
0067359XXXX

ACTA

SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVII

ACTA
SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

CONRADO IANNINGO, JOANNE SOLLERIO

ET JOANNE PINIO

E SOCIETATE JESU

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

JULII TOMUS PRIMUS

SANCTOS PRIMORUM TRIUM DIERUM COMPLEXENS CUM TRACTATU PRÆLIMINARI QUI CONTINET

DISSERTATIONEM DE XII SANCTIS EX SYRIA IN UMBRIAM ADVENIS

PARISIIS ET ROMÆ

APUD VICTOREM PALME, BIBLIOPOLAM

1867

CAROLO VI
ROMANORUM IMPERATORI
AUGUSTISSIMO, POTENTISSIMO, INVICTISSIMO,
REGI
GERMANIÆ, HISPANIARUM, HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, DALMATIÆ, CROATIÆ, SCLAVONIÆ, &.
ARCHIDUCI AUSTRIÆ,
DUCI
BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLÆ, ETC.
MARCHIONI MORAVIÆ,
COMITI
HABSBURGI, TYROLIS, GORITIÆ, &.
TURCARUM DOMITORI
DOMINO, DOMINO NOSTRO CLEMENTISSIMO

Tomos septem de Actis Sanctorum JUNII AUSTRIACI, Augustissimæ Domui consecratos, subsequitur alterius Semestris et mensis Julii primus, Tuo rursus Nomini, AUGUSTISSIME, POTENTISSIME, ET CLEMENTISSIME IMPERATOR, ATQUE REX NOSTER CATHOLICE, inscribendus; ut quemadmodum Junii principia immortali memoriæ Divi Parentis Tui dicata fuere, sic mensis hujus primitiæ Augustissimo Carolo, dignissimo Magni Leopoldi filio, nuncupentur. Fatemur quidem, præcessisse jam bina ultima prioris mensis volumina, quibus egregia virtutum juxta ac victoriarum Tuarum decora, stylo rebus quantumvis impari, non indiligenter prosecuti sumus, ast ea est æquissimæ Tuæ administrationis felicitas, is hactenus fuit victoriarum cursus, CÆSAR INVICTISSIME, ut vel si annis singulis ingentis hujus operis bina volumina ederentur, semper laudum Tuarum, semper illustrium tropæorum, nuncupatoriis nostris prædicandorum, copiosissima seges succresceret. Tantos nimirum a Deo cœlitibusque favores promerita fuerit, ea, qua Sanctorum gloriæ propugnandæ propagandæque intentes, nos humillimos clientes Tuos, indefesso labore occupatos, benevolentia complecteris, tueris aucto-

ritate, foves patrocinio, ad devoranda tot tædia clementer simul ac munifice exstimulas. Quid modo primum extollam incertus sum, an Tuas de infensissimi Christiani nominis hostibus reportatas victorias, an Sanctos potius Regemque Sanctorum, quorum auxiliis et patrocinio Te prodigiose vicisse, haudquaquam diffiteberis. Necdum Belgradum, quo belli moles a biennio dirigebatur, invictæ bellatorum Tuorum acies aspexerant, dum nescio qua fiducia incensi, ejus expugnationem, non infeliciter, augurati sumus, sub eo nimirum exercituum Tuorum GENERALISSIMO Christo Servatore, Cruci affixo, quem celebri Archistratego Eugenio, Allobrogum Principi, eorumdem Ductori præfeceras. Patuit tum profecto, si ullibi patuisse dicendum est, non humanis tantummodo viribus, sed excelsiori quadam virtute opus fuisse, ad retundendam conterendamque barbarorum prope innumerorum ferociam. Trepidavit sane Christianus orbis, nec sine aliqua cordis formidine meminisse nobis integrum est, trepidarunt ditiones Tibi subditæ, et hæ præsertim Belgicæ, Augustissimi Nominis Tui studiosissimæ, dum trajecto per intrepidas copias Tuas, bellico stratagemate barbaris inexpectato, infra Belgradum Danubio; obsessa diu urbe, mœnibus propugnaculisque suis munitissima; duplici, eoque latissimo, protecta fluvio; a Turcico præsidio, exercitus speciem referente, intus propugnata; Tuis toto ferme bimestri nihil magnopere proficientibus; trepidavit, inquam, orbis Catholicus, dum subito adventasse intellexit ingentem hostium multitudinem, et structis continuo circumquaque munitionibus, ipsum Tuum exercitum, a Savo ad Danubium ducto ambitu, circumsedisse; cum aeris inclementia, siti morbisque luctantes Tuos, magis indies magisque coarctari; demum admotis tormentis bellicis, Tuorum valla et aggeres, jamjam ad impetum paratos hostes, terribili strepitu concutere. Tum vero, præsentissimis in angustiis, invictorum agminum, supernis e sedibus, auxilio opus fuit, ut indagine quodammodo cincti Duces et milites Tui evidentissimo periculo expositi, ex formidandi hostis faucibus eriperentur: ubi receptui cani omnino non poterat, Turcis a fronte et a tergo instantibus, Belgrado ipso obsessoribus insultante; fluminibus cedere prohibentibus; ut nulla evadendi, nulla salutis spes, præterquam in sola, vix humanitus sperabili victoria collocaretur. Et vero propitia ipsa, audacter dicamus, e cœlo adfuit. Castra Tua insolita alacritate, militum animos superna implevit fiducia: postridie Assumptæ in cœlos Sanctorum Reginæ, in Turcas itum, pugnatum, triumphatum est, FORTUNATISSIME CÆSAR, et pro Te generalissimum Christum Dominum, pro Te superos certasse et vicisse, infideles fudisse et profligasse, supplex ad aras prostratus, piissime agnovisti. Eo die funestam toties Christianis potentiam penitus debellasti, secutaque mox urbis, terrore magis quam vi armorum perculsæ deditione,

Hungariæ

Hungariæ propugnaculum, imperii Turcici clavis, tremente ad famam Byzantio, auctis indies ditionibus Tuis felicissime accessit. Multi olim, in hoc nostro Belgio, vincente Augustissimo Parente Tuo Leopoldo festivi ignes, multa deditissimi Austriacis Belgici populi exultatio; recentiores triumphi de cæsis ad Carlovitium hostibus, expugnataque Temesvaria : at tam effusam, communem, promiscuam omnis ætatis et sexus, diuturnamque lætitiam, numquam demonstratam meminimus, quantam per urbes omnes, per oppida, per pagos ipsos et vicos peperit subacti Belgradi jucundissima hodieque memoria, quam merito æternam fecere cusæ in nummis inscriptiones chronographicæ :

CaroLo sUbIgItUr beLgraDUM
DeCIMa oCtaVa aUgUstI.

Geminata tridui tempore victoria insolitum Turcis terrorem, incredibilem toti Orienti consternationem attulit, IMPERATOR GLORIOSISSIME; jam Servia, Bosnia, Bulgaria, Thracia, Macedonia, Græcia universa, suavi jugo Austriaco colla subdere meditabantur, et Peloponnesus ipsa, seu Morea, a fœdifragis proditorie occupata, victricia signa Tua præstolabatur, ut novam æque atque ingratam tyrannidem læta excuteret. Quid loquor? Subditorum Tuorum omnium vota unum faciebant Orientis et Occidentis imperium. Rapidior visus est aliis Tuis hostibus tot insignium victoriarum cursus, ut non adversis molitionibus sisteretur. Erepta per id tempus Sardinia, alio triumphabundas acies avertit, sic tamen ut prius supplices habueris, qui biennio ante, madentem ferme adhuc tot heroum Christianorum sanguine Hungariam spe devoraverant, infandas illas strages cædesque, quarum animus horret meminisse, tantum non renovaturi. At vindicem Dominum exercituum sensit fœdifraga Mahumeti spurcities, violatarum induciarum pœnas sese tulisse, sero deplorarunt perfidi, vix sesquianni decursu tot cladibus attriti, ut nova fœdera in leges Tuas jurare, graviorum malorum metu coacti sint, atque ita ab aggressoribus barbaris securam pacem victor extorsisti; quod et æterna memoria dignum censuit appositeque expressit alterius nummi artifex,

In paCIs InDUCIas,
DebeLLato sUppLICI hostI
gLorIose ConCessas.

Sic tumidorum Turcarum superbos animos fregisti, CÆSAR SEMPER INVICTE, sic Hungariæ inhiantes, Savum ultra et Danubium præcipites egisti, sic Temesvaria et Belgrado, firmis Christiani imperii propugnaculis, gloriosissime reductis, Occidentem universum, ab immanium hostium infestatione securum reddidisti; spe omni, rebellibus

olim

olim subditis præcisa, regna Tua imposterum perturbandi. Tuus modo fluit Danubius, tot validis frenis coercitus, ut Ottomanica rabie perfringi omnino nequeant; Tuus est Savus protensis longe ultra limitibus; nec de Morava, Topliza, Sucova, ipsaque Porta ferrea dubitandum erat, nisi, quod modo dicere cœperamus, aliorum hostium molimina, victrices tuas acies, Orienti infestas jamjamque imminentes in meridiem convertissent, alia illic regna recuperaturas, qualia longe melius a communis Christiani nominis hostis ditionibus in perpetuum avulsa fuissent, præcipuis capitibus Mahumeticæ hydræ rescissis; ut tetra pestis, tot Christianorum cladibus olim fœta, in Arabicas suas latebras tandem aliquando compelleretur. At votis hactenus vanis cœlum fatigavimus, exauditurum suo tempore, si quiescere norint Principes Christiani Tibique ad utrumque imperium, cum immenso rei Catholicæ incremento, conjungendum, viam apertam communibus votis relinquere. Id sperare olim, faventibus Superis omnibus, audemus, id Tibi augurantur subditorum Tuorum devotissimi animi, quibus Legatio ista Tua, tanto apparatu, tam opulenter, tam magnifice adornata, qualem a Majorum Tuorum nemine Constantinopolim destinatam unquam novimus, hostibus metu etiamnum prope exanimatis, plus terroris incussura quam admirationis allatura videtur. Dum hæc scribimus, vehitur Danubio longa navium plusquam sexaginta ordinatissima classis, triumphi speciem toti Hungariæ exhibitura, at Turcis tantam potentiæ Austriacæ imaginem, ut Te solum, IMPERATOR INVICTISSIME, sibi pertimescendum, Te solum Ottomanici fastus domitorem sint formidaturi. Valeant nostra, omnium Tuorum, vota, et si minus tam vasta imperia uniri possint, tam numerosa prole mascula Te Sancti nostri parentem faciant, ut extincto prorsus execrando nomine Turcico, utrumque imperium divisum quidem maneat, sed Augustissimo sanguini Tuo, felicissimæ progeniei obtemperaturum. Iis interim imperes, CÆSAR GLORIOSISSIME, quæ justissimis armis et avito et hereditario jure, Austriacis Tuis ditionibus prospere adjunxisti, Majoribus Tuis, tot acquisitis provinciis, longe potentior. Sardiniam Tuam Tibi denuo assere, quæ tum erepta est, dum vires Ottomanicas, a florentissimis Catholicis regionibus in Te conversas, propemodum delevisti: jam pridem ipsa manus porrigit, pristinum Dominum avide receptura. Quin et Siciliam, opum divitem fertilemque Italiæ insulam, partibus Tuis proxime accessuram confidimus, quæ ad primum copiarum Tuarum conspectum exhilarata, recentes hospites abigere gestit, ut Austriacos suos, apertis portis, læta suscipiat; susceptos agnoscat, agnitos complectatur venereturque. Patere CÆSAR AUGUSTISSIME, hæc a nobis cursim delibari, quæ Annalium Tuorum scriptores, posteriorum memoriæ paulo accuratius commendabunt. Id unice nobis propositum fuit,

SA-

SACRÆ CÆSAREÆ ET REGIÆ CATHOLICÆ MAJESTATI TUÆ demisse repræsentare, tot prosperos armorum Tuorum successus, victorias, triumphos, acquisitas urbes, provincias, regna, non tam Ducum militumque Tuorum fortitudini, quam cœlestibus auxiliis accepta referri oportere. Liceat modo, pro solita instituti hujus nostri brevitate, etiam tomi, Nomini Tuo Augustissimo consecrati, rationem aliquam reddere. Paucos is quidem dies continet, tres dumtaxat; at largam inclytorum Sanctorum messem, quorum omnium Acta expensa et illustrata sunt : unde operis nostri moles facile innotescat. Ut ceteros taceam, omnium instar Germaniæ Tuæ esse potest, præcellentissima Episcoporum idea et speculum *Magnus Otto, Bambergensium Præsul, Pomeranorum Apostolus,* munificentiæ et parcitatis prodigium, in alios profusa largitate, in se ipsum dura asperitate stupendus, plurimorum cœnobiorum conditor, propriæ Bambergensis Ecclesiæ, flammis absumptæ, aliarumque plurium restaurator magnificus, omnis sanctitatis, non minus Seculari quam Ecclesiastico Principe dignæ, Religionis propagandæ et in puritate sua tuendæ exemplar longe perfectissimum, quem vel SACRÆ CÆSAREÆ ET REGIÆ CATHOLICÆ MAJESTATI VESTRÆ imitandum proponere non dubitamus. Alius sanctus *Hechardus presbyter,* Ardeadum sanguine genitus, Germaniam illustravit. *Castos et Secundinos Episcopos Martyres* suggerit felix Campania, *Adeodatos* ager Mediolanensis. Martyres multos, laurea magis quam gestis notos, antiquum Sirmium. Habet et Belgica nostra Sanctos suos; *Reginam,* non nomine solum et origine, sed magis virtutum miraculorumque splendore et gloria : *Guthagonum* et *Rumoldum,* e regio ambos, ut volunt, Scotorum sanguine ; at præcipue elucet posterior, Mechliniensium Apostolus, fidelissimæ semper supremo suo Capiti Ecclesiæ fundator et conditor urbis celeberrimæ, quæ Domui Austriacæ constantissime addicta, ob fidem egregie præstitam, vel ipsis Imperii insignibus ab Imperatore Friderico III, e proavis Tuis Austriacis uno, a duobus et amplius seculis meruit decorari; primatiali deinde Cathedra illustris, avitæ primi sui Prædicatoris doctrinæ, sub quibuscumque hæreticis aut schismaticis, etiam cum fortunarum vitæque dispendio, semper tenacissima. Paucos jam dictos Sanctos e pluribus seligimus, quod ad Imperium, quod ad Austriacas Tuas ditiones pertineant potissimum, eo etiam titulo singulariores Augustissimæ Domus Protectores. Finem hic habebit prolusio nostra, AUGUSTISSIME OPERIS PATRONE, ast æviternum perstabit in SACRAM CÆSAREAM ET REGIAM CATHOLICAM MAJESTATEM TUAM devotissimorum scriptorum studium, demississima veneratio, iis comitata tenuium precum nostrarum subsidiis, quibus Deum et Sanctos efflagitare numquam desinemus, ut Augustissimo ac

propensissimo in ejusdem Dei Sanctorumque gloriæ promotores sanguini, prospera omnia et fortunata evenire, ac perenni felicitate fluere pergant. Sit auspicatum faustumque Serenissimæ Mariæ Archiducis cum Serenissimo Regio-Electorali Saxoniæ Principe connubium; hymenæus proximus Serenissimæ sorori Archiduci Amaliæ, non inferioris sortis accedat; Archiducem Tibi non unum Sanctorum omnium unita suffragia impetrent. Tu vero ipsorum omnium, in operis nostri prosecutione, MÆCENAS AUGUSTISSIME, Hagiographis Tuis impensius semper favere perge, semper felix, semper victor, belli semper et pacis arbiter, universis ditionibus subditisque Tuis diutissime sospes et incolumis.

AUGUSTISSIME ET CLEMENTISSIME IMPERATOR

SACRÆ TUÆ IMPERIALIS ET REGIÆ CATHOLICÆ MAJESTATIS

Devotissimi Clientes

CONRADUS **JANNINGUS,**
JOANNES BAPT. **SOLLERIUS,**
JOANNES **PINIUS,**
Societatis Jesu.

SYNOPSIS

SYNOPSIS

TOMI PRIMI

DE ACTIS SANCTORUM

JULII

Tomus hic vicesimus sextus de Actis Sanctorum, alterius semestris et mensis Julii primus, ad evitandam grandiorem molem, solum complectitur tres primos dies, in iisque, præter varias Anonymorum martyrum turmas, Sanctos nomine proprio notos centum ferme et quinquaginta : quorum qui virilis sunt sexus, secundum triplicem statum *Ecclesiasticum, Monasticum et Secularem*, hic distribuuntur in tres Classes. Feminæ vero cujuscumque sint status, quartam Classem constituunt, ordine regionum. *Aaron* cum *sorore Maria, filio Eleazaro et nepote Phinees*, uti *et Regina Esther* eas Classes non ingrediuntur, quod sint e veteri Fœdere; quorum occasione de similium Sanctorum cultus origine disputatum est ; uti et de institutione, ac per Ecclesiam propagatione, festi Visitationis B. M. Virginis.

IN STATU ECCLESIASTICO.

Ex Oriente tres occurrunt Præsules : *Anatolius et Eusebius*, Episcopi Laodiceni in Syria, quorum in eamdem sedem successionis tempus discussum est; posterior vero alteri melius junctus, quam sub *Diaconi* titulo aliis hactenus immixtus fuerit. Datus est etiam locus *Anatolio* Patriarchæ CPolitano, cujus fides et gesta vindicari potuere ; non item *Juvenalis Hierosolymitani*, inter Prætermissos rejecti, quidquid apud Græcos cultum habere videatur.

In Italia *Castus et Secundinus*, Episcopi Martyres, difficulter a Synonymis sejunguntur. *Chrestus* inter Antistites Syracusanos numeratur, *Dathus* inter Ravennates. Satis nota per S. Hieronymum *Heliodori*, veteris Altini Episcopi, memoria, vita ex sarmentis non satis probis coaluit. Paulo celebrior est *Bartholomæus*, ex S. Dominici familia, primum Nemonicensis in Cypro, deinde Vicentinus Episcopus, at numquam Patriarcha Hierosolymitanus. Ad secundum hujus status ordinem spectabit *Adeodatus* presbyter, ut volunt. Quæ de ipso supersunt monumenta, valde obscura : e quibus id saltem haberi videtur, male ipsum confundi cum Adeodato, S. Augustini filio.

Inter Galliæ Episcopos antiquissimus est *Martinus Viennensis*, de cujus certa ætate multa et obscura concertatio; at celebris fama *Galli Claromontani*, a nepote ex fratre, Gregorio Turonensi, laudata. *Leontius* Episcopus Augustodunensis solo ferme nomine notus est. *Golvenus* Leonensis in Armorica Episcopus, ejus regionis Sanctorum sortem subit, ut tricis multis involuta sint ejus Acta ; nec minus miranda, quæ de *Leonorio*, nullius loci Episcopo, referuntur. Incertus *Floregii* episcopatus, at cultus, per recentem processum verbalem satis probatus. Ævi sui thaumaturgus *Petrus de Luxemburgo*, nominatus Metensis et Card. Diaconus, sanctitate juxta ac illustrissimo sanguine celeberrimus : annos necdum natus octodecim, orbem universum miraculorum gloria implevit. Acta alia, tametsi a synchrono scripta, nimis brevia sunt, alia non satis exacta : sed authentici ad canonizationem processus, aliique in eumdem finem operosi conatus, non postremum locum tenent in hoc volumine. Si sacerdotes fuerint *Hilarius Aviciacensis, et Raymundus Tolosanus*, ad alterum hujus classis gradum pertinent. Utriusque ætas ad certos chronologicos calculos difficillime revocatur. Nihil prætermissum, ut perplexa utriusque gesta alicunde elucidarentur, non satis magno operæ pretio. De posterioris ad S. Saturnini canonicatu alia disceptatio.

Angliam illustrarunt *Swithunus* Wintoniensis Episcopus, cujus notiora sunt miracula quam gesta : *Oudoceus* Præsul Landavensis, ecclesiasticæ disciplinæ assertor : *Germanus* Episcopus in Mannia, a S. Patricio ordinatus, qui cultum pridem habuisse ostenditur. *Servanus* Orcadum Apostolus, verosimiliter unicus fuit, licet eum in varios distrahant scriptores Scoti. Gesta ejus, si non depravata, miranda certe magis videntur, quam probanda.

Episcoporum decus et gloriam porrigit Germania, in *magno* suo *Ottone* Bambergensi Antistite, illustri Pomeranorum Apostolo, largo et munifico plurimorum cœnobiorum fundatore et restauratore, sibi severo et parco. Ejus Acta eduntur, non ex Gretsero aut Jaschio, sed ex ipsis vetustis fontibus, quorum unum vulgavit Henricus Canisius, alterum, numquam editum, ex Paulina Lipsiensi bibliotheca MS. transmisit Cl. Daumius. Ex his porro contra scriptorum neotericorum torrentem, Sueviæ suæ asseritur S. Otto; aliqualis vitæ series chronologice ordinatur, aliaque monumenta, ad cultum spectantia, eruderantur : præsertim sepultura, in æs incisa, cujus inscriptio, non satis accurata, meliori calculo restituitur : officia nova cum antiquis collata; recensita miracula prope quotidiana. In inferiori gradu collocandus est *Hechardus* presbyter, præcipuus Scheidani monasterii, in Westphaliæ confiniis, auctor et promotor.

Belgio Sidus claruit *Rumoldus* Episcopus apostolicus et Martyr, Mechliniensium institutor ac patronus, dictus aliquando, sed perperam, Dublinensis Archiepiscopus. Inter Actorum scriptores præfertur Theodoricus, abbas Trudonopolitanus; cultus antiquus Leodii, ob Episcoporum in Mechliniam dominium; translationes, theca antiqua deaurata, magni pretii, direpta; nova, non minus magnifica, deinde confecta; reliquiæ dispersæ et collectæ ac variis locis venerationi expositæ; ceteraque monumenta ad Sancti gloriam spectantia exhibentur. Edita sunt seorsim hujus Sancti Acta, cum variis dissertationibus et instrumentis authenticis, ad historiam Ecclesiæ istius metropoliticæ, Capituli et urbis spectantibus.

EX STATU MONASTICO.

Apud Orientales præcipue celebratur *Pambo*, insigne

signe rerum humanarum contemptus miraculum, cujus vita et apophthegmata ex variis collecta sunt. Non minus prodigium dici debet *Symeon Salus*, cujus Acta, utut paradoxa videantur, fide satis integra tradita sunt. Pauciora sciuntur de *Petro Patricio* abbate; paucissima de *Basilio* abbate, *Leone* anachoreta et aliis. In Italia floruit *Lidanus*, abbas Setinus, Ordinis S. Benedicti, quem Siciliæ non recte vindicavit Cajetanus. *Joannes Vicentinus*, non *Scledus*, Ord. Prædicatorum, concionibus et miraculis patriam illustravit, incerto vitæ exitu. In Gallia nominatissimi sunt abbates seu eremitæ quatuor; *Domitianus* ad S. Ragneberti in Segusianis; de cujus ætate, patria, gestis et peregrinationibus quam facile multa narrantur, tam fuit difficile, ea ad rectam temporum rationem revocare. *Theodericus* in monte Or prope Rhemos, S. Remigii discipulus, Vita alia breviori, alia longiori laudatur : potissima autem Flodoardi auctoritas. Collecta sunt insignia multa miracula, et quæ ad Sancti translationes, monasterii ejus vicissitudines et ad recentiorem vitam gallicam, non magni momenti, spectabant. *Carilefus*, Anisolæ apud Cenomanos celebris, disquisitioni non uni materiam præbuit, tum ob varias commorationes Menate, Miciaci et in Pertico, tum ob familiaritatem cum Sanctis Maximino et Avito. Expenduntur ejus, et erecti miro modo cœnobii, cum Episcopis Cenomanensibus controversiæ : vita a S. Siardo scripta præfertur, datur tamen etiam longior cum miraculis. Horum postremus ætate, sed non virtute, *Eparchius*, apud Enculismam; illustrem sui nominis gloriam reliquit, binis locis a Gregorio Turonensi laudatus. Acta antiqua et fide digna cum variis signis elucidari merebantur. His accedit *Adegrinus* monachus Balmensis in Sequanis.

EX STATU SECULARI.

Ad eam classem reducendi sunt plerique omnes sub gentilibus Imperatoribus Martyres, quos inter clarissimi *Processus* et *Martinianus*, a Neroniano seculo non removendi. Adde his *Irenæum* et *Mustiolam* cum sociis ; *Justum* et *Aaronem* in Anglia, cum tot aliis, quorum Acta ignorantur. Confessores fuerunt *Lupianus* Ratiatensis in Armoricis, et *Guthagonus* Oostkercæ apud Brugas in Flandria.

EX FEMINEO SEXU.

Præter jam dictam *Mustiolam*, solum occurrunt, *Monegundis* vidua reclusa Turonibus, a Gregorio celebrata, et Chimaci in Belgio etiam honorata. Istic et *Regina* vidua, Dononii apud Valencenas, ut illustris parthenonis fundatrix culta, de qua et filiabus decem sanctis Virginibus, cum multa circumferantur, fabulis respersa, eorum examen dilatum est ad VIII Octobris, quo colitur filia senior *S. Ragenfredis*.

Atque hi sunt præcipui Sancti, quorum hoc tomo illustrantur Acta : quo autem die quibusve paginis reperienda sint singula, docebit subjunctus Tractatui præliminari Index Alphabeticus eorumdem. Soliti alii Indices operi subjunguntur, præmisso Synaxario Græco Menologii Basiliani, ex more, quem a mense Martio hactenus servavimus.

TRACTATUS PRÆLIMINARIS.

Versatur in examine duodecim Sanctorum, uti vocant, Sociorum ; qui primis a Christo nato seculis e Syria venerint in Umbriam, Italiæ provinciam, Christianæ fidei propagandæ causa : quorum nomina sunt : *Anastasius*, pater aut patruus, et ductor aliorum ; *Eutitius* et *Brictius*, filii ejus ; *Joannes*, *Theudila*, *Isaac*, *Abundius*, *Carpophorus*, *Laurentius*, *Proculus*, *Herculanus*, *Baractalis*, nepotes Anastasii ex fratre. Multi de illis multa atque inter se pugnantia. *Examen nostrum* inquirit in tempus quo venerint in Umbriam ; discutit Acta omnibus communia ; confert cum illis acta singulorum singularia ; distinguit alios ab aliis ; indagat in veterem singulorum in Ecclesia cultum ex Martyrologiis antiquioribus et seculo nono collectis. Distinguit *Joannes* plures in Umbria Sanctos, uti et *Laurentios*, nec non *Herculanos* et *Proculos*. Ostendit *Laurentium Ep. Spoletinum* diversum esse a *Laurentio Ep. Sabinensi* fundatore monasterii Farfensis. Judicat, unum tantummodo *Herculanum Ep. et Mart.* Perusinis concedendum esse. *Carpophorum Presb.* et *Abundium Diaconum*, nec non *Brictium*, discussis Hispanorum argumentis, adjudicat Umbriæ. Subnectit Acta translationis Abundii prædicti, Fulginio Bercetum factæ, anno 850, ex MS. Disquirit multa de sanctis *Proculis*, in Umbria confusissimis, quorum tres sibi vindicant Interamnenses. Distinguit singulos ; duos nempe tamquam proprios Sanctos, tribuens Bononiensibus ; unum Interamnensibus ; alios aliis ; nullum ex hisce, Hispaniensibus. Producit Acta quædam S. Proculi cum Annotatis. Tum agit de duobus sanctis *Valentinis*, Interamnensium Episcopis, quorum acta ostenduntur, magna parte, sumpta esse ex Actis S. Valentini Ep. Passaviensis. Denique finem facit in *Isaac*, *Baractale*, ac *Theudila*.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU FLANDRO-BELGICÆ

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti et Isabellæ, Belgii Principum, rursumque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, et 19 Julii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi Typographos et Bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere et vendere possint libros et opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtenta et præexhibita licentia prædicti Provincialis ; idque sub gravibus pœnis, in contraventores au aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet. Cum etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis ;

Ego infrascriptus Societatis Jesu per Flandrobelgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præposito Generali Michaele Angelo Tamburino, concedo Jacobo du Moulin *facultatem imprimendi, et per se aliosque vendendi infrascriptum opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor recognitum)*

recognitum) et approbatum; videlicet, Tomum primum de Actis Sanctorum Julii, collectis et illustratis per Conradum Janningum, Joannem Bapt. Sollerium, Joannem Pinium Societatis nostræ presbyteros Theologos. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antuerpiæ XXVIII *Junii* MDCCXIX.

JOANNES BAPTISTA ARENDTS.

SUMMA
PRIVILEGII REGII

Cæsareæ et Regiæ Catholicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Conradi Janningi e Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum et Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat : qui secus faxit, confiscatione exemplarium, et aliis gravibus pœnis mulctabitur ; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis.

Signat LOYENS.

Et ego Conradus Janningus Societatis Jesu, permitto Jacobo du Moulin, ut Tomum primum de Actis Sanctorum Julii, meo permissu ab ipso impressum, publicet. Datum Antuerpiæ XXVIII *Junii* MDCCXIX.

APPROBATIO
ORDINARII

Tomus sextus supra vicesimum de Actis Sanctorum, alterius semestris et mensis Julii primus, a PP. Conrado Janningo, Joanne Baptista Sollerio et Joanne Pinio, Societatis JESU *Theologis studiose illustratus est, æque ac Tractatus Præliminaris de Sanctis duodecim Sociis, e Syria in Umbriam advenis : et ego utrumque opus dignum censeo, quod publica luce donetur, ad Dei et Sanctornm gloriam ac totius Ecclesiæ utilitatem. Dabam Antuerpiæ* XVI *Junii* MDCCXIX.

F. G. ULLENS

Presb. Can. Schol. Offic. et Lib. Censor
Antuerpiæ.

PROTESTATIO AUCTORUM.

Quod identidem protestati sunt decessores nostri, in hoc de Actis Sanctorum Opere, se servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones ; neque suis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiis : idem ante hunc Primum Tomum Julii denuo protestamur.

SYN-

SYNOPSIS

TRACTATUS PRÆLIMINARIS AD TOM. I JULII

DE SANCTIS XII SOCIIS, E SYRIA IN UMBRIAM ADVENIS.

Alia, de aliis antiquorum Umbriæ Sanctorum Actis, ab Umbris, atque ex illis a Decessoribus nostris, vulgatis, conferri poterunt cum hoc Tractatu Præliminari; fortassis comperientur et ipsa in multis vacillare.

TRACTA.

TRACTATUS PRÆLIMINARIS

AD TOMUM PRIMUM JULII

DE SANCTIS DUODECIM SOCIIS

ANASTASIO PATRE

EUTITIO ET BRICTIO, FILIIS EJUS,

JOANNE, THEUDILA, ISAAC, ABUNDIO,

CARPOPHORO, LAURENTIO, PROCULO, HERCULANO

ET BARACTALE,

NEPOTIBUS EJUSDEM EX FRATRE;

e Syria advenis, in Umbria Italiæ provincia.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

C. J.

§. I. *De Classibus variis et nominibus Sanctorum, qui e Syriæ partibus in Italiam venerint fidei prædicandæ causa.*

Historia priscorum Umbriæ Sanctorum 12, per se obscura,

Dudum est ex quo Bollandus in Actis Sanctorum ad diem III Februarii, ubi de S. Laurentio Illuminatore Episcopo Spoletino, pag. 366 num. 5, hunc in modum scripsit:* Magnas Umbria circa veterum suorum Sanctorum res gestas, ortum, ætatem, contraxit umbras, si non tenebras. Erunt ex ea gente, qui illas doctis lucubrationibus aliquando dimoveant, et cœperunt non infeliciter nonnulli; nemo tamen plenam adhuc lucem reduxit. Nobis tanto spatio remotis, neque omnium ecclesiarum valentibus monumenta lustrare, satis erit, si facem præferentes, etiam fumosam subinde ac minus claram, eminus subsequamur. *Sane fumosa fax fuit, quam præferente Ludovico Jacobillo, et per varias ambages atque angiportus circumducente, subsecutus est Bollandus in Laurentio prædicto; cum ejus* C *Acta, a Jacobillo Italice conscripta, Latina fecit, de quibus postea pluribus agendum erit.*

an per novas Lectiones, S. Herculano concinnandas, illustranda sit.

2 *Inter illos, qui cœperint non infeliciter tenebras dimovere a Sanctis Umbriæ, reponi quoque poterit prænobilis atque eruditus vir, Carolus Balionius Philippinus, de quo mihi ante aliquot annos, multa cum laude scripsit perillustris, ecclesiæ Cathedralis Perusinæ Canonicus, Joannes Angelus Guidarellus, quod* monumentis ecclesiæ Perusinæ illustrandis apprime intentus, *etiam conatus sit,* annuente ac pene urgente Antistite suo, Felice Antonio Marsilio, Patricio Bononiensi, viro laudatissimo, *reformare Lectiones historicas, quas in officio S. Herculani, primi istius nominis, ut aiunt, Episcopi sui, legere dudum consuevit ecclesia Perusina; quasque* mirum est, *inquit Guidarellus,* tot mendis sive etiam mendaciis, quæ irrepserunt, oneratas, viris præstantissimis, ferme in hac parte cæcutientibus, probatas fuisse et apud nos tamdiu toleratas. *Mirum quidem videri nunc potest,* probatas *olim fuisse; sed potest quoque ignosci temporibus illis minus eruditis:* toleratas *vero fuisse tamdiu, non miror magnopere, tum quia tardos oportet esse Antistites in commutando publicos ecclesiarum suarum ritus librosque; tum quia possunt cognovisse, non facile futurum, ut Lectiones illæ ad omnimodam veritatem historicam reformentur unquam. Quod si nunc urgeat mutationem Illustrissimus Antistes, recte id quidem facit pro sua eruditione, acri judicio ac veri amore, mihi abunde perspectis ex uno congressu, quem anno seculari 1700 inter nos habuimus Bononiæ; suaderem tamen, si sufficienter constat, duos Perusiæ Herculanos præfuisse Episcopos sanctos ac martyres, non immutari in parte Lectiones Senioris prædictas, sed omnino removeri, eisque substitui alias de communi, ut vocant, unius Pontificis Martyris.*

Vix id præstabit exterus,

3 *Ego considerans vota Bollandi, de gloria Sanctorum Umbriæ cum veritate quærenda, tanto abhinc tempore soliciti; comperiens quoque illos, qui videbantur Bollando, clariorem lucem rebus obscuris allaturi lucubrationibus suis, nihil minus præstitisse, quam quod ille expectabat; si non et tenebras induxerint spissiores, multiplicando singulos fere Sanctos suos (de an-* F *tiquis loquor) in plures ejusdem nominis, eosque referendo ad tempora et secula diversa. Ego, inquam, his consideratis et compertis, addentibus quoque stimulum litteris Domini Guidarelli, modo indicatis; et urgente zelo Antistitis Perusiæ, quæ magna pars Umbriæ nunc est; cœpi tentare aliquid (fortassis temere) in rebus alienis, quod qui potissimum debebant, et codices MSS. de Sanctis suis, quos passim* antiquos *et* antiquissimos *vocans, coram inspicere possunt; tam longo post vota Bollandi tempore, nondum præstiterunt.*

cum nondum præstiterint Umbri ipsi.

4 *Suaserunt id mihi viri illustres atque eruditi, quos modo nominavi; suadetque ipsa nobis necessitas, quia cum de Sanctis Umbriæ antiquis identidem agendum nobis sit (multi enim sunt, atque illi ipsi, a scriptoribus posteriorum temporum plerique duplicantur sub iisdem nominibus) et nulla certa principia in singulorum Actis illustrandis statui possint, propter recentium scriptorum opiniones diversissimas; necessitas nos cogit, ut singulorum Actis, quæ habentur, cum Actis* XII *Sociorum prædictorum collatis, tandem cognoscamus, quodnam fundamentum scriptores, ut ita dicam, hodierni habuerint, sua quique tam diversimode definiendi: quid in illis veri, quid verisimilitudinis, quid alienum a veritate sit. Egimus jam in primo semestri*

AUCTORE G. J.

A Sanctorum, die III Februarii de S. Laurentio, quem vocant Illuminatorem, faciuntque Episcopum Spoletinum, et fundatorem monasterii Farfensis. Die I Martii de S. Herculano Episcopo Perusino. Die XIX ejusdem mensis de S. Joanne Panariensi seu Paranensi, Abbate apud Spoletum. Die XI de S. Isaac, ibidem Abbate. Die I Junii de S. Proculo. De aliis in sequenti Sanctorum semestri, quod nunc ordimur, agendum erit. Quapropter conabimur hic statuere fundamentum, juxta quod examinari atque emendari possint, quæ jam scripta sunt, et quæ deinceps de reliquis duodecim Sociis, e Syria advenis, scribenda erunt.

præcipue in Sanctis e Syria advenis,

5 Præcipua igitur lux afferenda est Sanctis illis, qui intra sex prima post Christum natum secula dicuntur e Syria Palæstinaque in Italiam et Umbriam diversis temporibus trajecisse; quos in tres potissimum classes distribuunt scriptores Umbri. Ad primam classem referuntur a Jacobillo in discursu, quem instituit de provincia Umbriæ, atque operi suo de Sanctis præfixit, pag. 19 sancti Brictius, Crispolitus, Herculanus et Vincentius; quibus in Actis S. Brictii tomo I pag. 673 adjunguntur Joannes et Benignus, qui quamvis non omnes numerentur inter duodecim Socios, omnes tamen discipuli fuerunt Jacobillo S. Petri Apo- B stoli Hierosolymis, ab eoque, post celebratum ibi Concilium Apostolicum, sacerdotio initiati, præter Benignum, qui tantummodo Diaconatum susceperit, atque ex Hierosolymis patria sua cum multis aliis præcipui zeli Christianis missi fuerint anno 56 in provinciam Italiæ Umbriam, prædicatum ibi Evangelium et fidem Christi, Duce ac Superiore Brictio. Post biennium vero, id est anno 58 eodem venit, auctore Jacobillo S. Petrus Apostolus ac Spoleti visitavit Brictium in carcere, quo detinebatur annuntiatæ fidei causa, creavitque eum tunc Episcopum Metropolitanum totius Umbriæ, et liberum e carcere dimisit, abiitque ipse Petrus Romam. Brictius vero, eodem adhuc anno 58, Socios quoque suos ordinavit Episcopos, Crispolitum Vettonæ, addita ei cura civitatum Fulginii et Nuceriæ; Herculanum Perusiæ; Joannem tamquam adjutorem suum, Spoleti; Vincentium Mevaniæ. Ita Jacobillus, eodem tomo I pag. 674: similia referens pag. 679, in S. Herculano I. Pag. 478, in S. Crispolito item I. Pag. 613, in SS. Vincentio et Benigno; nec non tomo 2 a pag. 1. in S. Joanne Martyre et Archiepiscopo Spoletino, ut ait.

in tres classes distributis;

quarum prima venit seculo Christi 1,

aliis minus, aliis magis numerosa.

6 Bernardinus e Comitibus de Campello, tomo I Historiæ Spoletinæ, lib. 4 pag. 104, facit Brictium, C non Hierosolymitanum, sed Antiochenum; putatque Antiochia ab Apostolo fuisse missum in Italiam, et anno 68 Roma Spoletum, cum patre suo Anastasio, et fratre Eutitio; patruelibusque suis Joannes, Theudila, Isaaco, Carpophoro, Abundio, Laurentio, Proculo, Herculano et Baractale; nec non tribus aliis ejusdem Apostoli discipulis, Crispolito, Vincentio et Benigno. Ait porro Campellus, Anastasium jam tum Romæ martyrio affectum fuisse, antequam reliqui inde discederent; Eutitium vero ex itinere declinasse ad lacum Vulsinum, ibique solitariam vitam sancta morte clausisse: Proculum Carsolæ in antiquissima Umbriæ civitate substitisse: reliquos denique Spoletum perrexisse. Hic Auctor strictius inhæret Actis XII Sociorum, quæ mox proferemus. Adjungit tamen duodecim Sociorum illorum nominibus alia quoque tria, videlicet Crispoliti, Vincentii et Benigni, quæ aliunde accepit. Notandum tamen sedulo est, quod quos Jacobillus scribit Episcopos a Brictio ordinatos fuisse anno Christi 58, eorum ordinationem Campellus referat ad annum 84. Interim uterque, quamvis diversissima scribant, iisdem nituntur antiquis aut antiquissimis monumentis ecclesiæ Spoletinæ aliisque similibus, ut aiunt; simulque ostendunt, monumenta illa, quantumvis antiquissima ipsis videantur, non esse magni pendenda, ad faciendam fidem in rebus antiquis; dum ipsi ex iisdem monumentis tam diversa ponunt principia.

Opinio alia Campelli

7 Altera Classis Sanctorum e Syria et ex urbe Antiochia advenarum, componitur Jacobillo tomo I pag. 35 ex iisdem duodecim Sociorum consanguineorum, videlicet Anastasii, duorum filiorum et novem nepotum ejus, nominibus: quæ in titulo proposuimus et modo recensuimus ex Campello (tres enim alii, Crispolitus, Vincentius et Benignus, qui extra numerum duodenarium sunt, æque a Jacobillo, atque a Campello ad seculum primum referuntur) eorumque adventum in Italiam, consignat anno Christi 290, imperantibus Diocletiano et Maximiano. D

Classis 2, ex Sociis XII composita,

8 Causam adventus illorum potissimum indicat idem Jacobillus fuisse, ut in Italia martyrii palmam invenirent, propterea quod Imperatores prædicti publicassent edictum, quo jubebantur Christiani, aut sacrificare idolis, aut e medio per varia tormenta tolli. At edictum illud, non ante, sed decimo tertio post adventum eorum anno publicatum fuit, idque Nicomediæ primum, ubi et persecutio illa principium habuit, et prius in Oriente per Syriam et Palæstinam grassari cœpit, quam in Occidente; ut martyrii palmam in Italia quærere non debuerint, quæ domi quotidie offerebatur. Quæ huic Classi attribuit gesta Jacobillus, desumpsit, æque ac nomina, ex actis XII Sociorum, sanctorumque Carpophori et Abundii, mutavitque pro arbitratu suo notas temporum et nomina personarum, quæ E aliam chronologiam indicabant, quam ipse inducit. Campellus de hac Classe circa hæc tempora non meminit, utpote quam ad seculum primum jam retulerat, ratus supposito nomine Domitiani Imperatoris pro Diocletiano; sibi omnia salva esse. Quæ vero jam commemoravimus ex Jacobillo, apud ipsum videri possunt sub singulis duodecim Sociorum nominibus, de quorum plerisque seorsim tractat in tribus Sanctorum Umbriæ tomis, ad diem cuique natalem, vel verum et martyrologiis notum, vel aliunde assumptum.

venit Jacobillo in Italiam seculo 3.

9 Tertia Classis peregrinorum, e Syria Romam profectorum ac inde per Umbriam et reliquam Italiam dispersorum; eaque numerosior duabus prioribus, dicitur e trecentis hominibus omnis conditionis, ætatis et sexus composita fuisse, atque in Italiam appulisse initio seculi VI, Gothis ibi passim dominantibus. Jacobillus tomo I pag. 39 in vita S. Carpophori junioris scribit, illos convenisse, non solum e civitatibus Cæsarea et Leodicea, sed etiam e Damasco, Antiochia, Hierosolymis, Tyro et Sidone; et pervenisse in Italiam tempore Hormisdæ Pontificis Romani et Anastasii Romani Imperatoris sub annum Christi 516, aut, inquit, prout alii scriptores referunt, anno DXXXIV, Pontificatum Romanum obtinente Joanne II, Imperium Justiniano, Regnum Italiæ Theodorico. Sed errat saltem in Theodorico, qui annis abinde octo jam desierat vivere. Ducem horum omnium ac natu maximum facit eumdem Carpophorum: et e Sociis nominatim exprimit, S. Maurum ejusque filium Felicem; Laurentium quoque, et Herculanum juniorem, Perusiæ deinde Episcopum ac Martyrem. In vita autem Laurentii jam dicti pag. 191 præterea nominat sanctos Isaacum, Eleutherium, Joannem, et Lazarum; in quorum vitis seorsim scriptis confirmat etiam, quæ de trecentorum Societate modo dixit. In Isaaco quidem, tomo 1 pag. 391. In Joanne, qui Paranensis cognominatur, tomo 1 pag. 327. In Lazaro, cui ibidem etiam socium copulat Joannem, ejus patruelem, pag. 264. In Mauro et Felice pag. 638. In Eleutherio denique, cui pariter socium jungit alium Joannem, fratrem ejus, tomo 2 pag. 208. F

Classis 3, hominum 300 fuisse dicitur,

et seculo 6 venisse,

paucorum nominibus expressis.

10 Determinatum in hac Classe numerum trecentorum hominum Ferrarius quoque nonnullibi exprimit in suo Sanctorum Italiæ Catalogo, eorumque adventum in Italiam collocat sub imperio Justiniani, quod is anno Christi 527 suscepit. Campellus lib. 8 pag. 256, satis habuit dicere, magnam multitudinem Catholicorum e Syria

Sunt, qui numerum istum adstruant,

A *Syria venisse in Italiam, et paucos tantum ex illis nominat*, Isaacum, Joannem Paranensem, Maurum *cum* Felice *filio, nescio an et alios. Venisse autem, ait, anno* 518, *fugientes persecutionem, quam in Oriente Severus Patriarcha Antiochenus, secta Acephalus, potentia Imperatoris Anastasii suffultus, movebat in Catholicæ fidei professores. Omnes citati Auctores appellant etiam hic, ad probandum sua dicta, codices antiquos MSS. ecclesiæ Spoletinæ. Sed cum tam diversa de tempore et causa adventus eorum etiam hic scribant, videri possunt codices ipsi nihil quidquam de illis certius hic affirmare; quam supra: habemus nos inde vitam* SS. Mauri *et* Felicis, *atque impressimus ad diem* XVI *Junii ex illustratione P. Henchenii, sub hoc principio*, S. Maurus..... antequam ex Syriæ civitate, nomine Cæsarea, discederet, *etc. monetque paulo post Illustrator, quod, ubi ipse puncta notavit, in MS. legatur*, cum Sociis trecentis; *quodque illum* numerum, aliquantum suspectum; ne in limine lector offenderetur, *prætermiserit.*

sunt, qui non ausint.

Nomina eorum apud alios alia.

11 *In isthac vita, a nobis impressa, num.* 2. *et* 3, *nominatim leguntur, in Comitatu Mauri venisse*, Christophorus *(idem, qui Jacobillo tomo* 1 *pag.* 39, B Carpophorus *et Socius S. Herculani Junioris)* Joannes Abbas Paranensis, Laurentius; *et* Isaac Abbas S. Juliani. *Temporis, quo advenerint, nota illic nulla reperitur. Causa adventus innuitur fuisse, desiderium martyrii: visitatis enim Romæ Apostolorum liminibus aliisque basilicis, dicuntur* per diversa Italiæ loca se segregasse; ut, postquam Christi fidelium persecutiones et martyrium desierant; populos in fide Christi perseverare aliaque pia opera facere, curare possent. *Aliam plane causam longeque diversam debent habuisse itineris sui, quam desiderium quærendi occasionem Martyrii, juxta sententiam Campelli; qui clare scribit pag.* 256, *ipsos, ne quid gravius propter fidei suæ professionem cogerentur pati in Oriente, fugisse in Italiam, ratos*, cedendum esse gravi procellæ iniquissimæ persecutionis, *quam Severus Antiochiæ Episcopus*, sceleratissimus ac perfidissimus hæreticus *annitente Anastasio Imp. excitaverat. Habemus quoque Acta Latina S. Laurentii, modo nominati, e cod.* 2 *ecclesiæ Spoletinæ pag.* 147, *ab ipso Jacobillo pridem nobis donata: ex quibus et aliunde suam ipse Italicam Laurentii vitam, sic compilavit, ut nihil eorum; quæ in vita Latina ad rationem temporis spectant, sane multa, retinendum sibi putaverit. Mutavit quoque plura alia, de quibus postea; adeo ut Acta ejus Italica ab originalibus Latinis mirifice discrepent. Dicitur in his* C *Actis Latinis Laurentius venisse cum* infinita turba suorum affinium; *ac nominatim cum hisce paucis*, Lazaro *et* Joanne, *qui consederunt in Ferentillo;* Isaac *in civitate Spoleto*, Eutitio, Joanne Paranensi *et* Brictio.

Unde constet, e Syria venisse omnes.

12 *Præmissæ tres Classes advenarum e Syria et Palæstina, aut saltem duæ, admittuntur a plerisque recentioribus Umbriæ Scriptoribus, tamquam principia quædam historiæ suæ ecclesiasticæ, de quibus dubitare nefas sit. Scio, pauculos quosdam in S. Gregorii Dialogis referri, qui e Syria in Umbriam venerunt et sanctam ibi vixerunt vitam; puta Isaacum abbatem Spoleti, et duos tresve præterea; qui tamen non in societate duodecim aut trecentorum, sed seorsim potius singuli venerunt. Qui igitur tantum e Syria numerum in duabus tribusve classibus adducunt in Italiam et Umbriam; si id credi velint ab aliis; credibili auctoritate antiqua commonstrare debebunt. Actis certe* XII *Sociorum et similibus, illud nemo prudens credet; eoque minus; quod ipsi scriptores Umbri, aliam auctoritatem, quam quæ in Actis illis fundata sit, non afferant; quodque de tempore adventus, inter se ipsi dissideant totis seculis; et alia atque alia, inter se contraria statuant.*

D 13 *Præcipuum interea monumentum; ut jam dixi, ad persuadendum aliis opiniones suas illi habent, Acta* XII *Sociorum, in quibus omnium duodecim nomina conjunguntur, prout illa hic a nobis in titulo posita sunt, et supra num.* 5 *ex Campello annumerantur et apud Mombritium in SS. Abundio, et Carpophoro, eodem modo leguntur impressa. Habemus eadem nomina in Actis MSS. e Legendario bibliothecæ Barberinianæ fol.* 165, *Romæ exceptis, et in aliis, e codice Strozziano Florentiæ transcriptis; item in alio MS. quod noster Antonius Beatillus Neapoli submisit anno* 1640. *Omnia illa Acta et singula enumerant in contextu suo nomina singulorum duodecim Sociorum et quidem eodem ordine, nisi quod apud Mombritium solus* Abundius *transpositus, et* Baractalis, *omnium ultimus, ibi prætermissus sit. Interim titulus, Actis illis præfixus ubique diversus est, videlicet in MS. Barberiniano legitur*, Passio S. Proculi, Brictii et aliorum. *In Beatilliano*, Passio S. Proculi martyris. *Apud Mombritium vero*, Passio Sanctorum Abundii et Carpofori martyrum. *Acta Barberiniana et Strozziana aliis prolixiora sunt, traduntque singularia quædam de gestis et morte* Anastasii, Brictii, Proculi, Abundii, Carpophori et Herculani. *De reliquis e duodecim Sociis*, Joanne, E Teudila, Isaac, Laurentio *et* Baractale, *nihil ibi invenitur singulare præter nomen cujusque. De* Eutitio *tantum dicitur, quod ad lacum Vulsinum solitariam vitam duxerit. Acta a Beatillo submissa, similia sunt Barberinianis et Strozzianis, sed carent secunda parte, uti et Mombritiana, quæ etiam paulo contractiora sunt, eadem tamen et ipsa sunt in re; easdemque omnia et singula Acta fictionis notas præferunt, ex quibus convincuntur nullius auctoritatis esse.*

AUCTORE C. J. *Acta quædam id aiunt,*

14 *Quod ut ipsi quoque lectori meo perspicuum fiat, dabo primo loco Acta* XII *Sociorum simultanea. Tum examinabo quorumdam singularia. Attamen prius sciscitari debeo ex eruditis Umbriæ scriptoribus, quid tandem fundamenti habeant dictorum suorum ex antiquitate, præter sua monumenta ecclesiæ Spoletinæ, quæ quantumvis antiqua ipsis videantur; non satis antiqua sunt, nec idonea, ut fidem faciant in rebus antiquioribus, de quibus proprii scriptores, qui Acta illa viderint, tam diversa sentiunt. Sciscitabor etiam, cur unam, alteram, ac tertiam Classem Sanctorum advenarum e Syria ad se adducant. Cur primam Classem alii plurium, alii pauciorum Sociorum statuant: secundam autem Classem ex determinato duodecim virorum consanguineorum numero componant: tertiam vero trecentorum utriusque sexus hominum, definiant. Cur item unam Classem* F *seculo Christi primo, aliam tertio, postremam sexto, concipiant advenisse. Si hæc certius ostendi non possint e scriptis antiquorum idoneis, quam legantur apud scriptores nuperos; nullam omnino certitudinem habebunt, nec redolebunt veritatem. Dabo autem Acta simultanea ex codice MS. Barberiniano, collata cum MS. Strozziano ac Beatilliano; atque adjiciam in Annotatis ex Mombritio, siquid is notabiliter diversum alicubi habeat. Sciendum porro, me non promiscue hic acturum de Sanctis Umbriæ antiquis omnibus, imo neque de omnibus, huc usque nominatis in tribus classibus: sed de illis præcipue duodecim sociis, quorum nomina in titulo descripsi. Inquiram autem, an omnes duodecim ejusdem classis esse potuerint; quo tempore singuli venerint; an plures ejusdem nominis Sancti extiterint; quam antiquum cultum ecclesiasticum singuli habuerint; et alia ejusmodi.*

sed apocrypha.

Quibus de Sanctis hic agendum sit.

§. *II. An Sancti duodecim Socii e Syria in Italiam profecti sint seculo Christi primo.*

D*uas præcipue transmigrationes virorum Christianorum, quorum plurimi sanctitatis fama claruerunt, e Syria in Italiam et Umbriæ provinciam factas olim fuisse,*

AUCTORE C. J.

A *fuisse, asseritur a scriptoribus posterioris ævi, Ughello, Ferrario, Campello et aliis. Jacobillus tertiam quoque illis adjungit : ac primam, quæ ei componitur ex* Brictio, Joanne, Crispolito, Herculano, Vincentio, *et* Benigno, *ait factam esse seculo* I. *Secundam, quæ etiam complectitur* Brictium, Joannem, *et* Herculanum, *aliasque novem, in titulo Commentarii hujus recensitos, refert ad finem seculi* III ; *aliis hanc referentibus ad seculum* I. *Tertia eidem constat e trecennis promiscui sexus, ætatis et conditionis hominibus, ac venit in Italiam seculo* VI. *Plura de hisce commigrationibus scripsimus jam supra. Notandum tamen, quod Jacobillus, quos in prima commigratione sex sociorum, nominat,* Joannem, Brictium, Herculanum ; *distinctos velit ab aliis eorumdem nominum, qui venerunt in commigratione secunda, duodecim numero, ductore S. Anastasio. Numerus iste senarius, seorsim a duodenario prædicto, an, unde et quando venerint ; hic non disputo. De duodenario, nobis præcipuæ sermo est, ut dixi.*

e Syria in Italiam venisse

seculo Christi I,

16 *Campellus, rerum patriæ suæ, nimium fortasse studiosus, omnes duodecim adscribit seculo Christi primo. Opinatur namque lib.* 4 *pag.* 104, S. Petrum Apostolum anno LXVIII denuo venisse Romam, per-
B sequente Christianos Nerone, et e multis discipulis suis elegisse sacerdotem unum probatæ vitæ et constantissimi zeli, Brictium nomine; eumque eodem anno inde misisse Spoletum, ut novos ibi Christianos *(sustinet enim Auctor, S. Paulum Apostolum ibi antea Evangelium prædicasse)* in acerbissima persecutione , quam patiebantur, confortaret ; et Religionem Christianam, uti bonus ac fidelis operarius, promoveret. *Et prosequitur Campellus :* Fuit Brictius patria Antiochenus, discipulus fortasse Apostoli Petri, ex quo is habuit Antiochiæ sedem suam, et missus ab eodem S. Petro fuerat in Italiam, cum primum persecutio Neroniana grassari cœpit, in comitatu Anastasii patris sui, et fratris sui Eutichii, aliorumque novem Christianorum patruelium suorum, Joannis, Teudilæ, Isaaci, Carpophori, Abundii, Laurentii, Proculi, Herculani , et Baractalis, qui nepotes erant Anastasii ex quodam fratre ejus. Item comitati sunt istos alii tres, pariter discipuli S. Petri, Crispoldus, Vincentius et Benignus.

repugnat Actis,

17 *Hactenus Campellus, ex Actis, ut patebit, Sociorum* XII, *præterquam quod tres ultimos prioribus adjungit , aliunde adductos, nescio quo auctore aut fide.*
C *Deinde vero prosequitur alia, ex iisdem Actis desumpta : sic ut manifeste declaret, illa Acta, omnium, quæ ipse circa duodenarium istum numerum commentatur, fundamentum esse. Quin et in confirmationem dictorum suorum pag.* 122 *litt. E. allegat primo loco, illa ipsa Acta S. Brictii et Sociorum ejus : quibus deinde subjungit silvam ingentem aliorum scriptorum, qui fere omnes recentissimi sunt ; et scripturarum, quæ in aliarum ecclesiarum archivis latent; sed quæ majoris auctoritatis, quam Acta præmissa, aut multum ab iis diversa esse non possunt : nec puto aliter illa loqui, quam nostra, de adventu Petri Apostoli Spoletum, aut potius de apparitione ejus cum Angelo, noctu Brictio in carcere Spoletino facta. Quæ Campellus frustra trahit ad seculum Christi primum, et ad Petrum adhuc in carne viventem, sine ulla necessitate, auctoritate, aut verisimilitudine, nisi quam ipsi forte suggessit suus amor extollendi magnificas patriæ suæ antiquitates quam altissime.*

nec probatur ab assertoribus,

18 *Nullum ego apicem invenio in totis Actis, qui sapiat seculum primum. Quod enim ibi ait Brictius, se* Petri vestigia de orienti itinere secutum esse ; *id recte potuit dicere, etiam tertio, quarto, aut posteriori quovis seculo. Vere enim post Petrum de Oriente venit Romam, seu brevi, seu longo post tempore. Quod vero idem Brictius dicatur ab Apostolo Petro visitatus in* D *carcere, ab eoque tunc ordinatus Episcopus fuisse ; id Auctorem Actorum omnimodæ stoliditatis argueret, si tunc in carne versatum fuisse Apostolum, significatum vellet. Scribit enim et sæpe repetit, Imperatoribus Diocletiano et Maximiano a Proconsule Martiano varia tormenta et carceres sustinuisse Brictium Spoleti. Levior Auctoris error fuerit, si credidit, ordinationem sacram, a beato Apostolo, pridem defuncto, in corpore assumpto factam, esse validam.*

ridiculum de Martiano argumentum afferentibus,

19 *Campellus porro, ut retrahat duodecim Socios ad seculum primum, substituit in Actis auctoritate sua,* Domitianum *Imperatorem pro* Diocletiano, *sustinens, per socordiam librariorum aliter scriptum nunc legi : utque hoc verisimile reddat, producit ex Tacito quemdum Martianum, Galbæ Imperatori seculo* I *familiarem, quem sibi imaginatur illum esse, qui sanctos Carpophorum et Abundium occidit , sanctum vero Brictium, varie tortum, carcere conclusum tenuit. Quia, inquit pag* 113, facile potuit fieri, *ut Martianus ille* obtinuerit aliquod imperium aut præfecturam sub Domitiano, *quando Brictium cum Angelo invisit Apostolus. Dissimulemus tantisper, ita se omnia hic habere, ut ille cupit : quid consequetur ? Non potuisse S. Petrum, utpote sub Nerone cruci confixum, invisere captivum sub Domitiano Brictium, nisi aliquot post martyrium suum* E *annos ; atque adeo fuisse tunc æque expertem veri corporis humani, quam fuit tempore Diocletiani.*

neque sibi constantibus.

20 *Neque salvare sententiam suam potest Campellus, dicendo pag.* 305, *captivitatem illam Brictii et visitationem Petri contigisse sub Nerone, Petro adhuc vivente. Unde enim id habet ? Acta dicunt, contigisse sub Diocletiano et Maximiano, et quidem post martyrium SS. Carpophori atque Abundii. Campellus supra pro Diocletiano substituit Domitianum, Actis ignotum. Dissimulavimus. Nunc iterum pro libitu suo substituit Domitiano Neronem, cujus pariter nulla mentio in Actis. Si substitutionibus istiusmodi rerum veritas inveniatur ; invenerit hic illam Campellus. Sed longe abest a vero : quin et suas ipse substitutiones evertit, dum alligat pag.* 116, *prædictorum Carpophori et Abundii martyrium anno Christi* 93, *qui Domitiani* XIII *est, non quia aliquid exploratum habet de tempore martyrii eorum ; sed quia Domitianum, sub quo vult passos esse, anno illo maxime in Christianos sæviisse constat. Ponamus tamen Martyres illos anno* 93 *cæsos esse, et audiamus Acta. Asserunt, post illorum cædem, Brictium, denuo captum, in carcere visitatum fuisse ab Angelo et B. Petro ; et ab hoc episcopalem consecrationem accepisse ;* F *nempe eodem anno* 93, *aut post ; quando jam ab annis* 25, *sibi mortem intulerat Nero. Quo igitur modo, sub Nerone visitavit in carcere Brictium et consecravit episcopum B. Petrus ?*

Male confugitur ad Martianum, Galbæ Imp. familiare

21 *Redeamus ad conjecturam Campelli, de Martiano, Galbæ familiari loquentis, exploraturi, an is possit obtinuisse præfecturam aliquam sub Domitiano. Mirum sane, Historicum, veri (ut debuit) amantem, ausum aliis persuadere velle, quod ne sibi quidem ipse persuadere potuit, verum esse. Citat Tacitum lib.* I *Hist. Quid autem ille ibi ? Capite quidem* 13 *ait :* Nec minor gratia Icelo, Galbæ liberto, quem annulis donatum, equestri nomine Martianum vocitabant. *Cap.* 37 *arguitur Martianus iste, magnæ rapacitatis fuisse et exiguo tempore immensas divitias cumulasse. Ac tandem cap.* 47, *occiso post septem imperii menses Galba, sub Othone illius successore,* in Martianum Icelum, ut in libertum, palam animadversum *fuisse supplicio capitali. Tenuit imperium Otho tribus mensibus anno Christi* 69, *eoque anno cæsum fuisse Martianum, dicit Tacitus, a Campello citatus : quo igitur ille pacto præfecturam alicubi aut imperium gesserit aut gerere potuerit sub Domitiano Imperatore, annos ut minimum duodecim (tunc enim primum imperare Domitianus cœpit) post mortem Iceli ? Pone etiam, supervixisse illum*

usque

A *usque ad imperium Domitiani; nullam ullius præfecturæ ab eo gestæ mentionem facit Tacitus: et ut faceret, cur illam gerere debuisset Spoleti? An toto Romano orbe non erat locus alius, ubi illam potuisset gerere? Nihil igitur Spoleto celeberrimæ civitati, nihil præfecturæ cuicumque, nihil imperio Domitiani cum Martiano illo commune est; et qui aliter scribunt, dicam, abuti otio suo atque imponere lectoribus, ut historici videantur, potius quam ut veritatem sectentur.*

Sociorum 12 nullus, in Martyrologiis notus est

22 *Quid porro? Hactenus non licuit mihi ullum invenire Martyrologum, saltem paulo antiquiorem (recentissimos enim operæ pretium non est examinare aut magni facere in rebus tam antiquis) qui Brictium, Carpophorum, Abundium aut alium e duodenario numero, passum aut mortuum ponat ante Diocletianum et Maximianum: nedum, qui referat ad seculum primum. Et Ado quidem genuinus apud Rosweydum, de tribus Sanctis, modo nominatim expressis, elogium texens, de duobus posterioribus Carpophoro et Abundio ait, in* persecutione Diocletiani *post varia tormenta gladio cæsos fuisse: de tempore, quo Brictius vixerit, nihil meminit.*

ante seculum 4,

23 *Quod si verum esset, prædictos Sanctos, Petri* B *Apostoli, adhuc in carne versantis, discipulos fuisse, ab eoque in Umbriam missos, et Brictium etiam episcopum totius Umbriæ (ut aliqui amant credere) et quidem Metropolitanum fuisse consecratum; idem Ado Brictium saltem non ad commune Martyrologium suum retulisset, sed inseruisset libello, quem inscripsit.* De festivitatibus sanctorum Apostolorum, et reliquorum, qui discipuli, aut vicini, successoresque ipsorum Apostolorum fuerunt; *in quo meminit die* VI *Maji*, S. Evodii, qui ab Apostolis Antiochiæ episcopus *post B. Petrum* ordinatus est. *Die* II *Februarii*, S. Ignatii episcopi et martyris, qui tertius post Petrum Apostolum Antiochenam rexit Ecclesiam, *sub Trajano affectus martyrio. Die* XXIII *Julii*, S. Apollinaris episcopi, qui Romæ ordinatus ab Apostolo Petro, Ravennam missus est.

aut in libello Adonis

de discipulis Apostolorum.

24 *Quam recte compareret inter illos (si verum est, Apostoli discipulum fuisse)* S. Brictius, *hoc aut simili elogio celebrandus; quod scilicet B. Petrum Apostolum e Syria secutus Romam; ab eodem ibi Sacerdos ordinatus et missus in Umbriam fuit; deinde Spoleti multa tormenta pro confessione fidei passus et carcere inclusus, ibique ab eodem B. Petro, Roma accurrente, noctu visitatus et Episcopus Metropolita totius Umbriæ ordinatus, tandem in civitate Martulana quievit in pace.* C *Verum non placuit Adoni, quia non constiterit ei de Brictio; quod constitit de Evodio, de Ignatio, et Apollinare, discipulum Petri aut ab eo ordinatum episcopum, aut ad prædicandum Evangelium fuisse missum. Neque id sciverit S. Hieronymus, qui in Martyrologiis antiquioribus, a Florentinio editis, neque Brictii, neque ullius Sociorum ejus mentionem facit, licet faciat de tribus jam nominatis, Evodio, Ignatio atque Apollinare, et de sexcentis aliis minus illustribus, qui ante ætatem ejus floruerunt. Res hæc claritatem accipiet majorem e sequentibus, ubi de singulis agemus.*

§. III. *Distinctio et elucidatio aliquot locorum antiquorum in Umbria, quorum mentio fit in Actis* XII *Sociorum.*

Tres civitates, Interamna dictæ in Italia,

V*aria memorabuntur loca, oppida, urbes, in sequentibus Actis, quæ notiora sunt hodiedum, quam ut indicari debeant, quædam tamen in ipsis Actis redduntur obscuriora. In his* Interamna, *civitas antiqua Umbriæ, obscuratur per additamentum* Tyria. Carsuli *quoque, ejusdem provinciæ urbs prisca, non uno loco ponitur a scriptoribus hodiernis. Nostra S. Proculi Acta, quæ dabimus, nominato quodam Episcopatu* Tyriæ *in Italia, addunt,* quæ hodie Interamnis vocatur. *Acta ejusdem S. Proculi, quæ apud S. Antoninum leguntur, duplicem adjungunt interpretationem, quam ipsius* D *Antonini esse reor, his verbis:* Episcopus Tyriæ (rectius Tyreæ,) quæ hodie dicitur Interamnis (rectius Theramne) *etc. Mallem, nos docuisset Antoninus, quis unquam, præter hæc Acta civitatem* Interamnam, *quod nomen antiquæ Romanorum Reipublicæ notum fuit,* Tyriam *seu* Tyream *appellaverit. Cur item,* Interamna *interpretetur rectius,* Theramne. *Tres in Italia civitates,* Interamna, *aliis* Interamnia; Interamnum *et* Interamnium *dictas, comperio apud antiquos geographos aliosque scriptores: quarum nomina etiam Italica, quibus nunc vulgo appellantur aut appellatæ fuerunt, non multum inter se differunt, sic ut facile possint, perinde ac Latina vocabula, locorum inducere confusionem. Quod hic ne fiat, juverit declarare singulorum situm, et nominibus epitheton addere, per quod distinguantur inter se. Tum postea de Carsulis.*

26 *Una Interamna in Umbria est, prope a Sabinis, inter Narniam ac Spoletum, circumdata a bifido ibi fluvio,* Nar dicto: *unde et* ad Narem *cognominatur, ut distinguatur ab homonymis: ejusque incolæ Plinio vocantur* Interamnates, cognomine Nartes, *lib.* 3 *cap.* 14. *Italis hæc urbs vulgo* Terani, *et vulgatius nunc* Terni *dicitur: estque antiquitate, religione, multisque aliis titulis commendabilis. Hos inter fœcunditas quoque regionis memoratur, quæ si Plinio lib.* 18 *cap.* 28 *credimus, tanta* Interamnæ in Umbria *est, ut fœnum ibi* quater anno secetur. *Atque ipsi Interamnates, leguntur apud Tacitum lib.* I *Annal. cap.* 79, *in Senatu Romæ, extollentes ubertatem suæ regionis, quæsti fuisse,* pessumituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus, super stagnavisset.

una ad Narem fl. in Umbria,

E

27 *Altera Interamna sive Interamnia Ptolemæo ponitur in Prætutiano Picenorum agro.* Quod oppidum, *inquit Cluverius pag.* 736 *v.* 15, hodie inter Turdinum et Viciolam flumina positum, vulgo dicitur Teramo. *Et pag.* 745, Interamnia, vulgare hodie vocabulum habet Teramo et Terano, inter confluentes Turdini ac Viciolæ amnium posita, unde nomen ei quæsitum. *Tum queritur, Interamnam hanc in libro de agrorum limitibus perperam scribi,* Interamne Palæstina Picenensis; *ac,* Teramne Palæstina Piceni; *proque Palæstina alios scribere* Plestina *et* Pelestina, *ideoque et opinari, Interamnam illam* Palestinam *seu* Plestinam *esse in Umbria, diversam ab illa Umbriæ, quæ circumfluitur a Nare; quia videlicet Plinius lib.* 3 *cap.* 14 *inter plures Umbriæ populos oppidanos, recenset etiam* Pelestinos. *Verum nihilne significat addita vox* Piceni *et* Picenensis? *Nemo certe unus Picenum, præsertim Prætutianum, hactenus scitur in Umbria posuisse, aut Umbriam in illo Piceno. Nec vero Plinius in enumeratione oppidanorum Umbriæ Pelestinos magis ad Interamnates refert, quam ad ullos alios oppidanos, contentus solos ibi indicare* Interamnates Nartes. *Debet igitur Interamna, quam in libro de agrorum limitibus cognominari* Palæstinam *diximus, in Piceno quæri; nec alia potest esse, quam quæ a Ptolomæo locatur in* Prægutiis *seu Prætutiis, qui pars Piceni sunt, atque ab Umbris tam longe recedunt Orientem versus, ut interponatur ab eo* ᾽ *Ptolemæo Sabini, Æquiculi et Marsi. Ex quo et consequitur, in eodem libro perperam, ut plurima alia, scriptum esse per crassam librariorum negligentiam aut ignorantiam* Interamne Palæstina Piceni, *pro* Prætutiana Piceni.

altera in Prætutiis ad Turdinum fl.

F

28 *Tertia demum Interamna sita fuit ad fluvium Lirim, a quo cognominatur* Lirinas *et incolæ* Interamnates Lirinates, *sed non tam facile determinabitur distinctior ejus situs, quam determinatus fuit Interamnæ ad Narem atque Interamnæ Prætutianæ, abeuntibus in diversas opiniones scriptoribus.*

tertia Interamna ad Lirim fl.

Qui

A *Qui Plinium pridem edidit notisque illustravit Jacobus Dalechampius, ad libri* 3 *caput* 14 *sic annotat :* Sub Sora in Samnio, ubi Liris coeunt duo capita (*imo alterum eorum, proprie* Fibrenus *fluvius*) insula est et oppidum, Interamna dictum, quod iis duobus fluminibus circumdatur. *Idem locus nunc appellatur vulgo,* L'Isola. *In eodem Liri infra Ceperanum alia formatur insula, cui vulgare nomen est,* L'Isoletta, *ubi alii putant Interamnam fuisse Leander Alberti pag.* 268 *eum ponit in prædicta insula ad confluentem Fibreni et Liris. Pagina vero* 269 *versa, aliter loquens, eamdem reponit non procul a Casino. Alii alia comminiscuntur. Duo mihi videor posse ut certa ponere ; e quibus distinctior situs deinde certius investigetur.*

AUCT. RN C. I.

in via Latina,

29 *Primum est, quod hæc Interamna fuit in via Latina, testante et scribente Livio lib.* 10 *pag. mihi* 261, Samnites, Interamnam coloniam Romanam, quæ via Latina est, occupare conatos fuisse. *Alterum vero, quod in via Latina fuit Interamna, prope Aquinum et Casinum, itidem colonias Romanas, colligitur ex Livio et Strabone. Livius Decade* 3 *lib.* 6, *iter Annibalis e Campania Romam versus hoc ordine prosequitur :* Per Suessulam Allisanumque et Casinatem B agrum, via Latina ducit *Annibal.* Sub Casinum biduo stativa habita. Inde præter Interamnam Aquinumque in Fragellanum agrum ad Lirim fluvium ventum ; ubi intercisum pontem a Fregellanis, morandi itineris causa, invenit

ex Livio

et Strabone

30 *Strabo lib.* 5 *pag.* 237, *ejusdem viæ Latinæ civitates aliquot præcipuas enumerans, contrario quam Livius ordine, incipit ex parte urbis Romæ ac desinit in Campania, hoc modo :* Deinceps (*post Pictas diversoriorum, ubi via Lavicana Latinæ conjungitur*) in ipsa via Latina sunt nobilia oppida et urbes, Ferentium ; Frusinum, quod Cosa amni alluitur ; Fabrateria, quam Trerus præterfluit ; Aquinum, urbs magna, juxta quam Melpis fluvius magnus decurrit. Ἰντεράμνιον, ὃν ἐν συμβολῇ δυοῖν ποταμῶν κείμενον, Λείριός τε καὶ ἑτέρου Κασίνου, καὶ αὕτη πόλις ἀξιόλογος, ὑστάτη τῶν Λατίνων. *Ita Strabo quidem Græce. Sed aliter interpungendum legendumque esse censet Cluverius, et recte, hoc modo :* Ἰντεράμνιον, ὃν ἐν συμβολῇ δυοῖν ποταμῶν κείμενον, Λείριός τε καὶ ἑτέρου. Κασῖνον, καὶ αὕτη πόλις ἀξιόλογος, ὑστάτη τῶν Λατίνων. Interamnium, situm ad confluentes duorum fluminum, Liris et alterius. Casinum, et hæc ipsa urbs memorabilis est, ultimaque Latinorum. *Verum quid hic fluminis notat Strabo per* τὸ alterius ? *Utique, opinor ego, no-* C *tare illud, de quo proxime dixerat,* Melpim, *quod juxta Aquinum decurrit ac paulo post in Lirim delabitur. Hæc si probentur talia investigantibus, facile erit, determinatum istius Interamnæ situm invenire, ad confluentes dictorum Liris atque Melpis.*

Nulla in his Interamna Tyria.

31 *His perquisitis, nulladum nobis inventa est Interamna, quæ* Tyria *aut* Tyrea *sit olim appellata. Nihilominus pleraque Martyrologia cum Usuardo signant die* IX *Julii Martyrium S. Anatoliæ in* civitate Tyro; *quod in emendatione Romani mutatum est in* civitate Thora : *notatque ad hunc locum Baronius sic :* Legebatur in aliis martyrologiis, Tyri ad lacum Vulsinum : sed pro Thyro seu Thurio vel Thyre : Thora : et pro lacu Vulsino, Velinus est positus. In Martyrum Actis, Thurensis, pro Thorensis seu Thorana, mendose legitur. *Et postquam hujus correctionis suæ rationem reddidit, subjungit porro :* Thora a Dionysio Halicarn. lib. I, Tiora dicitur : quam a Reate Latinam viam versus, stadiis XL distare testatur. *Si igitur* Thora *et* Tiora *idem locus est, non tamen recte ad lacum Velinum ponitur, ponendus potius ad* fluvium Velinum *stadiis* XL, *ex Halicarnassæo, supra Reate ; quam ad* lacum Velinum, *in quem dictus fluvius sese infundit infra Reate. Certe ab illa Thora seu Tiora, dici Interamna* Tyria *aut* Tyrea, *ejusque* *episcopatus* Tyriæ *aut* Thyreæ *non potest, nisi per ignorantiam.* D

Tres item Carsuli urbes,

32 *Transeo ad Carsulas sive Carsulos, quorum pariter reperiuntur olim fuisse terna seu oppida seu civitates, non admodum longe a Roma ; aliquando totidem apicibus, aliquando levi discrimine scriptis nominibus. Urbs una Carsuli adjacuit Anieni fluvio, tantumdem fere supra Tybur, quantum Tybur ipsum distat Roma, et* Carseoli *ut plurimum scribitur, quamvis etiam* Carsioli *et* Carsulis *reperiatur : nunc vulgo* Arsuli. *Colonia fuit Romanorum, eo ducta, ut Decade* 1, *lib.* 10 *testatur Livius,* L. Cornelio Scipione et Cn. Fulvio Consulibus, *anno ab Urbe condita* 456. *Cluverius pag.* 784 *scribit, juxta oppidum* Arsuli, *sua memoria repertum fuisse* in via, antiquo silice strata, lapidem milliarium, *qui* numerum refert XXXVIII millium passuum : *quo intervallo cum* Arsuli *oppidum absit quoque Roma, non tantum similitudine nominis refert Carseolos, sed etiam situ. Plura de Carseolis hisce sciendi cupidus adeat Cluverium, indicabit scriptores antiquos, et in tabula Latii geographica oculis subjiciet ipsum locum cum circumjecta regione.*

una ad Anienem fluvium supra Tibur,

altera inter Reate et Nurciam,

33 *De altera ejusdem fere nominis urbe, scribit Dionysius Halicarnassæus lib.* I, *quod* LXXX ab Reate stadiis, euntibus via Juria, apud montem Coretum, est Corsula, nuper diruta. *Alias hoc nomen scribitur* Carsula *per primam vocalem in prima syllaba. Cluverius pag.* 683, *ponit urbem illam media fere via inter Reate et Nursiam, ubi nunc* Civita di Cassia : *quæ etiam cognoscitur et retinere aliquid appellationis antiquæ, et circiter* LXXX *stadiorum intervallo a Reate remota esse.* E

tertia inter Narniam et antiquam Mevaniam

34 *Tertia urbs Carsuli, illustrior fuit quam secunda, ejusque situm in Umbria et via Flaminia inter Narniam et Mevaniam accurate designat Strabo, uti mox videbimus. Tacitus* Carsulæ Carsularum *declinat, indicatque,* X *millibus passuum supra Narniam sitas esse Mevaniam versus, dum lib.* 3. *Hist. postquam dixerat, exercitum Vespasiani, superato Apennino, in Umbriam descendisse, et Mevaniam processisse, addit cap.* 60, *eumdem exercitum* venisse Carsulas, *ibique adhuc* X millium spatio *abfuisse a Vitellianis copiis,* Narniæ *(ut cap.* 38 *dixerat) ab Imperatore suo relictis. Visitur nunc indicato loco,* X *mill. pass. a Narnia Mevaniam versus, oppidum,* Casigliano *Italis dictum,* compluribus, *teste Cluverio pag.* 639, inscriptionibus aliisque antiquitatum monumentis illustre. *Illud ego ut cum eodem Cluverio credam, antiquos Carsulos sive Carsulas esse, suadent primo,* intervallum X millium F ab Narnia; *tum,* situs in via Flaminia ; *deinde,* antiqua, *quæ diximus,* monumenta; *denique,* ipsum etiam vocabulum Casigliano.

in ipsa via Flaminia,

35 *Sed hic vellicet mihi fortasse aurem aliquis, dicendo, viam Flaminiam ducere Roma, Ocriculo, Narnia, Interamna, Spoleto, Fulginium, atque inde per Appenninos montes Ariminum ; uti habent Itineraria, tam Antonini, quam Hierosolymitanum apud Petrum Bertium pag.* 8 *et* 45 : *et nunc viam ordinariam Roma Fulginium, illac etiam ducere. Ita est. Verumtamen in neutro Itinerario istic loci dicitur, viam illam qua parte tendit Interamna, Spoleto, Fulginium esse* Flaminiam. *At vero idem Itinerarium Antonini pag.* 22, *præfixo hoc titulo* (Flaminia, *qua* ab urbe per Picenum, Anconam *itur*) *viam illam Roma ducit* Ocriculos, Narniam, Ad Martis, Mevaniam, Nuceriam : *et Strabo lib.* 5 *ponit in Flaminia* Narniam, Carsulos et Mevaniam. *Tacitus quoque indicat Vitellium eodem illo urbium tractu duxisse exercitum suum Mevaniam. et inde reduxisse Narniam ; eademque via secutum fuisse cum suo milite Vespasianum.*

quæ ad Narniam dispertitur in tria divortia,

36 *Ex dictis hactenus duas habemus vias, quæ Narnia per reliquam Umbriam ducunt Fulginium Nuceriam, aut aliorsum : quarum illa, quæ recta procurrit* *Carsulos,*

A *Carsulos, Ad Martis et Mevaniam, expresse appellatur auctoribus suis* Flaminia : *altera, quæ deflectit dextrorsum, Interamnam et Spoletum citatis Itinerariorum paginis* 8 *et* 45, *non vocatur Flaminia. Attamen præmittitur ibidem fragmentum alterius Itinerarii, quod viæ, dextrorsum flectenti, præfigit titulum* Flaminiæ; *ac tertiam quoque addit viam sub eodem titulo, quæ sinistrorsum a Narnia tendit Tuder ac Hispellum. Verba hujus fragmenti sunt* : Iter Flaminium habet Castrum novum, Ocream et Ocriculum; Narniam, olim Nequinum; Tuder; Hispellum. *Tunc nulla re interposita, subjungitur alius ejusdem Flaminiæ ductus,* A Castro novo *(a quo supra etiam inchoaverat)* Spoletum, Camerinum, Urbinum, Pisaurum, Ariminum. *Habemus nunc ternas per Umbriam vias, quarum singulas auctores sui* Flaminiam *vocant. Una tendit rectius quam aliæ, septemtrionem versus, ad Mevaniam urbem, et montes Apenninos; altera flectit ad dextram, tertia ad sinistram, et currentes utrimque per circuitum, formant fere circulum ac tandem videntur iterum coire inter se et conjungi cum via recta, Nuceriæ aut alibi sub Apennino.*

quorum medium est proprie via Flaminia,

37 *Quæstio hinc nascitur, an ternæ illæ viæ, ex una Flaminia egressæ; recta, inquam, illa, dextra et sinistra, quatenus seorsim currunt, vere ac proprie sint* Flaminia; *et si una tantum talis est; quænam illa sit.* B *Ad primum propositæ quæstionis partem respondendum existimo, non esse omnes proprie* Flaminiam. *Persuasum quippe debemus habere, viam Flaminiam primitus unico tantum ductu stratam fuissé a Roma Ariminum usque. Quod si aliæ inde postea eductæ, aut eo immissæ fuerint; illæ vere ac proprie Flaminia non sunt, quantumvis Flaminia etiam appellentur a nonnullis, per abusum potius, quam quod vere talis sint. Quæ igitur illa unica, quam Flaminius consul stravit? Illa, opinor, quam Strabo, et post ipsum, Itinerarium Antonini pag.* 22 *expresse* Flaminiam *vocant. Illa enim, ut rectiore tractu, ita et breviore, a Narnia ad Apenninum ac Nuceriam percurrit : brevitas autem viarum, quæ magnis impensis parantur, sternendæ, ceteris paribus præferri debet illis, quæ per circuitum longiori tractu perducendæ essent ad eumdem terminum. Ad hæc via Flaminia, atque aliæ regiæ, quæ Roma excurrebant in longinquas regiones, potissimum ductæ stratæque fuerunt militiæ causa, ut expeditius duci et reduci exercitus possent, quo necessitas postulabat. Ita Augustus apud Dionem lib.* 53, *videns,* vias extra Urbem, aliquamdiu neglectas, difficilia itinera exhibere; Flaminiam, quoniam ea ducturus exerci- C tum erat, statim *curavit instaurari. Eadem via profectus Roma cum exercitu suo Vitellius, insidebat Mevaniam, uti ex Tacito supra docuimus, dum Miles Vespasiani ab alia Flaminiæ parte per Apenninum in Umbriam descendebat, ac Vitellianos cedere Mevania coegit, Narniamque progressos, ultra Carsulos insecutus est, utique per eamdem viam Flaminiam.*

uti ostenditur ex Strabone,

38 *Strabo, qui tempore Augusti scripsit, majorique auctoritate valet apud me, quam Itineraria citata, quæ incerti sunt temporis, ac fortasse multo posterioris, duas in diversa currentes vias, appellantia* Flaminiam *singulas. Strabo, inquam, tres vias prædictas, aut potius unam rectam : ac duo inde deducta viarum divortia dextrorsum et sinistrorsum, accurate distinguit, solamque mediam, seu recta procurrentem, appellat Flaminiam. Textus ejus hac de re ita incipit lib.* 5 *pag. mihi* 227 : Πόλεις δὲ (τῆς Ὀυμβρικῆς) εἰσιν αἱ ἐντὸς τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν ἄξιαι λόγου· καὶ αὐτὴν μὲν τὸν Φλαμμινίαν ὁδὸν, οἵ τε Ὀκρίκλοι πρὸς τῷ Τίβερι *etc.* Urbes *Umbriæ* intra Apenninos montes *(extendit enim Strabo Umbriam antiquorum more, etiam ultra Apenninum adusque Adriam mare)* memorabiles sunt, in ipsa quidem via Flaminia, Ocriculum, ad Tiberim, et Larulum, et Narnia, quam perfluit Nar amnis; deinde Carsuli et Mevania. *Tum alia addit op-* D *pida ejusdem viæ minus conspicua,* Forum Flaminii, Nuceriam, Forum Sempronii : *ac pergit,* Ἐνδεξιᾷ δὲ τῆς ὁδοῦ βαδίζοντι ἐκ τῶν Ὀκρίκλων εἰς Ἀρίμινον, Ἰντέραμνά ἐστι, καὶ Σπολίτιον *etc.* Ad dextram autem viæ Flaminiæ, Ocriculo Ariminum tendenti occurrit Interamna, et Spoletum, et Æsium et Camerinum. κατὰ δὲ θάτερα μέρη Ἀμερία *etc.* Ad alteram vero partem, Ameria. et Tuder, et Hispellum et Itorum.

AUCTORE C. J.

non item aliæ laterales,

39 *Clarissima hæc sunt, monstrantque nolentibus cæcutire, viam Flaminiam uno tantum tractu duxissse tempore Strabonis per Umbriam ab Ocriculo, Tiberi adjacente, Larulum, Narniam, Carsulos, Mevaniam, Forum Flaminii, Nuceriam, ac inde post alia loca, Forum Sempronii. Monstrant quoque, viam, quæ Interamnam, Spoletum, Æsium et Camerinum percurrit; atque alteram, quæ Ameriam, Tuder, Hispellum, ac Itorum attingit, non esse Flaminiam; sed ex Flaminia deductas dextrorsum et sinistrorsum. Quamobrem et appellari potuerint* Flaminia, *in fragmento Itinerarii, citato et alibi; quemadmodum et aliæ viæ, quæ ex antiquioribus aliorsum derivantur, sæpe retinent antiquarum, e quibus exeunt, nomen; præsertim quando eisdem postliminio iterum junguntur in alia parte, uti denuo Flaminiæ junguntur ambæ viæ laterales, de quibus fragmentum : aut quando antiqua via incipit* E *pessum ire; quemadmodum Flaminia, a Flaminio consule strata, potuerit post aliquot secula, tunc cum Itinerarii fragmentum conscriptum fuit, pessum ivisse, aut variis locis fracta, tam viatores quam nomen suum ad vias laterales transmisisse. Certe jam fracta erat Flaminia multis locis, quando eam Augustus restauravit, uti paulo ante dictum est ex Dione : ac propterea possunt divortia lateralia, propter commodiorem vectationem paulatim magis frequentari cœpisse et nomen primariæ viæ ad se traxisse : quod tamen Imperante Vitellio nondum videtur habuisse. Is etenim Imperator, Dolabellam tollere e medio cupiens, negotium commisit Flavio Sabino Urbis Præfecto, jussitque (uti apud Tacitum Hist. l.* 2 *cap.* 64 *legitur)* vitata Flaminiæ viæ celebritate, divertere Interamnam atque ibi *Dolabellam* interfici *curare. Quod utique indicat, Interamnam tunc extra Flaminiam fuisse.*

dextrorsum et sinistrorsum excurrentia.

Jacobillus Carsulas ponit loco non suo,

40 *His præmissis, erit suo loco ostensu facile, in Actis, quæ dabimus, intelligi debere* Interamnam, *quæ ad Narem fluvium sita est; et* Carsulas *quæ sitæ sunt inter Narniam ac Mevaniam in via Flaminia : patebitque, imo ex dictis jam patet abunde, situm quem Jacobillus Carsulis assignat in vita S. Volusiani tomo* I F *pag.* 10, *inter* Cesiam et Aquam Spartam, *non esse situm verum. Leander quippe Alberti, diligens istorum locorum scrutator, describens pag.* 95 *viam, quæ Tuderte ducit Narniam, in ejus fere medio ponit* Tudinum oppidum parvum; *inde* S. Geminum, *tum* ad radicem alti montis, Cesiam, cujus arx in præcelso montis vertice spectabilis est. Additque, ulterius procedendo secundum ejusdem montis radices, adesse oppidum Aquam Spartam : *ac denique, terminum ejusdem viæ Tudertinæ esse* pontem Naris, *qui Narniam transmittit. Colligas hinc, Aquam Spartam propius abesse a Narnia quam Cesiam, atque adeo intra sextum abinde lapidem sitam esse, cum ultra sextum non recedat Cesia, uti e tabulis geographicis colligere est : in quibus Cesia quidem sub vulgari nomine* Cesi; *et arx Cesiæ, sub nomine* R *(id est* rocca*)* di Cesi, *passim exprimitur.*

inter Cesiam et Aquam Spartam.

41 *Superest monstrandum, non recte a Jacobillo consignari situm Carsularum. de quibus in Actis mox dandis,* inter Aquam Spartam ac Cesiam. *Primum, quia pro arbitrio suo id facit, sine teste aut probatione. Deinde, quia nemo unus Geographorum illic loci Carsulas novit. Demum, quia Tacitus expresse asserit, Carsulas* x *millia passuum distare a Narnia, idque*

AUCTORE C. J.

A *que in via, quæ ducit Mevaniam: at vero Jacobillus eas ponit intra sextum milliare, et in via, quæ ducit Tuder. Nihilo certiori loco ponit idem Jacobillus, in eadem S. Volusiani vita oppidum* Lazanum, *de quo pariter in sequentibus mentio fit, dum ait situm esse* supra ipsam civitatem Carsulas; *atque adeo ex mente illius, non procul a Cesia aut aqua Sparta. Verum cum erraverit in ipsis Carsulis, erret quoque in Lazano necesse est. Ego in situm oppidi inquirere supersedebo, donec apud antiquiores reperiatur appellatio ejus* Lazanum *aut* Lazana in Umbria. *Nam* Lezanum, *quod Leander habet inter Brundusium et Tarentum, huc non spectare, quivis concesserit. Differam quoque credere, quod ibidem adstruit Jacobillus, Carsulas civitatem episcopalem fuisse; et multo magis, Volusianum ibi Episcopum sedisse, donec aliunde constiterit certius, quam ex scriptis apocryphis.*

ACTA XII SOCIORUM

A scriptore parum apto compilata.

PARS PRIMA

B Ex Cod. Barberiniano MS. collato cum MSS. Strozziano ac Beatilliano, atque editis a Mombritio.

Gesta ab Anastasio, Eutitio, Proculo, Bricio, Abundio, et Carpophoro.

Sancti sub Juliano Imp. e Syria

Passio atque conversio S. Anastasii et undecim fratrum, qui cum eo de Syriæ partibus profecti sunt ad urbem Romam sub tempore Juliani Pontificis *a*; quorum nomina sunt Euticius, Bricius, Johannes, Teudila, Isaac, Habundius, Carpoforus, Laurentius, Proculus, Herculanus, et Paractalis *b*. Qui Julianus post residuum tempus ad arma bellica, imperiali sede resedit *c*, et reversus est sicut canis ad vomitum suum, et persecutor factus est Christianorum. S. Anastasius *d* applicuit in domo cujusdam S. Urbani Episcopi cum duobus filiis suis, quorum unus Euticius, alter vero Bricius dicebatur, et cum ceteris, qui cum eo venerant. E quibus S. Urbanus episcopus duos, Bricium videlicet et Carpoforum, in presbyterii gradu ordinavit: Laurentium vero et Habundium sancti diaconatus ordinavit C agere vicem: qui multo tempore occulte multorum corda paganorum in Christi nomine ad sanctum baptisma converterunt. Tunc nuntiatum est Juliano, quod de Syriæ partibus quidam vir, Anastasius nomine, venisset cum duobus filiis et nepotibus et proximis suis, et doceret populum doctrinam hominis illius, qui in Judæa crucifixus est; ordinavitque *e* sibi presbyteros et diaconos, et fecit sibi fontes et baptismata et multos Christianos; et subtraxit populum in doctrina Christi sui. Quo audito Julianus rabie et spiritu iracundiæ repletus, cum jurgio jussit, ut cum summa discussione ante vestigia sua adduceretur.

Romam profecti,

Urbanum ibi Papam inveniunt.

Sistuntur Juliano accusati:

2 Tunc ministri, sicut jussum fuerat eis, apprehenderunt S. Anastasium cum duobus filiis suis, et qui cum eis venerant; quorum una erat germanitas, una voluntas; et adduxerunt eos ante vestigia *f* Juliani, qui dixit ad eos; *g* Quæ est, miseri, insania vestra? Cui S. Anastasius respondit: Insania nostra Christus, est. Quo audito Julianus iracundia repletus, jussit fustibus nodosis mactari eos, et in carcere retrudi, dicens; Fame periclitentur usque dum possim eorum insaniam vincere. Post multum vero temporis jussit Julianus, ut educerentur de carcere: caput vero sancti Anastasii jussit ut abscinderent in eodem loco *h*, ut ceteri metum haberent. Cumque vidissent ejus filii et nepotes tantam D persecutionem Christianorum, fuga lapsi, egressi sunt de urbe Roma, veneruntque ad locum, qui dicitur, via Cornelia *i*, quem alii homines Pacem sanctorum vocant: et confortati sunt, et invicem osculati sunt se osculo sancto.

capite plectitur Anastasius;

3 Euticius vero, relicto germano suo Bricio, in partes Ticeni *k* perrexit iter, quod ducit in lacum Vulsini *l*, ubi per multos annos heremiticam ducit vitam. Bricius vero cum aliis fratribus suis venit in partes Valeriæ in Urbem Spoletanam *m*. Proculum vero reliquit in colonia, quæ Narniæ dicitur, ubi superjacet castrum Carsulanum *n*, in quo erat vir sanctissimus nomine Volusianus *o*, cum quo S. Proculus multis annis bonæ conversationis egit vitam: et admonitus [est] a S. Volusiano, ut curæ sacerdotalis ageret vicem. Qui *p* cum ab eo ordinatus in loco presbyterii fuisset, tantam in eo effudit Dominus gratiam; ut, cum sancti canonis verba compleret, Missam in cœlo die sanctæ Resurrectionis, antequam sol surgeret super terram, audivit: et ipse sic Domino hostias immolabat, et reficiebatur *q*.

Eutitius lacum Vulsinium,

Brictius et alii Spoletum

Proculus Carsulos petunt.

4 Quod cum nuntiatum esset Eugenio *r*, sanctæ sedis Apostolicæ, quod taliter ageret, jussit cubiculariis suis, ut loris adstrictus et acrioribus verberibus ad se cum summa festinatione deduceretur. Missi E vero ferocissimi cubicularii venerunt in castrum Carsulanum occulte, et invenerunt eum sicut nuntiatum fuerat [facientem.] Tum cum jurgio et typo superbiæ apprehenderunt eum et noluerunt accipere sanctæ Eucharistiæ communionem *s* ab eo. Cumque venissent in via Ostiensi *t*, ignifera et validissima siti de cœlesti corusco fatigari cœperunt, ita ut mortis culmine miraretur *u* propter typum superbiæ, et quod noluerunt corpus et sanguinem Domini accipere. Respiciens autem beatus Proculus ante vestigia sua, vidit cervam cum hinnulis suis carpere iter, cui in verbo Domini dixit: Præcipio tibi, ut nec passum quidem vestigium moveas, ut des potum sitientibus his. At illa stetit in verbo viri Dei. Et apprehendens venerandus Vir scyphum, mulsit eam, et dedit potum sitientibus et refecerunt se. In nocte autem eadem Angelus Domini flagellavit Eugenium: et perterritus misit velocissimos cursores, ut ubicumque obviarent homini Dei, cum magno honore ad castrum Carsulanum reducerent: quia ab Angelo Domini commonitus, audisset, omnia vera esse quæ F Dei famulus Proculus peregisset *x*.

Hic accusatus apud Eugenium Papam,

Romam accersitur.

5 Bricius vero cum Habundio et Carpoforo et aliis fratribus venit ad urbem Spoletinum et devoverunt, se ibi finire vitam: quo cum Turgius *y* et Leontius et Martianus erant constituti Proconsules, sævientes in persecutione Christianorum, et idolorum insaniam retinentes. Sanctus autem Dei famulus Bricius et Habundius diaconus, et Carpoforus presbyter occulte verbum Domini populo prædicabant, ut recederen a simulacris in cultura idolorum. Crescebat autem verbum Domini, in eis, et mittentes aquam in pelvem baptizabant eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Et multæ animæ paganorum convertebantur, et destruxerunt templa idolorum et lucos eorum. Unde divulgatum est Turgio et Leontio et Martiano, quod de Syriæ partibus venissent homines, qui subtraxissent populum in doctrina hominis illius, qui in Judæa in ligno crucifixus est a principibus Sacerdotum in tempore illo. Et fecerunt, inquit, sibi fontes et sacrarium in nomine ipsius et deos nostros igni tradiderunt. Quo audito Turgius et Leontius ira repleti et furore nimio, miserunt ministros, ut ubicumque illos invenire potuissent, vinculis ligatos adducerent ante eos.

Abundius et Carpophorus,

6 Tunc euntes ministri venerunt in domum cujusdam Sincletæ Christianissimæ feminæ et invenerunt in

capiuntur Spoleti,

A in ea Habundium diaconum et Carpoforum presbyterum, et apprehendentes eos, vinctos duxerunt ante Turgium et Leontium : qui dixerunt ; Vos estis qui destruxistis templa deorum nostrorum, et igni eos tradidistis, et replestis doctrina vestra populum ? Carpoforus respondit : Dii vestri, ut homines mortui sunt, qui nec se, nec vos salvos facere possunt, nec semetipsos ab igne liberare ; qui sunt lapides et ligna et æramentum et fictilia, qui fictos habent oculos et non vident; aures habent, et non audiunt pedes ; habent et non ambulant; non clamant in gutture suo. Neque enim est in eis spiritus. Ego autem numquam audivi plures deos, nisi Patrem et Filium et Spiritum sanctum; qui tres pueros de camino ignis liberavit : ipse est Deus vivorum et mortuorum, qui reddet unicuique secundum opera sua. Cum autem audissent Turgius et Leontius eum talia loquentem, iracundia repleti sunt, et cum furore jusserunt ministris suis, ut fustibus nodosis omnia membra ejus dirumperent, ut a tali eloquio cessaret; et in carcere eum retrudi præceperunt, signantes annulo suo, ita ut a nullo homine nec potus nec cibus ei

et in carcerem mittuntur.

B daretur, dicentes, fame puniatur.

7 Bricius autem presbyter absconsus erat ab eis: et cum audiisset, quod Turgius et Leontius taliter flagella fratribus injecissent, egressus est ad suburbana civitatis in locum, qui dicitur Apianum, ubi per tres noctes et dies cum lacrymis Dominum deprecabatur, ut ei ostenderet qualiter agere deberet. Cui Angelus Domini voce magna dixit ; Brici famule Domini, exaudita est oratio tua : veni et ostendam tibi locum salutis, ubi salus præstatur. Tunc surrexit Bricius ab oratione, et cœpit cum Angelo per itinera viæ pergere et omnia ei narrare, qualiter illi contigisset et fratribus suis. Cumque hæc cum Angelo loqueretur, obviavit ei cæcus a nativitate sua, nomine Pisentius. Cum autem audiisset eos, talia loquentes, dixit ad eos : Forsitan vos discipuli illius estis, qui in Judæa cæcum illuminavit, et pedibus super mare ambulavit, et leprosos mundavit, et mortuos suscitavit? Cui famulus Dei Bricius dixit : Ipsius servi sumus, quem tu nominasti.

Bricius periculo subducitur ab Angelo,

8 Tunc Pisentius cæcus dixit : et, si ipsius servi estis, scitis de arte et medicina ipsius, ut aperiantur oculi mei et credam in filium Dei. S. Bricius dixit, si abrenuntias sathanæ et omni culturæ idolorum.

et, cæco per viam illuminato,

C Pisentius cæcus respondit : Abrenuntio. S. Bricius dixit; qui Barthimeum cæcum illuminavit et Tobiam per Angelum illuminavit, et Job a vulneribus sanavit, ipse introducat lumen in oculos tuos, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Et respondit Angelus Domini et Pisentius, Amen. Eadem hora aperti sunt oculi ejus et tamquam squamæ et albugo ovi ceciderunt ab oculis ejus; et credidit Deo cum tota domo sua; et baptizavit eum et omnes de domo ejus. Angelus autem Domini perduxit Dei famulum Bricium in locum Salutis, in superiorem viam in verticem collis : et dixit Angelus Domini, In omni loco dominatirnis ejus benedic anima mea Dominum. Ad sanctum quoque Bricium dixit, Hic erit habitatio tua usque in diem, quo venerit Dominus judicare seculum per ignem z. Et benedixit eum, et ablatus est ab oculis ejus.

constituitur in loco Salutis,

z

9 Tunc S. Bricius prosternens se in oratione, quia cognovit quod Angelus Domini esset, et benedixit Dominum, et confortatus est, et cœpit prædicare verbum Domini omnibus regionibus sub montana aa Martulanæ, et crediderunt Domino Jesu Christo, et baptizavit eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti: et crevit multitudo Christianorum in eo loco, ubi Angelus Domini benedixit eum. Sanctus autem Bricius suis manibus modicum oratorium struxit, et nomen loci imposuit Salustianum, eo quod salutem animæ accepisset in eodem loco. Et cum Angelus Domini post terga reversus esset, perrexit ad carcerem, ubi Carpoforus presbyter et Habundius diaconus erant, quos Turgius et Leontius magistri militum incluserant : quos aperto carcere psallentes invenit et dicentes : Pereant dii dæmoniorum, et lætetur cor quærentium Dominum. Et dixit Angelus Domini : Pax vobis, nolite timere. Egredimini et prædicate verbum Domini in civitate. Qui eadem hora egressi sunt de civitate in suburbana civitatis in crypta; et imposuerunt signum sanctæ Crucis in frontibus fidelium, et fecerunt sibi clericos bb et ministros.

aa

quem ideo Salustianum appellat.

D

AUCTORE C. S.

b b

10 Tunc pervenit decretum ad Diocletianum et Maximianum Augustos a Turgio et Leontio, Magistris mulitum ; et Martiano Proconsule, dicente : Orta est seditio pontificum et magistratus templorum propter Galilæos, qui colunt signaculum crucis Christi. Et dicebant ad Augustos : Piissimi Imperatores, semper Augusti, succurrite vestræ pietati ; quia in republica vestra ommium templorum sacerdotes contemnuntur propter sectam vanissimam Christianorum ; qui de Syriæ partibus venerunt, eo quod diversæ urbes, omnesque plebes et civitates, Christiana repletæ sunt doctrina : sed jubeat vestra clementia, propitiari pro vobis pectora omnipotentiæ, ut ad vestrum jussum omnis terra incendat thura, seu libamina offerat diis omnipotentibus, ut vobis propitiari non dedignentur.

Oritur persecutio ;

E

11 Eodem tempore decretum posuerunt Diocletianus et Maximianus Augusti, ut ubicumque Christianæ animæ inventæ fuissent, sine auditione punirentur, tam in urbibus, quam in regionibus, quamque in civitatibus propinquis, subjugata eorum iniquitate. Factum est autem, ut vigesimo tertio die mensis Julii cc propositum fuisset hoc edictum. Tunc in civitate Spoletina quidam consul in eodem regione reperit, aliquos Christianorum suggessisse sibi, eo quod in crypta, in præfata civitate Spoletina fuissent Christiani occultati. Tunc milites nocte invenerunt Christianos Carpoforum presbyterum et Habundium diaconum, et qui cum eis erant; et vinctos eos duxerunt ante Turgium et Leontium et Martianum Consules: qui dum adducti fuissent, interrogantur a Martiano consule, dicente eis : Servi, quid contemnitis offerre diis omnipotentibus hostias pacificas. Sacrificate ergo, ut clementissimi principes jusserunt; ut intretis in amicitiam Cæsaris. Responderunt Carpoforus presbyter et Habundius diaconus : Vos sacrificetis eis cum aliis, qui vobiscum in perditionem ituri sunt: Nam nos sacrificium offerimus Deo omnipotenti et Domino Jesu Christo, filio ejus, et Spiritui sancto, in odorem suavitatis.

edicta Imperatorum proponuntur ;

c c

capiuntur Carpophorus, Abundius et alii.

F

12 Tunc iratus Martianus jussit ab eis separari Carpoforum presbyterum et Habundium diaconum, et retrudi in carcerem. Illos vero, qui cum eis erant, jussit ejici foras muros civitatis Spoletinæ, et capita eorum truncari præcepit, et inhumata corpora derelinqui sub die vicesimo quinto mensis Julii : quorum corpora nocte tulit Sincleta Deo amata, et condidit in prædio suo in cœmiterio Pontiano, non longe ab urbe Spoletina in latere montis in spelunca et in eadem cripta conclusit. Martianus quoque jussit tribunal parari in foro ante templum Jovis, et ibi omnes nobiles civitatis et omnium potestatum adesse, et jussit tormenta parari, quæ corpora humana dissiparent. Tunc jussit quæstionariis, ut adducerentur catenati Carpoforus presbyter et Habundius diaconus. Et omnes veniebant et audiebant in foro Sanctos psallentes et dicentes ;

Duo illi, capite eruncatis aliis,

A Via Justorum recta facta est et iter Sanctorum præparatum est. Et ceciderunt in faciem suam dicentes : Deus, mitte Angelum tuum sanctum, qui eripiat nos de ore draconis et de istis tyrannis per Christum Dominum nostrum. Tunc ante tribunal judicis statuerunt eos : et Martianus dixit ad eos : Domini nostri Imperatores præceptum dederunt, ut omnes libamina et victimas offerant diis immortalibus : et ecce, estis ante templum Jovis magni, prospicite et videte, qualis illius magnitudo sit.

AUCTORE C. J. sistuntur Judici

13 Tunc responderunt Sancti, dicentes : Sacrificant eis qui animarum suarum desperatores sunt. Nam nos, qui in Christo speramus, numquam sacrificamus dæmoniis. Eadem hora iratus Martianus jussit, ut cum lapidibus ora eorum tunderentur et levarentur in eculeo. Illi autem nihil aliud clamabant nisi, Sancte Christe, adjuva nos servos tuos. Respiciens autem Habundius diaconus, dixit ei : Exi miser ; quia vides, quod ad nos pervenit noster Dominus Jesus Christus et non permittit, ut prævaleas adversus nos. Tunc iratus Martianus jussit eum fustibus mactari, dicens : Injuriam judicum noli temerario ore garrire. Tunc depositi sunt de eculeo et jussit eos retrudi in carcerem ; et jussit B Leontio magistro militum, ut duceret eos juxta civitatem Fulgineam, et ibi eos capite truncari. Tunc suscepit eos Leontius et præcepit militibus suis ut præirent cum eis ad Fulgineam civitatem ; et ibi foris muros civitatis, non longe ab urbe, decapitati sunt sub die quarto Iduum Decembrium ; *dd* et relinquentes corpora abierunt.

et in equuleo torti,

prope Fulginium securi feriuntur

die 10 Decemb.

dd

14 Cumque reverteretur Leontius magister militum, ut gesta indicaret Martiano Consuli, quomodo Sancti sunt gladio perempti ; in medio itinere dum venisset, obviavit ei ursus ferocissimus ante equum ejus : quem mox ut vidit, præ timore ejus non potuit divertere neque ad dextram neque ad sinistram : sed in eum irruit ursus, et nunc uncis, nunc brachiis, laceravit ; et *ee* [in fugam versus equus ejus] cecidit cum eo, et oppressit eum sub se, et mortuus est. Erat autem in civitate Fulginea Eustachia matrona christianissima, et dixit ei Angelus Domini nocte in somniis : Surge, et vade ad suburbana civitatis miliario uno, in loco qui dicitur Thanaritanus sub monte Rotundo, in subsidio munitæ viæ, et collige corpora Sanctorum, et conde aromatibus et dignæ sepulturæ trade, honorateque pone in sarcophago novo. Eadem hora surrexit a somno et C perrexit ad locum, quem ei Angelus Domini demonstraverat, invenitque corpora Sanctorum inhumata ; collegit ea et posuit in spelunca sua, ubi alii Sancti ab ea sunt conditi *ff*.

ee

ibique sepeliuntur ab Eustachia.

ff

ANNOTATA.

a *Sic etiam legitur in MS. Beatilli, quod ubique consonat cum nostro Barberiniano, ut alterum ex altero descriptum videri possit, aut utrumque idem exemplar secutum fuisse. Codices alii habent* Imperatoris, *et quidem* Apostatæ. *Quamobrem frustra sit Jacobillus, qui hic confugit ad nescio quem Julianum, qui sub Diocletiano præfuerit Romanæ urbi. Imperavit Apostata non toto biennio, mortuus an.* 363.

b *Aliis aliqua ex his nomina scribuntur,* Eutitius, Brictius, Abundantius, Carpophorus, Baractalis. *Ultimum horum deest Mombritio. Videntur autem huc usque dicta, per modum tituli sumenda esse.*

c *Hæc totidem verbis, sane obscuris, leguntur in MS. Beatilliano : desunt autem in Strozz. et Mombritio. Quid si ita legas?* Qui Julianus residuum tempus post arma bellica *(aut potius,* post arma Gallica) imperiali sede resedit. *Eatenus enim militibus in Galliis præfuerat, ab iisque proclamatus fuit Imperator : et mox in Orientem profectus, numquam rediit in Italiam.* D

d *Quæ hinc sequuntur, aliquanto concinnius leguntur apud Mombritium sic :* Anastasius e Syriæ partibus... profectus, post longam maris terræque fatigationem, cœlica (ut nulli dubium est) protegente clementia, urbem tandem Romanam aggrediens, domum sanctissimi episcopi Urbani ingressus est *cum suis* : quos beatissimus Urbanus, juxta gentium Magistri vocem, dicentis ; Hilarem datorem diligit Dominus, jucunde hospitio susceptos, corporis animæque alimento replevit, secumque aliquanto tempore ut morarentur, hortatus est. Interea Brictium et Carpophorum ad presbyteri dignitatem, Abundium vero et Laurentium ad diaconi ordinem sublimavit. *Ex citatis verbis etiam intelligitur clarius, per* quemdam S. Urbanum episcopum, *ad quem Socii diverterunt, denotari Romanum Pontificem : et clarissime, ex Cod. Strozz. ubi legitur Urbanus episcopus,* qui tunc regebat Ecclesiam Romanam. *Obiit Urbanus Papa, martyrio coronatus an.* 231.

e *Ita etiam Beatillus. Sed quomodo ordinavit presbyteros et diaconos Anastasius, qui nescitur ipse ullum Ordinem sacrum habuisse? Et Jacobillus tom.* 1, *pag.* E 36 *in vita S. Joannis, Pontificis Spoletini et Martyris ait, omnibus Sociis a Pontifice Romano in clericos, diaconos, aut presbyteros adscitis, solum Anastasium in statu laicali perstitisse. Unde tamen id hauserit Jacobillus, æque nescio.*

f *Supponit compilator Actorum, hæc Romæ gesta esse coram Juliano Imp. cum tamen constet, illum initio imperii sui in Orientem profectum, ibi semper versatum, illatoque Persis bello post menses circiter* 20, *ibidem in impietate sua mortuum esse.*

g *Allocutio Juliani et responsio Anastasii, quæ eædem sunt in Beatill. et fere eædem in Strozz. sic amplificatæ leguntur apud Mombritium.* Qui estis, *ait Imperator;* aut unde venistis, aut quare deos nostros contemnitis ; quibus nos omnesque in regione, nostræ Majestati subjecta, thura imponentes, flectunt cervicem? Cui S. Anastasius, divino fultus præsidio, ita respondit : Si genus inquiris, in Syria nos ortos atque inde huc advenisse, noveris Imperator. Diis autem tuis neque thura imponemus, neque eis cervicem flectimus ; quia Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium ; et Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula : sed et Spiritum sanctum Deum credimus, non in unius singularitate F personæ, sed in unius trinitate substantiæ confitemur : non idola manu facta adoramus, in quibus sunt oculi sine visu, aures sine auditu, nares sine odoratu, manus sine tactu, et pedes absque gressu. *In his multa sunt e Symbolo Constantinopolitano, quod duodeviginti annis post mortem Juliani in Synodo approbatum est.*

h *Mombritius,* ad Aquas Salinas *deductum ait, ut ibi caput ei amputaretur.* Salinas *scribit pro* Salvias : *qui locus Roma abest ad tria quatuorve passuum millia, nobili monasterio et ecclesia, nominibus Vincentii atque Anastasii insignita, jam olim celebris, superestque hodiedum.* Anastasii, *inquam, non illius, de quo hic agimus, qui nusquam Romæ notus est; sed alterius, qui* Persa *communiter appellatur a patria sua, quique in Syria quidem monachum egerat, sed alibi in Oriente martyrium complevit, anno, ut Bollandus notat* 628. *Caput ejus deinde amputatum fuit, et Romam missum (non ibi abscissum) in prædicta ecclesia ad Aquas Salvias depositum fuit.*

i *Via Cornelia ducebat in Tusciam, separata ab Aquis Salviis interfluente Tiberi. In ea potest crypta fuisse arenaria, in quam se receperint Christiani tempore persecutionum; atque inde* Pax Sanctorum *appellata*

A *lata fuerit; quamvis nomen illud non legerim alibi.*

k *Cod. Strozz.* in partes Ticini. *Beatill.* in partes Piceni. *Forte legendum,* in partes Tusciæ. *Ibi enim est* lacus Vulsinus. *Mombritius simpliciter habet:* Perrexit ad locum, qui Bulsinis appellatur, ibique per multos annos heremiticam vitam duxit.

l *Beatill.* Bulsinium. *Strozz.* Vulsinium. *Lacus Vulsinus seu Vulsinius (nunc,* Lago di Bolsena) *sub monte Faliscorum, circiter quinquaginta mill. pass. Roma distat. Locus est, peridoneus quidem, ubi vita solitaria vivatur, potestque ibi Euticius per multos annos cursum suum consummasse, quamvis ibi nulla uspiam de ipso memoria reperiatur in sacris fastis. Interim huic Euticio, e Syria cum Anastasio advena et solitario ad lacum Vulsinum, applicatur in antiquissimis, ut aiunt, Passionariis ecclesiæ Spoletinæ, vita quædam; quæ propria est S. Eutychii abbatis apud Nursiam, sumpta e Dialogis S. Gregorii. Qua de re pluribus infra.*

m *Roma Spoletum, quod tempore Longobardorum, Ducatus Spoletini caput erat, itur via Flaminia bidui itinere, estque nunc saltem, non in Valeriæ, sed Umbriæ provincia.*

n *De tribus antiquissimis civitatibus, dudum excisis,* B *quæ similibus fere nominibus,* Carsuli, Carseoli, Carsula *seu* Carsulæ *appellantur; deque singularum situ, disquisivimus in Commentario prævio. Hic illam designari, quæ jacet inter Narniam et Mevaniam, intelligitur ex adjunctis; ibique relictus fuerit Proculus, Sociis Spoletum progressis.*

o *Volusianum hunc refert Jacobillus inter Sanctos Umbriæ suæ tom.* I *pag.* 10, *pro die* 2 *Januarii. Eodem die Ferrarius quoque ipsum habet in Catalogo generali. Uterque ex antiquis, ut aiunt, monumentis Interamnensibus et ex vita S. Proculi primi, Interamnensis civitatis episcopi. Jacobillus facit Volusianum Proculi discipulum : ab eoque, ait, initiatum fuisse Sacerdotem, et successisse ei in episcopatu Interamnensi. Contraria hic innuunt Acta, videlicet Proculum potius discipulum fuisse Volusiani; quia ille advena, hunc invenit, sanctitate conspicuum, eique* adhæsit *(utitur illo termino Mombritius) tamquam discipulus magistro, a quo sanctioris vitæ præcepta atque exempla acciperet.* Admonetur *quoque, quod discipuli est, a Volusiano, ut sacerdos fieret. Imo in apographo nostro Strozziano expresse dicitur Volusianus Carsulis episcopus, ab eoque Proculus presbyter consecratus fuisse et cum illo multis annis sanctam duxisse vitam. Alteruter igitur, id est,* C *vel horum Actorum compilator, vel Jacobillus cum suis monumentis Interamnensibus aberrat a vero. Imo qui Jacobillo hic vocatur* Volusianus, *est S. Antonino et Petro de Natalibus in Actis Proculi,* Valentinus. *Quod et tenendum videtur, ut nullo hic Volusiano opus sit.*

p *Qui hinc sequitur textus, apud Mombritium sic legitur :* Tantam post presbyterii dignitatem, in Proculo Dominus gratiam infuderat, ut in die Dominicæ resurrectionis ante solis ortum, Missam in cœlo celebrari audiret; cum ipse Deo Hostiam, qua reficeretur, immolaret. *Et clarius in Apographo Strozz.* Proculus tantam a Domino acceperat gratiam, ut in die resurrectionis Dominicæ ante solis ortum, in cœlo solennia Missarum audiret. Unde et ipse hanc habebat consuetudinem, ut eadem hora Missam faceret. Quod ut comperit Eugenius Papa *etc.*

q *Præmissa verba videntur indicare, quod S. Proculus, uti per visionem in cœlo Missam celebrari antè ortum solis super terram, viderat, id sibi quoque tali tempore licitum putarit; adeoque* et ipse sic *noctu* Domino hostias immolabat; *et* reficiebatur *cibo corporali propter stomachi debilitatem; ut indicant, apud S. Antoninum Acta Proculi.*

r Eugenium *quoque habent ceteri codices, uti et vita MS. S. Proculi, quam postea dabimus ex Petro* D *Calo : cujus videtur Compendium esse, quod S. Antoninus exhibet Part.* 3. *tit.* 24 *cap,* 13 § 3; *sed hic abstinuit nomine proprio Pontificis; credo, quia animadvertebat, congruere tempora nullo modo posse. Creatus enim Eugenius fuit Papa diu post, seculo videlicet septimo. Porro præceptum, quod hic suis dedisse Pontifex dicitur, prorsus indignum est Pontifice, ut ministri presbyterum indicta causa* acrioribus verberibus *exciperent. Simili præcepto Pontificio, sed mitiore, legitur Equitius abbas sanctissimus e provincia Valeriæ Romam evocatus fuisse : sed Pontifice meliora divinitus edocto, mox per alium ejus nuntium jussus fuit manere in loco suo; uti S. Gregorius scribit lib.* 1 *Dial. cap.* 4. *An inde compilator noster similia applicaverit Proculo?*

AUCTORE C. J.

s *Hæc et præmissa clarius, ac decentiori modo descripsit S. Antoninus his verbis :* Fuit autem suggestum summo Pontifici, quod Proculus episcopus Interamnus *(jam enim dixerat Antoninus, illum successisse in episcopatu, Valentino mortuo)* nocte Missas celebraret, ac repente post Communionem sumptam, cibum accipiebat. Eapropter mittuntur nuntii ad Proculum, qui Pontificem de veritate ejus informent : quos ad civitatem Interamnis applicantes, gratiose recepit, et secum tenuit usque ad crastinum E diem. Noctem autem sequentem Proculus duxit insomnem, et media nocte, ut solitus erat, celebravit : et Communione peracta, cibum sumpsit *(propter infirmitatem stomachi, qua laborabat, uti postea explicatur)* invitans ad idem socios, qui essent cum eo iter facturi : qui renuerunt, horrentes factum ejus, quod tali hora sumeret cibum. *Non igitur invitavit ad sacram Eucharistiam, uti habent Acta, sed ad cibum vulgarem secum sumendum. Notandum etiam, quod in Actis nostris Papa cubicularios suos miserit in* castrum Carsulanum, *ibique invenerint Proculum presbyterum : Antoninus vero dicit, quod miserit* Interamnam, *ibique invenerit Proculum episcopum. Quid hic tenendum? Certe duobus locis simul non fuerit Proculus.*

t *Imo* Hortensi, *uti recte apud Mombritium legitur, ab urbe quæ priscis* Hortanum, *nunc* Horta *et vulgo Italice* Orta, *ad ostium Nar fluvii; in Tiberim influentis, sita; qua Romam iri Carsulis rectius poterat, quam Interamna. Via* Ostiensis *tota Roma ab Hortensi distat, ducitque in meridiem, mare versus.*

u *Si scribas,* ut mortis fulmen minaretur, *intelligi posset. Clarius loquuntur Acta Mombritii :* Ut mortis exitium coram oculis habere suspicarentur. F *Strozz. MS.* Ut vix crederent, se posse evadere.

x *Jam notavi, his similia contigisse S. Equitio abbati in Valeria; cujus Acta, is qui post aliquot secula scribere tentavit vitam S. Proculi, huic attribuerit. Quod quam sæpissime factum esse, experientia didicimus. Sed notandum est, quod MS. Strozzianum habet,* Proculum, Carsulos reductum, ibi servientem Domino noctes ac dies, quievisse in pace. *Ubi igitur episcopatus ejus? ubi martyrium? Quod in Actis singularibus, de quibus postea, dicitur post multas ejus ambages, contigisse Bononiæ in Æmilia.*

y Quæ tum Turgius. *Legendum potius,* Ubi tum Turgius. Turgius *apud Mombritium vocatur* Curtius. *Et novum sane est, tres in una urbe et eodem tempore* constitutos Proconsules *fuisse.*

z *Falsum hoc esse vaticinium Angeli, patebit ex sequentibus.*

aa *Scribendum fuerit,* Submontanis Martulanæ, *videlicet civitatis; cui deinde dicetur Brictius fuisse datus episcopus. In Actis tamen Mombritianis nihil hic aut alibi de* Martula *vel* Martulana *civitate : et hoc loco in illis tantum legitur, quod Brictius cœpit prædicare verbum Domini* omnibus circumquaque commorantibus : *Interea tamen Martulam nominant quoque Usuardus*

A *Usuardus et Ado die* IX *Julii, atque hæc de eodem scribit Campellus pag.* III : Locus Martula, ubi Brictius vitam suam finivit, tam obscurus fuit, ut si ipse aliquot annorum commoratione (propter quod etiam episcopus Martulanus audit apud nonnullos) celebritatem ei non attulisset aliquam ; nesciretur plane extitisse, unquam in mundo, quoniam, ut ego quidem existimo, alia ejus memoria non suppetit, quam quæ legitur in Actis, eaque tam est obscura, ut nunc certo non sciatur ubi fuerit ; collocantibus situm ejus aliis, in confiniis agri Tudertinii, aliis prope a Spoleto ad radicem montis, qui hodiedum vocatur Martanus in illo ipso loco, ubi nunc visitur exiguum castellum, quod nomine prædicti Pontificis appellatur S. Brictii et conservare creditur etiamnum sacras ejus exuvias. *Ita Campellus citans in margine Ferrarium et Braccesium, inter se de situ opinatos pugnantia : quorum neutri ipse videtur ausus subscribere ; tametsi, ut Spoletinus, æque aut melius territorium suæ urbis et loca per illud sparsa novisse potuerit, quam illi.*

AUCTORE C. J.

bb *Quales autem sibi fecere Clericos, cum neuter illorum esset Episcopus ?*

cc *Mombritius habet,* tertio die Julii *ita decretum*
B *fuisse : An prætermisso per oscitantiam librarii numero* vigesimo ? *Scitur, ex Lactantio de Mortibus persecutorum, gravissimum in Christianos persecutionem ortum habuisse Nicomediæ,* agentibus consulatum senibus ambobus, *Diocletiano et Maximiano,* octavum, et septimum, *quibus notatur annus Christi* 303, ante diem VII Kal. Martias, *seu die* XXIII *Februarii ; et* postridie, *id est* XXIV *ejusdem mensis, in eadem urbe Nicomedia,* propositum est dictum *contra religionis Christianæ cultores universos. Aliis deinde atque aliis per imperium locis idem edictum publicatum fuit ; sed quo præcise tempore, fere ignoratur. Quamobrem aliquid lucis huic rei afferrent præmissa Acta, si tuto eis credi posset, die* III *aut* XXIII *Julii, ejusmodi publicationem contigisse Spoleti, aut etiam Romæ.*

dd *Hic desinunt Acta, quæ a Beatillo submissa habemus, in omnibus simillima huc usque Barberinianis, quæ edimus.*

ee *Quæ hic uncis inclusa distinguuntur, mutuati sumus a Mombritio. Noster enim intelligi nequibat. Codex Strozz. sic clarius legit :* In media via occurrit illi *(Leontio)* ursus ferocissimus, quem cum equus illius vidisset, et neque ad dextram, neque ad lævam declinare potuisset, loco interclusus angusto, sessorem suum ad terram dejiciens, eumque pedibus
C comminuens, calcibus duris infeliciter occidit.

ff *Huc usque pertingunt Acta Mombritiana, terminanturque communi hac clausula.* Ubi usque in præsentem diem restituitur cæcis visus, surdis auditus, mutis eloquium, claudis gressus ; captique a diabolo, pristinæ restituuntur sanitati. Passi sunt itaque sancti Martyres Carpophorus et Abundius X die mensis Decembris sub Maximiano et Diocletiano Imperatoribus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. *Notandum, quod hæc clausula Mombritiana signanter attribuat martyrium Carpophori atque Abundii temporibus Maximiani et Diocletiani, quos Acta etiam aliquoties nominant, ubi de duobus prædictis Martyribus et de Brictio loquuntur ; non item, ubi loquuntur de aliis eorum Sociis, in quibus seorsim (nam initio omnes simul venisse dicuntur sub Juliano Imp. et adivisse Urbanum Pontificem, quorum ætas nota est) vel nulla exprimitur nota temporis, vel exprimitur alia, quam sit imperium Diocletiani et Maximiani. Puta in Proculo supra, num. 4, exprimitur ætas ejus per Eugenium Papam Romanum ; et infra in Herculano, num. 18, per Totilam, Gothorum Regem. Jam vero, notum est, imperasse Diocletianum et Maximianum exeunte seculo Christi tertio atque* D *ineunte quarto : insinuatum quoque est supra, non diu post publicatum ab eis de persequendis promiscue Christianis edictum (quod anno* 303 *factum esse jam docui) comprehensos enectosque fuisse Carpophorum et Abundium ; igitur aut anno* CCCIII *adhuc currente, aut sequenti. Nunc ad alteram Actorum partem, quæ prætermissa clausula Mombritiana, in codice nostro Barberiniano, uti et in Strozziano procedit continuata serie, prout sequitur.*

PARS ALTERA

Ex Cod. Barberiniano MS. collato cum Strozziano.

Alia Brictii gesta et tormenta : Martyrium Herculani.

Post hæc venerunt Magistri *a* ad Martianum, et dixerunt ei : Est de Christianis illis alius seductor absconditus in civitate Martulana, qui docet omnia submontana doctrinam Christi sui. Quo audito Martianus furore nimio repletus, jussit ministris suis, ut vinctum catenis et pœnis magnis eum adducerent ante vestigia sua. Exierunt milites et venerunt in sextum miliarium a civitate Spoletina in territorio Salustiano in superiori via in vertice collis, ubi S. Bricius in oratorio suo laudes Deo reddebat. Tunc apprehenderunt eum et fecerunt sicut jussum fuerat, et vinctum catenis adduxerunt ante vestigia ejus : qui dixit ad S. Bricium : Tu es de fatuis illis doctoribus populorum ? Cui S. Bricius respondit : Fatui sunt omnes, qui credunt in idolis, manu hominum factis. Martianus dixit : Ubi sunt collegæ tui, qui talia verba locuti sunt ? S. Bricius respondit illi : Illi modo sunt in requie æterna cum Domino meo Jesu Christo, cum quo regnabunt in æternum, ubi non est finis bonorum : et tu vadis in damnationem pœnæ æternæ cum patre tuo diabolo in supplicium ignis, ubi non est finis malorum.

a Brictius in civitate Martulana capitur E

et sistitur Martiano,

16 Cum hæc audiisset Martianus, furore nimio repletus, jussit os ejus lapidibus dirumpi et in eculeo suspendi, et virgis fortiter omnis caro ejus dissipari, ut a tali eloquio cessaret, et fecerunt sicut eis jussum fuerat : sanguis vero ejus decurrebat tamquam aqua de fonte purissimo. Præco autem clamabat : Hæc sunt gaudia de Christo vestro. Tunc Martianus jussit eum de eculeo deponi, et in carcerem recipi. Alia autem die adduci eum fecit ante tribunal, ut nimia tormenta in eum imponeret. In eadem nocte factus est terræ motus magnus in eadem urbe, et concussit a fundamento palatium, ubi Martianus erat et oppressit centum viginti animas paganorum cum ipso Martiano, et non comparuerunt corpora paganorum, neque confractiones palatii *b* usque in hodiernum diem. Eadem vero hora invenit Angelum Domini et beatum Petrum Apostolum in ingressu carceris stantem et dicentem sibi : Pax tibi, et victoria ministretur. Prosternens se B. Bricius ad pedes ejus, osculatus est plantas ipsius, et dixit : Ecce Dominus meus, cujus vestigia de Oriente itinere sum secutus *d*. Tunc erexit eum B. Petrus Apostolus in pedes suos et dixit : Esto fortis in doctrina Domini, et doce populum, qui crediturus est Domino : consecravitque eum in ordine pontificatus *e*, ut per singulas civitates episcopos ordinaret.

torquetur et carceri traditur, F

b ubi visitatus ab Angelo et S. Petro Ap. c

d consecratur ab hoc Episcopus, e

17 Tunc apprehendit eum Angelus Domini, et reduxit in locum suum, ubi antea perduxerat ; et dixit : Datus sum tibi custos usque in diem exitus tui ; quia per te multi credituri sunt Domino ; et amodo ad quadraginta et quinque annos egredieris

ab illo autem reducitur in locum suum :

f

A f de corpore; et ego veniam et recipiam te in tabernacula æterna: et ablatus est ab oculis ejus. Sanctus autem Bricius, repletus Spiritu sancto, descendit cum populo Christianorum in loco, qui dicitur Marianum g, et ædificavit ibi oratorium in nomine sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ et consecravit in eo fontes, baptizavitque multitudinem populi, et docuit, ut custodirent dies festos Domini [et] Jubileum pascha Domino celebrarent submontana et planitie civitatis. Episcopos ordinavit: Metropoli civitati Spoletinæ Joannem Episcopum consecravit, qui ipse Joannes omnia templa idolorum exterminavit et in suburbana civitatis Spoletinæ in subsidio montis ecclesiam B. Petri Apostoli miræ magnitudinis ædificavit, et Libaniæ h civitati Vincentium Episcopum ordinavit, et Victonæ i urbi Scipiodotum Episcopum constituit, sicut eum B. Petrus Apostolus docuit, Perusinæ vero civitati nepotem suum Herculanum Episcopum ordinavit, qui dum episcopatus meruit tenere triumphum, Martyrii palmam invenit.

g ædificat oratorium in Mariana; et episcopos constituit variis locis.

18 Eodem k vero tempore perfidus Totila Rex B septem l annis eamdem obsedit civitatem, et fame captivavit eam, et quid de Herculano Episcopo esset facturus cogitabat. Tunc jussit ei corrigiam, a capite usque ad calcaneum decoriari, caput ejus super muros civitatis abscidi, corpusque ejus, ne tumulo traderetur, foras projici. Sed occulte Christiani eum sepelierunt. Qui cum post annum integrum, ejus tumulum Christiani aperirent, cujusdam orbatæ mulieris filius mortuus fuerat, contigit, ut eum in ejus tumulo ponerent: qui dum de corpore Episcopi quod esset factum conspicerent, viderunt corpus Episcopi acsi nulla macula ferri abscissionis in ejus corpore fuisset, et evulsæ corrigiæ nullum vestigium videretur, qui humatum puerum reliquerunt. Die vero altera ejus parentes lugentes, ad sepulcrum venerunt, sicut mos est hominis lugere mortuos suos, qui aspicientes in tumulum ejus, sanum et incolumem extra sepulcrum puerum invenerunt, nec putrescere membra corpusculi pueri, juxta membra potuerunt Episcopi, pro mortuo, quem extra tumulum vivum projecit, ipsius imitatus est virtutem, cujus patibulum in Calvariæ loco, super feretrum impositum mortuum suscitavit, requievit in Domino septimo Idus Novembris.

Herculanus, Perusia capta a Totila, capite truncatur, quod corpori denuo unitum invenitur. Puer in tumulo ejus reviviscit,

19 Sanctus vero Bricius in modico oratorio suo, suis manibus sibi tumulum ad sepeliendum ædificavit, tantaque in eo erat gratia Spiritus Sancti, ut C dæmonia expelleret de obsessis corporibus et leprosos sanaret. Dum autem quadam die sancta Resurrectionis, in oratorio suo, Domino redderet laudes, venit ad eum ille Angelus, qui ei custos datus erat, et dixit ei: Veni Athleta Christi, requiesce a labore certaminis et martyrii, qui pro Domino multa certamina bajulare meruisti; accipe coronam, quam tibi Dominus misit. Sanctus autem Bricius, cum vidisset Angelum Domini, dixit: Benedictus Dominus, qui me non separavit a congregatione justorum, et in me ostendit misericordiam suam. Dum hæc loqueretur cum Angelo Domini, ecce quasi tumultus exercitus Angelorum, deorsum in pavimento oratorii descenderunt. Tunc B. Petrus cum aliis Apostolis, cœperunt psallere verba hujus antiphonæ; Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et subjungebant: Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam in æternum: sanctus vero Britius de ipsa antiphona imposuit dicens: Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas, confitebor Domino: et sic inter canentia verba hujus antiphonæ sancta illa anima a carne soluta est: quæ multis videntibus fratribus, qui ad ejus obitum venerant, in specie columbæ apparuit. Viderunt namque viam stratam palliis, gem- D mis et margaritis splendidis, cœlesti tramite, cum psallentium Angelorum choro, ejus animam cœlum penetrare. Ad cujus tumulum ægri veniunt et salvantur, dæmoniaci liberantur, et elephantiosi curantur: requievit in pace nono m die mensis Julii, ubi præstantur beneficia in hodiernum diem.

Brictius iterum visitatur ab Angelo suo et ab Apostolis, quibuscum antiphonas canens, moritur, AUCTORE C. S. anima, specie columbæ, cœlum avolante, die 9 Julii. m

ANNOTATA.

a *Legendum potius,* Ministri *quam* Magistri.

b *Majora sunt illa, quam ut tali scriptori credantur vera esse · atque absunt a cod. Strozz.*

c *Utique jam corpore solutus, per visionem ei apparuit Petrus, æque ac apparuit Angelus per visionem.*

d *Innuit nempe, se æque venisse ex Oriente, ac inde venerat S. Petrus. Nihil enim aliud* Vestigia Petri *apud compilatorem Actorum significant, quam personam ipsius Petri, quem serius ocius secutus fuerit Sic num.* 2 *jussit Julianus Imp. ut Sancti* ante vestigia sua *adducerentur, ibidemque, Ministri adduxerunt eos* ante vestigia *Juliani.*

e *Numquam probaverit Ecclesia Romana talem consecrationem, quæ facta fuerit a quantivis meriti* E *Sancto, deposito corpore in cœlum recepto, pro valida, nec a tali Sancto consecratus Episcopus, valide consecrabit Episcopos alios. Sed neque audiendi sunt, qui ex hoc loco, tamquam pro aris suis et focis contendunt, inferendum esse, Apostolum, adhuc in carne positum advenisse Roma aut aliunde ad visitandum Brictium in carcere Spoletino, ibique eum consecrasse Episcopum. Nam omnia in Actis adjuncta clamant, in falsum esse, num post martyrium Carpophori et Abundii sub Diocletiano et Maximiano aiunt, Brictium in carcerem Spoleti conjectum fuisse. Nec verbum habent quod seculum Christi primum sapiat.*

f Egredieris, *supposui, pro* egressus eris, *uti legebatur in MS. Anni porro* 45, *quot inde, id est post martyrium SS. Carpophori atque Abundii, quod Campellus ad annum Christi* 93 *refert, supervixerit Brictius ex promissione Angeli, terminabuntur in anno Christi* 138. *Jam vero idem Campellus pag.* 104 *cupit Brictium cum sociis suis facere discipulum et sectatorem S. Petri; ex quo is cathedram suam adhuc tenebat Antiochiæ in patria illorum. Quo posito, suppono ego, natu minimum sanctæ illius Societatis circiter* 20 *annos habuisse ætatis, quando adhæsit Perro Antiochiæ, atque adeo vivere cœperit sub annum Christi* 25: *quandoquidem Petrus Antiochia Romam profectus sit* F *sub annum ejusdem Christi* 45 *juxta Baronii calculum: ex quibus porro conficitur, Brictium ab anno Christi* 25 *adusque* 138, *annos* 113 *vivendo explevisse, si natu minimus fuerit inter suos; quod credi vix potest: quia ipse et Carpophorus, ut habent Acta, soli fuerunt electi et elevati a Pontifice Romano ad Sacerdotii dignitatem; quod maturior eorum ætas, qua ceteros præcedebant, meruisse potest. Tot igitur annos prædictis* 113 *Brictii vitæ addas licebit, quot eum natu minimo sociorum suorum seniorem fuisse concesseris. Atque hæc secundum vota Campelli, Brictium Petro, Antiochiæ residenti, adhæsisse discipulum; credi cupientis; et juxta tenorem Actorum, supervixisse eum Carpophoro atque Abundio annos* 45, *asserentiam, videntur recte a nobis conclusa esse, ut dimoveri a proposito non debeamus propter alium ejusdem Campelli textum, pag.* 111 *scribentis,* Brictium annis ac meritis plenum, sine glorioso vitam terminasse die IX Julii, sub initium Imperii Domitiani et annum Christi LXXXV. *Et, ad hoc tempus mortis ejus probandum, citat indicatam per litteras E et H, auctoritatem multam, et primo loco* Acta S. Brictii et Sociorum ejus, plene et prolixe relata in MSS. monumentis antiquissimis ecclesiæ Spoletinæ et Sanctorum ejus. *Sed isthæc qualiacumque monumenta*

AU T. DE C. J. *monumenta ab hisce Actis et Mombritianis vix, aut ne vix quidem, differe putanda sunt. In his autem Angelus Domini liquido promittit Brictio, post martyrium Carpophori atque Abundii, annos vitæ 45, uti jam diximus: et fuit idem post illorum martyrium etiam missus in carcerem, ibique visitatus et consecratus Episcopus a S. Petro, ut Acta claris verbis referunt: nihilominus in citato textu Campellus obitum Brictii collocat anno Christi* 85, *annos octo ante martyrium prædictorum Martyrum Carpophori et Abundii, quod pag.* 116, *ipse refert ad annum* 93, *uti supra etiam diximus.*

g *Locum illum proxime Spoletum ponit Campellus pag.* 106, *atque ad hæc nostra usque tempora, ait, vocari* Marianum: *sed tacet, ibi saltem, oratorium tunc ædificatum fuisse* in nomine S. Mariæ Virginis et Genitricis Dei, *veritus fortasse et merito, ut id conveniret seculo primo a nativitate Christi, quo floruisse Brictium adstruit. Neque magis illi seculo competunt, quæ sequuntur,* Spoletum, Metropolis ecclesia, miræ magnitudinis B. Petro Apostolo ædificata. Templa idolorum ab Episcopo exterminata, *uti loquuntur Acta.*

B h *Imo* Mevaniæ, *uti Campellus et Jacobillus rectius habent.*

i Vettoniæ *habent iidem, et recte, nominantque ejus primum Episcopum, non* Scipiodotum, *sed* Chrispolitum.

k Eodem *inquit scriptor Actorum,* tempore, *quo Brictius* Perusinæ civitati nepotem suum Herculanum Episcopum ordinavit, perfidus Rex Totila septem annis eamdem obsedit civitatem. *Ex quo manifeste consequitur, Brictium S. Herculani patruum aut avunculum, quem Campellus et Jacobillus seculo Christi* I *floruisse contendunt, et Jacobillus denuo refert ad seculum* IV, *etiam adscribendum seculo* VI *ac temporibus Totilæ Regis. Et quidem ubique adjungitur ei Herculanus. Quis autem credat tria aut saltem duo in Umbria fuisse Brictiorum et Herculanorum paria, quorum singula fuerint patrueles inter se, venerintque simul e Syria in Umbriam, tam diversis temporibus, et omnes quidem Brictios creatos fuisse Episcopos Spoletinos; Herculanos vero, Episcopos Perusinos; illos omnes in pace quievisse, hos omnes pro Christo per martyrium sanguinem fudisse. Fingi talia facilius queunt, quam fieri.*

l *Septem annis obsessam a Totila Perusiam, legitur etiam in Dialogis S. Gregorii lib.* 3 *cap.* 13, *ex*
C *quo hæc et sequentia de S. Herculano mutuatus est compilator, cum aliqua tamen variatione, et majori orationis confusione. Puta quod Gregorius ait,* quadragesimo *post cædem* die *inventum in tumulo fuisse corpus Herculani cum capite unitum; id noster hic scribit factum esse* post annum integrum: *qui etiam addit, puerum mortuum in ejus sepulcro mirabiliter revixisse; de quo tacet Gregorius.*

m *Eodem die etiam adscribitur natalis Brictii Martyrologiis antiquis.*

EXAMEN
PRÆMISSORUM ACTORUM
SIMULTANEORUM
DE XII SOCIIS.

Acta monstro Horatiano similia,

D*ivisimus Acta præmissa, e codice Emin. Cardinalis Barberini descripta, in partes duas; quarum prima complectitur eadem Acta, quatenus apud Mombritium etiam impressa leguntur usque ad martyrium et sepulturam SS. Carpophori atque Abundii; altera, quæ præcipue complectitur gesta S. Herculani et ultima Brictii, nescio an uspiam, prout in MSS. legitur, impressa fuerit, tam utraque pars simul sumpta, quam singulæ seorsim consideratæ, videri possunt monstrum esse Horatiani pictoris, qui humano capiti cervicem junxerit equinam et varias induxerit plumas,* D

Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem, mulier formosa superne.

Tali namque tabulæ persimilia sunt Acta illa in quibus velut ægri somnia, tam vanæ

Finguntur species, ut nec pes, nec caput uni
Reddantur formæ;

id quod cognosci manifeste potest ex jam Annotatis in Acta, e quibus sola temporum ratione considerata, hujusmodi componitur monstrum historicum.

tribuunt Sanctis suis ætatem trium, quatuor

2 *Nam eadem Acta tot habent capita, quot habent epochas temporum diversas. In illis num.* 1, *partes suas agit Urbanus Papa, qui advenas e Syria duodecim Romæ excepit, mortuus anno* 231. *Num.* 2, *eosdem Romæ cruciavit, atque Anastasium occidit Julianus Imperator Apostata, defunctus anno* 363. *Num.* 4, *Proculus Romam evocatus fuit ab Eugenio Papa, qui obiit anno* 656. *Num.* 13, *Carpophorus atque Abundius martyrium substinuerunt sub Diocletiano et Maximiano, qui imperium abdicarunt anno* 305. *Num.* 18, *Herculanus demum martyrizatus est sub Totila Gothorum* E
Rege, anno 552 *occiso. Atque adeo habentur iisdem in Actis gesta varia eorumdem duodecim Sociorum, distincte indicata, ab anno* 231 *ad annum* 656, *et quod consequitur, aliqui illorum debuerint vixisse annos* 132, *alii* 321, *imo, si seculo primo Socii Romam venerunt, aliqui debent vixisse annos plusquam quingentos. Hæc sane historici monstri capita; deformiora sunt, quam cujusvis monstri Horatiani. Imo unus Brictius, qui inter majores natu Sociorum fuerit, sub Urbano prædicto Romam venit; tortus fuit sub Juliano cum reliquis Sociis; atque iterum cum Carpophoro et Abundio sub Diocletiano et Maximiano; deinde Herculanum sacravit Episcopum Perusinum seculo* VI, *eoque sub annum* 547 *per martyrium sublato, quievit tandem ipse in pace, seculorum trium ac dimidii senex. Ejusdem fere ætatis fuerit Herculanus, quando sub Totila martyrio occubuit. cui Proculus integro adhuc seculo supervixerit, si verum est, quod ab Eugenio Papa, ut in Actis num.* 4 *dicitur, Carsulis Romam adduci jussus fuit. Hæc autem.*

Spectatum admissi, risum teneatis amici.

3 *Et hæc quidem palmaria sunt compilatoris seu imperiti, seu male pii, somnia, ne dicam deliramenta: quibus etiam turpiorem appingunt faciem nonnulli, qui nostra memoria floruerunt, adscripseruntque aliquorum, e numero duodenario Sociorum, martyrium, Domitiano Imperatori, exeunte seculo Christi primo, ecclesiam Dei persecuto; arbitrati scilicet,* Diocletianum *legi in Actis per errorem librarii, pro* Domitiano. *Verum an etiam in* Maximiano, *qui æque ac Diocletianus ibi nominatur, erraverit librarius? An Mombritius quoque, et Usuardus et Beda vulgatus, et alii Martyrologi erraverint, scribentes, Carpophorum atque Abundium, qui ambo e Sociorum numero sunt, sub* F
Diocletiano *passos fuisse? An suppositio Domitiani pro Diocletiano, salvet reliqua chronologiæ monstra, quæ in Actis occurrunt; et non potius addiderit novum? Certe suppositio ista, monstrorum omnium maximum est, tum quia supponit incredibilia, et cum Actis pugnantia, et aliunde nullo argumento probata, nec unquam probanda. Tum quia Sociorum aliquot vitam, puta Herculani, Brictii et Proculi, quam Acta monstrose extendunt, et cum seculis quatuor commentiuntur; extendit eadem suppositio per secula sex, videlicet a Domitiano Imperatore, et quod præcessit tempus, usque ad Eugenium Papam, quocum adhuc vixit Proculus, id est a seculo Christi primo usque ad septimum.*

aut etiam sex seculorum.

4 *Delibemus alia. Compilator Actorum innuit num.* 1,

A 4. *Anastasium et Socios Romæ* ordinasse Presbyteros et Diaconos : *cum nec Anastasius nec ullus Sociorum tunc fuerit Episcopus. Duos enim tantummodo Presbyteros ac totidem Diaconos ex eorum numero consecraverat paulo ante Urbanus Papa ; nullum vero Episcopum. Ibidem supponit, Julianum Apostatam, jubentem* Socios ante vestigia sua adduci, *adductosque alloquentem, fuisse tunc Romæ, quam tamen toto Imperii sui tempore, a morte Constantii, cujus reverentia ac metu eatenus odium suum in Religionem Christianam dissimulaverat, non vidit, nisi forte initio dum transibat e Gallia per Italiam in Orientem, ibi semper versatus, et post biennium non integrum ibidem e vulnere accepto in bello Persico infeliciter mortuus.*

Qui Episcopi non sunt, ordinant Presbyteros.

Julianus Romæ et in Oriente simul agit.

5 *Num.* 2 *deest quidem hisce Actis oratio Anastasii, qua coram Juliano profitetur fidem suam ; sed legitur in Mombritio ; ex quo a nobis relata est inter Annotata litt.* g. *Ibi credit Anastasius* in Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium, *et in* Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula: *depromptis verbis, ut patet, e Symbolo Constantinopolitano, quod a Concilio generali secundo conditum et probatum est anno* 381, *annos duodeviginti post mortem* B *Juliani, quem alloquitur Anastasius. Imo usus eorumdem Symboli verborum argumento esse potest, quod Acta illa aut saltem Mombritiana post annum Christi* 1014, *tantummodo compilata sint. Videtur enim scriptor illa verba didicisse frequenti recitatione vel auditione Symboli prædicti in sacrificio Missæ : atque inde ut pronum est, eadem ex præsenti memoria in calamum ejus fluxerint. At verum usum recitandi Symbolum Constantinopolitanum in Missa non assumpsit ecclesia Romana ante annum* 1014, *uti testatur Berno, e monacho S. Galli, Abbas Augiæ divitis, qui ipsi institutioni coram interfuit, comitatus Imperatorem Henricum sanctum Romam, imperiali corona ibi redimendum a Benedicto Papa VIII : qui tunc rogatu Imperatoris assumpsit Symbolum prædictum. Verba Bernonis merentur hic apponi e libro* 2 *de rebus quibusdam ad Missam pertinentibus.*

6 Romani, *inquit,* usque ad hæc tempora divæ memoriæ Henrici Imperatoris, nullo modo cecinerunt *Symbolum in Missa.* Sed ab eodem, *qui probe sciebat per Germaniam illud recitari ; et recitabatur pridem per Gallias atque Hispanias,* ab eodem, *inquit,* interrogati Romani, cur ita agerent, me coram assistente, audivi eos hujusmodi responsum reddere ; videlicet quod Romana ecclesia non fuisset aliquando ulla hæreseos fæce infecta ; sed secundum S. Petri doctrinam, in soliditate Catholicæ fidei permaneret inconcussa. Et ideo magis his necessarium esse illud Symbolum sæpius cantando frequentare, qui aliquando ulla hæresi potuerunt maculari. At Dominus Imperator non antea desiit, quam omnium consensu id Domino Benedicto Apostolico persuasit, ut ad publicam Missam istud decantaret. *Hinc igitur compilator, qui verosimiliter in Umbria scripsit, citata Symboli verba Anastasium loqui fecit : scilicet octodecim annos ante, ut diximus, quam conderetur Symbolum et probaretur in Synodo CPolitana : et annos amplius sexcentos ante quam cantaretur Romæ in Missa. Idem Anastasius mox etiam confitetur, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Deum unum esse,* non in unius singularitate personæ, sed in unius trinitate substantiæ. *Quam formulam seculo* IV, *ut opinor, ignotum ; similiter didicerit desumpseritque compilator e Præfatione Missæ de sanctissima Trinitate.*

in Symbolo Constantinop.

C

7 *Nulla est ad Aquas Salvias, aut unquam fuit memoria talis Anastasii, qualem Acta eodem numero* 2 *dicunt, ibi capite plexum esse. S. Anastasius, sub cujus, et S. Vincentii nomine, illic templum hodiedum visitur peramplum, Persa fuit, martyrio affectus in* D *Oriente sub Rege Cosroe anno* 628; *translatus deinde ut Beda scribit, toto corpore, ut alii, capite tantum, cum sacrosancta imagine ejus, in Occidentem, et depositus ad Aquas Salvias tertio ab urbe Roma milliari in ecclesia, quæ abinde appellata fuit S. Anastasii, antea S. Mariæ ad Aquas Salvias nuncupata. Sed nomen Anastasii illic celebre, visum fuerit scriptori aptum tegumen, sub quo suus Anastasius lateret, nulli hactenus, quod sciam Martyrologo aut idoneo scriptori notus.*

Anastasius extra Acta nulli notus,

AUCTORE C. S.

cum Anastasio Persa confusus

8 *Quod gentiles Spoletini, prædicante Brictio ad fidem conversi, ut num.* 5 *memoratur,* idolorum templa et lucos eorum destruxerint *seculo primo, aut initio quarti sæviente Diocletiano, non satis credibile est. Quis vero alibi legit, quod eodem num. dicitur, tres Proconsules, eidem civitati eodem tempore præfuisse ? Ut non dicam, quod duo illorum deinde etiam fiant* Magistri militum ; *et unus ex his jubeatur executioni mandare latam in Carpophorum et Abundium sententiam capitalem.*

Tres Proconsules uni loco simul præfecti.

9 *Interea duxit Angelus num.* 8, *S. Brictium* in locum Salutis in superiorem viam, in verticem collis ; *dixitque ei :* Hic erit habitatio tua usque in diem, quo venerit Dominus judicare seculum per ignem. *Pro quo apud Mombritium legitur.* Hic erit habitatio tua, hic commoraberis tutus a persecutorum insidiis. E *Utramque hanc falsam esse promissionem Angeli, clamant Acta ipsa. Prima fieri vere potuit Eliæ et Enoch Prophetis, non Brictio, qui in pace quievit ac pluribus spectantibus evolovit in cœlum specie columbæ, præsente Angelo eodem, secundum aliam promissionem, quam ei dederat num.* 17, *priori contrariam. Sed neque tutus fuit Brictius in suo loco Salutis* a persecutorum insidiis. *Numero namque* 15 *iterum inde extrahitur jussu Martiani ejusdem, qui antea eum torserat, atque iterum ab eo tortus nunc fuit, postridie etiam morte plectendus, nisi Angelus eum denuo eduxisset e carcere.*

Vaticinium Angeli falsum.

10 *Initio numeri* 10 *tres Proconsules (hic tamen duo eorum nunc vocantur* Magistri militum, *non item apud Mombritium) indicantur per epistolam accusasse Christianos apud* Diocletianum et Maximianum Augustos : *sed Mombritio dicuntur ipsimet* venisse *ad eosdem* Augustos, *et Augusti referuntur* tertio *(hic legitur* vigesimo tertio) die Julii decrevisse, *ut* ubicumque invenirentur Christiani, sine auditione punirentur. *Verum quo loco ac tempore convenerunt Proconsules utrumque Augustum, simul commorantem ? cum fere perpetuo unius in Oriente, alter in Occidente vixerint. Fuerunt quidem Diocletianus et Galerius Maximianus sæpe una, et una fuerunt Nicomediæ, quando primum decreta fuit sævissima persecutio in Christianos,* F *ut* sine auditione, *sive indicta causa, punirentur : sed iste Maximianus tunc nondum erat* Augustus. *Nec credi potest Proconsules relicto Spoleto et provincia, suæ curæ commissa, tam longo itinere profectos fuisse Nicomediam.*

Alia absona.

Augusti duo simul conveniuntur,

11 *Neque vero decreta fuit illa persecutio die* III *aut* XXXIII *Julii, sed* XXIII Februarii, *idque, ut dixi, Nicomediæ, sumpto ibi initio ab eversione ecclesiarum et combustione sacrorum librorum, postridie autem illius diei publicata fuit eadem persecutio, affixo ibidem edicto Imperatorum. Si innuerent Acta venisse Proconsules* Romam *ad Diocletianum et Maximianum Augustos, idque* anno CCCIII *exeunte, salvari dicta quodammodo possent. Fuerunt quippe ibi tunc simul et vicennalia imperii sui celebrarunt. Edictum quoque persecutionis, quod eodem anno primum Nicomediæ fuit publicatum die* XXIV *Februarii, potest post quinque circiter menses fuisse publicatum Romæ aut Spoleti die* III *aut* XXIII *Julii : id quod vellem scriptori Actorum tuto credi posse. Interea tamen, istis etiam admissis, profectio Proconsulum Spoleto Romam ad accusandos Christianos, præpostera fuisset, cum in illos persecutionis edictum jam ante publicatum esset.*

quando videntur simul non fuisse.

AUCTORE C. J. *Collapsi palatii ruinæ, non inventæ;*

12 *Num.* 16 *prodigium narratur, ut in Annotatis jam dixi, non facile credendum prudenti viro; videlicet quod collapsum terræ motu palatium Martiani Proconsulis Spoleti, ita perierit oppresseritque ipsum Martianum et centum viginti paganos, ut neque corpora eorum neque ruinæ palatii comparuerint. Ibidem dicitur quoque B. Petrus Apostolus cum Angelo noctu adstitisse Brictio in ingressu carceris, et* consecrasse eum in ordine Pontificatus, *qui eatenus tantum Presbyter erat. Videlicet Petrus, dudum corpore solutus, consecravit eum Episcopum; exemplo ab ecclesia numquam probato, nec facile probando. Et tamen id fecerit Petrus, Ecclesiæ post Christum caput; si fas est credere. Adde, quod num.* 17 *idem Brictius ædificavit oratorium* in nomine sanctæ Dei Genitricis et Virginis Mariæ. *Quod Joannem Episcopum consecravit* Metropoli *civitati Spoletinæ, quodque Joannes iste ibidem* omnia templa idolorum exterminavit, *et* ecclesiam B. Petri Apostoli miræ magnitudinis ædificavit. *Quæ convenire non possunt ullo modo prioribus aliquot Christianæ Reipublicæ seculis; nedum possunt ad seculum Christi primum (quod aliqui volunt) referri. Prætermitto frequentia colloquia, quæ in Actis inseruntur, tamquam habita inter Imperatores Præsidesque et Sanctos nostros. Item visitationes Angelorum ad Brictium, et alios; ductiones et reductiones de loco in locum et similia dictu, quam creditu faciliora.*

S. Petrus diu post mortem consecrat Episcopos; ecclesiæ metropolitanæ, et Sanctis ædificatæ, ante tempus suum.

Incredibilia de Anastasio.

13 *Et hæc abunde sufficiunt ad convincendum quemvis non obstinatissimum rerum suarum æstimatorem, de inanitate Actorum, et minori, quam par est, cohærentia eorum ad faciendum fidem. Ego certe nequeo illis quidquam credere, quod aliunde magis idonea auctoritate non fulciatur. Nequeo credere, omnes duodecim Socios simul venisse in Italiam, aut venisse e Syria, aut consanguineos fuisse. Nequeo illis credere, Anastasium fuisse patruum (ut Jacobillus interpretatur) fratrum novem, aut vidisse Julianum Apostatam, aut cæsum ad Aquas Salvias. Similiter recensere possem reliqua Actis contenta; sed quid id attinet? Cum jam dixerim, me illis solis nihil omnium, quæ adstruunt, posse credere; ne quidem, ecclesiasticum cultum antiquitus habuisse Socios omnes.*

Acta a Baronio quoque reprobata.

14 *Neque ab hac incredulitate mea, mihi longe videntur abfuisse Cardinalis Baronius et reliqui correctores amplificatoresque Martyrologii Romani, dum ille variis suarum ad illud Notarum locis Acta improbat. Puta ad diem* x *Decembris in SS. Carpophoro atque Abundio, ubi tam Spoletina MSS. quam Mombritiana excusa, queritur* admodum depravata *esse. Item ad diem* I *ejusdem mensis in S. Proculo,* erroribus scatere. *Demum ad diem* IX *Julii in S. Brictio, de eisdem Actis loquens, ait intra parenthesim* (qualiacumque *illa* sint) *tamquam parum aut nihil fidei illis tribuens. Improbare vero eadem Acta cum Baronio noscuntur adjutores ejus, in correctione et accessione Martyrologii rite facienda, dum e duodenario Sociorum numero nullum ei olim insertum invenerunt, aut ipsi inseruerunt, cujus sanctitatem aliunde compertam non habuerint. Hinc locum in illo non dederunt Anastasio, Eutitio, Joanni, Teudilæ, Laurentio, et Baractali; quamvis horum perinde, ac ceterorum Sociorum Brictii, Isaaci, Abundii et Carpophori, Proculi atque Herculani; qui in Martyrologio sunt, nomina legerint in Actis: sed illorum sanctitatem et publicum in ecclesia cultum non perinde fuerunt aliunde edocti, quam horum quos inseruerunt, ex antiquioribus Martyrologiis acceptos.*

An duodecim Socii sint omnes Sancti,

15 *Absit tamen, nos propterea negemus, sanctos esse omnes* XII Socios; *quia Actis præmissis fidere nequimus: possunt omnes, etiam qui in Martyrologio Romano prætermissi sunt, vere sancti esse, et sufficientem alicubi habere venerationem, ut sancti audiant; idque conabor, qua possum, in sequentibus commonstrare de singulis seorsim. Quod si vires mihi et monumenta deficiant, quo minus id præstem, appellabo incolas Umbriæ, civitatumque imprimis Spoleti et Perusiæ mihi opem ut ferant ipsi, in rebus domesticis suis melius versati. At nolim magnam vim ponant in scriptoribus postremorum seculorum, quatenus illi tradunt pro veris quæ ex præmissis* XII *Sociorum Actis tantum hauserunt. Consuevi quippe cum Baronio ad annum* 1125 *pag.* 146 *litt. B,* non numero historicorum veritatem historiæ æstimare*:* sed quanta fide polleat primus auctor cujuslibet assertionis. Nam reliquos primum sequi auctorem et ejus vestigiis inhærere, frequentiori usu in more positum reperimus.

postea inquirendum,

16 *Reddet me hæc sententia et auctoritas Eminentissimi, religiosissimi, doctissimique Cardinalis tutum ab invidia obtrectatorum, prætensurorum fortasse, scriptores suos, in rebus patriæ suæ enarrandis, fide dignos esse, præsertim cum plures idem asseverant. Fide dignos esse, non negamus; nisi quando primus Auctor, quem omnes sequuntur, fide dignus non est: quia tunc, quamvis consentiant omnes, non faciunt fidem historiæ majorem, quam primus fecerit. Unde et Auctores illi omnes, qui Acta præmissa secuti, aliquid inde depromptum narrant, aliunde non notum aut probatum, majorem non merentur fidem, quam Acta ipsa, id est, nullam in re præsenti.*

præjudicio Umbrorum.

Duplicata Sanctorum nomina,

17 *Sed neque confugiant ad multiplicata nunc sanctorum illorum aliquot nomina, videlicet ad duos Brictios, duos Herculanos, duos Laurentios, duos Isaacos, duos tresve Proculos; qui diversis seculis e Syria in Umbriam venerint cum Sociis. Si dicere mihi liceat quod sentio, opinabor, multiplicationem illorum nominum paulatim inductam esse ex diversis opinionibus diversorum scriptorum, qui de Sanctis illis aliquid commentati fuerunt ex ipsis duodecim Sociorum Actis Antiquiora enim et potiora non habuerunt. Illa autem secuti, cum diversas temporum epochas ibidem observarent, alii Brictium (idem de aliis sentiendum) retulerint ad seculum Christi primum, alii ad tertium aut quartum, alii ad sextum. Et ex horum sententiis, de tempore, quo floruerunt sancti isti, tam diversis, maluerint concludere posteri, duos potius ejusdem nominis fuisse, qui diversis istis seculis vixerint, quam unum; qui non potuisset tam longam quatuor aut quinque seculorum ætatem pervixisse.*

non suadent diversitatem personarum.

18 *Neque vero scriptores illi, qui duos in Umbria Brictios Syros, duos Herculanos, duos tresve Proculos etc. adstruunt, quidquam momenti habent, quo id jure faciant: uti videre est apud Jacobillum in singulis duorum cognominum vitis, Brictii nempe primi, tom.* 1 *pag.* 673*: Brictii secundi ibidem pag.* 676*; de primo iterum agit tom.* 2 *pag.* 56 *in vita S. Joannis primi, episcopi Spoletini, ibique Brictius ille primus, cum Joanne et aliis sociis, dicitur Spoleti seculo Christi primo in carcerem conjectus fuisse sub Præside* Martiano: *idemque in Brictio secundo dicitur, factum de illo esse Spoleti, seculo quarto ineunte, sub ejusdem nominis Præside. Quod nomen, æque ac Brictii sociorumque inclusio in carcere Spoleti, leguntur in Actis* XII *Sociorum; indeque res eædem, quæ ibi cognoscuntur contigisse sub annum Christi* 300, *hic etiam referuntur contigisse seculo* 1. *Aliorum cognominum patria considerari possunt apud eumdem Jacobillum suis locis. Nihil inde concludi solide potest, quod duplicationem personarum persuadeat homini non nimis credulo. Ut nihil dicam, quod triplex transmigratio trium classium Sanctorum, certo numero definitarum, e Syria in Umbriam (quarum una venerit seculo primo; altera, tertio; postrema, sexto;) pro libitu scriptorum excogitata, nullo fundamento nitatur: eoque minus, quia discrepant assertores de anno quo venerint.*

EXAMEN

EXAMEN

IN SINGULORUM SOCIORUM GESTA,

CAPUT I.

DE ANASTASIO SOCIORUM XII

DUCTORE ET MARTYRE AD AQUAS SALVIAS.

Singulorum Sociorum Acta confusa.

Mirum, quam varia varii, imo et pugnantia commentati sint in Acta præmissa xii *Sociorum, seculi præsertim postremi Scriptores Umbri, rati (credo) unusquisque, licere sibi suo pro genio antiquitatem et gloriam patriæ suæ suorumque Sanctorum extollere quocumque modo. Res confusissima est. Evolvet se fortasse clarius, si seorsim dicamus aliquid de singulis Sociis, et inquiramus, quinam eorum et quando primum adscripti sint* B *fastis ecclesiasticis seu Martyrologiis; unde constare possit de cultu singulorum antiquo; quem singulos olim habuisse, credi tuto non potest Actis jam datis, quæ omnibus in parte communia sunt; in parte aliquibus singularia.*

Anastasius hic, nulli martyrologio inscriptus,

2 *Anastasius igitur, qui dux ceterorum, e Syria Romam venisse dicitur, jure suo hic etiam primo loco seorsim examinetur; idque eo magis, quod primus quoque statuatur martyrio coronatus fuisse truncatione capitis apud Aquas Salvias, in oculis urbis Romanæ. Is nullis interea reperitur Martyrologiis notus; imo nec cultum in loco, qui martyrii dicitur fuisse, aut alibi, habere ullum. Attamen, quid de illo Ludovicus Jacobillus in Sanctis Umbriæ tomo* 1 *pag.* 37 *in vita S. Joannis primi, episcopi Spoletini dicat, audiamus.* Martyrium, *inquit,* S. Anastasius subiit Romæ die v Decembris sub annum Christi ccxc, et sacrum ipsius corpus fuit tumulatum in loco martyrii ad Aquas Salvias. De ipso meminit Martyrologium Romanum illo ipso die v Decembris sequentibus verbis: S. Anastasii Martyris, qui ardore martyrii, sponte se persecutoribus obtulit.

confunditur cum alio ejusdem nominis sancto,

3 *Si ita licet abuti auctoritate Martyrologii Romani, quosvis homines pro libitu meo Sanctis adscribam, dummodo eorum synonymi legantur alicubi in Martyrologio* C *illo. Dic, amabo te, si isthoc loci, id est* v *Decembris, ageret Martyrologium Romanum de Anastasio, cum filiis ac nepotibus e Syria in Italiam advecto; ac Romæ, aut prope, capitis abscissione martyrizato; nonne locus supplicii aut depositionis, quem Romani ignorare non magis potuerunt, quam non ignoraverit Jacobillus, in Martyrologio expressus fuisset? Illa certe prima cura Martyrologis est, notare palæstram martyrii, ubi quis coronam gloriæ pro confessione Christi obtinuit, si sciri potest. Potuit autem sciri palæstra Anastasii,* xii *Sociorum ducis, ex ipsis illorum Actis. Hic igitur non est Anastasius ille, qui in Martyrologio memoratur die* v *Decembris absque nota palæstræ.*

qui diversissimus est,

4 *Ad hæc, undenam habetur, Anastasium nostrum* sponte se persecutoribus obtulisse, *uti loquitur Martyrologium de suo? cum nostrum ministri Imperatoris* sub veloci cursu, summa diligentia et solicitudine inquirere *jussi, ipsum* comprehenderint cum filiis et nepotibus; *et hi omnes, cæso Anastasio, fuga sibi consuluerint; ut dicitur in Actis. Denique diversitas duorum, de quibus disceptamus, Anastasiorum manifestissima est consulenti Baronium (qui præcipuus Martyrologii reformati auctor fuit, ac Anastasium suum ei primus intulit ex Menologio Sirleti) in Notationibus ad diem* v *Decembris sic scribentem:* Agunt de eodem Anastasio Græci in Menologio hac die, ejusque certamen referunt. *Quale autem certamen illud? Dicat Menologium ipsum citato die, prout latinitate donatum est a Sirleto Cardinale.*

atque ex Menologiis Græcorum notus.

5 Eodem die, v *Decembris*, Natalis sancti Martyris Anastasii. Hic cum sanctos Martyres a gentilibus inquisitos videret propter Dei confessionem membratim discerpi, et ipse esset Christianus; considerans quanta illis a Deo reposita essent bona, cupiensque illa consequi, quodam die corde accensus, E cruce totum corpus signavit, in stadium cucurrit, et stans in medio consessu, magna voce clamavit: Inventus sum ab iis, qui me non quærebant; manifestus factus sum his, qui me non interrogabant: Cum vero omnes illum intuerentur, dixit: Audite, vos omnes ministri diaboli, audite, inquam; Christianus ego sum, atque in Dominum meum Jesum Christum credo; et idola vestra cum adoratoribus suis anathematizo atque aversor. Illi vero ita libere prædicantem audientes, obstupuerunt, statimque exuentes, flagris cæsum carnifices obtruncarunt et in mare projecerunt. *Non igitur noster Anastasius Martyrologio Romano adscriptus hic intelligi debet, sed alius quispiam, in Græcia aut alibi in Oriente passus: cujus corpus non ad Aquas Salvias sepultum, sed in mare projectum fuit, ejusque memoria in fastis a Græcis ad Latinos derivata est.*

Confunditur item cum S. Anastasio Persa;

6 *Ait præterea Jacobillus distinctis verbis, Anastasium suum* Romæ *passum esse; quod habuit ex Actis* xii *Sociorum. Addit, quod passus sit* die quinto Decembris: *diem illum sumpsit ex Martyrologio Romano, sed perperam, ut jam diximus. Tandem assignat martyrio sui Anastasii* annum Christi 290: *idque ex mera conjectura absque fundamento; asserentibus aliis Umbriæ scriptoribus, et nominatim Campello, Anastasium* F *cum Sociis seculo Christi primo et Romam venisse et passum esse. Denique confundit Anastasium suum cum S. Anastasio Persa (qui neque die* v *Decembris, neque anno* 290 *martyrium sustinuit) ex Actis* xii *Sociorum, apud Mombritium in SS. Carpophoro atque Abundio, et forte ex legendariis Spoletinis, in quibus dicatur, Anastasium suum ad Aquas Salvias capite plexum et sepultum, ex ipsiusque nomine appellatam ecclesiam hodiedum ibi esse et caput servare. Quis non observet hic palpabilem errorem? Cum passim notum sit, S. Anastasii Persæ sacrum caput cum imagine ejus, ex Oriente Romam olim translatum, ad Aquas Salvias conditum, atque ecclesiam ibi, ejus et S. Vincentii nominibus dedicatam fuisse: nulla extante ibidem, aut memoria, aut capite Anastasii alterius.*

item cum Anastasio Ep Interamnensi.

7 *Confunditur quoque Anastasius ille, dux Sociorum* xii *Syrorum, cum S. Anastasio episcopo Interamnensi, de quo Ughellus scribit, quod* natione Syrus *fuit; atque* Interamnensis episcopus ex instinctu divino acclamatus est circa annum dcvi: alii electum fuisse contendunt anno dxlii; obiisse vero anno dliii. *Angelonus in Historia sua Interamnensi, Italice scripta, ait, diversos scriptores citans, ipsum* descendisse e Syria in Italiam circiter annum dxvi. *Eumdem Ja-*

A *cobillus pariter* Syrum *facit, et cum imaginario suo* AUCTORE C. J trecentorum Sociorum *numero venisse dicit in Italiam, episcopum fuisse, et in pace mortuum, coli die* XVII *Augusti. Hinc patet manifeste, Anastasium hunc non esse illum, qui dicitur in turba duodecim tantum Sociorum venisse seculo primo aut tertio; et martyr obiisse ad Aquas Salvias; et episcopus non fuit; et colitur, uti supra Jacobillus dicebat, quinta Decembris die. Omitto plures distinctionis notas. Minus quoque idem sunt isti in sententia aliorum, , qui negant, Anastasium episcopum Interamnensem e Syria advenisse; aiuntque, patria quoque Interamnensem fuisse, atque hodiedum florere ibidem nobiles familias, quæ originem suam a Sancto illo deducant; quod tamen idoneis successionum tabulis probari, facilius persuadebitur aliis, quam* D *mihi. Habemus quædam ejus Acta, cum instrumento publico de inventione corporis, ejusque translatione et miraculis exinde factis. Quod instrumentum quam est fide dignum, tam obscura et incerta sunt Acta vitæ. Interea nullis antiquorum Martyrologiis reperitur inscriptus. Abest quoque a prima editione Romani, sub Gregorio XIII correcti; additus in secutis editionibus, saltem ab anno* 1608 *die* XVII *Augusti ultimo loco, nudis hisce verbis :* Interamnæ, S. Anastasii episcopi et confessoris. *Sed hæc illustranda erunt suo tempore ad diem* XVII *Augusti. Hic satis est monstrasse, hunc Anastasium episcopum Interamnensem neutiquam esse Anastasium,* XII *Sociorum ducem.*

CAPUT II.

DE S. EUTITIO, ANASTASII FILIO,

EX DODECADE ADVENARUM UNO.

B Eutitius *sive Eutychius, Anastasii filius, quia post martyrium patris, relictis Sociis, ad lacum Vulsinum secessisse, ibique solitariam vitam per multos annos duxisse narratur in Actis, nihilo magis notus est Martyrologis, quam pater suus : neque alibi ejus memoria aliquanto antiquior extat usquam apud auctorem idoneum. Habemus vitam longiorem MS. sub ejus nomine, seorsim ab Actis* XII *Sociorum, compilatam;* ex tomo 2 Passionarii cathedralis Spoletinæ pag. 226, ad verbum; et in tomo 3 pag. 93. *Quæ citatio apud nos legitur post titulum, in quo* S. Eutitius *et* Abbas *fuisse, et* XXIII Maji *coli dicitur. Sed qualis hæc vita? Æque ac magis apocrypha, quam Acta* XII *Sociorum communia; dum suum Eutitium confundit cum celebriori S. Eutychio, olim apud Nursiam abbate, socio S. Florentii monachi, quocum et inscriptus est Martyrologio Romano ad diem* XXIII *Maji : quo etiam de illo egimus in Actis nostris.*

Hujus vita in Passionariis Spoletinis,

2 *Systema vitæ, quæ typis vulgari absque dedecore Spoletinorum non posset, hoc est. Primo loco habet scriptor omnia, quæ leguntur in Actis* XII *Sociorum, ex quibus desumpta sunt, cum suis etiam manifestis erroribus; nec quidquam aliud de Eutitio prodit, quam quod ibi invenit. Tum transit compilator ad alium Eutitium sive Eutychium sanctum Abbatem, his verbis :* C Post multum vero. temporis placuit Domino, ut ad alium locum Eutitium transmitteret, quo illius lumine exhortationum amplius fructificaret in Christicolis. De quo B. Gregorius lib. 3 Dialog. cap. 15... Eodem namque tempore in Nursiæ partibus, duo viri in vita atque habitu sanctæ conversationis habitabant; quorum unus Eutychius, alter vero Florentius dicebatur, *et reliqua, quæ deinde ex eodem Gregorio sequuntur, et spectant omnia ad S. Eutychium abbatem Nursinum.*

et alterius Eutychii sancti vita,

3 *Jacobillus, qui hanc vitam et aliquot alias ex Passionariis ecclesiæ Spoletinæ sibi olim describi curaverat, et postquam opus suum de Sanctis Umbriæ tribus tomis absolverat, illas nobis donavit; et quamvis solitus sit Passionaria illa identidem citare toto opere suo, atque extollere; ad marginem tamen MS. sui, nunc nostri, notare non dubitavit :* Hic S. Eutitius *(de quo S. Gregorius)* est alius a supradicto, qui fuit Socius S. Brictii; et floruit anno Domini CCC : hic vero secundus, floruit tempore S. Gregorii Papæ anno Domini DXL. *Ita Jacobillus. Atque hæc sufficiant de Eutitio,* XII *Sociorum uno, de quo frustra quæras alibi plura, nisi forte fictitia, uti hæc. Docent quoque sufficienter , non omnes vitas, quæ in Passionariis ecclesiæ Spoletinæ collectæ sunt, tales esse ut fidem mereantur : qualis est hæc, de qua agimus: et ceteræ* E *ex Actis* XII *Sociorum extractæ; nisi aliunde veriora habeant.*

male consuta.

4 *Liceat tamen adhuc pauca addere. Dum lego in Passionario Spoletino, quod Eutitio, Anastasii filio , Brictii fratri, applicantur Acta S. Eutychii abbatis Nursini : et in annotatione Jacobilli lego id perperam factum esse; quia, ut ait; alius est Eutitius, Frater Brictii, qui floruerit anno Domini* 300 *; et alius Eutychius, qui fuit abbas Nursinus et floruit anno Domini* 540. *Dum hæc, inquam, tam pugnantia lego, vix scio, cui parti debeam adhærere potissimum. Comperio interim, quod Herculano, pariter commemorato in Actis* XII *Sociorum, applicata sint in iisdem Actis et Passionariis Spoletinis, Acta S. Herculani episcopi, Perusini (qui et ipse floruit seculo* VI*) prout descripta sunt a S. Gregorio in Dialogis : ut nihil novi fecerint collectores Passionariorum illorum, si etiam Eutitio suo Vulsino applicuerunt Acta S. Eutychii abbatis Nursini, quæ similiter apud S. Gregorium leguntur. Nempe cum de Eutitio, uti et Herculano, inter* XII *Socios nominatis, nihil sciretur singulare, confugerunt compilatores Actorum et Passionariorum ad symonynos Sanctos , quorum gesta ex Dialogis S. Gregorii aut aliunde nota erant, eaque suis applicuerunt totidem fere verbis. Aut sane putaverunt, suos Eutitium atque Herculanum , vere fuisse illos ipsos, quorum Acta applicuerunt : quod et mihi credibilius est.*

An Eutychii duo in Umbria

5 *At in Actis* XII *Sociorum dicitur Eutitius ab aliis discessisse ad lacum Vulsinum ibique eremiticam duxisse vitam. Fateor; sed non in omnibus : et in adjunctis mira est varietas lectionis in Actis MSS. Alia habent, discessisse a Sociis in partes* Ticeni *ad* lacum Vulsini. *Alia, in* partes Ticini. *Alia, in* partes Piceni : *atque addunt, ad* lacum Vulsinium *vel* Bulsinium. *Mombritius simpliciter impressit, quod* perrexit ad locum, qui Bulsinis appellatur. *Est lacus Vulsinus in Tuscia hodiedum notissimus : sed qualis sit via* Ticena, Ticina *aut* Picena, *quæ eo ducat Roma, plane ignoro. Subit igitur mihi cogitare, in Actis perperam scriptum essse* lacum Vulsinum *pro* lacu Velino, *qui in finibus Sabinorum, Interamnam inter ac Reate, situs est, et non longe distat a Nursia ; indeque iter est in Picenum. Scitur enim in hisce locis eremitam diu egisse S. Eutychius aliquis, donec inde evocatus, constitutus fuit Abbas monasterii, quod aliquanto ante construxerat S. Spes Abbas in valle Castoriana,* VI *M. P. distans a Nursia civitate ; ibique et diem extremum clausisse sub annum* 540 *; atque* post mortem claruisse in virtute signorum, *uti S. Gregorius loquitur. Dum igitur Passionaria*

quorum alter floruerit seculo 3,

A *sionaria Spoletina quærunt, quis ille Eutitius e* XII *Sociis tandem sit, eique applicant Acta S. Eutychii Abbatis prædicti, sumpta e Dialogis S. Gregorii; utique putarint suum Eutitium esse illum ipsum Eutychium abbatem Nursinum: idque etiam credibilibus fiet considerantibus correctionem nostram, qua putamus, in Actis* XII *Sociorum male scriptum esse, discessisse Eutitium Roma ad* lacum Vulsinum *via* Ticina, Ticena, *aut* Picena; *qualis via illic nulla est: et legendum, discessisse ad* lacum Velinum, *ubi et via* Picena *recte concipi potest, quia ducebat in vicinam* Piceni *provinciam.*

alter seculo 6.

6 *Adde, quod Jacobillus in vita S. Eutychii Abbatis Nursini tom.* 1. *pag.* 551, *etiam opinetur ex sententia multorum, uti ait, scriptorum; ipsum, patria Syrum, in partes Umbriæ venisse, atque adeo unum eumdemque esse hominem cum illo Eutychio, qui ab aliis* D *dicitur ad lacum* Vulsinum (*nobis putatur, ad lacum* Velinum) *eremitam egisse. Inquies, duos e Syria in Umbriam adduci Eutychios a Jacobillo, alterum exeunte seculo tertio, alierum seculo sexto ineunte, quorum ille venerit cum* XII *Sociis, iste cum trecentis cujusvis sexus ac ætatis. Scio, ita distingui a Jacobillo duos Eutychios Syros, nomine tenus, non re, ex male concepta aut fictitia chronologia, qua sibi persuasit, omnes* XII *Socios seculo tertio advenisse e Syria, interque illos Eutitium et Herculanum. Id vero ex ipsis* XII *Sociorum Actis convincitur falsum esse. Dicamus igitur, unum tantum e Syria venisse in Umbriam Eutitium, et ipsum ex opinione etiam Jacobilli, factum esse Abbatem prope Nursiam. Si quis meliora me docuerit, gratias agam.*

AUCTORE C. S.

CAPUT III.

DE S. BRICTIO

ALTERO ANASTASII FILIO

B

Cultus ex antiquis Martyrologiis

E*cce alterum Anastasii filium, Eutitii fratrem, de quo plura, quam de ullo aliorum Sociorum in Actis communibus leguntur, hic non repetenda. Videamus quid de ipso annuntient Martyrologia antiqua. Vetus Romanum, opera Heriberti Rosweydi editum, de illo hæc tantum notat ad* VIII Idus Julias (*reliqui omnes Martyrologi ad* VII *Idus, seu diem* IX *Julii referunt*) Maralana civitate, Brictii Episcopi. *Plura habet Adonianum apud eumdem Rosweydum* VII Idus Julias: In civitate Martulana, S. Brictii Episcopi et confessoris, qui sub judice Martiano, os lapide contusus est, et in equuleo crudelissime excruciatus, in Domini confessione perdurans, in carcerem trusus est. Nocte autem terræ motu gravi civitas concussa, inter alios plures, etiam Martianum occidit. Et Christi Confessor ab angelo sancto et a beato Petro Apostolo visitatus, atque ad prædicandum Evangelium confortatus, magnas populorum credentium multitudines omnipotenti Deo lucrifaciens, quievit in pace. Cujus animam viderunt adstantes in specie columbæ niveæ cœlo recipi. *Et hinc Usuardus eodem die* IX *Junii;* Civitate Martula, S. Brictii Episcopi et confessoris, qui pro confessione Domini postquam est multa perpessus, et ab C Angelo sancto et beato Petro Apostolo confortatus, item magnas populorum credentium multitudines omnipotenti Deo lucrifaciens, quievit in pace.

et Romano hodierno.

2 *Notkerus suo tempore nihil habuerit his addendum, atque adeo in Martyrologio suo Adonem simpliciter descripsit. Romanum denique hodiernum, item* IX *Julii ultimo loco:* Martulæ S. Bricti Episcopii, qui sub Marciano judice multa passus, cum magnam populi multitudinem ad Christum convertisset, confessor in pace quievit. *Hæc sola sunt, quæ pro certis de sancto hoc Brictio haberi possunt; ostenduntque, olim Acta ejus aliqua extitisse, e quibus Ado elogium suum concinnavit; quæ Acta deinde interciderint, postquam ineptus quidam homo Acta* XII *Sociorum compilavit; quibus multa de S. Brictio vera et falsa commiscuit; quæ tamen, quia mirabiliora narrabant, magis placuerint indoctæ posteritati, ideoque Acta pristina parum curaverint.*

Incerta ætas Brictii

3 *Interea in citatis Martyrologiis nulla fit mentio patriæ S. Brictii, nulla temporis quo vixerit (ætas namque et persona Martiani, seu judicis seu proconsulis, incertissima sunt) nullus item locus nominatur ubi vixerit obieritve, præter Martulam, unde et episcopus* Martulanus *audit, nusquam* Spoletinus: *quorum omnium defectus et incertitudo causa fuerunt postremis hisce seculis multorum disputationum, aliis Umbriæ, aliis Hispaniæ, aliis Lusitaniæ Brictium vindicantibus; tempora quoque et loca, quibus et ubi vixerit, definientibus alia atque alia. Et tamen tam diversa opinantes, ex iisdem, quod mirabile est, Actis sua probant. Videlicet ex Actis* XII *Sociorum, quæ hic dedimus, et sanctorum martyrum Abundii diaconi et Carpophori presbyteri, quæ seorsim habemus MSS. atque etiam impressa leguntur apud Boninum Mombritium.*

etiam inter scriptores Umbriæ:

4 *Imo ex iisdem Actis ipsi quoque scriptores Umbri varie certant inter se de tempore adventus* XII *Sociorum, adeoque et Brictii, in Italiam; aliis illud referentibus ad seculum vulgaris æræ primum, aliis ad tertium, imo et ad sextum. Nec miror, tam male cohærentia atque incerta a singulis scribi; quia omnes nituntur Actis apocryphis, sibique passim, præsertim in definitione temporum, tam aperte contradicentibus, ut nihil illis pro certo credi possit. Qualia enim sunt, quæ de Brictio ibi leguntur? Venit e Syria Romam sub Urbano Papa, seculo* III; *passus est varia cum Corpophoro atque Abundio sub Diocletiano et Maximiano, seculo* IV; *iterum tortus est post quinquaginta circiter annos, cum reliquis Sociis sub Juliano Apostata, eodem seculo;* F *consecravit Herculanum Perusiæ episcopum seculo* VI. *Qualia item sunt, quæ ibidem supra elogium Adonis narrantur? Ductiones et reductiones angelorum; eorumque cum Brictio varia colloquia; ordinatio ejus in Episcopum et quidem metropolitanum Spoletinum, facta per S. Petrum Apostolum, post mortem ejus in apparitione qualicumque. Mihi sane hæc aliud non sunt, quam otiosi hominis vana eloquentia aut potius somnia.*

quia nil certa non potest ex Actis

Multiplicantur iidem Sancti,

5 *Scriptores Umbri non potuerunt non observare hanc dissonantiam temporum aliorumque adjunctorum in Actis* XII *Sociorum: nihilominus non ausi Acta illa contemnere, maluerunt ad concilianda tempora inducere plures homines eorumdem nominum, qui diversis temporibus vixerunt. Id egregie præstitit inter alios Jacobillus in tribus Sanctorum suorum tomis, anno* 1647, 56 *et* 61 *successive Italico sermone impressis Fulginii. Tomo* I *duos exhibet Brictios pag.* 673 *et* 676, *sub his titulis:* Vita S. Brictii, primi istius nominis, archiepiscopi Spoletini, et metropolitæ totius provinciæ Umbriæ. Vita S. Brictii, secundi istius nominis, episcopi Martulæ seu Martanæ, atque etiam Spoleti. *Ipse titulus primus vanissimus est, tribuens illi Brictio, pro seculo Christi primo archiepiscopatum Spoleti, ubi numquam*

AUCTORE C. J.

numquam archiepiscopatus dignitas fuit; et metropoliticam potestatem totius Umbriæ, quæ nihilo magis in Umbria unquam extitit. Consideremus vitas ipsas utriusque; ac primum secundi, qui fuit sub Diocletiano et Maximiano.

et Brictius unus statuitur seculo 4,

6 *Tribuit illi Jacobillus, non tantum quæ in Martyrologiis jam citatis leguntur, verum etiam quæ in Actis* XII *Sociorum. Hæc tamen Acta, ut multa habent informia, ita cudit recuditque addendo, demendo, mutando, pro solo libitu suo, ut sibi visus fuerit aliqualem historiæ verisimilitudinem attulisse. Constat ex Martyrologiis, Brictium sub Diocletiano imperatore et Martiano seu proconsule seu judice Spoleti floruisse: habent Acta, Syrum esse et cum Sociis undecim venisse Romam ad Urbanum Papam ab eoque ordinatum fuisse presbyterum: addit Jacobillus, nescio unde, patria fuisse* Antiochenum, *et venisse in Italiam* sub annum 290*; hinc ordinatum, ait, presbyterum, non ab Urbano prædicto, qui obiit anno* 231, *sed a Gajo Pontifice qui decessit anno* 296: *deinde vero creatum fuisse episcopum Martulæ* circiter annum 295*; tacet autem a quo ordinatus sit; tribuentibus Actis ordinationem ejus B. Petro Apostolo, quando is cum Angelo in carcere apparuit. Hanc Brictii captivitatem atque angeli apparitionem statuit Jacobillus contigisse* anno 304*; illumque ex Angeli prædictione annos 44 adhuc supervicturum, tandem obiisse et specie columbæ niveæ in cælum avolasse* anno circiter CCCL, tenente Romanum pontificatum Julio, et imperium Constantio secundo. *Hæc et alia præter aut contra Martyrologia et præmissa Acta, Jacobillus, absque sufficiente antiquitate aut idoneo teste.*

alter seculo 1 floruisse.

7 Alterum suum Brictium pag. 673 affigit Jacobillus seculo 1; primumque sui nominis archiepiscopum Spoletinum, totiusque provinciæ Umbriæ Metropolitanum *facit. Facit quoque* S. Petri Apostoli discipulum; *ab eoque ait, post celebratum Hierosolymis concilium apostolicum, ibidem* ordinatum fuisse presbyterum *cum aliis quatuor ejusdem Petri discipulis*, Crispoldo, Herculano, Joanne et Vincentio; *unoque qui solum factus fuit diaconus*, Benigno: *hosque* anno LVI e civitate Hierosolymis patria sua, cum aliis præcipui zeli Christianis ab eodem Petro missos fuisse in Umbriam ad prædicandam ibi fidem Christi, antesignano ac duce Brictio. *Eo delati*, constiterunt Spoleti, tamquam in præcipua civitate provinciæ: *ibique Brictius cœpit prædicare; multisque ad fidem conversis, comprehensus fuit* a Martiano, *qui*, cum libertus esset Galbæ, ab ipso et a Claudio Imperatore (*videlicet annis 15 ante Galbam mortuo*) creatus fuit nobilis; creatus item Umbriæ ac Tusciæ præses, reseditque Spoleti. *Apage nugas.*

Hunc visitaverit anno 58 S. Petrus Apost.

8 *Neque subjungit certiora Jacobillus de S. Petro Apostolo, determinans* annum LVII, *quo is ex Oriente*, post absolutum concilium Hierosolymitanum rediit in Italiam; asserensque, prius eum, quam reverteretur Romam, visitasse alias provincias et ecclesias Italiæ; ac pervenisse anno LVIII Spoletum, inquirentemque ibi in carissimum discipulum suum Brictium, intellexisse, detineri inclusum in carcere; ipsum ibi visitasse, atque consolatum esse *(hæc ultima, et sequentia, desumpta sunt ex Actis* XII *Sociorum)* et persuasisse, ut intrepide annuntiaret sanctum Evangelium, ejusque rei causa toleraret alacriter quæcumque adversa ac tormenta amore Christi; simulque creasse ipsum episcopum metropolitanum totius Umbriæ cum potestate creandi atque ordinandi alios episcopos in eadem provincia. Post hæc Angelum liberasse Brictium carcere, opera S. Petri; et Petrum postea, profectum Spoleto, eodem anno LVIII repetiisse Romam. *Nimis distincte hæc dicta sunt, ut sint vera.*

et metropolitam Umbriæ ordinaverit:

9 *Liberatus tali modo Brixius atque animatus, circuivit (ita prosequitur Jacobillus)* cum socio Crispolito, Spoletum, Fulginium, Vettonam, Nuceriam, Interamnam atque ad alia vicina loca, prædicando Christum et convertendo multos, atque erexit ibi Deo plura altaria et templa. Quapropter aucto fidelium numero, putavit operariorum quoque augendum numerum: ususque potestate a S. Petro accepta, consecravit eodem anno LVIII, Episcopos, Vettonæ quidem S. Crispolitum prædictum; cujus curæ etiam commissæ civitates Fulginium et Nuceria; Perusiæ vero S. Herculanum; Spoleti, S. Joannem, tamquam suum Brictii adjutorem; Mevaniæ, S. Vincentium; jam supra nominatos gentiles suos et consanguineos. Ipse vero Brictius supremam sibi reservavit curam omnium Umbriæ ecclesiarum, maxime illorum locorum, quibus non dederat episcopos; et sedem suam tenebat ipse Spoleti, in cujus urbis vicinia, paulo post martyrium S. Petri, excitavit ecclesiam in honorem ejus, sub titulo S. Petri ad Vincula, ob memoriam suæ ad ipsum sanctum Apostolum liberationis e carcere et vinculis. Hanc ecclesiam elegit Brictius pro cathedrali sua et successorum suorum; fuitque una e primis, quæ extra Romam erectæ fuerunt sub invocatione S. Petri. *Hæc omnia idem Jacobillus, quæ cuilibet, mediocriter in antiquis rebus ecclesiasticis versato, apparere possunt, pleraque non esse vera. Pergit tamen:*

ex quo hic Brictius per totam provinciam episcopos constituerit,

atque obierit anno Christi circiter 97 die 9 Sept.

10 Transierat interea ad gloriam cœlestem S. Crispolitus, martyrio coronatus anno XCIII, ex eoque tempore Brictius curavit ecclesias ei commissas; ac veluti novus Umbriæ apostolus, percurrebat omnia provinciæ loca, operam suam impendens præcipue Tudertibus et Interamnatibus, prædicando, miracula operando, animas convertendo et baptizando, clericos sacerdotesque ordinando, altaria et oratoria consecrando. Tandem vocatus a Domino, mortem obiit die IX Septembris, anno circiter XCVII sub imperatore Domitiano. Corpus defuncti depositum fuit in prædicta S. Petri ecclesia extra muros civitatis Spoletinæ; ubi hodiedum quiescit sub ara principe. Spoleti ac per diœcesim celebratur festum ejus ritu duplicis a tempore immemorabili die IX Septembris. Civitas quoque Interamnensis ædificavit in honorem ejus ecclesiam in loco territorii sui, qui dicitur Colliculi (*Italice*, Colline) atque ideo appellatur ecclesia illa S. Brictii Colliculorum. Similiter struxerunt ei ecclesias in territoriis suis Fulginates ac Tudertes; sed hæ jam dirutæ jacent.

Imagines hujus Brictii nihil probant

11 *Ultima hæc, quæ de ecclesiis Brictio ædificatis memorantur, potiori ratione intelligi possunt, de Brictio II, quam de primo. At hujus archiepiscopatum Spoletinum, et sanctitatem ulterius ostensurus Jacobillus, in testes advocat imagines, quæ conspiciuntur in ædibus episcoporum tam Fulginatium quam Spoletinorum; quibus subscriptum legitur, Fulginii quidem*, S. Brictius Hierosolymitanus, succedit socio S. Crispolito in episcopatu anno XCIII: *Spoleti vero*, S. Brictius Syrus, primus archiepiscopus Spoleti. *Sed hæc opera, quæ sunt ultimi aut penultimi seculi, quid faciunt ad seculum primum? Amplius aliquid probat, quod ibidem continuo subdit Jacobillus, nempe in Kalendario* antiquo et hodierno *Spoletino legi die* IX *Septembris:* Apud Spoletum, S. Brictii episcopi et confessoris, duplex. *Sed vellem indicasset antiquitatem talis Kalendarii, quæ permagna esse non potest. Item Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, eodem die* IX *Septembris, sic habet*: Apud Spoletum, S. Brictii episcopi; *additque in Annotationibus; qui* ecclesiæ Spoletinus episcopus fuisse traditur. *Ita legit in Ferrario Jacobillus, et recte: sed cur sequentia premit silentio? Pergit enim Ferrarius:* licet et episcopum Martanum fuisse appareat. *Hæc duplicem Brictium*

A *Brictium statuenti non favent; neque favet, quod ibidem insuper notat Ferrarius; Brictium celebrari quidem* hac die, IX *Septembris*, Spoleti; at in Martyrologio Romano die IX Julii; *insinuans, unum eumdemque esse.*

An ab aliquibus confunduntur vitæ duorum Brictiorum.

12 *Et sane, Martyrologium quoque Romanum non novit alium in Umbria Brictium, quam qui sub Diocletiano floruit episcopus Martulanus : neque alium novit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ; et in Catalogo generali Sanctorum, jam citato, satis aperte indicat, alium non esse agnoscendum præter illum. Sed de his aliisque scriptoribus, imo de tota antiquitate, conqueritur Jacobillus, quod* confundant vitam Brictii primi cum vita Brictii secundi, qui sub imperatore Diocletiano vixit, facientes e duabus vitis unam, ac referentes omnia ad imperium ejusdem Diocletiani; decepti similitudine nominis et dignitatis. Verum manifeste cognoscitur, illos versari in errore; et fuisse Brictios duos. Primus quippe fuit Hierosolymitanus, discipulus S. Petri Apostoli, et ab ipso Spoleti creatus episcopus metropolita Umbriæ; mortuus imperante Domitiano die IX Septembris. At vero Brictius II non fuit Hierosolymitanus, sed Antiochenus B ; non Archiepiscopus aut Metropolita Spoleti, sed episcopus Martanæ et curator ecclesiæ Spoletinæ vacantis, usque dum mortuo subrogaretur alius : non decessit Domitiano Imperatore IX Septembris; sed vixit sub Diocletiano, atque obiit IX Julii ; non fuit sepultus in ecclesia S. Petri Spoletina; sed in ecclesia ab ipsomet ædificata, appellataque, S. Maria in Salustiano, ubi nunc ecclesia et castellum S. Brictii. Secundus defunctus est annos circiter CCXLIII post primum : quo temporis spatio tam longo, nasci possunt similitudines multæ nominum, dignitatum et officiorum.

Potius confundit, qui ex una duas facit.

13 *Frustra sunt hæ Jacobilli querelæ adversus illos, qui vitam Brictii primi cum vita secundi confundunt. Quinam enim illi et ubi sunt? Cum una tantum vita Brictii hactenus innotuerit Baronio, Ferrario, nobis, eaque prout in Actis* XII *Sociorum, et apud Mombritium in Actis SS. Carpophori atque Abundii male compilata est : in qua nihil gestorum Brictii narratur, quod referri ad seculum primum, primumque Brictium possit; aut non possit referri ad Brictium secundum et seculum* IV. *Neque credidero, alia aut melioris notæ Acta Brictii, habuisse Jacobillum; quamvis identidem appellet lectionaria antiqua MSS. in archivo cathedralis Spoletinæ, tres tomos complexa. Habuit namque etiam Baronius Acta Brictii MSS. Spoleto sibi trans*C*missa, ut indicat in notationibus suis ad diem* X *Decembris, nostris similia; queriturque, in illis* omnia admodum depravata *esse; et ad diem* 1 *ejusdem Decembris, ait,* erroribus scatere. *Notandum quoque, Jacobillum ipsum ex unis iisdemque scriptis, quæ unius tantum Brictii meminerunt, duorum suorum composuiss historias. Qua de re convincitur ex suis ipse citationibus, quas e supra memoratis Lectionariis margini utriusque Legendæ suæ adscripsit, omnino easdem, videlicet* e vita S. Brictii tomo 1 pag. 100. E vita S. Herculani tomo 2 pag. 173. E tomo 3 pag. 181. *Imo in sua utriusque Brictii vita scribit, sub* Martiano proconsule, *qui id Actis memoratur, utrumque Brictium venisse Spoletum; ut Martianus debuerit plus quam duobus seculis vixisse; et utrumque morte, non violenta, obdormisse in Domino; quod pro illis temporibus de viris tam apostolicis mirum videri potest.*

Nulla Brictiorum distinctio ex metropolitica dignitate

14 *Nihilominus sustinet Jacobillus pag. 676 Brictios duos; negans* concedi posse secundo Brictio dignitatem metropoliticam ecclesiæ Spoletinæ, quam B. Petrus Apostolus alicui Brictio, apparens ei in carcere, impertivit. Nam apparitio illa Petri sub Diocletiano, facta fuisset annos CCXXXIV post ipsius Petri mortem, quando dici non potest Brictium ab eo aut episcopum aut Metropolitam creatum fuisse; cum notum cuivis sit, per mortem cessare omnem D cujusvis hominis facultatem tam ecclesiasticam quam secularem. *Nihil piaculi committam, si negem, Actorum compilatorem scivisse, talem ordinationem esse invalidam. Melius sciverit, ut historicus, Diocletianum et Maximianum, immanes Christianorum persecutores, diu post mortem Petri Apostoli imperasse. Dum igitur scribit, sub Imperatoribus istis tortum, carcere inclusum, ibique ab Apostolo visitatum et episcopum ordinatum fuisse Brictium; utique scivit, illa omnia post obitum B. Petri Apostoli contigisse : quamvis ignorarit, talem ordinationem esse nullam. Et sane patet ex Actis, scriptorem (si non fuit impostor) non fuisse subtilissimum, qui tam multa ἀδύνατα in brevi scripto congessit. Neque majus piaculum committam, si negavero (uti multa in eodem scripto sunt falsa) ullum Brictium a S. Petro Apostolo aut Hierosolymis presbyterum, aut Spoleti episcopum metropolitam ordinatum fuisse. Aliunde enim de metropolitica Spoletinæ ecclesiæ dignitate nihil scitur.*

AUCTORE C. S.

Argumenta alia distinctionis, nulla sunt.

15 *Argumenta, quibus Brictii duo distinguantur inter se, Jacobillo sunt ex jam relatis ejus verbis, quia primus fuit patria Hierosolymitanus, discipulus S. Petri Apostoli; ab eoque Hierosolymis ordinatus presby*E*ter, missus inde in Umbriam, et Spoleti ab eodem adhuc mortali creatus episcopus ac Metropolita, tandem obiit sub Domitiano* IX *Septembris : quæ Brictio II competere nullatenus possunt. Ita ait Jacobillus, fateor; sed neganti omnia, nihil omnium poterit probare. Acta alium silent de patria Brictii Hierosolymis; tantum scribunt, e Syria venisse. Asserunt autem presbyterum consecratum esse Romæ ab Urbano Papa; Roma Spoletum abiisse, ibique ab Apostolo Petro, apparente ei cum Angelo, consecratum fuisse episcopum tempore Diocletiani : quæ pugnant cum dictis Jacobilli de Brictio I; et pugnabunt, tametsi concedatur ei, duorum Brictiorum vitas in iisdem Actis confusas esse : quia etiam sic, nihil in illis invenitur, quod seculo* I *possit convenire.*

Ratione cur duo sancti Brictii tales Spoleti no fuerint,

16 *Præter discrimina modo allata a Jacobillo ad astruendos Brictios duos, quæ nescimus unde sumpta sint, pugnantque cum Martyrologiis antiquis, et certioribus monumentis; nihil fere habet in suo Brictio I Jacobillus, quod mutuatus non sit ex Actis* XII *Sociorum; quæ, ut sæpe diximus, agunt de Brictio, tempore Domitiani multa passo, ac deinde in pace mortuo; id est de secundo istius nominis e Jacobilli sententia. Habet enim inde (ausim dicere) ipsum nomen Brictii; habet inde adventum ejus ex oriente Spoletum; quodque tantummodo tunc presbyter esset, ac ibi post tolerata tor*F*menta varia, in carcere visitatus ab Angelo et S. Petro Apostolo, episcopus consecratus et e carcere eductus sit; habet inde Judicem, sub quo tortus fuit, Martianum, et episcopos, quos Spoleti, Mevaniæ, atque Perusiæ instituit, Joannem, Vincentium atque Herculanum; quos ipsos quia cum Brictio hic refert ad seculum* I, *et aliunde convincitur, vixisse multo posteriori tempore; mavult quoque ex horum singulis duos facere, quam non facere antiquissimam Umbriæ suæ Christianæ gloriam. Habet indidem Jacobillus alia multa, quæ in supra citatis videri et cum Actis Brixii II conferri possunt. Jam vero, ut spatio annorum* 243, *quot intercesserint inter utrumque Brictium, nasci potuerint multæ similitudines nominum, dignitatum et officiorum, uti argumentatur Jacobillus, in diversis personis; negamus factum fuisse unquam, quod episcopi ejusdem nominis ac loci duo, quorum alter alteri post annos* 200 *et amplius successit, ita similes fuerint in omnibus, quæ gesserunt ac passi sunt, uti duo prædicti Brictii, utque ambo plures eorumdem nominum episcopos iisdem civitatibus consecraverint, et sub Judice ejusdem quoque nominis passi, et ab eodem Apostolo Petro episcopi, comitante Angelo Dei, creati sint.*

A *AUCTORE C. 3. nec ullus fuerit seculo I.*

17 *Sed cur hæc ego supra meritum suum tam operose tracto? Primo, ut uno in exemplo declaretur, quam parum solida scribat Jacobillus de gestis* XII *Sociorum, eosque sine ratione multiplicet. Deinde ut una ostendatur, Campellum et Ughellum, qui Brictium quoque et reliquos* XI *Socios ad seculum Christi primum referunt, nihilo firmiore fundamento niti quam Jacobillum. Omnes quippe pro fundamento suarum opinionum, adeo discrepantium, ponunt Acta* XII *Sociorum. Et Jacobillus quidem censeri posset propiora vero opinari de tempore, quo Socii floruerint (si qua veritas ex Actis, quæ sibi ipsa passim contradicunt, erui possit.) Quia in illis saltem aliquot Sanctorum nomina recensentur, quos Martyrologia proba et antiqua constituunt sub Diocletiano et Maximiano passos esse : nullius vero nomen, sive in Actis ipsis* XII *Sociorum, sive in Martyrologiis aliisve probatis monumentis refertur ad tempora Apostolorum. Et hæc quidem de tempore.* D

Ubi vixerit S. Brictius, in Umbria, an Hispania?

18 *Superest lis alia non levis, quam scriptores Hispani movent Spoletinis de loco, ubi S. Brictius vixerit mortuusque sit; contendentes, ipsum ad se suamque Hispaniam pertinere : quemadmodum etiam contendunt suos esse, sanctos martyres Carpophorum presbyterum et Abundium Diaconum ; iisque partes suas defenderunt argumentis, ut Baronius ipse cœperit vacillare, aususque non sit controversiam in alterutram partem decidere. Nos, quia lis illa non tantum de Brictio, verum etiam de S. Carpophoro agitur et S. Abundio; atque argumenta, quæ afferuntur fere eadem, pro singulis militant; satius putamus, omnium examen simul instituere, ubi paulo post de SS. Carpophoro et Abundio agemus.*

CAPUT IV.

DE S. JOANNE UNO EX XII SOCIIS

B

Distinctio plurium ejusdem nominis Sanctorum, in Umbria.

E

Quid de Joanne legatur in Actis XII *Sociorum.*

Quam clare hujus nomen inter Socios XII *exprimitur, tam nihil in illorum Actis de ejus gestis singularibus reperitur : nisi forte ad ipsum, qui inter* XII *Socios numeratur, referendum sit illud, quod in Actis nostris Sociorum istorum legitur numero* 17., *Brictium Episcopos ordinasse ; videlicet,* Metropoli Spoletinæ consecravit Joannem episcopum, qui ipse Joannes omnia templa idolorum exterminavit, et in suburbana civitatis Spoletinæ, in subsidio montis ecclesiam B. Petri Apostoli, miræ magnitudinis ædificavit. *Ratio dubitandi, an hæc ad Joannem, unum e* XII *Sociis, referenda sint, est ; quia simul alios consecravit episcopos Brictius, qui e numero duodenario non fuerunt ; videlicet Mevaniæ Vincentium et Vettonæ Scipiodotum. Nec dicunt Acta, quod Brictius* nepotem suum *Joannem consecravit episcopum ; quemadmodum mox dicunt, consecrasse civitati Perusinæ* nepotem suum *Herculanum, qui erat ex* XII *Sociis.*

Quatuor Joannes sancti apud Spoletinos.

2 *Plures, nomine Joannes,* Sanctos suos, *aut saltem titulo* Sanctorum *a se insignitos, qui sex primis Christi seculis floruerint, memorant Spoletini ; quos ut nostrum Joannem ab aliis distinguamus, necessse est paucis indicare singulos. Eo nos ducet Jacobillus ;* C *qui tomo 2 Sanctorum Umbriæ pag. 56 vitam S. Joannis, quem* primum istius nominis episcopum Spoletinum *in titulo vocat, sic orditur :* Joannes, primus talis nominis, fuit Hierosolymitanus et discipulus S. Petri Apostolorum principis et unus Sociorum sex, quos dictus Petrus eorum magister, e civitate Hierosolymorum patria ipsorum, anno Domini LVI misit ad provinciam Umbriæ, prædicatum fidem Christi postquam ex illis ordinaverat quinque Sacerdotes, qui fuerunt Brictius, Crispoldus, Herculanus, hic Joannes, et Vincentius ; atque unum diaconum, qui fuit Benignus, frater dicti Vincentii ; quemadmodum narravimus in vita dicti Brictii tomo primo die IX Septembris, *pag.* 673.

Eorum primus Hierosolym.t. in Umbriam sec. I.

secundus Antiochenus sec. 3,

3 *Alterum Joannem celebrat Jacobillus die* V *januarii tom.* I *pag.* 35 *sub hoc titulo.* Vita S, Joannis, primi istius nominis Episcopi Spoletini et martyris ; et Anastasii martyris, patrui ejus. *Ac incipit :* Imperantibus Diocletiano et Maximiano, fuit Antiochiæ, quæ civitas Syriæ insignis est in provincia Asiæ, vir venerabilis vitæ, progenie nobili et Christiana, Anastasius nomine, qui duos habebat filios Britium et Eutitium ; ac novem nepotes carnales, filios cujusdam sui fratris, quorum nomina erant, Carpophorus, Abundius, Laurentius, Joannes, Teudilla, Isaac, Proculus, Herculanus et Baractalus. Quodam, is die, divina inspiratione vocavit omnes supradictos filios et nepotes suos, quibus et suasit despectum divitiarum terrenarum, *et alia quæ ibi in imaginaria scriptoris oratione sequuntur : qua tamen moti omnes* iter ingressi sunt Italiam versus ; idque anno Christi circiter CCXC.

cum aliis undecim,

4 Postquam vero felicissima hæc familia (quia omnes duodecim fuerunt sancti) Romam appulerunt, ac visitatis summa devotione ecclesiis, et sacris corporibus istius civitatis, iverunt osculatum pedes summi Pontificis, qui erat S. Gajus; qui et ex duodenario numero consecravit sacerdotes, Britium et Carpophorum, tamquam majores ætate ; diaconos, Abundium et Laurentium : reliquos vero clericos. Qui accusati apud Julianum idololatram : tunc sibi usurpantem dominium Romæ, dum Imperatores Diocletianus et Maximianus in partibus Persiæ bellum gerebant ; ad ipsum conducti fuerunt, ejusque jussu Anastasius ad Aquas Salvias decollatus est anno CCXC, die V Decembris ; et ejus corpus F sepultum est in dicto loco ad Aquas Salvias. Post hæc S. Gajus Papa sub annum Christi CCC, constituit Britium Episcopum Martanæ ; Joannem, Episcopum Spoleti ; et Proculum, Episcopum Interamnæ et Carsulæ. Alii fratres omnes pro sancta fide coronati sunt martyrio, quemadmodum narramus in illorum vitis, *æque fictitiis atque est hæc S. Joannis et Anastasii. De Joanne tamen singulariter sequuntur apud Jacobillum alia, quæ mere loci communes sunt.*

Ejus gesta quædam ex Jacobillo.

5 Joannes igitur, cujus vitam narramus, cum descendisset ex tam sancta et nobili progenie, operatusque esset, tum in seculo, tum in vita clericali, multas actiones sanctas ; atque ascendisset ad dignitatem Sacerdotalem et Episcopalem, consecutus est majorem celebritatem apud homines, et majorem caritatem apud Deum ; quandoquidem curabat per diem, exemplo et prædicationibus suis convertere animas gentilium ad Christum ; quorum magnum numerum baptizavit in civitate ac diœcesi Spoletinis, et noctis multam partem impendebat orationi et contemplationi. *Quæ sequuntur magis historica sunt.* Adfuit Joannes anno 303 in concilio, Sinuessæ in Campania celebrato, trecentorum episcoporum

A scoporum. Residebat in Basilica S. Petri extra muros Spoletinos, erecta ab alio S. Brictio suo prædecessore, et ab ipso deinde consecrata (*videlicet annis facile ducentis post obitum prioris Brictii, mere imaginarii*) ac denuo consecrata in honorem ejusdem Apostolorum principis S. Petri. Demum pro confessione sanctæ Fidei fuit Joannes martyrio affectus anno Domini CCCIV, die V Januarii, idque, uti fert fama, in loco, qui dicitur Pons Sanguinarius, extra Spoletum, ubi consueverunt Christiani morte affici. Corpus ejus cum veneratione sepultum fuit a fidelibus in prædicta ecclesia S. Petri, ubi usque ad præsens tempus quiescit sub altari principe. *Hæc summa Actorum hujus secundi Joannis apud Jacobillum citato loco.*

Joannes 3 Spoletinus, sec. 6 episcopus

6 *Tertius Joannes ab eodem proponitur pro die primo Julii, tomo 2 pag. 1; sub hoc titulo;* Vita S. Joannis martyris et Archiepiscopi Spoletini. *Principio tractatur de varia vicissitudine civitatis sub diversis principibus ; tum de rebus ecclesiasticis dicitur,* quod hæc eadem civitas celebrior fuit, quia inter primos Umbriæ populos sanctam Christi fidem amplexa est per SS. Britium et Crispoldum episcopos et discipulos B S. Petri principis Apostolorum ; et quia ipsa produxit plures Sanctos, quam ulla alia civitas Umbriæ. *Tum porro de hoc S. Joanne scribit,* natum fuisse Spoleti e familia nobili : a puero sacris litteris instructum, ordinatum esse sacerdotem et Archidiaconum cathedralis Spoletinæ : exinde mortuo S. Meletio successisse episcopum, et a Symmacho Papa anno Domini D consecratum fuisse cum titulo Archiepiscopi. Interfuisse synodis, a Symmacho Romæ celebratis anno DI, DII, et DIV. Apud Theodoricum, Visigothorum regem, anno DXXII Spoleti commorantem, gratia valuisse. Denique post annos XLI Archiepiscopalis cathedræ, in itinere Romano a militibus Arianis anno DXLI occisum et extra muros urbis Spoletinæ tumulatum esse noctu, ibidemque corpus ignotum hominibus mansisse usque ad annum DCCCCLXXV et imperium Ottonis II.

ejus corpus inventum 975, et translatum.

7 *Hæc summa gestorum istius Joannis apud Jacobillum : qui continuo etiam subjungit,* corpus circa dictum annum DCCCCLXXV divinitus revelatum, et a Gonderada, nobili et pia abbatissa monasterii S. Euphemiæ Spoleti, translatum fuisse ad ecclesiam monasterii sui die XIX Septembris prædicti anni, quo die et festum deinceps semper celebratum fuit cum consensu Berengarii episcopi Spoletini. Sed nos C (*Jacobillus*) illum hic ponimus ipso die martyrii sui. Contigerunt post translationem varia miracula, et Bertha, quæ circiter annum millesimum Gonderadæ successit abbatissa ejusdem monasterii, curavit colligi quidquid de vita S. Joannis resciri potuit, et describi a Joanne quodam, monacho Casinensi, habitante in monasterio, quod erat prope Spoletum : per cujus diligentiam accepimus, quæ ego hic scripsi, additis aliunde aliis, quæ postea contigerunt : *qualia sunt translationes corporis posteriores, factæ annis 1500 et 1619 ; officium ecclesiasticum pro die* XIX *Septembris concessum, etc.*

Joannes 4 Syrus, venit cum Sociis 300.

8 *Quartum Joannem cognomento Paranensem, ejusque vitam apud eumdem Jacobillum invenies tom.* I *pag.* 327, *hoc exordio :* S. Joannes fuit unus et trecentis Sociis, qui venerunt e Syria in Italiam tempore Theodorici regis Visigothorum, qui dominabatur in Italia, fautor Arianorum. Ubi Joannes cum Sociis Romam venit, Sacerdos ordinatus est a summo Pontifice, missusque cum uno et Sociis suis in Umbriam ibi laboraturus in vinea Domini ; quemadmodum alii Socii, bini et bini, missi fuerant in alia per Italiam loca.

9 *Habemus modo quatuor Joannes, Jacobillo sanctos, e quibus tres de partibus Syriæ venerunt in Umbriam diversis temporibus, diversis cum Sociis, eamdem* D *ad causam, ut Christum prædicarent ac martyres fierent. Primus Joannes ordine, hic a me posito, venisse dicitur in comitatu Sociorum sex seculo Christi primo, et quidem anno* 56 *: secundus in comitatu Sociorum duodecim seculo tertio, et anno* 290 *: quartus (tertius enim non advena, sed Spoletinus patria fuisse dicitur) in comitatu Sociorum trecentorum, seculo sexto, et tempore Theodorici regis, qui vivere desiit anno* 526. *In hisce temporibus, personis et numero Sociorum designandis felicior aliis Umbrorum scriptoribus videri posset Jacobillus fuisse, si modo sua dicta priscorum auctoritate in rebus tam antiquis credibilia redderet. Antiquissima et tota ejus auctoritas sunt Acta* XII *Sociorum, aut scripta aliorum in illis fundata, e quibus nihil veri, quod ad historiam spectet, erui potest.*

AUCTORE C. S. Tres prædictorum,

10 *Alii ex citatis Actis retulerunt Joannem, Brictium, Herculanum et alios Socios ad seculum* I, *quia in illis legebant, Brictium in carcere Spoletino visitatum fuisse a S. Petro Apostolo ab eoque episcopalem accepisse ordinationem, utque illud credibilius facerent, mutarunt nomen Imperatoris* Diocletiani *in* Domitiani. *Alii Socios retulerunt ad tempora Diocletiani, quia hujus nomen et Maximiani conjunctim in Actis legebant* E *plus vice simplici, item quia sub illis imperatoribus martyrio coronati fuerunt sancti Carpophorus presbyter et Abundius diaconus. Alii retulerunt ad seculum* VI *quia in iisdem Actis legebant, S. Herculanum, qui a Brictio patrueli suo Perusiæ episcopus fuerat constitutus, sub Totila Gothorum rege palmam martyrii diminutione capitis acquisivisse. Alii demum tot opiniones inter se pugnantes, alia ratione conciliaturi, excogitarunt triplicem classem Sociorum, qui e Syria in Umbriam venerint triplici temporum differentia, quæ in unis* XII *Sociorum Actis involvitur et singulis temporibus singulis aliquot* XII *Sociorum nomina multiplicando applicuerunt. Si dicis, classes singulas, numero Sociorum diversas esse ; dicas etiam mihi velim, quis scriptor primus singulorum numerum determinaverit, quis singulis sua tempora tam distincte assignaverit ; quis eadem Sociorum nomina, Brictii, Joannis, Herculani, Carpophori, et Proculi in illis multiplicaverit. Non invenies antiquum scriptorem, qui id firmet.*

quo tempore advenerint

11 *Jacobillus, ex quo Joannem II, ejusque apud illum Acta compendio retulimus supra, cognoscitur Actis* XII *Sociorum usus fuisse, eorumque omnium nomina enumerat. At vero ut sua verosimiliora faciat,* F *mutavit* Julianum apostatam, *anno* 360 *imperatorem, sub quo Socii dicuntur Romam venisse, in* Julianum *nescio quem, qui sibi dominium Romæ usurpaverit pro absentibus in Perside Diocletiano et Maximiano. Mutavit similiter* Urbanum Papam, *qui anno* 224 *creatus, dicitur in Actis, aliquot Socios ordinasse presbyteros, alios diaconos, alios clericos ; in* Papam Gajum, *anno* 296 *mortuum, qui et dicitur Jacobillo eosdem Socios presbyteros, diaconos et clericos ordinasse, imo aliquos illorum etiam constituisse episcopos, Brictium Martanæ, Joannem hunc Spoleti, Proculum Interamnæ et Carsulæ ; idque circiter annum trecentesimum ; quando scilicet Gajus Papa a quadriennio jam sublatus e vivis per martyrium fuerat. Hæc quædam palmaria sunt in Jacobillo, quæ tamen ejus mutationes, Acta non salvant, et ipsum temeritatis accusant. Alia alibi jam notavimus. Ut eo tandem reducatur summa rei, nihil antiquius haberi de hoc Joanne II, quam quod in Actis* XII *Sociorum legitur, et hæc quam sint apocrypha, satis superque jam ostendimus.*

De Joanne 2, quid mutaverit Jacobillus.

12 *Nihilo credibiliora, et Jacobillo in omnibus contraria, commentatur de Joanne II et reliquis* XI *ejus Sociis Ughellus tomo* I *Italiæ sacræ in episcopis Spoletinis col.* 166 *: ubi omnes nominatim et ipse expri-mit*

De eodem opinio Ughelli,

AUCTORE C. J.

A mit, non ut Jacobillus ad seculum Christi tertium eorum adventum referens, sed ad primum, et quidem, ad ejus annum 45, quo cum S. Petro Apostolo, sub Claudio Imperatore, omnes e Syria in Italiam deducit; ibique, ait, Brictium et Reliquos Socios ab eodem Apostolo sacris initiatos esse. Addit multa alia ad nauseam lectoris, ex Actis XII Sociorum varie interpolata, quæ me tædet prosequi, citato loco apud ipsum videnda. De Joanne autem nostro, e XII Sociis uno (de turma quippe Sociorum sex Jacobilliana, quæ e Syria venerit, nihil meminit Ughellus) continuo subjungit, ipsum memorati Brictii germanum fratrem ab eoque in sede Spoletina subrogatum fuisse: cum Brictius ipse Martanam sibi sedem constituisset; ut referunt Acta S. Brictii: adduntque, Joannem, martyrem occubuisse. Nescio quæ Acta hic citet Ughellus; nos alia, quæ de Brictio et Socio ejus Joanne agant, hactenus non vidimus, quam quæ sub nomine sanctorum Carpophori atque Abundii, extant apud Mombritium, aut quæ inde extracta non sint. In illis autem neque Brictius est episcopus Spoletinus; neque Joannes ejus successor in illa sede; neque Brictii germanus frater, sed tantum patruelis; neque de martyrio ejusdem Joannis fit mentio.

B

ipsum ad sec. I referentis.

13 Sed neque confunditur in illis Actis, ut queritur Ughellus, Joannes iste, qui unus tantum ibi nominatur, cum alio Joanne Episcopo Spoletino, qui diu post vixit: sed confundunt illi, qui cum Jacobillo eumdem hominem, in Actis memoratum, distrahunt in duos, et seculo primo atque iterum tertio episcopum Spoleti faciunt. Quem enim Ughellus, tantum seculo I collocat; alii, tantum seculo III ponunt, alii utrique adscribunt. Hinc nascitur confusio. Et fortasse idem ipse Joannes inter XII Socios numeratus, non est alius, quam qui seculo VI præsidet Spoleti episcopus, quemadmodum inter eosdem Socios nominatus Herculanus, qui in ipsis Actis legitur sub Totila Gothorum rege passus, eodem seculo VI episcopus Perusinus fuit, quamvis a multis referatur ad seculum I.

Campelli sententia,

14 Campellus, qui in historia sua Spoletina Socios XII, interque illos Joannem floruisse seculo I, asserit cum Ughello; seculo III de illis altum silet; quin et alium Joannem, quem ipse sub annum 300 episcopum Spoleti, et successorem S. Savini facit; negat e numero XII Sociorum fuisse, refutatque illos, qui ita sentiunt. Hunc porro Joannem suum Campellus, eo præcipue titulo inducit, quod Joannes quidam comperiatur anno 303 in synodum Sinuessanam, in causa Marcellini Papæ habitam, intervenisse. Sed titulus ille mihi non videtur sufficiens ad concludendum, Joannem istum Campelli fuisse episcopum Spoletinum. Quia nulli episcoporum, qui Synodo illi interfuere, adnotatur nomen civitatis suæ episcopalis. Cur igitur Joannes ille referatur potius ad episcopatum Spoletinum, quam ad quemlibet alium? aut cur cujusvis alterius subscriptorum episcoporum nomen non æque referatur ad eumdem episcopatum Spoletinum?

non probatur.

15 Respondebit Campellus pag. 194, id constare ex Actis S. Felicis Hispellensis, recitatis a Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ die XVIII Maji. Verum nulla Acta S. Felicis Hispellensis extant, quæ ei certo sint propria, uti videre est tomo 4 Maji nostri ad dictum diem: et quæ ibi dantur, nullam faciunt mentionem Synodi Sinuessanæ, nedum Felicis, qui illic interfuerit. Scribit quidem Ferrarius citato die, Felicem una cum Joanne Episcopo Spoletino, Synodo illi adfuisse, citatque præter martyrologia et Petrum de Natalibus in Catalogo l. 5, c. 13, Annales et monumenta ecclesiæ Hispellensis. Ast quid e singulis hauserit, et in quibus mentio fiat dictæ Synodi, non annotavit. Martyrologia saltem et Petrus Synodi non meminere. In nostro quoque commentario et vita S. Felicis, nihil de illa reperitur. Quid habeant Annales et monumenta a Ferrario allegata, et quam antiqua sint, cupio doceri. D Auctoritas quippe Ferrarii sola, nisi ex antiquitate confirmetur; nihil hic obtinet. Ut non dicam, Acta citatæ Synodi nunc merito haberi pro figmento, seu Donatistarum seu aliorum hæreticorum, Sedis Apostolicæ Romanæ gloriam commaculare conatorum. Nihil quoque de Joanne isto habet Ughellus in Episcopis Spoletinis.

An Joannes noster Sanctis adscribi debeat.

16 Interea dum de Joanne e XII Sociis Syris, quem et episcopum putant Spoletinum fuisse, disputant scriptores, qui aiunt, se monumenta Spoletina, et vicinarum ecclesiarum lustrasse: ipsi nihilominus de tempore, quo in Italiam venerit aut episcopatum gesserit, tam diversa et contraria sentiunt, ut alii illa contigisse velint seculo primo, alii tertio et quarto. Nihil quoque de Joanne illo, aut alio ejusdem nominis episcopo Spoletino tradunt Martyrologia, unde ipsorum sanctitas et veneratio antiqua probetur, nisi forte sint recentiorum scriptorum, qualis est Ferrarius, qui tamen solum Joannem episcopum, sub Theodorico rege seculo VI notum, in utroque Catalogo suo reposuit annos abhinc centum: adeo ut nihil subsidii inveniam ad illum, qui inter VII Socios numeratur, seu seculo primo seu tertio dicatur vixisse, inter Sanctos reponendum.

E

Joannes Paranensis abbas, vere sanctus,

17 De Joanne porro, quem quarto loco posuimus, abbate Paranensi ejusque sanctitate et cultu dubitari non potest; quia ubique notus est in martyrologiis. Sufficiat huc attulisse locum Usuardi die XIV Kal. Apriles: Natalis B. Joannis, magnæ sanctitatis viri, qui de Syria oriundus, pervenit in Italiam: ibique apud Penarensem urbem constructo monasterio, multorum servorum Dei per quadraginta annos Pater existens, multis clarus virtutibus, quievit in pace. Plura vide sis tomo 2 Martii nostri, die XIX, pag. 30; ubi et Acta ejus illustrata invenies. Citatum Usuardi elogium, totidem pene verbis discriptum, legitur etiam in Martyrologio Romano; sed pro Penarensis urbs, hic substitutum est, Pinnensis civitas. Et Baronio in Notis magis germana lectio probatur, Pennensis. Est enim, inquit, Pennensis civitas apud Vestinos.

ubi monasterium suum condiderit:

18 Id quidem verum est; sed obvia passim lectio in MSS. Martyrologiorum et vitæ codicibus, habet Penarensis, ut in Adone et Usuardo; Pinarensis, Notkero; Pinacensis, Petro de Natalibus; Penariensis, Joanni Calo; Panariensis, Mombritio; Panacensis, Maurolico; Panarensis, Ferrario; Paranensis, aliis; quæ a Penna seu Pinna civitate Vestinorum aut Aprutiorum derivata non sunt. Videtur Galesinius primus scripsisse Pinnensis, et post illum, Martyrologium Romanum. Audiamus et Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, ubi ait, Joannem se recepisse in abditissimum locum, ab urbe Spoletina tribus M. P. (Jacobillus habet, quinque) distantem, cui Parana nomen erat, nunc vero, vicus Perchii nominatur: ubi erecto tuguriolo ad pyri arboris radicem (unde et Pyrensis dictus est) vitam egit.

F

non apud Pinnam civitatem, sed apud Spoletum.

19 Quid porro illi, qui Pinnensem faciunt S. Joannem, respondebunt ad Acta ejus? In illis legitur Joannes venisse in Italiam circa civitatem metropolim. Passim scribunt Spoletini, civitatem suam a primis Christi temporibus metropolim Umbriæ institutam fuisse; idque credunt ex Actis XII Sociorum, in quibus ejus res mentio fit. De Pinnensi vero civitate nemo unquam somniavit, metropoliticam fuisse. Quid? quod ibidem legatur Joannes episcopus Spoletanæ civitatis, intellecto, Joannem e Syria advenam in vicinia commorari, ipsum convenisse? Scimus ex Synodis ineunte seculo VI, sub Symmacho Papa Romæ celebratis, Joannem episcopum Spoletinum illis interfuisse et subscripsisse; Pinnensis vero ecclesiæ usque ad seculum IX duo tantum inveniuntur episcopi apud Ughellum, quorum unus floruerit sub Symmacho, nomine Romanus; non Joannes. Quid denique respondebunt ad Martyrologia

A *Martyrologia Bedæ impressi et Rabani Mauri? Apud utrumque legitur*, In Spolitana *(alia lectio apud Rabanum habet*, Spoletana) civitate, natale beati Joannis.... *(et prosequitur Beda)* qui in suburbano ejus ædificavit monasterium, *etc.*

Nec probatur, ipsum venisse in comitatu Sociorum;

20 *Probari quoque potest ex citatis Actis, perperam dici a Jacobillo scriptoribusque Spoletinis, Joannem istum abbatem e Syria in Umbriam venisse* in comitatu trecentorum Sociorum. *Describitur enim initio Actorum iter ejus e Syria, et oratio, quam ad Deum fudit; ubi omnia singularem hominem sonant, nulla uspiam facta mentione Sociorum, nedum trecentorum: pro quorum felici itinere utique orasset Deum, æque ac pro suo, si Socios habuisset, et quidem consanguineos omnes, quales finguntur fuisse. Inter alia autem sic orat:* Domine Deus cœli et terræ,... illumina sperantem in te, prosperumque facias iter meum, in quo nunc dirigor.

qua de re nihil in ejus Actis.

21 *Nihil quoque in Actis memoratur de adventu Joannis Romam; nihil de ordinatione ejus sacerdotali, a summo Pontifice collata; nihil de uno Socio, quocum ab eodem Pontifice missus fuerit in Umbriam: quæ omnia propriis et probatioribus, quam sint Acta duodecim aut trecentorum (si qua horum uspiam sunt) Sociorum, ignota; apud Jacobillum leguntur. Denique S. Gregorius, qui in Dialogis suis unum alterumve ac forte tertium, Sanctis variis locis habet, qui e Syria in Umbriam advenerunt, nusquam tamen meminit, illos in aliorum Societate advenisse. Quapropter, ut quid credam opinionibus hodiernorum, debent ipsi offerre testimonia aliorum auctorum idoneorum, ex quibus docear, seculo Christi* I *e Syria advenisse in Umbriam Socios sex; seculo* III, *Socios* XII; *seculo* VI, *Socios* CCC *et amplius, ut aiunt, eosque consanguineos.*

B

D

AUCTORE C. J. Quis tandem ex quatuor præmissis

22 *Sed quis nunc tandem Joannes ex quatuor propositis, censebitur* XII *Sociis annumeratus fuisse? Non Primus, quod res ipsa loquitur. Non secundus, quantumvis illum Jacobillus inter Socios* XII *collocet, qui sub annum* 290 *cum Anastasio advenerit: quia hæc ex Actis* XII *Sociorum ad illa tempora referri non possunt. Non etiam tertius, quia is patria Spoletinus fuisse dicitur. Superest igitur quartus, cujus extat seorsim vita, in qua legitur quidem, advenisse advenam e Syria, sed pariter innuitur, advenisse sine aliorum Societate; quemadmodum scribit quoque S. Gregorius de Isaaco abbate Spoletino, qui ab aliis putatur turmæ* XII *Sociorum, inter quos nomen ejus legitur; ab aliis turmæ trecentorum, adscribi debere: cum tamen Gregorius tantum innuat, ipsum seculo* VI *Spoleti floruisse, ejusque ibi gesta aliqua describat ex fideli relatione. Sic et S. Herculanus inter eosdem* XII *Socios nominatus, in ipsis eorum Actis aperte dicitur fuisse episcopus Perusinus, a Totila cæsus, quod seculo* VI *contigit. Sic etiam Joannes, inter* XII *Socios et ipse nominatus, cogitari alius non debet, quam qui passim cognominatur* Penarensis, *et monasterio structo prope Spoletum, abbas ibidem fuit per annos* 44, *uti habent Acta apud Mombritium tomo* 2. *Et de hos Joanne inter quatuor nominatos aliquid certioris fidei habetur quam de aliis, ideoque ipsum, uti et Isaacum Abbatem et Herculanum episcopum Perusinum e S. Gregorio notos; aptiores putaverit is, qui Acta* XII *Sociorum unde unde compilavit, quos in suum censum referret, parum solicitus de tempore, quo singuli vixerint: dum congessit in unis Actis, qui seculo tertio aut quarto sub Diocletiono et Maximiano, et qui seculo sexto sub Totila rege floruisse noscuntur aliunde.*

debeat XII *Socios adscriptus fuisse.*

E

CAPUT V.

DE S. LAURENTIO, EX DUODECIM SOCIIS UNO.

§. I Nulla ejus aut aliorum ejusdem nominis Sanctorum Umbriæ, in Martyrologiis memoria. Aliquot eorum gesta e variis collecta.

C

Nullus S. Laurentius in Umbria

De *Laurentio hoc, qui inter duodecim Socios annumeratur nominatim, nihil quidquam in actis illorum singulare memoratur: tantum legitur, in aliquibus saltem exemplaribus, quod ab Urbano Papa ordinatus sit clericus, quod sub Juliano imperatore apostata tortus, martyrio Anastasii ad Aquas Salvias præsens fuerit; atque inde fugerit in Umbriam. Quæ omnibus fere Sociis communia sunt. Nihil de tali Laurentio, aut ullo alio ejusdem nominis in Umbria Sancto, seu episcopo Spoletino, seu Sabinensi, lego in Martyrologiis antiquioribus; sed neque in Romano hodierno. Maurolycus et Belinus habent quidem* S. Laurentium *(qui aliis est* Laurentinus) die III Februarii; *quo etiam die suum Laurentium episcopum Spoletinum obiisse dicit Jacobillus: verum ille ad Umbriam non spectat, utpote martyr, in Africa passus cum Ignatio et Celerina. Potest tamen inde* dies tertius Februarii *Laurentio Spoletino applicatus fuisse.*

martyrologis ante seculum 17 notus.

2 *Ferrarius, qui forte primus, illum Catalogis suis inseruit, in universali, eumdem diem tertium Februarii sic orditur;* Spoleti in Umbria, S. Laurentii episcopi. *Notatque sequentia:* Ex Tab. Ecclesiæ Spoletanæ. Claruit sub Justino Imp. et Vigilio Papa, prout Acta ejus, quæ Spoleti legimus, habent. *Idem in Sanctis Italiæ eodem die pluscula refert,* ex monumentis ecclesiæ Spoletinæ atque ex Lectionibus, quæ in ejus Officio recitari solebant. *An tum, cum scribebat Ferrarius, non amplius recitabantur? Quare autem? An tum minus fortasse probabantur? Incipit porro elogium suum:* Laurentius unus ex trecentis viris, qui Justiniano Imp. Romano venere; cum adolescens probis moribus et doctrinis esset excultus, a Vigilio Pont. Max. in clericorum numerum adscribitur. *Tum,* S. Joanni archiepiscopo Spoletano, qui diem suum obierat, subrogatus fuit. *Deinde,* cum annos XI ecclesiæ suæ sancte præfuisset, curarum humanarum pertæsus, episcopatui sponte cedens, in solitudinem, ab urbe Spoletina ad LX stadia distantem, se recepit. *Ubi monasterio extructo,* multorum monachorum pater extitit; ac tanden annis ac meritis onustus, tertio Nonas Februarii migravit ad Christum. Cujus corpus Spoletium delatum in basilica cathedrali conditum fuit. *Nihil hic de episcopatu Sabinensi, quem Laurentius ille gesserit. Nihil de monasterio Farfensi, quod extruxerit. Nihil, ex quo colligas, ipsum inter Socios* XII *cum Anastasio, Carpophoro atque Abundio in Umbriam venisse sub finem seculi tertii; quæ tamen adstruit Jacobillus.*

F

Laurentium Ep. Spoleti, habet Ferrarius die 3 Febr.

3 *Idem Jacobillus, facundior Ferrario, plura confundit. Narrat tomo* I *de Sanctis Umbriæ, a pag.* 191, *Laurentium episcopum Spoletinum in Italiam venisse, adhuc juvenem ætate, et in Penolaco (Leander vocat* Pedelupum urbem) *ad lacum Velinum, octo mill. pass. Spoleto distante, monasterium construxisse ope cujusdam divitis, sub instituto Canonicorum regularium, exemplo S. Augustini, circiter annum* 521, *illudque*

ejus gesta ex Jacobillo.

AUCTORE C. J.

A *illudque rexisse ad annos viginti. Tunc, Joanni archiepiscopo Spoletino, per martyrium sublato, successisse, et a Vigilio PP. confirmatum fuisse anno* 541. *Præfuisse isti ecclesiæ annos* XI, *menses* IV, *dies* VIII; *ac renuntiasse anno Domini* 552, *seque denuo recepisse in solitudinem, ac Monasterium condidisse in fundo Acutiano diœcesis Sabinensis, a vicino fluvio* Farfa *dictum; ibique vitam clausisse anno circiter* 576, *die tertia Februarii. Corpus a monachis ejus sepultum fuisse in ecclesia sui monasterii, deinde translatum ibidem ad altare majus. Hæc summa gestorum Laurentii Spoletini et chronologiæ ejus apud Jacobillum.*

alia ex chronico monasterii Farfensis antiquo;

4 *Hisce narratis, citat idem Jacobillus chronicon Farfensis monasterii anno* 1098 *scriptum a Gregorio, de familia Dôminorum de Catina in Sabinis, monacho ejusdem monasterii, in quo hæc dicit referri; quod S. Laurentius e Syria venit in Italiam cum sorore sua Susanna sanctisque Isaac et Joanne cognatis suis, monachis apud Spoletum, atque aliis sociis, primis temporibus regni Gothorum. Quod postea, dictus S. Laurentius creatus fuit episcopus Sabinensis; quodque, deposito episcopatu, ædificâvit monasterium Farfense in fundo Acutiano territorii Sabinensis; ubi et primus* B *abbas creatus et sancte mortuus est: quodque post mortem ejus idem monasterium, a Longobardis destructum, non fuit restauratum nisi tempore Joannis PP. V, a S. Thoma abbate, operam conferente Faroaldo duce Spoletino. Hæc ex dicto Chronico Farfensi Jacobillus, qui et subjungit opinionem de dictis in chronico suam, quod scriptor æquivocatione laboraverit, pro* Spoletano *episcopo, ponens* Sabinensem. *Additque;* Acta omnia Laurentii faciunt ipsum episcopum Spoletanum, atque pro tali semper est habitus et cultus in sua diœcesi; corpusque ipsius conservatur in Ecclesia S. Petri Spoletana, et quotannis ibi celebrant festivitatem ejus incolæ civitatis. *Cujus hic auctoritas præferenda? Chronicine tam antiqui in Sabinis scripti, quod Laurentium episcopum Sabinensem et fundatorem monasterii Farfensis in feudo Acutiano territorii Sabinensis facit? An Jacobilli, nuperi scriptoris?*

alia apud Bollandum

5 *Meminit ejusdem chronici Bollandus in appendice ad Acta S. Laurentii tomo* I *Februarii pag.* 958, *ubi profert excerpta quædam ex Annalibus monasterii Farfensis, quos sub medium seculi elapsi scribebat Gregorius Romanus, abbas S. Matthæi, profitens, se præ* C *oculis habere duo chronica antiqua ejusdem monasterii, a duobus aliis Gregoriis monachis posteritati relicta, quorum alter scripsit* anno 860; *alter, cognomento* Catinensis *(est is, quem modo citabat Jacobillus)* anno 1090. *Excerpta dicunt,* Laurentium e Syria in Italiam venisse anno ultimo Juliani apostatæ, cum Susanna sorore, Joanne et Isaaco discipulis; et circa annum DCXXX Farfense monasterium ædificasse, atque annis XXV administrasse. *Non inquiro, cur hæc Excerpta ex Annalibus Farfensibus tam fœde discrepent a Chronico ejusdem loci citato; dum Excerpta adventum Laurentii cum sorore Susanna, sanctisque Isaac et Joanne discipulis cognatisque suis, referunt* ad annum ultimum Juliani apostatæ: *Chronicon vero,* ad prima regni Gothorum tempora. *Tantum inde reflecto, in ipso monasterio Farfensis de adventu primi fundatoris sui nihil olim certum scitum fuisse. Certiora habet, non quidem de adventu, sed de episcopatu Laurentii et fundatione monasterii Farfensis*

et S. Petrum Damiani.

S. Petrus Damiani in epistola sua nona, ad Nicolaum PP. II, anno 1049 *electum, data; ubi de Laurentio, qui episcopatum suum dimisit, ita scribit:* Episcopus ille Sabinensis, qui solium pontificale deseruit, et Farfense monasterium, contempta sacerdotali dignitate, construxit, quam nobilis in Christo vir fuerit, testis est antiqua traditio, quæ sanctitatis ejus insignia celebrat; testis moderna devotio, quæ piam ejus memoriam in benedictione frequen- D tat.

alia ex vita ejus latina,

6 *Habemus quoque seorsim Acta quædam Laurentii Latina, extracta ex archivo ecclesiæ cathedralis Spoletinæ; quibus usus est Jacobillus in sua Italica Laurentii vita, tomo* 2 *pag.* 147: *quam Bollandus denuo Latinam fecit atque impressit tomo* I *Februarii, deficientibus tunc ei certioribus monumentis, e quibus errata Jacobilli emendaret. Nos secutis temporibus Acta ipsa Latina Laurentii, et aliquot aliorum ecclesiæ Spoletinæ, accepimus dono ipsius Jacobilli, postquam suos tres tomos de Sanctis Umbriæ absolverat; ex quorum collatione cum versione Italica, facile cognoscimus, quatenus quid mutatum, prætermissum, additumve a Jacobillo sit. Simul cognoscimus, tam textum Latinum, quam Italicum, nihilo meliora docere, quam Acta* XII *Sociorum.*

ex qua hic datur compendium,

7 *Acta illa Laurentiana Latina, quantumcumque lævigata et polita a Jacobillo in lingua Italica, non merentur imprimi. Dabo quædam excerpta, ut cognoscatur ex ungue leo. En initium.* Igitur dominicæ Incarnationis anno CCXC, regnante Diocletiano sacrilego; Consulibus vero, Caro et Carino, cum prædictus Laurentius, claro genere partium Syriæ ortus, collecta infinita turba suorum affinium; pro E Christo animas ponere per martyrium decreverunt... et aggressi Italiam, Apostolorum limina devotissime flexis genibus adoraverunt. Deinde Urbem egressi, sedato paganorum martyrio, pro quo venerant, cogente Apostolico sancto Cajo; Laurentium, primum illorum, secum diutissime tenuit. Ceteri vero vitam eremeticam eligentes, bini vel singuli, pene totam repleverunt Italiam.

quod non concordat cum opinione Jacobilli,

8 *Hinc primum reflectere oportet, quod scriptor ille ponat Laurentium anno* 290 *e Syria Romam advenisse et præcipuum ducem fuisse* infinitæ turbæ suorum affinium, *quæ cum ipso tunc venerint: Jacobillus adventum hujus turbæ passim collocat seculo sexto. Præterea ponit ipse eodem anno* 290 *adventum* XII *Sociorum duce Anastasio, inter quos Laurentius quoque nominatur aliquis, sed de quo in Actis* XII *Sociorum nihil singulare memoratur, nedum fuisse ducem turbæ duodenæ. Velim igitur cognoscere, quo argumento scriptor ille Latinus fundet opinionem suam de adventu Laurentii ducis cum infinita suorum affinium turba anno* 290; *et eodem anno fun-* F *det Jacobillus adventum* XII *Sociorum duce Anastasio. Paradoxa hæc sunt.*

habetque, æque ac ille monstra historica.

9 *Præterea recurrunt hic monstra historica, in* Examine Actorum XII Sociorum *jam indicata. Ut nihil dicam de termino,* anni Dominicæ Incarnationis, *quæ formula scribendi seculo demum* VIII *aut* VIIII *cœpit usurpari. Verum quidem est anno* 290 *Diocletianum imperasse: at vero consulatus Cari et Carini illo anno nusquam fuit. Consulatus illorum simultaneus incidit in annum Christi* 283, *antequam Diocletianus imperare cœpisset. Tum dicuntur Socii,* sedato paganorum martyrio, *seu persecutione in Christianos, Roma profecti esse alio, ac* pene totam replevisse Italiam: *sed,* Cajum Papam, *qui obiit martyr anno* 296, Laurentium secum diutissime tenuisse. *Cum tamen usque ad extrema Diocletiani tempora tam gravis Ecclesia persecutio presserit, ut nulla crudelior umquam extiterit, aut plures martyrio affecti fuerint; in qua nec ipsi Cajo Pontifici, tametsi consanguineo Diocletiani, parcitum fuit. Quo igitur pacto dici potest, tunc* sedatum fuisse paganorum martyrium *seu persecutionem?*

Laurentio Socii itineris,

10 *Hactenus dicta ex Actis Latinis, manifeste indicant, Laurentium tempore Diocletiani Imp. et Caji Pontificis Romam venisse, ibique diu commoratum esse. Quid porro?* Ex infinita turba, *quam collegisse e suis affinibus; et in Italiam duxisse Laurentius scribitur*

A *bitur, aliquot nominatim enumerat compilator, videlicet* Lazarum et Joannem, *qui* in Ferentillo *latitaverint; eorumque* meritis et prodigiis a Faroaldo duce *ibi monasterium fuisse constructum. Faroaldus ille Dux fuit seculo Christi* VIII. *Confer hæc cum seculo* III *et temporibus Diocletiani. Pergit autem :* Isaac, qui etiam longe lateque prophetia claruit, in Spoletana urbe ejecto dæmonio venerandus extitit : *ac ejus ibi* amore et veneratione mirifice fundatum cœnobium permanet : *atque ipse ibidem* post innumera signa et mirabilia in pace quievit, *videlicet seculo* VI, *ipsius Gregorii Papæ Magni tempore, uti ipse scribit in Dialogis. Confer hæc iterum, tum, cum seculo* III *Diocletiani; tum, cum* VIII *Faroaldi Ducis Spoletini. Pergamus.* Eutitii *quoque* amore, in loco valde apto et glorioso, ubi *is* deguit, decenter ædificatum monasterium permanet. *Hæc videtur scriptor referre ad Eutitium, fratrem Brictii et filium Anastasii, unum ex* XII *Sociis, qui dicitur in illorum Actis, apud locum Vulsinum eremitam egisse. Ego autem potius refero ad S. Eutychium abbatem prope Nursiam, quocum ille a scriptoribus plerumque confunditur. Monasterium quippe Eutychio Nursino fuit prope Nursiam, uti constat ex Dialogis S. Gregorii : Eutitius vero Vulsinus, eremita solitarius, monasterio non indiguit. Floruit* B *autem Nursinus seculo* VI.

Lazarus et Joannes,

Isaac,

Eutitius,

11 *Prosequitur compilator :* Joannes vero Panariensis, eorum consors meritis atque virtutibus, fratrum multorum Pater extitit monachorum; et ibi quievit, ubi nunc fundata est honore illius ecclesia. *Denique* Brictius nec minori labore in ipso comitatu viguit : qui et ipse, sicut gesta illius manifestant, signa et mirabilia multa operatus est. *Illa, puto, mirabilia, quæ in Actis* XII *Sociorum de Brictio referuntur, vix aut ne vix quidem credibilia. Et hæc quidem monstra in exordio Actorum Latinorum auctor conjungit. Tum ad gesta Laurentii propius accedens, alium e tanto Sociorum numero, præter jam dictos, nullum nominat. Sed neque de Laurentio ipso quidquam, quod ei proprium sit, deinde refert præter sequentia, quæ compendio extraho.*

Joannes Penariensis, et Brictius.

12 *Ait nempe, mortuo episcopo Spoletino, quem non nominat, successisse* Laurentium, *et* undequaque convenisse Romanorum episcopos *ad electionem ejus,* Gajo summo Pontifice; *ab eoque, propterea* lætificato *consecratum fuisse. Novo autem episcopo* honorifice Spoletum directo *cum* cives illius urbis venientem sensissent, muniverunt portas, quærentes ab illo pretium, si intrare voluisset. At ille cum talia C renuisset, quia erat contra auctoritatem divinam et sanctorum Patrum, subito in hac contemptione, sponte patefactæ sunt portæ, et ita cum gaudio et lætitia susceptus est pontifex. Quantum vero qualemque se exhibere in honore certaverit, non est in me facultas evolvere. *Ita compilator; de cetero locos communes pro gestis Laurentii congerit, aliud de episcopatu ejus nesciens proferre, quam, quod scitu difficillimum solet esse in episcopis primorum seculorum,* cathedram episcopalem feliciter gubernasse annis XI, mensibus IV et dies VIII.

Alia inde gesta Laurentii

13 *Tum addit,* deposito pastorali ordine, in ætate florida eremum *petiisse, in eaque locum,* Peniolatim nomine, distantem ab urbe *Spoletina* milliario octavo *inhabitasse :* eratque locus ipse cujusdam viri locupletis valde, qui etiam pro vitæ suæ remedio et salvatione animæ, cuncta quæ possederat, Laurentio commisit; qui etiam se ipsum sancto Viro inseruit conversus, et finem perfectum consummavit in Domino. *Laurentius vero, possessione innumera et turba clericorum multa auctus,* ordinata ecclesia in ordine Canonico, dum vixit, pater almificus, rector et pastor multorum extitit, faciens signa et mirabilia, et sic quievit in pace sub die III intrante Februario. Appositus est autem a D suis discipulis honorifice cum hymnis et laudibus. AUCTORE C. J.

14 *Ultima hæc verba innuere videntur, sepultum fuisse in ipso loco seu monasterio, ubi obiit,* Peniolatim, *uti hic vocatur : Jacobillus vocat sua lingua* Penolaco, quasi a piedi il lago Velino, ove era situato. *Leander Alberti nominat* Pie di Luco, *et* castellum *facit, situm* ad sinistram ripam lacus Velini : *Latine nunc* Pedelucum *passim dicitur; et in mappis geographicis locatur ad partem borealem lacus Velini, quæ dextra ripa est, secundum descensum fluminum, quæ in lacum influunt, atque iterum inde effluunt. Leander nescio quo respectu situm loci posuerit ad ripam sinistram : Jacobillus autem, dum suum* Penolaco *interpretatur,* quasi ad pedes lacus Velini, *a lacu illo absorptus fuerit; cum non a lacu, sed a* luco, *in quo dea Velinia, ad aquilonem dicti lacus, priscis temporibus culta fuit; loco nomen* Pedelucum, *non* Pedelacum *adhæserit.*

in Pedeluco monasterio,

15 *Hic porro locus; ad quem se Laurentius; abdicato episcopatu Spoletino, recepisse dicitur in vita Latina, longe distat Septemtrionem versus, a fluvio Farsa, olim* Farfarus, *qui in Sabinis oritur et meridiem versus decurrit ac monasterio Farfensi suum nomen communicavit. Ex dictis deprehenditur quoque confusio,* E *quam Jacobillus induxit in suam Laurentii Spoletini vitam; dum ait, ipsum ante episcopatum in Penolaco monasterium, ope divitis cujusdam viri. construxisse, ibique annos viginti habitasse : cum vita Latina, quam Jacobillus præ oculis habuit, dicat, illa post episcopatum facta esse, et Laurentium tunc* in ætate florida *adhuc fuisse. Qualis ætas ipsi post episcopatum tribui non potest, si verum est, quod trajiciens e Syria in Italiam, jam filios genuerat ex uxore sua; et Sociorum pater atque rector fuerat omnium, Romæ cum Caio Papa diu substiterat, deinde per annos* XX *in monasterio habitaverat; tamdem annis* XI *episcopatui Spoletino præfuerat. Quandoquidem ex computatione jam facta consequitur, annos ipsum plus quam sexaginta ætatis suæ tunc numerasse. Vel igitur monachatus Laurentii annorum* XX *ante episcopatum admitti non potest, quem induxit Jacobillus; vel post episcopatum, non potest Laurentius in florida fuisse ætate, quam affirmat vita Latina.*

non in Farfensi.

16 *Verum enimvero cur hæc pluribus prosequar; cum neque vita Latina, neque Jacobilli Italica fidem apud me inveniant; et ipsæ sibi passim contradicant? Unum tantummodo adhuc subnotabo monstrum. Dixi jam num.* 10, *vita Latina, Lazaro Laurentii Socio monasterium* in Ferentillo *constructum fuisse* a Faroaldo Duce. *Duo* F *fuerunt istius nominis Duces Spoleti, de quibus mox. De monasterio in Ferentillo sic scribit in Brevi Notitia Abbatiarum Italiæ Augustinus Lubin pag.* 141 : Abbatia titulo S. Petri de Florentillo, alias de Firentillo, Ordinis S. Benedicti in Umbria..... non diversa videtur ab ea, quæ S. Petri de Ferentillo in territorio Spoleti; quam Dux Faroaldus initio octavi seculi fundavit aut reparavit; ut refert Paulus Diaconus lib. 3 cap. 13; cujus primus Abbas fuit quidam Lazarus. Extat adhuc : ut constat ex codice taxarum Cameræ Apostolicæ, ubi asseritur diœcesi Spoletinæ.

Monasterium a Farfaldo Duce fundatum

17 *Ex Actis Laurentii jam didicimus, Faroaldum Ducem, non reparatorem, sed primum fundatorem fuisse prædictæ abbatiæ. Duo autem, ut jam dixi, fuere Duces Spoletinorum Faroaldi, tam in Chronico Farfensi apud Duchenium tomo 3 Scriptorum Galliæ, quam in Gestis Longobardorum Pauli Diaconi : sed neuter apud illos legitur monasterium fundasse de Ferentillo. Et locus quidem, quem e Paulo citat Lubinus, aliud non habet, quam quod Gregorio Magno deinde Papa, legationem obeunte apud Tiberium Imperatorem, anno* 582 *defunctum;* Faroald, primus Spoletanorum Dux

initio seculi 7,

A Dux cum Longobardorum exercitu Classem, opulentam urbem, invadens, spoliatam cunctis divitiis, nudam reliquit. *Apud eumdem vero Paulum lib.* 6 *cap.* 30 *Faroaldus Junior Trasemundo patri succedit in ducatu Spoletino; et cap.* 44, contra hunc Faraoldum Ducem filius suus Trasemundus insurrexit, eumque clericum faciens, locum ejus invasit. *De monasterio autem in Ferentillo, ut dixi, aut ejus fundatione, aut de Lazaro, Abbate illic primo, ne verbum quidem apud Paulum reperio.*

AUCTORE C. J.

18 *Jam vero fundatio monasterii facta non fuerit a Faroaldo primo. Is enim aut gentilis adhuc erat, certe non erat Catholicus, nec sui Longobardi; quandoquidem successor ejus Ariulfus, gentis suæ Spoleti Dux secundus, primus fuit, qui, divinitus obtenta contra Romanos victoria per apparitionem S. Sabini, Spoletinorum singularis patroni, fidem Catholico-Romanam amplexus sit, ut pluribus refert citatus Paulus lib.* 4 *cap.* 17. *Quid enim Faroaldum istum seniorem potuisset movere, ut Monachis Romanis, quos cum ejusdem religionis hominibus persequebatur, ædificaret monasterium? Debet igitur concludi, juniorem Faroaldum* initio seculi octavi, *ut ait Lubinus (tunc enim is vixit) fundasse* B *monasterium de Ferentillo; in quo, uti aliunde scitur, etiam ipse monachus deinde fuit; ac pie obiit: atque adeo Lazarum, qui primus ibi Abbas præfuit, eodem tempore floruisse. Ex quo sequitur conclusio, quod Lazarus ille, atque adeo Laurentius ipse quoque, dum in Italiam venisse temporibus Diocletiani dicitur; vixerint secula quatuor integra in sola Italia.*

quando adhuc vixerit Laurentius, seculo 3 Italiam ingressus.

§. II. Distinctio prædictorum Laurentiorum.

Sententiæ scriptorum de SS. Laurentiis.

C*onsideranda nunc propius sunt, quæ in utramque partem attulimus de S. Laurentio, seu uno, seu pluribus. In primis, nullum de alterutro aliquid statuendi præsidium habemus ex martyrologiis, ubi nomina illorum ignorantur. Laurentius, unus e Sociis* XII, *cujus nomine hæc tractare cœpimus, non potest esse aut episcopus Spoletinus, de quo Jacobillus; aut episcopus Sabiniensis, de quo chronicon Farfense et Petrus Damiani. Nam ille in Actis* XII *Sociorum in Italiam venisse dicitur seculo* IV *cum Sociis* XII, *sub Juliano Imp. hic autem seculo* VI *cum Sociis* 300 *aut turba infinita affinium (quantumvis hunc scriptor Latinus cum sua turba referat, ad annum* 290 *advenisse) sub imperatore Justino aut Justiniano. Ille dicitur Clericus tantum fuisse factus ab Urbano PP. I; hic creatus Episcopus* C *a Gajo Papa. De Laurentiis Spoletinæ et Sabinensis ecclesiarum, uti nominantur, episcopis, aliquanto intricatior quæstio est. Mihi quidem videntur scripta, quæ de illis citavimus, potissimum designare episcopum Sabinensem; videlicet nomen, adventus e Syria in Italiam, ordo episcopalis, abdicatio episcopatus, fundadatio monasterii Farfensis; vita ibidem monachalis et præfectura et mors et sepultura; adde auctoritatem S. Petri Damiani et Chronographi Farfensis, quæ præstat reliquorum scriptis. Petrus quippe et Chronographus citati, loquuntur de solo episcopo Sabinensi, eodemque fundatore monasterii Farfensis. At Ferrarius, de solo Spoletino. Jacobillus, utut potest, unum tantummodo ex illis episcopum conatur formare Spoletinum. Dubitat tamen, an ab episcopatu Spoletino non transierit ad Sabinensem.*

20 *Quid dicam? Illis temporibus non erat obvium, episcopum ab ecclesia, sua sponsa, transferri ad aliam. Quod multo minus cogitari potest factum esse in episcopo, qui amore solitudinis aut monasticæ vitæ, obtinuerit facultatem deserendi sponsam suam. Imo Jacobillus in suo ipsius de Laurentio episcopo Spoleti commentario, monstratur duo diversos agnoscere; dum priori loco scribit de Laurentio, monasterii Farfensis conditore; quod ibi in ecclesia sua post mortem a monachis sepultus, ac deinde ad altare ejusdem princeps translatus fuit; utique quando sanctitatem ejus per miracula aut aliter Deus manifestavit. Nec facile creditu est, eosdem monachos primi patris sui atque institutoris sacrum corpus a se dimisisse alio; quamdiu illa de re nullum afferetur argumentum, ad faciendam fidem idoneum. Quin imo corpus ibidem seculo* XI *et suo tempore adhuc fuisse, innuit Petrus Damiani, dum sanctitatis Laurentii testem appellat,* modernam *populi* devotionem, quæ piam ejus memoriam, *id est reliquias,* in benedictione frequentat, *impetrando scilicet vota sua, quæ Sancto deferebat. Deinde idem Jacobillus versus finem commentarii sui de Laurentio Spoleti episcopo ait, illius corpus servari in ecclesia Spoletina S. Petri, atque annuatim magna solennitate ibidem coli. Ex quibus concludas, duo corpora, diversis locis, inter se longe distantibus, condita servataque, diversorum quoque hominum esse.* D

Jacobillus unum tantum episcopum admittens

21 *Præterea scribit Jacobillus, suum Laurentium, antequam crearetur Episcopus Spoletinus, annos viginti transegisse in monasterio, quod condiderat prope lacum Velinum. Qua de re nihil in suo Laurentio Sabinensi chronologus Farfensis, nihil Petrus Damiani, imo nec Ferrarius in suo Laurentio Spoletino. Ut adeo prior ille monachatus Laurentii perquam incertus sit. Attamen opinio Jacobilli per illum priorem monachatum viginti annorum, alium designat episcopum Spoletinum ab episcopo Sabinensi. Certum quoque est ex præmissis, episcopum Sabinensem se abdicasse ecclesia sua: non ita certum, id etiam fecisse Spoletinum, deficientibus illa de re testimoniis aptis. Ut tamen id factum esse concedatur, nihilominus manebunt duo episcopi diversi; dum duo, in illa sententia, ostenduntur episcopatum suum abdicasse.* E

re ipsa admittit duos.

22 *Ætas utriusque episcopi, ac tempus, quo præsederint ecclesiis suis, æque incerta sunt, atque est tempus, quo primum fundata est ecclesia Farfensis cum suo monasterio. Fundata quidem est ab episcopo Sabinensi, videlicet Laurentio, et aliquot seculis ante tempora Petri Damiani, ut hic indicat scribens,* antiquam traditionem *suo tempore sanctitatem fundatoris celebrasse. Ughellus inter episcopos Sabinenses Laurentium, qui* Farfense monasterium condidit ibique monachus effectus, diem obiit, *refert ad finem seculi* X, *quod manifeste erratum deprehenditur, tum, quod inde ad tempora Damiani non possit censeri* antiqua *traditio esse; tum, quod certo sciatur, tribus ante seculis abbates in Farfa fuisse continuata serie, a beato Thoma, qui monasterium post mortem Laurentii destructum, diu post reparavit, et plus quam triginta annos illud gubernavit seculo* VII *et initio sequentis. Citat quoque Jacobillus ex archivo Farfensi breve Joannis PP. V. (dicere debuit, VI) qui* anno 702 *ecclesiam monasterii Farfensis consecravit, atque Thomæ abbati ac restauratori omnia ejus bona confirmavit, eodemque in Brevi vocat* S. Laurentium episcopum, fundatorum monasterii S. Mariæ Farfensis in fundo Acutiano *etc.* F

Ætas Laurentii parum certa,

male signata seculo X,

23 *Edidit Mabilio tomo* I *Musei Italici parte altera pag.* 65 *Catalogum omnium abbatum Farfensium, cum suis temporibus, quibus præfuerunt, sic ordientem:* Laurentius beatus, fundator hujus monasterii primus, presbyter et abbas, temporibus Gothorum prioribus. Post cujus obitum monasterium istud a Longobardis destruitur. *Et mox sequitur:* Thomas autem venerabilis, post destructionem restaurator hujus monasterii primus, presbyter et abbas temporibus domni Adeodati Papæ; et Constantini ac Tyberii Augustorum; atque Joannis VI Papæ, nec non et Gisulfi Beneventani ducis; sive Transmumdi, et filii illius Faraoldi, ducum ducatus Spoletani. Præfuit vero annis XXXV et mensibus VII ac diebus V. Obiit autem IV Idus Decembris in pace. *Nominati*

referenda autem ad priora Gothorum tempora

A *ti hic Papæ cæperunt ecclesiam regere, Adeodatus quidem anno* 672 ; *Joannes vero VI, anno* 702 ; *et Faroaldus dux, patri Transmundo successit in ducatu Spoletino anno* 703.

et annum Christi circiter 500.

24 *Ex hisce discimus sub Adeodato Papa cœpisse Thomam abbatem Farfense monasterium restaurare, et abbates sequentes accurate in Catalogo eodem recensentur. Sed de initio primi fundatoris Laurentii ejusque obitu, de tempore item quo destructum fuerit monasterium, nihil distincte memoratur. Tantum dicitur, fundatorem vixisse* prioribus Gothorum temporibus. *Cœperunt Gothi sub Theodorico, post cædem Odoacris, ab anno* 493 *in Italia regnare, extinctique sunt cum rege suo Totila per Narsetem anno* 552. *Pone igitur, Laurentium fundasse monasterium suum, anno circiter* 500, *ibidemque seu monachum seu abbatem egisse, ex opinione Jacobilli annos* XX ; *tum præfuisse episcopatui annos* XI ; *superaddit deinde idem Jacobillus pro reliqua vita monastica Laurentii annos* XXIV : *sicque consurgeret summa annorum* LV, *ex quo primum monasterium ad lacum Velinum a Laurentio conditum fuerit ; ac terminaretur vita ejus in anno Christi* 555, *supposito, quod fundatio primi monasterii facta sit anno* 500. *Ve-* B *rum hanc vitæ Laurentianæ chronologiam ego non aliter accipio, quam meras Jacobilli conjecturas, ratus, nihil hic certi esse, quam quod prioribus regni Gothici temporibus, aut monasterium condidit, aut in Umbriam venit Laurentius. Atque hactenus dictorum pleraque ego quidem existimo potissimum intelligenda esse de Laurentio Sabinensi episcopo ; quamvis nonnulla referat Jacobillus ad suum Spoletinum : de quo etiam pauca dicamus.*

Tempora Laurentii Episcopi Spoleti, magis incerta,

25 *Adventum hujus Laurentii episcopi Spoletini e Syria in Italiam, in comitatu trecentorum hominum utriusque sexus, consignat Jacobillus anno salutis* 516 ; *initium vitæ monasticæ,* 521 ; *episcopatus Spoletini,* 541 ; *resumptæ vitæ monasticæ,* 552 ; *mortem,* 576 : *denique episcopatus tempus definit annos* XI, *menses* IV, *dies* VIII. *Distincte hæc quidem omnia : sed vellem auctoritate idonea videre confirmata. Unde unde hæc habeat Jacobillus, Ughellus eumdem obitus annum* 576 *notat in episcopis Spoletinis. Ferrarius, in Sanctis Italiæ, nullum adscribit annum obitus. Uterque abstinet prædicta Jacobilli chronologia vitæ, utique quam non invenerint in lectis a se monumentis Spoletinis antiquioribus ; nec ausi fuerint recentiorum scriptis in re tam vetusta fidere. Uterque interim adventum Laurentii in Italiam collocant sub Justiniano, qui ab anno* 527 *usque ad* 566 *imperavit, aiunt a Vigilio Papa,* C *anno* 537 *creato, clericum fuisse factum. At Jacobillus advenisse Laurentium scribit anno* 516, *atque ab Horsmida Pontifice in ordinem clericorum fuisse relatum. Cui hic parti credas? Diversitas opinionum plane innuit nihil certi illis de rebus inveniri in scriptis Spoletinis.*

Nec Laurentius e 12 *Sociis.*

26 *Si nunc interrogem æquos rerum et historiarum æstimatores, quid tandem sentiant de tribus huc usque memoratis Laurentiis sanctis; certus sum, judicaturos esse, Laurentium, qui in comitatu duodecim Sociorum* D *dicitur e Syria Romam venisse imperante Juliano* AUCTORE C. S. *apostata, neque episcopum Sabinæ, neque Spoleti fuisse seculo Christi sexto. Si porro interrogem, quis fuerit Laurentius ille, qui episcopatum suum deserens, fundavit in fundo Acutiano diœcesis Sabinensis monasterium Farfense, in quo et mortuus et sepultus, et corpus deinde ex loco humiliore ad altare majus translatum est ; respondebunt S. Petrus Damiani et Auctor Chronici Farfensis, a Jacobillo citatus, episcopum fuisse Sabinensem.*

nec Laurentius Sabinensis,

27 *Si denique interrogem, quis fuerit ille Laurentius, qui passim apud scriptores posteriorum temporum, episcopus urbis Spoletinæ audit ; nescio quid solidæ responsionis daturi sint Spoletini. Jacobillus certe nihil affert, præterquam quod* Acta S. Laurentii omnia ipsum faciant episcopum Spoletinum; *quod* pro tali semper habitus fuerit et cultus in diœcesi Spoletina; *quodque* corpus ejus conservetur Spoleti in ecclesia S. Petri, celebreturque ibi annua festivitate. *Ut hæc omnia concedam ita esse, nihilominus idem Jacobillus asserit quoque, Laurentium suum fuisse primum fundatorem monasterii Farfensis, sed non probat ; ac historice certum probatumque est, illud fundatum fuisse a S. Laurentio Sabinensi episcopo. Quid vero Acta S.* E *Laurentii Spoletini, de hujus episcopatu dicant, nihil pensi habeo. Jacobillus ipse in sua Laurentii vita ; nulla istiusmodi Acta profert ; quod tamen maxime oportebat : si qua sunt proba. Nos quoque nulla, paulo antiquiora seorsim scripta, huc usque invenimus. Quod pro episcopo Spoletino semper habitus fuerit, Laurentius: facile credam, pro tali habitum fuisse a Spoletinis ; vellem tamen scire certius, quo usque se illud* semper *extendat.*

fuerunt episcopi Spoletini

28 *Validius argumentum videri possit, quod corpus S. Laurentii hodiedum Spoleti conservetur et colatur : ac validius foret, si monstraretur Laurentius Spoleti diem supremum obiisse. Ferrarius scribit, ejus corpus aliunde translatum fuisse Spoletum ; atque adeo, in sententia Jacobilli, ex monasterio Farfensi, ubi ait, ipsum obiisse et tumulum accepisse ; quod convenit cum chronico Farfensi, loquente de S. Laurentio Sabinensi episcopo, monasterii fundatore. Ut meam conjecturam super his ego prodam; quid ni possit dici, S. Laurentium, episcopum Sabinum, fundatorem monasterii Farfensis, ibidem mortuum, ac tumulatum, et non multo post ob sanctitatis famam ibidem sub altari reconditum mansisse usque saltem ad tempora S. Petri Damiani : et forte nunc superest, quod tamen nequeo affirmare. Laurentium vero Spoletinum post abdicationem episco-* F *patus sui (si tamen abdicavit episcopatum illum) mortuum fuisse in monasterio Pedelucano, a se condito seu ante seu post episcopatum: corpus autem ejus, tamquam episcopi sui, inde ad se transtulerint cives Spoletini, illud ipsum, quod hodiedum dicit Jacobillus servari in ecclesia S. Petri Spoletina, ibique celebrari annua festivitate.*

CAPUT VI.

DE SANCTO HERCULANO
EPISC. AC MART. PERUSINO UNO E XII SOCIIS

Unusne an duo fuerint istius nominis Episcopi ac Martyres Perusiæ, ac tertius Martyr Spoleti.

Notitia S. Herculani ex Actis XII *Sociorum,*

I*n Actis apocryphis Sanctorum Anastasii et undecim Sociorum, e Syria in Italiam et Umbriam advectorum, leginus de Herculano num.* 18, *quod, cum a Brictio, Anastasii filio, Perusiæ episcopus fuisset ordinatus,* eodem tempore perfidus Totila rex septem annis eamdem obsedit civitatem et fame captivavit eam, et quid de Herculano episcopo esset facturus, cogitabat. Tunc jussit ei corrigiam a capite usque ad calcaneum decoriari, caput ejus super muros civitatis abscindi, corpusque ejus, ne tumulo traderetur

A traderetur, foras projici. Sed occulte Christiani eum sepelierunt. Cum *vero* post annum integrum ejus tumulum Christiani aperirent, cujusdam orbatæ mulieris filius mortuus fuerat; contigitque ut eum in ejus tumulo ponerent: qui dum de corpore Episcopi quid esset factum conspicerent, viderunt corpus episcopi acsi nulla macula ferri abscissionis in ejus corpore fuisset, et evulsæ corrigiæ nullum vestigium videretur: qui *etiam* humatum puerum reliquerunt.

AUCTORE C. J.

inepte illis inserta.

2 Die vero altera ejus parentes lugentes ad sepulcrum venerunt, sicut mos est hominis, lugere mortuos suos. Qui aspicientes in tumulum ejus, sanum et incolumem extra sepulcrum puerum invenerunt, nec putrescere membra corpusculi pueri juxta membra potuerunt episcopi, *qui* pro mortuo, quem extra tumulum, vivum projecit, ipsius imitatus est virtutem, cujus patibulum in Calvariæ loco super feretrum impositum, mortuum suscitavit. Requievit in Domino septimo Idus Novembris. *Hæc inepte e S. Gregorii Dialogis, pro majori parte, desumpta esse cognoscuntur; et ineptiora sunt, quæ superadduntur Gregorio; ineptissima vero, dum referuntur in Actis præmissis duodecim Sociorum, qui aliis seculo Christi* B *primo, aliis tertio exeunte, dicuntur e Syria in Umbriam venisse; cum illisque conjunguntur, quæ sub Totila Gothorum rege in S. Herculano contigerunt seculo* VI.

Natalis ejus signatur ab omnibus 7 Novembr.

3 *Codex Strozzianus in similibus Actis sic habet:* Brictius in Perusina civitate socium suum, qui secum venerat de Syria, Herculanum, Pontificem statuit. Herculanus autem, sicut S. Gregorius in libro Dial. scribit, temporibus Totilæ *cæsus est, ejusque* intemeratum omne corpus inventum est, acsi nulla hoc incisio ferri tetigisset. Decollatus est autem septimo Idus Novembris, et requievit in pace. *Eumdem martyrii diem notant Acta S. Herculani, seorsim a Mombritio impressa tom. 2. Item martyrologia fere omnia, tam vetera quam recentia, tam MSS. quam typis edita; quæ videri possunt nominatim indicata ab Henschenio, tomo ac die primo Martii, ubi de S. Herculano tractans, Acta quoque ejus profert, quæ quatenus de Natali seu martyrii die loquuntur, ad* VII *Idus Novemb. referri debent; quatenus vero de translatione corporis, isto relinqui loco possunt; taciteque per enumerationem martyrologiorum ostendit, antiquiorem S. Herculanum Perusii episcopum et martyrem agnosci* C *nullum debere.*

4 *Quasdam e dictis martyrologiis annuntiationes huc adfero. Romanum vetus, a Rosweydo editum, sic legitur:* VII Idus Novemb. Apud Perusinam *(intellige* civitatem) Herculani episcopi et martyris. *Adeo, tam MS. quam etiam editus a Rosweydo ac aliis, ad eumdem diem* VII *Idus:* Apud Perusinam Italiæ urbem, Natalis S. Herculani episcopi et martyris. Natalis, *inquit. Ut autem scias, cujus Herculani Natalis ille sit, audi Usuardum, eodem die:* Apud Perusinam Italiæ urbem, Natalis sancti Herculani episcopi, cujus corpus post abscissionem capitis, ita unitum et sanum die quadragesimo (ut scribit beatus Gregorius Papa) repertum est, acsi nulla hoc incisio ferri tetigisset.

a nonnullis etiam 1 Martii,

5 *Sed quid attineat plurium Martyrologiorum verba recensere? Omnia loquuntur de S. Herculano episcopo Perusino et martyre, et eumdem servant martyrii ejus diem* VII *Novembris: neque ullo die alio, de episcopo Perusino et Martyre Herculano meminerunt; præter paucula recentiora, quæ seculum* XV *vix superant: hæc ipsa tumen commemorant etiam eodem die* VII *Novembris Herculanum prædictum; sed et alium diem, nempe Kalendas Martias, superaddunt, quo sanctum denuo Herculanum martyrem et episcopum Perusinum celebrant aliis atque aliis terminis. Martyrologium Florentiæ anno* 1486 *impressum et MS. ibi Strozzianum, quod non* D *multo vetustius est, consignant Kalendis Martiis* translationem S. Herculani episcopi Perusini et martyris. *Belini Martyrologium,* secundum morem Romanæ curiæ, *Venetiis impressum anno* 1498, *et recusum Parisiis* 1521, *habet die septimo Novembris de Herculano idem fere elogium, quod supra ex Usuardo dedimus; et primo Martii hæc pauca:* Eodem die apud Perusinam, S. Herculani episcopi et martyris.

quo die facta est translatio corporis,

6 *Clarius loquitur Cartusia Colon. die* I *Martii in Usuardo aucto:* Item apud Perusiam, secundum aliquos, passio S. Herculani episcopi et martyris, qui VII Idus Novembris ponitur: *atque porro ad hunc ipsum diem:* Apud Perusinam Italiæ urbem, Natalis S. Herculani episcopi, cujus corpus post abscissionem capitis *etc. uti Usuardus, excepta parenthesi. Molanus in tribus Martyrologii sui editionibus ad diem* VII *Novembris habet quoque* Natalem *Herculani cum elogio Usuardino: ad diem vero primum Martii, in editione prima anni* 1568, *posuit verba Belini, paulo ante citata. At in editione secunda anni* 1573, *ab ipsomet correcta, atque in tertia anni* 1583, *tamquam meliora doctus, prætermisit totum, quod die* I *Martii impresserat de Herculano. Maurolycus* I *Martii,* Apud Perusiam sub rege Gothorum Totila, S. Herculani episcopi et martyris; *ostendens per illud,* sub rege Gothorum Totila, *se hic alium non agnoscere Herculanum quam illum, cujus ipse elogium habet* VII *Novembris, dicitque ibi, ejus meminisse S. Gregorium; qui utique est Herculanus sub Totila passus.* E

hi tamen non eodem modo loquuntur,

7 *Galesinius quoque bis enuntiat S. Herculanum nostrum. Kalendis quidem Martii majori cum elogio, quale alii fere habent* VII *Idus Novembris, videlicet hoc:* Perusiæ, S. Herculani episcopi et martyris, cui caput præcisum est, idque quadragesimo post necem die inventum est ita conjunctum, ut præcisionis signum nullum appareret. *Septimo autem Nonas Novembris hæc pauca tantum notat:* Perusiæ S. Herculani episcopi et martyris, de quo Kalendis Martii scriptum est. *Quibus clarissime indicat, se utroque die eumdem intelligere Herculanum, episcopum ac martyrem Perusinum, eumdemque, qui sub Totila capitis abscissione martyr factus est. Citat enim in Notis suis ad Kalendas Martii S. Gregorium libro* 3, *cap.* 13 *Dialogorum. Post Galesinii Martyrologium, anno* 1578 *Venetiis impressum, videamus et Romanum.*

aliis translationem exprimentibus, aliis non item.

8 *Qui correctioni istius Martyrologii operam dederunt, videntur nusquam magis hæsitasse et variasse,* F *quam in Herculano nostro. Habemus editiones ejus Latinas omnino septem, variis temporibus Antuerpiæ in officina Plantiniana cusas et recusas. Editio anni* 1586, *Kalendis Martii, altum silet de Herculano. Septimo autem Idus Novembris ita loquitur ex Usuardo:* Perusiæ, S. Herculani episcopi et martyris, qui jussu Totilæ Gothorum regis, capite obtruncatus est: cujus corpus ita capiti unitum atque sanum quadragesimo die (ut scribit sanctus Gregorius Papa) repertum est, acsi nulla hoc incisio ferri tetigisset. *Editio anni* 1608 *Kalendis Martii, ultimo loco, subjungit:* Perusiæ, Translatio S. Herculani episcopi et martyris. *Et* VII *Idus Novemb. eadem habet, quæ supra, nisi quod finis elogii sic mutetur:* acsi nulla ferri incisio illud tetigisset. *Eamdem editionem secutus est Rosweydus, recudens anno* 1613 *Martyrologium illud cum annotationibus Card. Baronii, qui ibidem die* I *Martii, ad hæc verba,* Translatio S. Herculani, *notat sequentia:* Plura de ipso vide inferius, septima Novembris, qua die natalis ipsius celebritas agitur. *Hactenus igitur Baronius, historiæ scientissimus, censuit, natalem S. Herculani celebrari die* VII *Novembris, translationem vero, prima Martii.*

Variatio in Martyrologio Rom.

9 *Sequitur editio anni* 1625 *sub Urbano PP. VIII. Hæc Kalendis Martii, etiam loco ultimo, legit:* Perusiæ,

juxta varias ejus editiones.

A rusiæ, translatio S. Herculani episcopi et martyris, qui jussu Totilæ Gothorum regis, *etc. prout in editione anni* 1608 *ad diem* VII *Novembris; quæ inde huc translata sunt; et relicta ibi tantummodo sunt hæc pauca:* Perusiæ, S. Herculani episcopi et martyris. *Ubi non determinatur nunc, quis ille Herculanus sit. Constat tamen, eumdem esse, cujus Translatio Kalendis Martii ibidem signatur. Editiones porro annorum* 1657, 1678 *et* 1701 *postremæ, anni* 1625 *tenorem sequuntur utroque die. Variatio hæc, quæ transtulit elogium S. Herculani a Natali ejus* VII *Novembris, ad diem translationis* I *Martii, videri potest facta esse ex Annotationibus Baronii, de quibus mox; accedentibus aliorum opinionibus, qui non ita pridem obtinuerant a Sacra Rituum Congregatione, ut sibi liceret de duobus sanctis Herculanis, Perusinis episcopis et martyribus, majore ac minore, seu seniore ac juniore, seorsim officia sua Perusiæ celebrare.*

Prædicta unum tantummodo notant S. Herculanum,

10 *Videtur mihi, ex præmissis omnibus colligi posse, primo, S. Herculanum, episcopum Perusinum et martyrem sub Totila passum, atque a S. Gregorio Papa in libris Dialogorum commemoratum, martyrio coronatum fuisse die* VII *Novembris. In id enim consen-* B *tiunt tam adducta ejus Acta, quam citata Martyrologia omnia. Colligi potest secundo, Herculanum, qui a recentioribus aliquot celebratur die primo Martii, eumdem esse cum prædicto, cujus Natalis est* VII *Novembris: ac die primo Martii nihil celebrari, nisi translationem corporis ejus. Colligitur tertio, nullum alium S. Herculanum Perusiæ episcopum et martyrem Martyrologis aut antiquis aut recentioribus notum esse.*

uti et Baronius in Annal. et alibi,

11 *Baronius, qui unum tantum Herculanum Perusinum episcopum sanctum agnoscit in Martyrologio Romano, in quo translatio S. Herculani in editione anni* 1608 *primum cæpit adscribi Kalendis Martii; Natalis vero semper adscriptus fuit* VII *Idus Novembris; in Notis suis ad eumdem* VII *Idus Nov. ita narrat:* Qui præest hodie Perusinæ ecclesiæ Reverendiss. D. Vincentius Herculanus, in eam sententiam videtur esse proclivior, ut ejusdem nominis duo fuerint ejusdem civitatis episcopi; eo quod (ut ait) in Actis sanctorum Carpophori et Abundantii martyrum, qui passi sunt temporibus gentilium imperatorum, habeatur mentio de S. Herculano episcopo Perusino. Hæc mihi coram, dum nuper Romæ esset. Hoc ipsum profitetur R. P. Joannes Bapt. Brachescus, Florentinus, Ordinis Prædicatorum, in rebus gestis dictorum sanctorum martyrum, quas una cum actis C aliorum Sanctorum ejusdem regionis conscripsit. *Hæc Baronius ibi. Et continuo pergit, quasi aliquid sibi persuasum esset de duobus Herculanis, auctoritate episcopi Perusini et P. Brachesci, inquiens,* post S. Herculanum juniorem (sic enim hunc, de quo agimus, appellare libet) Joannes eam rexit ecclesiam. *Interim non ex libitu alicujus, sed ex propria sententia tenet, tam in Annalibus, quam in Martyrologio, unum Herculanum Perusinum sanctum. Unum similiter tenuit Ferrarius in Sanctis Italiæ cum Martyrologio Romano cui deinde alterum, qui in Romano non sit, uti putat, adjecit ex Officio ecclesiæ Perusinæ pro* VII *Novembris. Verum hunc cum priori eumdem esse, ostensum jam est.*

quod et tenendum.

12 *Mihi interim auctoritas illa, tam recens, tanti non est, ut contra silentium et auctoritatem totius antiquitatis, alterum Herculanum, Perusii episcopum et martyrem sanctum, admittendum putem. Nihil enim hactenus inveni quidquam in antiquitate, quod alterum Perusii Herculanum sanctum asserere possit. Recentiores quidem Umbriæ scriptores, alii ex aliis, citant legendaria antiqua ecclesiæ Spoletinæ, aliasque sanctorum Umbrorum vitas. Sed qualia sunt ista? Omnia pro fundamento habent Acta sanctorum duodecim Sociorum, e Syria in Umbriam advectorum, Anastasii* D *patris; Eutitii atque Brictii filiorum ejus; ac novem nepotum, quos inter etiam nominatur* Herculanus. *Quæ Acta quam apocrypha sint nullaque fide digna, ostendimus initio hujus Commentarii. Quæ vero inde extractæ sunt, duodecim Sociorum vitæ singulares, majoris nequeunt esse fidei. Imo dum alia quoque, quæ aliorum temporum sunt, illis miscent scriptores sui, majorem induxerunt confusionem.*

AUCTORE C. S.

Compendium vitæ S. Herculani,

13 *Exemplum sit ipsius S. Herculani vita, quam Henschenius noster die prima Martii pag.* 51 *a num.* 18 *impressit ex aliquo legendario MS. ecclesiæ S. Petri prope Perusiam, ubi olim corpus Sancti depositum, diu quievit. Istius vitæ initium toto num.* 18, *desumptum est ex prædictis* XII *Sociorum Actis. Quæ sequuntur num.* 19, *fere sunt loci communes et applicari possunt cuivis Sancto episcopo: inspergit tamen aliqua compilator, quæ conciliari inter se vix poterunt; dum ait, Herculanum* cultum idololatriæ conatum extirpare pro viribus; *et paule ante dixerat, ipsum* de monastica conversatione ad pontificalem cathedram sublimatum fuisse. *Primum indicat tempus imperatorum gentilium, aut seculum proxime sequens; quo vixdum invenias in Italia vitam monasticam professos. Alterum, desumptum est ex Gregorio, qui de Herculano sub Totila passo circiter medium seculi* VI, *ait, quod* E ex conversatione monasterii ad sacerdotalis ordinis gratiam sit deductus. *Num.* 20 *transit idem compilator ad tempora Totilæ et obsidionem Perusinæ urbis, moxque citato S. Gregorio, adducit ejus verba de Herculano, initio quidem prout apud Gregorium leguntur, deinde vero varie interpolata: admiscetque historiam puero mortuo, cum corpore S. Herculani consepulto, et mirabiliter post dies quadraginta resuscitato, quam Gregorius non habet, et nisi auctoritate potiori, quam sit compilatoris nostri, aliorumque ei similium fulciatur, factum esse, prudens lector vix aut ne vix quidem credet.*

in qua notatur translatio corporis ejus, 1 Martii

14 *Numero denique* 23 *agit collector vitæ de translatione corporis S. Herculani: facta per Rogerium episcopum Perusinum, ab Ughello creditum, seculo* X *præfuisse ecclesiæ illi; additque;* Et licet dies translationis suæ pluribus temporibus ignotus fuerit, postea tamen per multa miracula, tali die exhibita, B. Herculanus apertissime revelavit; et in Kalendis Martii solenniter et honorifice celebratur. *Hinc vero colligas, compilatorem Actorum, post seculum* X, *et* plurimis temporibus *post (adeo ut dies translationis ignoraretur) sua scripsisse. Ex quo conjicias porro,* F *quid fidei auctoritate sua mereatur ille in rebus antiquissimis, qui vicinioribus gesta solenniter temporibus rescire non potuit. Observes quoque, quam aberrent a vero qui posterioribus in Martyrologiis atque etiam in officiis ecclesiasticis celebrant* Natalem *S. Herculani* Kalendis Martii, *quæ translationis festum sunt; quando, ut compilator scripsit, tali die* Translatio *celebra[illegible]atur:* Natalis *autem semper celebratus fuit, uti ex [illegible] Martyrologiis ostendimus,* VII Idus Novembris.

Unus tantum S. Herculanus Ep. Perus.

15 *Interea considerabis, quod initium ist[illegible]us vitæ tractet de Sociis duodecim duce Anastasio [illegible] Italiam appulsis, seu seculo primo, seu tertio; int[illegible]r quos etiam nominatur aliquis Herculanus, utique ide[illegible]m, ex opinione scriptoris, qui inde post ducentos et qu[illegible]nquaginta annos sub Totila Gothorum rege marty[illegible]rium pro Christo sustinuisse scitur. Concilia hæc [illegible]empora si potes, ut vitam fide dignam facias. Nec [illegible]e auctoritas illustrissimi viri Vincentii Herculani[illegible], Perusini episcopi, tam facile abducat, atque videt[illegible]ur Baronium inclinasse. Proclivior is fuit in duos e[illegible]cclesiæ suæ Perusinæ sanctos episcopos Herculanos*, eo quod in Actis Sanctorum Carpophori et Abundantii *(aliis* Abundii) martyrum, qui passi sunt temporibus gentilium imperatorum, habeatur mentio de S. Herculano, episcopo Perusino. *Fateor, mentio illic h[illegible]betur* Herculani, *nudo*

A *do nomine inter* XII *Socios expresso : sed nulla habetur*
AUCTORE C. J.
episcopatus Perusini, *ab ipso gesti. Similis occurrit Herculani mentio nomine tenus, in Actis* XII *Sociorum, initio : sub finem vero explicatur, qualis ille Herculanus, initio nominatis, fuerit; videlicet episcopus Perusinus, sub Totila Gothorum rege passus seculo Christi sexto.*

non alio seculo passus, quam sexto, sub Totila,

16 *Quapropter male infertur ex Actis Sanctorum Carpophori atque Abundii, quæ dimidia tantum pars sunt Actorum* XII *Sociorum; Herculanum ibi nominatum inter alios, qui temporibus gentilium imperatorum passi sunt, diversum esse ab Herculano episcopo Perusino, qui sub Totila seculo* VI *passus est. Ineptissima illa Acta, quæ tam disparata et temporibus diversa conjungunt, mera fabula et fide indigna sunt. Imo ego quidem, nihil certi, quod idonea auctoritate conscriptum sit, de ullo S. Herculano Perusino episcopo martyre, ejusque gestis propriis hactenus quidquam comperi, quam quod obiter annuntiant Martyrologia, et plusculis describit S. Gregorius in Dialogis, qui primus illa scripto consignavit ex relatione sancti episcopi ecclesiæ Tifernatis (non Tudertinæ, uti perperam alii scribunt) qui ipsius S. Herculani, episcopi Perusini, alumnus, ab ipsoque sacerdos ordinatus fuerat.*

B

anno belli Gothici 14,

17 *Satis jam ostensum est, unicum tantum Herculanum sanctum, episcopum et martyrem Perusii præsedisse, eumque sub Totila floruisse et occubuisse. Non ita certum est, quo anno martyr factus sit. Jacobillus ex Baronio annum Christi designat* 546 ; *Nostri die* I *Martii, annum* 547 ; *malem ego ex Procopio tenere annum* 548 *aut initium sequentis; quando et capta sit Perusia per Gothos, et Herculanus occisus. Procopius namque, qui annum belli Gothici, quod describit, primum connectit cum anno Christi* 535 *(quamvis Baronius minus recte connectat cum anno* 536*) docet, anno* XIV *ejusdem belli, qui denotat annum Christi* 548 *aut initium sequentis, Perusiam a Gothis expugnatam fuisse ; uti mox videbimus.* Quod autem apud S. Gregorium legitur, Gothorum exercitum Perusiam annis septem continuis obsedisse, et anno septimo, nondum finito, obsessam urbem intrasse ; *cum Procopii historia conciliari non potest : scribit enim hic, anno belli* XI, *qui est Christi* 545, *Totilam regem, postquam Spoletum et Assisium occupaverat, frustra tentasse Perusiam, quam miles præsidiarius, etiam post occisum dolo Totilæ Præfectum suum Cyprianum, in fide Imperatoris conservavit : coactique sunt Gothi inde abscedere. Hæc lib.* 3. *cap.* 12.

C

qui est Christi 548

18 *Tum anno sequenti in eodem libro, cap.* 23, *Oldegando, qui in præfectura Perusiæ Cypriano substitutus erat, ex urbe illa militem eduxit ad recuperandum, quod anno præcedente occupaverant Gothi, Spoletum ; et recuperavit. Hæc manifeste docent, illo anno, belli Gothici* XII, *Christi* 546, *obsessam non fuisse Perusiam a Gothis. Annum sequentem, Gothici belli* XIII, *sic ordinatur Procopius cap.* 25 : A Totila missæ pridem (*post expeditionem tamen Oldegandonis, qui eductis Perusia militibus suis Spoletum recuperavit, ut modo dicebat idem Procopius*) Perusiam copiæ, castris circum urbis mœnia positis, Romanos, qui illic erant, premebant obsidione. Ubi vero jam ipsos victus penuria laborare intellexerunt, ad Totilam destinarunt, qui rogarent, ut eo ipse universum exercitum duceret, existimantes, faciliorem hanc esse et expeditiorem viam potiendi Perusia. *Idem vero caput* 25 *sic clauditur ;* Totilas Perusiam copias duxit : quo cum pervenissent, proxime muros castra locarunt, et sede fixa, obsidioni se adhibuerunt.

aut initium sequentis

19 *Denique anno* XIV *belli Gothici, Belisarius Byzantium rediturus,* Perusiam, urbem Tusciæ principem, dira obsidione cinctam reliquit : quæ, dum ille esset in via, vi capta est. *Hæc initio cap.* 35 *Procopius, qui incipit annos suos Belli Gothici in vere,* D *quando solent exercitus in campum educi. Itaque annus dicti belli* XIV *complectitur majorem partem anni* 548 *Christi, et duos tresve menses anni* 549, *quo tempore et Belisarius ex Italia Byzantium rediit ; et Perusia, dum ille erat in via, vi capta fuit ; et mox Herculanus occisus. An vero hæc facta sint currente adhuc anno Christi* 548, *aut sequenti inchoato, nondum mihi satis constat. Moveor tamen, ut potius credam, facta esse anno Christi* 549, *quia Belisarius, qui anno* 544 *in Italiam secundo venerat, utique initio ejus; ibidem* quinquennio, *ut habet Procopius cap.* 35, *moratus est, ac rediit Constantinopolim. Quod quinquennium plane denotat, rediisse anno* 549 *inchoato.*

An septennio obsessa fuerit Perusia.

20 *Quod autem obsessa non fuerit Perusia a Gothis* septennio, *colligitur ex citatis Procopii textibus. Quomodo enim obsessa tanto tempore civitatis fuerit ab hoste, ex qua triennio ante, quam caperetur, liberum fuit Præfecto urbis educere præsidium suum atque aggredi et capere civitatem Spoletinam, quæ tunc erat in potestate Gothorum? Credibilius igitur sit, septimo, ex quo obsessa civitas fuit,* mense, *non* anno, *interceptam fuisse ; atque errorem irrepsisse in textum Gregorii.*

E

Acta, a majoribus nostris edita 1 Martii,

21 *Multa commentati sunt Majores nostri de S. Herculano, ad diem primum Martii, secuti in nonnullis opinionem hodiernam Perusinorum de duobus suæ civitatis episcopis et martyribus ejusdem nominis : quos serio probari argumentis idoneis opto. Interea subtimide tunc locuti sunt, non habentes ad manum, unde veriora docerentur. Hinc laturi Acta S. Herculani sic præloquuntur :* Reperimus in antiquo legendario MS. *monasterii S. Petri Pesusiæ*, vitam S. Herculani, quam hic damus. Sed lectorem monemus, quæ de Juliano apostata sub initium narrantur, plane fabulosa esse et quæ de Sociis adduntur (*illis nempe duodecim, de quibus hic nobis præcipue sermo est*) passim jam a recentioribus referri ad Herculanum primum, quem dicunt sub Domitiano passum : quæ simul, *initio sequentis vitæ* comprehenduntur : reliqua ad S. Herculanum, sub Totila passum, securius referri possunt. Præterea præscribebatur lectio prioris partis, pro die translationis ; at posterioris, pro die decollationis S. Herculani.

ut ipsi censent, et vere, sunt initio fabulosa,

22 *Incipit illa vita (et initio sui se prodit, ex Actis* XII *Sociorum desumptam esse)* Temporibus Juliani apostatæ sævissimi imperatoris, S. Herculanus natione Syrus, cum undecim suis consanguineis divina dispositione de Syriæ partibus Romam venit. F *Tum nomina Sociorum undecim eadem, quæ in citatis* XII *Sociorum Actis leguntur, annumerat : gestaque Anastasii, Eutychii, Brictii et Proculi, ut ibidem, et iisdem sæpe verbis, prosequitur. Deinde ad Herculanum deflectens, quem ait,* a S. Brictio metropolitano Spoletanæ Sedis, Perusinæ civitatis episcopum fuisse consecratum, *alia quædam ejus gesta, quæ de quovis episcopo prædicari possunt, subjungit; et continuo adducit quæ de Herculano scripsit S. Gregorius in Dialogis, præterquam quod adjiciatur miraculum in puero qui Herculano consepultus fuerat et vermibus scatebat, post dies quadraginta (alii tempus illud multo longius extendunt) a mortuis resuscitato; de quo tacet Gregorius, et silentio suo facit, ut factum non credibile videatur.*

De translatione corporis.

23 *Denique mentio fit in iisdem Actis de translatione S. Herculani, e priori sepultura in civitatem Perusinam facta sub episcopo Rogerio, qui apud Ughellum creditur seculo decimo præfuisse. Ex quo tantum observo, post illud tempus Acta ista fuisse consarcinata; et fortasse diu post, quia is qui Acta scripsit, fatetur,* diem translationis, *quæ tamen solennissime cum consensu et concursu* cleri et populi universi *facta fuerat,* multis temporibus ignotum fuisse : *et ex revelatione,* Kalendas Martii *assumptas esse ad celebrandum*

A *lebrandum solenniter quotannis dictam translationem. Longius quoque tempus indicant verba quæ sequuntur, Sanctum nempe,* non solum in die suæ translationis, ut dictum est, sed etiam usque ad hodiernum diem, multa et magna miracula suis sanctis meritis, evidenter ostendere. *Illud,* usque ad hodiernum diem, *potest valde longum tempus a translatione denotare.*

24 *Atque hæc satis hic de Actis istis S. Herculani, quæ impressa sunt quidem a prædecessoribus nostris die prima Martii, ubi integra legi possunt; sed ipsis non probata, nec satis tamen improbata; qui tunc ipsis defuerunt scripta, quæ hic in Actis* XII *Sociorum et alibi produximus. Alia ejusdem S. Herculani Acta nunc habeo, et Passionario Ecclesiæ Spoletinæ tomo* 2 *pag.* 173 *descripta, quæ incipiunt :* Undecim fratribus, qui de partibus Syriæ venerunt ad urbem Romam sub Juliano imperatore, *et cetera fere ut in Actis* XII *Sociorum, quod ad substantiam spectat, quorum etiam nomina enumerantur. De Herculano deinde vix aliud refertur singulare, quam quod habet S. Gregorius; atque adeo a temporibus Juliani apostatæ et seculo quarto, statim transmittit S. Herculanum suum scriptor ad Totilam et seculum sextum.*

Acta alia S. Herculani ex codice Spoletino

B 25 *Adjungunt eadem Acta ecclesiæ Spoletinæ duo miracula per intercessionem S. Herculani patrata, quorum primum dicitur contigisse* anno millesimo centesimo nono. *Ut et hinc discas, post annum illum ista fuisse conscripta. Primum hoc miraculum, cum oratoria præfatione jam habes impressum totidem verbis sæpe citato die primo Martii ex Legendario MS. ecclesiæ Urbevetanæ. Secundum hic dabimus ex indicato Passionario Spoletino (quod tamen moneo, nobis inde satis vitiose descriptum esse, ut siquid hic aliter quam in codice scriptum comperiatur, id librario condonetur.) postquam præmiserimus Acta, quæ extant apud S. Gregorium et sola fidem merentur. Dabo autem hæc Acta ex editione operum S. Gregorii anno* 1586 *Parisiis curata, quam ad manum habeo.*

cum duobus miraculis.

26 *Sed antequam manum hac tollam de tabula, monere debeo lectorem, quid Jacobillus commentetur de S. Herculano, e Syria in Umbriam advena. Ex uno tres facit, et ex illis duos facit episcopos Perusinos ac martyres; idque ex unis* XII *Sanctorum Actis, in quæ varii scriptores non antiqui varia et maxime diversa commentati sunt; aliis Herculanum, in Actis nominatum, referentibus ad seculum Christi primum, aliis ad tertium, aliis ad sextum. Quæ tempora cum uni homini convenire non possint, satius visum est Jacobillo, unum Herculanum distrahere in tres, et singulos singulis* C *seculis jam indicatis attribuere. Itaque tomo suo* 1 *pag.* 679 *ponit* S. Herculanum martyrem, primum *istius nominis* Perusiæ episcopum seculo 1; *martyrio affectum* die VII Novembris. *At hunc alium non agnoscunt Ughellus et Campellus, quam qui cum Anastasio et Brictio inter* XII *Socios numeratur : et dies martyrii* VII Novembris, *ex consensu Martyrologiorum proprius est S. Herculano episcopo Perusino sub Totila rege Gothorum.*

Tres apud Jacobilum Herculani,

27 *Tomo* 2 *pag.* 49 *ponit alterum* S. Herculanum, cum sociis Laurentio, Teudilla et Isaac, e Syria, martyrem Spoleti : qui ductu Anastasii *venerunt* Romam *tempore* Gaii Papæ, *sub finem seculi* III. *Tum gesta illorum describit ex Actis* XII *Sociorum. At in Actis illis nullus notus est Herculanus, quam qui ibidem legitur vixisse et passus esse sub Totila, episcopus Perusinus, de quo et Gregorius in Dialogis. Igitur, ut Acta Sociorum* XII *proba essent, necdum ex illis probari posset, exstitisse in rerum natura Herculanum hunc Spoleti martyrem. De tertio suo Herculano sancto ait Jacobillus tomo* 1, *pag.* 294, *ipsum fuisse,* secundum istius nominis episcopum et martyrem Perusiæ, *itidem* e Syria *advectum, sed* tempore Anastasii imperatoris, *qui seculo* V, *ineunte imperavit. Et hic vere* D *episcopus ac martyr Perusiæ fuit, ejusque Acta sunt, quæ majores nostri die* 1 *Martii ediderunt, partim sumpta ex Actis* XII *Sociorum cum eorumdem absona chronologia et multiplicibus erraris; partim e Dialogis S. Gregorii; in quibus nihil chronologice verum est, quam quod consentiant, martyrium contigisse sub Totila rege. Acta dicunt, Herculanum hunc venisse e Syria in comitatu* XII *Sociorum : Jacobillus ipsum adducit in comitatu imaginario Sociorum trecentorum. Ait idem, martyrium subiisse die* 1 *Martii. Omitto alia, quæ monstrare possint, quam parum verosimilia, si nonet conraria, subinde in chartam mittat scriptor ille, oblitus sui.*

et quales.

AUCTORE C. S.

ACTA

S. Herculani Episcopi Perusini et Martyris, sub Rege Gothorum Totila anno DXLIX passi.

Acta quidem e S. Gregorii Dialogis : miraculum vero, a coævo descriptum, e Passionario Spoletino MS.

Nuper Floridus venerabilis vir vitæ, episcopus, narravit quoddam memorabile valde miraculum, dicens : Vir sanctissimus Herculanus, nutritor meus, Perusinæ civitatis episcopus fuit, ex conversatione monasterii ad sacerdotalis ordinis gratiam deductus. Totilæ autem perfidi regis temporibus eamdem urbis annis septem continuis Gothorum exercitus obsedit; ex qua multi civium fugerunt, qui famis periculum ferre non poterant. Anno vero septimo, nondum finito, obsessam urbem Gothorum exercitus intravit. Tunc comes, qui eidem exercitui præerat, ad regem Totilam nuntios misit, exquirens, quid de episcopo vel populo fieri juberet : qui ille præcepit, dicens; Episcopo prius a vertice capitis usque ad calcaneum, corrigiam tolle, et tunc caput ejus amputa : omnem vero populum, qui illic inventus est, gladiò extingue. Tunc idem comes venerabilem virum Herculanum episcopum, super urbis murum deductum, capite truncavit, ejusque cutem, jam mortui, a vertice usque ad calcaneum incidit, ut ex ejus corpore corrigia sublata videretur : moxque corpus illius extra murum projecit.

E *Herculanus e monasterio assumptus episcopus*

fit martyr abscisso capite,

2 Tunc quidam, humanitatis pietate compulsi, abscissum caput cervici apponentes, cum uno parvulo infante, qui illic extinctus inventus est, juxta murum corpus episcopi sepulturæ tradiderunt. Cumque post eamdem cædem die quadragesimo rex Totila jussisset, ut cives urbis illius, qui quolibet dispersi essent, ad eam sine aliqua trepidatione remearent; hi qui prius fame fugerant, vivendi licentia accepta, reversi sunt. Sed cives [qui] vitæ eorum episcopi fuerant memores, ubi sepultum esset corpus illius quæsiverunt, ut hoc juxta honorem debitum in ecclesia beati Petri Apostoli humarent. Cumque itum esset ad sepulcrum, effossa terra, invenerunt corpus pueri pariter humani, utpote jam die quadragesimo, tabe corruptum et vermibus plenum; corpus vero episcopi, acsi die eodem esse sepultum : et quod est adhuc magna admiratione venerandum, quia ita caput ejus unitum fuerat corpori, acsi nequaquam fuerat abscissum, sic videlicet, ut nulla vestigia sectionis apparerent. Cumque hoc et in terga verterent, exquirentes, si quod signum vel de alia monstrari incisione potuisset; ita sanum atque intemeratum omne corpus inventum est, acsi nulla hoc incisio ferri tetigisset. *Hæc Gregorius. Sequitur miraculum, quod promisimus ex codice MS. Spoletino.*

quod post dies 40 corpori restitutum F

sine læsione inventum.

3 Quod B. Herculanus mamillam, ut dictum est, sanavit mulieris, satis fuit mirabile : sed longe fuit mirabilius,

Mulier surda, cæca, muta

A mirabilius, cum cuidam mulieri alteri reddidit visum, auditum, loquelam et gressum alio tempore, quæ ipsa ore suo mihi retulit; quomodo quantoque tempore membrorum officia perdiderat; et qualiter per virtutem S. Herculani auditum, visum, loquelam et gressum recuperaverat. Ait enim, se fuisse ægrotam unum annum continuum, antequam cæca, surda, muta, attracta fieret. Sed dum ipsa, matre absente, ægrota quadam die, sole occidente, maneret in domo sola, quædam mulier terribilis, cum specie cana, ad eam venit, atque perterrens, in ignem semivivam projecit : quæ dum in igne jaceret, mater rediens deforis, intro advenit.

AUCTORE C. J.

et toto corpore contracta,

4 Inveniens vero sic filiam jacere, materno affectu cœpit stridere : sed postquam pannos tantum, non carnem filiæ læsam vidit ab igne, aliquantulum consolata, comprehensis extimis pannis, portavit eam quasi exanimem ad lectum; sicque a phantasmate percussa et exterrita, perdidit auditum, visum, et est facta muta, atque ita est curvata et contracta, ut pectus non valeret erigere, nec caput versus cœlum levare; sed glomerata, inter crura deferebat caput, et terratenus ora.... submitti vas, ubi bibebat et comedebat tamquam fera. Quod B monstrum nemini credibile, nisi his qui videre eam.

monita adire S. Herculanum Perusiæ,

5 Quia visi sunt alii homines cum distortis et diminutis ac superfluis contractisque membris; nullus tamen meminit aut audivit in hoc tale monstrum, quale erat factum de illa femina : quæ non expectans ullius medicamentis hominis medicinam, cœpit implorare Sanctorum præsidia per quatuor annos, Sancti Claudii aliorumque Sanctorum, quos audiverat fecisse miracula, expectans merita; nulla tamen consequebatur salutis remedia. Tandem per vigilem edocta, ut ad memoriam S. Herculani venire laboraret, et ab eo salutem flagitaret, Perusiam ad corpus S. Herculani venire cœpit, et per annum unum faciens iter, quod tribus diebus ab alio D posset perfici, vix pervenit.

post moram hebdomadum 4, ibi actam,

6 O beate Herculane! Ecce monstrum servatum ad honorem tuum, in quo alii Sancti non sunt operati, ut sic ostendas virtutem tuam; et illos, qui prius erant increduli, virtutum tuarum viso miraculo, de eo tandem pudeat dubitationum suarum. O Herculane, præsul dignissime et martyr Christi sanctissime! Non statim cum venit mulier ad tuam sanctitatem, eam extendisti, sed ipsam ire per civitatem, ut videretur et cognosceretur ab hominibus, per quatuor hebdomadas voluisti; quatenus Perusini te tantæ virtutis patronum cognoscentes, tuique sanctissimi corporis thesaurum in sua patria habentes, postquam indubitanter viderent te tanti meriti, ut, quod erat incredibile, sanare monstruosam mulierem esset tibi possibile, te venerarentur, et a malis moribus emendarentur.

integre curatur.

7 Post quatuor igitur hebdomadas, quibus monstruose contracta femina eundo, quod non poterat, per civitatem, morata fuerat; die Mercurii valde [mane] dum erat ante ostium.... Tunc cœpit oscitare et extendere aliquantulum compressa membra more febricitantium. Tunc virtus S. Herculani fecit E suum miraculum. Tanta enim vi membra extendebantur, quod nervi frangi videbantur mulieri; et tamquam frangerentur, stridebat mulier : etiam quasi fractura ossium longe audiebatur. Statim itaque femina in pristinum restituta statum, recta cœlum vidit; et quæ prius erat surda, audivit; et membris extensis laudans Dominum, sana cœpit abire. O increduli! qui hoc esse futurum diffidebatis, nec posse fieri credebatis; et quia videbatur impossibile, multa pro Deo vos facturos, vovebatis, si hoc fieret.

NOTA, *quod duobus hic locis, ubi signata sunt puncta.... monebat Librarius, primo loco deesse* versum unum, *altero autem*, duos.

CAPUT VII.

DE SS. CARPOPHORE

PRESB. ET ABUNDIO DIAC. E NUMERO XII SOCIORUM,

MARTYRIBUS SPOLETI IN UMBRIA.

C

§. *I. Utrum unus, an duo SS. Carpophori presbyteri martyres in Umbria.*

Memoria in Fastis antiquis,

D*e hisce duobus sanctis Carpophoro et Abundio multa memorantur in præmissis* XII *Sociorum Actis, et ex illis apud Mombritium. Inter alia, quod sub Diocletiano Imp. a Judice Martiano Spoleti in Umbria propter prædicationem fidei detenti fuerint; quod ora eorum lapidibus contusa; quod corpora in equuleo suspensa et laniata; quod capita gladio amputata : quæ in vetustis Martyrologiis fundata sunt et eatenus credibilia. Vetus quippe Romanum, seculo* VIII *scriptum atque a Rosweydo editum, sic annuntiat die* X *Decembris :* Spoleti, Carpophori presbyteri et Abundii diaconi. *Nota, in hoc vetustiore ceteris Martyrologio, Sanctos adscribi* Spoleto.

in Adone

2 *Ado, qui proximus tempore secutus est citati Martyrologii auctorem, amplum texuit elogium ad eumdem diem* X *Decembris, sed minus distincte expressit palæstram martyrii, his verbis :* Apud Hispolitanam civitatem, sanctorum martyrum Carpophori presbyteri et Abundii diaconi, qui persecutione Diocletiani sub Judice Martiano in confessione Christi, primo fustibus crudelissime cæsi, deinde in carcerem, negato cibo et potu, retrusi; unde per angelum educti, et verbum Dei prædicantes; iterum tenti, et ora ipsorum lapidibus contusa sunt, rursumque equuleo torti, et post hæc carcere diu macerati, novissime gladio percussi sunt. F

et Usuardo.

3 *Usuardus, Adonem contraxit et palæstram eodem modo expressit :* Apud civitatem Hispolitanam, sanctorum martyrum Carpophori presbyteri et Abundii diaconi, qui persecutione Diocletiani primo fustibus crudelissime cæsi, deinde in carcerem negato cibo et potu retrusi, rursum equuleo torti, et post hæc diu in carcere macerati, novissime sunt gladio percussi. *Rabanus, qui palæstram prætermisit, hæc tantum habet, scriptis corrupte nominibus :* Sancti Habundi et Carpofoli martyrum. *Notkerus nihil habet : nihil quoque Beda in genuino Martyrologio suo; quamvis in edito typis Plantinianis anno* 1564 *et nonnullis MSS. recentioribus legatur* X *Decembris :* Apud Hispalim civitatem, sanctorum Carpophori presbyteri et Abundii diaconi, *cum reliquo Adonis elogio. Et hæc omnia antiquiora Martyrologia, præter unum Carpophorum, Abundii Socium, non noverunt alium sanctum ejusdem nominis in Umbria.*

Alter Carpophorus martyr Perusiæ,

4 *Alium invenerunt Jacobillus et aliquot scriptores seculi proxime elapsi, qui magis intenderunt augere numerum Sanctorum suorum, quam probare illorum cultum antiquum et veram originis gestorumque historiam.*

Agimus

A *Agimus hic de S. Carpophoro presbytero martyre, qui fuit socius S. Abundii, tempore Diocletiani Imp. passo Spoleti et cultum ejus antiquum jam probavimus ex Martyrologiis. Alius illi nunc additur Carpophorus sanctus, qui non sit Socius S. Abundii; quique non vixerit sub Diocletiano, sed seculo demum sexto martyrium sustinuerit sub rege Gothorum Totila Perusii in eadem Umbria. Requiro ego Martyrologia, quæ de illo meminerint; nulla reperio. Consulamus igitur Jacobillum, qui inter postremos scriptores ex instituto de sanctis Umbriæ tractat, nunc quod argumentum sanctitatis ejus atque distinctionis habeat.*

ejus gesta a Jacobillo

5 *Is de nostro S. Carpophoro presbytero et S. Abundio diacono martyribus, antiquitus notis et cultis, agit tomo* 3, *pro die* x *Decembris. At tomo* 1, *pro die* vi *Januarii, proponit alium S. Carpophorum, sub hoc titulo :* Vita S. Carpophori, secundi istius nominis, martyris Perusiæ. *Scribit porro in vita ista ; hunc Carpophorum suum similiter e Syria, sed in comitatu hominum trecentorum, e civitatibus Cæsarea et Laodicea, venisse Romam atque inde in Umbriam Evangelii prædicandi causa, sub Hormisda pontifice Romano et Anastasio imperatore, circiter annum salutis humanæ* 516 ; *sive ut alii (pergit Jacobillus) scriptores* B *tradunt, tempore Joannis Papæ II, Justiniani imperatoris, ac Theodorici Ostrogothorum regis. Ita quidem hæc definit ille : attamen Theodoricum nominat loco non suo, utpote ante annum assignatum jam octennio defunctum.*

ex aliis, parum fidis scriptis, collecta ;

6 *Asserit deinde, Carpophorum suum inter Socios natu maximum et patris loco fuisse, cujus præcipue hortatu Maurus quidam cum filiola suo Felice se ipsis adjunxit : omnes autem simul mare ingressi, ortam tempestatem orationibus suis sedantes, nautarum turbam gentilium Christo lucrati sunt. Tum in horum et aliorum factorum, quæ omnibus fere communia sunt Sociis, confirmationem citat Jacobillus in margine vitam jam dictorum Mauri et Felicis ; vitam et lectiones impressas S. Herculani secundi, episcopi Perusini ; vitam quoque S. Laurentii episcopi Spoletini ; ac tandem aliquid, quod Carpophoro suo proprium sit, nulla tamen auctoritate allegata, subjungit, in eo consistens ; quod Carpophorus, a Pontifice Romano initiatus presbyter sit, quod cum Herculano II se Perusiam contulerit, ibique operam dederit concionibus : Herculano autem monasterium S. Petri prope Perusiam ingresso, ut ibi Deo liberius vacaret ; ipse Carpophorus, in instituto suo perseverans, ab hæreticis occisus est die* vi *Januarii anno* 546. *Multæ hic auctoritates quidem, sed* C *exiguæ fidei in rebus antiquis, tam distincti narratis a Jacobillo.*

nempe ex vita S. Mauri,

7 *Vita sanctorum Mauri et Felicis edita quidem est ab Henschenio ad diem* xvi *Junii, subtimido tamen de veritate Historiæ. Hinc initium ejus sic impressum dedit* (Sanctus Maurus... antequam ex Syriæ civitate, nomine Cæsarea, discederet) *monetque paulo post, quod ubi puncta notata sunt, legebatur,* cum Sociis trecentis, *videlicet e Syria venisse Maurum.* Quem numerum, *inquit*, aliquantum suspectum, ne in limine lector offenderetur, omisimus. *Idem alibi similiter monuit Bollandus, in S. Laurentio Illuminatore, ad diem* iii *Februarii. Utinam aliquis certiora doceat, tam de numero hoc trecentorum, quam de alio, duodecim Sociorum, ac de tempore determinato, quo e Syria advenerint ! Idem Henschenius totam narrationem de contagioso dracone, a S. Mauro mirabiliter quæsito et occiso, cujus* pedum fere nonaginta erat mensura, *suspectam habuit : sed et habuit Ferrarius, et Jacobillus ipse, dum non ausi, tantam serpentis mensuram, quam in monumentis MSS. ecclesiæ Spoletinæ legebant, credere ; illam in suis scriptis, hic quidem contraxit ad pedes* novem, *iste vero ad* quinque.

8 *Stultum quoque est exordium vitæ pro seculo Christi sexto, quando dicuntur trecenti Socii navigationem e Syria in Italiam suscepisse, ut ibi pro Christo* D *martyres fierent, tribus fere seculis postquam persecutiones gentilium in Italia cessaverant. Et magis stultum foret, si, quod de iisdem Sociis scribit Jacobillus in suo S. Laurentio Illuminatore, tomo* i *pag.* 191, *verum est, ipsos e Syria fugisse propter crudelem persecutionem, quam ibi Severus metropolita Antiochenus, hæreseos Arianæ sectator, et Anastasius Imperator, movebant in veros Christianos. Nempe fugiebant martyrium, quod desiderabant, atque in patria offerebatur, ut martyrium quærerent in Italia, ubi ejus occasio, vix poterat tunc inveniri. Plura non dico de Vita S. Mauri, ex qua putavit Jacobillus, suum Carpophorum secundum posse confirmari :quod tantum abest, ut in ipsis S. Mauri Actis ne quidem nominetur* Carpophorus, *sed* Christophorus, *qui Maurum hortatus sit ad comitandum Socios in Italiam.*

auctore c. 1. quæ est exiguæ auctoritatis,

9 *Vita et lectiones impressæ S. Herculani II, episcopi Perusini, a Jacobillo in subsidium citatæ, nihil habent, cui magis fidi possit : nihil item vita S. Laurentii episcopi Spoletini? Uterque Sanctus narratur in comitatu trecentorum e Syria venisse propter causas, quas supra de S. Mauro indicavi, atque adeo non majoris hic efficacitatis, quam illic. Neque opus est illas* E *pluribus hoc loco examinare, cum de Actis singulorum hoc ipso tractatu seorsim agamus. Quæ porro per se superaddidit Jacobillus absque auctoritate prisca, quod Carpophorus suus a Pontifice Romano (nomen Pontificis nullum indicat) presbyter ordinatus fuerit ; quod S. Herculanum comitatus sit Perusiam ; quod ibidem ab hæreticis die* vi *Januarii anno* 546 *(quando nulli Perusiæ hæretici prævalebant) occisus fuerit ; non credam, nisi antiquior factorum veritas afferatur.*

uti et aliæ, quæ citantur vitæ.

10 *Anno quoque* 546, *quo statuit Jacobillus Carpophorum suum Perusiæ ab hæreticis, utique Arianis, occisum esse, non potest ab illis occisus fuisse.* Ariani *(ait)* favente Theodorico rege, constituerant sibi in multis Italiæ civitatibus episcopos sectæ suæ : unde in illis existebant episcopi duo, alter Catholicus, alter Arianus. *Pace Jacobilli ; ut id ostendi forte possit factum alicubi in Italia, quod valde dubito (Ariani enim primum ibi sæviebant in episcopos Catholicos ac plures occiderunt) certe factum non fuit Perusiæ, ubi anno* 546 *nullus episcopus Arianus fuit, nec fortasse ullus homo istius sectæ. Illo quippe anno Perusia adhuc Imperatoribus Romanis, Præfecto urbis Cypriano, constituta, eatenus a Gothis Arianis numquam fuerat expugnata.*

Non potest Perusiæ ab Arianis an. 546 cæsus fuisse :

11 *Nulla quoque hujus Carpophori meminerunt* F *martyrologia, seu antiqua, seu nova : nullus Ferrarius tam in Catalogo Sanctorum Italiæ, quam in Generali, imo nec ipse Jacobillus ullam distincte profert auctoritatem, qua doceat, hunc Carpophorum suum, a Carpophoro, Abundii Socio, diversum esse ; aut venisse e Syria in Umbriam, aut ibi vixisse, aut martyrio coronatum fuisse.*

nec in ullo martyrologi notus est.

§. II. Utrum in Umbria, an in Hispania, vixerint mortuique sint, sancti Carpophorus et Abundius, nec non Brictius.

PARS PRIMA.

Hosce tres Sanctos, qui inter* xii *Socios Syros numerantur, et gesta sua singularia in eorum Actis habent, toto nisu vendicant patriæ suæ scriptores Hispani : atque ita sibi vendicare duos priores, Carpophorum atque Abundium, visi sunt Baronio, ut in martyrologio Romano locus certaminis eorum, qui in editione ejus Antuerpiensi anni* 1586 *notatur* Spoletum, *deinde omissus sit ; atque ipse in notis postea superadditis, pronuntiet,*

Dubitatio Baronii, utrum hi sancti Italiæ an Hispaniæ adscribi debeant,

AUCTORE C. S.

A *pronuntiet, suum non esse, expensis scriptorum utriusque partis (nempe Spoletinorum ac Hispanorum) momentis definire,* quorum potiora sint jura, et quibus causa sit adjudicanda. *Multo minus id meum est, hæc scribentis, decidere. Tentabo nihilominus (quid enim tentasse nocebit?) an e thesauro supellectilis nostræ litterariæ, et studio singulari, aliquid momenti majoris alterutri parti possim adjicere.*

Decisio deducitur ex martyrologiis.

13 *Decisio litis fere pendebit a Martyrologiis vetustioribus, eorumque vera, quod ad palæstram spectat, lectione. Illorum textus, quatenus de Brictio agunt, jam dedimus cap.* 3 ; *quatenus vero de Carpophoro et Abundio*, § 1 *hujus ipsius capitis. Nonnulla tamen distinctius hic repetenda sunt. Vetus Martyrologium Romanum, a Rosweydo editum, primum est antiquitate temporis, quod prædictorum trium Sanctorum, et loci depositionis aut martyrii eorum, meminit; Brictii quidem* VIII *Idus Julii sic :* Meralana civitate, Brictii episcopi. *Aliorum vero duorum,* IV *Idus Decembris his verbis :* Spoleti, Carpophori Presbyteri et Abundii Diaconi. Spoleti, *inquit. Nec dubitari potest, quin totidem apicibus vox illa legatur in codice MS. antiquo, unde suam editionem curavit Rosweidus; præfatus, se* operam dedisse, ut quam maxima fide *ede-* B *rentur* omnia.

Beda genuinus de illis nihil habet.

14 *Beda, quamvis citetur a Baronio e Martyrologio ejus impresso, et citari quoque possit ex aliquot MSS. codicibus minus antiquis; in genuino tamen suo non habet Carpophorum atque Abundium, neque etiam Brictium. Desunt quoque illi in Auctario Bedæ, tum quod Florus Martyrologio ejus primus addidit, tum quod post Florum addidere alii. Quamobrem impressa Bedæ Martyrologia pro determinanda palæstra martyrii SS. Carpophori et Abundii, nihil obtinent. Usuardi vero Martyrologium, excusum Coloniæ anno* 1515 *et* 1521 ; *item editum a Molano Lovanii* 1573, *et Antuerpiæ* 1583 ; *nec non Adonis a Rosweydo publicatum,* X *Decembris, legunt ;* Apud civitatem Hispolitanam, sanctorum martyrum Carpophori presbyteri et Abundii diaconi.

Hispolitana civitas Usuardi

15 *Verum quæ illa civitas* Hispolitana ? *Utriusque Martyrologii editores, Molanus, inquam, et Rosweydus, addita ad* τὸ Hispolitanam *notula, corrigunt in margine, scribuntque* Spoletanam ; *indicantes, vel alibi ita legi, vel hic ita legendum esse. Quemadmodum etiam legitur in Usuardo Francofurtensi MS. qui nunc apud Carmelitas Coloniæ Agrippinæ servatur,* C *perantiquo :* Apud Spoletum, Natale sanctorum martyrum, Carpophori presbyteri *etc. Galesinius quoque, quamvis recentior, in suo Martyrologio scribit,* Spoleti *passos esse : et in Notationibus observat, ambiguum esse ex Martyrologiorum scriptione, Spoletine an Hispali martyrium consummaverint. Tum ita loquitur ;* Usuardus habet, apud civitatem Hispolitanam. Beda vero, apud Hispalim civitatem. Nos, Spoleti, scripsimus ; ut plane legimus in martyrologio Cremonensi, recte scripto, et in aliis manu exaratis codicibus. *Ita Galesinius.*

quæ aliis est Spoletana,

in omnibus MSS. passim codicibus legitur,

16 *Lubuit mihi hic etiam consulere sigillatim omnia, quæ penes nos sunt, Martyrologia Usuardi MSS. diversorum locorum; interque ea* Hispolitanam *habent civitatem codices MSS. plerique ; primo Danico Franciscanus;* 2 *Ultrajectinus ;* 3 *Antuerpiensis;* 4 *Remensis ;* 5 *Hagenoyensis ;* 6 *Pulsanensis;* 7 *Leidensis ;* 8 *Albergensis; quibus accedat codex typis excusus Lubecæ anno* 1490, *et alius Parisiis impressus in folio anno* 1535, *nec non Martyrologium vetus MS. Ordinis Prædicatorum. Unum tantum habemus codicem, estque Lovaniensis, in quo legitur* Hispalitanam *cum vocali prima loco tertiæ in secunda syllaba : quod quivis facile concedet in concursu tot Martyrologiorum aliter scriptorum, factum esse aut per incuriam librarii, aut ex ingenio scioli cujusdam, qui opinatus, Hispalensem civitatem hic intelligi debere, mutaverit* o *in* a. *Qui* Hispaniæ *aut* Hispali *Sanctos hosce expressius adscribendos putarint, paucissimi, et fere recentiores sunt, puta, Usuardus Bruxellensis et Centulensis, item Maurolycus et Beda impressus.* D

aliquibus male sumpta pro Hispali

17 *Quæri nunc potest, quæ civitas hic intelligenda sit per* Hispolitanam *Usuardi et Adonis. Certum, quod pauci posterioris ævi Martyrologi intellexerint civitatem* Hispalim, *in Hispania notissimam ad Bætim fluvium. At vero illam non intellexerunt ipsi Usuardus aut Ado; quia illi, quando de aliis istius civitatis sanctis agunt, simpliciter dicunt,* Hispali, *aut* civitate Hispali ; *nusquam vero* Hispolitana. *Tum etiam observa (et observatione dignum est) quod quotiescumque civitatem nominant, in Hispania situm, consueverint addere,* in Hispania, *vel* apud Hispaniam. *Exempla paulo post plura dabimus. Nunc pauca accipe. Ado die* XXVII *Februarii;* Apud Hispaniam civitate Hispali, S. Leandri episcopi : *Et* XIX *Julii;* Hispali apud Hispaniam, natalis SS. Justæ et Rufinæ. *Usuardus autem utroque die citato habet ;* In Hispaniis civitate Hispali. *Et die* IV *Julii scribit, caput S. Lauriani e Biturigibus* Hispalim ad Hispanias deportatum fuisse.

Etymologia ejus incerta :

18 *De etymologia* τοῦ Hispolitanum, *nolim disputare. Certum namque est, neque a* Spoleto, *neque ab* E Hispali *civitatibus, recta forma derivari.* Spolitanum *tamen a Spoleto Umbriæ, scribi a S. Gregorio, æque certum est. Nam in Dialogis ex editione Parisiensi anni* 1586; *lib.* 3 *cap.* 14, *iterato legitur de Spoleto,* urbs Spoletana. *In codice autem nostro MS. satis antiquo, utroque cap. citato legitur pariformiter,* Spolitana. *Et hæc lectio in Actis quoque* XII *Sociorum et aliis singularibus inde desumptis, ubi de civitate Spoleto Umbriæ loquuntur, passim occurrit. Utrum eadem vox, etiam alteri civitati, puta Hispalensi, æque possit tribui, aliis elucidandum relinquo. Scio quidem, in ejusdem Gregorii Dialogis lib.* 3 *cap.* 31, *ubi sermo est de S. Leandro episcopo Hispalensi, impressum esse,* Spolitanus episcopus. *Sed lectionem talem probare nequeo, quia caret idonea auctoritate. Nec probaverit editor ipse, dum in margine apponit,* al. Hispalitanus. *Et ne hoc quidem probo, quia in Cod. nostro MS. ibi legitur* Hispolitanus. *Ut facile videas, tam* Spolitanus, *quam* Hispolitanus, *nomina Spoleto Umbriæ propria, male a librariis Hispali Hispaniæ tributa esse.*

certior est dictio, Spolitana,

Conjectura de priori voce.

19 *Cur* Hispolitanum *pro* Spolitanum, *scripserint Martyrologi Ado et Usuardus, equidem non assequor : nisi forte jam tum, seculo* IX, *cœperint Itali nominibus a duplici consonante inchoatis, euphoniæ causa, præfigere litteram* i *(de aspiratione* h *laborandum non est) quemadmodum in sua lingua pridem facere consueverunt, scribentes, pro* Scherno, ischerno ; *pro* Schifare, Ischifare ; *pro* Spiegare, Ispiegare, *ita etiam scripserint, pro* Spoleto *aut* Spolito, Ispoleto *et* Ispolito, *ac similiter pro* Spolitano, Ispolitano. *Quod et Martyrologi, latine scribentes, imitati sint.* F

Carpophorus non fuit Episcopus.

20 *Citat Baronius in notis ad diem* X *Decembris, in favorem Hispalensium ex Vasæo, Breviarium Eborense. Sed Breviarium illud, hic nos morari non magis debet, quam lectiones ecclesiæ Spoletinæ. Antiquiora requirimus. Citat quoque Catalogum episcoporum Hispalensium, qui* Carpophorum habet episcopum et martyrem. *Quam auctoritatem putat,* omnibus aliis præstare. *Ita putaverit etiam Bivarius, dum hanc Baronii sententiam avide arripuit descripsitque, et continuo subjungit,* Quasi non purus presbyter, sed etiam episcopus. *Quis ? Carpophorus Hispalensis ? Ergo non fuit iste Carpophorus martyr Spoletinus ; qui, testantibus Actis et Martyrologiis antiquis, numquam episcopus fuit. Redeo ad Catalogum episcoporum Hispalensium. Qualis ille et quam antiquus est ? et unde ei insertus S. Carpophorus martyr atque episcopus?*

A 21 *Paulus de Espinoza parte* 1 *Historiæ et antiquitatum Hispalis, ibidem impressa anno* 1627, *lib.* 2 *cap.* 8 *sic memorat :* Franciscus Pacheco, canonicus ecclesiæ Hispalensis concinnavit Catalogum Archiepiscoporum, qui huic civitati, patriæ ipsius ac meæ, præfuerunt, collectum e multis historiis ac monumentis antiquis, multisque conciliis. *Hic fortasse idem Catalogus est, de quo Baronius ; quia hunc ipsum in auctore suo, qui seculo* XVI *floruit, sæpenumero citant, tam Gonzales de Avila, quam hic Paulus de Espinoza in suis episcopis Hispalensibus : nec citant antiquiorem, quod sciam. Quod autem ex Martyrologio Bedæ vulgato (quæ non antiqua auctoritas est) desumptus et Catalogo insertus sit S. Carpophorus, docet idem Paulus loco citato, idque, ut opinor, ex eodem Catalogo. Continuans quippe sermonem jam citatum, ita porro loquitur :* Successit *Joanni in episcopatu,* ordine temporis, Carpophorus, qui martyrium subiit Hispali tempore Diocletiani et Maximiani (secundum Bedam) cum suo Diacono S. Abundio... Agit quoque de his Usuardus.

sed tantum presbyter,

22 *Verum enim vero neuter illorum facit Carpophorum suum,* episcopum *: ambo vocant martyrem et* B *presbyterum tantum. Appellassent vero more suo episcopum, ac debuissent, exprimendo dignitatem præcipuam, si vere episcopus fuisset. Sed neque verum est (uti jam diximus) quod Beda Carpophorum faciat martyrem Hispalensem, qui nihil de ipso meminit in Martyrologio suo genuino, sed alii, qui longo post tempore Martyrologium ejus auxerunt, male interpretati* Hispolitanum *Usuardi, pro* Hispalense ; *atque adeo scripserunt,* Apud Hispalim civitatem. *Quod pridem animadvertens Rosweydus, contra fidem antiquorum ita scriptum esse in Bedæ Martyrologio, anno* 1564 *impresso, quo ipse utebatur, et nos servamus, cancellata voce* Hispalim, *reposuit in margine manu propria,* Hispolitanam, *uti legerat, atque ipse ediderat in contextu sui Adonis, et in margine ibi interpretatus fuerat,* Spoletum.

etiam a Beda.

23 *Ex hoc igitur, sub nomine Bedæ impresso, aut alio simili MS. exiguæ antiquitatis Martyrologio, male intellecto prodiit Carpophorus Hispalensis; et præter horum ipsorum Martyrologorum nec non et Adonis, et Usuardi, et antiquorum omnium, fidem, factus est recenter episcopus ; quod suo tempore nondum scivit Petrus de Natalibus in Catalogo, tam anno* 1493, *quam* 1514 *impresso; quamvis alioquin faveat Hispanis inassignando martyrii palæstram Hispalim, vel primus, vel ex aliquo Martyrologio MS. Bedæ, ab aliis aucto.* C *Ceterum quidquid de Carpophoro Hispalensi commentantur Hispani, et Beda vulgatus, et Petrus modo dictus, et Maurolycus et siqui sunt alii, fundatur in Actis Carpophori Spolitani seu Hispolitani, sive ut nunc usitatius Spoletini aut Spoletani; atque inde extraxerunt compendia sua æque ac Ado et Usuardus; nisi Adonem, tamquam primum compendiatorem, reliquis prototypi fuisse loco, malis dicere.*

Carpophorus fit Hispalensis, e recentibus tantum scriptis,

24 *Utut id est ; quem supra citavi et præ manibus habeo, Paulus de Espinoza ex Beda vulgato, et Usuardo et suis Hispanis istiusmodi texuit Synopsim cap.* 8 *allegato :* Dicunt *Auctores illi, ait, SS. Carpophorum atque Abundium* comprehensos fuisse *(temporibus Diocletiani et Maximiani, ut præmiserat)* a judice Martiano; qui jussit illos crudelissime virgis cædi et in carcerem compingi, addito præcepto, ne quid eis cibi aut potus præberetur, ut inedia perirent. Sed per Angelum divinitus educti fuerunt e carcere, atque postridie comparuerunt in foro, denuo prædicantes fidem Jesu Christi, exemplo sanctorum Apostolorum, qui suo tempore idem fecerunt Hierosolymis. Re intellecta, exarsit gravissima ira Martianus Judex : et cupidus sumendi pro suo libitu vindictam in illa corporum parte, qua videbantur eum offendisse, videlicet ore, prædicando Christum ; mandavit D ora illorum ac dentes lapidibus contundi ; tum in equuleo, quod gravissimum tormenti genus est, suspensos torqueri ; ac postea gladio percuti die X Decembris.

ejusque gesta sumuntur.

AUCTORE C. J.

PARS SECUNDA.

DE BRICTIO PRÆCIPUE.

Ex Actis 12 Sociorum,

Ex *præmissis manifestissimum est, Acta non haberi alia pro Carpophoro Hispalensi, quam quæ dedimus supra, de Spoletino. Quod etiam aperte fatetur Bivarius in Commentario suo dextrino, ad annum* 308 *pag.* 359, *sic scribens :* Multa de S. Britio, *seu Brictio,* reperies in Actis sanctorum Martyrum Hispalensium Carpophori et Abundii apud Mombritium tomo I. *Antea quoque scripserat pag.* 319 : Aufert denique omnem dubitationem (*an videlicet Carpophorus et Abundius Hispali martyrio coronati sint*) quod in Actis eorumdem dicitur idem Judex Martianus multis plagis affecisse eo tempore S. Bricium, Martulæ episcopum. Constat vero Martulam (quæ nunc Mertola dicitur) in Hispania esse, XXX leucas ab E Hispali distantem. ut ad annum CCCVIII monstrabimus.

26 *Primo igitur hinc certum fit, eadem esse Acta, quæ ab aliis Carpophoro et Abundio, Spoletinis ; ab aliis, Hispalensibus tribuuntur. Deinde eadem Acta continent quoque gesta S. Brictii, deque eo agunt pluribus. Tertio constat Commentatori, Martulam, sedem Brictii episcopalem, in Hispania esse leucis triginta ab Hispali : ex quo concludi certo, putat ; etiam Carpophorum in Hispania et Hispali vixisse ac cæsum esse : quia de utroque in eisdem agitur Actis. Ego vero contrariam inde facio conclusionem. Monstravimus, quod Carpophorus Spoletinus ad Hispaniam referri non possit : unde sequitur, neque posse eo referre Brictium, cum Carpophoro in eisdem Actis conjunctum; neque sedem ejus episcopalem in Hispania quæri debere, sed prope Spoletum in Italia. Concludo item, nisi commonstrent Hispani, alios quoque novem Socios duodenariæ turbæ, in iisdem Actis commemoratos, apud se vixisse et pro sanctis coli (quod hactenus non præstiterunt) non posse ipsos ad se referre aut Brictium, aut Carpophorum, aut Abundium. Omnes quippe dicuntur simul venisse e Syria, simul appulisse Romam, simul concessisse in Umbriam Evangelii prædicandi causa, ibique mortuos* F *esse. De nullo autem fit mentio, quod in Hispaniam, nedum Hispalim profectus fuerit.*

ex quibus constat Spoletinum esse, uti et Brictium ;

27 *Videamus tamen, quid de Brictio commentetur Scholiastes Bivarius in gratiam sui Flavii Lucii Dextri, supposititii dicam scriptoris, an impostoris? Argumentum addicendi eum Hispaniæ, vel unicum, vel præcipuum, sumit ex civitate Martula, cujus episcopum facit Brictium, quamvis eum Dexter appellet* episcopum Eborensem. *Sed ubi terrarum sita est Martula?* In Hispania, *inquit pag.*359. Et non longe ab Hispali esse, satis ex Actis SS. Carpophori et Abundii deducitur, qui sub eodem Martiano Judice apud Hispalim passi sunt. *Id jam negavimus ac refutavimus. Pergit vero :* Martula, quæ nunc Mertula (*supra dixit* Mertola) in Lusitaniæ finibus, ad confluentem Annæ fluminis sita est... olim a Plinio et Ptolemæo, Myrtilis, seu Julia Myrtilis, dicta.

quamvis hic quoque adscribatur Hispaniæ.

28 *Quæro, quando Myrtilis, seu Julia Myrtilis, antiqua appellatio mutari cœperit in Martula aut Mertola, uti nunc appellari dicitur. An seculo Christi quarto ineunte? Quando floruit Eusebius Cæsariensis episcopus, ex quo innuit aut fingit Pseudodexter, se sua, quæ de S. Brictio et Martula civitate scribit, sumpsisse : an illo seculo exeunte? Quando verus Flavius Lucius Dexter, Præfectus Prætorii, floruit cum*

S.

quia Martulam, ubi vixit, in Hispania esse, scribit Dexter.

S. Hieronymo, qui suum illi de Scriptoribus ecclesiasticis librum dedicavit anno 392. *Neutrum credo. Tunc enim Romani adhuc in Bætica Hispaniæ dominabantur, inde non nisi anno* 420 *aut* 422 *a Vandalis expulsi. Uti autem ab his provincia Bætica*, Vandalitia, *et paulatim* Andaluzia, *nominari cœpit : ita diu post, antiquum nomen* Myrtilis *seu* Julia Myrtilis *in* Martula *seu* Mertola *transierit. Quid hinc concludas? Id primum, quod neque Eusebius, neque verus Dexter potuerint novisse, nedum scribere* Martulam *sive* Mertolam. *Secundum, quod homo ille, qui scripsit in suo Flavii Lucii Dextri chronico, videlicet Pseudo dexter; S. Brictium* civitate Martula in Lusitania *diem suum obiisse, impostorem esse, qui recenter mentitus est, verum et antiquum Dextrum, Prætorii Præfectum, in scriptis suis nominasse civitatem Martulam in Lusitania, quæ vivente illo, in Lusitania et totis Hispaniis nulla tunc fuit sub tali nomine.*

Martula a Martyrologis non ponitur in Hispania,

29 Martulæ *aut* civitatis Martulanæ *primam reperio mentionem fieri apud Martyrologos, qui seculo* VIII et IX *scripsere ; et sitam fuisse in Italia, vel ex apocryphis* XII *Sociorum Actis colligere est consideranti, omnes illic Socios Italiæ adscribi, atque alios Spoleti, alios Perusiæ, alios Martulæ, alios Carsulis consedisse, utique in Italia et fere in Umbria. Nullus certe Martyrologus civitates illas in Lusitania aut Hispania collocat. Id quod etiam inde concluditur, quia nullus in annuntiatione S. Brictii dicit, Martulam* in Hispania *sitam esse. Illud enim uti jam notare cœpimus in more positum habent Martyrologi, imprimis Ado et Usuardus, ut palæstris Sanctorum et locis, ubi vixerunt aut mortui sunt, in* Hispania *sitis, id ipsum claris verbis exprimant, dicendo :* Hispali apud Hispaniam. In Hispaniis civitate Hispali.

quia non addunt, more suo, in Hispaniis :

30 *Sic Ado, die* XXV *Julii.* In Hispaniis civitate Barcinona. VI *Augusti,* In Hispaniis civitate Compluto. I *ejusdem,* In Hispaniis civitate Gerunda. XV *Aprilis,* In Hispaniis civitate Cæsaraugusta. XXI *Januarii,* In Hispaniis civitate Tarracona. XXVII *Octobris,* In Hispaniis Abela civitate. *Item* XXIV *Julii, atque iterum* X *Decembris,* Apud Emeritam Hispaniæ civitatem. XIX *Aprilis* Caucoliberi Hispaniæ. XXVII *Junii*, Cordubæ in Hispaniis. XVII Novembris, civitate Corduba in Hispaniis *Quibus exemplis abunde declaratur modus loquendi Martyrologorum, ubi agunt de civitatibus Hispaniæ. Quidni igitur etiam scripsissent,* Martulæ apud Hispaniam ; *aut,* In Hispaniis civitate Martula, *aut quid simile; si putassent, civitatem illam in Hispania esse ?*

uti nec addunt, ad civitatem Hispolitanam.

31 *Ex eodem argumento conficias ; palæstram prædictorum martyrum Carpophori presbyteri et Abundii diaconi,* apud civitatem Hispolitanam *passorum, in Hispania quærendam non esse ; quia non additur a Martyrologis,* in Hispania. *Neque etiam potest civitas Hispolitana accipi pro* civitas Hispalis *aut* Hispalensis. *Patet ex Martyrologio Usuardi die* X *Decembris, ubi primam annuntiationem de SS. Carpophoro et Abundio sic orditur ;* apud civitatem Hispolitanam... *et continuo secundam de S. Eulalia virgine martyre, sic ;* In Hispania civitate Emerita... *tertiam vero de S. Julia convirginali S. Eulaliæ, hoc modo;* Eodem die apud præfatam urbem (*videlicet* Emeritam in Hispania) S. Juliæ *etc. Si Usuardus hic, per* civitatem Hispolitanam *intelligeret* Hispalensem in Hispania ; *utique non distinxisset ab illa, in sequenti annuntiatione, civitatem* Cordubam *per* τὸ in Hispania : *sed potius in prima scripsisset,* Apud civitatem Hispolitanam in Hispania : *et sequentem annuntiationem orsus fuisset per* Ibidem, *aut* in eodem regno, civitate Emerita, *passio S. Eulaliæ : quemadmodum in tertia annuntiatione dicit ;* Eodem die *et* apud præfatam urbem. *Hæc mihi quidem manifeste significant, Usuardum de situ civitatis Hispolitanæ in Hispania ne cogitasse quidem.*

Dexter eumdem scribendi modum male affectat.

32 *Observaverit quoque illam Martyrologorum consuetudinem addendi civitatibus Hispaniæ expressionem istam* In Hispaniis, *Pseudodexter, dum, ut videretur antiquior esse, quam est, illorum loquendi modum studiosius affectat, quam par est; identidem addens civitatum Hispaniæ nominibus propriis nomen* Hispaniæ ; *imo, sed minus prudenter, etiam nomen* Lusitaniæ ; *qua tamen voce Usuardus et Ado abstinent, provinciam Lusitaniæ sub generali appellatione* Hispania *complexi Exemplum affectationis nimiæ Dextri, habemus ad manum in elogio ; quod texuit S. Brictio, ponens Martulam* in Lusitania ; *prærterquam quod ibidem affectet ; plura Hispaniæ loca, antiquis Latinorum nominibus expressa, congerere. Adscribamus elogium ipsum :*

Elogium ejus de Brictio,

33 Civitate Martula in Lusitania (ut ex Martyrologio constat Eusebii Cæsariensis, quod jussu Constantini Imperatoris ille composuit) S. Brictius (ut creditur) episcopus Eborensis : qui comprehensus a Marciano Lusitaniæ Præside, pro fidei confessione multa perpessus est : qui prædicavit etiam ad Castulonem prope fluvium Tagum, qui illam urbem præterfluit. Deinde rediens Segismônem, Vaccæorum urbem, ubi prædicaverat prius et postmodum prædicavit ; peragrataque tota ferme Hispania, Martulam reversus, a præfato judice comprehenditur. Deinde in equuleo torquetur : post in carcerem conjicitur : ac deinde suborto gravi per urbem terræ motu, pariete corruente Martianus deprimitur. Deinde S. Brictius a Petro (quidam putant) episcopo Bracarensi, et ab Angelo exhilaratus ; a custodia publica educitur, longeque ac late per Bæticam, Lusitaniam et Terraconensem prædicans, ad suam urbem reversus, VII Idus Julii plenus dierum et Sanctorum operum ad cœlum victor commigrat : adstantesque confirmant, ejus animam, instar candidissimæ columbæ, pulcherrimis meritis locupletatam, evolasse. *Ecce totum Dextri de Brictio elogium, amplius sane et distinctius, quam ullus habeat Martyrologorum, discrepansque plurimum a Brictii Actis apud Mombritium in SS. Carpophoro et Abundio. Pars ejus dimidia concordat cum Actis et Martyrologiis. Pars altera (quatenus Hispanica tangit) omnino discrepat ; et ignota semper fuit omnibus, antequam Dextri Chronicon prodiit in publicum annis abhinc circiter centum.*

cum Adoniano collatum,

34 *Finem imponamus commentario huic, repetendo hic textum Adonis (quamvis ejus, et reliquorum Martyrologia jam retulerimus supra in S. Brictio) ut propius ad manum sit et cognoscatur clarius, in quo elogium istius Martyrologi antiqui, discrepet a Dextrino. Sic habet Ado.* In civitate Martulana, S. Brictii episcopi et confessoris, qui sub Judice Martiano, os lapide contusus est, et in equuleo crudelissime excluciatus, in Domini confessione perdurans, in carcerem trusus est. Nocte autem terræ motu gravi civitas concussa, inter alios plures etiam Martianum occidit. Et Christi confessor ab Angelo sancto et a beato Petro Apostolo visitatus, atque ad prædicandum Evangelium confortatus, magnas populorum credentium multitudines omnipotenti Deo lucrifaciens, quievit in pace. Cujus animam viderunt adstantes in specie columbæ niveæ cœlo recipi. *Hæc ipsa sic etiam leguntur apud Notkerum.*

differt in multis.

35 *Ex hoc Adonis elogio, cum Dextrino collato, facile observatu est, quid Pseudodexter in rem suam addiderit elogio suo, supra Martyrologia et Acta ipsa. Solus ille, collocat Martulam* in Lusitania. *Solus facit Brictium episcopum* Eborensem ; *et Martianum* Lusitaniæ *Præsidem ; et S. Petrum Apostolum interpretatur,* S. Petrum episcopum Bracarensem esse. *Addit quoque nominatim civitates et provincias Lusitaniæ Hispaniæque, ubi Brictius prædicaverit Evangelium,* Castulonem prope fluvium Tagum ; Segisamonem

A monem Vaccæorum; Bæticam, Lusitaniam, Terraconensem provinciam. *Hæc si prius quam Martyrologia, et seculo* V *ineunte, conscripta fuerunt tam distincte; putatne Martyrologos antiquos, qui unam elogii Dextrini partem compendio complexi sunt; alteram, quæ ad Hispaniam et distinctam locorum notitiam, Martyrologis maxime necessariam, spectat, prætermissuros fuisse?*

et non est antiquum.

36 *Si dixeris, illos non habuisse elogium hoc Dextri, sed aliud quodpiam scriptum, in quo res Hispanicæ desiderabantur: bona dabis verba. Sed, quodnam illud scriptum a Dextrino diversum, si Dextrinum tam est antiquum? Neque enim prætendis, elogium Dextri et totum ejus Chronicon, eodem tempore, quo consarcinatum fuisse fingitur, latere cœpisse, et latuisse secula fere* XII *integra, sic ut nulli Martyrologorum, qui grandi Sanctorum numero inde fastos suos augere potuissent, fuerit cognitum. Ego sane imaginor mihi, Chronicum Dextri, antiquius non esse, quam a tempore, quo prodiit per typos in lucem. Quod probare multis possem, sed non est hujus loci; quamvis tamen elogium, quo de loquimur, eo conferre aliquid argumenti possit. Qui hoc pluribus ostensum videre cupit, adeat Concilia Hispaniæ, a Cardinali d'Aguirre non ita pridem illustrata et edita Romæ:* B *nec non Bibliothecam Hispanam Nicolai Antonii; legatque invectivas, quas illi in Dextrum torquent; et facile cognoscet, quam subdolus impostor Dexter ille fuerit. Qui tamen posterioribus Hispanorum scriptoribus multis pro oraculo habetur, ad ludibrium nationis suæ.*

PARS TERTIA

De argumentis in favorem Hispanorum, pro et ex Pseudodextro allatis: deque translatione S. Abundii.

Argumenta Tamayi pro Hispalensibus.

V*arii varia scriptores Hispani conferunt, quibus sibi vendicent, tum sanctos Carpophorum presbyterum et Abundium diaconum, martyres; tum sanctum Brictium, episcopum confessorem: quos jam diximus, et probavimus ex Martyrologiis antiquis, spectare ad provinciam Italiæ Umbriam; atque inter* XII *Socios, e Syria advenas, numerari. Plerorumque, aliter scribentium, antesignanus est, Flavius Lucius Dexter, in Chronico suo omnimodæ historiæ, a Francisco Bivario Lugduni anno* 1627 *edito, atque amplis commentariis illustrato. Hunc Dextrum et Commentatorem ejus passim secutus,* C *Joannes Tamayus Salazar, colligit inde et aliunde, quidquid potest; ad ostendendum, Carpophorum, Abundium et Brictium supradictos, Hispanorum Sanctos esse, et sua dicta veluti ex oraculo pronuntiat. Audiamus.*

sumpta perperam a voce Hispalitana,

38 *Tomo* 6 *Martyrologii Hispanici die* 20 *Decembris pag.* 450, *sic incipit:* Valde controversum est inter Hispalenses Hispaniæ et Spoletanos Umbriæ scriptores, circa verum locum palæstræ SS. Carpophori et Abundii martyrum: cui controversiæ ansam præbuit lectio varians in codicibus vetustis Martyrologiorum; quibus aliquando Hispalitani martyres, aliquando Spoletani nuncupantur. *Diximus jam nos, in Martyrologiis antiquis non vocari* Hispalitanos, *sed* Hispolitanos: *et scriptoribus aliis ecclesiasticis illorum temporum potius* Spolitanos, *quam* Spoletanos *fuisse nuncupatos: et utraque voce* Spoletum *Umbriæ significari.*

ex Beda et Dextro,

39 *Prosequitur Tamayus: Pro nostris Hispanis stant venerabilis Beda, hac clausula;* Apud Hispalim civitatem, sanctorum martyrum Carpophori presbyteri et Abundii diaconi, qui *etc. Jam negavimus, Bedam ipsum id scripsisse. Tum producit, præter Dextrum suum ejusque sequaces, qui millius hic fidei sunt, silvam scriptorum aliorum, qui proximis hisce* D *duobus seculis floruerunt; quorum antiquissimus, seculum Christi* XIV *non excedit. Quid hinc expectes, absque auctoritate probati auctoris, de veritate historiæ primorum Christi seculorum?*

ex Actis et Baronio,

40 *Tum inquit:* Acta Carpophori et Abundii, ex nostris scriptoribus *Hispanis* dabimus. Nam quæ Mombritius et Ferrarius referunt, multa correctione digna: et apocrypha continere videntur. Ideo ea, et merito, respuit Cæsar Baronius, qui aliis omissis, Hispalensium opinioni detulit. *Non fida hæc interpretatio verborum Baronii, qui tantum concludit; suum non esse, expensis utriusque partis rationibus, definire;* quorum potiora sint jura, et quibus causa adjudicanda sint, *Umbrisne, an Hispanis: neutris quidquam deferens præ alteris.*

ex Actis ite a Tamayo collectis,

41 *Post hæc proponit Acta ex suis scriptoribus Hispanis, contemptis Actis, quæ apud Mombritium extant et conveniunt cum Actis* XII *Sociorum Syrorum; quia nempe nimis manifeste constituunt Sanctorum palæstram in Umbria et locum supplicii ibidem prope Fulginium. Qualia vero sunt quæ proponit? Collecta ex variis scriptoribus. Et hi scriptores, unde sua hauserunt? Ex ipsis Actis, quæ contemnit Tamayus, Mombritianis; prætermittentes nonnulla, quæ Italiæ tantum conveniunt,* E *ac transferentes martyrii palæstram ex Umbria Hispalim. Gesta alia utrobique sunt eadem; iidem imperatores, Diocletianus et Maximianus, idem judex Martianus; eadem tormenta sæpe iterata; eadem mors, per abscissionem capitis.*

ex loco depositionis

42 *Post mortem porro, quid corporibus factum? Acta apud Mombritium dicunt:* Erat in civitate Fulginea matrona quædam christianissima, Eustachia nomine; cui apparuit in somnis Angelus et dixit: Surge et vade in suburbana civitatis milliario uno, ad locum qui dicitur, Thanaritanum; et collige corpora Sanctorum, quæ ibidem inveneris; et condiens corpora aromatibus, digne ea sepulturæ trade. Quæ continuo somno surgens, ad locum, quem ei Angelus Domini demonstraverat, properavit; invenitque corpora sanctorum Carpophori sacerdotis et Abundii levitæ inhumata: collegitque ea et magna cum reverentia sepulturæ tradidit. Ubi usque in præsentem diem restituitur cæcis visus, surdis auditus *etc.*

sacrorum corporum,

43 *Hæc Hispaniæ non favebant, nec habuerunt scriptores ejus alia de suo Carpophoro quæ substituerent. Quapropter Tamayus sua generalibus terminis sic absolvit:* Sanctorum corpora, a fidelibus collecta et humili loco sepulta sunt, donec ad honorationem F translata, quieverunt ad usque Hispanicum excidium; quo a Christianis abscondita, ne in Saracenorum manus devenirent; adhuc latent. *Lateant quoque Tamayi de suo Carpophoro scripta, donec corpora ejus et Abundii inveniantur Hispali, tunc forte aliquam habitura fidem. Atque altius lateat epitaphium utriusque, quod in codice suo MS. Carminum, ait, inveniri; conditumque credit a Sabino, Carpophori in episcopatu successore. Mihi vero illud nihil antiquitatis sapit, et antiquum non esse, vel sola vox* Divus, *quæ bis ibi repetitur, commonstrat; sonabat illa istis temporibus aut deum gentilium aut imperatorem; numquam sanctum Martyrem Christianorum. Imo usus Ecclesiæ illa diu abstinuit in posteriore significatione; et Breviarium Romanum Sanctos suos numquam vocat* Divos, *nisi forte in uno alterove Officio recens ei additorum. Nempe postquam a duobus tribusve seculis resuscitari cœpit Latinitas, ejusque cultores vocem* Divus *a prisca significatione transtulerunt; minus recte, ad Sanctos nostros. Credidero igitur ego, totum Tamayi carminum codicem MS. (alibi enimi sæpe alia, veluti antiqua epitaphia, indidem promit æque insulsa) alterius Pseudodextri partum esse potius, quam epitaphium illum esse tam antiquum. Ipsum, tute lector, hic accipe, lege et judica de antiquitate ejus.*

AUCTORE C. J. ex epitaphio,

A 44 Carpophorus jacet isto almus sub marmore [Præsul;
Nec non et Abundi pignora sacra jacent.
Hispalis ipsa duos nutrivit Romula Divos,
Ipsaque martyrio hos coronare vidit.
Præsidis angores sic sustulit Almus uterque,
Omnia quod prorsus despicit ultro flagra :
Carceris haudquaquam potuit mœstitia, Divos
Conturbare diu, cum Deus adstet eis.
Tandem, postque truces cruciatus, colla dederunt
Mucroni, excelsus martyr uterque simul.
Corpora Christicolum cœtus sublata recondens
In tumulo; tandem post venerata cluunt.

ex Actis S. Brictii.

45 *Hactenus sua de Carpophoro et Abundio, quæ probatissima judicat, Tamayus; et subjungit eadem fiducia, quæ sequuntur :* Quatenus ad oppositiones, ab Italis scriptoribus factas, circa locum palæstræ, jam ad amussim fecimus satis, cum de S. Brictio Eborensi, ad Myrtilim Lusitaniæ confessoris titulo venerato; egimus supra tom. 4 die IX Julii, pag. 100 et 101 : ubi eruditus multa scitu digna ediscere poterit. *Modestius quæso. Et ego ediscere cupio, sed veritatem, non nugas. Adeo locum citatum de Brictio;* B *quia et is ad propositum hoc nostrum spectat. Lego scripta et probationes, quæ* suadentur, *inquit,* ex receptissima sententia Hispanorum *et* pro se habent auctoritatem Flavii Dextri in Chronico. *Sat legi. Dextri auctoritas, cui ceteri fere innituntur, nulla est, nisi mendax : et reliqua ibi dicta, satis jam refutata hic sunt. Pergamus ad potiora.*

Sepultura apud Fulginium, certior

46 *De sepultura sacrorum corporum Carpophori et Abundii apud Fulginium in Italia, distinctior est relatio in Actis Mombritianis, quam sit ulla in scriptoribus Hispanis de sepultura Hispali in Hispania. Legitur quoque in illis,* usque in præsentem diem, *quo conscripta fuerunt Acta, ad sepulcrum illorum prope Fulginium patrari miracula : corpora vero, quæ Hispali condita fuisse dicuntur absque tam prisca auctoritate, quam sunt Acta Mombritiana; jam ab annis mille latent, omnibus ignota; uti fatetur Tamayus. Adde quod constet ex probis monumentis, corpus S. Abundii, anno 850, aut forte sequente, Fulginio translatum fuisse ad monasterium Bercetanum in monte Bardone diœcesis Parmensis in Italia. Utri igitur loco Sancti isti potissimum adscribendi sunt, Hispaniæne an Italiæ? Atque ut ne dubites de veritate translationis memoratæ, juvabit ipsam ejus historiam ex duobus nostris MSS. subnectere.* C *Alterum depromptum est ex Legendario membraneo MS. D. Carolis Strozzi Senatoris Florentini num. 5, fol. 229. Alterum nescio, quo ex loco allatum. Ambo, inter se collata, comperio plane similia esse, nisi quod in posteriori paucula legantur, quæ desunt in priori; eaque his signis [ ] distinguam.*

et probata ex translatione S. Abundii, inde facta.

ACTA

Translationis S. Abundii Diac. Fulginio Bercetum facta an. DCCCL.

Ex Legendario MS. Strozziano.

Tiberio Ablati Bercetano

Temporibus invictissimorum Imperatorum *a* Ludovici et Lotharii fuit quidam venerabilis Abbas, Tyberius nomine, monasterii *b* Berceti, quod est situm in cacumine montis, cui nomen est Bardo *c*. Hic cum sui cœnobii ecclesiam, justa quod necessitas commissæ sibi congregationis exigebat, aliquantulum in longum porrexisset, quæ prius erat modica, vel vix capiens fratrum collectam; placuit, ut sub altari ejusdem basilicæ, pararet congruum locum quo poneretur corpus S. Moderanni *d*, quod istic ad lævam altaris jacet humatum. Sed non prius viri ossa mutanda, prædictus Abbas dignum statuit, quam hoc precibus a Domino peteret, utrum fieri D deberet an non.

apparens S. Moderannus,

2 Assumptis ergo secum religiosis fratribus, jejuniis et obsecrationibus cœperunt voluntatem Dei et prædicti famuli Christi Moderanni quærere. Tertia autem nocte jam fatigato patre monasterii, et ex jejunio lasso, cum ad ostia ecclesiæ propter rem, quam quærebat, excubaret; apparuit ei, niveis indutus vestibus, ab ecclesia egrediens vir senex; qui cum egrederetur, Abbatem ita cœpit increpare; Quid est quod me tanto labore quæris? Cur me non sinis? Abbas respondit. Quis es Domine, qui mihi talia tristibus verbis loqueris? Ego sum, inquit, Moderannus, quem tu quæris. Et Abbas respondit ei : Volebam, Domine, corpus tuum in locum, quem tibi paravi, transferre; [et debito ibi honore obsequium præbere ;] ut apud Dominum pro meis erratibus pius intercessor existeres. Tunc ait illi S. Moderannus : Bona quidem est in te, o Frater, voluntas : sed mihi, scito, illum locum non esse concessum. Abundio autem martyri dabitur sarcophagus, quem pio amore parasti. Nam me urna propria dormientem servabit.

negat suum corpus loco movendum

E 3 His dictis evanuit; et Abbas a somno surrexit, vocatisque illico, quos petitionis suæ socios fecerat, fratres : rem visam retulit, atque mœrens ait : Scio modo, quia non sumus accipere digni, quod quæsivimus indigni. Nam S. Abundium, de quo responsum accepi, apud urbem Romam cognovi esse humatum : nobis ergo Sergius Papa *e* Romanus nequaquam super hoc assensum præbebit. Tunc venerabilis pater cum fratribus, spe sua frustratus, desiderium habitum pene in oblivionem duxit [et monasterii sui solito more quotidianam cœpit agere curam.] Sed omnipotens Deus famulum suum nolens contristare, eique quod diu quæsierat, petitionis ejus effectum misericorditer volens largiri, licet non statim, postea tamen concessit.

sed promit corpus S. Abundii.

4 Igitur evoluto multo tempore contigit, eumdem Abbatem ad sedem regiam ire, quæ est urbis Papiæ; ubi tunc piissimus Imperator Lotharius jusserat Episcoporum Comitumque magnum venire conventum *f*, inter quos et Fulgineæ civitatis Dominicus *g* Episcopus affuit, qui reverendissimo Tyberio idem ante familiaritate conjunctus erat. Igitur cum in F unum venerabilium virorum venisset congregatio; illi, sicut moris est, alterutrum cœperunt interrogare, qualiter circa unumquemque res ageretur officii sui. Nam et cum præfatus Abbas venerabilem jam dictum Episcopum fraterno amore alloqueretur, inter cetera studuit interrogare, dicens : Rogo te, pater; narres mihi, si in tua diœcesi est alicujus sancti corpus humatum. Cui Episcopus ait : Etiam, plurima. Ad quam vocem Abbas, velut a somno surgens, vultu hilari dixit ad eum : Et qui sunt illi, quorum sancta membra habetis? Tunc memoratus Episcopus cœpit dicere; Habemus corpus S. Abundii, S. Carpophori *h* et aliorum, qui cum eis passi sunt. Quod audiens prædictus Abbas, gratias egit Deo in corde suo : quoniam quem per revelationem audierat sibi promissum, per Episcopum, loco quo esset, agnovit ostensum.

Illud ei in concilio Papiensi donatur ab Ep. Fulginate anno 850,

5 Statim ergo cum multis precibus venerabilis Abbas cœpit rogare Episcopum, ut sancti martyris Abundii ossa veneranda sibi donaret, dicens ea se velle in monasterium suum transferre. Cui sine mora Episcopus assensit et postulata concessit. Ut autem sacer ille conventus disjunctus est, et vir Dei Tyberius ad monasterium rediit suum, sine mora parans, quæ in via erant necessaria, ad venerabilem Episcopum perrexit, et corpus prædicti martyris, ab eo tulit, atque ad monasterium honorifice, velut qui invenit spolia multa, exultans reportavit; recondens

paulo post traditur ac transfertur.

A recondens illud cum hymnis et laudibus sub altari Dei, in loco quem olim paraverat.

Miracula tunc facta 6 Sed rem miram dicam, quod cum adducerentur reliquiæ sacri corporis, illic accidit. Igitur cum prædictus Abbas ab urbe, in qua sacrum corpus accepit, inciperet proficisci, adhuc venerabili Dominico Episcopo secum posito, ecce subito illic quidam, ejusdem patris diaconus, in sindone munda sancta ossa in ulnis gestans, videt repente aforis in eadem sindone cincinnos sanguinis pendere, acsi eadem hora sanctus ille martyr gladio percussus fuisset: nullam tamen ad terram defluere vel modicam guttam. Servatur quoque hodie sindon illa, sacro cruore perfusa, velut tincta in sanguine, in eodem monasterio.

in energumena, 7 Cum deinde idem Pater egressus, monasterium attenderet, venit ad mœnia Lucæ, per quam urbem ei transitus erat: ubi cum aliquantulum quiesceret cum suis, ut vires reciperet, repente dæmoniaca sanctimonialis quædam adducta est, et appropiatis ad eam reliquiis Martyrum, ab ea dæmon est expulsus; et gratias agens Deo, quo venerat vincta, rediit mente soluta. *in cæco,* Quidam etiam cæcus, fide plenus, B accessit in via ad sancti Martyris corpus, et mox visu recepto, reversus est in domum suam, magnificans Deum. Illud vero non sileam, quoniam unus *in febricitante.* ex hominibus Patris ejusdem; cum in via febribus vexaretur, accessit ad vas, quo sancti Martyris membra ferebantur, sub quo paululum dormiens, ita sanus a somno surrexit, ac si hunc febres numquam tetigissent.

Transiens aquam, non madefit. 8 Decreverat autem idem Pater, ut usque ad monasterium, sacrum Sancti corpus in humeris fratres deportare cum hymnis debuissent: quod cum facerent, rogavit eumdem Patrem quidam, qui obviam eis occurrerat, ut sibi aliquantulum liceret ossa Martyris ferre: cui dum concessum fuisset, et jam ad quoddam flumen, cui nomen est *i* Ansar, pervenisset, illic ingressus vestitus, usque ad ilia alvei aquam habens, ita vestimenta ejus, qui undas per medias transierat, sicca et absque ullo humore apparuerunt, velut si aqua ea non tetigisset.

Femina in Sanctum injuria, punitur, 9 Aliud refertur signum, quod factum est juxta monasterium Patris Tyberii, cum, sicut dixi, idem Pater studeret sanctum Dei Martyrem solennius transferre, transmisit nuntium ad fratres in cœnobio, per quem mandavit, ut nihil operis eo die agerent in C agris, quo ipse ad monasterium erat venturus cum corpore sancto; sed neque ullus de hominibus illorum, quibus erat servitium impositum, ut labores fratrum colligerent et in monasterium reconderent. Nuntius igitur ad monasterium venit; impleta est jussio magistri; cui omnes fratres obviam cum vexillis et cereis exierunt, et ab eo Martyrem Domini susceperunt. Sed quædam femina rustica despexit patris fratrumque imperium. Hæc nec obviam sancto pro- D peravit corpori, nec ab opere agri manum retraxit: *AUCTORE C. J* imo subsannans dixit. Quis est iste Sanctus, quem huc deferunt, ut propter eum opera mea relinquam? Hæc mihi veniant, si fecero.

10 Necdum verbum compleverat, et jam articuli manus, in mediam palmam defixi, ita obriguerunt, *et pœnitens curatur:* ut territa clamaret, heu misera illa! Nec valeret amplius operari, nec valeret extendere manum. Adducta est tunc ad sanctum Martyrem et ad venerabilem Patrem; quæ dum diu prostrata humo hærens, flens, et pectus pugnis percutiens, misera jaceret, promittens jurejurando Martyri, numquam se ultra violaturam dies solennes; tandem aliquando misertus est ejus venerabilis Pater, præcepitque fratribus, ut pro ejus stultitia Deum precarentur, quatenus et ei daretur salus, quam perdiderat; et deinceps vitaret esse, quod fuerat. Fecerunt fratres quod jusserat Pater, et deinceps pristinæ reddita est sanitati.

11 Ventum est igitur cum corpore sacro ad monasterium, sed prius quam portam illius intrassent, *item epilepticus.* epilepticus quidam sancto Martyri obviam inter cæteros, qui advenerant, occurrit, et statim sanus factus, choro Dominum laudavit junctus, et pro sanitate sua E immensas cœpit reddere grates. Sit igitur Patri et Filio et Spiritui Sancto laus, gloria et jubilatio, per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Ludovicus pater et Lotharius filius, simul imperarunt usque ad annum* 840; *quo pater obiit die* 20 *Junii. Igitur jam antea Tiberius fuit abbas Berceti.*

b *Situs loci hic satis indicatur in* monte Bardone, *estque in diœcesi Parmensi versus Orientem.*

c *Tractus Apennini inter Galliam Cispadanam et Tusciam in ducatu Parmensi.*

d *Hujus Sancti memoriam aut nomen alibi nondum inveni. Siquis suppeditare possit, rem gratam nobis præstabit.*

e *Est hic Sergius secundus, electus anno* 844; *præsedit annos tres et paulo amplius.*

f *Habitus fuit conventus ille, sive, ut alii vocant, Concilium anno* 850.

g *Hunc scribit Ughellus in Episcopis Fulginatibus a Leone Papa quarto confirmatum fuisse anno* 850. *Quod si factum est, ut debuit, initio dicti anni; potuit concilio Papiensi interfuisse Episcopus.*

h *Hinc innotescit, Abundium illum, de quo hic agimus, esse Diaconum et fuisse socium S. Carpophori presbyteri.* F

i Ansar, *aliis,* Anser, Auser *etc. ex Apennino monte, meridiem versus defluens, postquam Lucanam ditionem percurrit, in mare infunditur. Vulgo nunc dicitur* Cerchio.

CAPUT VIII.

DE S. PROCULO DUODECIM SOCIORUM UNO

EJUSQUE HOMONYMIS ALIQUOT SANCTIS

AC DUOBUS VALENTINIS

INTERAMNÆ EPISCOPIS.

§. I. De tribus Proculis Interamnensibus, qui diebus XIV Februarii, XIV Aprilis, et I Decembris, inscripti Martyrologiis leguntur.

Interamna tres numerat Proculos sanctos, *Proculi per Umbriam reliquamque Italiam plures recensentur sancti; et civitas Interamnensis sola, ternarium sibi eorumdem numerum vendicat apud Franciscum Angelonium in Historia Interamnate; Ludovicum Jacobillum tomo* 1 *Sanctorum Umbriæ; Philippum Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ: meminitque eorumdem etiam Martyrologium Romanum. Res admodum implicata est,*

A *est, ejusque tractatio multis exposita obtrectationibus; prosequenda tamen studio veritatis.*

AUCTORE C. J.

2 *Tres Proculos prædictos, claritatis simul et brevitatis causa, distinguemus inter se per tria Alphabeti elementa,* A, B, C : *per Proculum* A, *significaturi illum, qui in Martyrologio Romano ad diem* XIV *Februarii, cum sociis suis Ephebo atque Apollonio, subjungitur S. Valentino Interamnensium episcopo, cujus corpus, Romæ passi, ille cum prædictis Sociis, inde Interamnam detulit, ibique sepelivit. Per Proculum* B, *intelligam illum, cujus memoria in eodem Martyrologio recolitur* XIV *Aprilis; et in aliis Martyrologiis antiquissimis etiam Socios habet Ephebum atque Apollonium et alios. Per proculum* C, *designabo illum, qui pariter in Romano aliisque reperitur, Kalendis Decembribus, tamquam episcopus et martyr, gladio Totilæ regis, abscisso capite coronatus.*

Martyrologio Romano notos,

3 *Possunt his addi adhuc Proculi duo, Bononiæ martyres; alter miles, tempore gentilium; alter episcopus, tempore Arianorum Italiæ regum, passi : quorum sacra corpora gloriatur se habere civitas ista; unoque et eodem die, primo Junii, annuum utriusque festum agit. Sed de his postea seorsim; nunc de Interamnensibus. Martyrologium Romanum de Proculo*

quorum inde elogia proferuntur.

B A *sic loquitur* XIV *Februarii :* Interamnæ, S. Valentini episcopi et martyris, qui... decollatus est *Romæ* jussu Placidi Urbis Præfecti. Ibidem sanctorum Proculi, Ephebi et Apollonii martyrum, qui cum ad corpus S. Valentini vigilias agerent, jussu Leontii consularis comprehensi, gladio cæsi sunt. *De Proculo* B *die* XIV *Aprilis* : Interamnæ S. Proculi episcopi et martyris. Item S. Domninæ, virginis et martyris, cum Sociis virginibus coronatæ. *His alibi etiam alii junguntur Socii cum* Ephebo *atque* Apollonio. *De Proculo* C, *Kalendis Decembribus in editione Antuerpiensi anni* 1613 *cum Notationibus Baronii, legitur :* Interamnæ (*in aliis editionibus, ante et post prædictum annum Antuerpiæ curatis, constanter legitur*, Narniæ) sancti Proculi episcopi et martyris, qui post multa egregia opera a Totila Gothorum rege jussus est decollari.

§. II. An Proculus *A* et Proculus *B*, una eademque, an diversæ personæ sint : et hic etiam episcopus.

C **D***e Proculo* A *et condiscipulis ejus Ephebo atque Apollonio, una cum ipso, a S. Valentino Interamnensi episcopo, Romæ conversis, veteres quoque Martyrologi passim agunt; suntque in duplici classe. Alii, eorum meminerunt ad diem* XIV *Februarii, occasione S. Valentini episcopi Interamnensis, a quo conversi Romæ fuerunt, ejusque, ibidem paulo post martyrium passi, venerandum corpus inde transtulerunt Interamnam et ibi sepeliverunt. Iidem iterum die* XIV *Aprilis meminerunt saltem* Proculi *et* Domninæ *cum Sociis Interamnæ passorum. Hujus classis sunt, Beda vulgatus, Ado, Notkerus et multi recentiores. Alii, die* XIV *Februarii de S. Valentino prædicto egisse contenti, de discipulis ejus Proculo, Ephebo atque Apollonio, ibi tacent : sed die tantum* XIV *Aprilis eos referunt; et multi quidem Proculum solum cum nominata jam Domnina et Sociis : quidam ei præterea adjungunt condiscipulos* Ephebum *atque* Apollonium : *aliqui etiam alios addunt martyrii Socios. Atque hujus secundæ classis sunt S. Hieronymus, Usuardus, et sexcenta Usuardi variis in ecclesiis descripta auctaque Martyrologia, Atrebatense, Antuerpiense domus professæ nostræ, Remense, Danico-Franciscanum, Lovaniense, Ultrajectinum, Albergense, aliud Centulense S. Richarii, aliud in Alsatia auctum, duo item Parisiensia monasterii S. Germani; omnia MSS. et vetusta : in quibus die* XIV *Februarii nihil de Proculo aut Sociis ejus ullis.*

Proculus A, martyr Interamnæ cum Ephebo et Apollonio

in antiquis Martyrologiis recolitur

5 *Auctores primæ classis, quatenus* XIV *Februarii de Proculo agunt, præ oculis habuerunt Acta S. Valentini, magistri ejus; ex quibus huic amplum elogium texentes, multa de tribus discipulis admiscent. Elogium illud opportune huc adducetur ex Beda atque Adone, eadem sententia et iisdem propemodum verbis, ita scribentibus :* Natale S. Valentini Interamnensis episcopi. Qui tentus a paganis, ac virgis cæsus, et post diuturnam cædem custodia mancipatus, cum superari non posset, mediæ noctis silentio ejectus de carcere, decollatus est jussu furiosi Placidi, Urbis Præfecti. Tunc (*Ita continuant cœptum sermonem, tam Beda, quam Ado, prædicti ex antiquis ipsius Valentini Actis*) Tunc Proculus, Ephybus, et Apollonius, discipuli ejus, transferentes corpus ejus ad suam ecclesiam Interamnæ urbis, noctu sepelierunt. Ubi cum quotidianis vigiliis incubarent, tenti a gentilibus, custodiæ sunt traditi, Consulare Leontio. Quos ille jussit noctis medio suis tribunalibus præsentari; et cum a fide revocari, nec blandimentis, nec minis, possent; jussit capite cædi. Qui non longe sunt a corpore S. Valentini sepulti. D

die 14 Februarii,

6 *Iidem primæ classis Auctores, quatenus* XIV *Aprilis de Proculo agunt, æque ac tota classis secunda, videntur antesignanum sequi S. Hieronymum; qui* XIV *Februarii, ubi de S. Valentino, Proculum et condiscipulos ejus non memorans;* XIV *Aprilis illos cum plurimis aliis sociis in vetustissimo Martyrologii sui apographo Epternacensi, cujus exemplum penes nos fuit MS., atque inde impressum legi potest apud Florentinium pag.* 435, *sic enumerat :* Interamnæ, Apolloni, Fevi, Optati, Saturnini, Macariæ, Corneliæ, Conditoris, Tituli, Proculi, Valentini, Producti, Livini, Domninæ virginis cum suis virginibus. *Hæc, inquam, videntur fons esse, unde posteri utriusque classis scriptores, alii plura, alii pauciora nomina derivarunt in Martyrologia sua.* E

item 14 Aprilis

7 *Beda vulgatus, Ado, et multa Usuardi ecgrapha passim legunt* XIV *Aprilis :* Interamnæ, S. Proculi martyris. Item S. Domnæ (*aliis* Domninæ*)* virginis, cum sociis virginibus coronatæ. *Martyrologium MS. Rhinoviense habet tantum* Apollonium. *Richenoviense;* Apollonium, Proculum, Valentinum, Marciam. *Augustanum S. Udalrici, et Parisiense Labbei;* Proculum, Optatum, Corneliam. *Barberinianum;* Proculum, *et* Valentinum. *Tamlachtense pervetus, ex Hibernia allatum, habet omnia fere nomina, quæ Hieronymus, Usuardus, Coloniæ anno* 1490 *aliquanto auctior impressus, ita legit* : Interamnis, Beati Proculi, et Mephebii, et Apollonii martyrum, discipulorum S. Valentini episcopi et martyris, sub Consulari Hennutio decapitatorum. Item S. Domninæ virginis, cum virginibus coronatæ. *Aliæ duæ Usuardi editiones, ibidem curatæ anno* 1515 *et* 1522, *postquam communem formulam,* Interamnis, B. Proculi martyris. Item S. Domninæ cum suis virginibus coronatæ, *recitarunt; continuo subjungunt :* Item cum S. Proculo præfato, discipulo S. Valentini episcopi et martyris passi sunt Mephibius et Apollonius condiscipuli ejus, sub Consulari Hennucio. *Mephibius Adoni ac Bedæ supra, est* Ephybus; *Baronio,* Ephebus; *aliis,* Febus *et* Fevus. *Hennutius, alibi* Licinius; *Ferrario,* Leonicus; *plerumque, ex vita S. Valentini scribitur* Leontius. F

cum aliis Sociis,

8 *Habemus ex præmissis binos Proculos, Ephebos atque Apollonios martyres Interamnæ, unos quidem* XIV *Februarii, alteros* XIV *Aprilis, de quibus mox videbimus, an fuerint utrique etiam discipuli S. Valentini. Interim citatus Hieronymus tertios quoque commemorat eorumdem nominum martyres die* XVIII *Aprilis veluti Romæ passos, his verbis :* Romæ, Eleuteri et Antiæ matris ejus; Parteni, Caloceri, Fevi, Proculi, Apollonii,

atque iterum die 18 ejusdem :

A Apollonii, Fortunati, Crispini, Expediti, Mappalici, Gagi. *An hi quoque discipuli S. Valentini? In istum Hieronymi locum jam pridem commentati decessores nostri ad dictum diem* XVIII *Aprilis, subtimide rem agunt, non ausi affirmare, martyres, qui SS. Eleutherio atque Anthiæ matri ejus, ibi subjunguntur, una cum ipsis, aut eodem etiam loco ac die passos esse : qua* de nonnullis, maxime de Apollonio et Calocero, merito, *inquiunt,* veremur, ne hic sit Brixiensis martyr; iste Romanus quidem, sed passus sub Commodo : de quibus hoc ipso die propriam venerationem habentibus, seorsim agitur. *Quidni eodem merito non vereamur nos quoque,* Febum, Proculum *et* Apollonium *Eleutherio et Antiæ Socios dare; et eodem loco, id est Romæ, passos asserere? Cum nulla illorum memoria in horum Actis reperiatur; sciaturque, tres, eorumdem saltem nominum, martyres Interamnæ passos esse. Quid igitur ni possit putari, excidisse in textu nomina civitatum, et sic plerosque martyres perperam adscribi Romæ? Intellectu facilior res erit, si ante Calocerum ponatur,* Brixiæ, *et ante Febum,* Interamnæ; *sic ut saltem tres proxime sequentes,* Febus, Proculus *et* Apollonius, *ad illam civitatem referantur, si non et* B *ceteri, qui sequuntur : et* Calocerus *referatur ad Brixiam, ubi revera illo die colitur talis nominis martyr. Per* Apollonium *ibi intelligere malunt Decessores nostri Senatorem Romanum et egregium Christianæ Religionis defensorem, eodem die Romæ quidem, sed alio anno, sub Commodo imperatore passum; quam adscribere eum societati Eleutherii ac Antiæ. Recte quidem illi : verumtamen id non impedit, quominus per idem nomen intelligi etiam possit Apollonius, Proculi et Ephebi condiscipulus; quandoquidem proxime cum iisdem ibi conjungitur.*

9 *Mirum quidem videri possit acmihi videtur; Proculum, Ephebum et Apollonium,* XIV *Aprilis Martyrologio Hieronymiano adscriptos, iterum eidem adscribi* XVIII *ejusdem mensis, si iidem sunt. Verum minuit admirationem Bollandus, dum in Præfatione generali pag. 47 col. 1 sub medium, examinans prædictum Hieronymi Martyrologium,* vehementer dubitat, num, qui diversis diebus *ibi* referuntur, semper diversi sint Sancti : an non, qui cognomines videntur, præsertim simul plures, iidem fortasse sint, vel oscitante librario, vel variantibus in dierum serie codicibus, bis descripti; nisi quando aliis juncti Sociis sunt. *Quod hoc ipso, quo de agimus, loco, potest accidisse, eoque facilius, quod plures cognomines, videlicet* C *tres, simul repetantur; quodque alii, qui junguntur Socii, possint nihil cum illis commune habere, sed alio spectare. Putari quoque potest, quod sicut alii Sancti sæpenumero bis referuntur in iisdem Martyrologiis, etiam Romano; et Proculus, ab auctoribus primæ classis* XIV *Februarii notatus, repetitur* XIV *Aprilis, propter diversas causas; ita potest diversas habuisse causas Hieronymus, cur eumdem Proculum cum duobus condiscipulis,* XIV *Aprilis, atque iterum* XVIII *recoluerit. Puta, quod tres illi, cum aliquot alii sociis ex multitudine Scholasticorum, per ipsos conversorum ad Christum, uti dicunt Acta S. Valentini, die* XIV *Aprilis vere passi fuerunt, quodque alii ex eadem multitudine fortassis quatriduo post martyrio similiter affecti sint; quibus die* XVIII, *ut Natali suo relatis, præfixerit denuo Hieronymus Proculum, Ephebum et Apollonium, tamquam illorum duces. Utut est, sufficit nobis in rem præsentem, nominatos modo tres Condiscipulos etiam Hieronymo in antiquissimo Martyrologio celebrari die* XIV *Aprilis.*

quia in martyrol. Hieronymiano sæpe repetuntur bis iidem Sancti

10 *Ex præmissis facilis fit decisio quæstionis propositæ, an Proculus* A, XIV *Februarii, et Proculus* B, XIV *Aprilis relati in Martyrologio Romano et aliis, eadem persona sint, nec ne. Esse enim, satis clare loquuntur Martyrologia producta, dum utroque die Proculum appellant, saltem aliqua, discipulum S. Valentini* D *episcopi Interamnensis ac martyris; et condiscipulum SS. Ephebi atque Apollonii; cum iisque una martyrium sustinuisse dicunt Interamnæ, et quidem sub eodem Consulari, sive illum Leontium, sive Hennutium voces. Patet quoque ex iisdem Martyrologiis et ex Actis S. Valentini, Proculum illum, non fuisse episcopum, quia utrobique altum de episcopatu silentium. Neque vero ejus ætas, conditio, ac temporis a conversione usque ad martyrium brevitas, videntur tulisse, ut episcopus creari potuerit. Utpote qui juvenis, adhuc operam dabat Rhetoricæ aut Philosophiæ, quando Romæ conversus fuit ad Christum a S. Valentino; cujus corpus, non diu post martyrio defuncti, tulit Interamnam ac sepelivit, ibique ad ejus tumulum a medio fere Februario (ut nos putamus) usque ad medium Aprilem quotidie excubans, et ipse martyrio coronari meruit. Porro cur Proculus inter discipulos Valentini potius episcopus fuerit, quam Ephebus aut Apollonius? Et si fuit, cur per id non distinguitur ab ipsis?*

Proculi A et B videntur eadem esse persona.

AUCTORE C. J.

11 *Interea diversos faciunt prædictos Proculos* A *et* B, *Jacobillus, Angelonius, Ferrarius, Ughellus. Dubitat Baronius, in hunc diei* XIV *Aprilis textum,* Interamnæ, S. Proculi episcopi et martyris, *ita commentatus :* Diversus hic videtur ab illo Proculo, de quo E supra XVI Kal. Martii, de quo in rebus gestis S. Valentini, Mart. episcopi Interamnensis. Extant apud Surium tomo I, XIV Februarii. De hoc autem vide Petrum in Catalogo lib. 1 cap. 15, ubi ponitur passus sub Totila. Quod si verum est; duos Valentinos episcopos Interamnenses, duos itidem Proculos dare oportet. Nam alter Valentinus passus reperitur temporibus gentilium Imperatorum, ut ex ejus Actis constat; in quibus de Proculo et sociis mentio habetur.

Aliter opinatur Baronius, *et Proculum B episcopum facit*

12 *Certius affirmare potuisset Baronius, diversos esse Proculos* A *et* B *prædictos, si animum advertisset ad dignitatem episcopalem, qua alterum ornat Martyrologium Romanum in citato ejus textu; alterum non item. Et sane constat e S. Valentini Vita, et iis, quæ modo disputavimus, Proculum* A, *Valentini discipulum, non fuisse episcopum. Si igitur Proculus* B *monstretur episcopus fuisse; fuerunt utique diversi.*

13 *Verum auctoritas Petri, a Baronio allegata, ad probandum Proculi* B *episcopatum, et utriusque diversitatem; frustanea est. Loco namque citato non agit Petrus de Proculo alterutro prædictorum, qui leguntur in Martyrologio diebus* XIV *Februarii et* XIV *Aprilis; sed de tertio quodam, ab illis diversissimo, cujus* passio F agitur die Kalendarum Decembris, *ut ipse Petrus notat; cujusque natalis etiam recensetur iisdem Kalendis in Martyrologio Romano, tamquam sub Totila Arianorum rege passi. Hunc a nobis Proculum* C *nominandum diximus, putamusque eumdem esse, de quo supra in Actis Sociorum* XII. *De Proculi* B *episcopatu nihil se novisse fatetur Petrus; dum ait, nihil se de Sancto illo uspiam reperisse præter hæc :* Proculus martyr et Donina virgo, cum sociis virginibus, die XVIII Kalendas Maji Interamnis passi sunt. *Ita cap. ultimo Catalogi, quod est* de Sanctis pluribus, quorum sola nomina et dies festivi inveniuntur, *num.* 121. *Nulla ibi mentio de episcopatu hujus Proculi* B, *nec illius meminerunt ulla Martyrologia, nisi forte post Romanum ex correctione Gregoriana impressum Antuerpiæ anno* 1586, *in quo nondum notus fuit episcopatus Proculi* B. *Vetustiora omnia Martyrologia clamant, episcopum non fuisse, dum de episcopatu ejus omnino silent, ac tantummodo martyrii meminerunt. Sic et Beda vulgatus, et Ado, et Notkerus, aliud de ipso non habent, quam,* Interamnæ S. Proculi martyris.

ex male applicatis ei Actis alterius Proculi, *qui Episcopus fuit, non ille,*

14 *Alium ab hoc Proculum, nempe C, Interamnæ coli die* I *Decembris, jam diximus, qui et Martyr fuit et episcopus appellatur a multis, cujus gesta apud Petrum*

et utrumque inde confundit.

AUCTORE C. J.

A *trum in Catalogo lib. 1 cap. 15 leguntur; quæ uti Baronium in Notationibus ad diem* XIV *Aprilis induxerunt in errorem, sic ut eadem gesta, quæ sunt propria Proculo* C, *applicuerit ibi Proculo* B; *ita potest ibidem errore consimili in textum Martyrologii illatus fuisse ex iisdem gestis, titulus episcopi, jam olim attributus Proculo* C, *non item Proculo* B. *Supra descriptam dedimus Notationem Baronii, qua Proculum* B *distinguit a Proculo* A, *S. Valentini, quem primum nominis istius episcopum suum nunc vocant Interamnenses, discipulo: qua item illum confundit cum Proculo* C; *dum lectorem ad diem* XIV *Aprilis jubet* videre Petrum in Catalogo lib. 1 cap. 15, *qui ibi proponit Acta Proculi* C, *uti dictum est, sub Totila passi; e quibus nihil derivari ad Proculum* B *potest præter novam confusionem; qualis necessario inducenda est, quando res gestæ singulares unius Sancti, inconsiderate applicantur alteri, qui nihil simile aliunde scitur operatus esse. Sic enim Proculus* B, *qui nobis idem est cum Proculo* A, *quique temporibus gentilium Imperatorum* XIV *Aprilis Interamnæ martyr obiit; dicendus erit venisse e Syria Romam tempore Justini Imperatoris; ordinationem episcopalem accepisse a S. Valentino II, quem nunc vocant; martyrium consummasse sub Totila Rege, idque* B *Bononiæ die* I *Decembris. Hæc enim omnia et plura alia leguntur in Actis Proculi* C *apud Petrum in Catalogo, uti videbimus infra.*

Non sunt diversi, quamvis diversis diebus legantur in martyrol.

15 *Jam vero illi, qui eumdem Proculum* B, XIV *Aprilis in Martyrologio Romano relatum, non solum faciunt episcopum, verum etiam omnino diversum hominem a Proculo* A, *qui* XIV *Februarii memoratur sepelivisse magistrum suum Valentinum; dicant mihi velim, quo argumento diversum faciant. Quia leguntur diversis diebus in Martyrologiis plerisque? Id quoque multoties fit de uno eodemque Sancto in Martyrologio Romano: nec potest distinctionem personæ inferre iterata nominis repetitio, quando illa fit alias ob causas, puta ob natalem diem, ob ordinationem episcopalem, ob translationem corporis, ob connexionem quoque, quam habent cum aliis Sanctis. Sic Proculus quoque ab omnibus, supra allatis, inseritur Martyrologiis die* XIV *Aprilis, tamquam natali ejus, hausto, ut opinor, ex S. Hieronymo. In vita enim S. Valentini, natalis ejus seu martyrii dies, non exprimitur, quamvis martyrii modus et locus indicetur. In paucioribus vero Martyrologiis idem Proculus refertur etiam die* XIV *Februarii, non tamen ut natali ejus; sed occasione S. Valentini, eo* C *quod corpus ejus Roma transtulit Interamnam, ibique deposuit.*

nec dies 14 Febr. est alterutrius Proculi natalis

16 *Quod in Martyrologii Romani posterioribus aliquot editionibus Proculus* B *nominetur episcopus, quod non fuit Proculus* A, *insinuavi jam ex alienis ab ipso Actis profectum esse: atque adeo ut cum Baronio ad annum* 303 *num.* 122, *loquar,* in Martyrologium illud, errore *alicujus,* irrepsit nomen episcopi. *Certe a vetustioribus omnibus etiam Romanis abest. Simili errore, eodem irrepserit ad diem* XIV *Februarii in S. Valentino episcopo, particula,* Ibidem; *hoc modo.* Ibidem, Sanctorum Proculi, Ephebi et Apollonii martyrum *etc. quod planissime significat, ibidem loci,* Interamnæ, *et veluti eodem die* XIV *Februarii sanctos Valentini discipulos martyrio defunctos esse; quo magister suus. Quod fieri non potuit, cum ipsemet illum sepelierint, et sepultum quotidianis vigiliis honoraverint. Abest quoque particula* Ibidem *ab omnibus aliis Martyrologiis antiquioribus; quæ* XIV *Februarii in eodem Valentino vel non meminerunt Proculi et condiscipulorum ejus, vel ad illos transeunt per particulam* tunc; *ut non otiose animadversum volui supra in adducto ex Beda et Adone elogio. Particula autem illa non significat ibi,* tunc, *id est* XIV *Februarii passum aut coli Proculum cum condiscipulis suis; sed corpus magistri sui* tunc, *sive paulo post martyrium ejus, transtulisse* D *Interamnam, ibique sepelivisse; deinceps quotidianis ad sepulcrum vigiliis excubuisse; denique captum post aliquod tempus ac cæsum, prope a magistro sepulturam obtinuisse.*

Proculus B *habet etiam Socios,*

17 *Dices porro, in plerisque Martyrologiis non adjungi Proculo* B XIV *Aprilis condiscipulos Ephebum et Apollonium, uti adjunguntur* XIV *Februarii. Attamen etiam* XIV *Aprilis adjunguntur in aliquibus, atque in ipso etiam Hieronymiano, omnium primario, de quo iterum scribit in Præfatione citata Bollandus pag.* 46 *col.* 2, *quod* plurima *in eo invenit,* ignorata aliis, Sanctorum nomina; *quodque* observavit, ubi vulgata martyrologia, uno alterove commemorato martyre, addunt, CUM Sociis *(imo etiam ubi id non addunt)* Socios sæpenumero recenseri in Hieronymiano. *Quod ibi allatis exemplis confirmat Bollandus, et in casu quoque præsenti factum fuerit; dum ex turba martyrum, quos Hieronymus* XIV *Aprilis nominatim recenset, sequaces ejus major pars, unius tantum viri,* Proculi; *et unius feminæ,* Domninæ, *nomina producunt; reliquos Socios sub addita hac clausula,* cum Sociis virginibus, *quæ etiam viros designare potest, complexi. Sed iterum dices, quod tres tantum discipuli S. Valentini nominentur* XIV *Februarii,* XIV *vero Aprilis plures quoque alii utriusque sexus annumerentur apud Hieronymum.* E *Recte illa quidem: verumtamen, non officiunt, quo minus Proculi, utroque die nominati (idem puta de Ephebis et Apolloniis) eadem persona sint. Nominantur* XIV *Februarii tantum tres illi in Martyrologiis, quia* etiam *in Actis S. Valentini, e quibus elogium, quod habent Martyrologia, desumptum diximus, iidem tres tantum leguntur cum corpore magistri sui Interamnam venisse, ibique mortem simul oppetiisse. Interea possunt et alii adfuisse Socii, quorum nomina in Actis S. Valentini silentur, quia tantopere ad Valentinum non spectabant, sed potius fuerint discipuli ipsorum trium discipulorum ejus, quia per illos ad fidem conversi.*

et plures, quam Proculus A;

non tamen ideo ab hoc diversus,

18 *Lego enim in Actis sæpe citatis S. Valentini num.* 10, *quod* per Proculum, Ephebum atque Apollonium, *qui Cratonis oratoris Romæ auditores fuerant ante conversionem suam, conversa* multitudo *aliorum* Scholasticorum confluxit ad Christum, *interque illos* Abundius Præfecti Urbis filius; *qui debet tres condiscipulos, quando magistri sui corpus Interamnam tulerunt, aut comitatus aut secutus fuisse; utpote qui eosdem, non diu post, martyrio Interamnæ perfunctos, non* longe a corpore S. Valentini *tumulasse, ibidem legitur.* F *Hujus autem exemplo, aut etiam in comitatu, verosimile est, alios quoque e multitudine Scholasticorum, cum Abundio conversorum, Interamnam venisse, ac tribus Condiscipulis ibi adhærentes, cum iisdem captos cæsosque pro Christo fuisse, licet eorum nomina nec in Actis Valentini atque ideo nec in elogio Bedæ et Adonis exprimantur. Possunt etiam Interamnæ ab iisdem Condiscipulis, aut antea a S. Valentino episcopo plures res conversi fuisse tam feminæ quam viri, e quibus aliqui cum Condiscipulis aut sub idem tempus martyrium subierint. Certe jam tum* multos e populo *Interamnensi* amatores habebant *tres Condiscipuli, ut testantur Acta S. Valentini. Quid ni et fuerint in illis, qui parati fuerint cum his et in carcerem et in mortem ire pro Christo, ac reipsa iverint?*

nec etiam ideo,

19 *Si quis præterea ad arguendam diversitatem inter Proculum* A *et Proculum* B, *provocet ad scripta Henschenii, qui de SS. Proculo, Ephebo, atque Apollonio tractat duobus diversis locis, videlicet* XVI *Februarii et* XIV *Aprilis, et primo loco nullum eis dat Socium martyrii, secundo autem dat plures; et utrobique res plane diversas de iis commemorat: quæ diversitatem quoque personarum videntur innuere. Ita est, nisi aliter declaret ipse scriptor, aut ratio indicetur, cur hic de iisdem agatur.*

20 *Tractat Henschenius seorsim de tribus prædictis Sanctis*

A *Sanctis die* xvi *Februarii, quo præcipua celebritate coluntur Interamnæ, eodemque die commemorantur a Ferrario in Catalogo Sanctorum generali, et Acta eorum describuntur in Catalogo Sanctorum Italiæ, nec non a Jacobillo tomo* 1 *pag.* 236. *Qui dies ideo assignatus fuit eorum cultui ab Interamnensibus, et in civitate totaque diœcesi celebratur ritu Officii duplicis, propterea quod dies* xiv *Februarii ob solennitatem S. Valentini, præcipui Interamnæ Patroni, quo alioquin et ipsi in Martyrologio Romano nominantur, impeditus sit. Ita innuunt citati Ferrarius et Jacobillus. Ob simile impedimentum opinor, nec die* xv *illos coli: quia tunc, ut scribit idem Jacobillus, Clerus civitatis ac diœcesis Interamnensis festum ritu duplicis agit* Sanctæ Agapes *(sive ut Ferrarius scrupulose mavult legi* Agapis, *per tertiam declinandi formam) virginis et martyris, quam populus, ut suam protectricem veneratur.*

quod Henschenius diversis diebus

diversa de illis scribat,

21 *Hisce Henschenio cognitis, lectisque SS. Proculi, Ephebi atque Apollonii nominibus in Romano aliisque Martyrologiis antiquis die* xiv *Februarii, cum nondum progressus esset in opere suo ad illustrandum Aprilem, ex quo verum martyrii natalem didicisset, ac postea didicit; quid potuit circumspectius facere, quam* B *illo die legendu proponere prædictorum trium Sanctorum martyrum gesta, quo sciebat, illos solenniter coli, et ab aliis quoque scriptoribus celebrari. Proposuit igitur illa, die* xvi *Februarii, ex Actis S. Valentini, eorumdem magistri, collecta; additis nonnullis ex Jacobillo de inventione corporum, quæ contigit anno* 1605, *in duabus plumbeis arcis, quarum altera alteri superposita erat, et superior quidem continebat S. Valentini; inferior vero, trium discipulorum corpora, primum ad Cathedralem intra urbem ecclesiam, deinde ad novam S. Valentini, quæ Patribus Carmelitis excalceatis ædificabatur, translata; ut ibi legi potest.*

supplens secundo loco,

22 *Cum vero post aliquot annos, ad illustrandum Aprilem accessit, comperitque in pluribus Martyrologiis MSS. et impressis ad diem* xiv *istius mensis agi de S. Proculo, Interamnensi Martyre, et in multis etiam antiquissimis, ei adjungi Ephebum et Apollonium, aliosque martyrii Socios, in aliis plures, in aliis pauciores, ut apud ipsum illic videre est, debuit ibi necessario tractare saltem de Sociis, quorum eatenus mentio non erat facta; nec potuit, quin simul de tribus prædictis condiscipulis, per quos reliqua multitudo putatur ad Christum conversa fuisse, denuo ageret; ac omnium nomina, etiam in titulo, conjuncta proponeret. Atque ideo, prætermissis* C *trium gestis, quæ ad diem* xvi *Februarii jam dederat; reliqua, quæ desiderari adhuc poterant et pleraque toti turbæ communia sunt, hic exposuit; recte memor, ex Actis S. Valentini,* a quo Apollonius, Ephebus et Proculus conversi fuerunt, horum Acta dedisse xvi Februarii; quando solenni Officio in ecclesia Interamnensi coluntur.

quod priori deerat.

23 *Arbitratur quoque (quod mihi certum videtur)* duobus, *non amplius,* post martyrium S. Valentini mensibus, *die* xiv *Aprilis occisos fuisse, eodem quo ipse anno, sive is fuerit* 272, *sive* 273, *sive alius: utpote qui adhuc ad sepulcrum ejus* quotidianis vigiliis in Dei laudibus permanebant *(uti docent Acta S. Valentini) quando* tenti a gentilibus, et custodiæ traditi fuerunt. *Ex hoc tantillo spatio, quod inter martyrium magistri et discipulorum, paulo ante mortem illius, veram fidem amplexorum intercessit, et ex silentio citatorum Actorum confirmatur etiam, Proculum non fuisse episcopum, nedum Valentino in Sede Interamnensi successisse, ut supra jam diximus. Hunc igitur Proculum, diebus* xiv *Februarii et* xiv *Aprilis Martyrologiis inscriptum, S. Valentini discipulum, Ephebi et Apollonii condiscipulum, unum, non duos; martyrem, non episcopum; sibi certo vendicare possunt Interamnenses.*

D

§. III. De Proculo C, fueritne presbyter tantum, an etiam eipscopus, fueritne Narniensis, Interamnensis, aut Bononiensis.

AUCTORE C. S.

Martyrologia Proculum C, die I *Dec. inscriptum,*

S*uperiori paragrapho deduximus, quis et qualis sit, et quo aut quibus diebus referatur, Proculus Interamnensis in Martyrologiis. Nunc transeundum est ad Proculum C, qui Kalendis Decembribus inscribitur; videndumque, quis et qualis ille sit Proculus C, qui cum e Syria in Italiam venisse dicatur, ad hunc tractatum de* xii *Sociis Syris in Umbriam advenis, propius spectat, quam Proculus* A *et Proculus* B. *Diximus jam inscribi Martyrologio Romano* Kalendis Decembribus *his verbis;* Narniæ S. Proculi episcopi et martyris, qui post multa egregia opera, a Totila Gothorum rege jussus est decollari. *Notavimus quoque in omnibus ejus editionibus Antuerpiæ in Officina Plantiniana curatis, legi,* Narniæ; *præterquam in editione anni* 1613; *quæ est in grandi folio, curata ab Heriberto Rosweydo, in qua pro* Narniæ, *legitur in textu:* Interamnæ: *et Rosweydus in margine annotavit,* al. Narniæ, *prout in prioribus editionibus legebatur in textu: atque iterum lectum est in aliis editionibus postea secutis.* E

alia vocant presbyterum tantum,

25 *Martyrologi antiqui, alii hunc Proculum faciunt presbyterum, alii martyrem, alii etiam episcopum. Rursum sunt qui eum adscribunt Narniæ, sunt qui Interamnæ, sunt qui Bononiæ. Hinc mira confusio. Quæ ut minuatur, propono codices Usuardinos triplici in classe, adscriptis singulorum verbis ex Kalendis Decembribus. Usuardus noster, nuper a variorum additamentis purgatus, atque ad primævam ejus lectionem, quantum fieri potuit, reductus, sic die citato habet:* Civitate Narnia, sancti Proculi presbyteri. *Hæc ipsa totidem verbis leguntur in aliis Usuardi codicibus MSS. Puta, in vetustissimo, qui Parisiis servatur in monasterio S. Germani de Pratis, existimatus a Mabilione scriptus fuisse vivente adhuc Carolo Calvo, sub quo et Usuardum vixisse et scripsisse constat. Alter codex est Altempsianus, Romæ inventus, in Anglia conscriptus. Tertius, veteris Cartusiæ Montis Dei in Belgio. Quartus, ecclesiæ Tornacensis. Quintus, Ultrajectinæ. Et hi codices aliis fere vetustiores sunt. Eumdem tenorem servant vetustiores, typis editi; Parisiis, anno* 1496 *et* 1536; *Coloniæ anno* 1515 *et* 1521; *præter tres Molani editiones, eodem seculo factas. Et hæc quidem* F *omnia Martyrologia Proculum die* I *Decembris adscribunt* Narniæ, *ac tantum appellant* presbyterum.

alii tantum martyrem,

26 *Altera classis eadem recitat verba, præterquam quod non presbyterum, sed simpliciter* martyrem *vocet Proculum, hoc modo:* Civitate Narnia, sancti Proculi martyris. *In hac sunt codices nostri MSS. unus ecclesiæ Ultrajectinæ, a supra nominato diversus: alter Bruxellensis S. Gudilæ: tertius Lovaniensis: quartus Danico-Franciscanus: idem Leidensis; Albergensis, et vetus Prædicatorum: nec non impressi alii. Coloniæ et Lubecæ anno* 1490; *rursus Coloniæ* 1498; *Parisiis* 1521.

alia episcopum et martyrem;

27 *Tertiæ classis pauciores sunt codices MSS. qui diem quidem natalem Proculi similiter celebrant Kalendis Decembribus, sed de natali loco dubitare videntur, sitne* Narnia, *an vero* Interamna; *dum utramque civitatem nominant, interposita particula* sive: *in iisque et hoc notari meretur, quod ipsi soli inter omnes Martyrologiorum codices MSS. quos vidi, Proculum vocent* episcopum *et* martyrem. *Sic habet codex Vaticanus S. Petri:* Kal. Dec. Interamnæ sive Narniis, sancti Proculi episcopi et martyris. *Sic codex S. Cyriaci, quem Baronius in suis ad* I *Decembris notationibus reputat pro omnium vetustissimo; nisi quod* Narnis *scribat, pro* Narniis. *Sic et codex Casinensis,*

AUCTORE C. S.

A *nensis, litteris Longobardicis antiquis conscriptus, quem habemus collatum cum alio minus antiquo Altempsiano ejusdem fere tenoris. Initium tamen annuntiationis ibi corrupte legitur hoc modo:* Kal. Dec. Interamnæ Severannis, natalis sancti Proculi episcopi et martyris. *Ubi* Tò Severannis *corrigendum per* sive Narnis: *uti et corrigendum in Actis nostris die* I *Junii pag.* 49 *litt.* A, *ubi de S. Proculo milite, Majoribus nostris eadem vox* Severannis *obrepsit.*

uti et Romanum aliquando ipsum appellavit.

28 *Horum tertiæ classis codicum, aut saltem unius, S. Cyriaci, quo Baronium crebro usum fuisse dixi, auctoritate, accesserit Proculo C etiam in Martyrologio Romano, sub Gregorio XIII reformato, titulus* episcopi; *quem paulo ante ei dederant quoque Felicius et Galesinius anno* 1577 *et sequente impressi. Martyrologium vero Germanica lingua, Petro Canisio cooperante, editum Dilingæ anno* 1573, *titulum istum nondum habuit; at in nova editione anni* 1599 *illum pariter accepit, verosimiliter ex Romano tunc correcto. Neque tantum episcopalem dignitatem cum palma martyrii tribuunt Proculo huic Martyrologia impressa, proxime citata; sed elogium quoque, alia brevius, alia prolixius, subnectunt; in eoque exprimunt tempus*

B *martyrii (quo codices MSS. abstinent) sub Totila Gothorum rege: atque uni tantum civitati tribuunt Natalem ejus, videlicet* Narniæ, *nulla mentione facta* Interamnæ; *præter Romanum, quod in variis editionibus subinde variavit, uti jam notavi: ejusque verba allegavi supra.*

Nihilo certiora possunt erui ex Actis.

29 *Duo jam de Proculo hoc, ex unanimi Martyrologiorum consensu, asserta habemus, videlicet; diem ejus natalem celebrari* Kalendis Decembribus, *locum vero natalem* Narniam *esse. Non idem consensus est de presbyteratu, de episcopatu, de martyrio. Ex Actis omnibus, quæ circumferuntur nihilo certius definiri quid potest. Ex Actis enim* XII *Sociorum tantummodo habetur, quod fuerit* presbyter. *Acta apud Petrum de Natalibus faciunt* episcopum *et* martyrem: *episcopum quidem, non* Interamnensem *sed* Lazanensem; *martyrem vero* Bononiæ *coronatum sub rege Gothorum Totila. Acta apud S. Antoninum, Tit.* 24. *Cap.* 13 § 3, *sic legunt:* Interea B. Valentino, *qui Proculum antea presbyterum ordinaverat,* martyrio coronato; sanctus Proculus in antistitem Iterannis (rectius Theramnes) consecratur. *Quæ in Actis apud Petrum Calo leguntur:* Interea B. Valentinus præfatus, apud Urbem martyrio coronatus est; cujus

C loco beatus Proculus succedens, signa multa et prodigia faciebat. *Acta ejusdem Proculi apud Mombritium in SS. Carpophoro et Abundio; majorem* sacerdotali *dignitatem ei non tribuunt; ac de genere mortis nihil habent. Neque igitur ex Actis illis quidquam certi potest erui de Proculi* episcopatu, *nedum de* Interamnensi *determinate. Ut non dicam, Acta illa omnia et singula esse talia, ut iis neque in his, neque in aliis, credi per se quidquam possit.*

Sedes episcopalis Proculi hujus,

30 *Baronius de hujus Proculi C dignitate episcopali minus dubitare videtur, quam de episcopatus loco, codici suo S. Cyriaci præfisus. Productis namque in Notationibus ad Kal. Decembres ex illo codice verbis, nuper a nobis quoque allatis,* Interamne, sive Narnis, natalis S. Proculi episcopi et martyris, *subdit:* Quæ quidem duplex lectio, *Interamne, sive Narnis,* ambiguitatem de ea re tunc fuisse, significat. Si etenim assentimur Petro in Catalogo lib. I cap. 15; Interamnensem fuisse episcopum, affirmare oportet: sed cum miscet eum cum S. Valentino episcopo et martyre, cum alio Proculo Interamnensi eum confundere videtur, de quo supra XVIII Kalend. Maji. De Proculo Narniensi mentio habetur in Actis Abundii et Carpophori apud Mombritium tomo I. Sed ea erroribus scatent.

aliquibus dubia,

31 *Ita quidem Baronius; sed ambiguitatem de loco episcopatus Proculi non minuit; neque auctoritas Actorum ejus apud Petrum loco Catalogi indicato, tanta est, ut propterea episcopus Interamnensis appellari debeat, aut etiam possit. Quin imo ex iisdem Actis, si quid habent auctoritatis, disci poterit, episcopum non fuisse* Interamnensem, *sed* Lazanensem, *uti jam diximus: utque id oculis videas propriis, Acta ista, quia prolixa non sunt, et paucis Catalogus Petri ad manum est, hic accipe ex lib.* I *cap.* 15. D

non potest definiri

ex Catalogo Petri de Natalibus,

32 Proculus episcopus et martyr, de Syria veniens Romam tempore Justini Imperatoris; totamque Romanam provinciam discurrens, Christum prædicabat, miraculis et vita refulgens: quem S. Valentinus episcopus Interamnensis constituit sacerdotem. Et dum die quadam celebraret, præsente prædicto episcopo, Angelus Domini acceptum de altari calicem, in aera, videntibus omnibus, sublevavit, et deinde in altari reposuit, sanguine consecrato. Sanctus autem presbyter de mandato Angeli, sanguinem consecratum libavit. Deinde propter persecutionem paganorum fugit de Tyro sive Interamno cum episcopo Valentino: et veniens ad civitatem Nequinam, a gentilibus Gothis tentus et verberibus afflictus atque in carcerem missus est: sed per Angelum eductus, venit Lazanum; ubi a S. Valentino, per E martyrium assumpto, constitutus episcopus, totam civitatem, *utique Lazanensem,* per multa miracula convertit ad Christum.

qui ipsum non facit episcopum Interamnensem.

33 Deinde veniens Spoletum, Christum prædicavit: inde, a Deo monitus, persecutionem fugiens, venit Bononiam; ubi Theodori filiam, quæ manum habebat aridam, sanavit; et patrem cum filia convertit ad fidem; et filium Heroniani a dæmonio liberavit. Et post multorum conversionem, a Totila rege Gothorum captus, ablatis sibi binis loris a tergo, decollatus est, et juxta civitatem humatus: ubi processu temporis puer mortuus, juxta ipsum sepultus, revixit. Tuncque corpus ipsius integrum repertum, honorifice levatum est. Hujus passio agitur die Kalendarum Decembris. *Nullus hic apex est, qui, prout Acta jacent, suadeat, Proculum a Valentino creatum fuisse episcopum Interamnensem.*

Neque vero Baronius facit talem absolute,

34 *Jam vero Acta ipsa quantam mereantur fidem, monstrabunt paulo post Annotationes nostræ in alia ejusdem Proculi prolixiora Acta, quorum illa compendium sunt. Baronius Acta ista citat ad* XIV *Aprilis, ubi de Proculo* B; *atque iterum ad* I *Decembris, ubi de Proculo* C; *opinatus, utrobique de eodem agi: quod* F *tamen a vero alienum est; essetque, tametsi non monstrassemus, Proculum B eumdem esse cum Proculo* A, *discipulo S. Valentini episcopi, seculo tertio martyrium passi. Interim ex illis ad* XIV *Aprilis concludit,* duos Valentinos episcopos Interamnenses, duos itidem Proculos dari oportere: *ad primum vero Decembris indidem infert, Proculum* C, Interamnensem fuisse episcopum: *neutro tamen loco ausus est absolute loqui, sed sub conditione tantum: quæ huic utrobique æquivalet propositioni,* si vera sunt Acta, a Petro relata; *et sic ipso loquendi modo subindicat, non multum se iis tribuere fidei.*

sed tantum sub conditione.

35 *Idem mox etiam apertius ostendit Baronius, dum arguit Acta, quod Proculum C, ut ipse putat* Interamnensem; *ut ego modo monstravi,* Lazanensem, *confundant* cum alio Proculo Interamnensi, de quo, *ait, actum est* supra, XVIII Kal. Maji; *qui nobis est Proculus* B, *quamvis revera id Acta non faciant, soli convenientia, ut patet, Proculo* C. *Quod enim* misceant *Proculum hunc* cum S. Valentino episcopo et martyre, *de quo leguntur apud nos Acta propria, die* XIV *Februarii, non probat, quod confundant Proculum* C *cum Proculo* B, *sed potius cum Proculo* A, *de quo in Actis Valentini jam dicti, memoria habetur; non de Proculo* B, *in sententia Baronii, Proculum* A *et* B

inter

A *inter se diversos esse opinantis, illo ipso loco, videlicet in Notatione ad* XIV *Aprilis, ubi Acta Proculi* C, *applicando Proculo* B, *ipse potius videtur utrumque confundere. Ibidem quoque intulit ex his ipsis Actis,* duos Valentinos episcopos Interamnenses, duos ibidem Proculos *admittendos esse. Quod si verum est, nullam Acta Proculi* C *confusionem inducent sui Proculi cum Actis Proculi* B; *quia alter cum uno Valentino, alter cum altero vixerint, atque ideo singuli cum suo Valentino in separatis Actis propter simultanea eorum gesta mixti fuerint.*

Duo tantum Proculi sancti in Umbria.

36 *Sed cur in his hæreamus diutius, dum monstratum est, ut puto; et monstrabitur adhuc; Acta, quæ citat Baronius et alii passim, nullam habere auctoritatem? Non seducemur verbis inanibus, nec scripturis, inter se et secum ipsis aperte pugnantibus. Ostendimus e certioribus monumentis, videlicet Martyrologiis antiquis, Proculum* C, *e Syria oriundum, fastis sacris adscribi antiquitus Kalendis Decembribus et civitati Narniæ. Quemadmodum* § 1 *ostensum est, Proculum, sancti Valentini Interamnensis episcopi, seculo tertio Romæ passi, discipulum fuisse cum Ephebo atque Apollonio; cum iisque bimestri post magistri martyrium, et ipsum martyrem factum esse Interamnis, non episco-* B *pum. Nec alios invenio Proculos sanctos, quos ego quidem ausim Umbriæ adscribere. Siquis alius id putet se posse merito; idque præstiterit; gratulabor ei ex animo; unum tantummodo rogans, ut ne adducat in probationem dictorum suorum, aut Acta* XII *Sociorum, aut Mombritiana in Carpophoro et Abundio; aut illa, quæ leguntur in Catalogo Petri de Natalibus, in S. Antonino, in Petro Calo, aut in aliis quibusvis scriptoribus, qui sua ex prædictis Actis sumpsisse dignoscuntur. Simul edicat nobis sensum suum de dignitate Proculi hujus* C. *Ego tantisper opinabor tum ex potiori parte Martyrologiorum, tum ex Actis* XII *Sociorum atque Mombritianis, presbyterum fuisse.*

§. IV. De Proculo uno et altero, Bononiæ martyrio coronatis, distinctisque ab aliis homonymis.

Proculus miles et martyr Bononiæ,

D*eduximus jam ex Martyrologiis vetustis atque Umbriæ vindicavimus duos sanctos Proculos, unum martyrem Interamnensem, S. Valentini episcopi discipulum; alterum, presbyterum Narniensem, e Syria advenam. Acta illorum, jam satis reprobata et porro reprobanda,* C *alterutrum deducunt ex Umbria in Æmiliam et Bononiam, ibique martyrio affectum constituunt: sed non sunt convenientia testimonia eorum. Certum est, Bononiam sibi proprium habere sanctum Proculum martyrem, saltem unum, docente id S. Paulino episcopo*

a S. Paulino

Nolano in Natali 9 *S. Felicis versu* 432:

Vitalem, Agricolam, Proculumque Bononia condit,
Quos jurata fides pietatis in arma vocavit.

Horum trium martyrum, Bononiæ passorum, sacras reliquias gloriatur Paulinus, se habere reconditas in sua S. Felicis ecclesia: easque ipse debuit tunc recenter accepisse Bononia, (ubi corpora SS. Vitalis et Agricolæ sub annum 393 *inventa primum fuerunt) et forte per S. Ambrosium, singularem amicum suum, qui inventionis atque elevationis corporum solennitati interfuit, sacrasque ex illis reliquias secum asportasse scitur. Proculum porro eadem persecutione, quæ putatur Diocletianæa fuisse, cum Vitale et Agricola passum esse, videtur Paulinus indicatum velle per illud;* Quos jurata fides *etc.*

et a Ferrario memoratur,

38 *Et hic sanctus Proculus Bononiensis martyr, a Ferrario in Catalogo generali Kalendis Junii sic proponitur:* Bononiæ in Æmilia, sancti Proculi militis et martyris sub Maximiano. *Citat* tabulas ecclesiæ Bononiensis hac die, qua etiam in Martyrol. Rom. de Proculo episcopo agitur. *Ita ibi Ferrarius, qui in* D *Catalogo Sanctorum Italiæ apertius loquitur hac annotatione:* Martyrologium Rom. hac die *(prima Junii)* Proculum episcopum sub Maximiano imperatore passum commemorat. Sed ecclesia Bononiensis, illum militem, non episcopum fuisse, affirmat: qui vero episcopus fuit, non sub Maximiano, sed sub Totila passus est. *Perrexit Proculus iste in Martyrologio Romano* Episcopus *appellari usque ad editionem ejus, curatam typis Plantinianis anno* 1613, *sub hoc elogio:* Bononiæ, S. Proculi episcopi et martyris, qui sub Maximiano imperatore passus est. *Attamen Baronius in Annalibus ad annum* 303, *num.* 122 *monet,* nomen episcopi in Martyrologium errore irrepsisse. *Item in Notis suis ad prædictum Martyrologii locum, damnat vulgatam S. Antonini, et aliorum opinionem, quasi Theodorico Gothorum rege (pro quo alii substituunt Totilam) in Italia dominante, ejus Bononiæ Præfecto violentas manus intulerit zelo Religionis; atque ideo martyr factus fuerit, gladio percussus. Verba Baronii sunt.*

AUCTORE C. S.

passus sub Dioclet. et Maximiano

39 Percrebuit huc usque de S. Proculo martyre ea opinio, quod passus sit temporibus Theodorici Arianorum regis, ea de causa, quod zelo fidei in Arianum præfectum, Catholicis infestissimum, in- E siliens, eum occidisset; ut habent quædam Acta, quæ tomo 7 Surius recitat. Sed hæc omnia redduntur irrita ex his, quæ scribit *in supra citatis duobus versiculis* S. Paulinus Nolanus episcopus, qui longe præcessit tempora Theodorici regis. *Tum addit Baronius, Eminentissimum Cardinalem Gabrielem Paleotium, Archiepiscopum Bononiensem, citati S. Paulini auctoritate, emendasse tabulas pristinas istius ecclesiæ, retrahendo martyrium S. Proculi a tempore Theodorici regis ad Diocletiani et Maximiani imperatorum persecutiones. Recte quidem in sententia, quæ unum dumtaxat Proculum admittit Bononiæ martyrem: eaque admissa, nihil sane habent Interamnenses aut Narnienses, quod somnient de suo Proculo seu episcopo seu presbytero, Bononiæ passo.*

item alter ibidem Proculus episcopus et martyr,

40 *Verum, quid si duo fuerunt Proculi Bononiæ martyres diversis temporibus? Duos certe sibi vendicat Proculos urbs Bononiensis, et quidem potioribus argumentis, quam sibi Interamnenses vindicent Proculos tres. Argumenta Bononiensium sunt; quod S. Paulinus agnoscat Proculum Bononiæ martyrem, ante sua tempora passum, quem posteri distinguunt ab aliis homonymis per titulum* Miles. *Adhæc, sacra duorum Proculorum martyrum corpora Bononiæ hodiedum in* F *veneratione sunt, ac olim fuerunt; videlicet* Militis *jam dicti, et alterius Proculi* Episcopi martyris. *Docent namque monumenta authentica Bononiensium, corpora duorum Proculorum, apud se passorum, una in arca marmorea prægrandi, simul composita fuisse in ecclesia sua S. Proculi, Ordinis S. Benedicti, anno* 1390, *a* Joanne abbate, *cognomento (uti scribit Masinus)* Di Michele; *apposita tabula, quæ testificatur, utriusque sancti Proculi corpus ibidem loci a seculo nono jam quievisse.*

uterque simul una in arca compositi

41 *Inscriptio, antiqua sua characterum forma, ut marmori insculpta olim fuit, repræsentatur tomo nostro primo Junii pag.* 79; *atque ita legitur;* MCCCLXXXX die XXVII Februarii fuerunt posita in ista arca, ipsa (*Est qui pro* ipsa, *hic legat,* integra) corpora beatissimorum Proculi episcopi et martyris, et Proculi militis et martyris de Bononia; quæ latuerunt in isto loco circa quingentos annos, et in isto monasterio fuerunt reperta tempore reverendi Patris Domini Fratris Joannis, Abbatis dicti monasterii, et sic per eum collocata; ut videtur. *Loca quoque, ubi primitus martyrium sustinuerunt, hodiedum ostendunt scriptores Bononienses, ac inter illos Antonius Pauli Masini, in Bononia perlustrata ad diem primum Junii, designans palæstram S. Proculi militis extra portam*

A AUCTORE C. J. tam S. Mammoli prope S. Mariam Vallis viridis; et S. Proculi episcopi in media via, Marasol grande dicta, post palatium Rovinorum. Utriusque etiam sacrum caput hodiedum servatur seorsim a corporibus in ecclesia S. Proculi Benedictinorum et statis temporibus exponitur publicæ venerationi.

Proculus episcopus cujus loci fuerit.

42 De Proculo milite nemo dubitat quin fuerit passus Bononiæ. De Proculo episcopo idem sentiunt Acta varia: sed dubitatur, cujus civitatis episcopus fuerit. Plerique, qui postremis temporibus scripserunt, tam Umbri, quam Bononienses ipsi, asserunt, episcopum fuisse Interamnensem, Bononiæ martyrio affectum; ita opinati, quia id aiunt Acta S. Proculi, quæ apud Petrum de Natalibus et S. Antoninum Florentinum impressa leguntur, quæque nos etiam ampliora habemus MSS. et mox impressa dabimus. Verum id credere illis nequeo, quia omni ex parte apocrypha sunt et fide indigna, etiam in hoc, quod Proculum nominent episcopum Interamnensem; qualis Martyrologiis paulo antiquioribus nullis est notus Interamnæ, uti jam vidimus. Acta quoque ejusdem Proculi, quæ vocabo breviora, prout leguntur in Actis XII Sociorum e Syria advenarum, nullam faciunt mentionem Interamnæ, imo nequidem episcopalis dignitatis: tantum vocant presby- B terum. Et hæc ipsa Acta breviora videntur fundamentum præbuisse aliis, eadem interpolandi et amplificandi, prout leguntur apud modo citatos Petrum et Antoninum. Hæc enim imprimis omnia fere habent, quæ habentur in brevioribus; et superaddunt alia, vel ex ingenio compilatoris concepta, vel ex aliorum Sanctorum Actis ad Proculum male translata.

Gesta ejus in Actis brevibus narrata,

43 Quæ in brevioribus narrantur, hæc fere præcipua sunt. Primum, quod inter XII Socios, fratres suos ac patrueles, duce Anastasio patruo, e Syria in Italiam tempore Urbani Papæ et Juliani imperatoris (ille mortuus est anno 231; hic imperare cœpit anno 360 vel 361) delatus, occiso ibi ad Aquas salvios patruo, cum aliis sociis fugit in partes Valeriæ, et Narniæ ab illis relictus, mox concessit in vicinum castrum Carsulanum adhæsitque cuidam sanctissimo Volusiano, a quo et presbyter ordinatus est. Secundum, quod Missam in cœlo celebrari, ante solis ortum super terram, vidit; quodque ipse similiter ante ortum solis celebrare consuevit: quamobrem accitus ab Eugenio Papa (primus istius nominis creatus fuit anno 654) Romam e castro Carsulano; sitibundis in via sociis lac cervæ occurrentis, a se mulctæ, potum dedit. Denique, quod Papa Eugenius C eadem nocte ab angelo Domini flagellatus, innocentiam Proculi cognovit, ipsumque continuo ad castrum Carsulanum cum magno honore reduci jussit.

male compilata sunt;

44 Hæc autem ipsa Proculi Acta breviora, quam male coagmentata sibique contraria sint, abunde notatur per duas, quas interjeci, parentheses; ex quibus concludi debet, ipsum, postquam Romam venit sub Urbano Papa I, usque ad Eugenium Papam, supervixisse annos plus quam quadringentos. Interea nihil in illis de episcopatu Proculi, nihil de civitate Interamnensi, nihil de ulterioris habitationis loco, nihil de martyrio; nihil de morte ejus; nedum, ubi aut quo modo, illam obierit. Præterea, tota historia gestorum inter Eugenium Papam et Proculum, desumpta est ex Actis S. Equitii abbatis, a S. Gregorio lib. 1 cap. 4 Dialogorum descriptis; ubi similia Equitio per Pontificem Romanum accidisse narrantur; atque hic referuntur, accidisse S. Proculo per Papam Eugenium, anno 50 post obitum Gregorii creatum Pontificem. Quæ deinde per interpolatores Actis istis superaddita fuerunt, uti extant apud Petrum in Catalogo et Antoninum et in MS. nostro, melioris notæ censeri non possunt. Propono illa, uti leguntur apud Petrum, quibus alia fere consonant.

45 Primum, Volusianus, qui supra dicitur ordinasse Proculum presbyterum, hic mutatur in Valentinum; additurque, ab illo etiam ordinatum fuisse episcopum, apud Petrum quidem, Lazanensem; apud Antoninum vero legitur, post martyrium S. Valentini, in Antistitem Interannis (rectius, Therannes) consecratus fuisse. Deinde ait Petrus, Gothos titulo paganorum et gentilium honorans, quod Proculus propter persecutionem paganorum fugit de Tyro sive Interamno, cum episcopo Valentino; et veniens ad civitatem Nequinam a gentilibus Gothis tentus et verberibus afflictus atque in carcerem missus est; sed per angelum eductus, venit Lazanum, ubi a S. Valentino per martyrium assumpto, constitutus episcopus, totam civitatem per multa miracula convertit ad Christum. Denique superadditur, quod a Deo monitus, venit Bononiam, ibique a Totila rege Gothorum captus, ablatis sibi binis loris a tergo, decollatus est et juxta civitatem humatus: ubi processu temporis puer mortuus, juxta ipsum sepultus, revixit: tuncque corpus ipsius integrum repertum, honorifice levatum est. Postremum quidem hoc additamentum, huc translatum est ex Actis S. Herculani episcopi Perusini, sub eodem Totila rege et eodem martyrii modo passi: alia autem nescio unde sint sumpta. Certe Gothi fuere Christiani, licet sectæ Arianæ; non pagani aut gentiles. D E

uti et alia, ab interpolatoribus addita.

Proculus ille apud Antoninum distrahitur in duos,

46 Acta apud S. Antoninum titulo 24, cap. 13, § 3, eumdem Proculum, non quidem episcopum Lazanensem, uti Petrus in Catalogo, sed Interamnensem vocant et successisse aiunt, S. Valentino, illi nempe, qui (uti clarius intelligitur ex Actis nostris prolixioribus MSS. quorum illa, quæ Antoninus habet, compendium sunt) apud Urbem, videlicet Romanam, martyrio coronatus est: et sic inducunt confusionem majorem et manifestam falsitatem; quando quidem Proculum, e Syria in Italiam advectum atque sub Theodorico aut Totila Gothorum rege Bononiæ passum seculo sexto, retrahunt ad seculum tertium, quo Valentinus, Interamnæ episcopus, Romæ martyrium sustinuit; eumdemque confundunt cum alio Proculo, qui adhuc gentilis, Athenis Romam venit studiorum causa, ibique a Valentino jam dicto, ad Christum conversus, corpus magistri sui post martyrium tulit Interamnam cum Ephebo atque Apollonio, cum iisque non multo post etiam ipse, ad sepulcrum magistri in oratione perseverans, martyr factus est; sed ille Proculus non fuit episcopus, et ne presbyter quidem: quidquid aliter sentiant nonnulli, Acta apocrypha secuti. Hæc distinctius cognosci possunt ex propriis veri Valentini martyris et Interamnæ episcopi, Actis, quæ ad diem XIV Februarii F illustrata sunt, multo sane certioribus, quam quæ apud Antoninum et alios de alio Proculo, alioque Valentino, qui Interamnæ fuerint, leguntur.

non sine contradictione.

47 Et hac una annotatione sufficiat indicasse difformitatem Actorum istius Proculi, quæ dum ipsum faciunt episcopum Interamnensem, simul docent, episcopum non fuisse: et quem aiunt sub Totila passum Bononiæ seculo sexto, dum admittunt successorem fuisse S. Valentini Interamnensis episcopi, Romæ martyrio coronati, fateri quoque debent, seculo tertio martyrium subiisse, et quidem Interamnæ. Sed et alia alterius S. Proculi martyris Acta, supra relatis continuo subjungit idem Antoninus § 4, qui Proculus similiter Bononiæ passus dicitur, eodem seculo sexto, imperante Justino seniore; quando, ut habent Acta illa, feritas gentilium adhuc sæviebat in Christianos. Quæ verba pro illo tempore absona sunt. Tum sequitur non minus absonum, quod eodem tempore Bononiam missus fuit Marinus Prætorii Præfectus, quem Proculus audita contra se sæva principis sententia, securim, quam valde diligenter exacuerat, sumpsit, cervicemque Marini prætoris, in templo orantis, penitus obtruncavit: quam ob rem quæsitus et inventus, ipse quoque a ministris Marini decapitatus est. Quæ si vera

Alterius Proculi, Bononiæ etiam passi, apud Antoninum Acta.

A *vera sunt; per juste meritam sententiam, propter cædem injuste commissam, non propter confessionem fidei Christianæ, dici debet punitus fuisse. Sed credamus, illa potius vera non esse, quam non fuisse Christi martyrem Proculum istum, quem aliunde constat, Bononiæ martyrium pro Christo subiisse; licet tempore longe alio, quam designant hæc Acta; quæ intelligi debent agere de illo Proculo, quem* militem *diximus, Bononiæ sub Maximiano passum.*

in quibus dicitur caput suum, jam decollatus alio portasse.

48 *Prætermitto prodigium vulgare, ex his ipsis Actis sumptum a nonnullis, quod Proculus jam decapitatus*, surgens constitit, et apprehendens caput suum juxta genua, usque ad locum pervenit, ubi hodie etiam requiescit: ecclesiaque ipsa, quæ primo S. Xisti nomen habebat, ab eo nomen sumpsit. *Certe quando tempore S. Ambrosii, ipsoque præsente, corpora sanctorum Vitalis et Agricolæ, ipsiusque verosimiliter Proculi quoque elevata Bononiæ fuerunt; et quando S. Paulinus omnium trium reliquias accepit, diu ante quam ecclesia S. Proculi ædificata fuit, nondum requiescebat Proculus in ecclesia nominis sui, quo caput suum post mortem detulisse narratur: neque vero in antiquitate de tali portatu capitis quidquam in-* B *venitur.*

Duo Proculi martyres Bononiæ

49 *Ex his duorum Proculorum Actis apud Antoninum apocryphis, nihil possum derivare veri, quam quod tunc opinio fuerit, duos Proculos martyres Bononiæ passos esse. Tempora autem, quibus ibidem dicuntur ambo passi esse seculo sexto, sub Justino Imperatore, ac Totila Gothorum rege, vera esse non possunt; cum alter ante ætatem S. Paulini Nolani, qui exeunte seculo quarto floruit, ejusque sacras reliquias se habere dixit debeat mortem oppetiisse. Quin et Acta ipsa apud Antoninum secundo loco, sibi contradicunt; dum aiunt, tempore Justini Imperatoris*, feritatem gentilium adhuc sæviisse in Christianos Bononiæ, *eoque missum fuisse publica auctoritate Præfectum Prætorii Marinum (is debet Bononiæ fuisse initio seculi quarti quando Proculus miles censetur ibi passus fuisse) ut Christianos necaret: quando tota Italia dudum amplexa erat Christianam religionem, et vix amplius ibi invenire erat hominem privatum, qui gentilismum sequeretur, nedum qui publicam persecutionem in Christianos moveret. Redolet igitur illa feritas gentilium in Christianos potius tempora Diocletiani et Maximiani, sub quibus æque Proculus, nempe miles, quam Vitalis et Agricola creduntur passi fuisse.*

confusi ab aliquibus cum Interamnensi martyre,

C 50 *Ut clarius loquamur, prima S. Proculi apud Antonium Acta aiunt in principio, Proculum e Syria cum Sociis advenisse; successisse S. Valentino martyri in episcopatu Interamnensi (quod seculo Christi tertio debet factum esse) citatum fuisse Romam a summo Pontifice, quem Acta* XII *Sociorum et Petrus in Catalogo vocant* Eugenium, *seculi septimi Papam; quamquam Antonius nomen proprium Papæ subticeat. Denique sub finem illorum Actorum, idem Proculus Bononiæ sub Totila seculo* VI *decollatur. Pluribus opus non est ad ostendendum, fictitia esse Acta illa, quæ tempora tam disparata ad vitam unius personæ referunt. Credi facilius potest, scriptorem Actorum per crassam ignorantiam gesta Proculi presbyteri Narniensis et Proculi militis Bononiensis; atque iterum hujus Proculi militis et Proculi episcopi Bononiensis, in uno Narniensi Proculo confudisse. Certe in Actis apud S. Antoninum primo loco, Proculus Narniensis (præterquam quod is episcopus Interamnensis et S. Valentini episcopi, Romæ passi successor, perperam vocetur) confunditur cum Proculo episcopo Bononiensi: in Actis vero quæ habentur secundo loco, confunditur cum Proculo milite Bononiensi.*

ab aliis cum Narniensi,

51 *Dicet aliquis, si Proculus ille Syrus, non fuit episcopus Interamnensis, fuit saltem Narniensis episcopus, uti nominatur in Martyrologiis quibusdam antiquis ad Kalendas Decembres. Revocanda hic in memoriam sunt dicta Baronii in Annalibus ad annum* 303 D *num.* 122; *ubi de Proculo,* tunc Bononiæ insignito *AUCTORE C. S.* corona martyrii, *addit: Verum quod ejus* martyrii Acta *(si tamen scripta unquam primitus fuerunt)* deperdita sint, alia commentandi occasio data est *posteris. Id ipse de uno Bononiensi martyre Proculo, quem sub Maximiano passum ponit, corrigens illa in re vulgarem multorum errorem, qui ipsius passionem referebant ad seculum sextum, confundebantque ipsum, qui Proculus miles ets, cum altero Proculo episcopo Bononiensi martyre, nec non cum tertio Proculo seu Narniensi seu Interamnensi; quemadmodum ex duplicibus apud S. Antoninum Actis jam observavimus.*

utrisque sua confundentibus

52 *Eadem porro Baronii dicta referri quoque possunt ad Proculum episcopum Bononiæ martyrem, cujus Acta vel non scripta primitus, vel deperdicta fuerint: quam ob rem posteri alia, tam monstrosa ut vidimus, commentandi occasionem sumpserunt. Id vero, opinor, factum esse tunc, quando Bononiæ vix aliquid certæ memoriæ superfuerit de Proculo episcopo, quam nomen ejus, dignitas episcopalis, locus martyrii et sepulturæ. Opinor quoque, illos, qui in gratiam Narniensium (his enim tribuitur Proculus in Martyrologiis die* I *Decembris) nova Acta commentati, aut potius com-* E *menti sunt, habuisse præ oculis quædam Acta S. Proculi Narniensis, similia illis, quæ in Actis* XII *Sociorum (videntur enim hæc magis prisca esse) leguntur nullam mentionem loci, ubi obierit, ac ne mortis quidem, facientia: quæ proinde visa fuerint compilatoribus novorum Actorum, defectiva esse, et a se complenda. Compleverint vero ex confusa memoria Proculi alicujus Bononiæ passi; quem eumdem esse, opinati, cum suo Narniensi, inde palæstram martyrii, quæ in Actis prioribus defectivis deerat, suo Proculo fecerint* Bononiam.

ex ignorantia duorum martyrum,

53 *Porro ignorantes, duos Bononiæ ejusdem nominis martyres fuisse, alterum episcopum, alterum non item; alii interpolatorum Narniensem, suum fecerunt episcopum, qui fuerat Bononiensis: alii tantum presbyterum, qualis notatur fuisse in Actis* VII *Sociorum. Sic in primis Actis Antoninianis audit* episcopus, *et* Interamnensis, *qualis non fuit: in secundis vero neque episcopus neque presbyter vocatur, et Bononiæ passus dicitur; ut adeo Acta illa secunda respicere debeant martyrium Proculi militis, Bononiæ sub Maximiano coronati; quamvis in Actis istis dicatur imperante Justino seculo* VI *martyrium subiisse, tum quia tunc ignorabatur verum tempus, quo Proculus miles passus fuerat; tum, quia alioquin ille ad Narniensem, qui eodem seculo* VI, *floruisse credebatur, referri non potuisset.* F *Acta Antonini prima recte Proculum faciunt episcopum si intelligas Bononiensem; secus, si Interamnensem, ut jam dixi. Hinc porro affulget lux modusque solvendi nodum, quem strinxerunt Martyrologi etiam antiqui, dum alii Proculum, Narniæ Kalendis Decembribus adscriptum, celebrant, ut presbyterum tantum; alii ut episcopum; alii tantum ut martyrem. Inciderint illi in Acta diversa, qualia jam indicavimus: et qui tantum vocant presbyterum, secuti fuerunt Acta* XII *Sociorum: qui episcopum; habuerint Acta similia Antoninianis primo loco: qui martyrem tantum; viderint similia Antoninianis loco secundo.*

qui Bononiensibus proprii sunt.

54 *Redeo ad Proculum martyrem et episcopum urbis Bononiensis proprium, cujus memoriam non ita abolere potuerunt interpolatores Actorum, quin seculo* XVI *illa apud multos adhuc viguerit; testante Constantio Felice in suo Kalendario historico, anno* 1577 *Urbini, quod non admodum procul Bononia dissitum est, impresso; ubi ad Kalendas Decembris sic legitur:* Proculus episcopus et martyr Narniensis sub Totila rege Gothorum; aut Bononiensis, ut alii dicunt; qui Bononiæ martyrium subiit. *Nec frustra est, quod Martyrologium Romanum a correctione, sub Gregorio XIII facta, semel, iterum ac tertium variet Kalendis Junii in Proculo*

A Proculo Bononiensi martyre, quem dum tantummodo admittit unum, duos tamen videtur denotare, scribendo in editione anni 1586, illum sub Theodorico Rege Ariano; in editione vero anni 1608 ac 1613 sub Maximiano imperatore passum fuisse: quæ tempora uni eidemque convenire non possunt.

AUCTORE C. J.

55 Rursum in duabus ultimo nominatis editionibus tribuitur ei titulus episcopi, qui in editione anni 1636 ei denuo ablatus fuit, manifesto indicio, et fuisse argumenta, cur episcopus crederetur Bononiensis; et fuisse, cur non crederetur episcopus: fuisse itidem rationes, cur sub Theodorico rege Gothorum aut Totila crederetur martyrio perfunctus esse (et hæc percrebuit opinio usque ad Baronii tempora, ipsomet teste, uti supra vidimus) atque rursum fuisse rationes, cur putatus sit obiisse martyr sub Maximiano imperatore; quod idem Baronius demum concludit ex supra citatis S. Paulini episcopi Nolani versiculis; et recte.

alter miles, sub Maximiano imp.

56 Interim ex illa Baronii conclusione non conficitur, non fuisse alium quoque Proculum martyrem Bononiæ sub Theodorico aut Totila regibus Gothorum. Imo fuisse, plus quam probabile redditur, tum ex hactenus disputatis; tum ex eo, quod opinio vulgatior olim fuit, Bononiæ episcopum Proculum sub alterutro B prædictorum Regum vitam martyrio finivisse. Adde quod sic concilientur Martyrologia Romana diversarum editionum et correctionum, habitura in duobus Proculis Bononiensibus, quod in uno frustra quærebant, alterum martyrem tantum, sub Maximiano imperatore; alterum martyrem et episcopum, sub Theodorico aut Totila regibus.

alter episcopus sub Theodorico rege,

57 Locutus sum hactenus de Proculo, tempore Arianorum Bononiæ passo, sub disjunctione, passusne fuerit sub Theodorico, aut sub Totila, Gothorum regibus: propterea quod Acta diversa diversis istis Regibus tribuant martyrium ejus. Sub Theodorico namque passum fuisse, legitur in Actis, quæ extant apud Surium tomo 7 die I Junii; eamque opinionem ad sua usque tempora percrebuisse, notavit supra Baronius; opinatus tamen ipse, martyrium illud ab Theodorico ad persecutionem Maximiani retrahendum esse. Passum vero sub Totila rege, habent Acta apud Petrum de Natalibus et Antoninum. Ex assignata autem diversitate temporum, quibus dicitur Proculus Bononiæ passus esse; facile colligitur, non unum Bononiæ Proculum fuisse martyrem, sed plures. Baronius recte statuit, unum illic martyrium consummasse sub Maximiano: sed is non fuit episcopus, et Acta apud Surium citato tomo 7, et apud Antoninum C secundo loco, ad ipsum quoque referenda sunt, quamvis non signent idem tempus martyrii; quod in Surianis notatur contigisse sub Theodorico rege, in Antoninianis vero sub Justino imperatore; qui duo aliquot annos in Italia simul dominati sunt. Acta igitur illa agnoscunt sub Theodorico et Justino Proculum, Bononiæ martyrem; sed ejus gesta confundunt cum gestis Proculi, duobus circiter seculis prius ibidem passi. Et hi duo vere Bononienses fuere, alter miles, alter episcopus; quorum corpora simul, et capita seorsim, hodiedum in ecclesia, S. Proculi nomine olim magnifice ædificata, servantur et honorantur.

uti ostenditur.

58 Acta porro, quæ extant apud Petrum in Catalogo et apud Antoninum primo loco, et in codice MS. Petri Calo, referunt sui Proculi martyrium ad tempora Totilæ regis. Item, faciunt illum Socium advenarum Syrorum. Aiunt, presbyterum ordinatum; et, quod Missam ante auroram celebraret, Romam fuisse citatum a Papa. Addunt miraculum de cerva, quam in via jussit stare ac mulsit ad refocillandos sitibundos comites, aliaque quæ ex Actis XII Sociorum sumpta sunt, et nihil faciunt ad alterutrum Proculorum, Bononiensibus propriorum. Hinc concludi potest, Proculum Syrum; quatenus ipsum Acta statuunt sub Totila passum esse, et gesta ejus ex Actis XII Sociorum referunt; alium esse a duobus proprie Bononiensibus, qui D aliis temporibus passi sunt, atque e Syria non advenerunt, et in reliquis gestis jam relatis partem non habuerunt. Si dicas in iisdem Proculi Syri Actis etiam legi, ipsum tandem concessisse Bononiam, ibique martyrium tolerasse, et episcopum vocari; fatebor. At unde illa habent Acta ista? Non ex Actis XII Sociorum, quæ in aliis gestis fundamentum interpolatoribus præbuerunt, sed nihil de Proculi Syri morte, martyrio aut episcopatu meminerunt. Unde igitur?

Est et tertius, passus sub Totila,

59 Mihi quidem occurrit hæc cogitatio, quod volentes Acta Proculi Syri, quæ in Actis XII Sociorum manca sunt, dilatare et complere; ex aliis Sanctorum vitis, aut fama obscura, sumpserint, suoque Proculo applicaverint, illorum gesta. Certe sic illi applicavere ex Actis S. Herculani episcopi Perusini, sub eodem Totila passi, a Gregorio Papa Magno descriptis, totam historiam martyrii ejus, ubi de duobus loris, e tergo abscissis; de puero, ad sepulcrum resuscitato, et alia; mutato tantum palæstræ loco Perusia, in Bononiam. Sic etiam audiverint, Proculum quemdam Bononiæ pro Christi fide occisum esse et episcopum fuisse; id ipsum suo Proculo Syro applicaverint, et episcopum Narniensem fecerint, qui fuerat Bononiensis, sub E Theodorico rege, non sub Totila passus.

cujus Acta turpiter consarcinata sunt

60 Similiter de S. Euticio sive Eutychio in Actis XII Sociorum pauca leguntur, videlicet, quod relicto germano suo Brictio, perrexit iter, quod ducit in lacum Vulsini, ubi per multos annos eremiticam duxit vitam; nec plus ibi de illo habetur. Posteri vero ejus nominis propagandi studio, applicaverunt illi Acta S. Eutychii abbatis Nursiæ, qui cum multis annis prope civitatem Nursiam cum socio S. Florentio vitam solitariam egerat, electus fuit abbas monasterii, quod in dicta civitate a monachis incolebatur, ibique reliquam vitam sancte traduxit atque post mortem multorum gloria miraculorum coruscavit; plurimum diversus ab Eutychio Syro, qui cum Brictio et aliis Sociis dicitur in Italiam venisse, et apud lacum Vulsinum multos annos eremitam egisse.

uti et Acta Eutychii, qui pariter est e numero XII Sociorum.

61 Atque hæc sufficiant modo ad distinguendum duos Proculos, Bononiensibus proprios, a Narniensi e Syria advecto. Quod et confirmari potest ex diversis, quibus coluntur diebus. Proculus Narniensis ab omnibus Martyrologis antiquis, tam qui ipsum vocant presbyterum, quam qui martyrem, atque etiam qui episcopum martyrem, uti supra § III vidimus; ab omnibus, inquam, adscribitur Narniæ et Kalendis Decembribus. At Proculus miles Bononiensis, colitur Bononiæ F Kalendis Juniis, eodemque die legitur inscriptus Martyrologio Romano. Alter etiam Proculus, Bononiensis episcopus, iisdem Kalendis Juniis Bononiæ cultum habet.

Distinguuntur quoque Proculi tres jam dicti,

62 De utroque Bononiensi martyre, tam milite, quam episcopo, agit quoque Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad easdem Junii Kalendas: quamquam in tanta rerum confusione cum aliis aberrans, nominet episcopum Interamnensem, Bononiæ passum. Ex hoc igitur capite etiam distinguitur Proculus Narniensis a duobus Bononiensibus. Nolim tamen sustinere, utrumque Bononiensem eodem die Kalendarum Junii martyrio defunctos esse, sed alterutrum potius; eumdemque diem alterius quoque cultui (quia forte natalis proprius ignorabatur) consecrasse, quando utriusque corpora uno loco collocata olim fuere. Imo tametsi neuter die primo Junii passus fuisset, fuissetque dies ille assumptus pro simultaneo cultu, propter simultaneam translationem; nihilominus constat ex antiquis Martyrologiis, Proculum Narniensem Kalendis Decembribus natalem suum habere; atque adeo per hoc a Bononiensibus (ut horum dies natalis non habeatur certus) sufficienter distingui.

ex diebus diversis, quibus coluntur.

§ V

A

§. V. De aliis homonymis, tum in Italia, tum in Hispania.

Proculi alii in Italia.

Supersunt et alii in Italia Proculi sancti et coluntur; Proculus diaconus et martyr Puteolis cum S. Januario, XIX Septembris. Proculus cum Nicea matre ibidem, XIX Octobris. Proculus episcopus Ravennas, I Decembris. Proculus episcopus Veronensis, IX ejusdem. Verum hi ad præsens argumentum de Proculo ex XII Sociis Syris, non spectant, suisque diebus illustrandi erunt. Eo spectare possit Proculus martyr, de quo meminit S. Gregorius lib. I Dial. cap. 9 in S. Bonifacio episcopo, et apud nos tom. 3 Maji, pag. 370 num. 2; ubi legitur, quod, cum* beati Proculi martyris natalitius propinquaret dies, *S. Bonifacius episcopus Ferentinus in Etruria,* apud beatum Martyrem Missarum solennia egit. *Nihil additur, ex quo cognosci possit, qualis ille Proculus sit, aut quis dies sit ejus natalitius. Baronius die I Junii in notis ad Proculum Bononiensem militem, opinatur, hujus natalem illic designari, dum ait;* De illo etenim, et non alio, ut de martyre celeberrimo, cunctis notissimo; ibi agi

Quis fuerit ille, quem S. Gregorius nominat in Dialogis;

B persuademur. *Non ausim id ei assentiri. Neque enim tam celeber fuit Proculus miles Bononiensis martyr; utpote cujus martyrii tempus, usque ad ætatem Baronii credidit vulgus, fuisse regnum Theodorici aut Totilæ, regum Gothorum in Italia. Celebrior fuit Proculus, Puteolis cum S. Januario passus. Nec tamen ad alterutrum illorum videtur Proculus, de quo Gregorius, referri debere; quia utriusque palæstra martyrii longiuscule distabat a Ferento Etruriæ, quod prope hodiernum Viterbium situm fuit, et ecclesia S. Proculi, in qua Bonifacius episcopus Ferentinus Missarum solennia natalitio ejus die celebravit, verosimiliter in sua diœcesi; videtur a propiore S. Proculo martyre denominata fuisse.*

verosimiliter, Interamnensis.

64 *Sed neque denominata fuerit a Proculo Narniensi, qui passim creditur sub Totila passus esse; quo tempore Bonifacius quoque episcopus vixerit. Vixit certe Gothorum tempore, qui desierunt sub medium seculi sexti in Italia dominari, a Narsete devicti, succedentibus in eorum locum Longobardis: et Gregorius, dum describit Bonifacii gesta ex ore Gaudentii, ejus alumni; satis declarat, alumni nutritorem et magistrum Bonifacium, ad tempora Gothorum spectare. Non igitur potest Bonifaciana S. Proculi ecclesia a S. Pro-*

C *culo Narniensi denominata fuisse; eoque minus, quod videatur dicta ecclesia jam ante episcopatum Bonifacii extitisse. Quamobrem dicendum potius ecclesiam illam dedicatam fuisse S. Proculo Martyri Interamnensi, S. Valentini ejusdem civitatis episcopi discipulo; tum quod palæstra martyrii ejus Interamna, propius aberat ab ecclesia Proculi Bonifaciana; tum quod memoria ejus illis in partibus vicinis celebrior fuerit, quam aliorum, Bononiæ aut Puteolis passorum; tum etiam, quod is simpliciter martyr fuit, uti et vocatur apud Gregorium; et seculo tertio martyrium subiit, ut diu ante episcopatum Bonifacii in diœcesi Ferentina ejus ecclesia possit extitisse.*

Proculus Interamnensis die 14 Aprilis inscriptus Martyrologiis,

65 *Superest aliquid dicendum de S. Proculo jam dicto martyre Interamnensi, Martyrologiis passim inscripto ad diem* XIV *Aprilis; an is possit ad Hispaniam referri. Refertur sane nunc a nonnullis, postquam male prodiit in lucem, æternis tenebris sepeliendum chronicon Fl. Lucii Dextri impostoris, qui, uti supra sanctos Carpophorum atque Abundium et Brictium, ex Italia in Hispaniam transtulit, ita hic idem tentat in Proculo. Scribit enim ad suum Christi annum 175:* Interamni Flavii in Hispania S. Proculus martyr. *Diem cultus non addit. Commentator Dextri Franciscus Bivarius mox diem invenit* XIV Aprilis: *et pag. sua 250 in situm Interamnii Flavii in Hispania inquirens, tam infeliciter illum invenit, ut in alio suo commentario, inter Additiones Braulii pap. 66, alium loci situm debuerit quærere. Ibidem quoque, ad confirmanda Pseudodextri verba, producit Acta quædam* Proculi *sui et sororum ejus,* Domninæ, Domitillæ ac Theodoræ. *Citat pro illorum martyrii palæstra Martyrologos, qui scribunt:* Interamnii, S. Proculi martyris et Domninæ virginis, cum sociis virginibus coronatæ: *et nominatim citat Petrum episcopum Equilinum:* Proculus martyr; et Domnina virgo cum sociis virginibus, ipso die Interamnii passi sunt, *nempe* XIV *Aprilis. Sed illi non habent,* Interamni Flavii in Hispania, *quod caput rei est. Tum addit, quod Dexter suus martyrium Proculi referat ad annum Christi 175; Domninæ vero et sororum ad annum Christi 160. Denique ait:* Reddam quæ brevi compendio in codicibus MSS. habeo de eorumdem Interamnensium martyrum Natalibus et Martyrio. *En Acta, quæ profert, plane ludicra.*

D

auctore C. S.

num in Hispania passus sit,

idque prebent hæc Bivarii

66 Sancti martyres Christi, Proculus et Domnina ac ipsorum sorores, Domitilla et Theodora, Interamnii nati sunt; patre quidem Interamnensi et matre Flaviensi, civibus christianis ac locupletibus: a quibus filii quatuor, supra nominati, timore Dei et lege Christi educati fuerunt. Prior omnium Domnina in lucem prodiit. Post eam Proculus. Hunc secuta est Domitilla. Ac tandem omnium postrema, nata est Theodora. Contigit autem, ut parentibus orbati, Domnina et Proculus, patris hereditate contenti, Interamnii remanserint: Domitilla vero et Theodora ad Flaviensem urbem secederent, materna prædia adepturæ. Erant utrobique vitæ et morum laude præclari. Cum vero Præfectus quidam Interamnium accederet, ad idolorum culturam ampliandam et Christianorum fidem abolendam, Proculum et Domninam, ex fama notissimos, ad se accersiri jubet: quos de fide, quam colerent, interrogatos; sed constantes Christi confessores compertos, in vincula et carcerem conjecit. Iidem varie torti; sed tandem Domnina capite plexa; Proculus vero ad palum ligatus et sagittis confossus, in cœlum evolarunt, XVIII Kal. Maji. Cognito autem a Præside, quod duas adhuc uxores (*lege,* sorores) *virgines haberent*; accessit ad oppidum, et eis pro fide Christi, quam viriliter fatebantur, pari immanitate capita amputari fecit, post dies XV a fratrum suorum martyrio, imperante Antonino Pio. E

ac Tamayi scripta.

67 *Alter chronici Dextrini adorator ac defensor perpetuus, Joannes Tamayus Salazar in suo Martyrologio Sanctorum Hispanorum, ad diem* XIV *Aprilis ita annuntiat:* Interamnii Flavii in Hispania, Passio SS. Proculi, Domninæ virginis, cum aliquibus etiam virginibus, quæ martyrium, pro fide acerrime defensa, complexæ sunt. *Tum in Notis suis tamquam ex tripode loquens, multa confundit ex recentissimis scriptoribus Equilino episcopo, Galesinio, Ferrario, Baronio et Bivario: et* Bivarium *quidem, ait,* in Notis ad Fl. Dextrum, anno 175 n. 2, fol. 257, tres Proculos martyres consignare, alium die XIV Februarii, alium XIV Aprilis, ac tertium I Decembris; illicque Baronii imposturam indigitare, et manifeste de errore convincere illius notationem. *Modestius, quæso de Baronio. Post hæc et alia, æque vana, audacter pronuntiat:* Acta Proculi et Domninæ sic formanda veniunt: *quo, quæso, ex codice, auctore, qua verisimilitudine? Non tam audacter Bivarius, qui saltem dicit, Acta sua illorum Sanctorum* se compendio habere in codicibus MSS. *Audiamus oracula Tamayi; et simul meminerimus, ipsum loqui de martyribus, qui seculo Christi secundo passi sint.* F

68 Proculus ex antiqua Asturicorum in Hispania ortus prosapia, apud Interamnium Flavium, catholicas amplexatus est voces, et ad fidem Christi conversus

AUCTORE C. J. versus, illam totis viribus defendebat. At per Gallias et Hispanias excitata penitus Antoniniana persecutione, sanctissimus pugil una cum Domnina, et sororibus etiam Interamnensibus accolis et virginibus, ad coronam properavit intrepidus, quam per varia tormentorum certamina absque turbatione suscepit XVIII Kalendas Maji, anno CLXXV; S. Sothero Ecclesiam, et Antonio Vero imperium moderantibus. *Malum omen hujus oraculi, quod tam non est verum, ut seipsum falsitatis arguat, dum imperatorem* Antonium Verum, *qui nusquam fuit, pro* Lucio Vero *(qui aliquando etiam* Lucius Antonius Verus, *sed raro, a probatis scriptoribus appellatur) producit: ejusque ætatem copulat cum anno Christi* CLXXV *(is modus consignandi* annos Christi, *ante seculum Christi octavum, vix aut ne vix quidem usurpatus fuit) qui jam a sexennio apoplexia mortuus fuerat.*

Solet Dexter natales sanctorum

69 *Redeamus ad fontem, ex quo tam copiosa et diversa interque se contraria oracula paulatim profluxerunt de Proculo et Domnina martyribus in Hispania. Scaturigo est in Martyrologiis antiquis, in quibus die* XIV *Aprilis passim legitur:* Interamnis, beati Proculi martyris. Item, sanctæ Domninæ virginis, cum sociis virginibus coronatæ. *Ita Usuardus genuinus.* B *Alii his plures adjungunt socios, alii pauciores. Romanum Martyrologium, anno 1586 impressum, citata Usuardi verba servavit, addit solum, post Domninæ virginis* τὸ et martyris. *In posterioribus vero editionibus Proculum quoque facit* episcopum *et martyrem: contra quod debacchantur Bivarius ac Tamayus. Ex hisce Martyrologiis Pseudodexter, uti passim, loca natalitia Sanctorum, qui ab antiquis temporibus in aliis regionibus a Martyrologiis consignati fuerunt, si consimile nomen loci apud veteres geographos aut invenit in Hispania aut invenisse finxit; ad Hispaniam suam trahere miris modis et fraudulentis consuevit: ita Proculus quoque et Domnina, Interamnis seu Interamnii ad fluvium Nar in Italia certo passi, idonei ei sunt visi, quos ad Hispaniam pariter traduceret, addendo elogio Usuardino de Proculo,* Interamnii Flavii in Hispania. *Et hæc consignavit ad annum Christi 175: antea vero de Domnina, ad annum 160, sic scripserat:* Interamnii, Domnina virgo cum sororibus, egregiis Christi martyribus. *Hic nondum cogitabat Pseudodexter de Interamnio* Flavio in Hispania *: et Bivarius in suo commentario fatetur, se* Flavium *apposuisse, ratus mutilum esse textum; aut, uti ego suspicor, ut Proculum,* C *Domninæ et sororibus ejus facilius facere posset* germanum fratrem : *de qua re nihil Martyrologia, nihil ipse Pseudodexter.*

ex aliis locis in Hispaniam traducere,

uti et traduxit Proculum;

70 *Prima igitur fontis derivatio, qua deducitur Proculus ex Italia et Interamnio in Hispaniam et Interamnium Flavium, aperta est a Pseudodextro: cujus mox aquas, sequaces ejus deduxere in varios euripos. De Proculo, Interamnæ* XIV *Aprilis in Martyrologiis adscripto, quem omnino suum esse contendunt Hispani et non alium ejusdem nominis, nihil certo scitur præter pauca, quæ in Martyrologiis leguntur illo die, nisi in nostra sententia, qua putavimus supra, Proculum istum, eumdem esse cum Proculo, S. Valentini, Interamnensis episcopi et martyris discipulo, qui cum Ephebo et Apollonio scitur ex Actis S. Valentini, Interamnæ coronatus fuisse, et Martyrologio etiam Romano ad diem* XIV *Februarii insertus est. Loquamur clarius.* Proculum *et* Domninam, *qui cum aliis pluribus leguntur in variis Martyrologiis Interamnæ* XIV *Aprilis passi, solos in Hispaniam transtulit Pseudodexter: non tamen fratres germanos facit, nec simul passos dicit, referens martyrium* Domninæ cum sororibus (*Usuardus tantum habet,* cum sociis virginibus) *ad annum Christi* 160; Proculi *vero ad annum* 175. *Bivarius socias virgines, eatenus anonymas, baptizat* Domitillam *et* Theodoram, *illis quoque Martyrologis, qui plures Proculo socios nominatim addunt, ignotas;* D *et non tantum Domninæ, sed etiam Proculi sorores fuisse fingit. Unde autem? Ipse viderit. Saltem non habet ex Martyrologiis, neque a Pseudodextro suo; nec citat auctorem antiquiorem se.*

71 *Tamayus Salazar addit, Proculum* ex antiqua Asturicorum in Hispania ortum fuisse prosapia; et ad fidem Christi conversum, una cum Domnina et sororibus, etiam Interamnensibus accolis et virginibus, *martyrium subiisse; non ausus Domninam Proculi sororem appellare, nec sorores Domninæ nominatim exprimere. Nempe qui commentarios Bivarii in chronicon Dextri, anno 1627 editos, passim sequitur; non legerit commentarios ejusdem in Marcum Maximum et similis farinæ scriptores, anno demum 1651 (illo quippe tempore suum quoque Martyrologium Hispanicum imprimere cœperat Tamayus) in postumo opere editos; in quibus sua commenta Bivarius de fraterna consanguinitate Proculi, Domninæ, Domitillæ ac Theodoræ, eorumque simultaneo martyrio, sub eodem Præfecto (cujus tamen silet nomen) tolerato, indubitanter pro veris venditat.*

ei affingentibus multa, Bivario ac Tamayo,

72 *Quid de Proculi hujus ac Sociorum martyrii tempore sentiendum sit, indicat Henschenius ad eorum Acta die* XIV *Aprilis, nempe cæsos fuisse anno 272, quo etiam S. Valentinus Interamnensis episcopus, martyr factus est, sed mensibus duobus ante. Pseudodexter annos diversos consignat, et Domninam quidem cum sociabus, ait, passam esse anno 160; Proculum vero anno 175. Bivarius, his Dextri sui opinationibus rejectis, omnium quatuor martyrium ponit accidisse anno 160, sub imperatore Antonino Pio, qui ab anno 138 ad usque 161 imperium tenuit, mortuus die* VII *Martii istius anni. Tamayus pariter, simul passos opinatus, assignat martyrio annum 175. Ita hi, contra doctrinam magistri sui, simul omnes martyrio coronatos ponunt, atque inter se de tempore martyrii multum discrepant; nec rationem reddunt sententiæ suæ.* Ἀυτοὶ ἔφαν. *Hæc de anno martyrii: de die nova fictio apud Bivarium. Martyrologia Proculo, Domninæ et sociabus assignant diem* XIV *Aprilis; uti et Tamayus. Pseudodexter diem nullum exprimit. Bivarius martyria dividit, inquiens, Domninam quidem et Proculum passos esse* XIV Aprilis; *Domitillam vero ac Theodoram* post dies XV. *Unde autem id illi innotuit? Ex Actis suis: quæ scilicet hinc quoque fictitia comprobantur, dum contra unanimem Martyrologorum veterum consensum martyria Sociorum ad alios atque alios dies noviter referunt.* F

aliosque et alios martyrio annos ac dies substituentibus. E

73 *Quid porro Acta, tam illa, quæ Bivarius, quam quæ Tamayus procuderunt, inter se comparata, veri docebunt? Cum ipsa, nulla fide antiquiore sint nixa; et passim contraria in præcipuis historiæ punctis tradant? Bivarius dicit;* Sancti martyres Christi, Proculus et Domnina, ac ipsorum sorores Domitilla et Theodora, Interamnii nati sunt. *Jam dixi ego,* Domitillam et Theodoram *a Bivario recens baptizatas esse; eaque nomina suspicor ab ipso desumpta ex Actis famosissimæ virginis Flaviæ Domitillæ, quæ in Breviario Romano legitur* una cum Theodora et Euphrosyna virginibus et collectaneis suis, gloriosi martyrii cursum confecisse. *Ut Domitillam ad suos referret, potest ipsi aptum fuisse visum nomen* Flavia, *quod cum* Flavio Interamnio *quamdam nomine tenus habet similitudinem. Cur* Theodoram *solam adjunxerit, non* Euphrosynam; *puta factum esse, quia tres tantum socias sorores voluit Proculo dare: ideoque solas Domitillam ac Theodoram, loco anonymarum, Domninæ adjunxerit. Tamayus, nulla Domitilla, nulla Theodora inventis, utramque reliquit anonymam.*

Dissonantia ab utroque scriptore relata,

de nominibus sororum

74 *Bivarius patrem illorum facit* Interamnensem, *matrem vero* Flaviensem, cives Christianos *et* locupletes, *a quibus quatuor filii* in timore Dei et lege Christi educati fuerunt. *Tamayus nihil de patre aut matre*

ac de parentibus.

A *matre, nedum de christiana eorum fide aut pietate prodens, ait,* Proculum catholicas amplexum voces, et ad fidem Christi conversum esse ; *ut illam a parentibus non acceperit. Apud Bivarium præter nomina omnium quatuor liberorum, etiam exprimitur, ordo natalium singulorum, quis primo, quis secundo, quis tertio, quis quarto demum loco, editi in lucem fuerunt. Hæc tam accurate recensita, si a contemporaneo scriptore prodita fuissent, utique possent invenire fidem. Sed tum mirarer, talem scriptorem ignorasse nomina parentum, quorum loca natalia indicat ; et ignorasse nomen Præsidis, sub quo filii martyrio affecti sunt ; quod utique notius publice tunc fuit, quam privatorum hominum ad necem damnatorum ordo natalium, ac debuisset exprimi nomen tyranni, ut passim consuevit in antiquis martyrum Actis, ad faciendam fidem historiæ et declarandum tempus, quo martyrium subierunt. At Acta Bivariana tantum abest, ut a contemporaneo scripta fuerint, ut ante hæc duo secula, non extiterint : quod stylus ipse atque adjuncta manifeste produnt, et paulo post monstrabitur pluribus. Tamayus, qui unam tantam sororum habet nominatim, de ordine nascendi ne somniavit quidem.*

Acta illorum qualia sint.

B 75 *Ut de tempore martyrii sub Antonino Pio, quod posuit Bivarius ; aut sub Antonio Vero, quod posuit Tamayus, nihil amplius dicam, videamus, unde scriptor uterque sua Acta habeat. Tamayus declarat, se sua habere e suo ipsius genio, dum ait,* eorum quatuor Sociorum Acta sic formanda veniunt, *nullum scriptorem, nullum testem citans. Bivarius eadem confidentia præfatur :* Reddam ego, quæ brevi compendio in MSS. codicibus habeo, de eorumdem Interamnensium martyrum natalibus et martyrio ; ut habeant *Interamnenses,* unde in illorum amorem excrescant et concivium tantorum coronis glorientur. *Pia quidem hæc ultima vota Bivarii : non item historice vera (in veritate autem vera pietas fundari debet) quæ citat Acta. Passos dicit Sanctos suos seculo Christi secundo ; Acta illorum producit seculo demum* XVII, *eatenus ignota omnibus. Unde autem producit? Ex quo auctore, quo codice, qua bibliotheca ?* Habeo *illa, inquit,* in MSS. codicibus. *Qualibus, quæso ? Antiquisne ? An recenter excogitatis ? Primum, de antiquitate, certo indicasset, si forent codices antiqui : quod fuerint recentiores, maluerit silentio dissimulare, quam Actis suis præjudicium afferre apud lectores.*

Invectivæ eruditorum in Auctores.

C 76 *Habeo ego ex propria lectione scriptorum Bivarii historicorum notitiam aliquam, ex eaque judicare cogor, ipsum passim non esse tam bonum historicum, quam laudatur esse bonus theologus. Et ante me idem senserunt viri perquam eruditi, tum alii, tum nominatim Nicolaus Antonius, et Eminentiss. D. de Aguirre, S. R. E. Cardinalis, qui me suo, illa super re colloquio, non semel dignatus est Romæ anno* 1698 ; *uterque Hispanus. Illi in suis scriptis passim invehuntur in sequaces ac defensores Pseudodextri, æque ac in ipsum, tamquam corruptores Historiæ nationis Hispanæ ; ne quid notæ pejoris dicam. Opera illorum publice extant, ut inspici possint a quolibet, qui plura de genio ac fide talium historicorum novisse cupit. Inter alia convincuntur Pseudodexter et asseclæ ejus, plurima, tam sacra quam profana, historice finxisse, etiam libellos integros ; eaque per emissarios suos sub falsis nominibus antiquorum scriptorum, modo unum, modo aliud, veluti antiqua, et recenter a se, e parietinis eruderata, per manus dedisse : eaque plures, ceteroquin etiam docti, sed minus cauti et scientia theologica magis instructi, quam historica, mox avide amplexati fuerunt ; et tamquam pro aris focisque suis, defendenda susceperunt quacumque via. Inter tam præclara monumenta numeres quoque velim codices MSS. e quibus Acta sua quatuor fratrum Bivarius, non ausus antiquos dicere, seu cautus, sive incautus produxit.*

D

AUCTORE C. S.

Alia, quæ ostendunt, Acta esse ficititia.

77 *Idem concludi poterit ex iisdem Actis in fine, ubi dicuntur* Domnina capite plexa ; Proculus vero ad palum ligatus et sagittis confossus, in cœlum evolasse XVIII Kal. Maji. *Unde hæc tam distincta habuit Bivarius. Martyrologia antiqua, ad diem prædictum* XVIII *Kal. Maji, nihil habent de modo supplicii, quo aut Domnina aut Proculus martyrium suum compleverint. Et in nostra sententia, quod hic Proculus idem sit cum illo, qui post magistrum suum S. Valentinum episcopum, passus Interamnii legitur ad diem* XIV *Februarii in Martyrologio Romano ; constat, gladio cum sociis suis percussum fuisse. Unde igitur habuit Bivarius (iterum dico) Proculum suum ; qui* XVIII *Kal. Maji Martyrologiis inscriptus est,* ad palum ligatum et sagittis confossum, *in cœlum evolasse? Nisi certiora, quam hactenus, proferantur testimonia, non credam. Sed nec ipse Dexter id credidit, quia nihil habet de tali martyrio Proculi : neque etiam Tamayus, qui tantum innuit, Proculum cum suis* ad martyrii coronam properasse intrepidum, quam per varia tormentorum certamina absque turbatione suscepit.

78 *Tædet me hac super re plura proferre. Maneat igitur Interamnæ ad Nar in Italia suus Proculus et Domnina. Maneat Martyrologiis antiquis sua fides, quamdiu verosimilioribus argumentis oppugnari non possunt, quam quæ hic prolata sunt ex chronico Pseudodextri, ex commentariis in illud Bivarii, et ex Martyrologio Tamayi.* E

§. VI. De Actis S. Proculi, quæ hic dantur.

De auctore sequentium Actorum

D*iximus jam multa de S. Proculo non uno, et Acta quæ sunt in Catalogo episcopi Equilini protulimus num.* 32 ; *duplicia quoque Proculorum Acta, quæ habet S. Antoninus, quantum satis est, inspeximus. Habemus præterea Acta MSS. ex Legenda Sanctorum Fratris Petri Calo, patria Clugiensis, ditionis Venetæ, religione Dominicani ; in qua tractat præter sanctos, quorum festa celebrantur in Ecclesia, de illis quoque,* quorum vix habetur memoria, et Jacobus de Voragine prætermiserat, *uti loquitur Altamura in Bibliotheca sua Dominicana. S. Antoninus Parte* 3 *Historiarum tit.* 23, *cap.* II, § 2, *eum vocat* Petrum de Clausia, qui dicitur Scalo ; *additque fere ut supra, quod* compilavit Legendas Sanctorum multum diffuse, de multis sanctis referens, de quibus Jacobus de Voragine non facit mentionem. *Ex illo* F *suam Proculi vitam contraxit Antoninus, et varie, sed non satis, castigatam, aut potius multimodis mutatam, edidit loco citato. Eamdem adhuc contractiorem publicavit Episcopus Equilinus in suo Catalogo lib.* I *cap.* 15, *quam crebro citat Baronius, quamque nos ex Catalogo illo impressimus denuo, ut jam dixi. Hic damus ipsam vitam, uti a Petro Calo descripta est ; addituri annotationes aliquot, ex quibus judicium formari possit de auctoritate hujus vitæ, atque adeo de compendiis inde extractis ; quæ sane perexigua apparebit. Simul etiam indicabimus, quid in illa præcipue mutatum aut prætermissum sit apud Antoninum. In tribus hisce vitis aut vitæ compendiis Proculus vocatur* Episcopus ; *ex quibus opinionem suam de episcopatu Proculi etiam hausit Baronius, de qua supra satis dictum est.*

ACTA

SANCTI PROCULI EPISCOPI ET MARTYRIS.

Ex MSS. Petri Calo, Dominicani, parte 1 fol. 43.

E Syria Justino Imp veniens in Italiam,

Proculus de Syriæ partibus Romam venit, cum gloriosa societate et vera fraternitate *a*, tempore Justini *b* imperatoris et Romanam provinciam sua prædicatione

a b

A prædicatione ac miraculis illustravit, sicut sol fugans nebulas. Interamnensem vero civitatem, ordine et pastorali cura; Bononiam autem, sui pro Christo sanguinis effusione sacravit. Hic a ventre matris consecratus Deo, et inter vasa gloriæ deputatus, tempore præfato in crypta Neroniana *c* se conferens, pœnitentiæ opera peragebat, bis tantum in hebdomada sumens cibum; et signa et prodigia multa faciens. Quadam die præsentato sibi a quodam viro, proprio filio, Hereciano nomine, catenis constricto, quia pro suis sceleribus a dæmonio vexabatur; pro eo fundens orationem Domino, comminatus est dæmoni, dicens; Exi ab eo, damnate, et plasma Dei relinque, moxque dæmon ad ejus imperium foras egressus, dimisit hominem sanum. Mulier, quæ ab infantia propter infirmitatem scabrorum *d*, lumen amiserat oculorum, audiens, sanctum Dei pollere signis; venit ad eum, et lacrymosa voce humi prostrata, ait: Miserere mei, serve Dei, tribue mihi tuis precibus lumen amissum. Sanctus vero renuens, ait; Recede mulier, non est in me ista virtus. Cumque illa eum adjurans, in precibus perduraret; vir sanctus rogavit fideles, qui aderant, B ut secum pariter misericordiam Domini implorarent, et ait: Domine Deus meus, rex cœli et terræ, qui propter nos in mundum venisti et humanam carnem de beata Maria virgine suscepisti, qui dixisti discipulis tuis: Quodcumque petieritis credite, quia accipietis et fiet vobis, illumina hanc mulierem, de tua misericordia confidentem. Et his dictis, signavit oculos ejus, et statim vidit.

AUCTORE C. J. — *c* — *pœnitentiæ operibus se dat,* — *patratque miracula; d*

2 Tunc relatum est Justino Imperatori, quod a beato Proculo idolorum cultura *e* exterminaretur; qui mox jussit satellitibus, ut eum inquirerent et constrictum catenis suo conspectui præsentarent. Quod cum audissent Christiani, timentes amittere servum Dei, venerunt ad eum, et aierunt ei: Serve Dei, salva animam tuam hoc tempore, et pro salute fidelium te reserva. Cumque Sanctus magis fateretur, se pro Christo velle pati, quam furorem vitare inimici; vim facientes ei fratres, duxerunt eum usque Nequinam *f*, de cœlestibus loquentes semper. Tunc Valentinus *g* episcopus Tyriæ *h*, quæ hodie Interamnis *i* vocatur, ut audivit famam beati Proculi, venit ad eum et secum duxit ad episcopatum, et licet se clamaret indignum, tandem beato episcopo acquievit, ut sacerdotii gradum reciperet: quo C suscepto, dum sacrificaret quadam die hostiam immaculatam Deo, assistente ei Valentino episcopo, ecce Angelus Domini veniens tulit calicem, ac videntibus omnibus qui aderant, deportavit in aera, et post spatium duarum horarum rediens, super altare posuit, dicens beato viro; Dominus benedixit, tu liba eum *k*. Quo facto, magnas Deo Valentinus episcopus cum universis qui aderant, gratias retulit, qui magnificat servos suos. Sed et in die resurrectionis, hora Missarum, Angelos audivit in cœlo gloriose cantantes, ac ab eis accepit horam Domino sacrificandi hostiam laudis illibatam *l*.

e — *accusatus apud Justinum fidei Christianæ,* — *f* — *a fidelibus ducitur Nequinum, g h i* — *a Valentino initiatur Presbyter,* — *k* — *l*

3 Tunc pagani, videntes Christi cultum per B. Proculum ampliari, miserunt speculatores, ac in præfatam Tyriam venientes, perquirentes B. Proculum, invenerunt eum, cum S. Valentino episcopo, et cum multis aliis Christianis orantem, quos comprehendentes perduxerunt ad Adrianum præfectum civitatis Nequinæ *m*; qui sanctos interrogat, utrum servi an ingenui essent, cui ait B. Proculus, servi sumus Domini nostri Jesu Christi, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Præfectus dixit; juro per deos quod si non sacrificaveris diis, diversis pœnis te interficiam, et non liberabit te Deus tuus, quem Judæi *n* crucifixerunt. Respondit S. Proculus: Miser, dii tui quos colis, nec aliis prosunt nec sibi, sed in inferno detinentur, igne perpetuo cruciandi. Tunc Præfectus D jussit eum diu cædi et catenis constrictum in carcerem mitti cum aliis Christianis, et ante carcerem poni custodes. Beatus vero Proculus pernoctans, oravit ad Dominum, dicens: Domine non erubescant qui te expectant, et non revereantur qui quærunt te, Deus Israel. Circa mediam autem noctem ecce Angelus Domini cum nimio splendore, apertis foribus, ingressus est ad eos, et exhortans eos et benedicens, duxit extra civitatem, dimisitque eos: qui reversi sunt ad loca sua, magnificantes Dominum.

a paganis comprehenditur, — *m* — *cæditur,* — *n* — *in carcerem mittitur,* — *ab Angelo educitur,*

4 Sanctus vero Proculus venit in oppidum, quod vocatur Lazanum *o*, invenitque ibi venerabilem virum Volusianum *p*, cum quo diu permanens, ægrotis multa beneficia conferebat, inter quos quædam puella ad Virum Dei adducta est, per decem annos paralysi laborans et carens membrorum officio: quæ a medicis numquam curari potuit; beatus autem Proculus pro ea orans, dixit, Domine Jesu Christe, qui incurvatam mulierem per decem et octo annos, ab infirmitate curasti, respice ad preces meas et hanc puellam pristinæ sanitati restitue. Mox puella E sana surrexit; magnificantibus, qui aderant, Dominum, qui mirificat sanctos suos. Neromanus quidam nomine, febribus laborans, audita fama beati viri, ad eum veniens, postulabat humiliter, se ab eo pristinæ sanitati restitui: sanctus vero Proculus et Volusianus pro eo Dominum oraverunt, dicentes: Domine, qui sanasti socrum Petri et puerum Centurionis, sana hanc per preces servorum tuorum, ut cognoscant omnes, quia tu es Dominus Deus noster; cumque qui aderant respondissent, Amen; erexit se febricitans sanus et a beato Proculo baptizatus est.

o — *et Lazanum veniens, curat infirmos: p*

5 Interea beatus Valentinus præfatus, apud Urbem martyrio *q* coronatus est, cujus loco beatus Proculus succedens *r*, signa multa et prodigia faciebat, et multi baptizabantur, eratque in ecclesia magna lætitia de tanto pontifice: sed antiquus hostis ei invidens, ejus famam extinguere est conatus, mittens inhonestos quosdam Christianos, qui Papæ Eugenio *s* suggesserunt, quod Proculus episcopus Interamnensis, ante solis ortum Missam celebrans, repente post eucharistiam sumit cibum, infirmitatem ac stomachi debilitatem, quam Sanctus ex longe ante habitis afflictionibus patiebatur, omnino tacentes. His auditis, Papa commotus animo jussit cubiculariis suis, ut celerius euntes, eum ad se ligatis F post tergum manibus ducerent; sed cubicularii cum pervenissent ad eum, remissius eum affati sunt, dicentes: Carissime Procule, Domnus Papa mittit, ut nobiscum venias, et ante conspectum ejus assistens, ad interrogata respondeas. Sed cum jam esset sero, iter distulerunt ad mane. Dei autem famulus surrexit media nocte, et Missas celebravit, et sumpta Eucharistia, rogavit Papæ nuntios, ut secum ederent: cui assentire noluerunt. Cum vero iter agerent, contigit ut sodales ejus ex calore solis sitibundo pectore anhelarent; quibus cum multum episcopus condoleret, vidit cervam cum hinnulo suo iter carpere; cui in nomine Domini imperavit, ut staret; quæ mox stetit ad ejus imperium: quam vir Dei mulgens, sociis potum dedit. Nuntii vero Papæ intuentes prodigium, humo tenus se prostraverunt ad ejus vestigia, veniam postulantes.

succedit Valentino in episcopatu: q r — *s* — *ab Eugenio Papa citatur Romam* — *male accusatus,*

6 Dominus autem volens magnificare Sanctum suum, misit Angelum suum in visu noctis, dicentem Papæ: Dimitte servum meum Proculum episcopum Interamnensem, et quæ ab eo facta sunt, recte et non sine causa, cum Domino intellige operata. Tunc Præsul, ex visione perterritus, misit ex latere suo honorabiles nuntios, ut ubicumque obviarent

eoque venit

A rent Sancto, cum magno honore dimitterent eum, pro se veniam postulantes. Cumque intuentes eum vellent cum honore dimittere, et veniam postulare, noluit beatus Proculus, dicens, se velle videre tanti Pontificis vultum. Tunc ascendentes equos cum gaudio, abeuntes Romam, se Pontifici præsentarunt: qui videns secum Proculum, cecidit ad pedes ejus, dicens: Sancte Dei, sume culpabilem, et veniam da poscenti, pro te ab Angelo flagellato. Cui Sanctus: Noli, Pater, sic humiliando te, decus Catholicorum minuere, sed me trangressorem pro merito tuæ argue voluntatis. Tunc complectentes se, ac diebus pluribus commanentes, se divinis eloquiis refecerunt. Beatus vero Proculus, a Papa benedictione accepta, reversus est in locum suum, in quo multi ab eo ab obsessis corporibus dæmones sunt fugati, cæci illuminati, manchi restituti, surdi et ab aliis languoribus, per invocationem Christi nominis, pristinæ redditi sanitati.

declarata Pontifici divinitus innocentia sua,

ac honorifice remittitur:

7 Eo tempore *t* Britius episcopus, Carpoforus et multi alii, qui cum eo de Syriæ partibus venerant, miserunt ad eum, ut ad eos Spoletum quam citius properaret: qui ad eos Spoletum cum Volusiano
B veniens, salutaverunt se in osculo pacis. In jejuniis vero et orationibus Sancti Domini persistentes, idolorum culturam sua prædicatione evacuabant, infirmis sanitates plurimas impendentes: inter quos paralyticus, membrorum omnium officio destitutus erat: sed pro eo rogantibus Sanctis, elevatis oculis in cœlum rogavit beatus Proculus Christum, ut eum incolumem restitueret, a peccatis pariter liberando. Tunc homo plenarie est sanatus, et qui aderant, gratias Domino retulerunt. Eo tempore præsidebant Spoleti Turgius et Leontius præfecti nequissimi, qui videntes signa et prodigia, quæ Dominus per suum famulum faciebat, zelo iniquitatis repleti, miserunt spiculatores, ut ubicumque invenirent sanctos, ducerent ante conspectum eorum compeditos. Nocte vero eadem apparuit Dominus per visum beato Proculo, dicens; Dilecte mi, surge cum fratribus tuis, et ad partes alteras euntes, hoc tempore vos salvate. Tu autem vade Bononiam, et prædica nomen meum populo terræ, et multis per te conversis et ab errore viæ suæ ad veritatis semitam revocatis, venies ad me triumphator cum palma Martyrii *u*. Completa visione Proculus surgens, ait fratribus: Fratres, surgite eamus, quia
C Dominus noster Jesus Christus hac hora apparuit mihi dicens, quia mane perimendi estis, nisi vos salvaveritis: mihi autem præcepit, ut eam Bononiam. Tunc exierunt nocte illa a Spoleto, et dantes sibi osculum pacis, ab invicem recesserunt.

t venit Spoletum ad alios socios;

et jubetur migrare Bononiam

u

8 Beatus vero Proculus cum venerabili Volusiano Bononiam veniens in domo cujusdam, qui Theodonus vocabatur, hospitati sunt. In cujus domum ingrediens beatus Proculus, ait, Pax omnibus, qui unitatem veramque Trinitatem fatentur. Cui Theodonus ait, video te prudentem virum inania verba formare, tamen cujus sectæ sit hæc doctrina, mihi cupio pandi. Cui Sanctus respondit, si ad hanc veritatem attingere velles, carere te oportet dæmoniacis pompis, ut credere valeas Verbum vitæ Deum et hominem, dominum Jesum Christum, qui de utero Mariæ virginis natus, et passus sub Pontio Pilato etc. ut in Symbolo continentur. Respondit Theodonus, credam hunc, quem prædicas Deum esse, si per ejus invocationem manum aridam filii mei unici potueris restaurare. Beatus autem Proculus mox tulit prolem illius, et invocato nomine Domini Jesu Christi, restituta est manus filii ejus, acsi nihil mali habuisset. Tunc credidit Theodonus, et baptizatus est et tota domus ejus. Erronianus autem quidam, ut audivit signa, quæ faciebat Dominus per hominem

ubi unum alterumque sanat,

ac multos baptizat:

D sanctum, tollens filium suum, qui a dæmonio vexabatur, constrictum catenis duxit ad Sanctum Dei; qui pro eo oravit ad Dominum, dicens; Domine Deus omnipotens, expelle hunc nequissimum spiritum ab homine isto, ut cognoscant omnes, quia tu solus es verus Deus. Et hæc dicens, apprehendit manum dæmoniaci, et comminatus est dæmoni dicens: Da honorem Deo vivo et vero, recede ab hac creatura Dei. Ad cujus vocem mox ut fumus teterrimus de corpore pueri egrediens, dimisit hominem sanum. Tunc Erronianus cum omni domo sua baptizatus est, et alii LXXIX, et facta est lætitia magna in plebe Christianorum.

AUCTORE C. J.

9 Totila *x* igitur rex Longobardorum *y* atque Gothorum, ut audivit, quod per beatum Proculum Idolorum minueretur cultura, ac Christi cresceret nomen, quasi leo sæviens Bononiam venit, et fecit beatum Proculum perquiri, et vinctum catenis ante deduci: quem intuens, ait; Omnium malorum auctor, cur viperino toxico regnum meum taliter destruxisti, ut ipsi dii nostri responsum dare non velint? Beatus Proculus respondit: Magnas age, gratias, miser, quia regnum tuum, comptum et politum, beata sanctaque doctrina Dei et electorum E repletum, auro obrizo potest non immerito comparari. Tunc Totila iratus, præcepit spatario, ac didascalo Judæorum *z*, ut binas auferrent loras a tergo ejus prius, et postea caput ejus amputarent. Beatus autem Proculus antequam decollaretur, oravit dicens, Domine Jesu Christe, accipe in pace Spiritum meum: completaque oratione, genua flexit et spiculator accedens, evulsis loris binis, bis ense collo percusso, caput ejus amputavit *aa*. Et tunc lux magna super Sancti corpus per spatium duarum horarum emicuit. Venerunt autem sancti viri, quos ipse baptizaverat, et corpus ejus tollentes, extra muros in optimo loco cum aromatibus condiderunt. Beatus autem Volusianus, colligens Sanguinem ejus in vase argenteo, in civitate, quæ dicitur Castellum; de eo oculos cæci liniens, lumini restituit. Item per dictum sanguinis mulier est a fluxu sanguinis liberata. Tempore procedente puer mortuus, juxta sepulcrum ejus positus, vitæ est restitutus. Corpus vero Sancti inventum est cum capite nulla læsionis signa habens *bb*, et multa alia miracula ibi est Dominus per ipsum mirabiliter operatus.

x y

propterea capitis damnatur a Totila rege,

z

gladio percutitur,

aa

et extra muros urbis sepultus,

puerum mortuum resuscitat.

bb

ANNOTATA.

F

a *Hinc patet, ac patebit in decursu apertius, Proculum hunc, unum esse e fratribus novem, qui cum Anastasio patruo ac patruelibus duobus e Syria in Italiam venisse dicuntur supra, in Actis eorum, tempore* Juliani Apostatæ. *Hinc vero ponitur adventus ejus sub Justino Imperatore, qui annis* 155 *post Julianum imperare cœpit. Malum omen in principio orationis! eoque pejus, quod paulo post Justino, qui bene Catholicus princeps fuit, attribuatur persecutio, in Christianos et Proculum hunc ejusque socios mota, quæ supra Juliano tributa fuit. Quamobrem maluit S. Antoninus prætermittere nomen Imperatoris, sub quo venerit Proculus: non tamen omisit Petrus in Catalogo suo, sed pariter* Justinum *exprimit.*

b *Jam dixi, in Actis* XII *Sociorum, adventum ejus consignari tempore Juliani Apostatæ.*

c *S. Antoninus,* Veroniana.

d *Qualis hæc infirmitas sit, explicabunt fortasse medici; ego tantisper hic accipio pro infirmitate* Variorum *seu* Variolorum, *qui pueros præcipue et passim infestant, cutemque scabram reddunt, ac sæpe iis laborantes privant oculorum usu. Quod et mulieri huic ab infantia acciderit.*

e *Nempe, quæ imperante Justino pridem extincta erat*

A AUCTORE C. S. *erat in Italia. Loquitur quoque auctor hic de Justino, uti supra de Juliano, quasi Romæ aut in Italia commoratus fuisset Imperator, quando satellitibus suis jussit, ut Proculum comprehenderent; quod nihilo facilius monstrabitur, quam ibi fuisse Julianum, cum simile quid jussisse dicitur in Actis* XII *Sociorum.*

f Nequina, *et scriptoribus notæ melioris* Nequinum *et* Narnia, *a fluvio Nar, qui illac delabitur, appellata fuit, aliquanto propior Hortam, ubi Nar in Tiberim influit, quam Interamnam, Episcopalis est. De civitate illa mox pluscula dabo ex Plinio, ac Livio Annot.* m. *Hactenus videtur Proculus mansisse in crypta sua Neroniana, usque dum Nequinum deductus fuit.*

g Valentinus *hic, quem secundum vocant, ac Proculum consecrasse presbyterum et episcopum, aiunt; utique a S. Valentino I, episcopo et martyre Interamnensi, sub Imperatoribus gentilibus passo; diversus est, si qua fides hisce Actis. Verum ille, qui Proculum consecravit presbyterum, in Actis* XII *Sociorum vocatur* Volusianus; *cum quo Proculus, antequam consecraretur,* multis annis bonæ conversationis egisse vitam, *ibi legitur.*

h *Hinc* Tyriam *suam, pro* Interamna, *hauserit S. Antoninus, dum scribit:* B Valentinus episcopus Tyriæ (rectius Tyreæ) quæ hodie dicitur Interamnis (rectius Theramne) audita fama sancti viri, cum ad illas partes *circa cryptam Veronianam (aliam enim habitationem Proculi eatenus non nominavit Antoninus)* accessisset, eum...... Presbyterum ordinavit. *Nescio, cur civitatem Valentini episcopalem, potius* Tyream *quam* Tyriam *appellet Antoninus: ego alibi apud probatos scriptores neutram vocem hactenus pro* Interamna *legi.*

i *Cur autem alteram quoque correctionem addat Antoninus, malens scribi* Theramne, *quam* Interamnis, *æque nescio. An, ut distinguat inter tres urbes homonymas,* Interamna *dictas, et sedem Valentini episcopalem rectius exprimendam putaverit per* Theramne? *Verum vox illa seu Itala fuerit tempore Antonini, seu Latina manserit, per aphæresim breviata, non secus ac Interamnis convenire singulis dictarum urbium potest; ac non semel usurpatur ab Ostiensi in Chronico pro illa Interamna quæ Liri amni adjacet, et episcopalis non fuit. Qua de re vide plura in Commentario prævio ad hunc tractatum.*

k *Hactenus narrata, incipiendo ab,* Ecce Angelus Domini veniens, *totidem verbis leguntur etiam apud S. Antoninum, exceptis apicibus paucis, ut facile hinc colligas, ipsum hæc præ oculis habuisse.*

l *Hæc quoque ab,* gloriosæ, *iisdem verbis refert Antoninus: sed quæ præmittit aliquantum diversa, nonnihil claritatis majoris afferre huic textui poterunt; sunt autem hæc:* Cum celebraret *Proculus* in Resurrectione Domini de nocte, qua hora Christus resurrexit, audivit Angelos gloriose cantantes *etc. Afferent hæc etiam aliquid lucis simili narrationi, quæ de Proculo legitur supra in Actis* XII *Sociorum.*

m Nequina civitas *et* Nequinum *olim appellata fuit urbs, quæ deinde* Narnia. *Unde Plinius lib.* 3. *cap.* 14: Narnienses, quod oppidum, Nequinum antea vocatum fuit. *Et Livius lib.* 10: Apuleius Consul, in Umbria Nequinum oppidum circumsedit. Locus erat arduus, in parte una præceps; ubi nunc Narnia sita est; nec vi, nec munitione capi poterat.

n *Hunc loquendi modum habent quoque Acta* XII *Sociorum, quibus ibi etiam exprobratur a tyranno, quod Deum colant a Judæis crucifixum. Verba sunt,* docent populum doctrinam hominis illius, qui in Judæa crucifixus est.

o Lazanum. *Assumunt hinc vocem illam recentiores, et Jacobillus oppidum illa significatum ponit tom.* 1 *pag.* 10 supra Carsulos. *Verum cum ipsos Carsulos ponat loco non suo, in positione Lazani nihil auctoritatis obtinebit majoris absque testimonio antiquo. Ego in* D *Actis* XII *Sociorum lego, Proculum, progredientibus Sociis Spoletum, substitisse* in Colonia, quæ Narniæ dicitur, ubi superjacet castrum Carsulanum, in quo erat vir sanctissimus, nomine Volusianus. *Nulla ibi mentio oppidi, quod appellatur* Lazanum; *nulla hic* castri Carsulani.

p Volusianus *in citatis modo* XII *Sociorum Actis, dicitur Proculum post diutinam commorationem consecrasse Sacerdotem: in his vero, nullam in consecratione ejus partem habet. Idem Volusianus Ughello numeratur inter Episcopos Narnienses; Jacobillo autem inter Umbriæ Sanctos; desumptus verosimiliter aut ex alterutris aut ex utrisque, de quibus loquimur, inter se non consentientibus Actis.*

q Valentinus *hic, qui Interamnensibus secundus est, et a Valentino I distinguitur, et confessor in pace putatur quievisse, uti apud Ferrarium, Jacobillum, et Ughellum videre est; in his Actis, atque eorum compendiis apud Antoninum et Petrum de Natalibus, dicitur* martyrio coronatus *fuisse, et quidem, uti hæc Acta habent,* apud Urbem, *utique Romanam: apud quam, cum sciatur martyrium subiisse Valentinus I; pronum est suspicari, in his Actis utrumque Valentinum confundi, aut potius ex uno duos fieri. Qua de re plura* § *seq.* E

r Proculus *hic, non potest Valentino, apud urbem Romam martyrium passo, successisse in episcopatu Interamnensi, nisi post aliquot secula. Successisse autem Valentino illi aliquem Proculum immediate; aut Proculum hunc habuisse decessorem immediatum in episcopatu Valentinum, quem secundum appellant; ex his saltem Actis probari non potest.*

s *Jam supra in Actis* XII *Sociorum hæc eadem narrata sunt, sed minus perspicue quam hic; ibidemque annotavi litt.* r, *Eugenium nullum sedisse Romanum Pontificem ante annum Christi* DCLIII, *integro post Totilæ necem seculo, et diutius post Proculi martyrium, sub vivente adhuc Totila ei illatum. Incongruentiam hanc viderit S. Antoninus, abstinens in sua ejusdem rei narratione, nomine Pontificis proprio.*

t Eo tempore, *quo Proculus ab Eugenio Pontifice, accepta benedictione ejus, regressus fuit in locum suum, evocatus inde, venit Spoletum; ibique reperit* Brictium episcopum, Carpophorum *et alios, quibuscum* de Syriæ partibus venerat. *Reperit ibidem quoque* Turgium *ac* Leontium, præfectos nequissimos: *Quos omnes, diximus jam ad Acta* XII *Sociorum et ex Martyrologiis antiquis, vixisse sub imperio Diocletiani et Maximiani, tribus ac diimidio ante pontificatum Eugenii seculis. Ex his etiam dignoscitur auctor horum Proculi Actorum præ oculis habuisse Acta* XII *Sociorum, aut vice versa: cum eadem nomina propria et personæ utrobique legantur.* F

u *Similia fere atque hic, de Proculo referuntur in Actis* XII *Sociorum, de Brictio; cui ibi non quidem Dominus ipse, sed Domini Angelus apparet nocte per visum, ipsum alloquitur et animat; multos per eum convertendos ad fidem, prædicit; ac gloriam ei sempiternam promittit.*

x Totila *cæsus fuit a Narsete anno* 552, *annos centum ante pontificatum Eugenii, et amplius quam ducentos post mortem Brictii atque Carpophori; quibuscum tamen, uti hæc Acta, non minus quam Acta* XII *Sociorum, memorant, in vivis egit. Quæ si vera sunt, uti Baronium loquentem audivimus de Actis Proculi apud Petrum in Catalogo, non tantum duos Proculos Interamnensium episcopos sanctos, ut Baronius concludit, admitti oportet, sed tres. Neque enim ætas duorum hominum, quantumvis longa, multo minus episcopatus eorum, attingere potuit ætatem Carpophori aut Brictii, regnum Totilæ, et pontificatum Eugenii.*

y *Rex Gothorum scitur fuisse Totila, Longobardorum*

A *rum scitur non fuisse. Scitur quoque non coluisse idola; sed Christianus fuit. Ariana hæresi infectus, suoque perverso zelo, recte credentes crudeliter persecutus est, maxime ecclesiasticos. Longobardi, atterente Italiam Totila, adhuc considebant in Pannonia; indeque invitati a Narsete, copias ei auxiliares e suis miserunt contra ipsum Totilam extremis ejus annis, et pars non exigua fuerunt victoriæ, quam cum interitu Totilæ de Gothis reportavit Narses anno* 552.

z Spatarius, *aut potius* Spatharius *quid sit, quid item* didascalus, *scio. Illud passim accipitur pro armigero, qui Principi ensem præfert; hoc vero magistrum et Doctorem significat. Verum quid sit* Didascalus Judæorum *hoc loco, non æque scio. Legi quidem apud Rigordum in gestis Philippi Augusti regis tomo* 5 *Historiæ Francicæ Scriptorum, pag.* 8; Majores Judæorum et sapientiores in Lege Moysi, ab ipsis Judæis Didascalos vocari, *videlicet a doctrina et scientia legum, qua præstabant aliis. Sed hic illud accipi taliter non potest. Quid enim Totilæ, Christiano, ut dixi, licet hæretico, cum tali Judæorum didascalo? Quid etiam ad eum facit præceptum, quod ibi Rex dedit,* ut binas auferret loras a tergo *Martyris,* et postea caput ejus amputaret? *Hæc ministrorum potius*
B *justitiæ et carnificum sunt, quam didascalorum. Hoc porro præceptum, quod a Totila datum fuisse legitur contra S. Herculanum episcopum, male hic transfertur ad S. Proculum.*

aa *Dies martyrii hic desideratur: Antoninus notat* Kalendas Januarias: *Petrus in Catalogo scribit passionem ejus agi* die Kalendarum Decembris; *quo die etiam inscribitur Martyrologiis pene omnibus, ut ostensum est, ac hodiedum celebrant Interamnenses festum Proculi sub Totila passi eodem die: die vero Kalendarum Junii colunt Bononienses, duos Proculos martyres suos, alterum militem, alterum episcopum; quos inter se, et ab Interamnensi diversos putamus. Hinc per errorem descripta sit apud Antoninum passio Proculi Kalendis* Januarii *pro Kalendis* Junii; *in quo errari facillime potuit propter similitudinem initialium litterarum Junii et Januarii, præsertim si dimidiata tantum vox* Jun., *uti sæpe fit, scripta fuerit, quam librarius acceperit pro* Jan. *Kalendis enim Januarii non invenitur alibi ante Antoninum memoria S. Proculi alicujus: post Antoninum vero soli fortasse Galesinius et Ferrarius ejus meminerunt prædictis Januarii Kalendis. Et Galesinius quidem his ibi verbis utitur:* Boniæ S. Proculi episcopi, cui pro fidei Catholicæ
C propagatione caput jussu Totilæ, Gothorum Regis, præcisum est. *Hæc in Martyrologii sui contextu; et in Notationibus fatetur, se sequi S. Antoninum in Actis Proculi, primo loco apud ipsum relatis. Iterum vero ex iisdem Actis, uti ex verbis ejusdem Galesinii patet, Proculum adscribit Kalendis Decembribus et civitati Narniæ, hoc modo:* Narniæ S. Proculi episcopi et martyris; qui, Totila Gothorum rege, ob Catholicam fidem varie exagitatus, demum admiranda virtute martyrii certamen confecit. *Ferrarius quoque in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, Kalendis Januariis ita incipit:* Interamnæ S. Proculi episcopi et martyris. Ex tabulis, *uti subdit in Notis,* ecclesiæ Interamnatis, quæ illum primo die Decembris, quando corpus primo translatum est colit. De eo agitur in codice antiquo ejusdem ecclesiæ. In quo tamen aliqua essent corrigenda. *Vellem scire, unde et quo, corpus translatum sit die* I *Decembris; cum Martyrologia antiqua illo die colant* Natalem *ejus: quem quisquis celebrandum esse putaverit die* I *Januarii; mirabor, si antiquiorem producat talis rei testem S. Antonino; apud quem, ut modo diximus, opinamur legi primum diem* Januarii, *pro* Junii.

bb *Hæc, et quæ paulo ante dicta sunt, de duobus loris, jussu Totilæ e tergo martyris excisis, et amputatione capitis ejus; de sepulturæ loco extra muros* D
dato; de mortuo puero ad illud resuscitato; de redintegratione corporis cum capite; leguntur eodem fere sensu de S. Herculano, sub memorato Totila episcopo Perusino, in vita ejus. AUCTORE C. S.

Quid talibus Proculi *Actis credas magis, quam Actis* XII *Sociorum? Omnia ejusdem farinæ sunt.*

PARERGON

De duobus sanctis Valentinis Interamnensium episcopis; et quodam Volusiano.

Quanto S. Valentinus, *nominis sui* primus, *Interamnensis episcopus, et martyr, Romæ passus, celebrior est Martyrologiis antiquis, natalem ejus die* XIV *Februarii referentibus: tanto minus eis notus est* S. Valentinus secundus, *et ipse, ut aiunt, episcopus Interamnensis: qui recentioribus aliis,* Martyr; *aliis* Confessor *creditus. Rosweydi Martyrologium vetus Romanum annuntiat* XVI *Kal. Martii duos Valentinos martyres, his verbis:* Romæ, Valentini presbyteri: et S. Valentini Interamnensis episcopi. *Valentini primi memoria*

2 *Martyrologium Adonis, quod supra ex parte descripsimus, notavimusque, in Valentino episcopo concordare cum genuino Bedæ Martyrologio, sic habet:* Romæ, natalis S. Valentini Presbyteri.... Eodem die, natalis S. Valentini Interamnensis episcopi; qui tentus a paganis ac virgis cæsus, et post diuturnam cædem, custodiæ mancipatus, cum superari non posset, mediæ noctis silentio ejectus de carcere, decollatus est jussu furiosi Placidi, Urbis Præfecti. Tunc Proculus, Ephybus et Apollonius discipuli ejus, transferentes corpus ejus ad suam ecclesiam Interamnæ urbis, noctu sepelierunt. *Similia his, et totidem fere verbis, habent alia pleraque Martyrologia, tum impressa, tum MSS. quæ videri possunt ad diem* XIV *Februarii nostri, in Commentario ad hujus Valentini Interamnensis Acta, num.* 5. E *celebris apud Martyrologos.*

3 *De* S. Valentino secundo, *uti vocant, episcopo Interamnensi, nulla, ut dixi, apud Martyrologos antiquos memoria, imo neque apud recentiores. Quidquid de illo meminit in Notationibus ad Martyrologium Romanum Baronius, die* XIV *Februarii litt.* c, *et* XIV *Aprilis litt.* b, *nititur Actis S. Proculi episcopi et Martyris, a Petro de Natalibus compendio relatis lib.* 1 *cap.* 15; *quæ fidei sublestæ sunt: uti et Acta apud S. Antoninum, et ampliora, quæ § præcedenti dedimus ex MS. Fr. Petri Calo. Ferrarius, Baronio audentior, primus illum videtur intulisse in fastos Sanctorum seu Catalogos suos, tam generalem illorum, qui in Martyrologio Romano non sunt; quam in Catalogum Sanctorum Italiæ, anno* 1613 *excusum: postquam scilicet legerat indicatam supra Baronii dubitationem, de existentia istius Valentini, sub conditione (quæ nondum verisimilis reddita est) propositam. Insuper et diem ei natalem tribuit* VII *Januarii: quo item die colitur* Valentinus episcopus Pataviæ, *aut potius Passaviæ,* in Norico, *ab eodem Ferrario etiam memoratus in Catalogo generali.* *De existentia secundi dubitat Baronius,* F

4 *In hoc Catalogo de Interamnensi Valentino II sic scribit:* Interamnæ in Umbria S. Valentini, episcopi et confessoris. *Et in notis mox subjicit:* Ex Tab. Interamnensis ecclesiæ. Claruit sub Gelasio Papa I, quo episcopus Interamnensis creatus est; prout antiqua ejus ecclesiæ monumenta habent: in quibus quædam corrigenda videntur. Qua de re in nostro Catalogo Sanctorum Italiæ. *Qualiter autem ibi scribit? Post elogium, in quo annos* 39 *ecclesiæ Interamnensi præfuisse, ac die* VII *Idus Januarii obiisse, et in ecclesia S. Zenonis extra urbem conditus, multis miraculis claruisse Valentinus legitur; notat prædictus Ferrarius se illa accepisse* ex quodam Martyrologio *affirmat Ferrarius;*

A MS. ecclesiæ Interamnensis: in quo præterea corpus Valentini a Longobardis Tridentum, indeque a Thassilone Bavariæ duce Pataviam (licet perperam Dux et civitas hæc in eo Martyrologio nominentur) translatum, ibique honorifice conditum, narratur. Quod tamen a vero maxime distat. Valentinus enim, qui Pataviæ in Bavaria colitur, non Interamnensis, sed Pataviensis episcopus fuit; uti apud Surium, qui vitam illius affert tomo 4, et in Metropoli Salisburgensi habetur; obiitque anno salutis MCXX: hic vero, de quo agimus; anno DXXXIII. *Annus mortis* MCXX, *S. Valentino Passaviensi hic adscriptus a Ferrario, multos post ipsum induxit in errorem, Ughellum, Angelonum et alios, clausis oculis Ferrarium secutos. Est is annus potius inventionis, non mortis; quam constat obiisse Valentinum Passaviensem seculis fere septem integris ante. Et ipse Ferrarius in Catalogo generali episcopatum ejus alligat* anno 400, *parum sibi constans.*

AUCTORE C. J. *Acta cum confundunt*

5 *Colligitur ex præmissa Ferrarii Annotatione, auctorem Martyrologii MS. Interamnensis, ab ipso citati, illitteratum fuisse; utpote qui ab ipso Ferrario arguitur in præcipuis historiæ suæ partibus (quales sunt* B *nomina ducis Bavariæ et civitatis Passaviensis) aberrasse,* perperam *utrumque* nominando. *Colligitur quoque, idem Martyrologium (uti et alia Interamnensia MSS. ad Valentinum II spectantia) saltem post annum Christi* 1120, *et verosimiliter longe tardius, conscriptum fuisse. Nam corpus S. Valentini, Passaviensis episcopi, illo circiter anno inventum Passaviæ, tribus ibi et amplius seculis latuerat omnibus ignotum: adeo ut illius notitiam vix potuerit habere Martyrologii Interamnensis Auctor, nisi post dictum annum* 1120, *quando talis inventionis, et secutorum illam miraculorum fama, uti fit, late didita, pulsaverit quoque aures Interamnensium, narraveritque simul res quasdam præcipuas a Sancto gestas, tum ex Actis ejus, quæ laminæ plumbeæ per compendium insculpta, una cum corpore tunc inventa fuerunt; tum ex Actis S. Corbiniani Frisingensis episcopi, quæ ejusdem Valentini meminerunt.*

cum S. Valentino Ep. assaviensi,

6 *Nam quæ in illis leguntur de S. Valentino Passaviensi episcopo et confessore; videntur Valentino II Interamnensi ab Auctore Martyrologii, rerum patriæ suæ satagente, accommodata fuisse. Puta, quod Romam adiverit, ibique a Romano Pontifice ordinatus episcopus fuerit: quod multos gentilium atque Arianorum ad fidem catholicam converterit: quod varia ab Arianis* C *passus, atque urbe sua episcopali extorris, obierit die* VII *Idus Januarii: quod sacrum corpus ejus Longobardi Tridentum, atque inde Thassilo, Bojoariæ Dux, Passaviam transtulerint. Hæc, inquam, et alia S. Valentino Passaviensi propria, Interamnensi Valentino II accommodata fuerunt in Martyrologio MS. uti ex Ferrario de Sanctis Italiæ sub die* VII *Januarii colligere est. Ex iisdem Valentini Passaviensis rebus gestis fecerit Martyrologii Auctor Valentinum suum,* Confessorem; *quem Acta S. Proculi* C *apud S. Antoninum, apud Petrum de Natalibus et apud nos, dicunt martyrio coronatum fuisse. Constat quoque ex Actis S. Severini Noricorum apostoli ac aliunde, Valentinum Passaviensem, supremum diem obiisse* septimo Januarii. *Quamobrem, nisi aliunde monstretur apto argumento, eodem die etiam obiisse Valentinum II Interamnensem, suspicabor, Auctorem Martyrologii diem illum a Valentino Passaviensi mutuatum esse, æque ac alia prædicta.*

uti patet ex iisdem rebus, utrique tributis.

7 *Sciverit idem Auctor ex vita S. Corbiniani, Valentinum quemdam Tridentum atque inde Passaviam translatum fuisse; nec potuerit ignorare, quod ibidem legitur, obiisse ac primitus tumulatum fuisse* in Castro Magiensi, *quod est in Alpibus prope ab Athesi fluvio. Interim dissimulato sepulturæ loco, unde translatio* D *ducta fuit; tantummodo meminit locorum, ad quæ corpus fuit perlatum: fortassis, ut, relicta in obscuro S. Valentini sepultura prima; Valentino Interamnensi translatio Tridentum, minori cum contradictione, accommodari posset. Est enim Tridentum in via ordinaria, quæ Interamna Passaviam ducit. Adde etiam, quod, corpore S. Valentini in Castro Magiensi adhuc quiescente, non procul inde extiterit ecclesia sub invocatione ac patrocinio ejusdem S. Valentini et S. Zenonis ædificata; uti legitur in citata S. Corbiniani Vita apud Surium num. 20. Cum vero Interamnenses habeant quoque ecclesiam S. Zenonis extra urbem suam, et celebrem sanctitate Valentinum I episcopum, cujus etiam memoria fortasse aliqua fuit in ipsa S. Zenonis ecclesia; potest homonymia personarum et ecclesiarum Martyrologo Interamnensi occasionem dedisse, omnia prædicta ad se referendi, ac dicendi e sua S. Zenonis ecclesia corpus S. Valentini translatum fuisse.*

et ex homonymia locorum ac personarum.

8 *Certe, sive hæc ita se habuerint, sive aliter, Auctor Martyrologii tam multa scripsit perperam, saltem in Valentino suo II, ut fides ei hic haberi non possit prudenter. Quod manifestius etiam commonstrari atque ipsis oculis videri posset, si Ferrarius aut alius ipsum Martyrologii textum nobis exhibuisset, non excerpta tantum aliqua dedisset. Nunc autem, cum inspicere* E *Martyrologium illud ipsi non possimus; audiamus alios, qui inspexerunt, legerunt ac citarunt illud in suis, quas S. Valentino II texuerunt, Legendis; ac discemus ex diversis temporum characteribus, rerumque gestarum circumstantiis, quas singuli adstruunt; quam nihil certo credi possit illi scripto, ex quo tam diversa consequantur.*

Valentini 2 Acta dubiæ fidei esse,

9 *Ferrarius scribit, Valentinum II diu Romæ commoratum et a Gelasio Papa ad episcopatum Interamnensem promotum fuisse. Jacobillus, de commoratione ejus Romana ne verbum quidem proferens, ait, a clero Interamnensi electum et ab Hormisda Pontifice summo confirmatum fuisse. Initium episcopatus Valentini II Ferrarius refert ad pontificatum Gelasii, anno* 496 *demortui; Jacobillus ad pontificatum Hormisdæ, atque annum Christi* 520. *Ille, episcopatui attribuit, annos* 39; *hic, non amplius* 13. *Quæ sane, et quæ mox dicentur, commonstrant, nihil certis his de rebus haberi posse ex Martyrologio citato. Quod etiam probabit Ughellus, sic scribens in episcopis Interamnensibus de Valentino II: Publicæ,* ecclesiæ *Interamnensis* tabulæ narrant, excessisse *Valentinum* anno DXXVI *(Ferrarius et Jacobillus ponunt mortuum anno* DXXXIII) illamque ecclesiam rexisse ipsos XXXIX annos. *Quod negat idem Ughellus cohærere posse: cum (ut inquit)* ejus antecessor Felix vixerit anno DXVI, Proculus autem successor, anno DXXXIII. *Addo ego, quod eædem tabulæ publicæ, si non aberrant ipsæ, evertant quoque sententias Ferrarii et Jacobilli de initio episcopatus Valentini, modo indicatas. Detractis namque annis* 39 *episcopatus, ab anno Christi* 526, *quo tabulæ consignant obitum Valentini; debet is episcopatum iniisse anno* 487, *Gelasio nondum Pontifice Romano; sub quo iniisse dicit Ferrarius; et iniisse annis* 33, *ante annum Christi* 520, *quo initium episcopatus ejus constituit Jacobillus. Et Ughellus ipse, qui episcopatum intra annum* 516 *et* 533 *concludere videtur ex citatis ejus verbis, nihilo propius sequitur auctoritatem tabularum, quam prædicti Auctores: factoque suo omnes commonstrant, earum auctoritatem parvi faciendam esse.*

indicant sententiæ diversissimæ,

F

quas inde deducunt

10 *Ecce quot capita, tot sententiæ; ex iisdem tamen monumentis, desumptæ. Ut nihil dicam de Francisco Angelono, qui in Historia sua Interamnensi, anno* 1646 *Romæ edita, referens a pag.* 261 *gesta S. Valentini II, eum contra sententiam trium prædictorum; ait,* martyrio coronatum *decessisse. In quo sequi maluit Acta S. Proculi* C, *apud Petrum de Natalibus, et S. Antoninum impressa; quam alia suæ Interamnensis ecclesiæ*

scriptores hodierni,

A *ecclesiæ monumenta et Martyrologia MSS. Quin imo hæc tantillo ille habet in pretio, ac tam parum antiqua reputat, ut quæ illic legi de S. Valentini sui translatione per Longobardos Tridentum, ac per Thassilonem deinde Passaviam, supra notavit Ferrarius; ipse dicat,* a quibusdam modernis *scripta esse. Ecce quo deveniant antiqua de Valentino II monumenta, et tabulæ publicæ, et Martyrologia MSS.*

debetque antiquus ejus cultus

11 *Nihilo majoris antiquitatis sit opinio, qua Dynastæ Castelli Arronensis in Umbria, dicuntur apud Jacobillum, erexisse in suo Castello,* del Lago, *vulgariter appellato, ecclesiam in honorem S. Valentini secundi, eumque ibi colere ut Patronum. Quod enim illi præstiterint olim in honorem* S. Valentini, *a vetustis temporibus Interamnæ et circum celebris sanctitate; id ultimis hisce seculis, quando Valentini duo prodierunt Interamnenses episcopi e scriptis apocryphis, maluerint aliqui credere, in honorem* S. Valentini secundi *factum fuisse. Cujus rei firmior probatio requiritur.*

12 *De utroque Valentino Interamnensi episcopo jam egerunt in suis Actis Sanctorum Decessores nostri; de primo quidem, die* XIV *Februarii, probato ex antiquis Martyrologiis cultu, et prolatis veteribus Actis ejus; de* B *secundo autem,* VII *Januarii, satis obiter, ex Ferrario, qui primus hunc inseruit Catalogis suis Sanctorum et sequaces mox habuit recentiores alios. Verum cum ipsemet fateatur ac moneat, Martyrologium MS. et monumenta Interamnensia, ex quibus sua depromit, vacillare et suum Valentinum II confundere, cum Valentino Passaviensi, pateatquè pugnare cum illis, quæ de eodem Valentino II narrantur in supra datis S. Proculi Actis, dum una, martyrio coronatum Valentinum II asserunt; altera, mortuum in pace dicunt; neutra satis idonea videntur, quæ Valentini II Interamnensis episcopatum ac vetustam venerationem faciant indubitatam; ideoque velim, quæ de eodem Valentino leguntur in Actis nostris die* VII *Januarii, non aliter accipiat Lector, quam ex Ferrario desumpta, donec antiquum ejus cultum probaverint Interamnenses certioribus argumentis.*

melioribus argumentis probari.

Qui Proculum ordinavit presbyterum

13 *Quid porro? Videtur Valentinus iste secundus, Interamnensis episcopus dictus, nomen suum mutuatus esse a* Volusiano *quodam, ad quem Proculus, inter* XII *Socios e Syria in Italiam advectus, accessit; uti leguntur in Actis eorumdem Sociorum num.* 3, *his verbis:* Proculus, *a Sociis relictus* Narniæ, ubi superjacet castrum Carsulanum, in quo erat vir sanctissimus nomine Volusianus, cum quo S. Proculus multis annis bonæ conversationis egit vitam; et admonitus a S. Volusiano, ut curæ sacerdotalis ageret vicem, ab eo ordinatus est in loco, *seu ordine,* presbyteri. *De Volusiano, qui hic innuitur episcopus fuisse, dum dicitur Proculum ordinasse presbyterum; clarius loquitur codex MS. Strozzianus in iisdem* XII *Sociorum Actis, videlicet quod* Proculus adhæsit S. Volusiano, castri Carsulani episcopo... et ab eo presbyter consecratus est.

C *aliis vocatus Volusianus,*

aliis Valentinus.

14 *De hoc eodem Proculo ejusque consecratore aliter scribunt in Proculi Actis Petrus Calo, Petrus episcopus Equilinus et S. Antoninus; quod nempe* Valentinus, episcopus Tyriæ, quæ hodie Interamnis vocatur, ut audivit famam beati Proculi, venit ad eum et secum duxit ad episcopatum; et licet se clamaret indignum, tandem beato episcopo acquievit, ut sacerdotii gradum reciperet. *Verba hæc sunt Petri Calo. Jacobillus compilavit quædam Acta* sancti, *ut vocat,* Volusiani episcopi Carsularum ac Interamnæ, *tomo* I, *pag.* 10, *pro die* 2 *Januarii, ejusque Acta sic orditur:* S. Volusianus natus Carsulis (quæ civitas olim celebris, sita inter Cesiam et Aquamspartam in Umbria, deinde destructa a Gothis) diu vitam egit solitariam et perfectam in quadam eremo

Ili contra dicunt, Volusianum non ordinasse,

prope castellum Lazzanum, supra ipsam civitatem D Carsulanam, atque per aliquot annos habitavit eodem in loco socius S. Proculi e Syria advenæ, qui successu temporis creatus episcopus Carsulanus atque Interamnensis, consecravit ipsum Volusianum presbyterum, secumque duxit Spoletum ac Interamnam; ad propagandam Christi fidem *etc.*

AUCTORE C. J. *sed ab ipso Proculo ordinatum fuisse presbyterum.*

15 *Observandum hic venit, quod antiquiores scriptores faciunt Proculum, qui cum Sociis e Syria venit, discipulum* Volusiani, *et ab illo, aiunt, ordinatum esse presbyterum: mediæ ætatis scriptores, nulla mentione Volusiani facta, dicunt, Proculum illum consecratum fuisse presbyterum a* S. Valentino *Interamnensi episcopo, eique in episcopatu successisse. Jacobillus denique scribit, Volusianum non consecrasse presbyterum Proculum, sed ipsum a Proculo, jam episcopo Carsulano atque Interamnensi, ordinem presbyteratus accepisse. Quis expediat nos ex hoc labyrintho? Adducit pro se Jacobillus sui temporis scriptores Ughellum et Angelonum. Sed illi in eodem labyrintho oberrant, dum duos Valentinos, duosque singulorum successores, Proculos, Interamnæ episcopos faciunt.*

Ex tam contrariis opinionibus

16 *Qui evadere e labyrintho cupiunt; sequantur filum, quod tetendimus § 1 et 2 hujus capitis; forsitan ejus ductu viam invenient; certe non incurrent in scopulum, in quem recentiores, minus oculati, passim impegerunt, dum Proculum primum, uti vocant, constituunt episcopum et S. Valentini I successorem. Habuit quidem Valentinus iste discipulum, nomine Proculum, quemadmodum in Actis ejus legitur* XIV *Februarii; sed is Proculus neque Syrus natione, neque presbyter, nedum episcopus fuit; ut alibi diximus. Nec minus impegerunt, qui Proculum Syrum, faciunt episcopum Interamnensem; dum alii ipsum dicunt successisse Valentino I; alii, successisse Valentino II. Turpius quoque impingunt; qui duos inducunt Proculos Syros, et singulos singulis Valentinis dant successores in episcopatu Interamnensi. Quod ut potuerit fieri; non facile tamen persuadebitur viro prudenti, factum esse, ut duo sancti Valentini episcopi Interamnæ, habuerint singuli singulos sanctos Proculos, utrumque e Syria cum aliis Sociis in Umbriam advectos, in episcopatu suo Interamnensi sibi proximos successores. Ut id persuadeas, antiquiore et magis solida opus est auctoritate, quam quæ ab errantibus in labyrintho tenebrarum, hactenus palpitando inventa est.*

nihil concludi certo potest. E

17 *Unum ego ex Actis* XII *Sociorum, agnosco Proculum, e Syria advenam, in Umbria: qui, ut ibi narratur, substiterit in colonia Narniæ, porro tendentibus Spoletum Sociis; et mox concesserit in castrum Carsulanum, ubi diu adhæserit S. Volusiano, ab eoque presbyter sit ordinatus; ac deinde citatus sit Romam ab Eugenio Papa, propter nescio quem abusum. Illum unum, inquam, Proculum agnosco e Syria in Umbriam venisse ex fide illorum Actorum. At qui postea ejus Acta singularia compilarunt, non una, existimo omnes e labyrintho in labyrinthum imprudentes se immisisse, dum unius Proculi, e Syria advenæ, Actis immiscuerunt, quæ ad alios Proculos, puta Bononienses, spectant, tempora et loca et personas ubique confundentes, uti et genus martyrii, quod manifeste furati sunt ex Actis S. Herculani episcopi Perusini, sub Totila Gothorum rege passi. Quæ satis superque elucidavi supra. De Volusiano, qui aliis dicitur consecrasse Proculum presbyterum, aliis vero dicitur ipse a Proculo consecratus presbyter fuisse; ac de sanctitate ejus, quid dicam? Aliqua de illo memini in Annotatis ad Acta* XII *Sociorum litt.* o, *et alibi. Sanctitatem ejus celebrat Jacobillus Tom.* I *pag.* 10; *festum ponit die* 2 *Januarii, miracula addit; omnia, nullo probato auctore. Citat Ferrarium in Catalogo generali. Hic citat monumenta ecclesiæ Interamnensis, quæ in hac parte nihil obtinere, jam diximus. Gesta ejus nulla habentur fundamentaliter*

F *Unus tantum Proculus scitur e Syria in Umbriam venisse*

A AUCTORE C. J.

fundamentaliter, quam quæ in Actis XII *Sociorum, occasione Proculi, narrantur: et hæc ipsa nihil habent chronologice veri.*

tempore Gothorum cum S. Herculano Ep. Perusino et aliis,

18 *Nam aiunt, Proculum, a Volusiano initiatum presbyterum (uterque dicitur vixisse tempore Gothorum in Italia ante dimidium seculi sexti) citatum Romam* ab Eugenio Papa, *qui post medium seculi septimi primum creatus fuisse scitur. Imo Jacobillus in sui Proculi primi, Interamnensis episcopi, vita, tom.* I *pag.* 402, *revocat ætatem Volusiani, uti et ipsius Proculi istius, ad initium seculi* IV *(quantum hoc distat a seculo* VII*!) ut Proculum istum facere possit ex falsa opinione, successorem S. Valentini 1 Interamno episcopi atque martyris. Et tamen iterum errat in ætate istius Valentini, quem ponit initio seculi* IV *vixisse, cum anno circiter* 273 *obierit, martyrio coronatus. Ex his erroribus, aliisque argumentis jam allatis, facile concludet prudens lector, unum tantummodo Proculum Syrum in Umbria fuisse episcopum, seu Interamnæ seu alio in loco. Indidem quoque poterit judicare, an duo Interamnæ fuerint sancti Valentini episcopi, qui singuli post se S. Proculum in episcopatu suo successorem habuerint. Si enim non fuerunt* B *ibi duo Proculi episcopi, natione Syri; neque fuerint duo episcopi Valentini.*

D *et cum Volusiano vixisse non seculo 4,*

19 *Adhuc verbum de Volusiano, de quo tam varia et non cohærentia jam vidimus, Ughellus ipsum æque ac Jacobillus, inter episcopos Interamnenses numerat, successorem Proculi, quocum prius vitam solitariam vixerat in castro Carsulano per multos annos temporibus Gothorum, in Italia dominantium. Citemus textum Ughelli e tomo* I *col.* 811: S. Volusianus sancto Proculo successit *in episcopatu Interamnensi*, circa annum 310; suoque antecessori, pietatis ergo, sacellum construxit: cujus memoria die VIII mensis Januarii, ut colligitur ex quadam antiqua tabula Interamnensis ecclesiæ: tametsi apud nullum omnino auctorem reperire potuerim res præclare gestas, quas ad posteritatis exemplum jacerem in commentarios. *Unde igitur innotuit Ughello, viri sanctitas? Unde ætas indicata? Unde successio in episcopatu Interamnensi post Proculum? Hæc omnia erronea sunt, uti et antiqua tabula, de qua meminit: cum Volusianus iste et iste Proculus, e Syria advectus, atque contubernalis Volusiani in Castro Carsulano; aliunde noscantur seculo* IV *sub Gothis vixisse; si tamen Volusianus sanctus ibi unquam fuerit, et nomen ejus non sit suppositum pro nomine S. Valentini primi Interamnensium episcopi, qui scitur fuisse.* E

sed sec. 6 tempore Gothorum.

CAPUT IX.

DE SANCTO ISAAC

UNO EX XII SOCIIS E SYRIA ADVENIS, IN UMBRIA.

Hic Isaac alius non est, quam Isaac abbas Spoletinus

Isaac *seu* Isaacum, *in Actis* XII *Sociorum Syrorum nomine tenus commemoratum, quem et qualem esse dicemus? In Martyrologiis paulo antiquioribus nullus Isaac, qui huc spectare possit, invenitur: nisi ille sit (ac esse debet,) de quo S. Gregorius in Dialogis lib.* 3 *cap.* 14, *ejus Acta describens, a Nostris inde etiam producta et impressa die* XI *Februarii pag.* 25, *in quibus legitur Isaac* e Syriæ partibus *(indidem et* XII *Socii dicuntur advecti)* ad Spoletanam urbem venisse, *et* usque ad extrema Gothorum tempora pervenisse. *Et hoc tempus non potest discriminare Isaacum hunc ab illo, qui inter* XII *Socios e Syria in Umbriam* C *venit: quia illorum Acta miscent quadrata rotundis, colliguntque in unum Sanctos, qui aliunde noscuntur diversis seculis vixisse: ipsaque met Acta id contestantur, dum suos sanctos Carpophorum presbyterum et Abundium Diaconum narrant sub Diocletiano et Maximiano seculi* IV *initio Spoleti passos esse; atque iterum suum sanctum Herculanum, creatum episcopum Perusinum, sub Totila Gothorum rege seculo* IV *martyrium consummasse. Alii quoque e* XII *Sociis ad hæc Gothorum tempora referendi sunt, Joannes, Gregorius, Proculus, et potiori ratione hic Isaacus.*

de quo S. Gregorius,

inscriptus demum Martyrologio Greveni

2 *Qui de hoc, post S. Gregorium, inter Martyrologos meminit, primus est Grevenus in additionibus ad Usuardum, a Cartusianis impressus Coloniæ* 1515 *atque iterum* 1521; *ubi ita celebratur die* XI *Aprilis:* Isaac monachi et confessoris, qui ut refert S. Gregorius 3 Dialog. cap. 14, de Syria veniens, apud Spoletanam urbem humili constructo habitaculo, virtute abstinentiæ, contemptu rerum transeuntium, prophetiæ spiritu, orationis intentione incomparabiliter præditus fuit. Unum erat quod in eo reprehensibile videbatur, quod nonnumquam tanta ei lætitia inerat, ut illis tot virtutibus, nisi sciretur esse plenus, nullo modo crederetur. *Eodem die ex eodem S. Gregorio sic loquitur Martyrologium Romanum:* Spoleti, sancti Isaac monachi et confessoris, cujus præclaras virtutes et miracula S. Gregorius Papa commemorat. *Notatque Baronius ad illum locum,* Vigere adhuc Spoleti, ubi claruit sanctitate, ejus illustrem memoriam. *Videlicet in ecclesia, quæ ejus nomini illic dicata, hodiedum superest.*

et Romano.

Acta ejus, die XI *Aprilis nostri illustrata,*

3 *Prætermitto alia, quæ de hoc sancto Isaaco, Syro natione, et Spoleti abbate, afferri possent; quia ejus Acta sufficienter illustrata sunt ad diem* XI *Aprilis nostri; adductis quæ de ipso scripta reliquit S. Gregorius auctor primus, ex quo reliqui omnes sua hauserint; et nonnulli scriptores Umbri alia quoque superaddiderunt auctoritate sua, quæ fidem historiæ potius dubiam reddant, quam illustrent. Gregorius sic orditur.* Prioribus Gothorum temporibus fuit juxta F Spoletanam urbem vir vitæ venerabilis, Isaac nomine, qui usque ad extrema Gothorum tempora pervenit; quem nostrorum multi noverunt..... Hic itaque venerabilis vir Isaac, ortus ex Italia non fuit; sed ea illius narro miracula, quæ conversatus in Italia fecit. Cum primum e Syriæ partibus ad Spoletanam urbem venisset, ingressus templum, *percussorem suum dæmone liberat; recusat oblatas possessiones; prophetico spiritu edoctus, venturos fures, eis operam et mercedem parat, nuditatem simulantibus vestes suas reddit; furtum occultum revelat. Hæc compendium vitæ apud Gregorium.*

mutavit in multis Jacobillus,

4 *Jacobillus abbatis hujus Isaaci vitam, majori parte ex citato Gregorio, Italice texuit tomo* I *pag.* 391, *quam sic orditur:* Hic Sanctus fuit unus e trecentis Sociis, qui e Syria venerunt in Italiam, natus Antiochiæ; fuitque sacerdos et monachus. *Hæc singularia, quod Isaac e Syria venit* in comitatu trecentorum sociorum, *quodque* Antiochiæ natus fuit, *ignoravit Gregorius: nec citat Jacobillus vadem dictorum suorum. Quidni ego, eodem ac potiori jure dicam,* venisse in comitatu duodecim Sociorum? *Credibilius sane est, venisse ex tam longinquis Syriæ partibus per vastum mare, martyrii aut prædicationis evangelicæ causa,*

A *causa, in Umbriam Socios* XII *simul, quam trecentos. Præterea venisse* XII *Socios simul, dicunt expresse illorum Acta: venisse trecentos simul, nulla antiquitas prodit; estque, id nunc dicere, confugium ignorantiæ: quemadmodum sunt etiam aliæ Sociorum turmæ, quæ seculo Christi primo, quæque seculo tertio indidem, et eadem de causa, dicuntur in Umbriam venisse.*

male supponens tres Sociorum classes

5 *Turmam ego aliam non agnosco, quam duodenariam, quæ in Actis* XII *Sociorum, expressis singulorum nominibus, invenitur: quæ Acta ab homine aut ignorantissimo, aut stolidissimo aut fallacissimo olim compilata deprehenduntur, dum suis in Actis pro eodem tempore congerit Sanctos* XII, *eosque patrem, filios ac nepotes fingit, qui diversissimis temporibus, imo seculis, in Umbria fuerunt; alii quidem aliunde noti, alii non item. Et hæc ipsa Acta, quia pro eodem tempore salvari non possunt, occasionem dederint posteris excogitandi alia atque alia tempora et inducendi alias atque alias Sociorum turmas. Sunt enim scriptores aliqui, inducentes seculo Christi primo aliquot nominatim Socios e numero duodenario mutuatos, tamquam a S. Petro Apostolo e Syria missos: et hi negant seculo tertio ullum venisse. Alii aiunt, seculo tertio venisse omnes. Alii denique adstruunt, aliquot ex illis nominatim advenisse in comitatu trecentorum Sociorum seculo sexto, regnantibus in Umbria Gothis.* B

diversis temporibus

e Syria in Umbriam advenisse,

6 *Cum igitur inter Socios* XII, *e Syria profectos in Umbriam, nominetur* Isaac, *et nihil illic singulare de eo referatur præter nomen: Gregorius vero dicat, Isaacum suum et natione Syrum fuisse et temporibus Gothorum floruisse Spoleti; quis dubitabit, quin illi eadem persona sint? Nullo quidquam rationabiliter in contrarium afferente. Nam quod opponere videtur Jacobillus, nullius momenti est. Duplicat more suo hunc Isaacum, uti duplicat singulos fere personas, inter Socios* XII *nominatas, puta* Brictium, Joannem, Laurentium, Herculanum, Proculum; *eo quod sibi videatur persuasisse, omnes sanctos in iisdem Actis* XII *Sociorum nominatim expressos, ad idem tempus sive seculum tertium pertinere; quod diximus paulo ante, falsum esse. Sic* Brictium *unum refert ad seculum tertium ad tempora Diocletiani Imperatoris, uti debuit, quia eodem ipsum referunt quoque Martyrologia antiqua. Alium vero, Martyrologiis ignotum, refert ad seculum primum, tamquam diversum a priore. Quod tamen ex ipsius Jacobilli de utroque Brictio scriptis cognosci potest falsum esse: quia præcipua utriusque gesta descripsit ex unis iisdemque* XII *Sociorum Actis de Brictio: utrumque, ait, Spoleti in carcere inclusum et post varia tormenta tolerata, inde per angelum Domini eductum fuisse: utrumque ibidem sub Præside* Martiano *(quod nomen etiam, uti alia prædicta, in Actis* XII *Sociorum legitur) multa passum; in pace tamen utrumque tandem quievisse. Hæc uni convenire possunt Brictio, non duobus. Quamvis nec uni convenire, putem, omnia: quia omnia desumpta sunt ex Actis quam maxime fabulosis, et præpostere compilatis.* D

a lectore c. 1. ut sic duplicare posset plerosque Sanctos.

7 *Ut autem Brictium hunc ex Actis* XII *Sociorum duplicando, refert Jacobillus ad seculum* III *et ad seculum* I; *sic alios, quos nominavi,* Joannem, Laurentium, Proculum, *pariter duplicando, refert ad seculum* III *et seculum* VI. Herculanum *vero triplicando refert ad seculum* I, III, *et* VI. *Et hæc satis ostensa sunt supra suis locis, cap.* 4, 5, 6, *et* 8, *et quædam adhuc dicentur cap.* II. *Id ipsum quoque præstitit Jacobillus in hoc, de quo agimus, Isaaco, ipsum conatus alium facere ab Isaaco, in* XII *Sociis nominato.* E

CAPUT X.

DE S. BARACTALE SEU PARACTALE

UNO E XII SOCIIS SYRIS

Martyre Spoleti in Umbria.

C *Nihilo plus scitur, imo minus, de hoc Baractale, quam de Abbate Isaac, de quo capite superiori diximus. Iste enim notus est apud S. Gregorium et Acta sua habet certissima; si tamen unus sunt, uti putamus, ille Isaac, de quo Gregorius, et ille, cujus nomen memoratur inter Socios* XII. *De Baractale vero agitur quidem inter eosdem Socios nomine tenus, sed nulla habentur seorsim Acta nisi apocrypha, in Actis* XII *Sociorum fundata. Habemus illa, e Passionariis Spoletinis descripta sub hoc titulo:* Vita S. Baractalis martyris, cujus corpus prope Spoletum conservatur. Die IX Octobris. *Tum sequitur;* Relicto Proemio, quod incipit, Postquam protoplastorum inobedientia immortalis perdidimus *etc. An hæc notatio sic etiam legatur in Passionariis citatis, an a librario, qui ipse Proemium, quod ibi forte habetur, prætermiserit, addita sit; equidem dicere nequeo. Habemus certe alias ejusmodi Sanctorum vitas, quibus præfigitur simile Proemium. Sed parva hujus omissionis jactura est. Vita nobis sic incipit:*

Acta ejus vetusta, nulla sunt;

uti fatetur panegyrista recentior,

2 Multorum religione, simulque sacrarum scripturarum lectione comperimus, temporibus Juliani Apostatæ undecim viros religiosos ac christianissimos, ex Syria provincia, Romam venisse, liminaque Apostolorum sedula prece accessisse. Nomina ergo eorum hæc sunt: Anastasius, Euticius, Britius, Joannes, Theudela, Isac, Abundius, Carpophorus, Laurentius, Proculus, Herculanus, et Baractalis. Hi ergo carnis propagine consanguinei ex oriente, ubi Syria ditissima consistit provincia, egredientes, propriosque lares divino amore deserentes, velut undecim solis radii emicantes, occidentalem plagam, infidelitatis caligine demersam, penetrarunt. E quibus unus, valde Deo devotus, Christique cooperator probus, nomine Paractalis, cujus hodie in nobis colitur Natalis, Spoletanam Valeriæ provinciæ urbem, tunc in agonizandis martyribus sævissimam, adit; ibique multos a pernicie infidelitatis sanavit, cœlorumque civibus sociavit. Cujus quidem acta multimoda obitusque insignia, priorum incuria ad nostram non pervenerunt notitiam. Sed quid illius dicta vel facta requirimus, cum ad ejus sacratissimum corpus diversa miraculorum beneficia coruscare videmus? Nam dæmones fugatos, variisque infirmitatibus fessos, illius juvamine videmus sanatos. Invisibilia enim ejus suprema dona, per visibilia ipsius signa intellectu conspiciuntur. F

3 *Hoc initio comprehenditur totum, quod in Actis illis historicum est. Reliqua profluxerunt ex ingenio oratoris (dignoscitur enim ille, hæc sua pro concione dixisse) comparantis Baractalem cum Abraham patriarcha, quia uterque e domo et patria sua exierunt; exhortantisque auditores suos exemplo hujus Baractalis ad despectum mundi et imitationem Christi. Interea apparet ex præmissis, primo,*

qui nihil reliquum ab ipso gestarum invenire potuit:

A *primo, historica hic oratorie ornata, in Actis* XII *Sociorum fundari. Deinde, falli oratorem, dum ait, tempore Juliani Apostatæ occidentalem plagam infidelitatis caligine demersam, et Spoletanam urbem in torquendis martyribus sævissimam fuisse. Nesciverit, Julianum Apostatam post Constantinum magnum imperasse. Tertio, orationem hanc dictam esse in Natali S. Baractalis, qui ponitur, nunc saltem, die* IX *Octobris. Quarto non innotuisse oratori acta alia vitæ aut obitus, quia priorum incuria ad suam non pervenerant notitiam; quod interpretor, eatenus nulla extitisse, quæ aliquid de vita et morte ejus docerent. Atque adeo illius dicta vel facta negat requirenda esse. Denique, ad sua tempora conversus; diversa miraculorum beneficia ad sacratissimum ejus corpus coruscare, inquit,* videmus. *Hoc ultimum, ex visu cognitum, credi fas est, quamvis nullum singulare beneficium proferatur: dicendumque, sanctum quemdam sub nomine* Baractalis *(cujuscumque demum nationis ille fuerit) tunc Spoleti in corpore quievisse et cultum annuum habuisse.*

AUCTORE C. J.

nec invenit vera Jacobillus

4 *Plura singularia, quam citatus Orator reperire potuit; refert Jacobillus de patria Baractalis, aliisque ejus gestis; sed quæ credi Jacobillo in rebus tam antiquis non debent, absque auctoritate antiquorum, quam* B *non habet. Ait, Baractalem,* Antiochiæ *in Syria natum unum ex undecim fratribus, venisse in Italiam sub* annum Domini CCXC; *factum fuisse clericum Romæ a* S. Cajo Papa*: electum Spoleti a fratribus (quia omnibus* ætate junior *erat) in* procuratorem rerum temporalium, *fratribus necessariarum. Tum alia jungit Jacobillus, de forma ejus eleganti, aspectu læto, optimis moribus, sermonis eloquio, conversationis suavitate æque cum gentilibus atque Christianis; tam belle excogitata omnia, acsi oculis suis ipse conspexisset. Denique dicit, capite plexum esse die* IX *Octobris* anno 303. *Omitto alia æque ignota antiquis. Examinemus modo, quid in hisce Jacobilli, antiquitatis sit. In Actis* XII *Sociorum nulla mentio* Antiochiæ, *nulla* anni CCXC, *nulla* Caji D Papæ, *nulla* junioris ætatis *nulla* procuratoris rerum temporalium, martyrii, *nedum* loci, diei *aut* anni *nulla quando vel ubi illud subierit Baractalis. Et horum nihil reperire potuit Orator prædictus, qui forte a tribus seculis vixerit.*

nisi quæ recentioris memoriæ sunt.

5 *Credibiliora sunt, quæ idem Jacobillus sub finem annectit, videlicet, quod corpus S. Baractalis aliquando translatum fuerit in ecclesiam S. Gregorii, ibique celebretur ejus festum solenniter die* IX *Octobris; atque etiam in civitate ac diœcesi Spoletina sub ritu Officii duplicis. Quodque* Deus per illius merita variis temporibus operatus sit nonpauca miracula, sanando multos infirmos et liberando obsessos a spiritibus malignis, ad ejus sepulcrum. *Nihilo plus hic dicit Jacobillus de miraculis, quam dixerat Orator; ut credi possit, nihilo plus miraculorum post dictam pro concione orationem illam, in particulari annotatum fuisse, quam antea. Tum sequitur:* Monualdus, episcopus Spoletinus, una cum Benedicto, Fulginate; Dodone, Reatino; atque tribus aliis Umbriæ episcopis, die VI Augusti anno MCXXXXVI consecravit solenniter dictam S. Gregorii ecclesiam, in ejusdem S. Gregorii et S. Baractalis martyris honorem; concedens multas indulgentias in anniversario dictæ consecrationis, E omnibus, qui debita cum devotione visitatum venient eamdem ecclesiam: extra quam collocandas curarunt statuas binas prægrandes e petra, alteram S. Gregorii prædicti, habitu sacerdotali, a dextris; alteram hujus S. Baractalis, a sinistris. *Quod tamen hic ait generaliter Jacobillus, in solenni consecratione istius ecclesiæ anno* 1146 *concessas fuisse* multas Indulgentias, *vellem specialius indicasset, quæ et quales illæ fuerint; probasset, datas fuisse. Plura forte de hoc* S. Baractale *dici poterunt ad diem* IX *Octobris, quo colitur. Hæc modo satis hoc loco.*

CAPUT XI.

DE THEUDILA

ULTIMO XII SOCIORUM E SYRIA ADVENARUM.

C

Vita unde collecta,

P*ervenimus tandem, Deo auspice, ad ultimum* XII *Sociorum* Teudillam *sive* Theudilam*; de quo nihil omnino legitur in ullis Martyrologiis et ipse Jacobillus nihil de illo seorsim a reliquis Sociis tractat. Tantummodo ipsum nominat inter aliquot alios tomo suo* 2 *pag.* 49, *sub hoc titulo:* Vita sanctorum fratrum martyrum, Laurentii, Herculani Teudillæ et Isaac e Syria; ac septem Sociorum Spoletinorum: qui omnes undecim numero, martyrium sustinuerunt Spoleti. *Sequitur vita, ex Italico Latine facta, quæ priori sua parte ex Actis* XII *Sociorum collecta est; posterior fortassis ex Legendis ecclesiæ Spoletinæ apocryphis, aut ex recentiorum scriptorum opinionibus, inter se dissonis.*

et pluribus applicata,

2 Sancti, Laurentius, Herculanus, Theudila et Isaac, fuerunt fratres carnales, progeniti ex fratre S. Anastasii martyris; cujus vitam narravimus die V Januarii. Illorum patria fuit Antiochia, civitas in Syria celebris. Cupientes autem animarum saluti operam dare et martyrii coronam consequi amore Christi, venerunt circiter annum Christi CCXC in Italiam in societate aliorum quinque fratrum suorum et duorum consobrinorum, duce Anastasio suo patruo et appulsi Romam, postquam devote visitassent ecclesias sacrasque reliquias istius urbis, stiterunt se F summo Pontifici, qui tunc erat Cajus, et exposuerunt ei causam adventus sui. Pontifex autem, considerata eorum optima dispositione, omnes novem fratres et duos consobrinos adscripsit militiæ ecclesiasticæ, relicto in statu laicali Anastasio. Et hunc quidem Laurentium ordinavit sacerdotem; Theudilam vero, Herculanum, et Isaac, clericos; reliquos vero, tum sacerdotes, tum clericos fecit, cohortans omnes, ut promulgarent Evangelium Romæ atque in aliis provinciis. Postquam aliquot mensibus commorati Romæ fuerant, ibique prædicantes, multas animas converterant ad Christum, viderantque etiam martyrio affici prædictum S. Anastasium; clam inde profecti sunt, divisique alii ab aliis in via, variis locis laborarunt in vinea Domini: et hi quatuor sancti fratres, duce S. Brictio, istius nominis secundo, consobrino suo, sanctisque suis fratribus Carpophoro et Abundio; venerunt in civitatem Spoletinam; cum iisque et aliis quatuor, uti narramus in illorum vita, incubuerunt in conversionem infidelium, et converterunt eorum numerum prægrandem.

qui capti a præside Martiano,

3 Quantum hi fratres sancti operarentur in damnum paganismi, denuntiatum fuit Martiano præsidi Umbriæ, qui tunc residebat Spoleti, jussitque continuo ministros suos, illos, ubiubi invenirentur, capere

A pere ligatosque sibi sistere. Inventi autem sunt in domo Syncletæ, viduæ nobilis et multæ pietatis, ex urbe Spoletina; quæ ipsos clam hospitabatur atque alebat in domo sua. Illic igitur capti a lictoribus, et crudeliter ligati, ad præsidem adducti sunt; qui, postquam multis, tum blanditiis tum minis, Sanctos a fide abducere et ad idolorum cultum traducere, frustra conatus fuerat, mandavit sanctos Brictium, Carpophorum et Abundium in carcerem trudi: hisce vero fratribus concessit tempus deliberandi. Post hæc Brictius cum sociis suis e carcere per angelum Domini eductus fuit, ac deinde, circiter annum CCXCV a dicto Pontifice S. Cajo episcopus Martulæ seu Martanæ, quæ civitas Umbriæ est, creatus; anno autem CCCIII ecclesiam quoque Spoletinam administravit.

ac liberati,

4 Hi porro Sancti, Laurentius, Herculanus, Theudila et Isaac, in societate aliorum septem fidelium Christianorum Spoletinorum, nec non sanctorum jam dictorum Carpophori atque Abundii, et S. Baractalis, fratrum suorum; impenderunt se, juxta dicti angeli mandatum, prædicationi verbi Dei in Spoleto et circum: ac vesperi redibant omnes quatuordecim, tot enim erant, ad quamdam catacumbam seu caveam, quæ erat ad radicem cujusdam B collis extra muros civitatis, ubi erat parvum prædium dictæ Syncletæ; ubi et S. Brictius jam dictus, postea construxit parvam ecclesiam in honorem S. Pontiani martyris Spoletini: et jam etiam dictum S. Baractalem, qui erat illorum frater natu minor, elegerunt ministrum et procuratorem victus et vestitus sui: qui deinde dum satagebat etiam convertere infideles, captus fuit a dicto Præside et capite minutus; uti narratur a nobis (Jacobillo) die IX Octobris in ejus vita. Loco hujus S. Baractalis elegerunt hunc S. Laurentium ad idem munus obeundum: alii vero, absque timore ullo, egrediebantur mane, per campos atque per civitatem lucraturi Deo animas; vesperi vero recipiebant se ad consuetum hospitium suum in dicta cavea, ubi vacabant orationi, confortabant animas conversorum ad fidem, et capiebant quietem aliaque necessaria.

dum pergunt fidem annuntiare,

5 Cum vero crudelissimi Imperatores Diocletianus et Maximianus publicassent severiora edicta contra Christianos, jam dictus Martianus præses mandavit capi hosce sanctos fratres; cumque inventi essent a lictoribus nocte in prædicta cavea, omnes tredecim, injectis vinculis, conducti fuerunt cum mille C vilipendiis et contumeliis ad Præsidem, qui denuo illos hortatus est, ut colerent idola; inventos autem in fide Christi constantes præcepit, Carpophorum quidem et Abundium custodiæ seorsim mancipari; sanctos vero Laurentium, Herculanum, Theudilam et Isaac, aliosque septem Christianos Spoletinos, qui cum illis erant, decollari, ac dein corpora illorum projici extra muros civitatis, ibique relinqui insepulta in cibum animalium ad majorem contumeliam ac terrorem aliorum. Atque hæc ita executioni mandata sunt die XX Julii anno Christi CCCIII; factique sunt omnes undecim, martyres gloriosi. Corpora eorum clam collecta sunt a prædicta matrona Syncleta aliisque Deo devotis personis, quas secum ad tam sanctum opus conduxerat, depositaque fuerunt tribus in loculis lapideis eadem in cavea, ubi viventes constanter Deo servierant. Postea ibidem supra prædictam caveam constructa fuit ecclesia S. Pontiani, et fuit ecclesia parva subterranea. Populus eo ire consuevit venerationis causa, referebatque inde multa divina beneficia. At nostris (Jacobilli) temporibus ecclesiola illa subterranea, inclusa fuit intra monasterium monacharum S. Claræ, quod contiguum est dictæ S. Pontiani ecclesiæ; et in loculis lapideis nullum ibi corpus inventum est; fortassis quia tempore belli translata fuerunt alium in locum magis tutum: qua de re hactenus D digni non sumus habere notitiam.

iterum capiuntur

et gladio cæduntur 20 Julii an. 303.

AUCTORE C. J.

6 *Lubuit hæc describere omnia latine, uti a Jacobillo relata sunt Italice, ut pateat, pleraque, si non omnia, hoc tractatu disputata de* XII *Sociis; ab eorum assertoribus sumpta esse ex eorumdem Sociorum Actis simultaneis, ab initio usque ad finem; additis subinde recentiorum conceptibus. De hac autem Jacobilliana narratione, quod ad primam ejus partem attinet, nihil habeo quod dicam, nisi quod toto tractatu jam dixi, Acta illa* XII *Sociorum a capite ad calcem, per se nullam mereri fidem. Ut non dicam, quod pluria in suis mutaverit Jacobillus, alia prætermiserit, et alia substituerit, quæ in Actis illis non habentur. Sic prætermisit* Urbanum Papam *et* Julianum imperatorem apostatam, *sub quibus legitur in Actis, Theudilam et socios Romam venisse; ac substituit* Cajum Papam, Diocletianumque et Maximianum imperatores, *quorum temporibus Romam venerint, atque in urbe Spoletina martyres obierint: quæ nullo modo probari magis possunt, qnam quæ in ipsis Actis habentur.*

Jacobilli oscitantia,

7 *Quæ in parte secunda narrat idem Jacobillus, æque male fundata sunt. Etenim gratis ab eo dicitur, quod Baractalis* natu minor fratrum *fuerit; quod illis* E *de victu et vestitu providerit, remque familiarem administraverit; quod demum ipsi, anno* 303 *die* IX *Octobris (uti legitur etiam in singulari ejus vita pag.* 325, *apud Jacobillum) martyrium passo, in eadem cura successerit frater Laurentius: dum pariter dicit, Laurentium cum aliis martyrio coronatum fuisse anno* 303 die XX Julii; *Baractalem vero eodem anno,* die IX Octobris. *Quo igitur modo potest Laurentius, tribus fere mensibus ante Baractalem pro Christo occisus, post Baractalis mortem rei familiaris curam habuisse; ac fratribus, secum occisis, necessaria victus et vestitus procurasse?*

gratis dicta,

8 *Denique addit Jacobillus, corpora quatuor fratrum et septem Sociorum Spoletinorum, simul passorum, recondita in tribus urnis lapideis, deposita fuisse in eadem crypta subterranea, ubi viventes Deo servierant; supra quam et ecclesia fuit ædificata S. Pontiano, quæ tempore nostro (Jacobilli,) vicino monasterio monacharum S. Claræ annexa fuit;* et in urnis lapideis non fuit inventum corpus ullum: fortassis quia tempore bellorum translata fuerunt alium in locum magis tutum; qua de re hactenus digni non sumus habere notitiam. *Ita Jacobillus; qui si alia auctoritate, quam a se allata, non sciverit, corpora in tribus urnis lapideis illic sepulta fuisse, mirari non debet, illic in-* F *venta non fuisse. Uti enim hic duplicat ex Actis* XII *Sociorum, nomina SS. Laurentii, Herculani et Isaac, quorum alibi deposita fuere corpora; ita præter nuda nomina hic inveniri nil potuisset, si quid inventum fuisset.*

et leves conjecturæ.

9 *Redeamus ad Theudilam, de quo hic præcipuus sermo nobis est. De adjunctis enim ei hic a Jacobillo Sociis, Laurentio, Herculano atque Isaac, jam satis dictum est supra. Putavit Jacobillus, omnes, qui inter* XII *Socios nominantur in iisdem eorum Actis, ad tempora Diocletiani referendos esse, uti eo refertur martyrium SS. Carpophori presbyteri atque Abundii diaconi, qui inter eosdem* XII *Socios nominantur, atque nominatim dicuntur sub dicto Diocletiano (quod etiam ex Martyrologiis constat) martyrii palmam obtinuisse. Sic et pro S.* Herculano, *qui in iisdem Actis nominatur* episcopus et martyr Perusinus, *sub Totila passus, alium hic substituit* Herculanum, *qui passus sit sub Diocletiano. Similiter hic alium somniavit* Laurentium *et alium* Isaac, *loco illorum, de quibus egimus jam in præmissis; et egit ipse Jacobillus seorsim aliis in locis. At de* Theudila *nihil alibi meminit Jacobillus; hic vero tantum habet, quæ omnibus communia sunt ex Actis* XII *Sociorum; et quæ ipsi libuit adjungere,*

Unde nomen Teutila sumptum sit

AUCTORE C. J.

A *gere, male cohærentia. Ego mihi imaginor, compilatorem Actorum, uti plures Sanctos, qui diversissimis temporibus vixerunt, in una contulit Acta, atque omnes fratres ac patrueles finxit, ita et alterius quoque sexus hominem inter fratres adoptasse. Lego enim in Actis S. Chrispolyti episcopi et martyris Vettonæ in Umbria, apud nos editis die* XII *Maji, sororem ipsi fuisse, pariter martyrem, nomine* Teutilam, *alibi Teutillam. Legitur idem quoque nomen, leviter variatum, in Actis* XII *Sociorum. Cum autem incomperto sit, stolidum illorum Actorum compilatorem omnia illic nomina sua mutuatum esse ex aliorum scriptis, et nullus seu nulla Teudila sive Teutela in sanctis Umbriæ reperiatur uspiam, quam in dictis S. Chrispolyti Actis, debet illud nomen inde, ut aliunde alia, assumpsisse; et quod feminæ erat, viro applicuisse; sororemque Chrispolyti fecisse fratrem Laurentii, Herculani atque Isaac, hic prænominatorum.*

10 *Tædet me hisce et similibus neotericorum conceptibus, nulla vera antiquitate fundatis, inhærere diutius. Indicavi toto hoc tractatu, quæ mihi veriora sunt visa, absque odio aut amore, absque discrimine nationum. Quæ sua cujusque sunt libenter cuique cedam, si*
B *veriora protulerint ex antiquitate idonea. Recentiores namque scriptores, quorum quot capita tot sententiæ sunt, in hisce rebus antiquis non moror.*

APPENDIX

DE SS. CRISPOLYTO, VINCENTIO, BENIGNO, ET ALIIS.

Actum est de S. Crispolyto,

D*iximus initio hujus Commentarii nostri num.* 6, *Bernardinum e Comitibus de Campello, in sua historia Spoletina, omnium* XII *Sociorum, de quibus huc usque egimus, ætatem referre ad seculum Christi primum; eodemque tempore cum illis venisse e Syria in Umbriam alios, nominatim Socios,* Chrispolytum, Vincentium *et* Benignum. *Adjungit illis Jacobillus etiam* Joannem *quemdam et alios innominatos magno numero. Campellus, omnes* Hierosolymis; *Jacobillus, omnes* Antiochia, *autumant missos fuisse a S. Petro apostolo. Quid de hac missione pro seculo primo, sentiendum nobis videatur, diximus tum alibi, tum præcipue* § III *Commentarii prævii. Jacobillus* S. Chrispolytum *etiam duplicat more suo, alterum tribuens seculo primo, alterum tertio, utrumque* episcopum Vettonensem *in Umbria. Primum colit die* XII; *secundum* XIX *Maji. Decessores nostri non nisi unum noverunt Crispolytum episcopum Vettonensem; nec nisi pro anno* 303 *ac die* XII *Maji, quibus dicitur in Actis suis coronatus martyrio fuisse cum sorore sua Teutela et aliis. Qui plura de hisce cupit novisse, adeat citatum diem* XII *Maji nostri.* D

die 12 Maji,

de S. Vincentio,

2 Vincentius episcopus Mevaniensis, *et frater ejus* Benignus diaconus, *referuntur item a Nostris ad diem* VI *Junii, tamquam martyrium passi* anno CCCIII; *neque in Actis eorum, quæ ibi e quatuor codicibus MSS. dantur, quidquam reperitur, quod indicet, eos e Syria advenisse, nedum advenisse seculo Christi primo, aut a S. Petro apostolo missos fuisse. Dubitari quoque potest de altero* Vincentio *(quem inter Socios trecentos e Syria venisse in Umbriam, et episcopum Fulginii fuisse, opinantur Ughellus et Jacobillus) an is diversus sit a Vincentio episcopo Mevaniensi. Ego quidem nolim negare diversum esse, optarem tamen id certius probari, quam probetur ab Ughello et Jacobillo hodiernis scriptoribus; quia semper mihi suspecta est turba trecentorum e Syria in Umbriam advenarum, e quibus hic Vincentius dicitur unus fuisse. Plura de SS. Vincentio Ep. et Benigno Diacono videri possunt die* VI *Junii. Nos, quod instituimus præsenti Tractatu, de Sociis* XII, *duce Anastasio, e Syria in Umbriam advectis, agere; hic absolvimus.* E

die 6 Junii.

ACTA

INDEX

SANCTORUM

AD TOMUM I JULII

A

B C

D E

P

INDEX CHRONOLOGICUS

ANTE CHRISTUM NATUM.

SECULO CHRISTI PRIMO.

SECULO II.

SECULO III.

SECULO IV.

NOTITIA FIGURARUM

Ornantium hunc Tomum.

ACTA SANCTORUM
JULII
TOMUS PRIMUS
PRIMA DIES
SANCTI QUI KALENDIS JULII COLUNTUR

S. Aaron primus Mosaicæ Legis sacerdos, in monte Hor.
S. Maria, soror Moysi et Aaron.
S. Eleazarus, filius Aaron.
S. Phinees, nepos Aaron.
S. Esther Regina.
S. Martinus, Episcopus Viennensis, Apostolorum discipulus.
SS. Julius, Aaron et socii Martyres in Britannia.
SS. Castus et Secundinus, Episcopi et Martyres, Sinuessæ et Caëtæ, in Campania.
S. Zoilus vel Zoëlus Martyr Nicomediæ.
S. Esicus. } Martt. Romæ.
S. Processus. } Martt. Romæ.
S. Marina. } Martt. Romæ.
S. Antonius vel Antoninus } Martt. Romæ.
S. Serenus. } Martt. Romæ.
S. Victor. } Martt. Romæ.
S. Zelus vel Zoëlus, cum aliis VI Martyribus in Mesopotamia.
S. Orion cum aliis VIII.
Sancti CCLXIV vel CCLXVIII Martyres.
S. Severianus. } Martyres Antiochiæ.
S. Zoëlus. } Martyres Antiochiæ.
S. Epasus. } Martyres Antiochiæ.
S. Primus Martyr. } Martyres.
S. Idoneus et alii, fortasse filii. } Martyres.
S. Basilius Abbas, fundator monasterii ad profundum Rivum.
S. Leo Anachoreta.
SS. Martyres Anonymi.
S. Mauricius Martyr.
SS. Martyres XXV Nicomediæ.
S. Lupianus Confessor, in territorio Ratiatensi, apud Armoricos.
S. Pambo Abbas et Confessor in Nitria.
S. Hilarius Confessor, Aviciaci in Cenomanis.
S. Floregius Episcopus Confessor, Stagni apud Ruthenos in Gallia.
S. Domitianus Abbas Confessor, apud Segusianos, in monasterio S. Ragneberti Jurensis.
S. Leontius Episcopus Augustodunensis, Confessor.
S. Quintianus.
S. Servanus Episcopus Confessor, Orcadum insularum Apostolus, in Scotia.
S. Theodericus Abbas Confessor, in monte Or, prope Rhemos.
S. Carilefus presbyter Confessor, Anisolæ apud Cenomanos in Gallia.
S. Gallus Episcopus, Claromonte Arvernorum in Gallia.
S. Eparchius Confessor, monachus presbyter, apud Engolismam in Gallia.
S. Leonorius Episcopus et Confessor, in Britannia Armorica.
S. Golvenus Leonensis Episcopus, in Britannia Armorica.
S. Symeon Salus, prope Emesam in Syria.
S. Rumoldus Episcopus et Martyr, Mechliniæ in Belgio.
S. Regina Vidua, Dononii in Belgio.
S. Petrus Patricius Abbas Confessor, Constantinopoli.
B. Iechardus Presbyter Confessor, Scheidæ in confiniis Westphaliæ.
B. Bartholomæus Episcopus Confessor, ordinis Prædicatorum Vicentiæ in Italia.

PRÆTERMISSI ET AD ALIOS DIES REJECTI.

Alellus *seu* Alildus Archiepiscopus Ardmachanus II, *a Colgano ad diem* XIII *Januarii, alteri* Alello *seu* Alildo *conjungitur, qui primus ejus nominis Ardmachanus Archiepiscopus fuerit. Sic habet num.* 7. *pag.* 62. In episcopatu successit Alillus secundus, vir itidem Sanctus, ex eadem etiam oriundus prosapia; quem nonnulli non miro, licet mero errore, cum ipso confundunt etc. *Nec primum, nec secundum* Alildum *inter Sanctos noverunt Majores nostri; neque ego satis capio, unde Sancti titulo eos donet Colganus. Ut majori notitiæ acquirendæ tempus supersit, omnia rejicimus ad Supplementum* XIII Januarii.

S. Albini Episcopi et Confessoris Andegavis civitate translatio corporis *ponitur in Martyrologio S. Savini de Levitania, a Saussayo pro aliqua parte edito. Colitur et de eo actum pridem est* I Martii.

Martinus militaris *refertur primo loco in Viola Sanctorum, sed is certo est* Marinus *Martyr Cæsareæ Palestinæ, ut evincit positum ibidem elogium. Vide* Usuardum,

Usuardum, quo die in Acta etiam relatus est III Martii.

Cajus Papa *in Hieronymianis et aliis refertur. Florarium legit* Gaii Papæ translatio. *Colitur et de eo actum est* XXII Aprilis.

Item Theodulphi Confessoris *scribit Ado MS. S. Laurentii Leodii, ultimo loco, nulla addita ulteriori notitia. In Florario conjungitur cum Lupiano, de quo hoc die agimus : sed quis hic Theodulphus indicetur, incertum est. Si est Abbas prope Remos in monte Or, aut Theodulphus presbyter apud Trevirenses, uterque Sanctus colitur* I Maji.

Theodaldi Episcopi et Confessoris translatio *memoratur in MS. Florario : verum in indice scribitur* Theobaldi, *et ejus depositio refertur* XVI Maji, *qui est S. Ubaldus, uti diximus ad dictum diem* XVI Maji.

Martialis Archiepiscopus Ravennas et Confessor *refertur hoc die in Usuardinis codicibus, quos Florentinos appellamus : verum istius nominis nullus apud Ravennates Episcopus fuisse scitur. Vix dubito, quin sermo sit de* Marciano, *qui in prædictis codicibus et in Romano recte ponitur eo die quo de ipso actum est* XXII Maji.

S. Theobaldus Ordinis Camaldulensis *indicatur a Wione, Dorganio, Bucelino. Et iterum quando de eo egimus inter prætermissos et in alios dies rejectos* I Junii.

Conrardus Episcopus et Martyr *refertur a Matricula Cartusiæ Ultrajectinæ. Idem est, qui* Cuno, *de quo actum est* I Junii.

Justi et Clementis *translationem alicubi notatam reperi. De ipsis actum est* V Junii.

Tarnanus Episcopus Lismorensis. *Catalogus Ferrarii et Dempsterus. Vide* XII Junii.

Isfridus *in officiis Hispanicis memoratur hoc die. Castellanus die* III *Julii, ait, coli a Præmonstratensibus. De ipso actum est* XV Junii.

Ramuoldus Abbas *signatur in Catalogo Ferrarii. Vide Acta* XVII Junii.

S. Theobaldus Episcopus Viennensis *refertur a Genebrardo, Ferrario, Saussayo et aliis. De eo egimus* XXI Junii.

De Eberardo, *ex Abbate Archiepiscopo Salisburgensi, fuse agit Bucelinus* XXX *Junii, et rursus hoc die. Vita ejus data est* XXII Junii.

Martyres DCCC Verolamii *notantur in Usuardo Pulsanensi. Vide* XXII Junii.

Joannis presbyteri et Martyris decollati Romæ sub Juliano, *ultimo loco meminit Felicius. Haud dubium est, quin indicetur Joannes ille, de quo actum est* XXIII Junii.

S. Joannis Baptistæ octava *signatur in pluribus Martyrologiis. Nihil addendum iis quæ dicta sunt ad diem* XXIV Junii.

Eadem die Romæ, octava Luceiæ virginis sanctimonialis cum Auceia Rege sponso suo, *scribit hoc die Rabanus. In Hieronymianis cum* VIII *aut* IX *sociis ponitur. De iis jam abunde actum est, cum magna cohorte* I *Junii, et rursus ex professo* XXV Junii.

S. Salvium in portu Valentianas *hoc die collocat Usuardus, ad quem videri potest nostra observatio. Acta ejus illustrata sunt* XXVI Junii.

Haymeradus presbyter in Hassia, *ex Catalogo Ferrarii. De eo actum* XXVIII Junii.

Martialis Apostolus, *vel ut Felicius ponit,* Episcopus et Apostolus, unus de 72 Christi discipulis. *Acta illustravimus* XXX Junii.

S. Theobaldus Eremita in territorio Vicentino *est in Maurolyco, Molano, Galesinio, Saussayo et in variis Breviariis, uti diximus ad diem ejus natalem* XXX Junii.

Corsicus et Leo *notantur in Usuardo Hagenoyensi, spectant ad* XXX Junii.

Ostianus presbyter Vivariensis *in eodem Hagenoyensi. Nos de illo* XXX Junii.

Arlef, qui bonis actibus et miraculorum signis effulsit, *refertur in citato supra Martyrologio S. Savini de Levitania, sed hic certo intelligitur* Carilefus, *cujus Acta hoc die illustrantur.*

Felix et Moderatus *signantur in novo Catalogo MS. Sanctorum Autissiodorensium pag.* 64, *antiquioribus Kalendariis præteriti ; Castellanus* Moderatum *hoc die admittit, tacens de Felice. In citato Catalogo breve elogium additur, sed satis confusum. Quærimus monumenta, acturi de ipsis alio die, cum martyrii tempus incertum videatur.*

Raynaldum Decanum Martyrem *in Catalogo Sanctorum Autissiodorensium memorat Ludovicus Natalis d'Amy, de quo in nullis aliis catalogis quidquam reperio.*

Savinum *adducit catalogus novus, uti* clericum ecclesiæ Autissiodorensis S. Germani discipulum, *apud aliquos martyrem. Hic porro a Ludovico Natale d'Amy refertur* XI *Julii et sanctus aliquis* Favinus *martyr,* II *Julii. Alius catalogus Sanctorum* CXV, *de his omnibus nec verbum habet. Conveniant ipsi prius inter se, nos de singulis agemus suo tempore.*

Liberiæ imperatricis et Agrippinæ *legitur in additionibus Greveni. Quis hoc satis explicet? Invenit aliquid Canisiani Martyrologii auctor Walasserus, quo tenebras dispelleret, utinam luce veritatis. Sic habet Germanice :* Item imperatricis Liberiæ, quæ Neronis tyranni uxor erat, ut Agrippinæ, uxoris Agrippæ ducis, quæ a sanctis Petro et Paulo conversæ sunt ad fidem. *Hæc in catalogum retulit Ferrarius, notans se ex Canisio accepisse :* de qua re, *inquit,* nihil apud alios hactenus legimus. *Neque nos reperimus quidquam ; frustra exspectaturi, qui hæc cum Romanæ historiæ veritate conciliet. Interim dignæ visæ sunt Liberia et Agrippina, quæ in Arturi Gynecæo locum occuparent.*

Berlanni episcopi Bituricensis et confessoris *scribit ad marginem Florarium, nescio qua auctoritate, cum alibi inter Sanctos locum non habeat, nec tali titulo donetur a Sammarthanis, qui ordine* 38 *vocant* Bertolenum, *alias* Bertellanum, mendose Berlamum dictum. *Apud Claudium Robertum Episcopus* 41 *est* Berlamus, *apud Chenu* Beolamnus. *Nusquam de ejus cultu vel verbum.*

B. Ezzi sive Izzi episcopi Salisburgensis, ex monacho et abbate S. Petri ibidem, viri magnis virtutibus conspicui, meritis gloriosi : *sic ultimo loco legit Bucelinus. Admitto elogium, de sanctitate aut cultu doceri cupio.*

Sabinus *notatur in Kalendario Benedictino ut* episcopus Albigensis, *martyr, et prius abbas ejusdem monasterii. Hæreo, fateor ; nec nodum solvunt Sammarthani, dum episcopum Albiensem suggerunt ; Sabinum nomine* qui canones concilii Agathensis, cui interfuit anno 506, nominis charactere insignivit. *Nec Sabinum Benedictinum, nec sanctum episcopum Albiensem hactenus satis agnoscimus.*

Abba Synoda *apud Æthiopes in Ludolfo.* Festum P. Synodæ *habet Calcasendius. Coptitæ vocant* Patrem et abbatem ; *nisi forte* magnus *dici debeat, quia magna de eo prædicantur miracula. Fides sit penes ipsos.*

B. Davidem Cirburum, ex Anglo Carmelita doctissimo factum Drombrensem episcopum, talibus sanctimoniæ radiis clarum, ut obiens anno 1446, passim Beatus appellatus sit, Ludloæ in Hibernia inter Carmelitas sepultus, *ita hoc die profert Acies Carmelitana bene ordinata. Verum non recte temporibus ea aptavit auctor Aciei P. Philippus, ut videre licet, in Waræi commentario de Præsulibus Hiberniæ.*

Hiberniæ. Certior item habenda esset sanctitatis et cultus notitia. Satis sit hæc obiter notasse.

Daumuerum *memorat Saussayus in appendice pag.* 1235, Germanum S. Carilefi, ejusque in eremo, cum Gallo, ejusdem voti sectatore, socium. *Ita ille, sed ejus vadimonio stare non licet.*

Dedicatio Ecclesiæ Gemeticensis, *ponitur in proprio loci Kalendario pro anno* 1067, *item apud Saussayum hoc die.*

Primitivus *aliquis* martyr *colitur Brunæ, ubi corpus est in collegio Societatis Jesu, prima Dominica Julii eo, opinor, ex Romanis Catacumbis delatus.*

Bartholomæus abbas et S. P. Bernardi frater, *cum titulo* bonæ memoriæ *et longiori elogio, hoc die laudatur a Chalemoto.*

Joannes a S. Dionysio, *Congregationis Fulliensis, ut* pius pater *honoratur apud eumdem Chalemotum. Obiit anno* 1627, *solitus dignam viro religioso sententiam sæpe proferre :* Facere et pati, silentium et solitudo. *Est etiam in Menologio Henriquez.*

Jacobus, Dunensis in Flandria monachus, *titulum* Beati *habet apud Henriquez, ut qui inter gravissimos morbos,* insolita patientia omnibus exemplum præbuerit, *et morti proximus,* D. Bernardum cœlesti fulgore coruscum, et eum ad æterna præmia vocantem, conspexerit. *Obiisse dicitur an.* 1478. *Bucelinus* Beatum *appellare non dubitat; Saussayus omni titulo abstinet, et recte : comperi enim Brugis, in ipsa Dunensi abbatia vix de nomine notum esse, tantam abest ut cultu aliquo publico honoretur.*

Lugidius filius Lugei. *Gorman.* Lugidius fil. Lugei, episcopus de Cluain-camaint. *Maguir.* Episcopus fil. Lugaidi. *Ubi sit Cluain-camaint non comperio, nisi eadem sit, quæ Cluaid-camhain, cujus in annalibus Dungallensibus fit hæc mentio ad annum* 1089 : Marchertacus o Brien et cum eo classis Momonensium, per Sinanum fluvium venerunt ad locum Rivensem, et deprædati sunt Cluain-camhain, *quæ proinde in ipso illo lacu, aut eidem vicina sit. Hæc sunt verba P. Sirini, editoris dissertationis Vardæanæ de S. Rumoldi patria, in indice MS. Sanctorum Hibernorum hujus diei; sed quam hæc probata sint, facile intelligitur.*

Ultanos *binos,* Barninum] *seu* Barindum, Sillinum *alias* Sinellum, Connanum *et* Erninum *addit præfatus Sirinus in citato SS. Hibernorum indice, nudis ferme nominibus, quæ hic commemorari forte non merebantur.*

Eugenius II Episcopus Toletanus, *sic hoc die refertur a Joanne Tamayo Salazar in suo Martyrologio Hispanico :* Toleti in Carpetania, natalis S. Eugenii, hujus nominis II, episcopi ejusdem urbis; qui litteris, doctrina et moribus sanctissimis imbutus, ad opus ministerii felici pietate cucurrit, et meritis plenus, in gaudium Domini sui fidelis servus intravit. *Citat deinde catalogum bene longum scriptorum, qui de eo meminerunt, subditque Acta ex S. Ildefonso et variis a se collecta, quæ ut repudianda nunc quidem non existimem; sic antiquiores Fastos vellem, ex quibus constet Eugenium illum II pro Sancto unquam in Hispania, saltem Toleti, cultum fuisse. Habeo præ oculis Sanctos Toletanos nostri Quintanaduennas, inter quos I et III Eugenios reperio, II non item. Observo autem in ipso operis indice magnum poni discrimen inter Sanctos cultos, et alios, qui aliqua sanctitatis fama a scriptoribus celebrantur. Primos vocat* San *aut præfigit S. Aliis vero nomen Sancti postponit, ut de Audentio,* Arçobispo Santo : *de Aurasio,* Arçobispo Santo; *et sic de Celso, Cixila, Euphemio, Eugenio II et tot aliis, quos constat numquam Sanctorum honoribus fruitos esse. Pridem didicimus, non temere fidendum Tamayi elogiis. Siquid tamen aliunde reperiri possit, quo de cultu, Eugenio II exhibito constet, poterit de eo agi, ubi primi et tertii Eugenii Acta illustrabuntur mense Novembri.*

Concordius Episcopus Toletanus, *elogio non multum dissimili, ab eodem Tamayo refertur secundo loco. Acta vero profert ex* Juliano et aliis, *forte ex Luitprando, Dextro etc. Sed suspectæ nobis merito sunt hujusmodi merces. Mallem, Tamayus signa produceret exhibiti olim cultus. Quintanaduennas eum nequidem posuit inter Sanctos secundi generis.*

S. Simeonis Agricolæ, qui clarus miraculis obdormivit in Domino, depositio in diœcesi Calagurritana. *Est hæc tertia annuntiatio Tamayi, huc adferentis verba Ægidii Gonzalvi Davila regii chronographi, quæ ex Hispanico ita Latine vertit :* In ecclesia parochiali S. Georgii, oppidi Acuelensis, in ejus majori capella, corpus S. Simeonis Agricolæ veneratur, ex oppido Cabredensi oriundi, Sanctus hic agricolarum tutela est, ut a Deo pluviam pro eorum segetibus efflagitet, de quo plura quotidie mirabilia visuntur. Colitur ejus festivitas Kalendis Julii, ad quam novem circumjacentium oppidorum accolæ conveniunt, qui solenni ritu festum concelebrant. *Quis fuerit S. Agricola subdit Tamayus; quæ ejus Acta, quove ritu colatur nondum didici : fides sit penes Chronographum regium. Fidimus quidem Chronographo, sed certi aliquid de ejus ætate aut gestis optaremus, ut ei locus in Actis daretur; quæ si alicunde suggerantur, cum de die obitus non constet, poterit facile alibi collocari. In nullo hactenus Martyrologio inscriptum est ejus nomen, præterquam in Universali Castellani.*

Clarissia Leonardi, virgo devotissima et Mechliniæ Beghina, ex secunda parte novalis Sanctorum Brabantiæ *ponitur hoc die a Raissio. Arturus in Gynecæo,* vitæ perfectione et virtutum amore spectabilem *prædicat. Habemus vitam bene longam ex præfata Novali descriptam, in qua dicitur obiisse circa annum* 1460 : *at ita apud Beghinas Mechlinienses, ex suburbiis in urbem translatas,* Clarissiæ *memoria interiit, ut post omnes conatus meos adverterim, vel ipsum nomen ignorari; procul abest ut cultu aliquo celebris sit.*

Petrus a Mechlinia, *seu* Mechliniensis, *Ord. Minorum, ut signis et virtutibus illustris memoratur ab Arturo. Raissius ex Gonzaga elogium describit, in quo id singularissimum, quod* post mortem ad ejus sepulcrum, quod e regione venerabilis Sacramenti erat, tam crebra fiebant miracula, ut dum propter populi concursum nimium interturbaretur divinum officium, necessum fuerit, ut Guardianus (sicut fertur) super ejus sepulcrum accedens, præciperet per obedientiam, ut cessaret, et ita deinceps cessarunt miracula. *Nihil a nobis prætermissum est, quo de immemorabili olim cultu doceri possemus, ut testis est R. P. Bonaventura Schuyvers, provinciæ PP. Franciscanorum inferioris Germaniæ chronographus; verum post litteras ultro citroque datas et amicam collationem, fateri coactus est, de publico cultu, Petro unquam delato non constare, quemadmodum nec hodie ulla ejus in eo cœnobio memoria.*

Susanna, virgo abbatissa, mira Dei sapientia et virtute castimoniæ insignis, *refertur etiam ab Arturo in Gynecæo, sed solita sua auctoritate, cum nusquam sciatur cultum habuisse. Vide quæ de ea dicuntur in vita S. Theodorici abbatis hoc die.*

Joannes Capito ex Petri Opmeeri Martyrum Hollandicorum decade secunda, lib. 8, *hoc die memoratur a Raissio, ut* presbyter et martyr *atque* honestæ vitæ testimonio ornatus, *quique* docendis pueris operam dans, ex furca extinctus sit

Sacerdos

Sacerdos innocentissimus, *hoc die, sed annus non apponitur.*

Theodoricus Loet *Ord. Minorum Guardianus Embricensis, in Zutphaniæ comitatu anno* 1572 *cum sex ex eadem sacra familia immanibus tormentis per impios hæreticos excruciatus, memoratur a Raissio et Arturo ex historia Gonzagæ.*

Electi ac Sociorum ejus Martyrum, *in Morea a Mauris coronatorum, meminit Arturus. Doceri cupimus de probato ab Ecclesia martyrio, aut saltem de eorum alicubi cultu.*

Petrus a S. Martino *Conf. Ord. Minorum, refertur ab Arturo his verbis :* Hujus sanctitas tanta extitit, ut plurimis integram sospitatem ab Altissimo impetraverit.Beatum *ipse vocat, sed ritu ecclesiastico coli nusquam docet.*

Francisca a Peralta virgo, religione, vitæ candore, ac virtutibus celebris. *Refertur ab eodem Arturo, et iterum in Gynecæo.*

Cumineus, *alias* Comanus *vel* Cumenus, *tamquam Sanctus et* episcopus Aendromensis *vel* Ændrumiensis, *nominatur ab Hugone Vardæo in dissertatione de patria S. Rumoldi pag.* 159, *pro hoc die* I *Julii. Quærimus alia monumenta ex quibus de gestis ejus et cultu certiores reddamur.*

S. Martini de Ulmis, episcopi Tricastrinensis, *nomen nobis suggessit R. P. F. Augustinus Lantois, doctor theologus et Guardianus conventus Valreacensis, diœcesis Tricastrinensis, in finibus Delphinatus et Provinciæ, data copia authentica, die* 5 *mensis Novembris* 1662, *a duobus notariis subsignata, instrumenti vetustioris, nempe anni* 1398, *quo refertur revelatio corporis prædicti S. Martini, facta* I *die mensis Julii a R. A. D. Vicario Vasionensi, coram multis testibus, quando etiam* fuit repertus unus tilletus *(an non* billetus?) pargaminius, fore in summitate dictæ capsæ attachiatus, et in dicta capsa cum clavo ligatus, ab una parte descriptus... *in quo descripta erant hæc verba :* Sacrum corpus, sive sacra ossa B. Martini de Ulmis quondam episcopi Tricastrinensis hic sunt ; MCCCXCVIII. die XXIII Junii. *Fuit hæc translatio prima, facta a Guillelmo Gaudeberti, vicario ecclesiæ de Alensono, Diensis diœcesis, qui sacrum corpus* in ecclesia nova FF. Minorum Valreaci, et in majori capella dictæ ecclesiæ reponi fecit... ne alibi reportaretur per satellites sive armigeros, qui hodiernis temporibus vigent : et viguerunt dicti Turonenses, sub D. Raymundo de Turone, *(forte* Turene*) qui quam plurimas ecclesias destruxerunt. Hæc quidem, quod ad duas hasce translationes attinet, satis distincta sunt, verum quo tempore vixerit sanctus ille Martinus de Ulmis, quandonam Episcopus Tricastrinensis fuerit (cum apud Sammarthanos non reperiatur) quid demum egerit, quo tempore mortuus sit, nec vestigium hactenus eruere licuit. Plures Martinos in suo Martyrologio universali enumerat Castellanus, de hoc altum silet. Proferant saltem aliquid Tricastrinenses aut Valreacenses, quo de Sancti ætate, dignitate et gestis doceamur ; poterit de ipso agi in alterius hujus semestris decursu, cum non magis ad hunc* I *diem Julii, quam ad alium quemlibet reducendus videatur.*

Arnoldum archiepiscopum Moguntinum, *anno* 1160 *a furentibus civibus immani prorsus cæde trucidatum ;* Sancti *titulo, hoc die donavit Castellanus. Fuit is Episcopus ordine* LXIX, *laudaturque apud Serrarium, quod* tempore ingruentis inopiæ, quæ totam Germaniam premebat, trecentos pauperes nutriverit, *quod* religionem arctius complectens, illius professionis viros, quorum jugiter fruebatur contubernio, tamquam patres et fratres foverit; manum soliciti tutaminis ipsis impertiens; ecclesias beneficiis multis dotaverit, diruta earum resarcire, dilapsa atque dispersa congregare, et ne religio penes eos tepesceret vel remitteretur, solicitus fuerit. *Hæc quidem boni pastoris argumenta; at de ejus sanctitate vel cultu, nihil hactenus nobis innotuit. Longum et verbosum de ejus vita ac martyrio commentarium MS. legi, in quo de ejus virtutibus multa traduntur, ut ferme tantum non sanctus Martyr appelletur. Cædis causa apud alios longe abest a martyrio : ipsius vero cum Frederico Ænobarbo et Victore antipapa communio, non arguit magnam cum Ecclesia catholica, ejusque capite Alexandro III conjunctionem, ut vide apud Baronium ad dictum annum* 1160 *num.* 32. *Neque vero ad hunc* I *Julii diem referendus est, quandoquidem ex Dodechino aliisque constet, in nativitate S. Joannis Baptistæ, seu* XXIV *Junii, interemptum fuisse.*

Monegundis *est in Adone, in aliquibus Usuardi auctariis, et in proprio Tungrensi hoc die, ab aliis melius* II Julii.

SS. Processus et Martinianus, *videntur immixti esse Hieronymiano Lucensi, et eorum alter apographis aliis. An quod post Apostolos quasi immediate martyrii coronam adepti sint? Ita speculatur hypercriticus Gallus. Ab iisdem Hieronymianis et aliis referri etiam* XXX *et* XXXI *Maji, notavit iis diebus Henschenius; at certum est, natalem ipsorum semper in Ecclesia habitum die* II Julii.

Vigilia Visitationis, *est in nonnullis Kalendariis recentioribus, de festo agetur* II Julii.

Udalricus episcopus Augustanus *est in Usuardo Reginæ Sueciæ, sed spectat ad* IV Julii.

Nicolaus et Hieronymus *fratres Martyres memorantur in Catalogo Ferrarii, et distinctius in Martyrologio Brixiano Bernardini Faini, tamquam* ex prisca et nobili Pedroccha familia nati, *suntque de numero magni illius elenchi Martyrum S. Afræ, quos caute admittendos putamus. De his duobus nominatim agit Papebrochius, in Propylæo antiquario ante tomum* 2 *Aprilis pag.* XLIX. *Habentur etiam in Martyrologio aliquo Brixiensi, quod ad nos misit Ughellus, cujus ætatem ignoramus. Siquid magis solidi de eorum Actis habent Brixiani, ultro et lubenter amplectemur, referemusque ad diem, quo Brixiæ ritu duplici coluntur* VI Julii.

B. Libertum Martyrem *fusti Colonienses apud Gelenium hoc die celebrant cum elogio, non satis recte disposito : de eo pluribus agetur* XVI Julii.

Fidei, Spei et Charitatis *elogium Floro adscribitur in editione Bedæ ante tomum* 2 *Martii ; de quibus etiam inter Auctaria Usuardi et in Kalendario S. Maximini. Gelenius in fastis Coloniensibus sic habet :* Ad Tumbas, sive in pago Tumb prope Nidecam, in diœcesi Coloniensi, trium sanctarum virginum Fidei, Spei et Charitatis, quarum etiam reliquiæ habentur in Gundelsfescheim, prope abbatiam Prumiensem, *quæ aliis verbis leguntur apud nostrum Theodorum Rhay, de illustribus animabus Juliæ, Cliviæ, etc. Signantur item in Sanctuario Paderbornensi MS. Græci recolunt* XVII *Septembris ; Æthiopes apud Ludolfum,* XXV *Julii. Nos cum Romano de iis agemus die* I Augusti.

Sanctorum Martyrum, Servani militis et Viriani cum sociis suis, *scribit hoc die Florarium Sanctorum MS., sed qua auctoritate id faciat, necdum intelligo. De* Servano, *seu melius* Sernano, *Orcadum episcopo agemus infra ; quis ille sit* Servanus miles, *plane ignoro. Non magis capio, unde his conjungatur cum* Viriano, *æque mihi hactenus ignoto, quamquam apud Grevenum legam :* Viriani martyris et sociorum ejus ; *fusiusque apud Canisium :* Viriani *aut* Viviani et sociorum ejus Marcelliani et Fausti, qui sub Decio decollati sunt. *De pluribus* Virianis, Viventiis

Viventiis, Juventiis, Vincentiis *aliisque hujusmodi luxatis et corruptis nominibus, locuti sumus in auctariis Usuardinis,* I *Junii; quo etiam die in Actis plura circa* Virianos *discutiuntur. Mire nos torquet, ea Sanctorum nomina transformandi transponendique licentia. Grevenus* Virianum Martyrem *habet* I *Junii; eadem qua hic claritate; ex qua nempe vix divinare queas, quid velit. In iisdem auctariis* I *Junii, ex Florentinis codicibus est* Virianus miles cum Secundario sub Decio ; *ex quo æque quidquam intelligas. Canisius, quantumvis confusus, id lucis addit, ut conjiciam, eosdem hic appellari, qui in Usuardo ponuntur* IX *Augusti; suntque* Secundianus, Marcellianus et Verianus, *eo die clarius a Canisio signati, quo hic eos remittimus,* IX Augusti.

S. Ermentrudis virginis apud Coloniam elevatio *in Florario Sanctorum suggeritur, sed de ea alibi hoc die nihil, nequidem in Fastis Gelenii. Additiones Greveni memorant* Ermendrudem XIII *Augusti solo nomine, quo die cetera inquiremus* XIII Augusti.

S. Cathfadius *ponitur apud Colganum nota* 59 *in sextam S. Patricii vitam pag.* III. *Ipsum coli asserit in patriis suis Martyrologiis hac* I *die Julii, vel* XVI *Septembris. Ego in tot nostris Sanctorum Hiberniæ catalogis, nullum hactenus Cathfadium reperi. Sirinus suggessit* Cathbadium. *Si certiora pro alterutro, cultus indicia subministrentur, uti et rerum gestarum monumenta, poterit res examinari* XVI Septembris.

Joannes episcopus Spoletanus *a Jacobillo refertur hoc die, tamquam martyrii ab Arianis passi proprio; fatetur tamen festum ejus recoli* XIX *Septembris, quod etiam testatur Ughellus tom.* I *col.* 172. *Remittitur itaque etiam a nobis ad eumdem diem* XIX Septembris.

Certamen Sanctorum martyrum Cosmæ et Damiani, qui Romæ [*passi*] sunt sub Carino imperatore. Hi cum medicinæ artis essent periti etc. *Quæ vulgò notissima sunt, refert hoc die menologium Sirleti. Pluribus ea prosequuntur Synaxarium Cryptæ Ferratæ aliique Græcorum Fasti. Alibi lego* dedicationem Ecclesiæ S. Cosmæ ; *et expressius apud Cajetanum in martyrologio Siculo :* Cephalœdi, dedicatio ecclesiæ S. Cosmæ. *Hæc et quæ ad Sanctos fratres spectant illustranda erunt* XXVII *Septembris, ubi interim videri possunt observationes nostræ ad Usuardum,* XXVII Septembris.

Sophia mater Fidei, Spei et Charitatis, *ab iis ferme signatur, qui de filiabus hoc die agunt. Mirum sane Sophiam istam apud Ægyptios tam celebrem fuisse, quemadmodum in Patriarchis Alexandrinis ante tomum* VII *Junii annotavimus. Fasti Æthiopici Ludolfi legunt* II *Septembris :* Sophia cum filiabus duabus Barnaba et Axosia, *ubi notat editor, vocari ab encomiaste* gemmam urbis Romæ. *Rursus in iisdem fastis* IV *Septembris,* Elisabetha Sophiæ filia, *et* Maria soror ejus. *Sophia spectat ad* XXX Sept.

SS. Ragenfredis, Cœlestina, Rosa, Ambrosia, Ava, Euphrosyna, Helena, Neptalina, Paulina *et* Carola, *ut SS. Adelberti et Reginæ filiæ Sanctæ, omnes celebrantur a Raissio et aliis, quarum quinque in Terram sanctam profectæ, ibidem, quatuor aliæ Romæ mortuæ et sepultæ sint, sola primogenita Ragenfrede Dononium reversa. De hac et ceteris agetur* VIII Octobris.

Elisabetha de Vans *(alias Wans)* ordinis Cisterciensis, in Aquiria monasterio, diœcesis, *non* Antuerpiensis, *ut errat Arturus, sed* Namurcensis, genere et vita et spiritu prophetico nobilis *laudatur a Chrysostomo Henriquez hoc die, ex Cantipratano lib.* 2 *de Apibus cap.* 50. *De ipsa sermo est tomo* 4 *Junii pag.* 225, *num.* 5, *et rursus ibidem in ipsa S. Lutgardis vita pag.* 256, *num.* 21. *Ex quibus patet, dictæ S. Lutgardi satis familiarem fuisse, et singularibus virtutibus illustrem; Kalendarium ordinis Cisterciensis, excusum Divione* 1617, *ad* VII *Januarii simpliciter notat :* Elizabeth de Wans, virgo monialis in Aquiria, *quod imitatus est Chalemotus, sed longum ex Cantipratano vel ex MS. Rubeæ vallis, cujus ecgraphum apud nos est, elogium texens. Raissius ipsam cum B.* Sybilla de Gagis, *in Aquiria quoque sanctimoniali, transfert ad* IX *Octobris. Arturus, Saussayus et alii, Henricium secuti sunt : at plerique titulo* Beatæ *abstinent, contenti appellatione* Piæ *vel* Venerabilis, *quemadmodum et Fisen in Floribus ecclesiæ Leodiensis pag.* 449. *His pressus ambagibus, ac de vero cultu potissimum dubitans, nequid temere statuerem, germanum fratrem Livinum, tunc Lovanii Theologicis operam dantem, iis commentariis fuse et late instruxi, quibus rem totam coram accuratius posset disquirere. Præstitit ipse rem non segniter, et* I *Julii* 1715 *ad proposita, in hæc verba respondit :* Istic vidimus effigiem Elisabethæ, adscripta hac epigraphe B. ELISABETHA DE WANS : radiis illi, uti nec S. Lutgardi, erat ornatum caput, cum hunc depingendi modum negent usitatum. Quæsitum est aliquid ad singula puncta, ad singula fere responderunt infelici verbo, nescio. Cultum apud eas, non publicum, sed privatum dumtaxat obtinet, cujus cultus testem dederunt scriptam orationem, quam in choro asservant, et quam partim descriptam hisce inserui. Et sane ex modo quo scripta est, videtur perantiqua, eamque ab antiquioribus, vel ipsæ jam seniores accepisse se testantur. Quoad beneficia, seniores rursus aiunt, Beata intercedente, obtenta esse plurima, nihil probant; sancta est traditio. Locum sepulturæ ignorant, sed angulum cœmeterii quemdam ostendunt, in quo sepultam putant : an vero de corporis elevatione quondam fuerit cogitatum, utrum a nomine parentis, an a nativitatis loco, dicatur de Wans ; an fuerit olim abbatissa in Campania, aut alibi; an prima Julii colatur, an alio quopiam die ; ipsæ nesciunt. Monumenta aut acta quærit R. V. antiqua ; negant vel schedulam habere se : promisit confessarius, rem curaturum se strenue, et siquid casu reperiri possit, quamprimum transmissurum. *Frustra expectatum est hactenus : cum vero ex adducta epistola plane constet, nec certo die, nec cultu publico in ipsomet Aquiriensi parthenone Elisabetham honorari, mihi integrum non est, ei quid amplius adscribere. Porro oratio est hujusmodi, ex gallico latine reddita :* Benedictus sis Deus meus, creator meus, in æternum, pro gratiis huc usque receptis, quas pro immensa tua bonitate et charitate mihi æternum collatum iri confido : et vos Domina S. Lutgardis, domina S. Sybilla, domina S. Elisabetha de Wans, meæ honoratissimæ majores et carissimæ consorores, estote benedictæ in secula etc. *Siquid præterea suggesserit R. A. D. Confessarius, quandoquidem prædicta Elisabetha, non magis ad hunc diem quam ad alium pertineat, poterit de ea agi cum B. Sybilla de Gagis, cujus corpus, approbante illustrissimo Francisco Buisseret, Namurcensium Episcopo, elevatum est anno* 1611, permissiumque, ut ab omnibus tamquam Beata colatur; *poterit, inquam, Elisabetha cum Sybilla conjungi ad dictum diem* IX Octobris.

Caprasius *Prior Carmeli inter Prætermissos positus est* II *Junii, huc remissus, non satis recte ; si cum Lerinensi Caprasio confundendus est : nam hujus Acta ad* I *Junii illustrata sunt. Verum aliter depingitur Caprasius hoc die in Acie bene ordinata Philippi a Visitatione, utpote qui* in monte Carmelo cum sanctis Joanne Hierosolymitano, Cyrillo Alexandrino, Liberato, Felice, Timotheo et aliis

aliis habitaverit et præfuerit, et Concilio Ephesino adfuerit. Christo et Deiparæ devotissimus, obiit, *inquit*, anno 450, die 15 Octobris, licet I die Julii memoretur in Kalendariis. *Non magnæ auctoritatis est Acies illa, Bostius et Palæonydorus Octobrem servant ; si operæ pretium fuerit, poterit res tota discuti*, xv vel xx Octobris.

Simon et Judas passi in Perside *signantur in Hieronymianis, remittendi ad diem, quo coluntur* XXVIII Octobris.

Walaferus archiepiscopus Duffelensis, alias Dunelmiensis *(vel Dumblanensis)* in Scotia, qui Rumoldum instruxit in scientiis, *in Prætermissis positus est* XXVIII *Martii, ex additionibus MSS. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum, additurque, de eo agi posse ad Vitam S. Rumoldi. Nos quæ de eo in vita S. Rumoldi tradita sunt, paulo post dabimus. Vocatur ab aliis* Gualaferus, *diciturque Rumoldi socius. Dempsterus de eo agit inter certo die carentes. Camerarius* XXIX *Octobris inscripsit Notabo hic, quod apud Waræum ad Præsules Lageniæ, propria ejus manu adscriptum habemus, quod Molanus, Lippelous et alii, in vita Rumoldi* agant de quodam Gualafero archiepiscopo Dublinensi, cujus nulla inter sequentes Dublinenses mentio fit. *Si vere ut Sanctus colendus est, poterit ex Camerario collocari* xx Octobris.

Martinus episcopus Lugdunensis *in solo Ghinio a nobis repertus est hoc die :* Lugduni S. Martini ejusdem urbis Episcopi XV, qui S. Alpino successit, et virtutes optime imitatus, pari habetur honore. *Citantur Tabulæ Democharis, ut etiam notat Raynaudus in Indiculo pag.* 333, *sic subjiciens :* Sunt qui scribant Abbatem prius egisse in insula Barbara et S. Martini discipulum fuisse. An S. Martinum in Santonibus Abbatem, sanctique Martini discipulum, cum hoc nostro confuderint, alii pronuncient. Certe in prædicta insula altissimum de eo silentium. Nam ecclesia, inibi S. Martino sacra, patronum habet S. Martinum Turonensem Episcopum. *Fatetur Severtius pro hujus S. Martini* festo nihil deprehendi in Breviario Lugdunensi. *Putat vero potius cum S. Martino Lemovicensi, quam cum Santonensi confundendum. Castellanus in suo Martyrologio Universali, inter tot Martinos, nullum Lugdunensem annumeravit. Lemovicensis colitur* IX *Augusti, Santonensis* VII *Decembris : ad alterutrum diem res accuratius discuti poterit. Vide interim Castellani notam citata die* VII *Decembris, ad quam potissimum Martinum Lugdunensem remittimus* VII Decembris.

S. Theobaldus Abbas *in Vallibus Sernarii, non est notus pro hoc die, præterquam in Kalendario Ord. Cisterciensis. Chalemotus eum memorat* VIII Decemb.

DE S. AARONE

PRIMO LEGIS MOSAICÆ SACERDOTE, IN MONTE HOR

J. B. S.

COMMENTARIUS

§ I. De cultu Sanctorum veteris Testamenti.

I JULII.

Mensem hunc ordimur ab aliquo antiquæ Legis Principe, sicuti Majum incepit Henschenius, ibi a Jeremia propheta, hic ab Aarone, primo summoque Levitici generis ordinisque Sacerdote. Cavit illic sapienter Henschenius, ne moles hujus operis in immensum excresceret, atque adeo quæ de S. Jeremia præclarissima scribuntur, peti jussit ex quamplurimis ejus prophetiæ interpretibus ; paucis ea complexus; quæ ad probandum, cum in orientali, tum in C *occidentali Ecclesia aliqualem Prophetæ cultum pertinebant. Certum nobis est, ei methodo semper insistere, nec alia de veteribus illis antiqui Fœderis Sanctis proferre, quam quæ in Martyrologiis nostris Sanctorumque Catalogis, jam passim admissis, tradita invenie-mus. Siqui forte adhuc supersunt, qui viros sanctos utriusque Testamenti, ab Ecclesia in sacris suis Fastis commixtos, mirentur, adeant illi tractatum de Jobi aliorumque veteris Legis Sanctorum publico cultu, tomo* VII *Maji, ex præclara doctissimaque dissertatione Romana fuse deductum a pag.* 654 *: nos hic aliam quæstiunculam, quæ ad forum nostrum proprie spectat, occasione Aaronis, quam brevissime poterit, in principio discutiemus.*

Inter Sanctos veteris Testamenti

2 *Ad diem* X *Aprilis, quo in plerisque Fastis refertur Ezechiel propheta, compendiosum de more commentarium texens Papebrochius, sic auspicatur :* Qui memoriam et nomen Ezechiel prophetæ hoc die notarit in Martyrologio, ante Bedam quidem invenitur nemo ; id tamen absque antiquiori veterum Fastorum exemplo ab ipso factum non fuisse, argumento est ipsa, qua utitur, brevitas. *Multa ibidem ingeniose et verosimiliter conjicit noster laudatus Magister, quæ hic ad examen novum revocanda non sunt. Vellem equidem alicunde eruere conati fuissent Majores nostri, quis primus inter Martyrologos, veteris Testamenti Patriarchas, Prophetas et id genus alios Christianis Fastis nostris inseruerit. Quod hic de Beda asserit Papebrochius, utut probabile sit, in ea quam de Bedæ Martyrologio a se et Henschenio edito, conceperat opinione, cogor aliter sentire, ex argumentis in præfatione ad Usuardum cap.* I *art.* 2, *a pag.* 13, *a me propositis, quæ evincere videntur, majorem istius Martyrologii partem Floro, in cujus studio Bedæ labor accreverat, adscribendam esse. Quod si verum est ; consequenter statuendum erit, nullum veteris Testamenti Sanctum a Beda in suo Martyrologio productum fuisse, exceptis solis Machabæis,* F *quos in metrico suo genuino, fortasse ex Hieronymiano signavit* I *Augusti :* Machabæi Augusti coronantur mensis in ortu ; *ubi exacta metri ratio postulanda non est.*

primi Christianis Fastis inscripti Machabæi,

3 *Verumtamen sive a Beda ipso, sive ab ejus augmentatore Floro, veteris Testamenti Sancti in Martyrologio illo consignati sint, lubet hic paulo accuratius indagare, quæ prima origo fuerit, Sanctos utriusque Fœderis commiscendi. In citata præfatione Usuardina cap.* 2 *art.* 4 *num.* 144 *inter proprias Romani parvi notas characteristicas, unam esse censuimus, quod multi veteris Testamenti Patriarchæ et Prophetæ apud Hieronymianos codices prætermissi, in eo Martyrologio, quod ibi ut* vetus *et ut* Romanum *vindicavimus, collecti reperiantur. Verum an istius Martyrologii auctor, et primus ; et sine exemplo id aggredi ausus est ? An in Hieronymianis nulli Patriarchæ et Prophetæ memorantur, nulli veteris illius Testamenti Sancti ? Jam dixi, in genuino Bedæ metrico Machabæos celebrari, eosque satis verosimiliter ex Hieronymianis acceptos, utpote qui etiam in Epternacensi, quin et in vetutissimo Polemei Silvii laterculo, in tomo* VII *nostri Junii edito disertissime annuntiantur. Atque hos ego, qui verum et plenum, ut ita loquar, in Ecclesia, a primis usque seculis cultum obtineant, ut pluribus dixi in observatione ad Usuardum, citata die* I *Augusti, atque hos,*

etiam in Martio Hieronym. ubi et Babylonici;

A *hos, inquam, primos puto Sanctos, qui ex veteri Lege ad novam traducti sint; indeque exemplum cepisse recentiores Martyrographos (ita volente, aut saltem permittente Ecclesia) ut alios quoque ecclesiastico cultu donarent.*

tum et alii sensim adjecti

4 *In alia Usuardina observatione ad* x *Maji dubitare visus sum, utrum ad Hieronymiana vere pertineat patientiæ speculum* Job Propheta. *Dubitandi ratio fuit quod in præfato codice Epternacensi nullos hujusmodi Sanctos reperissem in textu expressos, præter jam dictos Machabæos et tres pueros Babylonicos, etiam tamquam Martyres* xxiv *Aprilis notatos, Job vero, citato die* x *Maji ad textus calcem frigide adjiceretur his verbis :* Alibi depositio Job Prophetæ, *quem sane mirum esset a Beda, Floro et Rabano præteritum, si in antiquioribus Martyrologii Hieronymiani apographis locum habuisset. Utcumque tamen id fuerit, nempe ad Hieronymiano Jobus pertineat, an adjectitius censeatur; habeo quod quærebam exemplum in Machabæis et Babylonicis, ibi certissime notatis, unde, nisi vehementer fallar, secutis subinde martyrologiis ansa præbita fuerit, aliquid supra antiquissimum Martyrologium audendi, qua ratione in nonnulla Hieronymiana apographa irrepsit* Aaron, *de quo hic ex professo tra-*
B *ctandum : atque ita* Abbacuc *et* Michæas xv *Januarii etc.*

ex antiquioribus tabulis,

5 *Prima hic vides Sanctorum istorum veterum in Fastis Christianis lineamenta; primum in Martyribus, deinde in Jobo et Aaron, qui paulatim in auctioribus Hieronymianis accesserint; at quem in amplificandis majorem in modum Martyrologiis atque in inserendis tot priscorum Patriarcharum et Prophetarum nominibus verum antesignanum statuam, ut operose jam pridem disquisiverim, necdum ausim tuto determinare, nisi cum Papebrochio ad ignotos aliquos antiquiores Fastos confugiam, ex quibus auctor Romani parvi, Florus et Martyrologus metricus Wandelbertus plerosque suos Patriarchas et Prophetas decerpserint, ac alios porro ex proprio penu acceperint. Atque eo pacto modus aperitur, quo illustrari possit quæstio in præfatione Usuardina proposita cap.* I. *art.* 3, § I, *num.* 63, *utrum nempe in exornandis istiusmodi Sanctis Wandelbertus Romanum parvum, tanquam ductorem secutus fuerit ?*

quas viderit Florus, inde aliquos accipiens;

6 *Iterum moneo, præscindi hic a jam dicta hypothesi, quam in Usuardina præfatione stabilire conatus sum, de annuntiationibus, quarum in Bedæ metrico nulla exstat memoria, Flori auctario tribuendis, tametsi in Papebrochiana editione Bedæ ipsi adscribantur.*
C *Etenim quamcumque hic viam ingressus fueris, supererit assignandus martyrologus ille priscorum Sanctorum collector, ex quo Bedæ vel Floro innotuerint, atque in eorum Martyrologium fuerint translati. Solvendo huic nodo nullus aptior hactenus occurrit cuneus, quam si cum Papebrochio asseramus, extitisse pridem vetustiores aliquos Fastos breviores, a quocumque demum compositos, in quibus pauci, ut Jeremias* I *Maji, Elizæus* XIV *Junii, Isaias* VI *et Daniel* XXI *Julii, Samuel* XX *Augusti, Zacharias* VI *Septembris signati fuerint, eosque Fastos ad Bedam vel Florum pervenisse, indeque tales Sanctos in Martyrologium sub Bedæ nomine transiisse; at vero auctorem Romani parvi ampliorem messem aut collegisse, aut reperisse, unde Martyrologium suum locupletaret, ut præter citatos dies, videre est* XV *Januarii,* X *Maji,* I, IV, VI *et* XIII *Julii,* I *et* IV *Septembris,* IX *et* X *Octobris,* V *Novembris,* XI *et* XXIX *Decembris.*

uti et auctor Romani parvi,

7 *Sunt igitur in Romano parvo annuntiationes Patriarcharum et Prophetarum antiquorum tredecim, supra eas quæ in Martyrologio Bedæ et Flori inveniuntur, ex quibus abunde confirmatur character ipsi proprius de priscis illis Patribus majori numero Martyrologio insertis : sed frustra plane quæsieris, qui aut* D *quales Fasti auctori Romani illius parvi præluxerint. Ceterum quod vere exstiterint sæpe dicti Fasti qualescumque, et Beda et Romano parvo antiquiores, hinc apertissime suadetur, quod citati superius ex Beda* Jeremias, Elizæus, Isaias, Daniel, Samuel *et* Zacharias *iisdem plane diebus, eodem modo, eadem phrasi ab utroque constanter et concorditer referantur. Rursus vero, nec Romani parvi auctorem, Martyrologium Bedæ, nec vice versa Bedam aut Florum, Romanum parvum consuluisse, manifeste, ni fallor, colligi ex eo, quod vetus istud Romanum tanto annuntiationum numero alterum superet. Hæc pro duorum istorum Martyrologiorum inter se collatione.*

AUCTORE J. B. S.

et Wandelbertus.

8 *Redit difficultas superius tacta, et in Usuardina præfatione proposita, unde priscos Patres accersiverit metricus martyrologus Wandelbertus; quam certum est, Fastos etiam aliquos antiquiores vidisse, in quibus plures Sanctos hujusmodi repererit, quam habeat nostrum Bedæ Martyrologium; pauciores, quam in Romano parvo recenseantur, cum* IV *et* XIII *Julii Prophetis careat,* VI *vero ejusdem mensis solum Isaiam canat, præterito Joele, qui in Romano parvo Isaiæ conjungitur. Contra vero* XIV *Junii præfatus Metricus Romanum parvum excedit, dum præter Elizæum, etiam Ab-* E *diam celebrat, eodem hoc versiculo :* Vates Helizæus simul Abdiasque refulgent. *Hic disquisitionem, tametsi non satis explanatam, sistere cogimur, cum nihil ultra lucis affulgeat, qua certius aliquid in his tenebris eruamus. Sperare ausim, conatus nostros stimulum addituros curiosis harum rerum indagatoribus, ut altius rimando, alia fortasse monumenta refodiant, quæ nostra ex dubiis in apertiorem veritatem deducant.*

Sic via aperta ad commiscendos Sanctos,

9 *Interim ex dictis non obscure concluditur, quod supra innuebam, videlicet, primum Hieronymiani Martyrologii compilatorem, una sua alterave commemoratione solorum veteris Testamenti Martyrum, viam aperuisse, quam ingressi recentiores Martyrologiorum compositores vel ampliatores, licitum sibi putaverint, plures alios ex eodem Fœdere colligere, quos Sanctis Christianis admiscerent. Potest præter hanc et alia elici conclusio, quæ religiosioribus Martyrologiorum admirationibus et propugnatoribus insitum scrupulum evellat, circa fixos dies, variorum Sanctorum festivitatibus consecratos. Illos hic appello rigidos dierum observatores, qui nefas arbitrantur, revocare in dubium, utrum martyrium, obitus, depositio, vere tali die acciderint, dum ita in Martyrologiis consignata Sanctorum nomina reperiunt; cum tamen nihil magis obvium sit (ut in laudatis supra Patriarchis et Prophetis liquet) quam hujusmodi dies, pro mero Martyrographorum ar-* F *bitrio selectos esse, quemadmodum de Romano parvo nimis quam sæpe ostendimus in nostris ad Usuardum observationibus.*

qua multi hodie abutuntur.

10 *Monendum restat, disquisitionem hanc nostram ad eos solos Patriarchas et Prophetas extendi, quibus ea ab Ecclesia prærogativa concessa est, ut saltem in Martyrologiis inter Sanctos computentur, quales ii sunt, qui ex laudato Romano parvo in Adonem, ex hoc in Usuardum aliosque alicujus notæ Fastos Latinos aut Græcos derivati sunt; nam verosimile prorsus non est, probatam umquam fuisse aut probatum iri ab Ecclesia, eam nonnullorum temeritatem, qui Patriarchas prope omnes, Judices, Reges, Sacerdotes antiquos, etiam illos, quos sacer textus vituperat, pseudokalendariis suis aut Sanctorum nostrorum Catalogis adoptandos putaverint. Eo solum dirigetur nostra hæc observatio, ut curiosis Martyrologiorum exploratoribus perspicuum sit, ex quam parvis initiis paulatim invaluerit nimia compilatorum libertas, in adsciscendis undequaque, sine delectu, virorum celebrium nominibus, quibus Fasti Christiani præter modum excrescerent; pessimo sane exemplo, quod utinam recentioribus aliquibus non placuisset, qui talia vestigia secuti, Martyrologia sua, Menologia,*

Gynæcea

AUCTORE J. B. S.

A *Gynæcea et id genus libros ita amplificant, ut veros Sanctos ab aliis distinguere difficillimum sit, saltem invidiæ aut obtrectationi valde obnoxium.*

Distinctio inter Kalendaria

11 *Liceat hic et alteram non inutilem observationem adnectere, circa Kalendariorum Martyrologiorumque genuinam distinctionem, de qua tametsi abunde egerint Majores nostri aliique, non omnes ad omnia attendisse videntur. Id ferme proprium veris omnibus Christianis Kalendariis (non hic etymologice sed ecclesiastice loquor) id, inquam, Kalendariis proprium deprehendi, quod eos solos Sanctos referant, qui in Ecclesia, ad cujus usum compilata sunt, verum et proprie dictum cultum obtinent, sive de quibus in Officiis, ecclesiasticis ipsoque etiam Missæ sacrificio aliqua fit commemoratio. In talibus autem Kalendariis strictissime sumptis, vel seculo nono vel citius ad ecclesiasticum ritum ordinatis, nullum Patriarcham aut Prophetam veteris Testamenti reperire est, ut proinde facile appareat longe major libertas in Martyrologis, Sanctos omnes et qualescumque corradentibus. Consuli potest Kalendarium ab Acherio, Spicilegii tomo* 10, *Bedæ metrico subjunctum, in quo Sancti nulli non Christiani celebrantur, exceptis solis Machabæis, qui vel in ipso Carthaginensi, toties a nobis in Usuardi editione laudato, eodem die* I *Augu-* B *sti expressissime commemorantur, atque adeo vero et proprie dicto cultu, ab ipso Ecclesiæ exordio honorati sunt, ut dictis in eorum laudem orationibus Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus aliique Patres testatum reliquerunt.*

et Martyrologia

12 *Non eadem est ratio de Sanctis illis, magno numero in Martyrologiis relatis, quorum sola nomina in Officio ecclesiastico ad Primam recitabantur, vel ut insinuat Magnus Gregorius ad Eulogium :* Nos pæne omnium Martyrum, distinctis per singulos dies passionibus, collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Missarum solennia agimus. *Quæ postrema verba non video alio sensu intelligi posse, quam de sola illa nominum enumeratione vel lectione, non in Missa proprie dicta, ad quam certe Martyrologium non spectabat, sed in solo officio, quemadmodum ex ipsiusmet Gregorii Sacramentario ad oculum demonstrari posse, norunt eruditi omnes, qui antiqua Sacramentaria et Kalendaria ecclesiastica non perfunctorie lustraverunt ; nisi quis malit, Gregorium hic significare, generalem aliquam Sanctorum in Missis memoriam fieri. Certe Sancti prope innumeri in antiquis Martyrologiis locum habuerunt, et modo habent, quorum in Missæ sacrificio nulla* C *umquam commemoratio exstitit. His præmissis, quæ ad Aaronem pertinent jam paucis pro more nostro expediemus.*

§. II. De peculiari cultu S. Aaronis.

In quibus Martyrologiis notus sit Aaron

D*ictum est superius,* Aaronis *nomen in Hieronymiano apographo vetustissimo Epternacensi non exstare ; est in aliis a Florentino editis, sub eadem fere formula ;* In monte Or, depositio Aaron Sacerdotis, *vel* Aaron Pontificis, *de quo nihil habuit quod observaret vir eruditissimus, nisi ut ex notatione, ni fallor, Baronii, remitteret ad Josephum lib.* 4 *cap.* 4, *quo et nos curiosum lectorem remittimus, contenti Martyrologia et catalogos percurrisse. Neque opus est cetera Hieronymiana, quæ breviora appellamus, sigillatim describere, cum eorum textus pro hac die abunde enumerati sint in præcitata præfatione Usuardina cap.* I, *art.* I, § 2, *a num.* 27. *Bedæ auctaria eamdem servant phrasim, sed ex Usuardo acceptam, qui ex Adone scripsit :* In monte Hor, depositio Aaron Sacerdotis primi. *Collecta in Usuardo nostro exhibetur tota ejus soboles, præter elogium codicis Hagenoyensis, quod in curiosorum gratiam infra subjiciam. Est etiam apud Usuardum, totum metricum Wandelberti encomium. Rabani verba Hieronymiana sunt, Notkeri Adoniana, vel certe talia ut Adonis censeri possint, cum ita legat perpetuus Adonis manuductor Romanum parvum :* In monte Or, depositio Aaron, primi Sacerdotis in Lege. *Ceteris horum Martyrologiorum exemplaribus recensendis supersedeo.* D

Antiquum ejus elogium.

14 *At prætermittendum non est elogium grandioris Adonis, monasterii sancti Laurentii Leodii, quod cum ex libro de vita et obitu utriusque Testamenti Sanctorum, sub nomine Isidori Hispalensis vulgato, descriptum sit, purius ex ipso fonte, sive vero, sive supposititio, hic proponetur. Sic in citato opere legitur :* Aaron frater Mosi, et insignis miraculorum socius, atque in Lege Sacerdos Domini primus, thuribulum in dextera gestans furenti se flammæ opposuit, atque stans inter vivos et mortuos, objectu sui corporis, transire ignem ad agmen viventium non permisit. Hic per historiam victimarum et sacrificium sanguinis, futuram Christi passionem expressit. Anno autem egressionis filiorum Israel quadragesimo de terra Ægypti, cum esset annorum centum viginti trium, mortuus est juxta Petram, insignem Arabiæ urbem, ubi et sepulta jacet soror ejus Maria, ubi etiam et nunc usque ostenditur rupes, qua percussa, Moses E aquam sitienti populo tribuit. Est autem hic locus in extremis finibus Idumæorum.

Item aliud ex cod. Hagenoyensi,

15 *Non est hujus instituti id genus elogia pluribus illustrare ; satis descripta sunt in sacris Litteris Aaronis gesta, de quibus consuli possunt interpretes in lib. Exod. Levitic. et Numer. unde historiam chronologice locis suis disposuit Salianus noster ab anno mundi* MMCCCCLXI *ad annum* MMDLXXXIII. *Sequatur modo elogium aliud, de quo dicere cœpimus, ex codice Usuardino Hagenoyensi, quod pro auctoris stylo, ita sonat :* In monte Or, depositio Aaron Sacerdotis primi in Lege Moysi. Qui Aaron erat filius Aram [*Amram*] et Yocabeth de tribu Levi, et frater Moysi, ducis populi Israhelitici, qui unctus est in Sacerdotem ex præcepto Domini cum filiis suis. Hic cum Moyse stetit coram Pharaone in Ægypto, ostendens signa quæ præcepit Dominus. Postea cum in deserto Moyses in monte Synai legem Domini de manu Domini recipere debuit, populo ydolum fecit, pro quo redargutus a fratre suo, se excusavit et populo crimen imposuit. Qui tamen postea populum Domini optime rexit cum Moyse. Ejus etiam virga floruit [Numer. cap. 17.] id signum sacerdotii sempiterni, et in F monte Or ex præcepto Domini obiit et sepultus est.

tum ex sacris Litteris.

16 *Juverit audire verba sacri Textus Num. cap.* 20 : Cumque castra movissent ad Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom ; ubi locutus est Dominus ad Moysen : Pergat, inquit, Aaron ad populos suos : non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. Tolle Aaron et filium ejus cum eo, et duces eos in montem Hor. Cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus : Aaron colligetur et morietur ibi. Fecit Moyses ut præceperat Dominus : et ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas. *Vide hæc fusius explicata a laudato Saliano ad annum supradictum* MMDLXXXIII. *Non desunt alii, qui de Aarone ceterisque vetustis illis Patribus, varia methodo, stylo et lingua scripserint, at ne præscriptos jam limites egrediamur, satis erit, historicam periocham ex Petri Equilini catalogo hic attexere, in eorum præcipue gratiam, quibus, ex aliis libris plura colligere non vacat. En ejus Aaronicæ vitæ compendium.*

17 Aaron

A *Longior historia ex Petro Equilino*

17 Aaron Sacerdos primus et Pontifex secundum Legem, frater Moysi, filius Amram de tribu Levi et Jochabel ejus conjugis, qui inter Patres sanctos veteris Testamenti, Ecclesiastici 45, plurimum commendatur, populum Israel de terra Ægypti una cum germano eduxit, et coadjutor ducatus Moysi, per quadraginta annos in eremo fuit. Ipse enim uti eloquentissimus, a Domino datus est Moysi, qui erat impeditus in lingua, ut esset os ejus ad populum: Dominus enim Moysi præcipiebat, et ipse Aaron verba Dei narrabat, atque populo vel Pharaoni, ex ore Moysi cuncta quasi internuncius referebat, sicut habetur Exodi 4 cap. Ipse etiam cum Moyse Pharaoni adstitit, et signa Dei ostendit. Nam et tria prima signa plagarum, quibus Ægyptus percussa est, per manum Aaron Dominus fecit. Postquam autem populus Israel mare Rubrum transivit, ut hæc omnia copiosius in gestis Moysi tractabuntur, pridie Nonas Septembris; et Moyses in montem Sinai jussu Domini Legem accepturus ascendit, ubi et diebus quadraginta sine cibo corporeo permansit, cum Moyses in monte moram faceret redeundi, populus impatiens, deos itineris duces ab Aaron et Hur, quos ille sui loco reliquerat, instanter postu-

B lavit. *Hactenus satis recte, verum in sequentibus nonnulla adjiciuntur, quæ melius omitti poterant.*

commentis mixta;

18 Quibus Hur resistens, sputis ab ipsis, ut dicitur, suffocatus est, unde Aaron timore coactus est, [et] aurum et argentum eorum petiit, quod in ignem projecit, et egressus est vitulus conflatilis instar bovis, quem in Ægyptum adoraverant, dæmone opere [*opus*] hoc agente, quem et populus solemnizans, et hostias offerens, adoravit. Quod cum Dominus Moysi revelasset, et populi dispersionem comminatus esset, Moyses pro populo intercessit, et placato Domino, de monte descendit, visoque tanto scelere, tabulas Legis, sibi a Domino datas, indignatus confregit: vitulum quoque combussit, pulveremque in aquam conspersit, et ex ea populo potum dedit. Cumque, ut tradit Josephus, auctores sceleris cognovisset ex colore auri potati, qui miraculose apparuit in barbis eorum, filios Levi sibi ad ultionem adjunxit, et ex illis quasi viginti tria millia occidit. Cumque accusaret Aaron, quod populum exaudierat, ille se excusavit, pertimuisse populum, quia pronus erat ad malum. Hoc Exodi 32 cap. *Sed exceptis Josephi aut aliorum commentis, quæ hic historiæ sacræ imperite assuuntur, ut vide apud interpretes. Pergit Equilinus.*

C *quæ ex sac. Scriptura*

19 Post hoc, ut habetur Levit. 9, Moyses de mandato Domini, Aaron et quatuor filios ejus Nadab, Abiu, Eleazar et Itamar, prius aqua lotos, oleo sanctificationis perunxit et Sacerdotes ad ministeria sacrificiorum constituit; quorum omnium Aaron summus et primus fuit; cui solo [*soli*] semel in anno tantum in Sancta Sanctorum ingredi licuit. Dies autem consecrationis Aaron et filiorum ejus fuit dies octavus anni secundi egressionis filiorum Israel ex Ægypto. Et cum Aaron præcepto Domini hostiam in altari posuisset, ignis divinitus a Deo egressus sacrificium primitus inflammavit. Et servatus est ignis iste perpetuus per generationes usque ad transmigrationem Babylonis. Eadem die Nadab et Abiu filii Aaron jam Sacerdotes consecrati, quia igne alieno thus obtulerunt, igne divino consumpti sunt: quos Aaron et alii duo filii ejus lugere prohibiti sunt, propter unctionis sanctitatem, et divini judicii reverentiam, tamen sepelierunt eos cognati eorum.

et interpretibus

20 Post hæc autem, ut scribitur Numeror. 16 cap. et 17, cum Chore filius Isuar, fratris Amram, videns fratrueles suos honoratos, alterum sacerdotio, alterum ducatu populi, invidit; et murmurans con-

D AUCTORE J. B. S.

tra Moysen et Aaron, CCL de Levitis secum habuit, et Dathan, et Abiron, potiores Rubenitarum sibi adjunxit, et seditionem in populo excitavit. Quos omnes miraculose cum uxoribus et filiis et familiis ac omni eorum supellectile terra se aperiens absorbuit, propter quod populus in furorem excitatus, Moysen et Aaron, uti multitudinis interfectores lapidare voluit; eisque ad tabernaculum fugientibus, ignis a Domino egressus populum devorare cœpit, et quatuordecim millia ac septuaginta de populo interfecit. Tunc Aaron, ad suggestionem Moysi, tollens thuribulum, hausit ex altari ignem divinum; et posito thymiamate cucurrit cito ad populum, seque inter vivos et mortuos incendio opposuit, et pro eis oravit, confestimque plaga cessavit.

21 Adhuc autem non cessante tumultu super sacerdotio Aaron, eo quod dicerent filii Israel, etiam ex aliis tribubus dignos reperiri, qui sacerdotio fungerentur, tulit Moyses ex mandato Domini duodecim virgas a principibus duodecim tribuum, et in unaquaque scripsit nomen principis et tribus suæ; nomen autem Aaron scripsit in virga Levi, quas cum posuisset in tabernaculo coram Domino, sequenti die invenit virgam Aaron germinasse et amigdala cum foliis produxisse. Quo signo, ordinante Deo, Aaron sacerdotium firmissime possedit; quæ etiam virga in testimonium in tabernaculo reposita fuit. Cum autem populus per annos XL in deserto fuisset, et Dominus Moysen et Aaron, ne terram promissam ingrederentur decrevisset, eo quod ipsum ad aquas contradictionis non sanctificassent, ut habetur Numer. 20, et dicetur in gestis Moysi, mandavit Deus, ut Aaron pergeret ad populum suum. Qui ascendit in montem Or cum Moyse fratre suo et Eleazar filio suo; ubi Moyses Pontificem Aaron omni sacerdotali cultu indutum exuit, et Eleazar induit.

facile corriguntur.

E

Neque obitus dies recte signatus.

22 Quo facto confestim Aaron in ipso monte occubuit Kalendis Julii, ubi sepulturæ ejus adhuc locus ostenditur. Et fleverunt eum filii Israel XXX diebus. Hæc unde supra, *nempe ex allegatis sacri Textus locis*, et ex dictis Josephi et Hieronymi, ex historia quoque Scholastica, nec non ex Chronicis Guilelmi. *Undecumque accepta sint, quæ Scripturæ sacræ narrationi superadduntur, melius, ex nostra quidem sententia, prætermissa fuissent. Ne vero hic crisim sacram aggrediamur, unum est, quod nescio, in quo ex citatis scriptoribus, hujus elogii compilator invenerit, Aaron scilicet* occubuisse Kalendis Julii; *cum ut summum dici posse videatur, sub mensis Julii finem obiisse. Satis verosimile est, diem illum ex supra citatis Martyrologiis latinis Petrum didicisse, quandoquidem apud Græcos et Orientales aliis plane diebus, æque pro arbitrio delectis, recolatur; ut jam ex istorum Fastis cursim dicendum superest.*

F

Græcis eum aliter

23 *Inveni qui scribant, nullam apud Græcos Aaronis, Moysis aliorumque antiquorum prophetarum memoriam fieri, præterquam generalem aliquam Dominica prima Quadragesimæ; sed quid ni Dominicam notant præcedentem festum Nativitatis Christi, quemadmodum legimus in Ephemeridibus Græco-Moscis* XVII *Decembris pag.* LXI, *ubi videri meretur Magistri mei Papebrochii observatio, atque ex mox dicendis corrigi distichorum ibi citatorum numerus. Fateor equidem, non eam apud Græcos dierum distinctionem fieri, quibus determinate illigentur præfati Sancti veteres, quo modo in Martyrologiis nostris, accrescente sensim majori licentia, factitatum ostendimus; ac certe præter confusam illam generalemque omnium simul memoriam; qualiscumque ista sit, invenio in Menæis ad* XIX *Decembris disticha nonaginta quinque, non centum sedecim, ut in Ephemeridibus scribitur, quibus prisci illi aboliti Fœderis Patres ab*

AUCTORE J. B. S. cum Moyse colentibus,

A *Adamo, nullo tamen servato chronologiæ ordine, ad Suzannam deducuntur.*

24 *Quod autem in ea distichorum serie est sextum numero et septuagesimum, videtur prima fronte montem Or vel Hor connectere cum duobus fratribus, populi Israelitici ductoribus, atque ex loco Aaronicæ sepulturæ Prophetam aliquem effingere. En titulum:* Μνήμη τῶν προφητῶν Μωσέως Ὢρ καὶ Ἀαρὼν ἱερέων. Commemoratio Prophetarum Moysis, Or et Aaron sacerdotum. *Distichon vero est hujusmodi:*

Σὺν Ὢρ Ἀαρὼν προγράφει Χριστοῦ πάθον,
Ὑψοῦντες ἄμφω σταυρικῶς τὸν Μωσέα.

Quod ita latine redditur:

Ante expresserunt pœnas Christi Or et Aaron,
Ambo exaltantes præsignata cruce Moysen.

Scriptoris imperitia vel oscitantia nomen Or *supposuit pro* Hur, *quem nuperrime furentis populi Israelitici sputis, si credere fas est, suffocatum vidimus. Vera ejus laus exstat Exodi* 24, 14; Habetis Aaron et Hur vobiscum, siquid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos. *Hinc, procul dubio, factum est, ut* B *in superiori disticho cum duobus aliis Prophetis collocatus sit. Ita de Aarone Menæa citato die* XIX *Decembris.*

25 *Kalendarium Copticum a Ludolfo vulgatum, a* D *Græcorum Fastis longe recedit, in eo Latinorum stylo conformius, quod Patriarchas, Prophetas, aliosque ex veteri Testamento larga manu Christianis Sanctis inspergat, vel ipso Pilato superaddito, cui cum uxore Procla concessus est locus* XIX *Junii. Abraham, Isaac et Jacob* XXVIII *cujusque mensis diem sibi perpetuo cursu dicatum habent, parique tenore Michael archangelus diem* XII, *Maria Virgo* XXI, *Christi nativitas* XXIX, *præter id genus alia nobis valde peregrina. Porro seu prisci illi, seu sancti alii, non semel recurrunt; quos inter* Aaron *noster geminam festivitatem adeptus est, alteram* XXVII *Martii plena rubrica,* Aaron Summus Sacerdos; *rursus* XXXI *Julii alteram, sub hac sed minus solenni formula,* Aaron frater Moysis. *Kalendarium Arabo-Ægyptium non melius consarcinatum, a Gratia Simonio Latine versum, legit* XX *Julii:* Memoria Moysis, Aaron et Elizæi. *Non divinabo, quænam tot variationum repetitionumque causa esse potuerit; satis sit, digito monstrasse, Græcos æque ac Latinos, imo Orientales reliquos, non magnopere olim solicitos fuisse, ut veros obitus aut depositionis dies inquirerent, ad quos, saltem hujusmodi Sanctorum festivitates revocarent. Hæc de Aarone. Sequitur in catalogo Petri de Natalibus.* E

aliter Coptis aliisque.

DE MARIA PROPHETISSA

MOYSIS ET AARONIS SORORE

J. B. S.

DE ELEAZARO SACERDOTE, AARONIS FILIO, ET PHINEES, ILLIUS FILIO, HUJUS NEPOTE, UTRIUSQUE SUCCESSORE

I JULII.

Varie a Latinis et Græcis memorantur.

Tres *istos Aaroni subjungimus, ex serie, qua in citato catalogo ordinatos reperimus, inde, nisi vehementer fallor, a Greveno, ex hoc a Canisio inter accessiones Usuardinas connumeratos, his verbis:* Mariæ sororis Moysi et Aaron. Eleazari filii Aaron, et Phinees, nepotis ejus. *Sunt hi ex eorum Sanctorum numero, quos invalescente paulatim recentiorum Martyrographorum liberiore licentia, Fastis nostris insertos diximus. Sane apud nullos antiquos seu classicos, imo nec in illis, quæ viderim, Usuardi auctariis eorum memoria recolitur, præterquam in solis jam citatis Greveni et Canisii. De ipsis nihil Fas-* C *tis Copticis, nisi* Phinehas, *qui ibi ponitur* XII *Julii, pro* Phinees *accipiatur. In Menæis de Maria non agitur; Eleazarus autem et Phinees* II *Septembris absque ullo elogio simul memorantur. At Phinees, is idem, opinor, de quo hic sermo est, singulari* justi *titulo decoratus, hoc disticho honoratur* XII *Martii:*

Ἔστη Φινεὲς ἀλλὰ τοῦ θεοῦ πέλας
Ἡμῖν ἱλασμὸς ψυχικὴν θραῦσιν λύων.

Quasi diceret, cœlo receptum Phinees, ut sit propitiatio curandis animæ vulneribus. *Tomo 2 Martii pag.* 103 *remittitur cum patre ad* II *Septembris: Maria ab aliis Moysi connectitur* IV *Septembris, sed nos hic Petri Catalogum secuti, trium prætitulatorum elogia ordine subjiciemus.*

Singulis seorsim

2 Maria prophetissa soror Aaron et Moysi, intra numerum sanctarum matrum veteris legis a Josepho non immerito computatur, quia ut sacra Scriptura Exodi 15 innuere videtur, sicut Moyses inter mares Israel filios, sic et Maria inter feminas, pro suo modulo ducatum obtinuit, ex quo solo sanctificata fuisse videtur. Nec enim decens fuit, ut tanto populo quis in utroque sexu nisi sanctus præesset. Unde et postquam submerso Pharaone in Rubrum mare cum omni exercitu suo Moyses canticum hexametrorum carminum, scilicet Cantemus Domino composuisset, ipsumque primo cum viris decantasset, Maria deinde chorum mulierum ducens, sumpto musicali tympano, canticum ipsum repetivit, et Domino pro victoria laudes egit. Sed cum post annos aliquot, ut habetur Num. 12, dum essent filii Israel in deserto, in loco qui dicitur Astaroth, et Aaron et Maria contra Moysen murmurassent, et se ei de sanctitate pari jactassent; jubente Domino, ipsi tres ad ostium tabernaculi accesserunt: quibus Deus in nube majestatis apparuit et Mariam lepra percussit. Quæ tamen post dies septem, Moyse pro ipsa orante atque pœnitentiam agente, sanata fuit, et Aaron a Domino veniam de contumelia postulavit. Anno vero XL F egressionis filiorum Israel de Egypto, populo adhuc per desertum agente, mortua est in Cades, et sepulta in monte Sin. Quo autem die dormierit, expressum non habetur, idcirco Aaron fratri suo ejus memoria copulatur. Hæc Num. 20, et aliis locis quibus supra.

elogium aptavit

3 Eleazar sacerdos, filius Aaron, patri in sacerdotium successit, ut superius dictum est. Hic enim, ut habetur in libro Josue in pluribus locis, cum Josue duce populi Jordanem transivit, terram promissam acquisivit, et eam per sortes duodecim tribubus filiorum Israel, mandato Dei divisit; sacrificia pro populo secundum legem a Deo datam obtulit, et in tabernaculo Domini cum filiis suis jugiter ministravit; et post obitum Moysi modico tempore populum rexit. Et posthæc sanctitate plenus in pace quievit, et sepultus est in Gabaa, quæ data fuerat sibi et filiis ejus in monte Effraim. *Videat curiosus lector, quid de hoc sepulcro memoret S. Hieronymus in vita S. Paulæ* XXVI *Januarii, num.* 17, *pag.* 331. *Pergit elogium:* Hic, etsi non expresse, tamen satis tacite inter sanctos Patres, Ecclesiastici

A clesiastici 45, numeratur, ubi patris præmissis laudibus, Phinees filius ejus, tertius in gloria nominatur, ut sic inter Sacerdotes gloriosos, primus et tertius expresse, secundus vero tacite numeratus intelligatur. *Verba Ecclesiastici Moysen primum celebrant;* Dilectus Deo et hominibus.... *Deinde :* Excelsum fecit Aaron, fratrem ejus, et similem sibi de tribu Levi... Phinees filius Eleazari tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini etc. *An hæc cum elogii verbis satis consonent, viderint alii, jam de ipso Phinees agendum.*

Petrus in Catalogo.

4 Phinees sacerdos, Eleazar successor et filius, Ecclesiastici 45 cap. et I Machabæorum 2, inter sanctos Patres veteris Testamenti commemoratus est. De quo illud memorabile habetur Numer. 25, quod cum populus Israel moraretur in Sethim, et multi ex ipsis, cum filiabus Moab fornicati essent, et ad suggestionem earum Beelphegor Deo ipsarum, sacrificia obtulissent, eosque Moyses de culpa redargueret, Zarabri princeps tribus Symeon D qui filiam cujusdam Madianitæ in conjugem acceperat nomine Chorbi, coram omnibus professus, se alienigenam cognovisse, et idola coluisse, nec legi, quam Moyses populo imposuerat, obnoxium esse, et spectante omni populo ac flente, ingressus est tabernaculum mulieris, surgensque Phinees, arreptoque pugione, ingressus est post illum in lupanar, et perfodit ambos insimul coeuntes in locis genitalibus; et cessavit plaga, quæ in populo processerat, et XXIV millia extinxerat. Et quia Phinees, zelo Legis nimio vindictam Dei in peccatorem virum exegit, idcirco Dominus eidem et semini ejus Sacerdotium æternum constituit, qui et cum patre Eleazar promissionis terram intravit, et ei in Sacerdotium successit, et gloriosus meritis et fama laudabilis in pace quievit, in sepulcro paterno tumulatus.

AUCTORE J. B. S.

B

DE ESTHER REGINA

E

ASSUERI CONJUGE, SUSIS IN PERSIDE

J. B. S.

I JULII.

Præsul Equilinus de Natalibus, supra toties a nobis laudatus, Martyrologos nostros omnes in coacervandis Sanctis, qui Christum Servatorem præcesserunt, longissime superat, utpote per omnes priores mundi ætates studiose decurrens, lib. 3 a cap. 2 ad 12, post Dominicam Septuagesimæ, alludens ad tempus, quo in officio ecclesiastico inchoatur lectio libri Genesis, primæ ætatis Patriarchas collocat. Deinde a cap. 46 ad 56, post Dominicam Sexagesimæ, enumerantur Patriarchæ alii a Noe usque ad Aram, Abrahami fratrem, quem ferme Martyribus adscribit, dubitantibus interim aliis, utrum idola sua umquam deseruerit. Post Dominicam Quinquagesimæ per alia undecim capita sequitur Abraham cujus progenies deducitur usque ad Effraim et Manasse. Ut autem ceteros hinc inde sparsos prætermittam, solis Kalendis Septembris, seu mensis istius principio, lib. 8 a cap. 1 ad 16, manipulum reperias Judicum ferme sedecim (Josue Propheta antesignano, Samsone decimum quartum locum tenente, usque ad Annam prophetissam. Quæ Petrum ratio aut convenientia moverit ad classes illas ita dispescendas, in citatorum librorum prologis inveniet curiosus lector. Hæc eo solum hic dicta sunt, ut clarius innotescat, unde tanta Sanctorum illorum veterum multiplicatio, vel in ipsis nostris Martyrologiis facta sit : recte an perperam, non est nostrum definire. Sanctos omnes colligimus, sic tamen, ut eorum qualicumque cultui nihil inde accedat, quod in hoc nostro opere locum obtineant.*

Qui V. T. Sanctos plurimos colligit Equilinus,

C

hoc die Estherem signat,

2 *Apud prædictum Petrum pridie Nonas Septembris, ex recepto in antiquis quoque Martyrologiis usu, reponitur legislator Moyses, atque inde circa medium mensem subsequuntur Tobias, Judith et Esther. De prioribus erit alibi dicendi locus, at vero* Estherem *hoc die celebrandam putavimus, quia signatam reperimus in auctariis Usuardinis apud Grevenum et Molanum, his simpliciter verbis,* Hester reginæ : *cur hoc potius quam alio die, fugio quærere : cum id plane arbitrarium esse, jam supra abunde dixerim. Florarium Sanctorum MS. scribit etiam eadem die,* Item Hester reginæ; *sed Canisius breve elogium germanice addidit reginæ* pulchræ et fidæ, quæ universum populum Judaicum, ope Mardochæi, præsentissimo periculo eripuerit liberaveritque. *Hactenus Martyrologia nostra, quæ quidem Estheris meminerint. Quæret aliquis, cur et Mardochæo honos suus servatus non sit? Ad hoc et similia interrogata, semel repono, quod jam non semel adduxi responsum; hæc a solo primi talium Sanctorum collectoris beneplacito, tum pro cultu ipso, tum pro cultus die determinando, unice pependisse.*

3 *Fastorum Copticorum compilatores non minus fidenter, pro genio suo omnia disponentes, ad* XX *Decembris* Estherem *rejiciunt, scribentes,* Esther reginæ Persarum; *nulla facta mentione Mardochæi, qui nec in toto eo Kalendario usquam notatus est. In aliis nostris Orientalibus neuter comparet. Ad Græcos quod attinet, idem, ni fallor, dicendum erit, quod supra de Aarone; recoli nimirum Estherem, atque haud dubie Mardochæum, sub generali illa commemoratione omnium veteris Testamenti antiquorum Patrum. Inter disticha vero quinque et nonaginta, ibi etiam allegata, quod est ordine antepenultimum ad Estherem refertur :* Μνήμη τῆς δικαίας Ἐστὴρ, τῆς λυτρωσαμένης τὸν Ἰσραὴλ ἐκ θανάτου Commemoratio Estheris justæ, quæ populum Israel a morte redemit. *Eadem prorsus est totius distichi sententia.*

de qua etiam Copti et Græci.

Ἔσωσεν Ἐσθὴρ ἄνδρας Ἰσραηλίτας,
Ἅδου κυνῆν μέλλοντας ἐνδῦναι πάλαι.

F

Habes, quæ Estheris memoriam in aliquibus Fastis relatam exhibent, ad hunc diem a Latinis recentioribus retractam : superest longius Petri elogium ex citato lib. 8, cap. 81, de sancta Hester regina *describendum.*

Longior apud Petrum

4 Hester regina claruit in civitate Susa, quæ postmodum Edessa dicta est, tempore Assueri, sive Artaxerxis regis Persarum : qui regnavit ab India usque ad Ethiopiam supra 127 provincias. Qui tertio anno imperii sui fecit grande convivium cunctis principibus et magnatibus provinciarum, quod duravit 180 diebus in domo sua mirabili : cujus columnæ erant argenteæ, tectum vero instar firmamenti, habens gemmas diversi coloris, in figura siderum et signorum dispositas. Post hos dies convivii invitavit omnem populum qui erat in Susis, et discubuerunt extra domum VII diebus in vestibulo horti deliciarum, quod mira pulchritudine decoratum erat. Vasti quoque regina fecit convivium feminarum in palatio, ubi rex manere consueverat. Die autem VII præcepit rex VII eunuchis, ut introducerent reginam in apparatu suo, ut ostenderet omnibus pulchritudinem ejus. Quæ ad imperium regis venire contempsit. Et iratus rex de consilio VII sapientum, qui

AUCTORE J. B. S.

A qui sibi semper adstabant, imperavit, ut ultra Vasti non ingrederetur ad regem : sed altera melior regnaret pro ea : ut per hoc discerent mulieres omnes, non parvi pendere mandata maritorum suorum. Igitur ad suggestionem procerum regis, cœperunt inquiri virgines in omni regno ejus et tradi Aggeo eunucho ad custodiam : et acceperunt cultum et ornamenta ad libitum suum, ut quæcumque oculis regis placeret, ipsa regnaret pro Vasti.

5 Erat tunc in Susis Judæus nomine Mardocheus de tribu Gemini : qui descenderat de transmigratione Jechoniæ. Hic erat nutritius filiæ fratris Edessæ, quæ alio nomine dicebatur Hester, quam orbatam utroque parente Mardocheus adoptaverat in filiam. Hæc inter ceteras puellas tradita est eunucho : quæ non indicavit populum suum, sicut ei mandaverat Mardocheus : invenitque Hester gratiam in oculis eunuchi, et tradidit ei ornamenta pulchriora et VII puellas, quæ excolerent eam. Porro virgines per ordinem ingrediebantur ad regem, et quæ ab eo egressa fuerat, non poterat ad eum redire, nisi ex nomine eam vocaret. Mardocheus autem versabatur circa domum regis curas habens salutis filiæ. Tandem ex ordine venit dies, B quo Hester ad regem ingressa est in ornatu specioso, et invenit gratiam apud regem, et fecit eam regnare pro Vasti, VII anno regni sui ; et celebravit nuptias integro mense, donaque largitus est occasione nuptiarum juxta ejus magnificentiam regalem.

historia ex sacro Textu

6 Eodem tempore irati sunt duo eunuchi, regis janitores, et machinati sunt in mortem ejus, quod Mardocheum non latuit. Qui indicavit Hester et illa regi ex nomine Mardochei : quæsitumque est et inventum, et appensus est uterque in patibulo. Et traditum est scripturæ in Annalibus regis, in quibus reges accidentia sui temporis registrabant. Post hæc Assuerus exaltavit Aman Amalechitem de stirpe Agag, fecitque eum post se primum in omni regno suo et adorabant eum omnes servi regis præter Mardocheum, qui propter patrias leges coram eo genua non flectebat. Quod attendens Aman indignatus est. Et accipiens eum esse Hebræum, cogitavit omnes Hebræos perdere, qui erant in regno Assueri, veteri motus odio, quia Judæi perdiderant Amalechitas. Duodecimo igitur anno Assueri missa est sors in urnam coram Aman, quo die et quo mense gens Judæorum interfici deberet : et exivit C sors decima quarta die mensis duodecimi. Aman autem suggerente regi, quod gens Judæorum novis legibus uteretur et regis jussa contemneret, pacemque regni turbaret ; decrevit rex, ut gens illa omnino periret. Cumque Aman promisisset impendere decem millia talentorum argenti in gazophilacio regis ex bonis Judæorum, concessit rex omne illud argentum Aman, et quod de populo illo ageret, ut sibi placeret. Tulitque rex annulum quo utebatur, et dedit Aman, ut scriptas litteras ex nomine regis annulo suo signaret.

satis nota.

7 Tunc scripsit Aman nomine regis litteras annulo regis signans, ut occiderentur Judæi a parvulo usque ad senem et bona eorum diriperentur XIV die, XII mensis : statimque in Susis pependit edictum. Quod cum audissent Judæi, fleverunt. Hester quoque hoc audiens, accersivit Mardocheum, qui omnia ei per eunuchum significavit, et exemplum edicti ei misit, mandans ut ad regem intraret et ei pro suo populo supplicaret. Et quamvis Hester, juxta legem regis, non auderet ad eum ingredi, nisi vocata, sub pœna mortis ; tamen in Domino confisa exposuit se periculo, et mandavit Mardocheo, ut omnes Judæi pro ea orarent et triduo jejunarent. Die autem tertio, præmissa oratione, induta regalibus, stetit in atrio contra basilicam regis cum duabus puellis. Qui cum respexisset eam torvo vultu, timens Hester D collapsa est. Quod cernens rex et ei compatiens, quia ipsam præ omnibus diligebat, surgens venit ad eam, et cœpit hortari, ne timeret, eo quod tali legi, quæ pro subditis facta erat, ipsa, utpote regina, non tenebatur. Illa vero surgens de angustia, regem osculata, invitavit eum et Aman ea die secum ad prandium. Et cum secum ambo comedissent, obtulit rex Hester, ut peteret quidquid ab eo vellet. Quæ iterum eos duos, videlicet regem et Aman tantum, pro die sequenti ad convivium invitavit, et tunc ab eo peteret quod optabat.

8 Egressus est itaque Aman lætus : et videns Mardocheum sibi non assurrexisse, indignatus est, vocatis amicis, indicavit eis omnem gloriam suam, addens, quod ipsum solum cum rege Hester ad convivium invitasset. Verumtamen nihil se habere putabat, dum viveret Mardocheus. Sed amicis consulentibus, jussit trabem excelsam parari, ut regi suggereret, quatenus Mardocheum in ipsa appenderet, et sic lætus ad convivium intraret. Noctem illam rex duxit insomnem, jussitque sibi deferri Annales et legi. Et ventum est ad locum, ubi erat scriptum, quod Mardocheus nunciasset ei facinus eunuchorum. E Cumque rex interrogans audisset, quod ex hoc Mardocheus nihil præmii consecutus fuerat, quæsivit quis esset in atrio ; et responderunt ei, quod Aman. Ipse enim intraverat, ut regi suggereret de morte Mardochei. Cumque vocatus intrasset, interrogavit eum Rex, quid fieri deberet viro, quem rex desiderabat honorare. Qui cogitans pro se dictum, respondit, quod indutus regalibus et coronatus, supra equum regis per totam civitatem deberet circumduci, tenente habenas primo de principibus regis. Statimque jussit rex, ut quidquid Aman dixerat, mane faceret Mardocheo, nihil omnino prætermittens. Quod cum fecisset, consternatus rediit domum. Et ecce nuncii regis compulerunt eum ad convivium reginæ venire.

9 Finitoque convivio, dixit rex Hester, ut peteret quidquid vellet, quæ petiit sibi donari vitam et omni populo suo, cum per omnes provincias ab Aman mandati fuissent occidi. Quod Aman audiens timuit. Rexque iratus surrexit et hortum intravit : et cum post horam redisset, invenit Aman super lectum reginæ corruisse, in quo ipsa jacebat, ut ei pro anima sua supplicaret, putansque quod eam opprimere vellet, exclamavit ; et cum ab eunuchis audisset, quod trabem ad suspendium Mardochei parasset, jussit eum in ipsa immediate appendi, et dedit Hester domum Aman. F Auditoque ab ea, quod Mardocheus patruus suus esset, dedit ei annulum suum, quem receperat ab Aman. Qui de mandato regis scripsit novas litteras, regis annulo signatas, prioribus contrarias, ad principes provinciarum, ne occiderentur Judæi, imo illos, qui parati erant ad interfectionem ipsorum, Judæi interficerent, et manus principum esset cum eis ; et factum est nomen Judæorum celebre.

10 Igitur præcedenti die ante diem qua Judæi occidi debebant, videlicet decima tertia die mensis duodecimi, percusserunt Judæi hostes suos plaga magna per omnes Provincias ad septuaginta quinque millia. In Susis vero interfecerunt sexcentos viros. Die vero decima quarta solennitatem Domini celebrantes, convivia magna fecerunt. Deinde regis mandato suspensi sunt decem filii Aman, et omnis ejus progenies deleta est : et constitutus est Mardocheus loco Aman princeps primus post regem. Hester quoque regina servivit Domino omnibus diebus et genuit regi filium nomine Artaxerxen, qui post regem Assuerum in regno successit. Mortuo quoque Assuero regina Hester cum filio suo annis

pluribus

A pluribus imperium tenuit, et post hæc in pace dormivit, sepulta in Susis in sepulchro regali. Hæc ex libro Hester et aliis voluminibus quibus supra. D

AUCTORE J. B. S.

DE S. MARTINO EPISCOPO

VIENNÆ IN GALLIA

SYLLOGE HISTORICA

J. B. S.

De ejus ætate, cultu antiquo, et recentiorum Martyrologorum elogiis.

SECULO II.

Primorum Viennensium Epp. series,

Quemadmodum de primis nonnullis Galliarum Apostolis multa pridem fuit disceptatio, sic critici aliqui, de omnibus ferme dubitare soliti, primos Viennenses Episcopos vix audent admittere. Hos inter Tillemontius tomo 3, nota 3, in S. Irenæum a pag. 621, non pauca erudere colligit, quæ priorum istorum Episcoporum ætatem et gesta, ut minimum, non satis exacta ostendunt. Dubitationes eas omnes fortasse dispelleret, saltem comprimeret Adonis auctoritas, si ejus Chronicon purum et integrum superesset; B nam quod vulgatum habemus, tam parum chronologicum est, ut nemo hactenus Viennensium Episcoporum seriem recte ex ipso ordinare potuerit. Fatendum præterea, celeberrimum Antistitem, seculi dumtaxat noni scriptorem, testem irrefragabilem non esse in iis, quæ tempora ejus tam longe antecedant; quamquam credibile sit, Viennensis ecclesiæ vetustiores tabulas præluxisse, in quibus tam probata monumenta repererit, ut iis tuto innitendum existimarit. Ita censuisse videntur Majores nostri, qui in primis duobus Episcopis Crescente, XXVII Junii, atque Zacharia, XXVII Maji, si non tempora, saltem Episcopos ipsos tamquam primos Viennenses et Apostolorum temporibus proximos adoptarunt: quorum ego non infundatam credulitatem æmulari exopto potius, quam neocriticorum nimis quandoque scrupulosam religionem, tametsi de cetero plurima offendam, valde imperite digesta.

in Adonis Chronico non satis exacta

2 *Hic successionis ordo ab Adone in Chronico statuitur. Postquam sub Nerone retulit :* Quo tempore creditur Paulus in Hispanias pervenisse, et Arelate Trophimum, Viennæ Crescentem discipulos suos ad prædicandum reliquisse, *de temporibus Trajani loquens, sic habet :* Sub quo etiam Imperatore gloriosissimus senex Zacharias, Viennensis ecclesiæ C Episcopus, martyrio coronatur. Nam primus Crescens, discipulus Apostolorum, Viennæ aliquot annos resedit; quo ad Galatiam reverso, tertius Martinus Episcopus et discipulus Apostolorum Viennæ resedit. *Turbata hæc esse nemo non videt, nec lucem adferunt; quæ paulo post subdit :* Verus Viennensis Episcopus, qui unus fuit de discipulis et auditoribus Apostolorum, Trajani temporibus doctrina et confessione fidei floruit : *quæ si ad litteram intelliguntur dicendum erit,* Zachariam *et* Verum, *ac proinde intermedium* Martinum *Trajani tempore floruisse aut passos fuisse, in quo vel interpolatum vel truncatum Adonis Chronicon mihi quidem videtur, aliquatenus restituendum, si pro* Trajani *legere liceat* Adriani. *Sic series ipsa utcumque conciliabitur, atque una ex Elencho pontificali historico apud Boscium in Bibliotheca Floriacensi, sic tempora dividi poterunt, ut Crescenti subrogatus Zacharias, post multos annos martyrii coronam consecutus sit, quem deinde exceperit is, de quo agimus,* S. Martinus, *itidem Apostolorum vel virorum apostolicorum discipulus, sic in præfato Elencho apud Boscium depictus :*

uti neque apud Boscium,

3 Post beatum Zachariam *(hujus martyrii annum non definit)* sancti Apostoli *(vellem indicarent scriptores illi, quinam per id tempus Apostoli in iis partibus superstites fuerint)* tertium Episcopum ad hanc tunc temporis in Galliis florentissimam civitatem direxerunt Martinum nomine, qui propriis Christum in cruce pendentem ac patientem viderat oculis, quique post demandatum sibi evangelicæ prædicationis strenue decursum munus, tandem sub Vespasiano, placido fine obdormivit (alii Martyrem faciunt) annua a successoribus memoria Kalendis Julii honoratus; *sic tamen ut et officio et rituali commemoratione prorsus careat, solo nomine notus in Breviario anni* MDXXII. *Sequitur in citato Elencho* Verus *episcopus,* qui postea Kalendis Augusti sub Nerva Imperatore, sanguine suo Viennensem ecclesiam purpuravit : ad quem etiam Pius I Romanus Pontifex apostolicum rescriptum transmisit. *Immanis parachronismus, quo Nervæ anno* XCVIII *defuncti, imperium cum Pio Papa, qui totis quinquaginta et amplius annis posterior est, ineptissime connectitur. Ceterum Boscii Elenchum ferme descripsit Chenu : Claudius Robertus et Sammarthani in nominum ordine concordes (quamquam hi dicant* Verum *restituendum loco* XII, *anno* CCCXIV) *tempora distinctius notare caute evitant; estque ea tutissima ratio, quamdiu certiora non suppetunt documenta, unde implexa probabilius evolvantur.* E

neque apud alios,

4 *Interim Bosquetus et Labbeus malunt Veri martyrium ad Pii I tempora differre, unde consequens esset, aut diu vixisse priores Episcopos, aut certe paulo tardius incepisse, quam ferat Viennensium traditio, ex qua etiam Adonis Chronicon, non ipsius, opinor, sed interpolatorum culpa, tam in prioribus præcipitatum est, quam in* Justo *Episcopo quinto extensum, dum anno* CXX *scribit :* Hoc itidem tempore et Justus Viennensis ecclesiæ Episcopus illustrissimus in confessione extitit : *tum vero sub annum* CLXIII : Justus Viennensis Episcopus, longo tempore exilio maceratus, Martyr gloriosus efficitur; *quæ omnia in Boscii Elencho accuratiora non sunt. Sed Justum abunde illustravit Henschenius die* VI *Maji, de salvanda primorum jam memoratorum Episcoporum chronologica serie nihil magnopere solicitus, quamvis eam æque ac Sammarthani perturbatissimam facile agnosceret. Nobis etiam satis erit ea proferre, quæ ad Sancti nostri antiquum cultum spectantia, in Fastis ecclesiasticis tradita invenimus. Quod si paucula in Adonis Chronico mutare liceat, obscurissimæ chronologiæ lucem aliquam affundere non desperamus.* F

minus etiam apud Lievræum :

5 *At locum hic etiam suum prius postulare videtur Joannes Lievræus in opere Gallico de antiquitatibus Viennensium, a Majoribus nostris non semel appellato et refutato, cujus imperitissima distribuendorum temporum ratio satis evidenter ostendit, quam apud Viennenses incertus sit primorum istorum Episcoporum calculus. Statuit itaque, pro suo patriæ nobilitatis antiquitatisque vindicandæ zelo præfatus Lievræus cap. 7 pag. 55;* ipsum Apostolum Paulum primum fuisse Viennensis Ecclesiæ Pastorem. *Quo pacto Arelatensibus omnem præripit de S. Trophimo gloriandi materiam, olim tantopere agitatam. Tam illustri principio posito,* Crescens *secundus,* Zacharias *tertius,* Martinus

AUCTORE J. B. S.

A Martinus *vero noster quartus ordine Episcopus numerandus erit. Zachariæ tribuit annos regiminis duos et quadraginta ; post quam viduatam illam ecclesiam asserit, usque ad pontificatum Alexandri I, (sedit hic tempore Adriani imperatoris ab anno circiter* CXIX *ad* CXXX*) qui* S. Martinum *nostrum* natione Romanum, Christi Redemptoris, *etc. Viennam destinavit. Sedit porro Martinus annis tribus mense uno, martyrio coronatus* sub Vespasiano anno CXII. *Ita Lievræus, qui an hæc somnians scripserit nescio, dum Alexandrum I Papam æqualem facit Vespasiano, hunc vero superstitem facit an.* CXII, *quem constat ultra* XXIV *Junii anni* LXXIX *(Baronio* LXXXI*) vitam non protraxisse.*

ex cujus Viennensi Martyrologio

6 *Est inter varia nostra Martyrologia MSS. quæ solos particularium ecclesiarum Sanctos complectuntur,* Ordo et series Sanctorum sanctæ et antiquæ Viennensis Ecclesiæ, metropolis Allobrogum in Gallia, prout in Martyrologio digeruntur, *cura R. P. Petri Francisci Chiffletii extractus, quem anno* MDCLXII *Viennæ existens Papebrochius totum descripsit sub hoc titulo :* Martyrologium Viennensis Ecclesiæ, nuper reformatum, et maxime a S. Adone Archiepiscopo ejusdem ecclesiæ dispositum, labore et B studio Joannis le Lievre, Theologiæ doctoris, ejusdem ecclesiæ canonici, abbatisque S. Ferreoli instauratum. *Utriusque eadem est oratio, eadem sententia; cumque ab eodem Lievræo antiquitatum Viennensium historiæ auctore compilata sint, nihil profecto mirum, si et Martyrologium et historia, paria utrobique comminiscantur, paucissimis exceptis, quæ curiosus lector per se facile observabit. Juvat hic totum prædicti Martyrologii textum transcribere, acceptum, ni fallor, ex legenda aliqua, qualem refert codex Bodecensis, ab Henschenio in Zacharia citatus tomo* VI *Maji pag.* 652 *num.* 6. *Audiamus Lievræum die* I *Julii :*

datur elogium male dispositum.

7 Natale S. Martini Martyris, qui tertius a B. Crescente Viennensis Episcopus, Domini Salvatoris discipulus extitit, quem patientem in Cruce propriis ipsis oculis vidit, lumen solis obscuratum super terram, mortuosque suscitatos admirando, cum aliis multis exclamasse fertur : Vere filius Dei erat iste. Is itaque lapidato ab infidelibus B. Zacharia, Viennam AB ALEXANDRO PAPA I missus et consecratus, postquam illa pluribus annis pastore destituta foret, cœpit circa sepulcrum S. Zachariæ domunculam ædificare ad honorem Dei Salvatoris, B. Petri C et SS. Apostolorum ; ubi missam celebrabat, verbumque Dei prædicabat. At vero postquam Viennæ sedisset annis tribus et mense, ipse martyrio est coronatus SUB VESPASIANO Imperatore, ANNO A CHRISTO CXII, et in eadem domuncula conditus. Stat in urbe Vienna ecclesia ejus nomine a sancto Nicetio ejusdem urbis Archiepiscopo constructa et a canonicis regularibus S. Rufi diversata. Ejus dies festus Kalendis Julii agitur.

Verior S. Martini laus

8 *Hæc Lievræus, seu potius Martyrologium ab ipso instauratum dicam, an depravatum, cujus ineptiis refellendis, cum patentissimæ sint, ulteriorem operam sumere non vacat. Ad veriorem, certe præclariorem S. Martini Viennensis laudem plurimum confert probatissimum Adonis Martyrologium, prout ab ipso secundis curis auctum est, dum Viennensem cathedram occuparet, ut variis locis monui in novissima Martyrologii Usuardini recensione. Nimirum cum præfatum Martyrologium suum ex Romano parvo, ex Beda a Floro aucto, atque ex collectis Sanctorum Actis Lugduni concinnasset, quale in Usuardi manus anonymum pervenisse præf. cap.* 3 *art.* 3 *a num.* 160 *ostendimus, posteaquam ad infulas Viennenses evectus est, decessores suos Episcopos sanctos, antea prætermissos, propriis quosque locis subinde adjunxit ; quæ causa fuit, cur eorum plerosque Usuardus ignoraverit, imo nonnulla Adonis exempla supersint, a quibus Episcopi illi* D *Viennenses absunt. Exemplo sint codices nostri MSS. Morinensis et Reginæ Suec. qui hoc die de S. Martino non meminerunt. At editiones integræ Mosandri et Rosweydi, nec non codices alii MSS. omnes sic diserte pronuntiant :* Viennæ, B. Martini, tertii ejusdem urbis Episcopi, ab Apostolis ad præfatam urbem missi.

apud Adonem, qui Episcopus, Martyrologium auxit.

9 *In vero Adoniano textu hæc annuntiatio ultimo loco refertur, ut facile intelligas additamentum esse, sed ab ipso Adone factum. Qui autem Adonem sub nomine Bedæ edidit, quem alii Bedam spurium seu suppositilium, nos Plantinianum appellamus, eadem ipsa Adonis verba medio textui inseruit. Quid Notkerus velit* XI *Maji, non equidem satis perspicio; audi ejus textum :* Viennæ, beatorum episcoporum Martini et Materni. Quem Maternum, ob clades imminentes, solenni ante Ascensionem Domini *(triduo)* Letanias instituisse retulimus. *Vehementer fallor, nisi Mamertum voluit dicere, qui eo die colitur : sed quid ea connexio duorum Sanctorum tot seculis disjunctorum? Cur Martinus* XI *Maji refertur, quem omnes constantissime* I *Julii collocant? Ceterum S. Martini nostri antiquam venerationem abunde probant bina hæc Martyrologia classica, quibus codices Usuardinos auctiores* E *cum aliis recentioribus Martyrologiis subnectemus, quos inter Bruxellensis, editio Lubeco-Coloniensis, Grevenus et ex eo Canisius ipsa ferme Adonis verba immutata referunt ; ut et Florarium MSS. in quo adjectus annus nec legi potest nec, si posset, quidquam significaret.*

Quid Galesinius et Saussayus.

10 *Paulo uberior est phrasis Galesinii ita secundo loco scribentis :* Viennæ, S. Marini Episcopi, Apostolorum discipuli, qui beato Zachariæ Martyri in episcopatu succedens, cœlesti doctrina et præclara fidei confessione eluxit : *In notatione recte monet legendum* Martini; *sed unde* annum Christi CXIV sub Nerva Trajano *eruerit, plane ignoro. Satis verosimile est, ex Galesinio in Romanum transisse, sed compendiosa periodo :* Viennæ, S. Martini Episcopi, Apostolorum discipuli. *Nemo plura verbis dedit quam Saussayus solita sua elegantia :* Viennæ Allobrogum transitus S. Martini Apostolorum discipuli, civitatis hujus Episcopi secundi. Is quem ferunt Christum in Cruce pendentem et patientem pro salute nostra, oculis propriis conspexisse. Ex Oriente in Occidentem progressus, cum Paulo gentium doctore Romam venit, Petri jam præconio evangelico illustratam; ubi suscepta ab ipsis fidei principibus, prædicandi in Gallia auctoritate, cum Vero, sibi F dato sancti muneris subsidiario, variis in locis Viennensis et Celticæ Galliæ, salutis verbum disseminavit. Deinde Zacharia, Viennensis Ecclesiæ Pontifice, qui prima fuit in Gallia fidei victima, ob pietatis assertionem, nobili agone laureato, Viennam, ut dispersas oves solaretur, profectus, episcopatum ibidem iniit gloriosum, tamdiuque ibi hæsit, Christi gloriam gregisque salutem provehens, qua signis et apostolica conversatione, donec decurso strenue evangelicæ prædicationis officio, tandem sub Trajano principe, placido fine obdormivit; atque Christi primariis præconibus in cœlis sociatus, perfuncti sanctissime muneris percepit, sacra bene exacta militia æternum donativum. Cujus nomen in benedictione permanens, sacris ex tunc diptychis adscriptum, condignoque honoratum cultu, tanti herois memoriam perennavit gloriosam.

Qua ratione Viennenses Episcopi

11 *In hujusmodi locis communibus reliquos omnes Martyrologos longe antecellit Saussayus : sed de prisco* S. Martini *cultu, jam satis diximus; liceat postremum conjectura saltem aliqua non omnino inverisimili, ita primos Viennenses Antistites disponere, ut inepta et absurda omnia prorsus eliminentur. Dent nobis hodierni*

A *dierni dubitantes,* Crescentem *in Gallia atque adeo Viennæ fuisse, ut illustrissimus* de Marca, *in celebri sua ad Henricum Valesium epistola, aliique viri doctissimi satis probabiliter evincere conantur, quidquid obluctentur alii ; non continuo sequitur, Zachariam in Viennensi cathedra ipsi immediate successisse, quemadmodum hodie de vacantibus sedibus disponitur : nemo tam scrupulose primorum Episcoporum aut exitus aut successiones uspiam discussit. Fuerit porro a Crescente, in Galatiam profecto, secundus* Zacharias, *extremis Trajani temporibus (quod cum Adonis Chronico nequaquam pugnat) circa annum* CXV *martyrio affectus, cui si cum Lievræo annos totos* XLII *episcopatus tribuere fas sit, ordine retrogrado ad annum Christi* LXXIII, *facile cum Crescentis discessu combinandum ascendemus. Jam vero S. Zachariam secutus postea* Martinus *noster, annis aliquot regnante Adriano sederit, pertigeritque ad tempora S. Alexandri Papæ I, sub quo aut in pace depositus, aut forte martyrio coronatus, locum cesserit Vero, qui* Adriani (*non* Trajani *ut diximus*) temporibus doctrina et confessione fidei florens (*sic enim Adonis Chronicon restituendum putamus) rectissime dici possit ad S. Pii I pontificatum*
B *supervixisse, atque adeo rescriptum illud accepisse, de quo inter eruditos controvertitur.*

12 *Sic equidem existimo, scabritiem omnem, quæ* D *in scriptis Viennensibus lectores offendit, aliquantulum lævigari et explanari posse. Si ea non placent, accuratius aliquid reperi, quod substituas. At vero eo pacto non tam commode poterit Martinus dici Apostolorum discipulus, aut Christum vidisse in Cruce pendentem etc. Apage minutias fortasse heri excogitatas. Audiant me, obsecro, Viennenses, nec patriæ fumo abrepti de istis circumstantiis litigent, sed opportuno munere contenti, quæ recentius inventa sunt, ultro deserant, idque adeo facilius, quod satis vulgata acceptione Apostolorum discipuli intelligantur, qui cum primis apostolicis viris conversati sunt. Si paradoxis nimium delectentur, doceant ipsi, a quibus Apostolis, post SS. Petri et Pauli martyrium, Martinus et Verus Viennam destinati sint : multum profecto in eorum gratiam evicisse videbor, si ipsorum Præsulum seriem ad Apostolorum tempora non adeo incongrue perduci posse ostendere. Sequentium ætatem et ordinem elucidare ac stabilire, hujus loci non est, viam sternimus, quam si Viennenses ingredi voluerint, securiori methodo suorum Pastorum catalogum digerent, quam Boscius, Lievræus et alii hactenus fecerint, vix usquam sibi cohærentes. Hac occasione S. Martini dicta sint satis.* E

A' CTORE J. B. S.

ordinari posse videantur.

DE SANCTIS MARTYRIBUS BRITANNIS

JULIO, AARON ET SOCIIS

J. B. S.

COMMENTARIUS HISTORICUS

De hodierno cultu et martyrii tempore.

CIRCA AN. CCCIII.

Ab Adone laudati sunt 22 Junii,

DE Lichfeldiensibus martyribus agens II *Januarii Bollandus, eos inter, etiam duos hos nostros complecti visus est, qui utut antiqui sint, ab ipso Venerabili Beda in Anglorum historia celebrati, in nullo tamen classico Martyrologio, seorsim a S. protomartyre Albano, multo minus hoc die recoluntur ; quodque magis mirere, nec Beda ipse in suo Martyrologio, etiam ut a Floro aut a quibuscumque aliis auctum est, Julii nostri aut Aaronis meminit. Est igitur Ado unus unicus inter antiquos, qui ipsos nomi-*
C *naverit* XXII *Junii, sub finem elogii sancti Albani, hisce verbis :* Quo in tempore persecutio crudelis, Oceani limbum transgressa, etiam Aaron et Julium Britanniæ, cum aliis pluribus viris ac feminis felici cruore damnavit. *Atque hæc prima et sola duorum Martyrum nostrorum memoria est, eaque mere adjectitia, quæ in ullis vetustis Fastis usquam recurrat. Quid quod nec in ullis Hieronymianorum, Adonis aut Usuardi auctariis notati sint? Quæro inde hac* I *Julii Martyrologio Romano inserti fuerint? In Baronii notatione citantur* vetera manuscripta, *sed quæ aut qualia ea sint, nusquam dicitur. Ego sincere fateor, me in ingenti nostra plurium voluminum collectione nullum invenisse, in quo Julii aut Aaronis nomina appareant.*

sed qui primus ipsos hoc die retulerit,

2 *Inter omnes auctariorum Usuardinorum compilatores principem locum tenet is, quem Hermannum Grevenum Cartusianum appellare consuevimus, quique hoc die ita legit :* Aaron et Julii Martyrum, cum aliis pluribus. *Eum secutus Molanus, in prima sua editione addidit typis minoribus :* Aaron et Julii Martyrum, cum aliis pluribus, quorum Beda meminit lib. I historiæ suæ. *Cur in posterioribus editionibus eam annuntiationem abesse voluerit, non divino. At ex his auctariis non videtur accepisse Baronius, neque inducor, ut credam, Galesinium, ei præluxisse, cujus hoc est elogium :* In Legione Augusta, sanctorum Julii et Aaron, qui rerum, quas Albanus Martyr divine fortiterque gesserat, admirabilitate obstupefacti, falsis diis repudiatis, Christianæ fidei adhæserunt, in cujus confessione, virtute admirabili constantes, Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, martyrium strenue subierunt. *Hæc a Baronii phrasi, qui Bedam ferme describere maluit, nimium distant. Ab utroque differt brevius Canisii elogium, uti et longius Anglicanum in Martyrologio proprio, annis* MDCVIII *et* MDCXL *impresso, et alia, quæ iisdem vel similibus terminis concepta, frustra hic sæpius repeterentur.*

3 *Peregrinum est, quod in codice Usuardino Pulsanensi hoc die legitur :* Passio sanctorum DCCC Martyrum, qui tempore Diocletiani, in Verolanio civitate passi sunt : *Num hi certe ad* XXII *Junii pertinent, ubi videndus commentarius ad Acta sancti Albani, et nostra ad Usuardum observatio. Quisquis vero primus in Kalendas Julii duos nostros Martyres intulerit, puto Castellani observationem non multum a vero abludere, dum ait, Aaronem hunc Anglum cum socio et sociis, ex synonymia nominis cum Aarone sacerdote Levitico, hoc* I *Julii relatum esse, quemadmodum alibi factum, non semel in Actis nostris demonstratum est. De cetero non verebor asserere, Equilinum Præsulem, liberalem alias dierum distributorem, cum alterum Aaronem hoc die collocatum reperisset, absque longa tergiversatione, juniori quoque Anglico et sociis cultum determinasse, rotunde scribens :* triumphatorum cœlestium numero sociatos CAL. JULII. *Atque ex hoc fonte hausisse reliquos jam citatos recentiores Martyrologos, et Baronium ipsum, plusquam verosimile existimo. Verum de his dicta sufficiant.*

videtur fuisse Petrus Equilinus.

F

4 *Antiquior est horum Sanctorum certa et solida laus apud Bedam libro* I *historiæ cap.* 7, *dum ad calcem passionis sancti Albani Anglorum protomartyris adjungit :* Passi sunt ea tempestate Aaron et Julius, Legionum

De iis Beda in historia, ex quo Baronii elogium :

AUCTORE J. B. S.

A Martinus *vero noster quartus ordine Episcopus numerandus erit. Zachariæ tribuit annos regiminis duos et quadraginta ; post quam viduatam illam ecclesiam asserit, usque ad pontificatum Alexandri I, (sedit hic tempore Adriani imperatoris ab anno circiter* CXIX *ad* CXXX*) qui* S. Martinum *nostrum* natione Romanum, Christi Redemptoris, *etc. Viennam destinavit. Sedit porro Martinus annis tribus mense uno, martyrio coronatus* sub Vespasiano anno CXII. *Ita Lievræus, qui an hæc somnians scripserit nescio, dum Alexandrum I Papam æqualem facit Vespasiano, hunc vero superstitem facit an.* CXII, *quem constat ultra* XXIV *Junii anni* LXXIX *(Baronio* LXXXI*) vitam non protraxisse.*

ex cujus Viennensi Martyrologio

6 *Est inter varia nostra Martyrologia MSS. quæ solos particularium ecclesiarum Sanctos complectuntur,* Ordo et series Sanctorum sanctæ et antiquæ Viennensis Ecclesiæ, metropolis Allobrogum in Gallia, prout in Martyrologio digeruntur, *cura R. P. Petri Francisci Chiffletii extractus, quem anno* MDCLXII *Viennæ existens Papebrochius totum descripsit sub hoc titulo :* Martyrologium Viennensis Ecclesiæ, nuper reformatum, et maxime a S. Adone Archiepiscopo ejusdem ecclesiæ dispositum, labore et B studio Joannis le Lievre, Theologiæ doctoris, ejusdem ecclesiæ canonici, abbatisque S. Ferreoli instauratum. *Utriusque eadem est oratio, eadem sententia; cumque ab eodem Lievræo antiquitatum Viennensium historiæ auctore compilata sint, nihil profecto mirum, si et Martyrologium et historia, paria utrobique comminiscantur, paucissimis exceptis, quæ curiosus lector per se facile observabit. Juvat hic totum prædicti Martyrologii textum transcribere, acceptum, ni fallor, ex legenda aliqua, qualem refert codex Bodecensis, ab Henschenio in Zacharia citatus tomo* VI *Maji pag.* 652 *num.* 6. *Audiamus Lievræum die* I *Julii :*

datur elogium male dispositum.

7 Natale S. Martini Martyris, qui tertius a B. Crescente Viennensis Episcopus, Domini Salvatoris discipulus extitit, quem patientem in Cruce propriis ipsis oculis vidit, lumen solis obscuratum super terram, mortuosque suscitatos admirando, cum aliis multis exclamasse fertur : Vere filius Dei erat iste. Is itaque lapidato ab infidelibus B. Zacharia, Viennam AB ALEXANDRO PAPA I missus et consecratus, postquam illa pluribus annis pastore destituta foret, cœpit circa sepulcrum S. Zachariæ domunculam ædificare ad honorem Dei Salvatoris, B. Petri C et SS. Apostolorum ; ubi missam celebrabat, verbumque Dei prædicabat. At vero postquam Viennæ sedisset annis tribus et mense, ipse martyrio est coronatus SUB VESPASIANO Imperatore, ANNO A CHRISTO CXII, et in eadem domuncula conditus. Stat in urbe Vienna ecclesia ejus nomine a sancto Nicetio ejusdem urbis Archiepiscopo constructa et a canonicis regularibus S. Rufi diversata. Ejus dies festus Kalendis Julii agitur.

Verior S. Martini laus

8 *Hæc Lievræus, seu potius Martyrologium ab ipso instauratum dicam, an depravatum, cujus ineptiis refellendis, cum patentissimæ sint, ulteriorem operam sumere non vacat. Ad veriorem, certe præclariorem S. Martini Viennensis laudem plurimum confert probatissimum Adonis Martyrologium, prout ab ipso secundis curis auctum est, dum Viennensem cathedram occuparet, ut variis locis monui in novissima Martyrologii Usuardini recensione. Nimirum cum præfatum Martyrologium suum ex Romano parvo, ex Beda a Floro aucto, atque ex collectis Sanctorum Actis Lugduni concinnasset, quale in Usuardi manus anonymum pervenisse præf. cap.* 3 *art.* 3 *a num.* 160 *ostendimus, posteaquam ad infulas Viennenses evectus est, decessores suos Episcopos sanctos, antea prætermissos, propriis quosque locis subinde adjunxit; quæ causa fuit, cur eorum plerosque Usuardus ignoraverit, imo nonnulla Adonis exempla supersint, a quibus Episcopi illi* D *Viennenses absunt. Exemplo sint codices nostri MSS. Morinensis et Reginæ Suec. qui hoc die de S. Martino non meminerunt. At editiones integræ Mosandri et Rosweydi, nec non codices alii MSS. omnes sic diserte pronuntiant :* Viennæ, B. Martini, tertii ejusdem urbis Episcopi, ab Apostolis ad præfatam urbem missi.

apud Adonem, qui Episcopus, Martyrologium auxit.

9 *In vero Adoniano textu hæc annuntiatio ultimo loco refertur, ut facile intelligas additamentum esse, sed ab ipso Adone factum. Qui autem Adonem sub nomine Bedæ edidit, quem alii Bedam spurium seu supposititium, nos Plantinianum appellamus, eadem ipsa Adonis verba medio textui inseruit. Quid Notkerus velit* XI *Maji, non equidem satis perspicio; audi ejus textum :* Viennæ, beatorum episcoporum Martini et Materni. Quem Maternum, ob clades imminentes, solenni ante Ascensionem Domini *(triduo)* Letanias instituisse retulimus. *Vehementer fallor, nisi Mamertum voluit dicere, qui eo die colitur : sed quid ea connexio duorum Sanctorum tot seculis disjunctorum? Cur Martinus* XI *Maji refertur, quem omnes constantissime* I *Julii collocant? Ceterum S. Martini nostri antiquam venerationem abunde probant bina hæc Martyrologia classica, quibus codices Usuardinos auctiores* E *cum aliis recentioribus Martyrologiis subnectemus, quos inter Bruxellensis, editio Lubeco-Coloniensis, Grevenus et ex eo Canisius ipsa ferme Adonis verba immutata referunt ; ut et Florarium MSS. in quo adjectus annus nec legi potest nec, si posset, quidquam significaret.*

Quid Galesinius et Saussayus.

10 *Paulo uberior est phrasis Galesinii ita secundo loco scribentis :* Viennæ, S. Marini Episcopi, Apostolorum discipuli, qui beato Zachariæ Martyri in episcopatu succedens, cœlesti doctrina et præclara fidei confessione eluxit : *In notatione recte monet legendum* Martini; *sed unde* annum Christi CXIV sub Nerva Trajano *eruerit, plane ignoro. Satis verosimile est, ex Galesinio in Romanum transisse, sed compendiosa periodo :* Viennæ, S. Martini Episcopi, Apostolorum discipuli. *Nemo plura verbis dedit quam Saussayus solita sua elegantia :* Viennæ Allobrogum transitus S. Martini Apostolorum discipuli, civitatis hujus Episcopi secundi. Is quem ferunt Christum in Cruce pendentem et patientem pro salute nostra, oculis propriis conspexisse. Ex Oriente in Occidentem progressus, cum Paulo gentium doctore Romam venit, Petri jam præconio evangelico illustratam; ubi suscepta ab ipsis fidei principibus, prædicandi in Gallia auctoritate, cum Vero, sibi F dato sancti muneris subsidiario, variis in locis Viennensis et Celticæ Galliæ, salutis verbum disseminavit. Deinde Zacharia, Viennensis Ecclesiæ Pontifice, qui prima fuit in Gallia fidei victima, ob pietatis assertionem, nobili agone laureato, Viennam, ut dispersas oves solaretur, profectus, episcopatum ibidem iniit gloriosum, tamdiuque ibi hæsit, Christi gloriam gregisque salutem provehens, qua signis et apostolica conversatione, donec decurso strenue evangelicæ prædicationis officio, tandem sub Trajano principe, placido fine obdormivit; atque Christi primariis præconibus in cœlis sociatus, perfuncti sanctissime muneris percepit, sacra bene exacta militia æternum donativum. Cujus nomen in benedictione permanens, sacris ex tunc diptychis adscriptum, condignoque honoratum cultu, tanti herois memoriam perennavit gloriosam.

Qua ratione Viennenses Episcopi

11 *In hujusmodi locis communibus reliquos omnes Martyrologos longe antecellit Saussayus : sed de prisco* S. Martini *cultu, jam satis diximus; liceat postremum conjectura saltem aliqua non omnino inverisimili, ita primos Viennenses Antistites disponere, ut inepta et absurda omnia prorsus eliminentur. Dent nobis hodierni*

A dierni dubitantes, Crescentem in Gallia atque adeo Viennæ fuisse, ut illustrissimus de Marca, in celebri sua ad Henricum Valesium epistola, aliique viri doctissimi satis probabiliter evincere conantur, quidquid obluctentur alii ; non continuo sequitur, Zachariam in Viennensi cathedra ipsi immediate successisse, quemadmodum hodie de vacantibus sedibus disponitur : nemo tam scrupulose primorum Episcoporum aut exitus aut successiones uspiam discussit. Fuerit porro a Crescente, in Galatiam profecto, secundus Zacharias, extremis Trajani temporibus (quod cum Adonis Chronico nequaquam pugnat) circa annum CXV martyrio affectus, cui si cum Lievræo annos totos XLII episcopatus tribuere fas sit, ordine retrogrado ad annum Christi LXXIII, facile cum Crescentis discessu combinandum ascendemus. Jam vero S. Zachariam secutus postea Martinus noster, annis aliquot regnante Adriano sederit, pertigeritque ad tempora S. Alexandri Papæ I, sub quo aut in pace depositus, aut forte martyrio coronatus, locum cesserit Vero, qui Adriani (non Trajani ut diximus) temporibus doctrina et confessione fidei florens (sic enim Adonis Chronicon restituendum putamus) rectissime dici possit ad S. Pii I pontificatum B supervixisse, atque adeo rescriptum illud accepisse, de quo inter eruditos controvertitur.

D 12 Sic equidem existimo, scabritiem omnem, quæ in scriptis Viennensibus lectores offendit, aliquantulum lævigari et explanari posse. Si ea non placent, accuratius aliquid reperi, quod substituas. At vero eo pacto non tam commode poterit Martinus dici Apostolorum discipulus, aut Christum vidisse in Cruce pendentem etc. Apage minutias fortasse heri excogitatas. Audiant me, obsecro, Viennenses, nec patriæ fumo abrepti de istis circumstantiis litigent, sed opportuno munere contenti, quæ recentius inventa sunt, ultro deserant, idque adeo facilius, quod satis vulgata acceptione Apostolorum discipuli intelligantur, qui cum primis apostolicis viris conversati sunt. Si paradoxis nimium delectentur, doceant ipsi, a quibus Apostolis, post SS. Petri et Pauli martyrium, Martinus et Verus Viennam destinati sint : multum profecto in eorum gratiam evicisse videbor, si ipsorum Præsulum seriem ad Apostolorum tempora non adeo incongrue perduci posse ostendere. Sequentium ætatem et ordinem elucidare ac stabilire, hujus loci non est, viam sternimus, quam si Viennenses ingredi voluerint, securiori methodo suorum Pastorum catalogum digerent, quam Boscius, Lievræus et alii hactenus fecerint, vix usquam sibi cohærentes. Hac occasione S. Martini dicta sint satis. E

Auctore B. S. ordinari posse videantur.

DE SANCTIS MARTYRIBUS BRITANNIS

JULIO, AARON ET SOCIIS

J. B. S.

COMMENTARIUS HISTORICUS

De hodierno cultu et martyrii tempore.

CIRCA AN. CCCIII.

Ab Adone laudati sunt 22 Junii,

De Lichfeldiensibus martyribus agens II Januarii Bollandus, eos inter, etiam duos hos nostros complecti visus est, qui utut antiqui sint, ab ipso Venerabili Beda in Anglorum historia celebrati, in nullo tamen classico Martyrologio, seorsim a S. protomartyre Albano, multo minus hoc die recoluntur ; quodque magis mirere, nec Beda ipse in suo Martyrologio, etiam ut a Floro aut a quibuscumque aliis auctum est, Julii nostri aut Aaronis meminit. Est igitur Ado unus unicus inter antiquos, qui ipsos nomi-C naverit XXII Junii, sub finem elogii sancti Albani, hisce verbis : Quo in tempore persecutio crudelis, Oceani limbum transgressa, etiam Aaron et Julium Britanniæ, cum aliis pluribus viris ac feminis felici cruore damnavit. Atque hæc prima et sola duorum Martyrum nostrorum memoria est, eaque mere adjectitia, quæ in ullis vetustis Fastis usquam recurrat. Quid quod nec in ullis Hieronymianorum, Adonis aut Usuardi auctariis notati sint? Quæro inde hac I Julii Martyrologio Romano inserti fuerint? In Baronii notatione citantur vetera manuscripta, sed quæ aut qualia ea sint, nusquam dicitur. Ego sincere fateor, me in ingenti nostra plurium voluminum collectione nullum invenisse, in quo Julii aut Aaronis nomina appareant.

sed qui primus ipsos hoc die retulerit,

2 Inter omnes auctariorum Usuardinorum compilatores principem locum tenet is, quem Hermannum Greveñum Cartusianum appellare consuevimus, quique hoc die ita legit : Aaron et Julii Martyrum, cum aliis pluribus. Eum secutus Molanus, in prima sua editione addidit typis minoribus : Aaron et Julii Martyrum, cum aliis pluribus, quorum Beda meminit lib. I historiæ suæ. Cur in posterioribus editionibus eam annuntiationem abesse voluerit, non divino. At ex his auctariis non videtur accepisse Baronius, neque inducor, ut credam, Galesinium, ei præluxisse, cujus hoc est elogium : In Legione Augusta, sanctorum Julii et Aaron, qui rerum, quas Albanus Martyr divine fortiterque gesserat, admirabilitate obstupefacti, falsis diis repudiatis, Christianæ fidei adhæserunt, in cujus confessione, virtute admirabili constantes, Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, martyrium strenue subierunt. Hæc a Baronii phrasi, qui Bedam ferme describere maluit, nimium distant. Ab utroque differt brevius Canisii elogium, uti et longius Anglicanum in Martyrologio proprio, annis MDCVIII et MDCXL impresso, et alia, quæ iisdem vel similibus terminis concepta, frustra hic sæpius repeterentur.

videtur fuisse Petrus Equilinus.

3 Peregrinum est, quod in codice Usuardino Pulsanensi hoc die legitur : Passio sanctorum DCCC Martyrum, qui tempore Diocletiani, in Verolanio civitate passi sunt : Nam hi certe ad XXII Junii pertinent, ubi videndus commentarius ad Acta sancti Al- F bani, et nostra ad Usuardum observatio. Quisquis vero primus in Kalendas Julii duos nostros Martyres intulerit, puto Castellani observationem non multum a vero abludere, dum ait, Aaronem hunc Anglum cum socio et sociis, ex synonymia nominis cum Aarone sacerdote Levitico, hoc I Julii relatum esse, quemadmodum alibi factum, non semel in Actis nostris demonstratum est. De cetero non verebor asserere, Equilinum Præsulem, liberalem alias dierum distributorem, cum alterum Aaronem hoc die collocatum reperisset, absque longa tergiversatione, juniori quoque Anglico et sociis cultum determinasse, rotunde scribens : triumphatorum cœlestium numero sociatos CAL. JULII. Atque ex hoc fonte hausisse reliquos jam citatos recentiores Martyrologos, et Baronium ipsum, plusquam verosimile existimo. Verum de his dicta sufficiant.

De iis Beda in historia, ex quo Baronii elogium :

4 Antiquior est horum Sanctorum certa et solida laus apud Bedam libro I historiæ cap. 7, dum ad calcem passionis sancti Albani Anglorum protomartyris adjungit : Passi sunt ea tempestate Aaron et Julius, Legionum

AUCTORE J. B. S

A Legionum urbis cives, aliique utriusque sexus diversis in locis perplures; qui diversis cruciatibus torti, et inaudita membrorum discerptione lacerati, animas ad supernæ civitatis gaudia, perfecto agone, miserunt. *Hæc tota et vera, quæ quidem a Gildæ sapientis tempore ad nos pervenerit, Julii et Aaronis historica laudatio, ex qua mox patebit, contractum esse Romani moderni encomium, quod supra dicebam a Baronio, Petrum Equilinum secuto, phrasi Galesianæ antepositum, his verbis :* In Britannia, sanctorum Martyrum Julii et Aaron, qui post sanctum Albanum, in persecutione Diocletiani passi sunt : quo tempore ibidem quamplurimi diversis cruciatibus torti, et sævissime lacerati, ad supernæ civitatis gaudia, consummato agone, pervenerunt. *Videtur Baronius a palæstra nominanda quasi consulto abstinuisse, quamvis eam Beda expresserit. Martyrologium Anglicum editionis* MDCVIII *vocat* Carleon *ad Oscam fluvium, in Cambriæ provincia, vulgo* Soutwales : *posterior anni* MDCXL, Caerline *vel* Caer legion; *quæ satis est verbo notasse. Plura vide apud Campdenum pag.* 489 *circa finem.*

aliud in dicto Equilini catalogo;

5 *Legenda Capgravii solam de nostris Martyribus Bedæ epitomen transumpsit fol.* 8 *verso, col.* 2; *alii* B *rem paraphrastice reddiderunt, veluti laudatus Equilinus lib.* 6 *cap.* 35 : Aaron et Julius urbis Legionum, quæ est civitas in Britannia, cives, et alii plures Martyres utriusque sexus, in eadem civitate passi sunt sub persecutione Diocletiani et Maximiani; qui propter multa et insignia miracula, quæ in passione beati Albani Martyris ostensa sunt, ut supra in ejus passione actum est XI Kal. Julii, conversi sunt ad Christum, et pro ejusdem fidei ac confessionis gloria, et ipsi ab infidelibus martyrium passi, triumphatorum cœlestium numero sociati Cal. Julii. *Simile ferme corollarium ex Floribus historiarum refert Usserius pag.* 167, *sed multis id genus laciniis describendis hic non immorabor diutius, omnia complecti videtur Alfordus noster in Annalibus ad annum* CCLXXXVII *a num.* 28, *ubi præmisso Albani sociique Heraclii militis martyrio, post longamde Amphibalo ejusque anonymis comitibus institutam quæstionem, tandem de nostris ita prosequitur :*

sed melius adducitur Alfordus,

6 Illa vero Britanniæ pars unde Amphibalus oriundus, servavit paulo melius concivium suorum Martyrum memoriam ; nam ibi Julius et Aaron, ut hac Diocletiani et Maximiani persecutione, passi memorantur. Olim illi, cum domi litteris et rerum C divinarum meditationi vacavissent; ipsum Christianæ religionis fontem Romam (quod sæpe antea a Britannis factum) petiverunt. Testatur hoc Balæus, cognomento Apostata, Romani nominis et Ecclesiæ hostis, qui ita de illis scripsit : [Julius et Aaron famigeratæ Legionum urbis (ita Isca Silurum appellatur, ubi Legio secunda) cives præclari, et Amphibali Martyris in Christo discipuli, pietatis ornamenta plane illustria in Britannia fuerunt ; non solum in sua patria litteris obnixe invigilabant, sed et exteras nationes, pro bonis artibus addiscendis petebant. Romæque potissimum studuisse leguntur. Inde insigniter eruditos fuisse illos, Britannica passim narrat historia.] Ita ille. Jam vero si eorum fidem excutias; cum Romæ potissimum studuerint, et Martyris Amphibali discipuli fuerint ; crucem enimvero, Sanctos, Sanctorumque reliquias, et principem urbem in omni religionis ritu illos coluisse, atque ita non minus Romanæ fidei quam Britanniæ nostræ illustria fuisse ornamenta, certum est.

alios refutans

7 *Sic recte Alfordus, argumento, ut aiunt, ad hominem, Balæum apostatam suomet gladio jugulat; mallem ego, ipsam ejus narrationem accuratius discussisset, aut saltem docuisset, quæ sit illa* Britannica historia, *ex qua Balæus periocham suam adornavit. Sane Gilda et Beda antiquiorem non somniaverit; atqui ipsi de tota ea peregrinatione ad exteras nationes, ipsamque urbem Romanam, deque Amphibali discipulatu, nec verbo meminerunt, quanam igitur auctoritate niti potest speciosa Apostatæ commentatio? Subjungit Alfordus,* laudari etiam hosce Martyres a Joanne Fox, *sed qui in eo fallatur,* quod vocet eos cives Verolamienses, quos Gildas et Beda Legionum urbis cives appellant. *Sic alii scriptores Angli alia comminiscuntur, quos cum Balæo et Foxio ad Bedæ textum remittemus, qui in citatis Annalibus sequitur, a nobis supra relatus. Hic solus est, qui verus et genuinus dici possit, cui adde verba Gildæ, quod* summa magnanimitate in acie Christi perstiterint. *Hinc vero statue, sub numeri* 28 *finem rectissime observasse laudatum Alfordum, nihil* aliud exstare de genere mortis aut gestis eorumdem.

et rem explicans.

8 Ceterum (*sic pergit Alfordus*) antiqui Britanni, non minus hos duos, quam Albanum et Amphibalum erectis aris templisque coluerunt. Et imprimis Legionum urbs, ubi nati et defuncti vita sunt, eorum E sacra corpora, structa desuper ecclesia, honoravit, ut testis est Giraldus Cambrensis in itinerario, ubi de Legionum urbe agens ; [Jacent hic, inquit, duo nobiles, et post Albanum et Amphibalum præcipui Britanniæ majoris protomartyres, et ibidem martyrio coronati : Julius scilicet et Aaron, quorum uterque ecclesiam in urbe insignem habebat, suo nomine decoratam. Tres enim egregiæ in hac urbe Legionum antiquis temporibus fuerunt ecclesiæ. Una Julii Martyris, virgineo Deo dicata, regularium choro venustata. Altera vero beati Aaron socii, ejusdem nomine fundata, et canonicorum ordine præclare nobilitata. Tertia vero metropolitana sede Cambriæ totius insignita.] *Hæc apud Alfordum Giraldus, in quo ex Galfrido Monemuthensi paucula carpit Usserius pag.* 168, *verum, cum ad Sanctos nostros eorumve cultum non spectent, neque ad nos pertinet ea examinare. Verba ex Giraldo Cambrensi accepta, aliter a Camdeno pag.* 490 *referuntur, eadem tamen sententia, quousque ad Sanctos nostros spectat. Fontem consulat, qui alia quærit.*

Quæritur quo anno passi sint.

9 *Opportunius hic quæreretur, quo anno martyrium passi sint gloriosi nostri pugiles, siquidem aliquid affulgeret, quod id certo et indubitate determinari posset. Ad annum* CCCIV *sub initium magnæ persecutionis Diocletianeæ, Lichfeldienses suos* II *Januarii revocavit* F *Bollandus, Henschenius autem Albani sociorumque passionem signavit anno* CCCIII. *Repugnat Alfordus, cum receptiori a tanto tempore Anglorum traditione pro anno* CCLXXXVII *decertans. At enim Majorum nostrorum opinionem præferendam censemus; cum enim Beda illam persecutionem clarissime denotet,* quæ omnibus fere anteactis diuturnior atque immanior fuit, *utpote quæ* per decem annos *(ut ibi ex Orosio Beda describit)* incendiis ecclesiarum, proscriptionibus innocentum, cædibus Martyrum incessabiliter acta est, *dubitandum non est, quin ad ultimam respiciat, anno* CCCIII, *mense Februario Nicomediæ inchoatam; hæc autem cum in Britannia brevi sopita fuerit, Albani, Amphibali ac proinde Julii, Aaron sociorumque martyrium anno illi* CCCIII *verosimillime adscripsit Henschenius, estque etiam Baronii sententia, ab Usserio contra populares asserta pag.* 147. *Tillemontius rem dubiam facit tomo* 4, *pag.* 738, *sed de his pluribus disputare supervacaneum est.*

DE SANCTIS
CASTO ET SECUNDINO
EPISCOPIS ET MARTYRIBUS
SINUESSÆ ET CAJETÆ IN CAMPANIA
COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. B S.

§ I. De Synonymia Sanctorum Casti, Secundini et Cassii in Campania et Apulia.

I JULII.

Henschenii dubitatio de Synonymis Sanctis

Godefridus Henschenius ad XXII Maji agens de* Casto et Cassio Episcopis Martyribus in Campania, *nonnulla refert ex Michaelis Monachi Sanctuario Capuano, quæ abunde probent, duos illos Sanctos magis ad urbem Soranam, quam ad Capuanam pertinere. Lectiones autem* ex Breviariis Capuanis antiquis *de sanctis Casto et Cassio, ibi producere noluit Henschenius,* quia manifestum est, *inquit,* eas esse verbotenus contractas B ex prolixioribus Actis, nobis Cajeta transmissis, Sanctorum Casti et Secundini, Sinuessæ passorum, proferendis ad primum Julii, quo coluntur. *Hoc a nobis infra examinandum erit. Pergit Henschenius:* Hos igitur relinquentes Cajetanis, damus Soranis eos, qui nunc (XXII *Maji*) coluntur, ut diversos, quamvis non sine scrupulo non quidem quoad Sanctos SECUNDINUM ET CASSIUM, quos satis sua distinguunt nomina, sed quoad CASTUM, metuentes ne sit unus idemque, et divisis in plures urbes reliquiis, in uno loco junctus sit Cassio, in altero additus S. Secundino, communi utrobique festo cum hoc et cum illo colatur. *Sic tum prudentissime censuit Henschenius, mentem apertius expressurus, si ad* I *Julii pervenisset, collatisque Actis deprehendisset, quæ hic paulo fusius ex professo nunc expendenda sunt.*

magis exponitur.

2 *Ut Majorum vestigiis insistens, rem omnem fundamentis excutiam, primum propono obscura fontium capita, ex quibus multa confusionum seges promanavit. Disquisitionis principium sit, quot* Casti, *quot* Secundini, *quot* Cassii *in Campania felici locisque finitimis colantur, ut Capuani, Sorani, Beneventani,* C *Cajetani, Trojani, aliique, quorum interest, sereno et pacato animo secum ipsi dispiciant, singuline synonymum Sanctum, ut proprium, corpusque ejus integrum habeant. atque adeo, pro variarum urbium cultu, Sancti ipsi diversi statuendi sint; an potius pacifice inter se transigere velint, ut unius ejusdemque Sancti notabilem partem possideant, sicque tam varie distracti in illis partibus* Casti, Secundini et Cassii *fortasse ad tres dumtaxat reducantur, saltem ex iis unicus* Secundinus *ut summum geminetur. Nolim ego inter ipsos arbitrum agere, sed cum eruendæ veritatis, ad Dei Sanctorumque gloriam partes susceperim, monumenta eorum examinando, sic litis totius momenta librabo, ut eam ipsi, aut qui inter ipsos intelligentiores sunt, harumque rerum periti, haud difficulter queant dirimere.*

Inter varios Castos Martl. Hieron.

3 *A* Casto *sumamus exordium, cujus nominis multiplicandi, si uspiam ratio afferri possit, ea certe ex Hieronymiani Martyrologii apographis accersenda esset, ex quorum densissima Martyrum silva, plures synonymi Casti Campaniæ vindicari possent, si ulli ad Campaniam pertinere reperirentur. Invenio illic post accuratum examen, sub* Casti *nomine diversos Martyres ferme viginti, variis diebus relatos, sic tamen, ut ex iis omnibus nec unus unicus sit, quem in Campania passum ausim asserere. Occurrunt* XXII *Maji* Castus et *Æmilius, qui in aliis item Martyrologiis, ut in Usuardo nostro videre est, tamquam a Cypriano laudati memorantur. Eadem ipsa nomina cum Marcello et Saturnino Capuæ adscribuntur* VI *Octobris, quo die probabilissime opinatur Baronius, eos Sanctos non Capuæ passos, sed ex Africa sub Wandalis eorum corpora eo translata, ut etiam in observationibus Usuardinis cursim insinuavi, nisi magis placeat conjectura Florentinii, ex vetustissimo Epternacensi, Castum et* E *Æmilium in Apulia recensente, qui forte eo pacto, tamquam ab Africanis diversi, regno Neapolitano asseri possent.*

4 *At enim, sive* in Africa, *sive* in Apulia, *sive* in Capua *passus dicatur sanctus* Castus, *qui regni Neapolitani proprius sit; id prorsus indubitatum est, eum unum, solum et unicum esse, cujus memoria in ullis antiquis ecclesiasticis Tabulis consignata sit. Atque hinc egregie confirmatur Henschenii opinatio,* metuentis ne sit unus idemque, et divisis in plures urbes reliquiis, in uno loco junctus sit Cassio, in altero additus S. Secundino. *Etenim recentioris ævi esse conjunctiones illas, nunc Casti cum Cassio, nunc Casti cum Secundino, luce meridiana clarius ostendunt, quæ diligentissime evolvi Martyrologia antiqua omnia, quæ excussi eorum auctaria, quæ consului recentiora quantumvis aucta et Sanctis referta; in quibus nusquam occurrit vestigium hujusmodi sociationis, sive Casti et Cassii, sive Casti et Secundini, nec sub Martyrum, nec sub Episcoporum, nec sub Confessorum titulis. Sola Kalendaria Capuana, nescio cujus ætatis, auctoritatis aut fidei, retulit Michael Monachus, in quorum tertio legitur* XXII *Maji :* Castii et Cassi; *in quarto et quinto :* Casti et Cassii : *quidquid autem operosissime* F *quæsiverim, nullum Martyrologium reperi, Romano moderno antiquius, in quo* Castus et Secundinus *simul combinentur, non solum non* I *Julii, sed nec ullo totius anni die. Hæc de Casto.*

unicus in regno Neapolitano.

5 *Porro nomen* Secundini *(ut taceam* Secundos *et* Secundianos) *frequens etiam est in vetustis classicisque Martyrologiis, imo in Hieronymianis* Secundini *Martyres in Africa passi memorantur* XIX *et* XXI *Februarii ac* XVI *Novembris : aliis locis* XXX *Aprilis,* V *Julii,* VIII *Augusti et* XIII *Septembris : inter quos solus ultimus cum Felicissimo* in Apulia *ponitur, quique proinde solus ut popularis Martyr, regno Neapolitano tribui queat :, salvo semper effugio de* Secundinorum *corporibus ex Africa eo quoque delatis, quæ multiplicandis* Secundinis *occasionem præbuerint; præterquam quod e sancti Prisci sociis, cum eo ex Africa pulsis, Secundinus aliquis fuisse dicatur apud Monachum pag.* 68, *de quo pagina sequenti ita scribitur :* Secundinus habet etiam hodie plures ecclesias parochiales : unam in pago ejusdem nominis; alteram in pago Bellonæ; tertiam in Sabiniano; et olim aliam in territorio Castelli ad mare. *In Commentario prævio de sancto Castrense ad* XI *Febr. pag.* 523, *dubitatur, an Prisci socii Episcopi fuerint; et pag.* 529, *videtur*

Quid de Secundinis.

A *videtur Secundinus Prisci et Castrensis socius, Trojæ ut Episcopus præfuisse, non Martyr sed Confessor.*

AUCTORE J. B. S.

sentiendum sit,

6 *Si itaque Secundinus prior cum Felicissimo compositus, Martyr dicendus sit, habeo Secundinos saltem binos, quos nemo Campaniæ vel Apuliæ merito recusare queat, Martyrem unum, alterum Episcopum Confessorem. Quæro, an ab iis diversi sint, quos refert Monachi Kalendarium quartum, sic legens* XXI *Maji:* S. Secundini Martyris *l.* 3; *item* XXVIII *Maji:* S. Secundini Episcopi *l.* 3. *Quæro præterea, quos Secundinos nobis proferat Usuardus Vaticanus sub num.* 5949, *qui fuit ecclesiæ Beneventanæ; sic scribens primo loco* VI *Maji:* Natalis S. Secundini Episcopi et Confessoris, in S. Sophia. Eodem die, S. Secundini Martyris. *Fallor, ni hic mecum sentiant regni Neapolitani indigenæ, saltem eruditi, eosdem prorsus esse qui in istis duobus codicibus, Kalendario Michaelis et Usuardo Vaticano, quamquam diversis diebus, ob varias causas, recensentur; idque adeo tanto pronius, quod in Monacho locus non apponatur, ubi aut cultum peculiarem habeant, aut corpora serventur. Jam vero et in aliam partem facile consensuros opinor, nempe Secundinos numero præcedenti relatos, cum Beneventanis confundendos esse. De Secundino nostro hodierno, cum* B *Casto copulato, id solum restat, Cajetanos, Beneventanos, Trojanos Capuanosque amice rogem, patiantur me hic cum Henschenio ad divisionem reliquiarum recurrere, quæ causa fuerit, Sanctum unum aut duos, in plures alios synonymos partiendi.*

quid de Cassio.

7 *De* Cassio *non est quod hic operosius disputem, nisi ut totam hanc de trium Sanctorum multiplicatione aut confusione controversiam una opera elucidem. Est in Hieronymianis* Cassii *nomen, sex ferme locis, sed ubique, quemadmodum supramemorati* Castus *et* Secundinus, *ita aliorum Martyrum turmis, loci plerumque satis incerti, immixtum, ut saltem in Campaniam vel Apuliam pertrahi omnino nequeat. Usuardus inter Damascenos* Cassium *aliquem habet* XX *Julii, eumque ex Hieronymianis per Adonem acceptum. Alium recitat cum Florentio* X *Octobris; sed hic æque quidquam cum Campania aut Apulia commune habet. In auctariis solus denuo Vaticanus sub num.* 5949, *de aliquo Cassio in Campania sic loquitur* XXII *Octobris:* Beneventi, natale S. Cassii Episcopi, in sancta Sophia. *Qui ab Henschenio alicubi refertur* Cassius, *ex Martyrologio Cassinensi* XXI *Junii, non est Cassius sed* Castus, *cum aliis Martyribus conjunctus. Habes igitur Cassium unicum ex mero Beneventano auctario, de quo, vel solo,* C *vel cum Casto conjuncto, vel de parte, vel de toto, velim inter se conveniant citati supra Capuani, Sorani, Beneventani aut alii, apud quos singularem venerationem obtinuit. Jam eo progredimur, quo nos vocant* Castus *et* Secundinus, *in titulo propositi.*

§ II. De Casti et Cassii; item Casti et Secundini exornatis Actis, male confusis.

Sanctos nostros primus Baronius

J*am dicere cœpi par illud Sanctorum* Casti *et* Secundini, *quantavis diligentia, quantovis studio adhibito, nusquam ita combinatum inveniri a me potuisse in ullo Martyrologio, præterquam in solo Romano moderno, a Baronio præcipue recognito, ex quo in Ferrarii Catalogum Sanctorum Italiæ adoptati sunt. Plane suspicor, nonneminem Cajeta oriundum, tumque alicujus forte in Curia Romana auctoritatis, monumenta ecclesiæ suæ, quæ infra dabimus, et forte alia momenti non majoris, Baronio exhibuisse, unde incognitis antea Sanctis locus in Martyrologio datus sit. Quid igitur magis obvium erat, quam ex ipsius notatione lucem quærere, quæ confusionis inter Castum et Cassium, Castum et Secundinum tenebras dispelleret. Verum ecce novas nebulas, spinas et scopulos offendo, quæ me vel invitum cum illustri Annalium ecclesiasticorum parente committant. Cogor quæ vera sunt dicere, sed dicam, quam potero modestissime, videri mihi, ipsam ejus notationem manifeste probare, virum eminentissimum, non satis distincte perspexisse, quos demum Sanctos primus ipse et absque exemplo, Martyrologio Romano superadderet.*

D

Martyrologio inseruit,

9 *Liceat mihi Baronianæ notationis verba hic describere, et cum erudito lectore ad sinceram veritatis lancem appendere. Sic de Casto et Secundino observat:* Petrus Diaconus biblioth. monasterii Cassinensis in lib. de vir. illust. cap. 29 hæc ait: Benedictus, qui et Guaipherus, sanctitate et religione conspicuus, suavis eloquio, ingenio magnus, et sermone facundus, scripsit ad Trojanum Episcopum, vitam sancti Secundini, et cantum ejus, et sermonem et hymnos de eodem. *Citationem admitto, sed quam accuratiorem legi malim ex Leone Ostiensi in Actis nostris Tomo 2 Februarii pag. 529. Utcumque sit, non vitam Secundini scripsit Guaiferius, sed historiam inventionis, ut citato Actorum loco videre est. At quidquid scripsisse dicatur, prorsus non video, quorsum ista hoc loco a Baronio adducantur; neque enim de Casto et Secundino Sinuessanis vel Cajetanis Martyribus egit Guaiferius, sed de Secundino Episcopo Trojano, eoque Confessore, quem ex mente Cajetanorum a suo illo Secundino, Casti socio oportet esse diversissimum. Ausimne divinare, suboluisse Baronio identitatem aliquam utriusque Secundini, quam expressius declarare subterfugerit?* E

in notationibus

10 *Pergit Baronius:* Rursum etiam *(Petrus Diaconus)* cap. 32, hæc ait: Gregorius Tarracinensis Episcopus, parvulus et ipse in Cassino oblatus, memoria tenax, ingenio vivax, tantæ fuit gravitatis, suavitatis et eloquentiæ, ut a nonnullis columna diceretur Ecclesiæ: scripsit passionem Sanctorum Casti et Cassii *etc. Nempe Sanctorum, qui qualescumque fuerint, octingentis minimum annis ipsum præcesserant. Acta illa sunt, nisi vehementissime fallor, quæ a Majoribus nostris* XXII *Maji rejecta, tamquam ex passione sanctorum Casti et Secundini verbotenus desumpta, quæque Gregorio magnam laudem non peperere, nisi inde excusetur, quod potius laudationem encomiasticam ex locis Martyrum communibus et pervulgatis contextam, quam Acta aliqua ad veritatem exacta prædicare voluerit. Sed quid hæc iterum a Baronio recitantur? Quid* Casto *et* Cassio *qui Capuæ, Soræ et alibi coluntur, cum* Casto *et* Secundino, *quos ipse in Martyrologio Sinuessæ adscribit? Dices, Castos in unum conflasse Baronium; id quidem satis verosimile est, sed* F *cur non apertius pronunciatum? Certe aut nihil dicit ejus notatio, aut hoc dicit, et ut adæquata sit, debet Secundinus pro Cassio ab ipso fuisse suppositus.*

non satis accuratus.

11 *Ad Castum et Secundinum propius spectat quod in citata notatione sequitur:* Habemus, *inquit Baronius,* Acta eorumdem Martyrum, incerto auctore, quæ recepimus ab ecclesia Cajetana. Est illorum exordium: Postquam beatissimi *etc. Imo incipiunt:* Igitur postquam beatissimi *etc. Et in his quidem nomina Casti et Secundini reperiuntur. Subdit:* Et sermonem de iisdem, cujus est exordium: Hodierna die solennitatem *etc. Nova et apertissima confusio. Habemus et nos manuscriptum utrumque, primum ab ecclesia Cajetana; secundum Capua per P. Antonium Beatillum accepta, quod postremum etiam apud Monachum exstat, in Capuano Sanctuario a pag. 504: utrumque infra dabimus. Ad postremum quod attinet, requirat hic rursus aliquis Baronii diligentiam, quod sermonem de Casto et Cassio, in horum laudem a Gregorio Tarracinensi compositum, Casto et Secundino, aut inadvertenter, aut studiose tribuendum censuerit: nisi fortasse, ut suspicionem meam denuo aperiam, sub obscurioribus involucris, id insinuare voluerit, quod apertius explicare temporum ratio, aut nescio quæ alia causa non patiebatur.*

A *Unde acta coaluerint.* 12 *Fatendum certe omnino est, idque pridem vidit Henschenius, totum illum qualemcumque sermonem,* ex antiquis Breviarii Capuani lectionibus, *in festivitate Casti et Cassii alicubi a Gregorio pro concione dictum, Actis Cajetanis Casti et Secundini plane consonum esse, solaque brevitate ab iis distinctum, et ea propter a laudato Henschenio ad hunc diem rejectum. Recte quidem, cum utriusque orationis eadem sit sententia; verumtamen in eo Henschenium falli existimo, quod* antiquas Breviarii Capuani lectiones *ex prolixioribus Actis Cajetanis excerptas putaverit, ut passim usuvenit, dum longiores historiæ cum brevioribus comparantur. Hic ego oppositum deprehendi, nam Actorum Casti et Secundini compilator, Gregorii Tarracinensis sermonem de Casto et Cassio præ oculis habens, nihil aliud operæ contulit, quam ut eumdem longioribus dialogis, miraculorum narrationibus, tormentis prodigiisque, pro ævi sui ingenio licentiaque exornatis, mere amplificaret, ut brevi pluribus edocebimus.*

a Ferrario contracta, 13 *Aliam præfatorum Casti et Secundini Actorum, sed genuinam epitomen ex Cajetanis monumentis, proprio marte contraxit Ferrarius, inseruitque ad hunc* I *diem Julii Catalogo Sanctorum Italiæ;* ex quibus, *inquit,* plura, ut minus verisimilia, resecata sunt. B *Debuit sane adhuc multo plura resecare, ut encomium suum ad aliquem verisimilitudinem reduceret. Ad hæc, historiam satis implexam, magis involvit Ferrarius, dum* VII *Novembris agens de* Casto Episcopo et Martyre Beneventi, Castum et Cassium *Episcopos Africanos facit,* quorum reliquiæ, *sub Wandalis,* in Campaniam delatæ, et in diversis urbibus conditæ *fuerint.* Casti *et* Cassii *reliquias Capuæ collocat, multis miraculis coruscantes. Tum :* Exstant etiam Casti reliquiæ aliquot Beneventi, ob quas ibi hac die, VII *Novembris,* is colitur; cum Capuæ et alibi XI Kal. Junii Castus et Cassius celebrentur. *Hæc Ferrarius* ex Brev. Capuan. Annot. Baron. ad diem I Julii, et Tab. eccl. Benevent. *Quasi ignoraverit,* Castum *et* Cassium *ita Soræ honorari, ut existiment Sorani, utriusque corpus apud se quiescere. Utut se torqueat Ferrarius ad hæc componenda, nec Soranis, nec Beneventanis, nec Cajetanis, nec aliis satisfacit.*

qui res obscuras 14 *Sic porro observat :* Horum Martyrum (*Casti et Cassii*) Acta in eccl. Cajetana asservari a Gregorio Episcopo Tarracinensi, cum esset monachus Cassinen. etiam scripta fuisse, testatur Baron. loco citato. Ex quo apparet, Castum hunc, eumdem esse cum Casto, qui cum Secundino Sinuessæ Kal. Julii C in Martyrologio Romano passus memoratur, cum tamen ex Actis valde diversus sit. *Nescio an hic obscuritatem studio sectetur Ferrarius, ut ferme supra de Baronio suspicabar. Perpetua æquivocatione implicamur; si rem examinasset, diceret rotunde, Acta quæ sub Gregorii Tarracinensis nomine circumferuntur, sermonem esse, qui quarto loco citatur a Baronio, eumque de* Casto *et* Cassio, *compendio memorare, quod in Actis Cajetanis de* Casto *et* Secundino *verbosius deducitur. Ut hoc denuo et semel et satis inculcem; sermo iste a Gregorio Tarracinensi, qui floruit seculo* XII, *in honorem* Casti *et* Cassii *alicubi dictus fuerit, alius vero, non minus liberalis amplificator, fusius deduxerit, quæ* Casto *et* Secundino *Sinuessanis, tamquam diversis Episcopis martyribus applicaret.*

pluribus involvit. 15 *Ferrarium implexa proloqui, patet ex ejus indice, in quo ita habet :* Castus et Cassius Ep. Mart. Capuæ XXII Maii. Suessæ. Alibi I Julii. Corpus Cajetæ. *Deinde :* Castus et Secundinus mart. Sinuessæ, seu Suessæ nunc Cajetæ I Julii. Corpus in ecclesia Cathedrali. *Ergo uterque* Castus *Cajetæ, ergo unicus* Castus, *cujus corpus, jam non Soræ aut Capuæ, sed Cajetæ dumtaxat depositum sit. Non quæro ubi sit corpus* Cassii, *qni huc non spectat, nec in præfato indice proprium locum habet. Si rem explanare voluisset Ferrarius, quemadmodum* Castos *satis recte in unum* D *confundit, sic et* Secundinum *aliquem quærere debuerat, quem cum Cajetano identificaret. Eum opportune suggessisset Michael Monachus, supra a nobis laudatus, nempe Secundinum illum Africanum, Prisci Capuani socium, quem Trojanum Episcopum fuisse, et Beneventi atque alibi coli, sine scrupulo dicere poterat. Quin imo aptior erat* Secundinus *alter, quem supra ut Martyrem, forte Felicissimi socium, etiam Beneventi coli ostendimus ex Usuardo Vaticano, qui fuit ecclesiæ Beneventanæ. Præter hos duos* Secundinos, *quos diversos dicere possis, alium ego non novi, quem Sinuessanis aut Cajetanis ut proprium adscribam, nec eum Baronius aut Ferrarius hactenus commonstrarunt.* AUCTORE J. B. S.

16 *Ad Acta provocas; ultro et lubens sequor. At illa* Castum *et* Secundinum *celebrant, ut gloriosissimos Episcopos, thaumaturgos, omnia fere tormentorum genera prodigiose superantes, gladio demum in Aquaviviensi, vel, si ita vis, in Sinuessana urbe coronatos et quidem* prima die mensis Julii *etc. Lego hæc omnia, miror et obstupesco; sed verisimilitudinem quæro, quam in iis non reperit Ferrarius : quæro, qui Acta* Casti *et* Cassii *ab Actis* Casti *et* Secundini *satis distinguat : quæro auctoritatem, quæ saltem alterutram passionem credibilem faciat, quamque frustra a Gregorio Tarracinensi repetas, seculi* XII *scriptore. Atque ut demus,* Secundinum *aliquem, aut ex toto, aut ex parte Cajetæ quiescere; ipsorum erit evincere, diversum a Secundinis ceteris eum esse. Ignoscant Cajetani veritatem prodere nolenti; si Sorani, Capuani, Beneventani, aut alii ex Actis* Casti *et* Secundini *extrahant, quod suum vel Gregorianum est de* Casto *et* Cassio; *supererit informis et male contexta dialogorum mirandorumque farrago, quam de quibuscumque ignotis Martyribus, æque ac de* Casto *et* Secundino, *eodem prorsus pacto valeas prædicare. Ex talibus autem documentis diversitatem aut Castorum aut Secundinorum erui posse, quis facile persuaserit? Falli cupio; si Cajetani melius me edocuerint, promptissime amplectar, quidquid cum aliqua verisimilitudine suppeditare dignati fuerint. En modo explicatiorem utriusque passionis analysim.* *Tota res exornata est* E

17 Casti *et* Cassii *Africanorum Martyrum corpora, probabilissime ex Africa in Campaniam delata, cum Ferrario existimo; quorum reliquiæ cum in varias ecclesias distributæ essent, rogaverit earum aliqua Gregorium Tarracinensem, ut in eorum laudem encomium aliquod concinnaret, quale infra subjiciam, terminis generalibus ita digestum, ut suppositis aliis nominibus, peræque quadret quibusvis Episcopis Martyribus. Placuit, haud dubie, Sinuessanis et Cajetanis tam opportuna substructio, ut* Casto *suo et* Secundino *oratorie amplificata et interpolata adaptaretur, quod nimis quam sæpe accidisse norunt deplorantque, qui in Actis nostris vel mediocriter versati sunt. Recens exemplum, quo istiusmodi ingeniosam decorationem contexere rogati sumus, afferrem in medium, nisi honori parcerem viri cetera insignis, cui mirum est, talem, hoc præsertim tempore, cogitationem in mentem venire potuisse. Ego panegyrim voco, totum Gregorii opusculum, vel, si mavis, sermonem oratorium, ex notis Martyrum passionibus coagmentatum, sex fortasse aut amplius seculis post reliquiarum in Campaniam adventum, vel, si in Campania passos cupis, certe annis plusquam octingentis a Martyrum ipsorum glorioso certamine; sermonem, inquam, omni prorsus nota historica destitutum, quo eodem vitio plane laborat, amplior illa et interpolationibus diffusior de* Casti *et* Secundini *passione enarratio.* *et ex aliis Actis accepta,* F

18 Notas historicas *nomino, quæ de martyrii tempore, loco, aliisque circumstantiis distincte edoceant; ut sunt Cæsarum, Consulum aut præfectorum Christianos vexantium nomina; aut saltem indicata persecutio, vel qualiscumque epocha; item Sanctorum patria, natalis, incolatus, urbs episcopalis, signaque id genus alia, quæ veritatis* *carens omni nota historica*

AUCTORE J. B. S.

A *veritatis inquirendæ materiam ex re nata subministrent, quorum certi nihil in toto encomiastico præconio, nec in ejus ampliori deductione reperias. Audi porro Gregoriani sermonis principium* ex antiquis lectionibus Breviarii Capuani, *cum MS. nostro collatis.* Hodierna die solennitatem beatorum Martyrum, fratres carissimi, Casti et Cassii celebrantes, debemus potius imitari, quos colimus. Hi sunt namque viri triumphatores, qui terrena cordis desideria respuentes, ad æterna præmia pervenire meruere gaudentes. Sufficiant ergo nobis ad profectum nostræ salutis, exempla SS. Casti et Cassii, qui propter adipiscendum cœleste regnum, omnibus se dominicis mandatis sponte reddiderunt, et ita cunctis se legibus devinxerunt Redemptoris, ut propter almificam vitam, quam ante vixerant, meruerint ad martyrii gloriam pervenire.

Gregorii Tarracinensis sermo de Casto et Cassio

19 Non enim tantum in illo tempore perfecerunt præceptum dominicum, quo pertulerunt confessionis supplicium, sed optimum illis visum est, secundum Christi Evangelium vivere, ut Christi passionibus potirentur. Valde quippe est congruum, ut initia bona fuissent, quorum finis est optimus insecutus. B Castus namque a castitate nomen accepit, vere etiam castus, quia castitatem dilexit et pudicitiam amavit. Cassius vero qui odoriferum continet nomen, bene conjunctus est castitati. Cassia enim nomen est odoriferum, et sicut cassiæ radix proficua est medicaminibus corporum, ex qua Cassius est vocatus : ita odoriferum nomen, cum castitate conjunctum, proficiant languoribus animarum. *Ex hoc solo principio, de reliqua declamatione conjecturam faciet, qui germana et authentica Sanctorum Martyrum Acta primis, ut aiunt, labris degustavit. Castus a castitate, Cassius a cassia deductus, fallor ni ævum suum sapiant. Si* Casti *et* Cassii *Actorum ad* Castum *et* Secundinum *translator, tam belle in* Secundini *nomine ludere potuisset, forte et suos talibus flosculis exornasset.*

hic expenditur

20 *Post tam elegans exordium, sic de Sanctis suis loqui pergit orator Gregorius :* Igitur postquam beatissimi Martyres Castus et Cassius ad honorem episcopatus sunt nobiliter sublimati, totis viribus in Dei opere perseverantes, sicut luminaria in cœlo, ita fulgebant in mundo, ut etiam dæmonibus imperarent, et omnes ægritudines curarent, et salutem animabus corporibusque præberent. *Et hæc quidem satis justa oratio est, exordium cum reliquo contextu nitide connectens, quod certe Actorum* Casti *et* C Secundini *interpolator longe melius servasset, non tam clare plagium revelaturus, quam dum abrupte et inepte, contra rectæ constructionis modum ita incipit :* Igitur postquam beatissimi Martyres Castus et Secundinus ad honorem episcopatus *etc. Quæ sane inconcinna scribendi ratio est, nullo prægresso, ad quod particula* igitur *referri ullatenus possit. A particula illa* igitur, *usque ad* præberent, *verbotenus conveniunt Acta utraque, sed Cajetanus amplificator, quæ generatim in elogio dicuntur, quod* dæmonibus imperarent, ægritudines curarent, *etc., composito exemplo confirmare aggreditur, aliaque ad eamdem normam extendit, ut lector ipse ex amborum scriptorum ad invicem comparatione et annotationibus nostris evidenter perspiciet. Sic prosequuntur* lectiones Capuanæ.

et cum Actis nostris confertur,

21 Videntes autem pontifices templorum vel idolorum, quod multi populi crederent per eos in Dominum, fecerunt suggestionem Imperatori de Sanctis viris Casto et Cassio, continentem hæc verba : Piissime Imperatori, pontifices idolorum salutem, Si citius verba vel vestra potestas non subvenit civitatibus Campaniæ, omnes dii nostri ad nihilum redacti sunt a doctrina impostorum Casti et Cassii, qui sub nomine religionis deos nostros derident, et nescimus quam sectam volunt introducere de nomine Jesu, quem Judæi crucifixerunt. Tunc Imperator hæc audiens, exurgens de tribunali subsellio, D misit quemdam crudelissimum præsidem Campaniæ civitatibus, qui veniens in Aquæviventem civitatem cœpit quærere beatissimos Dei famulos Castum et Cassium. *Hæc omnia nec temporibus, nec rebus, nec personis recte divisa sunt. Epistola familiaris pontificum idolorum ad Imperatorem innominatum, qui Christianos necdum noverit : hic vero ad tanti momenti litteras, de tribunali subsellio exurgens, et præsidem sine mora in Campaniam mittens, ut duos viros insequatur. Quid hic, obsecro, non prorsus redolet, piam quidem, sed male conceptam fictionem? Audiamus reliqua.*

in quibus ampliora omnib.

22 Cum autem præsentati sunt sanctissimi Castus et Cassius ante conspectum crudelissimi præsidis, intuens eos torvo aspectu præses, dixit ad eos : Cujus vos jactatis esse potestatis, ut contra deos nostros tam perfide peregistis ? Per virtutem deorum, nisi consenseritis, et piissimis diis debita exhibeatis, diversis pœnis et cruciatibus vos vitam finire faciam. Ad hæc verba respondentes, dixerunt : Tormenta tua in nomine Domini nostri Jesu Christi non timemus, sed valde ea despicimus : deos autem E tuos nec colimus, nec adoramus. Præses vero jussit eos duci ad templum Apollinis, dicens : Si non adorant deum Apollinem, gladio interficiantur. *Hæc quidem non magnopere offendunt; sed nimium jejuna et brevis visa hujusmodi passio compilatori Actorum* Casti *et* Secundini, *qui proinde prolixam tormentorum, sibi continuo succedentium, interlocutionum, miraculorum, punitionum præsidis aliorumque catenam texit, quæ rem aliunde omnibus verisimilitudinis circumstantiis denudatam, non possunt non extra historicæ credibilitatis limites exponere. Sequitur Casti et Cassii martyrium.*

Notæ suppositionis in sermone Gregorii

23 Ducti sunt autem beatissimi Martyres ad templum Apollinis. Venientes autem ad templum, antequam introiissent, oraverunt sic : Tu Domine Deus omnipotens, qui trinus et unus, pro cujus amore ducimur ad interficiendum, fac ut hoc templum, ubi egressi fuerimus, statim cum simulacris, quæ in ipso sunt, minutetur et ad nihilum redigatur : et postquam de hoc exierimus mortali seculo, ecclesia consecretur ad gloriam et laudem nominis tui, ut omnes te deprecaturi, ex quacumque necessitate cum oblationibus conveniant, sive pro infirmitate, sive pro ira judicis, sive pro remediis peccatorum, F tu exaudies, qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas Deus per omnia secula seculorum. Cum hæc dixissent, vox de cœlo sonuit, dicens : Venite fidelissimi dispensatores, percipite regnum, quod sitienter optastis, et omnia quæ petistis dabuntur vobis. Dum autem introissent Sancti in templum Apollinis, cecidit templum cum omnibus simulacris, et oppressit præsidem et omnes qui consenserant neci Sanctorum. Sancti vero evaserunt illæsi, et factus est illa die magnus et intolerabilis luctus omnibus cultoribus idolorum, ita ut venientes, gladio interficerent Sanctos.

24 *Utut compendiose Casti et Cassii martyrium proponere voluerit Gregorius Tarracinensis, seu quisquis illud primum adornavit, vix potuit evidentiora suppositionis signa præbere, quam sit hæc Sanctorum ad Deum oratio, responsum cœleste, quo postulata promittuntur, secutaque templi eversio, cum præsidis omniumque adstantium sub ruinis contritione. Scio hujusmodi portenta, in aliis quoque Actis reperiri, quæ hic non vacat enumerare; verum ubicumque inveniuntur, apud cordatos harum rerum examinatores, manifestissima secum adferunt meræ fictionis indicia, etiam tum, cum talium Actorum scriptor, se ea oculis vidisse, testari dicam, an mentiri audet. Si talia Gregorius, forte ex populari*

A *populari traditione hausta, paulolum exornavit, fecit pro* nimia, *ut alicubi notat Henschenius,* medii ævi simplicitate, talia haud illicite fingi existimantis, ad publicæ devotionis incitamentum. *Cum vero, ut dicere cœpimus, teste Petro Diac. de vir. illust. Casin. cap.* 32, *Gregorius vixerit* temporibus Alexii, Henrici ac Joannis Imperatorum, *adeoque initio seculi* XII, *videant istiusmodi Actorum admiratores, quam facile suspiciant, quæ nulla prorsus fide vel auctoritate nituntur, tot seculis post rem gestam pie excogitata, vel ex aliis passionibus adumbrata. En modo orationis clausulam.*

nec minus in Actis, quæ pluribus Sanctis aptair possent.

25 Venientes autem fideles tulerunt corpora Sanctorum, et cum honore sepelierunt eos in loco, ubi nunc præstant beneficia omnibus invocantibus se, adjuvante Domino nostro Jesu, qui est verus Deus, cum Patre et Spiritu sancto in secula seculorum. Amen. *Adduntur porro apud Monachum postrema hæc verba :* Nam etsi universi Sancti ubique sunt, et in omnibus possunt, specialiter tamen Castus et Cassius pro nobis interveniunt, qui in nostris partibus supplicia pro Christo pertulisse probantur. *Vult dicere* in Campania ; *sed nullo determinato loco, tota oratione satis expresso, præter Aquæviventem civi-* B *tatem, sic ut ferme Capuanis, Beneventanis, Soranis, æque ac Calvensibus, Sinuessanis, Cajetanis, et quibusvis aliis convenire possit : imo, mutatis dumtaxat Sanctorum nominibus, idem sermo aptissime quadret Martyribus omnibus, qui in tota Campania usquam coluntur. Historiam paulo magis restrinxit Actorum* Casti *et* Secundini *amplificator, qui in Calvensi civitate passionem exorsus, inde ad urbem Aquambibentem, aliis Aquaviviensem, Sanctos deducit, ac demum Sinuessæ coronatos statuit, de quibus plura observanda supersunt. Acta Cajetana integra subjicio.*

VITA ET MORS

Ex actis Ecclesiæ Cajetanæ.

CAPUT I.

Varia stupenda a Sanctis patrata et perpessa.

Dæmoniacus a SS. liberatur.

Igitur postquam beatissimi Martyres Christi Castus et Secundinus ad honorem episcopatus sunt sublimati, totis viribus in Dei opere perseverantes, sicut luminaria in cœlo, ita fulgebant in mundo, ut etiam imperarent dæmonibus et omnes ægritudines cura- C rent, et salutem animabus et corporibus præberent. Quadam *a* die, dum per plateam civitatis *b* Cavensis incederent, viderunt hominem totum dilaceratum, plenum multis dæmonibus. *c* Ille ut vidit eos, cecidit ad pedes eorum. Tunc dæmonia quæ in ipso erant, cœperunt vexare eum, et per os illius clamare et dicere : Quid nobis et vobis ? Quare incenditis nos vestris orationibus sanctis ? Si vultis, ut migremus hinc coram vobis, ne nos in tartaris relegetis. Illi vero aspicientes in cœlum, unanimiter dixerunt : In nomine Domini nostri Jesu Christi, qui pro salute hominum ex Virgine nasci voluit, præcipimus vobis, ut ab illo exeatis, et amplius in eo nullatenus potestatem habeatis. Statim dæmones reliquerunt eum quasi mortuum. Sancti itaque Castus et Secundinus apprehendentes manum ejus, dixerunt ei : Surge et cognosce Christum Dei filium, esse creatorem tuum, qui te a potestate dæmonum liberavit, et sicut meruisti, illos a tuo corpore discedere, ita a tua anima arcere valeas, ne in perpetuum, cum illis damnatus existas.

et cum 500 aliis baptizatur.

2 Tunc homo ille ad verba sanctorum Martyrum exurgens, factus est sanus, et procidens ad pedes Sanctorum cum lacrymis cœpit clamare voce magna, et dicere : Obsecro vos, beatissimi Christi famuli veri Dei excelsi, ut me sancto vestro copuletis D consortio, et sicut per vos sanctissimis vestris meritis corpus meum a vexatione dæmonum liberatum est, sic animam meam ab idolorum perfido jugo liberare dignemini. Beatissimi autem Christi famuli Castus et Secundinus ad hæc verba lætificati sunt, et dixerunt ei : Si credis ex toto corde tuo, unum verum Deum esse in cœlis eumdemque Patrem et Filium et Spiritum sanctum Trinitatem esse, et abrenuncias dæmonibus, et credis, idola deos non esse, facimus te æternæ vitæ participem. Itaque ille homo iterum cum lacrymis dixit : Dæmonibus quidem abrenuncio, et omnibus operibus et pompis eorum, et idola credo esse muta et surda, quæ nec sibi nec aliis possunt auxiliari ; Deum autem qui in cœlis est confiteor, quia ipse est verus et potens Deus, qui seculum perditum restauravit, et tales possidet famulos, per quos salvare dignetur animam meam. Tunc sanctissimi servi Christi Castus et Secundinus, ut viderunt eum sic fortem in fide, et sanctam Ecclesiam confitentem, baptizaverunt eum, et cum eo alios circiter quingentos, qui fuerant ad spectaculum illud. E

EX MS.

Per legationem motus Imperator,

3 [Videntes *d* autem Pontifices idolorum, quod multi populi crediderunt per eos in Christum, fecerunt manifestationem Imperatori de sanctis viris Casto et Secundino, continentem : Piissimo Imperatori pontifices idolorum S. D. Si citius vestra potestas non subveniat civitatibus Campaniæ, omnes dii nostri ad nihilum sunt redacti ad pestiferam doctrinam inimicorum deorum Casti et Secundini ; qui sub nomine religionis, deos nostros derident, et nescimus quam sectam introducunt de nomine Jesu Christi, quem Judæi crucifixerunt. Valete. Tunc Imperator hæc audiens, exurgens de tribunali subsellio, misit crudelissimum quemdam præsidem, nomine Curvum, in partibus Campaniæ civitatibus, qui primum veniens in Aquambibentem *e* civitatem, cœpit diligenter inquirere beatissimos Castum et Secundinum. Cum autem præsentati fuissent sancti viri ante conspectum Curvi, intuens hic eos torvo aspectu, dixit ad eos : Ex quo genere estis orti, aut cujus vos jactatis esse potestatis, ut contra deos nostros tam perfide peragatis ? Sed dico vobis virtute deorum nostrorum, nisi consentitis, et piissimis deis nostris debitam exhibeatis reverentiam, offertisque eis thura, diversis pœnis et cruciatibus vos vitam finire faciam. F

mittit præsidem, qui Sanctos torqueat.

4 Ad hæc verba sanctissimi viri responderunt, dicentes : Tormenta tua in nomine Domini Jesu Christi non timemus, sed valde ea despicimus, deos autem tuos non colimus nec adoramus,] neque thura offerimus, sed servi sumus veri Dei, qui est in cœlis, qui cœlum terramque condidit. Præses Curvus audiens hæc verba iratus est valde, præcepitque Sanctos retrudi in asperrimum carcerem, usquequo tractaret, qualiter animos illorum ad idolorum culturam reducere posset ; et præcepit per triginta dies nullum eis cibum apponi, aut potum dari. Angelus autem Dei quotidie spiritualem ministrabat cœlestem cibum. Transactis etenim triginta diebus, jussit præses Curvus Castum et Secundinum cum magno ferri pondere vinctos ante suam præsentiam exhiberi, et primo blandis et dulcibus verbis, dixit : Doleo de vestra nobilitate *f* ex qua progeniti estis ; unde facite ut non publice puniamini. Sancti vero Castus et Secundinus ferventes in Spiritu sancto, dixerunt : Nefandissime *g* præses ; illud tuum genus tormentorum timeant, qui sui Redemptoris iram non metuunt. Præses dixit : Si non acquiescitis mihi et magno deo Jovi thura non incenditis, leonibus trademini ad laniandum.

5 Sancti itaque dixerunt : Nos alium Dominum nescimus

EX MS. *h* *i* *Objiciuntur leonibus;* *k*

A nescimus, nisi unum, qui in cœlis est, qui cum Patre et Spiritu *h* sancto habitat; ipsi quotidie sacrificamus, et thura nostri cordis incendimus. Jovem autem nec Dominum credimus, nec timemus; sed scimus illum hominem corruptibilem, puerorum violatorem, et suæ germanæ, *i* more canino, necatorem; unde miramur quo ordine Deus potest dici, qui nec homo suis meritis debuit appellari. Iratus autem præses, jussit eos tradi leonibus. A Sanctis vero facto signo Crucis, iram leones deposuerunt, et mites facti, pedes Sanctorum lambere cœperunt. Populi autem innumerabilis multitudo in Dominum nostrum crediderunt; videntes tanta mirabilia fieri, quæ per suos dignatus est facere Dominus ad gloriam nominis sui, ita ut Præsidem voluissent lapidare, nisi Sancti prohibuissent fieri. Præses vero fugiens abscondite, *k* misit ministros suos, ut Sanctos Dei Castum et Secundinum iterum in custodiam mitterent carceris. Ministri itaque venientes corruerunt ad pedes Sanctorum, dicentes: Nos inviti venimus jussum crudelissimi præsidis adimplere, ut vos in custodiam carceris retrudamus.

et cœlesti visione recreati,

6 Beatissimi Martyres hilari vultu, et mente tranquilla dixerunt ad eos: Eamus, quia Dominus noster Jesus de cœlis adjuvat nos. Ducti sunt autem ad carcerem, et dum intrassent, sic psallebant: B Miserere nobis Domine, et fac nos in agone certaminis viriliter perseverare. Venit itaque lux de cœlo ad eos, et inter lucem vox sonuit, dicens: Pax vobis, o fortissimi milites: nolite timere versutias diaboli, et tormenta nefandissimi præsidis, et ejus ministrorum, sed pugnate fortiter, quia ego vobiscum sum, usquequo introducam vos in perpetuam mansionem, in qua feliciter cum fratribus vestris sine fine perenniter maneatis, et hæc dicens ad cœlum ipsa vox sublata est. Sancti vero unanimiter in Dei opere permanentes, venit ad eos multitudo populi, qui per eos ante crediderant, et baptizati sunt in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Præses vero hæc audiens, jussit adduci Sanctos ante suam præsentiam, quibus et dixit: Usquequo deseritis deos et eorum culturam non exequimini? per virtutem deorum, si non adoraveritis eos, et debitum exhibueritis obsequium, ignem incendo et cremabuntur corpora vestra.

præcipitantur in ignem, sed illæsi,

7 Ad hæc Sancti respondentes, dixerunt: Illi tuum imperium timeant, qui non metuunt Dei sui iram incurrere: nos autem in nomine Dei nostri C nec te, nec tuum ignem, qui est temporalis, timemus, quia bonum Salvatorem animarum nostrarum habemus, qui per ignem tuum refrigerium nobis præstare potest. Deos vero tuos lapideos, surdos et mutos non adoramus. Præses hæc audiens, exarsit in iram, et jussit copiosum ignem accendi et præcepit servos Dei Castum et Secundinum ligatos, ibidem præcipitari. Sancti itaque in medio ignis inter se unanimiter psallebant: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. (PS. 33.) Angelus autem Domini descendit de cœlo confortans eos, et extinxit fervorem ignis. Præses vero ut vidit tanta mirabilia, illico obstupuit, et jussit Sanctos de igne educi; qui educti sunt, nullam maculam in corporibus habentes, neque capillos adustos, sed hilari vultu aspectuque placido, præsentati sunt ante Præsidem. Quos videns dixit: Quæ sunt maleficia vestra, ut igni et feris imperetis? Beati autem dixerunt: Hæc quæ cernis, Præses, et æstimas esse maleficia, certissime scias, quia Dei omnipotentis sunt beneficia, qui nos a leonibus, et tuo igne dignatus est liberare.

8 Præses vero dixit ad eos: Consentite mihi, ut sacrificetis diis omnipotentibus. Sancti autem dixerunt: Diis, qui miseri sunt, et apud inferos male cruciati, nos non sacrificamus. Dixitque Præses ad D eos: Quamdiu patiar vos, deos nostros blasphemantes? Per virtutem eorum modo faciam dentes vestros lapidibus frangi, et linguas vestras ferro abscindi, nisi sacrificaveritis. Beatissimi autem Martyres dixerunt: Dic nobis, stultissime, si dæmon dentes et linguas nostras potest restaurare, si abscissæ fuerint. Præses magis atque magis iratus, præcepit dentes eorum lapidibus contundi, et linguas abscindi et in imam carceris custodiam retrudi. Alia autem die educti de carcere, steterunt ante Præsidem illæsi. Præses ut vidit eos sanos, et nihil pertimescentes, stupefactus, ad eos dixit: Dicite mihi, seductores hominum, quo ordine dentes vestri et linguæ vestræ ita sanæ sunt, ut vobis loquentibus nihil desit? Sancti itaque respondentes, dixerunt: Deus noster omnipotens, qui ex nihilo creavit omnia, ipse nobis linguas et dentes, quos abstulisti, restaurare dignatus est, et non solum os sanat, sed omnia membra nostra, si in frusta feceris concidi. Deus quippe qui verus est, et absque illo alius Deus non est, ipse restaurator est nostrorum corporum et animarum. E

lapidibus contundi jubentur;

9 Dixit tunc Præses ad eos: Dicite mihi, quid est Deus, in quo tantam habetis fiduciam, ut deos nostros derideatis, et tormenta nihil pertimescatis? Ad hæc sancti Martyres dixerunt: Deus noster in quo nostra fiducia est, per quem tua tormenta non timemus, est verus Deus, unus et omnipotens, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, qui sua virtute stelligerum constituit cœlum, terramque fundavit, maria segregavit ab arida, in quo est omnis flatus hominum, per quem sustinemus et sumus, a quo segregatus es tu pestifer. Præses vero ut vidit se coram omnibus injuriatum, erubuit fortiter, et jussit Sanctos Dei crudeliter fustigari; qui dum paterentur, sic oraverunt: Oramus te, Domine, ut non prævaleat inimicus Præses in servos tuos, et sciant omnes isti, quia tu es Deus noster, et non est alius præter te. Cum autem orassent Sancti Dei, obcæcati sunt oculi Præsidis. Tunc Præses cœpit angustiari, et eductus est a militibus in secretum cubiculum suum. Populi itaque qui crediderant, cum magno gaudio dicebant Sanctis Dei: Ecce Deus omnipotens vindicat nos de inimicis nostris. Ite ergo, quo vos ille ducere voluerit, pro vobis pugnat; et abscedite illæsi, ut evadere possitis tormenta horribilis Præsidis. Sancti vero dixerunt: Tormenta hominis corruptibilis non timemus; faciat quod facturus est, ut ad illam beatitudinem pervenire mereamur. F

postea fustibus cædi: sed præses excæcatur.

ANNOTATA.

a *Hic statim exhibetur primum episodium in energumeno, a multis dæmonibus liberato, et satis mire ad fidem converso. Sed singula dicta et gesta excutere opus non est, satis erit, ea attente legisse. Notabis, ea quæ his* [ ] *includuntur, ex Actis SS. Casti et Cassii fere accepta esse; verbulo hinc inde addito aut detracto.*

b *Hæc studiose inserta videntur, ut martyrii gloriæ participes sint Calvenses, ad quos S. Casti brachium delatum dicitur circiter ann.* DCCCCLXVI, *ut fidem facit instrumentum post Acta recitandum; quod si verum est, oportet ibi tunc temporis ecclesiam extitisse in S. Casti honorem exstructam, ubi frustra quæsitæ fuerint beati Martyris exuviæ. De Calvensis urbis situ, antiquitate, restauratione, videatur Ughellus tomo 6 a col. 600, cujus Catalogus Episcoporum ex præfato instrumento augeri poterit, dummodo satis probetur.*

c *Legant hæc, qui miris delectantur. Non lubet singula penitius introspicere, cum tota Actorum series similibus turgeat prodigiis.*

d

A d *Hic recurrunt Acta SS. Casti et Cassii, de quorum verisimilitudine diximus supra. Nomen Præsidis adjectum est, isque, forte pro libitu, vocatus est* Curvus.

e *Ita habet MS. pro* Aquævivensem, *ut legunt Acta SS. Casti et Cassii, quæ nusquam exprimunt, an eo in loco vere fuerit palæstra martyrii. Supposuit id Monachus, ita observans :* Sed quænam est civitas Aquævivens? Meo judicio locus, qui nunc dicitur in nostro regno, AQUAVIVA. At hujus nuncupationis, non unus est locus in regno Neapolitano. Aquaviva locus est, a civitate Barensi fere xv distans milliaribus. Aquaviva locus est circa Venafrum, prope Fornellum. Item extra regnum circa Truentum flumen in Piceno, Aquaviva castellum. Ubi ergo passi sunt sanctissimi Martyres? Profecto in Aquaviva circa Venafrum : illa enim ad Campaniam pertinet. *Demus, intelligi locum a Monacho designatum : sed cur Sancti Aquavivæ inquiruntur, qui prædicabant in civitate Calvensi, non minus* XX *pas. M. a priori dissita? Quis eos illo adduxit, quis reduxit Sinuessam? Nihil cohæret. Nec magis placet Beatilli conjectura, ad Actorum oram manuscripta. Credo, inquit, hanc civitatem (Aquavivensem) esse urbem Calvum, in quam* B *plurimæ aquæ hinc inde confluunt. Difficultas recurrit infra circa Sinuessam.*

f *Quæ hic ostentatur nobilitas, æque fundata est, ac perpetua suppliciorum concatenatio.* Episcopi *supra dicuntur : sufficiat hæc nobilitas, si satis vera est.*

g *Non ita locuti sunt Martyres, quorum Acta authentica et proconsularia habemus. Tantum ab hisce distat eorum stylus, quantum lux a tenebris, falsitas a veritate.*

h *Nec perpetua illa Sanctissimæ Trinitatis repetitio Acta nostra magnopere commendat.*

i *Nota est Poetis Juno, quæ se Jovis sororem ac conjugem jactat, incestu plane execrando : hoc merito exprobrare Sancti poterant. Sed dum parricidium improperant, tantum non calumniantur.*

k *Hæc et pleraque sequentia verisimilitudinis limites plane excedunt; certe admittenda non sunt, nisi majori auctoritate nitantur.*

CAPUT II.

Similium prodigiorum prosecutio.

C Præses autem diu cruciabatur spiritu pro luminis amissione et præcepit Sanctos Dei in arcta custodia mancipari. Se vero jussit ad templum Apollinis præsentari : et dum a militibus portatus fuisset, cecidit ante Apollinis simulacrum, et cum magno ejulatu dixit : Deus Apollo et certissima Jovis proles, subveni mihi, et meos, quos perdidi, oculos, restaura, faciamque tibi aureum simulacrum. Apollo autem deus illius, nec sibi nec illi potuit subvenire, quia in inferno volutatus est, et cruciatus diu longo cruciatu. Tunc Præses videns quod nullum ei solatium præberet Apollo, occulte misit, et jussit adduci ad se Sanctos, qui dum venissent, dixit ad eos : Dabo vobis multa pondera auri, si credentes diis, oculos, quos perdidi, restauratis. Beatissimi Martyres dixerunt : aurum tuum tecum sit in perditionem; nos autem non desideramus terrena, sed oculos tuos propter eos, qui hereditatem capturi sunt æternæ salutis, ut credant, quia non est alius, nisi unus Deus, quem nos prædicamus, in nomine ejus illuminabimus, statimque salvus factus est.

Præses frustra Apollinem invocat :

a Sanctis sanatur

11 Præses vero considerans tanta mirabilia in Sanctis Dei; dixit ad eos : Si non contra deorum nostrorum agitis culturam, et contra piissimum Imperatorem, non desiderabam persequi vos. Sancti Martyres dixerunt : Nos contra Imperatorem nil D agimus, sed pro illius et totius populi salute Deum verum, qui est in cœlis, adoramus, ut relinquant tenebrarum errorem, et Deum verum illorum creatorem agnoscant, ne in perpetuum cum illis surdis et mutis, quos creditis esse deos, igni tradamini in perpetuum concremandi. Et hæc dicentes, revocati sunt ad carcerem. Altera autem die sedens Præses pro tribunali, jussit adduci Sanctos : cum vero sedissent Sancti ante Præsidem, dixit ad eos : Vel nunc recedentes ab insania vestra, qua laboratis, considerate et videte, quanta sit virtus invictissimorum deorum, quia cum perditos oculos haberem, invocatione illorum illuminatus sum. Sancti vero Castus et Secundinus subridentes, dixerunt : Insensate canis, *a* quid est quod loqueris? Qua ratione potuerunt idola muta et surda virtutes aliquas facere? Si est aliqua virtus in effigie eorum, nobis præsentibus, quidquid possunt, incipiant demonstrare.

EX MS.

12 Dixit ad eos Præses : si consenseritis mihi, et sacrificaveritis eis, est quidam hydropicus, faciam eum in templum Apollinis deportari, et dum sanatus fuerit, quamvis tarde, vel nunc sacrificate E diis. Tunc Sancti respondentes, dixerunt : Scimus quia lapides et ligna, et quodcumque aliud metallum divinitatem in se habere nullatenus potuerunt. Tamen si ita est, ut dicitis, plane credimus tibi; statimque Præses misit et jussit adduci hominem hydropicum, et deportari una cum Sanctis ad templum Apollinis, et dum ibi sacrificabant pontifices idolorum, deus eorum Apollo in terram corruit. Videntes populi et pontifices idolorum, quid factum fuerat, dederunt mugitum, *b* dicentes : Invictissime Præses, si hos rebelles deorum nostrorum dimiseritis, omnes nos ab ira piissimorum deorum nostrorum perimus. Tunc Præses jussit fustigari Sanctos fortiter. Videntes autem populi Christianorum, insurrexerunt in pontifices idolorum : Sancti vero adhortabantur eos, dicentes : Nolite hoc facere, filii charissimi, quia Dominus noster non vult coacta servitia : et hoc dicentes, converterunt se ad Præsidem, cui et dixerunt : Ecce, Præses, vidisti virtutem dei Apollinis, si vultis, erigite eum, et revocate in locum suum et alia vice probate illius virtutem.

quos iterum probat

a

b

13 Tunc Præses jussit hoc fieri; dum autem positum esset simulacrum in locum suum, iterum pontifices idolorum eo ritu, quo solebant, cœperunt ei sacrificare, et dum diutissime sacrificarent, deus eorum non potuit illud solatium exhibere. Tunc beatissimi Martyres dixerunt ad Præsidem : Vis videre virtutem Domini nostri, qualis sit, et converterunt faciem suam ad hydropicum coram omnibus et dixerunt : In nomine Domini Jesu Christi, exurge sanus, et crede unum verum Dominum esse in cœlis, qui potest et animarum et corporum curare languorem; statimque surrexit homo ille, dicens : Recedite miseri a cultura deorum, et ad Dominum Deum verum, quem isti prædicant, submittite colla. Videntes autem populi glorificabant Deum, dicentes : Benedictus Dominus Deus omnipotens, quem prædicant isti famuli ejus. Tunc timens Præses populi seditionem, tradidit eos in Aquambilicentem *c* civitatem cuidam Vicario, dicens : Nisi sacrificaverint, diversa in eos exerce tormenta, ut sic diis omnipotentibus debitam exhibeant servitutem, quia ego recedo hinc. Tunc Vicarius duxit eos ad carcerem in domum suam, et monebat eos, dicens : Sacrificate diis omnipotentibus, quos totus veneratur mundus.

in curatione hydropici

c *Recedente præside,*

14 Beatissimi sancti dixerunt : Nos Deum omnipotentem, qui continet mundum, colimus et adoramus,

A mus, simulacris autem factis, quæ vos dicitis esse deos, non solum non sacrificamus, sed veluti dæmones, sicut sunt, nimium execramus. Vicarius vero jussit eos levare catasta, dicens : Tam diu torqueantur, quousque denegent Deum suum, et idola credant deos esse. Sancti vero Martyres dum nimium torquerentur, dicebant : Domine Jesu Christe, adjuva nos, statimque facta est coruscatio aeris, ita ut tortores fugerint, et Sanctos Dei dimiserint in catasta. Angelus autem Domini venit de cœlo, et deposuit eos incolumes de catasta. Tunc Vicarius, ut vidit eos ereptos de catasta, dixit ad eos : ut video, dii nostri adversus Deum vestrum nihil prævalent ; unde congruum mihi videtur esse, deserere eos, et Deum vestrum sequi, per vos qui tanta operatur, et quamvis timeo iram Imperatoris, et Præsidis, tamen occulte credam in eum. Sancti Martyres dixerunt Vicario : Si iram Imperatoris et Præsidis times, ad illam beatitudinem, quam Deus promisit timentibus se, non poteris pervenire : et quia ira istius seculi nulla est, considera, et vide virtutem Domini nostri Jesu Christi, qualis sit, qui in tormentis potens est timentibus se subvenire, et post, vitam æternam condonare.

EX MS. *torquentur a vicario,*

B

15 Tunc Vicarius, videns tantam efficaciam sermonum in Dei servis, dixit ad eos : Si vultis, ut istius seculi tormenta non timeam, et veraciter credam verum Deum esse, quem vos prædicatis, habeo filium paralyticum, adducam eum vobis, et si videro eum sanum, veracissimus efficiar Christianus. Sancti dixerunt ad Vicarium : ut cognoscas Dei nostri Jesu Christi virtutem ; vade in domum tuam, dicque paralytico : In nomine Dei, quem prædicant Castus et Secundinus, exurge sanus ; Vicarius autem veniens in domum suam, dixit verba Sanctorum ; statim surrexit sanus, et cucurrerunt ambo ad pedes Sanctorum, et cœperunt rogare eos, ut baptizarentur ab eo, et baptizati fuerunt cum tota domo sua promiscui sexus numero quadraginta, et factum est gaudium in illa die in domo Vicarii. Cum autem sæpius cresceret numerus Christianorum, venit opinio de sanctissimis viris Casto et Secundino ad aures Præsidis, et jussit adduci ad se Sanctos, una cum Vicario Sinuessam *d* civitatem ante suam præsentiam. Sancti vero ubi præsentati sunt ante Præsidem, dixit ad eos : Adhuc vivitis inimici deorum ? Quare seducitis tot populos, ut relinquant deos suos et serviant Deo, quem prædicatis ? Per salutem eorum, nisi revocaveritis animas eorum ad culturam illorum, ut offerant diis grata libamina, lapidibus obruemini.

qui per miraculum in paralytic., convertitur.

d

C

16 Sancti vero intrepidi responderunt, atque dixerunt : Quam diu vivimus nos in hoc mortali seculo, omni die suademus eis, ut respuant manufactos deos, et Deum unum, qui in cœlis est cognoscant creatorem esse omnium animarum ; lapides autem tuos pro nihilo computamus. Tunc iratus, jussit eos in campo lapidari, et tamdiu lapidati sunt, quousque undique replerentur lapidibus, et sub lapidibus dimiserunt eos lapidatores et abierunt. Sancti itaque sani egressi sunt de acervo lapidum , et astiterunt ante Præsidem, cui et dixerunt : Nos sumus, o Præses, quos jussisti lapidibus obrui : considera ergo et vide Domini nostri virtutem. Tunc Præses jussit *e* resolvi plumbum in dolio, et ibidem eos dimitti ; et dum introissent in dolium, fervor illius extinctus est, et egressi sunt Sancti incolumes. Populi autem videntes tanta mirabilia, multo plures crediderunt, et clara voce cœperunt dicere : Magnus est Deus Christianorum, quem isti Sancti prædicant, et converterunt se ad Præsidem, dicentes : Si jam non recedis ab istis famulis Dei, et alia in eos tormenta vis inferre, vivum te statim incendemus. *f*

Superatis lapidibus, plumbo etc.

e

D

f

17 Tunc Præses cœpit suadere populo, dicens : revocentur ad carcerem, quousque faciam de eis relationem Imperatori. Populi vero multo magis volebant insurgere in Præsidem, sed Sancti prohibuerunt fieri, et ibant gaudentes ad carcerem : sequebantur autem illos multitudo Christianorum et omnes ibant cum Sanctis ad carcerem. Sancti vero dicebant ad eos : Ite in pace et Deus omnipotens tribuat vobis mercedem. Tunc ingressi ad carcerem , omnes qui habebant infirmos ducebant ad illos. Illi autem solummodo sermone curabant eos. Præses itaque misit legationem Imperatori de Sanctis, hæc verba continentem : Cum totus mundus per vos gubernetur et regatur, adjuvantibus diis, solummodo Campaniæ fines consistunt, deserentibus populis cæremonias deorum nostrorum et ad Deum Christianorum, quem Castus et Secundinus prædicant, totis viribus convertuntur, in tantum, ut templa deorum nostrorum cupiant incendere, et nos ipsos lapidibus obruere. Et nisi vestra succurrat excelsa potestas et mittat exercitum copiosum , cum quibus valeam perdere eos, quod ore dicunt, complebunt.

mittitur nova legatio ad Imperatorem,

E

18 Imperator hæc audiens, fecit adunare exercitum, eoque misso, Præses corroboratus est valde, et præcepit adduci Sanctos Dei, Castum et Secundinum, quibus dixit : Jam deponite vestram superbiam, et sacrificate diis, secundum præceptum Imperatoris, et faciam vos primos inter pontifices idolorum ; sin autem, acerrime puniemini. Sancti vero dixerunt iniquo Præsidi : Nos quantum pro Deo nostro acerrime puniemur, tantum ab illo honorem immortalis regni adipisci merebimur, quia pro illius amore tormenta, quæ nobis inferre credis, patienter sustinemus. Dixit Præses : Si obedientes fuissetis, debitum exhiberetis honorem diis : sed quia superbe agitis contra piissimos deos, male peribitis. Adhæc Sancti respondentes, dixerunt : Vos male peribitis, qui non cognoscitis Deum Creatorem. [Præses vero hæc audiens jussit adduci eos ad templum Apollinis, dicens ministris, si non adorant deum Apollinem, gladio interficite eos. Ducti vero ad Apollinis templum, sequebantur eos omnis multitudo Christianorum, simulque gentilium, videntes signa, quæ per eos Dominus dignatus est operari.

qui exercitum submittit.

F

19 Venientes autem ad templum Apollinis, et antequam introissent, sic oraverunt. Tu, Domine Deus omnipotens, qui trinus et unus es, pro cujus amore ducimur ad interficiendum, fac ut hoc templum, quod ingressi fuerimus, statim cum simulacris, quæ in ipso sunt, minutetur, et ad nihilum redigatur, et postquam de hoc seculo exierimus immortales, ecclesia consecretur in gloriam nominis tui : qui huc deprecaturi convenerint, sive pro infirmitate, sive pro ira judicis, sive pro remediis peccatorum, exaudias, qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas in secula seculorum. Cumque omnes fideles respondissent Amen , vox de cœlo sonuit, dicens : Beati fidelissimi viri dispensatores, percipite regnum, quod scienter optatis, et omnia quæ petitis , dabuntur vobis. Cum autem introissent in templum Apollinis, desuper cecidit templum cum omnibus simulacris, et oppressit Præsidem et omnes qui consenserunt neci Sanctorum. Sancti vero evaserunt illæsi, et factus est in illa die magnus et intolerabilis luctus omnibus cultoribus idolorum, ita ut venientes interfecerint Sanctos gladio. Venientes autem fideles tulerunt corpora Sanctorum, et cum honore debito sepelierunt eos in loco, qui dicitur Luti: ubi

Everso demum Apollinis templo, gladio feriuntur.

A ubi nunc præstant beneficia invocantibus se. Martyrizati sunt autem Castus et Secundinus in civitate Sinuessa *g* prima die mensis Julii, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui est verus Deus cum Patre et Spiritu sancto, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Inter tam multa inepte consarcinata, non ultimum locum tenet ridiculum hoc colloquium, uti et sequens hydropici sanatio, cui brevi accedet paralyticus.*

b *Hoc etiam deerat ad ornamentum.*

c *Mutatur scena in civitate* Aquabilisente, *non magis nota, quam prior* Aquabibens. *Præsidi fatigato substituitur vicarius ; cui ad fidem converso, rursus demum præses succedit : sed magno suo malo, ut ostendit catastrophe.*

d *Quid modo agit præses Sinuessæ? Nec locis recte divisa sunt omnia.*

e *Huc nempe spectat notatio monachi pag.* 508 : Eadem Acta citata per Capacium, habent, Sanctos in Aquavivensi civitate in ignem missos, inde Sinuessæ, lapides, plumbum et varia tormenta sustinuisse. *Conveniunt hæc cum nostris, sed ubinam Apollinis templum collocabitur ?*

B f *Populus in præsidem furens, nova ad Imperatorem legatio, submissus exercitus, ad debellandos universim duos homines, et hujusmodi congestæ næniæ, quid aliud sonant, quam pium aliquod drama.*

g *Huc tandem perductos aut reductos Sanctos oportet, quamvis templum Apollinis fuerit in civitate* Aquabibente *vel* Aquavivensi. *Fateamur, ex hujusmodi rerum colluvie, nihil certi hauriri posse, non magis quam si quæramus locum, qui dicitur* Luti. *Quæ monumenta habuerit Ferrarius, fugio quærere : æque plausibilis est ejus ad hunc diem annotatio :* Cum corpora horum Suessæ quiescere ferantur, ibique natalis ipsorum hoc die celebretur ; pro Suessæ, in Martyrologio Romano Sinuessæ scriptum videtur, nisi forte Sinuessæ passos quis dicat, corporaque, urbe eversa, Suessam delata fuisse. *An hoc ferent Cajetani, ad quos corpora translata, notat Beatillus et alii ? Est apud Ferrarium, qui Martyres nostros passos velit sub* Diocletiano et Maximiano, *sed quo sponsore, quo vade? Superest instrumentum, de cujus fide, quod statuam, non habeo.*

C *De translatione brachii sancti Casti Episcopi et Martyris, ab urbe Cajeta ad urbem Calvum, Capuanæ Provinciæ, ex actis Ecclesiæ Calvensis etc.*

Instituto episcopatu Calvensi,

Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi nongentesimo sexagesimo sexto, indictione nona, tempore quo Longobardorum mirifice jura gerebat Pandulfus serenissimus Princeps Capuæ, qui fretus tonantis virtute, mirifice in almificis rebus pollebat ; contigit, ut Domini nutu summus Pontifex Joannes tertiusdecimus deveniret Capuam. Tunc præfatus Pandulfus excellentissimus princeps cum ex cordis affectu desiderium haberet martyris Stephani et beatæ Agathæ, in sublime sublimare basilicam, et Episcopum sanctæ Capuanæ sedis vigore litterarum Apostolicarum creare Archiepiscopum ; ovanter talia complevit. Idcirco Princeps munificentissimus una cum D summo Pontifice, in quibus locis consecrandi essent Episcopi suffraganei, cœpit subtilius cogitare ; ob quam causam eminentissimus Princeps illam noctem insomnem duxit. Circa vero matutinam horam ante suam præsentiam sapientissimos Capuanæ civitatis convenire præcepit, cum quibus per Canonicam institutionem loca electa sunt, in quibus Episcopi ordinandi esse deberent, inter quos primum Andream venerabilem diaconum suum fidelem Calvensi ecclesiæ ordinavit Episcopum, qui tanta Dei gratia cœpit coruscare et constantia, ut non solum constructas magnificaret ecclesias, verum etiam destructas ad pristinum renovaret vigorem.

EX MS.

Quadam autem die, dum in studio persisteret de construendis ecclesiis, evenit, ut in ecclesia beati Martyris Casti, quam in honorem diaconatus instaurare cœperat, Dei favente clementia, in episcopatus dignitatem sublimata, mirifice ipse ordinatus esset, et cum thesaurum pretiosi corporis Martyris Casti ibidem minime reperisset, omnipotentis Dei præcepit implorari præsidium, et ubi, vel qualiter fuisset beatus Castus, anxianter quantocius quærere cœpit. Cunctipotens autem Deus, qui omnium bonorum complet desideria, ad aures prædicti Præsulis E pervenire fecit, quod in civitate Sinuessa Castus sumpsisset martyrium. Ille itaque multo magis perquirebat, qualiter posset ibi pretiosi corporis Martyris Casti invenire thesaurum; et veraciter cognovit, quod Cajetam corpus illius Martyris fuisset delatum. Magno igitur gavisus est gaudio, et totis viribus certando cœpit cogitare, qualiter illius Martyris aliquas potuisset habere reliquias. Deus autem, verus Rex, qui urbem Calvensem tanto voluit coronare patrono, secundo anno pontificatus ejus a Cajetæ partibus, illo magis certante, prædicti Martyris brachium Calvum deferri fecit ; quod ab ipso Præsule cum populi turba honorifice in Calvensi ecclesia collocatum est. Ex illa autem hora in civitate Cajetæ major pars de prædicto thesauro tempore Landonis illius civitatis Domini, cum reliquiis sancti Secundini in altari juxta sacrarium condita est. Capita itaque istorum sanctorum Martyrum Casti et Secundini conservantur cum reliquis reliquiis intus in sacrario, ubi dicitur (lo Vestiario) cum suis statuis, scilicet cum humeris et mitris argenteis.

inveniuntur S. Casti reliquiæ.

ANNOTATA. F

Habemus hujus instrumenti copiam aliam, plane deformem et imperitissime scriptam, cujus hic est finis : Capita itaque Martyrum Casti et Secundini in Cantra reposita sunt, ubi omni anno, in illius solemnitate venerantur a populo in laudem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre etc. *Monachus autem observat :* Acta, quæ citat Capacius, habere anno DCCCCLXVI, Pandulpho Longobardorum principe, Joanne III Capuam adveniente, Landone Cajetano duce, Cajetam (qui nempe erant Sinuessæ) delatos et in altari a Pontifice conditos. Is certe, *inquit Monachus,* fuit Joannes Papa XIII, et annus a Baronio DCCCCLXVII, nostra computatione DCCCCLXIX. *Computa, ut lubet, non est operæ pretium de his plura inquirere.*

DE SANCTO ZOILO MARTYRE

NICOMEDIÆ

J. B. S.

Ex Martyrologio S. Hieronymi.

I JULII.

Aliis diebus coluntur Zoili,

Inter Sanctos sub Zoili *nomine, bini præ ceteris celebres sunt; alter Martyr cum sociis Cordubensibus, de cujus cultu, gestis et inventione fusius egit Henschenius ad* XXVII *Junii, nosque etiam meminimus observatione Usuardina ad eumdem diem; alter Aquileiensis presbyter, memoratus in Actis sanctæ Anastasiæ* XXV *Decembris apud Surium cap.* 7, *ut cui illic dicitur apparuisse illustris Martyr Chrysogonus. Atque hi duo Zoili sunt in Petri Catalogo noti lib.* 6 *cap.* 16 *et* 19, *quo potius spectabat* Zoilus *hodiernus* Nicomediensis, *siquid uspiam reperisset Antistes Equilinus, quod de ejus gestis, hactenus plane latentibus, memoriæ proderet. Est vero hoc die in Hieronymiano laterculo* Zoilus *non unus, nisi quis distinguen-* B *das putet appellationes* Zoili, Zoeli *et* Zeli; *quæ in variis citati Martyrologii tabulis, ferme confunduntur, quemadmodum illic passim usuvenit, ut per scriptorum imperitiam Martyrum nomina plerumque luxata aut deformata sint. Ceterum sive idem, sive diversum dixeris nomen, certum videtur, tres hoc die diversos Martyres sub simili nomenclatione venire. Primum, quo de jam loquimur*, in Nicomedia, *alterum* in Mesopotamia, *tertium denique* in Antiochia; *primum solum et unicum, alios sociis conjunctos, ut brevi clarius ostenmus.*

et hoc die forte plures.

2 *Studiose hoc die observat Florentinius*, multis cœlestibus abundare vetustius Martyrologium supra Romanum emendatum : *Quasi vero id novum sit et non usitatissimum in ea evidentissima utriusque Martyrologii discrepantia, cum Martyrologii Romani revisores, Usuardum Belini potissimum secuti, numquam Hieronymianum viderint. Addit porro, primum in eo (Hieronymiano Martyrologio) referri* Zoilum, cujus etiam ita nemimerit vetustissimum Antuerpiense : Kal. Julii. In Nicomedia Zoili. *Solum Corbeiense addit titulum* Martyris. *Textus Florentinii ex Lucensi apographo legit* Zoeli, *cui ferme consonant Hieronymiana minora Rhinoviense, Richenoviense et alia, quorum laterculos pro hac prima Julii ordine* E *retulimus in præfatione Usuardina a num.* 27, *ubi advertes, codices Augustanum, Gellonensem et Labbeanum nonnihil depravatos; in aliis, textus nimium contractos; sed in codice Reginæ Sueciæ, seu S. Columbæ, ab Holstenio laudato, conformiter ad Epternacensem legi,* In Nicomedia, natale Sancti Zoili; *quam nos lectionem in titulo servandam putavimus. De eo Martyre nihil in omnibus aliis Martyrologiis aut eorum auctariis, ne quidem in ullis, quas viderim, accessionibus Usuardinis, quantumcumque frequentibus et numerosis; nihil, inquam, de eo reperitur.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

ISICO VEL ESICIO, PROCESSO, MARINA, ANTONIO VEL ANTONINO, SERENO ET VICTORE

J. B. S.

Ex Martyrologio S. Hieronymi.

I JULII.

Laterculus hic ex Hieronymiano

Post Zoilum Nicomediensem, de quo proxime egimus, est in Hieronymianis, audeo dicere omnibus, commemoratio aliqua Gagi *vel* Gaii C Papæ, *cujus gesta Majores nostri ex ipsis Hieronymianis aliisque Martyrologiis fuse et accurate illustrarunt, proprio, ni fallor, depositionis die* XXII *Aprilis. Sequitur in laudatis apographis, eadem vel non multum dispari formula* : Et natalis sanctorum Luciæ virginis et Acciæ regis cum aliis VIII vel IX : *ad quæ multa observat Florentinius, quæ ad exactiorem trutinam revocanda essent, nisi provinciam illam jam pridem occupasset Papebrochius, dum de illis Martyribus commentarium bene longum texuit ad* XXV *Junii, cui non lubet, in re obscurissima novas conjecturas superaddere. Satius erit, Caio et Luceia cum sociis, in indiculo ad alios dies rejectorum, de more collocatis, reliquas Hieronymianorum laterculorum classes, qua fieri poterit diligentia, in series suas digerere.*

recte hic positus,

2 *Eas inter prima est, aut saltem post jam dictas immediate subsequens, quæ in Florentinii tabula ita exprimitur :* In eadem urbe *(Roma)* Esici, Processi, Martiniani, Marinæ, Antoni, Sereni, Victoris. *Redundat hic* Martinianus, *quo reliqui codd. Epternacensis, Corbeiensis, et Blumianus omnino carent; unde recte nobiscum censet Florentinius, ex diei sequentis laterculo huc retractum, tamquam Processi (qui male cum crastino confusus fuerit) socium. Laborat etiam nævo aliquo apographum vetustissimum, dum binas annuntiationes perperam connectit, sic suam efformans :* Item Romæ, Isici, Processi, Marinæ, Antonini, Sereni, Victoris, Zeli cum aliis octo. *Deme partem ultimam* F *de Zelo ac sociis, et habebis genuinum textum, prout in Corbeiensi et Blumiano sincere redditur :* In eadem urbe, Esici, Processi, Marinæ, Antoni, Sereni, Victoris : *Qui ipsissimus est ordo a nobis adoptatus, relicto dubio nomine* Isicii *vel* Esicii, Antonii *vel* Antonini. *De Hieronymianis minoribus, non est quod longum sermonem instituam, citatos supra, præfationis Usuardinæ numeros, a* 27 *consulenti patebit, ita abbreviatas esse Tabulas, ut ex ipsis nihil lucis hauriri possit. Sic auctarium Bedæ Tornacensis solum numerat :* Esici, Sereni et Victoris. *In Adonianis et Usuardinis altum de omnibus silentium.*

rejectis aliorum conjecturis.

3 *Hodierna Notkeri annuntiatio :* Romæ, nativitas sancti Gaii Papæ et aliorum non paucorum Martyrum, *dubium ingerit Florentinio, utrum* hi Romani athletæ sic collective signati, reponendi non sint inter triginta quinque milites, qui per prodigium lactis, de cervice Apostoli Pauli emanantis, emolliti, gladio et ipsi cervicibus amputatis, Christum Dominum confessi sunt. *Sapienter facit, dum ab affirmatione abstinet : nam Notkeri auctoritas, meo quidem judicio, hic nulla est; cum textus ipse Hieronymianorum, ne vel per umbram ad milites illos, de quibus meminit solus Chrysostomus, respicere videatur, nec ullam temporis aliamve notam adjiciat, unde de Martyrum nostrorum*

A *nostrorum qualitate vel levis conjectura eruatur. Minus etiam intelliges, quid velit Florentinius per hæc verba :* Tres eorum tantum recolit hac eadem die Romanum Martyrologium, sed nomina Longini, Acesti et Megisti; quæ ex veteribus MSS. addit Baronius in Notis, cum nostris non consonant : *ea enim omnia ad* D *diem sequentem spectant, nec cum Martyribus Hieronymianis ullam habent affinitatem. Recta et bona est series a nobis posita; utinam modo reperiretur aliquid, quod de ipsis et tuto referri et illustrari posset, ad eorum vitam, gesta aut martyrium pertinens.*

DE SANCTO ZELO MARTYRE

IN MESOPOTAMIA

CUM SOCIIS SEX : ITEM DE S. ORIONE CUM SOCIIS OCTO, AC DE ALIIS CCLXIV

J. B. S.

Ex Martyrologio S. Hieronymi.

I JULII. *Variæ classes*

J*ungo hic plures Martyrum manipulos, licet fortasse et tempore et patria et palæstra diversos, ne pluribus articulis idem ferme dicendum recurrat. Primus* Zelus, *vel ut Corbeiensis codex legit,* B Zoelus, *in omnibus Hieronymianis apographis apud Florentinium distincte ponitur :* In Mesopotamia. *Socii sex æque clare exprimuntur in Lucensibus, Corbeiensi et Blumiano :* In Mesopotamia, Zeli cum aliis sex. *Vidimus supra antiquarium scriptorem codicis vetustissimi Epternacensis, male* Zelum *subjunxisse Martyribus Romanis :* Item Romæ, Isici..... Victoris, Zeli cum aliis octo; *in quo et nova occurrit hallucinatio, quod socii* Orionis *ad* Zelum *transferantur, et cum eo connectantur anonymi* CCLXII; *sic enim sequitur :* Orionis et aliorum LCCXII. *Longius aberrant Lucenses codices, qui prætermisso Orione et sociis, sic copulant omnia, ut* et aliorum CCLXIV *videantur Zelo et Mesopotamiæ adscribere. Melius porro distinguuntur in Corbeiensi, cujus hic est textus :* In Mesopotamia, Zoeli cum aliis sex : Orion cum aliis octo et aliorum ducentorum sexaginta octo.

non ubique satis distinctæ.

2 *Hæc, inquam, recte ibi quidem distincta sunt, numerus sociorum Zeli et Orionis bene expressus; at quis demum seligendus erit numerus plurium istorum anonymorum, qui ab omnibus diversimode refertur. Suppetiæ ab Hieronymianis minoribus peti nequeunt, nam* E *unicum Barberinianum, quod de illis meminit præfationis Usuardinæ num.* 36, *et in Bedæ auctariis ad hunc diem, difficultatem potius auget, sic scribens :* In Mesopotamia, Zeli cum aliis VI, Orionis cum aliis IX *(non* VIII *ut legit Papebrochius)* et aliorum CCLXXIV. *Crediderim ego in numeris Romanis facile* X *additum fuisse, adeoque pro* sexaginta *irrepsisse* septuaginta, *unde et medium illum numerum* CCLXIV *in titulo plane servandum putavi. In Adonis appendice Rosweydina appositi sunt* Zelus *cum sociis sex, et* Orion *cum octo; at Notkerus tres illas turmas confudisse videtur, hac unica annuntiatione :* In Mesopotamia, Zoeli cum aliis plurimis. *Nihil est quod dictis superaddi possit, donec aliunde Acta eruantur, ad distinguendas classes.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS ANTIOCHENIS

SEVERIANO, ZOELO, EPASO

F

J. B. S.

C

Ex Martyrologio S. Hieronymi.

I JULII.

E*n alteram Martyrum classem, quæ in solis Hieronymianis majoribus apud laudatum Florentinium integre reperitur :* In Antiochia, Severiani, Zoeli, Epasi. *Apographum Epternacense, ultimum nomen corripit, pro* Epasi *scribens* Pasi, *haud dubie amanuensis oscitantia. Recte advertit Florentinius, hos Martyres,* reliquis editis huc usque Martyrologiis ignorari, *nam neque in Bedæ, aut Adonis, aut Usuardi auctariis, neque apud Rabanum aut Notkerum signatos usquam reperias. Quam vero mutili passim sint codices illi, quos Hieronymianos parvos appellamus, collige ex sæpe citata præfatione Usuardina num.* 29 *et* 30, *ubi apographum Richenoviense, aliis paulo correctius, habet :* In Antiochia, Severiani : *Gellonense autem, Augustanum et Labbeanum, nomen quidem* Severiani *referunt, sed ita aliis immixtum, aut loco deturbatum, ut ex ipsis Severiani solius positionem seu palæstram cognoscere omnino nequeas. Nihil aliunde subsidii occurrit, quo de Antiochenis illis plura tradamus, et certe frustra alibi quæreretur.*

DE SANCTIS PRIMO, IDONEO

ET ALIIS

J. B. S.

Ex Martyrologio S. Hieronymi.

I. JULII.

U*trum hi Martyres sint, dubitare jubet apposita particula* depositio. *Tempus, patria, palæstra nusquam innotescunt. Fuerintne socii, an ambo, an alteruter filios habuerit, non magis constat. Hoc certum est, omnibus aliis Martyrologiis nostris tum MSS. tum typis editis ignotos esse. Quid de cetero cum aliqua verosimilitudine ex Hieronymianis erui possit, docebunt sequentia. Epternacense*

A *ternacense vetustissimum simpliciter legit :* Depositio Idonii cum filiis ; *cui ferme accedit Blumianum.* Sed de *prioris* mutilatione in hodiernis fastis suspicari jam licuit, *inquit Florentinius, binos Lucenses codices allegans, ex quibus textum suum desumpsit, qui diserte signant :* Et depositio Primi, Idonii cum aliis, *quæ est etiam annuntiatio Corbeiensis, quamque ut verosimillimam prætulimus. Corrigenda est Florentinii notatio, ubi ait,* in vetustissimo Antuerpiensi Primum D tantum memorari cum filiis ; *quando quidem in eo codice nec* Primi *nomen recurrat, in quo de mutilatione suspectum diximus. Quantum porro valeat ejusdem conjectura, de* Primo et Idonio *in* Primidonii *nomen conflandis, aliis expendendum relinquimus : Nihil ipse immutare ausus est, neque nos audemus.*

DE SANCTO BASILIO ABBATE

FUNDATORE MONASTERII, DICTI AD PROFUNDUM RIVUM

J. P.

Ex Menæis Græcorum impressis.

I JULII.

A*nniversaria S. Basilii memoria sacris Menæorum Græcorum fastis inscribitur die prima Julii hisce verbis :* τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, τοῦ συσταμένου τὴν μονὴν B τοῦ βαθέος ῥύακος : Eodem die memoria sancti Patris nostri Basilii, qui condidit monasterium profundi Rivi, *vel* ad Profundas Aquas ; *prout alius hunc locum Latine reddit. Verum utraque interpretatio solis dissonat verbis. Ejusdem cœnobii brevis recurrit notio die* XXVII *Septembris in præfatis Menæis, diciturque* τοῦ Ζωθῆρος Χριστοῦ, τοῦ ἐπιλεγομένου τοῦ βαθέος ῥύακος. *Monasterium* Christi Salvatoris, cui cognomen est inditum Profundi Rivi. *Iterata ejusdem loci mentio fit die* VII, *supradicti mensis, occasione S. Lucæ, qui ibidem tertius cœnobiarcha fuisse traditur. Porro apud Constantinum in avi vita numero 41 editionis Combefisianæ idem iste locus vocabulo unico* Βαθυῤῥύαξ *indigitatur. De S. Basilii vita, ætate, ac reliquis, ad illum spectantibus, nihil comperti habeo, præter hoc unicum, quod sub* E *ipsius disciplina monasticæ vitæ studium edoctus sit sanctus Abbas Ignatius, qui apud Græcos colitur* XXVII *Septembris,* ἐκ νηπίου παρὰ τῶν γονέων ἀνετέθη Θεῷ κατὰ τὸν ἱερὸν Σαμουὴλ, καὶ ἀπὸ θείου Βασιλείου τοῦ κτήτορος τῆς μονῆς, τὴν μοναχικὴν ἀκρίβειαν ἐκπαιδευθείς. A parentibus velut alter Samuel ab ineunte ætate Deo consecratus et a S. Basilio, cœnobii conditore, monastica disciplina institutus, *dein prædicto loco,* Profundi Rivi *nuncupato, Antistes præfuit. Vide Menæa.*

DE SANCTO LEONE ANACHORETA

J. P.

Ex MSS. Synaxariis Græcis Sirmondi et Chiffletii.

I JULII.

N*ihil de hoc Sancto Menæa Græca, nihil menologium Basilianum. Quare alio recurrendum mihi fuit, ut aliquam S. Leonis anachoretæ memoriam invenirem, sacris tabulis consignatam. Aliorum itaque silentium supplet apographum nostrum tum e Synaxario Sirmondi membraneo, tum e MS. chartaceo Chiffletii, magna parte transcriptum, in quo apographo paucula hæc lego :* Ὁ ὅσιος Λέων ἐρημίτης, γυμνὸς διαγὼν, ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται. S. Leo Eremita, postquam vixisset nudus, vitæ cursum in pace consummavit. *Elogii loco duos hosce versiculos e Synaxario Chiffletiano huc transcribo.*

Οὐ σαρκὶ πεισθεὶς πρὶν θανεῖν Εὔα Λέον,
Ὡς πρῶτος Ἀδὰμ, γυμνὸς ὢν οὐκ αἰσχύνου.
Numquam Eva vicit te caro, ante obitum Leo,
Non erubesce nudus, ut Adam innocens.

C F

DE SS. BIS MILLE MARTYRIBUS

J. P.

Ex Menæis Mazarinianis.

I JULII.

N*umerosa hæc pariter et gloriosa Martyrum bis mille phalanx, perpetuis fortasse oblivionis tenebris fuisset involuta et præterita a nobis in Actis nostris, nisi lucis subministrasset apographum Mazarinianum, quod in omnibus fere convenit cum Chiffletiano. Sic ibidem annuntiantur :* Οἱ ἅγιοι δισχίλιοι Μάρτυρες ξίφει τελειοῦνται. Sancti bis mille Martyres gladio consummantur. *Adjungo duos versiculos ex Mazariniano jam nominato :*

Ξίφος πατάσσει χιλιανδρίας δύο
Σεπτῶν Ἀθλητῶν, ὧν μακρὰν δειλανδρία.
Ferrum viros bis mille generosos necat
Pugiles : inest his nullus a viris timor.

Allusio in voce χιλιανδρία, *quæ* virorum bis mille agmen *designat, et in voce* δειλανδρία, *quam* timorem a viris incussum *non incongrue dixeris, Latine non est imitabilis cum pari brevitate et energia.*

DE SANCTO MAURICIO MARTYRE

Ex MSS. Synaxariis Græcis Sirmondi et Chiffletii. J. P.

I JULII.

Sanctum hunc enuntiant Synaxaria Sirmondiana et Chiffletiana, partim prosa oratione : τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἅγιος Μαυρίκιος μελιχρισθεὶς, καὶ ὑπὸ μελισσῶν κατὰ κεντούμενοι, τελειοῦνται. Eodem die *(1 Julii)* S. Mauricius, qui melle unctus, et ab apibus punctus, consummatus est ; *partim metrica :*

Ὁ Μαυρίκιος γυμνὸς ἐκρισθεὶς μέλι,
Κρίνει μελίσσων ἡδὺ τὰς τρώσεις μέλι.
Mauricius artus nudus, et melle oblitus,
Mel esse reputat dulce puncturas apum.

In MS. nostro legebatur κεχρισθεὶς, *sine dubio mendose, quantum liquet ex legibus metri iambici. Substitui ego* ἐκχρισθεὶς.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

XXV NICOMEDIENSIBUS

Ex MSS. Synaxariis Græcis Sirmondi et Chiffletii. J. P.

B E

JULII.

Codex idem noster Sirmondi et Chiffletii Sanctos Martyres hosce XXV *nobis exhibet.* οἱ ἅγιοι κέ Μάρτυρες, οἱ ἐκ Νικομηδείας πυρὶ τελειοῦνται Sancti XXV Martyres Nicomedienses igne consummantur. *Eorum elogium binis iambicis versiculis absolvit MS. Chiffletianum.*

Ἀριθμὸς ἀνδρῶν ἠνθρακωμένων κύκλος,
Τὸ πεντάκις γὰρ πέντε δῆλον ὡς κύκλος.
Numerus virorum est, flamma quos ussit, cyclus,
Nam quinque sumpta quinies vere est cyclus.

DE S. LUPIANO CONFESSORE

Notitia ex S. Gregorio Turonensi. J. B. S.

SECULO V.

Natalis S. Lupiani,

Hujus commentarioli materiam pridem digerere cœperat Joannes Bollandus, qui XVII *Februarii Lupianum huc remiserat, paucis collectis quæ de Sancti memoria apud solum Gregorium Turonensem supersunt. In antiquis classicisque Martyrologiis plane ignotus est Lupianus, nisi hic aliis Wandelbertinis apographis præferendus sit codex noster pervetustus sub num.* C *† MS. 120 A ; in quo versiculus, alibi non repertus, quinto loco de Sanctis adjicitur :* Tu meritis ipsas Lupiane celebriter ornas, *pro quo in Spicilegio est :* Salvius et sanctus Schaldi tum littora visit, *ab aliis relatus* XXVI *Junii. Sintne hæc genuina Wandelberti verba fugio quærere : certe neque apud Usuardum, neque in ullis Usuardinis auctariis natalis ejus ad hunc diem refertur, præterquam apud Hermannum Greven, in sua Sanctorum Usuardo additorum congerie scribentem :* Lupiani confessoris. *Unde acceperit, difficilis est conjectura, nisi viderit Wandelbertum jam citato similem, vel magnum Adonis MS., quod exstat in monasterio S. Laurentii, juxta Leodium, in quo habetur :* Ipso die, Lupiani Confessoris. *Nec plura reperit auctor Florarii MS.* Lupianum *cum alio male connectens :* Item Sanctorum Lupiani et Theodulphi Confessorum. *Castellanus in Martyrologio suo Universali, paulo distinctius ex Gregorio Turonensi locutus est :* In territorio Ratiatensi *(pays de Retz)* in Britannia *(minori),* sancti Lupiani, qui obiit ipsa hebdomada, qua baptizatus est : *nempe* in albis, *ut habet Gregorius ; unde laudatus Castellanus ipsum in indice* neophytum *appellavit. Sitne hic verus obitus vel depositionis dies, quis divinet ? Verosimilius existimo, arbitrarie selectum fuisse, ab eo qui primus Sanctum ex Turonensi Gregorio extraxit, ac Fastis inseruit.*

2 *Porro Gregorii verba de Gloria Confessorum cap. 54, hæc sunt :* Infra ipsum Pictavorum terminum, qui adjacet civitati Namnet. id est in vico Ratiatensi, Lupianus quidam in albis transiens, requiescit. Hic fertur a beato Hilario Antistite, donum baptismatis suscepisse ; sed mox, ut diximus, migravit a corpore. Cui a Deo bonorum omnium largitore, tanta est gratia attributa, ut ad ejus sepulcrum cæcus visum, paralyticus gressum, mutus mereretur eloquium. *Invocatur sanctus Lupianus in litaniis Pictonicis, quas illustrissimus Henricus Ludovicus Castanæus de la Rochepozay, Pictavorum Episcopus, concinnavit, qui et in notationibus citata Gregorii verba adducit indicatque* Ratiatensem vicum, *nunc* Rié *dici, quem forte melius Castellanus supra vocavit* pays de Retz. *Verum cum Castanæus Lupiano diem nullum, ut plerisque aliis, assignet, satis insinuat, nullum ejus agi in ea diœcesi celebritatem ; nisi fortasse ibi referendus sit ad* XI *Octobris, dum in prædictis notis ponitur post S. Genardum.*

in albis mortui,

dein clari miraculis.

F

3 *Quæri potest, an ad Arvernos* Lupiani *nostri reliquiæ translatæ sint? Ita videntur indicare codices Usuardini MSS. Aquicinctinus, Burdegalensis, Cluniacensis, Altempsianus, Daveronensis, Caudiacenses et D. le Mare sign. C, ut vide in auctariis Usuardinis* XVII *Februarii : ex editis Belinus, Galesinius, Wion, Ferrarius ; una omnes phrasi :* Claromonte, translatio sancti Lupiani Confessoris. *Saussayus in Martyrol. Gall. eodem die, et rursus in Supplemento, iisdem utrobique verbis :* Arvernis, translatio sancti Lupiani Confessoris. *At Canisius ac Molanus, nulla facta mentione translationis :* Claromonte, sancti Lupiani Confessoris. *Verumtamen in Molano manifestus error est ; cum enim per litteram* R, *se ex Belino descripsisse testetur, si textum corrumpere noluit, non potuit*

Isne translatus Claromontem.

AUCTORE J. B. S.

A *potuit non addere vocem* translatio. *Ab omnibus differt Maurolycus :* Claromonte, translatio sancti Lupiani Confessoris. *Idemne sit* Lupianus, *de quo S. Gregorius Turonensis, an alius, nihil est, unde definire certo possimus ; nec his diutius inhærere, operæ pretium est. Apud Savaronem, in Catalogo Arvernicorum Sanctorum, nullus est Lupianus.* D

DE S. PAMBONE ABBATE

ET CONFESSORE

IN NITRIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. B. S.

§. I. Sancti celebritas, recentior in Fastis memoria, varia nominis efformatio.

SUB FINEM SEC. IV.

De monachis Nitriæ sæpius actum,

D*e celebratissimis Ægypti asceteriis tam multa pridem tradidere Majores nostri in hoc vasto de Actis Sanctorum opere, ut superfluum plane sit eadem rursus aliis verbis repetere. De monte, vico, eremo, ceu cœnobio* Nitria *sæpe etiam sermo recurrit, præsertim mense Januario ad vitam S. Macarii Alexandrini, sed maxime ad alterius S. Macarii Ægyptii, tome* I, *a pag.* 85. *Rursus ubi de S. Antonio: item tomo* 2 *Aprilis pag.* 201 ; *tomo* 4 *Junii pag.* 290 *et locis aliis, quæ hic enumerare opus non est, cum versemur in re alias notissima, apud Palladium cap.* 69 *satis accurate descripta, atque iisdem fere verbis, saltem eadem sententia a Rufino lib.* 2 *cap.* 21, *in editione Rosweydi pag.* 477, *ex quibus recentiores multi cum Tillemontio variis commentariorum suorum ecclesiasticorum capitibus. Mitto ea quæ in prædictæ Nitriensis eremi vituperium facere possunt, ob contractam ex Origenianis dogmatibus labem, cum hæc ad Sanctum nostrum retrahi nequaquam possint. Nec scriptorum Rufini, Palladii aut aliorum fidem hic quisquam merito in dubium revocet, quod ejusdem hæreseos fuligine inspersi fuerint. Hæc paucis præmittenda fuere, nequid deesset ad cognitionem loci, tot sanctissimorum anachoretarum post S. Ammonem laboribus, sudoribus et virtutum omnium radiis insigniti.* B

quos inter laudatissimus Pambo,

2 *Non arbitror cuiquam dubium esse, quin præcellentium* S. Pambonis *gestorum fama et eximia sanctitatis gloria, magnis Antoniis, Paulis, Pachomiis, Paphnutiis, aliisque antiquis illis Ægypti eremorum prodigiosis incolis, eum parem fecerint, ut ex pluribus, quæ de vitis Patrum scripta sunt, operum locis facile demonstrari potest, licet tanti viri actorum seriem nemo olim digesserit. Hujus rei testem habeo, hac saltem in parte omni exceptione majorem, utpote oculatum, Rufinum Aquileiensem, iis libris, quos Eusebii interpretationi subjunxit. Is ita libri* 2 *seu* II, *caput quartum exorditur :* Per id tempus Patres monachorum, vita et antiquitatis merito Macarius et Isidorus, aliusque Macarius atque Heraclides et Pambus, Antonii discipuli per Ægyptum, et maxime in Nitriæ deserti partibus habebantur : viri qui consortium vitæ et actuum non cum ceteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebantur. Quæ præsens vidi, loquor, et eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui. *Consonant ea quæ refert, ejusdem libri cap.* 8 : Florebat igitur Ægyptus ea tempestate, non solum eruditis in christiana philosophia viris, verum etiam his, qui per vastam eremum commanentes, signa et prodigia, apostolica simplicitate vitæ et cordis sinceritate faciebant. Ex quibus interim, quos ipsi vidimus, et quorum ipsi benedici manibus meruimus, ii sunt, Macarius de superiori eremo, aliusque Macarius de inferiori, Isidorus in Scitiis, Pambus in Cellulis, Moyses et Benjamin in Nitria. *Notet hic lector, Pambonem primo* in Nitria, *deinde* in Cellulis *collocari. Quæ ex eodem Rufino citat Rosweydus, vide in ejus de vitis Patrum editione pag.* 441. C

3 *Actorum defectu, cogimur centones, ut ita dicam, colligere; ac primo breve Palladii ex laudata Rosweydi editione encomium, tum alia hinc inde nullo servato temporum, qui hic servari non potest, ordine coacervata, quæ infra subjicientur. At ne quid intactum relinquamus, hic ea prius illustranda sunt, quæ dubiis aut difficultatibus implexa, præviam aliquam lucem desiderant. De recepto in Ecclesia cultu, præcipua apud nos solet esse disquisitio, hic non immerito instituenda, cum Sanctus hic noster in nullis antiquis Martyrologiis consignatus, postremis demum seculis, apud aliquos recentiores in sacras Tabulas relatus fuerit. Inter scriptores latinos elogium ex Heraclide, ut ait, ei olim concinnavit Equilinus Episcopus Petrus, cujus ætatem sæpe alias notavimus, et hic iterum notare compellimur, nempe qui librum suum absolverit anno* MCCCLXXI, *quoniam hunc primum fuisse existimamus, qui de S. Pambone in suo Sanctorum Catalogo egerit, lib.* 6, *cap.* 38, *diem hunc* I *Julii, nescio ubi repertum, ejus festivitati assignans, quasi eo die* in Domino quieverit. E

in nullis Martiis antiquis Latinis

4 *In Ephemeridibus Græco-Moscis ante me observavit Papebrochius ad diem* XVIII *Julii (quo die ponitur etiam a Castellano)* mirandum esse, nullis hactenus Græcorum Fastis inscriptum *S. Pambonis* nomen, *nisi uni Synaxario Chiffletiano, idque nudo dumtaxat nomine* Παμβώ. *Addo ego non minus mirum esse, quod nec apud seculi noni Martyrologos usquam notus sit, nec ante Equilinum in ullis antiquis qualibuscumque Fastis Ecclesiasticis, Hagiologiis aut Kalendariis memoretur. Fateor equidem, inter collectanea nostra codice quarto, exstare apographum Kalendarii quod Carmelitarum Mechliniensium appellatur, nescio unde eo allatum, in quo habeatur* Pambonis Abb. *memoria die* I *Julii : verum accurate observavit ejus descriptor, alia ibi prima manu, quæ forte sæculum* XIV *sapient, alia recentiori expressa ; ita ut hoc die antiquior textus referat* Aaronem Sacerdotem, octavam S. Joannis Baptistæ et Vigiliam, *nempe Visitationis B. M. V., ex quo de antiquitate judicium feras : posterior vero adjectitius habeat :* S. Rumoldi Episcopi et martyris. Pambonis Abbatis. *Unde pateat, quod jam diximus, primum esse Episcopum Equilinum, qui Sanctum nostrum sacra in Fastis Latinis commemoratione donaverit.* F

nec apud Græcos notus,

5 *Proximus huic et liberalis ejus descriptor est Grevenus Coloniensis, in suis ad Usuardum additionibus, ubi ipsa Equilini verba, ex Socrate, vel ex Vitis Patrum desumpta adducit :* Pambo Abbatis et Confessoris, qui cum esset illiteratus, et psalmum aliquem discere cuperet, lecto sibi versu illo : Dixi, custodiam vias meas; ut non delinquam in lingua mea ; secundum

a recentioribus celebratur,

A secundum versum audire noluit, sufficere sibi dicens, si primum implere posset. *Ex hoc vel ex ipso Equilino sua etiam accepit Canisius, superaddens, quod contra illam regulam, numquam se peccasse meminisset. Recentiores alii, Maurolycus, Felicius, Ferrarius simpliciori textu scribunt :* In Ægypto, *vel* apud Ægyptum, sancti Pambonis Abbatis. *Phrasim tantillum ampliavit Galesinius :* In Ægypto, sancti Pambonis monachi et Confessoris, vitæ divinitus in solitudine actæ laude clari. *Neque tamen Baronium hæc moverunt, ut eum Martyrologio Romano inscriberet, nisi sub Pæmonis nomine, dum* XXVII *Augusti legit :* In Thebaide, S. Pæmonis anachoretæ, *Pammonem seu Pambonem intelligi voluerit, ut ex ejus Annalibus collegit Rosweydus, in observatione quam auctariis ad Usuardinam nostram editionem, tomo sexto Junii, dicto die* XXVII *Augusti subnexuimus.*

cujus vitæ series nusquam exstat. 6 *Ceterum quidquid sit de Baronii mente circa Pæmonem et Pambonem, dolendum est, viros illos qui scripserunt de gestis priscorum illorum anachoretarum seu monachorum (nam de horum appellationum diversa vel una notione hic disputare non lubet :) dolendum, inquam, scriptores illos de plerisque paucas potius virtutes et apophthegmata sparsim memorasse, quam singulorum vitas accurate distribuisse, sic ut ortus, patria, prima eorum conversatio, reliqua ætatis curricula, ceterique characteres distinctius haberi nequeant. Notissima est nostri Heriberti Rosweydi egregia de Vitis SS. Patrum a se diligentissime recensitis lucubratio ; ex ea porro facile est conjicere, non usquequaque obvium esse, sic Pambonis vitam ordinare, ut non aliqua præpostere hinc inde statuantur, defectu notarum, quæ ad seriem chronologicam instruendam nos manuducant. De varia nominis efformatione tantopere laborandum non video, cum nullus in dubium hactenus revocaverit, an sub diversis hisce scribendi modis,* Pambos, Pambus, Pambo, Pambon, Pammon *diversi lateant Sancti ; unus enim idemque monachus, solitarius, anachoreta, Abbas Nitriensis, sanctus Pambo apud omnes existimatur. Atque hæc quidem satis plana sunt, de dubiis et incertis sequenti § disputandum.*

§. II. Sancti ætas, unus an geminus fuerit? An sacerdos? An bis exul?

In ejus ætate definienda P*rima difficultas occurrit in definienda Sancti nostri ætate, non tam facile dissolvenda, nisi diversi saltem duo statuantur ejusdem nominis ; atque hæc inde potissimum desumitur, quod Palladius ex Melaniæ senioris narratione indicare videatur, tunc obiisse Pambonem, cum ipsa* ab initio Roma venisset Alexandriam, *unde in Nitriam progressa, Sancto* attulit vasa argentea trecentarum librarum argenti : *subjungit enim paulo post laudatus scriptor eodem tenore :* Brevi autem post tempore dormiit homo Dei.... cum esset annorum septuaginta. *Hic insinuari videtur primus Melaniæ Alexandriam atque inde in Nitriam accessus, qui ad initium imperii Valentis passim rejicitur, seu ad annum circiter 367 vel 368, nisi cum cardinali Baronio malis statuere annum 372, aut cum Pagio proxime præcedentem, quod modo ad rem nostram nihil refert. In hoc cardo vertitur, quod Melania apud eumdem Palladium lib. 8 cap. 117 pag. 773,* cum res suas vendidisset (*Alexandriæ*) et in aurum minutum convertisset, ingressa sit montem Nitriæ, sanctos Patres conveniens, Pambo... et versata sit apud eos circiter annum dimidium, obiens solitudinem et videns omnes Sanctos.

difficultates ex Palladio 8 *In hoc, inquam, cardo satis implexus vertitur, quod hic utrobique loqui videatur Palladius de primo Melaniæ in Ægyptum adventu, quo ipso tempore, si primo scriptoris istius textui adhæremus, e vivis excesserit S. Pambo, adeoque ante annum, in eminentissimi Annalistæ opinione, 373, neque enim majorem latitudinem pati dixeris hæc* Brevi post tempore dormiit homo Dei. *Cum autem ex Palladii verbis contendere quis possit, non nisi semel Nitriensem solitudinem invisisse laudatam Melaniam, consequens erit, quod diximus, ante prædictum annum 373 Pambonem vivere desiisse, quod admitti posse neutiquam censemus, ob alia argumenta, paulo inferius adducenda, ex quibus constabit, memoratum Sanctum, vel eodem Palladio teste, pluribus adhuc annis superstitem fuisse. Ceterum, ut in priori illa hypothesi ætas ejus definiatur, retrocedendo subducendoque anno, quibus vixit, septuaginta, alia deducetur sequela, quod nempe lucem aspicere debuerit ab anno 303, vel juxta primum calculum, quem tuetur Tillemontius, sub finem seculi tertii.* AUCTORE J. B. S.

et ex Rufino, 9 *At vero cum iis conciliari nullo modo possunt, quæ tradit Rufinus lib.* II *cap. 4, loquens de persecutione, quæ post Athanasii obitum a subintruso Lucio excitata est, ubi verbis supra citatis :* Per id tempus Patres monachorum vita et antiquitatis merito, Macharius et Isidorus, aliusque Macarius atque Heraclides et PAMBUS Antonii disciplui per Ægyptum et maxime in Nitriæ deserti partibus habebantur *etc. Addit :* Ii ducebant exercitum Domini, non mortalibus telis, sed fide religionis armatum exercitum, moriendo vincentem, et qui sanguinis sui profusione victor Christum sequeretur ad cœlum. Quique dum in tabernaculis positi et orantes, exspectarent interfectores suos, delatus est ad eos homo, olim membris omnibus et præcipue pedibus aridus. Sed cum ab eis in nomine Domini oleo fuisset perunctus, statim confirmatæ sunt plantæ ejus *etc. Patet itaque, adhuc annis aliquot supervixisse S. Pambonem : imo, si vera sunt quæ ex apophthegmatis apud Coterium infra recitabimus, vitam protrahere debuit ad usque tempora Patriarchæ Theophili, quem anno primum 385 Timotheo subrogatum ostendimus in nostro de Patriarchis Alexandrinis tractatu pag. 49.*

qui duos statuere videntur, 10 *Ut hæc in speciem contraria componantur, Palladius secum ipse conciliandus est, non solitus chronologicam rerum seriem prosequi, ut ex relato proxime loco in vita Melaniæ apud Rosweydum pag. 773 evidenter constat. Ibi enim citatis supra verbis, immediate subjicit :* Post hæc autem cum Augustalis Alexandria relegasset Isidorum et Pissimium et Adelphium et Paphnutium et Pambo.... et duodecim Episcopos et presbyteros et clericos et anachoretas, ut essent omnes numero CXXVI in Palæstinam circa Diocæsaream, et ipsa *(Melania)* eos est secuta, iis ex suis propriis pecuniis subministrans etc. *Si itaque Pambonem cum cæteris confessoribus exsulem secuta est in Palæstinam Melania, non potuit ejus morti interesse, dum primo in Nitriam progressa, ibi per* annum dimidium *commorata est, atque adeo, si tunc obiit S. Pambo, dum a prædicta Melania* vasa argentea trecentarum librarum argenti *acceperat, ad ipsum postliminio hæc rediit, idque verosimiliter anno* CCCLXXXVI *; siquidem, teste eodem Palladio, dum Alexandriam primo appulit,* res suas vendidit et in aurum minutum convertit. *Satis diversa sunt, quæ jam diximus, ad eumdem tamen Pambonem referri, qui negari possit, necdum video. Unus, opinor, est Pambo, sed Melaniæ accessus duplex statuendus, vel Palladius turpiter hallucinatus est.*

quem unicum fuisse putamus. 11 *Ex dictis, si non ut certum, saltem ut verosimillimum deducimus, Sanctum nostrum istius nominis unum unicum in Ægypto natum circa annum 317, juniorem, magni Antonii, qui obiit 356, disciplina anachoretica institutum et eruditum fuisse ; porro in solitudinem Nitriæ secessisse, ubi eum reperit Ammonius, is qui de gestis Pachomii et Theodori egregiam ad Theophilum Alexandrinum epistolam exaravit, in Actis* XIV *Maji Latine et Græce editam, pag. 353 in fine nominans*

AUCTORE J. B. S.

A *nans* S. Pambonem et Dei famulum Piorem, qui gratias sanitatum a Domino fuerant adepti. *Rursus pag.* 354 D : Hæc, inquam, omnia cum fierent, monachis cum Piore et Pambone in monte Nitriæ degentibus, reliquisque senioribus, annuntiavi ea quæ de persecutione ista Theodorus prædixerat. *Demum pag.* 355 D : Hi enim ipsi sic quasi obscuri prorsus latebant, quemadmodum et sanctus Ammon, et sanctus Theodorus in monte Nitria, et famulus Dei ac pulchra senectute venerandus Pambo.

12 *An tantam senectutem Pamboni tribuat Ammonius pro eo tempore, quo hanc ad Theophilum epistolam dabat, an forte pro eo quo ferme Julianus periit, ut supra memoraverat, non satis distincte explicatur, quamvis mihi verosimilius sit, indicari tempus, quo scribebatur præfata epistola, nimirum sub initium patriarchatus Theophili, quo circiter pulchra tum senectute venerandum Pambonem e vivis excessisse credimus. Alioquin nova oriretur difficultas, ceteris non minor. Nam si sanctus Pambo* pulchra *fuit* senectute venerandus, *dum illum invisit Ammonius circa annum* CCCLVI, *ut ex Papebrochii et Tillemontii calculo suppono, quis credat annis post plus quinque et viginti, cum ipsum Melania obiisse narrat, non nisi septuage-* B *narium fuisse? Alia ibi occurrunt ordinandæ chronologiæ non minus apta, sed quæ hic intacta relinquimus.*

Sacerdotem non fecit

Certe ex recitatis Ammonii verbis, sive Græce, sive Latine legantur, non recte videtur collegisse Tillemontius tomo 8 *pag.* 447, *et alibi sæpius, S. Pambonem sacris initiatum seu sacerdotem fuisse annis* 355 *aut* 356.

Ammonii ad Theophilum epistola.

13 *Latinam versionem jam dedimus, quam juvat repetere, ut evanescat quæstio a laudato Tillemontio proposita.* (Monachis cum Piore et Pambone in monte Nitriæ degentibus, reliquisque senioribus annuntiavi.) *Utrum nempe prædictis annis* CCCLV *aut* CCCLVI *S. Pambo sacerdos esse potuerit, dum solum quadraginta ætatis numeraret! Ego ibi nihil reperio, ex quo talis controversia educatur, citato toties græco epistolæ Ammonianæ textu, quem hic subjicio :* Τοῖς περὶ τὸν ἅγιον Πίορ καὶ Παμβὼ καὶ τοῖς λοιποῖς πρεσβυτέροις, τοῖς ἐν τῷ ὄρει τῆς Νιτρίας ἀπήγγειλον etc. *Lego equidem* πρεσβυτέροις *ast illud rectissime versum est in proprio significato et receptissimo,* senioribus, *ne alias et Pior, et reliqui monachi omnes presbyteri seu sacerdotes fuisse dicantur, quod nec Tillemontius, nec ullus rituum monachalium istius temporis peritus admiserit. Quidquid tamen ejus sit, illud fortasse rectius a Tillemontio assertum fuerit; ipsum Ammonium eo anno* 355 *vel sequenti, Pambonem in monte Nitriæ vidisse. Ceterum nobis satis est, primam Sancti nostri ætatem, quoad fieri potuit breviter indicasse.*

Tillemontii dubiis

14 *Inter argumenta, quæ ad geminandos sanctos Pambones excogitavit Tillemontius pag.* 788, *unum adfertur ex eo capite, quod Rufinus lib.* II *cap.* 8, *S. Pambonem, non jam in Nitria sed in* Cellulis *collocet, quæ decem millibus a Nitria distabant. Sic habet Rufinus :* Ex quibus interim, quos ipsi vidimus, et quorum benedici manibus meruimus, ii sunt, Macarius de Superiori heremo, aliusque Macarius de Inferiori, Isidorus in Scetiis, PAMBUS IN CELLULIS. *Ut obiter dicam, supponitur Rufinus Ægypti eremos lustrasse anno* 374. *Sunt etiam qui Pambonem* Sceti *incolam faciunt, uti est in apophthegmatibus apud Cotelerium tomo* I *pag.* 463 : Idem Abbas Theophilus Archiepiscopus venit aliquando in Scetim : congregati autem fratres dixerunt abbati Pambo : aliquid sermonis habe etc. *Hæc variis modis commode dissolvi possunt, at mihi hæc præ ceteris placet ratio; quod anachoretæ isti non ita uni loco adstricti fuerint, ut ad alium quandoque non migrarent. Sic in S. Macarii Alexandrini vita legitur tomo* I *Januarii pag.* 87, *eum* habuisse diversas cellas, unam quidem in Scete, D quæ est interior in solitudine, et unam in Libya, et unam in Celliis, et unam in monte Nitria. *Quid igitur miri, si idem S. Pambo nonnunquam in* Cellulis, *nonnunquam etiam in* Scete *repertus fuerit, præterquam quod forte casu eo devenerit, aut Theophili gratia accesserit.*

pro geminandis Pambonibus,

15 *Ex allegatis supra Rufini et Palladii verbis, exurgit apud Tillemontium altera disquisitio de loco exilii S. Pambonis. Rufinus eum conjungit cum Macariis, Isidoro et Heraclide, in eo sequacem habet Sozomenum lib.* 6 *cap.* 20 *pag.* 662 : At Lucius, adjuncto sibi duce Ægypti, cum magna militum manu, adversus monachos in solitudine degentes, expeditionem suscepit... multi enim tunc temporis admirabiles viri regionum illarum monasteriis præerant.... cujusmodi tunc Monachorum præfectos fuisse accepimus, Macarios duos., et Pambo atque Heraclidem et ceteros Antonii discipulos. Lucius igitur... vi eos cogere aggressus est... Porro... milites.... noctu eos comprehensos, in quamdam Ægypti insulam, quæ paludibus undique cincta est abduxerunt. *At breve id exsilium fuisse novimus, nam cum sancti Confessores miracula, a Rufino et Sozomeno enumerata, patrassent, Lucius* statim oc- E culte mandavit, ut qui cum Macario erant, ad suas sedes in solitudinem reverterentur. *Patentissimum existimo, hic S. Pambonum nostrum alterum Sanctorum socium designari, qui proinde eo etiam confessionis titulo decorandus sit.*

respondetur.

16 *At enim Palladii textus supra num.* 10 *relatus, aliam plane rem enarrat, alium persecutorem, alios socios, alium locum diserte exprimens, Pambonem autem tam clare pronuntians, eumque ipsum, quem Melania in monte Nitria convenerat, ut nullus dubio locus supersit, quin et hæc confessio Sancto nostro sit tribuenda, nisi forte eamdem censeas, cum altera, quæ a Rufino et Sozomeno in sociorum nominibus, adeoque et loco exilii confusa fuerit, ut non improbabiliter existimat Tillemontius nota* 3, *pag.* 790. *Meliorem evadendi viam suggeri cupio, ut non cogamur admittere, bis exulasse S. Pambonem, primo in Ægypti insulam cum sanctis Macariis, deinde cum aliis in Palæstinam abductum, cum interim laudatus Palladius in brevi Sancti vita, mox producenda, nec verbum de unico exilio faciat. Regula sit, ab eo auctore, qui flores potius colligit, quam historias scribat, non omnia ordinata exigi posse. Putamus jam dicta sufficere, ad ea quæ proposuimus illustranda, si cui plus otii fuerit, cetera exactius discutiat, nobis suaderi hactenus non potuit, Pambones geminandos esse.*

VITA

Ex Palladii lib. 8. *cap.* 10, *pag.* 715.

Hujus montis (*Nitriæ*) accola fuit etiam abbas Pambo, *a* qui fuit magister Dioscuri Episcopi, Amonii *b* et Eusebii et Euthymii fratrum, et Origenis filii fratris Dracontii, viri illustris et admirabilis. Hic Pambo multa quidem habebat et varia privilegia : inter cetera autem, quæ recte et ex virtute ab eo gerebantur, hoc habebat, quo erat reliquis superior, quod scilicet aurum *c* et argentum despiciebat, quantum postulat ratio Dominica. Unde mihi narravit beata Melania, quod cum ab initio Roma venisset Alexandriam, de ejus virtute audiisset a beato Isidoro *d* presbytero et xenodocho, qui de eo mihi narravit et ad ipsum deduxit in solitudinem. Ad eum, aiebat, attuli vasa argentea trecentarum librarum argenti, rogans eum, ut rerum mearum esset particeps. Ille autem, inquit, operans et ramos texens mihi benedixit voce magna dicens : Deus det tibi mercedem. Et dixit suo œconomo *e* Origeni : * Accipe

Discipulos docet aurum despicere,

Melaniæ vasa argentea aliis dispensans,

A * Accipe, et ea dispensa universæ fraternitati, quæ est in Libya, et insulis ; hæc enim monasteria magis indigent : ei præcipiens, ut ex eo nihil daret iis qui erant in Ægypto, propterea quod sit regio ditior et abundantior.

** al. Theodoro.*

nec gratitudinis signa ei ostendens.

2 Ego autem, inquit, stans exspectabam, ut vel benedictionibus ab eo honorarer, vel verbo saltem laudarer ob tantum donum. Cum vero nihil omnino ab eo audiissem, ei dixi : Domine, ut scias quantum sit, sunt trecentæ libræ argenti. Is autem rursus cum ad hoc ne omnino quidem annuisset, et nec ad vasis quidem thecam attendisset, respondit : Is cui hæc attulisti, o filia, non opus habet, ut a te discat quantitatem ponderis. Qui enim montes appendit et saltus statera, multo magis scit quantitatem tui argenti. Si enim hæc mihi dares, recte mihi pondus dixisses, sed si Deo ea obtulisti, qui ne duos quidem obolos despexit, sed eos plusquam omnia æstimavit, tace. Sic ergo, inquit, dispensavit gratia Domini, dum ingressa sum in hunc montem.

f Septuagenarius sancte moritur.

3 Brevi *f* autem post tempore, dormiit homo Dei, nec ægrotans, nec in nulla parte corporis dolorem sentiens ; sed sportam contexens, me accer- B siit, et cum adesset jam extremus stimulus, dicit mihi : Cape hanc sportam a meis manibus, ut mei memineris ; nihil enim habeo aliud quod tibi relinquam. Et cum hoc dixisset, excedit sine febre, cum esset annorum septuaginta, Domino commendans spiritum. Quem cum ego curassem, et linteis Sancti corpus involvissem et deposuissem, recessi a solitudine, usque ad diem mortis mecum habens illam sportam. Hic Pambo cum esset moriturus, in ipsa hora excessus, eum circonstantibus Origeni presbytero ac œconomo et Ammonio viris inclytis, et reliquis fratribus, dicitur hoc dixisse : Ex quo *g* veni in hunc locum solitudinis, et meam ædificavi cellam et hic habitavi, nullus fuit dies, quo non aliquid operis fecerim meis manibus : nec memini me ab aliquo panem gratis datum comedisse ; nec me in hanc horam pœnitet alicujus sermonis, quem dixerim : et sic ad Deum recedo, ut qui nec pius quidem ac religiosus esse cœperim.

g Ultima ejus verba.

Humilitas et taciturnitas.

4 Hoc quoque de eo ferebant testimonium Christi servi Origenes et Ammonius, quod numquam de re aliqua interrogatus, quæ vel ad Scripturam, vel ad actionem negotiumve aliquod pertineret, statim responderit, *h* sed dixerit : Nondum inveni quod re- C spondeam : sæpe autem præterierant tres menses, et non dabat responsum, dicens : Nondum comprehendi. Tam considerate quidem ex Deo dabat responsa, ut a Deo cum omni metu omnes acciperent. Dicebatur enim hanc virtutem etiam supra magnum Antonium et super omnes Sanctos exercuisse, nempe, ut esset in loquendo accuratus et perfectus.

Palladii cap. 11. Hospitalitatis cum Piore certamen.

5 Fertur autem præter alia hæc quoque actio sancti Pambon, quod Pior, qui se in vita exercebat monastica, ad ejus cellam aliquando accedens, proprium panem detulit. Cum eum autem Pambon reprehendisset, dicens : Cur hoc fecisti? Respondit Pior : Ne te gravarem. Itaque tacitus eum dimisit. Post aliquantum autem temporis accedens magnus Pambon ad cellam Pior, panem suum secum madefactum attulit. Ab eo autem rogatus, quanam de causa panem attulisset madefactum, respondit Pambon : Ideo madefeci, ne ego quoque te gravarem.

i Palladius cap. 15 et 16. De Pacesii et Isaiæ diversa perfectione,

6 Alii, Pacesius et Isaias *i* nomine, fuerunt fratres patre mercatore Hispanico, qui quidem cum pater eorum esset mortuus, diviserunt facultates, quas habebant in mobilibus : in nummis quidem quinque millia, in vestibus autem et servis, quæ inventa fuerant. Ii inter se delibrarunt et sibi consulentes dicebant : Quodnam vitæ iter ingrediemur, o frater? Si exerceamus mercaturam, quam pater noster exercuit, nos relinquimus aliis nostros labores : et D forte incidemus in pericula vel latronum vel maris. Age ergo, frater, vitam aggrediamur monasticam, ut et patris nostri lucremur facultates, et nostras animas non perdamus. Placuit ergo utrisque scopus vitæ solitariæ ; sed inventi sunt alius in alio discrepantes. Cum itaque pecunias divisissent, et reliqua omnia ; hunc quidem sibi scopum proposuerunt, ut Deo placerent, sed diverso vitæ instituto. Unus enim omnia dispergens, dedit monasteriis et ecclesiis et custodiis, et cum artem didicisset, ex qua sibi panem pararet, exercitationi operam dabat et orationi. Alter autem ejus nihil dispersit, sed facto sibi monasterio, et paucis assumptis fratribus, quemlibet excipiebat hospitem, quemlibet curabat ægrotum, quemvis senem retinebat, cuivis pauperi dabat. Sabbato et Dominica tres aut quatuor mensas statuens, eos, qui erant egeni, excipiebat. Hoc modo vitam suam consumpsit.

ex Palladio.

et subsecuta beatitudine orta contentio

7 Ambobus autem mortuis, diversæ beatitudines utrisque dabantur a fratribus, utpote quod essent inventi ambo virtute perfecti. Et aliis quidem placebat vita ejus, qui renuntiaverat ; aliis vero ea quæ E communicabat omnibus egentibus. Cum ergo inter fratres incidisset contentio, propter horum beatorum diversum vitæ institutum, et maxime propter laudes diversas, vadunt ad beatum Pambo, et ad eum referunt, ut de hac re respondeat, volentes scire, utranam sit melior vitæ ratio. Is autem eis dicit : Utrique sunt perfecti apud Deum, alter quidem functus est munere Abrahæ, qui omnes excipiebat ; alter vero suscepit firmissimum et constautissimum zelum Eliæ Prophetæ, ut Deo placeret. Et cum alii quidem ei dicerent : Quomodo fieri potest, dic, quæsumus, nobis pedes tuos attingentibus, ut hi sint æquales. Cumque alii exercitatorem præferrent, et dicerent : Præceptum implevit evangelicum, ut qui omnia vendiderit et dederit pauperibus, noctu et die perseverans in orationibus, crucem ferens, et sequens Servatorem : contra autem alii de altero contenderent, dicentes : Hic, obsecramus te, tot et talia viscera ostendit in omnes egentes, ut exiret et sederet in viis regiis, et qui erant afflicti colligeret, et opem ferret ; neque solum suam recreavit animam, sed etiam aliorum, ægrotos curans et eis dans auxilium.

a S. Pambone dirimitur.

8 Et dicit beatus Pambo : Rursus vobis dicam, ambo sunt pares apud Dominum, unicuique autem vestrum de iis satisfaciam. Hic si non usque adeo se F exercuisset, non fuisset dignus, ut illum bonitati illius compararem. Ille rursus, qui recreabat ac reficiebat hospites, et egenis ministrabat, ostensus est Domino pro viribus æqualis. Ipse enim dixit : Ego non veni ministrari sed ministrare. Hic ergo minister, etsi videbatur onus habere ex labore, attamen ex ipso quoque habuit recreationem. Exspectate autem paululum, ut a Deo quoque de his habeam revelationem, et postea scietis cum veneritis. Intermissis ergo aliquot diebus redierunt, de his Magnum illum rogantes. Senex autem respondit illis, dicens : Ante Deum vobis loquor, vidi utrosque simul stantes in paradiso.

ANNOTATA.

Quæ hic ex Palladii historia Lausiaca seu ad Lausum scripta desumpsimus, totidem fere verbis leguntur in Heraclidis Paradiso, apud Rosweydum in appendice pag. 946 *et* 948. *Palladii Lausiaca, quæ in eadem appendice subsequitur, pag.* 987 *caret iis, quæ de Piore et duobus fratribus dicta sunt.*

a *Huc referam Socratis de Pambone elogium lib.* 4, *cap.* 23, *pag.* 233 *et* 234 *editionis Valesianæ.* Pambos cum exspers esset litterarum, accessit ad quemdam, ut

A ut Psalmum disceret. Sed cum primum versum audisset octavi ac tricesimi psalmi : Dixi custodiam vias meas, ne delinquam in lingua mea; sequentem audire nolens, abscessit : unum hunc versum sufficere dicens, modo illum perfecte ediscere et opere ipso adimplere posset. Cumque is qui versum discendum tradiderat, eum reprehenderet, quod per sex continuos menses ad ipsum non venisset, respondit, se versum Psalmi nondum opere ipso didicisse. Multis deinde post annis interrogatus a quodam ex familiaribus, num versum illum didicisset : integris, inquit, novem ac decem annis opere eum explere vix didici. Idem cum quidam ad pauperum alimoniam aurum ipsi dedisset, dixissetque : Numera quod dedi ; Nihil, inquit, opus est numero, sed recto animi affectu. Idem Pambos, rogante Athanasio Episcopo, ex solitudine venit Alexandriam. Cumque ibi scenicam mulierem conspicatus esset, illacrymatus est. Tum vero sciscitantibus, qui aderant, quamobrem flevisset : Duæ res, inquit, me commoverunt. Prima est mulieris hujus exitium. Altera, quod tantum ipse studii ac diligentiæ non adhibeo, ut Deo placeam, quantum adhibet illa, ut obscœnis hominibus placere possit. *Inter præstantissimos Christianæ* B *philosophiæ sectatores et exercitatores Pambonem etiam connumerat Sozomenus lib. 3, cap. 14, pag. 516.*

EX PALLADIO.

b *Hi sunt fratres illi Longi, in historia Origenistarum famosissimi, ut vide apud Doucinum locis pluribus; at eorum qualiscumque culpa in Magistrum non redundat.*

c *De auri et argenti contemptu, jam citavimus Socratis verba ; specimen quod sequitur peremptorium est. Forte idem exemplum ibi insinuatur, per ista verba :* Idem cum quidam ad pauperum alimoniam etc.

d *An non ille est Isidorus Origenista famosissimus? satis notum est, quantam nomini suo labem intulerit Melania illa senior, Origenis sectatoribus nimium adhærendo.*

e *Vide notationem Rosweydi pag.* 785.

f *De brevi isto tempore supra in commentario locuti sumus.*

g *Est apud Cotelerium apophthegma* VIII, *sumptum ex hoc loco, vel ex Rufini lib. 3, num. 160, vel ex Pelagii libello* I, *num.* 16.

h *Vide Cotelerii apophthegma nonum.*

i *De his duobus fratribus, vide quæ notavit Rosweydus, eadem illa pag.* 785.

C

ALIA DE S. PAMBONE

Ex variis collecta.

Singularem charitatem exercet.

R*ufinus lib.* 3 *de Vitis Patrum num.* 146, *apud Rosweydum pag.* 521, *hoc de Sancto nostro insignis charitatis exemplum commemorat.* Quidam ex senibus de Sciti discipulum suum transmisit in Ægyptum, ut ei camelum deduceret, qui sportellas quas fecerat, portaret in Ægyptum. Cum autem deduceret camelum, alter senex obvians eum, dicit ei : Si scissem, frater, quando ibas in Ægyptum, dixissem tibi, ut et mihi alterum camelum adduceres. Quod cum ille frater proprio Abbati dixisset, præ multa charitate dicit ei : Vade, fili, et duc camelum ad illum, dicens ei : Quia necdum parati sumus, comple necessitatem tuam, et vade tu cum ipso camelo usque in Ægyptum, et iterum reduc nobis camelum, ut et nostra vasa portemus. Cum ergo fecisset frater sic, et ivisset ad illum senem, dicens : Abbas Pambos dicit, quia nos necdum parati sumus, tolle et comple necessitatem tuam. Carricavit autem senex camelum et ivit in Ægyptum. Cum autem discarricasset, iterum ille frater reducebat camelum ; et dixit : Ora pro me, Pater : cumque senex requisisset, quo pergeret, respondit : In Scitim vado, ut etiam nostras D sportellas huc afferam. Quod cum audisset senex, compunctus cœpit pœnitere, dicens lacrymando : Indulgete mihi, quia charitas vestra fructum meum abstulit.

Monachis honorem exhiberi jubet.

10 *Idem scriptor citato jam libro num.* 164, *sic refert :* Beatus Athanasius Episcopus rogavit aliquando Abbatem Pammon, ut iret in Alexandriam. Qui descendens cum fratribus, cum vidisset quosdam seculares, dicit eis : Surgite et salutate monachos, ut benedicamini ab eis ; frequenter enim isti loquuntur cum Deo, et os eorum sanctum est. Et cum vidisset ibi mulierem theatricam, lacrymatus est. Et requisiverunt adstantes, cur plangeret? At senex respondens, dixit : Duæ me res ad has lacrymas compulerunt, una quidem perditio illius mulieris ; secunda vero, quia ego tantam curam non habeo placendi Deo, quantam habet hæc mulier, ut hominibus turpibus placeat. *In libro de Vitis Patrum, incerto auctore, interprete Pelagio, libello* 3 *num.* 14, *pag.* 566, *idem de Athanasio, idem de muliere theatrica refertur, uti et in apophthegmatis, apud Cotelerium tomo* I *pag.* 639 *num.* 4, *atque utrobique nomen* PAMBONIS *disertius exprimitur. Alia pars habetur in Cotelerio apophtheg.* 7, *ubi alios citat. Tu vide Pelagium libell.* 67, E *num.* II.

Deflet mulierem theatricam.

Monachum non faciunt opera exteriora.

11 *Apud laudatum Pelagium libello* 10 *num.* 65 *legitur :* Venerunt aliquando duo fratres ad abbatem Pambo, et interrogavit unus ex eis, dicens : Abba, ego biduo jejuno, et duos paximates manduco ; putas salvo animam meam, an seducor? Et alter dixit : Ego colligo de opere manuum mearum duas siliquas diurnas, et parum ex eis retineo ad victum, aliud autem expendo in eleemosynam; putas, salvus ero an seducor? Et cum plurimum rogarent eum, ille non respondebat eis. Post quatuor autem dies cum discessuri essent, rogabant eos clerici, dicentes : Nolite tristari, fratres, Deus vobis præstabit mercedem : sic est enim consuetudo hujus senis, non cito loquitur, nisi Deus ei dederit quod dicat. Intraverunt ergo ad senem, et dixerunt ei : Abba, ora pro nobis. Et ille dixit : Ambulare vultis? Et dixerunt : Etiam. Et intuens eos, in semetipso accipiens opera eorum, scribebat in terram et dicebat : Pambo biduo jejunat, et duos paximates manducat : putas in hoc est monachus? Non. Iterum dicebat : Et Pambo laborat in die duas siliquas, et dat eas in eleemosynam ; putas in hoc est monachus? Necdum. Et paululum reticens, dixit ad eos : Bonum quidem operaris, F sed si custodias conscientiam tuam cum proximo tuo, ita salvaberis. In his ergo sic ædificati fratres, cum gaudio recesserunt. *Est apophthegma secundum apud Cotelerium pag.* 638. Paximates, *sunt panes bis cocti, de quibus vide Rosweydum pag.* 1045.

Mala voluntas magis impedit bona quam dæmon.

12 *Sequitur apud Pelagium num.* 66 *:* Frater quidam interrogavit Abbatem Pambo, dicens : Quare me prohibent spiritus quidam facere bona proximis? Dixit ei senex : Non sic loquaris, alioquin Deum mendacem facies ; sed dic magis : Omnino misericordiam facere nolo. Præveniens enim Deus, dixit : Dedi vobis potestatem calcandi super scorpiones et serpentes, et super omnem virtutem inimici, cur ergo tu immundos spiritus non conculces? Luc. 10.

Obedientiæ præcellentia.

13 *Idem Pelagius libello* 14 *num.* 7. Venerunt aliquando quatuor fratres de Sciti ad Abbatem Pambo, vestiti pelliceas tunicas, et indicavit unusquisque virtutem alterius, non præsente eo, de quo loquebatur. Unus namque ex eis jejunabat multum, alter vero nihil possidebat, tertius vero habebat charitatem plurimam ; de quarto vero dixerunt, quia viginti duos annos haberet, in obedientia permanens seniorum. Respondit autem ei Abbas Pambo : Dico vobis, quia istius virtus major est quam ceterorum ; quoniam

A quoniam unusquisque vestrum virtutem quam possidet, voluntate propria eam retinuit, hic autem suam voluntatem abscindens, alienæ voluntatis se servum fecit. Tales enim viri Confessores sunt, si usque ad finem ita permanserint. *Inter apophthegmata a Cotelerio edita, est ordine tertium.*

Taciturnitas ædificans.

14 *Libello* 15 *num.* 42, *hoc S. Pambonis placitum ponitur :* Venit aliquando sanctæ memoriæ Theophilus Episcopus Alexandrinus in Scithi ; congregati autem fratres dixerunt ad Abbatem Pambo : Dic unum sermonem Papæ, ut ædificetur animus ejus in hoc loco. Et respondit senex : Si in taciturnitate mea non ædificatur, neque in sermone meo ædificabitur.

15 *Inter sententias Patrum apud Rosweydum pag.* 1005, *hæc Pamboni, aut potius S. Antonio, tamquam ei dicta tribuitur :* Requisivit Abbas Pambo Abbatem Antonium, dicens : Quid facio sedens in cella? Respondit : Non sis confidens in merito justitiæ tuæ, et non cogites de rebus transitoriis, et esto tenens linguam et ventrem.

Quomodo quis salvandus.

16 *Reliqua Sancti nostri apophthegmata ex Cotelerio subjungo. Ordine decimum est :* Dixit Abbas Pambo : Si cor habes, potes salvari. *Cur XI Pamboni* B *potius, quam alteri adscribatur, equidem nescio. Sic sonat :* Interrogavit presbyter Nitriæ : Quo pacto debent fratres degere? Illi vero dixerunt : In magna exercitatione, et servantes conscientiam suam a proximo. *Sequitur XII.* Dicebant de Abbate Pambo : sicut Moyses accepit imaginem gloriæ in Adamo

S. Pambo comparatus Moysi.

refulgentis, quando facies ejus gloriosa reddita est D ita et Abbatis Pambo facies velut fulgur relucebat, eratque tamquam rex sedens super thronum suum. Ejusdem operationis exstitit Abbas Silvanus, nec non Abbas Sisoes. *Huc refer apophthegma primum :* Quidam erat nomine Abbas Pambo; de quo fertur, per tres annos integros illum orationem fudisse ad Deum, ac dixisse : Ne mihi gloriam dederis in terra, At Deus sic eum gloria affecit, ut nemo posset in faciem ejus intueri, præ gloria quam ore præferebat.

AUCTORE J. B. S.

Quod numquam riserit.

17 *Apophthegma XIII hanc continet historiam.* Aiebant de Abbate Pambo, quod nunquam vultus ejus subrisum ostenderet. Quadam ergo die, cum vellent dæmones efficere ut rideret, ligaverunt alam ad lignum, portabantque, facientes tumultum ac dicentes : Alle, Alle. Quos cernens Abbas Pambo, risit. Dæmones vero cœperunt tripudiare, Vah, Vah, inquientes, Pambo risit. At ille respondit eis : Non risi, sed derisi imbecillitatem vestram, qui unam alam tot numero portetis. *Ultimum denique seu XIV, est hujusmodi.* Rogavit Abbas Theodorus Phermensis Abbatem Pambo : Profer mihi verbum. Ac ægre dixit illi : Theodore E abi; misericordiam exerce erga omnes. Misericordia enim invenit fiduciam coram Deo. *Neque illud omittendum est, quod sexto loco retulit Cotelerius :* Dixit iterum : Ejusmodi vestem gestare debet monachus, ut si projecerit eam extra cellam, per tres dies nemo attollat.

Misericordia in proximum.

DE S. HILARIO AVICIACENSI

PRESBYTERO CONFESSORE

APUD CENOMANOS IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. B. S.

Sancti sepultura, translatio; ætas et gesta dubia.

I JUL'I.

Aviciaci defunctus, ibidem colitur.

Aviciacus, Auciacus, Antiacus, *vel* Auxiacus *(vernacule* Oisé *seu* Oisey) *vicus est et prioratus in agro Cenomanensi, octo circiter milliaribus Gallicis ab urbe metropoli, quinque* C *Flexia distans, eo ferme solum nomine celebris, quod prætitulatum Sancto cognomentum indiderit* Aviciacensis: *nimirum, quod Hilarius noster, siquidem vera est indigenarum traditio, illic sub seculi* IV *finem beatam animam exhalaverit, ibidemque totis quadringentis et sexaginta annis sacrum ejus corpus depositum fuerit, donec anno* 841 *a S. Aldrico* XXIII *Cenomanensium Episcopo, pretiosissimæ exuviæ in urbem ipsam translatæ sunt, die* XXIII *Septembris, ut testatur clarissimus Corvaiserius in sua de Cenomanensibus Præsulibus historia pag.* 296, *idemque multo fusius deducitur in legenda MS. de qua pluribus infra erit disserendum. Ab eo, inquam, Sancto illud vico decus accessit, ut iste ab hoc* Hilarius Aviciacensis *nominari solitus sit et porro appellari perseveret, quamvis, ut jam dicebam, ab annis amplius octingentis, nempe sub medium seculi* IX, *sacrum depositum e priori sepulcro extractum, atque in ipsam Cenomanensem urbem translatum fuerit; non seculo* XIV, *ut alii perperam tradidere.*

sed celebrius Cenomanis, quo corpus translatum.

2 *Utrum hoc tempore peculiaris aliqua* S. Hilarii *memoria Aviciaci supersit, nec Acta, nec Corvaiserius explicant, sed aliunde exploratum habeo, ejusdem loci ecclesiam Sancto dicatam, statuam ipsius in ara majori expositam, in labore depictam, reliquias ibidem asservari, atque hoc die solemni cultu festum in populo celebrari. Illud etiam certum, in civitate Cenomanensium metropoli, non minori cultu præditum Sanctum, parique imo duplici festivitate honorari, et hoc die, et mense Januario, oratorio, in quo primum a S. Aldrico, seculi* IX *Episcopo, corpus depositum fuerat, in* F *templum parochiale, sub ipsa* Hilarii Aviciacensis *appellatione, subinde commutato, ut ferunt lectiones typis editæ infra dandæ, et Corvaiserius in citata historia, pag.* 105; *narrans ibidem, sacras Sancti exuvias Hugonottorum iconoclastarum lipsanomachorumque infestas manus effugisse, quod lignea dumtaxat capsa reconditæ, ab sceleratis hominibus, sub reformationis larva, auro atque argento inhiantibus, neglectæ fuerint. Hujus rei testimonium, omni exceptione majus adduxit ; ipsam videlicet præfatæ capsæ, ita postulantibus parochianis, apertionem recognitionemque, factam mense Martio anni* MDCXL *per illustrissimum Eymericum Marcum de la Ferté, tunc Cenomanensium Episcopum, quando nempe reliquiæ omnes integræ et intactæ reperte dicuntur : testantibus nonnullis suavem odorem spirasse, quo adstantes mirum in modum recreati fuerint.*

Hæc sunt certiora quam Acta ipsa.

3 *Et hæc quidem de S. Hilarii Aviciacensis reliquiis, Aviciaco Cenomanum translatis, apud Cenomanos per tot secula honoratis, atque hactenus sedulo conservatis, extra dubii aleam posita videntur, utpote quæ documentis paulo certioribus constant, quam ea omnia, qua de Sancti origine, ætate et gestis, ex nescio quæ populari traditione, magis verbose, quam vere, longiora*

AUCTORE J. B. S.

A *longiora Acta in amplas novem lectiones distributa memorant. Ipsamet Acta illa ex autographo Cenomanensi descripta, ad Papebrochium misit diligentissimus juxta ac indefessus hujusmodi cimeliorum procurator V. C. Claudius Castellanus, Parisiensis ad B. M. Canonicus, a nobis sexcenties laudatus, Sabbato sancto anni* 1685, *sic scribens:* En tibi, Pater admodum reverende, Legendas S. Hilarii Aviciacensis, quas modo accepi a D. le Voyer, Canonico S. Juliani Cenomanensis, correctas ex authentico, litteris Gothicis in membrana exarato, quod servatur in scriniis sacrarii S. Hilarii, urbis Cenomanensis. *Legerat ipse prius excusseratque præfatas lectiones; plusque in iis verborum quam rei offendens, candide in epistola affirmare non dubitat, meram iis verbositatem contineri:* Ces leçons ne sont que du verbiage.

nimium verbosa,

4 *Idem ego ingenue fateri cogor, quoque evolvo sæpius, eo minus placere: quis enim ferat phrasium epithetorumque redundantiam, quæ idem ad nauseam repetit. Habe specimen ex lect.* 2: Erat enim præscriptus S. Hilarius, Christi sacerdos Deo amabilis, et populo dilectus; in maginariis quoque atque deviantibus valde honerosus. Erat enim aspectu decorus, forma pulcher, agilis ingenio, doctrina pru- B dens, Dei servitio servens, charitate perfectus, castus, sobrius, prudens, modestus, die nocteque Domino amabiliter serviens.... Erat enim vir Religione præcipuus, hospitalitate Hilaris, prudentia præditus, temperantia clarus, interna fortitudine firmus, censura justitiæ stabilis, longanimitate assiduus, patientia robustus, humilitate mansuetus, charitate solicitus, et ita eum decor sapientiæ adornabat, ut secundum Apostolum, sermo illius semper in gratia sale esset conditus; Dominum assidue prædicans, mundum despiciens, diabolum conculcans, multosque diabolo subtrahens, Domino lucrabatur etc. *Mitto apostrophas et discursus Sancti, atque imperite et arbitrarie contextos. Qui ita loquuntur, nimis quam clare ostendunt, nihil sibi præter verba suppetere.*

et 7 aut 8 seculis post Sancti obitum scripta.

5 *Neque tamen ea sermonis copia Actorum sinceritati obesset, nisi compilator ipse identidem profiteretur, se, quæ scribit, ab* antiquis *dumtaxat* hominibus *didicisse: imo lectione ultima clarius ediceret:* Vitam autem sæpedicti S. Hilarii minime reperimus; quia propter negligentiam custodum et desolationem, imo destitutionem memorati loci *(de Aviciaco)* est perdita. Sed quæ de ipso a cultoribus ejusdem loci C et senioribus atque veracibus hominibus ac Dei servis, scrutando reperimus; quæ etiam in quibusdam vetustis membranulis, difficulter legere præ nimia abolutione invenimus, scire volentibus, scripto præsenti manifestare studuimus. *Quid autem, obsecro, a* senioribus *dicere potuit, qui seculo primum* XII *vel forte etiam serius, colligere cœpit spectantia ad Sanctum, quem in principio ait fuisse* genere nobilem et a S. Hilario, Pictavensis urbis Episcopo, baptizatum, et ab eo a sacro fonte susceptum, et in filium adoptatum? *Sequitur nutritio, educatio, eruditio, et in sacerdotem ordinatio, aliaque, si non vere, saltem non supra verisimilitudinem adornata; nisi quod imponere et sibi contradicere videatur; dum lectionem illam primam, ita concludit:* Signa vero atque virtutes, quæ eo tempore, quo cum Sancto Hilario memorato pontifice morabatur, per ejus merita a Domino (facta) sunt: quædam in vita sancti Hilarii suprascripti Pontificis, et in libello, qui de ejus virtutibus conscriptus est, commemorantur. *Utinam talia monumenta in medium proferri possent!*

Dubia ejus cum S. Hilario Pictavensi cognatio;

6 *Non dissimulavit Castellanus, ægre se induci, ut crederet Sanctum nostrum, ad magni Hilarii seculum pertinere:* Conformitas nominis, *inquit*, facile ansam D dare potuit fingendo isti *(si ita latine mihi loqui fas est)* patrinatui (a inventer ce patrinage) quamvis, *subdit*, nulla in contrarium habeam argumenta. *Neque mihi lubet tam illustrem Sancti nostri cum Pictavensi Hilario propinquitatem evertere; historiam, quo usque licet, non repudio: sed ne longis tædiosisque ambagibus chartam impleam et lectores fatigem, malui tres lectiones typis editas, quamvis longioribus non certiores, Actorum vice infra subnectere, quibus eas annotationes adjiciam, quæ ad rem illustrandam sint satis. Nec verebor, supposita priorum verisimilitudine, ex laudato non semel Corvaiserio pag.* 104 *adjungere, Hilarium nostrum, postquam Cenomanorum fines, solitudinis quærendæ gratia, ingressus est, austero vivendi genere, eminenti sanctitate, patratisque miraculis, tantam sibi nominis famam conciliasse, ut S. Victurius, quintus post S. Julianum Cenomanensis Episcopus (vivebat is S. Hilarii Pictavensis tempore) sæpe illum sua præsentia, ad cellulam accessu, familiarique alloquio cohonestavit. Nota est Dialecticorum parœmia, ex vero verum, ex verisimili, non nisi verisimile elici.*

7 *Ceterum præter* vetustas *illas* membranulas E *difficulter legibiles, vel ut habet idem Legendæ compositor lect.* 6, *præter* vetustam *nescio quam* paginolam, *qua forte sola translatio continebatur, nihil suggeritur, quo Sancti gesta aut ætas confirmari ullo pacto possint. Imo, quod sane mirum est, nec Legenda major, nec minor, nec Corvaiserius hactenus invenerunt, quo loco sita fuerit dicta nuperrime cellula, in qua vitam suam Sanctus exegerit, et ad eum S. Victurius ventitarit. Cultus vero ultra fines Cenomanicos numquam videtur extensus fuisse, cum multis prorsus ecclesiasticis Fastis Hilarii nostri memoria reperiatur inscripta. Solus Castellanus in Martyrologio suo Universali* 1709 *edito, ita posuit:* In provincia Cenomanensi, S. Hilarii de Aviciaco, Confessoris, cujus corpus honoratur Cenomani in Ecclesia parochiali sui nominis. *Unde autem notam temporis eruere potuerit, prorsus ignoro: ad marginem enim adscripsit,* circa annum DXXXV; *quod si verum esset, tota prior Legendæ pars suspecta plane et conficta redderetur, dum tota est in extollenda cognatione cum S. Hilario Pictavensi, quem constat ultra annum saltem* CCCLXVIII *nullatenus supervixisse.*

nec minus dubia ætas,

8 *Placuit mihi, neque diffiteri possum, perplacere mihi etiamnum viri rerum id genus peritissimi conjecturam, in eo, ni fallor, fundatam, quod cum Acta* F *illa omnia amplexissima adverteret, tutius putarit et verosimilius, si Sanctus noster tunc in Cenomanos adduceretur, quando compertum est, multos anachoretas eo confluxisse, ut ex S. Carilefi vita hoc etiam die illustrata et ex tomo* 2 *Bibliothecæ MSS. Labbei a pag.* 469 *clarius intelliges. Id inter cetera dubia mea proposueram eruditissimo nostro P. Edmundo de Vitry, cujus diligentia plures notitias acceptas refero, ad S. Hilarium spectantes. Is, quem ipse Cenomanis consuluit, Castellani opinionem ex eo everti putat, quod tomo* 3 *Analectorum apud Mabillonium pag.* 142 *in testamento Bertichramni inveniantur hæc verba:* Per omnes Basilicas, quæ circa civitatem nostram esse noscuntur, hoc est, basilicæ S. Victurii.... basilicæ S. Hilarii etc. *Atqui, subsumit ille, vivebat laudatus Bertichramnus anno* DLXXXVII, *ergo pridem mortuus erat S. Hilarius, utpote in cujus honorem jam tunc erat erecta* circa civitatem *Cenomanensem* basilica; *adeoque admitti non potest, seculo primum sexto, S. Hilarium Aviciacensem in pagum Cenomanensem pervenisse, nedum circa annum* DXXXV *e vivis excessisse.*

quæ ad varia secula reducitur,

9 *At pace doctissimi viri dictum sit; argumentum in eo genere est, ut nimium probet ac proinde nihil: inde enim consequens fieret, basilicam in honorem sancti nostri Hilarii Cenomanis exstructam fuisse*

cum translatione non satis concilianda.

tribus

A *tribus ferme seculis ante Aldricum, de cujus ætate, vide Tom. 4 Junii pag. 850, quem tamen Scriptores Cenomanenses unanimi consensu asserunt, primum fuisse qui et corpus et cultum Sancti Aviciaco in urbem Cenomanensem transtulit, ut principio satis dictum est. Vis aliqua ejus ratiocinio accederet, si in allegato Bertichramni textu scriberetur,* basilicæ S. Hilarii Aviciacensis. *Neque vero illud* τὸ circa civitatem, *eam extensionem patitur, ut in eo comprehendatur vicus ipse Aviciacensis, octo ferme milliaribus gallicis ab urbe dissitus. Admitto itaque, S. Hilarii basilicam tempore Bertichramni exstitisse ; at probari cupio, Hilario nostro Aviciacensi eam dicatam fuisse potius quam magno Hilario Pictavensi Ep., quem puto intelligi oportere, quoties per additum nomen alio non deflectitur. Edisserant mihi Cenomanenses, a quo S. Hilario in eorum diœcesi denominentur* S. Hilaire de Lierru, S. Hilaire des Landes; *a quo* S. Hilaire sur Erre, *apud Nogent le Rotrou, a quo loca alia forte vicina et mihi ignota?*

10 *Necesse omnino est, ingenue fateamur, turbata* B *et implexa esse, quæ de S. Hilario Aviciacensi contorta magis quam explicata sunt ; adeo ut pluribus disquirendis supersedendum judicaverim, ne amicos frustra fatigarem. Locum ubi prope Cenomanos habitaverit et ubi eum sæpius invisisse dicitur S. Victurius, nemo hactenus potuit assignare. Acta ipsa oratorie potius amplificata, quam vera factorum narratione fulta esse, nemo, qui legerit inficiabitur. Utut tamen et ea et cetera omnia se habeant, perstabit Sancto nostro perpetuus suus cultus, quo apud Cenomanos a tot seculis gavisus est, saltem ex quo sanctus Aldricus, e priori illa Aviciacensi sepultura, in augustiorem corpus transtulit, ut supra diximus. En modo lectiones, ut eas habemus in folio expanso impressas, quas audio compositas esse a R. D. Portier, Principali seu præside collegii Cenomanensis, et S. Hilarii pastore, qui ex* Autciaco *formasse dicitur* Auxiacum *facilioris enuntiationis gratia. Breves notulæ illustrabunt, quæ explicatione opus habere videbuntur.*

Dantur hic lectiones excusæ.

LECTIONES

De S. Hilario Aviciacensi.

Lectio IV. *A magno Hilario patrino ordinatus*

Hilarius gente et cognatione *a* divo Hilario Pictavorum Episcopo conjunctus, cum ab eo suscep- C tore et fidejussore ad sacros baptismi fontes nomen accepisset, postea adolescens factus, ad eam litterarum et pietatis commendationem tanto magistro provectus est, ut ex laico clericus, postmodum sacerdos ascitus, sanctum antistitem individuus, *b* quantum licuit laborum comes in propaganda stabiliendaque fide magnopere adjuverit. Cum autem, Arianorum factione prævalente, ab sede episcopali Constantii edicto, propugnator fidei sanctus Hilarius in Phrygiam relegatus esset, ne ejusdem subsidiarius noster Hilarius suo duce et auspice orbatus, otiosus et inutilis resideret, dimissa patria et cognatione, ut inveniret, qui se in vineam Domini conduceret, peregrinationem suscepit. Ob eam itaque rem non modico itinere confecto, tandem in Cenomanorum partes perductus, *c* ibique libenti et benevolo optimi Antistitis Victurii consensu, seu magis invitatione usus, sic verbo et opere perfecit, ut statim Deus servi sui piam sedulitatem, et in proximos sinceram charitatem multis miraculis sibi acceptam comprobarit. Tu autem.

Lectio V. in pago Cenoman. mira patrat:

2 Siquidem, ut plura alia taceamus, religiosi sacerdotis, qui, cum nihil aliud sibi suppeteret, partem pallii, D. Martinum imitatus, pauperi in itinere erogarat, felicem in Cenomanos adventum hoc D insigni opere Christus nobilitavit, cum claudo et impotenti coram se ad ecclesiæ fores jacenti expeditum et facilem incessum restituit. Item et illud jam vulgatæ sanctitati multum addidit, cum Marci hospitis sui uxori (Falca mulieri nomen erat) mutæ et quasi elingui, admoto ad os pollice, loquelam, perinde ut alii cuidam contracti brachii solutum et liberum usum impertivit. Nec utique caret miraculo quod cum longe ab urbe, in veteri idolorum fano populus commessando insaniret, disturbatis omnibus, nulloque quidquam contra audente, sed sacra quadam viri majestate singulis perterritis, et fanum cum idolo, et impios ritus, martyrium sic sibi procuratum iri ratus, funditus evertit *d*. Tu autem.

EX LECT. IMPRESS.

Lectio VI. ejus sepultura, elevatio et translatio.

3 His itaque et multis aliis per Christum fideli ministerio miraculose patratis, de Patrini obitu certior factus Hilarius : ipsiusque visendi et adorandi sepulcri studio incensus, cum venia, iter ingressus est, morboque statim correptus, in vico Auxiaco Calendis Julii, circa annum Domini trecentesimum octogesimum *e* in Domino obdormivit. Multos autem post annos cum eximius sanctitatis E cultor Aldricus miraculis, divinoque quodam afflatu invitatus, illius vere apostolicam vivendi rationem diligenti inquisitione didicisset, sacras ejusdem reliquias urbe Cenomanica, urbemque sacris reliquiis donare decrevit. *f* Itaque ad tam nobilem cœlestis hospitis receptum, celebri totius cleri pompa comitante, Pontelevium usque progressus, dignum a Domino pii obsequii præmium, et quantæ dignitatis esset sacrorum munium ferculum, consequutus est testimonium. Siquidem, quæ mulier Doda nomine, a nativitate cæca erat, cum divi Hilarii opem fide et prece ferventi implorasset, in oculis omnium oculorum usum impetravit. Tunc sacra lætitia diffluentibus universis, pretiosum depositum primo in primariam ecclesiam, tum in eam ædem, ubi nunc in veneratione est, nomini numinique divi Hilarii dicatam, ab piissimo Antistite, quo decet cultu et reverentia illatum est. Tu autem.

ANNOTATA.

a *De sanguinis cognatione nihil habet Legenda major, nihil Corvaiserius : crevit paulatim oratio.*

b *Hoc etiam satis scite hic adjicitur : quid mirum? si S. Hilario Pictavensi adeo conjunctus supponatur.* F

c *In Legenda majori MS. præmittuntur exhortationes et objurgationes adversus idololatras, pro arbitrio compositæ, quæ usque ad medium lectionis quartæ producuntur, ubi primum incipit Cenomanensis peregrinatio.*

d *Hæc omnia in præfatis lectionibus MSS. fuse amplificantur usque ad finem lectionis quintæ.*

e *Dum nimis scrupulose annum denotare voluit harum lectionum contractor, non advertit, S. Hilarium Pictavensem, ex communiori sententia, obiisse anno* 367 : *anne, obsecro, tredecim annis opus fuit, ut Sanctus noster de Patrini obitu certior fieret. In Breviario anni* 1663 *per errorem dicitur obiisse an.* 180 ; *contra, in editione* 1693, *servatis omnibus quæ magno Hilario æqualem faciunt, differtur nihilominus obitus ad tempora Martiani Cæsaris, post medium sec.* V. *Alii alia comminiscuntur. Rectius omnia generalioribus terminis involverent, ut facit legenda.*

f *Translatio illa ejusque occasio solita verbositate describuntur in Legenda lect.* 7, 8 *et* 9, *ubi illic legitur :* Tempore siquidem illo ; *nempe post mortem Ludovici Pii Imperatoris.*

DE

DE S. FLOREGIO EPIS. ET CONF.

STAGNI APUD RUTHENOS, IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. B. S.

§. 1. Expenduntur dubia circa lectiones Stagnenses.

I JULII.

Tam certum est Stagni cultum habere,

Stagnum *oppidum, vulgo* Estein, *seu* Estaing, *Castellano* Stain, *unde vetustam juxta ac illustrem prosapiam, jam olim denominatam arbitror, situm est in pago seu agro Ruthenorum (Gallice* Rouergue*) non procul a finibus Arvernicis, sex ferme leucis Francicis a provinciæ Ruthenensis urbe metropoli et cognomine distans, adjacensque amni* le Lot, *leucis tribus infra Entraygues, ubi prædictus amnis recipit fluviolum alterum* la Trueyre, *leucis supra* Cadurcum *circiter viginti. De oppidi aut municipii magnitudine, incolis, aliisque eo spectantibus, nonnulla sequenti paragrapho subjiciam ; præcipue* B *ejus apud nos celebritas sumitur a corpore* S. Floregii, *(gall.* Floret, Florez, Fleuret et Flouret) *quod quiescit, solenniterque colitur hoc* I *die Julii, sub titulo* Episcopi Alverniensis ; *quamvis Ferrarius in Catalogo solum scribat :* In territorio Ruthenensi, S. Floregii Confessoris, cujus corpus Stagni quiescit; dont le corps est a Stain : *nulla temporis, quod tamen accurate facere assolet, adjecta nota : ut plane ostendat, quo tempore vixerit, se plane ignorare ; Episcopi autem dignitatem non agnoscere.*

quam sint obscura quæ de eo traduntur,

2 *Neque ex aliis Martyrologiis notitia ulla hauriri potest, utpote in quibus* Floregii *nomen plane ignotum est : nec habuit Saussayus quo lucem afferret, sic scribens in Supplemento pag.* 1139 : Ipso die in territorio Ruthenensi, sancti Floregii Episcopi, dotibus gratiæ perornati ; cujus etiamsi gestorum sanctorum notitia exciderit, memoria tamen ob titulos perfectæ justitiæ, perpetuæ venerationi consecrata, ibidem clara perseverat, potissimum in oppido Stagni, ejusdem agri Ruthenensis, ubi sacrum ejus corpus digne repositum asservatur et colitur. *Addit porro in notis laudatus supra Ferrarius, se sua accepisse* ex monumentis Ecclesiæ Stagni oppidi agri Ruthenensis, ubi corpus illius reperitur et colitur. Ex C vita illius, in Ecclesia Stagnensi MS., eum Episcopum Arvernorum fuisse apparet, sed in Tabulis Episcoporum Arvernensium non reperitur. Vixit tempestate hæreticorum Albigensium. Ab eo oppidum in Arvernensi diœcesi denominatur.

etiam a Ferrario,

3 *Nescio equidem utrum Ferrarius, pro* S. Floregii *hic non accipiat urbem* S. Flori, *vulgo* S. Flour : *ceterum in ea Arverniæ parte, quæ Limania dicitur, locum aliquem a Sancto nostro denominari, testatur instrumentum ad me missum, quamvis illum ego necdum repererim. Monumenta autem, quæ citat Ferrarius, reducuntur ad solas lectiones ecclesiæ Stagnensis, quas Tolosa ad Bollandum jam ab anno* 1643 *transmisit P. Petrus Possinus noster ex schedis Odonis Gissæi, auctoris historiæ miraculosæ imaginis B. M. V. Podiensis, atque ejusdem loci ac Velaunensium Episcoporum, editæ* 1620. *Ad prædictas, inquam, lectiones reducuntur omnia ; verum istæ tam dubiæ et forte nullius fidei sunt, ut ex iis nihil certi erui queat ad* S. Floregii *episcopatum, gesta aut tempora stabilienda, quidquid iisdem innitatur Jacobus Branche in Vitis Sanctorum Sanctarumque Arvernensium et Velaunensium, an.* 1652 *typis vulgatis ; ubi ex scriptis nostri P. de Gaches aliqua producit, quæ nec in ipsis lectionibus continentur.*

et Jacobo Branche.

4 *Illud imprimis conatur evincere, S. Floregium Episcopis Arvernensibus vere accenseri posse, quemadmodum laudatus noster Gissæus, catalogo isti restituendum curavit Guillelmum de Baffia, eatenus prætermissum, cuique reipsa locum subinde dederunt Sammarthani inter Durandum et Petrum Roux sub finem seculi* XI. *At dispar plane S. Floregii et Guillelmi ratio ; hunc vere Claromontanum Episcopum fuisse demonstravit Gissæus, de S. Floregio autem, necdum constat, quo tempore in vivis egerit, neque apud Claromontanos ulla ejus in ecclesiastico officio memoria hactenus reperta est. Scio, Branchium ex præfata Sta-* E *gnensi Legenda, quæ de Arianis meminit, per meram conjecturam asserere vixisse S. Floregium circiter annum quingentesimum, quo tempore Gothos ex partibus Aquitanicis expulit Clodovæus Francicæ monarchiæ in Galliis conditor ; verum quam gratis id adstruitur, tam facile negatur, cum Legenda ipsa, quantumvis dubie, verbose et imperite contexta, si qua satis tempora designat, alia indicare videatur. Neque hunc nodum solvere ullatenus potuit processus verbalis, de quo infra pluribus agendum erit.*

5 *Sic incipit Legenda in novem lectiones divisa :* Post multa annorum curricula, nuntiatum fuit in urbe Romana, quod aliquæ hæreses in partibus Gallicis seu Aquitanicis, et specialiter contra formam Baptismi insurrexerant, et pervenit usque ad aures beatissimi Pontii, qui sedem Apostolicam tenebat, seu regebat illis diebus. Hic supradictus Pontius jussit venire ad se omnes Episcopos, qui præerant Galliæ seu Aquitaniæ; qui venerunt ante eum Romam, et cum eis perrexit beatissimus Floregius, qui Episcopus erat Alverniensis illis temporibus. Et interrogavit eos sanctissimus Pontius, unumquemque per ordinem, si hæc vera erant, an falsa, quæ insonuerant auribus suis de Ariana perfidia sive dogmatis falsi ; et Aquitanici baptizabant F per doctrinam barbaricam ? Cui omnes dixerunt : Nos ipsam doctrinam paucis peraudivimus, et si audivimus, tamen eam recipere nolumus. Sed audivimus tantum, quod hæretici per Aquitaniam iter faciebant, et quos insipientes inveniebant, de ipsa doctrina, si fieri potuisset, cupidi eos imbuerent. Sed si inter eos actum est, ad nos non pervenit ista doctrina etc.

Ex primæ lectionis specimine

6 *Quam hæc male compta sint, nemo non videt. Primum et, ni fallor, evidentissimum suppositionis signum habes in nomine* Pontii *Romani Pontificis, qualem scimus numquam exstitisse. Conabar principio lapsum excusare, supponendo nomen* Pontii *fortasse abbreviate scriptum fuisse pro* Pontificis : *at cum tertium tam aperte exprimatur, quis satis suaserit, sphalma scriptorium reputari posse. De* Alverniensi episcopàtu *jam supra diximus. Convocatio illa Episcoporum* Galliæ seu Aquitaniæ, *aliaque omnia æque apertam fictionem redolent. Quærimus hic potissimum, an per densas istas tenebras non aliquis lucis radius transpareat, quo in temporum cognitionem deveniamus. Memorantur hic* hæreses aliquæ in partibus Gallicis : *nemo de Arianis sic loqui solitus est. Respondetur :* Nos ipsam doctrinam paucis peraudivimus. *Item :* Sed

non difficulter colligitur,

A Sed audivimus tantum, quod hæretici per Aquitaniam iter faciebant, et quos insipientes inveniebant de ipsa doctrina etc. *Sequitur porro :* Sed si inter nos actum est, ad nos non pervenit ista doctrina. *Expende, obsecro, an Arianismo, sub Gothis per Aquitaniam invalescenti, hæc satis quadrent? An non hic plures errores depinguntur, quos in Aquitania grassatos fatentur Episcopi? Hæc de Arianismo satis commode intelligi posse, haud equidem existimo.*

quam male, multa contexantur ;

7 *Quid igitur? An aliæ hæreses in Gallia Aquitanica sparsæ sunt, easque inter una de baptismo* per doctrinam barbaricam? *Utique : nam erroribus plurimis crassisque Aquitaniam infecerunt Albigenses ab ipso seculo* XII, *Arianis multo pejores, quibus mirum non esset, si imperitus scriptor eum, tribueret, maxime qui ad mysterium sanctissimæ Trinitatis spectabat. Conjectura est, fateor, sed non mea, nec nova, cum jam Ferrarium audiverimus asserentem, Floregium* vixisse tempestate hæreticorum Albigensium, *forte sub initium exortæ hæresis, seculo* XII *necdum adulto, siquidem hoc et id genus capita alia cum lectionibus illis conciliari possint. Eadem tempora insinuare debet Branchius, dum ait, Abbatem Clarium, de quo in* VI *lectione agitur, S. Floregii in reditu ab urbe Roma* B *socium fuisse* ex familia d'Estain, *quæ alias ante annum quingentesimum inclyta fuisset. Agnosco gentem illustrissimam d'Estain, ex qua Antistites plures numerat Gissæus lib.* 3 *cap.* 17. *pag.* 473. *Verum an multis ante annum* MC *seculis floruerit, lubens docebor.*

uti et de abbatia Clarii

8 *Tenebrosa hæc esse haudquaquam inficior, imo, uti dicebam, imperite contexta sunt omnia, quamvis testetur transcriptor Petrus du Puy, Joannis filius,* die prima Julii anno Domini 1622, *a parente fidelissime transumpta ex autographo, scripto an typis edito non exprimitur;* expensis Domini Joannis Ginestonis, dictæ ecclesiæ (*intelligo* Stagnensis) rectoris, die XII Septembris anno Domini 1555. *Tenebrosa, inquam, sunt ; neque illud satis capio, quod citata lectione* VI *habetur, his verbis :* Clarius Abbas Ruthenensis civitatis, qui loci beatissimi Amantii primus Abbas fuit, qui Stagnum castrum post obitum suum illi dimisit : *puta* loco beatissimi Amantii RUTHENENSIS CIVITATIS. *Quæro Ruthenis abbatiam sancti Amantii, primi nimirum Ruthenorum Episcopi, sed hactenus non reperio, nec apud Benedictinos, nec apud Sammarthanos, nec usquam alibi, ut, si unquam exstiterit, jam* C *immutatam aut destructam esse opporteat.*

in Ruthenensi civitate.

9 *Hoc dubium nonnihil illustrare voluit Processus verbalis, in mei, aut potius S. Floregii gratiam, Stagni habitus, quo respondetur :* Nullam haberi notitiam, quod Stagnum unquam spectaverit ad ecclesiam S. Amantii. Hoc scitur *(inquiunt testes, seu delegatus De la Coudre)* et oculato testimonio confirmari potest, templum S. Amantii Ruthenis antiquum esse et elegans, hoc tempore collegiatum *(fateor id sciri posse)* olim Abbatiam Ordinis S. Benedicti *(utrum hoc tam certum sit multum dubito)* atque aliquando Cathedrale. Quinimo ecclesia ipsa Stagnensis sancto Amantio primitus dicata, priscis fortasse temporibus capitulo Ruthenensi S. Amantii subjecta esse potuit. *Ita conjicit laudatus Dominus De la Coudre, ex quo plura mox dabimus ad perpetuum S. Floregii cultum confirmandum propius spectantia.*

§ II. Notitiæ aliquæ Stagno acceptæ.

Ad plura dubia a me proposita,

A*d celebriorem S. Floregii cultum faciunt, quæ notavit Branchius, de ecclesiis aliquibus parochialibus (nomina tacitus præterit) in provincia Arvernensi, quæ ipsum ut patronum et titularem recolunt. Item quod in Castro Stagnensi, ad æternam ejus sanctitatis memoriam, cubiculum ostendatur, in quo, dum ibi commoraretur, dicitur habitasse. De his ego aliisque id genus, non satis perspectis, sententiam ferre non poteram, nisi aliunde plenius edocerer. Itaque via brevissima usus sum : dubia mea in chartam conjeci et per eruditissimum amicum, alibi a me laudatum, nostrum P. Stephanum Chamillart, transmitti curavi ad P. Rectorem collegii Ruthenensis, instanter rogans, ut quoquomodo posset, difficultatibus meis satisfacere conaretur. Gessit ille rem strenue et ad votum meum præstanter. Communicatis enim cum Illustrissimo ac Reverendissimo D. Joachimo d'Estaing, Episcopo Sanflorano, quæsitis et postulatis meis : hic continuo inquisitionem seu Processum verbalem institui mandavit per adm. R. D. F. Raymundum De la Coudre, Priorem et magnum Vicarium abbatiæ Pebracensis seu Piperacensis, ex quo ea paucis desumam, quæ rei elucidandæ apta existimavero.* D AUCTORE J. B. S.

per processum verbalem

11 *Habeo præ oculis prædictum processum verbalem; gallice in forma confectum die* XXIV *Februarii* 1715, *subscriptumque a præfato D. De la Coudre aliisque undecim primariis testibus DD. Parocho, ejus Vicario, Majore,* (Maire) *Judice et Consule, ceterisque sedulo interrogatis, quorum responsa fideliter contracta et Latine versa subjicio. Quæsiveram* I, *unumne dumtaxat et solum Stagnum esset in pago Ruthenensi? Responsum : solum ipsum esse, in eoque quiescere S. Floregii corpus ferme integrum, ubi celebri et stabili cultu honoretur* I *Julii, solemni festivitate, magno circumvicini populi concursu ac pietate. Secundus articulus spectabat locum ipsum Stagnum, qui pluribus describitur, velut oppidum ducentorum focorum, mercatu hebdomadario et quaternis annue nundinis gaudens, in cujus meditullio spectetur vetus castrum dominorum comitum Stagnensium, ubi cubiculum viderint, quod a S. Floregio nuncupatur : at nullum prorsus monumentum Sancti ætati conveniens, utpote quem ex Branchio supponunt floruisse sub annum quingentesimum. De antiquitate et nobilitate gentis Stagnensis* (d'Estaing) *pluribus agere ad institutum nostrum non pertinet.* E

ea satis recte soluta sunt,

12 *Inquisitum tertio in locum, ubi Sancti corpus depositum esset. Ductus est igitur delegatus in testium comitatu ad templum parochiale, jam memorato veteri castro adjacens, ibique spectavit sacellum S. Floregii ex adverso majoris propylei, ubi precibus prius fusis, in fornice observatum est scutum gentilitium ignotum. Ad cornu Epistolæ altaris S. Floregii apparuerunt vestigia antiqui tumuli seu repositorii, sacri corporis, ex lapide in pariete incrustato ; unde elevatum fuit anno* 1669, *ut patet ex inscriptione apposita seræ capsæ novæ per D. De Renous officialem et vicarium generalem Illustrissimi de Paulmi, tunc Ruthenensis Episcopi, neglecto die, quo præfata elevatio facta fuerit, cujus tamen memoria agitur ultimo die octavæ festi, solemni per forum Stagnense supplicatione. Capsæ novæ ligneæ, intercurrentibus cærulei coloris lineamentis deauratæ, litteris itidem aureis inscribitur* SANCTUS FLOREGIUS. *Ea autem aperta a R. D. Valentino Gabriac vice-pastore, induto stola et superpelliceo, accensis tædis quatuor, per vitrum apparuit cranium, carens inferiori maxilla, cum ossibus brachiorum et tibiarum vertebris tribus, pluribus costis et undecim Sancti digitis.* F

quæ ad præsentiam corporis et cultum spectant.

13 *In superiori parte jam dicti tumuli, eleganti penicillo depictæ sunt imagines duorum Episcoporum sacris indutorum, altera referens sanctum Amantium, antiquum titularem, altera S. Floregium, vesti tum alba cum dalmatica aut tunicella violacea, pluviali croceo, mithra candida, pedum pastorale manu tenentem, cum hac subtus epigraphe litteris uncialibus patria dialecto expressa* S. FLOURET. *Ad alterum altaris latus seu ad cornu Evangelii, conspicitur Sancti statua pontificalibus inter columnas affabre factas collocata. Hinc*

AUCTORE J. B. S.

A *Hinc ad aram maximam deductis apertum est armarium ferro obductum, ex quo desumptum brachium ligneum, laminis argenteis alioque ornatu decoratum, trium aut quatuor seculorum ætatem præferens, in quo dicitur esse pars brachii ejusdem Sancti, quæ exponitur atque processionaliter (ut vulgo loquimur) deferri solet ad sacellum S. Floregio dicatum apud cæruleos Pœnitentes extra oppidum, ubi fons scaturit, quem fert traditio, in summa aquæ penuria miraculose a Sancto repertum, unde et potari eo solent, qui variis infirmitatibus detinentur. Id quoque observatum est, ante præfatam lipsanothecam ardere perpetuo lampadem sumptibus toparchæ Stagnensis, in gratiarum actionem pro singulari Sancti patrocinio, quod familia universa se semper expertam testatur.*

Officium proprium

14 *Petieram quarto loco, num in Breviario Ruthenensi de S. Floregio officium fieret? Itaque exhibitum nobis est, inquit De la Coudre, proprium diœceseos, in quo Sanctus refertur, tamquam* Confessor Pontifex *sub ritu semiduplici, cum oratione propria, sed absque legenda, ad diem* v *Julii. Ut de Stagnensibus agamus, ibi exhibiti sunt libri varii membranei penicillo exarati, quos inter Antiphonarium sub hoc titulo :* Ad laudem B sanctissimæ Trinitatis, Virginisque Mariæ Deiparæ Matris, nec non totius curiæ cœlestis. Incipit liber Sanctorale per Anthonium Ceriti presbyterum scriptus, impensis, et fundatus per nobilem et potentissimum virum Guillotum, Dominum de Stagno et de Laudoria baronem, et ad servicium Dei et fundationis præfati Domini. *In margine processus nostri insinuatur vixisse Guillotum illum sub initium seculi usque ad annum 1540, cujus insignia exprimuntur in prima littera majuscula ; nempe scutum Francicum sub coronide aurea* (de France, au chef d'or.)

ex Sanctorali desumptum,

15 *Officium de S. Floregio in prædicto libro sic notatur :* In sancti Floregi Episcopi et Confessoris. In primis Vesperis antiphona : Ecce sacerdos magnus, cum reliquis de Laudibus. Psalmus : Dixit, cum aliis de communi. Ad Magnificat, Antiphona : Ora pro nobis gloriose Christi Confessor, qui tuum natalem, licet indigni, cultu tamen pio et sincera devotione celebramus. Oratio : Omnipotens sempiterne Deus, qui electum tuum Pontificem Floregium nostris temporibus per signa gloriæ tuæ non desinis declarare, concede plebi tuæ, ad ejus solemnia confluenti, ut quæ devote ab eo postulaverit, a te percipere mereatur. Per Dominum etc. *Omittuntur versiculi, nihil magnopere significantes : at se*C*cundum Responsorium, tamquam ad historiam pertinens, descriptum est :* A Poncio Papa vocatus Floregius perrexit Romam; et insuper interrogatus, veri lavacri pandens formam et Arrii confundens normam, sic respondit vir beatus. ℣. Nos baptisamus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, sicut Ecclesia Romana retinet et docet.

explicatione hinc inde indiget.

16 *An rite descriptum sit Responsorium tertium haud equidem scio, at certe commentario indigere videbitur. Sic sonat :* Floregius Præsul beatus, a Domino prædestinatus, regnum possidet æternum. sed si possidet hoc regnum, non quia est prædestinatus, sed quia a Deo præscitus Arverniæ præsul futurus, nec ne, hoc regnum possessurus. *Addit Responsorium quartum :* Floregius præsul beatus, sacro flamine obumbratus, claudo gressum reddidit, demum languore prostratus, atque febribus vexatus, in Christo obdormivit. *Inde transit Processus ad Responsorium sextum, quod cani solet in vigilia festi, dum aperitur capsa reliquiarum, quas ingens populi multitudo, eo die confluens, venerabunda quotannis honorat. Sola autem Responsorii istius verba, hymno,* Iste Confessor etc. *subjunguntur :* De nostrarum stagno lacrymarum exurgat nobis venia, præstante te, Præsul pie, D quia licet indigni servi tui simus, a te semper adjuvari deposcimus.

Frequentia Sancti miracula.

17 *Ut paucis complectar reliqua ; testati sunt unanimiter viri illi honoratiores omnes, ad rei veritatem indagandam tum simul convocati et requisiti; testati, inquam, sunt, quotidianam esse miraculorum ac beneficiorum, quæ toti oppido notissima sint, certissimamque memoriam : parem item circumvicinorum accolarum confluxum, decem et quindecim inde leucis, voti exsolvendi gratia Stagnum adventantium, qui aquam, in S. Floregii sacello benedictam, domum comportare soleant, velut amuletum, seu præsens remedium, adversus morbos animalium non solum et jumentorum, sed et ægrorum hominum, quibus in extremis positis, Sancto opitulante, sanitatem frequenter attulerit. Demum oppidanorum Stagnensium omnino omnium summam elucere in patronum ac tutelarem fiduciam, ob curationum gratias, quas sæpius præstari oculis ipsi suis conspiciunt, et pridem præstitas a majoribus acceperunt. Processui seu inquisitioni verbali propria manu subscripsere* De la Coudre *commissarius,* Galtier *parochus,* Gabriac *vice-pastor,* Pradines, *Major,* Du Far, *Judex et Consul,* Masnil *advocatus,* Donniergue, Caylas, E Martin, Du Rieul, Annat, Chauve.

Quid de Actis per conjecturam censeri possit.

18 *Ex omnibus supradictis de antiquo S. Floregii cultu, constanti veneratione, et perennibus beneficiis certiores simus; de Sancti origine, ætate et rebus gestis nihil prorsus edocemur, ut facile colligas, vera dixisse Saussayum, in citato supra elogio, quod* gestorum sanctorum memoria exciderit. *Nolim temere aut leviter quidquam suspicari, nedum statuere : at certe in re tam implexa et involuta, non verebor indicare qvid mihi, omnibus operose perpensis, inciderit, quodque ut meram conjecturam, hujusmodi rerum peritis suggerere audeo, facile passurus, ut ab omnibus rejiciatur. Ita mecum cogitavi : cum Legendam examinanti, nihil quidquam occurrat, quod cum veritate historica conciliari possit; verosimillime concludo, totam illam Stagnensem historiam pro scriptoris arbitrio S. Floregio adscriptam. Quid si igitur tantisper concedamus, Sanctum, quo de agimus, Stagnum olim pervenisse peregrinum et ignotum, ubi pie defunctus et depositus, multis miraculis clarescere cœperit : populus autem ad S. Florum, in vicina Arvernia miraculis celeberrimum, recurrere solitus, Sanctum anonymum tot prodigiis apud se coruscantem videns, pia æmulatione alterum Florum dixerit, et per aliquam diminutionem, ex* S. Flour, *fecerit* S. Flouret, *cui deinde aptata sit citata toties Legenda, quam* F *talem qualem prudentum lectorum judicio exponimus et submittimus.*

ACTA

Ex Breviario Stagnensi.

Lectio I

Post multa annorum curricula, nuntiatum fuit in urbe Romana, quod aliquæ hæreses in partibus Gallicis, seu Aquitanicis, et specialiter contra formam Baptismi insurrexerant, et pervenit usque ad aures Beatissimi Pontii, qui sedem Apostolicam tenebat, seu regebat illis diebus. Hic supradictus Pontius jussit venire ad se omnes Episcopos, qui præerant Galliæ, seu Aquitaniæ ; qui venerunt ante eum Romam et cum eis perrexit beatissimus Floregius, qui Episcopus erat Alverniensis illis temporibus, et interrogavit eos sanctissimus Pontius unumquemque per ordinem, si hæc vera erant, an falsa, quæ insonuerant auribus suis, de ariana perfidia, sive dogmatis falsi : et Aquitanici baptisabant per doctrinam barbaricam. Cui omnes dixerunt : Nos ipsam doctrinam paucis peraudivimus, et si audivimus, tamen eam recipere nolumus. Tu autem Domine etc.

2 Sed

A Lectio II. 2 Sed audivimus tantum quod hæretici per Aquitaniam iter faciebant, et quos insipientes inveniebant, de ipsa doctrina, si fieri potuisset, cupidi eos imbuerent. Sed si inter eos actum est, ad nos non pervenit ista doctrina, sed baptizamus in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sicut in urbe Roma scriptum fuit et retinetur. Tu autem Domine etc.

3 Hoc audito Beatissimus Pontius gratias agens, his verbis eos alloquitur : Unus Deus, Pater vi- Lectio III ventis Verbi, sapientiæ, virtutis et subsistentiæ suæ ac figuræ, perfectus perfecti genitor, pater filii unigeniti, unus Dominus solus, ex solo Deo, figura, et imago veritatis, verbum penetrans, sapientia comprehendens omnia, et virtus qua omnia creavit, quod sic fieri potuit, Filius verus veri, et invisibilis ex invisibili, incorruptibilis ex incorruptibili, sempiternus ex sempiterno : unus Spiritus sanctus ex Deo substantiam habens, et qui per filium apparuit imago filii perfecti. Tu autem Domine etc.

4 Perfecta viventium causa sanctitatis, sanctificationis præstatrix, per quam Deus solus sub om- Lectio IV. nia et in omnibus cognoscitur et Filius per omnes, Trinitas perfecta majestate, et sempiternitate et regno minime dividitur, neque alienatur. Igitur B namque factum, quod aut serviens in Trinitate, neque inductum tempore ante hoc quidem non subsistens, et quasi postea super ingressum, neque ita defuit Filius Patri, neque Filio Spiritus sanctus, sed incorruptibilis, et immutabilis eadem Trinitas semper manet, et in ipsa Trinitate, et in ipsa fide, rogo vos omni tempore jugiter permanere. Deinde benedixit eos. Post benedictionem tribuit eis, et dixit : Rogo vos, et admoneo cum omni humilitate, ac mansuetudine, ut unusquisque redeatis ad loca vestra. Tu autem Domine etc.

5 Et dum regressi eritis, laudes et vota Domino Deo nostro assidue humiliter reddite, cursum ve- Lectio V. strum implete, sicut historia ecclesiastica refert injunctum esse vobis, et unusquisque per civitates, atque in sedes vestras episcopales fabricare ecclesiam in honorem Domini Dei, et sancti Joannis Baptistæ, et in ea sacrum fontem ædificate, et per omnes vicos ecclesiæ similiter altaria sancti Joannis dedicate, et in alia ecclesia nullus baptizet. Hoc C præceptum firmiter retinete, et observate. Hoc audito, omnes Episcopi qui in urbe Romana aderant de Aquitania, vel de Provinciis Galliarum, libere ea, quæ Pontius Papa eis annuntiavit, cum gaudio receperunt et retinuerunt, et alacriter ad loca sua reversi sunt. Tu autem Domine etc.

6 Igitur Beatus Floregius sequens eos post tri- Lectio VI. duum, non potuit velocius ire propter duos sodales, qui infirmi erant, sed assidue peragrarunt quantum potuerunt, et usque civitatem Vercellis pervenerunt. Vespere autem jam facto, vigilia Dominicæ Ascensionis ingressi civitatem et cum eis Clarius Abbas Rutenensis civitatis, qui loci beatissimi Amantii primus Abbas fuit, qui Stagnum castrum post obitum suum illi dimisit. Ipse in hospitio junxit se cum illis, et illa nocte manserunt invicem ; summo diluculo perrexerunt ad ecclesiam sancti Eusebii. Nuntiatum est clericis ipsius ecclesiæ de Episcopo Floregio, qui ibi aderat, et cum eo nobilissimus Abbas, nomine Clarius, continuo venerunt ad eos, et rogaverunt eos, ut illo die cum illis manerent. Et rogaverunt Pontificem, ut senior Missam celebraret, qui ad præceptum eorum obedivit. Tu autem Domine etc.

Lectio S. Evangelii secundum Lucam.

In illo tempore dixit Jesus Discipulis suis, sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris, et reliqua.

Homilia vitæ ejusdem S. Floregii. D EX BREV. STAG.

Dum hora adest, manus et faciem abluit Floregius et induit se vestimentis sacris, ut mos est. Et cum in sacrario essent, accessit ad eum cæcus unus, et de ipsa aqua, quæ de manibus Episcopi cadebat, oculos linivit, et statim visum recepit. Quo viso omnis populus mira exultatione laudes ad cœlos effert. Celebrata denique Missa, unusquisque ad propria cum gaudio remeavit. Et Episcopus cum Abbate suo supradicto ad hospitium pervenerunt, et in crastino die iter capiunt, viam dirigunt. Rogatus Episcopus cum Abbate, die sancto Pentecostes ad Stagnum pervenerunt. Tu autem Domine etc.

8 Mox ut ingressi fuerunt nobilissimus Abbas ait suis : Ite velocius, et Episcopum, qui mecum est, Lectio VIII diligenter accipite, quia castus et sanctus est. Mox ut audierunt, ad eum pervenerunt, et cum summa dilectione ad habitacula ipsius Abbatis cum eo venerunt, nobile stratum illi pararunt. Jam hora adest, mensam ponunt, cibos offerunt, cœperunt epulari. Dum epulabantur, erat in angulo domus illius claudus unus qui octo annos non valebat ambulare; qui ait Episcopo : Te beatissime Pontifex Floregi deprecor, ut roges Dominum pro me peccatore, quia multi dies jam stant, quod ego cecidi in hac infirmitate. E Hoc audito, Sacerdos accepit panem de supra mensam, et benedixit et illi jussit dare : quo accepto, comedit de ipso, et statim sanus factus est. Qui propter visa miracula, quæ per Sacerdotem suum Deus operatus est, et omnes qui ibi aderant, Deum laudare atque glorificare cœperunt, una cum supradicto Abbate : ut autem surrexerunt a mensa, claudus ante eum venit, et ad pedes ejus cecidit, et ipse erexit eum, et dixit : Vade in pace. Tu autem Domine etc.

9 Facto mane ipso, dominus Præsul regredi voluit ad locum suum ; sed rogavit eum Abbas, et ipse populus, qui castro Stagni præerant, ut cum Lectio IX. eis maneret, et mansit cum eis quindecim diebus. In quinto decimo autem die a febre corripitur, et in cubili cecidit, et octo dies supervixit et in illis diebus octo non cessavit a prædicatione divina, sed omnes qui ad eum veniebant, dulciter de perpetua vita eos docebat, atque dicebat : O filii charissimi, quam fragilis ista vita est, ad illam festinate, ubi non fletus nec stridor dentium, ubi synnamomum, F et balzamum, et omnis terebinthi natura, transcendamus, visibilia omnia despiciamus, transitoria cuncta ; ad illam cœlestem patriam ex totis viribus anhelemus, quia non solum parentes nostri, qui nos illuc præcesserunt, sed Martyres, Prophetæ, et Patriarchæ vel et ipsi Angeli nos expectant ac desiderant : ut quanto ocius festinare curemus, et ut citius fiat, Domini clementiam quotidie humiliter exoremus. Omnipotens Deus, qui cuncta ex nihilo [creasti,] qui nos per sanguinem unigeniti filii tui redemisti, ex aqua et Spiritu sancto voluntarie regenerasti, fac nos de hac miseria transire, per eumdem unigenitum tuum. Et his dictis emisit spiritum, et cum summa diligentia sepelierunt eum aromatibus conditum, in ipsum castrum, in quo sepultus jacet usque in hodiernum diem. Tu autem Domine etc.

ANNOTATA.

Non existimavi operæ pretium notis has lectiones illustrare, cum in commentario prævio satis insinuaverim, vagam esse et non magni momenti scriptionem. Sufficiat hic lectorem monere, Evangelium, quod post VI *lectionem ponitur, non spectare ad commune Confessoris Pontificis, licet S. Silvestro tribuatur. Si sciretur tempus, quo ipsum illud Evangelium pro communi Confessorum assumptum fuit, facilius deveniretur in cognitionem seculi, quo scripta fuerit præfata Legenda.*

DE S. DOMITIANO ABBATE

APUD SEGUSIANOS, IN MONASTERIO S. RAGNEBERTI JURENRIS

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

Memoria ejus in Fastis, monasterium à S. Ragneberto Martyre appellatum, ætas Sancti, Acta non satis sincera.

SECULO IV aut V.

Ab Adone in Fastis primum signatus

In observationibus Usuardinis ad hunc diem diximus, nullum Martyrologium sancti* Domitiani *Abbatis meminisse, qui saltem Adone Viennensi antiquior sit. Ex hoc vero in Usuardum, Notkerum et alios Martyrologos recentiores passim omnes atque in Romanum modernum transiisse, indubitatum est. Ne autem plurimis tot Martyrologiorum textibus longo ordine recensendis lectores fatigem, satis mihi erit, fontem aperire, unde in diversos rivos aquæ, nunc puriores nunc lutulentiores dimanarunt. En Præsulis* B *Viennensis verba :* Et in territorio Lugdunensi, loco qui Vallis Vebronna nuncupatur, depositio viri Dei, beatissimi Domitiani Abbatis, qui primus illic eremiticam vitam exercuit, et plurimos sibi in Dei servitio aggregans, monasterium instituit, magnisque virtutibus et gloriosis miraculis valde clarus, collectus est ad patres suos in senectute bona. *Hæc ferme ad verbum descripsit Petrus Equilinus in Catalogo lib.* 6, *cap.* 30, *pro* Domitiano, *male reddens* Dominiano. *Quæ ex Hieronymianis minoribus in præfatione Usuardina num.* 39, 41, 43, *a* 44 *recitantur, mera sunt assumenta, ab aliqua recentiori manu ex Adone iis codicibus adjecta.*

ab antiquis scriptoribus neglectus est.

2 *Rectissime observavit V. C. Samuel Guichenonus, in prosecutione partis secundæ historiæ Beugesii a pag.* 96 *ad* S. Rambert de Joux, *Domitianum nostrum, tametsi pro celebri Sancto in Fastis agnitum, tamen ab antiquis scriptoribus ita neglectum, ut de ipso vix quidquam traditum reperiatur. Citat ibidem Martyrologium Romanum, Trithemium, Wionem, Menardum, Saussayum, quibus jam nos ex Adone antiquiora* C *dedimus. Neque curandi sunt scriptores Benedictini, qui ut* Domitianum *suis annumerent, mortuum fingunt anno* DLX, *cum ex prudentiori Acherii et Mabillonii judicio, tomo* 1 *Actorum Ord. S. Benedicti, inter prætermissos collocatus sit, ut seculo ferme integro Cassinensem institutorem prægressus ; quippe qui ex Actis, primum a Gonono, in vitis Patrum Occidentis lib.* 4, *a pag.* 314, *deinde a laudato Guichenono inter Probationes pag.* 228, *vulgatis, synchronus fuisse asseratur sanctissimis viris Vincentio Lirinensi, Hilario Arelatensi, et Eucherio Lugdunensi; nisi præfatorum Actorum scriptor, in his temporum notis æque cespitasse dicatur, atque in vitæ ipsius principio, dum Domitianum, in Gallias fugisse narrat, metu persecutionis Juliani Apostatæ. Hic eam tantisper hypothesim sequimur, quæ Sanctum floruisse statuit seculo quinto.*

Ex Guichenono habetur

3 *Soli Guichenono acceptam referimus distinctiorem notitiam loci, in quem S. Domitianus sub S. Eucherii ductu se primum abdiderit, et ex quo deinde, ut vita testatur, in alium magis desertum migraverit, eum nimirum, qui binis, imo pluribus post seculis, non jam* S. Domitiani, *sed* S. Ragneberti *martyris nomen adeptus sit; quemadmodum Jurensi alteri ejusdem temporis monasterio accidisse notissimum est; quod cum a prima sua origine nuncuparetur* Condatescense; *eam appellationem primum* S. Eugendi, *deinde* S. Claudii *nominatissimorum Abbatum fama intercepit. Sic* sanctus Ragnebertus, Ragnibertus, Ramgbertus, *et molliori inflexione* Rambertus, *is qui inter synonymos, sub Ebronii tyrannide, apud S. Domitiani monasterium interfectus, et more illius temporis Martyr dictus est, eidem nomen suum, sed post Adonis tempora indidit; ut proprio loco fusius ostendendum erit, die quo S. Ragnebertus colitur,* XV *Julii. Hujus quoque Sancti, et ex ejusdem loci monumentis,* E *Acta edidit laudatus Guichenonus, in Probationibus a pag.* 232; *notans ad calcem, eamdem Legendam, sed longe dissimilem et breviorem, in lucem emisisse V. C. Andream du Chesne vol.* 1 *hist. Franc. scrip. sub rege Dagoberto. Hæc de nomine monasterii a S. Domitiano conditi, quod jam ex Guichenono paucis delineabimus.*

distinctior variorum notitia,

4 *Situm est in finibus Segusianorum, hodie in confinio territorii Lugdunensis, Juræ monti vicino, vel sub jugorum Jurentium principium (unde et passim venire solet sub nomine* monasterii S. Ragneberti Jurensis) *æquali ferme trium Gallicorum milliarium a fluminibus Rhodano et Idano (in Actis* Igneus *dicitur) distantia, ad fontem, aliis torrentem* Bebronnam. *Ado superius* Vebronnam vallem *scripsit, quod eodem recidit; sed male Wion et alii, quos mutuos transcriptores dicas,* vallem Membranam *inflexerunt, de consulendis vetustioribus monumentis nihil magnopere soliciti. Ex prædicto fonte videtur amnis aliquis vel torrens profluere, qui se in Idanum exonerat. Abest itaque S. Domi-* F *tiani seu S. Ragneberti monasterium quam longissime* a ripa fluminis Ligeris, *quo ipsum trans Ararim portarunt Sammarthani, Galliæ Christianæ tomo* 4, *non advertentes contradictionem, dum in margine notant* S. Rambert de Joux, *hoc est,* S. Ragneberti Jurensis, *a monte Jura, quem ad ripam Ligeris frustra quæsieris. Est ibi in Forensi pago Prioratus S. Ragneberti, ad quem sunt qui contendant, sacra Domitiani et Ragneberti corpora fuisse translata. Tu videsis Guichenonum pag.* 97, *ultra medium.*

etiam ipsius monasterii, post a S. Ragnebert. dicti.

5 *Hæserat prius S. Domitianus cis Idanum fluvium, ubi modo, ni fallor, extat burgus aut vicus S. Christophori, aliaque supersunt commorationis ejus vestigia. Verum horridioris solitudinis amore impulsus facta sibi a S. Eucherio potestate, desertissimum eum locum seligere maluit, in quo et ipsius Sancti, et monasterii, ejusque, si qui fuerint, Abbatum memoria, per plura secula, sepulta fuisse videtur; donec tandem, verosimiliter per S. Domitiani et S. Ragneberti Martyris miracula, reviviscere; colique et augeri adeo locus cœpit, ut a seculo fortasse duodecimo, oppidum sensim accesserit, itidem a S Ragneberto appellatum, privilegiis subinde donatum, marchionisque titulo, ab Emmanuele*

A *Emmanuele Philiberto, Sabaudiæ duce insignitum, ut apud laudatum jam sæpius Guichenonum videre est, bullam Cœlestini III, privilegiorum confirmatricem, ad Humbertum abbatem referentem, aliaque plura spectantia ad idem monasterium, quod Abbatibus secularibus commendatum, aliorum sortem subiit, ita deinceps collapsum, ut a pristino splendore plurimum defecisse testetur Guichenonus, apud quem cetera curiosus lector inveniet, nos sancti nostri Domitiani Acta expendamus.*

Legendæ seu longæ seu breves,

6 *Jam dixi, Legendam integram a Guichenono inter Probationes a pag.* 228 *productam, ubi extracta asseritur* ex Breviario abbatiæ S. Ragneberti in Beugesio, *cui hic titulus præfigitur:* Incipit vita sanctissimi Domitiani, Confessoris Christi, fundatoris monasterii sancti Ragneberti. *In fine observat editor : transcriptam hanc Legendam a Benedicto Gonon in Vitis Patrum Occidentis lib.* 4, sed mutilam. *Titulus ejus est*: Vita S. Domitiani eremitæ, ex MSS. codicibus monasterii S. Ramberti. *Habemus ipsam, manu P. Petri Francisci Chiffletii descriptam,* ex antiquis codicibus monasterii S. Ragneberti Jurensis, *diverso ab aliis titulo : item alteram MS. quæ titulo caret, et ceteris brevior est, ut mirum sit, ex iisdem* B *codicibus tam diversa prodiisse. Chiffletianam, cum editis et hac ultima collatam, infra dabimus. Porro in hoc omnes conveniunt, quod acephalæ sint, utpote auctoris prologo carentes ; ex quo fortasse scriptoris nomen, scriptionis tempus, aliaque ad vitæ illustrationem necessaria opportune educi potuissent. Acephalas esse, satis probat, ni fallor, Actorum principium :* Igitur beati Domitiani, etc., *quæ particula a Gonono prætermissa est, substituto hoc principio* : Beatissimi Domitiani etc. *Brevius vero MS. nostrum alterum, neglecto omni exordio incipit :* Constantii Imperatoris temporibus etc.

non recte digestæ sunt,

7 *Magis plenæ et integræ sunt Chiffletiana et Guichenoniana. Ceterum et istæ et aliæ manifestissimis parachronismis, nec a Gonono, nec a Guichenono observatis, totum opus ita inficiunt, ut scriptoris imperitiam, et dubiam totius historiæ fidem ostendant. Hæc cum advertisset Mabillonius, ne quidem inter subdititias SS. Benedictinorum vitas ei locum concessit. In Annalibus* C *porro nonnulla carptim contraxit tomo* I *pag.* 222, *in temporum notis hallucinationem advertens, at nihilominus et ibi et pag.* 26 *historiæ substantiam quadamtenus admittens, eamdem, ex Syagriæ, in præfatis Actis laudatæ, nomine; ex Ennodio, in vita, non* S. Stephani, *sed* S. Epiphanii Ticinensis; *item ex* Augendi, *alias* Eugendi *vita, confirmare velle videtur. Maximi equidem facio, semperque feci viri eruditissimi nobisque æstimatissimi judicium ; at enim vereor, ut sancti nostri Domitiani ætas cum Ennodii Syagria et Eugendi Syagria (siquidem utrobique eadem prædicetur) satis apte conjungi et concordari possit, dum ea ad Eucherium II Lugdunensem et seculi* VI *principium, ex Mabillonii calculo producenda erit. Exponamus primum præcipuos Legendæ S. Domitiani anachronismos.*

sed variis parachronismis infectæ,

8 *Acta omnia cum edita, tum MSS., utut tantillum variantia, in eo certe planissime consonant, quod S. Domitianum Romæ natum velint, sub Imperatore Constantio, atque adeo diu ante annum* CCCLXI, *quo hic vivendi finem fecit ; continuo enim adstruunt, metu persecutionis Apostatæ Juliani, Sanctum fugisse in Galliam, appulisseque Massiliam,* ubi cum Sylvano eruditissimo presbytero aliquamdiu commoratus, Lirinensem usque peragravit insulam; in qua uno anno conversatus, cuncta quæ ei acciderant, P. Vincentio, doctissimo ac disertissimo presbytero narravit et fratribus : quo in loco persecutionem audiens, quam fugerat, advenire, Arelatem apud Domnum Hilarium Episcopum, quantulumcumque commoraturus advenit, cum quo, aliquo conversatus tempore, Julianum insecutorem, divino audivit apud D Persidem gladio interiisse, de qua re utcumque securus, et a præfato venerabili Episcopo ex sua conversatione admodum dilectus, secundum ecclesiasticos ordines presbyter ab eo est ordinatus : ac deinde humanos declinans favores, petita benedictione, Australes expetiit partes, eremiticam ducere vitam magis eligens quam civilem. Verum audiens beati Eucherii sanctitatem Episcopi Lugdunensis, etc.

AUCTORE J. S.

quæ nec conciliari

9 *Quis ex tota hac rerum temporumque perturbatione vel micam veritatis eliciat? Dubium non est, inquies, quin scriptor Imperatores male designaverit; quos si negligamus, facile patebit, totam S. Domitiani vitam ad seculum* V *pertinere; ut* Sylvanus, *forte pro* Salviano *positus,* Vincentius Lirinensis, Hilarius Arelatensis *et* Eucherius *istius seculi lumina commonstrant, circa annum Dom.* 440 *maxime illustria ; quo potissimum tempore in Galliam venerit S. Domitianus. Audio, et ita velim turpissimos lapsus salvari posse. Verum ea ratione, Charybdi vitata in Scyllam ruimus, nam mere fictitium erit totum vitæ principium, dum dicitur S. Domitiani pater* ob Catholicam fidem interemptus, mater vero nimia dolore attrita, etc. *: ficta* E *erit Latini et Syagriæ donatio, ab his 'acta* VIII *Kalendarum Juliarum, anno primo Valentiniani Imperatoris, a nativitate Domini* 371. *Fateor equidem hanc ultimam epocham,* a nativitate Domini 371, *solum poni in ecgrapho Chiffletiano, verum etsi et ab eo exemplari abesset, nihilo inde magis subsisteret apposita temporis nota,* anno Valentiniani primo : *quamquam enim ad ultimum Valentinianum recurreris, qui fuit tertius istius nominis, oportebit donationis instrumentum, ante annum saltem* 426 *conditum fuisse, hoc est priusquam aut Hilarius Arelate, aut Eucherius Lugduni sederent Episcopi.*

nec satis explicari possunt.

10 *Hæc sane omnia, quæ sola ad examinis trutinam revocari possunt, turpissime aberrant a vero, ut proinde tutum non sit, reliquæ Actorum narrationi fidem adhibere, quæ quo tempore coagulata sint, haud facile conjeceris. Certe Adoni Viennensi nullatenus nota fuisse videntur, dum tam brevi vulgarique elogio Sanctum exornavit. Malim credere, idem istud compendiosum Adonis elogium, ex perpetua traditione Lugduni acceptum, materiam suggessisse scriptori, ut adscitis undecumque ornamentis, totam suam historicam seriem* F *tam inconcinne digereret. Contendes, præfata Acta scribi debuisse, antequam S. Domitiani monasterium a S. Ragneberti martyrio nomen commutavit; quid tum postea ? Quis scit, an S. Ragneberti appellatio indita fuerit ante seculum* XII *vel* XIII, *quando forte ejus reliquiæ miraculis cœperint inclarescere, indeque oppidum ædificari, ut apud tot monasteria factum novimus. Quid, quod a Joanne Abbate, sancti Domitiani successore, usque ad seculum* XII, *nec unius Abbatis nomen reperiatur, qui ei monasterio præfuerit? Quis satis probaverit, diligentiores fuisse monachos, in conquirendis S. Domitiani Actis, quam in consignandis Abbatum suorum nominibus? Ne hic dubia dubiis implicem, superest paucis indagare, an Actorum fidem usquequaque tueantur, quæ in eorum favorem, citatis locis adducit Mabillonius.*

Mabilio ex Syagriæ nomine

11 *Primus ejus locus est pag.* 26 *in principio, quo ad annum* 510 *S. Augendi Abbatis vitam et miracula prosequens, narrat optimates ipsos et Episcopos, vel solas Augendi epistolas certatim exquisivisse.* In his, *inquit,* illustris quædam materfamilias, Syagria nomine, quæ tum erat ECCLESIARUM MONASTERIORUMQUE MATER, e desperato, quo tenebatur, morbo, osculanda Sancti viri epistola, repente convaluit, quo facto Lugduni civitas magnis gaudiis recreata est. Hæc est illa Syagria, quæ S. Epiphanio Ticinensi Episcopo, cum opes suas redimendis apud Lugdunum captivis profudisset, CONTINUO AD EXPENSAS REDEMPTIONIS

AUCTORE J. B. S.

A DEMPTIONIS NECESSARIA SUGGESSIT, Thesaurus ecclesiæ Lugdunensis ab Ennodio appellata, cujus PROLIXAM, ait, QUÆRIT VITA NARRATIONEM, tametsi SUFFICIT, UT EX OPERIBUS AGNOSCATUR, QUÆ VERBA TRANSCENDUNT. Erat porro Syagria Latini uxor, viri præpotentis et nobilissimi, sed Ariani, qui a Domitiano Abbate ad fidem Catholicam adductus, fundum eidem ad construendum Bebronnense monasterium concessit. *Paucis hic multa complectitur Mabillonius, quæ denuo repetuntur pag.* 222, *solis ferme S. Domitiani Actis subnixa. An satis certa sint, haud equidem habeo exploratum.*

putat se collegisse

12 *Miraculum epistolæ S. Eugendi in Syagria* ecclesiarum monasteriorumque matre *exhibitum, quod habes in Actis nostris* I *Januarii pag.* 32, *ultro admitto; nec diffiteor, ad eamdem ipsam referri utcumque posse, quæ in Syagriæ alicujus, verosimiliter etiam Lugdunensis, laudem præclare decantat Ennodius, in editione Sirmondi pag.* 408, *et tomo nostro* 2 *Januarii pag.* 739, *utpote quæ S. Epiphanio Ticinensi magnis eleemosynis succurrerit ad redimendos a Gondebaudo captivos anno* 494. *At vellem probasset Mabillonius, Syagriam istam fuisse Latini uxorem, atque adeo monasterii S. Domitiani fundatricem. Non una offertur* B *dubitandi ratio; prima hic sit: quod nulla Actorum S. Domitiani epocha satis certo subsistat; forte nec illa, quæ ex tot Sanctorum conjunctione coalescit, nempe Vincentii Lirinensis, Hilarii Arelatensis et Eucherii Lugdunensis, non* junioris, *qui forte nullus unquam Lugduni Episcopus fuit, sed primi et senioris Eucherii, qui æque ac Hilarius, ante annum* 450, *probabilius e vivis excessit: ut proinde nec Domitiani in Galliam adventus (siquidem in ipsa Gallia natus non sit) nec Lugdunensis commoratio, nec secessus in solitudinem, nec monasticæ conversationis diuturnitas, nec denique ejus ætas aut mortis tempus definiri possint. Putat Mabillonius pag.* 222, ex pontificatu Eucherii junioris Episcopi Lugdunensis, et ex tempore Syagriæ, Latini uxoris, qui sub finem seculi quinti, et sexti initium vixere, *colligendum tempus ipsum, quo S. Domitianus floruerit. Hic ego pedem figere non ausim, cum ex solo* Syagriæ *nomine tota ea epocha pendeat.*

Sancti nostri ætatem,

13 *Quid si enim Legendæ auctor, qui summam in componenda temporum ratione imperitiam demonstrat, quid si, inquam, Syagriæ nomen, ex aliqua superstite fama apud Lugdunenses celebre, ibi etiam perperam in-* C *truserit, quemadmodum factam ejus donationem cum anno primo Valentiniani copulavit, ecquid ruit tota determinati temporis ratio, hujusmodi anachronismis superstructa? Adde quod Syagria S. Eugendi, aliquando* materfamilias *fuisse dicatur; ea vero, quæ ab Ennodio describitur, solummodo laudetur ut* thesaurus ecclesiæ *quod æque virgini alicui prædiviti, ac viduæ competit; imo potius virgini; nam plures liberos habuit Syagria Latini uxor, quorum aliqui donationi subscripsere, fuitque adeo minus potens ac dives ad opitulandum S. Epiphanio Ticinensi, captivos redempturo. Nolo nimium rigide singula discutere: quamdiu circa S. Domitiani ætatem nihil certius occurret, lubens fatebor, ex concursu cum Syagria, satis feliciter et verosimiliter Mabillonium, ad seculi quinti finem et sexti initium S. Domitianum retraxisse, si modo nulla alia Syagria Lugdunensis fuerit, quam* monasteriorum matrem *Acta Eugendi,* thesaurum *porro* ecclesiæ *Ennodius appellaverit, quæque S. Domitiano longe sit posterior.*

sed valde incerta sunt omnia,

14 *Et talem fuisse oportet prælaudatam Syagriam, siquam fidem Acta mereantur. Insisto dictæ hypothesi, quod Vincentio Lirinensi, Hilario Arelatensi, et Eucherio Lugdunensi æqualis fuerit noster S. Domitianus: Eucherius porro vel ante, vel circa annum* 450 *vivere desierit. Sic arguo: priusquam Sanctus oratorium suum absolveret, jam tum senex erat, ut habes in* D *Actis num.* 17: Surgentes autem secuti sunt SENEM, cœptumque oratorium, usque ad calcem perduxerunt. *Numero autem sequenti:* Oratorio quoque consummato, et a beato Eucherio Pontifice dedicato, cœpit stricte Dei famulus inibi jejuniis ac vigiliis SENILE corpus domare: *ergo vivo adhuc et superstite Eucherio, eodem a quo susceptus fuerat, jam tum senex erat S. Domitianus, et verosimiliter ante Eucherium mortuus est. Jam vero Syagria Latini uxor tot adultos habebat filios, qui omnes donationi subscripserant; erat itaque ut minimum quinquagenaria ante annum* 450. *Tu modo judica, an ea* Syagria *ad seculum sextum superstes fuerit. Dices, scriptorem hic certo hallucinari; annuo, fateorque, in computandis temporibus infelicissimum esse. Sed an ex similibus sarmentis licuit Mabillonio, tam asseveranter pronuntiare;* Hæc est illa Syagria... Erat porro Syagria Latini uxor etc.? *Claudicant omnia. En modo hypothesim aliam ferme æque scabrosam.*

15 *Cum Actorum istorum chronologia tam fallat evidenter, et pro alterutra parte, omnino repudianda sit; quid si, rejectis nominibus Vincentii, Hilarii et Eucherii, insistamus primæ parti; Sanctumque nostrum sub Constantio vere natum, sub Juliano in Gallias adducamus, non ad Hilarium Arelatensem, sed ad* E *celebriorem illum, magnum Pictaviensem antistitem, ab exilio tunc reducem. Quid si pro Eucherio restituamus Justum, alium Lugdunensem Episcopum; cui Legendæ auctor notiorem alium male substituerit; utrumque nomen ad historiæ veritatem æque conducet. Imo vero, tali chronologico ordini insistendo, quadrabunt omnia in grassantes tunc dominantesque Arianos hæreticos, a quibus S. Domitiani pater occisus fuerit; quorumque contagione afflatus supponitur Latinus Syagriæ conjux: quadrabit facta donatio sub Imperatore Valentiniano, sive is pro ejus nominis primo, sive pro secundo accipiatur. Ad reliquam vero Actorum seriem tutandam, nihil prorsus interest, sive ad finem seculi* IV, *sive ad seculum posterius S. Domitianum pertinere dixeris. In dubiis versamur, quæ eruditis lectoribus ulterius enodanda proponimus; uti et illud, cur in Annalibus suis Mabillonius, S. Domitiani vitæ compendium differat ad annum* 590: *demum an nostro S. Domitiano conveniat, quod ibi ex Gogi epistola refertur,* de rosarum vergultis, ex sacri Domitiani Abbatis sepulcro prodeuntibus. *Ut vera admittimus, quæ ab Adone* F *traduntur, præscindendo a tempore quo Sanctus vixerit; de ceteris sententiam ferre, nobis integrum non putamus. En modo Acta ipsa ex correctiori Chiffletii MS. cum editione Gononi, Guichenoni, et altero nostro apographo collata.*

quamcumque viam elegeris.

VITA

Ex antiquis codicibus monasterii S. Ragneberti Jurensis.

CAPUT I.

S. Domitianus orbus parentibus, Roma in Galliam secedit: a S. Hilario Arelatensi sacerdos ordinatus, ductu S. Eucherii solitudinem petit ibique habitationem sibi et sociis ædificat.

Igitur beati Domitiani Confessoris Christi vitam descripturus, primitus invoco Deum Patrem omnipotentem, ut qui eidem Sancto usque in finem dedit

A dedit bonam perseverantiam, nobis qui scripturi sumus, a vobis qui compellitis, per ejusdem Sancti, atque omnium intercessionem Sanctorum, vitam tribuat sempiternam. Denique *a* Constantii Imperatoris temporibus, in Romana urbe ex nobilitatis lampade non obscuris natalibus nascitur Domitianus Dei famulus, patre Philippo, matre autem Marcianilla; qui præ ceteris gratia generositatis ornati, regenerationis gratiam, ut a prole compertum est, integre ac catholice inter Arrianos occursus fideliter custodiebant. Ablactatum vero puerum præfatum, scholis commendaverunt catholicis; in quibus aliquamdiu commoratus, divini eloquii strenuum cœpit habere in discendo studium. Qui dum fere jam duodecim *b* esset annorum, libellis omnis patrimonii a parentibus acceptis, ad scholam rursus revertitur, studiisque majoribus in discendo mancipatur. Ubi dum fere usque ad quintumdecimum ætatis suæ annum, vacandi haberet studium in divinis cultibus, patre ab Arrianis ob catholicam fidem interempto, mater nimio dolore attrita lucis hujus caruit usu.

a Romæ illustri sanguine natus,

2 Sicque ab infidelibus patre interfecto, matre vero nimio extincta dolore, nobilis qui remansit filius, maximis repletur doloribus: atque parentibus humi condigne reclusis, ex doloribus quantulumcumque recreatus, cœpit cogitare quid agere deberet; si patrimonio contentus temporali, laicalem an ecclesiasticam expeteret dignitatem. Cumque duobus mensibus in tali versaretur conflictu, tunc famulum domus suæ taliter alloquitur: Eia, inquit, Sisinni, *c* dicito mihi, si homo, dum liber esse dignoscitur, et permanere securus in libero potest arbitrio, implicare se debet in diversis, et multis, ac caducis servitiis. Respondit Sisinnius: æstimo, et vere fateor nobilius, quemquam, cui facultas est, esse liberum, quam servum. Et dominus: Optime, inquit, respondisti; nam et doctrina Apostolica, quam didici in scholis, ita dicit; Si potes liber fieri, magis utere: hanc quippe secundum dispositionem sequi cupio regulam: te autem, et omnes, quibus præfectus sum, dimittens liberos, cetera volo vendere, pauperibus eroganda. Quod statim incipiens agere, infra duas hebdomadas totum patrimonium vendidit, et omnia pauperibus erogavit, atque monasticam devotissime suscipiens vitam, secularem funditus dereliquit.

patre ab Arrianis interempto; bonis se spolians, — B — I. Cor. 7.

3 Interea Constantio Imperatore defuncto, Julianus Apostata suscepit imperium; qui crudelitates exercens, multos monachos etiam militare jussit. Quod vir Domini audiens, furentis diaboli, et invidentis agnovit astutias, atque continuo evangelicam protulit sententiam, dicens: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Crescente autem rabie sævientis Apostatæ, præfatus vir nobilis, dissimulato habitu, navigium expetiit marinum, quasi in Thebaidem iturus. Sed quia conspexit, quod in Thebaida persecutio major excitanda erat, eo quod illic copia monachorum esset, formidavit illuc transmeare: quin potius occidentales partes eligens, navim quamdam ingressus, Marsiliam usque pervenit; ubi cum Silvano *d* eruditissimo presbytero aliquamdiu commoratus, Lirinensem usque peragravit insulam, in qua uno anno conversatus, cuncta, quæ ei acciderant, Patri Vincentio, doctissimo ac disertissimo presbytero narravit, et fratribus. Quo in loco persecutionem audiens, quam fugerat, advenire, *e* Arelatem apud domnum Hilarium Episcopum quantulumcumque commoraturus advenit: cum quo, aliquo conversatus tempore, Julianum insecutorem suum, divino audivit apud Persidam gladio interiisse.

metu Juliani fugit in Galliam; — C — Matth. 10.

4 De qua re utcumque securus, et a præfato venerabili Episcopo ex sua conversatione admodum dilectus, secundum ecclesiasticos ordines presbyter ab eo est ordinatus: ac deinde humanos declinans favores, petita benedictione, Australes *f* expetiit partes, eremiticam ducere vitam magis eligens, quam civilem. Verum audiens beati Eucherii sanctitatem, Episcopi Lugdunensis inclytæ urbis Galliarum, summa cum festinatione, illum videre desiderans, Lugdunum ingreditur: ejusque voluntatem sciens Pontifex, tabulam etiam cum reliquiis sanctorum Chrysanthi *g* et Dariæ, super quam Missas faceret, eremitæ futuro pius Pater dedit. Sicque Lugduno egressus, quamdam eremunculam aggreditur, locum qui Axantia *h* vulgo dicitur; atque ibidem, non adhuc multos commoratus dies, arctum construxit oraculum, *i* et Pontifici memorato innotuit, ut ejus jussu in honore sancti Christophori Martyris dedicaretur.

D — *ex Mss. ubi ab Hilario Arel. presbyter ordinatus.*

5 Interea dum ibidem conversaretur servus Dei Domitianus, jejuniis et orationibus ac vigilis, Missarumque solenniis intentus, discipulos cœpit habere, qui ejus arctissimæ vitæ cupiebant esse pedissequi. Sed dum frequentiam adventantium circumquaque residentium cerneret populorum, graviter ferens, ad domnum Eucherium repedat Pontificem, taliterque eum alloquitur: Pater Venerande, non mihi videtur tumultuosus, cunctisque pene notus ille locellus, in quo habitare cœpi, aptus esse monachis, maxime cum aqua illic desit. Cui Papa *k* piissimus: Vade, ait, et perquire ubicumque vis, locum ad habitandum congruum: sicque benedictione accepta ad propriam revertitur cellulam. Altera vero die, post laudes Deo redditas, et solennia Missarum celebrata, cum discipulo suo, Modesto nomine, contra orientales partes iter arripuit: qui fluvio, qui Igneus dicitur, transito, in profundam eremum sese dederunt, in confinio videlicet Lugdunensis territorii; in quibus locis antiqui falsi monetarii olim conversati fuerant.

ab Eucherio Lugd. eremum obtinet. — E — *Ex illa in desertiorem locum se abdit, et*

6 Igitur circumcirca illos perscrutantes locellos, fontes repererunt irriguos; inter quos unum invenientes maximum, Bebronnæ indiderunt nomen; unde usque in hodiernum *l* diem, Bebronnensis dicitur ille locellus. Nocte vero illa in quodam specu se recludentes, hymnis, et laudibus Deo peractis, fatigati ex itinere, quieti fessa dederunt membra. Circa mediam vero noctem, non valde soporato Dei famulo Domitiano, Dominus Jesus ei apparuit; clementique vultu eum alloquitur, dicens: Domitiane athleta prudentissime, viriliter age, quia in omnibus sum tuus adjutor, eo quod multos, qui tuo exemplo nutriendi sunt, in hoc loco sim filios recepturus; sicut disposuisti heri in animo tuo, ita ædificare incipe. Cogitaverat namque sero, supra collem, qui prædicto fonti eminet contra occidentem, qui quantulamcumque habebat planitiem, maximam facere cellam; juxta viam vero, hospitiolum parvulum propter pauperes, ac, si fieri possit, quandoque oraculum. Expergefactus itaque Dei famulus, gratias egit Deo, qui ei prosperum suum nuntiaverat eventum: continuoque reversus ad cellam, discipulos ex loco aptissimo, et maxime ex visione, quam viderat, consolatur non modice. Oratorium vero, et hortellos, ac vineam, quam ibi construxerant, cuidam presbytero commendantes, ad locum prævisum cum omni supellectili devenerunt; atque ad habitandum, infra biennium, habitacula, et duo oratoria, unum in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ, alterum vero in honore sancti Christophori Martyris condiderunt: quæ etiam jussu Domni Eucherii Papæ Lugdunensis dedicata sunt.

F — *oratorium construit.*

7 Cœperunt autem quædam eremi loca excolere, semina jacientes, uberes fructus unde recepere temporibus

A poribus suis. Quadam autem die, dum Domitianus Dei famulus cum fratribus quodam opere fatigatus, ad vicinum alveum, qui Albaronna *m* dicitur, ad lavandum, causa refrigerationis venirent, atque nudati amnem ingrederentur, vulpes, quæ callidum animal dicitur, sandalia religiosi Dei famuli memorati ore proprio laniare cœpit atque corrosit: quod vir Domini cernens, ait: Domine, qui angelos fecisti, quique vermiculos condidisti, et omnia, quæ supra, infra, et subter sunt formasti, te invoco, ut hæc ferula, ac genus illius, ulterius nos ac successores nostros lædere non præsumat. Necdum verba, Dei famulus finierat, et bestiola illa ante ejus oculos expiravit: deinceps vero nullam læsionem genus illius in eodem loco facere præsumpsit, usque in hodiernum diem: nam et cum gallinis illius loci sunt visæ postea jocasse vulpes, contra suam naturam agentes, sed nullam earum lædere præsumpserunt. *n*

Ex MSS.

Vulpeculam oratione interimit.

8 Cœpit interea Dei servus cum suis arctiorem vitam ducere; ita ut ipse infra hebdomadam semel cibum sumeret. Nam et collata est ei a Domino potestas dæmonibus imperandi, et ab obsessis corporibus pellendi: unde et cum multum ab adventantibus B tædium pateretur, formidans humanos favores, quos et declinare nitens, secedebat clam in profundam eremum, sabbato ad nocturnas tandem vigilias revertens. Cernentes autem ejus discipuli, præ nimia eum abstinentia valde debilitatum, pedibus illius provoluti, aiunt: Cur nos, Pater, deserere niteris, aut certe cur non perpendis, nos aliquos esse adhuc rudes? Quod si ex nimietate maciei decesseris, indocti, et sine pastore remanebimus. Discipulos nempe nimio afflictos dolore conspiciens, paululum cœpit habere quotidianum vilissimum cibum, et illum *o* vespertinum; et sic utcumque refocillatus est. Visum est interea Dei viro, ut circa viam, propter frequentiam transeuntium, sicut prius cogitaverat, oratorium faceret; et convocatis discipulis ait: necesse est, fratres, ut cum Dei miserentis adjutorio incipiamus unum circa viam ædificare oratorium. Cui consentientes, eadem die cœperunt fundamenta aperire; atque alia die posuerunt; ubi ex vicino convocatis cæmentariis, oratorium non adeo modicum ædificare cœperunt.

Arctiorem vitam discipulorum precibus temperat.

ANNOTATA.

C *a Notavi supra diversitatem in Legendæ principio. Particula* denique, *hic tam apte quadrat, quam superius* igitur. *Rectius ferme MS. alterum, quod, prioribus omnibus prætermissis, incipit:* Constantii Imperatoris temporibus. *In fine habetur*: Collegit hæc Antonius Lionnard, camerarius S. Ramberti, ex vetustissimo missali MS. *Mirum est ex eodem monasterio tam diversa prodiisse, nisi diversi, diversimode collegerint. In hoc plane deest donationis instrumentum, de quo infra.*

b *Sequimur MS. Chiffletii, in quo, uti et in editione Guichenoni, sic legitur. MS. alterum et Gononus habent:* Qui cum ad adolescentiæ annos pervenisset. *Præfer, quod lubet.*

c *Ita rursus Chifflet: Guichenon format* Sisimius, *alii* Sisimus. *Plurimæ sunt hujusmodi variantes minutiæ, ut infra,* muletari *et* militari *pro* militare: excitata erat, *pro* excitanda: Lugdunum, *pro* Lugduno: Dominum, *pro* Domnum, *et id genus differentiæ aliæ, quas ex nostra editione in aliis lector corriget. Non tanti sunt Acta illa, ut hæc scrupulosius versare oporteat.*

d *Dixi supra,* Silvanum *hic forte positum pro celebri* Salviano; *putavit Gononus hoc nomen in sua editione alteri posse substitui.*

e *Sic plane legendum est, errat hic et multis aliis locis editio Guichenoni.*

f *Nescio quas partes Australes expetere potuerit.* D *An ad Lirinenses redire meditabatur?*

g *Scimus horum Sanctorum reliquias a Pelagio II, Gregorii magni prædecessore, ad Gregorium Turonensem missas, alias deinde a Marcwardo Prumiensi, nono seculo obtentas: tempore Eucherii, Lugduni fuisse, ex sola hujus scriptoris fide non credimus.*

h *Fortasse hodie* Bourg S. Christophle *cis Idanum, vulgo* Ain. *Guichenon pag.* 96 *testatur vocari adhuc* Aucia.

i *Ædes sacra, in qua oratur, vide Glossarium Cangii.*

k *De nomine* Papæ, *quod pridem Episcopis commune, satis alibi diximus.*

l *In MS. nostro altero ad marginem notatur* N. D. Le Bron, *quasi dicere velit, ædiculam aliquam sacram ibi superesse, in honorem B. V. Mariæ.*

m *Nullum ibi alveum novi, præter illum, quem supra dixi in Idanum profluere, sed quo nomine appelletur, necdum reperi.*

n *Satis mira est hæc Sancti oratio, ceterum, quod hic asseretur, notavit Antonius Lionnard,* verissimum esse; ita ut etiam plurimi commendent suas *(Gallinas opinor)* beato Domitiano, quæ liberantur a vulpium oppressione hodie adhuc. E

o *Addidi* illum, *ex edito Gononi, ut determinetur sensus ad id significandum, quod auctor intendit.*

CAPUT II.

Tempore famis sociis et cæmentariis de pane miraculose prospicit: Latinum ab Arianismo convertit; a quo, et Syagria conjuge fundis donatus, sancte, uti vixerat, moritur.

Sed adveniente famis inopia, quæ tunc temporis Galliam tenebat aliqua per loca, panis etiam defecit servis Dei, et eorum cæmentariis conductis: quod vir Domini cernens, ait: laborate, fratres, prout opportunum vobis videtur; ego autem properabo ad seculum, aliqua victui necessaria quæsiturus. Ascenso autem asello, venit ad villam, quæ vulgo Torsiacus *a* dicitur; atque dum ex more homines loci illius, in clibano pridie panes coxissent, et ille F prunas adhuc ignitas conspiceret, adclinis intuitus infra clibanum, panem miræ magnitudinis, atque insoliti candoris aspexit, foris cum baculo extraxit, et cunctis incolis prædictæ villulæ ostendit, ne forte alicui illorum in oblivionem venisset: sed cum nullus ex ipsis suum cognosceret esse, intellexit vir Domini, ab eo, qui panis est vivus, suis esse cæmentariis præparatum: sicque continuo reversus, eis obtulit, dicens: Accipite, fratres, annonam nobis a Domino præparatam: ex quo videlicet pane, sexdecim monachi, et quatuor cæmentarii, decem sunt pasti diebus affatim; videbatur namque in eorum, dum frangeretur, manibus crescere.

Urgente fame, divinitus panem invenit,

quo se et suos et cæmentarios sustentat.

10 Ergo ex eodem pane dum jam quinque diebus essent refecti, Pater sollicitus de discipulis ac cæmentariis, qui utrique in oratorio ædificando erant intenti, rursus asello ascenso, seculum repetiit, victui necessaria mendicaturus. Erat præterea quidam vir, Latinus nomine, secundum secularem potentiam nobilissimus, in prædio suo, quod dicebatur pridem Calonia, a fonte, qui Calonna vocabatur, trahens vocabulum: sed hic vir cum esset potens, et inclytus, voluit a nomine suo fonti et villæ trahi vocabulum; id est, a Latino fons Latinus, inde et villa Latiniacus, quæ nomina usque in hodiernum diem *b* et fons et villa retinent. Quadam vero die, dum a jocis,

A jocis, quos cum avibus facere solitus erat, reverteretur areæ suæ ventilatores conspiciens, illuc divertit : sed et uxor illius, Syagria nomine, religiosa matrona properat in occursum : ibique dum fabularentur simul per diversos amplexus, et frumenta diversis adventantibus venderent, supradictus servus Dei eremitanus cum asello advenit, eosque ita alloquitur : Nobile connubium, vita vobis et pax augeatur ; servi Dei viventis in vicina eremo degentes miserunt me ad vos, sicut et ad ceteros nobiles, victui necessaria postulantes ; præsertim cum unum oratorium velimus ædificare, et panis defecerit.

11 Tunc ad illum Latinus : Cur, inquit, expetis tibi meum dari frumentum, cum potius minionem *c* esse te conspiciam, quam servum Dei? Domitianus respondit : o Dux inclyte, bene apertos oculos in me habuisti modo, cum plus desidiose et negligenter, quam expetit vivam. Latinus autem, quia Arrianus erat, multumque de fide disputare cupiens, ait : Ergo quia ministrum te dicis esse servorum Dei, commorantium in eremo, dicito nunc mihi, qualem tenetis fidem? Domitianus respondit : Fides si varia fuerit, variantes et leprosos gignit ; si autem solida et universalis, solidos, et absque ulla obfuscatione ad regnum sine fine mansurum suos perducit. Tunc Latinus : quæ est solida et universalis? Domitianus respondit : ipsa est, quam audivi B et didici a magistris meis Apostolicis viris, et quæ nunc multos habet insecutores Arrianos. Latinus ait : quæ est? Domitianus respondit : hæc est fides nostra, credere in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum, filium ejus unicum, Dominum nostrum, et in Spiritum sanctum ; Deum Patrem, eo quod habeat filium ; filium, eo quod habeat Patrem, cui æqualis secundum Divinitatem per omnia est ; Spiritus vero sanctus ab utroque procedens, nihilominus consubstantialis et coæternus est Patri filioque : has tres personas, unum fatemur Deum, quia una Deitas, una omnipotentia, una est æternitas, individuaque majestas.

Latinum Arianum multis argumentis

12 Latinus ait : ergo potestas Patris non est major quam filii? Domitianus respondit : nequaquam, quia ipsa est potestas filii secundum Divinitatem, quæ et Patris, sicut Deitas, et æternitas. Tunc Latinus : stulte dicis ; vis modo, ut ego, qui tantæ potestatis sum vir, adhuc puerulo filio meo, quem C cernis, omnem gloriam meam, et dignitatem credam, quarum adhuc minime dominari valet? Et si ego decedens et moribundus nolo illud facere : quanto magis omnipotens Deus Pater, filio suo adhuc tenero non suam omnem contulerit dignitatem? Domitianus respondit : o Dux, carnaliter sapis, et secundum carnem omnia judicas ; nos autem credimus, quia Deus Pater, per Filium omnia fecit, sicut in Evangelio legimus, omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Latinus iratus ait : recede, minio, a nobis, quia mentiris ; cogitaveram namque, si recte prosecutus fuisses, asellum tuum onerare frumento. Domitianus respondit : si ego de fide recte sentio, et hæc vera sunt, quæ sum prosecutus modo, in nomine unigeniti Filii Dei, per omnia coæterni, et coæqualis Deo Patri, hæc fana, quæ ad culturam dæmonum fabricata sunt, corruant.

convictum et prodigiis territum

13 Erant autem circa aream duo excelsissima fana, quæ secundum gentilium ritum, in honorem Jovis et Saturni fabricata antiquitus fuerant, et licet occulte, tamen adhuc colebantur a ruralibus rusticisque hominibus. Qua ruina peracta, statim terra contremuit ; et post pusillum, cœlum, cum esset serenum, nubibus obumbrari cœpit; deinde tonitrua mugire, magna fulgura coruscare, atque grando nimia cadere. Quod Arrianus vir conspiciens, cum uxore D et liberis, ac omni famulatu, festinus cucurrit ad palatium suum, quod ex marmoribus magnisque silicibus erat constructum : quod introgressus, cœpit cum conjuge ac proceribus suis considerare : cur, inquit, ad vocem tanti minionis rustici, tanta Deus voluit facere? Fana corruerunt, terra mota est, cœlum tonitrua, grandinem et fulgura dedit : an forte vera putanda sunt, quæ prosecutus est, ut Dei Filius, æqualis sit Deo Patri per omnia? Syagria conjux ejus, provoluta pedibus ipsius, ait : Domine mi, si bene percunctaris, invenies vera, quæ famulus Dei ille prosequitur : quoniam dum tecum loqueretur in area, vidi vultum ejus, quasi angelicum, quod et indicare tibi volui, ut considerares, sed accedente subitanea ruina, non valui : quapropter, obsecro, ut jubeas eum accersiri ad te, quatenus sana, quam retinet, doctrina te instruat : quia nisi ita esset, ut ille prosecutus est, tam grande miraculum minime fieret.

ad fidem catholicam revocat ;

EX MSS

14 Cui Latinus : jube, inquit, intromitti illum : quod cum jussum esset, quæsitus per omnia officia palatii, et minime repertus, putatus est mortuus esse grandine ac coruscationibus : cujus cadaver dum requiretur ad sepeliendum, reperitur Dei famulus illæsus ad aream cum asello, girans eamdem aream cum proprio baculo, et rivulos ex procella conglobatos prohibens, ne triticum, quod grando non læserat, rivuli contingerent : quod factum est in grande E miraculum, ut ne una quidem gutta, quæ humanis potuisset oculis apparere, nec Christi amicum tetigit Domitianum, neque aream est ingressa ; sed neque asellum. Quod cum conspexissent juvenes illum perquirentes, cursu præpeti, suo nuntiaverunt domino. Ille vero hæc audiens, conjugis ex parte fretus consilio, ita se promisit crediturum, uti famulus Domini Domitianus credebat, quem intromitti jubens, pedibus ejus se provolvit, dicens : Ne irascaris, serve Dei viventis, quod te minionem vocaverim ; et quia vera te agnosco prosecutum esse de fide Trinitatis, ita credo ut tu : tantum obsecro deprecare pro me et domo mea Dominum, ut avertere dignetur iram suam a nobis : quia veraciter credo, filium Dei æqualem Deo Patri, coæternum, et consubstantialem.

a quo magno honore afficitur,

15 Dei famulus hæc cernens, gratias egit Domino, dicens : Domine, gratiæ tibi a fidelibus tuis innumerabiles reddendæ sunt, quia errore perversos quos vis revocare non desistis : sicque propria F levavit manu Latinum flentem de solo ; atque prout potuit, illum ac domum ejus ab errore Arriano ad veram retraxit catholicam fidem, adjutus maxime a supradicta matrona Syagria, quæ nobilis erat catholica. Triduum vero apud eos faciens famulus Domini, commonuit eos, sinceriter tenere rectam fidem : quem cum maximis honoribus cumulare vellent, nihil aliud quæsivit, nisi securitatem in eremo quantum juris eorum erat ; et aliquam vineolam, ex qua posset ille, atque alii servi Dei post illum futuri, Deo offerre sacrificium. Tunc Latinus : eremum quam quæris usque ad petram quæ Artemia *d* dicitur, a dextra seu læva, sub integritate tibi cedo : tantum ut per tuam et tuorum sequentium licentiam, nos, et posteri nostri venandi licentiam habemus. Tunc Syagria : Domine mi, vineam expetit ; dare illam possumus illi supra villam sitam, quæ Vallis dicitur, quam Gondobado filio nostro dedimus, quæ prope eremum suam est, et dicitur Deserta *e* ac, sicuti Deo decet offerri, optimum vinum reddit. Convocato itaque notario, ac testibus, continuo factus est libellus incontinens ;

multisque bonis donatur.

16 Dominis *f* magnificis, servis Dei, Domitiano, et sociis ejus eremitis Latinus, et Syagria. Propterea

EX MSS. *Donationis instrumentum.*

A rea quia servi Dei excelsi estis, ideo concedimus vobis jure proprietario res proprias nostras, quæ sunt in pagis inclytæ Lugdunensis urbis Galliæ, et ex parte Bellicensis castri; hoc est vineam unam supra villam, quæ dicitur Deserta, et terminatur a mane inter consortes colonos, et campum de ipsa ratione subtus viam : a medio die, via : a sero, inter consortes colonos : a tergo, sylva regalis supra collem : et habet in longitudine cum colle, et sylva supra viam, secundum virilem manum, perticas agri pedales centum duodecim : in latitudine a parte meridiana, cum scirpo perticas agri pedales LXXII, ac semissem. Infra hunc terminum, et perticationem, sub integritate vobis cedimus. Similiter et unum campellum subtus viam superiorem, qui ad stirpum præscriptæ vineæ a sera jungit, et ipsum campum secundum molares definitos, cum integritate vobis donamus. Supradicta autem omnia, ut præfati sumus, vobis cedimus, præter quod illud in B Arandato ad præsens servamus nobis : cetera vero pro æternæ vitæ præmio, et pro redemptione animarum nostrarum, seu ut intercedatis ad Dominum pro nobis, ad dextram, seu lævam, usque ad petram Artemiam jure vobis tradimus perpetuali, ad possidendum futuris temporibus, ac libere, firmissimeque utendum. Si quis contra hanc nostram mercedis largitionem inrumpere conatus, destruere tentaverit, aut pervadere aliquid voluerit, iram Dei omnipotentis incurrat, deputandus æterno supplicio, et non valeat vindicare quod quærit; sed firmum maneat, et stabile nostræ mercedis augmentum. Data octavo Calendarum Juliarum, anno primo Valentiniani Imperatoris. Dux Latinus ultronea voluntate, et propria manu fieri jussit, et subscripsit. Syagria conjux similiter. Gondobadus genitoribus consensit, et subscripsit. Deodatus rogatus signavit. Leotardus, haud aliter. Franno, nihilominus. Secundinus, similiter. Galominus, non aliter.

Operarios fame depressos reficit,

17 Igitur vir Domini Domitianus recepto libello, oneratoque asello, ad propriam repedare volens cellam, invenit suos dormientes cæmentarios, juxta fontem, qui dicitur Condemnans. Famis enim inopia depressi, ædificium reliquerant; monachi ad altissima, solitosque reversi cibos ; cæmentarii ad proprias redire disposuerant domos : quos cum dormientes reperisset, ex parte illos cognoscens, excitavit eos, dicens: quid est, fratres, quid agitis? C Cur cœptum opus dereliquistis? An forte virtus deficit? Cui protinus responderunt : verum est, Pater, nam decem diebus pasti sumus ex pane abundantissime, quem nobis detulisti pridem, et uno supermansimus die sine victu, hoc est sexta feria ; esca vero deficiente, cœpimus reverti ad domos proprias. Famulus quoque Domini Domitianus ait : Qualem putatis esse hodie feriam? At illi dixerunt, Sabbatum. Erat autem secunda feria. Tunc beatus Domitianus ait : Surgite, quia satis dormitum habetis duobus diebus, revertimini ad cœptum opus, Dominus enim largitus est nobis uberrime victui necessaria. Surgentes autem secuti sunt senem, cœptumque oratorium usque ad calcem perduxerunt.

præfectoque sociis suis Abbate,

18 Quadam autem die Latinus cum Syagria conjuge eremum petens, visitavit fratres : videns vero conversationem illorum, lætatus est valde, multaque eis largitus est dona, sicque benedictione accepta, reversus est ad propria. Interea cœperunt nobiles aliqui, audientes famam fratrum, venire ad eum, et filios suos ad habitum religionis suscipiendum ei tradere. Oratorio quoque consummato, et a beato Eucherio Pontifice dedicato, cœpit stricte Dei famulus inibi jejuniis ac vigiliis senile corpus domare : et quemdam prudentissimum fratrem, Joannem nomine, Patrem monasterii constituens, *g* quie- D tem arripuit : multisque diebus ac noctibus in divinis laudibus et orationibus perseverans, Deo soli placere studebat, ita ut semper in virtutibus succresceret. Appropinquante jam fine dierum suorum, febre levi corripitur : accersitoque Patre monasterii, ceteros quoque jubet adesse (erant autem vigintiquinque fratres,) quibus præsentibus, sic eos alloquitur : Pacem sequimini, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum; ipsi autem appropinquare Deo studete, et appropinquabit vobis : præcepta Patris vestri custodite in omnibus, quia credo eum recta vos docere : cognoscite namque quia revelante Deo novi diem obitus mei, qui certo erit die Calendarum Juliarum.

prænunciato obitus die, sancte moritur.

19 Quibus verbis auditis, fratres flere cœperunt, dicentes : Et Pater, cur tam cito nos deseris? Quibus ille ait : Non vos derelinquo, filii, sed Deo potius commendare vado : date mihi osculum; qui omnes osculatus, dixit : Ipse, qui pati dignatus est E pro vobis, et pro omnibus, vos conservare dignetur in suo sancto famulatu : ite ad propria. Appropinquante igitur die Calendarum, jubet iterum Abbatem adesse, et fratres, sacraque Missarum solennia celebrari : sicque divino saginatus pabulo, coram cunctis discipulis, manibus ad cœlum erectis, ait : In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum : itaque cum hoc extremo verbo efflavit spiritum. Anima autem a corpore egrediente, tanta illic fragrantia et odor suavissimus ortus est, quantum nullus hominum in eodem loco sentire antea meruit; ita ut quidam fratres infirmi, unus typo quarto, *h* alii ferunculorum *i*, et melancholica passione depressi, ex memorato odore repleti, sani effecti sunt. Tunc Pater cum fratribus, prælibati patris corpus suscipientes, condigno honore in sarcophago præparato haud longe ab altari sancti Genesii Martyris posuerunt : ubi Deo favente, usque in hodiernum diem divina ostenduntur miracula. Recipiunt ibidem cæci visum, claudi gressum inveniunt, dæmoniaci curantur, et innumera alia per servum suum Dominus facere dignatur miracula; qui cum Patre, et Spiritu sancto, in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Guichenonus,* Torciacus, *ut habet etiam MS. alterum, sed notavit ad marginem Lionnard,* Torciodus, *quo modo edidit Gononus. Quæ lectio præferenda sit, hactenus ignoro.* F

b *Guichenon pag.* 97 *Latinum appellat toparcham de* Lanieu, *ego in illis partibus locum alium non novi, qui* Latiniacus *Latine nuncupetur.*

c Minionem, minio *constanter legit Chiffletius : variat Guichenon, qui* minimum, mimum *et* morionem *scribit. In Gonono est* mimum, *in MS. altero* mimionem. *Satis patet quid auctor indicare velit.*

d *An hæc petra, vocanda sit* Artemia, Altemia *an* Armia, *non satis perspicio.*

e *Ita hic scribitur, acsi esset nomen proprium, alii adjectivum faciunt vallis, vel vineæ.*

f *Alterum nostrum MS. donationis instrumento plane caret, solummodo scribens, datam vineolam,* simul et eremum, in quo habitare cœperat, a petra Crispa, usque ad petram Armiam. *Gononus partem describit, usque ad,* quæ dicitur deserta *etc. In Guichenono desunt in fine subscriptiones quatuor ultimorum filiorum, Leotardi, Frannonis, Secundini et Galomini, sic ut in solo Chiffletio habeatur integrum. Hic autem in margine curiose notavit in hunc modum :* Hæc scripta quidem erant in textu, sed rubris litteris, post OFFERRE SACRIFICIUM. Sequuntur donationes, quas dux

A dux Latinus et Syagria ejus uxor fecit beato Domitiano et successoribus suis, sub data octavo Calendarum Juliarum, anno a nativitate Domini 371, anno primo Valentiniani Imperatoris, prout inferius continetur et describitur.

Multa in ipso instrumento observanda essent, sed cum supposititium existimem, nolo lectores pluribus annotationibus fatigare.

g *Lego*, et quemdam prudentissimum fratrem Joannem nomine, patrem monasterii constituens, *pro* constitutum, *quod apud alios nihil significat. Paulo liberius in hac re processit Gononus, sic sensum vertens :* Et postquam quemdam prudentissimum D Joannem nomine, patrem monasterii constituit. EX MSS

h *Sic in omnibus excepta editione Guichenoni, in qua substituitur* febre quartana. *Id quidem indicare voluit auctor, sed servanda erant ejus verba.*

i *Guichenon scribit* alii fulvo colore, *sed reliqui, ut in textu, ad quem observat Gononus, qui* furunculorum *correxit ;* Furunculus est, tuburculum acutum, cum inflammatione ac dolore in carnosis maxime partibus, ut scribit Galenus ; provenitque ex humoribus crassis. Dicitur autem furunculus, quasi furtim nascatur.

DE SANCTO LEONTIO

AUGUSTODUNENSI EPISCOPO

J. B. S.

Ex Martyrologio S. Hieronymi.

B SECULO V.

Notus in antiquis Mrlliis.

Q*uam est celebris in Hieronymiani Martyrologii exemplaribus* Leontii Augustodunensis *memoria, tam sunt gesta ejus longa oblivione sepulta ; nec apud Sammarthanos aliud habet elogium, præter nudam annuntiationem, ex Adonis appendice desumptam, non assignato fonte, ex quo ea processerit. Si recte ibi ordinata est series præcedentium sequentiumque Episcoporum, colligitur, floruisse Leontium sub seculi quinti initium ; Castellanus in Martyrologio Universali pag.* 692 *putat, ad annum circiter* 430 *ejus obitum pertinere. Jam per codices nostros Hieronymianos tantisper discurramus. Vetustissimus Epternacensis legit :* Augustoduno, depositio Leontii Episcopi. *Subscribunt reliqui, cum hoc solo discrimine, quod textus Florentinianus ex Lucensibus male habeat* Leoni ; *Corbeiensis vero interserat titulum* beati. *Inter codices Hieronymianos contractiores, Epternacensem sequuntur Barberinianus et Reginæ Sueciæ seu S. Columbæ, ab Holstenio laudatus : Richenoviensis brevius ponit :* Augustoduno, Leontii Episcopi; *brevissime Gellonensis, Augustanus et Labbeanus,* Augustoduno, *vel* Aug. Leonti. *Codex Usuardinus Daveronensis legit :* Augustoduno, depositio Leonis Episcopi ; C *Editio Lubeco-Coloniensis :* Augustoduno, depositio sancti Leonis Episcopi et Confessoris *quæ etiam Florarii verba sunt ; sed verum nomen restituit Greveni auctarium* Leontii Episcopi et Confessoris.

2 *Hactenus satis certa et indubitata sunt omnia ; scrupulum movet Florentinius in hodierna notatione ex* E *alio Martyrologio S. Sabini de Levitania, quod hic ipsissimam ferme Epternacensis annuntiationem refert ; at subdit Florentinius :* Leonorium hunc appellare videtur Molanus in appendice ad Usuardum. *Minime vero ; nam Leonorium* in Britannia *minore Episcopum ibi appellat Molanus, cujus vitam infra dabimus. Diceres laudatum Florentinium, ex Usserii Britannicis scrupulum suum hausisse, ubi pag.* 168 *egregie hallucinatur Usserius, dum extra chorum saltat. Audi ejus verba :* Iisdem Juliis Kalendis, in Britannia, sancti Leonorii Episcopi et Confessoris memoriam celebrari, Joannes Molanus, ex Martyrologio quodam annotavit, sed hic, ut opinor, mutilato. *Nempe, quia sic Usserio placuit :* scriptum enim, *inquit,* in eo *primitus fuisse potius crediderim :* In Britannia [sanctorum Martyrum Julii et Aaron. Augustoduno, depositio] sancti Leontii Episcopi et Confessoris. *Chronologica verset Usserius, sed in messem ignotam falcem non mittat. Rectissime a Molano, altera editione, scriptum est :* In Britannia etc. *ut infra demonstrabitur, de Leontio nusquam loquitur. Verum de hoc ex vetustissimis monumentis abunde diximus. Quid de Julio et Aaron, in antiquis Martyrologiis traditum sit,* F *quid de ipsis in prima sua editione, minoribus typis, ex Greveno descripserit Molanus, habes supra, ubi de illis Martyribus actum est.*

a S. Leonorio recte distinguitur.

DE SANCTO QUINTIANO

J. B. S.

Ex Martyrologiis.

I. JULII.

L*eontio Augustodunensi, nescio quem sanctum* Quintianum *subnecto, quoniam in aliquo Martyrologio sociatos inveni. In classicis locum non habet, quisquis demum fuerit is* Quintianus, *nisi inter classica Martyrologia numerari possit Barberinianum, in præfatione Usuardina citatum num.* 36; *in quo clare apparet prædicta conjunctio :* Augustoduno : depositio Leontii Episcopi, et sancti Quintiani, *non* Quintiani Confessoris, *ut est in auctariis Bedæ a Papebrochio vulgatis. Quid si enim duplicetur annuntiatio, positaque interpunctione post Episcopi, legatur :* Et sancti Quintiani, *qui Confessor, an Martyr sit, hactenus ignoretur? Certe codex Vaticanus, in præfatione Usuardina num.* 44, *scribit :* Et sancti Quintiani Martyris *: quique inter Usuardinos, solus de eo Sancto meminit codex Victorinus, eamdem ipsi lauream tribuit :* Eodem die, sancti Quintiani Martyris. *Suspicetur aliquis, ex aliquo hujusmodi codice ultimam suam annuntiationem desumpsisse Maurolycum :* Item, sancti Quintiani Martyris. *Ceterum uter titulus Quintiano conveniat, cujus fuerit, quando vixerit, quid gesserit, ubi, quando mortuus, aut Martyrio affectus sit, an peculiarem uspiam cultum habeat, an forte cum altero aliquo Quintiano vel* I *Aprilis, vel* XIV *aut* XVI *Junii confundendus, doceri cupio : hic ea solum causa post Leontium Augustodunensem collocatur, quod ita in præcitato MS. Martyrologio Barberiniano conjuncti videantur.*

DE S. SERVANO EPISC. ET CONF.

ORCADUM INSULARUM APOSTOLO

Ætas, apostolatus, nomen in varia distractum, gesta, miracula.

J. B. S. SECULO V.

Ex Palladii et Ternani temporibus.

De *insulis Orcadibus, ad ultimum ferme Thulem sitis, priori Actorum semestri non semel agendum fuit. Præmitti hic et opportune inseri possent, quæ de ipsis habet Henschenius ad diem* XVI *Aprilis, tomo* 2 *pag.* 438 *occasione.* S. Magni Comitis, *præfatarum insularum Orcadum patroni. Propius etiam ad rem nostram accessit Papebrochius* XII *Junii a pag.* 533, *cujus commentarius de* S. Ternano, *alias* Tervano, *Pictorum Episcopo, pro majori parte aptari debet iis, quæ de* S. Servano *nostro seu* Sernano *hic dicenda sunt; eaque imprimis quæ breviter commemorantur de Pictis et Scotis, qui, teste Beda ibi,* fidem veritatis acceperant, prædicante iis verbo Ninia, *aliis* Niniano, Episcopo, qui erat Romæ re-
B gulariter fidem et mysteria veritatis edoctus. *Quem deinde subsecutus fuerit* Palladius ad Scotos (*intellige et Hiberno-Scotos, et Scoto-Britannos*) in Christum credentes, a Pontifice Romanæ Ecclesiæ Cœlestino primus *missus* Episcopus. *Ubi et alia de S. Palladio,* VI *hujus mensis referendo, inter modernos Scotos et Hibernos controversa discutiuntur, quæ illic abunde explicata, atque adeo hic repetenda non sunt.*

colligenda Sancti nostri ætas,

2 *Ad* S. Servanum *alias* Sernanum *vel* Ernanum, *quo de hic loquimur, spectat præcipue S. Palladii ætas, utcumque determinata, ex qua Sancti nostri tempora definienda sunt. Etenim quemadmodum* S. Ternanum Pictorum Archiepiscopum, *ex Hectore Boethio, S. Palladius constituit, sic ex eodem Boethii loco, Scotor. histor. lib.* 7, *fol.* 128, *constat, quod laudatus* Palladius Servanum Episcopum, ad Orcades insulas missum, ut populum rudem Christiana pietate institueret, creaverit. *Sic Fordonus Scotichron. lib.* 3, *cap.* 9, *apud Usserium pag.* 672 : Prædicationis, *inquit,* et Sacramentorum administrationis consortem, *Palladius,* sanctissimum virum Servanum habuit : quem ordinatum Episcopum, quia tantæ genti ministeria
C solus impendere pastoralia non suffecerat, ad orthodoxam populo fidem docendam, ac opus sollicite perficiendum, Evangelii dignum per omnia, suum effecit coadjutorem. *Adde citata ibidem Joannis Majoris verba :* Servanum Episcopum Palladius ordinat, et eum ad Orchadas insulas, ut genti evangelizaret, misit. *Rursus Polydorus Virgilius :* Fecit Servanum, virum singulari bonitate ac modestia præditum, Episcopum, quem postea in Orchadas misit, etc. *Ex quibus liquet, dubitari non posse, quin SS. Palladius, Servanus et Ternanus synchroni omnino esse debuerint, cum tamen aliunde vacillet scriptorum fides, testeturque Usserius in indice chronologico ad annum* 431 ista.... de Ternani archiepiscopatu, et Servani ad Orcadienses legatione, si qua fuit, Palladii excessu longe posteriora fuisse, *idque, inquit,* temporum evincat ratio.

qui Episcopus fuerit ante an. 432.

3 *Porro S. Palladii missio, ex Prosperi Chronico, recte post alios a Papebrochio affigitur anno* 431. *Atqui, ut notat Usserius pag.* 671, non longe post missionem suam, vita functum Palladium, et post illius mortem, in Hiberniam a Cœlestino legatum esse Patricium, Ninius, Maccuthenus, Probus, Jocelinus et alii, Vitæ Patricii descriptores, confirmant *:* quomodo et in Officii ejus lectione v habetur traditum, eo illum venisse, postquam Palladius inde recessisset, et exiguo prædicationis fructu mortem obiisset in finibus Pictorum. Unde colligere promptum est, Palladium 432 Christi annum vivendo nequaquam transcendisse : quem in Fordonensi demum oppido, in quo consederat (ubi hodieque contracto Sancti Pacl nomine ab incolis appellari audio) mortem obiisse, ita narrat Hector Boethius : Forduni (vico in Mernia nomen est) beatissimum hujus vitæ exitum sortitus, satis concessit. Ubi sacræ ejus reliquiæ in multo habitæ honore, a multis illuc religionis causa confluentibus, vel hac nostra ætate venerandæ ostenduntur, etc. *Consequens igitur plane est, ut* S. Servanus, *ante annum Christi* 432 *Orcadum Episcopus consecratus fuerit.*

ut tradunt scriptores Scoti,

4 *Confirmat hæc omnia Leslæus tomo de origine, moribus et rebus gestis Scotorum lib.* 4 *in Rege* 41, *pag.* 137, *signatis Leonis I temporibus ita scribens :* Palladius Servanum episcopatus auctoritate cumu- E
latum, ad Orchades insulas, ut gentem ibi rudem et barbaram fide Christiana imbueret, allegavit, et Tervanum quoque Pictorum Archiepiscopum creavit. In quibus locis ii duo tanto religionis pietatisque proferendæ studio, officii sui partes cumulate explerunt partim hæresim Pelagianam ex insulanorum animis evellendo, partim religionis puritatem illorum jam purgatis animis instillando, ut merito hic Pictorum, ille Orchadum apostolus postea censeretur. *Non magnopere discrepat Dempsterus histor. eccl. lib.* 17, *pag.* 573, *addens* Georgium Brounum, Episcopum Duncheldensem *S. Servano* templum Petkarviæ parochiale dicasse, circa annum 1511, *imo* dedicatum *apud Orcadenses* episcopium. *Verum sequenti pag. num.* 1032, *ante hunc, anno* 293 S. Serfum *claruisse asserit ; qui* ex Culdeorum grege Episcopus electus, aliquid magni animo agitans, Orcades nondum adhuc fidei luce illustratas adierit, et verbum vitæ rudibus illis gentibus indefessus nunciaverit...... ut hic primus Orcadum apostolus ; Servanus, secundus dici possit. F

Demstero Serfum alii quem comminiscente.

5 *Sic comminiscitur famosus Thomas Dempsterus, et scriptores gentis suæ, et Sanctos incredibilem in modum multiplicare solitus; ut rectissime olim observaverit eruditissimus noster Labbeus,* omnium fabularum, in patriæ suæ gratiam consarcinatorem esse. *Ita hic sancto illi Serfo, ni fallor, plane imaginario, opera tria adscribit,* Conciones ad Orcadianos : *item librum* de religionis Christianæ mysteriis, *tum* Epistolas ad Scoticas ecclesias. *Quæ omnia verosimillime in ipsius solo cerebro condita sunt : ita ex Sancto uno, geminos nobis obtrudit, quorum alter aliis scriptoribus Scotis, cetera rerum suarum non parcis laudatoribus, incognitus sit; quamquam diversos illos fuisse homines non facile cuiquam persuaserit. Certe non persuasit Usserio ;* ut enim (*verba ejus sunt pag.* 673) Ninia, Ninius, et Ninianus unum idemque est nomen; ita etiam et Serfa, Serfus et Serfanus, sive Servanus. Vau enim (ut Latini etiam hanc consonam appellant) et F, sive digamma Æolicum, ejusdem propemodum esse potestatis, et in se transire mutuo, Grammaticis satis notum est. *Videat ibi curiosus lector, qui in eam rem scriptores adducuntur.*

Prima Servani in recentioribus Fastis memoria,

6 *Hæc pluribus prosecuti sumus, quod, citatis supra testimoniis, pleraque omnia contineantur, quæ probatioribus monumentis de* S. Servano *memorari possunt, quem in nullis antiquis Martyrologiis signatum reperimus. Antiquior ejus, quod equidem sciam, memoria*

hoc

A *hoc die exstat in additionibus Usuardinis apud Grevenum, auctariorum collectorem locupletissimum, simplici hac formula :* Servani Episcopi et Confessoris. *Quod Florarium habet de Servano aliquo milite, corruptum videtur; certe huc nullatenus pertinet. Dempsterus pro sua insigni omnia multiplicandi auctoritate, sic habet* I *Januarii :* In insulis Scoticis, Servani Orcadum apostoli. *Item* XIII *Maji :* In Pomona, Orcadum maxima, Servani apostoli. *Rursus* XXXI *Decembris :* In insulis, Servani earum apostoli. *Placuit Ferrario modus ille annuntiandi secundus :* In Pomona etc. *Sed* I *Januarii posuit. Camerarius aliam viam ingressus Sanctum retulit* XX *Aprilis, ut facile videas, a mero Scotorum ingenio et arbitrio pendere incertarum alias hujusmodi festivitatum determinationes. Camerarii elogium infra dabimus; ceterum hic ex Majorum nostrorum placito Greveni positionem secuti sumus, quamquam non magis certum sit,* I *die Julii, quam quolibet altero S. Servanum obiisse.*

a Castellano male collocata ;

7 *Castellanus in Martyrologio Universali hoc ipso die scribit :* in Wallia, S. Servani Scoti, *notans ad marginem seculum* VI : *sed quid iis velit, fateor me non satis percipere, saltem si de Servano nostro agere in-* B *tenderit; nam cur hic in Walliam, Orcadibus insulis ex diametro ferme oppositam, retrahatur, prorsus non video. Cur autem caret* apostoli, *seu saltem* Episcopi Orcadum *titulo? Cur differtur ad seculum* VI, *cum eo pertingere certo non potuerit, nisi cum longævis istarum partium Sanctis centenariam ætatem eum superasse fingamus. Cuperem scire, unde similia hauserit vir de cetero non minus accuratus quam eruditus; nisi forte Scotorum opiniones repudiandas omnino censuerit. Legitur quidem sub finem elogii Aberdoniani, quod infra dabimus :* Est alius S. Servanus, natione Israeliticus, qui temporibus beati Adampnani Abbatis, in insula Petmook multis miraculis claruit, pro ut gesta per eum in ejus vita lucidius complectuntur. *Verum quisquis hic demum Servanus est, ad Walliam non pertinet, nec ad seculum* VI, *neque adeo Castellani calculo chronologico ullo modo suffragatur.*

ab aliis multiplicati Servani.

8 *Interim si satis vera essent hæc omnia, pro uno Servano tres diversos haberemus, nostrum nempe Orcadum apostolum; alterum Castellani in Wallia seu Cambro-Britannia; tertium Israeliticum illum in in-* C *sula Petmook, cujus scilicet* gesta in ejus vita, *nescio quali,* lucidius complectuntur. *Quid quod quartus aliquis accedere possit, nisi fallit Scotichronicum Fordoni apud Usserium pag.* 1033, *dum ita scribit :* In ea quondam præfuit sanctus Odomnanus Abbas suis monachis, quando honorifice recepit S. Servanum cum suis sociis in ipsa insula, ad primum suum adventum in Scotia, et cui tunc delegavit insulam de Lewyn ad inhabitandum, quia uterque insulanus miles pro Christo esse contendebat. *Scoto aliquo OEdipo opus est, qui hæc nobis explicet, neque enim tot sanctos Servanos admittere nobis integrum videtur, neque Servanus unus a seculo* V *ad* VIII, *quo Adamnanum, seu Adamnanos floruisse habes in Actis Benedictinis sec.* 3 *parte* 2 *a pag.* 499, *non, inquam, Servanus unus omnia illa tempora et munia explere potuit. Nihilominus, si conjectura non plane nos fallit, quemadmodum* Serfus *anni* 293, *cum nostro Servano componi supra potuit, sic demptis incompossibilibus circumstantiis, idem fortasse ubique erit Orcadum apostolus, de quo jam reliqua inquirere pergimus.*

Qualia Acta viderit Usserius.

9 *Vitam ejus aut gestorum seriem videre hactenus non licuit, nec si licuisset, ea hic subjiceretur, saltem si plane talis est, qualem describit Usserius pag.* 674, *his verbis :* Habetur vita S. Servani MS. stultissimorum mendaciorum particulis undique referta. In ea, regem terræ Chanaan Obeth, filium Eliud, ex Alpia filia regis Arabiæ, natos geminos, Generacium et Malachiam sive Servanum, suscepisse legimus. Obetho post septennium defuncto, Servanum fratri D regnum reliquisse et Alexandriæ per XIII annos divino studio et artibus discendis vacavisse. Post XXX annos ab Alexandrino Episcopo ad sacerdotii gradum promotum, in patriam rediisse et a Chananæis Episcopum electum, per XX annos munus illud obiisse. Hierosolymitanum deinde Patriarcham septem annis exstitisse : atque ea civitate relicta, Constantinopoli per tres annos commoratum, Romam perrexisse, tunc Pontifice destitutam, ibique concordi cleri et populi voluntate, administrationem illam adeptum, in cathedra Petri septem annis consedisse. Neque magis fortasse arrisura sunt aliis, quæ in extremo vitæ illius actu gesta refert Johannes Tinmuthensis ; quemadmodum discipulus et alumnus ejus Kentigernus a contubernio ipsius discesserit exponens.

AUCTORE J. B. S.

quæ vero legantur in vita S. Kentigerni.

10 *Sequitur ibi discessus istius descriptio, quam etiam habes in legenda Capgravii folio* 208 *verso, atque ex ea in Actis nostris* XIII *Januarii cap.* 2, *num.* II, *pag.* 817, *ut proinde ea omnia hic denuo transumere opus non sit. Monendus tamen lector, adjungi illic posse non contemnendam Usserii observationem pag.* 675, *circa* Mallenæ *seu* Malinæ *et* Ledonis *vocabula, quæ in illis Actis, pro fluviis accepta, crescentis et decrescentis Oceani æstus solummodo denotant. Juverit* E *etiam indicare, non pauca alia præfatis Actis contineri, quæ ad S. Servani nostri laudem haud parum conducunt; ut de S. Kentigerni matre benigne suscepta; de enutrito baptizatoque puero; de optima ejusdem educatione; de avicula rubisca ab invidis condiscipulis occisa, a Kentigerno vitæ restituta; de igne, crucis signo elicito; de sancti Servani coquo resuscitato, aliisque sub S. Servani disciplina miraculosis gestis, quæ fere etiam leguntur in elogio S. Kentigerni apud Camerarium. Sed utinam omnia satis idonea auctoritate subsisterent!*

Verosimilius est.

11 *Paulo ferme verisimiliora apparent, quæ elogio suo complexus est Camerarius, citato die* XX *Aprilis in hunc modum :* Hoc eodem die, S. Sernanus Episcopus et Confessor, et Orcadensium apostolus. Hic honestis in Scotia ortus parentibus, Culrossani monasterii monachus educandus traditus est sub annum Christi CCCCXXVI (fuit enim Culrossa monasterium ante Palladii sancti in Scotiam adventum, apud Scotos celebre et virorum sanctorum fecundum) ubi post humanas sacrasque disciplinas, quas sanctos F Kentigernum et Ternanum ibidem docuit, sancto Palladio (hic quippe a Cœlestino Pontifice ad Scotos missus fuit sub. ann. CCCCXXXI, ut Pelagianam hæresim pullulantem supprimeret) in opus Evangelii disseminandi se devovit. Corruptores catholicæ religionis detestabatur gravissime, et insectabatur acerrime; nihil etiam non moliebatur, ut Orcadenses, nondum Christi initiatos, Ecclesiæ catholicæ conjungeret. Magno igitur labore, sævientis maris incommoda nihil formidans, ad Orcadas a Palladio sancto missus est, ubi infidelitatis errore depravata invenit omnia. Itaque Sernanus frequenti celebratione Missarum conciliato sibi numine, inchoandam sibi animarum salutem a cura corporum statuit, unde vinctos in custodiis et necessitate oppressos officiose statis temporibus invisebat : viris etiam primariis, divina prædicatione verbi colloquiisque privatis non deerat, Domino ubique cooperante et sermonem confirmante signis et miraculis.

Camerarii elogium,

12 His et ejusmodi apostolicæ charitatis officiis eo usque celebrari pervulgarique cœpit Sernanus, ut jam tum Orcadianorum Apostolus nominaretur. Varias scripsit epistolas, ex quibus luce clarius apparet, quanta Sernano esset cum divina mente conjunctio, quam affluens quamque redundans divinarum suavitatum copia, quam crebris quamque perpetuis

AUCTORE J. B. S.

A tuis a Deo splendoribus spiritualibus mens ejus illustraretur, quantaque ejus in proximum charitas, qualis etiam pro Christo martyrii subeundi sitis et ardor. De illo agunt Skonensia Chronica, Arnoldus in Theatro conversionis gentium, Leslæus lib. 4 historiæ Scoticæ, Major in eadem historia, Regius in Calendario, et alii, quorum multi tradunt, hujus viri sanctissimi precibus effectum, ut nullus serpens, venenatorum animal nullum, ne quidem quod venenatorum speciem referret, cujusmodi est rana, apud Orcadenses reperiri sit. *Hactenus elogium Camerarii, penes quem dictorum fides sit : vix ullum paulo celebriorem Britannicarum insularum Sanctum invenias, qui non simili aliquo prodigio spectabilis prædicetur.*

cui miracula ex lectionibus adjiciuntur.

13 *Cetera, saltem quæ memoriæ prodita sint, S. Servani nostri miracula dabunt lectiones* Breviarii in usum insignis ecclesiæ Aberdonensis, adeoque totius ecclesiæ Scoticanæ, impensis Valteri Chepman Edimburgensis mercatoris typis mandati, Kalendis Februariis anno a Christo nato MDIX, Jacobi IV Scotorum Regis: *addendum, ni fallor,* anno XII. *Sequuntur itaque lectiones prædictæ, quibus hic titulus præfigitur.*

B

VITA

Ex Breviario Aberdonensi.

ORATIO.

Deus qui B. Servanum pro humani generis salute, mirabilibus fecisti coruscare miraculis, ejus, quæsumus, intercessione benigna, vinculis peccatorum solutis, regna nobis tribue cœlestia. Per Dominum etc.

LECTIO I. A S. Palladio constitutus Episcopus,

Servanus, qui de Scotorum natione originem sumpsit, sub ritu et forma primitivæ ecclesiæ vixit *a* usque ad beati Patris Palladii Pontificis adventum, qui a B. Cœlestino Papa missus fuerat ad Scotorum gentem convertendam, qui ibidem sanctum invenit Servanum, et quia tanta genti mysteria pastoralia solis [*solus*] impendere non sufficiebat, B. Servanum, ut in vinea Domini secum operaretur, doctrina ecclesiastica sufficienter imbutum, et per eumdem in Episcopum *b* ordinatum, in omni Scotorum gente suum constituit suffraganeum.

C

LECTIO II. Miracula patrat,

Sanctus itaque Servanus, cum in opus Evangelii directus, et villas, castella et vicos circuiret, et verbum Domini seminaret, contigit ut ipse cum Clericis suis apud quemdam pauperem nocte quadam hospitarentur; qui de tantis hospitibus immensas Deo referens laudes, unicum suum porcum, in refectionem Sanctorum, ad eorum victum mactavit. Sanctus itaque Servanus pietate motus, *c* porcum, quem ad suorum refectionem mactaverat, in area sua meritis sancti Servani, mane jam vivum reperit, sicque hospes hospitem alternatim se reficiens, pauperem sanctissimus Pater in pace dimisit. Aquam quoque in vinum convertit, et cuidam monacho ægroto ab bibendum dederat, ex quo hausto sanitatem illico reparat.

LECTIO III. et dæmonem superat.

Tempore autem quodam in spelunca de Dysert, diabolus B. Servanum variis quæstionibus tentavit, qui divina virtute confusus abscessit, et ab illo die dæmon ille in spelunca illa nemini apparuit; qui locus usque modo in honore S. Servani celebris habetur. Unde diabolus videns se contra sanctum virum nil prævalere posse, in sibi commissis graviter injuriam facere conatus est : unde ad miserum quemdam hominem intravit, qui tantum ei appetitum tribuit, quod nullo modo saturari posset. Servanus vero pollicem in os ejus posuit, et diabolus territus atque horribiliter clamans, liberum dimisit illum. D

Mediæ lectiones de Octava S. Joannis Baptistæ.

LECTIO VII. Infantes suscitat;

Insuper quædam mulier paupercula, quasi amens effecta, sanctum supplicavit Servanum, ut duos suos infantes, quos mortuos ante pedes Servani projiciens, *d* sua prece vivificaret; qui pietate et misericordia motus, compatiens, preces Domino effudit, et utrosque defunctos vitæ pristinæ restituit.

LECTIO VIII. furem mire confundit.

Quidam vero latro nocturna hora mulonem *e* quemdam, in domo ejusdem S. Servani depositum, secum abstulit et comedit, et tandem dum diligens inquisitio de hac re fieret, suspectus latro ad Sanctum virum properavit, volensque seipsum justificare, super baculum magnum præstitit juramentum, quod hujus sceleris expers, innocens et mundus erat. Mira res; hoc quod humanis non poterat declarari indiciis, ovis illa modo comesta, in gutture furis vocem balando formavit; unde latro confusus, in terra prostratus, miserabiliter veniam petens; *f* pro quo Sanctus Dominum oravit.

E

LECTIO IX et draconem interficit.

Draco ingens et horribilis in loco, qui Dunyne *f* dicitur, in populis et pecudibus cædem gravissimam fecit, ad quem Sanctus solus accedens, lorica fidei armatus, baculi sui cuspide pungens, terribilem illum interfecit draconem, in cujus miraculi memoria, vallis illa, Vallis draconis dicitur. Tres etiam viros cæcos, tres claudos, et tres surdos, de Alpibus *g* pro sanitate recuperanda ad eum venientes, *h* quos in aquam per eum benedictam ter balneare fecit, et exinde exeuntes, meritis sanctissimi viri sanitati omnes restituti sunt.

Est et alius S. Servanus *i* natione Israeliticus, qui temporibus B. Adampnani Abbatis, in insula Petmook multis miraculis claruit, pro ut gesta per eum in ejus vita lucidius complectuntur. *Alia manus ad marginem addidit :* Alius S. Serfus; *k* insularum Scoticarum apostolus floruit, teste Dempstero, anno 293.

ANNOTATA.

a *Vult dicere, ni fallor, harum lectionum compilatorem, monachum fuisse, ut jam proxime ex Camerario retulimus. At nostrum non est, horum scriptorum aliorumque popularium, oppositas passim narrationes conciliare.*

F

b *De hac ordinatione a solo Palladio facta, vide annotationem Bollandi ad vitam S. Kentigerni pag.* 818. *litt.* D, *Jan.* XIII.

c *Nulla est Syntaxis : inserendum videtur:* porcum rustico restituit, qui proinde porcum quem etc... *Similia plura recurrunt inepte ordinata, tum in ipsis harum lectionum miraculis, tum in eorum compositione, quæ egregie firmant Bollandi de hisce judicium Præf. ad Februarium cap.* 3 : *puta, tam* imperite nonnunquam congesta *esse,* omissis iis, quæ ad virtutum officia spectant, ut risum potius movere lectoribus queant, quam Sanctos illos venerandi imitandique affectum. *Expende hic modo reliqua.*

d *Participium pro indicativo male suppositum, uti etiam infra. Lege* projecit.

e *Intellige* multonem, *qui Gall.* mouton, *Lat.* vervex, *de quo vide Glossarium Cangii. Satis patet ex toto contextu de ove sermonem esse.*

f *Vide quæ diximus ad* d, *et substitue* petit *vel* petiit.

g *Mirum sane si ex Italia in Scotiam venerint homines illi. Distinguunt Alpes Geographi, sed nulli alii montes isto nomine proprie gaudent, præter Alpes Transilvanas. Procul dubio hic Alpes appellantur montes ipsi satis frequentes in Scotia.*

h *Amica*

A h *Amica phrasis, jam non semel superius correcta in* d *et* f. *Melius legeret* venerunt.

i, k *De* Servano *illo et* Serfo, *abunde jam locuti sumus num. 4 et 7.* D

J. B. S.

DE S. THEODERICO PRESBYT.

DISCIPULO S. REMIGII,

IN MONTE OR PROPE REMOS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Discipulatus S. Remigii, cœnobium, cultus et ætas.

ANNO DXXXIII.

Inter S. Remigii SS. discipulos non postremus,

In *Metropolis Remensis historia tomo* I, *lib.* 2, *cap.* 13, *S. Remigii discipulos enumerans V. C. Guilielmus Marlotus, ita loquitur:* Ut cœlum stellulis micat, harumque luce perfunditur cum serenum est, sic provincia Remensis discipulorum S. Remigii splendescit numero, et sanctitate decoratur. Ex his qui intima cum eo familiaritate conjuncti erant, et velut domestici; plures tam e B clero quam ex laicali ordine memorantur a Frodoardo, ut Agricola, Ætius, Agathimerus, Ursus, Pappolus, quibus addi possunt Celsinus, Clodoaldus et Leonardus, hunc Chronicon Centulense Remigii germanum propinquumque facit, colitque maritima ad Bononiam ora velut communem adversus navalem hostem patronum. Alii ob eruditionis præstantiam ad episcopatus provecti, proprias diœceses illustrarunt, inter quos eminent Vedastus Atrebatensis, Antimundus Morinensis, Medardus, Genebaudus, Lupus et Agricolaus. Quidam vero, spretis hujus seculi curis, procul ab urbibus in cellulis excubantes, posteris asceticæ vitæ exempla reliquerunt, ut Theodericus, Gibrianus, Helanus, Bertholdus. *De horum nonnullis actum est locis propriis, hic illustrandus venit* Theodericus, *qui an ab ineunte ætate a S. Præsule institutus fuerit, ut recentiores aliqui narrant, ex Actis non constat: at S. Remigii consilio, sponsa expeditum, monasterio exstruendo præpositum, ac sacerdotio initiatum, ibi aperte traditur, quod certe satis est; ut verus et germanus inclytissimi Francorum apostoli discipulus fuisse dicatur.*

monasterium condidit in monte Or.

2 *Neque est qui eam prærogativam* S. Theoderico *adimat, nec de cœnobii erectione dubitatur; alia nonnulla controversiunculis hic explanandis obnoxia sunt.* C *Ceterum tertio ab urbe Remensi milliario, seu leucis inde duabus Gallicis brevioribus Boream versus, eminet præfatum Sancti nostri monasterium monti amœno, qui molli clivo jugum leniter ad urbem demittit, impositum, olim sub S. Remigii auspiciis ædificari cœptum, auctum subinde et insigni Regis Theodorici munificentia ditatum, postea barbarorum incursionibus deformatum; ad clerum secularem traductum, a laicis fere occupatum, sed seculo tandem* X *ab Adalberone Remensi Archiepiscopo splendori pristino restitutum ac monachis Benedictinis concessum. Idem ipsum hodieque subsistit, antiquo disciplinæ vigore restauratum, et ultima reformatione celeberrimæ S. Mauri congregationi adscriptum est. Multa hic aliqui circa ipsum monasterii nomen comminiscuntur, utrum satis recte excogitata, non statim satis liquet. Sunt qui apud Marlotum tomo* I, *lib.* 2, *cap.* 14, Montem *istum* Hor *nuncupatum existimant, a concursu depositionis, his ipsis Julii Kalendis, cum Aarone Levitici ordinis Sacerdote in monte Hor:* quamvis, *inquit ibidem auctor,* MONS AUREUS, vel monasterium MONTIS OR dictum alicubi reperiam, sicut mons Vaticanus, ubi Petrus Apostolus cruci affixus, ob nobilem ejus triumphum MONS AUREUS dictus est apud Spondanum anno LXIX. *Alii* Janiculum *montem aureum vocare malunt, de qua re fusius disputat Baronius in Annalibus ad prædictum annum* 69. *Ad rem nostram.*

de cujus etymologio

3 *Non desunt qui nativa etymologia scribentes Gallice* Mont d'or, *id simpliciter Latine vertunt* Mons aureus; *at scriptorum codicum orthographia decepti, inquit Mabilio in Actis pag.* 616, *annot.* A, nam S. Theoderici ætate an OR pro auro Franco- E rum idioma admitteret, omnino dubium est. *Alii Aureum montem a loci amœnitate dictum volunt. Ceterum auctor vitæ, ut infra patebit, constanter* Or *scribit quamvis ad ejus mentem scribendum videatur* Hor, *ut est num.* 8: Or siquidem lumen, vel iracundia, sive montanus interpretatur. *Rursus Mabilio in Annalibus lib.* 3, *num.* 21, Montem aureum perperam nonnulli interpretantur contra veterum traditionem, qui hoc nomine lumen vel iracundiam sive montanum significari testantur, exoticorum ejusmodi nominum recti interpretes. *Atque eapropter* montem Horensem *atque proinde* monasterium montis Horensis *scribere mavult laudatus auctor, ut vide in Ann. lib.* 8, *num.* 26, *ubi eos refellit, qui Theodericum et Theodulfum Horenses cum synonymis Trevirensibus confundunt, quod pridem ab Henschenio observatum fuerat tomo* I *Maji pag.* 95. *Quidquid interim sit de variis hisce analogiis, derivationibus, aut interpretationibus, receptissimam lectionem in titulo secuti sumus, et cum auctore vitæ montem* Or *appellavimus, cujuscumque demum S. Theoderici ætate* OR *illud significationis fuerit.*

F

et variis vicissitudinibus disquiritur.

4 *Variam cœnobii ipsius sortem et vicissitudines diligenter prosequitur, sæpe hic nobis laudandus Marlotus tomo* 2, *lib.* I, *cap.* 7, *existimans regularem disciplinam omnino desiisse sub ultimis Francorum Regibus primæ dynastiæ, clericis tum in monachorum locum subingressis, quorum primum meminit Conc. Suession. anno* 853 *habitum. Rursus canonicorum ejus cœnobii fit mentio anno* 882. *Synodum in ipsomet cœnobio celebratam narrat* 953. *At paulo post ab Hungaris devastatum, opibus ac sacra supellectile spoliatum, et voracibus flammis penitus consumptum est. Deo interim beati Theoderici meritum infinitis revelante prodigiis, signisque coruscantibus, præsul Adalbero multum propensus in sanctam Benedictinam regulam, clericis liberius viventibus, Benedictinos substituit, bona monasterii, a Rogero comite usurpata et prædia ab eodem aliisque nobilibus violenter avulsa, fortiter vindicavit, habitacula necessaria disposuit; atque ut prædicta innovatio, clericis nequidquam renitentibus facta, in futurum robur obtineret, regio diplomate dato* Compendii sub die VII Kal. Junii, anno Incarnationis Domini DCCCCLXXIV, Indict. 2, vigesimo anno regnante gloriosissimo Rege Domino Lothario, *munienda omnia perpetuoque sancienda curavit, quemadmodum ibi et in appendice nostra ex Mabilione pluribus argumentis probatum lector inveniet, uti et ea quæ de corporis elevatione idem Marlotus cap.* 8, *de regulari observantia*

AUCTORE J. B. S.

A *tia et gisto ibidem a Francorum regibus percipi solito, cap. 9, deque synopsi Abbatum, cap. 10 fusius deducit. Hæc paucis attigisse sufficiat; ad Sanctum nostrum ejusque cultum propius accedimus.*

Usuardi annuntiatio a multis ampliata,

5 *Inter antiquos, seu quos vocamus classicos Martyrologos, solus et primus S. Theoderici meminit Usuardus, ex quo in totam ejus progeniem recentioresque alios, passim notos, transiit. Primigenia annuntiatio in nuperrima nostra recensione est :* In territorio Remensi, S. Theoderici presbyteri. *Sed his non contentus scriptor vetustissimi et purissimi codicis Heriniensis, ut fuit olim Remensis provinciæ, adjunxit :* Abbatis, discipuli S. Remigii, qui ejusdem magistri sui suffragantibus meritis, Regis Francorum filiam asseritur resuscitasse a mortuis. *Alius vero, quem Molanus in additamentis descripsit, ex Flodoardo superaddidit,* Theoderici filii Clodovæi. Cum autem multas virtutes operatus esset gregis Dei ductor Theodericus (natus patre latrone tamquam rosa de spinis) et angelis eum suscipientibus, cum gloria migrasset, Rex Theodoricus ad monasterium veniens, sanctum corpus propriis humeris ad sepulcrum evexit. *Pluribus supersedeo, quæ videri possunt in citata nostra Usuardi editione. In parvo Martyrologio S. Maximini Trevirensis, quod Hieronymianis*
B *minoribus annumeravimus, sic legitur :* Remis civitate, depositio sancti Teuderici presbyteri. *Auctarium vero Bedæ Lætiensis sic habet :* Ipso die Remis, S. Theodorici Confessoris. *Siquis forte Adonem citet, memineris auctiores codices allegari, quales apud nos sunt MSS. S. Laurentii Leodiensis, et alius Reginæ Sueciæ.*

sed non satis accurate.

6 *Non est opus, recentiores omnes Martyrologos, Maurolycum qui pro Theoderici scribit* Theodori, *Galesinium, Felicium, Canisium, Ghinium percurrere, aut eorum elogia transcribere, cum vel Usuardinis, vel citatis supra verbis et elogiis ut plurimum utantur, aut alia vitæ compendia adducant, quæ hic in cumulum coacervare nec lubet, nec operæ pretium est. Talia item invenies apud Wionem, Dorganium, Menardum, Bucelinum, Saussayum et alios, phrasi dumtaxat, vel majori vel minori extensione diversa. Neque eorum errores, qui hinc inde circa Sancti ætatem irrepserunt, sigillatim refellendi sunt, veluti Ghinii, signantis annum obitus* DXX, *vel Bucelini, qui anno Christi* DLX *migrasse asserit; cum ii ex chronologica vitæ, seu potius mortis dispositione satis aperte detegantur. Nemo de S. Theoderici sanctitate priscoque in Ecclesia cultu*
C *dubitavit umquam, nec vero dubitari potest, cum tam antiquis monumentis subsistat, et Sancti nomen etiam in Martyrologium Romanum insertum sit :* In territorio Rhemensi, S. Theoderici presbyteri, discipuli B. Remigii Episcopi. *Plana hæc omnia sunt; proximum est, ut ætatis ejus epocham figamus.*

Determinatur annus obitus.

7 *S. Theodericum nostrum* claruisse temporibus Clodovæi Regis Francorum *non male asserit Baronius in notationibus ad Martyrologium Rom.; sed nec satis recte, nisi in eorum opinione, quam nuperrime rejecimus, quod Sanctus obierit circa annum* DXX. *Ceterum cum apud vitæ scriptores de annorum ejus numero nihil usquam traditum sit, sic nec de ejus nativitate quidpiam certo definire licet. At enim recte observavit Mabilio tomo* I *Act. Bened. pag.* 620 *annotat.* A, *ad designandum mortis sancti Theoderici tempus duplicem nobis suppetere chronologicam notam : alteram nempe petitam a Theoderico seu Theodorico Rege, qui Sancti corpus propriis humeris in sepulcrum intulit; alteram a Romano Remorum Episcopo, qui teste Adalgiso, in libro miraculorum S. Theoderici cap.* I, *funus curavit. Romanus S. Remigio in sedem Remensem successit non anno* DXLV, *ut Sigebertus putavit, sed anno circiter* DXXXII, *cum Flavius, Romani successor concilio Arvernensi, anno* DXXXV *subscripserit. Theodoricus Rex* obiit vicesimo tertio regni sui anno, *inquit Greg. Turon. in lib.* 3, *histor. cap.*5, *hoc est anno Christi* DXXXIV. *Annus ergo mortis S. Theoderici, Christi anno* DXXXIII *consignandus est. Ita etiam ante Mabilionem sensit Cointius ad dictum annum* DXXXIII *num.* 36, *subscribuntque recentiores chronologi passim, nullo, quod sciam, refragante.* D

§. II. Vita a variis scripta, miracula, rhythmus, elevationes corporis.

Acta varia in pluribus codd. exstant;

S*ancti nostri gesta non indiligenter prosecutus est celebris rerum ecclesiæ Remensis scriptor* Flodoardus, *vel si ita vis,* Frodoardus, *historiæ suæ lib.* I, *cap.* 24, *ex quo S. Theoderici vitam vulgavit Surius hoc die, eaque pridem notissima fuit et apud Legendarios recentiores passim recepta. Aliam paulo diffusiorem primus edidit Mabilio tomo* I *Act. Ord. S. Benedicti, inter subdititias a pag.* 615; *postea vero antiquiorem a se repertam, cujus meminerat tomo* 5 *Act. Bened. pag.* 519, *appendici tomi* I *Annalium inseruit a pag* 681. *Primam, quæ etiam apud nos MS. exstat et infra dabitur, se descripsisse testatur ex codice monasterii S. Theoderici et V. C. Chesnii; nostrum vero apographum desumptum ex MS. S. Mariæ Bonifontis, idem ipsum est, quod exhibent MSS. itidem* E *nostra alia, Valcellense et prægrande Legendarium ejusdem monasterii, collatum a Majoribus cum altero Reginæ Sueciæ, etc. inter quæ omnia vix ulla occurrit narratorum diversitas, solumque in eo discrepant præfati codices, quod aliqui unum dumtaxat miraculum, quod Flodoardus quoque narrat, ad calcem adjectum habeant, alii plura, alii ea omnia subjungant, quæ Mabilio a vita distraxit, interposito titulo :* Miracula quædam S. Theoderici Abbatis, *quem et nos ordinem, tamquam clariorem, secuti sumus. Hoc solo discrimine excepto, conveniunt exemplaria omnia, neglectis fortasse verborum minutiis, quæ verosimilius non auctori vitæ, sed amanuensium diversorum oscitantiæ adscribendæ sunt.*

inter quæ breviora præferenda sunt,

9 *Alteram vitam, priori illa vulgatissima* breviorem se postea reperisse *memorat laudatus Mabilio citato seculo* 5 *Benedict. a pag.* 519, quæ antiquioris videtur auctoris, in qua Teudericus, ad discrimen Teuderici regis, Teuderio appellatur. *Sed bona C. V. venia, observatio illa nullius momenti est, nihil enim ibi plus dicitur, quam in MSS. nostris et apud Flodoardum, ubi se Sanctus a synonymo Rege discriminat per* Theoderio *vel* Theodorio. *Hæc igitur Acta* F *prima vocat Mabilio tomo* I *Annal. pagina* 64 *ex codice* Remigiano, ab annis fere octingentis exarato, *quibus hunc titulum ex autographo præfigit :* Incipit vita sancti ac beatissimi Teuderici Abbatis ac Confessoris, discipuli almi Remigii, qui requiescit in monte Or, monasterio quod ipse angelo ostendente construxit. *Harum duarum vitarum oratio et stylus plane conveniunt, utraque ævi sui elegantiam æque sectatur atque ad oratorios numeros exornata est; multo brevior autem quæ prima et antiquior a Mabilione vocatur, utpote quæ nonnulla prætermisit : nam de miraculo filiæ Theodorici a mortuis suscitatæ non meminit, neque donationum ab eodem factarum, etc. Si recte conjicio homilia est, seu potius sermo encomiasticus in laudem S. Theoderici ab aliquo compositus, quod vel ex ipso exordio colligas :* Quid dulcius, fratres carissimi, poterit a Christianis audiri, quam quando per suorum laudem Sanctorum, laus et gloria redditur Creatori? *etc.*

quæ Flodoardo præluxerunt.

10 *Ceterum hanc primam vitam legisse et præ oculis habuisse Flodoardum, certissimum est, quippe quam manifeste in multis, ut paulo verbosiorem contrahit, eadem tamen sæpe adhibens verba, sæpe sensus bene longos transcribens, ut ne de ambarum affinitate ullo*

A *ullo modo dubites. Nec dubitare sinit duorum miraculorum apud Flodoardum conjunctio et connexio, quasi alterum completo jam operi superaddatur, sic enim habet :* Reperitur etiam, præfati Regis filiam *(de qua prior vita non meminerat)* vita functam, magnificus hic Domini præco vitæ reformasse spiraculo, pro qua languente Rex ad sanctum direxerat Remigium. *Adduntur que nonnulla tempore Hincmari gesta, quorum notitiam primæ vitæ auctor verosimillime habere non potuit. Sic rursus ibidem Flodoardus sequentem proxime paragraphum cum antecedentibus connectit :* Traditur hujus beati viri suggestione, sanctus Remigius collectionem meretricum, quæ ad id usque temporis prostibula fertur extra civitatem retinuisse, subversis fornicibus, in viduarum quadraginta congregationem permutasse, etc. *Hæc si tantillum expenderis, statim intelliges, scriptorem illum, quæ aliunde collegerat, vitæ a se, partim descriptæ, partim contractæ, subjunxisse.*

Vita auctior phrasi potius quam re differt;

11 *De ætate auctoris anonymi, qui vitam majorem, de qua principio diximus, fusiori oratione exposuit, nihil est quod satis certo queas decernere. Flodoardo (qui obiit circa annum Dom. 971) posteriorem esse* B *oportet, cum ejus historiæ caput 24, quo S. Theoderici vita continetur, in accommodatiorem seriem et ordinem redegerit; pro sua scribendi facultate multa superaddens, multa amplificans, servata nihilominus ubique eadem prorsus rerum gestarum substantia, ut quivis per se, facta utriusque collatione, imo vel primo solo intuitu perspicere poterit. Liberius itaque scriptor ille in utramque priorem vitam falcem immisit, plura quidem ex Flodoardo gesta accipiens, sed totam ferme antiquiorem panegyrim, quam Flodoardus hinc inde contraxerat, orationi suæ, etiam encomiasticæ, ad verbum immiscens. Hoc te luce meridiana clarius docebit utriusque vitæ MS. exordium : et cetera percurrendo facile statues, quam paucis describi possent omnia, quæ oratores illi longis et conquisitis phrasibus, prope ad nauseam deduxere. Vide Cointium dicto superius anno 533 num. 56, Marlotum tomo 1, libro 2, cap. 14, et Mabilionem in Annal. tomo 1, lib. 3, num. 21, ubi singuli paucis totam S. Theoderici historiam complexi sunt.*

aliæ contractiores sunt.

12 *Ceterum memoratæ jam tres vitæ præcipuæ sunt, quarum hic primam et tertiam, alteram in ipso fonte, Flodoardi historia, vel apud Surium aliosve invenies. Habemus et quartam, sed prioribus istis longe breviorem,* C *ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris, Rosweydi cura extractam, quæ mera potius epitome dici debeat, sola ferme bina miracula, in filia Theodorici ipsoque Rege patrata, complectens, quamque proinde opus non sit producere. Quintam adhuc reperio a P. Alexandro Wilthemio sub annum 1644 Bollando nostro oblatam, cujus ibi hoc initium adscribit.* Incipit vita beati Theoderici Confessoris. Tempore illo, sicut opera et conversatio ejus gloriosa, ordine vulgata, percurrit in populo, dignum est, ut tanti viri pagina gloriosa audienti plebi sit recitata, quia melius ædificat cunctos, si legatur, quam si impio ordine silentio subtrahatur. Hic vero juxta ordinem seculi, etsi ad nobilitatis titulum ejus non accessit origo, obtinuit tamen summa nobilitate apud illum, qui taliter exaltavit eum in cœlum. Christianæ tamen familiæ adolevit, et pubescens sine crimine, dum pertransit juventutis annos, sponsam quidem habuit, sed cum ad perfectam sapientiam pervenissent, tum propriis voluntatibus confestim mundum renunciavit. Tunc quidem beatissimus Remedius in Remensi urbe, pontificali ordine fungebatur officium, *etc. Hæc cum apud nos non exstet, plura quæ de ipsa dicam non habeo : compendium etiam videtur esse ex* vulgata *prius vita, fortasse majori nostra, desumptum.*

13 *Superest ut et vitam Gallicam recenseamus, dicamusque anecdoti aliquid, hactenus, ni fallor, ignoratum. Edita est hæc Parisiis anno 1632, sub nomine* D *D. Bailly, consiliarii et eleemosynarii regii, cœnobii S. Theoderici Abbatis, ac Reginæ Annæ Austriacæ ab ipso dedicata. At verum auctorem Baillæum ipsum non fuisse, sed nostrum Jacobum Vignerium, in republica litteraria olim notissimum, tunc vero adhuc juvenem, vix annum octavum et vigesimum egressum; Vignerium, inquam, auctorem colligo ex ipsiusmet litteris autographis, datis ad R. P. Dom. Christianum le Roy Lætiensem monachum, Remis* III *Kal. Novembris anno 1631, in quibus ita scribit :* Postridie quam vitam S. Theoderici, seu Theodorici (qui S. Remigii quondam alumnus, tum fundator ac primus Abbas istius monasterii, quod in Monte Aureo, tertio ab urbe Remensi milliario constructum, postea S. Theoderici appellationem sortitum est) gallico idiomate a nobis conscriptam reverendissimo hujus loci Abbati tradideramus, litteræ tuæ ad R. P. Renatum Ayraut, hujus loci Rectorem perlatæ sunt. Hinc collige, quam opportune ceciderint, ut statim responsum, quod minime urgebas, obtineres. *Hinc ego conjicio, hanc ipsam vitam a P. Vignerio compositam, et Abbati ipsi oblatam; cum et tempora plane* E *conveniant, et nullam aliam S. Theoderici vitam gallice tunc editam me videre meminerim, in Bibliotheca autem Scriptorum Societatis nullum ejusmodi opus Vignerio adscriptum reperiam.*

AUCTORE J. B. S.

Proditur verus auctor vitæ gallicæ,

14 *At quisquis prædictæ vitæ auctor fuerit, non magnopere de S. Theoderico meritus est. Misit olim ad Bollandum laudatus Christianus le Roy elenchum errorum, quos in præfata vita observaverat. Et certe palpabiles sunt plurimi, præsertim in seculis, quæ semper perperam appellantur, quartum pro quinto, nonum pro decimo, duodecimum pro decimotertio. Sic pag. 74 circa finem,* XIII *Maji sumitur pro* XIII *Kal. Maji seu* XIX *Aprilis, non* XX, *ut alicubi scripsit Mabilio. Turpius labitur pag. 77 et 78, dum ait, S. Theoderici corpus post primam elevationem anno Dom. 976 per Adalberonem factam, annis dumtaxat* LVII *aut* LVIII *eo loco depositum mansisse, quandoquidem seculi* XII *principio inde translatum fuerit. Quæ omnia falsa sunt, nam secunda translatio, ut ex instrumento latino, in vetTeri capsa reperto et ab ipso auctore adducto constat:* Anno Dominicæ Incarnationis MLXXI, Indictione VIII translatum est hoc pretiosum corpus sanctissimi Confessoris Theoderici, fundatoris et Abbatis primi hujus cœnobii, in hanc thecam studio et F industria Rambaldi, ejusdem loci Abbatis, sibi fabricatam cum auctoritate D. Manassæ, sanctæ Remensis sedis Archiepiscopi. etc. *Atque hæc est secunda translatio, ab auctore vitæ gallicæ prætermita,* quæ mutatio evenit anno centesimo postquam hic monasticus restitutus est ordo. *Vide Marlotum tomo 2, lib.* I, *cap. 10.*

quæ in pluribus aberrat.

15 *Non ergo annis dumtaxat* LVIII *in Adalberoniana theca quievit S. Theoderici corpus, sed annis omnino quinque et nonaginta. Tertia autem translatio seculo* XIII *(non* XII *ut perpetuo hallucinatur scriptor Gallicus) contigit anno nimirum 1233, mensis Octobris die* XXIII, *uti fert documentum alterum his verbis conceptum :* Anno Domini MCCXXXIII, X Kal. Novembris, die Dominico ; pretiosum corpus beati Theoderici Confessoris, fundatoris et Abbatis primi hujus cœnobii, translatum est in hanc capsam argenteam, et auctoritate venerabilis patris Domini Henrici tunc Remensis Archiepiscopi, per manus venerabilium Patrum Jacobi Suessionensis, Philippi Cathaulan., Milonis Beluacen., Adæ Sylvanectensis, Walteri Tornacen. Godefridi Cameracen. Episcoporum, Giraldo existente Abbate hujus cœnobii, præsentibus Guyllermo Abbate S. Auberti Cameracen., Euardo Abbate Sancti Basoli, et multis aliis bonis

etiam in translationibus,

AUCTORE J. B. S.

A bonis viris : pontificatus dicti Domini Henrici anno septimo et Gerardi tunc Abbatis hujus cœnobii, anno primo. Inventa autem fuerunt hæc antiqua scripta, in antiqua theca, antequam dictum corpus sanctissimum transferretur. *Vide iterum Marlotum loco supra citato pag.* 25 *sub finem.*

quas ultiunde temporibus suis restituimus :

16. *De translatione ultima seculi proxime elapsi agit Henschenius* I *Maji in commentario ad vitam S. Theodulfi, referens ex Mabilione, sed loco non assignato ;* anno MDCXXIX, Anna Austriaca felicis memoriæ, Regis Christianissimi Ludovici XIV matre, præsentiam suam dignanter exhibente, thecæ argenteæ inclusas *S. Theodulfi reliquias. Idem intelligendum de corpore S. Theoderici, cum utraque translatio, vel potius in novas thecas transpositio, eodem die facta sit. At ubi scripsit Mabillonius hæc accidisse anno illo* 1629*? Auctor vitæ gallicæ anno, ut jam diximus* 1632 *editæ, ita Reginam alloquitur, ut perspicue tradat, per id tempus factam sacrorum pignorum translationem. Et quidem ipso illo eodem anno* 1632 *eam contigisse, testis in hac re oculatus est scriptor, pag.* 87 *diserte asserens ;* Die Dominica, Junii XIII, anno MDCXXXII, translationem novissimam corporum B eorum Sanctorum, quorum vitæ præcedunt, factam esse ab Episcopo Catalaunensi, assistente Regina, quæ ex singulari pietate, eam solennitatem regia sua præsentia cohonestare voluerit, *Marlotus item tomo* 2. *lib.* 1, *pag.* 21 *sub finem :* Serenissima Francorum Regina Anna Austriaca præsente, in novam, sed longe ditiorem thecam, idem B. Theoderici corpus translatum est anno MDCXXXII. *Neque majori veritate nititur, quod ibidem addit Henschenius ex litteris R. D. Joachimi le Contadi, cœnobii San-Theodericiani Prioris anno* MDCXLV, *nempe* quod Abbas Ramboldus anno Christi MC, loculos duos novos fieri fecit, in quibus eorumdem Sanctorum sacra pignora recondidit : *nam Ramboldus iste, alias* Raimbaldus *obierat* III *vel* IV *Kalendas Aprilis* 1078, *isque idem jam ante novos loculos fabricari curaverat, ut supra ostensum est.*

etiam diem quo celebrior facta est.

17 *Hæc cursim de variis corporis S. Theoderici elevationibus et mutationibus dicta sint : plura memorat citata Contadi charta a Papebrochio descripta circa elevationem primam Adalberonis Archiepiscopi et Airardi Abbatis cura peractam, adstante et juvante Rege Lothario ex MSS. præfati monasterii ; at cum hæc omnia diligenter discussa sint a Mabilione seculos* 5 *Bened. a pag.* 519, *maluimus ejus dissertatiunculam in* C *appendice subjicere ut de omnibus accuratius lector edoceatur. Unum ex Contadiana schedula adjungo , videlicet,* ab eo tempore in hunc usque diem singulis annis die XIX Aprilis, in sæpedicto monasterio montis Hor, officio proprio, expressam omnium jam dictorum historiam continente, festum prædictæ utriusque Sancti elevationis solenniter celebrari. Quæ historia quoque in omnibus antiquissimis libris choralibus MSS, ut missalibus et breviariis, expresse habetur. *Miror ergo ab aliis toties ingeri et regeri, factam translationem illam* XIV *Kal. Maji, et rursus in instrumento translationis secundæ repeti,* XIV Kal. Maji, infra majoris hebdomadæ, etc. *Et iterum :* Hoc etiam Kalendarum die, idem felicissimus thesaurus ante plures annos ab Alberone, etc. *Lege ubique non* XIV *Maji, nec* XIV *Kalend., sed* XIII *Kal. Maji, qui recte concurrit cum jam dicto die* XIX *Aprilis. Reliquum est, ut vitas ipsas ob oculos ponamus, quibus primum miracula, eaque quæ ad ipsorum illustrationem spectant deinde hymnos,* Hucboldi, *alias* Hucbaldi, *monachi Elnonensis, qui vertente seculo* IX, *et* X *principio vixit, hactenus ineditos, aliaque ad Sanctum ejusque cœnobium spectantia subjungemus.*

D

VITA

Ex codice Remigiano , apud. Mabilionem tomo I, *Annal. Bened. pag.* 681.

Scriptoris exordium.

Quid dulcius, fratres carissimi, poterit a Christianis audiri, quam quando per suorum laudem Sanctorum laus et gloria redditur creatori. Excitatur enim ad promittentis amorem mens audientium, cum præsentialiter cernitur completio promissorum. Veracissimus namque est, qui per Psalmigraphum promiserat spiritus : In memoria æterna erit justus. Cujus etenim umquam mundi ab exordio memoriam justi delevit oblivio ? immo cujus justi nomen cum laudibus non vivit in seculo, quod in divinæ memoriæ scriptum est indelebili libro ? Cujus rei præsens instat indicium, beatissimi Teuderici memorabile meritum ; qui quantum in ipso fuit, laudem ab hominibus non quæsivit, mortalis gloriæ tumorem calcavit. Plus suæ conscientiæ quam vulgi opinionibus, et plus Deo quam sibi de se credidit. Sed humilium exaltator, atque se deprimentium erector E Deus, ejus laudabilem famam, famosissimam laudem, longe lateque diffudit. Ille igitur, qui fortia quæque confundens, infirma mundi elegit, hunc non ex superbo sanguine generari voluit, qui eum in generatione justorum sublimiter nobilitavit. Quibusdam quippe nobilitas generis sæpe gignit ignobilitatem mentis. A parentibus tamen Christianis fuit ortus, et cum ingenti studio legitimæ conversationis usque ad annos pubertatis laudabiliter est enutritus.

Laus S. Theoderici asservata virginitate.

2 Interea bonæ indolis adolescens juveniles annos ingressus, juxta amorem humanæ propagationis, consulto parentum persuasus, nomine tenus, quasi non habiturus, sponsam habere cœpit. Sed sponsi sponsæque cœlestis esse malens amicus, amore invisibilium latenter inflammatus, moxque de mundo, mundique principe palam triumphaturus, adhuc studebat fieri Dei cultor occultus. Habuit quippe in proximo, quo sanaretur, medicum, quo juvaretur, patronum ; quo doceretur, magistrum, beatissimum Remigium : cujus tunc temporis candidissima fama, famosissima claritudo, clarissima miraculorum coruscatio, non solum vicina quæque loca, vero etiam totius Europæ terminos ad usque Oceani limbos illustrabat. Hujus igitur gloriosissimi F patris exemplis sanctus Teudericus jugiter irradiatus, ardens desiderio virtutum, crescebat in virum perfectum. Omnia quæ videntur, vilescunt, quæ non videntur, in desiderio sunt. Copulæ nuptialis amor amarescit, indulcescit amor castitatis. Otia solitariæ vitæ placent, carnis negotia displicent. Amor amore extinguitur, nihil amori Christi præfertur. Renuntiatur mundo, fœdus initur cum Deo : bellum indicitur horti, singulari locus quæritur certamini. Sponsus alloquitur sponsam, sponsi cœlestis hortatur amorem, perpetuam pro virginitate pollicetur coronam. In cœlibus vitæ præmium, sequi promittitur, agnum. Sed sponsa adhuc tabescens amore carnali, deridens spernit sui salutaria monita sponsi. Mirabatur enim se subito repudiari, cum debuit conjunx fieri. Ægre ferens, fastidia pati, antequam posset uxor vocari, amaro animo respondet, cum se despectam videt. Cum igitur sanctus Teudericus cerneret, quod sua persuasio in animo sponsæ locum non haberet, non consentientem sibi, deserit ; atque pacificis ei verbis vale dicit.

Acta cum abb. Susanna et S. Remigio.

3 Tunc erat urbe Remense quædam celebris abbatissa, sacratissima virgo, nomine Susanna, quæ sub providentia summi pontificis beati Remigii, puellari præfuit congregationi, femina virilis animi,

virago

A virago profundi consilii, consiliatrix altioris ingenii. Ad cujus, quasi ad piissimæ matris mitissimos sinus, contulit se sanctus Teudericus. Dehinc virgo virgini, Deo soli cognita pandit sui cordis arcana : erumpentibus lacrymis gemitu conturbatur, singultu concutitur, ante pedes spiritalis matris solo sternitur, salubre consilium cum subsidio precum subnixe precatur. Ad hunc compunctionis mœrorem devotissimi juvenis, commota sunt viscera piissimæ matris : flenti compatitur, lugentem solatur, mœrentem lætificat, et ut eum voti compotem faciat, Dominum pietatis exorat. Communis igitur utriusque Pater pius ab utrisque consulitur sanctus Remigius. Cujus per sapientissimum consilium, ad providendum futuri monasterii locum, mittitur cum virgine virgo, sancta cum sancto, Susanna cum Teuderico. Conscendunt silvosi montis verticem, in quo postea constructum, et modo manet monasterium. Illis autem dubitantibus ubi construeretur orationis domus, ubi deinde septa claustri, ubi porta monasterii, mittitur de sublimibus aliger missus, a quo Teuderico, cœlum scansuro, consignaretur in terris locus. Jam tunc lætum primitus omen apparuit, cum mysticus ales aquila spatiando gyrans, et B gyrando volans, quantum in ipso fuit, locum monasterii capacem, secans aera, designavit. Et ut specialius ostenderet, quid Dominus vellet, fere unius horæ spatio, supra, ubi ecclesia construi debuit, lentis volatibus stetit.

Designatio cœnobii præmonstrante angelo.

4 Libet considerare, carissimi, quanta sit dignitas istius loci. Mons Or nominatur; ab utriusque sexus duobus virginibus invenitur, per aquilam ostenditur, a Domino de cœlis consecratur. In monte Or per aquilam ad serviendum Deo describitur locus, in quo renovanda erat veteris hominis, sicut aquilæ, juventus. Sed ne aliquo casu contigisse ab incredulis crederetur, die natalis Domini, cum nox detrimentum patitur, et lux augetur, quadriennio continuo, supervolando monasterium, circuire eadem aquila, mirantibus plurimis, cernebatur. Quæ vero virtutum opera, quanta miraculorum insignia peregit inibi miles Christi Teudericus noster, non sufficit per singula quæque sermunculus.

Ordinatus sacerdos, patrem de latrone monachum facit.

5 Post autem non multi successum temporis, cum Teudericus presbyteralis subiret onus honoris, implere volens officium sacerdotis, cœpit omnibus prædicare præcepta salutis. Dehinc specialiter tangit C animum piissimæ prolis, Marcardi cura carissimi genitoris. Filius sapiens lætificat patrem, et cœlo regenerat se generantem : de laico monachum, de latrone datorem largissimum, de servo diaboli, Christi fecit libertum.

Sanat Regis Theodorici oculum.

6 In illis igitur diebus de sancto Teuderico sancta per populos divulgabatur opinio. Et ne veluti lucerna contecta sub modio, sed hominibus luceret in mundo, quantum fuerat sublimis meritis, tantum clarere cœpit insignis miraculis. Ejus namque beatissima fama pervenerat usque ad Francorum Regis palatia, quorum tunc erat Rex valde timendus Teudericus, Clodovei filius, cujus oculus subiti doloris nimiis cruciatibus ita est correptus, ut nullis diversi generis medicamentis ad sanitatem pristinam ullus eum posset perducere medicus. Unius oculi lacrymabilis ægritudo, oculorum multorum lacrymas excitavit in populo; Regis animum exitus incerti conturbant : hinc tangit formido mortis, illinc magnitudo doloris, hinc metus amittendi luminis, illinc imminentis timor deformitatis. Nam si Rex adforet luscus, maximum in populis fuisset dedecus : aut enim turpiter regnando deformitatis portaret opprobrium, aut perditione oculi forte perdidisset et regnum. Unum ergo restabat Regi consilium, ut ubi cessaret humanum remedium, hic adesse necesse

D erat divinum adjutorium. Audiens igitur Rex famam venerabilis Abbatis Teuderici, jussit eum ad se vocari : et cum venisset, ostendit ei morbum miserabilis oculi. Monstrat pœnam quam patitur, prævenit pericula quæ veretur. Supplex deposcit, subnixus rogitat firmiter sanitatem, quam a Domino per suum servum deprecatur. Tunc vir Dei sciens virtutem non esse humanæ fragilitatis, sed divinæ operationis, corpus solo sternit, animum super sidera erigit, totum se orationi committit. Deinde peracto ferme unius horæ spatio, certus quod oculo Regis lumen impetrare meruit, orationem finivit : tandemque surgens, erecto ad sidera vultu, sanctæ Trinitatis nomen invocat, olei sancti paululum summitati pollicis infundit, oculo male habenti signum salutiferæ crucis imprimit, simulque, cum sanitate pristina, confestim lumen reddit. Regem regum magnificat Rex lætus : lætitia repletur populus, ingenti exultat gaudio universus senatus. Laudatur Teudericus Dei servus, glorificatur ab omnibus mirabilis in Sanctis suis Deus. Convocavit Princeps primates populi : seque ipsum accusat, quod tam tarde inquireret atque cognovisset virum Dei. Congratulatur E quoque de magnitudine miraculi, quod tam citius sensit virtutem spiritalis medicamenti, ita ut nullius cicatricis vestigia, nullius caliginis reliquiæ remanerent, sed clariore lumine et perspicaciore visu de sanato jam oculo luminosi radii refulgerent. Exultat omnis ætas per totum palatium, una vox exultationis et confessionis sonat per universum regnum, cum Teudericus servus Christi Teudericum Regem reddidit sanitati. Per multum tempus laboravit in vanum invalida manus medicorum : iste pauper clamavit pro divite, et Dominus exaudivit eum. Quod potentia non valuit divitis excelsi, hoc apud Deum valuit oratio humilis justi.

Ex MSS.

Humilitatis ergo nomen immutat.

7 O quantis honoribus Rex sublimaret Dei servum, si vellet ! Quantis muneribus repleret, si cuperet ! Quantis dignitatibus remuneraret, si sineret ! Quid enim oculo carius, quod salute utilius, quid vita comparari potest pretiosius ! Vel quid haberi pulchritudine desideratur avidius? Numquid enim non dedisset pro vita, sui regni dimidium, qui si moreretur, perdidisset totum ? Sed humanæ laudis, et mundanæ retributionis contemptor, gratis dare maluit quod gratis accepit. Atque vir magnæ humilitatis studiosus, cum plus curabat ne Regis esset univocus ; ait ad eum, dicens : Domine Rex, quia Teudericus nomen tuum veneranter vocitatur a populo, F ego servus tuus, ne feram nomen simile, de cetero, non Teudericus, sed vocabor Theoderio. Tunc Rex gratulanter admirans, et admiranter congratulans purissimæ simplicitatis humilitatem, atque simplicissimæ humilitatis puritatem humillimam, venerabiles manus deosculans sacerdotis, postulat benedictionem, atque honorificem jussit eum ad suum deduci monasterium. Ex hoc igitur uno demonstratur, quanta curationum gratia fulsit in sancto Theuderico. Quantas namque tum cerneres ad eum confluere debilium multitudines, quæ sine mora temporis continuas reciperent sanitates ! Cæcis quoque visum, surdis auditum, claudis gressum restaurans, aridas contractasque manus relaxans, a dæmonibus obsessos liberans, nocendi diabolicas fraudes per divinæ medicinæ destruxerat artes.

Multa miracula.

Sancti elogium,

8 O multum felicem gregis Domini pastorem, cui datum est corporibus, simul et animabus conferre salutem ! O triumphalem spiritalis belli ductorem, mundum cum suo principe superantem ! O Patrem piissimum multorum monachorum ! O fidelissimum in domo Patrisfamilias proferentem nova et vetera dispensatorem ! O perseverantissimum in Dei famulatu, usque in finem, suæ suorumque salutis cu-

A pidissimum comparatorem sanctum Teudericum. Qui vitam angelicam in terris agens, et mentis intentionem in cœlestibus figens, in diebus suis per justitiæ meritum placuit Deo. Tunc plures instruxit discipulos, et nunc innumerabiles imitatores suo saluberrimo informat exemplo, qui post multarum virtutum opera, post mira oculorum insignia, bono certamine ad victoriam perducto, felici cursu consummato, suis plangentibus monachis, obviantibus ei Sanctis, gaudentibus et perducentibus eum angelis, die Kalendarum Juliarum cum gloria migravit ad Christum. Cujus audita pretiosissima morte, præfatus Rex Teudericus ad monasterium properanter venit cum magna multitudine, et prædicti beneficii memor, et suæ salutis non immemor, ad tumulum corpus beatissimi Abbatis Rex propriis evexit. humeris. Nec mirum, si rex hominum illius membra commendet tumulo, cujus anima cum gaudio Rex regum suscepit in cœlo. Ad cujus etiam venerabile sepulcrum divina virtus usque in hodiernum diem multimodam operatur salutem : per cujus nos omnes deposcimus patrocinium, ut misericordiam habeamus ad Dominum, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum.

EX MSS.

obitus, et sepultura a Rege procurata.

VITA ALTERA

Ex MSS. S. Mariæ Bonifontis, Valcellensi, Reg. Suec., Belfortii, et nostro; collatis cum edit. Mabilionis.

PROLOGUS.

Memoranda *a* sanctorum Patrum exordia et admiranda miracula, cum ad posterorum agnitionem et utilitatem stylo traduntur, quæ visa sunt vel audita relatu verissimo, honor Sanctis exhibetur, fides credentium accrescit, inimicus humani generis, pœnis æternis plectendus, confunditur, et Christus factor et redemptor, qui caput et corona omnium Sanctorum est, in membris laudatur, magnificatur quotidie et glorificatur. Nihil *b* enim dulcius a Christianis potest audiri, quam quando per suorum laudem Sanctorum, laus et gloria redditur creatori. Excitatur tunc ad promittentis amorem mens audientium, cum præsentaliter cernitur complectio promissorum. C Veracissimus namque est, qui per Psalmigraphum promittit Spiritus. In memoria, inquiens, æterna erit justus. Cujus etenim mundi ab exordio memoriam justi delevit unquam oblivio, imo cujus nomen justi cum laudibus non vivit in seculo ? Vivit prorsus et regnat cum Christo, cujus nomen felicitatis æternæ et vitæ cœlestis scriptum est in sempiterno libro. Ibi siquidem credimus sanctissimi viri Theoderici * annotata merita, cujus succincte conamur et aggredimur pudice litteris infantiæ commendare primordia.

a Vitæ Sanctorum utiles. — *b* — Ps. III, 7. — * Gall. Thierry

VITA.

CAPUT I.

De S. Theoderici ortu, institutione sub S. Remigio, servata cum conjuge virginitate, et constructo ab eo monasterio.

Patre itaque *c* Marcardo et pago Remensi villaque Alamandorum curte oriundus *d* atque secus pedes beatissimi Remigii educatus et adultus, quantum in ipso fuit laudem ab hominibus non quæsivit, tumoremque mortalis gloriæ calcavit, plus suæ conscientiæ quam vulgi opinionibus et plus Deo quam sibi de se credidit. Sed humilium exaltator atque se deprimentium erector Deus, ideo ejus laudabilem famam ac famosissimam laudem longe lateque diffudit, ut exemplo tanti viri infirmiores corroborentur *e* ac cervicositas in altum de se confidens, prostrata et collisa humilietur, et justi humilitas per secula laudabiliter exaltetur *f*. Ad excitandam itaque et magis magisque inardescendam eorum utique fidem, qui castimoniam diligunt, et Deo per cordis munditiam placere volunt, hujus beati viri cunabula infantiæ, quibus inter cetera qualis ipse futurus erat, declaratur, operæ pretium duximus recolere, inserentes miraculum, quod ex tunc et nunc permanet, eritque a Christi dilectoribus digna sui veneratione semper amplexandum.

c d S. Theoderici patria et educatio; — D — *e* — *f*

3 Fons siquidem ex die quo humanitas pueritiæ, seu ejusdem cunarum pannuli cœperunt ablui, non sordium jactu, non alicujus immunditiæ inquinamento, quod oculis haurientium offensam daret ; cum ejusdem putei semper fuerit os patens quolibet modo E potuit infici. Unde patet quia virginatis et castitatis auctor Deus per prædictum servum futurum, præfatum fontem voluit purificare : ut qui templum corporis ejus incorruptum nævo pollutionis, jam sua gratuita pietate sanctificaverat, ipse quoque puteum quo infantiæ ipsius rudimenta fuerant lota, purum valde magisque habilem ad potandum per succedentia tempora custodiret.

miraculum in fonte ubi panniculi ejus lavantur.

4 Beatus igitur Theodericus cum ingenti studio legitimæ conversationis usque ad annos pubertatis laudabiliter enutritus, jamque bonæ indolis adolescens effectus, juxta morem humanæ propagationis consulto parentum persuasus, nomine tenus sponsam cœpit habere, quasi non habiturus. Sed sponsi sponsæque cœlestis cupiens esse amicus, amore invisibilium latenter inflammatus, mox de mundo mundique principe triumphaturus, studebat fieri Dei cultor occultus. Hujus itaque angelicæ munditiæ habuit in proximo, quo sanaretur medicum, quo juvaretur patronum, quo doceretur magistrum, beatissimum Remigium sanctæ sedis Remorum Episcopum, cujus temporis candidissima claritudo, clarissima miraculorum coruscatio, non solum quoque vicina loca, verum etiam totius Europæ terminos ad usque Oceani limites illustrabat. Hujus denique beatissimi Remigii patris exemplis sanctus F Theodericus eruditus et jugiter irradiatus, ardens desiderio virtutum, crescebat in virum perfectum, pro nihilo ducebat cum ejus concupiscentiis mundum quem cordis cernebat semper tendere ad interitum; illud sedulo beati Joannis Apostoli non minus ore ruminans quem mente : Omne quod est in mundo concupiscentia oculorum et superbia vitæ. Ergo quæ viduntur omnia ei vilescunt, quæ vero non videntur in desiderio sunt. Copulæ nuptialis amor amarescit, et castitatis amor indulcescit. Otia solitariæ pudicæque vitæ vehementer placent, carnis negotia nihilominus displicent, amor carnis spiritus amore superatur, desiderium desiderio restinguitur. Hic crescit quidquid inde minuitur, nihilque amori Christi præfertur. Abrenuntiat jam sanctus vir mundo, amando pudicitiam ; fœdus init cum Deo amante puri cordis munditiam, illud in pectore versans præmium salutis : Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Bellum itaque indicitur totius continentiæ hosti, et singulari locus quæritur certamini. Perfunditur facies rubore verecundiæ, et reserantur arcana cordis, ubi flagrabat amor pudicitiæ.

Parentum suasu conjugem ducit, sed Remigii exemplo virginitatem colere statuit. — 1 Jo. 2, 16. — Matth. 5.

5 Tandem ergo sanctus Theodericus alloquitur sponsam,

g, A sponsam, *g* et ad sponsi cœlestis hortatur amorem, perpetuamque pro virginitate pollicetur coronam et cælibis vitæ præmium, si sequi se promittat immaculatum agnum. Sed sponsa adhuc tabescens amore carnalis desiderii, spernit sui salutaria monita sponsi; mirabatur enim se subito repudiari, cum debuit conjux fieri; ægre ferens talia pati, antequam posset uxor vocari. Amaro animo respondet, cum se despectam videt. Cur, inquiens, ludibrio me adscribis, quam amore propagandæ caræ sobolis lege humana desponsasti? Cur despicis amantem, quam generositas non degenerat, nec alieni dominii ulla servitus subjugat? Quis te alienavit ut connubia respuas, procreare natos execres, pater filiorum vocari non adquiescas? Forsitan ab alia pellectus, hæc vana mihi suades ut insanus. Cumque jam Dei electus talia et multo plura a sponsa auribus perciperet, et cerneret quod sua persuasio in animo ejusdem locum non haberet; non consentientem sibi deserit, atque pacificis ei verbis vale dicens: Non, inquit, ut asseris, me insania tenet, B sed amore cœlestis sponsæ magis accendor, quæ quotidie parit filios cohabitatores et coheredes supernæ civitati Jerusalem. Tu sponso utere terreno, quoniam mihi sedet animo, sic transire per terram hujus peregrinationis, ut sequi merear agnum cantando novum canticum indefessa voce in cœlis.

ad quam cum uxorem inducere non posset;

6 Hæc præfatus urbem Remensem concite petit, et quamdam Abbatissam, cælibem vitam ducentem, nomine Susannam, quæ erat virgo sacratissima, idem beatus perquirit, sobrius sobriam, virgo virginem, pudicus pudicam, quæque sub prudentia beati summique Pontificis Remigii puellarum tum præerat congregationi. Femina virilis animi, virgo profundi consilii, consiliatrix altioris ingenii. Ad cujus quasi ad piissimæ matris mitissimos sinus sanctus se contulit Theodericus, indubitanter fidens quia unde anxiando erat mœstus, tantæ virginis, cujus mens cœlestia contemplabatur, consilio simul et consolatione feret vere quantocius lætitiæ restituendus. Interea ante pedes spiritualis matris, solo se sternens idem laudabilis vir, virgo virgini, Deo soli cognita pandit sui cordis arcana, et erumpentibus lacrymis gemitu conturbatur, singultu concutitur, atque salubre consilium cum subsidio precum subnixe precatur. Ad hunc compunctionis mœrorem C devotissimi juvenis commota sunt viscera piissimæ matris, ac flenti compatitur, lugentem consolatur, mœrentem lætificat, et ut eum voti compotem faciat, Deum pietatis exorat. Communis itaque utriusque pater pius hac de causa ab utrisque consulitur sanctus Remigius, cujus eruditione et assidua famulatione in cunctis jam profecerat sanctus Theodericus, ut qui factus fuerat pridem vitæ cœlestis instruendo demonstrator, fieret ei in his consilii salubris dator. Cujus per sapientissimum consilium, pro sponsa mittitur, præmium æternæ retributionis in virginitate perseverantibus ab ipso eidem demonstratur, et quia virginitas angelicæ munditiæ semper amica est, Angeli quoque eorum quibus placent, semper vident faciem Patris, satis instruitur. Adquiescit denique, imo amplectitur sponsa sanctissimi Patris alloquia, dulcedine vitæ æternæ mellita, et se promittit, si mereatur Christo adhærere, salvam, pudicam, incorruptam manere. Lætus demum ardore castitatis sanctus Theodericus amplectitur sponsam, quem videbat a voluntate sævientis inimici et carnis voluptate ereptam et opifici Deo, tenella fragilitate calcata, singulari castitatis amori mancipatam. Ecce patet liquido, quantum jam Sanctus flagrabat cœlesti desiderio, qui dolebat, si sponsa terreno viro jungeretur, utique virginum

Susannam abbatissam consulit,

cujus et S. Remigii hortatu

consortio, agnum sequentium immaculatum, privaretur. Recte ergo pars istius meriti simul cum Patre spirituali, sancto scilicet Remigio, adscribi potest et Theoderico; quia si ipse non clamaret, forsitan sponsa virgo non permaneret. Consuluit, oravit, et obtinuit, ut sponsalia manumissa in terris, centuplicato fructu utrisque repræsentaretur in cœlis. D

EX MSS. etiam uxor virginitatem vovet.

7 Prosequamur præterea sancti viri virtutum opera, quem Dominus ad hoc sublimavit, ut in eo et per eum sua miraculorum ostenderet insignia. Est silvula tribus a civitate distans millibus, sita in monte cui vocabulum est Or: in quo visum est venerabili semper in divinis fulgenti patri Remigio ædificari cœnobium, urbi catervam monachorum sub beati Theoderici regimine, quem videbat jam exemplo virtutum vigere, coadunaret Deo militantium. Ad hunc ergo locum mittitur providendum pastor futurus cum sancta virgine Susanna beatus Theodericus, abstinens cum abstinente, virgo cum virgine, ut quibus erat devotio castitatis in cœlestibus, esset similiter per eos locus orationum in terris reperiendus. Conscendentesque silvosi montis E verticem, circumferebant oculorum aciem exorando divinam providentiam, ut cujus instinctu hæc fuerant inspirata, misericordia visibiliter forent demonstranda, quo in loco vel qualiter construi deberet situs monasterii, ubi orationis domus, vel domatum adjacentium, ubi deinde septa claustri sive portarum poni fundamentum. Hæc illis animo, supplici voto, volventibus, subito mittitur de sublimus aliger, in similitudinem aquilæ, Angelus, a quo beato Theoderico cœlum scansuro consignaretur in terris locus. Qui mysticus ales spatiando gyrans, et gyrando volans, non ea pernicitate, qua illud volatile ferri solet, sed amica familiaritate lentis volatibus monasterii locum, quantum in ipso fuit, secans aera designavit. Et ut manifestius patesceret, quid Dominus vellet, fere unius horæ spatio, supra ubi ecclesia construi debuit, sanctis virginibus intuentibus, remigio alarum stetit summisso. Intelligunt devoti cultores Dei continuo, divinum esse missum et sancto patri Remigio referunt rei eventum. Utque ne hoc ab incredulis, quasi casu contigisse, et non divinitus, crederetur quadriennio ipso die natalis Domini, cum nox patitur detrimentum lucis, et auroræ fulgor coruscat, supervolando monasterium, continuatim jam perfectum, eadem aquila, vel potius F in ejus specie Angelus mirantibus plurimis cernebatur, ut pateret cunctis, divina providentia, et non humana, eumdem locum mortalibus tali signo fore ostensum, et Deo ad filios adoptionis procreandos spiritaliter et erudiendos doctrina scientiæ Dei, acceptum. Dignumque erat, ut qui misso cœlesti consignabatur tales habere cultores, quos proba conversatio et mira virtus efficeret æternæ coheredes vitæ. Qui locus a duobus vasis munditiæ virginibus, sexu disparibus, sed animo æqualibus perquisitus, ac in specie aquilæ ab Angelo demonstratus a Deo conditore et creatore omnium, dono charismatis creditur consecratus.

Mittitur cum Susanna ad construendum cœnobium.

cui angelus locum designat

8 Ad transmittendas igitur vel elevandas animas ad amœna æternæ felicitatis loca, misso cœlesti prædictus mons, qui Or *h* recte vocatur, sæpissima apparitione et illustratione demonstratur. Or siquidem lumen, vel iracundia, sive montanus interpretatur. Bene utique: de ira enim sævientis leonis, qui indefesse quærit de grege Domini, quem atris faucibus devoret, eripiendi inibi erant, et in montem, cœlum scilicet, quo Sancti cum Christo regnant, ubi quotidie auxilium ab ipso petimus precatu supplici, sublevandi, atque lumini perpetuæ felicitatis æternitatisque gloriæ reddendi, quo obscuritas

Interpretatio montis Or. h

A scuritas tetræ mortis abest, sed lux indeficiens tranquillitatis cum gaudio et diuturna pace manet, et præmia meritorum ibi singulis pro factis recompensantur, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, præparata a Deo diligentibus se. In monte denique altero Or rupis a Moyse, quæ usque hodie ibi monstratur, percussa fuit, et populis aqua affluenter largita; in hujus vertice Or montis aqua salutaris et fons saliens, doctrina scilicet divinorum dogmatum et eloquiorum sanctorum, filiis Ecclesiæ sacro fonte renatis et cibo potuque spiritali pastis, quotidie profertur et administratur. In illo rebellium corpora, de petræ duritia refecta sunt aqua, in isto latice assidue replentur corda. In illo sacerdos legis veteris Aaron defungitur, in isto Sacerdos novi Testamenti sanctus Theodericus fulgens virtutibus, eodem die Kalendarum, quo valde videtur mirabile, quo ille in seculo migravit, hic in ipso resolutus carne veneratur et colitur. Bene etiam per indicem cœlestem in specie aquilæ locus coadunationis sanctarum animarum, filiorum videlicet æternæ Jerusalem in supernis sitæ ostenduntur, ut ibi in vasis misericordiæ, abjecto vetusto homine cum operibus suis, juventus fidelium ut aquilæ renovetur.

EX MSS.

B

ANNOTATA.

a *Purius censeo antigraphum nostrum, ut cum aliis MSS. collatum est, quam sint ea quæ consuluit Mabilio; quod vel ex solo prologo colligi posset. Incipit ipse, Memoranda* primum, *ubi certe particula ista plane redundat. Paulo inferius habet,* sermone veracissimo; *magis placent nostra, in quibus* verissimo. *Sic ad locum Psalmographi pessime scribit* promittit Spiritum, *ubi sensus clarissime exigit,* promittit Spiritus.

b *Confer hæc et sequentia pleraque cum vita antiquiori, et plane perspicies totam ferme ipsam in hanc transfusam esse : atque idem ferme dicendum de Flodoardi cap.* 24, *ex illa etiam pro majori parte accepto, ut in Commentario prævio notavimus.*

c *Rectius hic iterum, quam in edito, ubi frustra repetitur :* Igitur beatus Theodericus, *etc.*

d *Adducit hic Mabilio verba Flodoardi ex citato* C *cap.* 24, *lib.* 1 *Hist. Remen. ubi de S. Theoderico sic ait :* Ortus autem pago Remensi, villa, ut traditur, Alamannorum Corte, patre latrone, veluti rosa spinarum procreatur horrore. *Confer num.* 9. *Alammanorum Curtis, vernacule* M'nancourt, *tribus leucis ab urbe Remorum Sopiæ amni, vulgo* Suippe, *imposita est.*

e *Hic iterum male in edito* corroborarentur. *Errata id genus plurima occurrunt; sed ejusmodi minutias curiosioribus lectoribus excutiendas relinquo. Liquet, quod initio dicebam, MSS. nostra Mabilonianis puriora esse.*

f *Aliqua in edito ex priori vita inseruntur :* Qui enim fortia quæque, *etc. Sed ea a MSS. nostris omnibus plane absunt. Sic rursus alia in fine numeri tertii, quæ paulo distinctius exprimere operæ pretium non est, cum ex unius ad alterum comparatione manifeste appareant.*

g *Sufficiat lectorem hic denuo cursim monuisse, hæc omnia ex vetustiori Vita, seu potius encomio desumpta esse; nec aliud occurrere, quod observatione dignum sit, præter scriptoris vel scriptorum quæsitam eloquentiam, qua multis pauca dicunt.*

h *De monte* Or *seu* Hor *in Commentario satis diximus; excogitata ab oratore interpretatio et allusio an probanda sit, aliorum esto judicium.*

D

CAPUT II.

De gestis post sacerdotium in conversione patris, ejectione meretricum, variisque in vita et post mortem miraculis.

In isto itaque loco miles Christi Theodericus pater spiritalis plurimorum effectus monachorum, quæ virtutum opera egerit, et miraculorum insignia, nostri enarrare per singula non sufficit libelli pagina. Denique sumpto honore ministerii sacerdotalis ab angelico spiritali patre Remigio, implere volens officium nominis, cœpit omnibus ministrare verba salutis, convertens eos qui deviarant per anfractus lubrici erroris, et revocans ac reducens ad viam pascuæ paradisi semper florentis, ubi redolent rosæ, et folia liliorum, atque vernant æquora aromatum omni jocunditate et venustate flosculorum a. Quia igitur jam Sanctus plurimis præerat et proderat, quod actio vitæ contemplativæ inflammarat, cujusque vestimenta erant candida, et oleum de capite non deficiebat, qui mane seminabat, nec vespere cessabat : ejus animum cura Marcardi carissimi genitoris tangit, cupiens eum laqueis irretitum abstrahere secularibus, et doctrinis ac sacramentis informari cœlestibus. Atque, ut scriptum est, filius sapiens lætificat patrem, et cœlo regenerat se generantem, compos sui desiderii effectus de laico monachum, de lupo ovem, de latrone datorem largissimum, et de servo diaboli, Christi fecit libertum.

Sacerdos ordinatus multos convertit,

a

E

etiam patrem suum Marcardum.

10 In illis igitur diebus præclara Sancti per populos divulgabatur opinio, et ne lucerna contecta maneret sub modio, sed omnibus luceret in mundo, clarere cœpit longe lateque gloriosis miraculis. Adhærens namque speciali famulatu beatissimo Remigio, ejus in multis vestigia; eum imitando, prosequebatur, sciens illud Psalmigraphi, quia cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris. Idem etenim pater spiritualis, cui moris erat gregi commisso visitationis curam solerter impendere, dum quadam die, ut erat solitus, cum beato Theoderico psalmodiæ laudes decantando prædictum monasterium visendi gratia peteret, accidit ut transiens secus locum, qui Cedrius vulgo dicitur, ubi prostibula meretricum erant; beati Theoderici in versiculo psalmi, quem canebat, vox faucibus hæsisset; peractaque, qua pro causa ibant, in redeundo eodem in loco, eodemque versiculo consuete subito spiritu intercluso substitit. Cui sanctus Remigius : Miror, inquit, frater, cur repetito in loco, vel eodem quo prius versiculo, contra morem animus quolibet discurrens, Dei in laudibus iterum titubaverit. Non, Pater, ait, egregie, mens per devia quiddam mali cogitando, captatur, sed pro dolor! cum sanctitas tua conspectibus divinis in cœlo sit semper præsens, et Regum gratia terrenorum tuis jussibus pareat, cur animas retibus innexas diaboli et fraude, pateris in præsentia tua perire et tuæ remunerationi abstrahi, in profundumque barathri cum serpente seductore demergi? Scio enim, si vis, et pro certo vis, quia potes solo internuntio hoc Regis munificentia impetrare, et creatori suo oves circumventas, ac de fauce inimici ereptas, restituere. Nam tua suggestio, jussio est, et Regum obtemperatio. Hac de causa Pater egregius, laude attollendo discipulum, exhilaratus, Regi supplicat, et locum cœnulentum, ubi diaboli exercebantur opera, ut optabat, impetrat. Expulsisque omnibus, ad deceptionem animarum congestis, usque ad solum

S. Remigius ejus consilio

Psal. 17, 26.

F

latibula meretricum vertit in cœnobium Virginum.

A lum latibula meretricum, quæ erant cavernæ dæmonum, sicut ad præsens cernitur, subvertit. Et quoniam locus ille spurcitiarum extra erat civitatem positus, compositis infra muros domorum receptaculis, numero quadraginta sanctimonialium, *b* quo et ipsæ meretriculæ erant, coæquato, inibi consilio beati Theoderici fidelis discipuli collocavit, et unde sumptus corporis victu quotidiano haberent, penes largitatem Regis promeruit. Instituit quoque ut idem numerus semper maneret, et sicut illæ lenocinii opus perficientes, et voluntatem dæmonum peragentes, reditus proprii corporis Domino terreno persolvebant, ita istæ Regi cœlesti corporis et cordis munditiam custodientes, cum fructu bonorum operum se ipsas repræsentarent. Ergo quia spiritus ubi vult spirat, et ardentes caritate facit quos inflammat, voluit menti famuli sui cœlitus intimare, quatenus spiritualem magistrum commonere faceret caritatis amore, ut animas, quas inimicus gaudebat adquisisse, suo creatori redderet, et portio B execrabilis diaboli minorata remaneret. Intelligeret etiam vir sanctus, plenus Deo, licet meritis mortuos suscitaverit, quod et in discipulo pars spiritus ipsius effulserit. Inspiratum est divinitus discipulo talia magistro suggerere, ut retributionis munus valerent a Deo utrique recipere. Magnus magister, magnus et discipulus, et post magistrum cumque magistro in hoc opere laudandus.

Ab eodem Sancto mittitur ad sanandam Regis filiam.

11 Defuncto autem Chlodoveo magno Rege, quem beatissimus Remigius a ritu gentilitatis ad fidem Christi converterat, et ex sacro fonte baptismatis susceperat, filius ejus Theodericus regni *c* gubernacula suscepit, vir acer et agilis animo, bello potens et astutus ingenio. Ab orbe etiam universo semper venerandus, ævo florens, et miraculis coruscans sanctus Remigius, adhuc Remorum regebat ecclesiam. Hujus itaque Rex expertus plurimorum relatu virtutes, pro filia rogaturus, quam unico amore diligebat, quæque gravi incommodo tenebatur, missos eidem dirigit, obnixe deprecans ut ad eum veniret, et languore fortissimo ægrotanti, cum subsidio orationis manum imponeret. Sed sanctus Remigius molestia quadam corporis detentus, beato Theoderico, quem pie casteque enutrierat, et divinis doctrinis instruxerat, quemque gratia curationum re- C pletum in spiritu videbat, causam negotii pro qua petebatur, ut pater divinus filio spiritali commendat. Qui jussa magistri accepta cupiens solerter explere, iter arripit, et palatium Regis, credens divinam sibi clementiam adfuturam, festinus puellam visitaturus petit. Inter eundum denique medio itinere tristes excipit missos Regis, qui asserunt eamdem petiisse viam universæ carnis, utque ne ampliori gravaretur labore, plurimis suadent verbis. Ille vero a cœpto non desistens negotio, magistri conatur omnimodis parere imperio : veniensque Regis palatium, patrem tristem, matrem mœrentem pro filia, familiam lugentem pro Domina, optimates dominorum causa dolentes reperit, pro puella ab omnibus cara, et tam cito lumine hujus vitæ privata. Quorum lacrymis et ipse Sanctus permotus in lacrymas : Secedite, inquit, paululum et præparentur funebria : ego prorsus, pro quibus veni, procurabo explere obsequia. Cumque non alii, nisi quos jusserat sanctus Theodericus, in domo remansissent, elevatis ad cœlum oculis simul cum manibus, preces Deo in cubiculo mentis devotas, profusa facie lacrymis et corde compuncto persolvit : moxque sciens se exauditum, ad corpus exanime accessit, atque oleo sancto, in morem reconciliantis, quinque corporis sensus, tactu pollicis illinit. Mirum in modum subito membra mortua in redivivam redeunt formam,

quam mortuam suscitat.

D oculi aperiuntur, vox reseratur, et vitæ redditam simul cum sanitate se esse, puella obtentu beati Theoderici omnibus prædicat. Accurrit Rex cum matre stupens miraculum, palatium omne exultat, familia gaudens tripudiat, dum vident vitæ iterum mortali redditam, quam plangebant paulo ante a conspectibus humanis subtractam. Veneratur tunc Sanctus a Rege et proceribus, glorificatur a palatinis omnibus, et laude attollitur a turmis vulgaribus. Cujus animum jubilationis gaudium non perfudit? Cujus de circumstantibus os lacrymæ lætitiæ non rigaverunt? Quis a gratuita Dei pietate potuit cessare? Qui sic inter peccatores positum dignatus est suum servum honorare? Ecce lucerna jam pleniter accensa plurimos per loca contigua, sed et longe positos lumine claritatis suæ illustrat, et ad Dei amorem, abjectis mundi vanitatibus, efficaciter exhortando informat.

ex mss

Regis ob beneficium gratitudo.

12 Rex itaque non solum discipulum, sanctum scilicet Theodericum, sed et beatum Remigium cupiens dono munificentiæ sublimare, Venderas* super fluvium Maternam * reverendo Patri Remigio, Gaugiacum * vero villam, in pago Remensi sitam, præcepto suæ auctoritatis roboratam, sancto Theo- E derico contulit, dicens : Hoc parvum munusculum, præclare famule Dei, tibi et sub tua gubernatione tuaque doctrina degere cupientibus, prompto animo conferimus; monentes et obsecrantes, ut dum hoc corporalibus augmentis creveritis, pro nobis et parentium animarum remedio, ac prole concessa, et stabilitate regni servanda, preces Deo in ara cordis. et quotiens ad altare accesseritis, totiens offerre non pigeatis, quatenus unde vobis corporis robur adoleverit, inde anima pastu spiritali repleatur.

* Vendieres
* la Marne *Matrona*
* Gueux

Prædictum miraculum confirmatur.

13 Præterea intimandum est, ob eorum confutandam maxime stultissimam dementiam, qui in præscripto miraculo aut titubant, aut secus quod est credunt, licet longo tempore post ejus venerabilem obitum res fuerit acta, ad præsens in medium proferre, quod præfatæ resuscitationis miraculum cartarum testimonio in archivo sanctæ Remensis ecclesiæ sit repertum, et in præsentia Regis ac procerum ejus recitatum, quodque fortassis dubitatum erat ab æmulis et incredulis, sit recolendum jugiter a diligentibus et credulis. Cultore itaque Dei et Sanctorum piissimo Karolo Rege, filio Ludovici Imperato- F ris, sceptra regni Francorum nobiliter gubernante, quidam procerum ejus, nomine Agilramnus, ejus munificentiam expetiit, ut eum dato alicujus villæ honore sublimare dignaretur. Exquiritur nomen pagi nomenque villæ, quo honor regius suo fideli postulato concederet. Ignarus petitor, inscius et Rex dator, quæ multo tempore jam evoluto, beatissimo Remigio Remensi Præsuli cum testamento cartarum fuerat attributa, Venderas villa super Maternam sita, a largitate Regis dari postulatur. Remorum sedem venerabilis Hincmarus Episcopus tunc regebat; is audiens villam infiscari jure proprietatis velle, quæ ejus Ecclesiæ subjecta dono regali dignoscebatur, protinus præceptum traditionis per Gerardum ejusdem ecclesiæ militem electum, Regi transmittit, evidentioribus ei demonstrans indiciis, contra canonicam fiendum esse legem, si res Ecclesiæ traditas, divelleret, et juri alterius proprietati traderet. Quo in præcepto incertum videbatur, quomodo Rex Theodericus pro resuscitatione filiæ a sancto Theoderico, sanctissimi Remigii discipulo facta, non solum eumdem Theodericum Dei servum honore prætulerit, verum et magistrum præstantissimum, sanctum Remigium, cui Dominus tantam gratiam contulerat, ut talem discipulum haberet, qui Spiritus sancti dono, sicut et magister, mortuos suscitaret, honoris

et

A et magnificentiæ gratia villam Venderas tradiderat. Hæc ut regia potestas animadvertit, a traditione substitit, ecclesiæque messe propria concessit. Ideo hoc interpositum est, ut incredulus resipiscat et credens plus gaudeat.

EX MSS.

Ipsius regis oculum curat.

14 Dispositio igitur divinitatis Dei, qui fidelem suum servum beatum Theodericum tam admirabili facto prætulerat, et sublimando declaraverat, miraculo miraculum adjungens, voluit eumdem ægrotorum, et male habentium fore medicatorem : ut sicut alebat spiritali pabulo esurientium animas, ita et corporum sanandorum haberet curas, et sitientium quidem animos poculo spiritali, languentium vero medicamine salutis recrearet. Accidit itaque ut supradicti Regis, cujus filiam suscitaverat, oculus vi nimii doloris ac cruciatu immenso in tantum corriperetur, ut nulla medicorum arte dolor ad modicum sopiretur. Erat enim angustia intolerabilis, et spes medelæ penitus recuperandi sublata a medicis, uniusque oculi lacrymabilis ægritudo, oculorum multorum lacrymas excitaverat in populo. B Conturbabant animum Regis incerti exitus, et Francorum, ne deturpatio ei proveniret, metuebat exercitus. Hinc tangebat formido mortis, illinc magnitudo doloris, hinc metus amittendi luminis, illinc admittendæ timor deformitatis. Nam si Rex æquale lumen oculorum non haberet, maximum populis dedecus exhiberet. Aut enim turpiter regnando deformitatis portaret opprobrium, aut cum perditione oculi, forte perdidisset et regnum. Unum ergo restabat Regi consilium, ut ubi non valebat humanum remedium, requireretur divinum adjutorium. Transmittit igitur supplices missos ad venerabilem Abbatem Theodericum, ut qui fuerat filiæ suæ vitæ restitutor, fieret tam benignissimus, quam celerrimus ejus oculi medicator. Advenit illico idem reverendus Sacerdos, ostenditur ei miserabilis oculi vulnus, monstratur pœna quam patitur, nudantur pericula quæ verentur. Supplex ergo Rex desposcit, obnixius rogitat, firmiter sperat sanitatem, quam a Domino per suum servum sibi precatur conferri. Tunc vir Domini sciens virtutem divinæ operationis esse, non humanæ fragilitatis ; corpus solo sternit, animum super sidera erigit, totumque se pro Regis oculo orationi committit, misericordiam Domini, puro corde rigans faciem, fonte lacrymarum quærit, surgensque post paululum ab oratione, placidum vultum oculorum ad cœlum, ubi animum C posuerat, totum elevat, nomenque sanctæ Trinitatis invocans, olei sancti parum summitati pollicis infundit, et oculo male habenti signum salutiferæ crucis imprimit, ac lumen pristinum Regi citius cum tactu in momento restituit. Regem Regum magnificat Rex lætus, lætitia repletur populus, ingenti exultat gaudio universus Senatus, laudatur Theodericus Dei servus, glorificatur ab omnibus, ut justum est, mirabilis in suis Sanctis Deus. Convocantur a Rege primates populi, de magnitudine congratulantur miraculi, cum in se gaudet Rex, virtutem per servum suum Theodericum renovatam, quam expertus ante fuerat in filia resuscitata. In tantum etenim subito operatio spiritalis medicamenti infusa est oculo, ut nullius cicatricis vestigia, nullius caliginis vel glaucomæ remaneret macula : sed, mirabile dictu ! ita est claro lumine radiatus, quasi numquam fuisset oculus aliqua læsione aut caligatione contactus. Una vox exultationis et confessionis sonat per universum regnum, cum Theodericus servus Christi, Theodericum Regem reddidit sanitati. Quod invalida medicorum manus per multum tempus non valuit, pauper iste mundo, et dives in Deo, pro divite clamavit, et quod flagitavit sine dubio impetravit. Quod potentia non prævaluit divitis terreni, D hoc apud Deum obtinuit humilitas justi. Quid enim in membris oculo carius? Quid vita desiderabilius? Quid salute vitæ comparari potest pretiosius? Vel quid haberi pulchritudine, desideratur avidius? Numquid non dedisset pro sui vita regni dimidium, qui si moreretur perdidisset totum?

a quo novo prædio donatur,

15 Maximis itaque honoribus Rex pro collata sibi sanitate sublimaret Dei servum Theodericum, si vellet; multis muneribus repleret, si cuperet; plurimis dignitatibus muneraret, si sineret : Sed humanæ laudis et mundanæ retributionis contemptor, quod gratis accepit, gratis dare maluit, nec quidquam terrenum aliquando accipere ullatenus consensisset, si hoc posterorum necessitati valde competens esse non prospexisset. Muneratus ergo jam dudum pro filia resuscitata de Gaugiaco villa, remuneratur nunc de Germiniaco * *d* pro salute oculi reddita, cupiens in isto sicut et in priori dono, ejus et futuris et præsentibus consulere filiis in Christo. Ipse enim nihil umquam terrenæ mercedis, ut paulo ante dictum est, nisi hi in causa essent, pro tantis recipere beneficiis adquievisset. E Tantæ quoque humilitatis seu simplicitatis gratia vir Domini fuerat præditus, ut cum a Regis præsentia, supradicto munere accepto et sumpto pacis osculo, discederet; dixisse feratur : Domine Rex, cum tu honore potentiæ Theodericus Rex venerabiliter voceris a populo, ego tuus servus, ne nomen simile feram, de cetero non Theodericus, sed appellabor Theodorio. Admiratur Rex gratulanter viri sancti purissimæ simplicitatis humilitatem, atque simplicissimæ humilitatis puritatem humillimam, venerabilesque deosculans manus, Sacerdotis postulat benedictionem, atque honorifice jussit eum ad suum deduci monasterium.

d * Germigny

et ex humilitate nomen immutat.

Multis clarus miraculis

16 Ex his igitur et in his tam præcipuis miraculis sanctus Domini Theodericus, fama discurrente circumquaque præcognitus, venerari cœpit speciali conventu ab omnibus in regno Theoderici Regis consistentibus. Quantas tunc cerneres ad eum confluere debilium multitudines, quæ sine mora temporis optatas recepere sanitates. Cæcis nempe visum, surdis auditum, claudis gressum restaurans, aridas contractasque manus relaxans, a dæmonio obsessos liberans; mille nocendi diaboli fraudes per divinæ medicinæ destruebat artes. O multum felicem gregis Christi pastorem, triumphalem belli ductorem, F cui datum est corporibus simul et animabus conferre salutem! O trophæum spiritalis prælii reportantem, et mundum cum suo principe superantem! O patrem piissimum monachorum, et ducem multorum ad regna cœlorum! O prudentissimum in domo patris-familias pastorem, et talenti crediti a Domino fidelissimum relatorem! Perseveravit enim in Dei famulatu usque in finem; et quidquid ore docuit, exemplis evidentissimis demonstravit. Quique sic despexit mundi labentia; ut semper cum Christo possideret cœlestia. Qui siquidem confessor Domini Theodericus, post multarum virtutum opera, post miraculorum insignia, bono certamine ad victoriam perducto, et felici cursu consummato, vitam Angelicam in terris agens, et mentis intentionem in cœlestibus figens, obviantibus Sanctis, gaudentibus et perducentibus eum Angelis, Kalendas Julii cum gloria migravit ad Dominum.

moritur,

ac Theoderici Regis humeris ad tumulum defertur.

17 Hic in diebus suis placuit Deo per meritum justitiæ, et ideo fruitur cum fructu bonorum operum corona gloriæ. Hic discipulos doctrinis conspicuis instruxit plures, qui salubri ejus informati exemplo et virtutibus præditi, magistri effecti sunt imitatores. Cujus transitum audiens sanctissimum præfatus

Rex

A Rex Theodericus propere ad monasterium, ubi corpus venerabile humatum jacebat, cum plurimo equitatu supervenit, memor beneficii prioris, sed et suæ non immemor salutis, ad tumulum, quem sibi idem beatissimus Christi Confessor Theodericus vivus præparaverat, corpus ejusdem, conjuncto venerabilium Christi sacerdotum suffragio, propriis evexit humeris. Subsequitur funus beatum plangentium caterva monachorum, lamenta dabant per aera conventus populorum, cum vident terræ in abditis thesaurum subtractum abscondi, corpus scilicet beati Theoderici, cujus solamine et doctrina hactenus fuerant uberrime sustentati. Fatetur Rex, nimio cum dolore animi præsentia tanti patroni privari, cujus beneficio in contrariis meritus fuerat medicari. Non est mirum si Rex humanis compatiendo, illius membra commendat tumulo, cujus animam cum gaudio Rex Regum suscepit in cœlo. Ad cujus venerabile sepulchrum divina virtus usque in hodiernum diem ad laudem sui multimodam operatur virtutem; cujus nos beatissimum deposcamus pa-
B trocinium, ut misericordiam habeamus apud Deum, cui est honor et majestas, imperium et potestas, cum Patre et Spiritu sancto per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Sic tota S. Theoderici vita ferme ex floribus componitur. Hic, si usquam, locus erat gesta aliqua Sancti sigillatim enumerandi, at ferme omnia generalibus terminis comprehenduntur, unde pateat, satis sero collecta esse, quæ de S. Theoderico commemorantur.*

b *Virgines procul dubio intelligit : at Flodoardus citato supra lib.* 1. *cap.* 24, *pag. mihi* 151 *ait, S. Remigium,* prostibula *illa, S. Theoderici suasu,* subversis fornicibus, in viduarum quadraginta congregationem permutasse..... ipsumque numerum viduarum pauperum manere, ut adhuc quoque manet, decrevisse. *Manebat igitur idem viduarum numerus, dum sua scriberet vitæ auctor, Flodoardo non longe posterior.*

c *Vulgo nota est regni Clodovæi inter quatuor filios divisio, in qua explicanda quidquid laborent eruditi, satis conveniunt, urbem Remensem Theoderico natu maximo subjectam fuisse.*

d *Confer hæc cum num. 7 vitæ vetustioris; facile perspicies binas diversas narrationes non cohærere.*
C *Diminutio nominis varie effertur, pro varia primitivi inflexione.*

MIRACULA

Ex editione Mabilionis, collata cum MSS. nostris.

Mulier ad vesperam Sabbati laborans punita,

Desidia igitur plurimorum vel raritate scriptorum, plurimis ostensionibus beatissimi Confessoris Christi Theoderici miracula hactenus neglecta, istud quod per eum dispositio divina nostris temporibus operari dignata est donum, studuimus commendare litteris, ad dignoscendum, qui venturi sunt, posteris. In una itaque sabbatorum scilicet vespere primi sabbati, postquam omnis Christicola debet a suo cessare *a* opere, accidit, ut quædam sancti Dionysii femina, nomine Gislaidis, dum molam verteret manu, necessitatis causa, sua molendo frumenta, in curte superiori ipsius beatissimi Christi Martyris villa, ubi fuerat orta et alta, manubrium quod tenebat, quoque molam vertebat, mox manui adhæsit, adeo ut a nemine posset divelli, sed amputato ex utraque parte manus manubrio, cum detrimento tantæ confusionis domum rediit. Compertoque quod sanctus D Dionysius in urbe Remensi esset, ad quam tunc EX MSS temporis ipse Christi Martyr pretiosus metu paganorum * fuerat allatus, arrepto protinus itinere, veloci cursu supervenit usque ad pretiosissimam præfati Martyris Christi glebam : ad quam cum timore et reverentia accedens, magnaque cum fiducia et devotione se solo prosternens, deprecatur, ut ejus obtentu a tanta liberaretur intolerabili passione.

* Normannorum.

ad S. Theoderici sepulcrum curatur.

2 Cum autem hoc die noctuque postulasset, et jam nunc exinde remedium autumaret, apparuit ei in somnis, ut ipsa postmodum retulit, quidam habitu clericali indutus, scilicet in veste candida, facie jocunda, capillo admodum albo, vultu paulisper macilento, aiens illi : Surge hinc et vade ad sanctum Theodericum, quia secunda feria, quæ est post cras, ipsius erit festivitas celebranda, et vide ne in domo ejus appareas vacua : sed accipe potius ceram, prout tibi præsens suppetit facultas, et sic ad cellam illius perge, ipsiusque interventione obtinebis quod imploras. Expergefacta ac de visione stupefacta et ad- E mirans infit : Utinam ex voluntate Dei sit visio ista ! et actutum præ gaudio surgens, haud aliter ac jussa, fecit. Venit ergo ad ecclesiam Sancti in veneranda solemnitate scilicet ejusdem beati Theoderici, tres hebdomadas habens, ex quo hoc illi acciderat : et ante mausoleum ejusdem se toto corpore prostratam lacrymabiliter dedit, ac pro salute sua preces effudit, totaque nocte ibi in oratione perseverans, veniam de piaculis suis humiliter ac fidenter quæsivit. Interea dum ante sepulcrum sæpedicti Confessoris Christi jaceret, divina operante gratia per hujus Sancti meritum et intercessionem cœpit manus feminæ ipsius paulatim a fuste disjungi, et absque læsione cujuslibet doloris pedetentim aperiri; sicque denuo tota manus expanditur, et in momento unius articuli, dicto citius, in pavimentum fustis elabitur, ac si ejus manui numquam adhæsisset. Multi vero qui aderant hoc divinæ potentiæ cernentes miraculum, quod in illa die ostensum est per beatissimi Confessoris Christi Theoderici meritum, glorificaverunt Dominum in cordibus suis, qui semper est mirabilis in omnibus operibus suis.

Otberto monacho bonam mortem obtinet.

3 *b* Referamus et aliud memoria dignum, quatenus palam fiat, qualiter opituletur famulis suis b beatissimus Pater et Patronus noster. Fuit frater in hoc monasterio, Otbertus nomine, qui antequam Gallia ob scelerum enormitatem Hungarorum gla- F diis traderetur, ad extremum vitæ deductus est. Dumque certamina dæmonum pro se litigantium et eum ad interitum rapere conantium pateretur, almi patroni sui S. Theoderici tandem se videt eripi meritis, dæmones vero per invocationem nominis Christi et Sanctorum ejus, a se cum magno strepitu et indignatione recedere. Vidit etiam quemdam fratrem, dictum Bertricum, qui non longe ante decesserat, se crebro visitantem, consolando quoque monentem, ne hic apud seculum ultra manere cupiat, immo ad eum quantocius ire gaudeat, ut ea quæ numquam potuit cogitare, valeat videre; quoniam si demoraretur in seculo diutius, nequaquam tantum malum vidisset aliquando, quantum visurus esset in proximo. Cujus dicto probatio constat veritatis insecuta : iste siquidem levi dolore corporis tactus ad ecclesiam properans, exitum suum precibus Domino commendans, fratres advocat, missam quoque, quam debito properantius celebrant, illos repetere facit; quæ viderat narrat et eos de servitio Dei studiosius agendo et psalmodiam cum devotione canendam monet : atque jam quasi securus et hilaris migrat. Post cujus obitum gens Hungarorum *c*, c Galliam

EX EDIT. MABILL.

A Galliam ingressa, cædibus, incendiis et rapinis pene cuncta devastat, ipsumque monasterium flammis exurit, et proxima quæque circumpositarum ruinis fere villarum proterit. Intuemurque modo jam manifeste, quam vera fuerint, quæ ille audierat ex revelatione.

De fonte dudum noviter exorto.

d 4 In silvula, huic contigua monasterio, fons d dudum noviter exortus est, ad quem febricitans quidam casu deveniens, vidit super ipsum fontem inclinatum quemdam senem in clericali habitu, aureum baculum in manu tenentem, qui cum sonitu advenientis motus se videretur erexisse a fonte; tanto iste pavore concussus est, ut attonitus in terram caderet; et post modicum rediens ad se, surrexit, et splendorem, qua senior abierat monasterium versus, magnum vidit; sicque salvatus ab infirmitate sua lætus abscessit. Cæci tunc temporis hoc in loco illuminati, nonnulli claudi erecti, muti locuti sunt, et surdi receperunt auditum.

B *Item de miraculis ibidem factis.*

5 Nuper quoque ordinato Hugone Remis Episcopo, quædam paralytica, quæ jacebat in civitate ad januas ecclesiæ S. Mariæ, Magenildis nomine, admonita per visum, illo se deferri petiit, atque, ut aqua ipsius fontis perfusa est, incolumitatem recepit. Quædam Adelwidis nomine, arida brachiis, ut eadem lota est aqua, sospitate potita recessit. Cæcus quidam de castro Mosomo, * tunc adveniens, mox ut ecclesiam B. Theoderici introiit, lumen recepit. Quædam paupercula de ipso loco, ut oculos sibi hoc fonte diluit, lumen quod a sexdecim annis perdiderat, recepit. Fulbertus quidam brachium gerens aridum, ut se hac aqua perfudit, sanitatem brachiique recepit utilitatem. Tunc etiam quidam cæcus, nomine Ammalricus, ibi visum recepit, mox ubi se hoc fonte lavit. Aliaque plurima nunc ibi refulsisse probantur miracula et ex diversis ægritudinibus diversa sunt collata remedia.

* Mouzon.

ANNOTATA.

a *Durabat ergo adhuc pia illa consuetudo, qua fideles a vespera Sabbati laborem manuum missum faciebant, in subsequentis diei Dominicæ reverentiam. Apud* C *Gregorium Turon. in lib.* 3 *Miraculorum S. Martini cap.* 33, *mulieri manus arida facta legitur,* quia die Sabbati post solis occasum, qui nocti Dominicæ adjacet, panem voluit conformare. *Meminit Flodoardus presbyter in lib.* 4 *historiæ Remensis, cap.* 8, *Translationis corporis S. Dionysii Remos, factæ ob metum Normannorum, tempore Fulconis Episcopi, quo tempore hoc miraculum factum est, nimirum vertente seculo* IX; *ut notavit Mabilio.*

In MS. nostro Reg. Sueciæ appositum reperit Henschenius, factum esse prædictum miraculum 888. *Habetur idem ipsum in MSS. omnibus, atque in Flodoardo : ubi solum reliquis adjicitur, æque ac in codice nostro Valcellensi.*

b *Deest hoc miraculum in MS. Reginæ Sueciæ : Flodoardus habet lib.* 1, *cap.* 25; *et duo sequentia miracula cap.* 26.

c *Flodoardus lib.* 4, *cap.* 21, *Hungarorum irruptionem refert ad annum primum Hugonis, postulati in Episcopum, id est ad annum Christi* 936, *inquit Mabilio.*

d *Hæc quoque Mabilionis observatio est : Prope idem monasterium visitur etiam nunc fons unus ad* D *Aquilonarem plagam, ad cujus marginem exstat crux antiquitus erecta, in qua depingitur Abbas in loculo, sub cujus pede videas concham fontis expressam, cum hominibus et cantaris inde bibentibus : ut veri sit simile, non alium hic designari, quamvis hoc tempore non amplius frequentetur, distinguendus ab alio fonte, qui ex nemore proximo in monasterium per tubos plumbeos derivatur. Id unum ex antiqua illa fontis religione adhuc superest vestigium, quod in cratere quodam vitreo, argento incrustrato, quem S. Theoderici dicunt, infundunt vinum, infirmis contra varios morbos propinandum.*

ALIA MIRACULA

Ab Adalgiso S. Theoderici monacho, seculo XII *scripta.*

Ex ejusdem cœnobii cod. MS. cura R. P. D. Juliani Nerman Prioris, eruta a Joanne Gele, in quibus miraculis nonnulla minus utilia prætermissa sunt.

Ex editione Mabilionis.

E

PRÆFATIO AUCTORIS.

D*ilectissimis Dominis, patribusque venerandis Cœnobii S. Theoderici in monte Or constitutis, servorum Dei minimus Adalgisus perpetuam in Domino salutem.* Vestræ jussionis, amantissimi Patres, exsecutor esse cupiens, miraculorum gloriosi Confessoris Christi Theoderici volumen, licet tardus et ad alia negotia distractus, relegi : et quod esse minus videbatur, prout temporis opportunitas suggessit, seriatim ornare verbis studui, atque præfixis modo titulorum capitulis, ut unumquodque eorum, ex ipso capite manifestius appareat, adsignavi, vobisque petentibus offerendum putavi. Igitur vestra dilectio, amici studio, quod impetravit opus, hoc editum excipiat, et aliis communicandum prius ipsa communicet et legat : ubi si quid perperam me locutum cognoverit, si quid minus provide, minus caute, minus honeste, sibi quæso corrigat, mihi indulgeat. Ego namque, sicut in remorsis dapibus aliquando fieri contingit, quo plurima diversi generis nascentia proponuntur, sic in hoc opere inter alia mea meorumque opuscula vigilavi, ubi cum plurima reliqui, hoc pro vestræ caritatis imperio resumpsi : si qua vero majora me aliorsum traxerunt, cœptum sibi negotium deserere coegerunt. Quapropter styli mei tenorem visus sum F toties mutasse, quoties ad ea quæ dictanda fuerant, licuit recurrisse. Sed si verba vilia videntur, tamen vilis materia non est : Dei enim virtus et Sancti sui meritum laudatur in ea. Unde postulo paternitatem vestram, ut hoc blande suscipiatis, et pro me ad Dominum fundatis preces.

1. *Quomodo et a quibus corpus sancti ac beatissimi Theoderici Patroni nostri humatum sit.*

Igitur beato Confessore Theoderico ad supernæ beatitudinis gloriam de hoc mundo vocato, Remorum venerabilis Archiepiscopus Romanus, qui eo tempore a Deo sibi commissam ecclesiam nobiliter regebat, Francorum Regem inclytum Theodericum cum sacerdotibus et nobilissimis palatinisque viris ad obsequium sancti corporis adesse rogavit. Rex autem pro gloria beati viri gaudens, sed quia sibi et mundo subtractum audierat, multum dolens, advenit, et collectis sacerdotibus et cleri populique, quæ

devota

A devota convenerat, non parva multitudine, sacri corporis illius exsequias venerabiliter in territorio Remensi in monte conspicuo, qui ab antiquis Or vocabatur, celebravere.

3 Sed ne diu celarentur merita tanti viri, virtutum miracula in ægrotantibus continuo consecuta sunt, non solum in ecclesia, quam ipse, cum adhuc viveret in hac luce, demonstrante sibi Angelo ædificaverat, sed etiam in ea silvula, quæ in montis latere ad Aquilonem prope cœnobium sita est. Ibi enim olim fons erupit ad honorem Sancti in populis amplificandum : ad quem cum ægroti venirent et ex eo lympham fideliter haurirent, invocato nomine Domini et sancti Confessoris, illico sanabantur. Itaque fons ille, sicut fideles viri et qui utrumque videre, testantur, colorem et saporem Jordanici fluminis, in quo Dominus et Salvator noster baptisma sanxit, retinere videtur. Nec mirum si virtutes in ea fiunt, virtute divina, quando et insitas qualitates has ab illo habet, a quo bona cuncta procedunt.

B II. *De quodam febricitante, qui casu veniens ad fontem Sancti, in illius visione sanatus est.*

Quadam vero die febricitans aliquis secus eumdem fontem deambulabat, qui tamen de illo nil cogitatione volvebat. Erat autem ei letale frigus et calor, vicissim compugnantes in imis ossibus et medullis, ita ut fugiente frigore, desideraretur idem. Calor enim ingens in immensum debilia membra vaporabat. O quoties a cespite revulsit gramina, quoties ab arbore abrupit frondes, et cum nimio ureretur æstu, jungebat membris, et nec sic ardorem mitigabat. Sæpe vero nudatus veste, solo cohærebat, sed quæ natura frigida videtur terra, illius tacta corpore calebat. O miseria! Sæpe cum frigeret, induviis onerabatur amplioribus, et quæ æstum concitant, potiunculas bibebat, cumque admoveretur igni, ante prunas etiam frigebat. In hac igitur anxietate mentis et corporis, ad jam dictum fontem deambulando venit : sed cum adhuc eminus esset, contuetur sanctum Dei Confessorem Theodericum in habitu clericali, ætate senem, virgam auream in manu tenentem et inclinatum super fontem. Qui cum de incessu venientis ægroti, quasi motus a fonte se C revocaret, ægrotus ille nimio pavore concussus, in terram cecidit, oculos clausit, et velut attonitus ad modicum mansit. At postea in se reversus, quid passus fuerit sensit, et caput elevans, Sancti monasterium versus aspexit, quo lucis lineam et quasi nimiæ claritatis radium, qua Sanctus ierat, intuitus est. Ita denique sanatus homo, febrem illam amplius in suo corpore non sensit. Cæci ea tempestate illo in loco illuminati, nonnulli claudi erecti, sermonem muti receperunt et auditum surdi. Per hæc enim amator hominum benignissimus Deus sancti sui Theoderici gloriam mortalibus innuebat, unde et ipse glorificabatur in Sancto, qui gloriosus est in Sanctis suis, mirabilis in majestate sua.

Cæci, claudi, muti et surdi sanati

III. *Paralytica mulier, ab urbe Remorum veniens, sanata est.*

Tempus, locus et persona narrationis nostræ ordinem faciunt notabiliorem. Ludovico quarto itaque Francorum Rege nobilissimo regnante, et eo cleri populique votis annuente, Hugo *a* vir episcopalis Archipræsulatus apicem meruit in urbe Remensi. Eo tempore miraculorum seges in monte Or ad memoriam beati Theoderici Abbatis, velut in agro cui benedixit Omnipotens, excreverat, quorum fructu fama diversum volitans debiles et ægrotos usquequaque refocillabat. Nam omnibus illis et rumor gratus, et ad Sanctum desiderabilis concursus. Quanto enim quisque diutius languerat, tanto festinantius sanari cupiebat. Inde catervatim ruebant, et tantam Dei laudem, Sancti meritum videre desiderabant. Fuerunt vero et quidam quibus ostensum est in visione, quo loco donarentur optata sanitate. Horum quædam mulier paralytica, cui nomen Magenildis, jacebat in Remorum urbe ad limina beatissimæ Dei Genitricis, ut ab introeuntibus ecclesiam stipem peteret subsidii corporalis; sed neque fides aderat etiam cum salutem desideraret, ut se sanari precaretur.

D

EX EDIT. MABILL.

6 Divina vero bonitas, quæ aliquos idcirco percuti sinit, ut Dei opera manifestentur in illis, somno soporatæ in visionem ægrotæ monstrare dignata est mulieri. Quæ visio non falsidica rem vanitatis innodans, sed aperte denuntians, imperat ut ad montem Or, ad sancti Theoderici præsentiam, ad fontem nominis ejus, sicut erat infirma, ab amicis sese deportare faciat, ubi frigido liquore tacta sanitatem recipiat. Expergefacta mulier et ad se re- E versa, de visione tacite meditari cœpit : et quamvis primo inane reputans somnium hæsitaret, tamen postmodum vel dubia spe gratulatur. Visa est igitur lætari misera : et unde gaudeat attrita diutino languore, præsentes qui aderant percunctantur. At illa refert quæ ex visione conceperat, et ab eis illico commonetur, ut minime dubium, quod ei divinitus ostensum est, at verum credat. Narrantur etiam illi ægritudinum variarum genera sine numero nuper in monte Sancti aquæ tactu fugisse, et penitus a possessis corporibus defluxisse. Tunc illa jam non dubia de salute, sed fide firma credens se sanandam, abducite, inquit, hinc amici quantocius, et quod mihi divina miseratio dictavit, offerte me Sancti conspectibus.

7 Illi itaque mox vehiculo morbidam subvehentes, et gressu quo poterant iter accelerantes (optabant quippe visum iri quomodo salus infirmis illaberetur membris) ad optatum locum pervenerunt. Visa protinus unda fontis accendit desiderium sospitatis, et desiderii crescente flamma, accedentium roborabatur fides credendi sumpta materia. Nam utrimque lætabunda agmina discurrebant, et de percepta jam salute, prout quisque poposcerat, potiti F gaudebant : eis qui nondum fuerant consecuti, munus salutare designabant. At illi ægram nudantes et ut interius sanaretur potantes, frigido fonte exterius perfundunt. O mira Dei virtus! quæ lassis membris et toto corpore perdito, alieno subsidio, ut huc veniret, eguerat, ex gelido rore calescens substitit, et cum visibili elemento, invisibili gratia donata est. Tunc in se divina munera sentiens, ad glorificandum Dominum viventem in secula, solvit linguam. Gloriosus, inquit, es Domine in Sanctis tuis, qui per beatissimi Theoderici Confessoris tui merita ægritudinem meam fugasti et me perfectæ sanitati restituisti. Sit ergo nomen tuum benedictum in secula et in omnibus seculis seculorum. Cumque mulier de recepta sanitate tripudians, laudes multisonas Deo reddidisset, cum universo comitatu suo, remeavit ad propria, et omnes qui prius cognoverant eam paralyticam, ad amorem sancti Confessoris permoti sunt.

IV. *De quodam cæco, coram multitudine populi repente illuminato.*

Et populus, Sancti quidem miraculi visor, ad habitacula sua regrediens, complebat vias, oppida, rura,

a

EX EDIT. MABILL.

A rura, castella nuper in monte Or ostensæ virtutis honestissima fama, et quicumque hæc a Deo per sanctum suum Theodericum fieri audiebant, ad simile quid videndum ire et ipsi cogitabant : ut quod per auditum capientes agnoverant, oculis contuentes, credibilius haberent. Ægroti sane, et qui minus et qui amplius dolebant, isti forte, quia facilius sanari posse minores ægritudines putabant, spe majori nitebantur; illi vero difficilius aut omnino nihil mederi posse morbis gravioribus arbitrantes, aliquando desperabant. Horum tamen multitudinis adeundi Sanctum unusquisque opportunitatem quærebat; cujus autem facultati voluntas amplior adhæsit, is aggressus iter, ad locum citius pervenit. Sed senes, anus et pueri, quibus aut senectus vires ademerat, aut eas adhuc veniens ætatis ordo, non plene contulerat, audientes Sancti miracula gaudebant, et ad ejus præsentiam properare desiderabant. At cum in membris debilibus robur omnibus abesset, ii quod suo quondam tempore talia non evenerant, dolebant. Unde et amissam juventutem plerumque votis imprecantes revocabant, pueri vero quod tantæ possibilitatis et suæ libertatis adhuc non essent, querelas B effundebant, et juvenescere velocius optabant, ut ad Sanctum pariter in unum properarent, atque sanitatum genera, quæ per illum fieri credebantur, viderent.

9 Igitur ab omni provincia et de longinquis etiam partibus affluentes, Dei beneficia populi sentiebant, et eum, qui per Sanctos operari mirabilia dignatur, glorificantes laudabant. Cum ergo eorum plures, qui nihil novi, nisi per auditum, ibi contigisse cognoverant, desiderio flagrarent contueri, vel aliquam febrim ruere, febricitantem surgere, infirmum convalescere : vir quidam memorabilis, Amalricus nomine, adductus est (cæcus enim erat) et ecce gaudium magnum fit in plebe de tenebris futurum continuo per amplius de recipienda luce. Dicebant ergo : Modo, Deo gratias, hominem videmus, in quo Dei propitiatio per sancti Theoderici merita conferetur, atque hinc hodie magis visa beneficia quam audita referemus. Igitur ad fontem sæpe memoratum cæcus deducitur, et undique turba coeunte, propter undam videndus statuitur. Qui poscens vas, liquore salutifero plenum, libavit, oculos irroravit, tersit, vidit atque se videntes recepto lumine videns, ipse cognovit. Gloria tibi, Deus omnipotens, exhilaratus populus acclamat, qui cupientes, quærentes, amantes nos videre talia, per Sanctum tuum hodierno C lætificasti miraculo, præsenti munerasti bono. Et homo quidem clare videns, cupiebat ipse Deo dare laudes : sed ejus una vox victa vocum multitudine, nec exaudita, conquievit. Qui tamen si quid de Deo, de Sancto bene cogitavit, hoc utique prout credimus, acceptabile ipsi Deo creatori fuit.

10 Fuerunt itaque pauci in illa vulgi multitudine, qui quoniam reliquis prudentiores habebantur, diligenti investigatione quæsiere, cui potissimum istum salutiferum fontem valerent comparare. Multa quippe aquarum diversitas memoratur, aliæ quidem sterilitatem, aliæ fecunditatem, aliæ ebrietatem, aliæ vero sobrietatem, morbos innumeros aliæ, atque aliæ sanitatem gignere referuntur. Rerum siquidem omnium creator ipsarum unicuique, inanimatis etiam corporibus, infinxit, ut unumquodque eorum, id ad quod creatum est, certa vel occulta ratione operetur, sed universis fontibus dictorum aliquid innatum est. Unde cum Angelorum Dominus homo factus, verbo solo cæcum a nativitate sanare potuisset, sputo facto luto illitum, ad aquas Siloe præmittere maluit, ut inde lotus cæcitatem perderet, lumen reciperet. Quare nulli aquæ magis videtur iste fons congruere, quam ei, qui creantis gratia, tenebras effugavit, lumina reparavit. Ergo fons iste aquæ D Siloe comparetur. At cæcus ille Siloanus Dominum sanantem, illuminantem agnovit; Deum Dei filium credidit et eum secutus est : hic autem, quia a puero Christiano nomine beatus, auctorem suum crediderat, modo receptis oculis, eum corde et ore, et si quid voce potuit, laudavit, glorificavit, veneratus est et ad propria reversus est : sed et omnes qui tanti miraculi contemplatores fuerant, Dominum Deum benedicentes ad habitacula sua redierunt.

V. *De muliere, quæ a febri filium suum vexatum, ad fontem, beatissimo Theoderico interveniente, feliciter sanum recepit.*

Igitur auctore Deo, postquam beatissimi Theoderici Confessoris Christi merita, miraculis apertissime prodentibus infideli plebi clarificata sunt, et quod in superna felicitate jam cum Christo glorietur, nullo dubitante; populus adveniens tam animæ salutem quam corporis feliciter expetebat; virtutum facies recessit abdita, quæ prius in miracula, superius memorata, efficacissime apparens sese dilataverat. Ad hoc enim miracula claruerant, quia signa E erant, ut cunctis per exteriora dona patesceret, quanta Sanctus æterna gloria coronatus, invisibiliter in animarum salute operari posset : et hoc inserto menti credentium, quia opus ulterius non erant miracula, satis utiliter cessaverunt. Et fons quidem in imis terræ visceribus occultatus est, nec amplius in eo priora beneficia claruerunt. Sanctus autem numquam a misericordia vel a beneficio conferendo cessavit : invisibiliter enim semper operatur. Sed quia carnales difficile vel numquam spiritualia capiunt, ad informandos vulgi animos ut credant, aliquando visibilia miracula opus sunt.

12 Diu ergo cessantibus visibilibus operibus Sancti, generatio, quæ tunc erat, moriendo præteriit et ad nostra usque tempora ventum est. Volens itaque Dominus Sancti sui beatitudinem recenti populo manifestare, et ad se quærendum torpentia corda excitare, nostris his diebus nova miracula per eumdem Sanctum dignatus est misericorditer ostendere, quæ plebes fidelium viderent, et Sanctorum Regem devotius glorificarent. Igitur in vico, qui Chaneia * dicitur, cum plures mulieres, tum etiam una erat, quæ filium quem genuerat, in domo propria nutriens habebat : sed hunc habere, quasi non habere videbatur, dum puer febri valida incredibiliter vexaretur. Vexabatur etenim miro modo, ita ut vicissim frigus et æstus unum corpus miserum vindicantes, modo tremere, modo palpitare, modo vero manare gelidum sudorem a defecatis artubus, compellere viderentur, et cum tanto miseriarum augeretur pondere, genitrici suæ per singula momenta videbatur mortem denuntiare. At illa lacrymis suffusa flebat, et si quid opis afferre filio credebat, id ab amicis, a vicinis, a cognatis toto nisu quærebat, a transeuntibus etiam, quid febrim expellere posset, sæpe rogitabat : et cum omnes opiniones eorum vel inventas a sapientibus etiam medicinæ curas expendisset, nihil sanitatis invenit in illo. Sæpe quidem membris, ardore letifero calentibus, gelidam superfudit aquam; sæpe clamanti, modo frigesco, modo gelasco, modo vero morior, paravit ignem, ut satisfaceret in hacce puero febre miserabiliter alternanti.

* Chagny, in agro Reteliensi.

F

13 Cum igitur horum nulla profuissent, et creber anhelitus, longis interceptus suspiriis, interitum omnino minaretur (jam enim semivivum, quasi futurum mox cadaver, corpus extensum jacebat in terra) venit ex inspiratione divina matri in animum, ut eum ad sancti Theoderici præsentiam deferret, atque

A atque de salutifero fonte illius, qui nuper terræ venis, ab imo scaturientibus, antiquum repetens ortum, divina miseratione refluxerat, membra debilia filii perfunderet. Et acceptum ferebat, sed diutino fletu ac mœrore continuo confecta, brevi resedit itinere fatigata, et respirans ac properans pervenit ad locum, quæ quid ibi oraverit, quidve imprecata fuerit, cum super orbis divitias prolis salutem optaverit, non est requirendum. Oravit autem, et ad fontem cum fide descendens, hausit lympham, et superfundens ægroti filii membris, repente vidit visibile miraculum sanitatis. Nam dicto citius fugit dolor, membra pallida roseus recepit color, medullis, nervis et ossibus puerilis illapsus est vigor, et puer denique stans et gradiens, receptæ sanitatis lætitiam celare non poterat, nec volebat. Et mater hæc intuens amplissime gaudebat, et tanta Dei magnalia laudare cupiens, præ nimia mentis alacritate in ipso plausu deficiebat : sed huic tamen digno tripudio subito quædam præteritarum rerum pœnitudo sese ingerebat, videlicet quod virtutem Sancti sero cognoverat, plurima frustra perdiderat, sanandum tarde crediderat, quem modo fonteo liquore tactum sanctissime prosilire videbat. Et hæc igitur antece- B dentem filium secuta, ecclesiam sancti Christi Confessoris Theoderici est ingressa, ubi uterque nomen Domini Salvatoris pro recepta sanitate benedixerunt, et Sancto vota voventes ad habitacula sua regressi sunt. Vicini autem et qui ægrotum priusquam sanaretur noverant, videntes modo sanum et nullum febris vestigium retinentem, ipsi etiam Deum benedixerunt, et ad Sancti memoriam tenendam, colendam, frequentandam animati sunt.

VI. *Quemdam hominem aerius humor cæcaverat, quem Sanctus illuminavit.*

Teracia vocabulum est cujusdam nominatissimæ silvæ, in qua constat monasterium de nomine sancti Michaelis Archangeli *b* ab antiquis olim ædificatum, propter quod villa quædam sita videtur, quæ vulgo Aneia vocitatur. In hac igitur aliquando vir quidam, nomine Hostrebaldus, qui una dierum operandi gratia in eam silvam ingressus, sed repente tenebrarum situ cœlum sensim caligante et densa nebula totum inane desuper obnubilante, visus est homini crassior humor ab alto defluxisse, atque sibi os et pupillas oculorum infecisse. Cumque sæpe manibus et veste, ut clarius videret, siccare conaretur, C amisit lumen, et apertis oculis, cum adhuc diluculi tenebris illam suam cæcitatem imputaret, inventus est a quibusdam : et ab eis interrogatus quid ibi solus esset, quid vias variaret, quid baculo protento semitam palparet, qui cæcus non esset, qui clare diem videret, ac si omnibus, uti sibi cæcitas ingesta nuper, esset nota, cum animi rancore et fletu nimio respondit : O insensati homines et perversi, graviores bestiis et feris ! illæ quidem, me plorante, me vociferante, fugiunt, et privato lumine fugiendo consolationem præstant : vos autem rationabiles homines et noti, dolores doloribus augere contenditis, dum sic interrogatione cumulata sub exprobratione loquimini, meque flente, ad fletus uberiores impellitis. Nos, illi inquiunt, quid facias videmus, quid autem patiaris, nescimus : tu vero si quid est occultum manifesta, si quid noxium, scire cupientibus enarra. At ille, matutina, inquit, nebula, capiti meo superfluens oculos clausit, lucem negavit, tenebras induxit, et ecce nihil video. Nos, aiunt illi, nihil consolationis afferre, nihil beneficii præbere in hoc tibi discrimine valemus : tantummodo te ad domum propriam reducemus, teque tuis cæcum, ut

D es, referemus. Igitur factis compensant dicta. Reductus itaque homo per duorum annorum fere curricula cæcitatem illam passus est.

EX EDIT. MABILL.

15 Ut autem in monte Or ad præsentiam B. Theoderici miracula superdicta claruerant, cum circumquaque provincias, tum etiam villam superius nominatam fama replevit. Et audiens cæcus, aliorum oculos lumen Sancti merito nuper recepisse, gaudere cœpit quasi qui sperat et diffidit. Sed multis ei suadentibus, ut iret, ut crederet, ut a Sancto sanari postularet, ire perrexit, et veniens ad fontem præsentibus supplicabat (plurima quippe turba circumjacebat) ut sibi liquor ille largiatur, quo, Sancto suffragante, dolores effugantur, sanitas exhibetur. Effectum petentis oratio consecuta est, haustum denique liquorem cæcus ille devote cœpit, libat, oculis infundit, et ad templum continuo devotionem suam pergit Deo commendare supplicationibus. Postquam igitur orando sibi satisfecit, et forte Deo, reversus iterum ad fontem est : ubi cum secundo gelidi fontis unda fovisset oculos, tenebræ mox fugere, lux hominem replevit : qui cum fontem videret, videret orbem, videret etiam turbam undique confluentem, quid ageret ignorabat, nisi quod ab his suggerebatur ei quos videbat. Universi vero qui aderant, ad monasterium cum illo E pergunt, et fratribus ibidem Deo famulantibus ostentum gloriæ tantæ virtutis adsignant, et una cum eis Domino Deo laudum præconia solvunt. Et homo quidem, qui cæcus venerat, vota vovit et videns atque lætus ad propria reversus est. Convicanei vero et quicumque hæc eo tempore videre et audiere, erga cultum Dei et Sancti memoriam excolendam devotiores extiterunt.

VII. *Cæcus alius, fonte tactus, in monasterium veniens, illuminatus est.*

Eodem itaque die, quo meruerat iste * sanitatem, cum jam vespertina diei synaxis solveretur a fratribus, aliud magnæ virtutis miraculum per Sancti hujus meritum declaravit divina potentia. Nisiacus denique Regius fiscus est, juxta quem villa, Diseia vocabulo, sita est. In hac itaque puer, Hagano nomine, a parentibus humana lege procreatus, ingruente repentino dolore, cum quid haberet, adhuc rudis, edere non posset, oculorum cæcitatem incurrit. Parentes autem illius quid ei facerent, quid saluti ejus prece pretioque providerent, ignorabant, F cum jam plurima curationis gratia adhibuissent, sæpe namque matrona, lacte de papilla presso, infantis oculis instillavit, sæpe lingua lingens, herbarum succos apposuit, sæpe etiam carmina de parte bona immurmuravit : sed cura, quæ ceteros allevasse videbatur, nihil infantulo profuit, et omnes amici, cognati, vicini etiam genitoribus condolebant. Audientes autem, quia nuper a Sancto cæci tres, sed et ante plurimi sanati fuerint, nec non ab aliis infirmitatibus alii quique sine numero relevati, parentes diem constituunt, quo ad hujus beatissimi Confessoris memoriam infantulus deseratur. Veniente vero die, sine mora parvulum ad montem Or et ad fontem Sancti devotissimi, cum omni veneratione et fide deportant : et pro eo vota voventes et Sancti suffragia postulantes, fontis unda totam parvuli faciem perfundunt. At ille flebat, et quid illi parentum devotio fieri postulabat, quidque virtus omnipotentis præstare disponebat, omnimodis ignorans, cum stridore nimio vagiebat. Denique eum ad monasterium deferunt, et de Sancti patrocinantibus reliquiis adhuc cæcæ faciei victoriosissimæ crucis Christi character * superduci deposcunt : quo peracto

* *agit de homine, altero oculo privato: quod miraculum omissum est a Mabilione.*

* *Lege characterem.*

EX EDIT. MABILL.

A facto cæcitas omnis effugata est, luxque plena infantis orbibus infusa est. Unde parentes gratulati, sed et omnes qui tunc pariter audierunt, laudes omnipotenti Domino retulerunt.

VIII. *De surdo, qui veniendo ad sanctum virum, recepit auditum.*

Et opulentia virtutum Sancti cum ad longinquas quidem nationes, tum etiam ad proximas provinciæ Remensis partes odore multifluo spirabat famam. Unde contigit, ut villam, quæ Fraximus * vulgo vocitatur, et est in territorio Vermandensi secus Somenam * fluvium, perveniret. Erat autem homo quidam in illa, longo ante tempore surdus, qui cum vulgus promiscuum gratulari et ad miraculorum S. Theoderici relationem capiendam attentum videret, verbis (quia qui non audire, poterat loqui,) quid cœlum suspiciant, quid pectora tundant, quid lacrymas fundant, quid demum gratulentur, interrogat. At illi, quia verba sonantia capere surdus non poterat, signorum nutibus et voce, quamquam ille non audiret, surdos, cæcos, claudos et infirmantium cœtum a Deo in monte Or et ad Theoderici fontem

B sanatos assignant. Et ille doctus talia capere signa, baculum sumit, viam carpit, plurima cogitationum volumina mente revolvit, et incedendo et festinando ad montem propinquat. Hora erat, qua fratres ad laudem summæ Trinitatis congregati, æris solito clangore principium illius assignabant. Et cum montis in circuitu sonus ille aera repleret, senserunt omnes, quibus erat auditus in capite sanus, sensit et ille cui paulo ante fuerat minime sanus. O, Deo gratias, inquit, o sanctissime Confessor Domini, Theoderice, quam vera sunt quæ de te prædicantur! O utinam modo plane scirem ea quæ mihi convicanei mei nudius tertius in villa nostra referebant, quæque inter se conferebant, quæ signis incompositis designabant. Et certe mihi meus animus proferebat, quia illi ad istas partes me venire volebant, me venire nutibus demonstrabant, et surdos et cæcos et alios ab infirmitatibus multis revocatos, digitis numerum dispositis innuebant. Sed quid multa mecum eloquor, veni et sensi Dei virtutem et Sancti meritum : unde, O utinam ad ipsos jam remeassem, et plene modo scirem, quid ipsi me monebant! Narrarem quoque eis Dei collatum in me benefi-

C cium. Sed certe prius ad Sanctum perveniam, hujus terræ habitatoribus Salvatoris Dei magnalia referam, quodque per S. Theoderici deprecationem et audire merear et audiri me credam. Tandem igitur homo vel ista corde concipiens, vel ore profundens, ad monasterium pervenit, et monachorum catervæ, quæ adhuc ad laudem Dei consistebat, ista denuntians, et effectu novo materiam glorificandi conditorem dedit. Nam, his auditis et aera feriunt, et ore personant laudes Deo creatori, qui est benedictus in secula.

IX. *Puella, toto corpore paralytica, oratione et meritis beati viri sana recessit.*

Pium est sentire de Domino in bonitate et in simplicitate cordis quærere illum, de quo dicit Psalmista, præparationem cordis eorum audivit auris tua. Ex vico Avenaio * puella fuerat, quæ toto corpore paralytica, octo annis lecto decubuerat, quorum spatio numquam manus ad os mittere, numquam se valuit in latus alterum deflectere. Hæc Altovillari * jam pridem invecta fuerat, ut Sanctorum patrociniis a pondere infirmitatis allevaretur : sed rediit ab eis inefficax, eo quod alterius meritis curanda reservaretur. Post reditum autem petiit matrem suam instanter et opportune, quatenus sibi D
vehiculum conduceret, vel quodlibet pararet gestatorium, quo viri Dei sæpedicti sæpiusque dicendi Theoderici adire posset oratorium. Mira res! penuria matrem arctabat, et contra filiam, super eo quod non habebat nec modum habendi vel inveniendi sciebat, querebatur, cum ecce puella, membris genuino refuso vigore, incolumem se esse vociferans, gratulatur, et gratulabunda insperato surgens, incolumitati suæ attestatur. Videres paulo ante vehiculum petentem, nunc inopinato stupidam matrem præcurrere, præcurrendo matrem, montis Or fontem quærere, quærendo attingere, attingendo salubri lympha singula membra perfundere. Eas Domino sanctoque patri in foribus oratorii ejus vota laudum persolventes, pium erat audire et videre, fidelibus mirantibus super immensa Dei clementia, qui antequam invocetur, dicit : Ecce adsum, et frequenter nec speranti præstat æterna beneficia.

X. *Mulier ante triennium cæca, sanata feliciter recessit.*

In Trevirorum diœcesi castrum est, quod Longuis E
appellatur, quod quidem situm est super fluvium Charum, et undique silva circumdatur. Juxta hoc villa est Romaus nuncupata, ex qua fuit mulier, Dodo nomine, oculorum lumine triennio privata : cujus recuperandi gratia circumduxerat eam vir suus per loca Sanctorum pleraque, sed a nullo potuit remedium, quod expetebat, impetrare. Super hoc omnino desperatis, viatores quidam forte obviant, qui salutatis eis et eorum rebus cognitis, primo monent eos, ne consultus suos flocci faciant, deinde in monte Or, inquiunt, noviter repertus est fons aquarum, contra morbos et pestes salutaris, non hominum modo, verum et bestiarum. Si gnave facientes, præteritis laboribus illuc tendens iter addideritis, quis dubitet vel ignoret, quod miserentis omnium Dei præcipuam largitatem illic invenire poteritis; quoniam Sanctus, qui meritorum suorum excellentia obtinuit, ut rivus illic scaturiat, impetrabit, ut in salutem quærentium utilitatibus proficiat. Securi ergo de meritis ejus, imo ex Dei largitate iter, ut monemus, non segnes attentate.

20 His breviter peroratis, cogitur maritus a compare, quæ cogebatur a lucis amissæ dispendio, et properat uterque ad fontem, ut una potiretur properanter sospitatis remedio. At ubi ventum est, F
haurit uterque aquam in salutem salientem, lavat mulier et itinere quidem fessa, sed moræ impatiens, caput oculosque diligenter, et sic obdormit juxta fluentem. Eo autem, qui nec dormit nec dormitat, miserante a somno evigilans, quod diu optaverat lumen sibi sensit rediisse, et marito exclamat stanti non longe : Gloria, laus et honor vero lumini Deo super cœli lumine, quod optato video. Quanta hinc subito utrique orta fuerit lætitia, conjicere potest quilibet auditor ex se vel ex simili rerum convenientia. Surgit excussus a terra uterque, et resumit sua quisque, liminaque templi accelerant subintrare, et summo largitori munificentissimoque Confessori gratias, pro acceptis beneficiis, gaudent recompensare. Nec defuit actutum excitus fama facti plurimus plebis conventus, qui fratrum concors catervæ, cum eis resonarent competenter hymnos et laudum concentus.

XI. *Eodem die claudus a matris utero puerulu inter manus genitoris erectus est.*

Huic divinæ munificentiæ addendum est aliud gestum. Puerulus nomine Hugo Laudini erat, quem uterus

* Fraine
* La Somme.
* Avenay diœc. Rem.
* Hautvillier *mon. O S. B. diœc. Rem. ubi S. Helena colitur.*

A uterus matris luci claudum ediderat. Hunc pater multo tempore mœrens, memorialis nostri virtutum excitatus rumore, spe gaudens, humeris imponit, et ad fontem, salutis vicarium, multo sudore, ob iter prolixum respersus, tandem deponit, et primum quidem totum pueri corpus perfundit lympha medicante, deinde sacris ædibus infert eum, humilitate, pietate, devotione insignitus, fide duce fidissima his tribus ancillante, quæ quatuor fœderans, quintæ scilicet paternæ petitioni, merita beati viri accersivit celerrimæ subventioni. Nam subito clamore et insolita prece bajulati filii bajulus pater terretur, qui se erectum deinceps ambulare, nec ultra portari velle profitetur. Nonnulli astantes cum patre stupent, super pedes suos consistere, vacillare, tremere, incedere, quem noverant ex utero matris hactenus claudum; et accinguntur præconari magnalia Dei et reddere munera laudum.

XII. *Mulier contracta Sancti fontis aspersione sanata est.*

Hujusmodi nonnulla frequenter ad eumdem fontem gesta sunt, quæ ob sui pluralitatem et scripto-
B rum raritatem, flatibus ventorum et oblivioni tradita sunt. Sed nos ea quidem quæ vidimus, noluimus negligere, ne illa, ut quam plurima, properaret oblivio absorbere. In Remorum urbe fuit mulier, Rothildis nuncupata, sexdecim annorum spatio nervorum stupore et membrorum contractione debilitata. Ea domesticorum manibus quotidie in porticum majoris ecclesiæ ferebatur, ubi alimonia transeuntium et maxime stipe canonicorum gloriosæ Dei genitricis alebatur, ut dictum est de nonnullis. Tandem rumore virtutum gloriosi patris animata est, et ad fontem medicantis aquæ vehiculo delata: cujus custodes fide firma expetiit, ut membra debilia salutari lympha respergerentur. Quod ubi factum est, geminus vigor subito medullis refunditur et sospes effecta, carpento neglecto, unde venerat, pede regreditur. Nos vero astantes et hæc vidimus
Auctor testis. et Dominum, qui operatur in sanctis suis, jubilo cordis et vocis laudavimus.

XIII. *De Britannia Oceani cæcata mulier veniens, meritis beati viri visum recepit.*

C Ex insula Britannorum oriunda, sed Anglicæ gentis indigena mulier, multo tempore oculorum visu privata, fama fontis et harum virtutum excitur, sumptoque duce itineris mare transfretat, et memoriam Sancti ingreditur. Triduum expendit cœnobio fontique, confitetur, orat veniam: sed interdiu nequit impetrare ærumnæ suæ indulgentiam. Tunc jam quasi desperans et tædium perpessa, disponit retrocedere, atque infecto negotio, licet anxia, prolixius iter, quo defatigari decreverat, iterando, accelerat finibus suis se reddere. Sumit tamen ex aqua fontis, et defert secum, donec vicum ingreditur, quem dicunt Culmissiacum *: quem ingressa valida siti attentatur, quam facile propulsare poterat lympha salutari, qua onerabatur, quod et factum est. Sed proh dolor, restabat interior sitis exteriori acrior, quam utinam æque propulset fonte singulari, salubri quidem exterius, salubriori autem interius. Quod ut fieret, visum est insuper illi, oculorum luce carentium loca, ex eadem summotenus aqua irrorare, fide præduce, quæ cogit mentem, quam illustrat, et impossibilia pertentare. Nec mora, visus admittitur, cæcitatis obstaculum removetur, retrorsum subito torquet gressum, ne ingratæ sui lateant beneficia, et fit signi testis et nuntia:

* Cormicy diœc. Rem.

D quæ etsi obmutuisset, indicio tamen erat videntibus radius pupillæ clarus et purus et intuitus, quæ erant impræsentiarum. Redditis ergo pro salute adepta gratiarum muneribus, alacris ac tædii nescia, prolixum iter remetitur, et suum repetit diversorium, non alienis manipulata, sed propriis fulta luminibus.

EX EDIT. VABILL.

XIV. *Quomodo clerici Laudunenses voluerunt furari corpus beati Theoderici.*

Beatissimi Theoderici meritis suffragantibus, innumera beneficia præstitit Deus cujuscumque generis fidelibus summis et infimis, remotis longe et prope manentibus: quæ partim scripto sunt in libris exarata, partim negligentia et oblivione oblitterata, partim memoriæ quidem nonnullorum commendata, sed ne nesciantur, litterarum adminiculo necdum coarctata. Horum pauca disposuimus, ne omnino a memoria, ut pulvis a vento, removeantur, scripto munire, eorum auctoritate freti et fide, qui vel viderunt ea, vel a videntibus potuerunt audire. Majorum nostrorum quidam narraverunt nobis rem omnino divinam et pietatis nobis patrocinantis demonstrativam. Vir piæ et laudabilis memoriæ pater E
cœnobii hujus Raimbaldus *c*, circumquaque manen- *c*
tibus egregie reverendus erat religionis fama et opere. Is loculos recondendis corporibus beatorum Confessorum Theoderici et Theodulfi aptos composuerat, et ut devotionis benevolentiam ostenderet, quam erga Sanctos habuerat, auro et argento eos decorare intenderat, quorum membra primo pallium superextensum tegebat, tabulis tantum anterioribus et posterioribus mirifice decoratis.

25 Interea inter Laudunenses et prædictum Abbatem altercatio causæ super fundo quodam erat, pro qua finienda, ut corpus beati Theoderici Laudunum ferretur, oblata occasio admonebat. Illatum est ergo urbi et ab ejusdem clero et populo decenter et honorifice, ut par erat, exceptum, in majori ecclesia diligenter servabatur a clericis ejusdem ecclesiæ, nostris omnibus semotis: et illos quidem, ut nostros semoverent, inopinatæ fraudis commentum admonuit, quod non multo post manifeste apparuit. Nam duo illorum noctu cum ferramentis, operi fraudis suæ necessariis, sacras ædes irrumpunt, irrumpentes sacrilega manu loculum viri Dei infringunt, effractum aperiunt, aperto manus inji- F
ciunt, sed manibus injectis, incomprehensibiliter Deo cooperante, corpus quod erat præsens, quia furari et exportare moliebantur nec sentiunt, nec inveniunt. Super quo non minimum mente consternati, ut notam confusionis effugerent, claustra effracta retegunt opportune et diligenter, ne quomodo, ne qua occasione, ne qua suspicione quisquam rimarentur, et rimando agnosceret quod egerant fraudulenter. Tanta fuit cautela eorum et diligentia, ut causa fraudis hujus diu lateret familiam Sancti, qui se suis servaverat, non suis occultaverat.

26 Nec multo post prædictus venerabilis Abbas, perornatis loculis, impetravit a Remorum Metropolitano, ut diem statueret conveniendi et indiceret circumquaque manentibus, quo Confessor pius et a suo loculo exponeretur videndus, et amplectendus religiosis, et in eo veluti in requie perenni reponeretur ab illis. Cujus statuti conventus diem audientes duo illi, quos mirabilis Dei operatio, quæ ratione comprehendi non potest, a fraude sua nolentes averterat, Abbatem adeunt, verentes ne confusionis pudore indueretur, dum tempore constituto religiosis quibuslibet ostendere Sanctum vellet, nec ille inveniretur. Sane alios ex seipsis metientes, quos merito Deus privaverat, Electi sui cum inventione tum

EX EDIT. MABILL.

A tum visu et invasione. Fatentur ergo reverentiæ tanti Patris casses clandestinæ fraudis, nec pudet illos, vel insultantes thesauro suo privatis, vel consulentes eorum famæ et detrimento laudis. Eorum confessione Abbas primo turbatur, sed pietate patris a perturbatione sua citius relevatur. Nam jejuniis triduo continuatis, et cum precibus et suspiriis eisdem astantibus, loculos aperitur. Sanctus integer invenitur, oculis videtur, manibus tangitur : oritur duobus illis novæ admirationis confusio, et familiæ Sancti antiquæ devotionis ampliatio, patroni quippe sui et erga se considerant commiserationem ex præsentia sua et manifestatione, et erga illos indignationem ex absentia sua et occultatione. Omnipotens Deus super omnibus benedicatur, quæ in Sancto suo mirabiliter operatur. Amen.

XV. *Miraculum de Egardo sacerdote sanato.*

d Robertus comes Flandriæ cum Danorum regina apud S. Theodericum excipitur.

Inclyto magno Danorum rege viam universæ carnis ingresso, compar ejus Regina *d* Duci Siculorum iterato matrimonio jungi expetebatur : quam frater suus Robertus comes Flandrensium hujus rei gratia Siciliam ducens, per Franciam transivit et montem Or ad hospitandum expetiit. Quod audiens Rodulphus venerabilis Abbas ejusdem loci, collecto cœnobitarum suorum cœtu cum vexillis et apparatu ecclesiastico, decenter processit obviam, et honorifice utrumque recepit, Comitem scilicet ac Reginam : et exceptos introducit in cellam, imo in domum regiam. Nam vidisses in parietibus, paulo ante incultis, et in laquearibus, squalore pridem horrentibus, pallia imperatoriæ dignitatis, cortinis operosis superextenta, coruscare, et nihilominus stupuisses fulcra cælaturis, sculpturis, tornoque spectabilia. Stramenta quoque cum plumarum mollitie fulta, tum techis purpureis superinduta, primoresque ingressos his insidere, hisque refoveri. Porro sedilia quæque tapetibus, cum artificiali subtilitate, tum colorum varietate pretiosis venustabantur, pavimenti quoque facies pulvere suo detersæ ac virentibus quibuslibet odoriferisque [floribus] respersæ, ingredientibus ac residentibus suave redolebant. Præ cæteris placuisset tibi quamplurimum sedulitas puerorum, officiis domus a sapientibus sapienter dispositorum, qui honestate et ordine sese comitantibus providebant sollerter, ne quid deesset invitatis et recumbentibus, et ne quid per incuriam deperiret de sibi assignatis substantia, supellectili et utensilibus. C

28 Cum igitur omnibus rite ordinatis, inimitabili pater industria regium (ut ita dicam) apparatum discumbentibus ministrasset, non minus spiritum quoque illorum edulio suo refecit. Nam dilecti Deo beatissimi Theoderici vitam virtutibus illustrem coram eis a fratribus lectam et expositam, quasi saluberrimum animæ ferculum illis apposuit, quod præ ceteris sumptibus et impensis uterque magni fecit. Communicato itaque consilio, patris eximii contubernales esse deinceps elegerunt, ut ejus patrocinio familiarius ab eo cogniti fruerentur. Quod ipse quidem, utpote divinitatis imitator, gratis omnibus impenderet. Sed rerum suarum a se factus heres et possessor, sibi jam velut emptoribus suis illud redhiberet. Cum benevolentia ergo et concordia utriusque hujusmodi habita deliberatione, et benignitate alterutrius sibi invicem spondente, munus quodcumque est ex me tibi proderit : Comes juris sui fundum, quod Harlebeccæ villæ proximum est, viro Dei suppliciter attribuit. Quo facto, ut quantocius ad eumdem sibi sortiendum et jure perenni possidendum, Sanctus in loculo suo veheretur, benigne prudenterque consuluit.

Comes prædium S. Theoderico tribuit.

29 Post cujus et comitatus ejus abscessum, non distulit pater prædictus munifici Comitis consilio assentiri, et hujus negotii eventum experiri. Super quo Domni Rainaldi primi Remorum Archipræsulis assensum expetens, imo super hoc potissimum ab eo expetitus, litteris ejus cum sigillo acceptis, quarum indicio Sanctus, quoquo gentium veheretur, ut par erat honoraretur. Cum apparatu non minimo, secum suum vehens patronum, iter arripuit, et ad locum prædictum perveniens, quæcumque Sancto oblata fuerant a Comite et Regina, nulla contradictionis mora interveniente, consecutus est. Verum de Sancti viri pietate quid potissimum dicere, quid laudis meritis ejus dignum poterimus adscribere? quocumque ibant, quocumque vir Sanctus ferebatur, opem miseris impendebat. Nam revera medicinæ cœlestis exsecutor quibusque morborum venenis de mantica misericordiæ salubre antidotum proferebat, et quaslibet molestiarum pustulas scalpro adustionis divinæ inhibebat. D

Corpus Sancti defertur in Flandriam.

30 Ea tempestate sacer ignis, quem Græci heresipilam dicunt, divinæ animadversionis index, Flandriæ incubuerat partibus, Christicolarum quam plurima multitudine, tam horribilis cladis verbere grassante, partim prostrata, partim gemente et præ doloris immanitate dentibus stridente, partim morte jam mulctata. Porro apud villam Curtracum quemdam clericum, cui Egardus nomen, eadem clades adeo invaserat, ut a sura sub genu in pilæ modum conglobati nervi, talum dextri pedis femori connecterent, et a sura usque ad bases ejusdem pedis, os nudum et candens, ab igne sacro exesa carne, appareret, nec jam sentiretur ipse pes emortuus, quippe qui nullum officium jam exhiberet. Is ex litteris Metropolitani, quæ præferebantur, adventu viri Dei cognito, actutum cœpit præsagire curationis suæ consecutionem : et, ut vates Jeremias, exæstuare sentiebat ossibus suis ignem, id est subito ingenitam cordi suo ex devotione præsumptionem. Tandem optato adventu viri Dei et comitum ejus proceditur, et officiosissime a fidelibus excipitur. Ex pietatis enim profusione nonnulli lacrymantur, vota et suspiria devotionis promuntur, in jubilo cordis et vocis laudes persolvuntur. Vidisses Egardum tenere baculos pannis obvolutos, et his sustentari, et vix procedere, sed tamen celeres per spem præcedere. Vidisses eum interdum fessum subsistere et subsistendo advenientem Sanctum præstolari, sed ad Sanctum præcurrentes mente præcurrere. Vidisses singulos pectora tundere, commissa fateri, pro commissis veniam petere, sed mirareris oculos patroni nostri, veluti ceteris aversos, Egardum solum intueri : nec minus stupuisses mentem ejus, velut ceteris tunc explosis, Egardi solius misereri : et qui fugiens in angulo ecclesiæ latebat, quoniam se impotentem et debilem a potentibus et valentibus opprimi verebatur, in medio ecclesiæ positis, angulo latens proferebatur. E F

Miracula et curationes.

31 Sed quid immoror multis, loculus altari supponitur et Egardus fustibus innitens e vestigio sequitur, luminaria suimet præsagus componit, et ante loculum spe gaudens accendit. Interea nostri omnes, præter paucos altaris custodes, curandis et reficiendis corporibus accinguntur, cum ecce debilis Egardi nervi a callositate, quæ ut diximus, sub genu dextro in modum pilæ coaluerat, solvi cœperunt : et eorum quidem strepitus per totam ecclesiam audiebatur, sed ipse tamen nullo dolore angebatur. Nec multo post positis coram custodibus et stupentibus, velut exanimis pavimento prosternitur, et exinde laxatis in usum ambulandi nervis, admonitus a circumstantibus, trina circa altare deambulatione, seipsum æger experitur : ex qua deambulatione, curationis ejusdem infirmi veritate comperta ; prandentes cum magno

A magno gaudio accersuntur et pro Sancti sui mirabili operatione Deo laudes redduntur. Et ne cui scrupulus inesset de pulsa debilitate, erectus æger in medium deducitur, resolutio nervorum omnibus ostenditur, videtur et tangitur. Os quoque, quod exesa igni caro nudum reliquerat, rediviva postulatione tectum est parva temporis intercapedine, ut nos ipsi vidimus, nulla ducti curiositate, sed pro tanti miraculi posteris intimanda certitudine. Posthæc Egardus plene incolumitati restitutus, beneficii collati non immemor, relictis sedibus suis, sacram ædem montis hujus expetivit: ubi aliquamdiu commoratus, sacerdotali dignitate sublimatus est, et minister factus ecclesiæ beati Hilarii *e* in monte Or sitæ, quindecim annis et amplius Deo devote famulatus est. Exinde jam quasi theorematis solius inspector, anno verbi pro nobis humanati MCXXIII habitu monachi indutus, et propositum imitatus est. Sic interventu curatoris sui, mundi hujus effugit naufragium, et ut credimus, solidi portus adeptus est refugium, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui cum Patre et Spiritu sancto semper est honor et imperium.

B

XVI. *Miraculum de claudo curato.*

Delatio reliquiarum an. 1102.

Anno Dominicæ incarnationis MCII induximus animo porticum nobis necessariam ante valvas ecclesiæ hujus construere: quæ cum plurima ex parte nostris impensis assurgeret, sed consummari negligeretur, privatim deliberavit sacrista noster, ut loculus aptaretur pretiosis Sanctorum reliquiis, qui circumcirca deferretur, quatenus devota fidelium oblatione cœptum opus perficeretur. Qui decenter compositus, Sanctorum nonnullorum memoriæ, quaquaversum sub nomine beatissimi Theoderici ferebatur, nec tamen corpus ejus continebat: quippe quod integerrimum, id est sine aliqua diminutione sui, loculo suo conditum apud nos servatur. Ventum est ergo Catalaunis, et totius civitatis reverentia et devotione hominibus dilectus æque ac Deo excipitur. Excipitur sane, quoniam, qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet. Neque enim veritas potest fallere, nec fidelis hospes veritatis promisso debet carere: et ut Gregorius, ipsius veritatis præco, testatur, sancti Martyres ubi corporaliter non sunt, ibi plerumque majora operantur. Interea quidam adolescens Tebaldus nomine, claudus ex utero matris, qui in cœnobio principis Apostolorum *f* stipe alebatur ecclesiastica, audivit de patroni nostri adventu et præsentia, nec distulit repere et scabellis sese invehere, donec reptabundus studuit loculo ejus succumbere. Quo facto, subito erigitur virtute divina et ejus ope fertur, quem non fert præsens libitina *. Hanc quippe manibus apprehendens, pro scabellis tenuit, et deinceps secutus est eam et ejus latores incessu, quo recens potuit, nec renuntiavit suis, sed nostros comitatus, sacras ædes montis hujus expetivit, et mansit apud nos duobus ferme annis: quibus expletis, propria repetivit, et adhuc dum hæc de illo scribimus, vivit. O beatum virum, qui adhæret Deo et unus cum eo spiritus est, et o nimis felices, quorum patronus est, si eum sequantur, quem consecutus est! Nam etsi ut stella a stella differt claritate, a suis differat, cum ceteris virtutibus, tum præcipue virginitatis gloria, modo tamen unitur suis caritate, et sui unientur claritati ejus sine invidia.

C

* Id est feretrum seu loculus.

XVII. *Miraculum de lue extincta.*

* La vesle Remos alluens

Super fluvium Vidulam * villa sita est, quam Chalon dicunt. In ea Dominicæ incarnationis anno millesimo centesimo undecimo tanta efferbuit mortalitatis pestilentia, ut habitatoribus subtractis, nonnullæ domus vacuæ remanerent, solitudine tantum inhabitante et mœstitia. Quippe nonnulli ad vesperam sospites, mane facto tumulandi efferebantur: frequenterque mane sani, facto vespere fauce mortis absorbebantur. Luctus ubique, quoniam eadem erat facies vivi mortuique, unum tandem residuis inventum est remedium contra grassantis pestis justitiam. Compertum erat eorum plerisque pernicitate famæ ac tacendi impatientia, quod lues hujusmodi fugaretur Patris nostri meritis et præsentia. Unde suæ consulunt calamitati, licet ambigant utrobique, hinc de periculi evasione, hinc de sui voti consecutione. Memorabilem tamen patris montis Or, Radulphum adeunt, causam suæ luis non dissimilem inguinariæ Romanæ, licet non nesciret, singultim exponunt: pro qua ut vir Sanctus illo invectus, succurreret morti proximis, lacrymabiliter petunt. Verum ille primo paululum cunctatus est, sibi suisque timens, dum illorum miseretur: sed mox suos consulit, et illis insperato petita pollicetur.

D

EX EDIT. MABILL.

Lues anni 1111.

34 Sumptis igitur loculis prædicti patris et comparis ejus Theodulfi, comitante provinciæ adjacentis innumera plebe, vicum penetrant, quo infesta lues debacchabatur. Pande, pande mirum, nec taceas veridica pagina. Hic vicum penetrarunt luminosi patres, cum pace duce salutifera, illic fugæ consulit tenebrarum parens, cum lue comite pestifera. Hic ingreditur cum compare suo, comes veritatis pater, illic fugæ consulit et mors cum eo mendacii parens spiritus mendax et ater. Nullum intervallum huic ingresso et illi egredienti: quoniam dispar erat causa fuganti mortem, ut vitam extinguenti. Quanta tunc fuerit jocunditas, paulo ante mœstis, luce exorta cordibus luctu tenebrosis, quibus pandetur ad liquidum, nisi (quod absit) idem perpessis.

E

35 Fugato igitur grassantis pestis principe et prostrata ejus malitia, dux noster et signifer optabili potitur victoria, et plausu quidem laudis hinc inde concinente regrediebatur, cum ecce quasi vestigium prostrati hostis victori superesse contemplatur. Ad quod propellendum agonista divinus accingitur. Nam Chanadium * villam, superiori morbidæ pridem, sed curatæ, contiguam, dum pertransit, Litaldus quidam ex incolis, filiam contractam ex utero matris ulnis bajulans, loco viri Dei supposuit. Nec mora, erigitur pusiola, gaudet et accurrit pater, innitentem adjuvat, et ut ambulet manu sua manum ejus sustentans, blande cohortatur. Sed ambulandi nescia nunc titubat, nunc occidit, nunc erigitur, et his modis virtutem divinam in ea operari genitor lætus testabatur. Unde clamitant circumstantes: erecta est, Deum super hoc laudare oportet. Sed familia Sancti ne quid frivolum autumaret, hujusmodi clamoribus noluit acquiescere. Quid plura, a suis ad sua dilecti Deo cum gaudio reportantur, et super lue mortis exstincta undique Dominum laudabant, et liberationi vicinorum suorum congratulabantur. Cum ecce octo diebus exactis, præfatus pusiolæ genitor manu ducens eam, valvas intrat hujus ecclesiæ, et devotas quidem preces prius effundens, majus altare post accedit cum filia, oblationes et laudes persolvens divinæ munificentiæ. Cujus coram astantis indicio pater monasterii et concio fratrum diligenter addiscit, quid operatus sit Deus per merita sancti sui beatissimi Theoderici patroni nostri in ejus filia, et tunc demum alacres postponunt omnem cunctationem, et concinunt laudes Deo et prædicant ejus mirabilia, cui est laus et honor, virtus et imperium in Trinitate perfecta per immortalia secula seculorum. Amen.

* Chenay

F

ANNOTATA.

EX EDIT. MABILL.

A

ANNOTATA.

a *Imo puer quinquennis, ut Flodoardus testis oculatus in lib. 4 Hist. cap. 20 asserit. Quod monstri instar in ecclesia visum est: sed patris ejus Heriberti Comitis Viromandensis cupiditati parendum erat.*

b *Monasterium S. Michaelis in Tiracia,* Tierache, *diœc. Laudunensis ad nostrum usque tempus Ord. Benedictino subjectum est.*

c *Interfuit synodo Suessionensi apud S. Medardum, a Manasse Remorum Archiepiscopo convocata, anno Domini 1078. Ejus obitus in Necrologio S. Theoderici annuntiatur his verbis:* Raimbaldus Abbas hujus loci obiit III Kal. Aprilis, pro quo habemus generale piscium et subcinericios panes. *Alibi reperio, Raimbaldum illum obiisse* IV *Kal. Aprilis 1078, si ergo concilio illi interfuit, debuit illud sub anni principium celebratum fuisse quomodocumque anni numerentur.*

d *Nempe Adela Roberti I Flandriæ Comitis filia, soror Roberti II, cognomento Jerosolymitani, Kanuto Danorum Regi primum, tum Rogerio Calabriæ Duci nupta. Exstant in monasterii S. Theoderici chartophylacio litteræ Adelæ, datæ anno 1090, anno 31 Philippi*
B *regis Francorum, Indict.* XIII, *anno Rodulfi Abbatis tertio,* IV *Kal. Octobris: quibus litteris S. Theoderico (cujus corpus servatum a Deo integrum dicitur) silva in territorio de Herlebec conceditur.*

Et hoc et aliud ipsius Roberti Comitis diploma infra dabimus, ex apographis a laudato supra Vignerio descriptis.

e *Ecclesia parœcialis vici S. Theoderici B. Hilario sacra est, ut ad vitam S. Theodulfi diximus.*

f *Monasterium S. Petri Catalaunensis Ordini S. Benedicti hactenus subjectum.*

MIRACULUM
S. THEODERICI

Ex MS. Reg. Sueciæ, in 4, num. 1456.

Nobilis Flander Romam peregrinatus,

Fuit quidam miles Theodericus nomine, Flandrensis quidem patriæ, secundum seculi fastum oriundus, et hic, ut multi noverimus, in rerum facultate dives, qui quodam tempore ductus amore peregrinationis, sumpto apparatu, viam Romæ aggreditur,
C Apostolorum limina visurus, et ab eis veniam peccaminum deprecaturus. Iter agendo, hoc in loco devenit, et quia tunc hospitalitatis gratia pollebat, sese ea nocte ibidem mansurum disposuit, et audita loci religione, multum sibi complacuit. Recreatis ea nocte somni dulcedine artubus, summo diluculo resumpto itinere, suis diebus Romam pervenit, factaque oratione jam inde cœperat reverti: dum autem emensis viarum milliariis, per hunc locum regrederetur, comitibus ejus orationis gratia templum intrantibus, nescio cujus judicii ultione correptus, impos itineris effectus est. Ceteris igitur ignorantibus, retro substitit, ostendens illico actibus debacchationis exterius, qui phrenesim mentis pateretur interius. Videres eum per quæque devia discurrere, incomposita verba proferre, quasdam inanitates ventorum, ac si manu capi possent, magno conamine insectari. Dum tanta mentis pervagatione, per diversitates viarum, Remis usque pervenit templumque beati Remigii irreverenter ingressus, nec minus quoque debacchabatur; sed comites, facta tandem oratione, Theodericum abesse in comitatu animadvertentes, ut ejus debacchationis signa ab incolis loci didicere, adhibitis secum quibusdam fratribus monasterii, quo cum certius divertisse audiunt, incunctanter iter acceleraverunt. Tandem itaque de

in reditu fit phreneticus,

templo extractus, ad hunc locum reducitur, ubi ferme D quinque hebdomadibus consequenter immorabatur, ut de expulsione hostis præconium laudis beato Theoderico ascriberetur. Interea comites, adhibita illi servili custodia, accelerant revisere propria. Sed qui ei familiares, immo et fideliores fuerant, ut ejus finem viderent, infra paucos dies cum aliis quibusdam ad eum rediere. Verum sub hoc temporis intervallo, accidit ut ea nocte, qua solennitas beati Theodulfi celebraretur, circa primam vigiliam ductus in extasi, videret signum sanctæ Crucis in specie flammarum sibi prætendi, dehinc etiam sequebatur quidam senex, candidus ultra communem hominum aspectum, vultu decorus, et ut eodem energumeno signa referente, cognovimus, ipse fuerit Domnus Theodericus. Accedens itaque propius, eum lenissimo tactu attrectavit; sed quibusdam spatiis interpositis, tandem evanuit et nusquam ei ultra comparuit. Quid plura? Evigilans Theodericus, tactu viri Dei sensit se sibi fuisse redditum, moxque impiger ecclesiam intrans, coram feretro ejus se in terram prostravit, pro recuperata salute gratias agens Deo et sancto Confessori. Surgens autem E post paululum, quid nocte viderat, per ordinem quibusdam fratribus explanavit, eique sunt multum congratulati. His ita habitis, alacrior remeavit ad propria, sumptoque a suis saluberrimo consilio, pro recompensatione collati beneficii, data plurima pecunia, ut dives erat, infra hanc viciniam a quibusdam nobilibus viris, a Tebaldo scilicet patre Fulcridi, Tecelina de Cantamerla, Rodulfo et Joanne de Ham, Rainero de Geldum, emit quoddam prædium, quod dicitur villa Francorum, quod beato Confessori Christi Theoderico tradidit ad temporalia solatia Fratrum. Multis deinceps supervixit annis, sed modernis temporibus viam ingressus est universæ carnis.

et ab apparente sibi S. Theoderico curatur.

AD HYMNOS
DE S. THEODERICO ABB.
Dedicatio per Hucboldum

Ex jam citato MS. Reg. Sueciæ.

Scriptor qui rogatu Fratrum

Dilectis in Christo Patribus ac Fratribus congre- F gationis almi Confessoris Christi Theoderici, Hucboldus humilis, licet indignus officio, sacerdos, habitu monachus, omnem felicis vitæ jocunditatem. Pia vestra religio atque ardentissima in Deum et sanctum ejus Theodericum devotio studiique simul boni intentio, nostram adiit mediocritatem, expostulans, ut ad nostrorum imitationem majorum, qui in laudem Dei et Sanctorum ejus mente promptissima, singulis apta temporibus, canora composuere modulamina, nos quoque vobis nocturnalia de memorabilibus præfati cultoris Dei et specialis Patroni nostri Domini Theoderici gestis cantilenæ, melodiis dulcorata, cum antiphonis coaptaremus responsoria, in ejus sacra festivitate canenda. Quod exequendum tanta noster aggressus est animus alacritate, quanta vester id fieri poscebat devotione. Et ecce divina favente gratia, per ejusdem beati viri Dei suffragia, quod vestra suggessit charitas, nostræ parvitatis obedienter explevit humilitas; sed quia attestante voce evangelica, dignus est operarius mercede sua, me humiliter expetente, et vestra bonitate favorabiliter annuente, in hujus parvissimi recompensationem servitioli, spopondistis mihi, cum vestræ promissione fidei, acturos vos in sacris orationibus vestris memoriam mei singulis annis, expleto hoc ipso officio nocturnali; non tantum dum in hoc

S. Theoderico hymnus concinnavit,

A in hoc cursu instantis ævi videor frui sole volubili, sed multo magis, cum Deo disponente contigerit, præsenti me vita defungi. Et addidistis hujus in me benevolentiam exempli, vos per successiones temporum, veluti pro bonæ consuetudinis lege, relictuROS posterorum dilectioni. Promissionis ergo inter nos istius firmitas intemerata, sit fidei vestræ veritas coram Deo semper aperta, qui eum promittit habitaturum in tabernaculo suo, et requiem habiturum in monte sancto suo, qui loquitur veritatem in corde suo et qui non egit dolum in lingua sua. Et ne vobis videar pro parvis exposcere magna, sciat dilectio vestra, apud se illum recepturum impensæ in me charitatis præmia, qui pro minimis fideliter actis, solet rependere maxima. Igitur gratifica vestræ dulcedinis sponsione et jussione accepta, ut in hoc perseverans, Deo miserante maneat apud vos nostri memoria, hæc prædicta, sicut et quæ sequuntur, capitula in hac adnotata sunt pagina. Pro vivo, Psalmum De profundis. Pater noster. Capitula. Salvum fac servum tuum. Convertere Domine usquequo. Mitte ei Domine auxilium de sancto. Nihil proficiat inimicus in eo. Esto ei Domine turris B fortitudinis. Domine exaudi orationem. Deus qui justificas impium et non vis mortem peccatoris. Pro defuncto, Psalmum De profundis. Pater noster. Requiem æternam dona ei Domine. Ne tradas Domine bestiis animam confitentem tibi. Anima ejus in bonis demoretur. A porta inferi. Annue nobis Domine, ut anima famuli tui Hucboldi remissionem, quam semper optavit, mereatur percipere peccatorum, per Dominum.

postulat promissa sibi ab illis pro mercede orationum subsidia.

HYMNUS
DE S. THEODERICO

Festiva Christo cantica,
Nunc turma fratrum concinat,
Qui semper in Sanctis suis,
Mirandus et laudabilis.
Theodericum terrea,
Et carnis oblectamina,
Qui corde fecit spernere,
In seque mentem figere.
Is ergo spernens seculum,
Christoque sponsam conferens,
Cœlestis aulæ præmium,
C Sibi petit Remigium;
A quo salubri dogmate,
Cum doctus esset optime,
Datur Pater cœnobio,
Fundat poli quod nuntio.
Præclarus hic in dogmate,
Et actibus sublimior,
Multis parabat præviam,
Arctam polorum semitam.
Divina mox clementia,
Miraculis hunc radiat,
Ut verba vitæ seminans,
Et sanitatem conferat.
Nam suscitavit unicam
Theoderici filiam,
Ipsique Regi postea
Lumen restaurat turbidum.
Oremus ergo supplices,
Nos hujus ut precatibus,
A vitiis Christus lavet,
Illustret et virtutibus.
Sit laus, decus, virtus, honor,
Patri, Proli, Paraclito,
Sit Trinitati gloria,
Uni Deo per secula. Amen.

Julii T. I.

ALIUS

D *EX MSS.*

Exultet Domino mente serena,
Laudes ac jubilos concio nostra,
Solvens almifluis atque colendis
Festis eximii Theoderici.
Qui tactus radiis Spiritus almi,
Qui transire videt gaudia mundi,
Sprevit clara figens lumina mentis,
Quo nos certa vocant munera Christi.
Hic nam Remigii dogma magistri
Sectans, postposuit noxia secli:
Cui mox cœnobii creditur ordo,
Quem digne coluit dogmate claro.
In quo mira nitens cœlica virtus,
Infirmos varia clade levavit,
Et Regis sobolem ordine miro,
Orando revocat mortis ab antro.
Tu nos ergo, pie Christe Redemptor,
Istius meritis solve, precamur;
Cunctis criminibus, atque beatis
Jungas agminibus lumine regni.
Sit laus ingenito gloria Patri, E
Virtus atque decus sit Genitoque,
Majestas similis Paraclitoque,
Unus qui Deus est tempore secli. Amen.

DE ELEVATIONE CORPORIS
S. THEODERICI
ABBATIS REMENSIS

Ex tomo 5 Act. Ord. S. Bened. a pag. 519.

Vitam sancti Theodorici Abbatis retulimus in seculo I, *auctore anonymo: aliam breviorem postea reperimus, quæ antiquioris videtur auctoris, in qua Teudericus, ad discrimen Teuderici Regis,* Teuderio *appellatur. De ejus elevatione hic agendum, quam mirum fortasse videbitur, tamdiu fuisse dilatam: cum sancti Theodulfi, ejus discipuli, corpus ante hoc tempus tumulo elatum fuerit, atque Remos deportatum. Verum illud inde accidit, quod sancti Theoderici corpus maluerint ejus alumni secreto loco penes se propter Nortmannorum metum reponere, quam Remos delatum, amittendi periculo exponere. Hujus vero elevationis occasio nata* F *est ex restitutione monachorum in cœnobio sancti Theodorici, quod in monte Or duabus ab urbe Remorum leucis situm esse alias diximus.*

Cur dilata fuerit elevatio.

2 *Cum locus iste bellorum temporumque injuriis fere attritus esset, laxata regulari disciplina, monachi ex regularibus facti sunt seculares. Id contigisse putat Marlotus sub ultimis Regibus primæ stirpis. Equidem* sex canonici *sancti Theodorici nominantur anno* 882 *in libello supplici cleri Remensis, pro electione Fulconis. Accessit ad miseriarum cumulum, quod Hungari idem monasterium seculo decimo flammis combusserunt, teste Frodoardo in historia lib.* I, *cap.* 25. *Anno* 953 *ex ejusdem Chronico,* synodus quinque Episcoporum apud sanctum Theodericum in territorio Remensi celebratur, Artoldo Archiepiscopo præsidente. Ad quam vocatus Ragenoldus Comes, ob res ecclesiasticas ab eo pervasas, venire noluit: sed deprecatus est Regem, ne excommunicaretur, ut ad synodum mitteret. Cujus excommunicatio tunc Rege petente intermissa est. *Postea tamen, id est anno* 966, Odelricus Archiepiscopus Ragenoldum Comitem excommunicavit, pro villis ecclesiæ Remensis, quas pertinaciter detinebat. Et ipse Comes loca quædam ejusdem Episcopi cum suis pervadens, rapinis incendiisque devastat. *Ragenoldus*

Canonici in locum monachorum suffecti.

EX EDIT. MABILL.

* De Roucy

A *noldus iste comes erat Rociacensis * primus, qui multa bona Ecclesiæ, etiam sancti Theoderici, invaserat, sepultus in ecclesia sancti Remigii apud Remos, prope Gerbergam Reginam.*

Restitutus ordo monachorum 972,

3 *Anno* 970, *Adalbero Odalricum Remorum Antistitem excepit, cui nihil antiquius fuit, quam monasteria, suæ curæ concredita, in meliorem statum reformare : id quod de Mosomagensi et sancti Theoderici exsecutus est. Chronici Mosomensis verba retulimus superius, ubi de sancti Arnulfi translatione actum est, ex quibus hæc repetere juvat ad consequentiam dictorum.* Jam tunc Episcopus Adalbero intendebat animum, hunc locum decussare, *id est ornare*, regulari institutione, sicut post fecit Remis, sancti Theoderici locum, quem de manibus Rotgerii comitis *Rociacensis*, injustę illum tenentis, vi et sagacitate retraxit : et remotis duodecim præbendariis, non Deo et Sanctis ejus, sed sibi ipsis et comiti servientibus, Abbate ex monasterio sancti Remigii accepto, Airardo nomine, cum monachis Deo fideliter militantibus, religiose instituens ordinavit. *Ad hæc pia opera motus est Adalbero, tum quia in Gorziensi monasterio institutus a puero fuerat, tum quia per ea tempora sanctus Theodericus* B *miraculis coruscabat, testante Frodoardo. Hæc monachorum restitutio contigit anno* 972. *Sic enim in brevi Chronico Remensi legimus apud Labbeum.* Anno CMLXXII, restitutus est ordo monachorum in monte OR. *Rem fusius narrat auctor anonymus in libello inedito, de elevatione sancti Theoderici, quo ex libello quædam hic delibamus, ubi Adalbero Remensis Archiepiscopus Adalberoni Mettensi Episcopo*, consanguinitatis propinquiori linea conjunctus fuisse *dicitur*.

præfecto Abbate Airardo :

4 *Qui primus loco præfectus est Abbas*, dictus est Airardus ex nomine, *ex cœnobio sancti Remigii*, ubi tunc religionis studium florebat. *Is* olim ex clerico monachus effectus, jam quoque eximia vitæ conversatione plures excellebat et sanctitate. *Ibi* dum vixit, et in loci reparatione, et in fratrum spirituali ædificatione attentius laboravit. *Porro* plures *monachorum ejus*, studio beate vivendi animati, abrenuntiato seculo, huc diebus illis confluebant. Crebro etiam, visitandi gratia, domnus Adalbero huc veniebat, *eisque monita salutis dabat.*

Quod Adalbero, diplomate regio confirmari curat.

5 *Neque hoc contentus Adalbero, factum suum regiis litteris confirmari curavit, obtentis a Lothario Rege litteris, quas Marlotus in tom. 2 retulit. In iis litteris Rex proloquitur, fidelem suum Adalberonem* C *Archiepiscopum, accedente etiam rogatu Emmæ Reginæ, sibi supplicasse, ut diploma largiretur* super quadam abbatia cœnobii, tertio milliario ab urbe disparata, in honore beati Bartholomæi, beato disponente Remigio, sub divina revelatione constituti, in quo venerabilis Confessor requiescit Theodericus, primus ejusdem loci ab eodem sancto Dei pontifice monachorum Abbas institutus : *qui locus cum a monastico ordine defecisset in canonicalem*, procurante eodem Adalberone, in pristini ordinis dignitatem est reportatus. *Rem probat Lotharius rex, confirmans bonorum restitutionem, quæ eidem monasterio ab eodem facta est. Diplomati subscribunt præter Adalberonem Remensem*, Adalbero Laudunensis, Wido Suessionensis, Theobaldus Ambianensis, Gillebertus, Manasses, Albertus, et Rotgerus *comites*. Actum palatio Compendii, sub die VII Kal. Junii, anno Incarnationis DCCCCLXXIV, Indictione secunda, vigesimo anno regnante gloriosissimo rege domno Hlothario.

Elevatur corpus S. Theoderici,

6 *Rebus ita ordinatis et firmatis, consilium initum est de sancti Theoderici corpore e terra efferendo. Id factum anno* 976, *et quidem* XIII *Kal. Maji, quo die ita legitur in Martyrologio loci :* Inventio corporis beati Theoderici a Domino Adalberone Archiepiscopo, qui ordinatione beati Remigii, primus Abbas exstitit in monte Or, ubi incorruptus plus ferme quam trecentis quinquaginta annis requievit : et D translatio ipsius atque sancti Theodulfi in capsam argenteam. *Annum assignat breve Chronicon Remense apud Labbeum* anno CMLXXVI, sanctus Theodericus levatus. *Prolixam hujus elevationis historiam scribit Anonymus, cujus hæc summa : Effossa humo*, apparuit derepente quidam sarcophagus, in quo nihil aliud repertum est præter terram, quæ, putrefactis laterum compagibus, intro plurima ceciderat. Et hoc quidem fecerat provida hominum industria, qui sarcophagum vacuum inter tumulum interposuerant, *ne* quispiam furtim sacrum pignus *auferret. Altius defossa humo, tandem* inventum est corpus beati Confessoris, holosericis vestibus involutum, stola scilicet circumquaque lento auro deducta ; et pleraque pariter reperta sunt pretiosa indumenta.

7 *Interea Episcopus, rem Lothario regi deferendam ratus*, jussit corpus in terra relinqui *pallio superinjecto*. Hæc autem facta sunt anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXVI, mense Aprili ; videlicet XIII Kal. Maji, inter ipsa Quadragesimæ solemnia : nec tamen usque in Decembrem mensem a loco sepulturæ remota sunt beati viri pignora Quærebat E interim Episcopus, ex industria, opportunitatem, quo Rex Lotharius, qui illis temporibus regno præerat, expeditius accersiri posset ad ipsam elevationem, quod ad effectum usque non pervenit juxta votum ejus, quia ferme toto illius temporis curriculo, immorabatur Rex pro quibusdam reipublicæ negotiis circa extremas partes regni. *Demum accidit, ut prædicto mense*, infra ipsos dies, quibus agitur observantia Dominici Adventus, ut Remorum finibus Rex appropinquaret, habiturus quidem apud Metropolim palatium cum optimatibus suis. *Rex ab Episcopo invitatus ad celebritatem, non renuit adesse, sed* mox cum uxore sua Emma et exercitu copioso eo iter acceleravit. *Adalbero* missa legatione, *interea vicinos Episcopos et Abbates* convocavit. *Omnibus adunatis Archiepiscopus sacrum corpus e tumulo efferre conatus, sed frustra ; Regem obsecrat, præbeat manum : Theodericum regiis humeris in tumulum elatum, ex eodem nolle absque regiis manibus efferri. Apposita Regis manu, sacrum corpus facili negotio eductum est, tertio* Idus Decembris, *atque decenti in loculo repositum.* Ipso die Rex cum Regina beato Confessori pretiosa ornamenta obtulerunt.

Lothario Rege adminiculante

8 Præterea beatæ memoriæ Episcopus *locum amplius illustrare cupiens, corpus beati Theodulfi, quod tunc* Remis in majori ecclesia quiescebat, *ad pristinam sedem, reportari curavit : ut scilicet*, ex his duobus patronis, uno in loco sociatis, virtus divina *copiosius oriretur*, quæ finitimos ad pietatem excitaret *efficacius. Reclamantibus civibus, dies nihilominus constituta est. Adalbero sacram sarcinam cum suis comitibus*, usque ad locum, qui mons Remensis dicitur, *detulit : ex quo monachi eamdem suis humeris gaudentes ad suam ecclesiam extulerunt. Hæc paucis ex auctore illo anonymo, post cujus libellum varia sancti, cum Theoderici, tum Theodulfi miracula referuntur, quæ partim sancti Theoderici Actis subjuncta sunt in seculo* I.

et S. Theodulfi corpus adjungitur. F

9 *Horum omnium auctor fuit cum Adalberone* Airardus *Abbas, qui primus loco præfuit post restitutam inibi monasticæ vitæ disciplinam. Mortuus est ante annum* 983, *ut colligitur ex indice monachorum, qui mortui sunt sub unoquoque Abbate Remigiano. Nam sub Rodulpho Abbate tertio, ponitur obitus Airardi Abbatis, et Christiani ejus successoris. Rodulphus vero non excessit annum* 983, *cum non nisi annos* XIV *Archimonasterio præfuerit, post Hugonem, qui annos dumtaxat duos Abbas fuit, post Hincmarum anno* 967 *defunctum, ut in ejus elogio superius diximus. In necrologio Remigiano* Airardus Abbas sancti Theoderici

Ætas Abbatis Airardi.

A rici *notatur* v Kal. *Junii :* Christianus xiii Kal. Februarii.

APPENDIX

Ad S. Theoderici Miracula.

Adjiciuntur promissa diplomata.

Hic jam ad totius tractatus complementum nihil ultra desiderari videtur, præter diplomata Adelæ Daniæ Reginæ ejusque fratris Roberti Comitis Flandriæ, quæ supra a nobis promissa sunt, ex apographis Vignerii, ad Christianum le Roy, ab hoc ad Bollandum transmissis. Primum vulgavit Marlotus tomo 2 pag. 182, *sed ita, ut loco non uno ex hac editione emendari possit ; quamvis nec in nostro nævi desint, quos operosius excutere hujus loci plane non est. Sic et in Roberti Comitis præcepto, præter lacunas aliqua occurrunt quæ ad exactiorem eruditorum, quorum interest, trutinam rejicimus, ad præsens institutum satis erit, utrumque instrumentem, quale accepimus, in illorum gratiam proponere. Diplomati Adelæ hunc titulum, de suo ni fallor, præfixit Marlotus.*

B *Præceptum Adelæ, Danorum Reginæ, quo per chirotecam donatio sylvæ de Harlebec, monachis facta confirmatur.*

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Adela Dei gratia Danorum Regina. Notum sit omnibus sanctæ matris Ecclesiæ fidelibus filiis, quod ego partem unam sylvæ, quæ jacet in territorio de Herlebec, dedi sancto Theoderico Confessori Christi gloriosissimo, cujus virtutum famosissimam laudem a multis cognoscens, ob animæ Domini mei Regis remedium, et omnium antecessorum nostrorum, tam illorum, qui soluti debito mortis, diem Domini in pace sustinent, quam illorum, qui adhuc in carne positi vivunt. Et ut hoc magis firmum permaneret, consilio Domini Rainaldi Remorum venerabilis Archiepiscopi, nec non eximiæ congregationis Sanctæ Mariæ Remensis et Fratrum Domino et prædicto Confessori Christi Theoderico servientium, Abbas Rodulfus, qui tunc gratia Dei illis præerat pastor, electis sibi fratribus quibusdam, corpus sanctum, quod divina pietas, qui castitatis et angelicæ munditiæ semper, dum vixit, fuit domicilium, servavit integrum, huc in nostram præsentiam advexit. Cujus adventum cognoscentes, obviam ei processimus C cum clericis et proceribus nostris, cum laudibus et hymnis in ecclesiam nostram introducentes, eum cum digno suscepimus honore. Omnibus vero rite peractis, prædictus Abbas R. [Rodulfus] cum fratribus suis nostram precati sunt clementiam, quatinus donum, quod per fratres suos sibi transmiseram, Sancto ibi in præsenti coram nobis posito, solemniter redonando confirmarem. Ego, accepta ab eo beneficii sui et totius congregationis tam corporaliter quam spiritaliter societate, adstantibus ibi proceribus nostris, petitionem suam per cirotecam unam adimplevi. Actum est hoc apud Herlebec, anno Incarnationis Dominicæ millesimo nonagesimo, Indictione xiii, Epacta xvii, regnante Philippo gloriosissimo Rege Francorum anno xxxi; anno archiepiscopatus Domini R. [Rainaldi] vii ; Rabodo regente Noviomensem feliciter ecclesiam ; anno R. [Rodulfi] Abbatis iii. D *Ex MSS.*

† *Signum Adelæ Reginæ. Signum Rodulfi Abbatis* †. *S. Taboldi. S. Hugonis. S. Richeri. S. Lanfredi. S. Rogeri. S. Tebonis. S. Dodini, monachorum.*

S. Hermanni Præpositi. S. Leduini. S. Lanberti. S. Albaldi. S. Haimonis. S. Lyæberti. S. Helmicini, clericorum.

S. Connonis Præpositi laici. S. Gummari. S. Derulfi. S. Godescalci. S. Ribodi. S. Dodelini. S. Benronis. S. Heriberti. S. Leudonis. S. Beringarii, laicorum.

De nova terra, quæ dicitur le Reste, et restitutione Herlebeeck.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Notum sit tam præsentibus quam futuris sanctæ matris Ecclesiæ fidelibus, quod ego Rotbertus Flandrensium Comes, Dei gratia inspirante, Hierosolymam ibam, plurimo E exercitu meo comitante. Diverti autem cum quibusdam optimatibus meis ad abbatiam, in honore sancti Apostoli Bartholomei et beati Theoderici Confessoris consecratam, ubi Abbas et monachi reverenter susceperunt nos, cum processione ecclesiastica venientes nobis obviam. Qua expleta, in claustrum suum nos duxere . . . . participationem orationum et eleemosynarum suarum nobis concesserunt. . . . . pro peccatorum meorum remissione et incolumitate mei meæque conjugis Clementiæ, suprascriptis scilicet et Abbati et monachis reddidi, quod antea dederat soror mea Adela, abs meo tamen favore : sed ego postea ipsis abstuleram quorumdam suggestione ; reddidi, inquam, partem terræ et aquæ in saltu meo de Herlebeecke, ut ibi restituat Abbas et monachi ejus molendinos et duas domos atque capellam unam. Hoc autem fecit favore conjugis meæ prædictæ Clementiæ, cui super hoc l [litteras] sigillo meo corroboratas direxi, ut forestariis prohiberet, ne scilicet [vel ipsis] vel servis eorum aliquam injustitiam vel violentiam ulterius inferrent. Siquis autem nostræ benevolentiæ donum minuerit vel infregerit . . . . ejus iram incurret, nostræ autem F amicitiæ gratiam in perpetuum perdet. Denique beneficio, ipsis scilicet monachis a me concesso, addidi, eisque unum bunnarium prati prope molendinos concessi.

† *Signum Comitis Rotberti.* † *Signum comitis Tbali [forte* Theobali *vel* Tetbali] † *Signum Balduini de Gant.* † *Signum Rogeri Castellani de Insula.* † *Signum. . . . . . . Comitis.* † *Signum Eustachii, pincernæ Comitis.* † *Signum Arnulfi de . . . . Signum Cononis et Raineri clericorum, capellanorum Comitis.*

Actum in monte Or, apud Sanctum scilicet Theodericum, anno incarnati Verbi millesimo nonagesimo sexto, Indictione iii, *Epacta* iv, *concurrente* ii.

DE S. CARILEFO PRESB. CONF.

ANISOLÆ, APUD CENOMANOS IN GALLIA

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Ejus patria, ætas et prima monastica institutio.

CIRCA ANN. DXL. *Acta probant, celebrem fuisse sec. 6.*

Inter seculi sexti numerosos et celebres per Galliam Sanctos, locum non infimum tenet is, de quo pridem in Actis nostris sermo recurrit, S. Carilefus, *alias* Carilephus, *aut* Karileffus, *multis aliis, sed plerumque luxatis modis, apud Martyrologos inflexus, monasterii* Annisulensis, *vulgarius* Anisolensis, *in Cenomanensium finibus conditor, quod hodie, ab ipsius appellatione Gallica,* S. Calesii, *vulgo* S. Cales, *vel* S. Calais, *passim nuncupatur. Cœnobium ipsum Ordini Benedictino subinde adscriptum est, quamvis certum sit,* S. Carilefum *aliam prorsus Regulam cum S. Avito professum, ut habes tomo* III *Junii pag.* B 358, *annot.* c. *Seculo quinto natum, sequenti, necdum ad medium producto, mortuum, admittunt omnes; at exactam ejus ætatem, aut vitæ totius chronologicam seriem, nec ejus scriptores tradidere, nec aliunde satis certo eruere promptum est, quidquid de ea statuerit Cointius ad annos* 517, 525, 528, 532 *et* 541. *S. Aviti societas, disciplina monastica, primum Menate, tum sub sancto Maximino Miciacensi hausta, inde in pagum Perticum,* [*le Perche,*] *demum in Cenomanensem solitudinem migratio, fortuitus Childeberti in venatione ad ipsum accessus, obtenta ab Rege ad condendum monasterium latifundia, pluresque aliæ hujusmodi circumstantiæ in Actis expressæ, jam dictas conjecturas firmant, et Sancti nostri tempora, quoad licet definiunt, tametsi ad Acta Cenomanensium Episcoporum, a Mabilione tomo* 3 *Analectorum edita, non recurratur.*

natum in pago Arvernico,

2 In Arvernensi territorio, parentibus secundum seculi dignitatem clarissimis, ortum *diserte tradunt præfata Sancti Acta; an autem Claromontanæ civitatis fuerit indigena, ut voluit Branche, satis incertum est: hominum more locutum existimo, qui a regionum metropoli, nobilitatem aliquam accersi arbitrantur. Hoc constat; quamprimum ad annos litterarum studiis* C *aptos pervenisset,* doctrinæ gratia, in monasterium, cui Menate vocabulum est, missum, ubi Domino comministratore, et litterarum facundiam, et sanctæ conversationis susceperit normam. *Nimirum in hoc ipso cœnobio prima posuit perfectioris vitæ fundamenta, fovitque adeo, ut ad magis ardua certamina incitatus, cum socio Avito primum istud monasterium deserens, ad Maximinum Miciacensem Abbatem, cujus tunc late per Galliam sanctitatis fama inclaruerat, perrexerit,* ubi, postquam in communi virtutum palæstra se exercuisset (*inquit Mabilio tomo* I *Annalium pag.* 77) dimissa, jam non sua sponte, sed Maximini Abbatis sui concilio, Miciacensium societate, cum Avito commilitone et populari suo, in Perticensem solitudinem discessit.

et cum Avito plura loca incoluisse.

3 *Quo auctore hæc tradat vir eruditissimus, aut unde acceperit, nusquam indicat; certe nec in S. Aviti, nec in S. Carilefi Actis id expressum reperit; imo ipsa S. Maximini vita in appendice Actorum Benedict. tomo* I, *pag.* 595, *oppositum plane insinuat, nisi forte prima Sanctorum istorum ex Menatensi cœnobio fuga, cum hoc altero secessu ibi confundatur, ut ex nonnullis adjectis fermè colligitur. Talia sunt Cellarii officium, quo S. Avitus Menate functus, inde profugiens claves* ad cervical Abbatis *deposuerit, quod idem Acta S. Maximini factum volunt Miciaci. Rursus confunditur vel duplicatur trajectus Ligeris, qui non nisi semel necessarius fuisse videtur. Sic et alia aut translata, aut turbata sunt; quemadmodum et altera apparet confusio inter Avitos, quos operosius distinguere conatur laudatus Mabilio, non absque magna verosimilitudine, sic ut alius fuerit Miciacensis S. Maximini in regimine successor, alius Perticensis, S. Carilefi sodalis, de qua controversia pluribus agendum erit ad diem* XIX *Decembris.*

4 *Ceterum, ut tota S. Carilefi, usque ad ultimum jam dictum recessum, vita, brevi compendio ob oculos ponatur, pateatque primæ cœnobitalis ejus institutionis ratio, numeros tres,* 14, 16 *et* 17 *ex altera S. Maximini vita, ex Mabilione, citata jam pagina, subjiciam, iis prætermissis, quæ in priori, pag.* 586 *num.* 22, *et inter miracula num.* 3 *pag.* 599 *habentur, cum meræ repetitiones sint, iisdem prope verbis ubique conceptæ. Erit eruditi lectoris, ex parvo hoc specimine conjicere, quam belle congruant, quæ de Sancto nostro, tum in propriis, tum in S. Aviti, tum in his S. Maximini Actis describuntur. Titulus capiti, aut saltem sectioni præfixus, hic est:* Quomodo S. Carilefus et S. Avitus ad beatum Maximinum venerunt, et quomodo in sancta contemplatione permanserunt. *Sic autem scribit secundæ istius vitæ auctor Bertoldus, monachus Miciacensis, ex libris MSS. V. C. D. d'Herouval.* E

Vita monastica Miciaci acta

5 Interea ea tempestate duo quoque spectabilis vitæ viri Carilefus et Avitus, ad eum visendum ardentissimo accurrunt amore. Per idem enim tempus cœnobitalem sub Abbate, in loco, cujus est vocabulum Menate, servaverant vitam. At vero speculativæ anhelantes Anachoretarum theoriæ, ac sæpe vicissim amica de spiritalibus rebus ferentes colloquia, furto fideli seipsos Abbati et proprio subduxerunt cœnobio. Exin autem præviam itineris habentes devotissimi animi voluntatem, Ligeris tantum alveum attigerunt: dein sanctæ opinionis auram, quæ de beato Maximino eo tempore ferebatur, tinnula captantes aure, ad visendum propere animi et corporis cursu devolverunt. Quorum adventum ubi beatus vir comperit, accurrens, ipsoque exosculans, toto caritatis affectu excepit, omnipotentique Domino, causa devotionis adventus eorum, multimodis rependit gratias. Igitur præfati famuli Dei, videntes se tanta caritate a viro Domini tractari, ejusque invictum circa divina obsequia animum, idemque fratrum qui sub eo degebant, longe aliter quam alios noverant, sanctæ religioni certatim operam dare; intermissa eremum petendi cura, satius duxerunt, ibi gradum figere, seque in cœnobitali vita, sub eodem viro Domini, aliquantisper exercitando probare. Quod divino nutu sibi inspiratum desiderium beato detegentes Maximino, et ibidem remorandi, et cum fratribus communiter cohabitandi, facillimam habuere licentiam. F

ex S. Maximini vita

recte disponitur,

6 Beatus porro Maximinus videns utriusque viri Carilefi atque Aviti animum supernis semper anhelare gaudiis, seque ipsos seris ac crebris extenuare jejuniis, occupare continuis ac puris orationibus, exercere silentiis, fatigari variis carnis laboribus, omniumque insignibus virtutum, ad culmen sacerdotii

A dotii utrumque promovit. Erat quippe illis studii, ab illicito stultæ temeritatis appetitu faciles animi compescere motus, corporeæque oblectationis labiles frenare discursus; hinc opere se conspicuos reddere, inde piis prudentum auditibus sermonis gratia exhibere conditos. Inter hæc seminarium pii desiderii, imbre sancti Spiritus aliquamdiu in eorum cordibus confotum, scilicet quo olim solitariæ cœperant anhelare vitæ, magis magisque crescebat. Ad quod non vagabunda cordis ferebantur levitate, verum inexplebili Christo omnino deplacendi in dies trahebantur cupidine. Post annos vero cœnobitalis vitæque [communis] studium, anachoretico aspirabant certamini. Et quia ut in opere patrarent, se non posse Abbatis et fratrum sine licentia incunctanter noverant, id agere clanculo nitebantur. Igitur inter noctis silentium, cum Abbatem et totius congregationis fratres sopor altus haberet, vir Domini Avitus claves Cellarii, a proprio cingulo revinctas, ad cervical Abbatis deposuit, et pendulo gradu monasterium excedens, uno comitatus Carilefo, Ligeris amnem petivit. Tunc conscensa navi, in aliud confestim delati sunt littus: exin saltus B magni solitudinem adorti, cui vocabulum est Perticus, intrarunt.

usque ad fugam in Perticum;

7 Iis tali fuga elapsis, dieque terris reddita, beatus Maximinus una cum fratribus suis eos sollicite requisivit, nec tamen invenit. Quorum discessu non minimam cordis est passus tristitiam. Illi itaque, ut optabant, consortia multorum vitantes hominum, simul in eadem primo cohabitantes solitudine, aliquamdiu delitescebant: deinde sanctarum virtutum jubare longius clarescente, quibus in dies dare operam contendebant, plures ad æmulationem sui vocabant. Unde ne duo egregii victricis pugnæ signiferi, tantum uni præficerentur agmini, cum uter eorum singulæ posset præfici turmæ, ab alterutro divisi, suos quisque cœpit ad bellandum in Christi militia cogere tirones. *Ex his patet, recte a me supra, adversus Mabilionem observatum, Sanctos nostros Avitum et Carilefum, non* Maximini Abbatis sui consilio, *sed clanculo, sed fuga, atque illo inscio, e monasterio Miciacensi se proripuisse, quæ omnia Actis S. Carilefi et S. Aviti satis consentanea sunt.*

in quo dubium an persliterit Avitus;

8 *Difficultatem ingerit, quod in posteriori vita traditur* XVII *Junii tomo* III, *pag.* 354, *num.* 11, *nempe quæsitum, repertum atque e solitudine retractum fuisse S. Avitum, ut Miciacensi monasterio præficeretur: idque confirmat Letaldus, de miraculis S. Maximini citato tomo* I *Act. Benedict. pag.* 600, *num.* 6, *his verbis:* Itaque post gloriosum piissimi patris Maximini transitum, B. Avitus ab eremi quiete divellitur, et in ejus loco a fratribus subrogatur, qui et ipse religione mirabilis, pii Patris vestigia indeclinabiliter prosecutus est. *Tum autem in prædicta sancti Aviti vita numero* 12 *sic legitur:* Præterito autem aliquanto dierum spatio, nequaquam diutius aliis præesse passus est. Videbatur enim ei, quod ita Abbatis premeretur nomine, ac si magni ponderis gravaretur mole. Quapropter noctis cujusdam in tempore, B. Carilefo comitante, vastas loci Perthici solitudines, ut sese iterum occultarent, expetiverunt. *Quibus denuo consentiunt, quæ habet Letaldus num.* 8: Beatus porro Avitus, cum parvo tempore monasteriale regimen tenuisset, ad dulcedinem anachoreticæ vitæ, quam degustaverat, remeare disponit, *etc. Pugnant hæc omnia contra Mabilionem, citata Annal. pag.* 77, *verum cum huc proprie non faciant, ad dictam* XIX *Decembris rejicienda sunt. Ad nostrum S. Carilefum redeamus.*

certum est nostrum ad Cenomannos perrexisse,

9 Beatus nihilominus Carilefus *(inquit ibidem Letaldus)* eodem flagrans ardore, Cenomanica deserta petiit, atque infra breve tempus, multis ad eum confluentibus, nobile cœnobium, in loco, qui Aninsula nominatur, ædificavit. *De hoc ita Mabilio in Annal. pag.* 76, *num.* 43. Hoc cœnobium a fluvio D præterfluente, Aninsula vulgo Anisola cognominatum, Carilefus..... regnante Childeberto, consensu et favore Innocentii Cenomanorum Episcopi exstruxit. *Item infra num.* 44: Carilefus ab Avito Perticensi, cum Daumero et Gallo digressus in pagum Cenomanensem, consedit in loco Casa-Gajani appellato, ad Aninsulum amnem, qui locus, tametsi amœnus, ab hominum tunc frequentia omnino secretus erat. Illic tamen visebantur parietinæ vetusti ædificii, quamdam operis dignitatem etiam tum retinentis. Ibidem ecclesia itidem superstes erat, a Turibio Episcopo, sub titulo S. Petri constructa, ut in Actis Cenomanensium Episcoporum legimus, ubi Innocentius, ejusdem civitatis Episcopus, multas Carilefo suppetias contulisse perhibetur. *Hic gesta Cenomanensia cum Carilefianis commiscet Mabilio, quorum, ne ad vitæ capita longiores annotationes subnectendæ sint, visum est, aliqualem hic notitiam præmittere, pro qua sit.*

AUCTORE J. B. S.

§ II. Monasterium Anisolense, et S. Carilefi Acta a subæquali scripta, quæ non exstant. E

Circa ejus monasterium controversa

10 *De vetere illo et celebri cœnobio pridem egit Henschenius Kalendis Martii in commentario prævio ad vitam S. Siviardi pag.* 65, *de ejusdem vero fundatione plurima annotavit Papebrochius ad gesta S. Innocentis seu Innocentii Cenomanensis Episcopi,* XIX *Junii a pag.* 859, *quibus materiam suppeditarunt citata superius Acta Cenomanensium Episcoporum a Mabilione edita, multis chartis ad S. Carilefum ejusque monasterium pertinentibus referta, quas mirum est ignorasse vitæ S. Carilefi auctores, si tum exstiterint, cum ipsi sanctissimi viri res gestas tum uniformiter prosecuti sunt. Multa in illis Episcoporum Actis video litibus et contentionibus plane obnoxia, circa subjectionem monasterii Anisolensis Episcopo et ecclesiæ Cenomanensi, vi testamenti, a S. Carilefo vere vel prætense conditi, et a pluribus Episcopis provinciæ Turonensis, Abbatibus et Comitibus subsignati, pluribusque istiusmodi documentis aliis cursim infra assignandis, de quibus hic ex professo disserendi locus non est, præsertim cum olim agitata controversia, suscitanda amplius non videatur. Consuli possunt Mabilionis annotationes in præmissa sua Acta a pag.* 391: *hic in totius rei compen-* F *diosum specimen, sat erit ex Annalibus Benedictinis pag.* 78 *numerum* 45 *lectori proponere.*

a Mabilione

11 Tempus conditi Aninsulensis monasterii certo definire, *inquit Mabilio,* in promptu non est. Id factum constat eo tempore, quo Cenomanni Childeberto Regi parebant: ac proinde post mortem Chlodomiri Burgundiæ Regis, cui hæc provincia, ex paterna hereditate, sortitione obvenerat. In Actis Cenomanensium Episcoporum variæ referuntur litteræ, tum Carilefi, cœnobium suum Innocentio Episcopo subjicientis; tum Childeberti, hanc subjectionem approbantis: quarum litterarum priores, datæ sunt octavo Idus Januarii, anno quartodecimo Childeberti. Verum has litteras, etsi antiquissimas, utpote quæ seculis octavo et nono in litis contentione productæ sunt, non immerito suspectas reddunt nomina Episcoporum subscribentium, quorum nulli in indicibus Turonicæ provinciæ Antistitum per id tempus reperiuntur; et census illi, in prædictis litteris expressi, in gratiam majoris ecclesiæ Cenomannensis, qui numquam ab Aninsulensibus persoluti leguntur. Accedit, quod monasterium istud a Nicolao Papa, apud quem prolixa de ejus subjectione controversia tum recruduit, quæ antea, Caroli

A Caroli Magni et Ludovici Augusti principatu, agitata fuerat.

AUCTORE J. B. S.

expensa et soluta videntur

12 Melioris notæ videtur in archivo Aninsulensi diploma Childeberti Regis pro dotatione ejusdem monasterii : ast annus ejus quartus, qui in recentiori apographo legitur, sine dubio mendosus est : tum quia eo anno Childebertus minorennis erat, necdum conjugatus cum Ultrogottha Regina, quæ prædictæ dotationi favit; tum quia necdum tunc Cenomanni Childeberto Regi parebant, sed Chlodomiro ejus germano, qui non ante annum Childeberti Regis tertiumdecimum, Christi DXXIV necatus est. Forsan omissa est in apographo numerica nota X, ac pro XIV, scriptum IV. Hoc diplomate Childebertus Carilefo tradit Madvallem, ubi situm erat Aninsulense monasterium, ejusque fines circumscribit. Idem princeps eumdem locum sub suam tutelam suscipit in aliis litteris, Daumero Abbati inscriptis : qui Daumerus, Carilefi ex Perticensi monasterio socius, ejusdemque in regimine Aninsulensi successor fuit. Eamdem gratiam Chilpericus anno regni sui primo confirmat Gallo Abbati, qui Carilefi servus in libro de vita ejus appellatur. In B Actis supra laudatis Cenomannensium Episcoporum exhibetur precaria, Gallo Abbati a Domnolo Episcopo facta, Chilperici anno V. Deinceps nullæ hujusmodi litteræ inveniuntur ante precariam, ab Hadoindo Episcopo factam Sigranno Abbati, cui successit S. Siviardus, is qui gesta S. Carilefi litteris mandavit. Ex his intelligimus, Carilefum vita cessisse sub annum istius seculi XI, eique successisse Daumerum, *etc.*

contra acta Cenomanensia,

13 *Hic paucis multa complexus est confecitque vir eruditissimus : nam ut clarius loquamur, modeste quidem sed nervose primum in hac re Cenomanensium Actorum fulcrum, quod est S. Carilefi testamentum, plane subvertit, atque adeo instrumenta cetera ei innixa convellit, quod prius satis insinuaverat seculi* 3 *parte* 2, *in addendis et corrigendis pag.* 627. *Viderat pridem Acta illa Cenomanensia, pro magna parte apud nos MSS. Papebrochius, eadem citans ad vitam S. Domnoli* XVI *Maji, tomo tertio pag.* 603, *ubi* adulterata aut omnino fictitia *pronuntiare non dubitavit : cur postmodum,* XIX *Junii, ad vitam S. Innocentis, itidem Cenomanensis Episcopi, majorem eis fidem habuerit, equidem ignoro. Ceterum inveterata illa Cenomanenses inter ac Carilefienses litigia pridem examinavit Coin-* C *tius ad annum* 515, *cujus opinio satis verosimilis est, sic ut facile quis persuaderi possit,* si fervente dissidio, quod inter Episcopos Cenomannenses et Fratres Carilefianos diuturnum fuit, in gratiam monachorum producta fuerint apocrypha Regum diplomata ; eodem prorsus dolo usos, qui partes Episcoporum tuebantur. *Utut ea se habeant, ad institutum hoc nostrum facit, quod simplicia, candida et sincera appareant S. Carilefi Acta ; contra vero, ut minimum in hac re implexa et suspecta videantur Episcoporum Cenomanensium gesta.*

pro quibus pugnat Corvaiserius.

14 *Interim hisce potissimum insistit Corvaiserius, pag.* 123 *narrans, S. Carilefum, priusquam Anisulæ domicilium figeret, ad Innocentium accessisse, veniamque illic habitandi impetrasse. Historiam bubali (vel ut ipse putat cervi) ad Sanctum confugientis, aliter exponit, quam in Actis referatur. Tum autem pag.* 126, *quasi immemor factæ antea ab Innocentio potestatis, ait, hunc ægre tulisse, quod S. Carilefus in diœcesi Cenomanensi sua nimium extenderet, eamque procedendi rationem multum vituperasse : unde coactus fuerit vir sanctus apud Episcopum sese purgare, protestarique, nullum episcopalibus juribus præjudicium afferre velle, quin imo cœnobium, fortunasque omnes, tum præsentes, tum futuras ei penitus submittere, ut fusius deductum invenies in exemplo* traditionis vel testamenti, *de* D *quo nuperrime Mabilio, videndo in Analectis tomo* 3 *a pag.* 80 : *atque in precaria, a pag.* 84; *rursus in instrumento tertio, pag.* 86; *item pag.* 104, 106, 162, 165, 183, 184, 232, 234, *aliisve similibus, quæ hic indicasse sufficiat, ab iis, quorum interest, accuratius discutienda. Hic unice observatum volumus, Acta Cenomanensia plurimum discrepare ab iis, quæ de S. Carilefo, magno candore et fide ab vitæ scriptoribus narrata sunt, apud quos nec verbum etiam traditur de multis illis sociis, quos nominatim enumerat Corvaiserius, fortasse ex Actis S. Almiri, de quibus infra.*

Vita a Siviardo

15 *Porro præcipuum vitæ S. Carilefi scriptorem, et in Actis Benedictinis et in laudatis nuper Annalibus, constanter censet Mabilio, fuisse S. Siviardum Anisolensem Abbatem, quem floruisse putat sub seculi octavi principium, Henschenio obitum ejus consignante anno* 687. *Ubi id demum Mabilio repererit, nusquam indicat, nisi forte in MSS. quæ citat Cisterciensi et Anisolensi, B. Siviardi nomen præfixum fuisse existimemus. Ceterum in istius Sancti Actis ab Henschenio illustratis* I *Martii pag.* 65, *nec minimum occurrit vestigium, unde talem vitam ab eo scriptam fuisse colligatur. At cujuscumque demum auctoris ea fuerit, sincere simpliciterque composita videtur, ornatiori ferme* E *stylo, quam ea tunc ferrent tempora. Nec multum absimilis est aliorum phrasis ; id vero in omnibus mirandum occurrit, ab ipsis tam studiose vitata ea omnia, quæ cum S. Innocentio transacta a S. Carilefo fuisse, tot locis tradunt citata jam toties Episcoporum Cenomanensium gesta. An quod per id tempus Cenomanenses inter et Anisolenses de jurisdictione vel exemptione contenderetur, non habeo unde definiam : cum tamen non semel ea controversia recruduisse dicatur, quid vetat tantisper suspicari, eam fortasse causam fuisse, cur de eadem re tam diversa utrimque memorentur.*

et ab alio scripta,

16 *Et vero suspicionem hujusmodi augere possent Acta* S. Almiri *apud Labbeum tomo* 2 *Biblioth. MSS. a pag.* 469, *S. Siviardo longe antiquiora, et gestis Episcoporum Cenomanensium, qua parte de S. Carilefo loquuntur, magis conformia. Sic ibi incipit auctor anonymus :* Compulsi a Fratribus, imperante etiam Pontifice nostro B. Domnolo, scribere S. Almiri vitam, ne inobedientes appareamus, adjuvante Spiritu sancto, qui in prædicto Sancto requievit, stylo suo tenui aggredimur. Præcipiente quippe Domino nostro Jesu Christo, legimus sic : Aperi os tuum et adimplebo illud. Idcirco recitanda sunt, quæ in F exemplum bonæ actionis devulgata, lucrum faciunt animarum, atque suis imitatoribus procul dubio proficiunt in augmentis. *Est ergo hic scriptor S. Carilefo ferme æqualis, utpote cum S. Domnolus Cenomanensis S. Innocentio, qui obiit circa annum* 542, *post quindecim annos, quod esset anno* 557, *successerit, vita functus circiter anno* 583. *Hic vero anonymus, nisi per turpissimum flagitium imponere nobis voluerit, aut quispiam alius fidei non minus sublestæ, ejus scripta interpolaverit, auctor idem ipse est, qui primam S. Carilefi vitam edidit, ut mox ex ejus verbis ostendam.*

qui aliqua admisceat

17 *Sub istius S. Almiri vitæ initium multa præmittuntur, quæ SS. Avito et Carilefo communia sunt, sic ut prior pars tota ad ipsos referatur. Imprimis observat scriptor, imperantibus apud Francos Childeberto et Clotario fratribus, in Cenomaniam venisse sanctos Avitum et Carilefum cum sociis quibusdam, quos alii postea secuti sunt, aliquo spatio temporis interjecto. Deinde subjungit, eos ex Aquitania, et ex pago potissimum Arvernico venisse, ac priusquam in Cenomaniam penetrarent, substitisse prope Aureliam, in monasterio, cui beatus Maximinus præerat. Sequuntur deinceps quæ cum S. Innocentio, ultro citroque gesta sunt ; primum per* consolatoriam *Episcopi* epistolam,

A stolam, *a sacerdote, nomine Benedicto, delatam; ob quam per eumdem sacerdotem viri sancti* dicto Episcopo gratias retulerunt, mandaruntque, quod ipse juberet, in quantum Deus dederit, voluntarie adimplerent. Quorum voluntatem ut memoratus Innocens audivit, qui, antequam eorum obedientiam audiret, graviter hoc ferebat, et admodum eos redarguebat, *etc. Subinde componuntur pacifice dissensiones omnes, data plena potestate prædicandi, cellulas et ecclesias ædificandi; quæ omnia alludere videntur ad ea, quæ in gestis Cenomanensium Episcoporum fusius deducta meminimus.*

Actis nostris, non plane conformia

18 *Post hæc additur articulus, de cujus veritate me fateor plurimum dubitare : at cum nostrum sit, omnia fideliter proponere, eruditi lectoris judicio relinquemus. Sic habet :* Qualiter autem sanctus Carilefus cum prædicto Innocente Episcopo egerit, et quales cohærentias habuerunt, vel qualia instrumenta chartarum simul fecerunt, in eorum opusculis, sive in gestis pontificalibus Cenomanicæ urbis hactenus insertum habetur : similiter et qualiter cum S. Avito egerit, aliquid in eorum vitis olim conscripsimus; et ideo hic non est opus tangendi, neque B mihi videtur inserere : sed siquis ea pleniter scire desiderat, prædicta opuscula legat, et sic inveniet. Deinde namque auctoritate et largitione memorati Episcopi, et consilio S. Aviti eorum magistri, quæsierunt illa loca, quæ postea ædificaverunt, sine quibus cellulas, opem eis non modicam prædicto S. Innocente Episcopo ferente, construxerunt, in quibus et corporaliter modo requiescunt; quibus in locis jam repertis, sub sancta regula fratres congregaverunt, et vivere regulariter docuerunt, sicut usque in hodiernum diem, Domino opitulante, regulariter student.

§. III. Alia S. Carilefi Acta, cultus, et translatio.

Inter Vitas varie scriptas,

Si *satis vera sunt, quæ modo ex S. Almiri Actis retulimus, manifestissime patet, sanctum Siviardum (si is S. Carilefi vitam scripsit) primum non fuisse, qui Sancti res gestas memoriæ prodiderit; sed ex anonymo illo, aut simili scriptore, materiam sumpsisse, quam pro suo modo nonnihil expoliverit. Jam vero, cum plures ejusdem Sancti Vitas reperiamus, stylo magis* C *quam rebus ipsis diversas, consequens fit, eadem illa vetustiora, sive istius, sive alterius Acta, scriptoribus nostris præluxisse. Porro inter hæc paulo recentiora, præferenda censemus, quæ sub S. Siviardi nomine edidit laudatus Mabilio, ex MSS. ut jam dixi, Cisterciensi et Anisolensi, quæ eadem, sed absque auctoris nomine, etiam apud nos MSS. exstant ex codice Vallis lucentis, Ord. Cisterciensis, diœceseos Senonen. a P. Chiffletio transumpta. Aliud exemplar MS. anno* 1638 *Parisiis ad Bollandum misit P. Joannes Dardes, descriptum ex MS. Anisolano manu Domni Anbert ejusdem loci religiosi, quod cum codice* 863 *Reginæ Sueciæ accuratissime contulit Godefridus Henschenius, qui S. Aviti vitam* XVII *Junii illustrans, recte observavit, totum prope ejusdem caput secundum in Acta S. Carilefi transiisse, ut in Annotatis iterum dicemus.*

præferenda Siviardina.

20 *Ad primam illam vitam, seu Siviardinam spectant citata MSS. omnia, in quibus inter se conferendis nihil desiderari passi sumus, quamvis minutias hinc inde leves negligendas putaverimus, ne innumeris et nullius momenti asteriscis et notulis margines omnes inficiantur, aut Grammaticis observatiunculis annotatorum accrescat numerus; neque tamen indicare neglexímus in quo notabiliter differant, aut se mutuo excedant. Primæ isti vitæ, ætate, ni fallor, suppar, nec minus nitida et* D *elegans est altera, quam habemus ex MS. Ultrajectino S. Martini, quod hodie in Cartusia Coloniensi asservatur, et procul dubio pridem servatum fuit, cum eo ipso, aut certe plane similibus MSS. codicibus usus sit Surius, ex quibus vitam edidit, contracta nonnihil ultima facie, a nobis inter Miracula restituenda.* Stylum aliquot locis, ubi res poscere videbatur, *se elimasse fatetur, at primigenia phrasi etiam Budicæ reperiri. testatum reliquit Bollandus. Tertia demum et aliis paulo brevior vita est in Legendario nostro prægrandi MS. membraneo, quod fuit olim monasterii Valcellensis, quæ eodem exordio repetitur in MS. Aquicinctino fol.* 18. *Hoc de omnibus constat, scriptas illas fuisse ante Normannorum incursiones, cum omnes testentur, S. Carilefi corpus Aninsulæ quiescere, quod barbarorum illorum metu ad castrum Blesense subinde translatum est, ubi usque hodie debita veneratione honoratur et colitur.*

AUCTORE J. B. S.

quamvis nec ipsa nævis careat :

21 *Observo, S. Siviardum, seu præcipuorum Actorum, quem cum Mabilione sequimur, auctorem, æque ac tertium, qui breviora compilavit, in eo turpiter a principio lapsos, quod S. Carilefum natum dicant Childeberto ac germano ejus Clotario (aliqui codices legunt* Hildeberto *et* Lothario*)* rempublicam regni Fran- E corum gubernantibus, *dum* Clotarius Radegundem, natione Turingam..... inclytus vero Childebertus Ultrogottam (*in uno codice scribitur* Altrogodem) sibi matrimonio copulavit. *Sic enim subjungunt :* Quo tempore prædictus Christi famulus Carilefus in Arvernensi territorio ortus est, *etc. Quæ nonnisi per summam inadvertentiam a scriptoribus illis dici potuerunt, quandoquidem certum sit, tempore Clodovæi magni nasci Sanctum oportuisse, qui sub S. Maximini Miciacensis, anno circiter* 520 *defuncti, disciplina aliquamdiu vixerit, cum Childebertus et Clotarius non ante annum* 528, *partam per immane nepotum, filiorum Clodomiri, parricidium* rempublicam regni Francorum gubernaverint. *Scribere debuerunt, istorum Regum ætate S. Carilefum, jam apud Cenomanos degentem, virtutibus ac miraculis illustrem fuisse. Melius scopulum evitavit auctor vitæ a Surio editæ, expunctis Principum nominibus, quæ cum Sancti nativitate coincidere omnino non posse, haud dubie adverterit. Verum nec ipse erroribus immunis est, dum Maximinum facit Aurelianensem Episcopum, etc.*

plures aliæ omittuntur

22 *De cetero tanta est trium illorum scriptorum vel plurium in rebus enarrandis concordia, quanta est styli amplificati vel contracti diversitas, pro singulorum ingenio et scribendi peritia, de qua ferme inter ipsos* F *certatum videtur, cum satis evidenter pateat, ex eodem fonte omnia profluxisse, ut facile observabit, qui Surii editionem modice immutatam cum Mabilioniana et nostra contulerit. Floridior est, imo verbosior præfata Suriana (ex editoris mente,* graviter et erudite conscripta*) longioribus dialogis et exhortationibus contexta, in qua non multa habuit, quæ elimaret Surius. Nos eam reproducere, operæ pretium non censuimus, cum notissima sit, nobis vero cavendum, ne multiplicatis hujusmodi Actis, opus nostrum immensum excrescat. De Gononi compendio non loquimur; is enim fatetur, se sua omnia ex Surio delibasse. Minus etiam curanda sunt, quæ habet Equilinus Episcopus lib.* 6, *cap.* 37; *ubi in brevi epitome error non unus offenditur. Pro* Avito, *ponitur* Adjutus : *mulieris punitio facta dicitur vivente Sancto; hic autem Cenomanis sepultus, etc. Neque hic Saussayi aut aliorum recentiorum elogia recensenda suscipimus, quæ satis vulgata locis suis inveniri possunt, præsertim apud monasticos Martyrologos Wionem, Bucelinum et alios; longe præstabit, pro vetustissimo S. Carilefi cultu vetustiora monumenta consulere.*

In quibus antiquis fastis

23 *Inter Hieronymianos codices solus auctor Corbeiensis de eo meminit, iis verbis quæ in nupera nostra Usuardi*

AUCTORE J. B. S.

A *Usuardi editione retulimus :* Cinomannico Anisola monasterio, depositio S. P. Carilefi Presbyteri et Confessoris. *Ex hoc in apographa minora profluxit, de quibus in præfat. Usuard. pag.* 9, *num.* 29 *et* 30. *In Gellonensi, luxato nomine, martyribus immixtus est :* Alibi, Orionis, Crilifi Confessoris, Zoeli, *etc. In Augustano item,* Urion, Arileffi Confess., Zeli, *etc. Labbeanum deformius legit,* Arilesæ. *Coloniense S. Mariæ ad Gradus :* Et S. Carilefi presbyteri. *De eo silent Beda et Florus : inter auctaria scribit Atrebatense.* Karelifi Confessoris. *Tornacen. :* Eodem die, S. Kerlesi, qui bonis actibus et miraculorum signis effulsit. *Barberinian. (quod est inter Hieronymiana contracta)* Anisola monasterio, depositio S. Carilephi presbyteri. *Romano parvo præteritus est; nec facile quis divinaverit, cur Ado* VIII *Junii scripserit :* Item eodem die, S. Carilefi Confessoris. *Crediderim Usuardo præluxisse auctiorem aliquem Hieronymianum codicem, qualem jam diximus esse Corbeiensem. De vera autem ejus annuntiatione in citata editione quæsivimus, putavimusque formandam, ut ibi in textu refertur :* Aninsulæ monasterio, sancti Carilefi presbyteri. *Codex Centulensis male legit :* Carileffi Episcopi. B *Ambianensis eodem errore laborans, vulgare elogium addit :* Qui,.... heremiticam vitam gerens, plurimorum postea ibidem exstitit pater monachorum ; ubi etiam clarus miraculis, in pace quievit. *De reliqua Usuardina sobole loqui supersedeo.*

Sanctus memoretur,

24 *Martyrologus metricus Wandelbertus laudato Aarone, sic subdit :* Has quoque *(intellige* Kalendas*)* contemptor mundi Carilephus honorat. *Rabani elogium hujusmodi est :* Et natale Arelefi Confessoris, qui ab infantia Deo deditus, monasticam vitam expetivit, et a sancto Maximino Aurelianensium Episcopo (*lege* Miciacensi Abbate) simul cum Avito socio presbyter ordinatus *(vide Acta)* vitam solitariam desiderans, monasteria in diversis locis ædificans, multis virtutibus ante obitum et post obitum suum claruit, et sanctitas ejus plurimis profuit. *Notkerus scribit* Areleffi, *totoque Rabani elogio, paucis mutatis in suum textum translato, subjicit :* Sed quia virtutum nomine, aliquando vitæ sanctitas, aliquando miraculorum efficacia designatur, unum de miraculis, per sanctitatem illius ostensis, ad comprimendum temerariarum mulierum audaciam, in hoc ecclesiasticorum historiarum breviario commemorato sufficiat. Audiens quædam mulier, nomine Gunda, C quia sanctus Areleffus muliebri sexui, per quem virile robur solet emolliri, interdixisset aditum in monasterium suum, assumpto virili habitu quasi Sancto Dei illusura, et ut sibi videbatur, jam voti sui compos effecta, inter multitudinem virorum tendebat ad cœnobium, et ecce subito in amentiam versa, *etc. quæ honestius, et procul dubio verosimilius, narrantur infra in Actis a num.* 33.

omissis recentioribus,

25 *Possent hic superaddi Beda Plantinianus, Maurolycus et recentiorum aliorum Martyrographorum longa series, sed inutilis ; quippe cum ex jam citatis habeatur quidquid ad vetustissimam cultus memoriam propius pertinet ; quæ in Martyrologiis illis antiquis licet notissima, nihilominus a Romano moderno prætermissa est, ex solo, opinor, Baronii arbitrio. Causam nec scio, nec lubet inquirere. Qui præterea, tamquam de S. Carilefo tractantes, alicubi citantur, ut Cratepolius, Tigeotius aliique similes scriptores, huc conferre nihil possunt : uti nec Renatus Benedictus, apud Ferrarium in Catalogo male asserens, Sancti corpus in abbatia Praten. apud Cenomanos depositum, cum constet, ex quo Blesas metu Normannorum translatum est, illic perpetuo servatum fuisse, ibidemque anno* 1653 *repertum, ut opportunius infra dicemus. Martyrologium Canisii Aninsulam in diœcesi Treverensi male collocavit. Superest apposita Mabilionis observatio, citata superius Annal. pag.* 78, *num.* 45, *qua lectores monet in hunc modum :* Ceterum mirabitur, *inquit,* fortasse aliquis, cur Gregorius, Turonum Antistes, nullam de Carilefo, qui in sua provincia ante se floruerat, mentionem fecerit. At mirari desinet, cum alios ejusdem provinciæ, haud minus illustres, itidemque prætermissos advertet, ac ne nominatum quidem ab ipso, licet Aninsulensis monasterii meminerit, sancti Carilefi vocabulo cum adjuncto oppido insigniti, ejusdemque reliquiis nobilitati, usque ad tempora Nortmannorum, quando ad castrum Blesas delatæ sunt.

quorum nonnulli in translatione aberrant.

26 *Quid forte alii de corporis S. Carilefi depositione aut translatione scripserint, nec quærendum nec examinandum puto, cum hæc in tanta luce posita sint. Casu incidi in Fastos Westfaliæ MSS., a nostro P. Joanne Velde olim collectos et concinnatos, in quibus* I *Julii sic legitur :* S. Carilephus Presbyter et Confessor. Mol. Ferrarius in Topographia ait : Cenomanis sepultum. Garnefelt translatum putat cum S. Liborio Paderbornam et inde Hervordiam, ubi Wernerus [*Rolevinck*] lib. 3, cap. 8, nominat inter reliquias S. Corelphum, *haud dubie pro Carilepho. Sed an hæc cum supradictis conciliari possint, nedum subsistere, facile lector perspiciet.* E

VITA

Ex MSS. collatis cum editione Mabilionis

PROLOGUS AUCTORIS

Constat, veterum fuisse morem, ut sui temporis viros per scripturarum suarum monumenta posteritati commendarent, eorumque dicta memoratu digna vel facta, aut litteris traderent, aut picturæ committerent. Vel certe ære seu marmore laborioso, atque spectabili opere effigiarent : id studii habentes, ut quæque ad sui notitiam utilium, vel cognitu digna, vel æstimarentur imitanda, eorum industria ad successorum suorum perducerentur notitiam, quatenus nec suo tempore indevoti, nec posteritati apparerent inofficiosi. Hæc cum ita sint, nobis quoque verendum est, ne militum Christi fortia facta, atque imitanda trophæa, quibus in nostro seculo emicuerunt, silentii carcere premamus; sed succedenti profutura ætati, vel mediocri stylo mandemus. Unum enim e pluribus Christi fortissimis præliatoribus F Dominus nostro Ecclesiæ attribuit ævo, Carilephum nomine, cujus inclitam vitam, multorum utilitati profuturam, ipso opem ferente, suscepimus chartulæ contradendam, et quamquam tanto operi existamus impares, utpote quibus et tenuis adest facundia, et ingenii perangusta copia ; satius tamen rati sumus, vel exiliter dicere quæ novimus, vel paucula, quam cum servo pigro et negligenti pro retenta Domini pecunia ; subire taciturnitatis dispendia. Dat etiam Dominus loquendi incitamentum, qui præcipit ora aperire, et ea ne elinguia remaneant, Spiritus gratia promittit adimplere.

Quid auctor intendat;

2 Ipse ergo nobis orandus est, ut qui servi sui adjutor exstitit ad bona peragenda quæ præcepit, sit et nobis adjutorio, ad narranda quæ in eo peregit : quo scilicet tenerior ætas cognoscens veteranorum Christi militum laboriosa pro Christo certamina, seu quæ propriis laboribus adepti sunt præmia, veluti palæstrici agonistæ certaminis fortissimi, oleo imitationis paternæ peruncti, fortiores reddantur ad toleranda contra spiritales nequitias acerba discrimina. Quæ singula ad divinitatis gloriam referuntur, quæ tantam meritorum attribuit famulis suis prærogativam. Corda etiam torpentia, manu commonitionis suæ, ut evigilent pulsat : ut pudeat

A pudeat eos non imitari, quos similes sui aliquando noverint, utpote quibus et caro ex eadem materia constiterit, et anima æque adeo cunctis bona inserta sit.

quibus impellentibus scripserit. 3 Sed quia invalidi reddimur nostris exigentibus desidiis, ad eorum sequenda vestigia, vel narremus utcumque, quæ de eis miranda comperimus, ut vel per hoc nos in sui consortium asciscant, si operum, quorum illi exstitere factores, nos inveniamur vel qualescumque narratores. Quod opus non aggredimur nostra præsumptione, sed sacrorum Ecclesiæ præsidentium Episcoporum jussione. Injungitur namque nobis, ut jam dicti beatissimi Carilephi vitam quoquo modo describamus, qui temporibus Childeberti præeminentissimi Regis floruit, atque in castris sanctæ Ecclesiæ, tamquam strenuus miles, contra potestates aereas, clypeo fidei protectus, spicula doctrinæ contorsit, fulmina miraculorum emisit.

CAPUT I.

De Sancti ætate et patria, apud Menatenses monachos, deinde sub S. Maximino Miciacensi institutione, usque ad sacerdotium. B

Sancti ætas, patria et parentes: Principe itaque supradicto et germano ejus Clothario, Rempublicam regni Francorum gubernantibus: ut se habet talium usus rerum, monarchiam regni sui in duo diviserunt; ita tamen, ut in amore germanitatis manente unitate, unusquisque eorum potiretur regni sui ab alterutro tradita portione. Monente etiam successionis amore, connubia studuerunt inire. Quorum Clotharius Radegundem natione Turingam, pietatis insignitam moribus, sibi ascivit Reginam. Quæ postea, exactis in ejus copula aliquot annorum circulis, Pictavem petiit, atque in suburbio ejusdem civitatis, animabus, Christum desiderantibus, semet spectabilem reddidit. Ibique quantum sibi posse fuit, Superorum conversationi propinquans, vocante hora, mortalibus præfinita, terræ, quod suum erat, reliquit; animam autem, consortio Angelorum sociandam, quibus et diutinis laboribus se sociam præbuerat, misit: eis quidem, qui adhuc domibus luteis præsident, excubias sui corporis cum sudore relinquens æmulationis; Angelicis vero cœtibus admisceri festinans, mortalia liquit, C et immortali sponso, cui jam dudum conjungi ardebat, sese conjunxit. Inclitus vero Rex Childebertus Ultrogottam, meritis venerandam Reginam, sibi matrimonio copulavit. Quo tempore *a* prædictus Christi famulus Carilephus, in Arvernensi territorio parentibus secundum seculi est dignitatem clarissimis ortus. Qui quamquam nobilitatis clarerent titulis, accessit tamen huic nobilitati animus clientelæ devotissimus Dominicæ, quæ eos, obumbrata seculi dignitate, potiore donavit claritudine.

Prima in monasterio institutio. 5 Susceperunt itaque sibi donatum Dei famulum, et tenerioribus quidem adhuc morantem in annis, studiose nutriverunt. At vero appellente eo tempora, *b* quæ studiis sunt habilia discendis; doctrinæ gratia in monasterium, cui Menate *c* vocabulum est, mittitur. Ubi Domino administratore et litterarum facundiam et sanctæ conversationis citissime suscepit normam. Videres *d* namque ejusdem loci devotos Christi famulos, alterutro in ejus caritate sese præcedere festinantes, et ut eum alius verbo, alius instrueret actu, laborantes, ipso vero tamquam terram bonam, suscepto divini verbi fœnore, quo centuplicatum redderet, insistentem. Nempe quamquam immaturitas temporis juveniles ei repromitteret annos, gravitas tamen interior lascivos compresserat motus, et quamquam calleret intelligentiæ, sapientiæque acrimonia, veluti ad omnia invalidus, humilitate magistra, a senioribus studebat expetere consulta; et quæque ex eorum ore audiebat, veluti oracula ibi divinitus emissa, summopere statuebat servanda. D *Ex MSS.*

6 Interea cum his diu operam daret exercitiis, veluti in gymnasio exercitatus cœlesti, cupiebat tandem aperto sese credere campo, et singulari contra diabolum dimicare certamine, heremiticam scilicet appetens vitam, in qua solus cum solo dextram consereret, et, fautrice divinitate, hostem protervum humilitatis protereret armis. *Vitam eremiticam cum S. Avito expetit* Hæc eo intra se diutius volvente, et debita cum cautela, qualiter sibi agendum esset, deliberante, quadam die vir expectabilis vitæ, et per cuncta laudabilis, ejusdem cœnobii monachus, Avitus nomine, ei collocutionis gratia affuit. Erat namque isdem, de quo sermo agitur, vir, quamquam minus clarus, secundum perituram seculi dignitatem, prosapia; meritorum tamen præditus summorum prærogativa. Dum ergo inter se opportuna colloquia serunt, et divini epulas verbi palato mentis degustant, codicem, sancti Evangelii textum gestantem, aperiunt, oblatamque oculis lineam, quæ prima forte occurrit, lingua recitant, mente pertractant. E Erat namque hujusmodi: Qui plus diligit patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, quam me, non est me dignus. *Luc 14. 26 Matth. 10. 37.* Cœpere itaque, veluti animalia munda, cibum hunc dente discretionis terere: et quia se plus ad arduam conversationem hæc verba sectandam admonerent commentari, ubi scilicet vacui parentum sollicitudine, alieni a cognatorum notitia, solo brachio intentionis cœlestis sanctique desiderii, vitia carnis libere possent conterere.

7 Itaque e vestigio Petrum secuti Apostolum, qui voce Domini audita, protinus retibus navique relicta, Domini secutus est itinera, beatissimus Avitus *et Menate profugiens,* claves cellarii, cum cingulo revinctas, clanculo Abbatis sui supposuit cervicali. Erat namque tunc temporis, rei frumentariæ apothecisque præpositus monasterialibus. Sicque tandem, ruptis deliberationum morulis, pedem a monasterio extulere, et destinatum iter carpere cœpere. Emenso itaque non multo a monasterio itinere, Ligeris adiere fretum: quod navi *e* conscensa, Christo propitio, facile transmearunt, et in suburbium Aurelianense devenerunt. Audita autem præstantissimi viri et Deo amabilis Maximini fama, qui in iisdem locis, cohortibus monachorum, in cœnobio Miciacensi degentium, præerat, citissime ad eum visendum convolaverunt. F Isdem namque præclarus meritis vir Maximinus, a Chlodovei *f* Regis et Reginæ ejus Chlothildis liberalitate, fundum acceperat, in quo sibi suisque cœnobium construxerat, *ad S. Maximinum Miciac. pergit:* et in eo spirituali philosophiæ tunc temporis operam dabat. Qui ut sanctorum cognovit adventum virorum, et ardentem circa Dei culturam affectum, protinus eis et secum habitandi facultatem, et fratrum attribuit societatem.

ubi cum socio sancte conversatur. 8 Ipsi vero, nequaquam obliti suæ propositum intentionis, haud retro aciem mentis retorserunt, vel tepiditati aut ignaviæ manus dederunt, sed tamquam Evangelico manum imponentes aratro, mentis obtutibus ad bravium supernæ vocationis intendebant, castigabantque corporis sensus a sinistris affectibus, et studebant eos venustare sacrorum actuum exhibitionibus, studioque illis erat, et opere sese reddere conspicuos, et sermonibus salsos; eratque in eorum operibus videntium admiratio, et in sermonibus gratiæ oblectatio. Reddebat namque eos castitas floridos, fides invictos, mentis puritas simplices, splendor vitæ laudabiles. Præponebatur ab eis cunctis, quæ diligi possunt, in dilectione Dominus, et propriæ dilectioni nullo modo supponebatur proximus. Erat illis humilitas, non modo verborum vel habitus, sed totus ipsorum ea conditus erat actus,

A tus, ita ut quique eos viderent, in eorum studiis, velut pictura spirituali, verba Domini picta putarent; quibus ait: Si quis vult post me venire; abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me.

EX MSS. Luc. 9. 23.

ANNOTATA.

a *De apertissimo hoc parachronismo, quo S. Carilefi nativitas cum regnantibus Childeberto et Clotario perperam conjungitur, diximus supra in Comment. prævio num.* 21.

b *Consonant in hoc loquendi modo, editio Mabilionis, codex Vallis lucentis et MS. Reginæ Sueciæ. In Anisolensi nostro rectius legebatur;* appellente tempore, quod studiis est habile discendis.

c *Monasterium est diœcesis Claromontanæ, quod etiamnum exstat, vernacule* Menat, *hodie Ord. S. Benedicti.*

d *Ita MSS. omnia; non satis clare. Aliter legit Mabilio, sed perfectum sensum non reddidit. Lectio nostra confirmatur ex Actis S. Aviti* XVII *Junii, pag.* 352 *num.* 5, *infra litt.* F. *ubi incipiendo a* videres, *usque ad* statuebat servanda, *iisdem verbis concepta sunt omnia, nisi quod pro* calleret, *habeatur* polleret; *pro,* et quæque, *quæ particula hic non semel recurrit, melius,* quæcumque autem. *Tum vero sequens numerus noster* 6, *est principium capitis secundi prædictorum S. Aviti Actorum, convenique cum numero illic* 7. *Numerus noster septimus, paulo brevior est, quam ibi sit octavus. Noster octavus, cum eo qui ibi est nonus, ferme cohæret. Cetera plusculum commixta sunt, ut facile perspiciet, qui utraque Acta conferre voluerit. Consule etiam, si lubet, annotationes Henschenii ad præfatum caput* 2 *Actorum S. Aviti.*

B

e *Non video cur Sanctis, ex Arvernia venientibus, trajiciendus fuerit Ligeris, ut cœnobium Miciacense attingerent; nisi cum aliquibus velimus, eos prius ad Orientem ultra Ligerim perrexisse, inde vero deflexisse ad Occidentem versus Aureliam. Dixi etiam in Commentario, videri factam confusionem in Ligeris transitu, æque ac in officio* Cellarii *ac depositione clavium ad cervical Abbatis, etc.*

f *In MS. Vallis lucentis male legebatur,* ab Hildeberti Regis, *scriptore in dicto superius parachronismo, quasi studiose hærente, Reginæ nomen non apponitur. In codice Reginæ Sueciæ mutatur phrasis;* a Chlodovæo primo Christianissimo Rege Francorum. *Correxi, secundum MS. Anisolense, editionem Mabilionis et citata Acta S. Aviti.*

C

CAPUT II.

De S. Carilefi cum S. Avito ad solitudinem recessu, ubi occasione bubali, ad ipsum confugientis, a Rege Childeberto fundum cœnobio ædificando obtinet.

Sacerdotio initiatus,

Interea vir piæ recordationis Maximinus, ubi comperit eorum studia circa theoriæ anhelare appetitum, vitamque per orationum instantiam, vigiliarum assuidatem, precum pernoctationem, ad supernum aspirare conventum; studuit ambos sacerdotali *a* insignire dignitate. Cujus voluntati divina provisione prosper cessit eventus. Interea devotissimi Christi famuli, nimio flagrantes amore, nec satis fieri suo in his cernentes desiderio, remotius sibi habitaculum judicarunt perquirendum. Ad quam rem non illos fluctivaga incitabat levitas, sed Domini excitabat voluntas, Christoque placendi inexplebilis cupiditas. Erat namque illud studii, ut quia annosum *b* jam transegerant in cœnobitali conversatione cursum, attingere anachoritale certamen singulare; ne qua illis deesset perfectio, quam eis demonstrabat Patrum recitata lectio. Itaque ab eodem quoque loco pedem referentes, vastas expetunt Perthici *c* saltus solitudines; quas peragrantes, inter opaca quæque nemorum, et lustra abditissima ferarum, obvium se tulit eorum conspectibus fertilis locus, qui tunc Piciacus dictus, ac nunc vocabulo Cellæ sancti Aviti cognoscitur insignitus. Sane ut amœna divinitatis potentia in eorum cordibus uberrimum monstraret fluere sancti Spiritus rivum, eis fontem aquæ aperuit viventis, nequa illi, qui gratia sancti Spiritus potabantur interius, necessitate gravarentur exterius. Quem fontem beatissimus Carilephus, manu sua ut aquæ retentor esset, tereti circumdedit ædificio, et hactenus ob amorem illius, a devotis non ignobili tegitur operculo. Quem locum, tamquam Domini provisione sibi delectum, amplexi, in eo stationem collocant, diesque quamplures in sanctæ Trinitatis devotione continuant.

D

c in Perticensem solitudinem se abdit.

S. Aviti, monasterium conditur;

10 At cum et tempora eis divinis studiis mancipata, in eodem loco protelarentur, et odor eorum notitiæ atque operum circumquaque divulgaretur, fama beatissimi Aviti, aures supradicti Regis occupavit, probata veridica Salvatoris sententia, dicentis: Nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit, neque sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant. Jussu itaque ipsius inclyti Regis, et basilica in eodem loco fabricatur, opibusque regiis ditatur, nec non cœnobium præparatur, quatenus lichnus sanctæ Ecclesiæ nequaquam fulvis occuleretur in tenebris, sed cunctis sanctæ Ecclesiæ filiis, sui radios spargeret luminis.

E

Luc. 11. 33

Sed remotiora quærens S. Carilefus

11 Beatus autem Carilephus, prout moris est sanctis viris prospera vitare, sinistra ob custodiam sui appetere, in his carissimum sibi relinquens Avitum carne, ab ejus præsentia in interiora secessit heremi, cum tamen ei inextricabilibus esset devinctus nexibus animi. Neque enim divinitas probabat, duos sui exercitus inclytos duces, uni debere præesse caulæ, cum pluribus uter eorum sufficere posset. Itaque assumpto secum suo commilitone Daumero, *d* conservoque itidem Gallo, pedem vertit in partes Cynomannicæ urbis, tandemque divertit in locum, veterum vocabulo Casagaiani *e* nuncupatum, situm in parochia Labrocinensi: propter quem locum defluit Annisola amnis *f* qui hactenus nomen ipsius fluvii mutuans, eodem quo ille nuncupatur nomine; in quo multis admodum delituit diebus. Erat namque locus a cujuslibet accessu secretus, in altitudine heremi a viventium conversatione remotus, attamen terræ fertilitate jocundus. Reperit etiam inibi fontem, vivaci vena fluvium evomentem, parietesque vetusti ædificii senio lapsantes, dignitatem tamen pristinam ipsius operis vestigiis protestantes. Obtulit etiam se ejus conspectibus parva vitis. Cumque hæc singula lumine curioso perlustraret, inæstimabili suffusus gaudio, in terram sese protinus dedit, et misericordiæ Domini, tamquam qui hæc sibi paraverit, gratias reddebat innumeras, totis supplicans nisibus, ut qui ei locum præparaverat, fructus quoque operarii cœlestis sibi ibidem peragere præciperet. Cumque noctis spatia orationibus occupassat, in crastinum cellulam habitationis sibi et fratribus suis intra parietinas supradicti ædificii, vimine lento contexit, et hinc inde agriculturæ operam dare inchoavit.

F

in eremo cellulam construit.

12 Itaque die quadam cum operi instaret cœpto, vitemque repertam, tamquam voti sui adjutricem circumfodiendo, et superflua quæque resecando excoleret, sudore laboris coactus, vestimento, quod cucullam vocant, exutus, quercui appendit. Inter hæc autem avicula perexigua, cujus vocabulum est Bitriscus

Avis in ejus cuculla ovum enititur.

g A Bitriscus g, dum quaquaversum, ut ei moris est, vaga pererraret, et juxta familiarem sibi consuetudinem, intima quæque quadam curiositate dictante perlustraret, vestimento sese abdit, atque recedens, ovum enixum reliquit, Carilephus autem devotus Christi famulus, diurno explicito opere, cum jam sol verticem axis declivior linqueret, et occasum tepescentibus radiis vicinum promitteret, vestimentum recepturus, arborem adiit, ovum alitis reperit. Quo viso inæstimabile gaudium, admirationi mixtum, eum occupavit, totumque spatium illud, quo lucis abscessu umbræ terras tenuerunt, in laudibus divinis expendit.

De hoc casu aliisque rebus S. Avitum consulit.

13 Cum vero jubare suo Phœbea lampas jam mundum venustaret, et suppressis cæcæ noctis tenebris, umbrarum densitate occulta, manifesta redderet, sumpto secum germano suo Daumero, beatum Avitum repetiit, de his, quæ corde illius tegebantur, consulturus, simulque et de loci opportunitate inventi perlaturus. Interea, dum ut moris est sanctis viris, multa multorum utilitati profutura inter eos vertuntur; venerandus vir inter cetera et illud, quod ei evenerat, venerando Avito retulit; explorare volens, utrum ab eo quasi novum aliquid accidens B audiretur; vel si quid hac re portendi posse videretur. Vir autem Domini Avitus, se his moveri confessus est, et quia non frustra, nec casu id acciderit, adjungens, ait: O mi amantissime, et nulli postponende mortalium Carilephe, insiste labori: Non equidem hæc qualiacumque promittunt, sed editus alitis fœtus, magnos loci illius futuros portendit proventus. Scito enim multo majorem olim ejusdem loci futurum Dominicum gregem, quam hic cernas nobiscum consistentem; qui tamquam optimi milites, in exercitiis Domini vitam transigentes, post laboriosos carnis triumphos, a Domino immarcessibiles laborum suorum consequentur fructus. Noctem itaque illam insomnem ducentes, totam eam Domini dedicavere servitio. Et nunc sermo erat eis de præsentis vitæ institutione; nunc ad futuram remunerationem locutio percurrebat; modo immortalium spirituum consortiis intererat; nunc autem sanctorum virorum documenta, atque exempla recensebat; nunc item psalterii modulamen dulci plectro mens docta ad suavem Domino reddendum sonum pulsabat. His itaque actibus totius noctis opacæ solati sunt tenebras. At fatiscentibus umbris C Christi miles Carilephus repedans quo venerat, tugurio sese recepit dilecto.

Familiarem habet bubalum,

14 Erat nempe, ut jam dictum est, idem locus securus totius externi tumultus, et tantummodo feris heremique familiarissimis animantibus pervius. Namque earum adventu sæpe visitabatur, ita ut quodammodo de eo proprie dictum videretur: Et bestiæ terræ pacificæ erunt tibi. (Job. 5. 23.) Erat namque spectabile, videre bubalum, h qui in ea provincia difficilis est inventu, inter cetera animantia venientem ad eum; et qui ante spissioribus tantum locis sese occulendum crediderat, tunc videres eum omnis sævitiæ oblitum, et depositis rictibus, et feralis animi pervicacia, servo Domini mitem se et tractabilem præbere, atque in morem adorantis torosam cervicem inclinare, virumque venerabilem, submoto omni timoris angore, belluam adeuntem, et lento ungue setas inter cornua sulcantem, nec non colli toros, atque palearia tractantem, et illam veluti familiariter palpando mulcentem. At ferus ille hoc contrectatu, veluti benedictione donatus, præpeti cursu, uti ei natura dictante moris est, vastas repetebat solitudines.

qui regios venatores fugiens,

15 Inter hæc autem Childebertus Augustus, cum sibi juncta conjuge Ultrogota, omnique comitatus frequentia, partes Cynomannicæ urbis adiit, et in villam, Madoalis i nuncupatam, devenit, nuntiaturque ei ibi consistenti, bubalum, illis locis inusitatam D bestiam, haud longe in solitudine delitescere. Rex autem gaudio exhilaratus, jubet venatores suos præparare, quæque erant necessaria bestiæ capiendæ: canum scilicet vim exacui, arcuum sagittarumque copiam sufficientem exhiberi, volens eum in crastinum venari. Quæ sub celeritate omnia peracta sunt. In crastinum vero necdum cæca nocte aufugiente, interiora saltus petunt, et sicubi animantis vestigium perspiciant, mox ut sese lux repræsentavit, terram oculo curioso pererrant. Tandem itaque signa ejus itineris diu rimata reperiunt, et acres post eum molossos ad insequendum funibus absolvunt. Miser autem jamjamque capiendus, ad sanctum Carilephum decurrit bubalus, et quasi cui quaquaversum fuga negaretur, Domini virum quasi singulare adiit suffugium. Sane venatores indicia ejus itinerum sequentes, canum etiam latratui credentes, tandem devenere ad locum, ubi Sanctus, cellula manu propria ædificata, habitabat. Ibi itaque Sanctum virum, et post tergum illius prædictum adstantem, veluti querulum ac trementem, videre bubalum. Tum vero insolita rei novitate turbati, nec bestiam attingere, E nec sancto viro aliquam molestiam ingerere ausi sunt. Venienti vero Regi, et sciscitanti causam morarum, atque ignaviam socordiamque illis objicienti, ita respondent: En, inquiunt, uti peritia et industria dictante consuevimus, cuncta peregimus: bubalum ipsum reperimus, sed quadam eventus novitate perculsi sumus. Invenimus namque in quodam tugurio hominem nobis incognitum, propterque illius habitaculum bestiam consistentem, mansuefactam, immanem. Enimvero quia visum est nobis, eumdem hominem Domini esse servum, utpote cui feralia subduntur animalia, nec ejus quietem ausi sumus perturbare, nec bubalum impetere. At Rex ira permotus; eamus, inquit, ad locum de quo sermo agitur. Euntes itaque pervenerunt usque ad locum, in quo Domini servus, bestia sibi famulante, Dominum exorabat.

i Ex MSS.

ad Sanctum se receptat.

Unde Rex ira commotus,

S. Carilefum male excipit.

16 Tunc Rex, viso hoc miraculo, nequaquam Dei potentiam studuit in talibus venerari; sed, permotus indignatione, has increpando voces cœpit emittere. Unde, inquit, vobis, o incognitæ personæ, tanta præsumptionis audacia, ut mei juris saltum, nullo concedente, ausi sitis irrumpere, et nostræ venationis dignitatem vestra importunitate vel in aliquo mutilare? At vero vir sanctus nequaquam oblitus F vocis Dominicæ, qua ait: Dum steteritis ante Reges et Principes, nolite præmeditari quemadmodum respondeatis, ego enim dabo vobis os et sapientiam; (Marc. 13. 9. Luc 21. 14) cum summa constantia et humilitatis reverentia, ait ad regem: O Rex bone, nos, quos hic vides, nequaquam despectus tui gratia, aut conturbandæ venationis, lustra ferarum irrupimus, et inhabitabilia loca occupavimus, sed uti familiarius atque enixius Domini occuparemur servitio, inaccessibilia hominibus loca petivimus, si quo modo placent divinitati, ut quia hic consortiis hominum secernimur, post lapsum mortalis vitæ, in cœlo consortiis angelorum perfrui mereamur. Rex autem nimio felle suffusus, præcipio, ait, authoritate nostra, et te et socios tuos hinc secedere, et ut deinceps nullus hic ex vobis inveniatur, cavere. Tunc venerandus Carilephus, nec in minimo minis perturbatus regalibus, ad implenda divina præcepta sese vertit, et Regi dixit: Est nobis, inclyte Rex, servis tuis, aliquid vini, quod parva vitis hic inventa atque exculta elicuit; petimusque serenitatem culminis vestri, ut aliquantisper ejus poculo indulgeatis, quatenus alacrius tam tua nobilitas, quam et comitum tuorum ad palatium redeundi habeat facultatem. Egit enim hoc, ut scripturæ

nec placari se sinit;

EX MSS. Rom 12. 20

A turæ obsecundaret, dicenti : Si sitierit inimicus tuus, da ei potum, hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. Porro princeps isdem nimium furori parendo, non solum carbones caritatis, frigore restinxit malitiæ, sed etiam equum suum calcaribus verberans, ut ad palatium rediret, iter arripuit.

donec divinitus correptus,

17 Sed Domini larga misericordia, et inexhausta potentia, quæ humiles suos, fracta superborum potentia, exaltare consuevit, citissime, quanti apud eum valeret, qui despectus fuerat, aperuit. Nam cum Rex isdem, tumore immoderato distentus, iter in redeundo accelerare vellet, equus illius stupore repentino captus, subito constitit, et licet hinc inde cruentatus, processum Regi denegavit. Inter hæc admiratio timori sociata omnes occupat, et quid facto opus esset, omnes cogitare compellit. Sed cum diu in his hæsitarent, unus illorum, qui prudentia ceteris præstabat, ita ad Regem loquitur : Optime Rex, si non me suspicio fallit, homo ille qui a nobis contumeliose tractatus, atque ignobiliter est compellatus, Domini servituti devotus est, cujus virtuti hoc præstitit Dominus, ut quia a te, non ut decuit,
B est tractatus, tibi quoque ad ea quæ vis peragenda, denegetur effectus. Itaque celer ad virum Dei dirigitur nuntius, qui et de præteritis veniam impetraret, et jussionem illius, de his quæ agenda forent, Regi deferret. Qui citissime ad locum, ubi vir Dei erat, devenit, orantem eum offendit, et Regis necessitatem exposuit. Devotissimus autem Christi famulus audiens hæc, Domini misericordiam, se honorantem, glorificavit, et Regi ut ad se reverteretur, humiliter præcepit, dicens : Vade, fili, et dic Regi ut revertatur; et quia sine benedictione recessit, ira permotus, accipiat a Domino per famulum ejus benedictionem, et revertatur ad palatium suum, submota omni læsione.

ad Sanctum reverti cogitur

18 Itaque ipse quidem orationi devotissime incubuit, apparitor vero mandata suscipiens, quam celerrime ad Regem revertitur ; quem uti dimiserat, immobilem, et spiritualibus vinctum reperit nexibus, et coram eo legationis suæ verba deposuit, dicens : Optime principum, vir Domini, ad quem me tua censura ire decrevit, te ad se redire præcipit, ut benedictionem ejus, qua te ipse irascendo fraudasti, accipias, magnopere cupit. Mirum in modum mox ut verba servi Domini audivit Rex, armis
C terribilis, potentia singularis, comitatus frequentia pene inaccessibilis, eis, quibus vinctus fuerat, solutus est nexibus ; et qui voluntati Dei, qui in sancto viro habitabat, contra ierat, et contra eundo semet vinciri advertit, iterum ejus nutibus parendo, ab illis quibus arctabatur institis solutus, quod jubebatur, implebat festinus. Itaque equo absoluto, festine ad hominem Dei devenit Rex, dudum tremendus, modo tremebundus; et oculos, quos dudum præ iræ magnitudine cruenta obsederat nubes, nunc abluebat cor contritum, lacrymas eliciens : cervicem, quam dudum superbia reddiderat rigidam, nunc humilitas reddebat curvam. Plantis itaque Sancti advolvitur, dextera pectus frequenter quatitur, reum que se iterum, iterumque fatetur, et ut a Sancto viro indulgentiam, pro his quæ lasciviendo commiserat, consequeretur ,modestus implorabat.

et admissi veniam petere.

Rex cum comitibus modico vino refectus

19 Beatus autem Carilephus, amica sibimet humilitate admonitus, Regem prostratum adiit humiliter, benigne erexit, devotissime verbis prædicationis instruxit; et ut deinceps se a tali levitate temperaret, admonuit. At vero Princeps iterum se ejus vestigiis summittens, loco magni beneficii habiturum se dicebat, si beati viri munificentia, vino illo, quod dudum nihili habuerat, nunc potaretur. Ipse autem, qui animositati funditus renunciaverat, et saluti re-

D giæ solummodo sibi providendum persuaserat, celerrime quod precabatur, fieri jussit, dicens uni commilitonum suorum : Ocyus, frater mi, vinum huc deferatur, simulque calix, quo Regis voluntati a nobis obsecundetur. Quo extemplo allato, sanctus Carilephus manu propria calicem implevit, et Regi poculum porrexit. Rex vero alacri animo, quod offerebatur, pro dantis dignitate potius quam pro sui sapore suscepit, et osculata manu ejus, ori admovit, atque eo exhausto, divinitati gratias retulit, itidemque comitum ejus quisque fecit. Mirumque erat videre, vas perparvulum in tantam exuberasse copiæ magnitudinem, ut liquor ille vitreus ubertim singulis propinaretur, nec tamen detrimentum inopiæ, quousque omnes sufficienter biberent; pateretur. Sed patet, non minoris fuisse meriti beatum Carilephum nostri temporis heremitam, olim Helia atque Helisæo, itidem heremiticis Prophetis ; quorum unus ex hydriæ parvula farina, tam sibi, quam hospiti suæ jussit exuberari abundanter cibaria, alter vero ex pauculis hordei panibus, centum virorum exclusit esuriem.

Madualem Sancto concedit, ad condendum cœnobium,

20 Igitur Rege et comitibus, quantum voluntas dictabat, vino exsatiatis, vasculo supradicto nequaquam aliqua sustinente demensionis dispendia, item pedibus viri sancti advolvitur, et deprecationem in hæc verba profundit : Certum habeo, virorum optime ; te Domini inhærere culturæ, et Domini servum E divinitatem vero tuarum in omnibus fautricem esse precum, ideoque peto, uti voto meo tuum præbeas nutum, quo scilicet fundi hujus Madualensis, quanta animo tuo sederit accepta portione, cœnobium Christo adjutore fabricare debeas. Quam petitionem licet vir Domini diutissime refugerit, tamen Regis petitio prævaluit; et ut id fieret, obtinuit. Nec tamen vir Domini ampliora spatia se suscepturum ullo modo consensit, quam diurno itinere sedens asello *k* posset obambire. k

et reversus Reginæ omnia narrat.

21 Hoc Rex impetrato, veluti magno donatus præmio, benedictione postulata, et accepta, reversus est ad propria. Cumque reverso et domum petenti, jam dicta Deo devota occurrisset Regina, per ordinem ei suorum eventuum texit historiam. Ipsa vero adhæc ita respondit : Fateor, magnam cordi meo hæc quæ auditu addisco, cum timore peperere lætitiam; timeo enim tibi Domine Rex, nequid hujuscemodi rei causa, offensæ apud Deum, famulumve ejus incurreris. Congratulor tamen tuæ saluti, quod F præ multa benignitate sua Deus noluit in præsenti suas, suique famuli injurias ulcisci. Oportet te tamen operam dare his, quæ ab eo didicisti, ne forsitan dissimulans, inobedientiæ atque indevotionis arguaris ; et leviora evitans, deterioribus plectare tormentis.

ANNOTATA.

a *Vult dicere, quod curaverit per Episcopum Eusebium eos sacerdotio initiari : nam, ut supra diximus, erravit auctor vitæ secundæ apud Surium, dum Maximinum illum, Aurelianensem Episcopum fecit.*

b *Quot annis Miciaci egerint SS. Carilefus et Avitus, certo determinare nequeo, satis arbitrarius est Cointii et aliorum calculus. Ceterum annositas illa, non unum aut alterum, sed plures commorationis annos indicare videtur.*

c *Videat curiosus lector ea quæ observavit Henschenius ad jam sæpe dictam S. Aviti vitam pag.* 356 *annotatione litt.* k

d Daumerus *in vita apud Surium vocatur* S. Carilefi germanus, *quod et hic invenies num.* 13 : Gallus *vero, ibi* commilito ; *qui ab aliis* servus *dicitur. Uter titulus melius competat, sus deque est, supponitur certe S. Carilefi,*

A *S. Carilefi, post Daumerum in cœnobii præfectura fuisse successor.*

e Ita scribendum, *inquit Mabilio,* NON JAGANI, ut habet Surius et ex eo alii : qui locus exstat in diœcesi Cenomannica, ad fluvium Anisolæ, vulgo ANILLE, unde monasterio nomen Anisolensi, quod nunc S. Carilefi, vernacule S. CALAIS dicitur, Ord. S. Benedicti.

f *Eruditionem hic inserit auctor secundæ vitæ, seu Surianæ, his verbis :* Ubi multi fontes frigidas aquas ebulliunt, a quarum frigiditate fluvius ipse vocabulum sumpsit, quoniam anio, tremo intelligitur; idcirco Anisola dicitur, hoc est tremoris insula atque frigoris. Hinc est quod volucres anates nuncupantur, quia semper in aquis desiderant commorari. *Ego aliunde anatem derivo : valeant cetera quantum valere possunt.*

g *Vide quæ de* Bitrisco *notavit Henschenius ad sæpe memoratam vitam S. Aviti, citata pag.* 356 *ad litt.* n

h *Non male fortasse opinatur Corvaiserius, feram illam Sancto familiarem,* cervum *potius vel* taurum Silvestrem *appellari posse, quam* bubalum. *At enim nec tauri silvestres nec bubali eo tempore in iis regionibus deerant, si vera sunt quæ narrat Agathias apud Cointium ad annum* 548 *de morte Theodeberti, quam sententiam adoptat eruditissimus noster Gabriel Daniel in laudatissima sua Francorum historia, non ita pridem Gallice edita tomo* 1 *pag.* 115.

i *Alii melius* Maduallis *vel* Madvallis, *cujus partem infra num.* 20, *Childebertus S. Carilefo tradidit; ad quam notat Mabilio pag.* 647 *ex vita S. Medardi :* Prædium illud Madvalles dicebatur, ex Britannica et Latina lingua nomine composito, quod BONAVALLIS, nostro scilicet Romanæ linguæ vulgari potest interpretari eloquio.

k *Huc referri meretur, quod apposite et erudite observavit Corvaiserius pag.* 125, *cujus verba Latine reddo :* Quamvis, *inquit,* solitudo S. Ægidii, casu fere huic simili, detecta fuisse videatur ; quamvis item pari miraculo motus Dagobertus Dionysianum monasterium condiderit ; est tamen in circumstantiis magna diversitas. Ast in ecclesia prioratus Castrensis, cujus ignoratur fundatio, siti in silva de Douvre, prope eremitorium S. Theobaldi, apparet repræsentatio historiæ, nostræ huic omnimode conformis, sculpta in superiori parte operis, quod templi navim C a choro disterminat. Illic videre est Principem venantem, canes feram insequentes, eremitam, hanc in cellulam suam recipientem : in alia deinde figura agnoscitur eremita asino insidens, quasi qui silvam circumeat. Dum perpendo narrationem de S. Carilefo, tam belle cum ea pictura convenire, loci situm et rei exitum adeo consimiles ; contra vero nomina tam diversa, loca vero tam procul distantia ; fateor ingenium in ea obscuritate evanescere, nec habere, quod aut resolvere, aut conjecturare satis tuto possit.

CAPUT III.

De reperto thesauro et condito monasterio, a quo Regina ipsa et mulieres omnes arcentur : deque præclaris Sancti virtutibus et miraculis.

Dum Sanctus terram excolit,

Inter hæc vero devotus Christi famulus, non, uti moris est terrenis commodis inhiantibus, in eo exultabat, quod ei ruralium suppetebat copia fundorum, sed omnipotentissimæ collaudabat munificentiam pietatis, quæ unde pauperes aleret, exulibusque atque peregrinis solamen conferret, sibi attribuerat. D Volens etiam divina clementia, servi sui devotionem magis magisque in sui augmentare mulcendo clientela, cum quadam die, coactis fratribus qui secum morabantur, agriculturæ in prædio jam dicto insisteret, atque rastris terram verteret ; deerat namque illis arandi copia ; beatus Carilephus terræ glebam sarculo detrahens, thesaurum latentem retexit, eatenus mortalibus incognitum. Quo viso, fratres suos accersire studuit, et qualiter eos Domini misericordia consolaretur, indicavit, pariterque ostendit, dicens : En, optimi commilitones, attendite, qualiter Creatoris nostri misericordia donis suis nostram exiguitatem nobilitat, cui parum est, hominum nos beneficiis ditare, nisi et opes terræ sinibus hactenus abditas, jam incipiat contradere. Referamus itaque illi gratias, eumque tota pectoris devotione studeamus laudare, utpote qui ea quæ majora sunt, atque illi ut sibi competit servientium munera nobis contradidit, qui sumus membrorum ejus infima et contemptibilia. Solo itaque postrati, et diutissime sanctam Trinitatem in hymnis et laudum decantatione venerati, tandem assurgunt, et susceptum, quem reperere thesaurum, in oratorium, quod dudum fabricarant, transvehunt : filius namque summi Patris Dominus Jesus Christus, cujus moris est in luteis habitaculis degentibus suis famulis, quæ secutura eos bona maneant demonstrare, quo scilicet uberius satagant mentem suam in amore ejus ignire, et qui jusserat eis per Evangelii oraculum in cœlis thesaurum manentem condere, dicendo : Thesaurizate vobis thesaurum in cœlo, ubi neque ærugo exterminat, neque tinea demolitur, neque fures effodiunt et furantur ; etiam terra consistentes, terreno voluit invitare thesauro, ut perpenderent cujus pretii esset cœlicus, si tanti esse poterat humanus thesaurus.

EX MSS.

thesaurum reperit.

E

Matth. 6. 20.

23 Ita et hoc quisquam forsitan nec digne miretur, quia dignitatem quam in primi protoplasti perdidimus transgressione, iste divinæ obtemperando voluntati, recuperare valuit, non quidem adhuc donatus paradisi habitatione, sed adhuc oneratus terrea gravedine. Scimus namque, eumdem parentem nostrum tantæ fuisse sapientiæ, ut omnia ruris, pontique, atque aeris animantia ejus crederentur nutibus, et vocata ill obedientiam non detrectarent, et congrua sibi susciperent eo imponente nomina. Nonne reddita videtur hæc sancto viro prudentia, cui didicit sæva obsecundare bestia. Et cujus rictus solent bene cordati fugere viri, nunc cernere *a* erat, famuli more, ejus adhærere liminibus, et veluti discipulum assidue magistri limina terentem, mox ut præcepta illius audisset, avia quæque cursu petebat. Est etiam illud considerare, quod imperiosa quæ illi attributa est peritura potestas, isti eam misericorditer contribuerit divina majestas. Dictum est enim illis primis, in origine creatis : Dominamini piscibus maris, et volatilibus cœli, et bestiis. Ideoque præcellentissimus Carilephus, quia eum, qui regalia videbatur regere sceptra, viderat ab humana discessisse dignitate, et potius cordi humano inseruisse bestialem feritatem, non oblitus suæ potestatem dominationis, fræno orationum docuit eum iræ limitem imponere, et de cetero humane se civiliterque tractare, ne de illo posset dici : Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

Adami privilegia recuperasse videtur.

F

a

Gen. 1. 28

Ps. 48. 13

24 Inter hæc vero nec dignitatem isti video defuisse priscam *b* quia sicut colonis paradisi, omni suppresso laboris sudore, jussa est tellus proventum fructuum sponte ministrare, haud aliter beato viro parum quod habuit vini exiguitate oblita, didicit sese extendere ad multorum satietatem virorum. Nec mirum est, sanctos viros ea quæ alterius perdidere ignavia,

Variæ ejus b

EX MSS.

A via, propria etiam recuperare in præsenti laboris instantia, cum statuerit rerum conditor, ad eas sedes revocare illos carne solutos, in quibus sine aliquo sui status permanerent detrimento, nisi obicem se præbuisset præcepti transgressio. Et quia illi humiliando sese, ardent divinis exequi jussionibus, æquum, non eos mulctari, ea quæ in transgressores lata est, severitatis sententia, sed potius etiam in præsenti honorari divina munificentia.

præclaraque virtutes.

25 Igitur vir Domini, quia tantis ac talibus se honoratum videbat beneficiis, magis ac magis crescebat in variarum virtutum exercitiis; namque in eleemosynarum largitionibus semet liberalissimum exhibebat : In jejuniis promptum ; in vigiliis strenuum; nec non in omni plenitudine virtutum operatorem se comprobabat eximium; ita ut quodammodo singulariter sententiam Davidico ore prolatam, implesse videretur, dicentis : Ibunt, haud dubium Sancti, de virtute in virtutem, quousque hominem
Ps. 83. 8. exuant, et Deum deorum in Jerusalem cœlesti videant.

In condendo cœnobio ab incolis juvatur.

26 Interea circa ipsius heremi, quæ sanctus vir tenuerat loca, quidam hominum, rusticali opere tenuem sustentantes vitam, habitabant numero B septem, qui divino timore et amore inspirati, simulque rei novitate allecti, Dei famulum sæpius invisere curabant, et necessitatem ejus, quantum sibi posse erat, sublevabant. Sed et a viro Dei thesauri, ex terræ visceribus sibi traditi, aliqua portione fuerant donati, quo scilicet et propriam indigentiam ejus juti solatio temperarent, et ædificandi monasterii adjutores forent. Qui et promissionis suæ memores, et ipsi quamdiu mortalibus interfuere rebus, ea quæ professi sunt, opere impleverunt. Sed et soboles eorum, hactenus devotissime prædecessorum suorum exempla sectatæ, itidem actitare noscuntur *c*.

c

Regina magnis promissis

27 Inter hæc vero cum Regina Ultrogotta, Domini devotione nobilissima, certis nuntiis sibi deferentibus viri Domini vitæ qualitatem addidicisset, cibi scilicet parcimoniam, sed et noctium insomnietatem, nec non et vestium vilitatem, sed et super omnia, clarum in Christi famulatu, ac perseverantem servum (erat namque ei etiam consuetudo, cinere et cilicio corpus obvolvere; et quando summa exigebat lassitudo, quieti indulgere, nuda humo corpus supersternere) misit ad eum aliquos apparitorum suorum, ut suam voluntatem, Domini viro C significarent, loquens in hæc verba : Rumor, dilectissimi mihi, nostras occupavit aures, virum hunc venerabilem, qui vicinam incolit heremum; Domini esse vere familiarissimum, et ejus ori divinum patere auditum. Unde peto, ut ad eum cum summa celeritate properetis, mei desiderium animi patefaciatis, et ut ei satisfaciat instantia precum nostrarum, obtineatis : magnopere enim, si voluntati effectus detur, exopto, ut vultus ejus perfrui merear præsentia, et animam meam divinæ cupio commendabilem reddere clementiæ, per ipsius interventionem. Quod si precibus meis annuerit, omnia fisci illius, in cujus parte residet, prædia ei attribuam, ut facultatem habeat, quidquid de his voluerit agendi.

ejus conspectum petit;

sed non admittitur,

28 At ministri, nequaquam segniores Dominæ suæ jussionis executores, ocius ad venerandum Christi veniunt famulum, voluntatem Dominæ suæ aperturi. Ipse autem parumper deliberans, tacite secum volvebat in hunc modum cogitationem : Unde, inquit, talia Reginæ, ut tantopere me videre exoptet, diutinis sudoribus incultum, jejuniorum squallore horridum rurali exercitio nihil aliud quam rusticum, pannorum vilitate deformem, prudentiæ tenuitate degenerem? Novi certe, novi virilentam veterni hostis calliditatem, qua in paradisi amœnitate, per D femineam imbecillitatem, fregit viri vigorem. Ideoque æquum est mihi cavere muliebrem aspectum, ne capiar ego laqueis inimici, incolens squallida heremi loca ; cum irretitus sit ille suasionibus ejus, qui paradiso fruebatur, cum vitæ jocunditate, etiam collocutione divina. Itaque deliberationi cito finem imponens, nuntiis Reginæ ita refert : Ite, inquit, optimi juvenum, et Dominæ vestræ hæc verba referte : Si quid prævaleo, pro ea exorabo. Certum tamen habeat, quamdiu in corpore superfuero, faciem me mulieris nequaquam visurum : neque hoc cœnobiolum, quod Domino præcipiente construxi, ingressui mulieris unquam patebit. Neque enim decet, nos qui de Christi censemur familia, vendere nostrum mulieribus aspectum, aut pro capessenda terra, inimico humani generis nostram prostituere animam. Ideoque animum suum ab hac intentione submoveat, et fisci sui partem, cui libuerit, attribuat. Quæ consuetudo in eodem monasterio, Domino favente, hactenus manet inconvulsa *d*.

Mulieres a cœnobio arcere statuit.

d

29 Præpropere autem ad Dominam famuli reversi, responsa sibi tradita retexerunt, Reginamque mœstitia magna afficiunt. Nec tamen illa ultra rogare apposuit, ut faciem viri Dei cerneret, eo quod E et sanctum virum inquietare pertimesceret, et per rationem satisfactum sibi judicasset. Ipse vero devotus famulus Domini, adeo a cunctis judicabatur reverendus, ut operum suorum clarescentibus meritis, nullus ejus voluntati conaretur reluctari. Cernebatur namque vultus ejus angelico veluti nitens aspectu, et secundum scripturam, vultus indicabat mentem. Aderat illi morum temperantia æqua lance trutinata; circa exercitia Dominici cultus animus devotissimus, amorque inexhaustus. Jam vero verba quæ diceret, sale sapientiæ condita cerneres divinæ, omnibusque communicare sui fragrantiam odoris. Hæc omnia super fundamentum fidei Christianæ in corde suo collocaverat, Christum adhibens structuræ suæ perpetuum fundamentum, qui est vera petra, super quem omnis constructio stabilita, crescit in templum sanctum in Domino.

Regina ab incepto desistit.

30 Erat ei interea circa peregrinos et exules magnus dilectionis favor, ita ut non secus quam sibi hærentibus alimoniam subministraret, tegimentaque præberet. Hujus pede cœlestis desiderii compressus, succubuit amor mundi, hunc tremuit hostis antiqui pene invincibilis astutia, decipulasque F suarum sero gemuit transilitas nugarum, quia scilicet agonis certamen, non propriæ virtuti aliquid tribuens, assumpsit ; sed Christi intus auxilio, et instructus exemplo, contra hostes ejus, ipso duce militavit. Roborabatur namque in eo naturalis infirmitas carnis, ardore intimo caritatis, imbecillitatemque corporearum virium solabatur copia spiritalium chrismatum, simulque illud apostolicum hortamentum : Quia non sunt condignæ passiones Rom. 8. 18
hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Itemque : Per multas tribulationes oportet Act. 14. 21.
nos introire in regnum Dei. Hæc atque alia sacræ Scripturæ documenta, tamquam sal spiritale, fluxa mundi gaudia atque seculi pituitas ab eo exsiccabant et ad semper mansura, cor illius ignibant. Hæc illius exercitatio, hæc continuata contra diabolum extitit decertatio ; donec tandem optata quiete, post laboris excursum, a Domino ei frui concessum est, et operis sui recompensata remuneratio.

Plurimæ aliæ Sancti virtutes.

Extremus morbus et obitus :

31 Dum enim his, atque hujusmodi agonibus insudaret, et pene infatigabili intentione sese avidus præliator hosti protervo ad singulare quotidie certamen objiceret, agminibusque monasticis undequaque ad se confluentibus, æmulamina suarum virtutum invictissima relinqueret ; finis cunctis mortalibus

A mortalibus inevitabilis, ostium corpusculi ejus cœpit pulsare, ut anima Deo dilecta; diutissimis revincta catenis carceralibus, tandem libera, servitutis rumperet vincula, et Regi suo occurreret in gaudium ejus suscipienda. Acri itaque febri corpore *e* prærepto, medullæ igne genuino *e* perurebantur, et sanguinis unda per membra singula siccabatur. Spiritus tamen, carnis infirmante vigore, fortior reddebatur, et ad Domini faciem deprecandam, quo celerrime soluto carnis vasculo liberaretur, magis ac magis accendebatur, cupiens secundum Apostolum, dissolvi et cum Christo esse. (Philip. 1 23) Divinitas autem fautrix bonarum precum, et rationabilium susceptrix vocum, ipsius preces ad se benigne admisit, et quod anxie petebat, pie implevit. Denique resolutione jam vicina, cohortibus monachorum circum se astantibus, et quæ ventura erant ei præstolantibus, paulo post futuram suam eis prædixit resolutionem, et prout possibilitas permisit, ut sui memores essent his verbis admonuit: Filioli, adest mei finis irrevocabilis hora, ideoque peto, ut vestri memores, fidem rectam Deo servetis; neque ulla commixtione adulterina eam commaculetis. Obedientiam B item caritati connexam vestro in corde et opere, tamquam singulare Christi imitamen, constituatis; ut non modo pœnas possitis evadere gehennales, sed etiam Domino tribuente percipere mereamini, veluti devotissimi milites, coronas triumphales. His et similibus documentis, tamquam ultimum vale fratribus dixit, et cœlicum cœlo collocandum spiritum reddidit.

32 Jam vero eo migrante, quæ lingua explicet, *discipulorum dolor* quisve stylus percurrat, qui fuerit circumstantium dolor, qui pectoris anxii singultus, et crebris pulsati pulmonum suspiriis. Qualiter loqui volentibus, atque orare nitentibus, media interrumpens verba, locutionem interdixerit doloris magnitudo: etsi enim gaudebant, se ad cœlos tantum præmittere patronum, nequaquam tamen ab eo sine dolore poterant divelli, cujus verbis consueverant adhortari, et imitamine in Domini amorem subinde augmentari, Corpori autem funebria impendentes obsequia, cum magna diligentia loculum præparaverunt, et in basilica, quam ante obitum suum ipse ædificavit, terræ mandaverunt. Quem locum Dominus Jesus Christus, sæpissime ad demonstrandum, quem circa famulum *sepultura et miracula.* suum habuerit, favorem, mirandorum operum ostentionibus consuevit nobilitare. Neque enim vel C hujus operis sinit brevitas, vel stylo suppetit facultas enarrandi, quot cæci post ejus excessum ad illius sepulchrum receperint visum, vel debiles sanitati sint redditi, sed et dæmones ex obsessis corporibus propulsi, nec non plurima sint mortalibus per *f* intercessionem ejus collata beneficia *f*.

33 Unum solummodo referam quod recens de- *Terribilis punitio* monstratum a Domino constat dilectionis ejus indicium. Cum enim et in aula celebraretur regalii, et per ora curreret vulgi, beato Carilepho numquam cordi fuisse in vita sua mulierem videndi, sed et petitionem fudisse ad Deum, ut a cœnobio ejus mulieris arceretur conventus, quod impetrasse a Domino prædocuimus; cujusdam inhonestæ mulieris cor Satanas adeo face incredulitatis ignivit, ut utrum necne verum esset, quod fama volante jactabatur, experiri conaretur. Erat autem nomen mulieris Gunda. Quæ persuasioni lubrici anguis, Evæ sequendo vestigia, obsecundans, comam capitis incidit, ut præcisio capillorum mentiretur sexum virilem. Insuper et contra Dei jura, virilia sumpsit indumenta: quatenus, sicut prædictum est, quæ contra Dei voluntatem erat factura, contra conditionem primævam, et legem divinam, moremque mortalium semet immutans iret, quasi aspectui divinitatis, et servorum ejus illusura. D

34 Itaque armis accincta baculoque quasi præpotentia et decore innixa, veluti portentum, sicut *ex mss. inverecundæ mulieris,* res habebat, diabolicum, tandem provenit ad monasterium. Invidus enim diabolus idcirco vas sibi amicissimum intravit, ut an vera essent, quæ servo Dei concessa fuerant, exploraret, quatenus mentes mortalium ab amore illius loci tepefaceret, et quod lucrum inibi per dies singulos Domino acquiritur, annullaret. Sed moris est sapientiæ divinæ ut Scriptura dicit, Draconi illudere, et ejus calliditates, deceptioni humani generis præparatas, ad utilitatem viventium convertere, quatenus unde sibi cogitaverat lucra conquiri, inde eum contingat detrimenta graviora pati. Nam cum prædicta Gunda oratorium, quo sancti viri corpus humatum fuerat, et hactenus veneratur, adisset, et fratres, laudes debitas Domino, consueto more decantaturi convenirent. Apertis ostiis, ipsa domum cum magna audacia temeritati mixta irrupit, et urnam qua sancti tegebantur ossa viri, impudice adire voluit.

35 At vero ea, domus interiora petente, et cu- *virili habitu* riose perscrutari volente, gemina capitis ejus lumina E crepitu repentino mulctata sunt, et quæ reverenter inconcessa sibi contemplari voluit, ad ea quæ consueverat videnda, jus visionis amisit. Nam simul et dæmone pervasa, undam cruoris teterrimi per os arca ejus pectoris repente emisit. Quæ ubertim defluens terram cruentando madefecit. Quæ cum elisa in terram invisis torqueretur cruciatibus, novitate tormentorum suorum, ora in se convertit circumstantium; et quidnam illi accidisset penitus ignorantium, et primitus quidem arbitrati sunt, eam masculini esse sexus, et causa deflendorum reatuum, sancti viri adisse limina. Visa autem lymphatica ejus jactatione simul et horribile stridore, scrupulosissime ab ea causam rei perscrutari studuerunt. Illa autem actuum suorum, infelicitatisque propriæ retexuit historiam, omnibusque palam claruit, præsumptionem in ea tali flagello fuisse plexam et ne unquam fragilitas humana in talibus potentiam auderet lacessere divinam, hujusmodi castigatione commonitam.

36 At vero servi Domini, qui ad laudes recinen- *monasterium ingressæ.* das Domino venerant, operi cœpto institerunt, uberrimas sanctæ Trinitati gratias referentes, quod promissa, quæ sancto suo Carilepho statuerat, inconvulsa perseverare decreverit, simul et, si dubietas de hac re in aliquorum remanserat cordibus, tantis eam propulsabat miraculorum indiciis. Unde et eam- F dem mulierem in sua voluit permanere promissionis sententia, quatenus manifesta daret indicia, increduli divinorum verborum quo feriendi essent severitatis jactura. Qui mos hactenus circa eumdem locum a mulieribus quidem religiosis, amore et veneratione observatur religionis. Quas autem non arcet amor devotionis, coercet sententia talis divinæ animadversionis. Quæ cuncta præconia sunt non modo ejus qui accepit ut talis esset, sed potius sanctæ Trinitatis, sine cujus nutu nec aliquid esse posset; cui honor, et potestas, virtus, et imperium in omni gente, loco et tempore et per cuncta seculorum secula. Amen.

ANNOTATA.

a *Variant in exprimenda ea constructione codices nostri: veriorem lectionem secutus sum.*

b *Tota hæc de primorum parentum privilegiis, per duos et amplius numeros deducta oratio, scriptoris hujus propria est: paria multa episodia et discursus exhortatorios habet auctor vitæ Surianæ, sed de his non meminit.*

c *Et*

EX MSS.

A c *Et hic totus numerus solius auctoris nostri est, satisque indicat, non multis post Sancti obitum seculis scriptam esse hanc vitam; nam verosimile non est ad ducentos vel trecentos annos durasse illam rusticorum devotionem, majorum suorum onerosa exempla sectandi.*

d Istud interdictum, *inquit Mabilio,* etiam de ecclesia intelligendum est, ut patet ex Miraculis. Eadem disciplina in plerisque cœnobiis Gallicanis viguit, ut in præfatione nostra observavimus. Lege miraculum S. Joannis Reomaensis num. 9. *Est in appendice Act. Benedict. tomo* I *pag.* 641, *et in Actis nostris tomo* II *Januarii pag.* 865, *num.* 7. *Vide etiam Cointium, ad capitulum* 15 *regulæ S. Aureliani Arelatensis anno* 548 *num.* 25.

e *In MSS. Vallis Lucentis et Reginæ Sueciæ est* igne genuino; *malui cum aliis legere, ut intelligatur,* ignis geminus *de vi morbi, et igne divino, quo Sanctus flagrabat.*

f *In editione Mabilionis et in MS. nostro Anisolensi, sequitur hæc conclusio:* Sepultus itaque est vir totius boni speculum Kalendis Julii, terra plorante, cœlo lætante, regnante Domino Jesu Christo, qui B cum Patre et Spiritu sancto vivit et gloriatur Deus per omnia secula seculorum. Amen. *Ergo eodem die est sepultus, quo mortuus MSS. alia, Vallis Lucentis et Reg. Suec. hac clausula prætermissa, subjungunt miraculum de punitione mulieris, quod ab aliis varie narratum, hic fuse, nitide est caste exprimitur. Cetera miracula ex edito et ex MS. Anisolensi modo subjiciamus, additis iis, quæ Surius ex vita a se vulgata expunxit.*

MIRACULA
AD SEPULCRUM
S. CARILEFI

Facta, scripta ab anonymis, qui ante Carilefi translationem, Normannorum tempestate peractam, vixisse videntur.

Ex MS. Anisolensi, Mabilione et vita a Surio edita.

Ardor inest animo, hoc nihilominus paginæ com-
C mittere opus, dictu mirabile, quod cuidam curiali contigisse, veterum relatione edicitur. Possessio est, monasterio longius sita, cui vicinus assidebat vir inter suos primus, mente tumidus, superbia elatus, in rebus transitoriis acquirendis avidissimus, cœlicarum nihil curans. Ob idque multa inferebat eidem beati Carilefi fundo incommoda; variis afficiens injuriis incolas villæ sibi contiguæ. Insuper et damno rei familiaris contumeliarum addebat discrimina, si quid mussitare præsumeret ipsorum quislibet. Amaritudinis ergo tandem affecti dolore nimiæ, juris viri Dei Carilefi servuli, nullum jam sibi reputantes posse aliquid provenire subsidium, post diutinæ calamitatis incongruens dominium, sumptis viæ longioris necessariis, munera secum vehentes competentia; quibus placidum sibi proprium facerent Dominum, si offensæ alicujus tenerentur rei, imo et Salvatorem nostrum Redemptorem omnium, cœnobium almi Carilefi supplices adeunt. Tardius sed enim basilicam ingressi, longiori fessi jejunio, altera die qua pedes domibus extulerant, cum Fratres, vespertina expleta synaxi, remearent ad propria diverticula, petiere custodem sacri sepulcri, uti indulgeret eis deplorare vocibus querulis proprium Dominum, præferentes manibus munera quæ ultro devexerant. Et ipse exterioribus D commorans diutius in exitibus, jussit uni suorum condiscipulorum, altius ingemiscens, cuncta ad quæ vellent accessum adhibere, reserare secretorum intima: et hoc, postquam rescivit eorum causas necessitudinum, ac calamitosa pericula, condolens perhorruit.

Villici cœnobii S. Carilefi, cum, adversus vexatorem vindicem habent.

2 Verum illi orationibus diutius cum incubuissent, lacrymosos addentes gemitus, surgunt, altari nudato a duobus, qui geminis forte constiterant lateribus, fasces virgarum manibus tenentes, altare sacrum verberare cœperunt, simul clamantes: Cur nos, Domine, non defendis piissime? Cur hic obdormiscens nostri oblivisceris? Cur famulos, tui juris tuos ab hoste non liberas immanissimo? En qui liberabit, ut poscimus. Utquid cum procul a te habitemus, non præsentem quoque illic te potentia, si digneris, esse credimus? Cur quod humana nequit manus, Deo consors, et Angelorum atque Archangelorum socius, divinitus non operaris? Talibus attoniti vocibus accurrunt custodes, simul et rei novitate permoti, non sine indignatione, eos sacris expellunt locis. His itaque peractis, citius ad propria cum metu reversi, hoste se caruisse lætati sunt E infestissimo. Contigit enim ipsum Vicarium, qui eis crebras ingesserat post damna contumelias, equitem eadem hora, ut verissime notatum est, leporem venandi obtentu insequi. Exitiali ergo quadam cogente manu, equo dejectus, fractis expiravit cervicibus, timoremque metus et reverentiam cunctis, cognoscere qui poterant, intulit, ne quis temerare unquam possessiones viri auderet venerabilis Carilefi, aut sui cœnobii.

Misere contractus sanatur.

3 Nec prætereundum censeo, admirandum in quodam patratum miraculum, qui ita contractus nervis obstupentibus obvenerat, ut calcanea ipsius hærerent natibus. Devectus siquidem ex possessione, Monasterio contigua, ex qua et oriundus exstiterat, propinquorum manibus ponitur in basilica, quam vivens vir Dei Carilefus, senio lapsantem sudore reædificaverat proprio. Ibi igitur commorans, postquam pro eo aliquantis diebus oratum a Dei servis est, vidit matutinali peracto officio, corporali, ut sæpiuscule referebat, intuitu, astare propter sequendam, in habitu sacerdotali canitie venerabilem; manum sibi dantem, et ut surgeret bis ac ter imperitantem. Ruptis sed enim ad vocem jubentis nervorum nodis durissimis, cruoris aspergine commaculatus, tentat quod nescit, trepidus F iter. Genibus atque plantis insuetum appetens opus, pergit imitabundus ediscere progrediendo, quod ex multo obliviscendo perdiderat tempore. Tantam itaque consecutus est in eundo valentiam, ut equestri diuturnitati auderet sese in viando committere; et non tantum committere, sed etiam hanc superare, ut verissimis approbatum est indiciis, jactitaret. Cujus et personam nomine tenus designarem, si aliquid commodi nostræ chartulæ contraderet.

Energumenus liberatur

4 Auribus terrigenarum ad excellentiæ prærogativam Carilefi venerabilis efferendam, commodum insimulare duxi: quod divinæ virtus potentiæ seculis præmonstrare decrevit. Arvigena pagi Vindunensis, cum die Dominica plaustri boumque agitator, absque arbitris in saltum pergere disponeret, comitatus puero, ante matutinam proficiscens, ultori spiritui traditus, ac ultione est divinitus coercitus. Deposita igitur Patroni proprii potentia, quam sibi cœlitus nequaquam spiritibus potestatem fore concessam credimus; supra nominatorum Martyrum ac Confessorum antiquiora tentavit adire suffragia. Quorum memorias multis peragrando diebus, Martini videlicet, Hilarii, Martialis, Dionysii ceterorumque, quos meritorum excellentia mundo

A mundo clarissimos reddidit; dum ulterius progredi tentaret, accepit in somnis mandatum, ut proprium supplici voto expeteret Dominum, cujus juris sibi meminisse deberet: ocius igitur properaret, quia beati meritis Carilefi salus ereptionis illi esset eventura: et quod alii præstare supersederant, indulgentissime ipse largiretur. Quapropter ultro æger accurrens almi deposcit Carilefi merita, flebilis orat, vincla sibi laxare postulat, quibus retinetur, inimici. Exactis autem aliquot diebus (nam et lapidum molibus se concidebat, et ictibus collidebat fustium) propensius tamen, cum in oratione se Dei servi prostravissent, Domini jam jamque miserentis clementia, per Sancti, cujus adierat limina, et petebat intercessionis munia, præclara merita resipiscens; solvitur vinculis atrocis hostis, cui horribiliter cruciandus traditus fuerat. Sed is liberatori non ingratus proprio, usquedum hominem exuit, in ejus deservivit, nusquam longius progrediendo, excubiis.

Cæcus curatur.

5 Prurit etiam mentem, illius signi addere magnitudinem, quod utilitati mortalium olim provenisse, nulli venit in dubium. Cum rotans anni B vertigo festivum reduxisset diem, quo convenit mortalibus, ejus sacrum ad memoriam reducere transitum; undequaque multi confluxere, nobilium simulque et ignobile vulgus. Verum affuit, et inter infirmorum, diverso remedio egentium, turbas, convenit cæcus præterea septuagenos ætatis excedens annos, spe deductus medendi inter plures, ex longinquis oris affuit, implorator pietatis existens Dominicæ, simulque et venerabilis viri poscens sedulus clementiam. Nec fiducia devotionis frustratus, fusis humiliter precibus, dum Missarum solemnibus interesset muniis, et Evangelicæ, Levita pronuntiante, depromerentur oracula lectionis, sensit divinæ animadversionis subitum provenisse auxilium. Et quodam ignoti vultus ac venerandi habitus sacerdote, sibi dextræ manus protensione tergente oculos, respexit illico faciem legentis, nitoremque intuens vestium, secum quod factum erat, mirabatur. Itaque Missarum completa solemnitate; dum cunctis egrediendi pateret aditus, domum egressus est ecclesiæ, negavit manum ductori propriam; seque sciscitanti puero, cur baculi renueret obsequium, respondit meritis Domini Carilefi, tantæ claritudinis se visionem adeptum fuisse, ut nusquam C lucidius fuisset fruitus, dum ætatis esset juvenilis floridus in annis, gratias omnipotenti Domino referens, simul et ejus famulo, rediit, dum a servis Dei sextæ horæ compleretur officium. Coram quoque cunctis, quæ acta erant, astantibus retulit, omnesque ad laudes Divinitati referendas protinus excitavit.

Item mutus.

6 Operosum esse forte censeo, illius munificentiam signi, huic addere operi, quantam assecutus est quidam elinguis accola pagi Senonici. Is cum stipis poscens alimoniam, quaquaversum voluntas dictasset, figeret gressum, mendicitatis obtentu semet atque recreari gestiens, cœnobium beati Carilefi adiit. Et quod vocis carens officio lingua nequibat dicere, manus protensione ac tabellarum collisione lignearum, misericordiæ poscebat opem. Inter hæc convenere servi Dei hora congrua in ecclesiam Missarum celebraturi solemnia, accurrit inter plures et mutus, assequi sacram cupiens audientiam. Devotissimis igitur postulationibus, viri Sancti poscens indulgentissimam pietatem, admissorum scelerum veniam precabatur attentius. Cum autem ad Apostolicam, ac subinde ad Evangelicam ventum esset sacram recitationem, subita fibrarum disruptione linguæ contiguarum, sanguis cœpit effluere. Illico æger pristini recepit sermonis officium; ac gratulabundus ad propria remeare contendit, D redditis pro gratiarum actione continuo laudibus.

EX MSS.

Item contractus et cæcus sanantur.

7 Fervidus menti calor advenit, supremæ committere magnitudinis paginæ opus mirabile, quod unius temporis momento duobus debilibus haud dissimile præstitum est beneficium, quorum alter, qualo * devectus puer, ad limina beatissimi Carilefi projectus est a parentibus, omnimode pedum carens officio, et ab utero nodosæ congelationis tempore compliciti nervi, posterioris progressi petierant partes; proque manibus, terra tenus gerula nutrix, reptare potissimum docuerat, quam corporeis suppositum basibus viando posse incedere. Alter vero adultus jam ætate, dum viriles attigisset annos, in diutinæ infirmitatis fatigatus labore, ministerio pedum admisso; contractus ambulare, reptando manibus, non pedibus noverat. In qua lectuli quoque detentione, oculorum amisso lumine, cæcus fuerat factus. At pene jam viginti labentibus in infirmitate annis, spe recuperandæ sanitatis actus, virum venerabilem Carilefum adierat. Nam juvenis, famulus ejusdem fuerat cœnobii, verum in infirmitate destitutus, ad propria remeaverat soli. Paschali igitur ingruente solemnitate vespera venerabili, in E qua jejunium a devotis Christo cunctis celebratur famulis; uterque eorum delatus in ecclesiam, cum cetera turba sacrum cœpit audire officium. Et ecce subito, dum sacræ persolvuntur devotionis munia, exortus impar ab utrisque clamor, sanctum Carilefum invocantium, in eos omnium permovit intuitum; cunctorum oculi præ gaudio exundavere lacrymis, et unanimes precabantur, dicentes: Miserere eorum, Domine, succurre vir beate Carilefe, solve Satanæ vincula, quibus retinemur astricti. Id etiam devotus adstans cœnobii Abbas cum turba monastica, refertos oculos lacrymis addens, etiam plura concinebat ex animo. Igitur ante Missarum initia, alter eorum gressum alter quoque cum gressu recepit et visum. Cuncti, qui ora pro eis in oratione solverant, in gratiarum actionem Domino famuloque Carilefo convertuntur, Deo gratias, Deo laudes, omnes edicunt: nullus invenitur, qui laudis non exsolvat debita Christo.

* Vas viminеum

Debilis pedibus erigitur,

8 Huc accedit gloria Justi congruens miraculum istud. Nam quid invalidus pedibus, manibus propinquorum ad cœnobium jam dicti Carilefi adductus in ecclesia ponitur. Preces supplicationesque funduntur pro incolumitate adjacentis ægroti; is enim F secundum perituram seculi dignitatem clarus, prosapia ortus nobiliter fuerat, Felix nomine, sed aliquanta actus attestatione, hoc carens vocabulo, per opem viri Dei recipere meruit felicius, quod amiserat sanitatis commodum. Igitur adveniente solemnitate, qua beatus Carilefus seculo abscedens, felicius cum Christo victurus migraverat, ejus ad tumbam diutius excubans ægrotus decubuit. Pro scelerum abolitione supplicans Dominum famulumque ejus, intercessorum suorum quærens peccaminum, nec minus spe recuperandæ sanitatis allectus, suffragium Sancti poscebat ex animo. Tandem defatigato somnus irrepsit, genamque genæ imprimens, illico ut obdormivit, adstantem sibi cernit virum, in habitu sacerdotali conspicuum ac venerabilem. Is sibi manum protendens, imperat, ut ocius surgat. Illico evigilans, ruptis fibrarum nodis, et nervorum complicationibus, effluente abundantissimo cruore, uti astare cœpit tremulus: et quid erga se actum sit, adstantibus retulit, alacri suffusus gaudio.

qui aliis malis Romæ liberatus fuerat.

9 Retexam, sed enim parum prolixius, hujus infelicitatis historiam, quatenus quid in eum divina gesserit clementia, mortalibus clarius patescat. Verum ea ipsa referemus, quæ ipso intimante cognovimus. Ab ineunte ætate atque pueritia mutus, mancus

A mancus et contractus fuerat. Verum orbatus utroque parente, in hereditate locupleti relictus, ab avunculo proprio Romæ perlatus est. Ibi aliquamdiu demoratus, linguæ officium recipere meruit, ac manuum ministerium assecutus est. Cui et hoc intimatum esse dicitur; quia in oris Galliarum, pedum redditio sibi maneret fore ventura. Quam juvenis indeptus, juxta quod supra relatum est, magnas mandatori suo gratias referens, diu mansit in monasterio; stipe pastus ecclesiæ, usque dum ejus vesicæ turgentes, et vulnerum sanarentur loca, quæ evenerant pro extensione venarum atque nervorum resolutione. Et quid divinitus assecutus sit, plurimis referebat percunctantibus.

EX MSS.

Puer calculi, morbo immunis

10 Tandem et illud mirabile, quod beati Carilefi meritorum prærogativa nostro ævo attribuere dignata est. Quidam puer calculi morbo vexatus atrociter, laborabat incommode, mœstissimos reddebat parentes, patrem dico ac matrem, qui quotidiano affectu, quasi quædam funebria obsequia filio videbantur impendere. Tandem carnalia meditantes, captant consilium; ut natum eumdem medico dirigerent nominatissimo et exercitatissimo; qui eodem B degebat sancti Carilefi cœnobio. Itaque equo invectus; stipatus hinc inde satellitum cuneis (nobiliter enimvero fuerat natus) ad monasterium viri Dei pervehitur. Sed accidit, ut ea ipsa die annua ejus ac venerabilis solemnitas celebraretur, qua puer monasterium jam dicti Venerandi adierat. Post orationem igitur, dum vacaret audientiæ Missæ, affuit voluntas digerendi liquoris acrius elixi officio vesicæ. Progressus illico, applicuitque cuidam contiguo parieti, lapidum calcisque levigato compage, ternos minxit lapillos. Quorum interclusione meatuum deposita, sanissimus redditus, non ingratus, tam ipse quam sui ductores beneficii largitori, seposita externa medendi cura, spretaque pigmentorum pulverulenta contusione, ad propria alacres rediere, narrando vulgantes miracula Christi, qui in servis operatur suis abundantissima munia. Exuberant talium operum Sancti mirabilia, quæ ad laudem individuæ Trinitatis paginæ cernuntur, et cujus sit in cœlo meriti, clarescit in terris, cujus pulvisculus affluit beneficiorum abundantiam. *Hactenus MS. nostrum Anisolense.*

Alia duo miracula ex editione Mabilionis.

Energumenus a B. Petro ad S. Carilefum Roma liberandus remittitur.

C *Addit ipse num. 11, 12, et 13 miraculum punitæ muliebris audaciæ, quod nos supra retulimus. Tum numero 14 sic pergit*: Quidam Galliarum nobilissimus, opibus refertus opimis, locuplete familia diversæ ætatis undique septus, cuneis obsequentium fultus, spiritui immundo traditus, horrendum frendens, vexabatur atrociter; rationisque inops, cum sensu vocem quoque humani sermonis pestilens inimicus ademerat, et frangens potius verba quam eloquens, more canis rabidi, ore hianti sonum emittens, bacchando huc illucque vertebatur. Fit interea discursus affinium, at omnis familiæ multis accurrentibus nec succurrentibus, mente captus, quos attingere poterat, laniare tentabat. Loris sed cum duris a suis astrictus esset, loca Sanctorum diutino, absque sanitatis efficacia, perlustrans labore, tandem perducitur, et, ut verius fatear, trahitur ad beati Romæ Apostolorum Principis limina Petri: ibique eventum rei præstolantes; diebus noctibusque sui excubabant, Domini flagitantes clementiam, ut famuli sui, pœnis exhausti, jam jamque misertus, per orationem Apostolicam opem ferre sanitatis dignaretur. Igitur cum post multam energumenus debacchationem, fessus, sopore membra laxasset, capiti visus est astare enex admodum venerandus, canitie comptus, trabea circumamictus candida, D lacerna decoratus nivea talique; mente captum voce, compellans: Quid incassum his homo miserationis degens demoraris in oris? Surge et nativum revertens ad solum, beati nostri Fratribus [*an non* Fratris?] Carilefi posce suffragia; illius enim meritis Dominus te sanitati restituit. Hac admonitione certificatus æger, relicto strato, cuncta quoquomodo potuit, pandit sibi adhærentibus, movetque uti actu peragant ocius jussum quod didicerat. Et unus eorum ætate et dignitate provectior, eadem sibi a Domino imperata bino jussu fatetur. Tandem ergo reversi, beati adeunt supplices limina Carilefi, ibique intra paucos dies, valentiam æger captivus plenæ adeptus sanitatis munificam, grates retulit omnipotenti Deo, famuloque ejus eximias: ac subinde locus ejusdem cœnobii augmentari crescendo cœpit in majus, fama virtutum beati viri ubique diffusa. *Idem miraculum, sed brevius refert auctor vitæ secundæ, apud nos MS., apud Surium editæ. Longe majus discrimen est in miraculo sequenti, ut ex utriusque narratione perspicies. Sic habet Mabilio :* E

Mutuæ SS. Carilefi et Dionysii in subditis suis curandis vices

12 His quoque illud juvat adnectere factum mirabile; quod cuidam cæco contigisse narratur. Nam dum unus famulorum beati Dionysii, lumine orbatus gemino, ejusdem beati præfati Carilefi posceret medelam, intercessionis juvamine ocius assecutus est, quam speraverat sanitatem. Nam sanguinis unda facie perfusus, dum ante tumbam corporis beati viri solo decubuisset, haustu cœli lumen amissum cum admiratione cunctorum adstantium, ac Domino famuloque ejus gratias referentium, recepit. Paucis vero interjectis diebus, dum alter ex familia B. Carilefi, sancti adiisset limina Dionysii, causa deflendorum reatuum, et ejus similiter precaretur opis clementiam, quia et ipse cæcitate plexus erat, ut fertur, diutina; inter preces prolixius fusas obdormivit, viditque beatum Dionysium in habitu pontificali se vocantem, citatum proprio vocabulo, ac sibi dicentem: Cur mea, o homo, quæris suffragia, dum frater noster Carilefus abunde tibi impartiri valeat sanitatis commoda? Ab ipso quoque hæc te sperare decuerat. Cui respondit æger; non se diffidere de meritis proprii Domini. Illum tamen sibi fore testatur contiguum, proque me ab ipso opem poscere debes. Et vir sanctus: Quia ille cuidam virorum meorum homini nuper simillima dona illuminationis contulit, scias te protinus, Domino miserante, illuminandum. Et tactis oculis, evigilans continuo æger, cruore suffusus ora, in laudibus attollitur gaudii. Hausit cœlum, et lumine recepto, nullo egens ductore, ad propria rediit. *Ita Mabilio: audiamus modo MS.* F

Alia ejusdem rei narratio.

Erit hoc specimen styli auctoris secundæ vitæ, perquam floridi. Sic scribit: Claudere me sermonem. non miraculorum cogit inopia, sed inertem poetam catena insipientiæ stringit, cujus libelli dum finem cuperem imponere, cujusdam veracissimi viri relatione mihi est objectum miraculum, quod quamvis sint omnia admiranda, quæ referam ad laudem Dei nostri; præterire non audeo, quia omnipotens Deus, quibus suum servulum Karileffum junxit in cœlis, non est dedignatus hominibus manifestare in terris. Aiebant enim quod quodam tempore, unus ex famulis monasterii Sacerdotis Domini Karileffi loquelam auditumque perdiderat. Qui cum aliquamdiu mutus surdusque maneret, ad oraculum beatissimi Dionysii Confessoris et Martyris, quod est ultra Leiodora flumen, in loco qui dicitur Novimeto, [*vide notam Mabilionis*] in solemnitate natalitii ipsius Martyris, causa orationis perrexit. Quo cum pervenisset, et sacratissimum templum fuisset ingressus, illico virtute

A tute Dei, Christi Martyris precibus os ejus apertum est, et aures ejus receperunt auditum, ita ut plectrum recte verba ederent et aures ejus resonaret auditus. Audite nunc, quomodo ad gloriam Christi, qui in Sanctis suis operatur quotidie per sacerdotem ejus Karileffum; gloriosus Martyr Dionysius, non post multos dies, suscepit talionem, ut patenter daretur intelligi, quia qui hic corpus suum, ob amorem cœlestis patriæ, jejuniis, vigiliis, ceterisque faustis laboribus castigare non desinit, in cœlo, cœlesti dominio, sanctis Martyribus sociatur. Nam in die depositionis corporis Sacerdotis Domini Kareleffi, dum hinc inde caterva populorum, ad ejus cœnobium magna cum devotione venisset, contractus quidam ab utero matris, ex terris basilicæ Christi Martyris Dionysii superius memorati, ad tam præclaram festivitatem adductus est: quia ita conglomeratus dicitur fuisse, ut nec pedibus valeret gradi, nec manibus aliquid operari; cujus templi aditum intromissus, mox solidatæ sunt plantæ ejus, et brachia manusque resolutæ, ut extemplo exiliens, coram cunctis qui aderant graderetur, et expansis ad cœlum manibus, laudes redderet Excelso ac si B Sacerdos Dei, Christi Martyr diceret: Ecce pro auditu reddito surdo, mutoque loquela, in virtute Dei summi, tuo famulo et pedibus gressum reddidi, et ad operandum brachia solidavi. Hæc se, qui retulerant, miracula audisse et vidisse testantur. *Vides, quam supra dixi, narrationis differentiam. Hæc a Surio omissa sunt.*

Monitum Mabilionis.

Sancti Carilefi reliquiæ, grassante Normannorum strage, in castrum Blesas, vulgo Blois, diœcesis D Carnotensis ad Ligerim situm, translatæ sunt asservanturque hodie in oratorio, S. Carilefi dicto, intra castri ambitum, præter sinciput, quod cum duabus vertebris in ipsius Sancti monasterio Anisolensi habetur. R. P. Dominus Josephus Desormes, tum Prior ejusdem monasterii ad nos transmisit litteras Illustr. Jacobi Lescot, nuper Carnotensis Episcopi, quas hoc loco referre juvat. » Nos Jacobus » Lescot, Dei gratia et auctoritate Apostolica Carnotensis Episc. in præsentia Serenissimi Principis, Domini Gastonis Ducis Aurelianensis et Carnotensis, Comitis Blesensis, ac Ludovici XIV » Franciæ et Navarræ Regis Christianiss. patrui, » Serenissimæ Principis ejus uxoris... anno Incarn. » Dom. MDCLIII, Dominica, XXI mensis Septembris, « transtulimus partem ossium S. Carilefi Confessoris; membra S. Besorii, corpus S. Barachii Martyris, etc. Et in capsa, ubi erant recondita prædicta » ossa S. Carilefi, Nos Episc. Carnot. reperimus » brevicatum quoddam in pergameno descriptum, » sanum et integram, sub hujusmodi tenore: Ego » Willelmus Dei gratia Senon. Archiep. et Apost. » Sedis legatus transtuli partem ossium B. Carilefi E » VIII Kal. Septembris, regnante Ludovico, filio » Ludovici Senioris, anno ætatis Domini Philippi » filii ejus sexto, præsidente castro Blesi Theobaudo » Comite, filii Theobaudi, viri bonæ memoriæ, Comitis Senioris. Factum est hoc anno Incarnationis Dominicæ MCLXXI etc. » *Notat demum Mabilio, ad quos modo spectet prædicta S. Carilefi ecclesia Blesensis.*

EX MSS. Ubi quiescant Sancti reliquiæ.

DE S. GALLO EPISCOPO

CLAROMONTE ARVERNORUM IN GALLIA.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De ejus cultu, ætate, obitu: sepultura, vita a S. Gregorio Turon. scripta.

CIRCA AN. DLIV.

In antiquis fastis neglectus,

C Ut *pluribus Sanctis Præsulibus illustrissima est, olim Arvernica, nunc Claromontana civitas, ita in Actis nostris sæpius de ipsa ejusque multiplicibus patronis Sanctis et protectoribus sermo recurrit: solus* XXV *dies Januarii, in* S. Præjecto, *sex Antistites Claromontanos enumerat eo mense illustratos. Ad sufficientem nobilissimæ urbis notitiam quod facit, abunde suggerunt Sammarthani, cetera apud Savaronem descripta sunt. In Episcoporum eatenus itidem Sanctorum ordine sextus et decimus est* S. Gallus, *polyhistoris Gregorii Turonensis patruus, ab hoc ita laudatus lib. de Vitis Patrum cap.* 6, *ut præclariora Acta desiderari nequeant. Inter synonymos Gallos Episcopos Claromontenses distinguit Savaro in notis ad libellum de Sanctis et ecclesiis n.* 3, 8 *et* 11, *ceterum notissimus est hic noster, istius nominis primus, quem sane mirum est, non solum* in sinceris Usuardi et Adonis Martyrologiis prætermissum, *ut observat Mabilio, sed in nullis prorsus Fastis ecclesiasticis seu Martyrologiis antiquis consignatum fuisse. Neque enim in ullo classico, qualia voco Hieronymiana, Bedam, Florum, Rabanum, Romanum parvum, Adonem, Usuardum, Notkerum; in nullo, inquam, classico memoriam ejus reperire est: imo nec apud Maurolycum, Ghinium, Florarium et recentiores alios.*

2 *Primus* S. Gallum *auctariis Usuardinis inseruisse videtur Joannes Molanus:* Arvernis, depositio beati Galli, ejusdem civitatis Episcopi et Confessoris, cujus vitam B. Gregorius Turonensis scribit; *quæ verba in Canisiano germanice translata sunt. Ex Molano Sanctum novisse potuit Galesinius; atque ex Gregorio Turonensi elogium contrahere in hunc modum:* Arvernis, S. Galli Episcopi et Confessoris, viri admiranda charitate, summaque humilitate et patientia maxima, quibus virtutibus, et sancte mirificeque factis clarus, ecclesia sibi concredita, viginti septem annis ad Dei voluntatem administrata, abiit in cœlum. *Ex alterutro, ni fallor, accepit Baronius et Romano inscripsit. Monasticis Benedictinis, Wioni, Dorganio, Menardo, Bucelino nequaquam præteritus est: primus Galesinii verba adoptavit, sed in notationibus non semel hallucinatus est. Ait,* ex Abbate Chrononensi *factum* vigesimum septimum *Arvernensem Episcopum: neutrum subsistit: uti nec illud quod* interfuerit conciliis IV et V Viennensibus: *de Aurelianensi* V *satis certum est, non ita de anno* 552, *ad quem ibi reducitur.*

auctariis Usuardinis accessit, F

3 *Dorganius principium elogii ex Wione decerpsit:* S. Galli Episcopi et Confessoris, magna charitate, summaque humilitate et maxima patientia celebris. *Menardi annuntiatio simplicissima est; Bucelinus autem totam ferme vitam in epitomen contraxit, male cum Baronio S. Galli obitum innectens anno* 573. *Elogium Saussayi est etiam totius vitæ compendium, cujus postremam*

a recentioribus elogio ornatus.

AUCTORE J. B. S.

A *postremam partem hic subjicio :* Demum vir tot nominibus amandus, admirandus, postquam sua in urbe coacto concilio (quod primum fuit) magna cum dignitate interfuisset; quinto Aurelianensi subscripsisset, numquam a bene operando fatiscens, ex stadio excessit, atque ad piorum laborum coronam, anno episcopatus sui XXVII, profectus est. Sacrum ejus corpus in ecclesia sancti Laurentii humatum ante altare, postea ob beatitudinem [et] micantia signa, digna cœlitis veneratione habitum, ipsi ecclesiæ nominis deinde indidit nuncupationem. At successu temporis inde levata ejus pignora, ad basilicam de Portu honorifice translata fuerunt, ubi cum multorum aliorum pretiosis exuviis reposita religiose asservantur.

Chronologica vitæ series ex Cointio,

4 *Sancti nostri chronologicam vitæ seriem sic ordinavit Cointius, ut censeat anno* 509 *num.* II, *ipsum tunc ætatis vicesimum attigisse, adeoque natum oporteat* 489. *Statuit deinde a S. Quintiano Arvernensi Episcopo S. Gallum e monasterio Crononiensi eductum* 515. *Porro cum anno* 527, *ad Superos transiisset Quintianus* XIII *Novembris, successit S. Gallus, a Theoderico rege substitutus, et forte eodem anno vel* B *saltem mox subsequenti ordinatus Arvernorum Episcopus. Synodo Aurelianensi* II *per Laurentium presbyterum interfuit anno* 533. *Concilio in sua Arvernensi civitate celebrato* 535, *post Honoratum Bituricensem secundo loco subscripsit. Synodus Aurelianensis* III *habita est* 538, *ad quam missus ejus Optardenus presbyter delegatus legitur. Adfuit Synodo* IV *anno* 541. *Demum et* V *Synodum ibidem coactam sua præsentia S. Gallus cohonestavit* 549. *Cum autem, teste Gregorio Turonensi, vivere desierit anno sui episcopatus septimo et vigesimo, ætatis sexagesimo quinto, recte obitum ejus refert laudatus Cointius ad annum* 554. *Quæ omnia contra Baronii, Savaronis, Sammarthanorum, Branchii et aliorum calculos (quos hic sigillatim enumerare non vacat) optime ordinata censemus.*

aliis rejectis;

5 *Neque hæc fusius prosequi necesse est : cum certiores characteres chronologicos nemo hactenus, quod sciam, reperire potuerit, ut rursus patebit infra, ubi de S. Galli obitu. Fortunatus, cujus metricum elogium ad calcem vitæ invenies, poetice scribens, minus exacte Sancti nostri episcopatum* quinque quinquenniis, *ætatem vero quindecim lustris, quod esset annis quinque et septuaginta, definivit. Sic quidem S. Galli epitaphium ex laudato Fortunato explicuit Cointius : at in Anna-* C *libus Baronii ad annum* 573 *num.* 26, *in Broweri editione et Mabilionis fragmento, diserte legitur non* terquina lustra, *quæ nescio ubi Cointius repererit, sed* BIS TERDENA tamen LUSTRA superstes, *ut ibi lustrum indubitate pro anno sumendum sit, sicque vixisse dicatur Sanctus annis sexaginta; quod æque a vero alienum, saltem poetice, seu metri causa, dictum est; Gregorio clarissime testante, obiisse ætatis anno sexagesimo quinto, quem nos opinamur fuisse annum Christi* 554. *Pagius mortis annum incertum esse ait, nec Mabilio determinare audet : at enim satis probat Cointius, jam dicto anno Sanctum nostrum verosimillime e vita migrasse.*

ipse tamen in die obitus erravit,

6 *Superest nobis cum ipso Cointio controversia circa S. Galli obitus diem, de quo ex Gregorio Turonensi ita ad citatum annum* 554 *num.* 3. Obiit, *inquit,* die Dominica primo mane; jacuit in ecclesia per triduum, illoque triduo celebratæ sunt Rogationes, quales quotannis ubique post Pascha fiunt, et quarta die sepultus est a vicinis Episcopis, ut Gregorius Turonensis in ejus vita testatur.' Quæstio est an dici debeat mortuus aut sepultus Kalendis Julii, quo die anniversaria ejus memoria ubique recolitur. *Utique ea quæstio est, facillime solubilis, si ad Gregorii verba attendatur, ad quæ sola oportet attendere; sed quæ ad quæstionem explanandam multis disputat et involvit Cointius, rem magis implexam reddunt, eamque* D *demum conclusionem perperam eliciunt, qua asserit :* Pro certo igitur et indubitato habeatur, S. Gallum Arvernorum Episcopum ad Deum migrasse, illucescente die Dominico, ut præmisimus, quarto Kalendas Julias, hoc anno episcopatus sui vigesimo septimo, Christi DLIV, Theobaldi regis sexto.

quem ex Gregorio determinamus

7 *Nullo modo placet dies quartus ante Kal. Julias, qui nec cum Gregorii narratione, nec cum recepta Sancti festivitate componi ullatenus potest. Fateor equidem arbitrariam esse electionem primi diei Julii ad recolendum Sancti natalem aut depositionem; neque ex tali principio chronologicas notas aut erui, aut stabiliri posse, ut me longa experientia docuit, observavitque etiam Pagius, ad annum* 573 *num.* 5. *Potuit autem tali die aut elevatus, aut translatus fuisse : at certe nec Kalendis illis, nec* V *vel* IV *Kalendas S. Gallum obiisse aut depositum esse, tam clare indicat Gregorius, ut prorsus non videam qua ratione in tam manifestum errorem induci potuerit Cointius.* Obiit, *enim,* die Dominico, primo mane, jacuit in ecclesia per triduum, illoque triduo celebratæ sunt Rogationes, quales ubique quotannis post Pascha fiunt. *Quærenda est igitur Dominica ante Rogationes, quinta* E *post Pascha, seu quæ* triumphum Ascensionis *præcedit, quaque Sanctum mortalitatem exuisse diximus anno* 554, *videndumque in quem et cujus mensis diem ipsa eo anno inciderit; patebit apertissime, nec isto, nec ullo anno in* XXVIII *Junii cadere unquam potuisse. Fuit eo anno, sub littera Dominicali* D *Pascha* V *Aprilis : jam digitos consule; itaque Dominica* I *post Pascha,* XII *Aprilis; Dom.* 2, XIX *Aprilis; Dom.* 3, XXVI *Aprilis; Dom.* 4, III *Maji; demum* 5, *seu quæ rogationes prægressa, non potuit non cum* X *Maji concurrere, atque adeo, non* XXVII *aut* XXVIII *Junii, sed eo ipso die excessisse debuit S. Gallus, quidquid sit de sepultura, sive ea in quartam, sive in quintam feriam dilata fuerit; de quo concertare non lubet.*

ferme ut Mabilio,

8 *Est hæc etiam Mabilionis sententia, qui tamen in loco sepulturæ aberrat. Sic habet in Actis Benedict. tomo primo, annotat.* A, *pag.* 118. Gregorius Turonicus Episcopus chronologicos mortis S. Galli characteres tres nobis suppeditat, videlicet annum octavum pestis inguinariæ, diem Dominicam, et regnum Theodebaldi lib. 4 Historiæ, cap. 7. Dies Kalendarum Juliarum, quo S. Gallus colitur in tabulis ecclesiasticis, non est dies obitus, sed forte translationis, quando corpus ejus in ecclesiam S. Mariæ Portuensis (quæ principalis est ecclesia, in ho- F norem SS. Vitalis et Agricolæ primo condita, deinde S. Laurentii dicta) ex alia vicina S. Laurentii æde, a Guidone Episcopo delatum est anno MCCLXXXV. Nam Gregorius diem Dominicam, qua S. Gallus ad superos evolavit, specialius definiens, dicit illam præcessisse triduum Rogationum QUÆ UBIQUE POST PASCHA FIUNT. Cum vero ex eodem Gregorio lib. 2 Hist., cap. 34, prædictæ Rogationes ANTE ASCENSIONIS DOMINICÆ TRIUMPHUM CELEBRARENTUR, numquam possunt cum die Kalendarum Juliarum convenire. Nihil itaque certi ex his characteribus elici potest, nisi quod mors S. Galli post concilium V Aurelianense, at vero ante Theodebaldi decessum collocanda est, videlicet intra annos DL et DLVI. *Ruinartius luis inguinariæ initium repetit a fine anni* 545, *vel principio* 546, *atque annum ejus octavum, S. Galli mortualem, recte nobiscum illigat anno* 554.

qui locum sepulturæ non reperit.

9 *Ex dictis patet, nos in die obitus a Cointio plane recedere, non sic in iis, quæ ad locum sepulturæ spectant, plus nimio intricata, nisi a Savarone locis supra citatis explicata fuissent. Nobis sat est, ex vita eruere, quod* Episcopis quarta die advenientibus, eum (*S. Gallum*) de ecclesia levaverunt, et portantes in sancti Basilica Laurentii sepeliunt. *Ad controversiam, a Cointio*

A *a Cointio late deductam, de confusione nominum ecclesiarum Claromontensium quod attinet; distinguimus ecclesiam cathedralem, olim SS. Agricolæ et Vitalis, tum S. Laurentii, hodie S. Mariæ, ab ecclesia S. Laurentii, in qua Sanctus noster sepultus est, quæque nonnumquam, ut Savaro notat, ecclesiæ S. Galli dicta reperitur; pridem vero unita fuit ecclesiæ S. Mariæ de Portu, quo Sancti corpus translatum est. Et hæc quidem aliquando* principalis *appellata legitur, sed cum addito* de Portu, *sic ut diversa sit ab ecclesia matre seu cathedrali, quemadmodum operose quærit, distinguit et exponit Cointius ad prædictum annum* 554 *toto numero* 4. *Unde facile est corrigere confusionem ecclesiæ S. Mariæ Portuensis cum episcopali, in quo Mabilionem supra aberrasse diximus, et fatetur Ruinartius annotat.* G, *in nupera Turonensis editione col.* 1176. *Castellanus in Martyrologio Universali pag.* 692 *Mabilionem secutus est. Sed de his satis.*

Unde Acta desumpta sint. 10 *Reliquum est, ut de S. Galli Actis pauca delibemus. Dictum est supra, vitam ab ejus ex fratre nepote, Turonensi Gregorio scriptam, inter Vitas Patrum cap.* 6 *recenseri. Cum vero plures Gregorii editiones exstent, quarum novissimam adornavit Ruinartius, dubium fuit, quam eligeremus potissimum.* B *Posterior illa in multis differt a prioribus, proindeque variantibus lectionibus aliisque id genus minutiis distinguenda foret, quibus immorari vix operæ pretium. Citat editor plura MSS. ad quæ priorem lectionem se emendasse profitetur; verum, ut dicam ingenue, plerumque non arrident adhibitæ correctiones aut mutationes; sic ut eam prætulerimus, quam pridem vulgavit Mabilio inter Acta Benedict. tomo* I *a pag.* 116, *quamque proinde hic recudendam curavimus, et annotationibus tum Mabilionianis, tum Ruinartianis, tum nostris illustrare conati sumus; adjectis ad calcem binis miraculis prope continuis, altero ex Savaronis ultima editione, vel potius Durandi notationibus ac disquisitionibus; de servata a flammis civitate Arvernica; altero ex Branche, de perpetua febrium curatione in ecclesia Langeatensi seu Langhiacensi, ubi singulari cultu Sanctus noster, tamquam titularis patronus, solemnius honoratur. Jam Gregorii verba describamus.*

VITA

Ex S. Gregorio Turonensi

C *De Vitis Patrum cap.* 6.

CAPUT I.

De illustribus S. Galli natalibus, monastica institutione ceterisque gestis usque ad episcopatum.

Nobilium vitia fugiens, Nobilitatis mundanæ fastigium semper inhiat cupiditatibus, gaudet honoribus, inflatur occursibus, litibus forum pulsat, rapinis pascitur, calumniis delectatur, rubiginosi auri talenta desiderat, et dum parva possidere videtur, ut agglomeret plurima, magis accenditur ingeritque ei congeries auri sitim arduam possidendi, sicut Prudentius ait,

Auri namque fames procedit major ab auro.

Unde fit, ut dum gaudet pompis seculi, et vanis honoribus oblectatur, nihil ei de mansuris dignitatibus in memoriam revocetur: nec respicit ad ea, quæ non videntur, dummodo illa, quibus satiari animum putat, importune possideat. Sed sunt qui se de his nexibus, tamquam aves de laqueis evolantes, et ad altiora tendentes, mentis alacrioris ingenio absolverunt, ac relictis terrenis facultatibus, totis se viribus ad illa, quæ sunt cœlestia, aptaverunt. Sicut sanctus Gallus, incola Arvernæ *a* urbis, quem a Dei cultu abstrahere non potuit dilectio patris, non matris blanditiæ, non amor nutricum, non obsecundatio bajulorum: sed his omnibus pro nihilo habitis, et tamquam stercora æstimatis, Dei se dilectioni, Dei se officio vovens, monasteriali se districtioni subegit. Sciebat enim, juvenilis fervoris flammas non aliter posse devincere, nisi censuræ canonicæ et disciplinæ severissimæ subderetur. Sciebat insuper, se ab humilitate seculi ad altiora sublevandum, et per patientiam tolerationis ad illam excelsi apicis gloriam evehendum, quod postea probavit eventus. *a* D *A. GREG. TURON.* *recessum meditatur:*

2 Sanctus igitur Gallus ab adolescentia sua devotus Deo esse cœpit, diligensque ex tota anima Dominum, et ea, quæ Deo dilecta esse noverat, diligebat. Pater ei nomine Georgius, mater vero Leocadia, a stirpe Vectii Pagati *b* descendens, quem Lugduni passum Eusebii testatur historia, qui ita de primoribus senatoribus fuerunt, ut in Galliis nihil inveniatur generosius atque nobilius. Cumque ei pater cujusdam senatoris filiam quærere vellet, ille assumpto secum uno puerulo, monasterium Cremonense *c* expetiit, sexto situm ab Arverna urbe milliario, suppliciter Abbatem exorans, ut sibi comam capitis tondere dignaretur. At ille videns prudentiam atque elegantiam, pueri nomen inquirit, interrogat genus et patriam. Ille vero Gallum se vocitari pronuntiat, civem Arvernum, Georgii filium Senatoris. Quem Abbas, ut cognovit de prima stirpe esse progenitum, ait: Bene desideras, fili: sed primum oportet hæc ad patris tui deferri notitiam: et si hæc ille voluerit, faciam quæ deposcis. Denique Abbas pro hac causa nuncios ad patrem interrogantes, quid de puero fieri juberet, misit. At ille parumper contristatus: Primogenitus inquit, erat mihi; et ideo volui conjugio copulare: sed si eum Dominus ad suum dignatur accire servitium; illius magis, quam nostra voluntas fiat. Et adjecit: Quidquid vobis infans Deo inspirante suggesserit, adimplete. Tunc Abbas, ista nunciis referentibus, puerum Clericum *d* fecit. Erat autem egregiæ castitatis, et tamquam senior, nihil perverse appetens, a jocis se etiam Juvenilibus cohibebat, habens miræ dulcedinis voces cum modulatione suavi; lectioni incumbens assiduæ; dans operam jejuniis, et abstinens se multum a cibis; quem cum beatus Quintianus *e* Episcopus, ad idem monasterium veniens, cantantem audisset, non eum permisit ultra illic retineri, sed secum ad civitatem adduxit, et ut cœlestis pater, in dulcedine spiritali nutrivit. *Obtento pii patris consensu,* *b* *in monasterio egregie proficit;* *c* E *d* *sed a S. Quintiano inde educitur* *e* F

3 Cumque defuncto patre, vox ejus magis ac magis in dies componeretur, atque idem in populis maximum haberet amorem, nuntiaverunt hæc Theodorico Regi, quem dicto citius accersitum, tanta dilectione excoluit, ut eum proprio filio plus amaret. A Regina autem, ejus uxore, simili amore diligebatur, non solum pro honestate vocis, sed etiam pro castimonia corporis. Tunc vero Theodoricus Rex ex civibus Arvernis clericos multos abduxit, quos Trevericæ ecclesiæ, ad reddendum famulatum Domino, jussit assistere: beatum vero Gallum a se nequaquam passus est separari. Unde factum est, ut eunte Rege in Agrippinam *f* urbem, et ipse abiret simul. Erat autem ibi fanum quoddam, diversis ornamentis refertum, in quo barbaries, opima libamina exhibens, usque ad vomitum cibo potuque replebatur: ibi et simulacra, ut Deum adorans, membra, secundum quod unumquemque dolor attigisset, sculpebat in ligno. Quod ubi sanctus Gallus audivit, statim illuc cum uno tantum clerico properat, accensoque igne, cum nullus ex stultis paganis adesset, ad fanum applicat ac succendit. *Theodorico Regi carus,* *f* *Coloniæ fanum incendit.*

Illi

A. GREG. TURON.

A Illi videntes fumum delubri ad cœlum usque conscendere, auctorem incendii quærunt: inventum evaginatis gladiis persequuntur. Ille vero in fugam versus, in aula se regia condidit. Verum postquam Rex, quæ acta fuerant, paganis minitantibus, recognovit, blandis eos sermonibus linivit, et sic eorum furorem improbum mitigavit. Dehinc autem referre sæpe erat solitus vir beatus hæc cum lacrymis, et dicebat: Væ mihi, qui non persliti, ut in hac causa finirer. Fungebatur eo tempore diaconatus officio *g*.

Prædicit, se fore Episcopum.

4 Denique cum beatus Quintianus Episcopus, ab hoc seculo, jubente Domino, transisset, sanctus Gallus apud urbem Arvernam eo tempore morabatur. Cives autem Arverni ad domum Impetrati presbyteri, ejusdem avunculi, convenerunt, conquerentes de obitu Sacerdotis, et quis in ejus locum deberet substitui, requirentes. Quo diutissime pertractato, regressus est unusquisque ad domum suam. Post horum discessum, sanctus Gallus vocavit unum e clericis, et irruente in se Spiritu sancto, ait: Quid hi mussitant, quid cursitant, quid tractant? Vacuum est, inquit, opus eorum. Ego ero Episcopus. Mihi Dominus hunc honorem largiri dignabitur. B Tu vero cum me redire de præsentia Regis audieris, accipe equum decessoris mei stratum, et egrediens, te obviam exhibe mihi. Quod si audire despexeris, cave ne te in posterum pœniteat. Cumque hæc loqueretur, super lectulum decumbebat. Tunc iratus contra eum clericus, cum multa exprobraret, elisum super spondam lecti *h* latus suum læsit, turbidusque discessit.

A Trevirensibus frustra expetitus,

5 Quo discedente, ait Impetratus presbyter ad beatum Gallum: Audi, fili, consilium meum: noli moram facere, sed vade ad Regem, et nuntia ei, quæ hinc contigerint, et si ei inspirat Dominus, ut tibi hoc sacerdotium largiatur, magnas Deo referimus gratias: sin aliud, saltem ei, qui ordinatus fuerit, commendaberis. Ille vero abiens, quæ de beato Quintiano contigerant, Regi nuntiavit. Tunc etiam Aprunculus *i* Trevirorum Episcopus transiit; congregatusque clerus civitatis illius ad Theodoricum Regem, sanctum Gallum petebant Episcopum. Quibus ille ait: Abscedite, et alium requirite; Gallum enim diaconum alio habeo destinatum. Tunc eligentes sanctum Nicetium Episcopum acceperunt.

rejectis Simoniacis,

Arverni vero cleri consensu *k* insipientium facto, multa munera ad Regem ferentes venerunt. Jam C tunc enim germen illud iniquum cœperat pullulare, ut sacerdotium aut venderetur a Regibus, aut emeretur a clericis. Tunc ii audiunt a Rege, quod sanctum Gallum habituri essent Episcopum. Quem presbyterum ordinari jussit Rex, et mandavit, ut datis de publico expensis, cives invitarentur ad epulum, et lætarentur ob honorem Galli, futuri Episcopi. Quod ita factum est. Is autem referre erat solitus, non amplius donasse pro episcopatu, quam unum trientem coquo, qui servivit ad prandium.

Arvernensi ecclesiæ præficitur.

6 Post hæc Rex, datis ad subsidium ejus duobus Episcopis, Arvernos eum direxit. Clericus vero ille, qui super spondam lecti latus ejus illiserat, Viventius nomine, ad occursum Pontificis, secundum verbum illius, properat, non sine magno pudore, et se simulque equum, quem jusserat, repræsentat. Ingressisque utrisque in balneum, dolorem lateris, quem ab impulsu superbiæ ejus incurrerat, clementer improperat, magnam ex hoc ei ingerens verecundiam; non cum ira, sed tantum joco spiritali delectatus. Igitur exinde cum multo psallentio *l* in civitatem suscipitur, et in sua ecclesia Episcopus ordinatur.

ANNOTATA. D

a *Hodie Claromontana est. Unde et quo tempore facta fuerit nominis immutatio, apud Savaronem, de utroque onmine a principio operis fuse disputantem, invenies.*

b *Lege* Vectii, *vel* Vettii Epagathi, *inter nobilissimos Lugdunenses Martyres, egregie a citato Eusebio laudati lib.* 5, *cap.* 1.

c *Alii melius legunt* Crononense, *vulgo* Cournon. *Vide alias inflexiones apud Ruinartium hic, et ad Historiam lib.* 4, *cap.* 40, *annotat.* d.

d *Notat hic Ruinartius*, ex hoc aliisque passim Gregorii locis inferre Ludovicum Thomassinum, Abbates olim tonsuram clericalem conferre consuevisse, eamdemque olim fuisse monachorum ac clericorum tonsuram: monachos denique sæpius clericorum nomine fuisse designatos. Quod passim nos quoque observavimus. Lege ea de re ejusdem Thomassini Disciplinam Ecclesiæ latin. editam parte I, lib. 2, cap. 39. Cui consentit Cointius ad annum 518. Vide et Mabillonii notas ad vitam S. Sequani, Sec. I Bened. pag. 264. *Idem ferme nobis dicendum erit ad vitam S. Eparchii.* E

e *De eo Gregorius in Historia lib.* 2, *cap.* 36, *lib.* 3, *cap.* 12 *et* 13, *sed maxime de Vitis Patrum cap.* 4. *Ex quibus patet, eumdem esse, qui primum Ruthenensem, deinde Arvernicam rexit ecclesiam; male distinctus et in duos distractus in Martyrologio Romano* 14 *Junii et* 13 *Novembris. Vide commentarium Henschenii de Quintiano presbytero tomo* 2 *Junii, pag.* 960.

f *Ea est Colonia, nomine suo satis celebris, tunc et multis post seculis Francorum Regibus subjecta. Notandum porro, ob factum, de quo hic agitur, S. Gallum in fastis Coloniensibus referri apud Gelenium hoc die.*

g *Huc referenda est miraculosa sanatio pedis S. Galli, per intercessionem S. Juliani Brivatensis, quam fuse et distincte narrat Gregorius lib.* 2 *de Gloria Martyrum, cap.* 23. *Certo ea contigit circa annum* 525, *dum Theodoricus, ut ibi dicitur*, excidium Arvernæ regioni intulit, *etc., de quo pluribus agitur in vita S. Quintiani supra citata.*

h *Qui latine scit, novit plane et intelligit, quid sit* sponda lecti, *nec explicatione opus habet. Qui a Græco* σπονδὴ fœdus, *aut a* sponsis *et* spondendo *derivant, quærunt vel divinant, certe rem notam magis involvere videntur.* F

i *Colitur* 22 *Aprilis. Vide illo die Henschenii commentarium: sed obitus ejus reducendus est ad annum* 527, *ex ordinata superius a nobis chronologia.*

k *Novissima Ruinartii editio legit;* Arverni vero clerici cum consensu, *etc. atque* consensum *istum accipiendum putat pro* instrumento electionis, *Regi exhibendo. Utram lectionem præferas, mihi sus deque est.*

l *Usitatissima in Actis horum temporum vox est, quæ hinc infra denuo recurrit, pro* psalmodia *seu* cantu *ecclesiastico.*

CAPUT II.

De S. Galli gestis in episcopatu, virtutibus, miraculis, obitu et sepultura.

Inter virtutes elucet patientia.

Jam vero, assumpto episcopatu, tanta humilitate, tantaque caritate cum omnibus usus est, ut ab universis diligeretur. Patientiam vero ultra hominum mores habebat, ita ut si dici fas est, Moysi compararetur ad diversas injurias sustinendas. Unde factum est, ut a presbytero suo in convivio percussus in capite, ita se quietum reddiderit, ut nec sermonem

A nem quidem asperum responderet; sed omnia, quæ ei eveniebant, patienter ferens, in Dei hoc arbitrio, a quo se petebat enutriri, jactaret. Nam cum et Ennodius quidam, ex senatoribus presbyter, in convivio ecclesiæ multis calumniis atque conviciis eum lacessisset, consurgens sacerdos, loca basilicarum sanctarum circuibat. Ceterum cum hoc Ennodio fuisset perlatum, post eum cursu veloci pergens, et se ante pedes ejus in ipsa platea prosternens, veniam petiit, deprecans ut eum oratio ejus cum omnipotente Judice non fuscaret. At ille benigne eum colligens, cuncta, quæ locutus fuerat, clementer indulsit, eum arguens, ne hæc ultra contra sacerdotes Domini proferre auderet: quia ipse episcopatum numquam promereretur accipere. Quod postea probavit eventus: nam cum in Gabalitano ad episcopatum jam electus *a*, jam in cathedra positus, jam cuncta parata essent, ut benediceretur Episcopus; ita subito contra eum omnis populus consurrexit, ut vix vivus posset evadere, qui postea presbyter transiit.

Prophetica prædictio.

8 Apud Aurelianensem autem urbem incriminato ab iniquis Marco Episcopo, et in exilium truso, magnus Episcoporum conventus est aggregatus, Childeberto Rege jubente. In qua synodo *b* cognoscentes beati Episcopi, hoc esse vacuum, quod contra B eum fuerat mussitatum, eum civitati et cathedræ suæ restituunt. Denique tunc ad servitium sancti Galli Valentinianus *c* diaconus, qui nunc presbyter est et cantor, accessit. Cumque Episcopo alio Missam dicente, diaconus ille propter jactantiam potius, quam pro Dei timore cantare vellet, a sancto Gallo prohibebatur, dicente sibi: Sine, fili, quando Domino jubente nos celebraverimus solemnia, tunc et tu canere debes: nunc ejus clerici concinant, qui celebrat Missam. At ille, et tunc se posse, pronuntiat. Cui sacerdos: Fac ut libet, nam quod volueris, non explebis. Ille igitur negligens mandatum pontificis, abiit, et tam deformiter cecinit, ut ab omnibus irrideretur. Adveniente autem alia Dominica, dicente sæpedicto pontifice Missam, eum jussit abire: Nunc, inquiens, in nomine Domini, quod volueris, explicabis. Quod cum fecisset, in tantum vox ejus præclara facta est, ut ab omnibus laudaretur. O beatum virum, cui talis gratia concessa est, ut sicut animæ, ita et voces hominum sub ejus C potestate consisterent, quas et cum voluit cantu prohibuit, et cum libuit, cantare permisit. Præstitit autem Deus et alia miracula magna per illum. Nam cum Julianus Defensor, *d* presbyter deinceps, dulcissimæ voluntatis homo, a quartano typo *e* correptus, graviter cruciaretur, lectulum sancti sacerdotis expetiit, in quo decubans, a famulo opertus, paululumque obdormiens, ita sanatus est, ut nec contractus quidem postea ab hac infirmitate videretur.

Interest 5 Syn. Aurelian. — *Diaconi superbi pœna.* — *Lectulus ejus sanat quartanam.*

9 Cum autem Arverna civitas maximo incendio cremaretur, et hoc Sanctus comperisset, ingressus ecclesiam, diutissime Dominum ante sanctum altare cum lacrymis exoravit; surgensque, Evangeliis comprehensis, apertisque *f*, obviam se igni obtulit. Quo obtemperante, protinus ad adspectum ejus ita omne incendium est extinctum, ut nec favillæ quidem in eo igne remanerent. Sub ejus autem tempore, magno terræ motu Arverna civitas est concussa: sed cur acciderit, ignoramus. Hoc tamen scimus, quod nullum ex populo læsit. Cum autem lues *g* illa, quam inguinariam vocant, per diversas regiones desæviret, et maxime tunc Arelatensem provinciam depopularetur, sanctus Gallus, non tantum pro se, quantum pro populo suo trepidus erat. Cumque die ac nocte Dominum deprecaretur, ut vivens plebem suam vastari non cerneret, per visum noctis apparuit ei Angelus Domini, qui tam cæsariem, D quam vestem in similitudinem nivis candidam efferebat, et ait ad eum: Bene te, o Sacerdos, prospectat divina pietas pro populo tuo supplicantem, ideoque ne timeas; exaudita est enim oratio tua, et ecce eris cum populo tuo ab hac infirmitate liberatus, nullusque, te vivente, in regione ista ab hac strage deperibit. Nunc autem noli metuere, post octo enim annos expletos migrabis a seculo: quod postea manifestum fuit. Expergefactus igitur, Deo gratias pro hac consolatione egit, quod per cœlestem nuncium se confortare dignatus esset. Rogationes *h* illas instituit, ut media Quadragesima psallendo ad basilicam beati Juliani Martyris, itinere pedestri venirent. Sunt autem in hoc itinere quasi stadia trecenta sexaginta. Cum autem regiones illas, ut diximus, lues illa consumeret, civitatem Arvernam, sancti Galli intercedente oratione, non attigit. Unde non parvam censeo gratiam ejus, qui hoc meruit, ut pastor positus oves suas devorari, defendente Domino, non videret.

Arvernense incendium sedat, — *suosque a lue inguinaria præservat.* — *A. GREG. TURON.*

10 Sed veniamus ad illud tempus, cum eum Dominus de hoc mundo jussit assumi. Cum gravatus incommodo decubaret, ita febris externa omnia membra ejus depilavit, ut capillos et barbam simul E amitteret. Sciens autem se, revelante Deo, post triduum migraturum, convocat populum, et omnibus confracto pane, communionem *i* sancta et pia voluntate largitur. Adveniente autem die tertia, quæ erat Dominica dies, civibus Arvernis immanem allatura luctum, albente jam cœlo, interrogat, quid in ecclesia psallerent. Dixerunt autem circumstantes, benedictionem psalli. At ille psalmo quinquagesimo et benedictione decantata, et alleluiatico cum capitello expresso, consummavit officium totum temporis matutini *k*. Quo jam extremo perfunctus officio, ait: Vale dicimus vobis, fratres. Et hæc dicens, extensis membris, spiritum cœlo intentum præmisit ad Dominum. Transiit autem ætatis suæ sexagesimo quinto, episcopatus vero sui septimo et vigesimo anno *l*. Exinde ablutus atque vestitus in ecclesiam defertur, donec comprovinciales *m* ad eum sepeliendum convenirent. Magnum autem ibi miraculum ostensum populis fuit, quod scilicet Sanctus Dei, attracto dextero pede in feretro, se in aliud latus, quod erat versus altare, contulit.

Mira febri correptus sanctissime moritur

11 Dum hæc agerentur, Rogationes illæ, quæ quotannis ubique post Pascha fiunt, celebrabantur. F Jacuit autem in ecclesia per triduum, assiduo instante psallentio *n*, cum magna frequentia populi. Episcopis autem quarta die advenientibus, eum de ecclesia levaverunt, et portantes in sancti Laurentii *o* basilicam, ibi sepeliunt. Jam vero in exequiis ejus quantus planctus, quanti populi affuere, enarrari vix potest. Mulieres cum lugubribus indumentis, tamquam si viros perdidissent: similiter et viri obtecto capite *p*, ut in exequiis uxorum mos est. Ipsi quoque Judæi accensis lampadibus plangentes, prosequebantur. Omnes præterea populi una voce dicebant: Væ nobis, qui post hanc diem numquam similem merebimur habere pontificem. Et quia, ut diximus, provinciales longe distabant, nec celerius venire poterant, ut mos rusticorum habetur, glebam super beatum corpus posuere fideles, quo ab æstu non intumesceret. Quem cespitem post ejus exequias mulier quædam, et vere (ut ego diligenter inquisivi) virgo purissima et devota Deo, Meratina nomine, ab aliis ejectum, collegit; atque in horto suo posuit, et infusa sæpius aqua, Domino incrementum dante, vivere fecit. De quo cespite infirmi non solum auferentes herbam, atque ex ejus succo bibentes sanabantur, verum etiam fidelis super eum oratio suffragium merebatur. Qui postea per incuriam, virgine migrante, deperiit. Denique ad sepulcrum ejus multæ

et ab Episcopis sepelitur. — *Fulget miraculis.*

A. GREG. TURON.

A multæ virtutes ostensæ sunt. Nam quartanarii et diversis febribus ægroti, ut ad beatum tumulum fideliter perveniunt, protinus hauriunt sanitatem.

Herbis ad tumulum sparsis, febris depellitur.

Valentianus igitur cantor, cujus supra meminimus, qui postea presbyter fuit q, cum diaconatus fungeretur officio, a typo quartano corripitur, ac per multos dies magna defectione laboravit. Factum est autem, ut in die accessus hujus febris, loca sancta circuire disponeret, orans; veniensque ad hujus Sancti sepulcrum prostratus, ait: Memor esto mei, beatissime ac sancte Sacerdos, a te enim educatus, doctus ac promotus sum. Memor esto alumni proprii, quem amore unico dilexisti, et erue me ab hac qua detineor febre. Hæc effatus, herbulas, quæ ob honorem Sacerdotis tumulo respersæ fuerant a devotis, collegit, et quia virides erant, ori applicat, dentibus decerpit, succumque earum deglutit. Præteriit dies illa, nec ab hoc est pulsatus incommodo; et deinceps ita sospitati est restitutus, ut nec ullos vel minimos rigores r ultra perferret. Hoc ab ipsius presbyteri ore ita gestum fuisse cognovi; non enim ambigitur, per illius potentiam prodire virtutes de tumulis servorum suorum s, qui Lazarum vocavit ex monumento.

B

ANNOTATA.

a *Notat hic Ruinartius, factam eam electionem post mortem S. Hilarii, cui substitutus est Evanthius, qui concilio Aurelian. 4 subscripsit.*

b Id actum est, *inquit Mabilio*, non quidem in concilio IV Aurelianensi, anno DXLI coacto, cui Marcus cum S. Gallo subscripsit, sed in concilio V, anno DXLIX celebrato, in quo non exstat subscriptio Marci, qui tunc temporis exsulabat, etc.

c *Qui hic* Valentinianus, *infra* Valentianus *appellatur : rectius Ruinart utrobique eodem modo scripsit. Quid per* vocalem *intelligendum sit, satis patet, et infra per* cantoris *nomen clarius explicatur.*

d Defensores erant, *ut notat Ruinartius*, quibus rerum et negotiorum ecclesiæ cura commendata erat. *Recte id nomen indicat; vide Thomassinum Discipl. Ecclesiæ parte* I, *lib.* 2, *cap.* 98, *etc.*

e *Jam alibi notavimus per* typum quartanum *non aliud intelligi quam febrim quartanam.*

f *Putat Ruinartius lectionem sinceriorem se restituisse, per* Evangelia comprehensa apertaque : *nescio an id omnibus persuaserit; nam ut demus apud Gregorium et alios ejus ævi Scriptores casum quartum nonnumquam pro sexto usurpari, non probabit id apud ipsos semper fieri.*

C

g *De lue ista non semel meminit Gregorius, ut in Historia lib.* 4, *cap.* 5 *et de Gloria Martyrum cap.* 51. *Existimat hic nobiscum Ruinart ejus initium reduci posse ad finem anni* 545 *vel ad principium sequentis.*

h *Sunt hæ Rogationes S. Galli propriæ, ad imitationem Mamertinarum, quæ præcedenti seculo cœperant, institutæ.*

i *Quærit Ruinartius et nos cum illo, an hic de eulogiis agatur, an de communione sub unica specie.*

k *Patet, hic intelligi Laudes, ut hodie loquimur; nam Psalmus* 50, *Benedicite et Psalmi alleluiatici* 148, 149 *et* 150 *id satis insinuant. Vide plura de Psalmis alleluiaticis apud Cointium ad annum* 536 *num.* 28. *Notabis etiam,* decantare *hic idem esse ac recitare.*

l *S. Galli ætatem et episcopatus ejus tempus chronologice disposuimus in commentario prævio.*

m *Intellige vicinos Episcopos, qui ad Episcoporum defunctorum exequias, quemadmodum et ad novorum ordinationes convenire soliti erant.*

n *Recte observari jubet Ruinartius* preces continuas circa corpus defuncti.

D

o *De loco sepulturæ, corporis translatiane, etc. Vide commentarium prævium.*

p Observat Mabillonius, *inquit Ruinartius*, hodieque in exequiis Regum, viros, defuncti officiarios, capitibus tectis funeri assistere.

q *Vide apud Ruinartium ex Thomassino, quales fuerint cantores seculo sexto.*

r *In novissima editione est;* ut nec ullas, quas vulgo fractiones vocant : *aliæ editiones et MSS.* frictiones. *Lectio nostra plana est; nam si febri liberatus est, nihil adeo mirum si fractionibus et intermissionibus caruerit.*

s *Inter virtutes illas præcipue numeranda venit, quam tamquam perpetuum miraculum adducit Durandus in notis et disquisitionibus ad Savaronem edit* 1662 *pag.* 183, *cujus hæc ferme verba sunt, ex gallico latine reddita :* Obtinet, *inquit*, apud Arvernenses traditio, bonum hunc Sanctum *(Gallum)* post magnum incendium, quo ejus tempore urbs Claromontana conflagravit, [*vide supra principio num.* 9] Dominum exorasse, ut si imposterum tale quid accideret, una dumtaxat domus consumeretur. Id vero a Deo impetratum, sæpe probavit eventus, ut testantur grandævi senes etiamnum superstites: nos autem abhinc annis quinquaginta, cum hujusmodi infortuniis interessemus, quando nimirum furentes flammæ videbantur totam aliquam urbis regionem absumpturæ, eas, inquam, per imprævisam, sed prosperam plane fortunam, unica domo exusta, tum subito sisti, oculis ipsi nostris conspeximus.

Ab incendio Claromontem semper servat.

E

Aliud miraculum refert Branche de Sanctis Arvernicis pag. 450, *quod addi possit curationibus febrium, quæ etiam in Actis memorantur. Testatur is,* propria se experientia dedicisse, dum per annos undeviginti parochum egit Langeati, [*Langeat*] ubi tamquam titularis patronus colitur S. Gallus; testatur, *inquam*, febricitantes, fusis ad Sancti imaginem precibus, haustoque vino ad ejus invocationem benedicto, immersis in illud sacris lipsanis, passim valetudini pristinæ restitui; idque miraculum illic prope perpetuum perseverare.

Perpetuum miraculum in sanandis febricitantibus.

Coronidis loco subjicimus metricum epitaphium, quod ceteris jam abunde illustratis, ulteriori explanatione non indiget.

EPITAPHIUM

Domni Galli Episcopi

F

Ex Venant. Fortun. lib. 4. carm. 4.

Hostis inique, Adam paradiso fraude repellis,
Ecce Deus famulos præstat adire polos.
Invide, sic tua mors homini meliora paravit,
Tu expellis terris, hic dat et astra suis.
Testis et Antistes Gallus probat iste beatus,
Nobilis in terris, dives eundo polis.
Qui Christi auxilio fultus, nec adultus in annis
Se majora petens, odit amare lares.
Effugit amplexus patrios, matremque relinquit,
Qui monachum regeret, quæritur Abba parens.
Illic tiro rudis generoso cœpit ab ævo
Militiæ Domini belliger arma pati.
Quintiano demum sancto erudiente magistro,
Pulchrius est auro corde probatus homo.
Inde palatina Regis translatus in aula,
Theoderice, tuo vixit amore pio.
Mox ubi destituens terras, petit astra magister,
Cessit discipulo cura tuendo gregem.
Pontificatus enim moderans ita rexit habenas,
Pastor ut officiis, esset amore pater.
Mansuetus,

A Mansuetus, patiens, bonus, æquus, amatus, * amandus,
Non erat offensæ, sed locus hic veniæ.
Si qua supervenit, facta est injuria virtus,
Unde furor poterat, inde triumphus erat.
Plebem voce fovens, quasi natos ubere nutrix,
Dulcia condito cum sale mella rigans.

* *Al.* amator.

Hoc opus exercens, præsensit dona futuri,
Se pastore nihil posse perire gregi.
Sic pater ecclesiam regit in quinquennia quinque,
Bis terdena tamen lustra superstes agens.
Hinc meliore via Sanctum ad cœlestia vectum,
Non premit urna rogi, sed tenet ulna * Dei.

D EX MSS.

* *quid ni aula?*

DE S. EPARCHIO CONFESSORE

MONACHO PRESBYTERO

APUD ENGOLISMENSES RECLUSO

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

§. I. Sancti gloria ab antiquo monasterio et solemni cultu.

ANNO DLXXXI.

Engolismæ gloria Eparchiu

De *Engolisma nobili Aquitaniæ urbe; de ejus situ aliisque ad eam pertinentibus pridem alibi in Actis nostris loquendum fuit, ut* XXII *Maji, tomo* V, *pag.* 131, *in sancto Ansolio, primo urbis et gentis Apostolo; quapropter longiori hic descriptioni supersedendum duxi. Utor voce* Engolisma, *tamquam magis recepta, quamvis non ignorem multiplices ejus antiquioresque appellationes* Iculisma, Ecolisma *et viginti fortasse alias, operose quæsitas et collectas a V. C. Adriano Valesio, in Notitia Galliarum pag.* 250, *quo curiosiores lectores remittimus. Nec alia lubet inquirere, quæ apud Corlæum aliosque Engolismenses scriptores satis obvia sunt. Huc eatenus solum spectat ea nominis prælibatio, quod prædictæ civitati insignem splendorem attulerit is, de quo agimus,* S. Eparchius, *inter ejus tutelares patronos non postremus, cujus solitudo subinde commutata in magnificum cœnobium, ponte super Caranthonum stratp, urbi junctum, Regum Franciæ, sed præcipue Pippini, deinde Willelmi cognomento* Sectoris-ferri, *aliorumque Principum donationibus ita accrevit, ut tota Gallia celeberrimum fuerit, plurium Episcoporum tumulis, imo Comitum ipsorum Engolismensium stata sepultura nobilitatum.* B

celebrem ibi abbatiam habuit,

2 *Nonnulla ad eam abbatiam variamque ejus sortem spectantia memorant Sammarthani, at multo plura erui poterant ex Chronico Ademari Chabannensis, monachi S. Eparchii, in Biblioth. MS. Labbei tomo* 2 *a pag.* 151, *ubi pagina proxime sequenti, singulare quid notatur ubi tamen in nominibus S. Germani et Chariberti errorem oportet agnoscere; sic habet :* Per id tempus S. Germanus Parisiorum Episcopus, missus a Rege Chariberto Egolismam civitatem, consecravit basilicam S. Eparchii, ubi ipse nuper sepultus fuerat : adfuit cum eo venerabilis Gregorius Episcopus Turonensis, et in ipsa basilica, multa pignora reliquiarum B. Martini Episcopi collocantes, dedicaverunt eam in ejusdem beati Martini honore. *Oportet, inquam, errorem agnoscere, nam ex temporum ratione constare supponimus, S. Germanum æque ac Charibertum Regem ante S. Eparchium e vivis excessisse. Eadem Chronici pagina legitur :* Theodebertus devictus prosternitur, mortuusque ibi ab Aunulfo quoque Duce collectus, Egolismam civitatem portatus, ibidem sepultus est apud S. Eparchium. *Pag.* 160 *ait Ademarus, Pippinum regem Aquitaniæ, filium Ludovici Pii,* transtulisse canonicalem habitum in monasterium S. Eparchii Engolismæ. *Quod etiam testatur auctor Chronici Malliacensis apud Labbeum pag.* 197. *Nota est Nortmannorum grassatio ipsiusque Engolismensis urbis destructio, ibidem signata pag.* 161. C

variam sortem expertam.

3 *Porro pag.* 162, *ad annum* 876 *sic observat Ademarus :* Quo tempore gravissime Nortmanni Aquitaniam affligtabant..... monasterium quoque B. Eparchii a Nortmannis desolatum est, ita ut nullus monachorum ibi degeret, et hac de re Canonicalis Ordo ibidem regrederetur, qui nuper exierat. *Pag.* 164, *Ademarus Comes possessiones auxisse dicitur concedendo* S. Eparchio Godorvillam. *Pag.* 165 *fusius describitur Monachorum restitutio sub Willelmo Sectore-ferri, ubi prædia et ecclesiæ enumerantur monasterio attributæ. Versam fortunam habes pag.* 171, *dum* Episcopus Grimoardus, datis muneribus, a Willelmo Comite monasterium S. Eparchii expetiit, et sibi vindicavit, et per multos annos sine Abbate manere fecit, et plures possessiones, *etc. Demum pag.* 184, *loquens Ademarus de Willelmo Comite defuncto, sic ait :* Obtulit supradictus Willelmus, pro sepultura sua S. Eparchio diversa et pretiosa munera, tam in terris quam in filis, auro et argento multo aliisque rebus, *etc. Tanta nimirum Catholicorum Principum in S. Eparchium pietas fuit, quam sub Willelmi successoribus perseverasse et forte accrevisse non dubitamus; donec Hugonotorum rabies, capta urbe anno* 1568 *in venerandas, totque jam seculis honoratas Sancti nostri aliorumque Engolismensium patronorum reliquias, sacrilegis flammis desæviit, quibus vel ipsa infidelium Nortmannorum immanitas pepercerat.* E

Hieronym. adjectus cum variis titulis,

4 *Hæc de Sancti monasterio cursim ex Ademaro delibata sunt; nunc ut ejusdem cultum diligentius exequar, primum noto, varios ipsum in Martyrologiis titulos nactum esse, quemadmodum mira est Gallica ejus nominis analogia; qua appellatur* Cybar *vel* Cibar. *In Hieronymianis apographis auctioribus, de quibus in nostris observationibus Usuardinis dictum est, nempe binis Lucensibus, Corbeiensi atque Blumiano, certo adjectus est, perperam vocatus* Episcopus. *In Lucen.* Egolisma civitate, depositio Separci Episcopi ; *in aliis duobus legitur,* Eparci Episcopi. *Ad hæc Florentinius :* Cum vero, *inquit,* constanter tam in binis codicibus nostris, quam in Corbeiensi, Episcopus nuncupetur, et Separcus in illis dicatur, veritus sum, ne alius esset ab Eparco Abbate. *Poterat etiam dubitare, an non alius esset ab* Eparco *Episcopo, quo modo nomen exprimunt codices Corbeiensis et Blumianus. Dubium augerent Hieronymiana minora, Gellonense, Augustanum, Labbeanum, et siqua sunt alia hujusmodi, quorum constans lectio est :* Ingolisma, *vel* in Eclisma, *non* Separci, *sed* Eparci *vel* Eparcii Episcopi : *modica nomenclaturæ variatione, quæ tamen diversum hominem non designet. Nempe in codicem aliquem Hieronymianum semel admissus error, facile in omnes alios promanavit.* F

5 *Posset*

A

AUCTORE J. B. S.

inter classicos solis Usuardo notus est.

5 *Posset quis non absimili scrupulo duci, sit ne idem Eparchius* Abbas, *Eparchius* monachus et confessor, *Eparchius* presbyter, *Eparchius* reclusus, *nam et diversis hisce appellationibus ornatus est. Codex Divionensis Bedæ, recentiori manu adjectum exhibebat :* Ecolismæ, Esparsi presbyteri et Confessoris. *De cetero apud Bedam aut Florum, Romanum parvum aut Adonem genuinum (nam Leodiensem S. Laurentii auctiorem excipio) notus omnino non est* S. Eparchius *noster, quacumque inflexione aut apposito distinctus. Textus Usuardi sincerus et germanus scribit;* Civitate Engolisma, S. Eparchi monachi et Confessoris, *in qua annuntiatione mira est codicum omnium consensio, quæque eisdem verbis in Labbei Hagiologium transiit. Petrus in Catalogo lib.* II, *cap.* 184 *scribit hoc modo :* Epachrius monachus et confessor in civitate Engolisma claruit. *Placuit Baronio, Galesinium, opinor, secuto, Usuardi commemorationem aliter exprimere :* Engolismæ, S. Eparchii Abbatis, *quod nomen ei etiam tribuit Gregorius Turonensis, tametsi asserat, fuisse dumtaxat* reclusum. *At de his inutilis quæstio est; vocetur* Abbas, monachus, reclusus, *etc. idem ipse ubique intelligitur* S. Eparchius presbyter confessor, *qui apud Engolismam civitatem, sanctissimam vitam cum pari morte commutavit an.* 581 *hac* 1 *die Julii, a discipulis procul dubio aut* Pater *aut* Abbas *appellatus.*

B

An abbas, an Benedictinus?

6 *Eum titulum cum ipso S. Eparchio constanter sibi vindicant Benedictini Martyrologi Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus, quorum primus brevi hoc elogio Sanctum exornat :* Civitate Engolisma, natalis S. Eparchii Abbatis et Confessoris, in oratione assidui, erga pauperes mirum in modum benigni, et in redimendis captivis summe liberalis, vitæ sanctissimæ et miraculorum gloria clari. *Addit Dorganius:* Dicitur enim tres mortuos resuscitasse. *Menardi verba, aut longiorem Bucelini orationem transcribere non vacat; satis aliunde patet, receptam apud Benedictinos orationem esse, S. Eparchium suis accensendum; quod etiam supposuit Mabilio, dum vitam ejus inter germana Ordinis sui Acta retulit. Equidem cœnobium, quod supra laudavimus, ad Sancti cellulam ædificatum, Benedictinis subinde cessisse non diffiteor, nec minus certum est, S. Eparchium post S. Benedictum vixisse : at sanctissimi hujus Patriarchæ regulam professum, qui per* 39 *annos reclusus vixit, ægerrime inducor ut credam, certe solidis argumentis probatum cuperem, æque ac de aliis Sanctis Abbatibus aut monachis, quos seculo* VI *in Galliis floruisse; et sanctitatis miraculorumque gloria coruscasse constat, pro quibus clariora et apertiora normæ Benedictinæ in Gallia tunc propagatæ vestigia eruditi desiderant, quam assignare potuerit Mabilio Præf. ad tom.* 1, *num.* 64. *Et ut demus, normam, saltem alicubi, eo seculo admissam, an ad quoslibet monachos aut reclusos continuo propagata censebitur?*

C

omissis recentiorum elogiis,

7 *Ad Sanctum redimus, cujus titulos omnes in Gallicano suo Martyrologio complexus est Andreas Saussayus, pereleganti panegyri, qua tota S. Eparchii vita, in epitomen auctore dignam contrahitur. Vulgata id genus recentiorum encomia describere supervacaneum est, dum antiquiora certioraque monumenta suppetunt, lectorum eruditorum gustui magis accommodata. Ea inter primas tenet, quod de S. Eparchio elogium concinnavit laudatus jam non semel Gregorius Turonensis, Sancto nostro synchronus, quem supra aiebat Ademarus, adfuisse dedicationi primæ ecclesiæ monasterii, quod a S. Eparchio nomen obtinuit. Loquitur Gregorius de sancto Engolismensi Recluso, Historiæ Francorum lib.* 6, *cap.* 8, *quod a nonnullis criticis prope rejectum, auctori suo infra asseremus; et rursus de Gloria Confessorum, cap.* 101, *ubi deformato et Sancti et positionis nomine, facile alteri cuipiam tribui historia potuit, in primis enim editionibus inepte legitur* Adeparchius Equolonensis, *licet textus ipse præpositionem* ad *a nomine separandam clarissime demonstret. Verum hæc omnia a doctissimo Theodorico Ruinartio bene restituta sunt, eo pacto, quo infra ostendemus in Gloria Sancti posthuma. Nunc textus Gregorianæ historiæ referendus, pro quo aliisque sit.*

D

§ II. S. Eparchii gloria ex Gregorio Turonensi et Actis sinceris.

Ex Gregorio Turonensi

Obiit et Eparchius, reclausus Egolismensis, vir magnificæ sanctitatis, per quem Deus multa miracula ostendit : de quibus, relictis plurimis, pauca perstringam. Petrogoricæ urbis incola fuit, sed post conversionem clericus factus, Egolismam veniens, cellulam sibi ædificavit, in qua collectis paucis monachis, in oratione morabatur assidue; et si ei aliquid auri argentique offerebatur, aut in necessitate pauperum, aut in redemptione captivorum distribuebat. Panis in cellula illa, illo vivente, coctus numquam fuit, sed a devotis, cum necessitas exegisset, inferebatur. Magnam enim catervam populorum, de oblationibus devotorum redemit. Pusularum [pustularum] malarum venenum crucis signo sæpe compressit ; dæmonas de obsessis corporibus oratione abegit; et judicibus plerumque, ut culpabilibus ignoscerent, dulcedine profusa imperavit potius quam rogavit : nam ita erat dulcis alloquio, ut ei negare non possent, cum fuisset indulgentiam deprecatus.

E

antiquiora

9 Quodam vero tempore, dum pro furto quis ad pendendum deduceretur, qui et in aliis multis sceleribus, tam in furtis quam in homicidiis accusabatur ab incolis criminosius, et hæc ei nuntiata fuissent, misit monachum suum ad deprecandum judicem, ut scilicet culpabilis ille vitæ concederetur. Sed insultante vulgo atque vociferante, quod si hic demitteretur, neque regioni, neque judici possit esse consultum, dimitti non potuit. Interea extenditur ad trocleas, virgis ac fustibus cæditur, et patibulo condemnatur. Cumque mœstus monachus Abbati nuntiasset : Vade, inquit, attende a longe, quia scito, quod quem homo reddere noluit, Dominus suo munere donabit. Tu vero, cum eum cadere videris, protinus apprehensum adducito in monasterium. Monacho vero jussa complente, ille prosternitur in oratione ; et tamdiu in lacrymis ad Dominum fudit preces, quoadusque disrupto obice cum catenis, terræ restitueretur appensus. Tunc monachus apprehensum eum, Abbatis conspectibus incolumem repræsentat.

F

et certiora traduntur.

10 At ille gratias Deo agens, Comitem accersiri jubet, dicens : Semper me benigno animo solitus eras audire, fili dilectissime : et cur hodie induratus hominem, pro cujus vita rogaveram, non laxasti? At ille : Libenter te, inquit, audio, sancte sacerdos; sed insurgente vulgo, aliud facere non potui, timens super me seditionem moveri. Et ille : Tu, inquit, me non audisti, Deus autem audire dignatus est, et quem tu tradidisti morti, ille vitæ restituit. En, inquit, coram te adstat sanus. Hæc eo dicente, prosternitur ad pedes ejus Comes stupens, quod videbat vivere, quem in mortis interitu reliquisset. Hæc ego ab ipsius Comitis ore cognovi : sed et alia multa fecit, quæ insequi longum putavi. Post quadraginta quatuor vero annos reclusionis suæ, parumper febre pulsatus, tradidit spiritum, protractusque a cellula, sepulturæ mandatus est. Magnus autem conventus, ut diximus, de redemptis, in ejus processit exsequiis.

11 *Hactenus Gregorius, in re sub oculis ejus gesta, testis*

Cointius Gregorium suggillans

A *testis irrefragabilis diserte asserens, S. Eparchium* post XLIV annos reclusionis spiritum tradidisse, *contra quam testetur vita mox producenda, annos duntaxat* 39 *reclusionis Sancto adscribens. Ex isto aliisque id genus locis, Gregorii historiam sæpenumero vellicat Cointius, interpolatores identidem incusans, ubi totus est et genuinus Turonensis Antistitis textus. Sed vindicem habuit Gregorius Francorum historicus, laudatum supra Ruinartium, in præfatione ad postremam ejus operum editionem, ubi cum desumpta ex præfato loco difficultas expendatur, malui ipsam eruditissimi viri verbis, quam meis dissolvere. Inde porro, ut certum, cum receptissima opinione statuemus, S. Eparchium e reclusionis cellula ad æternæ gloriæ coronam evolasse anno* 581, *non biennio serius; ut alii tradunt. Cum vero adhuc adolescens, forte annorum duodeviginti, ad cancellarii munus ab avo Felicissimo evectus fuerit, idemque ad annos quindecim exercuerit, supponi verosimillime potest, annum tertium et trigesimum attigisse, priusquam seculo valedixerit: quibus si addantur anni monachatus* 44, *qui ad* 581 *nos perducunt, consequens erit, natum esse circiter annum* 504, *ab octogesimo autem non procul abfuisse cum denasceretur.* B *Audiamus modo Ruinartium Præfationis num.* III.

a Ruinartio confutatur.

12 Adversus cap. 8 libri 6, objicit Cointius chronologicum errorem, quem sufficientem existimat ad elevandam hujus capitis authentiam. Ibi enim Gregorius, seu, ut ipse vult, ejus interpolator, Eparchium anno ejus reclusionis XLIV obiisse dicit; quod falsum esse probat vir eruditus ex Vita ejusdem Sancti ab auctore æquali scripta; ubi Eparchius triginta solummodo et novem annis reclusus vixisse, disertis verbis dicitur. Deinde Aptonius, quo sedente Eparchius recludi cœpit, non suscepit Ecolismensis ecclesiæ regimen ante annum DXLI. At Eparchius, nemine contradicente, obiit anno ejusdem seculi LXXXI, proindeque supra annos quadraginta in cella reclusus degere non potuit. At cum Cointio fatemur, Eparchium anno extremæ suæ reclusionis trigesimo nono obiisse, ut in ejus Vita legitur; sed si reclusionis nomine totum illud tempus intelligatur, quo Eparchius relicto seculo in monasterio vixit, aut in loco deserto, quo majoris solitudinis desiderio secesserat, jam nulla supererit difficultas. Certum quippe ex ejus Vita est, illum in Sedeciano monasterio primum vestem monasticam induisse, tum in loco soli- C tario a ceteris separatum aliquamdiu degisse, priusquam Episcoporum auctoritate recluderetur: quæ omnia Gregorius simul conjungens, Eparchium, illæsa historiæ veritate, dicere potuit, annos XLIV reclusum exegisse. *Hæc pro salvanda Gregorianæ historiæ integritate.*

Acta a variis varie edita,

13 *Jam vero S. Eparchii Acta primus, quod sciam, vulgavit Surius, solito ductus studio stylum emendandi. An idem præstiterit Gononus, in appendice ad Vitas Patrum Occidentis pag.* 428, *an alibi exornata repererit, nescio; talia sane edidit, ut plane constet, plurimum elimata et interpolata fuisse, præterquam quod imperfecta sint, quodque Gregorii Turonensis verba, quæ pag.* 75 *protulerat, hic editor immiscuerit, aliaque adjunxerit, quæ in genuinis Actis non continentur. Eadem, sed longe puriora Bibliothecæ suæ MS. inseruit noster Philippus Labbeus tomo* 2 *a pag.* 519, *ex Sanctorali Bernardi Guidonis, pluribusque aliis MSS. codicibus, quæ omnia, saltem verbis et phrasibus plurimum discrepant, ab iis quæ consuluit Mabilio, Act. Benedict. tomo* I *pag.* 267; *collata enim ad verbum utraque editione, diversam adeo (si solum prologum excipias) elocutionem invenio, ut non pauca studiose ab amanuensibus transposita et mutata videantur. Exstant apud nos MSS. ex Bodecensis cœnobii, Ord. Regular. S. Augustini, diœcesis Paderbornensis Passionali pergameno MS. insigni, mensis Julii,* CCXII D *pag. B. Eadem plane est hujus et priorum sententia, sed diversus stylus, isque obscurior et seculi sui simplicitatem plane redolens; qua causa eruditis lectoribus gratum fore putavimus, si primigenia phrasi hic ederentur, lectionibus variantibus, ubi operæ pretium fuerit, in annotationes rejectis. Hic solum præmoneo, Acta nostra cum Labbeanis magis convenire; nam Mabilionis editio sub finem mutila est, ut suo loco ostendam.*

AUCTORE J. B. S.

hic ex MS. Bodecensi dantur.

14 *De auctoris fide, tametsi anonymus sit, nemo hactenus dubitavit; neque mihi occurrere, quæ historiæ, quamquam in nonnullis satis miræ, auctoritatem vel minimum labefactent, præsertim cum Turonensis Gregorii testimonio non pauca fulciantur; scriptor vero ea sinceritate, candore et simplicitate sua proferat, ut apud maxime incredulos omnem suppositionis suspicionem prorsus effugerit, in exordio professus, se ea scribere, quæ* sub oculis omnium sunt peracta *et num.* 5, *operte indicans, sese saltem Sancti discipulis familiarem fuisse, dum de Gratiano loquens ait,* sicut de ore ejus audivimus. *Sunt igitur præfata Acta notæ bonæ, quidquid pro illius seculi more, miraculis* E *potius quam Sancti virtutibus enarrandis insistant, et amanuensium ignorantia hinc inde luxata, vitiata, et forte, claritatis gratia, interpolata in editis videantur. Nos simplicissimum, quamvis obscurum, hiantem et scabrosum auctoris stylum reddemus, qualem in MS. a diligentissimo collaboratore nostro Gamansio, anno* 1641, *cum Bollando communicato reperimus. Miracula post mortem patrata, tum ex Gregorio Turonensi, tum ex Ademari Chronico supra citato, tum ex editis a Labbeo, ad Actorum calcem, sub titulo Gloriæ posthumæ subnectemus. Acta præfata MSS. hujusmodi sunt.*

VITA

Auctore coævo ex Passionali MS. Bodecensi.

CAPUT I.

De Sancti patria, parentibus, monachatu aliisque gestis usque ad sacerdotium et reclusionem.

Prologus auctoris.

Potissimum *a* est, illas enarrare virtutes, quæ veraces esse noscuntur. In hac ergo sancti Eparchii F vita, nulla superflua aliquis putet adjecta; cum hæc, quæ dixero, sub oculis omnium fuerint peracta: etsi non urbanitate sermonum vel eruditate *b* verborum in loco transcripta: precor tamen, ut si cui sapientissimo fuerit perlata, placita bonitate emendet; et legentes fidem potius adhibeant factis, quam in reprehensione exerrent *c* dictis. Ergo quid per ipsum in hoc seculo, auxiliante Domino, gestum sit, referam.

Seculi honores fugiens,

2 Eparchius igitur Petrocoricæ urbis genitus fuit; cujus pater Felix, cognomine autem Auriolus vocabatur; mater vero Principia *d* dicebatur. Cum autem annis ageretur *e* circiter septem, in urbe præfata litteris traditur edocendus, et cum inspirante Deo pleniter fuisset edoctus, exinde ab avo suo Felicissimo, tunc temporis Comite *f*, est receptus; quem ille Cancellarium sibi instituit: quam rem adolescentiæ causa detentus magis exercuit quam cum voluntas permitteret; et cum apud ipsum ter quinos fuisset annos, relicta seculari militia, insciis omnibus, Sedacianum *g* expetit monasterium, seseque pedibus Martini Abbatis prostravit et se fieri monachum postulavit; et intercedente Dei misericordia, licet invitis parentibus, tamen obtinuit quod devote postulavit. Prima autem obedientia, culturam vineæ et terram

fit monachus et exercetur.

A et terram proscindere et omne servitium, ut moris est regulæ, jussus adimplevit : quod officium ille benigne suscipiens, indicabat ejus habitus pauper, ubi Christus proficiebatur dicens *h*. Jejunabat quotidie, vigilabat et orabat assidue, et perseverabat in misericordiæ operibus, multos quidem languidos et a dæmonio vexatos sua purgabat oratio.

AUCTORE J. B. S.

Cum multis miraculis

3 Eodem fere tempore Levivialum *i* agellum monasterii, cum Victoriano monacho jussus dum carperet iter, vidit capreolum summa cum velocitate currentem et fœtum suum quem reliquerat, festinans ablactare, oransque tacite vir Dei jubet bestiæ, gradum figere, quod illa non solum exspectandi officium præbuit, sed etiam humiliato capite, ejus manus osculabatur, quam ille tracta manu tangens, leniter signo crucis armavit atque eundi aditum permisit in pace. Quodam enim *k* tempore cum ad cellam sancti Aquilini orationis causa cum Munderico quodam monacho properaret, invenit avem, super pullos suos residentem, quæ simili modo ad illius orationem immobilis perstitit, et ipsam cum pullis suis benedixit, atque illæsam dimisit. Dum vero hæc, quæ diximus, vel alia multa Domino

nimium inclaresceret,

B donante perficeret, cœpit ipsa publicatio seculi ei esse horribilis ; sicque occulte suum deserens monasterium, totum se Christi misericordiæ committens, cœpit locum reclusionis inquirere, et dum circuiret pagum Equilinensem *l*, puerum Graculfum nomine, interemptum reperit in villa Anglesis, quem ad supplicationem monachorum sanum restituit. Filium quoque mortuum in Burdigalinse, sua revocavit oratione ad vitam.

solitudinem quærens,

4 Cum igitur loca singula peragraret, secretius voluit pertransire ; agnitus a civibus, indicatum est Aphtonio, ipsius urbis Antistiti, de quo jam inter auras fama volitaverat : at ipse per semetipsum plenius recognoscens, gavisus factus, eum cum magna exultatione suscepit, et cum causam ejus devotionis sollicitius intellexit, ire eum longius non permisit, sed cum magno cordis amore secum astrinxit atque locum, quem desiderabat, tamquam eremi solitudinem, desertum ostendit : quo viso vir beatus non tantum loquebatur ex ore, quantum ex corde gaudebat, eo quod remotus locus esset, et civitas procul, et desuper latere montis fons aquæ fluens manaret, et Carantonis fluvius ab alio excluderet latere.

ab Aphtonio Engolism. ep. susceptus,

C Postquam vero exul cœpit esse a solo proprio et valde nimium fuit in civitate detentus, noluit absque, nutu sui pontificis vel abbatis debere recludi : sicque vir Domini Aphtonius Episcopus cum Missis suis *m*, id est Frontonium archipresbyterum, qui postea episcopatus meruit dignitatem, Arthemium archidiaconum, virum per omnia Christi famulum et item Arthemium defensorem ad Sebaudem *n* Episcopum vel ad suum Abbatem, ad pacem percipiendam, vel obtinendum quod voverat, destinavit ; qui regressi vix tandem optime cuncta nuntiant benigne permissa.

5 Cum autem in civitate moraretur et mansio fuisset præparata condigna, atque omnes quos septa domus continebant, sopor cepisset, ille singillatim, nullo sciente, relicto stratu, ad locum, qui ei ostendebatur recludi, ambulavit per noctem ; cumque cursum *o* vel orationem peregisset, sublatum lapidem capiti suo supposuit, et cum se in eodem loco sopori dedisset, vox Christi facta est ad eum desuper, dicens ; Eparchi, hic permane, et jam amplius noli vagari ; quam ordinationem fratribus ore proprio referebat, et cum in civitatem fuisset regressus, sub bora tertia venit ad carcerem, in quo vincti plurimi tenebantur, et cum custos carceris ibidem esset, emisit aforis piissimam precem, nec diu tamen defuit, quod devote postulavit ; nam ostia carceris sub arduo sunt aperta imperio, et virga ferrea foris

et obtenta facultate, sacerdotio initiatus recluditur.

Apertis carceribus captivos liberat.

fuit ejecta, et per plurima loca quassata ; et cum D omnes carcerati ad ecclesiam confugium darent, cunctus populus hoc per Eparchium esse factum clamabat, et laudem Domini manibus applaudebant universi.

ANNOTATA.

a *Elucet a principio auctoris stylus. Sic quoque incipiunt Acta apud Labbeum et Mabilionem, sed in decursu innumeris prope locis et inter se differunt, et a nostro MS. discrepant. Aliqua item exhibent aliquousque elimata.*

b *Sic disertissime legit MS. verosimiliter pro* eruditione. *Citata impressa aut invenerunt aut correxerunt*, saltem rudimento verborum. *Vix dubitari potest quin* vel eruditate verborum *sit propria et germana auctoris lectio.*

c *Variant denuo impressa, in quibus est ;* quam reprehensionem inferant dictis. *Fateor equidem phrasim nostram nihil elegantiæ præ se ferre : verum nec video, cur alia æque inconcinna substituenda sit. Sexcentæ sunt discrepantes lectiones, quas si sigillatim enumerare et cum impressis conferre voluero, Actorum textum longe superabunt annotata nostra. Collationem hujusmodi, curiosis relinquo, ea dumtaxat illustraturus, quæ magis necessaria videbuntur.* E

d *De Felice et Principia sic notat Mabilio :* Uterque parens colitur apud Petragoricenses, in vico Themolaco, vernacule Themolac, in quo Eparchius natus dicitur a Johanne Puteano Recollecto, in libro de Episcopis Petragoricensibus pag. 116. *Doceant nos Themolacenses de cultu, festo et gestis. Castellanus* Principiam *inter sanctos Aemeros collocavit, de Felice nihil reperio.*

e *Corrigerem,* annos ageret, *nisi fixum esset MS. fideliter reddere. Plura recurrunt hujusmodi, sed eadem religione intacta servavimus.*

f *Comitis appellatio et hic et infra sumitur pro judice, seu pro supremo in criminalibus actore ; qualis adhuc Antuerpiæ* Marckgraef, *id est* Comes Marchæ, *olim* limitum præfectus, *hodie Lat.* Marchio ; *cujus Cancellarius fortasse dici possit, qui a supremo secundus est, vulgo* Schout, Scultetus, *alibi alio nomine compellatus. Qui plura de his cupiunt, consulant Glossarium Cangii.*

g *Impressa habent,* Sediciacum. *Castellanus in Martyrologio pag.* 692 *vocat Gall.* Sessac : *plura, opinor, notaturus, si plura scivisset. Surius, et Ruinartius ad cap.* 8 *lib.* 6 *historiæ Greg. Turon. legunt uti hic,* Sedecianum. *Utut scripseris, nihil apud Sammarthanos de eo cœnobio invenies.* F

h *Non est constructio ; impressa variant, nec eam perficiunt : sensus tamen facile efformari poterit, si post* jussus adimplevit, *legatur :* Et talia eum officia benigne suscipere, indicabat ejus habitus pauper, quo se Christum profiteri dicebat. *Jam alibi monuimus, in antiquis Actis passim recurrere participia, pro modo indicativo male supposita.*

i *Labbeus* Lemojallum, *Mabil.* Lemoialum : *quid præstet, nescio.*

k *Ut de participiis jam dicebam, sic qui in hisce modicum versati sunt, satis norunt particulam* enim *supplere vices* autem, *ut rursus infra num.* 11.

l *Semper agitur de* Engolisma, *cujus nomen plusquam viginti modis inflecti, supra in Commentario observavimus.*

m *Pro,* cum Missis suis, *melius quadraret,* Missos suos.

n *In impressis scribitur* Sabaudem, *eumque notat Mabilio, restituendum Catalogo Episcoporum Petragoricensium.*

o *Per* Cursum *intelligitur Officium Divinum. Vide notationem Mabilionis.*

CAP.

CAPUT II.

Miracula et asperrimam vivendi rationem continet, usque ad obitum et sepulturam.

Furem suspensum e patibulo

Quid vero miraculi egerit postquam gradum presbyterii accepit, Aphtonio Episcopo ei tradente, silere non oportet, referam enim pauca de pluribus. Cum quidam rusticus, nomine Redemptus, haberet vas cum melle repositum et a quodam fure fuisset ei sublatum, sollicite perquirens, ipsum furem repperit, cumque in conspectum Ramnulfi *a* Comitis ab ipso Redempto omnia fuissent manifestius adducta, et latro tormentis gravioribus fuisset applicatus, et tam hoc quam alia majora confessus, suspendi eum præfatus Comes omnimodis ordinasset, pro ejus vitæ obtentu vir beatissimus supplicavit, dicens, ipsum hominem pro illa re mori non oportere, sed cum nulla ratione apud ipsum obtinere potuisset quod plurimum postulavit, vocavit unum de fratribus Gratianum presbyterum, sicut de ejus ore audivimus, jussitque ei collectis infirmis et matricolis *b*, ut ad portam civitatis, rei exspectarent eventum. Cumque miser fuisset suspensus, et cum jam morti traditum reliquissent, furca suspensus ipsam totam comminuit, et de impedimentis ligationum absolutus, ad civitatem versus validissimum arripuit cursum. Videns autem hæc Comes, jussit militibus, ut equis ascensis eum, antequam ecclesiæ attingeret limina, præoccuparent; cumque ad ordinationem ejus non minima multitudo cœpisset equitare, mira res affuit, ut omnes ante conspectum Comitis tabescerent in itinere, et eum minime attingerent, sed occupatus a matricolis, vitam sospitem habuit, orationibus ereptus famuli Dei Eparchii.

per discipulum solvit et vitæ restituit.

Item alterum.

7 Item alium insequens Comitem, pro alicujus vita suppliciter exoravit, qui non solum non præstitit, verum etiam inversis eum pedibus suspendit, et simili modo ad ejus orationem absolutus, in vesperam de longinquo spatio ad illius pervenit præsentiam. Clara sive Arania, ex genere nobili procreata, toto corpore cum esset contracta, ad famam beatissimi viri in carruca pervenit; cumque in illius præsentiam introisset, magna voce rogavit, ut ei ejus pietas subveniret: et cum apud ipsum una septimana esset commorata, per ejus orationes pristinam sanitatem recepit. Quanta vero fides in ea fuerit, silentio præterire non debeo: post sanitatem denique perceptam domi reversa, contigit ut litteras a famulo Dei secum ferret; dumque super littus maris in domo sua esset, vidit nautam gravissimum perferre periculum, et confisa de auxilio Dei et orationibus sancti Eparchii, cursu concito, accepta epistola, festinanter ad ripam maris pervenit, et porrectis manibus eam e contra extendit, et alta voce exclamavit dicens: Serve Dei Eparchi, salutem Christi per hæc pignora litterarum ad liberandos nautas operari dignare; nec hoc sine divino adfuit nutu, quod navis ipsa omnibus portis *c* relictis, a fluctibus valde oppressa, in loco ubi stabat, ad ejus pervenit præsentiam. Beatus igitur Eparchius Genesiam aliam feminam a lepra percussam mundavit; tribus cæcis lumen restituit; et de Gendemia alia femina legionem dæmoniorum ejecit.

Mulier a contractione sanata,

per Sancti litteras navem a naufragio liberat.

Pellitur lepra et legio dæmonum.

Artemii reclusi mirabilis curatio.

8 Quidam vir, Artemius nomine, parentibus non infimis, cum de Scripturis sanctis tractaret et ad religionem Christi se converti *d* voluisset, et nec adhuc clericus ordinatus, in Sanctonico se reclusisset, et non minima annorum curricula in ipsa reclusione consisteret, et ob hoc ei crines longissime fuissent propagati, a dæmonio correptus, exinde egressus est, dicens, se ad Hildebertum *e* Regem iturum, et quod minor ei facultas donaretur, ejus regni vires exploraret *f*. Cumque hæc parentes ejus vidissent, ipsum non sana mente ista meditari, iter assumunt, ut quasi cum ipso ad Regis properare deberent præsentiam, et per aliam viam ducere eum ad Eparchium cœperunt. Cum autem approximarent ad urbem, recognoscens se ad Domini Genesii vicum, quod Equolisma dicebatur, erupit tandem in vocem, se ad Eparchii aspectus ire non velle. Cum hæc nimirum recusaret, manibus injectis occupaverunt eum qui cum ipso erant, et super equo positum, manibus ligatis, et pedibus sub ventre equi perstrictis, ad Eparchium eum perduxerunt invitum: quo intromisso, cœpit crinibus concuti et nimium plaudere, se sanctitatis comparem non habere. Cum hæc ageret et cum vitia pessima ab ore proferret, digiti sui, palmis nimium dure fuerunt affixi. Sanctus itaque Eparchius cum accessisset ad eum, statim manus intulit ad signandum eum; quem cum signasset, graves illius voces ad sanitatem perduxit; deinde sequenti die ordinavit, eum more laico *g* tonderi, ille vero clamabat, quod nemo esset illic tam audax, qui ejus crines auderet amputare; tandem vix aliquando sunt capilli ejus incisi. Sequenti autem die clericum eum fieri, ordinavit: cumque et hoc fuisset impletum, statim obmutuit, et cum nullo homine per dies multos locutus est, neque ullus de ejus ore egressus est sermo; non post multum vero temporis eum sanum et incolumem reddidit, posteaque diaconus factus, usque ad obitum suum sanus perseveravit.

A. coævo ex ms.

Furis in suo scelere interitus.

9 Salomon quoque unus ex suis nomine, caballum ipso tempore ad hyemandum susceperat ipsius *h*, sed veniens servus Ebrulfi, quem præ omnibus diligebat, furto eum abstulit; cumque ad ipsum fuisset perductus dæmonio correptus, cœpit miser voce valida clamare, quod fecerat; sic simulata petitione, quasi languore aliquo detineretur, eulogias *i* sancti Eparchii petierunt: at ubi introgressi sunt qui venerant, post datam suggestionem, statim eis dedit responsum, quod fallaciter ejus munia postularent, nam ipse servus adhæsit in morte, qui suum furatus erat equum; sic nec multum morati, caballum ipsius ad ejus reduxerunt præsentiam. Obstupefacti autem ad invicem loquebantur, quomodo omnia potuisset cognoscere; eulogias tamen non denegavit: sed infelix ille antequam eas acciperet, in suo scelere, ipso dæmone perpetrante interiit: et quandocumque aliquis, an bene, sive male se de ejus fama jactaret; omnia Spiritus sanctus ejus auribus intimabat.

Prophetiæ spiritus.

Captivum compedibus exsolvit.

10 Servus quondam Leontii ex urbe Sanctonica, pro suo facinore boia *k* gravissima dum esset compeditus, et jam diutina laceratione ipsius pedes deficerent; audiens laudem beati viri, ad eum fecit confugium, projectusque in faciem obsecrabat eum, ut ipsum dignaretur sua oratione liberare. Videns autem hæc sanctus Eparchius, arctiori constrictu ingenio, licet non desperaret de divino artifice, sed, ut videret, si arte hominum potuisset exsolvi, jussit fratres convocari et compeditum exsolvere. Cumque malleo percuterent, volentes confringere boiam, miser ille dabat voces intolerabiles præ dolore; fratres vero dicebant, se nequius compeditum fuisse, nec eum a se liberari posse affirmabant. Quibus sanctus Eparchius ait; date malleum in manibus ejus, ille vero prostratus in oratione cum lachrymis, post paululum exsurrexit, dicens: Dominus solvit compeditos: et præcepit ei, ut feriret, et sicut æstimari potest, quem tam gravis dolor vexabat, quam levem sibi intulerit colaphum; statim autem ut percussit, tribus locis confracta, ad pedes ejus cecidit.

11 Cum

A. COÆVO EX MS. *Dæmonis fraudibus non terretur.*

11 Cum enim præliator Christi semper contra dæmones dimicaret, compellebat necessitas, ut ad energumenos catechizandos, ampullam cum oleo, loco quo posuerat, accipere deberet; festinus statim affuit inimicus, cumque ille manum ad ipsam accipiendam extendisset, serpens immanissimus ipsum in manu percussit, et cum intellexisset multa esse figmenta diaboli, non se carminibus sanum effici postulabat, sed ad orationem continuo sollicitus accessit, manus vero nec intumuit; et sic eum Dei pietas incolumem reservavit. Cum autem pervigil, non noctibus, non diebus, a cursu divino cessaret, et monachis suis non solum laborare, sed nec panem etiam quærere, unquam permitteret, nisi tantum orationi insistere: at ubi non solum victum, sed nec panem ad vescendum se habere conspicerent, vultu tristi acclamabant ei dicentes, quod periclitarentur fame; at ille læta facie, sedula prædicatione monebat eos, dicens: Fides famem non timet *l*: et ad confortandos quoque animos eorum fabulas *m* eremitarum eis sæpius exponebat. Domini vero miseratio ita adfuit in ejus orationibus famuli Dei Eparchii, ut numquam eis deesset, quod undique non venirent ad eos exeniæ *n* a fidelibus transmissæ, unde et ipsi reficerentur et egenis substantiam ministrarent.

Mira Sancti in Deum fiducia.

Hominum 2000 redemisse dicitur.

12 In quantum per chartarum volumina facta sancti viri reperimus, duo millia populi de collatis muneribus noscitur redemisse. Ne in narratione quoque signorum volumen extendere videar, quæ facta sunt prætereo, ne pro ipsa prolixitate sui fastidium lector incurrat; nam quantis vicibus carceres irrupit, vel quantos ab immundis spiritibus vel adversis infirmitatibus liberavit; multum est ire per singula. Vestimentum vero ejus et victus multum fuit semper asperrimum, vinum vero vel reliqua potionum genera refutavit, et nullus ex suis nec secretissimus minister eum unquam vidit edentem. Sub quanta vero afflictione quadragesimæ diebus erat, quam creber in orationibus, quam humilis in suscipiendis fratribus, severus in corripiendis, alacer in exhortandis, non est nostræ possibilitatis evolvere, nam continentiam et rigorem ejus nulla unquam infirmitas fregit.

Miracula varia.

Asperrima vivendi ratio.

Concursus ad exequias,

13 Ut ad extremum veniamus, cum annos triginta et novem in reclusione explesset, nullo tædio fatigatus, die Kalendarum Juliarum emisit spiritum, in æterna claritate. Grande hoc exspectaculum cunctis extitit, ut in triginta, et eo amplius exinde millibus in vico Viegio, hora diei tertia, dum quædam puella a dæmonio torqueretur, transitum ipsius beatissimi Eparchii narravit in voce, et relictis omnibus, iter quo numquam fuerat, tanto avidissimo cursu arripuit, ut ea die ad vesperum in ejus basilica adveniret, die vero subsequenti a nequissimo est spiritu mundata.

ubi puella a dæmonio liberatur.

Sepultura.

14 Dumque funus viri Dei Eparchii volitaret per aures omnium, convenerunt undique cives ex omnibus locis, ad ejus sancta membra tumulanda. Cum vero locus inquireretur, ubi sepeliri debuisset, multique multa conferrent, et basilicarum eligerent loca, unus e ceteris vir clarissimus, Alexander nomine, ingressus basilicam, divino ut credimus admonitus instinctu, locum in quo sancta ejus deberent membra jacere ostendit. Sed in quantum ad rei pervenimus veritatem, in eadem hora dignoscitur dormisse in Domino, in qua prius veniens in reclusione, audivit Dominum dicentem sibi: Eparchi, hic permane et jam amplius noli vagari. Illud quoque silentio non præteribo, quod vasculum vini, dum ad ejus basilicam ædificandam distribueretur, et valde pervenisset ad imum, noctu redundavit *o* expleta; hæc et alia quam plurima ab ipso noscuntur esse peracta præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in cuncta secula seculorum. Amen.

Vasculum vini vacuum redundans.

ANNOTATA.

a *Impressa habent* Chramnulfi; *parum interest, quid præferas.*

b *Hoc est* pauperibus in matricula recensitis, *ut ante me observavit Mabilio.*

c *Lege* portubus.

d *Impressa;* Et servus Dei esse cuperet: *id est* Monachus, *inquit, Mabilio,* nam Monachos olim servos Dei appellari solitos, diserte probavit Henricus Valesius, in disceptatione de Basilicis cap. 5.

e *Sic et alibi scriptum invenimus pro* Childeberto.

f *Æque turbata sunt impressa, Surius paucis reddit,* ejus regni vires exploratum. *Sed quid hæc ad hominem reclusum? Patet delirium esse.*

g *Norunt eruditi, presbyteris olim licitum fuisse, laicalem et clericalem tonsuram conferre, ut hic fecit S. Eparchius.*

h *Involuta est historia per* eum *et* ipsum, *quæ quo referas divinandum est: si tamen attentius legeris, omnia evolves. Si vis labori parcere, adi Surium.*

i *Sumuntur hic* Eulogiæ, *pro panibus, ni fallor, benedictis, aut eorum partibus. Vide de his plurima apud Cangium.*

k *Intellige compedes reorum, ut etiam notavit Mabilio.*

l *Aurea est sancti Hieronymi sententia, ex epistola ad Heliodorum: in nova editione tomo* 4, *parte* 2, *pag.* 11.

m *Recte, opinor, observat Mabilio, per* fabulas Patrum *hic designari Collationes Cassiani.*

n *Patriam suam, seu Lemovicensem linguam, Hispanicæ affinem, indicare videtur scriptor, ut iterum infra num.* 13 *in,* exspectaculum. *Lege* xenia, *munera, etc.*

o *Ultimum hoc miraculum deest in editione Mabilionis: observandum tamen, cum ex eo confirmetur scriptoris ætas, qui primi templi ædificationi, paulo post Sancti mortem secutæ, superstes fuit; potuit nihilominus aut Sancto ipsi aut saltem discipulis ejus familiaris fuisse.*

GLORIA POSTHUMA

In Miraculis.

Ex Greg. Turon. de Gloria Confess. cap. 11.

Sed et ad Eparchi Equolesinensis * urbis reclusi, sepulcrum sæpius infirmi sanantur. Nam et frigoriticorum febres et alia incommoda, ejus meritis restinguuntur. Cæcus vero de Petrocorico territorio, ut se sepulturæ illius projecit, fusa oratione, lumen recipere meruit. Comes autem antedictæ urbis Equolesinensis, fure invento ac suppliciis dedito, patibulo condemnari præcepit; et adductus ad stipitem, fusa oratione super terra, patibulo appensus relictus est. Quod cum monachi præsensissent, simul projecti ad tumulum Sancti, orare cœperunt, dicentes: O sancte Confessor, si tibi vita superstes esset in seculo, eruere potueras hunc pauperem de manu mortis, sicut plerumque tali supplicio addictos liberasti: sed nunc non diffidimus de tua oratione, ut quod vivens fecisti in seculo, possis renovare sublimatus in cœlo. Et data nocte, misit Abbas usque ad furcam. Accedente autem monacho, statim disruptis ligaminibus, terræ delapsus est: et sic sustentatus a monacho, vivens adducitur ad monasterium, haustoque parumper vino, convaluit, vitaque ab judice obtenta, liber abscessit.

* Engolismensis.

Suspensus suscitatur.

Ex

A *Ex Biblioth. Labbeana MS. tomo 2 a pag. 522. Item de virtutibus ejusdem sancti Eparchii.*

De beatissimi Eparchii presbyteri virtutibus et operibus, quæ Dominus per eum fecit; quæ usque ad requiem conscriptam ab eo vocatus est, immemorem charitatem vestram esse non reor, quia recitante lectore, vobis in parte jam manifesta sunt et aperta. Nunc vero quantas et quales post humatum ejus corpusculum, ad locum sepulcri, vel per multarum terrarum spatia, ubicumque articulorum ipsius reliquiæ conditæ sunt, virtutes Dominus per servum suum revelare dignatus est, vestris auribus, in quantum ipse permiserit, intimabo.

Punitio ob velum Sancto ablatum. Igitur cum inclytæ memoriæ Cariberus Rex ad regendam patriam Carlonensem advenisset cum gloria, quamplures ex Francorum genere nobilissimi viri, proceres, optimates, ad Regis obsequium convenerunt, ex quibus unus, Dulciadus nomine, in territorio Engolismensium comitivam obtinuit dignitatem. Cum vero lucubrata oratione properasset ad basilicam sanctissimi viri, velum quod matrona, B devotionis animo ad sepulcrum obtulerat, ad ostium ecclesiæ affixum pendebat, primo intueri cœpit, et quod oculo nequam conspexerat, concupivit, atque turbido vultu Abbatem alloqui cœpit, et omnes ibidem commorantes suis obtutibus præsentari præcepit; moxque explevit scelus opere, quemadmodum serpens, qui repit pectore, repit et ventre, et venenum habet in ore. Verbis cuidam pure innuit, quod nisi velum sibi gratis dirigeretur, graves eis injurias, hominibusque suis inferret. Illi vero zelantes ejus benevolentiam, velum ei causa muneris concesserunt. Quod cum læto animo recepisset, super stratum suum poni præcepit. Cum autem noctis tempus advenisset, crapulatus a vino in eodem lectulo prostratus accubuit: sed mox cum se dedisset somno, in gravi febris irruit tædio, vocavitque puerum, ut velociter velum reportaret ad tumulum: sed ipse membratim distentus, in vulnere longo labefactus dolore corporis, et velum reddidit, et vitam finivit in scelere.

Liberantur captivi: In ipsius Regis tempore, duos viros quidam Comes palatii ejus, in catenarum vinculis præcepit poni, super quodam crimine accusatos; qui per virtutem S. Eparchii jurantes, illius criminis se esse C insontes; noctis tempore, cum custodes a somno fuissent depressi, catenæ ipsorum confractæ sunt, et cursu veloci ad basilicam properantes, ex mortis periculo liberati sunt. Waragailfus quoque comitivam exercens militiam, morbo regio contractus, et nervorum debilitate afflictus est; qui ad sepulcrum viri deportatus est in feretro, quasi ut sepeliretur in *item alius contractione nervorum;* tumulo. Sed pius Dominus, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, per servum suum Eparchium restituit ei corporis sanitatem. Al- *alius languore* binus iterum vir Sanctonicæ civitatis magnificus, longo tempore languore detentus, carri postulavit vehiculum, et ad memorati viri sepulcrum, devoto animo expetivit ipsius auxilium: quem Dominus *femina cæcitate:* sanum præcepit ad suum redire præsidium. Jolita vero femina, viri magnifici Fingonis filia, oculorum pupilla offuscata, per aliquod tempus in domo orbata lumine sedebat et debilis; quæ ad sepulcrum S. Eparchii, per paucos dies deprecando Dominum, lumen recipere meruit pristinum.

alia febribus. Quædam eodem modo matrona, nomine Dodolena, febribus vexata, allata boum vehiculo, ad sanctum pervenit cœnobium; quæ indubitanter orans, pristinam recepit sanitatem. Verum quia Kalendis Julii vir Dei de seculo vocatus est ad cœlestes epulas, cum per annos singulos ejus celebraretur festivitas, cæcus lumen desiderans, ad ejus festinabat D accedere limina, adhibitoque quodam puero, qui ei *AUCTORE J. B. S.* præbebat adminiculum ad eundum, cum pontem super Carantoni alveum, inter catervam populi invenisset impervium, clamabat voce qua poterat: Sancte Eparchi, tuum mihi præsta auxilium, ut merear ad sanctum tuum properare sepulcrum. Tunc de cœlo splendor veniens, suos tetigit oculos, et ita *Cæcæ lumen restituitur.* perfectum recepit lumen; statimque carpens viam, ad hominis Dei pervenit memoriam. Nec mirum, qui cæco sedenti in via et clamanti, vivens clarum restituerat lumen, sic potuit per interventionem suam, præstare visum cœlitus pauperi supplicanti.

Perjura punita Duæ rursus feminæ tunc temporis per baptismi lavacrum fuerunt annexæ, inter quas antiquus hostis seminavit discordiam. Nam cum una alterius rei furatæ reputaretur esse obnoxia, per jusjurandum constituit ad sepulcrum S. Eparchii se purgare; sed conturbatione populi, ad locum destinatum nequivit accedere. Unde fidem habens illa, quæ causam suam amiserat, quod tantum verbo jurisjurandi in loco quo stabant, se non esse ream veraciter affirmaret. Cum itaque altera furatæ rei conscia, manus levare ad sanctum sepulcrum vellet, minime E adimplevit; sed in terram cadens, de admissa noxa, confessionem coram hominibus dedit.

Angli nautæ a naufragio liberantur. Nicasius quoque tunc temporis Engolismensis Episcopus, in civitate Burdigala ecclesiam sacri Ordinis in honorem S. Eparchii devote constituit, ubi etiam reliquiarum ejus pignora cum magna gloria, Deo auxiliante, collocavit. Quodam vero tempore, cum naves Britannicæ armatæ velis et remigio, pro exercendis negotiis ad portum ejusdem civitatis accederent, mare vento flante intumuit, et insistente procella, carina mergi cœpit. Tunc omnes lassati quasi ad mortem, remissa voce, qua poterant, cum lacrymis proclamant: Sancte Eparchi, manum porrige liberis, libera perditos, quos hostis iniquus vult sibi providere captivos; statimque Eparchii meritis pius adfuit Dominus, et in vocem proruperunt, magnumque miraculum videre meruerunt. Quia ipse, juxta verbum Evangelicum, imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Hi vero, qui in puppi residebant, ad sanctam ecclesiam orantes pervenerunt, et munera, quæ portabant, fide integra Deo obtulerunt.

Avarus F Quidam vero homo dives, Almodio nomine, deganciam vini ad festa solemnia beati Confessoris direxerat, ad pauperum refectionem: sed Missus immisericors, medietatem vini in eleemosynam tantum dedit; aliam vero ad suæ voracitatis ingluviem satiandam reportabat. Denique rota carri comminuitur, vasculum fractum cum vino in foveam cecidit. Ostensa est autem inibi avaritia et malitia hominis, ut non lucrum suæ gulositatis ipse adipisceretur, nec etiam mercedem de commisso sibi a Domino reportarit. Quidam homo afflatus spiritu *et fur puniuntur.* nequam, pallas desuper sanctum sepulcrum abstraxit more furtivo; sed quantum putabat iter arripere ad eundum, tantum ingrediebatur ad locum ubi furtum fecerat. Ad sepulcrum itaque amens, infelix, et perfidus pallas reddidit, et rediit confusus.

Sanatur contractus Eonaldus quidam humunculus, contractus corpore, ita ut nec gressum facere posset, ad basilicam ipsius Sancti venit, repertaque cœlesti medicina, propriis pedibus et erecto corpore, ad locum unde venerat, remeavit. Claudius faber nocte per anfra- *Fur ad se redit.* ctam vitream in basilicam introivit, argentum de ipso sepulcro furtim abstrahere voluit: sed in mente sui sceleris conscius; cum grandi metu, quod fraudaverat præsentavit. Hoc quoque non silendum puto, quod nostris temporibus actum fuisse discerno, ideo quod veraciter contigit, assignabo. Gregorius Turonicæ

AUCTORE J. B. S.

A Turonicæ urbis Episcopus dixit; obiit Eparchius, etc. *Vide supra commentarii prævii.* §. 2. *Videtur autem indicare scriptor, sese Gregorii Turonensis temporibus proximum fuisse. Sic post relatam Gregorii narrationem pergit.*

Monasterii bona retinens, morte punitur.

Waldericus vero Sanctonicæ civitatis vir perspicuus, devotionis animo, monasterium et domum ad pauperum necessitatem, in suo prædiolo super Carantoni fluvium, cui constat, Montem esse vocabulum, ædificari fecit in honorem S. Eparchii; et cum egressus fuisset de seculo, monachis ipsum decrevit pro remedio animæ suæ. Gratharius vero vir iniquus et pessimus, potestate superbiæ accinctus, pro socero conatus est possidere monasterii agrum: a quo Pater monasterii Rusticus sæpius postulavit, et usque ad ejus genua provolvens descendebat, ut redderet agrum, unde pauperes, quibus delegatus fuerat, sustentarentur: sed ille non solum illum non reddidit, verum etiam fructus inde provenientes, in horreis suis recondebat. Indictum est monachis ab Abbate triduanum jejunium, et quod sagacitas non putaverat, accensus est febre valida, et stomacho supereffluente, cum gemitu clamabat miser et B trepidus: Sancte Eparchi, reddo quod abstuli, remitte malum quod perpetravi. Missum itaque festinanter misit, qui vas argenteum ad cœnobium deportaret, et se reddendam villam eorum nuntio designaret. Sed jussu Domini, sicut Ananias et Sapphira severitate S. Petri percussi sunt, ita et iste avarus et cupidus, judicio S. Eparchii et villam reddidit, et vitam finivit.

Plura alia beneficia.

Quanta autem Dominus per servum suum ostendere dignatus est miracula, longum est dicere per singula. Nam multi qui oppressis corporibus a diabolo vexabantur, liberati sunt; et plures infirmi et imbecilles a diversis languoribus vexati, et febricitantes typo frigoris, quartanis videlicet et quotidianis febribus afflicti, ac secretiori infirmitate detenti, medelam corporis receperunt ac sanitatem. Nonnulli etiam a catenarum vinculis, et a catastæ tormento, et pedum ferreis vel ligneis carchannis absoluti sunt. O vere vir beatus, constans in opere, largus in eleemosynis, promptus in oratione, qui non longe a civitate manens, erat quasi in vasta solitudine constitutus; justus et fortis, prudens et temperatus. Et quicumque habens infirmitatem, devoto animo et prompta voluntate ad ejus sepulcrum C expetebat sanitatem, lætus ad domum redibat, et cum magna alacritate, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria, virtus et potestas in secula seculorum. Amen.

Ex Chronico Ademari Chabannensis, monachi S. Eparchii, in Biblioth. MS. Labbei tomo 2 *a pag.* 151.

Nequit transferri corpus.

Pag. 165 *dicitur Alduinus*, jussisse ædificare ecclesiam in honorem Salvatoris, foris muros in capite basilicæ S. Eparchii, ubi S. Lignum deputaret, simul et corpus S. Eparchii ibidem transferret, et vocato a Francia Fredeberto Episcopo, consanguineo suo, fecit ipsam ecclesiam dedicare in honore Salvatoris, corpus vero beati viri levare non valuit, quod volebat transferre in eadem ecclesia.

Pœna de invasore bonorum.

Pag. 167. Arnaldus quidam subtrahens S. Eparchio villam Salacensem, et conferens Heliæ Duci, villa Boensi, ab angelo percussus hac de causa interiit, et in fine S. Eparchio villam Ajarniacensem contulit pro emendatione, et sepultus est juxta ejusdem basilicam.

Miracula plurima.

Pag. 172. Per idem tempus, mortuo Josfredo Abbate et Martialis.... sepulcrum S. Eparchii clarescere innumeris cœpit miraculis.

Pag. 179. Item dum reliquiæ sacræ B. Eparchii D procederent ad S. Præcursorem, *(vide ibi historiam inventi capitis, etc.)* delatus est pariter baculus ejusdem Confessoris: est ipse baculus pastoralis, in summitate culminis curvatus, ad cujus modum super reliquias ejusdem Sancti, horis nocturnis usque sole oriente, resplenduit in cœlo ignea virga, curvata nihilominus in fastigio, quoad ventum est ad caput S. Joannis, et miraculis claris a S. Eparchio super infirmos sanatos patratis, cum lætitia regressum est.

Perjuri puniti.

Pag. 181. Willelmus vicecomes Martiliacensis et frater ejus Odolricus gravi discordia decertabant cum Alduino fratre eorum.... unde factum est, ut a Guillelmo Comite inter se pacificarentur, et pacem ipsam pactumque conditionis super corpus S. Eparchii eidem jurarent. Quod inter se mentiti et perjurio rei, alter excæcatus est, alii duo omni honore privati sunt.

Pag. 183. Eodem vero anno correptus est languore corporis idem Comes usque ad mortem, quo anno Sanctonas urbs ab impiis Christianis concremata est cum ipsa basilica S. Petri sedis episcopalis, et diu permansit desertus ipse locus a divino cultu. Et hanc injuriam Dei, Comes supradictus E vindicare volens, paulatim cœpit viribus corporis destitui et in urbe Egolisma secus ecclesiam S. Andreæ, propter officium divinum, jubet sibi domum præparari, in qua ægrotans decumbere cœpit: ubi incessanter e diversis partibus cuncti principes et nobiles eam visitabant. Cumque dicerent nonnulli, maleficis artibus eum ægrotare (solebat enim robusto et sano corpore vigere, tunc vero nec more senum, nec more juvenum corpore fatisceret) detecta est quædam malefica mulier, artes maleficas contra eum exercuisse. Quæ cum non confiteretur, judicio Dei commissum est, ut quod verum latebat, eventu victoriæ inter duos campiones probaretur. Factis ergo sacramentis decertaverunt inter se diu multumque, missus Comitis Stephanus, et defensor maleficæ Willelmus. Stephanus victor sine damno sui corporis fuit: alter capite quassato, sanguine coopertus, ab hora tertia usque nonam in pedibus stans, vivus in manibus deportatus, longo tempore lecto decubuit. Permansit Stephanus vero, et exsiliens corpore inlæsus, eadem hora venit currens pedibus, gratias Deo referre ad tumulum B. Eparchii, ub nocte præterita pervigil excubaverat. *De hujusmodi* F *pugilibus, in certaminis pervigilio ad Sanctorum sepulcra pernoctantibus, videat lector curiosam dissertationem Gallicam in Ephemeridibus Trivortianis anni* 1711 *mense Junio a pag.* 1025. *Talium duellorum exempla habes in Notis Sirmondi ad Goffridi Abbatis Vindocinensis opuscula, a pag.* 61, *ubi inter alia de hoc Stephano agitur pag.* 66.

Victoria in duello.

Ex Gonono pag. 431 *col.* 1, *infra* B.

Nequam quidam, iniqua suasus cupiditate, operimenta palliorum sancti [*Eparchii*] sepulcri furatus, in fugiendi itinere, quantum se æstimaverat elongare, tanto vicinior fiebat ei, de quo se moverat loco, Sancti virtute. Tandem videns se latere non posse, infelix et amens perfidus pallia reddidit confusus.

Atque hæc de multis pauca collecta sufficiant; plura haud dubie suppeterent, si accuratiorem eorum notitiam monachi servassent, nisi forte scripta interierint. Non tacebo quod ad Sancti gloriam notavit Motherius in laudata sæpius versione Martyrologii Romani pag. 428, insignem Pictavii ecclesiam parochialem esse fub S. Eparchii nomine.

DE S. LEONORIO EPISC. ET CONF.

IN BRITANNIA ARMORICA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Patria, cultus, translatio Parisios et Bellummontem.

J. B. S.

SECULO VI.

Inter stupendas Sanctorum Britanniæ minoris vitas

S*anctorum præsertim Confessorum, si ullum tota Ecclesia, certe fœcundum fuit seculum sextum, et præ reliquis orbis Christiani partibus Gallia, imo in hac, feracissima Armorica, a commigrantibus illuc ex insula Britonibus, dicta subinde Britannia minor, quæ singulari prorsus modo, circa ea tempora, Sanctis viris, ex majori illa Britannica insula illuc ferme appulsis coruscavit. Eos inter emicuere celeberrimi in Cambro-Britannica seu Wallia magistri ac doctoris S. Hiltuti discipuli atque Armoricorum apostoli Samson, Gildas, Maglorius, Paulus* B *et plures alii, tum Episcopi, tum presbyteri, enumerati apud Cointium ad annum* 520 *num.* 8; *quorum illustria gesta recensentur. De Gilda actum est* XXIX *Januarii, de Paulo,* XII *Martii; de aliis alibi : de reliquis agetur suo loco. Loquendum itaque nonnumquam fuit de coloniis, quæ ex Britannica insula, a Saxonibus aliisque gentibus misere depopulata, in eam Galliarum partem se receperunt, sed potissimum de Sanctis, vel cum aliis transfretantibus, vel seorsim cum sociis monachis, tam prodigiose, ut eorum Acta referunt, in easdem partes delatis, ut plerumque valde suspecta sint, quæ miris adeo modis, nulla fide, nulla auctoritate narrantur. Sæpe aperte professi sunt majores nostri, varias illas Legendas, quibus Britannicorum in Armoricam commeantium Sanctorum res gestæ comprehenduntur, tot implexis, dubiis mirandisque historiis involutas, ut difficillimum sit vera a falsis secernere, aut ex longis historiis dramatice exornatis veritatem eruere; sic ut Lobinæus historiæ Britannicæ scriptor clarissimus lib.* I *num.* 28, *de iis tacere maluerit, quam ulla inde historica monumenta excerpere.*

reponenda Acta S. Leonorii,

2 *In talium fictionum numero reponenda videtur S. Leonorii Episcopi item Cambro-Britannici vita, seu longior, nonnihil mutila, seu brevior per novem* C *lectiones ordinata, quæ diu in Breviario S. Maclovii locum obtinuit, ex editione anni* 1517, *ad nos transmissa die* X *Decembris* 1689 *per D. Syndicum Capituli Petrum, cujus cognomen videtur esse* Eon. *Extractæ et pro aliqua parte amplificatæ, pro alia, contractæ sunt lectiones istæ ex longiori Legenda, quam cum Bollando pridem communicavit V. Cl. Andreas du Chesne, præclarissimo opere de historiæ Francorum Scriptoribus notissimus, desumptam, ut in margine apponitur, ex aliquo codice Atrebatensi. Ea vero, hactenus inedita, miris referta prodigiis, ex aliis Legendis adumbrata, et ad stuporem ornata videtur; ut satis advertit du Chesne tomo* I *pag.* 536 *fragmentum edens, e quo prodigia omnia studiose expuncta sunt. Habemus Breviarium Parisiense, editum* 1684, *in quo S. Leonorii commemoratio fit in octava S. Joannis Baptistæ, de communi Confessoris Pontificis, uti etiam modo servatur ad S. Maclovii, ita testantibus officiis illius ecclesiæ propriis, quæ apud nos exstant, recentius impressa, sed anno in exemplari nostro non apposito. Retulit porro Castellanus, et manu propria lectionibus nostris MSS. apposuit, prædictam commemorationem S. Leonorii e Parisiensi Breviario sublatam fuisse* 1607; *sed qua id causa factum fuerit, non indicavit.*

3 *Ceterum lectiones ipsas novem ex proprio Sanctorum Macloviensium, expunctas omnino fuisse suspicari ausim, quia de fictione et suppositione suspectæ esse cœperint, uti profecto esse debent, cum verisimilitudinis limites longe transcendant. Id plane miror, in notitiam Alberti le Grand de Morlaix, hoc est, ut vertunt aliqui, de Monte Relaxo, non pervenisse aut lectiones præfatas, aut prolixiora Acta, quibus collectionem suam, hujusmodi portentosis subdititiisque documentis turgidam, augere potuisset, non in oppositas omnino partes iturus, dum seriem chronologicam Episcoporum Rhedonensium, aut disposuit ipse, aut ab Augustino du Paz male digestam accepit. Ibi certe alia prorsus omnia commenti sunt auctores illi, sed quæ nec ipsa majori quam citata Acta, probabilitate nituntur;* E *dum* Maximinus *et* Synchronius, *primi Rhedonenses Episcopi, cum perpetua successione, usque ad Constantinum Magnum deducuntur, cujus tempore octavus ordine ponitur S. noster* Leonorius, *sitque adeo, duobus et quod excurrit, seculis senior, quam in Actis repræsentetur; ut proinde non formidem asserere, vix quidquam certi de ætate aut gestis S. Leonorii superesse, solamque aliquam nominis ejus famam cœpisse increbrescere, circa finem seculi* X, *dum reliquiæ ex Britannia Parisios allatæ sunt.*

quæ mirum est ignorasse Albertum.

Memoria in Usuardinis, occasione translationis;

4 *Longa ad id stabiliendum probatione opus non est, cum nulla fide digna monumenta exhiberi possint, nec in ullis antiquis seu classicis Martyrologiis usquam inserta sit S. Leonorii memoria; seculo forte undecimo, Pratensi codici Usuardino, seu vere, seu prætense autographo, item codici, ex quo Muneratus suum Usuardum edidit, et alteri MS. Reginæ Sueciæ, signato num.* 428, *qui etiam Parisiis in usu fuit, inscripta:* *ex Munerato in Molanum, ex hoc in Canisium et Ferrarium translata. Quæ omnia ostendunt, S. Leonorii nomen Parisiis solum innotuisse, occasione translationis reliquiarum. Quam autem confusa fuerit ea memoria, inde etiam evidenter patet, quod nihil distincti, imo nec ipse episcopatus locus assignari potuerit; antiquiores enim codices Pratensis et Munerati sic simplicissime legunt:* In Britannia, S. Leonorii Confessoris et Episcopi. *Neque amplius quidquam adstruit Saussayus, sic in Supplemento pag.* 1139 *sublimiori stylo suo prædicans:* Item in minori Britannia, S. Leonori Episcopi et Confessoris, tam patenti miraculorum coruscatione quam antiqua fidelium veneratione illustris. *Quæ veneratio in Franciam allata, causa fuerit cur Bello-montenses vel alii, vitam concinnandam putaverint, ad exemplum aliarum Britannicarum Legendarum, ne Sanctus suus, minus quam ceteri, mirabilis videretur: sic tamen ut in tota historia, nec verbum occurrat, quo de ejus episcopatu vel divinando probabiliter quidquam statuas. Cur autem du Chesne eam in Britannia majori compositam velit, dicam infra in annotatis. In Florario Sanctorum simplicius etiam legitur:* Item Leonarii ep. et conf.

et paulo distinctior recentioribus:

5 *Hæc forte observans noster Simon Motherius in annotationibus ad nuperam suam Martyrologii Romani versionem pag.* 418, *S. Leonorium facit* Episcopum regionarium in Britannia, *quales apud Lobinæum ibidem fuisse censentur,* Mansuetus, S. Briocus et S. Samson. *Castellanus porro, in Martyrologio Universali, ait,* discipulum fuisse S. Iltuti, qui a S.

AUCTORE J. B. S.

A Germano Parisiensi institutus fuerat. *In quo erravit vir eruditissimus, nam Iltutus, Germano Parisiensi senior est, nec ille magis in Gallia, quam hic in Britannia fuisse traditur : alii vero omnes scribunt Iltutum, vel Hidultum, si ullius Germani Galli discipulus fuit, fuisse Germani Autissiodorensis, dum hic in Britannia Pelagianam hæresim interimeret : quamquam et hoc gravi difficultate non careat. Interim et Motherius et Castellanus in eo concordant, quod S. Leonorii reliquiæ, cum plurimorum aliorum Sanctorum Britanniæ minoris lipsanis, primum Parisios sub Hugone Duce, circa finem seculi* x *fuerint a S. Salvatore allatæ ; hæ vero Sancti nostri, seorsim ad Bellum-montem super Isaram devenerint, in diœcesi Bellovacensi, unde ecclesia prioratus, ibi existentis, a S. Leonorio nomen sortita sit. Atque hæc sola, cum aliqua certitudine de Sancto nostro memoriæ prodita sunt, quorum occasione, ut jam dicebam, concinnata fuerit Legenda illa, quæ, forte neglecta, a nullo hactenus saltem integre edita fuerit.*

historia a du Chesne primum edita.

6 *Laudatus supra V. Cl. Andreas du Chesne, historiæ Scriptorum Francicorum tomo* 3 *pag.* 344, *in fragmento historiæ Francicæ a Ludovico pio ad Ro-* B *bertum Hugonis Capeti filium deducto, primus, ni fallor, translationis illius narrationem produxit, inde descriptam a Gerardo a Bosco (du Bois) tomo* 1 *historiæ Parisiensis a pag.* 547, *et rursus a Mabilione in appendice tomi* 3 *Annalium Benedictinorum a pag.* 719. *Annum, quo præfata translatio facta fuerit, indecisum relinquit Mabilio, ad Boscum remittens ; ex cujus opinione pag.* 550, *debuit res accidisse anno* 965 *(Castellanus notat* 966*) Salvatore Alethensi Episcopo, cum aliquot Britannicis monachis, sacras exuvias Lutetiam Parisiorum deferente. Ad nos quod attinet ; inter Sanctorum corpora numerantur* Samsonis, Dolensis archipræsulis; Maglorii, ejusdem præsulis ; Machuti Episcopi, Senatoris Episcopi, Leonorii Episcopi *etc. Scio circa translationes horum Sanctorum nonnulla controversa occurrere, tum de varia eorum repositione, tum de anno, quo eæ contigerint ; verum hæc ad nos non spectant, qui multum nos detexisse putamus, quod nomen* Leonorii *expressum invenerimus.*

Reliquiæ in Bello-monte.

7 *Atque hæc prima illa est, nisi vehementissime fallor, accepta in Francia,* S. Leonorii Episcopi *memoria, cui deinde, ne ceteris Sanctis Britanno-Armoricis minus celebris esset, Acta adaptata sint,* C *retento in Francia sacro corpore, ut in citato fragmento chronologico sequitur :* Pace itaque in tota Gallia et Nortmannia vigente et florente, quidam eorum, qui de Britannia Parisiis advenerant, nutu, ut credimus, divino, sumptis Sanctorum corporibus, quæ illic secum detulerant, almi videlicet Samsonis, et beati Leonorii et S. Wenalis, aliorumque quorumdam Sanctorum; quidam eorum patriam repedare, quidam ad alia Galliæ loca migrare disposuerunt.... *Itaque* recedentes, alii Corboilum castrum, alii Bellum-montem expetierunt. *Nimirum ad Bellum-montem delatum fuit corpus S. Leonorii, ut supra diximus, manente Parisiis ejus veneratione, etiam in officio ecclesiastico, teste Castellano, qui majoribus Actis nostris propria manu adscripsit :* De S. Leonorio facta est commemoratio Parisiis usque ad annum MDCVII, in octava S. Joannis Baptistæ; fiebatque jam anno MCCXXIX, ut patet ex parvo Pastorali. *Hæc itaque celebrioris cultus vera origo, sed quæ nihil ad Actorum fidem aut sinceritatem tutandam conferre possit.*

Parisiis cultus.

§. II. Acta non sincera; Alberti hallucinatio.

E*quidem fateor, diu me dubitasse, an expediret Legendam tam studiose decomptam, mutilam præterea* *et incompletam, operi nostro inserere ; verum ne pro* D *solo nostro arbitrio, hujusmodi monumenta suspecta reddamus rejiciamusque ; visum est, legentium judicio exponere, ad explorandum, recte ne ex toto senserit Lobinæus, dum lib.* 2 *num.* 176, *sic prudenter existimavit :* Quamquam antiqui Britones, *inquit*, ex insula sua contulerint ingenium cudendis fabellis assuetum, quibus potissimum Legendas Sanctorum resperserunt ; præsumendum tamen, id ipsis merito tribui, ut saltem credamus, non esse supposita ipsa Sanctorum nomina et præcipuas vitæ ipsorum circumstantias. *Prudenti judicio lubens subscribo ; neque enim credibile est, S. Leonorii nomen falso nobis obtrusum : at ex omnibus vitæ circumstantiis, solas duas probasse videtur Lobinæus ipse cap.* 189, *ita scribens :* Leonorius seu Lunarius Episcopus Brito, natus et consecratus in Wallia, tempore Comorri se in solitudinem abdidit prope Alethum, cui usque hodie a S. Leonorio *(S. Lunaire)* nomen impositum. *(Castellanus mavult Gall. reddere* S. Linuere.*) Si Acta ibi a Lobinæo citata, nostris similia sunt, patet, paucissimas circumstantias ab ipso adoptari : primam nempe, quod Episcopus fuerit Cambro-Britannus ;* E *alteram, quod eremiticam vitam in Armorica duxerit tempore Comorri, cum Cramno occisi in famoso prælio, quo rebellem filium vicit Clotarius anno* 560. *Unde liquet, synchronum fuisse SS. Samsoni, Maglorio, Paulo et tot aliis, Armoricam eodem ipso tempore incolentibus.*

Lobinæi sententia de Actis.

pro ut jacent incredibilibus.

9 *De reliquis Actorum istorum circumstantiis nihil habuit Lobinæus, quod pro certo venditare auderet ; neque ego, ut candide fatear, adeo sum credulus, ut tot concatenata portenta sine fidis probatisque testibus facile admittam, præsertim cum nec auctor, nec tempus, quo Acta scripta sint, nec quidquam aliud innotescat, in quo vel tenuia credibilitatis motiva fundari queant. Adde quod multa videantur ex aliorum Actis accepta, sic tamen exaggerata, ut diversa appareant. Felicissimus fuit in litteris brevi tempore perdiscendis S. Samson : sed immensum superat Leonorius, qui tribus diebus ferme novit omnia. Accessus ad aulam Francicam Regis Childeberti, miracula illic patrata, possessiones dono acceptæ ad ædificandum fundandumque monasterium, Judualus prosequenti Comorro tyranno ereptus ; hæc omnia non minus sapiunt celeberrimi sancti Samsonis Acta, inter Benedictina a Mabilione edita tomo* 1, *a pag.* 165, *de quibus plura disseremus ad* XXVIII *hujus mensis Julii. Hæc in specimen addu-* F *cta sunt, ut quid de S. Leonorii Actis censendum sit, lector intelligat.*

Quid de Sancto sit verosimile.

10 *Ego, ad exactam veritatis trutinam libratis omnibus, ut verum concedi posse opinor, S. Leonorium, forte etiam in S. Hiltuti schola cum tot aliis Sanctis eruditum, a S. Dubricio, primum Landavensi deinde urbis Leonæ Antistite, ex more illius temporis, ordinatum absque sede Episcopum, vel cum Samsone et Maglorio, ab eodem et eodem modo consecratis, vel cum sociis aliis in Armoricam transfretasse, ut apostolico zelo gentem illam Christianis legibus institueret; quemadmodum tot alios antea a S. Patricio, alios porro a S. Willebrordo initiatos, proximis inde seculis in Belgica fuisse, infra ostendimus, in commentario ad Acta S. Rumoldi. Id si minus placet ; dic, metu Saxonum fugisse cum sociis monachis, ut in solitudine securius et quietius Domino deserviret ; idque eo tempore quo Comorrus, pulso Judualo tyrannidem occupabat, hoc est annis aliquot ante seculi sexti sexagesimum. Reliquæ, quibus Acta contexta sunt, narrationes tolerandæ an rejiciendæ sint, eruditorum lectorum censuræ relinquendum; quibus et Albertinum opinamentum examinandum proponimus, ex chronologia Episcoporum Rhedonensium, quod se ab Augustino du Paz accepisse testatur, ex antiquis schedis, numquam antea visis, erutum,*

A *tum, et cum Ogerii et Burræi apographo collatum, ut ibi habes pag.* 5. *Est autem instrumentum hujusmodi:*

Expenditur Alberti commentarius

11 Tempore quo Lazarus, una cum sororibus Maria Magdalene et Martha, post præparati minas naufragii, Gallias adveniens, Massiliensem docebat et regebat ecclesiam; Trophimus Pauli discipulus Arelatensem instruebat ecclesiam: Sedonius, qui fuerat cæcus natus, eloquentissimus, apud Aquensium fines; Saturninus Tholosates; Dionysius Areopagita cum sociis Parisinos; Martialis Lemovicenses; Urbinus post Stemonium, Arvernos; Gatianus Turonenses; Sergius Narbonenses; Lucianus Bellovacenses; MAXIMINUS cum SYNCHRONIO (alias SUFFENIO) in Armorica VILLAM RUBRAM, quæ RHEDONUM civitas dicitur, miserante Domino visitavit atque instruxit, rexitque ecclesiam Rhedonensem, in sublimi ad confluentiam fluviorum positam et ædificatam, atque juxta eam oratorium (quod nunc CAPELLA DE CIVITATE dicitur) sublato inde Tethios ad occidentem vano simulacro, Deo sub invocatione beatæ Mariæ Virginis Deiparæ consecravit Episcopus, VETERUM DEORUM VISIONIS turri purgata, et alio ad orientem dejecto Isidis idolo, ulteriusque B ipse progrediens, successorem sui episcopatus dimisit SYNCHRONIUM, cui succedens RAMBERTUS, ibidem multos sibi adjunxit discipulos. *Plura hic corrupta nomina; sed clarius fallit scheda in* Ramberti *nomine, quale ante Francorum ingressum, numquam tota Gallia notum existimo. Sic pergit:*

de primis Epp. Rhedonensibus.

12 Ramberto Servius et Servio Justus, qui persecutione Marci Antonini et Secundi Commodi Gallias agitante, martyrio coronatus est. Decii persecutione HONORATUS, ejusdem ecclesiæ Episcopus est truncatus. Diocletiani persecutione PLACIDUS Episcopus, martyr gloriosus occubuit. LEONORIUS, magni Constantini tempore, paci totæ Ecclesiæ reddita, crescente pio fidelium cœtu, desideratus urbi Rhedonicæ pastor exsurrexit, amplioremque illam, quæ Rhedonis videtur, sancti Petri Apostolorum principis basilicam, dejectis paganorum idolis, sibi cathedralem ecclesiam consecravit. *Huc usque commentariolus, quem nec Albertus ipse integre tueri audet, præsertim qua parte primos illos et celebres urbium apostolos, contra Gregorii Turonensis testimonium, primo æræ Christianæ seculo in Gallias adducit. At de* Maximino *primo Rhedonensium Episcopo, atque adeo de tota reliqua serie nullatenus dubitat. Abundet ipse in sensu* C *suo; nobis reliquum est, Acta ipsa ex manuscripto fideliter exhibere.*

VITA

Ex MS. Atrebatensi descripta à Cl. V. Andrea du Chesne

CAPUT I.

De Sancti natalibus, prodigioso in litteris progressu, deque ejus in Galliam transitu, perpetuis prope miraculis, et in Francicam aulam accessu.

Per revelationem natus,

Fuit vir quidam in Britanniæ partibus nobilissimus, nomine Hoeloc, et uxor ejus dicebatur Almapompa. Quibus a Domino per angelum revelabatur, quod illis filius nasceretur, cui nomen esset Leonorius, et divino jussu disciplinis traderetur. Nato autem beato Leonorio, et quinquennio facto, ducunt eum ejus parentes ad scholam, et commendant eum Heltuto *a* viro sapientissimo. Concessit autem virtus divina Leonorio beato tantam gratiam, ut in primo die, litterarum omnium nomina; in secundo, conjunctiones earum; in tertio, scribendi notitiam agnosceret *b*. Deinde quotidie in scripturarum sententia et in laudibus Dei ita floruit, ut per omnem regionem laus et fama ejus exiret, et multitudo populorum frequenter ad videndum eum veniret, et multa munera ei deferret, quæ accipiens, egenis, orphanis, viduis distribuit, et nihil ad usum suum retinuit. Cumque quindecim annorum esset, omnes homines regionis illius uno consensu, una voce, ad episcopatus *c* honorem venire eum cupiebant atque exhortabantur.

a — *tribus diebus litteras addiscit.* — *ex MSS.* D — *b* — *c*

Factus Episcopus, transit in Galliam, *d*

2 Divina igitur dispositione factus Episcopus, cum LXXIII discipulis, exceptis aliis, servitio fratrum deputatis, navem ascendit, et in Galliam *d* transivit, ubi cum fratribus suis sylvam complanavit. Cujus fratres cum in laborando fatigati essent, angelus Domini nocte quadam beato Leonorio astitit, dicens: Crastino sex boum juga, cultros, vomeres, et omnia utensilia ad arandum convenientia facere accelera. Peracta ea, præcipe ponere in campo, ex quo complanata sylva divinitus mane fuit eversa. Operabitur pro te Christus inauditum *e* miraculum, ex quo per multas præsentes atque futuras generationes omnipotentia majestatis ejus glorificetur. Crepusculo quoque auroræ transacto, et jam synaxi expleta E nocturnali, fratribus summatim pandit sibi revelata. Deinde impigre facta utensilia omnia, sibi jussa ad arandum, in campo memorato jubet portari. Secundo autem die instante, duodecim cervos grandissimos vident, quasi ad aliquid desudandum paratos; et ante eos unus vastissimus jacebat cervus eorum cornibus enecatus.

ubi accepta revelatione, *e*

cervos 12 aratro jungit;

3 Intelligens autem vir Domini divinum donum, jubet excoriari cervum, atque ex ejus pelle lora incidere. Tunc postea cervi numero duodecim appropinquantes aratris, deprimunt colla, ut super ea ponerentur juga; et statim imperio Patris peragunt fratres. Ammirabili dispensatione Dei omnipotentis concordes, pari progressione atque retractatione, sine ulla instimulatione tangentium, arando traxerunt tota die, usque ad horam diei congruam a labore dissolvendi boves. Instante autem ea, solo fixi manserunt, donec deligarentur; deinde statim ad pascua concurrerunt deserti. Mane autem facto reversi sunt ad suum jugum. Sic assueti quinque septimatibus * ac diebus tribus diurno labori, excepto die Dominico. Postea gregatim ante vestigia sancti Leonorii stantes, licentiam petunt abeundi. Quos manu sua benedicens, jubet impavide recedere. Sicque aeripedes expetunt abditissimas sylvas, numquam deinde visi. F

et completo pere dimittito.

* septimanis.

Agrum deinde seminans,

4 Sancto autem Leonorio, fratribus sibi sociatis persistentibus in Dei laudibus, tempus opportunum seminandi advenit. Tunc ipse vir Domini manu propria, cum reliquis fratribus totum voluit seminare agrum. Quadam autem die cum vellet scire, qualiter messis proficeret, sumptis tribus discipulis, ad eum vadit. Dum autem in capite campi super baculum requiesceret, apparuit forma aurei arietis in terra, quem talpæ ex more fodiendo terram in circuitu discooperuerant. Quo extracto a loco, ait: Aurum convenit Regibus, non sacerdotibus, quem postea pro munere grandi præsentavit Childerico *f* Regi. De illo vero campo, primo anno juxta Evangelicam vocem collegit centesimum multiplicatum fructum, et sexagesimum annis singulis. Illo autem tempore Childericus Rex Franciæ imperabat, simulque Britanniæ transmarinæ. Audita itaque sanctitatis ejus fama *g*, oravit eum ad se venire. Qui Regis parens voluntati, acceptis fratribus aliquantis cœpit ire.

invenit aureum arietem, *f* — *g*

quem Regi præsentaturus, *h* *h*

5 Cum autem devenisset ad fluvium Rhenum *h* in villa, Mortrue *h* vocata, fortuitu accidit adventum, ut duo cæci secus viam, qua gradiebatur Vir Domini,

A Domini, quæ sibi essent necessaria mendicantes invicem confabularentur. Ex quibus unus ait: Videbatur mihi in somnis nocte præterita, quod quidam Antistes aspectu reverendus, oculis perspicuus, læta facie, Anglus *i* genere, Leonorius nomine, vultu hilari me percunctabatur, his verbis: Esne Christianus? Cui respondebam; fonte perenni regeneratus, veram sanctæ et individuæ Trinitatis adoro omnipotentem *k*. Et ille statim ex sputo mixto oleoque benedicto liniens, immittit in eorum *l* orbes oculorum, ac signo vivificæ Crucis facto, benedicens me illuminabat. Hoc Vir Domini audito, repletur gaudio. Accedensque pronus ait: Si ea, frater, quæ dixisti, vera sunt, secundum ordinem rei ostensum agamus, invocato Christi nomine, et ait: Jesus Christus, Dei verbum, quod cæco nato reddidit lumen, ipse quæ petis, concedat tibi per meam deprecationem, moxque ad hanc vocem Sancti cæcus clarissime vidit; laudans et glorificans nomen Domini. Cognoscens vero alter cæcus, illuminatum sodalem suum, orare cœpit Virum Dei, reddi sibi ab eo lumen, erat autem Catechumenus, cui beatus Leonorius respondit, credis Patrem, et B Filium, et Spiritum sanctum? Et ille, Credo. Cui Vir Domini, sicut credidisti fiat tibi. Et linivit oculos istius sicut et prioris, et apertus est oculus unus, alter vero mansit cæcus. Videns Famulus Dei hoc, intellexit non vere esse Christianum, et ait: Confitere peccata tua. At ille, nondum baptizatus sum. Cui sanctus Leonorius: Vis baptizari? Qui ait: Volo, et baptizavit eum. Renatus in fonte perenni, peccatorum remissionem, simulque alterius oculi recepit lumen.

Ex mss. — *i* — *duos cæcos* — *k* — *l* — *mirabiliter sanat.*

6 Igitur beatus Leonorius ad palatium perveniens Regis Childeberti *m*, invenit hominem flentem, nervis coxarum contritis, scabellorum munimine se trahentem; cui juvenis protervus, satelles Regis, scabella tulerat. Quem intuens beatus Leonorius, ait: Quid ploras? Cui infirmus: Quia hic superbus juvenis mea abstulerat scabella. Conversus Antistes sanctus, ad juvenem, obsecrat, quatinus reddat. Ille autem superbissimus, etiam aliquid famulo Dei respondere dedignatur. Tunc servus Domini, tres sapientes atque nobiles adhibens secum, ait juveni: Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus: ne tam obstinato perseveres animo; sed obnixe precor, redde, precor, scabella misero. Cui ait e contra, diabolico inflatus responso: Quid tua refert? Quis C te constituit meum Dominum? Quis sis, et unde, ignoro, et pro te nihil ago. Tunc S. Leonorius misericordia motus super egenum et pauperem, accessit ad eum, et fusa oratione ad Deum, ait: In nomine Salvatoris Jesu Christi, surge sanus et ambula. Et ille cito surgens, nihil in ullo membrorum suorum mali sentiens, videntibus cunctis lætus exilivit. Memor itaque Antistes, esse dictum Psalmographi dicentis, vultus Domini super facientes mala, et perdet de terra memoriam eorum, iratus ait juveni: Quæ tulisti infirmo, a modo sint tibi necessaria, et statim in terram decidit, qui antea erat superbia elatus.

m — *Ad regiam perveniens,* — *alteri misero opitulatur,* — *sed protervum aulicum punit.*

7 Childebertus autem Rex conjuxque illius, nomine Ultrogodis, et optimates regni obviaverunt festine sancto Antistiti, et petita ejus episcopali benedictione, gaudentes eum deducunt. Et hoc silentio non est prætereundum, quod in crastina evidenter apparuit signum. Rege memorato humillima prece exorante, ut coram eo divina celebraret mysteria, ad declarandam puritatem ejus vitæ, et sanctitatem animæ: dum venerabilis vir et Deo dignus, intentis in cœlum oculis, vestem manicalem exueret, atque ad dexteram partem ponere speraret, radius solis per fenestram egrediens, suscepit fortiter, et tamquam in ordine prior, in ipso tenui solari radio vestis pependit *n*. Dum autem infula comptus sacerdotali, accessisset ad altare, duæ columbæ, candidiores nive, de cœlo sunt visæ descendere, una quidem super scapulam ejus; altera mansit super aram, quousque divini mysterii solemniter peracta est celebratio. Hoc quibusdam corde mundis datum est videre, et ipsi qui viderunt, et omnes qui audierunt, ingenti perculsi sunt miraculo. D

Dum coram Rege sacris operatur, — *n vestem e solari radio suspendit.*

ANNOTATA.

a *De celeberrimo illo Sanctorum Cambro-Britannorum magistro, jam diximus supra in commentario. Videatur vita S. Samsonis apud Surium* XXVIII, *Julii.*

b *Mirus sane et prodigiosus discendi modus, de quo etiam supra. Non ita profecit S. Samson. Hoc et similia prodigia in fragmento a Du Chesne edito, caute omissa sunt.*

c *Nimium contracta videtur in principio Legenda hæc nostra: nam quæ ratio, cur S. Leonorius ad episcopatum promoveatur? Vide lectiones ex Breviario S. Maclovii infra subjiciendas.* E

d *Neque hic historiæ filum recte deducitur: præmittenda sunt ex præfatis lectionibus quæ transitum illum in Galliam suadeant. Præterea, non ita in Armorica statim collocandus, quasi eo transvolaverit. Miranda alia hic congerunt lectiones, tum in ordinatione, tum postea peracta, quæ hic ad historiæ perfectionem desunt. Inserendæ hic plane essent lectiones* 1, 2, 3, 4, 5, 6, *et* 7, *quas eodem ingenio et stylo compositas facile advertes.*

e *Recte ait, inauditum fore miraculum; sed non ita stupendum foret, si descripta hic essent ex citatis lectionibus progressa miracula, non minus mirabilia, de nautis in veste candidissima, de columbis Sanctum alloquentibus, et ejus altare ex mari deferentibus etc. De cervis et lupo aratrum ducentibus agitur in vita S. Kentigerni, cujus compendium exhibet Camerarius pag.* 81 *ultra medium. Vide tomum* I *Januarii pag.* 818, *in ipsa S. Kentigerni vita.*

f *In sequentibus ponitur nomen* Childeberti; *aptius, opinor, quamvis nec uni, nec alteri, totam illam narrationem convenire existimem. Novus Legendarius Adrianus Baillet, pridem Romæ confixus, audet asserere, Leonorium nostrum cum S. Samsone ad aulam Childeberti perrexisse. Sic ille Sanctis pro arbitrio tribuit, quæ pari jure alibi eripit.* F

g *Nimium properat scriptor: vix in Armoricam advenit S. Leonorius, et jam totam Franciam nominis sui fama implevit. Nota ex verbis, proxime superioribus,* Britanniæ transmarinæ, *collegisse Usserium et forte du Chesne, vitam hanc in Britannia scriptam.*

hh *Quis hic, obsecro, fluvius* Rhenus *adstruitur, quæ villa* Mortrue? *Certe ut ad Regem Neustriæ pergeret, nihil opus habuit ad Rhenum deflectere. De villa* Mortrue, *cum hic ad rem non faciat, non est quod plura indagemus.*

i *Melius diceret,* Brito *vel* Britannus *nam* Anglorum *nomen, eo saltem tempore necdum invaluerat.*

k *Quid si substituatur* omnipotentiam?

l *Non satis consequenter somnium suum narrat cæcus ille, cur enim non dicit,* in nostrorum orbes oculorum?

m *Patet, quod supra dicebam, scribendum esse* Childeberti. *Sic etiam habet fragmentum Du Chesne sic ex eodem Usserius pag.* 1012.

n *Videtur hic scriptor undecumque miranda sua corradere. Tale quid recurret* VI *Julii in vita S. Goaris, ubi id genus miraculo, ad Sancti innocentiam comprobandam,*

A *bandam, locus datur; an inde acceperit, nescio: saltem hic non opportune inseritur.*

CAPUT II.

De aliis patratis miraculis; de regia liberalitate; et quomodo Judualum furenti Comorro eripuerit.

Nec non hoc de felicibus sancti Leonorii gestis dignum est admirari. Nocte subsecuta, abeunte de Regis convivio Sancto viro, et eunte dormitum, amici et parentes paulo superius memorati juvenis, machinati sunt extinguere veneno, tali commentato dolo. Tres pincernæ, Regis jussu, causa veræ dilectionis, diriguntur post eum, cum poculis, pretiosis pigmentis confectis, inter quos antecedere fecerunt illum, qui mortiferum deferebat poculum. Qui venientes steterunt ante eum. Protinus vir Dei intellexit, et ait: Ego jam discalciatus hac nocte nisi a discalciatis pocula *a* [non] sumam. Qui statim extrahunt pedibus læti calciamenta. Ille autem, qui propinabat potum mortiferum accessit propius. B Sedente autem viro Dei in lecto, et cum poculum ad benedicendum fuisset oblatum, venerandus Leonorius, extensa manu, signum Crucis edidit, et vas, quod tenebatur plenum veneno, eodem signo rupit, et super pedes tenentis cecidit, eaque nocte illum extinxit. Viso hoc, illi tres timore exterriti omnia renuntiant Regi.

poculum venenatum ei porrigens — *a* — *subitanea morte extinguitur;*

9 Rex vero et Regina cum suis optimatibus, mane prostrati Sancti pedibus, precantur ut extinctum resuscitare dignaretur. Quibus vir Dei jussit, ut corpus illius ad januam deferrent ecclesiæ. Ubi cum sacerdos Dei cum fratribus pervenisset, flexit genu, et super corpus defuncti diu oravit, seque erigens, palmas ad cœlum tendit, dicens: Domine in hoc corpusculo redde spiritum juste abstractum. Vix in oratione verba compleverat, et regrediente anima, corpus omne contremuit, ut concussione mirifica apparuerit, tremendo palpitasse. Cujus mox manum tenens, ait; In nomine Domini nostri Jesu surge, et a modo talia noli agere.

sed Sancti oratione suscitatur.

10 Quo viso Rex et omnes qui aderant, vehementer territi, amplius virum Dei cœperunt honorare, et jussit Rex deferri aurum, argentum, pretiosas gemmas, et vestes auro textas. Cui famulus C Dei respondit: Nihil ex his accipio; sed trado arietem aureum, solidis *b* tribus millibus argenteis valentem: pro quo mihi et successoribus meis tantum de tua terra tribuas, in hæreditatem perpetuam, quantum valere dicitur. Itaque Rex libenter concessit, tradens illi quatuor milliaria ex omni parte sui monasterii posita: [et] adjecit; Hoc donum pro ariete aureo concedo. Ceterum pro me et uxore, et sobole addo tantum prædiorum ex meo transmarino *c* fisco, quantum spatii percurrerit tinnitus signi *d* tui super cacumen montis excelsi positi. Interea amici et propinqui memorati sæpissime juvenis, prostrati genibus sancti Antistitis obtulerunt maxima exsenia *, flagitantes reddi sanitatem male merito juveni. Quibus respondit venerabilis Leonorius: Munera peccatoris non sunt accepta Deo: sed ut manifestentur opera Dei in eo, subsequatur nostrum iter ad Britanniam, et ibi recuperabit plenam valetudinem.

Tradito Regi aureo ariete, — *b* — *miram donationem obtinet,* — *c* — *d* — * xenia.

11 Cum igitur de virtutum ejus floribus et gratia signorum ejus, aula Regis pulchro decore vernaret, et velut splendor quidam luminis huic mundo effulsisset, et odoris sui fragrantia longe lateque complesset, demum licentia a Rege accepta, cum maximo honore reversus est ad Britanniam patriam, quem secutus juvenis languidus, cum grandi comitatu, ut beatus vir promiserat, illic sanitate recepta plenissima, iterum reversus est ad Franciam. D

Punitus juvenis ipsum sequi jubetur. — *ex mss.*

12 Per idem tempus vir Dei insignis per omnia et in verbo atque actu simpliciter apostolicam observans sententiam monentem, qui præest in sollicitudine, munificentiam Childeberti Regis, uti imperaverat, implere studuit. Convocatis itaque Regis procuratoribus, montem unum ascendit, signum tintinnabuli *e* supra ponit, quatit plectro, evolat sonus in tantum nutu Dei prolixius, ut audiretur in circuitu æquali modo, a quatuor miliaribus. Descendentibus autem beato Leonorio, ministrisque regiis, perambulant loca in quibus sonuerat vox ærea. Per cunctantur in terra illa habitantes, si tinnitus aures eorum senserant. Plerumque, ut assolet, alii splendore veritatis accendi, quæ audierant profitentur vere, alii impie mentientes, tetra caligine suffusi mendacii, denegaverunt se audisse. Veridicos autem testes sanctus Pontifex ad dexteram suam ordinans, ait: Christus, vere Dominus, repleat frugum opulentia omnium in præsenti vita, sessurosque venturus faciat judicare in parte altera. Deinde derogantibus veritati, dixit: Quicumque audito soni tintinnabulo *f* denegaverunt, in egestate permaneant: sterilis et infructuosa perseveret illorum terra. Nam tribus annis zizania et vepres solummodo protulit. E

Tintinnabuli sonitu — *e* — *possessionum limites circumscribit.* — *f*

13 Ecce inter ceteras virtutes sancti Leonorii, hoc opus dignum pietati vestræ ac beatitudini insinuare censeo, in quo mens plena pietatis Sancti, et manus victrix divina in unum apparent convenire. Extitit igitur quidam Dux Britannus, *g* Rigualdus nomine, uxorem habens et filium, qui præventus morte, reliquit utrumque. Nefandissimus autem vir, vocabulo Commorus, invasit ducatum, et uxorem, illius violenter duxit, privato dignitate et honore filio Rigualdi, nominato Judualo. Interim mater pueri vidit in somnis *h*, quia filius ejus in vertice sederet montis porrecti, ad quem Proceres Britonum venientes, virgas quas ferre manibus videbantur, proclivi vultu Judualo offerebant. Ille autem eas susceptas, ocissime surgens antecedebat omnes, qui prosequebantur posteriori ordine, dignanter ovantes. Mater evigilans, ignara quid portenderet somnium, sigillatim aperit viro suo Commoro. Continuo felle commotus, indignans graviter, ait: Numquid tuus filius in ista regnabit super me patria? Pro certo scito, repertus summo mane plectetur capite, a modoque carebit ducatu ostenso tibi.

Quæsitus ad cædem Judualus, — *g* — *h*

14 Illa hoc audito, nimium dolore filii perterrita, F occasione reperta, surgit e stratu, vocataque puella, omniaque jussit pariter crudelia dictu *i*. ... privinno Commori, filio videlicet suo, imperat, ocissime tutelam fugiendo arripiat. Ille audito matris jusso, quantocius surgit, et cum omni velocitate fugam iniit, ignorans cujus conanime posset tueri: cum repente, Deo inspirante, memor famæ beati Leonorii, quæ longe lateque respersa, præcipue in parte, quæ sub axe ponitur occidentis *k*, pervenisset, sub ejus tutela, Christo duce pervenit, rem omnem aperit. Quem consolans beatus Pontifex paterno affectu, ait: Viriliter confide in Deo, et ipse liberabit te iniquissimo pervasore patrimonii tui Commoro. Interim secure mane nobiscum.

monitu matris — *i* — *ad Sanctum fugiens,* — *k*

15 Splendore itaque rosei Phœbi irradiante mundum, de lecto Commorus surgens, ore torvo comminans, rabie cordis anhelus, Judualum sibi adduci jubet, ut eum traderet neci. Audito autem quod fuga lapsus esset, ferox veluti belua, sibi prædam abstractam, instat persequi, et missa legatione, mandat sancto Pontifici, quatinus inimicum suum reddat sibi. Cui beatus Leonorius respondit: Non est nostræ disciplinæ, homines mortificare, sed vivificare. Temperato autem responso, metuens ne violenter Commorus,

vitrici Commori manus

A Commorus, constipatus satellite, eum sibi abstraheret; in crastino, inquit, die circa horam tertiam, Judualum pro certo monstrabo. Nocte autem instante, et mortalibus indulgentibus quieti, parata jam navi, Judualum cum sodalibus suis *l*.

EX MSS.

l

16 In crastino adest festinus Commorus, grandi pompa militum circumvallatus, requirit promissum ostendi sibi inimicum. Cui sanctus Leonorius ait : Respice illam navim, et vide, qui in medio stat, juvenem, hic est, quem tu quæris. Commorus illum videns, furia invectus, rabie obsessus, palmam in faciem sancto Pontifici dedit, et habenas equi spumantis reflexit : statim divinitas ultrix adfuit. Calcaribus itaque tondens caballi latera, dum agit celerem cursum, subito elabitur cornipes, elisoque collo, enecatus jacet *m*. Commori denique coxa confringitur in partibus tribus : sic Commorus ad domum evehitur propriam, diuturnoque et insanabili vexatus dolore, diutius excruciatus, expiravit. Audita itaque morte, Judualus, ad proprias Britanniæ revertitur sedes. Orationibus denique sancti Leonorii adjutus, honorem paternum sine effusione sanguinis, recipere meruit integrum *n*.

mirabili modo evadit.

m

n

ANNOTATA.

a *Inserui particulam* non, *constructione ita, ni fallor, exigente; tametsi valde mirus videatur hic Sancti scrupulus.*

b *De solidis aureis et argenteis disputat Cangius in Glossario. Si duodecim denariis æquivalebant solidi, de quibus hic, magni pretii tunc fuisse oportet arietem istum aure um si non cum vellere ad fabulas amandandus est.*

c *Quid sibi vult* transmarinus fiscus *in ore Childeberti, qui nec palmum terræ ultra mare possedit? Quid autem in Armorica dare potuit, ubi verosimilius nihil unquam juris habuit? Vide Lobinæum.*

d *Ubi cetera omnia mira sunt, etiam accedere debuit mirum donationis genus.*

e *Quidni æs campanum, illudque non minimum vocavit, quod ad quatuor milliaria sonum diffundere debuit? Quamquam daremus singula milliaria, nonnisi pro mille passibus geometricis accipi.*

f *Melius legeret,* sono tintinnabuli.

g *Juduali pater, a Comorro interemptus, apud Lobinæum lib.* I *num.* 29, *vocatur* Jonas; *undenam*

C *igitur* Rigualdus *hic acceptus est? Forte ex aliqua alia Legenda fabulosa, ubi nomen immutatum fuerit.*

h *Puto hoc esse merum ipsius scriptoris somnium, ad ornamentum historiæ : certe alibi quam in similibus scriptis non facile reperietur.*

i *Hiatus est, de quo implendo non est operæ pretium multum laborare. Facile conjicitur, quid scriptor velit.*

k *Diceres, S. Leonorium sub alio axe positum, aliquot centenis leucis inde abfuisse, qui interim paulo post vicinus ostenditur.*

l *Suppleri potest,* imposuit.

m *Hæc omnia historicæ veritati apertissime contradicunt. Constat, Comorrum (quem Greg. Turon. lib. 4 cap. 4.* Chonomorem, *capite autem* 20 Chonobrum *appellat) in eodem prælio cecidisse, in quo periit famosus Cramnus, Clotarii regis filius, cum uxore et liberis in tugurio combustus. Hinc etiam nonnulla refelle, quæ ex hujus vitæ fragmento intulit Cointius ad annum* 529 *num.* 8, *hinc S. Samsonis Acta impugnans, quæ licet undequaque tueri non ausim, certe majoris fidei existimo, quam sit hæc tota S. Leonorii Legenda.*

n *Deest operis conclusio, quæ tota habebitur, si hic addatur ultimus paragraphus vitæ S. Samsonis.*

Cum jam supra ostenderimus in lectionibus Breviarii Macloviensis aliqua contineri, quæ in Actis desiderantur, visum est easdem hic subnectere.

LECTIONES D

De S. Leonorio Episcopo

Ex antiquo Breviario ad usum ecclesiæ S. Maclovii, impresso MDXVII.

Post Passionem et Resurrectionem Domini nostri, Apostolica per universum mundum crevit prædicatio; ita ut multi crederent Dominum Jesum Christum esse mundi Redemptorem. Factum est autem, ut uni viro nobilissimo, nomine Eloc, et nomen uxoris Almapompa, revelatum fuisset; quod et illis filius nasceretur, et ut ei Leonorium nomen imponerent. Nato itaque puero, cum esset quinque annorum, duxerunt eum parentes ejus ad scolas. Et in eum tanta divina gratia resplenduit, ut in primo die, litterarum omnino nomina cognosceret; in secundo, conjunctiones, in tertio, notitiam scribendi haberet.

Nativitas et discendi facilitas.

Cum autem esset ætate quindecim annorum, omnis illius regionis clerus et populus, licet multum recusans : una voce ad episcopatus honorem eum elegerunt. Cum autem sanctus Dubricius in ordinatione ejus, cum aliis duobus Episcopis procederet, et ad genua flectenda se fratres jactassent, viderunt columbam cœlitus emissam super eum descendere, et super dextram ejus constanter manere, donec totum officium ordinationis ejus consummaretur.

Lectio 2. *Annorum 15, fit Episcopus.* E

Sanctus autem Leonorius in Dei ope de die in diem crescebat. Die vero quadam, dum Evangelium ante eum legeretur, ubi Dominus ait, nisi quis reliquerit patrem aut matrem etc. cogitavit, ut Christi discipulus efficeretur, venit ad eum vox, et dixit : Dilecte Dei Leonori bene cogitas, ultra mare pergere non differas, quoniam illic gentes te expectant, ut eas convertas ab errore paganorum. Ille lætus, evigilans a somno, convocatis ad se secreto fratribus enarravit : tunc illi responderunt : Pater fac quod tibi placet, et sequemur te quocumque ieris.

Lectio 3. *Discessum meditatur,*

Factum est autem in eadem regione, omnibus lugentibus, venit ad mare : et invenit navem ultra mare navigare paratam, et in ea tres viros veste candidissima vestitos : quos salutavit, dicens : Pax vobis. Et intravit navem cum discipulis septuaginta duobus : navigantibus autem illis, ecce procella venti flavit. Et, eo dormiente, jactaverunt pene omnia in mari, una cum altari suo : sed præ timore excitaverunt eum, dicentes Pater : ora pro nostra salvatione. Sanctus vero Leonorius, signum crucis faciens, dixit : Salva nos, Jesu Christe, ne pereamus, et statim compescuit mare. Et ad Pontual, Deo ducente, pervenerunt.

Lectio 4. *et sedata tempestate,* F

Descendens autem e navi, vidit duas columbas nive candidiores, altare prædictum ungulis suis de mari profundo levantes, quousque ad Sanctum deferentes, dixerunt : Sancte Dei Leonori, en tuum altare deferimus. Et scias, quod quicumque a modo super eum falsum juraverit, ad annum non perveniet plenum. Quod de mari profundo angelicis manibus elevatum. Sanctus itaque respondens, ait : Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia consolatus es me : precor tuam misericordiam, ut confirmes corda fratrum meorum in tua fide : ne deficiant præ egestate in ista incognita regione. Et ecce vox de cœlo dicens : O Dilecte Leonori, memor esto, quod Jesus Christus satiavit quinque millia hominum, ex quinque panibus et duobus piscibus. Illi autem tres, quos Sanctus in navi repererat, ultra non comparuerunt.

Lectio 5. *ab angelis altare recipit.*

Post multum vero temporis, cum sanctus Leonorius in secretiori loco oraret, ecce unus passer candidissimus

Lectio 6.

A candidissimus spicam strumenti in ore tenens. Hoc videns sanctus Leonorius, signum crucis fecit, dicens: Domine Deus omnipotens te adoro, te laudo, te benedico, et tuam precor misericordiam, ut non sit hoc mihi pro tentatione dæmonum, et cum hoc dixisset, avis volans ante pedes ejus descendit, et conversus ad avem, et advocans unum de suis famulis, dixit volucri: In nomine Jesu Christi magistri mei, præcipio tibi, ut antecedas istum Dei famulum, usque ad locum, de quo abstulisti spicam. Avis autem volabat. Frater vero secutus est usque ad locum, ubi erat frumentum: videns frater gavisus est. Et revertens narravit Leonorio. Tunc Sanctus cum fratribus laudaverunt Deum, dicentes: Te Deum laudamus, usque ad finem. Tunc Sanctus monens fratres, ut laborarent, dixit eis: Qui non laborat, non manducet: quia otiositas inimica est animæ.

Avis spicam defert.

Post hæc paraverunt se fratres ad laborandum, et in galli cantu surgentes, celebrabant nocturnas vigilias: mane autem facto, labori insudabant. Et circa horam nonam ab opere recedentes, ad oratorium perveniebant, laudantes et benedicentes Deum. Hæc igitur omni die, exceptis Dominicis diebus, B facientes, cœperunt lassi deficere, et perrexerunt ad Sanctum, et dixerunt: Pater, oramus te, ut de loco isto recedas, et in alium locum nos conducas, ubi Dominus servis suis solatium impendat. Tunc Sanctus dixit eis: Tentatio diabolica est, confortamini in Domino, et induite armaturam Dei; mane autem facto conduxit ad sylvam fratres suos et adoraverunt. Tunc invenerunt sylvam cœlitus eversam et in mari pictam, et in illa die nihil aliud fecerunt, nisi laudare Deum. Iterum autem mane facto, Sanctus cum fratribus exiens, ad fodiendum in campo, cogitaverunt fratres, fessi præ nimio labore, noctu, magistro ignorante, fugere. Et hoc est revelatum beato Leonorio: et Deum oravit, ut vellet fratres suos confortare.

Lectio 7. *Sociis labore fessis,*

Tunc angelus Domini apparuit et dixit ei: Oratio D tua exaudita est apud Deum, et mane surgentes, repererunt duodecim cervos in campo, Dei virtute domesticos, qui cornibus suis unum eorum occiderant. Tunc Sanctus jussit cervum mortuum excoriari: et de corio ejus lora fieri ad arandum, et aliis cervis virtute Dei jussit arare. Tunc cervi caput inclinantes, tamquam ad benedictionem, opus perfecerunt. Sanctus autem benedicens eis, dixit: Ite in pace. Sanctus autem Leonorius cum suis fratribus die noctuque orationibus perseverabant, et cum tempus seminandi adesset, jussit semen afferri, et spargit in campum; et crevit ad fructum centesimum et sexagesimum. Altera die dum exiret in campum, vidit arietem aureum, quem talpæ, more solito, discooperuerant, quem accipiens attulit, dicens: aurum Regibus convenit, non sacerdotibus, et recusavit, præsentandum Regi Gilberto.

EX BREV. S. MACL. Lectio 8. *arant cervi.*

Rex igitur Gilbertus, qui in illo tempore regnabat in Francia, audiens famam S. Leonorii, et virtutes ejus, legationem mittens, præcepit ad se venire. Nec mora, iter arripuit cum quibusdam ex fratribus. Et cum iter ageret, duos cæcos illuminavit in villa, quæ vocatur Mortrue, unus Christianus, alter cathecumenus, qui non vidit, nisi ab uno E oculo, donec fuit a Sancto baptizatus. Et hoc divulgantes, pervenit ad locum, ubi Rex erat: qui accedens ad portam palatii, plorantem paraliticum sanavit. Et quemdam juvenem de curia Regis, qui scabella paralitici, superbe deridendo, cum abstulerat, nec admonitus a sancto viro reddere voluit, indigens scabellis in paralisi cadere fecit. Tunc Rex, hæc audiens, cum Regina et comitibus, obviam sancto viro venit et humiliter adoravit. Et ad petitionem Regis, ante altare celebraturus accessit, et quasdam manicas exuens a brachiis, solis radio imposuit, qui eas sustinuit, donec officium completum fuit.

Lectio 9. *Regem adit,*

DE S. GOLVENO LEONENSI EPISC.

IN BRITANNIA ARMORICA

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

C S. Golveni patria, Acta, ætas, cultus. F

SECUL. VI.

Alterum hic exhibemus in minori Britannia sanctum Episcopum Golvenum, *ex majori seu antiqua Britannia ortum, cujus parentes, satis miro modo, certe soli quodammodo et incomitati, in eam Galliæ partem appulerint, ut ostendit Legendæ principium, ex Renato Benedicto et Gonono cum tota historia infra producendum. De hoc non tacuit magnus ille Albertus de Monte Relaxo, Sanctorum Armoricorum operosus encomiastes, toties a Majoribus nostris citatus, toties refutatus; numquam tamen eo ornatus elogio, quo ipsum non ita pridem decoravit, qui accuratiorem Britanniæ istius historiam condidit V. C. et supra laudatus Guido Alexius Lobinæus, Ordinis S. Benedicti, Congregationis S. Mauri. Hic in sua præfatione, rotunde asserere non dubitat,* totam eam Alberti collectionem, non esse nisi merum fabellarum contextum, aptioremque adeo recreandis incredulis, quam ædificandis fidelibus. *Sit hæc acrior fortasse, et justo severior censura; tanta sane libertate, in vitis illis Armorico-Britannicis, sine discrimine coacervandis, oratorie concinnandis, et liberalissime amplificandis utitur auctor ille, ut in eo scribendi genere paucos sibi anteferri patiatur, etiam Hibernos vel Scotos, de quibus videnda Bollandi præfatio ante Februarium cap.* 3, *et Papebrochii Responsiones ad art.* 21 *num.* 43.

Alberti collectio a Lobinæo acrius censurata

2 *Ad sanctum nostrum* Golvenum *quod attinet, non omnia finxit Albertus; habet enim, quos ad calcem citat, auctores plurimos: quasi hic ingentem navarit operam, ad congreganda, quæ ad Sanctum nostrum spectabant certiora monumenta. Verum, exceptis tabulis Leonensibus, quas ante ipsum viderat Renatus Benedictus, reliqua nomina ad ostentationem potius quam ad dictorum fidem faciendam adducuntur: sic Robertus Cænalis, Wion, Argentræus, Chenu, Claudius Robertus, du Paz aliique vix verbum adferunt, quo tota Alberti Legenda vel per umbram confirmetur, præterquam quod Argentræus directissime Alberto ipsi oppositus sit. Ex uno alterove, de reliquis facias conjecturam. Hæc sunt Claudii Roberti verba:* S. Golvenus Pauli successor, obiit apud Rhedones in monasterio sancti Melanii. *Wion sic habet in adjectis tomo* 2 *pag.* 879; S. Golvenus Brito, ibidemque monachus et postmodum eremita. S. Paulo ad patres apposito, Leonensis Episcopus creatus, post multos pro grege suo perpessos labores, præmium eorumdem percepturus migravit ad cœlum post annum DC, die primo Julii, et in numerum Sanctorum relatus est. *Non recte*

multos sæpe auctores citat,

AUCTORE J. B. S.

A *recte asserit, se hæc omnia habere ex vita apud Renatum Benedictum.*

etiam sibi oppositos.

3 *At vero Argentræum, Albertinis directe opposita asserere, fatetur Albertus ipse in notula textui suo apposita, aitque nescire se, unde Argentræus ea excerpere potuerit. Neque ego scio, unde acceperit; verum id certum est, falso adduci in confirmationem eorum, quæ cum ipsius sententia tam aperte pugnant. Sic loquitur iste Britanniæ historiographus libro* 1, *cap.* 19. S. Golvenus primum S. Pauli in cathedra Leonensi successor, inde Rhedonensis Episcopus factus est. Natus erat in territorio Leonensi, et administrato aliquamdiu episcopatu, austerioris vitæ studio ductus, abdicavit, seque ad Burgum S. Desiderii, quatuor leucis Rhedonibus distans, recepit, in locum cui nomen Motte-merioul, ubi eremitorio sibi constructo, obiit 1 Julii anno reparatæ salutis DC, corpus in ecclesiam S. Melanii apud Rhedones translatum est. *Quam hæc parum conformia sint Legendæ nostræ aut Albertinianæ, infra manifestius patebit; hæc tamen pro majori parte sequi maluit Castellanus in suo Martyrologio Universali ad hunc diem, quam longioribus aut Gononi, aut Alberti narrationibus subscribere.*

B *Ex lectionibus Rhedonensibus.*

4 *Ceterum in diœcesi Rhedonensi tamquam Episcopus proprius non agnoscitur* S. Golvenus, *ut patet ex Breviarii ejus ecclesiæ lectionibus pro* VIII *Julii, quas ex editione anni* 1620 *hic subjicio:* B. Golvennus, relictis transmarinis partibus, applicuit in partes minoris Britanniæ, in parecia Plebis Desiderii. Qui mundi inanem spernens gloriam, elegit sibi locum in solitudine inter vepres condensos, divinæ contemplationi aptum. Quo in loco, ædificato sibi parvo oratorio, solutus secularibus impedimentis, cœlestis vitæ genus colere instituit: jejunium enim adeo coluit, ut ab ipsa infantia, nonnisi semel in die panem cum aqua et paucis eduliis, pro sustentatione tantum, numquam pro delectatione sumere consueverit. *Hæc prima est lectio; sequitur secunda*: Barbari Britanniæ partem occupare volentes, non tam armis Comitis cujusdam Britannorum, quam meritis et precibus sancti viri fugati sunt. Tanta demum ejus fama sanctitatis fuit, ut post discessum beati Pauli Leonensis Episcopi, summo omnium consensu, quamvis invitus, Episcopus consecratus fuerit: quem honorem ne acciperet, quamdiu potuit, recusavit.

5 *En modo lectionem tertiam*: Nam Romam ire se finxit, ut interim alius ordinaretur. Sed Romanus Pontifex, per clerum et populum, de ejus sancta

C conversatione certior factus, eum ad episcopale onus assumpsit. Tandem cum ecclesiastici negotii causa Rhedonas venisset, febre correptus, et miraculis clarus, dignum Deo spiritum reddidit, et in monasterio S. Melanii sortitus est sepulchrum. *Nihil in his de S. Golveni ætate, aut tempore quo vixerit, determinatur, nisi hoc unum, quod fuerit celebris S. Pauli, Leonensis primi Episcopi successor, nulla facta mentione trium intermediorum, quos ex Pauli vita adducit Albertus, in suo catalogo chronologico pag.* 269 *Cum autem juxta calculum Papebrochii, in commentario ad vitam S. Pauli* XII *Martii pag.* 111, *Sanctus hic toto fere sexennio post abdicationem supervixerit, mortuus autem sit circiter annum* 573, *consequens fieret, S. Golvenum nostrum, Leonensem cathedram conscendisse anno* 567. *Ratio cur ita statuat Papebrochius, desumitur ex concursu diei Dominicæ cum* IV *Idus, seu* XII *Martii, qui anno* 573 *contigit. At cum hæc etiam coinciderint, ejusdem seculi* 79, 84 *et* 90; *contendit Cointius, ultimo anno Pauli mortem consignandam. Vide ipsum ad annum* 590 *num.* 29.

Sancti ætas inquiritur,

contra Alberti chronologiam.

6 *Alia omnia comminiscitur rotundissimeque definit Albertus, sic vitam incipiens, ut nec de nativitatis tempore vel minimum dubium relinquat.* Tempore, *inquit,* Vigilii Papæ, et Justiniani Imperatoris, anno salutis DXL, regnante in Britannia Aremorica Hoele II *etc. Eo nimirum anno natum ipse statuit S. Golvenum, multa congerens prodigia, ut in annotatis nostris breviter observabimus. Pergit porro, et ut tempus nativitatis, sic et successionis in episcopatum determinatis annis bellissime affigit. Sic in ejus calculo S. Paulus ordinatus fuit* 529, *cessit autem episcopatus* 553. *S. Joava, alias Johevius, ejus discipulus, obiit* 555, *Tiernomalus, alter successor, mortuus est anno* 556. *Tum ad ecclesiam suam rediit Paulus, eamque gubernavit usque ad annum* 590, *quando iterum abdicavit, designato successore Cetomerino: cui anno* 611 *vita functo, demum suffectus est S. Golvenus noster, seditque usque ad annum* 616. *Hæc omnia satis nitide disposita sunt; sed quis Alberto fidat, in ordinatione Cetomerini aliisque sibi contradicenti, ubi Renatus Benedictus, Argentræus et alii tam expresse affirmant, Golvenum* obdormivisse in Domino, anno DC? *Habes epocham Papebrochii, Alberti, Benedicti et Cointii, ex quibus, quæ præferenda sit, in ea rerum incertitudine, nulla satis momenta persuadent.*

D

Recentissima in fastis memoria.

7 *Nec de S. Golveni cultu antiqua in Fastis monumenta existunt. Martyrologia omnia classica de eo altum silent, nec in ullis auctariis Usuardinis consignatus est. De Wione jam dictum est; citat ipsum Ferrarius; quibus si Saussayum in Supplemento pag.* 1139 *addas, hoc solum probaveris, recentissimam esse in Martyrologiis Sancti nostri memoriam. Dempsterus referri non meretur, tametsi Sanctum bis signaverit,* XXIV *et* XXVII *Junii.* Nonnulli Scotum putant, *inquit,* sed ego delibero. *Recte sane, sed et in aliis matura deliberatione opus fuit, quam non adhibuit. Ceterum hæc est Saussayi metaphrasis*: Leonii in Armorica, sub archiepiscopatu Turonensi, depositio sancti Golveni, Episcopi secundi illius sedis et Confessoris, qui S. Paulo succedens, teneram sibi relictam ecclesiam ablactavit, solidoque enutriens cibo sanctæ prædicationis, et illustrans lumine piæ conversationis, ad plenam virtutis formam provexit; sicque ex filiæ, imo sponsæ decore, factus Deo gratissimus, ad agni perennis nuptias, quæ in superna Hierusalem aguntur, beatitudinis candidatus evolavit. Obiit autem apud Rhedones vir sanctus, et in monasterio S. Melanii sepultus est. *Nescio unde Castellanus habuerit pag.* 692, *quod olim* Vulvinnus *diceretur. Lectiones Rhedonenses scribunt* Golvennus, *alii* Golveneus, *nos receptiorem nomenclaturam secuti sumus.*

E

F

Probabilis vitæ series

8 *Ex dictis, saltem ut verosimile statui deberet, S. Golvenum ex majori Britannia, barbarorum incursiones fugientem, ut eo tempore plures fecere, in Armoricam migrasse, adulto jam ferme seculo* VI; *ibi primum solitariam vitam duxisse, magnamque exemplis virtutum et miraculis famam sibi conciliasse, non tantum, ut Pœnitentiarii dignitatem a S. Paulo Leonensi Episcopo obtinuerit, cum in tota hujus vita notus non sit, sed talem tamen, ut quocumque modo, ejus successor designatus, post Cetomerinum, tertium Pauli substitutum, sedem adeptus sit, tenueritque usque ad seculi finem; probabilissime anno circiter* 600, *ad laborum mercedem a Domino evocatus. Atque hinc rejicienda foret Argentræi sententia, a Castellano ferme adoptata, de secessu in solitudinem, relicto Leonensi, et post Rhedonensi quoque episcopatu, aliisque eo spectantibus, quæ cum supra relatis lectionibus, ipsisque Actis, proxime subjiciendis, non cohærent, ex quibus nimirum efficitur, S. Golvenum, solius ecclesiæ Leonensis Episcopum, in monasterio S. Melanii sepultum fuisse; utique prope Rhedones, non quod ejus urbis Antistes fuerit, sed quod ob aliqua negotia illuc divertisse memoretur.*

9 *Ita mecum sentire tenebitur, quisquis monumenta illa Britannica, nescio ubi fabricata, ad aliquam saltem probabilitatem,*

A *probabilitatem, post perpetuas in singulis prope circumstantiis cespitationes, reducere conatus fuerit. Favet etiam chronologica Episcoporum Leonensium, tam erudita methodo, per Pontifices et Imperatores, determinato singulorum Episcoporum ingressu et exitu, deducta ab Alberto series. Verum ecce, et ibi fallit gressus, ubi firmissime positus videbatur. Habet Lobinæus, fabularum satis scrupulosus osor, sub finem libri secundi, brevem elenchum Britannicorum Sanctorum, inter quos Golvenus non recensetur : an quod suppositum velit? Non ita existimo, ceterum ita ipsum ex serie Leonensium Episcoporum excludit, ut nisi sub alio nomine lateat, ei nullus supersit locus. En ejus verba, citato lib.* 2, *num.* 220 : S. Tenenanus seu Tinidor, ex insula Britannica ortus, sacerdotio initiatus erat, priusquam in Armoricam transiret. Diu illic vixit ignotus in silvis prope locum, ubi deinde conditum est Landerneau : demum invitus e solitudine extractus est, ut eveheretur ad cathedram Leonensem post Cetomerinum. *Si ita est, non video quem locum habeat S. Golvenus. Ignoscant Britanni, si ex pugnantibus eorum commentariis nihil satis certi eruere valeamus. En modo Acta ipsa nihilo veriora.*

quamvis Lobinæus aliter sentire videatur.

B

VITA

Apud Gononum de Vitis PP. Occidentis lib. 2, pag. 85.

Ex Renato Benedicto.

a Beatus Golvenus *a* vir admirandæ sanctitatis fuit, qui ex honestis et Christianis parentibus progenitus, ad Sanctorum imitationem vitam suam conformavit. Hic igitur patrem habuit Glandanum, virum pium et egregium, matrem vero Gologuenam. Qui cum propriam deseruissent patriam, nempe Angliam, transmisso vastissimo mari, ad quemdam pagum, nomine Odena, applicuerunt : ubi cum multos dies mansissent, Gologuena, quæ prægnans erat, sanctum hunc fructum, nempe beatum Golvenum, effudit in lucem. Postquam autem multi fluxissent dies a nativitate Golveni, et necdum sacrum baptisma suscepisset, ob defectum aquæ ; habitatores enim loci illius magnam aquæ penuriam et incommoditatem patiebantur, neque habebant puteos aut fontes, sed ex remotissimo et longinquo loco aquam ad sustentationem cum magno labore afferre cogebantur. C Quod cernens Glandanus Golveni pater, orationem fudit ad Dominum, dicens : Domine Deus, qui non pateris nos tentari supra id quod possumus, miserere nobis : ecce enim quia ob defectum aquæ, sacrum baptisma non potest suscipere filius meus.

Cum recens natus, defectu aquæ baptizari non posset

2 Finita oratione, benignissimus et misericors Deus, qui semper voluntatem timentium se facere consuevit, fontem *b* e terra emanare fecit. Quod videntes loci habitatores, gratias omnipotenti Deo pro tanto beneficio agere cœperunt, et Glandanum ejusque uxorem propter hoc miraculum in magno pretio et honore habuerunt. Unde et opulentissimus quidam et dives, Godianus nomine, eis omnia ad victum necessaria ministrabat. Golvenum quoque jam sacro baptismate regeneratum, adoptavit in filium, eumque in moribus et litteris erudiendum curavit. Parentibus defunctis, mirum in modum proficiebat beatus Golvenus, tum in virtutibus, tum etiam in studiis litterarum, unde ab omnibus magno prosequebatur amore, et quasi Sanctus habebatur, et honorabatur. Adhuc enim in pueritia constitutus, miracula edebat, et sanabat ægrotos sola manuum impositione.

fons miraculose educitur. b

3 Verum enim vero cum tantis polleret virtutibus, timens ne vanæ gloriæ stimulis titillaretur : ad eremi secreta credidit evolandum. Mox igitur, D nemine sciente ejus propositum, in horridum quoddam desertum secessit : et cum ibi construxisset cellulam *c* ex virgultis et arborum foliis, cœpit mirum in modum corpus suum, vigiliis et jejuniis affligere. In hoc autem deserto per multa annorum curricula hominibus incognitus mansit : pane hordeaceo et herbarum radicibus ad vitæ utebatur sustentationem: semel in die e cellula progredi consueverat, et deambulabat circa cellulam, tres faciens stationes, et in unaquaque orabat pro felici statu ecclesiæ, pro Regibus et principibus Christianis, et devotissime tres cruces, quas in his tribus stationibus collocaverat, amplectebatur et osculabatur, et ita postmodum redibat ad cellam.

A viro divite adoptatus, in solitudinem secedit c

4 Tunc temporis cum multi piratæ, *d* et Nortmanni et alii idololatræ Britanniam suis incursionibus devastarent et popularentur, quidam *e* potens et magnanimus Comes, collecto magno exercitu, voluit eos debellare. Sed antequam eos aggrederetur, venit ad virum Dei, petiitque orationum suarum suffragia. Sanctus autem anachoreta dixit ei, ut secure procederet adversus inimicos, quia eos debellaturus erat. Comes, hoc accepto responso, abiit et cum Dei adjutorio inimicos fugavit. Victor igitur rediens E ad Virum Dei, invenit eum prostratum super terram, et manus in modum crucis habentem et orantem pro victoria Comitis. Qui cum salutasset, et victoriam de inimicis reportatam ei attribueret, Vir graviter eum redarguit, dicens, non suis victoriam meritis esse tribuendam, sed bonitati et potentiæ Dei. Quadam die cum misisset virum, nomine Madenum, ad quemdam rusticum valde divitem, qui ei eleemosynam dare consueverat, ut quidquid præ manibus haberet, ei mitteret : ille festinus abiens ad rusticum, retulit ei verba Viri Dei. Rusticus vero quoniam agriculturæ operam dabat, nihil præter aratrum habebat in manibus. Sed cum nollet nuntium vacuum ad Virum Dei remittere, accipiens aquam turbidam infudit eam in sinum nuntii, quæ statim in optimum aurum conversa est *f*.

d *Prædicit victoriam de piratis ;* e

f

5 Interea accidit, sanctum Paulum Leonensem Episcopum, qui tunc temporis sanctitate florebat, ex hoc mundo migrare : qui paulo antequam moreretur, convocans suæ civitatis proceres, dixit eis : Sibi divinitus fuisse revelatum, quod Golvenus ana- F choreta *g* ei in episcopatu succederet. Quare eos rogabat, ut hunc Virum sanctum post ejus obitum eligerent. Quod et fecerunt : Paulo enim Episcopo defuncto, eum elegerunt, atque invitum *h* in pontificali cathedra collocarunt. Factus Episcopus cœpit optime suo fungi officio, et populum sibi creditum sapienter et prudenter gubernare. Demum cum multis claruisset miraculis, senex et plenus dierum obdormivit in Domino, anno Domini sexcentesimo *i*.

et invitus Leonensi ecclesiæ præficitur. g h i

ANNOTATA.

a *Magis historice ad fidem faciendam orditur Le Grand, ut supra diximus, per chronologicum principium :* Tempore Vigilii Papæ et Justiniani I Imperatoris, anno salutis DXL, regnante in Aremorica Hoel II *etc. Hoelem istum pro seculo* VI *non novit Lobinæus, mihi non lubet quærere. Vide quæ notavit noster Baertius* XVII *Junii pag.* 297 *ad litt.* c, *ubi cyfræ corrigendæ sunt. Ceterum Vigilii et Justiniani tempora non male hic componuntur ; utinam hæc et cetera satis fideliter exacta essent.*

b *Qua hæc auctoritate nitantur, non disputo : in re vix differt Le Grand, stylo plurimum ; nam omnia diffusiori oratione amplificat, atque fontem illum vulgo appellari ait,* Feunteun sant Goulven.

c *Hæc rursus multis infarcit Le Grand ; testaturque, etiam*

AUCTORE J. B. S.

A *etiam hodie eremitorio nomen ;* Peneti sant Goulven ; *id est ; locus pœnitentiæ S. Golveni.*

d *Piratas admitto, fortasse et Saxones ; sed male Nortmannos hic etiam canit Albertus, cum annis minimum ducentis S. Golveno posteriores sint, si recte in his Actis ætas ejus definiatur.*

e *In chronico Latino, inquit Le Grand,* Evenus *appellatur. An ex eodem, nescio quo chronico, reliqua, quæ fusius deducit, acceperit, non est operæ pretium disquirere. Nihil hic de monasterio apud Albertum miraculose designato.*

f *Alberto satis non est, miraculum hoc referre, addit, ex eodem auro conflatum calicem; item tres cruces, imo insignes, sonique prorsus mirabilis,* tres campanas, *et quidem* quadratas.

g *Videtur Le Grand Sanctum nostrum gradatim quodammodo promovere voluisse : nam munus pœnitentiarii suscepisse ait, de quo nihil in hisce Actis.*

h *Videndus hic iterum Albertus, qui S. Golvenum fugientem Romam usque prosequitur, quo et capituli Leonensis deputatos adducit; tum S. Gregorium magnum, Golvenum ordinantem, et nescio quæ alia, non satis apte disposita : quæ mirum est a Cointio tam fa-* B *cile adoptata ad annum* 602 *num.* 26.

i *De anno obitus satis in commentario dictum est num.* 6.

APPENDICULA
De Miraculis
Ex Alberto le Grand.

E*x multis, quibus post obitum fulsit miraculis, quindecim colligit citatus auctor.* 1, *De puella, paralysi per ejus intercessionem liberata.* 2, *De infante ex incendio* D *domus rusticanæ servato, combustis ejus cunis et linteaminibus.* 3, *De mercatoris chartis, quas cum malevoli studiose comburere tentassent, ope S. Golveni, integræ et intactæ ex igne ereptæ sunt.* 4, *De punita vanitate mulierculæ, quæ profano cultu ad Sancti festivitatem se exornare tentabat.* 5, *Altera pœna sumpta de rustico, vicini sui arietem furato, cujus culter manui contractæ adhæsit, donec apud Sanctum, crimen confessus, damnum resarcire pollicitus est.* 6, *Alter vicini vervecem, quantovis igne ascenso numquam calefacere, nedum coquere potuit; qui agnita culpa, furtum restituit, gratiasque Sancto egit.* 7, *De milite aliquo, bonorum ecclesiæ S. Golveni raptore, terribili punitione in se et suis afflicto;* 8, *Quod altero rursus et pari miraculo confirmatur.* 9, *Religiosus aliquis Brito, nomine Hervæus, liberatur febre bibendo aquam e fonte S. Golveni.* 10, *Tres pueri vivi et sani, ex domo flammis consumpta educuntur.* 11, *Infans submersus, ad S. Golveni delatus, ad vitam revocatur.* 12, *Incendium ad invocationem Sancti sopitum.* 13, *Femina marinis aquis circumdata, Sancto protegente, non submergitur.* 14, *Equus amissus, a rustico, Sancto rem commendante, inopinato reperitur.* 15, *Et ultimi miraculi annus ex-* E *primitur, nempe* 1187, *quando Henricus Anglorum Rex minorem Britanniam ferro et igne devastasse dicitur. Quo tempore fuit qui domum suam et bona omnia S. Golveno vovit, quo factum, ut domibus aliis vicinis et contiguis igne absumptis, sola illa quæ Sancto dicata erat, intacta substiterit.*

DE S. SYMEONE SALO CONF.

APUD EMESAM IN SYRIA

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Unde S. Symeon sit Salus dictus. Cultus ejus sacer alio die apud Latinos, alio apud Græcos celebratus.

SECUL. VI

S. Symeon

C Dum de rebus a *S.* Symeone *gestis dicere aggredior, historiam incipio prorsus mirabilem, et cujusmodi in Tabulis Ecclesiasticis perpaucas certe, ne dicam rarissimas sit reperire. Quippe philosophum in uno* Symeone *nostro videor repræsentare geminum, Democritum videlicet et Heraclitum, sed professione Christianos. Nemo enimvero sapientius ostendit, mundum desipere, nemo doctius aut flendo risit, aut ridendo flevit ejus insaniam, quam* Symeon, *dum, ut cum Apostolo loquar, visus est velle*
1 Cor. 1. 19 perdere sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobare ; *dum, prout de ipso enuntiat Martyrologium Romanum,* stultus propter Christum factus est ; sed altam ejus sapientiam Deus magnis miraculis declaravit. *Id causæ est quod cognomentum* Salus *illi inditum fuerit, de cujus etymo breviter nonnulla subjicio. Placuit venerandæ antiquitati eodem cognomine alios præterea compellare Sanctos, de quibus ad diem* XXV *Februarii, nec non ad* XXIV *et* XXVI *Maji. Porro hoc illis inditum fuit cognomen a Syriaca voce,* σαλὸς, *quæ idem denotat, quod* simplex, stultus, fatuus, *conveniente rei significatæ nomenclatione , propterea quod illi Sancti sub affectato stultitiæ velo, cœlestem suam sapientiam occultarent. Hujus etymologiæ testem adduco Palladium in Historia Lausiaca cap.* **42,** *ubi dicitur :* Ὑμεῖς ἐστε σαλαί *Quod vetus interpres Latine reddit :* Vos estis FATUÆ. *Expressius Apo-* F *phthegmata Patrum in Ammona num.* 9. Senex vero stultitiam simulabat : et ecce mulier quædam prope ipsum stetit, et dixit : οὗτος ὁ γέρων σαλός ἐστι. Senex ille STULTUS est. *Vide Cangium.*

2 *Cognomentum, hoc tametsi abjectum ac vile, Sanctus hic noster in amore atque in deliciis habuit. Etenim quo fucatam ambitionis, elationisque sapientiam reprimeret certius, mundique fastum ac celebritatem nominis, quæ ut umbra corpus, sequi virtutem solet, tutius declinaret, promptus facere quidlibet ac pati, talem se gessit, qualem clarissimis monumentis consignata testatur antiquitas, qualem posteritas admirabunda intuetur, et vix credit, simplicem, fatuum pro Christo, ac dementem. Et vero honoris contemptio adeo penitus intimis ejus animi sensibus inhæserat, ut dedecus omne lucro apponeret, omnemque, quoad poterat, infamiæ captandæ occasionem aucuparetur. Hac in parte ingeniosus erat ac gratiosus, alibi caudicem, plumbeum, stipitem, mentisque impotem dixisses. Usque adeo totus fuit in imitando* Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. 1 Cor. 1. 23 *Proin non fuit* Symeoni *satis in obstrusas, et penitus ab hominum societate remotas Syriæ latebras sese abdere, opesque ac facultates suas omnes cum mendicitate ac sordibus commutare; verum divini spiritus impulsu,*

unde Salus dictus.

A *pulsu, ex umbra et solitudine in solem et pulverem evocari se sensit ad prælianda prælia Domini; sed enim Origenistas vicit, Acephalos superavit, Judæos repressit, magos debellavit. De qua re Vita proxime a nobis illustranda, tibi plura dare singulatim poterit loco non uno.*

Cultus sacer apud Græcos; 3 *Ea, quæ ad cultum ejus attinent, sic breviter expedio. In Menæis Græcorum impressis, in Menologio eorum apud Sirletum, a Canisio inter Antiquas lectiones vulgato, prout etiam in Menologio Cryptæ Ferratæ jussu Basilii Imperatoris edito; in Horologio denique typis excuso, anniversaria ejus festa lux celebratur vigesima prima mensis Julii. Unum pro multis locum e Menæis produxisse sufficeret, in quo disertissime prædicta dies signatur hoc versiculo:*

Ἐικάδι δὲ πρώτῃ Συμεὼν ἔθανεν πυκινόφρων.

Bis dena et prima, providus Symeon obiit.

Habemus Menologium Sclavo-Russicum sive Kalendarium perpetuum totius anni Moscovitici, quod nobis communicavit prænobilis ac generosus Dominus Joannes Gabriel baro de Sparwenfeldt, cum illud ipsum e Sclavonica lingua verbatim prius vertisset Latine anno 1688; quod idem Menologium est collatum cum va- B *riis codicibus tam MSS. quam vario tempore editis, in quo ita annuntiatur Sanctus noster prædicta die* XXI *Julii:* SS. PP. NN. Joannis eremitæ [et] Simeonis, propter Christum stulti. *De Joanne agetur die* XXI *hujus mensis, quo etiam die insertus legitur Fastis Latinis. R. P. Georgius David, Societatis nostræ sacerdos e provincia Bohemiæ, ac Missionarius, Moscuæ residens anno prælibato, navata rebus nostris opera, perquam de nobis præclare meritus, aliud Synaxarium Ruthenorum communicavit cum P. Papebrochio, Latine abs se redditum; ubi die dicta mensis Julii leguntur sequentia:* V. P. N. Simeonis Sali. *Atque adeo, videmus anniversariam* S. Symeonis *memoriam in Græcis tabulis; eodem ubique die recoli, atque ad exteras quoque multumque dissitas Moscorum ac Ruthenorum regiones longe lateque pervagatam esse. Secus faciunt Latini. Nam hi passim cum Martyrologio Romano,* Symeonis *festum recolunt Kalendis Julii. Habe totam atque integram (nam partem ejus supra jam dedimus) prout habetur in Martyrologio Romano, enuntiationem.* Apud Emesam S. Simeonis Confessoris, cognomento Sali, qui stultus propter Christum factus est. Sed altam ejus sapientiam Deus magnis miraculis declaravit.

C *apud Latinos diebus diversis.* 4 *Quæri jam possit, unde exorta sit diversitas Ecclesiæ Græcæ a Latina in die cultus hujus Sancti. Manifeste hanc nobis indicat Heribertus Rosweydus, dum in isthæc verba, a Baronio in Notis ad Martyrologium Romanum expressa, die* I *Julii,* agunt de eo hac die Græci in Menologio, *notatum reliquit in MS., in recenti Usuardi editione impresso, quo differentiam ecclesiæ Latinæ in hoc puncto ab ecclesia Græca solerter detexit, ita loquens:* Imo vero, Menologium uti et Menæa, XXI Julii Simeonem Salum statuunt. Existimo Baronium I Julii Simeonem posuisse in Martyrologio, quia Aloysius et Surius inter vitas Sanctorum eo die exhibent, qui videntur eam opinionem sumpsisse e fine vitæ, ubi dicitur I Julii obiisse. Sed consulendus textus Græcus, videndumque an ibi habeatur α´, unde interpres I Julii expressit; an vero κα´, quod est XXI Julii, uti Menæa et Menologium repræsentant. *Cum itaque festivitas* S. Symeonis *in Menæis, Menologio, et Horologio supra citatis non α´, id est die prima, sed κα´, id est* XXI *signetur, quo die etiam clare et expresse notatur in Vita MS. proxime a nobis illustranda, jam perspicuum est, Surium et Lipomanum, et post eos Baronium, aliorum fortasse errore potius lapsum quam suo, in assignando genuino cultus apud Græcos die aberrasse, qui exinde irrepsit in Fastos Latinos. Quod si ulterius in primam lapsus originem inquirere lubet,* D *facile ille potuit oriri ex eo, quod in exemplaribus, quæ ipsi præ oculis habuerunt, exesum vel extritum fuerit; nisi malis dicere, amanuensium oscitantia fuisse omissum, quod æque pronum est. Nos autem, Martyrologii Romani ordinem secuti, Kalendis Julii de* S. Symeone *agimus, tametsi die non suo, quo etiam die in commentario prævio S. Symeonis Stilytæ Junioris* XXIV *Maji promissus fuerat. Mitto dicere de miraculis, quæ sparsim narrata inveniet lector in Vita.*

AUCTORE J. P.

§. II. De ætate S. Symeonis.

Vixit Symeon seculo VI. **F***loruisse* Symeonem *seculo* VI *æræ vulgaris, certius puto constare, quam ut pluribus stabiliri opus sit. Sed indagandum præterea venit, quo anno dicti seculi in lucem prodierit, et exinde universa, si fieri possit, vitæ series per annos ex ordine definienda. De natali ejus anno nihil certi prodit auctor Vitæ Leontius. Lucis plusculum suppeditat Menologium Sparwenfeldianum, de quo supra, dum dicit :* S. P. N. Joannis eremitæ, Simeonis propter Christum stulti, et S. P. Ezechielis : quorum duo priores fuere anno DXXII sub Ju- E stino. *Quoniam* Symeon fuisse *dumtaxat, et non natus ibidem ponitur dicto anno, non determinatur nobis certum tempus pro anno natali. Neque quidquam habemus determinatius e Menologio, jussu Basilii Imperatoris collecto, quod Sanctum memorat floruisse* ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου, imperante Justino. *Menæa Græca rem involvunt potius quam explanent, dum natalem figunt sub Justino Juniore, perperam, ut ego quidem censeo, et patebit ex dicendis, addita particula* νέου, *fortasse opera interpolatorum, aut amanuensium errore huc intrusa. Utut est, præfatus Vitæ scriptor Leontius, duas nobis in Vita subministrat characteristicas notas temporis; alteram valde indeterminatam, alteram utcumque determinatiorem. Prima desumitur e peregrinatione Hierosolymitana, quam* Symeonem *instituisse narrat sub Justiniano Imperatore. Verum cum ille ad annos omnino 39 cum mensibus aliquot, imperium produxisse memoretur, manet æque series temporis obscura et indecisa quoad plures saltem annos; præsertim quia nusquam indicat auctor, quoto* Symeon *vitæ, aut suæ aut Justiniani, anno isthuc peregrinationis susceperit.*

Inquiritur in annum 6 *Alia nota, eaque ad certum aliquod punctum temporis definiendum magis incommodata, assignatur a jam dicto ac pluries dicendo Leontio, petiturque a terræ motu Antiocheno, qui accidit sub Mauritio Impera-* F *tore, quo tempore miraculose stitisse Sanctum columnas, idem scriptor refert in vita cap. 6. Oportet itaque meminisse triplicem diversis temporibus terræ motum Antiochiæ extitisse. Quorum ordine prior fertur contigisse anno Domini 525; posterior anno 528. De duobus hisce actum in Commentario prævio S. Symeonis Stylitæ Junioris die* XXIV *Maji. Tertius memoriæ proditur apud Evagrium, his verbis :* Anno, *inquit,* urbis Antiochenæ sexcentesimo trigesimo septimo, post annum unum ac sexagesimum ab ultimo terræ motu, postremo die mensis Hyperberetæi, dum ego virginem sponsam acciperem, et tota civitas feriaretur..... tertia circiter noctis hora, terræ motus cum fragore ac sonitu irruens, totam urbem concussit. *Deme ab anno 637 Antiocheno annos 48, quot annis æra Antiochena antevertit Christianam, jam annus 637 Antiochenus concurret cum anno Christi 588 vel 589, inchoato. His præmissis, sic equidem statuo. Cum constet e vita,* Symeonem *nostrum peregrinatum esse Hierosolymam temporibus Justiniani Imperatoris; cum indidem quoque constet supervixisse ad usque tempora Mauritii Imperatoris, jam fluit sponte sua prima hæc conclusio, cum positionibus antegressis indivulse connexa; videlicet ipsum vixisse sub quatuor continuis Imperatoribus, Justiniano, Justino Juniore, Tiberio II*

Tiberio II et Mauritio, imo etiam sub Justino vetere (qui fuerat nominandus primo loco) si verum dicit memoratum Menologium Sparwenfeldianum, in quo distincte perhibetur fuisse anno 522 *sub Justino prædicto.*

AUCTORE J. P.

Series vitæ chronologice deducta;

7 *Conclusio altera sic a me instituitur, et vitæ Symeonis nostri series universa per annos continenter sibi succedentes deducitur in hunc modum. Vivere cœperit anno circiter vulgaris æræ* 522 *sub Justino vetere. Post exactos in paterna domo annos* 30, *peregrinatus sit Hierosolymam ad visenda loca sacra, cui peregrinationi, uti etiam secessui ad monasterium Abbatis Gerasimi (consule vitam cap.* I) *tribue annum* I; *inde digressus, in eremo, non procul a mari Mortuo sita, exegerit annos novem et viginti, quot reipsa exegisse testatur vita; jam annus primus, quo, relicta solitudine in publicum prodiit, atque Emesæ stultitiam mentitus fuit, ætatis ipsius erit* 60, *et concurret cum anno Christi* 582, *qui numeratur primus Mauritii Imperatoris; quod congruit cum vita, in qua asseritur et solitudine venisse Emesam temporibus præfati Mauritii Imperatoris. Jam vero pone annos* 6 *vel* 7 *Emesæ transactos ante terræ motum, et facile pervenies ad annum Christi* 588 *aut* 589 *inchoatum; respondebitque anno* 66 *aut* 67 *inchoato ætatis* S. Symeonis. *Quanto autem tempore ultra vixerit, nihil habeo comperti; cum annum mortis ejus nusquam expressum viderim, quem etiam haud credo facile alicubi expressum, reperiri posse. Atque hæc, quæ de ordine temporis* S. Symeonis *in medio posita sunt, erudito lectori sufficiant, ut de ejus vitæ mortisque chronotaxi per probabilem conjecturam statuat ac definiat conformiter ad vitam, a nobis illustrandam.*

an cum calculo Evagrii congruat.

8 *Verum calculo annorum jamjam inito multum negotii facessit locus, ex Evagrii historia ecclesiastica desumptus. Ita scribit ipse de nostro* Symeone *libro* 4 *cap.* 34. Cum immineret terræ motus ille, quo Phœnice maritima concussa est, et quo Berythus et Byblus ac Tripolis præ reliquis urbibus vexatæ sunt, flagello in altum sublato ex columnis, quæ erant in foro, plerasque verberare cœpit, inclamans his verbis : State, saltandum vobis est. Et quoniam nihil temere aut inconsulto ab eo fiebat, hi, qui aderant, studiose notarunt, columnas, quas ille prætergressus minime verberarat. Quæ quidem haud multo post corruerunt, terræ motu subversæ. *In quem locum audi commentantem Valesium in Annotationibus ad proxime citatum Auctorem :* Hic terræ motus contigit anno vigesimo quarto Justiniani, ut scribit Cedrenus in Chronico, et Theophanes. *Qui cum cœperit imperare anno* 527, *ducto regni exordio a Kalendis Aprilis, jam motus iste secundum dicta, acciderit versus annum* 550, *quo ipso tempore ab Auctore recentiore illum indicatum reperio in vita* Symeonis Sali *Gallice edita. Itaque inter supputationem temporis præsentem ex Evagrio, et superiorem ex Leontio, intercapedo intercedit circiter* 38 *aut* 39 *annorum, totidemque unam inter atque aliam epocham annorum diversitas, juxta ea, quæ statuta a nobis supra et definita sunt, de quo discrimine sufficit obiter lectorem monuisse. Evagrius habetur, et reipsa est accuratus et magni nominis historicus, et* Symeoni *fuit coævus; sed quoniam non nisi paucula puncta summatim de rebus ejus gestis, quasi ex incidenti, ut vocant, delibarit, non video quid cogat recedere a calculo Leontii; cum ille Auctor ex instituto res a Symeone gestas ab initio vitæ melioris, usque ad finem, ductu continuo prosecutus fuerit, quarum plerasque, si non omnes, testatur se ex Joannis diaconi Emeseni, oculati testis ore accepisse, qui diaconus familiarissime ac conjunctissime cum* Symeone *vixit; cui se suaque omnia* Symeon *credere, et quocum agere serio, ac deposita simulationis ac stultitiæ larva, candide sincere et aperte, mirabile vitæ suæ institutum communicare solebat, uti videre dabitur in decursu. Nunc quo major concilietur auctoritas vitæ, pæne supra fidem in multis mirabili, atque incredibili, pauca subjungenda existimavi de meritis, sinceritate, ac veritate sæpissime memorati Leontii, qui hanc a se descriptam ad posteros transmisit.*

§. III. De Auctore Vitæ.

Leontius vitæ scriptor,

T*ametsi alia, quæ in cognitionem nos ducerent Auctoris vitæ, testimonia non adessent, vel e solo titulo vitæ, a se conscriptæ præfixo, satis innotesceret. Inscriptio est hujus tenoris :* βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἀββᾶ Συμεὼν, τοῦ διὰ Χριστοῦ ἐπονομασθέντος Σαλοῦ, συγγραφεὶς ὑπὸ Λεοντίου τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου Νεαπόλεως τῆς Κυπρίων νήσου, ἐν ἑξήκοντα καὶ τρισὶ κεφαλαίοις διαλαμβάνων πάντα τὰ κατ᾽ αὐτὸν, καὶ τὰ κατὰ ὅσιον Ἰωάννην. Vita et conversatio Abbatis Symeonis, qui cognominatus est stultus propter Christum, a Leontio, sanctissimo Neapoleos in insula Cypri Episcopo conscripta, tribus et sexaginta capitibus complexa quidquid tam ad ipsum; quam ad S. Joannem spectat. *Sed dispiciendum præterea est, quibus potissimum præconiis Viri merita laudari celebrarique possint. Rerum etenim narratio, earum præsertim, quæ videntur omnem fidem superare, et humanum captum excedere, cujusmodi in vitæ Symeonis decursu occurrunt non infrequentes, nisi auctoris fide ac sinceritate confirmentur, parum ponderis ac momenti apud lectorem habere solent. Nam quemadmodum monetæ tam a pondere quam a figura suus constat valor, ita historiæ pretium non a mole sola, seu antiquitate, sed etiam ab auctore petitur.*

qualis fuerit.

10 *Omnis autem quæ de Auctore Vitæ institui potest tractatio, tribus maxime capitibus videtur absolvi posse. Primo si dicatur qualis fuerit; tum quo tempore vixerit; denique e quo hauserit fonte rerum tam inauditarum ac mirabilium narrationem. Ordior a primo. Concilium Nicænum* 2, *anno Christi* 787 *celebratum, ita de Leontio pronuntiat Actione* 4. Petrus et Petrus, Deo amabiles presbyteri, et locum retinentes Hadriani Papæ senioris Romæ, dixerunt : Librum habemus præ manibus beati Leontii Episcopi Neapoleos Cypri, et postulamus legi eum. *Lecta vero Leontii pro cultu sacrarum imaginum apologia, quæ inserta habetur in concilio ibid.* Constantinus sanctissimus Episcopus Constantiæ Cypri dixit : Hic, qui lectus est, Pater, in una urbium Cypri decore sacratissimo claruit : et multa præconia et festivos sermones ejus habemus, cum quibus etiam est sermo ejus, in transfigurationem Salvatoris nostri. Conscripsit autem vitam S. Joannis Archiepiscopi Alexandriæ, cognomento Eleemonis, id est misericordis : quin et S. Symeonis Simplicis, atque alia quædam; atque in omnibus sermonibus suis orthodoxus cernitur. *Multum hallucinatur Vossius, quod obiter hic observatum velim a lectore, dum de loco, in quo episcopatum gessit Leontius laudatus, loquitur in hanc sententiam, de Historicis Græcis lib.* 2, *cap.* 38 : Actione IV Synodi Nicænæ II, civitatis nomen præteritur. Nam simpliciter dicitur, Leontium hunc fuisse Episcopum, ἐν μιᾷ τῶν πόλεων Κύπρου, in una civitatum Cypri.

Non Constantiæ

11 *Sed prædictus Auctor, citatum Synodi locum, vel prorsus non inspexit, vel integrum saltem non perlegit. Dic, amabo, quomodo in Actione* IV *dictæ Synodi disertius ac luculentius nomen civitatis indicari potuit, in qua sacras infulas gessit Leontius, fuisse Neapolim Cypri, vulgo Lemissam seu Nemosiam, quam quando uterque Petrus presbyter expressis verbis dixit :* Librum habemus præ manibus beati Leontii, ἐπισκόπου Νεαπόλεως τῆς Κύπρου, Episcopi Neapoleos Cypri. *Et quandoquidem in eum jam sermonem incidimus; Leontium non Constantiæ, sed Neapoli in Cypro, episcopatum administrasse, solide probat Bollandus in commentario*

A commentario prævio ad vitam S. Joannis Eleemosynarii die XXIII Januarii, hisce verbis : Meminit hujus auctoris [Leontii] Sigebertus de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 57. « Leontius, inquit, Neapolis Cypriorum insulæ Episcopus scripsit vitam Joannis Alexandrini Episcopi, qui ob eximiam in pauperes misericordiam, agnominatur Eleemosynarius. » Idem testantur Trithemius, Possevinus, Bellarminus de Scriptoribus, Molanus, Galesinius, Baronius in Notat. ad Martyrologium. Et hic tomo 8 anno Christi DCX numero VII ; et anno DCXX num. 2 : quem tamen perperam Constantiæ Episcopum appellat ad annum DXCIV numero XXX, aut certe alium ab hoc judicavit. Binius in Bibliotheca Patrum seculo VII; Constantiæ vel, ut volunt, Neapoli in Cypro Episcopum scribit fuisse. Possevinus : « Leontius Constantiæ in Cypro Episcopus, Vir sanctus, tribulationes, quas ecclesia Dei passa est tempore Gregorii Magni Pontificis Maximi et Mauritii Imperatoris scripsit, ut ex act. IV Nicæni II Concilii constat; sed aut excidit, aut alibi delitescit. » Et mox de Leontio Episcopo Neapoleos, velut diverso, ex Sigeberto et aliis agit. *Ita Bollandus.*

B *sed Neapoleos in Cypro fuit Episcopus.*

12 *Faciunt ad propositum ea quæ Rosweydus studiose collegit in Notationibus ad Vitas Patrum, ubi notatione 2 ad vitam S. Joannis Eleemosynarii hæc observat :* Anastasius Bibliothecarius in sua versione VII Synodi, post Symeonem, addit, eum scripsisse turbationes propter Christum, circa ea tempora in Ecclesia factas, quod hic deest in Græco. Quare vel ipse perfectius Græcum exemplar nactus fuit, vel certe τοῦ σαλοῦ, quod epitheton est Symeonis, quod simplex et stultus Syris designatur, ipse metaphrastice explicat ex Græco. Nam σάλος τοῦ σαλοῦ Græcis jactatio, turbatio. Quare forte nihil deest textui Græco; sed Anastasius lapsus fuerit ambiguo vocabuli σαλοῦ et σάλου. Quæ res Baronio Tomo VIII anno Christi DCXIV et anno DCXX labendi occasionem præbuerit, ut existimarit Leontium hunc historiam sui temporis scripsisse, incipientem a Mauritio narrare eas, quæ fuerint in Ecclesia perturbationes. Eadem habet Possevinus noster in Apparatu sacro. Quare liber ille forte non excidit, nec alicubi delitescit, quia numquam forte scriptus fuit. Nec recte priore loco apud Baronium et Possevinum dicitur Leontius Constantiæ Episcopus. Imo Neapolis fuit. Vide Onomasticum in Neapolis. *Hactenus Rosweydus, recentioribus passim, quos quidem videre mihi li-*

C *cuit, suo calculo suffragantibus. Admittatur itaque tamquam certum et indubitatum, Leontium non Constantiæ, sive Salaminæ, quæ moderno sermone etiam Famagosta dicitur, sed Neapoli in Cypro, vulgo Lemissæ sive Nemosiæ, præsulem extitisse. Præterea, quod obiter hic dictum sit, librum, quo Leontius scripserit* tribulationes, quas Ecclesia Dei passa est tempore Gregorii Magni, Pontificis Maximi, et Mauritii Imperatoris, *nusquam* excidisse, aut alibi delitescere, *sed verosimiliter numquam fuisse in rerum natura, nisi aliis argumentis id probetur, hallucinationemque hanc ortam esse ex perperam accentuata et consequenter perperam intellecta voce σάλου, pro σαλός. Atque adeo* ex Act. 4. Niceni 2 Concilii *contrarium non videtur probari, nedum constare.*

Ejus elogia e Baron. et Conc. Nic. 2

13 *Sed nunc a Cardinale Baronio Annalibus Ecclesiasticis inspersa de Leontio præconia, excerpamus : In notis Martyrologii Romani ad diem I Julii sic fatur :* Scripsit ejus [*Symeonis*] res gestas, humanum captum excedentes, probatissimus auctor Leontius, Episcopus in Cypro. *Tum paucis interjectis profert locum e concilio Nicæno :* Pater, qui lectus est, *etc. Quem etiam nos supra citavimus. Purpuratus idem Pater in laudem commendationemque sæpissime laudati, ac nominati Leontii, in vita S. Joannis Eleemosynarii, sic enuntiat ad annum Christi* 620 *num.* 2 : Omni sinceritate res ab ipso Joanne gestas scriptis mandavit. Sunt ea hujusmodi, quæ in magnam admirationem legentem adducant, ut, nisi essent a gravissimo ejus temporis scriptore prodita, vix fidem apud aliquem invenirent. *Ad hæc e prædicto Concilio IV Nicæno discimus alias Leontii lucubrationes, nimirum :* Multas laudationes ac orationes panegyricas; atque una cum iis etiam transfigurationem Sospitatoris nostri. *Apologiam præterea pro Christianis contra Judæos, ex qua excerpsit nonnulla S. Joannes Damascenus orat.* III *de imaginibus, teste Vossio. Hisce omnibus mature libratis et expensis nihil moror neotericum quemdam scriptorem, qui in tabula critica Auctorum, quam quot mensibus præmittit Vitis Sanctorum gallice abs se editis, postquam ex vero dixisset :* Leontius valebat doctrina et probitate, laudatusque fuit a II Concilio Nicæno œcumenico ob sua scripta, quæ orthodoxa ibidem declarata sunt; *adjungit rotunde magis quam solide, tamquam ex tripode, nullo citato auctore :* Sed bonus erat et credulus. *Talis visus fuit esse viro isti immodice critico, cum ab aliis scriptoribus, de quibus supra, majoris notæ atque auctoritatis, quam ipse sit, longe alius orbi repræsentetur.*

D AUCTORE J. P.

E *Qua ætate vixerit.*

14 *Decursis iis quæ ad personam Leontii pertinent, superest ut de ætate, qua vixit, breviter agatur. Tametsi de anno ejus natali, nihil certi liquet, constat tamen floruisse temporibus Mauritii Imperatoris. Idque probatur e verbis Synodi* II *Nicænæ actione* IV, *ubi a Constantio, Constantiæ in Cypro Episcopo, distinctis terminis asseritur,* ἤκμασε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους Μαυρικίου τοῦ Βασιλέως. Floruit autem temporibus Mauritii Imperatoris. *Jam vero cum regnare cœperit Mauritius anno vulgaris æræ* 582, *et, persoluto humanæ vicissitudinis debito, regnare desierit anno* 602 ; *præterea cum S. Joannes Eleemosynarius, cujus vitam ad posteros transmissam fuisse a Leontio, supra probavimus, ex mortali vita excesserit anno* 616, *jam consequens est primo, ut vitam produxerit ad annum circiter* 20 *ejusdem seculi, vel etiam longius, vixeritque sub Imperatoribus Mauritio, Phoca, et Heraclio. Secundo, ut aliquamdiu vixerit cum* S. Symeone Salo, *juxta calculum ex Leontii prædicti epocha pluribus deductum. Consule Bollandum in commentario prævio ad vitam S. Joannis Eleemosynarii die* XXIII *Januarii, Doctrinam temporum Dionysii Petavii lib.* 3, *cap.* 49, *Criticam Historico-chronologicam Pagii ad annum* 616.

Quo ex fonte

F

15 *Deinceps de fonte ; e quo historiam vitæ hausit Leontius, sicut initio hujus paragraphi dicendum mihi proposueram, ita pronuntio ex capite* I *vitæ S. Symeonis, ubi ipsemet auctor eum pandit, ac describit in hæc verba :* Hæc vero omnia virtute præstans Symeon Emesæ, ubi stultum etiam se simulavit, narravit diacono cuidam sanctæ Catholicæ Ecclesiæ, ejusdem Emesenorum civitatis, viro mirabili, et virtutibus conspicuo, qui etiam divina, qua pollebat, gratia, operationem senis intellexit; in quem idem iste beatus Symeon stupendum miraculum contulit, cujus miraculi mentionem faciemus suo loco. Idem ille itaque, prædictus Dei amans Joannes, virtute insignis diaconus, totam pene vitam sapientissimi [*Symeonis*] nobis exposuit, Deum adhibens in testem eorum, quæ diceret, tantumque abesse, ut addendo aliquid narrationi, veritatem ejus contaminasset, quin potius plurima lapsu temporis esset oblitus.

Historiam suam hauserit

16 *Primus itaque fons, e quo Leontius hortum suum irrigavit, fuit Joannes Emesenæ ecclesiæ diaconus, pietate ac virtute spectabilis,* Symeoni *non tantum coævus, sed multarum ipsius actionum testis oculatus et inspector, hospes, amicus, et familiaris. Quæ adjuncta solerter observanda sunt, propterea quod mirifice faciunt ad conciliandam fidem vitæ ac rebus a* Symeone *gestis, quantumcumque illæ appareant mirabiles ac pæne incredibiles,*

AUCTORE J. P.

A *credibiles, utpote quæ intelliguntur a talibus principiis ad posteros esse propagatæ. Idem Leontius fatetur ad calcem vitæ, nondum hoc detecto fonte, dumtaxat concinnasse se compendium quoddam de* S. Symeone Salo, *quod nuspiam vidi exstare. Porro an fontis præmonstrati lymphæ semper æque manserint illimes ac limpidæ, ut interpolatorum opera, nulla unquam labecula fuerint infectæ, præstare equidem aut polliceri non ausim. Præsertim cum dubitari non videatur posse, quin vita prius per manus transierit Metaphrastis, quam ad nos pervenerit. Interim, non habeo quidquam causæ, cur subverear notabilem, et quæ ad rerum substantiam pertineat, addendo demendove intercessisse mutationem. Interpolatio si qua fuerit adhibita, levioris illa momenti fuerit, salvo veritatis historicæ relicto argumento. Vita a Surio vulgata, eumdem, quem nostra, fontem redolet, cum vix a nostra discrepet, si minutias nonnullas levioris momenti excipias, de quibus in annotatis.*

§ IV. De Auctoris stylo, divisione, et nostra interpretatione, monitiuncula ad Lectorem.

B

Stylus non omnibus incomptus,

De *Auctoris stylo, divisione, nostraque interpretatione visum est breviter lectorem monere. In stylo occurrunt sequentia, hic insinuanda. Planus is est ac perspicuus, quæ dos est prima sermonis. Nec comptus omnino est, nec omnino neglectus. Occurrunt hinc inde nonnulla vocabula, barbariem redolentia, et primævo Græcanicæ palæstræ usui neutiquam accommodata. Ec. quis enim Atticæ venustati accenseat hasce voces;* παλάκιον, palatium; κουβαλλέριος, eques; στράτα, platea; ὁσπίτιον, hospitium; ὀψίκιον, obsequium; σάσσειν, saltare; κῦρις, pro κύριος, dominus; ποτήρι, pro ποτήριον poculum, *et cetera id genus? Adde, quod pluribus locis ratio scribendi non consentiat cum orthographia legitima ac genuina. Quid si hæc menda irrepserint vitio amanuensium, non probe atque emendate primævas orthographiæ leges callentium? Quod facile potuit contingere, si exceptæ transcriptæque fuerint voces ex ore dictantis juxta pronuntiationem modernam Græcorum, in qua est pronum, vocales multas cum diphthongis confundere. Quomodocumque se res habeat, sufficit ad propositum paucula isthæc observasse, atque indicasse lectori omnia ad grammaticæ regulas, exacta a me correctaque esse. Audisti paucis de stylo auctoris, nunc de partitione seu divisione intellige. Ex titulo vitæ, quem protulimus supra* § 3, *vidisti historiam hanc divisam fuisse in capita tria et sexaginta; verum quæ potiore jure numeros possis dicere, tum quia exiguo intervallo distant inter se, tum quia margini adscripta leguntur absque titulo, et consistunt in solis litteris alphabeticis, quas adhibent Græci pro notis numeralibus. Nos more nostro rem omnem in pauciora, sed prolixiora capita dispescuimus, suo quibusque præfixo titulo ad majorem rei distinctionem ac perspicuitatem.*

voces hinc inde barbaræ,

sphalmata scriptoria.

C

Partitio Auctoris,

et nostra.

Ratio interpretationis.

18 *Ut aliquid addam de interpretatione Latina. Hæc a me servata ratio est. Pronomina* οὗτος, αὐτὸς, hic, iste, *particulam conjunctivam* καὶ, et, *nec non adverbium* οὖν, igitur, itaque, *creberrime in textu Græco repetita, sciens ac volens multis locis latine suppressi, ne lectori stomachum facerem tam frequenti et insipida, earumdem particularum repetitione, quam tam sæpe recantari vix sine saliva Latini ferunt. Accedit eo, quod verba quædam præsenti tempore expressa, per futurum reddiderim iis in locis, quibus videbatur hoc aperte constructio exigere. Nec vero tam fui religiosus, ut verbum verbo scrupulose reddiderim. Sua cuique linguæ loquendi atque scribendi proprietas est. Alia enimvero Græcis, alia Latinis constructionis est ratio, phrasis, energia, symmetria alterius linguæ ab altera perquam diversa. Dum fidus nimium quis affectat esse interpres, vix potest fieri, ut non eodem tempore sit hiulcus, insulsus, ingratus, ne dicam barbarus ac vitiosus. In versione Latina, a Surio edita, videntur non pauca occurrere, quæ Lector utriusque linguæ peritus, aliter fortasse enuntiata velit; de quibus in annotatis. De mea denique interpretatione sic habeto. Genuinum ac primigenium Auctoris sensum, quoad licuit salvis Latinæ locutionis idiotismis, sequi sum conatus, an vero sim assecutus, malim judicio id potius decidi alieno, quam meo. Supremum est, ut breviter Lectorem moneam de vita jamjam danda.* D

Gesta Symeonis miranda potius quam imitanda.

19 *Si lucubrationes nostræ tam angustis finibus continerentur, ut in illorum dumtaxat vitis illustrandis operam ponerent, quorum tam ad venerationem clara est memoria, quam ad imitationem accommodata; pepercissem operæ, neque in mentem venisset unquam, vitam* S. Symeonis Sali *latinitate donatam, ac notis illustratam typis vulgare. Nam sub finem ejusdem vitæ tam multa occurrunt, inepta, stolida, absurda, ut rudibus offendiculo, doctis vero, et supra vulgus sapientibus, risu potius quam fide digna esse videantur. Sed alia prorsus ac longe melior erit rerum facies, si præcipiti rationis dictamine* Symeonis *gesta non metiaris,* E *sed mature et pensiculate ea expendas, oculisque a terrena concretione defæcatis penitius introspicias; quo illud boni consequeris, ut Deum laudes, reverearis, ac mirabilem prædices in Sanctis suis, atque in nostro potissimum* Symeone, *quando illos ad nutum fingens suum, pertingit a fine usque ad finem, et fortiter ac suaviter disponit et ordinat omnem vitæ rationem, quantumlibet a communi hominum sensu abhorrentem; atque unum sic, alium aliter, per tramites toto cælo diversos, ad mansiones, quæ in domo Patris multæ sunt ac variæ, perducit. Plura ad præsens institutum suppeditat Prologus auctoris, quem tu inspice. Quorsum hæc pertinent? Ut perquam multa, quæ leges in decursu vitæ* S. Symeonis *mirari noris, imitari non præsumas. Heroicam tamen sui despicientiam, fluxarum rerum contemptum, precandi studium, amorem Dei ac proximi, et cetera hujusmodi, quoad poteris, inoffenso pede sequere et æmulare.*

Ejus elogium ex Baronio.

20 *Interea iis, quæ modo diximus, coronidis loco juvat imponere elegans ac disertum epiphonema eminentissimi Cardinalis Baronii, ad annum* 548 *ita loquentis:* Vides in his plane, quam vehementer admireris Dei providentiam, dum quo tempore infatuata videri poterat Græcorum sapientia, cum jam F Oriens prorsus sterilis redditus, parere desiisset doctissimos illos atque sanctissimos viros, qui, sicut antea, orbem terrarum scientia illustrarent, atque adversus hostes fidei Christianæ pugnarent ac superarent, virum excitat, qui se stultum fingens, omnium sapientissimus demonstraretur, simulque lusu quodam adversantes religioni Christianæ hæreticos, Judæos et magos vincat, ut plane illud cum Apostolo liceat exclamare: Ubi sapiens, ubi scriba, ubi inquisitor hujus seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? *Ita graviter et apposite more suo Baronius.*

§ V. Compendium vitæ S. Symeonis Sali e Menologio Græco et Menæis; nec non memorabilia quædam ex Evagrii Scholastici Historia Ecclesiastica, libro 4.

Compendia vitæ S. Symeonis e Menologio

Menologium *jussu Basilii imperatoris collectum, jam supra a nobis, et sexcentis aliis locis in hoc opere memoratum, brevi compendio nonnulla* Symeonis *nostri gesta perstringit. Idem fit in Menæis, idem in Evagrio. Atque ut a Menologio dicto incipiam, Latine reddo, quæ de Sancto et Socio ejus enuntiat die* XXI *Julii:* Memoria SS. Patrum Symeonis, propter Christum stulti

A stulti et Joannis. *Deinde sic pergit :* Hi Edessa urbe oriundi, sub regno Justini claruerunt. Postquam discessissent ad Sanctam civitatem, et vivificam Crucem adorassent, non amplius ad propria reversi sunt ; sed ad monasterium sancti Gerasimi digressi, monasticum amplexi sunt institutum ; et e monasterio egressi, iverunt in solitudinem, omnem exercitationem et austeritatem per annos quadraginta perferentes. Postea Joannes in solitudine remansit; Symeon vero ad Sanctam civitatem se contulit, et stultitiam mentitus, miracula multa in hac simulatione patravit. Dum autem extremum obiisset diem et ferretur ad sepulcrum a duobus hominibus pauperibus ; Hebræus aliquis audivit plurimam symphoniam Angelicam, et ex ædibus suis prospiciens, videt duos solos, qui corpus ejus portabant. Et intellexit quod ille, qui non habebat cantantes homines, haberet cantantes Angelos. Joannes autem vita quoque excessit. *In Menologio Basiliano de gestis Symeonis tantum est.*

et Menæis,

22 *Menæa Græcorum, typis excusa, aliquanto prolixiorem vitæ S. Symeonis synopsin exhibent eodem die* XXI *Julii, quam e Græca Latinam facio.* Hi *Symeon et*
B *Joannes* e civitate Edessa, quæ jacet in Syria, tempore Justini Junioris orti sunt *(An natus fuerit S. Symeon tempore Justini Junioris, diximus satis in Commentario prævio.* § 2.*)* divinoque desiderio accensi, iverunt ad Sanctam civitatem, et adorato vivifico ligno, ad S. Gerasimi monasterium se contulerunt. Et postquam accepissent sanctum habitum a S. Nicone, e monasterio, nondum exactis ibidem septem diebus, egressi, solitudinem petierunt, in qua annos quadraginta perseverarunt, decurso omnis exercitationis et austeritatis curriculo. *Signatur fortasse hic tantum annus quadragesimus inchoatus, et conciliari sic potest cum vita, quæ signat annos dumtaxat* 39. Dehinc autem Joannes in solitudine permansit. Beatus vero Symeon ad Sanctam civitatem reversus est, precatusque, ut homines lateret, simulataque stultitia, ad civitatem Emesam accessit, in qua sub specie stultitiæ, multis patratis miraculis, in Domino requievit. *In Menæis Græcis, a Matthæo Radero nostro Latine versis, quorum MS. habemus, ita lego :* Simulataque stultitia, Edessam patriam suam, accessit, in qua sub specie stultitiæ multa miracula patravit. *Manifestus hic est error : non enim Symeon noster stultitiam simulavit, ac tot mirabilia patravit Edessæ, sed Emessæ, prout diserte asserunt Leontius in vita,*
C *Evagrius, Menologium Basilii imperatoris, ac Menæa impressa. Unde lapsus hic irrepserit, ipse viderit. Sane idem Auctor in Viridario Sanctorum, quod in lucem edidit,* Symeonis *theatrum, de quo hic agitur, non Edessam, sed Emesam fuisse, scripsit ex Evagrio :* Erat autem in Emisa Symeones. Hic inanis gloriæ vestem sic exuerat, ut ignorantibus desipere videretur *etc. Reliqua dabuntur infra interprete Valesio. Nunc ad Menæa redeamus.*

23 Et post mortem demum suam agnitus est, alio aliud quodpiam e miraculis ejus enarrante. Quædam autem inter alia, quæ patravit, miracula, ut in cognitionem venirent, concessum non est. Aliud itaque, idque postremum recensere necesse est. Dum viri duo illum efferrent neglectum, illotum, odoramento et cantu destitutum, et deferrent ad aliquod cœmeterium, nec non transirent domum cujusdam Hebræi, tanta apparuit frequentia psalmodiæ, tantaque hominum, melos canentium turba comitari jam ac præcedere, ut Hebræus prospiciens, et Sanctum a duobus dumtaxat hominibus pauperibus efferri videns, diceret : Beatus es Sale ! quia, qui non habes cantantes homines, cœlestes nactus es virtutes, qui hymnis te honorent. Hebræus itaque descendens, suis illum manibus complexus, terræ mandavit. Ac post dies aliquot veniens amicus ejus D
et synasceta [*Joannes*] reperit ipsum jam migrasse AUCTORE
ad Dominum. *A Menæis ad Evagrium venio.* J. P.

et ex Evagrio Scholastico.

24 *Notior viris historiophilis Evagrii Scholastici auctoritas est, quam ut ejus fides, sinceritas, et accuratio pluribus hoc loco commendari debeant. Unicum dumtaxat a Lectore notari velim, seu potius in memoriam revocari, id quod præfati sumus jam nunc, Evagrium nostro Symeoni contemporaneum fuisse. Ad hæc, quo tempore hic patrabat res adeo mirabiles Emesæ, degebat Evagrius Antiochiæ. Quo fit ut idem utriusque vitæ tempus, et regionis tractus idem, tametsi habitarint locis non adeo propinquis inter se, reddant indubitatiorem fidem eorum, quæ ex Historia ejus Ecclesiastica delibo, juxta interpretationem Henrici Valesii; ne quidquam, quod ad Symeonem pertineat, neglectum esse videatur.* Fuit etiam in Emisenorum urbe Simeones, qui inanis gloriæ fastum omnem adeo exuerat, ut ab universis, quibus erat ignotus, pro fatuo haberetur, licet omni genere sapientiæ, et divina gratia abundaret. Porro hic Simeones seorsum ab aliis, plurimum degebat, nullum omnino mortalium sinens cognoscere, quandonam, aut quo modo Deum precaretur, nec quo E
tempore domi aut jejunaret, aut cibum caperet. Interdum etiam in viis publicis aut in foro agens, e statu mentis deturbatus videbatur, nec prudentiæ ac solertiæ quidquam præ se ferre. Nonnumquam in tabernam irrepens, obviis cibis utebatur, dum esuriret. Quod si quis inclinato capite eum salutasset, ipse iratus illico aufugiebat, metuens ne virtus illius a vulgo deprehenderetur. Et hoc quidem modo Simeones in foro se gerebat. Erant tamen quidam ejus familiares, quibuscum versari consueverat, absque ulla simulatione. *Et vero intimum Symeoni fuisse Joannem diaconum Emesenum, cui et cor aperire, quocum agere solebat deposita omni simulatione stultitiæ, narratur infra in vita capite* I, IV, VI *et* VIII *; et jam nunc notavimus supra.*

S. Simeon gloriæ osor,

amans infamiæ,

25 Ex his quidam ancillam habuisse dicitur, quæ cum a nescio quo stuprata, prægnans esset, et cogeretur a dominis ut auctorem hujus flagitii nominaret, Simeonem clanculo cum ipsa rem habuisse dixit, et ex illo se gravidam esse ; juraturamque se, rem ita se habere, ac, si opus foret, etiam convicturam. Quod cum audiisset Simeones, assensus est, carnem se gestare dicens, rem admodum fragilem atque imbecillam. Cumque hujus rei fama ubique divulgata esset, gravique ignominia, ut quidem vi- F
debatur, aspersus esset Simeones, subducere e medio se cœpit, simulans se pudore suffundi.

futura prædicit ac miraculum patrat,

26 Postquam igitur dies pariendi advenisset, et mulier parientium more sederet in lecto, parturitio quidem immensos atque intolerabiles dolores afferens, in extremum vitæ discrimen mulierem adduxerat. Partus vero minime promovebatur. Cum igitur Simeones consulto illuc advenisset, rogatus ab iis qui aderant, ut precationem faceret, affirmavit ille coram omnibus, mulierem non prius esse parituram, quam confessa esset, quisnam infantis, quem in utero gestabat, pater fuisset. Quod cum illa fecisset, et verum infantis patrem nominasset, statim infans erupit, veritate ipsa quasi obstetricante. *Idem hoc factum narratur infra a Leontio capite* V.

subvenit inediæ meretricis

27 Idem aliquando visus est introire in cubiculum meretricis : cumque januam occlusisset, solus cum sola moratus est. Ostio deinde reserato, cum se fuga proripuisset, circumspiciens undique, num quis ipsum videret, eo magis auxit suspicionem. Adeo ut ii, qui illum viderant, mulierem adduxerint, et ex illa sciscitati sint, quin sibi vellet Simeonis ad illam ingressus, et tam diuturni temporis mora. At illa juravit se triduo, antequam illo venisset, ob rerum necessariarum

A

AUCTORE J. P.

necessariarum penuriam, nihil præter aquam gustasse; Simeonem vero obsonia et cibos et vas vini ad se attulisse, obseratisque foribus mensam apposuisse, jussisseque ut cœnaret, et dapibus sese exsatiaret, quippe quæ satis afflicta esset inedia. Simul reliquias ciborum, qui allati fuerant, proferebat. *Hoc quidem non invenio in Vita expresse narratum a Leontio; occurrunt tamen in ea non pauca, quæ ob affinitatem suadere possint illud vere contigisse.*

In terræ motu stare jubet columnas.

28 Idem præterea cum immineret terræ motus ille, quo Phœnice maritima concussa est, et quo Berythus et Byblus ac Tripolis præ reliquis urbibus vexatæ sunt, flagello in altum sublato, ex columnis, quæ erant in foro, plerasque verberare cœpit, inclamans his verbis : State, saltandum vobis est. Et quoniam nihil temere aut inconsulto ab eo fiebat, hi, qui aderant, studiose notarunt columnas, quas ille prætergressus minime verberarat. Quæ quidem haud multo post corruerunt, terræ motu subversæ. Sed et plurima alia ab eo gesta sunt, quæ peculiare opus desiderant. *Peculiare illud opus concinnavit Leontius, plura edoctus a Joanne diacono Emeseno, uti supra rursum insinuavimus; cum antea non scripsisset nisi compendium; prout fatetur ipsemet sub vitæ finem, quam conscripsit. De terræ motu agitur apud Leontium capite V; uti et de tempore ejus, in Commentario prævio. Sed nunc his præmissis vitam prolixiorem subjiciamus.*

D

VITA

'Auctore Leontio Neapoleos in Cypro, Episcopo, Sancti coævo.

Ex codice Vaticano, signato num. 819, collata cum ea, quæ est apud Surium, Tom. 3. pag. 1.

B

E

PROLOGUS AUCTORIS

Aliorum doctores

Qui docendi auctoritate apud alios valere student, e propria sua vita debent ostendere doctrinam, quam alios doceant, juxta divinæ vocis oraculum : Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Ne dum alios prius monere, instruere, et in viam ducere student, quam ipsi se docuerint, et expurgaverint per divinorum mandatorum observationem, ante obliviscantur proprium mortuum flere, quam de alieno laborent, et in illis impleatur, verum hoc, et ipsis congruum eloquium, quod dicit : Qui non fecerit et docuerit, hic minimus vocabitur in regno cœlorum. Et iterum : Hypocrita ejice primum trabem ex oculo tuo, et tunc inspicies ; etc. Ideo sapiens quoque actuum Apostolorum scriptor de magno ac verace Deo nostro et magistro sic loquitur : Quæ cœpit Jesus facere et docere. Hoc enim et Paulus, magnum Ecclesiæ vas, Romanos increpans, scripsit, sic dicens : Tu, qui alium doces; te ipsum non doces? etc. Quoniam ergo e vita nostra, doctrinæ et operationis, quæ secundum virtutem est, imaginem et figuram proponere non possumus, peccati affectiones ubique in nobis circumferentes; age, vel ex aliorum operatione, et ex sudoribus, qui ab aliis exantlati sunt, alimentum, quod vobis hodie non pereat, sed animas nostras adducat in vitam æternam, revelabimus.

Matth. 5.

Matth. 7.

Act 1.

Rom. 2.

C

qualis esse debeant.

Divinus sermo cibus animæ.

2 Nam panis quidem confirmat corpus, divinus autem sermo animam excitat ad virtutem, maxime eorum, qui negligentiores sunt, et in divinorum mandatorum executionem segniter incumbunt. Nam diligentibus, et cogitatione Deo inhærentibus, sufficit conscientia, ad doctrinæ fundamentum jaciendum, quæ omnia bona conciliat, et avertit ab omnibus malis. Sed illi, qui hisce viliores sunt, indigent legis scriptæ declaratione, et argumento. Si vero aliquis primum et secundum modum viæ, quæ ducit ad virtutem, repulerit; necesse est, hunc ex studio etiam aliorum et cura, quæ per auditum et narrationem ad ipsum devenerit, divino desiderio excitari, somnum animæ a se ipso excutere, angusta tritaque via incedere, et vitam æternam in posterum auspicari. Etenim penes nos est, et in nostra positum potestate, desiderio futurorum, præsentia, tamquam pertranseuntia, contemnere; aut contra desi-

Usum creaturarum, vel abusum

Οἱ τὸ διδασκαλικὸν πρὸς ἀλλήλους σπεύδοντες μεταδιώκειν ἀξίωμα, ὠφείλουσιν ἐκ τοῦ ἑαυτῶν βίου τὴν ἑτέρων διδασκαλίαν ὑποδεικνύειν, κατὰ τὴν θείαν φωνὴν, τὴν λέγουσαν· οὕτως λαμψάτο τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθὲν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Μήπως ἑτέρους νουθετεῖν καὶ καταρτίζειν, καὶ ὁδηγεῖν σπεύδοντες, πρὶν ἑαυτοὺς διδάξωσιν, καὶ ἐκκαθάρωσιν διὰ τῆς τῶν θείων ἐντολῶν ἐργασίας, λάθωσιν πρὸ τούτων οἰκεῖον νεκρὸν κλαῦσαι, περὶ τὸν τοῦ ἑτέρου ἀσχολησθέντες, καὶ πληρωθῇ ἐπ' αὐτοῖς τὸ ἀψευδὲς, καὶ ἁρμόζον αὐτοῖς λόγιον, τὸ φάσκον· ὅστις μὴ ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Καὶ πάλιν· Ὑποκριτὰ ἔκβαλλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε ἐμβλέψεις, καὶ τὰ ἑξῆς. Διὸ καὶ ὁ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων σοφὸς συγγραφεὺς περὶ τοῦ μεγάλου καὶ ἀληθινοῦ ἡμῶν θεοῦ καὶ διδασκάλου οὕτως φησίν· ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖντε καὶ διδάσκειν· τοῦτο γὰρ καὶ Παῦλος τὸ μέγα σκεῦος τῆς ἐκκλησίας, ἐπιπλήττον τοῖς Ῥωμαίοις, ἔγραφεν οὕτως λέγων· εἶτα ὁ διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; καὶ τὰ ἑξῆς. ἐπει οὖν ἐξ οἰκείου βίου διδασκαλίας, καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἐργασίας εἰκόνα καὶ τύπον προθεῖναι ἀδυνατοῦμεν, τὰ πάθη τῆς ἁμαρτίας ἐν ἑαυτοῖς πανταχοῦ περιφέροντες, φέρε, κἂν ἐκ τῆς ἑτέρων ἐργασίας, καὶ τῶν ἄλλοις πονηθέντων ἱδρότων τροφὴν ὑμῖν σήμερον μὴ ἀπολλυμένην, ἀλλ' ὁδηγοῦσαν πρὸς ζωὴν αἰώνιον τὰς ἡμετέρας ψυχὰς, ἀνακαλύψομεν.

F

2 Ἄρτος μὲν γὰρ τό σῶμα στηρίζει· λόγος δὲ θεοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς ἀρετὴν σπουδαίως διαγείρει, καὶ μάλιστα τῶν ῥαθυμοτέρων περὶ τὴν ἐργασίαν τῶν θείων παραγγελμάτων ἀμελῶς διακειμένων· τοῖς μὲν γὰρ σπουδαίοις καὶ τῇ διανοίᾳ πρὸς θεὸν ἀνακειμένοις, ἱκανὴ καὶ ἡ συνείδησις πρὸς διδασκαλίας ὑπόθεσιν, πάντα τὰ ἀγαθὰ συμβουλεύουσα, καὶ πάντων τῶν πονηρῶν ἀποστρέφουσα. Τοῖς δὲ ἔτι τούτων ταπεινοτέροις χρειά ἐστιν τῆς τοῦ γραπτοῦ νόμου παραγγελίας καὶ ὑποθέσεως. εἰ δέ τις τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεύτερον τρόπον τῆς πρὸς ἀρεθὴν φερούσης ὁδοῦ διακρούσεται, ἀνάγκη τοῦτον κἂν ἐκ τῆς τῶν ἄλλων σπουδῆς καὶ φροντίδος, τῆς τε κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, τῆς τε δι' ἀκοῆς καὶ διηγήσεως πρὸς αὐτὸν καταντώσης, πόθῳ θείῳ διεγερθῆναι, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ὕπνον ἐξ ἑαυτοῦ ἀποτινάξασθαι, καὶ τὸν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδεῦσαι ὁδὸν, καὶ τῆς αἰωνίου λοιπὸν ἀπάρξασθαι ζωῆς. καὶ γὰρ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐξουσίᾳ κεῖται, τῷ πόθῳ τῶν μελλόντων, τῶν παρόντων ὡς

A ὡς παρερχομένων καταφρονῆσαι, ἢ πάλιν πόθῳ καὶ ἐπιθυμίᾳ τῶν παρόντων, τῶν ἀπεράντων ἀγαθῶν ἀποτυχεῖν· καὶ ὅτι ἀληθὲς τὸ λεγόμενον, ἐλέγχουσιν ἡμᾶς, πάντες μὲν οἱ ἀπ᾽ αἰῶνος ἄνθρωποι, οἱ τῷ θεῷ εὐαρεστήσαντες, τῆς ἡμετέρας καὶ αὐτοὶ φύσεως ὑπάρχοντες, μάλιστα δὲ οἱ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ φωστῆρες ἀναδειχθέντες. ὧν εἷς καὶ οὗτος ὁ πανσόφος Συμεὼν καθέστηκεν, καὶ πολύγε τῶν πολλῶν αἰδεσιμώτερος. διότι εἰς τοσοῦτον καθαρότητος, καὶ ἀπαθείας ὕψος ἀνέδραμεν, ὥστε διὰ τῶν δοκούντων τοῖς ἐμπαθεστέροις καὶ σαρκοδεστέροις μολυσμὸν καὶ βλάβην καὶ ἐμπόδιον τοῦ πρὸς ἀρετὴν βίου αὐτοῖς ἐμποιεῖν, διὰ τούτων οὗτος ὁ καθαρώτατος, ὥσπερ μαργαρίτης διὰ βορβόρου ἀμολύντως διώδευσε. Λέγω δὴ διὰ τῆς ἐν πόλει διατριβῆς, καὶ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς, καὶ τῆς λοιπῆς τοῦ βίου ἀπάτης, δεῖξαι σπεύσας ἀληθῶς τοῖς ῥαθυμοτέροις καὶ προφασιζομένοις ἀδυναμίαν πρὸς τὸν κατ᾽ ἀρετὴν βίον, τὴν ἐκ θεοῦ παρεχομένην δύναμιν τοῖς γνησίως ἐκ ψυχῆς ἁπάσης αὐτῷ λειτουργοῦσιν, κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

3 Ἀιτῶ δὲ πάντας, τοὺς τῆς προκειμένης ἡμῖν περὶ τῆς ἀγγελικῆς αὐτοῦ πολιτείας διηγήσεως ἀκροωμένους ἢ ἐντυγχάνοντας, μετὰ φόβου τοῦ Κυρίου τοῖς λεγομένοις προσέχειν, καὶ τῆς πρεπούσης ἀληθινῆς χριστιανοῖς
B πίστεως ἀδιαστάκτου. Ὀίδαμεν γὰρ ὅτι τοῖς ἀφρονεστέροις καὶ καταφρονιταῖς, ἄπιστα δόξομεν καὶ λέγειν, καὶ γελοίων ἄξία. Ἐι δὲ ἤκουσαν τοῦ εἰπόντος. Ὁ θέλων σοφὸς εἶναι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέθω, ἵνα γένηται σοφός. καὶ πάλιν· ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, καὶ πάλιν· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, οὐκ ἂν τοῖς ὑπὸ τούτου τοῦ ὄντως ἀθλητοῦ κατεργασθεῖσιν ὡς γελοίοις προσεῖχον. Ἀλλ᾽ ἢ μᾶλλον καὶ πλέον τῶν τὰς λοιπὰς τῆς ἀρετῆς πολιτείας μετελθόντων ἐθαύμαζον. Ὀυ δὲ γὰρ ἀγύμναστος ἔτι ὤν, τοῦ ἐπιστατοῦντος δεόμενος ἐπὶ τὸν κόσμον ἐχώρησεν· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐπὶ τῶν πολεμικῶν παρατάξεων ὁρῶμεν γινόμενον, ὅτ᾽ ἂν ἅπας ὁ στρατὸς ὁμοθυμαδὸν ἕστηκεν, οἵτινες τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει, καὶ τοῖς ἐπικειμένοις αὐτοῖς στρατιωτικοῖς ὅπλοις, καὶ τῇ διαφόρῳ πολεμικῇ καὶ πολυχρονίῳ ἐμπειρίᾳ καταθαῤῥοῦσιν, οὗτοι καὶ μόνοι εἰς μονομαχίαν ἐκ τοῦ πλήθους κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐκπηδῶσιν. Ὁύτω καὶ αὐτὸς ποιεῖ, ὅτ᾽ ἂν καλῶς καὶ νομίμως τὸν καλὸν ἀγῶνα ἐπύκτευσεν. Ὁτ᾽ ἂν τῇ τοῦ πνεύματος δυνάμει ἑαυτὸν τεθωρακισμένον ἴδεν, ὅτ᾽ ἂν τὴν δυνάμιν κατ᾽ αὐτοῦ, τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων, καὶ σκορπίων, εἴληφεν, ὅτ᾽ ἂν τὴν τῆς σαρκὸς πύρωσιν, τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος δρόσῳ κατέσβεσεν, ὅτ᾽ ἂν ἁπάσης τῆς τοῦ βίου αὐτοῦ τρυφῆς καὶ δόξης, ὡς ἀράχνης, κατέπτυσεν.

4 Καὶ τί δεῖ πλέον λέγειν; ὅτ᾽ ἂν τὴν ἀπάθειαν ὡς ἱμάτιον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν διὰ ταπεινοφροσύνης πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο, καὶ τῆς υἱοθεσίας κατηξιώθη, κατὰ τὴν φωνὴν, τὴν ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων, περὶ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀπαθοῦς ψυχῆς εἰρημένην. Ὅτι ὅλη καλή, φησιν ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν ψυχὴν, ὅλη καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος ἐν αὐτῇ οὐκ ἔστιν. Τότε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸν κόσμον, ὥσπερ εἰς μονομαχίαν, ἐκ τῆς ἐρήμου κατὰ τοῦ διαβόλου θεόλεκτος ἐξεπήδησεν. οὐ δίκαιον γὰρ ᾤετο τὸν οὕτω παρὰ θεοῦ τιμηθέντα καὶ ὑψωθέντα, τῆς τῶν ὁμοφύλων καταφρονίσαι σωτηρίας, ἀλλὰ μνημονεύσας τοῦ εἰπόντος· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν, ὃς καὶ μορφὴν δούλου ἐνδύσασθαί ἀτρέπτως, διὰ τὴν τοῦ δούλου σωτηρίαν, οὐκ ἀπηξίωσεν. Μιμεῖται καὶ αὐτὸς τὸν δεσπότην τὸν οἰκεῖον, τὴν οἰκεῖαν ἀληθῶς ψυχὴν καὶ σῶμα θείς, ἵνα τινὰς σώσει. Ἀναγκαῖον δὲ πρὸ πάντων, τὸν τρόπον τῆς εἰς τὸν κόσμον ἐκ τῆς ἐρήμου αὐτοῦ ἐλεύσεως ὑμῖν διηγήσασθαι. Ἐιθ᾽ οὕτως τὰ παράδοξα αὐτοῦ καὶ ἀξωθαύματα πράγματα.

derio et cupiditate præsentium, bonis, numquam terminandis frustrari. Et verum esse id, quod dictum est, convincunt nos quidem omnes homines, qui a seculo sunt, qui Deo placere studuerunt, tametsi ejusdem nobiscum consortes essent, naturæ; maxime vero qui in *a* ætate nostra, luminaria apparuerunt. Quorum unus hic sapientissimus Symeon *b* extitit, multoque præ multis venerabilior. Eo quod ad tantum puritatis et impassibilitatis fastigium conscendit, ut per ea, quæ in via virtutis videntur afferre piaculum, damnum, ac impedimentum illis, qui pravis affectionibus et carni adstrictiores sunt, per ea, inquam, purissimus ille Symeon, sicut margarita, impollute transierit. Loquor sane de commoratione ejus in civitate, mulierum conversione, et reliqua vitæ ejus fraude; festinans vere ostendere, desidiosioribus, et impotentiam causantibus ad vitam cum virtute transigendam, præberi a Deo vires, sincere ex tota anima ipsi ministrantibus, contra spiritus malitiæ.

D — A. LEONT. EX MS. *vobis liberum esse* — *a* — *b* — *Symeonis exemplo probatur.*

3 Rogo autem omnes, qui de angelicæ conversationis ejus, quæ præ manibus est, narratione audiunt vel legunt, ut cum timore Domini attendant iis, quæ dicuntur, et verace, quæ Christianos decet, atque inconcussa fide. Novimus enim futurum ut iis, qui amentia et contemptu laborant, incredibilia videamur dicere, et risu digna. Si vero audiverunt dicentem : Qui vult sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens : Et iterum : Nos stulti propter Christum : Et iterum : Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; non rebus ab illo vero pugile gestis, tamquam ridiculis, attendant; sed potius et plus mirentur, quam eos, qui in ceterarum virtutum curriculo versati sunt. Nec enimvero adhuc inexercitatus existens et præfecti indigus, in mundum venit; sed quemadmodum in bellicis ordinibus fieri videmus, dum universus exercitus simul stetit; aliqui propriæ, seu potius Dei virtuti, et bellicis armis, quæ in promptu sunt, et diversæ in bellicis rebus, ac diuturnæ experientiæ confidunt; hi vel soli ad singulare certamen e multitudine contra adversarios exsiliunt. Sic et ille fecit, quando belle et legitime pulchrum certamen certavit; quando virtute spiritus tamquam thorace indutum se vidit; quando virtutem ab ipso accepit calcandi supra serpentes et scorpiones; quando carnis inflammationem, rore Spiritus sancti extinxit; quando universas vitæ hujus delicias et gloriam, sicut araneam, contempsit.

Gesta ejus miranda. — E — 1 Cor. 3. — 1 Cor. 4. — 1 Cor. 1. — F

4 Et quid verbis opus est? quando impatibilitatem, tamquam vestimentum intra et extra per humilitatem ad se attraxit, et filii adoptivi dignitatem est consecutus, juxta vocem, quæ in Cantico canticorum, de pura et passionis experte anima, est dicta : Quia tota pulchra, dicit Christus ad animam, tota pulchra, quæ mihi propinqua est; et macula non est in ea. Tunc ille in mundum tamquam in singulare certamen ex solitudine contra diabolum a Deo electus exsiliit. Non enim putabat æquum esse, ut, qui ita a Deo honoratus et exaltatus esset, proximi negligeret salutem; sed memor illius, qui dixit : Diliges proximum tuum, sicut te ipsum; qui et formam servi induere immutabiliter, propter servi salutem, non est dedignatus; ipse etiam imitatur Dominum suum, propriam vere animam et corpus ponens, ut haberet, quos salvaret. Necessarium vero est, ante omnia vobis narrare, quo pacto e solitudine in publicum prodierit, postea de rebus ab ipso gestis, quæ opinionem superant, et admiratione dignæ sunt, habiturus sum sermonem.

Cant. 4 — Matth. 5. 19.

A ANNOTATA. D

A LEONT. EX MS.

a *Leontius itaque S. Symeoni coævus.*

b *Ab Evagrio lib. 4. Eccl. Histor. cap. 33. et Nicephoro lib. 17. Eccl. Histor. scribitur* Συμεώνης *et Latine redditur* Symeones.

CAPUT I.

Symeonis et Joannis peregrinatio ad loca sancta, occasio melioris vitæ.

a Peregrinatio Hierosolymitana b

Quo tempore regnabat sanctus *a* Justinianus Imperator, Christicolis convenientibus, et sancta Christi loca adorare desiderantibus, quæ sunt in Sancta civitate, secundum consuetudinem, in *b* exaltatione pretiosæ ac vivificæ Crucis. (Noscunt autem omnes, qui convenire ibi solent in hoc sancto et celeberrimo festo, quod fere ex universo terrarum orbe concurrant populorum turbæ, quibus crux et Christus in amoribus est.) In eodem hoc celebri festo contigit duos quosdam juniores, e Syria *c* oriundos, sibi mutuo occurrere, Deo sic disponente. Nomen uni erat Joannes, et nomen alteri Symeon. Consumptis ibidem paucis diebus, et sancto Dei festo finito, recessit deinceps unusquisque ad propriam civitatem. A quo tempore juxta benigni Dei beneplacitum duo hi juniores cœperunt agere familiariter, et diligere inter se, non amplius a se mutuo separati sunt. Ideo dum redirent ad propria, redierunt simul cum suis etiam parentibus. Nam Joannes patrem quidem habebat, non autem matrem; et erat junctus uxori tum temporis. Erat enim quasi annorum viginti duorum. Symeon vero patrem quidem non habuit, sed solam matrem anum, quasi annorum octoginta; neminem vero alium omnino habuit. Omnes itaque erant unius comitatus; et postquam descendebant in vallem Hiericho *d*, et transierant civitatem, contemplatur Joannes monasteria, quæ jacent, circumcirca Jordanem, et dicit Syriace Symeoni: Nosti quinam habitent in illis hospitiis ex adverso nostrum? Dicit ei ille: Quinam? Joannes autem dicit: Angeli Dei. Dicit ei Symeon, veluti miratus: An licet videre ipsos? Dicit ei ille: Si fiamus, ut aliqui ex ipsis, licet. Sedebant itaque duo hi in equis, erant quippe perquam divites eorum parentes. Cum ergo statim descendissent ex equis, dederunt eos servis suis, dicentes: Præcedite nos: simulabant enim in loco sedere. Casu autem inventi sunt in via, quæ deviat *e*, et quæ ducit, ad sanctum *f* Jordanem.

c Symeoni — *et socio ejus Joanni d* — *e f* — B

6 Stetit igitur uterque, et dicit Joannes, digito ostendens Symeoni: En via, quæ ducit ad viam sancti Jordanis, et en via quæ ducit ad mortem, ostendens ei viam publicam, per quam præcesserant parentes eorum. Agedum itaque, oremus, et stemus unusquisque nostrum in una ex illis, et sortiamur, et hanc, quæ sorte obtigerit, viam ingrediamur. Inclinato igitur genu, et editis suspiriis, dixerunt: O Deus, o Deus, o Deus, qui vis universum mundum salvare, Tu ipse voluntatem tuam manifesta servis tuis. Et dum ipsi sortem ducerent, sorte vicit decem Symeon a Joanne. Stabat autem in via, quæ ducit ad sanctum Jordanem. Tunc hilares facti, omnium suarum facultatum, et parentum, tamquam si essent somnus, obliti, complexi alter alterum osculatique sunt. Erant autem litteris Græcis apprime instituti, et multa prudentia ornati. Hæc vero omnia virtute præstans Symeon enarravit alicui in urbe Emesa *g* (ubi et stultum se simulavit) diacono sanctæ Catholicæ Ecclesiæ ejusdem Emesenorum civitatis, viro mirabili et virtute conspicuo, qui etiam ex divina gratia, qua pollebat, intellexit, operationem Symeonis, in quem idem iste beatus Symeon stupendum contulit miraculum, cujus miraculi faciemus mentionem suo loco *h*. Idem itaque prædictus, Dei amans, et virtute insignis Joan-

C occasio sanctioris vitæ, g h

Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως, παραγινομένων τῶν φιλοχρίστων, καὶ τοὺς ἁγίους τοῦ Χριστοῦ τόπους προθυμουμένων προσκυνεῖν, τοὺς ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει κατὰ συνήθειαν, ἐν τῇ ὑψώσει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ. Γινώσκουσιν δὲ πάντες οἱ ἐκεῖσε παραγενέσθαι εἰωθότες ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ πανυμνήτῳ ἑορτῇ, ὅτι σχεδὸν ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης συντρέχουσι τῶν λαῶν τὰ φιλόσταυρα, καὶ Χριστοφόρα πλήθη. Ἐν τῇ αὐτῇ ἀοιδήμῳ ἑορτῇ, συνέβη, τινὰς δύο νεωτέρους, ἀπὸ Συρίας ὄντας, συντυχεῖν ἀλλήλοις κατ᾽ οἰκονομίαν θεοῦ. ὄνομα τῷ ἑνὶ Ἰωάννης, καὶ ὄνομα τῷ ἑτέρῳ Συμέων. Ὡς οὖν διέτριψαν ἐκεῖσε ἡμέρας ὀλίγας, καὶ τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ ἑορτῆς τελειωθείσης, ἀνεχώρει λοιπὸν ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Ἐπεὶ κατ᾽ εὐδοκίαν τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ ἔσχον οἱ δύο οὗτοι νεώτεροι τὴν συντυχίαν καὶ τὴν ἀγάπην μετ᾽ ἀλλήλων, οὐκ ἔτι ἐχωρίσθησαν ἀπ᾽ ἀλλήλων. Διόπερ καὶ ἐπὶ τὸ ἀναλύσαι εἰς τὰ ἴδια, ὁμοθυμαδὸν ὥδευσαν μετὰ καὶ τῶν γονέων αὐτῶν. εἶχεν μὲν γὰρ ὁ Ἰωάννης πατέρα μὲν γέροντα, μητέρα δὲ οὔ· ἦν δὲ καὶ ζευχθεὶς γυναικὶ ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ ἦν γὰρ ὡς ἐτῶν κβʹ. Ὁ δὲ Συμεὼν πατέρα μὲν οὐκ εἶχεν, μητέρα δὲ μόνην γραῦν ὡς ἐτῶν πʹ, οὐδένα δὲ ἄλλον τὸ σύνολον εἶχεν πάντες οὖν ἦσαν μία συνοδία, καὶ ὡς κατέβησαν τὸ κατόφορον τῆς Ἱεριχῶ, καὶ ἐπέρασαν τὴν πόλιν, θεωρεῖ τὰ μοναστήρια τὰ πέριξ τοῦ Ἰορδάνου ὁ Ἰωάννης, καὶ λέγει συριστὶ τῷ Συμεών. Οἶδας τίνες μένουσιν εἰς τὰ ὁσπίτια ταῦτα ἀπέναντι ἡμῶν; λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, τίνες; ὁ δὲ Ἰωάννης φησίν, ἄγγελοι τοῦ θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Συμεὼν ὡς θαυμάσας, δυνάμεθα ἆρα ἰδεῖν αὐτούς; λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, ἐὰν γινόμεθα ὥς τινες ἐξ αὐτῶν, ναί. Ἐκαθέζοντο οὖν καὶ οἱ δύο εἰς ἵππους, ἦσαν γὰρ εὔποροι σφόδρα οἱ τούτων γονεῖς. Κατελθόντες οὖν εὐθέως ἀπὸ τῶν ἵππων, ἔδωκαν αὐτοὺς τοῖς δούλοις αὐτῶν, εἰπόντες. προλάβετε ἡμᾶς. προσεποιήσαντο γὰρ πρὸς τόπον καθέζεσθαι. Κατὰ συγκυρίαν δὲ εὑρέθησαν ἐπάνω τῆς παραστρατιζούσης ὁδοῦ, καὶ ἀποφερούσης εἰς τὸν ἅγιον Ἰορδάνην.

E

6 Ἐστάθησαν οὖν ἀμφότεροι, καὶ λέγει ὁ Ἰωάννης, ὑποδεικνύων τῷ δακτύλῳ τῷ Συμεὼν ἰδοὺ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἁγίου Ἰορδάνου, καὶ ἰδοὺ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὸν θάνατον, δείξας αὐτῷ τὴν ὁδὸν τὴν δημοσίαν, δι᾽ ἧς προέλαβον οἱ γονεῖς αὐτῶν. Δεῦρο οὖν εὐξώμεθα, καὶ στάθῶμεν ἕκαστος ἡμῶν εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, καὶ λάχωμεν, καὶ εἴτινι λάχει, ἐκείνην τὴν ὁδὸν πορευώμεθα· Κλίναντες οὖν γόνυ, καὶ στενάξαντες εἶπον· ὁ θεός, ὁ θεός, ὁ θεός, θέλων ὅλον τὸν κόσμον σῶσαι, αὐτὸς τὸ θέλημά σου φανέρωσον τοῖς δούλοις σου. καὶ λαχόντων αὐτῶν, ἔλαχεν ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου δέκα, τῷ Συμεὼν. ἵστατο δὲ εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἀποφέρουσαν εἰς τὸν ἅγιον Ἰορδάνην. Τότε περιχαρεῖς γενόμενοι, ἁπάντων τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καὶ τῶν γονέων ὡς ὄναρ ἐπιλαθόμενοι, κρατήσαντες κατεφίλησαν ἑαυτούς. Ἦσαν δὲ καὶ τὰ γράμματα τὰ ἑλληνικὰ εἰς ἄκρον ἐκμαθόντες, καὶ φρονήσει πολλῇ κεκοσμημένοι. Ταῦτα δὲ πάντα ἐξηγήσατο ὁ ἐνάρετος Συμεὼν τινι ἐν Ἐμέσῃ, ἔνθα καὶ τὸν σαλὸν προσεποιήσατο, διακόνῳ τῆς ἁγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Ἐμεσινῶν πόλεως, ἀνδρὶ θαυμαστῷ, καὶ ἐναρέτῳ, ὃς καὶ ἐκ τῆς προσούσης αὐτῷ θείας χάριτος, ἐνόησε τὴν ἐργασίαν τοῦ γέροντος, εἰς ὃν καὶ θαῦμα φοβερὸν ἐποίησεν οὗτος ὁ μακάριος Συμεὼν, οὗτινος θαύματος ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ μνημὸν εὔσομεν. Οὗτος οὖν ὁ εἰρημένος θεοφιλὴς Ἰωάννης, ὁ ἐνάρετος διάκονος, αὐτὸς ἡμῖν τὸν ἅπαντα βίον σχεδὸν τοῦ πανσόφου διηγήσατο,

F

A διηγήσατο, τὸν κύριον προβαλλόμενος τῶν λεγομένων μάρτυρα, ὡς ὅτι οὐδὲν κατὰ προσθήκην ἐπέγραψε τῷ διηγήματι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τὰ πλεῖστα ἐκ τοῦ χρόνου ἐπελάθετο.

7 Κατερχομένων οὖν αὐτῶν, φημί, τὴν ὁδὸν τὴν ἀληθῶς εἰς τὴν ζωὴν αὐτοὺς ὁδηγήσασαν, ἦν ἰδεῖν αὐτοὺς ἀγαλλιωμένους καὶ τρέχοντας, ὡς Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἐπὶ τὸν ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου τάφον, καὶ ἀλλήλους τῇ προθυμίᾳ διεγείροντας, καὶ προθυμοποιοῦντας. Ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης ἐφοβεῖτο, μήπως ἡ συμπάθεια τῆς μητρὸς ἀνακόψῃ τὸν Συμεών. Ὁ δὲ πάλιν ἐδίσταζε, μὴ ἡ ωροσπάθεια τῆς νεογάμου γυναικὸς, ὥσπερ μαγνῆτις λίθος, πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέψῃ τὸν Ἰωάννην. Καὶ λοιπὸν ἐκ τούτου ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον νουθετητικοῖς καὶ παρακλητικοῖς ἐκέχρηντο λόγοις. καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν· μηδὲν ῥαθυμήσῃς, ἀδελφὲ Συμεών· ἐλπίζομεν γὰρ εἰς τὸν θεὸν, ὅτι τῇ σημερινῇ ἡμέρᾳ ἀνεγεννήθημεν. τί γὰρ ἡμᾶς τὰ μάταια ἐκεῖνα τοῦ βίου πράγματα, καὶ ὁ πλοῦτος ὠφελῆσαι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐδύναντο, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ βλάψαι. οὐδὲ ἡ νεότης πάλιν, καὶ τὸ κάλλος, τὸ προκείμενον τῷ σώματι ἡμῶν, εἰς τέλος ἀμάραντον διαμένει. ἀλλ' ἢ ὑπὸ τοῦ γήρους τῷ καιρῷ, ἢ ὑπὸ θανάτου τοῦ προσκαίρου
B ἀπόλλυται. καὶ ὡς ταῦτα καὶ πολλῷ πλείονα ἔλεγεν πρὸς τὸν Συμεῶνα ὁ Ἰωάννης, πάλιν ἀντεφθέγγετο ἐκεῖνος, καὶ τὰ ὅμοια ἐδυσώπει καὶ ἔλεγεν· ἐγὼ μὲν, ἀδελφὲ Ἰώαννη, οὔτε πατέρα οὔτε ἀδελφοὺς, οὔτε ἀδελφὰς κέκτημαι, εἰ μὴ τὴν ταπεινὴν χρέαν ἐκείνην, τὴν ἐμὲ γεννήσασαν. οὐ τοσοῦτον δὲ πόνον λογίζομαι περὶ ἑαυτοῦ, ὅσον σου τὴν καρδίαν φοβοῦμαι, μήπως τὸ κράσμα [βράσμα] τῆς νεογάμου γυναικὸς ἀποσπάσῃ σε ἐκ τῆς ὁδοῦ ταύτης τῆς ἀγαθῆς. Ὡς οὖν ταῦτα καὶ πλείονα τούτων πρὸς ἀλλήλους ἀντεφιλολογοῦντο, καταντῶσιν εἰς μοναστήριον τὸ καλούμενον τοῦ ἀββᾶ Γερασίμου. ἦσαν γὰρ καὶ τοῦτο εὐξάμενοι· ὅτι κύριε ὁ θεὸς, ἐν οἴῳ κελεύεις ἡμᾶς ἀποτάξασθαι μοναστηρίῳ, εὕροιμεν τὴν θύραν ἀνοικτὴν, ὅπερ καὶ γέγονεν. ἦν οὖν ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ ἀνὴρ θαυμάσιος ὀνοματι Νίκων, ἄνθρωπος ἀληθῶς κατὰ τὴν προσηγορίαν, καὶ τὴν πολιτείαν κτησάμενος. Νίκων γὰρ ὑπῆρχε πᾶσαν δαιμονικὴν παράταξιν, θαύμασι καὶ σημείοις καταλάμπων, καὶ προφητείας ἀξιώματι ὑπὸ θεοῦ τετιμημένος· ὃς καὶ προέγνω τὴν τούτων τῶν μακαρίων παρουσίαν, φησὶ γὰρ ἑωρακέναι αὐτὸν κατὰ τοὺς ὕπνους τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ παρεγένοντο, τινὰ λέγοντα αὐτῷ· ἀνάστα καὶ ἄνοιξον τὴν θύραν τῆς ποίμνης ἵνα εἰσέλθωσι τὰ πρόβατά μου, ὅπερ καὶ ἐποίησεν.

8 Ὡς οὖν παραγενόμενοι εὗρον τὴν θύραν ἀνεωγμένην, καὶ τὸν ἀββᾶν καθεζόμενον, καὶ περιμένοντα αὐτοὺς.
C εἶπεν ὁ Ἰωάννης τῷ Συμεών. καλὸν σημεῖον, ἀδελφέ, ἰδοὺ ἡ θύρα ἀνοικτὴ, καὶ ὁ ὀστιάριος καθήμεος· ὡς οὖν ἐπλησίασαν, λέγει αὐτοῖς ὁ ἡγούμενος· καλῶς ἦλθον τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. λέγει οὖν εὐθέως τῷ Συμεών. καλῶς ἦλθες Σαλέ, ἀληθῶς δέκα σα ἀπὸ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου. τὰ γὰρ δέκα σε περιμένουσιν· ἔλεγεν δὲ διὰ τὴν τελειότητα τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου. δεξάμενος οὖν αὐτοὺς ὡς θεοπέμπτους, ἀνέπαυσε. Καὶ τῇ ἑξῆς ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν, πρὸ τοῦ εἰπεῖν αὐτῷ, ὡς ἐπὶ κυρίου· καλὴ, καλὴ, καὶ ἀξία ἡ πρὸς θεὸν ἀγάπη ὑμῶν, μόνον, ἐὰν μὴ ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου τῆς σοτηρίας ἡμῶν ταύτην χαυνώσητε σβεσθῆναι. καλὸς ὁ δρόμος ὑμῶν, ἀλλὰ μὴ ἐνδώσητε τρέχοντες ἄχρις οὗ στεφανωθῆτε. καλὴ ἡ πρόθεσις, ὑμῶν ἀλλὰ μὴ νυστάξητε, ἵνα μὴ χλιανθῇ τὸ περικαῖον ὑμῶν τὰς καρδίας σήμερον πῦρ. καλῶς τὰ μένοντα προετιμήσατε τῶν ἀπολλυμένων. καλοὶ μὲν οἱ κατὰ σάρκα ὑμῶν γονεῖς, καὶ καλὸν τὸ τούτοις δουλεῦσαι· κάλλιον δὲ ἀνεικάστως τῷ ἐπουρανίῳ πατρὶ εὐαρεστῆσαι· καλοὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ σωματικοὶ, ἀλλ' οἱ πνευματικοὶ, συμφορώτεροι. καλοὶ οἱ φίλοι, οἱ διὰ Χριστὸν, οὓς ἔχετε ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ κάλλιον τοὺς ἁγίους ἔχειν φίλους, καὶ εὐμενεῖς πρὸς τὸν δεσπότην. καλοὶ οἱ προστάται, οὓς ἔχετε ἐν ἀνάγκῃ πρὸς τοὺς δυνάστας· ἀλλ' οὐκ εἰσιν οὕτως, ὡς τὸ ἔχειν τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ὑπὲρ ἡμῶν ἱκετεύοντας, καλὴ καὶ ἐπαινετὴ ἡ τῶν χρημάτων τῷ εὐποροῦντι μετάδωσις, καὶ

nes diaconus, omnem pene vitam sapientissimi Symeonis nobis exposuit; Deum testatus de iis quæ dicebat, tantumque abesse ut aliquid addendo narrationi, veritatem ejusdem contaminasset, quin potius multa lapsu temporis esset oblitus. D

A. LEONT. EX MS. Historiam hanc unde hauserit auctor.

7 Dum itaque (ut dicebam) viam ingrederentur, quæ vere ducebat eos ad vitam, videre ipsos erat exultantes et currentes (non secus ac Petrum et Joannem ad vivificum Domini sepulcrum) et mutuo alter alterum desiderio et alacritate excitabant. Nam Joannes metuebat ne affectus matris Symeonem retardaret. Hic rursum hærebat dubius, an non propensio novæ nuptæ, sicut magnes lapis, ad se convertisset Joannem. Et in posterum ex illo tempore, monitoriis et consolatoriis inter se utebantur sermonibus. Et hic quidem dixit: Neutiquam torpeas, frater Symeon; speramus enim in Deum, hodierna die nos esse regeneratos. Quid enim nobis stultæ illæ vitæ res, et divitiæ prodesse in die judicii possint; imo potius quid possint nisi nocere. Nec rursum juventus, nec pulchritudo, inhærens nostro corpori, immarcessibilis permanet usque in finem; sed vel tempore per senectutem vel mortem intempestivam perit. Et dum hæc et multo plura, E
dixisset ad Symeonem Joannes; iterum hic respondit, et similia verebatur, et dicebat: Ego quidem, Joannes frater, neque patrem, neque fratres, neque sorores habeo, præter humilem anum illam, quæ me genuit. Nec de hac re laboro tantum, quantum timeo ne cor tuum novæ nuptæ desiderium abstrahat a bona hac via. Hæc igitur atque his plura inter se amice conferentes, perveniunt ad monasterium, quod vocatur Abbatis Gerasimi *i*. Nam hoc etiam oraverant: Domine Deus, in quo jubes nos monasterio collocari, inveniamus januam apertam; quod et factum fuit. Erat itaque in hoc monasterio Vir mirabilis, nomine Nicon, homo cui vere congrua *k* cognominatio conversationi erat indita. Nam vincebat omnem diabolicam legionem, miraculis et signis effulgebat, et prophetiæ dignitate erat a Deo honoratus; qui etiam beatus hosce affore prænovit. Dixit enim vidisse se in somnis illa die, qua advenerunt, aliquem, qui dicebat ipsi: Surge et aperi januam gregis, ut ingrediantur oves meæ; quod et fecit.

Symeonis et socii

sancta colloquia,

preces,

k

8 Postquam ergo advenissent, invenerunt januam apertam, et Abbatem sedentem, et ipsos expectantem. Dixit Joannes Symeoni: Bonum signum, frater, ecce janua aperta, et ostiarius sedens. Dum F
igitur appropinquassent, dicit ipsis Hegumenus *l*: Bene venerunt oves Christi. Dicit statim Symeoni: Bene venisti Sale; vere decem *m* tua ab Abbate Joanne. Decem enim te manent. Dicebat autem propter perfectionem vitæ cum virtute degendæ. Postquam itaque illos excepisset tamquam a Deo missos, quiescere fecit. Et die postera cœpit ipsis dicere, priusquam ei loquerentur, utique in Domino: Bona, bona et digna vestra in Deum dilectio. Si modo non permittatis eam extingui ab adversario salutis vestræ. Bonus cursus vester; verum ne deficite currentes, donec coronemini. Bonum propositum vestrum; verum ne dormitate, ut non tepescat ignis, qui corda vestra hodie comburit. Bene illa, quæ manent, præposuistis iis, quæ pereunt. Boni quidem vestri secundum carnem parentes, et bonum illis servire: at sine comparatione melius est, patri cœlesti placuisse. Boni fratres corpore: at fratres spiritu conducibiliores Boni amici propter Christum, quos habetis in mundo: verum melius sanctos habere amicos et benignos apud Dominum. Boni præsides, quos habetis in necessitate contra eos, qui habent potestatem: verum non sunt tanti,

ingressus ad Niconem Abb.

l

m

divinitus præmonitum.

Ejus hortatio ad virtutem,

A. LEONT. EX MS.

A tanti, quanti est habere sanctos angelos pro nobis supplicantes. Bona et laudabilis diviti distributio pecuniarum, et pietas in pauperes et beneficentia: sed neutiquam Deus tam quærit aliam a nobis oblationem, quam animarum nostrarum. Dulcis quidem vitæ bonorum fruitio: verum æquari non potest deliciis paradisi. Jucundæ quidem divitiæ, et desiderabiles multis hominibus; verum non sunt æquales iis, quas oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. (1 Cor. 2.)

9 Delectabilis pulcritudo juventutis: verum nihil simile est pulchritudini Christi, cœlestis sponsi. Dicit enim David: speciosus forma præ filiis hominum. (Psal. 44.) Magnum militare terreno regi: verum talis militia ad tempus est, et periculosa. Hisce et talibus (*pluribus verbis*) monens illos Sanctus, cessare ab admonitione nolebat, spectans ex oculis eorum fontes lacrymarum effluentes. Ac veluti si divinum sermonem [prius] non audivissent, ita attendebant iis, quæ [tum] dicebantur. Iterum ergo conversus ad Symeonem, dicit: Ne te afflicta, neque lacryma canitiem dominæ tuæ matris. Nam multo magis illam consolari potest Deus, per certamina tua exoratus, quam tuus conspectus. B Etenim si apud illam, usque ad mortem ejus perseverares, incertum enimvero, an tu ante illam e vita non excederes, destitutus virtutibus; et excederes, non habens, qui te a futuris malis possit liberare. Non enim matris, non patris dilectio, non fratrum turba, non divitiæ, non gloria, non conjugale vinculum, non filiorum affectus, judicem placare possunt; sed vita virtuti consona, et suscepti propter Deum labores ac molestiæ. Iterum ergo ad Joannem dixit: Neque tibi, fili, animarum nostrarum hostis subjiciat: Quisnam parentum meorum senectutem pascet? Quis vitæ consortem consolabitur? Quis illorum lacrymas sistet? Nam si illos alterius Dei curæ reliquissetis, et venissetis ad serviendum alteri; recte soliciti essetis, an quis eorum curam gerat, et consoletur, an non. Jam vero postquam accurristis ad illum, cui eos reliquistis, et vos ipsos consecrastis, oportet confidere, atque illud considerare; quod si, dum sumus in hoc mundo, et vitæ servimus, omnium gessit curam Dei bonitas; quanto magis curabit nunc domos nostras, quando, servituri ipsi, et placituri ex tota anima eximus.

10 Igitur, filii, memores Domini, dicentis ad eum, qui aiebat, permitte mihi reverti primum et sepelire patrem meum; (*continuata.* Matth 8.) Sine mortuos sepelire mortuos suos, C mentem induite, quæ mutari haud possit, nec vos pœniteat currere pone ipsum. Quid enim? Si quis terrenus rex et obnoxius corruptioni, acciret vos, zona induere volens, ut in patritiorum, et cubiculariorum ordinem adscripti, terreno palatio ejus, quod præterit, et tamquam umbra et somnium evanescit, præessetis; nonne contemneretis omnes facultates vestras, diligenterque et sine impedimento ad ipsum accederetis, honoribus, qui ab ipso sunt, et conspectu ejus, et collocutione frui desiderantes? Nonne laborem omnem, et molestiam, et mortem præeligeretis sustinere, ideo solum, ut digni essetis videndi diem illum, quo futurum esset, ut rex cum omni suo senatu vos exciperet et [quo] vos militaretis et honoribus afficeremini? Cum autem illi dicerent, ita esse; dixit magnus Nicon: Quanto itaque magis, filii, cum majore diligentia et compunctione ad corruptionis expertem, et sempiternum regnantium regem accurrere et sequi nos, si volumus esse grati servi, debemus? in memoriam revocantes dilectionem, quam ostendit Deus erga nos, ut filio suo unigenito non pepercerit nostra causa, sed pro nobis omnibus tradiderit illum. Itaque tametsi sanguinem quisque nostrum

ἡ εἰς τοὺς πτωχοὺς εὐσέβεια, καὶ εὐποίεια· ἀλλ' οὐδὲν D οὕτω ζητεῖ ὁ θεὸς παρ' ἡμῶν προσφορὰν, ὡς τὸ προσενέγκαι αὐτῷ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· γλυκεῖα μὲν ἡ τῶν τοῦ βίου καλῶν ἀπόλαυσις· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴση τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου. τερπνὸς μὲν ὁ πλοῦτος καὶ ἐπιθυμητὸς τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσος ὧν ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.

9 Τερπνὸν τὸ κάλλος τῆς νεότητος· ἀλλ' οὐδὲν ὡς τὸ τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου Χριστοῦ· φησὶν γὰρ ὁ Δαυίδ· ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. μέγα τὸ στρατεύεσθαι τῷ ἐπιγείῳ βασιλεῖ· ἀλλὰ πρόσκαιρος ἡ τοιαύτη στρατεία, καὶ ἐπικίνδυνος. Τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις νουθετῶν αὐτοὺς ὁ ὅσιος, παύσασθαι τῆς νουθεσίας οὐκ ἐβούλετο, θεωρῶν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν πηγὰς δακρύων ἐκχεομένας· ὡς μήπω γὰρ ἀκούσαντες λόγου θείου, ὄντως τοῖς λεγομένοις προσεῖχον. Πάλιν οὖν στραφεὶς πρὸς τὸν Συμεὼν, λέγει· μὴ θλίβου, μὴ δὲ δάκρυε τὴν πολίαν τῆς κυρίας σου μητρός· καὶ γὰρ πολλῷ πλέον τοῦ προσώπου σου δύναται παραμυθήσασθαι αὐτὴν ὁ θεὸς, δυσωπούμενος ὑπὸ τῶν σῶν ἀγώνων· εἰ γὰρ E καὶ ταύτῃ ἄχρι τῆς τελευτῆς αὐτῆς προσεκαρτέρης, ἀλλὰ ἄδηλον, εἰ σὺ πρὸ αὐτῆς τὸν βίον ὑπεξέρχου, ἔρημος τῶν ἀρετῶν ὑπάρχων, καὶ ἀπήρχου μὴ ἔχων τὸν δυνάμενόν σε τῶν μελλόντων κακῶν ῥύσασθαι. οὐδὲ γὰρ μητρὸς, οὐ πατρὸς ἀγάπη, οὐκ ἀδελφῶν πλῆθος, οὐ πλοῦτος, οὐ δόξα, οὐ γυναικὸς δεσμὸς, οὐ τέκνων εὐπάθεια, τὸν κριτὴν δύναται δυσωπῆσαι, ἀλλ' ἡ ἐνάρετος πολιτεία, καὶ οἱ κατὰ θεὸν πόνοι καὶ κάματοί. Πάλιν οὖν πρὸς τὸν Ἰωάννην ἔφη. μήτε σοι, τέκνον, ὁ ἐχθρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν ὑποβάλλῃ· τίς ἄρα τοὺς ἐμοὺς γονεῖς γηροβοσκήσει; τίς τὴν ἐμὴν σύμβιον παραμυθήσεται; τίς τὰ ἐκείνων δάκρυα καταπαύσει; εἰ μὲν γὰρ πρὸς ἕτερον θεὸν τούτους ἐγκατελείψατε, καὶ πρὸς ἕτερον δουλεύειν ἀπήρχεσθε, καλῶς ἂν ἐμεριμνᾶτε, εἰ ἄρα φροντίζει αὐτῶν καὶ παραμυθεῖται, ἢ οὔ. νῦν δὲ πρὸς αὐτὸν, ᾧ τούτους ἐγκατελείψατε προσδραμόντες, καὶ ἑαυτοὺς ἀφιερώσαντες, θαῤῥεῖν χρὴ, κἀκεῖνο δὲ λογίζεσθαι· ὅτι εἰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὄντων ἡμῶν, καὶ τῷ βίῳ δουλευόντων, πάντων πρόνοιαν ἐποιεῖτο ἡ τοῦ θεοῦ ἀγαθότης, πόσῳ γε μᾶλλον οὐ φροντίσει νῦν τῶν ἡμετέρων οἴκων. ὅτε δουλεύειν αὐτῷ, καὶ εὐαρεστεῖν αὐτῷ ὁλοψύχως εἰσήλθομεν.

10 Τοίνυν, ὦ τέκνα μνημονεύοντες τοῦ κυρίου εἰπόντος πρὸς τὸν εἰπόντα, ἐπίστρεψόν μοι, ὑποστρέψαι πρῶτον, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου, ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. ἀμεταστρόφῳ γνώμῃ καὶ ἀμεταμελήτῳ καρδίᾳ καταδράμετε ὀπίσω αὐτοῦ· Τί γὰρ ἄρα; εἰ καὶ F ὁ ἐπίγειος οὗτος καὶ φθαρτὸς βασιλεὺς προετρέψατο ὑμᾶς, ζῶσαι βουλόμενος, εἰς πατρικίους, ἢ κουβικουλαρίους τοῦ ἐπιγείου αὐτοῦ παλατίου, τοῦ παρερχομένου, καὶ ὡς σκιᾶς καὶ ἐνυπνίου ἀφανιζομένου, ἄρχειν, οὐ κατεφρονήσατε ἂν ἁπάντων τῶν ὑπαρχόντων ὑμῖν, καὶ σπουδαίως καὶ ἀνεμποδίστως πρὸς αὐτὸν κατελαμβάνετε, τῶν παρ' αὐτοῦ τιμῶν, καὶ τῆς αὐτοῦ ὄψεως καὶ παῤῥησίας ἀπολαύειν ἐπιθυμοῦντες, καὶ πάντα πόνον, καὶ κόπον, καὶ θάνατον προείλασθε ὑπομένειν, μόνον, ἵνα τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἰδεῖν ἀξιωθῆτε, ἐν ᾗ μέλλει ὁ βασιλεὺς ἐπὶ πάσης τῆς συγκλήτου δέχεσθαι, καὶ στρατεύειν, καὶ φιλοτιμεῖσθαι ὑμᾶς; τῶν δὲ φησάντων οὕτως ἔχειν, εἶπεν ὁ μέγας Νίκων. πολλῷ μᾶλλον οὖν, τέκνα, μετὰ πλείονος σπουδῆς, καὶ κατανύξεως τῷ ἀφθάρτῳ καὶ αἰωνίῳ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων κατατρέχειν καὶ ἀκολουθεῖν ἡμεῖς, οἱ εὐγνώμονες δοῦλοι ὀφείλομεν, μνημονεύοντες τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξατο εἰς ἡμᾶς ὁ θεὸς, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ οὐκ ἐφείσατο δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν. ὥστε οὖν εἰ καὶ τὰ ἑαυτῶν αἵματα ὑπὲρ αὐτοῦ ἐξεχέαμεν, οἱ τῷ αἵματι αὐτοῦ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου λυτρωθέντες, καὶ εἰς υἱῶν γνησίων τάξιν εἰσποιηθέντες, οὐ δὲ οὕτως ἀντάξιόν τι προσηνέγκαμεν

A μεν αὐτῷ· οὐ γὰρ ὅμοιόν ἐστιν ἐκχυθῆναι αἷμα βασιλικὸν, καὶ αἷμα δουλικὸν, ἀδελφοί.

pro ipso effunderemus, qui ejus sanguine ab interitu D et morte sumus redempti, et in genuinorum filio- A. LEONT. EX MS. rum ordinem adscripti, nihil adeo sat dignum ipsi reddiderimus. Nam sanguinem regis effusum esse, fratres; et sanguinem servi, nimium quantum differt.

ANNOTATA.

a Multo latius olim Sancti nomen quam hodie patuit, teste Velsero in Comm. ad Convers. S. Afræ; Episcopi vulgo Sancti, Sanctissimi, Beatissimi dicebantur.... Reliqui etiam Christiani, certe probatæ vitæ, Sancti, quamquam adhuc mortales. Constantinus orationem, quam ad Christianam ecclesiam scripsit, ad Sanctorum cœtum inscripsit. *Ita Stengelius in Commentario ad Vitam B. Wilhelmi Hirsaugiensis; de quo nos* IV *die hujus mensis.*

b *Ostendi populo Crux, et proferri adoranda solebat, non solum in contigua Paschæ die, sed etiam in media jejuniorum hebdomade, quæ nobis est quadragesimæ tertia, prout dicitur ad diem* III *Maji. Idem fiebat et cum multo majore concursu populi, in festo Exaltationis S. Crucis* XIV *Septembris. Uti colligitur e vita S. Mariæ Ægyptiacæ. ea occasione conversæ, de qua die* II *Aprilis.*

c *Orti Edessa Mesopotamiæ urbe, quæ a Justino Imperatore restaurata, Justinopolis quoque dicta fuit, auctore Evagrio lib* IV *Eccl. Histor. Cap.* VIII.

d *Urbs quondam notissima Palæstinæ,* 150 *stadiis distans Jerosolymis in ortum, Jordanem fluvium versus* 60, *teste Adrichomio. A Josue eversa fuit, restauratori ejus imprecante diras; nunc vero in viculum redacta est, jacetque in planitie perampla, montibus in theatri formam circumdata, amœnitate et palmarum fructu insignis.*

e Deviare, a via deflectere, *Græco-barbare* παραστρατεύειν, *vel* παραστρατίζειν *ab Italico et Latino,* Strada, B *et* Strata : *Vide Cangium. Interpres apud Surium derivavit a voce* στρατὸς, exercitus, *atque hoc sensu reddidit :* E Contigit autem ut invenirentur in via, quæ declinat a via militari, *non satis apte, ut mihi quidem videtur.*

f *Fluvius Palæstinæ celeberrimus, qui oritur in Galilæa, in limite Cælesyriæ, ex duobus fontibus* Jor *et* Dan *dictis, ad radices montis Libani.*

g *Urbs Syriæ, aliis* Emessa *et* Emissa, *vulgo* Hemz. *Nos* Emesam *scribimus, modum scribendi Græcum secuti. Archiepiscopali sede claruisse, Christianis in Syria rerum potientibus, ac quatuor episcopatibus imperasse, auctor est Tyrius. Sita est ad Orontem fluvium inter Arethusam ad Septemtrionem, et Laodiceam ad meridiem.*

h *Capite septimo, invenies.*

i *Actum de illo fuit quinta die Martii.*

k *A verbo* νικάω, vinco, *cujus participium est* νικῶν, vincens, *aut* Victor.

l ἡγούμενος, Abbas, monasterio præfectus.

m Dum ipsi sortem ducerent, sorte vicit decem Symeon a Joanne, *uti dictum supra.*

CAPUT II.

Vita monastica, apparitiones.

Ταῦτα δὲ πάντα καὶ πλείω τούτων ὑπετίθετο αὐτοῖς ὁ θεοφόρος προγνοὺς καὶ πληροφορηθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ τὸν προκείμενον αὐτοῖς ἀγῶνα καὶ δρόμον, λέγω δὴ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἄοικον παντελῶς καὶ ἀναχωρήτικὸν βίον. οὐ τὸ τυχὸν γὰρ ὑπάρχειν ὑπελάμβανεν τοῦτο, οὐδ' ὡς ἔτυχεν τοῖς πολλοῖς, κατωρθούμενον, καὶ ἀμέμπτως ἐπι- C τελούμενον, μάλιστα ὁρῶν σώματα ἁπαλὰ, καὶ ἱματίοις μαλακοῖς ἠμφιεσμένα, καὶ νεότητα ἀπὸ τρυφηλοῦ βίου ἀνατεθραμμένην, καὶ ἐν ἀνέσει πάσῃ καὶ ἀπάτῃ συνειθισμένην. ὅθεν ὁ σοφὸς ἰατρὸς καὶ διδάσκαλος τῇ ἐνούσῃ αὐτῷ θείᾳ γνώσει καὶ πείρᾳ, τούτους τοῖς τοιούτοις ὑποδείγμασιν καὶ παραγγέλμασιν ὁπλίσας, λέγει πάλιν ἀμφοτέροις. Βούλεσθε τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς ὑμῶν ἀποκήρασθαι, ἢ τέως μικρὸν χρόνον ἐνδιατρίψαι τῷ ἐπικειμένῳ ὑμῖν σήμερον τοῦ λαϊκου σχήματι. ὥσπερ δὲ ἐκ μιᾶς σκέψεως, μᾶλλον δὲ ἐξ ἑνὸς πνεύματος ἁγίου, ἔπεσαν ἀμφότεροι ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἡγουμένου, αἰτοῦντες αὐτὸν, εὐθέως καὶ ἀνυπερθέτως κουρεῦσαι αὐτοὺς· καὶ ἔλεγεν ὁ Συμεὼν, ὅτι εἰ μὴ τοῦτο ποιήσει διὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, εὐθέως ἀπέρχεσθαι αὐτοὺς εἰς ἕτερον μοναστήριον· ἄκακος γὰρ καὶ ἀπόνηρος ὑπῆρχεν ὁ δὲ Ἰωάννης σοφώτερος, καὶ γνῶσιν πλείονα κεκτημένος. ἔλαβεν οὖν εὐθέως ἕνα ἕκαστον αὐτῶν κατ' ἰδίαν ὁ ὅσιος Νίκων, δοκιμάσαι βουλόμενος ἀμφοτέρων τὴν θερμὴν ἀποταγὴν, τὴν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ἔλεγεν αὐτῷ τινὰ, ἀνακόπτειν αὐτόν πειρώμενος, τοῦ μὴ καρῆναι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, οὐδ' ὅλως δὲ τὸ σύνολον. οὐ δὲ ἑτέρου αὐτῶν συνθεμένου. ἤρχετο πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἔλεγεν αὐτῷ· ἰδοὺ τὸν ἀδελφόν σου ἔπεισα μεῖναι τέως ἕνα ἐνιαυτὸν, ὡς ἐστιν λαϊκός. εὐθέως οὖν ἀπεκρίνατο αὐτῷ, πρὸς ὅν τοῦτο ἔλεγεν· ἐὰν θέλει ἐκεῖνος μεῖναι, μείνῃ, ὄντως, πάτερ, ἐγὼ οὐκ ἀνέχομαι. καὶ τοῦτο δὲ εἶπεν αὐτῷ ὁ Συμεὼν, ὅτε κατ' ἰδίαν ἐλάλησεν

Hæc omnia, atque hisce plura suggerebat ipsis Vir Deifer, præscius divino monitu et certior factus *Alia Niconis monita,* instare illis certamen et cursum, solitariam videlicet, domo penitus carentem, et anachoreticam vitam. Non enim reputabat hoc vitæ genus leviter, nec communi multorum more amplectendum esse et perficiendum; maxime quando videbat tenella corpora, et vestimentis mollibus induta, et juventutem in deli- F ciis enutritam, et omni relaxationi et deceptioni obnoxiam. Unde sapiens medicus et magister divina notione, quæ ei inerat, et experientia, illos exemplis hujusmodi et monitis munitos, iterum ambos compellat : An capitis vestri comam tonderi vultis, an in laico *a* habitu, quo induti estis hodie, aliquantis- a per perseverare? Quasi uno consilio, seu potius uno Spiritu sancto acti, ambo acciderunt ad pedes Hegumeni, rogantes ipsum, ut mox et sine procrastinatione eos tonderet. Et dixit Symeon : nisi hoc face- *probatio.* ret multa cum festinatione, statim ipsos discessuros ad aliud monasterium. Nam simplex erat et innocuus; Joannes autem majore sapientia, et rerum notitia præstabat. Nec mora : Sanctus Nicon unumquemque eorum seorsum prehendit, periculum volens facere, quam fervida rerum, e materia concretarum, secessione *b* ad Deum accederent. Et quæ- b dam ipsi dixit, conatus moram injicere, ne illa die tonderetur, sed nullo operæ fructu, neque alterutro eorum consentiente. Ivit itaque ad alterum, et dixit : Ecce persuasi fratri tuo ut laicus, qualis est, maneat ad unum usque annum. Statim itaque illi respondit is, cui hoc dixerat : Si vult ille manere, maneat; vere, Pater, hoc ego non sustineo. Atque hoc dixit ipsi

A. LEONT. EX MS. *Symeonis*

A ipsi Symeon, quando seorsum cum eo locutus fuit : Festina, Pater, per Dominum [oro] etenim multum tremit meum cor propter Joannem fratrem, ne, quoniam ab anno uxorem duxit prædivitem et formosam, rursus rapiatur ipsius desiderio, et ab amore divino deficiat.

ac Joannis fervor,

12 Joannes iterum seorsim multa cum prece et lacrymis (utpote qui ea multo vivacius præ oculis habebat, quam frater Symeon) eidem viro spectatæ virtutis illud dixit : Ne permitte, Pater, ut fratrem meum amittam propter te. Etenim sola ipsi est mater, sed tam impense amabant inter se, ut non posset duas horas sine ipsa transigere; sed usque hodie dormirent simul, et mater ejus, et ipse; neque noctu separari possent. Id quod maxime me urit et exedit, donec ipsum tonsum videro, et tandem de eo non amplius laborem. Audiit vir magnus alterius de altero curam, et certus quod non confundat Deus, neque despiciat eos, qui ex toto corde et fide non hæsitante ad ipsum confugiunt, adducto forfice, et eo, quo par est, ordine, altari superimposito, illos totondit *c*, et exutis eorum vestibus, induit eos aliis ad commiserationem quidem, sed simul ad sanctimoniam accommodatis. Compatiebatur ipsis vir sapiens et commiseratione plenus propter teneram corporis constitutionem, et molestiam, cui non assueverant. Postquam tonsi essent, Joannes ubertim flevit. Sed Symeon innuebat ut desisteret, omnino ignarus cur fleret. Existimabat enim ipsum flere præ dolore erga parentes suos, et dilectione conjugis suæ. Tonsura et synaxi absolutis, denuo consedit Hegumenus, per totam pene diem ipsos admonens. Sciebat enim eos non longo tempore apud se commoraturos, hoc quoque ita dispensante Deo. Postera ergo die, quæ erat sancta Dominica, dare ipsis volebat sanctum habitum. Dum nonnulli fratrum ipsis dicebant : Beati estis, quia cras regenerabimini, et mundabimini ab omni peccato, ut mundati fuistis eadem die, qua fuistis baptizati, turbati uterque ad divinum Niconem cucurrerunt, vespere Sabbati, et pedibus ejus acciderunt, dicentes : Rogamus te, pater, ne nos baptizes; nam Christiani sumus, et Christianis orti parentibus. Ille ignarus quidnam audivissent e patribus cœnobii, dixit ad ipsos : Quisnam baptizare vos vult, filii? Dixerunt : Domini ac heri nostri, monasterii patres, dicunt nobis : Cras rebaptizabimini. Tunc intellexit Hegu- C menus quod ipsis dixissent de sancto habitu. Et dixit ad illos : Recte dixerunt, filii; cras enim sancto et angelico *d* habitu, si Deo visum fuerit, induere vos volumus. Ubi innocui pueri Christi intellexerunt nihil in se desiderari, ut monasticum vestimentum induerent, dicunt Abbati : sed enim quanam alia re indigemus, Pater, ut induamur angelico illo, quem dicis, habitu?

tonsura, *c*

B

simplicitas,

d

apparitio

13 Præterita autem hebdomade, qua colebatur exaltatio pretiosæ Crucis, vir iste magnus juniori cuidam fratrum, sanctum dederat habitum, et tum temporis necdum expleverat septem dies, sed ferebat adhuc omnia, quæ constitutio exigebat. Quem vir magnus in medium produci permisit. Ubi ergo venit, contemplantur illum ambo et acciderunt illico ad pedes Abbatis, et dixerunt ipsi : oramus te, si animo fixum sedet sic nos vestire, et tali honore et gloria dignari, ab hoc vespere id agito, ne forte, quoniam homines sumus, humani aliquid per noctem nobis contingat, et discedamus tali gloria et gaudio, nec non tali obsequio et corona frustrati. Postquam ergo eos audiisset Hegumenus dixisse de tali obsequii et coronæ privatione, intellexit vidisse eos apparitionem in eo, qui ferebat sanctum habitum et permisit eum ire ad locum suum, ubi erat, a quo tempore induerat sanctum habitum. Postquam ille

αὐτῷ· σπεῦσον, πάτερ, διὰ τὸν κύριον, καὶ γὰρ πολύ D μου τρέμει ἡ καρδία διὰ τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, ὅτι ἀπ' ἔτους ἐζεύχθη γυναικί, πάνυ εὐπόρῳ καὶ ὡραίᾳ, μὴ πάλιν ὁ πρὸς αὐτὴν πόθος ἁρπάσει αὐτὸν, καὶ ἐκλείψει ἐκ τοῦ πρὸς θεὸν πόθου.

12 Πάλιν δὲ ὁ Ἰωάννης τοῦτο κατὰ μόνας. τῷ αὐτῷ ἐναρέτῳ ἀνδρὶ εἶπεν μετὰ πολλῆς ἱκεσίας καὶ δακρύων, καὶ γὰρ ἐκέκτητο αὐτὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ φυσικῶς πλείῳ τοῦ ἀδελφοῦ Συμεών. πάτερ μὴ ἀπολέσω τὸν ἀδελφόν μου διά σοῦ, καὶ γὰρ μητέρα κέκτητο μόνον, καὶ τοιοῦτος ἦν ὁ ἑκατέρων πόθος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτὸν ποιῆσαι δύο ὥρας ἔξωθεν αὐτῆς, ἀλλ' ἕως σήμερον ἐκοιμῶντο ἀμφότεροι, ἥτε μήτηρ αὐτοῦ καὶ αὐτός, μήτε νυκτὸς χωρίζεσθαι δυνάμενοι· ὅπερ μάλιστα, καίει καὶ τρώγει με ἄχρις ἂν κουρευθέντα αὐτὸν ἴδω, καὶ τελείως ἀπομεριμνήσω περὶ αὐτοῦ. Τῆς παρ' ἀμφοτέρων οὖν ὑπὲρ τῆς εἰς ἀλλήλους φροντίδος ἤκουσεν ὁ μέγας, καὶ πληροφορηθείς, ὡς οὐ καταισχύνει ὁ θεὸς, οὐ δὲ παραβλέπει τοὺς ὁλοψύχως καὶ ἀδιστάκτως αὐτῷ προσδραμόντας, ἀγατὼν τὸ ψαλίδιον, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης τάξεως, τεθηκὼς ἐπὶ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, ἐκούρευσεν αὐτοὺς, καὶ ἐκδύσας τὰ ἱμάτια αὐτῶν, ἐνέδυσεν αὐτοὺς οἰκτρὰ μὲν, ὅμως ἅγια, ἐλεῶν αὐτοὺς ὁ σοφὸς καὶ συμπαθέστατος, διὰ τὴν τοῦ σώματος αὐτῶν ἁπαλότητα, καὶ ἀσυνείθιστον E κακοπάθειαν. κουρευομένων δὲ αὐτῶν, ὁ μὲν Ἰωάννης ἔκλαιεν πάνυ. ὁ δὲ Συμεὼν ἔνυσεν τοῦτον παύσασθαι, μὴ νοῶν ὅλως τὸ διὰ τί κλαίει ἐδόκει γὰρ ὅτι ἀπὸ λύπης τῶν γονέων αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀγάπης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κλαίει· μετὰ οὖν τὸ κουρευθῆναι αὐτοὺς, καὶ τὴν ἁγίαν σύναξιν ἐπιτελέσαι, ἐκαθέζετο πάλιν ὁ ἡγούμενος, διὰ πάσης σχεδὸν τῆς ἡμέρας νουθετῶν αὐτούς. ᾔδει γὰρ ὅτι οὐ πολυχρονοῦσιν πρὸς αὐτὸν, τοῦ θεοῦ καὶ τοῦτο οἰκονομήσαντος. Τῇ οὖν ἐπαύριον ἐβούλετο, οὔσης ἁγίας κυριακῆς, δοῦναι αὐτοῖς καὶ τὸ ἅγιον σχῆμα. ὡς οὖν τινες τῶν ἀδελφῶν ἔλεγον αὐτοῖς, μακάριοί ἐστε, ὅτι αὔριον ἀναγεννᾶσθε, καὶ γίνεσθε καθαροὶ ὡς ἐγεννήθητε ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, ὡς ἵνα αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐβαπτίσθητε, ἐθαμβήθησαν, καὶ ἔδραμον ἀμφότεροι πρὸς τὸν θεῖον Νίκωνα, ὀψὲ τῷ σαββάτῳ, καὶ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ προσέπιπτον λέγοντες· δεόμεθά σου, πάτερ, μὴ βαπτίσῃς ἡμᾶς, χριστιανοὶ γάρ ἐσμεν καὶ χριστιανῶν γονέων. ὁ δὲ μὴ γνοὺς τί ἦσαν ἀκηκοότες ὑπὸ τῶν τοῦ κοινοβίου πατέρων, ἔλεγεν πρὸς αὐτούς· τίς γὰρ τέκνα θέλει βαπτίσαι ὑμᾶς; οἱ δὲ εἶπον, οἱ κύριοι οἱ δεσπόται ἡμῶν, οἱ τοῦ μοναστηρίου πατέρες, λέγουσιν ἡμῖν, ὅτι αὔριον ἐξαναβαπτίζεσθε. Τότε συνῆκεν ὁ ἡγούμενος, ὅτι περὶ τοῦ ἁγίου σχήματος εἶπον αὐτοῖς. καὶ λέγει πρὸς αὐτούς. Καλῶς F εἶπον, ὦ τέκνα, καὶ γὰρ τοῦ κυρίου εὐδοκοῦντος, αὔριον θέλομεν ἐνδύσαι ὑμᾶς τὸ ἅγιον καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα. Ὡς ἐνόησαν οἱ ἀπόνηροι τοῦ Χριστοῦ παῖδες, μηδὲν αὐτοὺς ἐλλείπειν τοῦ ἐνδύματος τοῦ μοναχικοῦ, λέγουσιν τῷ ἀββᾷ· τί γάρ, πάτερ, ἄλλο τίποτε χρῄζομεν, ἵνα ἐνδυσώμεθα τὸ ἀγγελικὸν ἐκεῖνο, ὃ λέγεις, σχῆμα;

13 Ἦν δὲ μέγας οὗτος τῇ προλαβούσῃ ἑβδομάδι, ἐν ᾗ καὶ ὑπῆρχεν τοῦ τιμίου σταυροῦ ἡ ὕψωσις, δεδωκὼς τινι τῶν ἀδελφῶν νεωτέρῳ σχῆμα τὸ ἅγιον, καὶ οὐκ ἦν ἀκμὴν πληρώσας τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, ἀλλ' ἔτι ἐφόρει πάντα, ὡς ἐστιν ἡ κατάστασις, ὃν ἐπέτρεψεν ὁ μέγας εὐθέως εἰς μέσον ἀχθῆναι. Ὡς οὖν ἦλθε, θεωροῦσιν αὐτὸν ἀμφότεροι, καὶ ἔπεσαν εὐθέως εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀββᾶ, καὶ εἶπον αὐτῷ, δεόμεθά σου, ἐὰν οὕτως ἡμᾶς μέλλεις ἐνδύειν, καὶ τοιαύτης τιμῆς καὶ δόξης ἀξιοῦν, ἀφ' ἑσπέρας ποίησον, μή πως ἄνθρωποι ὄντες, διὰ τῆς νυκτὸς φθάσῃ ἡμῖν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἀπέλθωμεν τῆς τοιαύτης δόξης καὶ χαρᾶς, καὶ τοῦ τοιούτου ὀψικίου καὶ στεφάνου ἀποτυχόντες· ὡς οὖν ἤκουσεν αὐτῶν ὁ ἡγούμενος εἰρηκότων τῶν τοιούτου ὀψικίου καὶ στεφάνου ἀποτυγχάνειν, ἐνόησεν ὀπτασίαν αὐτοὺς εἰς τὸν τὸ ἅγιον σχῆμα φοροῦντα ἑωρακέναι, καὶ ἐπέστρεψεν ὑπελθεῖν αὐτὸν ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ, ὅπου ἦν ἐξ οὗ ἐνεδύσατο τὸ ἅγιον σχῆμα. Τούτου οὖν ἀπελθόντος, ἐλυπήθησαν σφόδρα οἱ παῖδες τοῦ Χριστοῦ,

A Χριστοῦ, καὶ λέγουσιν τῷ ἡγουμένῳ, διὰ τὸν κύριον, πάτερ, ἀνάστα, ποίησον ἡμᾶς ὡς ἐκεῖνον, ὅτι εἰς τὸ μοναστήριόν σου ὅλον ἄνθρωπος ἐν τῇ τοιαύτῃ τιμῇ οὐκ ἔστιν, ὡς ἐκεῖνος. Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς· ποίᾳ τιμῇ; τότε εἶπον, μὰ τὸν ἀξιοῦντα ἡμᾶς, πάτερ, τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ τῆς τιμῆς, μακάριοί ἐσμεν καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ὑπὸ τοσούτου πλήθους μοναχῶν μετὰ κηρίων ὀψικευόμεθα, καὶ τοιοῦτον στέφανον λαμπρὸν λάμποντα ἐπὶ τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς φορέσομεν. ἐνόμιζον γὰρ καὶ τὸν ἡγούμενον βλέπειν τὰ ὑπ' αὐτῶν ὁρώμενα. διὰ τοῦτο γνοὺς, οὐδὲ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι αὐτὸς οὐδὲν εἶδεν, ἀλλ' ἐσιώπησεν, καὶ κατεπλάγη τὴν πολλὴν ἀκεραιότητα καὶ καθαρότητα, μάλιστα δὲ τοῦ Συμεών.

14 Τοῦτο δὲ χαριεστάτως ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ μέγας, ὅτι αὔριον ἐνδύομεν καὶ ὑμᾶς διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου πνεύματος. μετὰ οὖν τὸ λαβεῖν αὐτοὺς τὸ ἅγιον σχῆμα, ὡς διεβεβαιοῦτο ὁ ὁσιώτατος διάκονος, διϊσχυρίζετο ὁ ἀψευδὴς Συμεών, ὅτι τὰ πρόσωπα ἀλλήλων ἐθεωροῦμεν τῇ νυκτὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ὁμοίως τοῦ πρότερον ὑπ' αὐτῶν θεαθέντος, στέφανον ἐπὶ τῆς τοῦ ἑτέρου κεφαλῆς ὁ ἕτερος. Ἐν τοιαύτῃ δὲ χαρᾷ ἦν, φημι, ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ὥστε μὴ δὲ θέλειν ἡμᾶς εὐχερῶς τροφῆς μεταλαμβάνειν ἢ πώσεως.
B Μετὰ οὖν δύο ἡμέρας τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς τὸ ἅγιον ἔνδυμα, θεωροῦσιν τὸν πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν τοῦτο λαβόντα, εἰς ὃν καὶ τὸν στέφανον καὶ τοὺς ὀψικεύοντας ἐθεάσαντο, καὶ ἐφόρει σακκομάχιν, καὶ ἐποίει διακονίαν. καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι οὔθε τὸν στέφανον αὐτῷ περικείμενον, οὔτε πάλιν τοὺς μετὰ κηρίων ὀψικεύοντας μοναχοὺς ἐκέκτητο, καὶ ἐθαύμασαν. καὶ λέγει ὁ Συμεὼν τῷ Ἰωάννῃ· πίστευσον ἀδελφὸ, ἐὰν καὶ ἡμεῖς πληρώσωμεν τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἑπτὰ οὐκ ἔτι ἕξομεν τὴν εὐπρέπειαν ταύτην, καὶ τὴν χάριν. καὶ λέγει ὁ Ἰωάννης· καὶ τί θέλεις ἵνα γένηται ἀδελφέ; Λέγει αὐτῷ πάλιν, ἐὰν ἀκούσῃς μου, ἵνα ὥσπερ ἐγκατελείψαμεν, καὶ ἀπεταξάμεθα τῶν κοσμικῶν, ἀποταξώμεθα τελείως ἀπὸ πάσης πνοῆς· ἄλλον γὰρ βίον καὶ ξένα πράγματα θεωρῶ ἐν τῷ σχήματι τούτῳ. ἀφ' ἧς γὰρ αὐτὸ ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ ἐνέδυσεν ἡμᾶς, καίονται τὰ ἔσωθέν μου, οὐκ οἶδα πόθεν, καὶ ζητεῖ ἡ ψυχή μου μὴ θεωρῆσαί τινα, μήτε λαλῆσαι, ἢ ἀκοῦσαί τινος· λέγει αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, καὶ τί τρώγωμεν ἀδελφέ. Λέγει αὐτῷ Συμεών. εἴτι τρώγουσιν οἱ ἀκούοντες βοσκοί, περὶ ὧν καὶ χθὲς εἶπεν ἡμῖν ὁ κύρις Νίκων. τάχα γὰρ καὶ αὐτὸς θέλων, ἵνα τοιοῦτον βίον διάξωμεν, διηγήσατο ἡμῖν τὸ πῶς ζῶσιν, καὶ πῶς κοιμῶνται καὶ πάντα τὰ κατ' αὐτούς. Εἶτά φησιν ὁ Ἰωάννης, καὶ πῶς; ὅτι οὔτε ψάλαι, οὔτε τὴν κατάστασιν παρελάβομεν.
C

15 Τότε ἀνέῳξεν ὁ Θεὸς τὴν καρδίαν τοῦ ἀββᾶ Συμεών, καὶ εἶπεν· Ὁ σώσας τοὺς πρὸ τοῦ Δαυὶδ εὐαρεστήσαντας αὐτῷ, σώζει καὶ ἡμᾶς. Εἰ δὲ καὶ ἄξιοι γενώμεθα, διδάσκει καὶ ἡμᾶς, ὡς ἐδίδαξεν τὸν Δαυὶδ, ὡς ἦν εἰς τὰ πρόβατα εἰς τὴν ἔρημον, μὴ θελήσῃς ἀνακόψαι τὴν προθυμίαν μου ἀδελφέ. ἀλλὰ λοιπὸν, ὅτι εἰς τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἐδώκαμεν ἑαυτοὺς, μὴ ἀφανίσωμεν αὐτό· Τότε ὁ κύρις Ἰωάννης εἶπεν· ὡς θέλεις, ποιήσωμεν. πῶς δὲ καὶ ἐξερχόμεθα, ὅτι ἡ θύρα κλείεται τῇ νυκτί; Λέγει αὐτῷ Συμεών. Ὁ ἀνοίξας ἡμῖν τῇ ἡμέρᾳ, αὐτὸς ἀνοίγει καὶ τῇ νυκτί. Ὡς οὖν ἔστησαν τὴν βουλὴν, εὐθὺς τῆς νυκτὸς καταλαβούσης, θεωρεῖ ὁ Ἡγούμενός τινα καθ' ὕπνους ἀνοίγοντα τὴν θύραν τοῦ μοναστηρίου, καὶ λέγοντα. Ἐξέλθετε πρόβατα ἐσφραγισμένα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν βοσκὴν ὑμῶν. Καὶ διυπνισθεὶς, εὐθέως κατέρχεται εἰς τὸν πυλῶνα, καὶ εὑρὼν αὐτὸν ἀνοικτὸν, καὶ νομίσας ὅτι ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, ἐκαθέζετο συγνὸς, στενάζων καὶ λέγων. Ὅτι οὐκ ἠξιώθεν ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς λαβεῖν τὴν εὐχὴν τῶν πατέρων μου. Ἀληθῶς οὗτοί μου πατέρες καὶ δεσπόται, καὶ διδάσκαλοι ἐτύγχανον, καὶ διὰ τοῦτο τῆς παρ' αὐτῶν παραθέσεως ἠστόχησα. Βαβαί, πῶς λίθοι τίμιοι, ὥς φησιν ἡ γραφὴ, λεληθότες ἐπὶ τῆς γῆς κυλίονται, ὑπὸ πολλῶν μὲν φαινόμενοι, ὑπὸ ὀλίγων δὲ καταλαμβανόμενοι. ὡς ταῦτα οὖν εἰς ἑαυτὸν ἀδημονῶν διελογίζετο,

D abierat, valde doluerunt Christi pueri, et dicunt Hegumeno : Propter Dominum, Pater, assurge, et fac nos tales, qualis est ille ; nemo enim in toto monasterio, est homo, quem non anteeat honore. Dicit eis Abbas : Quali honore? Tunc dixerunt : Per eum, Pater, qui nos dignatur hoc habitu et honore, beati sumus et nos, si a tali monachorum multitudine, cereos gestantium, fuerimus stipati, et talem coronam, splendide lucentem, gestaverimus in nostro capite. Putabant enim Hegumenum etiam vidisse ea, quæ ipsi conspexerant. Hoc cognito non dixit ipsis se nihil vidisse, sed tacuit, et simplicitatem magnam ac puritatem obstupuit, potissimum Symeonis. A. LEONT. EX LB.

14 Hoc autem gratiosissime eis dixit Vir magnus: Die crastina vos quoque sancto habitu induemus, adspirante Spiritus sancti gratia. Quo assumpto, prout affirmavit sanctissimus diaconus, innocuus Symeon asseveravit, mutuos se vidisse vultus tempore noctis, sicut in die, et similes illi, qui ante apparuerat, alterum in alterius capite coronam. Tanto autem, aiebat, nostra mens affecta erat gaudio, ut nec cibum nec potum gustare luberet. Exactis itaque ab assumpto sancto habitu, duobus diebus, contemplantur illum, qui ante septem dies, eum assumpserat, quem etiam coronatum et comitatum conspexerant (ferebat hic mantile et ministrabat; sed non amplius deinceps coronam capiti impositam, nec rursum monachos cum cereis comitantes habebat) et mirati sunt. Dicitque Symeon Joanni : Crede, frater, tametsi etiam nos septem hosce dies impleverimus, non adhuc elegantiam illam et gratiam sumus habituri. Et dicit Joannes : Quid vis ut fiat, frater? Cui ille iterum : Si me audis, ut res seculares, quas reliquimus, et valere jussimus, perfecte toto animi nisu valere jubeamus. Aliam namque vitam et res novas contemplor in hoc habitu. Ex quo enim, eodem nos induit Dei servus, flagrant mea præcordia, nescio unde, et quærit anima mea non videre quemquam, neque alloqui, nec audire. Dicit ei Joannes : Et quid comedemus, frater? Cui Symeon. An comedunt, qui pascentes e vocantur, de quibus heri Dominus Nicon sermonem quoque ad nos habuit. Nam forsan ipse etiam volens, ut nos hujusmodi vitam amplectamur, exposuit nobis quam vitæ rationem teneant, quomodo dormiant f, et quidquid ad illos pertinet. Deinde dicit Joannes ; et quomodo? Quia neque cantum, neque eorum institutum novimus.

habitus monasticus.

E

Symeon meditatur

e

f

15 Tunc Deus aperuit cor Abbatis g Symeonis, qui dixit : Qui servavit eos, qui ante Davidem placuerunt Deo, nos quoque servabit; et siquidem fiamus digni, nos item docebit, prout docuit Davidem, quando in solitudine pascebat oves. Noli, frater, desiderium meum retardare. Quod superest, ne rem, quo animum appulimus, reddamus irritam. Tum dominus Joannes dixit : Faciemus, uti vis. At quomodo exibimus? Nam noctu clauditur ostium. Dicit ei Symeon : Qui illud nobis aperuit interdiu, idem ille noctu aperiet. Stabilito igitur consilio, statim ubi advenit nox, Hegumenus videt aliquem in somnis, aperientem ostium monasterii, et dicentem : Exite oves Christi signatæ ad pascua vestra. A somno excitatus, statim ad januam pervenit, quam ubi invenisset apertam, ratus exinde egressos; consedit mœstus, gemensque et dicens : Non eram dignus ego peccator, patrum meorum preces accipere. Illi sane erant patres mei, et Domini, ac magistri : Ideo scopum, quem sibi præfixerunt, non sum assecutus. Papæ! Quam pretiosi lapides, ut loquitur Scriptura, latentes supra terram volvuntur ; qui a multis quidem videntur, sed a paucis apprehenduntur. Dum hæc mœstus secum agitabat, ecce puri

g

... norum vitæ g...

sponsi

A. LEONT. EX MS.

A sponsi Christi veniunt ut egrediantur, ante quos contemplabatur purissimus hegumenus Nicon eunuchos aliquot, quorum alii ferebant lampades, alii sceptra manu tenebant.

ἰδοὺ οἱ νυμφίοι οἱ καθαροὶ τοῦ Χριστοῦ ἐρχόμενοι ἐπὶ τὸ ἐξελθεῖν, ὧν ἔμπροσθεν ἐθεώρει ὁ καθαρώτατος ἡγούμενος Νίκων τινὰς εὐνούχους λαμπαδιφόρους, τοὺς δὲ σκῆπτρα ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ κατέχοντας. D

ANNOTATA.

a Laicus *est, qui vitæ institutione a populo non est discretus, quasi* popularis *seu* secularis, *a Græco* λαὸς, populus.

b *Observa circa vocem* ἀποταγὴ, *ex Isidoro Pelusiota lib.* 1. *epist.* 1. *ad Nilum monachum.* Sancti Viri, monasticæ philosophiæ principes et antesignani, ex ærumnis et certaminibus, quibus perfuncti sunt, vocabula quoque rebus congrua, monendi nostri atque erudiendi causa imposuerunt : Cum ἀποταγὴν secessionem a rebus, ex materia concretis, et ὑπόταγὴν propensionem ad obediendum nuncuparunt.

c *Breve est illud Auctoris de Eccl. Hierarch. cap.* 5. Sacerdos monachum signo Crucis consignans, tondet in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, detractisque vestimentis, nigra veste induit.

d *Duplex apud Græcos est monasticus habitus, parvus nimirum et magnus, sive angelicus. Cujus apparatum, et quæ huc spectant, dat Goar pag.* 490, *et Habertus observatione tertia.*

e *Ita appellati monachi quidam Palæstinæ* βοτανοφάγοι, *quia teste Evagrio lib.* 1 *Eccl. Hist. cap.* 21. Cibos quidem hominibus usitatos aspernantur, terram autem depascuntur, unde et pabulatores cognominati sunt; tantum carpentes, quantum ad vitam sufficit. *Sive, prout tradit Sozomenus lib.* 6. *cap.* 33. Neque domicilia habent, neque panem, neque obsonium comedunt, neque vinum bibunt. In montibus autem B degentes, semper Deum celebrant, precibus et hymnis secundum ritum Ecclesiæ vacantes. Quando vero E vescendi tempus advenit, pabulantium in morem, quilibet falce arrepta, per montem vagantes, herbis pascuntur.

f *Ita ecgraphum nostrum; non* κομῶνται, *a* κομάω, *quod est* comam nutrio, *sicuti expressit Interpres apud Surium.*

g Abbas *non tantum* Hegumenum, *seu* præfectum monasterii *designabat, sed ita compellabantur monachi passim omnes, præsertim senio venerandi. Id quod semel hic indicasse sit satis in antecessum etiam pro locis sequentibus.*

CAPUT III.

Secessus in solitudinem, satanæ machinatio.

a Abbati Niconi Eos *a* igitur conspicatus, solide gavisus fuit; quia non erat frustratus, suo desiderio. Postquam hunc vidissent beati, voluerunt redire, non cogitantes quod Hegumenus esset. Cucurrit itaque S. Nicon, et advocavit eos ad se.] Ubi primum eis Hegumenus innotuit, ipsi etiam valde gavisi sunt; maxime quando videbant ostium apertum. Etenim Deum hoc illi rursum revelasse, cogitabant. Jamque vole- *b* bant pœnitentiam *b* facere, ac vetuit illis dicens : nihil tale eis licere facere propter angelicum habitum, quo erant induti. Mox illi dicunt : Grates tibi C agimus, o Pater, et quidnam Deo ac venerando capiti tuo simus repensuri, ignoramus. Quis, nos *actis gratiis* hujusmodi donis cumulandos, sperasset? Qualis rex nos tali dignitate honorare posset? Quales terreni thesauri adeo repente nos divites redderent? Qualium lavacrorum usus adeo animam nostram mundaret? Quales parentes ita diligere possent ac servare? Qualia xenia donaque remissionem peccatorum nostrorum tam breviter nobis afferre? Sicut tu facis, venerande pater noster? Tu progenitorum omnium, ac parentum loco nobis post Christum pater et mater es. Tu Dominus, tu instructor, tu manuductor, tu viæ dux, et alia quæcumque, quibus referendis lingua non sufficit. Per te pretiosissimam margaritam adepti sumus, et vere baptismatis virtutem, cujus sancti nobis prænuntii patres fuere, experti sumus. Novimus vere peccatorum nostrorum combustionem ex igne, qui corda nostra comburit; cui tolerando impares sumus, adeo præcordia nostra inflammat.

Ὡς οὖν τούτους ἐθεάσατο, περιχαρὴς σφόδρα ἐγένετο, διότι οὐκ ἀπέτυχεν τῆς αὐτοῦ ἐπιθυμίας· ὃν θεασάμενοι οἱ μακάριοι, ἠβουλήθησαν ὑποστρέψαι, μὴ νοήσαντες ὅτι ὁ ἡγούμενός ἐστιν. Ἔδραμεν οὖν ὁ ὅσιος Νίκων καὶ προσεκαλέσατο αὐτοὺς πρὸς ἑαυτόν. Ὡς οὖν ἔγνωσαν ὅτι ὁ ἡγούμενός ἐστιν, περιχαρεῖς καὶ αὐτοὶ ἐγένοντο, μάλιστα θεωρήσαντες καὶ τὸν πυλῶνα ἀνοικτὸν, ἐνόησαν γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς αὐτῷ πάλιν καὶ τοῦτο ἀπεκάλυψεν. Ἠθέλησαν οὖν βαλεῖν μετάνοιαν, καὶ διεκώλυσεν αὐτοὺς λέγων, μηδὲν τοιοῦτον αὐτοῖς ἐξεῖναι ποιῆσαι, διὰ τὴν τιμὴν τοῦ περιτεθέντος αὐτοῖς ἀγγελικοῦ σχήματος. Λέγουσιν οὖν αὐτῷ εὐθέως, εὐχαριστοῦμέν σοι πάτερ, καὶ τί προσάξαι τῷ Θεῷ καὶ τῇ σῇ τιμίᾳ κεφαλῇ οὐκ οἴδαμεν. F Τίς ἡμᾶς τοιούτων δωρεῶν ἀξιωθῆναι ἤλπιζεν; ποῖος βασιλεὺς τοιούτῳ ἀξιώματι ἡμᾶς τιμῆσαι ἠδύνατο, ποῖοι ἐπίγειοι θησαυροὶ οὕτως ἐξαίφνης πλουτῆσαι ἡμᾶς ἐποίουν; Ποίων λουτρῶν ἀπολαύσειν οὕτως ἡμῶν τὴν ψυχὴν ἐκαθάριζον. Ποῖοι γονεῖς οὕτως ἀγαπῆσαι, καὶ σῶσαι ἐδύναντο; Ποῖα ξένια δῶρα τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἄφεσιν συντόμως οὕτως ἐνέγκαι ἡμῖν ἴσχυον, ὡς σὺ τίμιε ἡμῶν πάτερ, καὶ ἀντὶ πάντων τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ γονέων, σὺ ἡμῶν μετὰ Χριστὸν πατὴρ καὶ μήτηρ. Σὺ δεσπότης, σὺ συγκροτητής, σὺ χειραγωγός. Σὺ ὁδηγὸς, καὶ ὅσα γλῶσσα εἰπεῖν οὐκ ἰσχύει. διὰ σοῦ τὸν πολυτίμητον μαργαρίτην ἐκτισάμεθα, ἐμάθομεν ἀληθῶς τὴν δύναμιν τοῦ βαπτίσματος, οὗπερ ἡμῖν οἱ ὅσιοι πατέρες προέλεγον· Ἔγνωμεν ὄντως τὴν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν κατάκαυσιν ἐκ τοῦ περικαίοντος ἡμῶν τὰς καρδίας πυρὸς, ὅπερ καὶ μὴ φέροντες, οὕτως τὰ ἡμῶν ἐντὸς περιφλέγων.

ejusque precibus postulatis 17 Beatitudinem tuam, o pater, obsecramus, ut impense pro nobis ores; et servos tuos abire sinas, ut sincere et enixe Deo serviamus, cui nos consecravimus. Sine te exorari, ut numquam obliviscaris inutilium filiorum tuorum, eo tempore, quo manus

17 Αἰτοῦμεν εὐχὴν ποιῆσαι ἐκτενῶς τὴν μακαριότητά σου, πάτερ, καὶ ἀπολῦσαι τοὺς σοὺς δούλους εἰς τὸ γνησίως καὶ ὁλοψύχως δουλεῦσαι ᾧ ἀφιερώσαμεν ἑαυτοὺς Θεῷ, δυσωπούμενος μηδέποτε λήθην ποιῆσαι ἀχρείων σου παίδων, ἐν καιρῷ ἐκτάσεως χειρῶν σου τιμίων. Ναὶ, ναὶ,

A καὶ, δυσωπούμενος ὑπὸ τῶν ξένων, ὅσιε· Μνείαν ποιοῦ τῆς αὐτῶν ὀρφανείας. Καὶ ἐπιλαβόμενοι τῶν γονάτων τοῦ Ὁσίου, πάλιν ἔλεγον· Μνήσθητι πάτερ τῶν σῶν ταπεινῶν προβάτων, ὧν ὁλοκαύτωσας τῷ Χριστῷ· Μνημόνευσον ξένων φυτῶν, ἃ ἐν τῷ καλῷ κήπῳ τοῦ παραδείσου φυτεῦσαι ἔσπευσας. Μὴ ἐπιλάθῃ ὀκνηρῶν ἐργατῶν, οὓς περὶ τὴν ἑνδεκάτην εἰς τὸν ἀμπελῶνα τῷ Χριστῷ ἐμίσθωσας. Ἐθαύμαζεν δὲ καὶ ἐξεπλήττετο ὁ ποιμὴν, θεωρῶν τοὺς πρὸ δύο ἡμερῶν ἰδιώτας, οὕτως ἐξαίφνη σοφισθέντας διὰ τῆς περιβολῆς τοῦ θείου σχήματος. Ὡς ἔκλαυσαν οὖν ἀμφότεροι ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν, κλίνας γόνυ ὁ ὅσιος Νίκων, καὶ στήσας Συμεὼν ἐκ δεξιῶν, καὶ Ἰωάννην ἐξ εὐωνύμων ἀνέστη. Καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπεν. Ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος, καὶ αἰνετός. Ὁ Θεὸς, ὁ μέγας καὶ ἰσχυρός. Ὁ Θεὸς ὁ προαιώνιος, εἰσάκουσον ἁμαρτωλοῦ ἀνδρὸς τῇ ὥρᾳ ταύτῃ. Ἐπάκουσόν μου ὁ Θεὸς, ἐπάκουσόν μου ἐν ἰσχύϊ. Μὴ μνημόνευσον ἐν ταύτῃ μου τῇ προσευχῇ τῶν ἀεὶ καὶ εἰς ἀεὶ παρακοῶν τῆς ἐμῆς ἐξουθενώσεως. Ἐπάκουσόν μου, Κύριε, ἐπάκουσόν μου ἐν πυρὶ προσευχῆς, ὥς ποτε τοῦ σοῦ προφήτου, καὶ διὰ τῶν αὐτοῦ πρεσβειῶν, τὰς ἀνομίας μου κατάφλεξον, καὶ τὰς ἁμαρτίας μου καθάρισον. Ναί, ὁ Θεὸς τῶν ἁγίων δυνάμεων. Ναὶ ὁ τῶν ἀσωμάτων ποιητής. Ναί, ὁ εἰπών· Αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε. Μή με βδελύξῃ τὸν
B ἀκάθαρτα χείλη περιβεβλημένον, καὶ ἐν ἁμαρτίαις συνεχόμενον. Ἐπάκουσόν μου ὁ ἐπαγγειλάμενος ἐπακούειν τῶν ἐν ἀληθείᾳ ἐπικαλουμένων σε, καὶ κατεύθυνον τὰ διαβήματα τῶν δούλων σου, καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης. Συμπάθησον ἀκάκοις παισὶν ἐπὶ ξένης οὖσιν, ὁ εἰπών· Γινέσθε ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. Ἐκέκραξά σοι ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, Ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς, ἐπάκουσόν μου ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐπὶ ξένης μακράν.

18 Ἐπιτίμησον πᾶσιν τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ἀπὸ προσώπου τῶν παίδων σου. Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρειοῦ καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειαν αὐτῶν. Ἔκχειον ῥομφαίαν καὶ σύγκλεισον ἐξεναντίας τῶν καταδιωκόντων αὐτούς. Εἶπὲ, ὦ κύριε, τῇ ψυχῇ αὐτῶν· Σωτηρία σου εἰμὶ ἐγώ. Ὑπαναχωρησάτω ἀπὸ τῆς αὐτῶν διανοίας, πνεῦμα δειλίας ἀκηδίας, ὑπερηφανίας, καὶ πάσης κακίας, καὶ κατασβεσθήτω αὐτῶν πᾶσα πύρωσις καὶ κίνησις ἐκ διαβολικῆς ἐνεργείας συνισταμένη. Φωτισθήτω αὐτῶν τὸ σῶμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ πνεῦμα τῷ φωτὶ τῆς γνώσεώς σου, ἵνα καταντήσαντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ἁγίας καὶ προσκυνητῆς Τριάδος, εἰς
C ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας, δοξάσωσίν σε εἰς αἰῶνα αἰῶνος, καὶ εὐαρεστήσωσίν σοι τῷ Κυρίῳ, ὅτι πάνδημον τὸ φυλακτήριον ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν. Δὸς δὲ αὐτοῖς σὺν πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς, ὦ Κύριε, καὶ τοὺς λόγους ταύτης μου τῆς οἰκτρᾶς, καὶ ἀναξίας σου ἱκεσίας ἐν καρδίᾳ διὰ παντὸς ἔχειν πρὸς δοξολογίαν, καὶ ὕμνον τῆς σῆς χρηστότητος. Πάλιν δὲ πρὸς αὐτοὺς μετὰ πολλῶν δακρύων ἔλεγεν. Ὁ Θεὸς, ὃν ἐξελέξασθε, τέκνα καλὰ, καὶ ᾧ κατεδράμετε, αὐτὸς ἐξαποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ προσώπου ὑμῶν, καὶ κατασκευάσει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ὁ ἄγγελος, ὥς φησιν ὁ μέγας Ἰακὼβ, ὁ ῥυόμενός με ἀπὸ πάντων τῶν ἐναντίων δυνάμεων, αὐτὸς προπορεύεται τῶν τρίβων ὑμῶν. Ὁ ῥυσάμενος τὸν ἑαυτοῦ προφήτην ἐκ στόματος λεόντων, αὐτὸς ῥύσεται καὶ ὑμᾶς ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ λέοντος. Ὁ ἐκλεξάμενος ὑμᾶς Θεὸς, αὐτὸς ἀκαταίσχυντον τὴν θυσίαν μου φυλάξει. Ὡς δὲ ταῦτα καὶ πλεῖον τούτων αὐτοῖς ἐπηύξατο, καὶ συνεπλάκη ὁ θεοφόρος τοῖς τραχήλοις αὐτῶν καὶ ἔλεγεν· Σῶσον, ὁ Θεὸς, σῶσον τοὺς ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἀγαπήσαντας τὸ ὄνομά σου, οὐ γὰρ ἄδικος εἶ, Κύριε, τοὺς καταλείψαντας τὰ μάταια τοῦ βίου πράγματα, περιδεῖν καὶ ἐγκαταλεῖψαι.

19. Εταῖ πάλιν πρὸς αὐτούς. Βλέπετε τέκνα, εἰς πόλεμον ἑαυτοὺς ἐξεδώκατε φοβερὸν κ ιαθέατον. Ἀλλὰ μὴ φοβηθῆτε, δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει

tuas venerabiles extendis. Imo, imo, vir sancte' sine te exorari ab alienigenis: orbitatis eorum reminiscere. Deinde genua sancti hominis amplexi, rursum dicebant: Pater, esto memor humilium tuarum ovium, quas Christo in holocausta immolasti. Recordare externarum plantarum, quas pulchro paradisi horto inserere studuisti. Ne obliviscere operariorum inertium, quos undecima circiter hora in vinea Christi mercede conduxisti. Mirabatur autem et obstupescebat præses, quando videbat eos, qui ante biduum fuerant idiotæ ac rudes, tam subito evasisse sapientes, ex eo, quod assumpsissent divinum habitum. Dum ergo uterque satis diu flevisset, genu inclinavit S. Nicon, et collocato Symeone a dextris et Joanne a sinistris, surrexit, et protensis in cœlum manibus, dixit: Deus juste et laudabilis, Deus magne et fortis, Deus qui es ante secula, exaudi virum peccatorem in hac hora: exaudi me Deus, exaudi me in fortitudine. Esto immemor tempore hoc, quo preces fundo, prævaricationum, a mea vilitate usque et usque profectarum. Exaudi me Domine, exaudi me in igne orationis, sicut olim tuum prophetam; et ejus interventu combure meas iniquitates, et peccata expurga. Ita fiat, o Deus sanctarum virtutum! ita fiat, o rerum incorporearum creator! ita fiat! qui dixisti: Petite et accipietis. Ne abominare me, qui sum labiis impuris, et in peccatis hæreo. Exaudi me, qui promisisti te exauditurum eos, qui invocant te in veritate; dirige gressus servorum tuorum, et pedes eorum in viam pacis. Compatere innocuis pueris, in externa terra existentibus, qui dixisti: Estote simplices sicut columbæ. Clamavi ad te in toto corde meo; Deus, Deus exaudi me, spes omnium finium terræ, et eorum, qui sunt procul in terra aliena.

D — A. LEONT. EX MS.
E
Matth. 10

18 Increpa spiritus omnes immundos a facie puerorum tuorum: apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium eorum: effunde frameam et conclude adversus eos, qui persequuntur illos: dic, o Domine, animæ eorum; Salus tua ego sum. Recedat a mente eorum spiritus timoris, acediæ, superbiæ, et omnis malitiæ, et extinguatur in illis omnis flamma atque motio, quæ diaboli operatione exsurgit. Corpus eorum et anima et spiritus, cognitionis tuæ radiis illustrentur, ut occurrentes in unitatem fidei, et agnitionem sanctæ et adorandæ Trinitatis, in virum perfectum, in mensuram ætatis, glorificent te in seculum seculi, placitoque se tuo, qui Dominus es, conforment. Nam præsidium omnium populorum est nomen tuum, Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Da illis, Domine, cum omnium bonorum cumulo, ut hujus meæ miserabilis et indignæ orationis sermones, assidue cordi suo insculpant, ad gloriam et laudem bonitatis tuæ. Iterum multis cum lacrymis ad ipsos dixit: Deus, quem elegistis, boni filii, et ad quem accurristis, Deus ipse emittet angelum suum ante faciem vestram, et præparabit viam suam ante pedes vestros. Angelus, qui sicut dicit magnus Jacob, liberat me ab omnibus contrariis potestatibus, ille præcedet ante vias vestras. Qui prophetam suum liberavit ab ore leonum, ille vos quoque liberabit a manibus leonis. Qui elegit vos Deus, ille sacrificium meum ab ignominia vindicabit. Hæc et plura precatus, et colla eorum strinxit vir deifer, et dixit: Serva, Deus, serva eos, qui toto corde diligunt nomen tuum: neque enim iniquus es Domine, ut illos, qui stultas hujus vitæ res reliquerunt, contemnas et deseras.

et impetratis
F

19 Postea rursum ad illos sermonem convertit: Attendite, filii, terribili vos et occulto bello dedistis; sed metum pellite: potens enim est Deus, qui non patietur

ad constantiam incitantur Symeon et Joan.

A. LEONT. EX MS.

A patietur vos tentari supra id quod potestis sustinere. Certate, filii, ut non superemini. Sed state animo erecto, opponentes inimico sacri habitus armaturam. In memoriam revocate verba illius, qui dicit : Nemo mittens manum suam ad aratrum, et conversus retro, aptus est regno cœlorum. Et rursum de ædificatione turris : ne viam perfectam incipientes, in Dei obsequio desides sitis ; et in vobis impleatur, quia cœperunt ædificare, et non sat habuerunt virium et animi ad opus consummandum. State securi o filii : parvum est bellum, sed magna corona ; temporalis labor, sed æterna requies. Itaque cum tempus procederet, et jam deinceps lignum *c* pulsaret ; et illi e janua essent egressuri, Hegumeno seorsim prehenso dixit Symeon : Propter Deum, mi Pater, ora ut Deus, ex animo fratris mei Joannis deleat memoriam conjugis suæ, ne maligno machinante spiritu me deserat, et ego intereain præ dolore, ob ejus exitium et recessum. Ora, obsecro, propter Dominum, ut Deus etiam parentes ejus consoletur, ne de illo laborent.

ac spe confirmati,

20 At vero Senex, miratus fraternum affectum nihil ei respondit. Rursus Niconem eodem modo
B prehendit Abbas Joannes et seorsim se vocavit, sic loquens : Propter Deum te obtestor, o Pater, ne fratris mei curam depone ; sed ora, ne matris suæ dolorem miseratus, me fugiat, et in portu inveniar naufragus. Hæc ubi dicta ; ob alternam mutui amoris vicissitudinem obstupefactus Nicon tandem subjecit : Ite, filii, annuntio enim vobis, eumdem, qui aperuit vobis hic, aperuisse jam nunc ea, quæ sunt illic, et postquam frontes eorum, pectora, totumque corpus signasset, illos dimisit. Dimissi itaque et egressi, illud usurparunt ; o Deus hujus magni servi tui, alienigenis nobis et auxilio carentibus esto viæ dux ; etenim neque loca, neque regionem novimus. Verum accedentes ad te, morti, et solitudinis hujusce pelago nos commisimus. Tunc Joannes ita Symeonem compellat : Quid modo est ? Quorsum tendimus ? Cui ille : Pergamus ad dexteram : quidquid enim dexterum est, bonum est. Jamque tantum viæ erant emensi, ut ad mare mortuum *d* venirent versus fluvium, cui nomen Arnon *e*.

in eremum secedunt.

21 Deo autem dispensante, et numquam deserente illos, qui toto animo in eum confidunt, invenerunt locum (quem senex quidam prius incoluerat, sed qui jam paucis ante diebus mortem obierat) in quo
C modica erat supellex, nec non herbæ ad vescendum gratæ et delicatæ, quibus etiam vitam aluerat senex ille, qui ibi jacebat. Locum conspicati, non secus sunt gavisi, quam si thesaurum invenissent. Igitur viri illi, omni præconio celebrandi (eum quippe noverunt fuisse præparatum divinitus, et oblatum) Deo et magno illi seni gratias agere cœperunt. Enimvero, aiebant, orationis ejus præsidio feliciter nobis successit hoc iter. Paucis ibidem exactis diebus, servorum Christi virtutem non ferens animarum nostrarum hostis diabolus, impugnare eos cœpit, Joannem quidem uxoris, Symeonem autem magno erga matrem affectu. Quando itaque unus ex illis afflictum se vidit, statim alteri dixit : Surge frater, oremus ; Et usurparunt orationem magni Senis. Oraverat enim : Da illis, Domine, ut orationis hujus sermones cordi suo insculpant. Et eventus illico docuit, ambos hanc calluisse ex prompta memoria. Et eam adhibebant, quoties tentatio ingruebat, aut aliquid a Deo petebant. Quadam vice instigabat eos diabolus, uti narrabat deifer Salus, ad usum carnis et vini ; et in principio suggerebat timorem, et torporem in vita ascetica : adeo ut variis modis conaretur eos ex eremo in monasterium revocare. Nunc iterum quædam representabat in somno ; nunc amicorum aliquos, hos quidem flentes, hosce genio in-

Tentantur a diabolo.

ὑμᾶς πειρασθῆναι, ὑπὲρ ὃ δύνασθε ὑπενεγκεῖν. Ἀγωνίσασθε, τέκνα, μὴ ἡττηθῆναι αὐτῷ, ἀλλὰ στῆτε γενναῖοι, ἔχοντες τὸ ὅπλον τοῦ ἁγίου σχήματος κατ' αὐτοῦ, μνημονεύσατε τοῦ εἰπόντος, οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ πάλιν περὶ τῆς τοῦ πύργου οἰκοδομῆς· Μὴ ἀρξαμένων ὑμῶν τῆς τελείας ὁδοῦ, τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀποχαύνωθῆτε, καὶ πληρωθῇ ἐφ' ὑμῖν, ὅτι ἤρξαντο οἰκοδομῆσαι, καὶ οὐκ εἶχον δύναμιν, καὶ προθυμίαν πρὸς τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ θεμελίου. Ἀσφαλίσασθε, τέκνα, μικρὸς ὁ πόλεμος, ἀλλὰ μέγας ὁ στέφανος, πρόσκαιρος ὁ πόνος, ἀλλ' αἰωνία ἡ ἀνάπαυσις. Τῆς ὥρας οὖν προκοψάσης, καὶ ἤδη λοιπὸν τοῦ ξύλου κρούοντος, ὡς ἔμελλον τοῦ πυλῶνος ἐξέρχεσθαι, ἔλαβεν ὁ Συμεὼν τὸν ἡγούμενον κατ' ἰδίαν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, διὰ τὸν Θεόν, πάτερ, εὖξαι, ἵνα ὁ Θεὸς διασκεδάσῃ τὴν μνήμην τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου, μή πως ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐάσαι με, καὶ ἀπώλωμαι ὑπὸ τῆς λύπης αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀπωλείας καὶ τοῦ χωρισμοῦ. Εὖξαι, δέομαι διὰ τὸν Κύριον, ἵνα παραμυθήσηται ὁ Θεὸς καὶ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα μὴ μεριμνῶσιν αὐτόν. D

20 Θαυμάσαντος δὲ τοῦ γέροντος τὴν στοργήν, ἣν ἔχει πρὸς τὸν ἀδελφόν, οὐδὲν ἀπεκρίθη αὐτῷ. Πάλιν δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔλαβεν αὐτόν, καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, καὶ παρεκάλει κατ' ἰδίαν, διὰ τὸν Θεόν, πάτερ, μὴ ἀμελήσῃς τοῦ ἀδελφοῦ μου, εὐχόμενος ἵνα μὴ φύγῃ με διὰ τὴν μητέρα αὐτοῦ, συμπαθῶν αὐτῇ, καὶ εὑρεθῶ ἐν τῷ λιμένι ὑπομένων τὸ ναυάγιον. Ὡς οὖ εἴρηται, καταπλαγεὶς τὴν ἀμφοτέρων πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, τελείως λέγει αὐτοῖς. Πορεύεσθε, τέκνα, εὐαγγελίζομαι γὰρ ὑμῖν, ὅτι ὁ ἀνοίξας ὑμῖν ὧδε, προσήνοιξεν ὑμῖν καὶ τὰ ἐκεῖ. Καὶ σφραγίσας αὐτῶν τὰ μέτωπα καὶ τὰ στήθη, καὶ ὅλον τὸ σῶμα, ἀπέλυσεν αὐτούς. Ὡς οὖν ἀπελύθησαν, καὶ ἐξῆλθον, τοῦτο ἔλεγον. Ὁ Θεὸς τοῦ δούλου σου τοῦ μεγάλου, ὁδήγησον ἡμᾶς τοὺς ξένους, καὶ ἀπεριστάτους, ὅτι οὔτε τοὺς τόπους, οὔτε τὴν χώραν ἐπιστάμεθα· Ἀλλὰ πρὸς σὲ ἐρχόμενοι, παρεδώκαμεν ἑαυτοὺς εἰς θάνατον, εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἐρήμου ταύτης. Λέγει οὖν ὁ Ἰωάννης τῷ Συμεών· Τί ἐστιν ἄρτι; Ποῦ ὑπάγομεν; ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐκεῖνος, βάλωμεν δεξιά, ὅτι ὅλα τὰ δεξιά, καλά εἰσιν. Καὶ ἐρχόμενοι κατήντησαν ἐπὶ τὴν νεκρὰν θάλασσαν, ὡς ἐπὶ τὸν λεγόμενον Ἀρνονᾶν. E

21 Τοῦ Θεοῦ δὲ οἰκονομήσαντος, καὶ μηδέποτε τοὺς εἰς αὐτὸν πεστεύοντας ὁλοψύχως ἐγκαταλιμπάνοντος, εὗρον τόπον, ἔνθα ᾤκει τις γέρων, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τελευτήσας, ἐν ᾧ ὑπῆρχον καὶ μικρὰ σκεύη, καὶ βοτάναι τρυφεραὶ εἰς τὸ ἐσθίειν αὐτούς, ἐξ ὧν ἤσθιεν ὁ γέρων, ὁ ἐκεῖσε κείμενος. Ἰδόντες οὖν τὸν τόπον οἱ ἀοίδιμοι, εὐφράνθησαν, ὥς τινα θησαυρὸν εὗρον. Ἔγνωσαν γὰρ ὅτι ὑπὸ Θεοῦ ἡτοιμάσθη, καὶ ἐπέμφθη αὐτοῖς, καὶ ἤρξαντο εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, καὶ τῷ μεγάλῳ γέροντι. Ἔλεγον γάρ, πίστευσον δι' εὐχῶν αὐτοῦ κατευοδώθημεν. Ὡς οὖν ἔμειναν ὀλίγας ἡμέρας, μὴ φέρων τὴν ἀρετὴν τοῦ Χριστοῦ δούλων ὁ ἐχθρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν διάβολος, ἤρξατο πολεμεῖν αὐτούς, τὸν μὲν Ἰωάννην εἰς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, τὸν δὲ Συμεὼν εἰς τὴν ἀγάπην τὴν πολλὴν τῆς ἑαυτοῦ μητρός· Ὅτε οὖν ἔβλεπεν ἑαυτὸν εἷς ἐξ αὐτῶν θλιβόμενον, εὐθέως ἔλεγεν τῷ ἑτέρῳ· Ἀνάστα, ἀδελφέ, εὐξώμεθα. Καὶ ηὔχοντο τὴν εὐχὴν τοῦ μεγάλου γέροντος· ηὔξατο γάρ, ὅτι δὸς αὐτοῖς Κύριε τοὺς λόγους τῆς εὐχῆς ταύτης ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. Καὶ εὐθέως οἱ δύο εὑρέθησαν, γινώσκοντες αὐτὴν ἐκ στήθους, καὶ αὐτὴν ηὔχοντο πάντοτε εἰς ἕκαστον πειρασμόν, καὶ εἰς ἕκαστον αἴτημα αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν. Ἔστιν γὰρ ὅτε ἐπύρου αὐτοὺς ὁ διάβολος, ὡς ἐξηγεῖτο ὁ θεοφόρος Σαλός, ὡς ἐὰν κρέα καὶ οἶνον ἤσθιον, καὶ πάλιν ὑπέβαλλεν αὐτοῖς παρὰ τὰς ἀρχὰς δειλίαν, καὶ ἀκηδίαν πρὸς τὴν ἄσκησιν, ὥστε διαφόρως ἐπιζητεῖν αὐτοὺς ὑποστρέφειν εἰς τὸ μοναστήριον ἀπὸ τῆς ἐρήμου, πάλιν δὲ κατὰ τοὺς ὕπνους θεωρεῖν· Ἔστιν δὲ ὅτε καὶ ἐν φαντασίᾳ τοὺς ἑαυτῶν ἰδίους, τοὺς μὲν κλαίοντας, τοὺς δὲ εὐωχηθέντας παρεσκεύαζεν ὁ πολύμορφος ὄφις, καὶ πολλὰ ἕτερα, ἃ οὐδὲ ἐξηγήσασθαι δυνατόν, εἰ μὴ τούτων F

τῶν

A τῶν πειρασμῶν ἐν πείρᾳ γίνεταί τις. Ἀλλ' ἡνίκα δ' ἂν ἐμνημόνευον τῶν στεφάνων, οὓς εἰς ἀλλήλους ἐθεάσαντο, καὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ τῶν δακρύων τοῦ Γέροντος, ὥσπερ ἐλαίῳ ἁγίῳ κατεπραΰνετο αὐτῶν ἡ καρδία, καὶ παρεκαλεῖτο.

dulgentes in imagine corporea efformabat versipellis ac tortuosus coluber, et plurima alia, quæ recensere nemo valet, præter eum, qui tales tentationes expertus fuerit. Sed quando recordabantur coronarum, quas alter in altero contemplati fuerant, institutionumque et lacrymarum Senis; cor illorum quasi sancto quodam oleo delibutum recreabatur. D

A. LEONT. EX MS.

ANNOTATA.

a *Quæ clauduntur* [ ] *hoc signo ab initio hujus capitis, desiderantur apud Surium, qualia tamen videtur sensus exigere. Qui etenim* ipsi etiam, *Symeon ac Joannes,* valde gavisi sunt? *si nulla* gaudii, *sed tantum* tristitiæ, gemitus *et* anxietatis *Hegumeni, proxime antegressa fuerit mentio.*

b *Interpres apud Surium legit* καλεῖν μετάνοιαν, *et reddit* vocare pœnitentiam. *Nota cum Cangio vocem* μετάνοια, *præter* pœnitentiam *designare* corporis et capitis inclinationes, *monachis ac pœnitentibus usitatas. Et fortasse hoc sensu* μετάνοια *hic accipitur.*

c *Quomodo lignis pro ære Campano utantur monachi Orientales, explicat libellus Hieronymi Magii de Tintinnabulis.*

d *Ingens lacus Palæstinæ ad meridiem, et Terræ sanctæ versus Orientem, hebraica phrasi,* mare *dictus, quale vocatur omnis copiosior aquarum collectio.* Mortuum *nuncupatum, quod nullum gignat piscem, nullumve aliud animal producat, sed lacus prorsus sit bituminosus, pestilens, et horribilis, unde et* Asphaltites *appellatur a scriptoribus Græcis ac Latinis. Plura dabit Cotovicus Itinerarii Hierosolymitani lib. 2. cap. 17.*

e *Designatur hic torrens Arnon, ni fallor, de quo Josephus lib. 4. Antiq. Judaic.* παρῆν ἐπὶ ποταμὸν Ἀρνῶν, ὃς ἐκ τῶν τῆς Ἀρραβίας ὄρων ὁρμώμενος, καὶ διὰ πάσης ἐρήμου ῥέων, εἰς τὴν Ἀσφαλτῖτιν λίμνην ἐδίδωσι, ὁρίζων
B τήνδε Μοαβῖτιν καὶ Ἀμορῖτιν· γῆ δ' αὐτὴ καρποφόρος καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἴσον τοῖς παρ' αὐτοῖς ἀγαθοῖς ἱκανὴ E
τρέφειν. Pervenit ad fluvium, qui nominatur Arnon. Is ex Arabiæ montibus exortus, desertum medium pererrans, in Asphaltitem lacum influit, Moabitas ab Amorrhæis disterminans; estque hæc regio frugifera, et fructus, quantum est satis, incolis suppeditat. *Ita Josephus. Porro in Ms. nostro adjecta modica paragoge scribitur* Ἀρνονᾶν. *Vocabulum isthoc vel non invenit in suo apographo, vel prætermisit interpres apud Surium ad diem* I *Julii.*

CAPUT IV.

Apparitiones, orationes, egressus Symeonis ex eremo in publicum præ zelo animarum, occultatæ ejus actiones.

Ἐφαίνετο δὲ αὐτοῖς κατ' ὄναρ, καὶ ὁ κύρις Νίκων, ὅτε μὲν νουθετῶν αὐτοῖς, ὅτε δὲ προσευχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ ψαλμοὺς, αὐτοὺς διδάσκων, καὶ ἐξυπνίζοντο ἀποστηθίζοντες ὅσα κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτοὺς ἐδίδασκεν, καὶ εἶχον χαρὰν ἐπὶ τοῦτο μεγάλην. Ἐγίνωσκον γὰρ ὅτι πονεῖ ὁ γέρων δι' αὐτοὺς, καὶ ἐπληροφοροῦντο ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Καὶ γὰρ πρὸ πάσης αἰτήσεως ἐκ Θεοῦ τοῦτο πρὸ πάντων αἰτησαμένων ἀμφοτέρων, τοῦ μὲν Συμεὼν, ἵνα παρακληθῇ ἡ καρδία τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πληροφορηθῇ· τοῦ δὲ Ἰωάννου, ἵνα προσλάβηται ὁ Θεὸς τὴν αὐτοῦ σύμβιον, πρὸς τὸ ἀποκο-
C πῆναι τὴν σχέσιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς ἀμφοτέρων, ὁ εἰπὼν θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιῆσαι· Καὶ δύο ἐτῶν, παρελθόντων, ἐπληροφορήθη ὁ κύρις Συμεὼν ἐκ Θεοῦ, ὅτι ἄλυπός ἐστιν ἡ μήτηρ αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι φαίνεται αὐτῇ κατὰ νύκτα, καὶ παραμυθεῖται αὐτὴν, καὶ λέγει αὐτῇ τῇ Σύρων διαλέκτῳ λαδέχρε, λιχὲμ, ὅ ἐστιν, μὴ λυποῦ, μῆτερ, καὶ γὰρ καλῶς ἐσμὲν κἀγὼ, καὶ ὁ κύρις Ἰωάννης, καὶ ὑγιαίνομεν, καὶ ἐστρατεύθημεν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἰδοὺ στεφάνους φοροῦμεν, οὓς ἀνέδυσεν ἡμᾶς ὁ βασιλεὺς, καὶ στολὰς εὐπρεπεῖς. Ἀλλὰ παραμύθησαι καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου, ὅτι μετ' ἐμοῦ ἐστιν ἐστρατευμένος. Ἀλλὰ μηδὲν λυπηθῆτε. Καὶ ὁ ἀββᾶς δὲ Ἰωάννης εἶδεν ὅτι λέγει αὐτῷ τις λευχειμονῶν· Ἰδοὺ τὸν μὲν πατέρα σου ἄλυπον ἐποίησα, τὴν δὲ γυναῖκά σου ἐν ταύταις προσλαμβάνομαι.

23 Ἐξηγήσαντο οὖν ἀλλήλοις ἃ ἐθεώρησαν ἀμφότεροι, καὶ ἐχάρησαν, καὶ [εὐφράνθη αὐτῶν ἡ καρδία. Καὶ τέως ἐκ τοῦ λογισμοῦ τῶν γονέων αὐτῶν εὐθέως ἐκούφισαν αὐτοὺς ὁ Θεός. Καὶ λοιπὸν ἐν ἀνέσει ὑπῆρχον, μὴ δὲ ὅλως λυπούμενοι περὶ αὐτῶν. Ἀλλ' ἀπόνως, καὶ ἀόκνως τὸν τῆς ἀσκήσεως, καὶ ἡσυχίας διετέλουν δρόμον διὰ παντὸς, ἡμέρας καὶ νυκτὸς, εἰ μὴ τὸν ἀπερίσπαστον πειρασμὸν, καὶ τὴν ἀμέριμνον μέριμναν, λέγω δὴ τῆς ἀδιαλείπτου προσευχῆς, δι' ἧς καὶ διὰ συντομίας προέκοψαν οἱ ἄοκνοι ἐργάται, ὥστε δι' ἐν ὀλίγοις χρόνοις ἀξιωθῆναι

In somno etiam apparuit illis dominus Nicon; nunc eos instruens, nunc pro ipsis orans. Aliquando etiam eos docebat psalmos; et experrecti memoria tenebant, quidquid in somno illos docuerat. Id quod magno eis gaudio fuit. Sciebant enim senem ipsorum causa laborare, de quo ex rebus ipsis fiebant certiores. Et vero cum præ omnibus peteret uterque a Deo, Symeon quidem, ut cor matris solatio recrearetur, et confirmaretur; Joannes autem, ut Deus conjugem suam susciperet, et dolorem e separatione ejus ortum ex animo fugaret; utrumque exaudivit Deus, qui dixit, se facturum voluntatem timentium se. Et jam duobus exactis annis, dominus Symeon certior a Deo est factus, quod mater sua causa non doleret; quod noctu ei appareret, et ipsam consolaretur, et diceret Syriaco sermone: Ladèchre, Lichem: Hoc est: Ne luge, mater; etenim belle habemus et ego et frater Joannes, et valemus, et militiæ nomen dedimus in palatio regis. Et ecce, coronas gestamus, quibus rex nos induit, et vestes elegantes. At parentes *a* quoque consolare fratris Joannis, quia mecum una militat. Neutiquam ergo lugete. Et Joannes quoque conspexit aliquem, candidis vestibus indutum, qui dicebat: Ecce, Patrem tuum dolore liberavi; conjugem vero tuam e vivis tollam propediem.

Apparitiones. F a

23 Igitur, quæ quisque contemplatus fuerat, alter alteri narrabat; et gaudebant, et cor eorum exhilaratum est. Et tunc parentum cura statim levavit illos Deus; et imposterum eam omiserunt, nihil prorsus de ipsis dolentes; sed sine molestia et segnitie, exercitationis et silentii cursum peragebant quot diebus ac noctibus; seu potius tentationem, quæ non distrahebat, et solicitudinem, quæ minime solicitabat, assiduæ orationis; qua impigri operarii tam compendiose proficiebant, ut exiguo tempore

solatio,

A. LEONT. EX MS. *miracula.*

A tempore honorati fuerint divinis visionibus, et miraculis confirmati. Nam parvo post tempore, dum uterque silentio vacaret, quasi ad lapidis jactum a se mutuo [distabant.] Sed enim hoc etiam sibi præscripserant; hoc est seorsim secedere, quando alter singulatim ab altero volebat orare; ut, si inciderent ipsi cogitationes, aut negligentia obreperet, ad alterum accederet, et ambo simul Deum invocarent, ut a tentatione liberarentur. Die quodam cum Symeon loco sibi consueto sederet, videt se in ecstasi veluti adesse apud matrem suam, ægrotantem Edessæ (ibi enim erat) et dicit ei lingua Syriaca. Qui vales, mater? Et cum illa diceret: recte, fili. Ille rursum: vade, ait, ad regem, ne metue: nam rogavi illum, et bonum tibi locum præparavit, et, ubi voluerit, te sequar illuc.

Ecstasis,

24 Ad se reversus, intellexit ea ipsa hora matrem e vivis excessisse; et curriculo currens ad fratrem Joannem, dixit: Surge Domine, orabimus. Cumque ille turbaretur (existimabat enim aliquam tentationem accidisse Symeoni) dicit ei Symeon: Noli turbari, frater; nihil enim mali habeo, per Deum. Cui Joannes: Et quæ causa talis cursus, B pater Symeon? (Nam impense venerabatur, et colebat ille Symeonem, sicut Symeon Joannem) tunc oculis fletu perfusis, et gemmarum instar lacrymis in pectus ejus decurrere incipientibus, dicit Joanni: Jam bonam meam et benedictam matrem Dominus ad se vocat. Et narrabat ei visionem, ac flexis genibus orabant: audiebaturque Symeon Deum compellare vere miserabilibus et supplicibus sermonibus (nam commovebantur et conturbabantur viscera ejus, affectu naturali commota) et clamabat: O Deus, qui sacrificium Abrahæ suscepisti; qui ad Jephtæ victimam respexisti; qui dona Abelis aversatus non fuisti; qui per Samuelem puerum tuum, Annam prophetissam esse ostendisti; tu idem, Domine, mi Domine, propter me, servum tuum, suscipe spiritum bonæ matris meæ. Memento, Domine, laborum ac molestiarum ejus, quæ mea causa pertulit. Memento, Domine, lacrymarum ejus, et gemituum, quæ emisit, quando relicta illa confugi ad te. Memento, Domine, uberum, quibus me lactavit vilem, ut gauderet juventute mea, et gavisa non fuit. Ne obliviscere, quod ne vel ad horam separari a me potuerit, et separata fuit a me toto tempore. Recordare, Domine, qui omnia scis, quod, quando C in me oblectare se volebat, tunc me ei subtraxerim *b* propter nomen tuum. Ne obliviscere, juste Deus, dilacerationis viscerum ejus, quam sustinuit illo die, quo ad te confugi.

in qua mors matris a Symeone cognita.

b

Ejus pro ea preces.

25 Nosti, Domine, quantum vigilarit noctibus singulis, in memoriam revocans juventutem meam, ex quo ipsam dereliqui. Nosti, Domine, quot noctes duxerit insomnes, quærens ovem, quæ secum dormiebat. Ne obliviscere, benigne Deus, quantus dolor cor ejus pupugerit, quando in vestium mearum contemplatione defixa hæsit, quia nuspiam erat margarita ejus, hisce indui consueta. Memento, Domine, quod ipsam solatio, gaudio, et exultatione, quæ ex me sperabat, privaverim *c*, ut tibi, et meo, et ipsius Deo ac Domino universorum servirem. Da ei angelos, qui animam ipsius serventa spiritibus et feris malignis aeriæ hujus regionis, quæ sine misericordia conantur devorare transeuntes. Domine, Domine, emitte custodes fortes, qui increpent omnem impuram potestatem, quæ occurrat ei sine dolore et tormento. O Deus meus! Jube separari animam ipsius a corpore, et si aliquid tamquam femina in opere vel sermone peccavit in hac vita, condona animæ ejus, propter sacrificium, quod genuit, et tibi, Domine, obtulit, me indignum servum tuum. Utique Domine Deus meus, qui justus es judex et benignus. Ne illam inducas de tribula-

c

αὐτοὺς θείων ὁράσεων, καὶ πληροφοριῶν καὶ θαυμάτων. D Μικροῦ γὰρ χρόνου παρελθόντος, καὶ ἀμφοτέρων ἡσυχαζόντων, ὡς ἀπὸ λίθου βολῆς ἀλλήλων. Ἦσαν γὰρ καὶ τοῦτο ἑαυτοῖς διατυπώσαντες, τοῦτ' ἔστι τὸ ἀναχωρεῖν κατ' ἰδίαν, ὅτε βούλεται ὁ καθεὶς ἐξ αὐτῶν κατὰ μόνας εὔξασθαι. Ἡνίκα δὲ ἔλθωσιν αὐτῷ λογισμοὶ ἢ ἀκηδία, ἔρχεσθαι αὐτὸν πρὸς τὸν ἕτερον καὶ κοίνως, τὸν Θεὸν παρακαλεῖν τοῦ ἀπαλλαγῆναι τοῦ πειρασμοῦ. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν καθήμενος ὁ Συμεὼν ἐν τῷ εἰθισμένῳ αὐτῷ τόπῳ, θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐν ἐκστάσει, ὥσπερ παρεῖναι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ἀσθενοῦσαν ἐν Ἐδέσῃ, ἐκεῖθεν γὰρ ἦν, καὶ λέγει αὐτῇ τῇ Σύρᾳ φωνῇ· Πῶς ἔχεις μῆτερ; τῆς δὲ εἰπούσης, καλῶς τέκνον. Λέγει αὐτῇ πάλιν. Ὕπαγε πρὸς τὸν βασιλέα, μὴ φοβηθῇς, ὅτι παρεκάλεσα αὐτὸν, καὶ ἡτοίμασέν σοι καλὸν τόπον, καὶ ὅτε βούλεται, φθάνω σε ἐκεῖ.

24 Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν, ἔγνω τῇ αὐτῇ ὥρᾳ τελευτῆσαι τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ δρομέως ἐλθὼν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, λέγει αὐτῷ, ἀνάστα κύρι, ποιήσομεν εὐχήν. Τοῦ δὲ παραχθέντος, ἐδόκει γὰρ πειρασμόν τινα συμβῆναι τῷ Συμεὼν, λέγει αὐτῷ Συμεών; Μηδὲν ταραχθῇς, ἀδελφὲ, οὐδὲ γὰρ ἔχω τίποτε κακὸν διὰ τοῦ Θεοῦ. Πάλιν οὖν λέγει αὐτῷ ὁ Ἰωάννης· Καὶ τίς ἡ αἰτία τοῦ τοσούτου σου δρόμου, πάτερ Συμεών. Πάνυ γὰρ ἐτίμα, καὶ ἐσέβετο αὐτὸν, ὥσπερ κἀκεῖνος. Τότε περιχυθέντων E αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπὸ τῶν δακρύων, καὶ ἀρξαμένων κατέρχεσθαι ὥσπερ μαργαριτῶν ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, λέγει αὐτὸς τῷ Ἰωάννῃ, ἄρτι τὴν καλήν μου μητέρα καὶ εὐλογημένην ὁ Κύριος προσλαμβάνεται, καὶ ἐξηγήσατο αὐτῷ τὴν ὀπτασίαν, καὶ κλινάντων αὐτῶν τὰ γόνατα, ηὔχοντο. Καὶ ἦν ἀκοῦσαι τοῦ Συμεὼν λέγοντος πρὸς τὸν Θεὸν, ἐλεεινοὺς ὄντως, καὶ παρακλητικοὺς λόγους, συνεστρέφοντο γὰρ καὶ διεταράσσοντο τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ὑπὸ τῆς φύσεως κινουμένα, καὶ ἐβόα. Ὁ Θεὸς, ὁ τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραὰμ δεξάμενος, ὁ τὴν ὁλοκαύτωσιν Ἰεφθάε ἐπιβλέψας. Ὁ τὰ δῶρα τοῦ Ἄβελ μὴ βδελυξάμενος, ὁ δία τὸν Σαμουὴλ, τὸν παῖδά σου τὴν Ἄνναν προφήτιδα ἀναδείξας, αὐτὸς, Κύριέ μου, Κύριέ, δι' ἐμε τὸν δοῦλόν σου πρόσδεξαι τὴν ψυχὴν τῆς καλῆς μου μητρός. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν κόπων αὐτῆς, καὶ τῶν μόχθων, ὧν εἰς ἐμὲ ἐκοπίασεν. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν δακρύων αὐτῆς, καὶ τῶν στεναγμῶν, ὧν ἐξέχεεν, ὅτε πρὸς σὲ ἐξ αὐτῆς ἔφυγον. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν μαζῶν, ὧν ἐθήλασεν ἐμὲ τὸν ταπεινὸν, ἵνα ἀπολαύσῃ τῆς ἐμῆς νεότητος, καὶ οὐκ ἀπέλαυσεν. Μὴ ἐπιλάθῃ, δεσπότα, ὅτι οὐδὲ πρὸς ὥραν χωρισθῆναί μου ἐδύνατο, καὶ ἐχωρίσθη μου ὅλον τὸν χρόνον. Μνημόνευσον δεσπότα. ὁ πάντα ἐπιστάμενος, ὅτι, ὅτε ἐβούλετο χαρῆναι εἰς ἐμὲ, τότε αὐτῇ ἑαυτὸν διὰ τὸ ὄνομά σου ἐστέρησα. Μὴ ἐπιλάθῃ, δίκαιε τῶν διασπα- F ραγμῶν τῶν σπλάγχνων αὐτῆς, ὧν ἔσχε τῇ ἡμέρᾳ, ὅτε πρὸς σὲ κατέφυγον.

25 Γινώσκεις, Κύριε, πόσην ἀϋπνίαν ἐκτήσατο κατὰ πᾶσαν νύκτα μνημονεύουσα τῆς ἐμῆς νεότητος, ἐξότε αὐτὴν ἐγκατέλειπον. Σὺ οἶδας, δεσπότα, πόσας νύκτας ἐποίησεν ἄϋπνος, ζητοῦσα τὸ συγκοιμώμενον αὐτῇ πρόβατον. Μὴ ἐπιλάθῃ, φιλάνθρωπε, οἷος πόνος αὐτῆς περιεῖχε τὴν καρδίαν, ὅτε τὰ ἐμὰ ἱμάτια θεωροῦσα ἐστήσατο, διὰ τὸ μηκέτι εἶναι τὸν μαργαρίτην αὐτῆς τὸν ταῦτα ἐνδυόμενον. Μνημόνευσον, δεσπότα, ὅτι τὴν ἐξ ἐμοῦ παραμυθίαν, καὶ χαρὰν, καὶ ἀγαλλίασιν, ἐστέρησα αὐτὴν, ἵνα σοι τῷ ἐμῷ καὶ αὐτῆς Θεῷ καὶ δεσπότῃ τῶν ἁπάντων δουλεύσω. Δὸς αὐτῇ ἀγγέλους διασώζοντας αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν πνευμάτων καὶ θηρίων τοῦ ἀέρος τούτου τῶν πονηρῶν, καὶ ἀνελεημόνων, τῶν ἐπιχειρούντων καταπιεῖν πάντας τοὺς δι' αὐτῶν παρερχομένους. Ἐξαπόστειλον αὐτῇ Κύριε, Κύριε φύλακας ἰσχυροὺς ἐπιτιμῶντας πάσῃ ἀκατάρτῳ δυνάμει. Συναντήσῃ αὐτῇ καὶ ἀλύπως καὶ ἀβασανίστως. Ὁ Θεός μου κέλευσον διαχωρισθῆναι αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος, καὶ εἴ τι ὡς γυνὴ ἐν ἔργῳ, ἢ λόγῳ ἥμαρτεν ἐν τῷ δε τῷ βίῳ, συγχώρησον τῇ ψυχῇ αὐτῆς, ὑπὲρ τῆς θυσίας, ἣς ἐγέννησεν, καὶ προσήνεγκέν σοι δεσπότα, ἐμὲ τὸν ἀνάξιον δοῦλόν σου, ναὶ Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ δίκαιος κριτὴς καὶ φιλάν-

A φιλάνθρωπος. Μὴ εἰσενέγκῃς αὐτὴν ἀπὸ θλίψεως εἰς θλίψιν, καὶ ἀπὸ ὀδύνης εἰς ὀδύνην, ἀπὸ στεναγμῶν εἰς στεναγμοὺς, ἀλλ' ἀντὶ λύπης, ἧς ἐλυπήθη διὰ τὸν μονογενῆ αὐτῆς, εἰς χαρὰν, ἀντὶ δακρύων εἰς ἀγαλλίασιν τὴν ἡτοιμασμένην τοῖς ἁγίοις σου, ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

26 Τῶν αὐτῶν ἐκ τῆς εὐχῆς, ἤρξατο ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης παραμυθεῖσθαι αὐτὸν καὶ λέγειν· Ἰδοὺ, ἀδελφὲ Συμεὼν, ἐπληροφόρησέν σε ὁ Θεὸς, καὶ εἰσήκουσεν τῆς εὐχῆς σου, καὶ προσελάβετο τὴν σὴν μητέρα. Ἀλλ' ἄρτι συγκοπίασόν μοι, καὶ εὐξώμεθα διὰ τὸν Κύριον οἱ ἀμφότεροι, ἵνα ποιήσῃ ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ μετὰ τῆς κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ὀνομασθείσης γυναικός μου, ἵνα καὶ αὐτὴν φέρῃ ὁ Θεὸς εἰς λογισμὸν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, ἢ ποιήσῃ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ λάβῃ αὐτήν. Καὶ ὡς ηὔξαντο ἐπὶ ὀλίγον χρόνον, ἐν μιᾷ νυκτὶ θεωρεῖ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης τὴν μητέρα τοῦ Συμεὼν ἐλθοῦσαν, καὶ κρατήσασαν τῆς χειρὸς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ λέγουσαν αὐτῇ· Ἀνάστα, ἀδελφὴ, ἐλθὲ ἐγγύς μου, ὅτι καλὸν οἶκον ἐχαρίσατό μοι ὁ βασιλεὺς ὁ στρατεύσας τὸν υἱόν μου εἰς δουλείαν αὐτοῦ. Ἀλλὰ ἄλλαξον τὰ ἱμάτιά σου, καὶ φόρεσον καθαρά. Καὶ ἀνέστη, φησίν, εὐθέως, καὶ ἠκολούθησεν αὐτῇ, καὶ ἔγνω ὅτι ἐτελεύτησεν καὶ αὐτὴ, καὶ ὅτι
B αἱ δύο εἰς καλὸν τόπον εἰσίν, καὶ ἐχάρη χαρὰν μεγάλην σφόδρα. Καὶ ὡς διετέλεσαν εἰς τὴν ἔρημον ἀσκοῦντες ἐν πάσῃ ἀσκήσει, καὶ κακοπαθείᾳ καὶ ψύχει, καὶ καύσωνι ἐπὶ εἴκοσι ἐννέα ἔτη, πολλοὺς καὶ ἀφάτους πειρασμοὺς ὑπομείναντες ἐκ τοῦ διαβόλου, καὶ τοῦτον νικήσαντες, μάλιστα ὁ Συμεὼν ἐκ τῆς προσούσης αὐτῷ ἀκακίας καὶ καθαρότητος. Ἠσθάνετο γὰρ, ἑαυτὸν διὰ τῆς ἐνοικούσης ἐν αὐτῷ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμεως, μήτε πάθος φοβούμενον, μήτε ψύχος, ἢ πεῖναν ἢ καύσωνα, ἀλλὰ σχεδὸν ὑπὲρ τὰ μέτρα τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης γενόμενον.

27 Λέγει τῷ Ἰωάννῃ· Τί ὠφελούμεθα λοιπὸν, ἀδελφὲ, ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ διατρίβοντες; Ἀλλ' ἐὰν ἀκούσῃς μου, ἀνάστα, ἀπέλθωμεν, σώσωμεν καὶ ἄλλους. Ὧδε γὰρ εἰ μὴ ἑαυτοὺς μόνους, ἕτερόν τινα οὐκ ὠφελοῦμεν, καὶ μισθὸν παρά τινος οὐκ ἔχομεν· καὶ ἤρξατο λέγειν αὐτῷ, καὶ ἐκ τῆς ἁγίας γραφῆς τινα τοιαῦτα. Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίου. Καὶ πάλιν· Τοῖς πᾶσιν πάντα γέγονα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω. Καὶ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου· ὅτι οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ κύρις Ἰωάννης, λέγει αὐτῷ· Νομίζω, ἀδελφὲ, ὁ σατανᾶς ἐφθόνησεν τὴν
C ἡσυχίαν ἡμῶν, καὶ ὑπέβαλλέν σοι τὸν λογισμὸν τοῦτον, τουναντίον κάθισον, καὶ τὸν δρόμον ἡμῶν, ὅπου ἐκλήθημεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ἔρημον ταύτην πληρώσωμεν. Λέγει αὐτῷ ὁ Συμεὼν, πίστευσον, ἐγὼ οὐ μένω, ἀλλ' ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ ὑπάγω, ἐμπαίζων τῷ κόσμῳ. Λέγει αὐτῷ πάλιν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· Μὴ, ἀδελφὲ καλὲ, παρακαλῶ σε διὰ τὸν Κύριον, μὴ ἐάσῃς με τὸν ταπεινόν. Οὔπω γὰρ ἐγὼ εἰς τοῦτο τὸ μέτρον ἔφθασα, ἵνα δυνηθῶ ἐμπαῖξαι τῷ κόσμῳ. Ἀλλὰ δι' αὐτὸν, τὸν ζεύξαντα ἡμᾶς, μὴ θελήσῃς ἀποζευχθῆναι τοῦ σου ἀδελφοῦ. Σὺ οἶδας, ὅτι μετὰ Θεὸν οὐδένα ἔχω, εἰ μὴ σε, ἀδελφέ μου, ἀλλὰ πάντας ἠρνησάμην καὶ προσεκολλήθην σοι, καὶ ἄρτι σὺ θέλεις, ὥσπερ ἐν πελάγει, ἐᾶσαι με εἰς τὴν ἔρημον ταύτην. Μνημόνευσον τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅτε ἐλάχομεν, καὶ κατηρχόμεθα ἐπὶ τον κύριν Νίκωνα. οτι συνεθέμεθα, μὴ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων. Μνημόνευσον τῆς φοβερᾶς ὥρας, ὅτε τὸ ἅγιον σχῆμα ἐνεδύθημεν, καὶ ἦμεν οἱ δύο ὥσπερ μία ψυχὴ, ὥστε πάντας ξενίζεσθαι ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ ἡμῶν. Μὴ ἐπιλάθῃ τῶν λόγων τοῦ μεγάλου γέροντος, ὧν ἡμᾶς ἐνουθέτησαν τῇ νυκτὶ, ᾗ ἐξήλθομεν. Μὴ, παρακαλῶ, μή πως ἀπόλωμαι, καὶ ἐκζητήσῃ ὁ Θεὸς τὴν ψυχήν μου ἀπό σου.

28 Λέγει αὐτῷ πάλιν ὁ Συμεών· Νόμισον, ἀπέθανον, οὐκ εἶχες φροντίσαι ἑαυτοῦ κατὰ μόνας ὤν· Πίστευσον, εἰ μὲν ἔρχῃ, εὖ καὶ καλῶς, ἐπεὶ ἐγὼ οὐ μένω. Ὡς οὖν ἴδεν

D tione in tribulationem, de dolore in dolorem, de gemitibus in gemitibus; sed a dolore, quo propter filium suum unigenitum doluit, in gaudium, e lacrymis in exultationem, præparatam Sanctis tuis, o Deus, o Deus meus in secula. Amen. *A. Leont. ex MS.*

26 Finita oratione, cœpit frater Joannes consolari ipsum, ac dicere: Ecce, frater Symeon, votis annuit Deus, exaudivit orationem tuam, et matrem tuam assumpsit. Sed tu nunc laboris in partem veni. Oremus propter Dominum, ambo, ut Deus quoque faciat misericordiam suam cum illa, quæ, Deo indulgente, uxor mea est vocata; ut eam quoque ad monastici habitus institutum inducat, aut faciat misericordiam suam, et assumat ipsam. Pauco tempore precibus dato, nocte quadam videt Abbas Joannes matrem Symeonis venientem, ac tenentem uxoris ejus manum, et dicentem: Surge, soror, accede propius ad me; quia pulchram domum donavit mihi rex, qui filium meum militiæ suæ et servitio adscripsit. At vestes tuas muta, et mundas indue. Et illa surrexit, inquit, protinus, et secuta ipsam fuit. Et cognovit [Joannes] quod ipsa quoque mortem obiisset, et quod ambæ in bono loco essent; E
et gavisus fuit gaudio magno valde. Atque ita perseverarunt in eremo exercentes se in omni exercitatione, tolerantia, frigore, et æstu, per viginti novem annos, multasque et inexplicabiles sustinuerunt a diabolo tentationes. Et hunc superarunt, maxime vero Symeon, per eam, qua pollebat, vitæ innocentiam et integritatem: sentiebat enim se, per virtutem Spiritus sancti, sibi inhabitantis, nec timere dolorem, nec frigus, nec famem, nec æstum, sed ipsam naturæ humanæ conditionem prope esse prætergressum.

Mors uxoris Joanni revelata.

27 Dicit Joanni: Quid proficimus imposterum, frater, in hac solitudine commorantes? Enimvero, si me audis, surge, discedamus, alios etiam reddamus salvos. Hic enim, præterquam nobis, prosumus nemini, et a nullo mercedem accipimus. Et incipiebat ei dicere nonnulla hujusmodi e sacris paginis: Nemo quod suum est quærat, sed quod proximi. Et iterum: Omnibus omnia factus sum, ut omnes salvarem. Et ex Evangelio: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Atque alia quædam istiusmodi. Et respondens Dominus F
Joannes, dicit ipsi: Puto, frater, satanas quieti nostræ invidit, et hanc tibi cogitationem injecit. Quin tu potius mane, et cursum nostrum, quo vocati sumus a Deo, impleamus in hac eremo. Tum Symeon: Crede, ego non maneo, sed discedo in virtute Christi, mundum ludificaturus. Cui rursum frater ejus. Ne bone frater, oro te propter Dominum, ne me humilem deseras; neque enim eo virtutis perveni, ut possim mundum ludificare. Sed propter eum, qui nos junxit, noli disjungi a tuo fratre. Nosti, quod post Deum non habeam ullum, præter te, frater mi; sed renuntiavi omnibus, ut tibi adhærerem. Et nunc tu vis in hac solitudine tamquam in pelago me linquere. Memento hujus diei, qua sortem duximus et adivimus Abbatem Niconem; quod convenerit inter nos, mutuo non separari. Memento terribilis horæ, quando sanctum habitum induti sumus, et eramus duo, sicut anima una, adeo ut omnes dilectionem nostram tamquam rem novam mirarentur. Nolito oblivisci sermones magni senis, quibus nos admonuit ea nocte, qua egressi sumus. Ne, quæso, ne forte peream, et requirat Deus animam meam abs te.

Studio salvandi animas

1 Cor. 10.

1 Cor. 9.
Matth. 5.

Symeon in publicum prodit.

28 Cui iterum Symeon: Cogita me esse mortuum; nonne haberes, unde tui curam gereres, tametsi solus esses? Crede, si venias, recte facies et belle; quoniam

Frustra renitente.

A. LEONT. EX MS.

A quoniam ego non maneo. Ubi vidit frater Joannes eum persistere, cognovit quod divino instinctu, hoc faceret. Nihil quippe eos potuisset separare nisi sola mors, et fortasse ne ipsa quidem. Nam sæpius hoc etiam Deum rogaverant, ut ambos simul e vita vocaret, et credebant exaudiendos se fuisse a Domino in hac re, sicuti in omnibus. Dicit itaque ei [Joannes,] Videsis, Symeon, ne diabolus fortasse tibi velit struere insidias. Respondit ille: Tu modo ne mei obliviscere in tuis precibus, sicut nec ego tui obliviscar; et Deus, nec non preces tuæ servabunt me. Iterum ergo monere ipsum cœpit frater ejus, et dicere: Vide ut cautus sis, frater Symeon, ne quidquid collegit eremus, dispergat mundus; quidquid promovit silentium, lædat tumultus, quidquid congregaverunt vigiliæ, somnus perdat. Cave, frater, ne vitæ monasticæ moderationem, mundi fraus corrumpat. Vide ne fructum, quem percepisti ex absentia feminarum, a quibus te hactenus servavit Deus, perdat futura cum eis conversatio. Vide ne inopiam, quam tibi conciliavit vita solitaria, dispergat opulentia; ne forsan corpus, quod afflictavit jejunium, cibi impinguent.

ac absterrente Joanne,

29 Vide, frater, ne compunctionem amittas per risum, et orationem per negligentiam. Vide, obsecro, ne dum ridet tuus vultus, diffundatur mens tua; B ne dum contrectant manus, simul contrectet anima; ne dum comedit os, simul dulcedine afficiatur cor; ne dum pedes vadunt, simul inordinate subsultet interna quies, et interna pax; atque ut paucis complectar omnia, ne quidquid agit corpus extrinsecus, anima etiam agat intrinsecus. Sed si prorsus a Deo accepisti virtutem, frater, ut, quo se cumque modo habuerit corpus, aut sermo, aut actiones, careat animus tuus et cor motione et perturbatione, et neutiquam ab illis rebus polluatur aut lædatur; vere de tua salute gaudeo, modo ut Deum ores, ne hic nos alterum ab altero separet. Tunc dicit ei Abbas Symeon: Ne timeas, frater Joannes: non enim proprio Marte id volo agere, at Deo jubente. Et in hoc cognosces placuisse Deo opus meum, ipso cooperante; quia priusquam moriar, veniam ad te, et vocabo te, et amplectar te, et paucis post diebus me sequeris. At surge, et orationem instituamus. Et postquam sat diu orassent, et alter alterius pectora amplexi, lacrymis suis ea rigassent, dimisit ipsum Abbas Joannes, factus ipsi comes per satis longum spatium; non enim patiebatur anima ejus ab ipso C separari. Sed quando ipsi dicebat frater Symeon: Revertere frater, non aliter sermonem hunc audivit, quam si gladius eum separasset a suo corpore. Et iterum orabat eum ut ad aliud modicum spatium comitari permitteret. Itaque, cogente ipsum Abbate Symeone, rediit ad locum suum, lacrymis terram irrigans.

venit Hierosolymam,

30 Symeon in sanctam Christi civitatem recta contendit. Nam vehemente aiebat sitire se et ardere desiderio jam dudum fruendi sanctis Christi locis. Et postquam pervenisset ad sanctum ac vivificum Christi monumentum, sanctamque ac salutarem et victricem calvariam, desiderium explevit. Nam triduum in sancta civitate moratus fuit, accedens et adorans perquam veneranda Christi loca; et precibus vacans. Omnis autem oratio ejus erat, ut actiones ejus tegerentur, donec ex hac vita migraret, quo hominum gloriam defugeret, per quam accedit ad hominem superbia et existimatio propria, quæ vel ipsos angelos perdidit in cœlo. Exaudivit ergo ipsum ille, qui dixit: Clamaverunt justi, et Dominus exaudivit eos. (Psal. 35.) Etenim quamquam tanta patraret prodigia, et res tam incredibiles supra opinionem, prout intelligi datur ex iis, quæ sequuntur; non fiebant actiones Sancti, hominibus manifestæ. Nam

αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης ἐπιμένοντα, ἔγνω ὅτι ἐκ Θεοῦ D ἐπληροφορήθη τοῦτο πρᾶξαι. Ἐπεὶ οὐκ ἐχώριζεν αὐτοὺς, εἰ μὴ ὁ θάνατος, τάχα δὲ οὐδὲ αὐτός. Καὶ γὰρ ἦσαν καὶ τοῦτο πολλάκις παρακαλέσαντες τὸν Θεὸν, ἵνα ὁμοῦ προσλάβηται τοὺς δύο, καὶ ἐπίστευον ὅτι εἰσακοῦσαι αὐτῶν ὁ Κύριος καὶ ἐν τούτῳ, ὡς ἐν ἅπασιν. Λέγει οὖν αὐτῷ. Βλέπε Συμεὼν, μή πως ὁ διάβολος χλευάσαι σε θέλῃ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ. Σὺ μόνον μὴ ἐπιλάθῃ μου ἐν τῇ εὐχῇ σου. Ὥσπερ οὐδὲ ἐγώ σου, καὶ ὁ Θεὸς καὶ αἱ εὐχαί σου σώζουσίν με. Πάλιν οὖν ἤρξατο νουθετεῖν αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ λέγειν. Βλέπε, ἀσφάλισαι σεαυτὸν ἀδελφὲ Συμεὼν, ἵνα μὴ ὅσα συνῆξεν ἡ ἔρημος, σκορπήσῃ ὁ κόσμος· καὶ ὅσα ὠφέλησεν ἡ ἡσυχία, βλάψῃ ἡ ταραχή· καὶ ὅσα ἤνεγκεν ἡ ἀγρυπνία, διὰ ὕπνου ἀπωλέσῃς. Ἀσφάλισαι, ἀδελφὲ, μὴ τὴν σωφροσύνην τοῦ μοναχικοῦ διαφθείρῃ βίου ἡ ἀπάτη τῶν κοσμικῶν. Βλέπε μὴ τὸν καρπὸν τῆς στερήσεως τῶν γυναικῶν, ἐξ ὧν σε ἔσωσεν ὁ Θεὸς ἕως σήμερον, ἀπωλέσῃ ἡ μετ' αὐτῶν διατριβή. Βλέπε μὴ τὴν ἀκτημοσύνην, ἣν σοι ὁ ἀναχωρητικὸς προεξένησε βίος, διασκεδάσῃ ἡ πολυκτημοσύνη, μή πως ὃ ἐστήξεν ἡ νηστεία σῶμα, παχύνῃ τὰ βρώματα.

29 Βλέπε, ἀδελφέ, μή πως τὴν κατάνυξίν σου ἀπωλέσῃς διὰ τοῦ γέλωτος, καὶ τὴν προσευχήν σου διὰ τῆς ἀμελίας σου. Βλέπε, παρακαλῶ, μή πως γελῶντος τοῦ E προσώπου σου, συνδιαχείηται ὁ νοῦς σου, μὴ τῶν χειρῶν ψηλαφούντων, συνψηλαφήσῃ καὶ ἡ ψυχὴ, μὴ τοῦ στόματος ἐσθίοντος, συνηδυνθῇ καὶ ἡ καρδία, μὴ τῶν ποδῶν βαδιζόντων, συνορχήσηται ἀτάκτως καὶ ἡ ἔνδον ἡσυχία, καὶ συντόμως εἰπεῖν, μὴ ὅσα πράττει τὸ σῶμα ἔξωθεν, πράττῃ καὶ ἡ ψυχὴ ἔσωθεν. Ἀλλ' εἰ καὶ ὅλως εἴληφας ἐκ Θεοῦ δύναμιν, ἀδελφὲ, ἵνα, ὅσα ἐὰν τὸ σῶμα πράξει σχήματα, ἢ λόγους ἢ πράγματα, ἀκίνητος καὶ ἀτάραχος διαμένῃ ὁ νοῦς σου καὶ ἡ καρδία, καὶ οὐδαμῶς ὑπὸ τούτων μολύνεται, ἢ βλάπτεται, ὄντως ἐγὼ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ σου χαίρω, μόνον ἵνα εὔξῃ τῷ Θεῷ, ἵνα ἐκεῖ μὴ χωρήσῃ ἡμᾶς ἐξ ἑαυτῶν. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Συμεών. Μὴ φοβηθῇς, ἀδελφὲ Ἰωάννη, οὐ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ τοῦτο βούλομαι πρᾶξαι, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ κελεύοντός μοι, καὶ ἐν τούτῳ γνώσῃ, ὅτι εὐηρέστησεν τῷ Θεῷ τὸ ἔργον μου διὰ τῆς αὐτοῦ συνεργείας, ὅτι πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν με, ἔρχομαι, καὶ καλῶ σε, καὶ ἀσπάζομαί σε, καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις φθάνεις με· Ἀλλὰ ἀνάστα, καὶ ποιήσωμεν εὐχήν. Καὶ εὐξαμένων αὐτῶν ἐπὶ ἱκανὰς ὥρας, καὶ φιλησάντων τὰ ἑαυτῶν στήθη, καὶ βρεξάντων αὐτὰ ἀπὸ τῶν δακρύων ἑαυτῶν, ἀπέλυσεν αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης συνοδοιπορήσας αὐτῷ, ἱκανὸν διάστημα, οὐ γὰρ ἐδίδου αὐτῷ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ χωρισθῆναι ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καθότι F ἔλεγεν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, ὑπόστρεψον, ἀδελφὲ, ὡς ἵνα ἐχώριζεν αὐτὸν μάχειρα ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ, οὕτως τοῦ λόγου τούτου ἤκοεν, καὶ πάλιν παρεκάλει αὐτὸν συνακολουθῆναι ἄλλο ὀλίγον. Ὡς οὖν ἐβιάσατο αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, ὑπέστρεψεν, βρέχων τὴν γῆν τοῖς δάκρυσιν, εἰς τὸν ἴδιον τόπον.

30 Ὠρθοδρόμησεν ἐν τῇ ἁγίᾳ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλει· Ἐδίψα γὰρ πάνυ, ὡς ἔλεγεν, καὶ ἐκαίετο ἐπιποθῶν ἐκ ἀπολαύσει γένεσθαι διὰ τοσούτων χρόνων τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ τόπων, καὶ καταλαβὼν τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν τοῦ Χριστοῦ μνῆμα, καὶ τὸ ἅγιον καὶ σωτήριον, καὶ νικηφόρον κρανίον, τὸν πόθον ἐπλήρωσεν. Ἐνέμεινε δὲ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καθήμενος. Ἐρχόμενος καὶ προσκυνῶν τοὺς πανσέπτους τοῦ Κυρίου τόπους, καὶ εὐχόμενος. Ἡ δὲ εὐχὴ αὐτοῦ πᾶσα ὑπῆρχε τοῦ σκεπασθῆναι αὐτοῦ τὴν ἐργασίαν μέχρι τῆς αὐτοῦ μεταστάσεως ἐκ τοῦ βίου, ἵνα διαφύγῃ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν, δι' ἧς παραγίνεται τῷ ἀνθρώπῳ ὑπερηφανεία καὶ οἴησις, ἣ καὶ ἀγγέλους ἀπολέσασα ἐξ οὐρανῶν. Εἰσήκουσεν οὖν αὐτοῦ, ὁ εἰπὼν, ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ γὰρ τοσαύτας θαυματουργίας αὐτοῦ ἐπιτελέσαντος, καὶ τοσαῦτα παράδοξα κατεργασομένου, ὡς ἐκ τῶν ἑξῆς ἐστι μαθεῖν, οὐκ ἐγένετο δήλη ἡ τοῦ Ὁσίου ἐργασία τοῖς ἀνθρώποις. Ἡ γὰρ αἴτησις αὐτοῦ

ὥσπερ

A ὥσπερ κάλυμμα ἐγένετο ἐπὶ τὰς καρδίας τῶν θεωρούντων τὰ ὑπ' αὐτοῦ τελούμενα, ἕως τῆς αὐτοῦ κοιμήσεως. Πῶς γὰρ, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, λέγω δὴ τὸ τὸν Θεὸν σκέπειν ἐκ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρετὴν τοῦ Μακαρίτου, διὰ τὴν παρ' αὐτῶν δόξαν, οὐ πᾶσιν καθάδηλος ἐγένετο; Νῦν μὲν δαιμονῶντας ἰώμενος, πάλιν δὲ ἐν τῇ χειρὶ λαμπρὰ βαστάζων. Τισὶν δὲ πολλάκις τὰ μέλλοντα προλέγων, καὶ ἄλλοις τὰ ἀπὸ μακρόθεν περὶ αὐτοῦ λαληθέντα σημαίνων. Ἐξ ἀοράτου τροφὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ παντοίας τρυφῆς γελοιωδῶς ἐπικομίζων. Ἔστιν δὲ ὅτε καὶ Ἑβραίους, ἢ κακοπίστους πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἐπιστρέφων, καὶ νοσοῦντας ἰώμενος, ἄλλους ἐκ κινδύνων ῥυόμενος· Πολλάκις δὲ καὶ γυναῖα ἄσεμνα καὶ πορνικὰ, τὰ μὲν ἐπὶ νόμιμον γάμον παιγνικῶς ἔφερεν, τὰ δὲ σωφρονεῖν διὰ χρημάτων ἀνθηρευόμενος ἐποίει. Ἄλλα δὲ καὶ τὸν μονήρη βίον μετέρχεσθαι διὰ τῆς προσούσης αὐτῷ καθαρότητος κατένυττε. Καὶ οὐ θαυμάζω, φιλόχριστοι, παρὰ Θεῷ ταῦτα κατεργαζόμενον, ἄγνωστον διαμεῖναι. Ὁ γὰρ ποιῶν τὰς κεκρυμμένας ἀρετὰς τῶν ἑαυτοῦ θεραπόντων πολλάκις καταδήλους πᾶσιν, οὕτως τῇ αὐτοῦ οἰκονομίᾳ, καὶ τὰς τούτου τοῦ Ὁσίου πᾶσιν οὔσας ἀγνώστους, καταδήλους ἐποίησεν. Ὡς ἀνωτέρῳ τοίνυν εἴρηται, διατρίψας τὰς τρεῖς ἡμέρας ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις καταλαμβάνει τὴν B Ἐμεσενῶν πόλιν.

petitio ejus facta est veluti tegmen super corda eorum, donec in Domino obdormiret, qui videbant ea, quæ perficiebat, [et non intelligebant.] Quomodo enim, nisi res ita se habuerit, nisi, inquam, Deus virtutem beati Viri hominibus occultarit, propter eam, quam ab ipsis adepturus erat, gloriam, non innotescebat omnibus? Qui nunc quidem dæmoniacos sanabat, nunc rursus ignem *e* ferebat manu; nunc vero sæpius nonnullis futura prædicebat, et aliis significabat ea, quæ in loco remoto de se erant dicta; nunc cibos omnis generis ac delicias, occulta virtute, et ridiculo modo, in eremum inferebat; nonnumquam etiam Hebræos, aut a fide devios ad pietatem convertebat, sanabat ægrotos, et alios e periculis liberabat. Sæpius item mulierculas impudicas et meretrices, partim quidem ad legitimas nuptias ludicro modo traducebat, partim ad frugem, pecuniis inescans; quin imo per insitam sibi pietatem tangebat earum cor, ut vitam solitariam amplecterentur. Nec miror, Christicolæ, eum, qui hæc per Deum patravit, incognitum permansisse. Etenim [sicut] ille famulorum suorum virtutes, quæ absconditæ latent, sæpe manifestat, sic dispensatione sua hujus Sancti [virtutes] omnibus incognitas, manifestavit. Triduo itaque, uti dictum est supra, in sanctis locis consumpto, in Emesenorum civitatem pervenit.

D *A. LEONT. EX MS. Petit et impetrat a Deo, ut homines lateat.* *e* E

ANNOTATA.

a *Interpres apud Surium legit in numero singulari* parentem, *conformiter ad ea, quæ supra, cap.* I, *ubi narratur Joannes fuisse* ἀμήτωρ. *Nisi per* τὸ parentes, *hic fortasse significentur* amici.

b *Juxta communes probæ Syntaxeos leges, dicendum erat :* τότε αὐτὴν ἐμαυτοῦ διὰ τὸ ὄνομά σου ἐστέρησα. *Exempla passim sunt obvia, ut videre est apud Gretserum lib.* 2. *Institutionum linguæ Græcæ cap.* 10.

c *Verbum* στερῶ, privo, *hic construitur cum gemino accusandi casu, contra quam fieri communiter solet.*

d τῶν αὐτῶν ἐκ τῆς εὐχῆς, *num.* 26. *Sensus est mutilus, nisi subaudiatur* ἀνεστώτων, *aut quid simile.*

e *Interpres apud Surium non satis proprie sic reddit :* Rursum autem res splendidas manu ferret. *Nam* τὸ λαμπρὸν, *vulgo* splendidum. *denotat præterea* ignem, flammam, ignis fulgorem ; *et hic* μετωνυμικῶς, *effectus videtur poni pro causa, nimirum* splendor ignis, *pro igne ipso. Plura de hac re exempla reperies in Glossario Cangii.*

CAPUT V.

Stultitiam simulat Emesæ. Ejus ibidem famulatus, verbera, res mirabiles, jejunia, miracula.

Ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐν τῇ πόλει εἰσόδου αὐτοῦ ὑπῆρχεν οὕτως. Εὑρὼν ὁ ἀοίδιμος ἐπὶ τῆς κοπρίας τῆς ἔξω τῆς C πόλεως, κύνα νεκρὸν, λύσας, ὃ ἐφόρει, ζωνάριον ἐκ σχοινίου, καὶ δήσας τὸν πόδα αὐτοῦ, ἔσυρεν αὐτὸν τρέχων, καὶ εἰσερχόμενος διὰ τῆς πόρτης, ὅπου πλησίον ἐστὶν τὸ σχολίον τῶν παιδίων. Ὡς τοῦτον οὖν ἐθεάσαντο οἱ παῖδες, ἤρξαντο κράζειν, ἒ, ἀββᾶς μωρὸς, καὶ ἔβαλλον τρέχειν ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ κοσσίζειν αὐτόν. Τῇ οὖν ἐπαύριον, κυριακῆς οὔσης, ἔλαβεν κάρυα, καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς λειτουργίας καρυδίζων, καὶ σβέσων τὰς κανδήλας. Ὡς οὖν τοῦτον ἐξενέγκαι κατέτρεχον, ἀνέρχεται εἰς τὸν ἄμβωνα, καὶ ἐκεῖθεν ἐλίθαζεν τὰς γυναῖκας τοῖς καρυδίοις. Πολλῷ οὖν κόπῳ ἐξενεγκάντων αὐτὸν, ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι, ἔστρεψεν τὰ ταβλία τῶν πλακουνταρίων, οἳ καὶ ἔδωκαν αὐτῷ πληγὰς εἰς θάνατον. Ὡς οὖν εἶδεν ἑαυτὸν συγκλασθέντα, ἔλεγεν εἰς ἑαυτόν· Ταπεινὲ Συμεὼν, ὄντως οὕτως οὐ ζῇς εἰς τὰς χεῖρας τούτων μίαν ὥραν. Κατ' οἰκονομίαν οὖν τοῦ Θεοῦ θεωρεῖ αὐτὸν εἷς φουσκάριος, καὶ οὐκ ᾔδει, ὅτι τὸν σαλὸν προσποιεῖται, καὶ λέγει αὐτῷ, θέλεις, κύρι ἀββᾶ, ἀντὶ τοῦ γυρεύειν, ἵνα ἵστασαι, καὶ πωλεῖς τὰ θέρμα; Καὶ εἶπεν αὐτῷ ἐκεῖνος, ναί.

32 Ὡς οὖν ἔστησαν αὐτὸν μίαν ἡμέραν, ἤρξατο πάντα ῥογεύειν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τρώγειν καὶ αὐτὸς ἀπλείστως· Ἦν γὰρ μὴ φαγὼν ὅλην τὴν ἑβδομάδα. Λέγει οὖν ἡ γυνὴ τοῦ φουσκαρίου τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς· Πόθεν ἤγαγες ἡμῖν τὸν ἀββᾶν τοῦτον; ὄντως ἐὰν οὕτως τρώγει, οὐ χρεία, ἵνα πωλήσωμεν τί ποτε, κἂν μίαν γὰρ γάστραν

In ipso autem civitatis ingressu ita se gessit. Cum insignis [Symeon] in sterquilinio, quod erat extra civitatem, invenisset canem mortuum, soluta, quam portabat, zona, e funiculis texta, et canis pedi alligata, trahebat ipsum currens, et ingressus est per portam, prope quam schola erat puerorum. Hoc viso, pueri cœperunt clamare : Vah! abbas hic stultus est. Et instituerunt post illum currere, et alapis eum impetere. Postridie vero hujus diei, quæ erat Dominica, cœpit nuces, et ingressus ecclesiam, in principio divini officii nuces projecit, et candelas extinxit. Ubi autem accurrerunt eum ejecturi, ambonem *a* conscendit, et exinde nucibus appetebat mulieres. Itaque dum multo cum labore eum ejicerent, inter egrediendum tabulas *b* placentariorum subvertit, qui plagis illum mulctarunt usque ad mortem. Quando itaque contusum se vidit, hæc secum : Humilis Symeon, vere, vere, sic non vives in manibus eorum una hora. Deo igitur ita ordinante, conspicatus eum quidam puscarius *c*, et ignarus quod stultitiam simularet, dicit illi : Visne Domine abba *d*, qui jam gyrando circumis, statorem agere, et vendere lupinum? Cui ille : Equidem volo.

32 Postquam ergo ipsi hoc officii dedisset uno die, cœpit omnia erogare hominibus, et vorare etiam ipse insatiabiliter; nam tota hebdomade non comederat. Dicit itaque puscarii uxor marito suo : Unde adduxisti nobis hunc abbatem. Vere si ita vorat, non opus, ut aliquid amplius vendamus. Etenim,

In actionibus Symeon, F *apparens stultus dire cæditur.* *a* *b* *c* *d* *Ignem fert*

A. LEONT. EX MS.

A Etenim, ex quo accurate ipsum observavi, amphoram integram lupinorum comedit; non noverant autem eum consodalibus suis et reliquis erogasse vasa quæcumque habuerat reliqua, id est fabas, lentes et legumina omnia, sed putabant illa vendidisse. Aperto itaque armario, et nec merce, nec pretio ejus reperto, verberarunt ipsum et dimiserunt, ejus quoque barbam vellentes. Inclinata in vesperam die, voluit thuris suffitum emittere (neque enim recessit ab eis illa vespera, sed dormiebat ibi extra portam) et non inventa testa, manum immisit in focum, et implevit eam igne *e*, et suffitum dedit. Deo autem volente salvum facere puscarium (nam hæresim Acephalorum *f* Severianorum *g* sectabatur) vidit Symeonem manu sua suffitum emittere puscarii uxor, et perculsa dixit : Unus Deus! Abba Symeon, an suffumigas in manu tua?

illæsa manu et pallio:

33 Hoc audito finxit senex se uri, et ignem e manu sua projiciens, transtulit in pallium suum vetus, quod gestabat, dicens ipsi; si nolis, ut in mea manu, ecce in pallio meo suffumigo. Et sic virtute Dei, qui conservavit rubum incombustum, et pueros, nec ipse Sanctus sensit ignem, nec pallium ipsius. B Quomodo autem puscarius et uxor ejus salvi evaserint, dicetur in alio capite *h*. Illud etiam studiose observabat Sanctus, ut, quandocumque fecerat aliquid præter opinionem mirabile, viciniam illam protinus mutaret, donec res, quam fecerat, esset oblivione sepulta. Studebat etiam, ut inepti aliquid præ se ferret, quo contegeret illud, quod recte gesserat. Evenit aliquando ut ille, qui lupinos distribuebat in caupona, acciperet cibum ejus : erat autem caupo adeo immitis, ut sæpe non daret ei cibum; tametsi multa venderet propter Symeonem. Nam cives, quasi rei novitate suspensi, dicebant inter se : Eamus, bibamus, ubi Salus est. Quadam igitur die ingressus est serpens, et bibit vinum ex una ampulla *i*, et evomuit desuper venenum suum, et abiit. Non erat intus Abbas Symeon, sed foris ducebat choreas cum popularibus. Postquam venisset Sanctus, videt ampullæ inscriptum, mors; sic tamen ut videri non posset. Statim igitur intellexit, quid in ea factum esset, et sublato ligno, fregit eam, sicuti plena erat. Arrepto itaque ligno e manibus ejus, verberavit ipsum herus, donec deficeret, et insequebatur ipsum. Venit autem postridie Abbas Symeon, et abscondit se post januam; et ecce rediit serpens, ut biberet; eumque conspicatus caupo, arripuit C lignum idem, volens ipsum occidere; et cum percussisset et aberrasset, fregit omnes ampullas et pocula. Tunc accurrit Salus, et dicit : Quid est stulte? Vide, non ego solus sum iners *k* et minus dexter. Tunc intellexit caupo quod ob eamdem causam Abbas Symeon fregisset ampullam, et ædificatus fuit, et habuit eum pro sancto.

h *fugit laudem:* — *i* *arcana scrutatus male mulctatur.* — *k*

Ex odio vanæ gloriæ

34 Cum itaque vellet Sanctus abolere sui existimationem, ne herus gloriose de se prædicaret; die quadam, cum uxor ejus dormiret sola, et ipse vinum venderet, accessit eam Abbas Symeon, et præ se tulit exuere se vestes suas. Illa clamante, ingressus est vir ejus. Cui illa, ejice, inquit, scelestissimum hunc, quia vim mihi inferre voluit; et pugnis eum cædens, ex officina expulit in glaciem (erat enim tempestas perfrigida et pruinosa.) Atque ex hoc tempore caupo non modo eum habuit pro homine emotæ mentis; verum si alium quempiam audiret dicentem : Enimvero fortasse se talem esse simulat Abbas iste; statim illi respondebat : Vere purus putus dæmoniacus est; non fallit me homo : nam uxori meæ vitium offerre voluit, si potuisset, et carnes vorat sicut atheus. Sæpius etenim carnes quoque vorabat Vir justus, quando per totam hebdomadem non gustaverat panem, et nemo jejunium

facit miranda,

ἐξ ἧς ἔχω κανονίζουσα αὐτὸν, ἔφαγεν θερμίων. Οὐκ ἐγίνωσκον δὲ ὅτι ὅσα εἶχον καὶ τὰ λοιπὰ γαστρία, τοῖς συναδελφοῖς καὶ τοῖς λοιποῖς ἦν ῥογεύσας, τοῦτ᾽ ἔστιν τὰ φάβατα καὶ τὴν φακὴν, καὶ τὰ τρωγάλια καὶ πάντα, ἀλλ᾽ ἐνόμιζον ὅτι ἐπώλησεν αὐτά. Ὡς οὖν ἤνοιξαν τὴν ἐμβολὴν, καὶ οὐκ εὗρον φολερὸν, ἔτυψαν αὐτὸν, καὶ ἀπέλυσαν, τίλλαντες καὶ τὸν πώγονα αὐτοῦ. Τῆς ἑσπέρας οὖν καταλαβούσης, ἠθέλησεν βαλεῖν θυμίαμα, οὐ γὰρ ἀνεχώρησεν ἀπ᾽ αὐτῶν ἀποψαὶ, ἀλλ᾽ ἐκεῖ ἐκοιμήθη ἔξωθεν τῆς θύρας. Καὶ μὴ εὑρὼν ὄστρακον, ἔβαλεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὴν ἑστίαν, καὶ ἐγέμησεν αὐτὴν λαμπρὰ, καὶ ἐθυμία. Τοῦ Θεοῦ δὲ θελήσαντος σῶσαι τὸν φουσκάριον, ἦν γὰρ αἱρετικὸς τῶν Ἀκεφάλων Σευηριτῶν, εἶδεν αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ θυμιῶντα τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκπλαγεῖσα λέγει· Εἷς Θεὸς, ἀββᾶ Συμεὼν, εἰς τὴν χεῖρά σου θυμιᾷς; D

33 Ὡς δὲ τοῦτο ὁ γέρων ἤκουσεν, προσεποιήσατο καὶ καιόμενον, καὶ τινάσσων τὰ λαμπρὰ ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, μετέβαλλεν αὐτὰ εἰς τὸ παλλίον αὐτοῦ τὸ παλαιὸν, ὃ ἐφόρει, εἰπὼν αὐτῇ· Καὶ ἐὰν μὴ θέλῃς, εἰς τὴν χεῖρά μου, ἴδε εἰς τὸ παλλίον μου θυμιῶ· Καὶ ὡς ἐπὶ κυρίου τοῦ διαφυλάξαντος τὴν βάτον ἄφλεκτον, καὶ τοὺς παῖδας, οὐ δὲ οὕτως ὁ Ὅσιος ᾔσθετο τοῦ λαμπροῦ, οὐ δὲ τὸ παλλίον αὐτοῦ. Ὁποίῳ δὲ τρόπῳ ἐσώθησαν ὁ φουσκάριος καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ ῥηθήσεται. E Ἐπετήδευσεν δὲ καὶ τοῦτο ὁ Ὅσιος, ὅτι καθότι ἐποίει τί ποτε παράδοξον, εὐθέως ἤλλασσε τὴν γειτονίαν ἐκείνην, ἕως οὗ λησμονηθῇ τὸ πρᾶγμα, ὃ ἐποίησεν. Ἔσπευδεν δὲ καὶ παραυτὰ σχηματίσασθαι ἀκαιρόν τί ποτε, ἵνα δι᾽ ἐκείνου ἐπικαλύψῃ τὸ κατόρθωμα. Ποτὲ δὲ θερμοδοτῶν ἐν καπηλείῳ, ἐλάμβανε τὴν τροφὴν αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἄσπλαγχνος ὁ κάπηλος, ὥστε πολλάκις οὐ δὲ τὴν τροφὴν αὐτοῦ ἐδίδου, καίπερ πολλὴν πρᾶσιν ἔχων διὰ τοῦ Σαλοῦ. Ὡς ἐν τάξει γὰρ μετεώρου, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους οἱ πολῖται· Ἄγωμεν, πίωμεν ὅπου ὁ Σαλός. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν εἰσῆλθεν ὄφις, καὶ ἔπιεν ἐξ ἑνὸς τῶν βυσσίων τοῦ οἴνου, καὶ ἐξέρασεν κάτω τὸν ἰὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνεχώρησεν. Οὐκ ἦν δὲ ἔσω ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, ἀλλ᾽ ἔξω ἐβάλλιζεν μετὰ τῶν δημοτῶν. Ἐλθὼν οὖν ὁ Ὅσιος, θεωρεῖ τὴν βίσσαν ἐπιγεγραμμένην ἀοράτως, θάνατος. Εὐθέως οὖν ἐνόησεν τὸ γεγονὸς εἰς αὐτὴν, καὶ ἐπάρας ξύλον, ἔκλασεν αὐτὴν, ὡς ἔγεμε. Λαβὼν οὖν ὁ αὐθέντης αὐτοῦ τὸ ξύλον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτῷ μετ᾽ αὐτοῦ, ἕως οὗ ἠτόνησεν, καὶ ἐδίωξεν αὐτόν. Ἐπὶ τὴν αὔριον δὲ ἦλθεν, καὶ παρεκρύβη ὀπίσω τῆς θύρας ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ κάπηλος, ἔλαβεν τὸ ξύλον τὸ αὐτὸ, καὶ ἰδοὺ, πάλιν ὁ ὄφις ἦλθεν πιεῖν, θέλων φονεῦσαι αὐτὸν, καὶ ἀποτυχὼν, ἔδωκεν καὶ ἔκλασεν ὅλα τὰ βισσία F καὶ τὰ ποτήρια. Τότε εἰσεπήδησεν ὁ Σαλὸς, καὶ λέγει αὐτῷ, τί ἐστιν ἔξηγε; ἴδε, οὐκ εἰμὶ ἐγὼ μόνος ἀπέργης. Τότε οὖν ἔγνω ὁ κάπηλος, ὅτι δι᾽ αὐτὸ ἔκλασεν ὁ ἀββᾶς Συμεὼν τὸ βισσίν, καὶ ᾠκοδομήθη, καὶ εἶχεν αὐτὸν ἅγιον.

34 Θέλων οὖν ὁ Ὅσιος ἀναλύσαι τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ, ἵνα μὴ θριαμβεύσῃ αὐτὸν, ἐν μιᾷ κοιμωμένης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ μόνης, κἀκείνου προβάλλοντος οἶνον, ἐπέβη πρὸς αὐτὴν ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, καὶ ἐσχηματίσατο ἀποδύεσθαι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. Ἐκείνης οὖν βοησάσης, εἰσῆλθεν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκείνη· Βάλε ἔξω τὸν τρισκατάρατον τοῦτον, ὅτι βιάσασθαι ἐθέλησέν με, καὶ πυγμαῖς τύπτων ἐξήνεγκεν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου, εἰς τὸ κρύος, ἦν γὰρ χειμὼν μέγας καὶ βροχὴ, καὶ ἔκτοτε οὐ μόνον ὅτι εἶχεν αὐτὸν ὁ κάπηλος παράφρονα, ἀλλὰ καὶ εἰ ἄλλου τινὸς ἤκουεν λέγοντος, ὄντως τάχα ἑαυτὸν ποιεῖ οὕτως ὁ Ἀββᾶς οὗτος, εὐθέως ἔλεγεν αὐτῷ· Ὄντως δαιμονιάρις ἐστὶν καθαρὸς, οὐ πλανᾷ με ἄνθρωπος, ὅτι τὴν γυναῖκά μου ἠθέλησεν μοιχεῦσαι, εἰ ἐπέτυχεν. καὶ τὰ κρέα τρώγει ὡς μὴ ἔχων Θεόν. Ἔτρωγεν γὰρ πολλάκις ὁ Δίκαιος καὶ κρέα, μὴ γευόμενος ἄρτον ὅλην τὴν ἑβδομάδα, καὶ τὴν μὲν νηστείαν αὐτοῦ οὐδεὶς ἐνόει. Τὸ δὲ κρέα ἔτρωγεν ἔμπροσθεν αὐτῶν πρὸς ἀπάτην αὐτῶν.

Ὅλος

A Ὅλος δὲ ἦν ὥσπερ ἀσώματος, καὶ μὴ δὲ ὑφορώμενος τὴν ἀσχημοσύνην, μήτε τὴν τῶν ἀνθρώπων, μήτε τὴν τῆς φύσεως. Πολλάκις γὰρ τῆς γαστρὸς αὐτοῦ τὴν οἰκείαν χρείαν ἐπιζητούσης ποιῆσαι, εὐθέως μηδένα ἐρυθριῶν, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς πρὸς τόπον ἐκαθέζετο ἐπὶ πάντων, κἀντεῦθεν πεῖσαι βουλόμενος, ὡς ὅτι τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν ἐξε· στηκὼς, τοῦτο ἐργάζεται. Φρουρούμενος γὰρ, ὡς πολλάκις εἴρηται, τῇ ἐνοικούσῃ αὐτῷ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἐκ | τοῦ διαβόλου πυρώσεως ἀνώτερος ἐτύγχανεν, μηδαμῶς ὑπὸ ταύτης βλαπτόμενος.

35 Ἐν μιᾷ οὖν θεασάμενος τοῦτον κατατετηγμένον ἐκ τῆς ἀσκήσεως (ἦν γὰρ ἀπόπασχα, καὶ ἦν ποιήσας ἄσιτος τὰς ἁγίας νηστείας πᾶσας) ὁ προμνημονευθεὶς ἐνάρετος Ἰωάννης ὁ θεοφιλὴς, ὁ καὶ τὸν βίον αὐτοῦ ἡμῖν ὑφηγησάμενος, καὶ συμπαθήσας, καὶ θαυμάσας τὴν ὄφατον αὐτοῦ σκληραγωγίαν, καίπερ ἐν πόλει τυγχάνοντος, καὶ γυναιξὶν καὶ ἀνθρώποις συναναστρεφομένου, βουληθεὶς ὡς ἐν τάξει παιγνιδίου ἀνακτήσασθαι αὐτοῦ τὸ σῶμα, λέγει αὐτῷ, ἔρχῃ λούειν, Σαλέ. Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος λέγων, ναί. Ἄγωμεν, ἄγωμεν, καὶ σὺν τῷ λόγῳ ἀποδύεται τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἐπετέθη αὐτὸ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, δήσας αὐτὸ εἰς αὐτὴν, ὡς φακίολιν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ κύρις Ἰωάννης, φόρεσον ἀδελφὲ, ἐπεὶ ὄντως ἂν γυμνὸς περιπατεῖς, ἐγὼ μετὰ σοῦ οὐκ ἔρχομαι. Λέγει
B αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Συμεών. Ὕπαγε ἔξηχε, ἐγὼ ἔργον πρὸ ἔργου ἐποίησα, εἰ δὲ οὐκ ἔρχῃ, ἰδοὺ ἐγὼ προλαμβάνω σε μικρὸν, καὶ ἀφεὶς αὐτὸν προέλαβεν ὀλίγον. Δύο οὖν λουτρὰ ἦσαν ἐγγίζοντα ἀλλήλοις, ἓν ἀνδρῶον, καὶ ἓν γυναικεῖον. Εἴασεν οὖν τὸ τῶν ἀνδρῶν ὁ Σαλὸς, καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ γυναικεῖον ἑκουσίως. Ἔκραζεν οὖν αὐτῷ ὁ κύρις Ἰωάννης· Ποῦ ὑπάγεις Σαλὲ, μεῖνον, τῶν γυναικῶν ἐστιν ἐκεῖνο. Στραφεὶς ὁ Θαυμάσιος, λέγει αὐτῷ Ὕπαγε, σὺ ἔξηχε, ἐκεῖ θερμὸν καὶ νερόν, καὶ ὧδε θερμὸν καὶ νερόν. Καὶ τί ποτε περισσὸν οὔτε ἐκεῖ, οὔτε ὧδε ἔνι· Καὶ δραμὼν, εἰσῆλθεν ἀναμέσον τῶν γυναικῶν, ὡς ἐπὶ κυρίου τῆς δόξης· Ὥρμησαν δὲ πᾶσαν κατ᾽ αὐτοῦ, καὶ τύπτουσαι αὐτὸν ἐξήνεγκαν. Ἠρώτησεν οὖν αὐτὸν ὁ θεοφιλὴς διάκονος, ὅτε ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ἐξεῖπεν αὐτῷ, διὰ τὸν κύριον, πάτερ, πῶς ᾐσθάνου σεαυτὸν, ὡς εἰσῆλθες εἰς τὸ λουτρὸν τὸ γυναικεῖον; λέγει αὐτῷ; Πίστευσον, τέκνον, ὥσπερ ξύλον μετὰ ξύλων, οὕτως κἀγὼ ἤμην τότε· Οὔτε γὰρ ὅτι σῶμα ἐφόρουν, οὐδὲ ὅτι εἰς σώματα εἰσῆλθον, ᾐσθανόμην. Ἀλλ᾽ ὅλος μου ὁ νοῦς εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἦν, καὶ ἐξ αὐτοῦ οὐκ ἀπέστην. Τὰ μὲν γὰρ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων ὁ Δίκαιος ἐπετέλει διὰ σωτηρίαν καὶ συμπάθειαν τῶν ἀνθρώπων, τὰ δὲ ἵνα ἐπικαλυφθῶσιν αὐτοῦ τὰ ἐπιτηδεύματα.

C 36 Ἦσάν ποτε πάλιν ἔξωθεν τῆς πόλεως τρέχοντες λυσόπορτα, ὧν εἷς ὑπῆρχεν υἱὸς τοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ διακόνου τοῦ φίλου αὐτοῦ, ὃς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἦν πορνεύσας εἰς ὕπανδρον, καὶ ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι αὐτὸν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς, ἐδαιμονίσθη, μηδενὸς ἰδόντος αὐτόν. Ἠθέλησεν οὖν ὁ Ὅσιος ἅμα καὶ σωφρονίσαι, καὶ ἰάσασθαι αὐτὸν, καὶ λέγει τοῖς τρέχουσιν, ὄντως εἰ μὴ καὶ ἐγὼ παίξω μεθ᾽ ὑμῶν, οὐκ ἀφῶ ὑμᾶς δραμεῖν, καὶ ἤρξατο λιθάζειν αὐτούς. Ἠθέλησεν οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἔτρεχεν, ὃν ἔμελλεν ἰάσασθαι. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀββᾶς Συμεὼν μᾶλλον εἰς τὸ ἐξεναντίας μέρος ἀπῆλθεν· Ἤδη γὰρ τό τι ἤμελλεν ποιεῖν, καὶ ὡς ἤρξαντο τρέχειν, ὁρμᾷ ὁ Ὅσιος κατὰ τοῦ παιδὸς τοῦ δαιμονῶντος, καὶ φθάσας αὐτὸν, μηδενὸς νοήσαντος, τύπτει αὐτὸν εἰς τὴν σιαγῶνα, καὶ λέγει· Μηκέτι μοίχευε, ταπεινὲ, καὶ οὐκ ἐγγίζει σοι ὁ δαίμων. Εὐθέως οὖν ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνήχθησαν πάντες ἐπάνω αὐτοῦ. Ὡς οὖν ἔκειτο χαμαὶ ἀφρίζων, θεωρεῖ τὸν Σαλὸν ὁ πάσχων διώκοντα ἐξ αὐτοῦ κῦνα μαῦρον, καὶ τύπτοντα αὐτὸν μετὰ ξυλίνου σταυροῦ. Εἰς ἑαυτὸν δὲ μετὰ πολλὰς ὥρας ἐπανελθὼν, ἠρωτᾶτο. Τί πέπονθας; καὶ οὐκ ἠδυνήθη εἰπεῖν, εἰ μὴ μόνον ὅτι τίς ποτε, εἶπέ μοι, μηκέτι πόρνευε. Τοῦ δὲ ἀββᾶ Συμεὼν τελειωθέντος ἐν εἰρήνῃ, ὥσπερ ἀνένηψεν καὶ ἐξηγεῖτο πᾶσι λεπτομερῶς τὸ πρᾶγμα.

ejus intelligebat. Et carnes quidem coram eis vorabat, ut illos falleret. Totus vero quasi corporis D
expers erat, neque curabat dedecus aut hominum, *Al LEONT. EX MS.*
aut naturæ. Sæpius enim, volens alvum exonerare, nullius causa erubescens, mox ad locum aliquem sedebat in foro coram omnibus; atque hoc faciebat, ut vel ex eo persuaderet vere se esse emotæ mentis. Etenim Spiritus sancti, uti dictum sæpius est, ei inhabitantis virtute munitus, incendium diaboli superabat, nequaquam ab illo læsus.

35 Die quadam postquam vidisset eum præ exercitatione maceratum (nam Pascha præterierat, et *sed non imitanda.*
sine cibo sacra omnia jejunia transegerat) prædictus spectatæ virtutis Joannes, Dei amans; idem ille, qui vitam ejus nobis exposuit, nec non miseratus ac miratus ineffabilem ejus austeritatem, tametsi in civitate esset, et cum mulieribus pariter ac cum viris versaretur; volens quasi per modum ludi corpus ipsius refocillare, dicit: Veni lavatum, Sale. Subjecit ille: Imo vero, eamus, eamus. Dictum factum; exuit vestem suam, capiti superimposuit, et tamquam fasciam eidem alligavit. Dicit illi Dominus Joannes: Indue, frater; quia vere, si nudus ambulas, ego tecum non venio. Cui Abbas Symeon: E
Apage stulte: opus agendum præveni *l*. Si autem venire renuis, en, præcedo te pauxillum; eoque relicto aliquantulum præcessit. Duo erant lavacra, mutuo sibi propinqua, virorum alterum, alterum mulierum. Reliquit Salus id quod erat virorum, et contulit se ad illud, quod erat mulierum, sponte sua. Inclamabat Dominus Joannes: Quo tendis Sale? Mane; mulierum istud est. Conversus vir mirabilis: Apage, inquit, stulte; illic calida aqua *m*, et hic calida aqua. Quidnam est amplius aut illic, aut hic? Et currens, transivit per medium mulierum, quasi in Domino glorians. Omnes autem irruerunt in eum, et verberantes ejecerunt. Interrogavit ergo eum Dei amans diaconus, quando totam ei vitam suam exposuit. Dic, propter Dominum, Pater, quomodo fuisti affectus, postquam es introgressus lavacrum mulierum? Cui ille: Crede, fili, sicut lignum est cum lignis, sic ego tunc eram. Neque enim quod corpus ferrem, neque quod ingressus essem locum, ubi erant corpora, sentiebam, sed mens mea tota erat in opere Domini, ab eoque non destiti. Nam ea, quæ gessit, Sanctus, effecit partim ex studio salutis, et ex commiseratione hominum, partim ut obtegerentur ipsius recte facta.

36 Nonnulli extra civitatem agitabant cursum, *Dæmoniacum liberat.*
lysoporta dictum. Erat inter illos filius Joannis diaconi, Symeonis amici, qui paucis ante diebus rem F
habuerat cum muliere conjugata: cumque domo ejus egrederetur, nemine ipsum vidente, a dæmone est obsessus. Voluit eum Sanctus simul ad frugem reducere, simul sanare, et dixit currentibus: Enimvero si ego vobiscum una non lusero, non sinam vos currere, cœpitque in eos lapides mittere. Voluerunt ergo admittere illum ea parte, qua currebat is, quem erat sanaturus. Hoc viso, Abbas Symeon potius in oppositam partem recessit. Sciebat enim quid esset facturus. Et quando incipiebant currere, prosequitur Sanctus juvenem, quem dæmon invaserat, et eum assecutus, nullo id intelligente, maxillam ejus verberat, dicitque: Ne posthac mœchare, o infelix! et dæmon non appropinquavit tibi. Statim itaque discerpsit eum dæmon, et omnes accesserunt ad illum. Dum itaque jaceret humi spumans, aspicit is, qui patiebatur, quod Salus persequeretur canem nigrum, ex se [ejectum] et percuteret ipsum cruce lignea. Multis post horis ad se reversus interrogabatur: Quidnam es passus? Et nihil poterat dicere, præterquam hoc unum: Dixit mihi aliquis: Ne posthac mœchare. Abbate

A autem Symeone ad Superos translato, rediit ad se, et rem gestam singulatim omnibus exposuit. D

A. Leont. ex MS. *Manum arefactam sanat.*

37 Scenicæ rei operam dabant in theatro mimi. Unus ex illis dicebatur Psephas. Itaque cum a malo hujusmodi vellet eum absterrere Vir justus (habebat enim opera quædam bona prædictus Psephas) non dedignatus est eo discedere : sed illuc se contulit, et stetit infra in area circi, ubi ludebant mimi. Conspicatus quod Psephas agere inciperet res quasdam nefarias, parvum admodum lapidem arripuit, Cruce prius insignitum, projecit in manum dexteram Psephæ, et illam exsiccavit. Nemo autem tum observavit quisnam projecisset lapidem. Sanctus itaque noctu apparet ei in somnis, et dixit: Revera scopum attigi ; et nisi juraveris fore ut hoc vitæ institutum non amplius secteris, neutiquam sanaberis. Juravit ergo ei per Deiparam, fore ut de cetero non amplius talem ludum exerceret. Et cum surrexisset, invenit manum suam sanam, et narravit, quæcumque viderat. Verum, quod Salus esset, qui ipsi locutus fuerat in somnis, asserere non poterat. Tantum dicebat : Monachus, nescio quis, ferens coronam ex palmis, hæc mihi dixit.

27 Ἐθεάτριζόν ποτε μίμοι εἰς τὸ θέατρον. Ἦν δὲ ςεῖ ἐξ αὐτῶν, Ψηφᾶς. Θέλων οὖν τὸ τοιοῦτον κακὸν ἀνακόψαι ὁ Δίκαιος. Εἶχε γάρ τινα καλὰ ἔργα ὁ λεγόμενος Ψηφᾶς, οὐκ ἀπηξίωσε τοῦ ἀπελθεῖν, ἀλλὰ ἀπῆλθε, καὶ κάτω ἵστατο εἰς τὸ πέλμα, ὅπου ἔπαιζον οἱ μίμοι, καὶ ὡς ἴδεν τὸν Ψηφᾶν ἀρξάμενον τοῦ ποιεῖν ἀθέμιτα πράγματα, ῥίπτει λίθον μικρὸν πάνυ, ποιήσας εἰς αὐτὸν σταυρὸν, καὶ βάλλει κατὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ Ψηφᾶ, καὶ ἐξήρανεν αὐτήν. Οὐδεὶς δὲ ἐνόησε τό τις τὸν λίθον ἔῤῥιψεν. Φαίνεται οὖν αὐτῷ τῇ νυκτὶ κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ Ὅσιος καὶ λέγει αὐτῷ. Ὄντως ἐπέτυχον, καὶ εἰ μὴ ὀμόσεις ὅτι οὐκ ἔτι ἐπιτηδεύεις τοιοῦτόν τι πρᾶξαι, οὐχ ὑγιαίνεις. Ὤμοσεν οὖν αὐτῷ κατὰ τῆς Θεοτόκου, ὅτι οὐ μὴ παρέλθω τοῦ λοιποῦ διὰ τοῦ τοιούτου παιγνιδίου. Καὶ ἀναστὰς, εὗρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὑγιῆ, καὶ ἐξηγεῖτο τὰ ὁραθέντα αὐτῷ πάντα. Πλὴν ὅτι ὁ Σαλὸς ἦν ὁ εἰπὼν αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους, οὐκ ἠδυνήθη εἰπεῖν, τοῦτο δὲ μόνον εἴρηκεν, ὅτι τίς ποτε μοναχὸς, φορῶν στέφανον ἀπὸ βαΐων, εἶπέ μοι ταῦτα.

B ANNOTATA. E

a Pulpitum, tribunal ecclesiæ, *ab* ἀναβαίνειν, ascendere.

b *Non* libros, *prout Interpres apud Surium vertit. Et vero* τάβλα *seu* ταβλίον *sumi pro* labula lusoria, *evincunt loca a Cangio allata in Glossario.*

c *Non est nomen proprium, ut putavit Interpres apud Surium, sed appellativum. Sive etenim* posca *vel* pusca *significet* ὀξύκρατον, vinum acidum aquæ mixtum, *sive* potionem aquæ et vini, *sive denique* potionem quamcumque, *semper* puscarius *erit ille, qui potionem istiusmodi vel conficit vel divendit. Inepte itaque dictus interpres* : Videt eum unus, nomine Puscarius.

d Κῦρις, κῦρ, κύρης, κυρὸς *Græco-barbare pro* κύριος, Dominus.

e *Ridicule legitur apud Surium :* Præclare implevit. *Idem error apud eumdem recurrit paulo post :* Et nescio quæ lucida e manu sua transtulit in vetus pallium. *Recole ea, quæ supra dixi in Annotatis ad caput* IV. *littera* e.

f Hostes concilii Chalcedonensis inter se ipsos more hæreticorum pugnarunt ; ut plane acciderit hoc veluti portento quodam, ut bellua sine capite (ita Acephalorum hæresis appellata) eadem pluribus prodierit armata capitibus inter se pugnantibus. Nam ex eis primum eminuit caput Severus, ex quo denominati sunt Severiani. *Ita Baronius ad annum Christi* 535, *apud quem plura.*

g *De quintuplici Severianorum classe, ac multiplici errore tractat Nicephori Callisti historia Ecclesiastica lib.* 18. *cap.* 49.

h Eo, *nimirum, ait Baronius,* quo ab æthiopis formam induto pravo dæmone, ea ipsos passos esse damna Auctor narrat, *in quo mentio fit conversionis puscarii et uxoris ejus, refragante nota marginali apud Surium, qua dicitur caput hoc desiderari in hac vita. Vide dictam conversionem sequenti capite, quod et legitur apud Surium.*

i *Est,* βίκος, vas *vel* urna habens ansas, *uti ab Hesychio exponitur, vel* vas vinarium, *uti Eustathio placet. An inde* βυσσίον, *vel ut sequitur proxime in textu,* βίσσα, βίσσιν*?*

C k *Vox* ἀπέργης *obscurioris est notæ. Videtur habere affinitatem cum significatione vocum* ἄεργος *et* ἀέργηλος, iners, otiosus. *Interpres apud Surium vertit,* Cave. F

l *Interpres apud Surium vertit :* Ego enim ante opus, opus feci, *utinam satis congrue et significanter.*

m τὸ ναρὸν, *idem sonat quod* ὑγρὸν, humidum, liquidum. *Vide Auctorem Etymologici in voce* ναρόν. *Noster scribit* νερὸν.

CAPUT VI.

Alia Symeonis miracula, prædictiones ; hæreticorum, Judæorum et meretricum conversiones, fugatio dæmonis, donum castitatis.

Prædictio terræ motus, *a* *b*

Magna terræ motu, urbem aliquando invasuro, quando Antiochia *a* concidit, temporibus sancti *b* Mauricii Imperatoris (tunc enim e solitudine in publicum exiit Sanctus) arripuit lorum ex funiculis, et cœpit columnas percutere, ac dicere singulis : Dixit Dominus tuus, sta. Et orto terræ motu, nulla ex omnibus columnis, quas percusserat, cecidit. Venit itaque ad unam columnam, et dixit : Tu vero nec cade, nec sta. Et scissa est a summo usque deorsum, fuitque modice inclinata, et sic permansit. Nemo intelligebat id quod fecerat Sanctus ; sed uno omnes ore dicebant quod columnas percussisset ex

et miraculum.

Μέλλοντός ποτε τὴν πόλιν καταλαμβάνειν σεισμοῦ μεγάλου, ὅτε ἡ Ἀντιόχεια ἔπεσεν, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἐν ἁγίοις Μαυρικίου τοῦ βασιλέως, (τότε γὰρ κατήντησεν εἰς τὴν οἰκουμένην, ἐκ τῆς ἐρήμου ὁ Ὅσιος) ἥρπασε τὸν λῶρον ἐκ τοῦ σχωνίου, καὶ ἤρξατο τύπτειν τοὺς στύλους καὶ λέγειν ἑκάστῳ· Εἶπεν ὁ κύριος σου, ἱστᾷ· Καὶ ἐλθόντος τοῦ σεισμοῦ, οὐδεὶς ἐξ ὅσων ἔτυψεν στύλων, ἔπεσεν. Ἦλθεν οὖν καὶ εἰς ἕνα στύλον, καὶ λέγει αὐτῷ· Σὺ δὲ μὴ δὲ πέσῃς, μὴ δὲ σταθῇς, καὶ ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἔκλινε μικρὸν, δὲ οὕτως ἔμεινεν. Οὐδεὶς δὲ συνῆκεν ὁ ἐποίησεν ὁ Μακαρίτης. Ἀλλ' ἔλεγον πάντες, ὅτι ἀπὸ παραφρονήσεως ἔτυψε τοὺς στύλους· δοξᾶσαι, καὶ

A καὶ θαυμάσαι ἦν τὸν Θεὸν, ὅτι δι' ὧν τινες ἐνόμιζον αὐτὸν ἀσωτεύεσθαι σχημάτων, διὰ τούτων πολλάκις τὰ παράδοξα ἐνεδείκνυτο. Θανατικοῦ γάρ ποτε τῇ πόλει ἐπέρχεσθαι μέλλοντος, παρελθὼν ὅλα τὰ σχολία, ἤρξατο ἀσπάζεσθαι τοὺς παῖδας, λέγων ἑκάστῳ, ὡς ἐν γελοίῳ. Ὕπαγε καλῶς καλέ μου. Οὐ πάντας δὲ ἠσπάσατο, ἀλλ' ὅπου ἡ Θεοῦ χάρις ἐγνώρισεν αὐτῷ. Καὶ ἔλεγε τῷ διδασκάλῳ ἑκάστου σχολίου· Τὸν Θεὸν, ἔξηχε, μὴ δήρῃς τὰ παιδία, τὰ φιλῶ, ὅτι μακρὰν στράταν ἔχουσιν ἀπελθεῖν. Καταπαίζων δὲ αὐτοῦ ὁ διδάσκαλός, ἐστιν ὅτε ἐδίδου αὐτῷ ἀβίνας, ἐστὶ δὲ ὅτε καὶ τοῖς παισὶν ἔνευε, καὶ ἐστύλιζον αὐτόν. Τοῦ δὲ θανατικοῦ καταλαβόντος, οὐκ ἔμεινεν οὐδὲ εἷς, ἐξ ὧν ἠσπάσατο ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, ἀλλὰ πάντες ἀπέθανον.

39 Εἶχε δὲ καὶ ἔθος ὁ Ὅσιος ἀνέρχεσθαι εἰς τοὺς οἴκους τῶν πλουσίων καὶ παίζειν, πολλάκις δὲ προσποιεῖσθαι καταφιλεῖν καὶ τὰς δούλας αὐτῶν, ἐν οἷς ἐν μιᾷ τινὸς δημότου ἐγγαστρώσαντος μίαν δούλην ἑνὸς τῶν ἐμφανῶν, καὶ μὴ βουλομένης τῆς δούλης ἐκφάναι τὸν πορνεύσαντα εἰς αὐτὴν, ἠρωτᾶτο παρὰ τῆς κυρίας αὐτῆς τὸ τίς αὐτὴν διέφθειρεν. Ἡ δὲ εἶπεν, ὁ Σαλὸς Συμεὼν ἐβιάσατό με. Ἐλθόντος οὖν αὐτοῦ κατὰ συνήθειαν εἰς τὸν οἶκον, λέγει ἡ αὐθέντρια τῆς κόρης· Καλῶς,
B ἀββᾶ Συμεὼν, ὅτι ἔφθειρας καὶ ἐνεγάστρωσας τὴν δούλην μου. Εὐθέως οὖν ἐκεῖνος γελάσας, καὶ ὑποκύψας τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν τῇ χειρὶ τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ἔλεγεν αὐτῇ, ἐπισυνάγων ὁμοῦ τοὺς πέντε δακτύλους ἑαυτοῦ· Ἄφες, ἄφες, ταπεινὴ, ἄρτι γεννᾷ σοι, καὶ ἔχεις μικρὸν Συμεών. Ἕως οὖν ἔφθασεν ἡ ἡμέρα αὐτῆς, ἔμεινεν ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, κουβαλῶν αὐτῇ σιλίγνια, καὶ κρέατα καὶ ὀψάρια, καὶ ἔλεγε. Φάγε, γυνή μου. Ὅτε δὲ ἔφθασεν ὁ καιρὸς καὶ ἡ ὥρα τοῦ γεννῆσαι αὐτὴν, ἐκυλιοπόνησεν τὰς τρεῖς ἡμέρας ἕως θανάτου. Λέγει οὖν ἡ κυρία αὐτῆς πρὸς τὸν Σαλόν. Εὖξαι ἀββᾶ Συμεὼν, ὅτι ἡ γυνή σου οὐ δύναται γεννῆσαι. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ βαλλίζων· Μὰ τὸν Ἰησοῦν, μὰ τὸν Ἰησοῦν, ταπεινὴ, οὐκ ἀπέρχεται τὸ παιδίον ἐκεῖθεν ἕως οὗ εἴπῃ τίς ἐστιν ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Ὡς οὖν ἤκουσεν τοῦτο ἡ κινδυνεύουσα, εἶπεν· Ὅτι κατέπλεξα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ δεῖνος τοῦ δημότου ἐστίν. Τότε οὖν εὐθέως ἐγέννησεν. Καὶ θαυμασάντων πάντων, εἶχον αὐτὸν, οἱ μὲν τοῦ οἴκου ἅγιον, οἱ δὲ πάλιν ἔλεγον· Ὅτι ἐκ τοῦ σατανᾶ μαντεύεται, ἐπεὶ ἔξηχος καθαρός ἐστιν.

40 Δύο δέ τινων πατέρων τότε ἐν μοναστηρίῳ τινὶ πλησίον Ἐμέσης εἰς ἑαυτοὺς ζήτησιν ποιουμένων, καὶ ἐξερευνόντων, τὸ διὰ τί ἄρα Ὠριγένης ὁ αἱρετικὸς ἔπεσεν, τοιαύτῃ γνώμῃ καὶ σοφίᾳ παρὰ Θεοῦ τιμηθείς. Καὶ τοῦ μὲν λέγοντος, ὅτι οὐκ ἦν ἐκ Θεοῦ ἡ προσοῦσα αὐτῷ
C γνῶσις, ἀλλὰ φυσικὸν πλεονέκτημα, λοιπὸν δὲ καὶ δεξιοῦ νοὸς ὑπάρχων, μάλιστα δὲ καὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς θείας γραφῆς, καὶ τοῖς ἁγίοις πατράσιν σχολάσας, ὤξυνεν τὸν ἑαυτοῦ νοῦν, καὶ ἐκ τούτου τὴν τῶν βιβλίων αὐτοῦ συγγραφὴν ἐποιήσατο. Τοῦ δὲ πάλιν ἀντιλέγοντος, ὅτι οὐ δύναταί τις λαλῆσαι ἐκ φυσικοῦ πλεονεκτήματος λόγους, οὓς ἐξέθετο, μάλιστα τοὺς τῶν Ἑξαπλῶν αὐτοῦ. Διὸ καὶ μέχρις σήμερον δέχεται αὐτὰ ὡς ἀναγκαῖα ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Πάλιν δὲ ἐκείνου ἀποκρινομένου, ὅτι, πίστευσόν, εἰσιν Ἕλληνες πλείονα τούτου σοφίαν κτησάμενοι, καὶ πλείονας αὐτοῦ βίβλους συγγραψάμενοι. Τί οὖν ἄρα καὶ τούτους ἐπαινέσαι χρὴ διὰ τὴν πολύλογον αὐτῶν φλυαρίαν; Ἀσυμβιβάστων τοίνυν μεινάντων, τέλος, λέγει ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον· Ἀκούομεν παρὰ τῶν ἐρχομένων ἐκ τῶν ἁγίων τόπων, ὅτι μεγάλους μοναχοὺς ἔχει ὁ ἔρημος τοῦ Ἰορδάνου, ἄγωμεν, μάθωμεν ἀπ' αὐτῶν. Καταλαβόντες οὖν τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ εὐξάμενοι, ἔρχονται καὶ ἐπὶ τὴν ἔρημον τῆς νεκρᾶς θαλάσσης, εἰς ἣν καὶ ἦσαν ὑπαναχωρήσαντες οἱ ἀοίδιμοι, καὶ ἀείμνηστοι Ἰωάννης καὶ Συμεών. Τοῦ Θεοῦ οὖν μὴ ποιήσαντος εἰς κενὸν τὸν κόπον αὐτῶν, εὗρον τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην, ἤδη λοιπὸν, καὶ αὐτὸν εἰς μέτρα τέλεια φθάσαντα, ὡς γὰρ ἴδεν αὐτοὺς, λέγει· Καλῶς ἦλθον οἱ τὴν θάλασσαν ἀφέντες, καὶ ἐπὶ τὴν λίμνην τὴν ξηρὰν ἐλθόντες ἀντλῆσαι.

dementia. Laudandus et admirandus Deus, quod per D quas figuras, existimabant Symeonem se stolide gerere, per eas sæpe ostenderit res, opinionem hominum excedentes. A. LEONT. EX MS. Impendente civitati lue, scholas ubi omnes adiisset, cœpit salutare pueros, dicens singulis quasi joco; Apage bene, mi bone. Neque salutavit omnes, sed quos Dei gratia indicavit. Dixitque magistro uniuscujusque scholæ : Per Deum, stulte, ne excarnifices pueros; amo illos : longam enim viam conficere debent. Magister autem, ei ludos faciens, nonnumquam cædebat scutica, nonnumquam annuebat pueris, et procaciter ei insultabant *c*. *Alia prædictio cum miraculo.* Suborta jam lue, ne unus quidem remansit ex iis, quos salutaverat Abbas Symeon, sed omnes mortui sunt. *c*

39 Solebat etiam Sanctus adire divitum domos, et ludere; et non raro etiam simulare se osculari eorum ancillas. *Prædictio tertia* Dum die quadam aliquis plebeius imprægnasset ancillam unius ex illustrioribus, et nollet ancilla prodere stupratorem, interrogabatur a sua Domina, quisnam se corrupisset. Respondit illa : Symeon Salus vim mihi attulit. Ingredienti illi de more domum, dicit puellæ domina : Præclare, Abba Symeon; quia corrupisti et imprægnasti an- E
cillam meam. Igitur ipse ridens, incurvato capite in dexteram suam manum, et contractis quinque digitis, dixit : Sine, sine o misera! Illa tibi jam pariet, et habebis parvum Symeonem. Donec itaque veniret dies ejus, mansit Abbas Symeon, adferens *d* ipsi siligineos *e* panes, et carnes et obsonia, et dixit : Comede mea uxor. *d* *e* Quando autem aderat tempus et hora ejus, ut pareret, dies tres uteri cruciatu *f* ad mortem usque laboravit. *f* Dicit itaque domina ejus ad Salum : Ora Abba Symeon, quia tua uxor non potest parere. *cum miraculo.* Respondit ille tripudians : Per Jesum, per Jesum! o misera! non egredietur inde infans, donec prius ipsa dicat quis sit Pater ejus. Hoc audito, illa quæ periclitabatur, dixit : Hoc ego crimen ei affinxi, [non illius, sed] alicujus e plebe proles est. Tunc ergo statim peperit; et mirantibus omnibus, domesticorum alii æstimabant ipsum sanctum, alii autem dicebant : Ope satanæ divinat, quoniam prorsus est emotæ mentis.

40 Dum duo quidam patres, qui tunc erant in aliquo monasterio prope Emesam, quærerent inter se, et indagarent, *De lapsu Origenis.* quid causæ fuisset quod Origenes in hæresim *g* inciderit, qui tali ingenio et sapientia Deo honoratus fuerat. *g* Cumque al- F
ter diceret, scientiam, qua pollebat, non fuisse ex Deo, sed ex naturali ingenii ubertate; porro felicem animam nactum, præsertim vero cum scripturæ divinæ lectioni, et sanctis patribus vacaret, acuisse ipsum ingenii vim, et ex hac re ortum, quod libros *h* suos conscripserit. *h* Dum contra diceret alter; non posse aliquem dicere tales ex naturali ingenii ubertate sermones, quales ille vulgaverat, præsertim illos, qui Hexapla *i* dicuntur, *i* et quæ ideo usque in hodiernum diem Ecclesia Catholica admittit tamquam necessaria *k*. *k* Alio iterum respondente : Crede, Gentiles sunt, qui sapientia illum superarunt, et plures, quam ille, libros *l* scripserunt. *l* Quid ergo? An opus est eos laudare propter verbosas suas nugas? Dum discordarent inter se, tandem dicit unus alteri : Audimus ex iis, qui veniunt e sanctis locis, quod Jordanis solitudo magnos habeat monachos : Eamus, discamus ab ipsis. Itaque euntes ad sancta loca, et orantes, perveniunt etiam ad solitudinem maris mortui, in quam secesserant Joannes et Symeon, perpetuis præconiis celebrandi. Deo autem faciente ut non frustra assumerent id laboris, invenerunt abbatem Joannem, qui ibidem restabat, et qui pervenerat ad apicem perfectionis. Ubi autem illos vidit, dixit : Bene venerunt, qui mari relicto, ad siccam paludem hausturi veniunt.

A. LEONT. EX MS. *consultus*

A 41 Longa igitur ac religiosa inter eos ultro citroque habita collocutione, dicebant ipsi, cur hoc iter suscepissent. Respondit : Nondum, Patres, charisma accepi discernendi judicia Dei ; verum abite ad Symeonem Salum, qui est in regione vestra ; et potest ipse et hoc, et alia quæcumque vultis, solvere, et dicite illi : Ora pro Joanne, ut ipsi etiam decem sorte obtingant. Postquam venissent Emesam, et sciscitati essent, ubinam illic esset Salus, qui vocabatur Symeon, omnes deridebant eos, dicentes : Quidnam ab ipso vultis, Patres mei? Emotæ mentis
m homo est : omnibus *m* irascitur, irridet omnes, præcipue monachos. Postquam ergo inquisivissent, et invenissent eum, instar ursi, lupinos vorantem, apud puscarium, statim unus scandalizatus fuit, et
n dicebat secum : Vere magnum Gnosticum *n* visuri venimus. Hic scilicet multa habet, quæ nobis expo-
o nat. Postquam accesserant, dicunt ei : Benedic *o*. Quibus ille : Male venistis, et ille, qui vos misit, stultus est. Apprehensa itaque auricula ejus, qui fuerat scandalizatus, alapam ei infregit hujusmodi, ut per triduum appareret ejus signum, et dixit :
quid responderit. Cur lupinos reprehenditis? Diebus quadraginta madefacti sunt ; Origenes autem ex iis non comedit,
B quia subiit mare, et egredi non potuit, sed in fundo suffocatus fuit. Obstupefactis itaque illis, eo quod omnia prædixerat, et hoc quidem ipsum, quod decem
p *p* velit Salus, sed stultus est similis vobis. Accipis,
q dic, in crure *q* ; imo, imo abite ; et sublata mox
r olla, in qua erat fervida pusca *r*, ussit eos ambos in labris, ne possent proferre id quod ipsis dixerat.

Acephalos convertit. s t 42 Die quodam accepit panduram *s* in puscario *t*, et canere ea cœpit in angiportu, ubi erat Spiritus immundus. Canebat autem et dicebat orationem magni Niconis, ut e loco fugaret spiritum. Multos quippe vexaverat. Postquam fugisset dæmonium, transiit in forma æthiopis per puscarium, et omnia diffregit. Ubi redierat vir mirabilis, dicit Dominæ suæ : Quisnam hæc confregit? Cui illa. Maurus quidam diris devovendus venit, et omnia confregit. Rursum ille subridens. Pumilio, pumilio? Hæc autem, ait : Vera dico Sale. Et ille denuo : Vere ego ipsum misi, ut omnia frangeret Hoc audito, voluit eum cædere. Qui ubi se inclinasset, et sustu-
Alia ejus prædictio. lisset pulverem, projecit, et oculos ejus obscuravit Sanctus, dixitque : Certe non me captabis ; sed vel in ecclesia mecum communicate, aut maurus universa confringet in dies. (Erant autem hæresi Ace-
C phalorum infecti.) Postquam ergo ab illa recessit, ecce postera die eadem hora iterum venit, et in conspectu eorum iterum universa æthiops diffregit.
u In angustias *u* itaque redacti, religioni Christianæ nomen dederunt, et habuerunt Symeonem pro servo Dei, nemine ipsi audente obloqui, quamvis quotidie transiret Salus et eos irrideret.

Judæum punit et convertit. 43 Quidam civitatis operarius, cognita ejus virtute, voluit eum vulgare. Semel enim vidit, dum se lavaret, duos cum eo angelos versantes. Operarius autem erat Hebræus, et multa in Christum blasphemabat. Sanctus apparuit ipsi in somnis, dicens, ut nemini proderet id quod viderat. Mane volebat alter de ipso triumphum agere, et mox adstans ei Salus, tetigit labia ejus, ac compressit, et non valebat ulli loqui. Accessit igitur Salum, et signum dabat manu sua, ut loquelam redderet. Sed Abbas Symeon præ se ferebat stultum, et vicissim annuebat, amentis in morem. Innuebat autem ei ut se signaret. Et videre erat utrumque alteri annuentes, horrendum præbentes spectaculum. Iterum itaque apparuit ei Sy-
x meon in somnis, dicens : Aut baptizare, aut mutus eris *x* usque ad mortem. Et tunc quidem non autem, ubi mortem obiit Abbas Symeon, et videbat Judæus se angustiis premi, maxime quando corpus

41 Πολλῆς οὖν καὶ θεοφιλοῦς συντυχίας μεταξὺ αὐτῶν γενομένης, λέγουσιν αὐτῷ δι' ὧν τὴν ὁδοιπορίαν D
τοσαύτην ἤνυσαν. Καὶ λέγει αὐτοῖς, οὔπω, πατέρες, ἐγὼ τὸ χάρισμα διακρίσεως τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων εἴληφα, ἀλλὰ ἀπέλθετε πρὸς τὸν Σαλὸν Συμεὼν, τὸν ἐν τῇ χώρᾳ ὑμῶν, καὶ αὐτὸς δύναται ὑμῖν καὶ αὐτὸ καὶ πάντα ὅσα βούλεσθε, ἐπιλῦσαι, λέγοντες αὐτῷ· Εὖξαι καὶ Ἰωάννῃ, ἵνα λάχῃ καὶ αὐτῷ δέκα. Ὡς ἦλθον εἰς Ἔμεσαν, καὶ ἠρώτησαν ποῦ ἐστιν ἐκεῖ Σαλὸς, Συμεὼν καλούμενος ; πάντες κατεγέλων αὐτῶν, καὶ ἔλεγον· Τί θέλετε ἐξ ἐκείνου, πατέρες ; ἄνθρωπός ἐστιν παράφρων, καὶ πάντας κυλλοῖ καὶ μουκίζει, κατ' ἐξαίρετον δὲ τοὺς μοναχούς. Τῶν δὲ ἐπιζητισάντων αὐτὸν, δὲ εὑρόντες εἰς φουσκάριον τρώγοντα θέρμια, ὡς ἄρκτον, εὐθέως ὁ εἷς ἐσκανδαλίσθη, καὶ εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, ἀληθῶς μέγαν Γνωστικὸν ἤλθομεν ἰδεῖν, οὗτος πολλὰ ἔχει τοῦ ἐξειπεῖν ἡμῖν. Ὡς οὖν ἐπλησίασαν, λέγουσιν αὐτῷ, εὐλόγησον. Λέγει αὐτοῖς ἐκεῖνος, κακῶς ἤλθετε, καὶ ὁ πέμψας ὑμᾶς ἔξηχος. Κρατήσας οὖν τὸ ὠτίον τοῦ σκανδαλισθέντος, δίδει αὐτῷ κόσσον τοιοῦτον, ὅτι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐφαίνετο, καὶ λέγει· Τὰ θέρμια τί μέμφεσθε, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐβράχησαν, ὁ δὲ Ὠριγένης ἐξ αὐτῶν οὐ τρώγει, ὅτι ὑπερεισῆλθεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐξελθεῖν, καὶ ἐπνίγη εἰς τὸν βυθόν. Ἐκπλαγέντων οὖν αὐτῶν, ὅτι προεῖπεν αὐτοῖς ὅλα, καὶ τοῦτο δὲ ὅτι, τὰ δέκα θέλει ὁ Σαλὸς, ἀλλ' ἔξη- E
χος ἐστιν ὅμοιος ὑμῶν· Λαμβάνεις, εἰπὲ ἀντὶ κνίμην, ναὶ, ναὶ, ὑπάγετε, καὶ ἐπάρας εὐθέως τὴν χύτραν τῆς φούσκας τῆς ζεστῆς, ἔκαυσεν αὐτοὺς εἰς τὰ χείλη τοὺς δύο, ἵνα μὴ δυνηθῶσι λαλῆσαι τό τι εἶπεν αὐτοῖς.

42 Ἔλαβεν ὡς ἦν εἰς τὸ φουσκάριον ἐν μιᾷ πανδοῦριν, καὶ ἤρξατο αὐλεῖν εἰς ἓν στενορύμην, ὅπου ἦν πνεῦμα ἀκάθαρτον. Ἤυλη δὲ καὶ ἔλεγεν τὴν εὐχὴν τοῦ μεγάλου Νίκωνος, ἵνα ἀποδιώξῃ ἐκ τοῦ τόπου τὸ πνεῦμα, πολλοὺς γὰρ ἐκύλλωσεν. Ὡς οὖν ἔφυγε τὸ δαιμόνιον, παρῆλθεν ὡς αἰθίωψ διὰ τοῦ φουσκαρίου, καὶ ὅλα συνέτριψεν Ὑποστρέψας οὖν ὁ Θαυμάσιος, λέγει τῇ αὐθεντρίᾳ αὐτοῦ· Τίς ἔκλασε ταῦτα ; Ἡ δὲ εἶπεν, εἷς μαῦρος ἐπικατάρατος ἦλθε, καὶ ὅλα συνέτριψε. Λέγει αὐτῇ γελῶν, κονδὸς, κονδὸς ; Ἡ δέ φησι, καὶ ὄντως Σαλέ. Λέγει αὐτῇ. Ἀληθῶς ἐγὼ αὐτὸν ἔπεμψα, ἵνα κλάσῃ ὅλα. Ὡς τοῦτο οὖν ἤκουσεν ἐκείνη, ἐζήτησε τύψαι αὐτόν. Ὁ δὲ κύψας, καὶ ἐπάρας χόματα, ἔῤῥιψε, καὶ ἐσκότισε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ὁ Ἅγιος, καὶ εἶπεν Ὄντως οὐ γριπίζεις με, ἀλλ' ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου κοινωνεῖτε, ἢ ὁ μαῦρος ἡμερήσιον κλάσει ὅλα. Ἦσαν γὰρ τῶν Ἀκεφάλων αἱρετικῶν. Ὡς οὖν ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς, ἰδοὺ τῇ ἐπαύριον αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἦλθεν, καὶ πάλιν συνέτριψεν ὀφθαλμοφα- F
νῶς ὅλα ὁ μαῦρος. Στενοθέντες οὖν, ἐγένοντο ὀρθόδοξοι, ἔχοντες τὸν Συμεὼν θεράποντα Θεοῦ, μηδενὶ τολμῶντες λέγειν περὶ αὐτοῦ, καίπερ καθ' ἡμέραν τοῦ Σαλοῦ παρερχομένου, καὶ μουκίζοντος αὐτούς.

43 Τις τῶν ἐργαστηριακῶν τῆς πόλεως, ἠθέλησε δημοσιεῦσαι αὐτὸν, γνοὺς τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ. Ἴδεν γὰρ αὐτὸν ἅπαξ λουόμενον, καὶ δύο ἀγγέλους συνομιλοῦντας αὐτῷ. Ἦν δὲ ὁ ἐργαστηριακὸς Ἑβραῖος, καὶ ἐβλασφήμει εἰς τὸν Χριστὸν πολλά. Φαίνεται οὖν αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ Ὅσιος, λέγων· Μηδενὶ εἰπεῖν, ὃ ἴδε. Τῇ οὖν ἕωθεν ἐβούλετο θριαμβεῦσαι αὐτὸν, καὶ εὐθέως παραστὰς αὐτῷ ὁ Ὅσιος, ἥψατο τῶν χειλέων αὐτοῦ, καὶ ἐφημόθη, καὶ οὐκ ἴσχυσε λαλῆσαί τινι. Ἤρχετο δὲ πρὸς τὸν Σαλὸν, καὶ ἔνευσεν αὐτῷ τῇ χειρὶ ἑαυτοῦ, ἵνα ποιήσῃ αὐτὸν λαλῆσαι. Προσεποιεῖτο δὲ ὁ ἀββᾶς Συμεὼν τὸν σαλὸν, καὶ ἀντένευσεν αὐτῷ ὡς ἔξηχος· Ἔνευσεν δὲ αὐτῷ, ἵνα κατασφραγίσηται. Καὶ ἦν ἰδεῖν τοὺς ἀμφοτέρους νεύοντας πρὸς ἀλλήλους, φοβερὸν θέαμα. Φαίνεται οὖν αὐτῷ πάλιν ὁ Γέρων κατ' ὄναρ, λέγων, ἢ βαπτίζῃ, ἢ πρὸς αὐτὴν [τελευτὴν] ἔχεις. Τότε μὲν οὖν οὐκ ἠνέσχετο αὐτῷ προσθῆναι. Ὅτε δὲ ἀπέθανεν ἐσχάτως ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, καὶ ἴδεν ἑαυτὸν στενωθέντα ὁ Ἰουδαῖος, μάλιστα δὲ ἐν τῷ

μετατιθέν χι

A μετατιθέναι τὸ λείψανον αὐτοῦ, τότε ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ. Καὶ ἡνίκα ἀνῆλθεν ἐκ τῆς ἁγίας κολυμβήθρας, εὐθέως ἐλάλησεν. Ἐποίει δὲ καὶ τὴν μνείαν τοῦ Σαλοῦ κατ' ἐνιαυτὸν, καὶ ἐκάλει πτωχούς. Εἰς τοσοῦτον δὲ καθαρότητος καὶ ἀπαθείας ἤλασεν ὁ Μακάριος μέτρον, ὥστε πολλάκις σάσσειν αὐτὸν καὶ χορεύειν, κρατοῦντα μίαν θυμελικὴν ἔνθεν, καὶ μίαν ἔνθεν, καὶ μέσον ὅλου τοῦ δημοτικοῦ συνεῖται αὐτὸν καὶ παίζειν. Ὥστε ἔστιν ὅτε ἔβαλλον τὰς χεῖρας αὐτῶν τὰ ἄσεμνα γύναια εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐσίαινον, καὶ ἐκόσσιζον, καὶ ἐγαργάλιζον αὐτόν. Ὁ δὲ γέρων ὥσπερ χρυσὸς καθαρὸς, οὐδαμῶς ὑπὸ τούτων ἐμολύνετο.

44 Ἦν γὰρ, ὡς ἔλεγεν, ὅτε τὴν πύρωσιν καὶ τὸν πόλεμον ἔσχεν εἰς τὴν ἔρημον, δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ μεγάλου Νίκωνος, ἵνα κουφίσῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ μεγάλου πολέμου τῆς πορνείας, καὶ θεωρεῖ ἅπαξ ἐλθόντα τὸν ἀοίδιμον τοῦτον, καὶ λέγοντα αὐτῷ· Πῶς ἔχεις, ἀδελφέ; Καὶ εἶπον αὐτῷ, φησὶν, εἰ μὴ φθάσῃς, κακῶς, διότι ἡ σὰρξ σταίνει με, οὐκ οἶδα διὰ τί. Μειδιάσας οὖν, φησιν, ὁ θαυμάσιος Νίκων, ἐπῆρεν ὕδωρ ἐκ τοῦ ἁγίου Ἰορδάνου, καὶ ἔβαλεν ὑποκάτω τοῦ ὀμφαλοῦ αὐτοῦ, σφραγίσας τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ ὑγιὴς γέγονας. Ἀπὸ τότε οὖν, ὡς ὤμνυεν, οὔτε καθ' ὕπνους, οὔτε γρηγορῶν, πυρώσεως σωματικῆς ᾔσθετο. Διὸ μάλιστα καὶ
B θαῤῥῶν ἐπὶ τὸν κόσμον ὑπέστρεψεν ὁ Γενναῖος, συμπαθῆσαι καὶ σῶσαι τοὺς πολεμουμένους βουλόμενος. Ἔστι γὰρ ὅτε καὶ τοῦτο ἔλεγε πρὸς μίαν τῶν ἑταιρίδων. Θέλεις ἔχω σε φίλην, καὶ δίδω σοι ἑκατὸν ὁλοκοτίνα· Αἱρεθιζόμεναι οὖν πολλαὶ αὐτῷ ἐπίθοντο. Ἐδείκνυε γὰρ αὐταῖς καὶ τὸ λογάριν, εἶχε γὰρ ὅσα ἤθελε, τοῦ Θεοῦ ἀοράτως αὐτῷ χορηγοῦντος διὰ τὸ ἔνθεον αὐτοῦ σκοπόν. Καὶ λοιπὸν ὅρκον ἀπῄτει παρὰ τῆς λαμβανούσης, ὅτι οὐκ ἀθετεῖ αὐτόν. Πάντα δὲ διὰ σχημάτων σαλῶν καὶ ἀσχήμων ἐποίει.

45 Ἀλλ' οὐ δύναται ὁ λόγος τὴν τῶν πραγμάτων εἰκόνα ὑποδεῖξαι. Ἦν γὰρ ποιῶν ἑαυτὸν, ποτὲ μὲν ὑποχωλαίνοντα, ποτὲ δὲ πηδῶντα, ποτὲ δὲ συρόμενον εἰς τὰ καθίσματα, ποτὲ δὲ βάλλοντα πόδα τινὶ τρέχοντι, καὶ ῥίπτοντα αὐτόν. Πάλιν δὲ κατὰ τὴν σελήνης γένναν ἐπὶ γῆς κυλιόμενον, καὶ λὰξ αὐτὴν παίοντα τοῖς ποσίν. Ἔστι δὲ ὅτι καὶ τὸν διαλαλοῦντα προσεποιεῖτο. Ἔλεγε γὰρ πλεῖον ὅλων τῶν σχημάτων ἁρμόζειν καὶ συμβάλλεσθαι τὸ τοιοῦτο σχῆμα· τοῖς προσποιουμένοις μωρίαν διὰ Χριστόν. διὰ τούτου γὰρ πολλάκις καὶ χεν'ἤλεγ καὶ ἀνέκοπτεν ἁμαρτίας, καὶ ὀργήν τινι πρὸς διόρθωσιν ἔπεμπε, καὶ προέλεγέ τινα, καὶ ὅσα ἤθελεν ἐποίει, μόνον
C δὲ τὴν ἑαυτοῦ φωνὴν, καὶ τὰ μέλη ἐξήλασσε, καὶ ὅσα περ' ἂν ἐποίει, εἶχον αὐτὸν ὥσπερ τοὺς πολλοὺς τοὺς ἐκ δαιμόνωνα διαλλοῦντας καὶ προφητεύοντας.

ejus transferebatur, tunc ipse et tota domus ejus D baptizati sunt. Et egressus e sancto lavacro, statim locutus est. Sali autem quotannis memoriam celebrabat, et pauperes invitabat. Eo autem puritatis et impatibilitatis pervenerat Sanctus, ut sæpenumero saltaret *y* ac choreas duceret, tenens aliam mulierem scenicam hinc, aliam inde, et in medio populi versaretur, ac luderet, et nonnumquam impudicæ mulieres immitterent manus suas in sinum ejus, irritarent, alapas impingerent, ac titillarent. Senex autem non secus ac purum aurum, nequaquam ab hisce rebus contaminabatur.

A. Leont. ex ms.

y

44 Fuit, uti retulit, quando in solitudine bellum habuit cum libidine, precatus Deum, et magnum Niconem, ut arduo rei voluptariæ conflictu se levarent; contemplatus fuit semel venientem hunc virum celebratissimum, et dicentem sibi: Qui vales, frater! Cui ille respondens, dixit: Male, si non succurras: nam caro mihi molesta est, nescio quare. Subridens itaque mirabilis Nicon, uti retulit Symeon, sustulit aquam e sancto Jordane, et projecit subter ejus umbilicum, signo facto venerandæ Crucis, et dixit ipsi: Ecce sanus factus es. Ab hoc tempore, uti jurabat, neque in somnis, neque vigi- E lans, corporis flammam sensit. Hac re potissimum fisus vir ille generosus, in mundum reversus est, compati volens et servare eos, qui oppugnabantur. Evenit aliquando, ut cuidam meretrici diceret: Visne ut amicam te habeam, et dem tibi centum aureos *z*. Multæ igitur animo lubenti ipsi credebant. Nam ostendebat eis pecuniæ *aa* summam; habebat enim, quantam volebat; Deo invisibiliter ei suppeditante propter divinum, quem sibi præfixerat, scopum. Porro juramentum exigebat ab illa, quæ acceperat, eam promissa non redditurам irrita. Omnia autem faciebat per stultas et indecoras figuras.

Donum castitatis,

z

aa

45 Verum non est rerum imagini repræsentandæ par oratio. Nunc enim simulabat se claudicare, nunc saltare, nunc trahi ad sedilia, nunc alicui currenti pedem impingere, et ipsum projicere; aliquando autem sub ortum lunæ, volvi per terram, et pedibus et calce eam impetere, nonnumquam simulabat non cohærentia loqui; dicebat enim, præ aliis omnibus hanc figuram convenire et conducere iis, qui amentiam simulant, propter Christum. Per hoc enim sæpe arguebat et reprimebat peccata, et bilem evomebat adversus aliquem, ut corrigeretur; aliqua prædicebat, et faciebat, quæcumque volebat, F vocem dumtaxat, ac situm membrorum commutans, et quidquid faciebat, habebant eum tamquam unum e multis, qui afflatu dæmonis loquuntur et vaticinantur.

affectata stultitia.

ANNOTATA.

a *Sat multis de hac epocha actum in Commentario prævio.*

b *Circa hanc vocem, quædam notavimus cap.* I, *quæ hic pro insertis haberi volumus.*

c *Pro* στυλίζω *communiter dicitur* στηλιτεύω, infamia noto, publico, oratione invectiva utor. *Hinc orationes S. Gregorii Nazianzeni adversus Julianum dicuntur* λόγοι στηλιτευτικοί, *pro quo etiam dicitur* στηλομαχία.

d Κουβαλεῖν *est*, afferre, adducere *etc., quod vulgo dicitur* ἐποχεῖν, διακομίζειν, ἀνάγειν.

e Σιλίγνιον *et* σιλίγνις, siligo, *videtur hic debere accipi pro* siligineo pane, *qui apud Galenum lib.* I. *de facult. alimentor. vocatur* σιλιγνίτης ἄρτος. *Nisi malis hic sumi panem siligineum pro* quovis pane indeterminato, *tamquam speciem pro genere per synecdochen.*

f *a* κυλίω volvo, *et* πονέω, laboro; *quasi dicas,* torquere se in omnem partem præ molestia.

g *Platonis philosophia in varios illum errores induxit. S. Basilius lib. de Spiritu sancto cap.* 30. *dicit, Origenem non habuisse sanas de Spiritu sancto opiniones. S. Epiphanius in libris de hæresibus, Origenem numero accenset aliorum hæreticorum. S. Hieronymus Latinos fecit libros Origenis* Περὶ ἀρχῶν, *ut ostenderet errores plurimos ibidem inspersos. Denique in quinta Synodo generali collatione* 8 *can.* 11 *dicitur anathema Origeni et scriptis ejus, sicut Ario, Eunomio, Macedonio, Nestorio, et Eutycheti. Plura Bellarminus de scriptor. Ecclesiast. Et Baronius ad annum Christi* 538.

h *Sex librorum millia eum conscripsisse, auctor est Honorius de luminaribus Ecclesiast. num.* 54 *ad annum* 261. *Cardinalis Bellarminus pro eodem numero librorum citat et sequitur Epiphanium in hæresi Origenis. Hinc dictus est* συντακτικὸς, compositor *et* ἀδαμάντιος, *quasi* adamantis instar studio indefessus.

A. LEONT. EX MS.

A i *Id est* sextuplicata. *Sic appellat Eusebius lib.* 6. *Historiæ editionem S. Scripturæ, opus Origenis ingens, cujus spinosum pariter ac longum laborem secessu Tyrio mitigavit Auctor, et in sex columnas distinxit pro sex ejusdem variis versionibus, nempe duabus Hebraicis, et quatuor Græcis, Symmachi, Aquilæ, septuaginta duorum Interpretum ac Theodotionis. Vide Baronium ad annum Christi* 231. D

k *S. Hieronymus in epistola ad Titum cap.* 3 *quantumlibet ab Origene alienus, Hexapla ejus his verbis commendat :* Hæc immortale illud ingenium suo nobis labore donavit, ut non magnopere pertimescamus supercilium Judæorum, solutis labiis et obtorta lingua, et stridente saliva, et rasa fauce gaudentium. *Hieronymo adstipulatur S. Epiphanium lib. de Mensur :* Sex columnas interpretum alternatim collocans, magnam utilitatem cognitionis exhibuit.

l *Non occurrit, qui librorum multitudine Origenem vicerit. Didymus, teste Suida, edidisse libros traditur ter mille ac quingentos. Suidæ quoad hunc numerum consentit Athenæus lib.* 4. *Seneca eum extendit usque ad quater mille. Dicitur ab Hieronymo ob laborem indefessum* χαλκέντερος, æneis intestinis præditus. *Athenæus* βιβλιολάθαν *a Demetrio Trazenio compellatum tradit, quasi dicas* oblivionem librorum, *videlicet quod sæpe nec eorum meminisset, quæ scripserat.*

m *Verbum* κυλλόω, *uti et sequens* μουκίζω, *a me quæsita ; at non reperta.*

n *Ita dicti hæretici quidam, propterea quod insignem eruditionem sibi vendicarent ; cum nihil ipsis esset indoctius et stultius.*

o Consueta salutandi forma inter Ecclesiasticos, qua alter ab altero benedici sibi petebat. Sic in Actis S. Mariæ Ægyptiacæ num. 1, de ipsa et Zosimo *dicitur :* Jacebant ambo, alter ab altero benedici volens, nec aliud utrimque audiebatur, quam, Benedic. *Ita in Annotatis ad caput* 19 *Symeonis Stylitæ Junioris die* XXIV *Maji littera* e. *Sed observa pro sequentibus cum Baronio.* Ista symbolice de Origene Symeon, quod deferens ille Christianam bene probatam simplicitatem, per lupinorum esum repræsentatam ; cum plus sapere vellet quam oportet sapere, evanuit in cogitationibus suis, et putans se sapientem, vere stultus factus est. Istiusmodi igitur ludibrio Symeon Origenem voluit condemnasse. *Ita Baronius ad annum Christi* 548 *num.* 18. E

B p *Alludit Symeon ad verba a Joanne dicta :* Ora pro Joanne, ut ipsi etiam decem sorte obtingant, *quorum etiam se conscium ostendit. Vide, quæ supra diximus in Annot. ad cap.* 1.

q *Interpres apud Surium vertit :* Accipitisne, ait, plagam in crure ? *Aliter lego in MS. nostro, aliter, quam ille, reddidi. Porro videtur dictio disparata, et neutiquam ad rem pertinens.* Nam nonnumquam simulabat non cohærentia loqui ; dicebat enim præ omnibus aliis hanc figuram convenire et conducere iis qui amentiam simulant propter Christum, *prout habes in fine hujus capitis.*

r *Insulse interpres apud Surium :* Statimque sublata olla, in qua erat levis vesica. *In MS. nostro legitur* ζεστὸς, fervidus, bulliens, *non* ξεστὸς, lævis. *Vocis* φοῦσκα *ignoratio, aut saltem notitia non satis distincta, dicto interpreti erroris ansam præbuit, quæ præter vesicam etiam significat* puscam, *de qua in annotatis ad caput* 5 *littera* c. *Favent versioni nostræ rei adjuncta. Res agebatur apud Puscarium, et verosimiliter in* puscario, *id est, in loco ubi pusca coquebatur ; ollam sustulit Symeon, labra monachorum adussit. Quorsum huc pertinet* levis vesica? *Præsertim cum Phæmon dicat in Cynosophio, pagina, ut citat Cangius* 264 : Φοῦσκα δέ ἐστιν ὄξιος καὶ ὕδωρ θερμὸν καὶ ὠὰ δύο. Pusca vero est acetum et aqua calida, et ova duo.

s Πανδοῦρι, pandura, instrumentum musicum, *Polluci et Athenæo* πανδοῦρα. *Pandurizo,* panduram pulso. *Pandurizavit,* organo modulatus est, *ita Lampridius in Heliogabalo, uti est in Hierolexico Macri.*

t *Hic sumitur pro loco, ubi conficitur* pusca, *seu* officina puscarii, *et patet partim ex articulo præpositivo neutro* τὸ, *partim ex iis, quæ postea sequuntur :* ἄνοιξον φουσκάριον ἐφέτος, aperi puscarium quotannis. *Accedit Nicephorus presbyter in vita MS. S. Andreæ Sali :* Εἰσῆλθεν ἐν φουσκαρίῳ. Ingressus est in puscarium.

u *Interpres apud Surium habet :* Confirmabantur itaque Christiani, *qui indubie in suo exemplari legit :* στερεωθέντες οὖν ἐγένοντο ὀρθόδοξοι. *Ego nostram lectionem præfero. Et, sic puscarii et uxoris ejus conversio, ab Leontio alibi promissa, hic datur. Recole, quæ dicta sunt in annotatis ad caput* 5 *littera* h.

x πρὸς αὐτὴν, *subintelligo* τελευτήν. Usque ad ipsam mortem. F

C y *Perperam interpres sæpe dictus* τὸ σάσσειν *reddit,* sederet, *de quo Cangius, et patet ex sensu.*

z *Probat Cangius voces* ὁλοκοτίνος, ὁλοκοτίνιν, λοκοτήνην *(apographum nostrum habet* ὁλοκοτίνα*) significare* nummum *seu* solidum aureum ; *pro quo interpres mox citatus habet* assem.

a a λογάριν *et* λογάριον *significare* pecuniæ summam, *seu* certam quantitatem nummorum, *in Glossario Cangius affirmat.*

CAPUT VII.

Scrutatio arcanorum, diuturna jejunia, sanati oculi, cibi divinitus allati, amicus ab injusta morte liberatus.

Scrutatur corda,

Siquando una ex his, quæ putabantur esse ejus amicæ, prævaricata esset, statim instinctu spiritus intelligebat fornicatam ; et dicebat loquens, et suum os aperiens clamabat ; Prævaricata es. Sancta, Sancta, da ipsi ; orabatque ut infirmitas usque ad mortem ei eveniret, aut non raro, si perseverabat indulgere libidini, diabolum etiam ei immitebat. Ab hoc tempore tandem effecit, ut quotquot ei suberant ad frugem redirent, et non prævaricarentur. Prope Emesam habitabat protocomes aliquis ; qui ibi audivit vitam Symeonis : Crede, inquit dummodo illum videro, stultusne sit in speciem, an vere emota

Εἴ ποτε δὲ παρέβη αὐτῷ μία ἐκ τῶν νομιζομένων αὐτῷ φίλων, εὐθέως τῷ πνεύματι ἐνόει, ὅτι ἐπόρνευσε, καὶ ἔλεγε λαλῶν, καὶ ἐξανοιγων τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ κράζων, παρέβης ; Ἁγία, Ἁγία, δὸς αὐτῇ, καὶ τὴν ἀσθένειαν αὐτῇ ἕως θανάτου ηὔχετο ἐλθεῖν, ἢ πολλάκις, ἐὰν ἐπέμεινε μὴ σωφρονοῦσα, καὶ δαίμονα αὐτῇ ἔπεμπεν. Ἐκ τούτου λοιπὸν πάσας τὰς τασσομένας αὐτῷ, σωφρονεῖν καὶ μὴ παραβαίνειν αὐτῷ ἐποίει. Ἦν δέ τις πλησίον Ἐμέσης μένων, προτοκωμήτης, καὶ ὡς ἤκουσεν τὸν βίον αὐτοῦ, λέγει· Πίστευσον ἐὰν ἴδω, ἐὰν προσποίητός ἐστι, καὶ ἐάν τε ἐν ἀληθείᾳ ἐστὶν ἔξηχος. Παραγενόμενος οὖν εἰς τὴν πόλιν, κατὰ συγκυρίαν εὗρεν, ὅτι ἐβάσταζεν αὐτὸν μία

A μία προϊσταμένη, καὶ ἄλλη ἐλώριζεν αὐτόν. Εὐθέως δὲ ἐσκανδαλίσθη ὁ πρωτοκομήτης, καὶ εἰς ἑαυτὸν διελογίζετο καὶ ἔλεγε Συριστί. Ἆρα αὐτὸς ὁ σατανᾶς οὐ πιστεύει, ὅτι πορνεύει μετ' αὐτῶν ὁ ψευδοαββᾶς οὗτος; Καταλειπὼν οὖν αὐτάς, εὐθὺς ὁ Σαλὸς ἔρχεται πρὸς τὸν πρωτοκομήτην· ἀπέχοντα ἀπ' αὐτοῦ, ὡσεὶ λίθου βολήν, καὶ δέδωκεν αὐτῷ κόσσον, ἐγύμνωσε δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν βαλλίζων· Δεῦρο παίζων ταπεινέ, ὧδε δόλος οὐκ ἔνι. Ἔγνω οὖ ἐκεῖνος, ὅτι τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐνόησε, καὶ θαυμάσας καθότι ἤρχετο εἰπεῖν τινι τὸ πρᾶγμα, ἐδεσμεῖτο, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύνατο φθέγξασθαι.

47 Εἶχε δὲ καὶ τὸ χάρισμα τῆς ἐγκρατείας ὑπὲρ πολλοὺς τῶν ἁγίων· Καθότι γὰρ ἔφθανεν ἡ ἁγία τεσσαρακοστὴ τῶν ἁγίων νηστειῶν, οὐκ ἐγεύετό τινος ἄχρι τῆς ἁγίας πέμπτης. Εὐθέως δὲ ἀπὸ πρωὶ τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ ἐκαθέζετο εἰς τὸν ἰτρᾶν. τρώγων, ὥστε καὶ ἐκ τούτου ἐσκανδαλίζοντο οἱ θεωροῦντες αὐτόν, ὡς ὅτι φησὶν οὐ δὲ τὴν ἁγίαν πέμπτην νηστεύει. Ὁ δὲ κῦρις Ἰωάννης ὁ διάκονος ἐγίνωσκεν ἔνθεον εἶναι τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ. Ὡς ἴδε δὲ αὐτὸν τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ καθεζόμενον εἰς τὸν ἰτρᾶν καὶ
B τρώγοντα ἀπὸ πρωί, λέγει αὐτῷ. Πόσου τοῦτο Σαλέ; Λέγει αὐτῷ κἀκεῖνος κρατήσας ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, τεσσαράκοντα ἔχων νουμία, τὸ φολερὸν ἔξηχε, δηλῶν διὰ τοῦτο, διὰ τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐσθίειν αὐτόν. Ἐφιλοχώρει πάλιν ἐν ἑτέρῳ τινὶ τῆς πόλεως ἀμφόδῳ δαίμων. Ἐν μιᾷ οὖν εἶδεν αὐτὸν ὁ ὅσιος παριών, θέλοντα κροῦσαί τινα τῶν παρερχομένων, καὶ λαβὼν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ λίθους, ἤρξατο λιθάζειν ἔνθεν καὶ ἔνθεν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ἐκώλυε πάντας τοὺς θέλοντας περάσαι. Ἐν τούτοις παρῆλθε κύων, καὶ ἔκρουσεν αὐτὸν ὁ δαίμων, καὶ ἤρξατο ἀφρίζειν. Τότε λέγει πᾶσιν ὁ Ἅγιος, ἄρτι παρέλθετε ἔξηχοι. Ἤδει γὰρ ὁ πάνσοφος, ὅτι εἰ ἐπέρασεν ἄνθρωπος, αὐτὸν ἤμελλε κρούειν ὁ δαίμων ἀντὶ τοῦ κυνός, διὰ τοῦτο ἐκώλυσεν αὐτοὺς παρελθεῖν πρὸς βραχύ. Ὅλος μὲν οὖν ὁ σκοπός, ὡς ἤδη προείρηται, τοῦ πανσόφου τούτου Συμεὼν οὕτως ὑπῆρχε. Πρῶτον μὲν εἰς τὸ σῶσαι ψυχάς, εἴτε δι' ἐπιφορῶν, ὧν αὐταῖς γελοιωδῶς, ἢ μεθοδευτικῶς ἔπεμπεν, εἴτε πάλιν διὰ θαυμάτων, ὧν ἀνοήτως ἐπέστειλε, εἴτε διὰ παραγγελιῶν, ὧν πρὸς αὐτοὺς μωροποιῶν ἔλεγεν. Ἔπειτα δὲ ἵνα μὴ γνωσθῇ αὐτοῦ ἡ ἀρετή, καὶ λάβῃ ἔπαινον παρὰ ἀνθρώπων καὶ τιμήν.

C

48 Χορευόντων γὰρ ἐν μιᾷ [ῥύμῃ] κορασίων, καὶ καταλεγόντων αὐτῶν, ἔδοξεν αὐτῷ παρέρχεσθαι δι' ἐκείνης τῆς ῥύμης. Ὡς οὖν εἶδον αὐτόν, ἤρξαντο καταλέγειν εἰς ἀββάδας. Εὐξάμενος οὖν ὁ Δίκαιος, θέλων σωφρονῆσαι αὐτάς, εὐθέως ἐστραύωσεν ὅλας, καὶ ὡς ἤρξαντο ἀλλήλαις λέγειν τὸ συμβὰν αὐταῖς κακόν, ἔγνωσαν ὅτι αὐτὸς αὐτὰς ἐστραύωσε, καὶ κατέτρεχον αὐτῷ κλαίουσαι ὀπίσω αὐτοῦ καὶ κράζουσαι· Ἀνάλυσον Σαλέ, ἀνάλυσον. Ἐνόμιζον γὰρ αὐτὸν ἀπὸ ἐπιλαλιᾶς στραυῶσαι αὐτάς. Ὡς οὖν ἔφθασαν αὐτόν, ἐκράτησαν αὐτὸν βίᾳ. Καὶ ὥρκιζον ἵνα ἀναλύσει, φησίν, τὸ ἔδησε. Λέγει οὖν αὐταῖς παίζων· Οἵα θέλει ἐξ ὑμῶν ὑγιάναι, φιλήσω τὸν ὀφθαλμὸν αὐτῆς τὸν στραυωθέντα, καὶ ὑγιαίνει. Ὅσας οὖν ἠθέλησεν ὁ Θεός, ἵνα ὑγιανῶσι, φησὶν ὁ Ὅσιος, κατεδέξαντο, αἱ δὲ λοιπαί, αἱ μὴ καταδεξάμεναι ἵνα φιλήσει αὐτάς, ἔμειναν οὕτως κλαίουσαι. Μετὰ οὖν τὸ ἀναχωρῆσαι αὐτὸν ἀπ' αὐτῶν ὀλίγον, ἤρξαντο καὶ αἱ λοιπαὶ κατατρέχειν αὐτοῦ, καὶ κράζειν, μεῖνον, Σαλέ, μεῖνον, τὸν Θεὸν μεῖνον, φίλησον καὶ ἡμᾶς. Ἦν οὖν ἰδεῖν τὸν Γέροντα τρέχοντα, καὶ τὰς νεανίδας ὀπίσω αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι παίζουσι μετ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἐλογίζοντο, ὅτι ἐξηχώθησαν καὶ τὰ κοράσια. Ἔμειναν οὖν οὕτως ἀθεράπευτα διὰ παντός. Ἔλεγεν γὰρ ὁ Ὅσιος, εἰ μὴ ἐστραύωσεν αὐτὰς ὁ Θεός, ὑπερβάλαι εἶχον εἰς ἀσωτίαν πάσας τὰς γυναῖκας Συρίας. Ἀλλὰ διὰ τῆς νόσου τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἐνδί-

sit mente [comperiam.] Dum itaque venisset ad civitatem, forte fortuna comperit, quod una, quæ ejus gerebat curam, ipsum bajularet, et quod alia ipsum loris cæderet. Statim protocomes scandalizatus est, et secum cogitabat, et dicebat Syriace: Numquid ipse satanas credet fictum hunc abbatem cum ipsis rem habere? Illis itaque relictis statim Salus ad protocomitem venit, qui aberat ab ipso quasi ad jactum lapidis, et dedit ipsi alapam; exuit vestes suas, dixitque ei saltans: Adesdum, lude o vilis homo! Hic non subest *a* dolus. Cognovit igitur ille, scrutari eum, quæ latebant in corde. Et quando rem miratus, veniebat, ut diceret alicui id quod contigerat, ligabatur ejus lingua, et non poterat proloqui.

A LEONT. EX MS.

a

47 Gratia item abstinentiæ præ multis Sanctis excelluit. Adveniente enim Sancta Sanctorum jejuniorum Quadragesima, non gustabat aliquid usque ad sanctam feriam quintam. Mox autem a primo diluculo, feria eadem quinta sedebat in itra *b* comedens, adeo ut scandalizarentur spectatores, eo quod ne quidem sancta feria quinta jejunabat. Joannes vero diaconus cognoscebat divinam ejus esse operationem. Ubi ergo sancta feria quinta vidit E eum sedere in itra, et comedere a prima luce dicit: Quanti hoc est, Sale? Cui ille, prehensa ejus manu; follaris *c* iste, o stulte, quadraginta valet nummis *d*, significans per hoc, post dies quadraginta se demum comedere. Dæmon iterum in alio quodam urbis compito frequens versabatur: quem die quadam vidit Sanctus, transiens illac quod vellet pulsare aliquem eorum, qui præteribant; et arreptis in suo sinu lapidibus, cœpit eos projicere hinc et inde ad forum, et impediebat omnes, qui volebant transire. Inter hæc transibat canis; quem dum percussisset dæmon, cœpit spumas emittere. Tunc dixit omnibus Sanctus: Nunc transite, stulti. Noverat enim vir sapientissimus, quod, si transivisset homo, pulsaturus ipsum fuisset [dæmon] loco canis; idcirco aliquantisper prohibuit eos transire. Totus quippe scopus, ut jam prædictum, sapientissimi hujus Symeonis ita se habuit, primo quidem, ut animas salvas faceret sive per rationes, quas ipsis ridicule, vel captiose suggerebat, sive per miracula, quæ aliis non advertentibus perpetrabat, sive per promissa, quæ, stultum mentitus, proferebat. Deinde ut virtus ejus non innotesceret, et nullam apud homines laudem et gloriam acciperet. F

tota Quadragesima jejunat,

b

c

d

usque ad feriam quintam hebdomadis sanctæ.

48 Nam cum in quodam vico puellæ choreas ducerent, et numerum inirent, visum est ei transire per illum vicum. Ubi eum conspexerunt, accensere eum [colludentibus] *e* cœperunt. Vir itaque justus, fusis precibus, volens eas frugi reddere, mox omnes fecit strabones; dumque inter se referre inciperent malum, quod sibi evenerat, cognoverunt ab ipso distortos sibi fuisse oculos. Et accurrerunt flentes post ipsum et clamantes: Dissolve, Sale, dissolve. Putabant enim strabones ab illo se esse factas per verborum incantationem. Igitur ad illum digressæ, tenuerunt eum vi, et adjurarunt vi, ut dissolveret, quod ligaverat. Dicit itaque illis ludens: Quæcumque ex vobis vult sanari, osculabor oculum ejus strabum et sanabitur. Quotquot ergo voluit Deus ut sanarentur, inquiebat Sanctus, accipiebant conditionem; reliquæ vero, quæ non permiserunt, ut se oscularetur, manebant sic flentes. Dum pauxillum itaque ab iis esset digressus, cœperunt et reliquæ ad illum currere, et clamare: Mane, Sale, mane, per Deum mane, osculare et nos. Videre igitur erat senem currentem, et puellas post ipsum. Et hi quidem dicebant, quod puellæ ipsum luderent; illi cogitabant, quod etiam ipsæ emota essent mente, Atque ita in perpetuum non sanatæ permanserunt. Dicebat

Puellas a vitio oculorum

e

alias sanat,

alias non item,

A LEONT. EX MS. *et quare.*

A Dicebat enim Sanctus : Nisi strabones illas fecisset Deus, futurum fuisse, ut morum licentia omnes Syriæ mulieres superarent; sed per morbum oculorum multa eas mala declinasse. Invitavit ipsum quadam vice ad prandium Joannes, amicus ejus, et suspensa ibidem erant larida. Cœpit igitur scindere et comedere crudum laridum Abbas Symeon. Sapientissimus vero Joannes, nolens ipsi aliquid dicere clamose, accedens ad aurem ejus, dicit : Haud sane scandalo mihi es, tametsi crudum e camino comedas. De cetero fac quod lubet; norat enim Sali virtutem; propterea quod et ipse vir spiritualis esset.

δουσιν ἐκ τῶν πολλῶν κακῶν. Ἐκάλεσεν αὐτὸν ἅπαξ εἰς ἄριστον ὁ κύρις Ἰωάννης, ὁ φίλος αὐτοῦ, καὶ ἐκρέμαντο ἐκεῖ λαρδία. Ἤρξατο οὖν κόπτειν καὶ τρώγειν ὠμὸν τὸ λαρδίον ὁ ἀββᾶς Συμεών. Ὁ δὲ πάνσοφος Ἰωάννης, μὴ θέλων μετὰ κραυγῆς τι εἰπεῖν αὐτῷ, ἐγγίσας πρὸς τὸ οὖς αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ· Ὄντως οὐ σκανδαλίζεις με, ἐὰν φάγῃς ἀπὸ καμηλίου ὠμὸν, λοιπὸν εἴ τι θέλῃς, ποίησον. Ἐγίνωσκεν γὰρ τὴν ἀρετὴν τοῦ Σαλοῦ, διότι πνευματικὸς ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς ὑπῆρχεν. D

Joannes

49 Venerunt aliquando nonnulli Emeseni in solennitate sancta paschali, ad sanctam civitatem celebraturi festum; quorum unus ivit ad sanctum Jordanem ut oraret. Et circumiens patres, petebat ut sibi bene precarentur. Contigit ergo, ut Abbas quoque Joannes, Symeonis Abbatis frater occurreret, Deo sic disponente, mercatori [huic] in solitudine. Ubi illum conspexit mercator, projecit se humi, rogans ab eo preces. Cui Abbas Joannes : Cujas es ? Subjecit ille : Emesenus, Pater. Tum respondit ipsi : Qui habes ibi Abbatem Symeonem, qui dicitur B Salus, quid a me abjecto petis? Nam ego quoque precibus ejus indigeo, et totus mundus. Itaque Joannes Abbas mercatorem in speluncam suam admisit, et opiparam mensam illi apposuit. Nam Dei virtute in arida illa solitudine inveniebantur mundi panes siliginei, et opsonium in olla coctum, et vinum optimum, et vitrea vascula. Postquam ergo comedissent et saturati essent, dat ipsi tres calidas eulogias *f*, a Deo itidem submissas, et dicit : Da Salo, et dic ipsi meis verbis : Propter Dominum, ora pro fratre tuo Joanne. Domino itaque veritatis testimonium perhibente, simul atque Emesam venit mercator, occurrit ipsi Abbas Symeon prope portam civitatis, dicens : Quid est, stulte? Qui valet stultus, tui similis, Joannes? Non comedisti eulogias, quas tibi dedit? Vere, vere, si comedisses hasce tres, male illas decoxisses. Ille itaque obstupuit, ubi audivit omnia, quæ volebat ipsi dicere. Excepit itaque eum statim in tugurium suum Salus; atque ita confirmabat mercator, omnia sibi eadem apposuisse eum sine ulla mutatione, sicut fecerat Abbas Joannes, usque ad ipsam oculi magnitudinem, quod in spelunca ejus viderat. Et quando comederamus, dedi C ipsi, inquiebat, tres eulogias, et recessi in domum meam, erubescens quidquam cuiquam de ipso dicere, quia omnes pro certo habebant eum esse fatuum.

f — *et Symeon* — *divinitus pasti.*

49 Ἦλθόν ποτε τινες Ἐμεσενοὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ πασχαλίᾳ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ἑορτᾶσαι, ὧν ὁ εἷς κατῆλθεν εἰς τὸν ἅγιον Ἰορδάνην εὔξασθαι. Καὶ περιερχόμενος τοὺς πατέρας, ᾐτεῖτο εὐλογίαν. Συνέβη οὖν καὶ τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀββᾶ Συμεὼν ἀπαντῆσαι κατ' οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, τῷ πραγματευτῇ εἰς τὴν ἔρημον. Ὡς δὲ εἶδεν αὐτὸν ὁ πραγματευτὴς, ἔρριψεν ἑαυτὸν χαμαὶ, αἰτῶν εὐχὴν παρ' αὐτοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, πόθεν εἶ; Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, ἀπὸ Ἐμέσης, πάτερ. Τότε ἀπεκρίθη αὐτῷ, καὶ ἔχων ἐκεῖ τὸν ἀββᾶν Συμεὼν τὸν λεγόμενον Σαλὸν, ἐξ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ τί ζητεῖς; Τῶν γὰρ εὐχῶν ἐκείνου χρήζω κἀγὼ, καὶ ὅλος ὁ κόσμος. E Ἔλαβεν οὖν τὸν πραγματευτὴν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης εἰς τὸ σπήλαιον αὐτοῦ, καὶ παρέθηκεν αὐτῷ τράπεζαν πλουσίαν. Ἐκ Θεοῦ γὰρ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἔρημον ἐκείνην τὴν ξηρὰν, σιλίγνια καθαρὰ καὶ ὀψάριν ζεστὸν τηγάνου, καὶ οἶνος ἄριστος, καὶ βισσία ὑέλινα. Ὡς οὖν ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν, δίδωσιν αὐτῷ τρεῖς εὐλογίας ζεστὰς, καὶ αὐτὰς ὁμοίως ἐκ Θεοῦ οὔσας, καὶ λέγει· Δὸς τῷ Σαλῷ, καὶ εἰπὲ αὐτῷ ἐξ ἐμοῦ, διὰ τὸν Κύριον εὔχου τῷ ἀδελφῷ σου Ἰωάννῃ. Τῆς ἀληθείας οὖν τοῦ κυρίου ἐπιμαρτυρούσης, ὡς ἦλθεν εἰς Ἔμεσαν ὁ πραγματευτὴς ἀπαντᾷ αὐτῷ εἰς τὴν πόρταν τῆς πόλεως ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, λέγων αὐτῷ, τί ἐστιν ἔξηχε, πῶς ἔχει ὁ Σαλὸς ὁ ὅμοιός σου Ἰωάννης; μὴ ἔφαγες τὰς εὐλογίας, ἃς δέδωκέ σοι; ὄντως ὄντως ἐὰν ἔφαγες τὰς τρεῖς, κακῶς αὐτὰς πέττεις. Ἐκεῖνος οὖν ἐθαμβήθη, ὡς ἤκουσε πάντα, ὅσα ἠβούλετο εἰπεῖν αὐτῷ. Ἔλαβεν οὖν αὐτὸν εὐθέως εἰς τὸ καλύβιον αὐτοῦ ὁ Σαλὸς, καὶ οὕτως διϊσχυρίζετο ὁ πραγματευτὴς, ὅτι πάντα ἀπαραλάκτως παρέθηκέ μοι καὶ οὗτος ὡς καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ἕως καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγέθους τῆς βίσσης, ἧς εἶδεν εἰς τὸ σπήλαιον αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐφάγομεν, ἔδωκα αὐτῷ τὰς τρεῖς εὐλογίας, καὶ ἀνεχώρησα εἰς τὴν οἶκόν μου, ἐρυθριῶν εἰπεῖν τινί τί ποτε περὶ αὐτοῦ. Διότι πάντες ἐπληροφοροῦντο ὅτι ἔξηχός ἐστιν. F

g Amicus Symeonis — *h* — *precibus ejus*

50 Diximus superius *g*, quod patrarit miraculum aliquod in viro Dei amante, qui vitam ejus nobis exposuit. Contigit autem miraculum hoc modo : Malefici quidam hominem occiderunt, et arreptum cadaver *h* projecerunt per fenestram in domum viri Dei amantissimi prædicti. Non parvis igitur concitatis turbis, res ad prætorem delata est, qui suspendio addixit Dominum Joannem. Tendens ad mortem, nihil aliud secum dicebat, quam hoc : O Deus Sali, adsis mihi in hac hora. Deo autem volente illum liberare a tali calumnia, venit aliquis ad Abbatem Symeonem, et dixit : Infelix! Amicus iste tuus Dominus Joannes discedit, ut in furcam agatur; et vere si ille moriatur, morieris et tu præ fame; nam talem nemo tui curam habet atque ille. Dixit autem ei quomodo crimen cædis esset adornatum. Abbas Symeon stultitiam mentitus, dimisit eum, qui hoc referebat, et secessit in occultum locum, ubi semper orabat, quem nemo norat, nisis amicus ejus, Dei amans Joannes, et flexis genibus orabat Deum, ut servum suum, liberaret e tali periculo. Postquam hi qui eum ducebant, ut suspenderetur, pervenis-

50 Ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ὅτι ἐποίησέ τι θαῦμα εἰς τὸν θεοφιλῆ ἄνδρα, τὸν καὶ τὸν βίον αὐτοῦ ἐξηγησάμενον ἡμῖν. Ὁ δὲ τρόπος τοῦ θαύματός ἐστιν οὕτως. Τινὲς κακοῦργοι ἐποίησαν φόνον, καὶ λαβόντες τὸ σκήνωμα, ἔρριψαν διὰ θυρίδος ἕως εἰς τὸν οἶκον τοῦ εἰρημένου θεοφιλεστάτου ἀνδρός. Ταραχῆς οὖν οὐκ ὀλίγης γενομένης, ἦλθεν εἰς τὸν ἄρχοντα τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐψηφίσατο, ἵνα φουρκισθῇ ὁ κύρις Ἰωάννης. Ὡς οὖν ἀπεῖε ἀποθανεῖν, οὐδὲν ἄλλο ἔλεγεν εἰς ἑαυτὸν, εἰ μὴ, ὁ Θεὸς τοῦ Σαλοῦ παράστηθί μοι τῇ ὥρᾳ ταύτῃ. Τοῦ Κυρίου καὶ θέλοντος σῶσαι αὐτὸν ἐκ τῆς τοιαύτης συκοφαντίας, ἦλθέ τις, καὶ λέγει τῷ ἀββᾷ Συμεών· Ταπεινὲ, ὁ φίλος σου ἐκεῖνος ὑπάγει φουρκισθῆναι ὁ κύρις Ἰωάννης, καὶ ὄντος εἰ ἀποθάνῃ, ἀπὸ πείνας ἀποθνήσκεις, ὅτι οὐδείς σου φροντίζει ὡς ἐκεῖνος. Εἶπε δὲ αὐτῷ καὶ τὸν τρόπον τῆς καταπλοκῆς τοῦ φόνου. Ποιήσας οὖν ἑαυτὸν ὁ ἀββᾶς Συμεὼν ἔξηχον, ἀφῆκεν τὸν εἰπόντα αὐτῷ, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τόπον κρυπτὸν, ὅπου ηὔχετο πάντοτε, ὃν οὐδεὶς ἐγίνωσκεν, εἰ μὴ ὁ φίλος αὐτοῦ ὁ θεοφιλὴς Ἰωάννης, καὶ κλίνας τὰ γόνατα, παρεκάλει τὸν Θεὸν ῥυσθῆναι τὸν αὐτοῦ δοῦλον ἐκ τοῦ τοιούτου κινδύνου. Καὶ ὡς ἔφθασαν οἱ ἐξενέγκαντες φουρκίσαι αὐτὸν εἰς τὸν τόπον ὅπου ἤμελλον στῆσαι τὴν φοῦρκαν

A φούρκαν αὐτοῦ, ἰδοὺ καβαλλάριοι τρέχοντες καὶ λέγοντες ἀπολυθῆναι τὸν ἄνδρα, ὅτι εὑρέθησαν οἱ τὸν φόνον ἐν ἀληθείᾳ ποιήσαντες.

51 Ἀπολυθεὶς οὖν εὐθέως, ὠρθοδρόμησεν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ᾔδει πάντοτε προσεύχεσθαι τὸν ἀββᾶν Συμεὼν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀπὸ μήκοθεν ἐκτείνοντα τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐφοβήθη. Ὤμνυεν γὰρ ὅτι σφέρας πυρὸς ἀνερχομένας ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐθεώρει καὶ κύκλου αὐτοῦ ὡς κλίβανον καιόμενον, καὶ αὐτὸν εἰς τὸ μέσον, ὥστε μὴ πλησιᾶσαι αὐτῷ, ἕως οὗ τὴν εὐχὴν ἐτελείωσεν, καὶ στραφεὶς ἴδεν με, καὶ ἰδὼν εὐθέως λέγει μοι· Τί ἐστι, διάκονε Ἰωάννη; ὄντως, ὄντως, παρὰ κόμμα ἔπινες αὐτῷ, ἀλλ' ὕπαγε, εὖξαι. Οὗτος δὲ ὁ πειρασμὸς συνέβη σοι, διότι ἦλθον χθὲς οἱ δύο πτωχοὶ πρὸς σὲ, καὶ εὐπορῶν δοῦναι αὐτοῖς, ἀπέστρεψας αὐτοὺς, μὴ γὰρ ξσά εἰσιν, ἃ δίδως ἀδελφέ. Εἰ ἀπιστεῖς τῷ εἰπόντι, ὅτι ἕκαστον τὰ πλασίονα ὁ μεταδιδοὺς, λείψεται ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. Εἰ μὲν οὐκ ἀπιστῇς, δός. Ἐι δὲ οὐ δίδως, φανερὸς εἶ ὅτι ἀπιστεῖς τῷ Κυρίῳ. Ἰδοὺ λόγοι σαλοῦ, μᾶλλον καὶ σοφοῦ ἁγίου. Πρὸς τοῦτον μὲν γὰρ τὸν κύριν Ἰωάννην, ὅτι εὑρίσκοντο οἱ δύο κατὰ μόνας, οὐδὲν ἐποίει τοῦ σαλοῦ. Ἀλλ' οὕτως εὐρύθμως καὶ κατανενυγμένως συνετύγχανεν αὐτῷ, ὡς πολλάκις εὐωδίαν ἐξέρχεσθαι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὡς
B διεβεβαιοῦτο οὗτος ὁ κύρις Ἰωάννης, ὥστε μικροῦ δεῖν, ἀπιστεῖν με, αὐτὸν εἶναι τὸν πρὸ ὥρας σαλόν. Πρὸς δὲ ἅπαντας ἑτέρως διέκειτο.

sent ad locum, ubi erant posituri furcam; ecce accurrunt equites *i* et dicunt, ut virum absolverent; inventos esse, veros cædis auctores. A. LEONT. EX MS. *i*

51 Absolutus itaque statim, recta cucurrit ad locum, ubi sciebat semper orare Abbatem Symeonem, et conspicatus eum procul manus extendentem ad cœlum, timuit. Juravit enim se vidisse globos igneos, qui ab ipso erumpebant in cœlum, et in circuitu ejus quasi clibanum accensum, et ipsum in medio, adeo ut non appropinquarit, donec orationem absolvisset. Et conversus [inquit] vidit me; et postquam vidisset, dicit. Quid est diacone Joannes? Vere, vere adbibisti immodice. Ast abisis, ora. Hæc namque tibi accidit tentatio, quia duos mendicos, qui heri venerunt ad te, pro eo ac poteras non sublevasti, sed rejecisti. Non enim tua sunt, frater, quæ das. An non credis ei, qui dixit: Quod unusquisque, qui largitus fuerit, accepturus sit plura in præsenti seculo, et in futuro hereditatem æternam? Si credis, da. Si vero non des, manifestum est te Domino non credere. Ecce non tam Sali, seu fatui hominis verba, quam sancti sapientis. Nam apud Dominum Joannem, quando duo simul agebant seorsim, nihil faciebat stulti; verum adeo concinne et tanta compunctione agebat cum illo, ut sæpius bonus odor ex ore ejus D erumperet; uti asseveravit idem Dominus Joannes, et parum abesset, quin non crederet eumdem illum esse, qui paulo ante erat fatuus. Sed apud alios aliter se gerebat.

ab injusto suspendio liberatur.

ANNOTATA

a *Per apocopen Ionice pro* ἔνεστι, *ponitur* ἔνι.

b *Vocem* ἰτρᾶν *nullibi reperio. Quid si ponatur pro* ἰτρίον, *quod MSS. Græco-Latina vertunt* itrium, tractum? Ἰκρίον *emendat Salmasius ad hist. August. pag.* 155 *et* pergulam *interpretatur. Vide Hesychium in* ἴτριον *et Favorinum in* ἴτρον.

c *Genus est monetæ, de quo consule Cangii Glossaria, ubi plurima curiose congessit. Inepte igitur Latine videtur verti* esculentum *apud Surium.*

d Nummus *pars tertia est quadrantis, talenti autem seu solidi* 18000. *Nam in tot* νουμία *dividi, observat Hesychius.*

e *Quid sibi vult* εἰς ἀββάδας? *Interpres apud Surium accepit pro* lusu calculorum, *quo ex fonte, quo vade, quo teste, nescio. Sic itaque reddit Latine hunc sensum :* Et cœperunt eum referre in catalogum eorum, qui erant lusuri calculis.

f Eulogiæ *sunt* panes, *aut* alia edulia sacerdotis benedictione consecrata. *Vide Glossarium Cangii.*

g *Capite primo.*

h Τὸ σκήνωμα *est* tentorium, tabernaculum,] habitatio, *hic usurpatur* μεταφορικῶς *pro* corpore *vel* cadavere, *quod habitatio animæ fuit.*

i *Lexicon Cyrilli MS. et Glossæ Basilic.* Καβαλλάριος, ἔφιππος, ὁ ἐν ἵππῳ καθήμενος. Καβάλλος γὰρ ὁ ἵππος. Cavallarius, eques, qui equo insidet. Cavalus enim est equus.

C F

CAPUT VIII.

Religua miracula expediuntur.

Ἔστι γὰρ, ὅτε καταλαμβανούσης τῆς ἁγίας κυριακῆς, λαμβάνειν αὐτὸν σιρὰν σαλσικίων, καὶ φορεῖν αὐτὰ ὡς ὀράριον, καὶ κρατεῖν ἐν τῇ ἀριστερᾷ αὐτοῦ χειρὶ σίνηπι, καὶ οὕτως βάπτειν καὶ τρώγειν ἀπὸ πρωΐ. Τινὰς δὲ καὶ ἔχριεν εἰς τὸ στόμα αὐτῶν ἐκ κοῦ σινήπεως ἐκ τῶν ἀρχομένων παῖξαι μετ' αὐτοῦ. Ὅθεν καί τις ἐλθὼν προσπαῖξαι αὐτῷ χωρικὸς, ἔχων ἐν τοῖς δυσὶν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ λευκώματα ἄσπρα, ἐχρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ σινήπεως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ. Τοῦ δὲ στυφθέντος ἕως θανάτου, λέγει αὐτῷ, ὕπαγε, νίψε ἔξηχε εἰς ὄξος καὶ εἰς σκόρδα, καὶ εὐθὺς ὑγιαίνεις. Ἐκεῖνος δὲ ὡς δοκῶν τι ποιεῖν, εὐθέως εἰς ἰατροὺς ἔδραμεν, καὶ πλεῖον ἐτυφλώθη. Τέλος οὖν ἀπὸ μανίας ὀμνύει Συριστί, μὰ τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ, ἐὰν ἔχωσι εὐθέως πηδῆσαι οἱ δύο μου ὀφθαλμοί, εἴ τι εἶπεν μοι ὁ Σαλὸς, ποιῶ. Καὶ νιψαμένου αὐτοῦ ὡς εἶπεν αὐτῷ, εὐθέως ἐγένοντο οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὑγιεῖς, ὡς ἐκ γεννητῆς καθαροί, ὥστε δοξάζειν αὐτὸν τὸν Θεόν. Τότε ἀπαντήσας αὐτῷ ὁ Σαλὸς, λέγει αὐτῷ. Ἰδοὺ ὑγία-

Dum advenisset sancta dies Dominica, contigit, ut acceperit seriem *a* farciminum *b*, et illa ferret tamquam orarium, et teneret sinistra manu sinapi, et sic a prima luce tingeret et comederet. Aliquorum vero ex iis, qui lusum cum ipso venerant, oblinebat os sinapi. Hinc cum venisset aliquis rusticus cum eo lusurus, cujus uterque oculus laborabat candida albugine, inungebat utrumque ejus oculum sinapi. Cui, ad mortem usque afflictato, dicit: Abi stolide, alliis et aceto te lava, et sanabere jamjam. Ille vero, ut qui existimaret se quidquam effecturum, protinus ad medicos cucurrit, et magis cæcutiebat. Tandem itaque furore percitus, jurat Syriace: Per Deum cœli, tametsi statim duo mei oculi deberent exsilire, quod mihi cumque Salus dixerit, faciam. Postquam lavisset ex præscripto Sali, mox oculi ejus sanati fuerunt, et tam defæcati, quam primo natalis die, adeo ut laudaret Deum. Salus ei obviam factus, dixit:

a b
Sanat oculos,

A. LEONT. EX MS.

surreptos nummos restituit.

A xit : Ecce sanus factus es, stulte ; noli posthac furari capellas vicini. Alicui quærenti quingentorum nummorum summam *c*, Emesæ surreptam, occurrit Abbas Symeon. Et ille, invertere se volens, dicit Symeoni. Potin' es efficere, stolide, ut nummi mei inveniantur ? Cui ille : Possum utique, si velis. Respondit alter : Effice, et si inveniantur, dabo tibi decem. Tum Salus : si quid dixero tibi, facito ; et invenies in armario *d* hac etiam nocte. Dato jurejurando ille ad se recepit quod, siquid ipsi diceret, auditurus ipsum esset, modo ut nihil importuni ipsi diceret. Dicit ei rursum : Abi, nummos tuos abstulit servus tuus, qui a poculis *e* tibi est. Sed ecce, da mihi fidem fore ut ipsum non cædas, vel aliquem e tua domo ; cædebat autem acerrime. Ille igitur putabat, dictum sibi esse, ut neminem cæderet propter nummos ; sed Abbas Symeon ipsi dicebat, ut nullum unquam cæderet. Dedit itaque ipsi fidem cum juramento gravissimo, quod neminem esset verberaturus. Et abiens, servum suum blande prehendit, et recepit ab eo quantum perdiderat.

νας, ἔξηχε, μηκέτι κλέπτης τὰ αἰγίδια τοῦ γείτονος. D 'Εκλάπη τις λογάριν ἐν 'Εμέσῃ νομίσματα πεντακόσια, καὶ ὡς ἐζήτει αὐτὰ, ἀπαντᾷ αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, καὶ θέλων μεταβάλαι ἑαυτὸν λέγει πρὸς αὐτὸν, δύνασαι ποιῆσαι τί ποτε ἔξηχε, ἵνα εὑρεθῶσι τὰ ὁλοκότινά μου ; Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, ἐὰν θέλῃς, ναί. Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, ποίησον, καὶ ἐὰν εὑρεθῶσιν, δίδω σοι δέκα. Λέγει αὐτῷ ὁ Σαλὸς, εἴ τι εἴπω σοι ποίησον, καὶ εἰς τὸ σκευρίν σου εὑρίσκεις τῇ νυκτὶ ταύτῃ. Συνέθετο οὖν αὐτῷ μετ' ὅρκων ὅτι εἴ τι εἴπῃ αὐτῷ, ἀκούει αὐτοῦ, μόνον μὴ ἀκαιρόν τί ποτε εἴπῃ. Λέγει αὐτῷ πάλιν· Ὕπαγε τὰ ὁλοκότινά σου ὁ δοῦλος σου ὁ ἐπικέρνης ἐπῆρεν. Ἀλλ' ἰδοὺ, δός μοι λόγον, ὅτι οὐ δέρεις αὐτὸν, οὔτε ἄλλον τοῦ οἴκου σου, ἔδαρεν γὰρ σφοδρῶς. Ἐκεῖνος οὖν ἐνόμισεν ὅτι χάριν τῶν ὁλοκοτίνων εἶπεν αὐτῷ, ἵνα μὴ δέρῃ τινά. Ὁ δὲ ἀββᾶς Συμεὼν διὰ τὸ μηδέποτε δέραι αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ. Ἔδωκεν οὖν αὐτῷ λόγον μεθ' ὅρκων φρικτῶν, ὅτι οὐ δέρει τινὰ, καὶ ἀπελθὼν, ἐκράτησεν τὸν δοῦλον αὐτοῦ καλοθελῶς, καὶ ἔλαβεν παρ' αὐτοῦ τὸ πόσον.

Severitatem heri ac perfidiam punit.

53 Accidit ut veniret ab illo tempore, aliquem cæsurus ; et non potuit ; sed manus ejus emarcuit. Rei gnarus, dicebat : Enimvero hoc Salo acceptum B fero ; et adivit ipsum, et dixit : Solve, Sale, juramentum. Et mox ille stultum se fingebat, adeo ut non sciret quid sibi diceret. Quando itaque pergebat molestus esse, apparuit ipsi in somnis, et dixit : Vere solvam juramentum ; promissa verbis inita solvo, et prorsus reddo irrita. Quid ineptis ? Cur vis cædere servos tuos, qui præcedent te in futuro seculo. Postquam hæc vidit, in posterum quievit.

Quid dæmoniacis præstiterit,

Compatiebatur Symeon dæmoniacis tenerrimo affectu, ita ut discedens, variis modis se illis similem redderet, et cum iis agens, multos ex illis sanaret precibus suis, et nonnulli, a dæmone obsessi, obmurmurarent, ac dicerent : O violente Sale ! Totum mundum subsannas ; etiam venisti ad nos ut nos vexares ? Recede hinc : non es ex nostro grege. Quid nos crucias per totam noctem, et uris ? Quando igitur ibidem aderat Sanctus, multos etiam, ut qui loqueretur ex instinctu Spiritus sancti, corripiebat ; hos quidem, quod furati essent, illos, quod scortati ; alios reprehendebat cum clamore, quod non assidue communicarent ; alios insectabatur, tamquam perjuros, eo successu, ut totam pene civitatem hac industria a peccato coerceret.

quid mulieri divinatrici,

Erat per id tempus C mulier divinatrix, quæ amuletis et incantationibus navabat operam. Hanc sibi demereri studebat Sanctus, dans ipsi ea, quæ ex aliorum beneficentia colligebat, sive obolos, sive panes, sive vestes. Quadam die dicit illi : Visne ut ego tibi amuletum conficiam, quo numquam *f* capias [molestiam] ex oculo ? Respondet illa. Volo equidem, Sale ; sic reputans : tametsi sit fatuus, forsitan id efficiet. Abiens igitur scripsit in tabella Syriace : Faciat te Deus desistere ac cessare, ne homines ab ipso avoces, et ad te convertas. Dedit itaque illi, et ferebat tabellam, et non amplius potuit alicui divinare, aut facere amuletum.

53 Ἔστιν οὖν ὅτε ἤρχετο δεῖραί τινα ἀπό ποτε, καὶ οὐκ ἠδύνατο, ἀλλ' εὐθέως ἐνάρκα ἡ χεὶρ αὐτοῦ. Καὶ E ἐπιγινώσκων, ἔλεγεν· Ὄντως τοῦτο ἐκ τοῦ Σαλοῦ ἀπέχω, καὶ ἀπεῖε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἔλεγεν· Λῦσον, Σαλέ, τὸν ὅρκον· καὶ εὐθέως ἐκεῖνος ἐμωροποίει, ὡς ἵνα μὴ οἶδέν τι ἔλεγεν αὐτῷ. Ὅτε οὖν ἐπέμενεν σιαίνων αὐτὸν, φαίνεται αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους, καὶ λέγει αὐτῷ, ὄντως λύσω τὸν ὅρκον, καὶ λύω τὸ λογάριν σου, καὶ ὅλον σκορπίζω, τί ἀσχημονεῖς ; τί θέλεις τὸ δέρειν τοὺς συνδούλους σου, τοὺς προάγοντάς σου ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ὡς οὖν ταῦτα εἶδεν, ἡσύχασεν ἀπ' αὐτοῦ. Συνέπασχεν δὲ τοῖς δαιμονῶσιν ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν, ὥστε διαφόρως ἀπερχόμενος, ἐποίει ἑαυτὸν ὡς ἕνα ἐξ αὐτῶν, καὶ σὺν αὐτοῖς διάγων, τοὺς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς ἰδίας εὐχῆς ἰᾶτο, ὥστε τινὰς δαιμονῶντας διαλαλεῖν καὶ λέγειν· Ὦ βία, Σαλὲ, ὅλον τὸν κόσμον χλευάζεις, καὶ ἦλθες καὶ ἐγγὺς ἡμῶν σιᾶναι ἡμᾶς ; Ἀναχώρησον ἔνθεν, οὐκ εἶ ἐξ ἡμῶν. Τί ἡμᾶς βασανίζεις ὅλην τὴν νύκτα καὶ καίεις ; Ὡς οὖν ἦν ἐκεῖ ὁ Ὅσιος, πολλοὺς καὶ αὐτὸς, ὡς διαλαλῶν ἐκ πνεύματος ἁγίου, ἤλεγχεν, τοὺς μὲν κλέψαντας, τοὺς δὲ πορνεύσαντας, ἄλλους δὲ ἐμέμφετο κράζων, ὡς μὴ κοινωνοῦντας, συνεχῶς, καὶ ἄλλους ὡς ἐπιόρκους ἤλεγχεν, ὥστε καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἐπινοίας σχεδὸν ὅλην τὴν πόλιν ἀνέκοπτεν τοῦ ἁμαρτάνειν. Ἦν δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γυνὴ μάντις, καὶ φυλακτάρεα καὶ ἐπαοιδίας ποιοῦσα. Ταύτην ὁ Δίκαιος ἐμηχανήσατο κτήσασθαι φίλην, διδοὺς αὐτῇ ἃ συνῆγεν ἐκ τῶν διδόντων αὐτῷ, εἴτε φολερὰ, εἴτε ψωμία, εἴτε καὶ ἱμάτια· Ἐν μιᾷ οὖν λέγει αὐτῇ· Θέλεις ποιήσω σοι ἐγὼ φυλακτὸν, ἵνα μηδέποτε λάβῃς ἀπὸ F ὀφθαλμοῦ ; Λέγει αὐτῷ ἐκείνη· Ναὶ Σαλέ. Λογισαμένη ὅτι κἂν σαλός ἐστιν, ἴσως ἐπιτυγχάνει. Ἀπελθὼν οὖν, ἔγραψεν εἰς πιττάκιον Συριστί. Καταργήσει σε ὁ Θεὸς καὶ παύσει σε ἀποστρέφουσαν ἀπ' αὐτοῦ πρὸς σὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔδωκεν οὖν αὐτῇ, καὶ ἐφόρεσεν αὐτὸ, καὶ οὐκέτι ἐδυνήθη ποιῆσαί τινι, οὐδὲ μαντίαν, οὐδὲ φυλακτόν.

quid Hebræo per signum S. Crucis.

54 Alia quadam vice sedebat cum fratribus, et calefaciebat se prope caminum figuli vitrorum *g*. Erat autem figulus Hebræus. Et dicit Symeon pauperibus, ludens. Vultisne ut risum vobis moveam ? Ecce supra poculum, quod fingit artifex, faciam crucem, et frangetur. Postquam itaque ad usque septem ex ordine fregisset, cœperunt ridere pauperes, et rem indicarunt artifici. Qui ferro candente eum persecutus est. Symeon ab eo digressus exclamavit : Vere mantzere *h*, donec crucem formes in fronte, omnia conterentur. Et postquam iterum alia tredecim ex ordine fregisset, compunctus est *i*, et formavit crucem in fronte, nec quidquam amplius

54 Ἦν δὲ πάλιν ἅπαξ καθήμενος μετὰ ἀδελφῶν, καὶ θερμαινόμενος πλησίον τοῦ καμηνίου τοῦ ὑελεψοῦ. Ἦν δὲ ὁ ὑελεψὸς Ἑβραῖος, καὶ λέγει τοῖς πτωχοῖς παίζων· Θέλετε, ποιῶ ὑμᾶς γελᾶσαι ; Ἰδοὺ κατὰ ποτήριν, ὃ ποιεῖ ὁ τεχνίτης, ποιῶ σταυρὸν, καὶ κλᾶται. Ὡς οὖν ἔκλασεν ἐνορδίνως κἂν ἑπτὰ, ἤρξαντο γελᾶν οἱ πτωχοὶ, καὶ εἶπον αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐδίωξεν καυτηριάσας αὐτόν. Ὡς οὖν ἀπήρχετο, ἔκραξεν, αὐτῷ λέγων, ὄντως μάντζηρε, ἕως τοῦ ποιήσῃς εἰς τὸ μέτωπόν σου σταυρὸν, ὅλα συντρίβονται, καὶ κλάσας πάλιν ἄλλα δεκατρία ἐνορδίνως, κατενέγκη [κατενύχθη] καὶ ποιεῖ σταυρὸν εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ, καὶ οὐκέτι ἔκλασέν τί ποτε. Ἐκ τούτου οὖν τοῦ τρόπου ἀπῆλθεν, καὶ ἐγένετο χριστιανός. Δέκα δημοτῶν ποτε

A ποτε πλυνόντων τὰ ἑαυτῶν ἱμάτια ἔξωθεν τῆς πόλεως, προελθὼν ὁ Μακαρίτης, λέγει αὐτοῖς· Δεῦτε ἔξηχοι, καὶ ποιῶ ὑμῖν ἄριστον κομψόν. Οἱ οὖν πέντε ἐξ αὐτῶν εἶπον· Οἶδεν ὁ Θεός, Ἄγωμεν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐκώλυον αὐτοὺς, λέγοντες, ναὶ, ἐκ τοῦ σκότους ἔχει ὑμῖν ποιῆσαι ἄριστον, αὐτὸς ἀπὸ θυρῶν εἰς θύραν ἐπέστη, καὶ πόθεν ἔχει; Ἀλλὰ μόνον ἐξαργῆσαι ἡμᾶς βούλεται.

55 Ἐπίστευσαν οὖν, καὶ ἀπῆλθον οἱ πέντε. Καὶ λέγει αὐτοῖς, μείνατε ὧδε· Καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ὡσεὶ τόξου βολὴν ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῶν, καὶ κρυπτῶς ηὔξατο. Λέγουσιν ἐκεῖνοι πρὸς ἑαυτούς· Ὄντως ἐνεπαίχθημεν, νομίζω γὰρ χόρτον θέλει ἐνέγκαι ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, ἵνα βοσκηθῶμεν. Καὶ ἰδοὺ ὡς ταῦτα ἔλεγον, θεωροῦσιν αὐτὸν νεύοντα αὐτοῖς ἀπελθεῖν πρὸς αὐτὸν, ἦν γὰρ ὡς προείρηται εὐξάμενος, καὶ ἐκ Θεοῦ ἑτοιμάσας αὐτοῖς πάντα. Καταλαβόντες οὖν αὐτὸν, εὗρον ὡς ἐπὶ κυρίου κείμενα ἔμπροσθεν αὐτοῦ σιλίγνια, καὶ πλακοῦντας, καὶ σφαίρια, καὶ ὀψάρια, καὶ οἰνάρια διάφορα, καὶ ψαθύρια, καὶ γλυκὺ, καὶ ἁπλῶς ὅσα πάντα ἔχει ὁ βίος λιμβά. Καὶ φαγόντων αὐτῶν λέγει· Λαμβάνετε, ταπεινοί, καὶ λόγῳ τῶν γυναικῶν ὑμῶν· Καὶ ἐὰν μηκέτι γίνεσθε δημόται ἔξηχοι, ὄντως οὐ μὴ ὑστερήσουσιν τὰ σιλίγνια ταῦτα ἐκ
B τῶν οἴκων ὑμῶν, ἕως οὗ ἀποθάνω. Λέγουσιν ἐν ἑαυτοῖς ὅτε ἀπῆλθον. Δοκιμάσομεν μίαν ἑβδομάδα, καὶ ἐὰν μὴ ἐκλείψουσιν, μηκέτι κατέλθωμεν μετὰ τῶν ἑταίρων ἡμῶν εἰς τὸ δημοτικόν. Ὡς οὖν ἴδον ὅτι οὐκ ἐξελεῖπον τὰ σιλίγνια, καίτοι καθ' ἡμέραν ἐξ αὐτῶν δαπανόντων αὐτῶν, οὐκέτι παρῆλθον διὰ κακοῦ πράγματος. Ἀλλ' οἱ τρεῖς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐμόνασαν κατανυγέντες ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ τοῦ Σαλοῦ. Πλὴν ὅτι τινὶ εἰπεῖν τί ποτε, ἄχρις οὗ ἔζη ἐν σαρκὶ ὁ Σαλὸς, οὐκ ἠδυνήθησαν.

56 Ποῖον δὲ πρᾶγμα καί τινι ἀθλίῳ, μᾶλλον δὲ βουρδουναρίῳ ἐποίησεν, ἄξιον τῇ γραφῇ παραδοῦναι τῇ κατ' αὐτόν. Ἦν γὰρ ἐλεήμων ὁ βουρδουνάριος, καὶ ἀπὸ συμβαινόντων ἐφύρασεν. Ἐν μιᾷ οὖν ἐξερχομένου αὐτοῦ ἐνέγκαι λόγῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ εἰς πρᾶσιν οἰνάριον, ἀπαντᾷ αὐτῷ ὁ Μακάριος, καὶ λέγει αὐτῷ· Ποῦ ὑπάγεις, ἔξηχε; Εἶχεν γὰρ ἀεὶ τοῦτον τὸν λόγον ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπὶ στόματος. Λέγει οὖν αὐτῷ ἐκεῖνος, διὰ οἰνάριν, Σαλέ. Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Συμεών· Φέρε καὶ γλιχόνην ὡς ἔρχῃ. Οἰονισθεὶς οὖν ὁ βουρδουνάριος, ἔλεγεν καθ' ἑαυτὸν, ὡς ἀπήει· Ἆρα ποῖος σατανᾶς ἀπὸ πρωῒ ἔπεμψεν μοι τὸν ἀββᾶν τοῦτον, λέγοντά μοι· Φέρε μοι γλιχόνην; Ὄντως κακοπόδινον γίνεται τὸ οἰνάριον τοῦτο, καὶ ἢ ὀξίζει, ἢ οὐκ οἶδά τι. Ὡς οὖν ὑπέστρεψεν ἐνέγκας οἶνον καλὸν πάνυ, ἀπὸ χαρᾶς ἔλαθεν ἐνέγκαι τὸ γλιχόνην.
C Λέγει αὐτῷ πάλιν ἐκεῖνος, ὄντως, ταπεινὲ, ἔλαθον Μειδιάσας οὖν ὁ Ἀββᾶς, λέγει αὐτῷ· Ὕπαγε μόνον, τὸ γὰρ πρᾶγμά σου ἐδιοικήθη. Ὡς οὖν ἦλθε μεταβάλαι τὰ ἀσκήδια, ηὗρεν αὐτὰ ὄξιος, ὅτι ἐψόφει ἄνθρωπος καὶ ὀσφρανθῆναι αὐτοῦ. Τότε οὖν ἐνόησεν τὸ πρᾶγμα, καὶ ἤρξατο λέγειν· Ὄντως ἄρτι καὶ ἄρτι ἄγομεν διὰ γλιχόνην. Ἔδραμεν οὖν καὶ ἦλθεν πρὸς τὸν Σαλὸν, καὶ παρεκάλει αὐτόν. Ἔλεγεν γὰρ ὅτι ὥσπερ ὁ ψηφᾶς ποιεῖ ὀφθαλμοπλανίαν, οὕτως καὶ αὐτὸς ἐποίησεν, ἀνάλυσον ὃ ἐποίησας Σαλέ. Λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, τί ἐποίησα; ὁ δέ φησι. Καλὸν οἶνον ἠγόρασα, καὶ ηὑρέθη ὀξίδιν εἰς δύο ὥρας. Λέγει αὐτῷ πάλιν· Ὕπαγε, ὕπαγε, οὐ μέλλῃ σοι, ἄνοιξον ἐφετῶς φουσκάριον, καὶ συμφέρει σοι.

57 Ἦν γὰρ ὁ σκοπὸς καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Γέροντος, ἵνα εὐλογηθῇ ὁ κάματος αὐτοῦ, ὅτι ἦν ἐλεήμων, ἀλλ' οὐκ ἤθελεν προφανῶς ποιῆσαί τι ποτε, ἀλλ' ὅλα διὰ παιγνιδίων. Κατενύγη οὖν ὁ βουρδουνάριος, καὶ λέγει· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, φουσκάριον ἀνοίγω, καὶ ἀνοίξαντος αὐτοῦ, ηὐλόγησεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, καὶ ὑπὲρ ὧν ἔδει εὐχαριστεῖν τῷ Σαλῷ, μᾶλλον καὶ ἐχόλα αὐτῷ, μὴ νοῶν τό τι αὐτῷ προσεξένησεν. Τὸ δὲ πᾶν τοῦ πράγματος ἦν ὁ Θεὸς, σκέπων τὸν σκοπὸν τοῦ ἀββᾶ Συμεών. Ἠῤῥώστησέν πότε τις τῶν μεγιστάνων τῆς πόλεως. Εἶχεν δὲ ἔθος ὁ Ὅσιος

D fregit. Itaque ab hoc tempore mores mutavit, et Christianam fidem amplexus est. Viris decem plebeis extra civitatem vestimenta lavantibus, interveniens Sanctus, dixit : Adeste stulti, et apparabo vobis splendidum prandium. Quinque igitur ex illis dixerunt : Novit Deus, eamus. Ceteri prohibuerunt ipsis, dicentes : Scilicet apparabit nobis prandium e tenebris. Ipse mendicat ostiatim, et unde habebit? Verum dumtaxat vult ut cessemus. *A. LEONT. EX MS.*

55 Crediderunt itaque quinque, et abierunt, quibus dicit : Manete hic. Et relictis illis, quasi ad teli jactum recessit, ut clam oraret. Dicunt illi inter se : Enimvero delusi sumus. Fœnum, opinor, nobis afferre vult Abbas Symeon, quo pascamur. Et ecce, ubi hæc dixerant, conspiciunt, eum signum dare ut accederent ad se. Etenim, uti supra est dictum, oraverat, et virtute Dei omnia ipsis præparaverat. Postquam ad illum pervenerant, invenerunt ante eum, utique a Domino positos, siligineos panes, placentas, tragemata, pisces, diversi generis vina, psatyria *k* et dulce *l*, et, ut paucis absolvam, quidquid vita habet lauti. Dum comedissent, dicit : Accipite, o miseri, pro vestris etiam uxoribus. Et siquidem non amplius fiatis populus stultus, revera non deficient hi panes siliginei in domibus vestris, E donec moriar. Dicunt secum, quando abierant, periculum faciamus vel una hebdomade, et siquidem non defecerint, non prodeamus amplius in publicum cum sociis. Itaque ubi viderunt panes non deficere, tametsi quotidie ex iis consumerent, non amplius egressi sunt, ut rei quidquam malæ committerent. Sed tres ex iis vitam vixerunt solitariam, Sali conversatione compuncti. At nihil cuiquam dicere potuerunt, quoad vixit Salus.

Impetrat pauperibus a Deo convivium. k l

Panes non consumpti

56 Cujusmodi autem rem misello cuidam, seu potius Burdonario *m* præstiterit, dignum est mandare iis, quæ de illo tractant, litteris. Erat vero Burdonarius misericors, et e rebus, quæ ad ipsum redibant, dispergebat. Quadam die exeunti illi, ut pro domo sua afferret, et vinum emeret, occurrit Beatus, et dicit : Quo te agis, stulte? (Sermo enim iste identidem ei erat in ore.) Cui ille : Eo empturus vinum, Sale. Respondit ei Abbas Symeon : Affer etiam pulegium *n*, ubi redieris. Auguratus itaque Burdonarius, dicebat secum, quando abiret : Quisnam satanas a tempore matutino ad me misit hunc Abbatem, qui dicit : Affer mihi pulegium? Sane malum est hoc vinum, et vel acessit, vel [vitii habet] nescio quid. Ubi itaque rediit, ferens vinum perquam bonum, præ gaudio oblitus est afferre pulegium. Dicit ille iterum Symeoni : Vere, o miser homo, oblitus sum. F Subridens ipsi Abbas : Abi modo, inquit, res tua administrata est. Quando ergo venit, ut mutaret utres, invenit in eis acetum; prorsus ut homo vel odorari eos pertimesceret. Tunc itaque rem intellexit, et cœpit dicere : Enimvero jamjam afferimus pulegium. Cucurrit igitur, et venit ad Salum, et oravit eum (dicebat enim fecisse de more præstigiatoris, qui oculos facsinat) dissolve Sale, quod fecisti. Reposuit ille : Quid feci? Hic ait : Bonum emi vinum, et tempore horarum duarum inventum est acetum. Cui ille iterum : Abi, abi, mitte hanc curam, aperi mox puscarium, et proderit tibi.

Mutat vinum m n in acetum et acetum denuo in vinum.

57 Nam scopus et oratio Senis erant, ut quia erat misericors, labor ejus benediceretur. Sed nihil quidquam voluit aperte facere, sed omnia per ludum. Compunctus itaque Burdonarius, dixit : Benedictus Deus; puscarium aperiam. Quo aperto, benedixit ipsi Deus. At pro quibus rebus ille debebat Salo gratias agere, potius succensuit, non intelligens quam bene de se esset meritus. Sed hoc totum fiebat, ut Deus tegeret scopum Symeonis. Ægrotavit nonnemo e primoribus civitatis (accedere eo, et in domo ejus

A. LEONT. EX MS.

Ægrotum a morte liberat

ejus ludere consueverat Sanctus) et videt æger se in somno ludere aleis cum quodam æthiope. Erat autem ille mors. Festinavit itaque infirmus, et venit ut projiceret, et nisi jaceret ter sex, victus erat. Convenit illum in somno Abbas Symeon et dicit : Quid est stolide ? Revera jam maurus iste te vincet. Sed da fidem, te posthac non violaturum uxoris tuæ cubile, et tuo loco projiciam, et non vincet te. Postquam jurassem, uti retulit, qui ista vidit, et accepisset a me aleas, projecit, et ceciderunt ter sex. Experrecto itaque infirmo, ascendit statim Salus, et dicit illi : Bene ter sex jecisti o, insane. Crede, si juramentum tuum violes, maurus ille te suffocabit. Et postquam ipsi et omnibus ejus domesticis insultasset, cursu se inde proripuit.

o et corrigit.

ἀνέρχεσθαι καὶ παίζειν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐβαρήθη, ἐθεώρει ἑαυτὸν κατὰ τοὺς ὕπνους ταυλίζοντα μετά τινος αἰθίωπος. Ἦν δὲ οὗτος, ὁ θάνατος. Ἔφθασεν οὖν καὶ ἦλθέν φησι, καταῤῥίψαι ὁ ἀσθενῶν, καὶ εἰ μὴ ἔβαλην τρίεκτα, ἡττᾶτο. Φθάνει οὖν αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ ἀββᾶς Συμεὼν, καὶ λέγει· Τί ἐστιν, ἐξηχε; Ὄντως ἄρτι νικᾷ σε ὁ μαῦρος οὗτος; Ἀλλὰ δός μοι λόγον, ὅτι οὐκ ἔτι μιαίνεις τὴν κοίτην τῆς γυναικός σου, καὶ ἐγὼ καταῤῥίπτω ἀντί σου, καὶ οὐχ ἡττᾷ σε. Ὠμόσας οὖν φησιν ὁ ταῦτα ἰδὼν, καὶ λαβὼν ἐξ ἐμοῦ τὰ βόλια ἔῤῥιψεν, καὶ ἔπεσαν τρίεκτα. Ἐξυπνισθέντος οὖν τοῦ ἀῤῥώστου, ἀνῆλθεν εὐθὺς ὁ Σαλὸς, καὶ λέγει αὐτῷ· Καλὰ τρίεκτα ἔβαλες μάταιε Πίστευσον, ἐὰν παραβῇς τὸν ὅρκον σου, ὁ μαῦρος ἐκεῖνος πνίγει σε, καὶ ὑβρίσας αὐτὸν, καὶ πάντας τοὺς τοῦ οἴκου αὐτοῦ, κατῆλθεν τρέχων.

ANNOTATA.

a *Vox* σιρὰ, *pro qua Latine posui*, series, *quæsita, sed nuspiam inventa.*

b *Legitur* σαλσικοπώλης, *et exponitur apud Auctorem Etymologici*, fartor, farciminum venditor. *E quo vocis* σαλσίκιον *significatio haud obscure eruitur.*

c Λογάριν *non significare* exactorem, *prout legitur apud Surium*, *sed* summam pecuniæ, *seu* certam quantitatem nummorum, *exemplis bene multis ostendit Cangius in Glossario.*

d *Vox* σκευρὶν *abstrusa. Videtur derivari a* σκεῦος, vas, quæcumque utensilia ; *et quid ni* τὸ σκευρὶν *significatione coincidat cum vocabulis* σκευάριον, σκευοθήκη.

e Επικέρνης *idem significat quod* πινπέρνης, *qui cultiore lingua dicitur* οἰνοχόος, pincerna, qui est a poculis. *Lego apud Surium :* Servus tuus epicernes.

f *Legit Interpres apud Surium :* ut numquam sit tibi lema in oculo.

g *Pro Græco* ὑελεφὸς *dicitur communiter* ὑαλουργὸς fictor vitrorum.

h *Scribit Hamartolus in Copronymo :* Μανσοὺρ ἐπωνόμασεν, ὅ ἐστι βλάσφημον. Mansur cognominavit, quod est, blasphemum. *Porro* μανσοὺρ *apud Saracenos indigitare* redemptum, *auctor est Cangius ;* μανσὺρ *vero Arabibus esse* victoriosissimum, *testatur Scaliger. Sin legendum* manzer, *uti exstat apud Surium, significare dicitur Hebræis,* nothum, spurium, e scorto natum. *A quo indubie Græcum* μανζὴρ *apud Gregentium, Theophanem, Cedrenum. Deuteronomii* 23 *legitur :* Non ingredietur mamzer, hoc est de scorto natus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem. *Quomodocumque vox isthæc scribenda sit (nam* μάντζερε, *quod in apographo nostro legitur, necdum inveni) videtur a Symeone adhiberi, ut hominis irati impetum reprimeret, nuncupando illum* blasphemum, *cum Hebræus ac Judæus esset, vel* Spurium, *quem fortasse divino instinctu talem esse cognoscebat. Adi Glossarium Cangii.*

i *Interpres apud Surium etiam legit* compunctus est, *atque adeo* κατενύκθη.

k Ψαθύριον placentæ species. *Hinc* ψαθυριανοὶ, *dicti, hæretici Ariani Constantinopoli, qui Patrem semper fuisse Patrem asseverabant, etiam cum filius, ut ipsi somniabant, non existeret ;* propterea quod, *ut habet Socrates lib.* 5. *Histor. Eccl. cap.* 22, Theoctistus quidam psathuropola, id est, placentarum venditor, ardenti studio huic opinioni patrocinatus est. *Ita ibidem interpres. Consonat Sozomenus lib.* 7 *Eccl. histor. cap.* 17 *de Psathurianis agens.*

l *Neophytus monachus in glossis, Iatricis MSS.* Quando in libro medico inveneris γλυκὺ indefinite dictum, nihil aliud dicit, quam dulce vinum. *Vidi textus nostri vocem et citari et scribi* γλυκὺν, *pro* γλυκύ.

m Burdonarius *est* agazo. *Consule Glossarium Cangii.*

n Herba est fruticosa, semipedali altitudine, foliis sampsuchi, surculis per intervalla purpureo flore coronatis ; unde multis *pulegium regale* nominatur. Alterum genus est flore candido, cui magna cum nepeta, et mentha societas, multum excalefacit, et extenuat. Si a pecore gustetur, balatum illico dicitur concitare. Idcirco quasi βλήχων vocatur. Pulegium autem Latini appellant, quod recens incensum pulices enecet. Ita Gorræus. *Forsan hic* pulegium *ponitur pro qualibet alia herba,aut olere,* κατὰ συνεκδοχήν.

o *Insulse legitur apud Surium :* Pulchra trajecta trajecisti, stolide.

CAPUT IX.

Symeonis virtutes, prædictio obitus, sancta mors, Angelorum cantus, sepultura, corpus divinitus ablatum.

Symeonis paupertas,

Vir ille vere sapiens nihil quidquam possidebat in suo tugurio (Nam habebat tugurium, ubi dormiret, seu potius ubi vigilaret noctu) præter unum fascem sarmentorum. Sæpius itaque noctem producens in oratione usque ad lucem, et terram lacrymis rigans, egrediebatur mane, et scindebat vel ex olea vel ex herbis, faciebat sibi coronam, quam gestabat, tenebatque manu sua ramum, et stabat clamans : Regi ac civitati victoria ! Civitatem quidem esse animam, regem vero rationem dictitans, quæ pravis animi affectionibus dominatur. Petierat autem Sanctus a Deo ut non crescerent crines capitis sui, aut barba : ne,

studium orationis,

fuga vanæ gloriæ.

Οὐκ ἐκέκτητο δὲ οὗτος ὁ Σοφὸς ἀληθῶς ἐν τῷ παλυβίῳ αὐτοῦ τι. Εἶχεν γὰρ καλύβην διὰ τὸ κοιμᾶσθαι αὐτὸν, μᾶλλον δὲ διὰ τὸ ἀγρυπνεῖν αὐτὸν τὰς νύκτας, εἰ μὴ ἓν φορτίον κληματιδίων. Πολλάκις οὖν τὴν νύκτα διατελῶν ἕως πρωῒ ἐν προσευχῇ, καὶ τὸ ἔδαφος βρέχων τοῖς δάκρυσιν, ἐξήρχετο ἀπὸ πρωῒ, καὶ ἔκοπτεν ἢ ἀπὸ ἐλαίας, ἢ ἀπὸ βοτανῶν, καὶ ἐποίει ἑαυτῷ στέφανον, καὶ ἐφόρει, καὶ ἐκράτει ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἕνα κλάδον, καὶ ἔστησεν κράζων· Νίκην βασιλεῖ καὶ τῇ πόλει. Ἔλεγεν δὲ, πόλιν μὲν τὴν ψυχὴν, βασιλέα δὲ τὸν αὐτοκράτορα τῶν παθῶν λογισμόν. Καὶ τοῦτο δὲ ᾐτήσατο τὸν Θεὸν ὁ Ἅγιος, ἵνα μὴ αὐξήσῃ ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἢ τοῦ

A τοῦ πώγωνος, μή πως διὰ τοῦ καρῆναι, φανερὸς γένηται ὅτι ἑαυτὸν ποιεῖ σαλόν. Διὸ καὶ πάντα τὸν χρόνον, ὃν διετέλεσεν ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ, οὐδεὶς αὐτὸν ἐθεάσατο, ὅτι ηὐξήθη ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὔτε ὅτε ἐκείρατο αὐτήν. Πολλὴν οὖν καὶ ἐπωφελῆ συντυχείαν πολλάκις συντύχεν τῷ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ διακόνῳ μόνῳ, καὶ ἠπείλει, ὅτι εἰ φανερώσει τισὶ τὸν ἐνάρετον σκοπὸν αὐτοῦ, βασάνῳ μεγάλῃ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα περιπέσει.

59 Ἔλεγεν δὲ αὐτῷ ὅτε ἅπαντα τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐξεῖπεν αὐτῷ, τοῦτ' ἔστιν πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ μεταστῆναι αὐτὸν ἐκ τοῦ βίου, ὅτι σήμερον ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, καὶ εὗρον αὐτὸν διὰ τοῦ Θεοῦ προκόψαντα μεγάλως καὶ ἐχάρην. Εἶδον γὰρ αὐτὸν φοροῦντα τὸν στέφανον αὐτοῦ, καὶ ἐπιγεγραμμένον· Στέφανος ὑπομονῆς τῆς ἐρήμου. Καὶ πάλιν, φησὶν ἐκεῖνος ὁ εὐλογημένος, εἶδον, φησίν, ὡς ἦλθες, τινὰ λέγοντά μοι· Ἐλθὲ, ἐλθὲ Σαλὲ, ἵνα κομίσῃ οὐχ ἕνα στέφανον, ἀλλὰ τοὺς στεφάνους, ὧν προσήνεγκάς μοι ψυχῶν. Ἔχω δὲ, κύρι ἀρχιδιάκονε, ὅτι οὐδὲν εἶδεν εἰς ἐμέ τι τοιοῦτον, ἀλλὰ προσεχαρίσατό μοι. Σαλὸς γὰρ καὶ ἔξηχος ἄνθρωπος ποῖον μισθὸν ἔχει κομίσασθαι; Πάλιν ἐκεῖνος, δυσωπῶ σε, ἵνα πᾶσαν ψυχὴν, μάλιστα δὲ μοναχὸν ἢ πτωχὸν, μηδέποτε ἐξουδενώσῃς, ὡς ἔτυχεν. Οἶδεν γὰρ ἡ ἀγάπη, ὅτι εἰσίν εἰς τοὺς πτωχοὺς, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς τυφλοὺς, ἄνθρωποι, ὡς ὁ ἥλιος καB θάρσει καθαρθέντες διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ τῆς κακοπαθείας αὐτῶν. Πόσους ἐπιχωρίους γεωργοὺς ἴδον ἐν τῇ πόλει πολλάκις εἰσερχομένους κοινωνῆσαι, καὶ ὄντας καθαρωτέρους τοῦ χρυσίου, διὰ τὸ ἄκακον αὐτῶν καὶ ἀπερίεργον, καὶ διὰ τὸ ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου αὐτῶν ἐσθίειν τὸν οἰκεῖον ἄρτον.

60 Ἀλλὰ μηδέν με ἐπὶ τοῖς λεγομένοις πρὸς σὲ, δέσποτα, ἐπιμέμψῃ, διὰ τὸ ὅλην ἀμέλειαν τοῦ οἰκτροῦ μου βίου ἐξειπεῖν σοι. Γίνωσκε δὲ ὅτι καὶ σὲ ὁ κύριος διὰ τάχους προσλαμβάνεται. Ἀλλ' ὅσῃ σοι ἰσχὺς καὶ δύναμις, φρόντισον τῆς οἰκείας σου ψυχῆς, ἵνα ἀχειμάστως τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ ἀέρος τούτου διαπεράσαι δυνηθῇς. Οἶδεν γὰρ ὁ Κύριος ὅτι πολλὴν μέριμναν καὶ φόβον ἔχω, ἕως οὗ ἀμεριμνήσω ἐξ αὐτῶν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἡμέρα πονηρὰ, περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὁ Δαυὶδ εἶπεν. Διὸ παρακαλῶ σε, τέκνον καὶ ἀδελφὲ Ἰωάννη, πάσῃ σου δυνάμει, εἴ ἐστιν δεκτὸν, ἐλέει, καὶ τὰς ὑπὲρ πάσας ἀρετὰς βοηθῇ ἡμῖν τότε. Φησὶν γὰρ, Μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα, ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος, καὶ μηδέποτε τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ παραστῇς ἔχων κατά τινος, μή πως ἡ σὴ ἀνομία ἀναξίους ποιήσῃ καὶ ἄλλους τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος.

C 61 Ταῦτα καὶ ἄλλα καὶ πλεῖστα παρήγγειλεν αὐτῷ, ἐξ ὧν τινα μήτε εἰπεῖν αὐτά ποτέ τινι παρεκέλευσεν διὰ τὸ μὴ πάντας μετὰ πίστεως δέχεσθαι τὰ λεγόμενα. Παρακλήθητι δὲ, ἐπειδὴ διὰ τῶν τριῶν τούτων ἡμερῶν προσλαμβάνεται ὁ κύριος τὸν Σαλὸν τὸν ἐλάχιστον, καὶ τὸν κύριν Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἐγὼ αὐτὸς ἀπελθὼν εἶπον αὐτῷ, ὅτι ἀδελφὲ δεῦρο, ἄγωμεν. Καιρός ἐστι λοιπὸν, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ἐλθὲ εἰς τὸ καλύβιόν μου, καὶ βλέπε εἴ τι εὑρίσκεις. Θέλω ἵνα ἔχῃς μνημόσυνον τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ Σαλοῦ. Καὶ ταῦτα καὶ πλείονα τούτων εἰπὼν αὐτῷ, ἀπελθὼν, συνέστειλεν ἑαυτὸν ἐν τῷ καλυβίῳ αὐτοῦ. Νυνὶ δὲ καιρὸς καλεῖ, ὦ φίλοι, καὶ τὸν ἀξιοθαύμαστον αὐτοῦ θάνατον, μᾶλλον δὲ ὕπνον, ὑμῖν διηγήσασθαι. Καὶ γάρ ἐστιν καὶ αὐτὸς, οὐ τὴν τυχοῦσαν παρέχων ὠφέλειαν, ἀλλά τε καὶ πάντων τῶν προειρημένων ἐξαιρετώτερον, ὅστις καὶ σφραγὶς καὶ καὶ βεβαίωσις τῆς ἀμολύντου αὐτοῦ πολιτείας καθέστηκεν. Αἰσθόμενος γὰρ ὁ Μέγας τὴν κοινὴν ὥραν, βουλόμενος μηδὲ μετὰ θάνατον τιμὴν ἀνθρωπείαν ἀπενέγκασθαι, τί ποιεῖ; Εἰσελθὼν ὑποκάτω τοῦ ὄντος φορτίου τῶν κληματιδίων ἐν τῷ καλυβίῳ αὐτοῦ τῷ ἱερῷ, ἐκεῖσε καθεύδων, τῷ κυρίῳ παρέδωκεν τὸ πνεῦμα ἐν εἰρήνῃ. Οἱ οὖν συνήθεις αὐτοῦ, ὡς οὐκ εἶδον αὐτὸν τὰς δύο ἡμέρας, λέγουσιν· Ἄγωμεν, ἴδωμεν, μή πως ἀσθενεῖ ὁ Σαλός· Καὶ

dum tonderetur, innotesceret, eum se stultum simulare. Idcirco per totum tempus, quod exegit in hujusmodi vitæ instituto, nemo vidit crescere comas capitis ejus, nec ab eo tonderi. Frequenti pariter atque utili solius Domini Joannis diaconi consuetudine utebatur, et minabatur, quod, si alicui manifestaret suum virtute præstantem scopum, in magnum cruciatum incideret in futuro seculo. D

A. LEONT EX MS.

59 Dixit autem illi, dum vitam ei omnem exposuit, id est biduo ante, quam e vita excederet: Hodie adivi fratrem Joannem, et inveni ipsum valde per Deum profecisse, et gavisus sum. Vidi enim eum gestare coronam suam, cui erat inscriptum: Corona tolerantiæ in solitudine. Ac rursum benedictus ille vir: Vidi, inquit, aliquem, qui, dum advenisti, mihi diceret: Veni, veni Sale, ut accipias non coronam unam, sed coronas animarum, quas mihi obtulisti. Persuasum vero habeo, Domine archidiacone, eum nihil tale in me vidisse, sed gratificari mihi voluisse. Quænam enim merces manet hominem fatuum et emotæ mentis? Pergebat ille: Obsecro te, ne ulla anima, maxime autem monachus vel pauper, unquam tibi vilescat, prout *a* contigit. Novit enim charitas quod inter pauperes, ac præsertim inter cæcos; inveniantur homines, E qui instar solis; purgatione purgati sunt per patientiam et ærumnas suas. Quot rusticos agricolas sæpe vidi ingredientes civitatem, ut [ibidem] communicarent, qui puriores erant auro, quia innocue vivebant, et quia panem suum in sudore vultus sui comedebant.

animi demissio;

amor pauperum;

a

60 Sed ne propter ea, quæ apud te dicta sunt, Domine, me reprehendas; etenim exposui omnem miserabilis vitæ meæ negligentiam. Cognosce autem quod Dominus te quoque brevi assumpturus sit. Sed, quantum vales ac potes, curam gere animæ tuæ, ut per principes tenebrarum hujus aeris, periculi expers transire possis. Scit enim Dominus magna me solicitudine et timore affici, donec securus ab ipsis requiescam. Hæc enim est dies mala, de qua Apostolus et David locuti sunt. Ideo rogo Psal. 40. te, fili ac frater Joannes, quanta potes contentione, Eph. 5. et 6. misericordiam exerce; hæc nos tunc juverit plus quam omnes virtutes. Dicit enim: Beatus qui intel- Psal. 40. ligit super egenum et pauperem; in die mala liberabit eum Dominus; et numquam assistas altari habens quidquam adversum aliquem, ne forte iniquitas tua alios etiam indignos reddat adventu Spiritus sancti. F

61 Hæc et plura alia enuntiavit, et prohibuit, ne aliqua ex iis unquam cuiquam diceret, propterea quod non omnes accipiant cum fide, illa, quæ dicuntur. Hoc tibi sit solatio, quod post hosce tres dies Dominus assumpturus sit minimum hunc Salum, et Dominum Joannem, fratrem ejus. Etenim ego ipse discedens, dixi ei: Adesdum frater, eamus. Tempus etiamnum superest; sed post biduum veni ad tugurium meum, et vide an aliquid inventurus sis. Volo autem ut habeas mnemosynon humilis et peccatoris Sali. Hæc et plura ipsi effatus, discessit, et in tugurium suum se abdidit. Nunc autem tempus vocat, o amici, ut ejus quoque mortem admiratione dignissimam, seu somnum potius, vobis exponam. Hæc enim non levem etiam vobis præbebit utilitatem. Quin imo, id quod omnibus, quæ prædicta sunt, est excellentius, illa sigillum extitit et confirmatio intaminatæ conversationis ejus. Dum enim Vir magnus sentiret communem adesse horam, et ne post mortem quidem vellet humanum referre honorem, quid facit? Ingressus subter fascem sarmentorum, qui in sacro ejus tugurio erat, ibidem obdormiens, spiritum suum Domino in pace reddidit. Familiares ejus, qui a biduo illum non viderant, dicunt:

prædictio obitus sui et Joannis

sancta ejus mors.

A dicunt: Eamus, videamus, num forte[a] infirmus sit Salus. Et invenerunt eum jacentem subter fascem sarmentorum, mortuum. Tum dicunt: An jam credent omnes, quod mentis compos iste fuerit? Ecce, ipsa etiam ejus mors ad scalmos *b* est. Et duo quidam tulerunt eum non lotum, sine psalmodia, sine cereis et odoramentis, et abeuntes sepelierunt ipsum in tumulo peregrinorum.

A. LEONT. EX MS.

Angelorum cantus,

62 His autem, qui eum portabant, et tumulaturi ipsum abierant, progressis ad usque domum cujusdam Hebræi, figuli vitrorum, quem Salus Christianis sacris adscripserat, audit prædictus Hebræus psalmodiam tam concinnam, ut talem labia humana cantare non possint, et turbam tantam, quantam humanum genus congregare nequeat. Verum ille perculsus ordinato ac concinno angelicæ harmoniæ sono, incurvans se, videt virum sanctum efferri a duobus dumtaxat, qui venerabile ejus corpus portabant. Tunc dixit ille, qui hoc non spectabile melos audierat: Beatus es Sale, quia, qui non habes homines, qui tibi psallant, habes cœlestes virtutes, hymnis te honorantes, et mox descendens, eum suis B manibus sepelivit. Et tunc audita a se cantica angelorum, omnibus narravit. Audivit etiam hoc Dominus Joannes diaconus, et curriculo accurrit cum multis aliis ad locum, ubi sepultus erat, volens tollere pretiosum ejus corpus, ut honorifice ei justa persolveret. Aperto itaque sepulcro, illud non invenit; nam Dominus, qui eum glorificabat, transtulerat. Tunc omnes veluti e somno excitati sunt, et narrabant inter se quænam unicuique fecisset miracula, et quod propter Deum finxisset se stultum.

Sepultura,

corpus alio delatum divinitus.

εὗρον αὐτὸν ὑποκάτω κείμενον τοῦ φορτίου τῶν κληματιδίων νεκρόν. Τότε λέγουσιν, ἆρα ἂν ἄρτι πιστεύσουσιν D πάντες, ὅτι παρ' ἑαυτὸν ἦν οὗτος; Ἰδοὺ καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος αὐτοῦ κατάσκαλμος. Καὶ βαστάσαντες αὐτὸν δύο τινὲς, χωρὶς τοῦ πλῦναι αὐτὸν, καὶ χωρὶς ψαλμῳδίας, καὶ χωρὶς κηρίων καὶ θυμιαμάτων, ἀπελθόντες ἔθαψαν αὐτὸν εἰς τὸ ξενοτάφιον.

62 Ὡς οὖν ἀπήρχοντο διὰ οἴκου τινὸς ἀπὸ Ἑβραίων ὑελεψοῦ, ὅνπερ αὐτὸς ἐποίησεν Χριστιανόν, ὡς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, οἱ τοῦτον βαστάζοντες, καὶ ἐξερχόμενοι θάψαι αὐτόν, ἀκούει ὁ εἰρημένος ἀπὸ Ἑβραίων ψαλμῳδίας, οἷον μέλος οὐ δύναται ψάλαι χεῖλος ἀνθρώπων, καὶ πλῆθος ὃ οὐ δύναται συνάξαι πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης. Ἐκπλαγεὶς οὖν ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ συντόνῳ καὶ παναρμονίῳ τῆς ἀγγελικῆς ἡδυμελείας ἤχῳ, παρακύπτει καὶ θεωρεῖ τὸν Ὅσιον προκομιζόμενον ὑπὸ δύο καὶ μόνον τῶν βασταζόντων αὐτοῦ τίμιον σῶμα. Τότε εἶπεν ἐκεῖνος ὁ τούτου τοῦ ἀοράτου μέλους ἀκούσας· Μακάριος εἶ Σαλὲ, ὅτι μὴ ἔχων ἀνθρώπους ψάλλοντάς σοι, ἔχεις οὐρανίους δυνάμεις ἐν ὕμνοις τιμῶσάς σε. Καὶ εὐθέως κατελθὼν, ἰδίαις χερσὶν αὐτὸν ἔθαψεν. Καὶ τότε τὰ ἀκουσθέντα αὐτῷ ᾄσματα τῶν ἀσωμάτων, πᾶσιν ἐξηγήσατο. Ἤκουσεν οὖν τοῦτο καὶ ὁ κύρις Ἰωάννης ὁ διάκονος, καὶ ἦλθεν δρομαίως μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐτάφη, βουλόμενος ἀνελέσθαι τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον ἐπὶ τὸ ἐντίμως αὐτὸν κηδεῦσαι. E Ὡς οὖν ἤνοιξαν τὸν τάφον οὐχ εὗρον αὐτὸ, μετέθηκεν γὰρ αὐτὸν δοξάσας ὁ Κύριος. Τότε ἅπαντες ὥσπερ ἐξ ὕπνου ἀνένηψαν, καὶ ἐξηγοῦντο ἀλλήλοις ὅσα ἐποίησεν ἑνὶ ἑκάστῳ θαυμάσια. Καὶ ὅτι διὰ τὸν Θεὸν προσεποιεῖτο τὸν σαλόν.

ANNOTATA.

a *Uti narratum invenies capite* VII.

b *Græce* σκαλμὸς, paxillus, *sive* teres lignum, cui alligatur remus. *Derivatur a* σκάλλω fodio, *quia paxillus cavo quasi infoditur. Hinc facilis notio vocis* κατάσκαλμος, *pro qua forte legendum* κατὰ σκαλμούς.

EPILOGUS

Hæc vita est et conversatio, amantes Christi animæ, mirabilis hujus Symeonis. Hæ paucæ sunt ejus, e multis collectæ virtutes. Hic ipsius est vere occultus ac cœlestis cursus, qui a nullo quidem videbatur, sed omnibus repente manifestus innotuit. C Novus hic Lot, qui, sicut hic Sodomam, sic ille in mundum clam ingressus est. Ac mirabilia ejus, et celebratissima certamina, quoad per tenuitatem nostram licuit, litteris mandare studuimus; siquidem ante hanc [vitam] aliam compendio conscripsimus, propterea quod necdum nobis innotuerant singulatim apices omnes hujus mirabilis narrationis. Eum vero præconiis celebrare, non est in nostra scientia situm, sed eorum, quibus facultas adest, ut dicendo virtutem ejus exæquent. Quænam autem laudarit illum oratio, qui omni oratione altius est evectus? Aut quomodo illum laudarint labra carnea, qui in carne carnis expers apparuit? Quomodo linguæ sapientia prædicarit illum, qui omnem sapientiam ac prudentiam affectata propter Deum stultitia superavit? Vere in faciem [respicit] homo, Deus autem ad cor. Vere non sicut videbit homo, sic videbit Dominus. Vere nemo novit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis. Vere ne ante tempus aliquem judicemus, o amantes Christi animæ, donec venerit Dominus, qui omnia illuminabit. Quis dixisset, Judam versari quidem corpore cum discipulis, corde autem esse cum Judæis? Quis Rahab, quæ in Jericho corpore erat in prostibulo, existimasset spiritu esse in Domino? Quis sperasset, mendicum illum

Simeonis laudi

nulla par oratio

Οὗτος ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία, ὦ φιλοχρίστοι, τοῦ θαυμασίου τούτου Συμεών. Αὗται αἱ αὐτοῦ ἐκ πολλῶν ὀλίγαι συλλεγεῖσαι ἀρεταί. Οὗτος αὐτοῦ ὁ κρυπτὸς ὄντως καὶ οὐράνιος δρόμος, ὁ μηδενὶ μὲν ὁρώμενος, πᾶσιν δὲ ἐξαίφνης εὑρεθεὶς κατάδηλος. Οὗτος ὁ νέος Λώτ, ὥσπερ ἐν Σοδόμοις ἐκεῖνος, οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ οὗτος ἀφανῶς ὑπελθών. Καὶ τὰ μὲν θαυμαστὰ αὐτοῦ, καὶ πολύμνητα F ἔπαθλα, κατά γε τὸ ἡμῖν τοῖς οὐδαμινοῖς ἐγχωροῦν, γραφῇ παραδοῦναι ἐσπουδάκαμεν, εἰ καὶ ἑτέραν πρὸ ταύτης διὰ συντομίας πεποιήκαμεν, διὰ τὸ μή πω ἐλθεῖν εἰς ἡμετέραν γνῶσιν, τὴν λεπτομέρειαν τοῦ Θαυμασίου τούτου διηγήματος. Τὸ δὲ τοῦτον ἐγκωμίοις τιμῆσαι, οὐ τῆς ἡμετέρας γνώσεως καθέστηκεν, ἀλλ' ἐκείνων, οἷς δύναμις πρόσεστι, καὶ τῇ τούτου ἀρετῇ ἁμιλλᾶσθαι. Ποῖος γὰρ λόγος ἐπαινέσειεν τὸν ὑπὲρ λόγον τιμηθέντα, ἢ πῶς σάρκινα χείλη τὸν ἐν σαρκὶ ἄσαρκον ἀναφανέντα. Πῶς δὲ σοφία γλώσσης τὴν πᾶσαν σοφίαν καὶ φρόνησιν τῇ κατὰ Θεὸν μωρίᾳ ἐξαφανίσαντα; Ὄντως ἄνθρωπος εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς εἰς καρδίαν. Ὄντως οὐχ οὕτως ὄψεται ἄνθρωπος, ὡς ὄψεται Κύριος. Ὄντως οὐδεὶς γινώσκει τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ὄντως μὴ πρὸ καιροῦ τινα κρίνωμεν, ὦ φιλόχριστοι, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει πάντα. Τίς ἔλεγεν, φιλόχριστοι, τὸν Ἰούδαν μετὰ τῶν μαθητῶν διάγοντα σωματικῶς, μετὰ δὲ τῶν Ἰουδαίων ὑπάρχοντα καρδιακῶς; Τίς ἐν Ἱεριχῷ τὴν Ῥαὰβ ἐν τῷ πορνείῳ οὖσαν σώματι, ἐδόκει ἐν κυρίῳ τῷ πνεύματι, Τίς τὸν Λάζαρον ἐκεῖνον, τὸν πτωχὸν, ἤλπιζεν ἐν τοιαύτῃ ταλαιπωρίᾳ τῶν ἑλκῶν διατρίβοντα, ἐν τοιαύτῃ εὐημερίᾳ ἐν τῷ τοῦ Ἀβραὰμ κόλπῳ γενέσθαι.

64 Ταῦτα ἰδότες, ἀγαπητοί, καὶ ἡμεῖς πεισθῶμεν τὸ
A καλῶς συμβουλεύοντι· Πρόσεχε σεαυτῷ μόνον, καὶ μηδὲ τοῖς σοῖς, μηδὲ τοῖς περὶ σὲ, ἀλλὰ σεαυτῷ μόνον. Διότι ἕκαστος τὸ ἴδιον φορτίον· βαστάσει, καὶ τὸν ἴδιον μισθὸν λείψεται παρὰ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἀνεπαύσατο καὶ ὁ τὸν ἀγγελικὸν καὶ ὑπερθαύμαστον βίον πολιτευσάμενος Συμεὼν, ὁ διὰ Χριστὸν κληθεὶς Σαλὸς, μηνὶ Ἰουλίῳ ΚΑʹ, μεγάλως ὑπεραστράψας ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν αὐτοῦ κατορθώμασιν, καὶ ἀρεταῖς καταπλήξας καὶ τὰς ὑπερκοσμίους τῶν ἀσωμάτων δυνάμεις, καὶ τῷ ἀστάκτῳ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τῶν φώτων παριστάμενος. Ὡς παῤῥησίαν εἰληφὼς, ἀκαταπαύστοις ὕμνοις γεραίρει σὺν πάσαις ταῖς οὐρανίοις δυνάμεσιν, Μεθ' οὗ ἡμῖν δοίη ὁ Κύριος ἔχειν μέρος καὶ κλῆρον τοῦ ἁγίου τούτου Συμεὼν μετὰ πάντων τῶν ἁγίων ἐν τῇ ἀγήρῳ αὐτοῦ βασιλείᾳ, ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Lazarum, in tanta ulcerum miseria degentem, futurum in sinu Abrahæ in tanta felicitate ? D A. LEONT. EX MS.

64 Hæc videntes, o Dilecti, et nos obediamus ei, qui recte consulit : Attende tibi ipsi solum, et neque tuis, neque quæ sunt circa te, sed tibi ipsi solum. Quia unusquique onus suum portabit, et propriam mercedem accipiet a cœlesti rege Christo; cui gloria et potestas cum Patre et S. Spiritu in secula Amen. Requievit autem, postquam angelicam et perquam mirabilem egisset vitam, Symeon, dictus propter Christum Salus, mensis Julii die vigesima prima, et in recte factis secundum Deum admodum coruscavit, et virtutibus in admirationem rapuit ipsas quoque cœlestes spirituum corpore carentium potestates; et perenni solio Dei et Patris luminum adstat, ut qui libertatem acceperit, perpetuis illum hymnis celebrandi una cum omnibus cœlestibus virtutibus. Itaque det nobis Dominus habere partem et hereditatem cum sancto hoc Symeone, et omnibus Sanctis, in regno suo, quod senescere non potest. Quia ipsius est gloria in secula. Amen.

Gal. 6 v. 5
1 Cor. 3
Dies obitus Symeonis.

B E

DE SANCTO RUMOLDO

EPISCOPO ET MARTYRE

MECHLINIÆ IN BELGIO

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. B. S.

§. I. De S. Rumoldi Mechliniensium Apostoli primis Actorum illustratoribus, deque difficultatibus in iis occurrentibus.

SEC. VIII.

Mechliniæ conspectus.

Mechlinia, Belgii civitas celeberrima, Metropolitica et primatiali sede, nec non supremo Burgundiæ Senatu nobilis, quam alibi, ut provinciam cum suburbanis pagis a reliqua Belgica distinctam, comitatus titulo aliisque prærogativis illustrem, paulo fusius describo, in meditullio incliti Brabantiæ ducatus sita est. Gemmam non incongrue dixeris, eamque pretiosissimam Brabantino annulo non minus eleganti insertam, Bruxellas inter Antuerpiam et Lovanium, æquali ab istis, quatuor ferme leu-
C *carum distantia. Sacra hæc totius Belgii metropolis, ut tutelarem Patronum ac protectorem eximium, colit* S. Rumoldum *Episcopum et Martyrem, suum olim Apostolum, doctorem, quidni et conditorem, restauratorem, omnisque religionis, et fidei et pietatis propagatorem, idque tanta, tam singulari tamque constanti veneratione, ut vere dici possit, nulli aliarum Belgicarum, forte nec totius orbis Catholici urbium, in hac parte cedere, si non omnibus palmam præripiat. Quam vera prædicem, docebit hæc nostra tractatio, in qua nonnulla principio explicanda sunt, quæ totius rei ideam clarius repræsentent.*

Summa operis difficultas

2 *Daturus itaque illustrissimi toto Belgio Martyris et pontificis Acta, in ipso limine præfari libuit, cum de iis, qui eamdem provinciam ante me susceperc, tum de summa difficultate eam pro merito administrandi. Inter Heriberti Rosweydi, primi operis nostri molitoris, quem numquam satis laudabunt, qui ejus lucubrationes attentius expenderint; inter Rosweydi, inquam, schedas, majoribus nostris Bollando, Henschenio et Papebrochio relictas, videor nonnulla deprehendere, ex quibus conjiciam, eum ab annis fere centum id tentare voluisse, quod ego modo, ita ferente rerum nostrarum serie, exequi compellor. Conjecturam firmo ex epistola ad ipsum data a nostro P. Joanne Martinio, viro summæ exspectationis, sed præmature nobis erepto, quem de rebus Rumoldianis Rosweydus consuluerat; fortasse ut Vardæo, multa de S. Rumoldo commentanti, manum adjutricem porrigeret, cui vitam a Domynsio editam commodaverat, diu multumque sed frustra a me in Musco nostro quæsitam. Non pigebit totam epistolam Martinianam huc inserere, ut pateat quam impervium iter ingrediamur, dum desertam ab illis spartam resuminus.*

3 Reddo vobis B. Rumoldi vitam ingenti cum gratiarum actione. Conatus sum, sed conatus tantum, respondere, quærendo indagandoque, siquid quod V. R. usui esse posset, reperirem. Quod reperi, mitto; nempe officium particulare de B. Ru- *ex nostri Martinii*
moldo, a R. D. Petro vande Wiele Archidiacono F
mihi traditum, et, ni fallor, compositum, ac Romam, ut a Sede Apostolica confirmetur, missum. Desumpsit is id, cum e vita B. Rumoldi, tum e traditione, aliisque : vetus enim de B. Rumoldo officium, una cum archivio ac supellectile pene omni ecclesiæ Mechliniensis, incendio periit, unde ægre quid certi Mechlinia peti potest. Sunt picturæ facile viginti in sacello D. Rumoldi, quibus ob antiquitatem, fidem haberi posse, censet Archidiaconus : ex iis ipse desumpsit multa, et ego plura per otium, si id usui fore et gratum V. R. intellexero, bona fide desumam et mittam. Quæ Archidiaconus in suo habet officio, ea ipse fulcit probatque vel suo vel majorum testimonio, locis, plateisque et nominibus eorum. Unde ab eo (ut vir magno mihi videtur judicio) petendum putarem, siquid obtineri vellemus. Nos ne conemur tenues grandia. De vita B. Rumoldi nihil dabimus. Occasione novi Archiepiscopi, de institutione Cleri quid enarrassemus et adornassemus, nisi Cimmeriis omnia essent tenebris obvoluta. Vale

4 *Scriptionis dies et annus in epistola appositi non sunt, at eos facile assequor ex scriptorum nostrorum Bibliotheca, in qua Martinius in Societatem admissus dicitur* *ad Rosweydum epistola :*

AUCTORE J. B. S.

A *dicitur anno 1613, mortuus autem 1625. Cum autem novus indicetur Archipræsul, Mechliniam venturus aut jam appulsus, isque alius esse non possit ab Illustrissimo Jacobo Boonen, satis certum videtur, epistolam scriptam esse circiter annum 1621. Quas autem in iis litteris significat lectiones de B. Rumoldo se a R. D. Archidiacono accepisse, eas cum aliis vitis nostris MSS. conjunctas reperi, numquam probatas aut usu receptas, nec opinor, unquam recipiendas; vel quod Romæ, vel quod venerando ipsi Capitulo, tot doctissimis viris referto, non placuerint. Notavit in adversariis suis Amplissimus olim Metropolitanæ Decanus R. A. D. Antonius de Mol, anno 1622 pluribus actum fuisse, ut officii S. Rumoldi approbatio et confirmatio Romæ obtineretur, verum id successu caruisse, ostendunt ea quæ postmodum gesta sunt. Porro de Wielii lectionibus agendum erit in sequentibus, nunc ea prosequamur, quæ Martinianæ epistolæ veritatem, seu summas, quæ in hisce rebus occurrunt, difficultates confirment.*

item ex Gurnezio,

5 *Verissima a Martinio scripta fuisse, expertus est vir eruditissimus Joannes Antonius a Gurnez (quem Gurnezium deinceps appellabimus) Congregationis Oratorii presbyter, in suo ad vitam S. Liberti Face histo-*
B *ricâ, novem dissertationibus accensa, quæ utinam plusculum luce et claritate præfulgere nobis posset, in densissima silva, obscura et lubrica, quam subire cogimur. Multa ille operose disquisivisse videtur, at vero sæpe plus eruditionis grammaticæ quam veritatis historicæ congessisse. Idem testatur ac multoties profitetur Gramayus, Mechliniensis historiæ dicam, an historiunculæ compilator, multa delibans, vix quidquam explicans, sibi ipsi passim oppositus, ut non immerito laudatus Gurnezius Protheo ipsum et Vertumno comparet, dictum Lipsii de Lazio ipsi applicans :* Vir multæ industriæ et lectionis : judicium et fidem, est ubi requiras. *Est præfecto ubi sæpe requiras, teste prænobili viro ac Mechliniensium rerum longe peritissimo D. Daniele Francisco Cuypers, Toparcha de Rymenam, urbisque ipsius dignissimo Graphiario, cum passim monumenta Mechliniensia appellet Gramayus, quibus plane opposita docent illa ipsa ex archivo Mechliniensi exploratissima diplomata, a prædicto Domino in elegantissimo membraneo opere collecta atque ad autographorum fidem accuratissime exacta, quæque satis probant, in rebus Mechliniensibus, tum sacris tum profanis, subsultorium fuisse historicum Gramayum, quem eo solo titulo quis excuset, quod res obscurissimas salutare maluerit, quam ad crisim historicam laboriosius ex-*
D *plorare.*

plures in eamdem rem adducente,

6 *Ut ad Gurnezium redeam, ea diligentissimo viro laus debetur, quod longe majori conatu, judicio et solertia, sua elaboraverit, non pauca admiscens, quæ ad* S. Rumoldi *Acta illustranda conducent, tametsi* densam noctem, tenebras plusquam Cimmerias, antiquitatis latebras, syrtes, scopulos, labyrinthos perplexos *ubique se offendisse profiteatur, quod identidem apud ipsum deplorat Lipsius, tenebras illas, quibus offusa est Belgica historia,* paucitati scriptorum assignans et malo fato, *quod* neque nostra, neque alia lingua, res majorum curiose et fideliter proditæ, et pauca, quæ exstant, fabulis aut ludibriis aspersa *sint. Huc etiam spectant verba nostri Bucherii, ab eodem Gurnezio pag. 120 relata :* Vides, amice lector, quantopere in his tam abstrusis, tam vetustis laborandum sit; ut non mireris, si curis secundis ac tertiis, semper aliquid castigandum aut addendum occurrat. *Item ista Ponti Heuteri :* Tanta fuit hominum eo tempore simplicitas aut barbaries, ut in re parvi momenti essent nimii : cum vero diligentia opus erat, dormire aut aliud agere diceres. Cui accedit, quod tot seculorum decursu, ac variis rerum vicissitudinibus multorum diligentium scriptorum labores interierint. *Puta, per immanes illas gentium*

Borealium grassationes, quibus omnia ferro et flammis D
absumpta sunt.

causanteque grassationes Normannicas;

7 *Juvat et alio loco loquentem audire laudatum Gurnezium, Facis suæ dissertatione ultima, tempus martyrii S. Liberti disquirentem, quod cum Gramayus indecisum reliquisset, pergit ipse vetustorum scriptorum excidium deplorare.* Cautius proinde deplango, *inquit*, cum meræ sint circa id rei tenebræ, deesse scriptores ad firmandum vel dirigendum ; pauci enim et sparsim, ut alibi queror, obiterque in aliis historiis tangunt : ita ut necessitatis magis quam voluntatis meæ vel consilii fuerit, quod totam prope Normannicæ populationis faciem expressi; ut ex his aliisque quæ subjicio, quid certum in hac historia, quid probabile mecum arbitreris. Siquæ enim ab oculatis vel auritis vicinæ ætatis testibus litteris commissa fuerant; eamdem illa sortem subiere quam vetera pleraque monumenta, quorum pene nulla Normannorum, mox Hungarorum faces effugerunt. Qua de re videre potes Molanum in Natalibus ad XXX Julii, XIX Septemb. Cal. Oct. Miræum passim, Bucherium disp. Tungr. cap. 3 in fine. Et ne lamentantis præficæ recentem hanc næniam credas ; noris Ebonem, de quo alias, Rhemorum præsulem, et Normannorum per æstatem unam an. DCCCXXII in E
tradendis Christianis sacris et molliendis pietate animis Apostolum, paria de aliis barbaris fuisse conquestum. Donatiani, inquit, sanctique Remigii ac innumerabilium Sanctorum vitæ scripta Vandalorum vastatione scias esse delata. *Hæc, si Vandalis Normannos substituas, gestis* S. Rumoldi *tam apte quadrant, acsi studiose de ipsis excogitata fuissent.*

fatentibus idem Mechliniensibus.

8 *Pluribus opus non est, ut unicuique perspectum sit, rem prorsus arduam esse, illius Sancti res gestas illustrare, in quibus homines eruditissimi tot tenebras, latebras, salebras, labyrinthos, et quidquid ambiguum et incertum dici potest, se reperisse pridem fassi sunt, et porro agnoscunt eruditi Mechlinienses, quorum in hisce auxilio, opera, consiliis, conjecturis et rerum peritia non semel uti necesse fuit. Eadem omnia observavit pridem noster Franciscus Baertius, dum in iis tenebris ambularet, summo nostro dolore hemiplexia tactus, coactusque adeo conatus suos ad finem perducendos alteri relinquere, quod modo facere aggredior, ita alienis usurus, ut observationes ejus a meis distincturus sim, aut per appositas, ex usu nostro, initiales nominis et cognominis litteras F. B. aut aliter exprimendo, quidquid ab ipso, ut est in rebus Hibernicis versatissi-* F
mus, elaboratum est. Selegit ipse vitas duas, seu mavis encomia, alterum Abbatis Theodorici, alterum Joannis Domyns, pastoris Gavriani, præfixo utrique brevi commentario, nonnullisque annotatis, quæ suis locis in decursu distinctius indicabimus.

Quid Vardæus intenderit.

9 *Baertium nostrum in eadem arena præcesserat R. P. F. Hugo Vardæus, vir doctissimus ex Ordine FF. Minorum Hibernorum Lovanii olim S. T. Professor et hagiographus, in opere posthumo bene magno de* Actis, martyrio, liturgia antiqua, et patria S. Rumoldi, recognito et in nonnullis suppleto *a V. A. P. F. Thoma Sirino, atque ab hoc edito Lovanii 1662, in quo præfatæ illæ Sancti nostri vitæ per Theodoricum et Domynsium pluribus notis et observationibus explanantur. Tantæ molis opus in tanta rerum solidarum penuria sæpe demiratus sum, at dum omnia attentius evolvo et pervolvo, id unum ex professo tractatum video, ut conquisitis undecumque argumentis, illud demum evincatur,* S. Rumoldum, Martyrem inclytum, Archiepiscopum Dublinensem, Mechliniensium Apostolum advocatum sterilium conjugum, agricolarum, piscatorum, institorum et navigantium, *fuisse ac dici debere natione* Hibernum, *quem scopum, utrum satis attigerit, ex Baertii observationibus*

A *bus aliisque suo loco disquiremus. Certe in præfatione sua id expressissime Vardæus profitetur his verbis :* Vere pro aris et focis hic, sicubi alias pugnandum fuit, pro patriis et cognatis Divis, et præclarissimo gentis ornamento. *Hæc ad totius lucubrationis nostræ notitiam prælibanda fuere; jam ipsa Acta eorumque auctores atque interpolatores penitius inspiciamus.*

§ II. De scriptoribus Actorum S. Rumoldi; ac primum de Theodorico Abbate Trudonopolitano.

Primus de S. Rumoldo scriptor Theodoricus

Hic *applicare incipimus querelas eruditorum nostrorum Belgarum supra memoratas, Actis sanctissimi Mechliniensium patroni* Rumoldi, *cujus gestorum seu vitæ satis confusam seriem non nisi trecentis et amplius annis post martyrium litteris consignatam novimus, ex sola a tot seculis Mechliniensium narratione oretenus, opinor, facta scriptori, qui primus non historiam contexuit, sed encomium seu orationem panegyricam alicubi ad populum habuit, in laudem Sancti* B *nostri, quem Mechliniæ ut natione Scotum et ab impiis occisum coli intellexerat, illac Trudonopoli Gandavum, atque hinc rursus ad S. Trudonis cœnobium transiens. Neque est quod altius scrutari velimus aut antiquæ Mechliniæ, funditus a Normannis eversæ, tabularia fingere, e quibus vetustiora de* S. Rumoldo *monumenta erui potuerint; unum hoc fulcrum atque unicum superest, cui tota rerum hic dicendarum moles innitatur. Est autem apud historicos omnes, et apud Vardæum ipsum (qui tamen vetera a novis non satis discrevit) recepta regula, quam ejus verbis exprimere lubuit,* semper præferendum.... auctorem ipsis rebus gestis viciniorem, quamquam fortassis commatis minus politi; utpote qui a fuco et fallacia tantum abesse censendus est, qantum a novitatis suspicione, tamquam qui eo firmiorem fidem venerationemque, senectutis comitem, meretur, quo magis ad fontem ipsum primamque scaturiginem accedit, canalium turbulenta traductione minus contaminatus.

post Sancti obitum seculo 4

11 *Atque hæc tum quidem obtinent, dum de Sancti aut alterius cujuscumque rebus gestis plures scribunt, ejus, quo de agitur, ætati proximi alii, alii paulo remotiores : ast hic fateri cogimur, primum omnium, qui* S. Rumoldi *vitam prosecutus sit, tribus integris seculis ipso posteriorem esse, atque eo tempore sua scripsisse,* C *quo post Normannorum devastationes, nil quidquam de rebus tum sacris tum profanis supererat, quod satis tuto prodi posset, præter sola nomina et mortes virorum illustrium, quibus tum apud populos superstes fama, multa pro affectu aut pietate, adjecerat dicam, aut affinxerat; sic ut viris etiam industriis et perspicacibus, quorum tum magna penuria, difficillimum esset, absque veritatis dispendio, sepultas ferme Sanctorum memorias ab interitu revocare. Quod qui præstare conati sunt, eos necesse est fateamur, toties et tam turpiter hallucinatos, ut quoties Majorum nostrorum lucubrationes evolvi, vehementer obstupuerim, eorum laboribus, studiis et industria, tot intricata involutaque monumenta illustrari potuisse. Ut Servatios et de Trajectensibus Episcopis Diatribam, Vedastos, Amandos, Pipinos et innumeros alios taceam, vix in Actis dies occurrit, quo id genus scriptiones excutiendæ operoseque eruderandæ non fuerint. Longa vero experientia edoctus Henschenius tomo* 2 *Martii pag.* 593 *diserte asserit,* Vitas S. Lamberti, Bavonis et aliorum in Belgio, sec. XI et XII, *magis id etiam pro sequentibus pugnat,* inepte reformatas et interpolatas esse.

quando vitæ multæ Sanctorum Belgii

12 *Porro sincerorum de Sanctis Belgii Actorum penuriam, nimis quam clare ostendunt tot brevissimi de ipsis toto Semestri jam edito commentarii, ut eos qui primo memoriæ occurrunt appellem, de S. Aldegunde* D *Trunchiniensi, S. Ida Gandavensi, Idaberga Winoci Bergensi* XX, *de S. Rotrude* XXII, *de S. Theodulfo Lobiensi* XXIV, *de S. Oduino Hujardiensi* XXV, *de S. Ciotsende Marchianensi et Adilia Orpiensi* XXX, *uno mense Junio, ubi Actis aut non repertis aut rejectis, solus cultus potuit stabiliri. In aliis autem sæpe conjectandum aut ferme divinandum, ut in S. Aya ad* XVIII *Aprilis ejusque sancto conjuge Hidulfo* XXIII *Junii, in S. Wirone* XII *Maji, in S. Dympna* XV, *in S. Itisberga* XXI *ejusdem mensis; in S. Gudwalo et Godoaldo* VI *et* VII *Junii, plurimisque aliis ibi passim reperiendis : ne mirum aut novum videatur, si supra vulgus aliquid hic sapere, aut scrupulosius antiquitatem egerere conemur, quæ teste Henschenio, tomo* 3 *Februarii pag.* 180, alias veneranda, turpi labe obscuratur, *dum* commentitiæ fabulæ vix anicularum lucubratione dignæ proferuntur.

AUCTORE J. B. S.

male reformatæ sunt,

13 *Nemo itaque mihi vitio verterit, quod Henschenii judicia, vel si ita vis, opinamenta magni faciam, utpote quem in Belgicis rebus discutiendis egregie versatum noverim, adeo ut Brugensibus præjudicia quantumvis inveterata, de B. Caroli Boni parricidis, evidentissime falsa demonstraverit, aliaque viris eruditis* E *modo notissima incredibili labore e tenebris eruerit. Hujus vestigiis insistens, multa et hic et alibi proferre non formidabo, tametsi plebi displicitura, virorum doctorum approbatione contentus, quorum opiniones exploratas habeo. Quidquid igitur sit de variis Actorum* S. Rumoldi *scriptoribus, interpolatoribus aut deformatoribus, ne eorum more in incertum divagemur, illud apud nos meritam venerationem habebit, quod qualicumque antiquitate excellit; atque adeo celeris omnibus, qui de* S. Rumoldo *scripserunt, præferendus erit, qui ætate propior, tametsi tribus, ut dixi, seculis a Sancto distans, primus ea posteritati reliquit, quæ deinceps pro variorum hagiophilorum studio, ornata, reformata et amplificata sunt : vere an falso hic non disputo; singulos enarrabo ordine, ut de iis æquus lector prudenter queat statuere.*

Abbas ad S. Trudonis

14 *Est itaque primus* S. Rumoldi *encomiastes (nam qui paulo ante ipsum scripsit Baldericus, pluribus postea explicandus, de solo nomine, eremo et martyrio testatur) est, inquam, encomiastes primus Reverendus admodum Pater et Dominus Theodoricus, quem ex chronico nostro Trudonopolitano MS. sic depinxit Baertius :* Hic prius ad S. Trudonis monasticam vitam professus, sed ob frequentes contentiones Abbatum, quibus omnia perturbabantur, pessum eunte F monastica disciplina, Gandam ad monasterium S. Petri se receperat, ut ibi in pace et quiete Domino deserviret. Sed inde anno MXCVIII ab Episcopo Leodiensi eductus, monasterio S. Trudonis Abbas consecratus est. Dignitatem quam rogantibus fratribus, adnitente Imperatore, cogente Episcopo, invitus ipse susceperat, non minori pietate quam laude gessit; quippe monasterii sui bona non pauca e manibus usurpantium recuperavit, ædificia, quæ pene omnia incendio perierant, restauravit, monasticam disciplinam, inducta Cluniacensium reformatione, pristino vigori restituit. Erat autem pro ratione sui temporis, litteris apprime excultus, et festis solennioribus dicebat ad populum, eaque occasione non modica pecuniarum subsidia, ad restaurandum monasterium ab auditoribus eliciebat. Hæc pluribus narrantur in chronico Trudonensi. *Hactenus ille, quæ videri possunt in prædicto chronico sub finem libri* 5 *et toto libro* 6, *ubi Rodulfus Theodorici in munere et im manibus persecutionibus successor, atque adeo oculatus testis, cœnobii istius ærumnas lamentabili stylo describit.*

virtute et eruditione insignis,

51 *Ad nos spectat Theodorici breve elogium :* Quoniam theutonica et gualicana lingua expeditus, liberalibus

AUCTORE J. B. S.

A beralibus artibus egregie eruditus, in prosa et versu nulli esset secundus, dulci et altissima sonorus vocalitate, brevis sed pulchra persona, mediaque ætate. *Et alibi :* Erat enim tam clero quam populo et monachis gratissimus, multa litterarum scientia et egregiæ vocis jubilo acceptissimus, tum placidissimis moribus et vultus hilaritate serenissimus. *Vide Acherii Spicilegium tomo 7 pag.* 397 *et* 409. *Porro pag.* 398 : Anno igitur ab Incarnatione Domini MXCIX. *(Lege* 1098 *ut est in nostro MS).* Theodoricus ejusdem loci antea nutritus, ad eamdem ecclesiam regendam a Domno Olberto Episcopo et primis Leodiensium, tertiis jam missis litteris, a Flandria, monasterio S. Petri Gandæ, tandem est revocatus, nescio magis an coactus, et Nonas Martii presbyter et Abbas loci nostri consecratus. Quantam desolationem intus et foris invenerit, crede omnis mihi, qui hæc legis, quia nulla vi ingenii possum exprimere. *Pag.* 402, *dubitat auctor utrum* Hierosolymiticam, an magis Babylonicam desolationem *velit appellare. Demum pag.* 418 *Theodorici obitum consignat his verbis :* Obiit autem VII Kalend. Maji, die Litaniæ majoris anno MCVII, exactis in Abbatia an- B nis novem, mensibus tribus, sex diebus minus. *Puta a die quo baculum accepit,* III *Kal. Februarii, jam dicto anno* 1098.

orationem habuit verosimiliter Gandavi

16 *Ex his abunde innotescunt Theodorici ætas, meritum et doctrina, nec quisquam est qui dubitet, quin inter alias Sanctorum vitas, quas enarrat Valerius Andreas, hanc etiam de S. Rumoldo elaboraverit. Pergo cum Baertio :* Inter scripta ejus reperitur latina oratio de vita S. Rumoldi, quam ipse videtur ad populum recitasse Leodii, in festivitate ejusdem Sancti, quæ ibidem celebratur XXVII Octobris, saltem a tempore Episcopi Notgeri, qui seculo decimo floruit, de quo pluribus agemus. Posset tamen quis suspicari, orationem istam Mechliniæ in festo sancti Rumoldi habitam a Theodorico, specialiter invitato, nec ad dicendum invito ; dum istac transiret Gandavo proficiscens ad suum S. Trudonis monasterium, futurus Abbas. Sed huic opinioni obstant loquendi quædam formulæ, quæ in oratione ista reperiuntur : ait enim : *Incolæ Mechliniam dicunt,* qua phrasi ordinarie non utimur, cum de loco præsenti agimus. *Plane subscribo, at quid si Gandavi dicta sit, festo aliquo die jam ad vesperam inclinante, ut habes num.* 16, *coram monachis, latini sermonis peri-* C *tis ; nam ad plebem latine dicere incongruum videtur ; aliunde vero constat, numquam plus otii ad scribendum et dicendum Theodorico fuisse, quam dum in monte Blandinio tranquillam vitam ageret. Addo Baertii observationem ultimam.*

de iis quæ Mechliniæ transiens didicerat :

17 Scripsit autem Theodoricus quarto post mortem S. Rumoldi seculo, cum jam Mechliniensis ecclesia, ab Episcopo Leodiensi Notgero erecta esset in collegiatam, fundatis duodecim præbendis. Scripsit, inquam, non ea quæ viderat ipse, quæve ab iis, qui vidissent, acceperat, sed quæ indagando comperérat ex ore vulgi, simpliciter ea referentis, quæ longa per majores traditione, ad suam cognitionem pervenerant. Nec credo, Theodoricum retulisse omnia, sed ea dumtaxat, quæ rationi et historiæ congrua judicabat, adeoque saltem credibilia. Opportunitatem autem indagandi præbuit, dierum aliquot in urbe Mechliniensi commoratio, cum Trudonopoli Gandavum, aut Gandavo Trudonopolim proficisceretur. Hanc Theodorici Abbatis orationem, antiquissimum esse de S. Rumoldo et maxime sincerum, quod scripto exstet, monumentum mihi persuadeo, et persuadebo tam diu, donec antiquius aliquod, aut magis sincerum prodierit. *Eamdem esse oportet estque omnino virorum apud Melchlinienses patriarum rerum peritorum sententia, candide fatentium, rarissimas esse partis hujus Brabantinæ historias seculo* D XI *antiquiores, quæ veræ et genuinæ dici possint. Rectissima itaque Baertii persuasio, in Actis* S. Rumoldi, *unice Theodorico fidendum, donec antiquius aliquid aut magis sincerum prodierit.*

atque hoc est vetustius et sincerius instrumentum,

18 *Id frustra quæsivimus hactenus, et cassa erit quæcumque ulterior investigatio, Theodorico ipso satis insinuante, nihil a se prætermissum, quo accuratam rerum omnium notitiam acquireret, ad originem usque Sancti, ad* parentes et proavos *rimatus, de quibus tamen ex Mechliniensibus* nihil certum se comperisse *diserte testatur. Nec quidquam comperérat Theodorico antiquior Baldericus Noviomensis et Tornacensis Episcopus, dum Cameracense chronicon scriberet, in quo libro 2 cap. 47 in hanc sententiam loquitur :* Apud Maslinas quoque monasterium est canonicorum, ubi quiescit pretiosus Dei Martyr Romuldus, genere Scotus, qui vitam eremiticam ducens inibi martyrizatus est ; *ut mirari satis nequeam, unde tam illustria et tam splendida, perpetuis ferme prodigiis exornata repererint, qui tot annis et forte seculis a Theodorico remoti, Legendam aliquam* germanicam, *intelligo belgicam, compilarunt, latinitate subinde donatam, ex* E *qua tam varia, semper auctiora prodierunt, quæ nullis nostris conatibus et laboribus ad exactam veritatem valemus reducere. Quæ cum eruditis Mechliniensibus non semel proposita essent, in uno Theodorico sistendum nobiscum fassi sunt, quotquot ea super re consuluimus. Advertant autem nimium zelosi hagiophili, qui Sanctis detrahi sibi imaginantur, quod eorum Legendis non conceditur ; advertant, inquam, non continuo falsitatis argui, quod tamquam sincerum approbari nequit. Id solum asserimus, ei scriptori præ reliquis habendam fidem, qui puriora tradere potuit, et prudentius tradidit. Alios scriptores minime negligimus, imo eorum narrationibus, omnem eam verisimilitudinem concessam volumus, quam in eis viri eruditi repererint.*

quod Vardæus germanum protulit,

19 *Reliquum est, ut pauca subjiciam, de genuino et maxime sincero ipsius Theodoriciani operis exemplari, a quo interpolatores aliqui manum non abstinuerunt ; ea, opinor, causa impulsi, ne ex ipso refellerentur, quæ ipsi Sancto suo sensim tribuenda censuerant : in eo imperitissimi, quod non adverterint, interpolationes suas inepte et ridicule Theodorici textui immisceri; imo Theodoricum ipsum, virum sua ætate doctissimum, pueriliter sibi contradicentem induci, ut postea latius demonstrabitur. Plura sub Theodorici nomine MSS. con-* F *sului, quorum nonnulla immensum a prima ejus puritate deflexerunt, multis turbatis, truncatis et inversis, adeo ut Theodorici lineamenta vix agnoscantur. Neque incorruptum apographum præ oculis habuit Surius, nec alii satis noti Legendarum cômpilatores, ast in exordio et pluribus aliis locis fœde depravatum, quale apud nos MS. in minori forma exstat, uti et aliud a Rosweydo desumptum ex MS. codice S. Salvatoris Ultrajecti, cum quibus prædictæ editiones ferme conveniunt. Præclare de Theodorico meriti sunt Vardæus et ante ipsum Colganus, qui rejectis spuriis illis omnibus, suppositis et adulteratis, fontem consulendum censuerunt, ex quo certius et securius purissimam aquam, hoc est germanum ipsum Theoderici fœtum nobis educerent. Atque editionem hanc sequi plane decrevimus, de qua Vardæum ipsum loquentem audire juvat pag.* 58 *et* 59.

apud Surium et alios interpolatum.

20 Cum autem in Surio notent viri docti, alienatam sæpius phrasim veterum autographorum, et mutilatam aliquando vel mutatam rerum ipsarum seriem ac narrationem ; hanc Theodorici daturus eram ex fide codicis membranacei MS. in celebri abbatia Alnensi, Ordinis Cisterniensis et Leodiensis ditionis ; quam ideo genuinam existimes, quod aliæ vel contractiores, vel quibusdam fragmentis alterius styli auctiores viderentur, quam illa primitus scripta ab auctore fuerat, aut, ut creditur, habita pro concione.

A cione. Quare ratus, hunc Alnensem codicem, ceteris quos tunc videram, exactiorem, anno MDCXXVI eum ibidem existens, ad verbum transcripsi, ut omissa Suriana lectione ederetur. Ceterum posteaquam opera R. P. F. Joannis Colgani, S. T. Lectoris, Surius cum antiquo autographo ipsius Trudonensis cœnobii, ubi Abbatem agebat auctor, conferretur, et constaret, codicem Alnensem ex Trudonensi discriptum primo fuisse et fideliter, demptis quibusdam minutulis, verborum variationibus et transpositionibus, Trudonopolitanum exemplar, velut loco ipso denotante, magis genuinum et minus adulteratum fœtum Theodorici, ad verbum et apicem (qui non ex mala vel jam antiquata orthographia sit) mihi videor secutus *etc. Recte omnino, solerter et fideliter; neque enim sagacius aut prudentius germana Theododerici narratio erui unquam potuit : cui proinde soli præ ceteris fidem habendam, nobis tam certum est, quam quod certissimum : quamvis recte observaverit Henschenius tomo* 2 *Martii supra citato pag.* 593, constare, eum in annis Christi *et* certis Imperatoribus ac Pontificibus adjungendis plane aberrasse, *ut ibidem de ætate S. Bavonis ostendit, et pluribus ad Kalend. Octobris dicendum erit. Hæc de Legenda Theo-* B *doriciana; ad alteram typis editam progredimur.*

§. III. De Legenda ab Anonymo Belgice scripta et a R. D. Joanne Domyns latinitate donata.

Multo amplior Legenda Jo. Domyns,

P*roximam voco, quod intermediam nullam tam ample extensam et typis editam noverim, sive ab uno, sive a pluribus successu temporis scripta et aucta fuerit. Ea autem est fuse et late per capita* XXIX *deducta apud Vardæum, et distincta historia, cum variis additamentis, quæ simul implent paginas* 42. *in forma, ut loquimur* 4, *nam a pag.* 12 *ad* 53 *producitur; cum tota Theodorici panegyris, miracula multa complectens, ad solas undecim in eadem editione pertingat, a qua si præfata miracula aliaque parerga rescindantur, tota Actorum Sancti materia ad tres quatuorve facies commode contrahatur. Nihilominus Legendam illam passim recipit vulgus, ut taceam nonnulla magis etiam amplificata, quam prior illa exhibeat, ut manifestum est ex vita postremo vulgata sub Wachtendonckii nomine, de qua alibi : jam rem propositam intueamur. Descripsit Baertius editionem Vardæi, de qua hic ita* C *loquitur pag.* 57 *:* Domynsii ergo translationem (quam genuinam esse, et cum autographo rite concordare testatus est, facta collatione exemplarium, R. D. Alexander vander Laen, Archipresbyter Mechliniensis) dedi ex fide codicis excusi Bruxellæ apud Michaelem Hamontanum anno Domini MDLXIX, cujus copiam mihi fecit R. A. et bonæ memoriæ P. Heribertus Rosweydus, magno sui apud Hagiologos relicto desiderio, e vivis ante biennium sublatus. Titulum ab eodem etiam suæ translationi præmissum, eumdem affixi, et nuncupatoriam ejus epistolam ad Mechlinienses concives, quod contineat aliqua ad rem præsentem facientia, secus atque altera ejusdem ad RR. DD. Canonicos, idêo hic omissa.

a Vardæo non integre recusa.

22 *Poterat et ea dedicatio adjici, quamvis ex altera satis intelligatur auctoris intentum. Notatur ipsa illa vita in nostris indicibus, idemque procul dubio exemplar indicatur, quod a Rosweido commodatum Vardæo fuit, aliisque subinde concessum, a quibus verosimiliter redditum non sit. En titulum, ut a Vardæo expressus est :* Divi Archipræsulis Christique Martyris RUMOLDI Machliniensium Præsidis, sive Tutelaris eximii vita. Abs Joanne Domyns Machliniano, Guavrianorum parocho, latinitate quondam et typis donata. Hæbræorum 13. Mementote præpositorum D vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem. Senatui populoque Machliniensi, Joannes Domyns Machlinianus S. D. P. *Particula* quondam, *majorem vetustatis notam indicat, quam præferat ipsa eadem dedicatoria, ex qua liquet, tum vitam illam composuisse Domynsium, cum* hæreticorum hujus ævi deliramenta *invaluerant, eorumque* portenta ad ravim usque reclamarent majorum nostrorum religiosis institutis : *ex quibus solis prima lectione judicaveram, auctorem scribere debuisse circa anno* 1570. *Quæ et id genus alia, cur suppressa a Vardæo sint, miror vehementer : annum expresse signat Domynsius ipse in prima nuncupatoria, a me suo loco restituenda, his verbis :* E Guavria divæ Virginis Deiparæ, ipsis præcidaneis feriis Ascensionis Dominicæ, a Christi cunabulis anno MDLXIX. *Nec placuere Vardæo insignia Scotica, semel atque iterum expressa, quæ subinde ex Domynsio MS. opera R. A. et eruditissimi D. Canonici Sebastiani vanden Cruys reperto, tum vero ex apographo excuso, quod bibliotheca nostra Lovaniensis suggessit, Actis ipsis censui inserenda. Sed ad institutum redeamus.*

AUCTORE J. B. S.

E 23 *Sic nuncupatoriam alteram ad Senatum exorditur Domynsius :* En vobis, Viri prudentissimi, S. Rumoldi, Tutelaris vestri Divi historiam, latine a me qualicumque stylo depictam. Hactenus quidem eam germanice impressam manibus trivistis, at quia paucissima jam exstant exemplaria, rem haud infrugiferam me fecisse autumo, dum ejusdem Divi vitam Latinam reddidi : idque in eorum potissimum gratiam, qui præter maternam linguam etiam latinam calleant. Neque addubito, quin quod præstare conatus sum, vobis, pro solita benignitate vestra, sit gratum futurum *etc. Ubi observes velim, scriptorem de stylo magis, quam de exacta rei veritate fuisse solicitum, ut ex ejus epilogo clarius perspicies, dum in hunc modum opus suum concludit :* Miraculorum seriem (amice Lector) quæ germanico in exemplari superioribus jam annexa est, data opera, volensque hic omisi; non equidem ideo, ut eam tamquam fabulosam et minus verisimilem respuam, aut etiam latina hac versione indignam existimem. Ego, ut quod res est, eloquar, hac rudi mea opella, solum volui, ut eruditioribus, quibus ego homuncio minime sum conferendus, viam tantum præmonstrem, qua nimirum hæc, rudi quidem minerva a me descripta, tersius tandem ac latinius, atque pro rei magnificentia, tractent. F

Capitulo et Magistratu dicata,

24 *Nobis longe gratior esset subacta ad rectam crisim rerum narratio, quocumque demum verborum ambitu circumscripta. Displiceret maxime, quod* miraculorum seriem data opera volensque omiserit, *nisi ex MSS. nostris Ultrajectino et Rubeæ vallis utcumque colligerem, nihil in tota illa serie contineri, quod ex Theodorico desumptum non sit. Ea tamen causa amicos rogavi, operam conferrent ad Legendam illam Belgicam quoquomodo reperiendam; quod demum nuperrime, ubi hæc jam prælo subjicienda erant, feliciter accidit, dum in auctione vetus exemplar Belgicum venumdatum, mihi a R. adm. D. Cornelio Paulo Hoynck de Papendrecht, Canonico Metropolitico atque Excellentissimi Archiepiscopi Secretario procuratum est; accurate per omnia discussum. Cur autem antiquiorum illorum avidior sim, non mirabuntur ii, qui quanti ea in his rebus facienda sint, probe compertum habent : id vero eo magis necessarium hic erat, quod vel ex* miraculorum serie, *vel ex aliis adjunctis, quasi manu duci possemus ad certo deprehendendum, quo primum tempore Legenda illa Belgica ab Anonymo compilata fuerit, quæ nobis, tamquam remotissimæ antiquitatis monumentum porrigitur; cum, meo quidem judicio, vix seculo* XIV, *imo forte* XV *vetustior esse possit. Id me non infeliciter conjectasse,*

mutila est, et elegantior quam verior;

doc et

AUCTORE J. B. S.

A *docet ipsum exemplar Belgicum, tam diu desideratum; quod autem recte antea censuerim, ostendet refutatio argumentorum Vardæi, quibus pro præfata antiquitate, utpote ad scopum suum necessaria, operose decertat.*

nec vero tam antiqua

25 *Sic animadversiones suas auspicatur pag.* 53 : Anonymum nobis esse primum hujus vitæ scriptorem, qui exstet, perspicuum vel hinc solum fiet, quod omnium antiquissimus ille sit, qui quæ servantur et creduntur, inter vetustissima ecclesiæ Mechliniensis monumenta scripsit, sive latina primum sive vernacula Belgarum lingua hujus Martyris Acta, hic a Domynsio in latinam translata. *Pergit pag.* 54 : Porro hinc eumdem Anonymum reliquis anteriorem; ratio in auctoritate fundata demonstrat : nam ex nominatis scriptoribus rerum Rumoldi, nominatissimus et primus est Theodoricus... sed hunc latuisse constat, quæ palam apud illum habentur de Rumoldi parentibus, stupendis primordiis, conceptu, ortu, baptismo, et sub Guallafero sancto disciplina, atque in Archiepiscopum mirabili electione, quod et expressis verbis Theodoricus fatetur et facto; nam cap. 2 ait : Parentes autem et proavos tacuimus, aut quia nihil certum de ipsis comperimus, aut quia supervacuum æstimamus, etc. B et ea, quæ maxime memoratu digna fuere, de facto omisit, facta aliquarum rerum minoris momenti, et ad vitam Sancti minus spectantium, mentione; nempe quia ea non vidit, ac proinde ex ipso, aut quos legit auctoribus, desumi non poterant, neque exstat ulla antiquior aut recentior Mechliniensi codice, in quo leguntur, nisi ex hoc tamquam ex prima origine derivata.

quam sibi et aliis persuadere voluit.

26 *Atqui hujus ipsius originis epocham quærimus; verum ignoscet vir doctissimus, si hanc ejus in rebus historicis argumentandi rationem ab instituto alienam pronuntiem. Non potuit quisquam majori diligentia res Rumoldianas indagare, aut e Mechliniensibus majori cura veritatem exquirere, quam fecerit Theodoricus; neque ipsum latuit, quidquid aliqua saltem probabilitate aut verosimilitudine, post tria integra a glorioso Sancti martyrio secula memoriæ Mechliniensium inhærebat; apud quos* de Rumoldi parentibus, stupendis primordiis, conceptu, ortu, baptismo et sub Guallafero sancto disciplina, atque in Archiepiscopum mirabili electione, *tum haud dubie necdum cogitatum erat. Unde immerito arguitur hic Theodoricus, acsi* ea quæ maxime memoratu digna fuere, *et quæ tunc Mechliniæ oportebat esse notissima, studiose quodammodo* omi- C serit, facta *dumtaxat* aliquarum rerum minoris momenti, et ad vitam Sancti minus spectantium mentione. *Ego vero tam multa Theodoricum dixisse autumo, ut siquis ad rigidissimam trutinam singula expendere voluerit, et Vardæi et aliorum fides sit vacillatura. Et quid demum a viro, post trecentos et amplius a Sancti excessu annos scribente desiderari potest, cum tam sancte contestetur,* nihil certum de ipsis se comperisse.

Vardæus multa congerens,

27 *Vardæum sequamur* : Atqui vice versa, nihil apud Theodoricum legere est, quod Mechliniensium Anonymum latuit. *Non magis rectum est hoc argumentum. Ex eo antecedenti manifeste sequitur; ergo Anonymus Theodoricum præ oculis habuit, cetera ornamenta de suo adjecit, quemadmodum in sexcentis Legendis contigisse novimus, quæ quo ampliores sunt, ex omnium eruditorum concordi sententia, eo plus perdunt credibilitatis. At* miracula quædam *Anonymo desunt,* ipso fortasse posteriora. *Verbo dicam : Tot stupenda in Anonymo suo legerat Domynsius, ut miracula post obitum facta negligenda putaverit, satis habens ita cum illo vitam concludere:* Declarare enim volens Altissimus sanctimoniam et tanti martyris meritum, morbidos complures curavit; multaque in ejus gratiam edidit signa; *quæ scriptor Belgicus* *per modum appendicis ordine subjunxit, ex Theodorico* D *ferme accepta, ut ostendunt MSS. nostra bina Ultrajectinum et Rubeæ vallis, de quibus alibi plura. Est itaque rursus præposterea hæc illatio*: Quamobrem, hujus (*Anonymi*) compendium aliquod mutilum Theodorico lectum fuisse existimarem *etc. Inferre debuit, Theodoriciana omnia ab Anonymo transumpta, atque in immensum* stupendiis primordiis, conceptu, ortu, *etc. aucta, quæ longe melius intra Theodoricianos terminos conclusa mansissent. Verum hæc a Vardæo assumenda fuere, ut vel ex hac Legenda ostenderet, ab omni ævo* S. Rhumoldum *pro Hiberno habitum, quo unice collimat tota ejus operosissima lucubratio.*

quibus id demonstrari putat;

28 *At demonstrationibus suis necdum satis fidit Vardæus; etenim pag.* 55 *Anonymi tempora disquirens, sic pergit:* Ceterum quo tempore Anonymus vixerit, non est facile vestigatu, quamquam videatur propemodum vicinus ipsius ævo Rumoldi. Primo, quod cap. 22 subinsinuet, sibi synchronos quosdam, fuisse testes oculatos miraculi conversionis scipionum SS. Rumoldi et Gummari in frondentes arbores. Secundo quod cap. 29 indicet, corpus S. Martyris Rumoldi adhuc humatum jacuisse in primo loco, tumulo et sacello, atque ita nondum E fuisse elevatum e terra, neque eminenti in sarcophago, publica Episcopi et cleri auctoritate repostum, et consequenter neque adhuc solenni festivitate et liturgia cultum Rumoldum... cum tamen de tam illustri Martyre, miraculorum et pietatis laude famosissimo, haud sit credibile, inter devotissimos clientes, nimis diu post martyrium cœlestibus honoribus, reliquorum Sanctorum more non fuisse celebratum. Tertio demum; quod miracula sua omiserit, quæ non longe admodum a fine seculi, quo Rumoldus in cœlum abivit, patrata fuerunt. *Ex his tribus antecedentibus, sequi debet hæc conclusio, quod Anonymus* propemodum vicinus *fuerit* ipsius ævo Rumoldi.

sed quæ facillime

29 *Sunt igitur hæ bases Vardæanæ, quibus totam prætensam Anonymi sui antiquitatem fulcit, sed quas cuilibet obvium sit nullo molimine concutere: Primum argumentum fundatur in his Anonymi verbis cap.* 22 *apud Vardæum pag.* 33 *:* Spectantibus istud quamplurimis, qui hoc ipsum attestati sunt. *Recte; sed per quam, obsecro, aut Dialecticæ aut Grammaticæ regulam ex citatis verbis educetur, Anonymo* synchronos quosdam fuisse testes oculatos miraculi conversionis scipionum? *Dolendum est, interpolatorem aliquem non satis astutum fuisse, ut eo loco insereret particulam* mihi *vel* nobis; *alias quidquid ibi affirma-* F *tur, verissime a me prædicari potest de ipsius Christi Servatoris miraculis, nempe patrata esse* spectantibus quamplurimis, qui hoc ipsum attestati sunt, *quamvis nullus eorum mihi synchronus fuerit. Quin et simili argumento probaretur, non tantum synchronus Sancto fuisse, sed intimus etiam discipulus: narrat enim quid angelus* S. Rumoldo, *quid parentibus ejus dixerit, et id genus plura, quæ nemo scire potuit, nisi ex ipso Sancto audiverit. Appello omnes, qui citatum caput lecturi sunt, si vel uni unico in mentem veniat, id inde extundere, quod se illic deprehendisse existimavit Vardæus.*

hic et alibi convelluntur.

30 *Quid altero antecedente elicere velit, utut expenderim sæpius, fateor, me prorsus non intelligere. En in pari forma ratiocinium: Theodoricus indicat,* corpus S. Martyris Rumoldi adhuc humatum jacuisse in primo loco, tumulo et sacello *etc. Ejus verba sunt* : Ado Comes sacrum illud funus impositum vehiculo, QUO NUNC REQUIESCIT LOCO deportat, et sepulturam celebri sumptu procurat, *nulla ullius elevationis facta mentione, ergo* propemodum vicinus fuit ipsius ævo Rumoldi, *is quem supra ostendimus, trecentis ab eo annis abfuisse, quod tamen est Vardæi conse-*

A *consequens; par utrobique est, sed æque falsa consequentia. Missa isthæc faciamus: de prima Sancti elevatione, erit alibi dicendi locus, ubi et aliam Vardæi opinionem refellemus, censentis præfatam elevationem, et in Steynockeseel translationem factam tempore Normannorum, quæ tametsi aliqua verosimilitudine vestirentur, attamen et historiæ et Mechliniensium traditioni omnino repugnant. Ridiculum porro est sibi imaginari, corpora Sanctorum, paucis post obitum annis, e terra levata fuisse, cum plurima sint, quæ multis seculis sepulta remanserunt; quod de S.* Rumoldo *disertissime pronuntiat Theodoricus, de aliis autem Sarchinii, seu ad S. Trudonis sepultis infra ostendemus. Postremum argumentum jam satis dissolutum est; Anonymi opus Belgicum jam e tenebris erutum, aperte demonstrat, nihil eorum prætermisisse, quæ in Theodorico themati suo apta repererat. Jam nobis paulo aptiori investigandi ratione, quam verosimillime fieri poterit, stabilienda est Anonymi jam sæpe dicti ætas, deque aliis gestorum* S. Rumoldi *scriptoribus agendum. Pro quibus sit.*

§. IV. Quo tempore scripsisse videatur Anonymus Belga, et qua lingua primum scripta sit vulgatissima Legenda.

B

Anonymi ætas colligi posset

Hactenus negative quodammodo Anonymi antiquitatem evertimus, eu refellendo, quibus subnixam illam existimabat Vardæus, præterquam quod ex ejus confessione, imo ex collatione utriusque vitæ Theodoricianæ et Domynsianæ constet, nihil apud Theodoricum legi, quod Mechliniensem Anonymum latuerit; *seu, quod eodem recidit, Theodoricianis omnibus usum esse Anonymum, quodque inde rectissime consequitur, dictum toties Anonymum Theodorico juniorem esse, neque adeo seculum* XII *ætate superare, quo quam obscura fuerit* S. Rumoldi *rerum gestarum historia, nemo, qui res Belgicas a limine salutaverit, diffiteri ausit, qui non contra scriptorum nostrorum omnium torrentem cæce eniti præsumpserit, ac disertissimis Theodorici et Chronici Mechliniensis testimoniis refragari. Atque hinc prudenti lectori considerandum relinquo, unde Legendarius ille Belga, tam minuta, tam singularia tam distincta, in tam densis tenebris assecutus sit, ut vel ipsa angeli nuntia apud Vardæum cap.* 2, 5, 7,
C 10, 14 *expressissimis terminis retulerit, quemadmodum et personarum omnium verba, allocutiones, responsa, orationes, preces, et ejusmodi arcana quæ apud Domynsium ita describuntur, acsi Anonymus præsens omnibus, auritus et oculatus testis adfuisset. Verum hæc annotationum nostrarum erit materia.*

ex tempore archiepiscopatus Dubliniensis,

32 *Hic ex professo dispiciendum, nusquamne Anonymus rimam aliquam exhibeat, per quam in accuratiorem ejus cognitionem deveniri possit. Primam sibi aperuit Baertius in eo, quod toties repetatur titulus* Archiepiscopi Dubliniensis, *quem non est verosimile ab Anonymo confictum fuisse: unde est consequens, eum tali ævo scripsisse, quo archiepiscopatus Dubliniensis institutus erat, adeoque de talis nominis Antistite aliquid in Belgio percrebuerat: atqui certum videtur, idque in decursu demonstrabimus, Archiepiscopi dignitatem Dublinii notam non fuisse ante annum* 1152: *est igitur consectarium alterum, vitam istam ante illud tempus adornari non potuisse, quæ est satis certa probatio, ipsum non solum Theodorici ætate, sed anno saltem* 1160 *posteriorem esse. Imo magis adhuc removenda erit scriptionis epocha, si Guallaferus* S. *Rumoldum in archiepiscopatu præcesserit. Quo autem pacto tituli Sancto nostro paulatim accreverint, disquiremus in decursu, quando de ætate, genere, episcopatu etc. erit agendum; ad præsentem controversiam satis est, auctorem Anonymum, quiscumque ille sit, ante seculum* XII *jam adultum sua componere non potuisse.* D

AUCTORE J. B. S.

nisi Domyns eum primus nominasset.

33 *Nititur Baertii ratiocinatio Domynsii paraphrasi, in qua rotunde et intrepide omnia definiuntur; verumtamen paraphrastes ipse in suo ad Lectorem Monito, apud Vardæum pag.* 46, *mutationem a se factam ultro fatetur his verbis:* Haud miraberis, candide Lector, locum quo episcopale munus olim exercuit Divus hic Rumoldus, appellatum a me DUBLINIENSEM, cum tamen Germanici libelli auctor, quisquis is fuerit, eumdem locum nuncupare videatur a DÆMONE, sive DÆMONIACUM, qua in re hallucinatus est ille, ni fallor, ob temporis diuturnitatem. *Nimirum absterritus Domynsius titulo* Archiepiscopi Duvelensis, *quæsivit in Hibernia nomen proxime accedens, et pro suo mero arbitrio substituit* Dubliniensem, *qua ratione sensim elimatæ sunt* S. Rumoldi *dignitates, ut alibi dicemus. At enim ex his sequeretur, non concludere quidem Baertii conjecturam, pro stabilienda Anonymi ætate; at certe id genus mutationes, dicam an depravationes nimis quam manifeste ostendunt, quam parum fidei monumentis Mechliniensibus haberi possit, in quibus tam notabiliter corruptas videmus præcipuas* E *rerum circumstantias, adeo ut nonnemo Domynsio perspicacior, non* Dubliniensem *ex* Duvelensi *faciat, sed serio inquirat,* anne forsitan B. Rumoldus oppidi sui nomen, Duffele pago propter Mechliniam sito indiderit. *Ubique brevia, ubique syrtes. At quid si alia rima plusculum lucis præbeat?*

Ex fama Siciliæ Regum,

34 *Meditemur tantillum caput* I, *in quo hæc verba expendenda proponam:* Quæ cum Rex volutaret animo; claris quædam natalibus orta, illustrissimi nimirum Siciliæ Regis filia, cui et Cecilia nomen miris apud eum efferebatur præconiis. *Satis belle concordant* Sicilia *et* Cecilia, *at quam facile præconia illa ex Sicilia in Hiberniam per id tempus transvolaverint, equidem non satis intelligo. Ceterum per Siciliam patet rima, quæ nos doceat quærere, quo potissimum ævo apud Belgas noti fuerint Siciliæ Reges. Lectores precor, ut Vardæi ad hunc locum annotationem pag.* 79 *consulere dignentur: non pænitebit laboris, ob congestam illic multam eruditionem Hibernicam, nusquam alibi reperiendam; cujus ea demum sequela est, ut cum* S. Rumoldi *ætate Regem in Sicilia Vardæus non reperiat, pro suo in patriam studio, putet,* Casiliam *Siciliæ substituendam. Non nugemur: ego ex solius* Regis Siciliæ *nomine, non dubito conficere, eo seculo scriptam esse Legendam,* F *quo de Siciliæ et Neapolis Regibus fama in Belgium illustria quædam gesta pertulerat; nisi novo miraculo fingamus, scriptam in Hibernia vitam, quæ huc delata, perperam intellecta fuerit, contra quam pugnet Vardæus, qui pag.* 55 *aperte et vere pronuntiat,* vix quidquam de Rumoldi gestis apud veteres Scotos... reperiri.

seculo 13 notissimorum,

35 *Neque ruminemur subtilius; Legenda Domynsiana, est hominis Belgæ, verosimiliter Mechliniensis popularis opus, qui regiam prosapiam in Theodorico interpolato et brevioribus Legendis reperiens, nullo negotio patrem Regem* Davidem, *quod nomen in Scotia non esse ignotum sciebat, (Chronicon Mechliniense* Joannem *appellare maluit) matrem vero* Ceciliam *ex* Sicilia *accersiverit. Redeo ad argumentum, indeque rursus elicio, seculum reperiendum, quo maxime inclaruerant nomina Regum Siculorum, qualia seculo* XII *et* XIII *erant notissima. Hoc postremum magis convenit, quamquam nec a priori abhorream; eo potissimum de causa, quod nullius translationis in ea et aliis vitis MSS. memoriam ullam reperiam. Convenit, inquam, nam cum paulatim, ut fit, accrevisset* S. Rumoldi *sacra et profana nobilitas, in diplomate authentico anni* 1265, *quod apud laudatum nobis Prænobilem et Clarissimum Cuyperum exstat, quo Walterus Bertholdus, de cure fabricæ templi disponit; invenio hæc verba,* S. Rumoldi Episcopi

A Episcopi et Martyris, Patroni dictæ ecclesiæ, *ex quo postmodum secutus est titulus* Archiepiscopi. *Primus sufficiebat seculo* XIII, *nec quidquam pronius est, quam ut paulo post, pro generis etiam nobilitate, accesserit* Sicilia *tum maxime celebris, quæ* S. Rumoldo *matrem dederit* Ceciliam *Regis Siciliæ filiam. Evidentiam desideras: tenebris impuia; in quibus versamur; majori luce opus esset, ad clarius perspicienda, quæ iis obvoluta sunt: at quidquid conatus et diligentiæ adhibuerimus, impossibile hactenus fuit noctem illam dispellere.*

AUCTORE J. B. S.

arguitur eo tempore floruisse Legendarium,

36 *Ceterum conjecturæ nostræ nihil solidi opponi potest, nisi quis Vardæo suppetias ferens, contendat, Domynsium, quemadmodum ex* Duvel *formavit* Dublinium, *sic ex* Casilia *finxisse* Siciliam. *Gratis id quidem, sed tum incerta documenta suppositionis insimulare quis valet? Porro Domynsium Belgicam Legendam in hoc puncto presse secutum, probant MSS. Rubeæ vallis et Ultrajectinum S. Salvatoris, in quibus* Siciliæ *nomen æque diserte exprimitur. Peremptorio argumento rem conficit autographum ipsum Belgicum, in quo eadem est et regni et regiæ sponsæ efformatio* Cecilia. *Utcumque sit, digladientur inter se qui voluerint, tum de* B *gente tum de episcopatu Rumoldi, quem alii in hodierna Scotia collocant; nos textui Domynsiano inhærentes, putamus scriptoris Belgæ ætatem ex Regibus Siciliæ satis verosimiliter a nobis erutam; et quamquam ab archiepiscopatu non recte arguisset Buertius, aliunde probatum manebit, quod dictum est; nimirum nulla certa auctoritate constare,* S. Rumoldo *adscriptam Episcopi dignitatem, ante citatum nuperrime Walteri Grimbergensis diploma, ex quo patet, tali titulo insignitum anno saltem* 1265: *unde denuo fluit consectarium nostrum, circa seculum tertium decimum, et forte proxime sequenti floruisse et scripsisse Anonymum Legendæ Domynsianæ primum auctorem. Nunc alteram propositi tituli partem exequamur, quo nempe idiomate primum scripta fuerit Mechliniensis Legenda.*

qui primo Latine scripserit,

37 *Toties laudatus nobis Vardæus pag.* 56 *de primo, quo vita illa Belgica stylo aut sermone scripta fuerit, conjecturam promit:* Denique existimo nihilominus hanc eamdem Anonymi historiam prius latina scriptam quam theutonica lingua, tum quia ita frequentius contingit, nempe quod vitæ Sanctorum in patrium et vulgare idioma ex latino traducantur, quam e converso; tum etiam quia saltem lectiones propriæ de Sanctis in suis ecclesiis decantari solitæ, vulgo sunt latine scriptæ, et aliis narrationibus, vel coæ- C taneæ, vel priores. Eas autem, quæ olim de Rumoldo in ecclesia Mechliniensi, dum non fuisset cathedralis, legebantur, si non sunt eædem, quæ exstant in Breviariis antiquis et modernis diœcesis Leodiensis (cui illa fuerat subjecta ante annum MDLIX, dum primo in Metropolitanam et Cathedralem una erigeretur) interiisse credibile est, sive humana incuria sive injuria temporum, vel hæreticorum. Nam licet operose in illas inquisiverim, nusquam genuinas invenī, quæ possint non ostendi Theodorico recentiores. *De Breviariis agemus infra. Obiter noto, errasse Vardæum, dum Mechliniam ait spectasse ad diœcesim Leodiensem, quæ sedi Cameracensi in spiritualibus, ut loquimur, semper subjecta fuit; sed ad institutum redeamus, qua lingua primum scripta fuerit Mechliniensis Legenda.*

deinde Belgice auctior redditus;

38 *Non displicet Vardæi opinio, ad quam amplectendam me inducunt citata superius et mox expendenda MSS. alterum S. Salvatoris Ultrajecti; cœnobii Rubeæ vallis alterum, quorum utriusque idem omnino et ad verbum principium:* Regnavit in regno Scotiæ Rex quidam nomine David, in civitate dicta Verwyck *(alias* Veerwich) quæ principalis et capitalis civitas totius regni existit. Hic namque conjugem nobilem et illustrem, illustris Regis Siciliæ filiam, Ceciliam nuncupatam duxit in uxorem *etc. quæ sola scribendi ratione differunt ab elegantiore Domynsii phrasi, cui* D *expoliendæ eum unice intendisse, supra ex ejusmet verbis ostendimus. Si rei totius analysim satis percipio, verosimile mihi videtur, breviorem fuisse Legendam, primitus ex Theodorico aliisque accrescentibus traditionibus, sub finem seculi* XII, *vel principium* XIII *ab aliquo non satis latine perito elaboratam, quam deinde aliis ornamentis ampliaverit, sive unus sive alter Sancti cultor, quamque postea elimaverit celeberrimus apud Rubeam vallem Hagiologii Brabantini collector Gillemannus, vita functus* 1487. *Ex simili aliquo Legendæ apographo, certum est, scriptorem Mechliniensem vernaculam suam composuisse, ut apertissime indicat pag.* 34; *ex hac demum prodiit palmare Domynsii opus, de quo jam satis diximus.*

a Domynsio iterum latine versus.

39 *Paulo attentius atque altius ruminando, ad rerum caput, quam poterit proxime accedemus. Domynsianum Anonymum Belgicum, utpote magna parte auctiorem Legendis Tungrensi, Ultrajectina et Rubeæ vallis; hisce posteriorem statuere omnino oportet: hæ enim, cum prima Domynsiana capita omnia referant, desinunt in ea sanctorum Rumoldi et Gummari conferentia, quæ a Domynsio ponitur cap.* 22; *ex Theodorico autem, quem expressis terminis de nomine citat MS. Rubeæ vallis, martyrium et miracula desumentes.* E *Verum ultra progressus Domynsianus Anonymus, totis octo capitibus plurima subjunxit de S. Liberto, aliisque* S. Rumoldi *gestis, deque ejus martyrio, quæ in MSS. desiderantur, haudquaquam prætermittenda, si earum scriptoribus nota fuissent, aut si illi post Anonymum et ex Anonymo suas Legendas deprompsissent. At vero Legendæ istæ MSS. sæpissime citant antiphonas metricas ex Officio ecclesiastico Leodiensi, hac vel simili phrasi:* Hinc est quod in matutinali Officio ejusdem Sancti canitur hæc antiphona, *puta de Sancti ortu:* Stirpe natus ex serena, Rumoldus vir inclytus, ad cœlorum peramæna, suspirat medullitus. *Item illa, de ejus infantia:* Oriundus ex Scotorum regali prosapia, honestate vitam morum ornat ab infantia; *cum reliquis ordine suo, quas dabimus hujus commentarii* § 9, *ubi totum Officium describitur: ex quo laciniæ nonnullæ, relicta metri ratione, Domynsianæ historiæ insertæ sunt.*

Horum jam exolutorum genesis explicatur,

40 *Est igitur ipsum illud Officium vitis MSS. Tungrensi, Ultrajectina et Rubeæ Vallis antiquius, et si conjecturam prodere audeo, metrica tota esse potuerit prima amplior vita, pro liberiori poetæ ingenio exornata, quam deinde altius soluta oratione, sed eadem audendi potestate, ad eum modum amplificaverit, quo* F *hodie in prædictis MSS. refertur: quibus tandem accedens Anonymus Belga, sic rem totam deduxerit, prout sub Domynsii nomine circumfertur. Atque ea est, nisi vehementissime fallor, sincera genesis Legendarum istarum, speciosius quam verius Mechliniæ adoptatarum, quamquam haud obscure observaverim, eas æque ac Domynsium ibi hodie prorsus ignorari; ex quo nimirum ab annis ferme octoginta ex hominum memoria omnes delevit Wachtendanckiana historia, cum Gramayi commentario totius populi manibus Belgice teri solita; at levi sane jactura, utpote cum ex Legendis illis nihil prorsus prætermiserit, alia vero non minus miranda, adeoque plebi indoctæ gratissima cumulaverit, ut dicemus paragrapho sequenti.*

uti et ætas officii Leodiensis.

41 *Jam ex me quærent* S. Rumoldi *ardentiores zelatores, ad quod seculum probabilius referendum putem Officium Rumoldianum Breviarii Leodiensis? Quid sentiam, non dissimulabo. Ostendam inferius* § 8. *nullum Martyrologium reperiri, cui inserta sit ad* 1 *Julii* S. Rumoldi *memoria, quod seculo* XIV *vetustius esse probari possit, indeque ex conjectura non infundata colligam, publicationi et extensioni cultus sanctissimi Martyris præcipuam ansam dedisse celeberrimam corporis translationem, solennissimamque elevationem anni* 1369, *quando in primum illam pretiosissimam, et ab impiis tem-*

A *templorum spoliatoribus subinde direptam, capsam depositum est, ut ex instrumento authentico postea demonstrabitur. De Leodio aliter licet conjicere; nam cum ibi* S. Rumoldus XXVII *Octobris olim cultus sit, et adhuc colatur; pro eo autem die in aliquo Usuardino seculi* XII *codice, ut infra dicam, relatus sit; facilius admitti potest, officium ecclesiasticum ab ipso fortasse seculo* XIII *Leodii receptum fuisse: ex quo hæc alia deducetur conclusio, prædictum Officium sub finem seculi* XII *compositum, porro Acta MSS. prout Trajecto, Tungris et ex Rubea valle accepta sunt, illo posteriora, circa idem tempus coaluisse, tum nempe, cum teste Henschenio, ut supra diximus, vitæ multorum Sanctorum Belgii inepte reformatæ et interpolatæ sunt. Legendam vero Domynsianam multo ampliorem, ab Anonymo Mechliniensi seculo* XV *concinnatam; quam sexto decimo proxime insequenti Domynsius, non satis integre, latinitate donavit.*

Vita Belgica 700 annis post Sancti martyrium scripta.

42 *Hæc, uti pridem palpando quandoque et ex variis congruentiis res combinando determinaveram, ita scripta relinquere volui, ut pateat, nihil me temere definiturum fuisse, tametsi vita Belgica tenebris suis sepulta mansisset. Ast ubi ipsum autographum palam est, non satis sincera Domynsii fides ultro revincitur, qui e* B *versione sua expuncta voluit illa, unde Belgicæ scriptionis tempus aperte colligitur, admixtas in antepenultimo capite auctoris vindicias omittens, quibus* S. Rumoldum *vere Martyrem dici posse et esse demonstrat, adversus eos, opinor, qui, teste chronico Mechliniensi, Confessoris ritu colendum contendebant. Hoc inter alia argumento utitur, quod non sine evidenti miraculo et veri martyrii testimonio* recens sanguis in sacro vertice, *tum apparere potuerit, cum jam* a septingentis annis, *inquit, interemptus fuisset. Alludit procul dubio auctor ad causas, cur aperta fuerit lipsanotheca prior deaurata in Paschate anni* 1480, *quando nimirum incredulis nonnullis exhibenda fuere sacra B. Martyris ossa, ac præsertim calvaries, inflictum capiti vulnus referens. Ex* ANNIS *autem* SEPTINGENTIS, *qui tum a Sancti cæde effluxerant, invicte conficitur, scripsisse Anonymum Belgicum, quem præ oculis habuit Domynsius, sub finem seculi* XV, *postquam peracta fuerat prædicta visitatio, de qua in altera sui opusculi parte pag.* 204 *satis rotunde asserit nonnulla, quæ sola ejus auctoritate non admiserim, idque imprimis quod tum in ipsa theca reperta fuerint instrumenta, ex quibus constaret, sacrum corpus in scrinio ligneo jacuisse* annis quatuor et septingentis, *nimirum, quos ipse computavit, sed cujus rei* C *nec verbum faciunt diplomata authentica paulo post proferenda: ex his aliud eruere non voluimus, præter Anonymi scriptoris ætatem.*

§. V. De aliis S. Rumoldi Legendarum Scriptoribus.

Legendæ MSS. Ultrajectina et Rubeæ vallis,

F*ontes præcipuos et capitales assignavimus Theodoricum, Acta MSS. et Anonymum Domynsianum Belgicum, ex quibus profluxere omnia, quæ alii de hoc sancto Martyre saltem cum aliquali verosimilitudine vel typis vel scripto mandarunt; celebriores autem duos, Theodoricum et Domynsium, ut primigenios scriptores, suis de* S. Rumoldi *patria dissertationibus, præmisit Vardæus. Jam vero in museo nostro exstant prædictæ MSS. Legendæ geminæ Rosweydi cura transcriptæ, altera ex codice Ultrajectino S. Salvatoris, cujus titulus est:* Vita S. Rumoldi Archiepiscopi Duvelensis; *ubi neglecto, qui apud Domynsium legitur, aucto postea Theodorici prologo, a capite primo incipitur:* Regnavit in regno Scotiæ Rex quidam nomine David, in civitate dicta Verwyck (*alias* Verwich.) *Sequitur major pars vitæ Domynsianæ, uti verosimiliter primo composita est, nullis divisa capitibus, sed varie interpolata antiphonis rhythmicis ex vetusto officio Leodiensi, sic tamen, ut* D *martyrium ex Theodorico desumptum sit, cujus rei causam jam dedimus, rejectis ad calcem miraculis, inter quorum narrationes plura rhythmorum fragmenta ex præfato officio desumpta interseruntur. Aliud manuscriptum ex Rubea valle acceptum, alteri consimile est, sed priori magis variegatum, adscripto Theodorici exordio, et post Legendam, in capita 24 divisam, assuto per alium novo capite, subjuncta ex eodem Theodorico passione atque miraculis, de qua Legenda audiendus Vardæus, ipsam cum simili altera Tungrensi conferens: verum ex præjudicatis, perperam supponens, præfatam Legendam ex Domynsio acceptam esse; cum nihil certius sit, quam quod compilator Anonymus ex Legendis illis et Theodorico sua omnia corraserit.*

AUCTORE J. B. S.

uti et Tungrensis Vardæo visa

44 *Sic loquitur Vardæus pag.* 56: Existimare quis posset, codicem Tungrensem MS. apud RR. DD. Canonicos regulares ibidem, Theodorico et Anonymo Belgico præcellere, nisi totam priorem partem sui ex hoc desumptam fuisse constaret, facta collatione; ex illo autem, et quidem verbatim, posteriorem. (*nempe aliquis ita desipuerit, ut ex duobus integris operibus, duas lacinias male consutas collegerit.*) Quare E eam missam feci, quamquam ad manum sit inde transcripta, quod nihil vel antiquitatis, vel auctoritatis, nihil rei aut elegantiæ habeat (præter quod memoret Londinensem et Legionensem Episcopos interfuisse consecrationi S. Rumoldi) supra ipsa illorum verba, ibi minus concinne et nuperius coacervata, quamquam Mechliniensi Senatui dono oblata et gratanter accepta nuper fuerit, arbitrante exscriptore, illam offerente (quod et ego primo arbitrabar) ibi quid contineri monumenti singularis. Quare superfluam ejus editionem judicavi, ut et aliarum recentiorum, quas RR. PP. Lippelous et Grassius Cartusiani, Ribadineira, Haræus et alii neotherici ex Theodorico, Domynsio, aut ex his collecto Tungrensi MS., aut alio vix ab hoc differenti codice Rubeæ vallis compilarunt, nam nihil, demptis pauculis verbis, afferunt ulterius, quam illi antiquiores, quos, licet minus politi commatis aliquando sint, semper in re historica præferendos, ad lectorem sum præfatus, simul atque, quod ad pedem litteræ, ut aiunt, ipsa auctorum verba ponenda statuerim.

vetustiores sunt Domynsiano Anonymo,

45 *Istud ad pedem litteræ, si recte observasset Vardæus, alia in MS. Tungrensi notare potuisset, ex quibus Domynsii Anonymo antiquius esse omnino perspexisset, quæ cur intacta reliquerit, facile assequitur, quisquis doctissimi viri, pro* S. Rumoldi *patria decertantis, scopum semper habet præ oculis. Episcopos* Londinensem *et* Linconiensem, *seu fere* Lincolniensem, F *exprimunt etiam MSS. nostra: verum de* DUVELENSI ARCHIEPISCOPATU *altum siluit Vardæus, tametsi in eodem Tungrensi MS. referri certo debeat, siquidem codex iste corruptorum manus effugit. Ego* elegantias et magis *concinne* coacervata *in antiquis Legendis quærere numquam didici, quo* minus politi commatis *sunt et breviores, eo majorem apud nos antiquitatem sapiunt, majoremque proinde auctoritatem merentur. De cetero* monumenti singularis *nihil continet Tungrensis iste codex, quod nostri ad verbum non exhibeant, quos eidem præferre audeo, certe Domynsiano longe vetustiores, prorsus non dubito. In reliquis bene opinatur Vardæus: nam in Theodorico et Domynsio reperiuntur omnia, quæ in MSS. illis sæpius legi, non sine magna admiratione, quod cum post Theodoricum scripta sint, tam mira et prodigiosa referant, quæ ipsi ignota fuisse, ex ejus silentio abunde constat. Dubitavi aliquoties, num operæ pretium esset, alterum ex MSS. istis typis edere; verum, cum, ut jam diximus, in Theodorico et Domynsio contineantur, quid opus erat eadem rerum serie repetita lectorem fatigare? Ut tamen apud Mechlinienses fidem meam liberem, ipsis Legen-*

AUCTORE J. B. S.

A *Legendam totam suo loco repræsentari curabo. Ad Vardæum regredimur.*

qui ex ipsis et Theodorico

46 *Pergit is pag.* 57 *in fine :* Theodoricum vero, quod styli sit antiquioris, brevioris, nec non magis elegantis *(addere poterat simplicioris et veracioris)* præmisi Domynsianæ translationi, quamquam hæc sit rei et materiæ qua copiosioris, qua dignioris ob antiquitatem *(quam Vardæus se videre credidit)* quamvis et illum tamquam probatissimum auctorem *(imo unice probandum)* vitæ S. Rumoldi atque aliorum etiam Sanctorum universi scriptores Catholici, de iis agentes, fuerint inoffenso pede secuti, Surius, Molanus, Baronius, Antonius Yepes Hispanus, perdoctus auctor Chronicorum generalium Ordinis S. Benedicti, et reliqui infra nominandi, ex quibus solus Molanus Mechliniensia MSS. volvisse videtur, reliqui solum Theodoricum, etiam ante Surium et centum jam amplius annos, Lovanii typis mandatum, cum aliis Sanctorum vitis. *Quam hic Legendam Lovaniensem indicet, non satis intelligo : antiquissima nostra editio Lovaniensis est anni* 1485, *ast in ea confuse digesta, nulla* S. Rumoldi *vita comparet. Interim vere hic asserit Vardæus,* universos B scriptores Catholicos inoffenso pede *Theodericum* secutos ; *verum et illud certum est, non omnes sincerum Theodorici opus vidisse, cui soli utinam semper adhæsissent Mechlinienses.*

(in quo et aliis multi hallucinati sunt)

47 *Ad rem nostram etiam facit alia Vardæi observatio pag.* 58. Ceterum, *inquit,* crassus error nonneminis fuit (parcendum nomini) Vitam hujus Martyris exstare MS. Walciodori a S. Forannano, primo ejus loci Abbate concinnatam, nulloque fundamento veritatis subnixus. Omnia enim hujus monasterii antiqua documenta cum perlustrassem jam ante sexennium, nihil ibi auctore Forannano scriptum reperi, præter vitam S. Eloquii, eo per S. Forannanum gentilem suum, atque Domnachmorensem in Hibernia pontificem, translati ; et quoddam metrum pium de vanitate mundi : quæ quidem ipsa, sola virorum eruditorum conjectura, non vetus scriptura asscribit Forannano, nisi aliquem fortassis viderit doctissimus Molanus, qui id asserit, et nihil absque magno judicio. eruditione et fide..... Item et Wionis oscitantia est, vitam Rumoldi editam a Theodorico, fuisse Bruxellis impressam anno MDLXIX, cum ea Domnysii sit, quæ tunc ibi primum prodiit, a Theoderici narratione toto cœlo diversa, *et nisi vehementer fallimur, tantumdem* C *ab historica sinceritate remota.*

Legendam suam composuit,

48 *Ut hic demum simul et semel plane convellantur tum Vardæana tum aliorum quorumcumque argumenta pro antiquitate Legendæ Domynsianæ ; sufficiet, ex citato Rubeæ vallis MS. ea discribere, quæ leguntur cap.* 24, *ubi perducta prius ad collationem sanctos Rumoldum inter et Gummarum historia, sic prosequitur :* Interea vir beatissimus et vere Deo dignus sacerdos Rumoldus, pater patriæ et suis temporibus lucerna in tenebris lucens, peccatorum caliginem circumquaque fugabat, et ibat in bonis proficiens atque succrescens, donec cunctis virtutibus redimitus, occurreret in virum perfectum, et pertingeret ad bravium felicitatis æternæ, quam sibi Dominus per certamen acceleravit condonare. Ipsum vero passionis ejus ordinem, quoniam a venerabili quodam Abbate S. Trudonis in Hasbania nuper, quamvis breviter, luculenter tamen desertum [descriptum] novi, idirco eum stylo meo non prosequor, sed lectoris studium ad illius scripta remitto. *Sunt igitur Legenda ista, atque ei similes, Tungrensis et Ultrajectina Theodorico nostro posteriores : atqui ex illis et Theodorico sua omnia accepisse Domynsianum Anonymum, vel ex ipsa Domynsii confessione, qui Guervicanam urbem et Duvelensem archiepiscopatum* D *ceteraque inde eruit, evidentissimum est : ergo inutilem operam sumunt, qui Domynsii Anonymum Theodorico et Legendis vetustiorem fingere meditantur ; præterquam quod num.* 42 *veram ejus ætatem demonstraverimus.*

Lectiones 24 fere Domynsianæ.

49 *Possent et aliorum scriptorum hallucinationes referri, qui nonnulla hinc inde decerpentes, de suo addentes alia, posteris errandi occasionem præbuere. At enim scriptionibus illis examinandis operam abuti non vacat, cum ad assignatas supra scaturigines omnia plane revocanda sint, ex quibus ista officia ecclesiastica diœcesis Leodiensis mirabili mixtura contexta sunt, ut infra latius deducimus. Locum mererentur Lectiones quatuor et viginti MSS.* de B. Rumoldo, ex officio particulari ecclesiæ Mechliniensis nondum approbato, *de quibus paragrapho primo ex Martinii epistola locuti sumus, easque compositas diximus a R. D. Petro vande Wiele, in varios dies divisas ad celebrandam quodammodo* S. Rumoldi *octavam. Verum neque istas magni pendendas, ideo, utpote merum Domynsii compendium, cum Molani elogio, in varias itidem lectiones distributo ; quod postremum infra daturi sumus. Alios Legendarios seu patrios seu extraneos non enumero.* E *De Surio jam supra memini. Dum Haræum appellari audis ; puta tibi oggeri Legendæ Surianæ non satis bene contextum compendium. Cornelius Grassius in Zachariæ Lippeloi editione* S. Rumoldo *novum titulum tribuit, falso citans Theodoricum, cum vita ibi excusa ex solo Domynsio contracta sit. Frustra alios recitavero ; vel si decem adduxeris, ex iisdemmet fontibus omnia accepisse demonstrabo. Nihil hic reliquum, nisi ut paucis vitam illam recenseamus, quæ sub nomine J. V. W. ecclesiæ Mechliniensis Decani, postremo vulgata est anno* 1638.

Legenda Wachtendonckii,

50 *Legi ipsam atque pervolvi non semel attentissime, ad duo supra quinquaginta capita, paginas* 79, *in paulo minori forma quam Domynsiana apud Vardæum, diffusam, eo ferme stylo, quem Domynsius in epilogo suo tantopere optaverat, dum* viam præmonstravit, qua nimirum hæc rudi quidem minerva *a se* descripta, tersius tandem ac latinius atque pro rei magnificentia tractatentur ; *quod permagnifice præstitit, vir tunc Amplissimus, postea Illustriss. Ep. et Archiep. nam ibi Domynsius ex codice Rubeæ vallis Latinitati fluidiori et comptiori ita redditus est, ut nihil aliud totis viginti quatuor primis capitibus actum videatur, præter id unum, ut Domnysius magis terse et ornate loqueretur : quæque apud ipsum non satis chronologice et genealogice ordinata erant, signatis annis et Adonis* F *propinquis, valde liberaliter determinarentur, aliaque admiscerentur non injucunda parerga, quibus singulatim excutiendis, cum plane obvia sint, non immorabor. Liceat verbo insinuare, non temere quemquam opinatum esse, forte e vicina* S. Rumoldo *palæstra oratorem, subsidiariam manum Wachtendonckio ministrasse, quamvis de cetero virum litteratum et Latine peritum non ignoremus.*

ex vernaculis chronicis aucta,

51 *Brevior est et contractior in referendis miraculis capite* 25, 26, 27 *et* 28, *sed omnibus audendi palmam præripit, dum cap.* 29 *ex nullius auctoritatis chronicis, forte a sesquiseculo Belgice consarcinatis, totam Pontificiam Leonis III, et cæsaream Caroli Magni aulam sub annum* 803 *Mechliniam adducit, tamquam ad metropolim aliquam tam augustis majestatibus dignam, quæ per id tempus vix oppidi, dicam, an municipii nomen merebatur. Certe nullus* S. Rumoldi, *quantumvis eximius encomiastes, tam gloriosam Sancti apotheosim eatenus excogitare præsumpserat ; puta dum prædictum caput sic concludit :* Mechliniæ, in dicta Martyris *(Rumoldi)* æde, latina lingua concionem in laudem illius habuit, et aliquot ecclesiæ donaria contulit *Leo Papa III. Si ipse Theodoricus, annis ferme* 500 *chronographos prægressus, talia tradidisset,*

A *didisset, apud historiæ Francicæ peritos nullam fidem inveniret: qualem, obsecro, merebitur, qui decimo prope post* S. Rumoldi *exitum seculo similia recenset? Necdum exortus est, qui nobis demonstret, S. Leonem III in Brabantiam pedem unquam intulisse, quidquid templa ab eo ibi consecrata nonnulli comminiscantur. Allegat Wachtendonckius* diversos codices MSS., *illos, opinor, quos mihi exhibuit adm. Reverendus et eruditissimus Sebastianus Crucius, ecclesiæ Metropolitanæ Canonicus Graduatus, eadem de ipsis mecum sentiens, eadem nimirum, quæ olim sensit Lipsius in Lovan. cap.* 2: Qui annales? Illine plebei et triti, quos plerosque (et initia præsertim) somniculosa anus condidisse videatur: *vel quæ sensit Molanus, dum* historias nostras vulgares, mendaciis plenas esse, *in commentariis Lovaniensibus ostendit. Citat item Wachtendonckius* Vincentium de antiquitate. *Testes alios et vades quærimus; saltem jure postulamus, hujusmodi codices, toties in eadem vita tacito nomine citatos, tali auctoritate dignos, ut in rebus per tot secula remotis historicam fidem mereantur, qualem apud nullos sapientes invenient. Quæ duobus capitibus proxime sequentibus dicuntur de Normannorum irruptionibus,*

B *facilius salvari possunt. Caput* 32 *pro majori parte omnino respuimus:* 33, *quantum ad miraculum attinet, ut Theodoricianum, rejici non debet, uti neque quatuor proxima, usque ad* 37 *inclusive.*

magis miranda quam probanda congessit,

52 *Paucula alia percurramus. Cap.* 38 *asseritur,* Religiosas de Blyenberg, Cleri accrescentis *causa* transmigrasse anno DCCCC ad locum, ubi nunc degunt PP. S. Augustini in eremo. *Apage palæophiliam, ex iisdem chronicis nimis avide arreptam: difficillimum erit, ante seculum* XIII *monasteria Mechliniæ reperire, præter solum* S. Rumoldi *Canonicorum monasterium, de quo circa annum* 1050 *meminit Baldericus. Neque ullam veri speciem habent, quæ sub finem capitis habentur:* Clero apud S. Sedem instante, beatus Martyr Rumoldus anno DCCCCXXX, omnibus ex ordine discussis, in Sanctorum numerum adscribitur: Alexandro vero IV Pontifice, festus illi dies, ipsa Joannis Baptistæ octava indicitur. *Hoc posterius ex Molano vel ex citato ab eo Martyrol. ad alios transiit, sed frustra hactenus monumenta investigavi, ex quibus probari id possit, Theodorico apertissime reclamante, cujus expressa verba hæc sunt:* Sed ne quid Baptistæ celebritati et officio detraheretur, octava ab hac die Martyris officium percolitur, *ergo duobus*

C *ferme ante Alexandrum IV seculis (nam hic anno* 1261 *obiit) jam tum translata erat* S. Rumoldi *festivitas. Primum admitti nullo modo potest, neque enim antiquior solennis Pontificia canonizatio agnoscitur, quam sit Udalriciana per Joannem XV celebrata anno* 993. *Quam boni rerum mirabilium compilatores sunt indocti illi vernaculi chronographi; ex quibus sua sumpsit Wachtendonckius, tam sunt in rebus ordinandis combinandisque sui immemores. Sufficere profecto ipsis debuerat prior illa inaudita canonizatio, de qua numero superiori egimus, a Leone III in tam augusto consessu instituta,* concione latina in laudem sancti habita. *Miraculum capitis* 39 *etiam alibi legitur: Reliqua tredecim capita suo loco ad incudem revocabuntur.*

Origo archiepisc. Dubliniensis.

53 *Liceat hic cursim observare, totam illam et tam speciosam* Archiepiscopatus Dubliniensis S. Rumoldi *apud Mechlinienses inolitam traditionem, levissimo, imo nullo prorsus fundamento subniti, cum ea a solo Domynsio procusa fuerit, seculo primum* XVI *octingentis ferme post Sancti Martyrium annis, contra disertam formulam manuscriptorum omnium, tum Latinorum, tum vernaculorum. Et de his quidem reum corruptorem fatentem habemus Domynsium ipsum supra num.* 30. Haud miraberis, candide lector, locum, quo episcopale munus exercuit Divus hic Rumoldus, appellatum a me Dublinensem *etc. De Latinis*

D *evidentius esse non potest, ex paulo superius relatis, quandoquidem MSS. nostra bina Ultrajectinum S. Salvatoris et cœnobii Rubeæ vallis, non aliam exprimant Wallaferi et Rumoldi sedem archiepiscopalem, præter* DUVELENSEM. *Et hanc ita efformaverat Anonymus Belga, per* Duvelen, *tametsi pag.* 34 *asserat, in autographo suo Latino se legisse* Dubbelensis, per geminum bb. *At nullam, inquis, istius nominis metropolim tota veteri aut nova Scotia reperire est. Non inficior; idque ipsum majori adeo me stupore afficit, quod tam debili argumento pro archiepiscopatu Dubliniensi pugnent patriarum traditionum vindices. Magis id etiam miror in scriptore vitæ Wachtendonckianæ, qui citato passim Rubeæ vallis Hagiologio, suppresso vero episcopatus nomine, pro* Duvelensi, *substituit et ipse* Dublinensem *sedem nulla mutationis data ratione, quam Domynsius, in ea parte sincerior, indicare non prætermisit. Sed de his disserendum erit* § 7.

AUCTORE J. B. S.

Circa SS. Hibernos plurimæ difficultates.

54 *Ibi de Sancti dignitate episcopali agetur, proxime sequenti de ipsius patria et parentibus, quæ capita sunt in sanctis Scotis præsertim et Hibernis supra modum obscura et intricata, ut pridem in Actis loco non uno observatum est, cum sæpe figmentis scateant genealogiæ Sanctorum Britannorum, qui in has partes trans-*

E *migrarunt, ut habes in Actis* XXV *Junii pag.* 90 *de* S. Adalberto Egmundano, *prætenso filio* Edilbaldi Regis Deirorum, *et locis aliis, quæ modo assignare promptum non est. Exemplum aliud, hisce dissertationibus non minus affine exhibet Bollandus tomo* 2 *Maji pag.* 306, *dum in assignanda S. Vironis patria et episcopatu multum desudat, non majori quam nos hic facturi simus, operæ pretio. Videatur ibi* § 2, *a num.* 11, *unde paucula hæc sequentibus disquisitionibus præmitto. S. Wiro patria Scotus dicitur: quærit Bollandus, an quoties* Scotia *appellatur, de* veteri, *seu* Hibernia, *intelligendus sit scriptor? Id enimvero consectarium negat,* ut quoties Sanctus aliquis Scotus appellatur, aut e Scotia oriundus, continuo Hibernus habeatur: neque e diverso, ut in ea regione, quæ sola ad hoc tempus Scotiæ nomen retinet, natus censeatur, quia Scotus vocetur, si aliunde evidens fiat, prognatum alitumque in Hibernia. *Notanda ibidem, quæ de sede episcopali* Dumblanensi *disserit, quo forte reducenda erit* Duvelensis S. Rumoldi: *propius etiam accedente orthographia superiori* Dubbelensis, *quæ cum* Dumblanensi *paulo majorem affinitatem habere videtur. Cetera per te confer cum iis, quæ de Sancti nostri, Scoti an Hiberni, patria et episcopatu jam disceptare*

F *aggredimur.*

§ VI. De S. Rumoldi patria, ætate et parentibus.

Quam hæc dubia sint,

A*d particularia sensim descendimus, quibus paulo accuratius enodandis ea præmittenda fuerunt, quæ documentorum et scriptorum fidem auctoritatemque in vero suo gradu collocarent. His itaque expeditis, primum indagamus, cujus fuerit* S. Rumoldus, *quo tempore vixerit, quos parentes sortitus sit. In quibus decidendis me multum titubare, ii soli mirabuntur, qui recentioribus Legendis istis suis assueti, quæ in iis reperiunt, tam indubitata existimant, ut crimini sibi ducerent, ea vel a longe in dubium revocare. Sic hodie apud multos* S. Rumoldus *sine controversia Regum Scotiæ Davidis et Ceciliæ filius, Wallaferi Archiepiscopi Dubliniensis discipulus, ejusdem postea in eadem metropoli successor habetur, cum tamen ea omnia ad rectam critices normam examinata, nihil minus sint quam verosimilia, nedum ea veritate prædita, quam rerum patriarum amantes sibi tam facile imaginantur. Vetustissima, quæ usquam in Martyrologiis exstet,* S. Rumoldi *memoria, ea reperitur in Usuardo Ultrajectino, quem in*

AUCTORE J. B. S.

A *in nostra editione* Rosweydinum *diximus, et ad seculum* XII *pertinere. Ibi autem ad* XXVII *Octobris simplicissime legitur :* Rumoldi Martyris : *sicque in Adone S. Laurentii Leodii etiam signatur :* Eodem die apud Maslinas, S. Rumoldi Martyris. *Sed proposita excutienda sunt. Incipio ab iis quæ circa* S. Rumoldi *patriam censuit Baertius.*

ostendit ingens Vardæi opus;

56 *R. P. Hugo Vardæus supra laudatus, inquit, multis studiose et erudite persuadere conatus est ,* S. Rumoldum *fuisse natione Hibernum, contra hagiocleptas quosdam Scoto-Albienses, qui suæ patriæ ipsum vendicare volunt ; quorum argumenta omnino enervat Vardæus, solide ostendens, nullam antiquis historicis cognitam fuisse Scotiam, præter eam, quam nunc Hiberniam dicimus insulam; adeoque in hypothesi recte concludit, quod* S. Rumoldus , *si Scotus fuerit, Hibernus fuit. Verum utinam æque dilucide ostendisset, aut ostendi posset, ex Scotia fuisse oriundum : in quo versatur cardo quæstionis. Sane quotquot afferuntur a Vardæo, pro patria* S. Rumoldi *Hiberniæ asserenda, Martyrologiorum et sacrorum historicorum testimonia, cum nulla antiquiora sint Theodorico et Anonymo Domynsiano, patet ex iis nihil amplius quam ex illis concludi posse.* B *Et cum omnia ex his fontibus profluant , nihil conferre potest ad rei controversæ decisionem, sive pauci, sive plures, sive sacri, sive profani historici, eosdem secuti, idem scribendo narrent : hi enim ducuntur non ducunt; et lumen quidem ostendunt , sed non illuminant.*

in quo licet Scotos refellat,

57 *At neque Theodoricus neque Domynsius tantæ sunt auctoritatis, ut quæstionem dirimere possint : nam ut supra diximus, non scripserunt ea quæ viderant ipsi vel ab iis, qui vidisse se testarentur , acceperant : sed quæ obscura fama et longa traditione ad suas aures pervenerant. Atqui eo quo ipsi scribebant tempore, uti et nunc, quidquid peregrinum in Belgio erat, Scoticum dicebatur, vulgari proverbio, inde orto, ut reor, quod Belgium multos ex primis suis doctoribus, et Scotia, quæ Hibernia est, accepisset. Illi autem, relicta patria, ex pietate Romam peregrinabundi petebant , aut alia loca, Sanctorum reliquiis et monumentis celebriora , iidemque, si ita disponente Deo, locum alicubi aptum invenissent, monasterium exstruebant et ex indigenis adoptantes socios, regiones circumcirca perlustrantes quos illic inveniebant diabolicis superstitionibus adhuc obcæcatos , prædicatione et miraculis convertebant , mysteriis fidei erudiebant, illuminabant sacro baptismate, verique Dei cultui consecrabant.*

C

non evincit, S. Rumoldum non fuisse Anglum,

58 *Istos inter* S. Rumoldum *numerandum non dubito; attamen inde non omnino liquet, Hibernum fuisse. Potuit quippe apud Anglo-Saxones natus, in Hibernico aliquo Scotorum monasterio religiosæ vitæ præceptis eruditus, imo monasticam vitam professus, sacrisque ordinibus initiatus, cum aliis viris apostolicis in Galliam et Belgium, aut etiam Romam pietatis causa profectus, tandem Mechliniæ sedem fixisse, condito ibidem monasterio. Nihil hic a me peregrinum dici fatebitur, credo, quisquis historiam Bedæ perpenderit, præsertim quæ habet lib.* 3, *cap.* 27; *ubi cum narrasset, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto pestilentiam sæviisse per Britanniam et Hiberniam, sic prosequitur :* Erant ibidem (*in Hibernia*) eo tempore multi nobilium simul et mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani et Colmani Episcoporum, relicta insula patria, vel divinæ lectionis, vel continentioris vitæ gratia illo secesserant. Et quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt, alii magis circumeundo per cellas magistrorum, lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti libentissime suscipientes , victum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum et magisterium gratuitum præbere curabant.

59 *Idem Beda lib.* 4, *cap.* 2 *de sancto Colmano,* et constructo, *inquit,* statim monasterio... Anglos ibidem locavit relictis in præfata insula (*In his poinde*) Scotis. Quod videlicet monasterium usque hodie ab Angliæ tenetur incolis : ipsum namque, quod nunc magnum de modico effectum, Maigeo consuete vocatur, et conversis jam dudum ad meliora instituta omnibus, egregium examen continet monachorum, qui de provincia Anglorum ibidem collecti , ad exemplum venerabilium Patrum, sub regula et Abbate canonico, in magna continentia et sinceritate proprio labore manuum vivunt. *Hinc, et ex iis, quæ laudatus Beda narrat lib.* 5 *cap.* 10 , 11 *et* 12 *de Belgii et Germaniæ Apostolis, patet, multos nobiliter apud Anglo-Saxones natos, in Hibernia vitam monasticam amplexos, inde ad prædicandam fidem in Germaniam et Belgium esse profectos. Tales fuerunt Wichbertus, Swibertus, Willibrordus et socii, Ewaldus uterque etc. qui ab omnibus Scoti et Hiberni habebantur : quid ni et talis fuerit sanctus Rumoldus? Certe nomen Saxonicum* Rombaut, *cum vulgari fama, qua Hibernus creditur, videtur id suadere. Atque hæc justissima verissimaque nationis Hibernicæ gloria ; quod ipsi Germaniæ et Belgio fidem non tantum annuntiaverint, sed magistri etiam fuerint eorum, qui nobis locuti sunt verbum Dei.*

D

cum multis aliis SS. in Hibernia institutum.

E

In re tam dubia,

60 *Hactenus Baertius, pro sua in versandis rebus Hibernicis solertia , prudentissime et verosimillime. Nec mihi cum Vardæo et Sirino de* S. Rumoldi *patria lubet contendere. Evicerint ipsi nec ne, Hibernum fuisse, parum ad me attinet; quamvis ex Bosschaertio de primis Frisiæ Apostolis, facillime ostendi possit, Rumoldum æque ac Willibrordum vere Anglo-Saxonem fuisse. Jam dixi mihi fixum esse, a Theodorico non recedere, tum in iis quæ ad patriam, tum quæ ad ætatem et parentes spectant. Cum vero de gente jam satis egerit laudatus collega Baertius, pauca adjiciam, hæsurus in definienda ætate, inquirendoque, unde tam illustres natales* S. Rumoldo *paulatim accesserint. Monitos dumtaxat velim eruditos lectores , habendum semper præ oculis commentarii hujus nostri paragraphum primum, quo ex communi Belgarum querela ostendimus, ita intercidisse veras et genuinas historias, sed præsertim sincera et integra Sanctorum Acta ut minime mirum sit, si sæpius palpando , imo quodammodo divinando, e tenebris, si non omnino vera, saltem verosimilia eruamus.*

F

quidquid a Balderico Scotus appelletur,

61 *Primus et vetustissimus rerum Belgicarum scriptor, eruditorum æstimatione dignus, is est, quem supra laudavi, Baldericus Noviomensis, et Tornacensis Episcopus qui circa annum* 1050 *chronicon suum scripsisse censetur , ex cujus verbis id unum certo educitur ,* S. Rumoldum *fuisse* pretiosum Dei Martyrem , genere Scotum, apud Maslinas(*hoc est eo ipso loco, ubi nobilior Mechliniæ pars modo conspicitur*) eremiticam vitam duxisse *et* inibi martyrizatum *esse. Non pigebit hic verbo notare, quosdam, qui de Sancto scripsere, pueriliter ludere in ista voce* apud, *quasi ea sic accipi debeat, ut* S. Rumoldus *non Mechliniæ, sed in loco Mechliniæ vicino solitariam aut monasticam vitam egerit; qui locus Mechliniensi urbi subinde accesserit. Hos ego discere velim, particulam illam a sacris scriptoribus præsertim Martyrologis, passim sumi pro ipsa urbe in qua Sanctus colitur; unde* apud Cæsaream, apud Tarsum, apud Nicomediam, *etc, idem prorsus sonat, quod* Cæsareæ, Tarsi, *etc. ut innumeris aliis exemplis demonstrari potest. Adde quod tempore* S. Rumoldi *vix vestigia exstiterint illius civitatis, quæ modo Mechlinia appellatur, eam enim post Normannorum deprædationes; in aliquam oppidi formam primum exstrui cœpisse, in confesso est : atque hæ sunt Maslinæ, seculo* XI *existentes, et, ut alibi dicemus, crescentes, de quibus loquitur Baldericus. Ad argumentum regredior.*

62 *Proximus Balderico scriptor, qui de* S. Rumoldo *meminit,*

Theodorico Scotia certo Hibernia est.

A *meminit ipsius, est Abbas Theodoricus, quem paragrapho secundo genuinis suis coloribus depinximus. Is paulo distinctius, secundum Mechliniensium traditiones, rem explicans, ex Scotia etiam oriundum dixit* S. Rumoldum; *ex illa nimirum Scotia, unde hos alios quatuor* Kilianum, Fursæum, Columbanum *et* Bertuinum *prodiisse designat :* Ex horum numero, ex hoc orbis terræ remotissimo angulo beatus Rumoldus emicuit. *Et pomum discordiæ et tantarum conflictationum materies, ex eo nempe quod a Theodorico Scotis illis adscriptus sit sanctus noster Rumoldus, de quo pluribus disputare supersedeo : at inde nondum eruitur figenda ætatis ejus epocha, pro qua secure determinanda vix quidquam suggerit Theodoricus, nisi quis ex dictis colligi posse censeat, eodem tempore e Scotia egressum* S. Rumoldum, *quo alii isti quatuor ad missiones suas pervexerunt. Cum autem constet, Columbanum, Fursæum et Kilianum, forte etiam Bertuinum ante finem seculi* VII *laborum metam attigisse, consequens esset, eodem illo seculo floruisse* S. Rumoldum, *quo tota Mechliniensium traditio everteretur, apud quos constans sententia est, Sanctum martyrio coronatum anno* 775, *quamvis calculus ille satis arbitrarius sit.*

Nec ex Theodorico, nec ex Gramayo,

B 63 *Neque dicas, Theodorici encomium,* S. Rumoldi *ætatem non obscure prodere, ex ejus familiaritate et conjunctione enim Adone Comite, cujus tempora ex diplomatum fide exploravit Gramayus in historia Mechliniensi lib.* 1, § 3. *dum nobis protulit vetus Pipini instrumentum Parisiis datum anno* 753, *Augusti die* XXII, *regni anno tertio, quo tradit Adoni, affini suo* terram in Bratuspantii medio, ubi Scalda Tylam excipit, dictam Francis Maslinas, quod nobis sonat maris lineam. *Si tum facta donatio, et Rumoldus ab Adone exceptus est, posteaquam diu cum sterili conjuge vixisset, quid dubii superesse potest, quin Sancti ætas recte et chronologice stabilita sit. Gramayo, multa libere asserenti, non credo; qui autem ejus diploma aut saltem authenticum diplomatis fragmentum proferat, hactenus inventus est nemo. In brevi periodo titubant omnia. Non solet apponi in diplomatibus Pipini annus Christi aut Incarnationis : dies numerantur more Romano per Kalendas, Nonas etc. Annus* 753, *debuit esse, ut minimum, Pipini quartus : Bratuspantium pro Bracbantia supponi non debet, ut fusius alibi ostendo, licet apud Sigebertum legatur et pro eo multi certent : situs Mechliniensis,* ubi Scalda Tylam excipit, *omnino fallit, nec pluris facienda est* maris C linea. *Igitur, sive ex hoc prætenso diplomate, sive ex Theodorico, justam* S. Rumoldi *ætatem demonstrare, multo difficilius est, quam creduli homines existiment. Quod ex Theodorico elici potest, et calculo nostro apprime convenit, illud est,* S. Rumoldum *peremptum esse antequam de Normannorum in Belgio grassationibus cogitaretur.*

neque ex Domynsio aut aliis

64 *Quam bene consistat Domynsii ejusque sequacium determinatio temporum ratio, scrupulosius examinare non lubet. Ætatem auctoris Anonymi Latini omnium præcursoris, revocandam putavimus ad finem circiter seculi* XIII, *quo tempore vitæ* S. Rumoldi *et rerum ab eo gestarum distincta series haberi haudquaquam potuit, testante chronico Mechliniensi, aliquot post ejus obitum seculis* Sancti memoriam obscuratam fuisse. *Ceterum a prædicta epocha recedendum non videtur, nisi nos cogat martyrium S. Liberti a Theodorico irruptioni Normannorum ita involutum, ut Molanus aliique passim illud differant ultra annum* 880, *quo pacto necesse esset admittere, sanctum illum Rumoldi discipulum ad annos fere triginta supra centum vitam produxisse : quod vix credibile esse, mihi ultro fassi sunt eruditissimi viri amici Mechlinienses, haud invite passuri, si* S. Rumoldi *martyrium ad principium seculi* IX *retraheretur. At mihi quidem certum est, a statuto calculo non deflectere, tametsi indubitato fun-* D *damento non nitatur. Accedit nonnullum auctoritatis pondus a vetusto codice Lipsiano Sigebertini chronici, cui in editione Miræi ad præfatum annum* 775 *adscriptum legitur :* S. Rumoldus Episcopus ab impiis occiditur. *Notabis, Sigebertum obiisse* 1113.

AUCTORE J. B. S.

indubitata redditur S. Rumoldi ætas :

65 *Confirmat receptam Mechliniensium opinionem antiquum nostrum chronicon MS. Ducum Brabantiæ, a variis, ni fallor, Affligemiensibus monachis ad annum* 1470 *perductum, in quo sic habetur :* Hujus Carolomanni (*fratris Caroli magni*) tempore floruerunt sancti Rumoldus Mechliniensis et Gummarus Lierensis, pluresque alii magnæ sanctitatis viri et mulieres. Hic tandem Carolomannus anno Domini DCCLXXI, regni sui anno tertio migravit ex hoc mundo. *Hæc nota chronologica obitus Carolomanni verissima est, additque proinde chronico illi tantam fidem, ut facile credam, priorem illius partem ab illo compositam esse, qui in alio MS. Chronico Ninoviensi mire laudatur, diciturque chronicam suam produxisse usque ad annum Domini* 1143, *quod ex nonnullis indiciis collegisse videor. Idque adeo fit verosimilius, ex eo, quod ibi* S. Rumoldus *seu* Rumboldus *necdum appelletur* Episcopus, *quem titulum, omnibus rite perpensis, ipsi* E *tribui cœpisse non puto, ante finem seculi* XII; *sane scriptor nullus alicujus momenti, ante ea tempora, quod saltem sciam, tali dignitate* S. Rumoldum *donarit; unde auctarium Sigeberti supra relatum, ad seculum* XIII *vel forte posterius pertinere plane mihi persuadeo. Verum de ea dignitate proprius sequitur dicendi locus; superest indaganda* S. Rumoldi *nobilitas.*

regium autem a Davide genus

66 *Theodoricum anno* 1107 *obiisse extra controversiam est, neque dubium, quin Rumoldiana ejus panegyris spectet ad finem seculi* XI : *in ea autem de illustri* S. Rumoldi *stemmate nec verbum reperias, multo minus, unde regios natales Sancto possis asserere. En Theodorici verba :* Ut in virum profecit, ad quid in terra sua adspiraret non inveniens, de peregre cogitat, in id se totum expedit et præparat; *nullo utique impediente, nulla repugnante dignitate, nullis ad regium fastigium eum evehere volentibus. Plana sunt omnia :* Ad quid in terra sua adspiraret non inveniens. *Hæcne, obsecro, in Regis filium, jam tum Archiepiscopum quadrare possunt? Quis vero credat verosimile, Theodoricum, qui tam solicite omnia a Mechliniensibus exquisierat, quæ ad sancti eorum Apostoli gloriam spectare poterant, tam notabilem circumstantiam prætermissurum fuisse, si tum apud Me-* F *chlinienses ea regiæ prosapiæ invaluisset traditio. Quis credat, inquam, tam disertis verbis ausurum exprimere:* Ad quid in terra sua adspiraret non inveniens, de peregre cogitat : *At, inquies, ea subinde innotescere potuere, et ex aliis documentis probari. Scilicet, dum* S. Rumoldi *memoria ita erat obscurata, loquor ex Chronico Mechliniensi, ut vel de ejus martyrio dubitaretur. Hoc aliis suaderi facile concedimus, nobis, qui argumentorum historicorum momenta libramus, absque certiori auctoritate numquam ita videbitur.*

Theodorico plane ignotum fuit;

67 *Id quærimus, quæ monumenta exstent fide gna, ex quibus Sancti patriam, ætatem et ste[illegible] ceat tuto, saltem verosimiliter circumscribere; et unde paulatim patescat, traditionis istius immensa prope superjectio, ut primo simpliciter, ex ore vulgi, Scotus, subinde Regis, tum Davidis et Ceciliæ filius, denique ad thronum quæsitus, tametsi jam Archiepiscopus, fugere compulsus sit. Hactenus enim ex monumentis, quatuor post Sancti obitum seculorum, id unum probabiliter evicimus, fuisse ex Scotia saltem ex aliqua Britanniæ insula oriundum, at non magis regio sanguine progenitum, quam Sancti illi quatuor* Kilianus, Fursæus, Columbanus *et* Bertuinus, *quos* S. Rumoldo *zelo Apostolico pares constituit Theodoricus. Cetera omnia, quæ ad tam illustrem originem conferre quidquam poterant, tam erant per id tempus Mechliniæ ignota,*

AUCTORE J. B. S.

A *ignota, saltem obscura et dubia, ut laudatus scriptor testari non dubitet;* parentes ejus et proavos se tacuisse, aut quia nihil certum ex eis (*Mechliniensibus*) comperisset, aut quia supervacaneum existimavit, in trunco fructus saporem requirere, quem ramo constat satis superque pullulare. *Præclare dictum, prudenter et sapienter; neque Sanctis ullis, aut huic Rumoldo alia accersenda est gloria, quam quæ ex propria virtute et sanctitate proficiscitur.*

imperite ejus textui insertum,

68 *Huic disquisitioni coronidem imponam, conjectura, in tam densis tenebris non inverosimili, nobilitatis* S. Rumoldi *genesim aliquam breviter proponendo. Ex Theodorico jam liquet, profundam Mechliniæ fuisse sub finem seculi* XI *de* S. Rumoldi *parentibus ignorantiam. Primum illustris sanguinis gradum ei addidit is, qui Theodorici encomium depravavit, eo modo, quo apud nos MS. exstare jam diximus, a Surio aliisque editum, ubi pro his Theodorici ipsius verbis :* Parentes autem ejus et proavos tacuimus *etc. hæc perperam supposita sunt :* Ne autem parentes ejus aut proavos omnino taceamus, ex regali quippe prosapia extitit oriundus; illustris Regis Scotiæ satus, extiturus heres ejusdem..... Hic denique sceptro regni potiturus erat;
B generis insignia, deliciarum commoda, præsulatus culmina, lubrica existimavit *etc. Ut autem falsarii imperitiam manifeste advertas, post tam illustres titulos* S. Rumoldo *affictos, satis cerebri non habuit, ut sequentia Theodorici verba expungeret :* Ut in virum profecit, ad quid in terra sua adspiraret non inveniens, de peregre cogitat, *quæ cum superioribus collata, non obscuram contradictionem involvunt. Nihilominus ex tali corruptore promanant regii sanguinis et episcopatus prima lineamenta, quæ postmodum scriptori Anonymo campum aperuere, in quo eloquentiæ suæ vela expanderet, Regem in Scotia quærens, regni metropolim, matrem ex Sicilia, et hujusmodi alia tam non perite coagmentata, ut scriptor aliquis apud nos MS. ita Domynsii principium merito sugillet.*

unde a Scotis vapulat Domynsius.

69 *Domynsii prima verba sunt :* Regni gubernacula quondam apud Scotos urbe metropoli Guervicana tenebat David Rex *etc. Ad hæc observator :* Percurrenti mihi Scotiæ Regum catalogum in historia Scotorum Hectoris Boethii Scoti, viri longe doctissimi, ad Jacobum V Scotiæ Regem scripta, duo in universum Davides Scotorum Reges sese offerunt, quorum prior fuit ordine XC Scotorum Rex, qui per novem supra viginti annos rebus rite administratis, anno a Christianæ religionis ortu MCIII vi-
C tæ suæ finem imposuit. Posterior David ordine fuit XCVIII : hic anno regni sui XXXIX, Christi vero MCCCLXX defunctus est. Jam vero quandoquidem vixerit Rumoldus sub annum Domini DCC, cum beato scilicet Gomaro, imprimis illud perspicuum est, neutrum e Davidibus Rumoldi patrem fuisse. Et cum plures in Scotiæ Regum catalogo Davides non inveniantur, nullus fuit David Scotorum Rex Rumoldi pater. Atque hoc collabente fundamento de genitore Rumoldi, quis non reliquam omnem vitæ ejus historiam gerris Siculis vaniorem autumet, quæ in ipso statim limine cespitet, imo verius, tam procul aberret a janua? *Sic ille pro Scotia* S. Rumoldi *patria decertans. Sed quid miri, a janua tam procul aberrare eum, qui plura confundit; id solum indicans, se Davidem aliquem in Scotia Regem quæsivisse, qui ei aptus visus sit, ut* S. Rumoldi *pater appellaretur. Atque hæc tota est nobilitatis Rumoldianæ a Scotis æque ac Hibernis inextricabilis genealogia, quam innumeris aliis tricis involvunt, qui ipsam cum Vardæo explicare conantur, aut cum Domynsiana Legenda conciliare; quod passim usuvenire ex Majorum nostrorum sententia superius abunde indicatum est.*

D

§ VII. De S. Rumoldi dignitate Pontificia.

S. Rumoldi episcopalis dignitas,

Ex eodem fonte processit S. Rumoldi præsulatus, *de quo nihil apud antiquiores Baldericum, Theodoricum, Usuardum Ultrajectinum seculi* XII, *Adonem S. Laurentii Leodii, codicem antiquum aut Affligemiense Ducum Brabantiæ chronicon reperire est, ut facile dictam supra conjecturam nostram admittas, seculo primum* XIII *Episcopi titulum* S. Rumoldo *fuisse adscriptum, ut habet Sigeberti additamentum :* S. Rumoldus Episcopus ab impiis occiditur. *Non placuit scriptori Anonymo vagus ille et indeterminatus præsulatus : verum quemadmodum* S. Rumoldi *parentes ex nescio quibus traditionibus adinvenit, sic et episcopalem, imo archiepiscopalem sedem eidem se aptare posse existimavit, quam tamen adeo barbare expressit, ut ibi terrarum quæri debeat, nec Hiberni, nec Scoti satis hactenus deprehenderint; neque deprehendisset Vardæus, nisi Domynsii arguta metamorphosis opportune succurrisset. Non eo hæc dicta sunt, ut beatissimo Martyri dignitatem episcopalem immerito adscriptam censeam : absit. Nam Episcopum fuisse, jam in ipso titulo declaravi, non quidem Dubliniensem, ut supra monui, et hic* E *ex professo ostendam, verum ex eorum numero, quos frequentissimos ex insulis Britannicis in Belgium, Galliam et Germaniam trajecisse compertissimum est. Hæc paulo altius repetenda erunt, iis denuo præmissis, quæ de eodem argumento disputavit Baertius; quibus nostra subjiciemus.*

quamquam ab antiquis non memoretur,

71 *Initium sumit ab argumento negativo ex laudato sæpius Balderici chronico, in quo dum* S. Rumoldus pretiosus Dei martyr, genere Scotus, et vitam eremiticam duxisse *dicitur, nulla episcopatus fit mentio. At quid vetat, inquit, Episcopum vitam eremiticam ducere, subinde verbi Dei prædicatione interruptam? Recte omnino; nam et plures alii e Scotia et aliis partibus in Belgio Episcopi, idem vitæ genus amplexi videntur. Quidquid tamen de eo sit, iterum Baertii verbis utor, Archiepiscopum Dubliniensem fuisse, nulla ratione credi potest. Dublinium enim in metropolim et archiepiscopatum erectum est, annis circiter quadringentis post* S. Rumoldi *martyrium. Hujus rei testem audiamus Jacobum Waræum, qui licet acatholicus, diligenter tamen Hibernicarum ecclesiarum monumenta scrutatus est, in suo de Præsulibus Hiberniæ commentario, edito anno* 1665, *in quo de Gregorio, primo Dubliniensium Archiepiscopo sic habet;* Gregorius hic, illico ut electus est, in Angliam trajecit, F ut ibi pro more, consecrationem a Cantuariensi Archiepiscopo acciperet, ac præter litteras a Rege, in ejus gratiam conscriptas, a Clero civibusque Dubliniensibus litteras commendatitias secum detulit. Ordines primos accepit a Rogero Sarisburiensi Episcopo XXIV Septembris MCXXI, et II insequentis Octobris (professione consueta præstita) Lamethæ a Rodulpho Cantuariensi Archiepiscopo, in Episcopum hujus ecclesiæ consecratus est.

nec dici potest archiepiscopus,

72 *Hæc omnia tam clara et perspicua sunt, ut veritatem spirent. Sic pergit :* Post reditum, cum annos circiter XXXI sedisset (anno scilicet Domini MCLII) Joannes Paparo Cardinalis, et Christianus O Conarchy Episcopus Lismorensis, uterque Legatus Pontificius, Kenanusæ synodum coegerunt, ubi pallium ei traditum est, et archiepiscopalis dignitas tunc primum huic cathedræ concessa. Sic a plerisque traditur. Si vero ecclesiæ hujus archivis credamus; pallium accepit in ecclesia sua cathedrali, in Dominica qua cantatur, Lætare Jerusalem. *Nota est hæc Dominica, Quadragesimæ quarta, quæ eo anno bissextili, currente secunda littera Dominicali E, Pascha cadente in* XXX *Martii, fuit ejusdem mensis* IX, *nitido*

A *nitido et rotundo calculo. Quæ ne quis credat fidei quidquam amittere, ex eo quod ab acatholico narrentur, consulat fontes ipsos, quod adducit Labbeus Chronologiæ historicæ parte* 2 *pag.* 498 *sub canone anni Christi* 1151; *ubi sic leget :* Joannes Paparo, Legatus ab Eugenio Papa in Hiberniam missus est, ut deferret pallia quatuor Archiepiscopis, quos in ea instituerat insula, de quibus Henricus, Rogerius, Robertus *etc. Hæc si non sufficiant, adi Baronium ad annum eumdem* 1151 *num.* 4, *ipsissima omnia fusius referentem, quæ cum Waræi dictis ita concordant, ut ovum non possit esse ovo similius. Jam Baertii textum resumo.*

aut Episcopus Dubliniensis,

73 *Non existimo, inquit, inveniri posse aut desiderari firmius argumentum, quo ostendatur* S. Rumoldus *numquam Archiepiscopus Dubliniensis fuisse. Sed forsan ibidem fuerit Episcopus, antequam archiepiscopali dignitate ecclesia ista ornaretur ; ideoque nominatus et creditus fuerit Archiepiscopus, quod ejus in episcopatu successores, tales fuerint. Id quoque assertu difficile : sane Waræus nihil definire voluit. Hoc est commentarii ejus de Episcopis Dubliniensibus principium.* De Sanctis Wirone, Rumoldo et Sedulio, deB que Cormaco quodam, qui sedem Dubliniensem ante Donatum administrasse dicuntur, apud Historicos fit mentio. E contra autem in vetustis hujus ecclesiæ monumentis, a quibus ægre dissentiam, Donatus hic, alias Dunanus, primus ejusdem sedis Episcopus exstitisse traditur. An primus fuerit nec ne, non definiam. Sed certo constat, Ostmannorum Dubliniensium eum primum fuisse Episcopum. *Non omittam hic notare, quod primæ de Præsulibus Lageniæ editioni anni* 1628 *Waræus ipse propria manu adscripsit :* Placeat videre, Card. Baronium in notis ad Martyrol. Romanum, et Joannem Molanum in Indiculo SS. Belgii I Julii, et F. Zachariam Lipeloo in vitis SS. eodem die et mense. Dicti, ibidem in vita et martyrio S. Rumoldi, agunt de quodam Guallafero Archiepiscopo Dubliniensi, cujus nulla inter sequentes Dublinienses mentio fit : *Reliqua ejus verba ex majori editione referamus.*

cum ea sedes seculo 11 primum erecta

74 Ad ecclesiam cathedralem S. Trinitatis quod attinet, eam in civitatis medutullio, Sitricus, filius Amlavi, Rex Ostmannorum Dublinii et Donatus hic Canonicis secularibus construxerunt, circa annum salutis MXXXVIII. Canonicos autem seculares Laurentius Archiepiscopus Dublinensis in Canonicos mutaC vit regulares Ordinis Aroacensis, circa annum Domini MCLXIII. De ecclesiæ fundatione ita liber niger ejusdem ecclesiæ. « Sitricus Rex Dublin. filius Ableb comitis Dublin. dedit S. Trinitati et Donato primo episcopo Dublin. locum ad ædificandam ecclesiam S. Trinitatis, ubi fornices sive voltæ sunt fundatæ, cum terris subsequentibus, viz. Beal-dulek, Rechen, Port-rahers, cum villanis, et vaccis, et bladin ; nec non aurum et argentum sufficienter ad ædificandam ecclesiam, cum tota curia contulit. » Exstructa ecclesia, Donatus hic, prope eam palatium episcopale excitavit, in loco, ubi nunc suunt ædes Decani. Construxit porro capellam S. Michaelis, quam, qui illi post aliquot secula successit, Richardus Talbotus, in ecclesiam erexit parochialem. Obiit tandem Donatus VI Maji MLXXIV, et in ecclesia sua Cathedrali prope summum altare sepultus est.

ex certis monumentis ostendatur ;

75 *Hujusmodi instrumenta consulere debuit Vardæus, dum per totas* 36 *paginas a* 138 *pro antiquioribus Archiepiscopis et Episcopis Dubliniensibus tam operose desudavit, omnia tandem reducendo ad Legendam Domynsianam, cui nomen Dublinii perperam insertum, tam facile observare potuit. Verum ne a Baertii argumento deflectamus, ipsum concludit in hunc modum : Itaque in monumentis ecclesiæ Dubliniensis* Donatus *nominatur primus Episcopus ecclesiæ Cathedralis, erectæ circa annum millesimum trigesimum* D *octavum ; annis fere trecentis post* S. Rumoldi *martyrium ; eodemque tempore fundatum est capitulum Cathedrale : adeoque si* S. Rumoldus *fuerit Dubliniensis Episcopus, fuerit ante ecclesiam Cathedralem trecentis annis, et ante fundatum inibi Capitulum, atque tam brevi tempore sederit, ut nulla ejus superfuerit apud Dublinienses memoria, nullus per annos fere trecentos successor, nisi forte unus alterve, de quo pariter dubitatur. Hæc quam credibilia sint, prudentis lectoris judicio censendum relinquo.*

AUCTORE J. B. S.

ex traditione admitti potest :

76 *Veneror tamen antiquam Mechliniensium traditionem, et pontificalem dignitatem* S. Rumoldo *denegare non audeo ; at neque audeo definire, cujus ecclesiæ, quando aut a quo ordinationem episcopalem susceperit ; hæc enim perquam incerta sunt. Dum vero de his inquirendo, perlego et attentius considero historiam et Acta Patrum eorum, qui nos in Christo Jesu per Evangelium genuerunt ; si tantisper conjecturis uti liceat, dum aliunde clarior lux affulserit, non verebor ipsum potius Mechliniensem, quam Dubliniensem Episcopum credere, a S. Willibrordo consecratum. Venerabilem Bedam audiamus lib.* 5 *cap.* 12 *Historiæ Anglorum. Ibi cum narrasset gesta S. Willibrordi in conversione Frisonum, aliorumque Belgarum, subjungit :* Nam non multo post, alios quoque illis regionibus ipse constituit Antistites, ex eorum numero fratrum, qui vel secum, vel post se illo ad prædicandum venerant, ex quibus aliquanti jam dormierunt in Domino. E

non quod Mechliniensis Ep. fuerit,

77 *Hæc, inquam, consideranti et conferenti cum iis, quas Mechlinienses habent, de* S. Rumoldo *traditionibus, perquam verosimile videtur,* S. Rumoldum *in Anglo-Saxonia natum, vitam monasticam duxisse in Mageonensi Hiberniæ monasterio ; ubi cum audivisset fructum, quem S. Willibrordus cum sociis in conversione Belgarum referebat, et forte etiam gloriosum utriusque Ewaldi martyrium, quod in antiqua Saxonia subierant, zelo animarum et ejusdem coronæ desiderio accensus, trans mare in Belgium venerit : atque, ut omnibus fere Sanctis inde venientibus in usu erat, Romam ad Apostolorum limina venerabunde peregrinatus, redierit in Belgium ad S. Willibrordum, ab eoque ordinatus Episcopus, ut prædicationem Evangelii, quam S. Willebrordus circa Mechliniam, Liram, Antuerpiam inchoaverat, prosequeretur ; exstructisque ecclesiis, consecratisque presbyteris, firmam stabilemque redderet gentium earum conversionem. Ita poterit* S. Rumoldus *Hibernus dici, et credi Episcopus, si non* F *Dubliniensis, non incongrue Mechliniensis, utpote ad illos in fide instruendos, conservandosque consecratus et missus.*

sed regionarius seu Apostolicus,

78 *Huc usque firmæ et solidæ nostri Baertii animadversiones, quibus pro ea parte subscribo, quod* S. Rumoldus *Dubliniensis Archiepiscopus nec fuerit, nec esse potuerit ; ut ex eo etiam capite evidenter ostendimus, quod nullus Domynsio antiquior, de Dublinio unquam somniaverit, sitque proinde, inter traditiones Mechlinienses omnium recentissima. Addo hic suffragium eruditi juxta ac curiosi patriarum rerum indagatoris R. D. van Gestel, pastoris in Westrem, ad Clarissimum Canonicum Crucium* XV *Januarii* 1717 *scribentis in hæc verba :* Asserunt, *inquit*, eum fuisse Episcopum Dublinensem in Hiberna, alii Archiepiscopum; nescio vero qua fide, cum episcopatus Dublinensis erectus sit anno MXXXVIII, in archiepiscopatum vero anno MCLII. Ut ergo breviter dicam, quod sentio, de episcopatu S. Rumoldi, puto quod missione Apostolica Stephani Papæ, fuerit Episcopus ad conversionem infidelium. *Subscribit igitur et ipse quoque Baertio pro altera parte, quod nihilominus, episcopali dignitate præfulsisse omnino dicendus sit. Nec quidquam tantopere piaculi, si Mechliniensis antistes, a præci-*

AUCTORE J. B. S.

A *præcipuo prædicationis et martyrii loco nominetur, quamvis ea valde impropria sit appellatio, quæ Scotis sive Hibernis omnibus, Evangelii apud nos præconibus, a loco, quem excoluerunt, tribuenda esset, sicque S. Livinus*, episcopus Gandensis, *S. Forannanus*, Walciodorensis, *SS. Wiro et Plechelmus*, Ruræmundenses, *S. Foillanus*, Fossensis, *S. Chilianus*, Albiniacensis *in territorio Atrebatensi : alii ab aliis locis denominationem acciperent, quod incongruum esse, nemo qui rem attentius introspexerit, diffitebitur. Ea propter, malim ego, annuente rursus Gestelio*, S. Rumoldum, *episcopum Regionarium, seu Apostolicum appellare, quales in Actis nostris recurrunt plurimi, qualemque hoc ipso die non ita pridem descripsimus*, S. Leonorium, *nullius certæ sedis in Armorica seu Britannia minori Episcopum : cui S. Amandum aliosque liceret adjicere, diu nullius Sedis, sed veros Apostolicos Episcopos.*

quales plurimi alii Hiberni in Belgio;

79 *At ne Belgio nostro egredi cogamur ; jam statim sex tales Episcopos, Scotos omnes indigitavi;* SS. Livinum, Forannanum, Wironem, Plechelmum, Foillanum, *et* Chilianum. *Adde his Scotos alios, vel* B *Anglos aut Hibernos*, S. Liephardum *apud Hunonis curiam, vulgo Hunnecourt, non procul Cameraco ;* S. Svitbertum, *apud Teisterbantes ;* S. Cobanum, *apud Trajectenses ;* S. Vulganium, *in partibus Artesiæ ; apud Lensenses, vulgo Lens*, S. Luglium, *in Fastis Miræi* XXIII *Octobris, Lillerium translatum, sed et ipsum Hiberniæ Archiepiscopum : alios alibi. Accedant sex in sola abbatia Lobiensi Episcopi*, ad Ecclesiarum plantationem *ordinati*, Abel, Amulwinus, Erminus, Theodulfus, Ursmarus, Vulgisus, *cujuscumque gentis aut nationis fuerint. Pro Anglis et Scotis exstat disertum Sigeberti testimonium in chronico ad annum* 651 : Multi de Anglia et Scotia in Galliis peregrinantes, verbum Dei seminabant, multumque fructum Deo faciebant, scilicet Etto, Bertuinus, Eloquius ; *quorum priores duos, Episcopos fuisse novimus :* S. Etto *hodie quiescit in cœnobio Lætiensi ;* S. Bertuinus *Maloniæ. En quot Episcopi Apostolici, Scoti plerique, Angli aut Hiberni Belgium nostrum eodem fere tempore fidei luce illustrarunt ; ut mirum non sit, si in eorum etiam numero* S. Rumoldus *collocetur. His porro si nobilissimos illos duos Belgarum et Frisonum Apostolos*, SS. Willibrordum *et* Bonifacium, *cum tot eorum sociis, plerisque Episcopis, accensueris, de quibus apud Willibrordum Bosschaerts, supra citatum, De primis Grisiæ Apostolis ; omnis difficultas nullo* C *negotio evanescet. Quis autem ignorat, eorum aliquos in nostram Brabantiam penetrasse, ut jam satis indicavit Baertius.*

quem aut S. Willibrordus aut Papa consecraverit.

80 *Ego certe nihil probabilius, verosimilius nihil adduci posse video, quo sarta tecta maneat Mechliniensium de sancti sui Apostoli et Patroni episcopatu receptissima traditio. Nec quemquam, ut iterum dicam, feriat tantus Episcoporum ex insulis Britannicis ad nos transvectus numerus, cum per ea tempora, nihil apud Britannos familiarius fuerit, quam Episcopos multiplicare, adeo ut in sola Hibernia* 365 *Episcopos consecrasse dicatur unus S. Patricius. Quod vero ad rem nostram propius attinet, Bedam testem habemus, quod multos* regionibus *nostris Antistites constituerit Willibrordus ipse ; cui cum subæqualis fuerit* S. Rumoldus (*obiit enim ille anno* 736) *nihil pronius est cogitare, quam quod* ex eorum numero fratrum *fuerit*, qui vel secum, vel post se *huc* ad prædicandum venerint, *a bipsomet S. Willibrordo, vel ab alio Episcopo, forte a Romano Pontifice* (*sive is Stephanus III sive alius fuerit*) *consecratus ; quod non obscure indicare voluisse videtur Baronius, sequenti* §. *referendus, per hæc verba :* Qui Romam petens, et a Pontifice Apostolico munere initiatus. *Nihil hic asseritur, quod verisimilitudinis limites excedat, multo minus quod* D *veritati historicæ repugnet ; ut est illa* Dubliniensis archiepiscopatus, *audeo dicere, fabula, a sesquiseculo per Domynsium primum conficta ; cui præferri magnopere non debet alia æque inepta Anonymi scriptoris narratiuncula de* archiepiscopatu Duvelensi, *extra notum orbem procul investigando.*

Vetus sigillum Cap. Mechlin.

81 *Accedat confirmatio ultima, ex antiquissimis, quæ Mechliniæ exstent, monumentis desumpta, ex ipso nimirum Capituli Mechliniensis sigillo, quod seculo* XIV *usitatum, in Mechliniensium Diplomatum collectione mihi exhibuit officiosissimus in hoc Commentario allaborator vir Prænobilis et Clarissimus supra laudatus Cuyperus ; exhibuit, inquam, et delineari curavit unum e multis sigilli istius ectypum, præfato seculo* XIV *authenticis rescriptis impressum, in quo sanctum Rumoldum, episcopali habitu ornatum, oculis ipse tuis contemplaris.*

E

In adversa facie simplicia sunt omnia ; in altera, adjecta martyrii et nescio quæ alia argumenta, lilium præsertim et aquila, quæ in antiquissimo sigillo anni 1304 *non exprimuntur ; causam divinent alii, ego conjecturam meam non prodam. Ceterum hoc usum fuisse Decanum et Capitulum prædictum usque ad erectionem archiepiscopatus, ex laudati Cuyperi opere* F *demonstrari potest. Quo tempore adoptata fuerint insignia regni Scotici, sequenti* §. *indicare conabimur.*

De Epp. Apostolicis Henschen judicium.

82 *Ne ex sensu meo omnia, hoc paragrapho dicta, disputasse videar, Majorum meorum suffragio eadem roborare non pigebit, apud quos de sanctis Episcopis Britannicis, inde in Galliam, Germaniam et Belgium appulsis, frequens est et sæpe repetitus sermo : ac primum quidem in S. Liephardo, quem proxime nominavimus, circa Hunonis curiam anno* 640 *a malevolis cæso, tomo* I. *Februarii pag.* 494, *declarat Henschenius, exstituisse eo seculo, imo et sequentibus*, Episcopos multos Apostolicos, nulli sedi affixos. *Expressius autem tomo* 3 *Februarii pag.* 25 *asserit*, complures seculo octavo e Scotia et Hibernia sanctos Episcopos in Belgium finitimasque provincias venisse, fidei ac pietatis proseminandæ causa. *Aliis locis non semel reperio, multos viros Apostolicos, antiquæ religionis restauratores, propagatores pietatis, Hiberniæ et Scotiæ debere plerasque Belgii nostri provincias. De Abbatum numero conjecturam facies, si memineris, in solo Walciodorensi cœnobio tres hujusmodi Sanctos numerari*, Forannanum, Kadroem *et* Maccalinum. *Rursus de S. Silvino, qui etiam seculo octavo floruit, eodem tomo pag.* 26, *sic habet Henschenius :* Sed plures ea tempestate sancti viri, ut ad ethnicorum

nationes

A nationes Christo adjungendas, majori pollerent auctoritate, Episcopi ordinabantur. *Quamquam de cetero et ibi et alibi non dissimulet*, multis Apostolicis viris factum, ut venerationis ergo episcopi appellati sint. *Ut pluribus supersedeam ; in quacumque classe* S. Rumoldum *collocaveris, indubitatum est, jam a septem circiter seculis Episcopi titulum ei constantissime adhæsisse. Atque hæc satis dicta sint, ad vendicandam Sancto nostro pontificiam dignitatem : nunc quo pacto cultus ejus institutus et propagatus sit, quam poterit accuratissime disquiremus.*

§. VIII. De S. Rumoldi cultu, ex Theodorico et Martyrologiis.

Extinctus per Normannos cultus

A*ntiquis Martyrologiis seu classicis, uti vocamus, non esse inscriptum* S. Rumoldi *nomen, mirum nemini videatur, cum sub finem seculi octavi martyrii lauream consecutus sit, abolitaque ferme per Normannorum incursiones ejus memoria, non nisi duobus post seculis sanctitatis et miraculorum fama cœperit inclarescere,* B *idque fortasse in ea solum Belgii parte, quæ Mechliniæ proxima fuit, pia incolarum et constanti traditione conservata : ex qua haud dubie manavit laudatum toties Balderici, quamtumvis breve elogium :* Apud Maslinas quoque monasterium est Canonicorum, ubi quiescit pretiosus Dei Martyr Rumoldus, genere Scotus, qui vitam eremiticam ducens, inibi martyrizatus est. *Jam non semel protestati sumus, nos post adhibitam longam indefessamque diligentiam, antiquitus Rumoldianæ sanctitatis et martyrii testimonium, neque per nos, neque per alios reperire uspiam potuisse. Leonis III* concio lingua latina *anno* 803 *coram Carolo magno* in laudem S. Martyris *Mechliniæ* habita, *et canonizatio* anno DCCCCXXX omnibus ex ordine discussis *facta, quæ a scriptore vitæ Wachtendonckianæ tam præfidenter narrantur cap.* 29, *et cap.* 38, *omnibus, qui de* S. Rumoldi *Actis ante annum* 1638 *scripserunt, prorsus ignotæ fuerunt, ex recentibus vernaculis chronicis adoptatæ.*

novis miraculis et Notgeri opera instauratur.

84 *Restauratio sacri cultus, per Normannos ferme extincti, ut testatur Chronicon Mechliniense vernaculum,* memoria enim, *inquit,* S. Rumoldi valde obscurata erat; *debetur partim novis miraculis, quibus Sancti nomen celebrius factum est, et rursus* ut Sanctus C coli cœpit, *tametsi dubitaretur,* Martyrne dicendus esset an Confessor ; *partim insigni zelo magni illius Notgeri Leodiensium Episcopi, et Mechliniæ Domini temporalis, qui cum ab anno* 971 *ad* 1007 *immortali nominis sui gloria episcopatum tenuerit, eo præcise tempore vixit, quo e præteritis calamitatibus emersit Mechlinia, et per* S. Rumoldi *patroni sui cultum ita accrevit, ut velint nonnulli, partem ejus aliquam tunc muris cinctam fuisse. Illud certum videtur, quidquid apud Chapeauvillum non legatur, certam, inquam, videtur, a prædicto Notgero saltem dotatum fuisse Mechliniense Canonicorum duodecim collegium, de quo ex antiquioribus sic scribit noster Bartholomæus Fisen, in Floribus Leodiensis ecclesiæ ad* x *Aprilis cap.* 3 *:* Mechliniam cum templis Normanni deformaverant : restaurandam sibi sumpsit Notgerus, ad Leodiensem enim ditionem jam tum pertinebat. Duodecim Canonicorum collegium condidit, addita Præpositi dignitate. *Atque hoc est collegium seu monasterium a Balderico memoratum,* quod ab antiquitate (*nempe ab ipso sancto Rumoldo*) constructum, *ab Adone et S. Liberto fundatum,* regalibus emolumentis, *Notgeri donationibus,* maxime augmentari *testatur ; per quod supponere debemus,* S. Rumoldi *cultum mirifice illustratum ; donec transeunte illac Theodorico, id effectum* *est, ut aliqua Legenda aut saltem panegyrica laudati* D *a scriptore non ignobili concinnaretur.*

AUCTORE J. B. S.

85 *Redit thesis nostra, jam toties asserta, puta, primum, qui* S. Rumoldi *gesta scripto mandaverit, saltem cujus oratio ad nos pervenerit, fuisse præfatum Theodoricum, ex quo de Sancti cultu pluribusque ejusdem miraculis reddimur certiores, quam ex aliis quibuscumque, postmodum auctis et pro scriptorum ingenio adornatis Legendis. Sic sub elogii sui finem loquitur Theodoricus :* Redeamus jam tandem ad solennem diem Martyris, qui octavo Kalend. Julii est depositione ejus celebris : nec immerito, ut qua die Præcursoris nativitas, juxta angelicum præconium, cum gaudio celebratur in terris, eadem, ob meritum Martyris, tripudium esset cœlo et terris. Sed ne quid Baptistæ celebritati et officio detraheretur, octava ab hac die Martyris officium percolitur. *Atque hoc unicum et solum fundamentum est, cui innititur traditio, de B. Martyris cæde, ipsa S. Joannis Baptistæ festa luce perpetrata, deque ejusdem festi et Officii in octavum diem subsequentem translatione, quam cur Alexandro IV adscripserit Mechliniense Martyrologium a Molano relatum, prorsus non video. Qualiter autem, et quo Officio sub finem seculi* XI *a Canonicis illis cultus fuerit* S. Rumoldus, *nemo est* E *qui divinare possit. Satis nobis sit, quod de tam antiquo cultu Theodoricum testantem habeamus. Cur apud Leodienses* XXVII *Octobris festivitas jam pridem celebrata fuerit, æque incertum est : sed de ea agemus §. sequenti.*

translato jam tum festo in Julii.

Sancti fama inclaruit seculo 14,

86 *Non adeo diffusum fuisse* S. Rumoldi *cultum, quemadmodum asserit Wachtendonckiana vita, ex eo manifestum est, quod nulla Martyrologia seculo* XIV *antiquiora, solo Ultrajectino excepto, de ipso memoriam faciant ; ut non temere superius suspicatus sim, Sancti venerationem limites Melchlinienses aut circumvicinos populos vix prætergressam. Nec habeo, unde conjiciam, quod seculo* XII *multo latius se extenderit, nisi forte tunc contigerit translatio Steynockeseelensis, ut modo apud Mechlinienses in proprio diœcesis Officio recitari solet, de qua agendum* § 13. *Potissima celebrioris cultus epocha desumenda videtur ab ecclesiæ ædificatione, non anno* 960, *ut vult vita Wachtendonckiana cap.* 40, *sed verosimillime sub finem seculi* XII, *ut ex citato superius Walteri Bertholdi diplomate colligi posse videtur, primum inchoata : de qua re alibi disputabitur. Singularem vero gloriam Sancto accessisse crediderim, ex transpositis in pretiosissimam capsam, anno* 1369, *ut etiam alibi latius ostendam, sacris ejus* F *reliquiis, quæ solennitas, meo quidem judicio, causa fuerit, cur in varios illius temporis sacros fastos* S. Rumoldi *commemoratio consignata inveniatur. Martyrologia plura, quæ, recepta phrasi Usuardi augmentati appellantur, evidentia sunt hujus rei argumenta et testimonia. Inter ejusmodi codices, in nupera mea Usuardi editione, quæ supplementi Junii partem facit, recensui Ultrajectinos binos et Leydensem, in quibus ad* XXIV *Junii, qui verus martyrii dies creditur, ita lego :* In Magliniis, passio S. Rumoldi Episcopi et Martyris. *Hagenoyensis, modo non multum dissimili :* In Mechlinia Brabantiæ, Rumoldi Episcopi et Martyris. *Molani auctarium sic etiam breviter eodem die :* In Mechlicia, S. Rumoldi Episcopi et Martyris. *Sic codices illi ad* XXIV *Junii, nulla regii sanguinis, nulla archiepiscopatus Dubliniensis facta mentione : ut hic non repetam, quod supra ostendi, in vetustiore Usuardo Ultrajectino seu Rosweydino, seculi* XII, *nullo alio, quam* Martyris *titulo decorari, quemadmodum et in Adone Laurentiano Leodii.*

ut probant Usuardi auctiores,

87 *Pro prima Julii stant alii Usuardi auctiores, quorum primus Lovaniensis :* Apud Mechliniam, passio S. Rumoldi Martyris, Episcopi Duvellensis (*pro quo in editio irrepsit* Dunellensis) fili Regis Scotiæ. *Ampliori*

AUCTORE J. B. S.

A *Ampliori elogio Sanctum decorat editio Lubeco-Coloniensis, quæ Mechliniensem Legendam integram non vidit. Hæc ejus sunt verba :* In Brabantia, civitate Mechlinia, sancti Rumoldi Episcopi Hiberniæ et Martyris, filii Regis Scotiæ; qui licet ipso die natalis præcursoris Domini passus sit, ejus tamen solennitas hic festive peragitur. *Grevenus item in suis auctariis :* In Brabantia, S. Rumoldi Episcopi Hiberniæ et Martyris, qui passus est quidem VIII Kalend. Julii, sed ejus celebritas hic festivius recolitur. *Sequitur Molanus ampliori hoc die oratione, ex Usuardo aliquo auctiori, Mechliniensium aliquando proprio :* Mechliniæ, passio S. Rumoldi gloriosissimi Martyris atque pontificis, Scotorum Regis filii, signis et doctrina mirabilis. Qui regalis celsitudinis solium, et pontificalis dignitatis respuens honorem, Machliniam petiit, sibi divinitus revelatam, quam VIII Kalend. Julii consecravit martyrio : sed quia eadem die sanctissimi Baptistæ et præcursoris Domini celebratur nativitas, Romanus Pontifex Alexander IV, passionem nostri Martyris in nativitatis prædictæ Octavis instituit solennizari.

quibus alii accessere.

B 88 *Hoc certatim secuti sunt Martyrologi recentiores, sive monastici, sive alii. Incipio a Maurolyco, sic corrupte scribente* XXIV *Junii :* Maclinii, S. Romoaldi Episcopi et Martyris. *Galesinius eodem die nomen deformavit, at* I *Julii quo eum Maurolycus non memorat, Molani vestigiis institit, quemadmodum et Canisius. Ghinius autem, sic bos bovem secutus est, Molani Indiculum consuluit, ex quo encomium infra dabimus. Idem fere factitarunt Bucelinus, Saussayus et alii, quos hic describere supervacaneum est. Brevius agit Menardus, at quocumque stylo utantur neoterici isti omnes, uti et Anglicanum, aliaque elogia a Wardæo congesta, aut quæ in Scoticis Dempsteri et Camerarii circumferuntur, fontem indigitant unde sua hauserint, nec centies multiplicati plus habent auctoritatis, quam ex prægressoribus acceperint. Sufficiat Martyrologium Romanum :* Machliniæ, passio S. Rumoldi Martyris, Scotorum Regis filii, et Episcopi Dublinensis. *In notis nihil addit Baronius, quod non melius aliunde illustretur : mihi præ ceteris semper placuit brevis ejus in Annalibus, selecta integraque narratio ad annum* 775 *num.* II : Hoc eodem anno martyrio coronatur apud Machliniam in Belgio sanctus Rumoldus, Apostolicus vir, genere Hibernus : qui Romam petens, et a PONTIFICE APOSTOLATUS MUNERE INITIATUS, Machliniam veniens, illic Evangelium prædicavit, populumque illum ad Christum convertit. Cumque Dei verbo et egregio virtutum exemplo, atque miraculis ex novis palmitibus illam plantasset ecclesiam, eamdem fuso sanguine irrigavit.

Insigne Baronii de Sancto elogium.

89 *Non potuit Baronius brevius, simplicius, nitidius et circumspectius, rem totam complecti : nam excepta sola voce* Hibernus, *nihil est quod in controversiam vocari a quoquam possit; neque vero de Sancti patria disceptare multum mihi lubuit. Id modo unice versandum, ut stabilitum olim* S. Rumoldi *cultum, constantissima Mechliniensium pietate accrevisse demonstremus, quod ex dicendis de elevationibus, translationibus, ostensionibus etc. magis magisque subinde elucescet. Locum hic proprium habeat Molani Indiculus Sanctorum Belgii, ultimæ Usuardi editioni adjectus, quem ipsi auctori tuto adscribendum puto, utpote cujus dedicatoria notat annum* 1573, *cum Natales Sanctorum Belgii anno primum* 1595 *vulgati, ex ejus schedis collecti tantummodo sint, teste Miræo, codice Donationum piarum pag.* 85, *his verbis :* Natales namque Sanctorum Belgii, qui nunc exstant, non ab ipso Molano, sed a Petro Lovio, ex schedis Molani, in ordinem sunt digesti atque editi, jussu Henrici Cuquii, tunc Lovaniensis Academiæ Cancellarii, post Ruræmundensis Episcopi, me Lovanii in studiis D theologicis tunc agente. *Hæc ex incidenti notata sint : jam ex ipso Molani Indiculo Rumoldiana excerpemus, quæ licet parum differant ab iis, quæ in Natalibus traduntur, nihilominus hic inserenda fuere, ut pateat, quos rivulos, deserto fonte, secutus fuerit Molanus, satis accuratus alioquin hujusmodi rerum explorator.*

Molanus in Indiculo

90 *Neque ei vitio vertimus, quod Mechliniensium traditionibus dicam, an Legendis recentioribus, non satis a se examinatis, impensius faverit, a Domynsio, nisi multum fallor, instructus; sic tamen, ut prima Usuardi sui editione non fuerit ausus in textu Martyrologii ponere* Dublinum, *sed solum in margine de suo adjicere, quo satis ostendit, rem illam recentioris ævi esse, neque in aliis altis Martyrologiis, neque in manuscriptis a se consultis,* Cartusiano Zeelemensi *et* Rubeæ vallis, *repertam fuisse. Et vero liquet ex supra citatis omnibus, non alium ei titulum in Martyrologiis purioribus adscribi, quam* Episcopi *et* Martyris, *vel* Episcopi Hiberniæ, *quod opinioni nostræ omnimode congruit, ut inde etiam merito conjicias, accepta esse verba illa omnia ex Mechliniensium constanti sententia, seculo saltem* XIII *plane recepta. Solus codex Lovaniensis scripsit* Episcopi Duvellensis, *quod non* E *aliunde habuit, quam ex Legendis illis MSS. Anonymi Mechliniensis, de quibus vide supra* § 3, 4 *et* 5. *Baronius in recensione Martyrologii Romani Molanum descripsit, notula marginali in textum translata, unde ibi legitur* Episcopi Dublinensis, *non* Archiepiscopi. *Verum in Annalibus, ex puriori scaturigine de suo loquens, a titulis regiis et episcopatu Dubliniensi prudentius abstinuit, eo insigni elogio contentus, quo sincerius et certius dari non posse, monuimus. En modo Molani verba ex Indiculo.*

nonnulla popularia miscuit,

91 Sanctus Rumoldus Archiepiscopus et Martyr, ex ea parte Scotiæ, quæ hodie Hibernia dicitur, desertis patria, parentibus, nobilitate et archiepiscopatu Dublinensi, Romam ivit, et inde, habita Pontificis benedictione, juxta angeli apparitionem eo pervenit, ubi Scaldis fluvius in mare se exonerat, naturaque, juxta Lunæ curriculum labitur ac perfluit. Hoc est, ad Mechliniam; ubi sic fidei rudimenta plantavit, ut merito Mechliniensium Apostolus habeatur. Susceptus est ibi benigne ab Adone Comite, ejusque conjuge, quorum prolem S. Libertum baptizavit et in sanctitate erudivit; ac clericis regulariter viventibus præposuit. Sed anno DCCLXXV, in feriis Baptistæ, duo sicarii secure dirum vulnus capiti inflixerunt, unde mox Martyr migravit. Unus ad hoc facinus impellebatur cupidine auri ; alter, F quia a præsule de adulterio erat reprehensus. Natalis celebratur Mechliniæ, Calendis Julii, ubi thecam habet argenteam et valde sumptuosam, cui parem in his regionibus non reperias : eumdemque locum multis miraculis, et non raro victoria contra hostes decoravit. Est autem Mechlinia unica civitas in patria Mechliniensi : æqualiter distans a primariis Brabantiæ urbibus, Lovanio, Bruxella et Antuerpia. Dicitur etiam Machlinia, et a Gallis Malina. Quæ vox nunc extra usum est in Latino sermone; aliquando tamen tritissima fuit, quando etiam Lyra, oppidum vicinum, Ledo nominabatur. Ledo autem et Malina leguntur pro maris recessu et accessu apud Augustinum libro I de mirabilibus S. Scripturæ cap. 7 et alibi. Unde a maris fluxu, hæc nomina indita esse supradictis oppidis, annotatum est ante annos trecentos in historiis Rumoldi et Gummari. Est autem Rumoldi festum, ex constitutione primæ Synodi Mechliniensis duplex per diœcesim, novem lectionum per provinciam.

92 *In Natalibus præfigitur elogium, quod ex Molani Usuardo supra dedimus; Indiculi textus contrahitur, omisso parergo de Malina et Ledone : ad calcem autem*

A *autem primum prodit translatio Steinockeseelana, de qua in antiquioribus nec verbum hactenus reperi. Ne ergo ad nauseam eadem repetantur, illa transcribenda non putavimus. Neque vero Molani aut Lovii auctoritas huc quidquam conferre potest, nisi monumenta producant, quæ tali fide nitantur, aut prudens quisque rerum æstimator eis possit acquiescere. Rem paulo attentius perpendisse videtur in Fastis suis Belgicis Cl. Miræus, nonnulla ex prædictis rescindens, quæ non satis certa, saltem controversiæ obnoxia esse animadvertit; poterat et regiam stirpem omittere, si singula otiosius scrutatus fuisset. Sic incipit :* Rumoldus regia stirpe apud Scotos natus, pratria relicta, Christi ministerium caducis rebus omnibus sibi anteponendum putavit. Romam igitur, perfectionis studio, et ut Apostolorum limina viseret, profectus est. In itinere existens, nullam prædicandi verbi Dei occasionem prætermisit. Romæ constitutus, Apostolorum et Martyrum memorias indesinenter frequentans, multis osculis et lacrymis eas complectebatur, et bellatorum Christi certamina animo suo ita repræsentabat, ut totus in martyrii desiderium raperetur.

a Miræo prudentius rescissa,

93 Sed divinitus ut in Galliæ partes descenderet admonitus, Pontificis obtenta benedictione, Machliniam venit. Ibi ab Adone Comite perbenigne exceptus, non multo post ipsius conjugi Elizæ, fusa B oratione, fœcunditatem prædixit *etc.* Rumoldus vero orthodoxam fidem Machliniæ et vicinis in locis tanto studio tantoque proventu plantavit, ut Machliniensium Apostolus merito habeatur. Hunc igitur, strenue prædicationis obeuntem munus, sicarii duo *etc.* Corpus ejus sicarii, ut crimen celarent, in aquam demerserunt; sed divino desuper radiante lumine, per Adonem Comitem aquis extractum, in Machliniensi urbe conditum fuit, ubi hodieque sacra ejus ossa adservantur, in illustri sui nominis basilica, quam Notgerus Episcopus Leodiensis circa annum 1000 Canonicorum XII collegio auxit et Paulus IV Papa anno MDLIX sede Metropolitana nobilitavit. *Sequitur Balderici textus, de quo satis alibi. Tum :* Ceterum cujus loci Episcopus fuerit Rumoldus, ante suum ad Belgas adventum, merito quis quærat : Hiberni, juxta Romani Martyrologii tabulas, nuncupant illum, DUBLINIENSEM in Hibernia Antistitem. Scotus aliquis fortasse dixerit, ipsum DUMBLANENSEM in Scotia Episcopum fuisse. Hoc scio, Archiepiscopos Mechlinienses, insignia sua C gentilitia cum insignibus regni Scotiæ mixta, uno in scuto gestare, in honorem et memoriam patroni sui, natione Scoti.

de gente et episcopatus loco

94 *Recte hic observavit Miræus, nec de episcopatus loco, nec de gente, satis certo constare. Illud curiosioris disquisitionis adjecit, quis demum Archiepiscopis et Capitulo auctor esse potuerit, insignia regni Scotiæ Mechliniam accersendi post medium seculi* XVI? *An, quod antea Capitulum ignoraverit, Patronum suum Scotum fuisse? Imo per id tempus pro Hiberno habitus est, ac Sedis Dubliniensis Archiepiscopus a Domynsio declaratus. Implexum plane negotium. Frustra ego quæsivi hactenus veram ejus rei causam, quæ, nisi fallor, ab ipso Domynsio repetenda erit, dum in toties citata Sancti vita* insignia D. Rumoldi, *nescio ubi terrarum reperta, expressit in hunc modum :*

merito dubitante : qua occasione

S. Rumoldi insignia,

D

AUCTORE J. B. S.

Hæc Mechliniæ ante Domynsium ignota fuisse, E *satis probare videtur relatum præcedenti proxime paragrapho sigillum Decani et Capituli, quale ibi in usu fuisse ostendimus, antequam ecclesia ad metropolim eveheretur. Appello rursus Mechliniensia apud Cuyperum diplomata, inter quæ pro anno* 1599 *refertur Sigillum hujusmodi, hodieque usitatum.*

modernum Capituli sigillum,

F

Vides hic sigillum novum, diversum a priori, grandius, elegantius, atque insignibus Scoticis, seu partim Domynsio-Rumoldianis exornatum, cujus mutationis nulla alia ratio afferri poterit, quam quod Capitulum tunc Metropolitanum, Archipræsules suos imitari voluerit, quibus ego prædictum Domynsium existimo præluxisse, in operis sui fronte scutum gentilitium Cardinalis Granvellani cum Scoticis illis insignibus mixtum, repræsentantem, nisi id prius factum ostendas a Granvellano ipso, ea, quam notabat Miræus, de

et Granvellani scutum exhibetur.

causa,

AUCTORE J. B. S.

A *causa, nempe* in honorem Patroni sui natione Scoti. *Nodum medius solvat, qui potest : utcumque ceciderit, in vita Domynsiana primi istius Archiepiscopi scutum sic relatum invenio.*

Exemplum secutus est Granvellani successor Hauchinus, ut vide § 16. *Secutus est Hovius, secuti sunt in nonnullis rescriptis alii usque ad Illustrissimum Alphonsum, sub quo consuetudinem illam desiisse intelligo. Quo pacto misceantur Archiepiscoporum scuta* B *cum Affligemiensi, huc non pertinet. Digressiuncula ista satis diu me detinuit. Ad Sancti cultum redeo.*

Martilia Hibernica et Scotica.

95 *Nequid autem de me conqueri possint Hiberni aut Scoti, paragraphum hunc, satis jam prolixum, concludam eo Martyrologio, quod Vardæus pag.* 89, *vocat Sanctorum Angliæ, Hiberniæ et Scotiæ, Anglice excusum et MS. Romæ in Collegio Anglorum, in quo ad diem* XXIV *Junii et* XXVII *Octobris legitur :* Mechliniæ in Brabantia, passio S. Rumoldi Episcopi et Martyris, filii Regis Hiberniæ *etc. ut supra.* Item ad XXVII Octobris : Mechliniæ in Brabantia translatio S. Rumoldi Episcopi et Martyris, Regis Hiberniæ filii; qui ordinatus Dubliniensis in eodem regno Episcopus, devotionis ergo, limina Apostolorum Romæ visitavit, et inde regressus in Germaniam inferiorem, primus in Mechliniensi territorio fidem sub Adone Comite plantavit, illiusque provinciæ meruit esse Apostolus. Postea in odium Christi interemptus fuit a duobus sicariis an. DCCLXXV. Cujus deinde venerabile corpus translatum est Mechliniam, magna cum solennitate et veneratione, atque in spectabili feretro, ex argento et gemmis distincto, aliisque ornamentis condecorato, reconditum fuit : ad quod diversa miraculorum signa Dominus operatur. Ab Alexandro IV Pontifice maximo relatus C est in album Sanctorum. *Hactenus scriptor, cultum quidem probans, sed de cetero plura commiscens, quæ ex dictis dicendisque plane refelluntur, ut iis diutius immorari superfluum sit. Cetera prosequamur.*

§. IX. De S. Rumoldi cultu ex antiquis ecclesiasticis Officiis apud Leodienses.

Proprium de S. Rumoldo

Non *minima* S. Rumoldi *gloria est, quod a tribus circiter seculis aut eo amplius, in Leodiensi principe ecclesia proprio Officio gavisus fuerit, quod utrum Mechlinia eo transvectum sit; an contra, ibi compositum, cum Mechliniensibus fuerit communicatum; alterum in dubiis rebus problema dicam, an ænigma videri posset, cui solvendo parem nemo facile reperiret, nisi tam aperta narraret Vardæus, dum frustra Officium Mechliniense se quæsivisse testatus est, atque hodie ingenue faterentur eruditissimi viri, post rem accurate examinatam, Mechliniæ nullum in usu fuisse unquam proprium de sancto Patrono ecclesiasticum Officium, ante illud, quod modo exstat, sub Illustrissimo Jacobo Boonen, ex supra relatis elogiis, aut potius ex scriptis illis, quæ vitæ Wachtendonckianæ auctor potissimum consuluit, vel tunc editioni, paulo post secutæ, parata habuit, anno* 1634 *compilatum, unde etiam excerpta lectio unica, quæ pro secundo nocturno prima* D *ponitur de Translatione in Steynockeseel, ad diem* XIX *Octobris, atque item alia,* XXVII *prædicti mensis, de ejusdem Sancti ex Steynockeseel Relatione ; quæ quam non satis clara et plana sint, infra patebit. Equidem fatebor, me non satis intelligere, qui fieri potuerit, ut inter tam illustria et magnifica cultus ac venerationis argumenta, unum illud, proprii in propria ecclesia Officii, desideratum fuerit. Festum Recollectionis sacrarum reliquiarum, ab impiis iconomachis anno* 1580 *dispersarum, indubitatis monumentis constat, de quibus agemus in decursu, ut quæque suo ordine erunt digerenda.*

Leodii olim celebratum est:

97 *Certior itaque et antiquior* S. Rumoldi *cultus, qui ab officio ecclesiastico petitur, Leodio accersendus est, ubi expressissimam Missæ et Breviarii rationem, non* I *Julii, sed* XXVII *Octobris habitam esse, omnino liquet ex iis, quæ in museo nostro exstant, editionibus : cur autem tali potius die, quam* I *Julii, utut operose inquisiverim, necdum satis assequi datum est : nisi fortasse ecclesiæ isti notum fuerit supracitatum Rosweydinum Usuardi Martyrologium, in quo tali die legere potuerit :* Rumoldi Martyris, *vel potius vetustum* E *Adonis apud S. Laurentii codicem secuta fuerit, in quo et eodem die, et eodem titulo colitur. Missale perantiquum in forma, ut vocant, octava, a collegio olim nostro Silvæducensi obtinuimus, sub hoc titulo :* Missale insignis ecclesiæ Leodiensis, *quod* venale reperietur in alma Parisiorum academia, in vico S. Jacobi, ad intersignium pellicani vel sancti Georgii. *Ultima libri facie hæc nota apponitur :* Exactum est inclyta in urbe Parisiaca, Missale hoc insignis ecclesiæ Leodiensis, sumptibus atque expensis Godefridi de Marnef et Wolffgangi Hopylii, anno Domini Salvatorisque mundi MDIX, XXVII Septembris. *Fueritne editio antiquior, incompertum est; neque illud satis constat, ut supra dicebam, quo primum anno Missam de* S. Rumoldo *fecerit præfata ecclesia Leodiensis. At certe non vana conjectura est seculo* XV *receptam fuisse, fortasse etiam paulo citius, de quo plura disquirere, in ea rerum incertitudine supervacaneum judico. Vardæus pag.* 47, *allegat* Missalia antiqua, tam MSS. quam impressa, *ego ex puriori fonte nostro, totam, ut jacet, desumam, ubi prius monuero, binas eo die* XXVII *Octobris Missas ibidem extendi, primam de Vigilia Apostolorum Simonis et Judæ, alteram* de S. Rumoldo Episcopo et Martyre. F

Missa,

98 *Ad Introitum :* Lætabitur justus *etc. integre et plene, uti modo de Martyre legitur. Deinde* Gloria in excelsis *etc. Tum Collecta :* Deus qui intercedente beato Rumoldo, Martyre tuo atque pontifice, labentis fluminis undas tua virtute solidasti, et submersum a mortis nexibus, de profundis aquarum mirabiliter eripuisti : concede propitius, ut ejus intercessione a periculosis hujus seculi fluctibus eripiamur, et ad portum æternæ beatitudinis, te duce, feliciter perducamur. Per Dominum. *Quæ* sola dicitur. *Epistola :* Dedit Dominus confessionem. *Indicatur* commune, *seu de communi Mart Pont. ut in eo missali ponitur fol.* 5. *Ecclesiastici* 47 *Grad.* Domine prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. ℣. Vitam petiit et tribuisti ei : longitudinem dierum in seculum seculi. Alleluia. ℣. O Martyr, mundi speculum, Rumolde pater præsulum, lapsum revoca populum, ad veræ vitæ statum, qui revocasti parvulum a funere, sub pondere amnis exanimatum.

in qua Sequentia.

99 *Sequentia :* Jubilemus salutari nostro, Christo voto pari, pro Sancti memoria : quem decorat sanguis fusus, et virtutum frequens usus, cum cœlesti gloria. O Rumolde Martyr sancte, aurem præbe laudi

A laudi tantæ; servis patrocinia. Qui liquisti facultates, et regales dignitates, paupertatis gratia. Justis fœtum desperatis, a te verbis veritatis, filius promittitur. Idem natum baptizasti, quem post mortem revocasti, flumine dum mergitur. Manum diu dissolutam, mulieris restitutam, tuo scimus munere. Miles pene suffocatus turba dæmonum, curatus, per te cœpit vivere. Capta tristis, dum causatur, frigus nescit, sed velatur, veste nondum habita. Non est leve declarare, quos et quantos decorare, solent tua merita. Ergo consors angelorum, sis patronus servulorum, in Christi præsentia. Et adjutos tua prece, muni a perenni nece, impetrata venia. Amen.

Evangelium : Sint lumbi vestri. *In communi fol.*

Evangelium Sint lumbi etc.

12; *quod est Confessorum. Offertorium :* Posuisti Domine in capite ejus coronam de lapide pretioso; vitam petiit a te et tribuisti ei, alleluia. *Secreta :* Oblatis, Domine, placare muneribus; et intercedente beato Martyre tuo atque pontifice Rumoldo, a cunctis nos defende periculis. Per Dominum. *Communio :* Magna est gloria ejus in salutari tuo, gloriam et magnum decorem impones super eum, Domine. *Complenda :* Quæsumus, omnipotens Deus, ut qui cœlestia alimenta percepimus, intercedente B beato Martyre tuo atque pontifice, per hæc contra omnia adversa muniamur. Per Dominum.

Ex antiquis Breviariis

100 *Sequitur apud Vardæum,* Officium ecclesiasticum S. Rumoldi ex Breviario Leodiensis diœcesis impresso. *Non video cur impressionis annum adscribere neglexerit. Apud nos exstant editiones tres diversæ, quarum prima hunc titulum præfert :* Breviarii Leodiensis pars hiemalis, ab æstivali apte distincta, et ad præcipuam ac antehac non visam completionis lineam redacta; atque in alma Parisiorum academia, opera atque diligentia Wolffgangi Hopylii impressa anno Domini MCCCCXIV, ultima Julii. *Item alia :* Breviarium sacræ Leodiensis ecclesiæ, nova officia plurimorum Sanctorum complectens.... nuperrime, hoc anno, ab incarnatione Verbi MDXX, Parisiis efformatum. *Priores hæ duæ editiones litteris Teutonicis, vulgo Gothicis excusæ sunt, tertia purioribus Romanis sed deest prima facies. In ultima pagina :* Impressum typis Joannis Latii anno MDLVIII. *Hæ omnes in referendo* S. Rumoldi *Officio consimiles sunt, atque ex earum aliqua, sua excerpserit laudatus Vardæus, omissis lectionibus, quas ego non censui prætereundas. Habe igitur jam sæpe dictum Officium ex intregro transumptum.*

C

antiphonæ propriæ ad Vesperas;

101 *Die* XXVII *Octobris. In primis Vesperis, Antiph.* Triumphanti concordando militans Ecclesia, læta colat exultando, Rumoldi solennia. *Psalmi unius Martyris. Ant.* Sidus ortum in Scotorum regione nobile, lumen in Brabantinorum terra dat mirabile. *Ant.* In Machlinia *(an non* Malina?) Lux virtute refulsit prævalida, ubi facta statione, liquefecit gelida. *Ant.* Sed ibidem lux eclipsim passa, sole clarius relucescit, non passura defectum amplius. *Ant.* Crebris namque per Rumoldum signis floret populus; sed et terra, quem patronum recipit divinitus. *Hymnus;* Aulæ cœlestis laudemus consulem, dilectum Christi Rumoldum præsulem, quem Dei nutu felix Machlinia fovit exulem. In qua defunctum orans suscitavit, quam operibus sanctis decoravit; et eam fuso cruore proprio sanctificavit. Ibi Martyris corpus reconditur, supplicantium languor repellitur, si languentium pia devotio fide nititur. Laudemus ergo cum jocunditate, virum præclarum mira sanctitate, ut cum eodem perenni fruamur solennitate. Præstet hoc nobis beata Trinitas, et indivisa ejusdem unitas, ut sempiterna nobis paradisi detur amœnitas. Amen. *Resp.* O præclarum sidus rarum, nesciens solatium, desperatis sospitatis, dansque vitæ spatium : cæcis viam, harmoniam surdis, mœstis gaudium; et languorum diversorum relevans D supplicium. *Vers.* Cœli vernans in roseto, divo madet rore, contemplando vultu læto, regem in decore. Et *Vers.* Ora pro nobis. *Ad Magnificat.* Gratuletur et lætetur, quidquid urbis continetur, in figura sphærica : laus Rumoldo prædicetur, quem laudando veneratur nobiscum plebs cœlica. *Collecta.* Deus qui intercedente.

AUCTORE J. B. S.

Invitatorium proprium,

102 *Invitatorium.* Exultando jubilemus Christo rosæ Martyrum, qui Rumoldum in rosarum vexit hortum floridum. *Venite. In* I *Noct. Ant.* Stirpe natus ex serena Rumoldus vir inclytus, ad cœlorum peramœna suspirat medullitus. *Psalmi unius Martyris. Ant.* Oriundus ex Scotorum regali prosapia, honestate vitam morum ornat ab infantia. *Ant.* Sub tenella mox ætate crescens sapientia, vitæ florens sanctitate spernit transitoria. *Vers.* Gloria et honore. *Lectio* I. Divinitatis igitur se committens consilio beatus Rumoldus, compendiosa peregrinatione Italiam reversus, qua se Appennini montis dorso attollit, supergreditur, Galliasque ingressus, in eas occidentalium partes se disponit, qua Scaldis fluvius æstum maris in Ruparam usque remittit, locum incolæ Machliniam, propter maris malinam, quæ certis temporibus, cum corniculantis lunæ consonantia, nunc accessum, nunc recessum faciunt, nec E ultra quam ad hujus loci fretum, damna vel lucra commutant. *Resp.* Plebs Rumoldum veneretur, pia cujus moduletur laudes pleno pectore. Vita cujus et doctrina quondam floruit Machlinia, nunc dotata corpore. Erectus namque virtutum culmine, ut sol emicuit plebis in agmine. Vita.

item antiphonæ omnes;

103 *Lectio* II. Nobilium quidam, Ado nomine, comitatum regebat, cum æque moribus et genere nobili conjuge; ambo religiosi, ambo ante Deum florentes castitate conjugali, ut antiquos illos Abraham et Saram esse putares, præterquam Isaac tertius aberat. *Resp.* Hic est prudens et fidelis Jacob, formam ob Rachelis, parentes et patriam derelinquens, ad aspectum Dei tendit per despectum spernens ignominiam. *Vers.* Genus et delicias, culmen præsulatus, regales divitias calcat vir sacratus. Spernens. *Lectio* III. Hi solita religione virum Dei mox visum invitant, hospitio inducunt, convivio participant, ad commanendum postulant et impetrant : felices tali hospite, ad cujus ingressum divina jocundati sunt benedictione. *Resp.* Archipræsulatus functus officio, honorem respuens non onus : solio relicto gloriæ, latet exilio. *Vers.* Corpus domans, calcat supplicia, carnis in se trucidans vitia. Solio. F

lectiones IX ex Theodorico

104 *In* II *Noct. Ant.* Ortu clarus generoso, virtute præclarior, in aspectu gratioso cunctis amabilior. *Ant.* In virtutem de virtute tendens vir amabilis, sedem, Deo concedente, scandit Archipræsulis. *Ant.* In honorem sublimatus, humilis in gloria, rerum censu dilatatus, vivit in penuria Posuisti. *Lectio* IV. Una enim dierum solus et sine arbitris divinum aliquid dum ageret, tota spiritum mente prophetiæ concipiens, manu imposita orationem præstat, utrisque benedicens, fœcunditatem pollicetur, seipsum compatrem promittit, de nomine prædicit. *Resp.* Juxta verbum viri Dei, novi velut Elisæi, fœcundatur sterilis, cujus natum sacro lavit fonte demum, quem privavit vita cursus fluminis. *Vers.* Parentum itaque Sanctus solatium, vitæ restituit submersum filium. Quem. *Lectio* V. Accommodant fidem parentes stupidi, certi facilius naturam vinci, quam Rumoldum posse mentiri Fidem efficacia comitatur, et juxta viri Dei dictum, de prius sterili filius nascitur; exceptus, homini Dei præsentatur. Ille susceptum baptismate abluit, et Libertus nomen imponit. *Resp.* Hostes tandem pietatis, contemptorem copiæ, amatorem vanitatis, cultu sub inopiæ,

AUCTORE J. B. S.

A inopiæ, æstimantes, paupertatis virum mactant impie. *Vers.* Sicut rubens rosula cruore proprio, cœli sublimia petit martyrio. Æstimantes. *Lectio* VI. Ætas interea usque ad adolescentiam profecerat, et ex pii doctoris magisterio, dulcis pusio in omnis boni formam coaluerat. Parentes cum suis collateralibus [curialibus] exultabant, et de futuro herede quotidie cogitabant. Hujus talis lætitiæ diem maximi mœroris nox obtenebrat, et totam domum caliginosa nube involvit, et cæcat. *Resp.* O mirandum prædicandum virum, cujus meritis turba cedit et obedit dæmonum; quæ militis sitit vitam, jam attritam ab ipsa suppliciis. *Vers.* Mox a turba liber qua premitur, semivivus sospes efficitur. Quæ.

breviter accepta sunt.

105 *In* III *Noct. Ant.* Solum Deum concupiscens, descendit de gloria, loca tendens ad deserta, contemnit sublimia. *Ant.* Tandem ductus in deserto, sacro duce Spiritu, ubi nunc Machlinia sita, quievit a strepitu. *Ant.* Ibi Christum prædicavit, vitæ sancto merito; sed et cursum consummavit felici martyrio. *Vers.* Corona *Vers.* Magna. *Lectio* VII. Quodam enim dierum puer cum coævis ludos in alvei littore dum meditatur, dumque nimium undæ ripæ credidit, periculum iniit, elapsus submergium facit. Tristi B fremitu totum statim littus concutitur, et projectus, qui mergentem extrahat, frustra omnis natantium conatus defecit. Captiva [præda] coram oculis abducitur, et absorpta cameratis undis includitur. *Resp.* Vetustate mulier doloris vexata, manum habens aridam, sanitate grata, per Rumoldi merita, gaudet impetrata. Christi servus, Christi miraculum vetus, novum facit per meritum. Sanitate. *Lectio* VIII. Rumoldus interim aberat, rumor ad parentes usque intonat, et nihil minus suspicantes irremediabili vulnere transverberat. Appensus præsens dolor cum priori lætitia, præponderat; et quo olim lætiores de recenter nato filio, eo nunc tristiores de mortui submergio. *Resp.* Frigoris incommoda dum captiva querulatur, mira res, et tegmina tantum domi meditatur; vestium solatia sentit, quibus non velatur. *Vers.* Charitatis vestitus podere, pater pius succurrit miseræ. Vestium. *Lectio* IX. Nihil enim sine dolore amittitur, nisi quod sine gaudio possidetur. Quid agerent, quo se verterent, quid consilii caperent, non habebant: sola hæc spes, ut quam impetrante [quo prophetante] non habitum acceperant, eo orante, amissum recipiant. *Resp.* Vulpes gallum subito rapiens astuta; C quo canente mulier matutinas tuta, pulsans horologium, cessant destituta *Vers.* O prædicandi Rumoldi meritum, reportat vivum vulpes galliculum. Quo. Te Deum. *Vers.* Magna est.

Propria rursus omnia ad Laudes.

106 *Ad Laudes. Ant.* Deo nostro sit jocunda decoraque laus; qui munda corda replet gratia; qui divisa maris unda, viam suis per profunda, pandit ad cœlestia. *Ant.* Corda jubilent et ora, decantando cum sonora voce laudes Martyris; quem ad bona potiora, hac in die mortis hora, Rex transvexit luminis. *Ant.* Felix servus et beatus, dignitate non elatus, nec parentum gloria, ab indignis trucidatus, cœlos scandit laureatus, adepta victoria. *Ant.* Sit hæc dies præsens læta, sit jocunda sine meta, qua valle miseriæ relicta, domoque spreta Ægypti, Christi athleta regem adit gloriæ. *Ant.* Quod sitivit contemplatur, contemplando delectatur, delectando fruitur, perfruendo satiatur, satiatus non gravatur, dum sitit quo pascitur. *Hymnus.* Aulæ cœlestis. *ut supra. Ad Benedictus. Ant.* Benedictus Dominus Deus Israel, qui degentem servulum hic sine querelis, vexit ad palatium; ubi demptis velis, videt absque nubilo, faciem in jubilo regnantis in cœlis. *In secundis vesperis, quæ fiunt de Apostolis, pro suffragio sive commemoratione de* S. Rumoldo, *Ant.* O Rumolde Dei rosa, qui jam in tam speciosa D Regis tabernacula introisti cum decore, quod sitisti, pleno ore gustans, per te macula peccatorum deleatur, et æternæ conferatur vitæ nobis gloria.

§. X. De eodem S. Rumoldi cultu ex Breviariis Aberdonensi, et Canonicorum regularium Congregationis Windesemensis.

Officium Aberdonense in Scotia

Huc usque *Officium primarium, primum et proprium, quo* S. Rumoldum *olim cultum fuisse deprehendere uspiam potui; neque de pluribus alibi propriis cogitassem, nisi alia hinc inde investigando, in manus incidissent bina de Sancto nostro Officia, alterum manuscriptum Scoticum ecclesiæ Cathedralis Aberdonensis, desumptum ex antiquiori, impresso anno* 1509; *alterum in Breviario Canonicorum regularium Congregationis Windesemensis, ex ea, quæ apud nos exstat, editione Bruxellensi Francisci Foppens, in principio annum præferens* 1672, *in fine autem, annum* 1678. *De Aberdonensis ætate, ex titulo feremus judicium. Sic habet :* De S. Rumoldo *(in Officiis textu legitur Rumaldo)* Episcopo Dunelensi, sive Dunblanensi in Scotia, Regis Scotorum filio, Mechliniensium Apostolo ac Patrono, Martyre. Ex Breviario Aberdonensis civitatis Cathedralis ecclesiæ, quondam membraneo, jam Edimburgi excuso, regnante Jacobo IV Rege, anno Domini MDIX. *Mitto hic observationes, quæ fieri possent super episcopatu* Dunelensi sive Dunblanensi, *de iis enim sæpe testatus sum, nolle me disceptare : obvium cuique, animadvertere, non ita exarmatos esse Scotos, ut vel hoc tempore pro* S. Rumoldo *sibi vendicando decertare desinant. Nobis satis est, ex præfato titulo colligere, Officium istud Aberdonense, non esse posterius seculo* XV, *quo potissimum* S. Rumoldi *fama et gloria quaquaversum divulgata est. Exstat apud nos alia collectio Sanctorum Scotiæ, cui male præfigitur in titulo, quod floruerit* S. Rumoldus sub Constantino Pogonato anno 670; *in reliquis tamen cum priori convenit.* E

ex Legenda MS. compositum est,

108 *Quis Antiphonas et Lectiones ordinaverit, fugio disquirere, cum de eo certi nihil reperiri posse videatur : illud tuto dixerim, Officii istius concinnatori præluxisse Legendam istam manuscriptam, Domynsiana antiquiorem, quæ sub nomine Tungrensis, Ultrajectinæ et Rubeæ vallis circumfertur, expensa a nobis supra* § 5. *Probant hoc Antiphonæ aliquot, non ex integro Leodiensi, sed verosimilius inde excerptæ, unde et lectiones profectæ sunt, pro compilatoris arbitrio deductæ; ubi Leodienses purum putum Theodoricum auctorem habent. Caret etiam Aberdonense Officium responsoriis, nonnullis Antiphonis, aliisque quemadmodum paragraphum proxime præcedentem cum hoc conferenti, ad oculum patebit. Poteram equidem lectionibus iis describendis supersedere, contentus fontem indigitasse unde promanarunt; at cum non mea, sed monumentorum qualiumcumque fide subsistere velim, quæ de* S. Rumoldi *gloria non oscitanter collegi, totum ipsum Officium hic inserere non piguit. Notandum superest, in ecclesia Aberdonensi festum* S. Rumoldi *celebrari* I *Julii, uti notavit is, qui hanc clausulam apposuit :* F. Alexander Kennetus Aberdonensis Scotus, Ordinis Seraphici perimmeritus religiosus curavit scribi. *Sic incipit sæpe dictum Officium.* F

ut docent antiphonæ ad Vesperas

109 Antiphona ad Magnificat in primis Vesperis : Stirpe natus ex serena Rumaldus vir inclytus; ad cœlorum peramœna suspirat medullitus : oriundus ex Scotia, regali prosapia, honestate vitam morum ornat ab infantia. ORATIO. Deus, qui intercedente B. Rumaldo Martyre tuo atque pontifice, fluminum labentium undas tua virtute solidasti, et triduo submerso, a mortis nexibus de aquarum humore

A humore eripuisti : da, quæsumus, ejusdem interventu, nobis de morte ad vitam transferri sempiternam.

Lectio i. In regno Scotiæ Rex quidam nomine David, qui civitatem Bervici inclytam pro tunc cohabitabat. Hic conjugem nobilem, Cæciliam nomine, illustris Regis Siciliæ filiam duxit in uxorem ; qui simul ut conjuges diu cohabitarunt, sese mutuo diligentes, sed ferventius omnipotenti Deo gratias invicem referentes in semine suo. Tu autem etc.

Lectio ii. Qui cum sacri baptismatis unda regenerati fuerint, vitam suam sancte, in omni doctrina Dei, duxerunt. Hi cum non haberent prolem, quam hæredem futuram in regno Scotiæ exspectarent, omnipotenti Deo preces pro hærede nocte ac die fundere non cessarunt. Tu autem etc.

Lectio iii. Ad quemdam igitur magnæ sanctitatis et religionis virum, Wallaferum nomine, pro tunc Dunelensis ecclesiæ Episcopum, [recurrunt] cujus viri sanctitas per omne regnum Scotiæ divinitus erat divulgata. Hunc rogaverunt, ut omnipotentem Deum orare dignaretur, quatenus eis prolem, in dicto suo regno successorem, concederet. Tu autem etc. B

110 Lectio iv. Dictus Episcopus eorumdem acquiescens precibus, invicem Rex et Regina in orationibus sese prosternunt : quo in loco tale a Domino angelicum receperunt responsum : Prolem nobilem, non solum membris decoram, verum virtutibus illustratam, suscepturam habes, in qua Deo beneplacitum fieret, et per quam magna populi multitudo converteretur ad Dominum. Tu autem etc. *et lectiones omnes*

Lectio v. Demum juxta divinum oraculum Regina concepit, ac miræ pulchritudinis filium inde peperit. Unde parentes non modicum gavisi, Episcopum prædictum devote exorarunt, ut hunc eorum filium sanctis suis manibus baptizaret : qui eisdem exhortationibus annuens, eumdem filium suum, in nomine Domini, nomen imponendo Rumaldum, divinitus baptizavit. Tu autem etc.

Lectio vi. Qui quidem deinceps tenerrime nutritus, Spiritus sancti gratia repletus, in quinto ætatis suæ anno, præfato Episcopo scientiis et moribus traditur educandus. Qui bonæ indolis, sub eodem patre, viro famosissimo, scientiarum sapientiæque et virtutum pocula, cum summa diligentia, et ferventi corde suscepit. C Puer autem Rumaldus, juxta præceptum Domini parentibus obediens, ad paternum regium venit palatium ; sed omnes divitias regales, omnesque mundi pompas et honores caducos reputavit, et tamquam animæ suæ contrarios respuit. Tu autem etc.

Lectio vii. Hisque omnibus spretis, sese humiliando in ecclesia et regia capella, die nocteque devotis in orationibus jacuit prostratus. *indidem desumptæ,* Omnia quæ sibi dabantur, pauperibus et egentibus distribuit, debiles, infirmos, ac captivos visitavit, operaque misericordiæ juxta Domini præceptum, diligenter adimplevit. Quare in ejus laudem, devotis canimus vocibus : Sub tenella mox ætate crescens sapientia, vitæ florens sanctitate, spernit transitoria. Tu autem etc.

Lectio viii. Deinde beati viri meritis, infula pontificali decoratus, in superioribus partibus Galliæ, dum ibidem sermonem populo faceret, leprosus quidam ab eo petiit eleemosynam, licet gentilis fuerat. Cui Rumaldus respondit : Terrenam eleemosynam, quia aurum neque argentum, unde tibi dem, non habeo, sed spiritualem, et hoc quod mihi est, tibi do : quare in nomine Domini Jesu Christi, velocius tibi dico surge, et de loco, in quo sedes, tete erige ; crede in Deum et a tua curaberis lepra. D Et hoc verbo continuo resurrexit et restituta est caro ejus, sicut caro pueri parvuli, credidit que et baptizatus est. *Auctore J. B. S.* Perducto autem eo Romam, a Romano Pontifice tunc benigne receptus est. Tu autem etc.

Lectio ix. Regressus autem a Romana civitate, per Lombardiam venit ; ubi varios languores et dolentes pro auxilio suarum infirmitatum reperit. Vir itaque S. Rumaldus intelligens, quod a dæmonio vexati erant, prece fusa primitus, devota oratione nomen Domini nostri Jesu Christi invocando, dæmonium illud exivit, apprehendensque manus infirmorum, statim sanitati restituti sunt. Tandem per Galliam rediens, Machliniam venit, ubi tunc locus erat multum desertus : ubi post varia et quam admiranda per eumdem virum Dei commissa miracula, subiit pro Christi nomine martyrium, et ibidem requiescit in pace beata, infirmis et languidis, in præsens sanitatem hactenus præbens. Tu autem etc.

Respon. antiph. psal. hym. et cap. de communi unius Martyris et pontificis.

112 *Sequuntur antiphonæ ad Laudes ex Legenda MS. dispositæ, quæ in Officio Leodiensi responsoriis serviunt ; ut supra recte dixerim ; Officii hujus compilatorem, proprium Leodiense numquam vidisse. Capitulum est.* Omnis pontifex. *Hymnus,* Deus tuorum militum *etc. Sic ad Benedictus et ad Magnificat in secundis Vesperis, a Leodiensi differunt omnia, ex prædictis responsoriis, imo ex citatis Actis descripta. In præmissis lectionibus hiatus multi, truncatæ, imperfectæ et distortæ periodi passim occurrunt, quas corrigere aut restituere non placuit, ut auctoris peritia et industria magis patescant, qui totas septem priores lectiones in enarrandis vitæ primordiis impendit, neglectis per incuriam certioribus Sancti gestis, quæ plane ignorasse videtur. Multo politiores sunt ternæ lectiones Windesemenses, non ex MS. Legenda, sed ex Domynsio contractæ, nonnullis correctis aut prætertis, quæ scriptori displicuere, eoque imprimis, quod* S. Rumoldum, *Archiepiscopum vocandum non censuerit. Determinatum tempus definire ; quo apud Canonicos regulares Windesemenses celebrari cœperit festum* S. Rumoldi, *integrum mihi non est ; id nihilominus certum statuo, hodiernas eorum lectiones Domynsio antiquiores non esse, adeoque post annum* 1569, *verosimiliter elapso proxime seculo, ad exemplum Mechliniensium primum adoptatas. Veram fuisse conjecturam meam, probavit subsecuta informatio R. A. Erud. D. Canonici et Scholastici, Nicolai Slaets, ex qua intellexi, anno primum* 1655 *coli cœpisse* S. Rumoldum *a laudatis Canonicis Windesemensibus. Juverit et hoc Officium oculis subjicere, in quo Sanctus noster Canonicis regularibus accensetur.* E *et quæ ad Laudes propriæ sunt.* F

113 Festa Julii. Die tertia Julii. In festo S. Rumoldi Episc. et Mart. Can. Reg. Dupl. fuit prima hujus. *Canonic. reg. Windesemenses* Omnia de communi unius Martyris, præter ea quæ sequuntur. In primis Vesperis Commemor. tantum habet, et fit Comm. Octav. SS. Apostolorum. *Hactenus rubricæ ; tum ponitur hæc* Oratio : Majestati tuæ nos quæsumus, Domine, beati Rumoldi Martyris tui atque pontificis supplicatio veneranda conciliet : ut qui incessanter pro nostra fragilitate delinquimus ; assiduis ejus precibus expiemur. *Aliæ rubricæ notant, lectiones primi nocturni sumi de Scriptura occurrente ; tum pro secundo nocturno :*

Lectio iv. Cum David Scotorum Rex, nulla jam prolis spe teneretur, precibus Dubiinensis Antistitis filium impetravit, et eodem momento, in lucem editus Rumoldi nomen accepit. Puer egregia præditus indole, ab ipsis incunabulis ter in hebdomada a mater-

AUCTORE J. B. S.

a maternis uberibus abstinebat, quam abstinentiam usque ad vitæ extremum observavit. Sub Dublinensi præsule usque ad annum quintum decimum artium disciplina mirifice imbutus, a patre ad regiam aulam revocatur; ubi precationibus, eleemosynis, et ceteris pietatis operibus vacans, angelica visione confortatus, totum se nuditati, paupertati, corporis afflictioni ita devovit, ut regales nuptias et regnum, sibi a parentibus oblatum, constantissime recusaret.

ex Domynsio sua acceperunt,

114 Lectio v. Dublinensi Episcopo defuncto, angelico monitu, in ejus locum, totis licet viribus reluctatus, sufficitur. Inito pontificatu, multos a dæmonum castris ad Christi stipendia traxit, plures a flagitiis ad pœnitentiam perduxit, egentes innumeros et verbis et eleemosynis allevavit. Mortuo patre, superno monente nuncio, regno excessit, et Romam contendens, dignitatem suam in manibus Stephani secundi, summi Pontificis resignavit: hoc unum ab Apostolorum principibus efflagitans, ut suis precibus optatissimam ipsi martyrii lauream obtinerent. Itaque, monitu angeli, Brabantiam petens, inter Machliniæ silvas et dumeta demoratus, Adoni Archicomiti prolis spe distituto, suis precibus, et sobolem felicissimam impetravit, et eamdem extinctam vitæ restituit.

Lectio vi. Ab eo Principe, cum locum in iis regionibus obtinuisset, inter ulmorum umbrosa, Canonicorum regularium monasterium, et divi Stephani ædiculam exstruxit, Dei miserantis ope ita sibi favente, ut licet Hunnis Danisque, hostili furore grassantibus, circumstantes regiones, cœnobia, templa, ferro et igne fuerint absumpta, Rumoldi locus immunis per omnia permaneret. Verum ædem sacram augustiori forma dum exstrueret, et fabros adiens, ad vitiorum, maxime vero ad adulterii fœditatem evitandam fervidius hortaretur; alter eorum omni libidinis genere corruptissimus, sanctissimum virum salutaria monentem, infami odio aversatus, eumdem ex insidiis valido ictu vulneratum occidit, et corpus, facinori obtegendo, in fluvium præterlabentem demersit. Sed miro quodam lumine proditum, et expiscatum, summo populorum concursu et ejulatu in æde sacra honorifice tumulatum fuit. In vita et post mortem, claruit miraculis.

cultu non ita pridem inchoato.

115 *Non erit abs re verbo notasse, exstare apud nos Diurnale antiquum ad cujus calcem legitur:* Consummatum est hoc opus Diurnalis, secundum ordinem Canonicorum regularium Capituli Windechinemensis per honestum virum Theodoricum Martini, artis impressoriæ magistrum in urbe Antwerpiensi anno salutis millesimo quingentesimo, anno viii. *In præfato Diurnali nulla* S. Rumoldi *commemoratio, verum inter additamenta, manu recentiori exarata, reperitur oratio communis;* Deus qui intercedente *etc. Sic ut facile detur assequi, recentioris ævi esse non solum Officium sed et Canonicatum* S. Rumoldi, *utpote qui in liberali eo Breviario, seculo primum* xvii *locum invenerit.*

§ XI. De S. Rumoldi cultu ex recentiori Leodiensium Breviario, item ex Breviario et picturis Mechliniensibus.

Expuncto apud Leodienses officio proprio,

Officium Leodiense antiquum §. 9, *ex præcitatis Breviariis sufficientissime probatum est; in quo velim observari, lectiones omnes ex Theodoriciani encomii medulla, ut ita dicam, ad verbum desumptas, nisi quod hinc inde vitiosæ sint: antiphonis, hymnis, versibus, responsoriis, capitulis alium stylum redolentibus, rhythmicum nempe poetæ illius, qui Theodorici oratione panegyrica non contentus, ad multo eminentiora musam evexit, sublimia canens de* stirpe serena, Scotorum regali prosapia, regalibus divitiis, Archipræsulatus officio, *aliisque hujusmodi decorationibus, quarum tamen nonnullæ, præsertim in antiphonis Laudum, Sanctis quibuslibet, saltem Martyribus applicari commode possunt. Istud insolitum, quod illustrior vitæ pars, quæ in fuso pro Christo sanguine consistit, præterita sit. In toto illo satis longo Officio, de Dublinio altum silentium, utpote cujus appellationis ante Domynsium nulla usquam exstat memoria. Sed de his rursus disceptare non vacat, neque operosius inquirere, quo primum anno e supradicto Leodiensi Breviario expunctum fuerit* S. Rumoldi *proprium, nuperrime a nobis descriptum; quod factum esse inter annum* 1558 *et* 1623, *ex exemplaribus nostris evidenter constat, habemus enim posteriorem editionem et alteram anni* 1636, *a quibus absunt omnia, quæ ad* S. Rumoldum *pertinent, præter unicam lectionem, quæ ad* xxvii *Octobris quarta est, seu secundi Nocturni prima. Non arbitror lectori injucundum fore, si totum illud officium hic etiam subnectatur, quo apparebit novitas in lectione tametsi brevissima, stylo recentiori Mechliniensi non nihil adaptata.*

substituta est hodie unica lectio.

117 *Hic titulus est:* Die xxvii Octobris. In festo S. Rumoldi Episcopi et Martyris. Duplex. *Oratio mutatam habet in ultima editione posteriorem clausulam, quæ ibi sic sonat:* Concede ut ejus meritis, de fluctibus seculi hujus erepti, ad æternæ beatitudinis portum feliciter perducamur. *Primi Nocturni lectiones ex hodierno communi desumendæ sunt:* A Mileto. *In secundo Nocturno, lectio* iv. Rumoldus ex parte Scotiæ, quæ Hibernia dicitur, nobilibus ortus parentibus, ac Dubliniensis Præsul factus, Romam ivit, acceptaque Pontificis benedictione, juxta sibi factam angeli apparitionem, eo inde pervenit, ubi Scaldis fluvius ad Mechliniam se in mare exonerat: ibique Christi fidem, per S. Lambertum Episcopum plantatam, sic rigavit, ut post ipsum Apostolus Mechliniensium habeatur. Qui cum religioni magis ac magis illic propagandæ insisteret, tandem a duobus sicariis, quorum alter a præsule de adulterio reprehendebatur, capite graviter vulneratus, vitam martyrio consummavit. *Resp.* Stola jucunditatis. *Lectio* v *et* vi *de sermone S. Augustini Episcopi,* Triumphalis beati Martyris, *ut in communi unius Martyris. In* iii *Nocturno, homilia in Evangelium* Sint lumbi vestri præcincti, *ut in communi Confessoris non Pontificis. Nona lectio legitur de Evangelio vigiliæ sanctorum Simonis et Judæ.* Ego sum vitis vera etc. *Ita postrema nostra editio, sed in altera anni* 1623, *nona lectio ponitur de Evangelio,* Descendens Jesus de monte. *Hac non continentur nisi Officia propria Leodiensia, alia posterior Romano ritui immixta est.*

Proprium Mechl. editum est an. 1635.

118 *Diximus sub initium citati paragraphi, nec a Vardæo nec ab alio quoquam reperiri huc usque potuisse qualecumque demum proprium Officium, quod de* S. Rumoldo *celebraverit ecclesia Mechliniensis, sive collegiata, sive Metropolitica, eo antiquius, quod per decretum suum præscripsit Illustrissimus Boonen* xxv *Augusti anni* 1634, *quodque ex orationis rerumque narratarum similitudine ab eodem compositum judico, qui illam amplissimam vitam ultimam quadriennio post typis mandavit. Nullum autem vetustius fuisse Officium, satis probare videntur lectiones illæ viginti quatuor MSS. R. A. D. vande Wiele Archidiaconi, quas Martinium ad Rosweydum misisse paragrapho* 1 *ostendimus, quæque ad hunc finem, ineunte seculo* xvii, *concinnatæ dicuntur, ut obtenta Romana approbatione, per totam* S. Rumoldi *octavam distribuerentur. Falli cupio; at donec officium Mechliniense, hodierno antiquius, exhibitum fuerit, tamdiu persuasum habebo, nullum exstitisse. Qui rem illam accuratius postmodum inquisivit Reve-*

A *Reverendus admodum et Eruditissimus D. Nicolaus Jacobus Slaeis, S. T. L. Canonicus Metropoliticus et Scholasticus, fassus est, in editione Mechliniensi apud Henricum Jaye anni* 1629, *nihil de* S. Rumoldo *proprium reperiri: lectionibus hodiernis editioni anni* 1635 *primum insertis. Notatur quidem* Officium passionis S. Rumoldi cum octava per omnia ut hodie, præterquam quod neque collecta, neque lectiones secundi Nocturni propriæ sint. *Sic item, inquit,* habentur Officia pro festis translationis, relationis et recollectionis reliquiarum, sed omnia sunt de communi. *Interim nequid a nobis desideretur, ex moderno Mechliniensi proprio ea describemus, quæ de* S. Rumoldo I *Julii recitantur, in metropolitana et in diœcesi, sub ritu duplici primæ classis cum octava, ex decreto Synodi provincialis anni* MDLXX *cap.* 4 *de festis. Antuerpiæ fit Officium sub ritu semiduplici die* VII *Julii.*

cujus lectiones describuntur.

119 *Lectio* IV. Rumoldus Dublinensis Archiepiscopus, ex Scotiæ parte, quæ Hibernia nunc dicitur, et ex regia illius gentis stirpe natus, patria, parentibus, ac stemmatis successione desertis, Christi ministerium caducis et perituris rebus omnibus sibi putavit præferendum. E patria igitur Romam perfectionis studio, ac ut Apostolorum lumina viseret, B et religiosa loca præsens veneraretur, profectus est. In itinere constitutus, nullam prædicandi verba Dei occasionem prætermisit: interdum quoque ubi res postulavit, ad infidelium conversionem miracula adhibuit. Romæ constitutus, Apostolorum et Martyrum memorias indesinenter frequentans, certamina eorum ita animo suo repræsentavit, ut martyrii incensus ardore, totus in illius desiderium raptus fuerit. *Lectio* V. Sed divinitus, ut in Galliæ partes descenderet, admonitus, obtenta Pontificis benedictione, Mechliniam venit. Ubi ab Adone Comite perbenigne exceptus, non multo post ipsius conjugi fœcunditatem prædixit, et susceptam prolem baptismate initiavit, ac Liberti ei nomen imposuit: quem etiam postea aquis submersum ad vitam revocavit. Hic Libertus Scythis et Danis, ab ora maritima usque ad Agrippinensem Coloniam bello omnia vastantibus, in Hasbaniam, ut periculo se eximeret, profugus, ante ipsam divi Trudonis aram victima Deo immolatus est. *Lectio* VI. Rumoldus vero orthodoxam fidem Mechliniæ et vicinis in locis tanto tamque indefesso studio, tantoque proventu plantavit, ut Mechliniensium Apostolus merito habeatur. C Qui cum religioni magis ac magis illic propagandæ insistere, tandem a duobus sicariis, quorum alter a Præsule de adulterio reprehendebatur, in capite graviter vulneratus, vitam martyrio consummavit. Corpus ejus iidem illi sicarii, ut crimen celarent, in aquam demerserunt: sed divino desuper radiante lumine, ab Adone Comite aquis extractum, in æde divi Stephani conditum, dein ad ecclesiam, quæ nunc metropolitana est, translatum fuit. *In* I *Noct. legitur* A Mileto, *in* III. *homil. in Evang.* Si quis vult venire.

Picturæ sacelli S. Rumoldi

120 *Subnecti hic deberent Officia alia Mechliniensi metropoli propria, de translatione reliquiarum in Steynockeseel* XIX *Octobris, de facta inde relatione,* XXVII *Octobris, de sacrarum reliquiarum recollectione,* III *Novembris, quæ, ut verum fatear, non minus ad Sancti cultum pertinent, quam pertineant ea, quæ jam supra hoc et præcedenti paragrapho fuse deducta sunt. At cum hæc proprium locum habitura sint, superest implenda tituli nostri pars ultima, de antiquis Mechliniensium picturis, in* S. Rumoldi *sacello ferme rotundo, cœmeterii angulum occupante, asservatis, atque in orbem circumcirca dispositis, quarum tres et viginti enumerat Vardæus pag.* 107, *singularum epigraphas ex Belgico latine redditas describens, omniaque tam studiose et minutim observans, ut ex navigatione, ex* *habitu, ex vestium forma et compositione, pene dicerem* D *et gestibus ipsis colligat, id quod præcipue intendit,* S. Rumoldum *certo certius in Hibernia natum esse. Id vero deplorat maxime, quod vetus aliqua Sancti effigies seposita sit,* in ejus *olim* ædicula Mechliniæ appensa, ante aram ejusdem Sancti et sacelli..... in qua S. Rumoldus, filius Regis Hiberniæ expresse et propriis terminis asserebatur. *Querelas mittat Vardæus, jacturam facile compensant picturæ superstites, ex quibus, id quod quærebat, potissimum, se evicisse existimat.*

AUCTORE I. B. S.

seculo 15 *antiquiores non sunt,*

121 *Imagines ipsas cum pluribus e Capitulo viris eruditissimis attente contemplatus sum, idque inter alia animadversum, plures in tabella vernacula picturas describi, quam in ædicula appendantur, ea procul dubio de causa, non male a Vardæo notata, quod sacellum, post restaurationem angustius factum, eas non caperet suo ambitu, vel forte perierint aliquæ, ab iconomachis, vel alio casu confractæ aut disruptæ. Supersunt, si recte meminit, tres supra viginti, sic ut recte rationem iniisse videatur, qui singularum inscriptiones in Vardæi gratiam transumpsit. De ipsarum ætate aliqua fuit inter nos disceptatio, nonnullis ex characterum Belgicorum ductu, justo vetustiores æstimantibus, verum qui annis trecentis antiquiores pronuntiare auderet, inventus est nemo. Modus Belgicus effingendi* E *litteras, seculum* XV *nequaquam superat, ego, ut candide dicam, vix eo ætatis pertingere existimo; neque vero tantam vetustatem præ se ferre picturas, nec magnæ auctoritatis esse; sed ex pictoris arbitrio formatas, brevi patebit. Nihilominus, data et concessa ea ætate, idipsum dumtaxat probaretur, quod sæpe insinuavi, nimirum, post primam sacri corporis elevationem vel translationem solenniorem* 1369, *imo multis post annis, ex popularibus traditionibus compositas esse, et nisi multum fallor, successu temporis innovatas. Certe mirari liceat, in sacelli prioris et majoris destructione anni* 1580, *hæreticos iconoclastas ab iis manus abstinuisse, nisi impiorum hominum eo tempore in sacra grassantium metu, tuto loco tempestive absconditæ sint. Non deerunt fortasse, qui suspicentur, nonnullas ex anteriorum memoria restitutas fuisse, et pro scribentis captu appositas picturarum explicationes.*

nec satis conformes Legendis.

122 *Utut res habeat, ipsas amplector et veneror, tamquam vera Rumoldiani cultus et Mechliniensium erga sanctissimum Patronum pietatis argumenta et monumenta, atque adeo singularum epigraphas hic exhibeo, quarum aliquæ plus dicunt, quam picturæ referont, picturæ vero ipsæ Legendis, quantumvis amplis,* F *non semel adversantur. A prima incipiamus, cui adscriptus titulus sic habet*: S. Rumoldus fidem confirmabat, multos ægros sanabat ex charitate. Pater, e vivis excedens, ipsi consulebat, ut regno et episcopatu se abdicaret. *Prima inscriptionis pars a nullo Legendario traditur: secunda, vel ipsi Domynsiano Anonymo opposita est. Id advertens Vardæus, ut nodo cuique paratum habet cuneum, sic postremam partem salvare nititur.* Quod vero, *inquit,* in prima imagine scribitur, parentem jam morti vicinum, Rumoldo suasisse abdicationem temporalis et ecclesiastici regiminis atque honoris; cum oppositum tradant auctores et scripta monumenta, ambiguum est; nisi de patris devotione atque pietate præsumpseris, consilium ante datum mutavisse, quando perspectam jam seculi pereuntis vanitatem et fallaciam, eo evidentius habebat, quo fortius impressam inchoandæ jam æternitatis considerationem: vel ni malis, scripturam flandricam in pluribus vetustate abolitam, aliud fortassis primitus, quam jam appareat, significasse. *Nos hæc prudentis lectoris judicio relinquimus, cui statim occurret tritum illud:* Pictoribus atque poetis, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

A AUCTORE J. B. S.

Stephanus PP. II. male adducitur.

123 *Picturæ secundæ inscriptio est hujusmodi :* S. Rumoldus mare transmisit, ut singularis Dei amicus, navicula viminibus contexta. Viro in Francia cæco nato visum restituit ; plurimi eum quærebant. *Primum, ut Theodoricianum, non respuo. Miraculum Francicum est posteriorum Legendarum. Tertium pie supponitur.* III. S. Rumoldus resignato episcopatu in manus Domini Stephani Papæ II, operibus pœnitentiæ deinceps se dedit. *Malo ego cum Baronio credere, a summo Pontifice, quiscumque is fuerit,* S. Rumoldum apostolatus munere initiatum. *Quod autem tam audacter hic signetur nomen Stephani Papæ II,* non error est pictoris, *inquit Vardæus,* vel alterius circa personam ; sed usus seu abusus plurimorum, sic olim loquentium, atque existimantium, Stephanum reapse secundum, in Paparum serie prætereundum, ob brevitatem temporis, quo electioni supervixit, quippe intra quatriduum defunctus, et tantilli spatii ultimo et penultimo die sui impos, ut ex Anastasio Bibliothecario narrat Baronius ad annum DCCLII, num. 10. *Quid hic innuere velit Vardæus, equidem non capio. Frustra excusatur error vel fictio pictoris et aliorum, quibus non magis notus fuit Papa, ad quem accessit* S. Rumoldus, *quam annus aut* B *dies nativitatis ejus, vel egressus e patria, ad suscipiendam longam illam peregrinationem. At singulis picturarum epigraphis excutiendis inhærere non lubet, aliqua eruditorum lectorum considerationi relinquenda sunt. Ad sequentem properemus.*

Omnium inscriptiones

124 IV. S. Rumoldus martyrium ardenter poposcit. Respondit angelus : Amice Dei lætare ; nam exauditus es. Et licentia a Papa obtenta, ei valedixit. Tandem in fine thesaurus requietionis ejus multipliciter benedicitur. *Videatur pictura ipsa, utrum hæc omnia exprimantur.* V. S Rumoldus appropinquans territorio Mechliniensi, copiosam multitudinem, ipso Parasceves die, invenit petulanter choreas ducentem : mox eis Dominicæ passionis lamentabile annuntiat præconium. Comes Adolpus eum ad se per internuntios advocavit. VI. Ut propheta prædixit, Elisam filium parituram, eique fœcunditatis gratiam impertivit, fœcunditatis annos jam supergressæ. VII. Comitissa infantem peperit Libertum nomine, ipsum Rumoldus Mechliniæ heredem baptizavit. VIII. Triduo hunc infantem submersum, ut rescivit Sanctus, precibus eum genuflexus, vitæ et incolumitati restituit. IX. S. Rumoldus hic dæmonem expellit : liberatus, ad mortem usque C saucius, relinquitur ; populus pro eo ad Sanctum intercedit, ut etiam sanitatem obtineat corporalem. X. S. Rumoldus et S. Gummarus frequenter media via Lyrensi conveniunt cum crucibus et vexillis ecclesiasticis : scipiones, quos terræ infixerant, frondere cœperunt. XI. S. Rumoldus quemdam operariorum suorum adulterii arguebat : hic intra se cogitans, facile tibi obsistam, alium ad necem ejus invitabat. XII. S. Rumoldus pro veritate occubuit, operariorum peccata increpans ; ex cœlo lumen effulsit super corpus in aquas projectum. XIII. Noluit Deus hoc lumen latere, quod lumen fidei alios docebat. Piscatores ad corpus appulerunt; illud occultatum invenerunt. Comes vehementer indoluit.

ordine reseruntur.

125 XIV. Hunni, Dani et Nortmanni Mechliniam oppugnabant : S. Rumoldus ut patronus eam defendit. Quidam gallum aurarium attingens, resupinus cadit. XV. Hæc Nonna navi imponitur ; nemo poterat illam a littore movere, donec exponeretur : cœlesti indumento cooperitur. XVI. Nonna quædam diu custos existens, ex galli cujusdam cantu horas cognoscebat ; is in conspectu sororum a vulpe rapitur, et contra naturam vivus ab ea reportatur. XVII. Quodam tempore, grassantibus gentilibus, corpus defertur in castrum quoddam Steynockeseel. Dominus infirmus sanatur, et S. Rumoldum bonorum D suorum ex asse scribit heredem. XVIII. Quædam femina manum habens aridam, eam sepulcro ejus inferens, sanam extraxit : tres obsessi liberantur a dæmone. XIX. Langeres sacerdos dissolutioris vitæ, bis lumen oculorum amisit ; confidenter Sancti opem implorans, continuo illud recuperat. XX. Mechlinia diuturna obsidione cincta, capitaneus quidam in nomine Domini egrediens, ac costam Sancti clypeo pergerens, obsessores omnes in virtute Dei, et auxilio Sancti repulit. XXI. S. Rumoldus Mechliniam multis ac variis liberat periculis : costa ejus dat benedictionem in conflictu ; in memoriam corpus circumfertur multis cum luminaribus. XXII. Patronus est mercium exercendarum S. Rumoldus, clientes suos terra marique protexit. XXIII. Dignaris quidam [*alias* Helinardus] in venatione lapsus equo interiit; Mechliniam defertur ad sepulcrum Sancti, et reviviscit.

Circa prædictas picturas dubia,

126 *Jam descriptarum picturarum epigraphæ, imaginibus ipsis non satis cohærentes, Legendis quandoque oppositæ, plures numero, quam sint picturæ ipsæ, aliaque id genus attente observata, conjecturis nonnullis ansam dederant, quas eatenus proferre ausus non fueram, debito fundamento destitutus, quo eas alicunde firmarem. Dubium erat, num ex Anonymi Belgæ* E *Legenda desumptæ essent inscriptiones, an potius Legenda ipsa Belgica ad earum normam exacta : Dubium item, an eadem, an aliæ picturæ in antiquo sacello spectabiles fuissent ; adeoque utrum manus alia postmodum non accessisset : quamdiu autem vita ista vernacula reperiri non poterat, frustra erat in rebus ignotis hariolari. Ubi itaque in manus meas devenit, prima cura fuit, solicite inquirere, num in Legenda ipsa istiusmodi inscriptiones aut epigraphæ non invenirentur. Atque eccum primo ipso intuitu, in ipsas incurro, observoque, opusculum totum, non in capita, articulos aut paragraphos sectum esse, sed hinc inde immixtos titulos, idque vel in media, fluente, et incompleta adhuc constructione, adeo ut sæpissime orationis sensus perturbetur. Sunt autem præfati tituli sic plane concepti, ut magis picturæ alicui, quam historiæ conveniant, præposita semper particula* hic, *seu talis hic est repræsentatio, acsi in dramate spectacula exhiberentur.*

ex earum cum iis, quæ in vita Belgica habentur,

127 *Ut paulo clarius rem perspicias, opusculi Belgici ideam habeto. Libellus est ducentarum viginti pagellarum, magno charactere, in exigua forma 12 satis legibiliter, quamvis per multas abbreviationes et inutiles rubricas, descriptus ab aliqua sanctimoniali* F *sorore Anna van Thienen, adjecta ad calcem hac clausula :* scriptum anno Domini MDLV, *haud dubie ex autographo, quod sequendum susceperat. Porro pag. 7, constructioni necdum perfectæ, ineptissime inseritur hæc periocha :* Hic matrimonio junguntur Rex et Regina Scotiæ ; *ut facile videas, scenam potius esse, quam dicendorum epitomen. Pag. 8, æque imperite turbatur sensus :* Hic Rex et Regina ab Archiepiscopo *(Walafero)* prolem efflagitant. *Idem tenor est pag.* 11: Hic S. Rumoldus baptizatur. *Pag.* 16 : Hic angelus Domini S. Rumoldum orationi vacantem alloquitur. *Rursus pag.* 19 : Hic S. Rumoldum pater et mater ad nuptias pelliciunt. *Tum pag.* 26 : Hic revelat angelus, S. Rumoldum consecrandum esse Archiepiscopum. *Pag.* 34 : Hic S. Rumoldus ordinatur Archiepiscopus Duvelensis. *Pag.* 38 : Hic S. Rumoldus in suo archiepiscopatu Verbum Dei populo annuntiat.

collatione,

128 *Pag.* 40 : Hic præcipit angelus S. Rumoldo, e paterno regno discedat. *Pag.* 44 : Hic S. Rumoldus mare trajicit, vectus navicula e viminibus contexta, obducta corio bubulo, liquata pice oblitam. *Pag.* 47 : Hic S. Rumoldus ethnicum paralyticum sanat, eidemque baptismi gratiam impertitur.

A titur. *Eadem semper phrasi et ex eodem fonte proceditur. En sequentia :* *Pag.* 51 : Hic S. Rumoldus annulum episcopalem summo Pontifici resignat. *Pag.* 59 : Hic ab angelo monetur S. Rumoldus, Romam deserat. *Pag.* 61 : Hic S. Rumoldus Papæ valedicit, accepta ab eo benedictione. 65 : Hic S. Rumoldus energumenum liberat. *Pag.* 68 : Hic S. Rumoldus Evangelium prædicat populo in solitudine choreas ducenti. *Pag.* 70 : Hic S. Rumoldus benigne excipitur ab Adone Comite ejusque conjuge. *Pag.* 82 : Hic S. Rumoldus filium Comitis sacris undis abluit, eique Lyberti nomen imponit. *Pag.* 86: Hic aquis submergitur Lybertus Comitis filius, et a populo investigatur. *Pag.* 96 : Hic S. Rumoldus et S. Gummarus pia miscent colloquia. *Pag.* 108 : Hic Lybertus aquis educitur precibus sui sancti patrini. *Pag.* 121 : Hic serit et plantat S. Rumoldus otii vitandi gratia. *Pag.* 126 : Hic S. Rumoldus, sacellum exstrui curat, quod etiamnum Mechliniæ exstat. *Pag.* 133 : Hic sanctus vir Rumoldus interficitur. *Pag.* 142 : Hic piscatores mirantur lumen, quod ipsis inter cannas apparet. *Pag.* 145 : Hic sacrum corpus S. Rumoldi in aquis invenitur.

B 129 *Atque his sex et viginti præcipuis programmatis distinguitur tota illa Belgica Legenda, quæ ego haud difficulter crediderim ex picturis olim expositis ad verbum descripta esse, et operis contextui non satis apposite intrusa, quæ tamen sequi ferme maluit Domynsius, quam in alias sectiones versionem suam distribuere. Hinc ad superiorum dubiorum solutionem datur colligere, imagines illas omnes, prout olim exstiterunt, Legenda Belgica seu Domynsiana antiquiores esse, spectareque adeo, ut ante conjeceramus, ad finem seculi* XIV, *post sacri corporis in theca deaurata depositionem, imo potius ad principium* XV, *earumque argumenta desumpta fuisse ex Actis Latinis, tum maxime vulgatis, quæ Anonymus Belgicus præ oculis se habuisse diserte fatetur pag.* 34, *ut paulo superius retulimus. Dixi,* prout olim exstiterunt, *nam de hodiernis, inter quas plura miracula aliæque inscriptiones prioribus suppositæ repræsentantur, non eadem est ratio, quamquam jam ultro admiserimus, ex eruditorum Mechliniensium judicio, si non omnes, saltem aliquas, trecentorum circiter annorum ætatem præ se ferre, nisi pleræque, per iconomachos disruptæ et laceratæ, ad vetustiorum normam subinde efformatæ et restitutæ fuerint, auctæque epigraphæ pro imperiti alicujus arbitrio. Notabo hic rursus, Domynsium autographum Belgicum*

C *non integre reddidisse, dum ex citata pag.* 34 *et aliis, nonnulla silentio pressit, quæ ad rerum illustrationem poterant conferre. Jam cetera ad cultum quoque spectantia prosequamur.*

facilius solvuntur.

§ XII. De S. Rumoldi sepultura, et de prima sacri corporis elevatione ac translatione.

In ecclesia a Sancto ædificata

De *prima* S. Rumoldi *depositione seu sepultura, testem habemus, in his Actis unicum, qui magis securus, certe minus devius dici possit, ductorem nostrum sæpe laudatum Theodoricum, ubi num.* 9, *relata Sancti per sicarios patrata cæde, miraculo apparentis supra corpus luminis, eodem ex aquis extracto, sic de Adone Comite subjungit :* Sacratissimum illud funus cum jubilo ad terram trahit ; impositum vehiculo, quo nunc requiescit loco, deportat, et sepulturam celebri sumptu procurat : nec defuit digitus Dei, operatus statim mirabiliter ad glebam Martyris sui. *Hæc aliis verbis et longiori phrasi, sed eodem plane sensu enarrat Domynsianus Anonymus cap.* 29 *in nostra editione num.* 40, *expressius notans ;* delatum corpus sacrum in ædiculam, quam Sanctus, dum in vivis

D esset, ipse construxerat. *Et vero non solum constructum monasterium, sed et ecclesiam a* S. Rumoldo *ædificatam tradit quoque Theodoricus num.* 7. *his verbis :* Adunantur illic Deo militantium copiæ, accrescunt omnia, quæ ad usus pertinent ecclesiæ, usque ad consummati operis summam. *Atque hæc eadem ecclesia est, quæ apud Theodoricum num.* 10 *dicitur* ecclesia nostri Martyris, *quæ tempore Normannicarum incursionum* illæsa permanserit. *Sequenti num.* 11, *sic habetur :* Mulier matricularia, eadem et nonna, Gerlendis nomine, pia devotione, ecclesiæ ejus (*S. Rumoldi*) adhæserat. *Rursus num.* 14 : Quidam Lantegerus nomine, qui in ecclesia B. Rumoldi coaluerat. *Item et num.* 17, miles *ille* stipendiarius, confractus et velut totis destitutus viribus, ad ecclesiam B. Rumoldi alienis defertur manibus.

AUCTORE J. B. S.

131 *Quocumque me verto, nullum aliud templum, sacellum aut ecclesiam apud Theodoricum reperio, præter unam* ECCLESIAM S. RUMOLDI, *quæ ante scriptoris illius tempora, et eo, quo scribebat ævo, non ab alio, sed a solo* S. Rumoldo *habuerit denominationem. In hoc ipso templo fuit* sepulcrum S. Rumoldi, *de quo meminit idem Theodoricus num.* 16, *item* mensa ejus altaris, *num.* 18 ; medicinalis tumba *num.* 19 : *quæ omnia auctor noster soli S. Rumoldo adscribit, nusquam de alia æde sacra aut templo verbum faciens, ut nulla prorsus ratione assequi queam ; unde Anonymus ille Domynsianus, et recentiores eum certatim secuti, nobis eduxerint* templum S. Stephano dicatum, *quod multis post seculis adhuc exstiterit. Ego in tota Theodorici panegyri sub annum* 1100, *quarto post Sancti martyrium seculo scripta, nihil prorsus reperio, quod vel a longe id insinuare videatur, quapropter absque ulla hæsitatione pronuntiandum censeo ; templum qualecumque a nostro* S. Rumoldo *ædificatum, sacrisque corporis ejus exuviis ditatum, nullius alterius Sancti nomine ; saltem post sepulturam ab Adone procuratam, nuncupatum fuisse. At, inquies, Sancto alteri saltem ab ipso vivo* S. Rumoldo *dedicari debuit. Quid tum postea? Quis inde consequens dicat ; titulum S. Stephani potius obtinuisse quam S. Laurentii, aut S. Mariæ Magdalenæ ? Domynsianam Legendam adducis, ejusque sequacium gregem ; Verum isti omnes tanti mihi non sunt, quanti solus Theodoricus, pro fine undecimi et principio duodecimi seculi indubitatam ferens sententiam, a qua sexcenti recentiores, mutua cæce describentes, eos non dimovebunt, qui non speciosiora sed veriora disquirunt, ut rursus dicendum erit* §. 18.

sepultum ab Adone sacrum corpus,

E

F 132 *In ea ecclesia, ut iterum dicam ; fuit* S. Rumoldi sepulcrum, *fuit* mensa ejus altaris, *fuit* medicinalis tumba, *eo* quo *Theodorici ætate* requiescebat loco, *ab Adone olim* celebri sumptu procurata. *Expendantur ea Theodorici verba, quæ sola abunde sufficiunt, ut refellantur vana eorum opinamenta, qui sacrum corpus tempore Normannicarum vastationum alio deportatum, et nominatim in Steynockeseel cum Vardæo existimant, freti ea pictura, quam præcedenti paragrapho, ordine septimam decimam retulimus :* Quodam tempore, grassantibus gentilibus, corpus defertur in castrum quoddam Steynockeseel : dominus infirmus sanatur ; et S. Rumoldum bonorum suorum ex asse scribit heredem. *Satis certum est, nullas in hac Belgii parte gentilium grassationes occurrisse, post illas quæ sub generali Normannorum nomine in annalibus nostris describuntur ; neque proinde de aliis verificari posse adscriptam picturæ epigraphen. Ast ego illam, vel si de antiquioribus seculi* XV *fuisse dicatur, falsi plane arguo, Theodorici testimonio ita innixus, ut si in eo, quod oculis suis vidit, nos decipiat, tota* S. Rumoldi *rerum gestarum et miraculorum series corruat necesse sit. Repetamus ejus verba :* Sacratissimum illud funus cum jubilo ad terram trahit, impositum vehiculo, QUO NUNC REQUIESCIT LOCO,

ibi adhuc jacebat tempore Theodorici.

AUCTORE J. B. S.

A loco, deportat; et sepulturam celebri sumptu procurat. *Habes Sancti sepulturam, habes sepulturæ expressum locum,* S. Rumoldi ecclesiam, *habes denique, sacrum corpus circa annum* 1100 *adhuc humi defossum, procul dubio sub* mensa altaris *in ejus honorem erecti; quod idem sub annum* 1050 *asseruerat Baldericus*: Ubi quiescit pretiosus Dei Martyr Rumoldus. *Intellige adhuc sepultus jacet, ut tot alia Sanctorum corpora et Trudonopoli et alibi humata relicta fuerant, ne a barbaris ludibrio haberentur.*

Elevationes citius factæ, a Gramayo

133 *Quæro, qui nobis ostendat, quo primum tempore, ex primo illo tumulo elevatum, capsæ novæ inclusum, et decentiori honoratiorique loco repositum fuerit? Id ex Theodorico discere non possumus, ut ex dictis patet; Acta MSS. Tungrense, Ultrajectinum et Rubeæ vallis incompleta sunt, aut potius ex duabus laciniis contexta; Domynsianus Anonymus æque quidquam in medium protulit; neque ex Chronico Mechliniensi vel scintilla lucis affulget. Gramayus nihilominus, pro sua in rebus rotunde definiendis auctoritate, rerum Mechliniensium lib.* 3. *sect.* 3. *intrepide pronuntiat*: Hoc certius est, post duo fere ab obitu secula, percrebrescente miraculorum fama, B corpus et inventum et elevatum, et postridie festi divæ Cæciliæ *(suspicor, id ex alicujus pseudo-chronologi scrinio extractum)* aromatibus conditum, sericoque ornatum, in ligneam thecam decenter repositum. Et cum in dies peregrinorum cresceret et miraculorum frequentia, iterum solenni ritu elevata sacri pignoris ossa per Robertum Cameracensem Episcopum, relataque in argenteam, cujus pretium exceptis margaritis excessisse constat sexaginta sex florenorum millia. Factum anno 1369. Cum autem ingruente bellorum periculo in Oscaliam Petræam delata, humi defossa longo tempore latuissent, eadem, quæ nuper, miraculorum gloria vetuit sub modio abscondi candelabrum. Præsul itaque Cameracensis, Duce Burgundo Abbatibusque septem testibus, anno 1479, reliquias visitavit, populoque inspiciente reposuit. Theca hæc sive feretrum, inter pretiosiores totius Belgii facile habendum, sacrilegum hæreticorum manibus nuper et profanatum et direptum est, sacellumque ipsius Divi funditus eversum, recenter reparatum est. *Hæc Gramayus.*

a Domynsio

134 *At mihi nihil incertius, quam quod de prima elevatione et deinde in Oscaliam Petræam translatione Gramayus comminiscitur, nullo satis probo teste suf-* C *fultus. Et quidem primæ elevationis historia Theodorico apertissime repugnat; translatio in Steynockeseel ad ea tempora reducitur, ut neminem Mechliniæ credam existere, qui rebus bene perpensis, ausit Gramayo subscribere. Prodeat modo Joannes Domyns vel potius Anonymus Belga, primus, quod sciam, Steynockeselianæ translationis narrator, in suis ad Sancti vitam additamentis a pag.* 188, *apud Domynsium latine cap.* I, *de elevatione, quam quærimus, sic loquens*: Post multa annorum curricula, et complurium signorum edita prodigia, quæ Deus per Sanctum suum operatus est, tam ante ejus ex hoc seculo commigrationem, quam postmodum, sacratissimum hujus Martyris corpus humo levatum est, quam magnificentissime, idemque repertum diversis aromatum speciebus conditum. Atque sic lignea in arca sacra ossa recondebantur, vestimento serico, quod multis erat aureis contextum lineamentis, involuta, ac argenteæ thecæ inclusa; quæ reponi solita est sub atrio summi chori, nimirum supra aram Adnuntiatæ Divæ Deiparæ Mariæ. *Quam multa hic perperam confundantur, nemo est qui primo intuitu non perspiciat. Neque tamen absterritus est Vardæus, quo minus ad prima Domynsii verba, insignem annotationem adjiceret pag.* 86 *et* 87.

135 *Verba ejus referamus, ad* multa annorum curricula *potissimum collimantia.* Circa annum, *inquit*, ut reor DCCCIII. Nam verisimile non est, Mechlinienses, florente tum religione et pace in Belgio, ulterius distulisse sui Tutelaris, interea coruscantis continuis miraculis, et ubique terrarum inclyti, elevationem, celebremque cultum, præsertim si verum est, quod fama tenere dicitur, Leonem III Papam anno DCCCVIII, quo Carolum Magnum Remis coronavit, Machlinianam ejus ædem adiisse, ibique eum donariis et latina laudum concione veneratum. Quod enim narrat Gramayus lib. 3 de Mechlinia sect. 3, post duo fere ab obitu secula (hoc est post medium seculi decimi) percrebrescente miraculorum fama, corpus Rumoldi et inventum et elevatum, si referatur ad primam corporis elevationem, nec ipse vel uno teste probat, nec cohæret dicendis notatione sequenti; nec consentaneum fuisset, aut Rumoldi in Machlinianos multis mirificisque beneficiis, aut horum erga illum continuæ devotioni et observantiæ singulari, et multo minus, quod uti ibidem præmisit, vastante omnes circumcirca provincias Normannorum rabie, in oblivionem pene abierat vita, et mors, et merita magni hujus Antistitis, adeo ut in vulgo ignoraretur, censendusne esset in Confessorum, an in Martyrum numero. D

et a Vardæo perperam referuntur.

136 *Non ausim negare, Gramayum in transversa sæpe deflectere, id tamen immerito carpit Vardæus, in* E *quo ducem ille habet auctorem Chronici Mechliniensis, dum Vardæus ipse, omni teste et auctoritate destitutus, meris popularibus rumusculis, pro hominum ingenio adinventis, affigitur, pias opinationes passim adoptans aut excogitans, ex hodierna rerum congruentia, magis quam ex antiqua rei veritate deductas. Præterquam quod textui ipsi Domynsiano contrariæ sint; nam dum hic scriptor* ligneam arcam, *in qua* sacra ossa recondebantur argenteæ thecæ inclusam *expressissime memorat, primam sacri corporis elevationem haud obscure differt ad annum* 1369, *qua indubitatum est, sacras* S. Rumoldi *reliquias in eam primum translatas et repositas fuisse, teste iterum eodem Chronici Mechliniensis auctore, ubi, narrata celeberrima illa Mechliniensium de circumvicinis oppugnatoribus victoria anni* 1303, *continuo subjungit, conceptum a civibus votum de supplicatione annua, in* S. Rumoldi *honorem instituenda, quæ in hodiernum usque diem quarta Paschatis feria perseverat; ac deinde unanimem resolutionem fabricandæ thecæ argenteæ, quæ non ante prædictum annum* 1369 *perfecta, et populo undecumque turmatim confluenti exhibita fuit, quemadmodum ex diplomate* F *authentico demonstrabitur paragrapho* 14. *Quomodo autem cum translatione seculi* XIV *concilianda sint prima illa Domynsii verba,* post multa annorum curricula, *quomodo Vardæus pro anno* 803 *reperturus sit thecam argenteam, aliis examinandum relinquo. De translatione Steynockeseliana agemus proxime, nunc primam elevationem investigare pergamus.*

Et thecam argenteam fingunt antequam exstiterit.

137 *Siquid valent piæ illæ ac religiosæ Vardæi conjecturæ, ut verosimile supponendum est, non quidem sub Leone III, aut Notgero Leodiensi, attamen non multis post Theodoricum annis, propagata per famam miraculorum et vitam ab ipso scriptam vulgatamque,* S. Rumoldi *gloria, de elevando sacro thesauro, a Mechliniensibus tum paulo opulentioribus, serio cogitatum fuisse, procul dubio, currente seculo duodecimo; tum nempe cum belli Grimbergensis tumultibus compositis, et dominis Bertholdis in gratiam a Duce Brabantiæ receptis, sub illorum aut dominio aut patrocinio (advocatiam per id tempus dicebant) magis in dies florere et augeri cœpit Mechliniensium respublica; accrescente etiam tum Clero, Cameracensium Episcoporum favoribus illustrato, quod pluribus dicitur in subjuncto Actis corollario; adeo ut de ampliori et magnificentiori templo in sanctissimi Patroni honorem exstruendo consilia contulerint,*

Certo elevata erant sacra ossa,

A *tulerint, et eo ipso aut sequenti mox seculo* XIII *manus operi admoverint. Hujus rei testem habemus irrefragabilem, citatum alias diploma, quo ad fabricam, si non fallor, pridem inchoatam, tum vero promovendam, multa disponuntur anno* 1265. *Certo eo seculo elevatas et jam tum in capsa aliqua repositas fuisse sancti Martyris reliquias, ex eo constare debet, quod durante famosa illa obsidione anni* 1303 *præfata capsa (sic refert Chronicum Mechliniense) a duobus Canonicis* ex templo in forum processionaliter fuerit deportata... inde ad portam cœmeterii (*Kerck-hof poorte*) eadem supplicatione delata, civibus victoriam per S. Rumoldi merita deprecantibus *etc.*

tempore famosæ obsidionis.

138 *Huc spectat Wachtendonckianæ Legendæ caput* 48, *satis in hac parte sincerum, si debitos limites non excederet. Sic habet* : Hoc anno (MCCCIII) obsidebatur Mechlinia a Joanne Duce Brabantiæ, assistentibus ei civibus Lovanio, Bruxella, Antuerpia evocatis, feria quarta hebdomadæ sanctæ. Obsidionis causam recensent aliqui, quod Mechlinienses venditionem medietatis urbis ab Hugone de Cambilone Episcopo Leodiensi, sine debitis solennitatibus Duci factam, impugnarent : aliqui, quod constitutum ab eo urbi prætorem admittere nollent : disquisitio penes eos B sit. Hac obsidione tanta erat apud Mechlinienses penuria, ut vel pugnando occumbere, aut intra unum vel alterum diem se dedere tenerentur. In tantis angustiis constituti, dum deliberant inter se, quid agerent; variis hinc inde propositis, incidit illis consilium bonum, ut ope beati Martyris implorata, cum feretro (quod in honorem ejus, ex cypresso confectum, et panno aureis lineis variegato, coopertum erat) circumcirca civitatis muros, processionem nudis pedibus, et in lineis facerent : voto etiam addito, quod eam quotannis, perpetuis futuris temporibus, si obsidio solveretur, resumerent. Resolutione capta, Anglum equitem Petrum Dondelaer ducem suum statuunt, qui superposita clypeo suo costa B. Martyris, quæ etiamnum vitro inclusa visitur, in aciem cum civibus bene animatis procedit, et conflictu inito, Brabantos in fugam vertit, eodem Martyre incolas suos adjuvante. *Erat itaque tunc temporis* feretrum *portatile*, ex cypresso confectum *etc. verum quo illud tempore primum elaboratum fuerit, quo præcise anno elevatum corpus, cum nusquam certo notatum reperiam, tantisper inhærebo probabili conjecturæ supra positæ, accidere id debuisse* C *circa finem seculi duodecimi : quo* reperta, elata et in thecas decenter fuisse reposita *SS. Trudonis, Eucherii, ac Liberti sacra pignora narrat Gurnezius pag.* 215. *quæ* ab ævo Nortmannorum *humi defossa delituerant usque ad annum* 1169.

idque potuerit factum fuisse circa finem sec. 12.

139 *Quid si et aliquantulo tardius S. Rumoldi corpus elevatum sit; idque sub seculi insequentis principium, quo faciunt ea quæ mihi subinde suggessit R. A. et Eruditissimus D. Canonicus supra laudatus Crucius, ex MSS. annalibus vernaculis, (qui pro eo tempore fidem aliquam faciunt) diserte asserentibus, veterem Canonicorum Mechliniensium habitationem, seu S. Rumoldi monasterium, ubi claustraliter vivere assueverant, eo loci fuisse, ubi nunc existit cœnobium PP. Franciscanorum, quibus ex Italia, quinto post S. Francisci obitum anno adductis, conventum Mechliniensem ædificaverunt Bertholdi, teste Gonzaga pag.* 998 *sub annum* 1231 ; *postquam inde migraverant Canonici ad novam basilicam, corpus S. Rumoldi eo secum transferentes, ut omnino necesse sit admittere, sacrum istud depositum ante prædictum annum* 1231 *elevatum fuisse, et non sine pompa ad novam qualemcumque tunc temporis basilicam deportatum, si recte Tungrense chronicon adduxit laudatus Eruditissimus Canonicus Crucius. Quæ omnia apprime consonant iis, quæ huc usque deduxeramus, quæque lucem aliquam* *inde accipere posse videntur, unde nemini incidit eam* D *requirere.*

AUCTORE J. B. S.

Eorum prima translatio

140 *Legeram pridem in codice Usuardino Bruxellensi, ad usum Ecclesiæ Collegiatæ S. Gudilæ, quem in nupera ad Usuardum Præfatione pag.* LX *scriptum censui sub finem seculi* XIV, *aut sub initium* XV; *legeram, inquam, in eo Martyrologio ad* IV *Junii hæc verba* : Mechliniæ, Translatio S. Rumoldi, Episcopi et Martyris. *Excussi subinde quidquid scriptorum commentariorum in tabulariis Mechliniensibus, quidquid populari traditione acceptum supererat, nullo usquam hujusmodi translationis occurrente vestigio, saltem satis distincto, cum præter Steynockeselianam nulla apud Mechlinienses nota hodie aut admissa sit, nulla saltem annue recolatur. Incessit itaque cupido, rem ulterius investigandi, si qua forte ratione prædictam Martyrologii Bruxellensis annuntiationem, rei Mechliniæ de facto gestæ, commode adaptarem. Etenim nihil minus quam verosimile visum est, figmentum aliquod, vicinorum gratia, Bruxellis in sacros Fastos relatum fuisse; porro, cogitari non posse, indicatam illic sacri corporis in veterem thecam argenteam depositionem anni* 1369, *quemadmodum nonnullos velle sæpius observavi; nam tota ea res Paschali tempore peracta est, die* 3 *Aprilis, non ultima Decembris* 1370, *ut chronica aliqua somniant, quod ex ipso authentico instrumento evidenter* E *demonstrabitur* §. 14.

alicubi notatur 4 Julii.

141 *Ad hoc certissimum esse debet, ex prima sepultura, atque ex primo, in quo sacrum S. Rumoldi corpus reconditum erat, sacello, in hodiernam basilicam aliquando translatum fuisse ante finem seculi* XIII, *ut jam ostendimus; idque eo modo et splendore, ea solennitate et pompa, quam tanta celebritas merebatur, quæque, ut passim fit, inter Sancti festa connumerari consueverit. His mecum attente perpensis, vix dubitandum putavi, quin præfatum Martyrologium, eam ipsam translationem nobis commonstraret, quam toto hoc* §. *quæsivimus, primam illam nempe, ex veteri S. Rumoldi claustro ad novam basilicam, quæ aptissime, ex rerum quodammodo exigentia, facta fuerit infra octavam ipsius pridem stabiliti natalis,* IV *Julii circa annum* 1230, *dicamus per conjecturam, anno* 1227, *quo currente littera Dominicali C,* I *Julii incidit in diem Jovis, atque adeo* IV, *tali translationi convenientissima, fuerit Dominica, hoc etiam tempore sub dedicationis, alius diceret encæniorum nomine, apud Mechlinienses celeberrima. Quod vero successu temporis neglecta videri potuerit translationis istius solennitas, mirum nemini videatur; quandoquidem cum ipso festo concurreret, alia vero translatio recoleretur mense Octobri, de* F *qua modo agendum est.*

§ XIII. De translatione in Steynockeseel.

Translatio alia Martyrol. nota,

Est *hæc Steynockeseliana S. Rumoldi translatio Mechliniæ hodie pervulgata, imo unice nota et celebrata gemino Officio duplici, quorum alterum translationi, alterum relationi respondeat. Illam fortasse inter Usuardina auctaria, ex proprio olim Mechliniensi aut Martyrologio aut Kalendario, vel aliunde accepta notitia, signavit Joannes Molanus ad* XVIII *Octobris* : In Mechlinia, Translatio sancti Rumoldi Martyris atque Pontificis; *qui, si Steynockeselianam novisset, haud dubie id verbo insinuare non prætermisisset. Hinc eamdem sumpsisse censendus est Dempsterus in Menologio Scotico, qui* XVII *Octobris, de suo præmiserat* : Mechliniæ, Rumoldi Archiepiscopi Adventus. *Occurrit et eadem translatio in Florario nostro Sanctorum MS. seculi, ni fallor,* XVI, *prædicto die* XVIII *Octobris* : Apud Mechliniam, Translatio S. Rumoldi Episcopi et Martyris. *Atque hic plane indicari supponimus, eam, qua de agimus, translationem in Steynockeseel,* *quæ*

AUCTORE J. B. S.

A *quæ in hodierno Officio Mechliniensi* XIX *Octobris recolitur, procul dubio propter occurrentem S. Lucæ Evangelistæ festivitatem, in sequentem diem transposita. Supponimus, inquam; cum alia vera translatio non supersit, ad quam descripti Martyrologiorum textus referri queant.*

uti et Relatio,

143 *Succedit in citato Officio Mechliniensi, ipso illo mense Octobri, die* XXVII, *seu in vigilia Apostolorum Simonis et Judæ, primum notata apud Grevenum,* Rumoldi Episcopi et Martyris Relatio. *Tum apud Molanum in Usuardi additamentis, eodem die,* In Mechlinia, Relatio B. Rumoldi Episcopi et Martyris. *Item in Menologio Scotico Dempsteri :* Mechliniam Relatio reliquiarum Rumoldi. *Scripsit Grevenus, vel quisquis est istius editionis auctor, ut in Præf. Usuardina diximus, aut sub finem seculi* XV, *aut certe sub initium* XVI, *adeoque tunc in aliqua Belgica Sanctorum tabula invenire debuit prædictam* Relationem ; *quamvis Translationem, quæ præsupponi debet, neglexerit. Ceterum cum altera alteri connexa sit, non improbabiliter colligitur, utramque Mechliniæ fuisse celebrem ab ipso seculo* XV, *quamvis peculiari Officio, saltem proprio, in ecclesia S. Rumoldi, eam quotannis recolere, non videatur in more positum fuisse. Attamen festivi-* B *tatem qualemqualem innuit fundatio Decani Joannis Robyns, reperta ad calcem necrologii Mechliniensis, sæpius alibi citandi, ubi pro anno* 1524, *notatur distributio facienda in festo* Translationis D. Rumoldi : *non eo, opinor, quod cum ipso natali Sancti die confluere diximus, eo itaque, de quo jam dixi, Translationis et forte Relationis Steynockeselianæ, in ipso illo vico* XXVII *Octobris pridem celebrata.*

aptanda narrationi Steynockeselianæ,

144 *En utcumque probatam sacri S. Rumoldi corporis* Translationem *et* Relationem, *sed absque expressione termini, quo vel unde factæ fuerint; quas nihilominus ex traditione jam recepta, Steynockeselianæ historiæ aptare cogimur, cujus veræ circumstantiæ adeo obscuræ et ignotæ sunt, ut qui certum tempus præfata translatio et relatio contigerint, aperte edisserat, hactenus inventus sit nemo. Faxo implexa omnia et involuta perspicias. Sunt qui cum Vardæo, picturam appellante, ad Normannica tempora ascendunt; sunt alii, qui Wachtendonckianæ vitæ auctorem cap.* 43 *et* 46 *seculi, dum prioribus seculis involuta tenebris omnia offendunt, ad bellum Grimbergense seculi* XII *necdum adulti, confugiunt. Atque isti quidem ut vetustiorem definiant eam, qua de agimus, translationem:* C *Gramayus vero Domynsii, ni fallor, vestigia premens, alia plane semita progressus, ut inter solenniores elevationes seu ostensiones anni* 1369 *et* 1479 *eamdem translationem collocet. Nequid igitur, quod rei illustrandæ conducat, prætereamus, singulorum auctorum verba exhibenda sunt. A Vardæo incipio, qui notatione in cap.* 2 *Domynsiani auctarii,* ad vicum Steynockeseel, *contra Scriptoris mentem ita loquitur pag.* 87 *:* Quo autem determinato anno eo allata, aut relata inde fuerunt sacra ejus lipsana, nusquam invenio : ut tamen certum suppono, illuc translata occasione imminentis Normaunici furoris et belli, sive ejus, quod ab anno DCCCLXXXI, ad finem fere noni seculi duravit, sive alicujus anteriorum, quæ in annos DCCCXXX, DCCCXXXV, DCCCL et intermedios inciderunt. Unde inter epigraphas iconum Mechliniensis sacelli S. Rumoldi.... decima septima hæc est : Quodam tempore grassantibus gentilibus, corpus S. Rumoldi defertur in castrum quoddam dictum Steynockeseel. *Atque hæc tota Vardæi basis, quam ex Theodorico superius ita evertimus, ut hujus opinionis propugnatores satis exarmatos existimemus.*

obscuræ, dubiæ et implexæ:

145 *Ut inconcussum igitur et indubitatum admitti cupio ex apertissimo laudati Theodorici testimonio, præcedenti paragrapho satis expenso, nullam sacri corporis elevationem, neque adeo translationem ullam, ante ejus tempora factam fuisse. Quod tametsi non tam diserte affirmaret, vel ex solo celebris Steynockeseliani miraculi et tam splendidæ donationis silentio quisque conficeret, qui enim tam solicite sub finem numeri* 16, *modicum* censum annuum, *eumque vitalitium, ex voto redditum, commemorat, an is, obsecro, pagi integri donationem neglexisse censeri poterit? Certum item est, nulla Acta aut monumenta alia MSS. exstare, Domynsii Anonymo antiquiora, quæ de tali determinata translatione et subsecuta in Steynockeseel toparchæ ejus loci tam celebri curatione, ac demum pagi donatione meminerint. Est ergo ad Legendam Belgicam, quæ seculo* XV, *vel forte* XVI *scripta est, revocanda tota translationis illius historia, quæ utrum inter antiquas picturas expressa fuerit, ex dictis supra* § XI, *conjiciendum est. Utcumque statueris, scripta picturis præferenda sunt; unde hic primo proponendus totus Domynsii textus, qui auctarii ejus caput alterum constituit, sub hoc titulo :* Divi Martyris corpus, ob bellorum tumultum, in vicum Steynockeseele advectum. *Ex tituli hujus et picturæ epigraphæ diversitate satis apparet, quam incerta Mechliniæ olim fuerit dictæ translationis et epocha et causa : sed Domynsium audiamus vel potius Legendam Belgicam a pag.* 190 E *multa more suo imperite confundentem. Sic vertit Domynsius :*

146 Accidit ut bellum atrox moveretur, et plerique cives Machliniani, quod chari et pretiosi supellectilis habebant, urbe avectum, amicorum tutelæ commiserunt, demandaruntque. Erat autem Canonicorum quidam, maximum rei dispendium formidantes, qui et consultarunt Martyris corpus ad vicum Steynockeselanum deferendum. Fert fama, thecam argenteam, in qua sacrum Præsulis corpus repositum erat, eo loci ruri defossam fuisse, corpore pluribus ibidem coruscante signorum prodigiis. Verum sopito jam bellorum dissidio, corpus ipsum a effossum fuit, quo illud ad pristinum tandem reducerent locum, antelatis vexillis sacris, ac solenni pompa. Erat eodem tempore equestris ordinis quispiam Steynockeselanus princeps, isque comitiali laborans morbo. Quoniam autem complura operatus esset inibi Deus signa per Sanctum suum, admittere ille noluit, ut divi Antistitis Rumoldi reliquias a sua ditione auferrent, ni prius incolumis sanus ope Sancti redderetur. Quamobrem totus Canonicorum grex in hæc prorupit verba : Cumprimis grate heros, absit ut tentes Altissimum, at precaberis eumdem obnixe religioseque, ut divini muneris F te participem reddat, auxiliante ad eam rem sancto suo Martyre. Hisce auditis, ille ait : Quem in modum deprecabor Dominum? Aiunt : Scelerum tuorum sentinam purga, ex animoque defle commissa peccata, atque horum pœnitudine ducitor, quo tandem favore numinis auxilieris. Quo præstito, domini Canonici in genua procubuere, Deum ipsum ardentius pro principe rogitantes, ita ut pristinæ restitutus sit ille incolumitati. Hoc edito in ejus gratiam signo, quod habebat dominii mox Canonicorum collegio contradidit : cujus vici Steynockeselani dominium perpetuum impræsentiarum obtinet divi Rumoldi collegium Canonicorum, ita ut investiendi et revestiendi jure inibi potiatur. In hujusce rei memoriam lychnum pensilem divi Rumoldi Canonici diu noctuque accendunt in summi chori medio.

quam nec Domynsius,

147 *Sola totius hujus farraginis, satis male coagmentatæ lectio, cordatum quemque convincet, Domynsium non usquequaque intellexisse quid vellet aut quid scriberet. Miror* bellum istud atrox, *quod, florente re Catholica, Canonicos coegerit, thecam argenteam,* 66 *florenorum millibus æstimatam, ruri defodere, quasi ibi tutius quam in urbe delituisset. Si id fama ferebat, dum*

nec Legenda Wachtendonckii,

A *dum Domynsius viveret, necdum elapsis duobus seculis a confecta prædicta capsa argentea; quid ita palpat, quasi res remotissima sit, de qua nec temporis, nec personarum, nec illius distinctæ circumstantiæ superfuisset notitia? Plura notarem, si mihi animus esset, rem ipsam suspectam reddere. Minime vero; quantumvis obscura sint omnia, id saltem perspicere videor, Domynsii tempore invaluisse aut memoriam, aut popularem traditionem, factæ aliquando sacri* S. Rumoldi *corporis in prædictum vicum Steynockeselianum alicujus translationis, loci toparchæ curationis, atque ea occasione, translati in capitulum juris directi,* quod perpetuum impræsentiarum obtinet. *Verum quam hæc omnia densis ignorantiæ tenebris immersa fuerint, docebit Legenda Wachtendonckiana, cujus auctor Vardæanam illinc Scyllam, inde Domynsii et Gramayi Charybdim reformidans, scopulos alios veritus, novam a se excogitatam viam ingredi coactus est; ad bellum, ut dixi, Grimberganum dilapsus, quod translationi utcumque salvandæ opportunissimum credidit, citatis ad marginem codice, nescio quo, MS., pictura, Molano et regestis capituli : melius solum Domynsium appellasset, sed qui in determinando tempore ei plane oppositus est. De pictura jam satis diximus; Molanus, aut potius Lowius in Natalibus, nec verbum habet de bello Grimbergano; nec id magis innuere credo regesta capituli, nisi recentissima sint. Ceterum novum hic nihil aut Legendæ illi inusitatum, utpote solitæ scriptores multos marginibus adjicere, quos ibi in fonte consulueris, vix quidquam eorum quæ recitat, tradere deprehendes, imo sæpe contradicere. En ejus cap.* 43.

nec alii recte tempori aptarunt,

148 Rebus ita misero loco constitutis *(nempe cæsis Grimberganis in decretoria pugna ter Langenhaegen, captoque, ut fertur, Gualtero anno* 1144*)* Clerus Mechliniensis, merito turbatus, de transferendis sancti Martyris reliquiis, iisque securo loco collocandis inter se deliberaverat. Nullo vero aptiori considerato, quam castro de Ham, in vico de Steynockerseel, apud Dominum illius, pro loco obtinendo institerat. Quo benevole votis annuente, dictæ reliquiæ eo translatæ, et circa dictum castrum in terra defossæ sunt, ubi quoad cessarent tumultus, delituerunt, multisque miraculis claruerunt : quorum intuitu altare dicti vici (quod a Nicolao Cameracenci Episcopo Capitulo datum fuerat) postea sancto Martyri dedicatum, et dein dies festus translationi ejus indictus est XIV Kalendas Novembris, *nimirum ab anno forte* 1634, C *quo Officia Mechliniensi ecclesiæ propria publicari jussit Illustrissimus Archiep. Boonen* XXV *Augusti aut paulo citius; die illo* XIV *Kalendas pro arbitrio selecto, cum in Martyrologiis* translatio *notetur* XV. *Kal. Nov., altero jam pridem relationi consecrato,* VI *Kalendas Novembris seu* XXVII *Octobris, quo apud Leodienses* S. Rumoldi *natalis a tot seculis recoli solitus erat, ut supra latius deduximus* §. 9. *Breviarii Mechliniensis lectio* IV, *cum reluto capite belle consonat, præterquam quod in illa novum bellum insinuetur, minus etiam historiæ conveniens :* Exorto inter Mechlinienses et populos vicinos tumultu. *Lectio altera, itidem* IV, *capiti* 46 *describendo simillima est : neque major Officiorum istorum propriorum antiquitas mihi hactenus innotuit. Quin et longe recentiorem ostendunt variæ Breviarii Mechliniensis editiones; cum non reperiantur nisi in impressione anni* 1673, *quamvis ab anno fortasse* 1629 *celebrari potuerint, sed sub ritu communi : imo vel ab anno* 1524, *quo Decanus Joannes Robyns, ut supra dixi, distributionem aliquam fundavit in festo* translationis D. Rumoldi, *non expresso die. Videamus modo an hæc omnia satis apte temporibus divisa sint, imo an a quoquam sic dispesci commode queant.*

salvanda tamen rei substantia;

149 *Imprimis non video, nec videbit eruditus lector, res Mechlinienses per qualemcumque cladem Grimberganam* ita misero loco constitutas *fuisse, ut* clerus Mechliniensis turbatus, merito de transferendis S. Martyris reliquiis, iisque securo loco collocandis D *deliberare debuerit. Quid enim a victore Duce Brabantiæ, adhuc infantulo, aut proceribus probe catholicis metui per id tempus potuit? An sacro corporis deposito? Apage; id absque summa Brabantinorum injuria, nemo ausit asserere. An thecæ argenteæ? Ast illa post duo demum secula primum confici cœpta est. Quæcumque alia ratio fingatur, æque vana erit, cassa et frivola. Quid ergo? Dicam; supponitur, vel supposita vel supponenda est, facta aliqua et aliquando in Steynockeseel translatio; istius rei pignus adducitur, jus directum Capitulo concessum, ob impetratam a loci Domino sanitatis gratiam : verbo, id evincere videntur citata superius Martyrologia, aliaque monumenta quantumvis obscurata, ut sarta tecta servanda sit rei istius substantia; verum qui tolerabilibus aut verisimilibus circumstantiis eam vestiat, tantum abest, ut quis inventus sit hactenus, ut in diversa potius abierint quicumque præfatam historiam vel primis labris degustarunt. Pictura* gentiles *in genere nominat; Vardæus ad Normannos retrocedit; Domynsius et Gramayus ad nimium vicina tempora propinquant; medii inter omnes Wachtendonckianus et Lectionum auctor, non magis feliciter tempora designarunt : ad Iliadem illam Brabantinam dilapsi, quam licet, ad hominem, tantisper supponere visus sim, non aliter pridem habui, quam ut figmentum quod vulgus Romanicum vocat, illud ipsum cum Butkenio et aliis sapientioribus Belgis alibi omnino rejecturus quamquam negem, dissentiones aliquas sub annum* 1159 *intervenisse, quæ Grimberganis damnum dederint, sed ad quas scriptores illi non videntur respexisse. Ceterum ut candide dicam, plus temporis ei disquisitioni impendi, quam fateri audeam, neque tamen mihi magis datum est Corinthum adire, quam ceteris, eo demum redactus, ut aperte pronuntiare cogar, nodum esse scindendum magis quam solvendum. Translationem qualemcumque, miraculum et donationem, in dubium revocare, duriusculum est; apta tempora reperire, quibus ea gesta sint, huc usque incognitum et impervium.*

AUCTORE J. B. S.

non per bellum Grimberganum,

150 *De cetero, qui translationi sæpe dictæ mediam viam aperuit, auctor Legendæ Wachtendonckianæ, non potuit non per eamdem sacrum corpus ad priorem sedem reducere cap.* 46. *his verbis :* Illis conditionibus, compositis ita rebus *(postquam in gratiam recepti sunt Grimbergani)* de referendis sacri Martyris reliquiis, cogitare cœpit Mechliniæ clerus. Dies indicitur, et multo comitante populo in Steynockerseel itur, et ecce non exiguum id temporis ibi miraculum. Cum in Steynockerseel clerus advenisset, Dominus vici eum rogat, quatenus pro se apud divinam bonitatem intercederet, ut a lepra, qua laborabat, precibus beati Martyris liberari mereretur. Clero in genua procumbente, Deumque per sancti Martyris merita pro salute illius deprecante, statim a morbo, quo affligebatur, convaluit, sanctasque reliquias e terra effossas restituit ac loci sui dominium, in accepti beneficii signum, Clero possidendum dedit : Clerus vero, qui dominium hodie adhuc directum possidet, reliquias cum exultatione et gratiarum actione receptas, Mechliniam cum magna celebritate reduxit, et in illius memoriam, relationis solennitatem instituit, ipsa vigilia SS. Simonis et Judæ. *Tarde profecto et non satis memori gratitudine, si quidem verum est, eam* relationis solennitatem *non anno* 1634, *cum* S. Rumoldi *Proprio, sed anno* 1673, *primum fuisse* institutam *: contra ipsius Domynsii sententiam pag.* 44, *asserentis :* Translatio hujus tam eminentis viri Rumoldi, peracta est ipsis feriis divi Evangeliographi Lucæ, tametsi eam recolat ecclesia, pridie Apostolorum Simonis et Judæ. *Sed neque hoc asserere potuit Domynsius, nisi divinando, nam apud Grevenum, ipso antiquiorem,*

AUCTORE J. B. S.

non ponitur pridie Apostolorum Simonis et Judæ, translatio, sed relatio : imo multis ante seculis in Usuardo Rosweydi signabatur ea die natalis, quem Leodienses, in hunc usque diem celebrare consueverunt.

sed per translationem liberam

151 In tanta tamque perplexa rerum incertitudine, pugnantiumque sententiarum diversitate, dicam an tempestate, una superest ad eluctandum naufragio tabella, si remota et demissa certi temporis determinatione, quam assequi nullo studio possumus, rerum saltem substantia eo pacto salvetur, ut admittamus Dominum aliquem vici de Steynockeseel periculoso morbo tum laborasse, cum S. Rumoldi miraculorum fama, ex Theodorico habita, ad eum perlata est, idque fortasse seculo XII aut XIII, qua ille permotus, cum in humanis remediis spei nihil superesse cognosceret; ad superna confugiens, Mechlinienses Canonicos exoraverit, ut sacra sancti sui Patroni pignora, tunc recens e primo sepulcro levata, in Steynockseel ad se deferrent, ibique, quod licet supponere, ad aliquot dies in templo Steynockeseliano exposita relinquerent, quod satis esset, a XVIII Octobris ad XXVII; quibus et translatio et relatio in Martyrologiis recoluntur. Verbo, quo usque per Sancti merita eorumque preces optatam sanitatem adipisceretur : qua demum impetrata, cælestem hospitem nolens vacuum dimittere, ut æternam gratitudinem testaretur, tabulas donationis confecerit; quo ex tempore (principium quærat qui potest) jus directum et prærogativæ quæcumque penes Capitulum Mechliniense in perpetuum manserint. Qui antiquum morem norunt transferendi Sanctorum corpora, ad capiendam donatorum bonorum possessionem, ut de S. Theodorico habes supra a num. 26 pag. 78; forte conjicient, curatum primo miraculose ægrum Dominum, corpus vero sacrum eo delatum, ut dato fundo quodammodo investiretur. Hac vel alia ratione perstat sua Theodorico fides et auctoritas; Domynsii et Gramayi commenta, de defossa ruri pretiosissima capsa argentea, evanescunt; neque bella quærenda sunt, quæ inter Principes Catholicos, aut adversus circumvicinos gesta, ad tam procul occultandas sancti Martyris reliquias, Clerum Mechliniensem impulerint. Siquis conjecturis meis certiora substituerit, cum veritati perscrutandæ unice incumbam, gratiam a me inibit prorsus immortalem.

aut forte per civiles motus coactam.

152 Non gravabor subjicere aliam Prænobilis et Cl. viri Cuyperi conjecturam, salvandæ utcumque rei substantiæ opportunam. Norunt, inquit, Annalium Mechliniensium periti, quantas in ea urbe turbas exeunte seculo XIV excitaverint, iidem ipsi, qui ad capsam illam elegantissimam condendam, ingens argenti pondus conferre coacti sunt, pannorum textores, lanifici, fullones, eo audaciæ et temeritatis provecti, ut a magistratu et reliquis civibus in ponte Befferano (est is qui e foro ad collegium Soc. Jesu pergentibus transitur) ad internecionem cæsi, aliquot post annis perpetuo exilio multandi fuerint. Quid si ardentibus illis civilibus motibus, et sacro S. Rumoldi corpori et pretiosissimæ capsæ prospiciendum putaverint Canonici Mechlinienses, ne a furenti plebe profanarentur, cujus occasione acciderint et miraculum et Steynockeseliana donatio, de quibus jam tam multa disquisivimus. Eligant Mechlinienses quod magis arridere censuerint, ego solius historicæ veritatis salvandæ intuitu ea omnia congessi, quæ in eum finem apta existimavi. Controversiam forte dirimeret ornatissimum Capitulum, si, quod ab annis ferme centum conceptum fuit, hoc tempore exequeretur. Notavit olim in adversariis suis Amplissimus D. Decanus de Mol, ad annum 1628, die XVII Novembris : R. D. Vander Laen suscepit in se commissionem petendi copiam accepti dominii de Steynockerseel. R. D. Wachtendonck suscepit commissionem petendi ab herede D. Clerici (p. m.) registrum feudalium de Steynockerseel et Humbeeck. Si hæc documenta reperiantur, spes est fore ut ad alia perveniri possit.

§ XIIII. De translationibus et ostensionibus reliquiarum S. Rumoldi anno MCCCLXIX et MCCCCLXXX.

Translatio seu depositio in thecam argenteam anno 1369,

Ex remotiorum seculorum tenebris tantisper emergentes, sereniora tempora ingredimur, ubi non ex meris popularibus traditiunculis, picturis aut incertissimis scriptis, sed ex monumentis authenticis depromemus, quæ de primariis duabus notioribus translationibus seu ostensionibus sacri corporis S. Rumoldi nos tam secure doceant, ut dubitationi locus non supersit. Easdem jam non semel supra notavimus, primam nimirum anni 1369, alteram 1480, alias 1479, quas ex diplomatum, per Prænobilem et Clarissimum Cuyperum, jam sæpe laudatum, mecum communicatorum fide, hic ad verbum describam, tacite refutaturus Wachtendonckianæ Legendæ auctorem, cap. 50 ita loquentem : Theca perfecta, evocati Mechliniam Reverendissimi Gerardus Cameracensis, et Adelbertus Ultrajectensis, Episcopi, ut eam benedicerent, et sancti Martyris reliquias illi inclusas, ex sacello D. Stephani, ad basilicam, eidem Martyri sacram, transferrent. Nec mica veritatis toti isti periodo inest : Gerardus Cameracensis aut Adelbertus Trajectensis, anno 1369 non erant in rerum natura, saltem non Episcopi qui dicuntur. Jam id lectores præmonitos velim, annos istius temporis paulo aliter, ac modo fit, numerari solitos fuisse, Belgis non morem hodiernum, eos a Kalendis Januariis sed Gallicanum, a XXV Martii aut a Paschate inchoandi sequentibus, quod hic plane usuvenit, cum utraque festivitas circa tempus Paschale peracta sit. Diversitas in eo consistebat, quod cum annus v. g. 1369, initium apud nos ipso Paschatis festo sumeret, jam a Kalendis Januarii alibi fluere cœpisset; quæ non observata, magnam sæpe pariunt confusionem, aut disputationibus ansam præbent, quæ nullo negotio componi possunt.

et ostensio anno 1480 certissimæ sunt :

154 Id in prima exaltatione locum quidem non habet, cum in tertium Paschatis festum inciderit, in secunda autem anni 1479, mihi 1480, plane attendendum est : primum enim rescriptum a Joanne de Burgundia Episcopo Cameracensi datum est Bruxellæ anno Domini MCCCCLXXIX, more Gallicano scribendo, mensis Martii die tertia; ipsa vero ostensio, in sequenti testimonio facta, narratur tribus vicibus et diebus, videlicet, in die Annuntiationis Virginis gloriosæ, mensis Martii vigesima quinta, pro prima; feria quinta in Paschalibus, mensis Aprilis sexta, pro secunda; et Dominica, octava Paschæ, ejusdem mensis nona, anni ab incarnatione Domini MCCCCLXXX, pro tertia, vicibus. Et sic iterum in fine dicti instrumenti diserte apponitur : Datum et actum Mechliniæ... anno Dominicæ incarnationis MCCCCLXXX Indictione XIII, mensis Aprilis die X. Demum in definitione confirmatoria, quæ est instrumentum tertium, sic testatur Joannes ipse Cameracensis Episcopus : Datum et actum Mechliniæ, dictæ nostræ diœcesis, anno Domini MCCCCLXXX, mensis Aprilis die XVI. Ex quibus patet styli diversitas, hic verbo insinuanda, tametsi ad rei caput spectet minime, sive enim anno 1479 sive 1480 exhibitæ toti populo fuerint reliquiæ, nihil magnopere ad rem præsentem confert, modo de facta ostensione satis constet, prout sole meridiano clarius constare demonstrabitur. Utrum diplomata ista viderit Comynsius, multum dubito ; postremam ostensionem ex paulo recentiori hominum memoria discere potuit, quam, neglecta priori paucis deducit cap. 4.

quæ

A *quæ in oposculo vernaculo habentur a pag. 201. Nos hic indubitata subjiciemus. Primæ translationis instrumentum brevissimum sic in collectione Cupperiana rem gestam testatur.*

et prima demonstratur ex instrumento authentico,

155 Anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo nono, die tertia mensis Aprilis, quæ fuit feria tertia post Pascha Domini nostri Jesu Christi, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Domini Urbani divina providentia Papæ quinti, anno septimo, Reliquiæ Sancti Rumoldi Archiepiscopi et Martyris, de antiqua capsa translatæ extiterunt ad præsentem capsam, per villam Machliniensem ex pio voto constructam; præsentibus dictæ translationi Prælatis infrascriptis, una cum Dominis Canonicis, et Capellanis Ecclesiæ Sancti Rumoldi, ac Magistris Communitatis, Scabinis et Juratis, nec non aliis pluribus providis et honestis viris oppidanis dictæ villæ Machliniensis. Sequuntur nomina Prælatorum, Johannes Egmondensis, Ordinis sancti Benedicti; Theodoricus de Vlierbeke; Bernardus de Boedeloe; Nicolaus Villariensis; Johannes sancti Bernardi prope Scelle, Ordinis Cysterciensis; Martinus sancti Michaelis Antwerpiensis, Radulphus Grimbergensis, B Præmonstratensis Ordinis; humiles Abbates: Sigerus de Novo lapide, sancti Servacii Trajectensis, Leodiensis diœcesis; Cornelius Ecclesiæ Sancti Rumoldi Machliniensis, ecclesiarum Decani, et quia nos Abbates et Decani præscripti dictæ translationi interfuimus, nostra sigilla præsentibus duximus apponenda: nec non Johannes Abbas Jettensis Ordinis Præmonstratensis; sigillo caruit, nec non Willihelmus Cantor beati Rumoldi Machliniensis, Henricus Prior beatæ Mariæ in Hanswyc.

Sigilla pendebant inferius, inquit apographum.

item altera

156 *Ex hoc diplomate evidenter patet, quod supra dicebam, totam illam Wachtendonckianam periodum a vero abesse quam longissime, nam præterquam quod Episcopos nominet, quorum alter Gerardus necdum ad Cameracensem sedem evectus erat, alter apud Ultrajectenses nusquam notus est, quique proinde Machliniam tunc evocari non potuerint, neque adeo translationi interesse, quæ per solos subscriptos Abbates etc. facta est. (Quis vero tunc Episcopus Cameracensis fuerit, Mechliniæ etiam tum præsens, proxime explicabitur: hæc solum dicta sunt in ordine jam relatum instrumentum.) In eo etiam labitur; quod* S. Martyris reliquias, ex sacello divi Stephani ab basilicam C eidem Martyri sacram translatas *comminiscatur, ubi instrumentum expressis terminis asserit, quod* de antiqua capsa translata exstiterint ad præsentem capsam, per villam Mechliniensem ex pio voto constructam; *illo nempe, quod supra conceptum narravimus, pro obtenta famosissima victoria, cujus anniversaria memoria, per supplicationem quotannis celebratur.* Sacellum *istud* S. Stephani *Boertium pridem, aliosque eruditos Mechlinienses diu multumque vexavit, et mihi molestias non paucas creaverat, quibus me expedire haud promptum erat; verum re tota accuratius examinata, ea principia superius, paragrapho* 12, *ex Theodorico posuisse videor, quæ non obscure ostendant, in solo imperiti hominis cerebro imaginarium istud sacellum exstitisse, ut proprio loco demonstrandum erit. Sequantur modo rescriptum, testimonium, et decretum, quæ alteram ostensionem anno* 1480 *celebrius factam satis fuse describunt.*

Rescriptum Joannis de Burgundia Episcopi Cameracensis, quo reliquias S. Rumoldi visitari et populo exhiberi præcipit.

ex pluribus rescriptis.

Joannes de Burgundia Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Cameracensis, Reverendo in D Christo Patri, Domino Godefrido, eadem gratia Dagnensi Episcopo, nostro suffraganeo, et in pontificalibus vicario, nec non venerabilibus in Christo patribus sancti Bernardi, supra Schaldam; Villariensi, et de Bauwelo, Cisterciensi; sancti Petri Haffligemiensi, sancti Benedicti; sancti Michaelis Antwerpiensi; sancti Petri Grimbergensi; beatæ Mariæ de Tongerloe; ejusdem beatæ Mariæ Jettensi, Averbodiensi et Parcensi, Præmonstratensi; ac sanctæ Gertrudis Lovaniensi, Canonicorum Regularium sancti Augustini Ordinis, nostræ Cameracensis, Leodiensis, et Tornacensis diœcesium monasteriorum Abbatibus, ac Præposito de Frigidio monte, hujus oppidi Bruxellensis, ejusdem nostræ diœcesis, aut tribus seu quatuor una cum dicto nostro suffraganeo ex eis salutem in Domino sempiternam. Gratum pariter et acceptum Domino Deo altissimo credimus impendere famulatum; cum Christi fideles ad illa studiosius opera excitamus, per quæ Dæi et Sanctorum suarumque Ecclesiarum veneratio et honor attollitur, populi crescit devotio, dubia de medio tolluntur et salus augetur animarum.

AUCTORE J. B. S.

Horum primo mandat Episcopus,

158 Sane exposito nobis pro parte Vicedecani E et Capituli atque Rectorum fabricæ Ecclesiæ sancti Rumoldi oppidi Mechliniensis, dictæ nostræ diœcesis, assistentibus eisdem legislatoribus ejusdem oppidi: qualiter in dicta Ecclesia et feretro, valde sumptuso et decoro, reconditum sit corpus beatissimi Martyris et Pontificis Rumoldi, quod cum a memoria hominum apertum et visitatum, populoque ostensum non sit, a plerisque dubitatur, ab aliis vero ignoratur, si ejusdem beatissimi Martyris atque Pontificis corpus, sive saltem corporis ossa illic sint recondita: quæ quidem reliquiæ propter dubium seu ignorantiam hujusmodi, in debita veneratione haberi omittuntur: timeatur etiam quod panniculi quibus sunt involutæ, brevi cludendoque illic appositi, propter temporum lapsum, vetustate consumpti formidantur: quare pro parte eorum, nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus ad D i laudes dictique sanctissimi Martyris et pontificis venerationem, ac Christi fidelium devotionem amplius excitandam, feretrum prætactum, cum solemnitatibus et ceremoniis ad hoc requisitis, auctoritate nostra aperiri et visitari, populoque pro ipsius devotione augmentanda, ostendi, ac deinde renovatis præfatis documentis, breviculis, et pannulis sive telis iterato recludi, mandare vellemus et dignaremur. F

per Suffraganeum suum

159 Nos itaque Sanctorum meritis, inclytam cœlorum gloriam Christi fideles minime assequi dubitantes, qui eorum patrocinia, per condignæ devotionis obsequia promerentur. Illi namque venerantur in ipsis, quorum gloria ipse est, et retributio præmiorum. Devotis vestris supplicationibus pie inclinati, vobis omnibus seu saltem tribus aut quatuor ex vobis, si ceteri nequierint, vel nolint interesse, præsente tamen prælibato nostro vicario in Pontificalibus et suffraganeo; de quorum circumspectione et industria ad plenum confidimus, comitatum committimus, quatenus aliquo die solemni, ad hoc per vos ordinando, ecclesiam prætactam accedentes, feretrum prædictum cum solemnitate et reverentia, quibus decet, aperiendo reliquias inibi reconditas, et illarum documenta, si quæ illis sint annexa, discrete et cum maturitate visitetis, capsulam seu capsulas eidem feretro inclusam, seu inclusas, et vestes, breviculos, pannulos, sive telas, quibus reliquiæ hujusmodi forsan involutæ reperientur, si vetustate consumptæ, vel consumpti fuerint, extrahendo, illosque seu illas, aliis in locis

AUCTORE J. B. S.

A cis sacris et capsis reponendo, alias seu alios per dictum nostrum suffraganeum consecrandas, seu consecrandos, pro ipsarum reliquiarum reverentia et honore apponatis et applicetis.

visitationem institui.

160 Reliquias hujusmodi dicta die solemni et duobus aliis diebus, per vos aut dictum Capitulum deputandum, ut dubium hujusmodi de medio tollatur, ipsæque eo amplius in reverentia habeantur, populo cum talibus reverentia et honore, quibus decet, ostendendo: nec non dehinc designationes earumdem reliquiarum, cum bona specificatione documentorum suorum, quæ illic reperiri contingat, nobis fideliter remittendo, ad finem, quod, singulis visis et rimatis mature, nostrum desuper decretum interponere valeamus, per quod ipsi Christi fideles præfati scire poterunt, quid illic venerari debeant et exinde populo devotio crescere et augmentari dubiumque removeri possit et valeat. Nos etiam de omnipotentis Dei misericordia, beatissimæque Dei genitricis Virginis Mariæ matris, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum, sancti Rumoldi præfati, omniumque Sanctorum meritis et intercessione confisi, omnibus et singulis vere pœnitentibus et confessis et contritis, qui dicti feretri apertioni, præfatarum B quoque reliquiarum visitationi et ostensioni, nec non officio Missæ, quod pro tunc illic celebrari contigerit, quadraginta dies indulgentiarum, de injunctis eis pœnis misericorditer in Domino relaxamus. Datum et actum Bruxellæ, dictæ nostræ diœcesis; sub sigillo nostro anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono, more Gallicano scribendo, mensis Martii die tertia. *Et paulo inferius in apographo erat scriptum:* Per Dominum Episcopum.

Et signatum Tswinnen.
Inferius pendebat sigillum Episcopi Cameracensis.

Testimonium Godefridi, Episcopi Cameracensis suffraganei et Abbatum, de facta solemni visitatione et ostensione reliquiarum S. Rumoldi.

Hic testantur Suffrag. et Abbates

Reverendo in Christo Patri et Domino, Domino Joanni de Burgundia, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopo Cameracensi ejusve in spiritualibus C vicariis, vestri humiles et devoti, Godefredus eadem gratia Episcopus Dagnensis, vestræ paternitatis suffraganeus, ac in pontificalibus vicarius, nec non Franciscus Villariensis, Livinus de Boedeloe, Martinus sancti Bernardi supra Schaldam, Ordinis Cisterciensis, Bartholomeus Averbodiensis, Wernerus de Tongerloe, Joannes sancti Michaelis Antwerpiensis, Marcus Grimbergensis, Rolandus Jettensis, Ordinis Præmonstratensis, Cameracensis, Tornacensis, et Leodiensis diœcesium monasteriorum Abbates, salutem cum omni honore et reverentia ac veritate subscriptorum:

factam visit. et ostensionem

162 Notum fecimus vestræ reverendæ paternitati, quod visis a nobis et cum ea, qua decuit reverentia, receptis vestræ paternitatis litteris, et ad requestam venerabilium dominorum Vicedecani et Capituli sancti Rumoldi, ac legislatorum oppidi Machliniensis, dictæ Cameracensis diœcesis, impetratis et concessis, feretrum ac capsulam beati Rumoldi Martyris, in ecclesia ejusdem, in quo seu qua, corpus seu ossa, et reliquiæ ejusdem recondita esse credebantur, honorifice et sumptuose constructum, juxta tenorem vestrarum litterarum, præsentibus annexarum, aperiri fecimus. In eo vero cum magna reverentia ossa ac reliquias corporis beati Rumoldi Martyris, sana, salva, integra, et D incorrupta, ac bene redolentia; lethalis vulneris signo, in sinistra parte capitis invento, reperimus: et propterea ad populi devotionem augmentandam, dicta ossa et reliquias corporis ejusdem gloriosi Martyris, debitis ad hoc solemnitatibus et ceremoniis requisitis mediis, populo et Christi fidelibus cunctis ad ecclesiam ipsius Martyris advenientibus, et in magna et copiosa multitudine confluentibus, eadem vestra auctoritate tribus vicibus et diebus, videlicet in die Annuntiationis Virginis gloriosæ, mensis Martii vigesima quinta, pro prima; feria quinta in Paschalibus, mensis Aprilis sexta, pro secunda; et Dominica octava Paschæ, ejusdem mensis nona, anni ab incarnatione Domini, millesimi quadringentisimi octuagesimi, pro tertia, vicibus, ostendi et exhiberi, nobis præsentibus et astantibus decrevimus et fecimus.

coram Margareta Duce Burgundiæ

163 Ostensione et publicatione et exhibitione hujusmodi factis, præmissis et elapsis, reliquias et ossa corporis ejusdem gloriosi Martyris, nil diminuendo vel abstrahendo, sed sana, integra, et illæsa, pro ut reperimus, cum novis panniculis, telis ac rebus aliis, ad hoc solemniter consecratis, iterato E ubi una nobiscum interfuerunt, Illustrissima Domina, Domina Margareta, Eduardi Regis Angliæ germana, et hujus oppidi Duaria relicta, quondam metuendissimi principis Domini Caroli Ducis Burgundiæ, Brabantiæ etc. et Maria ejusdem Caroli filia, ac illustrissimi et invictissimi Domini Maximiliani Austriæ et Burgundiæ Ducis conthoralis, et domina Machliniensis, ac nobiles Domini, Philippus De Croy, Comes de Symay; Ludovicus de Brugis, Comes Udonii; Princeps de Steenhuyse ac Dominus de Gruethuse, Balduinus de Lannoy, et Joannes de Boeveryes, Dominus de Wierres, Milites: nec non venerabiles viri Domini et magistri, Joannes de Platea Vicedecanus; Robertus Hendrick Cantor, Ægidius de Musenis, Balduinus Hidde, Joannes de Kerckhove, Antonius Capitis, Judocus Nachtegale, Henricus Ghiselberti, Canonicus et Plebanus; Petrus Laurentii, Joannes Pycoti, Matthæus Godefridi, Canonici; Hermanus de Busco, Antonius Ysendyn, Lamberthus de Thenis, Ludovicus Walteri, Bartholomæus Imbrechs, beneficiati de Cellaer; Joannes de Quercu junior, et senior, Augustinus Albi, Martinus Lancum, Henricus de Ghele, Cornelius Ducis, Joannes Dorspoel, Joannes Huberti, Joannes Verneyen, Simon Robosch, *et plurimis aliis.* Capellani ecclesiæ sancti Rumoldi; nec non F Wilhelmus prior in Hanswyca, Joannes Cattendyck etc. Leonardus de Merica, sacræ paginæ professores; Cornelius Vicegardianus Minorum, Joannes Boer Augustinianorum, et Godefridus Carmelitarum, Priores; Dominus Antonius vander Aa miles, Scultetus; Domicellus Henricus de Oeyenbrugge, alias de Colem, filius legitimus Domini Henrici de Colem militis; Ægidius Vranx, magistri Communitatis: Ægidius de Ghestele; Rumoldus de Baerdeghem, Joannes de Hamme, Joannes de Duffele, Petrus de Cennen, Georgius de Dorpe, Jacobus Beckeve, Henricus Langhe, Arnoldus de Damme, alias de Beneden, Petrus Caluwaert, Joannes de Baesrode et Jacobus Robbyns, Scabini; Wilhelmus de Winckele, Andreas Hoots decani Lanificii; Joannes Mol, Ludovicus de Heyst, Antonius Boem, Wilhelmus de Beret, receptores sive reddituarii; magister Hubertus Wellemans pensionarius; Theodericus Adriani, Joannes Barbier, secretarii; Reynerus de Beelt, Bartholomæus de Busco, Henricus de Erpe, Joannes de Beret, Joannes de Beckere, Godefridus Vriesce, Rumoldus Quayvoer, jurati; Joannes de Platea griffier; Petrus

A trus de Boene de Yetegem, Rumoldus Vleminc, rectores fabricæ; Joannes de Brande, alias Cronaert, virgarius; Wilhelmus Oubeerts, alias Trabekier, custos et gubernator feretri, et quam plures alii utriusque sexus incolæ hujus oppidi Machliniensis et extranei: includi et recludi, magnis, reverentia, honore et diligentia intermediis, jussimus et mandavimus, et personaliter duabus notariis subscriptis ad hoc vocatis et requisitis inclusimus, et ad pristinum feretrum, unde per nos extracta fuerunt, reposuimus.

Accedit

164 Quæ omnia et singula, sic ut præmittitur, per nos acta, vestræ paternitati sub appensione nostrorum sigillorum, ac subscriptione notariorum fideliter et legaliter scribimus, testamur, notificamus et insinuamus. Datum et actum Machliniæ, Cameracensis diœcesis, in Ecclesia sancti Rumoldi, præmissis præsentibus, anno Dominicæ Incarnationis millesimo quadringentesimo octuagesimo, indictione tertia decima, mensis Aprilis die decima, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini, Domini Sixti divina providentia Papæ quarti, anno nono. Sic subscriptum. Et ego Georgius Monachi B presbyter, Cameracensis diœcesis, publicus sacra Imperiali auctoritate, ac venerabilis Capituli hujus Ecclesiæ sancti Rumoldi notarius et scriba juratus, et Viceplebanus ejusdem, quia supra dictis apertioni, ostensioni corporis ac reliquiarum sancti Rumoldi Episcopi et Martyris, inventioni et in loco suo pristino reinclusioni, cæterisque præmissis una cum dictis reverendis patribus interfui, eaque omnia sic fieri vidi et scivi: ideo has patentes, dictorum dominorum sigillis sigillatas, et manu mei in hac causa connotarii subscripti scriptas, manu propria subscripsi, signoque et nomine meis solitis signavi, in præmissorum fidem et testimonium, rogatus et requisitus. *Deinde habebatur id quod sequitur:*

Notariorum fides;

Et ego Hubertus de Wesemale, presbyter, Cameracensis diœcesis, perpetuus beneficiatus de Cellaer, in Ecclesia sancti Rumoldi, publicus Apostolica auctoritate Notarius, quia supradictis, etiam apertioni corporis ac reliquiarum sancti Rumoldi, inventioni, ostensioni et in loco suo pristino reinclusioni, cæterisque præmissis, una cum dictis reverendis patribus ac cum præscripto connnotario interfui, eaque sic fieri vidi et scivi; ideo has patentes litteras manu propria scriptas, ac dictorum C dominorum sigillis sigillatas, manu eadem subscripsi, signoque et nomine meis solitis signavi in præmissorum fidem, rogatus et requisitus.

Appendebant sigilla Abbatum

Dagnensis, Villariensis, Boedeloe, S. Bernardi, S. Michaelis, Averbodiensis, Tongerloe, Grimbergensis, Jettensis.

Decretum Joannis Episcopi Cameracensis.

et auctoritas Episcopi,

Universis et singulis sanctæ matris Ecclesiæ Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, Joannes de Burgundia, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Cameracensis, salutem in Domino sempiternam. Gratum pariter et acceptum Deo impendere credimus famulatum, dum a mentibus Christi fidelium, dubitationum nebulam propellentes, ad Dei omnipotentis laudem, honorem et gloriam, Sanctorumque suorum venerationem in lucem veritatis deducimus; quæ propter temporis diuturnitatem eisdem Christi fidelibus erant invisa, ea propter aliis sic, aliisque sic asserentibus, admodum ignota. Sane nuper pro parte dilectorum nobis in Christo Vicedecani et Capituli, ac rectorum fabricæ ecclesiæ Collegiatæ sancti Rumoldi, nec non legislatorum et D incolarum oppidi Mechliniensis, nostræ diœcesis, AUCTORE J. B. S. nobis seriose exposito; quod cum a memoria hominum feretrum sanctissimi et gloriosissimi Martyris atque pontificis Rumoldi, ipsius ecclesiæ Collegiatæ Patroni, quod in eadem sumptuosissimo opere extructum, sub magnis veneratione et honore servetur, apertum, neque dictis fidelibus ostensum non fuerit, a pluribus dubitatur, ab aliis vero ignoratur si ejusdem Martyris atque pontificis corpus, sive corporis ossa in eodem feretro sint recondita: unde fit, quod ipse Martyr et Pontifex, ejusque reliquiæ, in tam grandi veneratione, sicuti merito deberent, præsertim ab aliquibus haberi omittuntur.

167 Quare pro parte præfatorum exponentium, nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus feretrum *acta omnia* hujusmodi per reverendum in Christo Patrem Dominum Godefridum Episcopum Dagnensem, nostrum suffraganeum et in pontificalibus Vicarium, nonnullosque alios ecclesiæ Prælatos aperiri ac illius reliquias, nec non documenta antiqua illis, ut verisimiliter putabatur, apposita, cum debitis diligentia, reverentia, et honore, nostra auctoritate visitare et examinari, ac dictis Christi fidelibus, pro eorumdem augmentanda devotione, ac dubitantibus procul pellendis, ostendi mandare dignaremur. Nos itaque E devotis eorum supplicationibus inclinati, prælibato Domino Episcopo Dagnensi, nec non cæteris monasteriorum dictæ nostræ ac Leodiensis et Tornacensis diœcesium Abbatibus, super præmissis nostras vices impartiti sumus, committentes eisdem, quatenus feretrum hujusmodi aperiendum, reliquias in eodem reconditas ac documenta illis apposita, summa cum diligentia visitarent: illasque populo tribus diebus solemnibus, pro ampliori magnificentia et gloria, ipsiusque Sancti veneratione ostenderent nobisque rescriberent, quid in præmissis et circa ea fecerint et invenerint, ad finem quod singulis visis et mature rimatis, nostrum desuper decretum interponere valeremus:

168 Cujus quidem commissionis vigore atque prætextu, prælibatus Reverendus in Christo Pater *reserentis* Dominus Godefridus Episcopus Dagnensis, nec non Franciscus Villariensis, Livinus de Boudeloe, Martinus sancti Bernardi, supra Schaldam Cisterciensis Johannes sancti Michaelis Antuerpiensis; Bartholomæus Averbodiensis, Wernerus de Tongerloe, Marcus Grimbergensis, et Rolandus Jettensis Præmonstratensis Ordinis, dictarum nostræ, Leodiensis F et Tornacensis diœcesium monasteriorum Abbates, feretrum hujusmodi aperiri facientes; reliquias in illo existentes, et documenta illarum diligenter atque mature visitaverunt, illasque populo tribus diebus solemnibus, de nostris auctoritate et consensu ostenderunt: per quas quidem visitationem examinationem et ostensionem luculenter constitit et constat, qualiter in feretro hujusmodi ossa ac reliquias corporis prædicti sanctissimi Martyris et Pontificis Rumoldi, sana, salva, integra, incorrupta, ac bene redolentia, lethalis vulneris signo, in sinistra parte capitis invento, cum magna reverentia reperierunt, recondita: quæ cum simili reverentia, post dictorum trium dierum solemnium elapsum, nil addendo seu subtrahendo, sed sana integra et illæsa, pro ut illa reperierunt; cum novis panniculis, telis ac rebus aliis, ad hoc per dictum suffraganeum nostrum solemniter consecratis, iterato recluserunt.

169 Nos itaque fide dignis relationibus prælibatorum dominorum Episcopi et Abbatum, fidem in- *et confirmantis.* dubiam adhibentes, præsentium tenore decernimus et declaramus, ossa et reliquias corporis prædicti sanctissimi Martyris et Pontificis, in dicto feretro indubie

AUCTORE J. B. S.

A indubie fuisse et esse recondita, ac ea ut talia ac pro talibus, a singulis Christi fidelibus veneranda esse et venerari debere : in quorum omnium et singulorum, fidem et testimonium præmissorum, præsentes patentes litteras exinde fieri, et per secretarium nostrum signari, nostrique sigilli jussimus et fecimus appensione communiri. Datum et actum Mechliniæ, dictæ nostræ diœcesis, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo, mensis Aprilis die decima sexta. *In plica erat scriptum:* Per Dominum Episcopum, *et signatum*

Tswinnen.

Appendebat sigillum Episcopi.

§. XV. De prima pretiosissima lipsanotheca deaurata, anno MCCCLXIX perfecta.

Theca illa sane magnifica,

Gramay*um audivimus supra paragrapho* 12, *num.* 133, *narrantem*, solenni ritu elevata *esse*, *seu transposita* sacri pignoris ossa, per Robertum Cameracensem Episcopum, relataque in argenteam [thecam,] cujus pretium exceptis margaritis, excessisse constat sexaginta sex florenorum millia : factum B anno MCCCXIX. *Melius Gramayus Cameracensem istius temporis Episcopum reperit, quam auctor Legendæ Wachtendonckianæ; erat enim id temporis Robertus Gebennensis, postea sub Clementis VII nomine Avenionensis pseudopontifex, quem ad eam solennitatem Mechliniam advenisse diserte scribit Chronicon Tongro-Mechliniense, quamvis factam ab ipsomet reliquiarum translationem seu transpositionem non memoret. Domynsius ex Legenda Belgica ante Gramayum scripserat, auctarii sui cap.* 3; promiscuum autem vulgus et cives Mechliniani, gratitudinis ergo tantum donariorum accumularunt acervum, ut ex eis auream conflaverint Martyri thecam.*Legere debuit ut est in Belgico* deauratam Vergulde: *sed tritas semitas calcare non solet Domynsius; ceteris argentea theca sufficit, quam in hunc modum describit citatum Chronicon Mechliniense, ad dictum annum* 1369 *:* Capsa nova S. Rumoldi, ad quam spectandam ingens hominum multitudo confluxerat, tunc primum perfecta est, pendens argenti solidas MARCAS, ut vocant, TER MILLE SEXCENTAS pro quarum singulis, artifici solvendi fuerunt floreni Rhenenses octo, sic ut tota res constiterit sex et sexaginta Rhenensium florenorum C millibus, non computatis pretiosis monilibus aliisque adjectis ornamentis.

tempore quo rarius erat argentum,

171 *Notari hic posset florenorum nostratium et Rhenensium differentia, quorum hi, utpote totidem ferme medii pattacones, sexta sui parte nostros excederent, nisi perspectum haberem, nostrates florenos Belgicos, Rhenenses olim etiam quandoque appellatos. Verum qualicumque modo aut numerentur, aut æstimentur certum est, tantum argenti pondus, ea tempestate in Sancti venerationem expensum, prodigio proximum fuisse, ne dicam paradoxum. Idque mecum sentire oportet peritos eorum temporum historiæ, quibus ignota esse non potest argenti raritas, non in Belgio solum, verum et in aliis regionibus, priusquam fodinas in Europam effudisset America. Ne hic digressionibus immorer, non ignorant Belgæ, quam angustæ essent Principum nostrorum res ærariæ, quam rara in templis monumenta argentea, quam tenues fundationes in rerum sacrarum stipendia, quam vilis operarum merces, quibus, ut pervulgatum est, in diurnum laborem cedebat perexiguus nummus, assem nostratem quinta parte excedens, quem inde dictum volunt* Draspenninh *quod ad satis lautam unius diei recreationem, imo sustentationem sufficeret. Sed ad chronicon redeamus.*

172 *Præmiserat hujus auctor*, advenisse feria quinta hebdomadæ Majoris, seu die Jovis sancto, Robertum Cameracensem Episcopum, et quarta D Paschatis feria, in supplicatione (*nempe anniversaria illa, sub ejus seculi principium inchoata)* Venerabile Sacramentum deportasse ad domum usque D. Zegeri Vleminx ; hoc est, *inquit*, usque ad Couwenbergen : atque in reditu ibi denuo resumpsisse, tulisseque ad templum, ubi solenniter sacris operatus sit, assistentibus ei Abbatibus Vlierbecano et Baudeloensi; *ut plane mirum videri debeat, nullam Roberti Episcopi in istius translationis diplomate fieri mentionem; magis etiam mirum, in ejus nomine Legendæ Wachtendonckianæ auctorem aberrare potuisse, alium vero eumque imaginarium Ultrajecto accersere. Ceterum deauratam fuisse prædictam lipsanothecam, etsi hic non exprimat Chronicon, ex alio ejus loco facile educitur, dum sub annum* 1452 *refert, ipsam* dissolutam fuisse et rursus ex integro inauratam. *Ex laudato Chronico, prout descriptum habet Nobilissimus Cuyperus, unde superiora verba accepi, quamquam in extracto apud nos longe aliter legerit Papebrochius; ex laudato, inquam, chronico personare incipit exorbitans pondus totius primæ capsæ argenteæ deauratæ, de qua Gramayus merito pronuntiavit*, inter pretiosiores totius Belgii habendam, quæ sacrilegum hæreticorum manibus profanata et direpta fuerit.

In chron. Mechl. constitisse dicitur fl. 66000

173 *His conformia tradit Wachtendonckianus cap.* E 49. Ab his *(textoribus, fullonibus etc.)* sumptuosissima beato Martyri theca ex argento deaurato procurata est, quæ deinde anno MCCCLXIX perfecta existens TER MILLE SEXCENTARUM MARCARUM, absque gemmis et lapidibus pretiosis, quibus discriminata apparebat, ad sexaginta sex florenorum millia æstimata fuit. Hæc theca turbulentis hisce temporibus, pro dolor, vendita, catholicis civibus multum mœroris attulit, et quam exigua salus bello sit, sufficienter edocuit. *Sic ferme etiam Miræus de Canonicorum collegiis cap.* 74. Ab iisdem (*Geusiis*), dum ex improviso urbem occuparunt, inventum est in medio ecclesiæ corpus S. Rumoldi et fœdissime conculcatum et dispersum; Dei tamen benignitate caput, ex cranii cicatrice notum, ope virginis est conservatum. Periit etiam feretrum ejus; siquidem cum multis miraculis et victoria contra hostes clareret, fullones et textores eorumque consortes anno MCCCLXIX, ob victoriam recenter per ejus merita obtentam, ex voto ei construxerunt feretrum, æstimatum in registro civitatis in argento et factura ad sexaginta sex millia florenorum, præter gemmas et alia quæ postea accesserunt. Novissime celebre F donarium adjecit Margarita, Maximiliani I Imperatoris Filia, Belgii gubernatrix; ut feretri valor fuerit ultra vas auri, cum ab hostibus religionis profanabatur.

cui subscribunt reliqui etiam in pondere 3600 marcarum.

174 *Registrum civitatis toties appellari audis, sed ex eo nihil haurire potuit harum rerum diligentissimus investigator Præn. Cuyperus. Conveniunt interim chronici Mechliniensis et Lirani scriptores, Gramayus, Miræus, et Wachtendonckianus, in exprimendis illis* sexaginta sex florenorum millibus: *differunt chronica alia in marcarum numero, quorum bina,* ter mille septingentas *referunt, aliud,* ter mille ducentas, *sic tamen ut nihilominus eadem ubique pretiis summa expressissime taxetur. Equidem in ea supputatione errorem tam patentem ostendi, ut fatentibus eruditis Mechliniensibus, concipi omnino nequeat, quo pacto tot marcæ argenti deaurati, comprehenso artificis stipendio, majori pretio non constiterint ; ut cuilibet, rem tantillum expendenti, ultro in oculos incurrit. Dubio huic solvendo operam contulit, sæpe mihi laudandus R. A. et Cl. Canonicus Crucius, producto chronico Henrici vanden Coelput, cujus verba ex Belgico latine reddo :* Anno, *inquit auctor*, MCCCLXIX perfecta est theca, pendens argenti marcas ter mille septingentas. Marcæ

Unum est chronicum quod rationes recte subducit.

A cæ singulæ constitere florenis sedecim (*probe novimus, non unum, nec stabile fuisse marcarum per id tempus pretium, ut fuse docet Cangius in Gloss.* (pro artificio, florenis alteris octo : porro marcæ cujusque deauratio ducatos duos insumpsit, ducatum computando ad binos florenos (*quid id auri fuerit nescio*) sic ut pro feretro integro, id est pro argento, auro, et aurifabri stipendio solvendi fuerint floreni sexcenti supra centum et tria millia, præter uniones et pretiosos lapides incrustatos, valoris plane inæstimabilis. Opus octennio absolutum est, nempe ab anno MCCCLXI ad annum MCCCLXIX.

quod mirum est a nullo alio observatum :

175 *Nemo hactenus, quod sciam, calculum accuratius subduxit, et, supposita totius narrationis veritate, justius repræsentavit ; numeros tute multiplica, si mihi fidem habere recusas : verum memineris, arithmeticum meliorem fuisse scriptorem illum, quam historicum; utpote qui non adverterit, multa se commiscere, quæ si ad rectam crisim exigantur, facile convelli possint. Ea interim laus ipsi debetur, quod consequenter pretii summam materiæ gravitati aptaverit, in quo ceteri omnes, nulla prorsus ratione inita, quasi studio hallucinati sunt, quemadmodum fallere videtur receptissima illa Mechliniensium traditio, nemine uno hodie dubitante,* B *quin feretri totius pretium fuerit, sex et sexaginta florenorum millia, post tot Chronica, Gramayum, Miræum et Wachtendonckianum, quod scriptorum illorum nec unum unicum prius animadvertisse, vix credibile apparet, cum nihil magis obvium sit, quam fl. 16, pretium marcarum, aurifabri stipendium, fl. 8, et deaurationis florenos quatuor, qui cum aliis constituunt octo supra viginti, in ipsum marcarum numerum ducere, atque inde justam summam contrahere, ponderi competentem. Quod si in re tam manifesta, et vel a tironibus arithmeticis observanda, tamdiu aberrarunt, non est quod mihi succenseant Mechlinienses, si lapsus alios historicos, antiquitate sua densiori caligine involutos, subinde retegam et restituam, solius veritatis et* S. Rumoldi *ac ipsorum gloriæ solidius illustrandæ stabiliendæque gratia.*

idque in re non adeo antiqua.

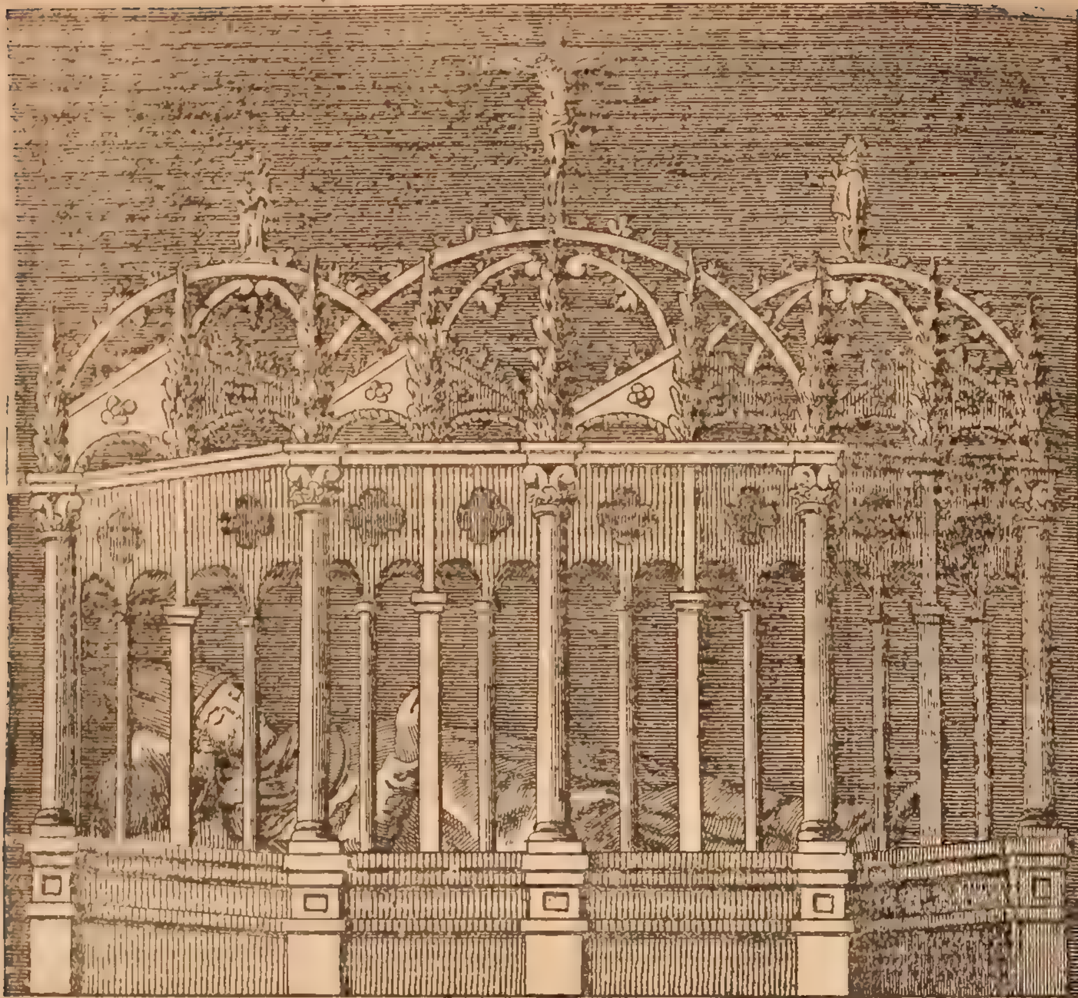
Incredibile est tam immane pondus in feretro portatili

176 *Ceterum citati Chronici auctor, utut bene arithmeticus, non magis quam reliqui advertit, paradoxon se nobis obtrudere, dum thecam portatilem depingit, tam immanis ponderis, ut omnibus rite computatis, ad uncias sexcentas argenti supra viginti novem millia ascendat; quibus addendi septies mille et quadringenti ducati aurei quorum saltem novem certo unciam conficiunt,* C *ut proinde insumptæ fuerint plusquam octingentæ et viginti duæ unciæ auri, adeoque universum pondus pertigerit ad unciarum triginta millia quadringentas et viginti duas; unde exsurgit portandum onus librarum mille octingentarum nonaginta quinque et unciarum duodecim, præter ligna, ferramenta aliaque onerosæ materiæ impedimenta. Quis autem obsecro sibi persuaserit, tantam molem humanis humeris in supplicationibus circumferri potuisse, quod tamen omnino supponendum est, ex concepto voto quod hodieque perseverat,* D *quarta saltem Paschatis feria, sacris exuviis circum urbem annue deportatis. Patebit, opinor manifestissime rei impossibilitas, si vetusta illa theca, hic in æs incisa, conferatur cum recentiori, quæ exhibetur §. sequenti : fallor, si non ipsa evidentia oculos offendat, præterquam quod ipsis testibus pateat, novam antiqua majorem atque adeo probabilissime ponderosiorem esse. Age vero, ut ibi demonstrabitur, uncias argenti pendit nova, non amplius quater mille, seu marcas quingentas, ei autem subvectandæ vix sufficiunt viri octodecim, quot putabimus, fuisse necessarios, ut pondus ferme octies majus promoveretur. Et erit, qui id non plane adynaton existimet ?*

AUCTORE J. B. S.

de quo veriora hic traduntur,

177 *Detur aliquid fundatissimæ conjecturæ, brevi elucescet, in chronici supputatione grandem subesse errorem; sumptas nimirum ab eo aliisque scriptoribus, se invicem cæco modo describentibus, marcas pro meris unciis; quomodo ferme legit Papebrochius, in eo quod præ oculis habuit, Tungro-Mechliniensi Chronico, in quo melius expressas reperit* marcas trecentas sex, *ubi procul dubio pro* sex, *legendum* sexdecim, *quem ego calculum plane existimo ad verum accedere proxime. Eum mihi suggessit Reverendus admodum ac Cons. D. Ambrosius de Smet, Canonicus graduatus Metropol. Excellentissimo Archiepiscopo a secretis, ex authentica et jurata depositione R. D. Joannis de Froymont, Can-* E *toris et Canonici Metropol. facta* XXXI *Augusti* 1620, *ad interrogatorium Illustrissimi Nuntii Apostol. pro statu diœceseos, vacante sede per obitum Illustrissimi Hovii. In eo instrumento ad interrogationem* VII, *super reliquiis in templo* S. Rumoldi *asservatis, respondet Froymontius,* thecam *veterem* argenteam deauratam *fuisse* ponderis utique trecentarum et sedecim marcarum argenti puri : *quod tam recte a D. deponente asseri existimo, quam male decantatam pretii summam expressit. Dices, ea ratione ad pretium sexaginta sex millium florenorum numquam perventum iri : Fateor equidem, at in utroque et pondere et pretio erratum, facillime inducor ut credam; quamvis pretium commodius, quam gravitatem salvari posse existimem, si deauratio et pretiosæ gemmarum decorationes computentur. Quot autem et quam raris monilibus unionibusque distinctum et exornatum fuerit sumptuosissimum feretrum, nusquam traditum reperi : Annalium istorum scriptoribus visum est satis, incredibilem illius elegantiam et inæstimabilem valorem una voce contestari. Tale fuit olim superbissimum illud Mechliniensium in sanctum Apostolum, Patronum, Tutelarem pietatis ac venerationis* F *monumentum, quod post bina secula sacrilegas et rapaces latrocinantium hæreticorum manus non evasit. Ut curiosi lectoris non solum ingenio sed et oculis satisfaciam, ejusdem ideam, qualem a toties laudato Cuypero obtinui, delineatam atque in æs incisam, hic repræsentari curavi.*

explicaturque veteris thecæ delineatio. 178 *Desumpta est delineatio ex vetusta grandiori pictura, quam non semel contemplatus sum, exposita in cubiculo, ad ingressum templi meridionalem, quo se ecclesiæ curatores solent recipere. Artificium nemo non perspicit et admiratur, at intuentes fallit, ita expressum Sancti corpus acsi omnium oculis patuisset; contra quam testentur relata proxime instrumenta authentica, ex quibus constat, sacra illa pignora sic thecæ argenteæ imposita fuisse, ut certo hominum nemimi fuerint perspicua : alias enim neque* dubitari *potuisset, multo minus* ignorari, si ejusdem beatissimi Martyris corpus, sive saltem corporis ossa illic essent recondita. *Neque dubium putamus, quin præfatæ thecæ*
C *argenteæ alia arca lignea, sacrum corpus continens, inclusa fuerit, ea ipsa nimirum, quam furentes hæretici, ut mox dicemus, confregerunt diripueruntque, dispersis per templum sacris reliquiis. Testatur id disertissime Domynsius ex Belgico suo Anonymo, his verbis :* Repertum est in ipsa theca scrinium ligneum.... quo sacra ossa omnia involuta jacebant : *ut prorsus indubitatum sit, e sacris lipsanis nihil hominum oculis fuisse spectabile. Ad salvandam itaque picturæ veritatem, non vitra crystallina, per quæ supinum corpus apparuerit, concipere oportet, sed in ipsa theca argentea penicillo adumbratum, vel aurifabri arte exsculptum fuisse sacrum depositum, neque aliud quidquam conspici potuisse; siquidem ita fuerint olim omnia, et non potius ad recentioris pictoris ingenium postmodum efformata. Sic mecum sentiunt eruditi Mechlinienses, quibus difficultatem non semel proposui.*

§ XVI. De augustæ lipsanothecæ interitu, sacrorum lipsanorum dispersione et recollectione.

Jam *descriptum a nobis magnificentissimum* S. Rumoldi *mausolæum, quod per bina et amplius secula totius Belgii admiratio fuerat, luctuosissimo illo Catholicæ rei seculo, piissimis clientibus ereptum, fidei et Regi rebellibus in prædam cessit. Furialem clarissimæ urbis depopulationem paucis, sed more suo eleganter, depinxit noster Famianus Strada, de Bello Belg. Decade* I, *lib.* 3, *ad annum* 1580, *pag. mihi* 175 *et* 176 : *Occupata est ab hæreticis Mechlinia an. 1580,*
At Ninova oppidum Alosto proximum, nec post multo Mechlinia, amissæ sunt. Illam Franciscus Lanua.... hanc Joannes Norricius Anglorum tribunus, aliquorum dolo, ac præsidii parte in proditionem assumpta, inopinatus intravit : nec nisi redintegrata aliquoties pugna, amissis suorum circiter ducentis, tandem obtinuit, continuata mensem integrum direptione, tam profunda victorum avaritia, F
ut post abrasa expilataque templa pariter ac domos: post cives non semel vitam libertatemque redimere coactos; in mortuorum quoque monumenta sævitum sit, humo revulsis ablatisque inde sepulcralibus lapidibus, atque in Angliam avectis, ac palam, hæresi ipsa erubescente, divenditis. Quibus profecto spoliis, et sibi Norricius non leve dedecus, vel apud gentis suæ scriptores; et in Anglos omnes odium Belgarum, eam populationem, novo nomine, Anglicanas furias hodie execrantium, comparavit : *eo atriori calculo apud Mechlinienses notatas, quod eodem impetu thesaurum suum, lipsanothecam illam incomparabilem direptam plerique omnes existiment.*

180 *Advertant, obsecro, veri* S. Rumoldi *clientes, quam non facile popularibus rumoribus annuere liceat, contra vero, quantam vel in minutiis, ad eorum res sacras spectantibus, discutiendis curam et diligentiam adhibere oporteat; cum mihi diutissime indagandum fuerit, a quibus, quando et quomodo; toties jam dicta deaurata lipsanotheca* direpta *esset*, profanata *aut* vendita. *Dubium ex eo incidit, quod in iconomachorum Anglorum depopulatione nusquam legerem aliud repertum, præter arcam ligneam, dispersaque per templum S. Martyris ossa, nullibi facta mentione feretri deaurati,* *quo tempore tradunt profanatam lipsanothecam;*

A *rati, quamquam id aperte indicare videretur Gramayus, per hæc verba :* quæ sacrilegum hæreticorum manibus profanata et direpta fuerit. *Sic et Miræus :* ut feretri valor fuerit ultra vas auri, cum ab hostibus religionis profanabatur. *Item Wachtendonckianus :* Hæc theca turbulentis his temporibus, pro dolor! vendita, catholicis civibus multum mœroris attulit. *Ecquis ex talibus terminis aliud satis queat perspicere, quam quod ab ipsis Anglis, urbis invasoribus et direptoribus mense Aprili* 1580, *ipsa capsa argentea*, profanata, direpta *et* vendita *fuerit? Et vero in ea opinione Mechlinienses deprehendi, dum ea de re studiosius interrogarem. Ad argumentum, quo urgebam, aliunde constare, solum scrinium ligneum in templo inventum et confractum ; repositum est; credere non paucos, thecam argenteam prius tuto loco absconditam, at nescio cujus proditione, a sacrilegis inventam,* direptam *ac* venditam. *Miratus sum profecto in re ætati nostræ tam propinqua, tam varias esse sententias, nec certi quidquam deprehendi posse.*

181 *Non acquievi interim, donec alicunde solidi aliquid suggereretur, quo factum adeo notabile ad sinceram veritatem reducerem. Aliis itaque subsidiis privatus, recurri ad citata superius chronica popularia, quæ quam in antiquis rebus tradendis nullius momenti sunt, tam in iis quibus scriptores ipsi, quantumvis plebei, præsentes aut proximi fuerunt, fidem aliquam merentur. In his vero reperi, vanam non fuisse dubitationem meam, neque satis clare et distincte locutos Gramayum, Miræum et Wachtendonckianum in relatis supra testimoniis. Falsum est, direptionis tempore absconditam alicubi thecam argenteam; falsum est, ab urbis invasoribus et expilatoribus* profanatam, direptam *aut* venditam; *cum anno* 1580, *in Anglicanis furiis a Famiano narratis, nullum jam amplius Mechliniæ exstaret* S. Rumoldi *argenteum feretrum, ab anno* 1578, *jussu Orangii Principis, Brabantiæ per id tempus prætensi* Ruardi, *seu Advocati aut Protectoris, cum alia sacra templorum supellectile, nonnullisque æneis campanis, si non ex urbe, saltem ex circumvicinis pagis violenter ablatum, et Antuerpiam, per id tempus perduellium hæreticorum arcem, absportatum, ut disertissime testatur chronicon sub nomine Cornelii Vermolen fol.* 29. *Cujus verba latine verto :* Eodem anno MDLXXVIII *(notaverat immediate superius* III *Julii)* ex omnibus pagis circumcirca auferuntur æra campana, cum omnibus

ast illa an. 1578 ab Auriaco ablata fuerat.

C argenteis lipsanothecis e templis Mechliniensibus jussu Orangii Principis : quando etiam spoliatoribus cessit hierotheca S. Rumoldi, pretiosissima illa gemma, pendens argenti marcas 3200, præter aurum et magni pretii lapides. *Ita loquitur testis, ni fallor, oculatus, cujus assertum plane confirmat scriptor alius fide dignissimus, qui et ipse rei gestæ interfuit, alibi referendus. Videatur Dionysius Mutzaert in historia sua ecclesiastica Belgice edita, ad dictum annum* 1578. *In quem porro usum redacta ea omnia sint, tam clare perspicitur, ut superflua sit omnis explicatio. Immanem ejus temporis barbariem collige, ex eo quod eodem ipso anno Mechliniensia suburbana omnia, per antiquum Belginagium, Bethunia, Blyenberg, templa S. Nicolai, Neckerspoel et Hanswyck, incensa et solo æquata sint.*

182 *Direptionis templi et sacrarum reliquiarum historiam, nullus integre, quod sciam, descripsit hactenus, aut forte satis describere potuit ; utpote cujus præcipuarum circumstantiarum nemo testis esse aut voluerit, aut ausus fuerit, omnibus metu diffugientibus, aut intra proprias domos conclusis, sic ut miraculo simile videatur, dispersas ab impiis per templum sacri corporis partes colligi potuisse; et rursus postmodum conjungi, ut ex longo processu verbali, super ea re habito, certum est. Sic breviter rem delibat Wachtendonckianus, dum relata cap.* 31 *ostensione anni* 1480, *quæ octo dies continuos tenuit, ita subjungit :* Quibus elapsis, dictæ reliquiæ, post gratias actas iterum inclusæ et sigillis confirmatæ, perseverarunt integræ usque ad annum 1580, quando occupata ab hæreticis Mechlinia, per ecclesiam ab illis dispersæ sunt... Verum Deus, qui mirabilis est in Sanctis suis, non passus servi sui membra illorum furori relinqui, pias aliquot et honorabiles personas commovit, qui dispersas, quo meliori modo, reliquias colligerent. Illas, urbe liberata, Archiepiscopus Hauchinus, postquam super earum veritate, debita informatio sumpta esset, approbavit, et ab omnibus, uti veras honorari præcepit : ac demum anno MDLXXXVI *(voluit dicere* MDLXXXV) ad ecclesiam Metropolitanam solemniter transtulit, Clero, Magistratu ac populo comitante, et Deum in Sancto suo collaudante. Cujus solemnitatis memoria celebratur, ipsa D. Huberti, III Nonas Novembris.

Urbis invasores solas reliquias disperserunt,

D AUCTORE J. B. S.

183 *Processum ipsum ex archivo Archiepiscopali Mechliniensi, cum autographo seu originali Illustrissimi Hauchini approbatione, inferius describenda, pro singulari sua in me benevolentia, nuper ad tempus concedere dignatus est Excellentissimus modernus Archiepiscopus Thomas Philippus de Alsatia de Boussu, ex quibus totius Recollectionis apertissimam veritatem, summa mea cum voluptate cognovi. Præmittitur ibi lamentabilis tragœdiæ brevis commemoratio, tum reductionis urbis ad obedientiam legitimi Principis Belgarum Philippi II, Hispaniarum Regis, ut et mandati Archiepiscopalis, die* XXVII *Octobris anni* 1585 *emanati, quo sub gravibus pœnis præcipitur, ut quicumque reliquiarum partes aliquas, aut e templo abstulisset, aut ab alio accepisset, eas ad Reverendum admodum D. Mathiam vanden Hove, tunc Canonicum et Archidiaconum, postea sub Hovii nomine Archipræsulem, atque ad Reverendum admodum D. Melchiorem Huys, itidem Canonicum, in hac causa deputatos, protinus deferrent, expositis sub juramento occasione, tempore, loco et modo, quibus eas consecuti essent. Auditi jurati testes per paginas magnas duodeviginti in folio enumerantur, a quibus dispersæ reliquiæ acceptæ sunt, deinde in capsa collectæ et reverenter depositæ, solenni Decreto approbatæ ac confirmatæ ; cujus substantiam tametsi jam abunde dederimus, operæ pretium tamen est, ipsummet ex originali hic transcribere.*

quas postmodum collectas

E

184 Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, D. Joannes de Hauchin, Dei et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus Mechliniensis etc. Reducta hac civitate Mechliniensi (quæ anno millesimo quingentesimo octogesimo, die nona Aprilis, per hæreticos, Dei et Ecclesiæ suæ Catholicæ inimicos, ex improviso misere invasa et spoliata fuit, destructis et profanatis Dei templis, reliquiisque Sanctorum disjectis et dispersis) ad pristinam potentissimi Regis nostri Catholici, Domini et Principis sui naturalis, obedientiam ; sua auctoritate pontificia protinus jussit congregari et recolligi, omni qua fieri potuit diligentia, reliquias S. Rumoldi pontificis et Martyris, suæ metropolitanæ ecclesiæ, et hujus civitatis Patroni : desuperque et illarum verificatione per Reverendos et egregios dominos et magistros, Mathiam vanden Hove Archidiaconum, et Melchiorem Huys Canonicum, presbyteros, sacræ Theologiæ Licentiatos, ad hoc per Reverendissimam dominationem suam, suosque confratres et Canonicos, præfatæ ecclesiæ capitulariter deputatos, diligenter capi, et per me notarium publicum, ejusdem Reverendissimæ paternitatis suæ Secretarium infrascriptum, fideliter conscribi informationem et attestationem.

solenni decreto

185 Quibus peractis ostensioneque earumdem recollectarum reliquiarum, populo, in præsentia totius Cleri, magnificorum et ornatissimorum Dominorum

approbavit Hauchinus 1585

AUCTORE J. B. S.

Consiliariorum supremi parlamenti Consilii, Gubernatoris, Schulteti, Burgimagistri et Consulum, nec non notabiliorum civium hujus civitatis, ad hoc in hodiernam diem, tertiam videlicet mensis Novembris, quæ Dominica fuit, post Vesperas convocatorum, et in capella divo Martino sacra simul congregatorum, publice facta, atque dicta informatione, sic, uti præmittitur, super earumdem reliquiarum recollectione et verificatione capta, una cum attestationibus fide dignorum, super iisdem factis et annotatis, alta et intelligibili voce, per me notarium et secretarium prædictum, de mandato eorumdem Dominorum, Reverendissimi et Canonicorum, prælecta, idem Reverendissimus Dominus noster, pontificalibus indutus, easdem recollectas, recognitas et approbatas divi Rumoldi reliquias, huic cistulæ sive capsulæ reverente rimmisit et imposuit, ejusque seram suo contrasigillo obturari et communiri jussit, ad tempus, et donec successu felicioris temporis, decentiori et magis ornato feretro reponi possent; elargiendo liberaliter omnibus et singulis Christi fidelibus, qui huic Recollectioni reliquiarum divi Rumoldi solennitati interfuerant, et singulis annis in illius Recollectionis festivate (quam in perpetuum die tertia Novembris in hac civitate Mechliniensi celebrari et observari voluit) divinis officiis in dicta ecclesia devote interfuerint, quadraginta indulgentiarum dies in forma Ecclesiæ consueta.

et honori pristino restituit;

186 Quo facto, eadem cistula sive capsula (cui præsentes, manu propria ejusdem Reverendissimi Domini subscriptæ, et dicto suo contrasigillo eis subimpresso munitæ, in rei sic gestæ perpetuam memoriam quoque impositæ sunt) processione cum toto Clero hujus civitatis præcedente, populoque eamdem devote subsequente, illinc ad præfatam metropolitanam ecclesiam reverenter delata fuit, in loco condecenti, sicuti quondam solet, ad honorem Dei omnipotentis, et S. Rumoldi illius Patroni, cum solennitatibus, processionibus et cæremoniis, antiquitus observari solitis et consuetis, quam sua Reverendissima dominatio, prædecessorum suorum vestigia insequendo, dicta sua auctoritate approbat, et confirmat, in perpetuum conservandam. Actum ut supra successive, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo quinto, Indictione decima tertia, dicta die tertia Novembris, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, D. Sixti, divina providentia ejus nominis Papæ quinti anno primo.

Signatum erat

Joan. Hauchinus, Archiepiscopus Mechliniensis.
Et sigillum in cera rubra Hispanica hic infra efformatum.

In altero latere paulo inferius, eadem qua decretum ipsum manu,

Ad præfati Reverendissimi Domini Archiepis. mandatum proprium

J. Goossens,

de qua re fit officium 3 Novembris.

187 *Non ex hoc diplomate, sed ex Wachtendonckiana Legenda acceptam esse lectionem, quæ quarto loco legitur die* III *Novembris, colliges ex male notato anno* 1586, *pro proxime præcedenti, tam diserte superius expresso, atque ex adjectis notis chronologicis indubitato. Ita habet præfata lectio, editioni Proprii Mechliniensis anni* 1673 *inserta :* Anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo, occupata per hæreticos Mechlinia, sacras Martyris Rumoldi reliquias, per ecclesiam ab illis dispersas, piæ aliquot et honorabiles personæ collegerunt. Quas, urbe liberata, Archiepiscopus, postquam super earum veritate, debita informatio sumpta esset, approbavit, et ab omnibus uti veras sancti Martyris reliquias honorari præcepit; ac demum anno millesimo quingentesimo octogesimo sexto, ad ecclesiam Metropolitanam, indicta processione, solenniter transtulit; Clero, Magistratu ac populo comitante, et Deum in Sancto suo collaudante. Hujus vero solennitatis memoria hodierna die celebratur. *Illustrissimus Hovius die* XIV *Junii* 1598 *consecravit sacellum, et altare Palatii archiepiscopalis Mechliniensis, ac prædicto altari imposuit reliquias* S. Rumoldi *Episcopi et Martyris et aliorum sanctorum Martyrum. Ceteras porro reliquias, quas in examine supra relato Recollectionis, non judicaverat esse authenticas, propter circumstantias personarum, quæ easdem collegerant, capsulæ ligneæ imponere maluit, quam eas cum approbatis relinquere : eadem vero capsula, ad latus jam dicti altaris hodiedum reposita est.*

§. XVII. De nova theca argentea, sacri corporis in ea depositione, deque ultima visitatione et ostensione anni MDCLXXX.

De nova hierotheca actum ab an 1617,

Peracta ultima ista collectarum reliquiarum per Hauchinum Archiepiscopum depositione, deliberatum est apud Mechlinienses de altera lipsanotheca comparanda, quæ priorem si non superare, saltem pretio et arte adæquare posset, qua de re satis jejune loquitur vita Wachtendonckiana capite ultimo his verbis : Nova huic sacro [*opinor,* deposito *seu* corpori] et sumptuosa sub Archiepiscopo Jacobo Boonen, Philippo quarto Rege Catholico regnante, Isabella Clara Eugenia Hispaniarum Infante, Belgium gubernante, ex argento theca comparata est, quæ bis quotannis solenni processione defertur, et omnibus majoribus festis, cuivis videnda exponitur, sive pro augmento devotionis populi, sive pro impetratione auxilii Sancti, quod etiamnum sentire dicitur qui illum invocat, et experiri qui eum in afflictione implorat. Multi adhuc hodie febricitantes, sacellum ejus visitantes feruntur a febri liberari; multi qui ex aqua bibunt, cui sacrum corpus injectum fuit (ubi nunc puteus prope nosocomium Hispanicum est) a morbis sublevari. Benedictus sit Deus in Sancto suo, confiteamur ei, qui fecit nobiscum misericordiam suam, illi gloria et imperium in secula seculorum. Amen. *Hæ ultimæ clausulæ priscorum Actorum stylum sapiunt, at cur tam perfunctorie, nullis prope circumstantiis notatis, rem tanti momenti sub oculis suis gestam attigerit, haud equidem intelligo.*

Archiep. Hovio liberaliter præeunte,

189 *Satis certum est, argenti summam ad tam illustre opus moliendum, sive publica, sive privata liberalitate, non tam cito colligi potuisse. Regestum Capituli Metropolitici folio* 345 *fidem facit, Archiepiscopum Mathium Hovium, tria florenorum millia de suo contulisse* XIX *Januarii* 1618. *De reliquorum pia æmulatione nihil sigillatim mihi constat; id scio, rem tum temporis serio agitatam, impetrato a Serenissimis Belgii Principibus Alberto et Isabella, paulo ante, nimirum* IV *Decembris* 1617, *indulto, quod ad repræsenta-*

A *sentationem ingentium sumptuum, in novæ thecæ fabricam faciendorum, Mechliniensibus facultatem concedit, argenti unciatim reducendi ad pretium assium nostratium quadraginta octo, quod est uncias singulas nona circiter valoris sui intrinseci parte imminuere, idque intuitu operis pii, et sub cautela, ne aurifabri concesso privilegio in aliis abuterentur. Ita me docet diploma ipsum, e collectione Cuyperiana extractum, quod ex Belgico vertere, operæ pretium non censui, cum præter jam dicta, nihil scitu dignum contineat. Hinc porro liquet, manum operi admoveri cæpisse, jam dicto anno* 1618, *larga dignissimi Archipræsulis manu ceteris prælucente.*

190 *Nullum non lapidem movi per amicos Mechlinienses, ut tum de novæ istius lipsanothecæ pretio, tum de tempore quo perfecta est, tum demum de sacri corporis in eam translatione et depositione, ex Actis publicis vel Capituli metropolitici vel civitatis tabulariis authentice edocerer; at frustra hactenus laboratum est. Opportune succurit indefessus adjutor, sæpe laudatus Canonicus Scholasticus Slaetsius, qui reperto codice manuali A. R. et Amplissimi quondam Domini Decani Metropolitici Antonii de Mol, quo, quæ decanatus sui tempore gesta erant, propria manu dietim annotaverat;* (Rem in diario descripsit)

B *ex eo decerpsit, quæ de prædictæ thecæ fabrica, pondere, pretio, prima expositione, aliisque eo spectantibus accurate et certa fide scripto consignata, lectori non injucunda fore existimo. Amplissimi viri narrationem, ut nobis moris est, integram et immutatam transumpsimus, licet hinc inde, utpote in proprios usus composita, non usque adeo terse exarata sit; veritatem in hisce, non elegantiam sectamur. Habe igitur Slaetsii extractum, a nobis postmodum cum autographo collatum, quousque ad rem nostram pertinet.*

191 *Ad annum* 1617, XIX *Maji habetur :* Resolutum, omnibus præsentibus, excepto D. Cantore, agendum cum diversis de Magistratu, occasione thecæ argenteæ, quæ conficienda erit, ut consentiant, ut suo tempore a Clero solo deferatur, juxta mentem Illustrissimi Domini.... et quoad confectionem clavium, ut saltem una a Clero deputando asservaretur. *Eodem anno ad* XX *Decembris :* Visitavi cum R. D. Pœnitentiario vanden Eynden, conceptum thecæ S. Rumoldi. Protractus est longitudinis quinque pedum cum medio, altitudinis trium cum dimidio; ponderis quingentarum librarum *(voluit dicere* marcarum) argenti; et lignea theca centum (Ampliss. D. Decanus de Mol,)

C librar. vel circiter; ita ut affirmet primarius aurifaber, commodo gestari a sex.... sacerdotibus poterit.... *Ad annum* 1618, V. *Februarii.* Illustrissimus Dominus in pleno consessu Magistratus, me et D. Archidiac. concomitante, proposuit, et affectuose inducendo suggessit Magistratui, ut thecam S. Rumoldi, nunc inceptam ex argento Germanico valoris 48 st., confici curarent ex puro et optimo argento. Secundo, ut non tanti ponderis et magnitudinis, quo minus a Clero commode gestari posset; sed non successit..... Aurifabro pro qualibet uncia addicti sunt, ratione formæ, floreni tres et asses quindecim.

192 *Ad annum* 1624, III *Julii :* Habita matura deliberatione inter Illustrissimum Dominum et deputatos ex parte Magistratus, similiter et Capituli, placuit hinc inde, ut theca argentea S. Rumoldi, licet adhuc imperfecta, deinceps deferretur a Clero. Eo nomine actum est cum Superioribus omnium Ordinum, qui omnes una annuerunt, et distributæ sunt schedulæ stationum.... In quem finem, clausis ostiis templi, facta est proba, gravato feretro lapidibus, æqualis, ut putabatur, ponderis; et resolutum a proba habita, requiri octodecim personas. *Eodem anno* VI *Julii :* Ab operariis civitatis delata theca e domo aurifabri, collocatis omnibus partibus (qui anno 1624 primum expositam narrat,)

D confectis, ad templum in choro, inter pulpitum æneum et Cantores, tempore Vesperarum, uti ante Vesperas lignea theca una cum reliquiis, inter altare et pulpitum æneum. Vesperis finitis, comparuit Decanus et Archidiaconus, induti pluvialibus rubeis, una cum Illustrissimo Domino ad summum altare. (AUCTORE J. B. S.)

193 Et subsistente Illustrissimo Domino ante altare in pontificalibus, Decanus una cum Archidiacono ligneam thecam aperuerunt, elevantes thecam reliquiarum sigillatam et ornatam rubro holoserico, ibidem pridie ab Illustrissimo Domino, assistente Decano, Archidiacono et Breamontio inclusam, demptis reliquiis e lignea parva cistula, in qua ab anno MDLXXXV ipso S. Lucæ inclusæ ab Illustrissimo Domino Hauchino P. M. fuerant, deferentes ad summum altare : reclusa lignea, una cum incertis reliquiis ibidem conclusis; delata ad antiquum locum. Progressus cum assistentibus Illustrissimus Dominus ad benedicendam novam thecam argenteam, qua benedicta, reversus ad summum altare, delatæ fuerunt reliquiæ, comitante Illustrissimo Domino, ab Archidiacono et Decano, ad argenteam thecam, ibique impositæ præsente toto Clero et Magistratu Seclusa theca, a Canonicis, Capellanis et ecclesiasticis subsidiariis delata fuit ad navem (perfectam an. 1631.)

E ecclesiæ, ibique more consueto exposita, et ab iisdem a secundis Vesperis relata. *Sequitur ordo supplicationis, et post varia :* Octiduo in Choro venerationi die et nocte [*patuit*]..... Octiduo evoluto, comparuit Decanus cum R. D. Archidiacono, induti superpelliceo et stola, præsente receptore civitatis cum operariis civitatis, reliquias detulerunt ad antiquam thecam ligneam in sacello reliquiarum. Obserarunt dictam ligneam thecam, quatuor distinctis locis, sigillo Illustrissimi Domini majori, tradendo argenteam thecam receptori, donec perfecta collocetur in templo.

194 *Hactenus novæ thecæ ostensionis ac primæ idcirco solennitatis descriptio, Decani Molii verbis, in cujus manuali totis sequentibus sex annis nihil, quod huc faceret, reperit Slaetsius. Primum recurrit thecæ Rumoldianæ mentio* XXIII *Junii anno* 1631, *quo die ponitur :* Theca argentea coram deputatis de Magistratu, uti coram D. Snoy ponderata, inventa ascendere quater mille uncias argenti, *quod est dicere marcas non plus quingentas, ut paulo superius observabam. Hinc datur intelligi, magnificentissimo operi eo anno post varias mutationes et redintegrationes ultimam coronidem fuisse impositam, atque adeo ex eo tem-* (Ejus pondus.)

F *pore sacrum sanctissimi Martyris corpus in argentea theca remansisse, præterquam hebdomadis aliquot, dum imminentibus Lovanio anno* 1635 *fœderatis Franco-Batavis, dissolvenda fuit et occultanda, ut ex aliis Molii annotatis manifestum redditur : sic enim scribit ad* XXXI *Junii* 1632, institutæ fuerunt preces XL horarum, congregato exercitu ad liberandam civitatem Trajectensem ab obsidione. Hora V delatæ et repositæ fuerunt reliquiæ S. Rumoldi seu theca argentea. *Demum anno* 1635 *operose describit conatus et motus varios mense Junio a se adhibitos ad dissolvendum argenteum feretrum, illudque cum reliquiarum theca holoserico tecta, tuto loco abscondendum; quod soluta obsidione Lovaniensi rursus coaptatum fuit, et post factam* XVIII *Julii debitam omnium recognitionem, sic habet ejusdem mensis* XXIX : Theca argentea in ordinem redacta, habita fuit solennis supplicatio generalis, ac a Clero et Religiosis delata, præsente ac celebrante Illustrissimo Domino officium, una cum laudibus vespertinis celebratis, delata theca ad chorum, absoluto Te Deum laudamus, in gratiarum actionem liberationis civitatis Lovaniensis et patriæ. *Atque hæc, eatenus occulta, Slaetsii curis et diligentia revelata sunt.*

195

AUCTORE J. B. S.

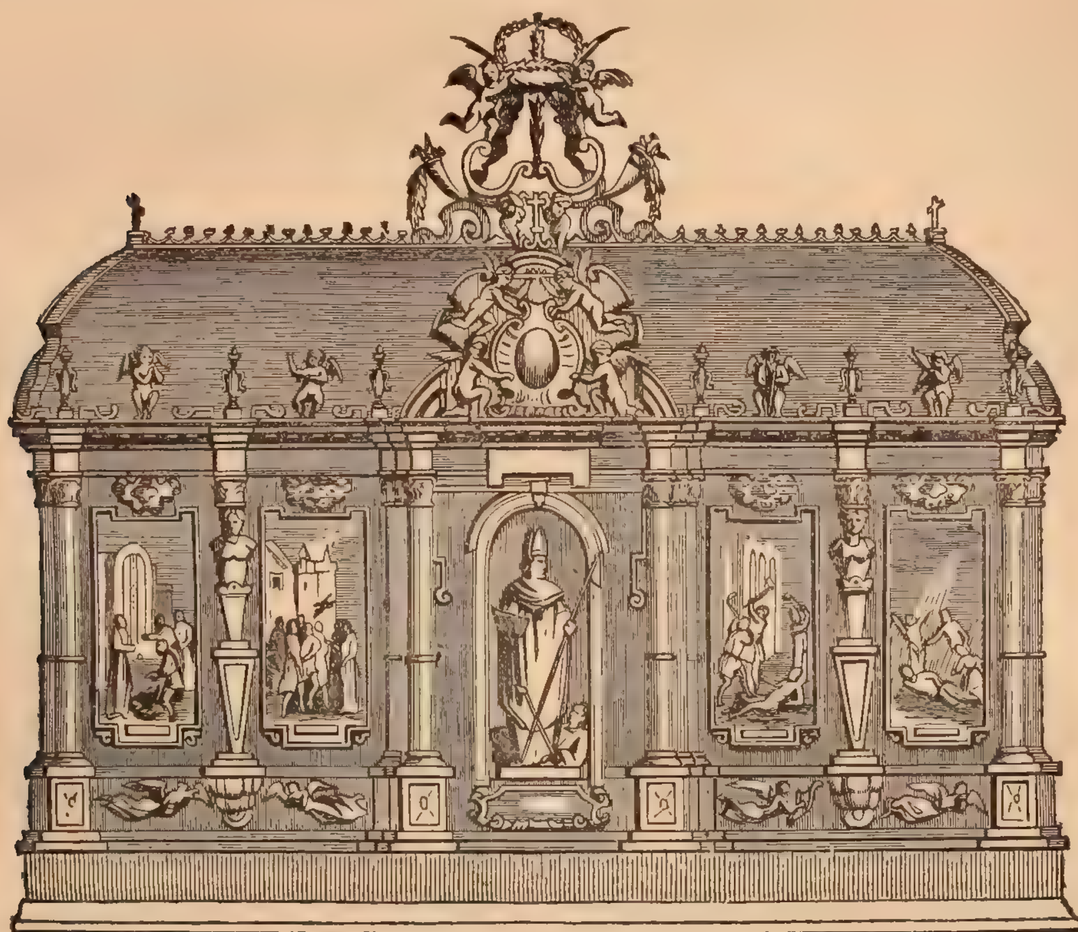
pretium,

A 195 *Porro ex istis colligitur, satis justas et exactas esse rationes Belgice scriptas et ex tabulario Archiepiscopatus mecum communicatas ab admodum Reverendo et Consultissimo D. Cornelio Paulo Hoynk, Canonico Metropolitano atque Excellentissimi Archipræsulis Secretario, quarum hæc est summa Latine reddita;* In confectionem et refectionem thecæ argenteæ S. Rumoldi usque ad diem XXIV Januarii MDCXXXI, in materiam et formam expensi sunt floreni 24497-18-3. Ex donis atque eleemosynis quocumque modo collectis accepti floreni 11868-6-1 ; unde plus expensum quam receptum 12629-12-2. Hoc autem reliquum debitum in sex diversos urbis computus inseretur, eo pacto ab ipsa persolvendum. Hæc omnia ex notitia privata et libro manuali in hunc finem exarato a juniori quæstore Sebastiano Huens.

delineatio.

197 *Expendamus Decani Molii verba superius relata, quibus asserit confectam capsam, anno* 1631 *die* XXIII *Junii, coram deputatis a Magistratu uncias quater mille ponderasse, unde fit justum argenti pretium totidem pattaconum nostratium seu florenorum novem millium et sexcentorum. Jam vero ad* V *Februarii* 1618 *ait,* aurifabro pro qualibet uncia addictos ratione D forma florenos tres, asses quindecim, *unde exurgit summa florenorum quindecim millium; addatur hæc priori, excrescent florenorum viginti quatuor millia supra sexcentos, qui a quæstoris Huens rationibus modicum differunt. Cum autem in his verbo belgico* hermaken *indicetur, thecam non semel refectam seu redintegratam, restauratam seu immutatam fuisse, facile est conjicere, sumptus alios fieri oportuisse, etiam a principio anni prædicti* 1631 *ad mensem Junium, priusquam ad eam formam adduceretur; quam hic in ære expressam habes, ex accurata delineatione, longitudinis paulo plusquam sex pedum, altitudinis quatuor pedum et septem digitorum, præter superius ornamentum, demum latitudinis plusquam duorum pedum ac dimidii. Ulteriorem explicationem non subjicio, cum res in aperto sit, pateatque Sancti virtutes et miracula insigni artificio describi, quæ ex Actis repetere poterunt curiosi lectores, dum interim oculos pascunt augusto spectaculo, cujus materiam, ut de solis regia canebat poeta, opus superare fatebuntur.*

B E

C F

Lipsanotheca argentea S. Rumoldi, quæ hodie statis diebus populi venerationi exponitur.

Hæc est theca illa celeberrima, de qua æque ac de vetustiori, tuto dici potest, pretiosiorem toto Belgio aut elegantiorem non reperiri. Locum, seu, ut vocant, repositorium tanto thesauro dignum, ab annis ferme sexaginta paravit Archipræsul longe illustrissimus Andreas Creusen, magnificam aram exstruendo, in qua perpetuo conservaretur. Docet id apposita inscriptio, quam hic ad verbum reddo:

Sancto Rumoldo
Episcopo, Mechliniensium Apostolo et
Martyri,
Hujus urbis et ecclesiæ Patrono,
et ejus sacro corpori hic recondito,
Andreas Cruesen
V Archiepiscopus Mechliniensis
votivam hanc aram MDCLXV
posuit, dedicavit.

Adscriptus annus per litteras numerales numquam felicius chronice reddi potuit, quam in altaris fronte sub eleganti statua exprimatur.

sanCtVs rVMoLDVs.

198 *Priusquam a sacris lipsanis recedo, attentos iterum velim defensores enormis ponderis prioris thecæ deauratæ, cui cum popularibus suis chronicis et Wachtendonckio rotunde tribuunt marcas argenti* ter mille sexcentas, *imo* ter mille septingentas, *quod est dicere, uncias vigesies novies mille supra sexcentas, præter uncias auri ultra octingentas viginti duas, in deaurationem insumptas, unde exurgit pondus ferme octies hodiernæ lipsanothecæ gravitatem superans: attentos, inquam, velim, agnoscereque suppositionem tantum non impossibilem, oculis plane refragantibus, dum theca recentior, vetusta longe major apparet, adeoque verosimi-* *Collatio ponderis*

A *similiter et ponderosior. Jam vero disertissime notat Decanus Molius, docetque quotidiana experientia, portando hodierno feretro* requiri octodecim personas; *atqui antiqua illa, æque ac moderna, statis temporibus per urbem circumlata est; quæro an sufficientes eo tempore tota Mechlinia clerici fuerint, qui tam immanem molem, non dico humeris ferrent, sed vel loco dimoverent.*

199 *Placet igitur, ut supra dicebam, fragmentum nostrum, ex aliquo Tungrensis seu Mechliniensis chronici apographo sumptum, ubi marcæ sex dumtaxat vel potius sexdecim supra trecentas numerantur, quod ab hodierno pondere aliquantum recedit, vel potius pro marcis ter mille septingentis, totidem unciæ accipiendæ sunt, in qua supputatione non tantum discrimen intercedet. Rem totam paragrapho* 15 *operosius discussimus; de his jam plusquam satis disputatum sit: subjungamus modo instrumentum ex Cuyperi museo etiam deusmptum, quo ultima ostensio anni* 1680 *tam fuse et clare describitur, ut commentario opus non habeat.*

hujus et antiquioris.

Alphonsus de Berghes, Dei et Apostolicæ Sedis gratia, Archiepiscopus Mechliniensis, Primas Belgii, ad exercitus regios B *delegatus Apostolicus, suæ Majestati a consiliis status etc. Omnibus has visuris salutem in Domino.*

Quoniam nunc agitur annus quintus supra nongentesimum, quod sanctus Rumoldus Mechliniensium Apostolus, postquam Evangelii lucem huc invexerat, martyrii palmam est hoc loco adeptus: et ad nos delatum fuerit ardens studium, quo fertur totus Clerus, Magistratus et populus hujus civitatis Mechliniensis, ut pro conversionis suæ beneficio, quod a misericordiarum Domino consecuti sunt per ministerium dicti sancti Martyris, agant gratias in gaudio et jubilatione, et ut Apostoli, Patroni sui, annuntient gesta, extollant merita, deprædicent martyrium, et magnificent triumphum, ad honorem ejus, qui martyrii dedit victoriam, eumque juvit, ut vinceret, et quod ad præfatos fines cœpta esset metropolitana nostra, prædicto sancto Martyri sacra, augustius adornari, arcus triumphales erigi, paramenta sacrificii et altaris, arte et pretio spectabilia præparari, ac demum omnibus esse in voto, ut hierotheca continens reliquias ejusdem C sancti Martyris, ex argento affabre constructa, pristino splendori et nitori, diuturno pulvere nonnihil obfuscata, restituatur; et ex ea extrahatur notabilis aliqua pars sacri corporis ibidem reconditi, quæ publicæ venerationi et conspectui omnium exponeretur in tempore jubilæi (quod ad belli incommoda ad pauculos annos fuit dilatum) inchoandi a primis Vesperis Dominicæ quartæ post Pentecosten, præsentis anni, et in Dominica sexta subsequente post Pentecosten inclusive terminandi, juxta bullam Apostolicam desuper expeditam Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris die vigesima sexta Aprilis, præsentis anni, qui est quartus sanctissimi Domini nostri Innocentii Papæ undecimi.

201 Nos tam religiosis studiis et votis cupientes cooperari, et in expurgationem hierothecæ, ejusdemque apertionem et alicujus notabilis reliquiæ ad effectum ut supra, extractionem et publicam ejus expositionem consentiendo, notabili infirmitate tunc detenti, coacti fuimus, dictas apertionem et extractionem committere, prout commisimus, Reverendo admodum Domino Amato Coriache, in dicta Metropolitana nostra Canonico Archidiacono, Vicario nostro Generali, qui coram electis testibus, videlicet admodum Reverendo et Amplissimo Domino Francisco Vanden Venne, Præposito prædictæ ecclesiæ D et magni Concilii regii senatore ecclesiastico, et nobili viro Domino Nicolao vander Laen, civitatis Mechliniensis Burgimagistro, et Domino Joanne Baptista vanden Venne Pensionario, supradicta argentea hierotheca, sublato tecto, aperta, invenit aliam ex ligno thecam rubro holoserico obductam, bene clausam et circumcinctam chorda ex bysso et auro contexta, et in diversis locis munita minori sigillo Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Jacobi Boonen, quarti Mechliniensium Archiepiscopi, idem noster Vicarius Generalis, coram antedictis testibus, dictam ligneam hierothecam, præfata chorda byssina resecta, aperuit et remoto gossipio, quo obtegebantur inclusa, ac byssini rubri velo aperto, deprehendit in hoc thesauro Reliquiarum, infra latius specificatarum, quas enixiori cultu et veneratione, qui aderant, excipientes (uti per tot secula fecerunt prædecessores nostri) Deum in Patrono suo effuse laudaverunt et Mechliniensi Provinciæ et civitati gratulati sunt de thesauro tam pretioso, prout præmissa omnia, et quæ mox subsequentur, ex fide digna præmemoratorum testium relatione didicimus, et signanter ex ea quam nobis fecit præmemoratus Dominus Vicarius noster generalis.

Auctore J. B. S.

202 Qui, cum de præmissis facta esset relatio E similis, tam dictis Capitulo Metropolitico, quam Magistratui civico, et tam huic quam isti increvisset ingens desiderium videndi, coram honorandi Reliquias antefatas, impetum ferventis devotionis non valens sistere, eam hierothecam, cujus convenienter clausæ et asservatæ clavem apud se retinebat, in choro ante summum altare, præsentibus Dominis Canonicis Capituli Metropolitani aliisque multis de Clero, Dominis Consulibus, hujus civitatis æditui, aliisque diversis de regimine ejusdem civitatis et magno civium numero, postridie festi præcursoris Domini ante meridiem denuo aperuit, et eoremdem omnium conspectui et venerationi exposuit sacras Reliquias ante dictas, et specialiter cranium, in cujus parte sinistra visitur martyrii locus, id est apertura seu perforatio, cum vicinarum partium læsione, quam impius cæmentarius, de adulterio a sancto Martyre admonitus, dolori suo indulgens, adunco ferro percutiens, in capite crudeliter intulit, et vitam ei abstulit temporalem, qui percussori æternam procurare satagebat. Præterea idem noster Vicarius generalis congregatæ multitudini exhibuit visendas brachiorum et tibiarum F fistulas, partes scapularum, diversas costulas, et varia alia ossium fragmenta, quæ religiosa prædecessorum nostrorum solicitudo prædictæ hierothecæ veneranter inclusit et sancte servavit usque in hodiernum diem. Quibus peractis et dimissa multitudine, iterato hierotheca fuit conclusa, et convenienter sigillata extra eam, de Capituli cum dicto nostro Vicario generali deliberatione; remanente præmemorato cranio, quod durante jubilæo apte super hierothecam positum, totius populi Mechliniensis et adventantis aliunde multitudinis conspectui et venerationi, in dicta nostra Metropolitana, ad Dei honorem et gloriam exponeretur: pro ut et factum est.

203 Cum autem finito jubilæi tempore, eadem Reliquia reponi debeat in sæpefata hierotheca, et apponi apud reliquum sceleton antedicti sancti Martyris, ea propter nos a supradicta infirmitate nostra, per Dei gratiam, nonnihil relevati, præsentibus admodum Reverendo et Venerabili Domino Præposito præfato, Michaele venden Perre Decano, ceterisque Dominis de Capitulo ejusdem nostræ Metropolitanæ (assistente nobis præfato Vicario generali) nec [non] præsentibus nobilibus Dominis Martino

AUCTORE J. B. S.

A tino Ignatio de Hornes, toparcha de Nil, Sculteto civitatis et provinciæ Mechliniensis, Consule præfato, aliisque pluribus Dominis de Magistratu ac diversis omnis generis ætatis ac conditionis personis, hierothecam jussimus aperiri, et in eadem apte cum reliquis sacris ossibus, reposuimus supradictum cranium ipsum, pro majori in futurum fide et securitate, minori nostro sigillo ceræ hispanicæ impresso sigillavimus, uti et ceteras Reliquiarum saltem notabiliores partes, ubi id commode fieri potuit, eodem nostro minori sigillo munivimus : declarando ipsas omnes hactenus sollicite conservatas et publicæ venerationi a tot seculis fuisse expositas, et ab omnibus pro veris et indubitatis Reliquiis sancti Rumoldi Martyris, semper habendas et in veneratione retinendas. Et ut id convenienter et pro antiquo more fiat, eamdem hierothecam fideliter clausimus, et sigillo nostro obsignavimus diversis in locis, et reponi eam jussimus in summo altari. In quorum omnium fidem et robur has expediri mandavimus et earum unum exemplar includi hierothecæ, alterum Capitulo Metropolitano, tertium Magistratui, quartum æditui suprafatis consignari et nostris quoque registris Archiepiscopalibus inscribi. Datum Mechliniæ, sub nostris signatura et sigillo, die vigesima B octava Junii anno millesimo sexcentesimo octogesimo. *Paulo inferius erat scriptum,* Alphonsus Archiepiscopus Mechliniensis. *Et adhuc inferius.* De mandato Illustrissimi et Reverendissimi Domini Archiepiscopi præfati,

Signatum J. de Maeyere Secret.

Inferius appendebat sigillum Archiepiscopi Mechliniensis.

§ XVIII. De antiquo S. Rumoldi sacello.

Prima Mechliniæ ædes sacra

Jam *supra, paragrapho duodecimo, ea jacere cœpi fundamenta, quibus super ædificari possit templum, ecclesia vel sacellum, non S. Stephano, quod quidem constet, dicatum; sed illud quod ab ipso Sancti martyrio non aliud quam Rumoldi nomen apud Mechlinienses obtinuerit. Theodoricum, ut in ceteris ad sancti Martyris gesta spectantibus, sic in hac parte Domynsio ejusque sequacibus longissime præferendum putavi : idque mihi ita fixum est, ut si quo modo hujus fides et auctoritas vacillent, prorsus non videam, quo demum pacto subsistere queant* S. Rumoldi *acta, passio, miracula, et* C *quæcumque alia, ad ejus cultum et venerationem spectantia. Præferatur itaque Theodoricus Domynsio et ejus Anonymo, patebitque, ex illorum penu primum prodiisse memoratum toties S. Stephani templum : nempe ex Legendæ, ut a Vardæo edita est, capite* 23, *in nostra editione num.* 34, *ubi ita habet :* Quo etiam loco vir sanctus ædiculam dedicavit Deo in honorem S. Stephani protomartyris, ubi et complures annos divus Rumoldus commoratus est, una cum Liberto. *Cum vero alibi asserat,* delatum corpus sacrum, in ædiculam, quam Sanctus, dum in vivis esset, ipse construxerat, *inde a recentioribus passim scriptum reperies,* S. Rumoldum *in ecclesia S. Stephani primam sepulturam accepisse. Id quam nobis displiceat, citato jam paragrapho diximus, cum Theodorico sustinentes, non aliud templum primis illis temporibus Mechliniæ cis Diliam exstitisse, præter illud solum, quod ab ipso* S. Rumoldo *denominationem habuit.*

non a S. Stephano,

205 *Et vero ad sancti* Rumoldi *gloriam longe illustrius esse, quod a primis seculis templum suo nomini nuncupatum habuerit, nemo, opinor, ibit inficias. Templum, inquam, at non quale modo conspicitur, sed quod pro eo tempore sufficere potuerit primis Mechliniensis urbis primordiis, quam a* S. Rumoldi *cultu incrementa sua sumpsisse, non ægre patientur ejusdem urbis incolæ, Apostoli et Patroni sui cultores pientissimi. Nec sane* D *id diffiteri possunt, cum præcipuas nonnullas Belgii nostri urbes tunc a monasteriis et Sanctorum cultu coaluisse aut accrevisse in confesso sit. Testor Leodium, Atrebatum, Audomaropolim, Gandavum, Montes Hanoniæ, Bergas S. Winoci, Lyram, Nivellam, Ruræmundam, ut tot alia oppida prætereeam, quæ a sanctis ipsis Patronis suis nomina sortita sunt. Ac de Mechlinia, ut rursus dicam, dubitari quidem non potest, quin ante* S. Rumoldi *tempora vix oppidi aut municipii appellationem merita sit, per Normannorum depopulationes ita deleta, ut verosimillimum existimem, non nisi per* S. Rumoldi *crebra tunc patrata miracula, ex parvis initiis emersisse, accedente sub finem seculi* x, *Notgeri Leodiensis munificentia, sub Episcoporum Leodiensium et Bertholdorum auspiciis formatam. Sed hæc ad aliam disquisitionem spectant, hic solum asserere tuto posse videor, primum templum, quod cis Diliam inquam exstiterit, fuisse a S. Rumoldo* in Ulmo *exstructum, quod sive Normannorum rabiem evaserit (ut innuit Theodoricus, negat scriptor vitæ S. Gummari Theobaldus) sive ab iis destructum, postea restauratum fuerit; id, inquam, asserere tuto posse videor, illud ipsum templum, ab omni hominum, Theodorici tempore viventium, memoria, dictum ac nominatum fuisse,* E *templum seu* ecclesiam S. Rumoldi.

Sed a S. Rumoldo denominata est,

206 *His tamen occurrunt citati recentiores quibus, placet templum, S. Stephano dicatum, Mechliniæ collocare, et adeo vetustum et permanens, ut Wachtendonckianæ vitæ scriptor, toties a nobis confutatus, cap.* 50, *ex chronicis recentioribus MSS. non dubitarit tradere,* S. Martyris Reliquias ex sacello D. Stephani, ad basilicam, eidem Martyri sacram, fuisse translatas, *idque anno* 1369. *Alios non enumero qui eamdem opinionem, non satis examinatam ultro amplexi sunt, res perquam difficiles et obscuras, novis difficultatibus intricantes, adeo ut cum eruditis Mechliniensibus non semel conferendum fuerit, utrum et quo loco exstitisse censerent præfatum S. Stephani sacellum, et an diversum statuerent a prima Mechliniæ Cisdilianæ ædificata ecclesia, apud* S. Rumoldi *monachorum vel clericorum monasterium. Interim rebus omnibus attentius consideratis, ne abstrusioribus illis, sola Domynsii seu Anonymi Belgæ auctoritati nixis, frustra inquirendis, oleum et operam perderem, ad unum Theodoricum confugi, cujus encomium, ut solum et unice genuinum, mihi sequendum proposui. Hunc autem, tam certum est, templum S. Stephani ignorasse, quam evidens sit, nullam ab eo ecclesiam Mechliniæ nominari, præter unam* sancti Rumoldi. *Verba ejus citato* § 12. *relata, hic denuo* F *oculis subjicienda sunt. Num.* 10 *diserte exprimitur,* ecclesia nostri Martyris, *quæ tempore Normannicarum incursionum* illæsa permanserit. *Sequenti num.* 11, *dicitur,* mulier matricularia, eadem et nonna Gerlendis nomine, pia devotione ecclesiæ ejus (*S. Rumoldi*) adhæsisse. *Item num.* 14 *:* Quidam Langerus nomine, qui in ecclesia S. Rumoldi coaluerat. *Denique num.* 17, miles *ille* stipendiarius, confractus et velut totis destitutus viribus, ad ecclesiam B. Rumoldi alienis defertur manibus.

ut ex Theodorico, Chronico etc.

207 *Theodorico consonat auctor Chronici Mechliniensis, quamquam illis temporibus non plane accuratus sit. Hic ad annum* 885, *de ecclesia loquens, non alteri illam adscribit, quam ipsi* S. Rumoldo; *feminam item illam, quam Gerlendem Theodoricus vocat, a Normannis captam et avectam, appellans* S. Rumoldi, *non S. Stephani* Sacristanam. *Ubi de Notgero Leodiensi loquitur, tamquam primo Capituli Mechliniensis fundatore aut restauratore, clare edisserit, instituisse* Canonicos duodecim S. Rumoldi, quorum Præpositus una esset Canonicus Leodiensis ad S. Lamberti. *Porro ad annum* 1250 *narrat,* Scholasticum Arnoldum van Zellaer fundasse capellam cum duodecim præ-

A præbendis, In novo ambitu S. Rumoldi. *Hic ego ubique templum* S. Rumoldi *agnosco, nec aliud agnoscit Walterus Berthout in diplomate non semel citato, dum disponit de fabrica templi* B. Rumoldi Episcopi et Martyris patroni dictæ ecclesiæ; *anno* 1265. *Colligamus modo adductarum auctoritatum seriem. Antiquum monasterium* S. Rumoldi *dum a Normannis seculo* IX *destrueretur, ecclesia ab ejus nomine nuncupabatur: sub finem seculi* X, *sic a Notgero appellata est: medio seculo* XI, *quiescebat apud suum monasterium* pretiosus Dei Martyr Rumoldus, *teste Balderico: sub ejusdem seculi finem et sequentis principium, non aliam ecclesiam reperit Mechliniæ Theodoricus, præter* ecclesiam S. Rumoldi: *pro seculo* XIII *evidenter militant citata nuperrime testimonia: pro seculis sequentibus res per se loquitur: quæro quis locus supersit Domynsii templo S. Stephani?*

atque ex vita Belgica confirmatur.

208 *Ex iis capitibus Domynsianis, quæ ad Anonymi Belgici fidem exigere vehementer pridem optaveram, unum etiam fuit, vetusti istius, seu primi Mechliniæ sacelli appellatio, quæ in Legenda Wachtendonckiana perseverasse fingitur ad usque annum* 1369. *Ubi itaque exemplar vernaculum nactus sum, mox locum ipsum quæsivi, ex quo id eruisset Domynsius, qui in autographo* B *exstat pag.* 116; *ubi denuo adverti, quod jam sæpe contestatus sum, non satis fideliter rem administrasse Latinum interpretem, dum sensum Belgicum,* ende die capelle heest drie namen / sinte Stevens capelle / S Rombouts clooster / S. Rambouts capelle / *turpiter truncavit, ita vertens:* Ædiculam dedicavit Deo in honorem Protomartyris Stephani; *ubi addere debuit*: Atque ædicula illa tribus compellatur nominibus; sacellum S. Stephani, monasterium S. Rumoldi, S. Rumoldi capella. *Inepta quidem videtur triplex illa et male compaginata indigitatio, septem et amplius post Sancti obitum seculis excogitata; at textum integrum reddere debuit Domynsius, ex quo facile fuisset colligere, divinasse verosimiliter Anonymum Belgam, dum S. Stephani nomen intrusit: quod tametsi aliquando obtinuisse daremus, id certe, non nisi pro exiguo illo tempore, quod Sancti martyrium præcessit, locum habere posset cum ab ejus obitu hactenus non alia Mechliniæ, saltem vera appellatio nota fuerit, præter templum et monasterium antiquum* S. Rumoldi.

De templo S. M. Magdalenæ

209 *Negotium aliquod facessere posset laudatum Chronicon, per aliam S. Mariæ Magdalenæ ædiculam, nisi commodissime explicaretur. En ejus verba ex Belgico latine versa:* Post gentilium recessum, urbes et C oppida paulatim restaurari cœperunt, quemadmodum et Mechlinia, ubi antiquæ habitationes in ditione Grimbergensi impletæ sunt, circumcirca templum B. V. Mariæ, quod per id tempus sacellum erat subjacens parochiæ Zemps, tunc valde extensæ. Exstructæ præterea sunt domus transfluvium circa monasterium S. Rumoldi, in tanta amplitudine, ut ecclesia fundata sit ad honorem Dei et S. Mariæ Magdalenæ: memoria enim S. Rumoldi tunc erat obscurior, sed brevi clarescere cœpit singularibus miraculis, ita ut ejus cultus nova caperet incrementa. *Negotium, inquam, facessere posset* ecclesia fundata ad honorem Dei et S. Mariæ Magdalenæ, *quam nonnihil ampliavit Gramayus lib.* 3, *sect.* 5: Et referunt memoriæ veteres, post recessum Normannorum, loco ubi nunc templum est, exstructam a convenis ædiculam B. Mariæ Magdalenæ, quæ munificentia peregrinorum, divi Rumoldi corpus visitantium, in magnam excreverit ecclesiam, cujus ambitum versus orientem exstructum lego sub annum MCCL, chorum aliasque templi partes perfici cœptas an. MCCCCLIV; turrim autem biennio ante inceptam subsidio oblationum et donariorum; quæ occasione Jubilæi, a Nicolao V et Calixto III concessi, a Pio II aucti, undique confluentes suppeditabant.

AUCTORE I. B. S. (cui aliqua perperam tribuit Gramayus)

D 210 *Solens more suo facit Gramayus, dum falsa veris commiscet, ut liberalius comminiscitur ejusdem libri sectione* 2, *quam totam describo:* His cum veteri atheismo in barbariam relegatis, ad fidei nostræ fundamenta eamus, jacta probabiliter per sanctum Willibrordum, confirmata certo per Lambertum Hubertumque antistites Leodiorum. Quorum ille (tametsi vulgo S. Rumoldi nomen magis innotuerit) ab antiquo oppidi Tutelaris haberi, et in juramentis solennibus compellari solet; quem ob id depingere solent equitis armati, gladio accincti, infulati tamen specie; quod crederent ejus interventu, urbem a barbaris semel præservatam. Doceo hæc: ex juramenti Scabinalis formula anno MCCCIV renovata. Cur autem una cum Lamberto, peculiari titulo venerentur D. Magdalenam Mechlinienses, causam dat vetus meum Chronicon Leodiense his verbis: Cum barbari naves suas præda et captivis onerassent, spoliata, excepto templo, tota urbe, inter alios abduxerunt feminam; sacristanam cryptæ, quæ B. Mariam Magdalenam toto corde invocans, exaudita est. Cum enim vellent vela in altum dare barbari; navis, quæ feminam ferebat, moveri non potuit. Unde coacti illam dimiserunt; et hinc B. Mariam Magdalenam oppidani colunt ad rei memoriam. E In Tutelarium etiam genere ponendum quidam censent B. Stephanum, ob id, credo, quod B. Rumoldus isti ecclesiam suam legatur inscripsisse anno DCCLXXXV. *Nempe toto decennio postquam e vita migrasse supponitur.*

sejuncto a Canonicorum claustro.

211 *In aliis multis errat hic Gramayus, uti et sect. sequenti, dum Sanctum ex Hibernia educit, eodem ipso, quo martyrium subiit anno* 775. *Miraculum S. Mariæ Magdalenæ, ex nescio cujus chronici fide, tribuitur, quod* S. Rumoldo *expressissimis verbis vindicat Theodoricus. Mitto cetera, cum huc proprie solum spectet prædicta* ædicula B. Magdalenæ, quæ munificentia peregrinorum, divi Rumoldi corpus visitantium, in magnam excreverit ecclesiam, cujus ambitus, orientem versus exstructus sit sub annum MCCL. *Atqui hæc ipsa* S. Rumoldi *ecclesia est hodie metropolitana, ergo quæcumque olim fuerit* ædicula B. M. Magdalenæ, *brevi titulum istum amisit. Rem totam ex verosimillima conjectura sic paucis expedio. Angustius fuerit primum istud* S. Rumoldi *sacellum, ut adventantium peregrinorum multitudinem caperet, neque id commode extendi aut protendi potuerit; quapropter de alia ecclesia ædificanda consilium cœperint Mechlinienses, tum, opinor,* F *cum vulgata per Theodoricum vita et miraculis, illustrior reddita est Sancti fama ac gloria; vicinosque populos excitavit ad implorandum ejus patrocinium, ea donaria afferentes, quibus inchoata seculo* XII *(nam Theodorici tempore non videtur exstitisse) ædicula, sic sensim aucta et perfecta sit, ut post tria secula, in hodiernam magnificentiam excreverit, relictis iis memoriæ B. Magdalenæ vestigiis, ut tamquam secundaria patrona hodieque a Mechliniensibus honoretur. Mansit interim in priori suo sacello* S. Rumoldi *corpus, donec elevatum, ad majus templum translatum est sub principium, ut putamus, seculi* XIII.

S. M. Magdal. altera Mechliniæ patrona.

212 *Nihil hic trado, a quo quis merito abhorrere possit, quodve a Molani et Miræi opinione alienum sit. Hic de Canonicorum collegiis cap.* 74, *monasterium* S. Rumoldi, *ex Molani mente collocat* in partis intra Ulmos; sed paulatim, *inquit*, Mechlinia ex parva urbe transdiliana, adeo excrevit, ut nunc collegium S. Rumoldi in meditullio urbis situm sit, et a Paulo IV Pontifice maximo erectum est in primam Archicathedralem Belgii ecclesiam. *Supponitur, ut patet,* Archicathedralem ecclesiam *eo ferme loco existere, quo olim a* S. Rumoldo *exstructum est præfatum monasterium; vel, si ita vis, proxime ad ipsum monas-*

AUCTORE J. B. S.

A *monasterium. Statuendum porro, ædiculam S. Mariæ Magdalenæ aut templi hodierni partem aliquam occupasse aut saltem ei etiam proximam fuisse. Superest aliquod* S. Rumoldi *sacellum, de quo Miræus ita ex Molano prosequitur :* In cœmeterio hujus ecclesiæ situm erat oratorium sive sacellum a D. Rumoldo constructum, in quo is frequenter meditari solebat. Quod cum in summa apud plebem Mechliniensem veneratione esset, fidei hostes, qui sibi Geusiorum nomen sumpserant, funditus cum multis aliis sacris locis everterunt. *Non omnia scrutati sunt laudati scriptores, dum prætereunt indicare, ubi et in quo sacello quieverit sacrum* S. Rumoldi *corpus, dumque ædiculam S. Mariæ Magdalenæ ignorare videntur. Ast hæc a nobis satis eruderata existimo.*

§. XIX. De magnificentiori S. Rumoldi templo quod hodieque exstat.

Hodiernæ ecclesiæ consecratio :

Inter Legendæ Wachtendonckianæ dubias periodos, merito computavimus id quod cap. 40, ex nescio quo chronico accepit, de navi ecclesiæ Metropolitanæ inchoatæ anno DCCCCLX. *Veritati propius accedunt, quæ habet cap. 49 :* Adscito deinde in cathedram Leodiensem Theobaldo *(qui XIII Maji anno 1312 in Romano tumultu sagitta transfixus est)* summo Pontifice sententiam ferente, medietas dictæ urbis Joanni Duci abjudicata, et ecclesiæ restituta fuit, post iterum ad successores Joannis variis venditionibus intercedentibus, reversura. Hic Theobaldus, sicut multa urbi privilegia contulit, ita sub eo urbs florentissima fuit. Sub eo templum, quod nunc Mechliniæ Metropolitanum est, per Guidonem Episcopum Elenensem, ejus suffraganeum, consecratur. *Diploma consecrationis ad calcem hujus paragraphi, cum aliis huc spectantibus subnectam, ubi probabilissimam aliam eruditissimi Crucii opinionem, cum mea facile conciliandam retulero, in ordine ad sacellum S. Mariæ Magdalenæ, quod ille putat ipsum esse, quod hodieque exstat, cœnobio PP. Minoritarum contiguum, sed aliqua sui parte imminutum, et ab adjacente domo, quæ spectat ad mensam pauperum, novo S. Spiritus nomine insignitum.*

prioris parochialis locum

214 *Conjecturam firmat vir eruditissimus in eo, quod ante Canonicorum ex veteri claustro Rumoldiano migrationem, de qua cursim egimus sub finem* § 12, *num.* 139, *parochiali ecclesia non caruerit Mechlinia, quam iis seculis in more positum erat a collegiatis claustralibus omnino sejungere, quo Canonici divinis officiis vacarent liberius, a populi concursu strepituque semoti ; quippe cum minime ampla essent hujusmodi templa claustralia, quale fuisse credidero primum illud a* S. Rumoldo *ædificatum, de quo jam locuti fuimus. Hoc posito, non incongrue intelligitur, cur ob affluxum circumvicinæ multitudinis, aliam, ex collatis eleemosynis ædiculam seu ecclesiam exstruxerint Mechlinienses, cui a sancta Maria Magdalena, per id tempus valde celebri (utpote cujus festum in diœcesi Leodiensi indixerat Albero anno* 1125*) nomen indiderint, quæque parochiali titulo prædita fuerit, translato illuc, si annalibus credimus, altari de Musenis a S. Lamberto consecrato ; quousque Canonicis ad ampliorem hodiernam basilicam cum sacro* S. Rumoldi *corpore, et toto parœciali jure transeuntibus (Leodiensium Canonicorum exemplum secutis, qui ab anno* 1204, *privatam vitam ducere cœperant) prædicta S. Mariæ Magdalenæ ædicula frequentari desiit, amisso etiam priori nomine ; siquidem eadem ipsa sit, quæ modo ad PP. Minoritarum ingressum superest ; de quo quid certi statuere non ausim, post tot incendia aliasque ruinas, quibus perire potuit, æque ac vetus* S. Rumoldi *templum ; de quo an hodie vestigium supersit, satis exploratum non habeo.*

non est facile definire.

215 *At, inquies, saltem restauratum est in angulo cœmeterii : ita quidem fert vulgi traditio ; at si ut vera admittatur Clarissimi Crucii conjectura, non usque adeo commodum erit vetustum Canonicorum claustrum ad usque sacellum extendere, ut inibi divina officia peregisse dicantur. Admitto etiam, spatiosius olim fuisse ; qualecumque autem fuerit, a monasterio Rumoldiano nimis dissitum videtur, si istud vere extitit ipso illo loco ubi hoc tempore spectatur PP. Franciscanorum conventus. Obscura volutamus ; quis enim, obsecro, destructorum ædificiorum, et toties instauratorum mutatorumque limites exacte modo definiat? Potuit certe alio loco exstitisse* S. Rumoldi *ædicula, ejusdemque sepultura, potuit et præfatum* S. Rumoldi *monasterium hodierni nosocomii Hispanici partem complexum fuisse. Demus aliquid antiquis ruderibus, non tam facile eruendis dignoscendisque. Interim de sacellis illis seu ædiculis antiquioribus satis dictum sit, in præclarissimam modernam basilicam oculos iterum convertamus, non determinaturi, quæ partes primo et quando inchoatæ, quousque eductæ, qua ratione evectæ aut ampliatæ ac demum quo ordine perfectæ fuerint, quod architecturæ peritis dispiciendum relinquimus, sed qua potest conjectura id dicturi, quod ex annalibus aliquo usque educitur.* E

Metropolitana inchoari potuit sec. 12,

216 *Ignoscant Eruditissimi amici et cooperatores seduli, quod persuadere mihi non possint, templi hodierni initia ad annum* 960 *referenda, ex cujusdam chronici, fabulis mixti, incertissima fide. Ita sentire compellor, quod ante Notgeri tempora, ea Mechliniæ facies non fuerit, quæ tantum opus aggrederetur. Adde Theodorici, alias in laudem* S. Rumoldi *nihil negligentis silentium. Demum, ne paradoxi quidquam admittere teneamur ; nempe totis quinque seculis unius templi fabricam tenuisse. Malim ego, basilicæ ipsius primordia exeunte seculo* XII *collocare, tum scilicet, cum Bertholdi Grimbergenses, post Grimberganum excidium, a Duce Brabantiæ in gratiam recepti, pacificam bonorum suorum possessionem obtinentes, de amplianda exornandaque Mechlinia, in qua propter opulentiam ferme dominabantur, convenientius cogitare potuerunt. Statuamus itaque navim majorem et chorum, hodiernis longe humiliores, eo promotos fuisse, ut sub initium seculi* XIII *(notant aliqui annum* 1203 *alii* 1209 *alii* 1219*) sepulturam sibi in chori ambitu elegerit Walterus Berthout ejus nominis tertius. Accrescente paulatim machina, accesserunt ad templum Canonici, antea claustrales, circiter annum* 1227, *relicta PP. Franciscanis priori habitatione, in ruinam, haud dubie, vergente. Absolutum non multo post fuisse, qualemcumque pro tempore chori ambitum, ex eo patet, quod inibi Arnoldus van Zellaer Scholasticus, capellam suam cum duodecim beneficiis fundaverit anno* 1250. F

aucta et ampliata. sec.

217 *At enim procul a perfectione eatenus abfuisse totum augusti templi ædificium, nimis quam aperte docet alterius Walteri Bertholdi diploma anno* 1265 *conditum, quo ad fabricam promovendam e Dominis Canonicis unum, e scabinis alterum, tertium e civibus designat, qui eidem perficiendæ intendant. Porro operi augendo ampliandoque toto seculo* XIII *insigniter progressum est, nam sub annum* 1312 *eo perducta res erat, ut solennis consecratio et dedicatio facta sit ab Episcopo Elenensi, cujus instrumentum cum aliis subjungam. Quæ autem tunc forma et amplitudo basilicæ fuerit, non ausim arbitrio meo decernere, forte nihil magnopere defuerit ad integritatem templi, sed paulo humilioris quam modo sit. Qualecumque statuas, certum est, annis post consecrationem non amplius triginta, magnam ejus partem, puta tectum et quidquid ligneum erat, flammis absumpta. Terribilis incendii annum*

A *annum non male designat citatum sæpe Mechliniense chronicon*, 1342, *in die tamen turpiter aberrans, dum* vigiliam Ascensionis, *eo anno, quo Pascha incidit in* XXXI *Martii, componit cum* XXIX *Maji.*

An. 1342 combusta, post augustior reddita:

218 *Rectissime rem notavit Hocsemius apud Chapeauvillum tomo* 2 *pag.* 464, *testis synchronus, his verbis:* Eodem anno (MCCCXLII) mensis Maji die antepenultima, vigilia Sacramenti, circa horam nonam, igne fortuito fuit Mechlinia conflagrata, unde versus:

** 11 ducti in se, faciunt quadratum 121, hoc cubice augetur per 11 ad 1331, adde 11, exurgit annus 1342.*

Annis undenis, * totidem cubiceque, reatu
Es Mechlinia tu Sodomorum subdita pœnis:
Nocte Sacramenti te vastavit ferus ignis,
Insiliens tignis, agitatus turbine venti.

Porro inter annotationes adfert laudatus Chapeauvillus verba Cornelii Zantfliet, ita tragœdiam describentis: Die præcedente, in professo Sacramenti, ignis vehemens casu a quadam domo transiliens, ecclesiam collegiatam S. Rumoldi, et alias nonnullas ecclesias, et pene majorem partem domorum oppidi Mechliniensis devastavit. In quo hoc mirabile cunctis videntibus apparebat, quoniam ignis ille transiliens de vico ad vicum, domos intermedias relinquens intactas, alias apprehendit et destruxit, B usurariorum et aliorum notoriorum sceleratorum, nihil eis nocens, pertransivit. Ex quo datur intelligi, diabolico flatu factum incendium, Domino hoc permittente propter peccata inhabitantium. *Vera hæc sit, an ficta ab auctore ratio, nostrum non est disquirere; patet, quod dicebam, sancti Rumoldi ecclesiam eo anno conflagrasse, restitutum haud dubie, ante solennem sacri corporis in thecam deauratam translationem anno* 1369; *at etiam tum, nisi fallor, leviori opere, quod per elevatiores fornices, successu temporis in hodiernam altitudinem elegantissime evectum est, ultima manu fornici chori adjecta anno* 1451, *teste metrica inscriptione Belgica, quæ in supremo apice etiamnum visitur.* In't Jaer MCCCCLI, was 't jaer van Jubileen hier gemeen/ doen wort gesloten desen steen; *quæ sic Latine sonat:* Anno MCDLI erat hic commune jubilæum, quando hic lapis ultimus clauditur.

1451 perfectus chorus, deinde turris cœpta,

219 *Perperam itaque a Gramayo, plerumque titubante, signatus est annus* 1454, quo chorus aliæque templi partes perfici cœptæ sint: *in eo non fallit, quod exstrui cœpta sit turris ab anno* 1452, *subsidio oblationum et donariorum; quæ occasione jubilæi a* C *Nicolao Papa V concessi, a Calixto III et Pio II ex*tensi, *undique confluentes suppeditabant. In eo, inquam,* D *non fallit, verum more suo usque adeo properat, ut res eminus potius monstrare quam narrare videatur; cumque passim cespitare solitus sit, etiam in veris vix fidem inveniat. Digna sane erat tam insolita gratia, quæ monumentis historicis firmaretur, quibus investigandis non arbitror currenti Gramayo otium fuisse. Inveni ego certissima in magno Chronico Belgico, cujus auctor, testis oculatus, relato jubilæo anni* 1450 *pag.* 380 *editionis Francofurtensis* 1607, *sic prosequitur:* Anno sequenti Dominus Nicolaus Papa ad instantiam illustris Philippi Ducis Burgundiæ, unum annum, sub anni Jubilæi urbis Romæ indulgentiarum forma, Mechliniensi oppido concessit: ita ut venientes Mechliniam vel ibidem habitantes, si illo anno durante certas ecclesias ad hoc decretas cum oblationibus suis visitarent, consequi indulgentias omnium peccatorum possent.

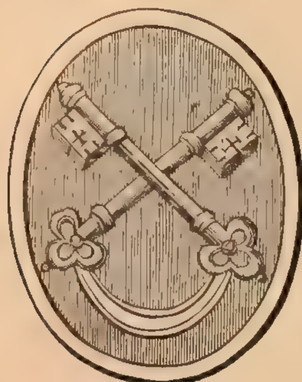
ALCTORE J. B. S.

variis Jubilæis concessis, quæ enumerantur,

220 *Hæc de prima concessione Nicolai Papæ V. Deinde pag.* 383 *sic habet idem Chronicon:* Anno Domini MCCCCLVI, quinto die Maji, Calixtus Papa canonizavit S. Vincentium de Valentia, Ord. Prædicatorum. Eodem anno idem Calixtus Papa ordinavit et concessit in oppido Mechliniensi, in subsidium Cruciatæ contra Turcam, indulgentias anni Jubilæi, per decem annos continuo duraturas: quarum primus annus cœpit in vigilia Pentecostes ejusdem E anni, durans usque ad festum omnium Sanctorum, tunc proxime futurum inclusive. *Hinc dabitur intelligi, quod alias dubium videri poterat in Brevi ejusdem Calixti, de quo mox erit dicendum. Tum vero præfati Chronici pag.* 404 *ad annum* 1458 *ita lego:* Iste Pius Papa confirmavit et ratificavit indulgentias, quas prædecessor suus Calixtus Papa III concessit oppido Mechliniensi. *Atque ibi ferme sistit scriptor Anonymus, Canonicus reg. Cong. Windesemensis, vix alia Belgica memorans, alioquin procul dubio addidisset et Paulum II, Pii successorem, quem ad templi Rumoldiani consummationem aliquid etiam contulisse, Mechliniense chronicon testatur, et Jubilæum confirmasse* 1464; *idque haud obscure probant ejus insignia; trium prægressorum scutis gentilitiis adjuncta, in navis ecclesiæ prima fenestra meridiei obversa. Singula ad me misit laudatus D. Canonicus Scholasticus Slaets, digna quæ hic in singulari prorsus modo indulti continuatique Jubilæi memoriam exhibeantur, cum alibi editis collata.*

F

NICOLAI V.

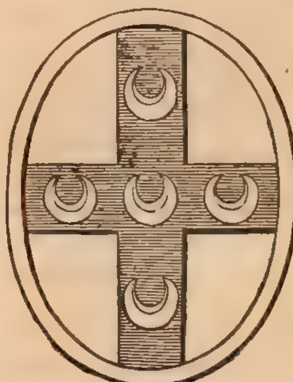
1451.

CALLISTI III

1456.

PII II

1458.

PAULI II

1464.

et aliarum partium epochæ.

221 *Singulorum Pontificum Bullas, utut solicite quæsitas, reperire non licuit; ex Calixtina, quam suggessit Cuyperus, de aliis statui poterit, colligique, non ad solius turris ædificationem, sed et ad reliquarum templi partium complementum imo et ad aliarum ecclesiarum ornatum prædictas gratias fuisse successive concessas. Majoris navis fornicem clausum testatur inscriptio anno* 1487. *Metrum Belgicum (quod ait,* opus istud *eo anno* publice *esse* conclusum) *accipe:* Dit werck wort gesloten in't jaer MCCCCLXXXVII openbaer. *Turris vero elegantissima concameratio, nullo istius vestigio in ecclesia apparente, completa seu clausa indicatur alio versiculo:* Gesloten was ick tot eler aensien / doen men schreef MDXIII. *(idem est sensus, qui jam proxime*

AUCTORE J. B. S.

A *proxime redditus est.) Quod utrum de solo fornice, an etiam de magnifica turri in hodiernam elevationem educta intelligendum sit, non definio. Observare me jussit Cuyperus Leunculum stylobatæ lapideæ, turri forinsecus vicinæ, insidentem, cujus basi inscripta est chronologica nota, uno latere exprimente hoc verbum :* ANNO, *altero* M, *tertio vero* CCCCLXIII, *forte quod tunc ingens ista moles ad eam altitudinem evecta fuerit, vel ut ipse opinabatur, postrema manus ei imposita, cui interior fornix, annus post quinquaginta, accesserit, de quo alii disceptent : gratius erit jucundiusque lectori celeberrimæ turris partem perfectam, uti et deficientem oculis conspicere, quarum delineationes illustri collaboratori Cuypero acceptas refero. Altitudo partis perfectæ ad trecentos quadraginta octo pedes ascendere dicitur ; cui si tertia pars accederet, vix ullam toto Belgio repertum iri crediderim, ad quam comparari posset, præter solam Antuerpiensem. Gnomones seu horarum indices, non ita pridem elaborati, pedes quadraginta quatuor supra centum, sua circumferentia singuli complectuntur ; cetera explicatione non indigent.*

§. XX. Pars altera, qua instrumenta referuntur, prioris probationi servientia.

B

De fundatione Zellariana.

Hæc, quantum fieri poterit, ea serie disponentur, qua in præcedentibus appellata sunt, servato antiquitatis ordine. Incipiam itaque a celebri fundatione Zellariana pro anno 1250, *de qua plura exstant in Regesto Capituli ; sufficient sequentia.*

Fundatio beneficiorum de Zellaer.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis Amen. Ego Arnoldus de Zellaer, Scholasticus Mechliniensis, sanus et incolumis ac mentis meæ compos, firmam spem fiduciamque in Jesum Christum habens, nullo præsentis periculi metu perterritus, sed sola spe æternæ retributionis, quædam beneficia ad laudem, et honorem Beatæ et gloriosæ Virginis Mariæ de possessionibus meis et reditibus instituere decrevi. Lego igitur et in primis assigno triginta lib. Lovanienses, quas viri venerabiles Abbas et conventus de Flierbeke, de voluntate et ordinatione mea solvere tenentur.... Insuper et omnia bona quæ habeo in Havera, cum omnibus pertinentiis C suis, duodecim Capellanis, ut deserviant in honore sanctæ Dei genitricis semperque Virginis Mariæ, pro beneficiis beati Rumoldi in Mechlinia, recepturis de prædictis reditibus, singulis pariter et universis tamquam inter se portionem. Sed Capellanus beatæ Mariæ in novo opere amplius habebit aliis Capellanis, de prædictis reditibus, XXX solidos Lovanienses ; ad lampadem ante altare B. Mariæ in novo opere, quæ luminis beneficium jugiter, tam die quam nocte, præstabit ibidem ; expensas autem hujus lampadis, procurabit Capellanus dicti novi operis cum tanta diligentia, ut lumine numquam careat, et si quidquam super easdem expensas superesse contigerit, hoc dictus Capellanus convertet in usus ornamenti altaris sui meliorandi.... Capellani autem qui dictis beneficiis deservient, sive sacerdotes fuerint, sive clerici, tali modo ipsis deservient, quod horis Canonicis tamquam Canonici interesse tenebuntur, et nisi residentes Mechliniæ, istis beneficiis personaliter deservierint, nihil omnino de redditibus ad ea assignatis percipient, nec habebunt; Capellanus vero beatæ Mariæ de novo opere, qui cum prædictis duodecim connumeratus est, Missam qualibet die tenebitur celebrare. Ut autem hæc omnia et singula prædicta robur habeant perpetuum, et ut ab aliquo in posterum et irritari non valeant D vel infringi, ego sigillo meo proprio una cum sigillo venerabilis Patris Domini, D. Episcopi Longuensis et Abbatis loci S. Bernardi, testamenti mei executoris, præsentem paginam duxi roborandam. Actum anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo.

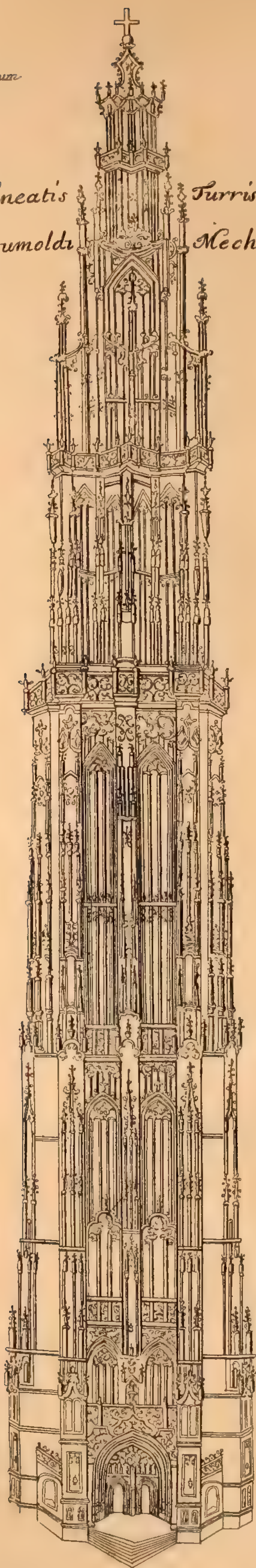
223 *Sequatur citata sæpius ordinatio fabricæ templi* S. Rumoldi *anno* 1265.

Ordinatio fabricæ.

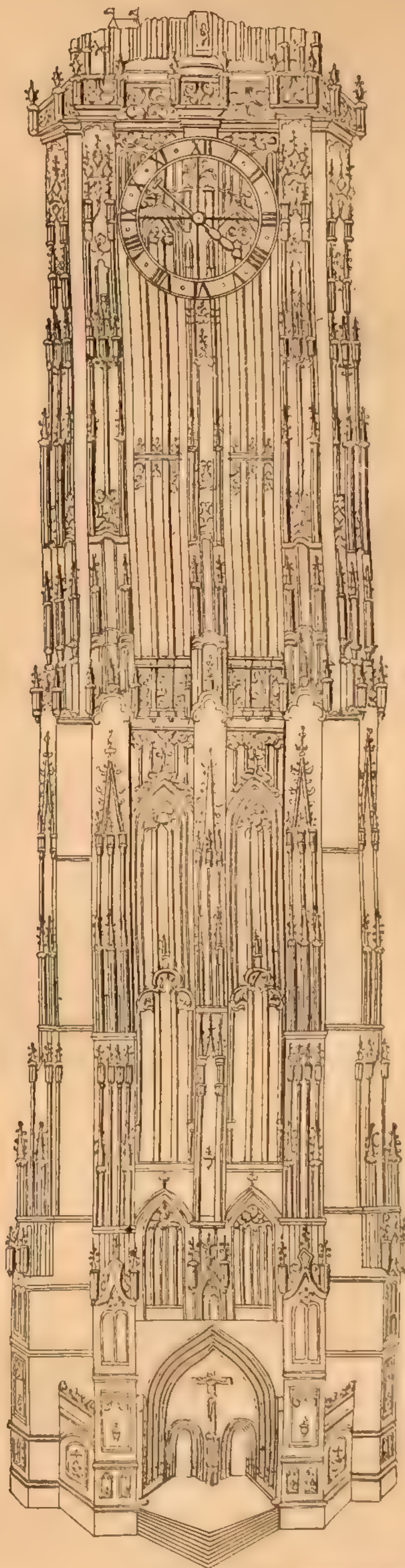
Ordinatio ad fabricam 1265.

Universis præsentes litteras inspecturis Decanus et Capitulum ecclesiæ Machliniensis, Walterus Berthout Dominus Machliniensis, justiciarii, Scabini, et universi Burgenses, ejusdem loci, salutem in omnium Salvatore. Noverit universitas vestra ; quod nos attendentes honestatem et decorem ecclesiæ Machliniensis, cujus fabrica stetit pro tempore aliquo antiquo despecta nimium, ex negligenti provisione, et defectu consilii et auxilii Canonicorum, Scabinorum, et aliorum Burgensium Machliniensium, ob quam causam, pure propter honorem Dei omnipotentis, gloriosæ Virginis Mariæ, sancti Rumoldi Episcopi et Martyris, Patroni dictæ ecclesiæ, eidem fabricæ deinceps assistere volumus, cum omni bene- E volentia et honore, statuentes inter nos, quod usque ad consummationem fabricæ dictæ ecclesiæ, ab anno in annum, de novo tres provisores, Canonicus residens, Scabinus, et Burgensis, semper ab intercedentibus provisoribus, subsequentes eligant ad dictam ecclesiam, qui in anno provisionis suæ, de fidelium eleemosynis et aliis reditibus ad hæc pertinentibus, provideant utilitati ipsius ecclesiæ et dictæ fabricæ, secundum quod viderint expedire, in libris, ornamentis, et omnibus aliis rebus, ad decorem domus Dei spectantibus, sicut decet : ex quibus provisoribus primo principaliter eligimus Dominum Joannem, Cantorem Machliniensem, ex parte dicti Capituli ; Waltherum de Standeken, ex parte Scabinorum ; et Joannem Mulart, ex parte oppidanorum Machliniensium, in provisores ipsius, ad regendum officium provisionis dictæ ecclesiæ, sicut dictum est [a festo] nativitatis beati Joannis Baptistæ proxime venturo, ad annum immediate sequentem, post dictam nativitatem : volentes et in hoc unanimiter consentientes, quod dicti Joannes Cantor, Walterus et Joannes, anno provisionis suæ lapso, debitis ac eleemosynis ipsius ecclesiæ, quantum in ipsis erit, diligenter computatis, de communi consilio ipsorum F trium, tres alios sibi eligant provisores, Canonicum residentem, Scabinum et Burgensem Machliniensem, ad hoc idoneos et competentes, ita quod si aliquem de dictis Provisoribus electis, vel in posterum eligendis, in anno provisionis suæ decedere contigerit, quod alii duo provisores superstites, poterunt sibi eligere tertium provisorem, et assumere loco decedentis, et quicumque Canonicus, Scabinus vel Burgensis, ad dictam Provisionem, ab antecedentibus provisoribus electus, contradicit electioni, et officium provisionis suæ in anno sibi assignato suscipere noluit, tenebitur fabricæ beati Rumoldi Machliniæ, ad XL Lovanien. novæ et legalis monetæ persolvendum. Et sic volumus, quod deinceps annis singulis fiat electio provisorum, usque ad consummationem fabricæ supradictæ ; statuentes quod quicumque per annum Provisor dictæ ecclesiæ exstiterit, non possit eligi in Provisorem ipsius ecclesiæ ab anno provisionis suæ, infra terminum quinque annorum immediate sequentium, nisi pro Deo et voluntate propria, vellet officium provisionis acceptare. In quorum omnium testimonium, et ut præmissa robur obtineant, et firmitatem, sigilla horum dicto-

Delineatio Turris templi S. Rumoldi Mechliniæ.

Turris templi S. Rumoldi Mechliniæ, quousque hodie perfecta est.

H. F. Diamaer fecit.

A dictorum Walther Berthout, et Capituli villæ Machliniensis, litteris præsentibus sunt appensa. Actum octava Pentecostes, anno millesimo ducentesimo sexagesimo quinto.

224 *Subjungo quæ spectant ad prædicti templi consecrationem. Prioris instrumenti in tabulis Capituli titulus est :*

Copia consensus, seu authoritatis per P. Episcopum Cameracensem, Archiepiscopis et Episcopis Catholicis, ad consecrandam ecclesiam beati Rumoldi, et duo altaria.

Facta potestas consecrandi templi etc.

Reverendis in Christo Patribus, ac Dominis universis, ac singulis Dei gratia Archiepiscopis, et Episcopis Catholicis, et Ecclesiæ Romanæ devotis, ad quos præsentes litteræ pervenerint, Petrus miseratione Divina Cameracensis Episcopus salutem in Domino sempiternam. Ad parochialem ecclesiam, beati Rumoldi Mechliniæ, nostræ diœcesis, non valentes accedere de præsenti, pluribus arduis nostræ ecclesiæ Cameracensis negotiis impediti, Paternitates vestras attente rogamus et requirimus, quatenus B præfatam ecclesiam beati Rumoldi, si sit perfecta, cum duobus altaribus, exstantibus in eadem, consecrare dignetur primus vestrum, qui super hoc fuerit requisitus, vobis enim et vestrum cuilibet, munus consecrationis cum plenitudine indulgentiarum, quæ ad honorem omnipotentis Dei in consecrationibus ecclesiarum dari solent, vere pœnitentibus et confessis, eidem ecclesiæ et prædictis duobus altaribus impendendi, adhibitis solemnitatibus, quæ consueverunt in talibus adhiberi, tenore præsentium committimus potestatem. Datum sub sigillo nostro, quo in talibus utimur, in castro nostro de Mala domo, prima die mensis Septembris, anno Domini millesimo trecentesimo undecimo.

Copia litterarum Suffraganei Leodiensis, qui consecrat ecclesiam beati Rumoldi, cum duobus altaribus.

Frater Guido Cisterciensis, Dei gratia Elenensis Episcopus, vicem gerens Reverendi Patris et Domini, Domini Theobaldi, Divina providentia Leodiensis Episcopi, universis Christi fidelibus, ad quos præsen-C tes litteræ pervenerint, salutem in Domino et subscriptorum cognoscere veritatem. Universitati vestræ, tenore præsentis chartulæ, quæ Reverendi Patris ac Domini, Domini Petri, Dei gratia Cameracensis Episcopi, litteris est affixa, facimus manifestum; nos de concessione et beneplacito dicti Reverendi Patris ac Domini, Domini Petri Cameracensis Episcopi, feria sexta post festum beati Marci Evangelistæ, ecclesiam Parochialem beati Rumoldi, cum duobus altaribus Cameracensis diœcesis, dedicasse in honore sanctæ Trinitatis, beatæ Mariæ Virginis, et beati Rumoldi Martyris atque Pontificis, ponentes dies anniversarios Dedicationis prædictæ, singulis octavis festi sanctæ Trinitatis. Præterea omnibus vere pœnitentibus et confessis, de prædicti Reverendi Patris ac Domini, Domini Petri Cameracensis Episcopi authoritate, unum annum singulis diebus, et quadraginta dies, a die consecrationis prædictæ usque ad unum annum, singulis diebus et ex tunc in antea, prædicta authoritate perpetuo singulis annis, in die Dedicationis prædictæ et per octavas, unum annum indulgentiarum vere pœnitentibus et confessis, dictam ecclesiam devote visitantibus, elargimur : in die quoque Dedicationis, et per octavas prædictas quadraginta dies indulgentiarum, dummodo Reverendus Pater ac Dominus Cameracensis D Episcopus prædictus assensum his adhibere dignetur, authoritate nostra conferimus vere pœnitentibus et confessis, dictam ecclesiam devote visitantibus. Datum anno Domini millesimo CCC. duodecimo, feria sexta, post Marci Evangelistæ prædicta.

AUCTORE J. B. S.

De Jubilæis.

226 *Ad Jubilæum quod attinet, habeo mandatum Philippi Boni tum Belgarum Principis, Gallice scriptum datumque Bruxellis* XIV *Aprilis* 1450 *ante Pascha, seu more Gallico, quod est dicere anno Romano* 1451, *a Kalendis Januarii inchoato, ut supra explicui : quo decreto prædictum Jubilæum, anno proxime præcedenti Romæ celebratum, ex singulari Pontificis Nicolai V concessione, Mechliniæ eodem isto mense Aprili inchoandum monet die* XXIII, *qui fuit eo anno Parasceve Domini, Pascha incidente in* XXV *Aprilis. Pluribus ea describuntur in Chronico Mechliniensi, narrante inter cetera, quod septem templa Mechliniensia, septem Romanas ecclesias repræsentaverint etc. Ut vero adventantium undecumque fidelium securitati prospiciat Philippus, districte præcipit summo suo prætori, ejus vices gerenti, omnibusque aliis justitiæ administris, accessus liberos, tutos et faciles reddant, soliciteque invigilent, nequid cuiquam incommodi aut detrimenti afferatur. Jam dixi, Bullam Apostolicam Nicolai V repertam non* E *esse, defectum supplebit Calixtina, prout a Cuypero suppeditata est, usum eleemosynarnm explicans, supposita indulgentiarum gratia, quam se indulsisse eodem Brevi testatur Pontifex. Sic habet :*

Præscribit Pontifex

227 Calistus Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis magistro Antonio Ferrarii præcentori ecclesiæ Barchmonensis, acolytho et cappellano, nec non familiari nostro, ac Decano et Capitulo sancti Rumoldi opidi Machliniensis, Cameracensis diœcesis, nec non ejusdem, quæ etiam parochialis est, parochianorum curæ et aliarum parochialium ipsius opidi ecclesiarum Rectoribus, ac Magistris communitatis, Scabinis et Consulibus opidi ejusdem, nec non Nicolao de Driele et Oberto Trabukier operario ecclesiæ sancti Rumoldi eorumdem, salutem et Apostolicam benedictionem.

eleemosynarum recipiendarum

228 Hodie siquidem, pia consideratione ducti, omnibus Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis, certas ecclesias opidi Mechliniensis, Cameracensis diœcesis, certis mensibus, diebus et annis, tunc expressis, visitantibus et ad usus, tunc similiter expressos, pias eleemosynas, oblationes, largitiones, seu dona erogantibus, ac etiam illis, qui in causis tunc expressis, præfatas ecclesias visitare F non valentes, eleemosynas hujusmodi, in usus eosdem convertendas, ad ecclesias prædictas destinarent, quod confessores sui, quos eligerent, ipsis a commissis per eos criminibus, peccatis, delictis et excessibus, nec non a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiis, absolutionis beneficium, nec non plenissimam omnium peccatorum suorum remissionem impendere et concedere possent, sub certis modis et formis concessimus et indulsimus, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur.

et distribuendarum

229 Volentes igitur ut eleemosynæ, oblationes, largitiones ac dona prædicta in usus, in quos illa juxta mentis nostræ propositum converti disposuimus, fideliter dispensentur, oportune providere; sub interminatione divini judicii ac æternæ maledictionis, quam misit Dominus super Chore, Datan, et Abiron, quos terra vivos absorbuit, districtius inhibemus, ne quis cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis aut præeminentiæ fuerit, etiamsi archiepiscopali, regali, ducali aut alia quacumque ecclesiastica vel mundana præfulgeat dignitate, de eleemosynis, oblationibus, largitionibus seu donis prædictis quidquam subtrahat, auferat, detineat aut sibi

AUCTORE J. B. S.

A sibi aliquatenus approprietvel usurpet, per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, quovis quæsito colore : sed duæ partes omnium eleemosynarum, oblationum, largitionum, ac donorum hujusmodi, quæ in septem ecclesiis præfatis, sive in illarum capsis sive truncis vel super illarum altaribus aut alibi, tempore prædicto durante et occasione indulgentiarum hujusmodi, erogari vel offerri contigerit, nobis per nos in subsidium reprimendarum oppressionum, de quibus in dictis litteris nostris fit mentio, convertendæ, per præfatum Nicolaum de Driele depositarium nostrum, ad hoc serie præsentium specialiter per nos deputatum, realiter assignentur, reliquam vero tertiam partem ex illis restantem in opus fabricæ singularum ecclesiarum, in quibus erogata fuerint, ac in augmentum divini cultus inibi fiendi, fideliter et integraliter ad ordinationem et dispensationem Magistrorum communitatis et Scabinorum prædictorum, secundum necessitatem singularum ecclesiarum, dispensandam concedimus pariter et assignamus per præsentes ; hoc addito, quod præfatus Nicolaus, aut alius vel alii, per eum forsan deputandi, omnes et singulas eleemosynas, oblationes, et dona prædicta, in isto primo anno et termino B provenientia, ac nobis vel Cameræ Apostolicæ, ut præmittitur, realiter assignanda, recipere possint et valeant, ita tamen quod super tertia parte, ecclesiarum prædictarum expensæ capi et deduci possint.

modum, sub censuris consuetis.

230 Si quis autem in contrarium quidquam attemptare præsumpserit, non possit a reatu hujusmodi ab aliquo, nisi a Romano Pontifice pro tempore existente, et satisfactione debita per eum, de illis quæ subtraxerit, abstulerit, detinuerit, appropriaverit vel usurpaverit, realiter prius facta, præterquam in mortis articulo constitutus, absolutionis beneficium obtinere. Vos igitur, quibus claves et custodiam capsarum et eleemosynarum ac oblationum hujusmodi gerendas commisimus, atque committi contigerit, sitis in commisso fideles ; nec non Decane, Rectores, Magistri communitatis, Scabini et Consules prædicti, opem et operam diligenter adhibeatis, ut singulæ eleemosynæ, oblationes, largitiones et dona prædicta in præfatos usus, in quos ea, ut præfertur, dispensari volumus, quantum in vobis fuerit, integre et absque ulla fraude convertantur : recepturi proinde æternæ retributionis præmium, ac a nobis et Apostolica Sede favores benevolentiæ, et C gratiæ speciales. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, Idus Aprilis, pontificatus nostri anno primo. *Inferius erat scriptum*, N. Ferrarii, *et supra plicam*, Adrianus.

De aliis gratiis per Leonem X

231 *His omnibus superadde bullam Apostolicam Leonis X, datam* XXVII *Martii anno* 1516, *qua plures indulgentiæ conceduntur, quid si dicamus, rogatu Guilielmi de Enckenvoirt, Mechliniensis ecclesiæ* S. Rumoldi *postea Præpositi, deinde S. R. E. Cardinalis, de quo in Rumoldiano Corollario, Sancti Actis subjuncto, fusius agimus. Ex ipsis Apostolicis litteris in magna membrana expressis et in tabulario Archiepiscopali repertis, intelliges, gratias omnes favoresque ibi indultos respicere* S. Rumoldi *basilicæ structuram, reparationem, conservationem debitumque ad divina mysteria decenter peragenda ornatum ; unde colligitur, ad eum usque annum* 1516 *defuisse adhuc nonnulla ad perfectionem totius operis : cui subinde eas decorationes accessisse videmus, quæ augustum templum totius Belgii facile elegantissimum reddidere. Poterant seorsim excerpi, quæ ad indulgentias spectabant propius, at Bullam integram oculis subjicere malui, curiosis lectoribus piisque* S. Rumoldi *alumnis minime displicituram. Sic ibi loquitur Pontifex :*

232 Leo Episcopus servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Sempiterno Regi, qui gregem suum nobis, licet immeritis, sua pietate commisit, reddituris ejusdem gregis in extremo judicio rationem, summis, ut tenemur, studiis, quos ab æquitatis justitiæ limitibus humani generis æmulus sæpe divertit, Salvatori nostro, qui non mortem, sed pœnitentiam desiderat peccatorum, acceptabiles et bonorum operum sectatores reddere exquirimus, ut in ipsa reddenda ratione, divinæ justitiæ ultionem possimus evadere, et qui ab eisdem limitibus devii facti fuerint, per grata et accepta Deo opera illius, qui misericordiarum Pater est, gratiam valeant invenire.

D *singulari indulto concessis.*

233 Dudum siquidem cupientes, ut ecclesia S. Rumoldi Machliniensis, Cameracensis diœcesis, congruis frequentaretur honoribus, et a Christi fidelibus in debita veneratione haberetur, ac in suis structuris, luminaribus et ædificiis debite conservaretur, repararetur et manu teneretur, ac fideles Christi eo libentius, devotionis causa, ad dictam ecclesiam confluerent, et ad conservationem, reparationem et manutensionem hujusmodi, manus promptius porrigerent adjutrices, quo ex hoc ibidem dono cœlestis gratiæ uberius conspicerent se refectos, omnibus et singulis utriusque sexus fidelibus prædictis, vere pœnitentibus et confessis, qui eamdem ecclesiam S. Rumoldi in Kal. Julii, et B. Mariæ Magdalenæ ac S. Lucæ festivitatibus, nec non prima Adventus, et qua in Ecclesia Dei cantatur Lætare Jerusalem, diebus Dominicis a primis Vesperis, usque ad occasum solis sequentis diei Kal. ac festivitatum, et dierum earumdem inclusive annuatim devote visitarent, et ad conservationem, reparationem et manutensionem hujusmodi, manus promptius porrigerent adjutrices, pro Kal. et singulis festivitatibus et diebus hujusmodi, quibus id facerent, viginti quinque annos et totidem quadragenas de injunctis eis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxavimus, pro ut in nostris inde confectis litteris, quas perpetuis futuris temporibus valere voluimus, plenius continetur.

234 Nos igitur cupientes, ut dicta ecclesia, ad quam, sicut accepimus, dilectus filius Magister Wilhelmus de Enckenvoirt, ipsius S. Rumoldi Canonicus et Præpositus * ac Campiniæ Leodiensis ecclesiarum Archidiaconus, Notarius, scriptor, cubicularius et familiaris, ut singularem gerit devotionis affectum ; in majori veneratione habeatur, et animarum salus peramplius propagetur, ac fideles præfati ad conservationem, reparationem et manutensionem prædictas, eo devotiores et promptiores reddantur, quo exinde pro animarum suarum salute, majora munera spiritualia adipisci posse cognoverint ; de omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis utriusque sexus fidelibus Christi undecumque existentibus, qui Quadragesimalibus et aliis cujuslibet anni temporibus, et diebus stationum basilicarum et ecclesiarum almæ Urbis et extra muros ejus, ecclesiam S. Rumoldi prædictam devote visitaverint, et ad præmissa manus adjutrices porrexerint, ut omnes et similes indulgentias et peccatorum remissiones aliasque gratias, tam pro vivis, quam per modum suffragii pro defunctis, pro quibus id fecerint, consequantur, quas consequerentur et consequi possent, si singulis stationum diebus et aliis temporibus, singulas etiam septem principales ac B. Mariæ de Populo, intra et extra muros Urbis, hujusmodi consistentes basilicas et ecclesias personaliter visitarent, et alia facerent, quæ pro consecutione indulgentiarum hujusmodi requi-

* *Videtur controversa fuisse dignitas, cum alium Præpositum numerent Mechlinienses, ut patebit ex Corollario.*

F

A requiruntur, auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus et elargimur.

235 Et ut fideles ipsi ad indulgentias et remissiones hujusmodi consequendas, aptiores reddantur, Decano pro tempore existenti, et dilectis filiis Capitulo dictæ ecclesiæ S. Rumoldi, aliquos presbyteros seculares, vel quorumvis etiam mendicantium Ordinum Regulares, in eo numero, qui eis videbitur, singulis diebus et temporibus stationum hujusmodi, qui dictorum Christi fidelium ad eamdem ecclesiam S. Rumoldi pro hujusmodi indulgentiis consequendis confluentium et confiteri volentium, confessiones audire, ipsosque et eorum quemlibet, ab omnibus et singulis eorum peccatis, criminibus, excessibus et delictis, quantumcumque gravibus et enormibus, etiamsi talia forent propter quæ Sedes Apostolica merito foret consulenda, præterquam offensæ ecclesiasticæ libertatis, criminum hæresis et rebellionis aut conspirationis in personam seu statum Romani Pontificis, seu Sedem eamdem, falsitatis litterarum, supplicationum et commissionum Apostolicarum, invasionis, deprædationis, occupationis et devastationis terrarum et maris, Romanæ ecclesiæ mediate vel immediate subjectorum, B offensæ personalis in Episcopum, vel alium Prælatum, prohibitionis devolutionis causarum ad dictam curiam, delationis armorum, et aliorum prohibitorum ad partes infidelium; absolvere, ac eis pœnitentiam salutarem injungere, nec non vota quæcumque per eos pro tempore emissa, ultramarino, visitationis Liminum Apostolorum Petri et Pauli, ac S. Jacobi in Compostella, nec non castitatis et religionis votis dumtaxat exceptis, in alia pietatis opera ad subventionem fabricæ dictæ ecclesiæ convertenda commutare, ac juramenta quæcumque, sine juris alieni præjudicio, relaxare libere et licite valeant, deputandi plenam et liberam, auctoritate Apostolica tenore præsentium, facultatum concedimus, præsentibus, quas sub quibusvis similium, vel dissimilium indulgentiarum et facultatum suspensionibus, revocationibus, restrictionibus, et modificationibus per quascumque alias indulgentias et facultates, etiam pro fabrica basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, seu expeditionis contra infideles, et quibusvis aliis etiam magis piis usibus, cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis ac fortioribus et efficacioribus clausulis irritantibusque, et aliis decretis, per nos et Sedem prædictam, C etiam motu proprio seu ad quorumvis instantiam concessas et concedendas; quomodolibet factis et faciendis nullatenus comprehendi, ipsisque suspensionibus, revocationibus, restrictionibus et modificationibus, etiam quotiens in futurum emanaverint, minime subjacere, ac illis non obstantibus litteras easdem, tamquam ab eis semper et omnino exceptas effectum suum consequi et plenarium firmitatis robur obtinere, et ab omnibus inviolabiliter observari debere decernimus, etiam perpetuis futuris temporibus duraturis. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo sexto decimo, VI Kal. Aprilis, pontificatus nostri anno quarto. *Subsignatum erat* Phi. de Roma: *in extremo margine*, visa P. Harciaci: *supra plicam;* Joan. de Madrigal: *in adversa totius Bullæ parte:* Data in Secretaria Apostolica, *subscribitque* Blondus.

D AUCTORE J. B. S.

§ XXI Precationes aliaque ad S. Rumoldi honorem spectantia, uti et sub ejusdem nomine Confraternitas.

Ad calcem Legendæ Domynsianæ, etiam apud Vardæum subjungitur: Precatio ad eumdem Martyrem, *his verbis:* O preciose, sacer, et insignis amice Dei omnipotentis, Rumolde, qui mundo in hoc etiamnum vitam degens, caducos honores omnes, facultates et oblectamenta respuisti: quamobrem et tuis eximiis meritis promerentibus, preces tuæ universæ summo Numini sunt gratæ et acceptæ. Id quod vel in ea re Deus ipse demonstravit, nam matri sterili fœcunditatem prolis ab ipso, tuo sancto interventu, impetrasti; quam etiam mundo jam editam, tuis sacratissimis manibus baptismo admovisti; infantem denique fluminibus enecatum et submersum, parentibus redivivum, uti propheta Elisæus reddidisti. *Precatio 1*

Vers. Ora pro nobis beate Pater Rumolde.

Resp. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Deus, qui intercedente beato Rumoldo etc. E

237 *Hæc habentur etiam in editione Vardæana pag.* 40. *Sequitur pag.* 44. *quæ potius sic cito, cum in parvo libello nulli numeri apponantur.* Ad divum Martyrem Rumoldum peroratio: Precamur te, o sacer Antistes, et invicte Martyr, ut quotquot tibi adminiculantur, enutrias et præserves. Sceleribus etiam nostris iratum hujusce mundi judicem pacatum reddas. Etenim ad miseriam nostram oculos si flectas, nil vilius et abjectius erit; si in divinam respexeris misericordiam, magnificentius nil atque Jesus Christus, qui mediatorem agit inter Deum Patrem et hominem ipsum. Hunc exoratum, quæsumus, habeas, teque sanctissimum Antistitem intercessorem constituat inter ipsum et mortales nos; quo qui peccatorum premimur pondere, ab iis liberos et puros reddat, ut Dei tandem munere, cœlicas conscendamus sedes, sicque una tecum, sancte Pater Rumolde, exhilaremur æterna in patria: Quod nobis contingat gratia Dei Patris cunctipotentis, qui vivit regnatque in ævum Amen. *Precatio 2*

238 *Subjungit Domynsius* adhortationem ad quoslibet *clientes* S. Rumoldi, *hoc modo conceptam:* O vos præclari, tam viri quam feminæ, desiderio qui flagramini sobolis nanciscendæ, qua æthereas occupetis sedes, quem merito alium habebitis honori, quam divum hunc Præsulem, Christique Martyrem Rumoldum? in cujus gratiam divinum imperium infœcundos et steriles, fœcundos reddidit? Hunc gloriosum interpellate tutelarem, ut ipsius ope felices edatis partus. Arbor siquidem illa beata, quæ fructus fert optimos. *item adhortatio.* F

Nautæ dein, piscatores, aliique mare sæpenumero trajicientes, haud immerito animadvertent, quomodo Deus optimus, maximus, divo cooperante Rumoldo fluctus ipsos compresserit, atque ad tanti Martyris ministerium præstandum accingentur.

Similiter et negotiatores, agricolæ, ac reliqui omnes manualia exercentes opera; quandoquidem quidquid sanctus vir unquam sementis fecerit, fructum produxit uberrimum. Locus item, quo conquiescit, felix et faustus est sospitate, exercitiis ac faustitate: idque in rem omnium eorum, qui ibidem Deum ipsum, per divum imploraturi sunt Rumoldum. Sit itaque laus et gloria Deo Patri et Filio, ac Pneumati sancto, sempiterna in secula, Amen.

239 *Demum pag.* 52 *apud Vardæum scribitur ode Sapphica, ad numeros, inquit auctor, vel saltem titulus, hymni:* Ut queant laxis resonare fibris *etc.* *De hymno.*

Poeta

AUCTORE J. B. S.

A *Poeta anonymus est;* solum didici, *verba sunt Vardæi,* religiosum esse ex ordine S. Benedicti. *Plura ego quærere supersedeo, existimans satis esse, quod* S. Rumoldi *clientibus ode ipsa, ut jacet, exhibeatur. Titulum ita reddidit Vardæus :* Magno Martyri, sancto Præsuli Rumoldo, Archiepiscopo Dublinensi, Metropolitanæ ecclesiæ et civitatis Mechliniensis patrono. *Habe carmen ipsum :*

240 Dulce sacrato mea lingua pange,
Præsuli carmen, cane laureati
Martyris celsa celebrem Rumoldi
Voce triumphum.

Te decent laudes, sacer o Rumolde,
Te, cui, terris procul hinc relictis,
Contigit fuso superas adire
Sanguine sedes.

Clara ne virtus modio lateret,
Sceptra contemnis, patriamque et ipsum
Infulæ sacrum decus et remotas
Tendis in oras.

Ergo jam pauper Dominum petisti,
Tot per amfractus, peregrinus Urbem
Sacra ubi, sacris venereris ari
Ossa reposta.

B Inde digressus, Domino monente,
Figis hic sedes, ubi tortuosus
Inclytam, flexu vario, Malinam
Dilia transit.

Prole mox chara steriles beasti
Hospites; mersum rapidis sub undis,
Jamque defunctum revocas Libertum
Lucis in auras.

Quid loquar vitæ quoties beatæ
Edoces leges? quoties docentem
Audit intentus populus, tuoque
Pendet ab ore.

Sed fames quid non sacra suadet auri?
Te duo nummum cupidi (nefandum
Pro scelus!) ferro perimunt, cadaver
Fluctibus abdunt.

Corpus at noctu radiante luce,
Proditum servat venerans Malina.
O quater sanctam, quater his beatam
Ossibus urbem.

Sterne te totam, generosa quanta es
Civitas, tanti tumulo Patroni,
Orna et exorna meliora gemmis
Martyris ossa.

C Sancte, nunc urbis decus, o Rumolde,
Civibus dona benedictionem,
Urbis et totum regimen teneto
Jure sepulcri.

Hæresim, pestem, fera bella, morbos
Finibus nostris procul o repelle;
Adjuva sanctis precibus clientes
Sancte Rumolde.

Fac uti te qua licet æmulantes,
Te triumphantem comitemur illuc,
Nunc ubi æterna frueris salute
Sancte Rumolde.

Soldalitii S. Rumoldi

241 *Porro Mechliniensium erga patronum et tutelarem Sanctum pietas, hoc etiam argumento elucet, quod præter tot alia publicæ privatæque venerationis monumenta, a quatuor et amplius seculis, occasione celeberrimæ victoriæ alibi a nobis relatæ, religioso inter se fœdere, ut ita dicam, inito, singularem congregationem seu confraternitatem in* S. Rumoldi *honorem instituerint, conceptis in eum finem legibus, quas in vetusta membrana vernacule deductas in archivo Archiepiscopali, charactere Belgico, rudi orthographia, litteris hinc inde exesis reperi, ab annis fortasse ducentis exaratas atque ex vetustiori hujusmodi programmate, procul dubio descriptas ; ubi Sancti nomen, non ut hodie* Rombout, *sed* Rommout *effertur, exoleta dialecto. Reportatæ victoriæ annus signatur* 1301, *quando et voto solenni se obstrinxere devotissimi* S. Rumoldi *clientes, circumferendi annue, quarta Paschatis feria, sacrum ejus corpus, designata theca argentea pretiosissima, de qua satis dictum jam est. De certo victoriæ anno infra agetur. De hujus confraternitatis institutione, sic loquitur Gramayus lib.* 3, *sect.* 5 : Denique anno MCCCXXXIV sacram tituli divi Rumoldi civium sodalitatem, probante Episcopo, institutam. *Fides sit penes ipsum : aliter loqui videtur prædictum instrumentum, quod ex Belgico Latine versum subjicio.* D

Primæ leges ex Belgio versæ.

242 Hæc est institutio Confraternitatis Domini sancti Rumoldi, patroni nostri, quæ facta et ordinata est anno Domini MCCCI, quando civitas Mechliniensis multum periclitabatur : etenim Dux Brabantiæ infesto exercitu Mechliniam cinxerat, sic ut cives votum emiserint circumferendi annue sacrum S. Rumoldi corpus die mercurii post Pascha, quod eatenus in more positum non fuerat. In iis itaque urbis angustiis incolæ universi se S. Rumoldi clientes solenni juramento professi sunt, tumque instituta est Rumoldiana Confraternitas, communibus oppidanorum et Capituli suffragiis, sic ut confratres et sorores capellaniam in S. Rumoldi templo fundaverint, collato XXVII librarum stipendio ad celebrationem Missæ quotidianæ pro omnibus fratribus et E sororibus S. Rumoldi vivis et defunctis. Nunc intelligant omnes, quod qui confraternitati illi aggregari voluerit, teneatur solvere XX solidos et libram ceræ ; singuli autem fratres et sorores annuatim pendunt VIII solidos. Quod siquis frater aut soror moriatur, cedit confraternitati extima vestis, ideoque gratis conceditur labarum. Quando autem frater aut soror ex morbo decumbunt, dantur ei hebdomadatim solidi octo. Sciendum præterea, quod confraternitas annis singulis in festo S. Rumoldi, octiduo post S. Joannis, offerat tædas binas cereas librarum sedecim in honorem sacratissimi corporis Domini, pro omnibus fratribus et sororibus vivis et defunctis. Item quod annue celebrentur duo anniversaria in capella S. Rumoldi pro omnibus fratribus et sororibus vivis et defunctis, scilicet diebus octo post festum S. Joannis, et diebus totidem post Epiphaniam, cantatis pridie vigiliis cum Venite et novem Lectionibus, ipso autem die fiunt commendationes, cantaturque Missa de Requiem pro omnibus fratribus et sororibus S. Rumoldi vivis et mortuis, tenenturque fratres et sorores vigiliis et Missæ interesse cum oblatione, uti et debent offerre F cum tædis in festo S. Rumoldi. Rursus, sciendum quod confratres omnes annis singulis congregentur, saltem qui adesse volunt, eligantque binos provisores, duobus aliis depositis, qui isto munere prius functi fuerant, postridie ejus diei, quo urbis senatus renovatur; *quod est indicare diem martis post medium Augustum.*

Gratiæ eidem collatæ

243 *En primas insignis Rumoldiani sodalitii constitutiones, omnium, opinor, consensu approbatas, et ab ipso principio observatas. Quanto autem fervore, quo zelo, qua religione prædictis legibus institerit confraternitas, non habeo unde certo conjiciam : pro constantissima piarum adeo regularum observantia, stat justa præsumptio, tot aliis devotissimi erga sanctum Patronum cultus et perpetuæ venerationis argumentis probe suffulta; quamvis id genus institutiones facile nonnumquam intercidant, aut curatorum negligentia flaccescant. Verum de Mechliniensibus, sanctissimi Patroni tam sedulis cultoribus, id in animum nolim inducere. Demus intermissa fortasse exercitia, gementibus sub hæreticorum tyrannide civibus, at brevi reparata instaurataque omnia existimo, rebus reflorescentibus, collectisque Sancti reliquiis, ut superius explicatum est. Eo potissimum*

A *simum facit bulla Pauli V, plena spiritualibus gratiis Apostolicisque largitionibus, ad excitandam in Rumoldianis sodalibus antiquam religionem, resumendaque egregiæ charitatis ministeria, in exordio confraternitatis concepta stabilitaque. Bullam ipsam ex autographo transumptam exhibeo.*

PAULUS P. P. V,

a Paulo V

Ad perpetuam rei memoriam. Cum sicut accepimus in Ecclesia Cathedrali Mechliniensi, una pia et devota utriusque sexus Christi fidelium Confraternitas sub invocatione sancti Rumoldi, non tamen pro hominibus unius specialis artis, canonice instituta existat, cujus Confratres et Consorores quam plurima pietatis et christianæ charitatis opera exercere consueverunt. Nos, ut Confraternitas prædicta majora indies suscipiat incrementa, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, qui dictam Confraternitatem imposterum ingredientur, die primi eorum ingressus, si vere pœnitentes et confessi B sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, plenariam, nec non tam eisdem et pro tempore describendis, quam jam descriptis in dicta Confraternitate Confratribus et Consororibus, in cujuslibet eorum mortis articulo, si vere pœnitentes et confessi ac sacra Communione refecti, vel quatenus id facere nequiverint, saltem contriti, nomen Jesu ore, si potuerint, sin autem corde devote invocaverint, etiam plenariam, ac eisdem nunc et pro tempore existentibus Confratribus, et Consororibus etiam vere pœnitentibus et confessis, ac sacra Communione refectis, quæ præfatæ Confraternitatis ecclesiam vel capellam seu oratorium, in festo ejusdem sancti Rumoldi a primis Vesperis usque ad occasum solis festi hujusmodi singulis annis devote visitaverint, et ibi pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, ac sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam similiter omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus.

singulari brevi,

245 Insuper dictis Confratribus et Consororibus vere pœnitentibus et confessis, ac sacra communione refectis, qui prædictam ecclesiam, vel capel- C lam seu oratorium in sanctissimi Corporis Christi, ac Conceptionis et Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis festis, nec non in Octava festi ejusdem sancti Rumoldi diebus, a primis similiter Vesperis usque ad occasum solis dierum hujusmodi singulis annis devote visitaverint, et ibi, ut petitur, oraverint, quo die prædictorum id egerint, septem annos et totidem quadragenas: quoties vero ipsi missis, et aliis divinis officiis in dicta ecclesia vel capella seu oratorio pro tempore celebrandis et recitandis, seu congregationibus publicis vel privatis ejusdem confraternitatis, ubivis faciendis interfuerint, aut pauperes hospitio susceperint, vel pacem inter inimicos composuerint, seu componi fecerint, vel procuraverint, nec non etiam qui corpora defunctorum, tam confratrum et consororum dictæ confraternitatis, quam aliorum ad sepulturam ecclesiasticam associaverint, aut quascumque processiones de licentia ordinarii faciendas sanctissimumque Eucharistiæ Sacramentum, tam in processionibus, quam cum ad infirmos, aut alias ubicumque, et quandocumque pro tempore deferetur, comitati fuerint, aut si impediti, campanæ ad id signo dato, semel orationem Dominicam, et salutationem angelicam dixerint, aut et quinquies orationem et salutationem prædictas pro animabus defunctorum confratrum et consororum D prædictorum recitaverint, aut peccatorem aliquem ad viam salutis reduxerint, et ignorantes præcepta Dei, et ea quæ ad salutem sunt, docuerint, aut quodcumque aliud pietatis vel charitatis opus exercuerint, toties pro quolibet prædictorum operum sexaginta dies de injunctis eis seu alias quomodolibet debitis pœnitentiis, in forma ecclesiæ consueta relaxamus. Præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris.

AUCTORE J. B. S.

quod hic refertur.

246 Volumus autem, quod si alias dictis confratribus et consororibus præmissa peragentibus aliqua alia indulgentia perpetuo, vel ad tempus nondum elapsum duratura, per hos concessa fuerit, præsentes nullæ sint, utque etiam si dicta confraternitas alicui Archiconfraternitati aggregata jam sit, vel imposterum aggregetur, vel quavis alia ratione uniatur, seu etiam quomodolibet instituatur, præsentes et quævis aliæ litteræ Apostolicæ illis nullatenus suffragentur, sed ex tunc eo ipso prorsus nullæ sint. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die decima Julii 1618, Pontificatus nostri, anno decimo quarto, *et inferius erat scriptum:* Publicetur. *Signatum* Mathias. *Et Paulo inferius a dextris erat scriptum.* J. Card. S. Susannæ.

E

Sub Archiepisc. Andrea instauratur.

247 *Hic velim observent* S. Rumoldi *clientes pientissimi, uno eodemque tempore urbem universam in sancti Patroni gloriam quodammodo exarsisse; Illustrissimo Hovio cum Magistratu et primoribus in novam thecam argenteam intento, ut supra demonstratum est, aliis porro de resumendis stabiliendisque antiquæ pietatis officiis in unum conspirantibus. Hoc pacto celebri confraternitati pristinus fervor redditus, cui subinde novum splendorem contulit, novis sodales omnes pietatis igniculis inflammavit eximius* S. Rumoldi *cultor et ad omnes religiosæ observantiæ exercitationes, digno Archipræsule zelo incensus Illustrissimus Andreas Creusen, dum parato ad id libro nitidissime compacto variisque elegantibus picturis ornato, nomen suum propria manu primus inscripsit, exemplum pia æmulatione sequentibus metropolitani Capituli Præposito et Canonicis, quo ex tempore magis in dies accrevit sodalium omnis ordinis numerus, summa cum voluptate in eo codice a me recensitus. Ex inscriptionibus chronographicis annum colliget curiosus lector, tres Latinas inde desumere placuit, quæ ita sonant:*

rUMoLDI ConfraternItas,
anDreæ præsULIs MItra reCens, F
noVo noMIne spLenDore CœpIt.

Quænam a Sodalibus

248 *Non est opus singula seorsim prosequi, generatim dictum sit, binas præcipuas quotannis solennitates a consodalibus* S. Rumoldi *observari solitas, alteram ea ipsa Paschatis feria* IV, *qua summa celebritate per urbis mœnia ex voto circumfertur discripta superius hierotheca argentea, ob memorabilem illam victoriam anno* 1303 *obtentam; de qua jam sæpius et proxime in Confraternitatis constitutionibus dictum est. Festivior est altera ipso encæniorum die, seu quæ Dominica prima Julii, infra Sancti octavam inchoari consuevit, atque ad tres sequentes ferias protrahi, exposita in templo theca ipsa argentea, habitaque diebus Lunæ, Martis et Mercurii panegyrica de Sancto oratione a selectis con cionatoribus; non solis confratribus, sed præcipuis quibusque, tum e Magistratu, tum ex aliis civibus, ad* S. Rumoldi *basilicam avide et copiose confluentibus. Theca ipsa die sabbati coram Magistratu deponitur, rursusque eodem adstante reducitur, postquam die Jovis peractæ sunt pro defunctis confratribus solennes exequiæ, quemadmodum feria* V *Paschatis hodieque iis omnibus parentatur, qui in famosa pugna anni* 1303, *pro patriæ libertate sanguinem profuderunt. Tanta est*

et

AUCTORE J. B. S.

hodie observentur.

A *et tam constans apud Mechlinienses accepti olim beneficii recordatio.*

249 *Neque illud omiserim, quod ad ambarum exequiarum solennitatem mirifice conducit, iis nempe interesse debere, et quidem togis suis indutos, qui quinque civitatis collegia seu contubernia componunt, vulgo Belgis* ghildæ, *alias* gildoniæ *appellata : omnibus ad honorandum sanctissimum Protectorem indefesso zelo concurrentibus, pene dixeram, concertantibus. Habet et id singulare laudata confraternitas, ut prima die mercurii cujusque mensis solenne sacrum in Sancti honorem decantari curet, confratribus eo convenientibus, atque hujusmodi institutis, ad christianas virtutes, ad sequenda Apostoli sui vestigia, exemplo maigs quam verbis sese mutuo stimulantibus, ut mirum profecto videri non debeat, si dum præcipuis Brabantiæ nostræ urbibus singulares olim proprietates, ut Lovanio doctrina, Bruxellæ nobilitas, Antuerpiæ opes, tributæ sunt ; sanctitatis prærogativa, merito quodam suo Mechliniæ adhæserit. Hac gloriari in Domino pergant Mechlinienses, sub* S. Rumoldi *auspiciis fortunati, feliciores porro, si prædicatæ ab ipso fidei puritati, pari obedientia ; si relictis virtutum omnium Christianarum exemplis, pari constantia insistere perseveraverint. Hactenus de iis,* B *quæ in ipsa urbe spectavimus, summæ in* S. Rumoldum *venerationis argumentis : superest, ut diffusum in alias Belgii partes cultum, per obtentas ejus reliquias etiam contemplemur.*

§ XXII De sacris Reliquiis S. Rumoldi alio translatis, ibique populi venerationi expositis.

Ante an. 1580 nullæ extra Mechl. S. Rumoldi reliquiæ,

S*acri thesauri sui solicitos vigilantesque custodes fuisse Mechlinienses, vel inde conjicias, quod in toto Belgico Rayssii Hierogazophylacio solum sacrarium Lætiense reperiam, in quo* de S. Rumoldo Episcopo et Martyre *reliquiæ depositæ sint, procul dubio satis modicæ, cum nihil ultra explicet præfatus Rayssius ; Brasseur autem in Lætiensis ecclesiæ Cimeliarchio pag.* 137 *solum indicet, esse* os rotundum. *Neque vero additur, quo tempore eo allatæ fuerint, unde non inverisimiliter suspicari quis possit, particulam esse ex furibundorum Iconoclastarum dispersione anno* 1580 *servatam datamque a pio aliquo Catholico, cœnobii istius religioso, qui eam in sacro illo thesauro locum habere voluerit. Suspicio est, sed in eo fundata, quod* C *ante sacrilegam illam expilationem, non sciatur theca antiqua deaurata, in qua anno* 1369 *sacrum corpus depositum est, unquam aperta fuisse, præterquam in solenni ejus inspectione et visitatione anni* 1480, *de qua egimus supra, ubi disertissima exstant testimonia inspectorum ac visitatorum, quod summa* reverentia post dictorum trium dierum solennium elapsum, nihil addendo seu subtrahendo, sed sane integra et illæsa [*ossa*] *prout illa* repererunt, cum novis panniculis telis ac rebus aliis..... iterato recluserint.

nisi fortasse in Steynockeseel,

251 *Recte itaque supponi videtur, sanctissimi Martyris reliquias omnes seu sacrum corpus integrum Mechliniæ in pretiosissima lipsanotheca remansisse usque ad furias Anglicanas prædicti anni* 1580. *Quod tamen adeo scrupulose accipi nolim, ut nusquam dilapsam aut extractam credas particulam aliquam, qualis esse potuit illa, seu costa, seu pars alia, quam a Mechliniensium duce,* S. Rumoldi *auspiciis pugnante et vincente, clypeo præfixam volunt, ut alibi dicitur, quamque Wachtendonckiana Legenda cap.* 48 *testatur,* etiamnum vitro inclusam *venerationi exponi. Diu a me quæsita* beati Martyris costa, *tandem apud Molium reperta est, ita testante* 10 *Aprilis anno* 1635 : Expositum fuit argumenteum caput S. Rumoldi, ornatum costa S. Rumoldi, quam rectores ecclesiæ D hactenus habuerunt. *Invenio caput illud, melius dixerim ferme corpus medium, florenis plusquam quingentis constitisse. Est et alia costæ, saltem ossis particula, quæ forte a Wachtendonckiano innuitur, reliquiario inclusa, angelique manui imposita, cum epigraphe :* Reliquiæ ex ossibus S. Rumoldi Dubliniensium Archiepiscopi, *quæ ævum suum satis indicant, ut certo magnam antiquitatem sapere non videantur. Vix tamen dubito, quin ante jam dictam dispersionem, pretiosi depositi aliquid donatum fuerit ecclesiæ a Sancto ipso denominatæ in vico Steynockeseel, tribus ferme leucis Mechlinia in meridiem dissito ; illo nempe, cujus* dominium perpetuum impræsentiarum, *a tempore celeberrimi miraculi,* obtinere *diximus* divi Rumoldi Canonicorum Collegium, ita ut investiendi et revestiendi jure inibi potiatur. *Domynsii verba sunt, addentis, quod* in rei memoriam lychnum pensilem divi Rumoldi Canonici diu noctuque accendant in summi chori medio, *cultu hodieque perseverante et Capitulo oleum subministrante, ut accurate notavit Amplissimus Decanus Molius. Et, inquam, ecclesiæ concessum haud dubitem sancti Rumoldi, utpote Patroni, sacrum aliquod pignus, ibique a pluribus seculis populi venerationi expositum,* E *ubi et eadem festa solenniter recoli consueverint, quæ Mechliniæ obtinebant.*

ubi olim argenteæ statuæ impositæ.

252 *Colligitur id ex instrumento Belgico anni* 1607 *cujus apographum mihi officiose procuravit Clar. Canonicus sæpe laudatus Crucius, quo R. D. parochus, ejus vicarius et præcipui quique pagi incolæ testantur, bina* S. Rumoldi *festa ritu ecclesiastico ab immemorabili, etiam a populo ibi celebrata fuisse, alterum martyrii* I *Julii, translationis alterum* XXVII *Octobris. De reliquiis vero expressius testimonium dedit* XV *Junii* 1717 *hodiernus pastor R. D. Grondoni, in hæc verba :* Infrascriptus pastor ecclesiæ S. Rumoldi loci de Steynockerseel, fidem facio in dicta ecclesia fuisse servatam antiquam statuam S. Rumoldi ad normam sigilli hic adjuncti, e qua, superiorum permissu, modo est conflata remonstrantia ; cujus pectori erat imposita theca, in qua servabatur notabilis pars reliquiarum S. Rumoldi, ad longitudinem pollicis cum dimidio, et latitudinem unius pollicis, easque reliquias, uti e senioribus pagi intellexi, fuisse expositas fidelium venerationi, præcipue Dominica infra octavam corporis Christi, dum in supplicatione solebant circumferri, quæ Dominica ab incolis, adhuc solet F vocari dedicatio S. Rumoldi.

253 *Sigilli ectypum oculis subjicio, uti vetustum*

Duplex ibi solennior festivitas.

juxta ac conspicuum S. Rumoldi *cultus in Steynockeseel monumentum, eoque illustrius, quod argenteam statuam illic diu venerationi habitam repræsentet, quam mirum est, tam facile transformari permissam. Quemadmodum autem indicat relatum Grondoni testimonium, translatam modo seu potius retractam esse celebriorem* S. Rumoldi *natalis festivitatem in Dominicam infra octavam Corporis Christi, sic ex alio instrumento vernaculo datur intelligi, impetrasse*

A *petrasse Steynockeseelenses, quod illo postulaverant, ut altera translationiss solennitas retrocederet in* XX *Augusti, festum S. Bernardi, patroni secundarii a populo electi, quo item die circumferri solitas et præfatam statuam et reliquias, notavit Clar. Crucius. Ratio postulati in prædicto instrumento Flandrico transferendi seu componendi festi, hæc data, ne pluribus festis, præter ea, quæ ab Ecclesia præcepta sunt, populus gravaretur, manente interim Clero obligatione officium et Missam solito ritu prioribus diebus persolvendi. Atque hæc de primis reliquiis, quas extra Mechliniam publicæ venerationi propositas fuisse hactenus deprehenderim.*

Trudonopolitanis datæ sunt anno 1631

254 *His proximæ sunt, anno* 1631 *Trudonopolitanis dono datæ ab Illustrissimo Jacobo Boonen, haud dubie in piam quamdam commutationem cum reliquiis S. Liberti, quas eodem anno inde acceptas refert Gurnezius in suo de rebus gestis S. Liberti Syntagmate pag.* 39 *his verbis :* Anno denique reparatæ salutis MDCXXXI, Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Jacobus Boonen Mechliniensis Archipræsul, dum pro Episcopali munere, suæ diœcesis parœcias haud ita procul Trudonopoli lustrat, ab Abbate hujusce loci Rev. Adm. Huberto Germeys, aliquam B lipsanorum B. Liberti portionem; quibus natale Martyris solum et Metropolitanam suam basilicam ditaret, magni muneris loco expetiit, insignemque capitis sive cranii partem consecutus est. Quæ reliquiæ postea, die ultima Augusti ejusdem anni, Illustrissimi Antistitis auspiciis, solenni admodum pompa incredibilique totius Mechliniæ lætitia allatæ et in equestri, uti pingi solitum diximus, umbilico tenus, effigie, auro argentoque pretiosissima, compositæ, in ædem metropolitanam D. Rumoldi importatæ fuerunt. *Exponi solet equestris ea, seu militaris effigies, cum altera Episcopali* S. Rumoldi, *statis per annum diebus, ut discipulus cum magistro, cum patre filius pari a Mechliniensibus pietate honoretur. Ne vero quemquam incessat admiratio, cur clericum, presbyterum atque præpositum militari passim specie Malinates in aris exhibeant, breviter respondet Gurnezius;* omissis allegoricis, quæque ad mores formandos spectant, hæc ratio placet, quod antiquis in usu fuerit, insignes genere vel Magistratibus gestis Divos, licet aliquando spretis illecebris seculi, clericum vel monachum induissent, priori tamen illo habitu, inque trabea, paludamento, equestri sago, aliisque exutæ dignitatis insignibus honoran- C dos sive imitandos proponere, quod exemplis SS. Bavonis, Mauronti, Vincentii aliorumque postea firmamus. *Ita Gurnezius; alii forte aliter sentient, in quibus nomen meum profiteor.*

in antidorum pro acceptis reliquiis S. Liberti.

255 *Ceterum antidorum fuere, ex de quibus agimus,* S. Rumoldi *reliquiæ, a Trudonopolitanis non minori pompa et solennitate eodem anno exceptæ, atque in ecclesiam abbatialem illatæ, ubi ipsa Sancti festivitate, a primis Vesperis solennius exponuntur. Testimoniales Illustrissimi Jacobi litteræ cetera docebunt:* Jacobus Dei et Apostolicæ Sedis gratia, Archiepiscopus Mechliniensis, omnibus has visuris salutem in Domino. Notum facimus, nos die v Julii anno salutis MDCXXXI, ex sacra theca reliquiarum beatissimi Martyris et Pontificis Rumoldi, patroni ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Mechliniensis, præsentibus Reverendo admodum Domino, Domino Antonio de Mol, ejusdem ecclesiæ Decano, et Petro vanden Wiele Archidiacono, vicarioque nostro generali, sumpsisse partem costæ de prætactis reliquiis quam donamus Admodum Reverendo et Illustri Domino Abbati et Religiosis celeberrimi monasterii sancti Trudonis diœcesis Leodiensis, et asseveramus esse veras et certas reliquias prædicti Martyris, quæ ab omni ævo pro talibus in ecclesia habitæ fuerunt, et publica veneratione cultæ. In quorum D fidem hasce manu et sigillo nostris, necnon secretarii nostri subscriptione munitas dedimus Mechliniæ die supra declarata. *Signat Archiepiscopus, Secretarius Coriache, et is qui apographum transsumpsit* XX *Junii* 1717, *Beda Benedict. Trudonopolitanus. Ex registris archiep. constat, eumdem Archipræsulem die* I *Octobris* 1640 *Thenis in templo PP. Minoritarum consecrasse quatuor altaria, quorum duobus, inter alias inclusæ sunt* S. Rumoldi *Reliquiæ.*

AUCTORE J. B. S.

Aliæ in Humbeck translatæ sunt anno 1650;

256 *Utrum alias subinde reliquias Illustrissimus Boonen extraneis ecclesiis largitus sit, post sedulam inquisitionem explorare non licuit; id certum est, anno ejusdem seculi quinquagesimo, Humbecam Mechliniæ multo viciniorem ex* S. Rumoldi *sacris pignoribus ejusdem Illustrissimi favore nonnihil obtinuisse, cujus rei insigne argumentum reliquit laureatus poeta noster Jacobus Wallius, uti videre est lib.* 2. *Heroicorum editionis Plantinianæ anni* 1669 *a pag.* 104, *ubi oratiuncula soluta nobilissimum virum Balduinum le Cocq alloquitur, suavissimo deinde Idyllio* S. Rumoldi *laudes celebrans, dum sacræ istæ reliquiæ in dictum pagum deportarentur* XXIV *Julii* 1650. *Excusa* E *prius fuerat res tota sub nomine Cosmæ le Cocq Balduini fil. ipso illo anno* 1650, *et peculiaribus libellis seorsim distributa, in ipsa Translationis solennitate, sicque a nobis sub iisdem titulis, ad* S. Rumoldi *gloriam reproducitur. Mutatiunculas paucas in Idyllio, secundis curis a Wallio factas, facile observabit curiosus lector, ambas editiones conferendo. En primam integram et intactam.*

PUBLICA PIETAS

D. RUMOLDO

Martyri, et Episcopo, Mechliniensium Apostolo, et Patrono Tutelari, exhibita cum e sacris illius ossibus,

ILL. AC REV. ARCHIEP. MECHLINIENSIS

JACOBI BOONEN

et Collegii Canonicorum favore et beneficentia,

PARS HUMBECAM TRANSFERRETUR

NOBILISSIMO DOMINO

D. BALDUINO LE COCQ F

HUMBECÆ DOMINO

Felicitatem, quam Rex David una cum grandi illo Hebrææ gentis Arcano in regiam intulit,

PRECATUR

COSMAS LE COCQ

PARENTI FILIUS.

qua occasione

Non est, Pater, ab hac qualiscumque pompa nostræ celebritate alienum, aut e longinquo accersitum votum hoc meum, quo te domi forisque beatum fortunatumque esse cupio. Si enim illud Hebrææ religionis monumentum inclytum, in quo inscriptis divinis legibus tabulæ servabantur, hoc habebat, ut quocumque religiose inferretur, felicitatem quoque bonis omnibus circumfluentem inferret, egone spes meas aut inanes, aut intempestivas esse existimem, cum te sacra D. Rumoldi ossa in ædem Humbecanam religiosissime inferentem vidi? Erat, fateor, erat illud monumentum, quo nullum inter Mosaica sacra exstabat augustius sapien-

AUCTORE J. B. S.

A sapientiæ oraculum, sanctitatis sedes, prodigium magnificentiæ, solium divinitatis, e quo responsa fundebantur, manabant beneficia, ad cujus honores cetera referebantur omnia, quæcumque erant ad religionis sanctissimas cæremonias divinitus imperata. Sed et hoc habent sacræ illæ exuviæ ut ab eo cujus sunt, et opis et commodi plurimum polliceri tibi merito possim. Etenim si ille, dum viveret, legum divinarum custos, si veritatis internuntius, si sanctimoniæ exemplar fuit, si non ad suorum tantum sed etiam nostrorum temporum prædicationem atque memoriam ubique benevolentissimæ caritatis reliquit impressa vestigia; nunc e pleno beatitudinis loco, de illo defendendo ornandoque non cogitet, quem non modo sibi supplicem habet, sed etiam cinerum suorum custodem, et gloriæ propagatorem suæ?

oratiunculam composuit

258 Quid? exstinctusne esset amor ille vividus, ille inexhaustus, ille fonti suo simillimus, qui nulli unquam deerat, sufficiebat omnibus? Quæ illi aditum liberalitas ad gloriam, Martyrisque lauream patefecit, in illa bonorum omnium, quibus fruitur, ubertate penitus exaruisset? Non potest a me, Pater, non potest brevi allocutione explicari, quantum tibi præ- B sidium in eo sit positum, cui solennes honores supplicationesque decrevisti. Neque vero huic pompæ tuæ Sadochus suus defuit, genere, et auctoritate, et sacerdotio nobilis, quando sacra illa pignora supplicantis ritu divinisque laudibus undique personantibus circumtulit Joannes Wachtendonchus, vir et amplissimis, quos nunc gerit, et majoribus, quibus fungetur, honoribus longe dignissimus: quibus ego nunc, cum jam dudum virtuti tantæ, prudentiæque debeantur, quasi præsentibus et lætor, et fruor. Illud fortassis cuipiam videatur, in quo cum Jessæi Regis pompa comparari nostra non possit, quod sacrum illud Judaicæ religionis et imperii pignus sub hominis unius privati custodia detentum, nullo cultu, nullis sacrificiis, nullis cæremoniis honoratum, in locum multo celebriorem, Sionis arcem, regni sedem, Hebræorum Capitolium, apparatu sumptuque regio ac maximo deferretur: pompa vero nostra ex augustissimo in angustum atque humile templum descenderit.

celebris Jacobus Wallius

259 Verum nihil hic ego excuso. Fuerit illa quondam Evandri pastoritii regis ac plane pastoris oratio, qua Heroem advenam humili acceptum hospitio ad opes contemnendas hortabatur, quarum scilicet in illa exulantis Arcadis simplicitate splendorem C nullum esset conspecturus. Nobis certe modicus tenuisque cultus operose excusandus non est apud eum, qui opibus pretium nullum unquam posuit. Quare hæc tam bene ominata pietatis initia, et auspicatissimæ pompæ exilem quidem, sed religiosum apparatum bene tibi ac feliciter evenire iterum iterumque jubeo, Parens optime. Quamquam quid ego tam angustis limitibus D. Rumoldi beneficentiam circumscribo? Te enim, Illustrissime Mechliniensium Archiepiscope, te una cum Amplissimo Canonicorum cœtu novos ac publicos honores illi decernente, novis ab eo publicisque beneficiis augemur. Faciatque utinam Deus immortalis, ut luctuosissimis hisce temporibus, dum undique, velut in communi incendio, auxilia quærimus, Divi Tutelaris nostri patrocinium hac etiam sacrorum procuratione imploratum contulisse aliquid gratulemur, ad extinguenda funestissima bella, quibus Belgicam totjam annis ardentem frustra miseramur. Certe, quod magnum aliquid spe præsumere nos merito jubeat, sacrorum ejus ossium huc translatorum annum primum signare jam licet nobilissimis victoriis certissimisque pacis auguriis, quæ Serenissimus Princeps Leopoldus dedit, fixis ad Æsiam Axonamque victricibus signis.

260 Atque in partem illius quoque gloriæ D. Rumoldum venire, is dubitare demum poterit, qui D illum patriæ nostræ, cujus Patronus ac tutor est, nec videre vulnera, nec calamitates nosse, nec supplices querimonias audire, adeoque nec belli pacisque consiliis præsidere, nec justissimæ causæ, nec publicæ felicitati consulere existimaverit. Tibi igitur, Illustrissime Domine, vobisque admodum Reverendi Domini Canonici, gratias habeo non tantum pro impertiti muneris dignitate maximas, sed, quoniam effert se atque diffundit lætitia animus, gestitque jam nunc eorum omnium, qui D. Rumoldum in æde Humbecana sibi propitium, ac publice privatimque beneficum sentient, interpretem agere, multiplices et immortales. De Parentis vero mei sensu cogitanti mihi verba reperire difficile est, quibus gratum illius erga vos animum exprimam. Mihi credite; qui e quotidiano illius conspectu congressuque assequi saltem aliquid præ ceteris possum; de beneficentia vestra sine aliquo dolore lætari non potest; propterea quod, cum intelligat pignus hoc, quo illum dignati estis, auro et gemmis multo esse carius, præreptam quoque sibi esse videat parem referendæ gratiæ facultatem. Verum remunerationem ea non postulant, quæ remunerandi conditionem exspectationemque sua majestate sustulerunt. E

alludens ad arcem

261 Detur hoc ergo meritorum vestrorum magnitudini, detur D. Rumoldi sanctitati, sacrorum illius cinerum venerationi detur, ut, cum nihil, quod gratus animus comminisci potest, prætermiserit; omnia tamen benificentiæ vestræ debere sese fateatur. Atque hic cum de te loquor, ut te iterum alloquar, Pater, cum ad lætitiam celebritatemque cohonestandam Musas huc invitassem, quæ mihi sunt hujus poematis D. Rumoldo nuncupandi, eædem prope mihi sunt ejusdem tibi inscribendi causæ: altera religionis, observantiæ altera, utraque pietatis. Cum enim pietas e virtutum choro una sit, quæ nisi parentibus impendatur, officii sui rationibus filii desint, in diversa non abeo, cum id, quod aris dicatur, tibi quoque a me inscribitur. Eoque magis, quod filios Plato gravissime moneat, ut in paterna domo, velut domestico templo, parentum honoribus, velut quibusdam sacris, operentur, quippe quos ad hoc ipsa natura, sacrorum regina et magistra, consecraverit. Dabit igitur hanc mihi veniam D. Rumoldus, si privatam amoris in te mei testificationem cum publica in illum religione conjunxerim. F

a Davide templo Hierosolymitano illatam;

RUMOLDUS

IDYLLION

cum eleganti carmine pastoritio.

Si potes hac mecum, Genitor, cessare sub umbra,
Qua tua rura novus prælabitur amnis, et ecce,
Vicino invitat succedere ripa salicto,
Huc ades: et, siquid nostrum tibi dulce, piumque est,
Accipe, quæ silvas inter tibi carmina lusi,
Exiles supra calamos, et pascua surgens.
Ipse suos propius spectans Rumoldus honores,
Te mihi materiam dederat, pariterque canenti
Fecerat ingenium, lætosque afflaverat ignes.
Illum etiam ripæ, illum etiam fontesque, lacusque,
Et nemora, et totis resonabat vallibus Echo.
Arduus illum etiam dignantem rure morari
Assiduis pulsus referebat cantibus æther.
Dumque omnes hic ardor habet, sic cœpimus ipsi.
263 Ergo erit ut res hic inopes, humilesque myricas
Aspicias, Rumolde? ergo tibi sacra placebunt
Nostra,

A Nostra, nec agrestem, Pater, aspernabere cultum?
Non, ut te digna est, altis hic nixa columnis
Stat moles, tantum tophis et pumice scabro
Aspera. Non rudibus, tibi quas ereximus, aris,
Candet ebur, non texta nitent Babylonia muris,
Non statuæ, tabulæque : lapis sunt omnia nudus.
Exuviisque tuis poterunt hæc templa videri
Pulchra satis? Ne rem tenuem, ne munera sperne,
Quæ ferimus. Sunt illa quidem, sunt rustica, nec te
Quæ deceant. Non est adeo, sit cetera simplex,
Paupertas ignara sui. Sed si tibi laudis
Materiam sors nostra dabit, quæso utere magni
More Dei, qui nec spicas, floresque patenti
Delectos prato, nec thuris sprernit honorem
Exigui. Tibi pro nardi spirantis arista,
Pro myrrhæ lacrymis, mentham, casiamque, thymumque,
Et quodcumque viret nostris, redoletque myricis,
Spargimus. Ipse tibi nostro de rure coronam,
Primitias frugum, nostris ab ovilibus agnam,
Fœturæ sobolem, voti argumenta potentis
Annua persolvam. Vincant nos proxima sumptu
Mœnia, et argento solidam, signisque rigentem
B Ostentent Urnam, Cinerum monumenta tuorum,
Non, si divitiis, etiam cedemus amore.

264 Eheu! quid voluit, vel quo se nomine jactat
Rustica simplicitas? an parvæ culmina villæ
Turribus augustis, spatio quas dissita longo
Oppida prospiciunt, an rara mapalia magnis
Urbibus, et stipulas ausit componere gemmis?
Parcite sublimes pastori, parcite turres.
Sæpe ego vos, salices nobis, et pascua testes,
Admiror cœlo eductas, vastisque superbas
Culminibus. Sæpe hinc oculos ad mœnia vertens,
Spectatamque diu molem veneratus, et ipsum
Qui dedit huic nomen : serva, Pater Optime, dixi,
Me, patriosque greges : et, si modo justa precamur,
Deferat aura preces ad te non invida nostras.
Sæpe etiam præsens, et ruri missus in urbem
Suspexi augustis opulenta altaria donis,
Craterasque graves auro, cælataque in auro
Divorum simulacra, cruces, et pallia, et urnas,
Ingens argentum, atque operum artificumque laborem.
C Sed non hæc decorum summa est. Vos pignora Divum,
Vos auro inclusi Cineres, arisque receptæ
Exuviæ famam templo datis. Has quoque si nunc
Servamus nostris, quamvis sint rustica, templis,
Parcite sublimes pastori, parcite turres,
Non, si divitiis, etiam cedemus amore.

265 Quid tum, si sacros cineres atque ossa saligno
Servamus loculo? quid tum, si bractea tantum
Obducta est tabulis? Num prisci temporis annis,
Dum populus pauper, dum stabat Divus in æde
Ligneus exigua, demptique ex arbore rami,
Et quos seu Lycidas aliquis, seu Thestylis horto
Attulerat flores, templis arisque paratus,
Non spernendus, erant, num plebs minus, araque simplex
Cœlitibus placuere? Illi non aurea curant
Munera, sed, qui muneribus se prodit, amorem,
Absit amor, perfecta auro cælataque tanti
Urna valet, quanti calathus contextus hibisco.
Parcite sublimes pastori, parcite turres,
Non, si divitiis, etiam cedemus amore.
Si quondam magnos, et ab extremis Nabathæis
Excitos Reges, tuguri sub pauperis antro,
Divino Puero donis placuisse Sabæis D
Credimus : at non et simplex quæ turba ferebat, AUCTORE J. B. S.
Seu sinum lactis, seu condita subere mella,
Aut agnam stabulis, aut raptos corte palumbos
Despexit Puer, et Pueri dulcissima Mater.
Sunt et opes animo : nec, si silvestria sordent
Munera, mens etiam sordet; divesque voluntas
Muneribus potior. Certe pastoribus illum
Fortuita effultum stipula, calamoque palustri
Fas primum vidisse fuit. Fas et fuit illis
Reges ante ipsos divinis figere plantis
Oscula, speluncæque fores intendere myrto,
Nexilibuque hederis. Nec si, Rumolde, licebit
Pauperibus de te quidquam sperare colonis,
Non te res nostræ capient, et rustica dona,
Et quæcumque tuis humiles solennia sacris
Pastores referemus. Amarunt rus quoque divi.

266 O Pater, o quem te nostris modo finibus infers!
Ecquis io vestrum, pueri, natalibus arvis
Gratetur mecum, victurasque horrea* messes,
Majoresque greges, melioraque vellera lanæ
Argutis mecum calamis et carmine laudet?
Sis felix Humbeca. Tuis non tristis arator
Infindet sulcos agris, frustrataque credet
Semina. Non lætæ segetes, solesque benigni, E
Non rores puri deerunt. Spem provehet anni,
Qui nunc lustrat agros. Si Sol, si Sirius illos
Usserit, edicet Zephyris, edicet et Austris,
Solentur terram pluviis et mitibus auris.
Interdum Æoliis Austros quoque claudet in antris,
Et quæcumque atros inducunt flamina nimbos.
Tu quoque, magna Pales, mirabere sæpe juvencas,
Balantumque greges, sive ad præsepia stabunt
Jam saturi, et niveo implebunt mulctralia lacte,
Seu virides late saltus, atque arbuta pascent.
Non illos turpis scabies, non tetra venenis
Pabula, corruptique lacus, aut frigora lædent,
Mollibus albentes villis; habilesque ferendo.

Paulo clariorest altera editio.

267 Hæc ego pro gregibus; pro frugibus illa coloni
Poscite. Poscentes cœlo miseratus ab alto
Audiet et nostras veniet Rumoldus ad aras,
Qui modo parte sui nostris est additus aris.
Forsan et arma brevi (quid non sperare jubemur,
Dum pavet, et nostro cedit procul Axona Marti,
Et fessis bello populis Leopoldus olivam
Ostentat, venturæ ardens occurrere Paci?) F
Ducent scabra situm, ferrique erit aptior usus,
Cum gravibus rastris, curvoque nitescet aratro,
Martiaque in duros vertentur pila ligones.
Tunc tibi crescet honor, tunc et te divitis agri
Custodem, Rumolde, novas de marmore factas
Exspectare velim maritis pro talibus aras.
Nunc cinerum loculus pro tempore ligneus : at cum
Aurea Pax terras respexerit, aureus esto.
Talia cantabam : cantanti conscius æther
Annuit, et cœlo visus dare signa sereno.

De Reliquiis sancti Rumoldi in Regis curia ditionis Luxemburgensis.

Majori cura, *solicitudine et diligentiâ opus fuit, ut e partibus remotioribus sacrarum* S. Rumoldi *reliquiarum notitiæ haberentur. Suggesserat mihi nobilissimus, juxta et laudatissimus allaborator Cuyperus, meminisse se, quod in ultima thecæ visitatione seu recognitione anni* 1680, *pastor aliquis in ducatu Luxemburgensi, diœcesis Trevi-*

An. 1680 alias obtinuit pastor Regis-curiæ in ditione Luxemburg.

AUCTORE J. B. S.

A *Trevirensis et Decanus Christianitatis Arlunensis, partem aliquam reliquiarum obtinuisset, venerationi exponendas in ecclesia sua, in qua præcipuo cultu honorari aiebat* S. Rumoldum, *Mechliniæ Apostolum et Martyrem, quidquid corrupto aliquantulum nomine,* Romual, *aut simili fere inflexione appellaretur. Ut de omnibus accuratius edocerer, usus sum officiosa opera R. P. Lamberti de Beeckman Societatis nostræ Rectoris Leodiensis, qui post varias litteras Arlunum scriptas, ea demum impetravit, quæ dudum desideraveram. Misit inde* XII *Julii* 1717 *optata documenta R. P. Antonius Capucinus, addens, testatum sibi modernum pastorem, magno concursu illic toto anno frequentari templum; circumvicinis populis ad* S. Rumoldi *opem implorandam certatim confluentibus, præsertim ad medelam in morbis animalium, non sine patentibus et quotidianis beneficiis. Porro prima die Julii solenniori festivitate Sancti natalem celebrari, majorique clientum pietate, ut ibi etiam* S. Rumoldum *nostrum singulari gloria clarescere intelligamus. Donationis reliquiarum, earumque ab Ordinario approbationis instrumenta subjicio.*

ut patet ex authentico instrumento

269 Amatus Coriache, Presbyter Canonicus graduatus et Archidiaconus in metropolitana sancti Rumoldi Mechliniæ, nec non Illustrissimi Domini B Archiepiscopi Mechliniensis Vicarius generalis, omnibus has visuris, salutem in Domino. Exposuit nobis Reverendus Dominus Joannes Marson, presbyter rector parochialis ecclesiæ loci Regiscuriæ, vulgo Ragecourt, et Decanus ruralis Arlunensis, Trevirensis diœcesis in ducatu Luxemburgensi, quod ab immemoriali tempore in prædicta parochiali, quotannis, prima Julii celebretur festivitas S. Rumoldi Pontificis Martyris, et ibidem super quodam altari laterali visa fuerit ejusdem Sancti statua lignea quinquepedalis, et ad eam accurrere consueverunt, tam incolæ prædicti loci, quam alii, alibi etiam remotius inde habitantes, ut per intercessionem antefati Martyris, adjutorium in suis necessitatibus a Deo impetrarent. In cujus quidem statuæ locum, utpote annositate deturpatæ, et carie exesæ, aliam novam exponens collocari procuravit in eodem altari, ipsumque altare non consecratum inantea, consecrari in honorem, et sub invocatione saucti Josephi, sancti Rumoldi Martyris præmentionati, et sancti Antonii Abbatis.

Ampl. D. Coriache Archidiac. et Vic. generalis,

270 Cum autem per antedicta adminicula populi fidelis devotio increverit, et sperandum sit, quod ea magnum præterea accipiet incrementum, si eam gratiam obtinere valeat, ut suæ parochiali supradictæ donetur aliqua particula de reliquiis sæpefati C sancti Pontificis Martyris Rumoldi; eapropter cum instantia et fervore supplicavit, quatenus ea gratia sibi non denegetur, præsertim hoc tempore, in quo celebratur nongentesimi anni ab ejusdem Sancti martyrio solenne jubilæum, et ejusdem aperitur hierotheca, tum ut hæc expurgetur et exornetur, tum ut reliquiæ ex ea extrahantur, quæ durante prædicto jubilæo, fidelis populi conspectui et venerationi exponantur.

explicantis occasionem et causas donationis;

271 Nos præmissis omnibus attentis, et facta relatione Illustrissimo Domino Archiepiscopo prædicto, nec non adm. Reverendis Dominis Præposito, Decano, et Capitulo Metropolitanæ Mechliniensis prædictæ, de tam pio desiderio venerabilis viri exponentis, de eorumdem benevolo consensu et inclinatione, ad majorem Dei et Matris ejus glorificationem, et augmentum cultus sancti Martyris Rumoldi, gratiose dimisimus, et prædictæ parochiali de Ragecourt donavimus partem reliquiæ ejusdem Martyris de spina dorsi, figuræ et magnitudinis, prout hic in margine repræsentatur, quatenus in eadem, de consensu Ordinarii, exponatur publicæ Christi fidelium venerationi, prout a tot seculis in D hac civitate fuit publice exposita, et habita in veneratione. In cujus rei fidem præsentes litteras, sub sigillo minori antementionati Illustrissimi Domini Archiepiscopi et nostra signatura expediri mandavimus. Mechliniæ die decima sexta Julii anno a partu Virginis millesimo sexcentesimo octogesimo. Et in margine erat picta figura reliquiarum dicti Martyris de spina dorsi magnitudinis repræsentatæ, et infrascriptus seu subsignatus A. Coriache vicarius generalis prædictus. Et erat redimiculum traductum per pergamenum, in quo scriptæ erant supra dictæ litteræ coloris rubicundi, appendens ad illi apponendum sigillum prædicti reverendi Domini Canonici graduati Archidiaconi concessoris.

cum approbatione Suffrag. Trev.

272 Et in dorso stat: Visa hac authentica donatione partis reliquiarum de spina dorsi sancti Martyris Rumoldi, sub sigillo minori Illustrissimi Domini Archiepiscopi Mechliniensis et signatura sui Vicarii generalis D. Amati Coriache, simulque iisdem reliquiis a nobis debite recognitis, auctoritate officii nostri concedimus, ut jam dictæ reliquiæ in ecclesia parochiali in Regiscuria diœcesis nostræ Trevirensis, et Ducatus Luxemburgensis, Christi fidelium venerationi exponantur. Datum Treviris XXVIII Julii MDCLXXX. *Erat subsignatus* J. Hanethan Episcopus Hier. suffraganeus, Vicarius generalis E Trevirensis. *Infra ponitur hujus instrumenti authenticatio:*

Concordat cum suo originali. Ita est F. Joannes Evangelista Enpensis, Guardianus Capucinus quamvis immeritus.

De sacris S. Rumoldi reliquiis in Sondereygen, vico Campiniæ Brabanticæ.

Alias impetravit D. Vicarius in Sondereygen an. 1698,

P*aulo liberalius distribui cœptæ sunt* S. Rumoldi *reliquiæ in ultima magnæ hierothecæ argenteæ apertione et visitatione anni* 1680, *quando Illustrissimus Alphonsus de Berghes pluribus e Metropolitanornm Canonicorum collegio nonnullas particulas benigne obtulisse dicitur, aliis eas acceptantibus, aliis præoptantibus, ut in ipsa theca relinquerentur. Ea occasione partem non unam nactus est amplissimus ac R. A. D. de Coriache Canonicus graduatus, archipresbyter, hodie in suprema Belgii cura consiliarius, non ita pridem sede vacante Vicarius generalis, a quo easdem anno* 1698 *impetravit R. D. Eduardus Heylens vicarius in Sondereygen, sub parochia de Baerle, diœcesis Antuerpiensis, atque ab Ordinario debite approbatas publicæ venerationi exposuit, ut ex instrumentis, opera R. A. D. alibi non semel laudati Canonici et Scholastici Slaetsii inde ac- F ceptis mox patebit. Refert ipse reliquias a se visas et honoratas, digiti longitudinem exæquare, viderique partem costæ, ad quam venerandam ex circumvicinis pagis milleni confluant, non sine prompto expetiti patrocinii subsidio, ii præsertim, qui aut defectu visus, aut strumis laborant, uti de plurimorum sanatione testari paratus est hodiernus pastor R. D. Joannes le Roy. Concessæ prius fuerant dierum* XL *Indulgentiæ pro sola* S. Rumoldi *octava, at eæ modo largius indultæ sunt, prædictas reliquias quolibet die devote visitantibus. Brevi narratione rem totam complexus est manu sua descriptam et subsignatam præfatus R. D. Eduardus Heylens, quam hic e Belgico Latine reddo:*

instituta solenni translatione,

274 Reliquias S. Rumoldi Archiepiscopi et Martyris, patroni et protectoris sacelli ac communitatis de Sondereygen, magno labore, studio et cura impetravit R. D. Eduardus Heylens ibidem vicarius, singulari benevolentia Amplissimi ac R. A. D. Coriache Archipresbyteri et Officialis ecclesiæ S. Rumoldi Mechliniensis, qui ipsa dono acceperat ab Illustrissimo Alphonso de Berghes Mechliniensium Archi-

A Archiepiscopo. Sunt autem prædictæ reliquiæ immediate desumptæ ex theca argentea Mechliniæ in ara principe asservata, anno MDCLXXX, dono item datæ et liberaliter concessæ per præfatum D. Coriache eidem D. Vicario XXVIII Junii MDCXCVIII, subinde approbatæ ab Illustrissimo Ferdinando van Beughem Episcopo Antuerpiensi XXX Junii ejusdem anni, cum Indulgentiis dierum XL per totam S. Rumoldi octavam. Secuta porro est translatio et exaltatio ea solennitate qua major in loco et circumstantiis excogitari non potuit; instituta processione, comitantibus vicinis contuberniis, reliquias in Ginhoven suscipiente atque in designatum locum deferente Amplissimo ac R. A. D. Schuermans Decano ecclesiæ collegiatæ Hooghstratanæ, concurrentibus ad celebritatem tribus circiter hominum millibus, die VI Julii jam dicti anni MDCXCVIII. *Et erat signatum*, ad perpetuam rei memoriam. Eduardus Heylens Vicarius in Sondereygen.

ut docet authentica relatio,

275 *Hæc sunt testimonii, a R. D. Heylens posteritati relicti, expressa verba; in quo id unum desidero, quod diploma Illustrissimi Joannis Ferdinandi Antuerpiensis Episcopi, cui adnexa est donatio reliquiarum, manu propria Amplissimi de Coriache scripta, chirographo* B *firmata, et sigillo in cera Hispanica munita, quod diploma Ferdinandæum, inquam, diversum a superius signato, approbationis diem exprimat, nimirum* XX *Octobris* 1698. *Huic in speciem contradictioni salvandæ ea superest via, quod Illustrissimus van Beughem die* XXX *Junii potestatem fecerit prædictas reliquias populi venerationi exponendi, diploma autem mox referendum, tum primum ediderit, dum facta recognitione, dictas reliquias* thecæ argenteæ vitro crystallino coopertæ reverenter inclusit. *Obvium est cuique perspicere, thecæ isti argenteæ, quantumvis parvæ, fabricandæ, tempus non suffecisse, a* XXVIII *Junii, quo die acceptæ sunt, ad* XXX *ejusdem mensis, quo approbatas narrat relatum proxime instrumentum. Ut ut ea se habeant, illud certum est, sive* XXX *Junii, sive* XX *Octobris, sive utroque isto die anni* 1698 *legitime approbatas fuisse* S. Rumoldi *reliquias; atque in Sondereygen summa haberi in veneratione. Diploma ipsum est hujusmodi.*

cum diplomate approbationis conciliata.

276 Joannes Ferdinandus Dei et Apostolicæ sedis gratia, Episcopus Antuerpiensis, omnibus has visuris salutem in Domino. Quoniam qui Sanctis deferuntur honores, in Dei omnipotentis gloriam et C totius ecclesiæ redundant utilitatem, merito existimamus, quæ eorum cultui amplificando conducunt, singulari studio nobis esse promovenda. Cum itaque R. D. Eduardus Heylens, diœcesis nostræ presbyter et sacelli in Sondereygen sub parochia de Baerle diœcesis nostræ, vicarius, nobis exhibuerit partem reliquiarum S. Rumoldi, extractam ex magna theca argentea, in qua ejusdem sancti reliquiæ asservantur in majori altari ecclesiæ Metropolitanæ Mechliniæ, prout nobis constitit ex legitimo testimonio, propria manu R. A. D. Coriache Officialis Mechliniensis scripto et signato, ejusque sigillo munito; juxta quod præmemoratam partem reliquiarum uti veram et legalem recognoscentes et approbantes, minori nostro sigillo insignivimus, et thecæ argenteæ, vitro crystallino coopertæ, reverenter inclusimus, cum potestate, eamdem in præfato sacello de Sondereygen publicæ fidelium venerationi et devotioni exponendi. In quorum fidem, præfatam thecam funiculo serico coloris rubri signatam, sigillo nostro minori ceræ Hispanicæ impresso muniri, et præsentes manu propria signatas, sub sigillo nostro ordinario, ac secretarii nostri signatura expediri jussimus. Datum Antuerpiæ in palatio nostro episcopali die XX Octobris MDCXCVIII. *Erat signatum* Ferdinandus Episcopus Antuerpiensis. *Et ad latus ponebatur :* De mandato Illustrissimi ac Reverendissimi Episcopi præfati; *erat signatum* Ludovicus de Grez Sec. D

AUCTORE J. B. S.

Quid præterea molitus sit idem D. Vicarius.

277 *Præmissa omnia confirmari et illustrari possunt ex autographa epistola, quæ apud nos exstat, data ad P. Goswinum van Geffen, olim Domini Heylens in S. T. Professorem; ex qua id etiam intelligitur, non unam reliquiarum* S. Rumoldi *partem adeptum fuisse. Conjunctas ego unitasque existimo, cum approbatas testetur partes omnes, in diplomate autem non nisi de unica sermo sit. Ita scribebat* XX *Februarii* 1700. Reverende adm. Pater professor. Salute prævia. Ab anno adfui R. P. Papenbroeck ad examinandam vitam S. Rumoldi Martyris et Pontificis, ac patroni nostri, cujus Sancti reliquias approbatas ad tres partes notabiles adeptus sum mediate ab Archiepiscopo Mechliniensi : Pater autem Papenbroeck tunc ostenderat mihi varios libros tam impressos quam scriptos ad octo aut novem de vita S. Rumoldi ; et cum sim intentionis, divina favente gratia, edere librum de vita S. Rumoldi, ad majorem devotionem excitandam in populo ad sacras ejusdem Sancti reliquias : sic desiderarem a Reverenda P. Vestra hunc favorem et gratiam, quatenus vestra bonitas procuraret mihi prædictos libros, pro uno E aut altero mense ad summum, ut aliquid ex iis excerpere liceat, ut Deus glorificetur in Sancto suo. Non dubito, quin R. P. Papenbroeck et Rev. Vestra, tamquam zelatores animarum, zelantes pro honore Dei, hoc nobis [non] negabit. Indubie participes eritis hujus futuræ majoris devotionis. *Scio desideratos libros a Papebrochio commodatos, et postmodum remissos; an et quid de Sancto ediderit, incompertum est. De his hactenus.*

§ XXIII. De anno, quo obsessa Mechlinia, S. Rumoldi patrocinio illustrem victoriam obtinuit, ob quam ex voto annua processio instituta, conceptaque prioris lipsanothecæ fabrica.

Huc differenda fuit celeberrima victoria, ne aliarum rerum seriem turbare videremur. Porro ut in variant et multa passim confundunt scriptores vernaculi chronicorum Mechliniensium, sic neque prædictam victoriam satis distincte enarrant, neque annum, quo contigit, conformiter designant, patenti inter binas classes discrimine. Habeo pro oculis chronica omnino quinque, inter F *quæ præcipuum plane censeo Mechliniense illud, sæpe a nobis citatum, quod alii Tungrense appellant, a loco, ubi vetustius ejus apographum apud Canonicos Regulares asservari dicitur. Hujus chronici ætatem intelliges ex ultimo historiæ articulo, qui notat annum* 1507, *quo Mechliniæ habitæ sunt solennissimæ exequiæ Regis Philippi cognomento Pulchri,* XVI *Septembris* 1506, *in Hispania defuncti; atque hæc est potissima historia, quam ego Mechliniæ reperire potuerim, officiose mihi concessa, a laudato sæpe Nobilissimo Cuypero, constanti in hoc opere adjutore, aucta ab ipso et ad pacificationem Atrebatensem cum Parmensi,* XXVI *Mart.* 1579, *perducta, ac variis diplomatibus confirmata, iis saltem seculis, quibus, ut proximiora sunt, sic verosimiliora traduntur. Alia chronica, etiam ab hominibus plebeis scripta, isti subæqualia aut recentiora sunt utpote quæ pertingant ad annos* 1498, 1546, 1595, *et ad usque seculum* XVII *proxime elapsum. Ex ætate auctoritatem et fidem colligunt eruditi.*

De certa victoria S. Rumoldi meritis obtenta,

279 *Ea inter Chronicon, quod Nicolaum Staelarts auctorem habet, terribilis stragis anni* 1546 *spectatorem, signat obsidionem, quo de modo agimus, anno* 1301 *: alia duo Rumoldi vanden Riele, et Henrici vanden Coelput, stant pro anno* 1303 *; sic tamen rem narrantes,*

non satis certa et uniformes sunt scriptorum narrationes

AUCTORE J. B. S.

A *rantes, ut miraculi aut reliquiarum* S. Rumoldi, *aut Sancti sui auxilii et protectionis nec verbum faciant, mira admiscentes, quæ ab aliis reticentur. Priori consonant ordinationes sodalitii Rumoldiani supra relatæ n.* 242, *Gramayus posteriorem epocham sequitur lib.* 1, *sect.* 9; *at lib.* 3, *sect.* 5, *victoriam partam, ait*, 1301, *Secundæ epochæ adhæret Wachtendonckius; alios refert Papebrochius in Annalibus Antuerpiensibus MSS. pro anno* 1302 *certantes, inter quos numerandus venit Butkens in Troph. Brab. a pag.* 353. *Sic ut etiam hodie nec satis planæ et liquidæ sint rei totius gestæ circumstantiæ, nec de anno inter eruditos Mechlinienses omnino conveniat. Rem etiam turbat chronicon Belgicum, ab Antonio Matthæo tomo* I *Analectorum editum, in quo legitur :* Anno CIↃ CCCI obsidebat Dux Mechliniam, die jovis sancto. *Hæc quidem constans hodie Mechliniensium et concors sententia, sub* S. Rumoldi *auspiciis ac patrocinio dimicatum obtentamque insignem victoriam, cujus in hodiernum diem, ex emisso tunc voto, solennis agatur memoria, sæpe jam dicta quarta Paschalis feria; verum in belli causa, in doctoris nomine, in pugnandi ratione, in cæsorum numero, in ipso victoriæ die et anno, mirum quanta inter patrios ipsos Annalistas discrepantia : ut taceam Brabantinorum non conformes narrationes, quas ferme* B *collegit Buckenius, ex famoso chronico, Rhythmico non undecumque probando. Ne autem de re non satis cognita disceptationem aggrediar, ex laudato chronico Tungrensi seu Mechliniensi, potius quam ex Domynsio aut Wachtendonckio, ejus seriem, quantumvis ambiguam, præmittam : neque enim, fatente chronico,* reperiri hactenus potuit, quis pugnæ istius, die Jovis sancto initæ, verus exitus fuerit, Brabantinis chronicis rem aliter narrantibus, *ut vide apud Divæum lib.* 13. *pag.* 134, *aliosque ejus populares. Hunc titulum præfert narratio :* HOC EST ANTIQUUM DICTUM, *seu* vetus rei gestæ fama.

Rei gestæ series ex chronico Mechliniensi sec. XVI

280 Dum Mechlinienses tempore Quadragesimæ ciborum inopia laborarent, multus de pace sermo ferebatur. Interim oppidani opportuno tempore ultionem meditantes, spem suam in Deum reponunt et in sanctum Rumoldum. Lipsanothecam *(ex cypresso confectam et panno aureis lineis variegato coopertam, inquit Wachtendonckius)* Canonici duo, de loco ubi sub odæo reposita erat, processionaliter ex templo detulerunt ad forum, atque ibi preces suas una fuderunt. Paratis pugnatoribus deducta processio, usque dum ad portam a cœmeterio dictam C *(Kerckhof poort)* perveniret, ibi subsistens et Deum invocans ac sanctum Rumoldum, ut sui victoria potirentur. Tum equites, et quicumque subsequi poterant, ex oppido ruentes, primo Liranos cum Campiniensibus, tum Antuerpienses, magno turbarum, cornuum etc. strepitu aggressi, acerrime oppugnarunt; qui omnes versus Waelhem fuga elapsi sunt. Narrant aliqui, pontem ligneum a fugientibus confractum, ne Mechlinienses insequerentur, magnam stragem ad pontis aditum inferentes. Alii dicunt, Mechlinienses ipsos pontem disjecisse, atque hinc cladem longe majorem passos hostes. Tum in urbem reversi sunt ovantes victoria Mechlinienses, ingenti lætitia excepti.

quo cæsi et fugati dicuntur obsessores Mechliniæ.

281 Stratas memorant in foro mensas esculentis et poculentis refertas, ubi tantillum jentaculo recreati sunt, Deo et S. Rumoldo gratias agentes. Porro armatæ sunt habitiores virgines et matronæ, eorum vices suppleturæ, qui aut occisi, aut saucii defecerant, moxque in Bruxellenses facta irruptio. Hi ad Vallem liliorùm castra posuerant, latissima in planiciet, verum plerique effugerunt, quemadmodum et Lovanienses de reliquorum obsessorum clade facti certiores. Itaque Mechlinienses in urbem suam redeunt, raptim comportantes, quæ rapere potuerant, etc. Adductus est currus onustus passis halecibus, in socios distributis, quicumque vero ex iis D comederunt, civitate donati sunt. Gratiæ Deo sanctoque Rumoldo redintegratæ, concepto voto de annua procesione perpetuo instauranda, Sancti corpus eo die per mœnia circumferendo cum facibus ceræ virginis, tumque etiam ordinata est facienda theca argentea. Dicta processio, ne sacrum passionis tempus turbaret, paulo post dilata est in quartam Paschatis feriam, concessa omnibus comitantibus anni integri indulgentia a Joanne Papa XXII, anno MCCCXVI, ut declarat Bulla multorum Cardinalium, qui præfatam indulgentiam auxere anno MCCCXXXIII, addiditque Nicolaus V annum alterum tempore Jubilæi MCCCL. *Inventæ non sunt citatæ hic indulgentiarum Bullæ, de aliis satis supra diximus.*

Variæ circumstantiæ male a multis explicatæ.

282 *Hæc a chronographo isto explicata utcumque miraculosæ victoriæ descriptio, quæ utinam ab aliis non magis involuta esset. Addit auctor fateturque ingenue,* sese discordiæ finem nescire; at certum esse, urbem postea multum passam, propter Ducis potentiam, qui ipsam denuo tam arcta obsidione cinxit, ut cibi nulli inferri possent, *exustis etiam ad Repelmondam onerariis navibus, quæ inde prius annonam collegerant.* Qui deinceps penuria pressi, oppidum deseruere, capti sunt, ac ceteros inter primarius Mechliniensium ductor Arnoldus van Eekhoven *etc.* E *Nihil hic de equite Angelo Petro Dondelaer, cujus meminere Domyns et alii, ex quibus sua desumere voluit Wachtendonckius, tametsi aliunde constet, Dondelarium istum, annis quinquaginta et amplius hoc bello juniorem esse, aliis expeditionibus ultra medium seculi* XIV *notissimum : nihil item de costa* S. Rumoldi *Dondelarii clypeo affixa,* quæ etiamnum vitro inclusa *Mechliniæ* visatur, *frustra illic indaganda, quandoquidem alia non nota sit, præter eam costæ particulam, quæ Sancti reliquiario seu mediæ statuæ pectori imposita est; nisi ad aliam istam ossis particulam recurratur, quam a genio præferri supra diximus : sic in re sub initium seculi* XIV *gesta, adeo ancipites sunt annalium istorum compilatores, ut mirari nullus debeas, si in antiquioribus nulla ipsis, aut certe valde exigua fides habeatur. Equidem non diffitebor, ingestam mihi sæpius suspicionem, quod acceptum a* S. Rumoldo *beneficium, ad alia forte tempora referendum sit, quæ chronologi isti, post duo a re gesta secula scribentes confuderint : dum Miræus ait,* feretrum anno MCCCLXIX constructum ob victoriam recenter per S. Rumoldi merita obtentam, *non videtur τὸ* RECENTER *ad annos* 66 *extendere. Sed neque illa in hac re testis satis idoneus dici potest. Longævam miraculi et continuam traditionem utique admitto, sed in cujus narratione distinctius aliquid desideres. Jam ad historiam redeo.* F

Probatur non anno 1301 ea geri potuisse,

283 *Pugnæ diem ante præmiserat chronici nostri auctor, et hic repetit, feriam quintam majoris hebdomadæ seu Cœnæ Domini, pro qua alicubi lego proxime præcedentem diem mercurii; Butkenius ex chronica sua poetica, vigiliam Paschatis, aliis omnibus incognitam, nominavit. Ceterum chronico isti adhærendum censeo, aliisque passim; hic unice quærens, quo anno res ipsa contigerit. Ut scriptorem in hac parte satis historicum, presse sequamur, ex eo notandum, quod Hugo de Cabilone Leodiensis Episcopus Joanni II Duci Brabantiæ anno* 1300 *Mechliniam aut vendiderit, aut saltem oppignorarit, adeo ut anno mox sequenti ipse cum Advocato Joanne Bertholdo multa in civitate ordinaverit, varia privilegia, immunitates et libertates largitus, quemadmodum certo constat ex longo diplomate per Nobilissimum Cuyperum præfato chronico, in evidentem rei probationem inserto, quod datum est anno* 1301 *in festo S. Luciæ, seu* XIII *Decembris. Ibi pacifice disponuntur omnia, pleraque in favorem Mechliniensium, concessis etiam stapulis seu nundinis illis famosis*

A *famosis piscium salis et avenæ, longæ cum Antuerpiensibus causa discordiæ. Cetera ad electionem Scabinorum et jura civium spectantia, Mechliniensibus æque favorabilia sunt, ut proinde nulla usquam dissensionum aut belli ratio pro eo anno Mechlinienses inter ac Ducem Brabantiæ et Advocatum Bertholdum a quoquam excogitari possit : nisi dicatur, sub ipsum anni principium, aut circa Pascha discordiarum aliquid præcessisse, atque ex tunc inchoatam obsidionem, quæ repetitis vicibus soluta et instaurata fuerit, quo pacto salventur dicta Anonymi alicujus in chronico apud laudatum Matthæum pag.* 74, post tres annos calamitatis Mechliniæ. *Mihi quidem verosimilius est, anno illo* 1301, *causam belli necdum exarsisse.*

sed anno 1303 *ex diplomatibus Mechliniensibus.*

284 *Non multo post præbitam a Mechliniensibus offensæ causam oportet, ex læsione viri alicujus, ut obscure meminit magnum Chronicon Brabantinum; prætorem alii seu schultetum a Duce declaratum, levi de causa occisum volunt. Utut fuerit, fatentur omnes, datam aliquam a Mechliniensibus offensæ causam, quæ Joannem Ducem, prius tam benevolum, et Brabantiam prope universam in ipsos concitaverit, arctaque, diuturna ac repetita obsidione urbem cingere compulerit. Verba sunt citati Anonymi apud Matthæum :* Post hæc B Mechlinienses Ducem graviter offenderunt, interim quod ipse et Joannes Berthout, cum exercitu venientes ipsam obsidione vallaverunt et tandem ad deditionem coegerunt : *quæ obsidio in Quadragesima inchoata, miraculose ante Pascha soluta, post denuo acrius resumpta fuerit, Mechliniensibus ad deditionem compulsis, ut disertissime notat laudatum Mechliniense Chronicon ad annum* 1303, *confirmatque Cuyperus, adducens e civitatis tabulariis tria Belgica diplomata, quorum primum datum jam dicto anno* 1303 die veneris post festum Sancti Joannis Baptistæ *capitula deditionis complectitur, arbitrosque seu pacificatores denominat: alterum, prioris confirmativum,* die Dominica *proxime secuta,* post festum S. Joannis Baptistæ : *tertium denique a statutis in eadem causa præfatis arbitris,*die sabbati ante festum S. Lamberti, *eodem rursus anno* 1303, *quod videri potest in Probationibus Butkenianis pag.* 137. *Atque hoc est, quod innuere voluit auctor Chronici, post septemdecim hebdomadarum obsidionem, redemptam pecunia a Duce vexam, addito onere, quo Mechlinienses per sex hebdomadas ei militare tenerentur etc. atque ita in ejus protectionem suscepti sunt Mechlininienses , eisque* C *amicum se et benevolum Dux Joannes exhibuit.*

Qui annum 1302 *signant,*

285 *Hæc omnia ipso illo anno* 1303 *gesta et transacta, satis ostendunt, et famosam obsidionem, et prodigium relatæ ante Pascha per sancti* Rumoldi *intercessionem victoriæ, ad annum istius seculi primum referri haud quaquam posse, quo tempore, ut jam patuit, civitatem Mechliniensem beneficiis, favoribus et privilegiis cumulabat Dux Brabantiæ, ut eam sibi in perpetuum demereretur devinciretque. Aliunde novimus, prædictum Ducem anno sequenti* 1302 *bellum adversus Mechlinienses movere non potuisse, tum cum præcipuæ ejus copiæ, Regi Franciæ Philippo adjunctæ, contra Flandros militabant, apud Cortracum* XI *Julii prædicti anni* 1302 *ad internecionem deletæ, ut etiam memorat chronicon nostrum, primorum procerum et militum Brabantinorum, ea clade interemptorum, nomina distincte enumerans, quæ ad institutum nostrum non pertinent. Hoc unum inde eruimus, toties dictum Mechliniense bellum, nec anno* 1302, *hodierno numerandi more, accidisse, nec anno* 1301, *quo de læto potius ingressu, quam de bello cogitandum fuisse, ex dictis manifestum existimo, ut tuto concludi debeat, Mechliniam a Duce obsessam pressamque fuisse, eodem ipso tempore, quo pacta conventa conclusa sunt, de quibus proxime meminimus.*

286 *Superest nodus curiosus magis quam necessarius, utrum celebre miraculum, ante Pascha patratum,* D *referri debeat ad annum* 1303, *an potius ad annum* 1302, *ut supra ex Butkenio et Papebrochio dixi? Dubii expositio petenda est a modo, quo annos eo seculo numeraverint Majores nostri, quos ego morem Gallicum secutos opinor,supra a nobis num.* 154 *explicatum, apud quos nimirum anni principium, saltem in actibus publicis seu diplomatibus a Paschate desumi consueverat, quod ibi demonstravimus, usu venisse in ostensione sacri corporis* S. Rumoldi *et instrumentis de ea ibi relatis, quorum alia annum signant* 1479, *alia* 1480, *cum tamen omnia paulo ante, et paulo post Pascha ejusdemmet anni Romani gesta fuerint. Si igitur morem illum Gallicum secuti sunt per id tempus Mechlinienses, ut ego mihi ferme persuadeo, dici poterit, celebrem de Brabantinis victoriam relatam fuisse, dum adhuc flueret more Gallico annus* 1302, *quo pacto salvari poterit istius epochæ veritas; sin modum hodiernum seu Romanum in usu habuerint, dubium non est, quin et victoria et subsecuta cum Duce Brabantiæ pacificatio, non alio anno quam* 1303 *notari possint. Nihil in re mutat proposita quæstio, quocumque enim modo annos olim computaverint Belgæ, semper verum erit,moderno calculo, gesta fuisse omnia* 1303, *eosque chronologos clariora prædicasse, apud quos jam dictus annus signatus est.* E

AUCTORE J. B. S.

qua ratione vera dicere potuerint.

§. XXIV. De supplicatione annua, feria IV Paschatis, cum S. Rumoldi reliquiis, in victoriæ memoriam institui solita.

Supplicationis annuæ ex voto conceptæ,

H*æc illa est, de qua jam toties dicendum fuit, annua descriptæ victoriæ commemoratio, seu perpetuæ apud Mechlinienses in sanctum Patronum et Tutelarem gratitudinis solenne argumentum ; supplicatio nimirum ex voto decreta et instituta, per tot secula in hunc usque diem perseverans, quarta Paschatis feria festive celebrari consueta, circumlato per urbis mœnia sacro pignore, primum in deaurata, nunc in argentea lipsanotheca, de quibus supra abunde egimus, deposito. Causam seu originem enarravimus, uti et thecæ ex magnifico mausoleo depositionem; superest declarandus sigillatim modus, quo a devotissimis clientibus, seu clericis seu laicis supplicatio ipsa quotannis peragitur. Cœptam ipsam fuisse, antequam prior theca deaurata anno* 1369 *perficeretur (siquidem ejus initia ad annum* 1303 *vere revocanda sint) nemini, opinor, dubium videbitur ; potuit enim et debuit lignea arcula circumferri, eodem pacto quo in ipsa victoria deportatam ostendimus. Id dubii occurrere possit, numquamne processio habita fuerit ipso victoriæ commemorationis die seu feria* V *in Cœna Domini; at longe verosimilius est, impedimentum majoris hebdomadæ a Mechliniensibus continuo observatum, sic ut a primo exordio translatam eam celebritatem, chronicis id passim insinuantibus, omnino existimem.* F

et constanter servatæ

288 *Scrupulosus indagator sit, qui quærere instituat, quo primum ritu aut ornatu prædicta supplicatio decreta ac proinde ordinata fuerit, cum vulgo notissimum sit, quam facile in hujusmodi rebus mutari aliquid, demi vel adjungi possit. Tradit Butkenius pag.* 355, *obscurius insinuant alii, ita institui solitam, ut cives omnes linea veste alba induti procederent, aperto capite, nudis pedibus, ex primi voti obligatione, a qua subinde ob aeris inclementiam a Sede Apostolica dispensationem obtinuerint. Verum ne de quatuor integris seculis disputemus; ex diario seu adversariis laudati sæpius Amplissimi Decani Molii, vix annorum octodecim decursu, ab anno nempe* 1617 *ad* 1635, *varias easque, pro rerum subinde occurrentium circumstantiis, notabiles mutationes observavi, quas hic enumerare operæ pretium non est, sufficiat, ad stupendam Mechlinien-*

AUCTORE J. B. S.

chliniensium in sanctissimum Patronum venerationem et fidem demonstrandam, numquam libere interruptam supplicationem, numquam data opera prætermissam; quod satis probat quatuor et amplius seculorum constantissima religio. Missis itaque momenti nullius variationibus, unum notabimus, id sibi juris cives studiosissime semper vindicasse, ut sacrum feretum, distributis inter se stationibus, saltem per urbis mœnia, humeris ipsi suis magna alacritate gestarent, relicta clero id per urbis plateas præstandi provincia.

antiquior series et modus,

289 *Prætereunda non sunt, quæ sedulo annotavit Amplissimus Molius ad* XIII *Aprilis* 1621, *hisce omnino verbis :* Ordinatum a Capitulo, ut cum reverentia et devotione processio major per mœnia civitatis more solito crastina die celebranda instituatur. Inchoabuntur preces ab egressu, incipiendo a Responsorio, quo absoluto subjungentur Litaniæ, continuando usque ad portam. In ascensu ad mœnia cantabunt pro devotione Minoritæ, continuando usque ad portam Adegemensem (d'Adegem poorte) quando chorus noster resumet, psalmos cantando graduales, usque ad pontem ligneum, (de Peuten brugge.) Veniendo ad parochiam S. Rumoldi, intonabunt hymnos de Martyre et Martyribus, continuando usque ad turrim lanionum (Vleeschhouwers toren /) ubi Augustiniani, pro eorum devotione incipient et continuabunt usque ad portam vaccarum (Koeyp:orte.) Ipsis desinentibus ibidem, Carmelitæ inchoabunt et perseverabunt usque ad partem de Neckerspoel. Ibidem resument Minores usque ad portam Hanswyckanam, quando ipsis ibidem desistentibus, Augustiniani iterabunt vices usque ad portam Bruxellensem; ubi Carmelitæ, duplicatis vicibus, producent usque ad Overste poorte, ubi chorus noster, inchoatis sequentiis et hymnis de V. Sacramento protrahet, in templo concludendo. Item ut ordo servetur in deferendo V. S. Celebrans hoc anno, ob defectum Episcopi, Decanus deferet e templo usque ad Vleeschhouwers toren; inde diaconus usque ad portam de Neckerspoel, ac successive subdiaconus, usque ad portam Bruxellensem, ubi pastor S. Rumoldi ordinariam stationem habet, usque ad sacellum S. Jacobi, ubi celebrans resumit. *Hic illius anni cursus fuit, non comitantibus, opinor, sacris reliquiis, quod tunc ad finem necdum perducta esset argentea lipsanotheca.*

in nonnullis variatus.

290 *Audiamus Molium* XXI *Martii anni* 1625 *ita loquentem :* Placuit ut in ferendis reliquiis feria IV Paschæ servetur modus servatus in dedicatione [Dominica I. Julii] scilicet a Canonicis et Pastoribus e choro ad navem [pridie] et altera die a Capellanis nostris, assumptis seminaristis, e navi ad antiquum palatium, inde usque ad plateam dictam de Nieuwstraet, a capellanis secundarum eccclesiarum cum aliquot seminaristis : inde usque ad forum frumentarium a Fratribus Minoritis: inde a FF. Augustinianis usque den Gansendries, et post modum a Carmelitis usque ad portam : quem ordinem vicissim servabunt omnes in reditu ad ecclesiam, a porta, dicta d'Overste poorte: continuabunt cives per mœnia usque ad descensum 'Ob erste poorte. *Hactenus Molii verbis authentice exposita ab annis prope centum votiva celebritas, quæ cur eodem pacto ad hunc usque diem non perseveraverit, haud equidem disquiram. Ad annum* 1629, *Aprilis die* 6 *notaverat,* jentaculum servandum in domo civica. *Desiit ea consuetudo, neque modo circumferri solet augustissimum Sacramentum. Audisti religiosis Ordinibus commissam spartam, sacra pignora per urbis mœnia cantu honorandi, supplet hodie eorum vices clerus secularis : prioribus vero sacris familiis, de quibus meminit Molius, accessere PP. Dominicani, e Silva ducis, anno* 1629 *capta, profugi; eoque post annos circiter viginti se recipere compulsi. His præmissis, sequitur ordo, a laudato alibi Canonico Metropolitico et Excellentissimi Archiepiscopi secretario R. A. D. Hoynck mihi descriptus.*

Ordo hodiernus

291 *Feria* III *Paschatis hora duodecima, sub pulsu grandioris campanæ, a deputatis in hanc rem urbis operariis, secreto deponitur e summo altari lipsanotheca atque in chori medio decenter collocatur. Ejusdem diei hora* 2 *pomeridiana Vesperæ solennes decantantur, Archiepiscopo vices obeunte in concursu Capituli Metropolitici, totius Senatus civici et Cleri subalterni. Finito Completorio, cui etiam interest Archiepiscopus in throno residens, incensat is lipsanothecam, quæ processionaliter defertur ad navim ecclesiæ a Canonicis capitularibus, comitante per ordinem toto jam dicto venerabili consessu. Deposita autem in medio majoris navis ecclesiæ, loco ad solennitatem debite exornato, accensisque cereis, sacra lipsanotheca, modulatoque musico carmine, canit Archiepiscopus collectam de* S. Rumoldo, *factaque rursus incensatione, pulsantibus tympanis aliisque instrumentis, ejus diei cœtus dissolvitur, remanente prædicto loco sacra lipsanotheca, populi undecumque confluentis venerationi exposita.*

in egressu

292 *Ipsa* IV *feria, apud Mechlinienses festiva, rei sacræ solenniter operatur Archiepiscopus sub horam octavam, hesterno consessu, ausim dicere, universa prope civitate, ad celebritatem congregata. Pulsus majoris campanæ officii sui omnes commonet, videreque adeo est præter totius urbis clerum, opificia plurima, et contubernia quinque* (Gildas *Belgæ vocant) singula vestibus aut signis distincta, ornatissimam seriem instituere, qua ipsi supplicationem signo dato ordiuntur. Aciem illam prosequuntur e clero regulari Ordines mendicantes, PP. Dominicani primum, deinde Cappucini, tum Carmelitæ Calceati, post Augustiniani et Minoritæ; demum clerus universus secularis cum conventu Hanswyckano, in classes suas secundum dignitatem constituti, ut principem locum teneant clerici et Canonici Metropolitici. Pone gestatur lipsanotheca, cui proximus est Archiepiscopus prælata cruce, piissimum agmen claudentibus Dominis de Magistratu, qui eo die togis suis induti procedunt, albos etiam hodie baculos gestantes, promiscua populi multitudine ingenti subsequente. Diximus supra requiri viros octodecim, qui feretro humeros supponant, pondere ita premente, ut per non longa intervalla succolandi vices alternandæ sint. En modo gestarum sibi succedentium seriem.*

in decursu,

293 *Lipsanothecam deportat Clerus Metropoliticus, mixtus clero subalterno, e navi ecclesiæ usque ad vetus palatium. Hinc gratum onus suscipiunt PP. Minoritæ usque ad magnum pontem* (de Groot-brugge) *ubi succedunt PP. Augustiniani usque ad forum frumentarium, a quo vices sunt PP. Carmelitarum Calceatorum ad portam usque Bruxellensem, ad quam scanduntur mœnia occidentem versus, fitque totius urbis circuitus, per ambitum prope rotundum, passuum geometricorum* 3200. *Atque hic in ascensu concurrunt certatim opifices, in turmas suas ordinate distributi, ut ipsis pretiosissimas exuvias deferre liceat, ad determinatum spatium vices mutare coacti. Præcipua opificia in hunc modum disposita habeo. Primi ad portandum admittuntur Fabri ferrarii, tum lignarii, deinde Cœmentarii, Institores, Pileopœi, Tria opificia, Molitores, Naupegi, Nautæ, Laniones, Ichthyopolæ, Bajuli seu Dossuarii, Cerevisiæ coctores, Vehicularii, Pistores, Hortulani, Lanæ textores, Stragularii, Panni tonsores, Sartores, Caligarii, Coriarii, Sutores, Pinguiarii, Victores seu Doliarii, Scriniarii, Quatuor opificia, Linopolæ, Linteones, seu Lini textores, Sartores veteramentarii, Chirurgi, Pictores, Serrarii, Cerdones, Stramentarii, Tapetopœi, relicto singulis eo ad deportandam thecam spatio, ut ad explendam pietatem nihil desideretur.*

et regressu.

Decurso hac ratione totius urbis amplissimo circulo, ad latus orientale portæ Bruxellensis descendit supplicatio, et via, qua venerat, ad Metropolitanam ecclesiam rever-

A *revertitur, translato ob opificibus sacrarum reliquiarum onere in Patres primum Cappucinos, ejusque ipsi bajuli sunt usque ad forum frumentarium. Ab eo foro referunt PP. Dominicani ad magnum pontem, in quo succedunt PP. Minoritæ, gestantque ad vetus palatium, ibi thesaurum Clero seculari resignantes, ubi eumdem prius acceperant. Itaque a Clero Metropolitico et subalterno, inde ad navim ecclesiæ ad solitum locum reducitur. Sic absoluta, ad tres plerumque horas protracta supplicatione, post antiphonam ab Archiepiscopo rursus canitur oratio de* S. Rumoldo, *editisque lætitiæ et exultationis signis tympanorum lituorumque sonitu, ad propria singuli redeunt, fatigatos artus refocillaturi.*

Alia supplicatio Dom. 1. Julii.

295 *Atque his sigillatim descriptam habes votivæ solennissimæque supplicationis egressum, decursum, regressum, ut nihil modo supersit præter festivitatis non minus piam conclusionem, quam hic paucis subnecto. Sub horam quintam resumit Vesperarum officium Archiepiscopus, servato ritu diei præcedentis, quo plane absoluto, reportatur e navi ecclesiæ ad chorum sacra lipsanotheca, omnibusque eadem denuo ratione solenniter administratis, in choro feretrum relinquitur, ut postridie missa celebretur pro defunctis e* S. Rumoldi B *sodalitio confratribus, de qua meminimus* § 21, *num.* 248. *Peractis porro exequiis, loco proprio in altari principe theca restituitur, unde tertiò Paschatis festo depositam diximus. Alia est apud Mechlinienses festivissima supplicatio Dominica* I *Julii, in ipsis urbis encæniis seu dedicatione, ut vulgo loquuntur, in qua etiam per urbis compita deferri solet sacra lipsanotheca, comitantibus nonnumquam omnis generis spectaculis, ad quæ vicinæ civitates certatim concurrunt. Verum de hisce omnibus, pro instituto nostro, ad* S. Rumoldi *gloriam, abunde dictum existimo.*

§ XXV. Ad totum commentarium appendix; De progenitis ab Urso.

Fabula de S. Thomæ Cantuar. interfectoribus,

Servo *hic titulum in additamentis Domynsianis ad Legendam* S. Rumoldi ; *qui ut prævie explicetur, sic quæstionem per modum appendicis propositam intellige: sitne ullo pacto verosimile, quatuor carnifices seu interemptores S. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi et Martyris, quorum tres germanos fratres ex Anonymo suo Belgico comminiscitur Domynsius, Mechliniæ e sen-* C *sibus unum recepisse, in cujus miraculi memoriam extra urbis portam ædicula erecta sit ; ibi porro ad aliquot annos supervixisse, quod reliquum erat vitæ tempus post annum* 1174 *consummasse, quorum sarcophago vulgatissimum epitaphium inscriptum sit,* Richardus Brito, etc. *quæ Domynsius et post ipsum laudatus alibi Vardæus Actis* S. Rumoldi *ad ornatum subjunxere ; opinor, quia amissi olfactus recuperationem Sancto fortasse adscribendam censuerint. Satis alias Domynsii nimium creduli ingenium propalavimus : id miramur, figmentum tam inverisimile ad* S. Rumoldi *merita referri quoquomodo potuisse. Fabulam appellat Gramayus lib.* 3, *sect.* 12, *dum ita loquitur :* Erat in hujus vicino (*vult dicere* in vicinia Hanswyckana) sacellum S. Nicolai an. 1174 a satellitibus quatuor B. Thomæ Cantuariensis cæde inquinatis, et ultione divina gustu olfactuque privatis [*exstructum.*] Qui cum veniæ consequendæ gratia Romam petiissent, scelus expiaturi, post peregrinationem longam, Coloniæ gustum, Mechliniæ olfactum recipientes, hoc signo miserationis divinæ supplementum agnoverunt. Nomina eorum erant, Richardus Brito, nec non Norwilius Hugo, Guilielmus Trachi, Reginaldus filius Ursi ; a quo posteriore fabula eos vocat Ursi filios. Hæc ex veteri MS. codice petita sunt.

297 *Crediderim ego petita ex vernaculo aliquo chronico, qualia Mechliniæ plura vidi, ab indoctis otiosisque hominibus compilata, ubi de cygno Heystano aliisque id genus prodigiis agitur, quæ nec fidem, nec memoriam mereantur. Inde porro vel ex aliis supra a me citatis, ineptissimam suam historiunculam corraserit Domynsianus anonymus, tam misere contextam et digestam, ut vel si sexcenties evolveris, vix umbram veritatis extundas. Hæc ad commentarii hujus nostri calcem excutienda fuerunt, nequid ex antiqua illa Domynsiana Legenda a nobis neglectum aut prætermissum dicatur. Germanum Domynsii textum ad verbum referamus.* De progenitis ab Urso. Salutis humanæ anno MCLXXIV terni erant fratres in Anglia, quam Britanniam majorem appellare solent, progeniti, ab Urso nomina sua sortiti : a quibus neci datus est divus Thomas Cantuariensis Præsul. Ob quod nefarium scelus tres hi germani fratres una cum alio quopiam, odoratus et gustus sensibus sunt divinitus privati. Qua ex re facile erat illis colligere, quam enormiter peccassent et divinam provocassent iram. Hi tres, adjuncto sibi quarto, Anglia egressi Romam petiverunt, scelerum suorum expiationem impetraturi, summo tum temporis pontificatui præsidente Alexandro III. *Hoc unum rectæ Chronologiæ aptari* E *potest, nempe percussores illos, Romam ad expiandum parricidium perrexisse, et tempore jam dicti Pontificis eo pervenisse. Pergamus cum Domynsio.*

D *AUCTORE I. B. S.*

qui Mechliniæ odoratum recepisse,

298 Quorum confessionem ubi excepisset Pontifex, pœnitudinemque eorum animadvertisset, iis injunxit, ut tantisper orbem peragrarent (proxima non cubantes nocte, qua prima sese quieti dedissent.) Id haud gravatim exequuti illi, quo emendandæ vitæ studio navarent operam, Coloniam ad Rhenum pervenere ; ubi vinum epotando gustare cœperunt; nam ipsis sapidissimum melleque dulcius videbatur. Machliniam post adventantes, extra urbis portam (quo loco ad rei memoriam ædicula erecta est) sensu odoratus sunt donati, panem olfaciendo ; in hæc ob Dei munificentiam sibi præstitam erumpentes verba: o sacra Colonia ! O felix Machlinia ! Horum omnium certior redditus ipse Romanus Antistes (nam Romam redierunt, ut eadem ipsi adnunciarent) maximis donavit binas hasce civitates gratiis et condonationibus. Fratres ii terni ab Urso denominationem habentes, Machliniam repetierunt, quodque reliquum erat illis vitæ tempus ibidem consummarunt. Viri erant generosi et stemmate illustres, qui lucu- F lentas aliquot ædes post sancti Rumoldi templum exstruxere, quas impræsentiarum nostrate lingua appellant Onder hootbergen. Cursum denique vitæ conficientes, Machliniæ sunt humati, atque horum sarcophago hi versus inscripti erant :

et sepulti dicuntur.

Rychardus Brito, necnon Norwilius Hugo
Guilielmus Trachi, Reginaldus filius Ursi,
Thomam martyrium fecere subire beatum.

facile convellitur ;

299 *Nomina utcumque convenire non diffiteor, at in reliquis nihil narratur, quod a fabula eximi possit, quam, ut iterum dicam, mirabile est, in ullius sani hominis cerebrum incidisse, et in tot chronica, si non quoad verba, saltem quoad sententiam transivisse, nisi quod in istis error addatur, quod* S. *Thomas citato anno* 1174 *martyrio affectus sit, quem constat, triennio citius eam palmam consecutum. Ne singulas Domynsii periodos refellere aut evertere cogar, rem totam, seu parricidarum istorum funestam tragœdiam, uti gesta est, ex incorrupto fonte accipio, nimirum ex iis Vitæ S. Thomæ synchronis scriptoribus et oculatis testibus, quos in quadripartita sua historia e codice bibliothecæ Vaticanæ edidit eximius et toto orbe litterario celebris Christianus Lupus, Ord. Eremitarum S. Augustini S. T. Doctor, anno* 1682, *ex cujus pag.* 119 *et* 120 *vera sicariorum nomina describo.* Reginaldus ab Urso patre

AUCTORE J. B. S.

A patre belluinam feritatem trahens ; Hugo de Morevilla, *characteribus et ipse suis ibi insignitus*, *uti et* Wilhelmus de Traci, *et* Richardus de Brito. *Unum hic habes* Ursi *vel* Ursionis *filium Reginaldum*, *alias* Raynaldum ; *Quid igitur sibi volunt* fratres ii terni ab Urso denominationem habentes ? *Sic etiam exprimuntur, ut diversarum familiarum nomina, in Actis aliis apud nos MSS. atque a S. Thomæ domestico aut familiari compositis, sic in Anglicana historia Matthæi Parisii, sic apud alios passim. Audi modo certam et genuinam laudatorum scriptorum narrationem a pag.* 154, de morte sacrilegorum militum.

veris S. Thomæ actis testantibus,

300 Verum in gloriosi Martyris nostri victoriosæ mortis palma visibili inter visibiles virtutes ipsius, magnas quidem et admiratione dignas, una est discernenda studiosius, intuenda attentius, amplectenda devotius. Una est, inquam, præ ceteris miræ et fere inauditæ pietatis eximie plena. Nam cum Martyr hic in sanguine suo victorioso plerosque diaboli vinctos eduxerit, adhuc quod supra quam dici possit aut capi, pietate superabundanti plenum est, virtus effusi sanguinis ipsos suos effusores, sacrilegii tam inauditi patratores tetigit et lavit. Lavit, inquam, B eos virtus sanguinis, ut videtur a sanguine, ipso sanguine loti, quo prius a Deo erant maculati, ipso Martyre, qui sanguinem suum fudit, in propriis suis occisoribus, principatus et potestates tenebrarum exspoliante, qui tenebant eos ; eos etiam confidenter traducente, et longe trahente a regione dissimilitudinis, quo jam procul abierant, ad illam plenitudinis solitudinem, cujus Rex penitus mansionem optabat, dicens : Ecce elongavi fugiens et mansi in solitudine. Adeo etiam palam, quod cum in seculo magni et generosi fuissent sacrilegi occisores ii, et multarum possessionum Domini, milites strenui et in militiæ arte edocti, et in ætate sua robustiori, cito tamen post patratum flagitium, relictis omnibus Hierosolymam profecti, publicam egerunt pœnitentiam. Qui tamen omnes infra triennium a patrato sacrilegio rebus humanis sunt exempti, in vera et fructuosa, sicut creditur, et qui præsentes fuerunt contestantur, pœnitentia pro errore facti et sceleris immanitate, quod semper et in vita et in mortis suæ articulo ante oculos suos, quasi appensum cernentes ponderabant : toto corpore semper quasi attoniti, stupidi, dilacerati et convulsi, ab illo semper peccatorum patrono specialiter et incessanter, et in vita et in mortis articulo supplicantes veniam, et invocantes patro- C cinium, in quem tantum admiserant sacrilegium.

eorum unum Cusentiæ in Calabria,

** opinor de- esse* Neapolitani

301 Horum tamen unus, quorumdam pravorum consiliis, moras in dies nectens, nec quam cito alii Hierosolymitanum iter arripiens, etiam cismarinis in partibus acturum se pœnitentiam sperans, cum in regno Regis * scilicet apud præclaram civitatem quæ Tusentia [Cusentia] dicitur, in infirmitatem decubuisset extremam, infirmo mox ante mortem etiam cœperunt corporis membra computrescere, ita ut cum tabe caro ipsa, quæ nervos tegebat et ossa, ab ipso infirmo frustatim dilacerata et convulsa projiceretur in areæ medium, nervis sic discoopertis et ossibus. Et præsertim brachiorum et manuum caro ossibus et nervis vix adhærens, et quasi separationem desiderans, de facili, ut videbatur, et absque difficultate, a funesto illo carnifice milite, utinam tamen vere pœnitente, projiciebatur, quasi sponte sua sic se resolvens. Ipsa, ut videri poterat, quasi gemebunda, quasi indignata et verecunda, quod post tantum nefas, manu hominis et brachiorum ministerio perpetratum, deinceps in humani corporis compositione foret. Miser tamen ille, dum ita seipsum vivens decerperet, convelleret, dilaceraret et projiceret, pii et gloriosi Neomartyris indulgentiam, suffragium et patrocinium, cum summa contritione, D gemitibus et suspiriis inenarrabilibus incessanter implorabat. Jam supranominatus in historia hac Guilhelmus de Traci erat, Deo ultionum Domino, clamantem ad se militis sui sanguinem justissime ulciscente, in isto præsertim sic, utpote qui alios provocarat, audens primus et ante alios, ut putatur, super Christi Domini caput, gladium vibrans ad ictum, tam profane, tam impie ferire nequaquam veritus est. Unde et justissimo Omnipotentis judicio factum est, ut etiam ipso vivo adhuc, contra naturæ legem computrescerent, quæ vibraverant gladium, et manus simul et brachium. Et quidem jam supradictæ civitatis Episcopus certissime retulit, sic contigisse, ipsius Wilhelmi in hac infirmitate confessarius.

tres alios Hierosolymis triennii spatio periisse:

302 Et ut ad alios præfatos sacrilegii complices, unde cœpimus, revertamur ; ipsorum quotquot et talium, ut diximus, miranda, quia certe miraculosa, nec dubium, corporum mors, per tam modici temporis intervallum, triennium, ut diximus, videlicet, sic erat ut in tam brevi nec unus quidem ex eis superfuerit, Altissimi super eos, sicut creditur, et si forte quod ipse velit, miserante clementia, ad terrorem tamen et miraculosam militis sui ultionem justitia omnes in brevi sic prosternente, ut viri isti sanguinum, etsi pœnitentes, ut descripsimus, tamen E juxta verbum Domini, dies suos non dimidiarent. *Hactenus vera et sincera, de S. Thomæ carnificibus relatio, in qua solam editoris diligentiam desiderare ausim, cujus erat, ambiguas hinc inde manuscripti periodos restituere, et obscuriora notis explanare. Satis modo sit, probatissimorum scriptorum narrationem, tantum a Domynsiana et Vardæana differre, ut lux a tenebris magis distare non posse videatur.*

ut nec occasio talis fictionis excogitari possit.

303 *Quis enim in ea tota historia, vel syllabam, si ita loqui licet, reperiat, quæ Domynsiano commento satis commode aptari queat? Vides,* salutis humanæ anno MCLXXIV, *nec in Belgio, qui Jerosolymam profecti erant, nec forte tum amplius fuisse in rerum natura; qui igitur,* Mechliniam post adventantes, extra urbis portam (quo loco ad rei memoriam ædicula erecta est) sensu odoratus sunt donati ? *Quænam isthæc altera Romam peregrinatio? Quæ illæ gratiæ et condonationes a Pontifice concessæ? Quod carnificibus illis reliquum fuit vitæ tempus, post annum* 1174, *quod Mechliniæ consummarent? Quæ vero ædes post* S. Rumoldi *templum ab ipsis exstrui potuere ?* Cursum denique vitæ conficientes, Mechliniæ sunt humati, atque horum sarcophago hi versus inscripti erant F *etc. Dignum patella operculum; sic totam fabellam concludi oportuit, quam utut mature et sedulo expenderim, prorsus non video, quid talibus confingendis ansam præbuerit. Mechlinia exules et conscientiæ stimulis agitatos transire potuisse, haud equidem diffiteor, atque ad aliquot dies ibidem hospitari, verum quid hæc ad totam illam narratiunculam? Nodum solvat, qui potest; ego conjecturis supersedeo, veram historiam figmentis substituisse contentus. Qui plura cupit, adeat Rogerum Hovedenum, inter scriptores Angliæ pag.* 522 *in fine, ubi discet, tres illos, de quibus supra actum,* Jerosolymis sepultos ante ostium templi, quorum superscriptio hæc est : HIC JACENT MISERI, QUI MARTYRIZAVERUNT BEATUM THOMAM ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM. *Nunc vitæ ipsæ, de quibus tam multa ante diximus, exponendæ sunt.*

VITA

VITA

Auctore Theodorico Abbate ad S. Trudonem, ex editione Hugonis Vardæi, juxta MSS. Alnense et Trudonense correcta, quibus præfixus erat hic titulus : *Incipit passio Rumoldi et Liberti Martyrum, authore Theodorico Abbate S. Trudonis, circa annum Domini 1100, qui obiit anno 1107, 7 Kal. Maji.*

CAPUT I.

Discessus Sancti ex Hibernia, peregrinatio Romam, adventus Mechliniam, viventis miracula et martyrium.

Crucis gloria per Apostolos Hibernos diffusa;

Triumphale et gloria Christianorum, miracula sunt et virtutes Sanctorum, quæ quo latius propagantur, eo et boni in Domino gloriantur, et mali erubescunt et cruciantur. Hoc insigne ab illa Crucis B arbore natum est, in qua cum vita mortem triumphasset; velut irrigata fœcundissimo aquæ et sanguinis imbre, statim extendit ramos suos a mari usque ad mare; eosque flores edidit, quorum fructus et suavissimus sapor orbis terræ sinum implevit. Novit hoc ab ortu Ægyptus et India; ab occasu alter pene orbis Britannia, cum adjacente Scotia *a*, qui statim ut ab illius æternitatis sole tacti sunt, illi sub umbra ejus, quem desiderabant, requievere; isti ad ardorem usque martyrii festinaverunt incalescere, et stridentia anhelantiaque verba in dulce Crucis melos didicerunt infringere. Unde hoc tam lade diffusum germinarium, nisi quia in eorum cordibus caluerant Jesu Christi amor et desiderium? Assentit in hoc Herbipolis *b*, gloriosa Martyris Kiliani meritis et corpore; nec minus Perona *c*, Scotorum talium et tantorum Patrum gloriosa veneratione : Columbanus *d* Italiam, Bertuinus *e* illustravit occidentalem Galliam, et innumerabiles alii, suis quique in locis, qui vitæ sinceritate et fidei integritate multos ad justitiam erudierunt, et quasi stellæ fulgent in perpetuas æternitates. (Dan. 12. 1)

e quorum numero S Rumoldus,

2 Ex horum numero, ex hoc orbis terræ remotissimo angulo, beatus Rumoldus *f* emicuit, de quo aliqua dicturi, dum studium pietatis affectamus, minus dicendi notam formidamus. Quo enim ore, C qua fucundia quis posset exponere, quem vix sufficiat cogitatu adæquare? Parentes *g* autem ejus et proavos tacuimus, aut quia nihil certum ex eis comperimus, aut quia supervacuum æstimanus in trunco fructus saporem requirere, quem in ramo constat satis superque pullulare. Omni autem virtutis bono ab ipsa imbutus infantia, eo usque prodiit, ut nihil eorum, quibus Deus acquiritur, intentatum reliquerit. Accessit ad religionem litterarum scientia, ut quodcumque ageretur, intellectuali scripturarum sale aspergeretur. Tota insula mirabatur, sicut omni terrarum gleba fœcundior, ita Sanctorum gloriosa simplicitate beatior. Hæc illa est Scotia *h* teste Solino, olim inhumana incolarum ritu aspero, alias ita pabulosa, ut pecua interdum, nisi a pascuis arceantur, in periculum agat saties. Illic nullus anguis, avis rara, gens hospitalis sed bellicosa; adeo ut victores, hausto prius interemptorum sanguine, vultus suos postea oblinirent. Apis ibi nulla, in tantum ut advectos inde pulveres seu lapillos, si quis intra alvearia sparserit, examina favos deserant.

a. THEODORICO. patriam deserens Romam petit;

3 Ut in virum profecit, ad quid in terra sua aspiraret non inveniens, de peregre cogitat; in id se D totum expedit et præparat. Romam auditu didicerat : eam vel studio visendorum locorum, vel veneratione Apostolorum appetendam deliberat. Omnibus exoccupatus, nec jam in angaria Crucem Jesu gestaturus, in Britanniam ex more gentis transmeat. Navigant enim vimineis alveis, quos circumdant ambitione tergorum bubalorum. Inde transmisso Morinorum freto, qua brevissimus transitus maris est, in Gallias defertur, quoquo locorum veniens Jesum semper proloquens, de vita æterna et quid sit Deus, homines instruens : sæpe etiam, cum ratio postulasset, miraculorum gratia refulgens. Sic demum laborioso satis itinere, Alpium nives transreptat, qua olim Pœnus Hannibal aceto et igni naturæ vim faciens *i*, scisso Apennino, Romani nominis vires lacessitum transvolaverat.

unde a providentia Mechliniam directus;

4 Urbem dehinc ingressus, aliquot dies continuat, Apostolicum piscatorem quotidie studiosa oratione solicitat, et clavim *k* cœli ad aperiendum invitat. Mirabatur urbem, in qua olim totius orbis dæmonia, velut in sentinam confluxerant, nunc unius Dei cultum amplecti; feliciorem per omnia Apostolorum sacra passione, quam eo, quo primi olim ejus muri maduerunt, fraterno sanguine; amplexatus et ipse E triumphale Martyrum nomen, qua ierant, qua steterant, qua pro nomine Salvatoris sanguinem fuderant, mille osculis et genuflexionibus satisfaciebat: et dulci mixto ploratu, quædam bellatorum Christi spectacula ipse sibi in corde suo repræsentabat. Ducebatur totus ardore martyrii, ut si tormentum et tortor adesset, ultro ad vitalis commercii mortem ipse se ingereret. Sed quia non est in hominis potestate via ejus : ex providentia omnipotentis Dei, de repatriatione admonetur. Divinitatis igitur se committens consilio, compendiosa peregrinatione Italiam reversus, qua se Apennini montis dorso attollit, supergreditur; Galliasque ingressus, in eas occidentalium partes se deponit, qua Scaldis fluvius æstum maris in Rupenam *l* usque remittit. Locum incolæ Mechliniam dicunt, propter maris Malinam *m*, et Ledonam, quæ certis temporibus, cum corniculantis lunæ consonantia, nunc accessum, nunc recessum faciunt, nec ultra, quam ad hujus loci fretum, vel damna vel lucra sua commutant.

Adoni filium ex sterili conjuge promittit

5 Nobilium quidam, Ado *n* nomine, comitatum gerebat, cum æque moribus et genere nobili conjuge. Ambo religiosi, ambo ante Deum florentes castitate conjugali, ut antiquos illos Abraham et Saram esse putares : præter, quod Isaac tertius aberat. Hi solita religione virum Dei mox visum F invitant, hospitio inducunt, convivio participant, ad commanendum postulant et impetrant, felices ambo tali hospite, ad cujus ingressum divina jucundati sunt benedictione. Una enim dierum soli et sine arbitris divinum aliquid cum agerent, Rumoldus, tota spiritum prophetiæ mente concipiens, manu imposita orationem præstat; utrisque benedicens, fœcunditatem pollicitur; seipsum compatrem promittit : de nomine prædicit. Accommodant fidem parentes stupidi *o*, certi facilius naturam vinci, quam Rumoldum posse mentiri. Fidem efficacia comitatur; juxta tempus et diem prædictum, de prius sterili filius nascitur, exceptus homini Dei præsentatur : ille susceptum baptismate abluit, et Libertus nomen imponit. Ætas interea usque in adolescentem profecerat, et ex pii Doctoris magisterio, dulcis pusio in omnis boni formam coaluerat. Parentes cum suis curialibus exultabant, et de futuro herede quotidie cogitabant.

quem postea submersum, ad vitam revocat,

6 Hujus talis lætitiæ diem maximi mœroris nox obtenebrat, et totam domum caliginosa nube involvit et cæcat. Quadam enim dierum puer, cum coævis

A. THEODORICO.

A vis ludos in alvei littore dum meditatur, dumque nimium bene ripæ se credit, periculum iniit; elapsus submergium facit. Tristi fremitu totum statim littus concutitur, et projectis, qui mergentem extrahant, frustra omnis natantium conatus deficit. Captiva præda coram oculis adducitur et absorpta cameratis undis includitur. Rumoldus interim aberat; rumor ad parentes usque intonat; et nihil minus suspicantes irremediabili vulnere transverberat: appensus præsens dolor cum priori lætitia præponderat; et quo olim lætiores de recens nato filio, eo nunc tristiores de mortui submergio: nihil enim sine dolore amittitur, nisi quod sine gaudio possidetur. Quid agerent, quo se verterent, quid consilii caperent, non habebant. Sola hæc spes, ut quo prophetante non habitum acceperant, eo orante amissum recipiant. Evocatus homo Dei, tristi luctu et ipse totus concutitur, nec minus quam ipsi progenitores, super spirituali filio suo compungitur: consolatusque alios, qui seipsum vix consolari poterat; littus adit, locum notat, et celebri oratione ter quaterque Jesum inclamat. Circumstat tristis
p conventus, præstolaturque fidem *p* éventus. Mirum dictu! vixdum ab oratione surrexerat, rejectis ocu-
B lis, propter adstantem puerum adspectat, non dissono tamen a trium Babylonicorum puerorum miraculo. Nam sicut illi caminum triumphaverunt absque ignis odore; ita et hic in contrario elemento, supergressus est aquas absque aquarum humore. Jesu bone! quid illud miraculi? quid illud fuit gaudii? ubi nunc mors victoria tua! ubi nunc mors
1 Cor. 15 stimulus tuus? Ecce non solum noster Christus, sed et qui sunt Christi, in nomine Christi tibi imperant: tu obaudis, ipsi spoliant: gratias illi, cujus gratuita adoptione homines facti sunt dii.

conditoque in Ulmo monasterio

7 Redivivus puer parentibus, imo a parentibus Rumoldo redditur: donaria auri et argenti, totiusque supellectilis adduntur. Vestra, ille respondet, vobis sint: caduca enim aspernamur, ne cum cadentibus in præceps labamur. Aut quæ nobis cum istis conventio, quorum jam totus in cœlis actus et intentio? Ut tamen satisfaciatis advenæ vestro, deserta paludis hujus nobis dari deposco; non ut alieno delectemur fundo, sed ut labore nostro inibi servorum Dei proficiat mansio: nec magnum id esse debet, si vestra metamus carnalia, qui seminavimus spiritualia. Favet statim Comes, quod petebatur, offert ex voto; testamentalis conscribitur pagina,
q adstipulatione subnixa. Nomen loco Ulmus *q*, ob ulmorum illic luxuriantium copiam. Adunantur illic Deo militantium copiæ *r*, accrescunt omnia, quæ ad usus pertinent Ecclesiæ, usque ad consummati operis summam.

ipsum præficit.

8 Ille ipse posthumus Libertus inibi adolescit et eruditur. Postremo sub tanto Patre, Dominico gregi præficitur, postea persequendus et proprii cruoris laurea coronandus. Ea enim tempestate, qua Scytharum furor excanduit, et de vagina Daciæ Getharum gladius erepsit; omnibus ab ipsa maritima ora usque ad Agrippinensem Coloniam cæsis et incensis, hic homo Dei, occasione evadendi periculi, in Hasbaniam se transtulit; quem persecutum et captum, effera gens ante ipsam S. Trudonis aram fecerunt Dei victimam. Corpus, ut aiunt, (veri enim periculum ad me non recipio *s*) illic sepultum. De loco autem sepulcri non ambigua sententia est.

Sancti martyrium, corporis revelatio et sepultura.

9 Invidia interim recrudescit diaboli, novos cœtus cernentis quotidie Christo adunari, se impigre impugnari; interdum etiam superari: inficit nota peste duos quondam sancti viri comites, qui solum aliquando gradientem, et ex more Psalmos ruminantem, ex adverso, lethali vulnere excipiunt, spe adipiscendæ pecuniæ, quam solitus esset circumferre. Miseri profecto et proditoris Judæ dignissimi D laqueo! qui dum vanissimum sectantur quæstum et turpe lucrum, tanti tamque religiosi Sacerdotis incurrunt magistricidium. Præterea factum volentes palliare, sceleri crimen addunt; raptumque sacratissimum corpus, præterlabentibus *t* undis injiciunt. Regressi mendaciorum foliis rem gestam t cooperiunt: frustra tamen. Piscatoribus enim noctu circa negotia, partito labore, occupatis, lux cœlestis incanduit; et quo loco illud sacratissimum corpus delitescebat, superfusis luminaribus aperuit. Perterriti homines, et nihil per se præsumentes, Comitem adeunt: novitatem rei patefaciunt: prodigium aliquod id sibi videri persuadent et promittunt. Ado socium se præstat navigii, solitoque jucundatus luminarium miraculo, jactis retibus, nobilem piscaturam haurit, et sacratissimum illud funus cum jubilo ad terram trahit; impositum vehiculo, quo nunc requiescit loco, deportat et sepulturam celebri sumptu procurat: nec defuit digitus Dei, operatus statim mirabiliter ad glebam militis sui.

ANNOTATA F. B.

a *Agi hic de ea Scotia, quæ nunc dicitur Hibernia,* E *multis ostendit Vardæus, et probat participium,* Adjacens, *quod respectu Britanniæ non convenit hodiernæ Scotiæ, quæ illius pars est.*

b *Urbs Franconiæ ad Mœnum fluvium, prædicatione et martyrio S. Kiliani illustrata.*

c Perona *legendum juxta codicem Alnensem et Rubeæ vallis, non* Prona, *ut impressi mendose habent: est autem Perona in Picardia, regione Galliæ ad Somonam fluvium, civitas antiqua, quam* S. Furseus *Hibernus, Abbas et Episcopus, prædicatione et miraculis convertit ad Christum, uno ante S. Rumoldum seculo.*

d *Colitur* S. Columbanus *Abbas Bobiensis* 21 *Novembris. Breviter hæc notasse sufficiat; plura vide apud Vardæum. Non omiserim tamen, cum Bollando observare ad* IX *Aprilis, tomo* I, *pag.* 827, Septimo post Christi Salvatoris exortum seculo ac ultra..... plurimos Belgium sanctos illustrasse, tum advenas Aquitanos, Scotos, Anglos, Hibernos, tum indigenas viros ac feminas: *quod idem ferme monuerat ad* XV *Januarii tomo* II, *pag.* 344, aream illam ætatem *appellans, quæ ad octavum seculum omnino extendenda est, ut eam non magis excesserit* S. Rumoldus, *quam illi quos locis citatis exornat Bollandus, aut qui* F *hic a Theodorico nominantur.*

e *Codex Trudonopolitanus et Rubeæ vallis habent,* Bertinus *et* Winocus; *sed rectius Alnensis,* Bertuinus: *nam neque Bertinus neque Winocus Scoti fuerunt:* Bertuinus *vero, confessor et Episcopus, inter S. Fursei socios a nonnullis numeratur, teste Molano. An Hibernus fuerit, examinandum erit* XI *Novembris: Vardæus de hoc et aliis minime dubitat.*

f *Alius* Rumoldus *cum beati titulo in Natalibus Molani describitur, in observationibus ad elogium nostri Sancti:* Habuit etiam Monasterium, sive Mimegarvordensis ecclesia, beatum Rumoldum Episcopum, qui veluti alter Joseph in Ægypto, sic ille in Westphalia, in caritate annonæ multam largitatem indigentibus impendit; sed post annum Domini nongentesimum, ut nulla ratione cum Mechliniensium ecclesiaste confundi possit; qui eum integra centuria antecessit. *Male ad marginem citatur Alberti Crantzii Metropolis liber* 2, *cap.* 15, *pro libro* 3, *pag. mihi* 68, *ubi prædictus Crantzius simpliciter asserit:* Sequutus est illum in episcopatu, ordine VIII, nomine Rumoldus. Cujus in præcipuis virtutibus memoratur, quod in fame et caritate annonæ etc. *An unquam cultum, et quo die habuerit, quidve præterea gesserit, cupimus aliunde intelligere. Alterum item* Rumol-

A Rumoldum *in Annalibus Scotorum se reperisse ait Benedictus Gononus, de quo lib. 3 pag. 173 sic habet:* Fuit S. Rumoldus Scotiæ regis filius, qui desiderio sequendi Christum et vitam solitariam ducendi, secessit in eremum, ubi per multos annos, in trunco arboris degens, spinis et arbustulis circumdato, ne a nobilibus et principibus regni inveniretur, multa incommoda famis, sitis et frigoris sustinuit. Sed cum esset senex, inventus a suis in arbore et trunco cavato, cum nollet redire ad seculum, ab eis trucidatus est, et sic pretiosam et gloriosam mortem in conspectu Domini legit. *Sed hæc ad* Rumoldum *nostrum non magis spectant, quam Monasteriensia. Porro* Rumoldi *nomen non magis in Britannicis quam Germanicis partibus notum, ostendit etiam Schafnaburgensis, pro anno* 1069 *adducens* Rumoldum *aliquem Episcopum Constantiensem. Certe Saxonicum aliquid et Germanicum sonare* Rumoldi *nomen, supra abunde dictum est, si Ponti Heuteri etymologiam admittas, orietur a* Rumbolt, *quod ipse* silvam raram et infrequentem *interpretatur.*

g *Surii editio et MS. Ultrajectinum, hunc locum ita interpolatum habent.* Ne autem parentes ejus et proavos omnino taceamus, ex regali quippe prosa-
B pia extitit oriundus, illustris Regis Scotiæ satus, extiturus hæres ejusdem: frustra tamen fructus sapor ominus in radice quæritur, ubi gratius in ramo pullulando cominus demonstratur. Hic denique sceptro regni potiturus erat, generis insignia, deliciarum commoda, præsulatus culmina lubrica æstimavit; et ut de bonis caducis et transitoriis fortunæque fallaci subjectis, ad immarcessibiles divitias mentem aspiraret, voluntaria paupertate, sacratissimus Dei servus carnem propriam domans, mentem sinceram et solidam Creatori suo, cum omni devotione dedicavit, ut in persona ejus impleretur quod scriptum est; Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. *Quis hunc locum ita interpolaverit, non definio; Surius sane non fuit: reperitur enim in codicibus ipso antiquioribus. Neque credibile est, ipsum Theodoricum scriptum suum mutasse, si codex Alnensis et Trudonensis conveniant, ut testatur Colganus, qui utrumque contulisse dicitur apud Vardæum. De his etiam actum in commentario prævio, ostensumque quam imperite sua digesserit interpolator ille, paulo post Theodorici verba relinquens:* Ut in virum profecit, ad quid in terra sua adspiraret non inveniens etc. *Quod autem ait Theodoricus, si nihil certi* ex eis comperisse, *intellige*
C *de Mechliniensibus, qui Theodorici ætate de* S. Rumoldi *titulis necdum somniaverant.*

h *Solinus* Hiberniam *vocat. De hoc Solini loco vide dicta in appendice ad acta S. Patricii num.* 25 *et* 26, *verum cur Vardæus contra Solinum et manuscriptum Trudonense, pro τὸ,* Gens inhospita et bellicosa, *posuerit*, Gens hospitalis, sed bellicosa, *non video: Solinus enim de Hibernis adhuc paganis loquitur: credibile autem est, Hibernos, quam nunc colunt hospitalitatem, simul cum fide aliisque Christianis virtutibus didicisse. Si Alnensis codex in eo a Trudonensi discrepet, oportet scriptorem ejus, eadem qua Vardæus in gentiles suos, usum fuisse benignitate.*

i *Livius Decadis* 3, *lib.* 1, *agit de transitu Annibalis in Italiam, et rupe aceto et igni diminuta; cumque fateatur ambiguum esse quanam Alpes transierit Annibal, ita hic Theodoricus asserere non potuit,* S. Rumoldum, *eodem quo ille tramite Alpes transiisse.*

k *Surius,* Clavigerum.

l *Surius,* Ruperam, *vulgo* Ruypel. *Scaldis tribus circiter horis infra Mechliniam, Ruperam in se influentem absorbet, ascendente autem maris æstu, per ejus alveum in Diliam et Netam marinos fluctus devolvit: hora siquidem una infra Mechliniam Rupera, Diliam et Netam recipit, quarum hæc Lira, illa Mechlinia defluit.*

m *De* Malina *vide etymologias variorum et scribendi modos apud Gramayum lib.* 1 *sect.* 1 *et* 2, *et Corollarium nostrum infra. Sed urbem Liranam a* Ledona, *antiquitus dictam* Ledonne, *negat auctor Chronici Lirani, dicens quod in primordiis suis* Ledonne *diceretur a sanctimonialium, quod ibi exstabat, monasterio, quæ Latine Dominæ, Gallice* Les Donnes *dicebantur. Quisque hic in suo sensu abundet, vide Vardæum pag.* 62. *Nobis apertius dicere liceat, non satis intellexisse Theodoricum* Malinæ *et* Ledonis *significata, dum inde duabus urbibus indita nomina sibi imaginatus est: ubi ex Beda apud Usserium, utriusque vocis ideam perspexeris, facile mecum convenies,* Mechliniæ *et* Liræ *appellationes non magis inde procudi potuisse; quam ex gigantæa manu Antuerpiam, aut similes alias exoticas nomenclaturas. Audi Usserium ipsum, citatum supra pag.* 57, *num.* 10 *in commentario de S. Servano, ubi auctorem vitæ S. Kentigerni corrigit, quod* Malinam *seu* Mallenam *et* Ledonem *pro fluviis acceperit. Ita habet pag.* 675: In qua narratione illud scriptorem fugit, Malinæ et Ledonis vocabulis, non ejus nominis fluvios aliquos sed crescentes et decrescentes Oceani æstus denotari, qui alternante per septenos octonosve dies successu, mensem inter se quemque quadriformi suæ mutationis varietate dispertiunt. Minores enim æstus Ledones sunt dicti: qui a quinta Luna, similiter et a vicesima incipiunt, et quot horis accedunt, tot recedunt. Malinæ sunt majores: quæ a tertia decima et vicesima octava Luna incipiunt, et sex diebus et quindecim horis durant, et sunt citiores in accedendo, tardiores in recedendo. Ita venerabilis Beda; et ante eum auctor librorum de Mirabilibus sacræ Scripturæ. Quotidiana inundatio bis in die, a tempore ad tempus, per horas viginti quatuor semper peragitur: et per alternatas hebdomadas Ledonis et Malinæ vicissitudo comitatur. Sed Ledo sex horas inundationis, ut totidem recessus habet, Malina vero grandis, per quinque horas ebullit et per septem horas littorum dorsa retegit. *His ita recte explicatis, siquid verosimile habet Theodorici cogitatio, tot in nostro Belgio* Malinas *et* Ledones *numerabimus, quot sunt loca, ad quæ maris æstus unquam pertingit. Vide alias opiniones apud Cangium in Gloss. sed quarum nulla magis probet, a maris æstu indita esse* Mechliniæ *et* Liræ *vocabula.*

D A. THEODORICO. J. B. S.

Quid sint, Malina et Ledo.

E

n *Aliis* Ado *et* Adolphus, *qui eo tempore comitatum gerebat, utut* nobilis, *non videtur accipi a Theodorico, nisi pro ætatis illius Comite, seu loci gubernatore aut judice, quales supra descripsimus ad Acta S. Eparchii pag.* 102, *annot. F, de quibus etiam agit Molanus in præfatione ad Militiam sacram Ducum Brabantiæ, et Henschenius tom.* 1 *Febr. pag.* 297 *et* 396, *eos distinguens a Ducibus etiam temporariis, qui toti alicui provinciæ intendebant. Consule Faucheti opus Gallicum de origine dignitatum lib.* 2, *cap.* 4, *aliosque plures citatos apud Thomam de Rouck in Heraldo Belgico a pag.* 118; *ubi explicatum invenies, quo pacto Magni Caroli deficiente progenie, Duces illi, Comites et Marchiones seu Marcarum aut limitum custodes emergere primum cœperint, sibique denominatum ac supremam potestatem arrogare; quod ad Capetides differt Mantelius, rem pluribus prosequens in historia Lossensi nuperrime edita, lib.* 1, *cap.* 6. *Sic, inquam,* Ado comitatum gerens *a Theodorico describitur et pro eo tempore, quo Duces illi et Comites auctoritatis suæ limites necdum excesserant; verum apud Domynsium num.* 25. Archicomes *appellatur,* præclara Pipini Regis stirpe progenitus *etc. nec apud Mechlinienses dubium est, quin fuerit verus ibi supremusque Dominus, cujus alii genealogiam memoriter concinnarunt, uti et conjugis, proprio* Elysæ *nomine nuncupatæ, pro quibus videndæ annotationes Baertii ad prædictum Domynsii numerum. Hic ego observare solum*

F

Adonis comitatus.

A *[l]um volui, quot titulos, præter determinatam ætatem, Adoni ejusque conjugi adjunxerint recentiores Legendarum fabricatores; quamvis de cetero negare non ausim, potuisse Adonem in tractu Mechliniensi opimas possessiones, quin et magnæ partis territorii principatum, ut ante ipsum Bavo in Hasbania, obtinere, in quem successerit Libertus filius, ad* S. Rumoldi *Præpositus et monasterii seu collegii fundator præcipuus, saltem primus, ut ex verosimillimis conjecturis alibi disceptatum est.*

A. THEODORICO.

o *Videtur Vardæus maluisse legi* stupefacti : *quamvis enim* stupido *pro* stupefacto *utantur latini nunc, plerumque eo significatione accipitur, qua de parentibus sancti Liberti intelligi non potest.*

p Finem *mallet Vardæus legi, et ego.*

q *Si Ulmeti istius vestigia, ut asserit Wachtendonckius, adhuc conspicua sint extra portam S. Catharinæ, prope Mechliniam, illud ad satis magnum spatium se extenderit.*

De S. Rumoldi monasterio.

r *Multis disputat laudatus Vardæus, ex Miræo et Molano, an Monachos Religiosos, an Benedictinos, an Canonicos stricte regulares, an seculares collegerit in suum monasterium* S. Rumoldus, *et consideratis omnibus, verisimilius existimat, Religiosos fuisse, et ego cum* B *eo; quandoquidem religiosam vitam professus videatur, antequam venerit in Belgium. An autem Benedictinam regulam ipsis tradiderit, quam in Belgio tunc temporis potuit invenisse, an sanctorum Colmani, Columbani aut Columbæ aut aliam quam in Hibernia ipse observaverat, definiri non potest. Cum enim post martyrium ipsius, Nortmannorum gladio S. Libertus occubuerit, circa annum trigesimum secundum seculi noni juxta Wachtendonckium; decimum vero aut vigesimum juxta alios apud Vardæum, et monachi reliqui fuga sibi consulendum putaverint; mansit monasterium usque ad seculum decimum, per annos centum et amplius inter iteratas sæpius barbarorum incursiones, tam monachis quam aliis viris ecclesiasticis destitutum; ut merito ignoretur quales fuerint, qui primi illud tenuerunt. Annis etiam aliquot intermediis sanctimoniales, aut saltem devotæ feminæ locum inhabitasse dicuntur, ad sacelli et sacri corporis custodiam, quæ rursus sub finem seculi noni, depopulantibus Mechliniam barbaris, ita se subduxerunt, ut sola Gerlindis nonna et sacristana inventa sit, quæ captiva abduceretur; a Sancto dein miraculose liberata. Seculo deinde decimo civitate reflorescente, obscurior fuit* S. Rumoldi *memoria; qualis non fuisset, si tum monachi, mediocri* C *saltem numero, monasterium incoluissent. Eodem tempore, sanctimonialibus alio se recipientibus, videtur monasterium, ad ædificationem ecclesiæ aut aliarum domuum, fuisse destructum, relicto solum Sancti sacello : quod post translatum etiam Sancti corpus, usque ad nostrorum Geusiorum tempora, venerabile mansit. Pro secularibus Canonicis a sancto Rumoldo institutis, frustra omnino affertur chronicon Cameracense, scriptum seculo undecimo, fundatis jam per Episcopum Notgerum duodecim Canonicis cum Præposito.*

J. B. S.

Quid ego de primo S. Rumoldi *monasterio censeam, alibi indicavi : tale autem fuisse non dubito, quale Mechliniensi conjungit Baldericus :* Nec procul a Maslinas est monasterium Canonicorum, quod ex propriis prædiis vir Dei Guntmarus, illustris laicus struxit, *communi, opinor, cum* S. Rumoldo *consilio : ut plane audiendus non sit Bucelinus Germaniæ sac. tom. 1 part. 2, pag. 90;* Ulmense *cœnobium sub regula Benedictina fingens et alii cum ipso. An inter* S. Rumoldi *socios fuerit S. Himelinus, de quo actum* x *Martii pag. 46, non est unde quis certo determinet.*

s *Hæc ita accipe cum Vardæo, ut Theodoricus solum ambigat, an sacrum corpus S. Liberti, quo tempore hæc ipse scribebat, illic exstaret, fortasse quia suo ævo quæsitum noverat et non inventum : hoc vero postmodum sub Wirico Abbate inventum et elevatum est, ut fusius narrabitur, quando de S. Liberto erit agendum decima quarta Julii, ubi etiam inquirendum erit, qua Normannorum incursione et quo anno interemptus sit.* D

t *Ad locum, inquit Wachtendonckius, ubi nunc puteus, juxta nosocomium regium est.*

CAPUT II.

Depopulatio Normannica, Sancti post mortem miracula, et festus dies.

Ceterum Carolo *a* Romæ a Joanne Papa in Imperatorem consecrato, ira Dei respondente peccatis populi sui, Normanni *b* adjunctis sibi Danis, Franciam et Lotharingiam pervagantur, fines præcipue Morinorum *c*, Menapiorum *d* et Brachbatensium *e*, omnemque circa Scaldam flumen terram ferro et igni devastant; inde Wael fluvium ingressi, totam Batuam *f*, palatium etiam Neomagi *g* incendunt. Eodem anno Godefridus et Sigefridus Reges Normannorum, cum inæstimabili multitudine, juxta Mosam in loco Haslon *h* considentes, Leodium, Trajectum, Tungros, S. Trudonis, Coloniam et Bunnam, cum adjacentibus provinciis et castellis comburunt. Aquisgrani in palatio equos stabulantes, E oppidum et regiam domum incendunt. Ad hæc mala, Hugo *i*, filius Lotharii Regis ex Waldrada pellice, in Lotharingia, et Bozo *k* tyrannizabant in Burgundia. Ac, ne chronicum magis videar texere, quam cœptum opus prosequi; hoc tali bellorum incendio, per *l* decem et octo annos totus orbis cum arderet, et juxta prophetam; nec scabelli pedum suorum Dominus in multitudine iræ suæ recordaretur, ecclesia *m* tamen nostri hujus Martyris illæsa permansit, nec quidquam tale effera gens adversum eam aut potuit, aut præsumpsit *n*. Ad quam gratia prædæ quidam ex eis cum accessisset; et superpositum campanarii (quod vulgus gallum propter similitudinem formæ, nos aurarium, propter observantiam vocamus auræ) præsumeret tollere, lapsum facit, dignasque rapacitatis pœnas debita morte luit : et quia juxta Salomonem, pestilente flagellato, sapiens sapientior erit; hoc, unius infortunium ceteris omnibus disciplinæ fuit commonitorium.

a A Normannis intacta S. Rumoldi eccl. unius punitione servatur. b c d e f g h i k l Thren. 2. m n Prov. 19.

11 Ut reliqua prosequamur, vel id in sancto Martyre mirabile, nec minus jucundum, est, quod circa supplices suos hanc velut maternam curam exhibet, ut de minimis quoque rogatus, se quasi F obviam præparet. Mulier matricularia *o* eadem et nonna, Gerlendis nomine, pia devotione ecclesiæ ejus adhæserat : sonandarum campanarum officium habebat. Hæc prosequendarum horarum, die solem, noctu gallum sibi nutriverat monitorem. Assueta domesticos parietes subrepere vulpecula *p*, dum unam alteramve prædam impune asportat, majora præsumit; in gallum totum negotium intendit; sed nec saliendo pennam volatilem, nec rependo fas erat adspirare ad trabium altitudinem. Nota igitur usa fraude, parat insidias, subintrat latebras, eum interim securum et superbo gressu limen calcantem de post ostium bestiola aggreditur, invadit, et minaci pressum dente velut triumphans asportat; tum silvæ se reddit. Accurrit mulier, sed tardiori impedita gressu, uno et altero conatu frustra consumpto, totius damni querelam in Sanctum retorquet, et causando deficit : Quid ait; mihi et tibi? aut mihi reddatur gallus, aut matutinis careat Rumoldus. Nulla mora, reddit bestiola, et captivam prædam, velut quodam suffusa pudore, coram oculis mirantium deponit vivam; data delicti venia frustrata præsumptrix, nihil simile deinceps ausura, ad latebras se recolligit. Mirentur alii confragosum cœlum, turbatum mare, terram concussam : sufficit mihi in his,

Gerlendi captus gallus a vulpe restituitur. o p

A his, quæ putantur minima, gloriari super hoc Martyre. Pene enim nescio, Ægyptii pestilentiusne cæsi sunt in Cinyphe, an in omnium primogenitorum occisione.

et ipsa postmodum a barbaris illæsa evadit. q

12 Superest et aliud ejusdem hujus suæ matriculariæ miraculum *q*, non minori pietate amplectendum. Ea enim incursione, qua Danos superius omnia divina et humana perturbasse meminimus, hanc quoque captivam fecerant, et mare transportaturi abduxerant. Ostium Scaldis necdum attigerant; transtra, remos et cetera, quæ sunt armamenta navium, reparaturi, figunt anchoras. Nox solito horridior, utpote vicina jam hieme, in somnos vocat. Ceteris nocturnum frigus duplici diploide consolantibus, captiva, in prora, contractis insimul membris, algoris et nivium pœnas luit. Extrema tandem urgente necessitate, appensa oratione cum lachrymis Eia, inquit, S. Rumolde, si jure, si fideliter, si ad gratiam tibi servivi, nudam et algentem tuam cooperi. Mira fides: statim depressis oculis ut obdormivit, omnibus, quæ domi reliquerat, vestimentis se coopertam sentit. Expergefacta, miratur et stupet: officiosum sibi Martyrem, quibus potuit laudibus magnificat et effert. Sol in diem fuso mane repube-B scebat, et navis cæso fune, solvi parabat. Hic vero vires deficiunt, et quo amplius insudant, minus proficiunt. Stabant fixa simulacra, toto luctamine et conatu deficiente, rupium instar mediis inhærent fluctibus, alternatim quis quid agat, innuentibus, cum interim unus captivam senis Rumoldi admonet dimitti; hanc longarum morarum causam sibi videri. Ex consulto favent ceteri: ea dimissa, mox velut exsarcinata navi, velificant omnes celeritate non difficili. Quod ne in hac tantum captiva miremini, quis usque in hanc diem carceratis et bojatis* faciliori exauditione consuevit compati.

* compedibus constrictis.

S. Rumoldus fœcundus arborum sator.

13 Præterea de serendis arboribus, et insitivis earum, non ignobile illud ejus recordamur miraculum. Quidquid enim hujusmodi seminum sanctissima ejus manus sparsisset, cum incremento cœlestis gratiæ donum comitabatur efficaciæ. Memor enim Apostoli. Qui non laborat, non manducet: et rursus, Manibus nostris laboravimus, ne quemquam vestrum gravaremus; honesto hoc plerumque exercebatur negotio, in tantum ut partito ipse sibi tempore, nulla omnino hora præteriret, quin aut labium in oratione, aut manus occuparetur in opere. Fagineam hoc negotio nutriverat silvulam, sub quarum C plerumque recubans tegmine, meditabatur harmoniam Davidicæ melodiæ. Ad nostra usque tempora *r* una harum perdurat arborum; dulci digna religione et grata plantatoris sui recordatione excrescit ad materiam laudis.

2 Thess. 3 et 1 Thess. 2.

r

s

Stupenda Lantgeri et repetita sanatio,

14 Quidam Lantgerus *s* nomine, qui in Ecclesia B. Rumoldi coaluerat et in presbyterum profecerat, sed ut assolet ex abundantia luxuria, et ex luxuria nasci superbia, corde tactus ad hoc usque intumuit, ut nec pares dignaretur, nec quid sit homo recordaretur. Non jam privata loquitur, altiora præsumens, velut uter in pruina, inani turgescens spiritu, stipendia quæ ex quotidiana dabantur præbenda, ducit contemptui; ad alia velut majora migraturus se extendit. Sed lapis ille offensionis et petra scandali, qui super quemcumque ceciderit, collidet; et qui in eum impegerit, confringetur, quædam statim salubria fugitivo suo opponit scandala, et occultis fatigatum importunitatibus, cunctis quibus antea luctabatur, excludit rerum successibus. Nam, ut scriptum est, pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos; rerum primo flagellatur inopia, deinde quadam animi lapidatur acedia; dies ipse et nox solito tristior, plerumque etiam mors vita jucundior. Sic dissipatus, nec tamen compunctus, pertinaci

Sap. 21 c. 5

corde recedit, viamque suam ingressus, velut majora D appetiturus, iterum salubriter reprimitur, et oculorum cæcitate percutitur. Quid multis morer? Eruditus ex verbere, ad horam pœnitet, et ad horam illuminatur; iterumque priora præsumens, iterum cæcatur. Edoctus tandem, quid sit contra torrentem niti, aut quid sit homo comparatus Deo; nil simile ultra ausurus, ante manus illas, quas nullus effugit, humiliatur; et mediante nostro Martyre, non tantum oculis, sed etiam corde illuminatur.

A. THEODORICO.

unde clerici admonentur,

15 Clareat hoc vel exemplum, vel pœna eis, qui non contenti aurea mediocritate inani ebulliunt avidita te; nati in paupere nido et rustico tugurio, aspirant ad alta laquearia et tecta palatina; assueti olim pane cibario, similam et mella prægustant cum fastidio: de quibus propheta: Væ qui conjungitis domum ad domum, agrum agro copulatis, usque ad terminum loci, numquid habitabitis vos soli super terram? Filius Patriarcharum Esau, propter lenticulam venditis primogenitis, de gula arguitur; David, manu fortis et amicus Dei, propter aquam, quam de cisterna Bethleem in sanguine virorum fortium hauserat, reprehenditur, quam nisi Domino statim libasset sanguinis pœnas luisset. Ipse filius hominis a filiis seculi vini potator accusatur; et qui sine omni peccato erat, de ebrietate calumniatur; et Apostolus E ait: Non sunt condignæ passiones, hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Si non sunt condignæ passiones, quanto minus ebrietates et commessationes? aut ad quos specialiter loquitur Propheta; Vacate et videte, quoniam ego sum Deus. Nonne ad Clericos? Eis quippe vacationes, eis ferias instituit Papa Silvester, quas prius a nominibus deorum suorum gentiles vocabant: nobis quippe vacare, nobis feriari institutum est, ut, quanto remotiores sumus a negotiis secularibus, tanto Omnipotentis majestatem contemplemur vicinius. Unde Apostolus: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Aut numquid non adhuc cum Deo eadem perdurat gratia suo Martyri, ut contemptores et veneratores æque, aut certe amplius, possit coronare aut punire?

Isaiæ 5. 8

Gen. 25.

2 Reg. 23.

Rom. 8.

Psal. 45.

2 Tim. 8.

Omnibus patrocinans, seminecem sanitati restituit;

16 Verum hæc, ut ait quidam, mordacius describenda B. Hieronymo relinquamus. Nos vero ad cetera, quæ supersunt, narranda redeamus, ut quod superest diei, in laudem beati viri percurramus. Compertum hoc signis evidentibus, nullum unquam frustrari, fusis erga hunc patrem precibus, quibus-F cumque gravetur incommoditatibus. Quidam Helinardus *t* dum nimium indulget venatibus, et fugientem prædam captat avidius, lapsu, aut alio, nescio quo modo, inclementer periclitatur. Erat languor vehemens, ad mortem proclivior, ut paratis exequialibus, nil amplius, quam extrema conclamatio expectaretur. Cum interim recuperato spiritu, lingua adhuc obligata, quodam oculorum nutu ad sepulcrum B. Rumoldi, gemitu interprete, se postulat deferri. Satisfaciunt misero, et inter manus exceptum, ante altare illud, plus cadaver quam hominem, projiciunt: tristis turba prosequitur, et pretio fidei, divinæ misericordiæ stillicidium provocatur. Adest evicta divinitas et prece omnium uni huic redintegratur prior et auctior incolumitas. Miratur seipsum redivivus homo, et paulo ante aliorum delatus adminiculo, plusquam seipsum portare sufficit; recordatusque Scripturæ, Non apparebis in conspectu Dei tui vacuus, annui census votum facit, et dum advixit, persolvit.

t

Exod. 23.

alium a dæmonibus liberat,

17 Addamus et aliud non minus exemplo dignum, quam miraculo. Quidam eorum, quos stipendiarios vocant milites, ab Antuerpia Mechlinis habebat negotium. Feria Cœnæ illius erat, in qua a discipulo traditus Jesus, perditi hominis salutem est operatus.

A tus. Jejunium ex antiqua Patrum institutione universalis celebrabat Ecclesia, utpote nondum percursa solemni Quadragesima. Miles ille more eorum, quibus quidquid libet, licet, et quod noluerunt, non dedignantur licere, absque Missæ audientia et jejunii reverentia, confecto matutino prandio, solus progreditur. Vixdum medium iter attigerat, et ecce coram oculis dissimilis militiæ armatura et copiæ, legio enim dæmonum, sub femineo habitu, crispantibus a tergo jubis, hastata manu, clypeo tegente humeros, improvisa progreditur, spumantis equi pulvereum quatit ungula campum : urgentibus a latere calcaribus, in unum illum totus ille intendit furor et impetus. Ille contra evaginato gladio dum parat congredi, uno atque altero ictu frustra consumpto, auras dum verberat inani conatu, vires lassat : jamjam infelix futurus victima, equo labitur, et tota illa iniquorum massa, velut voti compos, conclamat et irruit. Cum ille vix ad mentem rediens, et toto conatu celebre Jesu inclamans nomen, addito etiam Crucis signaculo, omnem iniquorum perturbat aciem, et velut fumum reddit inanem. Contractus tamen et velut totis destitutus viribus, ad ecclesiam B. Rumoldi alienis defertur manibus. Illic B dies aliquot continuat, et demum curatur. Tua hæc, Domine, gratia, tua hæc in Sanctis tuis est gloria, ut nullum prorsus sit incommodum, quod ad eorum preces non sentiat remedium.

A. Theodorico.

18 Femina quædam, longo manus languore gravata, frustra in medicos multa consumpserat : laborabat non modo chiragra, sed etiam digitis in palmam relisis, truncum nulli profuturum officio ægra trahebat. Subrepserat etiam inopia, omnium semper incommodorum pedissequa. Hoc duplici pressa infortunio, quid jam ageret non habebat : operari non valebat, mendicare erubescebat. Rememorata de largitate Martyris, ad mensam ejus altaris accedit; cum supplici prece ægram manum porrigens, non micas panis, sed plenissimam sanitatem de manu propitiatoris sui recepit.

feminam miserabili morbo,

19 Operæ pretium est, dum brevitati studemus, multa præterire, ne, dum affectamus officiale studium, auditorum incurramus tædium : neque enim etiam si vellemus, materiam æquare possemus, ad cujus superabundantem gratiam Tulliani eloquii fluvius siccaretur. Sed nec sanctum virum nostro quis putet egere officiali eloquio, cujus laus et gloria tota pensatur de æternitatis munere et beneficio. C Verumtamen quod loquimur, quod scribimus, necesse est ut in laudem et gloriam ejus expendamus, sine quo loqui et scribere, nec debemus nec possumus. Addamus tamen in calce, quanta virtute hostiles dæmonum ictus soleat propulsare : quod cum sit de una et simili re similiter factum, non necesse fuit variare. Tres quidam a dæmonibus vexati, ad medicinalem ejus tumbam sunt præsentati et curati. Quanta autem putatis, et quam efficaci possit et velit suis supplicibus compati charitate, qui tanta omnibus incommodis patrocinatur auctoritate.

et plures energumenos.

20 Redeamus jam tandem ad solennem diem Martyris, qui octavo Calendas Julii est depositione ejus celebris : nec immerito, ut qua die præcursoris nativitas, juxta angelicum præconium, cum gaudio celebratur in terris, eadem ob meritum Martyris tripudium esset cœlo et terris. Sed nequid Baptistæ celebritati et officio detraheretur, octava ab hac die Martyris officium percolitur. Age ergo, Pater sancte, Martyr invicte, supplices tuos refove : cum judice seculi causas nostras compone, si nostram respicis miseriam, nihil fœdius, si omnipotentis misericordiam, nihil pulchrius. Mediator Dei et hominum, mediatorem te audiat inter nos et ipsum, quatenus te orante et ipso propitiante, alleviato peccati pondere, ad æternitatis mereamur scalam pertingere : quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen. D

Cur festum in 1. Julii translatum.

ANNOTATA F. B.

a *Carolus Imperator III, cognomento Crassus, Romæ coronatus a Joanne Papa VIII ipso Nativitatis Domini die anno* 881, *inglorius obiit* 888. *Citat hic Vardæus Chronicon MS. acephalum Generosi Domini Equitis aurati Lovaniensis, in quo sæpius fit mentio de Nortmannicis incursionibus : non existimo tamen istud majoris auctoritatis vel antiquitatis esse, quam Acta* S. Rumoldi *per Theodoricum.*

b *Lotharingia sic dicta a Lothario rege Francorum, olim non tantum hodiernam Lotharingiam aliasque ad Mosellam fluvium ditiones, sed etiam Brabantiam, Geldriam et ditionem Leodiensem complectebatur et in ea latitudine hic accipienda est, ut consideranti patet.*

c *Morini accolæ maris Britannici, ubi nunc occidentalis Flandria et pars Artesiæ : ipsorum Metropolis erat Teruana. Porro gentes istæ barbaræ, quæ cædibus et rapinis assuetæ, extra patriam suam victum et sedes quærebant, sæpiusque imperium et Gallias depopulatæ sunt, variis reperiuntur appellatæ nominibus : videlicet Hunni, Gotti, Daci, Dani, Getæ, Scytæ, ab iis, quibus erupisse dicebantur, regionibus : ultimis tamen quibus sævierunt temporibus, communiter Normanni vocabantur; neque abs re; hoc enim nomen viros Aquilonares denotat, et illi ex regionibus, quæ Franciæ ad Aquilonem sunt, plerumque erumpebant.* E

d *Menapii, quorum metropolis Tornacum, alteram Flandriæ partem et Hannoniam incolebant.*

e *Nunc Brabantia, pars inferioris Lotharingiæ, ut supra dictum.*

f *Nunc* Betua, *regio inter Waalim et Rhenum fluvios. Hæc est antiqua Batavia, unde Hollandi nomen Batavorum sortiti sunt.*

g *Waalis Neomagum alluit meridiem versus.*

h *Chronicon a Vardæo citatum, de quo supra, annotato* A, *ita habet scriptum in margine :* Haflon vel Haslon juxta Mosam, inter Leodium et Hoyum, ubi jam est abbatia quæ dicitur.... Alii dicunt, quod consederunt in loco, qui dicitur Ballon. *Nomen monasterii quod vel omissum fuit, vel a Vardæo legi non potuit, videtur esse* Le cloistre Dama. *Ceteræ quæ hic combustæ narrantur urbes, omnibus sunt notissimæ.* F

i *Defuncto Lothario Imperatore, regnum ejus in tres filios divisum est. Ludovicus primogenitus imperium et Italiam accepit : Lotharius secundo genitus regnum Austrasiæ, quod a suo nomine Lotharingiam nominavit : Carolus tertio genitus regnum Provinciæ, alias Arelatense. Lotharius Rex sine legitimis decedens, filium et filiam spurios reliquit ex Waldrada concubina, Gislam nempe et Hugonem, de quo hic agitur. Deinde Carolus Crassus imperio et regno Franciæ, quam late extenditur, potitus, omni vi Normannos domare et finibus imperii expellere aggressus, semper infeliciter cum illis pugnavit : ideoque ad pacis consilia conversus, frustra oppugnatis ad Haslon Normannorum castris, concessit Godefrido eorum Duci Gislam, spuriam Lotharii, uxorem, et Frigiam dotis nomine inhabitandam dedit, adjectis, ut habet Wachtendonckius, bis mille et octoginta libris argenti. Tum Hugo ab Imperatore cognato suo Lotharingiam paternum regnum repetere ausus, sed repulsam passus aut dilationem, armis sibi illud vendicare decrevit, ideoque sororium Normannorum Regem, in societatem belli adscivit : sed tandem uterque per Henricum, Caroli fidelem, dolo captus, Godefridus jussu Imperatoris occisus; Hugo,*

A *Hugo, erutis oculis, monachum induere coactus est. Plura de his Vardæus ex chronico supra memorato, quod in nonnullis corrigendum fuit.*

k *Boso filius Arduennæ Comitis, sororius erat Caroli Calvi Imperatoris, qui dedit ei in matrimonium Hermingardam filiam Ludovici secundi Imperatoris, sui ex fratre nepotis, aliisque illum dignitatibus et proventibus auxit. Verum post obitum Caroli Calvi ejusque filii Ludovici Balbi, cum hujus filii Carolus et Carolomannus Franciæ regnum obtinerent, qui passim illegitimi habebantur : quia nempe progeniti erant ex matrimonio, quod Ludovicus inscio patre contraxerat, et pater, re comperta irritum esse voluerat : credidit Boso, partem regni saltem aliquam sibi competere : ideoque ab Episcopis et principibus sibi adhærentibus, Rex Burgundiæ et Provinciæ coronatus et salutatus est in castro Mantaliæ decima quinta Octobris anno* 879, *et quamvis deinde a Carolo et Carolomanno tantam cladem acceperit, ut victus omnino videri potuerit, vires tamen identidem reparavit, opportunitatem nactus per incursiones Normannorum, dum iis resistendo Regum exercitus distinerentur. Dein Carolus Crassus Imperator, qui terras quas occupaverant, Normannis concessit; Bosoni etiam permisit, ut regnum Provinciæ et Burgundiæ pacifice teneret; quod deinceps fecit, in eccle-*
B *sias etiam munificus. Auctor Chronici a Vardæo allati, videtur de Bosone in quibusdam hallucinatus, sed hujus loci non est ea enucleatius disputare.*

l *Difficulter dixeris, a quo anno octodecennium istud Theodoricus inchoaverit : videtur quidem numerare cœpisse ab anno octingentesimo octogesimo secundo, Imperatoris Caroli Crassi primo, nam anno præcedenti, ipso natalis Domini die Imperator coronatus fuerat. Eumdem porro annum Normannorum incursioni assignat Chronica Mechliniensis:* Anno, *inquit,* octingentesimo octogesimo secundo advenerunt infideles cum regibus suis Godefrido et Sigefrido et Lovanii substiterunt, omnem quaquaversum regionem depopulantes, Antuerpiam comburunt et Mechliniam cum monasterio S. Rumoldi.. *Sed in hac computatione non nisi annos novem reperies, anno quippe octingentesimo nonagesimo primo ab Arnulpho, tum rege Germaniæ ac dein Imperatore, cæsi ad internecionem barbari, per Belgium grassari destiterunt. Si dixeris, coronationem Caroli tertii ideo dumtaxat a Theodorico allatam, ut designaret tempus destructi per Normannos monasterii* S. Rumoldi, *et ecclesiæ singulari beneficio conservatæ;*
C *ceterum incursiones barbaricas multo citius inchoatas. Huic explicationi Vardæus recte opponit, quod si anteriores depopulationes comprehendere voluisset Theodoricus non octodecennium dicere debuisset, sed integrum fere seculum. Propterea putat Vardæus, calamitatum istarum tempus etiam post Arnulphi victoriam protrahendum, quamvis enim tunc a depopulando Belgio cessarint Normanni, aliis tamen regni Francorum regionibus infesti erant, neque bella intestina captivitate Hugonis exstincta sunt : Arnulphus enim Imperator filium suum illegitimum Regem Lotharingiæ constituit, rebellantibus contra eum subditis et Carolo rege Franciæ illi bellum movente, quod quamvis annis aliquot sopitum fuerit, inita inter Arnulphum, Carolum et Swindebaldum pace, Lotharingi tamen barbaros regis sui mores numquam tolerare potuerunt : et post mortem Arnulphi bellum recruduit, donec Swindebaldus anno nongentesimo delapsus in manus hostium, peremptus est, ejusque interitu bella intestina cessarunt per Lotharingiam. A coronatione itaque Caroli Crassi usque ad interitum Swindebaldi anni sunt octodecim; an illos designare voluerit Theodoricus, judicet Lector. Etenim eo tempore Normannos in Galliis adhuc potentes fuisse, liquet ex eo, quod Carolus Rex anno octingentesimo nonagesimo octavo deliberaverit de fœdere cum ipsis ineundo, contra Odonem rivalem suum, dehortante eum S. Fulcone Archiepiscopo Morinorum, ne barbaros et* D
infideles in societatem belli adscisceret. Hæc quamquam accurate et erudite a Baertio notata sint, id indecisum relinquunt, quod maxime quæri poterat, quo nimirum anno, ex Theodorici sententia, a barbaris illis interemptus censeri debeat S. Libertus; de qua re operose disputat Gurnezius in Face sua historica ad res gestas S. Liberti, dissertatione ultima, quæ ex professo discutietur XIV *Julii. Vide interim præfatæ dissertationis pag.* 209, *meminerisque ex num.* 20 *Commentarii prævii; non usque adeo laborandum, ut anni Christi, Imperatorum et Pontificum apud Theodoricum concilientur, dum in iis notandis, eum sæpissime aberrasse constat.*

A. THEODORICO.

m *Existimat Vardæus, ecclesiam* S. Rumoldi *anteriori quadam barbarorum incursione destructam fuisse; idque probat ex Actis S. Gummari per Theobaldum, de quorum auctoritate agendum erit ad diem undecimam Octobris. Wachtendonckianus autem cap.* XXX *dicit, Mechliniam a barbaris illis incensam fuisse anno octingentesimo trigesimo secundo, quo etiam S. Libertus ad aram S. Trudonis creditur trucidatus. Deinde aliquot post annos Mathildem nobilem feminam, filiam Rasonis, qui frater fuisse dicitur comitis Adonis, ipsiusque heres, sarta tecta, combustæ per Normannos ædis, reparasse et domos cis Tiliam concrematas erexisse : at ultimum non videtur verosimile, quia chronica Mechliniensis dicit, domos cis Tiliam ad monasterium* S. Rumoldi *exstrui captas, post cæsos per Arnulphum Normannos.* E

n *Chronicon Mechliniense ita habet :* Unus autem qui ecclesiam spoliare aggrediebatur, ex ascensu in præceps ruens, cervicem fregit, quo casu perterriti ceteri, ultra accedere non sunt ausi.

o *Matricula; catalogus, descriptio, index. Vox nota juris-consultis, in ecclesia duplex erat, una, in quam referebantur personæ sacræ, tam viri quam feminæ, ecclesiæ deservientes et ex reditibus ejus alendæ. Altera pauperum, qui ex eleemosynis in ecclesia oblatis, stipendium aliquod aut etiam sustentationem accipiebant; ex quibus seligebantur ii, qui sacristam juvarent in mundanda ecclesia, campanis pulsandis, lampadibus præparandis, et aliis ejusmodi ministeriis. Ne autem putaremus Gerlindem hanc secundi fuisse ordinis, additur* eadem et nonna, *quæ vox sanctimonialem præsertim seniorem significat, ut habet Papias :* Nonnos vocamus majores ob reverentiam, *et vetus scheda de ordinatione Episcoporum,* pro ancilla Dei sacrata, quæ a Francis nonna dicitur. *Erat ergo Gerlindis ex primo matriculariarum ordine. Nam postquam, ut* F
annotato M *diximus ex Wachtendonckio, Mathildis sarta tecta restaurasset ædis Rumoldianæ, convenerunt aliquot virgines Deo dicatæ, quæ custodiæ dictæ ædis et Reliquiarum S. Martyris adhibitæ, noctu diuque alternis ibi modulabantur, a quibus exordium sumpsere religiosæ S. Victoris in Blyenbergh,* Nonnæ ten haen, *ab hoc miraculo nominatæ, ut existimat Wachtendonckius; ex istis una erat Gerlendis; et quia nunc regulam S. Augustini profitentur, credidit idem Wachtendonckius, jam tum eam fuisse professas, cum tamen seculo nono, ista vix nota esset in Belgio. De eadem re dictum est satis in commentario prævio.*

p *Hinc patet, monasterium* S. Rumoldi, *nondum ædificatis cis Tiliam domibus, etiamnum tunc fuisse in solitudine; vulpes enim, nisi longo usu aliquantulum cicurata sit, oppidum aut pagum non ingreditur.*

q *Credibile est, sanctimoniales reliquas, siquæ per id tempus fingi possint, anno octingentesimo octogesimo, quo iterum Normanni majori crudelitate in Belgium irruperunt, ad tutiora loca se recepisse, relicta sola Gerlende sacristana, quæ hic sola captiva et per Sanctum liberata fuit. Chronica Mechliniensis narrat miraculum in hunc modum :* Ad ostium Scaldis, non

A. THEODORICO. procul Mechlinia, stabant naves infidelium, in quas plures Christianos in captivitatem abducendos cogebant. Inter hos erat sacristana S. Rumoldi, quæ in nocte hiemali frigida, sub dio in superiori navis tabulato manebat, et invocato S. Rumoldo obdormiscens, consuetis tegumentis tecta sibi videbatur. Mane discessuræ naves, solvi nulla vi poterant, ad magnam infidelium admirationem, donec quodam clamante, hoc ob sacristanam fieri, eamque dimittendam, liberata est, et naves solverunt. *Putat Vardæus, Gerlindem hanc Sanctam fuisse, sed fatetur, se nullibi Sanctis annumeratam reperisse. Piam fuisse et religiosam non dubitamus Gramayum, prædictum miraculum S. Mariæ Magdalenæ tribuentem, alibi refutavimus.*

r *Post Theodorici tempora, nulla arboris istius memoria reperitur; satis diu stetit, dum ultra tria secula perseveravit.*

s *Wachtendonckius, nescio quo auctore, Lantgerum Francum nominat, vultque ab ineunte ætate in familia Comitis Adonis educatum et a B. Rumoldo in collegium suum adscitum. Verum hæc et similia pie cogitatis adscribo, si enim ordo miraculorum attendatur, hoc post Normannorum tempora contigit, adeoque* S. Rumoldum *numquam viderit Lantgerus, nisi novum longævæ ætatis fingatur miraculum, quale in S. Liberto nonnulli coguntur admittere.*

t *Et hoc et miracula cetera post Normannorum cladem contigisse oportet, sereniori seculo reflorescente Mechlinia, dum* S. Rumoldus *novis clarescere cœpit miraculis, ut narrat Chronicon Mechliniense.*

Ad sequentem de S. Rumoldo Legendam

PRÆMONITIO

Rarissimum Domynsii opus describitur,

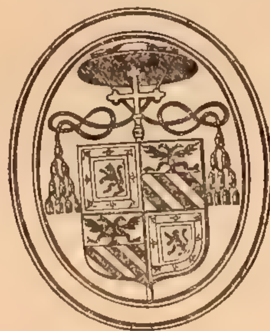
Dixi in Commentario prævio § 3, *editionem Domynsianæ Legendæ, per Rosweydum Vardæo commodatam, ad Museum nostrum postliminio non rediisse, vel saltem, nescio quo casu, intercidisse, meque ea propter diu multumque coactum inquirere, ut alicunde exemplar aliud, seu Latinum, seu antiquius Belgicum e tenebris eruerem, sed casso diu conatu. Jacturam quadamtenus reparaverat sæpe mihi laudatus Cl. Canonicus Crucius, subministrato apographo ejusdem Domynsianæ versionis manuscripto, quod ex impresso transumptum fuerat Lovanii anno* 1596, *avulsumque ex curiosi cujusdam adversariis, ut manifeste ostendit Vitæ* S. Rumoldi *principium, quandoquidem inchoetur a fol.* 38. *At votis demum fecit satis lectissima nostra Lovaniensis bibliotheca, ubi desideratum Domynsii exemplar repertum ad me transmissum est, benevolentia R. P. Rectoris Antonii Bettonville, quod cum adeo rarum esse, experientia didicerim, nil quidquam prætermissum aut neglectum volo, quod ad integram ejus notitiam possit conducere. Libellus typis nitidis excusus est in forma* 12, *pagellas continens* 60, *numeris non signatas, iis distinctus titulis, quos alibi descripsi. Expansum primæ faciei titulum infra subjiciam, cum adsculpta lamella, Cardinalis Granvellani, primi Mechliniensium Archiepiscopi, gentilitia insignia referente, mixta cum hodiernis Scoticis, quemadmodum Archipræsulibus istius ecclesiæ usitatum ex Miræo supra insinuavimus sub finem* §. 8, *clarius autem in excuso Hauchini, Granvellani successoris* §. 16, *num.* 186, *quod et secutis postea Archiepiscopis in usu fuisse constat, usque ad Illustrissimum Alphonsum, atque hodiedum usurpari solet in sigillo judiciali tribunalis Affligemiensis, junctis Scoticis et abbatiæ symbolis, impositaque toti scuto viventis Archiepiscopi tessera.*

Hujus institutionis principium habes in Granvellano, causam frustra aliunde quæsieris, quam ex eo, quod Capitulum Mechliniense parmam Scoticam, tamquam vere Rumoldianam non ita pridem tunc sibi vindicasset, qualem ferme Domynsius exprimit post alteram dedicatoriam, ubi gentilitiis Scoticis superponuntur tres glebulæ, tribus triticeis spicis distinctæ, cum omnibus hodiernis scuti archiepiscopalis decorationibus, nequis de novitate dubitare possit, quidquid hanc præferat epigraphen INSIGNIA D. RUMOLDI. *Titulum genuinum reddo, prout in prima facie adumbratum reperi, tum nuncupatoriam Capitulo Metropolitano Mechliniensi,* serenitatis *gloria insignito, quæ a Vardæo præterita fuerat. Cetera ex hujus editione descripsit Baertius, ego cum ipso Domynsiano opusculo contuli, ea ferme sola observata diversitate, quod duæ vel tres sectiones aliter a Vardæo, aliter in antiquo edito divisæ sint, manente tamen utrobique eadem prorsus rerum substantia. Domynsii culpa factum, quod Belgicum autographum integre redditum non sit, nonnullis, quæ alibi notavi, suppressis omissaque miraculorum serie, quam cum proxime ex ipso Theodorico dederimus, nihil superest, nisi ut Domynsium ipsum inspiciamus. En igitur supradictum titulum:* *cum insignibus Card. Granvellani aliisque minutiis*

Divi Archipræsulis Christique Martyris Rumoldi, Machliniensium Præsidis sive tutelaris eximii Vita.

Abs

Joanne Domyns Machliniano, Guavrianorum parocho, latinitate donata.

Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.

Hebr. 13.

Cum privilegio.

Impressum Bruxellæ apud Michaelem Hamontanum anno 1569.

Ad subjectam lamellam observatio.

S*ubjectas sanctorum Rumoldi et Liberti effigies, pro pictoris libitu, vel Domynsii cogitatione expressas, desumpsi ex altera Legendæ facie. Huc vero recurrere possunt, relatæ supra observationes num.* 254 *de statuis inauratis, equestrique S. Liberti habitu, a Gurnezio vindicato. Ibi senilis facies et cana barba, longævam sancti principis ætatem repræsentant; ast hic contra juvenili forma excusus, tamquam discipulus cum magistro componitur; ex scuto Mechliniensi, cui quodammodo innititur, dominationem commonstrans, sed per immanem prolepsim septem et amplius seculorum; quandoquidem insignibus illis primum donata sit Mechlinia a Friderico Cæsare, Archiducis Maximiliani Belgii Principis patre, anno* 1490, *ut constat ex ipso diplomate, alibi recitando. Ornamenta reliqua observare, operæ pretium non existimo: in propatulo sunt, ex cujusque ingenio aut propensiori voluntate pietateque explicanda.*

Sere-

Serenissimo Canonicorum collegio Metropolitanæ ecclesiæ Machliniensis.

S. P.

Ne multis verborum utar ambagibus, Viri ornatissimi, paucis, quod volo, accipite. Annus nunc agitur tertius aut quartus, cum eximii Antistitis Rumoldi Acta sive vitam, in latinam traducerem linguam; quam et candidis quibusdam meique amantissimis amicis, nuper legendam et introspiciendam dedi. Non quidem eo animo, ut versionem hanc in lucem darem; neque enim id tutum existimabam, maxime hocce exulceratissimo tempore, quo innumeræ (pro dolor!) passim vigent hæreses. Qua de re summæ audaciæ loco hactenus habui, hujusmodi quid in lucem edere, quod ad Divorum attinet historias; quæ nunc prorsus in contemptum abiere et exploduntur abs hæreticorum asseclis. Quibus probe animadversis, in animum induxeram, intra parietes me continere, et versionem hanc meam tutiorem in scriniis fore, quam si in publicum emitteretur. Verum frequens amicorum adhortatio
C in causa fuit, ut postmodum sententiam mutarim: occinebatur enim mihi indies, vel eo magis mihi æquum esse, ut, quæ dictaram, evulgarem, quo hæreticorum pervicacia magis magisque incrudesceret ac desæviret. Itaque amicorum postulatis morem gessi, licet gravatim; ac resumpto calamo, meam qualemcumque operam castigavi, quo emendatius prodiret. Huc autem audaciæ potissimum adductus sum, ut aliquo modo palam testarer, me lubens [lubenter] si queam, gratificaturum Metropolitanæ ecclesiæ Machliniensi, non ita diu institutæ. Pluribus enim devinctus sum (fateor) Machliniensi civitati; siquidem me nedum in hanc lucem illa produxit, sed a teneris, quod dicitur, unguiculis enutriit, et siqua denique eruditionis scintillula mihi est reliqua, hanc Machlinia, dum Standonici collegii istic alumnus degerem, subministravit. Ceterum quando hujus eminentissimi Martyris sacra ossa, vestra in tutela hactenus servata sint et etiamnum serventur, visum mihi fuit, Ornatissimi viri, et generosissimi Domini, hanc rudem minimeque elaboratam opellam vobis dedicare et sub excellentissimi nominis vestri auspiciis in vulgus edere: quo nimirum tam præclara Divi gesta, piorum manibus commendentur. Accipite igitur, Mæcenates optimi, tutelaris vestri Rumoldi vitam, D
ex vetustissimo archetypo germanico translatam, A. JOAN.
operamque meam boni consulite, tantisper eadem DOMYNS.
fruentes, dum litteratior quispiam (quales plurimos Machlinia habet) politiori dicendi stylo hanc historiam recudat; hujus enim solius, non auræ popularis captandæ gratia, hic labor a me susceptus est. Precor denique Deum Optimum Maximum ut Dig. vestram Ecclesiæ suæ quam diutissime servet incolumem, cui me etiam atque etiam commendo. E Guavria Divæ Virginis Deiparæ, ipsis præcidaniis feriis Ascensionis Dominicæ, a Christi cunabulis anno 1569.

R. D. V.

observantissimus clientulus

Joannes Domyns Presb.

Senatui populoque Machliniensi, Joannes Domyns Machlinianus.

S. P. D. E

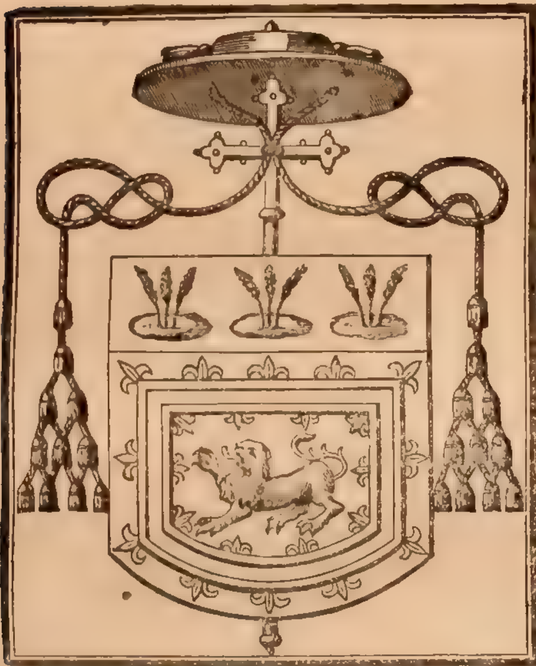
En, vobis, Viri prudentissimi, S. Rumoldi tutelaris vestri Divi historiam, latine a me qualicumque stylo depictam. Hactenus quidem eam Germanice impressam, manibus trivistis, at quia paucissima jam exstant exemplaria, rem haud infrugiferam me fecisse autumo, dum ejusdem Divi vitam latine reddidi, idque in eorum potissimum gratiam, qui præter maternam linguam, etiam latinam calleant: neque addubito, quin quod præstare conatus sum, Vobis pro solita benignitate vestra, sit gratum futurum, licet non usque adeo dextro Apolline Musisque faventibus, rem ipsam tractarim. Cuncti Martyres (ut D. Ambrosii utar verbis) devotissime percolendi sunt, sed specialiter ii venerandi sunt a nobis, quorum reliquias possidemus. Enimvero quem Divorum Machlinianos majore honore prosequi Vos oporteat, quam Præsulem hunc Rumoldum; quo auctore olim majores vestri, Christianæ fidei rudimentis sunt imbuti, atque Ethnicismus procul a finibus vestris exulavit: ita ut non immerito eumdem Martyrem Apostoli loco habeatis: siquidem inter primos ille numeratur, qui Christi Evangelium Machlinianis adnunciarunt. F

His adde, quod et illius sancti viri ope adjuti majores vestri, hostium victoria non raro sint potiti: adeo ut in hunc usque diem florentissima urbs Machlinia, a nemine quantumcumque potente, devicta aut expugnata fuerit, licet variis bellorum motibus non semel perculsa, ut ex annalibus liquet. Pro quo beneficio termaximo semper devinctos Vos esse addecet vestro Patrono et tutelari; prout magno studio a majoribus vestris declaratum est, ea maxime in re, quod thecam illam argenteam, auro gemmisque ornatam, fabricarunt, nunc, si unquam alias, pristino suo nitori et integritati redditam, qua in Martyris reliquiæ religiose asservantur. Opus certe sumptuosissimum et cui par hisce in regionibus non reperias. Vos quoque haud degeneres filii, progenitorum vestigia insequentes, quotannis lustrare consuevistis urbem, vestrum circumferentes Tutelarem. Nec est cur abs religioso hoc instituto deflectatis unquam, ob hæreticorum hujus ævi deliramenta, nugantium, Sanctorum venerationibus, Dei derogari gloriæ. Et dubio procul hæc satanica doctrina; et a Catholicorum grege explodenda, atque mordicus retinenda ea, quam multis seculis Romana

A. JOAN. DOMYNS.

A mana et Apostolica observavit Ecclesia. Quid autem aliud honoramus, ut obiter dicam, et veneramur in Sanctis, nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viventem et operantem in illis? Qui honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam Sanctum: qui vero ignominia afficit Sanctum, ignominia afficit ipsum Dominum. Valeant igitur hæreticorum portenta, tametsi ad ravim usque reclament majorum nostrorum religiosis institutis. Hæc licet non nescius sim, vel me tacente, strenue a Vobis senatu populoque Machliniensi factum iri, tamen epistolio hoc compellandos vos esse duxi. Valete et prosperante Deo, Rempublicam vestram, ut hactenus, bene beateque gubernate.

INSIGNIA D. RUMOLDI

De nuncupatoriis et scuto Rumoldiano,

Hactenus *epistolæ nuncupatoriæ Domynsii, ad quas id observatum velim,* vetustissimum archetypum germanicum, *quod in priori memorat, non aliud esse quam Legendam ipsam Belgicam, sub finem seculi* XV *scriptam, de qua jam toties sermo nobis fuit: quod vero in altera asserat,* germanice impressum *fuisse, impressionem intelligo, calamo exaratam, quemadmodum est* C *apographum nostrum, nisi quis typis excusum velit, sed nullum ejus exemplar ad nos pervenisse, quod ferme miraculo proximum esset. Ceterum, ne vel apex e Domynsii opere a nobis præteritus dici possit, hoc iterum loco, cum ipso et ex ipso inserimus jam dicta superius, et sub finem* §. 8. *expressa* S. Rumoldi, *ut vocare placuit, gentilitia insignia, nescio a quo, quo tempore, qua ratione aut occasione concepta, quæ si attente considerentur, omnino suadeant, non aliam, ut ibi dixi, ætate Domynsii, Mechliniensium opinionem fuisse, quam quod* S. Rumoldus *Regis Scotiæ hodiernæ filius, atque adeo non Hibernus, sed vere Scotus Albiensis genere fuerit, quem nihilominus Dubliniensem in Hibernia Archiepiscopum scriptor ille, uti suo loco ostendimus, primus pronuntiaverat. Unde porro glebulæ illæ cum spicis (ut videtur) triticeis adjectæ aut scuto Scotico superimpositæ accesserint, nemo hactenus vel divinando assecutus est: nisi quis symbolici quidpiam excogitare voluerit,* S. Rumoldo *adscribens fœcunditatem messium, quæ in deserto prius Ulmeto, nunc urbe et agro Mechliniensi succreverint; unaque uberes spirituales fructus, qui in gentili prius solo, ad Christianam pietatem* S. Rumoldi *prædicationibus converso, mira fertilitate producti fuerint. Liceat hæc omnia tam pie explicare, quam eo tempore cogitare licitum fuit. Qui anno* 1673, *mappam geographicam totius archidiœcesis edidit Florentius Langrenus, maluit pura insignia Scotica* D S. Rumoldo *tribuere, ut omnium oculis mappa ipsa exhibet; ex qua aliqui male dubitant, utrum Rumoldianas spicas assumpserit Hovius, cum hic aperte tria viridia folia pro insignibus habeat.*

Pro mero libitu efformato.

Certe neminem unum ita desipere existimo, qui S. Rumoldum *talem unquam tesseram sumpsisse, sibi fingere ausit, eo seculo, quo de id genus insignibus necdum fuerat somniatum. Verbo dicam, nova isthæc omnia, et satis verosimiliter aut a Domynsio ipso, aut saltem ejus ætate adinventa; ut et hic locum omnino habeat vetus parœmia:* Pictoribus æque poetis quidlibet audendi semper fuit æqua potestas, *quemadmodum proxime ex eodem Domynsio repræsentavimus S. Libertum ut adolescentem, militari habitu, totum cataphractum, bipennem dextra, sinistra hodiernum scutum Mechliniense præferentem, quem historia clamat, a primis annis, sub* S. Rumoldi *patrini sui et a morte suscitatoris ductu, clericalem et monasticam vitam duxisse, functum post Sancti Præceptoris martyrium Præpositi munere, et grandævum a Normannis ad S. Trudonis aram mactatum, de quo dicendum erit* XIV *Julii. Ignoscendum hominibus, qui ex ingenio potius et pia religione, quam ex veritate sua metiuntur, turbato rerum, temporum et locorum ordine. Sic et parmam* E *illam Scoticam præmittit Domynsius vitæ, a se scriptæ aut latinitate donatæ, plane oppositam, cum in hac ad Scotiam Hibernicam omnia referantur, ut ex ipsamet jam perspicies. Confer, obsecro, sequentem Domynsii prologum cum Theodorici exordio, fallor ni statim intelligas, istum ex hoc desumptum, sed ab imperito aliquo insigniter interpolatum, a Domynsio metaphratisce redditum.*

PROLOGUS

Christianorum amplissimus et maximus ille honos, signa sunt et recta Divorum opera. Hæc quo latius propagantur, eo amplius pii exhilarantur, perversi autem pudore suffunduntur et reverentur. Magnificentia isthæc ab ipsa sacrosanctæ Crucis arbore prognata est; per quam vita mortem superavit, veluti fœcundissimo irrigata imbre, aquæ nimirum et cruoris, ex Christi Jesu profluxi pectore. Mox illa ramusculos suos longe lateque extulit; hujusmodi quidem fructus producens ac flosculos, ut horum suavissimus gustus universum expleverit F mundum. Respexit hoc ipsum in Oriente Egyptus et India, et in Occidente, altera orbis parte, Britannia cum vicina sibi Scotia. Quamobrem qui ab æterno illustrata fuere sole, quam primum prodigiosa optataque percipientes verba, ad sacrosanctæ Crucis honorem, martyrii in ardorem, Christi festinarunt nomine. Ex horum autem numero, ab orbis terræ remotissimo climate Divus emicuit Rumoldus, unicus Scotorum Regis gnatus. Is spectatæ vir innocentiæ et fidei constantia celebris, archiepiscopatus obeundo munia, complures ad justitiam æquitatemque pertraxit: quique valedicto tandem suo regno, atque summo Antistiti præsulatus sui dignitate contradita, divino præscripto ac jussu, Machliniam venit; ubi rite candore et miraculorum Christi attestatione ecclesiastem agens, fatali concessit necessitati, sacro fulgidus martyrio. Præter hæc, quoniam per Vatem regium adhortamur, ipsum summum Numen in Sanctis suis deprædicare, æquum, salutare rationique consonum fuerit et id collaudare in divo suo Antistite et Martyre Rumoldo hoc loco potissime, quo sacrum ejus conquiescit corpus, per angelum quidem illi designato, atque per summum Pontificem maximis gratiarum donis

A donis accumulato, quem (inquam) locum ipse Martyr vitæ claritate exornavit, ac postremo cruore suo ibidem effuso magnifice adeo sacravit. Ad tanti itaque Præsulis, quo accendantur omnes, venerationem, quam liquidissime ipsius vita et mors hic depingetur ad Dei maximi honorem.

VITA

Ex editione Vardæi, collata cum antiquiori.

CAPUT I.

S. Rumoldi nativitas et vita ante Episcopatum.

a b Regni gubernacula quondam apud Scotos, urbe metropoli Guerviana *a*, tenebat David *b* Rex, eximia quidem ac singulari prudentia vir, nec minus rerum copia divitiisque affluens. Maximo is tenebatur desiderio liberorum suscipiendorum, quorum nutu et imperio Scotensis sua ditio pacatissime moderaretur. Qua de re non explendæ libidinis causa, quin imo ut legitima potiretur sobole, multum diuque volvebat animo, quam sibi moribus ac generositate parem jungeret conjugem; siquidem Sapiente teste, cui proba contingit femina, rem haud pœnitendam ille nactus est. Quæ cum Rex volutaret animo, claris quædam natalibus orta, illustrissimi nimirum Siciliæ Regis *c* filia, cui et Cecilia nomen, miris apud eum efferebatur præconiis: honestatis enim ejus nomen longe lateque spargebatur. Præ gaudio itaque gestiens Rex, hanc adeo ingenuam heroinam annuente hujus parente, celebri pompa sibi matrimonio copulavit, idque non modo ipsius, sed et universi *d* sui populi Scoteni gaudio incredibili.

David Rex Scotiæ cum selecta uxore,

B

2 Rex hic suaque conjux multo tempore una degebant, nulla edita sobole, Dei templa proni frequentantes, multa exercebant pietatis opera, Deum numquam non deprecantes, ut iis prolem pro sua benignitate daret; quæ nimirum ipsis hac vita functis, regni gubernationem et tutelam susciperet. Quod ut facilius impetrarent, sanctum rogarunt Guallaferum, *e* tunc temporis Dublinensem Archiantistitem (cujus pietatis ac sanctimoniæ fama per universam divulgabatur Scotiam) ut sacrosanctam precaretur Triadem *f*, sobolem eis quo impertiret; cujus opera res afflictæ regni post utriusque busta propulsarentur. C Religiose admodum prostravit sese humi ipse Præsul una cum rege reginaque, atque iis Deum suppliciter exorantibus, en apparuit Dei nuntius in *g* hæc verba prorumpens: Mittite mœrorem: ecce enim regina gignet marito prolem, eamque corpore venustissimam, Deo apprime placentem; quæ complures ab gentilitatis errore ad Christum perducet, id quod res acta postmodum edocuit.

cœlitus monetur de prole suscipienda,

3 Juxta Angeli dictum concepit Regina, peperitque prolem insigniter decoram. Hanc ob rem gaudebat Rex cum conjuge sua supra modum: unum hoc abs Guallafero Archiepiscopo contendentes, ut hanc sacro tingeret fonte, quod ille haud gravate annuit. Cum autem infans baptismo adhiberetur, rogitabat Episcopus, quid nominis illi imponeret. Verum quid responsi darent suscepturi prolem, penitus ignorabant *h*, altercantes inter sese, quo appellarent ipsum nomine. Hisce animadversis, ait sanctus Præsul: Puer hic divinitus est collatus, ac progenitus, rogo itaque vos omnes, ut una mecum religiose in terram procumbatis, Deum quam ardentissime pulsantes precibus; ut quemadmodum ille suo munere, infantem hunc est elargitus, ita nomen ejus nobis significare haud gravetur. D Atque ipsis divinam opem obnixe implorantibus, coram adstitit S. Guallafero Dei angelus, mandans ei, ut Rumoldi *i* nomen puero daret. Hinc non vulgariter gestiebat ille, cum cœtu universo, actisque super iis Deo quam cumulatissime gratiis, prolem ipsam unda baptismatis lavit, Rumoldi nomine eam appellans.

quæ dicente angelo, Rumoldus appellatur.

A. IOAN. DOMYNS.

4 Post Rumoldus, uti unice charus filiolus, honestissime tenerrimeque educatus fuit, divino utique imbutus spiritu. Prius enim quam fari ille didicit, bonam præ se tulit indolem, ac demonstravit, quanti postmodum meriti esset futurus. Ab ineunte namque ætate parsimoniæ plurimum studens, corpusculum suum extenuabat. Siquidem de eo fertur, ter ipsum singulis septimanis jejunasse, secunda nimirum, quarta et sexta diebus; tantumque semel iis diebus materna suxisse ubera, nullo amplius tum sumpto corporali nutrimento, hunc et abstinendi modum per omnem servasse ætatem. Quem non a se ipso puer acceperat, at divino ex afflatu. Deus enim indicatum ipsi voluit, ternis in diebus, tres divisas esse in divina et superbenedicta Trinitate personas, atque unica in comestione Deitatis unitatem. E

Hic ab infantia sanctissimus,

5 Adolevit itaque puer Rumoldus omni in pietate, natusque annos quinque, a parentibus piis moribus et litteris instituendus est traditus Guallafero Archipræsuli: quem paterne ille suscepit et divinis litteris imbuit: quo tandem filiolus virtute et pietate divino munere inclaresceret, cui is adhæsit eam ob rem ad annum usque ætatis suæ decimum quintum. Tum enim a patre evocabatur regale ad palatium, Principe dignis moribus erudiendus, tumque honorandus, uti regius heres. Parentibus itaque juxta præscriptum Dominicum, morem gerens Rumoldus, regiam accessit. Verum regales pompas et honores plane aversabatur ac respuebat, tamquam animæ suæ adversas: atque omnium abjectissimus esse studebat, diu noctuque regali in ædicula precationibus piis dans operam: quidquid enim rerum temporariarum ille sibi comparare potuit, pauperibus liberaliter elargiebatur. Infirmorum curam gerebat, vinctosque carceribus invisebat, ceteraque misericordiæ opera, præcepto Domini impendebat. Inter omnes denique dimissius, ceterisque, Regis in palatio versantibus, submissius sese gerebat.

a Guallafero litteris institutus,

6 Quodam autem tempore dum intempesta nocte orationi vacaret Rumoldus, apparet Dei nuntius, inquiens: Fili indolis optimæ Rumolde, Altissimus te prælegit et adamavit; nam ejus nomine mundanos honores ac gaudia omnia abdicasti. F Is te donaturus est, lôco diadematis temporalis, quod tibi jure debetur, corona cœlesti. Quare in eo quod cœpisti perseverabis, et Domini nostri Jesu Christi vestigia insequi haud cuncteris. Pompas mundanosque applausus respuens, virginalem tuum florem illibatum usque servato. In omnibus te submissum exhibeto: eleemosynas, tua ex substantia, pauperibus et egenis Christi nomine impartito. Populum item tibi concreditum, aut etiam concredendum, benigne instrue; Dei ecclesiam ejusque ministros honore ac amore prosequitor. Ab actibus denique sceleratis et cogitatibus impuris immunem te usque gerito. Altissimus enim tua facta dubio procul fortunabit, mentem illustraturus gressusque directurus tuos. Hæc affatus Dei nuntius disparuit. Ad quæ suppliciter Rumoldus: Gratias, inquit, tibi refero, Deus cunctipotens, qui dignatus sis me erudire. Oro te proinde, pro immensa tua benevolentia et amore, quo genus ipsum humanum dilexisti, quando ex summo cœlo ac Patris dextera in hanc lachrymarum te demisisti vallem: qua in, amantissime Jesu,

cœlesti exhortatione totus ad Deum rapitur.

A. JOAN. DOMYNS.

A Jesu, penuriam, esuriem, sitim et calorem, uti verus homo, contumelias item, injurias, derisiones, ac ignominiosissimam denique mortem, juxta prophetarum vaticinia, subire voluisti; ut mors tua amarissima, in me tuo servulo minime sit inefficax. Verum, ut pollicitus es, mei semper curam habeas, quæso; inque viam mandatorum tuorum me deducas, quo tandem post hanc vitam, cœlestem percipere merear coronam, cujus ergo, terrestre regnum dereliqui. Atque hunc in modum adolevit Rumoldus, multa conspicuus sanctitate, ita ut ab omnibus adamaretur.

ANNOTATA F. B.

a *Urbs* Guerviana, *aliis* Verwich; *et genuino nomine, ut putat Vardæus,* Guari *vel* Guare: *fatetur hic nullam talem metropolim inveniri in Hibernia hoc tempore; sed antiquitus fuisse plures, quæ nunc aut vici sunt, aut pagi, qui nomen antiquum servant. Existimat autem idem Vardæus, hic agi de eo vico seu municipio, quod vulgo etiamnum vocatur* Guere an Ri, *id est* Gueria Regia, *distans* Dublinia, *triginta septem millibus passuum versus* Wexfordiam. *Si plura vis,* B *aut anecdotis Hibernicis delectaris, ipsum adi: nobis non lubet res incertissimas, aliis æque obscuris involvere.*

b *Hic Vardæus contra Scotos Albienses seu modernos, ut ostendat* S. Rumoldum, *Scotum Hibernum fuisse, contendit, nullum Regem Scotiæ Albiensis inveniri uspiam, qui potuerit Pater* S. Rumoldi *fuisse, et id quidem meo judicio recte contendit, sententiam ejus approbante Molano. Rejicit etiam Vardæus omnes Scotorum Albiensium sententias, de Patre* S. Rumoldi. *Verum dum ipsum quærere incipit in Hibernia; ante omnia asserit,* tam certum esse Rumoldi parentem in Hibernia regnasse, quam est difficile assignare, cujus regni aut ditionis Rex aut regulus fuerit. *Ostendit etiam, omnes Reges Hibernos, qui Davidis nomine gloriati sunt, tam procul ante aut post* Rumoldi *tempora regnasse, ut eum genuisse non potuerint: tandem per conjecturam, ut ipse ait, probabilem, assignat Davidem aliquem regulum in Lagenia, a quo per varios Reges Hibernicos, genealogiam* S. Rumoldi *deducit usque ad Millesium Hispanum, et inde usque ad Japhetum filium Noe: in qua serie genealogica ego nullum gradum probare possum aut negare, deficientibus tam Hibernicis quam Hispanicis monumentis, præter ultimum, nempe Japhetum fuisse filium Noe, quod de* C *fide est: hinc patet, si ego per conjecturam dixerim,* S. Rumoldum *Anglo-Saxonem fuisse nobilem, non peccasse me contra auctores ad testandum idoneos. Vide dicta superius variis locis.*

c *Vardæus hic ostendit, Reges et Principes Hibernos sæpe habuisse conjuges, filias exterorum Regum aut Principum, adeoque nihil mirandum fuisse, si David Rex in Lagenia duxisset sibi in uxorem filiam externi Principis, præsertim cum haberet in sua ditione Dublinium, celeberrimum emporium, quo facile aliorum Principum fama et notitia perferri potuit. Nec obstat, quod seculo septimo exeunte, quo* S. Rumoldi *parentes floruerunt, Sicilia Regem non habuerit; potuit enim, quod alibi refutavimus, Reguli aut Principis cujusdam filiam ducere, quæ filia Regis et credita sit et dicta in Hibernia. Ceterum Vardæo verosimilius est, in monumenta Mechliniensia, quæ Domynsius vertit, transscribentium ignorantia,* Siciliæ *irrepsisse, pro* Casiliæ, *qui cum forte nusquam alias Regem Casiliæ legissent, notissimi regni vocabulum substituerunt. Itaque juxta Vardæum,* S. Rumoldi *mater fuerit filia Regis Momoniæ, qui vulgo a Casilia seu Caselia Momoniarum metropoli, Rex Caseliæ Hibernis vocatur. Hujus multo facilius, quam Siculæ Heroinæ, probitatis fama increbrescere poterat in vicina Lagenia, credique potest, nomen Cæcilia tum temporis satis usitatum fuisse feminis* D *Hibernis. Ego autem existimo, Acta Domynsiana tantæ auctoritatis et antiquitatis non esse, ut certum facere alicui possint Hibernum fuisse sanctum Rumoldum, nec satis credibilia reddere, quæ tanto molimine volvit et revolvit Vardæus, ut supra non semel observavimus in Commentario prævio.*

d *Non videtur auctor vitæ assentiri opinioni Vardæi, asserentis patrem* S. Rumoldi, *regulum dumtaxat fuisse in Lagenia, non autem totius Hiberniæ monarcham, qualem hic videtur agnoscere auctor vitæ, cui non nisi Rex magnus et potens placere potuit.*

e *Dempsterus lib. 7, num.* 590, *ita de Guallafero narrat, teste Vardæo:* S. Gualaferus Confessor et Episcopus, hoc est, episcopali titulo usus ad liberiorem Evangelii prædicationem, S. Rumoldi Scoti comes et discipulus, cum eo ex patria in Belgium appulit, omnium laborum usque ad martyrium particeps. Joannes Domyns in vita illius Sancti: nec plura de eo comperta. *Miratur hic Vardæus Dempsteri cæcitatem vel impudentiam, affingentis Domynsio, quæ certe non habet, immo quibus contraria scripsit. An somniat Dempsterus dum dicit:* S. Gualaferus confessor et Episcopus, hoc est episcopali titulo usus ad liberiorem Evangelii prædicationem, *an Episcopum se mentitus est ad liberius prædicandam fidem?* E *Quæ hæc Dempsteri ineptia? Magna, fateor; at solus non currit.*

f *Videtur hujus vitæ auctor supponere, ante tempora* S. Rumoldi *ecclesiam sanctissimæ Trinitatis Dublinii conditam et consecratam fuisse, quod quam abhorreat a vero, dixi in commentario prævio.*

g *Frequentes angelorum apparitiones, vitam ab ignoto auctore descriptam, reddunt de fabulositate suspectam. Adverte autem, angelos apparuisse* S. Rumoldo, *vel ipsius causa, in Hibernia et Romæ, non autem in Belgio, Germania aut Gallia: nam ille, qui vitam hanc composuit, de Actis* S. Rumoldi *in Hibernia aut Romæ parum noverat; ideo voluit ea angelorum consilio et suasione peracta demonstrare, et ipsorum apparitionibus ornare. Historiam autem vitæ, in Belgio, Germania et Gallia transactæ, potuit contexere ex Mechliniensium traditionibus, quæ etiam miracula quædam, alibi patrata, circumferebant.*

h *Quis credat, Regis filium ad baptismum solenniter deduci, nec quidquam ante ex consilio statui de imponendo nomine. Quis credat Patrinos prolis regiæ ante interrogationem Episcopi nihil cogitasse, aut deliberasse de imponendo nomine, ut de eo interrogati,* F *hæreant attoniti tamquam Jovis ignibus icti, et deinde altercari incipiant.*

i Habent hoc merita Sanctorum, ut nomen a Deo accipiant, *inquit ex S. Ambrosio Vardæus, ac deinde* Rumoldum *in multis S. Joanni Præcursori comparat, qui etiam ejus festo similemque ob causam martyrio coronatus sit. Deinde cum nomen* Rumoldus, *non inveniat in tota Hibernia, adfert duo non multum discrepantia* Rumoel *et* Rumond, *quæ putat in* Rumoldum *facile a Latinis potuisse mutari; qui talium curiosus est, ipsum adeat. Ego existimo nomen Rombout, ipsi inditum in Baptismo, a Latinis, cum jam Sanctus coleretur, esse mutatum in* Rumoldum. *Vide notationem* F *ad cap.* 1 *Theodorici.*

CAPUT II.

Archiepiscopatus in Hibernia.

Ad nuptias a matre sollicitatus,

Post hæc conventum iniere parentes, una cum universo Scoteni regni optimatu, quo nimirum adolescenti Rumoldo conjugem æque nobilem deligerent. Post

A Post longas itaque super hac re consultationes inter ipsos habitas, mandat genitrix suis famulis, ut filium adducerent. At non est is tum repertus, in vico aut platea *a* lusitans, uti juventus plerumque adsolet, sed sacra in æde orationi vacans. Hinc eductus est ad suos genitores, adstantibus universis regni proceribus. Nos, inquiunt ad illum, ea gratia collocuti sumus hodie, consultumque nobis videtur, ut heroinam stemmate illustrem, in conjugem adsciscas, quacum post fatalem patris tui diem, regnum gubernes, liberos ex ea suscepturus, ne Scotenum regnum legitima tandem sobole orbum foret: quibus auditis respondit; vos parentes observantissimi et magnates universi, ne, quæso, ullam super hac re mihi feceritis mentionem. Vanis enim hujusce mundi honoribus, ac mulierum amplexibus longum vale dixi: quin etiam, totum memet Deo creatori meo devovi, ac perpetuo corporis hujus castitatem servare constitui. Dominus item Jesus, qui mundanum respuit regnum, mihi in mandatis dedit, ut nuditate ipsum subsequerer, animique dejectione, ac vitæ asperitate. Eheu animadvertite vos, quid mihi prodessent mundanum imperium et mulierum amplexus, quando brevi hinc emigrandum erit, tumque nihil habiturum, quod gratitudinis loco pro acceptis tot ab eo munificentiis illi referam. Idcirco vocem hanc, oro, supprimite: nam animo statui meo, dum spiritus hosce rexerit artus, sanctam, pudicam piamque hic transigere vitam.

a

B

8 His autem perceptis, arguit mater filium quam acerrime. Haud, inquit, te adeo imprudentem existimassem, ut magnificentiam regiam tam parvi duceres, vel eo maxime, quod non minus in ea divinis operam dare queas rebus. Ad quæ adolescens Rumoldus; ita est, dulcis mater, ut asseris: sed id quidem dubium, nec omnino tutum. Infracto animo ille sit oportet, qui terrenis hisce negotiis implicitus, incontaminatam nihilominus duceret vitam. Quamobrem certius nil, quam mundi hujus evitare pompam. Quibus animadversis, meminit pater verborum, quæ Guallaferus nuper de puero hoc, ante ejus conceptum cœlitus edoctus, pronuntiasset. Ea propter diligentius filii verbis auscultavit, quam mater ipsa. Quidquid ergo ab ipso et aliis, super adolescente constitutum erat, filii reliquit arbitrio.

mundana omnia constanter respuit.

9 Sub hæc contigit, Guallaferum Archiepiscopum e vivis excedere, summi itaque templi Canonici, ut par erat, in unum coiere, colloquendi gratia super novo in demortui locum eligendo Episcopo. Verum hac in electione parum illi convenere, at maximæ inter eos sunt exortæ disceptationes; demum eo res devenit, ut cujusdam viri, haud pœnitendæ sanctimoniæ ac sophiæ, monitu, ad religiosas preces conversi sint Canonici. Quo cum obnixe implorarunt ii divini numinis favorem, quo certius redderentur, quisnam potissimum ad episcopale munus adsumendus. Nec fuere vanæ eorum preces; mox enim ipsis apparens e cœlo angelus, clara voce intonuit: Deus omnipotens, inquit, vestrum omnium exaudivit preculas, qui et jussit vobis indicare, ut unicum Scotorum Regis gnatum, Rumoldum nomine, in Archiantistitem communibus designetis suffragiis, ad hoc namque ipsum delegit æternum numen, siquidem dejecto ille sit animo, vitæ parsimonia celebris, nec minus castimoniæ ac munificentiæ amans, et is qui pietate in dies succrescat.

Designatus ab angelo Guallafero successor

C

10 Quibus auditis, maximo perfusi sunt gaudio Canonici, atque unanimes elegere D. Rumoldum in Antistitem. Hæc quidem designatio rata firmataque ut foret, advocarunt et Cantuariensem *b* Præsulem ac binos Episcopos vicinos, summis expetentes votis, ut novelli Antistitis declarationi interesse haud gravarentur, eamdemque approbarent et designatum Præsulem inaugurarent. Quorum postulatis annuentes Episcopi, mox eo pariter advolarunt, atque omnem rem gestam inibi sunt edocti per Canonicorum gregem, qui et decenti admodum ac humili apparatu dignissimos Antistites exceperunt.

in Archiepiscopum electus,

b

D

A. JOAN. DOMYNS.

11 Auditis ac perceptis omnibus, quæ prius contigerant, confirmarunt Cantuariensis et reliqui duo Episcopi electionem prius factam. Eaque de causa, adjunctis sibi Canonicis ac Clero universo, regale accesserunt palatium, una cum vexillis sacris. Atque iis regiæ jam proximis, conspexit Rex adventantem clerum, ignarusque *c* rei, admiratus est haud mediocriter. Perbenigne nihilominus ac religiose eos suscipiens, perquirebat adventus eorum causam, simul qua de re hujusmodi apparatu ipsum accessissent, siquidem prophanum principem ageret. Tum loqui exorsus Cantuarianus, rem actam Regi aperuit, utputa filium ejus unicum in præsidem archipræsulatus Dublinensis communibus suffragiis a Canonicis declaratum esse, atque hunc, uti ipsorum collegam, confirmatum. Efflagitabant igitur a Rege, ut unicum ejus gnatum ac regni heredem in Episcopum provehi admitteret, quemadmodum istud a Dei nuntio proditum esset.

a Cantuariensi et 2 aliis Episcopis,

c

E

12 Perspiciens autem Rex, hoc ipsum Dei nutu gestum esse, Antistitum Canonicorumque annuit optatis; gratias et iis agens, qui tali ipsum ac ejus filium dignati essent honore. Quibus etiam ut faceret satis, asseruit, filium Rumoldum ædicula in regia orationi vacare. Ad quam illico profecti Cantuarianus ceterique Præsules, una cum Clero ac plebe, repertus est is precationibus incumbens. Tum Cantuarianus præfatus est: Rumolde, Dei amore flagrans, priusquam in utero materno conciperereris, elegit te æternum Numen in Dublinensem Archiantistitem, ac gregis sui pastorem, ut nimirum ipsius Christi oviculas, suavissimi divini verbi pabulo pascas, atque Deum ipsum colere ac revereri instruas, quin etiam, tuo ut cruore consecres Dei Ecclesiam. Quapropter age, accingere jam lætus, quo Dominus Jesus te vocat, quem amore prosequeris ac revereris, neque ei quoquomodo relucteris. En, visum est nobis, te in Archiepiscopum Dublinensem designare, totus enim Canonicorum grex angeli monitu te delegit in suum Antistitem. Quibus auditis, animo consternatus est divus Rumoldus, dictitans, sese hujusmodi munere indignum, quique modis omnibus conabatur sese eximere ab ardua provincia sibi oblata. Tandem ne prorsus videretur divino adversari beneplacito, suppliciter annuit optatis. Tum in mandatis extemplo dedit Canonicis Cantuarianus Archipræsul, ut ipsum ad summum templum deducerent: ibi enim constituerant Romano more eumdem archipræsulatui Dublinensi inaugurare, non sine celebri ceremonia ac gaudio.

de parentum consensu inauguratur:

F

13 His peractis, Cantuariensis ceterique Pontifices abeundi copiam petiere a novello Episcopo, Rege ac Regina, sicque ad suas diœceses abscessere. Rex atque Regina gratias agebant Deo pro tanto munere sibi et suo filio collato, adhortantes eumdem, ut in divinis, uti cœperat, perduraret, nec inde deflecteret unquam; deprecantes filium, ut Deum optimum maximum diu noctuque exoraret pro eorum et Scoteni regni prospero successu. Suis denique parentibus valedicens, sacrosanctæ ac divinæ Triadi hosce commendavit.

illis porro valedicens

14 Valere jussis in hunc modum suis genitoribus, vir sacer Rumoldus, conscius que sibi deprædicandi licentiam traditam, primam concionem habuit de superbenedicta Trinitate atque exorsus est ejusmodi prooemio: In principio erat Verbum, de potentia scilicet Patris in divinitate, descendendo ad filii

de SS. Trinitate prædicat.

A. JOAN. DOWYNS.

A filii Jesu Christi natalem, quo usque totum divi Joannis Evangelion populo adnuntiasset. Plures alios sermones indies dicebat, ita ut plurimos ab incredulitatis errore *d* ad verum attraxerit Christianissimum, haud paucos etiam, Christi profitentes nomen, sed impie viventes, sana sua doctrina et miraculorum operatione, ad suorum perduxit scelerum pœnitudinem.

atque omni virtutum genere effulget.

15 Præsul hic Rumoldus tanta fulgidus sanctitate ac benignitate, ut aliis esset virtutis exemplar, ipse sinceritati dabat operam; in abstinentia, nimis quam acerba, vivebat; duris item in laboribus et vigiliis assiduus; quin etiam animo submissus, extrema in rerum inopia degebat. Quidquid enim possederat, sibique corradere poterat, totum id egenis, Christi impertiebatur nomine.

ANNOTATA F. B.

a *Adolescentes regii, de quorum matrimonio agitur, non solent ludere in plateis plebeiorum more, sed in suo palatio cum nobilioribus se recreare.*

b *Duos alios Episcopos putat Værdæus fuisse Lincolmensem et Londinensem, sed miratur accersitum* B *Cantuariensem Archiepiscopum, omisso Ardmachano, totius Hiberniæ Primate : concedit tamen, quacumque ex causa, ipsum ordinatum fuisse a Cuthberto Archiepiscopo Cantuariensi. Verum parum hæc ad me, qui credere non possum* S. Rumoldum *unquam Episcopum Dublinii fuisse. Non est tamen quod miretur Vardæus, siquidem quatuor ultimi Episcopi Dublinienses quarto scilicet post* S. Rumoldum *seculo, in Angliam profecti, ab Archiepiscopo Cantuariensi consecrati sunt. Hoc sciens vitæ primus auctor, ausus non est Ardmachano Archiepiscopo* Rumoldi *ordinationem adscribere. Qui plura hac de re desiderat, adeat Vardæum et Waræum.*

c *Qui potuit Rex hoc ignorare? Convenerat Clerus ad electionem novi Præsulis; inter electores orta est discordia, quæ concordari non potuit, nisi per preces et angelicam apparitionem. Interim Rex in eadem urbe habitans et forsan non procul ab ecclesia, hæc omnia ignorat. Divino monitu filius suus unicus eligitur Episcopus, et Rex ignorat. Oportet Clericos fuisse arctissimæ taciturnitatis, ut per mensem integrum, tantum enim temporis necesse est intercurrisse, antequam Cantuariensis cum duobus aliis Episcopis ex Anglia veniret* C *in Hiberniam; per mensem, inquam, integrum nullus electorum indicaverit Regi, filium suum esse electum Episcopum, nisi forsan sub pœna excommunicationis revelatio electionis fuerit prohibita : at nescio an vel tunc tacere potuissent omnes. Adveniunt tres Episcopi ex alieno regno, quibus jam innotuerat quam ob rem advenirent : et hi insalutato Rege, statim ad ecclesiam se conferunt, electionem confirmant, et principem sine mora quærunt ordinandum, ne uno quidem præmisso, qui Regi causam adventus eorum indicaret. Ego etiamsi credere deberem,* S. Rumoldum *fuisse Episcopum Dubliniensem, non crederem unquam, tali modo electum et per saltum, ut aiunt, consecratum fuisse.*

d *Vardæus, qui auctorem Sancto fere coævum existimat, putat hæc intelligenda de incredulis exterarum nationum, qui negotiorum vel recreationis causa Dublinium veniebant; nam tum conversa ad Christum tota Hibernia, non supererant qui converterentur. Ego credo, auctorem dum hæc scriberet, tantam de Dublinio habuisse notitiam, quantam de omnibus civitatibus longe dissitis : et de* S. Rumoldo, *quantam de omnibus Episcopis, quos nec ipse nec majores ejus unquam viderant; adeoque ea scripsisse de* Rumoldo, *quæ de quovis sancto Episcopo, in civitate quadam barbara degente, scribere potuisset.*

D

CAPUT III.

Peregrinatio Romam suscepta.

Quodam deinceps tempore, dum circa noctis medium orationi se daret divus Rumoldus, apparuit ei Dei nuntius, ita inquiens : Paterno valedicito regno tuoque Archipræsulatui, exteras petiturus regiones. Patre namque ejus hac vita functo, universa Scotiæ nobilitas, cum promiscuo populo, constituerat hunc, veluti singularem heredem *a*, regno inaugurare. At vir sacer Rumoldus, animo quam diligentissime perpendit omnia, quæ ipsi ab angelo nuper denunciata fuerant, ac voluit divino oraculo in omnibus gerere morem. Ea propter animo volutabat suo, quomodo Dominus noster Jesus Christus cœleste suum regnum propter hominem reliquerit, descenderitque in hanc miseriarum vallem : in qua multa ob humani generis salutem etiam perpessus est incommoda. Juxta angeli itaque monitum, firmiter ille constituit, proprio se abdicare regno Scotensi et pœnitentiæ subire molem; non quidem instar Simonis Cyrenæi ad hoc compulsi, ut Domino, in ferenda cruce, opem ferret, sed sua sponte illud aggressus est. Utque huic jam sancto instituto faceret satis, clam et inscio suo populo, natale excessit solum; ne scilicet violenta manu ipsum detinerent. E

Ob divinum oraculum regnum deserens,

a

17 Patria itaque egressus est vir sanctus ac primo in Angliam devenit, navicula transvectus, quæ contorta erat ramis, et corio sive bubalo obducta tergore *b*, eaque compicata. Post in Franciam transmeavit, ubi quemdam reperit a nativitate cæcum, ab ipso stipem exigentem. Huic ait : Aurum et argentum aut aliud, quo tibi subveniam, non est mihi : at Jesum Christum, qui etiam, divino suo imperio, cæco nato oculos adaperuit, deprecor, ut et tibi, ab ineunte ætate oculis capto, visum impertiat. In hujus etiam nomine tibi dico surge et illuminare, laboribus tuis tibi comparaturus victui necessaria. Et evestigio aperti sunt oculi, conspiciebatque clare. Tum gratias, quam potuit maximas, agebat mendicus Deo ac divo Rumoldo, votum altissimo faciens et dilectæ suæ genitrici, purissimæ Mariæ Virgini, se deinceps totis viribus obsequium gratum præstiturum. Hoc edito signo, atque sana sua deprædicatione, quam divus Rumoldus in Francia habebat, complures gentiles ad Christum pertracti sunt, sacrum Baptisma expetentes. Non paucos etiam ad suorum scelerum detestationem et resipiscentiam ille promovebat. F

in Gallia cæcum illuminat

b

18 Nonnullis inde aliis diebus interjectis, Alemanniam sive Germaniam superiorem pervenit vir Dei Rumoldus : qua in provincia sæpenumero de nostra religione verba habuit. Itaque elephantiacus quispiam gentilis ipsum adibat, hunc in modum prolocutus : Si, inquit, vir sanctus es, qualem te homines prædicant, mihi eleemosynam quampiam contribue. Ad quæ divus Rumoldus : Temporariam stipem, unde tibi donem non habeo; ac spiritualem tibi impertio. In Christi Jesu D. N. nomine, qui decem curavit leprosos, erige te a loco quo consistis, atque fidens Deo, crede in ipsum moxque a tua sanaberis lepra. Qui sine mora surrexit, ac toto corpore purgatus est instar pueri recens nati. Quam ob rem leprosus hic illico in Christum credidit, ac sacro baptismate tinctus est per virum sanctum : quem adhortabatur imperabatque, ut post hac vitia præcaveret et peccata. Hocce autem tam celebri signo complures ad Christum attracti sunt : quo dein præstito, populoque edocto, per montana et convallia iter fecit B. Rumoldus inter

atque in Germania elephantiacum.

A ter Germaniam et Italiam. Ac quocumque ille locorum adveniret, popello Christum Jesum religiose admodum annuntiabat, eo loci perveniens, quo Annibalem *c* naturæ vim fecisse apparet, qui Alpes peragravit Romam usque. Igitur vir sacer Rumoldus Romam pervenit, non sine summo animi desiderio atque labore improbo.

Romam appulsus, dignitatem Papæ resignat,

19 Anno post Christum in terris natum septingentesimo quinquagesimo secundo, ex humanis decessit *d* Pontifex maximus Zacharias, cui in Pontificatu successit vir pius Stephanus, ejus nominis secundus. Hujus tempore Romam invisit D. Rumoldus, Pontificemque ipsum adiens, sacratissimis ejus pedibus supplex sese provolvit, quos et deosculatus est. Quem honorifice salutans, summopere petiit ab eo, uti annulum consecrationis, juxta quod postulabat, quo Archipræsul Dublinensis initiatus et declaratus esset, suscipere haud gravaretur. His auditis, supra modum admiratus Pontifex, ita ipsum affatus est: Quisnam es, inquit, fili *e*, quodque tibi nomen, et quis archiepiscopatus ille, cujus mentionem facis? Tum ille; Rumoldus mihi nomen, ex Scotia oriundus ego, archiepiscopatus, de quo loquor, Dublinensis est. Ceterum Pontifex ob celebrem, quam B de viro sancto jam pridem audierat, famam, hunc ait in modum: O Fili, Scoteni regni legitimus prognatus es heres; super te jam dudum haud sinistrum sanctimoniæ percepi rumorem. Quin te ad archiepiscopatum illum divinitus adscitum esse intellexi. Qua de re, dilectissime fili, tuum repete regnum, atque illius regionis populum maxime efferum, Christi suavissimo jugo subde, ne a justitiæ tramite aberrans, in errorem deviet: at veluti impiger sacrorum custos, populum hunc ad Christi gregem, hoc est æternam vitam, adducas.

qui eam invitus admittit et alteri confert.

20 Ad quæ vir sanctus: Minime, inquit, sanctissime Pater, ita fieri æquum est; siquidem ipse Christus summus animarum pastor in Evangelicis litteris pronuntiavit: Nisi quis parentibus omnibusque, quæ mundi hujus sunt, abrenuntiaverit, haud Dei regno aptum fore. Igitur, Pater, quando ab angelo edoctus sim, ad Evangelii normam, meam componere vitam, animo constitui; hisce, quæ mundi sunt, longum vale dicere. Quam ob rem Sanctitati tuæ demando quod spirituale; et quod profanum, profanis principibus trado; sicque Christum Jesum, qui nostri causa egestatem tulit, nudus imitari statui quoad vixero. Hinc non immerito mater sancta C Ecclesia, in hujus celebris viri præconium, secunda in cantione matitunali, quam responsorium vulgo appellant, ita de eo concinit: Hic vir prudens et fidus Jacob, ob Rachelis formam parentes et patriam deserens, cœlicolas contendit, per despectum spernens ignominiam; genus et delicias, culmen Præsulatus, regales divitias calcat vir sacratus. Porro penitus perspecto sincero ejus animo, nolens summus Pontifex ei quoquo modo adversari, archiepiscopatum a divo Rumoldo per annulum suscepit, sub et Dublinensi præsulatui suo tempore de altero provisum est pastore *f* per Pontificem.

ANNOTATA F. B.

a *Cum* Rumoldus *jam esset Episcopus consecratus, non poterant eum in Regem assumere, nisi voluissent regnum et episcopatum unire, ita ut successores ejus semper fuissent simul Reges et Episcopi, prout in imperio, qui Episcopatus est, etiam regionis est princeps. Quis credat, hoc voluisse Hibernos? Quis credat, voluisse eos sibi Regem assumere, ex quo certi erant se heredem non habituros.*

b *Simili cimba S. Algisus die* 2 *Junii ex Hibernia procul dubio trajecerit in Franciam. Verum ut facile* D *admitto, tales naviculas in usu fuisse Hibernis, ad trajicienda freta et flumina, ita nego eas aptas fuisse ad transnaviganda maria.*

A. JOAN. DOMYNS.

c *Satis apparet, hunc locum ex Theodorico sumptum: ast utrobique male collocari Annibalis per Alpes transitum, norunt qui Romanam historiam vel a limine salutarunt. Multa hic auctiora sunt, quam in antiquis Legendis.*

d *De Zacharia et Stephano non male divinavit; sed quid cum Stephano, paucorum dierum Pontifice, agere potuerit* S. Rumoldus, *alibi dixi. Vide Vardæum pag.* 83.

e *Melius servaretur verisimilitudo, si Papa, ut solet, Archiepiscopum* Fratrem *compellaret.*

f *Mirabile hoc videbitur nonnullis et non satis congrue confictum,* S. Rumoldum *a Canonicis Dublinensibus fuisse electum Episcopum, et sine prævia Pontificis approbatione consecratum: successorem autem immediate a Pontifice electum et confirmatum. Quis jus electionis ecclesiæ Dublinensi abstulit? Successorem* S. Rumoldi *existimat Vardæus fuisse Sedulium, filium Luathi, quem Marianus Gormanus in suo Martyrologio ad* 12 *Februarii, vocat Episcopum de Ath-cliath, hoc est Dublinii: et Martyrol. Dungallense insuper addit, decessisse anno* 785. *Verum hæc omnia exiguam auctoritatem conciliant, quia non sunt antiquorum auctorum.* E

CAPUT IV.

Roma Mechliniam proficiscitur et ab Adone Comite benigne suscipitur.

Romæ ab angelo de martyrii loco edoctus,

His omnibus ita gestis, gaudio perfusus vir sanctus, sacra invisit loca, quibus cruci affixus erat Petrus et capite plexus Paulus aliique sancti Martyres pro pietate occubuere. Ex intimis animi præcordiis ac profusis lacrymis Deum quoque deprecabatur, ut sanctorum Martyrum cœtui adnumerari mereretur. Perlustratis dein quam religiosissime sacratis locis omnibus, secundo apparuit ei e cœlo Angelus precationibus vacanti, atque ait: Neutiquam hoc loco martyrium subibis; at redi eadem, qua huc venisti [via] quousque eo pervenias, quo Scaldis fluvius in mare se exonerat *a*, naturaque, juxta lunæ curriculum, labitur ac perfluit: nam eam regionem sacratissimis tuis es illustraturus exemplis et martyrii denique laurea insignitus, regnum pertinge cœleste. Atque hæc affatus Dei nuntius, mox ab oculis evanuit. Tum gratias quam religiosissime Deo egit S. Rumoldus, qui ei dignatus esset demonstrare locum, F suis sceleribus *b* expiandis idoneum, ipsumque divorum Martyrum catalogo inscribendum delegisset.

eumdem, a Papa benedictionibus cumulatum, quærit;

22 Surgens prima luce vir religiosus, summum adiit Pontificem, postulata ab eo abeundi facultate ad pœnitentiæ locum. Summis item votis expetiit locum, sibi ab Angelo designatum, donis spiritualibus per Pontificem accumulari. Idcirco Pontifex maximus: quoniam, inquit, non caducum quid, sed quod æternum est, exigis, non te remorabor diutius. At abi pergeque, quo Dominus te Jesus per suum evocavit Angelum, omni istic virtutis proficiens genere. Imbecillis, tua sancta doctrina et pietate, adde animum; a nostra etiam religione alienos ad Christum reducito, assidua tua deprædicatione. Quin etiam auctoritate Dei omnipotentis, cujus vices in terris obeo; sanctorumque Petri et Pauli Apostolorum, benedico *c* locum illum tuæ mansionis ut quicumque divinum favorem in eo perquisierint, tuis meritis eumdem impetrent. Sit in eo loci faustitas, sanctimonia, benedictio et omne bonum, ut quotquot Deum ipsum inibi sint imploraturi, te promerente, quoad mundana ac caduca, quæ aspernatus, bene

 fortu-

A fortunent', gaudeant et jucundentur in divinis ac perpetuis rebus, ad quas aspirasti. Secundum hæc, Pontifice valere jusso, Romam vir Dei egressus est, haud dubie perveniendi cupidus in solitudinem, sibi a cœlesti nuntio demonstratam.

A. JOAN. DOMYNS.

sanatoque in Lombardia dæmoniaco,

23 Cum dein sacer vir Rumoldus pertransiret Lombardiam, percepit inibi plures misere ejulantes, qui et opem ejus implorabant. Ac confestim didicit ille, populum idcirco mœrore affectum anxiumque, ob quemdam a cacodæmone obsessum, a quo nequaquam liberari posset. His animadversis, doluit supra modum divus Præsul miseri hominis vicem, inquiens, Dominus noster Jesus Christus, qui mutum expulit dæmonium, pro sua benigna miseratione ac summo imperio, te jam integræ sanitati restituat. Tum spiritui impuro, Dei imperavit nomine sanctus Rumoldus, ut miserum desereret. Nec mora, mox cessit ab homine, juxta sancti viri jussa. Verum adeo infestus erat languido dæmon, priusquam cederet, ut mortuo similior videretur, quam viventi. Hanc ob rem obnixe precati sunt illum, dignaretur et infirmo a Deo impetrare corporis incolumitatem, veluti a muto dæmone ipsum liberum reddidisset. Tunc manu a B terra erexit morbidum sanctus Præsul; abi, inquit, sanus, neque sceleribus amplius te commacules; at cura, ut posthac resipiscas, et me misellum peccatorem divino quoque numini commendes. His quidem verbis dæmoniacus ipse pristinæ restitutus est sanitati, ita ut plurimi hoc signo ad Christum attracti sint.

Mechliniæ die Veneris sancto saltantes corripit:

24 Profectus inde vir sanctus, Germaniam peragravit, ad Scaldam usque, tantisper suæ habitationis quæritans locum a cœlesti nuntio sibi designatum, quousque Machliniensi solo vicinus esset. Erat is tum locus multum vastus et incultus, vepribus, sentibus et arboribus luxurians, ac nil nisi ferarum domicilium. Atque hoc loco magnam hominum vim reperit divus Rumoldus, ad citharæ tibiæque et musices symphoniam, choreas ducentium; idque circa diem sacrum, quo Dominus noster humanam salutem est operatus in Crucis stipite. Hoc autem conspecto, tripudiationes horum interrupit, ac exorsus de nostra religione verba facere, populo rudi annuntiare cœpit, quæ quantaque Dominus Jesus pro nostra omnium salute esset perpessus mala; tanta quidem energia, ut populus mirum in modum divino accenderetur amore, ac sacrosanctæ Triadis notitia partim imbueretur. Cum dein concioni finem fecisset vir religiosus, nemoris deserta petivit, rerum C cœlestium contemplationi vacaturus.

Porro ab Adone benigne susceptus, d e

25 Eadem tempestate commorabatur inibi Archicomes quispiam præclara Pipini *d* Regis stirpe progenitus, Ado nomine, provinciæ illius a primis annis gubernator. Erat huic generosa conjux, Elysa *e* appellata, quacum in matrimonio, infœcundo tamen (neque enim quidquam ex ea liberorum unquam tulerat) vixerat annis sexaginta sex. Iis significatum fuit, divum Rumoldum persanctæ Dominicæ passionis mysterium populo annuntiasse, ita ut hunc a saltationibus, quibus operam dabat, retraxerit, et plurimos in Christi amorem succenderit, ac illustrarit. Horum certiores redditi Comes simulque uxor, mox accersito per internuntium viro Dei, rogarunt ut non dedignaretur ad illorum deflectere ædes; erat enim ipsis quod illi indicatum vellent. Quorum petitioni haud gravatim annuens vir sanctus, ipsorum domicilium ingressus est, sane quam honorifice ab iis receptus: gaudebant enim non mediocriter ad tam celebris hospitis adventum, suppeditantes ei quæ ad victum ac vestitum opus habebat. Divus Rumoldus e diverso, haud immemor beneficii, corporeæ alimoniæ loco, hospitum animos verbo pascebat Evangelico. Cohortabatur inter cetera eos ad misericordiæ opera egenis impendenda, D quod essent Deo apprime grata et accepta. Ceterum quando illis pie erudiendis operam daret, sedem eidem parari jussit Comes suo in palatio satis accommodam, in qua nimirum Deum pro utriusque salute precaretur.

sterili uxori fœcunditatem impetrat.

26 Quodam autem die, commorante ibidem sancto viro, deploratum fuit ei per Comitem ejusque conjugem, quomodo multo tempore jugali vinculo adstricti una vixissent, sed nulla edita sobole: eamque ob rem, post fatalem ipsorum diem, dominia sua multifariam dispertienda. Quam religiosissime itaque rogarunt divum Rumoldum, ut suis in precationibus utrosque hospites suos Altissimo commendatos haberet. Sublatis extemplo in cœlum oculis, ita precatus est ille: Gratias, inquit, tibi refero cunctipotens Pater, pro omnibus munificentiis mihi collatis, maxime, qui me tuum famulum numquam non propitius exaudisti. Eheu jam, Pater misericordissime et Domine clementissime, de tua confisus immensa misericordia, suppliciter te rogo et deprecor, ut hasce meas preculas minime respuas, sed exaudias quæso, prout Abrahamum exaudisti, ut e Sara uxore sterili etiamnum et vetula, filium susciperet, quem Isaacum appellaret. Qui itidem Manue E orationem exaudisti, quando ejus conjux diu infœcunda, angelique levata solamine, Sampsonem progenuit virum robustissimum. Quemadmodum et famulæ tuæ Annæ, multo tempore sterilis, deprecatione flecti voluisti, quæ Helcano marito Samuelem prophetam edidit. Quique Elisabethæ infœcundæ conceptum nihilominus dedisti, divum scilicet Joannem Baptistam! Ipse denique, Domine Jesu, præter naturæ ordinem, ex purissima tua genitrice Virgine nasci voluisti. Ita et famulis his potentiam tuam, quæso, exere, ad laudem et honorem tuum, ut hi etiam jucundentur pro tua immensa misericordia prole legitima. Dignare quoque eosdem fœcunditatis donare gratia, ad sanctæ Trinitatis doxam.

Hinc natus S. Libertus,

27 Hæc ubi perorasset vir sacer Rumoldus, mox prophetiæ dono imbutus, hospitibus suis bene precatus est, fœcunditatis munus eis imprecando: atque vaticinabatur, ipsius Comitis conjugem brevi concepturam, parituramque filium, corpore pervenustum, industrium ac sanctimonia celebrem. Præmonebat etiam ille, infantem postmodum ab ipso baptizatum iri et suscipiendum velut lustrico parente, huncque appellandum Libertum. Hujus itaque viri dictis ac pollicitis, tantam adhibuere Comes atque F hujus uxor fidem, ut prius naturam ipsam defecturam crederent, quam divi Rumoldi verba irrita aut inania fore, quæ de nascituro filiolo prænuntiasset. Quamobrem et Deus, sicuti spem conceperant, evenire permisit: nam prout divinarat vir sanctus, concepit Comes ipsa, ac partum edidit: idque incredibili sui mariti gaudio, ac totius populi illius provinciæ.

magna statim prodit sanctitatis indicia

28 Tum Comes Ado ejusque conjux religiose obtulere altissimo suum puellum, gratias illi agentes immensas, qui dignatus esset eis dare heredem, qui nimirum, ipsis hac vita functis, eparchiam pacatissime moderaretur. Itaque sacra baptismatis unda tinxit ipse vir Dei Rumoldus infantem, indito ei Liberti nomine. Ubi autem Comes Ado jam perspiceret perpenderetque ea omnia adimpleta esse, quæ a divo Rumoldo Antistite super nato puero pronuntiata fuerant, mox vertens sese ad ipsum ait; Admirandam tuam potentiam, sacratissime Antistes, et eximiam virtutem satis superque declarasti tuo in filio Liberto, multis quoque nominibus me tibi devinctum esse fateor, ea propter elige hic tibi sedem, ubi perpetuum hæreas, atque te, patris et fidissimi amici

A amici loco, perfrui mihi liceat. Commorante igitur eo loci religioso viro, succrevit puer Libertus, ætate proficiens, summo nimirum parentum ac universi populi ejus regionis gaudio. Is enim ad meliora semper progrediens, mendicis et egenis panem studuit impertiri ac obviis quibusque salutem precari. Quæ item Deo invisa essent, aversari, atque alia id genus imbibebat pietatis semina. Quoniam autem puer hic divinitus progenitus esset, pariterque bona præditus indole, adeo parentum suorum præcordiis inhærebat, atque ab iis adamabatur, ut numquam non adesse, rarius vero hunc abesse, optarent. Qui tametsi nonnumquam puerorum more passim lusitaret, tamen genitorum suorum oculis et animis obversabatur. Ceterum teste Sapiente, qui dixit : In die bonorum, ne immemor sis malorum (siquiden læti dies in mœrorem convertentur) ita et Comiti Adoni ac ejus conjugi accidit filii in morte, veluti hoc ipsum animadvertere licet, ex his quæ post de ipso referentur.

ANNOTATA F. B.

B a *Mechliniæ Scaldis in mare non influit, imo nec Scaldis Mechliniam perfluit; adeoque alium locum martyrii designavit Angelus, quam eum, in quo vere martyrium subiit* S. Rumoldus.

b *Scelera multa non commiserat* S. Rumoldus, *adeoque de ordinariis levibusque peccatis hoc intelligendum est.*

c *Benedicit hic Pontifex locum adhuc quærendum, et ipsi Sancto ignotum : an hoc alibi fecerit, nescio. Porro tot gratiarum congestus cumulus, nimis quam suspectam reddit totam narrationem, pro scriptoris ingenio excogitatam.*

d *Quo consanguinitatis gradu Pipinum Ado contigerit, pluribus quærit Vardæus; sed nihil certi concludit. Majorem difficultatem patitur ætas Adonis. Vixerat, inquit Domynsius, Ado sexaginta sex annos in sterili conjugio. Ponamus viginti annorum fuisse cum iniret matrimonium, adeoque anno octogesimo sexto miraculose genuit filium; is autem Libertus vixit cum* S. Rumoldo, *in ejus monasterio, annos plures, ut habet vita, supponamus viginti; vixerit igitur Ado, centum et quinque annos ut minimum; cum* S. Rumoldo *supervixerit, ejusque sepulturam honoraverit. Verum auctoritas hujus vitæ tanti mihi non est, ut audeam propter eam, tam grandem ætatem Adoni concedere, neque audet Vardæus, sed dicit, belgicum scriptum, quo* C *usus est Domynsius, id forsitan solum indicare voluisse, quod conjuges sexaginta sex annos nati essent, cum eo adveniret* S. Rumoldus : *quod satis est ad miraculum.*

e Elisa, nonnullis Adelisa vocata, filia Lamberti herois, in Hasbania dominantis, cujus filiorum alter Robertus, in via S. Eucherii Aurelianensis Episcopi, ejus custodiæ a Carolo Martello, qui eum sede pepulerat, commissi, Dux vocatur Hasbanii, donavitque *ipse* anno DCCXLVI, ut habet Miræus, villas quinque cœnobio Trudonensi, in quo demum humatus est. Alter Sigirammus Landradam duxit, Caroli Martelli filiam, Pipini Regis sororem, ex qua genuit S. Godegrandum, Metensem Episcopum. *Ita Vardæus. Robertum Comitem Hasbaniæ, filium fuisse Lamberti, et cœnobio Trudonensi dedisse quinque villas, patet ex vita S. Eucherii, et Miræi libro 2, cap. 5. Donationum Belgicarum.* Sigirammum et Landradam, Francorum ex genere primæ nobilitatis, *parentes fuisse S. Godegrandi,* de pago Hasbaniensi oriundi, *testatur Paulus Diaconus, verum Landradam, filiam fuisse Caroli Martelli et Pipini sororem, non dicit : immo fuisse vix potuit, ut ex aliis colligitur. At ubi inter filias Lamberti Hasbaniæ Comitis, repererit Elisam, fateor me ignorare. In eo ergo deficit Vardæus,* D *quod ante omnia probandum erat : si autem solum velit, per conjecturam credi posse, Adonem sibi in uxorem sumpsisse filiam Principis, regioni suæ vicini, non est cur dissentiam.* A. JOAN. DOMYNS.

CAPUT V.

S. Liberti resuscitatio et martyrium. Sanctorum Rumoldi et Gummari colloquium.

Hic tanta cura enutritus filiolus, cum coæqualibus juxta lympham lusitans, dum volitantes aviculas indefesse sectaretur, nimiumque fideret ripæ, in flumen ipsum præceps abiens immergitur. Cujus rei certior redditus genitor, plorans amarissimeque flens, suas complicabat manus, atque sublatis in æthera oculis, inquiebat : O pater Omnipotens, quid in te tantum committere potui, ut hocce jam me mœrore afficias! Quando enim in mentem venit dies ille, quo me pro tua benignitate exhilaraveris, donando nimirum partum mihi, quem misere adeo acerba mors abripuit, subito dolore discrucior. Heu! quid mihi jam commodi erit e sobole generosa, quam enixa est mea conjux, tam repente e medio erepta? Vos quotquot mei flagratis amore, quare me fortunatum appellastis, magis infelicem dixisse oportuit. Longe siquidem majori jam mœstitia adfligor, quam gaudio prius sim delibutus. O grandævi, jam collacrymate mecum, vosque, natu minores, in gratiam demortui infantis, cessate quæso a gaudiis. Nil enim mihi profuerit Libertum procreasse, immo dedecori mihi nunc dabitur, ac numquam non mœrore tabescam. Gaudium meum ac lætitia evanuere simul, uti somnus. O mi generose nate, flos, speculum et decor puerorum omnium, posthac haud mihi licebit te tamquam filio fruisci, neque in paternas successurus es opes, ditionemque. Si quod honestum lethi genus filium e vita sustulisset, esset istud quidem parentibus quodcumque solatium. *Submerso aquis puero;* E

30 Hunc in modum diutius lamentante Comite, jam propius accurrens filii genitrix, nobilis illa Heroina, tanti mœroris ac lamentationis percontata est causam. Certior deinceps facta, atque de adversa filii fortuna edocta mater, ne verbulum quidem, præ dolore nimio, effari potuit : at animi deliquium passa est, ita ut opus fuerit eam inde abducere. Ceterum colligere licet ex summo parentum mœrore, quem de extincto infante præ se ferebant, quanto eum prosecuti sint amore. Tantæ enim erant querelæ, et genitorum lamentationes, ut omnem illius regionis populum ad commiserandum permoverent. Accurrebant idcirco undique senes juvenesque, investigandi gratia, flumini immersum Comitis filium. Quidam navigio ac natando hunc perquirebant, alii vero in fluminis ripa consistentes, secum deliberabant, quonam modo puerum investigare et offendere possent. Nonnulli retium instrumentis eumdem quæritabant : alii rursus uncis sive harpagonibus hoc ipsum sunt conati. Erant denique, qui innatando investigarent. At incassum laborabant omnes, siquidem submersum puerum minime repererunt. Verum quid consilii caperent, quidve amplius instituerent, ignorabant penitus. Hoc tantum reliquum erat, ut divum Rumoldum Præsulem accersiri curarent, petituri ab eo, ut quemadmodum ipsum a Superis impetrassent suo interventu, ita jam eosdem precibus pulsaret, ut aquis præfocatum infantem redivivum recipere queant. Destinantur itaque ad virum Dei nuntii, sed aberat ille ternis diebus a priusquam hujusce rei certior redderetur. *lamentis et questibus implentur omnia;* F a

31 Erat per id tempus Renensi in provincia, ex Em-

A. JOAN. DOMYNS. *absente S. Rumoldo,*

A Embleemo vico natus et educatus, illustris quidam vir Gummarus nomine, atque is claris natalibus ortus regisque in Pipini aula, equestris ordinis unus, adeo quidem bellicosus, ut adversum infideles Hunnos et Danos nonnumquam concertarit. Qui optimum vitæ amplexus initium, in multa perdurabat pietate. Quoniam autem vir Dei Rumoldus, divino munere accensus esset, ac omni virtutis genere conspicuus, amore flagrabat omnium, qui pietate inclarescebant. Quo etiam cumque locorum hujusmodi quempiam ille reperire posset, hujus præsentiam exoptabat plurimum. Idque non aliam ob rem, quam ut cum eodem de perenni felicitate verba haberet, atque divini verbi pabulo reficeretur. Allectus igitur S. Rumoldus celebri divi Gummari nomine, maximo tenebatur desiderio, hunc visendi conveniendique. Divus itidem Gummarus, percepta sanctimonia, et mirifica S. Præsulis Rumoldi religiosa vita, ex animo etiam gestiebat, ipsum videre ac alloqui. Adeo quidem serio hæc pertractantes, ut sese mutuo certiores reddiderint, super opportuno, quo coirent tempore. Convenientibus autem hisce præclaris S. Ecclesiæ luminibus, non de asini umbra, quod aiunt, sed de his quæ præcipuum B habent momentum ad humanæ vitæ felicitatem promovendam, verba ab his ultro citroque sunt habita. Jam degustare satagebant æternæ vitæ dulcorem, memorabant etiam, quot satanæ laqueis irretiti simus, quibusque machinis contra eosdem divino præsidio muniti. Nunc horum oculis obversabantur damnatorum ærumnæ et cruciatus; nunc justorum referebant præmia. Quam caducum item præsentis vitæ tempus esset, sermocinabantur, et quot passionibus et tergiversationibus nos mortales obnoxii simus; multiplicia denique Christi Martyrum trophæa commemorabant; uti hic bestiis objectus, sit devoratus; alius lapidibus obrutus, tertius ense peremptus; compluresque alii flammis exstincti. Hæc et similia brevi quidem referebant tempore, quomodo nimirum, Sapiente teste, in paucis vexati, in multis bene disponentur. Nam Deus tentavit eos, et dignos se reperit. Quorum ab oculis absterget Deus omnem lachrymam : neque enim erit his amplius dolor, clamor aut luctus, universa enim hæc pertransiere. Colloquebantur iidem de variis Evangeliorum scriptis, atque apostolicis viris, ac prophetis, enucleantes ipsum sacrarum litterarum fontem, quibus populorum animos imbuebant.

cum S. Gummaro conferente:

C 32 Utque sancti hi viri occasionem haberent amplius conveniendi, constitutus est ab iis dies, ad quem denuo coirent *b*. Adventante autem constituto tempore, gestare consueverat uterque scipionem sive baculum, ad sustentandos artus, sicque convenere ad locum, quem inpræsentiarum appellant *Ad quercum c*. Is locus, cum esset utriusque domicilio intermedius, hunc idoneum judicarunt, in quo se mutuo pascerent verbo evangelico. Atque divini afflatu spiritus, visum ipsis fuit quotannis eo loci convenire et frequentare eumdem, una cum clero ac populo, antelatis etiam vexillis sacris, ac sacrosanctis reliquiis. Operabantur ibidem quam religiosissime rem divinam, supplices preces pro populo ejaculantes; quibus sic peractis ac constitutis, defixit uterque ipsorum in terram suum scipionem juxta quercum, et ecce, qui aridi fuere, repente virescere cœperunt, folia postmodum proferentes, spectantibus istud quam plurimis, qui hoc ipsum attestati sunt. Siquidem placuit Deo, hoc tam insigni prodigio palam pro sua benevolentia declarare, hujusmodi concilium sive conventum, ipsi apprime placere; cum ipse sit prolocutus : Ubi duo vel tres in nomine meo convenerint, ibi sum in medio eorum. Cum itaque, fratres, prænarrata omnia, ad nostram ordinata sint eruditionem, ut scilicet nos D piorum exemplis resipiscentes, vitiis et sceleribus repudium faceremus, constitutum est, ut quotannis clerus cum promiscuo populo ibidem conveniret, idque sacris operandi gratia : quod multis annis ita observatum fuit.

qui post tres dies submersum, ad vitam revocat,

33 Tertio a submersione die Liberti, intellexit vir Dei Rumoldus ipsius fortunam adversam, magno eam ob rem affectus dolore, quod et palam testabatur : nam eo loci veniens, profuse lachrymatus est, uti ceteri omnes. Nihilominus, hic qui vix seipsum solatio levare poterat, omnibus animum suppeditabat, et bonam inducebat in spem : ac flumen versus divus Præsul petivit, una cum populo, in quo puer Libertus præfocatus erat, ibique sublatis in cœlum oculis, precatus est ille Deum cunctipotentem quam ardentissime, nihil omnino hæsitans (quamvis profusis lachrymis rem gereret) ut redivivum ac pristinæ vitæ restitutum filium, parentes recipere promererentur. Quum autem hoc modo prolixius orasset sacer Rumoldus, adstante universo populo et rei exitum præstolante; imo quod mirum dictu, priusquam ille a precando cessaret, conspexit Libertum ante se in pedes stare, non certe alio vultu, quam si a somno excitatus esset : neque enim vel ejus E crines, aut indumenta conspurcata, vel madida apparebant. Verum egressus est ille fluminis aquas, non secus atque olim tres pueri immunes, egrediebantur caminum ignis Babylonicum, contrariis nempe elementis. Tum præ gaudio gestiebant pueri genitores, cum omnibus sibi sanguine junctis et plebe universa, eo quod Libertum, ingenuum illum puerum, cernerent jam a morte excitatum.

ab Adone silvestrem locum accipiens,

34 Quam ob rem et a Comite oblata fuere divo Rumoldo Præsuli donaria magnifica auri argentique, quæ omnia tamquam caduca et temporaria floccipendens, hoc responsi dedit : O heros inclyte, haud potis sum propriis hæc patrare viribus, nisi divino adjutus præsidio. Qua de re Deo omnipotenti acceptum id referre debes, cujus solius præsidio, hæc gesta sunt per me suum servulum. Temporaria item hæc, quæ mihi offers, quia mundana sunt ac momentanea, jam dudum respui, ne mihi quoquo modo peccandi ansam subministrent. Ceterum vicinus est hic locus quispiam palustris, isque incultus, ac supra modum arboreus; locus, inquam, alnos, sentes et taxos abunde proferens atque vepres. Hunc abs te mihi donari postulo, Dei nomine, non quidem alium in usum, quam ut divinis inibi laudibus operam dare mihi liceat, una cum Dei ministris. His auditis, gavisus est supra modum Comes, F tum quod hujusmodi quid ab ipso postulasset, tum quia elegisset, non procul ab illius habitaculo, sibi sedem construere, atque ait : Quidquid petisti contendistique, lubens tibi annuo. Hæc ubi prompsisset verba Comes, nemoris deserta vir Dei Rumoldus lætus petivit, neutiquam a lupis, aut ejus generis agrestibus animantibus remoratus, quorum haud exigua istic tum erat copia. Quo loco et cellam sibi construxit, sive domicilium, foveis ipsum circumfodiens et aquis; cui rei manibus pedibusque incumbebat. Quod quidem operis, ut citius persolveret, et ibidem rem divinam augeret, ascivit ille sibi viros aliquot, sanctimonia celebres, et hujusmodi donationem confirmavit constabilivitque Comes ipse, solemni suo testamento, ita ut, quæ ecclesiæ Dei essent, maximopere propagarentur, et in libertatem vendicarentur. Quo etiam loco vir sanctus ædiculam dedicavit Deo in honorem protomartyris *d* Stephani : ubi et complures annos divus Rumoldus commoratus est, una cum Liberto.

ubi S. Libertum instituit.

35 Posteaquam enim adolescens animadverteret, plurimis sese nominibus viro Dei devinctum esse, studuit

A studuit ad illius exemplar, pietati operam dare strenuam, et vitia ac scelera detestari omnia; tanta quidem enitens religione veraque animi submissione, ut æternæ tandem felicitatis bravium sit postmodum adeptus, prout ex sequentibus constabit. Cum enim efferi gentiles, quos Hunnos et Danos appellabant, hasce in regiones tumultuose irrumperent, urbes universas, vicos et divorum templa, ac cœnobitarum conventicula, cum inhabitatoribus, devastarent ferro ignique; Dei tamen munere, ab hac clade immunis perstitit locus ille, quem divus Rumoldus inhabitaret cum suis sodalibus, idque dubio procul piis meritis sancti Præsulis: neque enim hujus conventiculo, a Superis prohibiti barbari, quidquam mali inferre ausi fuere. Eodem autem tempore accesserat Libertus Hasbaniam, invisendi gratia suos amicos *e* et sanguine junctos. Qua in provincia Hunni civitates ac vicos omnes depopulabantur, atque inhabitantem populum, tanta quidem crudelitate, ut quisque in fugam sese daret; itidem et Libertus. Verum non erat ullus refugii locus, barbaris omnia subvertentibus, tam sacras ædes, quam religiosorum habitacula. Suffugiens demum B Libertus, ædem adiit divo Trudoni sacram. At hanc quoque impii gentiles populabundi ingressi sunt: quibus conspectis, confugit ille ad Christi aram, quam et amplexus est. Eheu! Deum haud reveriti athei, Libertum istic peremerunt ante aram summam. Sanctus hic quanti fuerit meriti, signa et portenta, quæ tam ante, quam post ejus occasum sunt edita, satis superque declarant. Hisce adeo nefandis rebus patratis, regressi Hunni unde venerant, demoliti sunt quidquid obvium habebant, uti adventantes fecerant.

ANNOTATA F. B.

a *Si tridui itinere abfuerit* S. Rumoldus, *oportet ipsum iter aliquod instituisse episcopalis officii gratia. At, quod numero sequenti affirmari videtur, eum tunc adfuisse S. Gummaro, credibile non est; cum locus, ad quem convenire solebant, una tantum et dimidia leuca distaret Mechlinia.*

b *Non existimo, hos Sanctos (ut mox dicitur) cum vexillis sacris eo convenisse, sed post obitum utriusque hoc factum a populo, ob venerationem Sanctorum, quia vigebat hæc traditio, eos ad hunc locum de rebus spiritualibus inter se tractasse. Quod autem dicatur populus eo convenisse processionaliter, sacris operandi gratia,* C *id verum esse credo, si sacellum aliquod ibi steterit, in quo sacrum celebrari posset: non enim credo sub dio celebrasse. Conditum est non ita pridem sacellulum, in amborum Sanctorum, tamquam ibi invicem occurrentium, memoriam, in quo Belgica inscriptio legitur, hoc sensu:* Felix locus, quem Dominus perambulavit, ubi sanctus Rumoldus et Gummarus res divinas pertractarunt. *Ætatem collige ex apposito anno* 1688.

c *Sic notat Vardæus, locum hunc codex Tungrensis vocat* Stadeley *(in nostro MS. legitur* Gadehey, *in codice Rubeæ vallis* , Stadeyke) *Haræus in vita S. Gummari* Stadeki: *sed Gramayus lib.* 4 *de Antuerpia cap.* 8. *ait, a Sanctorum quercu dictum olim* Stanteyck, *nunc corrupte* Scaedeneyck. *Vide de villa Staeydeke, Duffeliæ sita, Miræum in Not. pag.* 557.

d *Vide quæ de ista ædicula dicta sunt* § 12 *et* 18, *in commentario prævio.*

e *Rectius dixerat Theodoricus, fugisse imminentes barbaros. Plura alia hic male connexa sunt.*

CAPUT VI.

D A. JOAN. DOMYNS.

Acta S. Rumoldi reliqua, martyrium et cultus.

Sanctus Rumoldus, memor verbi Apostolici: Qui non laborat non manducet; item: Manibus nostris operati sumus, ne quem vestrum gravaremus; ita numquam non aliquid operis actitabat, exercens se ingeniumque suum, partim manibus operando, partim etiam piis precationibus vacando. Nullum, inquam, ille tempus patiebatur sibi intercidere, quod non daret orationi, aut honestiori alicui operi. Quod ut re et facto præstaret, consuetudinis erat illi, sementem facere, ac diversi generis arbores conserere. Ac quidquid ejus sacratis manibus consitum aut plantatum fuerat, enatum succrevit optime; ad eam rem dubio procul cooperante sibi divina munificentia. Erat inter cetera opera sancti viri Rumoldi arbustum consitum, cujus fructus ad hominum usus multum erant accommodi. Pro more etiam delectabatur ille hoc in arbusto, sub arboris umbra Davidicos Psalmos aliasque divinas persolvere Deo cantiones. Atque ut tanti viri memoria nullo intercideret tempore, Tutelaris ille habetur omnium terræ fructuum, et mechanicarum artium. Eá propter in plurimorum ore tantum hunc Præsulem colentium et quid rei auspicantium, illud proverbii ut plurimum versatur: Deus divusque Rumoldus nostris adsit conatibus. Huic et suarum frugum ac pecorum ceterorumque fructuum decimas, mortales quotannis pendere solent. *S. Rumoldus pie conversans* E

37 Denique Dominus noster, qui benedicto suo cruore universum purgavit mundum, voluit et locum illum, quem inhabitaret vir Dei Rumoldus, ejusdem consecrare morte, ac beatum reddere, martyriique corolla ipsum Sanctum insignire. Constat itaque eumdem, quo Deo divinisque vacaret, ædificationem quam cœperat, ad amussim perducendi [curam] suis demandasse operariis, ædiculam nimirum prius memoratam, insignis quidem structuræ, ac elegantiæ, uti etiamnum videre est. *a* Facto quoque ut præstaret, quod Scriptura nos admonet: Non morabitur, inquiens, opus mercenarii sui apud te usque mane; circa vesperam indies eo accedebat, investigaturus, quid quantumque operis egissent sui operarii, quo dignam ipsis rependeret mercedem. Atque ad meliora semper eos adhortabatur, adulterii crimen inter alia gnaviter reprehendens; quod operariorum alter percipiens, qui hocce eodem laborabat vitio, odio et invidia in sanctum virum exagitabatur. Is animadvertens, utriusque stipendium semper promptum ac paratum, simulato animo ad suum hoc modo prolocutus est sodalem. Fidem habeto mihi, virum hunc divitiis superabundare oportet, refertasque nummis habere crumenas et thesaurum abditum. Ille namque nullis sumptibus aut oneribus deterretur, quinimo nobis operam nostram quotidie rependit sine cunctatione ulla. Verum quando ægre improbo labore ac multis sudoribus, parum facimus lucri, operæ pretium nobis fuerit, hujusmodi operis quid attentare, quo non inter plebeios et infelices homines connumeremur; ut, inquam, e medio tollamus hunc virum externum, idque occulte, ne tandem uterque nostrum male pereat, quem et furtim neci demus, atque exanimem submergamus, ut facinus ipsum celetur, ne pro perpetrato scelere meritas luamus pœnas. Alter quidem ductus cupidine auri, istud annuit, eo a sodali fornicario impulsus, qui virum Dei Rumoldum odio prosequebatur, quia in hujus vitia, semper paratus erat dicere. Itaque pariter egressi nequam, opportunum expectarunt tempus, *dum templo ædificando occupatur,* F

A. JOAE. DOMYNS.

A tempus, quo sanctum virum sine arbitris reperire possent. Ceterum, quamvis ipsorum perversus animus Deo perspectus esset, id tamen flocci pendebant. Quo denique flagitium istud, tam nefarium, clanculum perpetrarent, iter ingressi sunt, ad quod suspicabantur D. Rumoldum adventaturum, idque securibus et ligonibus muniti, non secus quam si arborem quampiam extirpaturi exissent.

a duobus operariis impie occiditur:

38 Sub vesperam solito adventavit more sanctus vir Rumoldus, investigandi gratia operariorum opus, æquam ipsis ut rependeret mercedem. Quo conspecto, haud mediocriter gavisi sunt proditores illi duo, atque horum alter dirum vulnus capiti Præsulis inflixit, ut ex eo mox animam efflarit. Neque plus nummorum in ejus marsupio ab his repertum, quam argentei nummi tres, quot fama tenet ipsum Sanctum perpetuo sibi servasse, retinuisseque quantum quantum etiam expenderet. Hanc ob rem,' qui avaritiæ vitio notabatur, atque ad facinus perpetrandum abs fornicario allectus erat, invidia tabescentem sodalem convitiis maximis tum lacessebat et diris hunc devovebat, non quidem sine gravi querimonia. quod nimirum istud sicarium opus tanti

B proditoris impulsu perpetrasset. Quo denique sceleratum facinus occultum foret, sacrum corpus et exanime aquis dedere facinorosi, obducentes illud arborum foliis, ne res in vulgus dissemniaretur. At frustra laborarunt illi, noluit enim Deus admittere, ut insigne adeo hujus seculi lumen obnubilaretur, quin imo placitum illi fuit, sancta in Ecclesia illustre illud reddere. Quam ob rem, quod celatum volebant, cœleste prodidit lumen quoddam cœlitus emissum, quasi digito demonstrans, quo loco religiosissimi viri corpus reconditum esset. Martyrium itaque subiit divus Præsul Rumoldus propterea quod adulterium redarguisset, instar Joannis Baptistæ, ipsis etiam feriis ejusdem Martyris Baptistæ, idque nati Servatoris nostri Jesu anno septingentesimo septuagesimo quinto, Francis imperante Carolo (cui ex magnitudine rerum gestarum Magni cognomen fuit) imperii ejus anno se-

b ptimo *b*. Annus autem necati tanti Martyris hocce versiculo continetur.

c hIC CæsVs *c* CeCIDIt fLVVIo IaCtVS, neCe Capta.

demersum corpus, indicio cœlestis luminis,

39 Piscatum egressi hamiotæ circa noctis intermedium, maximum intuiti sunt lumen, quo loco sacrum viri corpus a sceleratis projectum erat, ignari tamen quid rei istud portenderet. Ac quocumque locorum ii sese verterent, semper obvium

C habebant lumen hoc insolitum. Hinc haud mediocriter perterriti sunt piscatores, neque tamen suopte ingenio eo contendere audebant. Verum Comitem Adonem adorti, talia protulere verba: O generose heros, noctu piscantibus nobis offert sese lux quædam prodigiosa, idque uno et eodem loco. Quod si hujusmodi quid etiam celaverimus, ne sceleris arguamur, veremur. Idcirco hujusce rei certiorem jam te reddimus. Quibus auditis, admiratus est Comes supra modum, ac animo volvebat, quidnam lumen hoc denotaret. Qui et piscatorum dictis fidem prius adhibere noluit, quam hoc ipsum suis conspexisset oculis.

ab Adone inventum et honorifice sepultum

40 Investigaturus itaque rei veritatem Comes, junctis sibi piscatoribus, nocte intempesta egressus est perveniensque ad eumdem locum, cuncta reperit, uti prius edoctus fuerat. Hanc ob rem maximopere obstupescebat ille, nihil minus cogitans, quam super divo Rumoldo. Jussit idcirco Comes, ut instrumenta adferrent piscatoria, periculum facturi, quidnam fluminibus immissum esset. Nec mora, ejectis harpagonibus, comprehensum est nobile et sacrum divi Martyris Rumoldi corpus. Ubi autem hoc ipsum aquis eripuissent, et faciem ejus amœ- D nam extersissent, facile perspicere potuit Comes Ado, religiosissimi viri Rumoldi exanime corpus id esse. Quin grave vulnus in ejusdem capite conspexit, ac animo ea propter consternatus, hoc modo exclamavit: Quis, quæso, te dive Præsul ac sacerdos amplissime, tam immaniter trucidavit; atque illius sancti mortem multis lacrymis et suspiriis deplorabat. His ita gestis, in mandatis dedit Comes adstantibus, ut corpus sacrum ad sepulturæ locum deferrent, in ædiculam nimirum, quam Sanctus, dum in vivis esset, ipse construxerat, quemadmodum istud etiamnum verum esse dignoscitur. Construxit autem illi Ado conditorium haud contemnendum, ædiculam eam multis honoribus ornans et donariis. Jussit et divi Antistitis corpus pro magnificentia sua exornari ac convestiri. Clerus tum maximo perfusus est gaudio, ac reliqui omnes, tam valetudinarii, quam incolumes, religionis causa accurrerunt, cupidi ipsum sanctum corpus videndi et lacrymis prosequendi. Morbis item correpti, sancti viri opem implorabant, voti compotes effecti. Declarare enim volens Altissimus sanctimoniam, et tanti Martyris meritum, morbidos complures curavit, multaque in ejus gratiam edidit signa, qui vivit E regnatque cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus in ævum. Amen.

claret multis miraculis.

ANNOTATA F. B.

a *Exstitit, inquit Vardæus, tempore Domynsii sacellum istud; sed postmodum anno* 1580 *a Geusiis dirutum. De hoc etiam in Commentario satis.*

b *Intellige imperii seu regni Francici, nam annis demum post quinque et viginti, a Leone III Romæ coronatus est Imperator.*

c *Si recte ad calculos exigatur chronographica numerandi ratio, non signatur hic annus mortis* S. Rumoldi 775, *sed* 1275, *quo fortasse anno Legendam suam adornavit Anonymus, qui vitam Theodoricianam miraculis multis, et Hibernicis Romanisque apparitionibus crescere voluit, cujus ætatem quæsivimus* §. 4 *commentarii prævii. Siquis aliter rem excusare voluerit, per me utique licebit.*

ADDITAMENTUM

Ex editione Domynsii, collata cum MS. Belgico.

F

Ut totus Domynsius pateat,

V*itam* S. Rumoldi, *a Domynsio latinitate donatam, quousque hic data est, descripserat Baertius ex editione Vardæi, utpote qui Domynsium non viderat, multo minus Belgicum anonymum: ex Vardeo autem sola Acta accipienda censuit, omissis iis, quæ ad ipsa proxime non referuntur. Aliter mihi visum est, ea potissimum de causa, quod in commentario prævio, ex additionibus istis nonnulla citaverim, alia refutanda susceperim, ut proinde necesse habeam fidem liberare, verbis ipsis Domynsii integre et fideliter exhibitis, sed et una opera collatis cum MS. illo Belgico, ut, quid utrique commune, quid vero singulis particulare sit, clarius innotescat. Notavimus in prædicto commentario, non satis recte se gessisse Domynsium, dum, miraculorum seriem, tam clare et expresse in autographo Belgico, a pag.* 150 *ad* 188 *relatam, totam prætermisit, eo prætextu, quem nescio an quis satis probaturus sit. Orationem ejus mox referam, ubi prius observavero, insertam hic ab eo precationem et receptam collectam, quas cum aliis dedi* §. 21, *a num.* 236, *quorum pauca et sparsim retulit anonymus Belga. Habe modo Domynsii excusationem.*

A 42 Miraculorum seriem, amice lector, quæ Germanico (*intellige* Belgico) in exemplari, superioribus jam annexa est (*adde*, et semper annexa fuerat) data opera volensque hic omisi : non quidem ideo, ut eam tamquam fabulosam et minus verisimilem respuam ; aut etiam Latina hac versione indignam existimem. Ego, ut quod res est eloquar, hac rudi mea opella, hoc solum volui, ut eruditioribus, quibus ego homuncio minime sum conferendus, viam tantum præmonstrem, qua nimirum hæc, rudi quidem minerva a me descripta, tersius tandem et latinius, atque pro rei magnificentia tractent. Hæc venia benevoli lectoris præfatus, quæ ad sancti Martyris elevationem, translationemque, atque id genus alia spectant, enarranda jam accingor. *Numquam mihi placuit vanum subterfugium ; sinceri interpretis est, omnia reddere. Quod addit,* hoc solum voluisse, ut eruditioribus.... viam tantum præmonstraret, qua nimirum hæc ..... tersius tandem et latinius, atque pro rei magnificentia tractarent, *id vero curandum fuit minime ; gratius longe et acceptius esse debet piis et devotis Sanctorum cultoribus, vera, genuina et sincera, quousque supersunt, eorum gesta* B *relegere, quam phaleratis elegantiis compta et exornata.*

datur etiam ejus appendix

43 *Sequitur apud Domynsium hic titulus :* Elevatio corporis divi Rumoldi a terra, ejusdemque argenteam in thecam repositio, *qui idem est in Belgico pag.* 188. *Tum :* Post multorum annorum curricula, et complurium signorum edita prodigia (quæ Deus per Sanctum suum operatus est, tam ante ejus ex hoc seculo commigrationem, quam postmodum) sacratissimum hujus Martyris corpus humo levatum est quam magnificentissime : idemque repertum diversis aromatum speciebus conditum. Atque sic lignea in arca, sacra ossa recondebantur, vestimento serico, quod multis erat aureis contextum lineamentis, involuta ac argenteæ thecæ inclusa ; quæ reponi solita est sub atrio summi chori ; nimirum supra aram Annuntiatæ divæ Deiparæ Mariæ. *Hunc locum, seu argentei feretri repositorium, novisse potuit Domynsius æque ac scriptor Belgicus, in reliquis nec res nec tempora distinguuntur nec combinantur, ut supra in commentario abunde demonstratum est.*

de elevatione corporis S. Rumoldi,

44 *Alterius articuli titulus a Domynsio adjectus est :* Divi Martyris corpus, ob bellorum tumultum, in vicum Steynockeseele advectum. *Historia descripta est ex autographo Belgico, a pag.* 190 : Accidit, ut bellum atrox moveretur, et plerique cives Machliniani, quod chari ac pretiosi supellectilis habebant, C urbe avectum, amicorum tutelæ commiserunt demandaruntque. Erant autem Canonicorum quidam, maximum rei dispendium formidantes ; qui et consultarunt, Martyris corpus ad vicum Steynockeseelanum deferendum. Fert fama, thecam argenteam, qua in sacrum Præsulis corpus repositum erat, eo loci ruri defossum fuisse, corpore plurimis ibidem coruscante signorum prodigiis. Verum sopito jam bellorum dissidio, corpus ipsum terra effossum fuit ; quo illud ad pristinum tandem reducerent locum, antelatis vexillis sacris ac solenni pompa. Erat eodem tempore equestris ordinis quispiam Steynockeseelanus princeps ; isque comitiali laborans morbo. Quoniam autem complura operatus esset inibi Deus signa per Sanctum suum, admittere ille noluit, ut divi Antistitis Rumoldi reliquias a sua ditione auferrent, ni prius incolumis et sanus ope Sancti redderetur. Quamobrem totus Canonicorum grex, in hæc prorupit verba : Comprimis grate heros, absit ut tentes Altissimum, at precaberis eumdem obnixe religioseque, ut divini muneris te participem reddat, auxiliante ad eam rem sancto suo Martyre. Hisce auditis, ille ait : Quem in modum deprecabor Dominum ? Aiunt : Scelerum tuorum sentinam purga, ex animoque defle commissa D peccata, atque horum pœnitudine ducitor, quo tandem favore numinis auxilieris. Quo præstito, Domini Canonici in genua procubuere, Deum ipsum ardentius pro Principe rogitantes ; ita ut pristinæ restitutus sit ille incolumitati. Hoc edito in ejus gratiam signo, quod habebat dominii, mox Canonicorum collegio contradidit. Cujus vici Steynockeseelani dominium perpetuum impræsentiarum obtinet divi Rumoldi collegium Canonicorum, ita ut investiendi, et revestiendi jure inibi potiatur. In hujusce rei memoriam lychnum pensilem divi Rumoldi, Canonici diu noctuque accendunt, in summi chori medio. *De ea translatione, qua potui verosimilitudine disputavi supra loco suo : ceterum lychnum pensilem in hunc usque diem perseverare, alique Capituli sumptibus, mihi non semel testati sunt eruditi amici Mechlinienses.*

de translatione in Steynockeseel,

A. JOAN. DOMYNS

45 *Historiam obsidionis et miraculosæ victoriæ, proponit sub hoc simplicissimo titulo :* Prodigium. *In Belgico narratur a pag.* 194, *quod Domynsius presse secutus est, notans in fine, phrasi etiam alibi usitata,* præcidanias ferias diei Jovis sacræ, *Anonymo scribente* ſcoiffel Woensdag *cum verosimillime postridie* E *contigerit, ut est in Commentario* §. 23. *En Domynsii textum ;* Haud multo post Machlinia, juxta Chronicon, valida bellatorum manu undique obsessa est. (*Vaga iterum oratio.*) Quamobrem et Machliniani, exercitu contracto, ducem sibi assciverunt equestris ordinis virum, eumdemque Anglicum et Petri Dondelier appellatum. Existimabant enim cives, hosti resistendum. Dux hic militaris, rerum quid sacrarum expetiit ; cui oblata est divi Martyris costa ; quam ille suo afffixit clypeo, in Deo divoque Rumoldo spem collocans. Ab oppidanis autem universis, quo Dei maximi gratiam impetrare possent, quam religiosissimæ habitæ sunt supplicationes, una cum arcula sui Tutelaris, qua totam lustrarunt urbem. Atque ad urbis portas sistentes gradum, thecam ipsam intra mœnia reposuerunt. Post ordine egressi omnes, fortiterque belligerantes, Dei ac divi Rumoldi ope, victoria sunt potiti, ita ut Machliniense solum nil incommodi ab hoste tum acceperit : at quemadmodum direptioni aut occupationi nullius unquam subjacuit, ita et tunc perstitit. Dux idcirco, Deo omnipotenti et sancto Antistiti Rumoldo prorsus fidens, suis curavit impensis Divi costam sumptuose auro obduci atque argento, instar angeli, eam manibus gestantis. Promiscuum F autem vulgus ac cives Machliniani, gratitudinis ergo, tantum donariorum accumularunt acervum, ut ex iis auream conflaverint Martyri thecam. Iidem et juramento sese obstrinxerunt ac votum nuncuparunt, sacrum divi Rumoldi corpus quotannis sese circumlaturos, novis et ceratis tædis iisque accensis, quemadmodum etiamnum istud rite observatur, tertio a festo Paschatis die. Ceterum editum est hoc miraculum, ipsis præcidaniis diei jovis sacræ, quæ cœna Dominica vulgo appellatur. Sit itaque Deo laus et decus omne in ævum.

de prodigio in obsidione anni 1303,

46 *Quæ hic breviter, obscure, confuse et negligenter recitantur, citato nuperrime paragrapho ad exactiorem crisim revocata sunt, ostensumque, non satis verisimiliter adduci Petrum illum Dondelerium, equitem Anglum, qui forte tunc necdum erat in rerum natura. Adde nemini non perspectum reddi, præpropere superius meminisse Domynsium* thecæ argenteæ, *quam* ruri defossam, *tam diserte asseruit ; ubi notanda hæc verba,* haud multo post ; *nempe post translationem Steynockeselianam Mechliniam fuisse obsessam : quæ omnia nec historice, nec chronologice, imo nec sensate digesta sunt, cum anno* 1303, *quo prodigium contigit, nonnisi*

qua hic denuo discutiuntur.

A. JOAN. DOMYNS.

A *nonnisi* arcula *fuerit, eaque mere lignea, quam tunc Mechlinienses circumtulere; argentea illa deaurata, quam* auream thecam *dicere maluit Domynsius, primum conflata anno* 1369, *ut bene narrat Anonymus pag.* 199, *cujus verba mirum est hic denuo præteriisse Domynsius, nisi forte adverterit, non cohærenter locutum fuisse archetypum suum, præterquam quod nec pondus conciliare potuerit. Demus textum integrum Latine versum:* Nunc scire oportet, anno 1369 perfectam esse S. Rumoldi lipsanothecam, in quam insumptæ sunt marcæ argenti sexcentæ super ter mille. *Omisso autem marcarum pretio, solum ait,* pro singulis artifici solvendos fuisse florenos octo Rhenenses; *ac demum* in singularum marcarum deaurationem ducatos duos expensos fuisse: *unde, inquit,* exurgit summa pretii, qua arca constitit, florenorum Rhenensium sex et sexaginta millium, præter lapides pretiosos aliaque subinde annexa, ut civitatis regesta declarant. Deo gratias.

De ostensione an. 1480,

47 *Cum his non male connectit Anonymus* Reliquiarum divi Rumoldi ostensionem, *de qua ita Domynsius, totis mille annis aberrans:* Anno salutiferi partus septuagesimo nono supra quadringentesimum, ipso sancto die Annuntiatæ divæ Virginis Deiparæ, B præsulatui Cameracensi præsidente Joanne Burgundo, Philippi Brabantiæ Ducis fratre, corpus sive reliquiæ sancti Antistitis et Martyris Rumoldi, sunt ostensæ populo, ab eo qui tum Cameracensi Episcopo a suffragiis erat Godofridi nomine, eoque Carmelitani instituti monacho. Repertum est in ipsa theca scrinium ligneum, et vestis serica, diversis lineamentis aureis contexta, quo in sacra ossa omnia involuta jacebant, nempe caput, brachia, humeri, una cum scapulis; costæ, crura et manuum articuli, ad digitos pedum usque. Plane etiam conspiciebatur in Martyris calvaria cicatrix quædam: atque adstantibus Joanne de Poertere, et Lamberto hujus germano fratre, atque aliis nonnullis artis medicæ et chirurgicæ peritis, Machliniensis oppidi civibus, quorum opera et industria, sacra hæc ossa per Suffraganeum juncta fuere, deprehensum est, nil eorum tum desideratum fuisse. Cujusmodi reliquiarum ostensioni septem interfuere Abbæ; Franciscus Villariensis, Livinus Boulous, Martinus divi Bernardi, Joannes sancti Michaelis, Bartholomæus Averbodius, Guernerus Tongerloensis, Marcus Grimberganus. Conspicuæ autem omnibus erant totum octiduum; idque ante Paschales ferias, tam mane, quam vesperi. Ceterum sigillis ac litterarum monumentis C certiores ii tum reddebantur, tam celebris Martyris ossa, una cum velamine, scrinio reposta fuisse annis plus minus septingentis quatuor. Submota est denique vestis illa sacra, et mutata in alteram, eamque viridem, cui nunc temporis involutæ sunt sanctæ reliquiæ. Pristina autem vestis, populo indies exhibetur religionis causa. *Periit modo velum istud; quæ vero ex dictis vera sint, quæ falsa, manifeste perspicies ex instrumentis authenticis ad verbum relatis* § 14.

et de Sancti festis diebus.

48 *Subjungit binos articulos Domynsius,* de feriis Antistitis Rumoldi, *et* de ejusdem translatione, *sic male exorsus:* Editorum per sanctum Martyrem signorum hic finis esto, *quæ verba in Belgico desunt, ubi tamen merito locum haberent, post tot miracula, a Domynsio perperam neglecta. In ceteris conveniunt:* Verum ne hujus Divi obliteraretur memoria, nosse quemque oportet, sanctum Archipræsulem et Martyrem Rumoldum, sanguinem profudisse suum sancto die Joannis Baptistæ. Relatus est idcirco ille in Sanctorum Martyrum numerum, laureamque a Deo adeptus est perennem. At ne divi Joannis festivitas, per hujus Antistitis festum negligeretur, visum fuit Ecclesiæ sanctæ, divo Rumoldo ferias indicere, octavo a festo Joannis die, nimirum ipsis Kalendis Julii: *Fallor, ni hæc paraphrasis sit, eorum quæ supra dixit Theodoricus, panegyris suæ capite ultimo. De translatione non una agendum fuit in commentario prævio, undenam Belga anonymus eruere potuerit determinatam S. Lucæ festam diem hactenus me latet, nec plura vacat disquirere. Verba ejus sunt apud Domyns:* Translatio hujus tam eminentis viri Rumoldi peracta est ipsis feriis divi Evangeliographi Lucæ, tametsi eam recolat ecclesia [Mechliniensis] pridie Apostolorum Simonis et Judæ. *Imo eo die* natalis *Leodii recolitur, Mechliniæ, non* translatio, *sed* relatio. D

Unde titulus Archiepiscopi Dublinensis.

49 Peroratio ad divum Martyrem Rumoldum, adhortatio ad quoslibet, ad maritimos, reliquos ad mechanicos, *habentur citato* §. 21 *: sensus Belgicus a Domynsio collectus et exornatus est. Historia progenitorum ab Urso, tota reperitur in Belgico; a nobis discussa est* §. 28. *Solum itaque superest Domynsii monitum;* Candido pioque lectori salutem, *quo ingenue fatetur, contra autographi fidem, in quo* S. Rumoldus *apertissime pronuntiatur* Archiepiscopus Duvelensis, *scripsisse se,* Archiepiscopum Dublinensem. *Audiatur ipse:* Haud miraberis, candide lector, locum, quo episcopale munus olim exercuit divus hic Rumoldus, appellatum a me Dublinensem, cum E tamen germanici libelli auctor (quisquis is fuerit) eumdem locum nuncupare videatur a dæmone, sive dæmoniacum. Qua in re hallucinatus est ille, ni fallor, ob temporis diuturnitatem. Ac huic meæ sententiæ adstipulatur codex vulgo inscriptus; Provinciale omnium ecclesiarum cathedralium universi orbis. Is enim inter Hibernos Præsules quatuor tantum numero complectitur archiepiscopatus, scilicet Armachanensem, Dublinensem, Casselensem et Tuamensem. Hujus itaque te admonitum volui, candide lector, ne putes temeritati adscribendam hanc meam metathesim. Bene vale, et Sancti hujus pie fortiterque gesta imitare. *Hoc recte: ast vana apud me est omnis excusatio in tam manifesta textus corruptione, ex qua tantopere invaluit receptissima hodie, sed falsa, Mechliniensium opinio, de titulo Archiepiscopi Dublinensis,* S. Rumoldo *adscribendo. Vide* §7.

Recentiora miracula etiam a Domynsio prætermita.

50 *Hactenus additamenta Domynsii, a quo iterum neglecta sunt, quæ tamquam oculatus testis narrat Anonymus pag.* 217 *et* 218, *his verbis:* Atque ego, *inquit,* Reverendum sacerdotem novi, qui per merita S. Rumoldi, magna in corpore suo beneficia consecutus est; isque asserebat, virum quemdam F extraneum seu alienigenam advenisse, qui rogaret, ubinam quiesceret S. Rumoldus? Cui cum Sancti ipsius ecclesia ostensa esset, eo acturum se conferens, in gazophylacium, seu truncum, *si ita loqui licet,* oblationarium, tantum pecuniæ profudit, ut cultro ingerere debuerit. Post cujus discessum, aperta ea arcula, reperti sunt plusquam viginti insignes nummi aurei: unde colligitur, S. Rumoldi virtutum ac miraculorum famam, alibi quam hic (*Mechliniæ*) majorem esse. Quapropter laudandus Deus, qui Sanctum suum tam gloriosum reddidit. Præterea, *utor hic etiam verbis Anonymi,* omnes qui intra urbis Mechliniensis septa commorantur, quotannis argenteum nummum S. Rumoldo offerre tenentur. *Vix equidem dubito, quin totis ducentis annis, seu a tempore, quo hæc vita scripta est, plurima alia beneficia per* S. Rumoldum *obtenta sint, ut confuse testatur Wachtendonckius, sed quorum memoria, æque ac pia consuetudo tributum annuum a civibus pendendi interciderint. Vehementer desidero, ut collata a nobis in Sancti gestis, aliisque ad eum spectantibus illustrandis, non tenuis opera, zelum eorum accendat, quibus colligendorum miraculorum cura incumbit; atque ut cives*

A cives, Sancti clientes pientissimi, debitæ recognitionis immemores non sint. Faxit ipse gloriosissimus Martyr, his votis potiar, quibus et Actis et Observationibus nostris coronidem impono. D

DE S. REGINA, OSTRAVANDIÆ COMITE,

J. B. S.

DONONII PROPE VALENCENAS

COMMENTARIUS

De Dononio, S. Reginæ cultu, incertisque ejus et filiæ S. Ragenfredis Actis.

SUB FINEM SEC. VIII.

Inter illustriores Belgii Parthenones merito numeratur nobile monasterium Dononiense, duabus ultra Valentianas Duacum versus leucis Belgicis situm, ubi sanctimoniales, inquit Miræus ad hunc diem in Fastis Belgicis, hodie vocantur, aut saltem vocari volunt CANONISSÆ, ut vocabulo apud omnes noto utar. *Idem monuit Colvenerius in notis ad Balderici chronicon pag.* 523 : Hodie vocantur CANONISSÆ B et Dominæ. *Celebritatem addidit memorabilis pugna anni* 1712 *ab ipso loco denominata. Ceterum si non plane aberravit Rosweydi nostri conjectura, satis verosimile est,* Dononium *non a multis secutis dici cæpisse, tamquam* Domnonium, *ab ipsa* Dominarum, *seu* Domnarum *appellatione, quod forte eo tempore, ibi notæ non essent tales moniales, et tali titulo insignitæ. Conjecturam firmat Baldericus, Noviomensis, et Tornacensis Episcopus, seculi* XI *scriptor probatissimus, cujus textum integrum infra dabimus : firmat, inquam Rosweydi conjecturam, dum præfatum monasterium, non* Dononium *sed* DUNENG *nominat. At quæcumque demum etymologia substet, natalem suum repetunt Dononienses ab Sanctis* Aldeberto *et* Regina, *quos monasterii sui fundatores agnoscunt, quamvis magis placeat Balderici sententia, alibi suo tempore elucidanda.*

Dononium a S. Ragenfrede aut a parentibus conditum,

2 *De beato* Adalberto, *seu potius* Aldeberto, *vulgo* Aubert, *sanctæ nostræ Reginæ conjuge, et cum ipsa ac* S. Ragenfrede *filia, in monasterio Dononiensi honorato, brevem commentarium texuit Henschenius ad* XXII *Aprilis, ea solummodo complexus, quæ ad Ostra*C*vandiæ comitatus appellationem ac limites, ad Beati cultum, lectionesque ex proprio Dononiensi, spectabant. De eodem Dononiensi parthenone egit Papebrochius tomo* 3 *Aprilis pag.* 35, *in brevi de B. Ava Virgine commentario. Plura de Aldeberto legerat Henschenius,* in Annalibus Hannoniæ, extractis ex libris Jacobi Guise, et tribus voluminibus Gallice anno MDXXXI excusis, ubi volumine 2 a fol. 47, de monasterio Dononiensi agitur : *verum studiose vitavit ea discutere quæ tum a Guisio, tum in pluribus MSS. nostris, ipsi etiam notissimis, de ambobus sanctis parentibus eorumque decem filiabus, fusius quam verius traduntur, præsertim in longa historia Gallica MS. paginarum* 88 *in folio, cujus iste est titulus, ex Gallico latine redditus :* Hic incipit prima generatio nobilis lineæ Francicæ, ex qua orta est sancta Regina, quemadmodum ex sequentibus intelliges, et a regibus Trojanis. *Pergit eodem tenore, titulum tertium sic formans :* De Troianis, qui Coloniæ commorati sunt, Regemque ex stirpe Priami sibi præfecerunt.

tres illos, ut Sanctos honorat;

3 *Quid ex hujusmodi fabulatore erui posset, facile perspexit Henschenius; nec multo præstantiora memorant Guisii Annales, tametsi in pluribus succinctiores atque adeo correctiores sint, quam MS. Latinum, continens capita decem, a* 26 *ad* 35, *desumptum, opinor, ex majori Guisii opere, quod Montibus Hannoniæ, apud PP. Franciscanos manuscriptum, tribus voluminibus asservari testatur Valerius Andreas. Porro laudata jam scripta vitam parentum et filiarum decem, præsertim senioris Ragenfredis ejusque miracula, cum fundatione monasterii Dononiensis, ejusdem per Normannos eversione, factaque subinde restauratione complectuntur. Ast iis omnibus posthabitis et neglectis, solas lectiones cœnobii proprias anno* 1625 *excusas sequi* E *maluit Henschenius, vel in iis nonnulla observans, quæ* optabat antiquioribus monumentis confirmari. *Magistri exemplum hic sequi mihi certum est, quandoquidem post satis longam disquisitionem, adhibitamque omnem ad certiora reperienda diligentiam, nullo pacto videam, qua ratione ad exactam crisim exigi possint, quæ tum in MSS. tum apud Guisium referuntur. Idque adeo mihi magis licere intelligo, quod longæ illæ historiæ, etiam a La Barre, in magna de abbatiis collectione MS. tomo* 6 *parte* 2 *non uno modo exornatæ, ad S. Ragenfredem potius quam ad parentes pertineant.*

sed historia multis fabulis respersa,

4 *Et vero S. Ragenfredis occasione, aut adinventas, aut saltem excomptas esse præfatas historias, suadet mihi Balderici, vetustissimi et præstantissimi inter omnes Belgas scriptoris auctoritas, cujus Chronicon ad Gerardi primi Cameracensis tempora, adeoque ad medium seculi* XI *spectare, recte censet editor V. Cl. Georgius Colvenerius. Suadet, inquam, Chronicon istud, Gerardi Episcopi et monasterii Dononiensis restauratoris ætate, nondum invaluisse historiam, quod SS. Aldebertus et Regina decem Virginum progenitores, et præfati cœnobii fundatores fuissent. En ejus verba lib.* 2, *cap.* 28 : Rursus quoque in vico Duneng, F beata Rainfredis ex sui JURIS rebus cellam fundavit, et sanctimonialibus constitutis, ipsa etiam abbatissa regimonium duxit. Hanc autem postea, incumbente inopia, inclinatam pauci canonici incolebant; donec consilio domni Gerardi Episcopi et Leduwini Abbatis (*aliæ editiones apponunt* Vedastini) moderno tempore Balduinus Comes ad pristinum statum restituit, ibique monialibus regulariter institutis, abbatissam nomine Ermentrudem præfecit. *Clarissima est auctoris sententia, qua fundationem Dononiensem soli S. Ragenfredi adscribit, ad quam proinde spectant longiores istæ narrationes, ad ejus natalem* VIII *Octobris ex professo examinandæ.*

quæ ad 8 Octobris examinabitur,

5 *Sperare audeo, fore ut interea responsi aliquid obtineam ex ipso Dononiensi monasterio, ad plura dubia quæ eo transmitti curavi mense Majo anni* 1715, *tum circa Acta ipsa, quæ Pipinum Herstallensem, Regis Theodorici ad* Textricium *anno* 691 *victorem, cum Pipino Brevi, Caroli Magni parente, inepte confundunt aliaque immiscent, aut falsa, aut verbose nihil significantia. Tantumdem requiritur ad explanandum diploma, cujus chronologici characteres aliter in MSS. aliter in Miræi diplomatibus tomo* 2 *cap.* 12, *aliter a Locrio*

cum aliis eodem spectantibus.

AUCTORE J. B. S.

A *Locrio ad annum 805 exprimuntur ; a Cointio autem totum instrumentum rejicitur, prædicto anno 805 num. 108, qui etiam consulendus ad annum 764 num. 16 et sequentibus. Ea omnia tacitus prætermittere cogor, donec Canonissæ istæ Dononienses, quarum interest, monumenta talia suggesserint, quæ ad Sanctorum suorum gesta illustranda necessaria esse, abunde ostendi, iis diligenter usurus, si mecum communicata fuerint. Modo in earum gratiam tantum præstiti, quantum licuit; quidquid subministrari imposterum poterit, etiam circa ipsarum institutionem, antiquam hodiernamque vitæ rationem, habitum etc. locum, ut jam dixi, reperient in Actis S. Ragenfredis ad dictum* VIII *Octobris, quo omnia remittimus. Videri interim possunt, atque huc aptari, quæ de S. Aldegonde, ad* XXX *Januarii, sed præcipue, quæ ad S. Waldetrudem* IX *Aprilis, pag. 826 disseruit Bollandus.*

Ob translationem hoc die colitur Regina

6 *Ceterum huc spectant, atque ex Henschenii commentario velim hoc ferme loco inseri, quæ habet toto numero 1, tum ex Hierogazophylacio Belgico Arnoldi Raissii, tum ex Henrico Doutremanno, parte 3 historiæ Valencenensis cap. 5, quæ non solum S. Ragenfredis, sed et utriusque conjugis S. Aldeberti et S. Reginæ nostræ, solennem cultum patentissime demonstrant.* B *Nec dubium est, quin postrema festivitas jam pridem celebrata fuerit hoc die* I *Julii, nihilominus tam incertum puto obitus diem, quam sint plura alia, ad ejus originem, ætatem, filias et cœnobii fundationem spectantia. Siqua fides habenda est scriptori longioris historiæ Gallicæ nuper citatæ, qui forte fuit Joannes d'Arleux ecclesiæ Dononiensis jam supra dictæ Sacellanus, prima Julii peculiariter S. Reginæ cultui consecrata est, quod eo die circa annum 1400 corpus ejus, adhucdum integrum, per Episcopum Atrebatensem, qui tunc erat Joannes Canard, in capsam argenteam translatum est, et cum mariti et filiæ S. Ragenfredis sacris lipsanis illustriori loco depositum. Audi rursus Miræum :* Ceterum in parochiali ecclesia Dononiensi, visuntur sepulcra Aldeberti et S. Reginæ, sed corpora sunt elevata atque in monasterii ara majore, argenteis feretris conclusa adservantur ; S. Ragenfredis in medio, B. Aldeberti (qui tamen non colitur ut Sanctus) in dextro latere, et S. Reginæ in sinistro.

fastis Belgicis non ita pridem inserta,

7 *In fastos sacros Belgicos, saltem editos, S. Reginam primus inseruit Joannes Molanus, in ultimis suis ad Usuardum auctariis, prima editione his verbis :* C Item Denonio monasterio, S. Reginæ, matris sanctæ Rainfredis ; *acceptum, ni fallor,* ex Martyrologio, aliquo prolongata per quemdam Regularem monasterii S. Pauli Rubeæ vallis in Zonia. *In posterioribus, phrasi tantillum ampliata :* Eodem die, solemnitas S. Reginæ, quæ quiescit apud Valencenas in Dononio monasterio. *An recte in iisdem elevationem posuerit* XVII *Martii, quærere supersedeo. Nitidum elogium contexuit idem Molanus, vel is, qui sub ejus nomine Natales Sanctorum Belgii edidit, ex officio Dononiensi, quod infra subjiciemus. Paulo jejuniora sunt cetera quæ habet Miræus ; at Raissius, Molano appendicem adnectens, filias decem virgines, de quibus vide Henschenium, matri socius adjungit. Sequuntur Gazæus in historia ecclesiastica pag. 187, Laherius in Menologio, Willotus et alii passim. Adde Martyrologos monasticos, Menardum et Bucelinum : ast in Actis Benedictinis prætermissa est. Nec prætereundus Ferrarius, Molanum secutus, qui* XVII *Martii elevationem legere debuit. Demum et elogia consimilia vide apud Ghinium, Saussayum et Arturum de monasterio. Gelenius in fastis Agrippinensibus sic legit :* Item S. Reginæ, neptis Pipini, Regis Agrippinensium, uxoris vero Adelberti, Comitis Ostrovandiæ. *Quæ omnia saltem pro celeberrimo S. Reginæ cultu indubitatum dicunt testimonium.*

cujus officium hic refertur

8 *Si tam certa essent, quæ de ejus nobilitate aliisque scripta sunt, vix ulla in Belgio nostro Sancta præclarius exornaretur :* D *at nec officium ipsum, pridem a Dononiensibus decantari solitum, nævis pluribus vacat, ultimos Reges Merovingicos aut saltem eorum tempora, et Pipinos crassiori minerva confundens, quæ Guisii editores et contractores prudentius omiserunt. Transcriptæ et missæ sunt lectiones per R. D. Paulum de Longastre, pastorem Dononiensem, ad P. Servium* XXI *Novembris 1599, postmodum inter Rosweydi schedas a Bollando repertæ. Priores octo, quantumvis verbosæ, utcumque ordinatæ sunt; at historiæ filum interrumpitur, dum in sequenti, quæ inter octavas legitur, agitur de morte filiarum, quarum nulla in prioribus memoria. Brevius et nitidius est Molani compendium. Ceterum præfatis lectionibus hic præfigitur titulus :* Lectiones quæ primo Julii, in solemnitate S. Reginæ a Dononiensis monasterii monialibus cantantur. *Non multum differt, præfatum in Molani Natalibus elogium, ab ipsis hodiernis Proprii Dononiensis lectionibus, ex quo cum Henschenius, sua pro Aldeberto desumpserit, nempe ex editione anni 1625, nos etiam ex eadem totum S. Reginæ officium compendio Molani subnectemus, longioribus illis MSS. tantisper prætermissis ; plura daturi citato toties* VIII *Octobris die, si desiderato suppeditentur.*

E

Ex officio Dononiensi, de sanctis Regina et Ragenfrede, apud Molanum in Natalibus I Julii.

Breve totius vitæ et virtutum compendium.

In Dononio monasterio, solennitas S. Reginæ. Quæ Regina fuit nomine, Regina nihilominus prosapia Regum et affinitate ; Regina etiam præclaro morum regimine, et ad ultimum Regina superni Regis dotatione. Hæc ex consilio parentum, et Pipini Regis (cujus neptis erat) in conjugale consortium accepit Aldebertum, ex primis palatii proceribus, probitate et militia apud Regem clarum ; virtute animi et gratia, apud Regem Christum clarissimum. Clarebat enim non solum nobilitate sanguinis et opulentia prædiorum, verum etiam omnimoda morum bonitate et actuum suorum experientia. Sociati autem in charitatis copula, Deo primum, et postea per Deum sibi invicem placere studebant, totum vitæ suæ cursum decenter ornantes. Facti sunt per eleemosynas locupletiores, per F humilitatem potentiores. Non enim nudus Christus ante eorum fores moriebatur, famem aut sitim patiebatur, sed angustiatos indigentia et oppressos præjudicio sublevabant. Quibus etiam Deus ex supernæ felicitatis benedictione, decem dedit filias, quæ a parentum moribus non dissimiles, omnes elegerunt cœlibem vitam, ut transacto cursu, gratiores Deo occurrerent. Ædificarunt etiam parentes harum virginum ad Scaldim fluvium, in loco qui Dononium dicitur, cœnobium ad honorem Dei Genitricis, itemque ecclesiam in venerationem S. Martini : ubi numerosum sanctimonialium numerum, cui beata Ragenfredis filia præfuit ; et clericorum Dei gregem instituerunt, reditibus et prædiis, decenter ad servitutem Dei legatis. Visuntur eorum sepulcra in parochiali ecclesia, sed corpora elevata sunt et in monasterii summo altari, in argenteis feretris quiescunt ; S. Ragenfredis in medio, beati Aldeberti (qui tamen non est canonizatus) in dextro latere, in sinistro vero S. Reginæ.

Terribilis punitio invasoris bonorum Dononiensium.

De secundario festo sunt verba propriæ ecclesiæ : Decimo sexto Kalendas Aprilis, apud Dononium elevatio corporis S. Reginæ. Ceterum diei hujus lectiones continent, corpus sacrum in Saxoniam delatum esse, cum ibi negata justitia, prædia S. Reginæ

A ginæ invaderentur. Antequam autem eo pervenirent, vir quidam, dejectis limitibus, prædia monasterii invaserat, et cum nec cæcitate, nec aliis plagis emendaretur, per secreta naturæ omnia interiora ejecit, et sic miser prædium cum anima perdidit. Postmodum perducto ad prædium corpore advocatæ, divinitus limites prædii distinguebantur, et corpus condigna veneratione Dononium referebatur.

Quomodo Sancta depingatur. Est autem locus apud Valencenas, in finibus diœcesis Atrebatensis, quam in loco Scaldis terminat; ibique S. Regina pingitur cum corona in capite, cujus causa ex antedictis colligi potest; et cum baculo abbatiali, quia vel prima præfuit, vel si filia memoretur prima, ipsa tamquam fundatrix, plus fuit quam abbatissa. Caret autem nigro velo ob amissame virginitatem, et fortassis eam ob causam, sacris Virginibus sese præponi absurdum judicavit. *Huc usque ex Molani, seu potius ex Lowii Natalibus. En modo modernum Dononiense officium.*

DIE I JULII

B *In festo S. Reginæ Dononii fundatricis, duplex 2 classis.*

A*d vesperas Antiphona;* O quam preciosa mors Sanctorum, *cum reliquis de Laudibus. Psalmi de communi Virginum.*

Capitulum.

Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus pretium ejus : Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit.

Hymnus.

Orbe solari duplicata fulget,
Festa lux terræ, sua qua resignans
Mater excellens meritis, triumphans,
Astra petivit.
Hac die demum micuit, vetustam
Exuens carnem, novitate sacra
Floruit, luxu quod erat recidens,
Sobria vixit.
Nupserat justo Comiti, favente
Gratia Christi, quibus et propago
Sancta præbetur, numeroque et actu
C Consona legi.
Virgines denas peperit beatas,
Quas Sion mater typico sapore,
Ut suas fovit, quibus aucta cœli
Turba recrevit.
Gloria Patri, genitæque proli,
Et tibi compar utriusque semper,
Spiritus alme, Deus unus, omni
Tempore secli. Amen.
Vers. Specie tua et pulchritudine tua,
Resp. Intende, prospere procede, et regna.

Ad Magnificat Antiphona.

Regalis sponsa, sponsalis gemma, gemmatum monile decem filiarum in Ecclesia, beata mater Regina, summæ pietati clementer nostra offert vota.

Oratio.

Præsta quæsumus, omnipotens Deus, ut beatæ Reginæ famulæ tuæ intervenientibus meritis, a præsentibus liberemur angustiis, et æternis gaudiis perfrui mereamur. Per Dominum.

Deinde fit commemoratio de S. Paulo per Antiph. Petrus Apostolus et Paulus doctor gentium. *Vers.* Constitues. *Oratio.* Deus qui hodiernam. *Postea octava S. Joannis, ut in primis Vesp. Anthip.* Ingresso Zacharia. *Vers.* Fuit homo Missus a Deo. *Resp.* D Cui nomen erat Joannes. *Oratio,* Deus qui præsentem diem. *Octavæ autem Apostolorum, non fit commem. nec in primis, nec secundis, neque laudibus.* EX OFFIC. DONON.

Ad Matutinum Invitatorium.

Adoremus Regem regum, qui pro temporali regno Reginæ dedit æternum. *Psal.* Venite exultemus Domino. *Hymnus, ut in primis Vesperis.*

In primo Nocturno Antiphona.

Sancta Regina regiis natalibus orta, moribus maturis infantiæ perornavit tempora. *Psal. de Communi Virginum,* Domine Deus noster.

Antiph. Flos regni, gloria parentum, inter spina palatii emicat ut lilium. *Psal.* Cœli enarrant gloriam Dei.

Antiphona. Ingressa annos pubertatis nuptui traditur sancto Aldeberto, providentia Dei. *Psal.* Domini est terra. *Vers.* Specie tua, et pulchritudine tua. *Resp.* Intende, prospere procede, et regna.

Lectiones 1. Nocturni. Mulierem fortem. *ut in communi non virginum. Responsorium primum.*

Gloriosa Mater Regina, sublimi regum sanguin procreata, * Moribus castis infantiæ perornavit tempora. *Vers.* Ex spina pungente pulchre rubens oritur rosa. Moribus. E

Responsorium secundum.

Inter flores regalis aulæ gratia florens probitati supernæ, * Sortitur sponsum nobilitatis primæ. *Vers.* Sanctum Aldebertum divinitus sibi destinatum. Sortitur.

Responsorium tertium.

Fœcunditas tantorum parentum fit propagatio decem Virginum, * Quibus præparatum est regnum cœlorum. *Vers.* Sorores ex utero, sorores in proposito. Quibus præparatum. Gloria Patri et Filio. Quibus præparatum.

In II Nocturno Antiphona.

Fœcundatur uterus Matris, et effudit fructum virginitatis. *Psal.* Eructavit cor meum.

Antiph. Per successiones annorum concipit, et parit Regina mater gemmas decem filiarum. *Psal.* Deus noster refugium.

Antiph. Post decursum pueritiæ, moribus genitoris feliciter insistunt morigeratæ. *Psal.* Magnus Dominus, ℣. Adjuvabit eam Deus vulto suo. ℟. Deus in medio ejus non commovebitur. F

Tempore inclyti Francorum Regis Pippini, patris Caroli Magni, tamquam gemma regalis in thesauris regalibus, floruit puella nobilis, ac nobilissimæ indolis, jam dicti Pippini neptis, Regina nomine, Regina nihilominus prosapia Regum et affinitate; Regina etiam præclaro morum regimine, et denique Regina superni Regis dotatione. Hæc divinæ providentiæ dispositione, ex consilio parentum et Pippini Regis, in conjugale consortium accepit Aldebertum, ex primis palatii proceribus, probitate et militiæ actibus apud Regem clarum, virtute animi et gratia apud Regem Christum clarissimum. Lectio IV.

Resp. O vere venter aureus, quo talis fructus editur, * Quem sacer angelicus laudat exercitus. *Vers.* O lactis materni pietas, quo tot nutriuntur germanæ. Quem sacer.

Sociati autem in vinculo charitatis, Deo primum, et postea per Deum sibi invicem placere studebant, totum vitæ suæ cursum decenter ornantes, ut inter honorem seculi et divitiarum illecebras, morum magis diligant honestatem, quam externum splendorem. Facti sunt humiles corde, divites operibus bene- Lectio V.

A benedictionis per eleemosynas locupletiores, per humilitatem potentiores. Non nudus ante eorum fores Christus emoritur, non famem, non sitim patitur : sed angustiati indigentia, et oppressi præjudicio, ipsorum erogatione sublevantur, et ita omnibus modis se exhibent in conjugio, ut Superiores effecti mundo, magis eligerent regnare cum Christo, quam gaudere cum seculo.

EX OFFIC. DONON.

Resp. Depositis mundi impedimentis, * Libera sequitur Dominum majestatis.

Vers. Post erogationes eleemosynarum, post obsequia sanctorum actuum. Libera sequitur.

Lectio VI

Quibus proinde etiam Deus, ex supernæ felicitatis benedictione, decem dedit filias, quæ a parentum moribus non dissimiles, omnes elegerunt cælibatum, ut transito cursu præsentis vitæ, gratiosiores Deo occurrerent. Quin etiam postposito amori divino, affectu parentum, in longinquas regiones ad visenda loca Sanctorum peregrinatæ sunt. Beata autem Regina vinculo conjugali soluta, vitam Deo dignam ducens et proximorum ædificativam, in omni virtutum genere et exercitio, tandem ad beatam remunerationem a Deo vocata, migravit in cœlum Kalendas Julii. Corpus ejus venerandum, quod vivum fuerat B habitaculum Spiritus sancti, in ecclesia beati Martini, una cum mariti sui sancti Aldeberti corpore, sepultum est, sed postea in ecclesiam B. Mariæ translatum, ubi suis meritis subsidia præstant eos devote invocantibus.

Resp. Beata mater inter legiones Angelorum, * Quando cum stellis decem filiarum intravit Jerusalem civium supernorum.

Vers. O vere venter aureus, quem angelicus laudat exercitus. Quando cum stellis. Gloria Patri. Quando cum stellis.

In III Nocturno.

Antiph. Sancta Regina, ut gemma Regalis, refulsit in thesauris regalibus. *Psal.* Cantate Domino canticum novum.

Antiph. Instantia ejusdem, decem ipsius filiæ animatæ ad cælibatum, ad religionis aptantur propositum. *Psal.* Dominus regnavit, exultet.

Antiph. Sorores ex utero, sorores in proposito, simul lætabuntur in cœlo. *Psal.* Cantate Domino canticum novum : quia mirab.

Vers. Elegit eam Deus, et præelegit eam.

Resp. In tabernaculo suo habitare facit eam.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

C

Lectio VII. Cap. 12.

In illo tempore, loquente Jesu ad turbas, ecce mater ejus et fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Et reliqua.

Homilia sancti Hieronymi presbyteri.

Occupatus erat Dominus in opere sermonis, in doctrina populorum, in officio prædicandi : mater et fratres veniunt, et foris stant, et ei desiderant loqui. Tunc quidam nunciat Salvatori, quod mater sua et fratres stent foris, quærentes eum. Videtur mihi iste qui nunciat, non fortuito et simpliciter nunciare, sed insidias tendere Salvatori : utrum spirituali operi carnem et sanguinem præferat. Unde et Dominus, non quod negaret Matrem et fratres, exire contempsit, sed quod responderet insidianti, extendens manum in discipulos ait.

Resp. Sancta Regina conjugali vinculo soluta * Superno Regi nupsit coronanda.

Vers. Libera post jugum, præmisso conjuge ad regnum. Superno Regi.

Lectio VIII

Ecce mater mea, et fratres mei, isti sunt mater mea, qui me quotidie in credentium animis generant : isti sunt fratres mei, qui faciunt opera Patris mei. Non ergo juxta Marcionem et Manichæum D matrem negavit, ut natus de phantasmate putaretur : sed Apostolos cognationi prætulit, uti et nos, in comparatione dilectionis, carni spiritum præferamus. Ecce mater tua et fratres tui stant foris, quærentes te : quidam, fratres Domini de alia uxore, Joseph filios, suspicantur, sequentes deliramenta apocryphorum, et a quadam Escha muliercula confingentes.

Resp. Regina egregie cursu consummato, et agone feliciter decertato, * Hodie coronanda obdormivit in Domino. *Vers.* O somnus pacis, quo caro solvitur terris, et anima redditur cœlis. Hodie coronanda. Gloria patri. Hodie coronanda.

Nos autem, sicut in libro, quem contra Helvidium scripsimus, continetur : fratres Domini, non filios Lectio IX.
Joseph, sed consobrinos Salvatoris, Mariæ liberos intelligimus, materteræ Domini ; quæ esse dicitur mater Jacobi minoris et Joseph et Judæ, quos in alio Evangelii loco, fratres Domini legimus appellatos. Fratres autem consobrinos dici, omnis scriptura demonstrat. Dicamus et aliter : Salvator loquitur ad turbas, interim erudit nationes. Mater ejus et fratres, hoc est Synagoga et populus Judæorum, foris stant, et intrare desiderant, et sermone ejus in- E digni fiunt.

Te Deum laudamus.

AD LAUDES

Et per Horas Antiphona.

O quam pretiosa mors Sanctorum, cœlestia feliciter petentium. *Psal.* Dominus regnavit *cum reliquis.* *Antiph.* Sanctus Aldebertus humanis exemptus, divina adeptus est. *Antiph.* Nec differt Christus Rex Regum sanctam Reginam coronare post sponsum. *Antiph.* Felices parentum coronæ, decem filiarum gemmis in cœlo exornatæ. *Antiph.* Laudant Deum in cœlis, quem solum dilexerant in terris. *Capitulum.* Mulierem fortem. *ut in primis Vesp.*

Hymnus.

O cluens mira pietate mater,
Subveni morum miseris, precumque
Malleo, culpæ, male quis tenemur,
Frange catenas.
Quem scelus nostrum vocat ad furorem,
Redde placatum precibus tonantem,
Nos ut ignaros sceleris manentes
Lumine donet.
Gloria patri, genitæque proli, F
Et tibi compar utriusque semper
Spiritus alme, Deus unus, omni
Tempore secli.

Vers. Diffusa est gratia in labiis tuis.

Resp. Propterea benedixit te Deus in æternum.

Ad Benedictus Antiph.

Egregia mater Regina, superno regi gloriose conjuncta, electis angelis cunctisque Sanctis gaudentibus, in cœlesti curia perenniter Deo laudes decantat.

Oratio ut in primis Vesp.

Deinde fit comm. octavæ sancti Joannis. Apertum est os Zachariæ.

Vers. Iste puer magnus. *Resp.* Nam et manus ejus. *Oratio.* Deus qui præsentem diem.

Ad Tertiam Antiph. Sanctus Aldebertus.

Resp. breve. Specie tua. *Ut in communi virginum.*

Ad Sextam Antiph. Nec differt Christus.

Capitulum.

Manus suas aperuit inopi, et palmas suas extendit

A dit ad pauperem : non timebit domui suæ a frigoribus nivis.

Resp. breve. Adjuvabit eam.

Ad Nonam Antiph. Laudant Deum in cœlis.

Capitulum.

Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas : fallax gratia, et vana est pulchritudo, mulier timens Dominum ipsa laudabitur.

Resp. breve. Elegit eam.

In secundis Vesperis Antiphona, Psalmi, Capitulum, et Hymnus ut in primis Vesperis.

Vers. Diffusa est gratia in labiis tuis.

Resp. Propterea.

Ad magnificat Antiphona.

Gloriosa Mater Regina, memorare quæ sit nostra materia, et suscipiens circumstantium vota, fac tecum regnare in cœlesti curia.

Deinde fit commemoratio de Visitatione B. Mariæ Virginis : Antiph. Beata es Maria. *Vers.* Benedicta tu in mulieribus. *Resp.* Et benedictus. *Oratio* Famulis tuis. *Postea octavæ S. Joannis Antiph.* Puer
B qui natus est. *Vers.* Iste puer magnus. *Oratio.* Deus qui præsentem diem. *Postea commemoratio SS. Martyrum Processi et Martiniani. Oratio est propria.*

MISSA

In Festo S. Reginæ.

Introitus.

Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus tuis.

Psal. Eructavit cor meum verbum bonum : dico ego opera mea Regi. Gloria patri.

Oratio,

Præsta quæsumus omnipotens Deus, ut beatæ Reginæ famulæ tuæ intervenientibus meritis, a præsentibus liberemur angustiis, et æternis gaudiis perfrui mereamur. Per Dominum.

Lectio libri Sapientiæ.

Mulierem fortem quis inveniet? *ut die* 10 *Julii in missali Rom. vel in communi nec Virg. nec Martyris.*

C *Grad.* Propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam, et deducet te mirabiliter dextera tua. *Vers.* Audi filia et vide, et inclina aurem tuam, quia concupivit rex speciem tuam. Alleluia, Alleluia. Veni electa mea, et ponam in te thronum meum, quia concupivit rex speciem tuam. Alleluia.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

In illo tempore, loquente Jesu ad turbas : ecce Mater ejus, et fratres stabant foris, *ut in missali Rom.* 10 *Julii.*

Et dicitur Credo.

Offertorium.

Filiæ Regum in honore tuo, astitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.

Secreta.

Vota populi tui, Domine, propitiatus intende, et cujus nos tribuis solemnia celebrare, fac gaudere suffragiis. Per Dominum nostrum.

Communio.

Quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, et soror, et Mater est, D dicit Dominus.

EX OFFIC. DONON.

Post Communio.

Quæsumus omnipotens Deus, ut intercedente beata Regina famula tua, illius salutaris capiamus effectum, cujus per hæc mysteria pignus accepimus. Per Dominum nostrum.

Die XVII Martii.

In festo elevationis S. Reginæ *duplex.*

Omnia ut in principali festo, prima Julii, præter ea quæ hic sunt propria.

In II. Nocturno.

Postquam placuit Deo, tantam lucernam amplius sub modio non latere, sed super candelabrum positam, claritatis suæ radios longius emittere; beatæ Reginæ sacrum corpus a terra levatum est, et in ecclesia sanctæ Genitricis digno loculo repositum. Quod ubi factum est, non illi solum loco et vicinis, quibusdam signis voluit Deus manifestare : sed etiam paulo post apud Saxones, tali indicio dignatus est illustrare. Cum enim in Saxonia prædia ipsius invaderentur, quæ Deo famulantibus tradiderat cœnobitis Dononiensis ecclesiæ, sanctam Reginam advocatricem suam illuc statuunt transferre, ut quidquid minus valerent ab hominibus per justitiam obtinere, efficacius possent a Deo per ejus præsentiam impetrare. Sanctum igitur corpus eo delatum, et antequam illuc veniretur, per eam regionem fama vulgante celebratum est. Lectio. IV E

Unde quibusdam gaudentibus, et ad susceptionem ejus devote se parantibus; aliis autem propter injustitiam a se factam, timorem et pœnitentiam in corde concipientibus, vir quidam præpotens, qui magis pœnitere debuisset, majorem sibi peperit iniquitatem. Habens enim prædium prædio sanctæ Reginæ contiguum, pridie ante ipsius adventum, ne limites eorum agnoscerentur, fines ejus finibus suis continuando, infigi jussit aratrum. Cui cum uxor ipsius resisteret, ipse contra eam felle commotus, domo egreditur, et in eodem agro laborans, hora prandii revertitur, et aquam ad lavandum requirens, prandium poposcit. At miser ille, in semel concepta perdurans obstinatione, divina ultione mulctatur non solum cordis, sed etiam oculorum cæcitate, ut aquam allatam non videret. Cui uxor, Ecce, inquit, aqua, sed non vides, quia jam te punit Dei sententia, et sanctam Reginam adhuc absentem prævenit Dei providentia. Lectio V F

Lavatur itaque, mensa et mappa apponitur, cibus et potus imponitur, caro cocta, cruda et sanguinea redditur, vinum in sanguinem vertitur, et miser ad pœnitentiam non convertitur. Non inclinat eum tanta divinæ clementiæ collatio, non illuminat cor ejus oculorum cæcatio, non terret eum terribilis cibi et potus mutatio, et ideo nulla fit pereundi dilatio. Turbatur domus, accurrit familia, tollitur mensa cum mœrore, surgit ille manibus et pedibus offendendo, quia cæcus erat, latrinas expetit, in quas, ut olim Arius, per secreta naturæ omnia interiora emittit, sicque miser vitam et prædium simul amittit : non latuit res acta vicinorum notitiam, sed passim divulgatur ad majorem sanctæ Reginæ reverentiam, ita ut ei omnis ætatis et sexus turba obviam occurreret. Perducto autem ad prædium corpore advocatricis, divinitus limites prædii distincti fuerunt, et corpus condigna veneratione Dononium relatum est. Lectio VI

DE

DE B. HECHARDO, PRESB. CONF.

MONASTERII SCHEIDENSIS, ORD. PRÆMONSTRATENSIS, FUNDATORE

J. B. S.

In finibus Coloniensis et Markani territorii.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De prima hujus Beati notitia et cultu.

CIRCA ANNUM MCLXX.

Ignotus hic antea Beatus,

Qui in Actis nostris peregrini non sunt, probe norunt, quoties in ipsis laudati olim fuerint Joannes et Ægidius Germani fratres Gelonii, uti et PP. nostri Grothusius ac Gamansius, ob præbitam sæpe majoribus nostris adjutricem manum in perquisitione sacrorum monumentorum inferioris Rheni tractus, Westfaliæ et circumvicinarum regionum, unde præclara multa, ab eis studiose eruta, pu- B *blici juris fecimus, quæ alias perpetuis tenebris adhuc sepulta jacerent. Parem laudem meritus est noster item P. Jacobus Kritzraet, a quo ferme missa intelligo, quæ de* B. Hechardo *inter manuscripta nostra reperta, occasionem dederunt, hunc beatum virum, a Præmonstratensibus scriptoribus aut ignoratum aut neglectum, Sanctorum Actis hoc die inserendi, sic tamen ut asserere non ausim, ipsum ejusdem Ordinis religiosum fuisse, tametsi id alicubi indicatum inveniam. De Scheidensi cœnobio, cujus fundator dicitur, olim meminit Papebrochius in annotatis ad Acta B. Bertholdi* XX *Junii, et nos de eo pluribus infra. Hoc maxime dolemus, obscurissima esse, quæ ad* B. Hechardi *originem et gesta spectant, adeo ut fateri necesse sit, aut nullam ejus vitam scriptam fuisse, aut si scripta est, penitus intercidisse.*

a Geleniis et Westfalicis scriptoribus erutus est.

2 *Actorum defectum, quantum quidem potuit, supplevit laudatus modo Ægidius Gelenius, contexta quadam historia, ad cujus marginem manu sua adscripsit Grothusius :* Ex MSS. monumentis et diplomatibus, opera Joannis Gelenii Doctoris et Coloniensis olim in spiritualibus Vicarii generalis conquisitis, per Ægidium Gelenium collecta. *Porro ex Gelenii et Grothusii schedis transmissam cum aliis fuisse ad Bol-* C *landum, testantur binæ litteræ præfati P. Kritzraet, datæ* XV *Maji et* XV *Junii* 1662. *Monumentis autem istis colligendis componendisque ansam dedisse videtur* B. Hechardi *corporis elevatio seu translatio per Joannem Gelenium facta anno* 1628, *Junii die* XXIII, *cujus authenticum instrumentem infra vitæ ipsi subjicitur. Vitæ, inquam, siquidem vita appellari mereatur, quæ potius locorum communium compilatio dicenda est, quæque Sanctis quibuslibet,* Hechardi *popularibus, non incommode aptari queat, ut erudito lectori, rem totam attentius consideranti, manifeste brevi patebit. At enim ea qualicumque historia utendum fuit, cum documenta alia, saltem quæ* B. Hechardi *gesta explicent, hactenus plane desiderentur.*

De Scheida meminere Annales Clivir.

3 *De cetero pridem notum fuisse Scheidense monasterium, testis est Wernherus Teschenmacherus* in suis Cliviæ, Juliæ etc. Annalibus parte* 2, *pag.* 223. *ubi ita habet :* Ex monachorum cœnobiis præcipuum est Scheidanum, Ordinis Præmonstratensis, a distinctione finium Coloniensis et Marcani territorii ita dictum, anno MCLXX a Philippo Heinsbergio, Archiepiscopo Coloniensi inauguratum; cui anno MCLXXIII Godefridus et Henricus Domini de Hagen prædia quædam donarunt. Eidem anno MCCXV decimæ in Berendorp, per Hermannum Wennemerum, Arnholdum et Erenwerthum fratres de Caminata, hodie Camen vel Kemenæ, Lamberto SS. Apostolorum Coloniæ Decano teste, assignatæ sunt. Jus patronatus etiam ecclesiæ Mengedinæ illi Jonathan ab Ardea, approbante Engelberto Montano Archiepiscopo Coloniensi, præsentibus Adolpho Comite Altenano, Friderico Isenburgio, Bertholdo Bureno, et Friderico Wittenio anno MCCXVI attri- E buit. *Hic paucis multa connectuntur, quæ nonnullo examine indigent; verum cum ea quæ de posterioribus monasterii prædicti benefactoribus dicuntur, ad B. Hermannum, primum ejus Præpositum propius pertineant, ea vel ad* VI *Augusti vel ad* XXIII *Decembris, cum aliis diplomatibus discutienda remittimus.*

in quibus nonnulla examinanda.

4 *Neque vero satis certa est, quæ hic adstruitur, consecrationis ecclesiæ Scheidanæ epocha, quandoquidem in ipsa B. Hermanni vita, apud nos manuscripta sic legam :* Igitur anno MCLXXIII, ipso die, qui sancto Servatio est sacer, videlicet III Idus Maji, die Dominica [*concursus hic sub littera Dominicali G solum habetur anno proxime prægresso* 1172] Philippus magnificentissimus Coloniensis ecclesiæ Archiepiscopus ecclesiam eamdem cum Episcopis consecravit. *Nec verosimilius definiri potest annus, quo e vivis excesserit prædictus B. Hermannus, quem ultima vitæ clausula obiisse statuit* VIII *Idus Augusti, eodem ipso anno* 1173. *Adde quod in cyfris errasse videatur Petrus de Waghenare, dum in serie virorum illustrium pag.* 151, *ex Chrysostomo vander Sterre tradidit, B. Hermannum in Cappenbergensi cœnobio candidæ Jesu militiæ circa annum* 1122 *esse adscriptum, nisi annum religionis quinquagesimum superasse admittamus. Nihil certius, quam quod altera vita, a Grothusio aut composita aut* F *recognita memorat,* incompertum esse, quo anno [*B. Hermannus*] inter homines esse desierit : *atque item, quod in notatione apponit;* de beatorum Hechardi fundatoris, et Hermanni, primi Præpositi Actis, nihil fere præter ipsam de sanctitate traditionem superesse.

Veri cultus vestigia

Sic candide et sincere Grothusius, qui omnia recte perspexerat ; neque alia antiqui et stabilis apud Scheidenses cultus sacri monumenta ad nos pervenerunt, præter ea quæ a citatis supra scriniorum Westfalicorum scrutatoribus suggesta sunt. Jam dixi ab ipsis candidi Ordinis historicis B. Hechardum *non referri, ne quidem a Chrysostomo vander Sterre aut Petro de Waghenare, scrupulosis alioquin Sanctorum, Beatorum ac virorum illustrium instituti sui collectoribus, ut merito iterum dubitem, an conditor ille Scheidensis monasterii, ibidem vitam religiosam vere unquam professus, et non potius Canonicus aut Sacerdos secularis fuerit, qualis B. Menricus de quo et B. Bertholdo confundatore Vrundebergensi agitur tomo* 5 *Junii a pag.* 58, *ubi et de Scheidensi monasterio non semel sermo recurrit. Ad cultus* B. Hechardi *probationem supersunt Fasti Westfalici, quos ex vetustioribus ecclesiarum istarum tabulariis dubio procul contexuit noster P. Joannes*

A *Joannes Velde, de Actis Sanctorum etiam suo tempore bene meritus, ita scribens hoc die* I *Julii :* B. Ekardus presbyter et Scheidensis monasterii auctor. *Cui subjunguntur, solo venerabilium titulo decorati;* V. V. Velandus; Wiltrudis et Jonathas de Ardeia, ejusdem fundatores et benefactores, *sumpti fortasse ex Gelenio, quem præcipuum Sancti nostri illustratorem superius diximus.*

ex citatis Gelenius

6 *Hic in laudato sæpius a majoribus nostris opere, De sacra et civili Coloniæ magnitudine, non pauca attigit, quæ huc spectant potissimum. Imprimis libro* 2, *syntagmate* I, *pag.* 129 *de gente Ardeia meminit, monasterii Scheidani fundatrice, quæ satis conveniunt cum iis quæ de ejus illustri genere infra dabuntur. Porro lib.* 3, *syntagmate* 130, § 2, *pag.* 627, *thesaurum sacrum enumerans, qui exstat ad S. Margaretæ, sic habet num.* 7 : In maxima monstrantia, primo, magnum os de beato Eckhardo Scheidano, Ordinis Præmonstratensis [*nescio an hoc sufficiat ut ei Ordini tuto vindicetur*] qui Wiltrudi, Wolandi de Ardeia viduæ, auctor fuit destruendæ anno MCLXXIII arcis, et ædificandi in comitatu Marcano monasterium Segor vel Scheida, in quo ejus memoria colitur I Julii, et venerabili sepulcro incisum est epitaphium; Signis non B tardus etc. *ut infra. Inter festa ejusdem ecclesiæ iterum ponitur :* B. Heckardi, I Julii, de SS. Trinitate. *Jam dicta ferme repetuntur in sacris et piis Fastis, dicta die* I *Julii pag.* 781. *Atque hæc præcipua sunt, quæ quidem hactenus videre licuerit, circa beati nostri* Hechardi *sanctitatem memoriæ prodita.*

qui conditi monasterii epocham non recte notant.

7 *Observaverit mecum lector, in citato Gelenii textu adduci annum* MCLXXIII, *quo primum destructa fuerit arx illa, cui subinde monasterium Segor, atque adeo templum ipsum superædificari cœperit : memoriæ, opinor, lapsu; certe nequaquam servato justo chronologiæ ordine, cum in ipsa vita legerit, ut num.* 4 *ostendimus, eodem illo anno* MCLXXIII *(imo juxta Teschenmacherum anno* MCLXX) Philippum magnificentissimum Colon. ecclesiæ Archiepiscopum ecclesiam eamdem cum Episcopis consecrasse. *Mihi quidem longe verosimiliius est, arcem prædictam aliquot ante annis destructam, ut spatium concedatur, quo exstrui omnia et commode perfici potuerint; sic ut anno* MCLXXII, *quo notarum chronologicarum concursum haberi diximus, facta sit ecclesiæ consecratio, mortuis fortasse et fundatore B. Hechardo, et B. Hermanno, primo Præposito. Certe cum Grothusio fatendum est, de utriusque* gestis *(intellige et de gestorum tempore)* nihil fere præter ipsam de C sanctitate traditionem superesse. *Nihil igitur in his satis firmi est, ubi pedem tuto figas; siquid luminis aliunde subministrari possit, erit nobis sane gratissimum eoque non segniter utemur, dum ab B. Hermanni Acta perventum fuerit, quæ supra monuimus, vel ad diem* VI *Augusti, vel ad* XXIII *Decembris, cum aliis diplomatibus ad ipsum spectantibus, illustranda.*

Aliqualis vitæ historia ab iisdem collecta,

8 *Patet etiam, securiora non esse, quæ de* B. Hechardi *vita traduntur. Breve compendium inter Grothusii chartas reperit P. Kritzraet, hunc præferens titulum :* Historia B. Hechardi, Canonici sacerdotis, fundatoris monasterii Scheidani. *An per* Canonici *indicare velit, fuisse Ordinis præmonstratensis, non satis perspicio ; sic vitam contrahit :* Wolandus de Ardeia, vir nobilitate generis ac opibus nemini secundus, virtutibus illustris, in antiqua Saxonia, quam Westphaliam appellamus, arcem tenuit Ruræ fluvio incumbentem, in qua sacellum S. Severino confessori nuncupatum vivus excitavit. At ipso defuncto, Hechardus morum integritate ac pietate ornatissimus sacerdos, Wiltrudi, viduæ Wolandi, ipsiusque liberis auctor fuit, ut arce solo adæquata, ex ipsius ruderibus cœnobium ædificarent, se suaque Deo devoverent. Paruit mox Rathardus laicus, Wolandi et Wilthrudis filius, ac Deo se sua probavit pietate. Extant ea de re barbari quidem, haud tamen illepidi, sed antiquorum versiculi, D

AUCTORE. J. B. S.

WILTRUDIS VIDUA DIVINITUS ILLUMINATA
DESTRUXIT CASTRUM, CONDENS VENERABILE CLAUSTRUM,
SE SUA CUM NATIS DEDIT AD CULTUM DEITATIS.

compendium a nostro Grothusio;

9 *Quærit deinde Grothusius, quis fuerit B. Hechardus.* Utrum vero, *inquit,* ex Wolando ipso aut ipsius familia B. Hechardus proseminatus sit, aut qua demum ex gente ipse prodierit, adeo latet, ut B. vir omnem videatur famam et hominum notitiam præteriisse. Attamen ipsum inter Wolandi liberos auguror omnino esse collocandum, quia plures in dictis versiculis scribuntur liberi se cultui divino mancipasse, qui primi auctores collegio Scheidano dedere initia. In libris autem quos mortuales vocant, Rathardus laicus atque Echardus sacerdos collegii Scheydani fundatores et auctores nuncupantur, quo titulo sola fere Ardeiadum familia gloriatur. Decessit ipse Hechardus magna cum beatitatis et sanctitatis existimatione, quæ sola vitæ ejus, pie gestis oblivioni traditis, apud posteros remansit, a quibus in viridi, quod Werlense vocant, marmore, hoc ei monumentum statutum est. E

SIGNIS NON TARDUS NOSTER FUNDATOR HECHARDUS
PRESBYTER HOC PULCHRO REQUIESCIT CARNE SEPULCHRO,
PNEUMATE SANCTORUM POSSIDET IPSE CHORUM.

quæ verosimilia sunt, utinam certiora.

10 *Hæc Grothusius satis verosimiliter, quamquam fortasse non nemo clariora argumenta desiderare possit, ut omnino consentiat,* B. Hechardum *ex Ardeiadum sanguine originem traxisse. Equidem iniquus exactor esse nolim ; fuerit Beatus noster non solum sanctitate et signis, sed et gente et sanguine illustrissimus, qualem etiam fuisse tradit, quæ hic sequitur, memorata superius vita a Gelenio concinnata. In ipsa plus verborum reperio quam rei, saltem ad* B. Hechardum *proprie spectantis : verum in tanta antiquiorum monumentorum penuria, quid reliquum est, nisi ut qualicumque scrutatorum jam laudatorum diligentia utamur.*

VITA

B. Hechardi Confessoris.

F

a Ex antiquis describitur regio,

Antiqua Saxonia *a*, quæ nunc Westphalia vocatur, inter Rhenum et Visurgim sita, fastigiatur in dorsum magna montium serie, quam Romani Rheticonem montem appellasse noscuntur. Porro ex ea, uti fieri solet, multi nati fluvii, tam in ortum Visurgim versum, quam in occasum solis, Rheno miscendi, assidua scaturigine decurrunt : inter hos fluvios, qui ad occidentem solem ex prædictis montibus delabuntur, duo sunt iisdem Romanis non ignoti fluvii, quippe ab exercitu eorum subinde pontibus strati, Luppia et Erygrus quos nunc exiliore et truncato sono Lippe et Ruer efferri audimus. His duobus fluviis spatiosus ager interjicitur, qui ubi plurimum prædicti fluvii distant, 32, ubi vero minimum dissident, 27 millia passuum latus esse censetur. Is ita a natura comparatus est, ut apud Luppiam fere humilior sit ac tumulis subinde internascentibus, paulatim ubi Ruræ propinquat, in conspicuæ ex longinquo magnitudinis montes exsurgat, quibus elatus, Ruræ decurrentis ambagibus prætexitur, vetustis silvis ac densis lucis horrens. Erat hoc extremum celeberrimæ apud veteres Harciniæ silvæ, novem dierum iter in latum habentis, latus ad Boream obversum, et nunc veteris

AUCTORE J. B. S.

A teris multa manent, una cum nomine, vestigia silvæ : istic Heerdeke, Arisbergh, Hertzbergh, Hard, Harhusen, et similis appellationis veteres arces et oppida, in ipso limite, ejus, quam dixi silvæ perseverant.

in qua potens Ardeiadum familia; b

2 Sed apertius veterem servat nominis umbram, de qua mihi sermo erit, ditio ab antiquis temporibus celeberrima, quæ Hardi vel Ardeia *b*, alias Hardeia dici consuevit, eo quod extremum Harciniæ, de quo dixi, latus complecteretur. Floruit istic longa serie nobilis Ardeiæ sanguis, tam bello rebus gestis, armisque præclare tractatis, quam pace, consiliis ac religionis cura potens, donec ad Walandum seu Wolandum possessio terræ cum sanguine devenit. Hic majorum suorum non dissimilis, virtute ac pietate majores suos etiam antecellere annitebatur, qui Wiltrudem, genere ac virtute sibi similem, assumens in conjugalis vitæ societatem, aliquot ex ea liberorum pater est effectus, quos in pietatis ac virtutum, generi suo congruentium, exercitiis educans, præclari et apud Deum magni operis fecit fundatores. Inter cujus religiosissima opera, etiam illud fuit, quod in castro suo, non procul Rura ad Boream, sito, S. Severinum (pro eo quo Divis cum B homine licet et decet modo) secum voluerit habitare : nam sumptu et arte elegans sacrarium eidem sancto Confessori extruendum curavit *c*, in quo ad SS. Trinitatis gloriam cum aliorum Sanctorum, tum S. Severini dedicato, persæpe de altari cordis sui thymiama devotionis ipse incendit Deo in odorem suavitatis; ac laudis sacrificium ab aliis, imprimis a domesticis fidei, ibidem Deo impendi procuravit. Unde etiam factum est ut suffragantibus S. Severini meritis et ipsius Wolandi sedula promerente pietate ac justitia, ejusdem filii, in timore Domini educati irent de virtute in virtutem, per visionem videlicet pacis, per conscientiam puram, de corde integro et fide non ficta, operando salutem, et suam et proximorum.

cujus ultimus Wolandus c

Wiltrudem viduam reliquit

3 Sed illum his studiis occupatum, tandem alteri vitæ maturum, de præsenti seculo subduxit rerum linea, quæ quantam Wiltrudi, charissimæ ejus conjugi atque pietate sociæ, doloris acerbitatem cumulavit, tantum ipsa ad virtutem adjecit, nam in omnia viduitatis mala, non temporum successu, sed uno quasi momento præcipitata, fecit quod electorum proprium est, ut et iste malorum cumulus, quantuscumque esset, sibi veluti materia quædam C copiosa ad spiritualis ædificii incrementum deserviret, et fieret sibi per Dei gratiam, cum tentatione proventus. Nam ad pietatem, etiam quam ante exactius colendam sese convertit, et partiti nuper amoris impetum intra metas unius alvei concludens, in unum posthac Deum derivavit, cogitans, quomodo secundum Apostoli præceptum, placeret Deo. In his omnibus erat ei adjutor fortis et fidelis et prudens B. Hechardus filius *d*, qui pro ea qua erat morum innocentia et cœlestium rerum desiderio incensus, sacerdotio fuit initiatus, et in paterno castro serviebat Domino die ac nocte, incedens in omnibus justificationibus fidelis et devoti sacerdotis, sive Deo sacrificium labiorum suorum offerret, sive cum proximis agendo, viam salutis, per continentiam et justitiam et fidem demonstraret.

Hæc de B. Hechardi consilio d

arcem suam in religiosum claustrum convertit,

4 Ille igitur mulierem fortem videns, et posse in ea requiescere cor ejus, qui propter nimiam excellentiam suam, est viri caput, Christus Dominus, et spiritum, quem in muliere forti laudavit Salomon, adhuc excellentiorem ei, pro filiali quam ei debebat, charitate, viam demonstravit. Nam elapsis aliquantis temporibus, et ipsi et alteri ejusdem filio Rathardo fratri suo, qui Patri in secularis potestatis eminentia successerat, persuasit excellentissimæ pietatis opus aggredi, videlicet ut arcem mutarent D in cœnobium, et castrum secularis potestatis converterent in claustrum religiosæ perfectionis. Quod et factum est, divina ordinante clementia, quæ illorum corda permovit, ut matura et frequenti super sanctissimo consilio deliberatione habita, intuitu æternorum sibi in cœlis tabernaculorum comparandorum, si sua transitoria deponerent in manus servorum Dei, tamquam trapezitarum aut nummulariorum, qui accepto copiosissimo lucro sunt soluturi, magna animi sui lætitia ac solatio, domum seculi converterunt in atrium domus Dei *e*, et ejusdem loci e obsequio se ac suos semper fore advocatos et protectores devoverunt.

lætantibus angelis

5 Quanto tunc putas gaudio affecti sunt angeli, qui solicite salutem nostram exquirentes, gaudere solent super uno peccatore pœnitentiam agente; quando non jam unam sed catervas multorum ad pœnitentiam conversorum providebant ad novum hoc pietatis asylum aut civitatem refugii, aut Segor concursuros, ex insidiis mundi et carnis et dæmonis ereptos, sive ut verius dicam, ex Sodomorum et Gomorrhæ incendiis elapsos. Fuit illa dies magna et acceptabilis in Israel, et sicut dies seculi; seculi certe, quando tot famililiis illustribus emortuis, ipsa E Ardeia familia in religiosa non solum alias æquales ac majores familias, sed seipsam vivendo superavit. Quid interim tu ecclesiarum Dei expilator, monasteriorum et religiosarum ædium dissipator, putas, quia tibi erit in gloriam dissipasse bona Domini tui? Veniet tibi Dominus, et veniet in die vel nocte, qua non sperabas, et rationem reddi mandabit : qui enim villico iniquitatis, quem super bona sua constituerat Dominus, non pepercit propter infamiam dissipationis in commissis, profecto non dissimulabit cum raptore bonorum suorum, de quo auditur clamor in cœlum propter oppressionem pupillorum.

et filio Rathardo laico consentiente.

6 Non sic Wiltrudis nec filius ejus Rathardatus, quantumvis laici; non ipse Dux præclari facti B. Hechardus, qui suis usibus substraxerunt, quod in servorum Dei cederet utilitatem : benedicti vos a Domino, quia talem charitatem diffudit in cordibus vestris, semper honos nomenque vestrum et laudes manebunt, quæ multo firmius memoriæ, quam æris laminæ sunt insculpta, quamquam nec ista deerit umquam scriptura, nam et hoc quod sequitur, de tali sculptura est.

WILTRUDIS VIDUA DIVINITUS ILLUMINATA,
DESTRUXIT CASTRUM, CONDENS VENERABILE CLAUSTRUM,
ET SUA CUM NATIS DEDIT, AD CULTUM DEITATIS.

Descriptio monasterii quoad locum circumjacentem,

Porro monasterium, quod in fundamentis secularis arcis tunc fuit enatum (quasi cum et cineribus exusti phœnicis enascitur phœnix, aut aquila excussis ad solem plumis, renovat juventutem suam, novis subnascentibus pennis) situm est haud longe a fluvio Rura, et regione Hunnæ fluvii, in prædictum flumen ex australi plaga incidentis, nisi quod paululum septemtrionem versus a confluentia eorum sepositum, loco ad religiosæ congregationis sustentationem opportuno, propter agrorum circumpositorum fertilitatem et pascuorum silvarumque necessarium fructum. Qui sane locus ab antiquis temporibus congruenter Scheida *f* nomen obtinuit, quia ipsum Dominus ab initio ex multis aliis discrevit, ut ibi separaret filios Adam, et filios adversus patrem suum et matrem suam, adhuc autem et hominem adversus seipsum, mortificare nimirum membra sua, quæ sunt super terram, ut spiritus salvus sit in die Domini, quando egressi angeli ejus, separabunt malos de medio justorum, et hædos quidem

f nomen et etymon;

A dem statuent a sinistris, agnos autem a dextris; aut lolium colligabunt in fasciculos, triticum autem in horreum Domini congregabunt.

quod et allegorice explicatur.

7 Possumus etiam illam nominis vel loci cogitare congruentiam, quod idem locus inter convalles positus, fluvii, qui civitatem Lunam decurrendo lætificat, est principium, quia humilitas et afflictio disciplinæ, filiis seculi quasi montibus, prosperitate et superbia tumidis atque elatis vilescit, in qua tamen vilitate Dominus benedictionem mandavit, dicens quod inter medium montium aquæ pertransibunt: aquarum utique, non quæ arenoso solo absorbentur, sed quæ lætificant civitatem Dei, quæ quandiu in præsenti vicissitudinibus est obnoxia, lunæ non raro comparatur, et quia per invidiam diaboli multis modis solet domus, Deum timentis Jobi, concuti, ideo pius et clemens Dominus etiam angelis suis mandavit de eodem loco ut custodirent eum.

Alii post Wiltrudem benefactores g

8 Siquidem post Wiltrudem et Rathardum, atque lapidem illius angularem B. Hechardum, fundatores ejus, eadem Ardeia familia, per generationes suas *g* locum, Domino cooperante, protexit et auxit: inter quos multa liberalitate ac pietate excelluerunt Everhardus Comes, qui Scheidensis ecclesiæ fidelis B Advocatus, IX Kalend. Decemb. circa annum Domini MCC obdormivit in Domino, a quo, uti non dubitamus, mercedem accepit, receptus in æterna illius tabernacula in cœlo, cujus temporaneam mansionem præclare tutatus erat in mundo. Huic deinde successit Jonathas, qui non solum patrem, sed et nominis sui antesignanum Ducem, cujus laus est in sacro volumine, Machabæum dico, æmulatus, glorificavit domum istam et fortem sese illius defensorem declaravit; IV Idus Octob. uti confidimus, vocatus ad præmia cœli. A quo post annum MCCXXXVIII alter extitit Jonathas, qui et ipse in vita majores suos multis æmulatus est annis, et eosdem IV Idus Maji in morte est secutus. Post quem Wilhelmus Comes extitit, qui anno MCCLXXXVIII eumdem locum ornavit et defendit.

et piissimi advocati.

9 Hi adversus devastantium rabiem et insidias se opposuerunt murum, et adversus sedentem ex latere testamenti excubarunt pro loco, in quo Ardeiæ sanguis suam Deo testatam fecerat pietatem: propter quod etiam defuncti ossa sua et cineres eidem loco inferri voluerunt, ut cui viventes militassent, eidem essent in morte præsidium. Interea vero virtutum operibus cœlo maturior factus B. Hechardus, cum C opinionem sanctitatis ac beatitudinis, in cœlo pro insigni sua in Deum fide et charitate, recipiendæ, eadem qua vixerat religione ac pietate vitam consummavit Kalend. Julii, ac honorifice in templo est tumulatus, loco ab aliis ibidem positis discreto; qui, ut pro nobis intercedat, præstet Dominus, cui est in medio Sanctorum, honor et gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Notat ad marginem scripti sui Gelenius, sumptam hanc descriptionem ex Ptolomæo, Velleio, Tacito, Dione Cassio atque ex Julio Cæsare. Qui de hac re accuratiorem commentarium legere cupit, adeat tomum* I *historiæ Westfalicæ nostri Nicolai Schatten, editum anno* MDCXC. *Scriptores alii obvii sunt, ut Teschenmacherus etc.*

b *Hodie, extincto comitatu, tractus ille terræ appellatur* up der Haar, *item* die Haard. *Est hæc etiam Gelenii ipsius annotatio.*

c *An S. Severini cultus eo loci adhuc perseveret, diu sed frustra quæsivi.*

d *Dixi supra, non satis constare, utrum vere B. Hechardus Wolandi et Wiltrudis filius fuerit: at nec quidquam obesse video, cur filius dici non possit.* D

e *Monui item, confusa esse tempora, quibus eversa arx, ædificatum cœnobium, exstructa et consecrata fuerit a Philippo Coloniensi Archiepiscopo ecclesia. Forte alicunde plusculum lucis accedet, ut ea in B. Hermanni Actis dilucidius explicentur.*

f *Aliter nomen* Scheide *et planius receptiorique modo interpretatus est supra Teschenmacherus num.* 3; *nempe a territoriorum illic finitimorum separatione, quod etiam Belgice sonat verbum* scheiden. *Sed contra est notatio Grothusii ad vitam B. Hermanni Scheidani, ubi ita observat:* Scheid monasterium Ordinis Præmonstratensis, situm est in comitatu Marcano, quod quamvis etiam Segor appellatum sit (id enim docent litteræ Henrici Ducis Saxoniæ et Westphaliæ, quibus hæc verba continentur; Fratribus quoque de Segor, quod vulgariter Scheiden nominatur) retinuit tamen prædictum nomen Scheide, cujus nominis origo, quia Scheiden segregare significat, nonnullis hinc profluxisse videtur, quod monasterium ipsum separet comitatum Marchensem a ditionibus, ad electoratum et diœcesim Coloniensem spectantibus, cum in finibus comitatus et diœcesis constructum sit: verum conjectura hæc fallit, nam Scheide nomen extitit, etiam cum Heinricus Leo, Ducis Angariæ titulo, et Westphaliæ et ei terræ, quæ nunc Marcana dicitur, præesset. E

g *Omnia monumenta clamant, extinctam in Wolandi liberis Ardeiadum familiam: quid hic Gelenius velit per generationes posteriores, haudquaquam intelligo, nisi forte affines aliqui, Ardeiadum nomen sibi postmodum indiderint.*

TRANSLATIO B. HECHARDI.

Fuit in partibus Westphaliæ australioribus bello et pace illustris familia Dominorum de Hardeia, oppidis, arcibus et terris populisque potens, quæ Scheidani cœnobii extitit fundatrix et eidem loco per multos consequentis ævi annos, fidelem et piam opem, pro amore Dei et animarum suarum remedio impendit. Nam Wiltrudis Wolandi Comitis vidua cum filiis suis, locum illum cum appenditiis, Dei servis attribuit, et familia universa deinceps in ornandum ac defendendum locum prompto studio incubuit, adeo ut in templo prædicti monasterii cineribus suis voluerint esse requietionis suæ locum, ut si non in propagine sanguinis viverent, saltem in Dei servorum, pia et fideli memoria jugiter perseverarent. F Nec permisit clementissimus et dives in omnes Dominus, pios erga familiam suam protectores sua spe defraudari, quia in B. Hechardi gloria valde honorificati sunt, qui propter suavem sanctitatis ejus odorem, de suo elevatus sarcophago, plures ditavit ecclesias sua veneranda præsentia. Sed cum peccatis exigentibus, belli vastitas ingruens, sacra et prophana late pessumdaret, tum ea [quæ] de sacro ejus corpore reliqua erant in Scheidensi ecclesia, ossa, furori barbaro subtracta, in pristinum sepulchrum marmoreum, sub terram, pretiosis tamen vestita panniculis, in loco fuerunt recondita, a quo tempore ad nostram usque ætatem recondita permanserunt, ac demum salutari adhibita diligentia, reperta et denuo, anno videlicet MDCXXVIII die XXIII Junii, cum magno pietatis sensu, a pulveribus et subterraneo loco, in honestiorem locum et lipsanothecam, una cum B. Hermanno, primo Scheidensis cœnobii præposito, sunt recondita, prout sequentis instrumenti docet elogium.

11 Nos Joannes Gelenius SS. Theol. Doctor, Metropolitanæ ecclesiæ Coloniensis, et SS. Apostolorum

A lorum ecclesiarum respective Decanus Canonicus, Serenissimi et Reverendissimi Ferdinandi Archiepiscopi et Principis Electoris Coloniensis, Vicarius in spiritualibus et commissarius Generalis. Leonardus Teveren, Abbas Knechstediensis, et monasterii Scheidani Pater Abbas, et Guilielmus Gruter dicti monasterii Scheidani primus Abbas Præmonstratensis ordinis Canonicorum candidorum. Notum facimus universis præsentes litteras visuris, lecturis, seu legi audituris; cum nos sola erga Deum, qui in Sanctis suis honoratur, pietate et devoto in monasterii Scheidani Præmonstratensis ordinis fundatorem, B. virum Hechardum, affectu moti, ejusdem sepulchrum aperire et sacra ipsius lipsana inquirere statuissemus, quod anno MDCXXVIII, die quidem XXIII mensis Junii circa horam octavam, decantatis Primarum horis, in præsentia testium infra scriptorum, chorum dicti monasterii intravimus atque in illo post pulpitum gradualis, lapidem quadratum viridis coloris, quales prope Werlas effodi solent, sexcubitalem reperimus, cujus peripheriæ sequentes versus antiquis majusculis litteris, omnino postquam lapidem levari curassemus, legibilibus, insculpti

B erant:

Signis non tardus, noster fundator Hechardus
Presbyter, hoc pulchro requiescit carne sepulchro,
Pneumate Sanctorum possidet ipse chorum.

12 Hoc quidem prævio, removimus lapidem, sub quo, ubi ejecta erat superingesta terra ad palmæ latitudinem, inventa est testudo, e tribus Werlensibus lapidibus quadratis constans, quorum singuli longitudinem pedis paululum superabant. Sub his inventum est sepulchrum, lapidibus quadris Werlensibus constans, longum circiter semitres pedes, latum semiduos pedes, utrimque a latere duobus lapidibus jungebatur, ab utroque capite solidus erat lapis integer. In hoc lapideo sepulchro alius erat loculus ligneus quercinus, sex asseribus, uno fundamentali, duobus capitalibus et duobus lateralibus et operculo constans, ferreis et ligneis clavis junctus, ejus magnitudinis, ut justo a lapideo sepulchro ambiretur, sed præ vetustate elevari non poterat. Itaque desumpto operculo, vidimus, ut apparuit, loculum hunc vestitum fuisse pannis lineis; in loculo reperimus duo ossa magna a coxendice usque ad genua, item duo magna a genibus usque ad talos, magna pars coxendicis, duæ vertebræ et spina dorsi,

C scapula, sed quæ, ubi attacta fuit manu Religiosi fratris, eam exponentis, statim resoluta fuit in cineres; idem fere de reliquis ossibus flebat, exceptis D rotulis quibusdam ossium diversorum, quæ integræ permanserunt. Caput non invenimus, videtur in prima translatione harum reliquiarum, in hunc loculum facta, illud non esse impositum. Summa, ex adhærentibus ad hæc ossa particulis lineis, quæ attactu in cineres solvebantur, videre erat ad oculum, singula ossa et particulas fuisse subtilibus pannis involutas. Post quam quidem inventionem FF. Religiosos, ut Deo gratias, Te Deum laudamus canendo et campanas compulsando, agerent, demandavimus, quod et factum est. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis, mense, die, hora, ut supra.

Nota Ægidii Gelenii.

Quod de Wiltrude et Ardeiatum familia ac propenso ejus in Scheidensem Abbatiam studio ac sepultura ibidem, tam in vita quam translatione B. Hechardi dictum est, id etiam ex antiquis versibus saxo incisis confirmatur, qui ne pereant, apponendos hoc loco judicavi; sunt autem hi.

In domo Præpositi.

Mœnia Wiltrudis castri confringere celsa
Ardeiæ gaudens, hæc pia tecta dedit. E

In ipso autem templo isti

*Nobilis ardeia stirps in tumba jacet ea**
Quæ templo Christi bona plurima contulit isti.

Item.

Hic permagnorum requiescunt ossa virorum,
Nobilitas morum decoravit et hos genitorum:
Natus ab Ardeia, probat illud Mons Aquileia,
Nobilitate sua, simul et Saxonia tota,
Agminibus magnis decimas tollens Alemannis.
Ardea Westphaliæ, quondam rutilabat ubique,
Hic jacet in cinere prostratus sexus uterque.

Ex his observare licet 1, *Ardeiades fundatores et benefactores.* 2, *Gloriosam fuisse familiam.* 3, *Arisbergensium Comitum, quos nunc Arensbergenses vocamus (hos enim indicat acuta authoris vocula illa MONS AQUILEIA) sanguini, si non initium dederit, ut non nemo scribit, certe eidem innexam fuisse.* 4, *In superiores Germanos feliciter bellum gessisse ac subjugasse,* 5, *Familiam fuisse extinctam.*

Insignia gentis fuere in scuto albo. *Addit Grothusius*, figura quasi cerasi quadrifariam secti, rubens pellicula, scuto candenti impacta. *Atque in alia scheda ostendit, gentem Arensbergicam ab Ardeiana diversam esse.* F

* An non ista?

DE B. BARTHOLOMÆO EPISC.

VICENTINO

ORDINIS PRÆDICATORUM

COMMENTARIUS HISTORICUS

J. B. S.

§. I. Recentiora de Beato scripta, cultus, miracula, translatio, epitaphium, columna in ejus honorem erecta.

ANNO MCCLXXI.

Acta compilarunt recentiores,

De Illustri hoc familiæ Dominicanæ germine jam semel atque iterum in Actis priorum mensium sermo occurrit; nam in elencho Prætermissorum XXI *Maji, remittitur ad* I *Junii, ibi vero iterum transferendus dicitur ad diem natalem, hactenus non satis certum, sed ex Barbarano ecclesiæ Vicentinæ historico tantisper suppositum, diem hunc* I *Julii. Plura de eodem* B. Bartholomæo *examinanda Papebrochio fuere, cum ex posterioris ævi scriptorum placitis, eum catalogo suo Patriarcharum Hierosolymitanorum adjiciendum censuit, ut vide tomo* VII *Maji in appendice a pag.* 692, *ubi id unice præ oculis habuisse videtur,* B. Bartholomæum, *si quo modo posset, saltem apte inter prædictos Patriarchas collocaret, de qua re in commentarii hujus decursu pluribus agendum erit. Interim promissum illic invenio, vitæ Acta hoc die a nobis*

A *nobis danda, ea, quæ ipse Papebrochius Vicentia a nostro P. Octavio Zenobrio, collegii Societatis Jesu istic Rectore, MSS. acceperat; eadem nempe,* quæ M. Antonius Thienæus in suo Sanctorum ac Beatorum catalogo, seu verius historia, per libros digesta, de B. Bartholomæo scripsit, suisque heredibus inedita dimisit, conferenda cum commentariis Barbarini, scriptis illis plurimum, uti præsumitur, usi.

quos inter primus Leander Albertus;

2 *Ita tunc quidem animo designaverat Papebrochius, thesaurum se Vicentia nactum existimans; at potsquam et Barbarani commentarios et Thienæi scripta diligentius evolvi, contuli et discussi, tam multa occurrerunt, ut minimum incerta, dubia, implexa, male ordinata et digesta, præterquam quod recentissima sint, ut mihi longe tutius visum sit, antiquiora monumenta consulere, quæ ad Sancti ætatem paulo propius accederent. Et Thienæo quidem usus sum minime, quod is perturbatior, et res et tempora temere dividat, et æque imperite disjuncta consociet. Fatendum interim, nullam* B. Bartholomæi, *quem sub Ordinis Dominicani initiis, atque adeo seculo* XIII *floruisse constat, vitam olim scriptam fuisse : unde consequitur, non tantæ fidei esse, quæ tribus post seculis tradita novimus, ut continuo tam-* B *quam certa admittenda sint, quemadmodum ex variorum scriptorum collatione brevi apertius patescet. Qui qualemcumque vitæ seriem concinnaverit, primum fuisse reperio Leandrum Albertum, ex præclarissimo Ordine, sub seculi* XVI *principium, scriptorem sane celebrem, tomo de viris illustribus lib.* 3, *pag.* 115, *cujus compendium Italice reddidit Seraphinus Razzius, inter vitas Sanctorum ac Beatorum, Panormi vulgatas* MDCV, *pag.* 67.

alii immensum auxere.

3 *Secuti sunt ex eadem familia Joannes Michael Pius, libris quatuor Italicis, de viris illustribus Ordinis Prædicatorum, Bononiæ impressis* MDCXX; *sed præ ceteris omnibus, qui quidem nobis noti sint, copiosissime Dominicus Maria Marchesius in sacro Diario Dominicano, sex tomis Italice itidem scripto et Neapoli ab anno* MDCLXVIII, *ad* MDCLXXXI *edito, tomo* IV, *qui prodiit* MDCLXXVI *ad diem* I *Julii. Hæc ita ordine recensere visum est, ut perspiciat eruditus lector, quanta scriptores hi omnes æque ac Barbaranus in Vicentina sua historia ecclesiastica an.* MDCXLIX *vulgata, in rebus tam antiquis auctoritate valeant, quam caute expendendi sint, dum sine vetustiori teste aut fide digno vade, multa de* B. Bartholomæo *quasi in acervum cumulant,* C *quæ ad justæ criticæ regulas exacta, potius orationes encomiasticæ sunt, quam historiæ, veris suis et certis fundamentis innixæ. Atque ut Leandrum ceteris præferam, non tanti tamen faciendum puto ipsius testimonium, ut non et illud omnino ad examen revocandum sit, utpote duobus, et quod excurrit seculis Beati morte posterius. Ceterum defectu antiquiorum, ab illo commentarii hujus nostri substructionem sumpsimus, ubi solita fuerit, ex aliis probatis monumentis paulo altius evehendam, sic ut nihil neglecturi simus, quod ad veram et solidam Beati nostri gloriam conducere arbitrabimur; ubi primum ostenderimus, ipsum cultu catholico, Sanctis debito aut licito, ab immemorabili, ut vulgo loquimur, gavisum fuisse.*

Cultum probat Barbaranus,

4 *Multis id argumentis operosius demonstrare conatur laudatus Barbaranus, plurima de* B. Bartholomæo *ecclesiasticæ suæ Vicentinæ historiæ immiscens lib.* 2, *a pag.* 97 *ad* 151, *totis decem et septem capitibus. Citat illic pag.* 149 *Indicem aliquem Beatorum Ordinis Dominicani, nescio cui Martyrologio subjunctum, in quo ita legitur :* Fr. Bartholomæus Vicentinus Episcopus, vitæ innocentia et miraculis celebris, Vicentiæ sepultus, populi veneratione plurimum honoratur. *Indicis istius et Martyrologii ætatem non habeo unde conjiciam, at ex aliis satis patet, ab ipso Beati obitu, cum sanctitatis tum miraculorum famam continuo increbuisse, si non et ipso vivo patrata sint miracula, quorum unum de servato ex rapidissimi torrentis vorticibus equite, Beato ipsi tribuit Marchesius, alterum addit Thienæus; quæ a Barbarano adscripta sunt Sacræ Domini Coronæ, vel potius Spinæ, quam a sancto Rege Ludovico* B. Bartholomæus *impetraverat, quod postremum infra evincimus ex variis instrumentis ; quæ apud Vicentinos indubitata, sic a me referentur, ut ex iis ipsis, argumento, ut aiunt, ad hominem, multa nimis facile recepta refutarurus sim; alia paulo clarius stabiliturus. Interim noto, Castellanum in Martyrologio suo universali, ex vulgi opinione ita hoc die scribere :* Vicentiæ, Venerabilis Bartholomæi de Bragantia, Patriarchæ Hierosolymitani, qui Parisiis existens, sacram Spinam de manu S. Ludovici recepit, unde Vicentiæ S. Coronæ templum fundavit. *Tacent de ipso Martyrologia alia; sed aliunde cultus probationem prosequor.*

D AUCTORE J. B. S.

ex solenni elevatione

5 *Ratio certior et manifestior petitur a sacri corporis elevatione et translatione, quam Jacobus Marzarius lib.* 2 *historiæ Vicentinæ pag.* 128, *apud Barbaranum cap.* 54, *factam asserit anno* MCCCXLVIII, *causa multorum miraculorum et beneficiorum, quæ ad Beati intercessionem frequenter obtinebantur; quapropter solenni supplicatione instituta, in medio templi ex adverso aræ B. M. Virginis, summa veneratione et totius prope* E *civitatis concursu, in elevata arca marmorea repositum est, ubi, inquit Marzarius, adhuc integrum et incorruptum servatur. Præfatam elevationem exornant certatim omnes, imprimis Barbaranus, in anno tamen quo contigerit a Marzario dissentiens. Ait enim, a nonnullis aliis referri ad annum* MCCCLI, *contra quos et Marzarium certat ipse pro anno* MCCCLIV, *quo* XXI *Maji incidente in sabbatum, factam translationem contendit, adeoque, ex ejus calculo, annis post obitum tribus et octoginta. At enim non advertit vir bonus, eum sabbati cum* XXI *Maji concursum, non in annum illum* MCCCLIV, *sed plane in adversantium sententiam, hoc est in annum* MCCCLI *coincidere; unde si recte signantur jam dictæ notæ, ambo tum Marzarius tum Barbaranus æque longe a vero aberrant, alter defectu, alter excessu totius triennii, quandoquidem notarum confluxus pro assignatis jam annis haberi non potuerit, nisi dum Pascha incidit in* XVII *Aprilis sub littera Dominicali* B, *quod plane accidit* MCCCL ; *nisi velis differre ad annum* MCCCLVI, *Pascha incidente in* XXIV *Aprilis, quo par quidem concursus reperietur, at nusquam determinatus annorum* LXXXIII *numerus, nisi Beati obitus anticipetur aut differatur.*

et secuta translatione,

6 *Verum quidquid sit de jam dicto errore, hominibus, chronologiæ non satis peritis, facile condonando :* F *ad rem quæ præ manibus est, puto majorem fidem Barbarano et scriptoribus popularibus haberi posse, in eo quod concorditer asserunt; videlicet, Vicentinum per id tempus Episcopum Ægidium, cum Clero, primoribus urbis atque universa populi multitudine ad templum S. Coronæ PP. Prædicatorum progressum, præsentibus P. Romano Vello, Priore conventus et P. Francisco Bellunensi, inferioris Longobardiæ Provinciali, reclusisse antiquum venerabile depositum, in quo repertum fuerit sacrum corpus incorruptum et solidum, nulla sui parte dissolutum, atque adeo tam integrum, ut volunt, acsi ipso illo die fuisset sepultum, cum annulo, pedo pastorali aliisque indumentis episcopalibus, æque illæsis ac recentibus; quod spectaculum adstantes omnes incredibili voluptate perfuderit, singularemque omnium animis pietatis sensum instillarit. Inde igitur extractæ sacræ exuviæ, debita cum reverentia reconditæ sunt in dicta superius arca marmorea affabre facta, et ad septem pedes a terra elevata, cui hæc inscripta epigraphe.*

B. BARTHOLOMÆUS
EPISCOPUS VICENTINUS.

7 *Jam memorato tumulo marmoreo imposita est B.*

AUCTORE J. B. S.

A *B. Episcopi, penicillo ad vivum expressa imago, splendentibus radiis decorata, cui similis alia in choro collocata fuit, neque ex eo tempore a quoquam dubitatum, quin* Beati *titulus ei deberetur, populari quodammodo apotheosi, quemadmodum per id tempus sexcentis locis factum comperimus. Partem novi sepulcri inferiorem occupavit lapis grandior, in quo aut tunc, aut forte serius incisum vel inscriptum metricum elogium, Beati virtutes et gesta exprimens; quod sensim ævi vetustate ita corrosum et extritum est, ut vix aliqui versus integri describi, aliorum verba aliqua difficulter restitui aut componi potuerint. Quamobrem auctor noster charactere cursivo seu Italico ea reddidit, quæ oculorum aciem non penitus effugerant: cetera utcumque supplevit, ejusdem cum Barbarano instituti religiosus aliquis Cappucinus, quæ litteris Romanis expressa sunt, eo quo hic modo et ordine totum epitaphium lectorum oculis sistitur.*

Hic lapidum compage jacet venerabilis, urbe
BARTHOLOMÆUS *in hac pastor, dans dogmata turbæ.*
Sancto suo prius hæc altaria pulvere, lata
Gaudebant, *ubi* scala chori *nunc* est fabricata.
Hic mala confregit, morbos *tumulatus abegit.*
Longa dies Almo potuit *nihil* ipsa nocere,
B *Ut qualis fuerit,* sic nec *sua visa latere.*
Integrum in tumulo *translatum* corpus habebat,
Mille trecentum quinquagenus quartus agebat,
Ampla ope dotatum, struxit templum urbe locatum.
Transtulit hic SPINAM *Francorum Rege,* sacrumque
Dante Crucis lignum LUDOVICO: unde datumque
A plebe, et *variis colitur* venientibus hisque
Partibus hoc *longe* ad templum, *populo*que *sacris*que
Altus in hoc fertur templum. Sed jura tenente
Tunc *fuit* Ægidio scripta hoc *sua vita* jubente.
Hic *fidei nomen dedit isti tale,* quod Anglis
Nuntius et Gallis pressit, Gallique phalanges.
In civitate patri par vixit, hic Ordinis hujus
Gaudentum *erexit studium,* viduasque tuentum.
Hierusalem Patriarcha fuit, dilexit et omnes.
Hæc decuit Domini famulum *alta in claustra reponi.*
Schismaticumque suo confudit dogmate Gallum.
Urbs nostra hunc talem, utque *erronea* crimina *qualem*
Senserunt, stupuit, *cui Titan sæcla vehebat.*
Huic pietas hominum nam tunc dans *vota virebat.*

C 8 *Juverit ex eodem Barbarano subnectere aliud Beati elogium versibus itidem Latinis concinnatum, quo etiam tota ejus vita, ut hodie circumferri solet, comprehenditur.*

Hic jacet Hierusalem et patriæ qui Præsul, et Anglis
Nuntius et Gallis BARTHOLOMÆUS erat.
Qui prius est ubi scala chori, nunc membra feruntur
Integra de tumulo, quo jacuere diu.
Mille trecentum quinquagenus quartus agebat,
Ægidius jussit scribere gesta Patris.
Hic struxit templum, confudit dogmate Gallum,
Gaudentes miseris profuit instituens.
Huic SPINAM lignumque CRUCIS dedit almus amico
Rex LUDOVICUS Gallus et urbe tulit.
Hinc sacrum colitur [corpus,] sic quisque salutem
Obtinet, unde patrem se probat esse pium.

9 *Eadem apparet utriusque elogii, sed brevior posterioris sententia, eaque paulo nitidius explicata.* (*dubiis vera miscentibus,*) *Felicius postmodum, licet non verius, limatum vel potius renovatum et auctum est inscriptum marmori epitaphium, annis quatuordecim post editos Barbarani annales, pro ut illud ex ipso tumulo descriptum ad* D *Papebrochium misit anno* MDCLXXXI *laudatus collega nostri tunc Vicentini Rector Octavius Zenobrius, insertumque est citatæ supra appendici Maji, quod hic denuo ad* B. Bartholomæi *gloriam repræsentari meretur.*

D. O. M.

Clauditur hoc tumulo venerandus Bartholomæus,
Vicentinus olim Præsul, de stirpe Breganze.
Dominici ex manibus vestem cepit Ordinis almi:
Pallatii sacri Roma est venerata magistrum:
Inde fit Pastor Paffensis, Nemonicensis,
Et Vicentinus, patria plaudente creatur.
Dogmata sancta dedit, miracula plurima fecit
Vivens, atque graves morbos tumulatus abegit.
Nuntius ad Gallos titubantes missus, et Anglos
In fide confirmat, velut alter Apostolus, atque
Hæreticas frangit scriptis vertitque phalanges;
Schismaticumque suo confudit dogmate Gallum.
Hierusalem Patriarcha fuit, loca sancta restaurans.
Francorum Regem Ludovicum visitat, et Rex
Particulam sanctæ Crucis sanctæque Coronæ
Donat ei: remeat sanctum portando thesaurum.
Tunc templum hoc amplum pro Spinæ struxit honore,
E Quæ Domini fuerat pretioso tincta cruore,
Et ligno Crucis cathedralem ornavit et ædem.
Bassanum patriæ ereptum sine sanguine reddit,
Et Paduam patriæ jungit cum fœdere pacis:
Gaudentumque scholam fundat Viduasque tuentum.
Post tres octoginta annos transfertur, et ecce
Integrum corpus visum est cum vestibus. Ejus
Concives grati statuam posuere perennem,
Æternum ut vivat, vireat, laudetur, ametur.

Monumentum, vetustate ferme collapsum, huic formæ, huic marmori reddidit Fr. Bassanus Brixiensis S. T. M. hujus cœnobii Prior, anno Domini MDCLXIII.

10 *Hanc epitaphii veteris ex conjectura suppleti (utor hic verbis aliquibus Papebrochii) paraphrasim,* (*quæ si expenduntur;*) *si conferas cum altera Barbaraniana, vetera, quæ supererant verba suo quæque ordine nativo et rudi minerva exhibente, invenies auctorem, juniorem poetam, hoc solum curasse, ut sensum veterem daret, ubi posset; ubi non posset, novum aliquod et proposito argumento aptum substitueret, opinor ex Barbarani historia Vicentina aut similibus traditionibus, quas pro suo genio ampliavit. Nihil enim in antiquo est, de sacri Palatii magisteriatu, nihil de episcopatu ejus in Cypro, multo minus de altero Paphensi, qui superadditur; nihil de recuperato Bassano, Patavio reconciliato, statuæque erectione. Ordinem etiam rerum immutatum reperies, et inventionem corporis integri, ibi in principio hic in fine sic positam, ut cum illud hic dicatur* post octoginta tres annos *translatum; ibi appareat ex parte notatus fuisse numerus annorum Christi, quo id factum sit,* Mille trecentorum: *pro reliquis autem numeris vetustate extritis; suggeruntur apud Barbaranum supplenda verba,* quinquagenus quartus, *pro anno qui æque, et forte melius scriberetur* quinquagenus primus. F

11 *Tametsi digressiuncula longior videatur; ut supradicta epitaphia cursim expendamus, sedulo notandum est, poetas hos omnes* Bartholomæum *rotunde appellasse* Hierusalem Patriarcham, Hic jacet Hierusalem et patriæ qui Præsul, *quo semel observes,* (*non satis subsistunt*) *ab his verbis, saltem ab antiquioribus fluxisse inveteratam illam de Beati nostri patriarchatu opinionem, quam mirum est in tabula publica protestantem non legisse Leandrum Albertum, dum Vicentiæ sub finem seculi* XV, *aut subsequentis principium se adfuisse testatur:*

A *testatur; arguendum sanæ supinæ negligentiæ, qui Beati, cujus vitam edere meditabatur, epitaphium non consuluerit. Dicam ego candide, quod videtur: aut multum fallor, aut patriarchatus ille qualiscumque verosimillime reducendus erit ad tempus, quo Beatus noster in Cypro Episcopus fuit. Videntur enim duorum priorum elogiorum artifices ignorasse prorsus Nemonicensem ecclesiam, multoque magis Paphensem, quas pro una eademque accipiendas, nec Vicentini, nec Patres ipsi Prædicatores negare possunt. Hinc vehemens me quidem urget suspicio, apud homines illos, vix mediocriter doctos, idem visum, in Oriente Episcopum esse, ac Patriarcham Hierosolymitanum: idque adeo facilius invaluisse credidero, quod cum sancto Rege Ludovico in Palæstina egisse, imo ejusdem confessarium fuisse, pervulgatum esset. Certe nemo hactenus tempus vel verosimile assignare potuit, quo patriarchatum Hierosolymitanum, ad spatium quantumvis breve, administraverit* B. Bartholomæus.

Alia cultus signa ex ardenti Lampade,

12 *Hæc obiter et ex incidenti disputata sunt, occasione encomii sepulcralis, quod eo adduximus, ut de exhibito B. nostro* Bartholomæo *immemorabili cultu apertius constaret. Ad hæc, ex vita a Leandro Alberto scripta, quam mox subnectemus, patebit, quod ejus* B *tempore ante prædictum sepulcrum lampas arserit, sumptibus patricii cujusdam Vicentini, in grati animi tesseram, ob singulare beneficium, Beato propitiante, a Domino impetratum. Castilius apud Barbaranum plures argenteas lampades appensas, votaque id genus alia ad tumulum affixa memorat, tamquam indubitatos testes miraculorum, ibidem Beati meritis patratorum. Citat præterea Joannem Michaelem Pium, ut qui referat, in pervigilio et festo S. Coronæ, diem ipsum indicare prætermisit, nisi Parasceven a nobis intelligendam supposuerit, eo, inquam, pervigilio et festivitate, multa accendi luminaria ad Beati nostri sepulcrum; quod quidem ego apud citatum auctorem non reperi: ceterum, vel si id abfuerit, allata hactenus testimonia et documenta, de* B. Bartholomæi *cultu nullum prorsus ambigendi locum relinquunt.*

ex columna marmorea Sancto erecta,

13 *Ultimum suum argumentum cap. 55 desumit Barbaranus a columna marmorea, in cœmeterio sæpe memorati templi S. Coronæ erecta, cui imposita est* B. Bartholomæi *prægrandis statua, e marmore item elaborata; insigne monumentum pietatis et venerationis Francisci Trissini, nobilis Vicentini, erga sacram Spinam et beatum nostrum* Bartholomæum, *quod ibi* C *collocatum est anno* MCCCCXCII, *Francicis, Trissinianis aliisque ornatum scutis gentilitiisque insignibus, sed quæ ad institutum nostrum potissimum faciat, hac metrica inscriptione circum columnam deducta:*

Ad tua confugio sanctissima vulnera, Christe,
Da mihi perpetuo lumine posse frui.
Qui patriam ornasti divino munere Spinæ,
Præsul, ob id patriæ diceris esse pater.
Hanc urbem tutare, Pater, per serta rogamus
Spinea, pelle famem sævitiemque luis.
Rex Regum, Ludovice, tibi pro munere tanto
Æqua ferat capiti, qui tulit ista tuo.

et constanti Vicentinorum veneratione.

14 *De antiquo* B. Bartholomæi *apud Vicentinos populares cultu religioso dicta sufficiant; non videntur in ea veneratione in hunc usque diem satis constanter perseverasse; saltem non reperi hactenus, certum ei festivitatis diem constitutum, nedum hoc* I *die Julii, ut mihi irrefragabilis testis est supra laudatus Octavius noster Zenobrius, ad Papebrochium scribens* XXVI *Julii* MDCLXXXI, *cujus verba ex ipsa autographa epistola exhibeo:* Ceterum ad idem sepulcrum non vidi nisi unicam tabellam affixam, ut vocant, ex voto anno MDCLXXII. Nullum festum vel honor peculiaris per annum exhibetur eidem Beato, fortasse quia ex tumba, in quam olim translatum fuit, sublatum est ejusdem corpus: nescitur tamen quando hoc acciderit et cujus fraude, quod tamen non D multo abhinc tempore solum innotuit Patribus Prædicatoribus, sed hoc non credo per urbem vulgatum esse. *Hactenus Zenobrii epistola, sincere et candide præsentem rei statum exponens, quemadmodum in hujusmodi rebus ex superiorum incuria nimis quam sæpe usuvenit. Absit tamen ut hæc debitæ Beato venerationi, ubicumque demum sacrum corpus depositum sit, nocere quidquam possint, nisi Sedes Apostolica, cujus placita nobis oracula sunt, aliter judicet. Nunc quæ ad Beati gesta attinent sigillatim expendamus.*

AUCTORE J. B. S.

§ II. *Vita per Leandrum Albertum compendio deducta, ex aliis illustratur usque ad Episcopatum Vicentinum.*

Confusum Leandri encomium

J*am supra monuimus, hanc esse antiquissimam Beati nostri vitam, quam quidem scriptam noverimus; ubi observes velim, ipsum obiisse* MCCLXXI, *hanc vero non ante annum* MDXVII *vulgatam. Sic autem laudatus auctor citato lib. 3 de viris illustribus Ordinis Prædicatorum pag. 115 orditur:* Bartholomæus Vicentinus, vir et litteratura insignis et morum honestate præditus, ob ejus ingentem doctrinam E Romam evocatus, et Magister sacri Palatii factus, excellentissime divi Dionysii Areopagitæ libros cœpit coram tota curia enucleare, atque eos ornare scholiis et glossematibus; quo factum est, ut visa ejus conditione, Pont. Max. eum Vicentinum Episcopum declaraverit. Quo in fastigio sic se habuit, ut ejus nomen longe lateque diffunderetur. Porro asserebant omnes, unum esse Bartholomæum, qui ceteros Antistites prudentia, ingenio et litteratura longe superaret. Quare omnes ceu numen, aut aliquem e cœlo dilapsum, colebant et venerabantur. Quod ut animadvertit Innocentius IV Pontifex Max. eum legatum præmisit in Gallias ad Ludovicum Regem, qui postea inter Divos, ob ejus egregia facinora, relatus fuit. Qua in legatione sic se gessit Bartholomæus, ut in Galliis maximum sibi comparaverit nomen. Unde Ludovicus cernens ejus vitæ integritatem, præcipua eum sibi devinxit necessitudine. *Ita Leander, cujus constricta et non parum hyperbolica narratio, longiori commentario excutienda.*

ab aliis studiose exornatur.

16 *Patet imprimis, ex auditu potius, quam ex certa aliqua Actorum relatione, hæc a Leandro accepta et inflatiori oratione deducta fuisse, dum tam confuse involvit omnia, ut nec ulla certa nota apponatur, unde vel unicum factum ad justas chronologiæ* F *regulas liceat explorare. In hoc tamen ceteris præstat hic auctor, quod alia multa prætermiserit, quæ a recentioribus pie magis excogitata, quam solide probata sunt. Inter hos Joannes Michael Pius* B. Bartholomæum *appellat* nobilem Vicentinum de stirpe Bragantia *seu* Bregantina *a* castro *hujus nominis* nuncupata. *Crescit apud Barbaranum et ex hoc apud Marchesium oratio, utpote qui familiam Bregantiam deducunt a nescio quo* Adriano, *prædicti loci* Comite, *qui jam tum* anno Christi CL Vicentinum agrum deprædatus sit. *Miror, non ascendisse ad Antenorem, vicini Patavii conditorem. Alia eodem antiquitatis studio inventa et a Marchesio adoptata non vacat percurrere; qui* B. Bartholomæo *æqualis fuit Nicolaus Smeregus, Notarius Vicentinus, in suo chronico apud Albertinum Mussatum, ad annum* MCCLX *Beatum nostrum Episcopum suum simpliciter vocat* Bartholomæum de Vicentia; *quod supra dixit Leander* Bartholomæus Vicentinus. *Quæ ad Beati in Ordinem Dominicanum ingressum, ejus singulares virtutes, philosophiæ et theologiæ peritiam, zelum in prædicando verbo Dei, Prioris munus aliaque ab ipso obita a præfato Barbarano et Marchesio traduntur, simili, si non eodem stylo, ampli-*

A *amplificata, et nescio quibus parergis, libere dicam an liberaliter ornata sunt.*

AUCTORE J. B. S.

Magisterium S. Palatii a Leandro assertum,

17 *Quod* Romam evocatus et Magister sacri Palatii, *teste Leandro,* factus *sit, ambabus ulnis amplectuntur encomiastæ nostri, quamquam nemini hactenus tam felici esse contigerit, ut certum tempus recte determinaret, quo Beatum nostrum tali munere functum satis constet, tacente, ut cum Papebrochio supra observavimus, vel ipso antiquiori epitaphio, fæcunda alias multorum incertorum scaturigine. Fortius etiam contra pugnare videtur, quod in* B. Bartholomæi *testamento, seu ejus fragmento, a Barbarano allegato (totum debuisset producere) cap.* 52 *pag.* 142, *ubi Vir sanctus se* Spinea Corona *D. N. J. C. aliisque reliquiis* dotasse *ait conventum FF. Prædicatorum, subdat;* in quo Ordine ab infantia nutriti, et disciplina et moribus sub observantia nostri institutoris Ordinis B. Dominici eruditi et informati fuimus, et in ipso ad Nimonicensem et Vicentinum episcopatum Dei misericordia promoti; *de præfato magisteriatu sacri Palatii altum silens : nisi forte eam dignitatem minorem censuerit, quam ut inter cetera virtutis suæ meritorumque decora connumeraretur. Idem hoc ipsum argumentum infra recurret adversus prætensum patriarchatum Hierosolymitanum, quem saltem eo loci indicare non prætermi-* B *sisset, si vere unquam ad eam ecclesiam fuisset evectus, præsertim cum jam dictum testamentum condidisse supponatur* XXIII *Septembris* MCCLXX, *hoc est anno illo, qui vitæ ultimum antecessit.*

omisso Episcopatu Nemonicensi.

18 *Quam est verosimile, excessisse Leandrum in officio Magistri sacri Palatii, quod ex ipso ad recentiores Ordinis et patriæ scriptores defluxit, tam est certum, ipsum defectu laborare in eo quod episcopatum Nemonicensem annotare neglexerit, de quo jam Beatum ipsum tam expressis terminis loquentem audivimus; idemque porro testatum reliquit in alio instrumento de Spina Coronæ Domini, apud Barbaranum cap.* 44, *et apud Ughellum de Vicentinis Episcopis, Italiæ sacræ tomo* 5 *col.* 1130 *relato, in quo sic diserte legitur :* Post hæc Rex Christianissimus cum Regina et fere tota domo Regia, Christianæ religionis amore mare transiit, tempore quo nobis, licet indignis, Nemonicensis civitatis, quæ in regno Cypri est, pontificatum Apostolica sedes contulit. *Ultro et candide fateor, me ignorare quæ sit ista civitas* Nemonicum, Nemovicum, Nimonitum, Nimonivicum, *vel quocumque alio non absimili modo inflexeris, unde ne in hujusmodi ignotis hoc* C *tempore nominibus indagandis supra Magistrum sapiam; lectorem rogo, consulat tomum* VII *Maji pag.* 692 *col.* 1 *in principio, ubi Papebrochius Nemonicensem nomenclaturam satis probabiliter derivare et combinare conatus est. Ceterum, ut ut locus ille apud Geographos hodie non compareat, credendum utique est beato viro, primam suam episcopalem sedem tam expresse nominanti, ne alias compellamur fateri, supposititia esse omnia, quæ tamquam antiqua et indubitata instrumenta apud Barbaranum et alios obtruduntur.*

Scriptorum Catalogus ex Barbarano.

19 *Quæ de Areopagitæ Dionysii libris* excellentissime coram tota curia *Romana* enucleatis, *quos item* scholiis et glossematibus *ornaverit, interserit Leander, vereor etiam ut satis ad veritatem exacta sint. Non me latet, ipsos illos commentarios ab aliis celebrari, verum quo loco aut tempore elaborati sint, non est, qui satis certo ad posteros transmiserit. Si Barbaranus non fallitur, alia multa sunt Beati viri opera, et quidem Vicentiæ in bibliotheca S. Coronæ adhuc manuscripta, quæ ita recenset cap.* 55. *Glossas, inquit, et postillas propria manu scripsit in* Job, Hieremiam, Danielem, Matthæum, Marcum, Joannem; Actus Apostolorum, Epistolas Canonicas, Genesim, Leviticum, Isaiam, Ezechielem, libros Machabæorum, librum Sapientiæ: Authenticum, tres libros codicis, unum digestum, et quosdam alios libros juris Canonici et civilis. *Dubitabunt mecum alii, an codices illos unquam viderit* D *Barbaranus, quos ordine tam præpostero enumerat. Sequuntur apud eumdem :* Quaterni quamplures sermonum, quos dictus Episcopus fecit, et notavit propria manu. Liber de regressu animæ in se ipsam : ejusdem liber de naturali appetitu dominii. Liber unus de informatione Regiæ prolis ad Margaritam, illustrem Francorum Reginam. Tres quaterni Chronicas ætatum continentes. Quædam notæ super Cantica, sive commentum. Item commentum super Cantica breviatum. Comtemplationes cum rhythmis et versibus diversarum festivitatum. Liber de suspectione mentis in radium divinum. Liber de naturali appetitu Divinæ speciei. Liber de venatione divini amoris. Libri naturales. Ars nova et vetus. Liber de animalibus ex multis compositus. Expositio in Cantica Canticorum F. Bartholomæi Bragantii, Episcopi Nimonicensis, ad illustrissimum Regem Galliarum Ludovicum.

In Syria S. Ludovicum invisit,

20 *Talis est Barbarani catalogus, in quo de scholiis et glossematibus in Areopagitam, verbum nullum; procul dubio, quia Vicentiæ MSS. non exstant. Si opera hic descripta paulo studiosius discutiantur, vereor ne aliqua alio amandanda sint: posset non nemo Lullistici aliquid ea inter olfacere. Sed ista examinare, hujus loci non est; ad ea redeamus, quæ ante Episcopatum* E *Vicentinum a* B. Bartholomæo *gesta, ex laudatis modo instrumentis comperimus. Ita de se ipso narrat vir Sanctus, post verba superius recitata :* Navigantes ergo *(ex Cypro)* in Syriam, Regem atque Reginam visitavimus, et in Joppe atque in Sidone, et ultimo in Acone benignissime ab eis accepti fuimus, et tanto amore dilecti, ut in Franciam profecturi, nos instanter rogarent, quod eos Parisiis visitare curaremus; spem nobis tribuentes, quod ibidem sacra Dei nobis communicarent. Cum ergo de regno Angliæ, quo pro fidei negotiis profecti eramus, cum ipso rege Angliæ pariter et Regina Parisios venissemus, spes nostra desideratum suscepit effectum. *Mitto plurima, quæ citati nostri scriptores, pii magis quam veraces, de legatione Apostolica in Syria apud S. Ludovicum obita, de munere confessarii Regii, et nescio quibus aliis commenti sunt. Ad rem nostram, ex his beati Antistitis verbis figenda esset tota chronologiæ ratio usque ad episcopatum Vicentinum, siquidem cum illius temporis historiis componi commode possent, quæ hic de se* B. Bartholomæus *narrare supponitur.*

functus deinde legatione Anglica:

21 *Primum quidem ex his verbis,* in Franciam F profecturi, *conjicere velit aliquis, beatum Antistitem cum sancto Rege in Syria egisse, dum hic regressum in Franciam meditaretur, atque adeo verosimillime anno Ludovicianæ expeditionis ultimo,* MCCLIV. *Unde consequeretur, inde in ecclesiam suam Nemonicensem rediisse eodem anno, et forte ad alterum ibidem commoratum, donec Pontificis jussu Vicentiam translatus, sed ab impio Ezelino, eo accedere prohibitus, in Angliam* pro fidei negotiis *destinatus fuerit, unde* cum ipso Rege Angliæ pariter et Regina Parisios venerit. *Atque hinc ulterior conjectura fieret, B. Bartholomæum circa annum* MCCLVI *iter in Angliam suscepisse, et non multo post cum Rege et Regina Lutetiam profectum. Verum hic rhodus, hic saltus est, cui superando me imparem fateor, quamtumvis operose angulos omnes historiæ Anglicanæ scrutatus sim, ut tempus invenirem in quod hæc apte quadrare uspiam deprehenderem. Certum est, Henricum,* VIII *Idus Augusti* MCCLIII *ex Anglia solventem, Burdegalam appulisse ipso Assumptionis Deiparæ festo,* constitutis comite Richardo et Regina regni custodibus; *sic ut Regina non nisi altero post anno* MCCLIV, IV Kal. Junii, scilicet die veneris ante Pentecosten *maritum Regem subsecuta sit, nequidquam urgente præcepto, quo transfretare prohibebatur. Quæ omnia diserte tradit Matthæus Parisiis, denun-*

A *denuntiatus alias Romani Pontificis hostis. Ex quibus facile eviceris, eo saltem tempore, B. Episcopum Vicentinum, Regem et Reginam ex Anglia in Franciam, et postea Parisios comitari non potuisse, cum in ea hypothesi tum in Cypro adhuc detineretur.*

unde cum rege et regina Parisios venisse dicitur,

22 *Anglicanam historiam prosequendo usque ad finem, nempe ad annum* MCCLIX *(hic enim desinit egregia Parisii tela) nusquam sermo est de Regis Henrici in Franciam trajectu. At sub ipsum Continuationis principium, sic legitur* : Eodem anno (MCCLIX) Rex Anglorum Henricus III a conquæstu, anno regni sui XLIII, in Galliam transfretavit. *De Regina aut legato Pontificio altissimum silentium. Fuisse per id tempus Parisiis Henricum, et cum S. Ludovico de multis transegisse, historicorum tum Francorum tum Anglorum unanimis est consensio. Verumtamen neque tunc* B. Bartholomæus cum ipso Rege Angliæ pariter et Regina Parisios venire *potuit, utpote qui tunc in Anglia exstitisse minime reperitur. Etenim dum ab anno* MCCL, *per annos singulos scrupulose enumerat, imo turpissimis coloribus omnes Pontificios ablegatos odiose depingit Anglicanus historicus, et quidem an.* MCCLVIII, *pag. mihi* 650, Nuntios Papales *omnes, saltem alicujus nominis colligit; nempe* Episcopum Bononiensem, Archiepiscopum Massanensem, Joannem de Diva, Bernardum, Senisium, Rustandum, Herlotum, *qui annis illis in Angliam successive missi fuerant; dum numerum invidiose potius auget quam minuit, nullum certe B. Bartholomæo locum videtur relinquere, quo ibi legationem obierit, atque ex Anglia*, cum ipso Rege pariter et Regina Parisios venerit. *Hic nodus Vicentinis et Dominicanis scriptoribus examinandus et solvendus erat; sed encomiastis illis nihil antiquius, quam multa congerere, de iis apte componendis nihil curare.* B

quæ ad rectam chronologiam,

23 *Ipsorum erat quærere et accurate definire, quo tempore ad sedem Nemonicensem promotus quot annis ipsam* B. Bartholomæus *tenuerit; quando ad Vicentinam transierit. Respondet Barbaranus, cap.* 52, *primam cathedram occupasse* annis decem, hoc est, *inquit, ab anno* MCCXLVI, *ad annum* MCCLVI; *alteram vero annis quindecim, nempe a* MCCLVI *ad* MCCLXXI. *Quam hæc levi calamo resolvuntur, tam facile negari, nec minus commode convelli possunt, supposita semper instrumentorum veritate, de qua Barbaranus non dubitavit; utinam tam sedulo ea excussisset. De primæ sedis principio hoc solum asseri posse videtur,* B. Bartholomæum *Nemonicensem Episcopum fuisse, quando in Cyprum appulit S. Ludovicus anno* MCCXLVIII. *Quod si verba superius relata vere et proprie accipiuntur,* tempore quo nobis..... pontificatum Apostolica sedes CONTULIT ; *dicendum erit, ut Barbaranus alicubi fateri cogitur, eo primum anno Beatum nostrum creatum fuisse Episcopum. Tum ut superius citato Beati viri textui explicando conatum aliquem impendam, plane existimo, ante annum* MCCLIV *Cyprum deseruisse, ipso anno* MCCLIV *ad Anglorum Regem deputatum; sic tamen ut Angliam verosimilius numquam viderit : sed ita intelligenda ejus verba, ut ad Henricum missus fuerit præfato anno jam adulto, dum is cum Regina in Aquitania commoraretur, unde sub ejusdem anni finem* cum ipso Rege pariter et Regina Parisios venerit; *non ex insula Britannica sed ex ditionibus Anglorum Regi subjectis in Gallia.* C

quantum fieri potest reducuntur

24 *Atque hic est celeberrimus amborum Regum Reginarumque congressus, ab utriusque gentis historicis disertissime consignatus anno* MCCLIV, *eo ipso, quo ex Palæstina reversus est S. Ludovicus, in quo perpetuo hallucinantur scriptores nostri. Quibus non vacat, volumina multa evolvere aut consulere, legant brevissimos eruditissimi nostri Philippi Brietii annales, tota Italia vulgatissimos, ad dictum annum* MCCLIV. *Neque vero arbitrariam credas opinionem hanc nostram, utpote quam apertissime confirmat, is, quem nobis ut antiquiorem sequendum proposuimus, Leander Albertus, tametsi multa aut studio aut ex ignorantia, tacitus prætereierit. Sic enim in citatis, §. hujus principio verbis, clare pronuntiat :* Quod ut animadvertit Innocentius IV Pont. Max. eum legatum PRÆMISIT in Gallias, ad Ludovicum Regem, qui postea inter Divos, ob egregia ejus facinora relatus fuit. *Fallor, nisi ex verbo* PRÆMISIT *quilibet omnino intelligat, prius in Gallia fuisse* B. Bartholomæum, *quam ex Syria redux esset S. Ludovicus. Nec de eo dubitabit quisquam, qui meminerit Innocentium IV,* VII *Decembris ejusdem anni* MCCLIV *e vivis excessisse; utique tunc certissime Parisiis præsens esse Beatus debuit, cum Gallus et Anglus cum Reginis uxoribus indubitato convenerunt.* D

AUCTORE I. B. S.

contra aliorum inconcinnum ordinem.

25 *Hac basi, qua in rebus obscurissimis verisimilitudine licet, posita, ruunt quam plurimæ, quæ a Barbarano et aliis supra citatis temere narrata invenient, qui eorum historias vel levi oculo dignari voluerint. Tantisper itaque (saltem donec ipsi meliora proferant) supponendum est, Beatum nostrum*, cum ipso Rege Angliæ pariter et Regina *Parisiis fuisse, dicto jam anno* MCCLIV; *unde consequi necesse est, anno ut minimum* MCCLIII *præcipitante, ecclesiam Nemonicensem deseruisse, ut in Italiam reversus, legationem Anglicam, seu Gallico-Anglicanam susciperet, confectisque cum Rege Angliæ Henrico in Aquitania negotiis, inde* cum ipso pariter ac Regina, *Parisios pergeret. Mira hæc videbuntur, iis præsertim qui suis Legendis, aut corasis undecumque elogiis assueti, multa compilare aut in cumulum quodammodo conjicere malunt, quam res ipsas ad rectæ rationis regulas expendere. Fefellit etiam Papebrochium concepta ex Barbarano et Ughello opinio, cui inhærens, sic* vitæ *a B. Bartholomæo* traductæ chronologiam constituit, *ut putarit,* anno *primum* MCCLIV, aditam ab *ipso* Syriam ; factum anno MCCLVII Vicentinum episcopum, apud Anglum et Gallum anno MCCLX legatione perfunctum ; anno MCCLXIII factum Patriarcham *Hierosolymitanum; aliaque ibidem ordinarit, quæ cum hac chronologia haudquaquam posse consistere, primo ipso aspectu statim fiet perspicuum.* E

Potuit ad ecclesiam Vicentinam nominari 1256;

26 *Non lubet hic sigillatim referre, nedum refellere, quæ speciosius quam verius aliquos finxisse diximus, de B. Bartholomæi ad S. Ludovicum Apostolica in Syriam legatione, de qua nec verbum ipse, nec eorum temporum Scriptores meminerunt : solum enim asserit,* sese in Syriam navigasse, *ibique* Regem atque Reginam visitasse. *Nec quæro nec divino, quam ob causam episcopatum Nemonicensem deseruerit; an cum Manfredo episcopo Vicentino, quem Cyprium isti imaginantur, permutaverit; quo pacto excludendus esset Paulus, qui ab Ughello quadragesimus ordine et immediatus Beati nostri decessor ponitur. Neque magis obvium est definire, quo anno ad Vicentinas infulas destinatus, nominatus aut promotus fuerit, nisi si forte feliciter id invenerit Ughellus, citans Reg. Vatic. ep.* 741 *f.* 10, *ubi dicatur ipsum,* ex Episcopo Nemonicensi in Cypro, ab Alexandro IV ad hanc, *Vicentinam,* ecclesiam fuisse translatum anno MCCLVI, XV Kal. Februarii. *Quod si verum est, cum nostra rerum serie facillime conciliatur : potuit enim, dum in Gallia hæreret, ad Vicentinam sedem promoveri, Episcopo alio Nemonicæ in ejus locum substituto, quæ ecclesia eatenus per Vicarium administrata fuerit, ut passim fieri et pridem factum esse notissimum est.* F

quo demum pervenerit 1260;

27 *Volunt recentiores nostri, Beatum ante legationis Anglicæ susceptionem, Vicentiam pervenisse, anno, ut inter alios notat Thienæus,* MCCLVIII, *alii* MCCLVI; *tum, verba sunt Ughelli,* in ea administratione probos vicisse exemplo, improbos et a catholica fide adversos fregisse doctrina ; hæreticorum fraudibus circumventum, multa passum esse, tandemque ab Ezelino sævissimo pulsum in exilium. *Hæc omnia ampli-*

AUCTORE J. B. S.

A *amplificant Barbaranus et Marchesius, sed quam ruinosis piæ istæ fabellæ fundamentis nitantur, sole clarius demonstrat Beatus ipse, qui se primum Vicentiam accessisse testatur, dum sacras eo reliquias portavit an.* MCCLX, *tum scilicet cum exstincto Ezelino, ex Gallia in Italiam reversus est, ut ex ipsismet ejus verbis infra intelliges. Multa id genus alia plane intricata offendo, quæ sincere fateor, me ignorare malle, quam ad frigidas conjecturas confugere, quo nos alias compelleret* confusa, *ut ante me observavit Papebrochius,* tota ejus temporis Vicentina historia, *ac certorum monumentorum apud RR. PP. Prædicatores penuria, quorum qui primus B. Bartholomæi gesta recensuit Leander Albertus, ea ignorasse deprehenditur, quæ ipsi perspecta esse oportebat, priusquam de texendo encomio suo cogitaret, quæque nullo negotio obtinere potuit, quandoquidem Vicentiæ se fuisse testetur, vidisseque ardentem lampadem, de qua* § I *locuti sumus.*

unde aliqualis vitæ series texitur,

28 *Nemo igitur a me exspectet deductam vitæ seriem, quam nusquam hactenus reperire licuit. Scimus,* B. Bartholomæum *patria Vicentinum fuisse,* in Ordine Prædicatorum ab infantia nutritum, et disciplina et moribus sub observantia Institutoris S. Dominici eruditum; *Scimus,* in ipso ad Nemonicensem B episcopatum fuisse promotum; *idque verosimillime factum credimus an.* MCCXLVIII, tempore quo nobis.... pontificatum Apostolica sedes contulit, *S. Ludovico apud Cyprum commorante. Quibusnam antea in ipso Ordine muneribus perfunctus sit, an Lector et Prior, ut ait Thienæus; an magnus verbi divini seminator, ut memorant alii; non est integrum asserere, sed neque negare. Scimus præterea, ex Cypro* navigasse in Syriam, *Regem Ludovicum et Reginam visitaturus, idque ante annum* MCCLIV. *Ab episcopatu Nemonicensi ad Vicentinum forte destinatus aut designatus fuerit ab Innocentio IV, sed turbante omnia impiissimi Ezelini tyrannide, missus interim ob fidei negotia ad Regem Angliæ, atque etiam ad S. Ludovicum, anno, ut diximus* MCCLIV *in Franciam suam reducem; post biennium ab Alexandro IV ad destinatam prius sedem evectus, ut ex Ughello nuperrime annotavimus. Hæserit porro apud sanctum Regem quo usque Ezelinus, dum Mediolano insidiatur, fugere compulsus, a fœderatis interclusus, vulneratus ac captus, vitæ simul et immanium vexationum flagitiorumque finem fecit anno* MCCLIX. *Atque hæc sunt, quæ a* B. Bartholomæo *ante susceptam Vicentinam ecclesiam ex certis monumentis gesta* C *comperimus.*

aptatis etiam Leandri verbis,

29 *Jam vero subjungi hic possunt, quæ apud Leandrum sequuntur, dum Beati legationem ad S. Ludovicum memorat, his verbis :* Qua in legatione sic se gessit Bartholomæus, ut in Galliis maximum sibi comparaverit nomen. Unde Ludovicus cernens ejus vitæ integritatem, præcipua eum sibi devinxit necessitudine. Compositis rebus, cum remeare in Italiam eum oporteret, compulsus est a Rege, pro mutuo amore accipere munera. Qui videns, se non nisi munere regio donatum posse recedere ex Galliis, unam ex spinis sacrosanctæ Coronæ Dominicæ, diligenti custodia servatæ et honore in regiis thesauris, rejectis temporalibus muneribus, sibi dari petiit. Verum Ludovicus eum voti compotem reddere cupiens, propriis manibus, coram Galliarum heroibus, illi unam pretiosissimam spinam elargitus est. Quo ordine quove apparatu ei tantum munus contulerit, videri potest in quodam libro cœnobii Vicentini, Ordinis nostri. Non enim duxi, hic omnia narranda, alioquin volumen ingens ex hujusmodi incidentiis contexerem.

in quibus aliquid carpit Barbaranus.

30 *Verissimum est, si non volumen ingens, saltem commentarium bene longum contexi posse, de thesauris sacris, quos in Gallia obtentos, summo apud suos Vicentinos in honore posuit beatus Antistes, ut sequenti* § *pluribus referemus, cum ea ferme sola, de ejus toto episcopatus tempore gestis, memoriæ, saltem cum aliqua* D *veri specie prodita sint. Unum hic narrat Leander, quod Barbarano non placuit; audiamus sequentia ejus verba :* Accepta igitur a Rege sanctissimo redeundi in Italiam cum pretiosissimo thesauro facultate, cum quodam venerando patre Asculano Ordinis nostri, temporibus malignissimis, et per loca periculosa Italiam revertitur : et tanto diviso thesauro, partem venerando patri Asculano dedit, et partem alteram detulit Vicentiam. Porro Asculani partem illam excepere ingenti cum honore, quam usque in hodierdum diem observant. *Negat hæc Barbaranus cap.* 42, *et ex responso Guardiani alicujus, Ordinis sui, dato* XXVIII *Augusti, ibi pag.* 106 *adducto, evincere conatur, non partem Spinæ Vicentinæ apud Asculanos honorari, sed spinam aliam, a priori diversam, quæ a Philippo Rege, S. Ludovici filio, data fuerit Generali Dominicanorum, quasi in permutationem cum digito S. Dominici, ut ibi lector testatum inveniet. Neutram partem tuendam suscipio, disputent ii quorum interest. Jam ad episcopatum Vicentinum propius accedendum est.*

§ III. *Reliquum vitæ, ab anno* MCCLX *ad obitum.*

E

Solennis ejus cum S Spina Vicentiam ingressus

P*ergimus cum Beato nostro, de gestis suis sic testimonium ferente, in citato jam non semel instrumento de Spina a S. Ludovico Lutetiæ accepta :* Nam piissimus Rex Francorum, *inquit,* de Spinea Domini Corona, spinam unam excludi fecit, et nobis, regio flexo poplite, nostris ex opposito flexis genibus, devotus, et de suis sacris regiis manibus, manus pontificales ditavit. Quid ultra? dilectionis osculo dato pariter et accepto, mutua recommendatione facta, hinc et inde, nos abire permisit. Cum ergo anno MCCLX, perfido Eccelino mortuo, ad civitatem Vicentiæ appropinquaremus, Clerus et populus universus nobis obviam venit, clamantes et dicentes, Benedictus qui venit in nomine Domini. *Hinc igitur, rejectis dubiis ambagibus, hinc, inquam, et non aliunde desumendum est Vicentini episcopatus initium; ut iterum testis est Beatus ipse in donatione reliquiarum, apud Barbaranum cap.* 43, *facta* anno MCCLXI, Indictione VI (*lege* IV) die XIV, intrante Martio. *Ubi expressis terminis asserit, se reliquias a S. Ludovico acceptas,* AD EPISCOPATUM PORTAVISSE, CUM PRIMUM ACCESSIT AD EUM. *Adde Smeregi chronicon, in quo* F *prima B. Bartholomæi memoria ponitur* MCCLX, *his verbis :* Indictione tertia, fuit Potestas Vicentiæ D. Marcus Quirinus de Venetiis, qui erat Potestas Paduæ anno MCCLIX : et D. Episcopus Bartholomæus de Vicentia, qui erat in spiritualibus et temporalibus civitatis Vicentiæ Dominus, fecit ipsum eligi in Potestatem. *Rursus, sequenti anno* MCCLXI, Indictione IV, fuit D. Joannes Gradenego de Venetiis Potestas Vicentiæ : et quia ipse obtulit mille libras denariorum parvorum ad ædificandum locum S. Coronæ, D. Bartholomæus Episcopus fecit ipsum eligi in Potestatem Vicentiæ.

non male a Leandro describitur

32 *Nihil in toto Leandri encomio clarius exprimitur, quam,* sanctissimam Spinam Domini *Vicentiam a B. Bartholomæo* delatam anno Domini MCCLX, *cujus triumphos ita describit :* Quum vero Bartholomæus Vicentiam appropinquaret (jam fama vulgaverat, illum sacram Spinam afferre) obviam habuit totam civitatem sertis redimitam, ac faces accensas manu tenentem, sanctum thesaurum suppliciter adoraturam, clamantemque; Benedictus qui venit in nomine Domini. Et quum Patres nostri cœnobium non haberent (licet incolerent urbem et in quadam domuncula habitarent, obtinuit a toto populo, in loco profano

A profano magnificas ædes exstrui, quo hæreseos labe infecti homines multo tempore inhabitaverant, ut ubi olim superabundaverat malitia, Dei bonitas et gratia superabundaret. Igitur exruderato loco, constructum est ingens templum, Christi Coronæ dicatum, et Spinæ sacratissimæ posita ara, in argenteo vase reconditæ, ad id fabricato, auro ac unionibus adornato, quo suppliciter usque in nostram ætatem a senatu populoque Vicentino adoratur. Quotannis etiam lustrata urbe cum facibus accensis, præcedentibus pulcherrimis virginibus, sertis ornatis crinibusque pansis, et omnibus Sacerdotibus, per totam urbem circumfertur, deinde argentea corona ingentis ponderis templum prædictum, vasisque pluribus ceteris, diversis coloribus ornatis et imaginibus a civitate donatur.

Ordini suo S Spinam donat,

33 *Quam passim obscura et dubia sunt, quæ Beati nostri vitam attinent, tam sunt certa, quæ de sacra Spina narrat Leander, ab ipso Beato egregie confirmata, laudato jam sæpe testimonio, cujus partem ultimam hic subjicio:* Erat in civitate locus, qui Collum dicebatur, ubi sedes fuerat sathanæ, et homines attendentes spiritibus errorum et doctrinis dæmoniorum, in quo loco, universitate civitatis favente, ad B honorem Dominicæ Coronæ fundavimus ecclesiam Ordinis Prædicatorum, cujus alumni fuimus, ibique sacra ad collum nostrum pendentia, quæ detuleramus, devote reposuimus, et alacriter contulimus. Sic igitur Vincentiæ civitas quondam perfidiæ, civitas effecta est fidei et gratiæ, sacro ditata munere. Plaudat igitur tota Jtalia, exultet amplius Tarvisina Marchia, sed tu magis plaude Vincentia, tanti doni ditata gratia. Ille vero, qui gratis tibi sua dona contulit Jesus Christus, sic te gratam faciat, ut de gratia te perducat ad gloriam, in qua vivit et regnat cum Patre et Sancto Spiritu. Amen. L. D. O. M.

quam a S. Ludovico acceperat.

34 *Nec prætermittendum hoc loco est ipsum S. Ludovici donationis instrumentum, quod ex Barbarano ad verbum describo:* Ludovicus Dei gratia Francorum Rex, dilecto sibi in Christo Bartolomæo, eadem gratia Episcopo Vicentino salutem, et sinceræ dilectionis affectum. Ad instantem petitionem vestram, de pretioso ligno Dominicæ Crucis, et sacrosanctæ Coronæ ipsius Spinam unam vobis, in signum dilectionis conferimus, dilectionem vestram rogantes attente, quatenus eam debito conservetis, et conservare faciatis honore, et pro nobis orare velitis, et C orationes faciatis fieri speciales. Dat. Parisiis anno Domini MCCLIX, die Jovis post festum S. Nicolai hiemalis. In cujus rei perpetuum testimonium præsentes litteras nostro sigillo præcipimus communiri. *Habes ibidem a pag.* 113, *alia ad eamdem rem spectantia testimonia Patriarchæ Constantinopolitani, Patriarchæ Gradensis, cum Episcopis Patavino, Tarvisino, Feltrensi, Torricellano et Exquilino, ac demum Ducis Venetiarum, quæ transumenda non censui, cum nulla in his controversia moveri posse videatur; utinam Beati ipsius gesta tam accurate descripta fuissent! Nec immemor sim denuo appellare donationem ipsam, a Beato Fratribus suis Vicentinis factam, cujus instrumentum apud laudatum Barbaranum exstat cap.* 43, *a pag.* 109.

Reliquum Leandri elogium.

35 *Sequatur modo, quod de Leandri encomio reliquum superest, ex quo rursus pateat, jam non semel a nobis vere pronunciatum, nihil olim de toto Bartholomæi episcopatu, præter jam dicta, scriptum fuisse. En postrema Leandri verba:* Dum esset in Galliis Bartholomæus, libros quosdam D. Dionysii legit. Igitur postquam clero et civitati suæ pluribus annis moderatus fuerat, vita sanctissime defunctus est, atque suo jussu, in templo Prædicatorum urbis Vicentinæ, sepulcro, ut par erat, tanto viro digno, quod adhuc in parietibus dextris templi præfixum, lapide D sculpto cernitur, sepultus. Dum ipse in eodem cœnobio, anno Domini MCCCCXCV existerem, cujusdam civis Vicentini jussu appensa lampas est, quæ jugiter die noctuque oleo suffusa, ante ejus sacrum [corpus] manet accensa, referentis, se meritis ejus quoddam a Domino beneficium promeruisse. Post glossemata in Dionysium, Sanctorum vitas Bartholomæus brevi epitomate complexus est. Sanctissimam Spinam Domini detulit anno Domini MCCLX.

AUCTORE J. B. S.

Institutio Ordinis Gaudentium,

36 *Hic denuo meminit librorum Dionysii, quos in principio coram Romana curia enucleatos dixerat; tum autem de* Sanctorum vitis brevi epitomate *comprehensis, sed nos de Beati scriptis, quod quidem huc faciat, superius abunde egimus. Restarent explananda totius vitæ gesta reliqua, si ea alicunde erui possent. Sparsim colligemus, quæ satis probata videbuntur. Huc spectat præcipue equestris Ordo, quem* Gaudentium *vulgo, alias* beatæ Virginis, *seu* Mariæ gloriosæ *nuncupatum observo, de quo Barbaranus cap.* 40 *fusius memorat; ego pauca ad B. Antistitis gloriam conducentia, huc compendio transferam. Ait igitur, beatum Bartholomæum prædicti Ordinis, tunc primum confirmati cum Vicentinam cathedram occuparet, semina quædam jecisse, dum circa annum* MCCXXXI, *afflictissi-* E *mam per id tempus variis calamitatibus civitatem Bononiensem cum B. Joanne Scledo, Ordinis sui viro itidem Apostolico, ad placandam pœnitentiæ operibus divinam misericordiam adduxit. Tantus nimirum fuit illustrissimi Prædicatorum Ordinis in prædicando verbo Dei fructus, ut inde auctor noster originem traxisse existimet, varias, quas hodie videmus, confraternitates seu sodalitia, sub variorum invocatione Sanctorum cum uberrimo animarum emolumento. Erat tunc Bononia contrariis studiis, discordiis, inimicitiis, odiisque civilibus scissa et distracta, quibus restinguendis pacandisque nemo usquam attenderet. Hinc noster ardenti zelo impulsus, anno ut volunt* MCCXXXIII, *eam societatem meditatus est, sub B. M. Virginis auspiciis, cujus ea potissimum cura esset, ut rixis, litibus ac dissidentium animis componendis, tamquam advocati, arbitri et pacificatores ultro et impensissime invigilarent, viduarum pupillorumque patrocinio pari sedulitate suscepto. Vide Carolum Sigonium de Epp, Bonon. pag.* 125.

de quo scriptorum sententiæ.

37 *Hi pauci de multis, sed præcipui, characteres sunt hujus* Gaudentium *Ordinis proprii, quos curiosus lector in nostri Philippi Bonannii Ordinum equestrium et militarium catalogo, anno* MDCCXI *Romæ edito,* F *num.* LXXV *ex Sigonio sigillatim descriptos inveniet, cum hac diversitate, quod Barbaranus a Papa Urbano IV approbatum sodalitium asserat* MCCLXI, *altero a B. Bartholomæi Vicentiam ingressu; Bonannius autem annum* MCCLXIII *designet. Idem utrobique legum conditor Ruffinus, Pontificis pœnitentiarius, apud Barbaranum* de Placentia, *apud Bonannium proprio nomine* Gurgo *dictus: cujus congregationis primus Magister constitutus fuerit Loderengus Andalo, vir multis nominibus laudandus. In paucculis aliis non omnino conveniunt præfati scriptores, sed quæ operosius discutere nec vacat, nec opus est.* Fratres Gaudentes *ex Villario et Salimbeno cognominatos putat Bonannius, quod* quisque in ædibus suis cum uxoribus vitam agerent. *Monasteria habuisse, et Religiosorum instar vitam instituisse ait Barbaranus, quod utique inverisimile non est, cum Bonannius fateatur, deficientibus postea paulatim ejusmodi* Equitibus, Sixtum V collegio Montis alti addixisse bona, quæ illi possidebant. *De habitu et reliquis eorum obligationibus, vide citatos scriptores; mihi satis est, ad Beatum nostrum referendos ingentes fructus, qui ex eo Ordine profecti sint, et porro etiam, post ejus extinctionem Vicentiæ promanare cernuntur, in iis, quos Optimates quotannis*

AUCTORE J. B. S.

Hæreticos compescit et templum S. Coronæ exstruit.

A *quotannis solent eligere, qui Equitum istorum vices in componendis simultatibus supplere conentur.*

38 *Ad hæc etiam tempora reduci debent, si unquam facta sint, quæ Barbaranus habet pag.* 104, *de hæreticis a B. Bartholomæo ad orthodoxam fidem reductis, eosquè inter antesignano quopiam, nomine Gallo, ex regione S. Petri, qui* § 1 *in Beati epitaphio depingitur. Alios hæreticos, cum nescio quo Jeremia pseudo-episcopo, a nostro Beato ad Ecclesiæ gremium retractos suggerit Marchesius pag.* 5, *alios autem cum Episcopo Viviano intrusos, Beati opera ex urbe pulsos, quæ ut non difficulter admiserim; sic priusquam asseram, vellem vetustiori auctoritate probari. Templi S. Coronæ PP. Prædicatorum ædificatio, opus præcipuum dici potest, quod episcopatus sui tempore ad culmen perduxerit* B. Bartholomæus; *nam si Barbarano credimus, anno* MCCLX *inchoatum, toto decennio tenuit, anno primum* MCCLXX *omnibus numeris absolutum, quantacumque fuerit tum beati Præsulis, tum cleri, tum aliorum oppidanorum ad promovendam operis perfectionem liberalitas, de qua re vide laudatum Annalistam Vicentinum cap.* 43, *totis quatuor sequentibus capitibus prolixius deducentem innumera bona et beneficia, quæ cum Spina aliisque a beato viro procura-* B *tis reliquiis in patriam suam redundarunt.*

Alia ejus gesta Vicentiæ.

39 *Proxime inde capite* 49, *longissimam historiam texit Barbaranus turbarum, tumultuum, bellorum inter vicinas civitates, eo solo intuitu, ut ostendat* B. Bartholomæi *auctoritate et industria extinctas fuisse varias Vicentinorum et Patavinorum dissensiones, adeo ut hi, post mutuas clades, grassationes et depopulationes, Bassanum oppidum, non unius belli causam, Vicentinis restituerint: quibus plures alias sive Religiosorum sive secularium personarum compositas discordias annumerant citati jam toties Barbaranus et Marchesius; sed hæc et cetera omnia, apud ipsos fusius deducta legi sinemus, quo usque limpidiores fontes assignentur, unde sua hauserint, quos nobis etiam accedere liceat et consulere. Minutias præterea, non magis probatas, consulto prætereo. Hæc sunt præcipua quæ quidem satis certo innotuerint,* a B. Bartholomæo *episcopatus Vicentini tempore gesta, usque ad annum* MCCLXVII, *quo translationi corporis S. Dominici Bononiæ interfuisse debuit, si quidem vera sunt, quæ de ea celebritate accerrime tuetur Joannes Michael Pius, ut statim dicemus. Istæ, inquam, primariæ sunt Beati actiones, nam toto fere sexennio B. Antistitem Vicentiæ vixisse, vix authentice compertum esset, nisi ejus* C *meminisset Smeregus ad annum* MCCLXIV; *cujus testimonium eo pluris faciendum est, quod eodem cum Beato tempore vixisse videatur.*

Translationi S. Dominici interfuisse 1267.

40 *Prædictæ autem translationi Bononiæ adfuisse B. Bartholomæum, dubitare non sinit instrumentum, veris suis notis distinctum, quod a Joanne Michaele Pio et a Barbarano refertur, quodque hic legentium oculis lubet exponere:* Venerabilis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, Frater Bartholomæus, miseratione divina Episcopus Vicentinus, salutem et æternam in Domino charitatem. Justus et pius Dominus, de cujus munere venit, ut sibi a fidelibus suis digne et laudabiliter serviatur, vota bene servientibus multo majora retribuit, quam valeant promereri. Cum itaque in generali Capitulo Ordinis FF. Prædicatorum, apud Bononiam celebrato, sanctissimum corpus piissimi Patris Dominici, Ordinis institutoris ipsius, præsentibus et cernentibus venerabili P. F. Joanne Vercellensi, Magistro, et Fratribus dicti Ordinis in dicto Capitulo, anno a nativitate Domini MCCLXVII, Indict. X, die Pentecostes, V Junii congregatis; Venerabilis Pater Dominus Philippus, Dei gratia Archiepiscopus Ravennas, præsentibus et adstantibus venerabilibus Patribus Dominis Dei gratia Octaviano Bononiensi, D Tomasio Imolensi, Fratribus Arnulfo Humanens, et Ægidio Torcellanensi Episcopis, atque nobis; nec non viris nobilibus Dominis Yrach de la Turre, Potestate, Gniesto de Fonte Carali, Capitaneo, et Antianis Bononiæ, de tumulo lapideo non cælato, ad marmoreum et cælatum cum debita reverentia et debita devotione transtulerit, atque caput pretiosum ad devota dictorum Episcoporum, Magistri et Fratrum oscula, primo reverenter exhibitum, subsequenter in angulari pulpito ecclesiæ dicti Sancti, in platea exteriori, præsente laudabili fidelium multitudine, ad tollendum de ipsius corporis, in dicta ecclesia conservatione solida et integra, dubitationis cujuslibet scrupulum, qui forte quorumdam cordibus residebat, per nos ibidem præmissa solenni prædicatione, monstraverit, ipsum in dictum tumulum cælatum manu devota reducens, et in sui compagine corporis in osculo sancto recondens.

probat instrumentum ejus nomine datum

41 Nos de dictorum Dominorum Archiepiscopi auctoritate et Episcoporum concessione, cupientes ut jam dictum corpus in dicta ecclesia singulis annis festivis honoribus visitetur, omnibus vere pœnitentibus et confessis, ad quos dictorum Dominorum Archiepiscopi, Episcoporum et nostra jurisdictio se extendit, qui prædictum corpus, in festo translationis ipsius et usque ad octavas devote ac E laudabiliter visitare curaverint, annuatim, ex parte dicti Domini Archiepiscopi, duos annos singulos de Omnipotentis misericordia et gloriosæ Mariæ Virginis genitricis ejus meritis, Sanctorumque omnium confisi suffragiis, de injunctis sibi pœnitentiis, misericorditer in Domino duximus relaxandos, præsentibus in perpetuum valituris. In cujus rei testimonium præsentes litteras fieri fecimus, et nostro sigillo muniri. Datum *etc. Plurima congerit laudatus Joannes Michael Pius, ut certam ostendat alteram hanc sui Patriarchæ translationem, peculiares ejus causas, obiter hic tactas, fusius exponens adversantiumque argumenta fortiter confutans; quæ nobis usui esse poterunt in illustratione gloriæ posthumæ S. Dominici; ad diem* IV *Augusti. Satis modo sit huc usque B. Bartholomæi vitam produxisse.*

Quamdiu condito testamento supervixerit,

42 *Supersunt ex communiori calculo anni quatuor, quibus quid egerit, nulla satis probabili conjectura assequor, nisi quod anno* MCCLXX *testamentum condiderit, quod nemo hactenus integrum protulit; fragmentum habet Barbaranus cap.* 52 *hujus tenoris:* MCCLXX, XXIII Septembris, in Camino episcopali *(intellige caminata vel camera)* præsentibus etc. Venerabilis Pa- F ter Dominus Frater Bartholomæus Vincentinus Episcopus condidit testamentum, sic dicens: Nos F. Bartholomæus, Dei et Apostolicæ sedis gratia Vincentinus Episcopus, a sanctissimo Patre D. D. Clemente, divina providentia, sacrosanctæ universalis Ecclesiæ summo Pontifice, auctoritate testandi accepta; in primis ad locum Dominicæ Coronæ, Vincentinæ civitatis, Ordinis Prædicatorum, quam Christo auctore fundavimus, ad honorem Dei omnipotentis, D. N. J. C. crucifixi, ad defensionem fidei, ac pro salute animarum christianarum civitatis Vincentiæ et Vincentini districtus; et sacrosanctis reliquiis, a piissimo Ludovico Rege Franciæ, de ligno sanctæ Crucis et de spinea Corona Domini nostri Jesu Christi benigne collatis, dotavimus, et in quo Ordine ab infantia nutriti, et disciplina et moribus, sub observantia nostri Institutoris Ordinis B. Dominici eruditi et informati fuimus, et in ipso ad Nimonicensem et Vincentinum episcopatum Dei misericordia promoti, eligimus sepulcrum inter duo altaria et tabulata, quæ fieri decrevimus, inter altare B. V. et Dominicæ Coronæ, ita quod videri possit in choro interius et a laicis exterius, ut habeant materiam, et causam orandi pro nobis, quandocumque

A documque ipsum viderint sepulcrum etc. *Huc usque præfatum fragmentum : cetera quæ ad obitum, sepulturam, elevationem, miracula et cultum attinent dedimus supra* § 1.

quo die obierit, incertum :

43 *Quamdiu testamento condito supervixerit* B. Bartholomæus, *quo anno, mense aut die mortalem vitam exuerit, docet quidem pro sua libertate Barbaranus, nihil dubitans quin e vivis excesserit, non* I *Junii, ut male identidem legit Papebrochius, sed hoc die* I *Julii* MCCLXXI; *fides sit penes ipsum, quandoquidem alii, aut alterum omnino signent, aut nullum audeant determinare. Nam si vera est nota factæ elevationis, de qua superius egimus, sic ut ea incidere debuerit in annum* MCCCLI; *id autem contigerit annis tribus et octoginta post Beati obitum; tenendum omnino esset, excessisse e vivis anno* MCCLXVIII; *quod ex Smeregi chronico erui posse videtur, dum per id tempus meminit turbarum* occasione quæstionis episcopatus Vicentiæ, *quas cædes et vulnera subsecuta sint : quæ sane arguunt sedem episcopalem, pro qua certabatur, pastore viduatam fuisse. Ast eo pacto, ut fictitium rejiciendum esset Beati testamentum jam descriptum. Hinc Scyllam video, inde Charybdin. Arguit quidem Smeregum Barbaranus, quod ea annis non suis consignaverit : verum* B *enim vero, bona ejus venia, facile paterentur lectores eruditi, majorem fidem haberi testi oculato et synchrono, quam Annalistæ Vicentino, in pluribus, ævo suo vicinioribus, non semel hallucinanti. Ego me fateor hic hærere ancipitem, et Vicentinis hunc etiam nodum solvendum aut scindendum porrigere.*

neque de patriarchatu Hierosolymitano,

44 *Non minus obscura et involuta est memorata superius controversia, circa Patriarchatum Hierosolymitanum, ad quem evectum fuisse B. Bartholomæum, tam secure affirmant recentiores, præsertim Barbaranus, quam parum soliciti sunt, ut saltem opportunum tempus inveniant, quo tali dignitate præfulserit; nam recurrere ad tempus, quo cum S. Ludovico in Palæstina moratus est, ut volunt Barbaranus et Marchesius, idem propemodum est ac ingenue fateri, imaginarium fuisse prætensum patriarchatum, aliunde tot titulis suspectum, ut supra non obiter insinuavimus, modum suggerentes, quo patriarchatus ille cum primo episcopatu confundi possit. Aliam viam ingredi conatus est Papebrochius in citata appendice tomi* VII *Maji sub finem, pag.* 693 *et* 694; *at enim cum in tenebris versaretur, nihil mirum si conjecturis explanare non potuit, quod* D *probabilissime numquam factum est. Damus Beato nostro Episcopatus successive binos, quorum ipsemet in testamento suo meminit, condito anno* MCCLXX, *vitæ suæ ultimum proxime præcedente, haudquaquam prætermissurus illustriores infulas, si unquam ad eas evectus fuisset. Mihi sane id verisimile non fiet, nisi scriptores Vicentini aut Dominicani graviores testes adducant, quam sint versiculi, nescio quo seculo aut a quo compositi, tacentibus de patriarchatu illo, Leandro Alberto, Razzio, Joanne Michaele Pio, et antiquioribus, quod sciam, omnibus.*

AUCTORE J. B. S.

nec de vicariatu in Italia quidquam constat

45 *Ut tricis his omnibus me demum expediam, ultimam* B. Bartholomæi *dignitatem subnecto, nempe vicariatum Cæsaris in Italia, quem Ughellus anno* MCCLXII *innectit, quando* una cum Patriarcha Aquileiensi ex delectu Rodulphi Cæsaris, Italiæ vicarius fuerit, insecutisque proxime temporibus, in Galliis et in Anglia Apostolicus Nuntius. *Quam hæc inepte et imperite a viro erudito componuntur! Quis, obsecro,* Rodulphus *pro anno* MCCLXII *Imperator? Quis somniavit,* B. Bartholomæum *post annum* MCCLXII *in* Galliis et in Anglia Apostolicum Nuntium *fuisse? Malunt alii vicariatum qualemcumque referre ad* Richardum *Anglum, cujus et Alphonsi Castellæ regis* E *electio notissima est; sed quam tuto, ipsi viderint. Similibus erroribus conspersus est totus ultimus Ughelli paragraphus, tum ubi de Beati obitu, tum ubi de sacri ejus corporis elevatione meminit. Nec magis curanda sunt, quæ ex ipso adduxit Papebrochius.* Memini, *inquit,* me legisse in antiquo codice, membranis confecto, bibliothecæ cœnobii S. Salvatoris de Septimo, Florentinæ diœcesis, Rodulphum quemdam Vicentinum Episcopum anno MCCLXIV, die III mensis Octobris, ecclesiam Castrocari in Hetruria reconciliasse, cui S. Reparatæ titulus est. *Aut male legit Ughellus, aut plane erravit codicis scriptor : nam siquid certum habemus, illud ex Smerego evidentissime constat,* B. Bartholomæum *anno* MCCLXIV *Vicentinæ ecclesiæ præfuisse. Alia non prosequor, cum sentis, dumis, vepribus et spinis plena sint omnia, sed eas nos inde selegisse existimamus, quæ de Beati nostri gestis, virtutibus et sanctitate cum aliqua certitudine commemorari et prædicari potuere.*

C

APPENDIX

DE S. MODERATO ET S. FELICE

MART. AUTISIODORI IN GALLIA

COMMENTARIOLUS.

F

C. J.

SECULO FORTE V.

Antiquus horum cultus

His *ipsis Julii Kalendis dictum est aliquid inter Prætermissos pag.* 2 *litt. F, de sanctis* Felice et Moderato *Autisiodori Martyribus. De utroque pluscula monitus fui non ita pridem a viro docto, Joanne le Beuf, Canonico et succentore ecclesiæ Autisiodorensis, quæ et venerationem utriusque perantiquam luculenter decent. Asserit namque Canonicus citatus,* S. Moderatum *(Gallice vulgo,* Moderé; *et brevius,* Moré; *sub quo ultimo nomine etiam insertus est martyrologio universali, a D. Claudio Castellano canonico Parisiensi gallice publicato, ad kalendas Julii, pag.* 692, *hac annuntiatione;* In diœcesi Autisidiorensi S. Moderatus, cujus nomen servant ecclesia una et unus vicus ad curam amnem) *Canonicus, inquam, le Beuf asserit,* in Kalendariis monasteriorum quorumdam, abbatiæ S. Germani subditorum, seculo XII descriptis, *legi memoriam* S. Moderati *kalendis Julii, absque* S. Felice. Felicis *autem hujus* nomen inscribi omnibus suis Kalendariis ad diem XVI Junii.

in ecclesia S. Moderati,

item in alia S. Felicis,

2 *Uti autem* S. Moderatus *sui nominis ecclesiam habet ad amnem Curam, non in diœcesi Æduensi, ut aliqui nuper scripsere, sed in finibus ipsius Autisiodorensis : ita* S. Felix *ecclesiam quoque suam habuit in villa Madriaco, diœcesis quidem Senonensis, sed non amplius distante Autisiodoro, quam leucis quatuor : meminitque le Beuf, se legere in gestis Guidonis sive Widonis Episcopi Autisiodorensis, qui floruit seculo* X; *defunctus apud Sammarthanos, anno* 961; ipsum impetrasse ab Archiepiscopo Senonensi decimas trium eccle-

AUCTORE. C. J.

A ecclesiarum, quarum una scilicet in Aigliniaco, consecrata est in honore S. Stephani; in Matriaco alia, in honore S. Felicis. *Addit quoque*, se porro inquisivisse de villa Matriaco, ac didicisse a colonis loci, superesse etiamnum vestigia sacelli S. Felicis in nemoribus ejusdem villæ, et illuc olim, sanitatum gratia, supplicationes crebras fuisse factas. *Et prosequitur :* Non mirum igitur, si in Kalendario et Martyrologio ecclesiæ cathedralis Autisiodorensis perseverarit ad annum quoque MDCLXX, illius Sancti nomen, cum a plurimis seculis Matriacum simul cum appendiciis ad Capitulum Autisidiorense pertineat, et ad Capellam nemorum S. Felicis, sit ipsius providere, ut patet ex Registris. *Hæc ille non perfunctorie.*

nec non in martyrologiis vetustis.

3 *Citat quoque Martyrologium ecclesiæ Autisiodorensis, circa initium seculi* XII *conscriptum, cujus exemplar ait, ad se nuper Lutetia transmissum esse, enumerans Sanctos ad singulos anni dies ; qui passim noti et vulgares sunt, licet nec Usuardi, nec Adonis, nec alterius vestigia Martyrologium illud ad amussim sequatur. Tres tamen aut quatuor dumtaxat inseri, quorum memoria aut cultus celebritas, vulgo minus nota* B *est ; interque illos legi ad diem* XVI *Junii :* Madriaco villa, sancti Felicis Martyris.

Utriusque corpus putatur nunc esse

4 *De hujus corpore* curiosius indaganti, *inquit laudatus le Beuf*, videbitur quiescere ad S. Germanum Autisiodorensem, et illuc transvectum bellorum temporibus aut labentibus sacellis, repositum fuisse juxta tumulum S. Moderati martyris, qui etiam ante ævum Herici monachi *(floruit ille Autisiodori seculo* IX, *temporibus Caroli Calvi, cui et ultimis ejus annis dedicavit Poema suum de Vita S. Germani, sex libris conscriptum)* ex propria ad Curam amnem ecclesia in istam S. Germani translatus fuerat. Huc tendit quod refert Georgius Viole, Benedictinus Autisiodorensis, in Animadversionibus suis, inquiens, se in majoribus legendariis MSS. monasterii Regniacensis, ex indice quodam, comperisse, Passionem ac Translationem S. Felicis in certo quodam volumine fuisse contentam ; at loco suo avulsum folium, quod maxime dolet. Nec contra objici potest, quod memoria sanctorum Felicis et Moderati uno die recolatur in basilica S. Germani, puta die V Septembris, quia oscitanter id factum a primis monachis e congregatione S. Mauri circa annum MDCXXX, qui S. Felicem e XVI Junii, et S. Moderatum, e prima Julii expunxerunt, ut ad primam feriam vacantem in Kalendario suo recentiore, traducerent. *Ita le Beuf.*

in S. Germani Autisiodorensis.

C

Martyrii tempus incertum

5 *Et hæc de publico et antiquo horum sanctorum cultu, deque diebus martyrii sufficiant. Dies namque* XVI *Junii et* I *Julii, retinendi sunt, quibus in Kalendariis et Martyrologiis antiquis adscripti leguntur. De anno martyrii et gestis eorum minus constat. Habeo præ manibus collectionem MS. recentiorem de Sanctis diœcesis Autisiodorensis, sub hoc titulo :* De sanctis Martyribus et confessoribus territorii Altisiodorensis, secundum ordinem et menses anni, observatum, atque extractum ex Martyrologio Autisiodorensi, factum per D. Bargedé, Archidiaconum Cathedralis ecclesiæ Altisiodorensis. *Illic die primo Julii agitur de* S. Moderato *et* S. Felice *simul. Martyrii eorum tempus refertur, ad martyrium S. Fraterni Episcopi Autisiodorensis, qui uno die dicitur Episcopus et Martyr factus esse tempore Evarici Gothorum tyranni, Galliam late devastantis, versus finem vitæ suæ, mortui anno* 484 *aut sequenti. Sed hæ conjecturæ sunt, cum ne quidem constet, quo anno S. Fraternus mortuus sit. Imo nec satis scitur, Martyrne an Confessor obierit. Certe Usuardus de illo sic scribit :* Tertio Kal. Octobris. Autisiodoro sancti Fraterni Episcopi et confessoris. *Usuardum alii sequuntur. Nos quid ve-*

NOT I. APP. TOM. VII. JULII.

rosimilius tenendum sit, inquiremus ad dictum diem. D

Corpora per revelationem inventa.

6 *Alia ibidem narrantur*, Quod nempe Moderatus et Felix, ambo juvenculi, capite truncati sunt per manum carnificis : quorum corpora longo tempore latuerunt Christianos : verum successu temporis ipsi Sancti se revelantes per sua miracula, translati fuerunt ad ecclesiam S. Germani, ubi hodiedum sunt eorum sepulcra prope murum sacelli S. Petri, et visuntur imagines aut pictæ tabulæ, in quibus repræsentantur, veluti offerentes caput ad martyrium. *Hæc quoque de inventione et translatione corporum vago modo narrantur absque teste, absque nota temporis : certius credi potest, quod scriptor ipse Autisiodori viderit, corpora modo et imagines esse in S. Germani. Scribit quoque*, epitaphia illorum fuisse olim exarata circum sepulcra, *sed quæ frequentatione populi, Sanctos honoratum venientis, sic attrita sunt, ut legi amplius non possint. Hæc sapiunt antiquitatem, ut credi debeat, sepulcra illic jam aliquot seculis exstitisse.*

Antiquitas ecclesiæ S. Moderati.

7 *Antiquitas ecclesiæ* S. Moderati, *quam diximus sitam esse ad amnem Curam, cognoscitur ex fundatione monasterii Molismensis, quod initium habuit anno* 1075 *sub S. Roberto, archicœnobii quoque Cisterciensis conditore celeberrimo. Ait enim collector vitæ MS.* Abbatem Molismensem jus habere præsentandi dictam S. Moderati ecclesiam, *Monasterio suo donatam* ab initio fundationis suæ per Ivonem d'Avalon et Alicem ejus uxorem, consentientibus eorum filiis, Ivone, Joanne, Hugone, Fossarto, Godefrido, Hermanno et Hugone juniore ; *quemadmodum notatum invenitur in tabulis dicti Monasterii, his verbis :* Dederunt Deo et sanctæ Mariæ Molismensi ecclesiam sancti Moderati, id est presbyterium, offerendam et quidquid ad presbyteratum pertinet. *Ait porro, Alicem post obitum mariti confirmasse donationem suam* in præsentia Roberti de Chatillon, *quem opinatur eumdem esse,* qui Prioratum S. Cæciliæ Castilionensis dedit monasterio S. Germani sub annum MXX. *Quod credibile non est, nisi aliter probetur. Quia Robertus ille, qui anno* 1020 *dedit dictum Prioratum S. Germano, fuerit tunc saltem Dominus rerum suarum et fortassis ætate provectior : Molismus autem fundari tantum cœpit anno* 1075, *eique ecclesia* S. Moderati *verosimiliter concessa non fuit priusquam ædificium absolutum, et competens monachorum numerus, ibi congregatus recteque ordinatus fuerit : tum post donationem suam Ivo vixerit annos aliquot, et Alix post ejus mortem, forte non statim, confirmavit donationem. Quod si fecit* in præsentia Roberti, *qui donavit Prioratum S. Cæciliæ S. Germano anno* 1020; *is debet, ut minimum, centenarius fuisse : quando adstitit Alici, donationem suam confirmanti. Malim ego alium intelligere Robertum, in cujus præsentia hæc facta sint.* F

Alia minus certa.

8 *Hæc fere sunt, quæ de sanctis istis hoc tempore sciuntur, aut per conjecturam dicuntur Autisiodori. Alii præterea tradunt* S. Moderatum *fuisse* puerum, *quando occisus pro Christo obiit : alii, itidem* puerum *fuisse* S. Felicem. *Alii putant utrumque simul occubuisse. Quod ultimum minus verosimile videri potest ; quia diversis diebus eorum natales in Kalendariis antiquis consignati reperiuntur. Reliquiæ etiam* S. Moderati *aliquæ conservari dicuntur in loco, qui* Mailly le Château *appellatur, diœcesis Augustodunensis : sed quales illæ sint, non exprimitur. Potior tamen utriusque corporis pars putatur modo in S. Germani Autisiodorensis servari.*

E

MONITIO

Loco horum Sanctorum Felicis *ac* Moderati *Martyrum, inter Prætermissos nunc expungendorum, repone*

pone memoriam sequentis Evæ, *ne pereat, ex elogio in morte ejus, quam die prima Julii Venradii in ditione Kesselensi, omnibus sanctæ Matris Ecclesiæ Sacramentis rite præmunita, obiit, desumptam.*

Eva Bernarda Monix, *Ordinis Cisterciensis, Imperialis monasterii de Beynderen prope Helmondam diœcesis Busco-Ducensis Religiosa, Professa ibidem ultima, quæ nobili prosapia nata, nobiliorem in Domino vitam agere desiderans, ab ineunte ætate Deo servire didicit, dum annos vix nata octodecim in Imperiali monasterio de Beynderen sacram emisit professionem : sed eheu ! in primo suæ Religionis fervore, ad exactæ monasticæ disciplinæ observantiam vix educata, cum reliquis omnibus Consororibus suis, post Pacem generalem Westphalicam de placito Ordinum confœderatorum Belgii, extra monasterium suum exulare cogitur invita nimis : sic ut rectissime illud Prophetæ lamentantis sibi aptarit; In pace amaritudo mea amarissima. Cum reliquis tamen Venradium secedens, ibidem devotissime, quantum licuit, et vota solvit et monastica instituta implevit in domo quamvis privata. In ecclesia vero ibidem Fratrum Minorum Recollectorum (in quorum ecclesiæ choro sepulta jacet) quasi in monasterio proprio Divina sua persolvens, zelo semper zelans, ac piis suspiriis ac votis anhelans, vitam suam religiosam et transigere religiose et finire pie in monasterio proprio. Variis exilii sui tempore et morbis et adversitatibus exagitata, patientissime toleravit alternantis fortunæ jacula. Exemplaris in ea eluxit charitas erga Deum et proximum, dum ex tenui sua facultate, qua pro alimentatione utebatur, quidquid superfluum haberet, in pios usus ac pauperum necessitates distribui curaret : non sperans in pecuniæ thesauris, unice intenta thesaurum invenire non deficientem in cœlo. Singularis in ipsa (quæ ad omnia utilis est) fuit pietas, ac fervens et continuum orationis studium et ceterarum virtutum cultrix, istud unicum in sua hydropisi, quæ ei mortalis fuit, in ore et corde habens S. Augustini dictum : Domine hic seca, hic ure, modo in æternum parcas. Donec tandem devotissime invocans nomen Jesu in feria sexta circa auroram, qualem semper a Domino postularat, spiritum suum Creatori suo reddidit, anno ætatis suæ 89, professionis 71, jubilæi vero 21.*

AUCTORE C. J.

DE S. PETRO PATRICIO CONF.

CONSTANTINOPOLI

COMMENTARIOLUS PRÆVIUS.

J. P.

SECULO IX

Cultus

N*on e solis Menæis biblioth. Ambros. brevem vitæ epitomen complexis, quæ jamjam dabitur, sancti hujus Petri sacer cultus innotescit, in quibus ita legitur :* Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Πέτρου Πατρικίου, γενομένου τοῦ ἐν τῇ Εὐάνδρου. Memoria sancti patris nostri Petri Patricii, qui Evandri monasterii institutum professus est. *Diserte is indicatur alibi loco non uno. Codex unus Taurinensis die prima hujus mensis, Codex item alter Taurinensis, tertia ejusdem mensis de illo meminerunt, prout in apographo nostro, P. Henschenii manu descripto, observatum reperio; qui etiam notat, post,* ἐν κυρίῳ, *quo vocabulo Petri vita in dictis Menæis Ambrosianis absolvitur, subjungi in codicibus Taurinensibus :* Τὸ μὲν πνεῦμα αὐτοῦ εἰς χεῖρας θεοῦ παραθέμενος, τὸ δὲ τίμιον σῶμα ἐνταῦθα καταλελοιπὼς, καὶ ἅπαν νόσημα δραπετεύειν παρασκευάζων. Λέγεται δὲ φορεῖν αὐτὸν ἀνδρότα [ἀνδροῦντα] τὸ ψιάθιον ἔνδοθεν τοῦ τριχίνου, μεθ' οὗ καὶ συνετάφη. Spiritus quidem ejus ad Dei amplexum translatus est; venerabile vero corpus, hic reliquit, omnisque pellendi morbi virtutem indidit. Fertur ad virilem ætatem progressus, pilosam intus gestasse tegetulam, quacum etiam sepultus fuit.

stabilitur.

3 *In MS. nostro, Sanctorum plurium in Menæis Græcis impressis prætermissorum, defectum supplente, quod partim e MS. Synaxario P. Sirmondi membraneo, partim e MS. Chifletii chartaceo, concinnatum servamus, in hæc verba Sanctum nostrum enuntiatum lego :* Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Πέτρου Πατρικίου, γενομένου ἐν τοῖς Εὐάνδρου. Memoria sancti Patris nostri Petri Patricii, qui e cœtu Evandri extitit. *Binos versiculos additos transcribo, et latine reddo :*

Δόξαν λιπὼν γῆς, καὶ τὰ τῆς γῆς ἡδέα,
Θανὼν μετέσχεν οὐρανοῦ δόξης Πέτρος.
Terrena Petrus decora, terrenas opes
Post fata linquens, gloriam cœli obtinet.

Cardinalis Baronius bellum Bulgaricum, et Nicephori imperatoris interitum recensens verbis Theodori Studitæ ad annum Christi 811, eadem occasione hæc ad propositum nostrum enuntiat :

3 Eo in prælio militans Petrus Patricius, mira Dei benignitate e periculo liberatus, haud ingratus extitit benefactori; siquidem remisso nuntio seculo se ipsum Deo totum obtulit, dum quod reliquum ejus supererat vitæ tempus, in monastica observatione insumendum tradidit, quod adeo naviter prosecutus implevit, ut egregia floruerit sanctitate, atque adeo post obitum inter Sanctos in tabulis ecclesiasticis adscribi meruerit hoc elogio, die I mensis Julii : [Petrus sanctus Pater noster, ex Constantinopoli quidem sub piissimo fuit Irenæ imperio, Patricii filius Constantini, a quo etiam omnem scripturam didicit gentilem et Christianam. Postmodum et uxori copulatus, factus est Patricius, et propter fortitudinem electus familiaris a Nicephoro principe Stauratii genitore. Et cum imperatore profectus in expeditionem adversus Bulgaros, post ipsius cædem et filii Stauratii fugam, fuit interceptus cum aliis quinquaginta, et a vinculis per orationem et apparitionem S. Joannis liberatus, mundo relicto monasticam vitam assumpsit, et in Olympo monte cum sancto se exercuit Joannicio. Post ejus vero transitum, urbem regiam petens, et in templo, a se in Evandri loco exstructo, residens, et omnem obiens virtutem, multaque patrans miracula, consummatus est.]

Occasio melioris vitæ.

4 *Hæc Baronius e Menologio Græco, quæ consonant cum nostro apographo Menologii Cryptæ Ferratæ, jussu Basilii imperatoris editi, et ad calcem hujus Tomi Græce imprimendi. Ad rationem temporis, quo Sanctus hic noster vixit, quod attinet; eam paucis contexo in hunc modum. In lucem ingressus perhibetur temporibus Constantini, et matris ejus Irenes. Qui regnare cœperunt anno Christi* DCCLXXX. *Natus itaque sit anno circiter* DCCLXXXVIII. *Politiori litteratura, cujus creditur perstudiosus fuisse, sese deinde informaverit usque ad annum* DCCCX. *Tum militiæ nomen dederit, et sequente anno* DCCCXI *in Bulgariam cum Nicephoro imperatore sit profectus et captus. Liberatus eodem anno S. Joannis Evangelistæ opera, ad montem Olympum se contulerit; vitæ asceticæ institutum amplexurus; in quo perseveravit 54 annos, atque adeo ad annum Christi* DCCCLXV,

Quando vixerit

DCCCLXV, *ætatis* LXXVII. *Adde annos aliquot, quos in Evandri monasterio, a se constructo exegit, atque annos alios octo, quos seorsim victitans in tugurio impendit; et probabili conjectura facile assequeris, totam vitæ ejus seriem ac durationem, videlicet Sanctum nostrum nonagenario fuisse majorem, ac pervixisse ad finem seculi* IX.

hic Sanctus

VITA

Ex Menæis MSS. bibliothecæ Ambrosianæ F. O. num. 148, collata cum Menologio Basiliano MS.

a Nativitas. b c militia, d e captivitas,

Hic temporibus Irenes *a* piissimæ Augustæ, et filii ejus Constantini, parentum divitum filius extitit. Postquam a puero ludum litterarium frequentasset, et optima quæque collegisset, ea apud se deposuit. E scholis dimissus, et matrimonio junctus, dum Patricius *b* esset ac domesticus *c* scholarum, cum Nicephoro Imperatore in Bulgariam contendit. Exorto autem bello, Romani primum Bulgaros strenue vincunt. Ea vero, quæ postea consecuta sunt, juverit silentio præterire *d*. Superati quippe fuerunt; et Beatus una cum ducibus *e* quinquaginta a Bulgaris interclusus servatur, pœnas daturus. Orantibus illis noctu adstitit Joannes Evangelista et Theologus, vinculis eximit, et in terram Romanorum transfert.

vita monastica, f g h mors.

2 Post hæc Patricius ad montem Olympum digressus, vitæ monasticæ institutum simul cum magno Joannicio *f* amplexus est, facultates suas omnes reputans ut stercora. Decursis ibidem annis quatuor supra quinquaginta, omnisque virtutis emenso stadio ad Regiam *g* urbem sese contulit, et in templo a se constructo, cui nomen *h* Evandri, resedit. Et conjuge ejus ac filio e vita egressis, in tugurio, quod construxerat, procul ab hominum conspectu vixit annos octo, cilicio totum corpus amictus, et nudis pedibus incedens. Recte igitur et gratiose cum Deo conversatus, in Domino requievit.

Οὗτος ἦν ἐν τοῖς χρόνοις Ἐιρήνης τῆς εὐσεβεστάτης ἀυγούστης, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ὑιοῦ ἀυτῆς πλουσίων γονέων ὑιός. Παιδόθεν δὲ τῇ τῶν γραμμάτων προφοιτήσας σχολῇ, καὶ τὰ κάλλιστα συλλεξάμενος, παρ' ἑαυτῷ τέθηκε. Σευχθεὶς δὲ γυναικὶ, καὶ πατρίκιος, καὶ δομέστικος τῶν σχολῶν προβληθεὶς μετὰ Νικηφόρου τοῦ βασιλέως, ἐν Βουλγαρίᾳ παραγίνεται. Γενομένου δὲ πολέμου, τὰ μὲν πρῶτα Ῥωμαῖοι τοὺς Βουλγάρους ἀνακράτως νικῶσι. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, καλὸν παραδραμεῖν· ἡττήθησαν γὰρ, καὶ σὺν πεντήκοντα ἄρχουσι κατασχεθεὶς ὁ Μακάριος, εἴρχθη πρὸς τῶν Βουλγάρων, ἀποτίθεται τιμωρηθήσομενος. Ἐυχομένων δὲ αὐτῶν ἐφίσταται αὐτοῖς νύκτωρ Ἰωάννης ὁ Ἐυαγγελιστὴς καὶ Θεολόγος, καὶ τῶν δεσμῶν λυτροῦται, καὶ τῇ Ῥωμαίων ἀποκαθίστησι γῇ.

2 Διὰ ταῦτα πρὸς τὸ ὄρος τοῦ Ὀλύμβου ὁ Πατρίκιος ἀναδραμὼν ἅμα τῷ μεγάλῳ Ἰωαννικίῳ, τὸν μοναστὴν ὑπέρχεται βίον, πάντα τὰ προσόντα ἀυτῷ σκύζαλα ἡγησάμενος. Πληρώσας δὲ ἐκεῖσε χρόνους λδ', καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐξασκήσας τὴν Βασιλεύουσαν καταλαμβάνει, καὶ ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι ναῷ τῶν Ἐυάνδρου γενόμενος. Ἐπὶ καὶ ἡ γυνὴ ἀυτοῦ, καὶ ὁ ὑιὸς ἀυτοῦ τὸν βίον ἀπέλιπον, πόῤῥωθεν καλύβην πηξάμενος, ἐν αὐτῇ διήρκεσε χρόνους ὀκτὼ, τριχίνοις μὲν τὸ λοιπὸν σῶμα καλυπτόμενος, ἀνυπόδετος δὲ. Καλῶς οὖν καὶ θεαρέστως πολιτευσάμενος, ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ.

ANNOTATA.

a *Anno Christi* DCCLXXX *regnare cœperunt, uti jam diximus.*

b *Præcipua inter aulæ præfectos hæc dignitas, inventa primum a Constantino Magno, teste Zosimo libro* 2. *Vide Glossarium Cangii, ubi plura.*

c *Id est* militiæ palatinæ præfectus, *uti est apud Cangium. Apud Baronium ad an.* 811 *num.* 7 *redditur* familiaris miles.

d *Pathetice ea describit Baronius ex Theodoro Studita ad annum* DCCCXI.

e *Basilianum legit :* cum aliis quinquaginta.

f *De illius ab iconomachia ad orthodoxam fidem conversione, vide Baronium ad annum* DCCLXXXII, *et aliis locis. Nos de ipso acturi sumus suo tempore et loco.*

g Constantinopolim ἀντονομαστικῶς.

h S. Evandri, ecclesia abbatialis, in qua Lazarus Pictor, *de qua nos* XXIII *Februarii*, humatus. *Ita Castellanus in ahemeris ad Martyrologium Universale pag.* 856.

SE-

SECUNDA DIES JULII

SANCTI QUI VI NONAS JULII COLUNTUR

Visitatio S. Mariæ Virginis.
S. Processus, S. Martinianus — Martyres Romæ.
SS. tres milites passi cum S. Paulo.
S. Hyacinthus Martyr ex Phrygia.
S. Euticius martyr Romæ.
S. Hisicius, S. Amidas, S. Amigradinus, S. Arixus, S. Jocundianilla — Martyres Romæ vel in Mesopotamia.
S. Quintus Martyr in Phrygia.
S. Ariston, S. Crescentianus, S. Eutychianus, S. Urbanus, S. Vitalis, S. Justus, S. Felicissimus, S. Felix, S. Marcia, S. Symphorosa — Martyres in Campania felice.
S. Adeodatus, Confessor Galliani, in agro Mediolanensi.
S. Monegundis vidua sanctimonialis, Turonibus in Gallia.
S. Oudoceus Episcopus Landavensis in Anglia.
S. Swithunus Episcopus Wintoniensis in Anglia.
S. Adegrinus monachus, Palmæ apud Sequanos.
S. Lidanus Abbas Ordinis S. Benedicti, Setiæ Volscorum in Latio.
S. Otto Episcopus Bambergensis, Pomeranorum Apostolus, in Franconia.
B. Joannes Vicentinus Ord. Prædicatorum, in Italia.
B. Petrus de Luxemburgo S. R. E. Cardinalis, Episcopus Metensis, Avenione in Gallia. NOT. 2. APP. TOM. VII JULII.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

S. Vedasti corpus inventum esse *a Theodorico Episcopo, anno ab Incarnatione Domini* 852, *in Auctariis Bedæ legitur, ex codice Atrebatensi; nescio cur Mabillonius seculo 4 part.* I, *in Kalendario signaverit* XI *Julii. Vide, quæ eo spectant* VI Februarii.

Inventio S. Eulaliæ V. M. *Barcinone, est in Ferrario. Vide quæ de ea, et de translatione dicta sunt pag.* 579 *ad* XII Februarii.

Mariæ Jacobi, scilicet Minoris, filiæ Cleophæ *meminit Grevenus, ex eo Canisius, et fusius Florarium Sanctorum:* Ipso die, sanctæ Mariæ Jacobi, viduæ. Hæc fuit filia beatæ Annæ ex Cleopha: Cleophas autem frater fuit ipsius Josephi, nutricii Salvatoris. Hæc Maria in conjugium juncta fuit Alphæo, ex quo genuit quatuor filios S. Jacobum Minorem, Josephum justum, qui et Barsabas, Simonem et Judam. *Paucis multa, dissertationibus obnoxia. Quæ ad Mariam Jacobi matrem spectant, erudite discussit Henschenius* IX *Aprilis, eam statuens sororem B. V. M., Cleophæ uxorem, matrem Jacobi minoris, fratris Domini (hoc est consobrini) quem a Jacobo Alphæi filio, Matthæi fratre, distinguit* I *Maji, aliis aliter sentientibus. Vide utroque loco* IX Aprilis et I Maji.

S. Zenobii Episcopi in Florentia translationem *adjiciunt Additiones MSS. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Tu consule* XXV Maji.

S. Hildemitus Episcopus Meldensis ac monachus *notatur hoc die in Kalendario Benedictino S. Salvatoris Autuerpiæ: in altero autem consimili S. Michaelis ibidem, legitur* Hildenutus. *Neutrum invenies in serie Meldensium Episcoporum; inde conjicio, corrupta esse nomina ex* Hildeverto *de quo* XXVII Maji.

Sendomiriæ in Polonia, plurimorum sanctorum Martyrum, a Tartaris ob Christi fidem occisorum, *scripserat Ferrarius* II *Junii, quo die historiam in Actis recensuit Papebrochius; non satis plene, nam in Paralipomenis ante tomum* 2 *Junii pag.* LXXXV *ea addidit, quæ ad beatum Sadoc et socios* XLVIII *Ordinis S. Dominici spectabant: quibus alia adjunxit Janningus tomo* 7 *Junii, pag.* 8 *et* 9; *ut de omnibus Sendomiriensibus illis Martyribus nihil dicendum supersit. Ceterum laudatus Ferrarius ad hunc diem sic scribit:* Sendomiriæ in Polonia, sanctorum LXX Martyrum, a Tartaris propter Christi fidem interfectorum. *Utrobique, sub mutata phrasi, de iisdem sermo est, qui forte in diversis locis, diverso die et diverso numero coluntur. Jam assignatum est, ubi de ipsis egerimus.* II Junii.

Translatio S. Medardi *memoratur in codice Divionensi. Vide* VIII Junii.

Beatus Joannes ab Avellino, confessor *Ordinis Minorum,* vita et miraculis clarus, in territorio Tudertino apud pagum S. Illuminatæ, *memoratur ab Arturo. Ubi is hunc diem, ejus natalem invenerit, equidem nescio. Nos ejusdem Acta antiqua et coæva, recenter e chartis MSS. eruta, dedimus tomo* 2 *Junii, in quibus dicitur* obiisse die undecima Junii, anno millesimo trecentesimo decimo tertio, ætatis suæ anno sexagesimo tertio. *Corpus quiescit in Conventu S. Illuminatæ agri Tudertini. Sunt qui in eodem conventu ponunt quemdam* B. Joannem ab Alviano, *quod castellum est, prope distans a dicto conventu S. Illuminatæ. Verum hunc per errorem distin-*

distingui a B. Joanne ab Avellino satis certum est: tum quod scriptores sub utroque nomine eadem gesta, quæ paucula olim sciebantur, referant, atque ambos in eodem conventu diu vixisse, mortuos sepultosque esse, et honorari, dicant: tum, quod Arturus a monasterio, qui in suo Martyrologio Franciscano nihil prætermisisse videri potest, nullum noverit Joannem ab Alviano, *noverit autem* Joannem ab Avellino, *uti supra ex illo citavi. Error inde natus sit, quod aliquis Joannem ab Avellino legens, quæ civitas episcopalis est in regno Neapolitano, sat longe remota a Conventu S. Illuminatæ, appellandum putaverit a propiore sibique notiore loco Joannem* ab Alviano. *Nos Acta pluscula primi ex antiquis MSS. ut dixi, impressimus* XI Junii.

Sanctum Maximum episcopum Neapolitanum *hoc die obtrudit Castellanus in Martyrologio suo universali; verum quæ ratio ad hoc ipsum moverit, necdum satis intelligo. Qui de ipso scribunt Chioccarellus et alii, festum signant* XI *Junii, quo cum præferendus sit* S. Barnabas, *differtur in diem sequentem, ut vide in Actis* XII Junii.

Marcus et Marcellianus *male ab aliquo huc remissi sunt: spectant ad* XVIII Junii.

S. Irenei Episcopi depositio *invenitur in brevi aliquo Hieronymiano Martyrologio in nupera Anecdotorum collectione a Martenæo et Durando eruditissimis Benedictinis edita, ex MS. monasterii Morbacensis, diœcesis Basileensis. Verum hic codex ab omnibus aliis Hieronymianis discrepat, sicque Irenæum annuntiare videtur, acsi confessor esset, putamus indicari gloriosissimum Martyrem Irenæum Lugdunensem, de quo actum tomo* VII, *ad diem* XXVIII Junii.

Leonis II Papæ *hoc die meminit Usuardus Aquicinctinus; plures eum memorant die* III: *spectat ad* XXVIII Junii.

S. Theobaldus eremita, *de quo agitur in Breviario Ambianensi anni* 1590: *item in officio Abrincensi et forte alibi, non alius esse videtur ab eo de quo actum* XXX Junii.

Stola B. V. Mariæ *hoc die inter Molani auctaria posteriorum editionum refertur, his verbis:* Die secunda, depositio stolæ sanctissimæ Dominæ Deiparæ in Blachernis: *quæ ex horologio seu parvo menologio Græco translata sunt. Notatur idem ab Octavio Cajetano in Martyrologio Siculo,* Leontinis, miraculosa advectio imaginis D. V. a Castello: *ab aliis alia.*

Petrus, qui Græce Megistus, Martyr fit II Julii. *Verba sunt Dextrini chronici ad annum Christi* 66, *num.* 8. *Hæc majoribus ineptiis cumulat Bivarius, dum Petrum illum Megistum ait,* unum fuisse ex ipsis tribus militibus quos Paulus Apostolus.... ad fidem perduxit, *totam historiam, de qua nos infra, ex Equilino retexens. Tum vero,* horum trium nobilium militum, unum fuisse Cæsonium Maximum *et hujusmodi alia æque absona comminiscitur; quæ hic indicari vix merentur. Vide infra, ubi de tribus Militibus anonymis.*

Juvenalis Episcopus Hierosolymitanus, *Papebrochio in hist. Chronologica, ante tomum* 3 *Maji, ordine* XLIV, *locum habet, non sine encomio, in menologio Sirleti, a Baronio Romanis Fastis exclusus, sed a Ferrario postliminio reductus, his verbis:* Hierosolymis, sancti Juvenalis Episcopi. *Non iis ipsum laudibus ornat purpuratus Historicus ad annum* 454 *num.* 21, *nec alii eruditi scriptores, ut inter sanctos Episcopos collocari mereatur; neque Papebrochius eum ut Sanctum agnovit. Quod autem Bollandus in Annotatis ad vitam S. Euthymii Magni* XX *Januarii, pag.* 318 *litt.* i, k, *Juvenalis nomini præfigat titulum* Sancti, *id sane obiter factum est, et re nondum examinata; neque Castellanus imitari id debuit. Si tamen documenta eruantur, unde Juvenalis sanctitas magis elucescat, cum non magis obierit* II *Julii, quam quolibet alio die, poterit de eo alibi agi.*

Basilisci episcopi, Rufini, Eutropii et Colluthii sanctorum Martyrum passio *inserta est additionibus MSS. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum, hoc die. Sanctos istos eo modo sociatos in nullo Martyrologio reperi hactenus.* Basiliscum *Martyrem habes in Actis* III *Martii, cum* Eutropio *et* Cleonico, *ubi de Basilisco varia erudite discutiuntur. Suspicari ausim, imperitum additorem confusa alicubi nomina invenisse, ubi intrusum Rufini nomen; ex Cleonico autem Colluthius formatus sit. Nihil se offert, ex quo lucis quidquam accipias; si alicunde accesserit, libenter utemur.*

S. Donati Martyris *Romani, ex MS. suo codice, hoc die meminit Galesinius, prætermissis Aristone et sociis. Donatos sanctos longa serie habes in indice primi semestris: de aliis agetur locis suis. At tanti non est codex ille Galesinianus, toties erroris convictus, ut ex ejus fide Donatus iste tamquam a ceteris diversus consignetur.*

In Campania Italiæ, S. Vitalis, qui ex urbe Carpetanorum Thermeda Complutum deveniens, ibidem ex uxore Justum et Pastorem liberos suscepit; quibus martyrio coronatis, Campaniam adivit, ubi iterum suscepta conjuge, ex ea Natalium Episcopum Toletanum procreavit; demum martyrium cum aliis sociis inclytus agonista complevit. *Satis fuerat Dextro, unam Vitali conjugem tribuisse, filios duos: hic adduntur mirabiliora; fabricantur a Tamayo Acta, et vapulat quidem Bivarius etc. Verum æque infida sunt omnia, ex iisdem lutosis fontibus hausta. Carmen qualecumque, quod Valderedo adscribitur, hic non examino; si Vitalis aliquis sanctorum puerorum Martyrum pater fuisse deprehendatur, de ipso cum filiis agetur* VI *Augusti. Interim de vero hodierno sancto Vitale nihil novimus, præter ea, quæ ex Actis S. Sebastiani infra referantur. Hæc est Tamayi annuntiatio secunda: audi modo tertiam et quartam.*

S. Longinus, *tertio loco profertur a Tamayo, tamquam Martyr Romæ, et præfectus militum,* qui a S. Paulo ad fidem conversus, ob ipsius confessionem, cum sociis ad martyrii coronam pervenit. Cujus sacra pignora, in conventu B. Mariæ Salicensi in Carpetania, Ord. S. Francisci, honorifice reconduntur. *Equidem hactenus non aliud queo intelligere, quam reliquias alicujus Martyris anonymi, e Catacumbis Romanis erutas, nomine Longini appellatas, istic honorari, quales alibi et apud nos hic Antuerpiæ plures exstant. Si fallor, lubenter docebor. De cetero vide iterum infra, de tribus militibus anonymis. Hæc pluribus refutare, operæ pretium non judico.*

In oratorio marchionis Castri-Roderici, S. Urbani Martyris lipsana, quæ una cum aliis Romæ dono accepit, dum ibidem regii Oratoris fungeretur officio. *De sanctis anonymis ex cryptis Romanis extractis, qualis supra est Longinus, satis sit hic meminisse. Nimium sibi arrogat Tamayus, dum talem Urbanum confundit cum uno ex sociis Aristonis, de quibus infra. Norunt eruditi, quas tenebras historiæ sacræ affuderint hujusmodi metamorphoses.*

In oppido Villanova, vulgo de los infantes, in Carpetania, sancti Vitalis martyris Romæ passi, sacræ reservantur exuviæ, quas monasterium fratrum Discalceatorum SS. Trinitatis, ex donatione Generalis accepit. *Sic ultima primis respondent apud sæpe dictum Tamayum.*

Menochus episcopus Bituricensis, in Sanctos relatus memoratur, *ait Ferrarius ad calcem notarum hoc die.*

die. Quærimus ubi, quando, a quo? Non est, *inquit,* in tabulis Democharis. *Ego in nullis eum hactenus reperi.*

Sancti *alicujus* Gerundii (*gall.* Jeroche,) *qui* pastor *fuerit* Gerundii-monasterii (*Gilmoutier*) prope Pomosam, colaturque Respaci, cujus corpus depositum sit in Faræ-monasterio, *primam notitiam suggerit Castellanus in additione Sanctorum Franciæ ad Martyrologium Romanum. Nota marginalis eum adscribit seculo* VII. *Atque hæc omnis, quæ de eo Sancto habeatur, memoria, qua pleniorem incassum quæsivimus. Vulgo notum est, qua industria vir ille in eruendis Sanctis indefessus, ignotos quosque collegerit: ceterum donec distinctiora monumenta accedant, satis erit hæc indicasse.*

B. Antonius Patronus confessor *apud Arturum hoc die* Malipurgi in India orientali *signatur, ut* qui magnam Indorum multitudinem convertit ad Christum.

Item B. Joannes de Gongora Gaudalcanali in territorio Legionensi, *qui* summis virtutibus floruit, *mortuus anno* 1578.

Tum: B. Agnes virgo Salmanticæ *defuncta* MCCLXXII. *Quæ in Gynæceo iterum memoratur cum multis aliis sanctis feminis, quas suis locis referimus.*

Joannes Baptista Cataneus, *ut* servus Dei: *item* venerabilis P. Thomas de Costa *referuntur in Diario Dominicano Marchesii cum longioribus elogiis, sed cultum non probantibus.*

Sibertinum confessorem, *tamquam ad Angliam spectantem, inter Auctaria sua hoc die recensuit Grevenus, ex quo Canisius, citatus in notis a Ferrario, qui mallet* Libertinum *scribi. Neutrum placet. Reperi etiam apud eumdem Grevenum* Mamertini martyris, *quem aliqui, inquit Canisius,* Martinum *Hierosolymitanum existimant; æque ignotum nomen. Ego Mamertinum istum ex Mamertino carcere credidi et credo hactenus imperite efformatum fuisse. Quid si* Sibertinus *ex eadem radice profluxerit? Videtur certe alio fundamento opus esse, ut* Sibertinus *et* Libertinus *et* Mamertinus *pro veris Sanctis admittantur.*

In Molano plurimisque aliis Martyrologiis recentioribus recolitur memoria translationis multorum sacrorum corporum ex ecclesia Laubiensi in oppidum Binchium, facta anno 1409, XX *Junii; sed quæ festiva est* Dominica secunda post festum S. Joannis. *Singulorum Sanctorum nomina apponam, eos ad proprios dies remittendo.*

Ursmari, *ad* XIX Aprilis.
Ermini, *ad* XXV Aprilis.
Theodulphi, *ad* XXIV Junii.
Wlgisi, *ad* IV Februarii.
Amolwini, *ad* VII Februarii.
Abelis, *ad* V Augusti.
Hidulphi, *ad* XXIII Junii.
Amelbergæ, *ad* X Julii.
Aya *in Chronico Miræi addita, colitur Montibus. Vide* XVIII Aprilis.

Macloviopoli in Armorica S. Gregorii Episcopi et Martyris gloriosi: *ita præter morem nude et sicce Saussayus in Martyrologio Gallicano. Edisserat nobis aliquis, quis iste Gregorius sit* Episcopus et Martyr; *ego quærendo oleum et operam perdidi. Castellanus in Corollario pag.* 738 *inter Martyres Domitiacenses* Gregorium Custarellum *pastorem Macloviopolitanum enumerat: si hunc voluit Saussayus, male Episcopum nominavit. Quidquid sit, in utroque ejus indice nulla istius Gregorii memoria.*

Fernacus de Cluain-mor *est in collectione MS. Sirinii, alibi jam citata.* Ita et alii, *inquit.* Addit Gorman Candidus et virgineus.

Item, Filiæ Cathbadii in Airiudh. M. Dung. et *Julii T. I.* Maguir de Airidh-Foda. Gorm. Festum mundarum filiarum Cathbadii de Airidh-Foda. *Quæro ampliorem distinctioremque notitiam.*

Venerabilis Richæ Virginis et sanctimonialis, Ordinis Cluniacensis *in Germania, memoriam hoc die agit Menardus, quem sequitur Bucelinus. Accepta est ex Actis S. Ottonis Bambergensis, ut vide infra in vita prima, quam Sefrido tribuimus, num.* 55. *Sed quæ ibi de Richa cursim narrantur, non ostendunt, cultum sacrum ei unquam delatum fuisse; nec de eo aliunde quidquam percepimus.*

S. Magistrum cum duobus novitiis in Grandisilva *hoc die ponit citatum Kalendarium Cisterciense. Eosdem ait* sanctitate claruisse *Chalemotus. Nihil de ipsis Henriquez hoc saltem die. Solum desidero, ut nobis constet de cultu ecclesiastico ipsis exhibito. Idem postulo de sequenti.*

Maria conversa, *quæ* in Nazareth prope Liram (*Brabantiæ*) virtutum splendore et sanguinis genere nobilis, *post obitum e virgineo cadavere miram odoris* suavitatem, *apud eumdem Henriquez, qui Raissium secutus est, emisisse dicitur. Præmatura fuit beatificatio, nam Raissius in vita Beatricis ad* XXIX *Julii asserit, Mariam istam obiisse anno* 1608.

Item de Joanne Archiepiscopo Upzalensi in Suecia, qui a juventute sua inter Cistercienses monachos, quorum institutum professus est, in omni pietate educatus, in virum doctrina, sanctitate et prudentia vere magnum evasit, et post varia munia, ad pontificiam dignitatem evectus, eam egregiis virtutibus exornavit, et tandem a piratis crudeliter interemptus, per palmam martyrii feliciter ad cœlos conscendit. *Ita Henriquez hoc die. Chalemotus, contra historiæ veritatem, aliam mortis causam excogitavit: ex his Bucelinus varia connectens. Interim nec in Kalendario, nec in magno Sanctorum ac Beatorum Cisterciensium Catalogo anni* 1620 *reperitur hic Joannes Archiepiscopus Upzalensis. Neque vero a Joanne Magno lib.* 2 *de vitis Pontificum Upzalensium pag.* 48, *neque a Bzovio, istius Ordinis monachus fuisse dicitur, quod unde Manrique aut Seguinus acceperint, plane ignoro. Ex Magno genuinum Joannis elogium accipe:* Verum hic pontificatus, quamvis numero annorum angustus exstitit, tamen ingens ejus gloria memoriam laudabilem sortita est in tempore sempiterno. Tribus enim transactis annis post pontificium onus acceptum, migravit ad Dominum, occisus a paganis Estonibus (*qui sæpe in illis partibus populabundi grassabantur*) in propriis ædibus Almersteeck, circa principium mensis Julii anno Domini MCLXXXVIII et sepulturæ traditus in ecclesia Upsalensi: *nullo, ut vides, veri martyrii (nam ab iisdem piratis multi proceres aliique occisi narrantur) nullo publici cultus relicto vestigio.* Martyrem *appellat Bzovius, per me licet; quæro utrum Martyr declaratus sit et pro tali cultus? Hoc certe ignorare non potuisse videtur laudatus Magnus, ejusdem sedis Upzalensis et ipse Archiepiscopus.*

Bernardinus Realinus. *Societatis Jesu sacerdos, illustris sanctitatis miraculorumque fama toto Neapolitano regno, imo Italia universa, aliisque orbis Catholici partibus celeberrimus, in senectute bona, hoc die anno* 1616 *ad diuturnorum laborum eximiarumque virtutum coronam evocatus est: ad cujus Canonizationem formati pridem processus, vita a variis edita, ex qua non pauca decerpsit Papebrochius tomo* 2 *Maji a pag.* 1*, *quæ perspecta viri humilitas S. Irenæ, quam suam fecisse videbatur, adscribere consueverat. Gesta describere hujus loci non est, fiet id, ubi heroicas ejus virtutes et signa probaverit Sedis Apostolicæ oraculum, quod antevertere non præsumimus.*

Bessoium eremitam *et* Phaulium confessorem *binos Æthiopes Sanctos, ambos ex Kalendario Copto-Æthiopico apud Ludolphum accersit Castellanus, omissis pluribus aliis, qui hoc eodem die ibi ponuntur. Nobis integrum non putamus, istiusmodi fastos nostris admiscere, aut tales homines veris Sanctis annumerare, donec de eorum ætate et orthodoxia omnino constet.*

S. Goar *a Notkero refertur mutilo elogio. De eo agendum erit* vi Julii.

S. Consul, Comensis Episcopus, *hoc die, ut Jovius tradit, vita functus, huc retrahitur a Castellano, nihil tantopere in Martyrologio suo universali curare solito, quam ut Sancti ad proprios singuli natales dies reducantur, ejus rei, ut mihi non semel testatus est, ad scrupulos ferme studiosus. Verumtamen cum in ea ecclesia* Nonis *hujus mensis colatur, is dies nobis præferendus videtur, adeoque de ipso agemus* vii Julii.

Albinum et Lisianum *hoc die conjunctos exhibet Florarium Sanctorum, tamquam Martyres. Multa sæpius transmutat et transponit Florarii istius collector. Satis verosimile est, indicari* Sabinum *et* Cyprianum, *qui coluntur in agro Pictaviensi. In Martyrologio Brixiensi, imo et in Romano, relati sunt* xi *Julii; a Castellano hoc die; qui prædicto die* xi *alia observat. Verum hæc ex professo disquirenda erunt die, quo in Usuardi auctariis utraque inflexione positi sunt,* xi Julii.

Didacus monachus sancti Raymundi abbatis *(de hoc ad* i *Februarii in Actis dictum est)* egregius coadjutor, *dum* Mahumetanos fugavit et Ordinem militarem de Calatrava instituit, *titulo beati ornatur ab Henriquez, citante Wionem, Manrique, Marianam et Miræum: verum postremi duo sacris honoribus abstinent, æque ac Chalemotus, qui solum ait,* inter Ordinis sui viros illustres adscriptum. *Si plus aliquid ei Ecclesia tribuat, locum in Actis dabimus eo die quo in Kalendario Cisterciensi notatur* viii Augusti.

Liberatum, Bonifacium *et quinque socios etc. Martyres Carthaginenses huic diei, quo passi sunt, inseruit Castellanus, verum qui ex Romano Martyrologio colendi et illustrandi sunt* xvii Augusti.

Translatio S. Euphemiæ V. M. *ponitur a Ferrario ex aliquo Græcorum menologio: locum etiam habet in Supplemento Saussayi. Hæc et cetera omnia ad celeberrimam Sanctam spectantia cum Actis illustrabuntur* xvi Septembris.

Guilielmi Bituricensis *canonizatio refertur a Ciacconio. Vide* x Januarii.

S. Cahinnicum abbatem *hoc die adducit Camerarius, de quo in vita S. Columbæ non semel sermo est; ut vide in Actis* ix *Junii pag.* 199 *num.* 9 *et pag.* 214 *num.* 49. *Ex hoc postremo loco sumpsit Camerarius miraculum de sedata Sancti istius precibus tempestate, in qua periclitabatur S. Columba. Ceterum pro sua auctoritate diem selegisse videtur Camerarius, cum asserat Colganus,* Cainnectum *seu* Cainechum *(ita in Actis formatur nomen) coli* xi *Octobris, quo die a Dempstero quoque in Menologio Scotico refertur sub nomine* Kenici *aut* Canici. *Diversis hisce nominibus idem indicatur Sanctus, cujus Acta illustranda erunt ipso illo die* xi Octobris.

B. Joannes de Estremoz, laicus, quem Pamphilus titulo Beatorum illustrat, vir ingentis candoris et sinceritatis... pluribus virtutibus et miraculis ornatus, Lusitanam provinciam decoravit. *Sic scribit Thomas de Herrera in Alphabeto Augustiniano pag.* 392. *Editus est Pamphilus, in Beatorum titulis satis liberalis, anno* 1581. *In Theatro triumphali choro* 3, *appellatur* Joannes Bonus, *diciturque* ejus sepulcrum a vicinis populis haberi in magna veneratione. *Ait præterea Theatri auctor:* Olim celebrabatur ejus memoria die ii Julii, qua creditur obiisse. *Constat tamen ex aliis, non satis certum esse annum aut diem obitus; quandoquidem Roman* tradat, Joannem die xiii Octobris ad cœlos evolasse mdvii. *Mavult Herrera annum* mdxvii: *qui publicam venerationem non videtur admittere, dum ait, Joannis* devota pignora humo tradita in sacello majori ad latus Evangelii futuram resurrectionem exspectare. *Itaque elevata non sunt: unde conjicio, cultum verum legitima Ecclesiæ auctoritate necdum permissum fuisse. Si fallor, ea producantur, quæ rem certam faciant; et locum Joanni in Actis dabimus* xiii Octobris.

S. Melchiadem Papam *in plurimis Martyrologiis eo die recoli pridem notarunt Majores nostri ad* x *Januarii. Idem de hoc* ii *Julii dici potest, dum in ipsis Hieronymianis legitur,* depositio Melciadis *seu* Mildiadis, *cui in Lucenci præponitur* Calestri, *qui in Corbeiensi transformatus est in* Calepi, *haud dubie pro cœmeterio, in quo depositus est. Ego* Calepum *et* Calestrum *hic prætereo.* Melchiades *autem, de quo videri interim potest observatio Florentinii, ex Romani moderni auctoritate, remittendus est ad* x Decembris.

Romæ, Damasi *enuntiat Hieronymianum Lucense: Corbeiense item incipit a* Damasi. *Ado cum duce suo posuit* cœmeterium Damasi, *ut habes infra in commentario ad Acta Sanctorum* Processi *et* Martiniani. *Dubitat Florentinius, an non indicetur sanctus aliquis Martyr nomine* Damasus. *Probabilius censeo hactenus, si de Sancto agitur, non alterius nomen insinuari, quam ejus qui in Hieronymianis contractis, saltem Augustano, Labbeano et Barberiniano satis clare exprimitur, nempe* Damasi Papæ *æque ac Melchiadis. Porro illius Pontificis Acta illustrabuntur* xi Decembris.

Translatio S. Thomæ Apostoli *alicubi notatur, de qua plures cum Hieronymianis, die sequenti. Sed de ea agendum* xxi Decembris.

VISITATIO
B. MARIÆ VIRGINIS
AD ELISABETH.

I. P.

II JULII.

Festum Annuntiationis.

H*oc titulo Martyrologium Romanum annuam ac solennem præsentis festivitatis memoriam annuntiat; de qua pro more, nostris Majoribus usitato, notanda quædam breviter parceque veniunt. Enimvero Virginis Dei Matris, Deo plenæ, Deum sacratissimo utero gestantis, potentibus inhabitantis Spiritus sancti stimulis agitatæ, atque ad montana properantis ad visendam cognatam suam Elisabeth; et Joannem, Præcursorem Domini, ab hereditaria peccati originalis labe liberandum, notior cuilibet explo-*

A *exploratiorque historia est, quam ut explanari his a me ejus mysterium pluribus vel conveniat, vel necesse sit. Et sane falcem, quod aiunt, in alienam messem mittere viderer, si pias atque eruditas aliorum commentationes atque observationes, quibus textum Evangelicum illustrarunt, in medium proferrem. Hæ quippe eorum sunt partes, eorum hoc officium, quibus interpretandi atque explanandi sacras paginas in otio litterario negotium incumbit. Quare ut sua cuique relinquatur provincia, pro mysterii notione aut expositione lectori sanctos Patres ac sacrarum litterarum interpretes assigno, duobus limitibus præsens argumentum breviter circumscripturus; et altero quidem de primæva origine seu institutione hujus festi; altero de ejus propagatione, instituturus sermonem.*

§ I. De primæva hujus festi institutione.

Festum hoc, cur, et quando institutum

Ut primævam festi hujus institutionem a primis ejus exordiis quam possumus altissime repetamus, revocandum est in memoriam spatium præteriti temporis, quo Ecclesiæ Catholicæ concordia atque unitate fæde ac misere distracta, tunica Christi inconsutilis pernicioso pariter ac diuturna schismate in partes avulsa, dissecta
B *et dilacerata fuit versus finem seculi* XIV, *sedente Clemente VII Gebennensi Avenione contra Urbanum VI, Ecclesiæ gubernacula Romæ moderantem. Ad componendas Ecclesiæ turbas, et famosum schisma exstirpandum, solennitatem hanc primus instituit Urbanus VI prædictus,* VI *Idus Aprilis anno Christi* MCCCLXXXIX, *pontificatus sui* XI, *ut amicum in fœdus, annitente ac patrocinante Arca fœderis, sanctissima Dei Genitrice, divisa coirent Ecclesiæ membra, et pax unice necessaria a cœlorum Regina ac Domina peteretur, quam mundus dare non poterat.*

et a quo;

3 *Sublato e vivis Urbano VI, antequam decretum de hac colenda festivitate more debito quaquaversum potuerit promulgari, Bonifacius IX, ejus successor, illud publicavit anno* MCCCLXXXIX. *Consule Cardinalem Baronium in Annotationibus ad Martyrologium Romanum hac die, sic loquentem ad propositum nostrum.* Extant, *inquit,* de ea re diplomata excusa in secunda parte Legend. in bibliotheca Vaticana plut. 4 num. 226. Nactus sum tractatum MS. Joannis Pragensis contra Adalbertum, ejus solemnitatis impugnatorem; in quo cum plura erudite disserat; texit etiam nonnulla divina miracula, et certas revelationes, quibus Deus dictam sacratissimam solennitatem manifestissime comprobavit. *Raynaldus, Annalium Ecclesiasticorum post Baronium continuator, ac dictum annum inter res alias memorabiles ab Urbano VI gestas, quas ex Gobelino recenset, hanc narrat, prout sequitur:* Secundum (nempe insigne et memorabile) fuit festum Visitationis B. Mariæ Virginis, quod statuit crastino Octavæ S. Joannis Baptistæ singulis annis in ecclesia celebrari, ut beata Virgo suis precibus ecclesiæ unionem reformaret, et reformatam conservare dignaretur. Eidem sanctioni auctoritatem suam adjecit Bonifacius IX, cum, ut ait, prius morte oppressus fuisset Urbanus, quam litteras Apostolicas edidisset. *Hæc ille.*

a quo publicatum.

Miraculis illustratum

C

4 *Tum producit bullam a Bonifacio IX vulgatam, non quidem integram, sed acephalam, et magna sui parte truncatam. Eam nos integram, ex pergameno MS. ecclesiæ Fridlariensis desumptam, atque a P. Joanne Gumansio nostro ad nos missam anno* 1641, *lectoris oculis subjicimus. Eadem habetur in Breviario Spirensi anni* 1478. *Eadem legitur in Breviario Slesvicensi anni* 1512. *Nonnulla ejus fragmenta alibi in aliis antiquis Breviariis interspersa inveniuntur. Sic itaque sonat correcta et collata juxta exemplar, quod in Bullario Pontificum est excusum.*

Bulla Bonifacii.

5 Bonifacius Episcopus servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Superni benignitas conditoris humanam creaturam ad similitudinem suam creatam, misericordi pietate respiciens, etiam collapsam fore primi parentis lapsu considerans, illam miro decrevit consilio relevandam, ut scilicet Verbum supernum, quod erat in principio, eam a mortis nexibus liberaret. Igitur pii Patris, qua nos dilexit, caritas, temporis veniente plenitudine, Verbum ipsum æternum sub forma servi, carnem nostræ mortalitatis assumere voluit, ut eamdem mortem nostram moriendo destrueret, ac damnationis sententiam, simul et maculam, quam per reatum primi hominis, generis humani posteritas incurrisse noscebatur, clemens æterni Verbi bonitas aboleret. D

AUCTORE J. P.

Verbi incarnati bonitas,

6 Quapropter de clara stirpe regia Davidica præelegit Virginem, in cujus utero, mystico spiramine, Verbum ipsum carnem susciperet; ut egrederetur juxta verbum propheticum, Virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascenderet, et requiesceret spiritus Domini super eum, profecto * reginam inclytam, in matrem eligens, quæ tanto rege digna fuit sui corporis thalamum præparare, de quo tamquam sponsus præ filiis hominum procederet speciosus, locum in Nazareth, quæ flos, sive sanctitas dicitur, ad suam conceptionem elegit, in quo per E
Angelicæ salutationis eloquia ipsius incarnati Verbi mysteria, miraque fuerunt solemnia celebrata. Ibi enim sumpsimus nostræ redemptionis exordia, ibique primum dies sanctificationis illuxit, qui nobis de salute spem intulit et de æternitate lætitiam. In hoc etenim tantæ fœcunditatis loco, Virgo regia venustissima a Domino conservata, flos sanctitatis, vas cœlestis gratiæ mundissimum, omnium virtutum floribus redimita; cujus pulchritudinem sol et luna mirantur; Redemptorem gentium Virgo concepit, datura lucem gentibus, sub mortis caligine constitutis.

Mariæ dignitas,

* al. perfectam

7 Sane ipsa Regina cœlorum, in cujus se clausit viscera Dei filius factus homo, ex tanti honoris fastigio sibi per Angelum nunciato, nequaquam elationis assumpsit spiritum, sed tamquam ancilla humilis, quamvis mater effecta Dei, demum humilitatis suæ, quam respexit Dominus, exsequens officium, exsurgens abiit in montana ad Elizabeth cognatam suam, quæ vocabatur sterilis, jam semestri prægnantem, cum festinatione, et quemadmodum ab Angelo humillimæ salutationis susceperat oraculum, sic etiam ipsam Elizabeth humiliter salutavit. Elizabeth vero ut salutationem audivit Virginis gloriosæ, repleta Spiritu sancto, et incarnati Verbi mysterium in F
utero sentiens virginali, voce magna exclamavit, et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit præ gaudio infans in utero meo. Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi a Domino. Ad quam Virgo veneranda in humilitatis spiritu respondens, illud mirabile canticum decantavit: Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes; quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

Humilitas.

8 O magnum mysterium! o admirabile commercium? o ineffabile sacramentum, ut matres de pignoribus quæ gestabant in uteris, in spiritu præsentirent, et etiam prophetarent, et, ut sacri Evangeli pandit historia, cœli Regina gravida, partu consecranda divino, præ humilitatis amplioris signaculo, Præcursoris, sui, quem gestabat, filii genitrici gravida humilitatis impendit obsequium; quo impenso completoque hujusmodi visitationis quasi trium

Visitationis mysterium

AUCTORE J. P.

A trium mensium tempore, in domum suam est reversa. Hæc est enim illa, de qua sacra canunt elogia, quæ sole amicta, lunam habens sub pedibus, stellis coronari meruit duodenis. Hæc est enim illa, quæ in suis castis visceribus, cœli terræque gestavit opificem, et sola cunctas hæreses interemit, et pro Christiano populo, ut advocata strenua et exoratrix pervigil, ad regem, quem genuit, intercedit.

ab Urbano 6

9 Igitur felicis recordationis Urbanus Papa sextus, prædecessor noster, dignum reputans et debitum, ut festum Visitationis ipsius beatæ Mariæ virginis, quando, ut præfertur, visitavit Elizabeth, in Dei Ecclesia celebraretur, quod testimonio sancti suffultum Evangelii, humanis nequit rationibus detrectari; ac attendens, quod laudes tantæ Virginis humana lingua non sufficit exprimere; nec etiam Sancti et justi eam, in cujus ille, quem cœli capere non poterant, se contulit, aula Virginali, dignis laudum præconiis ad plenum efferre poterunt; et considerans, quod ex quo Dominum in sanctis suis laudare jubemur; quanto magis in veneratione beatæ Mariæ Virginis, matris ipsius exultantibus animis collaudare, et ejus laudum augendo titulos, gratias referre, quem genuit, filio debeamus, quæ B etiam exaltata super sidera, stellato consedit sui solio genitoris.

et Bonifacio 9

10 Ne etiam divinæ visus fuisset resistere voluntati, quæ tam sibi, quam aliis viris devotis ad hujusmodi sanctam festivitatem celebrandam, ut pie idem prædecessor credidit, dignata fuit mentem inspirare. Deliberatione etiam super hoc matura præhabita, de fratrum suorum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, de quorum numero tunc eramus, consilio ad exaltationem fidei Catholicæ, digne et rationabiliter, videlicet sexto Idus Aprilis Pontificatus sui anno undecimo, statuit, ut festum præfatum; videlicet Visitationis beatæ Mariæ Virginis, quando, ut præfertur, visitavit Elizabeth, sexto nonas Julii annis singulis in Dei Ecclesia cum laudum cantico, lætitiæ jubilo, cordisque tripudio, sub duplici officio per orbem universum solenniter celebraretur.

celebrari præceptum

11 Suasit etiam et consuluit idem Prædecessor, ut ipsius festi vigilia, ut vigilia Nativitatis, et Assumptionis prædictæ Virginis festivitatum, etiam in observatione jejunii devotius observaretur, et mandavit quod simile non tamen duplex officium absque alicujus Sancti commemoratione exceptis primis vesperis ante octavam Apostolorum Petri et Pauli et officio totius diei octavæ cum commemoratione tamen C ejusdem novi festi, per septem sequentes dies in Dei ecclesia cum celebritate debita decantaretur. Ac etiam volens idem prædecessor Christi fideles ad colendum tantæ festum Virginis et etiam celebrandum, donis spiritualibus animare, ipsosque mysticis thesauris militantis ecclesiæ benedictionum muneribus cupiens prævenire: Et omnibus vere pœnitentibus, et confessis, qui matutinali officio festi ejusdem in Ecclesia, in qua idem festum celebraretur, interessent, centum; qui vero Missæ, totidem; qui autem in primis ipsius festi vesperis, similiter centum; qui autem in secundis vesperis, totidem. Illis vero, qui primæ, tertiæ, sextæ, nonæ ac completorii officiis [interessent,] pro qualibet horarum ipsarum, quadraginta dies.

additis indulgentiis

12 Illis vero qui per octavas festi prædicti matutinalibus vesperorum, Missæ, ac prædictarum horarum officiis interessent, centum dies singulis octavarum ipsarum diebus, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri, et Pauli, Apostolorum ejus auctoritate confisus, de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxavit. Ne autem pro eo quod ipsius Prædecessoris nostri superveniente obitu, litteræ Apostolicæ super præmissis confectæ, minime exstiterint, hujusmodi constitutio prædicti D prædecessoris frustretur effectu; volentes et auctoritate Apostolica decernentes quod hujusmodi constitutio a dicta die, videlicet sexto Idus Aprilis, perinde sortiatur effectum, acsi super ea Prædecessoris litteræ sub ipsius diei data confectæ fuissent, prout superius enarratur; quodque præsentes litteræ ad probandum plene constitutionem hujusmodi, ubique sufficiant, nec ad id probationis alterius adminiculum requiratur.

atque ab hoc stricte

13 Universos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos et alios ecclesiarum prælatos monemus et hortamur in Domino, per Apostolica eis scripta, in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandantes, et in remissionem peccaminum injungentes, quatenus tam gloriosum festum et celebre annis singulis sexto nonas Julii, ut præfertur, devote ac solemniter celebrent, ac jejunium vigiliæ hujusmodi suadeant in augmentum meriti observari, et faciant per universas ecclesias suarum civitatum, et diœcesum celebrari, ac officium peragi supradictum, ut pia ejusdem Virginis Mariæ intercessione ipsi Christi fideles, et hic a noxiis protegi, et in futuro sempiterna gaudia consequi mereantur. E

publicari jussum.

14 Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ voluntatis, constitutionis, monitionis, hortationis et mandati paginam infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum Quinto Idus Novembris Pontificatus nostri anno primo.

Non est primitus institutum a Concilio Basileensi.

15 *Itaque ex authentica hac bulla de primæva ac genuina hujus festi institutione satis superque constat. Jure merito Gretserus noster lib. 2 de Festis :* Fallitur, *inquit*, Lutheranus Dresserus in suo libello de Festis, cum Visitationis festum institutum tradit in concilio Basileensi, anno MCCCCXLI, secutus nimirum errorem Hermanni Witickindi, qui tamen id a Concilio Basileensi factum scribit MCCCCXXXII, sed errat : quia aliud est denuo promulgare, et præcipere, aliud primitus instituere. Prius illud fecit Synodus Basileensis; posterius Urbanus VI et Bonifacius IX. *At vero dictam synodum non segniter allaborasse propagandæ isti festivitati, facile evincitur ex decreto sessionis* 43, quo statuit et decernit.... ad honorem ipsius Virginis Dei Genitricis, ut post expleta Resurrectionis Dominicæ, Pentecostes, gloriosæ Trinitatis, sacri Corporis Christi, beatorum Joannis Baptistæ, et Apostolorum Petri et Pauli, F solemnia, in quibus ecclesia post solemnitatem Annuntiationis Dominicæ, quam præfata Visitatio, temporis ordine confestim sequebatur, est occupata, per singulas Christianorum ecclesias, quolibet anno sexto Nonas Julii, festum gloriosæ Virginis celebretur. *Pia et pathetica prædicto decreto præmittitur hortatio, qua excitantur fidelium mentes, ut spem suam in hac Virgine collocent, et docte atque ascetice mysterium Visitationis illustratur. Quæ omnia de integro hic transcribere nihil cogit, et ibidem videri possunt.*

16 *Quærere hic non abs re quis possit cum Joanne Azorio nostro Part. 2 Institutionum Moralium lib. 1 cap. 23.* Cur ecclesia secundo die Julii celebrat Visitationem B. Virginis, cum ex Evangelio constet eam statim secutam fuisse post Annuntiationem? *Ego cum illo* respondeo : Ecclesiam celebrare diem festum Virginis secunda die Julii, post Octavam S. Joannis Baptistæ, quia, quo die B. Maria S. Elizabetham visitaverit, ex sacris litteris non constat. At ex iis liquido constat, quasi tribus mensibus apud illam mansisse, ex quo die ad illam visitandam accessit. Unde ex Evangelio magis nobis notum est tempus,

A tempus, quo Visitatio finem habuit, quam tempus, quo Visitatio facta est. Nam si B. Elizabetha visitata, quasi tribus mensibus in domo Zachariæ mansit, consequens est ut manserit usque ad diem, quo natus est Joannes Baptista, paulo ante aut paulo post. Ecclesia igitur certior de tempore, quo finita est Visitatio, quam de tempore quo cœpta est, celebrat diem festum Visitationis post natalem S. Joannis Baptistæ, quia tunc vel paulo ante visitatio finem habuit, et B. Virgo domum suam rediit. *Huic opinioni adstipulatur e recentioribus Simon Motherius noster in suis observationibus ad Romanum Martyrologium Gallice editum, ad diem* II *Julii; ubi insuper notat festum hunc diem semper celebrari consuevisse in diœcesi Abrincensi Kalendis Aprilis, et ab anno dumtaxat* 1698 *signatum esse in novo Breviario ejus, die* II *Julii; Remis item peragi die octava ejusdem mensis ritu primæ classis cum Octava solenni. Sed ad mysterii hujus laudes, de quo loquimur, non vulgaris accedit commendatio ex eo, quod a tot jam seculis in Menologio Græco, jussu Basilii imperatoris Porphyrogeniti collecto, expressa dicti mysterii mentio habeatur.*

B

§ II. Propagatio hujus festi in variis ecclesiis et locis.

Hoc festum anno 1263

Jam vero ecclesias, diœceses, provincias, regna longe lateque diffusa, in quibus hoc festum pie, religiose, ac solenniter celebrari consuevit, curiosius inquirere ac perlustrare, supervacanei operis rem censeo, et minime necessarii laboris. Suffecerit, quædam e multis specimina exhibuisse. Non videtur dubitari posse, quin post factam a Concilio Basileensi promulgationem, solennitas hæc fuerit admissa per universam Galliam, et multarum hujus regni diœceseon ac civitatum populis sub præcepto celebrari jussa; quemadmodum fiebat Romæ, tempore Pauli Tertii. Verum diversis in locis abrogata fertur, ubi solummodo officium ejus ritu duplici celebrandum sine Octava præscribitur. Dicuntur Franciscani religiosi hoc festum celebrasse in suo Ordine jam tum ab anno 1263, *id est centum viginti annis et amplius ante communem ejus institutionem. Sunt qui velint, usitatum fuisse in ecclesia Orientali, et in Syria celebratum Dominica quinta ex octo Dominicis, natalem Domini præcedentibus, quæ erat ordine quarta, huic festo natali prævia. Officium ecclesiasticum, quo tenore et ritu vulgatum apparuit a tempore Clementis VIII, auctorem habuit Petrum Ruisium de Visitatione, ordinis S. Francisci de Paula religiosum, qui adhibitus fuerat ad reformationem Kalendarii Romani sub Gregorio XIII, et ad correctionem Missalis ac Breviarii, id est totius liturgiæ Romanæ sub Clemente VIII, uti fidem facit Nicolaus Antonius tomo* 2 *Biblioth. Hispanicæ pag.* 188. *Nunc nonnulla, quæ ad stabiliendam hujus mysterii in variis locis venerationem conducunt, ex antiquis aliquot Kalendariis ac Breviariis coacervemus.*

a Franciscanis celebratum fertur.

C

Ejus cultus ex antiquis breviariis

18 *Exordium sumo a Kalendario Coptico, in quo ita legitur die* II *Julii :* Festivitatis Dominæ nostræ Deiparæ Mariæ, et itus ipsius ad Elizabeth. *Accedit Kalendarium Chaldaicum sive Syriacum verbis Italis, quæ latine ita sonant :* Visitatio B. V. Mariæ facta ad Elizabeth. *Dictum Kalendarium Syriacum sive Chaldaicum, Romæ impressum traditur anno* 1624, *e quo decerpsit Sanctos* Simon Moysis Maronita, alumnus collegii Maronitarum in Urbe *(prout ipsemet interpres adscribit ad calcem, vel alius ejus nomine)* magna cum diligentia. *Officium hujus festi in veteri Romano Breviario Venetiis excuso* 1479, *celebrandum præscribitur cum Octava; ubi et ratio assignatur, quid fuerit obstaculi, quo minus ubique terrarum et gentium statim hoc festum promulgatum fuerit et admissum :* D Verum, *inquit,* imminente tunc in ecclesia Dei magna quadam scissura, Christi membra variis sub Pontificibus, et longo quidem tempore vehementer afflixit, non ab omnibus universim suscepta festivitas est; nec potuit in ecclesiarum notitiam singularum tam sancta atque salubris institutio pervenire, neque officium fuit psallendum in ecclesiis ordinatum, quod ut par erat tantæ festivitatis mysteria rationibus congruis et verbis sufficientibus explicaret. Quas ob res Sixtus, hujus nominis IV, Romanus item pontifex, cui ea vel maxime devotio cordi est, inviolatæ Virginis festa sacris condecorare muneribus, pietatemque fidelium de ea celebranda, indulgentiarum elargitione provocare, ad exornandam festivitatem istam, pietate religionis accensus, sedulo convertit affectum.

AUCTORE J. P.

stabilitus.

19 *Hujus festi Officium, quo majore cum splendore et solennitate perageretur, suis cum Octava celebrandum præscripsit ecclesia Spirensis, uti liquet ex antiquo ejusdem Breviario anni* 1478, *his verbis :* Ut autem omnis Fidelium multitudo ad memoriam præfatæ Visitationis Mariæ de Elizabeth acrius et devotius excitetur, voluit idem Romanus Pontifex Urbanus VI, ut omnibus vere confessis et contritis dictum E festum Visitationis Mariæ celebrantibus cum Octavis, loco distributionum materialium, in ecclesias fieri consuetis, de thesauro spirituali ecclesiæ veræ indulgentiæ, sicut in festo corporis Christi, futuris temporibus effectualiter largirentur. *Colligo ex Officiis propriis Sanctorum archidiœcesis Pragensis dictam festivitatem ibidem a clero celebrari ritu duplici primæ classis cum Octava. Idem fit in diœcesi Vratislaviensi. Idem primitus factum, saltem quoad Octavam in diœcesi Leodiensi, prout patet ex antiquissimo breviario acephalo MS., ad cujus calcem ita ita lego :* Nota, historia Visitationis S. Mariæ Virginis inchoavit in Leodiensi diœcesi anno Domini MCCCXCVI, prima die post Octavam B. Joannis Baptistæ prædicto anno. *Observandum præterea est dicto officio varias collectas proprias de B. Virgine, et lectiones interseri, dicendas per Octavam. Monumentum aliquod etiam fuerit de hoc festo in bibliotheca Neostadiensi ad Salam, cujus fit mentio ad finem jam producti diplomatis, institutionem festi Annuntiationis promulgantis, calamo, si non fallor, dicti patris Gamansii nostri adjecta; uti etiam* litterarum propriarum Saxoniæ ducis, et aliarum Electoris Moguntini, mandantium idem festum celebrari, et una iis totum officium adjunctum. F

Erectæ in ejus honorem Congregationes.

20 *Hæc ex antiquis breviariis dicta sufficiant. Materiam hanc breviter prosequor aliunde. P. Georgius Weis in litteris Praga ad P. Papebrochium datis die* XXIX *Junii* 1669 *sic scribit in rem nostram :* Hoc anno incipimus, aut potius reassumimus auctoritate suæ sanctitatis festum Visitationis B. Virginis in foro celebrare. *Adde, quod ad reverentiæ mysterio huic debitæ commendationem, non parum ponderis ac momenti habere debeat id quod scribit Cornelius a Lapide in cap.* 1 *Lucæ, ubi sic statuit :* Quocirca exemplo et titulo Visitationis B. Virginis, multæ congregationes ad visitandos pauperes, hospites, infirmos, incarceratos etc. institutæ sunt; ac super hoc titulo congregationem Religiosarum insignium per totam Galliam, quæ ægris serviat, instituit D. Franciscus de Sales, vir magnæ pietatis et zeli, *ea ratione adductus, ut observat Motherius, quod persuasum haberet, istius Ordinis Religiosas per orbem terrarum debere propagari, ut servirent proximo. Sed postquam Cardinalis de Marquemont, archiepiscopus Lugdunensis, aliam ei mentem injecisset, evicissetque, claustrum esse conveniens, quin imo necessarium filiabus; institutum Franciscus suum stabilivit sub ea forma,* quam

AUCTORE J. P.

A *quam hodiedum habet, relicto ipsi priore nomine. Verum de præfatarum Religiosarum instituto, professione, propagatione plurima congessit D. Marsollierius in vita S. Francisci Salesii Gallice abs se edita tomo 2 lib. 7, quam tu lector, si tua id referat, consule.*

APPENDIX

De S. Maria Virgine, Consolatrice afflictorum, Protectrice et Patrona præcipua Ducatus Luxemburgensis et Chiniacensis.

Cur de Maria Consolatrice afflictorum agatur hoc die.

Quandoquidem dies solennis et festiva, qua Virgo Mater in protectricem ac patronam præcipuam Ducatus Luxemburgensis ac Chiniacensis fuit electa sub titulo Consolatricis afflictorum, incidit in secundam mensis Julii; proponiturque in impresso programmate officium Visitationis B. M. V. celebrandum hoc anno MDCLXXIX ritu duplici primæ classis ab utroque clero ducatus Luxemburgensis et comitatus Chiniacensis, et a seculari quidem cum octava, ob festum B. Mariæ Matris Jesu, Consolatricis afflictorum, protectricis ac patronæ principalis ducatus Luxembur- B gensis ac comitatus Chiniacensis II Julii, *existimavi me non facturum rem a nostro instituto alienam, si hac die secunda Julii paucula subnecterem, qua huc spectant.*

Programma solennitatis,

22 *Dictum programma sic habet :* Secunda Julii, die Visitationis S. Virginis, per totum ducatum Luxemburgensem, et comitatum Chiniacensem celebrabitur festum S. Mariæ, Matris Jesu, Consolatricis afflictorum, protectricis ac patronæ præcipuæ, VI electionis factæ XX Februarii MDCLXXVIII per tres Ordines provinciæ ac ducatus Luxemburgensis, nec non comitatus Chiniacensis, ac dein per omnes ejusdem provinciæ civitates et parœcias, et approbatum per serenissimos principes, Electorem Archiepiscopum Trevirensem et Electorem Archiepiscopum Coloniensem, nec non Episcopum Leodiensem; et per sacram Congregationem Cardinalium, qui Ritibus præsunt, Romæ VI Maji MDCLXXIX.

approbatio

23 *Porro dictorum Cardinalium approbatio sequentis est tenoris :* Deputati ordinarii trium ordinum statuum ducatus Luxemburgensis et comitatus Chiniacensis exposuerunt apud sacram rituum Congregationem, quod beata Maria, Mater Jesu, Consolatrix afflictorum, quæ colitur in capella, eidem sub dicto C titulo dedicata, et ad collegium Societatis Jesu Luxemburgi pertinente, sita vero extra et juxta mœnia ejusdem civitatis Luxemburgi, Trevirensis diœcesis, electa fuerit in protectricem et patronam, tum a tribus ordinibus statuum, tum a populo singularum civitatum præfatorum ducatus et comitatus per secreta suffragia et interveniente consensu Episcopi et cleri dictarum civitatum.

24 Quare supplicarunt pro confirmatione et approbatione hujusmodi electionis, et eadem sacra D Congregatio ad relationem Eminentissimi Domini Cardinalis Columnæ, cognita causa de electione dicta B. Mariæ, Matris Jesu Consolatricis afflictorum in protectricem et patronam ducatus Luxemburgensis et Comitatus Chiniacensis, quorum nullus antehac fuit communis et universalis Patronus, facta servatis servandis juxta dispositionem decreti ejusdem sacræ Congregationis, super electione Sanctorum in patronos, de mandato felicis recordationis Urbani VIII editi die XXIII Martii MDCXXX, præfatam electionem confirmavit, et approbavit, et de præfata B. Maria Matre Jesu, Consolatrice afflictorum, in Protectricem et Patronam sic electa, prærogativas omnes, eisdem protectoribus et patronis competentes, decrevit, juxta tamen rubricas Breviarii et Missalis Romani, et ad formam Constitutionis ejusdem Urbani VIII super observatione festorum sub die XIII Septembris anni MDCXLII emanatæ. Hac die VI Maji MDCLXXIX. Signatum erat Cæs. Cardinalis Fachinettus. Infrascriptum erat Bernardinus Casalius sacræ Rituum Congregationis secretarius. Appositum erat sigillum in cera rubra.

Congregationis rituum.

E

Festivus solennitatis splendor

25 *Redeo ad prædictum programma, atque ex eo compendiose digero, quæ institutam hanc solemnitatem, quo majore cum splendore ac pompa perageretur, cohonestarunt. Innocentius PP. XI illam indulgentiis plenariis, edito diplomate* XXVI *Maji* 1679, *pro hoc anno per totam dictam Octavam lucrandis, prosecutus fuit. Cujuslibet, qui in urbe Luxemburgensi erat, æris campani sonus, festiva admurmuratione vicibus quatuor auditus. Missa solennis a Reverendissimo et Illustrissimo Domino Episcopo Hierapolitano, suffraganeo Trevirensi, decantata, sub quam renovata electio misericordissimæ Virginis Consolatricis afflictorum, tamquam protectricis et patronæ provinciæ. Instituta supplicatio solennis, cujus apparatum, ordinem, ornatum, magnificentiam, inscriptiones, comitatum, statuas, currus triumphales sigillatim recensere, plus æquo longum foret.*

compendiose descriptus

26 *Per Octavam cantata sacra solennia a reverendissimis Dominis abbatibus Epternacensi ac Monasteriensi, nec non reverendis patribus Superioribus ordinum religiosorum. Ceterum tanta fuit populi frequentia, tanta omnis ordinis ac conditionis virorum ac mulierum multitudo, tam propensa omnium certatim in Virginem Matrem ac pia voluntas,* ut in solius urbis Luxemburgensis templis ac sacello D. Consolatricis per octavam distributa fuerint facile quadraginta minorum hostiarum millia. *Ita narratur in scripto de rebus,* F *hanc celebritatem circumstantibus, concinnato, ubi scriptor narrationem suam, uti et ego meam, pio et apposito hoc epiphonemate absolvimus,* Benedictus Deus, quod, quo tempore in aliis oris Mariæ cultus convellitur, in hac Provincia, tota quanta est Mariana, ita stabiliatur.

DE SANCTIS
PROCESSO ET MARTINIANO
MARTYRIBUS ROMÆ
COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Antiquissimus Sanctorum cultus ex Sacramentariis, Kalendariis et Martyrologiis.

SECULO I.

Celeberrima est horum Sanctorum memoria

Illustrem esse, imo illustrissimam in Sacramentario Gregorii; nec non in Kalendariis ab Allatio et Frontone editis, atque item apud antiquos Martyrologos omnes Sanctorum Processi et Martiniani *hoc die memoriam, paucis notavi in observationibus ad Usuardum, quod hic paulo fusius ex ordine demonstrandum est. Monendos primum censeo lectores, horum Sanctorum cultus remotissimæ vetustati nequaquam vitio*

A *vitio verti posse, quod in Kalendario Romano* IV *seculi, a Bucherio et Ruinartio edito, non reperiantur, ut objecit hypercriticus Gallus, cum illud paucissimos Sanctos complectatur. Nec Polemei Silvii tabulæ, in rebus Christianis parcissimæ, recte opponentur, multo minus Carthaginense Mabillonii Kalendarium, quod Romanos Martyres vix attingit. Illud certum est, rariores inveniri antiquos Sanctos, de quibus præclariora et vetustiora in ecclesiasticis fastis supersint monumenta, quam de nostris hisce duobus* Processo et Martiniano, *quos constantissima Ecclesiæ traditio, eos esse neutiquam dubitavit, qui sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, carcere Mamertino detentorum, custodes fuere, ab ipsis ad fidem conversi, baptizati, et paulo post martyrii laurea donati, quidquid Acta a Mombritio et Surio edita et in obviis passionalibus manuscripta, rubiginis aliquid contraxisse videantur, ut paulo post examinabimus. Nunc singula eorum elogia recenseamus.*

in vetustissimis Ecclesiæ monumentis.

2 *In Sacramentario Gregoriano editionis Menardi ad* VI *Nonas Julii hac oratione, quæ hodieque in Breviario Rom. eadem est, celebrantur :* Deus qui nos sanctorum tuorum Processi et Martiniani confessionibus gloriosis circumdas et protegis, da nobis
B et eorum imitatione proficere et intercessione gaudere : *cum altera, super oblata, et item altera, ad complendum. Kalendarium Romanum Frontonianum :* Mense Julio, die II, Natale SS. Processi et Martiniani; *cui plane consentit Allatianum, hoc solo discrimine, alibi a nobis indicato, quod postremum antiquo Romano modo numeret* VI Nonas Julii. *His succedant Martyrologia Hieronymiana apud Florentinium, in quorum antiquissimo Epternacensi seu Antuerpiensi nitidius annuntiantur :* Romæ, Processi, Martiniani; *quam in aliis, ubi nomen* Damasi *confusionem parit, qua in tanta seculorum caligine, se extricare conatur Florentinius, ad salvandam aliorum codicum fidem, in quibus legitur :* Romæ Damasi, Processi et Martiniani, *vel,* Damasi et militum duorum Processi et Martiniani; *quemadmodum harum rerum curiosi in ejus annotationibus observare poterunt. Nobis id maxime placet, quod monet pag.* 641, *col.* 2, *his verbis :*

Cœmeterium Damasi male in Hieronymianis expressum,

3 Videnda hic quæ diximus ad diem XXXI Maji de sanctis Processo et Martiniano, ubi eorumdem etiam memoria agitur, quæ forte alicujus solennis translationis aut basilicæ dedicationis est. Secundum Julii diem sanctis his Martyribus dicatum
C antiquitus fuisse, præter omnia Latinorum Martyrologia, docet Sacramentarium Gregorii *etc. quibus ipse adjungit* Kalendarium Hieronymianum perantiquum Lucense. *Porro ad* XXXI *Maji sic disseruerat Florentinius, occasione* Viæ Aureliæ *ibidem signatæ :* De Processo et Martiniano agit Romanum Martyrologium ad diem II Julii ex Beda, Usuardo et Adone, qua die Acta eorum apud Surium agonem complevisse docent, et in vetustiori nostro etiam Martyrologio eorum memoria repetitur, sicuti in Antuerpiensi et Corbeiensi. Cum hic addatur VIA AURELIA, illic vero ex Adone adnotemus, IN CŒMETERIO DAMASI, subiit dubitare, ne aliqua translatio in alterutro loco recolatur, deductis ex uno in alterum cœmeterium sacris corporibus. Sane tam in Actis apud Surium, quam in vetusto membranaceo passionali nostro, sepultos hos sanctos milites doceter via Aurelia, VI Nonas Julii. *Hæc Florentinius.*

uti in Martyrologio Adonis

4 *Neque ab ea sententia deflectere ullo pacto licet, quidquid demum sit de* cœmeterio Damasi, *quod ex Romano parvo Rosweydi in Adonis Martyrologium profluxisse, recte ad Usuardum annotavimus. In Festivitatibus vero Apostolorum omnia idem Ado fidelius disposuit, uti mox patebit. Beda vel Florus, ut a Majoribus nostris editus est, nitide et breviter cum laudatis Kalendariis :* Romæ, SS. Processi et Martiniani.

At Romanum parvum Rosweydi offensionis lapidem ponit : In cœmeterio Damasi, Processi et Martiniani, ab Apostolis Petro et Paulo baptizatorum. *Ex hoc Martyrologus Viennensis :* Romæ, in cœmeterio Damasi, natalis sanctorum Processi et Martiniani, qui a beatis Apostolis Petro et Paulo baptizati et instructi sunt, quorum passio in Libello Apostolorum supra nota est. *Utique, et ad propriam, haud dubie, Adonis mentem, qui in alio loco ducem suum Ravennæ repertum secutus fuerat; quem mirum est, ignorasse locum sepulturæ nostrorum Martyrum, nisi hic aliquid lateat, quod fateri debeamus nos ignorare. Refert itaque laudatus Ado, inter dictas Apostolorum festivitates ad* VI *Nonas Julii pag.* 40, *Actorum supra citatorum compendium, in hunc modum.* D

AUCTORE J. B. S.

Vera Adonis sententia,

5 Natalis sanctorum Processi et Martiniani, qui cum essent Magistriani Melloprincipi, et viderent mirabilia, quæ faciebat per beatos Apostolos suos Petrum et Paulum Dominus Jesus Christus, mirari cœperunt. Erant tunc temporis beatissimi Apostoli traditi Paulino, sub custodia Mamurtini in monte Tarpeio, ubi de monte suis orationibus aquam manare fecerunt. Tunc sunt baptizati Processus et Martinianus a beato Petro Apostolo, et alii promiscui sexus numero XLVII. Quod cum nuntiatum esset Paulino, scilicet quod Processus et Martinianus E Magistriani, Mellichristiani effecti essent, misit milites et tenuit eos, jussitque in custodiam retrudi. Sequenti die educti, cum constantissime Christum faterentur, jussit Paulinus, ut lapidibus os eorum contunderetur, sed illi gloriam in excelsis Deo dicebant. Allata est et tripoda, et supra eam Jovis aureus. Illi, cum viderent, risum facientes, exspuerunt in Jovem et in tripodam. Tunc jussi sunt in equuleo suspendi, et adtrahi nervis, et cædi fustibus, jussumque est, ut flammæ ponerentur circa latera eorum. Erat autem ibi matrona nobilissima nomine Lucina, quæ confortabat eos, dicens : Milites Christi, constantes estote, et nolite metuere pœnas, quæ ad tempus sunt. Iterum appensi in æquuleo, a militibus cæsi sunt scorpionibus; iterum retrusi in custodiam, ubi venerabilis femina Lucina ministrabat eis. Post triduum Paulinus arreptus a dæmonio exspiravit. Cæsareus præfectus hoc Neroni intimavit; cui Nero præcepit, dicens : Non tardentur, sed celerius extinguantur. Tunc educti foras muros urbis Romæ, in via, quæ Aurelia nuncupatur, gladio cæsi sunt. Corpora eorum beatissima Lucina collegit, et cum aromatibus pretiosis sepelivit in prædio suo in Arenario, juxta locum, ubi F decollati sunt, sub die VI Nonas Julii,

et ex hoc Usuardi.

6 *Hunc Adonis locum consuluit Usuardus, et ex eo brevius suum encomium nitide concinnavit :* Romæ via Aurelia, Natalis sanctorum Processi et Martiniani, qui a beato Petro Apostolo baptizati, sub Nerone autem oris contusionem, equuleum, nervos, fustes, scorpiones perpessi, novissime gladio cæsi martyrio coronantur. *Atque hinc patet, prope ad verbum desumptum esse Romani hodierni textum. Longiori phrasi, pro more, usus est Notkerus, ex eodem Adoniano fonte hauriens, quamvis in excuso mutilum esse adverterit editor Canisius. Rabanus Sanctorum Acta etiam præ oculis habuit, ita hoc die scribens :* Romæ, Processi et Martiniani, qui temporibus Neronis imperatoris passi sunt. Nam dum in custodia B. Petrus et Paulus Apostoli, a Paulino præfecto servabantur; hi duo viri videntes mirabilia, quæ Apostoli Christi fecerunt, conversi sunt ad fidem Christi et a beato Petro Apostolo sunt baptizati. Hos quoque dum prædictus Paulinus a fide vera avertere voluisset, et non posset, licet multa tormenta eis fecisset, ad extremum gladio capita jussit amputari.

7 *Atque hæc ex Martyrologiis, quæ classica vocamus*

AUCTORE J. B. S.

Ex recentioribus nihil desumitur.

A *mus, tamquam antiquissima et probatissima, quamquam hinc inde a nævis quibusdam immunia non sint, quemadmodum hic patet in* cœmeterio Damasi, *perperam ex corruptis, ni fallor, Hieronymianis textibus accepto : neque enim, ut ante me notavit Florentinius, satis intelligi potest,* quomodo *sanctorum Processi et Martiniani* memoria celebris esset in cœmeterio Damasi, seu sanctorum Marcelliani et Marci ad Catacumbas via Ardeatina, tanta viarum distantia, cum sanctorum Martyrum corpora ibi in proprio cœmeterio antiquitus quieverint, propriamque ecclesiam ibidem habuerint, *ut ostendit Aringhus libro 2 Romæ subterraneæ cap. 14, ubi postquam in Lucinæ matronæ nobilissimæ laudes excurrit, sic de ejus crypta loquitur:* Hanc porro cryptam seu cœmeterium via Aurelia, in suo agro tunc temporis pia femina exstruxit, cum Processus et Martinianus, pro Christo viriliter decertantes, ipsa potissimum exhortatrice, post agonem martyrio coronati sunt, *uti ex Actis infra apertius intelligi dabitur. Martyrologia recentiora vel appellare neglexinus, cum ex iis omnibus solidi nihil erui possit, quod ab antiquioribus traditum non sit. Jam alia perennis cultus monumenta expendamus.*

B

§ II. Illustris sepultura, templa, translationes, et perpetua celebritas.

Prima Sanctorum ecclesia,

P*ergimus cum Aringho, citato loco num.* 3 : Postmodum vero in præmemoratorum Christi Martyrum honorem erecta ibidem fuit ecclesia, in qua D. Gregorius homiliam habuit XXXII in Matth. cap. 16, ubi sanctissimus Pontifex quamplura miracula enarrat, quæ devote eamdem visitantibus, Dei munere obtigere, et quædam insuper ab iisdem Sanctis piissimæ cuidam matronæ grati animi indicia exhibita commemorat. *Nos Gregorii verba postmodum referemus; sequamur hic Aringhum num. 4.* Gregorius Papa tertius hanc eamdem ecclesiam instauravit, dum adhuc sacra eorumdem ibi corpora requiescerent, Anastasio teste in ipsius Gregorii gestis, ubi sic ait : Item tectum basilicæ sanctorum Processi et Martiniani a novo construxit, supposita pila fabricis fortissimis, post eorumdem Sanctorum veneranda corpora, ad firmamentum murorum basilicæ. *Hæc Anastasii verba sunt : sic Aringhus prosequitur* : Sacra postmodum eorumdem beatorum Martyrum corpora, a Paschali primo translata fuere in oratorium, quod ipse in Vaticana basilica, ut jam diximus, erexerat.

C

ex qua ad basilicam Vatic. translata corpora,

9 *Ad præfatam translationem, a Petro Manlio descriptam, monet idem Aringhus, cœmeterium sanctorum Processi et Martiniani, a sancta quoque Agatha denominatum fuisse, cujus rei causa huc non spectat. Manlii narratio est :* Hic beatissimus præsul Paschalis primus, detulit corpora sanctorum Processi et Martiniani Martyrum de cœmeterio S. Agathæ in ecclesiam beati Petri, in quorum honorem construxit oratorium summæ pulchritudinis, in quo satis honorifice corpora eorum recondidit concha porphyretica. *Citatus hic Manlii textus notabiliter diversus est a nupera ejusdem Manlii editione, quam vide sis tom. 7 Junii pag. 36, num. 24. Sed hæc pluribus describuntur ab Anastasio in sancti Pontificis Paschalis vita, cujus textum subjicimus :* Simili modo in eadem sacratissima beati Petri Apostoli ecclesia, juxta ingressum, qui ducit ad beatam Patronillam, oratorium summæ magnitudinis atque pulchritudinis decoranter construxit, et super columnas in quadrificio camerantes, musivo pulchrisque metallis decoravit : in quo et corpora beatissimorum Martyrum Processi et Martiniani ad honorem et gloriam omnipotentis Dei memorialiter honorificeque recondidit. In cujus absidam, imaginem pulcherrimam de argento exauratam, cum diversis historiis, inter marmorum constructiones ordinatas, infixit, quæ pensant libras sexaginta duas et semis; simulque et lilia de argento pens. libr. decem et septem et uncias duas. D

ubi eis erectum oratorium miræ pulchritudinis

10 Nec non gabathas ex argento purissimo, numero septem, pens. simul libras tredecim, semis et uncias duas. Imagines etiam de argento exauratas fecit in eodem venerabili loco, numero tres, unam Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et duas aliorum beatorum Martyrum Processi et Martianini, pens. insimul libras triginta et sex. Nec non et aliam imaginem ex auro purissimo obtulit ad ornatum jam præfati oratorii, pens. libras tredecim et uncias tres. Simili modo canistra ex mundissimo argento, numero octo, pens. omnes libras tres et quadraginta. Pariterque et concham ad spongiam, pro nocturnis diligentiis, ibidem ex argento constituit, pens. libras septem et uncias novem. Imo et claves in modum crucis ex auro purissimo, seu gemmis miræ decorationis, exornatas in eodem venerabili loco, merito decoravit, quæ pens. libras.... Ubi etiam regularem ordinavit, quem laminis argenteis superinduxit, pens. libras viginti, super quem constituit arcus duos de argento, et gammadias quatuor, quæ simul pens. libras sexaginta. E Propitiatorium etiam altaris ex laminis argenteis exornatum circumduxit, atque sacram confessionem ejus, interius exteriusque, regulis suis nobilissime circumstruxit, quæ simul pens. libras..... Et super altare eorumdem beatissimorum Martyrum vestes duas instituit, ex quibus unam de fundato cum cruce de chrysoclavo, et alteram de quadrapulo mirifice exornavit. Vela quoque majora de fundato, numero septem, cum periclysi de blattin circumsuta similiter decoravit. *Quæ in his explicatione opus habent, illustrata sunt a Papebrochio, tomo 3 Maji pag.* 390.

sacris exuviis ibidem adhuc quiescentibus

11 *Hæc sanctissimi Pontificis Paschalis I erga Sanctos nostros seculo* IX, *plusquam magnificam munificentiam tam gloriose demonstrant, ut superfluum videatur plura aliunde conquirere. Neque vero quidquam superaddunt Romani scriptores recentiores, quos inter Floravantes Martinellus Romæ sacræ pag.* 386, *sic paucis rem tractat :* Sanctorum Processi et Martiniani basilica a Gregorio II *(voluit dicere Gregorio III)* instauratur. *Citat Bibliothecarium.* Hæc, *inquit,* fuisse creditur supra casale, quod dicitur sanctæ Agathæ, ubi eorumdem Sanctorum corpora requiescebant, prope nostram villam, ultra montem Marium. Funditus periit sub Urbano VIII, Petro Colangelo eam devastante, pro fabrica vineæ suæ. F *Nec præclariora exhibent alii. Severanus de* VII *Ecclesiis pag.* 103 *memorat sacrorum corporum translationem sub Paulo III; pag. vero* 131 *alteram sub Paulo V factam; de quibus cum abunde egerit noster Janningus in veteris Vaticanæ Basilicæ descriptione, tomo septimo Junii proxime edito inserta, aliaque jam edita sint tomo eodem Junii in Actis SS. Petri et Pauli pag.* 396; *non est opus rem illam hoc loco pluribus prosequi. Neque de sacrorum corporum, saltem potissimæ partis, Romæ existentia, dubitari posse video, quidquid Bucelinus in suo Sacrario Benedictino asserat :* Horum sacratissima corpora in celeberrimo Fuldensi cœnobio asservari.

12 *At prætermitti nequaquam potest longævæ et insignis Sanctorum nostrorum memoriæ æternum, ut ita dicam, monumentum, quod in Mamertino carcere hodieque ostenditur, non semel a me visum et honoratum. Illud eleganter describit Eminentissimus Annalista ad annum* LXVIII *num.* 24. Admiratione, *inquit,* digna res est, eumdem illic fontem in hanc usque diem

A diem perseverare, non tantum rerum ibi gestarum memoria nobilem, sed perenni illustrem miraculo, quippe positus in medio carceris, strati prægrandibus lapidibus Tiburtinis, sibi invicem inhærentibus, e perforato saxo altitudine cubitali tantummodo, et palmi unius vel circiter latitudine, sic aqua scaturit, ut nec foras exundet, nec quantumlibet hauriatur, unquam siccetur. Notissimum est ejus rei experimentum, dum certis anni diebus, quibus carcer ille religionis ergo invisitur totius Urbis concursu, et fideles inde hauriant aquam, et potent, et tamen fons indeficiens perseveret. *Hic ille idem fons est, quem divina virtute e petra erupisse Acta testantur :* At vero beatissimi Apostoli oraverunt in eadem custodia : cumque orassent; illico beatus Petrus Apostolus, facto signo crucis, in monte Tarpeio, in custodia Mamertini, eadem hora emanaverunt aquæ de monte. Tunc baptizati sunt beatus Processus et Martinianus *etc.*

et perseverante Sanctorum cultu

13 *Alia perseverantis apud Romanos Sanctorum nostrorum celebritatis argumenta profert Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio ad hunc diem, quo, ex præfatis Actis relato eorum martyrio, ita prosequitur pag.* 7 : Eorum festum cum indulgentia plenaria B fit in basilica Vaticana die sequenti, ad altare ipsorum nomini dicato, in centro magni brachii lateralis, ubi sacra corpora deposita sunt, estque una e septem aris principibus. A nobilissimo Capitulo et clero prædictæ basilicæ recitatur eo die in officio homilia S. Gregorii Papæ, dicta olim in ipsorum ecclesia extra portam Aureliam hoc ipso die. *Posset hic opportunissime referri laudata jam non semel sanctissimi Pontificis homilia, at cum paulo longior sit, satius visum est, eam ex Surio Actis ipsis subnectere. Ceterum præter solenniorem illam in augustissima Vaticana basilica sanctorum Processi et Martiniani festivitatem, concessa est etiam indulgentia plenaria ad* S. Petri in carcere, *Mamertino nempe illo, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, duorum nostrorum Martyrum, aliorumque plurium custodia celeberrimo, hodie, ut ex Baronio diximus, in locum venerabilem commutato, teste eodem Piazza. Porro de eo carcere qui plura cupit, adeat Baronii dissertationem in notis ad Martyrologium* XIV *Martii. Atque hæc de antiquo et perenni Sanctorum cultu satis dicta sint, jam ad Acta propius accedamus.*

C

§ III. Acta non satis sincera.

Acta a recentioribus plane contempta,

De *Actorum antiquitate, quod sciam, olim dubitavit nemo; habemus ipsa manuscripta in pluribus vetustis nostris passionalibus ; edita sunt a Mombritio, Surio, Grassio et aliis, versanturque in omnium manibus, mutata hinc inde nonnihil phrasi, ut Surio aliisque familiare est, at servato ubique eodem rerum ordine, eadem ubique sententia. Laudavit ipsa Baronius ad annum* LXVIII *num.* 24 *in fine, tamquam* eo fideliora, quo breviora, *qui sane sinceritatis character ab omnibus eruditis agnosci solet, tum maxime, cum apertissimæ aliæ suppositionis notæ aliunde suspecta non reddunt. Nonnullas in sanctorum Processi et Martiniani Actis pridem observavit Papebrochius, at nemo tam apertas deprehenderat, donec Tillemontii et Bailleti censuras subierunt. Hic rotunde enuntiat,* brevia quidem esse, sed nihil inde auctoritatis ipsis accedere : *ille pluribus verbis, alieno quasi nomine, nihil mitius depromit, cum altero asserens,* eo contentos nos esse oportere, quod de Sanctis nostris dixit Gregorius. *Idem non obscure indicare visus est Ruinartius, ut reliquos taceam, quibus rigidior veterum Actorum critice, nescio quid habet, quod plerumque magis arrideat, ut pluribus demonstravit, qui eruditam criticorum crisin non ita pridem edidit Honoratus a S. Maria, ex ordine* D *PP. Carmelitarum excalceatorum. Equidem fateor, prædicta Acta, a proconsularium aliorumque sincerio-rum puritate longe deficere, at necdum video, cur tam crude rejicienda sint, dum aliunde aliquali excusationi locus non deest.*

AUCTORE J. B. S.

non videntur tam crude rejicienda,

15 *Arguit* 1 *Tillemontius, terminos* Magistriani *et* Melloprincipes, *quibus vocibus utitur Ado, utitur Surius, et in Actis MSS. passim reperiuntur : verum in Actis Mombritianis simpliciter vocantur* Magistri principes *et* magistriani principes, *in quo quid carpendum sit, ex infra indicandis intelliges. Arguit* 2, Trinitatis *nomen non esse in Ecclesia tam antiqui usus. Tempus ipse determinet, quo primum ea voce Ecclesia usa sit, ego cetera facile concordabo. Demum non placet ea militum expressio, qua baptismum postulantes, se siti periclitari aiunt. Atque ita contemptim cetera percurrere negligit, hæc in specimen sufficere dictitans. Sed bona ejus venia dictum sit, nisi occurrerent, quæ graviores difficultates pariunt, non tanti ejus argumenta crederem, ut propterea vel dubiam redderem Actorum, vetustate sua venerandorum, fidem. Magis displicet liber ille Christianorum accessus ad Mamertinum carcerem, ut morbi curarentur, et obsessi liberarentur a dæmoniis. Displicet, quod magistriani nostri, propria* E *sua auctoritate liberos audeant dimittere Apostolos. Displicent carceris novem menses. Displicet quod Petrus dicatur obtulisse in carcere sacrificium. Quæ omnia tempori et loco non satis quadrare videntur ; ut alia prætermeam non satis concinne digesta. Attamen hæc et alia, quæ scrupulosius examinari possent, id solum probant, quod ultro concedimus, non esse primigenia et sincera Acta aut a testibus oculatis, sed ex auditu, et multo fortasse post martyrium tempore scripta, imo verosimiliter interpolata, ut iis temporibus usuvenisse, eruditis notissimum est.*

quamvis erroribus et interpolationibus fœdata sint.

16 *Ad interpolationes aut additiones revocari potest tota Lucinæ matronæ exhortatricis historia, quam oppugnavit Papebrochius tomo* VII *Junii pag.* 489, *unam dumtaxat agnoscens Lucinam, quæ non Neronis, sed Diocletiani tempore vixerit; quamvis interim non usque adeo indubitata sit, de unica Lucina opinio. Antiquitatem Actorum ibidem nonnihil suggillat laudatus Papebrochius num.* 6, *ex eo, quod Bedæ ignota fuerint. At certe cum Beda antiqua omnia Acta nec noverit nec recitet, et præterea valde pauca sint, quæ ipse Martyrologio suo inseruit, inde nihil Actis ipsis detrahi posse conjicio. Ceterum in eodem tomo pag.* 395 *num.* 18, F *aliis argumentis ostendere nititur* quam exiguæ fidei sint *SS. Processi et Martiniani Acta, atque* inidonea ad probandum, simul in ea carcere *(Mamertino)* Apostolos fuisse, simulque exivisse, vel ad fugam vel ad mortem. *Habet hæc circumstantia difficultatis non parum : nihilominus magistri mei placita ita attemperari posse censeo, ut a nostris non magnopere discrepent. Ego, ut iterum repetam, certa esse et indubiæ fidei Acta minime pronuntio, imo satis imperite concinnata agnosco, sic tamen ut non plane rejicienda existimem.*

Solvitur Neotericorum cavillus.

17 *Illud equidem non patior, quod arrodunt critici nostri Tillemontius et Bailletus, utrum nempe, satis tuto dici possint sancti Processus et Martinianus ad seculum primum pertinere, ducti testimonio impii cujusdam Tertullianistæ, qui in Prædestinato cap.* 86, *ita depingitur, tamquam* tergiversator versutusque dæmon, *ut plane mirer, talia in medium adduci posse a viris alioquin naris tam emunctæ. Audi argumentum :* Ille, *versutus dæmon,* sibi collegium extra muros Urbis fabricavit ; quod dum impetrasset a tyranno Maximo, sanctorum nostrorum exclusit locum, id est duorum fratrum Processi et Martiniani, dicens eos Phryges fuisse, et ideo hanc legem tenuisse, quam Tertullianus. Atque hoc ordine, per occasio-

AUCTORE J. B. S.

A nem Martyrum Dei populum seducebat. Deo autem, Theodosio religioso Augusto dante victoriam, punitoque satellite Maximi, de cujus se Tertullianista potestate jactabat, statim fugit... Martyrum vero suorum Deus excubias [*an*, exuvias] catholicæ festivitati restituit. *Hinc, si superis placet, consequens volunt, non fuisse sub finem seculi* IV *receptam Romæ opinionem, quod Martyres nostri sub Nerone palmam consecuti fuerint. At facile respondetur; veteratorem illum, seductorem,* versutumque dæmonem, *splendide mentitum fuisse, dum Sanctos nostros suæ sectæ adscribere ausus est. Quid tandem subsistet, si frivolis hujusmodi ratiociniis concuti possit? Supersunt explicandi termini* Magistriani *et* Melloprincipes; *verum ne actum agam, videat curiosus lector, quæ olim erudite observavit Heribertus Rosweydus in notationibus ad Libellum de festivitatibus Apostolorum pag.* 222 *et* 223. *Nunc Acta ipsa exhibeo, prout a Surio edita sunt, cujus stylus, licet paulo correctior, nihil Actis, passim plane incorrectis, addere vel demere potest.*

MARTYRIUM

Ut habetur in perantiquis MSS. codicibus apud Surium.

B

Tempore illo, quo Simon Magus intrinsecus *a* crepuit, et impiissimus Nero tradidit beatissimos Apostolos Christi Petrum et Paulum Paulino viro clarissimo magisteriæ *b* potestatis, idem Paulinus mancipavit beatissimos Apostolos custodiæ Mamertini *c*: veniebantque ad eos multi Christiani infirmi, et curabantur eorum morbi, aliique a dæmoniis obsessi, liberabantur per orationes Apostolorum. Erant autem iisdem beatissimis Apostolis custodiendis deputati milites multi, inter quos erant duo magistriani *d* Melloprincipis, Processus et Martinianus. Qui cum viderent mirabilia, quæ faciebat per beatos Apostolos suos Dominus Jesus Christus, admirantes dixerunt eis: Viri venerabiles, non potestis ambigere, vestri jam oblitum esse Neronem, quandoquidem nonus *e* jam mensis agitur, quod estis in custodia. Rogamus itaque vos, ut eatis, quocumque voletis: tantum in ejus nomine, per quem facitis res admirandas, baptizetis nos. Dixerunt eis beatissimi Apostoli Petrus et Paulus: Si credere velitis toto corde et animo in nomen Trinitatis, vos ipsi quoque facere poteritis, quæ nos facere cognovistis. Hoc ubi audierunt, qui in custodia erant, omnes unanimiter clamabant: Donate nobis aquam, quia siti periclitamur. Eadem hora beatissimus Petrus Apostolus in ipsa custodia Mamertini dixit ad omnes: Credite in Deum Patrem omnipotentem, et in Dominum nostrum Jesum Christum filium ejus unigenitum, et Spiritum sanctum, et omnia ministrabuntur vobis.

Multi a sanctis Apostolis conversi

C

2 Tum omnes abjecerunt se ad pedes Apostolorum, rogantes ut baptismum ab eis perciperent. At vero beatissimi Apostoli oraverunt Deum, orationeque expleta, beatus Petrus in monte Tarpeio signum Crucis expressit in eadem custodia, atque eadem hora emanarunt aquæ e monte: baptizatique sunt beati Processus et Martinianus a beato Petro Apostolo. Hoc ut viderunt cuncti, qui erant in custodia, prostraverunt se ad pedes beati Petri Apostoli, et baptizati sunt promiscui sexus et diversæ ætatis numero quadraginta septem. Obtulit autem pro eis sacrificium laudis, et participes eos fecit corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Deinde beati Processus et Martinianus dixerunt ad sanctos Christi Apostolos: Pergite, quo vultis. Oblitus enim vestri Nero, de vobis desperavit. Exeuntes ergo de custodia sancti Apostoli, per viam, quæ Appia nuncupatur, ad portam Appiam pervenerunt. Beatissimo autem Petro Apostolo, cujus pedem *f* attriverant compedes ferrei, cecidit fasciola apud sepem in via nova: cumque venisset ad portam Appiam, vidit Dominum Jesum Christum, eumque agnoscens, dixit illi: Domine, quo vadis *g*? Et Dominus: Romam, inquit, redeo, ut iterum crucifigar: tu autem Romam revertere, rediitque Petrus Romam mane, et milites tenuerunt eum. Nunciatum est autem Paulino viro clarissimo, magistro officii, Processum et Martinianum Christianos effectos esse. Misit ergo milites, comprehensosque jussit in custodiam retrudi. Alia die præcepit sibi eos exhiberi, adductisque ad conspectum suum, dixit: Sic stulti facti estis, ut deserentes deos et deas, quos invictissimi principes colunt, et antiquitas adorat, temeritate ducamini, militiæ vestræ privandi *h* ornamentis? Respondit Martinianus clara voce: Nos jam demum cœpimus habere sacramenta militiæ cœlestis. Paulinus vir clarissimus dixit: Deponite amentiam pectoris vestri, et adorate deos immortales, quos ab incunabulis vestris venerati estis et coluistis, in quorum religione enutriti estis. Beati martyres una voce dixerunt: Nos Christiani facti sumus. Ait Paulinus vir clarissimus: Audite me commilitones mei, et facite quæ dico, et estote amici mei et fruimini militia vestra, diisque omnipotentibus sacrificantes, vivite, et sitis præclari apud principes nostros. Responderunt ambo: Sufficiat, nos declarasse tibi, veros nos esse Christianos, et servos Dei et Domini nostri Jesu Christi, quem beatissimi Apostoli ejus Petrus et Paulus prædicaverunt.

baptizantur in carcere a S. Petro.

D

E

3 Paulinus vir clarissimus dixit: jam dixi vobis, et iterum repetens dico: obtemperate consilio meo, et vivite. Illi autem tacuerunt. Iterum atque iterum Paulinus eadem inculcans, cum videret nihil proficere, jussit lapidibus eorum ora contundi. Cumque diu cæderentur, clamabant ambo pariter, Gloria in excelsis Deo. Paulinus vir clarissimus dixit militibus suis: Proferte tripodam, ut sacrificent majestatibus. Beati martyres responderunt: Nos semel obtulimus nos ipsos Deo omnipotenti. Allata tripoda, Paulinus ait: Facite, quæ dico. Allatus est autem Jupiter aureus. Eo viso, riserunt sancti martyres, et in tripodam atque Jovem coram Paulino expuerunt. Tunc Paulinus jussit eos in eculeo suspendi, et nervis attrahi, atque fustibus cædi. Illi autem alacri vultu lætantes dicebant: Gratias tibi agimus Domine Jesu Christe. Paulinus magister officii nimio furore incensus, jussit flammas ad eorum latera admoveri. At martyres clamabant: Benedictum nomen Domini nostri Jesu Christi, quem beatissimi Apostoli ejus Petrus et Paulus prædicaverunt.

Sistuntur coram judice Processus et Martinianus,

F

4 Erat tum ibi matrona quædam nobilissima, Lucina nomine. Ea assistens eis, confirmabat eos his verbis: Constantes estote, milites Christi, et nolite metuere pœnas, quæ ad tempus sunt. Paulinus vero dixit ad eos: Quæ est hæc vestra amentia? At illi corroborati, irrisere tormenta. Jussit ergo Paulinus in eculeo suspensos scorpionibus castigari, adhibita voce præconis, ita dicentis: Præcepta principum contemnere nolite. Eadem hora Paulinus sinistro oculo orbatus est, ductusque pœnitentia, præ dolore exclamavit: O carmina artis magicæ, præcepitque eos deponi de eculeo, et diu maceratos, in Mamertini custodiam retrudi: iis autem sedulo ministrabat Lucina matrona venerabilis. Post triduum Paulinus subito a dæmone arreptus, expiravit. At filius ejus Pompinius vociferans ibat ad palatium; Moderatores, inquiens, et gubernatores Reipublicæ, subvenite, ut extinguantur arte magica

et variis tormentis affecti,

A magica imbuti. Audiens hoc Cæsarius *i* urbis præfectus, rem gestam indicavit Neroni Augusto, qui jussit sine mora illos interfici. Pompinius itaque filius Paulini, cœpit fortiter urgere Præfectum urbis Cæsarium. Tum præfectus tulit in eos sententiam: ejectique e custodia, et ducti extra muros urbis Romæ, via Aurelia capite cæsit sunt. Cum vidisset autem illos beatissima Lucina, cum familia sua sequebatur eos usque ad aquæductum, ubi etiam decollati sunt, et trunca eorum corpora relicta sunt canibus devoranda: quæ eadem sanctissima matrona collegit, et condivit preciosis aromatibus, sepelivitque in prædio suo in arenario juxta locum, ubi plexi sunt, sexto Nonas Julias via Aurelia: ubi etiam præstantur beneficia eorum usque in hodiernum diem *k*, regnante Domino Deo atque Salvatore nostro Jesu Christo.

plectuntur capite.

ANNOTATA.

a *Aliqua MSS. legunt* intus, *alia* medius, *omnia idem indicare volunt.*

b *Intelligendus, opinor,* Magister officiorum; *quæ autem fuerit ea* magisteria dignitas *vide apud Cangium.*

B

c *In aliis* Mamurtini *et* Mamortini; *verum hujusmodi minutiis, seu potius librariorum meris erroribus, scrupulosius notandis aut expendendis, ut* dæmonibus *pro* dæmoniis *etc. tempus terendum non video.*

d *De* Magistrianis *et* Mello principibus, *dixi, videndum Rosweydum, loco superius citato: addo, consulendum etiam Longinum, officia illa explicantem. Ad marginem apposuerat Surius* Aminelli *pro* Animelli, *sed nec unum nec aliud quidquam significat.*

e *De novem mensibus captivitatis SS. Apostolorum, aliisque difficultatibus hic occurentibus, dictum est supra in commentario prævio.*

f *Aliter atque aliter hæc leguntur in MSS. inter quæ unum habet:* Tunc beatissimus Petrus, dum tibiam demolitam haberet de compede *(in alio,* de compedibus) ferri, cecidit, ei fasciola apud sepem *(hæc verba in aliis desunt)* et sonuit in via nova. *Intelligo fasciam cecidisse, qua vulneratam tibiam S. Petrus obligaverat.*

g *Exstat hodiedum sacellum ad portam Appiam, hujus rei memoria perpetua.*

h *Non satis apposite stylum hic correxit Surius: melius ferme in aliis legitur:* Ut sequamini vana

C mandata vestra, et sacramenta militiæ vestræ amittatis.

i *Si pro nomine proprio accipitur; in catalogo præfectorum Urbis, saltem prout exstat, non reperietur. Quid si adjectivum sit* Cæsareus.

k *Plura in his Actis displicent, atque hæc etiam formula ultima, non minima suppositionis nota.*

De iisdem beatis Martyribus, ex homilia XXXII, *in Evangelia, beati Gregorii Papæ.*

Miracula ad eorum monumentum.

Ad sanctorum Martyrum *(Processi et Martiniani)* corpora consistimus, fratres mei. Numquid isti carnem suam in mortem darent, nisi eis certissime constitisset, esse vitam, pro qua mori debuissent? Ecce qui ita crediderunt, miraculis coruscant. Ad extincta namque eorum corpora viventes ægri veniunt, et sanantur: perjuri veniunt, et a dæmonio vexantur: dæmoniaci veniunt, et liberantur. Quomodo ergo illic vivunt, ubi vivunt, ut in tot miraculis vivunt hic, ubi mortui sunt? Rem, fratres, dico brevem verbo, sed non parvam merito, quam religiosis quibusdam senioribus narrantibus agnovi. Gothorum tempore matrona quædam fuit valde religiosa, quæ ad horum martyrum *(de Processo et Martiniano dicit)* ecclesiam crebro veniebat. Quadam die, dum ex more ad orandum venisset, egrediens, duos stantes sub peregrino habitu monachos invenit, peregrinos credidit, dari eis aliquid eleemosynæ præcepit. Sed priusquan ejus erogator eis ad largiendum eleemosynam propinquasset, adstiterunt illi vicinius, et dixerunt: Tu nos modo visitas, nos te in die judicii requiremus, et quidquid possumus, præstabimus tibi. Quo dicto, ab oculis ejus ablati sunt. Territa illa, ad orandum rediit, seseque in lachrymis prolixius effudit: et facta est posthac tanto instantior in opere, quanto certior de promissione. Si autem juxta Pauli vocem, est fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium: nequaquam jam diximus, ut venturam vitam credatis: quia ecce ipsi, qui in illa vivunt, humanis obtutibus visibiliter præsentantur. Quod enim videri potest, melius dicitur sciri, quam credi. Venturam ergo vitam nos Dominus magis voluit scire, quam credere, qui eos, quos invisibiliter recipit, apud se vivere nobis etiam visibiliter ostendit. Hos ergo, fratres charissimi, in causa vestri examinis, quam cum districto judice habebitis, patronos facite, hos in die tanti terroris illius defensores adhibete. Certe si apud quemdam magnum judicem causa quælibet vestra esset die crastino ventilanda, totus hodiernus dies in cogitatione] duceretur: patronum vestra fraternitas quæreret, magnisque precibus ageret, ut apud tantum judicem sibi defensor veniret. Ecce districtus judex læsus, venturus est: tanti illius Angelorumque concilii terror adhibetur: in illo conventu causa nostra discutitur, et tamen nos patronos modo non requirimus, quos tunc defensores habeamus. Adsunt defensores nostri, sancti Martyres: rogari volunt, atque, ut ita dixerim, quærunt, ut quærantur. Hos ergo adjutores vestræ orationis quærite: hos protectores vestri reatus invenite: quia ne punire peccatores debeat, rogari vult et ipse, qui judicat. Unde etiam longo tempore comminatur iram, et tamen misericorditer expectat. Sic autem nos et misericordia ejus refoveat, ut nullo modo negligentes reddat: sic peccata nostra perturbent, ut mens in desperationem non proruat. Quia et, si præsumentes metuimus, et metuentes speramus, æternum regnum citius adepturi sumus per eum, qui vivit et regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum Amen.

D EX SURIO

Peculiare in matrona.

E

F *Sancti Martyres rogari volunt, ut nobis subveniant.*

J. B. S.

DE TRIBUS MILITIBUS MARTYRIBUS
QUI CUM SANCTO PAULO PASSI SUNT
Ex Romano parvo, Adone, Usuardo etc.

SUB NERONE.

His tribus anonymis

Romani parvi annuntiatio hoc die est: Et trium militum, qui cum sancto Paulo Apostolo passi sunt. *Eadem est Adonis, eadem et Usuardi aliorumque omnium, hos fontes secutorum, quorum scaturigo is est, cujus verba dedimus, auctor Romani parvi. Unde acceperit, non divino: satis sit, eorum in tot classicis Martyrologiis commemoratio, cui acquiescere poterant recentiores, nisi novæ admis-*

AUCTORE J. B. S.

A *admiscere libuisset. Maurolyco, Felicio, Galesinio et tot aliis præluxit Equilinus Præsul, lib. 6, cap. 41, aptatis nominibus ex Pseudolini, opinor, narratione, sic ut non dubitaverint eos appellare* Longinum, Megistum *et* Acestum, *a quibus tamen melius abstinuit Baronius in hodierno Romano, primigenium textum sic reddens :* Item Romæ, passio sanctorum trium militum, qui in Martyrio B. Pauli Apostoli conversi, cum eo et cœlestis gloriæ participes fieri meruerunt. *In notatione huc adducit verba S. Joannis Chrysostomi, in celebri oratione de SS. Petro et Paulo, quæ, tametsi satis certo Chrysostomi essent, de quo eruditi critici disputant ; tametsi, inquam, Chrysostomi verba essent, his tribus non magis quadrarent, quam aliis triginta duobus. Videri illic potest Eminentissimus Annalista.* [1]

male aptata propria nomina,

2 *Interim nequid ad vulgatam pridem historiam desiderari patiar, laudati Equilini encomium, ex Pseudolino haud dubie contextum, lectorum oculis subjicio. Sic habet loco superius citato :* Longinus, Megistus et Acestus milites a beato Paulo Apostolo conversi sunt, cum ad decollationem duceretur, ut supra D dictum est III Kal. Julii in ejus passione. Qui, juxta quod Paulus eis imposuerat, die sequenti passionis illius ad sepulcrum Pauli venerunt, et duos discipulos, videlicet Titum et Lucam orantes invenerunt, et in eorum medio Paulum stantem viderunt : quos discipuli illi videntes, territi fugiebant, Pauloque mox disparente, milites illi post eos clamabant, quod, non ut eos caperent, persequebantur, sed ut ab eis baptismum susciperent, sequebantur, Paulumque in eorum medio se vidisse testantur. Hæc illi audientes reversi sunt, eosque cum gaudio baptizaverunt; qui post duos dies a Nerone detenti, et pro Christi nominis confessione capite cæsi sunt VI Non. Julii. *Huc etiam spectant quæ habet Equilinus cap. 23, unde conversionis horum trium principium intelliges. Nugæ sunt, quæ de Petro, Megisto et Longino nuper somniata, in Prætermissis verbo attigimus, ex iis monumentis quæ nemo unus hodie harum rerum peritus admiserit.*

pejus in Hispaniam translata.

B

DE S. HYACINTHO MARTYRE

E

J. P.

Ex Menologio, jussu Imperatoris Basilii collecto.

SECULO I

Cultus sacer,

M*enæa Græcorum impressa duos eodem die, non secundo, sed tertio hujus mensis Julii,* Hyacinthos *commemorant. Et semel quidem annuntiant celebritatem* sancti Martyris Hyacinthi, *tam a Nostro, quo de hic agimus, quam ab alio jam dicto distincti, per cognomentum* Cubicularii, *quod ibidem additur. Præter perbrevem gloriosi Pugilis nostri annuntiationem, hisce verbis in Basiliano Menologio expressam, nullum alibi ad hanc diem de eo vestigium invenire licuit. Sequens ibidem in ejus laudem contexitur elogium.*

elogium,

2 Sanctus Christi Martyr Hyacinthus e regione Phrygiæ ortum duxit ; in qua etiam pietatem edoctus est. Ad urbem Cumanam profectus, morbidos sanavit in nomine Christi. Agnitum illum idololatræ comprehenderunt, et provinciæ præfecto tradiderunt. Coactus, sed neutiquam persuasus, ut idolis immolaret, equuleo tortus est ; Deumque precatus, Præsidem tradidit spiritui immundo ; et edito miraculo, ipsum, in Christum credentem, sanavit. Liber dimissus, at postea a Cumæis captus ac cruciatus est. Postquam orasset iterum, urbem que concussisset, ac idola contrivisset, multis persuasit, ut in Christum crederent. Post hæc a præside Clearcho comprehensus, cruribus diffractis in carcere conclusus fuit. Unde liberatus, postquam omnem circumquaque percurrisset regionem, ac ægrotos sanasset, æger ipse factus, ad Dominum migravit.

tempus martyrii.

3 *Si idem Clearchus a Baronio recensitus in Annal. Eccl. ad annum 189, qui sub imperatore Commodo floruit, ejusque jussu præfectum Perennem e medio sustulit, si idem, inquam, sit, Clearchus iste cum eo, quem in elogio superiore memoravimus, non obscuram temporis, quo sacrum certamen ab* Hyacintho *nostro exantlatum fuit, notam characteristicam habemus ; videlicet versus finem seculi secundi. De Martyre nostro tantum est. De duobus aliis Hyacinthis supra memoratis agetur* III *hujus.*

C

DE S. EUTICIO MARTYRE ROMANO

F

J. B. S.

Ex Martyrologio S. Hieronymi.

II JULII

F*lorentiniani seu Lucensis codicis textus hoc die mutilus repræsentatur; neque plenus est Epternacensis, in quo tamen legitur* Romæ, Eutici, *adjunctis tribus sociis,* Gradino, Aiaxo, Amideano, *de quibus proxime. Sequitur ibi immediate* depositio, *quæ quo vergat, non apponitur; ad* Melchiadem *autem spectare docent Corbeiense Acherii et Blumianum, in quibus laterculus melius exprimi videtur,* Euticio *seorsim posito, ante τὸ* depositio, *hoc modo :* Et Natale Eutici *(in altero Corbeiensi* Eusici,) et depositio Miltiadis Papæ. *Tum vero* Hisici, Amidæ *et aliorum, qui mox ex laudatis codicibus referentur. His belle consonat Martyrologium Reg. Suec. seu Senonense S. Columbæ, a nobis editum tomo* VII *Junii, sic distinctius legens :* Et in eadem urbe, via Appia, Natalis sancti Euticii. *Adde Augustanum S. Udalrici et Labbeanum, quæ* Euticium *seu* Eutychium *secernunt ab omnibus aliis, tum præcedentibus, tum subsequentibus; ut proinde non immerito locus ei proprius hic assignetur, tametsi in aliis Martyrologiis, etiam classicis, notus non sit, quemadmodum nec nota est classis proxima variorum Martyrum non satis certi loci.*

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS

HISICIO, AMIDA, AMIGRADINO SEU AMIGRADINA, ARIXO ET JOCUNDIANILLA

ROMÆ VEL IN MESOPOTAMIA

Notitia ex Martyrologio S. Hieronymi.

J. B. S

II JULII

Jam dixi, hunc Martyrum manipulum omnibus Martyrologiis, præterquam Hieronymianis ignotum: porro in his concordem non esse annuntiandi modum. In Lucensi, nulla eorum memoria: Epternacense truncatum esse, etiam notavi; scribit enim : Item Romæ, Eutici, Gradini, Aiaxi, Amideani Depositio. *In Blumiano integritatem quoque desideres, dum legit :* Hisici, Amidæ, Amigradi, Arixi. *En textum completiorem Corbeiensium;* Hisici, Amidæ, Amigradinæ, Arixi, Jocundianillæ; *ex quorum fide quinque istorum Sanctorum nomina, hic consignanda putavimus sub dubio, scribendumne* Amigradini *an* Amigradinæ, *quod in Epternacensi vetustissimo* Gradini, *in Blumiano* Amigradi *supra legerimus. Positio seu locus certaminis disjunctive item sumptus est, quia in contracto Hieronymiano Richenoviensi habetur:* Et in Mesopotamia, Esicii, Animidæ, Aurixi, *quod ex vetustiori aliquo Hieronymiano acceptum fuisse, equidem non dubito. Quid præterea de hisce Sanctis memorari possit, frustra requiras.*

DE S. QUINTO MARTYRE

IN PHRYGIA

B

Ex Menæis bibliothecæ Ambrosianæ.

E

J. P.

SUB AURELIANO

Gloriosum hunc Christi pugilem, S. Quintum, laboribus pro Christo exantlatis illustrasse provinciam Phrygiæ, ex sequentibus satis quidem compertum est; quem vero ejusdem provinciæ tractum, locum aut civitatem meritis ac virtutibus suis cohonestarit, non tam definitu est facile. Menæa bibl. Ambrosianæ S. Quinti martyris agonem breviter describunt in hanc sententiam die II *Julii :* Passio sancti martyris Quinti in Phrygia. Erat ille sub Aureliano imperatore, et Rufo præside. Qui cum obsessus esset a dæmone, Sancti precibus liberatus fuit. Exorto autem terræ motu, templo dilapso, contritisque simulacris, ab alio præside, cui nomen Clearchus, vehementer erga idola affecto, comprehenditur. Nec mora, Sancti crura confregit; quæ, medicante Christi gratia, sanata sunt. Decimo autem currente anno, quo circuibat Sanctus, morbum omnem, omnemque languorem sanans, nec non pauperibus subveniens, ad Dominum migravit. *Cum vero Aurelianus imperii habenas capessere cœperit anno Christi* CCLXX, *jam de ætate S. Martyris Quinti facile statues. Martyr noster tam est in Menæis impressis; quam in eorum Supplemento ex Synaxario Sirmondi et Chifletii, in quo dicitur* multa patrasse miracula.

Θλασθεὶς σκέλη Κόϊντος ἐῤῥώσθη πάλιν,
Στεφθήσεται πλὴν καὶ θανὼν κοίνῳ τέλει.
Diffracte crura, Quinte, fis rursum valens,
Sertum feres, vel fine communi obrutus.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

C

ARISTONE, CRESCENTIANO, EUTICHIANO, URBANO, VITALE, JUSTO, FELICISSIMO, FELICE, MARCIA ET SYMPHOROSA

F

IN CAMPANIA FELICE

Notitia ex Actis S. Sebastiani et Martyrologiis.

J. B. S.

SUB DIOCLET.

Horum Martyrum prius meminit auctor Romani parvi, solorum quatuor primorum nomina exprimens, ceteros sub terminis, et aliorum complexus; *quod forte etiam melius factitasset Ado, sic nullos eorum exclusurus, qui in Actis S. Sebastiani, apud nos cap.* XI, *sociantur; nisi id fecerit quia alios alibi diversis diebus signatos noverat, vel ut remanentes in Urbe, ab iis, qui hortante Caio Pontifice, inde recesserant, distingueret. Sic igitur habet Ado :* Item ipso die, sanctorum Martyrum Aristonis, Crescentiani, Eutychiani, Urbani, Vitalis, Justi, Felicissimi, Felicis, Marciæ et Symphorosæ, qui omnes apud Campaniam glorioso martyrio coronati sunt. *Hæc ipsa verba in Usuardum, inde in Romanum hodiernum translata sunt, his in postremo additis,* Cum Diocletiani imperatoris persecutio desæviret. *Eorum* passiones *apud Surium* descriptas *ait Baronius in notationibus; opinor voluisse dicere, eorum nomina, baptismum et discessum ab Urbe in Actis S. Sebastiani memorari, nam de ipsorum martyrio nihil ibi legitur; neque reperire hactenus potui, unde doctissimus Cardinalis eruerit, ipsos anno* CCCIII *coronatos fuisse, ut ad eum annum num. 120, retulit. Citat hic Equilinus* Adonem ex Hieronymi Martyrologio : *verum alibi monui, non aliud S. Hieronymi Martyrologium novisse Equilinum, quam ipsissimum Usuardum, ex receptissima opinione supponens, eum Adone esse antiquiorem, de qua re vide nostram ad Usuardum præfationem. Ex hac Martyrum classe* Vitalis *et* Urbanus *in Martyrologium Hispanicum translati, multis a Tamayo ornantur, quæ utinam aliunde quam ex pseudochronicis probari possent. De cetero, horum SS. Martyrum natalem Suessæ celebrari (ubi eorum reliquiæ asserventur) apud Ferrarium asserunt scriptores Neapolitani: quidquid vero Jacobillus congerit tomo 3 a pag. 432, ad hunc S. Vitalem referri non potest, sed ad Sanctum ex cryptis Romanis baptizatum.*

DE S. ADEODATO PRESBYT. CONF.

GALLIANI IN AGRO MEDIOLANENSI

J. B. S.

Notitia ex Ferrario et Castellionæo.

II JULII

Sanctus hic variis diebus signatus,

Huc remissus est S. Adeodatus *ex* XXIII *Junii, atque ex* XXV *ejusdem mensis, quo die memoratur a Galesinio, in Molano et Ferrario in Catalogo generali. Ast idem hic in altero Catalogo Sanctorum Italiæ* S. Adeodatum *posuit hac* II *Julii die, cum brevissimo hoc elogio, ejus rei rationem indicante :* Sanctus Adeodatus presbyter, qui Probo Juniore IV Consule, cum LXXXV circiter [annis] vixisset, IX Kal. Julii migravit e vita, ut illius epitaphium monet in ecclesia S. Vincentii Galliani apud Canturium pagum agri Mediolanensis, Como proximum, conditus; ibi VI Non. Julii colitur, qua die corpus ejus in eadem ecclesia translatum fuit. *Pridem optavit Papebrochius* signatas *in epitaphio* obscuras temporis notas distinctius explicari. *Sed frustra tentatum id fuerit. Primus epitaphium istud* rudi in lapide atque exoticis characteribus *incisum, eruisse videtur Carolus a basilica S. Petri, Novariensis Episcopus, teste Castellionæo, qui æque ac Ferrarins notas illas non tantum non explicuit, sed et epitaphium et alteram translationis inscriptionem diversimode retulit, ita ut posterior Castellionæus notas chronologicas magis necessarias omiserit.*

ex antiquo epitaphio diversimode relato,

2 *Sic epitaphium reddidit Ferrarius : HIC REQUIESCIT S. ADEODATUS PRESBYTER, QUI VIXIT IN SÆCULO AN. PLUS MINUS* LXXXV, *DEPOSITUS SUDARIO* IX *KAL. JULII PROBO JUNIORE* IV *CONS. PERPETUO, INDICT.* III. *Castellionæus autem inter Antiquitates Mediolanenses, agens de basilica sua Vincentiana pag.* 130 *integritati restituere voluisse videtur : HIC REQUIESCIT IN PACE S. M. ADEODATUS PRESBYTER, QUI VIXIT IN SÆCULO ANN. PLUS M.* LXXXV *D. P. SUD.* VIIII *KAL. JULII. Uter recte legerit, quis arbiter statuet? Porro Sancti tempora, qui colligi possint, equidem non perspicio. Probum illum* IV Consulem, *imo* Consulem perpetuum *non quæsivit Ferrarius; Castellionæus vero ad locos communes dilabitur, dum de Sanctorum corporibus, variis in locis quiescentibus, multa nimis quam noto commemorat, eo solum adducta, ut Vincentiana sua basilica, de S. Adeodati sacris exuviis aliquid sibi vindicet. Melius, opinor, et candidius cum Ferrario scripsisset;* Nil aliud de eo sciri potuit.

quod aliunde involvit Castellionæus

3 *Æque quidquam ad rei explicationem facit, quod citata pagina adducit Castellionæus* testimonium vetustissimi manuscripti Martyrologii cœnobitarum D. Francisci, *in quo diversa plane et citatis inscriptionibus contraria traduntur. Habe textum, de quo ex ipso principio judicium feras :* XXXI Junii, translatio venerabilis Adeodati presbyteri et confessoris. Hic obiit die IX Kal. Julii, et jacet in ecclesia sancti Vincentii de Canturio Gallicani. Hic erat annorum XXXV. De hoc est legenda gloriosa. *Qualecumque dicatur prætensum hoc* vetustissimum MS. Martyrologium, *simile fuit ei, quod toties nobis recinit Galesinius. Etenim fallunt hic ferme omnia, saltem inscriptionibus ex diametro opposita sunt. Legendam autem* perquisivisse, nec invenisse testatur laudatus Episcopus Novariensis, *inquit Castellionæus ibidem, ut proinde sanctitas ejus, ætas, translationis dies probari debuerint ex jam dictis inscriptionibus,* in rudi lapide exoticis characteribus incisis, *quæ nec ipsæ satis fideliter reddi potuere. Ceterum ne tricis istis discutiendis potius quam Sancto illustrando diutius inhæream, inscriptionem alteram de ejus translatione subjicio.*

Neque rem explicat inscriptio alia,

4 *Audi rursus Ferrarium :* VI *NON. JULII TRANSL. S. ADEODATI ET DEDICATIO ISTIUS ECCLES. ET IBI REQUIESCUNT IN PACE B. M. ELISIASTICUS, ET MANIFREDUS PRESBYTERI, ET SAVINUS DIACONUS : QUI FUERUNT INVENTI JUXTA SEPULCHRUM IPSIUS S. ADEODATI AN.* MLVI *INDICT.* VI *TEMPORE D. ERIBERTI DE ANTIMIANO SUBDIACONI MEDIOLAN. ECCLES. ET CUSTODIS ISTIUS ECCL. S. VINCENTII, SEU TEMPORE ENRICI REGIS. Diversitas in Castillionæo est, quod pro* istius ecclesiæ *in principio, legat* ipsius, *pro Elisiasticus, melius fortasse,* Ecdesius. *Præterea apud Castellionæum non est expressus annus* MLVI, *sed simpliciter legitur* anno Domini, *ex qua ultima voce abbreviata formaverit aliquis* MLVI. *Demum* τὸ ecclesiæ S. Vincentii *in Castellionæo desideratur, forte ut suæ basilicæ faveat, cum tamen ex citato Martyrologio idem eruatur. Ex* tempore Enrici regis *nihil conficitur, cum seculo* XI *tres fuerint ejusdem nominis; ut si vere annus distincte non apponatur, sciri omnino non possit, quo translatio facta fuerit. Si per* Eribertum *designaretur Episcopus, non procul abesset ab anno* MLVI. *Lucis aliquid palpanti afferret signata* Indict. VI, *si cum anno* MLVI *conciliari posset. Fateamur itaque imperfectas esse prædictas inscriptiones, dubia multa et obscura; solidum nihil, præter cultus antiqui* sancto Adeodato *exhibiti probationem, qua nixi, ipsum in his Actis collocandum censuimus.*

neque hic Sanctus, S. Augustini filius fuit.

5 *Alia intricavit Castellionæus, dum pag.* 128 *multis suadere voluit, prædictum* S. Adeodatum *S. Augustini filium esse.* Quamobrem, *inquit,* nec meam in hac parte sententiam desiderari patiar : non ego frustra censuerim, B. Adeodatum in nostra ecclesia quiescentem, eum esse qui a sancto Simpliciano non baptismate sed catechismo, una cum BB. Augustino et Alippio initiatus est, ac cum iisdem a S. Ambrosio baptizatus *etc. Clarum est, non alium hic indicari Adeodatum, quam S. Augustini filium, quem constat cum patre et Alippio a S. Ambrosio baptizatum fuisse. Sed merito vapulat Castellionæus a Thoma de Herrera in Alphabeto Augustiniano pag.* 2 *ita scribente :* Eum credit Castellionæus lib. de antiquitatibus Mediolanensibus, esse B. Adeodatum, cujus corpus Mediolani in ecclesia Vincentiana requiescit, et alicubi festum illius agitur XXIII Junii, fuitque ejus nomini in præfato templo sacellum consecratum. Fallitur tamen hic auctor, quia noster Adeodatus, neque obiit Mediolani, neque fuit initiatus sacerdotio, quæ duo Adeodato Mediolanensi.... tribuuntur. *Cetera non prosequor, nec cum Castellionæo disputare lubet, quid et quantum e sacris S. Adeodati reliquiis in ejus basilica Vincentiana fuerit unquam aut modo supersit.*

DE

DE S. MONEGUNDE VIDUA RECLUSA

TURONIBUS IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Vita a S. Gregorio Turonensi scripta, reliquiæ Turonibus, antiquus cultus ex Martyrologiis.

Circa an. DLXX.

Insigne S. Greg. Turon. encomium,

Tam plana et clara sunt, *quæ ad sanctæ* Monegundis, *quæ nonnumquam corrupte* Monagundis, Monigundis, Molnegundis *vel aliter effertur ; tam clara, inquam sunt, quæ ad hujus præcellentis Sanctæ virtutes et miracula spectant, utpote ab illustri synchrono, teste oculato scripta, ut vix opus visum sit commentarium iis prætexere, multo minus alia Acta apud nos MSS. curare, quæ non nisi ex istius scriptis adumbrari potuere. Nacta est igitur Sancta nostra præstantissimum encomiasten sanctum Gregorium Turonensem, cujus tempore vixisse ipsam et floruisse, nemo, quod sciam, dubitavit hactenus, ut* B *proinde ætatem ejus recte consignaverit postremus S. Gregorii operum editor Theodoricus Ruinartius, ad annum circiter* 570. *Encomiasten vocavi Turonensem Præsulem, neque enim vitæ seriem, aut Acta in ordinem digesta, sed brevem rigidæ pœnitentiæ et insignis miraculorum patrandorum gratiæ synopsim nobis reliquit, quam ad historicam normam reducere nemo tentavit, nec porro tentare quis unquam facile poterit. Carnotinam origine fuisse, conjugatam, binas filias peperisse, post earum mortem, solitariam vitam duxisse Carnoti et Turonibus; hic socias virgines collegisse, plurimis claruisse miraculis, demum sanctissimo fine duram vivendi rationem clausisse ; hæc sunt quæ compendio narrat Gregorius, et nos ex Surii editione, cum aliis collata, inferius dabimus.*

ubi de cœnobio quod ad canonicos transiit :

2 *Monasterium sanctimonialium ab ipsa conditum et ædificatum, aut saltem inchoatum, satis innuit Gregorius, at quamdiu hoc in eo statu perstiterit, frustra quæsivimus. Constat, mutatum subinde in collegium canonicorum, cui id unum parthenonis antiqui indicium adhæsit, ut eorum templum sancto Petro dicatum, ad aliorum distinctionem* S. Petri puellaris *hodiedum nuncupetur : quo plane datur intelligi, viros in puellarum locum successisse.* Hoc cœnobium, *inquit Ruinartius, col.* 1247, dictum est S. Petri puella-C ris, quod etiam nunc nomen retinet, quamvis in collegium canonicorum conversum, sub jurisdictione capituli S. Martini. *Tum col.* 1240, sepulta est *(S. Monegundis)* in ecclesia sancti Petri puellaris, superius laudata, ubi ejus sacræ exuviæ in theca pretiosa servata sunt ad annum 1562, quo Calviniani furentes eam diripuerunt. Pleraque tamen ejus ossa incendium evasere, quæ semiusta cum ejusdem Sanctæ capillis in terra absconsa sunt, ibique latuere ad annum 1657, quo, die nona Julii, levata fuerunt e terra et fidelium venerationi exposita. *Huc usque Ruinartius, cujus postrema dicta confirmabit ultima earumdem reliquiarum recognitio, non ita pridem facta, ut jam dicemus.*

unde eccl. S. Petri puellaris, in qua recognitæ reliquiæ.

3 *Recognitæ fuerunt prædictæ reliquiæ, seorsim e theca extractæ et recensitæ* VIII *Maji* 1697 *a Domino Gatiano de Galliczon, ecclesiæ S. Martini tunc canonico et præcentore, , postmodum Illustrissimo Episcopo Agathopolitano, coadjutore Babiloniensi, ut constat ex instrumento, cujus copiam mihi fecit Clarissimus et semper nobis laudandus Claudius Castellanus Parisiensis canonicus anno* 1709. *Porro res tota reducitur ad extractum ex processu verbali tunc habito, quo speciatim enumerantur ossa S. Monegundis, ex iconoclastarum Calvinianorum incendio feliciter erepta, cum circumstantia capillorum, a Ruinartio expresse notata. Refertur item antiqua inscriptio in membrana, quam ex Gallica Latinam reddo :* Reliquiæ S. Mónegundis, Dominæ Carnotensis religiosissimæ, sepultæ in ecclesia sancti Petri puellaris, quæ reliquiæ in eadem ecclesia inventæ sunt IX Junii MDCLVII. *Adjiciuntur eorum testimonia, qui prædictæ inventioni vel elevationi interfuerant, aut præsenti memoria se ex antiquioribus audivisse meminerant, e terra, ubi occultatæ fuerant, levatas fuisse, extractasque ex lapideo tumulo, cui insculpta erat feminea effigies ; in theca* E *vero, seu mavis vase, itidem lapideo, repertas tunc temporis easdem plane reliquias, quæ anno isto* 1697 *recognitæ sunt : porro thecæ illi, seu vasi inscripta fuisse hæc verba, Turonensi dialecto abbreviata aut corrupta,* A SAINTE MONÉ; *ut proinde de tota narrationis veritate dubium nullum superesse possit. De reliquiis Turonensibus dicta sint satis ; hic opportune attexetur aliud instrumentum vetustioris translationis, seu transpositionis, in forma debita a laudato Galliczonio recensitum, quod ita habet.*

Instrumentum translationis anni 1505

4 Anno Domini millesimo quingentesimo quinto, indictione septima, die vero penultima mensis Augusti, pontificatus sanctissimi in Christo patris et Domini nostri, Domini Julii, divina providentia Papæ secundi, anno primo, reliquiæ S. Monegundis, in ecclesia sancti Petri puellaris Turonis requiescentes, et solitæ venerari in eadem, translatæ fuerunt de quadam veteri et antiquata capsa in novam, thecis argenteis notabiliter circumtectam, per reverendum in Christo patrem et Dominum, Dominum Ludovicum de Ambazia, miseratione divina episcopum Albiensem, de licentia et permissu venerabilium et circumspectorum virorum Dominorum meorum, Decani, thesaurarii et capituli insignis ecclesiæ beatissimi Martini Turonensis, Sedi F Apostolicæ et Romanæ Ecclesiæ immediate subjectæ, superiorum in hac parte, assistentibus et concelebrantibus præfato Domino Episcopo, venerabilibus viris magistro Joanne Gueruadon celerario, Jacobo Bouhalle præposito de Blaleyo, Petro Bodin et Joanne Bouhalle canonicis præbendatis ejusdem ecclesiæ beatissimi Martini ; magistris Guillelmo Britonis, Petro Potier, Petro Paventeau et ceteris canonicis dictæ collegiatæ ecclesiæ, aliisque in multitudine copiosa translationi prædictæ præsentibus testibus. Signatum G. du Moulin : et infra signaturam ; Ita est ; et similis littera in... signis manualibus præfati Domini Episcopi et mei notarii signata fuit, et in dicta nova capsa ad futuram rei gestæ memoriam pro posteris reposita.

debite legalisatum.

5 *Sequitur legalisatio, ut vocant, seu testimonium authentice præmissi instrumenti, in hunc modum :* Gatianus de Galliczon Episcopus Agathopolitanus, coadjutor Babilonensis, a paucis mensibus, seu die Octobris vigesima octava consecratus, et a quamplurimis annis canonicus præbendatus, præcentor et officialis nobilis atque insignis ecclesiæ beatissimi Martini Turonensis, ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis, omnibus, quorum interesse poterit,

AUCTORE J. B. S.

A poterit, fidem facimus ac testamur, præsentem scripturam ex authentica, et fidem in judicio facientem, a nobis visa, lecta perspectaque, fideliter desumptam et expressam fuisse. Datum Martinopoli Turonum, in ædibus sancti Martini sub signo sigilloque nostris et Secretarii nostri subscriptione, anno Domini millesimo septingentesimo nono, die vero secunda Martii. *Signat* Gatianus Episcopus Agathopolitanus, coadjutor Babilonensis, canonicus, præcentor et officialis supradictus. *Infra.* De mandato Illustrissimi et reverendissimi Domini, D. mei. Lepreux. *Ad latus appositum est sigillum in cera alba.*

Die natali fit commemoratio in officio,

6 *Atque hæc de antiquiori illa recognitione et translatione, seu in novam thecam sacrarum reliquiarum depositione, quam haud dubie aliæ præcesserint; ceterum in eadem illa theca usque ad sacrilegos iconoclastarum Calvinianorum furores perstiterunt. Augusti* XXX, *quo solemnitas anno illo* 1505 *instituta est, occasionem dedisse potuit S. Monegundis festum in eum diem transferendi, quia dies natalis Visitatione B. M. Virginis, eo tempore per Galliam receptissima, impeditus fuerit, ut disertis verbis ad nos scripsit laudatus Castellanus. Verumtamen dum Breviaria Turonensia, non ita pri-* B *dem, nempe* 1611 *et* 1635 *excusa consulo, in prioris editionis Kalendario notatam quidem invenio S. Monegundis commemorationem, ast in ipso Breviario nec verbum de ipsa reperitur. In editione altera fit ipso die natali commemoratio sub hac oratione :* Beatæ Monegundis natalitia veneranda, quæsumus Domine, Ecclesia tua devota suscipiat : ut fiat magnæ glorificationis amore devotior, et tantæ fidei proficiat exemplo. Per Christum. *Interim ad* XXX *Augusti nec hilum est, quod ad S. Monegundem referri possit. Si igitur eo die Turonibus celebretur Sanctæ nostræ festivitas, id peculiari officio fiat oportet, idque in sola ecclesia S. Petri puellaris : quod vel ipsum difficile est, cum hæc tota pendeat a primaria S. Martini. Utut tamen fuerit, in omnibus fastis aliisque monumentis constanter refertur hoc die* II *Julii.*

uti et in antiquis Martyrologiis:

7 *Etenim sanctæ Monegundis natalis apud antiquos Martyrologos ita consignatus est, quemadmodum in observationibus ad Usuardum abunde demonstravimus, ubi et pleraque omnia recensita sunt, quæ in auctariis Usuardinis vario modo et stylo referebantur, ut prorsus supervacaneum videatur singula hic denuo enumerare aut describere, quemadmodum et recentiorum elogia congerere, quæ non aliunde quam ex antiquis aut ex ipso sancto Gregorio accipi potuere. Iis quæ in Usuardo de Hieronymianis diximus, addi* C *possunt contractiora a nobis edita a tomo* VII *Junii, Augustanum, Labbeanum et Barberinianum ; item alia duo recentius excusa tomo* 3 *Anecdotorum Martenæi et Durandi, nempe Autissiodorense et Turonense, in quibus diserte ponitur* depositio Monegundis, *vel* virginis *vel* ancillæ Dei. *Cur ab Adone prima Julii relata sit, fugio pluribus quærere : diem obitus non notavit S. Gregorius, ast a communi Martyrologorum consensu recedere non licet, uti nec a Romano moderno, cujus Kalendarium operis nostri regula est. Ejus annuntiatio,* Turonis, depositio sanctæ Monegundis religiosæ feminæ, *ex Usuardo profluxit, evitato recte virginis titulo. De quo etiam in observatione nostra Usuardina satis dictum est. Siquis nihilominus virgines appellari posse contendat viduas sanctimoniales, ut alicubi observat Ruinartius, de voce non litigabimus : satis indubitatum credimus, terminum virginis apud Dialecticos de viduis quantumvis sanctis et monialibus numquam univoce prædicatum iri. Hactenus de S. Monegunde, ejus vita, cultu et reliquiis in urbe patria Turonensi, unde monumenta alia obtinere non licuit ; superest ut de ejusdem Sanctæ reliquiis et solennissimo apud Belgas Chimacenses cultu, nonnulla subjiciamus. De aliis locis in Belgio id solum novimus, Sanctæ nostræ reliquias anno* 1559 *fuisse in ecclesia parochiali* D *Bocholtz, ducatus Luxemburgensis prope Gouy, quæ utrum adhuc ibidem exstent, ignoramus. Sit interim.*

Reliquiæ in Belgio.

§ II. Reliquiæ et cultus Chimaci in Belgio.

Ecclesiæ collegiatæ Chimacensis patrona est;

Chimacum Hannoniæ oppidum est, principatus titulo nobile, collegiatam ecclesiam habens, cujus primaria patrona S. Monegundis a pluribus seculis solenni cultu ibi honorata fuit. Venerationis initia non norunt Chimacenses ipsi, nec illud inquirere nobis integrum : occasione sacrarum reliquiarum eo delatarum incepisse non dubito, ast æque incertum est, quo tempore ipsas obtinuerint. Ceterum satis verosimiliter conjicere licet, prius tempore Chimacum accessisse prædictas Sanctæ nostræ reliquias, quam alias S. Priscæ, cujus corpus, aut saltem corporis partem, Roma attulisse Joannem Comitem Suessionensem, Dominum Chimaci, *mortuum* anno MCCLXXXII, *testatur inscriptio sepulcralis, quæ hodiedum in medio chori visitur, de qua etiam egit Bollandus tomo* 2 *Januarii pag.* 548, *num.* 14; *cum enim S. Prisca, non nisi ut secundaria patrona recolatur, dicendum omnino videtur, B. Monegundem antiquiori cultu ibi gavisam fuisse. In officio, anno* 1621 *Duaci impresso, quod infra totum producemus,* E *pingitur habitu monialis, abbatissæ in morem, pedum manu tenens, et dæmonem, cujus collo catena inserta est, pedibus proterens; forte quod ita Turonibus repræsentari audivissent Chimacenses, de quo nihil reperio, quod satis tuto tradi possit.*

sed ejus reliquiis an. 1553 direptis,

9 *Certiora sunt, quæ jam ferme a seculo disquisita et scripta in nostro Museo inveni, in gratiam, ni fallor, nostri Joannis Bollandi, utentis opera amici sui R. D. Thomæ Luytens, tunc monachi, postea abbatis Lætiensis, cui præfationem suam generalem inscripsit. Quæsiverat præfatus Luytens ex R. D. Uberto le Febvre pastore Chimacensi, quid reliquiarum in sua ecclesia superesset, cui hic ita respondet feriis B. Martini episcopi* 1634. Pro secundo, pari die et clade *(intelligit luctuosum excidium Chimacense anni* 1552) perierunt sacræ reliquiæ B. Monegundis, patronæ nostræ primariæ, quæ in antiquissimis breviariis titulo Electæ honoratur : nec quidquam illius habemus, nisi quod interventu R. adm. D. abbatis Alnensis, accepimus unam parvam particulam ex monasterio Bonifontis in Francia Ord. Cisterciensis, quæ ibi cum variis aliis reliquiis asservabatur, sub titulo B. Monegundis Virginis in antiquo perga- F meno. Quam particulam, tanto favore habitam, DD. Capitulares solennissima processione die XXVII Julii anno 1631 intulerunt in ecclesiam nostram, ubi reposita est in capsula satis magna lignea, partim deaurata, partim serico vestita, auro intertexto, quam in memoriam antiqui illius loculi, de quo Molanus, circumferunt in processionibus duo DD. Canonici, et a populo, magna celebritate honorantur.

quod videtur ignorasse Molanus,

10 *Scripserat Molanus, vel quisquis Natales ejus collegit et edidit, ad* II *Julii in hunc modum :* Turonis depositio S. Monegundis viduæ; cujus historiam sanctus Gregorius Turonicus Episcopus descripsit. Natale ejus tamquam festum solenne Chimaci celebratur secunda Julii, postposito festo Visitationis Mariæ, eo quod collegiata dictæ urbis ecclesia consecrata sit in honorem divæ Monegundis ejusque reliquiis exornata fuerit, quas duo canonici in solennibus processionibus circumferre solent in loculo argenteo deaurato; *in appendice ad officium Chimacense additur;* confluente ad dictam solennitatem magna vicinarum gentium frequentia, ad osculum, ut vulgo fertur, catenæ S. Monegundis, concessis desuper magnis indulgentiis. *Satis mirum est, non scivisse Molanum, quod loculus ille argenteus periisset in*

A in prædicta direptione, de qua hoc etiam monet laudatus le Febvre: Anno illo luctuoso MDLII in generali excidio urbis Chimacensis, cum omnia ferro et flamma vastarentur, notavit quidam honestus civis, probus et capituli bastonarius, direptores sacrorum loculorum, reliquias in ignem mittere; quas ille mediis ab ignibus eripuit, et obtulit postmodum DD. capitularibus, fumo et igne nigricantes, quas dicti DD. adhuc servant, sed quia non fuit tum adjuratus ille civis, nec res satis expressa, nesciunt quo honore possint illa ossa taliter erepta honorare. *Hactenus verba D. le Febvre: quibus adde, quæ habentur in citato nuper Officio, nempe tum* S. Monegundis, *tum S. Priscæ reliquias* periisse anno *illo* 1552, die 20 Julii, Francis urbem conflagrantibus, sub Henrico II Rege Francorum ibidem præsente. Nec quidquam aliud habet ecclesia Chimacensis, quam habuisse sacras reliquias. *Intellige antiquas illas, nam alias prioribus substitutas, mox docebimus.*

aliæ ex Bonofonte acceptæ et substitutæ sunt,

11 *Plura ad elucidationem totius rei contulit atque ad laudatum D. Luytens transmisit R. D. Joannes Coppæus, Chimacensis ecclesiæ canonicus et notarius Apostolicus, instrumenta nonnulla authentica submi-* B *nistrans, quæ abs re non erit hic subjicere, aut saltem ex iis aliqua delibare. In epistola gallica data* XXIV *Novembris supradicti anni* 1634 *narrat, qua ratione a Bonifontensibus* S. Monegundis *reliquias impetraverit, easque ab Ordinario Leodiensi approbatas publicæ venerationi exponi curaverit, una cum illis, quas incendio ereptas jam diximus: sic tamen, ut hæ postremæ seorsim conjunctæ fuerint, apposita inscriptione, qua dubia earum fides indicatur. Quærit deinde Coppæus, utrum verisimile dici non possit, Bonifontenses reliquias suas olim accepisse ab eodem Chimacensi Domino, qui alteras illas ecclesiæ suæ collegiatæ Turonibus obtinuerit. Verum id nimis fortasse curiose, certe non satis fundate: maluissem ego, invenire potuisset, quisnam Chimacensis Dominus, et quo præsertim tempore, prædictas reliquias Turonibus Chimacum detulisset; quod nec fecit, nec facere potuit. Interim, quæ ab ipso accepta sunt, juverit hic subjungere, tamquam monumenta minime dubia, quod* S. Monegundis *reliquiæ hodiedum Chimaci existant et solita pietate honorentur. Incipio ab authentico instrumento traditionis, quod ita sonat :*

ut docet instrumentum donationis,

12 Reverende Domine Decane, venerabiles Domini, ecclesiæ collegiatæ Chimacensis Canonici. Divorum cum Christo in cœlis regnantium sacras reliquias, fontes esse salutares, quibus multa homi- C nibus præstet Deus beneficia, piæ Catholicorum mentes persuasum semper habuere, et Patres orthodoxi in secunda Synodo Nicæna congregati, expressa definitione docuere. Proinde eo gratior nobis fuit vestra petitio, qua beatæ Monegundis, vestræ Chimacensis ecclesiæ collegiatæ patronæ, reliquias, quæ in nostra ecclesia servabantur, vobis transmitti supplicastis, quo certiores facti sumus, vos non alio fine hunc tantum thesaurum (ut vestris utar verbis) quam pietatis atque devotionis fidelium Christi erga Sanctos excitandæ causa, postulasse. Vobis igitur prædictæ beatæ Monegundis reliquias, reservata solum nobis parte earum exigua, per R. D. Dominum Joannem Coppæum, Notarium Apostolicum, ac vestræ ecclesiæ Canonicum, quem ob hoc ad nos specialiter delegastis, mittimus. Ac ne cujusquam fides circa eas vacillet; scitote, illas ab omni tempore immemoriali, tamquam sacras reliquias in insigni illa capsa, intus omnino deaurata, quæ supra maximum nostrum altare posita est, ac solennioribus festis aperitur, fuisse cum debito cultu publice expositas, a populo venerandas. Erat autem thesaurus ille bursa acupicta contentus, una cum aliis plurimis Virginum ac sanctarum

D feminarum ossibus seu reliquiis, quarum nomina invenimus descripta in membrana, ori prædictæ bursæ seu sacculi alligata. Intra eamdem bursam linteolo involutas ac ligatas beatæ Monegundis sacras reliquias reperimus, atque ab aliis distinctas et separatas: ligamini autem prædicti linteoli annexus erat hic titulus in membrana descriptus: BEATÆ MONEGUNDIS VIRGINIS. Erat autem ipsum nomen beatæ Monegundis in utroque titulo omnibus suis litteris exaratum.

AUCTORE. J. B. S

et approbationis ab Episcopo Leodiensi.

13 *Ex his patet, unde hodiernas suas reliquias acceperint Chimacenses. Epistola data est* XV *Junii, die sanctissimæ Trinitati sacra, anno* 1631, *cum appensione majoris sigilli etc. quæ eo solum spectant, ut probetur veritas donationis. Subscribit instrumento* F. Bertrandus Tissier S. T. D. monasterii Bonifontis indignus Prior, *suo et totius conventus ejusdem ecclesiæ nomine. Subjungitur instrumentum aliud Ferdinandi Archiepiscopi Coloniensis Electoris et Episcopi Leodiensis, quo relatis occasione et modo, quibus jam dictæ reliquiæ obtentæ fuerant, testatur Ordinarius, pro parte Decani et Canonicorum ecclesiæ oppidi Chimacensis, sibi* fuisse humiliter supplicatum, quatenus eisdem dictas reliquias exponendi facultatem concedere dignaretur. Nos igitur, *inquit,* eorum piæ petitioni annuere volentes, auctoritate nostra E episcopali ordinaria, seu alias nobis quomodolibet attributa, eisdem Decano et canonicis eorumque successoribus, prædictas S. Monegundis reliquias, in ecclesia prædicta Chimacensi publicæ venerationi populo Christiano exponendi, licentiam tenore præsentium concedimus et impertimur facultatem. In quorum fidem præsentes per Vicarium nostrum in spiritualibus generalem subscriptas, sigillo nostro, quo in talibus utimur, communiri mandavimus. Datum in civitate nostra Leodiensi anno a nativitate Domini 1631, mensis Julii die XII. *Subsignat* Jo. a Chohier Vicarius Leodiensis. *Concordantiam testatur Coppæus notarius Apostol. cum testibus.*

Festum S. Monegundis pridem solenne fuisse,

14 *Idem ipse aliud diploma subjunxit, ex quo antiquior* S. Monegundis *cultus Chimaci exhibitus, egregie confirmatur, aliaque eo spectantia memorantur, quæ ex apographo nostro describenda censui. Ita habet:* Joannes Dei gratia Episcopus Leodiensis, universis et singulis, præsentes visuris seu audituris, salutem in Domino. Vota fidelium, illa præsertim, per quæ divini cultus succedit augmentum et animarum saluti commodius consulitur, ad exauditionis gratiam libenter admittimus, eaque favoribus prosequimur F opportunis. Sane pro parte dilecti nobis in Christo nobilis viri Joannis de Croy militis, Domini temporalis loci de Chimay, nostræ diœcesis, exhibita petitio continebat, quod Sanctissimus in Christo Pater et Dominus, D. noster Nicolaus Papa ex legitimis causis, in litteris suis Apostolicis latius expressis et nobis præsentatis, ad complementum structuræ ecclesiæ collegiatæ loci prædicti, nuper igne (pro dolor!) consumptæ, et in qua sanctarum Moldegundis et Priscæ virginum corpora condecenti honore frequentantur, Christi fidelibus, in singulis festivitatibus earumdem virginum pro structura hujusmodi manum ibidem porrigentibus, septem annos et totidem quadragenas de injunctis eis pœnitentiis, ex omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate misericorditer relaxavit.

ostenditur ex diplomate

15 Insuper Decano ipsius ecclesiæ, pro tempore existenti, ac quatuor aliis discretis et idoneis presbyteris, per Decanum deputandis, prædictorum Christi fidelium confessiones, durantibus festivitatibus antefatis, audiendi ipsosque de singulis peccatis, criminibus, delictis et excessibus, de quibus

 ore

AUCTORE J. B. S.

A ore confessi fuerint et corde contriti, dummodo talia non essent, propter quæ Sedes Apostolica foret merito consulenda, absolvendi pœnitentiamque salutarem eisdem injungendi, liberam et perpetuam Apostolica auctoritate concedentes facultatem. Cum autem, ut eadem petitio subjungebat, quotannis ex more populi loci antedicti, festum S. Moldegundis virginis solenniter ibidem celebrari consuevit, id fuit sine eo, quod festum S. Priscæ virginis in populo consueverit hactenus solenniter celebrari. Quare pro parte nobilis Joannis de Croy supradicti, nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus litteras Apostolicas hujusmodi, per nostros subditos desuper requirentes, publicari mandaremus, atque dicta festa sanctarum Moldegundis et Priscæ Virginum, in singulis ecclesiis parochialibus dominii temporalis loci de Chimay prædicti, per populum ipsius dominii solenniter celebranda proclamari.

Joannis Ep. Leodiensis anni 1452.

16 Nos igitur hujusmodi supplicatione inclinati, supradictas litteras Apostolicas, per presbyteros parochialium ecclesiarum nobis subditos, saltem desuper requirendos, in faciebus ecclesiarum suarum publicari, et insuper, contemplatione tanti spiritualis B et apostolici thesauri, in dictis festis ibidem adipiscendi, hujusmodi festa sanctarum Moldegundis et Priscæ virginum prædictarum, in singulis ecclesiis parochialibus dominii temporalis loci de Chimay prædicti, per populum ipsius dominii solenniter, ita quod, nedum a peccatis, sed et ab omni opere mechanico, penitus in eisdem cesset et abstineat, celebranda, per presbyteros parochiales ecclesiarum parochialium ejusmodi dominii, proxima Dominica hujusmodi festa præcedente, proclamari, in virtute sanctæ obedientiæ districtius præcipimus et mandamus. Et nihilominus, de omnipotentis Dei misericordia, ac sanctæ Mariæ Virginis gloriosissimæ et sancti Lamberti Martyris patronorum nostrorum patrociniis confisi, antedictis Christi fidelibus confessis et contritis, quatenus nostræ diœcesis exstiterint, quadraginta dies indulgentiarum, de injunctis eis pœnitentiis, misericorditer in Domino similiter relaxamus. *Datæ sunt litteræ anno a nativitate Domini* 1452 *mensis Aprilis die ultima.*

Indulgentiæ a tribus Cardinalibus

17 *Ultimum Coppæi instrumentum nos docet, templum S. Monegundis necdum integre restauratum fuisse anno* 1498, *cum eo tempore novæ ad istum finem gratiæ accesserint, factæ a tribus S. R. E. Cardinalibus, nimirum Raymundo tituli S. Vitalis, Gurcensi Episcopo, Guillermo tituli sanctæ Potentianæ, Archi-* C *episcopo et duce Remensi, et Philippo de Lucemburgo tituli sanctorum Petri et Marcellini, Episcopo Cenomanensi, qui* devote requisiti *a Joanne Girard, Capellano Chimacensis ecclesiæ, ejusque supplicationibus inclinati, ita loquuntur:* Æternæ mercedis particeps efficitur, qui se bonorum operum constituit promotorem. Cupientes igitur, ut ecclesia collegiata sanctarum Monegundis electæ et Priscæ virginis de Cymaco, Leodiensis diœcesis, congruis frequentetur honoribus, et a Christi fidelibus jugiter veneretur, nec non in suis structuris et ædificiis debite reparetur, conservetur ac manuteneatur, libris quoque, calicibus, luminaribus aliisque ornamentis ecclesiasticis, divino cultui necessariis, decenter muniatur, in eaque cultus augmentetur divinus, et ut Christi fideles ipsi eo libentius devotionis causa ad eamdem confluant, et ad reparationem, conservationem et ornamentorum fulcimentum manus promptius porrigant adjutrices, quo ex hoc ibidem, dono cœlestis gratiæ uberius conspexerint se fore refectos. *His præmissis, sequitur ipsa Indulgentiarum concessio.*

18 Nos et quilibet nostrum, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus præfatis, vere D pœnitentibus et confessis, qui dictam ecclesiam in singulis earumdem Sanctarum Monegundis electæ, et Priscæ virginis, Conversionis S. Pauli, Dominicæ in Ramis palmarum, necnon Dedicationis ipsius ecclesiæ festivitatibus et diebus, a primis Vesperis usque ad secundas Vesperas inclusive, devote visitaverint annuatim, ac ad reparationem, conservationem, manutentionem et ornamentorum hujusmodi fulcimentum, manus, ut præfertur, porrexerint adjutrices, pro singulis festivitatibus et diebus jam dictis, quibus id fecerint, centum dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus; præsentibus, perpetuis futuris temporibus duraturis. In quorum fidem etc. Datum Remis sub anno a nativitate MCCCCXCVIII die vero XXVIII mensis Maji, pontificatus SS. in Christo Patris ac Domini nostri, D. Alexandri, divina providentia Papæ VI, anno sexto.

concessæ anno 1498.

Dantur vita et officium.

19 *Hactenus monumenta Chimacensia, ex quibus de vetusto S. Monegundis ibidem cultu, de ejusdem reliquiis ibi etiam pridem asservatis, de earum amissione aliarumque substitutione, de solenni festivitate a populo celebrari solita, ea diximus, quæ inde accipi potuere,* E *quemadmodum priori paragrapho Turonensia relata sunt; quibus cum quod addamus, nihil supersit, subjungenda hic vita de qua num.* 1 *actum est, ex Surii editione, quam, cum aliis collatam, prætulimus, tametsi variantes lectiones non tanti momenti visæ sint; ut ex annotatis abunde patebit : post quæ ex laudato S. Gregorio subsequetur caput* XXIV *de Gloria Confessorum; ac demum Officium proprium Chimacense* B. Monegundis religiosæ feminæ, decantari solitum in ecclesia collegiata exempta oppidi Chimacensis, Leodiensis diœcesis, excerptum ex vetustis ejusdem ecclesiæ manuscriptis; *Duaci excusum typis Petri Auroy, sub Pelicano aureo* MDCXXI.

VITA

Auctore S. Gregorio Turonen. Episcopo, lib. De vita Patrum cap. 19. Ex editione Surii collata cum aliis editionibus.

Beneficia Dei immensa.

Insignia divinorum beneficiorum charismata, quæ humano generi cœlitus sunt indulta, nec sensu concipi, verbis proferri *a*, nec scripturis poterunt comprehendi, cum ipse Salvator mundi, ab illo rudis seculi exordio, Patriarchis se præstat videri, Pro- F phetis annunciari, ad extremum semper Virginis intactæque Mariæ dignetur utero, suscipi, et præpotens immortalisque creator, mortalis carnis patitur amictu vestiri, mortem pro hominis ob peccatum *b* mortui, reparatione adire, victorque resurgere. Qui nos gravium facinorum spiculis sauciatos, ac latronum insidiantium vulneribus affectos, infuso meri oleique liquore, ad stabulum medicinæ cœlestis, id est, Ecclesiæ sanctæ dogma perduxit : qui nos exemplis Sanctorum vivere, incessabili præceptionis suæ munere cohortatur, nobisque non modo viros, sed ipsum etiam inferiorem sexum, non segniter, sed viriliter agonizantium *c* præbet exemplum : quæ non solum viris legitime decertantibus, verum etiam feminis, in his præliis favorabiliter desudantibus, siderea regna confert : sicut beatæ Monegundi *d*, quæ relicto genitali toro, tamquam regina prudens, quæ audire sapientiam Salomonis adivit *e*, beati Martini basilicam, ut ejus miracula quotidianis momentis miraretur, expetiit, hauriretque de fonte sacerdotali, quo posset aditum nemoris paradisiaci recludere.

a

b

Luc. 10.

c

d

3 Reg. 10.

e

2 Igitur

A 2 Igitur beatissima Monegundis, Carnotenæ urbis indigena, parentum ad votum copulata conjugio, duas filias habuit, super quibus valde gavisa lætabatur, dicens : Quia propagavit Deus generationem meam, ut mihi duæ filiæ nascerentur. Sed hoc mundiale gaudium intercepit *f* seculi hujus amaritudo, dum puellæ, modica febre pulsatæ, metam naturæ debitam concluserant. Ex hoc genitrix mœsta deplorans, orbatamque se lugens, non diebus, non noctibus a fletu cessabat, quam non vir, non amicus, non ullus propinquorum poterat consolari. Tandem vero *g* in se conversa, ait : Si nullam consolationem de obitu filiarum capio, vereor ne ob hoc lædam Dominum meum Jesum Christum. Sed nunc hæc lamenta linquens, cum beato Job consolata, decantabo *h* : Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut *i* Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum. Et hæc dicens, exuta veste lugubri, jussit sibi cellulam parvulam præparari, in qua tantummodo fenestellam, per quam modicum lumen posset cernere, præcepit aptari : ibique contempto mundi ambitu, spreto viri consortio, soli Deo, in qua erat confisa, vacabat : *k* fundensque orationem pro suis ac populi delictis, habens puellulam unam, cujus ei famulatu ministrabatur aquæ necessitas; B accipiebat etiam farinam hordeaceam, infusosque lymphis cineres *l* diligenter colans, ex ea aqua mixturam massæ conficiebat, formatosque propriis manibus panes ipsa coquens, post longa jejunia reficiebatur. Reliquum domus suæ cibum pauperibus dispensabat.

S. Monegundis patria — *f* — *g* — Job. 1. — *h i* — *Arctissime inclusa* — *k* — *l*

3 Factum est autem quadam die, ut memorata puella, quæ ei consueverat famulari, et credo, inimici astu seducta, cui semper bonis injurias irrogare mos est, se ab ejus famulatu subtraheret, dicens : Non potero ego cum hac domina permanere, quæ in tali abstinentia commoratur : sed potius utar seculo, ac cibum potumque in abundantia sumam. Quintus autem jam fluxerat abscessionis ejus dies, quod *m* hæc Religiosa neque farinam consuetam, neque aquam acceperat, sed perstabat immobilis, et fixa manens in Christo, in quo quisque *n* locatus vel fundatus, nec venti turbine, nec fluctuum impulsione dilabitur : nec enim sibi illa de mortali cibo vitam, sed de verbo Dei (sicut scriptum est) putabat inferri, commemorans illud sapientiæ Salomoniacæ proverbium : Quia non necabit Dominus fame animam justi, et illud : Quia justus ex fide vivit. C Sed quoniam corpus humanum absque esu terreno sustentari nequit, prostrata in orationem *o*, petiit, ut qui manna populo esurienti de cœlo, lymphasque sitienti produxit e saxo, ipse quoque alimentum, quo parumper corpusculum fessum confortaretur, dignaretur indulgere. Protinusque ad ejus orationem nix de cœlo decidua humum operuit. Quod illa cum gratiarum actione cernens, educta manu per fenestram, quod circa parietem erat, ex ipsa nive collegit, de qua aquam exprimens, panem solitum *p* formavit, quo usque ad alios quinque dies victum corporeum ministravit.

jejuniis sese macerat. — *m* — *n* — Proverb. 10 — Habac. 2 — *o* — Exod. 16 — Num. 20. — *Cœlitus accipit aquam.* — *p*

4 Habebat autem *q* contiguum cellulæ parvulum viridarium, in quod pro quadam relevatione prodire erat solita. In illud igitur cum ingressa esset, intuens herbas loci ac deambulans; mulier, quæ triticum supra tectum suum siccandum posuerat, quasi de eminentiori loco, curis oppleta mundanis, importune prospexit, moxque oculis clausis lumine caruit. Cognoscens autem reatum suum, ad eam accedit, rem, ut gesta fuerat, pandens. At illa dejiciens se in orationem, ait : Væ mihi, quia pro parvitatis meæ persona peccatrice, aliorum clausi sunt oculi. Et consummata oratione, imposuit manum mulieri. Confestim autem, ut signum Crucis expressit, mulier visum recepit. Homo *r* ex pago illo, qui olim auditum perdiderat, ad hanc cellulam devotus advenit, D pro quo deprecati sunt parentes ejus, ut ei manus hæc Benedicta dignaretur imponere. Sed illa indignam se proclamans, per quam Christus operari dignaretur, solo prostrata, et quasi ipsa Dominicorum pedum vestigia lambens humiliter, pro eo divinam clementiam supplicavit : illaque adhuc solo decumbente, aures surdi apertæ sunt, rediitque ad domum propriam, mœrore ablato, cum gaudio.

q — *Sanat cæcum* — EX GREG. TURON. — *r* — *item surdum,*

5 His signis glorificata inter suos *s*, ne vanæ gloriæ lapsum incurreret, sancti Martini Antistitis basilicam, relicto conjuge cum familia et omni domo sua, fideliter expetivit. Cumque iter cœptum carperet, venit ad vicum urbis Turonicæ, cui nomen est Evena, in quo *t* Medardi Suessionici confessoris reliquiæ continentur, cujus et vigiliæ ea nocte celebrabantur. Ibi *u* igitur illa attente excubans in oratione, hora debita cum reliquo populo ad Missarum accessit solennia. Quæ dum a sacerdotibus Dei celebrarentur *w*, advenit quædam puella pustulæ malæ veneno conflata, prociditque ad pedes ejus, dicens : Subveni mihi, quia mors iniqua vitam conatur eripere. At illa more solito in oratione prostrata, supplicavit pro ea Deo omnium creatori, E erectaque, signum Crucis imposuit : sicque in quatuor partes vulnere excrepante, puellam, pure decurrente, mors importuna reliquit.

s — *item puellam a pustula.* — *t* — *u* — *w*

6 Post hæc ad basilicam sancti Martini Monegundis beata pervenit, ibique prostrata coram sepulcro gratias agens, quod tumulum sanctum oculis propriis contemplari meruerat, in cellula parva consistens, quotidie orationi ac jejuniis vigiliisque vacabat. Sed nec ille locus ab ejus virtute fuit inglorius. Nam viduæ cujusdam filia manus contractas detulit, cui *x* ut illa exorata signum salutis imposuit, manibus suis digitos puellæ contrectare cœpit. Extensis vero digitis, nervisque directis, volas laxavit incolumes. Dum autem hæc agerentur, audita vir illius fama Beatæ, convocans amicos vicinosque suos, perrexit post eam, ac reduxit ad propria, et eam in cellulam, in qua prius habitaverat, intromisit. At illa non cessabat ab opere, quo consueverat, sed exercebatur in jejuniis et obsecrationibus, ut tandem locum, in quo habitare desiderabat, posset acquirere. Inchoat iterum iter desideratum, implorans beati Martini auxilium, ut qui dederat desiderium, tribueret et affectum perveniendi ad basilicam. Revertitur ad cellulam illam, in qua prius fuerat commorata, F in eaque perstitit inconcussa : nec enim est amplius a viro suo quæsita. Ibi vero *y* paucas colligens monachas, cum fide integra et oratione degebat, non sumens panem nisi hordeaceum, non vinum, nisi parum in diebus festis, et hoc ipsum aqua nimia temperatum, nullum habens stratum fœni paleæque mollimen, nisi tantum illud, quod intextis junci virgulis fieri solet, quas vulgo mattas *z* vocant. Hoc superponebat formulæ, hoc solo supersternebat, hoc erat quotidianum scamnum, hoc culcitra, hoc plumella, hoc erat stragulum, hoc omnis lectuli commoditas; sic docens easdem facere, quas secum adscivit. Ibique in Dei laudibus degens, multis infirmis, oratione facta, salutaria impartiebat medicamenta.

Aliud miraculum. — *x* — *y* — *Duritia vitæ ejus.* — *z*

7 Mulier quædam filiam suam exhibuit vulneribus plenam *aa*, et pus eadem genuerant. Tunc illa, facta oratione, salivam ex ore suscipiens, vulnera sæva perunxit, puellamque reddidit sanam, opitulante ejus virtute, qui cæci nati oculos sputo formavit. Puer vero incola loci, maleficium in potione hausit, de quo, ut asserunt, serpentes generati in intraneis, magnum dolores suis morsibus excitabant, ita ut nulla quiescendi mora vel in modicum momentum indulgeretur : sed neque cibum aut potum capere poterat :

Saliva sua sanat puellam — Joan. 9. — *a a*

A poterat : et si quando *bb* aliquid accipiebat, protinus rejiciebat. Hic adductus ad beatam feminam, petiit, se ejus virtute mundari. Cumque illa reclamaret, indignam se esse, quæ hæc agere posset, implicita precatu suorum, ventrem pueri palpabat, palma demulcens, sensitque ibi anguium venenatorum nequitiam latitare. Tunc accepto pampini viridis folio, saliva linivit, fixitque super eum Crucis beatæ signaculum. Quo posito super alvum juvenculi, dolore paululum sedato, obdormivit in scamno, qui olim doloribus insistentibus caruerat somno. Post unius vero horæ momentum consurgens, et ad purgandum ventrem egressus, pestiferæ generationis germen effudit, gratiasque referens ancillæ Dei, sonus abscessit.

EX GREG TURON. *bb*

Item puerum morbidum.

8 Alius vero puer paralytica ægritudine contractus, ante eam inter manus delatus erat aliorum, deprecans a Beata sanari. At illa oratione prostrata, precem pro eo effudit ad Dominum. Consummata vero oratione consurgens, apprehensa manu pueri, erexit eum ; sospitemque abire permisit. Mulier erat cæca, quæ adducta ad eam, deprecata est, ut ei manus imponeret. At illa respondit : Quid vobis B et mihi, homines Dei? Nonne sanctus Martinus hic habitat, qui quotidie illustrium opere virtutum refulget? Illuc accedite, ibi obsecrate, ut ipse vos visitare dignetur : nam ego peccatrix quid faciam? Illa vero in sua petitione perdurans, aiebat : Deus per omnes timentes nomen suum, quotidie opus exercet egregium : ideoque supplex ad te confugio, cui præstita est divinitus gratia curationum. Tunc commota Dei famula, luminibus sepultis manus imposuit : statimque reseratis cataractis, mundum late patentem, quæ fuerat cæca, prospexit. Multisque etiam energumenis ad eam ingressis, ut manus imposuit, fugato hoste nequam, sospitatem restituit. Nec morabantur ex his curari, quos ad se Sancta permisisset accedere.

Item paralyticum.

Item cæcam restituit.

9 Jam autem tempus vocationis ejus appropinquabat, et defessa corpore solvebatur. Quod cum viderent sanctimoniales, quas secum habebat, flebant valde, dicentes : Et cui nos, mater sancta, relinquis? Vel cui commendas filias, quas in locum hunc pro Dei intuitu congregasti? At illa parumper lachrymans, ait : Si pacem sanctificationemque sequamini, Deus erit protectio vestra, habebitisque sanctum Martinum Antistitem pastorem magnum. Ego quoque non discedam a vobis : sed invocata, C adero in medio charitatis vestræ. At illæ rogabant, dicentes : Venturi sunt multi infirmi ad nos, flagitantes benedictionem a te accipere : et quid faciemus, cum te non viderint esse superstitem? Confusæ enim eos foras emittemus, cum tuam faciem non contemplabimur. Rogamus autem, ut quia hæc ab oculis nostris absconditur, saltem digneris oleum salemque benedicere, de quo possimus ægrotis benedictionem flagitantibus ministrare. Tunc illa, benedicto oleo ac sale, tradidit eis : quæ suscipientes, diligentissime servaverunt. Sicque beatissima obiit in pace, et sepulta est in ipsa cellula, multis se in posterum virtutibus repræsentans. Nam de memorata benedictione multi post ejus transitum ægroti incolumitatis beneficia sunt experti.

Benedicto sale et oleo,

sancte moritur.

10 Bosonis denique diaconi pes unus a pustula mala intumuerat, ita ut gressum facere non valeret, deportatusque ad ejus templum, orationem fudit. Puellæ vero accipientes ex oleo memorato, quod Sancta reliquerat, posuerunt super pedem ejus, et extemplo aperto vulnere, defluente veneno, sanatus est. Cæcus quidam adductus ad ejus tumulum, in oratione prosternitur : irruente autem in eum sopore, obdormivit, apparuitque ei Beata, dicens : Indignam quidem me judico exæquari Sanctis, sed tamen unius hic oculi recipies lumen : deinceps D autem propera quantocius ad pedes beati Martini, et prosternere in compunctione animi coram eo, ipse enim tibi restituet alterius oculi visum. Expergefactus homo, unius oculi recepto lumine, abiit quo jussio impulit imperantis, ibique iterum obsecrans beati Confessoris virtutem, depulsa cæci oculi nocte, videns abscessit. Mutus etiam ad hunc Beatæ tumulum prostratus decubuit : qui tantum fide compunctus est, ut rivis lachrymarum cellulæ inficeret pavimentum, qui consurgens, absoluta lingua virtute divina, regressus est. Alius denique mutus veniens et decumbens, corde tantum implorabat, et non voce solubili Beatæ feminæ auxilium, in cujus ore de memorata benedictione parte infusa, erumpente sanguine mixto cum pure, vocis officium meruit adipisci. Frigoriticus quoque accedens ad hoc monumentum, ut pallam tegentem attigit, restincta contagionis febre, convaluit. Contractus vero, Marcus nomine, manibus deportatus aliorum ad sepulcrum Beatæ, orationem diutissime fudit : hora autem nona pedibus propriis stetit, domumque regressus est. Leodinus puer cum in valetudinem gravem irruens, quarto ægrotaret mense, et non E solum gressuum, verum etiam jam ciborum usum, insistente febre nimia, perdidisset, ad ejus deportatus sepulcrum, præmortuus, accepta salute, surrexit e tumulo redivivus. Quid de frigoriticis reliquis loquar, cum plerisque hoc fuerit beneficium remedii, dum palam tumuli sunt fideliter osculati? Quid etiam de energumenis? Qui adducti ad cellulam Beatæ, cum limen sanctum fuerint ingressi, integræ menti restituuntur, Nec enim moratur larva egredi e corpore, cum Sanctæ hujus senserit adesse virtutem, operante hoc Domino nostro Jesu Christo, qui timentibus nomen suum præmia largitur æterna.

Miracula varia ad ejus tumulum.

ANNOTATA.

a *Sic antiqua editorum lectio, nec video præferendam recentiorem Ruinartii, in qua pro* proferri, *ponitur* effari.

b *Optima et vulgatissima lectio, in Ruinartiana est,* peccato mortui.

c *Ruinart.* agonizantem ; *neutra constructio satis clara est.*

d *Ruinart.* beata Monegundis, *sed melius edita.*

e *Nihil opus erat in nova editione inserere*, ita hæc.

f *Recte,* intercepit; *in novissima,* prævenit.

g *Et hoc nitidius quam* tandemque. F

h *In nova est* decantem.

i *Ruinartiana,* quomodo.

k *Eadem,* fundens orationem pro suis populique delictis *et paulo infra pleniori sensu,* cujus ei famulatu ministrabantur ea quæ necessitas exigebat.

l *Male in Ruinart.* ac diligenter; *uti et infra,* panes et ipsam coquens.

m *Ruinart.* quo.

n *Eadem brevius sed non rectius,* in quo quisquam locatus, *omittens paulo inferius particulam* enim.

o *Hic præferrem Ruinartianam,* in oratione.

p *Sic melius quam* solito.

q *Major hic diversitas lectionis :* Habebat enim contiguum cellulæ parvulum viridarium ; in illud autem, pro quadam relevatione, prodire erat solita. In quod ingressa, intuens. *Sic paulo infra,* remque ut gesta fuerat *etc.*

r *Ruinart.* Homo quidam..... ad ejus cellulam, *et inferius* manum.

s *Eadem pro* suos, *legit* parentes, *et infra* et omni domo, *pro* vel omni domo.

t *Ruinart.*

A t *Ruinart.* beati Medardi.

u *Bene,* ibi igitur : *Ruinart.* in quibus.

w *Sic* celebrarentur, *melius quam* celebrantur, pustulæ *melius quam* pusulæ, *et infra optime* supplicavit, *male in nova,* suggessit.

x *Et hic recte edita,* cui ut illa : *Ruinart.* quæ ut, *infra omittens* vero, *et pro* illius, *ponens* ejus, *ac,* obsecrationibusque, *pro* et obsecrationibus.

y *Sic melius quam* ibique, *et infra melius* parum *quam* parumper, *melius* aqua nimia, *quam* nimio latice.

z *Ruinart. etiam* mattas, *ubi notat* Mattas lectum monachis assignatum a S. P. Benedictino. *Pro* supponebat, *legit* superponens, *atque item* supersternens. *Ad* formulæ, *observandum, accipi hic pro sedili vel scamno. Infra, melius edita,* commoditas, *quam Ruinart.* necessitudo.

aa *Asserit Ruinart. in MSS. legi,* et, ut quidam vocant, potæ hæc causa genuerat; *malo constructionem nostram, rectam et plenam.*

bb *Sic melius, quam* post diu. *Infra legit Ruinart.* precatu parentum, palpabat, demulcens, quod ponens, *aliæque discrepantes minutiæ occurrunt*; fudit B *pro* effudit : obsecramini *pro* obsecrate : Sanctimoniamque *pro* sanctificationemque : ego quoque, *pro* nam et ego *etc.*

Ex libro de gloria Confessorum capite XXIV.

Apud ipsam vero urbem Turonicam beata Monegundis obiit. Fuit autem ex Carnoteno territorio, quæ relinquens tam patriam quam parentes, ad hoc tantum Turonis expetiit, ut orationi vacaret : per quam Deus crebro miracula ostendere est dignatus. Nam si quis pustulam malam incurrisset, et ad eam veniens, oratione precabatur : confestimque illa prosternebatur ad supplicandum Dominum, et colligens folia cujuslibet oleris aut pomi, saliva inliniebat, faciensque crucem super ulcus imponebat folium; confestimque ita omne venenum evanescebat, ut nihil dignum leti ægrotus ultra perferret. Quartanariis quoque et gulam dolentibus, data benedicta aqua, sæpius medebatur. Ad cujus nunc sepulcrum assidue infirmi confluunt, et sanantur. Nam quanti frigora passi, quanti a pustulis malis veneno incrassante præmortui, quanti a dysenteria ibi sunt sanati, viritim non potest explicari. Sed quoniam multa ex his in libro, quem de ejus vita C conscripsimus, memoravimus; quæ deinceps gesta sunt, tacere nequivimus. Probati archidiaconi nostri famula graviter a quartana typo quatiebatur, et jam prope annum in hac febre ægrotabat; quæ inter manus parentum deposita super tumulum sanctum, domum incolumis est relata.

OFFICIUM

B. MONEGUNDIS

RELIGIOSÆ FEMINÆ

Patronæ Ecclesiæ Collegiatæ exemptæ, ac totius oppidi Chimacensis.

Ad *Vesperas. Antiphonas.* Sancta Monegundis, Deo devota famula, Regem posce tonantem, ut nostri misereatur solita pietate, *Psalmus.* Dixit Dominus.

Antiphona. Alma Monegundis famulorum vota tuorum suscipe nostra, rogans Dominum, ut crimina laxet, inque tuæ vitæ mereamur sorte manere. D *Psalmus.* Laudate pueri.

Antiph. Beata namque Monegundis, cujus hodie celebramus solemnia, fragili in corpore mundi illecebras, gratia Dei concedente, fortiter superavit. *Psalmus.* Lætatus sum. EX OFFIC. CHIMAC.

Antiph. Monegundis perfusa dixit lacrymis, mi Jesu Christe, permitte me simul gaudere cum Sanctis tuis. *Psalmus.* Nisi Dominus.

Antiph. Migravit de mundo beata Monegundis, vidit Angelum Domini, et gloriam sanctam Dei Patris, et accesserunt Angeli, et susceperunt animam ejus. *Psalmus.* Lauda Jerus.

Capitulum. Proverb. 21. Mulierem fortem quis inveniet? Procul et de ultimis finibus pretium ejus : confidit in ea cor viri, et spoliis non indigebit. Deo gratias.

Hymnus. Decantemus lætabundis vocibus præconia
Sacrosanctæ Monegundis, ad cujus vestigia,
Maris mundi pulsis undis, sequamur cœlestia.

Sicut aurum depuravit fornacis adustio,
Sic hanc Sanctam expurgavit fidei devotio,
Et beatam comprobavit præclara religio.

E Creaturam dum perpendit omnem transitoriam,
Hujus mundi parvipendit vanescentem gloriam,
Ad hunc toto corde tendit, qui dat reis veniam.

Non mariti copiosa rerum abundantia,
Nec parentum generosa movetur prosapia,
Plus est ei pretiosa carnis abstinentia.

Ergo clausa stricta cella mundi fastus abdicat,
Contra carnis, mundi bella, hostis quoque dimicat,
Ne mergatur in procella Christo sese didicat.

Deo supplex famulatur precibus, jejuniis,
Victu gravi cruciatur, Sanctus in angustiis
Hanc Martinus consolatur hostis pro insidiis.

Cumque corpus inanivit pro placenti ferculo,
Hordei ex pane vivit, laticis et poculo,
Quare Deus insignivit hanc multo miraculo.

Hujus opem imploremus atque patrocinia,
Cordis ei præsentemus et oris obsequia,
Ut cum ipsa collocemur in cœlesti curia. Amen.

Versus. Ora pro nobis Beata Monegundis,
Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Antiph. ad Magnificat. Regnum mundi, et omnem ornatum seculi contempsit Beata Monegundis propter amorem Domini nostri Jesu Christi, quem amavit, in quem credidit, quem dilexit.

F *Collecta.* Beatissimæ Monegundis, quæsumus Domine, nos tuere præsidiis, atque ejus gloriosis provocati exemplis, cunctis mundialibus abrenunciemus illecebris. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium, etc.

2 *Ad Matutinum. Invitatorium.* Adoremus Christum Regem Sponsumque sanctarum virginum, qui beatam Monegundem collocavit inter choros Angelorum. Venite.

Hymnus. Mente nos læta, simul atque voce,
Et choro, vita quoque consonante,
Tu Monegundem, pie Christe, digne
Da celebrare.

Carnis, Hæc, mundi, spiritus maligni
Bella devicit, duce castitate.
Spe poli tetro studuit domare.
Corpus in antro.

Huic latex haustum dedit, atque pastum
Hordeum, stratum bene dura natta,
Ut beatorum sociata turmæ
Vivere posset.

Hujus obtentu Deus alme nostris
Parce jam culpis, vitia remittens,
Quo tibi puri resonemus almum
Pectoris hymnum.

Gloria

EX OFFIC. CHIMAC.

A Gloria Patri, genitæque Proli,
Et tibi compar utriusque semper
Spiritus alme, Deus unus, omni
Tempore secli. Amen.

In primo Nocturno. Antiphona. Beata Monegunde deprecante Dominum, aures surdæ apertæ sunt, et benedixit Dominum. *Psalmus.* Domine Dominus noster.

Antip. Orationes ejus pervenerunt ad Dominum, ut ejus corpusculum confortaretur. *Psalmus.* Cœli enarrant.

Antiph. Famula Christi Monegundis, serviens Spiritui sancto, in cellula sola posita Domino orationibus vacabat. *Psalmus.* Domini est terra.

Versus. Specie tua et pulch. *Resp.* Intende etc.

Lectiones primi nocturni. Mulierem fortem quis inveniet? *De communi.*

Responsorium I. Signis glorificata inter parentes, ne vanæ gloriæ lapsum incurreret, sancti Martini Antistitis limina, relicto conjuge cum familia et omni domo sua: Fideliter expetiit. *Versus.* Cœlestibus animo inhiabat, et parvipendens terrestria, Beati Martini basilicam: Fideliter etc.

B *Resp.* 2. Quid vobis et mihi, homines Dei, nonne sanctus Martinus hic habitat, qui quotidie illustrium virtutum opere fulget? Illuc accedite, ibi obsecrate, ut ipse vos visitare dignetur. *Versus.* Nam ego peccatrix quid faciam? At illa in sua petitione perdurans, aiebat: Illuc accedite.

Resp. 3. Jam tempus vocationis ejus appropinquabat, et defessa corpore solvebatur: Quod cum viderent sanctimoniales, quas secum habebat, flebant valde, dicentes. *Versus.* Et cui nos mater sancta relinquis, aut cui nos commendas filias, quas in loco isto pro Dei amore congregasti? Quod. Gloria Patri. Quod.

3 *In secundo Nocturno. Antiph.* Inchoat iterum iter desideratum, implorans beati Martini auxilium, ut qui dederat desiderium, tribueret effectum. *Psalmus.* Eructavit.

Antiph. Post hæc ingressa basilicam beati Martini, revertitur in cellulam illam, in qua prius fuerat commorata, ex hoc perstitit inconcussa, nec est amplius a viro suo quæsita. *Psalmus.* Deus noster refug.

Antiph. Cum jejunium perageret, numquam, nisi in vespere, aut in hebdomada media, plerumque etiam die septima cibum sumebat. *Psalmus.* Magnus Dominus.

C *Versus.* Adjuvabit eam. ℟. Deus in med.

Lectiones secundi Nocturni. Ex beato Gregorio Turonensi Episcopo, lib. de vita Patrum *capitul.* 19. Beatissima Monegundis Carnotenæ urbis indigena. etc.

Resp. 4. Beata Monegundis Christi famula, spretis ex asse pompis, abdicatoque affectu conjugali, Tota mente sese contulit ad Christum. *Versus.* Cujus amore penetrabiliter debriata, cuncta despiciens terrena. Tota mente.

Resp. 5. Beata Monegundis intercede pro nobis, quia beata es, et coronam accepisti: et perpetuo florebis sicut rosa in paradiso. *Versus.* Coronam invenisti et accepisti cum Angelis Dei. Et perpetuo florebis.

Resp. 6. Constans esto filia, et in virtute Dei permaneas, et ego te faciam videre sponsum tuum Christum: Qui propter tuum amorem sanguinem suum fudit.

Versus. Apparuit beatus Martinus, dicens, Beatæ Monegundi: Constans esto filia, in mente habe Deum tuum. Qui propter. Gloria. Qui propter.

4 *In tertio Nocturno. Antiph.* Tunc illa, benedicto oleo et sale, tradidit eis, quæ suscipientes diligentissime servaverunt. *Psalmus.* Cantate Domino. I. D

Antiph. Cæcus quidam adductus ad ejus tumulum in oratione prosternitur; et apparuit ei, dicens: Indignam quidem me judico exæquari Sanctis, sed tamen hic unius oculi recipies lumen *Psal.* Dominus regnavit.

Antiph. A visione expergefactus homo, unius oculi recepto lumine, abiit quo jussio impulit imperantis, ibique iterum obsecrans beati Martini virtutem, gaudens et videns abscessit. *Psal.* Cantate 2.

Versus. Elegit eam Deus. ℟. In tabern.

Evangelium sancti Matthæi. Simile est Regnum cœlorum thesauro. *Ut in communi non Virginum.*

Resp. 7. Beata Christi famula Monegundis continuis jejuniis afflicta, post orationem ipsa propriis manibus formans panem: Reficiebat lassata membra. *Versus.* In oratione die nocteque perseverans, humiliansque se coram factore. Reficiebat.

Resp. 8. Migrans de mundo Beata Monegundis vidit Angelum Domini, et gloriam sanctam Dei Patris: Et accesserunt Angeli et susceperunt animam ejus. *Versus.* Cui nos mater sancta relinquis, aut cui nos commendas filias, quas in loco isto pro Dei amore congregasti? Et access. Gloria Patri. Et accesserunt. E

5 *Ad Laudes Antiphona.* Beatissima Monegundis Carnotenensium urbis indigena, famula Christi devota, pervenit ad cœlestia regna. *Psal.* Dominus reg.

Antiph. Homo quidam, qui olim auditum perdiderat, ad ejus cellulam devotus advenit, pro quo deprecati sunt parentes ejus, ut hæc benedicta dignaretur ei manus imponere.

Antiph. Prostrata Beata Monegundis coram sepulchro Beati Martini, gratias agit Deo, quod propriis oculis videre meruit. *Psal.* Deus Deus.

Antiph. Post orationem factam Beata Monegundis digitos puellæ restauravit in Domino. *Psalmus.* Benedicite.

Antiph. Imposita manu mulieri, beata Monegundis lumen impetravit ei a Domino Jesu Christo. *Psal.* Laudate Dominum, etc.

Capitulum. Mulierem fortem. *Ut supra in primis Vesp.*

Hymnus, Decantemus lætabundis. *Ut in primis Vesp.*

Versus. Ora pro nobis beata Monegundis.

Resp. Ut digni efficiamur.

Antiph. Ad Benedictus. Cui nos mater sancta relinquis, aut cui nos commendas filias, quas in loco isto pro Dei amore congregasti? Benedictus. F

Collect. Beatissimæ Monegundis. *Ut in primis Vesp.*

6 *Ad Tertiam. Antiph.* Homo quidam. *Capitulum.* Mulierem fortem.

Resp. breve. Specie tua. *Vers.* Adjuvabit.

Ad Sextam. Antiph. Prostrata. *Capitulum.* Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem: non timebit domui suæ a frigoribus nivis.

Resp. breve. Adjuvabit. *Versus.* Elegit eam.

Ad Nonam. Antiph. Imposita. *Capit.* Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa ès universas: fallax gratia, et vana est pulchritudo, mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.

Resp. breve. Elegit eam. *Versus.* Diffusa est.

Ad Vesperas. Antiphonæ de Laudibus. Psalmi, Capitulum, Hymnus, et Vers. ut in primis Vesperis.

Ad Magnificat. Antiph. Laudemus Dominum Deum nostrum in B. Monegundis solemnitate, quæ in hac peregrinatione nuptias seculares contempsit, Jesum sponsum elegit, Alleluia. Magnificat.

DE

DE S. OUDOCEO EPISC. CONF.

LANDAVÆ IN ANGLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. P.

S. Oudocei natales, cultus sacer, sanctimonia, tempus vitæ ac mortis.

ANNO DLXIV

Non est cur primævam Landavæ in Anglia nomenclationem hic altius repetam, aut descriptionem ejus in medium producam. Utrumque breviter præstitit Bollandus in Comment. prævio S. Teliai, die IX Feb. Parce admodum et jejune in rebus S. Oudocei seu Eudocei, posteritati commendandis, antiquorum scriptorum laboravit industria. Vix quidquam de illo scriptum reperire mihi licuit præter fragmenta paucula, quæ breviter delibata, rem nostram utcumque elucidabunt. A stemmate ejus genealogico sumatur exordium.

S. Oudocei parentes ac fratres.

2 *Quis* S. Oudocei *fuerit pater, quæ mater, qui et quot germani fratres, perspicue patet e Regesto* [*Landavensi, apud Usserium pag.* 561, *perquam antiquo,* B *ubi legitur :* Fuit vir Budic, filius Cybsdan, natus de Cornugallia, qui in Demeticam regionem tempore Aircol Laubir, regis ejusdem regni, venit cum sua classe, expulsus patria sua. Qui cum moraretur in patria, accepit sibi uxorem Anaumed nomine, filiam Ensic (mater autem illius Guenhaf, filia Linonui) de qua Anaumed nati sunt sibi Ismael et Tyfei martyr jacens in Pennalum. Qui cum moraretur in patria, missis legatis ad eum de nativa sua regione Cornugallia, ut sine mora cum tota sua familia, et auxilio Britannorum, ad recipiendum regnum Armoricæ gentis veniret.

3 Defuncto rege illorum, illum volebant recipere, natum de regali progenie. Facto ab illis consilio, uno ore, audita legatione et accepta, affectuose accepit uxorem suam prægnantem cum tota familia sua, et classe applicuit in patria, et regnavit per totam Armoricam terram, et in tempore suo tamdiu durantem usque ad Alpes. Et uxor ejus peperit filium nomine Oudoceum, quem post tempus maturitatis, misit ad studium litterarum, sicut promiserat S. Teliavo antea in Britannia, quod si filium haberet, illum Deo commendaret, sicut commendaverat ambos fratres suos, quos prædiximus.

Cultus sacer

C 4 *Sacros ei delatos fuisse honores, habemus* e veterrimo, *atque inter Concilia Britannica edito* MS. Landaviensis Ecclesiæ, *apud Spelmannum, tom.* 1. *pag.* 61 *in isthæc verba :* Post hæc Rex.... veniam requisivit apud sanctum Oudoceum Landaviæ. *In alia synodo Landavensi, ibid. pag.* 63 *leguntur sequentia.* Insinuandum est, quod sanctus Oudoceus *etc. Item:* Deo, sanctis Teliavo, Dubritio, Oudoceo *etc. Ibid. in synodo* 3 *pag.* 64. Sanctus Oudoceus famosissimæ vitæ Episcopus Landaviæ transivit ad Dominum. *Denique :* Donavit Deo et SS. Dubritio, Teliau, et Oudoceo. *Idem habemus e brevicula vita apud Capgravium paulo post a nobis danda. Idem litteris prodidit Godwinus in libro, quem inscripsit de Episcopis Landavensibus, ubi quædam de S. Oudoceo nostro in compendium contraxit : ponitque eum loco inter episcopos Landavenses tertio post Dubritium, qui primus fuit, et Teliaum qui fuit secundus.* Successit, *inquit,* illi [Teliao] Oudoceus, filius Budici, Britanniæ Armoricæ regis, et Anaumedæ, quæ fuit soror S. Teliai, antecessoris sui. Principis, procerum et universi populi consensu electus, consecratus est Doroberniæ (quæ nunc Cantuaria) ab archiepiscopo ibidem. Reversus inde, a rege Maurico, una cum regina, proceribus, clero et plebis numero ingenti excipitur, in occursum ejus prodeuntibus, et solenni processione eum in ecclesiam deducentibus. Multa statim privilegia sedi suæ a dicto rege impetravit, et mortuus, divis annumeratur.

et Martyrologiis Anglicanis

5 *Martyrologium Anglicanum a Wilsono editum, festam* S. Oudocei *memoriam enuntiat in hæc verba, quæ ex Anglico latine reddo :* Eodem die Landavæ in Clamorganensi comitatu in Wallia, depositio S. Oudocei episcopi et confessoris, filii Budici, regis parvæ Britanniæ, qui profectus ad S. Teliaum, avunculum suum, tum temporis Landavensem episcopum, successit ipsi in sua functione, et ordinatus fuit tertius episcopus ejusdem sedis, ubi E in omni sanctitate vitæ, beatam suam vitam finivit circa annum DC, et Landavæ sepultus est. *Martyrologium Sarisburiense Anglicanum, excusum Londini anno* 1525, *auctore Richardo Whitfordo, cujus MS. apographum habemus, breve* S. Oudocei *elogium contexit, quod Latine sic sonat :* Landavæ in Wallia, festum S. Oudoci Episcopi magnæ sanctitatis, et multorum miraculorum, inter quæ notabile est, quod cum deberet bibere, et deesset ipsi poculum, formaverit in formam poculi butyrum sibi appositum, et ex eo biberit, quod ita postmodum perseverarit, ut totum aureum appareret. Et etiamnum ita apparet, et ibidem reservatur uti sacræ reliquiæ etc. *De hoc miraculo mentio fit in vita. Nota quoque publica Sancti nostri veneratio Ferrario est :* In Anglia, *inquit,* S. Oudochi episcopi Landavensis.

Sanctitas.

6 *Ceterum eximiis sanctimoniæ doctrinæque dotibus coruscasse* S. Oudoceum, *et proximo consanguinitatis vinculo attigisse S. Teliaum, utpote cujus fuerit ex sorore nepos, conficitur ex prædicto Regesto apud Usserium pag.* 562 : Et S. Oudoceus, *ait,* ab infantia cœpit ditari scientia et eloquentia, in tantum quod suos contemporaneos, et simul consocios excellebat moribus et sanctitate. Et post immensum F tempus venit flava pestis per majorem Britanniam. *Eaque occasione dicit prædictus auctor, adiisse S. Teliaum* cum suis clericis et populo Cornugalliam, quæ postea vocata Cerniu-Budic, et ibi invenit nepotem suum Oudoceum, virum præclarum et mansuetum et utriusque legis peritum, ut candelam super candelabrum.

S. Teliai ex sorore nepos;

ac discipulus.

7 *Ad hæc, eumdem* Oudoceum *præfati S. Teliai discipulum, deinde in sacrarum insularum gestamine fuisse successorem, ex jam sæpe memorato Regesto Landavensi concluditur pag.* 560 : Ad quem Teliaum convenerunt discipuli, qui fuerant B. Dubritii, Lunapeius, Gurmaet, Cynmur, Toulidauc, Luhil Fidelis, Hismael, Tyshei, Oudoceus et multi alii discipuli, ut eum moribus et doctrina imitarentur. *Hæc de disciplina ejus sub B. Teliao. Proxima sanguinis inter utrumque conjunctio rursus comprobatur ex eodem Regesto pag.* 562 : Et post tempus suæ conversationis, *inquit,* S. Teliaus archiep. Landaviæ, ecclesiæ S. Petri Apostoli, rediit ad natale solum cum suo nepote illum comitante, qui tantum crevit in bonitate et scientia, quod sibi electione cleri et populi succedit in episcopatu Landavensis ecclesiæ.

8. *Quo*

A AUCTORE J. P. *Tempus vitæ*

8 *Quo seculo vixerit* S. Oudoceus *intelligi datur ex conciliis Britannicis apud prædictum Henricum Spelmannum, ubi perhibetur* e veterrimo MS. Landavensis ecclesiæ, synodus Landavensis circiter an. Domini DLX ab Oudoceo, tertio Landavensi episcopo convocata, qua Mauricus Rex Clamorganiæ ob perfidam Cinetu interfectionem excommunicatur. *Ibidem loci reperire est duas alias synodos Landavenses, sub præsidio laudati Præsulis convocatas. Alteram prægreditur ille titulus :* Synodus alia Landavensis ab Oudoceo prædicto (tertio Landaviæ episcopo) ad Podum Carbani vallis conciliata in Morcanti regis absolutionem. *Tertiæ titulus sequens præfigitur :* Synodus tertia sub Oudoceo, tertio Landavensi episcopo, ab hostio Guy, usque ad hostium Tivi, Landaviæ congregata, qua Guidnert, in causa regni interficiens, excommunicatus est. *Hæc e Spelmanno, qui Synodi utriusque citat verba, in Conciliis Britannicis a se collectis et editis, quæ hic integra prolixe transcribere nihil attinet.*

ac mortis

9 *His positis manifeste eruitur non excessisse e vivis* S. Oudoceum *ante annum* LX *seculi* VI, *cum illo circiter anno episcopalem, ut diximus, jurisdictionem exercuerit, reges homicidas ac perfidos, excommunicationis vinculo innodarit; pœnitentibus ac resipiscentibus veniam, quam flagitabant, criminum indulserit; et in pristinam ecclesiæ communionem societatemque cooptarit. Imo vero necdum e vita migraverat biennio post dictum tempus, uti constat ex Synodo prima citata, in qua agebatur causa regis Maurici :* Et remansit rex *Mauricus* cum tota regione sua spatio duorum annorum et eo amplius sub eadem excommunicatione. Post hæc Rex non potuit tam diu durantem excommunicationem tantam amplius sustinere, videns perditionem animæ suæ et damnationem regni, veniam requisivit apud S. Oudoceum Landaviæ, et effusis lacrymis cum inclinato capite, et coram tribus abbatibus, Oudoceus episcopus imposuit ei jugum pœnitentiæ ad modum qualitatis et quantitatis, commendans ei, ut tribus modis emendaret apud Deum et ecclesiam Landaviæ, videlicet jejunio, oratione et eleemosynis. B

determinatur,

10 *Jam vero et Synodo tertia Landavensi ibidem satis manifeste constat, prædictum Præsulem obiisse anno post celebratam eamdem Synodum quarto, atque adeo, cum habita illa fuerit anno circiter* 560, *mortem obiisse S. Oudoceum circa an.* 564. *Id quod sic ostendo assumptis sæpe dictæ Synodi verbis :* Occidit Guidnerth fratrem suum Merchion. . et . . excommunicatus est a beato Oudoceo, et a Synodo congregata ab hostio Guy usque ad hostium Tivi Landaviæ, et ita remansit depositis crucibus ad terram, simul et cimbalis versis, tribus annis sub eadem excommunicatione, et ex toto, sine aliqua Christianorum communione. Finitis tribus annis requisivit veniam apud beatum Oudoceum.... Post hæc.... quia nondum fecerat annum, quem promiserat in exulatu, neque finierat, noluit illum absolvere, sed potius in eadem fieret excommunicatione, non servato ab eo primo jugo pœnitentiæ. Manente eo in eadem prævaricatione et excommunicatione, ante finem anni S. Oudoceus, famosissimæ vitæ episcopus, Landaviæ transivit ad Dominum. Cui successit Bertguinus *etc.* C

et episcopatus.

11 *Ad tempus quod attinet, ab S. Oudoceo in episcopatu transactum ; Joannes Bollandus hæc ad præsens institutum in Comm. prævio S. Teliai, die* IX *Feb.* Probabilius censemus, S. Teliaum paulo ante annum Christi DLX mortuum esse, idque ex iis, quæ deinceps dicentur de Maglocuni ætate, aliorumque dilucidius patebit. Harpsfeldius circa annum DXL floruisse scribit. Hieronymus Porterus, obiisse an. DLXIII. *Cum itaque ex sententia Bollandi, probabilius e vita excesserit paulo ante annum Christi* 560 *S. Teliaus,* S. Oudocei *in episcopatu decessor, et nos jamjam probaverimus, obiisse* S. Oudoceum *circiter anno Christi* 564, *lectori facilis est determinatio temporis, quod in sacrarum insularum dignitate hic ultimus impendit, stante sententia Bollandiana de obitu S. Teliai jam exposito. Conficitur itaque ex dictis, anno circiter* 560 S. Oudoceum *pœnas, de quibus supra inflixisse ecclesiasticas ; post triennium exactum, utique* 563, *eas sustulisse ; denique ante finem anni sequentis* 564, *e vita migrasse ; quod intenderam probare.* D

Refutata opinio

12 *Non desunt qui existiment,* S. Oudoceum *serius vita excessisse, nimirum sub initium seculi* VII, *eo præcipue nixi fundamento, quod consecratus dicatur ab archiepiscopo Doroberniæ, qui diversus ab S. Augustino Anglorum Apostolo intelligi non possit. Jam vero cum ille anno primum* DXCVI *in Angliam venerit, ab eoque, prout auctores illi contendant, sacris infulis initiatus* S. Oudoceus *sit, commodiorem temporis rationem ordinationi ejus assignare se haud posse opinantur. Sed contra faciunt ea, quæ produximus hactenus e conciliis Britannicis. Dein Budicum regem,* S. Oudocei *patrem, multo antiquiorem fuisse perhibent rerum Armoricarum scriptores, quam ut post annum tandem* DC *dictus* S. Oudoceus *ad episcopatum promotus, magnis ab anno mortis, quem nos supra fiximus, disjunctus temporis intervallis, vivere desierit. Qua de re consule Commentarium prævium ad vitam S. Teliai, qui* S. Oudoceo, *uti jam diximus, proxime in episcopatu Landavensi antecessit, Tomo* 2 *Februarii fol.* 304 *n.* 9.

quæ putat Oudoceum usque ad initium E

seculi 7 pervixisse.

13 *Inveniet ibidem nonnullis interjectis lector eruditus, ingeniosam Bollandi conjecturam, qua opinatur* S. Oudoceum *non fuisse initiatum ab S. Augustino episcopo Dorovernensi seu Cantuariensi, sed ab alio quodam antistite, Cantuariensi quidem, sed tunc ob tyrannidem Anglorum avitis sedibus expulso, exule et extorri, degente in Cambria, qui tametsi Dorovernensis esset episcopatus possessione expulsus, nihilo tamen secus pristinæ dignitatis recuperandi spem, una cum nomine constanter retinuerit. Verum non est mihi animus prolixius hisce immorari, præcipue cum et tractata sint, et videri possint alibi. Mirari subit nullam fieri de* S. Oudoceo *mentionem ab Alberto de Morlaix in libro de Sanctis Armoricis; cum tamen fuisse dicatur, et revera, uti supra retulimus, extiterit Budici Armoricæ regis filius. Paucula hæc, quæ de Sancto nostro sparsim apud scriptores reperi, lectori repræsentanda duxi. Dolendum, non exstare plura de dignissima hoc Præsule relicta, et ad posteritatis memoriam transmissa monumenta, præter brevissimum vitæ, quod subdo, compendium.* F

VITA

AUCTORE INCERTO

Ex legenda Sanctorum Angliæ apud Capgravium.

Visit limina Apostolorum a b

Sanctus Oudoceus Christi servus, ab infantia bonis et sanctis meritis deditus, jejuniis, vigiliis, et orationibus pro æterna mercede assiduus, liminibus B. Petri Apostoli visitatis, locum sancti David *a* adiit, et inde per ecclesiam S. *b* Theliai divertens, reliquias quasdam ibidem acquisitas secum sumpsit; cumque in itinere constitutus latronibus obviaret, et illi copiam thesauri eum habere sperantes, deprædari vellent, cæcitatem incurrerunt, et pœnitentes prece Oudocei oculorum visum receperunt.

latrones ei infesti puniuntur.

A runt. Cum autem sanctus Episcopus iter cum sociis ageret, de mulieribus quibusdam butyrum lavantibus, aquam de vase sibi porrigi postulavit. Illæ vero ironice, nullum aliud vas nisi butyrum se habere, responderunt.

2 Episcopus vero, accepto ab eis butyro, et formata, ad morem tintinnabuli, nola; inde potavit, et in tali forma remansit, aurea videlicet, in tantum quod videntibus apparet esse ex auro purissimo, et ab illo die in ecclesia Landavensi in miraculi testimonium conservatur. Rex quidam venando cum cervum insequeretur, et cervus ad pallium Sancti confugeret, rex cum venatoribus videns miraculum, veniam a servo Dei humiliter postulavit, et totum territorium ei concessit. Dimissa tandem vir Dei *c* pastorali cura, construxit monasterium juxta aquam, nomine *d* Weie; et congregata fratrum magna caterva, in magna abstinentia et sanctitate vitæ, per multos annos vitam ducens, exempla virtutum et totius sanctimoniæ usque ad mortem fratribus ostendit. Migravit autem ad Christum sexto Nonas Julii. D

E butyro facit nolam auream.

Regis erga eum munificentia.

Fit monachus; moritur.

ANNOTATA.

a *An denotat auctor* Pepediauc, *Pembrochiensis comitatus promontorium, a Cambrobritannis* Cantred Dewi, *ab Anglis* Saint Davids land *appellatum, quod natus ibi fuerit S. David? An potius cathedram Menevensem, quæ a Davide prædicto, S. Davidis nomen accepit?*

c *Fuit is decessor S. Oudocei in episcopatu. Vide Commentarium prævium.*

d *Pugnant hæc adeo cum iis, quæ ex Synodo tertia Landavensi produximus, ut conciliari nequaquam possint.*

d *Fluvius, latine* Vaga *dictus, in orientali Monumethensis agri termino.*

DE S. SWITHUNO EPISC. CONF.

B

WINTONIÆ IN ANGLIA

E

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. S. Swithuni cultus, translatio corporis, miracula, reliquiæ, orationes propriæ.

J. P.

ANNO DCCCLXII

Nolim hic in coacervandis S. Swithuni *elogiis plus æquo prolixus videri. Isthuc ante me stadii decurrerunt alii auctores, videlicet Guilielmus Malmesburiensis libro* 2 *de Gestis Pontificum Anglorum, Joannes Pitseus in appendice de illustribus Angliæ scriptoribus centuria* 4, *Cardinalis Baronius breviter Tom.* 10 *ad annos Christi* 847, *et* 862. *Ne tamen nihil de ejus laudibus dicam, delibo paucula ad præsens argumentum pertinentia e Martyrologiis. Breve* S. Swithuni *elogium exhibent Fasti Romani ad diem* II *Julii hisce verbis:* Wintoniæ in Anglia, S. Swithuni episcopi, cujus gratia miraculorum effulsit. *In codice Antuerpiensi majore, de quo consule præfationem ad novam Usuardini Martyrologii editionem, sic breviter* S. Swithuni *laudatio absolvitur:* Apud occidentales Saxones, civitate Wenta, depositio S. Swithuni, mirificæ sanctitatis viri. *Codex Altempsianus, de quo agitur in præfatione jam dicta, Sancti nostri memoriam recolit die* XXX *Octobris, sive* C *potius ejus ordinationem:* Ipso die ordinatio sanctissimi antistitis et patroni nostri Swithuni. *Breve est illud, quod Rudburnus ex Lantfredo allegat, de* Swithuno *carmen distichum.*

Elogia S. Swithuni e Martyrologiis.

Pauperibus victum, nudis largiris amictum,
Dividis et miseris munera larga, pius.

Sed versiculos illos, a Wolstano monacho Wentano concinnatos, vitæque quidem metricæ Swithuni *insertos, sed in laudem S. Adelwoldi, Wintoniensis episcopi, de quo inferius recurret sermo, pronuntiatos, nemo inficias ierit, qui citatæ vitæ finem inspexerit, excusæ apud Mabilionem Annalium Bened. seculo* 5, *pag.* 634.

2 *Notare obiter lectorem jubeo, ipsos etiam protestantes, quos dicimus, in Anglia degentes, tam honorifice ac præclare semper de* S. Swithuno *existimasse, eoque in pretio habuisse annuam ejusdem memoriam, ut post inductum schisma, et caninam adversus Ecclesiam Catholicam, ejusque Sanctos rabiem, nonnulla erga ipsum venerationis suæ vestigia superesse voluerint, relinquendo nomen ejus scriptum in Kalendario reformato novæ suæ liturgiæ; quemadmodum a recentiore quodam auctore invenio observatum.*

Cultus apud protestantes,

3 *Historiam translationis, cujus summam compendiose tradit Mabilio in Actis Benedictinis seculo* 4, *nos integram producemus e codice pervetusto Bigotiano, e cujus fortasse apographo aut sane simili, sua quoque desumpserit prædictus auctor. Sed de auctore historiæ præfatæ translationis nos plusculum alibi. Pro ea citat Mathewius in Trophæis Benedictinis Tom.* 2, *die* XV *Julii isthæc Missalis et Breviarii Sarisburiensis verba:* Translatio S. Swithuni, sociorumque ejus. *Prælibatus auctor sociorum nomine hic probabiliter designari censet, omnes Pontifices et confessores præfatæ ecclesiæ seu civitatis, quamvis fortasse diversis diebus corpora eorum transferri contigerit. Interea commodus sese hic et opportunus offert locus agendi de humili et abjecto tumulo, in quem sanctus iste Antistes deferri post mortem corpus suum præcepit, donec interposito centum annorum et amplius curriculo, videlicet anno Christi* 971, *Indictione* XIV, *detectum postea atque inventum fuit divino monitu, et in honoratiorem locum solenniter delatum. Ea quæ ad præsens argumentum ex Wolstano congessit Mabilio, huc transcribo.* F

Translatio

Turris erat rostrata tholis, quia maxima quædam,
Illius ante sacri pulcherrima limina templi,
Ejusdem sacrata Deo sub honore hierarchi.
Inter quam, templique sacram pernobilis aulam,
Corpore vir Domini sanctus requievit humatus.
Cujus adhuc ipso latuit nos tempore nomen:
Nec fuerant nisi perpauci, qui pandere nossent,
Aut nomen meritumque Viri, jam tempore longo
Utpote transacto, postquam sacer ille sacerdos
Corpore ibi tumulatus erat; nam vilis apud se
Mente humili in tantum Præsul fuit inclitus idem,
Ut perhibent omnes, hunc qui novere fideles,
Ut se post obitum sineret nullatenus intra
Ecclesiæ Christi penetralia corpore poni:
Sed nec in electis loca per diversa sepulcris,
In quibus antiqui patres jacuere sepulti,
Aurea sol oriens orbi qua spicula mittit,
Qua mediumque diem fervente calore perurit:
Sed magis occiduo mandat se climate poni
Illius illustris, quam sæpe notavimus, aulæ,

 Contes-

A AUCTORE J. P.

Contestans lacrimando, suum non esse locandum
Corpus in æde sacra Domini, præclara nec inter
Priscorum monumenta patrum : moderamine Christi
Est ita quod factum justo. Vir sanctus ut idem
Qui tactus virtute humili se sprevit, et extra
Est templum quasi vilis homo indignusque sepultus
Innumeris signis, virtutibus atque coruscis
Clarus, Apostolicam post transferretur in aulam.

4 *Et hæc quidem Wolstanus apud Mabilionem, postquam idem Wolstanus quosdam versiculos superioribus præmiserat, qui sic sonant :* (ex Wolstano)

studioque require sagaci,
Præsulis unius sancti sublime sepulcrum.
Quod super invenies positum tumulare sacellum,
Parietibus structum, nec non et culmine tectum,
Sarcophagi inque modum bis bina fronte locatum.
Hoc inter sacramque crucem, quæ sistitur illic
Saxea, somniferam paulatim carpe quietem.

Nec vero suis signis, suis prodigiis caruit isthæc translatio, sed ab illo, qui deponit potentes de sede et exaltat B *humiles, magna miraculorum multitudine ac varietate condecorata resplenduit, quæ sic summatim ex Gotzelino complexus est Surius, et post illum Mabilio.*

5 Eodem die, hoc est Idibus Julii, puerum a nativitate contractum sanavit; tribus mulieribus oculorum lumine orbatis visum restituit; nexibus ferreis mulierem, in carcere compeditam, ruptis vinculis liberavit; paralyticum curavit, matronam nobilem sed cæcam illuminavit; viginti quinque homines, variis vexatos morbis, uno die perfecte restituit; cæcos aliquot, duas contractas fœminas intra unum diem ; triginta et sex e diversis locis venientes, nec unius generis laborantes ægritudinibus, trium dierum spatio; neque diu post, centum viginti quatuor, intra dies quatuordecim, curavit. *Ita illic.* His unum addit, *prout scripto prodidit Mabilio,* Willelmus Malmesburiensis testis oculatus, his verbis: Vidi (quod mirum sit) hominem, cui violentia raptorum effodisset lumina, oculos vel illos vel alios (nam illi longiuscule projecti fuerant) per Swithuni merita recepisse; eratque præteritæ calamitatis indicium, quod aculei punctionum palpebras deformabant. *Annales Wintonienses apud Warthonum in Anglia sacra parte* I *pag.* 295, *celeberrimam nobis ex-* C *hibent S. Swithuni translationem hisce verbis :* Anno MXCIII in præsentia omnium fere episcoporum atque abbatum Angliæ, cum maxima exultatione et gloria de veteri monasterio Wintoniensi ad novum venerunt monachi, VI Idus Aprilis. Ad festum vero S. Swithuni facta processione, de novo monasterio ad vetus, tulerunt inde feretrum S. Swithuni, et in novo honorifice collocaverunt. *Et quoniam occasione translationis, simul de miraculis tractandum fuit, magno quoque hac in parte subsidio nobis et adjumento fuit tam dictum apographum e pervetusto codice Bigotiano, quam aliud ex antiquissimis membranis reginæ Sueciæ desumptum, quod non venit ad nostras manus nisi mutilum, utpote capite ac cauda truncatum.* (miracula ejus,)

6 *Nonnulla quibus defectus iste utcumque possit suppleri, eruo ex laudato sæpius Mabilione, quandoquidem mirifice faciunt ad gloriam Sancti et propositum nostrum. Sic itaque ipse loquitur in Actis Benedictinis seculi 4 parte* I, *pag.* 71. Post superiorem translationem Wintoniensis ecclesia ab ejus [Swithuni] nomine cognomentum accepit. Alfwoldus ex monacho Wintoniensi Wiltunensis episcopus, apud Schireburniam imaginem sanctissimi Swithuni collocavit, facem venerationis extulit, inquit Willelmus Malmesburiensis in libro 2 de Pontificibus Anglorum. Ad hanc statuam, referente Gotselino, præclara miracula edi solebant : in his leprosus a lepra mundatus. Denique Emma regina mater Edwardi regis, a Godwino comite violatæ pudicitiæ accusata, cum in cœnobium de Warewella retrusa fuisset, filii jussu, candentis ferri examen Wintoniæ in ecclesia S. Swithuni subiit ad probandum suam et Alwini Wintoniensis episcopi (qui ejus amasius ferebatur) innocentiam. (eorumque supplementum) D

7 Emma tota nocte proxima pervigilavit ad sepulcrum S. Swithuni. Die facto in pavimento ecclesiæ scopato, novem vomeres igne candentes ponuntur in ordine, quibus breviter benedictis, detrahuntur reginæ calcei; tum posito peplo, succincta a duobus hinc inde episcopis, novem vomeres illæsa percurrit, stupente rege, et omnibus, qui aderant, attonitis, uti fusius legitur maxime in Monastico Anglicano a pag. 33. Hæc liberatori suo non ingrata, dedit ipsa die in oblatione S. Swithuno pro novem vomeribus novem Maneria, Edwardo rege probante, et duo maneria de suo adjiciente. Denique anno MLII Emma regina migravit a seculo et Wintoniæ in ecclesia S. Swithuni sepulta est. (aliunde acceptum.)

8 *Nec vero modice famam postumam* S. Swithuni, E *signis ac miraculis confirmatam et propagatam, contulisse ad promovendos labores Apostolicos S. Ethelwoldi, in episcopatu Wintoniensi successoris ejus, honorificis verbis declaratur in ejusdem Ethelwoldi vita, auctore, ut Mabilioni videtur, Wolstano monacho, ejus discipulo, conscripta, et impressa apud eumdem Mabilionem Annal. Bened. seculo 5 pag.* 616, *ubi sic legitur :* Cujus *Athelwoldi* prædicationem maxime juvit sanctus Antistes Swithunus, eodem tempore cœlestibus signis declaratus, et infra templi regiam gloriosissime translatus, ac decentissime collocatus. Ideoque gemina simul in domo Dei fulsere luminaria, candelabris aureis superposita; quia quod Adelwoldus salubri verborum exhortatione prædicavit, hoc Swithunus gloria miraculorum exhibitione ad laudem nominis Christi mirifice decoravit. *Miracula quædam, ligata oratione conscripta, habes paragrapho sequenti, ubi de scriptoribus. Dicendum etiam de sancti Præsulis nostri reliquiis. Edmerus sive Eadmerus, individuus S. Anselmi archiepiscopi comes, descripsit antiquam cryptam ecclesiæ Cantuariensis; qua ex descriptione omissis aliis, quæ huc non pertinent, paucula excerpo in rem nostram.* Porro aliud altare congruo spatio antepositum prædicto altari erat, dedicatum in honorem Domini nostri Jesu Christi, ubi quotidie divina mysteria celebrantur. In quo altari B. Elfegus caput B. Swithuni.... cum multis aliorum Sanctorum reliquiis solenniter reposuerat. *Adisis partem 2 supplementi mensis Junii pag.* 114. *De reliquiis hoc tantillum dumtaxat est, quod jam diximus.* (Reliquiæ,) F

9 *Pro orationibus propriis seu collectis habe, lector, ex codice nostro MS. ea* quæ sequuntur *et* excerpta sunt ex Missali elegantissimo, ad usum Anglicanæ ecclesiæ dato, cœnobio Gemmeticensi a Roberto, qui ejus quondam abbas fuerat, tuncque episcopus Londoniensis circa annum ML, ac tandem Cantuariensis archiepiscopus etc. Missalis tabula paschalis est ab anno M ad annum MV. *Sic igitur ibidem legitur :* Deus qui jubar æthereum, antistitem Swithunum, moderna temporum dignatus es mundo revelare; suppliciter tuam imploramus omnipotentiam, quatenus per gloriosa ipsius Sancti merita, quem facis coruscare signis miraculorum, præbeas nobis, te supplicantibus famulis, omnium incrementa virtutum, et sempiternæ felicitatis tripudium. Per *etc. Nulla est præfatio. Oratio ad Complendum sive Postcommunio sic habet :* Deus qui per sanctum confessorem tuum (orationes propriæ)

A tuum antistitem Swithunum mederis languoribus infirmorum, concede nobis tuum juvamen, per ejus implorantibus interventionem, præsentis vitæ fungi salubritate et civium supernorum societate. Per Dominum nostrum *etc. Versiculos sequentes cum oratione desumpsi e MS., continente collectas et antiphonas variorum Sanctorum Angliæ.*

O Swithune pater, præsul mitissime noster,
Per quem mira Deus signa facit Dominus.
Nos fragiles animo petimus defende paterno,
Sanctis atque tuis protege nos meritis.
Quo te pro nobis interveniente patrono
Possimus vitam scandere perpetuam.

Ora pro nobis *etc.* Deus qui hodiernam diem sacratissimam nobis in B. Swithuni confessoris tui atque pontificis depositione celebrare concedis; adesto propitius ecclesiæ tuæ precibus, ut cujus gloriatur meritis, muniatur suffragiis. Per Christum Dominum nostrum.

§ II. De Scriptoribus vitæ, miraculorum, ac translationis S. Swithuni.

B *Vita S. Swithuni* **T***ria nobis suppetunt de* S. Swithuno *illustranda instrumenta; nimirum vita, miracula, ac translatio. Ea quæ de iis scriptores ad posteritatis memoriam litteris commiserunt, producemus suo loco, et, quoad necesse fuerit, notis illustrabimus, præmissa prius de illorum auctoribus brevi tractatione. Vita habetur descripta in legenda, antiquis typis impressa, quæ vulgo passim Capgravio adscribi assolet. Sunt qui hujusce legendæ auctorem censent fuisse Joannem Tinmuthensem, monachum ordinis S. Benedicti ad S. Albertum, qui Joannes claruit anno* 1366, *veterumque monasteriorum scrutatus bibliothecas, adjecit animum ad conscribendam historiam ecclesiasticam, et Sanctorum vitas. Ex ejus Sanctilogio, seu historia Sanctorum utriusque sexus, fertur Joannes Capgravius vel omnia, vel pleraque in prædictam suam legendam transtulisse, atque usus fuisse pro suis. Consule notam Joannis Bollandi Tom.* 2 *Februarii pag.* 308 *littera* a.

unde hausta. 11 *Vitam eamdem, quam et hic sumus daturi, paucis mutatis et stylo hinc inde correcto, impressit Surius die* II *Julii sub nomine Gotzelini, de quo mox. Vita porro apud Capgravium edita et a nobis insinuata, nimis concordat cum ea, quam ut diximus, more suo expolivit dictus Surius, quam ut diversis e fontibus haustæ esse possint, uti conficitur ex utriusque inter se facta a me collatione. Juverit audire, quæ de auctore vitæ commentatus fuit Joannes Mabilio in Actis Benedictinis seculo* IV *pag.* 69. Hanc, *inquit,* e tenebris primus demum vertente seculo XI eruere tentavit Goscelinus monachus, ex Sithiensi cœnobio translatus in Angliam cum Hermanno episcopo Saresberiensi: qui Goscelinus, referente Willelmo monacho Malmesburiensi, in lib. IV de regibus Anglorum capite ultimo, innumeras Sanctorum vitas stylo extulit veterum, vel hostilitate amissas, vel informiter editas comitius renovavit. Ab hoc auctore idem Willelmus mutuatus est, quæ de Swithuno retulit, agendo de Wintoniensibus episcopis. Institit utriusque vestigiis Harpsfeldius, et post eum Thomas Maihewius, aliique recentiores. *De Gotzelino sic loquitur Vossius libro* 2 *de Historicis Latinis:* Claruit anno MCX. Signavit vitam S. Swithuni, Wintoniensis episcopi, quæ ipsa, vel saltem epitome ejus exstat apud Surium Tom. IV, Julii II. *Cum igitur inter eruditos satis conveniat sæpe dictum Gotzelinum litteris mandavisse vitam* S. Swithuni, *neque auctor huc usque, quantum ego quidem existimo, illo prior assignari queat, qui idem hoc litterarii curriculi stadium decurrerit ante ipsius tempora, superest* D *ut ad hunc unum Gotzelinum, tamquam ad primum fontem, quidquid sive Joannes Tinmuthensis sive Capgravius subsecutis temporibus edidere, referenda esse videantur. Nisi fortasse ipsi etiam Gotzelino aliquid lucis prætulerint Lantfredus, et forte etiam Wolstanus, de quibus nunc tractabimus.* *Auctore R. P.*

12 *Expensis hisce verbis, quæ auctor translationis corporis sancti Antistitis nostri, historiæ a se conscriptæ inseruit:* Nos ita gestum vidimus, quemadmodum præsens demonstrat codicillus; *et istis insuper, quæ ibidem dicit:* Qui nostra tempestate dignatus est Sanctum suum signis et virtutibus mirificare, *expensis, inquam, hisce verbis, liquet, prædictum auctorem translationi corporis* S. Swithuni *coævum fuisse, quin etiam oculatum testem; jam vero quoniam satis convenit inter eruditos Lantfredum prælibatæ translationis historiam sive miracula post mortem* Sancti *patrata, consignasse oratione soluta; et quoniam aliunde non minus certo constat, ipsum floruisse circa annum* 980, *non equidem video cuinam probabilius et cum majore veri similitudine tribui videatur posse hoc nostrum MS., quod typis damus, quam eidem Lantfredo; hoc saltem sensu, quod nostrum ex ipsius scriptis sit desumptum, et extractum, omissis aliis miraculis, quæ scripsisse eum majore in numero planum fiet ex iis, quæ dein dicentur ex Mabilione. Et quid ni hoc ipsum sit idem, vel ex iisdem saltem fontibus haustum, cum eo quod in lucem mittere prætermisit Mabilio, contentus, miracula* S. Swithuni *summatim tantum retulisse,* ratus, *inquit,* Lantfredi et Wolstani opera, quæ penes nos habemus, non esse tanti, ut lucem publicam mereantur. In illis quædam dumtaxat observatu digna invenio, quæ in fine hujus compendii relaturus sum. *Unde historia* E

13 *Nos, salva viri eruditi pace, censemus contra, apprime esse consentaneum antiquitatis scrutatori, neque dum ab ejus instituto alienum, venerandæ vetustatis monumenta e tenebris eruere, ac proferre in publicam lucem, nec non lucro apponere, quidquid hujusmodi, modo sit sincerum ac genuinum, ad posteros transmitti possit, cujus vel solum et unicum sæpe pretium est candida, antiqua ac primæva simplicitas. Fortasse hoc MS. nostrum coincidit cum alio illo, quod, sicuti scribit recentior quidam auctor,* extat in eximiæ antiquitatis et pulchritudinis codice bibliothecæ Cottonianæ sub Nerone E. I. *Ad prædictam translationis ac miraculorum historiam prout in apographo nostro est, Lantfredo attribuendam tamquam auctori, non mediocriter conducunt hæc ejusdem apographi verba.* Hujus tamen mirabilis Præsulis vita et prisca conversatio nobis incognita sunt, quia scripta minime habentur; *ex quibus apparet convenire auctori hujus nostri apographi id quod de Lantfrido et Wolstano assertum reperio apud Mabilionem, qui* conqueruntur quod præ scriptorum socordia nihil de ejus [S. Swithuni] vita transmissum sit ad posteros. *Non equidem concipio quomodo isthæc cohærere aut conciliari possint cum opinione Pitsei, qui, teste Mabilione,* in libro de Scriptoribus ecclesiasticis Anglorum, Lantfredo tribuit duos de S. Swithuni vita et miraculis libros, tametsi, *inquit Mabilio,* unum dumtaxat invenio de translatione et miraculis, nec ullum de ejus vita scripsisse videtur Lantfredus, qui S. Swithuni gesta propter inopiam Scriptorum ignorata esse conqueritur. *Translationis* F

14 *Postremum illud restat ut miracula illa, quæ Mabilio e Wolstani et Lantfredi scriptis excerpsit, hic producamus. Primum est de homine parricida, ab annis novem, illud ob crimen ferreis vinculis constricto, et catenis soluto,* quod miraculum, *ut tradit prædictus Mabilio,* in capite XXIV narrat Lantfredus, *(et apud nos refertur inter miracula, desumpta ex antiquis membranis* *Miracula ejus.*

A *branis Reginæ Sueciæ num.* 32) Hoc genus pœnitentiæ, quale sæpius alias observavimus, ita *sequentibus versiculis* describit Wolstanus lib. 2 cap. 7.

AUCTORE J. P.

Contigit interea quemdam patrasse reatum,
Nam occidit proprium crudeli morte parentem.
Unde reo statim præcepit episcopus urbis,
Ferreus ut ventrem constringeret acriter omnem.
Circulus, et similem paterentur brachia pœnam :
Continuosque novem semet cruciando per annos,
Atria sacrorum lustraret sæpe locorum,
Viseret et sacri pulcherrima limina Petri.
Quo veniam tantæ mereretur sumere culpæ.

Pergit dictus Mabilio. Item aliud in capite sequenti factum refertur de servo cujusdam Flodoaldi, prædivitis mercatoris Wintoniensis, qui servus coram Eadrico præside incerti criminis insimulatus, jubetur, ut

Portaret nudaque manu carbone rubentem
Ignitum calibem : foret inculpabilis et si,
Pergeret incolumis : si vero noxius esset,
Plecteret hunc gladio tortor cervice retecto.

B 15 Tertium est in capite II de Birferthi monachi Abandunensis oculis restitutis, Otgaro tum abbate Abaddunensi, cui successit Wlfgarus, qui Wolstano hæc scribente florebat. Quartum est in cap. 12 de cæco illuminato, qui die jejunii Wintoniam adiens religioni duxit solvere jejunium ante solennem horam Nonam. Quintum est de muliere quadam Gallicana, quæ dum nocte quadam oscitaret, nec signum crucis imprimeret, subito maxillæ infirmitate percussa est. Sextum est de lege Eadgari regis, in latrones constituta, ut quisquis hujus sceleris reus deprehenderetur, cæcatis luminibus, truncatis manibus, avulsis auribus, incisis naribus et subtractis pedibus cruciaretur diutius, et sic demum decoriata pelle capitis cum crinibus pene mortuus relinqueretur in agris devorandus a feris et avibus atque nocturnis canibus, quod postremum, Lantfredus in capite ultimo commemorat. *Qui isthæc proxime commemorata* S. Swithuni *miracula contulerit cum iis, quæ jamjam nos sumus daturi, facile animadvertet pleraque omnia ibidem describi, quæ hic recensentur. Nos putavimus lectoris interesse, ut omnia hic, quæ e Wolstani et Lantfredi scriptis a Mabilione excerpta sunt, ponerentur, cum facere possint si non ad notitiam illorum miraculorum, quæ aliunde habentur; poterunt tamen facere ad majorem illorum confirmationem.*

nonnulla ex Lantfredo et Wolstano.

C 16 *Ad apographum nostrum, tractans de miraculis Sancti nostri et extractum est e membranis antiquissimis reginæ Sueciæ, quod attinet, nihil habeo vel de auctore, qui illud scripsit, vel de tempore, quo scriptum est, certi aut explorati, prorsus ut nihil dicere mihi sit in promptu, præter paucula quæ ea occasione diximus paragrapho præcedente, quo lectorem remitto. Suus hic quoque detur locus epistolæ Lantfredi, quæ ab eo tamquam auctore edita legitur in Anglia sacra apud Whartonum parte* 1 *pag.* 322, *sub hoc titulo :* Lantfredi epistola præmissa historiæ de miraculis S. Swithuni episcopi Wintoniensis. *Spero huc ipsam secundo lectore insertum iri, quia tametsi non magnam habet affinitatem cum iis, quæ sparsim per hujus paragraphi decursum tractata sunt; propterea quod nihil admodum novæ lucis eruditionisve historicæ præbeat, servire tamen eadem poterit loco prologi, historiæ miraculorum a* S. Swithuno *patratorum, præmittendi. Epistola hæc ita sonat :* Dilectissimis fratribus Wintoniæ commorantibus in S. Petri cœnobio, quod nuncupatur Vetustissimum, jugis concordia, salus ac perhennis gloria, gaudium inenarrabile, splendor sine fine, pax sempiterna, caritas continua hic et in cœlo multiplicetur a Domino. Licet, carissimi ac affabiles adelphi, per universam ferme Europam sint divulgata penitus miracula, quæ præpotens auctor miraculorum dignatus est largiri gentibus Anglorum per S. Swithuni meritum ; tamen ne tanta Dei beneficia queant posteritatem latere succedentem, nequissimus cunctorum pravis actibus hominum, utpote nulla divinæ prærogativa scientiæ, nulla fultus bonitatis auctoritate ; verum vestris obtemperans jussionibus, vestris confisus orationibus, tremens ad tantam pelagi magnitudinem accessi, et quasi stillam de undis Oceani, ita de plurimis Sancti miraculis perpauca decerpsi. D

Epistola Lantfredi

17 Quapropter efflagito Conditorem rerum, quatinus non meum respiciat meritum sed affectus jubentium. Vos etiam pro meis precor orare dilectis, ne me seducat spiritus falsitatis. Nimirum animus terrenis irretitus curis, nihil veritatis excogitare poterit, nisi prius fallacis caligines erroris spiritus scientiæ et pietatis expulerit. Et quoniam perparum scimus de signis mirabilibus, prodigiis ac virtutibus, quæ Sanctus ista in sua gessit orationibus vita : nimirum, ut inquit Priscianus, auctor grammaticæ artis peritissimus, studiis litterarum transeuntibus in negligentiam per scriptorum inopiam : veniamus ad ea, quæ post ejus obitum indubitanter sunt peracta ad viri Dei tumulum. Idcircoque accessimus maxime ad evolvenda hujus Sancti miracula ; quoniam ut beneficia Dei dignissimum est laudare, et justissimum eum nescientibus prædicare ; sic impiissimum est illa silendo negare, et nequissimum eadem ignorantibus non enarrare. Humanus animus istius est naturæ, ut quotiescumque legendo didicerit, vel audiendo sacros actus antiquorum vel mores patrum, relinquat cordis duritiam, deseratque mentis contumaciam sectatricem vitiorum, et inclinetur ad misericordiam, secteturque humilitatem magistram virtutum. *Nihil ut vidisti lector, novæ lucis, nihil notitiæ suppeditat prædicta epistola, nihilo tamen secus hisce inserendam judicavi, ne quis fortasse eruditus eam hic desiderare posset.* E

miraculis præmissa.

§ III. Respondetur nonnullis quæsitis ad vitam ac mortem S. Swithuni pertinentibus.

Quo fuerit loco natali beatus noster Præsul, quo genere oriundus; quod professus vitæ institutum, antequam sacras infulas Wintonienses gestarit; non puto in antiquis monumentis distincte alicubi definiri. Nobili parentum stirpe eum ortum scribit Florentius Wigorniensis anno Christi DCCCXXVII, *ut videre est apud Maihewium: hoc parachronismis unde hauserit, non discutio. Quod attinet ad vitæ institutionem ante episcopatnm Wintoniensem; respondet Mabilio :* Eum Wintoniæ in cœnobio veteri monachum fuisse censent Harpsfeldius et Maihewius; quorum proinde hæc sententia est. Wintoniensem S. Petri cathedralem ecclesiam medio seculo IX a monachis excultam, subinde migrasse ad canonicos seculares, quos Ædgarus Rex post medium seculum X monachis mutavit. Et quidem ita diserte mentem suam explicat Maihewius, ut etiam Wintoniensem ecclesiam principalem, quæ postmodum vetus monasterium dicta est, ab ipsa sui institutione per beatum Birinum episcopum, monachis *Benedictinis* paruisse existimet. Qua de re fusius in sequenti seculo disseremus. *Habemus e vita Gotzelini postea a nobis producenda, puerilem ejus simplicitatem, morum innocentiam, clericatum, sacerdotium, institutionem Adulphi seu Ethelwlfi, regis Egberti filii, nihilque præterea quod distinctiorem explicatioremque nobis rerum a S. Swithuno ante episcopatum gestarum mentionem ingerat.* F

S. Swithunus ante episcopatum

A *gerat. Asserit quidem Pitseus ex Lelando, ordinis S. Benedicti monachum fuisse* Swithunum; *sed majorem mereretur fidem, si quam rotunde hoc dicit, tam verosimiliter probaret.*

19 *Hisce non obstantibus professio ejus monastica ante episcopatum, non obscure eruitur et asseritur apud Mabilionem in Annalibus Benedictinis Tom.* 3 *pag.* 98, *ex instrumento quod sine dubio nondum habuit eo tempore, quo conscribendis Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti dabat operam, sed postea nactus fuerit, quando ad conscribendos Annales prædictos animum appulit. Profertur illud instrumentum in historia majore Wintoniensi Tomo primo, Angliæ sacræ, de qua supra, pag.* 201 *et seqq., in qua citatur professio* Sancti nostri, *facta in manibus Colnoti archiepiscopi Dorovernix, antequam in episcopum Wintoniensem esset consecrandus, ubi inter alia, quæ edicit, terminis expressis monachum antea fuisse se profitetur:* Ego, *inquit,* Swithunus monachus, servulus servorum Dei, licet indignus ad episcopalem sedem electus Wentanæ civitatis ecclesiæ, in primis confiteor tibi, reverendissime Pater, Celnode archiepiscope, continentiam meam, quam prius in professione monachali B expressi, et dilectionem meam ad te, quod absque ambiguitatis scrupulo, et absque ulla falsitatis commentione est. Credo in Deum Patrem etc. *Itaque dubitari minime potest, quin S. Swithunus ante episcopatum, monastici instituti fuerit sectator, sed quale isthuc fuerit, an Benedictinum, an aliud, ab antiquis non exprimitur. Videtur tacite supponere Mabilio instituti Benedictini monachum fuisse; cum in Actis Benedictinis suum quoque locum ei concedat, non secus atque aliis præmemorati ordinis sectatoribus.*

qualis fuerit,

20 *Quæri præterea possit, quo anno Sanctus noster Wintoniensis cathedræ administrationem possessionemque adierit. Contigisse illud seculo nono satis consentiunt auctores, sed quoto prædicti seculi anno id contigerit, major inter illos lis est et controversia. Certum pono et indubitatum, necdum eum ad gestamen pastoralis pedi fuisse promotum anno* 833. *Assertionem meam sic stabilio. Anno* 833 *Withlafius, rex Merciorum, cum, uti narrat Alfordus noster, in Croylandensi secessu profugus moraretur, diplomate regio sanxit, se, si regnum reciperet, illi loco facturum bene; quod sane abunde et cumulate præstitit, subnotavitque in Concilio Londinensi publicum instrumentum, quod ab Ingulpho, prædicti monasterii abbate relatum, videri potest apud eumdem Alfordum et alios scriptores. Privilegio isti* C *regio subscripserunt, primo quidem loco Celnothus archiepiscopus Dorobernensis, atque alii deinceps ordine suo archiepiscopi, episcopi et abbates; quin et ipse post illos rex Egbertus, et ejus filius Adelwlfus, nec non duces tres. Et tandem post memoratos hosce omnes subscripsit etiam Swithunus his verbis:* Ego Swithunus presbyter regis Egberti præsens fui. *Itaque anno* 833 *S. Swithunus dumtaxat erat presbyter regis Egberti atque adeo nondum erat episcopus. Assero præterea, non fulsisse ipsum dignitate episcopali ante annum* 837, *patetque ex eo quod Helmstanus decessor ejus in episcopatu, anno tantum* 837 *e vita migrarit.*

quo anno

21 *Huc faciunt ea, quæ habet prælibatus Alfordus in Annalibus ecclesiæ ad annum Christi prædictum:* Moritur hoc anno Helmstanus, Wintoniensis episcopus, cum quinquennio ecclesiam gubernaset. De eo hæc habet Godwinus in catalogo: »Obiit Helmstanus anno » octingentesimo trigesimo septimo, et tumulatus » jacet super parietem septemtrionalem presbyterii. *Tum pergit Alfordus:* Eumdem mortis annum consignat Wigorniensis, quod ideo notandum; quia non desunt etiam nobiles historici, qui putent, mortuo Helmstano Ethelwolfum successisse regem occidentis. Sed qui regnum ingressus est IV Februarii, non potuit episcopi sedem septennio occupare, ut velle videntur auctores aliqui. Bene igitur scripsit Godwinus: » Hac circiter tempestate Athulfum, sive » Athelulfum, qui postea rex fuit, episcopum Wintoni- » ensem creatum contendunt historicorum nostrorum » non pauci, Simon Dunelmensis, Henricus Huntindo- » nius, Rogerus Hoveden, aliique, et huic sedi an- » nos septem præfuisse. Id quod mihi nullo modo » probatur » *Ita Alfordus ex Godwino.* D

consecratus

AUCTORE J. P.

22 *Maneat itaque fixum, non occupatum fuisse locum Helmstani Wintoniensem ante annum* 837, *cui Helmstano, non Athelwlfus, ut nonnullis ceteroquin non infimæ notæ historicis placuit comminisci, sed S. Swithunus successit; idque vel anno proxime sequenti, videlicet* 838, *quem prælaudatus Alfordus dicit in fastis notari; vel anno præcedenti* 837, *dicente Maihewio in trophæis Benedictinis Angliæ ad diem* 2 *Julii:* Agente Etheluulpho, jam rege constituto, ac propterea post illius regni initium, quod contigit DCCCXXXVII, eum sedi illi episcopali fuisse præpositum, consentiunt omnes. *Consentit enimvero Malmesburiensis lib.* 2 *de Gestis Pontificum Anglorum:* Ethelwolfus, *inquit,* Swithunum ut altorem ductoremque suum suscipiens (sic enim eum vocabat) non prius abstitit, quam episcopatu Wintoniensi honoraret, consentiente clero, ordinante archiepiscopo Cantuariæ E Ceolnotho. *Consonat præterea Florentius Wigorniensis, qui ad annum* 837, *sic habet:* Rege vero Ethelulfo regnante, S. Helmstanus episcopus vita decessit; cui jussu regis B. Swithunus successit.

episcopus.

23 *Thomas Rudburnus supra memoratus, ordinationem S. Swithuni factam quidem asserit* defuncto Helinpstano, Wyntoniensi antistite, *ac regnante Athulfo seu Ethelwlfo, sed illam removet ac differt usque ad annum* 852; *at quo nixus fuerit fundamento, non satis assequor. Et vero idem auctor antea proxime producit privilegium, seu* donationis chartulam, *quæ* scripta est anno Dominicæ incarnationis DCCCXLIV, indictione IV, *(quæ est septima) ubi* Swithunus *nominatur episcopus his verbis:* Placuit autem tunc postea episcopis Alstano Shireburnensis ecclesiæ, et Swithuno Wyntacestrensis ecclesiæ cum suis abbatibus et servis dictum consilium inire. *Whartonus, commentator citati Rudburni seu scholiastes, censet introitum* Swithuni *ad sedem episcopalem recte e Rudburno positum anno* 852; *at sphalma irrepsisse in diploma prædictum seu donationis chartulam, et pro anno* 844 *substituendum esse* 855; *eo quod indictio* IV *ibidem apposita ad amussim concordet cum illo anno (quo fuit ind.* 3 *non* 4*) discordet autem cum anno* 844, *in quem non indictio quarta sed nona (septima) inciderit. Idem Whartonus ex incuria lapsum arguit Godwinum, quia mortem Helmstani consignat anno* 837. *Sed an ipsius in hac materia judicium tanti esset debeat, ut præponderet auctoribus antea allegatis? Patet contrarium vel ex erroribus indictionum.* F

Thomæ Rudburni et aliorum

24 *Lapsum majorem patentioremque commisit Usserius, dum in indice suo Chronologico statuit* Swithunum *in episcopali sede successisse Helmstano anno* 937, *his verbis:* DCCCCXXXVII Helmstano in Wintoniensi episcopatu successit Swithunus, quem in Catabrisiensis academiæ cathedra sacræ theologiæ professorem fuisse volunt; horum æquali, Bonagratia de Villa Dei, in epistola ad nigros monachos Angliæ illud attestante. *Hæc Usserius in indice, postquam in sua historia de Britannicarum ecclesiarum primordiis pag.* 340 *dixerat sequentia:* Qui superest Swithunus, ille ipse fuisse videtur, quem anno DCCCCXXXVII Helmstano in Wintoniensi episcopatu successisse notat Florentius Wigorniensis in chronico. *Sed ibidem diserte signatur annus* 837, *nullaque aut de Helmstano aut Swithuno, anno* 937 *fit mentio. Tum præfatus Usserius pergit:* Nam et hunc Cantabrigiensem fuisse volunt, idque auctore Bonagratia de Villa Dei,

hallucinationes

AUCTORE J. P.

A Dei, ex cujus epistola ad nigros monachos in Anglia a Rhoma Tudburno Historiæ majoris libro III c. II, et historiolæ Wintoniensis ecclesiæ scriptore, verba producuntur ista : » Cum a propria exulans patria, » in Anglia apud sanctissimos ac religiosos mona- » chos totius regni vestri degerem in Wentana urbe, » Helmstanum venerabilem abbatem cathedralis ec- » clesiæ et venerabilem Swithunum ejusdem ec- » clesiæ præpositum, et in professione sacræ theo- » logiæ in studio Cantabrigiensi cathedratum, me » inter ærumnosa exilii discrimina speciali remu- » nerandæ recreatoris gratia confovebant. »

25 *In quæ verba Whartonus commentatur in hunc modum:* Vereor ne Swithunus senior, Wintoniensis etiam episcopus, SS. Dubricii et Davidis familiaris et litterarum fama celeberrimus, cum juniore male permixtus fuerit. De illo vide Galfridum Monumetensem Histor. Britan. lib. IX cap. XII et Giraldum Cambrensem in vita S. Davidis. De antiquitate academiæ Cantabrigiensis splendide fabulatus erat Rudburnus in historia minori hisce verbis : » Anno Do- » mini DCCCLXXI combusta est universitas Cantabri- » giensis, quæ fuit ædificata anno a mundi creatione » 4815 a Cantabro duce, et frequentata a Philo- B » sophis ante Christi incarnationem per annos » CCCXCIV » *Sic ille, Quibus attente expensis ac consideratis, sequitur in hisce et similibus, uti etiam in epocha chronologica superiore, non nimium esse deferendum auctoritati Rudburni, atque adeo in admittenda præpositura Wintoniensi, et professoratu academiæ Cantabrigensis quibus sanctum fuisse S. Swithunum vult prædictus auctor, non ero valde facilis, nisi ex antiquioribus ac certioribus argumentis probari hoc videro et stabiliri.*

in hac materia

25 Porro quæ de monachis, ecclesiam Wintoniensem ab ipso anno CLXIX inhabitantibus, Rudburnus refert meræ sunt næniæ, *ut dicitur apud Whartonum in successione Priorum ecclesiæ Wintoniensis, atque ex eo colligitur non una eum fabula infarsisse sua scripta. Sed quid ad fragmentum epistolæ, superius allatæ et citatæ, tamquam a Bonagratia de Villa Dei scriptæ? Responsi istuc accipe. Dicere quod illud fragmentum sit omnino suppositìtium et adulterinum, videtur assertio duriusculæ digestionis. Quid ergo? Fuerint fortasse particulæ aliquæ ex affectione et genio particulari ab interpolatore huc intrusæ; vel si hoc non videatur simile vero, confusio* Swithuni *senioris cum juniore satis fecunda potuit esse mater, ut fabulam prædictam enixa sit. Hoc tamen ultimum non videtur* C *sufficere ad præsentem controversiam dirimendam, quia habetur adjunctum nomen* Helmstani, venerabilis abbatis cathedralis ecclesiæ, *qui Helmstanus vixit cum juniore Swithuno : nisi forte duo etiam Helmstani fuerint, quorum primus fuerit* abbas *tantum* cathedralis ecclesiæ, *secundus vero ejusdem ecclesiæ episcopus et synchronus Swithuno nostro. Id quod non vacat indagare. Verum de his plus quam satis. Nunc ad alia properemus.*

expositæ.

27 *Extremus jam labor sit, discutere, quo anno Sanctus Præsul e vivis cesserit. De hoc tempore satis convenit inter auctores, exiguo dumtaxat inter eos relicto unius anni discrimine.* Ejus obitum, *inquit Mabilio in compendio vitæ* S. Swithuni, *pluries jam citato,* in annum Christi DCCCLXII referunt Gotselinus, Matthæus Westmonasteriensis, Florentius Wigorniensis, et cum eis Cardinalis Baronius. Annum sequentem præferunt Wilhelmus Malmesburiensis in Pontificibus, Symeon Dunelmensis in lib. de Gestis Regum Anglorum, et Rogerius Hovedenus. Diem sextum ante Nonas Julii adsignat idem Gotselinus, et cum eo Martyrologium Romanum, et alia recentiora. Longe errat Egilwardus in libro de vita S. Burchardi episcopi Wirtziburgensis, qui Burchardum ejusdem S. Swithuni fratrem germanum D fuisse appellat, cum centum annis Burchardus Swithunum antecesserit.

S. Swithunus

28 *Auctoribus postremo loco enumeratis, ac mortem Swithuni anno 863 consignantibus, adhæret Mabilio loco proxime citato; ubi eumdem quoque annum notat. Quid coegerit ipsum recedere a sententia Gotzelini, supra num.* II *pluribus laudati ex eodem Mabilione, ignorare me fateor; neque satis video subesse causæ cur relicta ejus sententia, Sancti nostri obitum figentis anno 862, aliorum recentiorum auctorum placito me conformem, dictum obitum annectentium anno dumtaxat proxime sequenti, videlicet* 863. *Præferendum itaque censeo annum 862, Majores nostros secutus, qui jam pridem ad diem* XI *Aprilis; pag. 54 in Annotatis litt.* l, *ejusdem fuere sententiæ;* S. Swithunus... sedit ab anno DCCCXXXVIII ad DCCCLXII. *Ex dictis lapsus errore convincitur ac crisim meretur, aliorum toties hypercriticus Bailletus, dum in vita* S. Swithuni *asserit, quadraginta pene annorum spatium in episcopali munere eum impendisse. Corollarii loco adjicio ea, quæ notavit scholiastes Historiæ Wintoniensis in parte prima Angliæ sacræ a Whartono editæ, qui in hæc prædictæ historiæ verba,* Decessit autem *S. Swithunus,* anno Dominicæ incarnationis DCCCLXIII, *ita commentatur :* Sic quidem Hovedenus, Mailrosensis et plures alii. Vere E autem obiit anno DCCCLXII, VI Non. Julii feria V; quod ex Wigorniensi et Westmonasteriensi constat. Sic et Historiola Wintoniensis MS. quæ Swithunum DCCCLXII, anno III Ethelberti regis obiisse memorat. Crasse errant Annales breves Wintonienses, qui nativitatem Swithuni in annum DCCCXXVI, obitum in DCCCLXXII protelant. *Hæc præfatus pro lectoris institutione de rebus, ad S. Swithuni vitam ac miracula pertinentibus, apographa nostra subjicio.*

quo anno mortuus.

VITA

Auctore Gotzelino *a* apud Surium

Collata cum ea, quæ est apud Capgravium.

Glorioso rege Anglorum Egberto *b* regnante, qui regi Kinegilpho *c*, ab idololatria per beatum Birinum *d* converso, octavus *e* in regni administratione successit, beatus Swithunus, pater et pastor in Ecclesia Dei futurus, cursus sui in stadio mundi hujus exigendi, divina ordinante misericordia, accepit exordium. Annis vero puerilibus, pia simplicitate F transactis, jugum Dominicæ servitutis suis humeris imponi voluit susceptumque humiliter viriliterque portavit. Itaque in clerum adscitus, de gradu in gradum, de virtute in virtutem, gressus ejus Deo per omnia dirigente, conscendens, sub Helinstano *f* Wintano episcopo, ad sacerdotii honorem provectus est. Porro autem curabat seipsum ministrum idoneum et probabilem Deo semper exhibere, verbum veritatis recte et catholice tractare, humanitati et mansuetudini studere, opera pietatis ante omnia exercere, non recte neque ordine viventes, virga castigationis corrigere, humiliter omnibus inservire.

S. Swithuni clericatus, virtutes.

2 Ejus fama ubi ad regis aures pervenit, ab illo accersitus est, et inter præcipuos amicos numeratus. Commendavitque ei rex filium suum Adulphum *g* liberalibus disciplinis erudiendum, et sanctis moribus instruendum : quem postea subdiaconum ordinavit. Attamen patre ejus sine herede ex hac vita decedente, cum præter eum nullus alius heres superesset, Leone *h* Pontifice dispensante, uxorem duxit. Defuncto vero Helinstano Episcopo, omnium votis

episcopatus Wintoniensis,

a b c d e f g h

A votis Swithunus electus est. Ejus precibus et exhortationibus rex Adulphus permotus, ecclesiis Dei universam decimam terræ regni sui benigne donavit, libereque sibi vendicare concessit. Idem sanctus Episcopus pontem Wintoniensem, qui est ad Orientem, construxit. Cumque ei ædificando solicitam navaret operam, quodam die, illo ad opus residente, quædam paupercula mulier eo venit, ova venalia in vase deferens : quam apprehensam operarii lascivientes et ludibundi, magno incommodo affecerunt, ovis universis non ereptis, sed confractis. Illa igitur pro illata injuria et damno dato, cum lachrymis et ejulatu coram Episcopo conquerente, vir sanctus pietate permotus, vas, in quo erant reposita ova, corripit, dextra signum Crucis exprimit, ovaque incorrupta et integra restituit.

præclara exempla, beatus obitus,

3 Solebat vero studiose fabricare ecclesias iis locis, quibus non erant : porro dirutas et confractas instaurare. Dedicaturus sacras ædes, non equo vehebatur sublimis, nec secularis pompæ apparatum sibi adhibebat : sed clericis et familiaribus suis comitantibus, nudis pedibus humiliter incedebat. Ad convivia sua accersebat non locupletes, sed egenos et pauperes. Os ei semper apertum erat ad cohortandos peccatores ad agendam pœnitentiam. B Monebat stantes, darent operam, ne caderent : lapsos, ut resurgerent. Cibum non ut ventrem farciret, sed pro sui sustentatione parce et moderate sumebat. Post multas vigilias multosque labores, ne deficeret, somni paululum admittebat, psalmis et canticis spiritualibus semper intentus. Proximis semper, perinde ac sibi ipsi, quod utile, quod honestum, pium et sanctum esset, modesto et humili sermone proponebat. Vixit vir beatus usque ad vitæ exitum in vera observatione mandatorum Dei, omni custodia servans cor suum in omni munditia et spiritali puritate, catholicæ et Apostolicæ doctrinæ custos integer, filiorum spiritaliter regeneratorum in sanctæ conversationis studio eruditor pervigil et magister. Humilitatem et mansuetudinem accuratius sectabatur. Denique pacem et sanctimoniam sequens, fontem vitæ et sempiternæ beatitudinis sitiebat. Atque ita feliciter migravit ab hoc seculo ad sidereas mansiones sexto Nonas Julii, anno salutis octingentesimo sexagesimo secundo *i*. Jussit vero non intra ecclesiam, sed extra ejus septa, indigno et vili loco se tumulari *k*.

miracula,

C 4 Post obitum suum multis coruscavit miraculis : inter quæ apparuit cuidam viro *l*, incredibili membrorum omnium infirmitate laboranti, admonens, ut Ethelwoldum Wintoniensem Episcopum adiret, diceretque ei divinæ providentiæ ita visum, ut corpus ipsius a loco, in quo conditum erat, sublatum, intra ecclesiam digniori loco honorificentius tumuletur. Si diffidat et hæsitet, testimonii loco habiturum sanitatem, quam, profligato eadem hora morbo, quo diu laborasset, illico esset recuperaturus. Addidit etiam, ut ad locum sepulturæ veniat, unum ex ferreis annulis, qui etiamnum lapidi infixi visuntur, sine ulla lapidis læsione extracturus, rursumque pari facilitate, nihil læso lapide, in suum locum repositurus. Surgit ille perfecte sanus : uti prædicta erant, omnia reperit, cunctaque ex ordine Episcopo enarrat. Incurvum quemdam, et pecudum more, prono vultu terram respectantem, sanum et incolumem reddidit. Vir quidam nobilis et dives, cum meridiano tempore ad fluminis ripam deambularet, vidit subito apparentes sibi tres ultra modum horrendas quasi mulieres statura immensa. Eæ fugientem illum comprehendentes, et multis modis affligentes, pestiferoque flatu suo pene suffocantes, incredibili horrore affectum, insano similem reddiderunt. Adducto autem ad ecclesiam, nocte apparuit sanctus Swithunus, et omni pulso dolore, sanitati D eum restituit.

AUCTORE GOTZEL.

translatio novis prodigiis clara.

5 Cum Ethelwoldus Episcopus corpus beati Viri e terra levaret, mira odoris fragrantia omnes pervasit, mulier cæca visum recepit, et multi diversis pressi ægritudinibus, ejus meritis curati sunt. Ea translatio incidit in annum centesimum decimum ab obitu illius, Incarnationis vero Dominicæ nongentesimum septuagesimum primum, et Idus Julii. Eodem die puerum, a nativitate mirabiliter contractum, sanavit : tribus mulieribus, oculorum lumine orbatis, visum restituit : nexibus ferreis mulierem in carcere compeditam, ruptis vinculis, liberavit : paralyticum curavit : matronam nobilem, sed cæcam, illuminavit : viginti quinque homines variis vexatos morbis, qui e locis diversis venerant, uno die perfecte restituit : cæcos aliquot, duas contractas feminas intra unum diem : triginta et sex e diversis locis venientes, nec unius generis laborantes ægritudinibus, trium dierum spatio : neque diu post, centum viginti quatuor, intra dies quatuordecim curavit.

Alia S. Swithuni miracula,

6 Rex Edgardus ob coercenda furta lege sanxit, ut in furto deprehensus, oculis privaretur, auribus, manibus pedibusque præcisis, cute capitis nudaretur, sicque feris et avibus laniandus objiceretur. E Accidit vero, innocentem quemdam ea pœna mulctatum, pene amittere auditum, obstructis sanguine aurium meatibus. Delatus a parentibus in oratorium S. Swithuni, ut solus auditus ei redderetur, non id modo impetravit, sed etiam alia, quæ non rogaverat. Mulierem quamdam dormientem ostio aperto in villa civitatis Wintoniensis, lupus e lecto absportavit in sylvam, et horrendo ululatu alios ad se lupos accivit. Mulier et inedia et ætate debilis, quid faceret, ignorabat. Convertitur ad preces, divinam implorat opem, S. Swithunum appellat. Lupus, ejus audito nomine, obdormivit : mulier se subducit : lupus evigilans, cum sociis eam insequitur, sed lædi non potuit, quam Dei et beati Pontificis misericordia liberandam susceperat.

ejusque statua.

7 Statuam quamdam S. Swithuni Episcopus Schireburnensis a fratribus acquisitam, honorifice in ecclesia sua collocavit, ubi præclara miracula crebro edi solebant. Ad hanc statuam quidam leprosus non curationis obtinendæ causa, sed ut ab illis, qui eo in loco preces funderent, stipem acciperet, accessit. Cumque paululum illic obdormivisset, visum est ei, S. Swithunum adesse, lepram ipsius F manu abstergere, et morbum illum omnem repente ab ipso depellere. Evigilans, lætus coram omnibus cingulum solvit, et se purgatum ostendit.

ANNOTATA.

a *De hac re dictum in Comm. prævio a num.* II.

b *Rex Orientalium Saxonum. Regnare is cœpit anno* 800, *desiit sub initium anni* 837, *die* IV *Februarii, uti tradit Alfordus in Annalibus ecclesiæ Anglicanæ tom.* 3, *ubi plura.*

c *Al.* Kinegilsus. *Auspicatus Regnum anno* 612, *obiit* 642, *de quo plura apud dictum Alfordum tomo* 2.

d *Ad Superos discessit anno* 650, *colitur die* III *Decembris tamquam Occidentalium Saxonum Apostolus, de quo alias erit pluribus agendum ex professo, eodem die.*

e *Juxta Alfordi indicem chronologicum, qui habetur ad calcem tomi* 3 *Annal. eccl. Angl., Egbertus a Kinegilso est numero undecimus.*

f *De Helinstano seu Helmstano satis multa in Comm. prævio.*

g *Al.* Ethelwolfus, Ethelvulphus, Alidulphus.

h *Dispensasse cum illo refert sæpe dictus Alfordus, tomo* 3 *pag.* 54, *Leonem III, Romanum Pontificem ; itaque*

A *itaque ante annum 817, cum anno præcedente 816 obierit dictus Pontifex.*

i *Annum hunc nos signandum diximus in Commentario prævio num. 28, potius, quam sequentem.*

k *Plura in Comm. prævio.*

l *De hoc et sequentibus miraculis adi, quæ infra dabuntur.*

HISTORIA
TRANSLATIONIS ET MIRACULORUM

Auctore, ut videtur, Lantfredo *a*, Monacho Wintoniensi in Anglia.

a

Ex Antiquissimo MS. Bigotiano.

CAPUT I.

S. Swithuni corpus divinitus ostensum, ac miracula.

B

Temporibus felicissimi Fabgari * *b* Regis Anglorum ac gloriosissimi totius Albionis *c* insulæ Imperatoris, anno Incarnationis Domini nostri ac Salvatoris mundi Jesu Christi DCCCCLXXI, Indictione XIV cunctipotens Deitas dignata est ostendere Anglis *d* Saxonibus sanctum corpus beati Swithuni antistitis, per cujus merita tot languentes, Deo favente, pristinæ sanitati sunt restituti, quot nemo vivens unquam nec vulgante fama audivit, nec corporeo visu conspexit, nec legendo didicit, ad Sancti alicujus tumulum curatos fuisse. Hujus tamen mirabilis Præsulis vita, et prisca conversatio nobis incognita sunt : quia scripta minime habentur : sed clementia omnipotentis Dei merita ejus miraculis coruscantibus, evidentissime manifestare dignata est.

* Eadgari · b · c · *Corpus Swithuni miraculosum,* · d

2 Triennio igitur antequam sanctæ prædicti Præsulis exuviæ de mausoleo, quo olim fuerant humatæ, a reverendissimo ejusdem loci antistite Athelwoldo fratribusque ejus essent sublatæ, apparuit ipse Sanctus in somno cuidam veridico fabro, angelica præclarus effigie, dicens ad eum : Numquid illum agnoscis canonicum, qui cum ceteris prave viventibus nuper a vetusto *e* expulsus est monasterio? Ut eum recognoscas dilucide, Eadsinus nuncupatur vocamine. Faber respondit : Quondam illum novi, Pater; modo tamen nescio ubi est. Cui Præsul ait : Nunc Wincelcumbe *f* degit. Et adjecit ; Ego te rogo, tibique in nomine Christi præcipio, ut ad illum propere pergas, meaque jussa illi dicas : Hoc tibi, Eadsine, præsul mandat Swithunus, quatenus ad Winthoniensem festinanter pergas civitatem, dicasque Antistiti, qui modo tandem regit diœcesim, cui olim præfui, ut corpus meum de sepulchro elevet, et in ecclesia collocet ; quoniam quidem cœlitus illi est concessum, quod tempore suo manifestandus sum.

divinitus manifestatur. · e · C · f

3 Faber vero ait ad Sanctum : Domine nullo modo voluerit meis credere dictis. Vir sanctus inquit : Ut tuis credat sermonibus, dic ei, ad meum quo pergat tumulum, et trahat unum annulum, ex his ternis, qui sunt fixi mei cooperculo sarcofagi : si confestim subsecutus fuerit illum, hoc sit ei vere manifestum, quoniam te misi ad illum. Sin autem illum minime hinc poterit evellere, tunc nulla ratione tibi debet credere. Potes deinde illi indubitanter referre, quod si utriusque vitæ desiderat perfrui sospitate, debet mores et actus commutare in melius, et ad cœlestis patriæ beatitudinem incessanter festinare. Quin etiam omnibus vaticinando prodas, quod mox ut meam aperuerint sepulturam, reperient thesauros tam inæstimabiles, tamque pretiosos ; ut quidquid usquam est auri et gemmarum, vilescet in comparatione horum. Postquam talia fabro edicta sanctus Vates tradidit, cœlos subvolando petiit. Verum faber ille, primo metuens videri falsidicus, hanc visionem prorsus nemini ausus est prima vice indicare viventi.

Exponitur, · D

4 Qui secundo commonitus ac tertio ab eodem sancto Præsule acriter increpatur ; cur nollet suis obedire præceptis. Tandem accessit ad tumbam almi Pontificis, unum ex supradictis arripiens annulum, tali voce, inquit, ad Dominum creatorem rerum : Domine Deus, universæ conditor creaturæ, concede mihi peccatori, ut si Sanctus iste, qui hic quiescit corpore, ter comparuit meis obtutibus in noctis sopore, hinc istam possim ferream evellere sphærulam ; sicut nuper in somnii visione idem vir Dei meis auribus studuit resignare. Qui statim ut traxit orbem chalybis, ita subsecutus est illum ex lapidea mole, quasi foret fixus in marino sabulo. Quem in propria reponens rimula, ita fixus permansit paululum pressus calce : ut post hoc inde nequaquam possit avelli a nemine.

quomodo id factum. · E

5 Eodem vero die, dum peragraret forum, reperit quemdam clientulum prædicti clerici Vintoniam venientem causa necessariæ coemptionis, cui intimavit ea, quæ per somnia viderat, et humiliter eum flagitabat, ut talia suo Domino narraret. Qui postquam ad proprium pervenit herum per longinqui intervallum temporis, illius rei immemor siluit : sed postmodum pœnitentia motus, domino suo cuncta, quæ a fabro audivit, diligenter narravit. Qui clericus eo tempore non solum Antistitem Wintoniensis diœcesis, verum etiam cunctos fratres ibidem commorantes pertæsos habens propter expulsionem Canonicorum, nefandis moribus ac spurcissimis utentium, pro quibus venerabilis Athelwoldus eos a prædicto expulerat cœnobio, magis quam sancti Patris jussa implere studeret, audire renuit. Postea vero expleto duorum curriculo annorum, favente superni clementia Conditoris, qui cunctos, quos pressit in vineam laboraturos Dominicam, gratis ad suam deducit gratiam ; idem Clericus qui nuper erat, factus est..... venerabilis monachus. Nam nos ipsi ita gestum vidimus, quemadmodum præsens demonstrat codicillus. Benedictus omnipotens Deus, qui peccatores justificat, qui in se sperantes salvat, qui superbos humiliat, qui humiles exaltat.

Varia, quæ rem · *circumstant,* · F

6 Igitur biennio ante sacri inventionem corporis, vir quidam gibberosus, et propter ingentem strumam valde incurvus, per somnium audivit, ut Winthoniam veniret, et ibi per sancti meritum Swithuni, sanitatem reciperet. Qui mane consurgens, sicut valuit, gibbum geminis sustentavit camburtis *g*, et ad Winthoniam pervenit, ibique diu mansitans, angelica visitatione iterum admonitus ad tumbam sancti præsulis Swithuni perrexit, et flexis genibus, rogavit Dominum, quatenus ibi sanaretur ipsius Sancti meritis, quemadmodum in somnis audierat. Qui mox ut surrexit a precibus, ita curatus est divinitus, ut nusquam deformis gibbi locus appareret. Appropinquante vero sacratissimæ solemnitatis die, quo venerabilis Dei antistes Swithunus corporeis nexibus solutus, de hoc mundo migravit ad Dominum, vir quidam dæmoniacis deceptionibus, omnibus membris miserabiliter debilitatus est. Qui cum diu torqueretur, vicini illius, et cognati ad Sancti Dei tumulum eum perduxerunt, et illam noctem pervigilem, cum amico languente assiduis orationibu

g · *miracula.*

bu

A bus[a] peregerunt. Languidus vero mane oppressus somno, paulolum obdormivit, et visum est illi quasi quidam ad eum accederent, et alterum ei calceamentum de pede subtraherent. Qui statim cum amicis domum sanus reversus est. Subtalaris tamen ejus nimium quæsitus est; sed nusquam repertus. Curati sunt alii octo debiles ad sancti viri mausoleum, antequam ossa ejus inde elevarentur.

ANNOTATA.

a *In Commentario prævio attigimus ea, quæ huc spectant.*

b *Alibi* Edgarus *scribitur. Alfordus noster tom.* 3. *Annal. Ecclesiæ Anglicanæ natalem ejus ponit anno* 943, *ex antiquioribus; mortem anno* 975, *qui et de illo agit tomo citato locis variis.*

c *Id est* Britanniæ. *Aristotelis interpres apud Cellarium lib.* 2 *Geographiæ Antiquæ cap.* 4, *pag.* 280, *dixit* Albion et Jerna, *id est* Britannia *et* Hibernia, *ut conficitur ex eodem Cellario ibid. pag.* 254.

d *Ea designatur hic Angliæ pars, in qua jacet Wintonia. De Anglorum et Saxonum in Britanniam* B *adventu agit Malmesburiensis lib.* 1, *de gestis Regum Anglorum cap.* 1.

e *Dilucidationem hujus loci quære ex iis, quæ dicta sunt in Comm. prævio sub initium num.* 18.

f *Locus mihi incompertus. Quid si fuerit pagus aliquis, vel oppidulum ignobilioris notæ?*

g Camburta *significat* sustentaculum *vel* baculum.

CAPUT II.

Corporis translatio, alia miracula.

Miracula multa,

Quibus transactis Idus Julii venerabilis Athelwoldus episcopus cum aliis coepiscopis, et abbatibus, cum pluribusque monachis sanctas reliquias, imperante glorioso rege Fabgaro * de monumento sublevantes, in basilica Apostolorum Petri et Pauli cum magna veneratione collocaverunt. Ubi beneficia præstantur omnibus vera fide petentibus. Postea vero quatuor ægri medelam acceperunt ad ejus tumulum per intervallum trium dierum. Deinde per quinque mensium spatia raro fuit aliqua dies, quo C non sanarentur languidi ad ipsius Sancti honorabiles reliquias. Aliquando autem tres, aliquando quinque, modo septem, modo decem, nunc duodecim, nunc vero quindecim. Vidimus namque plusquam ducentos in decem diebus ægrotos per meritum Sancti curatos, et in anni circulo, qui carent numero. Quapropter increduli ad Sanctum Dei veniant, ut beneficia Conditoris agnoscant, et creatorem laudent.

* Eadgaro

8 Cognoscant denique fideles, quia Dominus noster Jesus Christus, Dei unigenitus, qui in exordio hujus ætatis velatus amictu carnis per semeptisum cæcos illuminavit, claudis officium ambulandi præbuit, surdis auditum reddidit, paralyticos curavit, mortuos suscitavit, supra mare siccis vestigiis ambulavit; idem nostris temporibus ad clarificandum suæ Majestatis omnipotentiam, et ad manifestandum egregie sacerdotis Swithuni meritum, confert sanitatis beneficium ægrorum corporibus, præ multitudine innumerabile ac maris arenæ, quibus non est numerus. Benedictus omnipotens Deus, qui nostra tempestate dignatus est Sanctum suum signis et virtutibus mirificare; qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et dominatur per cuncta secula. Amen.

9 In illo tempore, quo Dominus rerum manifestabat hominibus Sanctum suum Swithunum, accidit, ut venissent Winthoniam in una die viginti sex D ægri, causa recuperandæ sanitatis: ex quibus quidam erant cæci, quidam surdi, quidam muti, quidam etiam paralytici; qui cum accessissent ad sancti Præsulis monumentum et preces coram Deo effudissent; per ipsius interventionem omnes curati sunt in spatio trium dierum, sicque læti domum cum ingenti gaudio redierunt, magnificantes et laudantes Dominum. Nec multo post accesserunt ad eumdem Sanctum ex diversis Anglorum Saxonum finibus centum viginti quatuor infirmi multiplicibus constricti languoribus: hi omnes per sancti Præsulis meritum a variis ægritudinibus Deo volente curati sunt in duarum revolutione hebdomadarum, et benedicentes Domino reversi sunt incolumes ad propria, qui debiles convenerant. Cæcatus est quoque quidam vir in Letania majore causa latrocinii: sed quia innocens cæcatus erat, venit in Epiphania Domini ad sancti Swithuni mausoleum, preces humiliter effundens. Et oculi ejus, qui erant ferro extincti, et omnino evulsi, illuminati sunt. Et habebat postea claros oculos omni tempore vitæ suæ. Ergo quia cuncta miracula, quæ Dominus per sanctum Swithunum dignatus est operari, nequaquam enumerare valemus; rogemus ipsum sanctum Præsulem, quatenus animarum nostrarum languoribus E mederi dignetur, pro nobis apud Dominum intercedendo, cum quo pro bonis operibus sine fine permanere promeruit. Igitur dum tanta signa Salvator mundi ad venerabilis Patris Swithuni tumbam ostendere decrevisset, beatæ memoriæ Athelwoldus episcopus imperavit fratribus ibidem commorantibus, ut semper quando quispiam æger per meritum sancti Viri medelam reciperet, protinus omnes ad ecclesiam pergerent, et Deum hymnis et laudibus glorificarent.

EX MSS

Ægri multi, languidi, cæcus sanati.

10 Accidit autem, ut quidam post aliquot dies graviter ferrent, quod excitarentur per noctem aliquando ter aliquando, quater; et suadere cœperunt ceteris prave relinquere, quod imperatum fuerat pie illis a suo Præsule. Quod dum incaute foret prætermissum per intervallum quindecim dierum, apparuit ipse sanctus Swithunus cuidam fideli viro per somnium, dicens ad eum: Vade ad monasterium vetus, et dic fratribus, quod omnipotenti Deo nimium displicet murmuratio eorum, quoniam quotidie miracula multa coram illis facit, et ipsi tam injuste agunt, quod ei non referunt laudes, sed caduca studia divinis operibus præponunt. Adde etiam ad F hæc, quod si a laudibus cessaverint, protinus cessabunt magnalia Dei: si vero non desinent glorificare Deum, tot mirabilia ibidem faciet, quot a nemine vivente recordantur uspiam peracta. Vir vero præfatus post Sancti recessionem evigilans, ad episcopum Athelwoldum festinabat, et ipsi intimavit omnia, quæ Sanctus Dei imperaverat. Qui commotus animo, cur fratres non egissent secundum illius præceptum; rursus mandavit monachis cum magna comminatione, ut ad omnes sanitates, quæ ad Sancti tumbam fierent, facto signo, omnes simul ad ecclesiam pergerent, et Deo omnipotenti laules hymnidicis vocibus canerent; quod ita deinceps hactenus observatum audivimus. Cui gloria et laus Deo omnipotenti, qui sic Sanctum suum glorificare dignatus est, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Apparens S. Switunus hortatur Monachos ad laudem Dei.

MIRACULA
S. SWITHUNI

Ex antiquissimis membranis

Reginæ Sueciæ in Cod. num. 769.

CAPUT I.

Pars prima miraculorum.

Ægroti Postquam sanctissimi corpus Pontificis infra ecclesiam, sicut prædictum, est positum, quatuor ægri, sive quinque, medelam receperunt ad ejus tumulum per intervallum trium dierum. Expleto autem triduo, ferme per interstitium quinque mensium, raro fuit aliqua dies, quo in basilica, in qua sunt repositæ sancti viri reliquiæ, non sanarentur languidi, quandoque plures sedecim, vel octodecim,
B quandoque vero pauciores, quinque, vel tres, creberrime etiam septem, octo, decem, duodecim, quindecim. Vidimus plus quam ducentos in decem diebus per meritum Sancti curatos, et in anni circulo, qui carent numero.

a plurimi, 2 Vidimus etiam circa præscriptum *a* monasterium plateas adeo refertas utrobique turbis ægrotantium, ut quispiam viator difficile reperiret iter gradiendi ad ipsum; qui post aliquot dies, ita sunt curati, Deo favente, meritis Sancti, ut etiam infra basilicam vix quinque invenirentur languidi. Quapropter invidi sileant, ac reprobi, qui gloriosa hujus Sancti miracula, aut negant, aut quod negare nequeunt, in sinistram partem vertunt. Increduli quoque etiam ad sanctum Dei Famulum veniant, ut beneficia Conditoris agnoscant, et Creatorem laudent. Cognoscant *b* denique fideles, quia Dominus noster Jesus Christus, Dei unigenitus, qui in exordio hujus ætatis velatus amictu carnis, per semet cæcos illuminavit, claudis officium ambulandi præbuit, surdis auditum reddidit, paralyticos curavit, mortuos suscitavit, supra mare siccis vestigiis ambulavit; idem nostris temporibus ad clarificandam suæ majestatis omnipotentiam, et ad manifestandum egregii Secerdotis
C meritum; confert sanitatis beneficium ægrotorum corporibus præ multitudine innumerabilibus, ut maris arenæ, quibus non est numerus.

feminæ cæcæ tres, 3 In illis diebus tres mulieres in Vectam cæcæ degebant insulam, una lucem corporalem numquam conspexerat oculis; duæ vero per spatium erant cæcatæ novem annorum. Quæ dum audirent ad tumbam sancti Præsulis cæcos illuminari, et per virtutem Domini Jesu Christi infirmos quoque curari, rogaverunt cognatos earum, et affines; quatenus eos quamprimum transducerent *c* insulam, quæ undique undis oceani est circumsepta, unde facilius quivissent pervenire ad locum, in quo quiescebat somate *d* Christi Præsul. Cumque extra insulam essent expositæ, et fluctuarent absque ductore, et penitus ignorarent quid agere possent; clemens Conditor creaturarum, misertus inopiæ earum; contulit eis [quemdam juvenem a nativitate mutum] *e* ætate circiter xx annorum. Qui dum ad eumdem devenisset locum, cœperunt eum viragines flagitare unanimi voce, ut eas ad Wintoniensem duceret urbem; ubi sanctus pollebat Episcopus signis mirabilibus; qui mirabili dispositione Dei precibus earum allubescens, in reflexo calle cæcas præfatum perduxit ad locum. Ipsa autem nocte, qua intraverunt
basilicam, in qua ossa Dei Famuli quiescebant, prædictæ tres cæcæ per sancti meritum Præsulis, a D
vero lumine Deo, meruerunt recipere lumen oculorum.

unus mutus, 4 Juvenis vero viraginum ductor, clarescente aurora lucis, recte quivit fari quidquid voluit, et mox signum fecit custodi, ut extra ecclesiam exiret, quatenus illi loqui potuisset; qui admirans quid dicere vellet, ad eum venit, interrogans cur eum vocaret. Juvenis illi ait : scias verissime, quod modo loqui possum recte. Custos inquit : Numquid antea loqui poteras? Qui respondit : numquam antehac locutus sum, et nunc prima audisti verba, quæ de ore meo sunt progressa. Ast ego hesterna luce mutus, tres mulieres huc deduxi cæcas, [quæ] Deo juvante, modo sunt videntes. Quapropter perge, voca fratres, ut solito more reddant grates.

mulier dire cruciandа, 5 Eodem denique tempore quædam aucillula pro parvo erat commisso religata a proprio Wintoniæ domino compedibus ferreis, et execrabilibus manicis : hæc pertrahebatur in crastinum crucianda diris verberibus; ac nonnullis vibicibus. Hæc tota non cessavit nocte perfusis Deum lacrymis exorare, ut eam liberaret a pessimo tortore per sancti Præsulis interventionem. Rutilante autem diei hora, E
quo debebatur affligi gravi tortura, inter preces et gemitus, ceciderunt compedes de ejus pedibus, quæ illico periculum evadens, dormientibus dominis, confugit ad tumbam sacri Pontificis adhuc ligata manicis. Tum a quibusdam intimatum est ejus domino, quod ad sanctum Dei Famulum præfata confugisset servula, et per ejus beneficia esset de compedibus absoluta. Quod cum audisset, permotus iracundia, summa cum festinatione illo perrexit, et non sua sponte, sed Deo cogente manicas reseravit, et prædictam abire illæsam sivit, et de illo facinore nihil mali intulit ei.

paralyticus, 6 Vir autem quidam multos paralyticus per annos in provincia Anglorum commorabatur, quæ eorum lingua Hamme dicitur, adeo omnibus membris debilitatus, ut de fulcro, quo recubabat, nulla ratione surgere prævaleret. Is audiens miracula, quæ Dominus Wintoniæ faciebat, per sancti Vatis merita, cœpit sagaci mente præmeditari, quod suavius esset illi, si ante salutiferas Viri Dei exuvias, saltem unam pervigil duceret noctem. Qui convocans cognatos, et amicabiles vicinos, quibus [eis] præcepit flagitando nimium, quatenus falerarent soni- F
pedes eorum, ac semet baccaulo *f* imponerent, atque ad sancti Præsulis corpusculum deferrent. Qui dictis amici obtemperantes ægri, ocius peregerunt, quod eis præcepit. Verum antequam æger sermonem finiret, per pietatem gloriosi curatus Pontificis, de lectulo consurgens, iter arripuit pedibus, et universos comites cursu præcessit equites, qui cum ipso itinerabant complures, et volucri gressu ad venerandum almi reliquias Episcopi pervenit incolumis, adhuc sodalibus longe remanentibus, canterinis licet et adminiculis suffragantibus.

matrona cæca curantur. 7 Quædam etiam præpotens matrona commanebat in alia Anglorum provincia quæ eorum lingua nuncupatur Bedeforshire *g*, hæc erat spatio trium adeo cæcata annorum, ut nec splendorem luciferi posset solis contemplari; quæ dum ingentibus cruciaretur doloribus, promisit Sancto se daturam multa sancto præsuli Swithuno donaria, si per ejus meritum lumen reciperet oculorum. Cumque hæc a clientulis foret deducta ad viri beatissimi ossa, dedit Deo, sanctoque Swithuno vestem quamdam, quam dum alteri supponeret, illico lumen recipere meruit, quod dudum amiserat. Quæ mente devota laudes Deo referens, atque post perceptam salutem cibum capiens, domum rediit lætissima, quæ ad sancti monu-

A monumentum Pontificis accessit mœstissima, per virtutem omnicreantis Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi.

Alia valde morbida sanatur;

8 Alia quoque materfamilias valida ægritudine cœpit infirmari eadem tempestate. Omnes itaque vicissim affines, et famuli ad eam accedentes, hortabantur eam gementes, ut proprias disponeret possessiones, antequam necis interitus adventaret, quoniam arbitrabantur eam cito obituram. Cum autem languor intolerabilis augeretur diebus singulis; posita in desperatione istius vitæ, proximæ mortis vicinitate; promisit Deo, sanctoque præsuli Swithuno, quod si aliquid per ejus interventum percipere mereretur ægritudinis remedium; cum multis donariis, quantocius valeret, ad ejus mausoleum veniret, et unam vigiliis noctem duceret ante sacratissimum Dei famuli corpusculum. Quod dum promitteret, potita est sanitate corporis; sed amisit vigorem mentis, quoniam quidem Dei beneficiorum immemor, promissiones, quibus sese obligaverat, non observavit; et gratias Deo debitas, sicut condignum erat, non rependit.

sed ingrata

9 Hæc dum post aliquod tempus, cum proprio conjuge meditaretur ad quasdam nuptias equitare; B ministris optimos præcepit cornipedes præparare. Qui postquam decentissime sunt ornati faleris; vir ejus, cum paucioribus antecessit clientibus, quem ipsa cum pluribus subsecuta est citius. Quæ dum faleratum scanderet equum, et dum equitaret post maritum, dolorem non sensit ullum, nec penitus aliquam ægritudinis molestiam. Denique cum ad præfatas pervenisset nuptias, in quibus plures aderant consules, et multi præpollentes regis satellites; subito arripuit eam ipse languor, a quo nuper medicata fuerat per sanctum Dei Famulum. Tum illa demum intelligens, quod injuste egisset; quoniam curata a Deo per meritum Sancti, haud retulisset gloriam conditori, mox in quantum valuit pœnitudinem agens, clientulos ad se convocans, quos, secundum quod fari quivit, suppliciter exoravit, ut eam quantocius possent, ad locum, in quo vir sanctus quiescebat, deferrent, quo per Dei misericordiam rursus reciperet sanitatem. Quæ dum illo delata foret clientum juvamine, in sequenti nocte denuo recepit curationem. Postera vero die incolumis ad supradictas repedavit nuptias, omnipotenti Deo gratias referens justissimas.

relabitur in morbum

et rursum curatur.

Monachi quidam tardi

C 10 Dum mundi Dominus ac Salvator inclitus mirificaret Sanctum suum prodigiis, ac virtutibus, præsul venerabilis Adelwoldus, qui Wintoniensi præerat diœcesi, in illis diebus imperavit fratribus, ibidem commorantibus, quod quandocumque quispiam æger per virtutem Domini, et meritum sancti Antistitis medelam corporis optatam perciperet, protinus omnes illius loci fratres necessaria relinquerent, quæque in manibus tenerent, ecclesiam adirent, et condigne Deum glorificarent. Accidit autem, ut quidam, illecti dæmonum fraudibus, graviter ferrent, quod tam sæpe excitarentur de nocturnis quietibus, scilicet aliquando tribus, aliquando quatuor, in una nocte vicibus; ac suaderent, ceteros prave relinquere, quod illis pie imperatum fuerat ab eorum Pontifice.

ad Deum, in S. Swithuno glorificandum

11 Quod dum incaute foret prætermissum per intervallum quindecim dierum, condolens sanctus Dei famulus, quod fratres præfati bonum parvipenderent opus, et Præsulis illorum jussionibus non obtemperarent, nec debitas Deo laudes persolverent; sed in perniciosas sathanæ decipulas inciderent, in somnis *h* apparuit quadam nocte cuidam venerabili matronæ, nivea indutus melote, ac talari veste, gerens coronam in capite auream, gemmis decenter pretiosis ornatam et Indicis pulchre margaritis comptam, nec non sandalibus pulcherrimis calceatus, dixitque illi blandissimis sermonibus: mox ut videris Wintoniensem, dilecta Dei, Antistitem: dic ei, ut imperet monachis degentibus ibidem ne cessent glorificare Deum omnipotentem quotiescumque quispiam ægrotus ad Swithuni tumbam præsulis receperit curationem: valde etenim displicet omnipotenti Deo, auctori miraculorum; quod quotidie miracula facit innumerabilia coram oculis Sanctorum, et ipsi tam injuste agunt, quod Deo laudes non referunt: sed caduca malunt studia, quod nefas est dictu, divinis operibus præponunt. Ne sit illis, obsecro, grave per singulas omnicreantis Regis virtutes, glorificare omnium auctorem virtutum, ne sentiant iratum judicem vivorum, atque mortuorum. Quid plura? D

h

EX MSS.

increpiti

qua minis

12 Deinceps si quispiam cessaverit a laude; repletus nævo invidiæ, torporis ac superbiæ; nisi commissum hoc deleverit pœnitudine, carebit minime vitiorum fraude. Nimirum idcirco Deus tot et tam inaudita, novissimis temporibus, mundo præbet miracula, ut mollescant hominum saxea, ac resipiscant pravorum corda, et festinent ad cœlestia bonis operibus gaudia, quoniam signa infidelibus populis sunt tribuenda, fidelibus autem nequaquam necessaria. Numquid Deo rerum conditori obediunt, qui ejus beneficia floccipendunt? Nonne Dominum ad iracundiam provocant; qui silentio ejus magnificentiam negant? Adde etiam hæc; quod si a laudibus cessaverint fratres, protinus cessabunt magnalia Dei. E

qua promissis

13 Si vero non desiverint cœlestem magnificare Regem, tot et tanta Dominus omnium patrabit ibidem miracula, quot, et quanta a nemine recordantur vivente super terram peracta hactenus uspiam, postquam divinitas, quæ in unam Christi personam junxit geminam potentem naturam, Deum et hominem, servum et seniorem, creaturam et creatorem, vexit ad cœlos nostram humanitatem. Sanctus Dei famulus, mox ut talia illi gloriose præcepta retulit matronæ in soporis visione; Angelicum inde removens vultum, cum vibrante luce conscendit olympum. Mater familias autem post Sancti recessionem evigilans a dormitionis gravedine; cœpit multum dolere, quod carebat claritudine, quam per somnium conspexerat ineffabilem, quæ tam ocius quam valuit de fulcro, quo jacebat, surrexit, et accersito venerabili Episcopo, intimare studuit F quicquid in somnis ab Angelo Christi accepit.

annitente loci episcopo,

14 Qui commotus paululum, ut decet sapientem virum, cur fratres non egissent secundum illius præceptum; rursus præscriptis mandavit monachis de palatio Regis, in quo pro communi utilitate regni, Deo cunctitonanti militabat in diebus illis; quod si quispiam adesset, qui Deo laudes non redderet, et ad ecclesiam festinus non pergeret illico, ut quilibet æger per virtutem sanctæ Trinitatis sanitatem reciperet, pœnitentiam septem dierum ageret, nil manducans, neque bibens, præter aquam, et panem. Ex quo tempore nequaquam est prætermissum, quotiescumque ad beati Viri corpusculum, sive in die, seu in media nocte, actum est quoddam miraculum, edili paululum pulsante tintinnabulum, quatenus fratres non adirent cœnobium ad glorificandum omnipotentem Dominum; cui honor virtus, atque imperium, doxa *i*, majestas, paxque, tripudium per immortalia secula seculorum.

diu ac noctu

Deum laudant

i

15 Quidam denique vir Londoniensis, ita erat eodem tempore debilitatus omnibus membris, quod prorsus nullam jam posset sperare medelam. Idem autem audiens miraculorum opinionem, quæ per cosmi *k* Salvatoris pietatem patrabantur ad vatis mausoleum, ab agnatis delatus est Wintoniam secun-

Debilis ac distractus curati,

k

A secundum ejus desiderium, cupiens accedere ad sanctum Christi famuli corpusculum, et inibi vigilans una nocte degere, sed minime quibat præ nimio dolore. Quo cum post aliquot deportaretur dies, eadem nocte cœlitus curatus est. Vir namque ipse tam gravi percussus erat ægritudine, ut manus et pedes illius post tergum versi cernerentur. Verum Deus omnipotens, misericors, ac clemens, qui non derelinquit omnes in se sperantes, per sancti meritum Swithuni, suæ misertus est creationi, tribuens infirmo pristinum vigorem corporis ad sui glorificationem nominis; quatenus incolumis effectus magnificaret Dominum, qui facit mirabilia magna solus, omnibus vitæ suæ diebus.

EX MSS.

uti et cæci sedecim,

16 Denique ex præfata urbe quondam pariter venerunt Wintoniam homines cæci numero sedecim utriusque sexus. E quibus quindecim e prima cœlitus illuminati sunt die; sextus autem decimus altero lucescente mane cum multis languentibus aliis, per meritum sancti Præsulis curationem recipere meruit, et sic postmodum Deo justissimas persolventes læti gratias, reversi sunt videntes Londoniam, qui cæci nuper venerant.

claudus,

Quidam claudus etiam utroque pede, commorabatur in eadem civitate Londoniæ, qui sanitatem B per diversas inquirendo provincias, pene suam omnem consumpserat facultatem. Is tandem ad sanctum equo vectus Augustinum *l* Archipræsulem Cantuariorum, per ejus intercessionem, unius pedis meruit recipere valetudinem, qui post aliquantulum temporis intervallum; audiens opinionem miraculorum, Wintoniam *m* veniens; accessit ad sancti Viri corpusculum; in ipso die curatus est altero pede; et confestim lætus rediit domum pedibus, magnificans Dominum sermonibus.

et variis languoribus affecti,

17 Venerunt aliquando ad sanctum Dei Famulum ex diversis Anglorum provinciis viginti quinque infirmi, variis languoribus constricti, scilicet cæci, claudi, surdi, et muti, qui in unius diei revolutione omnes per gloriosam egregii Sacerdotis interventionem a Domino meruerunt recipere curationem.

et cæcus.

Quidam etiam Comes multum dives habebat filium, qui a nativitate quinquennio usus est visu corporeo, quo expleto illum amisit, et alio lustro cæcus extitit, qui dum una nocte vigilaretur a genitrice, cum plurima clientum multitudine in templo, quo quiescebant venerabilis Viri reliquiæ; aurora diem ducente, glaucoma ex oculis ejus recessit, et Deo C volente clarum videre potuit.

ANNOTATA.

a *Id est,* prædictum, præfatum monasterium. *De quo actum esse supponitur ab Auctore, cujus hic damus historiam non integram, sed fragmentum, eatenus saltem, quod capite seu principio ac fine sit mutila.*

b *Consonant hic aliquot periodi cum MS. Bigotiano, de quo supra. Vide illud a numero octavo. Unde colligas ex eodem profluxisse fonte tam hoc, quod hic damus, quam illud apographum.*

c Ducerent trans insulam. *Vecta quippe insula in mari Britannico, Hantoniæ provinciæ, in qua sita est Wintonia, fere adjacet, et non nisi exiguo ab ea freto dirimitur.*

d *Id est,* corpore. *Ex Græco* σῶμα, corpus. *Vita MS. S. Magnobodi episc. Andeg. cap.* 51. Ubi plurima Fidelium somata, digna veneratione habita requiescunt.

e *Uncis inclusa supplevit P. Papebrochius propria manu, addens ad marginem:* Ita esse videbatur legendum, litteris casu pene omnino deletis.

f *Est* feretrum, in quo mortui efferuntur, *alias* bacapulus, baccapulus, *uti est apud Cangium.*

g Bedfordiensis comitatus, *provincia Angliæ, in* D *ejus meditullio satis parva, et a septemtrione ad meridiem extensa. Terminatur ad Arctos Northamptonia, et Huntingtonia comitatibus, ab ortu Cantabrigia et Harfordia; ab occasu vero et meridie Bukingamia. Primarium ejus oppidum dicitur* Bedfordia.

h *Apparitio hæc habetur supra in Historia e MS. Bigotiano sumpta contractius, mutatis aliquantulum adjunctis.*

i *Id est,* gloria, *Græce* δόξα.

k *Id est,* mundus, *Græce* κόσμος.

l *Fuse de illo actum die* XXVI *Maji.*

m *In MS. nostro passim scriptum reperi* Pintoniam, *pro quo substitui* Wintoniam.

CAPUT II.

Miraculorum pars secunda.

Cæcus alter,

Non est autem silentio prætereundum, quod ante inventionem sacratissimi corporis Swithuni antistitis, vir quidam nobili ortus prosapia, abundans opibus plurimis, in eadem degebat Anglorum regione, qui cæcatus est casu eveniente. Is itaque E Romam perrexit cum omni mentis devotione, quatenus ibi sanaretur per benedicta Sanctorum corpora, quæ ibi requiescunt innumerabilia. Qui ferme per intervallum quinque annorum in orationibus permansit, et medicinam propriæ cæcitatis minime impetravit. Qui denique, dum ibi degeret, audivit a peregrinis de Anglorum finibus ad limina Apostolorum Romam venientibus, quod Dominus ægrorum languoribus mederet innumerabilibus per sancti Swithuni meritum, ocius præfatam urbem deserens, et ad regionem, unde ortus fuerat regrediens, ante sepulcrum sancti Præsulis requisivit quam [eam] partem regni, de qua natus fuit. Quo cum perveniret; eadem nocte lumen meruit recipere pristinum, et a Domino mundi creatore illuminatus, incolumis reversus est domum, glorificans Regem cœlorum, et laudans omnicreantem Deum.

cæcus et paralyticus,

19 In illis diebus, quidam manebat in civitate, quæ Brofeceaster nuncupatur proprio nomine, cæcus et paralyticus in utrisque lateribus. Is autem ab agnatis deductus est Wintoniam, ubi sanitatem recepit, per sanctæ Trinitatis omnipotentiam. Nimirum postquam accessit ad ecclesiam, in qua sancti membra Viri quiescebant; tribus diebus atque noctibus perseveravit in vigiliis et orationibus, F quibus expletis aperti sunt oculi ejus; et vigor priscus rediit in lacertis ac manibus, moxque benedicens Deo, inde recessit sanus.

cæcus alius,

20 Vir etiam degebat in provincia Anglorum, quæ vocatur hunum.... cæcus spatio septem annorum. Is dum haberet prævium ductorem, sicut oculis privati habere solent; qui eum vel ad ecclesiam duceret, vel ubicumque illi necesse foret; et deinde domum reduceret quandocumque vellet: tempore quodam iratus ductor, nimium longe ab hospitio reliquit cæcum, qui cum prorsus ignoraret, qualiter domum remearet: oravit ad Deum rectorem rerum subnixis clamoribus, ut illum respiceret clementius; talibus effundens precibus: o Domine angelorum dominator et hominum, scio quia nihil potest tuam latere providentiam, vides me captum lumine, longe remotum a propria mansione, et a contumaci desertum ductore. Humilitatem meam respice; actus proprios in tua voluntate dispone, gressus meos ad te dirige, et mihi nequissimo in cœlesti sede lucem sempiternam cum Sanctis et Electis concede. Miserere mei Domine secundum voluntatem tuam, et fac mecum juxta tuæ pietatis clemen-

A clementiam; ne derelinquas me Domine amplius in malignorum manibus; sed vel animam de hoc corpusculo meam suscipe, vel per sancti merita Swithuni, cæcitati meæ lumen clarum restitue; te etiam rogo clementissime Præsul, per quem auctor rerum magnificus præbet medelam diversis ægrorum languoribus, quatenus mihi succurras tuis sacris precibus. Credo nempe quoniam impetrabis illico, quidquid petieris a Domino. Quapropter posce luminis Principem, quo mihi oculorum restituit lumen.

visum accipiunt. 21 Cumque tales cæcus ille preces cum ingenti gemitu profudisset, protinus in eodem loco aperti sunt oculi ejus, et conspicere valuit claritatem aeris; quam nequivit septem annis cernere retroactis, atque sine præduce rediit domum incolumis; vicinis et parentibus, ultra quam credi possit, admirantibus, quomodo cognatus illorum, qui inde paulo ante discesserat lumine privatus, evidenter a Domino sit illuminatus. Qui dum cognovissent, qualiter per venerabilem Dei Pontificem amicus eorum recuperasset sanitatem, unanimi voce Dominum glorificaverunt, qui facit magna solus mirabilia, cui nomen, et imperium sine fine permanet in secula seculo-
B rum.

[cæ]ci duo, debiles ac claudæ mulieres, a 22 In illis etiam diebus quatuor homines utriusque sexus degebant in parte regionis Britannicæ, quæ nuncupatur Eastsexan *a*, qui per multorum revolutiones æstatum cruciabantur doloribus, ac diversis languoribus, duo scilicet viri manebant cæci, et binæ mulieres utrisque manibus debiles, ac pedibus claudicantes. Qui audientes Dei beneficia, quæ per suum omnipotens Deus Famulum dignatus est largiri dissolutis artubus languentium, venerunt ad sacri Pontificis mausoleum, supplici prece exorantes trinum et unum, cœli terræque Deum. Quo cum pervenissent in unum, illico aperti sunt oculi cæcorum, sanitasque sincera protinus feminarum manibus restituta est ac pedibus, et ambulare coram omnibus cœpere circumstantibus, signumque Crucis sanctæ, manibus earum imprimere frontibus, et perficere omnia, quæ erant necessaria: sicque redeuntes domum, benedixerunt Dominum, auctorem sanitatum.

ancilla 23 Eadem nempe tempestate viri cujusdam servula furata fuerat in Aquilonaribus Anglorum climatibus, atque deducta ab avidis mangonibus ad urbem, in qua quiescebat sanctus corpore Christi
C Præsul, et distracta cuipiam viro præfatæ civitatis Urbano. Hæc dum per longi spatium temporis inibi sub alio mansitaret domino, contigit ut vir idem, a quo prius furto subtracta fuerat, Wintoniam veniret, quatenus sibi necessaria emeret. Quod cum ancillula audiret jam præsignata, audacter ad priscum loqui venit dominum sine illius licentia, cujus imperio tum erat subdita. Cum hoc ergo resciret domina, cui serviebat hæc famula, quod fabularetur de alia cum homine provincia, jussit eam vinciri compedibus infesta nimium, ne posset ad antiquum ullo modo remeare patronum.

domino suo subducta, 24 Accidit autem in sequenti die, ut mulier eadem lucescente egrederetur mane, ad quoddam negotium sibimet profuturum, et domi compeditam relinqueret famulam. Quæ mox sicut potuit, foras exivit, et juxta ipsius limen domus miserabiliter consedit. Tum tota mentis intentione cuncticreantem Deum cœpit exorare, ut eam liberaret a diris pessimæ ligaminibus dominæ. Conversa autem ad templum illud, in quo corpus sancti Præsulis venerabatur dignis honoribus; diligenter per ejus interventum, Dei exoravit beneficium, et confestim desideratum adepta est suffragium.

25 Interea quidam sacerdos canicie venerabilis, vestibus ornatus candidissimis, properanter ad catenatam accessit mulierculam, dulcibus affaminibus interrogans, quid haberet elegam *b*, cujus brachium dextera arripiens manu, eam vexit ad Sancti tumulum in pungentis ictu, atque inter innumerabilem populi multitudinem, quæ munitionis similitudine vallabat monasterii limen, infra aditum adhuc illigatam compede, exposuit juxta sacrum altare, super quod Vir sanctus requiescebat somate. Mirum enim et mirabile fuit, quod nemo circumstantium eam vidit, nec sacerdotem, qui eam illo detulit, donec exposita in sacello extitit, quod obseratum clave a custodibus, præsens tum cernebat populus. Domina vero ejus, in quantum valebat, concita servulæ subsequebatur vestigia. D *EX MSS. mirabiliter b*

26 Cum autem hanc vidisset monachus, qui custodiebat Sanctum, et de sacello habebat claviculam, quo quiescebat præsulis corpusculum; admiratus nimium, dixit ad se ipsum: Quis infra Sancti cameram, quam cerno, istam clausit feminam? Putasne januam reperit apertam, quam paulo ante opposita clausi ipse serula. Qui accedens ad sacelli valvulam, audiente populo, inquit ad eam: Quis te, fare mulier, intra venerandum, quo nunc stare videris, introduxit locellum. Qua confisa temeritate claustrum præsumpsisti penetrare, quo Christi Præsul requiescit corpore? Qua ratione potuisti latere, quia te nequaquam vidi, quando ostium clausi. Tum illa, conspiciens quemdam clericum juvenem retro se stantem extra balconem *c*, edili quidem respondit, inquiens: Memet renitente clericus iste, me super scapulas elevavit suas, atque ad suum deportavit locum, modoque exposuit ante Sanctum. Qui e contrario respondit cum juramento: nusquam te oculis ante hac conspexi meis. *ad S. Swithuni sepulcrum* E *c*

27 Mulier dixit; tu etenim ipse huc detulisti me. Clericus respondit, mallem ut nocturni canes te haberent corrasam diris morsibus, quam dorso imponerem meo tam inhonestum pondus. Quæ ad se reversa, retulit talia: Presbyter quidam canus, ac valde venerabilis, amictus induviis splendide fulgidissimis, me flentem in limine comperit Dominæ, dulcissimo nec non est consolatus affamine, qui arripiens dexteram meæ vestis manicam, mox ad istam evexit basilicam, cum tanta celeritate, corporisque suavitate, quantam sermone non possum enarrare: et quoniam postquam in isto me deposuit adito, non vidi alium circum adstantem clericum, præter juvenem istum; ideo cogitavi quod ipse esset, qui me huc detulisset. *divinitus* F

28 Cumque hæc audirent turbæ populorum, quæ præsentes aderant ex diversis partibus Anglorum, admiratæ nimium glorificaverunt Dominum Regem omnium, ac Salvatorem hominum, qui tam inaudita dignatus est facere miracula per sancti gloriosa Sacerdotis sui merita. Ipsi gloria, laus et imperium, qui cum Genitore, sanctoque Pneumate *d* vivit unus, et regnat Deus per infinita tempora seculorum. *stupentibus turbis; d*

29 Tempore autem illo ex longinquis occidentalium finibus binæ mulieres accesserunt ad Viri Dei mausoleum precibus; e quibus una propriis lumen nequibat conspicere oculis, altera erat muta a nativitate, usque ad senectutem ferme. Muta etenim regebat toto itinere cæcam, quæ pro ductrice a transeuntibus requirebat ambulandi semitam. Cumque pariter ad locum devenissent, in quo sanctus quiescebat Pontifex; cæca recepit lumen, et muta loquendi facultatem. Quæ cœlitus medicatæ, per viri gloriosi meritum, mox redierunt domum, glorificantes omnipotentem Dominum. *cæca et muta,*

30 Venerunt deinde Wintoniam triginta sex ægri, causa recuperandæ sanitatis, ex quibus quidam erant cæci, quidam surdi, quidam muti, quidam etiam para- *Ægri 36*

A paralytici. Qui dum accessissent ad sancti Præsulis monumentum, et preces coram Deo effudissent, per ipsius interventionem omnes curati sunt in spatio trium dierum; sicque læti domum cum ingenti gaudio redierunt, magnificantes et laudantes Dominum.

EX MSS.

31 Nec multo post accesserunt ad eumdem Sanctum, ex diversis Anglosaxonum finibus centum et viginti quatuor, multiplicibus constricti languoribus. Hi omnes per sancti Præsulis meritum, a variis ægritudinibus, Deo volente curati sunt in duarum revolutione [dierum,] et benedicentes Domino reversi sunt incolumes ad propria, qui debiles et ægroti convenerant.

Alii rursum 124

32 Indignum quidem æstimo præterire silentio, quod vir quidam pro parricidio, quod commisit incilito... illigatus chalybe fuerat dirissime, qui novem orbes ferreæ molis gerebat corpore, totidem annos peregre se cruciando pro scelere, fama volante, inclita audiens Dei mirabilia, quæ per sui Sancti meritum patrabantur in provincia Anglorum Wintoniam venit cœlitus de transmarinis partibus. Qui dum summissis precibus Deum deprecaretur diutius; quo per sancti medicabilem Pontificis interventionem refrigeraret intolerabilem sui cruciatus dolorem, Deo favente ferreus, qui ventrem secabat, circulus, in tantum ut vitalia jam penetraret intima, disruptus prosilivit extra hominis viscera, quem cruciabat immensæ magnitudinis pœna. Alius denique orbiculus, qui gravi tortura affligebat brachium hominis illius, quoniam turgescente carnis vulnere, totus jam sanie tegebatur ac sanguine, confestim ante pedes ejus cecidit, et acre doloris tormentum, continuo ab eodem recessit. Ille nempe annulus in tantum erat strictus, ut vix esse trium capax videretur digitorum, et ideo fuit mirum quoniam integer prosilivit de hominis brachio, et in testimonium hujus miraculi in eodem suspensus est cœnobio.

Parricida dire tortus, sciscitantur. B

33 Præsignatis denique temporibus, quidam negotiator, nomine Flodoaldus, vir in rebus prudens secularibus, plurimis abundans opibus, habebat quemdam famulum, quem diligebat nimium. Is pro quodam facinore comprehensus a Regis Præside, jussus est a regalibus custodiri clientibus, donec ejus veniret dominus, et ignitum carbonibus ferrum nudis manibus idem portaret protinus; et si foret inculpabilis, relinqueretur incolumis, si culpabilis inveniretur, capite plecteretur. Audiens igitur senior e illius, quod ipse servus in vinculis teneretur sub diris custodibus, festinantius quam potuit illo perrexit, exposcens Regis præfectum, ut dimitteret judicium; et servuli præscriptum conditione famulum possideret illæsum.

Condemnatus ad ignitum ferrum — *e* — C

34 Qui minime favens ejus sponsionibus, ultra modum superbiens, pro mundanis fascibus servo ferri calidam præcepit gerere massam. Dominus autem ejus hoc audiens de servo, nimium perituro condolens, rursus præposito spopondit regio; dare puri libram argenti, et similiter concessit servum illi possidere præfatum, exorans, ut iniquum dimitteret judicium, quoniam dispendium tanti dedecoris minime quibat perpeti, ut mancipium illius, pro vili scelere jugularetur, et crimine. Amici quin etiam et parentes culpati hominis tristes, gastoldo f regis ingentia promiserunt donaria, gestientes cognatum magnopere eorum liberare de contumeliosa morte.

manibus ferendum, — *f*

34 Præfectus verumtamen precibus eorum abnuens, prædictum compulit hominem nuda ferre manu chalybem eximiæ molis ferventem, multoque carbone rubentem. Quem dum vir ille coactus a Præside, manu gestaret timide, protinus ingens arsura replevit ejus volam tergore adustam. Sigillata est autem manus ejus solito more, usque in tertium diem. Flodoaldus autem in sequenti die convocavit hominem, ac reperit eum damnatum, ac culpabilem. Quin imo commotus dolore pro perituro homine, fratrem convocans et socios, qui aderant, domum redire disponebat, quoniam, uti prædiximus, patientem ferre non poterat, quatenus verna illius se coram, capitalem subiret sententiam.

frustra hominibus — D — *liberare eum*

36 Quid multa? Ipse dominus cum omni comitatus multitudine exoravit rerum Auctorem supplici prece, ut liberaret illum hominem a contumeliosa nece per sancti Swithuni intercessionem; preces convertens ad cosmi Salvatorem, toto mentis conamine inquiens: Libera Domine Deus omnipotens hoc mancipium, per gloriosi Præsulis interventum, et ego ipsi Sancto tradam illum, per cujus sanas meritum languores diros ægrotantium, si cœlitus eripueris eum de nefandis manibus mortificantium. Transacta denique secunda die postquam portavit chalybem, Phœboque tertiam replicante hymeram g, deductus est ad Præsidem, quo, si mundus ab illato crimine foret, clientuli conspicerent circumstantes. Quid plura multimodis prosequor dictis?

nitentibus, — *g*

37 Cumque pervenissent ante legislatores, virum inculpabilem ipsum judicant hostes, et inimici illæsum fore asserunt, quem dominus ipse cernebat suppliciis dignum; et amici credebant illico morte crudeli damnandum; sicque mœror amicorum conversus est in gaudium. Enimvero mirum fuit ultra modum, quod fautores, arsuram et inflationem conspiciebant; criminatores, ita sanam ejus videbant palmam, quasi penitus furvum non tetigisset ferrum. Quod cum vidissent comites, universi referentes omnipotenti Deo laudes, Salvatoremque Jesum glorificantes, reversi sunt gaudentes, unde venerant tristes; agnatum esse indubitanter divinitus liberatum credentes, unaque omnes voce confitentes, per sancti Præsulis preces Swithuni exaudibiles... Vir autem, cujus ille prætaxatus fuerat servulus, contulit ipsum beato Pontifici præfato, qui eum subtraxit a diro pestiferæ necis periculo.

a morte divinitus liberatur. — E

38 Præpositus Abundonensis h monasterii effectus est cæcus per intervallum quindecim annorum. Is dum nimia cæcitate cruciaretur, compluribus peractis medicaminibus; ustulatum est caput ejus duodecim adustionibus, quæ nihil ei prorsus profuerunt, verum multo magis obfuerunt. Qui demum audiens, quæ, et quanta clementissimus Auctor rerum miracula per suum dignatus est famulum benignissime hominibus præbere languentibus, Wintoniam nudis veniens vestigiis, ad sancti corpus Pontificis accessit cum precibus assiduis. Quo cum pervenisset, et eadem nocte ibidem vigilaret, crastina albescente aurora, lucem oculis conspicere meruit, atque sospes domum rediens, omnipotentem Dominum glorificare studuit.

h — *Cæcus,* — F

39 Anno quin etiam ipso, quidam cæcus ex longinquis Anglorum finibus, audiens prodigiorum opinionem; cum puero ductore properabat ad Sancti medicationem, qui dum appropinquaret civitatem Wintoniam, venit ad locum quemdam, in quo fatigatus ex itinere cœpit paululum requiescere. Erat autem, ubi reposabant i, ingens crux lapidea, tria passuum millia pene distans a præfata urbe. Cumque ibi aliquantulum quiescerent; puer famelicus, ait ad cæcum senem: Manducemus Pater aliquid; quoniam modo magnam patior famem, et sumus prope civitatem, ad quam cum venerimus, edendi non habebimus possibilitatem. Respondit cæcus, fili, congruum nondum adest tempus. Puer, inquit, utique Pater jam hora prandendi transacta est. Cæcus respondit quantum viæ adhuc superest hinc usque ad civitatem. Puer infit ad ægrum: Cito veniemus ad Sanctum. Quapropter sumamus cibum, antequam urbi

cæcus alius — *i*

A urbis subintremus murum, quoniam magnus est tumultus.

40 Æger puero respondit, nondum nona sonuit: expectemus ergo usque ad horam, te flagito, nonam, et postquam convenerimus ad Viri Dei corpusculum, ibi cum Domini benedictione Christi, solvamus jejunium. Ductor rursus inquirere improbus. Cum ergo inter se tales disponerent sermocinationes, cæcus ille audivit homines causa vigilandi ad Sanctum festinantes, qui protinus ductorem interrogavit, quo pergerent. Ipse vero ait: Wintoniam gressus dirigunt ad beati venerandum Swithuni tumulum, quo per ejus interventum salutis medicamentum percipiant languidi illorum. Senex inquit, qualis est iste locus, in quo nos consedimus. Puer respondit, staurus *l* hic est saxea, fulgens, grandis, altissima, ad laudem Christi posita, qui consurgens ocius, Christum oravit precibus, ut sanaretur cœlitus per viri magni meritum.

S. Swithuni opem implorantes,

41 Domine Deus omnipotens, meas audi preces inquiens, redde propriis lumen oculis, suffragantibus meritis sancti Swithuni præsulis. O si istam claro lumine civitatem quandoque merear conspi-
B cere gaudens. O gloriose confessor Christi Swithune, ora pro me miserrimo peccatore, ne sit mihi grave delictum, quod ante horam frango jejunium. Cumque cæcus ille talem cum gemitu fudisset orationem illuminatus est ibidem per sacri sacerdotis interventionem; moxque ut glaucoma *m* ab ejus oculis cecidit, suspiciens haud longe Winthoniam conspexit, quam toto mentis ardore paululum ante desiderabat videre, et impransus, ut cupiebat, ad sancti Vatis properans accessit reliquias, magnificans Salvatoris omnipotentiam. Quo cum venisset intimavit fratribus loci illius qualiter curatus foret per conditoris mundi famulum; qui ad templum convenientes hymnidicis vocibus laudaverunt auctorem virtutum.

curantur;

42 Venit denique in diebus illis ad Sanctum Dei quidam debilis, claudus utroque pede, et sic curvatus ægritudine, ut penitus non posset sese de loco removere, nisi binis sustentaretur scabellis. Is confestim, ut ad sancti tumbam accessit Antistitis, recepit sospitatem somatis, sed mente permansit debilis, quoniam conditori Deo gratias non retulit, sicut ceteri fecerunt ægri. Nimirum primo quam erectus est divinitus, Sanctum relinquens, protinus fugam arripuit celerius, et a nemine postea in ipso
C visus est cœnobio; scabella tamen, quibus sustentabatur, ægritudinem prodiderunt, quod curatus inde recessit per sancti Swithuni meritum. Turmæ etiam circumstantium, quæcumque ibi præsentes aderant, constanter asseruerunt ita fore gestum per omnia, sicut scriptum continetur in hac pagina.

uti et utroque pede claudus,

43 Eadem quoque tempestate quidam consul Regis nimium dilectus, in caducis præpotens rebus, cum ingenti comitatu, sicut mos est Anglosaxonis, properanter equitabat ad quemdam vicum, in quo grandis apparatus ad necessarios convivandi usus erat illi opipare constructus. Accidit autem in ipso itinere, quod quidam puer eximiæ indolis, quem comes idem diligebat plus ceteris, ruina properante, caderet de sonipede, qui mox, ut cecidit, crus brachiumque fregit, et ita omnibus membris est dissolutus, ut omnes, qui aderant, crederent eum illico mortuum.

et puer ex mss. equo delapsus,

44 Pater familias autem cum videret puerum sibi D dilectum, morientem, amici nimium condolens casum, subnixis orationibus exoravit Dominum, quatenus pueri illius moribundi misereretur per gloriosi venerabilem Pontificis intercessionem: Sancte, inquiens, Swithune, flagita mundi Redemptorem supplici prece, quod præstet puero vitam et sanitatem isti, qui si concesserit petitioni, omnibus diebus vitæ meæ me habebit fideliorem. Quia etiam, summe Sacerdos, insontem deducam infantem ad salutiferum tui somatis mausoleum, ut per medicabilem tuam intercessionem, Christi sentiat beneficium.

45 Cumque vir ille talibus Deum exoraret sermonibus, repente puer sursum prosiluit sanus, qui paulo ante jacebat ruina mortis præoccupatus. Quod, cum consul prospiceret, ultra quam effari posset, lætus effectus est, et cum omni devotione mentis, Deum glorificare cœpit, qui cor contritum et humiliatum non spernit.

convalescunt.

46 Nec solum in finibus Anglorum, sed etiam in provincia Francorum miracula sunt peracta per hujus Sancti merita. In eadem, ut perhibent qui hoc viderant, regione cleptes *n* quidam immanissimo deprehensus in scelere, tenebroso custodiebatur in carcere, nefandis vinctus catenis, et dira E compede, donec in eculeo postridie, tali suspenderetur pro crimine. Is audierat a negotiatoribus, oceanum causa commercii transmeantibus, esse Sanctum inventum in transmarinis partibus, per cujus interventum ægri sanarentur a multimodis languoribus, cujus in obscuræ noctis reminiscens tenebris, Dei incomprehensibile exoravit numen omnipotentis, quatenus....

Alia alibi patrata miracula.

Cetera desiderantur.

ANNOTATA.

a *Vulgo* Essex, *Latine* Essexia, *Provincia in parte Orientali Angliæ.*

b *Id est* tristem, *Græcobarbara vox a Græco* ἔλεγος, luctus, lamentatio.

c *Italis* Balconi, *Gallis* Balcons, *sunt* exedræ *prominentes. De quo Acharisius apud Cangium:* Quidam vocem propriam Venetorum, alii Genuensium esse aiunt.

d *Id est,* Spiritu, *a Græco* πνεῦμα.

e *Barbarum a voce Gallica* Seigneur, Dominus. *Vide Glossar. Cangii.* F

f *Ea nuncupatione gaudebant regionum et urbium præfecti, quorum erant partes, jura plebi reddere, ac judiciis subditorum ignobiliorum præesse. Plura dabit Cangius.*

g *Id est,* diem, *Græce* ἡμέραν.

h *Puto scribendum* Abendoniensis, *de quo consule Malmesburiensem l. 2 de Gestis Pontificum Anglorum.*

i *Barbare, a Gallico* reposer, quiescere.

l *Id est,* crux, *Græce* σταυρός,

m Γλαύκωμα *est* vitium oculi, cum præter naturam glaucessit, *transmutato humore crystallino in glauceum. Vide definitiones medicas Joannis Gorræi.*

n *Id est,* fur, *a Græco* κλέπτης.

DE

DE SANCTO ADEGRINO

MONACHO VEL SOLITARIO ORD. S. BENEDICTI CONFESSORE

BALMÆ APUD SEQUANOS

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. B. S.

De sanctitatis titulo, Actis et ætate.

SEC. X.

Celebre olim fuit Balmense asceterium,

Balmam sacri Ordinis Beneditini vetus cœnobium, paucis olim descripsit Bollandus ad diem XIII Januarii pag. 822, agens de S. Euticio abbate, in Actis S. Odonis memorato (quem non alium a S. Benedicto Anianensi fuisse, censuit postea Mabillonius) atque in proxime ibi sequente vita S. Bernonis abbatis prædicti cœnobii Balmensis, quæ paulo fusius explicata sunt a præfato Mabillonio seculo V, in elogio historico laudati S. Bernonis toto cap. 2, a pag. 68. Ea hic pluribus referre operæ pretium non existimo, ne actum agamus, imo ne brevissimis sancti hujus Adegrini Actis longum commentarium B præmittere cogamur, qui opportunius locum alibi inveniet. Sufficiat dixisse, asceterium istud Balmense, ineunte seculo X, sub sancti Bernonis regulari disciplina ita floruisse vitæ vere monasticæ religiosis institutis, ut sancti Odo et Adegrinus nullum tota Francia aptius repererint, in quod se ambo reciperent, sub tam illustri moderatore sanctioris vitæ tirocinium posituri, uti testantur vitæ sancti Odonis scriptores Joannes Italus lib. 1, a num. 21, et Nalgadus a num. 15, qui ad XVIII Novembris operosius erunt illustrandi.

ad quod Sanctus divertit

2 Ex prioris longioribus Actis desumpta est vita, quam ad Majores nostros olim transmisit indefessus operis adjutor Petrus Franciscus Chiffletius, toties a nobis alibi laudatus. Notatur in fronte MS. Balmense, ex quo descripta fuerit, immutato nonnihil vitæ Odonianæ ordine, at servata ferme eadem rerum substantia. Compendio rem tractat Mabillonius in prævio elogio historico ad illam ipsam S. Odonis vitam cap. 3, pag. 128, his verbis: Cum in suo apud sancti Martini basilicam secessu, lectitandis meditandisque Patribus operam insumeret Odo, incidit in Regulam S. Benedicti, ex cujus præscripto per triennium decubuit nudus, et necdum monachus, mona- C chorum leve ferebat jugum, teste Johanne num. 15. Fulconem ad suas partes forte invitaverat, cum ille necdum tempus esse allegans, Adhegrinum quemdam militem, armis strenuum, Odoni designavit conciliavitque. Ambo itaque parvissimo tugurio contenti, ad monastica vota in dies anhelebant. Sed non occurrebat eis locus, in quo vigeret ea disciplina. Missus Romam Adhegrinus, ut aliquem exploraret, in itinere Balmam divertit.

ibique præclaris virtutibus eluxit,

3 Arrisit ipsi abbatis humanitas, ac monachorum religio: eoque Odonem secum pertraxit, qui sumptis secum centum voluminibus librorum, ad istud monasterium commigravit Erat autem ætate tricenarius, eum Christi annus fere DCCCCIX excurreret. Hæc carptim ex Johanne a num. 21. De Balma dictum in elogio Bernonis. Odo probatione facta, puerorum seu novitiorum curam et educationem in se suscepit, quos scholæ nomine Johannes designat, ut apud veteres non raro. Adhegrinus, Odonis socius, in unam se coartavit cellulam, et permittente abbate Bernone per triennium mansit in ea. Postmodum eremum petiit, ibique parva subartatus est spelunca. Istic divina post multos angores consolatione dignatus, et dæmonum tentamentis ope sancti Martini liberatus, ejusdem etiam recreatus est alloquio, apud Johannem a num. 23, qui num. 28, hæc de eo scribere pergit; quæd nos numero Actorum ultimo potius addenda censuimus. Ad quæ ita subdit Mabillonius: Præclara omnino de Adhegrino, quem in album Sanctorum relatum esse Chesnius in notis testatur. Meritum non infitior: auctoritatem quæro. Nihil enim de Adhegrino in Martyrologiis aut Breviariis invenio, nullam de ejus festo reliquiisve apud Cluniacenses nostros memoriam.

signatus in Martyrolog. Castri Caroli.

4 Ita censet vir eruditissimus, hic justo scrupulosior, quod Martyrologium nullum viderit, in quo S. Adegrini memoria ageretur; nam Breviaria aut E reliquias continuo reposcere, rigidiusculum est, quamvis similia omnino non desint. At Martyrologium nobis suggessit, ni fallor Usuardinum, laudatus Chiffletius, in vetustissimorum hujusmodi monumentorum collectione, qua in edendo Usuardo nostro usi sumus, inter quæ unum nomine Castri Caroli insignitum, sic ad hunc diem diserte legit: Ipso die, sancti Adegrini confessoris. Sitne signatus locus Carolia Burgundiæ oppidum, Carolesii tractus caput, ad amnem Recensum, an forte Caroli locus non procul Silvanecto, an quis alius a Carolo denominatus, pluribus fugio quærere; expressissimus textus est pro antiquo S. Adegrini qualicumque cultu, qui nobis sat est, ut vita ejus in hoc opere locum reperiat. In album Sanctorum relatum esse, ut aiebat Chesnius, id hodierno more interpretando, admitti non potest; verum canonizationes illæ more antiquo intelligendæ, qua ratione innumeri Sancti cultum hodie obtinent, qualibusque plena sunt ipsamet Benedictinorum Acta. Tali autem cultu et S. Adegrinum aut olim honoratum, aut modo honorari, persuasum habeo, cum fictitios Sanctos nobis suggerere solitus non sit, in rebus Burgundicis explorandis solertissimus Chiffletius. Hic vadis instar nobis erit F citatum Martyrologium, cui accederet Bucelinus, nisi mensis diem in indice male annotasset, quem hactenus non licuit reperire.

Vitam brevem MS. transmisit Chiffletius.

5 At quidquid de Bucelino aut aliis recentioribus sit, Sancti titulo gavisum jam olim Adegrinum ex eodem vetusto Balmensi codice facile evincitur, cum in eo ipso Sanctus expresse appelletur. Sintne ibidem notæ ejus reliquiæ, aut venerationi expositæ, an de ipso fiat solennis commemoratio, compertum mihi non est, citatum supra Castri-Karoli codicem secutus sum, dum ipsum hoc die collocavi. Addidit et Missam Chiffletius, quæ est de communi Confess. non Pont. Os Justi. Collecta: Propitiare, Domine, quæsumus nobis famulis tuis, per hujus sancti Adegrini confessoris tui, qui in præsenti requiescit ecclesia, merita gloriosa, ut ejus pia intercessione, ab omnibus semper muniamur adversis. Per Dominum. Epistola et reliqua de communi, ut diximus, sic ut ad verissimum cultum sancto Adegrino nihil deesse, satis manifeste pateat.

Ætas ex Bernonis et Odonis Actis colligenda.

6 De ejus origine non habeo quod dicam præter id quod Acta exprimunt, militem seu nobilem fuisse, illustrem, in armis strenuum, in consilio providum. Neque ætatem aliter definire licet, quam ex SS. Bernonis et Odonis temporibus. Statuit autem Mabillonius supra

A *supra num.* 3, *et in elogio Bernonis cap.* 1, *pag.* 67, *Odonem et Adegrinum ad Balmense cœnobium divertisse anno* DCCCCIX. *Vivebat adhuc tempore coronationis Ludovici Transmarini an.* DCCCCXXXVI, *ut in Annotatis cum Mabillonio observabimus; imo ita loquitur Joannes num.* 28, *acsi tum cum S. Odonis vitam scriberet, etiamnum supervixisset S. Adegrinus, in sua apud Cluniacum eremo, post Odonem, anno* DCCCCXLII *mortalibus ereptum, superstes : quamdiu? Non divino, forte ad medium seculi istius pertigerit. Jam Chiffletiana Acta integre subjicio, assignaturus ex S. Odonis vita, per Joannem Italum concinnata, ubinam paulo plura, aut saltem aliter expressa, reperiri possint.*

VITA

Ex MS. Balmensi collato cum vita S. Odonis.

Erat siquidem eo tempore miles quidam illustris, nomine Adegrinus *a*, in armis strenuus *b*, in consilio providus. Hic audiens famam beati Viri Oddonis, abiit ad eum. Hujus itaque devotionem intuens pater noster, verbis et exemplis ausus est instruere eum. Qui mox corde compunctus, dispositis, quæ possidebat, omnibus, concite rediit ad eum. B

Ad S. Oddonem accedens,

2 Deposita itaque capitis coma, et seculari militia, ex tunc factus est agonista Christi. Sumens itaque pater Oddo universa, quæ sibi ipse ad temporalem usum tulerat, in sinibus pauperum erogavit, ut pridem de suis fecerat : manseruntque simul milites palatini parvo tugurio contenti. Videntes denique mundum in maligno positum et ejus amatores in ruinosam et illecebris plenam tendere vitam, quotidie ad monastica festinabant scandere fastigia. Interea omnia omnino cœnobia finium Franciæ, aut per se aut per suos perlustrantes, et non invenientes in eis religionis locum, in quo possent requiescere, ad prædictum tugurium revertebantur cum magno dolore. Ob hanc causam placuit Adegrino Romam pergere accepto itinere : deveniensque in finibus Burgundiæ, pervenit in quamdam vallem, quæ Balma dicitur ex nomine : in ea namque erat monasterium, in quo Berno abbas regimen tenere videbatur. C

cum eo solitudinem quærit; et Romam pergens

3 Divertit itaque supradictus Adegrinus in Balma monasterio, et a beato Bernone officiosissime secundum regulam beati Benedicti intra domum hospitum est susceptus : ibique more hospitis aliquo tempore commorari voluit; non tamen ut eorum in aliquo indigeret, sed ut mores habitantium locique consuetudines posset agnoscere *c*. Quibus edoctus, iter quod cœperat deseruit, et quæque audierat, seu viderat, suo carissimo Oddoni nuntiare quantocius curavit : Oddo sumptis secum centum voluminibus librorum, ad idem demigravit monasterium.

Balmam divertit, quo Oddonem attrahit.

4 Erant autem in eodem cœnobio quidam *d* fratres, quorum vitam moresque reperietis in sequenti narratione. Hi audientes quod Dominus Oddo conversionis gratia illuc venisset, accedunt ad eum simulate, et ex qua causa advenisset ibi, fingunt se interrogare. Itaque cum ab eodem hoc, quod sciscitabantur, responsum accepissent, aiunt : Omnes nos quærimus hanc congregationem fugere, ut possimus animas nostras salvas facere; et tu e contra tuam hic vis perdere : quibus cum respondisset, quare hoc dicerent, rursum adjiciunt : Nostis consuetudinem Bernonis abbatis; at ille, nusquam : Et illi : Heu, heu, si scires, quam dure scit ille monachum tractare; correptionem namque ejus sequuntur verbera; et quem flagellaverit, jejuniis affligit, domat carcere, compedibus vincit : Et hæc omnia perpessus, nec sic suam miser potest jam impetrare gratiam. D

A falsis fratribus terretur Oddo;

EX MSS.

5 Hæc audiens domnus Oddo titubare cœpit de ingressu. Quem intuens prædictus Adegrinus, prosiliens in medium infit : Oddo frater, noli trepidare, ista verba non sunt fantis, sed administrantis : animadverte, et quia per eorum ora diabolus loquatur, vide. Mox illi confusi retrorsum redeunt; pater autem Oddo cum Adegrino suavissimo Christi jugo colla submittunt. Erat autem jam tricenarius. Domnus *e* vero Adegrinus in una se coarctavit cellula; et permittente abbate Bernone, per triennium mansit in ea : Sabbatorum autem diebus ad monasterium revertebatur; indeque revertens parvissima edulia ad sustentationem naturæ deferebat *f*.

sed confirmatur ab Adegrino qui cellulæ se includit.

6 Post aliquod autem tempus cœpit in eo anxietudo generari, eo quod nulla a Deo revelatione, postquam hunc locum subierat, revelatus foret; quippe pro quo se tantæ constrinxerat abstinentiæ vinculo. Cui subito quadam die, ut ipse postmodum patri Oddoni retulit, beatus adstitit Martinus; quid agis, inquit, frater Adegrine? At ille voce querula; Quomodo, ait, bene agere queo, cui postquam huc deveni, nulla lætificavit divinitatis consolatio : opera mea utrum, an non Deo placeant, ignoro; quod illi in me displicet non agnosco. At beatus Vir; opera, inquit, tua, gratia Dei flagrant; noverisque te pro eis mercedem habere plenam : et consolatus eum, discessit *g*. E

Anxium consolatur S. Martinus

7 Alio itidem die, orante eo *h*, idem Vir sanctus apparuit ei. Cui satis ammiranti, et interroganti, unde illuc venisset; Roma, inquit Vir sanctus, venio, Franciamque proficiscor; ad te positum penes iter, visitationis gratia diverti. Tunc rogatus ab Adegrino, ut paululum ibidem remorari dignaretur, ait, hodie ordinatio fit Ludovici *i* Francorum regis, cujus electioni me interesse necesse est. Cumque Adegrinus ut vel ab eo benedici mereretur, oraret; audivit; non mea indiges benedictione; qui enim mihi benedixit, et tibi. Si autem id a me præstolaris, prius tu mihi benedicito, ut post vicem recipias. Cumque Adegrinus non aliter se consecuturum, quod petebat, cerneret, prior benedictionem profligavit, sanctumque Virum sine sui benedictione evanuisse ab oculis doluit. Alio quoque tempore repериens eum tentator extra specum suum, ad cujusdam immanissimæ rupis duxit fastigium, volens eum inde præcipitare. Cumque tremore plenus ibidem titubaret, adeo ut jam nulla sibi spes, præter in Deo esset; apparuit Vir beatus Martinus, dicens : Quid est, frater Adegrine; sequere me. At ille quasi per planissimam semitam secutus eum, introductus est ab eo confestim in cellam suam. Hæc omnia ab ipso Adegrino audita, et a nobis descripta sufficiant : patri autem Oddoni, quia erat vir scholasticus, laboriosum scholæ imposuerunt magisterium *k*. F

bis et tertio confortans.

8 Sunt hactenus evoluti (nisi fallor) plusquam triginta anni, ex quo intra ipsam eremum deguit, Dominicis tantum diebus aut præcipuis festivitatibus ad monasterium sancti Petri, quod Cluniacum dicitur, quia duobus fere millibus prope est, assuevit descendere : sumpta videlicet modica farina, ex qua sibi panem conficere solet, et fabæ paucis granis, mox ad eremum revertitur. Vino nec aliquando utebatur : adipe vero vel oleo ejus cibus non conditur. Patitur omni tempore frigus et calorem : calorem inter scapulas, frigus inter manus et brachia.

Rigida Sancti abstinentia.

ANNOTATA.

a *In Actis S. Odonis efformatur nomen* Adhegrinus, *et sic scribere maluit Mabillonius, nos vitam sequimur et citatum Martyrologium.*

A EX MSS. b *Vide hæc apud Joannem num.* 21, *et initio numeri* 22.

c *Huc usque numerus* 22, *reliqua accepta sunt ex fine numeri* 23 *apud Joannem.*

d *Inversus nonnihil ordo, hæc enim in Actis S. Odonis habentur a num.* 29, *si non eisdem utrobique verbis, at eadem certe sententia.*

e *Iterum reditur ad num.* 23.

f *Hic adde ex Joannis num.* 25 *:* Venerabilis igitur Adegrinus, sumpta postmodum licentia, eremum petiit, ibique parva subarctatus est spelunca. Contigit ut die quadam nimiis constrictus angustiis, cum nullus adesset, qui ei consolationis verba, aut alicujus Patris conferret exempla, ut ait Sapientia : Væ soli, quia si ceciderit, non habet qui porrigat ei manum; more labentis gurgitis, paulo minus ad desperationem usque descendit. *Cum his connectendus numerus noster proxime sequens.* D

Eccl. 4.

g *Variat nonnihil a textu Joannis, sed in re convenit.*

h *Hæc denuo transposita sunt. Prima hæc revelatio spectat ad num.* 27, *alia, quæ sequitur, ad num.* 26; *utraque hic contractius narratur. Ceterum scriptor vitæ sancti Odonis de prima sic addit :* Ad probandam tamen hujus rei fidem, affuit pater Odo, fidelissimus arbiter, qui diem illum et horam annotari jussit, et ita postmodum omnia diligenter requirens, facta reperit, ut ipse prædixit.

i Transmarini *scilicet, inquit Mabillonius, cujus reductio ex Anglia et coronatio incidit in annum* 936.

k *Sequitur numerus* 28 *Joannes, quem hic subjungendum putavi, cum æque ac præmissa, ad sancti Adegrini res gestas et virtutes proxime pertinere intelligam.*

DE SANCTO

LIDANO SEU LIGDANO

B E

ABBATE, SETIÆ IN LATIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C. I.

De patria Sancti, scriptoribus vitæ eorumque ætate, Episcopis Setinensibus et præsenti statu corporis.

ANNO MCXVIII.

Urbs Setia,

Setia, *urbs antiqua, Livio historico, Virgilio poetæ, Ptolomæo geographo aliisque antiquis nota, residet in monte tam alto, ut despiciat paludes Pontinas, ac prospiciat usque in mare Thyrrhenum seu Inferum; recentioribus etiam* Setinum *dicta, Italis vulgo* Sezza. *Laudata etiam antiquis passim fuit a præstantia vini, quod ipsius Bacchi mensa dignum judicavit Silius Italicus lib.* 8, ipsius mensis seposita Lyæi Setia, *ob vini bonitatem. Et Martialis, lib.* 4. *Epigr.* 64,

Pendula Pontinos quæ spectat Setia campos,
Exigua vetulos misit ab urbe cados.

Attamen laudabilior postea fuit a præsentia corporis sancti Abbatis et confessoris Lidani, *uti nunc passim appellatur : Baronius* Lidganum; *Ferrarius,* Lingdanum *vocant; Vita MS. sæpe* Ligdanum. *Corpus illud sacrum Setina civitas jam ab annis sexcentis decore servat ac religiose veneratur in sinu suo. Lidanus in monte Casino puer educatus atque litteris instructus, imo et Regulam S. Benedicti Casinensis professus, condidit post obitum parentum suorum in vicinia Setiæ ad paludes Pontinas ex hereditate sua, et voluntate, ut par est credere, Superiorum suorum, monasterium novum sub patrocinio S. Cæciliæ (cujus nominis etiam mater ejus fuit) sociosque sibi adlegit, quibuscum sub eadem Regula, usque ad gravem senectam Deo religiose militans, tandem virtutum et miraculorum gratia illustris, mortuus est sub annum* 1118, *atque ad Setinensem ecclesiam translatus, ibi sub altari principe depositus fuit.* C

corpus possidet S. Lidani.

Patria ejus

2 *Debet Lidanus natus fuisse sub annum* 1026. *Dicitur enim provixisse ad pontificatum Gelasii PP. II, qui solo anno* 1118 *Ecclesiæ præsedit; et vixisse annos* 72 *in suo monasterio : debet autem annorum circiter viginti fuisse, quando illud incolere cœpit : ex quibus colligitur tota viri ætas fuisse annorum* 92 *: quibus detractis ab anno* 1118, *quo mortuus est, cœpit vivere anno* 1026. *Patria ejus, ut dicitur in Actis, fuit* civitas Antena regni Siciliæ de provincia Aprutina. *Hæc suffecere Siculis, ut natales Sancti insulæ suæ adscriberent; nec tamen inveniunt apud se aut civitatem* Antenam *aut* provinciam Aprutinam *: per quæ loca singularia restringitur appellatio generalis* regni Siciliæ; *ad* provinciam Aprutinam, *quæ fuit atque est, in hodierno regno Neapolitano, ubi olim Samnites, Marsi, Vestini aliique populi incaluere : atque etiam suo tempore Siculi, priusquam concesserunt in insulam suam. Constat quippe ex historicis æque ac geographis, Siculos magnam partem Italiæ olim possedisse usque ad Tiberim et ultra; ex qua paulatim excedere coacti a novis incolis, in provinciis, nunc regni Neapolitani, inter mare Superum et Inferum, puta, in Aprutio, Apulia et Calabria, consedere. Ex quibus demum provinciis etiam expulsi, in insulam transfretarunt eique inditum nomen suum præcipue ad posteros propagarunt. Plura quoque loca sunt apud Stephanum de Urbibus, quæ* Siciliæ *attribuuntur, quamvis sita in Brutiis seu Calabria, vicinaque continente.* F

num in Siciliæ insula, an in provincia Aprutii,

3 *Hinc, quocumque demum tempore scripta sit vita S. Lidani, potuit auctor ejus, patriam Sancti adscribere Siculis in provincia Aprutina, sic ut nihil inde derivare in insulam suam possint Siculi hodierni. Fateor quidem; non minus in Aprutio nunc ignotam esse civitatem Antenam, quam in Sicilia insula; debet tamen illic potius fuisse (si uspiam fuit) quam hic : quia scriptor vitæ illam in Aprutio collocat. Joannes Rho Societatis nostræ vir eruditus, in vita S. Lidani, anno* 1641 *Italice impressa Romæ, pro* Antena, *substituit* Atina, *quod notum hodiedum oppidum est, in Campaniæ, Latii atque Aprutii confiniis, quatuor circiter mille passus a Casino monte in septemtrionem. Et ut fatear quod sentio, opinio illa non displicet. Cum enim Antena civitas antiquis geographis æque ac recentioribus omnino ignota sit; quomodo nomen illud obrepserit scriptori Vitæ S. Lidani, qui sua ex relatione seniorum collegit? Vel igitur seniores illi rusticano more aliud pro alio nomen oppidi suggesserunt scriptori, vel librarii, qui illud denuo exscripserunt, pro suo genio aut oscitantia mutaverunt. Adde quod Atina prope absit a cœnobio Casini montis; ut verosimilius videri possit, inde eo parentes filiolum suum novennem et unicum misisse erudiendum, quam ex longinquiori*

A *longinquiori regione Siciliæ insulæ : et Lidanus ipse, quærens locum fundando ex hereditate paterna monasterio, facilius indidem venerit ad non longe remotas ab Atina et Casino, paludes Pontinas, ubi locum monasterio invenit.*

aut alibi fuerit.

4 *Dixi jam, Siculos (et inter illos præcipuus est Octavius Cajetanus, qui tomo* 2 *de Vitis Sanctorum Siculorum, in Animadversionibus pag.* 47 *rem illam tractat.) patriam S. Lidani insulæ suæ vindicare, qui in Actis ejus sic legitur :* Incipit legenda B. Lidani confessoris de civitate Antenæ regni Siciliæ de provincia Aprutina. *Siciliæ appellatio certe latius patet, ut jam diximus, quam provincia Aprutina singularis, præter quam alias quoque plures complectitur Siciliæ notio. Quo igitur pacto Antena, quæ in singulari provincia Aprutii dicitur sita fuisse, recte quæratur in Siculorum insula, ubi Aprutina provincia nulla est, nec umquam fuit. Taliter igitur argumentari, ineptire est. Objicit Cajetanus, quod auctor vitæ Dionysius, Antenam faciat civitatem* regni Siciliæ. *Quid tum? Determinat quoque regnum Siciliæ ad provinciam Aprutinam. Quære igitur prius in alia regni Siciliæ parte et quidem in Siciliæ insula provinciam Aprutinam, quam Aprutinæ provinciæ civitatem referre possis* B *ad dictam insulam.*

Contra illam objectiones Cajetani

5 *Instat Cajetanus.* Regnum Siciliæ ignotum fuit ante seculum XII, quo primus Rogerius, Rogerii comitis filius, in regium nomen invasit, permissu Anacleti pseudo-pontificis, anno MCXXX. *Sit ita in sensu Cajetani. Ergo non licuit privato scriptori, regnum Siciliæ appellare regionem illam, ubi olim Siculi habitasse sciuntur et imperasse : Normannique, ex insula Siciliæ pulsis Saracenis, ipsi jam Siculi facti, et mox ultra Pharum progressi potenter ibidem, vivente S. Lidano, dominabantur? Sed aliud Siciliæ regnum intelligere et intelligi vult idem Cajetanus, postquam nempe divisio facta fuit* in regnum citra, ultraque pharum ; *cujus rei primam mentionem fieri, ait, in diplomate Clementis PP. IV sub annum* 1265. *Concedamus et illud : nihil dum tamen invenio in hactenus objectis; ex quo consequi possit, provinciam Aprutinam et S. Lidani patriam, aliquando extitisse in Siciliæ insula. Sed neque divisio regni Siciliæ allegata, in regnum citra ultraque Pharum, impedire potest, quo minus scriptor vitæ Lidanianæ, secundum illam divisionem, suum Siciliæ regnum; in quo est Aprutium, expresserit. Scripsit enim post divisionem illam et post annum* 1265, *ut mihi quidem verosimilius est.*

C

Baronii textus de S. Lidano,

6 *Scribit Baronius in Annalibus ad annum* 1118 : Moritur eodem tempore S. Lidganus, abbas ordinis S. Benedicti, qui in monasterio S. Cæciliæ in agro Setino vitam duxit, ad sanctitatem accommodatam; claruitque vivens et post mortem miraculis. Scripsit res ab eo gestas Dionysius, monachus Cassinensis; sed eas, mendis obsitas, legisse nobis contigit. *Obiter hæc notavit Baronius ex Actis S. Lidani, et auctorem eorum facit* Dionysium monachum Casinensem. *Habemus et nos Acta ejus omnia, quæ sciuntur extare. An auctor tantum* monachus Casinensis *fuerit, uti Baronius censet; an etiam* episcopus Setiæ, *uti Setini malunt credi, non disquiro. In nostro MS. ante partem* 2, *et numerum nostrum* 4, *simpliciter sic legebatur :* Incipit secundus Prologus beati Dionysii de B. Lidano. *Nec alibi ulla mentio* Dionysii *habetur. Hinc autem dum* secundus *prologus appellatur, inferri potest, quod præcedentia, quæ gestorum S. Lidani pauca continent,* primus *ejusdem Dionysii prologus debeant censeri. Nec plane negavero, utramque Partem priorem ab eodem Dionysio conscriptam fuisse, propter mutuam relationem, quam habent inter se Partes illæ, uti paulo post observabimus.*

et auctore Actorum.

7 *Interim tamen negamus, Partem tertiam Actorum a num.* 14, *quæ miracula viri sancti, post obitum ejus patrata describit, Dionysio deberi. Auctor illorum semet ipse vocat* Joannem episcopum Setinum. *Acta igitur omnia S. Lidani, prout illa habemus, anno* 1684, *a me, tunc Romæ commorante, descripta e codice Setino collegii Societatis Jesu (quæ et Cajetanus fatetur se indidem accepisse, ac pro suo genio rescissis multis, mutatis aliis, tomo* 2 *Sanctorum Siculorum impressit) in tria membra judico dispertienda esse. Tertium, ut jam dixi, est Joannis episcopi Setini. Primum et secundum dignoscuntur ejusdem auctoris esse, nempe Dionysii. Patet ex ipsis Actis. In primo quippe membro num.* 3, *sic legitur :* Multa fecit *Lidanus* miracula in vita sua, ut inferius continetur, et in processu suæ legendæ enarratur ; *videlicet in membro* 2. *Legitur quoque in hoc ipso membro* 2, *num.* 5, *in Setinis finibus fuisse virum, Lidanum nomine,* natione superius enarrata, *videlicet in membro* 1, *num.* 1. *Quæ mutua relatio utriusque membri ad alterum, manifeste docet, utriusque eumdem esse auctorem. Si namque membrum, alium habuisset auctorem, quomodo is citare potuisset membrum* 2 *de miraculis,* ut inferius continetur et in processu legendæ enarratur ?

D

AUCTORE C. J. qui tamen non est auctor partis tertiæ ;

sed Joannes quidam ep. Setinus :

Partis 1 et 2, est Dionysius.

8 *Major difficultas est in determinando tempus, quo primum et secundum membra (tertium, quod de miraculis, post obitum Lidani et translationem ejus factis tractat, certo posterius est) conscripta fuerint, quove auctor Dionysius vixerit. Qui scripta fuisse opinantur anno* 1088, *ideo quod talis annus exprimatur in quodam titulo, qui in codice Setino præfixus legitur Actis S. Lidani; illi, inquam, apud me vani sunt. Neque enim titulus ille ad Acta Lidani singularia referri ulla ratione potest. Titulus sic habet :* In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Ac individuæ Trinitatis et Salvatoris Domini nostri Jesu Christi et beatæ virginis Mariæ matris ejus. Amen. Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi MLXXXVIII, Indictione XII, Pontificatus Domini Urbani PP. II, anno ejus primo, Nonas mensis Martii. *Tum sequitur,* Incipit Legenda B. Ligdani confessoris *etc. Talis præfatio ante Vitas Sanctorum singulares, aut similis, nescio an uspiam alibi legatur. Exordium vitarum passim est,* Incipit legenda, *seu* vita, Sancti N.

Quo tempore Acta sint conscripta E

9 *Displicet Cajetano titulus; et mihi displicet positus tali loco : non tamen quod* mendis *scateat, uti ille arbitratur.* Nam, *inquit,* Indictio falsa est, et pro XII, substituenda est XI. Præterea Urbanus nondum erat Pontifex. Nam creatus est eodem anno 1088; sed IV Idus Martii. *Recte hæc quidem, si de exordio pontificatus Urbani sermo est. Verum quisquis titulum istum scripserit, voluit is notare tempus, quo scribere sua cœpit ; ac rite illud notavit per* Indictionem XII *et* Nonas mensis Martii, *quæ concurrunt cum anno primo Urbani, non incipiente, sed finiente. Atque adeo annus Christi* 1088, *quo cœpit annus Urbani primus a die* 12 *Martii, tantum augeri debet unitate, scribique* 1089, *ut finis ejusdem anni primi indicetur. Quo facto, absque alia mutatione, omnia sunt salva.*

Titulus Actis præmissus,

F

ad illum num pertineat.

10 *Nolim tamen hinc inferre, dictum titulum ante singularem vitam S. Lidani olim fuisse positum. Crediderο potius, codicem, in quo vita S. Lidani inventa fuerit, alia quoque monumenta ad ecclesiam aut civitatem Setinam spectantia continuisse, eorumque primum collectorem initio codicis præfixisse annum* 1088, *aut potius, secundum reliquos characteres chronologicos, annum* 1089, *quo exorsus ille sit codicem scribere, in quem deinde alii atque alii, ut fit, similis argumenti monumenta retulerunt. Ille vero, qui vitam S. Lidani indidem postea seorsim transcripsit, notam temporis initio codicis positam, singulari vitæ Sancti nostri, præfixerit, opinatus, omnia in codice contenta, eodem tempore ibi scripta fuisse. Certe titulus talis ad vitam*

A *tam S. Lidani nullatenus pertinet. Quamobrem et nos illum porro prætermittemus. Satis est hæc indicasse.*

AUCTORE C. J.

An scripta sit vita ante Gelasii PP. 2 tempora:

11 *Præterea membrum* 1, *seu pars* 1, *quæ patriam Lidani, parentes, habitationem in Casino, constructionem monasterii, exercitia quædam religiosa, mortem ac translationem Setiam, paucis indicat, non potest scripta fuisse ante pontificatum Gelasii II, anno* 1118 *creati, mense Januario, atque post annum vix integrum demortui. Quia dicitur ibi, Sanctum vixisse* usque ad tempus Gelasii Papæ secundi. *Memoratur ibidem etiam translatio corporis* ad Setinam civitatem per Drusinum, tunc episcopum civitatis ejusdem. *Quæ an facta sit statim post obitum Sancti, an multos post annos, definiri non potest; quia Drusinus ille episcopus Setinus, hinc tantum innotuit, absque ullo discrimine temporis, quo sederit.*

fuit potius diu post scripta,

12 *Imo quia tam sterilis gestorum Lidani, est pars illa, credidero post plures ab obitu ejus annos scriptam fuisse. Quod et ostendi potest ex ipsis Actis, verbisque scriptoris, qui parte* 2 *num.* 6 *sic loquitur:* Referentibus post longi meatus curricula quibusdam senioribus, aliqua de multis, tunc temporis inopia scripturarum neglectis, humili stylo scribere cona- B mur. *Quando autem? In densis tenebris aliquid lucis affulget ex codice MS. collegii nostri Setini, vitas S. Lidani et SS. Petri ac Marcellini, Setiæ Patronorum, complexo, et anno* 1602 *ex vetustiori codice transsumpto; quem codicem coram vidi et examinavi. In illo autem descriptor sic notavit.* Antiquus liber *(ex quo sua descriptor habuit)* scriptus est in charta pergamena ante annum 1375, ut ex fine Calendarii, in eodem libro post legendas adscripti, colligitur.

ante annum tamen 1375.

13 *Igitur scripta primitus vita S. Lidani non fuit post annum* 1375. *Quanto autem ante tempore scripta sit, colligere nequeo, quam ex eo, quod auctor fateatur, se* post longi meatus curricula, referentibus quibusdam senioribus, *aliqua de gestis Lidani scripto annotasse, quæ* inopia scripturarum, *eatenus neglecta fuerant. Potest igitur spatium illud temporis, ad centum aut etiam ducentos annos a morte Lidani, se extendisse; atque adeo Dionysius censeri potest non scripsisse, nisi post annum* 1265, *quo supra dicebat Cajetanus, primam divisionis Siciliæ,* in regnum citra ultraque pharum, *mentionem fieri. Utut est, in tenebris versamur, non tantum circa ætatem Dionysii vitæ scriptoris; verum etiam, quod ignoremus, quo seculo vixerint episcopi, qui in Actis nominantur,* Pollidius C *num.* 2; Drusinus *num.* 3; Joannes *num.* 14; *et dicuntur* Setinæ civitatis *fuisse.*

An Episcopos Setia habuerit proprios?

14 *Vellem propius intelligere ex Setinentibus, quid de episcopatu proprio suæ urbis sentiant; et numquid certius de illo docere ex tabulariis suis possint. Ughellus in suis episcopis Tarracinensibus pag.* 199, *de Setinensibus dubie loquitur:* Fama est, Setinum olim etiam suo episcopatu insignitum fuisse, qui postea cum Tarracinensi ecclesia unitus fuerit. *Antea quoque dixerat in præfatione,* Tarracinensi episcopatui ante annum 1100 a Pontificibus Romanis unita fuere Privernatis antiquissimi episcopatus jura et Setinæ ecclesiæ. *An forte olim Setia vicino Privernatium episcopatui subfuerit, et cum illo ad jurisdictionem episcopi Tarracinensis transierit? Certe Privernum episcopatum nominat Ughellus, Setiam non item. Attamen Miræus in Notitia Episcopatuum orbis Christiani, pag.* 398, *habet* Setinum, Sezza, urbem episcopalem provinciæ Romanæ, *ac remittit lectorem ad pag.* 159, *ubi hæc:* Tarracinus et Setinus uniti. *Auctor ille recens est, et tantum verbo indicat episcopatus; dumque nullam allegat auctoritatem, hæremus in limine, de episcopatu Setino indagantes.*

15 *Ego ita sentio. Utcumque episcopatus Setinus obscurus sit apud Scriptores, de episcopatibus tractantes; tantum Actis S. Lidani videor debere tribuere, ut* D *mihi persuadeam, veros propriosque episcopos Setiam aliquando habuisse. Nominantur enim in S. Lidani Actis episcopi tres, jam allegati, et singuli vocantur* episcopi Setini: *atque ultimæ partis scriptor Joannes, ipse se* Setinæ civitatis episcopum *appellat. Quomodo igitur non fuerit? Cogitabam, illos forte Setiæ ac Tarracinæ simul episcopos fuisse. Verum dum lustro apud Ughellum seriem episcoporum Tarracinensium, nullum ibi invenio nomen* Pollidii *aut* Drusini, *sed neque* Joannis *pro illo tempore, quo potuerit is ibi fuisse episcopus; qui se nominat* episcopum Setinum.

Est verosimile ex Actis S. Lidani.

16 *Acta S. Lidani, ut dictum est, damus e codice MS. Setinensi, pro prima Parte collato cum MS. Ughelli, quiillam tantum habebat: alteram ac tertiam Partem, uti ego descripsi. Nulli Martyrologi sunt, nisi recentiores forte, qui S. Lidani meminere. Inter quos Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ipsum refert ad diem* 3 *Julii, addito elogio ex vita, et quidem ex tribus ejus Partibus aliqua recensens,* ex Quodam MS. *ut ait,* in bibliotheca Baroniana. *Rectius in Catalogo universali ipsum refert ad diem* 2 *ejusdem Julii, quo obiit; his verbis:* Setiæ in Latio, sancti Lingdani abbatis. *Nomen Sancti, iisdem apici-* E *bus scriptum (unde conjicias ex Ferrario, qui solus ita scribit, sumptum esse) sic ornat Claudius Castellanus canonicus honorarius ecclesiæ Parisiensis, in suo Martyrologio Universali, gallice nuper edito:* Setiæ prope Privernum in Italia, S. Lingdanus abbas. *Franciscus Carrera Societatis nostræ in suo Pantheo Siculo, ad diem* 2 *Julii, eidem Lidano elogium concinnavit, desumptum ex Cajetano, quem supra jam diximus, vitam ejus e MS. Setinensi impressisse, prætermissis mutatisque multis. Diximus quoque, Joannem Rho eamdem e MS. Setinensi Latino Italicam fecisse ac vulgasse Romæ* 1641: *qui et Legendam suam ita concludit.*

Qui Martyrologi de Sancto nostro meminerint.

17 Hactenus antiqua monumenta, exiguæ reliquiæ, e naufragio quasi universali servatæ. Jacuit corpus sancti Abbatis per annos quingentos sub altari, ubi primitus reconditum fuit: verum cum ecclesia illa in formam meliorem mutata, et nova ibidem ara princeps extructa fuissent, corpus a Domino Fabritio Perusino, episcopo Tarracinensi ac Setinensi assistente Domino Brusco Setino, episcopo Litteranensi, solenni pompa ad novum altare translatum ibi depositum fuit anno MDCVI die XVIII Junii, ubi hodiedum conservatur, uti carum pignus, cumulans cœlestibus thesauris invocantes sanctum nomen ejus. *Hæc Joannes Rho sub annum* 1641. F

Translatio corporis in novum altare,

18 *Vidi ego locum anno* 1686, *et hæc notavi coram. Caput Sancti, argenteo capiti fabrefacto inclusum, tunc servabatur in sacrario ecclesiæ S. Mariæ, quæ est cathedralis: corpus vero sub altari majore; quod tunc recenter, ut mihi videbatur, factum, in medio sui sustinebat statuam Sancti ligneam, cupreo colore rubescentem, quam quatuor columnæ striatæ ejusdem materiæ et coloris cingebant, superne elevatis conjunctisque tamquam brachiis, inter se commissæ, ad instar confessionis seu ciborii (si parva licet componere maximis) S. Petri Romæ. Epigraphen quæ post ultimam corporis translationem ibi posita est, descripsi et est talis:* Corpus B. Ligdani Abb. et Confess. civitatis Setinæ Patroni, quingentis annis maxima cum veneratione in hoc templo asservatum, Fabricius Perusinus, Episcopus Tarracinensis, ad altare majus, insigniori loco ædificatum, augendæ devotionis causa, apostolica auctoritate, apparatu, et pompa celeberrima, publico sumptu transtulit, die XVIII Junii, anno Domini MDCVI, Pauli Papæ V Pontificatus II. *Instrumentum hujusce translationis publicum, quod utique factum fuerit, diligenter Setiæ quæsivi nec inveni, concedens postridie Tarracinam, conveni Episcopum, qui tunc erat Illustriss. D. Dominicus Monanni, atque in* id

perpulcre ornatum,

cum inscriptione.

A *id ipsum inquisivi, sed is dubitabat, an esset in tabulario ecclesiæ; missurum ad me, si invenisset.*

VITA ET MIRACULA

Ex Cod. MS. Collegii Soc. Jesu, Setiæ; Collata ex parte cum MS. Ughelli Abbatis.

PARS I.

AUCTORE DIONYSIO.

Parentes, patria, monachatus, monasterium novum, exercitationes religiosæ, mors, translatio.

a b *Parentes et patria Sancti,* Incipit *a* legenda B. Lidani confessoris de civitate Antenæ *b*, regni Siciliæ, de provincia Aprutina, ex patre, nomine Gentilis, uno ex Domimis dictæ civitatis; et ex matre, nomine Cæciliæ, ex nobili progenie de domo Avellarum *c*. Qui Lidanus cum esset B unigenitus supradictorum parentum suorum, et ætatis novem annorum, accenso corde suo gratia Spiritus sancti, cum voluntate patris et matris ipsius ingressus extitit Ordinem B. Benedicti Casinensis et ibidem professionem perfecit. Cum igitur perveniret ad ætatem decem et septem annorum, mortui sunt parentes ipsius, relicto sibi per eosdem universo patrimonio ipsorum et parte dictæ civitatis. Redeunte ergo ipso Lidano ad civitatem prædictam et infusa in anima sua gratia Spiritus sancti auditoque sermone beati Joannis Apostoli, sibi recitato a Christo, dicentis; Quicumque vult salvus esse, oportet quod teneat Catholicam fidem et vendat omnia bona sua et det pauperibus et abneget semetipsum et tollat Crucem suam et sequatur Christum.

Monasterium ad paludes Pontinas. 2 Qui Lidanus spretis et totaliter neglectis pompis ac divitiis hujus miseri et caduci seculi et falsorum prophetarum; vendidit omnia bona sua et partem eum tangentem dictæ civitatis; et divino instigatus Spiritu, cupiens terrena omittere et æterna possidere, direxit gressus suos versus partes maritimæ *d*, territorii civitatis Setinæ; et inspectis silvis, locis, paludibus et nemoribus ipsorum partium, in C quibus melius, habilius * et honestius stare posset in servitium omnipotentis Dei; fuit sibi divinitus revelatum, ut moram suam traheret in loco, qui vulgariter dicitur Ad tres Arcus, juxta montem Antoniani *e* per modica stadia: juxta quos arcus ob reverentiam B. Cæciliæ virginis et nominis matris suæ cum licentia Pollidii tunc episcopi Setinæ civitatis ædificari fecit quoddam monasterium monachorum Ordinis supra dicti, sub vocabulo B. Cæciliæ virginis de pecunia recondita de ejus patrimonio. Quo constructo pariter et perfecto, in quo erant arduissima loca, videlicet nemora, silvæ et palustres: ibidemque facere cœpit arduissimam pœnitentiam una cum monachis fratribus suis; omni tempore comedendo et bibendo panem et aquam absque alia carnium cibaria: jejunando congruis temporibus et diebus, juxta sanctorum Patrum instituta et divinarum scripturarum.

(* *forte*, stabilius)

(*Abstinentia monachorum.*)

Lidani exercitationes religiosæ, 3 Et singulis temporibus et diebus sanctis, perfecta Missarum et divinorum Officiorum celebratione in choro dictæ ecclesiæ cum monachis memoratis, ante cibi assumptionem intrabat cellam suam secretam, et expoliatus, nudis carnibus se percutiebat cellam suam secretam, et expoliatus, nudis carnibus se percutiebat cum frusta *f* pinligia ob reverentiam passionis Christi, recordatus de verbo Apostoli Pauli 12 capitulo; Castigo *g* carnem meam et D ipsam in servitutem redigo; et, Cupio dissolvi et esse cum Christo. Hanc autem vitam servavit in monasterio supradicto septuaginta duobus annis, usque ad tempus Gelasii *h* Papæ secundi. Qui cum multa faceret miracula in vita sua *i*, ut inferius continetur, et in processu suæ Legendæ enarratur *k*... Cum igitur diem suum clausit extremum sexto Nonas mensis Julii, reportatum fuit corpus ejus ad Setinam civitatem per Drusinum, tunc episcopum civitatis ejusdem, cum clero et populo, cum maximo honore, et solennitate et devotione, et sepultus sub altari majore ecclesiæ S. Mariæ de civitate Setina. Caput vero corporis sui reconditum fuit in sancta ecclesia memorata, causa ipsum ostendendi devote hominibus et populo dictæ civitatis, quolibet anno in die obitus sui.

(*obitus 2 Julii, translatio Setiam.*)

ANNOTATA.

a *Præmittebantur in cod. MS. huic vitæ singularia nonnulla, quæ in Commentario num. 8 descripsimus; putamusque alio pertinere.*

b Antena, *quæ in Aprutio est; an* Atina *sit civitas Latii; diximus in Commentario num.* 3. E

c *Istius familiæ indicium aliquod invenio apud scriptores Neapolitanos; invenientur fortasse plura.*

d Maritima, *regio est humilis et uliginosa sita circa maris littora.*

e Antoniani, *an vero* Antongiani *legendum sit, dubium hic facit scriptura. Num. 7 clare scribitur* Antoniani. *Videtur mons ille singularis esse, in longo montium, qui paludibus Pontinis versus boream obtenduntur tractu. Vide num. citatum.*

f Frusta, *vox Itala; Latinis* verber, flagellum. *Sed quid vox sequens,* pinligia*? Totidem litteris distincte legitur in MS. Ughelli. In codice, quem ego descripsi, videbatur scriptor ipse dubitasse, quid scribendum esset, addens superne notam compendiariam. Si* Salignea *legeretur, apte adjungeretur* frustæ *seu* verberi, *et indicaret, cujus ligni verber esset.*

g *Ughelli MS. rectius legit,* Castigo corpus meum et carnem meam. *Nec tamen sic, purus est Apostoli textus, nec loco citato inveniendus, sed cap. 9 ad Corinth. Textum sequentem, etsam a scriptore mutatum, vide ad Philipp.* 1.

h *Gelasius secundus, Papa creatus est anno* 1118. *Hinc obitum Lidani affigunt eidem anno passim scriptores.*

i *Hinc, dum dicitur,* inferius *narrandum de miraculis, in* vita sua *factis; concluditur, scriptorem hujus primæ Partis, scripsisse etiam secundam, quæ de miraculis, in vita factis, tantum narrat: non vero scripsisse Tertiam, quæ miracula, tantum post mortem Setiæ patrata, prosequitur.* F

k *Oratio imperfecta. Quid si suppleatur hoc aut simili modo?* Vivere desiit.

PARS II.

EODEM DIONYSIO AUCTORE

Miracula a Sancto vivente patrata.

Prologus secundus omittitur, Præfari *debeo, quod hoc tantum loco in cod. MS. ponitur titulus, ita conceptus,* Incipit secundus prologus beati Dionysii de beato Lidano. *Opinantur hodierni cives Setini, ipsum civitatis seu* episcopum *fuisse: Baronius in Annalibus ad annum* 1118, *vocat* monachum Casinensem: *citatus titulus neutrum habet vocat tamen Dionysium* Beatum. *Cujus rei causam discere a Setinis aut Casinatibus cupio. Ego nullum beatitatis*

EX MSS.

A *titatis ejus in totis hisce Actis indicium deprehendo. Prologum porro istum secundum, qui tantumdem fere continet scripturæ, quantum tota Pars prima Actorum hic jam præmissa, prætermittendum duco, quod nihil ad vitam S. Lidani faciat. Orditur enim a creatione rerum, narrat prævaricationem Adæ, incarnationem Christi, electionem et missionem Apostolorum ad prædicandum Evangelium atque alia; ac tandem propius ad rem accedens scriptor, paragraphum suum secundum sic incipit.*

præter ultimam partem,

5 Hæc et plura, quæ sacra Scriptura docet, considerantes sancti Martyres, relinquentes tenebras infidelitatis, inducti et moniti, armis lucis statuerunt certamen animarum; spernentes jussa Principum, cum gaudio suscipientes pœnas corporum, soli ipsi Deo placere desiderantes; cujus imperio cuncta famulantur. Post hos præclari Pontifices atque Confessores, et si non extrinsecus, tamen intrinsecus sine martyrio non fuerunt, crucifigentes membra sua cum vitiis et concupiscentiis. Sed quis explicare valet, quæ lingua aut quæ vox? quanti utriusque sexus fuerunt, qui sibi hoc bonum propositum non neglexerunt. E quibus unus (si fas mihi dicendum est) in Setinis finibus enituit, Lidanus nomine, natione superius enarrata: qui objectis humanæ miseriæ lasciviis, tulit crucem suam et secutus est Dominum: et ne aliquid sibi abominationis remanere videretur, eremum concupivit et festinanter adivit.

B

quæ propius ducit ad miracula S. Lidani,

6 Sed quæ et quanta miracula et virtutes per ejus merita in eadem conversatione mortalibus hominibus Dominus ostendere dignatus est, non est nostræ facultatis sigillatim explicare. Tamen referentibus, post longi meatus *a* curricula, quibusdam senioribus, aliqua de multis, tunc temporis inopia scripturarum neglectis, humili stylo scribere conamur, licet præsumptuose videamur arripere, quod solummodo scientissimis atque peritissimis novimus esse concessum. Sed quis procul dubio non immemor illius, qui de durissimo saxo abundanter aquam producere jussit; et asinæ Balaam sessorem suum directo sermone alloqui præcepit; et sterilem anum fertilem reddidit; et qui quinque millia hominum, excepto femineo sexu seu infantulis, de quinque panibus et duobus piscibus satiavit; et multa alia in veteri vel novo testamento mirabilia patravit, quibus nullus sufficit ad memorandum: at illius misericordiæ non diffidens, quemque ductorem mecum habere confido, tanti viri propagandam memoriam, prout ipse Dominus dederit, humotenus pro divinis non recitabo?

ex relatione seniorum accepta.

a

C

Comparatio Lidani cum lucerna.

b

7 Igitur [ne] sine aliquo præsagio nomen ejus remanere videatur; quod a nobis æstimatur, prius ostendere satagimus. Lidanus namque, ut in sedulo *b*, pro lucerna ponitur, quæ apposita cera vel oleo lucem emittit poniturque supra candelabrum, ut ingredientibus et deambulantibus lumen ministretur: ita quoque B. Lidanus dum se in mundo vidisset infructuosum, assumpsit oleum misericordiæ et humilitatis, et induit se armatura Dei, fugiens obscuritatem cordium tenebrarum, lumen veritatis verbis et exemplis cunctis ostendere assidue non desistebat. Qui etiam in quodam Trisarcu *c*, in palustribus locis sito, distante a Setina urbe stadiis ferme triginta duobus, versus Antoniani montem, venerandæ virginis Cæciliæ basilicam construxit. In quo loco confusæ ranuncularum voces habitantium auribus aliquid impedimenti inferebant. Quod intuens Dei famulus, confidens in nomine ipsius, qui spreto mundo tiro in militia S. Benedicti, beatissimi patris sui, se tota intentione commiserat, tenens baculum in manibus, percutiebat paludem, dicens, Date honorem Deo et tantam confusionem auditui nostro inferre nolite: quoniam de vocibus hominum magis credimus delectari Dominum, quam vestris. Ab illa autem die voces earum, in illo loco tam infestæ, non sunt auditæ: quod ibidem observari videtur usque in hodiernum diem.

c

De ranis coaxantibus, silere jussis.

D

8 Quodam denique tempore erat quidam, tribus annis vigiliis fatigatus ab infirmitate, qui nulla medicorum experientia corporis dormitionem accipere poterat; quem parentes ejus, quorum auribus tanti viri fama personuerat, arrepto itinere ad eum quam festinanter perducunt. Qui etiam in supradicto cœnaculo triduo commorantes, ubi vidissent, quod nihil sanitatis ægroto contulerint, indignati cœperunt intra se dicere; ut quid tantam fatigationem huc veniendi passi sumus? Heu quid profuit nobis! sperabamus, ut exiret et imponeret sibi manum, et facta oratione in nomine sanctæ Trinitatis eum sanitati restitueret. Quo audito Dei famulus a quibusdam cœnobitis, exivit et interrogavit eos. Illi autem omnia narrantes per ordinem, qualiter infirmus ille insomnitatem passus esset per tres annos. Quibus ipse Abbas consolatoria verba impendens, valde exhortabatur excusando, se non hujus meriti valere negotio (mos namque sanctorum Patrum, ut de se [non] præsumant, quod de Deo sentiunt.) Tunc illum manibus ante altare beatæ prædictæ virginis Cæciliæ deducere cœpit, et ante illud prosterni præcepit: cumque vir Dei in oratione diutius immoraretur, obumbravit [infirmum] Dominus tanto sopore, ut a mane usque ad vesperum penitus evigilare nequivit.

Æger trium annorum vigiliis fatigatus,

orante Sancto,

E

9 Videntes autem amici ejus, inclinasse jam diem, pulsantes, excitaverunt eum, dicentes: Surge, edicito nunc, quid tibi videtur; vigebit autem valetudo tua ulterius? At ipse increpare eos cœpit, quare hanc inquietudinem sibi facerent: nam confitebatur se tantæ dulcedinis soporem atque suavem quietem cordis et corporis numquam percepisse. Surgens autem projecit se ad pedes sanctissimi Patris Lidani, postulans, ut sibi habitum sanctæ religionis suæ condonaret. Ipse autem retinens, ait: Non, fili; non licet homini, ut sacra Scriptura declarat, separare, quos Deus conjunxit, juxta Evangelicam doctrinam. Vade in pace tua et age solicite curam uxoris tuæ filiorumque tuorum. Ille autem talibus non acquiescens, composuit testamentum suum coram supradictis parentibus suis, præordinans substantiam suam, sicuti competebat ei, qui dives seculo ante fuerat; ab ipso prorsus beato Lidano noluit omnino recedere, donec meta sui corporis terminaretur et diem suum clauderet extremum.

in soporem incidit, ac pene curatur,

F

10 Cum supradictus venerabilis Pater beatus Lidanus quadam die more solito in supradicto cœnobio pœnitentiam agendo laboraret; ecce tres pauperes, exuviis inter fruteta absconsis nudi; ut eos vestiret pietate solita, adveniunt, proclamantes: Misericordissime Pater, pauperes et nudi venimus ad te, ut compatiaris nobis viscere misericordiæ tuæ et quod aliis facere consuevisti, nobis nimis miseris obnixe postulamus ne deneges. Quos diligenter aspiciens venerandus Abbas, confortare eos cœpit ac consedentibus illis cibum potumque apponere præcepit convenientem. Prætérea ipsis sumentibus necessaria corporis, almificus dispensator caute misit ad locum, quo per Spiritum sanctum noverat illos vestimenta sua occultasse et abscondidisse. Oblata ad se, post ciborum refectionem, unicuique quod suum erat, largitus est. Qui pauperes et nudi, ac refecti assumptione ciborum, recepta humili benedictione ab eo abeuntes venerunt ad locum læti, reperire putantes præfata et absconsa primitus ipsorum vestimenta. Et cum ibidem nihil invenirent, subito contristati, se mutuo respicere cœperunt, ac iterum iterumque intuentes

Tres nequam, nuditatem suam mentientes,

petunt a Lidano tegumentum;

is, fraude detectus cognita,

A intuentes, agnoverunt vestimenta sua, atque mirabantur accepisse a quo sciebant ea se non commodavisse. Mox pœnitentia ducti, reversi sunt ad dispensatorem veritatis, confusis vultibus prostraverunt se ad terram ad pedes B. Lidani, veniam mendaciorum suorum exposcentes et misericorditer postulantes. Quos ut vidit, iterum cum gaudio suscepit; insuper et mellifluo documento cœlestis verbi consolidavit, benedicensque eos dimisit abire *d*.

allatis ipsorummet vestibus, quas absconderant, eos induit.

Mulier infante nocte ad latus suum extincto,

11 Mulier quædam de Nimphano civitate, quæ consanguinitate B. Lidano conjuncta dicebatur, dum quadam nocte suum infantem juxta se exstinctum seu mortuum reperisset, flens et ululans, mane facto ad venerabilem Lidanum Abbatem pœnitendi causa festinare curabat. Mox Vir sanctus Spiritu sancto mente concepto intellexit, quod sua propinqua ad eum veniret; misit ei obviam, ne ulterius accedere præsumeret. Quæ cum nulla ratione vellet talibus præceptis pariter et dictis acquiescere, Vir sanctus per Spiritum sanctum hoc ipsum agnovit, et rursum misit contra eam, ne sibi et monasterio suo amplius appropinquaret; quoniam hujus judicii examen trutina episcoporum pendere affirmabat, non monachorum.
B Quibus etiam euntibus incredula mulier non est reversa, sed firmo gradu properans, dicebat: Moriar, an vivam, ad eum venire non destituam. Quam cum vidisset venerandus Pater et Abbas, increpando in hæc verba rupit: Hæc est superbia mulierum, quæ nesciunt verecundari. Illa autem suspicans ait: Mi Pater, ne dedignes peccatrici mulieri auxilium præstare. Quam verecundus Abbas, salutiferis admonitionibus instructam, remisit cum Dei benedictione: Vade, quod invenies filium tuum vivum. Ilico autem illa recedens, ac ferventer fidem gerens in Dei servum, statim cum applicuit ad Nimphanam civitatem ad domum suam, invenit filium suum infantulum, casu præmisso suffocatum, vivum precibus et orationibus Abbatis prædicti.

vitam per Sanctum impetrat.

Nolenti condonare proximo suo

12 Quam laudandus est Vir iste, in quo spiritus prophetiæ videtur habitare, congruo tempore qui præsentia declarat, futura prænuntiat! Ecce alius Eliseus, ecce alius Elias, ecce alius Hieremias. Quoniam cum esset quidam, nomine Joannes Sanctus, de Setina civitate, qui cum quodam suo vicino, qui Benedictus Niger vocabatur, inimicitias et lites exercebat propter unum bovem, qui relictus in agro foris a pueris ipsius, devoratus extitit a lupis, de quo maximum placidum *e* habuerunt. Et dum in præfato
C loco ob hujus rei causam omnes pariter amici et vicini congregati essent, Joannes prædictus sumere vindictam personalem de Benedicto non desinebat. Ait igitur B. Lidanus ad eumdem Joannem: Obsecro, fili, dimitte illi, ut Deus dimittat tibi. Sic enim scriptum est per sacratissimam scripturam; Dimitte et dimittetur vobis. Et prorsus in oratione Dominica, Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et forsan aliquid debes, quod tu dimissurus es *f*, et Deus dimittet tibi propter hoc. Ille autem Joannes noluit consentire sacris admonitionibus B. Lidani, sed magis dicebat sibi; Si mihi præceperis, Pater sancte, me præcipitari de arcu isto, adimpleam, priusquam huic hoc dimittam. Quem Sanctus arguens et increpans prædixit ei, quæ ventura fuerant sibi in processu temporis in familiam suam: O fili, quam male loqueris! hoc unum scias, quoniam qui magis obedire disponit se diabolo, quam Deo; superveniet sibi tristitia et persecutio, quæ adeo ipsum inficiet; acsi singula totius mundi tua essent, et cum ictu magni doloris subito amitteres. Quod modico dilapso tempore secundum dictum Abbatis sibi indubitanter advenit, hoc scilicet ordine. Cum igitur quadam nocte filius ejusdem Joannis, inobedientis Spiritui sancto et B. Lidano

prædicit S. Lidanus grave malum,

servo ipsius, nomine Marius, cum aliis bubulcis et D pastoribus in custodiendo boves in agro staret juxta ignem, et ibidem accubuisset, ut mos est pastorum, subitaneo morbo percussus in ignem cecidit et mortuus extitit. Cujus strepitu socii expergefacti, ejecerunt illum de igne, quo ejecto combustio illa defecit.

EX MSS. quod in morte filii ejus completur.

13 Rursus quadam die, dum quidam pauper visendi causa cuperet ad supradictum Abbatem descendere, attulit secum vasculum unum plenum vino. Factum est dum appropinquaret illuc, et cognovisset multitudinem populorum ibidem adesse ad visitandum virum Dei propter multitudinem miraculorum suorum; dubitans ne sitisceret, abscondidit vasculum suum plenum vino, et vacuus ad Abbatem Dei virum pervenit. Post multa vero colloquia ministerii divini, mensam requirunt piscium epularum: et deficiente vino vocavit pincernam suum et caute misit ad locum, quo per Spiritum sanctum sciebat esse vinarium vasculum, et jussit ipsum adduci ad eum. Quo ducto, ex eo omnibus adstantibus potum porrigere præcepit. Ille autem frater, qui eum ibidem vasculum occultaverat, abiit, ut duceret illum ad E Abbatem; sed ibidem nihil invenit; quod ipse Abbas miraculose fecerat auferri. Quo palificato, omnes unanimiter referre cœperunt gratias Deo, qui facit mirabilia in servis suis justis et sanctis, uti erat servus Dei Lidanus.

Vinum, ab hospite in via absconditum, doctus a Deo ubi esset, jubet adferri in mensam.

ANNOTATA.

a *Legebatur*, Longimatus.

b Sedulo. *Non capio; nisi legendum sit,* ut in Sedulio, *poeta nempe Christiano. Tum vero nondum capio, quid etymologiæ aut derivationis sit inter voces* Lidanus *et* lucerna. *Si* Lychdanus *scriberetur, derivari fortasse posset, interposita syllaba, a græco* Λύχνος, *quod lucernam Latinis sonat. Sed hæc longe quæsita.*

c *Idem locus, qui supra num.* 2, tres Arcus *vocatur Cogitari potest, pontem olim fuisse trium aut plurium arcuum, qui viam Appiam, per paludes ductam, illic loci commiserit. Ponte autem reliquo, voracitate temporum et aquæ destructo, tres tantum arcus, unde loco nomen, reliqui fuerint tempore Lidani : et duos hodiedum superesse, narrarunt mihi accolæ, atque in vicinia etiam videri rudera monasterii, inter quæ erecta stat crux alta; eoque cives Setinenses frequenter adeunt religionis aut voti causa.*

d *Simile exemplum habet S. Gregorius in Dialog. lib.* 3, *cap.* 14, *quod accidit S. Isaaco abbati relatum a nobis tomo* 1 *April. pag.* 26 *num.* 21. F

e *Imo* Placitum, *quod est lis, in consessu judicum agitata, ut decidatur.*

f *Intellige,* quod tibi dimittendum est.

PARS III.

AUCTORE JOANNE EP. SETINO.

Miracula post mortem ac translationem Sancti patrata Setiæ.

Simplex veritas, quanto simplicius, tanto decentius et dignius creditur nuntiari : cum omne simplex dignius suo composito judicetur. Nec ergo divina miracula rhetoricis sunt coloranda commentis, quæ ab ipso, qui lux est et lucis auctor, suæ lucis fulgorem obtinere noscuntur; ne veritatis series circumlocutionis nubilo subducatur, et pallescat obducta; quæ sui tantum vigore contenta clarescit, et certe supervacuis laborat impensis, qui solem certat facibus adjuvare. Quare et Salomon ait;

Præfatio Auctoris

A ait; Omnis enim Dei ignitus, clypeus est sperantibus sermo in se; ne addas quidquam verbis illius, ne arguaris ab ipso, inveniarisque mendax. (EX MSS. Prov. 30.) Ea propter quædam gloriosa miracula, quæ Dominus per dictum confessorem suum Lidanum post pium ejus obitum in ecclesia Setina agere dignatus est; ad memoriam scribere futurorum ipsa, non in verborum ornatu pomposo seu eorumdem diffusione prodiga, sed simplici ac brevi narratione, prout a multis fide dignis, qui tunc eorum oculata *a* sunt visione gavisi, fideliter recitata sunt, referre studebo. Ad quod licet videatur me ingerere imprudenter, utpote insufficiens et penitus imperitus; tamen, omnipotenti Deo et animæ conscientia teste, non præsumptionis temeritas, sed ipsius S. Lidani devotio ad hoc me compellit Joannem episcopum Setinum.

Caput Sancti cum capsa sua lignea, b

15 Cum ergo divino judicio tota Setina civitas furentis ignis periclitaretur incendio, contigit cassam *b* ligneam, in qua conditum erat beatissimi Lidani caput, super altare ecclesiæ beatæ Mariæ Virginis remanere: et cum ipsa ecclesia totaliter B cremaretur, ita quod nihil præter muros incombustos servaretur, ibidem Dominus, qui custodit omnia ossa Sanctorum suorum, ut vel unum ex eis minime conteratur, cassam ipsam; dum staret super altari majori dictæ ecclesiæ (et pannis ipsius altaris incombustis *c*,) sic ab ignis voragine servavit illæsam, acsi prope ignem numquam fuisset. Nos enim qui ejus tanto miraculo gloriamur, et roboramur exemplo; divinam humiliter misericordiam imploremus, ut per intercessionem sui beatissimi Lidani Confessoris, sicut ejus sacratissimas Reliquias servavit intactas ab ipso igne; flammam in nobis vitiorum extinguat, ne, si superceciderit, præpediamur solem videre; et sic demum dejiciamur in ignem; et in miseriis minime subsistamus: sed spiret in nobis ignem, quem mittere venit in terram, voluitque ipsum vehementer accendi, ut ad ejus gaudia, ipsius misericordia præveniente, et subsequente, pervenire possimus optata, qui in Sanctis suis gloriosus existit in secula seculorum. Amen.

tota ecclesia incendio conflagrante, c

in flammis illæsum servatur.

Mulier toto corpore paralytica,

16 Quædam pauper mulier, Caracosa nomine, de partibus Tusciæ oriunda, ad urbem Setiam veniens, et a Domino visitata, paralyticum morbum incurrit, et tamdiu ab ipso morbo miserabiliter est detenta, C quod omnium fere membrorum suorum officio destituta est; in lecto ægritudinis suæ jacens infirma, adeo quod se movere non poterat, nequaquam et in ipso revolvi, nisi alii ipsam revolverent una cum linteamine, in quo jacebat. Miserator autem Dominus miseriam inopis et gemitum pauperis miseratus, volensque mirificare nihilominus Sanctum suum, causam ei hujusmodi recuperandæ præstitit sanitatis. Beatus siquidem Lidanus, ei apparens in somnis, dixit ad ipsam: Caracosa, si desideras hac qua ægritudine detineris, liberari; ad basilicam B. Mariæ Virginis Setinæ urbis, ubi meum corpus jacere dignoscitur, in die solennitatis meæ facias te deferri, sperans in Domino, qui sanat contritos corde et alligat contritiones eorum, [ipse] restituet te pristinæ sanitati. Cumque ipsa prout ei Sanctus dixerat, se fecisset ad præfatam ecclesiam deferri, et coram altari, sub quo gloriosissimum corpus B. Lidani jacere noscitur tumulatum, deponi; et aliquantulum jacens ibidem, Dominum in lacrymis et suspiriis flagitabat, ut per intercessionem B. Lidani ipsam dignaretur misericorditer ab hac ægritudine liberare. Dominus autem, cujus miserationes sunt super omnia opera ejus, mirificans misericordias suas, et qui salvas facit sperantes in se, ipsam sic est liberare dignatus, ut Sancti gloriam publicaret in terris, et illa de fide sua præmium reportaret optatum. Nam dum ita penes omnium corporis D virtutum actionibus publica et contracta squaleret, ab eo, qui erigit elisos et solvit compeditos, erecta, exsiliens per ecclesiam memoratam, turbis spectantibus, ambulabat: populus autem, qui ad ipsius Sancti festum solenne convenerat, tanto miraculo celebrari jucunditate congaudens, Domino, qui facit mirabilia solus, laudes debitas, hymnis et canticis, eo die exultare non cessavit. Illa autem nomine Caracosa, sic sanata per B. Lidanum, pluribus annis vixisse refertur.

in festo S. Lidani ad sepulcrum ejus delata,

inspectante omni populo surgit sanata.

Mulier alia dæmoniaca

17 Sed multum dissimile fuit illud, quod Dominus meritis et intercessionibus S. Lidani Confessoris, cuidam mulieri, nomine Agneti, de Setia, est dignatus. Nam cum hæc a dæmone vexaretur, credens per medicorum experientiam se posse curari vel mitigari suam quomodolibet passionem; fere omnia bona sua propter hoc derogavit eisdem, nec potuit aliquod inde remedium invenire, quod non est eis datum desuper, ut possint suo artificio dæmones effugare; cum non nisi in digito Dei spiritus ejiciantur immundi et potestates aereæ debellentur. Hæc autem in die vigiliarum S. Lidani confessoris jam dicti, ad ecclesiam beatæ Mariæ Virginis Setinæ civitatis, ubi ejus corpus sanctissimum requiescit, adducta et per violentiam intromissa, tota nocte ibidem una cum copiosa hominum multitudine; eidem Sancto devote solennizantium, dicitur pernoctasse et fecisse moram ibi in crastinum, ejusdem videlicet diei festi, quo usque, Missarum solennibus celebratis; populus ad propria rectum iter arriperet redeundi. Factum est autem, quod illa somno suavissimo, præter ejus consuetudinem, aliquamdiu quiesceret soporata, ac postmodum evigilans stercore proprio fœdata turpiter invenitur: cujus horribilem et inauditum fœtorem vix erat qui posset aliquatenus sustinere. Quare firmiter credebatur quod dæmon B. Lidani virtute inde fugatus, per partes inferiores exiret. Ipsa vero Agnes firmiter asserebat, instanter fore se B. Lidani meritis a dæmonibus liberatam; et sic ad domum suam reversa, aliisque vestibus innovata, incolumis exultans in Domino, qui fecit misericordiam suam cum ipsa precibus B. Lidani, ad præfatam ecclesiam repedavit, Vesperas auditura; et sine aliqua corporis macula dicitur pluribus annis vixisse.

nocte festi ejus tota, ad sepulcrum persistens, E

sanatur, dæmone libera.

18 Præterea cum mulier quædam de castro Sermineti nuptui traderetur, statim quod a viro cor- F rupta, florem suæ virginitatis amisit, ita tota diriguit, ut sensualitate plurimum disturbata, et diebus quam pluribus amissa loquela, nullo signo suam cuiquam innuere poterat voluntatem, nec intelligere alienam. Cumque appropinquante festo B. Lidani, consanguinei mulieris præfatæ, qui fama divulgante tot gloriosi Confessoris virtutes didicerant, [dicerent] ad eamdem, utrumne vellet ad ejus festum tam celebre convenire, sperans opem salutis ab ipso; illa capite prono affectuose innuit, quod volebat. Factum est autem, quod in corde contrito et spiritu humiliato, portans lapidem in collo, Setiam duceretur et præsentaretur, ubi corpus B. Lidani jacere noscebatur tumulatum in ecclesia Setinæ civitatis ante altare majus ipsius ecclesiæ. Cumque ibidem aliquantulum expectaret expectans, ilico tam linguæ quam aliorum membrorum officium recuperavit amissum. Quæ exultans in Domino salutari suo ad propria incolumis cum consanguineis suis jucunda et sanata reversa est, recitans miracula B. Lidani unicuique audire cum devotione volenti.

Mulier tertia, omnibus sensibus destituta

similiter curatur.

19 Cum juvenis quidam, Petrus Saladinus nomine, de Setina civitate quemdam suum bovem casu

Juvenem, noctu in agro errantem, periculo mortis a malo genio inferendæ,

A casu fortuito perderet, ac ipsum bovem noctis tempore de via in vias inquireret diligenter; adversarius noster diabolus, qui tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret, assumpta humana specie obviam se obtulit Petro juveni memorato: qui gestiens illum nequiter perdere et delere de terra, impetum fecit in ipsum, mala ipsum passione pertrectans: quem utique perdidisset, nisi virtus Altissimi, qui prope est omnibus invocantibus eum, sibi tam misericorditer quam mirabiliter succurrisset. Nam cum in tanto periculo constitutus esset, ac B. Lidani nomine invocato, ipsum sibi assistere postulasset; statim sibi comparuit in habitu monachali, prout eo usus fuerat, antequam de mundo transiret; et sic illum de potestate sævientis eripuit inimici. Ille autem hostis confusus, confestim evanuit, quod non habebat potestati resistere divinæ, cum a Deo sit omnis potestas vera. Beatus autem Lidanus, tamquam pius pater, juvenem ita perterritum animose confortans, prope mœnia civitatis Setinæ eumdem reduxit.

visibiliter apparens eripit S. Lidanus,

esurientem cibo recreat, ac domum reducit;

20 At ille juvenis stupefactus et debilitatus plurimum, præ timore præmissorum, a beatissimo Lidano panem sibi petiit exhiberi. Qui panis offellam, non sicuti creditum humana manu confecti, sed panis Angelorum affectione paterna exhibuit. B Quem cum accepisset, confortatus est. Sane cum vellet ab ipso discedere, dixit ad eum: Fili mi, vade in pace tua; Dominus defensor vitæ tuæ est, non oportet te ulterius trepidare. Juvenis autem inquit trepidans, ubi non erat causa timoris, dicens tremebundus ad eum; Noli me derelinquere, Pater sancte, quia adhuc periculum mihi restat in via. D Ille autem inquit; Noli timere fili, ego tibi providebo socium opportunum, qui numquam te usque in domum tuam dimittet: et sic, expectato quodam revertente de agro, socium sibi dedit, qui usque in domum suam eum secure conduxit. Factum est autem, ut hic postmodum, utpote pusillanimis, tantum mentis stuporem incurreret, quod amissa loquela quasi seminiamis jacebat; nec poterat suam passionem aliquatenus recitare. Postea vero aliquantulum excitatus, innuit, quod volebat ad ecclesiam beatæ Virginis, in qua corpus B. Lidani jacebat, deferri. Cumque illatus illuc fuisset, statim solutum est vinculum linguæ ejus; et prædicta omnia, quæ sibi acciderant, fideliter recitavit. Turba autem virorum et mulierum, tanto viso et audito miraculo, facto a beatissimo Lidano confessore, protectore, et defensore civitatis Setinæ, ejus magnificabant et glorificabant Dominum, qui visitavit taliter plebem suam in civitate prædicta. Deo gratias. Amen.

EX MSS.

denique ex concepto timore in ægritudinem lapsum

ante tumbam suam persanat.

ANNOTATA.

E

a Oculata, *sic mavelim legere, quam* occulta, *quod ponebatur.*

b Cassa, *vox Italica, pro* capsa.

c Incombustis. *Si legas* combustis, *majorem emphasin et admirationem habebit miraculum; quando nempe ipsius quoque, in quo stabat sacrum caput, altaris panni fuerint combusti, capite ejusque capsa lignea salvis.*

DE S. OTTONE EPISC. ET CONFESS.

POMERANORUM APOSTOLO.

BAMBERGÆ IN FRANCONIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

§ I De Scriptoribus Actorum S. Ottonis.

C

ANNO MCXXXIX.

Commentarium hunc ab ipsis vitæ sancti Ottonis *scriptoribus exordior, fere præter morem nostrum, qui cetera prius discutere consuevimus. Eo me compulit Scriptorum diversitas, atque in iis accurate dignoscendis, discernendis, secernendisque, major quam credi facile possit difficultas; unde et alia exoritur in dissolvendis prævüs controversiis, ad quas explanandas necessaria omnino est distincta Scriptorum cognitio. Præfatam difficultatem inductam potissimum existimo ab interpolatoribus, quibus monumenta, antiquitate sua veneranda, amplificare, polire, mutare, conjungere, augere vel contrahere libuit. Horum novissimus et ætate postremus fuit Andreas Montis monachorum ad S. Michaelis prope Bambergam abbas ordine* XXXVI, *inquit catalogus MS. apud Gretserum pag.* 377, *cujus hoc est elogium:* Domino Udalrico cita morte sublato, Andreas, de Staffelstein oriundus, in ejus locum subrogatur anno salutis MCCCCLXXXIII, ipso die S. Dorotheæ virginis. Hic a primæva sua institutione per prædecessores suos, in sancta reformatione et religionis observantia, bene paterna ex arte instructus, morum probitate et vitæ honestate, tamquam bonus agonotheta, in bona operatione secutus est pedes et vestigia patrum suorum prædecessorum. In augmentatione spiritualium et temporalium utilissima ædificia perfecit, cum insigni bibliotheca. Tandem... mortem obiit die XXIII mensis Octobris, anno MDII. *Ita ille.* F

Andreas ad S. Michaelis abbas, anno 1499, vitarum collector

2 *At Bucelinus Germaniæ sacræ tomo* 2. *pag.* 236 *locum* XXXVII *ei tribuit, ita scribens:* Andreas ex vicino oppido Staffelstein oriundus, vir religione non minus quam eruditione clarissimus, præfuit summa cum laude annis XX, abbatum omnium hujus monasterii præcipuus appellandus. Œconomico etiam studio felicissimus, multa struxit, multas piscinas fodit, bibliothecam auxit. Ipse etiam magnum opus Sanctorum ex Ord. S. P. N. canonizatorum composuit: historiam item S. Ottonis Episc. libris 4, et tractatum de Conceptione Virginali. Obiit Kal. Nov. MDII. *Hæc paulo fusius apud Bruschium, qui Bucelino præluxit, de monasteriis Germaniæ pag.* 91, *ast in eo hic aberravit, quod non adverterit ante* Kal. Nov. *apponi* X, *sic ut sit* X *Kal. Nov. qui verus Andreæ obitus dies, ut ex Gretsero nuperrime vidimus. Ex his saltem certo habetur Scriptoris ætas, utpote qui cœnobii Montis monachorum præfecturam gesserit a* VI *Februarii anni* MCCCCLXXXIII *ad* XXIII *Octobris* MDII, *hoc est annis ferme* XX. *Atque hic est Andreas, cujus collectionem ex MS. primus vulgavit et Divis suis Bambergensibus inseruit scriptor celeberrimus noster Jacobus Gretserus anno* MDCXI, *unde*

a Jac. Gretsero editus an. 1611:

AUCTORE J. B. S.

A *unde in posthumam amplissimamque Surianam anni* MDCXVIII *editionem transiit, cum in priori anni* MDLXXIII *breve dumtaxat Vitæ* S. Ottonis *compendium, nescio a quo digestum, reperiatur.*

alius Andreas a Valerio Jaschio 1681,

3 *Meritissimam æstimationem apud eruditos consecuta est ea Gretseri editio, neque de alia Andreæ lucubratione magnopere cogitatum fuisset, nisi Valerius Jaschius Pomeranus, Lutheranicæ theologiæ Licentiatus, novam et quasi Gretserianæ oppositam* ex membranis, Benedicto sanctæ Caminensis ecclesiæ pontifici inscriptis, *anno* MDCLXXXI *protrusisset in lucem, acceptam procul dubio ex schedis Crameri, qui eamdem in Pomeranicis suis sæpe citaverat, dicam, an mala fide reddiderat, ea causa a Gretsero non semel castigatus. En igitur vitas geminas auctoris ejusdem Andreæ abbatis, in plurimis diversissimas, diversis inscriptas, epistolis discrepantibus nuncupatas; verbo, unius hominis opera sibi mutuo propemodum opposita, in quibus conferendis non minimam voluminis bene magni partem insumpsit præfatus Jaschius, locis variis annotationum suarum non minus inepta et odiosa importune depromens, quam ante Cramerus fecerat; religionis catholicæ integritatem, tam gloriose a* S. Ottone *majoribus suis prædicatam, nusquam non arrodere soliti. Hæc cursim* B *et obiter, neque enim res ab instituto nostro alienas tractandas suscipimus; contemplandus nobis est Andreas noster, ut ipsummet sibi, vel saltem opus ejus, siquidem fieri potest, operi conciliemus.*

Vitas suas diversis inscribunt;

4 *Gretserus hunc titulum profert :* Vita S. Ottonis Babebergensis episcopi, ac Pomeranicæ gentis apostoli, quatuor libris scripta, ab Andrea monasterii sancti Michaelis prope Bambergam abbate. *Jaschii titulus ita conceptus est :* Andreæ abbatis Bambergensis, de vita S. Ottonis Bambergensis, ecclesiæ episcopi, ac Pomeranorum gentis apostoli, libri quatuor. *Utrum in utroque MS. ad apicem usque ita expressi fuerint tituli, nec quæro nec disputo, ex nuncupatoriis certum est, utrobique Andream, eumdemque Montis S. Michaelis abbatem appellari. Ita sonat Gretseriana :* Venerabili ac supplici in Christo patri, Joanni Macario, Seraphici Ordinis conventus Bambergensis Guardiano, proclamatori verbi Dei constantissimo, frater Andreas, humilis servitor fratrum cœnobii S. Michaelis archangeli, Ordinis S. Benedicti prope Babebergam, salutem et charitatem. *Apud Jaschium sic lego :* Domino reverendissimo, Deoque vere dignissimo, Benedicto, Dei gratia, sanctæ Camminensis ecclesiæ pontifici, Andreas humilis servitor fratrum cœnobii sancti Michaelis C archangeli prope et extra muros civitatis Babenbergensis, in ipso qui est via, veritas, et vita; viam, veritatem, et vitam invenire sempiternam deposcit.

in dedicationibus

5 *Multum diversa hæc sunt, nec minus diversa utriusque dedicationis oratio, quamvis nonnulli interluceant, quæ visam alteri alterius epistolam suadeant. En Gretseriani Andreæ exordium :* Petitionibus vestris, venerande Pater, pront scientiæ meæ tenuitas permisit, parere studui. Petistis enim ut sanctissimi patris nostri Ottonis, Babebergensis Episcopi vitam, præcipuo quidem elegantique stylo scriptam, utpote Ebbonis, nostri cœnobii monachi, sicut eam ex ore venerandi et a Deo dilecti sacerdotis Udalrici audivit, nec non Sefridi atque Tiemonis, per modum Dialogi antiquitus editam, sed in locis quibusdam ita infirmo intellectui obscuram, ut difficile pateat, quo oratio tendat, et in nonnullis locis a seipsis discrepantem, hanc ego sententia apertiori resera-rem. *Confer modo Jaschiana :* Exigitis a me, Pater per secula memorande, et Præsul nominatissime in orbe, ut signa et portenta, quæ per opinatissimum, nunc in secula sanctum Ottonem, Babenbergensis ecclesiæ Episcopum, ac nostris temporibus Pommeranorum apostolum, novis temporibus divina peregit clementia, cura diligentissima indagata, D ad laudem et nomen vivificæ Trinitatis, nec non ad excitandos animos Dominicæ plebis, prout eadem contulerit liberalis ac Deifica Trinitas, sedulis annotare decertem. *Vasta et hians, ne dicam ex parte falsa oratio.*

contraria de antiquis scriptoribus tradentes.

6 *Hæc in specimen sufficerent, nisi hic aliud indagandum superesset, quod me cogat altius fodere. Quæro fontem ipsum, seu fontes, ex quibus sua hausit Andreas, sive unum, sive geminum; qui quidem jam ferme assignati sunt, sed qui non uniformiter in utraque dedicatione describuntur. Audi Andream Gretseri:* Sefridus vir ille beatus, quid in peregrinis et barbaris nationibus egerit Otto Episcopus sanctus, quia horum sibi conscius magis fuit, et quomodo apud Principem in curia degerit, vel qua oppurtunitate in curiam venerit, et inde ad pontificatus dignitatem; homo curialis et in curia enutritus, aptius explanavit. Tiemon autem homo simplex, velut Jacob habitans in tabernaculis cum Rebecca matre sua, quæ domi solitus erat agere Episcopus, et de fundationibus vel renovationibus cellarum et cœnobiorum, cœnobita clarius edicit.... Ebbo vero presbyter et monachus cœnobii nostri, vitam beati viri Ottonis Episcopi, pro ut ex ore Udalrici, sacer- E dotis S. Ægidii edoctus fuerat, eleganti satis stylo descripsit. Herbordus autem scholasticus vitam præfati Ottonis in libello quodam, dramatico carmine vel etiam prosa, luculentissime persudavit.

Quid Sefridus et Ebbo præstiterint.

7 *Hic genuinis suis coloribus ad vivum depinguntur primi illi, qui Ottonis gesta ad posteros transmiserunt, et quorum priores tres, si non integri, saltem mutili aut interpolati supersunt: ubi sedulo adverti velim, præcipua quatuor capita ab ipsis illustrata :* 1, *accessum in curiam et promotionem ad episcopatum;* 2, *fundationes restaurationesque cœnobiorum ac cellarum;* 3, *misecordiam in pauperes;* 4, *missionem Pomeranicam. De origine, deque in adolescentia aut juventute gestis, cursim pauca Tiemo aut Sefridus. At quæ episcopatus tempore spinosa et implexa multa cum Henricis IV et V, cum aliis Episcopis et imperii Principibus, cum Catholicis et Schismaticis tractanda habuerit, studiose neglecta videntur. Atque hæc obiter insinuasse sufficiat. Locus hic postulat, ut relata Andreæ verba cum alterius Andreæ sententia expendamus. Ebbonem, ibi audis et supra audisti,* eleganti stylo *scribentem; at enim idem ipse apud Jaschium alios colores induit :* Alterius vero Ebbonis ratio, *inquit*, etsi rerum veritate subnixa, sic pene tamen videtur humi jacere, ut quisquis sapientum hinc quiddam potuerit gustare, F pigeat ulterius ad hanc inclinare.

De posteriori diversa judicia;

8 *Equidem quid velit hic Andreas, non satis clare perspicio; at mirum profecto, si unus idemque Andreas, vir tantus talisque, qualis a Bruschio, Bucelino, aliisque describitur; mirum, inquam, si tam opposita ferre potuerit de Ebbonis opere judicia. Nec magis congruit alius ejusdem Jaschiani Andreæ locus, dum ait pag.* 3 : Accedit etiam quod venerandæ memoriæ Ebbo, nostri cœnobii presbyter et monachus, nulli modernorum secundus, idem negotium attemptavit, cui si ipse manum extremam imposuisset parvitas mea super hoc omnino digitum ori imposuisset. Attamen seriem historiæ totius, verbis fidem accommodans, ipsius vestigiis inhæsi, absque his per eum obmissis, quæ supplevere duo viri celeberrimi, fide digni, Tiemo videlicet nostri cœnobii Prior, ac Sefridus presbyter, per modum Dialogi loquentes. *Hæc, ut ut barbare dicta, qui legit, mecum haud dubie concipit, Ebbonem primum fuisse vitæ S. Ottonis scriptorem, sed operis imperfecti, quod supplere debuerit Ticmo et Sefridus; cum vice versa, testes illos duos oculatos primum de rebus gestis S. Ottonis commentarium elaborasse oporteat, ex quo nonnulla fortasse accepit*

Ebbo

A *Ebbo, expolivitque, iis auctum et ornatum, quæ ex Udalrico intellexerat. Illud verissimum est, Ebbonis* vestigiis inhæsisse *Andream illum Jaschii, unde tantopere a Gretseriano deflectit, qui potissimam operis sui partem ex historia Sefridiana desumpsit.*

in utroque ex Andreis eruendo difficultas.

9 *Ceterum, ut jam dicebam, habemus scriptores omnes antiquos, nominibus suis notos, qui de vita et gestis S. Ottonis egerunt, quosque utinam sinceros et incorruptos ad nos transmisissent Andreæ isti, plurium in unum compilatores, ut de se ipse non obscure fatetur verus Gretseri Andreas :* Unde, *inquit*, quæcumque scripta, huic operi conducentia, de ipsa ipso invenire potui, in unum colligere studui, et nonnumquam nomen auctoris expressi. *Habet id singulare Gretseri editio, ut sæpe ad marginem apponantur Tiemonis, Sefridi et Ebbonis nomina, quæ utrum satis exacte in Gretseri apographo adjecta fuerint, certo definiri posset, si integra singulorum opera superessent. At vero cum aut Andreas ipse antiqua suppresserit, aut alii negligenda putaverint, eo redigimur, ut multa palpando et quasi divinando investigare necesse sit. In hoc præcipue disquisitionis nostræ cardo vertitur, ut qua possumus diligentia, id scrutemur, sintne satis discernibiles primigeniæ lucubrationes, sic ut ab Andreæ additamentis* B *sejungi et separari possint, ac proinde, eo relicto, tamquam primi purioresque fontes a nobis illustrari, adjectis ad calcem iis omnibus, quæ in antiquioribus non reperiuntur, sive quod amanuensium oscitantia præterita sint, sive quod ea aliunde collegerit laudatus Andreas, ad quem brevi redibit oratio.*

§ II. De Sefrido et Ebbone, vitæ scriptoribus.

S. Ottonis vita a Canisio edita,

Qui *primus sancti Ottonis Bambergensis Episcopi vitam typis subjecit, fuit is V. C. ac veterum monumentorum collector diligentissimus Henricus Canisius, inter antiquas lectiones tomo 2 a pag. 324, sed tam turpi, fœda et hiulca editione, ut de ea integritati suæ reddenda penitus desperassem, nisi opportune succurrisset alia ejusdem operis impressio, a citato jam semel atque iterum Jaschio procurata, ex qua Canisianam, satis feliciter, non sine tetrico labore a nobis restitutam existimo. Ad illam ita præfatur Jaschius pag. 270.* Anonymi cujusdam, qui sancti Ottonis comes fuit et socius in convertenda gente Pomeranorum, non minus atque Udalricus, ut patet ex lib. 2, cap. 12, C et lib. 4 cap. 11, sub initium ; relatio, cum historia abbatis Andreæ, qui ex hac multa in libros suos transtulit, et in ordinem, uti profitetur, redegit, collata, eo modo, ut quæ Andreas jam recensuit, iisdem plane verbis cum hoc anonymo, qui vel Tiemo, vel ut doctor Cramerus putat, Sefridus est ; vel Tiemo quoad lib. 2 et 3; qui ambo floruerunt anno Christi MCXX et sequentibus, cum utriusque sermo ab Andrea *(puta Gretseri)* personis illorum tributus, in his libellis referatur *etc.*

ex Sefridi et Tiemonis dialogo conflata videtur :

11 *Haud dubium quin hic in plerisque satis recte censerit Jaschius, nempe opus Canisianum Sefridi et Tiemonis Dialogum complecti, ab alio, opinor, monacho ad historiæ formam reductum. Etenim ea planissime continet, quæ supra ex Andreæ Gretseriani prologo dedimus, nimirum,* quid in peregrinis et barbaris regionibus egerit Otto Episcopus sanctus ; *item* quomodo apud Principem in curia degerit, *et* qua opportunitate in curiam venerit, et inde ad pontificatus dignitatem *etc. Demum,* quæ domi solitus erat agere Episcopus, et de fundationibus vel renovationibus cellarum et cœnobiorum *etc. Porro* sancti Ottonis comitem fuisse et socium in convertenda gente Pomeranorum *illum ipsum, qui eam sub Sefridi persona primum descripsit, non ex solis locis a* D *Jaschio assignatis evincitur, nempe ex lib. 2, cap. 12, nobis num. 60, ubi legit* invenimus, *et simili modo alibi posito; sed idem patet ex nostro num. 92* ; a nobis, *num.* 110, nos, *num.* 134, comperi, *aliisque locis, ex quibus certissime deprehenderetur, historiæ hujus compositorem Sefridum ipsissimum esse, nisi passim id genus indicia suppromeret, persona tertia substituta in locum primæ, quæ in editione Gretseri constanter servatur.*

AUCTORE J. B. S.

certe ejus auctor, rerum gestarum testis oculatus non fuit ;

12 *Præterea, prologum præmisit auctor, in codice Jaschii non repertum, qui rei nostræ explicandæ non modicum lucis adferat, certe ostendat, se S. Ottonis Actorum testem non fuisse. Postrema ejus verba propono :* Scripta sunt autem in libro hoc, quæ religiosi ac probatissimi viri, ab ipso gesta oculis suis viderunt, et nobis fideliter enarraverunt, ut in testimonio veritatis, nihil privati amoris et gratiæ inseratur ; sed opera ejus, quæ in Deo facta sunt, summa sinceritate et veritate in honorem Dei et utilitatem Ecclesiæ proferantur. *Hic ego per* religiosos ac probatissimos viros *non alios intelligo quam Tiemonem et Sefridum, qui aut voce aut scripto* omnia fideliter enarraverunt, *quorum ipsi oculati testes fuerant, quemadmodum exprimebat Dialogus, cujus nonnulla specimina servata voluit Andreas, apud Gretserum pag.* 184, 215, 224, 230, 237, 240, E 246, *et alibi sæpe, quæ a Canisiano collectore studiose omissa sunt, uti et incidentes quæstiones, hinc inde in Dialogo motæ, qualis est illa super morte sacerdotis, apud Gretserum pag. 274, ubi tertius interlocutor inducitur Herbordus, qui in proœmio supra adducto,* vitam præfati Ottonis, in libello quodam dramatico carmine, vel etiam prosa diligentissime persudasse dicitur.

neque dialogus a duobus,

13 *Nodus hic explicandus objicitur, qui involutus lectores sæpe impediet, culpa Andreæ, nobis in sæpedicto Dialogo duos quodammodo diversos auctores obtrudentis, quorum alter* Sefridus vir ille beatus, quid in peregrinis et barbaris nationibus egerit Otto Episcopus sanctus *etc. Tiemo vero,* quæ domi solitus erat agere Episcopus, et de fundationibus *etc.* *seorsim singuli enarraverint. Hæc enim ita animo obversantur, acsi diversa ab hisce duobus opera composita fuerint, ea ratione, qua in Gretseri marginalibus non semel citantur. Verumtamen alienam hanc esse rei ideam nemo non percipit, qui attentius considerat, homines quidem duos hic appellari, ut in Tullii aliorumque colloquiis usuvenit, at non diversos scriptores ; nisi quis ineptissime sibi imaginetur, Dialogum istum, partim a Tiemone, partim a Sefrido elaboratum, quod* F *esset perridiculum. Fateor nodi plexum ultimum superesse ; quis demum Dialogi auctor dicendus sit, duorumne istorum Tiemonis et Sefridi alteruter, an tertius quispiam ? Ne in vanum hariolari cogamur, et plura in decursu nomina citando, multa involvere, scindenda omnino postrema hæc difficultas ; sic, ut sine cujusquam injuria, Sefrido adscribatur Dialogi compositio, alteri vero anonymo historica narratio, ex Dialogo concinnata, prout a Canisio et hic a nobis edita est; quam nihilominus tamdiu Sefridi Acta appellare non formidabimus; donec quis, cui tribuenda sint, clare demonstraverit : eccui enim potiori jure vindicabitur opus, quam cui certo debetur apostolatus Pomeranici, hoc est totius vitæ Ottonianæ partis illustrissimæ narratio ?*

multo minus a tribus compositus est.

14 *Nobiscum non sentit Gretserus, qui quod Ebbonem numquam vidisset, justam de scriptoribus crisim ferre non potuit, ut ex ejus conjectura in notationibus pag.* 379 *jam patebit :* Quis autem sit auctor ejus commentarii de vita et rebus gestis S. Ottonis, quem vir Cl. D. Henricus Canisius tomo 2 antiquæ lectionis publicavit, non difficile erit statuere, lecta hac Andreæ historia ; non enim unum parentem habet

A AUCTORE J. B. S. habet, sed tres, Ebbonem, Tiemonem et Sefridum seu Sifridum, quem Lutheranus Prædicans Cramerus lib. 1 Chron. Pomeranici cap. 14, ait, fuisse scribam seu notarium S. Ottonis. His tribus vitam a Canisio editam adscribere, inde manifestum evadit, quod quæ in Andreæ Commentario sub Tiemonis, Sefridi et Ebbonis nomine commemorantur, pleraque, si non omnia, ad verbum in Historia tomo 2 Antiqnæ lect. reperiuntur. *Hactenus tolerabiliter : falsum est quod sequitur :* Nam ex horum trium lucubrationibus olim quidam anonymus vitam S. Ottonis specie Dialogi conscripserat, quam Andreas auxit, supplevit, distinxit et clariorem reddidit, ut ipse sua in præfatione fatetur. *Quid fateatur Andreas, superius ostensum est.* Alii autem, *pergit Gretserus*, omissa forma Dialogi, et tacitis auctorum nominibus, et nonnullis resectis, hanc, quam Canisius in lucem dedit, historiam concinnarunt.

15 *Plura displicent, sed ea, quam hic tangimus, dissonantia in eo consistit potissimum, quod Gretserus Ebbonem, sibi plane ignotum, Tiemoni et Sefrido conjunctum velit in Actis a Canisio vulgatis, deceptus fortasse postillis marginalibus operis Andreani, Ebbonis narrationem cum Sefridiana nonnumquam confundentibus. Verum qnidquid sit de hisce notationibus, aut Ebbonis cum Sefrido in non paucis conformitate, priorem illum a vita Canisiana longissime discrepare, puto non obscure demonstrari posse ex MS. numquam ante hac edito, quod ex celebri bibliotheca Paulina Lipsiensi anno* MDCLXXXIII *Papebrochio submisit V. C. Christianus Daumius Lutheranus, notis in vitam S. Martini aliisque opusculis orbi litterario non ignotus, propria manu ex vetustissimo codice descripto ; quod si vidisset Gretserus, haud dubie longe aliter opinatus fuisset. Porro sitne illud verum, sincerum et integrum Ebbonis ipsius opus, equidem statuere certo non ausim ; at fallor vehementer, nisi in eo agnoscantur Ebbonis characteristicæ ab Andrea Gretseriano expressæ.* Petistis enim, ut sanctissimi patris nostri Ottonis Babebergensis Episcopi vitam, præcipuo quidem elegantique stylo scriptam, utpote Ebbonis, nostri cœnobii monachi, sicut eam ex ore venerandi a Deo dilecti sacerdotis Udalrici audierat *etc. Si hæc in manuscriptum nostrum conveniant, satis manifestum erit, Ebbonem nos tenere.*

Ebbonis opus ex MS. a dialogo longe diversum;

B

16 *Tria maxime expendenda veniunt : 1, ut, pro ea ætate, elegans stylus sit : 2, ut a monacho Montis S. Michaelis opus istud scriptum pateat : 3, ex ore sacerdotis Udalrici. Ac de stylo quidem multis disceptandum non est, conferat lector ambas vitas hic a nobis editas, vel primo ipso intuitu fatebitur, posteriorem, quam Ebbonis dicimus, priori Sefridiana, et nitidiorem et elegantiorem esse. Ex ungue leonem. Sic incipit Sefridus :* Semper honorandæ ac divinæ memoriæ Otto beatissimus, ex Suevia duxit originem. Parentes ejus, equidem patrem dico et matrem *etc. Audiatur nunc Ebbo :* Igitur beatus Otto ex provincia Alemannorum generosa stirpe et parentibus secundum carnem liberis oriundus fuit, patre Ottone, matre Adelheyda nuncupata *etc. Hæc de stylo. Ad binos alios characteres quod attinet, disertissimis verbis in suo prologo utrumque sibi vindicat vitæ illius MS. auctor, sic loquens :* Scripturus itaque gesta piissimi patris nostri Ottonis, quæ ex ore veridici ac Deo dilecti sacerdotis Udalrici audivi, lectores in quorum forte manus venerint, peto *etc. S. Ottonem* patrem *vocat, ut facit supra Andreas, fuit igitur ejusdem cœnobii monachus ; cetera commentario opus non habent.*

C *in quo requisiti characteres reperiuntur,*

17 *Hæc ego convincentia existimo, quod si cui fortasse non sufficiant, superaddi potest argumentum quartum æque palpabile, ex ipsis Gretseriani codicis annotationibus, cujuscumque illæ sint; si enim vel levi oculo Andream cum nostro Ebbone componas, manifeste perspicies, quindecim omnino libri primi Gretseriani capita, exceptis quibusdam digressionibus, pene ad verbum ex Ebbone, uti ibidem diserte notatur, desumpta esse. Longa enumeratio fundationum, quæ brevissime ab Ebbone perstringitur, ex Sefrido accepta est : capite 27 ad Ebbonem reditur, cui tamen in decursu alia adscribuntur, quæ ejus esse, sola marginalium auctoritate vix crediderim. Nota est regula; eo sinceriora plerumque reputari Acta, quo paucioribus episodiis referta sunt. Toto deinceps libro primo non signatur Ebbonis nomen, in reliquis paulo rarius ; an semper satis recte, ex nostra editione cum Jaschii Andrea collata et adjectis annotationibus curiosus lector dispiciet. Quæri potest, an ea quæ libro tertio a num. 117, de signis et canonizatione subjunguntur, ea etiam ad verum Ebbonem pertineant ? Equidem, ut candide dicam, non existimo, nisi ad longævam senectutem pervenisse volueris. Mihi verosimilius est, totius operis compilatorem, occasione canonizationis, tres Ebbonis libros descripsisse, et forte hinc inde contraxisse, in gratiam fortasse ducis Pomeraniæ, qui historiam postulaverit : de suo autem adjecisse, quæ ad posteriora signa, miracula, canonizationem et elevationem spectabant, quæque certum est, in Jaschii codice reperta non fuisse. Cum vero Sefridi commentarius ultra Sancti obitum non procedat, istud, ut antiquius, primo loco ponendum merito existimavi, ex cujus cum Gretseri Andrea collatione intelliges, non sine causa Sefridianum opus a nobis appellatum, cum is unus plerumque ibi citetur, præsertim libris secundo et tertio. Reliqua, quæ de Ebbone dicenda sunt, ex sequenti § quo de vero Andrea disputamus, abunde intelliges.*

D *collatum cum Andrea, sed hinc inde contractum.*

E

§ III. De Andrea, aliorum Scriptorum compilatore.

Ad Andream, antiquiorum scriptorum compilatorem revertimur, quæsituri imprimis, utrum idem in eodem opere opposita, utrum idem de eodem Sancto diversas vitas scripserit, idem diversis dedicaverit, nulla in alterutro commentario facta alterius mentione ? Id suadere voluisse videtur Jaschius pag. 382, ubi Andream suum cum Gretseriano conferre aggreditur, postquam Sefridi opus anonymum Andreæ sui editioni subjunxerat. Dubitarem ego, *inquit*, libri hujus auctorem esse nostrum Andream *(intelligit librum a Gretsero vulgatum)* eumque a monacho quodam interpolatum crederem, nisi Gretserum affirmaret, quod in codice ejus MS. hoc ejus nomen inveniatur. Cui si fidem habemus, fateamur, bonum illum Andream, primum conscripsisse hanc nostram relationem, eamque absolvisse anno MCCCCLXXXVII, deinceps, vero eamdem augere voluisse ex anonymo nostro *(Sefridum indicat, seu vitam Canisianam)* ejusque librum secundum *(quidni et tertium)* fere verbotenus exscripsisse, quod factum anno Christi MCCCCXCIX, quæ postea vel incuria vel malitia quorumdam sit mutilata.

Jaschii de Andrea judicium

F

19 *Postrema hæc nimis quam sæpe usuveniunt, ut nos quotidiana docet experientia ; sed priusquam Jaschio respondeam, stabiliendæ sunt utriusque scriptionis epochæ. Jaschianus Andreas, sive verus, sive suppositilius, hanc codici suo clausulam apposuit pag.* 236 : Explicit vita, et de miraculis sanctissimi ac piissimi Ottonis Babenbergensis Episcopi ac Pomeranorum apostoli. Scriptum per me fratrem Erhardum Vetter, Ordinis S. Benedicti monachum indignum, professum Montis monachorum, Babenbergensis diœceseos, anno millesimo quadringentesimo octuagesimo septimo, in die exaltationis sanctæ Crucis, in præpositura S. Fidis virginis et martyris. *Neque hæc interpre-*

admitti non potest;

A *terpretatione ulla indigent,* Vetteri *nomen et scriptionis annus nimis rotunde exprimuntur. Est igitur Jaschii commentarius, si non compositus, saltem descriptus anno* MCCCCLXXXVII, *sive dedicatio et titulus genuini sint, sive ab alio subinde adjecti. Atque hæ Jaschiani Andreæ notæ distinctivæ certissimæ sunt, at simul a Gretseriano tam discrepantes, ut paradoxa videatur Jaschii opinio,* bonum illum Andream, primum conscripsisse relationem *ab eo editam,* eamque absolvisse anno MCCCCLXXXVII, deinceps vero eamdem augere voluisse, *vulgasseque anno Christi* MCCCCXCIX. *Jam ad Gretseri Andream accedamus.*

neque ejusdem auctoris dici utrumque opus,

20 *De eo sic habet Vossius in Historicis Lat. lib.* 3, *pag.* 643 : Fuit Andreas is monasterii sui abbas XXXVI, eumque honorem adeptus est anno Christi MCCCCLXXXIII... Libris de vita Ottonis finem imposuit anno CIↃCCCCXCIX, ut ad calcem codicis MS. erat additum. *Verba ejus apud Gretserum sunt pag.* 368 : Explicit liber quartus et ultimus, de obitu et miraculis sanctissimi et piissimi Ottonis, Babebergensis Episcopi, Pomeranorumque Apostoli, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, ipsa die Barnabæ Apostoli. *Diu multumque canet Jaschius ille, priusquam hunc Andream* B *cum altero confundendum persuaserit. Appositum calculum confirmare videtur dedicatoria epistola apud Gretserum, ubi Andreas ipse ita de se loquitur :* Quinque complevi lustra, quo hæc scribere cœperam *: obscure fateor ; nec clarius est quod sequitur :* tria autem, quo eorum curam suscepi agens. *Si Scriptoris mentem assequor; ut ostendat, se nihil temere aut leviter memorasse, licet* advena et peregrinus, *docere voluit, res sibi adeo notas, ut id timeri non debeat, cum tunc quinque lustris, seu annis quinque et viginti in eo cœnobio fuisset, quindecim autem abbatis munere functus. Modum non reperi, quo implexam periodum dilucidius explanarem. Sic igitur calculi subducendi sunt. Anno* MCCCCLXXXIII *præfecturum suscepit, ab eo tempore abbas, plenis lustris tribus seu quindecim annis, qui nos ad annum* MCCCCXCIX, *in codice consignatum deducunt. Miror, ni pateat, paradoxon esse, ex duobus illis Andream unum conflare.*

dum tam opposita tradantur.

21 *Etenim sola hæc (tametsi abessent cetera) uni soli Andreæ tam sunt propria, ut ad alterum transferri nequaquam posse videantur. Revoca in memoriam, quæ de diversa, imo contraria nuncupatoria, diversis hominibus scripta, nuper exhibuimus; fallor, ni mecum* C *judices, ex duobus illis Andreis unum subditum esse; non Gretserianum, qui tot indiciis se prodit; ergo priorem illum a Jaschio editum. Dices, idem opus ab eodem auctore diversis potuisse inscribi. Haud inficior; verum in prologis diversa et opposita venditare, hoc in eamdem personam non convenit. Scio, Bruschium in Monasteriis Germaniæ tradere, quod Andreas iste, quo de agimus,* historiam et vitam S. Ottonis Episcopi scripserit quatuor libris ad illustrissimum Principem Pomeraniæ Boguslaum. *Per me licet, et ad Regem Poloniæ, et ad quemvis alium scripserit. Si ubique et idem et eodem tenore styloque loquatur, eumdem auctorem haudquaquam diffitebor. Hic vero cogor asserere, alterutrum larvatum esse, et sub alterius nomine, tamquam clariori et illustriori, latere voluisse. Id quibus præterea argumentis evidentissime demonstrari possit, ex utriusque operis collatione, non perfunctorie nec oscitanter facta, jam luce meridiana clarius perspicies.*

Andreas Gretseri Sefridum potissimum,

22 *Meminisse oportet, nos supra ostendisse, fatente ipso Andrea Gretseri, totum ejus commentarium ex Sefrido Canisiano, seu ex famoso Dialogo, et ex Ebbone compilatum esse, primamque libri primi partem ex Ebbone, alteram ex Sefrido et Tiemone acceptam, quamvis alio ordine dispositam, libris aliis duobus, ex* D *eodem Sefrido pro majori parte procedentibus. Andreas Jaschianus alia præfixit, alia addidit et immiscuit, præterquam quod plane alia apud ipsum sit capitum series. Capite* I *mutilam refert Ebbonis præfationem, cum* catalogo abbatum a tempore fundationis usque ad tempora sanctissimi Ottonis. *Sequitur Ebbo interpolatus usque ad capitulum* X *: a capitulo* X *ad* XXI *disputationes inserit, quæ apud alios non reperiuntur. Capitulo* XXI *septem Andreana capita complectitur, a* XVI *ad* XXII *inclusive. Reliqua saltem ordine differunt. Atque hæc libro primo. Sequentibus duobus, secundo et tertio, Jaschianus immensum a Gretseriano Andrea deflectit; nam hic Sefridum sequitur ; alter, alterius* vestigiis inhærens, *Ebbonianus est totus, ut manifeste deprehendet, qui Ebbonem a nobis hic editum cum Jaschii pseudo-Andrea contulerit. Jaschio ignoscendum, qui Ebbonis opere numquam viso, in tenebris luctari debuit æque ac Gretserus, Canisianum commentarium Ebboni tribuens, qui ex solo Tiemonis et Sefridi Dialogo coaluit.*

AUCTORE J. B. S.

alter Ebbonem sed licentiose sequitur,

23 *Hic iterum moneo, incertum esse, utrum Ebbo noster plenus, sincerus et integer sit : addere liceat, post longam diligentemque collationem, id me observasse, ex Andrea Jaschiano et MS. nostro haud difficulter Ebbonem integritati suæ restitui potuisse, nisi Andreas Jaschianus sub finem prologi sui ita scriberet :* Hoc E tamen mihimet et proprio sudore conjunxi, ut latius diffusa, modesta brevitate arctius coerceam, strictius digesta, moderata prolixitate dilatem. *Dicam quod sentio. Ebbo apud Jaschium ab Andrea illo qualicumque, interpolatus est ; in MS. nostro, librarii forte oscitantia, hinc inde, nescio in cujus gratiam, contractus. Dandum id temporum istorum calamitati et imperitorum hominum licentiæ, ignorantiæ vel malitiæ, qui nihil primigenium, simplex sincerumve, intactum relinquere potuerint aut voluerint. Sic liber secundus pseudo-Andreæ apud Jaschium, de cetero Ebbo ipsissimus, auctus est capitibus quatuor, nempe* XII, XIV, XVI *et* XVII, *quæ in MS. desiderantur : libro tertio, non minus Ebboniano, passim etiam auctor est, nonnumquam mutilus. En specimina. Lineæ primæ duodecim Jaschii desunt in MS. Item quæ in hoc dicuntur num.* 71, *in Jaschio multo auctiora sunt. Rursus num.* 73 *in nostro omittuntur aliqua de S. Norberto paulo invidiosius dicta, quæ in Jaschiano, codice, imo et in Gretseriano habebantur. Sequenti quoque numero contractus est Ebbo, ex Jaschii editione supplendus. Alia inseruntur pag.* 182 *et* 183, *quorum locus in MS. est num.* 80. *Sic num.* 90 *omissa est Udalrici,* F *ad Veranos properantis historia ; unde nonnulla male ibi connectuntur : contra vero mutilus est Jaschius pag.* 197 *ex MS. augendus corrigendusque.*

ut ex acta collatione patescit.

24 *Minutias prætereo, uti et historiam precationum ad S. Michaelis pro S. Ottone, quæ ponenda esset num.* 98. *Sub finem graviores sunt discrepantiæ, talesque quæ dubium ingerant, apud quem genuinus textus existat. Ceterum ex dictis, non potest non evidentissime patescere, quantum a se mutuo distent Andreas Gretseri et Andreas Jaschii ; qui licet libro primo hinc inde conveniant, in primariis duobus libris, secundo et tertio, tantum omnino inter se differunt, quantum Sefridus ab Ebbone disjungitur, ut nulla verisimili ratione dici possit, eumdem unum Andream utriusque operis compilatorem fuisse, præterquam quod supra apertam contradictionem exhibuerim. Ex miraculis potissimum contextus est apud utrumque Andream, liber quartus, sed pro mero arbitrio diversimode, ut ferme in solo prologo concordent; quod scriptoris ejusdem indicium non est. Prima quatuor capita Gretseri, apud Jaschium alibi collocata sunt. Hic hymnos refert a pag.* 236, *de quibus nihil apud Gretserum. Lectiones pro depositione S. Ottonis, ad vitæ finem, ex Sefrido, pertinent, ceteraque omnino aliter disposita sunt.*

AUCTORE J. B. S.

Ambo scriptores antiqui, simpliciter hic editi

A 25 *Dubitavi aliquamdiu, expediretne ita Ebbonem nostrum typis excudere, ut ex Jaschio supplerentur, quæ ad ipsum ex modo et stylo pertinere videri poterant, ea uncis inserendo, quo a manuscripti textu distinguerentur. Verum cum necdum satis perspexerim, nec quis facile perspicere possit, quid vere Ebboni, præsertim libro 2 et 3, tribuendum sit; aliunde vero confusionem parere soleat ingrata sæpe orationis interruptio rerumque mixtura, historiæ filum perturbans; demum cum a nostro instituto abhorreat, qui primigenios auctorum textus, prout eos accipimus, sincere et integre reddere solemus: malui qualemcumque Ebbonem nostrum, debitis annotationibus illustratum, fideliter recensere, materiam alteri subministraturus, ut ex aliorum, et nostra impressione atque ex hoc commentario veram, germanam et chronologice ordinatam rerum ab Ottone gestarum historiam condere possit, ad quod Bambergenses calamos non defuturos ausim plane confidere. Hæc laboris nostri ratio. Sefridum in Canisio deformatissimum, ex Jaschii editione, quoad potuit, restitutum, observationibus explicatum primo loco dabimus; Ebbonem, qualem MS. reperit Daumius, secundo: quibus adnectentur quæcumque ex Gretseri et* B *Jaschii editione, nova luce digna censebimus. Sed de scriptoribus satis dictum et disputatum sit, nunc* sanctum *ipsum* Ottonem *propius intueamur.*

§ IV. Brevis notitia urbis episcopalis, nominis Sancti, ejusque illustris originis.

Undecumque Bamberga denominetur, nobilis civitas est,

Notior est *nobilissima Franconiæ episcopalis civitas* Bamberga, *alias* Babeberga, Babenberga, Bavenberga, *a geographis abunde descripta, quam ut hic pluribus a me exornari debeat. Nominis etymon a pavone sumptum aiunt, ut sit germanice* Pfavenberg, *quod nos belgice diceremus* Pauwenberg, *latine* Mons pavonis, *uti in nuncupatoria sua insinuat Andreas Gretseri, finiens;* ex Monte-pavonis feliciter. *Alii a* Baba, *Ottonis ducis Saxoniæ filia, atque uxore comitis Bambergensis, nomen duxisse volunt, quasi dicatur* Babæ-mons, Babeberg. *Joannes Cygneus in annalibus Episcoporum Bambergensium, Ptolomæo* Gravionarium *dictum putat; facilius admiserim, Gotfridum Viterbiensem, eam appellasse* Pfaffenberg, *quæ antiquitus fuerit* Volhfeld. *Selige quod magis placet, nam in etymologicis evolvendis et eruendis mirum in modum confert palati diversitas. Quidquid interim sit de obscu-* C *rioribus principiis, Bamberga hodie* magnificis templis et cœnobiis exculta, fluvium habet, *inquit idem Cygneus* e Norico agro divisim per mediam urbem manantem, vulgo Regnesum vel die Regnitz dictum, quem Mœnus pater, non procul a supradicta urbe apud pagum Bischberg excipit et devorat.

SS. Henrico et Ottoni potissimum adscribenda

27 *Plura in citatis annalibus vel potius in annalium Prodromo videri possunt (quamvis in iis, quæ ad S. Ottonem spectant tribus pagellis, turpissime cespitet) et porro alta suggeret sancti Henrici Imperatoris, Bambergensium patroni, vita ad* XV *Julii illustranda. Sanctissimo huic Principi præcipua sua decora accepta referunt devotissimi clientes; dilata oppidi pomœria, exstructa templa et monasteria, fundatum dotatumque cathedralem ecclesiam: quæ omnia nonnihil collapsa, aut flammis absumpta, egregie instauravit* sanctus Otto *noster, insignia incrementa adjiciens, de quibus in vita agitur. Jam vero Ottonis nomen varie efferri ante me notavit Gretserus pag.* 376, *his verbis:* Auspicemur a nomine, Outo, Oudo, Uto, Udo, cum aspiratione et sine aspiratione scriptum varie reperio, inquit Aventinus, in sua nomenclatura, unum nomen est a custodia deductum, tandem Oto factum est. Quare et hoc ipsum nomen diversimode scribitur, Oto, Otho, Otto; est cum et Ottho. Roswithæ moniali in panegyrica Othonis magni Oddo. *Hæc* D *ad nominum etymologiam delibasse sit satis: utcumque nomenclaturas istas formandas censueris, nos urbem* Bambergam, *Sancti nomen* Ottonem *constanter exprimemus.*

De S. Ottonis origine difficilis quæstio

28 *Quæstio occurrit longe difficilior intricatiorque de veris sancti Ottonis natalibus, gente, origine et nobilitate, a qua discutienda quantumvis abhorream, profanas genealogias, quantum licet, devitans, non possum, quin veterum de Sancti Actis scriptorum auctoritatem adversus recentiores tuendam suscipiam, quod est pro debito nostro Actorum veritati patrocinari, tametsi inde apud minus peritos offensionem suboriri posse non ignorem. Nimirum innatus quidam gentibus, regnis, provinciis, urbibus, familiis, etiam religiosis antiquitatis et nobilitatis amor, nos pridem et frequenter in invidiam traxit, quod nullius partis studio ducti, pacato et indifferenti animo nudam veritatem protulerimus, nec spe nec metu ab ea docti recedere. Quanta candidæ istius libertatis causa passi sint Majores nostri, non est opus sigillatim exponere. Ne idem mihi accideret, Actis jam undequaque examinatis et discussis, Bambergam recurreram ad virum doctissimum R. P. Dom. Ottonem Schugentes, Ordinis S. Benedicti ad S. Michaelis* E *apud Bambergam monachum, paucis indicans, nullo pacto videri verosimile, ex ea familia ortam esse* S. Ottonem, *quam Scriptores neoterici ei certatim adscriberent.*

schemate genealogico Bambergensi non satis explicatur,

29 *Contulit vir eruditus, quam potuit operam diligentissimam, missa primum expansa arbore genealogica non ineleganti, tum vero descripta bina longiori serie, latina altera, altera germanica, quæ ultra viginti chartæ folia adimplent. Excutiendæ mihi fuerunt longæ illæ et tetricæ deductiones, sicubi fortasse instrumenta occurrerent, quibus recentiorum assertum verosimile redderetur, quod me ex tota illa longa de S. Ottonis prosapia tractatione necdum perspexisse, candide profiteor, imo vel inde magis sensisse, non subsistere illa omnia, quæ recentiores tam confidenter prodiderunt de S. Ottone nostro Bambergensium* VIII *Episcopo illustrissimæ olim in Bavaria Andechsianæ, Andechisianæ, seu molliori flexu Andecensi familiæ inserendo, quod antiquorum Scriptorum nulli ante seculum, ni fallor,* XVI, *in mentem venerat. Hoc totius controversiæ caput est, hic a nobis ita examinandum, ut soli veritati eruendæ collatum omne studium nostrum velim intelligant Bambergenses, cum mihi de cetero sus deque sit, sive Andecensibus, sive aliis quibuscumque generosis et antiquis familiis tribuatur S. Otto, cujus Acta et gesta* F *illustranda suscepi, satis certus, sanctissimi Viri virtutes et gloriam ab omnibus hujusmodi pigmentis abhorrere.*

quæ cum recentioribus Bavarum facit ex familia Andechsia

30 *Nequid in tota re aut prætercam aut dissimulem, exordium ducam ab iis auctorum locis, quæ pro vindicanda S. Ottoni Bavarica Andecensium nobilitate, in medium afferri solent, ea ex antiquoribus subjuncturus, quæ non sine historica evidentia, in veterum scriptorum auctoritate fundata, plane demonstrent, totis quatuor seculis ignoratam fuisse S. Ottonis ab Andecensibus progeniem. Auctor antiquissimus, qui quidem in manus meas devenerit, et cujus ætatem certo noverim, est Gaspar Bruschius in Epitome de episcopatibus Germaniæ edita anno* MDXLIX, *cujus verba sunt:* S. Otto Bavarus Bertoldi comitis Andecensis, ac Dominæ Sophiæ ducissæ in Amberana valle filius. *Unde hæc ille acceperit, mihi hactenus incompertum est, sequaces habuisse prope omnes, qui ipso posteriores sunt, satis constat. Ita sensit Gretserus in epistola sua dedicatoria, Sanctos Bambergenses Henricum et Ottonem Bavariæ tribuens:* S. Henricus, *inquit,* S. Kunegundis Bavariæ duces fuere. Otho quoque originem et incunabula sua Boiis debet, quippe comes Andexius; licet non desint, qui cum Suevis asserere tentent, sed frustra.

A frustra. *Quam* frustra, *paulo post videbitur. Subscribit Cygneus supra citatus:* Otto sanctus comes ab Andechs. *Adde, si ita vis, Raderum, Hofmannum, Bucelinum aliosque, quibus referendis supersedeo, nam sive plures numero sint, nihil ponderis addunt prædictæ sententiæ, a Bruschio fortasse primum excogitatæ, totis quatuor post Sancti obitum seculis.*

aliis plura etiam mire

31 *Non minus illustria sunt, quæ ex Agilolfingica historia olim submisit noster Joannes Gamans, ex cujus Scheda hæc describo:* Henricus hujus familiæ eo nomine primus dux Bavariæ, comes Altorffensis etc. conjugem illustrissimam habuit beatæ memoriæ Hettam comitissam ab Hohenwarth, Andechs et et Diessen, familiæ potentissimæ, e qua multi præstantissimi principes, Meraniæ, Istriæ et Dalmatiæ duces prodiere, et quæ post Agilolfingicam (etsi et hujus ramus fuisse perhibeatur, ab Arnulpho, ut nonnulli volunt, Imperatore oriunda) nullam sibi similem habuerit, egregia in religiosos viros pietate et liberalitate, plurimorumque cœnobiorum fundatione...... ut de S. Otthone Bambergensi postea Episcopo, cœlesti familiæ hujus sidere, nil dixerimus, qui unus omnium vices supplere potuisset, nisi B omnes omnium conatus unus ipse longe superasset *etc. His paria refert chronicon Montis Sereni apud Jaschium pag.* 457: Ex illo Pipino orta est stirps illa nobilis et vetus comitum et principum de Andechs, quorum castrum fuit inexpugnabile, ubi nunc est monasterium nostri Ordinis, dictum Andechs, sive Mons sanctus, vulgo Der heilige berg. Ex dicta progenie sancti et viri et mulieres complures per successum temporis exorti sunt et nati, quorum præstantiores sunt Conradus episcopus Constantiensis, S. Heinricus Cæsar Babenbergensis, S. Elisabeth Lantgravia Duringiæ, Hedwigis sancta, matertera S. Elizabeth; Mechtildis abbatissa in Ottelsteten, S. Otto episcopus Babenbergensis *etc.*

sed falso connectentibus.

32 *Nihil speciosius in Ottoniani sanguinis laudem afferri potest, quam quæ hic tam gloriose ostentant Bucelinus et Jaschius. At enim Agilolfingica illa debilibus fundamentis niti et perexiguæ auctoritatis esse, pridem agnoverunt eruditi, præterquam quod recentia sint, nec comparanda ad scriptorum veterum monumenta. Magis premebat Jaschii locus, tamquam ex chronico Montis Sereni acceptus, quod cum ad seculum* XIII *pertineat, fortia sane arma suppeditaret recentiorum opinioni, de S. Ottonis Andechsia nobilitate. Deerat nobis hoc Chronicon, nec reperiendi modus supererat,* C *nisi clarissimi Viri Joannis Georgii Eccardi, Britannicæ Majestatis Hanoveræ bibliothecarii, officiosissima humanitas eo nos munere beasset. Vix librum aperui, quin mox in oculos incurrerit, latere aliquid, non satis a Jaschio explicatum: nam quod hic citat ex Chronico Montis Sereni, merum est assumentum tractatuli* de fundationibus quorumdam Germaniæ monasteriorum, *collectis per Benedictinum aliquem anonymum a pag.* 269, *ubi chronicon desinit pag.* 206. *Monachus autem quiscumque fuerit, pag.* 289, *citat aliqua quæ gesta sunt an.* 1489, *ut facile perspicias et ipsum juniorem esse, totque seculis a chronico Montis Sereni abesse, ut similia auctori chronici adscribi nequeant, qui ad an.* 1140 (*pro* 1139) *simplicissime notavit:* Otto Bambergensis Episcopus obiit, qui Pomeranos convertit, *quomodo ferme loquuntur eorum temporum chronographi alii, infra citandi. Ast anonymus ille, tametsi recentior ait, se ea transcripsisse ex Chronico Montis Sancti: fateor equidem, sed hoc est Chronicon Andecense, de quo agit genealogia, cujus ætatem nemo prodere audet; et quisquis prodet una manifestum faciet, quod brevi ex Kalendario Benedictino dicemus, confusum esse S. Ottonem cum juniori Ottone seu Poppone Bambergensi Episcopo, quem Andechsium, Bertholdi filium dici posse, ex Aventino et aliis perspicuum est.*

AUCTORE J. B. S.

Cum enim Actis antiquis contraria sint,

33 *Vides igitur quantopere lima indigeant, quæ hic* D *congesta sunt; tamque illustria, splendida et magnifica exhibent S. Ottonis incunabula: id mihi prodigii instar semper visum, tam præcellentes titulos Sancto nostro subinde accessisse, quorum antiqui gestorum ejus oculati testes et alii proximi scriptores nec verbo meminerunt. Primus vitæ editor Canisius hunc titulum præfixerat,* De vita B. Ottonis Suevi comitis *etc. Qui Bavarum dixere, in ea fuerunt suppositione, quod ex gente Andechsia descenderit, ex qua S. Ratho ad* XIX *Junii tomo* 4, *pag.* 892; *item Mechtildis et Euphemia, de quibus infra: verum id de sancto Ottone veteribus monumentis probatum, hactenus desidero. In genealogia MS. ad me Bamberga transmissa mire ostentatur Chronicon vetus Andecense, nihil minus quam Chronice aut chronologice res distribuens, cum nusquam tempora signentur, ex quibus de ejus qualicumque genealogia judicium ferri possit. Ostendenda probandaque istius chronici ætas, fides et auctoritas, quam toties allegetur: quamvis et id advertam, chronicon istud auctori genealogiæ, in puncto controverso non satis favere. Quanti hæc omnia valeant, norunt eruditi, ad quorum tribunal appello; nihil miror, stupenda tradidisse auctorem genealogiæ MS., si talia scripta præ oculis habuit.*

et ignota Aventino, Andechsio accurate enumeranti,

34 *Quis porro is fuerit genealogiæ contextor, docere* E *me non potuit laudatus Schugentes; ætatem ejus colligo, ex eo quod Hundium citet auctorem Metropolis Salisburgensis, a Gewoldo primum editæ anno* MDCXX, *nisi manuscriptum habuerit, uti ab Hundio compositum fuerat ab anno* MDLXXXII, *quemadmodum præfert hujus nuncupatoria; quo facile intelligitur, recentissimam esse totam illam genealogicam seriem. Ceterum ejus compilator ab exordio profitetur, se Joannis Aventini Annales Boicos, anno* MDLIV *excusos, impugnare et rejicere. At enim si recte expendantur omnia, non nisi ex Aventino ipso profluxisse videtur, quidquid de primis Andecensis familiæ progenitoribus cum aliquo fundamento tradit, ab isto solum deflectens, ubi Bertoldo I et Sophiæ tribuendi sunt filii, S. Otto et Fredericus, ab Aventino penitus exclusi, qui non* sanctum Ottonem, *sed* Ottonem *alterum, dictum aliis* Rothonem *vel* Popponem, *Bambergensem Episcopum Andecensibus adscribit; rectissime, opinor, et secundum historicam veritatem. Ad cujus rei intelligentiam, habenda præ oculis Aventini series lib.* 7, *pag.* 692, *ex qua pauculo desumo:* Bertholdus I Sophiam ab Ambergthal duxit; Berchtoldum II heredem reliquit. Is deinde ex Agnete Neoburgensi Berchtoldum III Histriæ Marckgrafium, Ottonem episcopum Bambergensem, divam Mach- F tyldam etc procreat. *Quæ omnia cum superioribus recte hic concatenata, in MS. distorta sunt, nisi ego vehementer fallar.*

nec seculo 16 vetustiora,

35 *Quis ante Bruschium,* sanctum Ottonem *Andecensi familiæ assuerit, necdum satis perspectum habeo, id scio, ut supra dicebam, plurimos philopatridas turmatim sequaces invenisse, qui symbolam studiose contulerint. Quisquis autem is fuit, antiquos vitæ scriptores minime consuluit, imo nec Andream ipsum, cujus ævo, de S. Ottone Andecensibus annumerando, nec cogitatum fuisse, ex ejus opere evidentissime constat. Addo, nec annis post aliquot, talem opinionem invaluisse, nam qui vitam S. Ottonis contraxit, in priori Surii editione* II *Julii, cum ceteris asserit,* beatissimum Ottonem a Suevia originem duxisse; *verum ubi Andreas ex Ebbone,* Ottonem et Adelheydam *parentes nominavit, iste, ex quo fonte nescio,* Bertoldum comitem et Sophiam *appellat, nusquam explicato genere; certe non Andecensi, quod in Suevia incassum quæsivisset. Est et alia brevior vita teste Schugentes, in cœnobio S. Michaelis; ab ipso Andrea conscripta et conventui suo dedicata, cujus hoc est principium.* Otto igitur natione Suevus, patre nobili, Henrici Imperatoris cappellanus *etc. in qua nec umbra apparet prosapiæ Andecensis.*

A AUCTORE J. B. S. *debito carent fundamento;*

36 *Ceterum ex supradicta antiquioris Surianæ editionis periodo, rimam facile repererint curiosi illi genealogiarum compilatores, per quam* sanctum Ottonem *Andecensium genti obtruderent, quos inter Bruschius jam non semel citatus. Nimirum cum inter Andecenses comites reperiretur Berchtoldus aliquis cum Sophia junctus, non diu hæsitatum fuit, quin eos* sancti Ottonis *genitores assererent. Quid si alii, vitis antiquioribus pressius inhærentes, cum et ipsis in eadem genealogia opportune apud Aventinum occurrant Otto et Adelheidis inter Andecenses comites. Quid si, inquam, ex eo etiam capite, sanctum Ottonem Andecensium comitem dixerint. Non nugemur: undecumque hujusmodi ansa arrepta sit, necdum evicit auctor genealogiæ MS. neque authentici instrumenti cujusquam fidem adstruxit, ex quo id solide ostendi possit. Hoc autem ut fiat, contrariis documentis æque vetustis et fide dignis convellenda sunt, quæ a Sefrido, Ebbone, Andrea et ceteris vitarum scriptoribus, unanimi testimonio asseverantur, ut sequenti § fusius demonstratum eo.*

in antiquis chronicis;

37 *Præmittere liceat ea quæ aliunde etiam ostendunt, quam nova sint, quam totis quatuor ab obitu* S. Ottonis *seculis inaudita, quæ hic impugnare cogimur.* B *Antiquiorum scriptorum omnium silentium, utut negativum appelles, norunt eruditi, quanti in hac parte sit ponderis. Frustra ego apud vetera Chronica vel leve vestigium quæsivi, ex quo Sanctus noster aut Bavarus aut Andechsius censeri possit. Chronographus Saxo, cujus opus desinit in anno* 1188, *cujusque proinde auctor* S. Ottonem *novisse potuit, sub canonio anni* 1103 *(pro* 1102, *nam uno fere anno a vera Chronologia deflectit) sic legit:* Rutbertus Episcopus Babenbergensis obiit, cui per Imperatorem Heinricum Otto Cancellarius ejus substituitur, vir bene religiosus. *Idem, sed vitioso rursus canonio, sub annum* 1140, *sic habet:* Item Otto obiit, piæ memoriæ Bavenberg Episcopus, qui sua prædicatione Pomeranos convertit. *Solet hic auctor nonnullas genealogias hinc inde texere verosimiliter non omissurus Ottonianam, si de ea illustre aliquid rescivisset, cum* Cancellarii *munus non sileat, de cetero Sanctum vocans* virum bene religiosum. *Tantumdem profert Helmoldus apud Leibnitium tomo* 2. *Script. Brunswic. pag.* 572. *Item apud eumdem Engelhusius pag.* 1094 *sub finem, quorum verba recitare nil opus est: percurrant Bambergenses annales antiquos omnes, rem gratissimam facient, si in opinionis suæ favorem, talia argumenta suppeditaverint, ut iis suffultus gestorum* S. Ottonis *scriptoribus adversari compellar.* C

imo etiam refutantur.

38 *Verum ne Germanos omnes Bruschium cæce secutos existiment, meminerint, non defuisse, qui rem illam accuratius ante me discuterent. Casu incidi in compendium vitæ sanctæ Mechtildis abbatissæ ad diem* VI *Julii, extractum ex tomo* 3 *Kalendarii Benedictini Ægidii Rambeck, monachi Schyrensis Ord. S. Bened. in Bavaria, ubi auctor aperte declarat, nullo se pacto iis subscribere, qui S. Ottonis genealogiam tam magnifice exornant, eique adeo sororem faciunt prædictam S. Mechtildem. Verba ejus sunt:* Qui S. Ottonis Episcopi Babenbergensis et Pomeranorum Apostoli sororem creant Mechtildem, falluntur; cum et natali solo se inter divertant. Hæc Bavara ex Andeciis comitibus nata, ille Sueviæ natales in acceptis referat: et hic denatus, teste Surio, anno 1139, illa, ut audivimus, sub Barbarossa summam imperii tenente, cujus gubernacula non ante 1152 capessit. Errorem peperere cognomines ambobus parentes, a quibus impositum historicis est. *Nempe ex Surio supponit Rembecius, sancti Ottonis parentes, Bertoldi et Sophiæ nominibus appellatos, de quibus nos alibi. Id vere dicit,* falli eos, qui S. Ottonis sororem creant Mechtildem, *adeoque et eos a veritate longe deviare, quibus fixum est, a præjudiciis suis, de* S. Ottone *Andechsiis asserendo, non recedere. Sanctæ ipsius Mechtildis Bertoldi Andechsii filiæ Acta pridem illustravit Henschenius ad* XXXI *Maji, exstantque tomo* VII *a pag.* 434, *ubi invenient docti Bambergenses quantum distent S. Mechtildis, soror ejus beata Euphemia, ad* XVII *Junii in Actis relata, altera soror Gisala, quatuor Episcoporum mater, et Otto Bambergæ Episcopus, a* S. Ottone *de quo hic agimus, ut mirum profecto sit, tam multos hodie superesse, qui in eo confusionis circulo ambulare pergunt. Jam ad alia argumenta procedimus.* D

§ V. Variis argumentis ostenditur, S. Ottonem e familia Andechsiana non fuisse.

Vitæ Sefridianæ aperte adversantur recentiores,

Primum *sumitur ex vita antiquissima a Canisio primum edita, citata quidem in genealogia, sed nihil minus quam expensa. Ita loquitur ibi auctor S. Ottoni synchronus, quem Sefridum tantisper appellamus:* Semper honorandæ ac divinæ memoriæ Otto beatissimus ex Suevia duxit originem. Parentes ejus equidem, patrem dico et matrem, ingenuæ conditionis, nobilitate clari et honorabiles, in divitiis autem et opibus E mediocres, filium suum in primæva ætate litteris erudiendum, disciplinis scholaribus tradiderunt. Qui cum diligenter enutritus, in spe bona ad annos discretionis pervenisset, ipsi defuncti sunt et quæ in possessionibus et pecunia reliquerunt, alter filius eorum Fridericus miles futurus possedit. *Subtili ratiocinatione hic opus non est, ut quilibet clare perspiciat,* S. Ottonis *familiam, utut nobilem, Suevicam fuisse, non Bavaricam atque adeo nec Andechsiam, tot titulis et opibus per id tempus inclytissimam, a qua immensum distant homines* ingenuæ conditionis, nobilitate clari et honorabiles, in divitiis autem et opibus mediocres. *Nihil prætermisit Sefridus, quod ad Sancti sui gloriam posset conducere, an, obsecro, præteriturum putabimus tam illustrem originem, tam propinquam cum celeberrimis Sanctis, quos genealogia enumerat, consanguinitatem, si ad Andechsianos pertinuisset* S. Otto? *Tantum hæc absunt, ut ne quidem parentum nomina exprimenda censuerit.*

nec minus clare Ebboni

40 *Ætate Sefrido suppar Ebbo sic vitam suam orditur:* Igitur beatus Otto ex provincia Alemannorum, generosa stirpe et parentibus secundum carnem liberis, oriundus fuit, patre Ottone, matre Adylheida nuncupata. Qui ambo simplicitati et mansuetudini F operam dantes, nulli violentiam aut oppressionem inferebant, quin imo piis operibus et eleemosynis vacantes, Dei nutui ad consolationem Ecclesiæ, elegantem hunc filium gignere meruerunt *etc. Non opinor, existimare quemquam posse, describi hic aut vel eminus indicari familiam Andechsianam, multo minus Berchtoldum aut Sophiam, quos neoterici illi, Sancti nostri parentes constituunt. Porro* provinciam Alemannorum *pro Suevia Ebbonis ætate acceptam, nemo vel mediocriter historiæ peritus ignorat:* erant *enim* Galliæ Belgicæ et Vindeliciæ contermini, inter Rhenum fluvium, Nicrum, Lycum, atque Brigantinum lacum extensi *etc. ut geographi passim; a Boiis seu Bavaris semper distinctissimi. Parentes diserte memorat Ebbo* Ottonem et Adylheidam, generosa *quidem* stirpe oriundos, *at nullis titulis nobiles, saltem ab Andechsianis Bavaris, gente celebri juxta ac potente longe diversos.*

uti et Andreas abbati.

41 *Ebboni tantillum adjunxit vitarum collector Andreas, sic scribens:* Igitur ex provincia Alemannorum beatissimus Otto, generosa stirpe et parentibus secundum carnem liberis, ex Suevia duxit originem (nam summis principibus pares erant, sed opibus impares) patre Ottone *etc. Quam hic cum principibus paritatem indigitet Andreas, nec exprimit ipse satis, nec mihi*

mihi divinare lubet; melius simpliciter secutus fuisset, quæ a Sefrido et Ebbone tradita invenerat, omissa tota parenthesi, quæ cum scriptorum illorum dictis parum convenit. Non dissimulabo, Sefridum lib. 3, *cap.* 1, *num.* 125, *ita loqui, ut illustribus natalibus ortum sanctum Ottonem intelligamus. En ejus verba :* Et primo de persona id vobis constat, quia homo religiosus, senio et canitie venerabilis est, hoc enim et ipsi videtis. De cujus nobilitate opera testantur et virtutes, et alta, ut fide digna relatione didicimus, avorum et proavorum ejus linea nativitatis. *Admitto lubens altam lineam nativitatis, admitto generosam stirpem; at* parem principibus; *ast Andechsiam, necdum ex Sefrido aut Ebbone percipio.* Sueviam *illi patriam clarissime declarant, declarat et Andreas, atqui ex Gretseri mente, si Suevis accensendus est S. Otto, Andechsius dici non potest, multo minus Bertoldi familiæ capitis filius.* Honoratissimum imperii Principem *fuisse, ex præfata oratione apud Gretserum pag.* 310 *et apud Jaschium pag.* 176, *pessime deducitur, nisi eo sensu gratis intelligi demus, quo in annotationibus explicabimus ad Ebbonem lib.* 3 *cap.* 1 *litt.* L.

Andechsio non convenit ludimagistrum agere.

42 *Rursus, quantum ab illustrissima Andechsiorum familia abfuerit sanctus Otto, docet non obscure laudatus Sefridus, dum ipsum egestate coactum, ludimagistrum in Polonia exhibet, quod nemo admiserit in virum e familia Andechsiana progenitum, præsertim a Bertoldo principe, cadere potuisse. Audi Sefridum ita prosequentem :* Ottone igitur gratia studii apud extera loca demorante, frater ejus puer domum pro suo posse gubernabat, tenuiter adjuvans fratrem suum in studio positum. Otto autem percursis aliquibus poetis et philosophis, et grammaticæ metrorumque regulis, tenaci memoriæ commendatis, cum ad altiora studia non haberet sumptus, fratri suo sive aliis cognatis importunus esse noluit vel odiosus, jam tum in ipsa adolescentia verecundiam secutus, et bonæ opinionis pulchritudinem. Itaque in Poloniam peregre vadens, ubi sciebat litteratorum esse penuriam, scholam puerorum accepit, et alios docendo seque ipsum instruendo, brevi tempore ditatus, atque honori habitus est *etc. Hæc commentario opus non habent, ut quis manifeste perspiciat, non depingi hic hominem Andechsiano sanguine prognatum.*

Solo suo merito ab Henrico assumptus,

43 *Non minus evidens est ex iisdem scriptoribus, Sanctum nostrum ab Henrico IV schismatico illo famosissimo, nulla nobilitatis aut sanguinis gratia in sacellanum et deinde Cancellarium assumptum fuisse, sed solo doctrinæ, virtutis, et personalium meritorum intuitu. Ne paginas integras cogar describere, videatur prædicta Canisii vel nostra editio; aut mihi caligant oculi, aut ibi depingitur homo sanctus, quem avorum aut abavorum tituli nullo pacto Imperatori commendaverint. Demus ex Ebbone num.* 4 *brevius specimen :* Illo tempore abbatissa de Inferiori monasterio, magnæ opinionis, utpote neptis Henrici Imperatoris, et virtutum operatrix habebatur. Quæ cernens personæ et morum elegantiam audiensque magni consilii virum, sine mora eum advocans, ut alium Joseph, rerum suarum totiusque domus dispensatorem constituit, et ille solita gravitate ac industria, fideli devotione gubernabat omnia. Interea Henricus Imperator, quoddam de principalibus festis Ratisbonæ celebraturus, ad neptem suam abbatissam divertit. In cujus obsequio videns tantæ auctoritatis ac reverentiæ virum, mirari ac delectari cœpit sagacitate animi ejus, et conversus ad cognatam, ait : Opportunum est, soror, cunctis hoc festo amicis suis solatiantibus, et te mihi aliquod caritatis obsequium, ob consanguinitatis vinculum impendere. Qua humiliter respondente : Jube quod vis, Domine mi Rex; non enim fas est, ut avertam faciem tuam. Imperator subjunxit : Nil aliud peto, nisi Capellanum tuum Dominum Ottonem, spiritu sapientiæ plenum *etc. De nobilitate aut Andechsiana familia, altum silentium.*

AUCTORE I. B. S.

a primoribus vix ut nobilis agnoscitur;

44 *Aliud præfatæ vitæ idque ineluctabile argumentum suggerunt, ex eo quod legati Bambergenses et aulici apud Cæsarem ipsum aperte conquesti sint, hominem nullius stemmatis aut nobilitatis sibi ab eo in Episcopum obtrudi. Nimis quam clara sunt verba Sefridi lib.* 1, *cap.* 1, *num.* 9 *et* 10 : Cumque his et hujusmodi verbis consilium suum legatis semel et iterum commendaret Imperator; quidam ex eis, tamquam dilatione pertæsi, ubinam vel quis esset, sciscitantur. Imperator; Nonne, inquit, præsto est? Et manu arripiens Ottonem capellanum suum (ibi enim erat, elegantis personæ, ac indutus bonis vestibus, tonsura, forma, totoque habitu intus et exterius clericum præferens.) En, inquit, hic est Dominus vester, hic est Bambergensis ecclesiæ antistes. Consternati ad horam illi, sese invicem respiciunt, illumque, oculis dejectis, sumunt et resumunt; aliique nobiles circumstantes, qui aut sibi aut suis cupiebant, nutu ac mussitatione, legatos quasi ad mussitationem instigabant. Legati autem subtristes; sperabamus, inquiunt, aliquem ex dominis et principibus curiæ nostræ parentatum, ac nobis notum, dominatorem nos accepturos : Nam hunc, quis sit, aut unde sit, ignoramus.

quod Imperatori ipsi improperent;

45 *Mirum profecto, si eo audaciæ prorumpere potuerint legati Bambergenses, ut hæc Cæsari in os improperarent; cui facillimum erat, ineptissimas querelas unico verbo difflare, si prosapiam Andechsianam obtrectatoribus objicere aut reponere potuisset. Audi quo divertat :* Imperator autem reprobationem personæ haud sustinens; Et vultis, ait, scire, quis sit? Volumus, inquiunt. Profecto, ait, ego pater ejus sum, et Babenberg mater ejus debet esse *etc. Audiatur Sanctus ipse num.* 11 *loquens.* Otto igitur, audita clementia Imperatoris, ad pedes ejus sternitur, ubertim lacrymas fundens. Accurrunt legati, prostratum levant; ille humiliter recusat; se pauperem, se indignum tantæ dignitatis affirmans : justius esse, viros ingenuos, claros, nobiles, potentes ac divites, et concapellanos suos ad tales honores conscendere. *Eadem est Ebbonis sententia num.* 12 : Venientibus itaque Capitaneis ecclesiæ Bambergensis, Imperator eos benigne suscepit, et ascitis coram principibus, ait : Quantum profectui et honori ecclesiæ Bambergensis congratuler, hinc advertite, quod cum tot magnæ et alti sanguinis personæ episcopatum hunc a me pretio comparare tentarent, ego illum potius, qui fide, moribus, sapientia, et religione cunctis præstat, vobis eligere malui *etc. Legantur cetera apud utrumque scriptorem; fallor ego, si vel scintilla occurrat, unde Andecensis fumus exurgat.*

id minime ausuri, si genealogia subsisteret.

46 *Superest argumentum ferme ad hominem, ut loquuntur, ex ipsa genealogia MS. desumptum, quod vel obstinatissimum quemque ab ea, quam impugnamus, opinione avellat. Præfata genealogia pag.* 7 Arnolphum *aliquem* sancti Ottonis avum *inducit, tamquam* Henrico *isti IV* gratum et acceptum, *imo* amicissimum : *obiisse autem dicitur Arnolphus ille anno* MLXXX, *annis non plus viginti duobus ante sancti Ottonis ad Cathedram Bambergensem exaltationem, ut vix magnatum aut aulicorum ullus ignorare potuerit, quanta pridem gratia apud Cæsarem valuisset. Quis igitur nobis satis suadeat, eo oblivionis aut temeritatis processuros fuisse vel aulicos vel Bambergenses Legatos, ut Imperatori ipsi in faciem ingererent,* NAM HUNC QUIS SIT AUT UNDE SIT IGNORAMUS, *si* sanctus Otto *jam dicti Arnolphi Andechsiani comitis nepos fuisset. Certe ego, qui nullo partium studio ductus, rem pacate et libratis utrimque rationum momentis examino, id ab omni prorsus verosimilitudine abhorrere censeo, atque ita propositis argumentis*

AUCTORE. J. B. S.

A *mentis convincor, ut* sanctum Ottonem *a familia Andecensi tantum distare existimem, quantum tota illa genealogia, in hac saltem parte, a sinceritate et veritate deflectit.*

cum qua jam dicta concordari non possunt;

47 *Hactenus dicta ad hunc syllogismum contraho: Primi scriptores vitæ* sancti Ottonis *Sefridus et Ebbo, qui sua omnia habent ex ore eorum, qui Sancto intimi et familiares amici fuerunt, quique adeo arcana quæque ad Sanctum spectantia noverant, constanter tradunt, ipsum origine SUEVUM, nobilibus quidem sed pauperibus ferme parentibus genitum; in Polonia præ egestate fuisse ludimagistrum, vix pro nobili in aula Henrici IV agnitum, contemptum a proceribus et legatis Bambergensibus, qui unde aut quis esset, se ignorare, coram Cæsare testati sunt. Atqui horum omnium nihil prorsus potest cadere in hominem Bavarum, ex comitibus Andecensibus oriundum, qualem sanctum Ottonem finxerunt, post quatuor et amplius ab obitu ejus secula, sine teste, sine vade scriptores neoterici: ergo temere, vel saltem non satis certo asseritur,* sanctum Ottonem *aut Bavarum fuisse, aut comitibus Andecensibus accensendum. Major seu propositio* I, *tam est evidens, quam certum sit* S. Ottonem *Episcopum Bambergensem fuisse et Pomeranorum Apostolum. Assumptio seu propositio*
B *altera pro* I *parte a nemine negari potest, qui Andecensium comitum potentiam ex historia noverit: pars posterior æque certa est; nam qui ante Bruschium seculi* XVI *scriptorem* S. Ottoni *nostro junxerit titulum comitis Andecensis Bavari, ex Bertoldo et Sophia geniti, hactenus novi neminem. Consequentia satis recte deducta est.*

nec reliqua magis quidquam probant:

48 *Nequid intactum sit, fatebor, genealogiæ MS. pag.* 20 *in fine afferri aliud alterius vitæ Andreanæ exordium:* Otto igitur, natione Suevus, patre nobili, Berchtoldo nomine, comite Andechs *etc. Ad hæc rogatos velim Bambergenses, ne tot diversas Andreanas vitas in medium proferant; jam ostendimus, majores duas sub ejus nomine editas, historiam plusquam satis involvisse. Rogo item, observent, scriptorem hunc, quisquis est, sibi aperte contradicere, dum Andecensem comitem nobis in Suevia collocat. Lapis etiam, nescio quis, fracto charactere efformatus, exstare dicitur, in quo forte Andechsianum quid reperiatur. Reddant ipsi characteres istos, si de Andechsiana familia ibi sit sermo, non erit difficile ostendere, quod ad seculum* XVI *pertineant. Neque adducantur officia Bambergensia, recentius concinnata; neque diplomata apud Hundium, illud præsertim quod habet lib.* 2, *pag.* 98, *ubi* sanctus Otto
C *patrem vocat Bertoldum de Andechs; nam manifestas adeo suppositionis notas continet, ut mirum sit, ab Hundio editum fuisse. Nec plura id genus instrumenta appellavero, a Schugentio allegata, sed et refutata. Alia documenta quærenda sunt, ut Sanctus noster Andecensibus Bavaris asseratur; quæ si produci possint, ultro et lubens Bambergensium opinionem amplectar, quam ea solum de causa impugnare compulsus sum, quod Sancti Actis ex diametro opponatur.*

imo Breviarium Bamb. aliaque oppositum demonstrant.

49 *Neque vero adversarios mihi esse Bambergenses omnes, aut venerandam ejus cathedralem ecclesiam, inde manifeste patet, quod in ipsius seu antiqua nova ecclesiastica officia, numquam admissa sit ea, quam hic oppugno, historia de* S. Ottone *aut Bavaro aut Andechsio, ut videbis paragrapho* X *hujus commentarii. Nam in Breviario editionis Dilinganæ anni* 1575, *quæ ibi refertur, lectiones desumptæ sunt ex vita antiqua a Canisio edita, quam Sefrido adscribimus, ubi disertissime asseritur,* Ottonem beatissimum ex SUEVIA duxisse originem. *In novo autem officio, quo hodie cathedralis eadem utitur, ad normam Romani digesta editaque anno* 1671, *lectiones secundi nocturni ex prima Surii editione acceptæ sunt, hoc principio:* Otto in SUEVIA, patre Bertholdo comite, matre vero Sophia nobilitate magis quam rerum opulentia insignibus *etc. De Bertholdo et Sophia jam satis diximus;* D
SUEVUM *asserere* sanctum Ottonem, *id apud Gretserum et eruditos omnes tantumdem est, ac aperte negare, ex gente Andechsia esse potuisse. Idem statue de Camminensi Breviario, cujus etiam meminit citatus paragraphus, in quo lectiones de S. Ottone, Ebbonianæ sunt, longiusque adeo ab Andechsia gente remotæ. Nec minus clare loquitur Breviarium Herbipolense excusum* 1665, *cujus quartam de S. Ottone lectionem ad me transmisit P. Josephus Bodaert Societatis nostræ, cujus officiosa opera in his sæpius usus sum: non minus clare, inquam, ibi excluduntur omnia, quæ Andechsiis vel remotissime affinia sunt. Ita incipit prædicta lectio:* Otho ex illustri Comitum progenie in SUEVIA, eamdem virtutibus et litterarum studiis reddidit multo illustriorem. *Comitem fuisse S. Ottonem haud gravate patiar, Bavarum et Andechsium quomodo in Proprio suo fecerint PP. Benedictini S. Michaelis, non est operæ pretium pluribus disquirere. De cetero dicere liceat, tam illustri Christiano heroi, fugacis gloriæ splendorem a natalibus frustra accersi, cujus præclarissima gesta immortalem aliunde famam consecuta sunt, sempiternamque et contentionis expertem in cœlesti requie coronam. Neque his diutius immorari lubet.*

§ VI. Prima S. Ottonis ætas ante adeptum episcopatum Bambergensem. E

Alia difficultas in definienda ætate,

A*bstrusioris disquisitionis est certa determinatio ætatis et primarum rerum gestarum Sancti nostri, a vitæ scriptoribus ita neglecta, ut de loco aut tempore nativitatis, de infantia, pueritia, adolescentia vix quidquam satis distincti memoriæ prodiderint, solis ferme episcopatus gestis, piis præsertim fundationibus et missioni Pomeranicæ describendæ intenti, ac magis plerumque soliciti, dies aliquos, illius ævi more, notare, quam annos discernere, quibus res contigerint, aut saltem characteres adjicere, quibus in anni cognitionem deveniatur. Hoc unum præstitit primæ vitæ auctor, ut sub finem, mortis et sepulturæ annum signaverit, nempe* MCXXXIX, tam morbis quam senio exhaustis viribus; *sic tamen ut nusquam expressam Sancti ætatem definiverit; quam nec apud Ebbonem, nec apud ipsum Andream reperire est. Citatur a Gretsero pag.* 358 *Bambergensis annalista Hoffmannus, annos vitæ* LXX *sancto Ottoni adscribens, episcopatus* XXXVII: *postremum demonstrari potest, unde primum hauserit, nescio. Cæcutiit Valerius Jaschius, in suo de* F
S. Ottone volumine pag. 494, *dum apud laudatum Gretserum se legisse credidit, mortuum esse anno ætatis suæ* LXXII. *De mortis die agetur alibi, hic ex Sancti senectute, eliciendus est annus quo primum cœpit vivere.*

quæ ex rebus gestis colligi debet;

51 *Ast hic se offert difficultas, quæ a nemine hactenus tacta, multo minus examinata aut expensa, Hoffmanni sententiam omnino evertit, si Sancti Actis credimus, quæ certe, me quidem judice, recentiorum omnium opinionibus præferenda sunt. Porro ex iis constat,* Ottone gratia studii apud extera loca demorante, *cum a fratre* tenuiter adjuvaretur, *et* perc csis aliquibus poetis et philosophis, et grammaticæ metrorumque regulis tenaci memoriæ commendatis, cum ad altiora studia non haberet sumptus, *eum in* Poloniam peregre *ivisse,* scholamque puerorum accipere *coactum fuisse. Utique non ipse jam puer, sed ut minimum adolescens pueris instituendis aptus. Ex toto numero secundo intelliges, quo pacto primum divitias, opinor satis modicas, collegerit, atque* ob ea studia, omnibus gratus, magnorum virorum atque potentum, suffragante sibi etiam corporis elegantia, contubernio ac familiaritati sese applicuerit, legationibus etiam et responsis, inter magnas personas

A sonas deferendis, adprime aptus. Denique occasione legationum Duci Poloniæ innotuit, magnamque in oculis ejus et totius curiæ gratiam invenit, ita ut Duci placeret, talis clerici obsequio domum suam honestare.

ac primum ex Polonicis,

52 Ita ergo se multa opportunitate ac modestia, per aliquot annos, Duci aptavit, et toti curiæ gratum fecit, *adeo ut defuncta Ducis uxore, ablegatus fuerit ad petendam a Cæsare Henrico IV sororem, quam secundis nuptiis sibi copularet. Hæc pluribus ibi describuntur; sed nobis invenienda est rerum et temporum series. Non fuit Dux iste, ut hic nomina confundit Ebbo; non fuit, inquam, Boleslaus, tum vix natus, sed Boleslai pater Wladislaus, cujus prior conjux Juditha, edito prædicto Boleslao filio, fatis concesserat, teste Dlugosso hist. Polon. lib.* 4, *col.* 308, *anno* MLXXXVI, *quo tempore jam* ALIQUOT ANNOS *in Polonia versatus fuerat S. Otto, ad eamque ætatem pertigerat, quæ apta foret tam celebri legationi obeundæ, anno proxime sequenti* MLXXXVII *institutæ, nam apud laudatum Dlugossum col.* 311, Charæ uxoris Judithæ Wladislaus Polonorum Dux orbatus destitutusque solatio, alterum matrimonii fœdus abhorrebat: crebris tandem suorum prælatorum ac baronum B persuasionibus expugnatus, B. Wladislao Pannoniorum Rege, suo affine, id quoque et sibi et reipublicæ expedire censente, Zophiam, alias Zophoniam, Ungariæ reginam, Salomonis Regis Ungariæ relictam, et Henrici III Imperatoris filiam, et quarti Henrici tunc regnantis sororem desponsavit in uxorem, *anno* MLXXXVIII. *Obiter hic notandum est, Reginam illam Hungariæ, Salomonis relictam etc. etiam col.* 239 *a Dlugosso* Zophiam *constanter nuncupari, cum tamen eadem ipsa apud Baronium, ad annum* MLXXIV, *in B. Gregorii VII epistola ad eam directa, disertissime* Judith *compelletur, quemadmodum et in Ebbone nostro, ut proinde binomiam dici oporteat, nisi vel brevis Pontificii titulum, vel Dlugossum erroris cogamur arguere.*

ad quas aptus esse non potuit,

53 *Ceterum quæ hic Dlugossus tradit, cum vetustiori vita apprime concordant, distinctiusque explicant, quæ ibi obscuriori modo congesta sunt; ex quibus Pagius ad annum* MCXXIV *occasionem sumpsit, multa non recte commiscendi, quæ mirum est a Baronii critico tam male confundi potuisse, ut ad annum* MCXXIV *revocaverit, quæ annis omnino sex et triginta antiquiora sunt: illic enim et ad istummet annum,* Boleslaum III Poloniæ Ducem, sororem Henrici Imperatoris C uxorem duxisse *contendit, quod ex Dlugosso jam factum ostendimus anno* MLXXXVIII, *non a Boleslao, qui tum primum natus erat, sed ab ejus parente Wladislao. Ut verbo rem conficiam, sola opus est Boleslai ad S. Ottonem epistola, apud Sefridum num.* 53. Domino suo et patri amantissimo Ottoni, venerabili Episcopo, Polislaus Dux Polonorum, filialis obsequii humilem devotionem. Quia in diebus juventutis tuæ, apud patrem meum decentissima te honestate conversatum memini. *Adde quod eodem numero sub principium asserat auctor, Boleslaum ad S. Ottonem recurrisse,* eo quod et hunc in adolescentia ejus pater, sui capellani more obsequentem, notum et charum habuerit. *Hæc obiter dicta sint, ad confutandos incredibiles Pagii anachronismos, qui certe Baronio superaddendi non erant, erudite illic tractanti, quæ vere ad ea tempora pertinuisse, ex reliqua vitæ S. Ottonis serie brevi ad oculum patebit.*

si ex recepto calculo ultra 70 annos non vixerit.

54 *Hic præcipue, imo unice quærimus; quot annos natus censendus sit* S. Otto, *dum ea obivit, quæ narrantur a Sefrido num.* 3, 4 *et* 5. *Equidem fallar vehementer, si annis quinque et viginti minor esse potuerit; etenim, non nisi ridicule quis dixerit, adolescentem annorum sedecim vel septemdecim, ad hujusmodi res gerendas idoneum aut* capellani more Duci obsequentem *fuisse. Atqui si natus est anno* MLXIX, D *ut ii statuere debent, qui cum Hoffmanno ad annos dumtaxat* LXX *vitam ejus protrahunt, in obitu Judithæ annos septemdecim non superabat, fingendum itaque erit prodigium, aut ulterius removendus est S. Ottonis natalis annus. Neque vero occurrit quidquam, quod id prohibeat; imo ex ipsis Actis suademur, ad annos plusquam septuaginta vixisse Sanctum, utpote qui anno* MCXXIV, *quo primam ad Pomeranos missionem suscepit,* jam tum senex et reverenda canitie honorandus *apud Ebbonem num.* 50 *describitur. Nihil, inquam, vetat ad sexennium aut septennium vitam Sancti protrahere, sic ut statuatur ad cœlos evolasse anno ætatis suæ* LXXIV *aut* LXXVII, *quo vere dicentur* vires ejus senio exhaustæ. *Liceat itaque, bona Hoffmannni et ceterorum venia, ortum S. Ottonis innectere anno* MLXII, *aut* MLXIII. *Addatur,* percursis *subinde poetis et philosophis, in Poloniam perrexisse circa annum* MLXXX, *ibidem* aliquot annos, *opinor sex, ut minimum docuisse, inque optimatum familiaritatem sese paulatim insinuasse, donec Principi cognitus, ea administrare potuerit, quæ in citatis Actis fusius memorantur.*

AUCTORE J. B. S.

Quo ferme tempore ex Polonia redux,

55 *Ex iisdem colligitur, Sanctum nostrum capellani munere apud Ducem et apud Sophiam, quam Juditham appellat Ebbo, perfunctum, unde figi aliquatenus posset sancti Ottonis in Germaniam reditus epocha, si annus,* E *quo Sophia obiit, reperiretur. Juxta Sefridum, ab ipsa Sophia S. Ottonem accepit Henricus IV Imperator; verum Ebbo mavult Sanctum Ratisponam adducere, ubi Cæsaris nepti serviverit in monasterio Inferiori, unde demum ad aulam Cæsaream translatus, ibi primum Sacellani, deinde Cancellarii munere ornatus sit, quidquid de ea dignitate dubitare videatur Malinkrotius in Catalogo sanctorum Germaniæ Cancellariorum pag.* 133. *Fateri cogimur, obscurissima esse, quæ ad istius temporis S. Ottonis gesta spectant, nec ea satis accurate disquisivisse scriptores vitæ, sive vetustiores illos, Sefridum et Ebbonem, sive juniorem Andream, unum vel geminum. Andreas enim a Jaschio editus, pag.* 19 *hæc ad augendam confusionem, ex nescio quo fabulatore superaddit:* Alii vero dicunt, eum liberalibus imbutum disciplinis, primo ad abbatem Wierzenburgensis cœnobii Heinricum venisse: et post modicum, eumdem Heinricum Dei nutu in Polonia archiepiscopatus apicem conscendisse, cui ipsum fidelissimo adhæsisse famulatu testantur *etc. Alia difficultas ad eruendum tempus, quo ad aulam Cæsaream pervenerit S. Otto, inde oritur, quod Henricus Imperator, teste Urspergensi, ab anno ferme* MXC *ad* MXCVII *in Italia manserit.*

Henrico IV adhæserit

56 *Interim una omnium sententia est, commissam* F *Sancto fuisse curam absolvendæ Spirensis ecclesiæ fabricæ, quæ a Conrado inchoata, ab Henrico III aucta, a IV Henrico ad finem perducta est, ut diserte testantur ambo scriptores Sefridus et Ebbo. Si alicubi rei istius distincta epocha notaretur, facile esset conjicere, quo tempore S. Otto curiam imperialem frequentare cœperit. Frustra quæsivi annum, quo absoluta fuerit prædicta Spirensis fabrica; ceterum cum Bertha imperatrix, apud Urspergensem, pag. mihi* 173, *obierit anno* MLXXXVIII, *Moguntiæ primum, deinde Spiræ sepulta, tempore Joannis Spirensis Episcopi* XXXIV, *ut vide apud Bruschium pag.* 86, *si recte sua ordinat Philippus Simonis, auctor historiæ Episcoporum Spirensium, verosimile est, ante annum* MCI, *corporis istius translationem accidisse, ante finem seculi* XI *perfecta omnia fuisse, dicendum omnino videatur. Suggessit mihi nuper eruditus amicus Chronicon Spirense, germanice scriptum a Christophoro Lehmano, excusum Francofurti anno* 1612, *in quo se legisse testatur, templo Spirensi ab Henrico IV coronidem impositam fuisse anno* MXCVII, *quod cum nostro calculo apprime convenit. Utcumque statuas, vix equidem dubito, quin pluribus*

AUCTORE J. B. S.

A *pluribus annis prius Henrico Cæsari famulatus sit* S. Otto, *quam ad ecclesiam Bambergensem promoveretur: cum vero constet, sub finem anni* MCII, *ante festa Natalitia, nominationem factam esse, ut* § *sequenti demonstrabitur, non incongrue quis conjiciet, S. Ottonem famoso Henrico adhæsisse vel ab anno* MXC, *antequam in Italiam pergeret; præsertim cum asserat Cæsar ipse, apud Sefridum* longa hunc hominem *(S. Ottonem)* experientia et probatione *se* didicisse, *seque jam aliquoties Cancellarium suum ad episcopatus alios evehere voluisse, ex cujus textu lux aliqua affulget.*

multis ab eo muneribus cumulatus

57 *Videat curiosus lector num.* 11, *ubi ita loquitur Imperator :* Cernitis, ait, qua hic homo feratur ambitione; jam tertio recusat, jam duos episcopatus, sibi oblatos, ad socios transferri rogavit; quid vobis videtur? Augustensi episcopatui eum locare voluimus: sed iste sciens, quod hereditas, ad quam primo festinatur, in fine benedictione carebit, eos, qui se priores, in laboribus et exercitiis curiæ nostræ exstiterant, prius ad quietem venire, justum esse dicebat. Postea vero de Halberstadensi episcopatu, sibi a nobis oblato, similiter fecit. *Notabis hic Sigefridum II, Augustanum episcopatum tenuisse ab anno* MLXXVII *ad* MXCVI, *cujus successor Hermannus* B *simoniacus sedem tenuit ab annis* XXX, *ut locus nullus* sancto Ottoni *patuerit, nisi vacante post Sigefridi obitum cathedra, prædicto anno* MXCVI, *unde et illud inde colligitur, ante annum* MXCVI S. Ottonem *in Cæsaris curia versatum, imo jam tum tot clarum meritis, ut Augustanæ ecclesiæ præfici mereretur. Halberstadensis ecclesia pastore viduata fuit* XXIII *Octobris an.* MCI; *sic ut in hac parte cum chronologico historiæ ordine satis belle conveniat Sefridi narratio.*

ac demum ad ecclesiam Bambergensem promotus.

58 *Fateor nihilominus, hæc non undequaque coincidere cum relatione Ebbonis, num.* 9 *sic scribentis :* Itaque cum, ut diximus, virga pastoralis et annulus episcopi Bremensis Imperatori offerretur, mox ille, accersito unice dilecto Ottone, insignia hæc ei conservanda tradidit; *tamquam in signum, quod ipsum ecclesiæ isti destinaret, ut ex toto contextu colligi videtur; nam vacante postmodum Bambergensi cathedra, num.* 12, advocans pium Ottonem, annulum et virgam pastoralem Bremensis Archiepiscopi ab eo repetiit, illoque sine mora hæc resignante *etc. Atque in his Ebbonem secutus est Andreas, quæ ex antiquiori Sefrido potius accepisset : quamvis de cetero ex chronico Bremensi Henrici Wolteri, apud Meibomium de* C *rerum Germanicarum scriptoribus, habeamus, obiisse Liemarum Archiepiscopum* XVI *Kal. Junii* MCI, *unde historicæ veritati nihil refragatur. Attamen Sefridum ego alteri, cujus errorem in nomine sororis Henrici IV, ejusque marito supra notavimus, præferendum censemus; tametsi negare prorsus nolimus, oblatum etiam fuisse* S. Ottoni *episcopatum Bremensem; unde major ei accrescit gloria, quod tamdiu et a tam diversis infulis abhorruerit. Nunc reliquam vitæ seriem ad chronologicos calculos exigamus.*

§ VII. Gesta S. Ottonis a principio episcopatus ad annum MCXXIV chronologice digesta.

Nominatus Episcopus 21 Dec. 1102.

A*liam arenam ingredimur, non minus quam præcedentes implexam, gravioribusque, quam quis facile sibi persuaserit, difficultatibus obnoxiam, præsertim cum scriptores nostri Sefridus et Ebbo id neglexerint potissimum, quod ad seriem illam rite disponendam omnino necessarium est. Notant aliquando, ut supra dicebam, diem quo aliquid contigerit, at characteristica, qua in annum deveniatur, rarissima est; sic ut adjumenta aliunde conquirenda sint, si gesta singula certis suis temporibus adaptare velimus. Ab episcopatu Bambergensi ordiamur. Hic opportune signant Acta,* Ruperto D *successisse* S. Ottonem, *post* sex mensium inducias. *Addunt, Bambergenses* in proxima Dominica ante nativitatem Domini *solennem pro obtinendo pastore, qui a Cæsare declarandus erat, supplicationem instituisse. Demum ex Sefrido num.* 12 *constat, Sanctum nostrum jam Præsulem declaratum,* diem natalis Domini Moguntiæ cum Imperatore celebrasse, *atque* in curia mansisse diebus XL. *Ex his conficimus*, S. Ottonem *ab Imperatore nominatum fuisse Dominica ante nativitatem Domini, quæ sub litt. Dominicali* E, *fuit* XXI *Decembris anni* MCII. *Loquuntur circumstantiæ; Rupertus eo anno vivere desiit* XI *Julii, non fluxere nisi* sex *circiter* menses induciarum; *itaque indubitatum est, testante id etiam chronico abbatis Urspergensis,* S. Ottonem *eodem illo anno, ante festa natalitia, ad sedem Bambergensem evectum fuisse, per Henricum illum IV, alias III, notorie schismaticum et Ecclesiæ Catholicæ rebellem.*

Bambergam ingressus est 1 Febr. 1103

60 *Hinc* S. Ottonis *angustiæ, quæ a Sefrido memorantur num.* 12, *ubi et votum ejus exprimitur :* Numquam se in episcopatu mansurum, nisi et consecutionem pariter et investituram canonice, consensu et petitione ecclesiæ suæ, a manu Domini Apostolici suscipere mereretur. *Certum est,* in vi- E gilia Purificationis beatæ semper Virginis Mariæ *anni proxime insequentis* MCIII *ab Augustensi et Herbipolensi Episcopis deductum fuisse Bambergam; at scriptores nostri consecrationis annum nusquam tradidere. Sefridus ita loquitur, acsi statim Romam ad consecrationem perrexisset. Audi ejus verba num.* 13 : Memor ergo voti sui, post paucos dies susceptionis suæ, antequam de aliis rebus suis ordinaret, nuncios Romam et litteras in hunc modum *etc. Cetera sic connectens, ut dubium non relinquat, quin statim Romam profectus sit. Non negaverim, eas litteras tunc Romam mitti potuisse; at subsecutam continuo inaugurationem, falsum esse constat ex Ebbone aliisque capitibus hic modo explicandis. Scribit iste num.* 17 ; consecrationis gratiam longo tempore, id est per triennium distulit, *ac tum demum eas ad Paschalem PP. litteras dedit, quæ num.* 18 *ab Ebone referuntur, a Sefridianis longe diversæ. Ex ejusdem Sefridi num.* 16 *Romam pervenit in* Ascensione Domini *atque inde Anagniam, ubi* in die sancta Pentecostes, quæ erat tertio Idus Maji, scilicet sancti Gingolfi martyris *solenniter ab ipso Paschale PP. consecratus est.*

Anagniæ a Paschale PP. consecratus 13 Maji 1106. F

61 *Bellissime hæc omnia concurrunt in annum* MCVI, *neque in alium quadrare possunt, Pascha sub littera Dominicali G, cadente in* XXV *Martii, nam eo solo haberi potuit concursus Pentecostes cum* XIII *Maji, quo die apud multos coli consuevit S. Gingulfus, qui apud alios ponitur* IX *vel* XI *Maji, ut vide in auctariis Usuardi novissimæ nostræ editionis. Hoc pacto reperitur* triennium dilationis, *quo turbatissimis Germaniæ rebus, opportunam occasionem non reperit* S. Otto, *ut* consecrationis gratiam *ab Apostolico, ut tunc loquebantur, impetraret. Ex adductis certissimis anni* MCVI *characteristicis, aperte refelluntur ii omnes, qui Sanctum nostrum citius ordinatum scripsere; quos inter Baronius, in errorem, opinor, inductus, ex textu Sefridi, a Canisio editi, sic scribens :* Annus sequitur MCIII Redemptoris, XI Indictione, quo Paschalis Papa, die Pentecostes consecravit episcopum Bambergensem Ottonem, Cancellarium Imperatoris, a Schismaticis transfugam ad Catholicos. *Hic crisim exercere poterat Pagius, si Andream a Gretsero editum consuluisset; at supra etiam vidimus, in rebus Ottonianis non satis accurate versatum esse. Ceterum indubitata est stabilita a nobis epocha, quam et ipse Paschalis confirmat, in litteris ad Ruthardum archiepiscopum Moguntinum, apud Ebbonem nostrum cap.* 2 *num.*

A *num. 22, apud Gretserum pag. 174, cujus hæc sunt verba :* Præterea quoniam ecclesia eadem PER DIUTURNA JAM TEMPORA, EPISCOPALIS OFFICII SOLICITUDINE CARUIT, et propter præteriti schismatis ultionem, in Teutonicis partibus perpauci episcopali funguntur officio, juxta ipsius ecclesiæ postulationem, eidem fratri nostro karissimo, cum per multa ad nos venisset pericula etc.

quo cum aliis Epp. Teutonicis profectus erat,

62 *Dolendum profecto, scriptores Actorum, solis Ottonianis virtutibus describendis intentos, res ejus cum temporis illius historia non magis conciliasse, quod facillime fieri poterat, vel leviter tangendo famosam Henrici IV, in numerosissimis comitiis, quibus etiam* S. Ottonem *interfuisse oportet, Moguntiæ exauctorationem, subsecutamque celebrem illam legationem* virorum spiritu sapientiæ plenorum, dignitatibus, natalibus et elegantia, seu divitiis præcipuorum, in illaque secundum Deum sive seculum veneratione insignium, *Brunonis Trevirensis, Henrici Magdeburgensis, Ottonis Babenbergensis etc.*, ut, si fieri possit, Domini Apostolici præsentiam Cisalpinis partibus impetrent exhiberi. *Horum iter, captivitatem Tridenti ab Adalberto, liberationem per Welphonem, aliaque eo spectantia fuse narrat Urspergensis ad prædi-* B *ctum annum* MCVI, *quo* per multa pericula *ad Paschalem* venit *S. Otto, satis ibi notatus, dum ita pergit Chronologus :* Sic nimirum, sic per jam tot annos obnubilata lux oriri cœpit nostris in partibus ; orthodoxa depublicatur et ventilatur, dejudicatur et convincitur ; fœtet et respuitur, condemnatur et anathematisatur hæresis Wigbertina vel Heinriciana ; abdicatis sive fugatis hæresibus, Catholici cathedris pontificalibus destinantur, e QUIBUS ETIAM ALIQUI INTER IPSA FESTA CONSECRANTUR.

ut narrat Urspergensis aliique:

63 *Minime dubium est, quin inter istos* aliquos *vere* catholicos cathedris pontificalibus destinatos, *qui* inter ipsa festa consecrati sunt, *numerandus veniat sanctus noster Otto, in præcipua festivitate,* die sancta Pentecostes, *per ipsum summum Pontificem inauguratus, quemadmodum fusius describunt supra citati biographi Sefridus a num. 16, Ebbo a num. 19, ut proinde rei certæ ulterius demonstrandæ omnino supersedendum existimem. Accedat tamen Bruschius alibi non semel citatus :* Consecratur, *inquit,* a Paschali II P. M. Anagniæ in festo Pentecostes, ad quem legatus cum aliis Germaniæ Archiepiscopis et Episcopis missus est. *Hæc verissime et ad rem nostram : quod autem sequitur, missum fuisse* S. Ot- C tonem *et legatos istos alios, ab Urspergensi sigillatim enumeratos,* ab Imperatore Henrico IV pro impetranda Henrici V coronatione ; *a multis tradi quidem video; verum longe alia ab Urspergensi legationis istius causa, et pro temporum circumstantiis multo verior offertur, de qua hic disputare instituti nostri non est. Neque huc pertinent, quæ Lutheranus prædicans in Sanctum nostrum intorsit scommata, quod* sese subjecerit Paschali tyranno et antichristo; *quod* pro Henrico filio contra Henricum patrem steterit, *et id genus alia, egregie a Gretsero confutata a pag.* 392.

cum vero in Italia tota ea æstate mansisset,

64 *Pergimus cum Ebbone, qui num. 27 sic notat :* Igitur electus Dei Pontifex, consecratione solenni ab Apostolico honorifice provectus, aliquantisper ab eo, humanitatis gratia, est detentus, sicque optata potitus emissione, prospero itineris decursu, transcensis Alpibus Carinthiam venit. Post hæc ad curiale colloquium, quod Henricus Imperator universis regni optimatibus Ratisponæ indixerat, Otto novus Antistes occurrit. *Ex his chronologiæ filum sic deduco, ut existimem* S. Ottonem *tota æstate in Italia commoratum, interfuisse concilio Guastallensi, de quo plura apud Urspergensem, qui ita ibi loquitur, acsi legatis illis Teutonicis socius fuisset, eo tempore necdum natus, sed ex aliis chronologis, in prima persona lo-* D *quentibus, sua describens. Id observo,* in Dominica quæ erat XII Kal. Novembris *seu* XXI *Octobris, quæ iterum signant an.* MCVI, Juvavensibus *(hodie Saltzburg)* Chunradum, Tridentinis Gebehardum præsules *a Paschale PP.* consecratos, *pluraque sanctissime ordinata in bonum ecclesiarum Germaniæ, cum iisdem ipsis legatis, quorum postremus non erat Sanctus noster. Sic demum narrationem concludit laudatus Urspergensis, alienis iterum verbis tamquam suis utens :* Nos vero, id est Alpium transcensores, speciali quodam præ cunctis efferebamur tripudio, eo quod certi essemus, Domini Apostolici profectionem sic fuisse dispositam, quatenus iter nostrum quam mature subsequens, natalem Domini Moguntiæ celebratus esset, præsente cum universis regni principibus novo Rege nostro.

AUCTORE I. B. S.

circa Natalem D. Ratisponam et 1107 ad ecclesiam suam rediit.

65 *Quem successum habuerit ea exspectatio, docet præfatum Chronicon sub canonio anni* MCVII *a Natali Domini inchoati, currente adhuc Romano* MCVI, *quo collocandum est* curiale colloquium, quod Henricus Imperator universis regni optimatibus Ratisponæ indixerat, *ut est apud Ebbonem citato num.* 27, *ab Urspergensi vero sic describitur :* Rex Henricus natalem Domini Ratisponæ celebravit, præsentibus scilicet legatis Domini Apostolici, vel cujus adventum jam ali- E quamdiu apud Augustam Alemanniæ metropolim, ceterasque superiores partes præstolatus fuerat. *Sic modo aptari possunt tempora rebus a* S. Ottone *gestis, aut res ipsæ temporibus, ut nostra numerandi ratione, Henrico IV seniore* VII *Idus Augusti vita functo, natalem Domini* novus Antistes, *ex Italia* occurrens, *Ratisponæ cum Henrico V celebraverit an.* MCVI, *ubi, teste Ebbone,* inter principes loquebatur sapientiam, ita ut felicem unanimiter proclamarent ecclesiam, quæ tali divinitus donata esset sacerdote : sicque regia cumulatus beneficentia, post arduæ peregrinationis angariam, pastor pius, ovium suarum curam suscepturus, Babenberg ingressus sit, ibique a clero et populo, debitæ jubilationis tripudio honorifice susceptus, *sub principium anni* MCVII.

Hinc fundationes monasteriorum et ecclesiarum,

66 *Huc igitur referenda sunt initia gloriosæ administrationis sanctissimi nostri Præsulis, quam non indiligenter prosequuntur Sefridus et Ebbo, si modo accuratiorem redderent Actorum rationem, eadem suis temporibus recte copulando. Enumerantur plurima monasteria condita, fundata, amplificata; restauratæ et a fundamentis exstructæ ecclesiæ ; ubique larga munificentia, et in viros religiosos omnisque generis pauperes, profusa propemodum liberalitas : ast annorum, quibus* F *hæc instituta aut facta sint, vix hinc inde vestigium reperias.* Primitias operum *vocant scriptores nostri* Vraugiam *seu* Vrangiam, Uram *seu* Vraam *cœnobia, quæ ædificaverit in episcopatu Herbipolensi. Primi nomen Germanicum efformat Bucelinus in Germania sacra* Vraun, *quod ferme utramque formationem complecti videtur. Ceterum si veræ illæ primitiæ fuerunt, pertinent ad annum* MCVII *aut* MCVIII ; *nam Pruveningense* supra Ratisponam ad Nabi et Danubii confluentes situm, *asserit Bruschius conditum fuisse* MCIX, *quem sequitur Bucelinus. Verum de primordiis forte loquuntur ipsi, nam Trithemius in Chronico Hirsaugiensi sic scribit ad an.* MCXIV : Anno Brunonis abbatis IX, Indict. Romanorum VII, consummatum fuit monasterium Ordinis nostri, haud procul Ratispona in Bavaria, Pruveningen dictum, quod S. Otto Episcopus Bambergensis a fundamentis novum.... construxit. *Additur ibi occasio, de qua etiam Sefridus num.* 23, *sed ad quem annum ea vere pertineat, mihi hactenus incompertum ; certe Urspergensis non notavit, Henricum V anno* MCIX *per æstatem Ratisponæ commoratum fuisse. Ex citato Hirsaugiensi Chronico alia oritur difficultas, ex eo quod ad annum* MCXVIII *ibi diserte*

A AUCTORE J. B. S. *diserte notetur :* Anno etiam præscripto S. Otto Babenbergensis, Christi servus per omnia fidelissimus, inter multa pietatis suæ studia, monasterium Ordinis nostri fundavit... quod Vraugia nuncupatur. *Intellige hic operis consummationem, quando monachi ex Hirsaugia eo advocati sunt.*

67 *Interim ad prædictum annum* MCIX *alia revocat Cygneus, in Prodromo sic scribens :* Collegiatam ecclesiam S. Jacobi, ab Hermanno *(de quo vide Bruschium)* prius inchoatam, cum ædificiis absolvit *S. Otto*, XXV die mensis Julii MCIX. Eamdem ecclesiam ipsemet propriis manibus consecravit. *Pergit Sefridus :* Deinde in Babenbergensi episcopo, tertia et quarta ædificatio duorum cœnobiorum fuit, quorum unum Michilvelt dictum, in honore sancti Joannis Evangelistæ; alterum Lanchein. *Nomina non satis recte scripta videntur, neque satis pervium est, scriptorem hunc in his aliisque, ad chronologicos calculos apte reducere. Etenim, si Bruschio credimus, Michelfeldense cœnobium* construxit anno Domini MCXIX, prope Averbacense oppidum, sex ab urbe milliaribus, *ut fusius deducit in Monasteriis fol.* 85 *verso. De Lanckheim vero asserit Bucelinus,* conditum fuisse MCXXXII, *quas non satis obvium est chronologice ordinare,*

B et post annos *demum* viginti absolutum, fundum præbente, et strenue cooperante S. Ottone Babenbergensi : *quæ accepta sunt ex Bruschio de monasteriis pag.* 78, *qui ad eumdem annum revocat fundationem monasterii* Fontis salutis *vulgo* Heilsbrunn *fol.* 53 *verso. Iterum repeto, fundationum ordinem a me inveniri prorsus non potuisse; reliqua describo, quæ suggerit Bruschius :* Bantensis ad Mœnum, inter oppida Lichtenfelsum et Staphelsteinium siti *(fundator S. Otto;)* quod collapsum, anno Domini MCXXVII, denuo instauravit. Montis item Monachorum, quod in honorem S. Michaelis, olim ab Imperatore S. Henrico inchoatum et liberalissime donatum; jam vero Monachorum negligentia et incuria ruinosum, non solum reædificavit, firmavit, ac magnificentissime illustravit anno Domini MCXVII, sed et in eo habitavit. *Vide de his infra vitam quam Sefrido tribuimus num.* 34 *et Ebbonem num.* 29.

68 *Difficultas est in anno* MCXVII *a Bruschio signato, quo non est verosimile, perfectum fuisse cœnobium Montis S. Michaelis, cum teste Andrea apud Gretserum pag.* 200 : Anno Domini MCXVII, tertio Nonas Januarii, id est in octava S. Joannis Apostoli..... terræ motus factus est magnus, quarta feria, luna vicesima sexta... *(de quo fusius Urspergensis ad eumdem hunc annum* MCXVII)... quo... ecclesiæ nostræ fabrica, quæ et ante jam longa temporis vetustate, ex parte scissa erat.... concussa est ; *et* post festa Paschalia, jussu pii Ottonis, destructa et solo adæquata est. Hinc jam novi templi ædificatio, quod majori se ambitu dilataret, cœpta est *etc. Post multa vero parerga, ita rursus Andreas pag.* 205 : Igitur anno Domini MCXXI, Indict. XIV, in Kal. Septembris, dedicatum est monasterium S. Michaelis archangeli in Monte Babenbergensi a venerabili Ottone *etc. In anno congruit Ebbo num.* 32, *in die differt tantillum, fallens etiam in Indictione. Ceterum eo anno, vi terminorum, monasterium dedicatum intelligo, quod quadriennio ante exstrui cœptum fuerat. Sic vero salvatur nota anni* MCXVII *a Bruschio posita, ut eo anno inchoata fuerit ædificatio, quemadmodum disertissime exprimit laudatus Andreas. Monasterium porro, teste eodem Bruschio, pag.* 87, renovatum non tantum, sed et auctum et ditatum fuisse an. MCXXVI, *sic accipio, ut variis temporibus varia ab Sancto beneficia monasterio isti collata fuerint. Quandonam vero dedicatæ sint duæ basilicæ, de quibus Ebbo num.* 29, *non video unde facile eruatur.* *cum nec de restauratione Montis S. Michaelis constet* C

69 *Certum etiam est* cathedralem ecclesiam, *apud Cygneum,* incendio omnino consumptam, in forma hodierna *a S. Ottone* sumptibus immensis de novo exstructam : *at, ut semel dicam, neque hujus fabricæ, neque aliarum, neque ceterarum fundationum aut dotationum, cœnobiis et templis collatarum, certa tempora, utut diligenter et operose quæsiverim, licuit reperire; idque verosimillime, quia ad alios annos spectant talium operum exordia, ad alios incrementa eorumque perfectio. Incendium Bambergæ fuisse videtur, dum prima missione in Pomerania prædicaret* S. Otto, *adeoque ædificatio post annum* MCXXV *facta fuerit. Plenæ sunt vitæ munificentissimis donis in Montem Michaelis collatis, cujus cœnobii singularissimam curam suscepit, ut explicat ipse in encyclica epistola, apud Andream Gretseri lib.* 1, *cap.* 30, *pag.* 198. *Ejus cœnobii reformatio per resignationem Gumboldi et substitutionem Wulframi, quam idem Andreas memorat cap.* 29, *a pag.* 193, *si recte calculos subduxit Bucelinus, pertinet ad annum* MCXII; *epistola vero prædicta dari debuit circa annum* MXX, *quandoquidem Imbricus Michelfeldensis qui inter alios abbates nominatur, solum præfuerit annis duobus, nempe a* MCXIX *ad* MCXXI *teste iterum Bucelino. Atque hæc hactenus deducta sunt, ad illustrandas Sefridi et Ebbonis vitas, in iis quæ a* S. Ottone *ante susceptam missionem Pomeranicam fere gesta commemorant, paucis ex Andrea decerptis, quæ ad rem nostram conducere existimavimus.* D *Reformatio istius monasterii* E

70 *Qui commentarii hujus ope, totam sanctissimi præsulis vitam in rectum ordinem disponere voluerint, poterunt ii alia hinc inde inserere, aliunde etiam accepta, quæ hic digito monstrasse satis est. Elucidanda siquidem veniet S. Erminoldi abbatis Pruveningensis correptio, de qua in Actis* VI *Januarii, pag.* 338, *num.* 17, *et in Chronico Hirsaugiensi ad annum* MCXIV, *in nova editione pag.* 360. *Item paulo acrior epistola Friderici Coloniensis ad* S. Ottonem, *anno, ni fallor,* MCXV *data, videnda apud Gretserum a pag.* 502; *aliaque id genus monumenta in ea collectione epistolarum vel alibi reperienda. Ejusdem cum Fridericiana argumenti sunt Adalberti Moguntini litteræ, apud eumdem Gretserum a pag.* 468, *quibus scribendis causam dedit, inquit Gretserus,* consuetudo S. Ottonis, qui in tanta rerum omnium turbatione, quantum consequi poterat, publico abstinens, suæ ecclesiæ res curabat. Quod nonnulli, tam Catholicæ, quam schismaticæ partis ægre ferebant. *Multa in his passum Sanctum nostrum satis clare indicat Urspergensis ad an.* MCXIV : Natalem Domini Babenberg, cum summa magnificentia copiosaque principum multitudine celebrat *Dominus Imperator*, et hoc simpliciter, quia virum Dei Ottonem, inibi Episcopum, propter quædam jam orientia in regno scandala, curiam frequentare renuentem, ex parte suspectum habebat. Ipse vero transitoriis, pro concordia ecclesiastica, non parcens, beneficiis indefessis animositatem Regis gloriose devicit. *Quantum vero ad Ecclesiæ pacem contulerit annis* MCXXI *et* MCXXII, *ex Urspergensi facile est colligere. Nunc ad Pomeranicam missionem gradum facimus.* *aliaque gesta ad annos suos utcumque reducuntur.* F

§ VIII. Percurritur vitæ reliquum ab anno MCXXIV usque ad obitum.

Gloriosi apostolatus Pomeranici circumstantias varias afferunt auctores vitæ scriptoresque alii, quas non est hujus loci examinare; concors omnium sententia, susceptam sacram expeditionem an. MCXXIV, *quo disertissime signatur ab Urspergensi, cujus verba Andreæ Jaschiano inserta sunt lib.* 2, *cap.* 12, *pag.* 137. Anno Dominicæ incarnationis MCXXIV, Indict. 2, Calisto Papa II Romanæ Sedi præsidente, Otto Dei gratia Babenbergensis ecclesiæ Episcopus, divino admonitus instinctu, prædicti Apostolici auctoritate et assensu roboratus, partes Pomeranorum, cum quibusdam *Pomeranicam missionem suscepit an. 1124*

A busdam civitatibus terræ Lutitiæ aggressus est, ut eos ab errore suo revocaret, et ad viam veritatis et ad agnitionem filii Dei perduceret *etc. quæ apud Baronium explicata invenies hoc anno a num.* 4. *Recte asserit Urspergensis, susceptam missionem auctoritate Papæ Calixti II, quod etiam tradit Ebbo num.* 41 : Sciens ergo , omnia quæ in domo sine dispensatione patrisfamilias fiunt, nihili esse, opus tam arduum nullatenus absque Romani Pontificis auctoritate prævidit inchoandum. Ideoque missis ad Apostolicum Calixtum honorabilibus legatis , licentiam evangelizandi Pomeranis impetravit. *Ad eumdem annum spectat diploma laudati Papæ Calixti, quo fundationibus jam a Sancto factis consulitur , exstatque apud Sefridum num.* 47, *datum Idibus Aprilis Indictione* 2, *quæ solius hujus anni nota esse potest. Nec posterius , nec multo antiquius fuit ejusdem Pontificis diploma aliud, positum num.* 30, *quod Baronius eodem ipso anno consignat : ambo autem id plane evincunt, pium Patrem ad exteros proficisci noluisse, quin prius inchoata opera, cœnobiorumque suorum disciplinam in tuto collocasset.*

B 72 *Præmiserat Urspergensis, indictum ab Henrico Cæsare imperii principibus,* ad curiam venire Babenberg Non. Maji, *non anno* MCXXIV, *ut ibi et in chronico Hirsaugiensi male signatur, sed verosimiliter præcedenti, nam Nonis Maji* MCXXIV *jam expeditionem susceperat* S. Otto, *ut statim demonstrabo :* Factus est itaque conventus idem non modicus.... quibus singulis necessarios sumptus vel ex toto vel ex parte ministrabant venerandus Episcopus Otto, præter publicum atque constitutum antiquitus imperatoriæ majestati,quod aulicis etiam importunius exigebatur, servitium. Ab ipsis denique Pater idem notabatur, rarius quam ceteri præsules palatium visitare : ipse vero monasteriis constituendis et restaurandis, eleemosymis dispensandis, orationibus invigilandis, cetérisque tam practicæ quam theoreticæ studiis insinuandis, sese maluit occupare. Nec deerant qui id invidiæ causa mussitantes, publicis potius functionibus impendendum judicaret, sicque Cæsaris animositatem contra virum Dei commovere tentarent. Sed quia Dominus custodit omnes diligentes se, et vias peccatorum disperdit, iste rebus transitoriis pro tempore non parcens, miro modo, quamvis undique regiones stringente penuria, sufficienter omnibus ministrando, bonitate malitiam vicit, non fictæ charitatis officiis, totius in se regni benevolum affectum

(in quo alicubi corrigendus Urspergensis)

C commeruit. Unde compositis causis ejusdem conventus, insinuat tam Augusto, quam primatibus universis, se litteris atque nunciis quampluribus a Duce Poloniæ Polizlao vocatum, insuper etiam Domini Papæ C permissione atque benedictione directum, ad gentem scilicet Pomeranorum, quam nuper idem Dux sibi finitimam subegerat, et ad Christianitatis confugium impulerat. Annuit tota, quæ convenerat, ecclesia; annuit et aula, prosperitatem piis conatibus imprecantes; soli Babenbergensis ecclesiæ filii, patrem dulcissimum inviti deserunt, multis cum lacrymis, acsi funus, prosequentes.

73 *Hæc ad annum* MCXXIV *spectare prorsus non posse, satis ostendit Urspergensis ipse, dum sequenti pagina prædictum annum appellat, ea narrans , quæ paragraphi hujus principio retulimus. Clarius idipsum perspicies ex die, quo arduo operi dedit principium, seu potius, quo ecclesiæ suæ valedicens, iter ingressus est. Illum nobis diserte signavit Sefridus lib.* 2, *num.* 55 : Paratis ergo, *inquit,* omnibus, quæ profectioni erant necessaria, proxima die post festum Georgii martyris (*fuit is currente littera Dominicali* E, *Pascha cadente in* VI *Aprilis, dies jovis, ejusdem mensis* XXIV) salutato clero et populo suo , *avulsus est : vel ut habet Ebbo num.* 43; Tandem velut ultra non visurus , valefaciens, Christo attentius suos commendabat, et non sine lacrymis, paternum amorem testantibus, ad locum suum remisit *etc. Si igitur* XXIV *Aprilis anni* MCXXIV *Bamberga discessit sanctus Pomeranorum Apostolus ,non potuit Nonis Maji ejusdem anni habitus esse conventus ille Principum, jam ex Urspergensi numero superiore descriptus, sed is ad annum prægressum seu* MCXXIII *certo referendus est. Neque vero dubitari a quoquam posse video, quin Pomeranorum conversionem jam dicto anno* MCXXIV *aggressus sit Sanctus noster, quemadmodum recte etiam notavit Bruschius :* Convertit ,ut verus Episcopus, fideliter concionando, Pomeranos anno Domini MCXXIV. *Quod etiam probant antiquissimi versiculi a Jaschio relati, altera sui operis pagina :*

iter ingressus 24 Aprilis,

D *AUCTORE J. B. S*

Anno milleno, centeno bis duodeno
Otto pius fanis sit Apostolus in Pomeranis.

74 *Negotium facessere posset laudatus Sefridus, nisi clare patesceret, confusos ab ipso Pontifices Calixtum et Honorium. Ita scribit num.* 45 : Jam tempus est, ut in memoriam æternam beati Ottonis pontificis, peregrinationem et laborem ejus stylo fideli prosequamur, qualiter Apostolica auctoritate beati Honorii Papæ, Pomeranicæ genti Apostolus destinatus, prædicaverit, baptizaverit *etc. Rursus num.* 54, *terminis non minus expressis affirmat , susceptum Pomeranicæ gentis apostolatum, auctoritate Papæ Honorii. Verba ejus sunt :* Habito igitur chori et cleri sui consilio, missis ad Apostolicam sedem legatis, pro petenda licentia, benedictione, atque obedientia venerandæ memoriæ Domini Honorii Papæ, huic gravissimæ sarcinæ humerum devote applicuit. *Clavum universalis Ecclesiæ tenuit Calixtus II usque ad diem* XIII *Decembris toties dicti anni* MCXXIV, *Sefrido autem teste, jam ostendimus, missionem a* XXIV *Aprilis inchoatam, sunt igitur Calixto II certissime tribuenda, quæ hic Honorio itidem II perperam adscribuntur. In hoc Sefridum excuso, quod primam missionem cum secunda confuderit, hæc enim postrema in Honorii tempora manifeste incidit, ut infra patebit, cum is summum Pontificatum tenuerit a* XXI *Decembris anni* MCXXIV, *usque ad annum ejus seculi tricesimum.*

sedente, non Honorio sed Calixto PP

E

75 *Menses plusquam undecim durasse primam illam peregrinationem, distincte nos docet Ebbo, qui postquam num.* 59 *ostendit,* pium Ottonem assiduis fratrum ac filiorum suorum legationibus contraire non volentem, cum apud Julinenses hiemasset, circa Purificationem S. Mariæ, accepta ab omnibus licentia, unicam sibi sponsam Bambergensem ecclesiam visitare disposuisse *; num.* 60 *subjunxit :* Tandem fines peregrinationis suæ egressus, Michilvelt venit, ubi occurrentibus sibi multis de clero et populo Bambergensi, cœnam Dominicam celebravit : Sabbato sancto Paschæ Turstat adiit, sed ea die urbem intrare distulit. Mane ergo primo Resurrectionis Dominicæ, Bambergensem ecclesiam geminata excepit lætitia, tam jucunditate Paschalis festi, quam etiam adventu pii Ottonis, illustrata. *Huc usque tenuit prima ad Pomeranos instituta missio, nempe a* XXIV *Aprilis anni* MCXXIV, *ad* XXIX *Martii, qui fuit Resurrectioni Dominicæ sacer anno* MCXXV. *Non potuit clarius et apertius res tota circumscribi; nihilominus hic filum denuo turbat Sefridus, cum sub finem numeri* 97 *festum Purificationis appellat, dum Sanctus apud Stetinenses adhuc moraretur, de quo in annotatis nostris : et dum numerum suum* 120 *sic concludit :* Itaque juxta propositum suum, ante diem Palmarum ad sedem suam sanctus Otto reversus est. *Scriptorem istum hic ita explico, ut dicere velit, sanctum Ottonem* ante diem Palmarum *diœcesis suæ fines attigisse.*

Inde Bambergam redux 29 Martii 1125,

F

76 *Triumphalem, ut ita dicam, sanctissimi Præsulis in*

AUCTORE J. B. S.

absolvendis piis operibus solicite intendit.

A *in urbem suam episcopalem regressum, cleri et populi universi exultantis lætitiam, satis nitide describit Ebbo sequenti proxime num.* 61, *miram optimi Patris solicitudinem mox subjungens. Etenim vix domum redierat inclytus Apostolus, cum statim interrupta immensæ charitatis suæ opera resumpsit, de quibus laudatus auctor citato jam numero hæc tradit :* Exinde humanæ vitæ incertam attendens metam, illudque beati Job assidua meditatione revolvens : Nescio quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me factor meus ; omnia quæ dudum inchoaverat, cœnobiorum et ecclesiarum septa, quantocius consummare accelerabat, ne siquid in his neglectum foret, subtractum de mercede sua postea doleret. *Hinc facillime intelligitur, recte a me superius dictum, prope adynaton esse, annos certos determinare, quibus monasteria illa, templa aut ædificia alia, inchoata aut completa fuerint. Ceterum* pio Præsule, *Ebbonis iterum verba sunt,* in divinis operibus insudante, per invidiam antiqui serpentis, tot animarum incrementa in Pomerania sibi succrescere dolentis, duæ præcipuæ civitates, Julin et Stetin, apostasiam incurrerunt, abjectoque veri Dei cultu, cervices suas dæmonibus et non Deo subdiderunt. *Hæc jam occasio alterius Pomeranicæ* B *missionis, cujus certus annus disquirendus superest.*

Secunda profectio spectare videtur

77 *Sic librum suum tertium orditur Sefridus :* Posthæc triennio domi detentus, post quadriennium quamvis multis domi teneretur negotiis, ipse tamen amore novellæ coloniæ suæ flagrans, omnibus postpositis, illam revisere adgreditur. *Secundæ hujus Pomeranicæ peregrinationis causas luculentius explicat Ebbo sub finem libri* 2 *et initium tertii, num.* 70 *ita prosequens :* Igitur electus Dei Pontifex, audiens inimicum bono semini zizania superseminasse, non est passus Stetinenses claudicare in duas partes, Domino et idolis serviendo ; sed petita benedictione a Domino Apostolico Honorio et serenissimo rege Lothario *(successerat is Henrico V, anno* MCXXV) barbarorum fines rursum adire disposuit, tam pro apostatis, ad sinum Ecclesiæ revocandis, quam etiam pro alia gente, Uznoym dicta, quæ necdum nomen Christi audiverat, jugo fidei subigenda. Præparatis itaque viæ necessariis pluribus, etiam verbi ministris et cooperatoribus assumptis, in Cœna Domini sacratissima, post confectionem Chrismatis, et missarum solennia, devote peracta ; jejunus, ac sandaliis, sicut altari adstiterat, ornatus, elato Crucis vexillo, iter prædicationis arripuit, C juxta quod scriptum est : Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, prædicantium bona. Omnibus ergo filiis suis amantissimum patrem cum lacrymis prosequentibus, et prospera ei unanimiter imprecantibus, ipse fide armatus et galea salutis munitus, civitatem inimici impugnare aggressus est.

ad an. 1127, *unde redierit* 20 *Dec.*

78 *Quærimus, quo anno instituta sit altera hæc profectio. Dubios nos relinquit Sefridus, dum* triennium et quadriennium *nominat : si enim vel primum sumatur, susceptam oportet secundam hanc missionem anno* MCXXVIII, *quem margini adscripsit Gretserus pag.* 304; *a quo ego nequaquam abhorrerem, nisi Ebbo num.* 105, *miraculum referret, quod in festo Assumptionis B. V. factum sit, cadenti in feriam secundam. Audi ejus verba :* Et illi, hesternam, *inquiunt,* Dominicam diem feriavimus, hodie operi manuum intendere volumus. *Clarius Sefridus num.* 185, *et ex eo Andreas Gretserianus pag.* 340, *editio Jaschii pag.* 207 : Erat autem feria secunda. *Atqui feria secunda cum festo Assumptionis concurrere non potuit nisi sub littera Dominicali* B : *hæc autem non habetur nisi anno* MCXXVII: *ergo si feria ista recte notata est, non potest triennium Sefridi intelligi, nisi ab anno* MCXXIV, *primæ videlicet* D *missionis exordio, quamvis plusculum aliquid manifeste indicare videatur. Mea quidem nihil interest, uter annus præferatur ; difficultates propono, si forte felicius ab alio solvi possint. Ceterum ultra annum* MCXXVIII *missionem illam secundam nemo, quod sciam, distulit ; neque de die reditus ulla subest dubitatio, testantibus omnibus ad ecclesiam suam postliminio remigrasse* in vigilia S. Thomæ Apostoli, *opinor, eodem ipso anno* MCXXVII *aut* MCXXVIII. *De reliqua vitæ serie nihil memoriæ proditum est : in conciliorum collectione Labbeana, tomo* 10 *col.* 988, *dicitur interfuisse concilio Moguntino anno* MCXXXI.

Reliqua gesta quod attinet,

79 *Hoc constat, quod Sanctus noster undecim ut minimum annis in sede sua supervixerit, indefesso labore gregi prospiciens, pauperes sustentans, templa et cœnobia ædificans, quæ omnia in unum confusa et contracta ab Actorum scriptoribus, supra indicavimus. Reperi in Bruschio de monasteriis pag.* 86, constructam esse ab ipso S. Ottone Episcopo Cellam S. Fidis.... anno MCXXXVI. *Plurima miscuit Andreas libro* 1, *quæ melius alibi collocata fuissent; Sefridus in librum tertium alia rejicit, quæ Pomeranicam missionem certo præcesserunt. Verbo dicam, de Apostolica illa prædicatione fuse et late tractarunt omnes, neque adeo inordinate : cetera absque modo et ordine passim ita congesta et compacta sunt, ut ea secernere et in rectam seriem* E *deducere, tantum non impossibile videatur. Sic apud Sefridum lib.* 2, *num.* 206 *refertur* S. Ottonis *morbus, qui dedicationem templi S. Michaelis præcessit, quod verosimiliter factum ostendimus anno* MCXXI, *toto ante triennio, quam in Pomeraniam progrederetur. Contra vero, apud Andream Gretserianum lib.* 1 *capp.* 45, 46 *et* 47, *apud Jaschium a cap.* 40, *ea commemorantur, quæ evidentissime post conversionem Pomeraniæ gesta sunt, ut Rudolphi OEconomi pia negotiatio, ejusdem ad Belam Regem Hungariæ legatio, et intrusa illic virginis Sophiæ historia. Etenim Bela, de quo ibi sermo est, ante annum* MCXXXI *regno non potiebatur. Sic caput* 43 *apud Gretserum pag.* 214, *et plura alia, nec locis nec temporibus suis satis recte divisa sunt.*

plerumque confusa sunt tempora :

80 *Id equidem extra controversiam pono, sanctissimum Præsulem, ex altera sua Apostolica expeditione reducem, eidem rei potissimium intendisse, de qua superius meminit Ebbo, nempe,* omnia quæ dudum inchoaverat cœnobiorum et ecclesiarum septa, quantocius consummare accelerasse, *et in his procurandis, ampliandis, confirmandis, stabiliendis reliquum vitæ impendisse. Atque huc revoco bullam Innocentii II, aliis apud Sefridum commixtam, lib.* 1, *num.* 32, *qua* F *cœnobiorum securitati et religiosæ disciplinæ prospicitur, quæque ante annum* MCXXX *dari omnino non potuit, cum eo anno S. Petri Cathedram primum conscenderit Innocentius. Est qui scribat, interfuisse* sanctum Ottonem *variis comitiis imperii, in quo vix quidquam momenti majoris tractatum fuerit, cui non intervenerit. Id ego interpretor, quantum necessitas tulit, et sic apud Eysengrein in Chronologia Spirensi pag.* 204, *subscripsit privilegio ibi recitato anno* III, *alias enim ab ecclesia sua et piis, quibus intendebat, operibus, ægerrime avelli se passus est, iisdem tandem immortuus, ut lege apud Sefridum num.* 207, *apud Ebbonem num.* 110; *quæ, quantum oportuit, sub finem § præcedentis, et hujus principio ex Urspergensi attigimus. Annum obitus indicavit Sefridus, non sine typographi vitio, ultimis suis verbis,* MCXXXIX : *diem signat Ebbo ;* nocte ergo qua festivitas S. Pauli Apostoli agitur.... hora autem diei primi prima, pius Otto.... cœlo reddidit animam.

sanctissime obiit 30 *Junii* 1139.

81 *Certissimam notam addidit Andreas Gretseri pag.* 352, *dum expresse notavit* feriam sextam *quæ anno prædicto, sub littera Dominicali* A *cum* XXX *Junii plane coaluit, ut proinde evidenter hallucinentur ii omnes,*

A *omnes, qui alium diem aut annum obitus nobis perperam assignarunt. Miror ego vehementissime, in ipsum, quod Bambergæ ad S. Michaelis exstat, Sancti monumentum, errorem irrepsisse, ubi* sanctus Otto anno MCXL, II Kal. Julii obiisse *dicitur. Monumentum ipsum infra æri incisum exhibebitur. Miror, inquam, quam maxime, talia notari potuisse in eo cœnobio, ubi antiqua vita a Sefrido scripta, ignota esse non potuit, uti nec Andreana, siquidem mausoleum Andrea posterius fuerit, de quo non facile judicaverim. Ne autem ægre ferant Bambergenses, me tam illustre monumentum quodammodo arrodere, advertant, quæso, prima inscriptionis istius verba, longius etiam a vero aberrare. Ita sonat :* Anno Domini MCII, III Idus Maji ordinatus est in Episcopum sanctus Otto. *Nihil magis imperite scribi potuit, nam Rupertus,* sancti Ottonis *in episcopatu Bambergensi prædecessor, non obiit ante* XI Julii, MCII *ut apud Bruschium aliosque probat Episcoporum Catalogus : qui igitur, obsecro, ordinari vel consecrari potuit Episcopus* sanctus Otto, III *Idus Maji ejusdem anni? Videant quæ in præcedentibus a nobis paulo accuratius discussa sunt, ibi invenient ex indubitatis characteristicis,* sanctum Ottonem *ordinatum fuisse a Paschale Papa,* III *Idus seu* XIII *Maji* MCVI. B *Corrigi itaque poterit in his duabus epochis prædicta inscriptio : superest sepultura, implexo etiam modo a scriptoribus signata.*

verosimillime sepultus 3 Julii.

82 *Sancti corpus* tumulatum, *ait Sefridus,* tertio Non. Julii, *sic etiam scripsit Andreas Jaschii pag.* 245; *pro quo Andreas Gretseri pag.* 358 *pessime legit* tertio Kal. Julii. *At neque* tertio Nonas *mihi placet ; sic enim* V *Julii primo sepultum fuisset sacrum corpus, sexto post obitum die, quod contra Sefridum ipsum et Andream pugnat, qui* quarto die *factas exequias, habitam orationem funebrem ab Imbricone Herbipolensi, et corpus in tumulum delatum testantur. Lege Sefridi num.* 209 : Jam enim per totum triduum dormitionis ejus, dilecti corporis gleba per omnes ecclesias circumferebatur.... Quarto die, ubi ad locum tumuli ventum est *etc. ab Ebbone, quod mirere, lucis nihil haberi potest, is enim quasi suo diem sepulturæ tacuisse videtur, solum innuens;* venerabile corpus ejus a religiosis viris curatum et aromatibus conditum, per singula monasteria deportatum, illicque vigiliarum excubiis et missarum solenniis honoratum. *Siquid conjecturæ indulgere licet, non verebor divinare, illud* tertio Nonas, *æque ac* tertio Kalend. *accipi oportere pro* III die Julii; *at cur hodie* II *die ejusdem* C *mensis in sacris fastis recolatur, hactenus ignoro. Erravit, dum pag.* 412 S. Ottonem III Nonas Julii *in Martyrologio Romano collocatum scripsit, nam in omnibus editionibus Plantinianis eodem die* VI *Nonas constanter ponitur. Plures de hoc argumento hallucinationes collegit Jaschius pag.* 494, *at eas hic referre nil juverit. Sic ad me scripsit laudatus alibi Schugentes* VII *Maji* MDCCXVII : In monasterio nostro commemorationem obitus sancti Ottonis XXX Junii annuatim inviolabiliter fecimus, ac hodiedum facimus.

§ IX S. Ottonis Canonizatio, memoria in fastis recentioribus et elogia.

Ad Canonizationis solennitatem

H*uc usque de iis quæ a Sancti ortu ad felicem transitum aliquo ordine gesta fuisse reperiuntur. Eximias ejus virtutes, illustria opera, zelum vere Apostolicum in prædicanda Pomeranis fide, signa et miracula prosequitur Sefridus, quem describit Andreas : at nemo rem eo perduxit, quo eam ab Ebbone descriptam videmus a num.* 117, *sed præsertim a num.* 127, *ubi ea prosequitur, quæ ad obtinendam Sancti Canonizationem ab Ottone II Bambergensi episcopo, atque a Wolframmo* D *itidem secundo ejus nominis abbate montis S. Michaelis, tum in Pomerania, tum repetitis ad Romanos Pontifices legationibus gesta sunt, quarum is demum optatissimus successus fuit. Deputati ad solennitatem Eystettensis et Merseburgensis Præsules anno Dominicæ Incarnationis* MCLXXXIX, *assistentibus* Duce Bohemiæ, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Principibus et infinita multitudine . . . . nomen beati Ottonis in canone et in litaniis, in catalogo confessorum Christi, qui non minus illis laboravit, recenseri sanxerunt, et ut jam non anniversarius sed natalitius dies celebretur, ex auctoritate Apostolica, Ecclesiæ Christi per latitudinem mundi diffusæ præceperunt. *Itaque anno ab obitu quinquagesimo, quem multis jubilæo confert Ebbonis oratio, elevatum et translatum est sacrum corpus* pridie Kal. Octobris, quo die festum ejus celebratur, *inquit Surius. Apud Gretserum pag.* 375 *:* Anno igitur Domini MCLXXXIX, II Kal. Octobr. in die S. Hieronymi translatus est sanctus Otto, ut pluribus infra. *Pro hoc tempore laudatus supra Schugentes testatur,* in maxima veneratione et solennitate haberi ejus festum translationis XXX Septembris, quod per totam diœcesim feriatur, quo die milleni homines, tum hujates, tum externi, sepulcrum sancti visitant, et vinum in Divi nomine sacratum, e phiala sive vase argenteo supradicto E expotant, ita ut vix integer etiam dies, pro devota hac siti sedanda sufficere valeat. *Addere poterat, veram istam apud Bambergenses* S. Ottonis *festivitatem esse, utpote quæ sola in Breviario ponitur, ut dicetur paragrapho sequenti.*

AUCTORE J. B. S.

deputati Episcopi Merseburg. et Eystett.

84. *Non est is verus dies Canonizationis, sed elevationis, quæ bullas Pontificias consecuta est. Primam refert Baronius ad annum jam præcitatum num.* 13, *quæ et apud Gretserum exstat, cui hic alteram adjunxit pag.* 374, *repertam in codice quodam bibliothecæ Bavaricæ. Utriusque copiam hic facio, ex prædicta Gretseri editione.* Clemens Episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus E. Merseburgensi et O. Eistettensi Episcopis, et dilectis filiis S. Emmerammi Ratisponensi et Schuvartzensi abbatibus, Decano et Scholastico Wirtziburgensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Ad audientiam Apostolatus nostri, ex quarumdam serie litterarum et relatione multorum pervenit, quod divina potentia, per merita et interventum beati Ottonis, qui Babenbergensis fuit Episcopus, multam est operata salutem, præcipue in gente Pomeranica, ad quam fuit ab Apostolica Sede transmissus ; et in ea compluribus F miraculis donavit illi Dominus coruscare. Quoniam igitur, juxta divinæ Scripturæ testimonium, lucerna non sub modio, [sed] supra candelabrum est ponenda ; districtioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus de vita ipsius et miraculis diligentius inquiratis, quæ nobis fuerunt per multorum litteras indicata. Et si non inveneritis aliquid, quod obsistat ; ipsum canonisatum, auctoritate freti Apostolica, solenniter et publice nuncietis ; anniversarium diem sui transitus facientes, et publice nuntiantes ad honorem Dei, et ipsius beati viri memoriam solennem haberi. Datum Laterani III Kal. Maji, pontificatus nostri anno secundo *Hactenus bulla ista, quæ non tam vera Canonizatio, quam Canonizationis instituendæ mandatum dici possit : nomina duorum Episcoporum habes in Ebbone nostro num.* 133. *Altera ad Bambergenses ipsos dirigitur in hæc verba.*

per breve Clement. III PP.

85. Clemens Episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni Episcopo, et dilectis filiis canonicis et universo clero et populo Babenbergensi Montis S. Michaelis, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum Sedi Apostolicæ referuntur ea, quæ ad salutem pertinent animarum et devotionem

qui Bambergenses de eadem re admonuit,

AUCTORE J. B. S.

A tionem cleri et populi, manifestis indiciis respicere comprobantur ea, sicut convenit, libenter audimus, et ut debeant in Domino promoveri, favorem, ut expedit, impertimur Apostolicum et assensum. Hinc est, quod cum ad audientiam Apostolatus nostri, quarumdam serie litterarum et multorum relatione pervenerit quod divina potentia, per miracula et interventum B. Ottonis, qui Babenbergensis fuit Episcopus, sit multorum operata salutem, præcipue in gente Pomeranica, ad quam fuit ab Apostolica sede transmissus : in qua donavit illi Dominus Deus compluribus miraculis coruscare. His gratanter auditis, et pro tantis beneficiis omnipotenti Domino gratiarum actionibus exsolutis, vestris piis desideriis, ad laudem Dei, satisfacere cupientes, Venerabilibus fratribus nostris Merseburgensi et Eistettensi Episcopis, et dilectis filiis S. Emmerami Ratisponensi et Schuvartzensi abbatibus, Decano et Scholastico Wirtzeburgensi dedimus in mandatis, quatenus de vita ipsius et miraculis diligenter inquirant, quæ nobis fuerunt per multorum litteras indicata. Et si non fuerit inventum aliquid, quod obsistat, ipsum canonizatum prædictæ personæ debeant solenniter et publice, auctoritate freti Apo-
B stolica, nunciare, anniversarium diem sui transitus facientes, et publice nunciantes ad honorem Dei, et ipsius beati viri memoriam solennem haberi. Datum Laterani Kal. Maji, pontificatus nostri anno secundo.

omnia peregerunt an. 1189 et absolverunt 30 Septembr.

86 *Hæ bullæ vel earum alterutra, aliquos induxit, ut institutam* XXIX *Aprilis* sancti Ottonis *Canonizationem scriberent, quos secutus noster Antonius Balinghemius, ad eum diem ita legit :* S. Otto anno 1189 a Clemente III refertur inter Sanctos, *quo die et in prætermissis de eo actum est tomo* 3, *pag.* 612. *Verumtamen non satis proprie et in rigore ab ipso et ab aliis id intellectum oportuit, cum ex relatis instrumentis manifeste pateat, præcedere debuisse, deputatorum Episcoporum aliorumque* de vita S. Ottonis, et miraculis *diligentem inquisitionem, priusquam* prædictæ magnæ personæ *Sanctum, ut* Canonizatum solenniter et publice, auctoritate freti Apostolica, nunciare *potuerint; quibus rite exequendis menses ut minimum tres insumptos existimo; tum vero ad actum solennem processum esse, coram universa Cæsarea curia, quæ Herbipoli convenerat* in festo sancti Laurentii, *uti habet noster Ebbo num.* 134. *Tum vero ad sacri corporis e prima sepultura elevationem, translationem et publicæ venera-*
C *tioni Catholico tunc more expositionem, quæ sub finem Septembris ejusdem anni peracta sunt. Et sic recte pag.* 375 *subjungit laudatus supra Gretserus :* Anno igitur Domini MCLXXXIX, II Kal. Octobris in die S. Hieronymi translatus est S. Otto, Deo dignus Episcopus Babenbergensis et Pomeranorum Apostolus, præsidente adhuc in sede Babenbergensi Ottone Largo, II *ejus nominis.*

In addit. Usuardinis variis diebus refertur,

87 *Atque hæc pro legitima* S. Ottonis *publicaque veneratione abundantissime sufficiunt, neque a Martyrologiis accersenda auctoritas, cum ferme in solis Usuardinis auctariis, non valde antiquis, notus sit. In nostra Usuardi editione hæc ex Lubeco Col. habentur* XXX *Junii, quo vere obiit :* Eodem die, S. Ottonis Episcopi Babenbergensis et confessoris : *vel ut in Greveno ;* Ottonis Episcopi Babenbergensis et confessoris : *qui hoc die* II *Julii legit :* Ottonis Episcopi et confessoris, secundum alios prid. Kal. Julii. *Molanus ad eumdem diem* : Ottonis Episcopi confessoris depositio in Bamberga. *Non est iste verus depositionis dies, ut supra ostendimus, at sic hodie invaluit. Alia* S. Ottonis *memoria fit in dicta edit. Lubeco-Col. ad* XXX *Septembris, diem nimirum quo corpus elevatum et translatum est :* In Babemberga, translatio S. Ottonis Episcopi et confessoris. *Sic habet etiam Grevenus, quem descripsit Molanus in prima sua editione ; in aliis* D
mutatur textus : Babenberga, sancti Ottonis Episcopi et confessoris, qui convertit Pomeranos. *Pro* I *Octobris, reperio solum codicem Hagenoyensem, in quo Sanctorum nomina sæpe transposita sunt :* In Babemberg, sancti Ottonis Episcopi et confessoris. *In ecclesia Caminensi in Pomerania, sic olim cultum fuisse, § sequenti ostendam. Apud Balinghemium elogium hoc die habetur, quo* S. Otto *inter alia,* ab infantia divæ Virginis a parentibus consecratus *dicitur ; plura ibi videat curiosus lector : et in Kalendario Benedictino inscriptam S. Ottonis* ordinationem XIII *Maji.*

uti et in aliis recentioribus.

88. *Aliis Martyrologiis recentioribus enumerandis multam operam non sumemus. Germanicum Canisii hoc die sic paucis :* Bambergæ, depositio sancti Episcopi et confessoris Ottonis, qui etiam XXX Junii positus est. *At vero* XXX *Septembris longiori eum ornat encomio, ex Actis contracto, quem longe superat Bucelinus hoc die, nihil veritus asserere, quod* abdicato honore, quietem in cucullo quærens, cucullum in monte S. Michaelis inhiantissime exambiens, monachus adlectus *sit; atque item alia, quæ ego sola ejus auctoritate venditare non ausim. Tum* XXX *Septembris brevius rem tractans;* hac autem die, *inquit,* qua Christi anno E
MCLXXXIX sacrum ejus corpus translatum est, festum ejus præcipue celebratur. *Neque Sanctum Menardus præteriit, descripto textu Martyrologii Romani. Satis nitidum est Galesinii elogium :* Babembergæ, Ottonis Episcopi. Hic nobili stirpe natus, a parentibus ad veram pietatem eruditus, pervagata illius sanctitatis in omnes partes fama, Babembergæ Episcopus creatus est, quo in munere se religiose perpetuo gessit. Ob divinas ejus virtutes in Pomeraniam accersitus, ab impuris superstitionibus ad Evangelium Pomeranos perduxit, tres illius regionis principes baptizavit ; idola evertit ; aliaque gessit, quorum meritis cumulatus, æterna perfruitur gloria. *Eadem repetit, phrasi tantillum mutata ad* XXX *Septembris, nulla translationis facta mentione. Postrema sint Romani Martyrologii verba :* Bambergæ, S. Ottonis Episcopi, qui Pomeranis Evangelium prædicans, eosdem ad fidem convertit. *Hæc in Martyrologiis.*

Ex plurimis seliguntur elogia Helmoldi;

89. *Jam vero scriptorum de* S. Ottone *encomia colligere nimis longum foret, pauca de multis antiquiora recensebimus, locis deinde indicatis, ubi alia reperiri possint. Proximus ætate Sancto fuit Helmol-* F
dus presbyter Bosoviensis, qui Chronicam suam Slavorum ad annum MCLXVIII *perduxit. Hic lib.* 1, *cap.* 40, *num.* 10 *editionis Bangerti pag.* 99, *sic de Sancto nostro loquitur :* Nec tamen prætereundum reor, quod in diebus illis, *Henrici junioris,* claruit vir insignis sanctitate Otto Bavenbergensis Episcopus, qui invitante pariter et adjuvante Bolizlao Polonorum Duce, Deo placitam adiit peregrinationem ad gentem Slavorum, qui dicuntur Pomerani, et habitant inter Odoram et Poloniam ; prædicavitque barbaris verbum Dei, Deo cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis ; omnemque gentem illam, cum principe eorum Wercezlao convertit ad Dominum, permanetque fructificatio divinæ laudis illic usque ad hodiernum diem. *Hactenus Helmoldus. Porro aliorum scriptorum seriem bene longam invenies apud Jaschium a pag.* 456, *qui omnes in* sancti Ottonis *laudem excurrunt ; verum cum plerique ex Actis ipsis sua desumpserint, aut præcipuum et prope unicum fontem sequantur, sæpe a nobis laudatum Conradum abbatem Urspergensem, nihil ex antedictis hic repetendum censui. Quæ habet iste, et ex eo alii, de Catechumenorum institutione, a* S. Ottone *facta, malo in Actis ipsis curiosus lector inveniat.*

90 *Inter plura Crantzii loca, quæ adducit Jaschius, unum*

Crantzii.

A *unum adfero, ex quo de reliquis feras judicium, sic refert pag.* 458 : Circa hæc quoque tempora (quibus Henricus rex quintus ejus nominis, dejecto patre, regnum occupavit) claruit vir sanctitate præcipua Otto Bambergensis Episcopus, qui invitante pariter et adjuvante Bolislao Polono, adiit peregrinationem ad gentem Wandalorum, qui dicuntur Pomerani, prædicavitque barbaris verbum Dei, omnemque gentem illam, cum principe suo Wartislao, convertit ad Dominum, quod in Wandalia exposuimus. *Item ex loco altero ejusdem Crantzii, ubi Sancti reditum ex Pomeranica missione lib.* 5 *Saxoniæ cap.* 45 *describit :* Quo tempore (anno scilicet MCXXIV) Bambergensis Episcopus ex sua peregrinatione reversus, gaudium Paschale duplicavit, quod et suam præsentiam desideratissimis civibus Pastor bonus exhiberet; et magno cum fœnore lucratis tot Christo animabus, felix pater de tot filiis tripudiabat. Urbium nomina in quibus prædicaverat fidemque seminaverat, populo baptisato et Dominicis præceptis instituto, hæc sunt ; Poritz, Stetin, Wolin, Camin, Colberg, Belgrat, Lubin, Gresb. *Vide ibi citatos plurimos, qui verosimiliter nec nova alia, nec illustriora recensebunt.*

poeticum ex Jaschio :

B 91 *Apud eumdem Jaschium carmen reperio pag.* 159, *quod Caminensium in Pomerania Episcoporum nomina complectitur, in honorem Casimiri Episcopi recitatum, die* XXVI *Octobris anno* MCLXXIV, S. Ottonis *gloriam satis celebrans, dum ei totius Pomeranicæ gentis conversionem, et episcopatus initia adscribit. Ita ibi canit poeta :*

Divus Otho Christi docuit quo tempore verbum,
In Pomeranorum, numine dante, plagis.
Tunc Pomeranorum Wartslaus nomine primus,
Consilium sequitur, Christe benigne, tuum.
Namque sacræ ductus pietatis amore, Julino
Templa cathedralis sedis in urbe locat.
Filius illius quæ transtulit inde Caminum,
Bughslaus, patris post pia fata sui
Ac ubi per magnum fructum fecisset Othonis
In Pomeranorum concio crebra locis,
Bambergam repetit, populos littusque relinquens
Quod quatit horrisono Baltica nympha mari.
Albertus fit in his tunc primus Episcopus oris
Qui comes ante pii fidus Othonis erat. *etc.*

item ex diplomate Barnimi Ducis

92 *Refert etiam jam toties dictus Jaschius a pag.* 450, *diploma aliquod Barnimi, qui Stetini, Pomeraniæ etc. Dux erat, datum in monasterio Colbacensi* C *anno* MCCCXLIII, *quo natum facit, quod de bonis sibi a Deo collatis, cultum sui sanctissimi nominis cupiens ampliare, ad laudem et gloriam ejusdem Dei omnipotentis, ipsius matris Mariæ Virginis gloriosæ,* ac sanctissimi confessoris beati Ottonis Episcopi, qui progenitores nostros totumque ducatum ad rectam Christi fidem et ad Catholicam convertit veritatem ..... *dederit, tradiderit, obtulerit etc. Tum vero enumeratis bonis, quæ monasterio Colbacensi confert, subjungit* servitia *quæ a monachis fieri desiderat. Ac primum quidem in festo nativitatis Christi, secundum in cœna Domini, tertium in festo Ascensionis ejusdem, quartum in Assumptione beatæ Mariæ Virginis, quintum* in die beati Ottonis Episcopi et confessoris, in quo debet specialis et propria de ipso servari historia, et in summa missa Alleluya, Filiæ Sion lætamini et exultate in Domino decantari, per totam ipsius octavam, tam in Vesperis quam in Matutinis de eo commemoratio specialis haberi. *Bruschius de Monasteriis pag.* 90, *agens de* XXV *abbate Montis monachorum Walthero, ita scribit :* Habuit valde beneficum Barnimum, Pomeraniæ, Stettinii, Sclavorum et Cassubiorum Ducem, anno MCCCXLVI.

93 *Postremum sit elogium Trithemii in Chronico Hirsaugiensi, postremæ editionis, typis Sangallensibus* MDCXC, *quod male refertur ad annum* MCXL, *quasi eo* D *anno mortalitatem exuerit sanctissimus Episcopus, cum supra ex disertis Sefridi verbis et feria sexta cum* XXX *Junii concurrente, ostenderimus, verum obitus annum fuisse* MCXXXIX. *Hac cautione præmissa, textum chronici reddimus :* Hoc ipso anno sanctus Otto Bambergensis Episcopus mortuus est, anno pontificatus sui octavo atque tricesimo, et in ecclesia S. Michaelis archangeli, quam multum amavit, coluit, et vivus sublimavit, in Monte monachorum, ante summum altare sepultus est. Qui mox infinitis coruscare miraculis cœpit, ob quorum testimonium, catalogo Sanctorum meruit inscribi. Vir certe sempiterna memoria dignus, qui multa pro Dei honore bona fecit; monasteria nova construxit, antiqua pulchra * simul et ecclesias magnifice reparavit. Et quod majus est omnibus, Pomeranos et Stetinenses idololatras, cum multitudine paganorum, ad agnitionem veritatis convertit.

AUCTORE J. B. S.

et ex chronico Hirsaugiensi.

* *forte* plura

§ X. Perpetuus S. Ottonis cultus, ex officiis ecclesiasticis.

Officium ecclesiasticum recentius,

Perpetuum S. Ottonis *cultum et in hunc usque diem* E *perseverantem, probant argumenta omnia eo adduci solita, quæ in vitis fuse memorantur miracula, quæque tribus hisce ultimis paragraphis deducam. Primum sit officium ecclesiasticum, quod ad me Bamberga transmissum, non alibi quam apud Montem monachorum in usu esse, ex clarissimi Schugentis litteris satis colligo. Non satis novi, quando compositum fuerit, saltem quo tempore intrusæ sint lectiones : verum cum* sancti Ottonis *patrem faciat Bertholdum Andechsianum, seculo* XV *posterius esse, credere omnino compellor. Antiquiora sunt et Sancto plane propria officia, quæ nobis suggerunt Breviaria ecclesiarum Bambergensis et Caminensis, de quibus infra. Aliud continuati cultus indubitatum indicium est veneratio sacris reliquiis delata, quæ quanta sit apud Bambergenses finitimosque populos, manifeste demonstrabitur. Monumenta accepta refero laudato sæpius Schugentio, ex cujus propria delineatione, ut est illius etiam artis peritus, præcipua duo in æs incisa repræsentanda censui, omissis aliis, pro pictoris arbitrio, referentibus vitam, quam eruditi in Sefridi et Ebbonis Actis elegantius et verius adumbratam invenient. Sic de illis Schugentius :* Imagines, quæ ex arte delineatæ, æri incidi possent, sunt ex utraque parte sepulcri ad parietes templi appensæ tabulis ligneis numero XXVI, quæ vitam et miracula S. Ot- F tonis, artificioso penicillo depictas exhibent. *Hæc indicasse sufficiant; jam ab officii ecclesiastici lectionibus, prout illæ in Monte monachorum in usu sunt, exordiamur.*

in quo primum referuntur gesta ante episcopatum,

95 *Titulum præfigit Schugentius : Ex officio canonico, de obitu* S. Ottonis, XXX *Junii, lectiones* II *Nocturni. Lect.* I. Sanctus Otto, patre Berchtoldo ab Andechs, matre Sophia ab Amerthal comitibus natus, Fredericum uterinum habuit fratrem. Parentes quidem consanguinitate reges ducesque attingebant, at opibus non valebant. Quod S. Otto attendens, cum ad annorum maturitatem pervenisset, atque litterarum humaniorum curriculum perfecisset peregre in Poloniam abiit : ibi ignotus, latinæ linguæ gnarus, eadem pueros erudiendos suscepit. Ab elegantia morum corporisque forma præstante, in amorem omnium devenit, ac Duci ipsi Poloniæ gratissimus effectus, ab eodem ad Imperatorem Henricum IV, in arduis negotiis missus est. Imperatori mox ita placuit, ut eum in aulicorum suorum adsciceret numerum : paulo post Cancellario ad episcopatum promoto, ipse S. Otto sufficitur. Quo munere dum fungeretur, oblatos duos episcopatus, Augustanum

A num et Alberstadiensem renuit, tandem Bambergensem, urgente Imperatore ipsomet, vix ægre acceptavit.

AUCTORE J. B. S.

tum in episcopatu,

96 *Lect.* II. Sciens autem, quid mali sub investitura episcopatuum a manu Imperatoris latitaret; ad summum Pontificem Paschalem II se confert; atque ab eodem denuo episcopatu investitur, et in feriis Pentecostes in Episcopum Anagniæ initiatur. Quo munere cum fidelissime ab anno Christi millesimo centesimo secundo functus esset, dum basilicam Bambergensem igni vastatam restaurasset, monasteria plurima de novo erexisset ac dotasset; collapsa multa, aut inclinantia erexisset; prædia, fundos, castra, villas, et quidquid demum ad diœceseos amplificationem spectaret, ubertim procurasset; pro Christi amore et animarum salute, Pomeranos adit, et ad Christi fidem, ut verus apostolus, multa tolerans, convertit.

demum in obitu.

97 *Lect.* III. At cum jam in toto imperio spectatus, ob multiplicem curam, senio confectus et laboribus exhaustus esset, anno ætatis septuagesimo, episcopatus trigesimo septimo, ad finem Junii in gravissimum morbum, id est sanguinis profluvium incidit, quem patienter cum gratiarum actione sustinuit : at interim hinc peregrinaturus, sacro se B viatico et sacri olei unctione muniit; et rebus omnibus coram Egilberto Cathedralis ecclesiæ Decano, abbatibus et aliis summatibus, quibus specialiter monasterium in monte S. Michaelis, quod qua ædificia, qua disciplinam monasticam, velut alter fundator erexerat, ceu viscera sua tuendum mandavit, atque ibidem sepeliri petivit : [omnibus] rite dispositis, feria sexta, qua sancti Pauli commemoratio agebatur, inter orantium et lacrymantium gemitus spiritum Deo reddidit. Corpus in prædicto Monte coram altari summo, cum decenti pompa terræ mandatur; ubi quotidie, quantopere non solum Deo placuerit, sed et quam non Montem saltem [*leg.* solum] sed et totam diœcesim dilexerit, posthumis circa ægrotos declarat beneficiis et miraculis. *Huc usque lectiones a Schugentio submissæ.*

Officia vetustiora Bambergense et Caminense

98 *Verum longe magis placent, quæ in antiquis Breviariis exstant, ex Sefridi et Ebbonis Actis desumptæ. Reperi in Museo nostro Bambergense Breviarium, eleganti charactere Romano Dilingæ editum, duobus tomis in 8, anno* MDLXXV; *ast multo vetustius est, litteris theutonicis excusum Basileæ* MDXXI *ad usum ecclesiæ Caminensis in Pomerania, tomo unico in eadem* C *forma, haud dubie ex antiquiori aliquo Bambergensi acceptum; illud ponitur* XXX *Septembris, hoc* I *Octobris ne impediatur officium S. Hieronymi. Conveniunt ambo, quod* S. Ottonis *festum recolant cum octava : conveniunt item in peculiaribus Antiphonis, Capitulis, Responsoriis etc. atque in ea oratione, quæ in Bambergensi primo loco refertur. Potissima differentia in eo consistit, quod sex lectiones Bambergenses ex Sefrido Canisii, Caminenses ex nostro Ebbone verbotenus concinnatæ sint; et hic quidem ita, ut ad calcem officii adjungatur longior historica series, quæ per totam octavam commode deducatur, ubi in Bambergensi per singulos dies distributæ sunt. Eas lectiones describere, supervacaneum omnino existimo, cum in ipsis vitis proxime secuturis ad verbum recitentur, ut satius multo visum fuerit, ea dumtaxat in eruditorum gratiam colligere, quæ alibi reperiri non possunt. Sequar editionem Dilinganam, cujus totum officium tunc temporis in Cathedrali Bambergensi usitatum fuit.*

impressa seculo XVI,

99 *Incipiuntur Vesperæ de* sancto Ottone *Episcopo cum responsorio.* Æstuans igne divino, venerandus præsul Otto, divini operis fructum propensius exequitur, monasteria construens, et Sanctorum gregem pascens. ℣. Jocundus homo qui miseretur et commodat. Et Sanctorum. Amavit eum Dominus. *Super Magnificat. Antiph.* Gloria Sanctorum, Jesu, D spes, vita tuorum, cujus suffulta gratia, gaudet beata anima, pii præsulis Ottonis, æternis ditata bonis; annue votis supplicum, pastorem venerantium, o summe Princeps pastorum. *Sequitur oratio :* Deus, cujus virtute beatus Otto confessor tuus et pontifex, ad solidandas in fide gentes incredulas, rapidi fluminis cursum prece restrinxit, concede propitius : ut qui doctor factus est infidelium populorum, pro nobis pius intercessor efficiatur ad Dominum. *Ad nunc dimittis, Antiph.* Beati præsulis bona in Domino stabilita, fructu eleemosynarum, divinum roborant cultum in Ecclesia Sanctorum. *Deest hæc antiphona in Caminensi, uti et sequens oratio :* Deus qui multitudinem populorum beati Ottonis confessoris tui atque pontificis instantia, ad agnitionem tui nominis vocare dignatus es, concede propitius : ut pro nobis pius intercessor existat, qui tui nominis devotus exstitit prædicator.

in quibus

100 *Ad Matutinum, invitatorium :* Vigiles in laudibus Domino exultemus. Qui pium patrem Ottonem suam duxit in requiem. *Psal.* Venite exultemus. *In primo Nocturno Antiph.* 1. Ex nobili prosapia, genuit felix Suevia, Ottonem Dei gratia, quem nutrit ab infantia. *Antiph.* 2. Hic ad exemplum Sanctorum E facies animalium imitatur cœlestium, assumens pennas virtutum. *Antiph.* 3. Spernens mundi vanitatem per fidem, spem et charitatem; jugiter crevit in Deum, summam sperans præmiorum. *Incipiunt lectiones a vitæ principio :* Semper honorandæ *etc. Resp.* Claris ortus natalibus Otto, præsul venerandus, religiosis actibus ornare studuit suæ nobilitatis lineam. ℣. Gratia Christi præventus, divinus rebus intentus. Ornare studuit. *Post* 2 *lect. Resp.* Religiosus et pius puer, gravitate morum crescens in virum perfectum, profectum [*leg.* profectu] virtutum, scandit altum præsulatus gradum ℣. Non sibi sumit honorem, sed vocatus a Deo tamquam Aaron. Scandit altum. *Post* 3. *lect. Resp.* Bonus pastor in populo, et cœlestia commoda et terrena stipendia, suis præbuit ovibus. ℣. Fidelis et prudens dispensator Domini, tritici mensuram. Suis præbuit ovibus.

propria sunt ferme omnia

101 *In* II *Nocturno, Antiph.* 1. Amator religionis maximis virtutum donis, cœlitus erat ditatus, Deo in omnibus gratus. *Antiph.* 2. Ordine promotus sacro, venerabilis Otto, ut gemma fulsit in clero, omnem transcendens gratiam. *Antiph.* 3. Christum diligens ardenter, miseretur hilariter et tribuit simpliciter, quæ in terris possideret. ℣. Juxtum deduxit Dominus. F *Post lect.* 4 *Resp.* Flagrans divini amoris igne vir venerabilis, verbo prædicationis. Infudit lumen fidei idololatræ nationi. ℣. Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Infudit lumen fidei. *Post lect.* 5, *Resp.* Sacerdos apostolicus, præclarum virtutis opus inter gentes operatus. Ædes profanas destruxit et ecclesias construxit. ℣. Quoniam immolaverunt dæmoniis et non Deo, diis quos ignorabant. Ædes profanas. *Post lect.* 6, *Resp.* Favente Christi gratia, doctor prima hæc spolia, tulit de idololatria, tria hominum millia. Quæ convertit ad Dominum. ℣. Adduntur his multo plura Pomeranorum millia. Quæ convertit ad Dominum.

ad Matutinum,

102 *In* III *Nocturno,* 1 *Antiph.* A Domino prælectus, sublimatur vir beatus, in sede pontificatus Deo dignus Episcopus. 2 *Antiph.* Cœnobiorum fundator, sacri cultus propagator, ecclesiis quas construxit, prædia large tribuit. 3 *Antiph.* Fungitur apostolico vir beatus officio, cum Paulo ad gentes missus, gentium fit Apostolus. ℣. Justus ut palma. *Lectiones de Evangelio ;* Sint lumbi vestri præcincti. *Resp.* 1, Furens gentilium turba in necem Sancti armatur, sed manus Omnipotentis brachia eorum ligat. Ne servum Christi læderent. ℣. Irruit super eos

A eos formido et pavor, in magnitudine brachii tui, Domine. Ne. *Resp.* 2. Quidam ab hostibus captus, et in vincula conjectus, sancti Præsulis per visum, expertus beneficium, vinculis et carcere liber. Cum multis credit in Christum. ℣. Annuntians in gentibus magnalia Dei, qui est mirabilis in Sanctis ejus. Cum multis. ℣. O beatum pontificem, Apostolorum concivem, qui suo erat tempore, lux et decus Ecclesiæ. Nunc lætus vivit cum Christo, in Sanctorum collegio. ℣. Bonum certamen certavit, cursum consummavit, fidem servavit. Nunc lætus. *Te Deum laudamus.*

ad Laudes etc. 103 *Ante Laudes.* Justum deduxit. *Ad Laudes.* 1 *Antiph.* Ad opus Dei strenuus, pius Otto Episcopus, ecclesias, quas fundavit, bonis plurimis ditavit. 2 *Antiph.* Ecce floret ut lilium sacerdotium, cujus pia memoria permanebit in secula. 3 *Antiph.* Lucet verbo et exemplo, præsul venerandus Otto, cujus prædicatione fructus crevit Ecclesiæ. 4 *Antiph.* Almi patris industria, multa dedit incrementa Ecclesiæ catholicæ, gentium conversione. 5 *Antiph.* O Christe, Ottonis decus, hoc laus tua, tu illius; cui cum Sanctis perpetua das perfrui lætitia. *Cap.* Ecce Sacerdos. ℣. Magna est gloria. *Super Benedictus.* B *Antiph.* Quasi stella matutina in hujus mundi tenebris virtutum lucet exemplis, vita tanti pontificis, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. *Oratio.* Deus cujus virtute *etc. In secundis Vesperis Resp.* O magnum et memorandum, o vere beatum virum, cujus tanta industria, sancta crevit Ecclesia. Qui Christo Domino novam lucratus est familiam. ℣. Operibus manuum ejus benedixit Dominus. Qui. *Super Magnificat. Antiph.* O pietas Salvatoris, per omnia laudabilis, qui famulum suum vere vivere monstrat apud se, cujus illustrat tumulum gratia curationum. *Ita antiqua Breviaria quæ commentario non indigent. Responsorium ad Vesperas tunc in usu fuisse, satis liquet, cui modo respondet nostrum Capitulum.*

Rhythmus Jaschii, 104 *Parabam hic subnectere* commendationem pii Ottonis Babenbergensis Episcopi ac Pomeranorum Apostoli, et de gestis ejus, *ut vocat Jaschius pag.* 236. *Rhythmus is est leoninus stropharum quatuor et triginta, qui prima fronte alicujus pretii videatur; verum accurate perpensis omnibus, solas cœnobiorum fundationes reperi, quas Sefridus libro primo diligentius enumeravit, ut proinde tota illa commendatio nihil novi doceat, nec eam præferat elegantiam, ut hoc* C *loco attexi mereatur. Principio supernam Jerusalem invocat poeta, ubi inter alia sic canit :* Qui virtutum profectibus, ascendunt quasi per gradus, ad te sancta Jerusalem, omnium credentium matrem; *quæ et reliqua omnia consonantiam non habent, nisi accentus ponatur in ultima syllaba. Tum Sanctorum ordines percurrit,* sanctum Ottonem *singulis aggregans. Deinde, ut ad cœnobia dilabatur, sic pergit.* Ex filiis tuis multos habet hic præsul patronos, sub quorum patrocinio struxit ecclesias Christo. Dat primitias votorum, tibi, Laurenti, suorum Otto præsul ecclesiæ in Vraugia constructæ : et tibi, sancte Georgi *etc. Ex quibus abunde intelligas, nec rei substantiam nec versificationem tanti esse, ut imperiti poetæ cogitata describantur.*

et quæ in officio ab ipso edito, 105 *Sic idem Jaschius a pag.* 256 *producit antiquum officium de* sancto Ottone *ex codice MS. bibliothecæ, quæ fuerit olim Benedicti Episcopi Caminensis, ex eodem codice, in quo vitam* S. Ottonis, *Benedicto isti dicatam, reperit. Ast hoc etiam præter hymnum et sequentiam, ut vocant, ad Missam, nihil magnopere tradit, quod a nobis hoc paragrapho descriptum non sit ex securiori fonte, atque adeo prætermitti non possit. Delibemus tamen paucula specimina. Titulus est.* Hæc sequentia notis musicis subscripta erant, præmissa hac præfatione : Incipit historia D de S. Ottone confessore, atque pontifice. Ad primas vigilias Antiph. Festa pii pontificis Ottonis tota devotione veneremur, ut apud Dominum, qui summe pius est, meritis et precibus ejus adjuvari mereamur, Evovae. Interponebantur hæc verba Psalmi, omnia laudate. Canticum : Omnis pontifex. Responsorium. Deinde hæc adjiciebantur sub notis musicis : Æstuans igne divino *etc. ut supra. En modo hymni partem ex qua cetera colligas :* Dies nunc celebris præsulis Ottonis, incitat animos, promere modulos, quo Deo animam carnisque sarcinam terræ dedit feliciter. Christum qui colere, idola fugere barbaros docuit, arasque diruit fundans ecclesias, reducens animas ad Dominum viriliter. Virtute nominis Divini fluminis cursum strinxit pius, ut fidem populus novus agnosceret etc. *Miraculum istud non semel recurrit, tacentibus de eo biographis.* AUCTORE J. B. S.

106 *Post antiphonas, pro horis canonicis sequitur pag.* 264 officium Missæ in festo depositionis S. Ottonis Episcopi et Pomeranorum Apostoli. *Introitus.* Statuit ei Dominus, *Collecta.* Deus in cujus virtute *etc. Lectio* Ecce sacerdos magnus *etc.* Oratio *vel potius Graduale :* Juravit Dominus et non pœnitebit eum etc. Alleluia. Filiæ Sion lætamini *etc. Sequentia cum notis :* Gratulare sponsa Christi, quæ per E fidem genuisti virum tanti nominis; in quo Pater gloriatur et virtutes operatur *etc. Evangelium.* Sint lumbi vestri *etc. Offertorium.* Inveni David *etc. Secretum.* Suscipe Domine sacrificium placationis, quod nos famulos tuos, interveniente beato Confessore tuo Ottone atque pontifice, et perducat ad veniam et remedia conferat sempiterna. Per Dom. *Com.* Fidelis servus *etc. Compl.* Beati Ottonis confessoris atque pontificis, Domine, precibus confidentes, quæsumus clementiam tuam, ut per ea quæ sumpsimus, æterna remedia capiamus. Per Dom. Officium Missæ in festo translationis S. Ottonis, quod celebratur ipso die S. Hieronymi, per omnia ut in festo depositionis ipsius, quod celebratur ipso die Commemorationis S. Pauli, excepta sequentia, quæ est, ut sequitur : Ad honorem summi Regis, et pastoris sui gregis, nec mens nec vox sileat *etc.* Festum ordinationis S. Ottonis celebratur II Id. Maji. Idem in die S. Gangolfi sive Servatii, et recipit commemorationem ad utriusque Vesp. et Laudes cum officio Missæ. *Citatum Jaschium ii consulant, quibus jam dicta non sufficiunt.* a nostro discrepant. De festo translationis, ordinationis,

F 107 *Hæc jam pridem prælo parata erant, cum a laudato Schugentio Breviarii proprii monasterii S. Michaelis Bambergæ fragmentum accepi, in quo totum* S. Ottonis *officium pro* XXX *Junii, idem ferme ipsum est, quod supra ex Dilingana editione descripsi. Additur in principio ad Vesperas hymnus :* Dies nunc celebris præsulis Ottonis, *ut nuperrime ex Jaschio notavimus. Eadem est Antiphona ad Magnificat, sed oratio :* Deus qui multitudinem populorum *etc. Minutiæ aliæ variantes occurrunt, ut multiplicatæ aut contractæ antiphonæ, ad ritum Benedictinorum ordinatæ et accommodatæ, quas observare, operæ pretium non existimo. Lectiones* 1 *Nocturni :* Ecce sacerdos *etc. Præcipua differentia in eo consistit, quod PP. Benedictini, nescio cujus ductu, lectiones* 2 *Nocturni, pro suo libitu composuerint, quas supra ex Schugentii scheda recitavimus. In festo Canonizationis seu translationis, quod in prædicto monasterio, æque ac in Cathedrali et per totam diœcesim celebratur* XXX *Septembris, lectiones in dicto monasterio desumuntur ex bullis Clementis III pro Canonizatione, quas suo loco dabimus. Scribit ad me laudatus noster P. Bodaert, festum S. Ottonis in Herbipolitana diœcesi celebrari* 11 *Octobris, in Choro tantum, sine octava, sub ritu semiduplicis, saltem ab anno* 1665 *cum una lectione, de* et hodiernis officiis Bamb. et Herbipol.

AUCTORE J. B. S

A *de qua superius diximus : in proprio antiquo lectiones eædem erant, quæ hodiedum in Cathedrali Bambergensi leguntur, cujus Breviarium recentius, teste Schugentio, ad normam Romani digestum, approbatum et excusum est anno* 1671.

§ XI. Idem cultus ex reliquiis et monumentis Sancto erectis.

Præcipuus cultus in Monte Monachorum,

Quæ præcedenti § adduximus, cleri quodammodo propria sunt, tum in ipso S. Ottonis *natali die, de quo supra Schugentius :* In monasterio nostro commemorationem obitus sancti Ottonis xxx Junii annuatim inviolabiliter fecimus ac hodiedum facimus: *tum præcipue in solennissimo translationis festo, quod unice olim Bambergæ et Camini celebratum, probant ea quæ nuperrime diximus, probatque idem Schugentius, nempe,* in maxima veneratione et solennitate haberi ejus festum translationis xxx Septembris, quod per totam diœcesim feriatur *etc. cui festo aptissimas lectiones composuit, is qui vitam ab Ebbone scriptam, ad Canonizationem usque prosecutus est, ut vide infra a num.* 150 : *Verum ita Bambergæ prævaluisse* B *videtur translationis festivitas, ut eo die de natali recitetur officium. Hæc est nimirum præcipua Sancti nostri solennitas majori celebritate quotannis institui solita, cui accedit quotidianus ferme ad Sancti tumulum devoti populi concursus, diversis morbis opem et remedium efflagitantis, ut denuo narrat oculatus omnium testis Schugentius his verbis :* Cultus hujus Sancti, patroni patriæ, usque in hodiernum diem perseverat, et singulis diebus Veneris varii languoribus et infirmitatibus divexati, maxime vero febricitantes ad tumulum beati Ottonis, quasi ad commune pharmacopolium magna devotione advolant, et pristinam meritis divi Episcopi recuperant sanitatem : fiunt nempe oblationes crebræ, accenduntur in honorem ejusdem cerei plurimi, multæque ex voto aut devotione, ad humilem petitionem eorum, leguntur Missæ. *Quæ porro beneficia obtineantur, docebunt sequentes paragraphi* xii *et* xiii.

ubi corpus depositum, alibi partes,

109 *Qui Canonizationis, elevationis, seu translationis ordinem aliquo usque prosecutus est, Ebbonis continuator, non obscure indicat, sacras corporis reliquias, in varias partes, opinor ad monasteria ab Sancto fundata, delatus fuisse, dum num.* 137 *agens de sacri* C *corporis elevatione scribit ,* cum Abbates suorum cœnobiorum, dulces ejus carpentes reliquias, et mundis linteaminibus involventes secum deportaverunt : quamvis S. Otto principalia sui corporis membra apud eos, quos post Deum et Sanctos ejus principaliter dilexit, divina providente gratia sibi retinuit. *Item num.* 158, *totius operis ultimo, Sancti miracula per anacephaleosim colligens, ita asserit :* Hæc vero et his similia, non solum ibi facta sunt, ubi corporali requiescit præsentia ; verum etiam quocumque delatæ sunt sacratissimæ corporis reliquiæ, illuc et miraculorum virtus concomitata. *Vellem, paulo distinctius loca enumerasset, ad quæ tum temporis delatæ fuerunt sanctissimæ exuviæ ; at cum de iis nihil ex professo traditum reperire licuerit, subjungam hic, quod mere fortuito in oculos incurrit, dum alia quærerem in longo catalogo reliquiarum a Majoribus nostris proposito* xxv *Januarii pag.* 225, *ubi ita legitur :* Allatæ sunt anno mdlxxxvii, mense Octobri, Ulyssiponem præclaræ plurimorum Sanctorum reliquiæ, quas magno studio ex variis locis conquisierat, ac præsertim a Rudolpho II Imperatore et Maria ejus matre impetrarat Joannes Borgia, cum pientissima conjuge sua Francisca Aragonia, atque eximio splendore adornatas, donarat domui professæ Societatis Jesu, in eadem urbe S. Rocho dicatæ. *In harum numero reponitur feretro* 4, S. Ottonis Episcopi Bambergensis brachium. *Quæ sane* D *notabilissima est reliquia ; ceterum unde ea accepta fuerit, mihi jam non lubet inquirere.*

quas non est facile enumerare.

110 *Inter varias quæstiones Cl. Schugentio a me propositas, hæc erat ordine octava : Per quot monasteria aut ecclesias reliquiæ sancti Episcopi Ottonis fuissent dispersæ ? Respondit, se* nihil omnino annotatum reperire, præterquam quod in ecclesia Cathedrali Bambergensi, medietas ossis minoris brachii ejusdem asservetur ; partes aliæ in cœnobiis Rantz, Michelfeld, Pruvlingen, et Scharzach ad Rhenum Ordinis sancti Benedicti, ac demum in pago quodam Reudorff, duobus milliaribus Bamberga distante, notabilis pars cruris. Reliquum vero corpus, exceptis his et aliis paucis, habetur in nostro Monte Michaelis. Gaudet præterea ecclesia nostra sacris ejusdem exuviis, velut infula, stola et casula aureo contextis filo ; calice ac pedi curvatura, libro pontificali scripto, in sacerrimum salutis animarum Pomeraniæ negotium adhibito ; singulis ac omnibus quinquaginta annorum spatio, sub terra delitescentibus incorruptis ; alio insuper calice superstite, quo sanctus idem Episcopus in vivis pientissime usus fuit ; nec minus baculo suo deambulatorio. E Præter has venerandas reliquias, restat vas argenteum inauratum largi, circularis obtusique ambitus, mediante cranio S. Ottonis sacratum, e quo vinum epotatum piis febricitantibus mirificum reconvalescentiæ præbet solatium, ac medelam rabie hydrophobica laborantibus afferre solet. *Ast hæc ad sequentes paragraphos, quibus de quotidianis beneficiis agitur, spectare, dictum est.*

Præcipuum Sancti monumentum,

111 *Jam ad monumenta accedimus, quorum illustrius et elegantius est, elevatior tumulus, in ecclesia cœnobii S. Michaelis Montis monachorum conditus, de quo Bruschius in Monasteriis pag.* 87 *ait,* quod *Sanctus* in ejus loci templo primario, sepeliri voluerit, in cujus choro magnificum cernitur ejus mausoleum. *Huic Sancti ipsius supina statua, episcopalibus indumentis ornata, superposita est, assurgente circum et desuper machina affabre facta, quam cum omnibus eo spectantibus in æs incisam repræsentamus, subjunctis accuratissimi delineatoris Dom. Ottonis Schugentii, supra laudati, nostrisque ad eam observationibus. Quærent hic primo curiosi lectores, quo anno insignis illa sepulcralis machina* sancto Ottoni *erecta sit? Quæsivi et ego satis diligenter, at post operam frustra sumptam, cogor ingenue fateri, neque ex Bambergensibus* F *monumentis, neque ex verisimili conjectura id me hactenus colligere potuisse. Scio Bruschium de Germaniæ monasteriis, ad* xlii *Abbatem* Georgium Adamum *notare,* quod præfuerit decem annis, obierit xxiv Aprilis anno Domini mdxlix, sepultus in ambitu ante aram S. Ottonis episcopi, a se constructam. *Verum ego hic aram non video, sed merum sepulcrale decoramentum ; totumque illud opus majorem seculo* xvi, *jam provecto, vetustatem ostendit, quam forte aliquis, me felicior, aliquando definiet. Id certe tuto decerni posse videtur, ea saltem ætate constructum esse tumulum, qua nec artifices, nec curatores satis distincte noverint tempus, quo sanctus Otto* in Episcopum ordinatus *fuisset, neque verum annum, quo ad superos emigrasset. Sit hæc prima nostra observatio, superius cursim, sed non oscitanter indicata.*

cujus inscriptio corrigitur, et alia

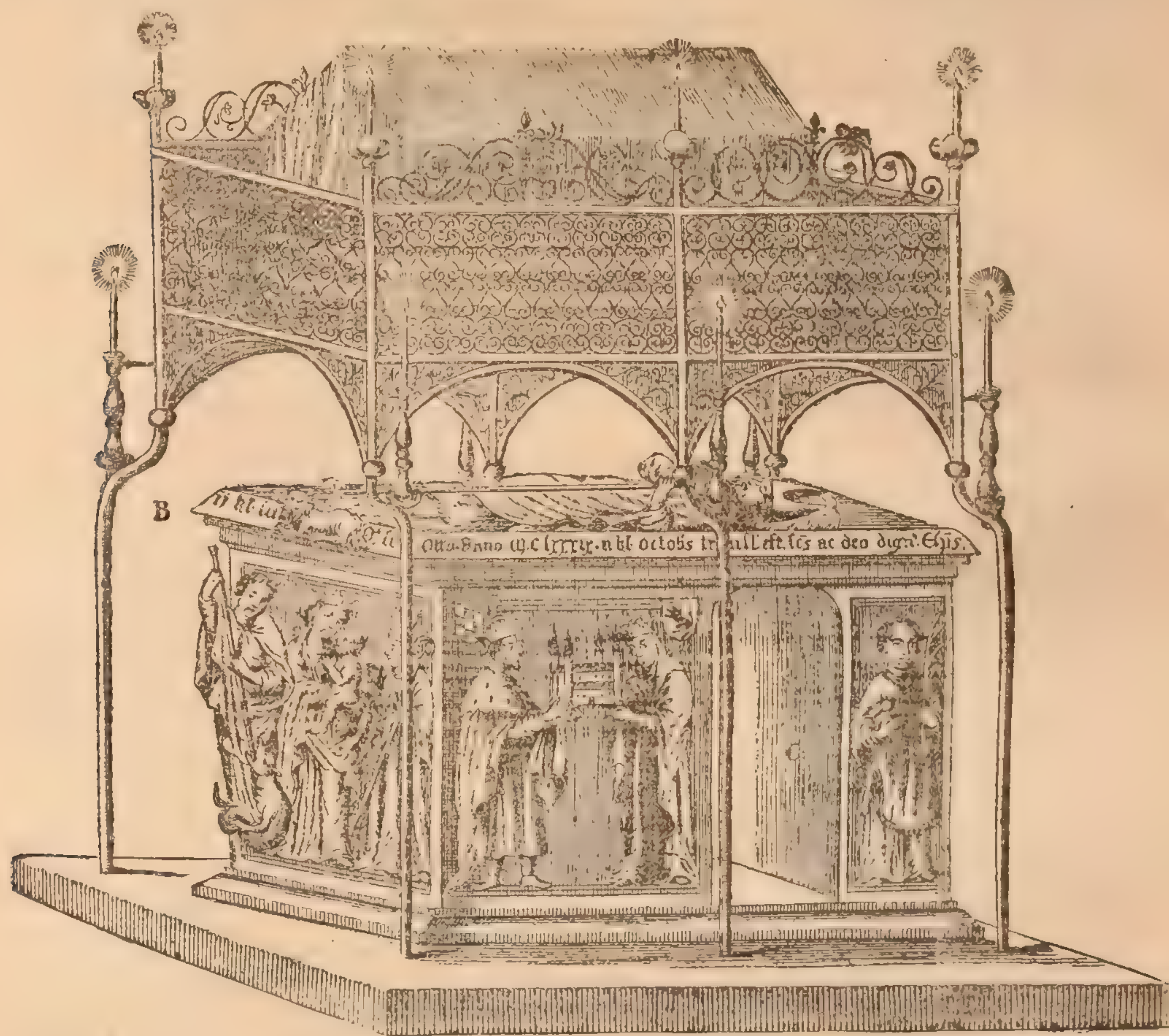
112 In declivi plano extimo tegumenti superioris sepulcralis, *inquit Schugentius,* legitur scriptura insculpta sequens, *charactere theutonico passim abbreviato, ut in ære sculptum intueris ad litteram* B ; *nos vero hic expressioribus verbis describimus :* Anno Domini mcii, iii Idus Maji ordinatus est in Episcopum sanctus Otto. Anno mcxl, ii Kalendas Julii obiit sanctus Otto. Anno mclxxxix, ii Kalendas Octobris trans-

A translatus est sanctus ac Deo dignus Episcopus; *addit Bruschius;* Bambergensis et Pomeranorum Apostolus. *Hæc inscriptio tribus constat partibus, quarum prima tam evidenter falsa est, quam quod maxime, nam* III *Idus, seu* XIII *Maji an.* MCII *vivebat etiamnum* sancti Ottonis *decessor Rupertus Bambergensis episcopus, teste Bruschio et aliis; usque ad* XI *Julii, vel, si mavis cum aliis, usque ad* XI *Junii ejusdem anni superstes, ut dixi numero* 59. *Alibi autem, nempe numero* 61, *ex certissimis characteribus chronologicis demonstratum est,* sanctum Ottonem *a Paschale Papa consecratum fuisse anno primum* MCVI. *Paulo minus evidens est error in parte altera, ubi* sanctus Otto *dicitur obiise an.* MCXL : *attamen et istiusmet propositionis falsitatem ex Sefrido et signata obitus* feria sexta *cum* XXX *Junii concurrente, palpabibem reddidimus supra num.* 81. *Vera manet sola pars ultima de anno et die translationis seu elevationis,* XXX *Septembris* MCLXXXIX. *Ex his conjecturam quilibet faciet, quam caute admittenda sint Bambergensia monumenta, imo quam accurate examinanda, dum Actis, quæ synchronos auctores habent, tam aperte repugnant.* D

AUCTORE J. B. S.

Seorsim explicantur.

113 *Monuit laudatus Schugentius, in superiori lipsanotheca sub littera* A, tectum ligneum esse, vel cistam seu loculum, sepulcro incumbentem, in quo reconditæ sunt notabiliores majoresque S. Ottonis reliquiæ osseæ. *Monet præterea, in inferiori tumuli parte ad litteram* C, quadratum et oblongum foramen esse, pedum duorum in latitudine, trium in altitudine, januam afflictis tergi doloribus præbens, per quod incurvato corpore, pio animo, quoties libet aut dolor agitat ac impellit, etsi cum difficultate, præsertim obesi et proceri, reptabundi transeunt, hunc ob finem, quod certo sciant, precibus divi Ottonis se servatum iri a molestis illis dorsi doloribus : qui statis anni temporibus illud repetunt, hujusmodi dolores non sentiunt. *Reliquus tumuli ornatus, explicatione vix indiget. Quæ templum manibus gestant statuæ, seu integræ seu anaglypticæ, satis manifeste sanctos Henricum et Cunegundem, ecclesiæ Bambergensis fundatores, adumbrant. In posteriori minorique sepulcri latere, videor agnoscere B. V. Mariam cum S. Archangelo Michaele, patrono Monasterii, draconem confodiente, et sancto ipso* Ottone, *egregio beatissimæ Virginis cultore. Foramini proxima imago, tum ex habitu, tum ex lapidibus, dextera manu comportatis, sanctum Stephanum protomartyrem nimis quam clare indicat, singularem fortasse etiam cœnobii patronum. Hactenus de Sancti mausoleo.*

Alterius monumenti descriptio.

114 *Monumentum aliud delineavit Schugentius, videlicet* statuam lapideam seu effigiem sancti Ottonis supra columnam, mox post obitum ejus positam, juxta sepulcrum ad sinistram parietis, cornu Evangelii respicientis. *Habes hic in adjecto schemate totius operis ideam. Facile equidem concessero,* mox, *vel saltem non diu* post obitum *hujusmodi* statuam *fuisse* positam, *cum nulla sanctitatis indicia præ se ferat, habitum vero, seu mitram, casulam, pedum et ornamenta cetera tempori satis convenientia. Id miror, tam juvenili renidentique facie Sanctum efformatum fuisse, quem constat senem grandævum, et laboribus doloribusque fractum, e vita migrasse. Dubitabunt mecum aliqui, num ea statua sculpta primum fuerit, ut tali erectæ columnæ imponeretur, an potius, ut monumento supina incumberet, quemadmodum commonstrare videtur pulvinar, quod hominibus stantibus post cervicem apponi vel supponi, neque ars docet neque natura, quamvis et alibi id genus opera, pro variorum seculorum captu, erecta esse non negaverim. Columnam ait Schugentes, longitudine statuam adæquare; ut ferme ostendunt partes, hic a delineatore expressæ : ceterum tota ipsa reddenda aut referenda non fuit, cum nihil exhibeat eruditorum con-*

A *consideratione dignum. Neque certe opus est, plura in ea statua expendere, seu mitræ, seu pedi, seu reliquorum sacrorum indumentorum formam spectes, quæ oculis satis exposita sunt. Casulas per ea tempora rotundas, clausas et in terram defluas fuisse, soli illitterati ignorant. Usum pallii Episcopis Bambergensibus pridem concessum, ex Actis intelliges. Hæc satis de eo monumento, ut jam tempus sit, ad quotidiana Sancti beneficia procedendi.*

AUCTORE J. B. S.

B

C

§ XII. Vinum adversus febres benedictum, et beneficia per illud obtenta.

D

De vini benedictione,

Hunc et sequentem paragraphum sic dispesco, ut in hoc ea præcipue colligam, quæ ad benedictionem vini pro febricitantibus spectant, varia subnectendo beneficia, Bamberga ad me per laudatum sæpe Cl. Schugentium transmissa; in altero proponam modum benedictionis vini adversus morsus rabidorum canum, addendo item beneficia, a variis in hac parte accepta, quæ sub finem potissimum referuntur, præmissis aliis ad varios morbos spectantibus, eo ordine, quo a Schugentio disposita sunt, non tamen ut materiarum ordinem religiosius observem, quam ut aliquo usque æquales ferme reddantur paragraphi, cum uno facile comprehendi omnia non possint. Utrumque modum seu ordinem benedictionis Vini, ad nos Bamberga pridem, ab anno nempe MDCXCV *destinavit P. Joannes Risse, collegii nostri ibidem tunc rector. Tam clare et distincte expressa sunt omnia, ut commentario minime opus sit. De cetero miracula, seu saltem obtenta beneficia, ordine descripta, ea fide nituntur, ut non videam merito in dubium posse revocari,* E *tametsi Ordinarii approbatione aliisque formalitatibus destituta sint. Sequatur itaque*

Ordo benedicendi vinum pro febricitantibus.

116 Præparato primum parvo calice, sanctissimi Ottonis cranium cui inclusum est, cum vino ac mandibulo ejusdem ante calicem collocato, leganturr sequentes benedictiones.

cujus formula exhibetur.

Salvum fac famulum tuum.
Domine exaudi orationem meam.

OREMUS.

Domine sancte Pater Omnipotens æterne Deus, qui cuncta ex nihilo creasti, et jussu tuo ex ligni materia hunc liquorem, ad perfectionem vini venire fecisti : te humiliter ac supplices deprecamur, ut hoc vinum ad invocationem sancti confessoris tui Ottonis benedi✝cere, et sancti✝ficare digneris; ut hic famulus tuus, qui hoc usus fuerit, te per merita sancti Ottonis laudet et glorificet. Exaudi Domine preces de cœlo sancto tuo, et de sede majestatis tuæ propitius sis clamanti ad te, quem pretioso Sanguine filii tui redemisti. Amen.

OREMUS.

F

In tuo nomine, Deus Pater omnipotens, et Jesu Christi filii tui Domini nostri signo, et in virtute Spiritus sancti, hanc creaturam vini exorcisamus, simulque bene✝dicimus : quia ita benignus Dominus per suos sanctos Apostolos declarare dignatus est, dicens : Infirmatur quis ex vobis, inducat presbyteros, et orent super eum, et oratio fidei salvabit infirmum : et si in peccatis est, dimittentur ei, et idem ipse, omnia possibilia esse credentibus, docuit : et ut cunctum sua charitate salvaret, sic in Evangelio locutus est, dicens : Petite et dabitur vobis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis. Quapropter, Domine, tua ineffabili bonitate comperta, submissis precibus (credentes nullum alium Deum nisi te Dominum, qui dives es in misericordia, celeriterque subvenis in periculis) te peritissimum medicum imploramus, ut apertis cœlis, Spiritus sancti velocitate deducta, virtutis tuæ medicinam in hunc vini liquorem infundas. Descendat super hunc liquorem potentiæ tuæ donum, descendat puritas sanitatis, exorcisetur Crucis ✝ Christi vexillo, bene✝dicatur dextera majestatis tuæ, et corroboretur filii tui Domini nostri signaculo. Præsto sint, Domine, sancti angeli et archangeli, et omnis militia cœlestis exercitus.

A citus. Adsit sanctorum Apostolorum, Martyrum, fidelium sacerdotum, atque aliorum servorum tuorum dignissima oratio, et specialiter sancti confessoris tui Ottonis, pii Pontificis, sub cujus reliquiarum præsentia, dum in tuo et in ipsius nomine, Domine Pater immense, hunc liquorem dederimus infirmo sanando, continuo peragratis visceribus ejus, omnem evomat violentiam fellis. Prosit, Pater misericordiarum, huic famulo tuo febribus laboranti, simulque vexato, quartana, tertiana, quotidiana, excutiat frigora, arentia membra reficiat, dementiam mentis ad scientiam revocet; dolorem capitis, oculorum infirmitatem, manuum, pedum, brachiorum, pectoris, atque omnium membrorum, tam extrinsecus, quam intrinsecus, et medullarum depellat. Somnum quietis infundat, et salutem conferat sanitatis. Jube, Domine, per hanc tuam et sancti tui confessoris Ottonis invocationem, ab imis ejus visceribus omnia expelli, ut nullam in eo maculam relinquens, ultra ad eum ingrediendi febris dicta habeat locum, sed salvatus hic famulus tuus ab his malis, referat honori tuo et sancto confessori tuo Ottoni atque Pontifici, in Ecclesia sancta tua atque Catholica laudem, omnem honorem, gratiarumque actionem, et perducatur in B vitam æternam. Per eumdem Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate ejusdem Spiritus Sancti Deus. Per omnia secula seculorum.

Hic accipiat mandibulum et intingat per modum crucis in calicem, dicendo :

Benedictio Dei Pa✝tris, et Fi✝lii et Spiritus✝Sancti descendat super hanc creaturam vini et maneat semper. Amen. Pax✝tecum.

Præsens divi Ottonis in febribus pellendis auxilium.

117 Medicæ B. Ottonis opi viginti et plures febricitantium prolium parentes suffragantur; quas nihil proficientibus quibusvis pharmacis, stillis aliquot vini, nomine B. Ottonis sacrati, pulmento mixtis, sanitati profitentur restitutas. Idem attestantur non paucæ tabellæ et anathemata in Divi honorem et grati animi tesseram appensa. Non indigenæ modo, sed externi quoque auxiliatricem Thaumaturgi opem deprædicant, quorum non pauci invocatum Patroni sui auxilium, in variis et corporis et animæ periculis experti fuere. Imo ad acatholicos quoque thaumaturga C beati Episcopi manus sese extendit. Elisabeth Lutherana Ottonis (qui hujatis monasterii, postmodum Episcopi Bambergensis, a famulitio erat) uxor, dum a celebratis nuptiis promissi sui veram fidem profitendi oblivisceretur, ex diuturna febri jam ad extrema pervenerat, cui cum suæ proximæ mortis memoria incidit, S. Otto quoque, mariti patronus, ejusque prodigiosa manus mentem subit. Ad Beati tumulum deferri petiit, ubi bibito vino in Divi nomine benedicto, cum integritate corporis, animæ quoque salutem obtinuit.

Narrantur hic multa beneficia

118 Barbaram a Giech, matronam nobilem, pertinacis febris dolores misere torquebant, adhibitis frustra remediis, admonetur ab ancilla, quam habebat, ut ad B. Ottonem suppetias quæreret, quas simul atque vinum sanctum vel primis labiis degustasset, stupente acatholico viro totaque familia, prodigiose impetravit. Alia, Sybilla a Murach dicta, postquam infallibilem S. Ottonis apud Deum intercessionem a multis deprædicatam audiisset, ipsam experientia didicit; dum trimulam filiam suam maligna febri correptam Divo commendavit, qui sanatam matri reddidit. Gertrudis Ungerim, institoris tum Norinbergensis uxor, in nundinis Bambergensibus sanitatem mercata est; ubi enim febri decumbens, ex hospitis sui consilio B. Ottonem imploravit, non absque summa patriotarum admiratione convaluit. D Eamdem vini B. Ottonis benedicti virtutem, sanitati restitutæ, professæ sunt duæ virgines moniales in monasterio ad S. sepulchrum Bambergæ, altera Walburgis Apruchin, altera Martha Geringin, utraque ubi vinum e phiala, cui particula cranii S. Ottonis inclusa est, bibisset, a febri, qua vehementer cruciabatur, recreata est.

AUCTORE J. B. S.

per prædictum vinum

119 Catharina, Leonis Morich granarii quæstoris Albimænii conjux, eodem malo correpta, ut primum ad fontem salutis Bambergam misit, et apportatum sacrum vinum bibit, continuo plurimis cum marito stupentibus, melius habuit, altero die ex integro valens. Idem in eodem malo remedium se expertum gloriatur vir senator Otto Muller Albimænius civis : is febri prostratus, vinum divi patroni sui in pharmacum adhibuit, consecuta sanitate, salutare expertus est. Filiola quæstoris granarii Rutteldorfensis febricitans, eodem pharmaco usa, sanitatem mox consecuta est. Michael Sutter, fullo Bambergensis, male habitus a diuturna febri, non modo ipse, sed et familia, penum, quod negotiari non posset, penitus amiserat; tandem ad sanctum Episcopum confugit, et ab eodem, hausto ejus vino, sanus dimittitur. Benignissimi archiatri sui virtutem fratris uxori, eodem malo laboranti, narrat; quæ cum gemina E prole, ejus quoque potentiam sensit. Non leve virtutis Ottonianæ prodigium est Anna Kautherin; hæc tertiana laborans, B. Ottonis patrocinium implorat; adjicit, se ex devotione, ejus vinum bibituram, et ecce vix verba protulerat, et de incolumitate sibi gratulatur.

a variis

120 Eam ubi tres alii Michael Rae piscator, Echardus Dreschner, artis pictoriæ tiro, et Anna Korberin in eodem malo prostrati secuti essent, eamdem quoque adverterunt Sancti virtutem. Habuit Joannes Lamprecht, ordinis senatorii, filium, Erasmum nomine, febricitantem, qui B. Ottoni præsentatus, reductus est integer. Is ubi puerum in plateis, pallentem et ex eadem tertiana laborantem, offendit; ad fontem, a quo ipse salutem hauserat, duxit, et uterque sospes cum gaudio et plausu a parentibus fuit exceptus. Quædam puella, quadrimula misere torquebatur febri : cum nullum, quodcumque parentes adhibuere, remedium proficeret, in somnis admonetur, ut auxilium efflagitaret a S. Ottone. Illa matrem urget, ut ad S. Ottonem deferretur, quæ filiæ satisfactura, eam ad Monasterium bajulat, quærens remedium pro filia; quod statim invenit, F cum vinum S. Ottonis bibisset, quæ enim baculo nixa ad Beati tumbam adrepsit, sua sponte regressa est. Mauritius Appellt puerulus, XXIV Sept. anno MDCXI febri liberatus est, postquam ad Montem S. Michaelis ad B. Ottonis tumulum adductus est a matre; quæ alterum huic miraculo addidit; professa, se hausto Sancti vino, in partus periculo prodigam S. Ottonis liberalitatem expertam fuisse.

diverso tempore obtenta.

121 Id quod et alia fassa fuit. Erat hæc Anna, Andræa Faminger, stabuli Illustrissimi principis præfecti conjux, quæ dum partui proxima, febri corripitur, ægre Montem S. Mich. cum marito, in ipso Ascensionis Christi die, conscendit; ubi hausto Sancti vino, sanitatem, et post aliquot dies felicem partum retulit. An. MDCXI, XIX Aprilis Anna Gollin Nordlingensis, continua febris quotidianæ molestia cruciata, fama divi Ottonis excita, petit ex phiala sacra vinum, in Divi honorem sacratum, sibi cum reliquiis porrigi; impetrat, et postquam suo medico grates debitas persolvisset, sana revertitur. Eodem die, qui cœnæ Dominicæ sacer erat, cujusdam scribæ filia, Catharina nomine, ex eodem calice bibens, a febri liberata est. Non secus duo cujusdam olitoris Schuz liberi, Joannes et Margaretha, suæ febris libera-

AUCTORE J. B. S.

A liberatorem agnoverunt. Monachus quidam Benedictinus, in ipso Monte S. Mich. professus, febri, ut vocant, putrida ex improviso correptus, hac usque adeo laborabat, ut quodcumque remedium suggererent medici, frustra adhiberetur; æger se tandem omni humano auxilio destitutum videns, divinum quærere instituit. Petit a fratribus, ut pro se ad Deum, in honorem S. Ottonis, preces funderent: postea ad Beati aram ægre baculis innixus deducitur, vinum ex phiala bibit, et continuo meliuscule habere cœpit, post aliquot dies totus sanus, quem paulo ante omnes medici deposuerant, anno MDCX. Et quam toties sanavit S. Otto febrim, ab hac non parum præservat. Testes sunt R. P. Fr. Philippus Mez, Carmelitanæ familiæ Prior, et Reverendus Doctor Abraham Schrepfer, ad S. Gangolphum canonicus, qui alterationis humorum ergo, jam se febrim incessere advertentes, quo [*leg.* eo] malo ut obviam irent, Montem S. Michaelis ascendunt, et hausto S. Ottonis vino, revertuntur incolumes.

§ XIII. *Vinum benedictum contra morsus rabidorum canum, et varia alia per S. Ottonem beneficia.*

B

Formula benedictionis

Ordo benedicendi vinum, pro iis, qui a rabidi canis morsu læsi sunt:

Nimirum ut supra, mutatis mutandis.

Salvum fac famulum tuum. ℟. Deus meus etc.

Domine exaudi. Et clamor meus.

OREMUS.

Exaudi nos, Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, et mittere dignare Angelum sanctum tuum de cœlis, qui benedicere et sanctificare dignetur hanc creaturam vini, ut hic famulus tuus, qui lethifero rabidi canis morsu læsus est, intercedente sancto tuo Confessore atque Pontifice Ottone, cujus suffragiis suffultus, pristinam sanitatem, tam mentis quam corporis, et ab hoc noxiali morsu liberationem consequi mereatur. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum.

ANTIPHONA.

C

O pietas Salvatoris per omnia laudabilis, qui famulum suum vere vivere monstrat apud se: cujus illustrat tumulum gratia curationum.

℣ Ecce Sacerdos magnus,

℟ Qui in diebus suis placuit Deo.

OREMUS.

Deus, in cujus virtute beatus Otto Confessor et Pontifex, ad solidandas in fide gentes incredulas, rapidi fluminis cursum prece restrinxit; concede propitius; ut qui Doctor factus est infidelium populorum in terris, pro nobis ad te pius intercessor efficiatur in cœlis. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Hic accipiat mandibulum et intingat per modum crucis in calicem, dicendo:

Benedictio Dei Patris †, et Filii †, et Spiritus † sancti descendat super hanc creaturam vini et maneat semper. Amen.

123 Quam prodigiosus autem sanctus Episcopus erat in extinguendis febris caloribus, tam miraculosum sese exhibuit in persanandis aliorum morborum generibus, usque adeo, ut vel solo ejus tumuli attactu, non pauci sanitatem adepti sint. Inter alios numeratur Michael Ziegler olim ab S. Stephani æditnus, qui ex dorsi doloribus graviter decumbens, ut primum sacros S. Ottoni dies se habiturum vovit, continuo convaluit. Wolfgangus faber eodem morbo laboravit; expleto ad Sancti tumbam eundi voto, sanus surrexit. Idem beneficii Andreas Uthmuller Margaritam conjugem suam consecutam fuisse a S. Ottone, emisso ad Divum voto, attestatur: idem sibi ipsi solatii fuisse asseverat maritus, cum enim octogenarius pene, acutissimis capitis doloribus angeretur, ad suum patronum confugit, et ubi vinum, in ejus honorem sacratum, partim bibit, partim oculis illinit, medico Thaumaturgo sanus, gratias persolvit. Iisdem capitis doloribus misere torquebatur reverendissimus P. Kilianus, Abbas ad S. Stephani Herbipoli; is cum S. Ottonis reliquias veneraturus ad monasterium divertisset, concepto ad Sanctum voto, suæ sanitatis auctorem S. Ottonem deprædicavit. D

et variæ sanationes

E

124 Elisabetha Zieglerin, senis, cujus supra mentio facta, conjux, annis nata LXXIX, dolorum suorum liberationem B. Ottoni fert in acceptis; dum enim flosculos, de Beati tumba sumptos, membris languentibus devote applicat, sanitate donatur. Virgo monialis ad sanctum Sepulchrum Bambergæ pro fessa, Barbara, Schrepferin, pluribus mensibus febri divexata, ubi varia remedia frustra adhibuit, tandem floribus a Divi tumba collectis, queis collum circumdedit, a morbo recreata est, cujus rei veritati Antistita manu propria subscripsit. Fr. Balthasar, in monasterio ad S. Michaelis monachus, laborabat febri duplici tertiana, nihil proficientibus quibuscumque remediis; tandem ad sanctum Episcopum sanitatem quærit, quam et invenit, dum Sancti cineribus de collo suspensis, vis morbi penitus evanuit. Monachus in eodem monasterio professus, nomine Burkardus; hæmorrhœa laborans, ad Divum confugit, convaluitque ejus ope. Id beneficii dum ex pudore reticuisset, nec quas debebat gratias persolvisset, febri correptus est, qua itidem sancti Episcopi ope, hausto nimirum vino sacro, liberatus, utrumque simul beneficium, priorisque ingratitudinis pœnam, malum secundum fuisse, professus est. F

per prædictum vinum

125 S. Episcopi patrocinium, hausto in sui honorem benedicto vino, senserunt devoti Divo clientes, duo conjuges Bartholomæus Hebenstreid et ejus uxor, Auraei superioris incolæ; ipse epilepticus, hæc febricitans, Ottoniana in male affectos beneficentia exciti, Bambergam advolant, vino in ejus nomine sacrato utuntur, et derepente sanantur. Margaretha, Joannis Lugenhein piscatoris Bambergensis uxor, altera a partu hebdomada, tam ardenti febri correpta est, ut ad intolerabiles morbi dolores, ipsa phrænesis accederet; ejus maritus admonitus S. Ottonem implorat, vinumque in ejus honore benedictum ægrotæ defert, quo bibito, stupentibus amicis, a morbo et doloribus simul recreata est. Alia ejusdem nominis, itidem Bambergensis, diu multumque angina cruciabatur, hæc invocato Patroni sui patrocinio nuncupatoque in ejus honorem voto, continuo melius habere cœpit, haustoque Divi vino, ex integro convaluit. Joannes Philmut, ab equestri Reverendissimi et Illustrissimi principis Bambergensis officio, morbo regio seu ictero (ut vocant) jam contabuerat, et vix ossibus hæsit; is exhausto S. Ottonis vino, subito sanitati est redditus. Paulus Osterbach, lanio Hircheidensis, a cane rabido,

a pluribus

A rabido, venenato morsu læsus, ut primum S. Ottonem invocavit, medicum expertus est.

126 Huic non absimile est beneficium, quod in se a divo Ottone profectum esse, Joannes Mokell faber ærarius gratus agnoscit. Is a furioso cane periculose morsus, non aliud veneno remedium adhibuit, nisi vinum, in nomine sancti Episcopi benedictum. Adfert quotannis ad S. Ottonis tumbam cereum Caspar Frank lanio, in grati animi tesseram; hujus se patrocinio, periculo exemptum profitetur, quod venenato canis rabidi morsu, una cum filia incurrerat. In Fridericum Seidlen Gaustadianum tanta rabie furiosus canis insiluit, ut totam faciem laceraret, quam paucæ vini stillæ sanitati dederunt; relictis ad perpetuam miraculi memoriam cicatricibus. Quod duo parvuli Hallstadiani Joannes Hofman et Martha Deurlein a cane læsi, veneno infecti, permanserint incolumes, parentes eorum sancto Episcopo in acceptis referunt. Idem beneficii minime obliti faciunt Georgius Faber et ejus uxor Helena, Schluselavenses, quos a veneno S. Patroni patrocinium prodigiose præservavit. Suum denique servatorem S. Ottonem deprædicant Henricus Fliger in crure, et Andreas Furst puer in manibus læsi.

obtentæ.

B

§ XIV. Appendicula de S. Ottonis homiliis MSS. quæ supersunt.

Inter Bollandi schedas inventæ sunt litteræ nostri P. Francisci Storer, datæ Ingolstadii XXII *Februarii* MDCL, *quibus vir eruditus diligenter enumerat, quæ ad opus de Actis Sanctorum conducere posse existimabat. Ad sanctum nostrum Ottonem spectant hæc verba:* Deinde cum Rev. Va. etiam Sanctorum libros, quos ediderint, recensere soleat, fortassis nondum etiam accepit, in nostro hoc collegio esse homilias beati Ottonis Episcopi Bambergensis, antiqua lingua et charactere scriptas, Titulus, fugiente jam charactere, iste legitur : Incipiunt sermones beati Ottonis Babenberg Episcopi in adventu Domini. *Subjungitur series sermonum octo et triginta, quos omnes* simplices *ait, et* maximam partem tantum proponere doctrinam Christianam : *censet autem,* non male *aliquando* edendos, ad ostendendum Pomeranis, quam fidem primo hauserint. *Notandum in prædictis homiliis brevibus et contractis, Sanctorum et Sanctarum nominibus plerumque titulum præfigi* Domini *vel* Dominæ. *Ita, inquit dictus Storerus, in sermone de nativitate B. V. non semel appellatur* Dominus Joachim, *item* Domina Anna. *In sermone de sanctis, Petro et Paulo;* noster Dominus sanctus Petrus, *et* hi duo Domini*; cujus moris vestigia alibi reperiuntur; imo et hodie in nonnullis Galliæ partibus hujusmodi locutiones in usu esse novimus.*

C

128 *Sermonum istorum specimen exhibet Storerus, unum describendo, habitum in festo sancti Michaelis archangeli, procul dubio in Monte monachorum, hoc præfixo themate :* Angeli eorum semper vident in cœlis faciem patris mei. *Concionis brevitatem intelliges ex eo, quod non impleat unius folii chartæ integram faciem seu paginam. Porro in ea* sanctus Otto *nitide explicat, bonorum angelorum erga homines ministeria, malorum artes ad eorumdem perniciem; bonos, ut custodes et tutelares proponendo, qui clientum opera pia Domino repræsentent; malos autem, qui non minus solicite homines in perditionem æternam, quam satis graphice depingit, pertrahere moliantur. Tum auditores excitat, ut sanctis angelis sese commendent, præsertim sancto Michaeli, utpote cui* data *sit* potestas super animas justorum et peccatorum. *Demum concludit, ad sanctum illum archangelum, cujus festivitas agebatur, maxime recurrendum, ut propitiam nobis* reddat *Dei misericordiam, qua angelorum societati aliquando copulari eaque æternum frui possimus. Reliquum est, ut homiliarum ipsarum ordinem, sicuti eum Storerus descripsit, subjiciamus.* D

AUCTORE J. B. S.

129 *Est autem sermo* I. De Adventu. II. In Nativitate. III. De S. Stephano. IV. De S. Joanne Evangelista. V. De sanctis Innocentibus. VI. In Circumcisione. VII. In Epiphania. VIII. In Purificatione S. Mariæ. IX. In Quadragesima. X. Dominica I in jejunio. XI. Dominica in Palmis. XII. In cœna Domini. XIII. In Parasceve. XIV. In Pascha. XV. In festo sanctorum Petri et Pauli. XVI. S. Laurentii M. XVII. In assumptione S. Mariæ. XVIII. In Nativitate S. Mariæ. XIX. In festo S. Michaelis archangeli. XX. De omnibus Sanctis. XXI. In festo S. Martini Episcopi. XXII. S. Nicolai Episcopi. XXIII. De Apostolis. XXIV. In dedicatione ecclesiæ. XXV. Sermo Decani in concilio Fratrum. XXVI. De Martyribus. XXVII. De Confessoribus. XXVIII. De Virgine una. XXIX. Dominica die quandocumque. XXX. Quandocumque volueris. XXXI. Exhortatio. XXXII. Sermo beati Bernardi Clarevallensium abbatis. XXXIII. Sermo in agenda mortuorum. XXXIV. In subitanea morte. XXXV. In tempore tribulationis. XXXVI. Exhortatio bona. XXXVII. Sermo de Dominica oratione. XXXVIII. Item de eodem. *Addit Storerus,* subjungi symbolum; *Et in fine;* Expliciunt sermones. E

VITA

Auctore Synchrono, qui Sefridum præ oculis habuit, et hinc inde contraxit.

Ex editione Canisii correcta et emendata.

PROLOGUS

AUCTORIS.

Scripturus vitam beati Ottonis episcopi, ac Pomeranæ gentis apostoli, grandi quidem affectu, sed impari facultate materiam ingredior sacram, duo hæc finaliter intendens, ut virtutum et meritorum ejus auctor Deus, in illo glorificetur, et de lucerna in domo Domini sublimiter accensa, pietatis ac devotionis lucem fideles accipiant. Christi enim bonus odor est in ipso et universa Ecclesia. Tamquam paranymphus et amicus sponsi fragrans et ipse unguentis optimis, unguento contritionis ac devotionis; et in Deum ac proximum preciosæ pietatis. Unguentum enim contriti cordis et humiliatis, tamquam pauper spiritu, pedibus Domini suppliciter exhibuit, aperiens os suum in oratione, et pro delectis suis jugiter interpellans; unde et Christus purgavit peccata ipsius, et exaltavit in æternum cornu ipsius. Unguentum autem devotionis, in quo recordatio divinorum beneficiorum intelligitur, in obsequium divini cultus, tamquam in caput redemptoris, tam pie ac copiose effudit, ut expresse de illo dictum videatur : Et domus impleta est ex odore unguenti. Non solum enim sua persona, tamquam sacerdos et pontifex, per exhibitionem cœlestium sacramentorum obtulit Domino sacrificium justitiæ, oblationes et holocausta, accedens per semetipsum ad Deum, sed etiam in diversis locis, in vicinis et remotis episcopiis, grandi sumptu et labore Christo multas fundavit et restauravit ecclesias, in quibus miserationes Domini recoluntur, et spiritualibus disciplinis, ac divinis sacrificiis mors Domini annunciatur, donec veniat. Unguentum autem pietatis, quod

Intendit gloriam Dei et utilitatem proximi.

F

AUCTORE SEFRIDO.

A quod de latissimo sinu caritatis, ex omni specie misericordiæ, tamquam ex aromatibus, et omni pulvere pigmentario, universo corpori præparatur, quis abundantius membris Christi exhibuit? Taceo infinitas ejus expensas, et miserationes, quas fecit in ecclesiis Domini coram Deo immortales: transeo eleemosynas illius, quas in locis definitis, in hospitalibus, et mansionibus pauperum diligentissima cura; redemptiones captivorum, quas in terras alienas ac remotas mittendo, erogavit: et immensam pecuniam, quam de manu ejus in cœlestes thesauros manus pauperum quotidie deportaverunt, quis enumerare sufficiat? Profecto miserationes ejus super omnia opera ejus. Nam non solum sua, sed etiam seipsum pro lucro animarum Christo impendit, divinitus ab ipso directus in pœnitentiam Pomeranæ gentis, cujus per Evangelium Christi, tulit abominationes, et gubernavit ad Dominum cor ipsius, perferens in ea contumelias, persecutiones, passiones; et ferventissimo cordis affectu, pro lege Dei sui mori coronamque martyrii adipisci desiderans. Hæc idcirco brevi epilogo præmisi, ut quantus sit iste, de quo sermo habendus est, in capite libelli videatur, et de tanto pontifice, de novo patro- B no, non solum nostra specialiter, sed etiam omnis generaliter Ecclesia glorietur, qui senescente jam seculo et ad occasum vergente, secundum incrementa et consummationes perfectionis apparuit, quasi stella matutina in medio nebulæ, et quasi lux plena in diebus suis lucens, et quasi sol refulgens, sic refulsit in templo Dei, Romani imperii ac sacerdotii firmamentum, gemma sacerdotum, spiritualis ordinis decus et præsidium, prædicator veritatis, et doctor gentium, Martha frequens, et fervens in obsequio Domini Jesu, pater, minister, ac susceptor peregrinorum, captivorum, et omnium membrorum Christi. Scripta sunt autem in libro hoc, quæ religiosi ac probatissimi viri, ab ipso gesta oculis suis viderunt, et nobis fideliter enarraverunt, ut in testimonio veritatis nihil privati amoris et gratiæ inseratur, sed opera ejus, quæ in Deo facta sunt. summa sinceritate et veritate in honorem Dei et utilitatem Ecclesiæ proferantur.

ANNOTATA.

Hoc prologo caret editio recentior Jaschii, qui C *auctorem anonymum vixisse putat anno* MCXX, *et comitem sociumque fuisse S. Ottonis in convertenda gente Pomeranica. Verum ex postremis hujus præfatiunculæ verbis, oppositum certo constat, dum dicuntur* scripta esse in libro hoc, quæ religiosi ac probatissimi viri ab ipso gesta oculis suis viderunt, et nobis fideliter enarraverunt. *Vide plura in commentario prævio* § 2. *Quæ hic et in tote opere male apud Canisium impressa erant, ex editione Jaschii restituimus.*

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

Ortus, studia, legationes, gratia apud Cæsarem, promotio ad episcopatum Bambergensem. a

a

b Claris ortus natalibus; c

Semper honorandæ *b* ac divinæ memoriæ, Otto beatissimus ex Suevia duxit originem. Parentes ejus equidem, Patrem dico et matrem, ingenuæ conditionis *c* nobilitate clari et honorabiles, in divitiis autem et opibus mediocres, filium suum in primæva ætate litteris erudiendum, disciplinis scholaribus tradiderunt. Qui cum diligenter enutritus, D in spe bona ad annos discretionis pervenisset, ipsi defuncti sunt, et quæ in possessionibus et pecunia reliquerunt; alter filius eorum Fridericus, miles futurus, possedit. Ottone igitur gratia studii apud extera loca demorante, frater ejus puer, domum pro suo posse gubernabat, tenuiter adjuvans fratrem suum in studio positum. Otto autem percursis aliquibus Poetis et Philosophis, et Grammaticæ metrorumque regulis tenaci memoriæ commendatis, cum ad altiora studia non haberet sumptus, fratri suo sive aliis cognatis importunus esse noluit, vel odiosus; jam tum in ipsa adolescentia verecundiam secutus, et bonæ opinionis pulchritudinem.

sed a fratre tenuiter adjutus,

2 Itaque in Poloniam peregre vadens. ubi sciebat litteratorum esse penuriam, scholam puerorum accepit, et alios docendo, seque ipsum instruendo, brevi tempore ditatus atque honori habitus est. Linguam quoque terræ illius apprehendit, atque ad altiora paulatim progrediens, parsimoniæ, frugalitatis, et castimoniæ disciplinis litteraturam adornabat. Ob ea igitur studia omnibus gratus, magnorum virorum atque potentum, suffragante sibi etiam corporis elegantia, contubernio ac familiaritati sese applicuit. Legationibus etiam et responsis, inter E magnas personas deferendis, apprime aptus erat. Denique occasione legationum Duci Polóniæ innotuit, magnamque in oculis ejus et totius curiæ gratiam invenit, ita ut Duci placeret talis clerici obsequio domum suam honestare. Ita ergo se multa opportunitate ac modestia Duci aptavit, et toti curiæ gratum fecit. Cumque aliquot annos probe et sapienter ibi mansisset, uxor *d* Ducis defuncta est. Expletis igitur diebus lamentationis ac luctus, cum se lætius Dux habere cœpisset, Otto qui cum majoribus terræ frequenter erat; tentare et investigare cœpit de animo Ducis, si quomodo ultra ad alios thoros venire cogitaret, adjungens quod in partibus Theutonicis, honestissimum posset invenire matrimonium, per quod magna nobilitas, immo totius Theutonici regni potentia summis amicitiis conjungeretur. Dum hæc Otto crebro monet, sermo ad Ducem perlatus est.

Ludimagistrum in Polonia agit;

ubi magnatibus gratus,

d

3 Primo autem cœpit apud se ille tractare, deinde consilium habere cum aliis, postmodum ipsum Ottonem ad consilium vocare, plenius ab eo rem cogniturus. Itaque Otto de majestate ac potentia Romani imperii, et de antiqua et clarissima Regis prosapia, F pauca præmittens, de viduitate sororis ejus, Dominæ viduæ *e*, quodque eam Imperator dignis thalamis sociare volens, totius curiæ ac Principum, super hoc consilium exspectaret, plurima subjunxit, felicem fore affirmans, cui tantæ pulchritudinis thorus contingeret. Ex parte autem Ducis monebat, ultra in imperiis nihil ei quærendum, nisi amicos, genus, potentiam; utpote cui opes abunde suppeditarent. Quid plura? Dux ipse omnesque consilii participes, a Deo sermonem esse dicunt. Deinde magis ac magis Ducem hortantur sui, monent publice ac privatim, hoc tam ingens decus, tam opportune venientem gloriam mature captandam. Ubi autem ad plenum Duci res animo sedit, non prius adgredi voluit, nisi et hoc principibus Poloniæ placeret. Habito igitur colloquio, invenit assensum; id idem omnes sequuntur, probant, cupiunt, tanta claritate tantaque nobilitate illustrari Poloniam.

Duci innotescit,

e

a quo

4 Otto igitur pro tali consilio magnus et clarus habitus est. Cum ergo de nuntiis ageretur, ipse eligitur, et magni summique viri comites ei decernuntur; vestitur, ornatur, ditatur, omnibusque necessariis, quæ usus honorque poscebat, abunde expeditur; sicque in multa gratia dirigitur, in summæ legationis secretissimo officio, gratiam et gloriam

ad Cæsarem mittitur,

A gloriam recepturus. Eo tempore soror Imperatricis in contubernio ipsius, digno honore et apparatu manebat; de qua ille magnæ affinitatis sperans necessitudines, secundum magnificentiam generis ac potentiæ, felices de illa nuptias exspectabat. Acceptis igitur nuntiis et petitione Ducis, Rex hilariter respondit; magnæ legationi, consilio principum se responsurum pollicetur, gratias tamen agens Deo, vota sua de honore sororis opportune promotum iri. Consilium igitur de tanto negotio habens cum Episcopis et Archiepiscopis aliisque principibus seu magnis viris, magnifice tractat rem et retractat, nuntiis interim ad decus imperiale bene habitis. Denique ubi satis omnia exquisita videntur, vocatis eis, rem per se breviter exequitur Imperator; Ducem Poloniæ, nobilitate, opibus ac potentia dignum altis thalamis; sororem quoque suam unicam unici fratris, gratam sibi præ cunctis rebus, libenti animo tali viro copulare, quia suis fidissimis hoc visum sit consiliariis. Addit etiam, hoc commercio duos populos confœderari, Poloniæ res nobilitari, Duci amicos, potentiam et gloriam conquiri.

sororem ejus postulaturus,

5 Figitur ergo contractui locus et tempus, remit-
B tuntur nuntii, magnis cumulati muneribus, ingens utrimque apparatus, pro personarum dignitate, nuptialibus rebus componitur. Duce igitur optatis thalamis potito, major iterum gratia Ottoni accessit, suique paranymphi Domina oblita non est, in omni domo sua inclitum, charum, et familiarem eum habens. Et quotiens germano suo Imperatori dona vel responsa mittebat, Otto internuntius et fidus mediator fuit; factáque est per eum quasi una respublica, domus Imperatoris et domus Ducis. Cumque inter eas sæpe iret, et rediret, Imperator, vir sagax, legati fidem et prudentiam animadvertit; et quamvis sorori ac sororis marito commodum eum ac necessarium agnosceret, intelligebat tamen altiori dignitati hunc fore opportunum. Quare clementi beneficentia eum alliciens, sorori pro eo scripsit verba postulationis, suis dicens talem Clericum obsequiis necessarium. Soror autem et Dux in multis divitiis benefacientes Capellano suo, in multa honestatis gratia Imperatori eum quamvis inviti demiserunt *f*.

Qua occasione

ita placet Cæsari,

f

6 Imperator vero primo in levibus eum rebus exercens, familiari ejus servitio in multis bene usus
C est, psalmos et orationes privatas, si quando vacabat, cum eo ruminare solebat. Nam adeo litteratus erat Imperator, ut per se breves *g* legeret ac faceret. Videns igitur hoc placere Imperatori, psalmos et hymnos, capitula et orationes per totum annum, ut memoriter cursim dicere posset, efformare Clericus elaborabat, aliisque capellanis alias intentis, hic semper præsto erat, et Psalterium *h*, quo uti solebat Imperator, sub ascella jugiter habens, vel ad sellam suam jugiter dependens, quociens opus erat, requirenti obtulit Imperatori. Nihil enim Ottonis solertia negligendum putabat, quo sibi gratiam Domini conciliare valeret. Unde mane, vesperi, omni tempore cum Psalterio suo ad manum Imperatoris præsto se Otto exhibuit.

ut primo ad Capellani

g

h

7 Porro illis diebus investituras Ecclesiarum Imperatores dare solebant, et quotiens Episcopi decedebant, id moris erat, ut Ecclesia illa baculum et annulum Imperatori transmittens, de curia expostularet Episcopum. Multi ergo nobiles et magni viri, cognati ac filii principum in curia degebant, spe promotionis, vice capellanorum Imperatori obsequentes. Inter quos omnes tam æqualiter et composite Otto se gerebat, ut neque ex elatione invidiam, neque ex vilitate despectum incurreret. Denique quodam eorum, qui Cancellarius *i* fuit, ad episcopatum sublimato, Otto sigillum Imperatoris D et officium Cancellariæ suscepit; tantaque industria et bonitate se in illa gessit, ut ab omnibus curialibus amaretur, et a cunctis ei deferretur. Imperator vero famosum ac laboriosum opus Spirensis monasterii habebat in manibus, omnes sapientes ac industrios architectos, fabros, cæmentarios, aliosque opifices regni sui, vel etiam de aliis regnis in ipso opere habens, aurum et argentum et pecuniam multam sumptusque infinitos annis singulis expendebat. At magistri operis, partim negligentes, partim etiam sua commoda sectati, rem tarde promovebant. Commonitus ergo Princeps a fidelibus suis, de jactura impensorum, diligentius tractare cœpit, ac securus de Ottonis fide, diligentia, et sagacitate, omne opus ei commisit; præcipiens ut tam opifices, quam magistri eorum illi soli parerent, omnemque pecuniam, sumptus et impensas ab eo expeterent, illique retaxarent. Sed quid? Nam facile dici potest, quanta conservatio rerum facta sit, et quanta structuræ promotio. Ita ergo in omnibus rebus, Deo proposito; præstabilem se et charum summis et mediocribus Otto faciebat in aula Regis, quasi alter Joseph, curam gerens universorum.

deinde ad Cancellarii munus,

i

AUCTORE SEFRIDO.

8 Interea Rupertus Babenbergensis Episcopus de E hac vita migravit *k*. Itaque ex more temporis, insignia episcopatus ad curiam allata sunt, et petitio Ecclesiæ pro pastore. Sed Imperator consilio sex mensium ponit inducias; Ecclesia vero Babenbergensis cum Clero et populo, Deo interim devotissime pro idoneo rectore supplicabat. Elapsis ergo induciarum diebus, cum jam tempus esset mittendi ad curiam pro Episcopo, Imperator benignitatis et gratiæ litteris nuncios evocans, idoneum illi Ecclesiæ inventum indicat Episcopum: inter spem et metum anxii attentius rem Domino Babenbergenses commendabant. Abeuntibus ergo nuntiis, summis et præcipuis de ipsa Ecclesia viris, tam Clericis quam laicis; reliqui omnes a minimo usque ad maximum, in proxima Dominica ante Nativitatem Domini, elatis Crucibus cum processione montem beati Michaelis ascendunt, angelica suffragia quæsituri; scilicet beatus Michael archangelus cœlestis militiæ signifer, negotio huic se ingereret, ut ejus strenuo interventu, strenuum, bonum et gnarum super se provisorem accipere mererentur. Quos in misericordia et veritate summa divinitas, interventu archangeli, exaudivit, ut ipse rerum probavit eventus. Nam et legati Ecclesiæ ab omni imperatoria F majestate honorabiliter suscepti sunt, et optime de negotio suo expediti.

k demum ad episcopatum Bambergensem

9 Imperator etenim annuens eis, quantam, inquit, solicitudinem geramus pro Ecclesia vestra, hinc advertere potestis, quod non temere aut subito rectorem vobis destinandum putaverimus; sed magis consilio et deliberatione, mora temporis et cura diligenter exquisita. Nec mirum sane; a nostris enim proximis ac progenitoribus, ut nostis, Ecclesia illa fundata, prædiis et possessionibus feudatis, et ministerialibus et omnium rerum affluentia ditata et sublimata est: quod de aliis Ecclesiis dicere non possumus, hæc omnino illi adhuc integra manent, et conservata. Quare in talem domum, providum et sagacem et rerum conservatorem; non vanum, non superbum convenit intromittere rectorem. Unde alias non ita soliciti fuimus, sed cito et absque temporis dilatione fecimus, quod faciendum erat. Cumque his et hujusmodi verbis consilium suum legatis semel et iterum commendaret Imperator, quidam ex eis tamquam pertæsi dilatione, ubinam, vel qui esset sciscitantur. Imperator, Nonne, inquit, præsto est, et manu arripiens Ottonem capellanum suum (ibi enim erat, elegantis personæ

propter egregia sua merita,

AUCTORE SEFRIDO.

A personæ, ac indutus bonis vestibus, tonsura, forma, totoque habitu intus et exterius clericum præferens) En, inquit, hic est Dominus vester, hic est Babenbergensis Ecclesiæ Antistes. Consternati ad horam illi, invicem respiciunt, illumque oculis dejectis sumunt et resumunt; aliique nobiles circumstantes, qui aut sibi aut suis cupiebant, nutu ac mussitatione legatos quasi ad contradictionem instigabant.

obtrectantibus nequidquam invidis,

10 Legati autem subtristes; Sperabamus, inquiunt, aliquem ex dominis et principibus, curiæ nostræ parentatum, ac nobis notum, dominatorem nos accepturos. Nam hunc, quis sit, aut unde sit, ignoramus. Imperator autem reprobationem personæ haud sustinens; et vultis, ait, scire quis sit? Volumus, inquiunt: Profecto, ait, ego pater ejus sum, et Babenberg mater ejus debet esse. Verbum hoc mutare non poterimus. Si quis autem huic nostræ ordinationi, quæ a Deo est, contraire temptaverit, offensam nostræ indignationis procul dubio incurret. Non enim levitate aut privatis commodis ducimur, sed quod honestissimum et maxime illi Ecclesiæ necessarium esse perspeximus, id simplici animo in hoc negotio sectati sumus. De expertis rebus non incertum judicium est *l*. Longa hunc hominem experientia et probatione didicimus; patientiam, sagacitatem et diligentiam in exequendis parvis rebus; strenuitatem ejus in magnis negotiis notam habemus. Denique absentatio ejus magnum domui nostræ impedimentum fiet, quam ipse de omnibus rebus strenue ac fideliter expedire solebat.

i

evectus sit.

11 Otto igitur audita clementia Imperatoris, ad pedes ejus sternitur, ubertim lachrymas fundens. Accurrunt legati, prostratum levant; ille humiliter recusat; se pauperem, se indignum tantæ dignitatis affirmans: justius esse, viros ingenuos, claros, nobiles, potentes ac divites, et concapellanos suos, ad tales honores conscendere. Cernitis, ait Imperator, qua hic homo seratur ambitione? Jam tertio recusat; jam duos episcopatus sibi oblatos, ad socios transferri rogavit. Quid vobis videtur? Augustiensi episcopatui eum locare voluimus; sed iste sciens, quod hereditas ad quam primo festinatur, in fine benedictione carebit, eos, qui se priores in laboribus et exercitiis curiæ nostræ extiterant, prius ad quietem venire, justum esse dicebat. Postea vero de Halberstadensi episcopatu, sibi a nobis oblato, similiter fecit. Quid ergo? Spero, ait, Babenbergensi Ecclesiæ hunc divinitus esse reservatum. Hæc dicens, annulum episcopalem digito ejus infixit et baculum dedit illi; sicque vestitum legatis consignavit; moxque ab omni curia ei acclamatur. Legati ergo rem a Deo esse cognoscentes, suscipiunt, amplectuntur, Dominum et Patrem suum illum vocantes. Quos etiam alloquens Imperator: Assumite, ait, Dominum vestrum, et omni reverentia, dilectione ac bonitate ipsum complectimini. Testor eum, qui novit omnia, non me hominem nosse mortalem, cui honestius ac tutius ejus loci cura credi potuisset. Me quoque vivo et in imperio Romanorum posito, qui hunc tetigerit, tanget pupillam oculi mei.

Pium ejus tempore schismatis votum.

12 His modis, hoc ordine, ad pontificatus gradus scandere coactus, ægre quidem, et cum multa hæsitatione consensit; propter de investitura contentionem inter regnum et sacerdotium, et propter electiones Ecclesiarum, quas evacuare, ac sibi vendicare, vi magis quam juste laborabat imperialis auctoritas. Cogitabat etiam, non absque divinitatis nutu tertia jam vice episcopatum sibi offerri, quem si tertio repudiasset, timuit ne sententiam incurreret illam, qua dicitur, noluit benedictionem et elongabitur ab eo. Itaque in his angustiis positus, quod solum salutare putabat, ad sanctæ et Apostolicæ Sedis, Catholicæ matris auxilium confugere delegit.

Prov. 108 v. 18.

In ipso igitur articulo adhuc in curia positus, votum D vovit *m* Domino, numquam se in episcopatu mansurum, nisi et consecrationem pariter, et investituram canonice, consensu et petitione Ecclesiæ suæ, a manu Domini Apostolici suscipere mereretur. Diem autem Natalis Domini Moguntiæ cum Imperatore celebravit, dehinc retentis ex parte atque ex parte dimissis legatis, qui pro se venerant, in curia mansit diebus pene XL, decore magno et honestate, Imperatore ipso et omni aula plurimum ei deferente.

m

ANNOTATA.

a *In editione Canisii præfigitur hic titulus:* Incipit vita venerabilis ac Deo digni Ottonis Episcopi et confessoris Apostoli Pomeranorum. *Jaschius alium ponit titulum hoc modo:* Incipit liber de vita S. Ottonis Pomeranorum apostoli. *In hoc, liber dividitur in capita 37, sed absque titulis: in Canisiana tituli plures sunt, capita a Gretsero dicta; ut facile observare possis, pro amanuensium ingenio, nonnulla hinc inde addita aut contracta esse, ut etiam de Ebbone in commentario præmonuimus. Nostra hic est divisio capitum, numerorum etc. more a Majoribus semper usitato.*

b *Paucis observo, Andream ex hoc et sequenti capite nihil, sed ex Ebbone accepisse omnia usque ad caput suum* XVI. E

c *De conditione, origine et nobilitate Sancti, in commentario satis dictum est.*

d *De ea Ducis uxore et subsecutis secundis cum Sophia, alias Juditha, Henrici IV sorore nuptiis, vide commentarium* § 6.

e *Cujus vidua fuerit, ibidem invenies. Sed repetitio* viduæ, *hic nullum sensum facit; malim legere* Dominæ Judithæ.

f *Alia Ebbonis narratio, ut citato loco explicatum est.*

g *Per* breves, *intelligo litteras; si de brevibus plura cupis, adi Glossarium Cangii.*

h *De* Psalterio *et* Spalterio *aliqua notavit Gretserus pag.* 380; *nos legimus et legendum putamus* Psalterium.

i *De Cancellarii munere et cura perficiendæ ecclesiæ Spirensis, alibi egimus.*

k XI *Julii* MCII. *Vide in commentario explanationem inscriptionis tumuli.*

l *De his omnibus videndus iterum commentarii prævii* § 6.

m *Hanc S. Ottonis religiosam observantiam egregie tuetur Gretserus a pag.* 392, *adversus Crameri et aliorum prædicantium calumnias.* F

CAPUT II.

Ingressus in ecclesiam suam, consecratio et commendatio per Paschalem PP. a quo pallio donatus, regimen sancte orditur.

Frigida hieme nudipes ecclesiam adit.

Post hæc Princeps Augustensi et Wirzburgensi mandat Episcopis, aliisque de curia sua honoratis viris, qui honestissima societate atque ingenti comitatu, ad sedem suam, in vigilia Purificationis beatæ semper Virginis Mariæ, Babenberg eum deducant, omni Clero et populo in magno desiderio et exspectatione positis. Itaque propinquante illo ad locum, ubi primitus conspicere potuit monasterium cathedrale, ab equo descendit, calceamena solvit, humilitatem cordis, habitu corporis ostendit; frigora, nives, et glaciem Februarii, nudis pedibus, usque in ædem beati Georgii calcavit, occurrentibus ei longo examine Clericis et monachis, nobilibusque laicis in multi-

A multitudine copiosa, cum universa plebe Babengergensis ecclesiæ, in pompa et processione gloriosa, in ornamentis et reliquiis Sanctarum, in hymnis et confessionibus, personæ ac tempori opportunis; tantaque fuit exultatio et decus susceptionis, ut verbis explicari non queat. Salutatione autem completa, penetrabile gelu pedes Episcopi ita adusserat, ut vitæ sedem, cor et vitalia, frigus ex toto pene possederit; Episcopus autem rerum gnarus, aliis aquam calidam ad lavandos pedes offerentibus; ille frigidam poposcit, et imponens pedes, frigore frigus propulsavit. Memor ergo voti sui, post paucos dies *a* susceptionis suæ, antequam de aliis rebus suis ordinaret, nuncios Romam mittit et litteras in hunc modum.

Ejus litteræ ad Paschalem PP.

14 Domino et Patri suo Paschali, sanctæ et Apostolicæ Sedis universali Episcopo, Otto Babenbergensis Ecclesiæ id quod est, tam devotæ quam debitæ subjectionis orationes et servitium. Quia totius Ecclesiasticæ dignitatis ac religionis firmamentum in Christo petra est, et in Petro ejus discipulo et ejus successoribus; idcirco ab hac linea, ab hac virga directionis, virga regnorum, pontificatuum et omnium potestatum in ecclesia, insanum B duxi aberrare. Vobis igitur, Pater sanctissime, et sanctæ matri nostræ Romanæ Ecclesiæ collum devote submittens, auxilium et consilium de rebus meis flagito. In obsequio enim Domini mei Imperatoris per annos aliquot degens et gratiam in oculis ejus inveniens, suspectam habens de manu principis investituram; semel et iterum, cum dare vellet, renui episcopatum. Nunc vero jam tertio in Babenbergensi episcopatu me ordinavit, in quo tamen minime permanebo, nisi vestræ complaceat Sanctitati, per vos me investire et consecrare. Quidquid ergo placeat discretioni vestræ de me, per nuncios mihi significate servo vestro; ne forte in vacuum curram, si ad vos currere incipiam. Omnipotens mihi propitiam incolumitatem vestram custodiat. Dominus autem Apostolicus visis litteris gavisus [est], eo quod pauci Episcopi Teutonici regni, in ea malignitate temporum, matri suæ, ut justum esset, deferrent, ac ei tales litteras destinavit:

et hujus responsoriæ. Prov. 10.

15 Paschalis servus servorum Dei, *b* Ottoni dilecto fratri Babenbergensis Ecclesiæ Electo, salutem et Apostolicam benedictionem. Filius sapiens lætificat matrem suam. Opera tua et consilium tuum, virum præferunt sensatum. Nos igitur honorare, et C profectus tuos juvare congruum duximus. Nihil ergo de nostra benevolentia dubitans, tuam nobis, quantocius vales, præsentiam exhibeto. Certi enim sumus, quod divina sapientia etiam malis hominibus bene uti novit.

Romæ insignia Pontifici resignat,

16 Igitur, acceptis litteris, juxta verbum Domini Apostolici, beatus Otto Romam, in Ascensione Domini veniens *c*, transivit, et in Anagnia civitate Campaniæ, Dominum Apostolicum invenit. Porro viri honorati, qui cum eo erant, data et accepta salute, Dominum Apostolicum etiam ex parte salutant, Ecclesiæ subdentes petitionem et vota pro Electo. Otto vero nihil cunctatus, ordinem et modum accessionis aperit: fatetur omnia, baculum ponit et annulum ad pedes Apostolici, temeritatis vel errati veniam petit; insinuans tamen, non voluntate sua, sed potestate factum aliena. Pro quo et severus in se, canonicæ districtionis sibimet imprecatur ultionem. Apostolicus vero, vir summæ prudentiæ, constantiam ejus admiratus, levare jubet insignia. Negat ille; indignum se et peccatorem protestatus. Cum Apostolicus: Sancti Spiritus, inquit, festum propinquat, tanti arbitri consiliis rem hanc commendare debemus. Deinde, ubi de his satis utrimque dictum est, benedictione accepta, Otto

AUCTORE S[I]FRIDO. sed revocatus, a Papa consecratur.

D cum suis ad hospitium digreditur. Ibi multa secum tota nocte illa, et sequenti die tractabat: malitiam temporum, anxietates et pericula pastorum, inobedientiam et inquietudines subditorum; postremo quidquid in tali re duri vel adversi esse potest, ante oculos ponebat, ac plena deliberatione omnibus depositis, privatus et quietus apud se vivere decrevit. Itaque ascitis sociis viæ, quid deliberasset aperuit. Moxque velefaciens Domino Apostolico et curiæ, per viam qua venerat, redire cœpit. Cumque iter diei cucurrisset, missis legatis, sub sanctæ obedientiæ mandato Apostolicus redire jubet abeuntem: mittit dona donorum significantia, monet cor et corpus aptare donis Spiritus Sancti. Quid faceret? Obedientia retrahitur, a comitibus impellitur, et cum tremore ac reverentia, juxta mandatum Domini Apostolici reversus, in sancto die sacrosanctæ Pentecostes, petentibus nunciis ecclesiæ suæ, ab ipso Domino Apostolico investitur, multoque decore ac lætitia totius curiæ, sancti Spiritus invocatione, inter missarum solennia in Episcopum consecratus est. Et revertens, has de itinere litteras exspectanti Ecclesiæ suæ præmisit.

Item ecclesiæ suæ significat.

17 Otto *d* Dei gratia Babenbergensis Episcopus, E Eberhardo Præposito, Adalberto Decano ceterisque fratribus omne bonum. Quantum ego novi et expertus sum caritatem vestram, scio vos jam diu exspectare eventum nostri laboris, ut de nostro successu, siquidem bene per misericordiam Dei successerit, gaudeatis. Litteris istis vobis significare decrevimus, quam misericorditer Deus more suo post immensos labores et sudores plurimos, nobiscum operatus sit. In die Pentecostes sancto, qui ex adventu sancti Spiritus sacratus, et cunctis fidelibus universe solennis est, illo, inquam, die, Deo sic ordinante, in Anagnia civitate Campaniæ, quæ Romaniam dividit et Apuliam, episcopalis benedictionis munus, quamvis indignus, Domino largiente suscepi; venerabili Papa Domino Paschali manum imponente; ceteris vero Episcopis plurimis cooperantibus; Clero quoque Romanæ Ecclesiæ, cujus magna pars ea die in eamdem civitatem convenerat, astante et consentiente: et quod nulli, a Romano Pontifice consecrato, nostris temporibus contigit, sine obligatione alicujus juramenti consecratus sum. Hujus loci, hujus diei, hujus gratuitæ misericordiæ Dei semper memores esse debemus, et ut vos memores esse velitis cum gratiarum actione, obnixe precamur; præcipue cum aliæ quamplures F venerandæ personæ, de magnis rebus ad Apostolicam sedem agentes, infecto negotio redierint. Valete.

cui a Pontifice commendatur.

18 Apostolicus vero has commendatitias litteras Ecclesiæ scripsit, pro dilectione Ottonis Episcopi. Paschalis Episcopus *e*, servus servorum Dei, Clero et populo Babenbergensi salutem et Apostolicam benedictionem. Quantæ affectionis debito Babenbergensis Ecclesia ab ipso suo constitutionis primordio, sedi Apostolicæ constringatur, etsi nos lateret, litterarum vestrarum significatio manifestat. Quod affectionis debitum, venerabilis frater Otto, vestræ Ecclesiæ Electus, non inconstanter tenuisse ac tenere cognoscitur; cum per tot et tanta pericula ad Apostolicæ sedis visitationem tendere procuravit. Nos igitur eum debitæ benignitatis affectione suscepimus, et juxta vestræ dilectionis desiderium, nostris tamquam Beati Petri manibus, salvo Metropolitani jure, vobis per Dei gratiam Præsulem ordinavimus. Hunc igitur, sub præsentium litterarum prosecutione, ad Ecclesiæ vestræ regimen remittentes, plena hortamur affectione diligi, plena humilitate venerari. Confidimus enim eum disciplinæ ecclesiasticæ futurum esse custodem et

A AUCTORE SEFRIDO. et salutis vestræ solicitum provisorem. Huic ergo sedulis officiis obedite, et gratiam vobis in eo conciliate cœlestem. Integritatem Catholicæ fidei firmam semper in omnibus conservate, sedi Apostolicæ semper devotius adhærete, ut per ejus consortium a contagiis omnibus liberi, ad æternæ salutis portum feliciter pervenire, domino largiente, mereamini.

Singulari in Ecclesiam fide, et largitate elucet,

19 Cunctis ergo diebus, quocumque statu Ecclesiæ, Apostolicæ sedi constanter ac fideliter adhæsit Otto Episcopus, adeo ut in illa dolenda excommunicatione Imperatoris Hainrici junioris, toto tempore schismatis, cum sacerdotio persriterit, Canonicis suo non ingenio quidem, imperio pro conservatione rerum temporalium faventibus. Tali igitur ordine et honore in Episcopum consecratus, multis virtutibus enituit; sed una in eo tanta claritate resplenduit, ut in morem solis, cetera sidera prænitentis, sua luce alias quodammodo minus redderet fulgentes. Dico autem beneficentiam vel liberalitatem, quæ in eo speciali quadam prærogativa sic enituit, ut sine ambitione gloriæ inanis, gratiam consequeretur apud Deum et homines. Tanta enim in dando usus est discretione, ut numquam prodigus, semper au- B tem liberalis inveniretur. Immanes autem jacturas et sumptus infinitos parvi pendebat. Si autem suæ aut etiam alienæ rei augendæ ratio postularet, equidem homo gravis, omnia facta sua certo judicio ponderabat. Unde si aliquando res major et utilior magna largitione acquirebatur, nequaquam manum contraxit. Causa igitur largitionis, semper ei fuit aut utilitas, aut necessitas, aut honestas; aut divinæ remunerationis intuitus. Huio autem super omnia intentus, omnium indigentium, vel qualibet calamitate oppressorum commune fuit consilium. His tamen beneficentiæ modis plus afficiebatur, quorum memoriam posteris relinqueret.

donatusque Pallii usu,

20 Post Dei autem honorem, quem in cunctis factis suis glorificare jocundum habebat, etiam Ecclesiæ cui præerat, gratiam et decorem cumulare satagebat. Unde factum est, quod in ipso introitu suo, cum eatenus quamdam specialis honorificentiæ prærogativam Babenbergensis Ecclesia, usum scilicet Crucis et Pallii, quater in anno haberet; ille quando ex more, pro accipienda episcopali benedictione, Romanæ matri venerandum caput offerebat, non quidem ex ambitione, quod illa vehementer execrari solet, sed ex gratuita ipsius matris be- C nignitate, quæ dignos filios honorare gaudet, eodem honore duplicato, usum Pallii *f* et Crucis, quatuor aliis vicibus, eo quod idoneus et honore dignissimus videretur, ad omnes successores suos transmittendum, a beatæ memoriæ Papa Paschali percepit, in sacro die Pentecostes, ab ipso in Episcopum, sancti Spiritus cooperante virtute, consecratus. Ex eo igitur tempore, operante in se gratia ejusdem Spiritus sancti, tam in secularibus, quam in spiritualibus causis et negotiis, consilio viguit et prudentia, ita ut dignitatem sibi augeret et gratiam apud omnes quidem, sed apud illos specialius, quibus non magis præesse quam prodesse incipiebat.

omnes boni pastoris partes adimplet.

21 Itaque multa cura ei fuit, viam et instituta nosse majorum : et quidquid honoris vel emolumenti alicui ordini vel professioni vel etiam dignitati, debite vel gratuito exhibere potuit, numquam sponte prætermisit. Ac omnium synodalium et legum provincialium, vel synodalium processus vel excessus summe cognitos habebat, atque ad depromendum quod sentiebat, gravi et grata et ornata dicendi facultate comptus est. Unde licet non philosophicæ, nec tam profundæ in litteratura esset eruditionis, tamen in populari sermone, ad erudiendos in divinis et ecclesiasticis rebus homines, nihil ejus eloquentia præstabilius *g*, quam admiratione audientium et D ædificatione compunctorum, et peccata sua deplangentium, sæpe constat probatam. Huic enim ab omnibus sui temporis Pontificibus, in docendo populum naturali sermone, principatus minime negabatur; quia disertus et naturali pollens eloquio, usu et frequentia in dicendo facilis erat, quid loco, quid tempori, quid personis competeret observans. Sed quia pluris est benefacere quam benedicere, licet utrobique valuerit, et utrumque rectoribus *b* Ecclesiarum conveniat, tamen plerumque contingit in altero aliquem esse propensiorem. Unde ad benefaciendum maluit esse proclivior, et in eam partem bonitatis, quæ de fonte rei familiaris emanat in proximos, quia copia sinebat, studium inflexit, multaque in præsentes erogans, etiam posterorum, et absentium, vel nondum natorum oblitus non est. Hinc est quod illis rebus, quæ posteris etiam manere possent, majores sumptus impendit, ut sunt, muri, pontes, aquarum ductus, et quidquid ad multorum in longum posset durare commoditatem. *i* Amen.

ANNOTATA.

a *Potuit S. Otto post paucos dies legatos Romam* E *mittere cum sequentibus litteris : ast alia est epistola ab Ebbone recitata num.* 18, *multo serius ad Paschalem PP. a Sancto destinata.*

b *Hoc responsum deest in Ebbone et Andrea.*

c *De hujus narrationis veritate, dubitandum non est; verum ita præcipitatur rerum gestarum ordo, acsi trimestris spatio facta fuissent omnia, quæ ad tres et amplius annos protracta novimus.*

d *Sunt hæc apud Ebbonem num.* 26, *ubi præpositus vocatur* Egilbertus.

e *Apud Ebbonem num.* 24, *qui et alia diplomata adducit, hic prætermissa. Ordinem porro, quo gesta sunt singula, ex commentario nostro accipias.*

f *Singulare hoc Bambergensis ecclesiæ privilegium eruditis satis notum est; neque ex Jaschio discendum pag.* 468, *quis pallii hujus sit etc. Neque æstimandæ aliæ ejusdem ineptiæ a pag.* 466. *Vide potius notulam Gretseri pag.* 173.

g *De Sancti sermonibus actum est capite ultimo commentarii prævii.*

h *Annotatio Jaschii pag.* 470, *ipsi et suis longe melius applicaretur.*

i *Hactenus hujus anonymi auctoris propria, sive* F *hic vere Sefridus, sive Thimo; sive, quod verosimilius est, ex eorum narratione tertius aliquis, Sefridum potissimum secutus, præcipue libro* 2 *et* 3, *ut postmodum ex Andreæ Gretseriani citationibus intelliges.*

CAPUT III.

Multorum monasteriorum fundationes qua intentione aggressus sit, et quomodo eas a summis Pontificibus confirmari curaverit.

Multa cœnobia fundat et extruit

Et primitiæ *a* quidem operum ejus, duorum fuit structura cœnobiorum in episcopio Herbipolensi, quorum primum Vraugia dicitur, sub patrocinio beati Laurentii. Alterum Ura, in honore beati Petri Apostoli : his autem honesta et eleganti fabrica compositis, sicut omnibus cœnobiis faciebat suis, prædia emere, silvas et agros et prata comparare, vel aliis justis modis acquirere satagebat. Ipsa vero nominare et enumerare universa, ne longus aut fastidiosus fiam, omitto. Deinde in Babenbergensi episcopio tertia et quarta ædificatio duorum cœnobiorum fuit, quorum unum Michelvelt dictum, in honore

A honore sancti Joannis Evangelistæ. Alterum Lanchein, in honore beatissimæ virginis Mariæ de ordine Cisterciensi. Nam ista tria fecit de ordine Cluniacensi. Et Michelvelt et Vraugia in patrimoniali fundo Ecclesiæ; Lanchein vero et Ura in adventitio locata sunt. Porro in episcopatu Ratisponensi sex monasteria construxit; quinque de ordine Cluniacensi, quorum unum Enstorff dictum, in honore sancti Jacobi Apostoli. Secundum Priffling * sub patrocinio beati Georgii martyris. Utraque autem in adventitio fundo locata sunt. Sed Enstorff ab Ottone Palatino Comite acceptum, magnificæ liberalitatis munificentia ditatum, ædificiis, ac prædiorum largitionibus decoravit ac provexit. Priffling vero quomodo divinæ revelationis et angelicæ visionis occasione, a fundo cœperit, ad notitiam posterorum scripto transmittere non inutile credimus.

Lanchein.

* *al.* Pruveninggen.

23 Heinricus *b* proinde quintus, Heinrici quarti Imperatoris filius, æstivo quodam tempore curiam Episcoporum ac Principum totius Theutonici regni frequentia celebrem Ratisponæ celebrabat, cui venerandum Ottonem, utpote magnum consilio, et omnium primatum aspectibus gratiosum, quippe qui gratia et affabilitate, et vitæ etiam merito omnium B sibi conciliabat favorem, regia non patiebatur deesse vocatio. Sed pius Otto, qui cum Psalmista dicere noverat: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam? Si quando locus dabatur et opportunitas, ne tumultu ac strepitu curialium, meditationis ejus impediretur propositum, a curia se absentabat; ut solus soli Deo, quo liberius, eo licentius vacaret. Erat itaque in occidentali civitatis parte, in vicinia villæ, Priffling dictæ, a qua et monasterium pro condignitate nomen contraxit; ager pascuus, arborum umbra et graminis viriditate admodum delectabilis, in quo venerandus Præsul, pro loci amœnitate, cum tentorium subrigi sibi fecisset, meridiano tempore fessa quieti membra dederat. Cum ecce in morem scalæ illius, in qua Jacob patriarcha angelos vidit descendentes et ascendentes, a capite dormientis ad cœlum usque porrigi beato Pontifici visa est; et angeli in ea alternis vicibus descendentes et ascendentes. Ille ergo excitatus, Capellanos reliquosque commilitones suscitatos advocat, et seriem visionis avide auscultantibus exponit. Omnes itaque visionem a Deo esse considerantes, non somnum vanum; divinæ revelationis glorificant dignationem: et Episcopum, ut inibi C obsequium Deo provideat, per visionem hujusmodi admonitum dicunt. O felicem Præsulem, omni laude et honore dignissimum, cujus quia in cœlis esset conversatio, divina revelatio, et cœlestium civium visio declaravit. Ipse proinde, agri possessore requisito, agrum comparavit, et altare in eo, ubi sponda steterat, et desuper ecclesiam exstruxit, donec agrum conterminabilibus comparavit, spaciosum locum monasterio et cellæ constituendæ conquisivit. Talis itaque ei fuit occasio cœnobii Bryvingensis a fundo exstruendi.

b etiam apud Ratisponam

24 Tertium est cœnobium Munster, quod cum adjacente parochia, ejusdem nominis, auri et argenti pretio ab Heinrico duce Bavariæ et a Dypoldo Marchione comparavit; et regali privilegio Lotharii, in proprietatem Babenbergensis Ecclesiæ collatum suscepit. Quartum Biburch. Quintum Malenstorff. Sed Biburch sub patrocinio est beatæ Dei genitricis; illud autem in honore sancti Joannis Evangelistæ; utrumque autem fundi adventitii. Sextum est Windeberg de ordine Nortpertinorum, in honore beatæ semper virginis Mariæ, et ipsum de fundo adventitio. In episcopatu Halberstadensi, undecimum ei est, congregatio Reginstorf de ordine Cluniacensi, sub patrocinio B. Joannis Baptistæ. Abbatiam, Wirtzenburch, quæ nunc mutato loco et D nomine, Reginstorf appellatur, cum omnibus pertinentiis, ab Heinrico Imperatore acceptis privilegiis, Babenbergensi adjecit Ecclesiæ. Bona quoque ejusdem cœnobii duplicavit. Nam cum prius non nisi sexaginta habuerit mansos, eumdem numerum totidem additis ipse ampliare curavit. In episcopatu Aistetensi duodecimum illi est, congregatio de ordine Cisterciensi, Halsbrunn dicta, sub patrocinio beatæ Dei genitricis. Ipse autem [locus,] fundis a venerabili Ottone multa pecunia comparatis, magnis sumptibus in abbatiam promotus est.

ac variis aliis locis

AUCTORE SEFRIDO.

25 In episcopatu Pataviensi decimum tertium, congregatio Alderbach dicta. Et decimum quartum Cluniacense sub patrocinio beati Andreæ Apostoli, juxta fluvium Anisen. * Hanc a Lyopoldo, Marchione datam suscepit, in cujus promotione viginti mansos et quinquaginta marcas expendit. Et in patriarchatu Aquileigensi quintum decimum cœnobium, in castro Arnoldenstein, destructa munitione, construxit. Quadraginta vero et quinque annis hoc castrum, cum nonaginta quinque mansis, ad se pertinentibus, Ecclesiæ Babenbergensi abalienatum fuit. Sed ipse multo labore et impensa recuperavit, et additis ei sexaginta mansis, abbatiam esse fecit. E Has quindecim congregationes opera illius et benignitas fœcunda semper propagavit. Quinque insuper cellulas, quasi totidem grana seminis, seminare curavit, sciens, quod neque qui rigat, nec qui plantat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Ex eisdem autem granis quidam jam surculi pullulant; poteruntque, Deo præstante incrementum, in arbores consurgere. Sunt autem hæ, una, quæ dicitur Aspach, in honore sancti Matthæi Apostoli et Evangelistæ, ipsum autem fundum et prædium ejus Babenbergensis Ecclesia multo tempore perdiderat; sed ipse illud solerti cura requisitum, cellam fecit monachorum, eaque in abbatiam convaluit; prædiorum donatione copiosa ab ipso primum, deinde ab aliis fidelibus ditata. Secunda est in loco Babenbergensi, in domate sancti Michaelis sita, sub patrocinio sanctæ Fidis, Virginis et Martyris. Primo hanc sanctimonialium esse voluit; sed altiori consilio septem monachis eam instituit, et cum omnibus pertinentiis suis sancto Michaeli consignavit.

aliisque in episcopatibus,

* *al.* Œnum.

26 Tertia est Rotha, sub patrocinio sancti Georgii Martyris in episcopio Herbipolensi. Quarta est Verzera in eodem episcopio, in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ, de ordine Norpertinorum. Sed alterius fœcunditas, alteri fecit sterilitatem. Rotha F enim in sua permanens sterilitate, proficienti Verzeræ tamquam meliori ad serviendum subdita est. Hoc tamen sciendum, quod Episcopus Rotham ab Agnete Palatina et ejus sorore Adelheyde, cum sexaginta mansis Ecclesiæ Babenbergensi donatam suscepit; circumjacentia vero ecclesiæ cellæ emit bona ducentis septuaginta quinque marcis, cum ministerialibus, scilicet agris, silvis et pratis, pascuis ac molendinis, et cum utilitate ac jure, quo Chuno dux idem prædium noscitur habuisse. Verzeram autem Goteboldus Comes ædificare inchoaverat, quam Episcopus ab eo sibi datam suscipiens, suis eam promovit impensis. Quinta ei cella fuit in episcopio Herbipolensi, Nichardelschausen, in pago Tullenelt. Atque si, quod verum est, fateri liceat, sextam ille Tıkchelnhausem in eodem episcopio annumerare debemus; hujus enim structores, dum ejus promotioni minus sufficerent, scientes Episcopum talium rerum studiosissimum ut ejus opitulatione locus promoveretur, ipsius hunc titulo adscripserunt, atque ut eum Bebenbergensi Ecclesiæ omni jure firmarent. coram idoneis testibus promiserunt. Hac igitur conditione multa eidem loco impendit.

De quinque Cellis.

A Hæc de cellis et monasteriis ejus, dicta sufficiant.

AUCTORE SEFRIDO.

Causam tot largitatum rogatus, c

27 Inquisitus autem familiariter a suis, quare tot et tanta in sumptus ecclesiarum Christi, tam diligenter *c* expenderet. Parabolam illam Evangelicam de Samaritano et homine a latronibus cæso, et stabulo et stabulario, ad reddendam rationem causæ suæ humiliter inserebat; Mundus, inquiens, iste totus exilium est, et quamdiu vivimus in hoc mundo, peregrinamur a Domino; unde stabulis egemus atque diversoriis. Stabula vero et diversoria, cellas dicebat et monasteria; et ea non indigenis, sed peregrinis seculi esse opportuna. Qui multa, inquit, vel nimia esse, vel fieri, queruntur diversoria, non semper in peregrinatione positos se putant, sed in patria. Quod si a latrunculis occupati fuerint, si spoliati, cæsi, atque plagati fuerint, et ita semivivi relicti, certe vel inviti experientur, quam melius est, juxta esse stabulum, quam procul. Cum enim repentinus supervenit interitus, et dolor sicut in utero habentis; ita ut evadere non possint, quomodo illuc levari poterunt, si procul est? Et si tales multi in locis multis, nonne melius est stabula multa esse quam pauca? Si enim pauca fuerint, quo modo multis peregrinis, multis sufficient ægro-
B tis? Præterea, inquit, novissima hora est, et mundus in maligno positus est; sed propter eos, qui ab illo fugere ac salvari cupiunt, quia homines multiplicati sunt super terram, et cœnobia multiplicari, absurdum non est. Ab initio seculi, cum pauci essent homines, necessaria erat propagatio hominum, et ideo non continebant; tempus est; continere debent homines, quicumque possunt, atque vacare Deo. Continentia vero et alia sanctitatis opera in cœnobiis melius, quam extra observari potest.

solidis rationibus

28 Hæc mihi causa, inquit, fuit, hæc intentio multiplicandi cœnobia. Et ut aliquid secundum hominem loquar, dum proficiunt ac succrescunt cœnobia studiis et oblationibus fidelium, sicut in plerisque locis videmus, quia tribuente Deo, promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis, boves eorum crassæ; ipsorumque providente solertia, non est ruina maceriæ, neque transitus inutilis in satis eorum et pratis; possunt nonnumquam honori atque utilitati esse suis Episcopis. Si vero tenues sunt et pauperes, habent successores mei, apud quos opportune collocent eleemosynas suas, et occasionem
C inveniunt benefaciendi honestam, si meos surculos irrigando, suas arbores faciunt, sicut et ego aliorum meas feci aliquas: et facilius quidem inchoata promovere, quam ea, quæ nulla sunt, inchoare. Initia enim rerum difficilia sunt. Unde si qui ad inchoandum talia tardi fuerint et timidi, vel meis initiis, meisque fundamentis in nomine Domini superædificare accingantur.

intentum suum graphice exponit;

29 Tales suorum operum ille rationes reddere dedignatus non est; hoc fine concludens omnia, ut in omnibus honorificetur Deus et proximus adjuvetur. Nec eum utique spes fefellit, multa enim bona ex ejus studiis in Ecclesia provenere, atque proveniunt quotidie. Quid enim putamus in tot cellis et cœnobiis Deo servitii et honoris; quid proximo solatii exhibetur et utilitatis? Signa illic et portenta per eum et per ejus opera fiunt quotidie; et si non corporaliter, profecto quod melius est, fiunt spiritualiter. Ibi enim cæci vident, surdi audiunt, claudi

Matth. 11,

ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. His enim malis et incommodis circumventi homines peccatores, de seculo, ad meliorem vitam secundum animam, in cœnobiis convalescunt. Ibi lectiones sacræ, psalmodia et orationes, missæ, atque divinarum rerum contemplationes, jejunia et vigiliæ, et pugna jugis contra D spirituales nequitias, ibi carnis contritiones et cordis, eleemosynarum largitiones et hospitalitates. Quis negat ex magna parte meritis ejus hæc omnia posse asscribi, cujus labore et impensa ipsa cœnobia contigit fundari? Considerans autem quod ipsorum cœnobiorum suorum structura robustius consisteret, si eam Apostolicæ auctoritatis petra solidaret, nec facile convelli posse, si vallata esset munimine Petri; sed ejus defensione omnia constituens, a sede Apostolica hujusmodi scripta suscepit.

Privilegiis Calixti,

30 Calixtus *d* Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni Babenbergensi Episcopo salutem et Apostolicam benedictionem. Bonis fratrum nostrorum studiis, non solum favere, sed ad ea ipsorum etiam debemus animos incitare. Tuis ergo, charissime et venerabilis Frater, Otto Babenbergensis Episcope, supplicationibus inclinati, monasteria, quæ ipse propriis sumptibus extruxisti, et Babenbergensi Ecclesiæ conferens, Apostolicæ Sedis roborari munimine quæsivisti, in beati Petri ejusque Romanæ Ecclesiæ protectione suscipimus, contra pravorum hominum nequitiam, defensanda. Statuimus ergo, ut possessiones, prædia et bona omnia, quæ et Fraternitas tua eisdem monasteriis, divini E amoris intuitu, contulit, quæque aliorum fidelium justa oblatione concessa sunt, aut in futurum juste legaliterve acquiri vel offerri contigerit, firma eis et illibata, Domino auctore permaneant. Ordinationes sane Abbatum vel monachorum suorum a Catholicis Episcopis accipiant, rerum vero ipsorum monasteriorum curam et administrationem in tuo tuorumque successorum arbitrio et potestate manere censemus. Nulli itaque hominum facultas sit, eadem monasteria perturbare, aut eorum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis fatigationibus vexare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus commodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica, secularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire temptaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere, de perpetrata iniquitate, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini redemptoris Jesu Christi aliena fiat; atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem monasteriis justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, F quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem, præmia æternæ pacis inveniant. Scriptum per manum Gervasii Scriniarii regionarii et notarii sacri Palatii.

31 Sed sicut in rebus temporalibus perpetuam securitatem et immunitatem suis cœnobiis, per Apostolicam auctoritatem providere studuit, ita in religione et disciplina spirituali stabilitatem atque immutabilitatem monastici Ordinis ejusdem sacræ Sedis auctoritate corroboravit, sicut in privilegio, quod a Domino Innocentio Papa accepit, perspicue considerari potest.

e et Innocentii

32 Innocentius *e* Episcopus servus servorum Dei, Venerabili fratri Ottoni Babenbergensi Episcopo, ejusque successoribus canonice substituendis, salutem et Apostolicam benedictionem. Quotiens a nobis petitur illud, quod religioni et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere, et congruum impartiri suffragium, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Proinde venerabilis Frater, Otto Episcope, petitionis tuæ desideriis ex consueta sedis Apostolicæ mansuetudine, clementer annuimus. In primis siquidem statuentes, ut tenor

A tenor religionis, qui in ecclesiis tibi commissis est per tuam diligentiam, cooperante Domino, institutus, firmiter in eis, perpetuis temporibus conservetur. Constituimus etiam, ut in eisdem Ecclesiis nullus per simoniacam hæresim statuatur, sed honestæ personæ, quibus utique morum et status dignitas suffragatur, inibi ordinentur. Sane in cœnobiis, quæ vel antiquitus in tua parochia constructa sunt, vel tu ipse devotionis intuitu constituisti, seu aliis justis modis Ecclesie tuæ uniræ poteris, vel ab aliquo deinceps fidelium, infra tuam diœcesim, divina inspirante gratia construentur, sacræ religionis ordinem manere decernimus; nec alicui liceat ejusdem institutionis formam ullatenus permutare; nisi forte ad melioris status prærogativam, præstante Domino, promovere voluerit. Nec id alicujus singulari judicio committatur, sed omnium monasteriorum ad Babenbergensem Ecclesiam pertinentium, aut sanioris partis consilio ac consensu fieri debere sancimus. Si quis autem huic nostræ constitutioni temere contraire temptaverit; secundo, tertiove commonitus, si non factum suum digna satisfactione correxerit, a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini redemptoris Jesu Christi B alienus fiat, atque in extremo examine districtæ subjaceat ultioni. Conservantes eisdem locis, quæ justa sunt; omnipotentis Dei et beatorum Apostolorum Petri et Pauli ac nostram gratiam consequantur.

omnium firmitati prospiciens.

33 His ita se habentibus, manifeste vides, beatum Ottonem satis, quantum in se fuit providisse, ut in omnibus cœnobiis suis ordo ac tenor religionis sacræ, qui per ejus diligentiam, cooperante Domino institutus est, firmiter perpetuis temporibus conservetur. Aperte enim sancitum est auctoritate Romana, ut in eisdem ejus cœnobiis sanctæ institutionis formam nullatenus alicui mortalium liceat permutare; nisi forte ad melioris status prærogativam, præstante Domino, voluerit promovere *f*. f

ANNOTATA.

a *Hic incipit caput* XVI *Andreæ a Gretsero editi, qui in sex diversa capita dividit, quæ apud Canisium indistincte referuntur, luxatis quandoque et corruptis nominibus, ex Gretseri editione restituendis. Videri etiam possunt quæ ipse de his fundationibus notavit a pag.* 395. *Nos hic auctorem nostrum reddimus.*

C b *Historiam istam cum S. Ottonis visione, in Chronico etiam Hirsaugiensi narrari, alibi monuimus, utinam tam certo sciretur, quo anno acciderit. Vox* conterminabilibus *ibi in fine usurpata, intelligenda videtur, de empto agro contermino.*

c *Andreas Gretseri cap.* 23 *loquentes inducit Sefridum et Thimonem, servata tota rei substantia: unde rursus colligitur, scriptorem nostrum dialogis istis usum fuisse. Nugæ Jaschianæ super miraculis pag.* 471, *contemnendæ potius quam refutandæ.*

d *Dixi in commentario, hanc bullam haud dubie postulatam, antequam ad missionem Pomeranicam tenderet anno* 1124, *ut etiam notavit Baronius. Atque huc revocandum aliud privilegium, quod infra ponitur num.* 37. *Nugatur denuo Jaschius, nescio quas gerras intorquens, quæ ad rem non pertinent.*

e *Fuit hic Innocentius II, qui sedit ab anno* 1130 *ad* 1143. *Cum autem privilegium anni nota careat, id solum conjici potest, datum circa annum* 1131 *aut* 1132, *S. Ottone jam senescente, sed disciplinæ monasticæ prudenter consulente.*

f *Post hæc aliqua apologetica inseruntur vitæ a Gretsero editæ, quæ Andreæ potius esse crediderim, quam antiquorum scriptorum, licet eadem referat Andreas Jaschii, sub finem capitis* 24.

D *AUCTORE SEFRIDO.*

CAPUT IV.

Cura restaurandæ Cathedralis augendique episcopii. Sancti frugalitas, morbus, misericordia tempore famis.

Monasterium cathedrale a

In diebus ipsius, semper honorandæ memoriæ Ottonis, Cathedralis ecclesiæ monasterium, quod sub antecessore *a* suo, Domino permittente, usque ad solos muros superstites conflagratum erat incendio, multis sumptibus ab eo ad pristini decoris nobilitatem reparatum est. Ipse pavimentum stravit, columnas ecclesiæ, quas ignis afflaverat, opere gipseo et firmavit et ornavit, chorum sancti Georgii exaltavit, picturas quoque, non ignobiliores prioribus effecit; et ne ultra similes formidare debeat eventus, totum monasterium et turres cupreis tabulis contexit; sphæras quoque et cruces turrium deauravit, omnia denique ædificia claustri per officinas singulas renovare, et in meliorem statum promovere curavit. Quantum vero eidem ecclesiæ bonorum et prædiorum, præter ea quæ a fundatoris liberalitate ipse pridem habuerat, benignitate ipse E superaddiderit, in redditibus et oblationibus quotidianis canonicæ præbendæ considerari potest *b*. Ecclesiam quoque sancti Michaelis cum terræ motu soluta, ruinam sui minari videretur, a fundamento destruxit, et ingenti sumptu ac pecunia, majoris et elegantis fabricæ monasterium, in laudem et gloriam Dei et militiæ cœlestis erexit.

b et ecclesiam S. Michaelis splendide restaurat,

35 Stipendia quoque fratrum, talentis plusquam nonaginta redituum per singulos annos cumulavit. Multa *c* quoque ornamenta eidem loco contulit, ipsumque usque ad novissimam tubam et vocem filii Dei, locum habitationis suo venerando corpori elegit. Multa hic studio brevitatis prætereo, quæ huic et aliis cœnobiis et ecclesiis suis ab ipso collata sunt, in palliis, stolis et casulis, in calicibus aureis et argenteis, in thuribulis et acerris, in candelabris et variis ecclesiarum utensilibus, in cortinis, aulæis, et tapetibus, et in libris utriusque testamenti, et variis codicibus, quorum omnium tam ingens copia est, ut numerus æstimationem videatur excedere; mirumque ab uno Episcopo tot locis tanta potuisse conferri. Sed hæc omnia de fonte rei familiaris hauriens, Deo subministrante abundantiam, ipsum non exhausit; quia, sicut fateri consuevit, quanto magis in opera Dei erogabat, tanto magis quod erogaret habebat. Nam licet totus in Deo fuerit, et omnia sua in cœlestes thesauros præmittere festinaret; ipse tamen, utpote prudens et potens, Deo quæ Dei erant reddidit, et mundo quod suum erat non negavit. F

quaqua versum mire munificus, c

36 Regibus quippe seculi, super omnes regni Pontifices, honorifice ac fideliter domi forisque servivit: Principum quoque sibi familiaritates et amicitias intimas conciliavit: ministerialibus et feudatis Ecclesiæ propria jura et honorem intemeratum conservavit; familiam denique, et omnia sibi adhærentia firmissimo pietatis præsidio, et maternæ affectionis ala confovendo protexit; stipendia episcopalis mensæ nullius umquam necessitatis occasione minoravit; sed quod de parsimoniali fundo Ecclesiæ matricis, propter adjacentiam et opportunitatem cœnobiis contulit, emptitiis et adventitiis prædiis recompensare cum augmento ei curavit; quia de injusto non posse fieri dicebat eleemosynam. Injustum autem, imo injuriam maximam esse affirmabat, aliqua largitione aut feudatione, sine recompensatione, tabulam minuere successorum. Ad hanc ergo excludendam suspicionem, et ne cuiquam

absque jactura mensæ episcopalis,

A cuiquam succedentium sibi Episcoporum fas sit dispositioni ejus quidquam superordinare, vel ab ipso bene ordinata rescindere, Sedes Apostolica, ejus postulatione, super his omnibus hujusmodi ei confirmationis privilegium postulavit [*leg.* porrexit.]

AUCTORE SEFRIDO.

d 37 Calixtus *d* Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni Babenbergensi Episcopo salutem et Apostolicam benedictionem. Sanctorum Patrum præceptis et Canonicis sanctionibus demonstratur, quod prædia et possessiones ecclesiarum, quæ vota fidelium, pretia peccatorum et pauperum patrimonia non immerito nuncupantur, vendi vel alienari non debeant. Quæ enim divinæ majestatis obsequio, et cœlestium secretorum usui sunt dicata, non decet in alienum jus redigi, vel in alterius servitii formam transmutari. Nempe ut beati Symmachi Papæ verbis loquamur : Possessiones, quas unusquisque Ecclesiæ proprio dedit aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis aut distractionibus, vel sub quocumque argumento, non patimur. Eapropter nos tuis justis postulationibus annuentes, mansos, qui episcopalis mensæ tuæ servitio dediti sunt, in eodem statu, in quo bene a te dispositi cognoscuntur, futuris temporibus permanere, præsentis scripti nostri confirmatione sancimus ; statuentes, ut nulli successorum tuorum, vel alicui hominum liceat eos vendere, sive in laicorum beneficium tradere, vel in usus alios commutare. Sed sicut a te dispositum est, de unoquoque prædictorum mansorum denarius unus annis singulis Babenbergensi ecclesiæ, pro anima Imperatoris Heinrici fundatoris ejus, ad concinnanda luminaria conferatur. Abbatias vero et Regulares canonicas, per industriam tuam in religionis ordine stabilitas, et alia a te recte constituta, nulli hominum facultas sit, in posterum immutare. Si quis autem contra hanc confirmationem venire temerario ausu præsumpserit, excommunicationis vinculo subjacebit. Data Litterani Idibus Aprilis, Indictione secunda. [1124]

ut probant bulla Calixti

B

38 Rem quoque familiarem episcopii, sicut prædiis et possessionibus, ita etiam ædificiis et castrorum munitionibus adjuvit atque sublimavit. Nam per diversa loca et curtes episcopii, quatuordecim basilicas et quatuor cœnacula elegantis fabricæ construxit. Præterea sex castella, quæ pridem non habuit, dominio episcopatus adjecit, unum videlicet Albuinestem. Secundum Lupoldenstein. Tertium Geutenreut. Quartum Hemphenveld. Quintum Ebersperck. Sextum Eschenveld. Castrum vero Albuinenstein, quod etiam dicitur Bottenstein ; fere in meditullio situm episcopatus, octingentis argenti libris, nec non XVII auri talentis comparavit. Providens in hoc sibi et posteris non modicum pacis subsidium : quia bonis Ecclesiæ in circuitu positis defensio est, et terror inimicis. Multa quidem commemorare possem, quæ illius studio ac labore in rebus temporalibus episcopatui accessere : sed parcius hæc laudanda puto ; quia pene omne genus hominum acquirendi studiosum est, et sua cumulandi, neque ut id faciant, egent exemplo ; sed ne male id faciant. Hic ergo non in eo quidem magno opere laudandus, quod rem familiarem quærere aut augere solicitus fuit ; sed hoc in eo non temere laudatur, quod his rebus a quibus abesset turpitudo et avaritiæ suspicio *e* [sancte uteretur] diligentia videlicet et frugali parsimonia.

et varia bona episcopio adjecta,

C

e

f 39 Non in veste *f*, non in cibis, rebus episcopii umquam indulgentius uti voluit, nec voluptati, sed necessitati suæ tantum providebat. Quin etiam, aiunt, illum humilitatis causa ocreas vel subtalares dissolutos *g* plerumque ad sartorem misisse. Murmurantibus autem de hoc aliquibus, Sinite, inquit, fratres, sinite ; res episcopii, eleemosynæ sunt fidelium ; vanis usibus eas profligare non debemus. D Nec in vestitu ei frugalitas defuit. Ac in victu quomodo se restrinxerit, vix ulli credibile videbitur. Nam dixisse hunc pro certo accepimus, numquam se ad satietatem panem in episcopatu comedisse. Semper enim sobrius ac pene jejunus de cœna vel prandio surrexit ; apposita omnia infirmis, pauperibus ac mendicis impertiens. Quodam jejunii tempore multa penuria piscium fuit, sed quidam procurator ejus, lucium parvæ quantitatis, emptum duobus solidis, prandenti attulit bene paratum, modeste obsecrans, ut se uberius reficeret vel cibo, qui tam magno pretio constabat. Cui Episcopus : Quanto? inquit. Procurator, duobus, ait, solidis. Et Episcopus : Absit ut miser Otto solus hodie tot denarios absumat, levansque discum, defer, ait, hunc pretiosum cibum Christo meo, qui mihi me ipso pretiosior esse debet; defer, inquam, ei, sicubi ægrotus in lecto jaceat, vel paralyticus. Nam ego robustus hoc me pane reficiam. Sic ille in opulentia sua delitiis affluebat. Præterea in consuetudine habuit, a manibus sacerdotum, in conclavi, corporales accipere disciplinas *h*, sane adeo acres, ut cruor aliquando latera ejus tingeret. h Ipse quoque Pater cœlestis, qui ait : Ego quos amo arguo et castigo ; suo interdum verbere, ad erudi- E tionem eum tangebat.

ipse interim summe frugalis.

g

40 Referam unum de flagellis ejus, causamque sive ordinem monstrabo, quidve inde boni provenerit. Dum forte in vico, qui dicitur Buchelbach, divinarum rerum studiosus chartulam Patrociniorum *i* legisset, et in ara ecclesiolæ multas et permaximas Sanctorum reliquias reconditas cognosceret, ad nobiliora loca eas transferre cogitabat, ubi ampliori honore divinæ servitutis ac religionis colerentur. i Itaque assumptis clericis, jejunio et oratione præmissa, pia, ut dictum est, intentione, sigillum altaris solvi præcepit, sed hæsitantibus cunctis ac trepidantibus, ipse ferramentum corripiens; Absit, inquit, ut tantum decus sub tam vili schemate remaneat. Cumque bis aut ter sigillum malleo percuteret, sanguis de cistula plumbi cucurrit, acsi de corpore animalis flueret. Sed quid? Turbatur Episcopus, ferramentum projicit, stupent omnes, opus cœptum omittitur, ad orationem tam ipse, quam omnes qui aderant se prosternunt, commissi veniam postulantes. Sed Pater omnipotens, sapiens et benignus, qui ad disciplinam filium erudire parabat, F gravi statim languore tetigit Ottonem suum, adeo, ut vitæ terminum putaret. Igitur invalescente morbo, cum evadere non speraret, eum quem maxime fidum ac familiarem habuit Abbatem sancti Michaelis Wolframum vocavit, ut sive ad vitam sive ad mortem res vergeret, fide et obsequio fidelis amici uteretur, qui dum ejus lectulo assistere, ejusque dolores quibus poterat consolationibus relevare curaret, Otto beatus, monasticæ religionis præcipuus semper amator, habitum monachicum ardentissime flagitabat; a multis annis se dicens in proposito habuisse, depositis pontificalibus, in paupertate spiritus et contritione cordis Deo servire sub magistri obedientia.

Volens cistulam sacram solvere

languore a Deo tactus,

41 Verum Abbas, vir gnarus ac prudens, et magni consilii, obedientiam quidem promittentis suscepit, desiderium laudans ac petitionem : porro de habitu distulit ingeniose. Hinc post aliquot dies, melioratur ægrotus, voti memor, habitum quærit religionis; disponit de rebus suis; ad monasterium se portari jubet. Abbas igitur lætus de fervore votivi sui, adhibitis sui nominis compluribus honestis viris, de hoc verbo cum eis communicat. At hi quidem perspectis omnibus, inutile factum dicunt, personam

monachus fieri postulat,

A personam talem, Ecclesiæ et pauperibus Christi tam necessariam, ad silentium monasterii transire. Itaque cum reverentia Episcopum interrogat; si promissam sibi obedientiam implere vellet. Ille vero, in ejus, inquit, nomine, qui pro nobis Deo patri usque ad mortem obedivit, tibi obedire paratus sum. Cui ille, et ego, inquit, in nomine ipsius tibi jubeo, Pater sanctissime, sub honore accepti regiminis usque ad diem vocationis tuæ permanere, et honorem et utilitatem Ecclesiæ, ad consolationem egenorum et pauperum, in sublevatione viduarum et orphanorum facere, sicut facis, ad consummanda cœpta tua in operibus tuis bonis; et, ut brevius dicam, facere quod facis, operari quod operaris, pro æterna vita et centuplo. Quis enim monachorum tantæ perfectionis *k* est, ut ejus merita vel paupertatem tuis divitiis adæquemus? Igitur post hæc tempora episcopatus Babenbergensis totus in eleemosynas, totus in hospitalitates pauperum et peregrinorum versus est. Quidquid frumentorum aut victualium, quidquid auri vel argenti usquam vel unquam inveniri potuit per egentium manus in thesauros cœli transmissum est.

sed ab Abbute pie fallitur.

h

42 Eo tempore orientalis Francia sterilitate B annorum, magna panis inopia laborabat; ipsi namque opulentiores fame et necessitate squalebant; inopes autem et mendici passim per plateas et agros mortui jacebant, ita ut præ multitudine in cœmeteriis humari non possent. Sed vir Dei misericordia plenus, memor Tobiæ, modo per se, modo per alios sepeliendi officium complevit : ubi autem cadaverum multitudo sepulturam ordinatam fieri non sinebat, ingentes fossas præparavit, et centenos et millenos simul quandoque terræ mandabat, pretio conducens homines, qui talibus officiis, jugiter inservirent. Ipse autem per se omnia lustrabat, vicos, plateas, ad domos pupillorum, vespere mane et meridie, nec non etiam nocturno tempore visitando ægrotos, reficiendo famelicos, omnique ingenio bene operandi vias inquirebat. Accidit ergo die quadam æstu meridiano, quando in umbraculis et refrigidariis suis soporantur homines, Episcopus accito cubiculario, more suo, ad hospitale pauperum pergebat. Dum autem iret, fœtor inhumati corporis non procul a via de sub urticis nares ejus tetigit. Substitit ergo et cubiculario suo digito locum demonstrans, Sentio, ait, tamquam illic corpus C humanum jaceat. Pergente puero sequitur Episcopus, diligenter quærunt, ac tandem inter herbas et silvam stantis urticæ projectum ad sepem cadaver inveniunt mulieris, lacero vultu, et ab avibus comesto.

Tempore famis,

vel in mortuos misericors,

43 Episcopus autem, conspecta misera, ferit pectus, sortem deflet humanam, flagellum divini confitetur judicii. Postremo seipsum culpabilem, se reum addicit, qui ea die qua hæc fame periisset, multis panibus abundaret. Dehinc dicta breviter oratione pro anima jacentis, manum mittit ad corpus, cubicularium hortatur levare sectum. At ille, Noli, ait, Domine, noli sacras manus tuas inquinare. Curram et vocabo alios, ac sepeliemus eam. Cui Episcopus : Absit, inquit, ut sororem meam filiam Adæ, immo filiam Ecclesiæ tangere despiciam. Portabo mortuam, quam vivam pavisse debueram. Sed tu, rogo, juva me; certus quod a Deo et a me quoque mercedem accipies. Ille autem, et si horrore et fœtore pariter propelli potuisset, tamen dum luctantem et laborantem, ipsique horrori humerum jam aptantem videt, vicit semetipsum, et clausis naribus aversoque vultu, dorsum invite subjecit sarcinæ, et cum Episcopo communicato labore ad cœmeterium cadaver fœtidum deportant, cantante ac flente sacerdote : Heu me, Domine.

mulieris corpus humeris ad sepulcrum defert.

44 Videns ergo, quia tempus eum monet, omnes apothecas suas aperuit, panes præparat, alit egentes, et ecce quasi ad universales ordines nundinarum, de tota provincia famelicorum turbæ concurrunt, de monasteriis virorum ac feminorum præpositi ac dispensatores, omnesque quos annorum egestas premebat, ad promptuaria Episcopi currebant, sperata subsidia sine mora invenientes. Cumque messis appropinquaret, et maturæ segetes ubique locorum falcem postularent, multa millia falcium pauperibus, quos toto anno aluerat, præparata distribui fecit, atque refectis omnibus, in festivitate sancti Jacobi; Ecce, inquit Pater optimus, filioli mei; terra coram vobis est, finita est diernm malitia. Et accipiens singulas falces, singulos addidit denarios, unicuique denarium et falcem, instrumentum operis et viaticum, sicque valefecit eis, et bonitate et gaudio eos dimisit. Iis modis id officium ei fuit omnibus annis inopiæ ac sterilitatis. His aliisque operibus misericordiæ, maximam sibi fiduciam apud Deum altissimum conquirebat, et temporalibus expensis in cœlis sibi thesaurisans, dispersit dedit pauperibus, ut justitia ejus maneat in seculum seculi *m*. D

AUCTORE SEFRIDO. *et sua omnia famelicis distribuit.*

m

E

ANNOTATA.

a *Fuit is Rupertus, de quo supra.*

b *Huc usque cap.* 26 *Andreæ Gretseri, qui Ebbonem denuo citat. Verum hic alius a nostro esse debuit, aut nostrum mire contractum oportet, qui sub finem libri primi in compendium redactus videtur. Hic doctorem rursus agit Jaschius : sed sutor ultra crepidam.*

c *Et hæc in nostro anonymo contracta sunt, sed ex Andrea suppleri possunt.*

d *De hoc privilegio nuper locuti sumus. Historiam explicet notator Jaschius; at rebus sacris aut vitæ canonicæ sese non immisceat.*

e *Totus hic numerus, est caput* 35 *Andreæ Gretseriani, ubi ultima hæc constructio non recte exprimitur. Correcta est ex editione Jaschii.*

f *Capite* 36 *Andreæ Gretseri et* 31 *Jaschii aliqua hisce præmittuntur de pelliceo habitu S. Ottonis, quem* renonem *recte appellat Andreas Jaschii. Tu de eo vide Glossarium Cangii.* Bruno quondam Argentinensis episcopus, *qui ibi inducitur, ejectus est a Lothario Imperatore, adeoque post annum* 1125. *Vide Gretserum pag.* 419.

g *In utroque Andrea est* dissutos. *In Canisii editione bene corrigitur* subtalares, *pro voce male expressa, sive ea* sotulares *sit, sive* socculares.

h *Est hoc caput* 38 *Andreæ Gretseri, cujus notationem frustra arrodit Jaschius.*

i *Recte id explicat Gretserus de* indice reliquiarum, *ut patet ex toto contextu.*

k *In perfectione monachorum pueriliter ludit Jaschius, non intelligens quid dicat.*

l *Videor definire posse, quo hæc anno facta fuerint, nam ad annum* 1125 *talia narrat Urspergensis, quæ cum ea calamitate satis conveniunt. Verba ejus sunt :* Hoc etiam anno nonnullos ex nobilibus, una cum innumera multitudine vulgarium sæviens mortalitas absumpsit : inter quos Udalricum Eihstatensem ac Ruoggerum Wirziburgensem, Arnoldum quoque comitis Arnoldi filium, bonæ indolis adolescentem, pluresque alios sors ultima pressit. Nam post vulgi stragem immensam tam fame quam pestilentia, judicio divino, patratam; lues tanta tamque indifferens per populos ubique grassari cœpit, ut nulli conditioni, sexui vel ætati parcendum fore, mors minitaretur pallida, vixque vivi sufficerent ad curanda defungentium cadavera. *Audisti, fuisse* annorum *calamitatem* et annos inopiæ, *ut forte* F

maxime

AUCTORE SEFRIDO.

A *maxime sævierit anno 1125, quo toto S. Ottonem Bambergæ fuisse constat.*

m *Hic recte finitur liber primus, nempe cap. 42 Andreæ Gretseri et 37 Jaschii; nam Andreas ille sequentia capita melius alibi collocasset, ut dictum est in commentario, et iterum notabitur sub finem lib. 3, hujus operis. In Jaschio alius est ordo a nobis non curandus.*

PRÆFATIO

ad librum sequentem a

a Jam tempus est, ut in memorian æternam beati Ottonis Pontificis, peregrinationem et laborem ejus stylo fideli prosequamur, qualiter Apostolica autoritate beati Honorii Papæ Pommeranicæ genti Apostolus destinatus, prædicaverit, baptizaverit, et ministerium suum fideliter adimplendo, opus Evangelistæ fecerit, in quo revera similem illum fecit Dominus gloriæ Sanctorum, quam magnifice adeptus est in conversatione c gentis illius, in cujus pœnitentiam divinitus est directus. Magna quidem sunt merita ipsius, quæ secundum dilectionem proximi, in operibus bonis et eleemosynis, membris Christi exhibuit, magnæ et indeficientes miserationes ejus, ejus quas fecit in domo Dei sui, et in cæremoniis ejus; sed oleum divinæ charitatis in ipso abunde effusum virtutibus supereminet universis. Venit enim non solum reducere oves perditas, et convertere ad pastorem et Episcopum animarum suarum, sed etiam animam suam ponere pro testamento Dei, ardentissimo desiderio amplectens contumelias, plagas, et persecutiones expectans, etiam vincula et carceres, et ipsam mortem pro nomine Domini Jesu felici constantia, relictis omnibus sustinere. Credimus repositam ergo illi coronam justitiæ in illum diem regenerationis, cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, quando veniens in exultatione cum Apostolis, Doctoribus et Evangelistis, tamquam fidelis operator dominicæ messis, plures adducet manipulos, a Principe Pastorum percepturus duplicem stolam jocunditatis et immarcessibilem gloriæ coronam. Nunc ergo quibus de causis, quibus auctoribus, quo ordine et tempore conversionem Pommeranicæ gentis sit aggressus, exequamur, de situ et qualitate ipsius terræ, de ritu gentis pauca præmittentes.

De S. Ottonis missione in Pomeraniam, b

c

B

C

quæ regio paucis describitur.

d 46 Pommerania provincia d ex ipsa nominis etymologia, qualitatem sui nominis et situs indicare videtur. Nam Pommo e lingua Sclavorum, juxta sonat, vel circa; morim autem mare. Inde quasi Pommorizania, id est juxta vel circa mare posita. Est autem terra hæc, si totam ejus positionem tam in stagnis et refusionibus marinis, quam in locis campestribus considerare velimus, quasi figura triangula, quia tribus lateribus, quasi tribus lineis, per capita sibi cohærentibus, tres angulos habere deprehenditur, ita tamen, ut unus angulus duobus reliquis sit extensior, qui etiam usque ad Leutitiam et prope Saxoniam, versus Aquilonem ad fluctus Oceani paulatim recurvatus demittitur. Itaque Pommerania post se in Oceano Daciam habet, et Rugiam insulam parvam f sed populosam; super se autem, id est ad dexteram Septemtrionis, Slaviam habet et Prusciam, et Rusciam. Ante se vero, id est versus aridam, parva extremitate se attingentes fines respicit Ungariæ ac Moraviæ. Deinde Poloniam spatiosa contiguitate, usque ad confinia Leutitiæ et Saxoniæ se habet, attingendo extendentem. Gens ista, terra marique bellare perita, spoliis et raptu vivere consueta, naturali quadam feritate semper erat indomita, et a cultu et fide Christiana penitus aliena. Terra vero ipsa, piscium et ferarum copiosam incolis præbet abundantiam, omnigenumque frumentorum et leguminum sive seminum fertilissima est; nulla mellis feracior, nulla pascuis et gramine fœcundior. Vinum autem nec habent nec quærunt; sed melleis poculis et cervisia curatissime confecta, vina superant Falernica. Sed de his alias. Nunc autem expediendum, quod multis admirationi est, quare videlicet hi homines, tam procul ab orientali Francia, et a Babenbergensi Ecclesia, immo a toto pene orbe divisi, non alium quemquam de vicinioribus regnis, vel Ecclesiis baptistam et prædicatorem, quam Babenbergensem Episcopum habere potuerint. Sed hic fructus ad incrementum beatitudinis ejus, illi a Deo donatus est g.

e

f

D

g

ANNOTATA.

a *Deest tota hæc præfatio in utraque Andreæ editione. Longe distat ab Andrea Jaschiano, qui hic Ebbonianus est totus: Gretserianus librum suum incipit a numero sequenti, cum tamen anonymus, et hunc et numerum sequentem libro secundo præmittat, etiam in editione Jaschii a pag.* 286.

b *Necesse est Sefridum et hunc Sefridi compilatorem, nomina Pontificum confudisse, cum indubitatum videatur, sanctum Ottonem primam missionem suscepisse, sedente adhuc Calixto PP., ut in commentario fusius explicuimus.*

E

c *Malim legere* conversione, *nihil tamen mutatum est, in consensu utriusque editionis.*

d *Hic inchoatur etiam liber secundus in editione Jaschii, ex qua et Andreæ Gretseri nonnulla in Canisio corrigenda.*

e *De tota hac etymologia nominis* Pomeraniæ, *quæ in Andrea Jaschii paulo aliter explicatur, frustra disputationem instituam; uti et de finibus, quos tunc habuerit, hodie magis restrictis; satis rem explicat auctor, ut fusiori commentario opus habere non videatur: et quamvis hinc inde limites ad amussim non definiret, ea omnia ad vitam S. Ottonis parum conferunt.*

f *Melior est hæc lectio, quam Jaschiana, in quo pro* parvam *habetur* puta.

g *Addit hic aliquid interlocutor Thimo apud Gretserum, uti sæpius alibi inducitur: sed meræ videntur transitiones, aut certe interpellationes non magni momenti, quæ proinde a nostro facile negligi potuerunt.*

F

LIBER SECUNDUS

CAPUT I.

Boleslai Pomeranorum domitoris litteris invitatus S. Otto, auctoritate Apostolica missionem suscipit et gentis illius fines ingreditur.

Dux Polonorum terror a

Tempore quo Dominus Episcopus Babenbergensem regebat Ecclesiam, Polizlaus a vir strenuus et ingenuæ atque avitæ nobilitatis decore illustris, ducatum Poloniæ administrabat. Qui dum se graviter ac provide gereret, omnes terræ suæ terminos, sub prædecessoribus suis hostium violentia invasos et perturbatos, et castra urbesque, a sua potestate vi alienatas, manu robusta recuperare prævaluit. Cumque bellicos actus suos felici exitu sæpe prosperari videret, erga Deum quidem, a quo sibi sciebat præstari victoriam, humilior atque devotior, erga hostes vero erectior atque animosior factus, mutua vice terminos eorum ferro et igne attemptare, prædasque et manubias frequen-

A frequenter abstrahere, et personas captivare solebat, quousque assiduis cladibus ac terrore confracti, multis obsequiis et donorum impensis, animum ejus delinirent, datisque et acceptis dextris, fidem pacis firmissime pangerent et pacta reciperent. Erant autem diversi, cum quibus diversis temporibus certamen habebatur, ex parte una Poloniæ, Bohemi, Ungari, Moravi; ex alia Rutheni, gens crudelis et aspera, qui Slavorum, Pruscorum et Pomeranorum freti auxiliis, acrius diutiusque illi restiterunt; sed frustra; qui tandem superati ab eo et contriti post multas clades pacem ab eo postulare cum rege suo decreverunt. At ille, ut erat, bellis ac laboribus semper infractus; non continuo de pace acquiescere voluit, nisi prius aliqua memorabili honorificentia satisfactionem accepisset.

48 Rex vero et omnes principes Ruthenorum, sine amicitia et pace Ducis, non se quietos fore perpendentes, viam inveniendæ mutuæ pacis et gratiæ, illius prudentiæ ac fidei committendam præsumpserunt. Ille vero hanc honestissimam ratus viam statuendæ ac firmandæ pacis, filiam ipsius regis petivit et accepit uxorem, videlicet, ut hoc affinitatis commercio, tam principes ipsi, quam B subditi eis terræ utriusque populi pacem ad invicem haberent perpetuam, atque in necessitatibus et opportunitatibus suis, mutuo contra hostes sibi præsidio forent atque auxilia portarent. Colebant ergo se mutuis beneficiis socer et gener; magnificatusque est Polislaus et confortatus ac prosperatus undique est. Nec ulla ei erat contradictio, universis potestatis suæ terminis hoste nullo turbatis. Verum ea perfunctoria et brevis tranquillitas. Nam post paucos annos Ruthenissa uxor Polislai moritur, unum tantum ei filium relinquens. Unde quasi rupto vinculo, quo tota inter generum et socerum constabat amicitia, dudum consopita bella paulatim recrudescunt.

Ruthenis infestis,

49 Polislaus igitur feritate gentis permotus, cum suis consilium habuit, quonam [modo] rediviva mala hæc propulsare potuisset. Habebat autem Petrum quemdam militiæ ductorem, virum acris ingenii, et fortem robore, de quo dubium, utrum in armis, an in consiliis major fuerit, qui erat præfectus a Duce super viros bellatores. Hic ascitus consiliis: Si suis tantum, inquit, Rutheni viribus dimicarent, illos nobis conteri, non esset laboriosum; sed habent Slavos, habent Pruscos, habent etiam Pommeranos, C gentem idololatram, invisam ac nimis indomitam, quos omnes simul in arma provocare, quam durum sit, inexperti non sumus; quamvis ante de his triumphos habuerimus. Quo circa meo animo consilium incidit, Ruthenos arte melius superari. Et ne quis impossibile hoc existimet, ecce vadam ad illos, et incruentam nobis de tyranno victoriam reportabo, Deo mihi præstante ingenium. Sed quid multis? Placuit Duci et Principibus experiri, si effectum habere verba Petri queant. Assumptisque viris quasi triginta robustissimis, ficta necessitate Petrus ad Regem transfugit Ruthenorum, eumque arte sermonis circumventum, quod male de Duce sentiret, æstimare fecit. Et rex eo quod fidem haberet homini, quem etiam prudentem sensit, ad multa negotia sua, ejus familiaritate usus est, sperans quod tandem per eum de Polonia tota triumpharet.

capto eorum rege

50 At Petro aliud mentis erat. Nam cum die quadam fictus transfuga, ipsiusque socii cum rege in saltu nemoris venandi gratia vagarentur, rex nihil mali suspicatus, occasione ferarum longius a mœnibus abscesserat, elongatisque aliis, Petrus cum suis circa illum remansit. Qua fretus opportunitate, capto rege, incruentam, ut pollicitus erat, de Ruthenis victoriam Domino suo duci reportavit; mirumque dictu, effera gens illa hoc facto ita edomita D est, ut numquam postea, vivente Duce, ne quidem de bello cogitaret. Nam pro ereptione sui tyrannus, quidquid majorum suorum studio ac solertia in thesauris collectum habere poterat, dare coactus est, aurum et argentum, et quæque speciosa in vasis et vestibus et variis opum speciebus, quadrigis et camelis in Poloniam adportantibus, ita ut Ruthenia tota, insolita paupertate contabesceret *b*. Deinde ubi fœdera mansuetæ pacis jurejurando, tam rex quam optimates Ruthenorum, solidaverant, etiam hoc pollicere fide firmissima rogati sunt; ne Pommeranis ultra forent auxilio. Contra illos enim totis viribus Dux manum levare cogitavit.

pacem in leges suas conficit.

AUCTORE S. PRIDO.

51 His ergo omnibus ipsius ad votum compositis, Pommeraniam *c* insultibus crebris concutere, vastare ac populari cœpit. Et quia paganismo tenebantur, Dux eos aut penitus elidere, aut ferro ad fidem Christianismi conatus est impellere *d*. At illi suis fisi viribus, eo quod civitates et castra, natura et arte firma, in introitu haberent quam plurima, se inexpugnabiles fore arbitrati sunt, omnemque substantiam suam in urbibus collocantes, armorum præsidia præparare moliuntur. Sed quia Deo placuit, aliquos ex eis conterere, ut ceteros ad fidem converteret, ingenium et vires contra eos Polislao ministravit, ita ut multis et magnis cladibus eos frequenter afficeret. Nam et civitatem Stetinensem, quæ stagno et aquis undique cincta, omni hosti inaccessibilis putabatur, quæ etiam totius Pomeraniæ metropolis fuit, hiemali tempore strictam per glaciem, non sine periculo exercitum ducens, inopinata clade percussit. Vadam *e* quoque civitatem, munitam et fortem, valde fregit et succendit; et omnem in circuitu ejus regionem igni et ferro vastavit; adeo ut ruinas, et adustiones, et acervos cadaverum interfectorum, per diversa loca, monstrarent post annos tres, acsi de strage recenti.

Hinc debellatos Pomeranos idololatras

52 Tam gravissime autem in illarum civitatum expugnatione subacti sunt, ut quos neci et captivitati Dux superesse passus est, cum suo principe, Christianos se atque tributarios fore, quod jurare licuit, pro ingenti lucro ducerent. Ferunt autem, quod 18000 virorum pugnatorum neci traditis, 8000 cum uxoribus et parvulis, ad terram suam captivos abduxerit, et in periculosis marchiarum *f* locis, in urbibus et castris eos collocans, quo terræ suæ presidio forent, et cum hostibus suis, gentibus scilicet extraneis, bella gererent, indixit. Hoc addito, ut abdicatis idolis, Christianæ se religioni per omnia conformarent. Sed cum reliquos de gente perfida, quos in terra propria tributarios dimiserat, Dux fidei Christianæ apponere curaret, omnes Episcopos terræ suæ conveniens, nulli persuadere potuit, ut illo ire, atque in tenebris et umbra mortis sedentibus, lumen vitæ vellent ostendere; singulis suas excusationes prætendentibus. Sicque per triennium dilata est prædicatio.

fidem Christianam suscipere compellit,

53 Tandem instinctu admonitus divino, ad hoc opus Ottonem Babenbergensem Episcopum, cujus tunc fama late in regnis effloruit, eo quod et hunc in adolescentia ejus pater, sui capellani more obsequentem, notum et charum habuerit, invitare decrevit: opportunum fore autumans, cum tali viro et antiquas renovare amicitias, et tam sancti operis gratiam illius injungere sanctitati. Mittens ergo legatos et munera, scripsit ei litteras, secundum verba hæc: Domino suo et patri amantissimo Ottoni, venerabili Episcopo, Polizlaus Dux Polonorum filialis obsequii humilem devotionem. Quia in diebus juventutis tuæ, apud patrem meum decentissima te honestate conversatum memini *g*, et nunc quoque Dominus tecum est, firmans te et benedicens tibi in omnibus viis

ad quam prædicandam

AUCTORE SEFRIDO

A viis tuis, si tuæ non displicet dignitati, veteres tecum renovare animo meo sedit amicitias, tuoque consilio simul et auxilio uti, ad Dei gloriam promovendam, ipsius gratia coadjuvante. Nosti enim, ut arbitror, quomodo Pommeranorum cruda barbaries, non mea quidem sed Dei virtute humiliata, societati ecclesiæ, per Baptismi lavacrum se admitti petivit. Sed ecce per triennium laboro, quod nullum episcoporum vel sacerdotum idoneorum mihive affinium, ad hoc opus inducere queo. Unde quia tua sanctitas ad omne opus bonum prompta et indefessa prædicatur, rogamus, Pater amantissime, non te pigeat, nostro comitante servitio, pro Dei gloria tuæque beatitudinis incremento, id laboris assumere. Sed et ego tuæ paternitatis devotus famulus, impensas omnes et socios itinerum, et linguæ interpretes, et coadjutores presbyteros, et quæcumque necessaria fuerint, præbebo, tu tantum, sanctissime Pater, venire dignare.

S. Ottonem invitat.

54 His auditis Episcopus, quasi de cœlo vocem Dei loquentis accepisset, toto pectore abundantia lætitiæ repletus, gratias egit omnipotenti Deo, quod ad tale negotium, suo uti dignaretur ministerio. B Habito igitur chori et cleri sui consilio; missis ad Apostolicam Sedem legatis, pro petenda licentia, benedictione atque obedientia, venerandæ memoriæ Domini Honorii *h* Papæ, huic gravissimæ sarcinæ humerum devote applicuit. Sed quia terram Pomeranorum, fama ferente, opulentam audiverat, et egenos sive mendicos penitus non habere, sed vehementer aspernari, et jam dudum quosdam servos Dei prædicatores egenos ac censu tenues, propter inopiam contempsisse, quasi non pro salute hominum, sed pro sua necessitate relevanda, officio insisterent prædicandi; studiose procuravit, ut non solum illis non indigens, verum etiam opulentus appareret, non opes eorum sibi, sed ipsos potius velle Deo lucrari *i*. Assumptis ergo clericis idoneis, et eisdem ad iter abunde procuratis, Missales aliosque libros et calices cum indumentis sacerdotalibus, et alia quæque altaris utensilia, quæ in gente pagana subito non posse inveniri sciebat, provida liberalitate secum fecit portari, ne sine instrumento agricola fidus in agrum Domini sui exire videretur. Vestes quoque et pannos pretiosos aliaque donaria, nobilibus ac divitibus apta, Evangelista simplex et prudens in viam portavit Evangelii, ne forte indigentiæ causa, paganis videretur evangelizare: sed novellæ plantationi C sua potius conferre, quam illius appetere.

qui, facta sibi a Papa potestate,

55 Paratis ergo omnibus quæ profectioni erant necessaria, proxima die post festum sancti Georgii Martyris, salutato clero et populo suo, tamquam hoc opere viam sanctificaret, duas ecclesias, unam in Luchenberge *k*, et alteram in Vohendrere consecravit. Hinc transito nemore Bohemico, venit ad Cladrim cœnobium, Cluniacensis ordinis; ubi honorifice susceptus, dedicavit ecclesiam in honore sancti Nicolai. Ibi etiam quasdam sorores velavit, quarum unam nomine Richam, amarissime flentem, blande consolatus est, dicens: Noli flere filia, quia secura esto, quia in die judicii ego animam tuam sponso tuo Domino nostro Jesu Christo consignabo. In hujus promissionis argumentum, post multa annorum curricula, in anniversario depositionis beati Ottonis die, defuncta est. A Cladrim digrediens, pervenit Bragam, inde per Sacischam, in Albis fluminis ripa sitam ecclesiam, ad castrum Ducis Bohemici, quod Milediam dicunt, ubi a Duce ipso susceptus et donis honoratus est. Inde per aliud ejus castrum, Burda nomine, usque ad Nemetiam urbem Ducis Poloniæ: atque inde per tres Episcopatus Poloniæ, Brezlabensem videlicet, et Calissensem atque Poznanensem, usque ad archiepiscopatum Gneznensem, cum gaudio et pace conducti sunt. D Omnibus illic Ecclesiis, una salutationis forma, Episcopum suscipientibus; festivæ scilicet per processionis honorem, gaudentesque per loca singula, uno eodemque exultationis cantu, ejus proposito alludentes: Cives Apostolorum et Domestici Dei advenerunt hodie, et cetera quæ in illo Responsorio sunt, devote cecinerunt.

peragrata Bohemia,

56 Præterea Dux ipse et omnes optimates Poloniæ, quasi ducentis passibus ab urbe Gnezna, nudis pedibus procedentes, cum magna susceptum reverentia, principalem usque ad ecclesiam conduxerunt. Dux ergo tali hospite lætissimus et gloriosus, per dies septem ejus fruens præsentia, multa eis *l* humanitate et benignitate, omnia etiam viæ necessaria solerti cura instituit præparare: deditque Domino Episcopo de gente illa, tam Sclaviæ quam Teutonicæ linguæ gnaros satellites, ad diversa ejus ministeria, ne quam incommoditatem per linguæ ignorantiam, in gente externa pateretur. Quid dicam? currus et quadrigas, ordine longo, victualia et omnes sarcinas Episcopi portantes, monetam quoque illius terræ liberalitate contulit ingenua: nulla eos sustinens laborare inopia; sed neque propria expendere, acsi omne illius viæ meritum suis impensis emere E cogitaret. Tres etiam sacerdotes capellanos, de latere suo, Princeps Episcopo sociavit coadjutores verbi, et centurionem quemdam Paulitium nomine, virum strenuum et catholicum; qui etiam naturali facundia idoneus esset concionari ad populum.

in Poloniam adveniens,

57 Taliter a Duce Poloniæ dimissi, scilicet Episcopus et qui cum eo erant, per castrum in extremis Poloniæ finibus transeuntes, nemus horrendum et vastum, quod Pomeraniam Poloniamque dividit, intraverunt *m*: sed viam in invio quam difficile sit tenere, etiam illic experiri potuerunt. Nemus quippe hoc, nulli ante mortalium pervium erat, nisi quod superioribus annis Dux latrocinandi causa, priusquam subegisset totam Pomeraniam, sectis signatisque arboribus, viam sibi exercituique suo exciderat. Quæ signa tenentes, magna quidem difficultate propter serpentum ferarumque diversarum monstra, nec non et gruum, in ramis arborum nidos habentium, eosque garritu et plausu nimis infestantium, importunitatem, simulque propter loca palustria, quadrigas et currus præpedientia, vix diebus sex emenso nemore, ad ripam fluminis, quæ limes Pomeraniæ est, consederunt.

a Boleslao honorifice susceptus,

duce Paulitio, per difficiles vias

58 Dux vero Pomeranorum adventus eorum F præscius, cum quingentis viris occurrens, ex alia parte aquæ castra metatus est, moxque amne transmisso, cum paucis Episcopum salutat, atque salutatur ab illo, et quia Christianus erat, occulte autem, propter metum paganorum, corde magis quam ore locutus, in amplexu Pontificis diu pendens, alta devotione super viæ causa, Dei clementiam collaudat, Episcopo et Duce, cum interprete Paulitio, seorsim in colloquio demorantibus. Ceteri, qui venerant cum Duce, homines barbari, quia clericos aliquantum trepidare videbant, ficto eos terrore amplius vexabant, ita ut articulum passionis imminere metuentes, confessione et orationibus atque psalmodia, Domino suum commendarent agonem. Nam primo illic paganos viderunt, et qua mente Dux advenerit, nondum omnes sciebant. Sed et horror solitudinis, et loca insolita, et nuper evasi nemoris nigra densitas, et crepusculum noctis propinquæ, et hominum barbarorum crudelis aspectus, materia eis non parvi timoris erant. Nam et cultros acutissimos educentes, vivos eos excoriare aut transfigere, ac humi eos defodere usque ad verticem, coronasque eorum eisdem cultris punctare ac secare minati sunt; et alia multa genera tormentorum, rictu fremituque

Pomeraniæ fines attingit;

suis ad barbarorum aspectum trepidantibus,

A mituque eos terrentes, eis imminere dixerunt. Sed cito respiraverunt, Duce ipso eos placidæ benignæque consolationis eulogio *n* relevante, quodque inani pavore pulsati fuerint, utrimque pro joco esse cœpit. Nam ubi eis Ducem ipsum aliosque milites, qui eos terruerant, Christianos esse compertum est, paulatim quidem animose, deinde fiducialius agere, ipsosque etiam adhortari ac docere præsumpserunt, quos antea vel intueri, metu percussi, non potuerant.

n

59 Ipsis ergo jam mansuescentibus, et religioni Christianæ magis magisque deferentibus, repletum est gaudio os illorum, et lingua eorum exultatione; dicebantque inter gentes, quarum Deus tetigerat corda : Magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes; quia Episcopo veniente ad eos, dissolvisset Dominus captivitatem eorum, sicut solvitur glacies a sole meridiano. Episcopus igitur, bene agendi semper avidus, bene se venisse ominatus, donariis Ducem honorans, baculum quoque dedit eburneum, quo ille statim usus, ipsoque incumbens, gratulabundus huc illucque ambulat, conversusque ad milites : Qualem, ait, Patrem nobis Deus dedit, et qualia Patris dona, et hæc nunc quidem B magis quam alio tempore gratiora? Hinc ad castra discessum est; factoque mane, Dux de viris, qui secum venerant, ductores et ministros reliquit Episcopo, mandans in tota Pomerania, per cuncta loca suæ possessionis, liberalia ei præberi hospitia. Christiani vero et Episcopus, transito fluvio, terram Pomeranorum, in nomine Domini intraverunt, et conductoribus eorum viam demonstrantibus, iter ad castrum Pirissam direxerunt. Dux vero ab eis ad sua negotia divellitur.

sed Duce prospera omnia pollicente.
1 Reg. 10.

ANNOTATA.

a Polizlaus, Bolizlaus, Boleslaus *et hujusmodi inflexiones alias observandas non puto; de ejus parentibus aliisque ad rem nostram spectantibus, dictum est in commentario prævio. Qui heroica viri bellatoris gesta et perpetua ferme, cum finitimis et fratre notho, bella discere voluerit, adeat Martinum Cromerum lib.* 5. *Hæc pluribus illustrare operæ pretium non est, utpote vitæ sancti Ottonis plane extranea.*

b *Talem belli Ruthenici circumstantiam non facile alibi reperies; at ex Sefridi auctoritate admittendam censeo, quamvis in Ebbone nihil reperiatur, quod ei historiæ affine sit*

C

c *De bellis Pomeranicis multa referunt scriptores Poloni : videatur jam dictus Cromerus citato libro, conversionem gentis ad fidem Christianam non satis apte temporibus connectens, eaque omittens, quæ hinc suppleri possunt.*

d *Novus prædicandæ fidei modus, qui tamen Pomeranis saluti fuit.*

e *Cromerus* Naclum *appellat, ut vide jam dicto libro, pag. mihi* 124.

f Marcham *vel* Marchiam *regionis limitem vel extremum terminum significare, vulgo notum est; forte hic accipitur pro certis terrarum tractibus, hostium excursionibus magis expositis*

g *Quæ huc spectant, in commentario abunde explicata sunt.*

h *Item de prima, Pomeranis prædicandi potestate, non ab Honorio, sed a Calixto facta, de qua vide pag.* 411 *editionis Andreæ apud Gretserum, ineptas Crameri Lutherani phrases pro merito redarguentem.*

i *Missionem et missionis modum genti, loco et tempori sapientissime aptavit novus Apostolus, ut hinc discant hypercritici, non omnibus omnia semper convenire, sed Apostolos ipsos omnibus omnia fieri oportere.*

k *Nonnulla nomina aliter effert Andreas Gretseri, alter quandoque Jaschii editio; verum hujusmodi minutiis eruderandis bonas horas insumere, operæ pretium non videtur.* D

AUCTORE SEFRIDO.

l *Sefridus apud Gretserum sic loquitur :* Multa nobis exhibita humanitate, *et ita pergit, ut omnibus se interfuisse ostendat. Noster ea signa studiose mutavit, quamvis hinc inde nonnulla vestigia reliquerit.*

m Intravimus, *inquit Sefridus etc. Castrum porro* Uzdam *appellat, quod nomen hic omissum est.*

n *Malim* alloquio, *ut notavit Gretserus.*

CAPUT II.

Pirissæ post aliquam tergiversationem admissus, ingenti fructu populum catechizat, baptizat, ac fidei mysteriis et Sacramentis instituit.

In ipso autem itinere viculos paucos, bellica pridem vastatione dirutos et raros incolas, qui nuper se, post dispersionem recollegerant, invenimus *a*, qui de fide Christiana conventi, an credere vellent interrogati, humiliter pedibus advolvuntur Episcopi, catechizari se atque baptizari postulantes. Hos ergo quasi primitias messis Dominicæ, in aram Domini sui messor devotus, cum gratiarum actione componens, baptizavit illic homines triginta, fidemque sanctæ Trinitatis et Decalogum legis in numero tacite considerans, opus evangelicum, mystice a se inchoatum gavisus est. Deinde ad castrum Ducis Pirissam, undecima hora diei propinquantes, ecce illic hominum ad quatuor millia, ex omni provincia confluxisse, ut erant eminus, aspexerunt : erat enim dies festus paganorum, quem lusu, luxu, cantuque gens vesana celebrans, vociferatione alta, eos reddidit attonitos. Non igitur utile vel cautum eis visum est, illa nocte in turbam potu lætitiaque ferventem, eos tam insolitos hospites advenire; sed manentes, ubi fuerunt, noctem illam insomnem duxerunt; nec ignem in castris habere ausi, nec verbis apertioribus ad invicem loqui præsumpserunt.

Posito felici principio, a

E

61 Mane vero Episcopus Paulitium et nuncios Vrotislai Ducis ad castrum mittit. At illi, salutatis majoribus ex nomine Ducum, ab eis missum nunciant Episcopum, qui fidem et religionem Christianam terræ illi debeat prædicare : atque sub eorumdem authoritate mandant et suadent, ut digne ac reverenter susceptum audiant : addentes, virum esse honorabilem, domi divitem, et nunc quoque in aliena terra suis opibus sufficientem; nihil illum petere; nullius egere; pro illorum salute advenisse, non quæstus gratia. Memores sint fidei ac sponsionis suæ, memores divinæ ultionis et recentis exterminii, ne denuo iram Dei exasperent : orbem universum Christianis legibus deditum, se solos universitati resistere non posse. At illi, diu cunctabundi et diversas excusationes molientes, indulgentiam temporis consilio petunt; non oportere, dicentes, rem tam grandem subito aut inconsulte aggredi.

Pirissam accedit,

F

62 Paulitius vero et legati, astute ea dici animadvertentes ; Non, inquiunt, tempus est productionis consilii; quod facturi estis, facite citius: ecce juxta est; sero intraturus erat ad vos Dominus Antistes, sed quia ludo et jocis occupatos audivit, distulit intrare, in campo figens tentoria. Sed vestræ hoc convenit prudentiæ, ut non illum despectiva dilatione contristetis, ne forte et domini Duces se doleant super hoc injuriatos. Et est, inquiunt, tam prope? Quibus, ita esse, respondentibus : Et omnia, inquiunt, consilia nostra ruptum venit. Quoniam ergo rerum convenientia sic postulat, faciamus sponte et alacres, quod facturi sumus.

quæ primo tergiversatur,

AUCTORE SEFRIDO.

A sumus. Nam et altissimus Deus sua nos virtute circumventos undique trahere videtur : declinare non possumus; sequamur ergo trahentem ad vitam, ne reluctantes bonitati ejus, præcipitemur in mortem. Dii nostri, sicut apparet, dii non sunt, contra eum nos juvare non possunt. Melius ergo, est, ut relictis desertoribus, ad verum Deum, qui non deserit sperantes in se, ex toto corde transeamus.

prædicante Paulitio sancti ductore

63 Verum ubi eam sententiam tam bonam tamque salubrem diligenti retractatione probaverant; primo quidem apud se in conclavi, deinde vero cum legatis et Paulitio, ad plenum vigorem laxiori consilio firmaverunt, cum eisdem ad populum egressi; qui sicut ad festum confluxerat, contra morem indispersus, Dei nutu in loco manebat, nec in rus discesserat; luculenti sermonis dulcedine, multo benevolentiæ captu, eos de hoc verbo allocuti sunt. Sed quid multa? Mirum dictu, quam subito, quam facili consensu, omnis illa multitudo populi, auditis Primatum verbis, in eumdem sese consensum inclinaverunt. Et quia dici audiunt, Episcopum in proximo esse, facto ingenti clamore, ut advocetur, universi rogant, quo illum videre queant et B audire, antequam soluto cœtu singuli in loca sua discedant.

faciles aures præbet

64 Redeuntibus itaque Paulitio et legatis, abierunt quidam de castellanis cum eis ad Episcopum, qui obnixa veneratione, ad se illum invitarent, salutatum ex parte nobilium, plebisque universæ, quibus fidem facerent, sine omni periculo vel injuriæ metu, eum ascendere posse; quin etiam in omnibus obauditurus se ex animo. Episcopus vero, tam quieto successu rebus se promoventibus, gratias agens Deo, ad castrum se levabat. Sed ecce *b* cum quadrigas, vehicula, et saginarios *b* eorum victualia portantes, jumenta quoque et qui cum eis veniebant, eminus videre cœperunt, quasi apparatum belli suspicantes, modicum turbati sunt. Re autem, sicut erat, recte agnita, pavore abjecto, in modum torrentis omnis populus in occursum eorum effunditur, ambiens et circumdans, admirans et contemplans, et eos et omnia eorum usque ad hospitis locum conducendo. Fuit autem ante introitum castri area spatiosa, quam occupantes fixerunt tentoria in eodem loco, ipsis barbaris mansuete ac familiariter eos adjuvantibus et in omnibus se eis opportunos exhibentibus.

et S. Ottonem suscipit.

C 65 Interea vero Episcopus pontificalibus indutus, monente Paulitio et primatibus, de loco editiori populum cupientem ore alloquitur interpretis; ita dicens: Benedictio Domini super vos, benedicti vos a Domino : benedicimus et vobis gratias referimus in nomine Domini; quia grata et jucunda et benigna susceptione nos refovistis. Et causa quidem adventus nostri ad vos, quæ sit, forte jam audistis; et iterum, si dignamini, audire debetis et diligentius attendere. De via longa venimus; salus vestra, beatitudo vestra, gaudium vestrum, tantæ nobis viæ causa fuit. Nam læti, salvi atque beati eritis æternaliter, si creatorem vestrum agnoscere et illi servire vultis. Hæc et his similia, quæ inserere studio brevitatis omitto, populo rudi simpliciter evangelizante Pontifice, omnis illa multitudo, quasi unus homo, fidei sanctæ concordantes, illius doctrina se commiserunt. At ille cum clericis et sacerdotibus septem diebus eos catechizans, et de omnibus quæ Christianæ religioni conveniebant, diligentissime instruens, indicto trium dierum jejunio, jussit, ut corpora sua balneis mundarent, et lotis albisque induti vestibus, mundo corde et corpore, mundoque habitu, ad sanctum baptisma concurrerent. Interim vero tribus exstructis baptisteriis, ita ordinavit, ut ipse solos mares pueros in uno baptizaret; alii autem sacerdotes in aliis feminas seorsum, et viros seorsum. D

Ipse cum sociis prædicans et catechizans.

66 Tanta quoque diligentia, tanta munditia et honestate, Pater optimus Sacramenti operationem fieri edocuit, ut nihil indecorum, nihil umquam, quod alicui gentium minus placere posset, ibi ageretur. Namque dolia grandia valde, terræ altius immergi præcepit, ita ut ora doliorum usque ad genu hominis vel minus de terra prominerent, quibus aqua impletis, facilis erat in eam descensus. Cortinas circa dolia, fixis columnellis funibusque inductis, oppandi fecit, ut in modum coronæ, velo undique cuppa cingeretur, ante sacerdotem vero et comministros, qui ex una parte astantes Sacramenti opus explere habebant, linteum fune trajectum pependit; quatenus verecundiæ undique provisum foret; nequid ineptiæ aut turpitudinis notaretur in Sacramento, neve honestiores personæ, pudoris occasione, se a baptismo subtraherent. Cum ergo ad stadium Baptismi turbæ venirent, sermone, qui talibus competeret, Episcopus eos omnes communiter alloquens, sexumque a sexu dextrorsum et sinistrorsum statuens, catechizatos oleo perunxit; deinde ad baptisteria degredi mandat. Igitur ad E introitum cortinæ venientes, singuli tantum cum patrinis suis intrabant; statimque vestem, qua fuit amictus is qui baptizandus erat, et cereum, illo in aquam descendente, patrini suscipiebant; et ante faciem suam illam tenentes, exspectabant, donec eam redderent de aqua exeunti. Sacerdos vero qui ad cupam stabat, cum audisset potius, quam vidisset, quod aliquis esset in aqua, velo paululum remoto, trina immersione capitis illius, mysterium Sacramenti perfecit, unctumque liquore chrismatis in vertice, et alba imposita, reductoque velo, de aqua jussit exire baptizatum; patrinis, veste quam tenebant, illum cooperientibus atque deducentibus.

omnibus rite dispositis,

67 Hic modus, hæc species, hic ordo eis fuit baptizandi viros et mulieres et pueros adultos, qui a sacerdotibus in aquam levari non poterant, tam in Pyrissa quam in urbibus aliis et castellis, ubicumque populi copia eos moram facere coegisset. In hieme quoque in stubis calefactis et in aqua calida eodem nitore atque verecundiæ observatione, infossis doliis et cortinis adhibitis, thure quoque et aliis odoriferis speciebus cuncta respergentibus, veneranda Baptismi confecit sacramenta. Namque in F omni actione sua (quod et paganis dignum laude videbatur) quamdam a Spiritu sancto cujusdam singularis munditiæ atque elegantis et urbanæ disciplinæ prærogativam habebat; ita ut nihil unquam dedecens aut ineptum inhonestumve quid, in cibo aut potu, sermone, gestu, vel habitu admitteret, sed in omni officio exterioris hominis, quænam esset compositio interioris, ostendebat, bonitate, disciplina, cautela prudentiæ conspicuus.

solennem baptismum instituit,

68 Manserunt autem in eodem loco quasi diebus viginti, evangelizantes populo et baptizantes eos in nomine Domini; docentes eos servare unitatem fidei in vinculo pacis; instruentes de festivitatibus et observationibus Christianæ religionis, de jejuniis quatuor temporum, de quadragesimali jejunio, de Incarnatione, de Nativitate, Circumcisione, Apparitione, Præsentatione, Baptismate, Transfiguratione, Passione, Resurrectione atque Ascensione Domini nostri Jesu Christi, de Adventu Spiritus sancti, de vigiliis et natalitiis Apostolorum et aliorum Martyrum et Sanctorum, de die Dominica, de sexta feria, de distributione mensium et institutione totius anni secundum Christianos, exstructoque altari et sanctuario (totum enim corpus basilicæ tam

A tam subito fieri non potuit) altare sanctificavit, et interim Missas illic celebrari præcepit, dans eis sacerdotem, libros et calicem, paraturam et omnia utensilia, quæ ad officium altaris pertinebant. Quæ omnia illi cum multo gaudio, alacritate ac devotione suscipientes, et gratias agentes, omnes veteres, et profanas superstitiones suas et gentiles observantias penitus abjiciebant, ex exuti veterem hominem cum actibus suis, in vitæ novitate ambulare cœperunt et proficere. Erat autem numerus conversorum ibi ad fidem quasi septem millia.

et neophytos mysteria edocet.

69 Videns autem Episcopus, quia messis multa, et, quod et aliis civitatibus oportet eum evangelizare regnum Dei, cum inde processurus esset, vocata concione, hoc sermone allocutus est Ecclesiam : Fratres æmulor vos Dei æmulatione : vos enim omnes, qui in præsentiarum ad me audiendum convenistis, et me docente, Christo credidistis et Christiani facti estis, una in Domino Ecclesia estis, desponsati per fidem Domino meo Jesu Christo; una, inquam, vos omnes Ecclesia estis, una et unica sponsa Domini mei Jesu Christi, quia unicæ universali Ecclesiæ per fidem incorporati estis. Sed quia ego per ejus gratiam, hujus veræ desponsionis B auctor esse videor, (nam ego ei uni viro desponsi vos virginem castam exhibere) hinc est quod æmulor vos, non tamen qualibet, sed Dei æmulatione. Nam, et mala æmulatio esse potest juxta illud Apostoli : Sunt quidam, qui æmulantur vos non bene. Æmulari autem est, velle indignari, licet pro imitari nonnumquam positum inveniatur, ut est, Æmulamini charismata meliora. Volo autem vobis indignari, et paratus sum vobis indignari, quod pridem dixi ; Æmulor vos : quia sine tristitia et indignatione ferre non possum, nec potero, si, quod absit, ad injuriam Domini mei Jesu Christi, cui per fidem vos despondi, cum diis alienis vos denuo contaminare volueritis : hoc enim est fornicationis genus, quod maxime separat a Deo.

Gal. 4.

Insignis ejus exhortatio

70 Fratres attendite, ecce omnes in Christo baptizati estis, et omnes Christum induistis, originalium et actualium peccatorum indulgentiam accepistis ab ipso, mundi estis et sancti, non per nos, sed per eum sanctificati et mundati : quia ipse in sanguine suo lavit peccata mundi. Nolite ergo iterum inquinare vos cultura idolorum, nam hæc est immunditia, qua omnino Deus offenditur, et penitus separat a gratia Dei. Nolite vos prostituere cor-C ruptoribus et immundis spiritibus. Soli creatori vero, nulli autem creaturæ divinum honorem exhibeatis, ne indignatio ejus et furor veniat super vos : sed magis in fide et spe et charitate proficite, ut benedictio ejus veniat super vos et super filios vestros, et ut ei credentes et fidem operibus exornantes, vitam habeatis in nomine ipsius, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Certi enim esse, et nullatenus dubitare debetis, quia si hanc, in qua hodie positi estis, innocentiam servaveritis, et istam sanctificationem ipsius adjutorio servare usque ad finem vitæ vestræ studueritis, non solum mortem evadetis æternam, sed etiam gaudium regni cœlestis possidebitis in æternum. Sed quia vita præsens sine peccatis duci non potest : luctamen enim et temptatio est vita hominis super terram; discessurus a vobis, trado vobis, quæ tradita sunt nobis a Domino. Arrham fidei sanctæ inter vos et Deum, septem scilicet Sacramenta Ecclesiæ, quasi septem significativa dona Spiritus sancti, quibus intendendo in laboribus et certamine hujus vitæ non deficere, sed proficere vestra possit ecclesia, suosque defectus reficere. Videte ergo et tenete, ut sciatis diligenter enumerare, quæ tradimus vobis, discedentes a vobis.

ad fidem et mores christianos.

71 Primum ergo Sacramentum est, quo jam imbuti estis, sacrosanctus Baptismus. Hoc Sacramentum, fratres mei, abhinc et semper tenere et venerari debetis, et parvulis vestris opportuno tempore, scilicet in Sabbato sancto Paschæ ac Pentecostes, per manus Sacerdotum tradere debetis *c*; certissime scientes quod quicumque sine illo de hac vita emigraverit, regno Dei carebit, et insuper maledicti originalis pœnas luet æternas. D

AUCTORE SEFRIDO. Septem Sacramenta *c*

72 Secundum Sacramentum est Confirmatio, id est, unctio Chrismatis in fronte. Hoc Sacramentum victuris est necessarium : videlicet, ut Spiritus sancti corroboratione muniantur et armentur, contra omnes tentationes et nequitias vitæ præsentis pugnaturi. Non autem usque in senectam differendum est, ut quidam putant, sed in ipsius adolescentiæ fervore percipiendum : quia illa ætas magis obnoxia est temptationibus.

sigillatim

73 Tertium Sacramentum est Unctio infirmorum, quod ideo morituris est necessarium, quia in illa unctione, per virtutem Spiritus sancti, remissio datur peccatorum; et ipse, qui moriturus est, contra spirituales nequitias, id est, contra malignos spiritus, in exitu vitæ animabus insidiantes, eadem Spiritus sancti virtute pugnaturus armatur. E Hoc omni Christiano in agone mortis ardentissime desiderandum, et devotissime percipiendum est, utpote remedium animæ certissimum.

enumerat

74 Quartum Sacramentum est Eucharistia, id est, corpus et sanguis Domini. Hoc Sacramentum victuris et morituris est necessarium. Sive enim vivimus sive morimur, hoc viatico semper utendum est. Est enim cibus animæ verus, vitam in se habens æternam. Unde frequenter Missæ celebrandæ sunt, et vos ad easdem devote convenire debetis, ut sæpius huic viatico communicetis. Quod si non potestis, quia carnales estis, huic tam sanctissimæ rei per vos ad omnes Missas participari, saltem per mediatorem vestrum, scilicet sacerdotem, qui pro vobis communicat, fideliter, reverenter ac devote Missas audiendo communicate. Oportet tamen et vos ipsos ter vel quater in anno, si amplius fieri non potest, et confessionem facere atque ipsi Sacramento communicare,

et accurate explicat

75 Quintum Sacramentum est, per pœnitentiam reconciliatio lapsorum, id est, eorum, qui post Baptismum propter graviores culpas ab Ecclesia projecti, per satisfactionem pœnitentiæ iterum ei conformantur. Et hoc Sacramentum quasi malagma et recuperatio est cadentium in pugna, et vulneratorum. F

præsertim

76 Sextum Sacramentum est Conjugium, id est, copula matrimonialis. Quinque autem superiora Sacramenta, quasi generalia sunt, et omni Christiano necessaria : istud autem quasi particulare est; quia non omnibus necessarium, sed eis tantum qui se continere non possunt, et sicut ad superiora Sacramenta omnes homines trahendi sunt et invitandi, ita nullus ad hoc trahendus est, et invitandus; nisi qui, ut dictum est, se non continent, sed vago et illicito concubitu sese polluunt et cammaculant : his enim suadendum est, ut infirmitati suæ honestiori subveniant remedio.

Matrimonium

77 Vos autem qui usque ad hæc tempora non Christiani sed pagani fuistis, Sacramentum conjugii non habuistis : quia fidem uni thoro non servastis. Sed qui voluistis, plures habuistis uxores; quod deinceps vobis non licebit. Sed unus vir unam tantum habere debet uxorem, et una unum. Quod amplius, a malo est. Si quis ergo in vobis est, qui plures habuerit uxores ante Baptismum, nunc unam de illis, quæ sibi magis placet, eligat dimissisque aliis, hanc solam habeat, ritu Christiano.

ejusque obligationem;

no. Et partus, inquit, femineos, audio, quia vos, o mulieres, necare consuevistis : quod quantum abominationis habeat, exprimi sermone non potest. Videte si hoc vel bruta animalia faciant fœtibus suis. Parricidium hoc non fiat amodo in vobis : quia sine gravissima pœnitentia dimitti non potest. Sive igitur sit masculus, sive femina, diligenter enutrite partus vestros : Dei enim est et marem procreare et feminam.

et Ordinem sacrum. 78. Septimum itaque Sacramentum est, Ordinatio sive Consecratio Clericorum, quod et ipsum particulare est et non generale, quia non omni homini necessarium est. Quamvis enim omnes homines indigeant clericis, non tamen est necessarium omnes homines fieri clericos. Ad ipsum tamen Sacramentum, qui moribus ac scientia magis idonei sunt, invitandi potius, quam trahendi. Unde adhortor vos et invito : quia cogere non debeo : ut de liberis vestris ad clericatum tradatis, liberalibus studiis prius diligenter instructos, ut ipsi per vos, sicut aliæ gentes, de lingua vestra, latinitatis conscios possitis habere clericos et sacerdotes. Ista ergo septem Sacramenta, quæ iterum vestri causa enumerare libet, et Baptismum, Confirmationem, infirmorum Unctionem, Eucharistiam, lapsorum Reconciliationem, Conjugium, et Ordines, per nos humiles suos paranymphos sponsus cœlestis in arrham veræ dilectionis vobis, Ecclesiæ suæ transmittere dignatus est. Quapropter omni honore ac reverentia eadem Sacramenta servate diligenter, et veneramini; docete ea filios vestros, ut memoriter teneant, et diligenter observent in omnes generationes d. Ecce habetis Ecclesiam, habetis sacerdotem de his omnibus, et quæcumque sunt necessaria vobis, abundantius vos instruere scientem. Ipsum ergo sicut me audietis, honorantes et amantes eum, et quæcumque vobis dixerit facientes. Et nunc ego vado, iterum cito reversurus ad vos. Valete in Domino dilectissimi.

ANNOTATA.

a *Non ita primæ personæ loquentis indicia suppressit Anonymus, ut non aliquando elabi siverit et hic et alibi.*

b *Melius* sagmarios, *ut in Andrea Gretseri. Sensus ostendit, agi de jumento sarcinario aut equo clitellario.*

c *Notus est ritus antiquus, a nobis hic non explicandus. Cetera etiam satis plana sunt.*

d *Totam hanc de septem Sacramentis catholicam sancti Ottonis doctrinam digerere haud potuit Lutheranus Jaschius pag.* 482. *Ut paucis sese expediat, temere et audacter asserit,* de suo hoc addidisse monachum, qui hanc Sefridi historiam edidit. *Bella enimvero solutio; nempe quia in pseudo-Andrea hic ex Ebbone compilato, ea non traduntur. At si tali effugio uti licet, plurima ex Sefrido rescindenda erunt, quæ in Ebbone non reperiuntur; multa item ex Ebbone, quæ Sefridus non tangit, quasi singula singuli enarraverint. Ea præcipue descripsit Ebbo, quæ ex Udalrico audiverat : verum gestis et dictis omnibus adfuit Sefridus, qui ubique in prima persona, ut testis oculatus et auritus loquitur, non solum Sancti acta, sed etiam verba, sed etiam prædicationes et allocutiones ad populum accurate referens, ut ex Gretseri editione convinci potuit Jaschius.*

CAPUT III.

Felix Caminæ conversio, ubi Dux polygamiam deserit. Punitio matronæ die Dominica metentis. Julinenses barbari, repulso Evangelio, S. Ottoni necem intentant.

Postquam confirmata et instructa est ecclesia in Pirissa, uberrime lacrymati, populoque primitivo eorum, caro affectu vale facientes, legatis eos deducentibus, ad civitatem Ducis Caminam deveniunt. *Opera ducissæ, urbs Camina* Erat autem illic Ducissa, uxor videlicet Ducis legitima, et licet inter paganos, Christianæ tamen religionis memor, de eorum adventu lætissima efficitur, et cum omni domo sua tanto eos devotissime suscepit, quanto et hoc marito placere, suæque et illius saluti profuturum non dubitavit. Eis enim Pirissæ demorantibus, omnia quæ illic gerebantur immissis clam exploratoribus, diligenter edidicit, magnoque tripudio cordis de illuminatione illius plebis exultans, ipsam quoque suæ fidei scintillam, quasi sub mortuis cineribus eatenus consopitam, inter suos familiares modeste primo, deinde fiducialius apud omnes, quos potuit, ventilare cœpit. Et quia scriptum est : De scintilla consurgit ignis, totam illam civitatem, etiam ante eorum introitum, tantus ardor fidei, operante Domino per matronam, invaserat, ut non solum nil contradictionis, verum etiam totius populi consensum, de suscipiendo Baptismo, invenerint, in multa gaudii plenitudine.

80 Quadraginta ergo ferme diebus in eodem loco manentes, tam ipse Pontifex, quam alii ejus cooperatores, sacerdotes et clerici, id pene solum operis habuerunt; suscipere venientes ad fidem, ducere, catechizare, prædicare et baptizare : videbanturque in tam copiosa messe, pauci messores. *S. Ottonis prædicatione convertitur,* Nam et ipsius loci atque circumjacentis provinciæ populus catervatim accedebat quotidie ac recedebat. Quibus omnibus dum satis fieri oporteret, immenso labore, maxime qui fuit in baptizando, Episcopum (licet solos mares pueros tingeret) sæpenumero sudantem aspexerunt; adeo profecto, ut alba ejus ab humeris usque ad umbilicum ante et retro sudore manaret. Sæpe etiam ipsius ministerii nimietate lassatus, brevi sessione vires recuperans, modicumquo sedendo respirans, quasi animosus operator et strenuus, denuo se sublevabat in idem opus sibi dulcissimum; gratias agens omnipotenti Deo, quod ipsius præstante clementia, tot manipulos in ejus horreo cum sudore ac lassitudine sua congereret.

81 Dum ea Caminæ gerebantur, atque de successu rerum et Episcopus cum suis et populus civitatis cum ipsa matrona nobilissima et Christianissima, spirituali gaudio fruerentur, ecce cum suo comitatu Dux terræ Vrotislaus a, non modicum lætitiæ salutaris augmentum, supervenit, nihilque moratus, quasi filiali fiducia, in amplexus ruens Episcopi : Salve, inquit, Pater sanctissime. Deinde : Non, quæso, ait, irascaris, quod post primam illam salutationem tam diu fui, te non videns, sed causa fuere inexcusabiles reipublicæ administrationes. Nunc autem ecce adsum parere ac servire tuæ paternitati prout vis. Etenim nos ipsi et omnia nostra tui sumus, utere sicut vis. Et hæc dicens, conversus ad clericos et ad alios quosque meliores de comitibus Episcopi; et hos, inquit, Pater, tuos collaboratores, tua licentia salutabo : apprehendensque manus singulorum tenebat, et benedicebat illis atque deosculabatur, eos filios et fratres appellans charissimos : benedixitque Deum omnium bonorum largi-

A largitorem, quod hospites tam gratissimos sua domo suscipere meruisset.

post sufficientem instructionem præeunte.

82 Quia vero deinceps navigio de civitate ad civitatem eundum fuit, omnes equos et jumenta eorum, villicos suos ad opportuna loca terræ, pastus gratia, deducere jussit; neque ante eis reddebantur, quam etiam consummatis omnibus, de terra fuerant jam exituri. Quos certe ita receperunt alteratos, ut præ crassitudine vix cuique suus cognosceretur. Milites ergo, qui cum Duce venerant, cathechizati statim et baptizati sunt; multique ex eis, prius qui Christiani fuerant, sed ex consortio incredulorum metas Christianitatis excesserant, ex quorum numero Ducem etiam ipsum fuisse constat, per confessionem et pœnitentiam confirmati sunt; promittentes deinceps, omnia quæ Christiano inimica sunt nomini, respuere, et ea quæ sunt apta sectari.

in repudianda polygamia.

83 Dux etiam : Scio, inquit, Christianæ sanctitati esse contrarium, plures uxores vel concubinas habere, simulque tactis Sanctorum reliquiis, sicut b Christianis jurare mos est *b*, coram populo, aspiciente Episcopo, viginti quatuor concubinas, quas ritu gentili suæ legitimæ uxori superduxerat, publice B abjuravit. Quod videntes alii complures, ejusdem enormitatis præsumptores, abjurata et ipsi conjugii pluralitate, uni thoro, exemplo Ducis, fidem servaturos se polliciti sunt. Crevit ergo Ecclesia in loco illo, et confortata est, in timore Domini ambulans, et Spiritu sancto replebatur, Episcopo et clericis instantibus et evangelizantibus regnum Dei. Exstructa quoque illic basilica, et sanctificato altari et sanctuario, collatisque illuc per Ducem prædiis ac dote, in sustentationem sacerdotis, pater liberalissimus, sicut omnibus in terra illa ecclesiis faciebat, libros contulit et indumenta sacerdotalia, calicem quoque argenteum cum ceteris utensilibus, deque suis sacerdotibus unum, qui populum posset instruere, eidem præfecit ecclesiæ.

Matrona prædives

84 Cum hæc omnia rite peracta fuissent, et non solum de civitate, verum etiam de rure populus ad ecclesiam omni die convenirent, et diem Dominicam aliasque solennitates devote observarent ; vidua quædam in rure non longe a civitate Caminensi, dives ac nobilis valde ; Christiana religione contempta, patrios deos se colere nullaque occasione vanitatis novæ, a patrum suorum veteri traditione declinare se velle dicebat. Erat autem multam habens C familiam, et non parvæ auctoritatis matrona, strenue regens domum suam : et, quod in illa terra magnum videbatur, maritus ejus, dum viveret, in usum satellitii sui triginta equos cum ascensoribus suis habere consueverat. Fortitudo enim et potentia nobilium et capitaneorum, secundum copiam vel numerum æstimari solet caballorum. Fortis, inquiunt, et potens ac dives est ille, qui tot vel tot potest habere caballos, sicque audito numero caballorum, numerus militum intelligitur ; nullus enim militum præter unum caballum illic habere consuevit.

die Dominica segetes metens

85 Sunt autem magni et fortes equi terræ illius, et unusquisque militum sine scutifero militat, manticam per se gestans et clypeum, agiliter satis et strenue sic militiæ suæ officium exequens. Soli autem Principes et capitanei uno tantum, vel si multum est, duobus clientibus contenti sunt. Factum est ergo in una Dominica die tempore messis, populo undique ad ecclesiam properante, præfata matrona nec ipsa veniebat, nec suos permittebat; sed magis turbulenta : Ite, inquit, metite mihi agros meos, hoc enim utilius est, quam vacare illi, nescio cui, novo Deo, quem de terra sua vobis affert ille Otto Babenbergensis Episcopus. Quid nobis cum illo ? Videtisne quanta bona, et quantas divitias D nobis dederint dii nostri ? Ipsorum utique largitate, opibus et gloria omnibusque rebus abundantes sumus, quare ab eorum cultura discedere non levis injuria est. Igitur ite ad metendas segetes nostras ; et, ut minus timeatis, parate mihi vehiculum ; ecce ipsa ego vobiscum in campos messura descendam. Cumque in agrum venisset : Quod me, inquit, facere videritis, omnes similiter faciatis ; moxque rebrachiatis manicis succinctaque veste, falcem dextra corripuit, stantes vero calamos sinistra tenens metere nisa est. Sed mirum dictu, in actu ipso subito, ut erat inclinis, misera diriguit, et quasi marmoris effigies, nec semetipsam erigere, nec falcem e manu dimittere potuit, nec segetem ; sed muta et nil loquens, similis simulachro stabat, tantum intuens intuentes se.

terribili exemplo mortua corruit.

86 Videntes autem famuli, timuerunt valde, et circumstabant eam aspicientes et operientes, si num melius esset habitura. Rogant etiam, ut a temeritate sua resipiscat, dicentes, fortem esse Deum Christianorum. Sed illa nihil respondebat. Injectis ergo manibus violenter illam trahentes, erigere conati sunt, et falcem segetemque de manibus extorquere ; sed minime potuerunt. Stabat autem E quasi moles immobilis terræ affixa. At ubi satis miraculi ac stuporis hoc habitu infelix illa intuentibus ostenderat, ipsique famuli dolore ac tædio affecti, jam abire illamque dimittere vellent, soluta illa repente corruit, sontemque animam in ignem tartareum efflavit. Quam levantes in vehiculum : En, inquiunt, qualem manipulum de agro die Dominico reportamus. Quod factum ubi perferente fama passim vulgatum est ; nam famuli statim ad ecclesiam currentes Baptismum postulant, stupidi, quod acciderat referentes : et credentibus quidem fides aucta est ex miraculo ; non credentes autem, et si qui adhuc blasphemi exstiterant, ad credendum ex pœna mulctatæ mulieris eruditi sunt. Dies autem Dominicus et aliæ solennitates reverentius observari cœperunt, et tam ipsum cum suis omnibus Episcopum, quam omnem eorum doctrinam amplius reveriti sunt.

Julinam provectus Otto

87 Expletis autem illic ferme quinquaginta diebus, acceptis a Duce legatis, et conductoribus de ipso loco civibus, Domezlao videlicet et filio ejus, viris honoratis, per lacus et refusiones marinas, Julinam vecti sunt navigio. Est autem civitas hæc magna et fortis: homines ipsius loci crudeles erant et F barbari. Cum autem appropinquassent civitati, conductores eorum hærere, pavere atque inter se mussitare cœperunt. Quod intelligens Episcopus : Quid est, ait, quod ad invicem confertis ? At illi : Timemus, inquiunt, Pater, tibi ac tuis. Populus iste durus semper et indomitus fuit. Si ergo placet tibi, applicemus, et moram in littore usque ad crepusculum noctis faciamus, ne forte civitatem manifeste ingrediendo, tumultum populi super nos suscitemus. In singulis autem civitatibus Dux palatium habebat et curtem cum ædibus, ad quam si quis confugisset, lex talis erat, ut quolibet hoste persequente, securus ibi consisteret et illæsus.

et noctu Ducis palatium ingressus,

88 Dixerunt ergo, si per noctem ad Ducis tecta intramus, freti securitate, paulatim cives conveniendo, negotiumque nostrum illis pedetentim insinuando, melius fortasse proficiemus. Placuit consilium ; et cum dies abscessisset, tecti umbra noctis, curtem et mœnia Ducis invaserunt, illis ignorantibus. In crastinum vero, ubi eos viderunt, et quinam essent, et unde et quare venerint, maligni homines scrutati sunt. Primo quidem moveri ac sensim turbari, currere ac discurrere, videre illos, iterumque videre, et aliis alii nuntiare ; postremo vero, insano

AUCTORE SEFRIDO.

A sano furore correpti, magno tumultu, securibus et gladiis aliisque telis armati, sine ulla reverentia, in ipsam Ducis curtem irrumpentes, mortem eis sine ulla retractatione, nisi quanto citius de curia et de ipsa civitate fugerent, comminabantur.

a furenti populo

89 Erat in ipsa curte ædificium quoddam fortissimum, trabibus et tabulis ingentibus compactum, quod Stubam *c* vel pyrale vocant, in quod scrinia et clitellas et capellam Episcopi et pecunias et quæque pretiosa deportaverunt : quin et propter impetum furentis populi, cum Episcopo clerici omnes illuc confugerant. Sed illi vociferabantur et clamabant, exire eos compellentes. Sed moram eis facientibus, quasi a furore illi essent cessaturi, magis eorum exarsit insania, factoque impetu stubam aggrediuntur et dissipant, tecto primum, dein parietibus disjectis et excisis. Tunc vero Episcopus, ad coronam passionis se invitari sperans, aliis trepidantibus, quibusdam etiam præ pavore lachrymantibus, ille spiritu jocundo et hilari vultu stabat intrepidus, optans et gliscens, ut vel unum ictum aut vulnus in nomine Jesu accipere dignus habeatur.

ob necem quæritur,

90 Paulitius vero et legati, videntes quia vere B insaniunt omnes, et quia illic moram facere deterius est atque deterius; in medium populi exilientes, validissimo clamore, acsi et ipsi furerent, extentis manibus, silentium fieri postulant. Quibus ad modicum sedatis, illi continuo prosecuti. Quid est hoc inquiunt ? Et causam totam in semetipsos transumentes : Nos, aiunt, hic in curia Domini nostri Ducis pacifice consistere non sinitis, saltem pacifice hinc exire permittite. Quid furitis in nos ? Quem læsimus ex vobis ? At illi : Impostorem, inquiunt, illum Episcopum et ceteros cum eo Christianos, deos nostros blasphemantes, interficere venimus. Sed si eos salvare vultis, ecce damus locum, cito eos extra civitatem deducite. Plateæ autem civitatis palustres erant et lutosæ, et pontes extracti, et tabulæ undique positæ propter lutum. Arripiens ergo Paulitius, per manum trahere cœpit Episcopum, et deducere, adhortans modeste, ut, si posset, properantius iret. Ut autem per medium turbæ omnes, non imperturbatis passibus, extra curtim usque ad pontes devenimus *d* : ecce quidam de turba, vir barbarus et fortis, librata, quam gestabat ingenti phalanga *e*, vasto ictu caput ferire nisus est Episcopi : sed ille avertens caput, humero ictum suscepit, eodemque geminante cominus, et alio eminus in eum jaciente C contum, inter manus Paulitii ac Hiltani sacerdotis, ducentium illum a ponte, in lutum prosternitur Otto Episcopus.

et a barbaro in lutum prostratus, verberatusque

91 Paulitius vero, animo et corpore ibi se virum exhibens, jacentem Episcopum, nec propter imminentia tela deseruit, sed proprii corporis objectu, crebras percussiones excipiens, inque cœnum a ponte inguine tenus descendens, sublevabat de luto prostratum. Similiter et alii sacerdotes et clerici, dum protegunt illum et jacenti manus porrigunt, fustibus et contis juxta suum Pontificem in nomine Jesu vapulaverunt. Tandem multo discrimine, ponte arrepto, rursum ire et abire cœperunt extra civitatem, illique a prudentioribus sedati, cessaverunt a nobis *f*. Abeuntes ergo trans lacum, disjecto ponte a tergo, ne iterum impetum super eos facerent, in campo inter arcas et loca horreorum decumbendo respiraverunt, videntes et dinumerantes socios; et quia nullus defuit, Deum benedicentes; ex hoc autem magis gaudentes, quod digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Postquam autem respiraverunt et illi desævierunt, Otto beatissimus : Proh dolor ! inquit, bona spe cassati sumus. Palma in manibus erat; vos eam (Deus vobis ignoscat filii D et fratres) extorsistis de manibus nostris ; vix omnes illi ictus unius passioni sufficerent : sed dum omnes ad coronam prosiluistis, nec unum pervenire dimisistis. Cui Paulitius : Satis, inquit, Domine, nobis visus es accepisse. Parum, inquit ille, quia voto minus. Tua quoque audacia * meam ex magna parte præripuit benedictionem ; hoc autem dixit de ictibus quos ille intercepit. Constat tamen Episcopum tribus plagis vapulasse.

* al. avaritia

vix periculum evadit.

92 Manserunt ergo per dies quinque trans stagnum, quod cingebat civitatem, exspectantes, si forte meliori animo fierent. Interea vero Christiani ad illos sæpe ibant et redibant ; similiter et illorum primates veniebant ad istos, excusare se, stultis hominibus et vilioribus de plebe culpam illius tumultus imponentes. Habuit ergo Episcopus cum eis verbum de fide Christianismi, quasi per ambages, hortans eos et suadens. Præferebat etiam nomen et potentiam Ducis Poloniæ, et quomodo ad illius injuriam spectat illata sibi suisque contumelia, quidve mali contra eos inde oriri queat, nisi forte illorum intercedat conversio, insinuavit. At illi, consilium se accepturos dicebant; regressique ad suos omnia hæc tractabant diligenter atque retractabant : tandemque in unius sententiæ formam E concesserunt; videlicet super hoc verbo se facturos, quidcumque facerent Stetinenses. Hanc enim civitatem antiquissimam et nobilissimam dicebant in terra Pomeranorum, matremque civitatum, et satis injustum fore, se aliquam novæ religionis observantiam admittere, quæ illius auctoritate prius roborata non fuisset.

ANNOTATA.

a *Alias* Vortislaus, Wortizlaus, Vuratislaus, *pro vario librariorum scribendi modo, quem in nostro corrigendum non existimavi.*

b *Utique antiquus Christianorum jurandi modus, de quo vide auctoritates multas et exempla apud Cangium, verbo* jurare.

d *Patet, vaporarium indicari seu hypocaustum, quod etiam indicat* pyrale *a Græco* πῦρ, πυρὸς ignis.

d *En iterum Sefridi loquentis vestigium ; qui paulo ante in Andrea Gretseri febrim, qua tenebatur, describit, eo tempore, quo barbari maxime furerent : sed hoc præteriit compilator noster.*

e Falangus *etiam et* falanca *dicitur, sicque vocatur fustis teres, quem navibus subjiciunt, de quo plura* F *Cangius.*

f *Jam satis ostensum est, Anonymum nostrum non tam accurate expunxisse omnia Sefridi loquentis vestigia, ut non aliqua remanserint : cetera vide in Andrea Gretseri.*

CAPUT IV

Stetinensium obduratio, ex felici successu legationis Polonicæ, et adolescentium cum matre conversione, mitescit. Verbum Dei recipitur, sublatis idolis, sortilegiis etc.

Quibus auditis Episcopus Stetinam nihil cunctatus adire festinat, et quemdam de Julinensibus civibus, Nedaverum nomine, ut viam sibi monstraret, assumpsit. Hic autem familiaritate Episcopi bene utens, cum filio suo quasi alter Nicodemus, occulte eos frequentabat, et quæ dicebantur, libenter audiebat. Alii quoque nonnulli de ipsa civitate occulte Christum colebant, tam viri quam mulieres. Isti etiam frequentabant eos, dum ibi moras facerent, deque suis rebus eis humanitatem honeste impendentes,

A dentes, spirituali consolatione ab Episcopo recreati sunt; optantes, ut Stetina recipiente verbum Dei, Julina quoque recipere ex ratione pacti convincatur. Quidam de ipsis, quid de Christo sentiant, Christianis patefacientes, in locum suum occulte reversi sunt. Ipsi vero post crepusculum noctis, applicantes civitati, egressi naves, curiam Ducis intraverunt. Mane facto, Paulitius et legati, primates adeunt; ex parte Ducum se cum Episcopo missos referunt; causam viæ proponunt eis, Evangelium, dant consilium, promittunt et terrent. At illi inquiunt, Quid nobis et vobis? Patrias leges non dimittemus, contenti sumus religione, quam habemus. Apud Christianos, aiunt, fures sunt, latrones sunt, truncantur pedibus, privantur oculis; et omnia genera scelerum et pœnarum Christianus exercet in Christianum. Absit a nobis Religio talis. Hæc et his similia protestantes, obturaverunt aures suas ne audirent verbum. Omnibus igitur obstinatis, per duos menses et plus ibi morantes, nihil pæne profecerunt.

94 Dum ergo tam longa et inutilis mora eis turbationi esset, consilium incidit, legatos mittere ad B Ducem Poloniæ, sciscitari, quid de Christianis juberet, utrum manere illic, an redire; et de contradictione civitatum, quid ei videretur. *in Poloniam legatos mittunt.* Quod consilium ubi civibus compertum fuit, timebant quidem, tamen rogabant, ut mitterentur legati; suos cum illis hac ratione profecturos dicentes; ut si apud Ducem perpetuæ pacis stabilitatem obtinere, tributumque alleviare queant, his ibi coram suis et nostris legatis scripto firmatis, Christianis se legibus sponte inclinarent. Abeuntibus ergo cum Paulitio Christianorum et paganorum legatis, isti interim bis in hebdomada in diebus scilicet mercatus, per medium fori, populo ex omni provincia conveniente, sacerdotalibus vestibus induti, Crucem portaverunt, et de fide atque agnitione Dei populum incredulum opportune et importune alloquendo, jugulum neci quodammodo quotidie aptaverunt: sed Deo protegente, læsi non sunt. Plebs autem, quæ de rure fuit, et simplicitate sua et rerum novitate capta, negotiis suis postpositis, prædicationem libentissime accepit, quamvis credere non auderet. Et quia certis diebus Crux portabatur, et sermones fiebant, magis propter verbum, quam propter forum ruriculæ confluebant.

C 95 Quotidie autem fidei retia laxantibus, et nihil eis capientibus, et multum super hoc tædentibus, tandem benignus Dominus sedulitatem boni servi sui Ottonis, laborem quoque ac mœstitiam miserando respexit. *Conversis duobus adolescentibus,* Nam duo pulcherrimi adolescentes, filii cujusdam nobilis de civitate, domum Christianorum frequentare, et familiares se præbere, paulatimque de Deo nostro et de fide quærere cœperunt. Episcopus autem sentiens, quia in bono veniunt, futurorum bonorum præsagium captando de his, blandis mulcet colloquiis, atque de munditia et honestate Christianismi, de immortalitate animarum, de resurrectione corporum, de spe et gloria vitæ æternæ, adolescentibus per singulos dies evangelizavit. Quæ omnia, flante Spiritu sancto, pueri altius suis imbibere pectoribus; neque diu cunctati, credere se velle atque Baptismum percipere dixerunt.

96 Episcopus ergo lætissimus pueros statim catechizat, *et postea* ac de omnibus quæ Christianæ religioni competebant, diligenter instructos, jussit, ut loti et lotis induti, cum cereis suis et albis, sese præberent baptizandos. Illi ut moniti erant, silenter exequentes omnia, die statuto, parentibus insciis, loti et purificati novisque ac mundis vestibus induti, cum albis et cereis, percepturi sanctum baptisma, se manibus Episcopi obtulerunt. Videres humano in corpore vultus angelicos; videres, expulsa dæmoniaci squaloris inertia, in vultibus juvenum Christum, novum D hominem gratioso jam coruscare aspectu. *AUCTORE SEFRIDO.* Pontifex ipse omnesque alii sacerdotes et clerici gavisi sunt, et admirati super gratia, quam videre in pueris. Sed quid multa? baptizati sunt, et propter octavam Purificationis *a*, octo dies apud Episcopum commorantes, in domos parentum non sunt reversi.

97 Mater vero illorum (nam pater domo aberat) ubi quæ gesta sunt audivit, pueris nondum exalbatis, *eorum matre,* ultra quam dici queat, gaudio perfusa, cuidam de pueris suis; Vade, inquit, nuntia Domino meo Episcopo, quia ipsum et filios meos videre venio. Erat enim magnæ honestatis et potentiæ in civitate illa. Episcopus ergo audiens illam advenire, de sub tecto exiens, in graminis cespite sub divo [*dio*] consedit, suosque regeneratos, adhuc in albis positos, circumsedentibus clericis, ad pedes suos collocavit. Sed ubi matrem eminus advenientem conspiciunt, modeste consurgentes et Episcopo inclinantes, quod advertere pulchrum fuit, quasi petita licentia, obviam ei vadunt. Quos illa intuens albatos, magnitudine gaudii quasi amens et stupida, soluta in lachrymas, E subito in terram corruit. Accurrit Episcopus, accurrunt clerici, levant, tenent, consolantur: putabant enim quod nimietate doloris defecisset. At illa, recuperato flatu; Benedico, inquit, te Domine Jesu Christe, totius spei et consolationis auctor, quod filios meos tuis Sacramentis imbutos, tuæque fidei veritate aspicio illustratos. Scis enim, Domine Jesu Christe, quod hos (tenensque osculata pueros et amplexata) in secreto pectoris mei tuæ miserationi jam per multos annos commendare non cessavi, petens ut hoc eis faceres, quod fecisti. Deinde ad Episcopum, Benedictus, inquit, introitus tuus in hanc civitatem, Domine et Pater reverendissime, multum enim populum tua perseverantia Domino hic habes acquirere. Non te fatiget dilatio. En ego ipsa, quæ coram te adsto, Dei omnipotentis adjutorio, et tui, Pater, animata præsentia, sed et pignorum meorum freta subsidio, Christianam me confiteor; quod hactenus non audebam.

98 Sicut enim protestata est, in diebus adolescentiæ suæ de terra Christianorum ablata fuit: et *olim Christiana, eorumque domesticis et amicis,* cum esset ingenua et speciosa, gentili homini marito suo, diviti ac præpotenti hero copulata est, et eosdem filios ex eo suscepit. Episcopus ergo super his omnibus Deum benedicens, confitenti matronæ F verbo confortationis fidem auxit et fiduciam, suæque liberalitatis non immemor, griseæ pelliculæ *b* chlamidem pretiosam ei dedit, et eadem petente atque cum fiducia jam evangelizante, omnes ejus domesticos aqua tinxit regenerationis; deinde etiam omnes convicinos ejus ac familiares, viros ac feminas cum parvulis suis, eadem societas involvit. Pueros quoque ipsos, post expletos octo dies, in die depositionis albarum, duabus camisiis *c* de subtili panno vestivit, et easdem camisias aurifrigio more capitii, et sutura humerali atque brachiali ornari eis fecit, duosque cingulos aureos tradens et calceamenta picturata, verboque doctrinæ et Sacramento Eucharistiæ eos communiens, cum gaudio in matris domum remisit. Ita miris modis *d* aurum suum et donaria Otto beatissimus expendit. Ut enim salvi essent homines, pretio conduxit, verbo instruxit, rudesque alumnos et spiritualibus documentis informabat, et corporalibus beneficiis conciliabat. Sed quanto fœnore donaria sua in thesauros Domini sui aliquotiens congesserit, hoc proximo poterit adverti eloquio.

99 Præfati etenim pueri, cum ad suos coadolescentes pervenissent, et quomodo ab Episcopo habiti *sensim mitescunt* et instructi essent, quanta esset apud illum disciplina

AUCTORE SEFRIDO.

A plina et honestas, quanta pietas et mansuetudo, nuntiare cœperunt; mox etiam quantæ munificentiæ ac liberalitatis circa omnes existeret, prædicare obliti non sunt : atque in argumentum rei, Cernite, inquiunt, his indumentis post omnia beneficia sua nos induit, his aureis cingulis honoravit. Pecunia sua captivos redimit, suis impensis eosdem vestit, cibis reficit, et liberos abire permittit. Quid unquam simile visum auditumve est in terra Pomeranorum? Quid simile nostri pontifices et sacerdotes faciunt? Nunc certe, aliquem visibilem Deum inter homines advenisse, ipsa gratuita redemptio captivorum, in cippis et compedibus putrefactorum, multos cives nostros fecerat autumare : sed ille hoc negans, non Deum se, sed Dei altissimi servum, pro nostra salute ad nos directum, dici et credi optat; et animæ immortalitatem, et corporum resurrectionem, et æternæ vitæ gloriam, doctrinam dicit esse Christianorum. Quare non credatur ei?

Stetinensium animi.

100 Hæc et his similia pagana juventus a juvenibus audiens, aspirante gratia Dei, tracta est, et attracta per eosdem in eumdem fidei fervorem; reversique ad Episcopum pueri, fide recenter imbuti, more columbarum alias trahentium, gregem non B modicum adduxere coævorum, Evangelii rudimenta suscipere cupientium. Quid multa? Catechizantur, baptizantur; et a pueris et juvenibus cana patrum prudentia se passa est erudiri, flammaque fidei paulatim progrediente, concaluit civitas universa : neque jam occulte vel pauci, sed publice ac multi simul quotidie veniebant ad fidem. Interea præfatæ conjunx matronæ et pater primitivorum, in via, domo absens, ubi audivit quod uxor et filii totaque domus ejus, projecto paganismo, ritu viverent Christiano, mori voluit præ dolore. Sed uxor provida, cognatos ejus et amicos, qui malagma ei consolationis apponerent, obviam direxit ægroto; ipsa vero domi pro illius conversione preces Domino et vota non irrita offerre non cessavit. Itaque reversus ille, cum non solum domesticos suos, verum et alios vicinos et concives suos, veterem hominem exutos, in novitate vitæ conspiceret ambulantes, ad conformandum se illis, Deo visitante cor illius, facile inclinatus est.

Reversi legati,

101 Dum ea geruntur in civitate, Paulitius, et legati tam paganorum quam Christianorum, a duce Poloniæ veniunt, peractis mandatis; et scripta tyranni secundum hæc verba reportantes : Polislaus, C omnipotentis Dei favente clementia, Dux Poloniorum, hostis omnium paganorum, genti Pomeranicæ et populo Stetinensi, promissæ fidei sacramenta servanti, Pacem firmam et longas amicitias; non servanti vero, cædem et incendia et æternas inimicitias. Si occasiones quærerem adversum vos, justa esse poterat indignatio mea, quod quasi fidei vestræ transgressores, vos retrorsum abire conspicio, et quod Dominum et patrem meum Ottonem Episcopum, omni honore ac reverentia dignissimum, vita et fama in omni populo et gente præclarum, vestræ saluti, a Deo vero, et nostro ministerio destinatum, sicut oportuit, non suscepistis, neque hactenus, secundum Dei timorem, illius doctrinæ obedistis. Omnia hæc vestræ valebant accusationi : sed interpellavere pro vobis responsales et mei et vestri, honorati viri ac prudentes, præcipue autem ipse Pontifex, apud vos manens, Evangelista vester et Apostolus. Horum ergo consilio ac petitioni acquiescere dignum judicans, servitutis ac tributi pondus, ut jugum Christi eo alacriores suscipiatis, hoc modo relevare decrevi.

obtenta tributi imminutione.

102 Tota terra Pommeranorum Duci Poloniæ, quicumque sit ille, trecentas tantum argenti marcas publici ponderis annis singulis persolvant. Si bellum ingruerit ei, hoc modo eum juvabunt. Novem patres D familias decimum in expeditionem armis et impensis abunde procurabunt, et ejusdem familiæ interim domi fideliter providebunt. Ista servantes et fidei Christianæ consentientes, nostram pacem, porrectione pacis *e* et manus, et æternæ vitæ gaudium consequemini, et in omnibus opportunitatibus vestris præsidia semper et auxilia Polonensium, tamquam socii et amici experiemini. Igitur habita concione, ubi coram populo et principibus verba hæc recitata sunt, multo *f*, quam dum apud Vadam armis subacti sunt, lætiores facti, sacramenta devote suscipientes, remota omni controversia, Evangelicis traditionibus se submiserunt. Episcopus ergo arrepto tempore pulpitum conscendens; Nunc, ait, ad nostri sermonis officium ventum est. Et incipiens : Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete; modestia vestra, fides et conversio vestra nota sit omnibus, nota sit omni mundo; nam totus mundus pro vestra doluit infidelitate. Totus enim mundus, fratres charissimi, usque ad hunc terræ vestræ angulum, lumen veritatis agnoscit, et vos in tenebris remanere voluistis. Pudeat et pœniteat vos, creatorem vestrum hactenus vos non agnovisse.

103 Nunc ergo tanto devotius, quanto serius, ad E ipsum convertimini, currite, festinate, ut eos, qui vos in fide præcesserunt, consequamini; hoc agere soliciti, ut qui de vestra cæcitate pie doluerunt, de vestra illuminatione possint in Christo gloriari. Et primo ipsis deceptoribus diis vestris, surdis et mutis, sculptilibus, et immundis spiritibus; qui in eis sunt, signo Crucis armati, quanto citius renunciate; fana diruite, simulachra conterite, ut hostibus ejus ejectis a vobis, Dominus vester, Deus vivus et verus in medio vestri habitare dignetur. Nisi enim omnes alios deos abjiciatis, ipsum habere propitium non potestis : fugit enim et indignum sibi reputat aliorum deorum consortium; et nulla communicatio templo ejus cum idolis. Sed scio quia nondum satis confiditis, scio quod timetis dæmones, inhabitatores fanorum et sculptilium vestrorum; et idcirco non audetis ea comminuere. Sed pace vestra sit, ut ego ipse cum fratribus meis sacerdotibus et clericis simulachra et continas *g* aggrediar : si nos Crucis sanctæ signaculo præmunitos illæsos permanere videritis, eodem Crucis muniti trophæo, vos omnes nobiscum in securi et ascia, excisis januis et parietibus, dejicite illas et incendite.

optatam faciem inducunt.

104 Quod cum audissent et annuissent, Episcopus et sacerdotes, celebrata Missa et accepta communione, armati securibus et sarpis, continas aggrediuntur, et fana comminuentes et excidentes omnia, scandentes tecta et convellentes. Stabant autem cives aspicientes, quid dii facerent miserrimi, utrumnam tecta sua defenderent, nec ne. At ubi destructoribus nihil mali evenire vident : Si, inquiunt, aliquid divinæ virtutis haberent isti, quorum sacra et templa convelluntur, utique defenderent se : si autem defendere se aut sibi prodesse non valent, quomodo nos defendere vel nobis prodesse poterunt? Et hæc dicentes, facto impetu, diruunt et comminuunt omnia, ipsamque lignorum materiam inter se diripientes, ad domos suas in usum foci coquendis panibus et cibis comportabant. Et quia plus rapienti, plus habere fas erat, omnes illæ continæ, numero quatuor, mira celeritate confractæ sunt ac direptæ. Ne forte vero minus pateat legentibus, quid significent, vel unde dicantur continæ, sciendum, quod Sclavica lingua in plerisque dictionibus latinitatem attingit, et ideo, puto ab eo, quod est continere, continas esse vocatas. F

Confringuntur idola

et inter alia

185 Erant autem in civitate Stetinensi continæ quatuor, sed una, quæ ex his principalis erat, mirabili

A bili cultu et artificio constructa fuit, interius et exterius sculpturas habens, de parietibus prominentes imagines hominum et volucrum et bestiarum, tam proprie suis habitudinibus expressas, ut spirare putarentur ac vivere; quodque rarum dixerim, colores imaginum extrinsecus nulla tempestate nivium vel imbrium fuscari vel dilui poterant, id agente industria pictorum. In hanc ædem, ex prisca patrum consuetudine, captas opes et arma hostium, et quidquid ex præda navali vel terrestri pugna quæsitum erat, sub lege decimationis congerebant; crateres etiam aureos vel argenteos, in quibus augurari, epulari et potare nobiles solebant ac potentes, in diebus solennitatum, quasi de sanctuario proferendos, ibi collocaverunt. Cornua etiam grandia taurorum agrestium, deaurata et gemmis intexta, potibus apta, et cornua cantibus apta, mucrones et cultros, multamque supellectilem pretiosam, raram et visu pulchram, in ornatum et honorem deorum suorum ibi conservabant. Quæ omnia Episcopo et sacerdotibus, ubi fanum dirutum fuerat, danda censebant. Sed ille : Absit a me, inquit, ut a vobis ditemur, nam talia et his meliora domi nobis abundant : vos ea potius, quorum sunt, in B vestros usus cum Dei benedictione distribuite. Et aqua benedicta omnia conspergens, et sanctæ Crucis super ea benedictione facta, jussit, ut inter se illa dividerent.

Triglaus triceps ; h

106 Erat autem ibi simulachrum triceps quod in uno corpore tria capita habens, Triglaus *h* vocabatur : quod solum accipiens, ipsa capitella sibi cohærentia, corpore comminuto, secum inde quasi pro trophæo asportavit, et postea Romam pro argumento conversionis illorum transmisit; scilicet ad videndum Domino Apostolico et universali Ecclesiæ, quid ipse illius obedientiarius vellendo et plantando, ædificando et destruendo, apud gentem illam profecisset. Tres vero aliæ continæ minus venerationis habebant, minusque ornata fuerant : sedilia tantum intus in circuitu extructa erant, et mensæ : quia ibi conciliabula et conventus suos habere soliti erant. Nam sive potare, sive seria sua tractare vellent, in easdem ædes certis diebus veniebant et horis. Erat præterea ibi quercus ingens et frondosa et fons subter eam amœnissimus, quam plebs simplex numinis alicujus inhabitatione sacram æstimans, magna veneratione colebat. Hanc etiam Episcopus cum post destructas continas in- C cidere vellet, rogatus est a populo ne faceret. Promittebant enim, se numquam ulterius sub nomine religionis nec arborem illam culturos nec locum; sed solius umbræ atque amœnitatis gratia, quia hoc peccatum non sit, salvare illam potius quam salvari ab illa se velle. Qua suscepta promissione; Acquiesco, inquit Episcopus, de arbore : sed illud vivum numen sortium *i* vestrarum de medio tolli oportet · quia nec augurium, nec sortilegium exercere Christianis licet.

abolitis etiam sortilegiis,

107 Habebant enim caballum miræ magnitudinis et pinguem, nigri coloris, et acrem valde. Iste toto anni tempore vacabat, tantæque fuit sanctitatis, ut nullum dignaretur sessorem; habuitque unum de quatuor sacerdotibus, templorum custodem diligentissimum. Quando ergo itinere terrestri contra hostes, aut prædatum ire cogitabant, eventum rei hoc modo solebant prædiscere. Hastæ novem disponebantur humo, spatio unius cubiti ab invicem separatæ. Strato ergo caballo atque frenato, sacerdos ad quem pertinebat custodia illius, tentum freno per jacentes hastas transversum ducebat ter, atque reducebat. Quod si pedibus inoffensis, hastisque indisturbatis, equus transibat, signum habuere prosperitatis, et securi pergebant; sin autem, quiescebant.

auctore Sefrido, et aliis superstitionibus,

108 Hoc ergo genus sortium aliasque ligneas D calculationes, in quibus navalis pugnæ vel prædæ considerabant auguria, quamvis multum renuentibus aliquibus, Dei tandem auxilio, penitus abrasit, ipsumque profani vaticinii caballum, ne simplicibus esset laqueus offensionis, in aliam terram vendi præcepit, asserens, hunc magis quadrigis quam prophetiis idoneum. Cumque omnes superstitiones et enormitates suas, Episcopo docente abjecissent, monuit etiam, ut omnes Christianos fratres suos reputantes, nec venderent, nec interficerent; neque captivando torquerent, nec terminos eorum turbarent, nec prædas ex eis tollerent, sed fraterne ac socialiter se cum omnibus gererent, eademque ab illis mutuo sperarent. Et, quod immanitate crudelius erat, femineos partus necare, ne ultra fieret, mulieres collaudans, monebat. Nam usque ad hæc tempora, si plures filias aliquas genuissent, ut ceteris facilius providerent, aliquas ex eis jugulabant, pro nihilo ducentes parricidium.

et sacerdote idolorum punito.

109 Emundata igitur civitate ab immanitate scelerum et spurcitiarum, abdicata etiam conjugum pluralitate, adjuventibus et coevangelizantibus illis, qui ante universalem populi consensum, fidem privatim acceperant, fiunt catechismi per vicos et ca- E pita platearum, tuba insonat Evangelii, Cruces eriguntur, Crucifixus adoratur, omnis ætas, omnis lingua Christum nominat, Christum ruminat, verbaque fidei aut discunt omnes aut docent. In tam ingenti autem civitate, quæ nongentos patres familias, absque parvulis et mulieribus et reliqua multitudine, numeratos habebat, non est inventa persona, quæ post generalem consensum Evangelii, veritati se subtrahere niteretur, nisi tantum ille sacerdos, qui præfati caballi curam susceperat. Hic autem cum multis importunitatibus fatigaret Episcopum, et bono semini zizania superjaceret, die quadam cum multa prece ab omnibus rogatus, et ab Episcopo multis rationibus superatus, ex obstinatione nullo modo vellet acquiescere veritati, nocte ipsa, divina ultione percussus, tumore ventris ac dolore crepuit et mortuus est. Quod factum universæ civitati magnum incussit terrorem, omnesque Christum laudantes, fortem Deum suæque legis æmulatorem vocitabant

ANNOTATA.

F

a *Ita legunt editio Gretseri, altera Jaschii æque ac Canisiana. Verumtamen errorem hic irrepsisse ex eo collige, quod certum sit, circa festum Purificationis S. Ottonem ex Pomerania discessisse. Malim itaque substituere* Nativitatis, *nisi fortasse intelligatur, non octava Purificationis B. M. V., sed ea octava purificationis baptismalis, qua olim per octiduum manebant in albis recens baptizati : hac ratione facile tollitur omnis difficultas.*

b *Existimo hic intelligi* griseum *vel* grisium. *hoc est pellem animalis cujusdam, quod vulgo* Vair *Galli appellant, ut explicat Cangius.*

c *Tota descriptio satis ostendit, quid indicare voluerit Sefridus.*

d *Hæc apud Gretserum interloquenti Thimoni tribuuntur, at forte melius uno contextu Noster conjunxit omnia.*

e *Convenit editio Jaschii cum Canisiana, at melius legit Gretserus,* nostram pacem porrectione manus, et æternæ *etc,*

f *Puto legendum,* multo, quam dum apud Naclum armis subacti sunt, lætiores facti, Sacramenta devote *etc.*

g *In editione Jaschii reperio* cortinas *et* concivas, *Canisius et Gretserus legunt* continas, *et ita servo, quod*

AUCTORE SEFRIDO.

A *quod vocem illam interroganti Thimoni sic explicet Sefridus :* et ideo puto ab eo quod est continere, continas esse vocatas. *Non multum hinc abludit explicatio germanica Crameri apud Gretserum.*

h *De* Triglao, Trigelao, Trigelawo *plura tradit Jaschius pag.* 483, *quæ describere non vacat : ad historiam pertinet hujus* Triglai *destructio et trunci tricipitis Romam transmissio, hic tam diserte a Sefrido assertæ, quamvis hæc cum Ebbone a num.* 56 *non facile concordari possint, nisi plura, aut saltem aliud Trigelawi simulacrum fuerit, vel Noster circumstantias multas tacitus prætererit.*

i *Apud Gretserum est* Sordium, *at sensus exigere videtur ut sit* numen vivum sortium *seu sortilegorum.*

Nota, cap. 34 *apud Gretserum referri dialogum Thimonem inter et Sefridum super morte sacrificuli, qui recte a nostro prætermissus est, cum ad historiam nihil faciant.*

CAPUT V.

Exemplo Stetini Julina idololatriæ renuntiat, ædificatis duabus basilicis. Accedit Dodona, Colobrega et Belgradia. S. Otto ad ecclesiam suam revertitur.

B

Sedulo instructis

Destructis ergo fanis, collisis simulachris, multato divinitus sacerdote, victoria Crucis erigitur, construntur Baptisteria, dolia humo infodiuntur, cortinis velantur, omnibusque religiose ac sancte aptatis, populus per aliquot dies ante catechizatus et instructus, ad aquam regenerationis cum multa gravitate ac disciplina se offerebat, toto corpore balneis prius abluti, et lotis ac mundis vestibus induti, cereos ardentes et albas suas gestantes, et Spiritus sancti accensi desiderio, singuli apud se in cordibus suis cantantes : Tamquam cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Domini ? Pater etiam eorum spiritualis fervorem et studia filiorum tacita mente considerans, abundantia lætitiæ spiritum excitante, obortisque præ gaudio lachrymis, inter agendum in vocem exultationis erupit, dicens exhortando : Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos; accedite ad eum et illuminamini, et facies vestræ non confundentur. Neque ab re fuit talis in omnes Sacerdotis exhortatio : videbat enim quod et alii comites sui cum magnæ admirationis tripudio contuebantur, quodque ipsi cives nos *a* contemplari monuerunt, in vultibus scilicet omnium baptizatorum quemdam jucundum et spiritualis gratiæ rutilare fulgorem, ita ut baptizati a non baptizatis, veluti lux a tenebris, facile discerni possent; quidve tenebrosus dæmon suis cultoribus, et quid Deus, lucis auctor et amator, suis cultoribus conferre habeat, omnibus intueri promptum fuit.

Psalm. 41 — Psalm. 33. — C — a

et baptizatis Stetinensibus,

111 Currebant ergo de ipsa civitate et de omni circum provincia felices animæ, ad regales nuptias ingredi cupientes, et Episcopo seorsum tingente solos mares pueros, aliis autem atque aliis sacerdotibus seorsum viros, et seorsum mulieres, apud omnes opera Dei servabante, et de Ægyptia servitute, populo acquisitionis transito mari liberato, velut olim ad montem Sinai lex panditur Evangelii; et quid Christianis fugiendum sequendumve, sicut fide plena docentur, sic et plena intentione discunt, et facere ardent. Manserunt autem in eodem loco negotiosi operatores fere aliis tribus mensibus *b*, destruentes et ædificantes et evellentes, plantantes et plantata irrigantes, ipso agro dominico suis cultoribus, grata et gratuita fœcunditate, victum præbente necessarium. In omnibus enim victui eorum competentibus, liberales eis extiterunt et humani, optantes, ut, si fieri posset, numquam a se divellerentur. Ordinatis autem illic omnibus, quæ rudi Ecclesiæ profutura credebantur, exstructaque basilica diligenti cura in medio foro Stetinensi, collatisque omnibus, quæ sacerdotalis officii ratio poscebat, qui populo præesset, sicut ubique faciebat, sacerdotem investiri curavit. D

b

Julinam reditur,

112 Julinenses autem, Episcopo ignorante, quosdam homines cautos et gnaros Stetinam miserant, exploraturos tacite, quidnam illic ageretur; si Episcopus ab eis reciperetur, an non ; et qui omnes vias et studia Episcopi discerent atque referrent. At illi, ubi habita exploratione diligentissima, nil imposturæ aut doli circa Evangelizantes invenerunt, et Stetinenses, licet tarde, fidem tamen unanimiter suscepisse viderunt; reversi ad suos, more Apostolorum vel Evangelistarum, pagani paganis, istis absentibus, quanta bona vidissent et audissent, et quam munda esset fides et doctrina Christiana, prædicare non cessabant; eorumque verbis paulatim scintillantibus, quasi arundinetum tota civitas incanduit, et jam tædere atque horrere super suis abominationibus, suaque idola et errores, quibus involuti tenebantur, execrari cœperunt. Episcopus autem tenorem pacti, quo ab eis recesserat, mente habens, cogitabat quidem statim post conversionem Stetinæ ad eos properare : sed rogatus est, duo prius invisere castella, Gratiam videlicet et Lubinum, quæ in confinio posita ad pagum pertinebant Stetinensem. E

113 At ubi homines illi, velut arida imbrem sitiens, verba Evangelii suscipientes, fidei sacramentis imbuti sunt, exstructo altari et sanctificato per castellum utrumque, atque ordinatis illic sacerdotibus, per Odoram flumen in mare lapsi, vento meliori, ad Julinæ littora navigaverunt. Quanto autem exultationis tripudio illic recepti fuerint, et quanta humilitate illorum et satisfactione priores injurias oblivisci Episcopum rogaverint, non potest explicari sermone. Quidquid autem suscipiendi Christianismi ratio exigebat; discere et facere, assumere vel rejicere, non morabantur ; ita ut illic impleretur, quod scriptum est : Dominus dixit et facta sunt. Populus quem non cognovi servivit mihi; in auditu auris obedivit mihi. Nam quos prius contis et fustibus a suis terminis satis inclementer exturbaverant, postmodum quasi angelos de cœlo venientes summo studio venerati sunt, sanctum arbitrantes atque divinum, quidquid ab eis dictum vel factum est. F

quæ Stetinensium exemplo

ab erroribus revocatur, ædificatis 2 basilicis.

114 Sed quid plura? Tota civitas et provincia, cum populo suo apposita est ad Deum, tantaque fuit multitudo virorum et mulierum, et utriusque sexus puerorum, ut in spatio duorum mensium, quamvis sine cessatione ageretur opus, vix omnes tingi potuissent. Quantum et illic sudoris et laboris sanctæ semper memoriæ Otto loquendo et clamando in turba, baptizando, et faciendo multa, pertulerit, qui videt omnia, viderit Deus. Sed quia civitas hæc in meditullio sita est Pomeraniæ, civesque Julinenses fortes et duræ cervicis sunt, eam Dux Vrotizlaus et principes terræ sedem episcopatus fore censuerunt ; scilicet ut gens aspera ex jugi doctoris præsentia mansuesceret, nec ad pristinos rediret errores ; et quod de medio ad omnes terræ terminos Chrisma et alia quæ ab Episcopo accipienda sunt, facilius deportari possent. Itaque duas illic basilicas fieri præcipiens, altaria tantum et sanctuaria sanctificavit ; quia reliqua pars interim consurgebat et perfectionem exspectare longum erat ad alia festinanti.

115

A 115 Moventes autem a Julina Dodonam venerunt, nihilque difficultatis aut contradictionis illic invenientes, sanctæ Crucis trophæum ibi erexerunt, et quia locus nemorosus erat et amœnus, et ligna ad ædificandum suppetebant, in honore sanctæ Crucis ingentem ecclesiam de nobili ædificio fundaverunt, et cum lætitia et gaudio populum catechizantes et baptizantes, quia messis multa erat, ad ulteriora progredi festinaverunt. Transito autem flumine, quod Dodonam præterlabitur, civitatem quamdam invenerunt, magnam quidem ambitu et spatiosam, sed raros incolas; nam ferro et incendio se vastatam, adustionum signis et cadaverum acervis, spectantibus indicabat. Ipsi autem tenues incolæ illorum se fuisse clientulos, qui a Duce Poloniæ illic interfecti erant et captivati, asserebant, et a facie gladii salvatos se fugæ præsidio. Fecerant autem ex ramis et virgultis circa ruinas parietum tuguria et umbracula, quibus tegebantur, quousque tecta meliora instaurarent. Hos pater optimus verbis consolans et stipe relevans, benignissime instruxit et baptizavit. Multi etiam de viculis circumpositis ruricolæ illic confluentes, fidei percepere sacramenta.

Post hæc Dodona,

B 116 Inde Colobregam pervenerunt, quæ super littus maris sita est. Sed quia cives illius pene omnes, more institorum, ad exteras insulas causa negotiandi navigaverant, illi, qui domi reperti sunt, absentibus suis concivibus, nihil se novi aggressuros dicebant. Hacque sub occasione aliquamdiu restiterunt Evangelio. Tandem exhortationibus crebris ab Episcopo superati sunt. Confirmatis ergo eisdem in fide sanctæ Trinitatis et Baptismo regeneratis, et fundato altari et sanctuario, ceterisque, quæ nascenti Ecclesiæ utilia credebantur, ordine peractis, diei unius itinere distantem a Colobrega Belgradiam petens, simili operum effectu, illic lætificatus est, omnibus se Domino sponte applicantibus. Quod ubi factum erat, visum est ei bonum esse, omissis quatuor, quæ supererant, civitatibus cum pagis, viculis et insulis suis c, Unznoimia videlicet, Hologosta, Hozgongia, et Timina, quia tempus eum revocabat, hiems quippe erat, id quod plantaverat interim irrigare, ne forte dilatando tantum agrum suum, et non etiam excolendo, in vacuum curreret, aut cucurrisset; quin etiam si ulterius procederet, ante diem Palmarum, sicut C disposuerat, redire ad suam sedem, consecraturus chrisma, minime potuisset.

Colobrega

c

117 Discretus ergo pontifex, apud Belgradiam terminum ponens Evangelii, omnia loca et civitates superius nominatas, in quibus semina fidei sparserat fidelis agricola, denuo perlustravit; cogniturus, quomodo se haberent sata. Et ecce omnes, quas imperfectas dimiserat basilicas et ecclesias, perfectas invenit. Ad opus ergo dedicationis devotus et latus accingitur, atque inter dedicandum, chrismatis unctione populum confirmans, etiam quam plurimos invenit baptizandos, qui generali baptismo prius interesse non potuerant, eo quod in exteris partibus peregrinati, negotia sua exercerent, quorum profecto Dodonæ, Julinæ, Stetinæ, maxima erat copia. Mira quippe aviditate, audito quod Episcopus ab eis discedere vellet, ad eum confluxerunt, infelices se reputantes, quibus sine illius benedictione remanere contingeret. Quæ res in singulis locis aliquamdiu eis remorandi causa fuit. Nullam autem civitatem aut locum plantationis suæ relinquere voluit, quam non semel aut sæpius, ante exitum de terra, confortationis aut consolationis causa reviseret. Talibus ergo visitationibus regione peragrata, consolando, confirmando atque salutando amicos, patrinos et filiolos suos, in pacis osculo dimisit eos et dimissus est, lachrymis et gemitibus D divulsionis dolorem utrimque temperantes d. Et ut veritas proferatur, multotiens toto conamine eos jugiter apud se retinere moliti, Dominum Episcopum, ut episcopatum ibi gubernaret, ardentissime rogabant; se ipsos et omnia sua illius ditioni servire pollicentes. Et ut verum fatear, tanto amore suæ plantationis flagrabat Episcopus, quod voluntatem plenariam apud eos remanendi haberet, sed a clericis suis dissuasus est.

et Belgradia fide initiantur

Sancto deinde templa dedicante, et omnibus valedicente

AUCTORE SEFRIDO.

d

118 Possent etiam in his locis non importune esse cœnobia, et maxime hujus temporis Sanctorum, qui terram uberem, quam scopulos aridos vel squalentem eremum incolere malunt, suæ memores imbecillitatis. Nam piscium illic tam ex mari, quam ex aquis et lacubus et stagnis abundantia est incredibilis, carratamque e pro denario recentis accipere halecis. Ferinæ, cervorum, bubalorum et equulorum agrestium, ursorum et aprorum, porcorum omniumque ferarum copia redundat omnis provincia; butyrum de armento, et lac de ovibus cum adipe agnorum et arietum, cum abundantia mellis et tritici, cum cannabo et papavere et cuncti generis legumine. Atque si vitem et oleam et ficum haberet, terram putares esse repromissionis, propter E lignorum abundantiam fructiferorum. Sed Episcopus vitem illi terræ deesse nolens, in secunda profectione cuppam surculis plenam attulit et implantari fecit, ut tellus ea vel sacrificio vinum procrearet.

Describitur natura Pomeraniæ.

e

119 Tanta vero fides et societas est inter eos, ut furtorum et fraudum penitus inexperti, cistas aut scrinia non habeant serata. Nam seram vel clavem ibi non viderunt, sed ipsi admodum mirati sunt, quod clitellas Episcopi et scrinia Episcopi serata viderunt. Vestes suas, pecuniam et omnia pretiosa sua in cuppis et doliis suis simpliciter coopertis recondunt, fraudem non metuentes, utpote inexperti. Et quod mirum dictu, mensa eorum numquam disarmatur f, numquam deferculatur, sed quilibet Pater familias domum habet seorsum mundam et honestam, tantum refectioni vacantem. Illic mensa cum omnibus, quæ bibi ac mandi possunt, numquam vacuatur, sed aliis absumptis, alia subrogantur; non sorex, non sorilegus g admittitur, sed de mappa mundissima fercula teguntur, compesturos exspectantia. Quacumque igitur hora reficere placuerit, hospites sint, domestici sint, omnia parata inveniunt intromissi ad mensam. Et de his satis dictum est.

Stupenda incolarum inter se fiducia,

f

g

F 120 Revertentes autem de terra illa, transitum fecerunt per patrem eorum Ducem Poloniæ. Retribuat illi Dominus Jesus in die agnitionis suæ, omnia bona quæ ostendit omnibus illis. Nam tantæ affectionis tantæque benignitatis circa eos exstitit, ut etiam in Pomerania positis, hiemis tempore, vir ille optimus vestes eis mitteret hiemales, Episcopo et unicuique secundum suam personam idoneas, tam clericis quam militibus sive scutiferis omnibus. Tunc ergo consummatis his, ad quæ eos vocaverat ipse, ad se reversos omnes ipsos, ut filios charissimos excipiens, Episcopum et ceteros quosque congruis honoribus habitos, nullum dimisit indonatum. Denique quia festinantes vidit, cum multa gratiarum actione dimissos, usque in Bohemiam eos fecit conduci. Episcopus vero propter festinationem, de episcopatu Pomeraniæ pro voto suo tunc ordinare non potuit, sed de prudentia Ducis confisus, ei ex otio commisit ordinandum. At ille unum de capellanis suis Adalbertum nomine, quem de latere suo cum aliis duobus sacerdotibus in adjutorium concesserat Episcopo, præsulatus honore in gente illa sublimavit. Itaque juxta propositum suum ante diem Palmarum

et Sancti Bambergam reditus.

A Palmarum ad sedem suam sanctus Otto reversus est *h*.

AUCTORE SEFRIDO. *h*

ANNOTATA.

a *Hic denuo recurrit persona prima, sive Sefridus, loquens; quæ et alibi opportune servaretur.*

b *Non facile quis calculos subduxerit, nisi S. Otto Pomeraniæ fines attigisse supponatur adulto jam Majo; cum autem diebus* XX *Pirissæ,* XL *Caminæ laboraverit; supponendum videretur, sub finem Julii vel Augusti principium, Stetinum appulisse; illo et sequenti fere mense non multum illic profecisse; in conversione autem ut minimum usque ad Novembrem commoratum: unde Julinam regressus sit, ubi hiemasse dicitur, et num.* 114 spatio duorum mensium sine cessatione opus egisse : *quæ non video multo scrupulosius expendi posse, et cum iis conciliari, quæ habet Ebbo a num.* 47.

c *Aliter ferme urbium nomina efferuntur apud Gretserum, quem curiosi consulere possunt, uti et ejus notationem ad templum S. Crucis Dodonense, a S. Ottone erectum, pag.* 412, *et Jaschium pag.* 488.

d *Et hic sensus et alii obscuri sunt, quia tertia persona primæ substituta est. Perfecta esset constructio si legeretur :* dimisimus eos et dimissi sumus. *Sic in* B *sequenti periodo clariora essent omnia si pro* eos, *haberetur* nos, *etc. Vide Gretserum pag.* 282.

e *Intellige, quantum carro vehi potest.*

f *Mentem explicat auctor, dum asserit, mensam* numquam deferculari, numquam vacuari.

g *Quid sorex sit, probe capio ; non item quid* sori-egus, *vel, ut Gretserus,* soricilegus, *nisi felem velit indicare.*

h *Huc usque Sefridus et ex eo Noster, quibus tota prima missio absolvitur, Andreæ Gretseriani cap.* 40. *Subditur caput* 41, *de incendio in civitate Bambergensi exorto, quod Ebboni tribuitur; non nostro, forte contracto; sed qui a Jaschio sub Andreæ nomine editus est. Caput* 42 *Ebboni recte tribuitur, exstatque num.* 58. *Legatio Bambergensium, epistola Wigandi ejusque elogium, in nostro Ebbone omissa sunt : caput* 43 *invenies a num.* 59.

LIBER TERTIUS

CAPUT I.

C *Altera missione per Saxoniam delatus S. Otto, Duce Pomeraniæ egregie cooperante, apud Timinam, Uznoym et Hologastam fructuose laborat.*

a *Resumpta missione,*

Post hæc triennio *a* domi detentus, post quadriennium, quamvis multis domi teneretur negotiis, ipse tamen amore novellæ coloniæ suæ flagrans, omnibus postpositis, illam revisere adgreditur. Sed ne forte gravaret, per quos dudum transierat; Ducem Bohemiæ vel Ducem Poloniæ, aliosve illius viæ hospites et amicos suos, per Saxoniam iter disposuit, et apud Hallam naves victualibus onerans, per Albam flumen in Habalam perlapsus, Leutitiæ littora usque adductus est. Et ne inanis et vacuus adveniens, sponsæ suæ vilesceret, neve ii, qui adhuc convertendi erant, si modo cum sumptu poneret, qui prius sine sumptu *b* posuerat evangelium, contra se murmurarent, in auri et argenti copia, in purpura et bysso, et pannis pretiosis et muneribus magnis et variis, pro varietate personarum, dives studuit advenire, cunctaque Hallæ coempta et navigio usque in Leutitiam portata, curribus et quadrigis quinquaginta cum annona imponens, ibi per terram Leutitiæ usque Timinam civitatem Pomeraniæ transportavit. Quo ubi cum labore ac fatigatione ventum esset, multos horrores et pavores illa nocte ibi sustinuerunt. Nam civitas illa, Dei adhuc ignara, cruda quodammodo et barbara fuit Christianis, et ii ignoti ad ignotos venerunt. Solum tamen urbis præfectum in priori peregrinatione cognitum habentes, ipsum de hospitio convenerunt : sed ille amice eos suscipiens et alios quoque se hospites habiturum dicens, aream juxta civitatem in veteri castello, eorum mansioni designavit, in qua fixis tentoriis se requieturos sperantes, novis terroribus tota illa nocte agitabantur.

D *per Saxoniam ad Pomeranos rediens,*

122 Nam Dux Pomeraniæ populaturus Leutitiam, cum exercitu eadem nocte illo venturus erat. Timinenses autem Leutitios audierant ad pugnam ibi ei occursuros. Unde non modica trepidatio fuit in civitate. Ingruente igitur noctis silentio, exercitus Ducis per turmas suas illuc confluxit, factumque est, ut una cohors peditum et altera cohors equitum, ex diverso juxta civitatem convenientes, quia nox erat, utrique se hostes suspicati, diutissime gladiis cæderent. Hoc vero strepitu ac tinnitu armorum excitati et exterriti, ignem in castris aqua perfuderunt, fugam meditantes. Interea socios se E agnoscentes, illi a pugna desierunt. Præfectus vero, misso satellite, causam illius tumultus eis insinuans, ne timerent rogavit; sicque animati constiterunt in loco suo. Facto mane Dux cum exercitu omni ad prædam festinans, Episcopum videre non potuit; sed missis nunciis ibidem illum die illa rogavit se exspectare. Circa meridiem vero Leutitium quaquaversum fumigare aspexerunt; signum omnia vastantis exercitus. Ad vesperum autem, ecce Dux voti compos, multa onustus præda, cum suis omnibus lætus et incolumis revertitur. Aspiciebat namque Episcopus quia dividebant spolia, vestes, pecuniam, pecora et aliam diversi generis substantiam ; homines quoque quos captivaverant, inter se distribuebant. Ibi vero fletus et gemitus et dolores innumeri, cum ad diversos dominos, pro ratione divisionis, vir ab uxore et uxor a viro, et parentes a filiis discedebant. Et quamvis pagani omnes essent, communis quos hujusmodi miseria involverat; Episcopus tamen, pius semper et misericors, conditionem miseratus humanam, lachrymas tenere non potuit.

apud Timinam incidit in copias Ducis,

qui vastata Leutitia,

F 123 Dux vero et successu rerum et de adventu Episcopi lætissimus, videns quia hoc ejus voto placuit, teneriores et infirmiores quosdam absolvi præcepit, et quibus separatio dolori erat, manere simul, ejus interventu, ordinabat; auditoque eo multa faciebat, et libenter ei obaudiebat. Episcopus etiam multos pretio absolvit, quos tamen fide imbutos baptismoque novit renatos *, et liberos ab re permisit. Deinde cum mutuis colloquiis se recreassent et invicem muneribus honorassent, Duce ad sua negotia digresso, Episcopus omnem substantiam suam et populi, qui secum erat, Timinæ navibus imponens, per proni fluminis undam tribus diebus Unznoimiam vecti sunt, Episcopo itinere terrestri cum paucis gradiente. Nec mora, Evangelico vomere agrum Domini sui proscindens, semen spargit fidei, neque ibi difficultas erat in opere : quia civitas illa præcompluta fuerat imbre doctrinæ Salutaris. Sacerdotes etenim, quos pater beatus operis sui vicarios in gente illa reliquerat, Unznoimiam ex magna parte converterant : reliqua pars per Episcopum apposita est ad Dominum.

S. Apostolum lætus excipit;

* al. regeneratos

124 Igitur in hac civitate, quia prope fuit festum adventus Spiritus sancti, Dux terræ Vrotizlaus toto corde Christianus, instinctu Ottonis, baronibus ac capita-

atque apud Uznoym,

A capitaneis totius provinciæ ac præfectis civitatum in festo Pentecostes conventum indixit; causam simul Christi mandans Evangelium et Evangelistam iterum advenisse Ottonem Episcopum. Itaque die statuto congregatis omnibus, adducto in medium Episcopo, Dux ait: En ad quod venistis: En coram est nuncius Altissimi. Pacem fert non arma, neque vestra sibi, sed vosmetipsos Deo lucrari quærit. c Attendite, oro. Ante hoc quadriennium *b* in superioribus hujus terræ partibus docens, me teste, nostis quoque et ipsi, omnia replevit Evangelio. Et tunc quidem has partes visitare volebat, sed Deo prosperante negotia sua, toto anno illo sanctis operibus illic tenebatur occupatus; emensoque anno, ad sua reverti, suæ sedis rationibus cogebatur, nec ad vos venire prævaluit. Sed, quæso, una mecum et hujus et illius viæ causas diligenter advertite, quodque in omni causa fieri solet, quis, vel quare, quid, vel quomodo agat, altius contemplemur.

egregia oratione.

125 Et primo de persona id vobis constat, quia homo religiosus, senio et canitie venerabilis est; hoc enim et ipsi videtis. De cujus nobilitate opera testantur et virtutes, et alta, ut fida relatione didicimus, avorum et proavorum ejus linea nativitatis. B Porro si dignitatem quærimus; præsulari fulget officio et universis Teutonici regni principibus speculum est et lucerna. Imperatori quoque Romano et Apostolicæ Sedis Pontifici gratus valde est et unice familiaris. In auro quoque et argento, in ministerialibus et feudatis, in agris et possessionibus, et quæcumque hic mundus pretiosa vocat, Dominum divitem novimus et gloriosum. Nunc etiam opulentus venit, vestræ saluti ministraturus, nec aliunde quam de suis sumptibus apud vos vivere propositum habens. Sed, rogo, quid intendit? Ut quid tantæ viæ laborem aggressus, nec proprio corpori nec sumptibus parcit? Sed ut breviter dicam, sicut et pridem, nihil aliud quærit, nisi vos omnes separare a diabolo, et per fidem Catholicam jungere Domino Jesu Christo. Sed quonam modo? Non fraudulenter, non violenter, non lucri alicujus terreni, sed vestræ tantum salutis gratia, et Dei honoris benignitate. Et nunc quidem nihil justæ excusationis a vobis inveniri poterit super hoc tali viro, quo minus eum audire debeatis. Neque enim is est, cui necem aut patibulum, ob circumventionis vel imposturæ culpam intentare conveniat, vel alterius generis injurias, quemadmodum peregrinis et pauperibus Christi C prædicatoribus paulo ante fecistis, suspicati, dolo et fraude quæstusve gratia, nudos homines et inopes rerum, loqui verbum Dei.

subditos ad fidem cohortatur,

126 Sed illi quidem plagis et verberibus pro veritate subacti, a vestris finibus abscesserunt *d*, vos autem hucusque in infidelitate perstitistis. Pudeat jam et pœniteat vos longi erroris et ignorantiæ, et qui noluistis audire mendicos Evangelistas, audite opulentos: Dixistis namque et subsannando blasphemastis, quia Deus Christianorum vilior esset omnibus diis atque inferior, qui suæ doctrinæ ministros habere non posset, nisi tantum homines imperitos et rusticos, mendicitati egestatique addictos. Et vos quidem in insania vestra hæc dixistis: ille vero pius et misericors, et præstabilis super malitia, quasi morem gerens insipientiæ vestræ, de imperitia vel rusticitate, de improperio etiam mendicitatis legati, omnem vobis abstulit excusationem. Superest modo, ut nos qui primi et majores dicimur ac sumus, vestræ dignitati consulamus, tam dignissimæ ac sanctissimæ rei consentientes, ut populus qui nobis subjectus est, nostro possit erudiri exemplo. Quidquid enim religionis vel honestatis, secundum Deum vel homines aggrediendum est, justius atque decentius autumo, ut a capite hoc in membra, quam ut a D membris derivetur in caput. Et in primitiva quidem Ecclesia, sicut audivimus, religio fidei Christianæ a plebe et plebeis personis incipiens, ad mediocres progressa, etiam maximos hujus mundi involvit. Reddamus vicem Ecclesiæ primitivæ, ut a nobis principibus incipiens, et usque ad mediocres progressa, facili proventu totum populum et gentem sanctificatio divinæ religionis illustret.

AUCTORE SEFRIDO

qui omnes baptismo regenerantur:

127 Sed quid plura? Affuit Spiritus sancti gratia, et sermonem Ducis omnium cordibus altius, quam dici queat, implantavit, omnesque pari voto, pari consensu faciendum respondent, quidquid Episcopus suaderet. Igitur occasione ipsius temporis, de adventu Spiritus sancti, de remissione peccatorum, de variis charismatum donis, de bonitate et clementia divina, sermone mirabili Præsul eos alloquens, evangelizavit illis Jesum. Et quosdam quidem jam dudum Christianos, sed errore paganismi denuo inquinatos, præsenti sermone ad compunctionem et validam cordis contritionem emollitos, cum magno fructu aspicientium, per manus impositionem Ecclesiæ reconciliavit, alios autem certatim se offerentes, catechizatos ac pro tempore instructos, baptizavit, et totam illam hebdomadam doctrinæ sacrisque operibus instabat, gaudio ingenti, adeo ut vere E Spiritus sancti præsentiam illic adesse certissime constaret. Itaque concilium hoc non antea solutum est, quam principes ipsi et omnes, qui cum eis advenerant, baptismi Sacramenta percepissent.

Sacrificulus habitu idoli indutus,

128 Porro fama facti repente in universam provinciam divulgatur, villas et vicos in studia diversa conscindens, aliis autem dicentibus; Quia bene est, aliis autem dicentibus; Non; sed magis seductio magnates apprehendit. Ipsi vero sacerdotes idolorum non minima causa hujus concisionis erant, appositi eis, quibus displicebat, quod factum fuerat; sua nimirum lucra cessatum iri non ignorantes, si cultura dæmonum illic aboleretur; unde modis omnibus rem præpedire moliti, varia calliditatis suæ argumenta visionibus, somniis, prodigiis, et variis terroribus confinxerunt. Quin etiam in Hologasta civitate, quo tunc proxime adventurus nunciabatur Episcopus, sacerdos, qui illic idolo ministrabat, nocturno tempore vicinam silvam ingressus, et in loco editiori secus viam inter condensa fruticum, sacerdotalibus indutus astabat, et mane summo quemdam rusticum, de rure ad forum gradientem, his alloquitur verbis: Heus tu, inquit, bone homo. F At ille respiciens in eam partem, unde vocem audierat, inter virgulta personam candidis indutam, quamvis dubia luce, videre cœpit et timere.

rusticum, et per hunc Hologastenses

129 Et ille: Sta, inquit, et accipe quæ dico: Ego sum Deus tuus, ego sum qui vestio et graminibus campos et frondibus nemora et fructus agrorum et lignorum, fœtus pecorum, et omnia quæcumque usibus hominum serviunt, in mea sunt potestate; hæc dare soleo cultoribus meis; et his, qui me contemnunt, auferre. Dic ergo eis qui sunt in civitate Hologastensi, ne suscipiant Deum alienum, qui eis prodesse non possit; mone etiam, ut alterius religionis viros, quos ad eos venturos prædico, vivere non patiantur. Hæc ubi attonito ruriculæ dæmon visibilis edixerat, ad densiora nemora se contulit imposterum. Rusticus vero, quasi de oraculo stupidus, corruens pronus adoravit in terram; deinde abiens in civitatem, cœpit annuntiare visionem. Quid plura? Credidit populus, iterumque atque iterum circumdantes hominem, eadem sæpius narrare cogebant, moti videlicet monstri novitate.

contra S. Ottonem incendit.

130 Postremo, acsi nescius omnium, advenit sacerdos, indignationem simulans primo, quasi dementatus; deinde attentius audire et obtestari cœpit hominem, ut vera tantum narrans, nullo figmento populum

AUCTORE SEFRIDO.

populum solicitaret. At ille, ut erat rusticanæ simplicitatis, manus tendere, oculos ad cœlum levare, magnisque juramentis et forti protestatione rem ita se habere asserens, etiam locum ipsius apparitionis se ostensurum pollicetur. Tunc sacerdos, conversus ad populum, immane suspirans; En hoc est, inquit, quod toto anno dicebam. Quid nobis cum alieno Deo? Quid nobis cum religione Christianorum? Juste movetur et irascitur deus noster, si post omnia beneficia ejus, stulti et ingrati ad alium convertimur. Sed ne iratus, occidat nos, illis irascamur et occidamus eos, qui nos seducere veniunt. Quod dictum cum placuisset omnibus, firmaverunt decretum, ut si Episcopus Otto vel quispiam de societate ejus civitatem intraret, sine mora occideretur. Item firmaverunt sibi sermonem nequam, scilicet, ut si nocte vel clam intrantes quispiam tecto reciperet, simili sententiæ subjaceret. Et hæc agentes multis opprobriis et verborum injuriis religionem Christianorum deridebant blasphemantes.

131 Interea vero apud Unznoimiam rebus feliciter consummatis, solutoque cœtu primatum, Dux cum Episcopo remanens, de his quæ post agenda videbantur, et de progressione, vel quonam diverterent, consilium habuit, multaque devotione studiis Episcopi gratias agens; Ecce, inquit, terra omnis coram te est, securus esto, Domine Pater, non est qui tibi contradicat, majoribus natu ac principibus omnibus jam fide imbutis. Qua securitate fretus Antistes, quasi exemplo Domini Jesu Christi, binos et binos de discipulis suis præmittebat ante faciem suam in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus. Contigit ergo Udalricum et Albinum, duos presbyteros simul pergentes, Hologastam intrare, ubi a matrona quadam, uxore videlicet præfecti, sunt hospitio suscepti, atque satis humane tractati. Nam hæc, quamvis pagana, multum hospitalitati dedita fuit ac timori divino, et religiosa valde, adeo ut esset eis admirationi. Post refectionem *e* vero Albinus, Sclavicæ linguæ gnarus, matronæ adhuc ignoranti, rem omnem secreto aperit, scilicet quinam essent et quare advenissent.

adeo ut duo eius socii,

e

132 At illa vehementer attonita; Me miseram, inquit, o Domini mei, quare ad me intrastis, de vobis enim jam apud magistratus data sententia est, et de me quoque, si vos non prodidero. Sed divina clementia servos suos ubique tueri novit. Nam matrona illa divinitus, ut puto, commonita, in superiori quodam cœnaculo eos abscondit, et quasi Raab Ierichontina, ne proderentur, effecit. Equitaturas etenim illorum et sarcinas, et quæcumque habere poterant, illa per pueros suos subito extra civitatem deduci et in præsidio suo collocari fecit. Quibus deductis, ecce gladiatores, et turba populi cum telis et fustibus tecta matronæ irrumpunt, cum tumultu et clamore magno, illos ignotos homines sibi exhiberi jubentes. At illa, Fateor, inquit, homines ignoti ac peregrini, ut sæpe solent, ad me declinaverunt. Sed accepto prandio, mox in viam suam abierunt. At illi scrutantes omnia, cum nec jumenta, nec vestes, nec ulla signa itinerantium invenissent, furere desierunt. Porro illis per triduum ibi latitantibus, nec usquam prodire, nec ullo modo mussitare præsumentibus, Episcopus cum Duce ab Unznoimia profectus, multa manu militum et sociorum Hologastam intravit, spem salutis et præsidium portans Apostolis in conclavi latitantibus.

a furentibus prope interfecti sint.

133 Itaque urbem ingressus, Duce fideliter ac strenue ad omnia cooperante, semen sparsit Evangelii, et dura incredulorum corda placidæ prædicationis unguento paulatim detumescere faciebat. Interea quidam de Christianorum sociis, Udalricum et Albinum de latibulis suis emergentes et junctos consociis timorem suum referentes, deriserunt, et quasi eis insultantes, securius sese habere cœperunt, et longius a suis digressi, fana etiam idolorum, Episcopo sermonem exhortationis proferente, speculatum vagabantur. Verum quidam maligni homines, apud quos radix paganismi adhuc valentius vigebat; En, inquiunt, isti explorant, quomodo templa nostra incendant. Et congregantes se in platea, etiam arma portare ac fustes cœperunt, et qua transituri videbantur, eis obviam stare. Udalricus autem intuens eos eminus, et subsistens; Non advertitis, inquit, hos non sine causa convenire? Nam et turbulenter se habent et arma portant omnes; et prioris periculi recordans; Nolo, inquit, toties temptare Deum meum.

Duce allaborante, res succedit;

134 Et conversus, illo, ubi Episcopum dimiserat, redire cœpit, aliis omnibus eum sequentibus, præter clericum quemdam, Theodoricum nomine, qui longius ante illos progressus, jam fores delubri tenebat. Videntes autem pagani, qui convenerant, illos a cœpta via reversos, prosequi eos quidem non audebant, sed ad illum clericum interficiendum omnes acquieverunt. Quo viso, ille aliud, quo declinaret, non habens, fanum audacter, quamvis exterritus intravit. Erat autem illic clypeus pendens in pariete, miræ magnitudinis, operoso artificio, auri laminis obtectus, quem contingere nulli mortalium liceret, eo quod esset illis, nescio quid in hoc sacrosanctum ac paganæ religionis auspicium, in tantum, ut numquam nisi belli tempore a loco suo moveri deberet. Nam, ut postea comperi, deo suo, Herovito *f*, qui lingua latina Mars dicitur, erat consecratus, et in omni prælio victores sese, hoc prævio, confidebant. Clericus autem, vir acris ingenii, dum metu mortis in templo huc illucque diffugeret, telum aliquod vel latibulum quæritans; clypeum corripuit, et amento collo injecto, levaque loris inserta, in medium turbæ furentis prosiliit.

sed zelo indiscreto socius alter,

f

135 Rustici vero prodigialem armaturam videntes, partim in fugam conversi, partim etiam quasi exanimes facti, in terram cadunt: ille autem projecto clypeo, secus hospitium ad socios currere cœpit, et pedibus timor addidit alas. Cumque anhelans et pallidus ad suos devenisset, de ipsa hujus trepidatione et eorum, qui præmissi fuerant, triduana occultatione apud omnes, præcipue vero apud Episcopum et Ducem tota nocte illa jucunda erat narratio. Monuit tamen pius Pater filios suos et discipulos, propter insidias latentis inimici, ut se circumspecte agerent. Tamdiu ergo mansit in loco illo disputans et suadens de regno Dei, quo usque omnis populus fidei sacramenta percipiens, fana sua destrueret et ecclesiæ sanctuarium cum altari præpararet. Quod Episcopus consecrans, Johannem presbyterum eis ordinavit, et ut rel quam basilicæ formam post suum discessum promoveret, admonuit.

non nisi astu mortem effugit.

ANNOTATA.

a *Triennium istud vel quadriennium, de integris annis accipi non posse, in commentario explicuimus, siquidem vera sit circumstantia, tam diserte expressa, de miraculo facto* feria secunda, *quæ concurrerit cum festo Assumptionis B. V. M. ut vide num.* 185. *Notabis, præcipitem Sefridi narrationem, qui nulla data secundæ hujus missionis causa, continuo iter ingreditur. Verum hæc ab Ebbone opportune supplentur, ex quo libri sui tertii exordium melius desumpsit Andreas Gretseri.*

b *Non magna attentione opus est, ut deprehendatur, oppositum plane dicere voluisse Sefridum : nam et antea* cum sumptu posuerat Evangelium, *ut habes a num.* 54. *Nec sane ex Pomeranorum parte murmuratio timeri poterat*

A *poterat a sumptu et splendore . sed a paupertate, ipsis maxime despecta. Dubium igitur esse non potest, quin vera lectio sit :* Si modo sine sumptu poneret, qui prius cum sumptu posuerat Evangelium.

c *En rursus quadriennium, quod velim ab alio felicius exponi.*

d *Videatur Ebbo noster a num.* 36.

e *Vide caput* 6 *Andreæ Gretseri,qui aliqua transposuit, et Ebbonem num.* 77.

f *Si de hoc idolo* Herovito, *seu* Gerovito *plura scire desideras, adisis scriptores a Jaschio citatos pag.* 490, *et notulam Gretseri pag.* 315, *qui deinde nomina ista idolorum in* Vitus *terminata, ex Crantzio erudite explicat pag.* 418 *tamquam quæ a* S. Vito *in nova Corbeia celeberrimo, efformata sint etc.*

CAPUT II.

Gozgangiæ fanum destruitur, templo christiano dedicato. Mira Mizlai ad misericordiam conversio. Boleslaus Pomeranis imminens, placatur. Tentata insulæ Veraniæ conversio.

B

Deinde omni populo valefaciens, et in multa caritate omnipotenti Deo illos committens, ad Gozgangiam iter divertit. In hac siquidem civitate miræ magnitudinis ac pulchritudinis templum fuit; sed Episcopus cum de fide Christianæ religionis eos per interpretem alloqueretur (nam Dux ad sua negotia jam ab eo discesserat) illi ad omnia paratos se asserebant, si modo fanum eorum intactum remanere potuisset : magnis enim sumptibus nuper extructum fuerat, multumque in eo gloriabantur, eo quod videretur magnum totius civitatis esse ornamentum. Tentabant etiam, occulte immittentes quosdam, Pontificis animum lenire muneribus, pro ædis conservatione; tandem rogantes, ut vel in basilicam ordinaretur. *Apud Gozgangiam*

137 Sed Episcopus constanter agens, indignum esse dicebat, ædem sub titulo dæmonis ædificatam immundoque ritu profanatam , divinis usibus mancipari. Nam quæ conventio Christi ab Belial, aut quæ communicatio templo Dei cum idolis? Dicebat autem illis et similitudinem. Numquid seminatis frumenta vestra super dumos et spinas? Non puto. C Sicut ergo de agris vestris spinas primo eradicatis ac tribulos, ut jactis bonis seminibus , optatas segetes ferre queant, ita et hanc radicem idololatriæ, spinamque prædicationis, de medio vestrum funditus exstirpate, ut de bono Evangelii semine corda vestra fructificent in vitam æternam. His et aliis hujusmodi sermonibus opportune, importune, obsecrando, increpando, arguendo per singulos dies insistens, duros gentilium animos tandem ita emollivit, ut ipsi ædem execrabilem , de qua tota quæstio fuit, suis manibus confringerent et simulachra protererent *a*. *sumptuosum idolorum fanum destruit; a*

138 Deum ea gerebantur, legati marchionis Adelberti de Saxonia supervenere, opera et statum Episcopi studiose inquirentes. Marchio etenim cum esset amicus valde ac familiaris Episcopo, in gente barbara hunc periclitari metuebat : unde, si opus haberet, præsidium et opem ei ferre cupiebat. Affuere etiam ipsius Episcopi œconomorum nuntii, aurum et argentum, vestes quoque et alia necessaria ei deferentes : Ut enim supra dictum est, licet Evangelium annuntians, de Evangelio vivere deberet, ipse nihil horum uti volens, suis se tantum sumptibus transigebat. Igitur legatos omnes apud se ibi tam diu retinuit, quousque videndo et audiendo discerent, quid de operibus aut statu ejus referre deberent. Porro baptizatis omnibus, tam viris quam mulieribus totius civitatis, ad dedicationem altaris et sanctuarii D jam surgentis Basilicæ, multa exultatione populi, devotus accingitur, omni studio ac diligentia, ipsi festo decorem, et reverentiam procurans, quatenus de amissione prioris fani vel celebritatis minime dolerent, melioris solennitatis tripudio et melioris fabricæ ornamento consolati. *ubi marchionis Saxoniæ legatos excipit. AUCTORE EBBONE.*

139 Inter agendum vero, quid ipsa dedicatio, vel quid singula opera dedicationis significare habent, rudi populo Antistes exposuit; præcipue vero Mizlaum ipsius civitatis principem, quem pridem in Pentecostes cum aliis primatibus Unznoimiæ baptizaverat, ut in eo ceteros erudiret, de his omnibus alloquitur ; sacramentum dedicationis ad animam cujusque fidelis pertinere, sufficienti sermone demonstrans, quæ Spiritus sancti templum efficitur, vel in cujus corde Christus per fidem inhabitat. Dein sermonem ad ipsum principem ex toto convertens : Tu es, inquit, fili charissime, vera Domus Dei. Tu ipse hodie dicandus et dedicandus es omnipotenti creatori tuo Deo, ut eminus ab omni alieno possessore, ipsius tantum mansio fias et possessio. Non ergo impedias dedicationem tuam, fili charissime ; nihil enim prodest istam, quam cernis, domum foris dedicari, nisi et dedicatio ista, ad cordis tui sanctificationem proficiat. Ille vero exhortatione compunctus, ait ; Et quid est, Pater ? Quid me jubes facere, ut dedicatio ista in me compleatur ? Episcopus autem intelligens adesse Spiritum sanctum : Ex parte, inquit, fili, domus Dei esse cœpisti ; fac ut ex toto sis. Jam enim idololatriam fide commutasti, baptismi gratiam consecutus. *Templum dedicaturus, Mizlaum principem cogit* E

140 Nunc sequitur, ut fidem pietatis operibus exornes. Impietates, violentias, et crudelitates, oppressiones, rapinas, homicidia, fraudes, penitus devita ; postremo quidquid tibi fieri non vis, alii ne feceris. Captivitates, quas habes, absolve omnes. Quod si non omnes, vel eos certe, qui Christiani sunt, tuæ fidei consortes. Tum ille parum hæsitans: Durum, inquit, mihi est, Pater, dimittere omnes : quia magnis rationibus ac debitis quidam ex eis modo detinentur. Tunc Episcopus : Debita, inquit, pro debitis dimitti, et sermo Evangelicus et Dominica suadet oratio. Sic enim omnium debitorum tuorum apud Dominum certam remissionem consequeris, si omnes debitores tuos in ejus nomine dimittis. At ille altius ingemiscens : En, inquit, in nomine Domini Jesu omnes absolvo ; ut, secundum F verbum tuum, dimissis peccatis meis, dedicatio ista hodie in me compleatur. Et vocans ministrum, qui super captivos erat, omnes demitti præcepit. Erat autem inter eos adolescens nobilis, filius cujusdam potentis de Dacia. Iste absolutis aliis , in cavea quadam subterranea vinctus cippo et catenis tenebatur, eo quod pater ejus quingentarum librarum debitor, hunc vadem posuisset. Cumque de absolutione captivitatum, de obedientia et religione Mizlai principis, multa esset tam populo quam Episcopo et omnibus qui aderant in Domino exultatio , et ad consummationem dedicationis, ministri ac sacerdotes alacriter festinarent et necessaria præpararent ; habitis omnibus, vas cum cineribus, quod ad aram positum erat inveniri non potuit. Cumque ministri, commixtionem salis et vini et cinerum facturi , de non inventis cineribus turbarentur, Udalricus sacerdos, correpta concha, vicinas domos , unam vel duas scrutatus, in eis cinerem non invenit. *captivos omnes solvere,*

141 Deinde ad tertiam currens, cryptam quamdam subterraneam, in qua prædictus adolescens in abditiori parte claudebatur, intravit. Sed captivus per fenestram manu porrecta, et sonitu facto, currentem sacerdotem ad se vocat, rogans, ut pro sui libera- *illum etiam, quem celaverat,*

A liberatione Episcopo significet. Sacerdos vero, correptis cineribus, properanter ad ecclesiam rediit et operienti Episcopo aliisque fratribus de illo insinuat. Episcopus vero, quamvis misericordia moveretur; Tanta, inquit, præstitit nobis, ut amplius eum rogando gravare non audeam. Tamen ne gaudium hujus festi aliqua ex parte claudicet, super hujus quoque miseriam, Dei misericordiam invocemus. Et conversus ad orientem cum ministris, quasi hora una preces fudit ad Dominum. Deinde sacerdotibus ait, seorsum accipite Mizlaum, et quam modestius potestis, super hoc verbo exhortamini. Quod cum facerent, Mizlaus ait; In hoc uno nomine parcat mihi velim prudentia vestra, nam pater ejus majoribus mihi debitis adstrictus est, quam ut gratis absolvi possit. Sufficiat vobis, quod tantos absolvi gratis. Tunc illi: Revera, inquiunt, multum est quod fecisti; miratur hoc Dominus Episcopus, miramur et nos, nec in longo tempore a Christianis tale quid in terra Christianorum comperimus, unde et Dominus Episcopus et omnes fratres gratias tibi referunt et honorifice habent et semper habebunt, Deoque omnipotenti, cujus te servum exhibuisti, quo de omnibus vicem tibi rependat, devote supplicabunt.

AUCTORE SEFRIDO.

potentis Dani filium,

B

142 Nam et Dominus Episcopus tam magni pendit, quod fecisti, ut ultra quidquam rogare te, injuriam putet; unde quasi parcens dilectioni tuæ, ore proprio rogare te verecundatus est. Sed noveris in veritate, quoniam si quo pacto te ipsum vincens, hoc bonum ceteris tuis meritis superaddere possis, magna tibi gratia magnaque recompensatio apud Deum cumularetur. Magnus etenim Dominus Deus noster, et magna virtus ejus, morisque illi cum sit, pro parvis magna restituere, quanto magis pro magnis maxima. Quod si hoc magnum et difficile tibi pro ipso feceris, non sine mercede maxima ab eo indonatus remanebis. Sed quid multis? Ingemuit homo, tactusque ab intus spiritu pietatis, totus solvitur in lachrymas. Deinde cum ipsis clericis ad Episcopum tendens: En, ait, Pater sanctissime in ista quoque petitione Deum meum et te servum ejus, dominosque meos sacerdotes, ministros tuos honorabo: quinimo pro nomine Domini mei Jesu corpus meum et omnia mea, si ratio postulaverit, devotus impendam. Et jubens adduci vinctum; ferro et catenis oneratum, flentibus omnibus qui aderant, in hostiam et oblationem Deo aræ imposuit, petens sibi remissionem peccatorum a Domino pro ipso recompensari.

ferro et catenis onustum;

C

143 Ita ergo in plenitudine gaudii spiritualis tota illa Ecclesia fervente, et laudes Deo super universis bonis ac donis ejus concinente, dedicatio consummatur, omnesque alii, exemplo Mizlai principis, vias suas correxerunt, unusquisque ab injustitiis et violentiis seu oppressionibus suis temperando et vi ablata proximis suis restituendo. Ecclesia ergo proficiebat et crescebat, et licet invidente diabolo, ambulans in timore Domini, Spiritu sancto replebatur. Sed hostis antiquus damna sua non ferens, opera Dei turbare molitus, validis terroribus universam provinciam concussit. Nam Polizlaus Dux Polonorum invictissimus, in multa fortitudine et copioso militum apparatu de terra sua jam veniens, in ipsis terminis Pomeraniæ castra metatus, ferebatur in furore gravi terram ipsam ingressurus. Audierat enim, quod post priorem beati Ottonis prædicationem, nec pacti secum fœderis, nec susceptæ religionis jura servare curarent.

quo facto, consummata est dedicatio.

144 Insuper compertum habebat, quod civitates, quæ pridem conversæ fuerant, remissi tributi veniam aspernatæ, suique mediatoris oblitæ, viribus suis se deinceps tutas fore confiderent, munitionibus et castris, quæ bellica vi complanata fuerant, ex magna parte hoc intervallo reparatis. Unde quasi justam commotionem habens Dux, eos iterum conterere veniebat, suæque ditioni subjugare. Quod illi audientes, missisque sæpius atque remissis exploratoribus, exercitum jam in proximo cognoscentes; multum ubique trepidare cœperunt, partimque fugere ac res suas ad loca munita deferre, partim etiam arma contra movere, finesque suos defendere meditabantur. In ipso tamen articulo, utpote a Deo inspirati omnes, quasi oves ad pastorem, sic ad Episcopum confugiunt, et quid facto opus esset, consilium quærebant. At ille pietatis visceribus affluens, Ecclesiam rudem et neophytam, bellico tumultu vexari, perniciosum sciens, de divina misericordia, simul etiam de Poleslai Ducis amicitia non vane præsumens, bellum simul et causam belli, si modo consiliis ejus parere velint, dissolvere pollicetur. Quo audito, illi prudentiæ et sanctitati Doctoris sui attendentes, nec sinistre casurum arbitrati negotium, quod ille in timore Domini suscepisset, communi decreto semetipsos et omnia sua consilia ejus sapientiæ commiserunt. D

Boleslaus rebellibus imminens,

145 Assumptis igitur clericis Pater venerabilis, sarcinas quidem et omnem supellectilem suam ibi relinquens, obviam se parat exercitui, junctis sibi viris honorabilibus de terra, qui a Duce objectis respondere et omnibus controversiis decidendis, hinc inde exortis, possent sufficere. Ubi igitur ad castra venit, a Duce honorabiliter susceptus est, mirumque dictu, quam facile divinis eloquiis animi ejus feritate lenita, ad omne, quod volebat, Principem inclinaverit. Ille namque multum protestabatur, non alia ex causa hoc tempore bellum suscepisse, quam ob injuriæ Dei omnipotentis ultionem et mutui fœderis ruptionem, quia at Christianismi jura plerisque locis, rediviva paganitate, violassent, et initæ societatis et compositionis ligam * minime servassent. Episcopus ergo hæc omnia emendatione dignissima fassus, legatosque aliquantum pro his objurgans, ad pristinæ compositionis pactum partem revocat utramque, sese tunc temporis, quemadmodum et nunc, pacis mediatorem extitisse commemorans. Placabat autem maxime Ducem Poloniæ, Vrotizlai Ducis fides et devotio, ab Episcopo laudata: quia et in priori et in secunda prædicatione æque fidelis inventus, multa bona prædicatoribus ostendisset. Stetinensibus vero, quod aliqui ex eis ad errores pristinos revoluti essent, divinæ indignationis ac suæ, illis mandat non defore vindictam, nisi quantocius apostasiæ immunditias congrua diluant satisfatione, indulgentia petita Doctoris. E F

S. Ottonis interventu placatur;

* al legem

146 Dux itaque talibus modis a beato viro mitigatus, licet nimis murmurantem exercitum, utpote prædæ avidum, versis aquilis, ad sua redire præcepit. Porro Episcopus voti compos, cum legatis rediens, attonitis gregibus suis, optatæ pacis et securitatis nuntium reportavit. Et quantum illi pridem de metu belli mœstificati fuerant et concussi, tantum alacres facti sunt et in fide Christianismi fundati; sane Doctori suo ascribentes patriæ liberationem, Servusque Dei magnificatus est vehementer in terra Pomeranorum. Ille vero nihil meritis suis tribuens, tanto se humiliorem apud Deum et homines exhibuit, quanto sine illius auxilio, se nihil posse sciebat, dimittensque nuntios, de quibus supra dictum est, Marchioni et Saxonibus gratias egit pro bona voluntate; de Dei operibus et de suo statu mandans, quæ audissent et vidissent, ad Dei gloriam narrare.

hinc summa Sancti æstimatio.

147 Erat autem Unznoimiæ illis diebus Dux pariter et Episcopus. Est autem insula quædam, non longe

A longe a civitate illa, habens mare interjectum, quasi itinere unius diei, Verania *b* nomine. Sed loci hujus incolæ duri erant et barbari, singulari feritate crudeles. Hi, prædicatione beati Viri dudum comperta, omnia, quæ de illo dicebantur, aspernati, mortem ei, si ad eos veniret, minabantur. Sed quo amplius duras eorum minas audierat, eo amplius in animo suo fixum habebat illo ire, sperans ibi martyrii coronam se adepturum. De hoc vero cum Duce et aliis familiaribus suis dum consilium tractaret, propter immanitatem periculi ab omnibus dissuasus est. Quod ægerrime ferens, ingeniosius agere cœpit, quomodo se, nescientibus eis, illo proriperet. Hoc sentientes illi, cautius eum observabant, nullam secreti opportunitatem, quod id aggredi posset, ei concedebant: salutem illius vitamque longiorem multis utilem ac necessariam memorantes. Verum desiderii magnitudine nihil hujusmodi rationum audire potuit, illos potius modicæ fidei arguens, ac pusillanimitatem eorum increpans; fidem Christianam factis magis firmandam aiebat, quam verbis; satisque inertes æternæ vitæ prædicatores, qui pro illa vitam præsentem expendere formidarent? Et quid, inquam, fieret, si in his barbaris nationibus B evangelizantes pro Christi nomine omnes occumberemus? Nimirum gloriosior esset prædicatio, quæ Martyrum sanguine firmaretur. Sed, o dolor! de tanto fratrum numero nec unus, puto, dignus habebitur, morte sua, vitæ, quam speramus, perhibere testimonium? Atque verbis talibus verecundia nata est trepidantibus.

In Veraniam pergere meditans, b

a Duce dissuadetur:

148 Udalricus autem venerabilis sacerdos constantior factus, sciens etiam hoc seni placere, huic se periculo intrepidus offerebat, comitem tantum et viæ ducem postulans. Accepta igitur benedictione, paraturam sacerdotalem, calicem quoque ac librum et cetera, quæ faciendæ Missæ ratio postulat, assumens, navem conscendit. Sed illi videntes fratrem suum unice carum, solum ad martyrii palmam properantem, cum dehortari eum non possent, viam ejus lachrymis uberioribus prosecuti sunt. Qui horis quasi tribus, prosperis flatibus navigans, fere jam ab oculis eorum ablatus fuerat, et ecce tempestas oritur, ventisque contrariis, ratem huc illucque pellentibus, viam tenere non potuit, sed ad littus unde exierat, post multam fatigationem appulsus est. Ille vero tametsi tempestatis injuria et imbribus desuper irruentibus, et procellis navem deorsum implen- C tibus, totus esset madidus, vixque spirare videretur, a cœpto desistere noluit, neque ad terram exire voluit, sed sedens in navicula tranquillitatem maris exspectabat; interim aquam de navi vasculo projiciens. Ventis itaque paululum sedatis, iterum navigare cœperunt, iterumque simili modo impeditus est. Tertia quoque vice ire temptans, sed nihilominus nocte ac tempestate ingruente, ponti sævitiam vix et quasi per miraculum evasit; tempestas vero infra dies septem non cessavit.

Udalricus vices suppleturus,

contrariis ventis impeditus est.

150 Intellexit ergo vir Dei, Veranos Evangelicæ gratiæ indignos: currensque cum clericis, discipulum quasi de palæstra coronatum, de littore ducit ad tectum, super ipsius constantia fideique magnitudine Dominum benedicens. At ubi cœnatum fuit, fratres de navigatione Udalrici jocari cœperunt. Et quis, inquiunt, si periisset homo, reus homicidii teneretur? Adelbertus autem interpres, cui maxime factum displicebat; Quis justius, inquit, homicidium lueret, quam is qui eum ad tale periculum direxit? Verum Episcopus, quamvis ab eodem fratre de hoc verbo ante pulsatus fuerat, nil motus, ad Evangelium se convertit, et exemplo Domini, discipulos quasi oves inter lupos mittentis, factum suum defendit. Quis enim, ait, homicidii reus tenebatur, discipulis, qui a Domino mittebantur, interfectis? D Qui oves ad lupos misit, profecto a lupis oves devorandas scivit. Devoratæ sunt oves a lupis, interfecti sunt Apostoli a tyrannis. Deinde parabolam facto suo coaptans, plena rationis doctrina discipulos animavit, dignisque exhortationibus in gaudio spirituali magnam partem noctis expendit. Et mane facto, quidnam agerent, vel quo ducerentur, inter se tractabant. Verum haud diu cunctabundi, quod superfuit de opere in agro Domini, coloni fideles inter se distribuunt; aliis retro ad Timinam, aliis autem ad loca alia, evangelizandi gratia divertentibus *c*.

Jocos ea super re compescit,

AUCTORE SEFRIDO.

et socios in varias partes distribuit:

c

ANNOTATA.

a *Mirum est, Andream, qui ex Sefrido tam multa hoc etiam capite desumpsit, totam hanc historiam prætermisisse, unde hiulca redditur ejus narratio, non satis apte res connectens.*

b *Observat Jaschius,* Veranos *illos, qui et* Rani *et* Rutheni *appellati sunt, eos esse, qui hodie* Rugiani *vocantur, ab insula* Rugia.

c *Hic et in sequentibus Sefridianus totus est Andreas Gretseri, æque ac Anonymus noster; sed in eo differt, quod Ebboniana aliqua in principio retulerit, quæ paulo post ex Sefrido prætermittere cogitur.* E

CAPUT III.

Solus ad Stetinenses apostatas properans S. Otto, socios adsciscere cogitur. Stupenda Witsaci per Sanctum e vinculis liberatio. Furibundi, instigante sacrificulo, hastas vibraturi obrigescunt.

Episcopus vero ad Stetinam iter proposuit cum ministris suis, de apostasia in spiritu vehementi increpare superbos. Sed clerici qui cum ipso ituri erant, Stetinenses barbaros et crudeles agnoscentes, suæ pariter et illius saluti metuebant. Unde ne illuc veniat dehortantur studiosius. Cumque illi molesti essent; Video, ait, tantum ad delicias venimus: quidquid asperum et difficile occurrit, totum declinandum judicamus. Sed esto, nam ad gloriam martyrii, sicut nullum cogere volo, ita, si fieri posset, omnes vos hortari vellem. Rogo autem, si juvare non vultis, saltem ne me impediatis. Suæ vitæ F potestatem habeat unusquisque: liberi estis vos; liber et ego. Dimittite me, viri, obsecro. Et ejectis omnibus sese in cubili suo in orationem dedit usque ad vesperam. Deinde vocat puerum familiarem, præcipiens ut clausis undique ostiis, a se omnes dimoveat, nullumque sine sui conscientia admittat.

Frustra dehortantibus sociis,

152 Quo facto, secreti sui compos, fugam meditatur, itineralia induitur, succingitur; indumenta sua sacerdotalia cum libro, calice, aliisque utensilibus in mantica ponens, omnia in humeros levat, tectusque umbra noctis, clam, cunctis nescientibus, incomitatus urbem egreditur, viam carpens, quæ Stetinam vergit. Cumque circumspexisset huc atque illuc, et nullum comitari se videret, lætus et alacer de prosperitate furti, Deum benedicens, matutinale inchoat officium, gliscens, et properans totum iter nocte illa complere. Cumque nocturnus viator viam ardenter carperet, hora noctis decima jam instabat. Clerici autem e diversis stratis surgentes, cum ad dicendas matutinas se colligerent, quidam suspenso gradu ad cubiculum pergunt Episcopi, utrum dormiat an vigilet, vel quid agat, explorare cupientes. Verum ubi propius propiusque admoti, Episcopum non

clam ad apostatas Stetinenses porrecturus,

AUCTORE SEFRIDO

A non inveniunt, consternati sunt animo. Et diligenter omnia scrutantes, cubicularium Episcopi et alios, qui juxta erant, crebro sciscitantes, quod factum fuerat, tandem ediscunt.

invitus ab ipsis retrahitur:

153 Quid multis? Turbantur omnes, aliique pedibus, alii vero ascensis equis, huc illucque pontificem quæsituri discurrunt; factoque mane, hi qui in equis fuerant, directo calle ac concito gradu versus mare viam insequuntur abeuntis, et abeuntem consequuntur. At ille ubi eminus venientes, navem jam intraturus, agnovit, turbatus est valde et altius ingemiscens: Heu, inquit, Domine Jesu, unice Dei, unice Virginis, dulce nomen spei meæ, numquid fraudabis me a desiderio meo? Fac, oro, ut hi qui veniunt, aut mecum eant, aut me a proposito meo non impediant. His dictis, illi accurrebant, moxque ab equis desilientes, pedibus illius prosternuntur. Sed quid? Prosternitur et ipse: levant illi; levat et ipse: flebant illi, flebat et ipse, vocemque mœror ac tristitia utrimque diutissime interclusit. Tandem post multas lachrymas Senior *a* mœstus, in hanc vocem prorupit: Ad quid venistis? Redite quæso ad hospitium, et ego via, qua cœpi, pergam. At illi. Absit inquiunt. Sufficit nobis hæc B tam grandis confusio; amodo te nequaquam deseremus. Si redire vis; tecum redibimus; sin autem progredi mavis, tecum progredimur. Sed placeat sanctitati tuæ consilium nostrum. Redeamus pariter ad fratres et ad pueros nostros hodie, cras (ecce coram te loquimur) sive in mortem sive in vitam omnes tecum veniemus.

una tamen eo pergunt,

154 Tali ergo pacto Episcopus cum eis reversus, crastina die, omnibus se comitantibus, viam eamdem ingrediuntur, ascensaque navi, prosperis flatibus, Stetinam sunt advecti. Homines autem de civitate inter se divisi erant, aliis adhuc in fide manentibus, aliis vero ex majori parte ad paganismum reversis. Fuit autem basilica ante introitum civitatis in area spaciosa, quam ipse in priori profectione dedicaverat. Quam ingressi hospitari cœperunt. Fideles itaque de adventu Episcopi gaudebant, infideles turbabantur. Præ omnibus vero nefandi sacerdotes furere et furorem in turba excitare festinant, adeo ut collecta manu armatorum, ecclesiam undique cingerent, et insanis tumultibus debacchantes, ædem ipsam convellendam et omnes qui erant ibi, una cum magistro interficiendos clamitarent.

prælata cruce hymnos concinentes.

C 155 Episcopus itaque martyrii avidus, pontificalibus se induens, arma sua, Crucem tollit et reliquias, psalmosque ac hymnos cum clericis personans, agonem suum Domino commendabat. Barbari vero audito cantu mirati sunt valde, quod quasi in articulo mortis positi cantare potuissent. Et auscultantes, mutuoque se invicem respicientes, virtute utpote verborum incantati, clementius se habere cœperunt, et jam non viribus, sed magis ratione opus esse dicebant, ad talia recipienda, vel etiam propulsanda. Deinde sapientiores quique super his rebus ipsos sacerdotes secretius conveniunt, ipsorum esse dicentes, congruis rationibus religionem suam defendere. Talia inter se mussitantes, paulatim singuli ad sua digrediuntur. Erat autem sexta feria, et Episcopus cum suis illa die sabbatoque jejuniis et orationibus sacrisque meditationibus usque in diem Dominicam intentius operam dabat.

b Witsacus prodigio per S. Ottonem

156 Interea civis quidam nobilis ejusdem civitatis, Witsacus *b* nomine, in conventu populi, in plateis et domibus, ubicumque et quandocumque facultas data est, regnum Dei et fidem prædicare non desiit, Christianas traditiones et omnia documenta Episcopi sana et sancta et veritatis plena contestans. Hic etenim non longe ante adventum D piissimi Ottonis, cum aliis concivibus suis piraticam contra paganos exercendo, dum incautius ageret, in hostes inciderat, multisque ibi trucidatis, cum aliis vitæ relictis in captivitatem ductus fuerat. Cumque ferro et catenis, et tenebrosi carceris custodia clauderetur, orando ad Dominum, per merita Episcopi liberatus fuit. Nempe cum diuturna oratione fatigatus, in somnum resolutus esset, Episcopum Ottonem, qui eum baptizaverat et de sacro fonte levaverat, sibi assistentem videbat. Quem dum ille cognosceret, rogat iterum et genua flectit pro ereptione. At ille: Ad hoc, inquit, veni; sed tu liberatus, ea quæ Stetinensibus mando, ferre non dubites. Et mox datis mandati verbis, et signo crucis ad eum facto, captivum exire jubet. Expergefactus homo de visu lætatur, movet gressum, effectum probat visionis. Et ecce catenæ omnes et vincula solvebantur; progreditur ad ostium, et carcer apertus erat.

c dira captivitate liberatus,

157 Sentit ergo virtutem adesse divinam, altumque suspirans, gratias agit omnipotenti Deo, ac timido gressu invisam domum exivit, suspectisque locis leniter transitis, cursum ad mare tetendit; diuque huc et illuc discurrens, navem quærebat, sed nullam inveniens admodum anxiari cœpit: Nam se denuo capi, denuo incarcerari metuebat. Sed E quid faceret? Ad ultimum, formidine majoris mali, cum jam sine remige corpus in undas pararet mittere, Ottonem suum nominans, ingemuit ad Dominum; et ecce de insperato cymba littori adlabitur; quam sibi a Deo paratam videns, cum gratias egisset, ascendit et utrisque manibus fluctus verberans, ratem convertit in altum, mirumque dictu, quam citissime, prosperante Deo, patriis oris appulsus est. Quod miraculum assiduo relatu notum fecerat, et Stetinam veniens responsa Episcopi civibus in unum congregatis, ut jussus erat, præmissa ex ordine liberatione sua, ita exposuit: O cives, doctor et magister noster beatus Otto sic et sic fecit mihi: et hæc mandat vobis. Gravis et dura nimis ab omnipotenti Deo vindicta super vos et super civitatem istam ordinata est, pro eo quod ejus fidem et culturam polluistis, partim cum eo, partim pro eo idolis servientes.

et impii sacrificuli punitio,

148 Nefandi quippe sacerdotes, dum peste ac mortibus homines et jumenta quodam anno ex inæqualitate aeris ibi laborarent, a diis hoc malum immissum esse dicebant et ex voluntate populi F ecclesiam sancti Adelberti *c* Martyris, tintinnabulo et campanis dejectis, destruere cœperant, unusque illorum, dum malleo cæmentarii altare percuteret, subito languore ac stupore a Domino percussus est. Cumque malleus de manu ejus caderet, cecidit et ipse: deinde post longum, spiritu parum resumpto, populum astantem, quasi ex plaga emendatus, sic adorsus est: Frustra, O cives, nitimur: Deus Christianorum fortis est, et nostra vi a nobis expelli non potest. Mihi autem consilium videtur, ut illum habeamus, et tamen antiquos deos nostros non dimittamus, et juxta illius aram nostris quoque diis aram constituamus, ut eos omnes pariter colendo, illum et istos pariter habeamus propitios. Quid faceret populus? Territus prodigio, consilium probavit, exstructoque nefando altari juxta Dominicum altare, Deo servierunt et dæmonibus, juxta historiam antiquitatis, qua dicitur, quod populus Samariæ deos gentium colens, nihilominus Domino serviebat.

viam sensim aperiunt.

159 Witsacus ergo fidei zelo calens, non semel aut bis legationem, quam acceperat, egit ad populum; sed ex quo a captivitate rediit, numquam cessavit evangelizare regnum Dei, misericordiam Dei et merita liberatoris sui civibus inculcans; et nisi

A nisi ab errore quiescant, divinam eis ultionem intentans. Tota vero civitas, exceptis sacerdotibus, factum hoc cum veneratione mirabantur, et tamen prævalente consuetudine, a paganismi ritibus cessare non poterant. Sed jam de præsentia Domini Episcopi responsalis ejus audentior factus, linguam laxat eloquio, victorque idolorum et vatum, vana de his vaticinantium, ad servum Dei veniens cum amicis et cognatis suis, pronus adorat, gratias agit, referens omnem ex ordine rem, ipsumque ardenter ad opus prædicationis instigat, auxilium ei et consilium ex sua suorumque parte ad omnia pollicitus. Itaque die Dominico, completis Missarum solenniis, sicut erat sacra indutus armatura, vexillo Crucis ex more prælato, in medium forum civitatis duci se rogavit. Cumque ad portam ventum esset, ecce, per quam sine remigio trans mare Witsacus vectus erat, navicula poste pendebat; et admotus lateri Pontificis; Vides, ait, Pater? Et feriens eam hasta; Hæc, inquit, cymba testimonium sanctitatis tuæ, firmamentum fidei meæ, argumentum legationis meæ ad populum istum.

B 160 Erat autem alveus brevissimus, qui a duobus viris facile portaretur. Substitit Episcopus, et diligenter rem considerabat, perpenditque, quod in pacatissimo amne, vix remo gubernata, unam personam portare sufficeret, nedum in fluctibus marinis sine omni gubernaculo, nisi hoc divinæ virtutis esset gubernaculum. Gratias agit Deo beatus Antistes, quod incredulæ genti virtutem suam tali facto demonstrasset. Liberatus autem subintulit; Hanc idcirco suspendi feci ad portam, ut ingredientes et egredientes facto hoc discerent, quid in suis necessitatibus de Dei misericordia ac de tuis meritis, sanctissime Pater, sperare deberent. His dictis, in confertissimas paganorum turbas, ministris comitantibus, in medium forum sese contulit Episcopus. Erant autem ibi gradus lignei, de quibus præcones et magistratus ad populum concionari solebant; in quibus stans Minister Evangelii, sermonem cœpit, fremitum vero dissidentis populi Witsacus, vice præconis, manu et voce sedabat.

Monstratur Witsaci cymbula,

161 Cumque *d* omnes conticuissent, et verbum exhortationis pars maxima libenter audiret, ecce unus sacerdotum, vir Belial, plenus furore, pinguis ac procerus, in medium turbæ sese fortiter intrudens, cambuccam *e* suam manu gestabat, spiransque et anhelans, usque ad ipsos gradus accessit, levataque manu semel et bis columnam graduum validissime percussit. Deinde clamore magno et verbis nescio quibus, contumeliose prolatis, silentium mandat loquenti, suæque vocis grossitudine magnum tonans, sermonem Episcopi et interpretis pariter oppressit, populoque ait: Sic, o insensati et stulti et inertes, quare decepti et incantati estis? Ecce hostis vester et hostis deorum vestrorum. Quid exspectatis? Feretne impune contemptum et injuriam? Omnes autem incedebant hastati. Fatur ergo sacerdos: Hæc dies omnibus erroribus ejus finem imponet; omnesque adhortans, sigillatim quoque, de quorum certus erat malignitate, propriis nominibus compellabat. Et quicumque spiritu vesano agitabantur, quibusque familiare fuit, audacter magis quam consulte agere, ad dicentis vocem inflammati, hastas levant, quas dum ad jaciendum vibrant, actu rigent in ipso, mirumque dictu, nec hastas jacere, nec dimittere dexteras, vel de loco moveri poterant.

d dein Sancto pro concione dicente,

e

C

qui hastas in eum torquebant, obrigescunt:

162 Stabant igitur ut simulacra immobiles, fidelibus et religiosis facti spectaculum. Quotquot enim erant infideles et maligni, qui a fide Christianismi defecerant, et in infidelitate sua pertinaci dementia stantes, impias manus contra servum Dei levaverant, hac pœna tamdiu sunt multati, quousque in sua fide boni firmarentur, et illi a pravitate cordis per pœnam corporis corrigerentur. Nam et Episcopus arrepta miraculi occasione; Cernitis, inquit, fratres, quanta sit potentia Domini. Certe, ut video, divinitus ligati estis. Quare non jacitis hastas? Quare non dimittitis dexteras? Quamdiu in hoc visu apparebitis? Illi autem, nescio an præ confusione, an præ stupore, nihil respondebant. Tunc ille; En inquit, dii vestri, pro quorum religione certatis, si quid possunt, auxilientur vobis. Sed et iste vester tumultuosus sacerdos invocet nunc deos suos super vos, det consilium, det auxilium. Si quid novit, si quid potest, jam tempus est. Ille vero jam dudum eventu rerum attonitus stabat, jam ulterius nec mutire præsumens.

quo miraculo commoti Stetinenses,

D

AUCTORE SEFRIDO.

163 Cumque omnes ingenti pavore silerent, Episcopus miseratione tactus; Gratias, inquit, tibi Domine Jesu Christe, qui potentiam fortitudinis tuæ, cum tempus est, ad terrendos adversarios et ad protegendos servos tuos, exercere soles. Sed quia pius et misericors es, ignosce, ignosce, rogamus; ignorantiæ seu temeritati populi hujus et usum corporum suorum, quo te ligante privati sunt, solita illis miseratione restitue. Quo dicto, Crucisque signo ad eos facto, effectus orationem mox insecutus est. Et subjungens; En, inquit, Episcopus, si audire hactenus noluistis, tangite saltem, et sensu ipso probate, quanta sit misericordia Dei nostri, quanta sit veritas fidei, quam prædicamus vobis; et longius de judicio et misericordia Dei, de vitæ præsentis incerto, et perseverantia æternorum profunde disputans, contritos in sinu peccatores erudivit, tandemque medicamine salutaris eloquii aliquantum mansuefactos benedixit, et cœtum dimisit. Descendens vero de gradibus, ecclesiam sancti Adelberti cum fidelibus, zelo zelatis pro domo Domini, intravit, ac præmissa inibi orationis solennitate, altare abominationis fregit, comminuit et ejecit, factaque reconciliationis emundatione, fracturas basilicæ suis fecit emendari impensis.

ad saniora consilia redeunt.

E

164 Cumque sæpius eamdem frequentaret ecclesiam, quodam tempore pueros in platea ludentes invenit, quos dum lingua barbara salutasset, veluti conjocando illis, etiam Crucis signo eos benedixit. Et paululum procedens, intellexit, quod universi relictis lusibus suis, visendi studio collecti, a tergo sequuntur Episcopum, hominum ignotorum, ut est mos illi ætati, aspectum habitumque admirati. Substitit homo Dei, et circumfusos blande alloquens, sciscitatur, si aliqui, ex eis baptisma percepissent. Illi se mutuo respicientes, cœperunt invicem prodere, qui fuerint ex eis baptizati. Quos Episcopus seorsum vocans, quærit ab eis, si voluntatis eorum sit, tenere fidem, quæ ad Baptismum spectat, vel non? Illis autem, se tenere velle constanter affirmantibus, Episcopus, Si, inquit, Christiani esse velitis, et fidem servare Baptismi; istos non baptizatos et infideles pueros ad ludum vestrum admittere non debetis. Qui statim juxta verbum Episcopi, similes cum similibus congregati, pueri baptizati non baptizatos abjicere et abominari cœperunt, nulla eis ludi societate communicantes. Itaque videre pulchrum erat, quomodo hi de professione Christiani nominis gloriantes, familiarius agere et avide intueri et audire doctorem, etiam inter ludos suos; illi autem quasi de infidelitate confusi et exterriti, a longius stare [solerent.] Sed pater optimus et credentes miti sermone ad fidem plenius pro ipsorum capacitate instruxit; non credentes vero ad credendum tam diu exhortabatur, quousque baptizari se et Christianos fieri omnes flagitarent.

Quomodo Sanctus Christianos pueros,

F

a paganis segregaverit.

AN

A

AUCTORE SEFRIDO.

ANNOTATA.

a Senior *hic accipi posset pro grandævo sene, sed talis necdum erat S. Otto, qui etiam juxta supputationem nostram, annum quintum et sexagesimum non superaverat ; at fallor, si non significet* Dominum , *unde ortum gallicum* Seigneur, *norunt etymologiarum periti.*

b Wiricus *nominatur ab Ebbone, ab aliis* Witschacus, *sed in eis inflexionibus non laboro. Ebbo totam ejus historiam secundæ S. Ottonis in Pomeraniam profectioni præmittit, a num.* 66, *ex quo eam cap.* 2 *libri sui tertii retulit Andreas Gretseri , omnia Sefridiana hic negligens usque ad num.* 161.

c *Quam in priori missione ibi condiderat in honorem sancti Pragensis Episcopi, apostoli Prussorum et Martyris, de quo vide Acta ad* XXIII *Aprilis.*

d *Hic rursus cum Nostro convenit Andreas Gretseri, qui, ut supra monui, Ebboniana cum Sefridianis non semper satis ordinate commiscet.*

e *Recte notavit Gretserus,* pedum *esse seu* baculum, *ut etiam habet Cangius.*

B

CAPUT IV.

Sincera Stetinensium resipiscentia, non sine multis S. Ottonis periculis. Varia miracula. Ruthenorum conversione tentata, gloriosæ missioni coronidem imponens, ad propria remeat.

Stetinenses coacto prudentiorum consilio,

Interim vero majores natu et sapientiores quique de rebus istis altius inter se tractaturi consederant, et a mane usque ad medium noctis huic deliberationi vacantes, de salute propria et totius populi, de statu civitatis et conservatione patriæ, secundum prudentiam seculi, diligenter disputabant. Præcipue autem universa, quæ Ottonis erant dicta vel facta examussim trutinabant, et mediante Spiritu sancto, in hanc sententiam omnes conveniebant, ut funditus exstirpata idololatria, ex integro se religioni Christianæ submittant ; atque in hoc verbo concilium solvunt. Witsacus vero, qui omnibus his interat, nocte ipsa cum paucis ad Episcopum veniens, optatum affert nuntium, omne consilium ei breviter intimans. Deinde etiam, collectis ad Episcopum clericis et aliis familiaribus, omnia quæ C audierat quæque in concilio de ipsis dicta fuerant, secundum ordinem liberationis ejus, qui loquebatur, et de miraculo, quod hastas vibrantes contra Episcopum pridie obriguerant, et quod adhuc Episcopum latebat, quando ad ecclesiam cum ministris per plateam præparatus incedebat, tantus splendor vestium apparuit, ut maligni homines, qui ad eum necandum ex insidiis veniebant, nimiæ claritatis aspectu in fugam, territi ac turbati, versi fuerint. Denique virum illum Belial sacerdotem, qui ei concionanti ad populum impedimento fuerat, ab ipsis civibus ejectum nuntiat.

ab apostasia plane resipiscunt.

166 Porro apud eos ejus liberalitates et eleemosynarum inæstimatæ largitiones, captivorum redemptiones, quodque sine magna recompensatione, nullius eorum opes vel substantiam oblatam contigerit, suis impensis sese atque suos transigens , etiam basilicas exstrueret, destructasque reædificaret ; omnia hæc quantæ venerationis, quantæve admirationis habita sint, cum gaudio referebat. Igitur de mane consurgens Episcopus, et cum gratiarum actione Missas celebrans, concurrentes cives iterum alloquitur ; et paratos atque obedientes ad omnia invenit. Quicumque enim apostasiæ vitio se inquinaverant, Spiritus sancti virtute faciente, D compuncti, per manus impositionem in fonte lachrymarum suarum loti, Ecclesiæ sanctæ reformantur. Pueri vero et quicumque Sacramentum baptismi nondum erant consecuti, baptizantur ; fana destruuntur, ecclesiarum fracturæ solidantur ; et si quæ destructæ fuerant, reparantur. Omnis ergo populus, jam quasi vir unus, idipsum sapiebat in Domino. Gaudet Episcopus, lætantur sacerdotes, magnificata sunt in consilio justorum opera Domini.

Ingens rombo, insolito tempore capitur. a

167 Præter hanc autem spiritualis lætitiæ occasionem, Divinitas omnipotentis illi civitati ex inopinato corporale commodum exhibuit. Nam immensæ molis ac magnitudinis Rombonem *a*, circa portus ac naves se ostentantem, piscatorum manus ad litus ejecit in mense Augusto ; cum tamen illis in locis talis captura non nisi vernali tempore occurrat ; ex cujus carnibus ac pinguedine omnes cives partes capiunt, et Episcopo, cujus meritis hoc munus adscribebant, plusquam absumere cum suis omnibus posset, apportant.

S. Otto ictum securis evadit, b

168 Verum tam lætis eventibus temptatio non defuit. Nam cum delendis et exstirpandis fanis idolorum et sacris diligentius instaret Episcopus, etiam nucis arborem *b* mirandæ pulchritudinis, idolo dicatam, ne scandalo esset rudibus, volebat incidere. E Vicini autem, qui umbra ejus et amœnitate sæpe delectati fuerant, ne incideret eam, rogabant. Porro agri possessor vehementius irasci atque indignari cœpit, aliisque modeste agentibus, hic minis et clamoribus longius assistens, furorem cordis evomuit. Itaque, quasi paululum furore sopito, silenter a tergo accedit, nulloque spectante, securim bellicam utrisque manibus levans, caput Episcopi ferire nisus est. Sed illo præsentiente atque in aliam partem ruente, bipennis casso vulnere in trabem pontis, juxta quam stabant, perlata est, tam fortiter, ut a feriente reduci non posset. Accurrunt omnes, comprehendunt, trahunt, tundunt infelicem illum, et, nisi per interventum Episcopi, eadem securi trucidassent.

de quo gratias agit Adalbertus.

169 Ottone sic a periculo liberato, percussore suo de manibus percutientium salvato, inter adstantes Adalbertus presbyter, ad Teutonicas se partes vertens ; profundius inclinat, Deo et sancto Michaeli in Babenberg et fratrum orationibus gratias agit pro salute. Et conversus ad Episcopum ; En, inquit, scutum orationis fratrum et protectio sancti Mi- F chaelis Archangeli. De arbore vero ne incideretur, tandem cives multis precibus obtinuerunt, jurejurando affirmantes, nihil unquam divinitatis vel sanctitatis arbori se adseveraturos, neque numinis vel idoli alicujus vice habituros ; sed magis pro utilitate fructuum et amœnitate umbrarum *c*. Om- c nibus ergo, quæ ad cultum fidei spectant, rite illic ordinatis, dum ad alia loca pararet iter, ab universis majoribus natu, prudentioribus civitatis, rogatus est, ut, quia Deus cum illo erat, et multis eis bona ostenderat, Ducem Vrotizlaum, cujus offensam gravibus culpis incurrerant, eis placare studeret, atque hoc facto cuncta circa se studia sua deauraret. Annuit : elegit viros honorabiles, ad responsa accipienda sive reddenda idoneos ; Ducem adit, preces fundit, accusat populum et excusat. Deinde potenti suadela mitigat indignantem, jubet, obsecrat, facit compositionem, pacatisque ad perfectum omnibus, legatus cum legatis pacem affert civitati. Hinc toti Ecclesiæ valefaciens, miris affectionibus Julinam ire dimittitur. Maligni vero sacerdotes, pleni dæmonibus, cum jam aperte non possent, vel per insidias servo Dei nocere moliti sunt. Conducta enim magna sicariorum manu, viam abeuntis in arctioribus navigii

A vigii locis obsederunt; suis amicis, istarum rerum nesciis, mortem Episcopi, quasi per divinationem prænuntiantes.

ritutque insidias sacrificuli, d

170 At ubi ad insidias ventum est, hostes arma corripiunt, funambulos *d* tenent, navigantes invadunt, Episcopi sanguinem super omnia sitientes. Stetinenses vero et comites Episcopi arma rapiunt, ex rate prosiliunt, partim terra, partim aqua consistunt, vim viribus audacter arcentes. Cumque aliquamdiu pugnatum esset, hi qui de insidiis erant, a Stetinensibus cœperunt agnosci, et confusi de male facto fugerunt. At sacerdos, qui hæc machinatus erat, eadem hora domi cum amicis residens, paralysi et vehementissimo cœpit vexari languore, suis eum diis non immerito laniantibus. Cumque ore, oculis, ac tota facie distorta, frontem ad scapulas verteret, et miserabili corporis agitatione in mortem solveretur, exclamavit: Hæc patior propter insidias et mala, quæ contra Ottonem feci. In hac voce vitam finivit. Tantus autem fœtor subsecutus est, ut Pluto ipse infernalis, vel quisquis illic est maximus, ab hujus faucibus spirare putaretur. Item alius quidam de sacerdotibus, Ottoni contrariis, cum ad negotia sua cum institoribus forte navigaret et in insulam B quamdam nautæ, ut adsolet, ad suas commoditates applicuissent, iste alienata mente, nec vultu, nec voce sanum quid agens, ob amentiam a comitibus notatus est. Cumque seorsum ab aliis in silva veluti per amentiam vagaretur, juvenes quidam, quasi per lasciviam secuti, delirum persequuntur, fune per guttur ad arborem ligant, ac discedunt. Ille vero incautis motibus, vinculorum impatiens, solvere se luctabatur. Sed divino judicio confectus, per funem, qui collo injectus erat, intercluso anhelitu mortuus est.

qui dira morte puniuntur.

Julinenses etiam convertuntur.

171 Episcopus autem, Dei protectus auxilio, cum Julinam venisset, nihil ibi invenit adversitatis. Omnes enim redargutiones de apostasia seu de aliis excessibus patienter ferebant, indigna et mala opera sua dignis emendationibus, ad ejus doctrinam expurgare et corrigere parati. Ille autem per manus impositionem et sacri verbi exhortationem sanctæ et Apostolicæ Ecclesiæ omnes reformavit, baptizatis pueris et quoscumque Sacramenti hujus expertes invenit. Sicut enim exemplo Stetinensium pridem a fide recesserant, ita denuo, conversis illis, facile convertebantur. Illos enim per omnia imitari, quasi pro sententia eis fuit.

Cæca mulier simplicitate sua,

C 172 Cum autem sacris operibus illic instaret Episcopus, mulier quædam in rure posita, nescio quo eventu, subita cæcitate percussa est. Audiens autem Antistitem adhuc esse in civitate, duci se illo jubet, et veniens corruit ante pedes ejus, auxilium petens super clade sua. Signum autem æris pendebat ante fores ecclesiæ, quod simplices, cum intrarent oraturi, quasi ad excitandum Sanctos pulsare consueverant. Episcopus ergo dum ad succurrendum a muliere crebro invocaretur: Vade, ait, mater, vade ad ecclesiam, quassa campanam *e*, excita sanctum Adalbertum, ut te adjuvet. Abiit illa, Deum et sanctum Adalbertum invocans, arreptoque fune, non prius a pulsatione signi cessavit, quam oculorum lumen reciperet.

visum Sancti ope recuperat.

173 Videntes autem cives, gratias agunt Domino super gratia hujusmodi, et magis in fide Catholica roborati sunt. Sed dum hoc factum Episcopi meritis adscribere vellent, prohibuit eos, dicens; Non me miraculorum factorem, sed peccatorem sciatis. Potius hoc beati Martyris Adalberti meritis adscribendum certissime noveritis. Num obliti estis, quomodo priori anno, cum tota civitas ista incendio vastaretur, hanc ædiculam suam beatus Martyr in mediis flammis positam liberavit? Sed moneo, ut illius calamitatis memores, nec Julium *f* ipsum, nec D Julii hastam, nec statuas idolorum vel simulacra ullo modo colatis, denuo pristina mala iterantes; nec mortem, pestilentiam, incendia, bella, divina incurratis ultione. Hæc et his similia Dei servus ad eruditionem populi blanda oratione loquebatur.

AUCTORE SEFRIDO.

Sanatus

174 Die vero quadam miles habens filium lunaticum, benedicendum eum obtulit Episcopo, adductis cum eo quatuor bobus pascualibus, donans donarium et gratiam pro benedictione. Sed Doctor bonus, manus suas excutere suetus ab omni munere, benedictionem quidem puero tribuit, ipsum autem puerum cum patre ac donariis ad papilionem suum, ubi capsæ ac reliquiæ Sanctorum erant, deduci jubet, ut ibi, si vellent, facta oratione et oblatione, Dei misericordiam invocarent. Vadunt: sanatur puer: gratias agunt.

item phreneticus.

175 Miles quidam frenesi ac dementia, interdum capitis languore vexatus, in loco, ubi ad orandum steterant pedes ejus, sese projiciens, sanitatem orans obtinuit.

Seges in festo laborantis exusta:

176 In die sancti Laurentii Bocetis, presbyter beati viri, ad villam pergebat: homines autem terræ illius nondum consueverant servare dies feriatos. In ipso ergo die transeunte presbytero, rustici E segetem metebant. Ille autem de observantia festi eos alloquens, merita Martyris prædicabat, atque ut ab opere cessarent, sub contestatione et reverentia beati Laurentii admonebat. Sed cum scriptum sit: Stultus non corrigitur verbis; homo qui magister erat operis, spreta sacerdotis admonitione, operarios suos magis ac magis urgebat. Contristatus ergo super illorum temeritate presbyter, cum abiret, imprecatus est Dominum, ut digna ultione contemptum Martyris sui vindicaret. Nec mora; ecce ex improviso ignis venit et stantem segetem et eam quæ messa fuerat, undique afflavit, tantaque vis ardentis fuit stipulæ, ut ipsi rustici de campo fugerent. Factumque est, ut qui salvis frugibus ab opere sponte cessare noluerant, perditis omnibus quæ habebant, cessarent inviti.

ob eamdem causam puniti duo alii.

177 Simile quiddam, eodem presbytero per viam pergente, in Assumptione beatæ semper Virginis Mariæ factum comperimus, duobus videlicet rustico et ejus uxore in agro metentibus. Zelo enim religionis presbyter eos prohibebat, dicens: Huic diei propter Assumptionem Dei Genitricis honorem deberi. Erat autem secunda feria. Dicebat ergo rusticus, Heri propter Dominicam non licuit operari, et iterum hodie vacare debemus; quæ est hæc doctrina F *g*, quæ homines a rebus necessariis bonis jubet cessare? Quando ergo collectas videbimus fruges nostras? Puto vos invidere utilitatibus nostris. Cumque jam ad blasphemandum os aperire vellet, et falcem crebris tractibus messor vehemens in calamos vibraret; mirum dictu, subito extinctus in sulcos cecidit, falcemque in dextra, segetem autem in sinistra, ut absecta erat, tam fortiter mortuus tenebat, ut a nullo auferri posset. Mulier autem infelix socia operis, morte quidem mulctata non est; puto, quia sub viri posita fuit obedientia, sed tamen sine pœna et confusione non evasit. Nam corpus exanime viri ad ecclesiam secuta, falcem et segetem, de manibus suis et ipsa excutere non potuit, quousque coram populo et clero argumentum hoc illicitæ operationis probaretur. Sepulto igitur viro, abeunte cum timore populo, mulier quoque soluta est. Ex hoc autem facto populus majorem Dei Genitrici reverentiam, majoremque aliis festis celebritatem doctus est exhibere.

Ruthenorum minis nil territus

178 Interea Rutheni *h* comperta fide et conversione Stetinensium, et quod in Christianitate penitus roborati sunt, a societate illorum se averterunt; com-

AUCTORE SEFRIDO.

A commercia omnia mutuaque negotia institorum ex indignatione abrumpentes, quasi alterius jam fidei populo communicare in talibus non deberent. Isti autem sæpenumero a multis prædicatoribus ad fidem vocati, de integro nulli submittere se voluerunt; sed aliis interdum credentibus, alii non credebant, atque ex majori parte paganicis ritibus degentes, semina fidei *i* veluti spinæ suffocantes, illic convalescere non sinebat. Ruthenia vero Danos adjunctos habet. Porro Archiepiscopo Danorum etiam Ruthenia subjecta esse debuit. Sed populo fidem Catholicam propulsante, superfluum est Sacerdotes de parochiæ terminis litigare. Rutheni ergo, paulatim crescente odio, Stetinensibus publice adversari cœperunt. Et primo quidem naves illorum a littoribus suis arcere, post etiam naves illorum submergere prorsus, etiam ex communi decreto hostes eos haberi statuunt, Ottoni Episcopo mandantes (audierant enim quod illo ad prædicandum venire vellet) ne unquam fines eorum contingeret. Dicebant enim nihil eum apud se inventurum nisi acerbas pœnas et mortem certissimam.

ad eos perrexisset,

179 Ille autem accepta tali legatione, tacite apud se exultat, animum parat ad martyrium, cogitat disponere omnia, tractat anxie apud se, an melius B sit solum se ad tale convivium ire, an cum multis. Stetinenses autem quidam boni viri et prudentes in comitatu Episcopi erant Julinæ, gnari locorum, provinciarum, et morum cujusque gentis. Hos ergo paulatim Episcopus interrogationibus pertemptabat, scire volens, si quo modo Christus per eos se illuc perducere dignaretur. At illi de origine Rutheniæ gentis, de feritate animorum, de instabilitate fidei, et bestiali eorum conversatione multa ei narrantes, etiam hoc, quod Archiepiscopo Danorum subjecti esse debuerint, non tacebant. Sperans ergo Episcopus gratum fore illi, si converti possent, simulque attendens, congruum esse, quod per ejus licentiam ac permissionem ad prædicandum in ejus parochiam veniret, Juvanum venerabilem presbyterum de latere suo et alios nuntios navigio cum litteris et muneribus, illic pro licentia direxit.

nisi Archiepiscopo Danorum fuissent subjecti,

ad quem legatos mittit,

180 Archiepiscopus vero in maximo gaudio et honore legatos accepit, habitosque apud se multa humanitate, plurima de statu, de doctrina, et de operibus beati Ottonis percunctabatur. Erat autem vir bonus et simplex, bonarum rerum cupidus C auditor, non mediocris scientiæ ac religionis, in exterioribus tamen Sclavicæ rusticitatis. Nam et homines terræ illius tales sunt, ut in maxima ubertate atque divitiis, generali quadam duritia, omnes inculti videantur et agrestes. Urbes ibi et castra sine muro et turribus, ligno tamen ac fossatis muniuntur, Ecclesiæ ac domus nobilium humiles et vili schemate. Studia hominum aut venatio aut piscatio est, vel pecorum pastura: in his etenim omnes divitiæ illorum consistunt; siquidem agrorum cultus rarus ibi est. Porro in victu vel in habitu vestium parum lauti habent aut pulchritudinis. Nostri ergo mediocres, in comparatione illorum, gloriosi erant. Juvanus vero presbyter Archiepiscopo ipso major esse videbatur.

sed eo rem procrastinante,

181 Cumque esset boni oris, ad omnia composite respondens, illum valde oblectabat, nihilque satis ei esse potuit, quidquid de Ottone audiebat. Fama enim ante annos plures hunc notum habuit; et nunc quidem gloriari atque lætari abundantius cœpit, quod ejus dignos et præclaros nuntios præsentes haberet, cujus tanta et tam præclara facta, vulgari fama passim prædicari prius audisset. De legatione autem ejus ad præsens nihil se respondere posse dicebat, nisi ante principes Danorum atque magnates per aliquas inducias consuluisset. Juvanus autem et legati hoc longum sibi judicantes, dimitti se rogant, ne super eorum mora contristaretur Episcopus. D Annuit ille cum benignitate, ac litteras, donaria, navemque grandiusculam, butyro plenam, signum dilectionis et amicitiæ mittens Episcopo, dicebat; ex consilio principum per suos legatos de verbo prædicationis se responsurum. Quod utrum industria, an simpliciter dixerit, nobis compertum non est. Nam cum per aliquot dies ejus nuntios exspectaret Episcopus, de partibus Alemanniæ, de domo Babenbergensi, plures nuntii venerunt, magnis et necessariis causis Episcopum revocantes.

obtenta de Ruthenis victoria,

182 Rutheni autem crebris insultibus Pomeranos lacessunt, et Stetinensium fines armatis navibus perturbant. Cumque semel et bis repercussi, a bello cessare noluissent, Stetinenses ex consilio communi, arma tractare cœperunt, atque iterum venientibus, coadunatis viribus, occurrere. Sed quid plura? Tanta strage Rutheni fusi sunt et tanti ex eis in captivitatem redacti, ut qui evadere potuerunt, nullum ultra victoribus bellum intulerint. Stetinenses igitur hac victoria potiti, Domino Jesu Christo et servo ejus Ottoni honorem adscribebant; Ruthenos ultra jam non timentes, sed ex captivitatibus ad humiles satisque indignas compositiones eos astringentes. Beatissimus proinde Otto, omnibus propter quæ venerat, bene completis, visitans om- E nes quos potuit, decorum vale in maxima lætitia illis faciebat, per Ducem Poloniæ ac per alios amicos suos iter ad sedem suam relegens. Itaque aliquot diebus gratiosa sui præsentia et caris aspectibus Ducem, Polonienses dilectos dilectores suos, in plenitudine sanctitatis, mansuetudinis et gratiæ lætificans, ita se promovit, ut in vigilia sancti Thomæ, Babenbergensi in ecclesia Cathedrali, in multo desiderio et exspectatione suorum, quasi de victoria cum exultatione rediens, susciperetur, cantantibus clero et monachis tota mente totisque viribus: Domine suscipe me, ut cum fratribus meis sim *k*.

Sanctus Bambergam revertitur.

ANNOTATA.

a *Rhombus, est piscis plani genus, a figura sic dictus.*

b *De ethnicorum more arbores etiam colendi, remittit Gretserus ad Serrarium lib.* 3 *Rer. Mogunt. notat.* 19: *de eadem vel simili arbore actum est supra num.* 107. *Vide etiam Jaschium pag.* 492.

c *Inserit hic Andreas Gretseri caput* 23, de orationibus pro salvatione pii Ottonis in Monte S. Michaelis factis, et de visione Ellenhardi senioris, *quæ nescio unde acceperit.* F

d *Nautas, opinor, indigitat.*

e *Non placet Jaschio ista mulieris simplicitas, at Deo placuisse; ex eventu satis manifestum est.*

f *De Julina, Julium Cæsarem colente, agemus in notationibus ad Ebbonem.*

g *Non potuit Jaschius decoquere, quod ad marginem apposuerat Gretserus, de Lutheranis et Calvinianis, festa non observantibus.*

h *Per* Ruthenos *hic intelligendi veniunt* Rugii *seu* Rugiani, *ab insula* Rugia, *de qua superius iterum locuti sumus.*

i *Fidem in ea insula diu ante ea tempora prædicatam fuisse, et in honorem sancti Viti exstructam ecclesiam, docebunt Acta nostra tomo* VII *Junii pag.* 122.

k *Hæc paulo clarius ab Ebbone explicata sunt, ex quo sua hic accepit Andreas Gretseri.*

CAPUT

A

CAPUT V.

Pretiosis Boleslai pellibus operitur fœtens leprosus. Ad Pomeranos mittuntur dona. Sancti cum Bela, Rege Hungariæ, amicitia. Hujus filiæ Sophiæ heroica in servando virginitatis proposito constantia.

Dux Poloniæ Polizlaus *a* omnesque meliores terræ, illi summa amicitia conjuncti erant; frequentes ei salutationes et litteras mittebant, donariis suis eum magnifice honorantes, quia meritis ipsius ac precibus se apud Dominum juvari plurimum posse confidebant. Alii quoque principes ac divites de omnibus terris, audientes famam operum ejus; audientes eleemosynas, ei sæpenumero ingentia dona mittebant; socios se fieri et comparticipes studiorum ejus devote postulantes. Quadam vice tegimentum nocturnale mirabilis pretii, de serico, auro et megalina *b* pelle confectum, inter alia ei dona allatum est, ipseque auctor doni, specialis amicitiæ signum hoc esse nuntians, obnixe rogabat, ut in recordatione sui, ejus usum dignaretur; neve de profligatione rei causaretur; devote promittit, hoc detrito vel parumper absumpto, aliud se transmissurum.

a Nobili veste a Boleslao, donatus,

b

B

184 At Præsul, accepta veste, plicat eam ac replicat, et diligenter undique perspectam, vestiario suo commendat. Deinde portitoribus et legatis, sub persona mittentis, reverenter inclinat, gratiasque agit dicens : Siquidem magnæ dilectionis munus hoc testimonium est; et ego in memoriam datoris, in perpetuum illud servare curabo, ita sartum, ut nec mures vel ulli fures furentur, vel tinea demoliatur aut ærugo. Habebat autem cognitos et ex nominibus propriis notatos omnes paralyticos, languidos, cancerosos sive leprosos de civitate sua, modum, tempus, et quantitatem languoris eorum per se investigans, congruaque subsidia omnibus providebat et curabat. Vocato igitur vestiario suo : Tolle, ait, præclarum istud et carum mihi tegimentum, ac pone super illum paralyticum, nomine illum designans, quem sciebat longis doloribus adtractatum*, ulceribus scatentem et vermibus, cujus fœtorem vicinia tota perhorrebat. Abiit ille et juxta mandatum Episcopi delicatissima veste miserrimum illum cooperuit, mirantibus ac stupentibus omnibus qui hoc viderant.

ipsam magni se facere ostendit;

* al. affectum.

C

185 Erant autem complures majores ac nobiliores, talia dona de manibus illius accipere consueti, qui spe hujus delusi, vix ab injuria linguas retinerent, dicentes; non opus esse megalinis pellibus leprosos ac paralyticos tegi, quibus utique ovium vel leporum vestimenta sufficere potuissent. Sed sunt aliqui Episcoporum, qui si hanc vestem corpori subtraherent, proprio sanguini injuriam inferri fortasse non negarent, qui terrenæ sapientiæ dediti, tales sumptus fatuitatem vocant, qui cor trahentes in terra, lingua cœlum pulsant; qui terrenum habent fundamentum, rem suam humanis præsidiis tutandam putant, moles turrium et inertem massam murorum multis sumptibus coacervantes, spiritualia munimenta vilipendunt. Verum Ottoni beatissimo non ea mens erat, omnem fiduciam in divinitatis ope collocabat. Castra quidem et urbes ad terrenos usus quandoque parabat : sed longe major Ecclesiarum vel monasteriorum ei cura fuit

sed ad fœdum leprosum deferri mandat,

186 Faber *c* quidam peritissimus, de arte sua Episcopo innotescere cupiens, telorum ac diversi generis sagittarum, ad opus bellicum mirabiliter præparatarum, sportam plenam adportavit, ut in urbibus et propugnaculis Episcopi futuris necessitatibus servari debuissent. Episcopus vero gratias quidem egit homini, pro munere dignam illico mercedem rependens, sed manu propria unam levans, quæ triplici acie ac longo acumine, visu etiam erat terribilis : Quare, inquit, istam tam longam, tam subtilem, tam acutam fecisti? Ille; Tales, inquit. facimus ad penetrandas loricas et clypeos. Impulsu enim balistæ, tales sagittæ nec scuto nec thoraci tueri sinunt hominem. Cui Episcopus : Ego, inquit, agam, ut mortales se de his non mortificent : jubetque omnes simul levari, sicut erant in cophino, portitoribus dicens : Ferte has abbati Hermanno, rogantes diligenter, ut, mei causa, eas in obsequio Domini expendat, ne mortibus hominum aptentur. Habebat autem Abbas in manibus opus, tectum videlicet Ecclesiæ sancti Michael Archangeli. Acceptis ergo sagittis, patula retro hæsimenta *d* omnibus convolvi jussit, ac de nobilissimis sagittis clavos tegularum fabricans, tecto illos Ecclesiæ coaptavit.

c ac oblatas sagittas in clavos converti.

D *AUCTORE S. FRIDO.*

d

187 Quidam œconomorum ejus Rudolfus, vir bonus ac prudens, ad eum propter domesticas causas veniebat : cumque pro explicandis rebus apud eum aliquamdiu demoraretur, Episcopus more suo egressus visitare Xenodochium, stabulum transivit œconomi, vidensque duos equos fortes et eleganti corpore, a comitantibus, cujusnam hi sint, inquirit : sed illi procuratoris sui esse eos, dicunt. Bene, inquit, magni sunt et fortes : certe portare habent pretia et redemptiones captivorum in terram Pomeranorum. Audierat enim quosdam de baptizatis suis in civitate barbararum gentium fuisse captivatos. Sublatis ergo equis, œconomus re agnita, ad Episcopum venit; de via sua et negotiis suis insinuat, equitaturas repetit, quas si habere non possit, ad omnia se impeditum dicit. Cui Episcopus : Non irascaris, obsecro, lucrum quoddam et negotiationem cogitavi : esto socius meus. Agamus pariter, ut de fructu et lucro actionis pariter gaudeamus. Decem equos, pannis oneratos, in Pomeraniam missurus, opera tua indigeo.

Pomeranis semper intentus,

E

188 Omnem igitur pannum *e*, qui ad usus nostros in partibus Saxoniæ repositus servatur, inargentabis; insuper omnes pecunias de redditibus earumdem partium ad nos pertinentium, quas colligere poteris, cuncta simul ad nundinas Hallæ portabis. Nosti etenim nobiles, puros, et pretiosos pannos in terra Pomeranorum caros, frugi mercatu Hallæ inveniri. Igitur quidquid ex præfata pecunia fustani *f*, et purpuræ, frissati, fritsali quoque seu alterius cujuslibet optimi generis vel coloris pannorum coemere poteris, in sarcinas concludes, aliasque species gloriosas et res pulchras emens, omnia his jumentis in Pomeraniam diriges, partim dona majoribus, reliqua vero, cauta venditione habita, pretium captivis, quos in barbaras nationes abductos constiterit. Hæc autem si, ut dictum est, ita exequi potuerimus, nec tu nec ego fructu inanes nec sine mercede in futura vita remanebimus. Hac etenim causa equitaturas abstuli. Abiit homo et quia fidelis erat, omnia sicut Episcopus ordinaverat, haud segniter implevit. Munerantur honestiores, institor Ottonis laudatur, forum ejus ac distractio populo rudi admirationi fuit et exemplo, certatimque cuncti rapientes, res duplo emebant, tum præ dilectione Pontificis, tum etiam quia pretium redemptionis esse sciebant.

e œconomum suum pia negotiatione instituit.

f

F

189 His omnibus ad votum Episcopi explicitis, eumdem œconomum mittit ad Regem Hunorum, illum beatæ memoriæ Belam *g*. Qui a patruo suo Colomanno Rege, cum patre suo almo Duce, in diebus adolescentiæ luminibus privatus, postea in regnum sublimatus est, oculisque fidei ac sapientia mentis præditus, rempublicam Ungarorum per annos

Eumdem ad Belam mittit.

g

AUCTORE SEFRIDO

A nos plures graviter administravit, plenus orationibus, plenus et operibus bonis, et eleemosynis. Certus itaque de strenuitate Rudolfi Episcopus, cujus memoria semper in benedictione sit, qui ad omnia studia misericordiæ sedulus ei minister erat, ad prædictum Regem Belam, magnum eleemosynatorem, cum litteris ac donariis eum direxit, parare amicitias ac societatem, notitiam quoque ac parilitatem studiorum in operibus misericordiæ, accendere hominem sanctum ad desiderium futuræ exspectationis, ad gaudium æternæ vitæ atque beatitudinis.

cui sancta amicitia conjungitur.

190 Bela igitur accepto nuntio auditisque litteris Episcopi, spirituali gratia et divina consolatione plenis, lætatus est valde, atque in festo Paschali, quod apud Ungaros, etiam propter ipsius terræ maximam ubertatem, multa epularum largitate splendide ac delicate celebrari solet, magnifice habuit nuntios Ottonis, vitam ejus, conversationem, statum et opera crebro interrogans, miraturque omnia, quæ de illo audivit; magnæ felicitati adscribens, quod talis viri notitiam per nuntios, dona et litteras accipere meruisset. Consummatis ergo diebus, cum tempus esset dimittendi legatos, multa devotione sacris beati Viri orationibus Rex sese commendans, B dona multiplicat, vasa aurea et argentea et vestes pretiosas mittit, insuper viginti libras excocti auri, specialiter obsecrans, ut has in aliquos divinos usus, in recordationem sui, expendere dignaretur. Episcopus ergo acceptis donis et auro, nil moratus, beato Michaeli hoc obtulit, Crucis decus in nomine Salvatoris de hoc fieri mandans, additque de suo, auri quantitatem et gemmas, et cusorem conducens, insigne trecentas argenti marcas valiturum, ad honorem Dei et utilitatem Ecclesiæ fabricatus est.

h Belæ filia Sophia,

191 Sed quia Belæ Ungarici Regis mentio incidit, pauca de filia ejus Sophia *h*, quæ in proposito virginitatis, sub sacro velamine inter sacras virgines Admontensis cœnobii laudabiliter degit, licet a proposito discordent, inserenda sunt; si quos forte legentium sive audientium posthac lucri facere ejus exemplo Dominus hac lectione dignetur. Hæc etenim ante annos nubiles petita est in matrimonium Heinrico puero, Conradi Regis Teutonicorum filio primogenito. Bela ergo cum sæpe rogatus adquievisset hanc illi dare, et nuntii propterea venissent, Archiepiscopi et Episcopi, aliique primates de regno Alemanniæ, ut juxta imperialem magnificentiam clare ad nuptias duceretur; hoc ordine, hac oratione C ad sponsalia eam direxit; Domine, inquiens, cœli ac terræ, tu omnia vides, ego vero nihil video. Tua ordinatione, sicut voluisti Domine, cæcus factus sum. Sed tu omnia videns, intueris abdita cordium; vides præsentia et futura indifferenter. Et manus ponens super caput filiæ, Hæc inquit, Domine, mihi unica est filia: hac me sola prole feminea in tua miseratione beasti. Hanc hodie, te teste, te ad auxilium nostrum invocato, ad nuptias mitto; hanc, te comitante, præsentibus nuntiis committo, tali fixa inter me et te, Domine Deus, conditione, ut numquam eam deseras. Et, si forte is, qui eam petit filio suo, Dominus Imperator Conradus, unquam mali quidquam adversus eam cogitaverit, tua in protectione, tibi hanc commissam habeas.

filio Conradi Cæs. nuptui data,

192 Ad legatos autem: En, inquit, coram vobis est; tollite filiam meam, ducite eam Imperatori vestro: et quia mea vita ipsa mihi carior est, omne quod charum vel pretiosum habeo, cum ea transmitto. Jussitque apportari omnia regalia sua, capellam suam totam cum patrociniis Sanctorum, cum universis paraturis et utensilibus aureis et argenteis, cum tentoriis ac papilionibus, cum jumentis optimis ad subvectionem rerum, insuper aurum et argentum absque ulla æstimatione, dona genero suo ac filiæ. Et apprehendens scrinium, in quo erat patrocinium D beati Blasii, statuit super hoc filiam suam, dehinc ad legatos: En, inquit filiam meam, cum patrono suo, in hæc verba, ut locutus sum, in nomine Domini vobis committo. Igitur abeuntibus nuntiis, exita jam Ungaria, cum ad Taurum montem Carinthiæ propinquassent, Imperator Conradus, obviam eis mittens, ad virgines Admontensis cœnobii dominam cum puellis suis interim locari fecit, donec opportuno tempore, solemni habita curia, convenienti honestate ad nuptialia vocaretur sacramenta. Dona vero ac omnes divitias, quæ allatæ cum ea erant, sibi adportari fecit.

eo præmortuo

193 Itaque diversis negotiis ingruentibus, quæ Regum etiam animos a propositis retardant, rem explicare præpeditus est. Puer etiam infirmitate præventus domina in monasterio permanente, ex hac luce subtractus est. Bela quoque requievit in Domino et filius ejus Giso * ei successit in regno. Qui videns nuptias sororis esse frustratas, nuntios misit, ut reduceretur: sed illa noluit. Secundo misit et tertio: sed illa redire abnuit. Ad extremum reputans apud se, vi fortasse teneri eam a rectoribus monasterii, indignari cœpit adversus locum, et nisi quantocius redderetur, excidium vastationemque E minari. Sed virgo castissima, mente et corpore ad omne bonum disposita, Deo magis quam seculo placere desiderans, sororibus ibidem degentibus adhærere cogitabat, apertisque ostiis claustri, cum abbas in ejus posuisset deliberatione, intus manere vel ad nuntios fratris exire; manere intus delegit, et numquam a proposito virginitatis recedere. Rex autem nimio germanitatis affectu circa sororem affectus, cum secundum seculi hujus magnitudinem sublimare eam vellet, modo vi, modo astu et ingenio teneri eam querebatur, habitoque cum necessariis consilio, ire parat liberare eam in manu forti. Sed viri magni et prudentes, quos consilio suo adsciverat, Regem monebant non abire, nec cito Theutonicorum regno bellum importari oportere sine causa belli. Optimum esse factu, ut missa persona publica et honesto comitatu, cum decore ac disciplina dominam repeterent. Quæ si inordinate negaretur, justas demum commotionis causas fore.

* al. Geisa

ipsa in parthenone Admontensi, virginibus adhærere statuit;

fratre Gisone

194 Sed quid multis? Licet ægre fracto animo, Rex audivit consilium. Mittit ducem unum, virum fortem cognatum suum, amatorem gloriæ suæ, et cum eo militiam magnam. Et ecce ventum est F Admonti. Abbas vero et fratres, conspecta multitudine et potentia legati, rem agi serio vident, turbantur, præsidia orationis quærunt. Deinde egressi ad legatos, responsa tyranni tristes accipiunt; scilicet ut puellam reddant, aut graves Regis Ungarorum experiantur inimicitias. Abbas vero, vir dignæ auctoritatis, gnarus ad omnia maturoque pollens consilio, meritis ac religione, decus et firmamentum monastici ordinis, ad verba legatorum his paucis respondit: In hac causa nihil a nobis perperam actum est sive agetur. Sed hodie curam corporum vestrorum, quia itinere fatigati estis, velim agatis. Negotium vero vestrum crastina dies expediet. Itaque lauto apparatu epularum multaque diligentia eis ministratur. Sequenti vero die Abbas ad legatos: Et quid, inquit, facietis, si domina vestra sponte vobiscum venire noluerit? Numquid invitam abstrahetis? Numquid nolenti et renitenti manus violentas injicietis? Siquidem hoc regibus ac reginis extremum est dedecus, vi trahi ad quod nolint, et subjici quando non velint, atque alienæ voluntati seu violentiæ mancipari; non id puto convenire libertati ingenuæ.

frustra minis, promissis et donis,

eam inde avellere conato.

195 At illi: Sic est, inquiunt, et nos eam libertati suæ restituemus, et non vim, sed obsequium præbebimus eunti. Denique si ab indigna coactione soluta

A soluta, suæque libertati fuerit restituta, certe quidquid propria deliberatione elegerit, neque vos neque nos prohibere debebimus : et Rex Ungarorum invictissimus indecenter vel contra decus regii sanguinis habitam germanam suam conterinam * causari non poterit. Placuit sermo Abbati et fratribus, venientesque in atrium Basilicæ ante fores claustri, quo virgo sancta cum convirginibus clausa degebat, duos faciebant globos, seorsum legati et milites populusque multus, qui ad spectaculum venerat, et seorsum Abbas cum fratribus. Reserantur postes, januæ claustrales panduntur, regina ad nuntios exire rogatur. Negat illa; Nihil sibi et eis esse dicens. Lege se loci, limen januæ, nisi morte obita, non esse transituram. Docetur ergo, quid inter Abbatem et legatos sententiæ ac rationis de ipsa constiterit. Illam de sub claustris in apertum egredi oportere, liberam fieri, coactione solvi : ceterum in ejus arbitrio locandum, quam sibi viam elegerit.

An non couterinam?

196 At illa femineo corpore viriles animos gerens, ubi vidit, quia sic necesse est, neque litem aliter posse decidi, pede limini imposito : En, ait, sancta Maria Domina mea, patrona mea, mater Domini mei Jesu Christi, sponsi mei, salva gratia tua et B pace, te duce, te comite, limina tua transeo; te adjuvante, te protegente, cito reversura; tibi commendo causam meam, Virgo virginum : et tu, beate Blasi, Martyr Christi, patrone Admontensium, Domine ac dominator loci hujus, qui me, a parente meo tibi commendatam, divina ordinatione in hæc tua tecta suscepisti peregrinam ; obsecro ne me derelinquas. His dictis, flebant virgines, fratres flebant universi. Egreditur illa, modesto gradu ac lento in medium tendens. Stabant legati immobiles, vestes tantum ac purpuram gemmasque pretiosas, in cultum seculi ei allatas, offerentes ac protendentes, ad reginæ animos pelliciendos. Omnes igitur, qui aderant, immoti stabant, avide spectantes et operientes, quid esset factura, nullo ei propinquante. Sacræ autem virgines stabant, ardentissime flentes et orantes, veritæ admodum, ne tantum decus societatis amitterent. Itaque ubi libertatem et absolutionem suam in medio posita satis omnibus ostenderat, ad nuntios conversa Regina virgo, modeste inclinans, valefacit eis.

Heroica virginis constantia.

197 Deinde via, qua venerat, ad sorores rediens, clara voce, multam compunctionem omnibus excitans, cantare cœpit : Regnum mundi et omnem ornatum C seculi contempsi : succinentibus ceteris virginibus, quæ illam in limine stantem operiebantur; succinentibus pariter et monachis, et prosequentibus eam in gaudio et lacrymis usque ad introitum januæ. Omnis quoque populus voces et laudes dedit in excelsum, gratias agens Deo, quod virgo nobilis et tenera tam virili mente seculi abjecisset delicias. Nuntii quoque, non minus aliis, Dominum magnificabant, omniaque ornamenta seu vestes, quas in usum seculi ei portaverant, monasterio conferunt; et reginæ valefacientes, ejusque se orationibus commendantes, in pace et gaudio ad Dominum suum revertuntur; quæ gesta erant ei referentes. Mitigatus est itaque Rex, ultra a proposito suo illam revocare desistens. Hac igitur brevi digressione utilitati posterorum consuluerimus. Ceterum ad propositum revertamur.

omnium applausu excepta.

ANNOTATA.

a *Hic incipiunt capita aliquot in Andrea Gretseri distincta, quæ alibi diximus, male ab eo relata esse libro* I, *cum pleraque spectare videantur ad sancti Ottonis gesta post apostolatum Pomeranicum, ita ut anonymus hic noster; Sefridum haud dubie secutus, rerum seriem melius servaverit. Apud Gretserum libro isto primo Julii T. I. cap.* 43 *interloquuntur Thimo et Sefridus, sed hic omnia paulo contractius posita sunt.* D

b *Eadem quæ* mygalina, *a* mygala *animalculo, inter murem et mustelam speciem habente, quod Latini murem araneum appellant, cujus mentio est Levit.* II *inquit Cangius. Vide ibi* ℣. 30.

AUCTORE SEFRIDO.

c *Historia Sagittarum non male lib.* I *collocaretur. Siquidem acciderit dum templum sancti Michaelis ædificabatur, quod circa annum* 1120 *contingere potuit; nisi agatur de alio monasterio aut æde sacra, quam alio tempore consecraverit sanctus Otto, uti forte indicant verba relata sub initium capitis sequentis, dum appellatur* Præsul grandævus, *qualis certe dici non potuit, dum anno* 1121 *consecravit monasterium S. Michaelis, ut alibi dictum est. Porro non unam fuisse ecclesiam istius monasterii, docet nos Ebbo lib.* 1 *num.* 9 *cujus verba sunt :* Statuens duas basilicas ex utroque latere monasterii, *præter capellam B. Ægidii etc. quæ cuperem a scriptoribus nostris distinctius explicata.*

d *Apud Canisium et Jaschium est* patula retro haurimenta, *apud utrumque Andream* pabula retro hæsimenta : *corrupta, opinor, utrobique lectio, ita intelligenda, ut dicere velit, auctor, ex* triplici *sagittarum* acie, *duas esse convolutas, sic ut* longum acumen *solum superesset, atque sic* de nobilissimis sagittis clavi tegularum fabricari, *et* tecto ecclesiæ coaptari *potuerint.* E

e Annonam *legunt alii; verum sive* pannus, *sive* annona, *quomodo* inargentari *dicantur, non satis perspicio, nisi liberali in pauperes et captivos distributione.*

f *Non magis pervium mihi est divinare, qui aut quales panni isti fuerint, quam Jaschio pag.* 474.

g *Tota hæc historia, mera est digressio, ad vitam S. Ottonis nullo modo pertinens, quæque tota post obitum ejus contigit. Ceterum heroica virginis regiæ constantia in exemplum proponi meretur. Si recte Cromerum intelligo, hanc Sophiam confuderit Bonfinius, cum alia Sophia Henrici IV sorore, de qua supra. Vide Polonum historicum pag. mihi* 94.

CAPUT VI.

Ad consecrandum monasterium divinitus convalescit. Senio et laboribus fractus, operibus misericordiæ sanctissime immortuus, ab iis potissimum oratione funebri Imbriconis laudatur.

F

Quodam tempore *a* dum monasterii cujusdam consummatio dedicationem exspectaret, et omnia, quæ hujus officii ratio poscebat in corporalibus et spiritualibus, laute ac diligenter præparata fuissent, omnibus in expectatione positis, Præsul grandævus molestia corporis laboravit, adeoque infirmatus est, ut ad opus consecrationis vires minime habens, misso nuntio, in vigilia beati Ægidii, ad aliud tempus dedicationem transferendam statueret. Sed quia parata erant omnia et cupientibus animis omnis dilatio invisa est, duplici mœrore ecclesia turbari cœpit, pro languore videlicet Episcopi, et pro frustrato desiderio exspectatæ consecrationis. Quocirca orationes non cassas mittunt ad Dominum, vires ac sanitatem Præsuli obnixe postulantes. Igitur meridiano tempore in lecto recubans et sopore paululum pressus, puerum coram se per somnum ludentem et saltantem videt Episcopus, ac de Psalmo versum crebro cantantem : In Domum Domini lætantes ibimus. Expergefactus vero, ægros prius artus, fortes invenit et vegetatos. Corpus levat, sentit gratiam sanitatis redisse : cubicularios citat interdictum consecrationis mutat, proximoque in

a Consecraturus monasterium,

a morbo divinitus convalescit.

 die

AUCTORE SEFRIDO.

A die sancti Ægidi, sicut antea voluerat, in magna totius ecclesiæ lætitia dedicationem peragit, Domino sibi vires administrante.

Senio et laboribus fractus, b

199 Post ea vero tempora, tam morbis *b* quam senio exhaustis viribus corporis, indies dissolvi cœpit, et labore infirmitatis continuæ ad laborum finem tendere. Itaque cum se acrius premente languore, in proximo ad Dominum speraret migraturum, illud amicum sibi semper ac solitum opus eleemosynæ tanto ardentius exercuit, quanto illi constabat, quod diu hoc exercere non daretur. Omnia igitur loca, omnes domus et curtes circa positæ, imo tota civitas, eo volente atque jubente, pauperibus et peregrinis repleta fuit. Aderant viduarum et orphanorum longa examina, clericorum et monachorum intrantium et exeuntium multitudines negotio beato pii mercatoris, jam abire parantis, ad extremas nundinas; sacras dixerim; in quibus terrenis cœlestia, temporalibus æterna bona comparabat. Fervebant sane circa illius lectum cœli terræque sancta negotia, et Martha semper solicita et turbata circa multa, et innumerabilis humanitatis officio, nec languida jam mortique vicina, cessavit ab operibus suis plurimis propter unum, quod B sciebat esse necessarium. Cum abbatibus enim et præpositis, cum procuratoribus et dispensatoribus suis, de omnibus ordinavit; ecclesias et cœnobia sua et diversoria, intima retractatione digessit, singulisque, prout opportunum videbatur, sumptus et necessaria supplevit. Cerneres jam oleam uberem et frugiferam, solita ubertate uberiorem, et copiosissimis fructibus, onustam, totam se carpentium manibus inclinare.

suis omnibus in pauperes erogatis,

200 Et revera, mirum valde est, quod hic inexhausta benignitatis arca, quæ tot ante diebus et annis ad erogandum jugiter patuit, adhuc tantillo tempore tantum quod erogaret, habere potuerit. O Martha, Martha devota Domini, quando vel quomodo sentires egestatem? Quis enim donantium, donanti omnia, egens unquam factus est? Interea vero languor magis magisque spiritum luctantem urgebat, riteque dispositis omnibus, quæcumque post se victuris præstare potuit; supplici et pura confessione præmissa, olea illa, et placida et sacra unctione sacri olei delibuta, propitiabile viaticum, corpus Domini percepit, et circumstante illo suo semper familiari collegio virorum religiosorum, tam monachorum quam clericorum, psalmis et ora- C tionibus agonem ejus devote Deo commendantium, plenam operibus bonis et eleemosynis, plenam honoris et gratiæ animam exaltavit in cœlum. Quid multa? Flebat civitas universa, juvenes, et virgines, senes eum junioribus: flebat omnis ordo, flebat omnis religio, divites et pauperes, nobiles et mediocres cum plebe rusticana, omnes patrem ademptum tanto lugebant amarius, quanto ab omnibus illis carius ipse amabatur. Monasteria et ecclesiæ longe vel prope positæ; magnates et capitanei provinciæ, fama mortis ejus exciti, ex omni parte confluebant: se ingratos atque inertes arbitrati, si ejus, quem tantopere dilexerant, funeri non adessent, vel si debitos honores tantis exequiis non præstarent.

sanctissime moritur.

Imbrico, Herbipolensis Episcopus, c

201 Supervenit quoque sacræ semper memoriæ Imbrico, Herbipolensis Episcopus, vir clarus et prudens, tam eloquii venustate vel ingenio, quam etiam sapientia præpollens. Supervenit, inquam, amicus ad amici exequias invisas *c* et dolenti et ardentissime flenti ecclesiæ, lugendo ipse ac dolendo luctum auxit et dolorem. Jam enim per totum triduum dormitionis ejus, dilecti corporis gleba per omnes ecclesias circumferebatur, jugi sacrificio, indefessisque orationibus et multis eleemosynarum largitionibus, beata ejus anima Deo commendata fuerat ab omnibus. Quarto die ubi ad locum D tumuli ventum est, Episcopus commendationem celebravit, atque inter Missarum solennia, quæ pro dilecti patris et amici, multa intentione devotus agebat, ad mærentem et lugentem conversus multitudinem, brevem quidem, sed gratiæ dulcedinis plenum intulit sermonem, ita dicens:

funebri oratione,

202 Ecquid fiet, quid erit consilii? Mortua est Martha. Ecce ubi jacet. Quis ergo venientem Dominum Jesum in hoc castello amodo suscipiet? Equidem defuncta est, defuncta est Martha, quæ illum suscipere consueverat. Defuncta est hospita Domini Jesu Christi, quæ venienti hospitium præbebat, sed et ponebat mensam. Pariter benigne ac liberaliter ministratum ab eo est; nisi quod non solum ministravit Christo, sed minister et hospes ac susceptor fuit Christianorum. Ecquis stabit in loco ejus, quis vicem ministerii hujus implebit? Quis, rogo, aget quæ iste agere consuevit? Omnibus gradibus, omnibus ordinibus, omnibus personis Ecclesiæ valde utilis fuit. Ecce defunctus est, ut vere dicam, servus servorum Dei. Quid facietis monachi? Quid facietis clerici? Quid facietis pauperes et mendici? Quis vobis restituet matrem vestram? Ubi E amodo illa materna ubera, ubi maternos affectus quæretis? Sed quærere ubique potestis; vobis denuntio, nusquam invenietis. Sui temporis enim secula (confidenter dico) hunc solum, hunc unum tantæ misericordiæ virum habuerunt. Ut enim de aliis virtutibus ejus taceam, quæ plurimæ fuerunt et claræ, in misericordia et misericordiæ operibus tantus erat, ut nullum penitus ex omnibus mihi notis ei possim adæquare.

Sanctum Marthæ comparat,

203 Sed quid dicam? Doleo, dico iterum, doleo vicem illorum, qui in sinum hunc misericordiæ fugere consueverunt. Doleo, ut verum fatear, vicem meimetipsius, ac, ut ita dicam, me miseret mei meritoque mœrore conturbor. Multum enim præsidii, multum solaminis in hoc amico perdidi. Hic enim commodus, societate opportunus, magnum mihi fuit præsidium. Cum hoc fiducialiter ac tute omnes curas meas, omnia negotia seu consilia pensiora *d* communicare solebam. Hic mihi, ut breviter dicam, in omnibus opportunitatibus meis magnus fuit sublevator. De me certe dico; Nam mei nominis ordo universus, videlicet ordo pontificalis, hoc adempto compare, merito lugebit. Hic nobis gemma, hic decus, hic splendor fuit. Conventus F quippe nostros in conciliis sive curiis, virtutum suarum radiis collustrabat. In hoc, ut ita dicam, quasi in veteri libro, quomodo nobis vivendum, vel quid agendum esset conspiciebamus. Sancta enim exempla, sanctæ actiones magis erudiunt, quam verba. Sed doctrina hæc, o dolor, rara est in hominibus: quotquot sumus, eloquio magis, quam exemplo proximos ædificare studemus. Sed iste et eloquio et exemplo, dixit et fecit. Talem Martham de medio nostri ablatam æqua mente quis ferat? Sed vado ad altiores.

d

ejus opera misericordiæ

204 Hujus certe interitum, o Romane Pontifex, caput sacrosanctæ Ecclesiæ, senties; et tu regnator orbis, Rex Alammaniæ . . . Imperator Rom. Auguste, casum Pontificis hujus experieris. Ambo, permaximi, magna clade multati estis. Magnus enim Ahod ille ambidexter vobis occubuit. Occubuit ille, qui utraque manu pro dextera utebatur, Israheliticæ gentis ductor egregius. Occubuit, inquam, qui potens erat et industrius, et prona voluntate reddere quæ sunt Cæsaris Cæsari, et Deo, quæ sunt Dei. Non tibi, o Imperialis majestas, non tibi cito consurget alia columna, cui tam fiducialiter inniti queas. Hic te quidem non solum divitiis et prudentia

AUCTORE SEFRIDO.

A prudentia seculari, sed, quod utraque majus est, sanctitate suffulsit. Sanctitate, inquam, et virtutum meritis Imperatorem pariter et imperium sublevavit. Justitia enim et sanctitas in dextera ejus. Non parva res acta est, non parva hæc mutatio in Ecclesia Dei. Non ergo leviter ferenda talis viri mors *e*. Ubi amodo tale ingenium, talem prudentiam, bonitatem talem inveniemus? Sed redeamus ad monachos, redeamus ad populum spiritualem, detrimenta illorum lamenta nobis faciunt.

potissimum extollens.

205 Quid fiet de illis? Quid fiet de monachis et pauperibus, qui ad has manus spectare consueverant? Lugetis, video, et fletis Ottonem nostrum; et certe non immeritò. Vobis enim ille occubuit, vobis ablatus est. Vos nempe, o monachi, specialiter populus pascuæ ejus et oves manus ejus. Hic profecto erat, qui de abundantia divitum hujus mundi vestram supplere sollicitus fuit inopiam. Hic magno auctoritatis exemplo gloriari solebat, dicens: Spolians Ægyptios, ditavi Hæbræos. Nam revera sancte ac religiose multa secularibus extorsit, quibus penuriam sublevaret spiritualium. Sancta et religiosa fraude, ut ita dicam, divites circumveniebat, ut eleemosynas facerent quandoque non cogitatas; B argumentosus enim erat in lucris divinis: nam et manus Domini cum eo erat. O quam multos divites cum suis omnibus divitiis ad spiritualem vitam trajecit! Quidquid personarum, quidquid rerum vel operum seculo auferre potuit, Deo aptavit, pietatis ac misericordiæ obtentu. Quid multa? Misericordia ejus, super omnia opera ejus; misericordia Dei ante oculos ejus semper fuit.

Ultima deprecatio,

206 Orate ergo, fratres dilectissimi, orate attentius, ut et ipse hodie misericordiam consequatur. Orate ut illa beatissima anima, quam credidit, quam speravit, quam dilexit, re ipsa Dei misericordiam hodie percipiat. Equidem non surdis auribus illud Evangelicum accepit: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et; Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est. Nullus autem misericors esse potest, qui non et humilis fuit. Omnis ergo misericors, et humilis est. Unde bene inferre possumus, quod veram et coram Deo probatam habuit humilitatem spiritus ejus, qui tantæ misericordiæ extitit. Interventu ergo beatæ Dei Genitricis Mariæ, cui semper devotus fuit; interventu beati C Michaelis Archangeli, cujus ecclesiæ reparator et sublimator hodie conspicitur, quem patronum et servatorem, et corpori et animæ suæ delegit; interventuque omnium beatorum spirituum, spiritus ejus divinam misericordiam consequatur. Ipsorum, inquam, atque omnium Sanctorum suorum meritis, si uspiam, sicut est humanæ fragilitatis, tanta ejus opera, tantæ ipsius miserationes et benefacta, humana laude vel humanæ laudis intentione titillata sunt vel maculata (nihil enim satis purum coram summo judice) Rogate, quæso, rogate attentius: oremus omnes pariter, ut hoc abolere, hoc tollere dignetur ipse, qui tollit peccata mundi, Agnus Dei, Dominus noster Jesus Christus, qui cum patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum.

et omnium Ordinum planctus.

207 Quanta vero vociferatione, quanto mugitu, quantis affectibus et lachrymis omnes Amen responderint, dici non potest. Sic ergo finita Missa, in loco, ubi cernitur, in ecclesia beati Michaelis, C[illegible]s, archionibus seu aliis quibuslibet nobilibus feretrum ejus certatim gestantibus, sarcofagum levantibus, seu alia, quæ ibi erant necessaria, operariorum more, suis manibus devotissime agentibus, ejus corpus tumulatum est. Anno Dominicæ incarnationis MCXXXVIIII *f*. Tertio Nonas Julii, feliciter. Amen.

D

ANNOTATA.

a *Hanc consecrationem fusius descripsit Andreas Gretseri ex Ebbone, ut ait: nos rem totam cum aliis analectis in appendicem rejecimus.*

b *Compendio utitur anonymus; rem melius disposuit Ebbo: narratio suppleri poterit in additione, quam ex Andrea Gretseri et aliunde subjungemus.*

c *Andreas Gretseri legit* invitas; *neutrum placet: malim ego* invitatus.

d *Laudatus Andreas melius posuit* penitiora.

e *Legitur ibidem* ablatio.

f *Error typographi in omissione unius litteræ numeralis* C, *hic correctus est. Andreas Gretseri omnia certius verbis expressit: ast in die non minus erravit quam noster Anonymus, scribens* III *Kal. Julii; quod falsum esse, evidentissime patet, cum pridie Kalendas primum mortuus sit Sanctus. Noster signavit* III *Non. Julii, in quo etiam fallit; est enim hic dies Julii quintus, adeoque sexto ab obitu die sepultus esset, contra quam superius num.* 201 *disertissime scripsit, et habet Andreas quoque pag.* 354, quarto die ad locum tumuli ventum est, *eodem habita oratio funebris, eodem die* ejus corpus tumulatum; *ut proinde recte dixerim in commentario, pro* III Kal. *et* III Nonas, *substituendum* III *die Julii.* E

VITA ALTERA

Auctore, si non fallimur, Ebbone monacho.

Ex MS. Bibliothecæ Paulinæ Lipsiæ, numquam antehac edita.

PROLOGUS

Omne, quod agimus, per humilitatis custodiam munire debemus; quia, testante beato Gregorio, qui virtutes sine humilitate congregat, in vento pulverem portat: et unde ferre aliquid cernitur, inde deterius excæcatur. Scripturus itaque gesta piissimi patris nostri Ottonis, quæ ex ore veridici ac Deo dilecti Sacerdotis Udalrici * audivi, lectores in quorum forte manus venerint, peto, ne arrogantiæ aut temeritati hoc asscribant: sed, Deo teste, sciant, me sola caritate urgente, dum vocem pectori negare non possum, ob notitiam posterorum hæc humiliter depromere. Cujus enim vel saxeum pectus ad compunctionem non moveat tam flagrantissimum hujus beati Patris desiderium, quo omnes F Christi fideles, acsi nutrix officiosissima, fovere non desiit? Quis sine lacrymis ad memoriam reducat, quomodo totus, velut seraphim, ad propagandam divinæ servitutis celebritatem ardebat? Quomodo cuncta, quæ poterat mundo abripere, servis Dei festinabat offerre? Quomodo gloriam Christi, non solum in Teutonicis regionibus, per multa, quæ construxit, cœnobia, et hospitalia dilatavit, sed etiam in exteris et longe remotis barbarorum finibus, miro devotionis fervore, Evangelii tubam cecinit, et Apostolus gentis Pomeranorum nostris temporibus appellari meruit? Quod quanto his diebus constat insolitum, eo magis in eo amplectendum est, et omni laude colendum. Nunc ergo tantum lumen Ecclesiæ, unde processerit, videamus, et quo ordine ad culmen pontificatus accesserit, fideli relatione aperiamus.

ANNOTATIO

* *Per hæc verba atque ex paribus characteribus in decursu expressis, Ebbonem depingi ostendimus in commenta-*

A *mentario prævio, quod pluribus ex Andrea, ipsum identidem citante ulterius demonstrari posset; quamvis hanc vitam integre Ebbonianam esse, asserere non audeamus, cum potius videatur ab alio monacho nonnihil contracta et occasione canonizationis sic compilata atque additamentis, quæ Ebboniana esse vix possunt, ad calcem aucta. Vidit hunc prologum quisquis sub Andreæ nomine vitam scripsit a Jaschio editam, Benedicto Caminensis ecclesiæ Episcopo inscriptam, sed* catalogo Abbatum a tempore fundationis usque ad tempora sanctissimi Ottonis *interpolavit, iis studiose suppressis, quæ manifestum reddere poterant operis auctorem, quem priori libri primi parte passim describit; nonnullis aliunde insertis, quæ nec apud Andream Gretseri reperiuntur, verum quæ tanti non sunt, ut minutius observari mereantur, utpote ad historiam non magnopere spectantia. Ceterum incredibiles difficultates adferunt recentiores illi, ita paulatim res involventes, ut summa eis habenda esset gratia, si primorum scriptorum opera ad nos intacta transmisissent.*

AUCTORE EBBONE.

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

B

S. Otto origine nobilis, fit sororis et neptis Henrici IV Imp. Capellanus, ab hoc vero Cancellarius, deinde Bambergensis Episcopus nominatur, et ad ecclesiam deducitur.

Genere nobilis, Igitur beatus Otto, ex provincia Alamannorum, generosa stirpe et parentibus, secundum carnem liberis *a*, oriundus fuit, patre Ottone, matre Adylheida nuncupata. Qui ambo simplicitati et mansuetudini operam dantes, nulli violentiam aut oppressionem inferebant, quin immo piis operibus et eleemosynis vacantes, Dei nutu ad consolationem Ecclesiæ, elegantem hunc filium gignere meruerunt. Qui, decursa teneriori infantia, litteris imbutus, ubi primum annos intelligibiles attigit, mirum in modum spiritu sapientiæ et intellectus abundare cœpit Sed et morum gravitate et modesti habitus nitore, cunctis acceptus et honorabilis erat. *gravis et modestus,*

a

2 Accidit forte illis diebus, ut germana soror Heinrici quarti Imperatoris, Judita *b* nomine, in matrimonio jungeretur Bolizlao Polonorum Duci. Cui ille, tamquam fidelissimus adhærens Capellanus, Poloniam venit, ibique in brevi loquelam gentis addiscens, et præfatæ matronæ obsequio deditus, prudenter se agebat, donec magnus valde et nominatus in regione illa factus est. Sed et nobiles quoque et potentes terræ certatim ei filios suos ad erudiendum offerebant. Sicque, Deo cuncta ejus opera dirigente, non mediocriter dives esse cœpit, in possessione argenti et auri. Non enim in ludicris et vanis mundi illecebris opes, sapientia et fidelitate congregatas, expendebat : sed, ut vir prudens, rem suam tam servare, quam etiam sapienter expendere noverat. Domina etiam Judita, cui familiare contubernium præstabat, frequenter per eum munera varia et permagnifica germano suo Imperatori dirigebat, utpote quæ nullum fide et moribus inter obsequentes sibi præstantiorem habebat. Cujus legationis officium tanta auctoritate et circumspectione persolvebat, ut pro hoc etiam ipsi rerum Domino admirabilis videretur.

b Judithæ sacellanus in Polonia.

C

3 Sæpius vero transitum faciens per Witreburgense cœnobium, a religioso ejusdem loci abbate, Heinrico *c* nomine, ut vir gravioris personæ, reverenter suscipiebatur, debitoque humanitatis officio benigne tractabatur. Cujus benevolentiæ vir sagacis animi non immemor, audiensque magnam illic victualium rerum esse penuriam, ut totus misericordiæ visceribus affluebat, inopiæ eorum condoluit. Et quia caritas operatur magna si est, si vero operari renuit, caritas non est : ex opibus a Deo sibi concessis, hospitale, ad receptionem peregrinorum, illic construxit, hocque primum devotionis munus de thesauro bonæ voluntatis, Christo exhibuit. Sic bona arbor fructum plurimum germinatura, in florem erupit, et quasi primitias agri sui ad altare veri Sacerdotis detulit, ut centuplum in hoc seculo, et in futuro vitam æternam reciperet. Bonum plane initium, quod finis est optimus subsecutus.

Herbipoli Xenodochium fundat.

c

D

4 Post obitum ergo Dominæ venerabilis Juditæ, ad Teutonicas reversus regiones, Ratisponam adiit Ubi Canonicis in servitio Christi adhærens, reverendi habitus modestia ac vitæ probabilis disciplina, cunctis amori et exemplo fuit. Illo tempore abbatissa de Inferiori monasterio, magnæ opinionis, utpote neptis Heinrici Imperatoris, et virtutum operatrix habebatur. Quæ cernens personæ et morum elegantiam, audiensque magni consilii virum, sine mora eum advocans, ut alium Joseph rerum suarum totiusque domus dispensatorem constituit, et ille, solita gravitate ac industria, fideli devotione gubernabat omnia.

Post nepti Cæsaris serviens,

E

5 Interea Heinricus Imperator, quoddam de principalibus festis Ratisbonæ celebraturus, ad neptem suam abbatissam divertit. In cujus obsequio videns tantæ auctoritatis ac reverentiæ virum, mirari ac delectari cœpit sagacitate animi ejus, [et] conversus ad cognatam ait : Opportunum est, soror, cunctis in hoc festo amicis suis solatiantibus, et te mihi aliquod caritatis obsequium, ob consanguinitatis vinculum, impendere. Qua humiliter respondente : Jube quod vis, Domine, mi Rex : Non enim fas est, ut avertam faciem tuam. Imperator subjunxit ; Nil aliud peto, nisi Capellanum tuum dominum Ottonem, spiritu sapientiæ plenum. Talem enim virum respublica nostra habet necessarium. Quo audito abbatissa, licet fidelissimi sui auricularii ægre ferret abscessum, Imperatoris tamen majestati contraire non potuit. Et advocans eum, debitasque ministerii sui gratias exsolvens, non sine lacrymis, pium amorem testantibus, Principi assignavit. Assumptus itaque, Dei nutu, in aulam regiam vir totius industriæ et religionis, ita sibi prudentissimum Imperatorem, nobilitate morum et fidei pietate devinxit, ut eum quasi unicum amplectens filium, secretalem intimum et custodem capitis sui poneret cunctis diebus. Nam et Cancellarium eum fecit, et quæque pretiosa vel cariora in palatio habuit, ejus fidei commisit.

ab hoc fit Cancellarius,

F

6 Eo tempore gloriosissimus Imperator Heinricus magnum illud et admirabile Spirensis ecclesiæ ædificium, ob venerationem perpetuæ virginis Mariæ, cujus specialis alumnus fuit, regali magnificentia exstruebat. Sed magistri operis, fraudulenter et sine timore Dei agentes, magnam pecuniæ quantitatem suis usibus insumebant, ita ut frequenter, ad opus tam mirificum, pecunia ipsa deficeret. Unde Augustus, accito familiari suo auriculario Ottone, ei totius operis magisterium commisit, utpote cujus sapientia, cunctis probata, etiam ad majora quæque et ardua dispensanda, esset idonea. Qui sagaciter et provide commisso operi intendens, sciebat enim juxta Apostolicum mandatum, Dominis carnalibus sic quasi Deo serviendum ; frequenter ad aulam regiam regressus, pecuniam, quæ supererat statuto operi, fideliter ei resignabat. Insuper ad indicium ingeniosæ diligentiæ suæ, æquam fenestrarum ecclesiæ mensuram, prudenter a se dispositam, Imperatori considerandam offerebat. Pro qua sincerissimæ fidei cons-

et templi Spirensis fabricæ præficitur.

A constantia, non solum Regi, sed et cunctis optimatibus ita se acceptum reddidit, ut Deo gratias agerent, quod ad ejus notitiam pervenissent *d*.

d

Cæsaris psalterium,

7 Imperator igitur Heinricus, fide et prudentia pii Ottonis agnita, secretius eum compellans, an psalterium cordetenus psallere posset, inquisivit. Quo respondente, etiam; Imperator eum sibi assidere præcepit, et remotis aliis, psalmodiæ cum eo vacabat, quotiens a negotiis expeditus esse poterat. Erat enim litteris adeo imbutus, ut chartas, a quibuslibet sibi missas, per semetipsum legere et intelligere prævaleret *e*. Codex autem, in quo psalmos decantabat, manuali frequentia rugosus et admodum obfuscatus erat. Quod pius Otto cernens, absente Imperatore, codicem vetusto spoliavit involucro, et novam mercatus pellem, eumque decenter cooperiens, loco suo reposuit. Veniens ergo postmodum Imperator, et quod factum erat nesciens, psalterium a cubiculariis requirebat. Turbantibus autem se ad quærendum, cubiculariis, dum præ oculis omnium jacens, veteribus rescellis codex exutus, et novis decoratus induviis, nescitur; fit huc illuc discursus, nec quidquam reperitur.

e

8 Tandem Imperator : Vocate, inquit, Ottonem B meum, et ab eo sciscitamini. Quo coram posito, Imperator ab eo Psalterium exquirebat. At ille concitus librum coram Imperatore jacentem elevans : Ecce, ait, præ oculis omnium hic fuit, ubi et semper reponebatur. Et Imperator; Quis, ait, tam nitido hunc innovavit operimento ? At ille ait: Ego, Domine. Quo audito, Imperator, Vivit Dominus, inquit, sicut tu inter cetera diligentiæ monumenta Psalterium meum, vetusto exutum tegmine, novo illustrasti cooperimento: sic et ego te paupertatis tunica spoliatum, novo honoris culmine sublimabo. Et exinde quærebat opportunitatem, quomodo eum promovere et pontificali infula redimire posset. Nec multo post, annulus cum virga pastorali Bremensis *f* Episcopi ad aulam regiam translata est. Eo siquidem tempore Ecclesia liberam electionem non habebat, sicut postea sub Heinrico quinto, mediante piæ memoriæ Calixto Papa, actum est; sed cum quilibet Antistes viam universæ carnis ingressus fuisset, mox Capitanei civitatis illius, annulum et virgam pastoralem ad palatium transmittebant; sicque regia auctoritate, communicato C cum aulicis consilio, orbatæ plebi idoneum constituebat Præsulem.

gratiose refici curat;

f

9 Itaque cum, ut diximus, virga pastoralis et annulus episcopi Bremensis Imperatori offerretur, mox ille accersito unice dilecto sibi Ottone, insignia hæc ei consecranda tradidit. Post paucos vero dies rursum annulus et virga Pastoralis Roberti Babenbergensis Episcopi Domino Imperatori transmissa est. Quo audito, multi nobiles, et tam scientia quam divitiis insignes, ad aulam regiam confluebant, qui alteram harum, prece vel pretio sibi comparare tentabant. Imperator vero gaudens, quod occasionem honorandi intimum secretalem suum Ottonem, ut voluerat, invenisset; cunctos, qui præcipue pro episcopatu Babenbergensi adipiscendo satagebant, arguta responsionum ambiguitate suspensos reddidit. Accidit itaque, ut procedens crepusculo diei cujusdam ex aula regia, et parumper in limine subsistens, audiret puerulos quosdam, naturali ingenio callentes, talia invicem mussitare : Non bene agit *g* Imperator, qui nobilem illum Bambergensem episcopatum pretio venumdare disponit. Cur non potius fideli suo domino Ottoni hunc assignat, in quo est aspectus angelicus, reverendus habitus, mores religiosi, facundia singularis, prudentia et magnanimitas admirabilis ? Hunc omni pietate et modestia conspicuum, decet esse pastorem populorum. Audiens hæc Imperator, hilaris effectus est, D recordatusque propheticum octavi Psalmi versum; Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem; Deo gratias agebat, quod voluntatem suam hoc testimonio confirmari cernebat.

tum Bremensis,

deinde Bambergensis præsul,

g

AUCTORE EBBONE.

10 Nec mirum quod infantilis ætas tali eum præconio efferebat. Illo enim tempore, sicut et postea, tantæ benignitatis tantæque affectionis erga omnes erat, ut nemo cohabitantium ei inveniretur, qui non hunc ex corde diligeret, et verum Dei servum acclamaret. Sed et modestia habitus et perspicua religionis auctoritas sic in eo eminebat, ut nullus, eo præsente, quidpiam indecens, aut risui aptum, seu [verbo seu] facto prætendere auderet; sed cum aulam regiam intrabat, mox omnis prioris lasciviæ intentionem magna gravitatis manu tergebat. Imperator vero legatos honorabiles clero et populo Babenbergensi dirigit, pastorem se eis idoneum et electum ex millibus providisse nunciat; utque Capitanei civitatis, Mogontiam ad natale Dominicum sibi occurrant, denunciat. Exhilarantur omnes hoc nuntio, et confestim Egilbertus Præpositus, Adelbertus quoque Decanus cum Eberhardo piæ memoriæ, tunc sancti Jacobi, postmodum vero majoris ecclesiæ Præposito, assumptis natu majoribus et quibusque illustrioribus personis, Imperatori Maguntiam tempore condicto occurrunt. E

ob egregias dotes designatur.

11 Interim vero Clerus et populus Bambergensis, diu jam episcopali benedictione privatus, nullo modo a precibus cessabat : sed in unanimi devotione congregatus, in Dominica proxima Natali Dominico, solemni processione cum reliquiis Sanctorum, montem beati Michaelis Archangeli ascendunt, ibique Missarum celebritatem summa compunctionis dulcedine agentes, divinam exorabant clementiam, ut per summum suæ sedis ministrum, qui semper in adjutorium populi Dei occurrit, eis propitiatus, acceptabilem largiri dignaretur Antistitem. Quorum preces et vota, quomodo secretissimas Dei penetraverint aures, hodieque et in consummatione seculi patenter datur intelligi; quia talem huic Ecclesiæ destinavit Præsulem, qui omnes prædecessores suos meritorum prærogativa longe antecessit: cujus memoria in omni ore quasi mel indulcorabitur, et ut musica in convivio vini. Divinitus enim revera in hunc locum est directus, quem pene collapsum mirifice, Deo cooperante, reparavit, et cultu interiori tam nobiliter augmentavit, ut quousque mundus iste volvetur, ejus laudabile meritum semper accipiat incrementum. F

Bambergenses de pastore soliciti,

12 Venientibus itaque Capitaneis ecclesiæ Bambergensis, Imperator eos benigne suscepit, et ascitis coram Principibus, ait : Quantum profectui et honori ecclesiæ Bambergensis congratuler, hinc advertite, quod cum tot magnæ et alti sanguinis personæ episcopatum hunc a me pretio comparare tentarent, ego illum potius, qui fide, moribus, sapientia et religione cunctis præstat, vobis eligere malui. Et advocans pium Ottonem, annulum et virgam pastoralem Bremensis Archiepiscopi ab eo repetiit. Illoque sine mora hæc resignante, Imperator, ait : Ex multo jam tempore fidelem te mihi et præ omnibus utilem approbavi. Tempus est, ut et ego fidei tuæ, digna munificentiæ meæ largitate respondeam. Accipe nobilem ecclesiæ Bambergensis præsulatum, quem multi quidem pecuniis et muneribus sibi comparare satagunt; sed ego, spretis omnibus illis, te solum pontificali culmine statui illustrare.

a Cæsare S. Ottonem accipiunt

13 Mox pius Otto, cadens in faciem et cum lacrymis se tanto apici indignum præstans, jussu ipsius Cæsaris ab optimatibus erigitur, annulo et virga pastorali, quamvis plurimum renuens, investitur,

Ejus animi demissio,

A AUCTORE EBBONE. tur, et quantum se indignum fatebatur, tantum dignus a cunctis asserebatur. Mirumque in modum universa, quæ aderat, multitudo, in electionem ejus acclamabat, una omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia, Ottonem episcopatu dignissimum, felicem fore ecclesiam quæ tali Sacerdote [frueretur.] Quid multa? Non aliud pium Ottonem facere licuit, nisi quod Imperator et populus, Domino volente, constituit. Itaque Imperator clero et populo affectuosa cum sedulitate commendans; Ecce, ait, electus et Deo dignus Pontifex. Hunc ut viscera mea suscipite, scientes omni divina et humana scientia probabiliter instructum. Nam, ut verum fatear, ex quo regni solium, Dei largitate, conscendi, in capella nostra non memini me virum honestate, prudentia, et omni virtutum genere præstantiorem vidisse.

Cæsaris elogio laudata. 14 Adhæc Berngerus Comes de Sulzbach, cui cum bonis semper læva voluntas fuit, submurmurans; Domine, ait, nescimus quis vel unde sit, quem nobis Pastorem assignasti. Cui Imperator: Si unde sit quæris, ait, Bambergensis ecclesia mater ejus; ego autem pater ipsius sum. Et vivit Dominus, qui nocuerit eum, tangit pupillam oculi B mei; quive eum deponere tentaverit, me quoque regni solio privabit. Hunc, divino credens electum judicio, vobis Pontificem dignum offero. Nam qualis sit, quantave in eo gratia redundet, evidentius adhuc experimentum capietis. His dictis, cuncti in altum elata voce, laudem Deo canebant; clerus et populus prospera ei divinitus imprecando, affectuosis vocibus concrepabat. Imperator autem, secretius eum de necessariis quibusque paterna informans diligentia, aliquamdiu *h* in palatio detinuit, donisque optimis cumulatum, ecclesiæ Babenbergensi destinavit. At pius Otto cari Cæsaris vitam, Jesu multum commendans, iter cum suis aggressus est.

Ad ecclesiam suam, 15 Cumque emenso itinere ad villam, Ampharbach dictam, venisset, occurrunt ei eminentiores quique et honorati Bambergensium, et magno exultationis concentu, Patrem desiderantissimum excipientes, debiti sedulitate obsequii invicem sese prævenire certabant. Ipse autem paululum ex eadem villa progressus, cum civitati Bamberc appropinquaret, ad demonstranda veræ humilitatis et invictæ magnanimitatis exempla, equo, cui insederat, sese excutiens, et calceamentum solvens, nudipes intrat urbem. Erat autem tunc hiems nivosa, et C glaciali frigore asperrima, et ille Beatus, igne divini amoris calens, in intimis virili constantia tolerabat horrorem tanti algoris, ita ut per longissimos viæ tractus nudipes ambulans, cunctis pro hoc admirationi esset ac stupori.

nudipes hieme deducitur. 16 Igitur in Purificatione sanctæ Dei Genitricis Mariæ, pio Ottone Cathedram suam invisente, Clerus et populus Bambergensis unanimi devotione adunatus, ante portam civitatis occurrit, et solenni apparatu cantuque dulcisono, ut competebat, in domum Domini novum Pastorem deducentes, cum lacrymis spirituali gaudio plenis, Deo gratias agebant. Cumque post debitam devotæ susceptionis et salutationis jocunditatem, domum episcopalem adisset, pedes ejus nimio gelu diriguerant, ita ut sanguis guttatim procurrens, tepida eos aqua confoveri urgeret *i*. Unde et postmodum sæpius vehementissimo podagræ dolore cruciabatur; sed inerat ei admiranda fortitudo patientiæ et robur mentis, tantaque vis amoris Christi, ut pro hoc a Dei opere nullatenus cessaret.

ANNOTATA. D

a *Quantum hæc absint ab inclytissima familia Andechsiana Bavara, nemo non perspicit.*

b *Confusum hic* Bolislai *nomen, in commentario monuimus: non mirarer, si imperitus interpolator nomen hic mutasset. Vide priorem vitam ex Sefrido collectam.*

c *De his nihil apud Sefridum, saltem ut a Canisio et Andrea Gretseri editus est, uti nec de sequenti historia neptis Henrici Imperatoris in monasterio Ratisponensi. Sed quid miri, si nonnulla collegerit Ebbo, quæ a Sefrido, Thimone et Herbordo neglecta, saltem non observata fuerant.*

d *Vide quæ interseruntur, apud Andream Gretseri pag.* 161.

e Breves *vocat Sefridi compendiator, ut suo loco dictum est. Sed ea vox, et sequens paulo infra* rescellæ *vel* rescelli, *ex sensu intelliguntur.*

f *De ea re egimus in commentario. Porro Simoniacæ istius temporis investituræ episcopatuum, apud scriptores Catholicos notissimæ sunt, ut opus non sit a Jaschio lucem accersere.*

g *Notabilis casus a Sefrido prætermissus.*

h *Diebus fere quadraginta, inquit Sefridus, sub finem num.* 12. E

i *Vide Sefridum num.* 13.

CAPUT II.

Dilatum munus consecrationis a Paschale PP. suscipit, donatusque usu Pallii, Moguntino metropolitæ et ecclesiæ suæ commendatur. Stupenda ejus in fundandis restaurandisque cœnobiis munificentia.

Sciens autem veridicum illud proverbium: hereditas, ad quam in principio festinatur, in novissimo benedictione carebit; consecrationis suæ gratiam longo tempore, id est per triennium *a*, distulit, ut postmodum suscepti præsulatus curam, tanto perfectiori interiorum et exteriorum scientia administraret, quanto ad hanc instructior ex tempore veniret. Augebat quoque hujus dilationis causam, schismatis, quod tunc in regno erat, dolenda satis confusio. Quia Ruthardus *b* venerabilis Moguntinus Archiepiscopus, quasi rebellis Imperatori, et pro hoc Cathedra sua depulsus, in Thuringia per F octo annos jam morabatur; plurimi quoque Episcoporum in Teutonicis partibus, officii sacerdotalis suspensione multati fuerant. Unde pius Otto ordinationis suæ gratiam ab carissimæ memoriæ Paschali Papa consequi desiderabat, sciens, quantæ affectionis privilegio, Bambergensis Ecclesia a fundatore suo Heinrico Imperatore primitus Romanæ Sedi, quasi unica filia, matri esset obligata. Pro hoc ergo litteras hujuscemodi per fideles et honorabiles nuntios misit Apostolico. *Differt ordinationem,*

scribens Paschali PP. 18 Domino Apostolico Paschali, prærogativa *c* meritorum, et sanctitate morum, Romanæ Sedis apice condigne sublimato, Otto Dei gratia Bambergensis electus, cum omni devotione, orationes promptissimas, et servitium tam voluntarium quam debitum. Quia tandem, Domino miserante et Ecclesiæ suæ navim moderante, post nubilas errorem tempestates, serenæ lux veritatis occidentali refulsit Ecclesiæ, ante omnia et super omnia desiderans scire Sanctitatem tuam, in omnibus nos paruisse Legato vestro, Episcopo videlicet Constantiensi, et summa devotione, cuncta, quæ per ipsum edocti sumus, partim exsecutos fuisse, partim, si vita detur,

A detur, exsequi paratos. Quamobrem vestigiis pedum vestrorum advoluti, obnixe flagitamus, ut Paternitatis vestræ servum patienter audiatis. Siquidem, mundo jam in maligno posito, cum vix cuiquam creditur homini vel loco, non parvæ nos torquent angustiæ, pro ordinationis nostræ executione. Proinde dubius et anxius, et fluctibus curarum naufrago simillimus eum Principe Apostolorum, cujus vicem tenetis, ad vos clamo: Domine salva me. Et ut paucis summam nostræ causæ concludamus, in hac hora et potestate tenebrarum, Vos solum respiciunt oculi nostri; Vobis debitam servare obedientiam parati sumus; Vobiscum aut consistere, aut pro Vobis in carcerem ire decrevimus. Auctoritati ergo vestræ tota mente desideramus inniti; quid nos velitis facere, jubete. Si mandatis, ut ad vos veniamus, opes nostræ, licet rapina et igne sint attritæ; tamen desiderio vos videndi, et consecrationis gratiam consequendi, cum debita servitutis nostræ benedictione, tuæ Majestatis præsentabimur aspectibus. Dignentur ergo viscera pietatis vestræ, super hoc negotio, aliquo nos rescripto certum reddere, quo et iter tutius ad vos veniendi nobis præmonstretur, et benedictionem, quam de-
B voti efflagitamus, a te percepturos esse, significetur. Quod nimirum propterea a vestræ Sanctitatis manu tantopere expetimus; quia Metropolitanus noster, etsi per vos habeat consecrationis gratiam, tamen, quod sine lacrymis fateri nequimus, magnam cooperatorum spiritualis doni patitur penuriam.

a quo Romam evocatus,

19 His ergo litteris ab Apostolico susceptis et relectis, idem summus Pontifex Paschalis pium Ottonem paterna dulcedine ad Sedem Apostolicam evocavit. Qui pro hoc Deo gratias exsolvens, ut mandatum acceperat, cum suis impigre limina Apostolorum *d* adiit. Cumque clementer ab Apostolico susceptus fuisset, juxta quod est scriptum, Justus in principio accusator est sui, genibus Domini Papæ advolutus, curam pastoralem humiliter ei resignavit, se indignum, et nullatenus tanto oneri aptum esse, lacrymosis singultibus vociferans. Verebatur enim aliquantula Simoniacæ hæreseos *e* umbra se respersum: quia tanto tempore in aula regia fideli ministerio desudaverat, ne forte Imperator, pro mercede ejusdem servitii, pontificatus eum infula sublimasset: ideoque non sine animæ periculo, hujus sacerdotii dignitate fungeretur. Unde maluit
C temporanei honoris subire dispendium, quam superni arbitri oculos offendere, animæque suæ pati detrimentum. Cumque abdicata pastorali cura, e conspectu Apostolici, gaudens pro hujusmodi libertate, abscessisset, conversus ad Dominum; Expeditius, inquit, tibi, Domine, serviturus sum, quia tanto me onere liberasti.

Anagniæ consecratur,

20 Sed non diu hac ei libertate frui licuit. Papa enim, divino tactus spiritu, sequenti die ad revocandum virum Dei legatos dirigit, cum jam ille ad locum, Sudra *f* dictum, venisset, eique onus ecclesiastici regiminis, quod pridie abjecerat, plurimum renitenti, ex auctoritate sancti Petri imposuit: et iterum atque iterum renitentem, dulcibus et vere paternis animavit promissionibus, se ei fautorem et fidissimum contra omnes mundi impetus defensorem spondens. Deinde in vigilia Pentecostes xenia ei per honorabilem transmisit apocrisiarium, cui et in mandatis tradidit: Dic Episcopo, ut præparet se ad accipiendum Spiritum sanctum. Sicque in die sancta Pentecostes, quæ erat tertio Idus Maji, scilicet sancti Gingolfi Martyris *g*, Deo dignum Antistitem propriis, tamquam beati Petri manibus, solemniter consecravit. In Anagnia civitate, quæ Romaniam dividit *h* et Apuliam, et pri-

D vilegio Crucis ac Pallii, tam eum, quam omnes successores ejus, in perpetuum honorandos esse censuit; idque scriptis talibus confirmavit.

AUCTORE EBBONE.

donaturque usu Pallii,

21 Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni, Babenbergensi Episcopo, salutem et Apostolicam benedictionem. Caritatis proprium est bonum, congaudere profectibus aliorum. Caritas enim non quærit quæ sua sunt. Unde Apostolus; Tunc, ait, vivimus, si vos statis in Domino. Et iterum: Quæ est enim nostra spes aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum? Hoc igitur Caritatis debito provocamur et Apostolicæ Sedis auctoritate compellimur, honorem debitum fratribus exhibere, sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitatem pro suo cuique modo ceteris ecclesis impertiri. Idcirco, venerabilis Otto Bambergensis Episcope, dilectioni tuæ pallium ad sacra Missarum solemnia celebranda concedimus. Quo nimirum fraternitas tua intra ecclesiam tantum, [uti] noverit, illis solummodo diebus, quos præsens descriptio continet: videlicet die sancto Resurrectionis Dominicæ, et Pentecostes; item Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, et in Natalitio sanctorum Apostolorum Petri et Pauli;
E et in solemnitate sancti Dionysii Martyris; Anniversario etiam tuæ consecrationis die, et dedicationibus ecclesiarum. Cujus nimirum pallii volumus te per omnia gratiam vendicare: hujus siquidem indumenti honor, humilitas atque justitia est. Tota ergo mente fraternitas tua se exhibere festinet, in prosperis humilem et in adversis, si quando eveniant, cum justitia erectam, amicam bonis, perversis contrariam: nullius unquam faciem contra veritatem suscipiens, nullius unquam faciem pro veritate loquentem premens, misericordiæ operibus juxta virtutem substantiæ insistens, et tamen insistere etiam supra virtutem cupiens; infirmis compatiens, bene valentibus congaudens; aliena damna, propria deputans; de alienis gaudiis, tamquam de propriis, exultans; in corrigendis vitiis pie sæviens; in fovendis virtutibus auditorum animum demulcens; in ira judicium sine ira tenens; in tranquillitate autem severitatis justæ censuram non deserens. Hoc est ergo, frater carissime, pallii accepti dignitas, quam si sollicite servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis. Ad hæc etiam Crucis vexillum, intra Babenbergensis Ecclesiæ parochiam, ante faciem tuam portari concedimus, salva videlicet Moguntinæ Metropolis reverentia, ut speciali sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitate præditus, specialiter ejus studeas servitiis insudare. Paternitatem tuam superna dignatio per tempora longa conservet incolumem. Amen. Scriptum per manum Heinrici scriniarii regionarii ac notarii sacri palatii. F

cujus prærogativæ explicantur.

Commendatur archiepiscopo Moguntino,

22 Sed et venerando Præsuli Ruthardo metropolitano idem Apostolicus litteras commendatitias pro dilecto filio Ottone misit, in hunc modum se continentes: Paschalis Episcopus servus servorum Dei, Ruthardo Mogontino Archiepiscopo salutem et Apostolicam benedictionem. Quantum a suæ institutionis exordio Bambergensis ecclesia Sedi Apostolicæ familiaris extiterit, prudentiæ tuæ notum existimamus. Congruum igitur duximus, ut venientem ad nos venerabilem fratrem nostrum Ottonem, ejusdem Ecclesiæ electum, integra et perfecta præteritæ familiaritatis gratia susciperemus. Præterea quoniam ecclesia eadem per diuturna tempora episcopalis officii sollicitudine caruit, et propter præteriti schismatis ultionem in Teutonicis partibus perpauci episcopali funguntur officio, juxta ipsius Ecclesiæ postulationem, eidem fratri nostro carissimo, cum per multa ad nos venisset pericula, consentien-

A sentientibus et unanimi sententia decernentibus omnibus, qui nobiscum aderant, Episcopalis benedictionis manum, Domino largiente, contulimus, salva nimirum debitæ tuæ metropolis reverentia. Eum igitur ad te, cum nostræ gratiæ dulcedine remittentes, fraternitati tuæ litteris præsentibus commendamus, ut quanto Sedi Apostolicæ familiarior creditur, tanto apud vos carius habeatur. Data Lateranis xII Kal. Junii.

AUCTORE ERBONE.

23 Talibus scriptis beatissimum patrem nostrum Ottonem Apostolicus, divæ memoriæ, Ruthardo Archiepiscopo fideli suo commendans; quam intimis paterni amoris visceribus eum amplectendo foveret, et fovendo amplecteretur, evidentius aperuit. Nec immerito. Prævidebat enim beatum hunc firmissimam Ecclesiæ Dei columnam futurum et arcam Domini, inter undas diluvii, felicissima gubernatione recturum. Nihilominus clero et populo Bambergensi idem summus Ecclesiæ Pastor litteras hujuscemodi transmisit, ut filiis unicum patrem, antea gratum, gratiorem redderet.

atque etiam

24 Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, clero et populo Bambergensi salutem et Apostolicam benedictionem : Quantæ affectionis debito B Bambergensis ecclesia, ab ipso suæ constitutionis primordio, Sedi Apostolicæ constringatur, etsi nos lateret, litterarum vestrarum significatio manifestat. Quod affectionis debitum venerabilis frater Otto, vestræ ecclesiæ electus, non inconstanter tenuisse et tenere cognoscitur, cum per tot et tanta pericula ad Apostolicæ Sedis visitationem tendere procuravit. Nos igitur eum debitæ benignitatis affectione suscepimus, et juxta nostræ dilectionis desiderium, nostris, tamquam beati Petri manibus, salvo Metropolitani jure, vobis, per Dei gratiam, Præsulem ordinavimus. Hunc ergo, sub præsentium litterarum prosecutione, ad Ecclesiæ vestræ regimen remittentes, plena hortamur affectione diligi, plena humilitate venerari. Confidimus enim, eum disciplinæ ecclesiasticæ futurum esse custodem, et sollicitum vestræ salutis provisorem. Huic ergo sedulis obedite obsequiis, gratiam vobis in eo conciliate cœlestem, integritatem fidei Catholicæ in omnibus conservate, Sedi Apostolicæ semper devotius adhærete, ut, per ejus consortium, a contagiis omnibus liberi, ad æternæ salutis portum pervenire, Domino largiente, mereamini.

ecclesiæ suæ,

C 25 Hoc modo vir ille, per omnia Apostolicus et vere dignus Petri vicarius, Patrem devotissimis filiis commendabat. Ad hæc etiam ipse piissimus Pater Otto, non ignarus curarum et sollicitudinum, quibus grex fidelis pro unico pastore angebatur, jamjamque ardens et sitiens desiderabili ejus reditu recreari, consolatorias ei misit litteras, hæc continentes:

ad quam,

26 Otto, Dei gratia Bambergensis Episcopus, Egilberto Præposito, Adelberto Decano, ceterisque fratribus omne bonum. Quantum ego novi et expertus sum caritatem vestram, scio vos jam diu exspectare eventum nostri laboris, ut de nostro successu, siquidem bene per misericordiam Dei successerit, gaudeatis. Ne ergo diutius suspensi aut dubii sitis de nobis; sed, ut justum est, sincerissime gratulemini, litteris istis significare vobis decrevimus, quam misericorditer Deus, more suo, post immensos labores et sudores plurimos, nobiscum operatus sit. In die sancto Pentecostes, qui dies ex adventu sancti Spiritus sacratus, et cunctis fidelibus jure solemnis est; illo, inquam, die, Deo sic ordinante, in Anagnia civitate Campaniæ, quæ Romaniam dividit et Apuliam, Episcopalis benedictionis manum, quamvis indignus, Domino largiente, suscepi, beatissimo Papa Paschali manum imponente, ceteris

et ipse scribit,

vero Episcopis plurimis cooperantibus, clero quoque Romanæ Ecclesiæ, cujus magna pars ea die in eamdem civitatem convenerat, astante et consentiente. Et quod nulli, a Romano Pontifice consecrato, nostris temporibus contigit, sine obligatione alicujus juramenti *h* consecratus sum. Hujus loci, hujus diei, hujus gratuitæ misericordiæ Dei semper memores esse debemus, et ut vos memores esse velitis, cum omni gratiarum actione, obnixe precamur; præcipue cum aliæ quamplures venerandæ personæ, de magnis rebus apud Apostolicam sedem agentes, infecto negotio redierint *i*. Magnificate ergo Dominum meum, et exaltate nomen ejus in invicem : cui quam facile est resistere superbis, tam facile est humilibus dare gratiam. Quia vero asperum est, confusis temporibus, esse præpositos, curandum nobis est et omnino satagendum, ut res dura fiat mercedis occasio. Dum ergo seminandi tempus est, semina bonorum operum serere non cessemus, ut majores in die messis lætitiæ manipulos reportemus capiti nostro, quod est Christus, per compagem caritatis adhærentes, ne ab eo, mundanis plus justo intenti lucris, separemur, et veluti palmites de vite ejecti, arescamus. Sed quia in exsequendis justitiæ operibus divinæ gratiæ adjutorio opus est, omnipotentis Dei [misericordiam] assiduis precibus exorate, quatenus ad hæc operanda et velle tribuat, et posse concedat, atque in ea nos via, cum fructu boni operis, quam se esse testatus est, dirigat ; ut, sine quo nil sumus, per ipsum implere omnia valeamus.

D

h

i

E

27 Igitur electus Dei Pontifex, consecratione solemni ab Apostolico honorifice provectus, aliquantisper ab eo humanitatis gratia est detentus, sicque optata potitus emissione, prospero itineris decursu, transcensis Alpibus , Carinthiam venit. Posthæc ad curiale colloquium, quod Heinricus Imperator universis regni optimatibus Ratisponæ indixerat, Otto novus Antistes occurrit, et inter Principes loquebatur sapientiam, ita ut felicem unanimiter proclamarent Ecclesiam, quæ tali divinitus donata esset Sacerdote. Sicque regia cumulatus munificentia, post arduæ peregrinationis angariam, Pastor pius, ovium suarum curam suscepturus, Babenberg ingreditur, ibique a clero et populo debitæ jubilationis tripudio honorifice suscipitur. Qui glorificantem se Deum, in suis glorificans operibus, in cunctis affectabat Christi honorem, salutem populi, contemptum sui, sciens, sibi in his omnibus, non sua, sed Domini lucra esse quærenda. Nitebatur itaque, in domo Domini oliva esse fructifera, studuitque in populis verbi erogare talentum, pro quo se sciebat quandoque super omnia Domini bona constituendum. Quapropter de commissa sibi cura sollicitus, ecclesiasticæ utilitati diebus invigilabat ac noctibus, dans operam, quomodo bona Ecclesiæ suæ vel augeret inventa, vel restauraret dispersa.

paulo post redux.

F

28 Cumque ad dilatandam Christi gloriam tota ejus flagraret vitæ ratio, quædam cœnobia a fundamentis construxit, quædam vero prius tenuiter inchoata, sed per eum Ecclesiæ Babenbergensi digno pretio acquisita, largo sumptu perfecit. Primitiæ votorum ejus ædificatio fuit duorum cœnobiorum in episcopatu Wurzeburgensi. Vrangia videlicet, sub patrocinio beati Laurentii ; Vraa vero, in honore Principis Apostolorum. Item alia duo in propria fecit diœcesi, Lancheim, in honore semper Virginis Dei Genitricis Mariæ ; et Michelvelt, sub patrocinio sancti Johannis Evangelistæ. Sex deinde construxit monasteria in episcopatu Ratisponensi. Bruveningen videlicet, pretioso Martyri Georgio; Endistorph, beato Jacobo Apostolo; Madelhardestorph in honore sancti Johannis Evangelistæ ; Biburk sub patrocinio

Plurimæ fundationes piæ,

A nio perpetuæ Virginis Mariæ; Munster vero, sancti Petri Apostoli titulo adornatum; Windeberk autem, regularium Clericorum, memoria gloriosæ Matris Domini condecoratum. In episcopatu Halberstadensi construxit Remerdorph in honore sancti Johannis Baptistæ. In episcopatu Eistetensi Halesbrunnen, sub defensione Dei Genitricis Mariæ. In episcopatu Pataviensi Mersbach et Clunich in honore sancti Andreæ Apostoli; in episcopatu Aquilegiensi Arnoldisten, titulo sancti Georgii Martyris nobilitatum. Sex cellas *k* divino cultui assignavit: Aspach, sancti Matthæi; in loco Babenbergensi, beatæ Fidis virginis et Martyris; in Rotha, sancti Georgii; Drosendorf, et Tullevelth; itemque Vezzere, defensioni Dei Genitricis attitulavit. His omnibus conventualibus ecclesiis sive Cellis, prædia, usquequaque pervigili labore et multo pretio acquisita, congruis in locis distribuit, quæ hic omittenda *l* censentur.

etiam S. Michaelis cœnobium,

29 Idem Deo devotus Pontifex, in monte Babenbergensi, monasterium sancti Michaelis, cum universis ejusdem ecclesiæ ædificiis, mirifice construxit, statuens duas basilicas ex utroque latere monasterii: unam beatæ Mariæ Virgini, alteram beato Bartholomæo Apostolo dicatam. Plurima eidem loco vir B beatus ornamenta contulit; inter quæ crucem pretiosam, auro gemmisque nobiliter fabricatam, recondito in ea salutari ligno Sanctorumque reliquiis ipse sacravit, crucemque Salvatoris appellari statuit, et banni sui interpositione, ne ab ipso monasterio pro aliqua necessitate auferretur, indicens, beato Michaeli Archangelo eam devotissime obtulit. Hunc ergo locum ille, Deo plenus, fidelissimo semper amore dilexit, hunc restauravit et ditavit, hujus gloriam quæsivit, huic bona tribuit, hunc sublimavit et coluit, hujus profectum semper amavit, et in ipso, coram altari ejusdem Archangeli, cujus specialis minister erat, se sepeliri decrevit. Eidem monasterio, in usus fratrum, dedit prædia, quingentis argenti libris comparata. Præterea ecclesiam *m* juxta Albuch, hereditario sibi jure propriam, eidem monasterio cum duabus aliis ecclesiis donavit, ob memoriam videlicet sui parentumque suorum, inibi corpore quiescentium.

profusa liberalitas;

30 Adhuc autem dilectissimum sibi locum amplificare desiderans, sub monte beati Michaelis, capellam beati Ægidii cum hospitali domo, pauperum et peregrinorum receptionibus apta, construxit. Totus C enim misericordiæ visceribus affluebat, totus eleemosynæ et compassionis affectu sic ardebat, ut confidenter cum beato Job dicere posset: Ab initio crevit mecum miseratio, et de ventre matris meæ egressa est mecum. Flebam super eum, qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi. Recolebat illam beati Gregorii sententiam: Qui compassionem non habet, vacuum Episcopi nomen tenet. Virtus namque sanctæ caritatis omnibus quidem fidelibus, sed maxime Christi congruit Sacerdotibus. Qua virtute caritatis pius Otto singulari decore circumfultus, usquequaque eam propagare, et felicissimis declarare satagebat operibus.

ejus ecclesiam, divinitus sanatus,

31 Cum igitur beatus Pontifex Otto prædictam ecclesiam in monte Bambergensi, quam ipse a fundamentis ampliori statu reædificaverat in Kal. Septembris dedicare statuisset, appropinquante eadem die, summus arbiter, qui quos amat castigat, hunc beatissimum Patrem corporalis ægritudinis tam gravi perculit molestia, ut penitus fracta corporis virtute, succumberet, omnemque propositæ dedicationis intentionem postponeret. Quo audito fratres ejusdem loci, ut habet natura, capite vulnerato, cetera quoque membra dolore atteri, languorem pii Patris grex devotus, suum deputabat. Unde quod solum in his erat remedium, toto ad Deum corde D conversi, cum oblationibus hostiarum et eleemosynarum, salutem ei et sospitatem cœlitus imprecari non cessabant, donec prospiciens de excelso sancto suo Dominus, desiderium pauperum suorum exaudire dignatus est. Illis enim orantibus, dum Pater amabilis apud castrum Botenstein quiesceret in meridie, vidit manifeste Angelum Dei lecto suo gratulabundum assistere, et magna jocunditate Antiphonam vespertinalem psallere: In Domum Domini lætantes ibimus. Nec mora post abscessum angeli, se sanum et incolumem sentiens, nuntiavit fratribus, quod viderat et audiverat, et dedicationi necessaria præparari mandat. Qui exauditori suo Deo debitas gratias agentes, venturæ solemnitatis jocunditatem devoti præstolabantur.

AUCTORE EBBONE

dedicat an. 1121.

32 Igitur anno Domini MCXX primo, Indictione quinta decima, III Kal. Septemb. [*in Kal.*] dedicatum est monasterium *n* in monte Babenbergensi a venerabili Ottone, ejusdem Sedis octavo Episcopo, in honore sancti Michaelis Archangeli, sanctique Benedicti abbatis, quibus videlicet Patronis idem locus a primo fundatore suo beato Heinrico Imperatore attitulatus fuerat.

ANNOTATA.

E

a *Dilatio ista in commentario satis explicata est.*

b *De Ruthardo legendum Serrarium lib.* 5 *Rer. Mogunt. ad an.* 1088 *et* 1109, *monet Gretserus, operti mendacii Cramerum merito arguens pag.* 392, *dum fingit dilationis causam S. Ottoni fuisse Moguntini absentiam etc.*

c *Dixi in annotatis ad alteram vitam, non unas ad Paschalem PP. litteras S. Ottonem destinare debuisse, quod triennii spatio facile fieri potuit.*

d *Quando et qua occasione usus, Romam adierit, et consecrationis munus Anagniæ a summo Pontifice obtinuerit, in commentario fusius deductum invenies.*

e *Quomodo simoniacam hæresim illam deglutiat Jaschius, vide a pag.* 466.

f *Si* Sutrium *indicet, urbem* 24 *milliaribus in occasum æstivum Roma distantem, ostendit Sanctum festinasse, ne forte revocari posset.*

g *Ex iis characteristicis evicimus, inauguratum S. Ottonem an.* 1106.

h *Condonandus est lapsus geographicus, qui etiam in Sefrido observari potuit. Notior est Anagniæ situs in Latio, quam ut pluribus explicari debeat.*

i *De hisce Pontificum bullis, alibi etiam locuti sumus.*

F

k *Notabilem etiam circumstantiam non putavit Jaschius intactam relinqui posse; neque tamen viri istius oracula multum curamus.*

l *Quæ sequuntur, desunt in nostro anonymo Sefridiano.*

m *Legunt alii,* cellas quinque, *interim tamen sex enumerant. Præcipuas quinque ad S. Ottonem magis proprie pertinere, facile quivis intelligit.*

n *Imo hic plura omittuntur et contrahuntur, quæ fusius ab Andrea relata sunt.*

o *Intellige, patronatum spectasse ad familiam, quam nec origine nec habitatione Bavaricam fuisse, clare, ni fallor, ostendit* Albuch *territorium montosum et silvosum, ut describunt geographi, ad Sueviam pertinens, in qua proinde natum S. Ottonem recte dixere Sefridus et Ebbo, in qua et* parentes sui corpore quieverunt. *Non opinor, novos illos Ottonianæ genealogiæ textores in tractu Suevico Albuchensi, Comitum Andechsiorum sepulturam reperturos.*

p *Sic etiam Andreas Gretseri,* dedicatum est monasterium, *cum tamen hic Ebbo noster, sub initium numeri præcedentis, agat de dedicatione ecclesiæ: an de basilica B. M. V. an sancti Bartholomæi, quas* nomi-

AUCTORE EBBONE.

A *nominavit num. 29, non facile dixeris. Alibi indicari videtur, non solum monasterium, sed et templum S. Michaeli dicatum fuisse. Hæc ego iis explicanda relinquo, qui propius locum intuentur.*

LIBER SECUNDUS

CAPUT I.

Irrita Bernardi Episcopi in Pomerania missio, S. Ottonem accendit, ad novam alia ratione instituendam. Caminæ cum fructu prædicat, sed a Julinensibus barbare repellitur.

a Occasio Pomeranicæ missionis,

Senescente jam mundo *a* et die seculi advesperascente, cum divinæ pietatis dignatio Pomeranos, eatenus paganitatis errore depressos, splendore fidei illuminare decrevisset, juxta quod scriptum est; In omnes gentes primum prædicari oportet Evangelium : idoneum eis verbi ministrum, scilicet pium Ottonem Episcopum destinavit. Hic enim totus lucrandis animabus invigilans, amplificatus est, quasi stella matutina in medio nebulæ, et ut luna plena B in diebus suis lucebat, ac veluti sol refulgens inter suos collegas Episcopos emicuit. Hujus autem apostolatus quæ fuerit occasio, scire volentibus, aperiam ; sicut ex ore servi Dei Udalrici sacerdotis audivi ; cujus reverendæ maturitati et spectatæ coram Deo et hominibus fidei, ita me necesse fuit credere, acsi propriis oculis ea, quæ dicebat, vidissem.

Bernardus Episcopus Hispanus, b

34 Aiebat ergo, quia Episcopus quidam, miræ sanctitatis et scientiæ fuit, Bernardus *b* nomine, Hispanus quidem genere, sed Romæ ad episcopatum electus et consecratus. Hic aliquanto tempore eremiticam vitam cum aliis servis Dei duxerat : sed deposito Romæ quodam erroneo Episcopo, ipse nutu divino, raptus ex eremo, ei subrogatus est. Qui cernens Ecclesiam horrendo schismate laniari ; quia pars una Bernardo, pars altera deposito favebat Episcopo, ut vir prudens et doctus, in scissura mentium Deum non esse, perpendens, cedendum tempori et diebus malis intellexit, curaque pastorali deposita, ad eremum regredi cogitabat, tamquam et ipse cum Athanasio diceret ; Si propter me est tempestas ista, tollite me et mittite in mare. Audiens vero Pomeraniam adhuc gentilitatis errori C deditam, zelo pietatis armatus, illuc evangelizandi gratia divertit, cupiens, aut illos Ecclesiæ Catholicæ per fidem incorporare, aut per martyrii gloriam ibidem pro Christo occumbere. Erat enim vitæ præsentis contemptor, suique corporis acerrimus castigator, ita ut arido parvoque cibo uteretur, nullo unquam potu, nisi sola aqua uteretur. Veniens itaque ad Ducem Poloniæ, benigne ut servus Dei excipitur.

qui in Polonia duce vix accepto,

35 Cumque itineris sui causam exposuisset, Dux benigne respondit; Se quidem ardori tam sanctæ voluntatis ejus congratulari, sed tantam gentis illius esse ferocitatem, ut magis ei necem inferre, quam jugum fidei subire parata sit. Cui Episcopus constanter aiebat : Ad hoc se egressum, ut mortis sententiam pro amore Christi, si necesse fuerit, libenter excipiat. Quo responso Dux exhilaratus, interpretem ei et viæ ducem tribuit, imprecatus ei prospera divinitus subministrari. Ille autem humilitatis ac paupertatis suæ etiam in episcopatu custos, sciebat enim regnum diaboli, non potentia sed humilitate Christi destructum : et quia dives est, qui cum Christo pauper est, in abjectis vestibus et nudis pedibus urbem Julini ingreditur, ibique intrepidus fidei Catholicæ semina spargere cœpit.

Julinam ingressus,

36 Cives autem ex ipso habitu eum despicientes, D utpote, qui non nisi secundum faciem judicare sciebant, quis esset, vel a quo missus inquirunt. At ille, servum se veri Dei, factoris cœli et terræ profitetur et ab eo se missum, ut illos ab errore idololatriæ ad viam veritatis reducat. Illi vero indignati; Quomodo, inquiunt, credere possumus te nuntium summi Dei esse, cum ille gloriosus sit, et omnibus divitiis plenus : Tu vero despicabilis et tantæ paupertatis, ut nec calceamenta habere possis? Non recipiemus te, nec audiemus. Summus enim Deus numquam tam abjectum nobis legatum diriget. Sed si revera conversionem nostram desiderat, per idoneum et dignum suæ potestatis ministrum nos visitabit. Tu vero si vitæ tuæ consultum esse volueris, quantocius ad locum, unde egressus, revertere, nec ad injuriam summi Dei, missum ejus te profitearis; quia pro sola tuæ mendicitatis inopia relevanda, huc migrasti. Bernardus autem intrepidus animo, illato sibi terrore constantior : Si verbis, inquit, meis non creditis, vel operibus credite. Domum quamlibet vetustate collapsam et nullo usui aptam, igni immisso, succendite, meque in medium jactate; et, si domo flammis absumpta, ego illæsus ab igne apparuero, scitote, quia misit me Dominus, E cujus imperio ignis et [omnis] simul creatura famulatur.

ob paupertatem despicitur,

et verberibus exceptus

37 His auditis, sacerdotes et seniores plebis multam inter se conquisitionem habentes, aiebant; Iste insanus et desperatus est, nimia cogente inopia, mortem appetit. Sed et argumentosa nos circumveniens nequitia, repulsionis suæ vindictam a nobis exigit, ut sine nostro non moriatur exitio; quia scilicet, una domo succensa, totius urbis interitum subsequi necesse est. Unde cavendum est nobis, ne hominem vesani capitis audiamus. Non enim expedit nobis peregrinum nudipedem interficere, quia et fratres nostri Prusci, ante annos aliquot, Adelbertum *c* quemdam, similia huic prædicantem, occiderunt: *c* unde omnis pressura et calamitas apprehendit eos, totaque substantia eorum ad nihilum redacta est. Ideo, si consultum nobis esse volumus, sine injuria eum a finibus nostris exterminemus, navique impositum, ad alias terras transmigrare faciamus. Interim vero servus Dei Bernardus, amore martyrii flagrans correptam securo columnam miræ magnitudinis, Julio Cæsari *d*, a quo Urbs Julin nomen sumpsit, *d* dicatam, excidere aggressus est. Quod pagani indigne ferentes, accensis animis, irruunt super eum, et plagis impositis abierunt, semivivo relicto. Sed illis F abeuntibus servus Dei Bernardus, accurrente Capellano suo Petro, ac manum ei dante, surrexit, resumptisque viribus, populo verbum salutis annuntiare exorsus est.

tandemque ejectus,

38 Sacerdotes vero idolorum, de medio plebis eum violenter abstrahentes, cum Capellano et interprete suo, naviculæ imposuerunt, dicentes; Quandoquidem tanta tibi prædicationis inest aviditas, prædica piscibus maris et volatilibus, et cave ne ultra in nomine Dei tui, nobis inaudita loquaris. Bernardus autem, juxta mandatum evangelicum, excusso in eos pulvere pedum, ad Ducem Poloniæ revertitur, eventuumque suorum lacrymabiliter retexit historiam. Cui ille : Nonne, ait, prædixeram, Pomeranos fidem minime recepturos? Prophani enim sunt, et verbo salutis indigni. At Episcopus : Me quidem, pro paupertatis meæ tenuitate, spreverunt, sed si potens quisquam prædicator, cujus gloriam et divitias revereantur, ad eos accesserit, forte audient illum. Quia hominem non nisi exteriori habitu metiuntur. Dux ergo servum Dei apud se, humanitatis gratia, per aliquot dies detinens, cum ei temporalis vitæ administraret adminicula, ab ejus ore,

Poloniam repetit,

A ore, in suo pectore, vitæ referebat alimenta. Interim convenientibus regni Principibus, in civitate Babenbergensi colloquium habitum est, ubi et ipse Deo dignus affuit Bernardus Episcopus, cunctisque scientiæ et veræ humilitatis, ac ceterarum virtutum culmine mirabilis apparebat. Qui mutato Pontificali habitu, in conventu fratrum, in monte sancti Michaelis Deo servientium, monachum induit, et locum illum summo deinceps affectu excoluit.

inde Bambergam;

39 Agnito itaque pius Otto sanctitatis ejus rumore celebri, et insolito illis temporibus prædicationis fervore, debita eum veneratione excipiens, omnem peregrinationis suæ historiam et statum Pomeranicæ gentis curiose sciscitabatur. Quibus expositis, Bernardus sentiens, pium Ottonem ad omne opus bonum paratum, verbis suasoriis, tamquam oleum igni adjiciens, ait : Ego quidem, honorande Pater, memor verbi Domini, discipulos ad prædicationem mittentis; Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamentum, tanta paupertatis abjectione opus Evangelii aggressus sum, ut nec calceamentis uti voluissem. Sed gens illa, nimiæ insipientiæ dedita, veritatisque penitus ignara, cernens tenuitatis meæ et habitus despectionem, non pro amore Christi, sed pro sola B inopiæ necessitate, me illo migrasse credidit ; ideoque verbum salutis ex ore meo audire contemnens, repulit.

ubi S. Ottonem,

40 Unde necesse est, ut, si tu, Pater venerande, lucrum aliquod in brutis barbarorum pectoribus agere volueris, assumpta cooperatorum et obsequentium nobili frequentia; sed et victus et vestitus copioso apparatu, illuc tendas, et qui humilitatis jugum effrenata cervice spreverunt, divitiarum gloriam reveriti, colla submittent. Cavendum est etiam, ne quidquam de bonis eorum appetas; sed et, si oblatum quid ab eis fuerit, majora quam acceperis restituas ; ut per hoc intelligant, te non turpis lucri gratia, sed solo Dei amore opus Evangelii subisse. Confortare igitur et esto robustus : tu enim maximam populi multitudinem in veram repromissionis terram introduces. Nec te labor arduus et insolitus deterreat : quia, quanto pugna difficilior, tanto erit corona gloriosior. His beati viri monitis *e*, sicut ferrum inflammatur ab igne, ita cor pii Ottonis succensum est, ut nihil carius haberet, quam arctam peregrinationis hujus subire angariam. Hac igitur occasione pius Otto Pomeraniam, evangelizandi C gratia, adiit. Sed quo ordine, vel quem illic fructum fecerit, consequenter, Deo favente, explicabimus.

eumque instituendæ missionis modum edocet.

e

41 Sciens ergo, omnia, quæ in domo sine dispensatione patris familias [fiunt,] nihili esse, opus tam arduum nullatenus, absque Romani Pontificis auctoritate, prævidit inchoandum. Ideoque missis ad Apostolicum Calixtum *f* honorabilibus legatis, licentiam evangelizandi Pomeranis impetravit. Qua impetrata, pius Otto, Bambergensis ecclesiæ et multorum monasteriorum, quorum pater et constructor erat, statu bene disposito, electis peregrinationis suæ comitibus, sumptis quoque tantæ viæ necessariis, propositum iter aggressus est. Multi vero de Clero et familia Bambergensi, nimio piissimi patris sui amore devincti, ad locum Michilveldensem eum fuerant prosecuti, cupientes, vel tantillo tempore, amabili ejus præsentia, et doctrinæ suavissimæ desiderabili eloquentia recreari. Quos ille, monitis salutaribus instruens, ad pacis et fraternæ unanimitatis concordiam, uberibus paternæ consolationis reficiebat, dicens inter alia :

Illic, rebus dispositis,

f

42 Quia pro amore Christi arduam peregrinationis hujus viam subire et lucrum aliquod in remotis barbarorum finibus propagare desidero, pacem relinquo vobis, pacem iterum atque iterum commendo vobis. Hanc quippe Dominus et redemptor noster, ad passionem mortis iturus, velut unicum et speciale pignus, D discipulis suis relinquere et dare dignatus est, ut eos, qui sibi firmitate fidei cohærebant, per hanc illi faceret sua pietate consortes. Scriptum namque est; Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Quisquis ergo patri suo heres esse desiderat, filius existere, pacem custodiendo, non renuat. Nam qui locum præbet discordiæ, ipse profecto tanti se muneris exortem constituit. Siqua igitur divini amoris æmulatio, siqua in vobis meæ humilitatis est affectio, pacem sectamini cum omnibus domi forisque, cum domesticis et extraneis, ea quæ sunt pacis et caritatis agite, hospitalitatem diligite, providentes bona, non tantum coram Domino, sed etiam coram omnibus hominibus.

suos consolatus,

AUCTORE EBB...

43 Hæc et his similia triduo eis inculcans, tandem velut ultra non visurus, valefaciens, Christo attentius commendabat, et non sine lacrymis, paternum amorem testantibus, ad locum suum remisit. Illi autem, quia vinculo caritatis cum eo fuerant arctius uniti, cum lamentabili singultu pium Ottonem prosequebantur. Cum quidem ille, conversus ad eos, pastorali auctoritate et sacerdotali gravitate, quantum poterat, flentes consolari satageret. Itaque egressus cum nobili suo comitatu, dedicavit ecclesiam E quamdam in episcopatu Ratisponensi, ubi multitudo copiosa plebis, ad sex millia vel amplius computata, ei occurrens, confirmationis gratiam suppliciter ab eo flagitabat; quam, desiderata manus ejus impositione consecuta, mirum dictu, gratulari cœpit in Domino, et pro longiturna tanti patris vita, prosperoque peregrinationis ejus eventu, Divinam exorare clementiam. Fuit enim in summa apud Deum et homines gratia, ita ut cuncti, ad videndam ejus venerabilem canitiem, sitienter anhelarent, et non solum manus, plenas munditia et assidua eleemosynarum largitate sanctificatas, verum etiam vestigia ejus exosculari summopere gauderent.

arduum iter ingreditur,

44 Post hæc ad Cladrunense veniens cœnobium, honorifice cum suis exceptus est. Nam et Dux Boemiæ Ladizlaus *g* honorabiles legatos suos illuc in occursum pii Patris præmiserat, qui ei debita devotionis reverentia obsequerentur, ac ducatum præberent usque in præsentiam Ducis, ad civitatem Pragam, ubi Dux cum divæ memoriæ Meginhardo, ejusdem urbis Episcopo, omnique clero et populo, officiosissime eum excipiens, magna ei donaria obtulit, quæ ipse in usus pauperum delegavit. Præterea prædictus Dux certas eis mansiones, usque ad terram F Poloniorum, constituit. Bolizlaus igitur Dux Poloniæ, comperto viri Dei adventu, flere cœpit præ gaudio, moxque egressus cum omni clero et populo, dilecto Patri nudis pedibus occurrit, tantaque cum devotione excepit, ut etiam filios suos lactentes, in humeris illi obvios portari et vestigia ejus exosculari juberet, sacraque ejus benedictione, per manus impositionem, confirmari cum lacrymis expeteret. Erat enim Dux ipse Christianissimus, amator pauperum et piissimus inopum consolator, humilitatis et caritatis virtute omnibus amabilis, congregationibus fidelium et domiciliis Sanctorum, magis quam urbibus exstruendis, operam dare solitus.

in Bohemia

g

et Polonia honorifice susceptus.

45 Post hæc, gubernante Deo, prospero itinere usque ad fines terræ Poloniorum processit. Cumque ad castrum quoddam, Uzda nominatum, quod est in confinio utriusque terræ, cum suis venisset, comes Paulus, ductor ejus, præmisit nuntios ad Worcizlaum, Pomeraniæ Ducem, qui servum Dei Ottonem, apud eos fama vulgatum celeberrima, fines suos, evangelizandi gratia, adire insinuarent; cui tam pro suæ sanctitatis reverentia, quam Domini Calixti, cujus missus erat, omni devotione occurrerent, et monitis ejus seu præceptis per omnia obtemperarent.

Dux Pomeraniæ Sancto occurrit,

Quo

AUCTORE I. BRONS.

A Quo mandato Dux Worcizlaus accepto, in castro, Litarigrod nuncupato, ei occurrit, honorifice illum, ut angelum Domini, excipiens. Cui pius Otto pacem Domini offerens, more etiam suo, munera pretiosa obtulit, ut temporalibus illum bonis, ad amorem cœlestium facilius attraheret. Barbari autem, instinctu inimici et satellitum ejus, videlicet sacerdotum suorum, seditionem in plebe excitantium, in filios pacis crudeli impetu irruerunt, mortemque
h minitari cœperunt *h*. Quo viso, Dux statim cum suis accurrens, contumaciam eorum viriliter repressit, et famulos Dei exterritos et pene desperatos, non minime consolatus est.

qui ulterius progressus,

46 Sed et legatos suos pio Ottoni assignavit, qui per desertum magnum, quod imminebat, continuato septem dierum spatio, eum transduxerunt, ubi grande venenatorum animalium periculum incurrerunt. Sed, Deo protegente, illæsi evaserunt. Et post hæc ad stagnum quoddam venerunt, ubi occurrentibus sibi Pomeranis, quorum Deus corda tetigerat, et ultro fide ac lavacri salutaris gratiam expetentibus, flens præ gaudio, primitias novi gregis ovili Christi adjecit. Altera die ad villam proximam divertit, ibique plures, Domino cooperante, secundæ
B nativitatis Sacramento initiavit. Tertia die ad Piritscum primum Pomeraniæ castrum venit, ubi cives ejus ad fidem exhortans, quatuordecim dies mansit, eis nimirum invidentibus, et servum Dei ad alia migrare loca compellentibus, seque novam hanc legem sine primatu et majorum suorum consilio non posse aggredi testantibus.

Piritscum,

inde Caminam pervenit,

47 Tandem, pio Ottone assiduis pro salvatione eorum precibus insistente, spiritu Dei, qui ubi vult spirat, et cui vult miseretur, tacti assenserunt; et jugo fidei colla submittentes, baptizati sunt quotquot erant præordinati ad vitam. Itaque in nativitate sancti Joannis Baptistæ ad castrum, Camin dictum, ubi sedes Ducis est, pervenit, ubi multum tempus,
i id est, quatuordecim hebdomadibus *i* vel amplius prædicans, ecclesias de ramis arborum, ut novella plantatio exigebat, composuit; et ipse quidem infantes, cooperatores autem sui viros ac mulieres, ad Christum confluentes, baptizabant. Illic ergo in catechizatione requisitum est a mulieribus, quod infantes necarent. Nam crudelitate paganica, puellas necare et mares reservare solebant, et pro hoc scelere specialis pœnitentia eis injuncta est. Singu-
C lariter ergo viri, singulariter feminæ, sacro abluebantur fonte, oppansis circa baptisterium velis, tanto ab invicem semoti spatio, ne ullius scandali hinc
k oboriri posset occasio *k*. Prædicationem vero pii Ottonis signa et prodigia confirmabant, quæ hic inseri ordo relationis exigit.

ubi ingens, prædicationis fructus.

Mulier Dominica laborans,

48 In eodem castro Camin mulier quædam, nobilitate et divitiis famosa, sed inimici suasionibus Deo exosa, piissimi Apostoli sui doctrinam pro nihilo ducebat, et, verba Dei postponens, sequi nolebat. Unde inter alia contemptus et transgressionis indicia, Dominica die, juxta præceptum beati Pontificis, cunctis feriantibus, ipsa in agrum egressa, metebat, et reclamante ac reluctante ejus familia, irreverenter et infrunito animo, cœpto operi instabat. Sed pius Dominus, qui prædicatoribus suis polliceri dignatus est, dicens : Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit; evidenti miraculo ad correctionem aliorum, despectionis hujus vindex et castigator factus est. Nam dum mulier infelix, solo inclinata, pertinaciter operi sola insisteret, ac familiæ suæ, cur eam adjuvare negligeret, garrula comminatione exprobraret; subito collapsa retrorsum, dicto citius exspiravit, magnumque astantibus horrorem incussit. Moxque a familia plangente et ululante, loculo imposita, per

morte punitur.

omnem civitatis ambitum miserabiliter circumferebatur, cunctisque tam manifestum Dei judicium D pertimescentibus, novella plantatio in fide et religione Christiana magis ac magis convalescebat.

Julinæ pessime exceptus,

49 Progressus inde novus Apostolus Pomeranorum, venit ab urbem magnam Julin; ubi Odora fluvius præterfluens, lacum vastæ longitudinis ac latitudinis reddit, illicque mare influit. Cives autem loci illius crudeles erant et impii. Unde pius Otto magno illuc capitis sui ingressus periculo, certam mortis exspectationem cum suis omnibus habebat. Mos autem regionis illius est, ut princeps terræ in singulis castris propriam sedem et mansionem habeat, in quam quicumque fugerit, tutum ab inimicis asylum possidet. Illuc ergo pius Otto ingressus, orationibus et lacrymis pro conversione gentis Pomeranicæ instabat. Sed tunc exauditus non est. Julinenses enim calice furoris Domini misere ebriati, audito servorum Dei adventu, sequenti die primo diluculo ad famulos Christi, cum gladiis et fustibus exierunt, tamquam ad latrones, dicentes, in vanum eos Ducis mansionem irrupisse, quasi illic pacem habituri essent; cum subversores patriæ, ac legum antiquarum, extranei ab hac pacis conditione, Deorum suorum edicto censerentur. Vix interventu ac E suffragio Ducis, post multimodas injurias vivi evaserunt, et extensis ante castrum tentoriis, septem diebus illic morabantur, quotidie per internuntios utriusque Ducis, id est Bolizlai et Wortizlai, requirentes a Julinensibus, si fidei Christianæ jugum subire deliberassent. Sed illi, sacerdotum suorum depravati consilio, nullatenus sanæ doctrinæ præconem recipere volebant : quin immo de finibus suis proturbantes ejecerunt.

a rustico tantum non mactatus est.

50 Accidit quoque in eodem loco, servum Dei gravem et suo nomini indignam subire jacturam, quæ illi majorem apud Deum retributionis æternæ pariebat gloriam. Nam rusticus quidam, filius perditionis, in silvam ad præcidenda ligna ierat, rediensque cum plaustro lignis onusto, viri Dei occurrit in loco, ubi magna cœni profunditas erat. Et nimia furoris armatus insania, instinctu se possidentis satanæ, arrepto validissimo ligno, caput servi Dei perfringere nisus est. Sed secus accidit. Domino enim pium Ottonem ad multorum ædificationem conservante, nefandus ille homicida, sanctum ejus verticem attingere non potuit : sed ingentem ei inter scapulas ictum dedit, ita ut pronus in cœnum laberetur, caputque illud, reverenda canitie hono- F randum, cum toto corpore luto fœtidissimo turparetur. Servus autem Christi e luto extractus, gratias pro contumelia agebat, dicens : Gratias tibi Domine, quia etsi amplius non erit, tamen unum pro amore tuo ictum accipere merui. Verum non usquequaque deseruit Deus famulum suum, pro nomine ejus tanti discriminis acerbitate laborantem; quinimo defensorem illi, et adjutorem in opportunitatibus in tribulatione, illustrem virum, nomine Nedamirum, destinare dignatus est. Eratque vir ille divitiis et potentia inter suos opinatissimus, antea quidem in Saxonia factus Christianus, occultus tamen, propter metum paganorum. Hic omnem pio Ottoni exhibuit caritatem et humanitatem, ita ut abeuntem magna hilaritate prosecutus, tres naves, victualium copia oneratas, alacriter præberet, ac ducatum ei ad urbem Stetin, usque in arcem Ducis, officiose exhiberet. Ipse vero, accepta benedictione, ad cives suos Julinenses clam rediit. Apostolus itaque Pomeranorum, continuis novem hebdomadibus *l*, tuto in loco l diu multumque in opere Dei et verbo prædicationis opportune, importune instabat; tamdemque, Dei gratuita præveniente clementia, conversionem efferæ gentis obtinuit hoc modo.

AN-

A

ANNOTATA.

a *Aliud hic plane exordium a Sefridiano ; alia prorsus historia, de qua Sefridus non meminit. Ceterum de rei veritate dubitari omnino non potest, cum rursus diserte testetur Ebbo, se* ex ore servi Dei Udalrici sacerdotibus audivisse *etc.*

b *De Bernardo isto nihil alibi legere memini; successum apostolatus ejus hic habes, quo longe felicior Ottoniana prædicatio, tametsi in curribus et in equis, imo et principum terrore et potentia adjuta.*

c *De S. Adalberto egimus in annotatis ad Sefridum lib.* 3, *cap.* 3, *litt.* c.

d Ita majores nostri, *inquit Jaschius,* honorare voluerunt Julium, cujus virtutes ac labores ubique prædicabantur, ut visa hac statua, illius vestigia premerent, *etc. Vide ibi pag.* 478.

e *Pathetica illa Bernardi oratio, S. Ottonis animum non solum incendit, verum etiam docuit, quo pacto cum fructu annuntiandum esset Pomeranis Evangelium.*

f *Sefridi errorem alibi reteximus, primam hanc missionem ad Honorii PP. tempora revocantis.*

B

h *Cum eo Duce necessitudinem aliquam S. Ottoni intervenisse, docet noster Bohuslaus Balbinus, de Ducibus et Regibus Bohemiæ pag.* 87, *Miscell. parte altera.*

h *Vide Anonymum Sefridianum num.* 58.

i *Hæc si vera sunt, debuit S. Otto Caminæ hæsisse usque ad mensem Novembrem, quod est contra Sefridum, qui Caminensi missioni solum tribuit dies* XL.

k *Apud Sefridum fusius et distinctius tota prædicatio describitur, usque ad num.* 85, *quo subjicitur miraculum de matrona metente etc.*

l *Hæ nos perducerent ad anni finem. Sefridus, testis oculatus, temporum rationem æque ac rerum ordinem melius servasse videtur. Hinc necesse non puto, plures notationes ad ea explicanda coacervare.*

CAPUT II.

Conversis Stetinensibus, Julinam invitatur Apostolus. Quæsitum Triglai idolum. A suis revocatus, constitutis in Pomerania ecclesiis, Bambergam revertitur.

Stetini Domuzlaum lucratus, Domuzlaus quidam, corpore et animo ac divitiarum copia, sed et generis nobilitate inter Stetinenses eminentissimus, tanto ab omnibus honore et reverentia colebatur, ut nec ipse Dux Pomeraniæ Wortizlaus sine consilio et assensu ejus quidquam ageret ; sed in illius arbitrio tam publica quam privata pendebant negotia. Nam eximia urbs illa Stetin, quæ tres montes suo ambitu inclusos habens, principatum omnium Pomeraniæ civitatum obtinet, cognatis, servis et amicis ejus repleta erat. Sed et in aliis circumjacentibus regionibus, tantam propinquorum turbam habebat, ut non facile ei quidquam resistere posset. Sciens itaque pius Otto, utpote vir sagacissimus, quia si hunc fidei Christianæ cum propinquis suis subjiceret, omnis plebs exemplo ejus attraheretur, toto conamine rhinocerotam *a* hunc, ad arandum in agro Domini, loro prædicationibus alligare contendit. Sed quia infrenis erat et dura cervice, nec facile constringi poterat, primum filios ejus, absente patre, fidei sacramentis imbuit, matremque cum filiis in Christo regeneravit. Quo audito Domuzlaus, primo quidem graviter indignatus, quod sine voluntate et assensu ejus hæc acta essent, velut alter Saulus persecutionem in servos Dei excitavit, et eos de finibus illis exterminare cogitavit. Sed Apostolo Pomeranorum genua ad Deum flectente, et orante, ut, ubi abundavit iniquitas, superabundaret gratia; ille timore simul et amore Dei tactus, tamquam et ei superna voce diceretur : Domuzlae, quid me persequeris ? Olim quidem debui perdere te : sed Otto servus meus oravit pro te, repente de lupo agnus ; hoc est, qui fuit devastator, factus est veritatis defensor et propagator. Compunctus enim, et totus lacrymis infusus, pio Ottoni, humili adgeniculatione prosternitur, indulgentiam ab eo et locum pœnitentiæ flagitans. *AUCTORE EBBONE.*

D

ejus exemplo ceteros convertit. 52 A quo benigne susceptus et paterna benedictione consolatus, secreta confessione innotuit, se olim in Saxonia baptismi gratiam percepisse, sed astutia inimici, tanta divitiarum mole in barbarica terra sibi accedente, fidem Christi inter idololatras servare non potuisse. Ex eo igitur, abdicato penitus gentilitatis errore, fidei, quam impugnaverat, validissimus propugnator factus est; et plus correctus profuit, quam errans læserat. Statimque omnis familia ejus cum gaudio novæ regenerationis lavacro perfusa est, scilicet animæ plusquam quingentæ Sed et propinqui ejus et amici cum domesticis suis, exemplo ejus provocati, fidem receperunt; sicque factum est, ut, de die in diem crescente numero fidelium, tota civitas cum adjacente provincia, fugatis idololatriæ tenebris, splendore fidei illuminaretur. Mansit itaque illic post Prædicator per instantem hiemem, et confluentibus ad se populis baptismi gratiam tradens, ecclesias in locis opportunis construens, easque ministris ac sacerdotibus committens, omni ornatu ecclesiastico diligenter instituit. Sed quia, sicut Dominus ore prophetico prædixerat ; Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum, fidelem operarium suum, viriliter pro se agonizantem, sequentium miraculorum indiciis dignatus est illustrare.

E

Sanantur duæ matronæ. 53 Matronæ duæ, errore gentilitatis irretitæ, ægritudinis molestia detinebantur, ita ut omni membrorum officio destitutæ, morti jam proximæ viderentur. Ad quas pius Otto accessit, verbum salutis prout capere poterant annuntiavit, et sancta spe de misericordia Christi præsumens, pollicitus est eis, si credere et baptizari vellent, non solum animæ sed et corporis medelam et integerrimam sanitatem. Quod sine mora pollicentibus eis, servus Dei, oratione facta, manus capitibus earum imposuit et signo crucis communivit. Statimque ipso momento fugatis doloribus universis, a duplici morte, corporis videlicet et animæ, per orationes sancti Præsulis sunt absolutæ, et unda salutari cum gaudio magno regeneratæ, multis salutis æternæ occasio fuere.

F

Julinenses Sanctum ad se invitant, 54 Julinenses autem, qui dudum veritatis præconem a se repulerant, cum audissent, Stetinenses fidem recepisse, nutu Dei mente compuncti, legatos honorabiles ad revocandum servum Dei miserunt. Quibus ille visis; Quid, inquit, venistis ad me, hominem quem odistis et expulistis ! At illi, veniam petentes; Nos, inquiunt, antiquam Patrum nostrorum et majorum legem, sine consensu Primatum, quos in hac Stetinensi nostra metropoli reveremur, infringere non præsumimus. Sed postquam Deus tuus Principes nostros sibi per te subegit, nos quoque, omni remota diffidentia, doctrinam salutis excipere parati sumus. Quo audito, Antistes Domini, positis genibus, Deo gratias egit, profectusque cum eis, et debita a Julinensibus susceptus reverentia, veritatis viam errantibus aperuit et baptismi sacramento purificans, adoptivum populum Deo exhibuit. Computatus est autem numerus baptizatorum viginti duo millia et centum quinquaginta sex homines, quos Pater sanctus, pro ignorantia et cultu *et fidem suscipiunt.*

rei

AUCTORE EBBONE.

A rei insensibiles, comparatos jumentis insipientibus et similes factos illis, ad rectum tramitem perduxit, et destructis universis erroribus paganicis, rationabile Deo vivo obsequium exhibere docuit. Absque notitia etenim creatoris sui omnis homo pecus est *b*.

Apostasiam veritus,

55 Soli autem Pontifices idolorum viæ Domini resistebant, et multos servo Dei tendentes laqueos, occulte eum perimere nitebantur. Nam multitudine plebis cottidie ad fidem convolante, cum nullus sacrilegis et profanis sacerdotibus ad eum pateret accessus, confusi et reveriti a facie ejus, longius extra regionem illam secesserunt, et quocumque devenissent, invidiam ei ac inimicitias excitantes, maledicta in eum et probra congerebant. Cum vero ad sumni Dei gloriam, idolorum destruerentur imagines, sacerdotes Trigelawi, qui principaliter ab eis colebatur, auream fugati effigiem extra provinciam abduxerunt, et cuidam viduæ, apud villam modicam degenti, ubi nec spes ulla requirendi esset, ad custodiendum tradiderunt. Quæ mercede conducta, quasi pupillam oculi sui profanum illud custodiebat simulacrum : ita ut, trunco validissimæ arboris cavato, illic Trigelawum, pallio obductum, includeret, et nec videndi, ne dicam tangendi illum, cuiquam copia esset. Solummodo foramen modicum, ubi sacrificium inferretur, in trunco patebat; nec quisquam domum illam, nisi profanos sacrificiorum ritus agendi causa, intrabat. Quod audiens inclitus Pomeranorum Apostolus, multifaria intentione satagebat, quoquomodo illuc attingeret, præmetuens, quod et accidit post abscessum suum, rudibus adhuc et necdum in fide confirmatis illud in ruinam futurum.

idolum Trigelawum,

56 Sed prudenter animadvertens, quod si illuc publicam profectionem indiceret, sacerdotes, audito ejus adventu, imaginem Trigelawi, rursum ad remotiora occultando, abducerent, sapienti usus consilio, quemdam ex comitibus suis, Hermannum nomine, barbaricæ locutionis sciolum, et ingenio acutum, latenter ad viduam illam destinavit. Cui etiam præcepit, ut barbarico habitu, ab sacrificandum Trigelawo se pergere fingeret. Hermannus itaque chlamydem et pelliolum *c* mercatus barbaricum, post multa arduæ viæ pericula, viduam illam tandem conveniens, asserebat, se nuper, de procelloso maris gurgite, per invocationem Trigelawi erutum ; ideoque debitum pro salvatione sua sacrificium litare desiderantem, ductu ejus, illo mirabili ordine, per incognitos viæ tractus devenisse. At illa : Si ab eo, inquit, es missus, ecce ædes, in qua Deus noster, robore cavato inclusus detinetur. Ipsum quidem videre et tangere non poteris; sed ante truncum procidens, eminus foramen, ubi munus inferas, attende. Quod dum imposueris, reverenter clauso ostio, egredere, et, si vitæ tuæ consultum esse volueris, cave ne cuiquam hunc patefacias sermonem.

astu surripere conatur.

57 Qui alacer ædem illam ingressus, dragmam argenti in foramen jactavit, ut sonitu metalli sacrificasse putaretur. Sed concitus, quod jecerat, retraxit, et sputaculum pro sacrificio obtulit Trigelawo. Deinde curiosius attendens, si forte negotium, pro quo missus erat, exsequendi facultas suppeteret, animadvertit, imaginem idoli tanta cautela et firmitate trunco impressam, ut nullo pacto eripi aut saltem loco moveri posset. Unde non mediocriter tactus dolore, quidnam ageret, æstuabat, dicens intra se; Heu quid tantum viæ pelagus sine fructu peragravi! Quid respondebo Domino meo ? Vel quis credet, me hic fuisse, cum vacuus rediero? Et circumferens oculos, videt sellam Trigelawi cominus parieti affixam. Erat autem nimiæ antiquitatis, et nullo jam pene usui apta; statimque exiliens cum gaudio, infaustum munus parieti detrahit et abscondit. Primoque noctis canticinio egressus, omni festinatione Dominum suum sociosque revisit : cuncta quæ egerat, replicat, sellam etiam in testimonium fidei suæ repræsentat. Apostolus itaque Pomeranorum, habito cum suis consilio, sibi quidem et suis ab hac requisitione desistendum censuit, ne non tam zelo justitiæ, quam auri cupiditate hoc agere videretur. Collectis tamen et adunatis principibus, ac natu majoribus, jusjurandum ab eis exegit, ut cultura Trigelawi penitus abdicaretur, et confracta imagine, aurum omne in redemptionem captivorum erogaretur.

Duabus ecclesiis Julinæ constitutis,

58 Plurimi autem Julinensium, pro negotiatione sua, trans mare abierant, qui audita civium suorum conversione, spiritu Dei præveniente, æmulatores eorum facti sunt, et ad metropolim suam reversi, regi regum Christo colla submittunt; statimque a presbyteris, quos pius Otto illic constituerat, baptizati, civibus suis, Christianis legibus initiatis, pari fervore adunantur. Ecclesia autem, præcone veritatis in verbo Dei laborante, crescebat et confortabatur, Dominusque augebat cottidie, qui salvi fierent per ipsum. Apostolus itaque Pomeranorum duas illic ecclesias constituit, unam in civitate Julin, sub honore Sanctorum Adelberti et Wenezlai Martyrum, in loco ubi profani dæmoniorum ritus agi solebant; ut, ubi spurca pridem commercia, Christi deinceps frequentarentur mysteria. Alteram extra civitatem, in campo miræ latitudinis et amœnitatis, in veneratione beatissimi Apostolorum Principis ædificavit, illicque sedem Episcopalem statuit.

a Bambergensibus revocatus,

59 Sed pio Doctore animarum lucris et ecclesiarum ordinationibus occupato, congregationes fidelium, non solum in Bambergensi loco, sed et in pluribus cœnobiis, pro longiturna tanti Patris absentia, sollicita exspectatione angebantur, et preces precibus, vota votis congeminantes, reditum ejus de toto corde desiderabant. Igitur pius Otto, assiduis fratrum ac filiorum suorum legationibus contraire non valens, cum apud Julinenses hiemasset, circa Purificationem sanctæ Mariæ, accepta ab omnibus licentia, unicam sibi sponsam Bambergensem ecclesiam visitare disposuit. Quo audito, plebs neophita Pomeranorum, in fide tenera, et adhuc quasi pannis infantiæ involuta, non mediocri dolore perculsa, lacrymosis precibus vestigia pii pastoris ambire, eumque apud se detinere conata est : sed incassum. Ipse enim graves in terra sua diversorum negotiorum causas sibi imminere respondit : sed et magnum animæ suæ periculum sciebat, si dum nova de alienis gregibus lucra requirit, proprias oves, sibi specialiter assignatas, negligeret. Moxque, adunata sociorum et cooperatorum turba, cunctos, quibus fidei verbum disseminaverat, circuivit; et in religione Christiana tam monitis quam precibus confirmavit. Primum vero castellum Camin, exin Dodinensem locum, in honore sanctæ Crucis consecratum, adiit, ubi multos Pomeranorum, de insulis maris reversos, ubi timore Bolizlai Ducis occultati erant, baptizavit.

via, qua venerat,

60 Nam Dux Bolezlaus, sicut erga Deum cultoresque Dei religione ac pietate insignis; ita erga idololatras et ærumnosos, debiti rigoris asperitate, fuit implacabilis. Singulis quippe annis, collecto exercitu valido, terras paganorum devastare solebat, ut vel timore, jugo Christianæ fidei subderentur. Ministerio vero pii Ottonis, arma in pacem *d* mutata sunt, cunctique de latibulis, ubi absconditi erant, accepta per beatum Præsulem securitate, prodeuntes, baptismi gratiam consecuti sunt. His peractis,

A peractis, Colubregam petiit, ubi ecclesiam in honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ, dudum a se inchoatam *e* perfecit et consecravit. Posthæc, visitatis omnibus ecclesiis, Deoque intima supplicatione commendatis, auctus benedictione Domini, Pomeraniam egreditur. Deinde veniens Poloniam, cum ingenti gaudio a Duce Bolezlao omnique clero et populo suscipitur. Aliquamdiu ergo illic ab eodem Christianissimo Duce humanitatis gratia detentus, Boemiam adiit, similemque Ladizlao *f* Duci et omnibus suis, de adventu suo lætitiam magnam præbuit. Tandem fines peregrinationis suæ egressus, Michilvelth venit, ubi occurrentibus sibi multis de clero et populo Bambergensi, Cœnam Dominicam celebravit. Sabbato sancto Paschæ Turstat adiit : sed ea die urbem intrare distulit.

In Paschate ad eos revertitur.

61 Mane ergo primo Resurrectionis Dominicæ, Bambergensem ecclesiam geminata excepit lætitia, tam jocunditate Paschalis festi, quam etiam adventu pii Ottonis illustrata. Convenit enim tota civitas, novum nostri temporis Apostolum excipiens, et populo laudem decantante, dulcis in ore cleri resonabat cantus ; Advenisti desiderabilis, quem exspectabamus in tenebris. Sic infinito stipatus agmine, processit ad ecclesiam, cunctis ejus reverendam canitiem et angelicam faciem desideranter intuentibus, et pedes ejus Evangelio pacis consecratos, exosculari gaudentibus. Quibus ille verbum Dei, quod numquam ejus ori abfuit, solita eructans dulcedine, Pomeraniam Christi legibus subjugatem annunciabat et cunctorum affectus ad considerandam divinæ pietatis gratiam, illo, quo ipse ardebat caritatis igne, accendebat. Exinde humanæ vitæ incertam attendens metam, illudque beati Job assidua meditatione revolvens, Nescio quamdiu subsistam; et Si post modicum tollat me factor meus? omnia quæ dudum inchoaverat, cœnobiorum et ecclesiarum septa *g*, quantocius consummare accelerabat, ne, si quid in his neglectum foret, subtractum de mercede sua postea doleret. Sed pio Præsule in divinis operibus insudante, per invidiam antiqui serpentis, tot animarum incrementa in Pomerania sibi succrescere dolentis, duæ præcipuæ civitates Julin et Stetin apostasiam incurrerunt, abjectoque veri Dei cultu, cervices suas dæmonibus, et non Deo subdiderunt. Hoc autem quo ordine sit factum, vel qualiter pii Ottonis secundo Apostolatu, per gratiam Dei, sit recuperatum, tertius liber, Domino annuente, explicabit.

ANNOTATA.

a *Durior phrasis, sed facile condonanda. Multa hic rursus compendio percurrit Ebbo noster, quæ a Sefrido melius narrata sunt; forte et a genuino Ebbone, si integer haberetur.*

b *Qui toto hoc libro Ebbonem secutus est Andreas Jaschii, subjungit extraneum fere caput ex Urspergensi, ni fallor, pro majori parte descriptum; estque ipsi capitulum duodecimum, ex quo materiam egregiarum notationum sumpsit Jaschius a pag.* 480, *sed ubi denuo extra oleam saltat. Utpote qui ex S. Ottonis præclara gestis, correctorem se declaret aliorum Episcoporum; rectius facturus, si suorum scandala corriperet.*

c *Melius Andreas Jaschii* pileolum. *Tota vero historia ista Ebboniana, aut ignota fuit Sefrido, aut eam prætereundam putavit ; sane circumstantiæ illæ cum ejus narratione non conveniunt, ut suo loco annotavimus.*

d *Ut multo fusius descripsit Sefridus a num.* 95.

e *Multa cursim transilit Ebbo, quæ ex Sefrido plenaque suppleri possunt. At quis reperiet, quo tempore Colbergensis ecclesia a Sancto fuerit inchoata?*

AUCTORE EBBONE.

f *Huc referri possunt, quæ habet noster Balbinus, citato superius loco, de S. Ottonis cum Wladislao Bohemiæ Duce familiaritate, utpote quo* agente, Sobieslaum I, etiam proprio filio præterito, proceribus commendaverit, et post se principem nominaverit. *Hæc autem transacta opinor, mense Martio* 1125, *cum Wladislaus iste obierit* 2 *Aprilis ejusdem anni. Unde rursus confirmatur, quod in commentario probavimus, primam missionem Pomeranicam susceptam esse anno* 1124, *absolutam sub finem Martii* 1125.

g *Melius*, cœpta.

LIBER TERTIUS

CAPUT I.

De apostasia Stetinensium et Julinensium, et variis ibi prodigiis. Resumitur a S. Ottone missio, et, Duce cum suis converso, inter varia pericula fides restituitur.

De apostasia Stetini et Julinæ.

Beato Ottone Episcopo, post primum Pomeranicæ gentis apostolatum, ad sedem propriam feliciter reverso, duæ ex nobilissimis Pomeraniæ civitatibus Julin et Stetin, invidia diaboli instigante, ad pristinas idololatriæ sordes rediere; hac tamen occasione. Julin, a Julio Cæsare condita *a* et nominata; in qua etiam lancea ipsius columnæ miræ magnitudinis, ob memoriam ejus, infixa servabatur; cujusdam idoli celebritatem, in initio æstatis, maximo concursu et tripudio agere solebat. Cumque verbo fidei et baptismi lavacro mundata, idola majora et minora, quæ in propatulo erant, ignibus conflagrari cœpissent, quidam stultorum modicas idolorum statuas auro et argento decoratas, clam furati, penes se absconderunt, nescientes quale per hoc urbi suæ ferrent excidium, sicut infelix Achas, qui, urbe Jericho subversa, auream regulam quinquaginta siclorum, cum pallio coccineo, et ducentis siclis furatus est, et per hoc se cum tota gente Judaica anathemate obligavit. Nam ad prædictam idoli celebritatem comprovincialibus solito fervore concurrentibus, ludosque et commessationes multiformi apparatu exhibentibus, ipsi, dudum absconditas simulacrorum effigies, populo, inani lætitia dissoluto, repræsentantes, eos ad antiquum paganizandi ritum impulerunt, statimque per hoc divinæ correptionis plagam incurrerunt.

In hujus incendio,

63 Siquidem ludis et saltationibus paganico more occupatis, subito ignis Dei cecidit de cœlo super apostaticam civitatem, tantaque violentia tota urbs conflagrare cœpit, ut nemo quidpiam de rebus suis eripere valeret, sed animas tantum suas salvare cupientes, fuga pernici, sæviens incendium vix evaderent. Tandem vero, urbe sua ignis atrocitate deleta, reversi, invenerunt ecclesiam sancti Adelberti, per beatum Ottonem illic in meditullio, propter raritatem lapidis firmo lignorum tabulatu constructam, ex media parte, flammarum vaporibus absumptam. Sed mirum in modum sanctuarium, quod viliori schemate, id est arundineto contectum fuerat, subter habens pannum linteum oppansum, propter vermiculos ab altari arcendos, omnino ab ignibus intactum remanserat. Quo ingenti viso miraculo, tota plebs in laudem acclamabat, asserens, procul dubio verum hunc esse Deum, qui in tanta ignis violentia, quæ etiam lapides comminuerat, arundinetum, suo altari super congestum, reserva-

intactum manet sanctuarium ;

ver

AUCTORE EBBONE.

A verat illæsum. Sicque, advocatis sacerdotibus Christianis, publicam egere pœnitentiam, et abjuratis idolis, urbeque sua reædificata, jugo Christi cervices suas submiserunt. Hoc modo divinæ correptionis plaga salutem in urbe Julin operata est.

in illa se erigunt sacrificuli :

64 Stetin vero amplissima civitas, et major Julin, tres montes ambitu suo conclusos habebat; quorum medius, qui et altior, paganorum Deo Trigelao dicatus, tricapitum habebat simulacrum, quod aurea cidari oculos et labia contegebat, asserentibus idolorum sacerdotibus, ideo summum eorum Deum tria habere capita, quoniam tria procuraret regna, id est, cœli, terræ et inferni; et faciem cidari operire, pro eo, quod peccata hominum quasi non videns et tacens dissimularet. Hac itaque potentissima civitate, ad veri Dei agnitionem per beatum Præsulem adducta, delubra idolorum flammis erant absumpta, duæque ecclesiæ una in monte Trigelai sub honore sancti Adelberti, alia extra civitatis mœnia, in veneratione sancti Petri, erant locatæ; et ex hoc sacrificia, quæ copioso apparatu et divitiis, sacerdotibus et fanis idolorum exhibebantur ecclesiæ Christi sibi vendicabant. Unde commoti sacerdotes, et prioris pompæ delicias cottidie sibi decrescere B dolentes, occasionem quærebant, ut populum ad idololatriam, quæstus sui gratia, revocarent.

sed unius punitio alios reprimit,

65 Accidit ergo mortalitatem magnam civitati supervenire, et requisiti sacerdotes a plebe, dicebant, abjurationis idolorum causa hæc eos incurrisse, omnesque subito morituros, nisi antiquos Deos sacrificiis et solitis placarent muneribus. Ad hanc vocem statim conventus forenses aguntur, simul ac requiruntur, et in commune profanus sacrificiorum ritus et superstitio repetitur; ecclesiæ Christi ex media parte destruuntur, cumque ad sanctuarium plebs furibunda venisset, non ausa ulterius progredi, summum idolorum pontificem sic alloquitur: Ecce quod nostrum erat, exsecuti sumus; tuum est, istud caput et culmen Teutonici Dei pro officio aggredi et profanare. Ille autem arrepta securi, cum altius dextram librasset, subito diriguit, et resupinus corruens, clamore lamentabili dolorem suum protestatus est. Accurrens vulgus, causam doloris requirit. At ille graviter ingemiscens, ait : Heu quantæ potentiæ, quantæ fortitudinis est ille Deus, et quis resistet ei? En quia sacram ejus ædem contingere præsumpsi, graviter percussus sum. Illis vero attonitis, et quid agerent, inquirentibus, C Pontifex eorum: Ædificate, ait, hic domum Dei vestri, juxta ædem Teutonici Dei, et colite eum pariter cum diis vestris, ne forte indignatus, interitum huic loco quantocius inferat. Qui præcepto ejus paruerunt, et usque ad reditum piissimi Ottonis in hoc errore permanserunt *b*.

b

Wiricus civis Stetinensis,

66 Sed interim non destitit divinæ pietatis providentia, quæ semper conversionem errantium desiderat, paterna eos lenitate redarguere, per quemdam potentissimum de civibus suis, Wiricum nomine, mirabiliter ab hostium captivitate et maris periculo liberatum, quod nullatenus silentio prætereundum est, maxime, cum per absentem licet, beatissimum Pomeranicæ gentis Apostolum, tam evidens miraculum Christus operari dignatus sit. Siquidem orientalis est regio barbarorum Pomerania, habens ex latere provinciam Danorum, mari interjacente, tantaque est maris latitudo, utramque dividens regionem, ut qui in medio navigans serenissima die positus fuerit, vix provincias has ad instar parvissimæ nubis considerare valeat. Hic itaque civis Stetinensis frequenter in provinciam Danorum navigare, et prædam ex ea agere solebat, sicut et illi econtra in Pomeraniam crebras incursiones piraticas faciebant.

a Danis captus,

67 Sed eo tempore quo civitas sua apostasiam D incurrerat, idem præpotens vir Wiricus, copioso sex navium apparatu, Danos infensos petebat, et non prævisas incidens insidias, cum omnibus suis captus est, sociisque crudeliter strangulatis, ipse solus carceri traditur, collo, pectore, manibus pedibusque gravi catenarum nexu, quæstus dumtaxat gratia, compeditur. In hac arctissima reclusione compeditus, singulisque momentis, quanto ad mortis supplicium traheretur, suspectus *c*; Ottonis Episcopi memoriam animo revolvere cœpit, et lacrymarum imbre perfusus, anxius hanc supplicem Domino profudit orationem : Domine Deus, qui nos ad cognitionem nominis tui, per os sancti Patris nostri Episcopi, venire tribuisti, miserere et succurre mihi in hac tribulatione, per ejus beatissima merita. Qui me, licet indignum, de fonte baptismatis suscepit, ut si vera sunt omnia, quæ ex ore ejus de tua inestimabili pietate audivi, nunc in tam horrenda mortis imagine positus experiar, et tuo munere absolutus, deinceps ab hac piratica invasione desistam, tuæque religioni strictius jugiter inhæream.

c

invocato S. Ottone,

vinculis solvitur,

68 His dictis, in somnum resolutus est, continuoque dilectum Patronum suum Ottonem Episcopum cernit, pontificalibus indutum et infulatum, et virga pastorali latera pulsare dormientis. Qui de gravi E somno evigilans, hac flebili voce eum compellat : O serve Dei vivi, quis te sic inopinatum huc adeo adduxit? At ille : Propter te, inquit, veni : Surge quantocius, et sequere me. Cui captivus; Quomodo, ait, surgam, tantis catenarum nexibus undique irretitus? Tum Pater benignus, signo crucis edito, erexit eum, statimque vincula ejus cœlesti virtute soluta ceciderunt in terram : et surgens secutus est eum. Cui servus Domini; Ecce, ait, absolvit te Christus, cui credidisti. Memento, ut cum redieris in terram tuam, omnibus civibus tuis legationem meam perferas. Gravem quippe offensam Dei incurrerunt, pro eo quod, cultu ejus neglecto, idololatriam repetere veriti non sunt, et nisi quantocius resipiscant, cœlestis iræ vindictam, hic et in futuro seculo multipliciter incurrent. His dictis, evanuit ab oculis ejus.

miraculose in patriam reductus

69 At ille, cursu rapidissimo, venit ad mare. Sed quid ageret dubius, intra semetipsum variis cogitationibus æstuabat, dicens : Quid faciam? Deus per merita Patris mei beatissimi Ottonis absolvit me ; sed quomodo tanta maris spatia sine navi transibo? Hoc animo volvens, in terræ noctis silentio, F aspicit modicam coram se naviculam, littori sine vectore appulsam, in qua non nisi aliquis navigandi gnarus, solus vehi posset. Quam sine cunctatione ingressus, pelago se committit, sola fide munitus, et hæc secum reputans; Satius duco, in profundo maris, si sic necesse est, interire, quam denuo in cruentas hostium manus incidere. Sed ascendente eo in naviculam, statim Dominus ventum validissimum misit in mare, qui eum sine mora ad littus Stetinensis civitatis sine remige deposuit. Et egressus ad terram, cum lacrymis Deo omnipotenti et beato Ottoni debitas gratias exsolvit, maximoque omnium civium suorum gaudio et admiratione susceptus, omnem jacturæ et ereptionis suæ ordinem eis exposuit. Qui etiam in testimonium miraculi hujus, naviculam ipsam, in portæ urbis introitu, suspenderunt. Stetinenses vero, a malis præventi sacerdotibus, legationem pii Ottonis spreverunt, in eodem errore durantes, quoadusque Præsul ipse, denuo eos visitans, ad viam veritatis revocaret. Quod quo ordine factum sit, præsens narratio declarabit.

Missionem repetens sanctus,

70 Igitur electus Dei Pontifex, audiens inimicum bono semini zizania superseminasse, non est passus Stetinenses claudicare in duas partes, Domino et idolis

idolis serviendo : sed petita benedictione a Domino Apostolico Honorio *d* et serenissimo Rege Lothario, barbarorum fines rursum adire disposuit, tam pro apostatis, ad sinum Ecclesiæ revocandis, quam etiam pro alia gente Uznoym *e* dicta, quæ necdum nomen Christi audierat, jugo fidei subigenda. Præparatis itaque viæ necessariis pluribus, etiam verbi ministris et cooperatoribus assumptis, in cœna Domini sacratissima, post confectionem Chrismatis et missarum solemnia devote peracta, jejunus ac sandaliis, sicut altari astiterat, ornatus, elato crucis vexillo, iter prædicationis arripuit, juxta quod scriptum est : Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, prædicantium bona? Omnibus ergo filiis suis amantissimum Patrem cum lacrymis prosequentibus, et prospera ei unanimiter inprecantibus : ipse fide armatus, et galea salutis munitus, civitatem inimici expugnare aggressus est.

ad S. Norbertum divertit;

71 Venit igitur ad insignem illam Saxoniæ metropolim, urbem Virginum *f*, ubi a Norperto Archiepiscopo honorifice susceptus est. Deinde Habelbergense episcopium petiit. Quod tunc paganorum crebris incursionibus ita destructum erat, ut Christiani nominis vix tenues reliquiæ ibi remansissent. Nam ipsa die adventus ejus civitas, vexillis undique circumpositis, cujusdam idoli Veroviti *g* celebritatem agebat. Quod vir Domini ut advertit, pro tali errore compunctus, urbis mœnia ingredi recusavit : sed stans in porta civitatis, omni populo coadunato verbum salutis prædicabat, et abdicationem hujus sacrilegæ superstitionis facile apud eos obtinuit.

et silvam transiens,

72 Erat illic vastissima silva, qua diebus quinque transmissa, venit ad stagnum miræ longitudinis, ubi homuncionem, parvæ insidentem naviculæ, contemplatus, copiosam ab eo piscium multitudinem comparavit; sed ipse, argento aliisque speciebus sibi propositis, nil pretii, nisi tantum sal, accipere consensit. Dicebat enim, septennio se panem non gustasse, sed piscibus tantum et aqua stagni illius se sustentari. Siquidem capta a Duce Poloniæ eadem provincia, ipse cum uxore sua fugiens, securi et ascia sua sumpta, parvam in medio stagni planitiem invenit, ubi ædificata domuncula, secure habitabat, tantamque siccatorum piscium multitudinem æstivo tempore congregabat, ut tota hieme superabundaret, quibus etiam condiendis non parvam salis quantitatem a pio Ottone recepit.

homine in medio stagni reperto,

ad Timinam, Ducem in armis ostendit:

73 Erat etiam illic barbarorum natio, quæ Moriz *h* vocabatur. Hæc audita beati Præsulis opinione, ultro se fidei Sacramentis ab eo imbui expetebat. Quibus ipse benigne respondit, se quidem interim ad gentes sibi commissas tendere, sed post earum conversionem, si in hac voluntate persisterent, auctoritate et permissu Domini Papæ, atque consensu Norperti Archiepiscopi, eos impigre visitaturum. Igitur veniens ad urbem Timinam, magnum illic belli apparatum, hostilemque Luticensium incursionem reperit. Nam Luticenses, quorum civitas cum fano suo a gloriosissimo Rege Lothario, zelo justitiæ, nuper igni *i* erat tradita, urbem Timinam vastare, civesque ejus captivare nitebantur. Sed ipsi viriliter eis resistentes, Wortizlai Ducis auxilium requirebant.

a quo jam victore,

74 Ipsa vero die adventus Præsulis eximii, cives Timinenses ante portam concionabantur *k*. Qui dum vexillum Crucis et Ottonem Episcopum adventare eminus cognoverunt, certatim ei occurrerunt, et mœnia civitatis intrare coegerunt. Qui renuens urbem, idololatriæ sordibus pollutam, ingerdi, ante portam fixis tentoriis habitabat, interimque accersitos ad se primates plebis, ad fidem Christianam mira prædicationis dulcedine provocabat. Dux igitur Pomeraniæ in auxilium Timinensium, cum duobus exercitibus navali et equestri, supervenit, et terras rebellium Luticensium invadens, cuncta ferro et igni vastat. Ad vesperam vero magna præda onustus rediens, carissimum sibi patrem Ottonem cum reverentia suscepit, ac Uznoym perduxit, ubi opportunam manendi et prædicandi quietem habebat. Statimque in Pentecoste generale Principum terræ suæ colloquium in eodem loco indixit : ubi convenientibus Timinensis aliarumque urbium primoribus, sapienter eos ad suscipiendum Christianæ fidei jugum hortabatur. Ipse enim in pueritia captivus atque in Teutonicas regiones abductus, in oppido Merseburgensi baptizatus est. Sed inter paganos vivens, ritum Christianæ legis exequi non poterat ; ideoque gentem, cui præerat, fidei jugo subjici ardenter desiderabat. Considentibus ergo Principibus, Dux ita exorsus est.

AUCTORE EBBONE

Uznoym, provinciæ caput, perducitur.

Egregia Ducis oratio ad suos.

75 Cernitis *l*, dilectissimi, quomodo Præsul hic beatissimus, pro salute vestra, omnem gloriam et divitias, quas apud suos habebat, reliquerit, et longinquas sibique ignotas adierit regiones, nec propriis sumptibus, nec caris suis pro Dei amore parcens, sed in morte animam suam ponens, ut vos a morte ad vitam revocaret, inexpertam et difficilem hanc subire non dubitavit peregrinationem. Antea quidem multi verbum Dei his partibus annuntiaverunt, quos per malitiam vestram occidistis. E quibus etiam unum nuper crucifixistis *m*. Sed ossa ejus, capellani Domini mei colligentes, cum timore et reverentia sepelierunt. Tales injurias amantissimo patri et Domino meo Episcopo inferre non debetis, sed nec potestis : quia missus est Domini Papæ et Lotharii Regis invictissimi. Unde sciatis, quod si quidquam molestiæ aut controversiæ ei a vobis irrogatum fuerit, ii qui miserunt eum, sibi factum reputabunt, et usque ad internecionem vos et terram vestram delebunt. Non est meum ad hanc vos religionem cogere *n* : quia, ut ex ore Episcopi audivi, non vult Deus coacta servitia, sed voluntaria. Quapropter unanimi consilio inter vos convenientes, salutis vestræ causam agite, et si verbum Dei et legatum ejusdem verbi recipiatis, in commune decernite.

qui omnes baptismi gratiam recipiunt.

76 His auditis, principes et natu majores, opportunum huic colloquio locum petentes, diu multumque ancipiti sententia nutabundi oberrabant, præsertim sacerdotibus, quæstus sui gratia, contradicentibus. Sed pars sanior consilii affirmabat, infinitæ nimis esse insipientiæ, cum totus Romanus orbis, et circumpositæ nationes Christianæ fidei jugum subierint, se ultra abortivos a gremio sanctæ matris Ecclesiæ abalienari, meritoque diligendum Christianorum Deum, qui per tot annorum curricula eos sibi rebelles pertulerit, patienter exspectans conversionem eorum ; nimisque verendum, si amplius jugum ejus detrectaverint, cœlestis iræ importabilem sese vindictam invenire. Tandem, divina volente clementia, unanimiter cultum idolorum abdicarunt, et baptismi gratiam flagitare cœperunt. Quo audito, Pastor piissimus, flens præ gaudio positisque genibus, Deo gratias exsolvit.

Inde socii duo Hologastam intromissi,

77 Mox igitur in eadem civitate, baptizatis principibus universis, binos et binos e presbyteris sibi adhærentibus, ad alias urbes ante faciem suam præmisit, ut populo conversionem principum, suumque denuntiarent adventum. Quorum duo, Udalricus *o* religiosus presbyter S. Ægidii, et Albwinus interpres viri Dei, opulentissimam civitatem, Hologost *p* dictam, adierunt, ubi ab uxore præfecti urbis honorifice suscepti sunt, ita ut pedes eorum summa humilitatis devotione lavaret, statimque mensa apposita, copiosissimis eos dapibus reficeret, mirantibus eis et admodum stupentibus, quod ta-

lem

AUCTORE EBBONE.

lem in regno diaboli, humilitatis et hospitalitatis gratiam invenissent. Tandem, finito prandio, Albwinus matrem familias secretius conveniens, indicavit ei causam adventus sui, et qualiter ad colloquium, Uznoym habitum, cuncti principes, abdicatis idololatriæ sordibus, Christi gratiam induerint. Hæc illa audiens, adeo expavit, ut terræ procumbens, diu semianimis remanserit. Quam tandem ad se reversam Albwinus requirere cœpit; Cur Dei gratiam adeo exhorruisset, cum magis lætari debuerit, pro eo, quod visitavit Deus plebem suam.

pio matronæ dolo,

78 At illa; Non pro hoc, ait, obstupui: sed magis pro nece vestra, jamjamque imminenti, contremuit cor meum. Nam magistratus civitatis hujus cum omni plebe dispositum habent, ut si uspiam apparueritis, sine retractatione occidamini, et hæc domus mea quieta et pacifica, quæ semper viatori patuit, sanguine vestro contaminanda erit. Nam si aliquis magistratuum introitum vestrum deprehenderit, hac hora domus mea obsidione vallabitur, et ego infelix, nisi vos tradidero, igne cum omnibus meis concremabor. Ascendite ergo in superiora domus meæ, ibique latitate, et ego ministros meos, cum exuviis vestris atque caballis, ad remotiores villas meas dirigam, ut si venerint inquisitores, libere vox excusare possim, cum nec indumenta vestra, neque caballi vestri apud me deprehendantur. Illi vero, piæ provisioni ejus gratias agentes, fecerunt ut docti erant. Statimque ministris caballos eorum et vestes abducentibus, post modicum plebs furibunda irrupit, et eversa domo *q* peregrinos illic ingressos violenter ad mortem expetebant. Quibus matrona, Fateor, ait, domum meam ingressi sunt, sed refecti, velocius abierunt: et ego qui vel unde essent, aut quo tenderent, explorare non potui. Sequimini autem, et forsitan comprehendetis eos. Illi vero; Si, inquiunt, abierunt, vanum est eos insequi: sed ipsi viam suam pergant, et si denuo hic apparuerint, morti procul dubio involvendos sciant. Et sic inquisitio eorum, Dei nutu, cassata est; servique Dei in solario matronæ illius, velut alterius Raab, absconditi latuerunt.

q furibundorum manus evadunt.

Sacrificuli diabolica astutia.

79 Causa autem inquisitionis hujus et tumultus, sacerdos quidam idolorum fuit; qui, audita novæ prædicationis opinione, ad callida argumenta conversus, cujusdam fani chlamyde et reliquis indutus exuviis, urbem clam egreditur, vicinamque petens silvam, prætereuntem quemdam rusticum insolito occursu perterruit. Qui videns illum vestibus idoli amictum, suspicatus Deum suum sibi apparuisse, in faciem corruit, eumque talia dicentem audivit: Ego sum deus tuus, quem colis. Ne paveas, sed surge quantocyus, urbemque ingrediens, legationem meam magistratibus omnique populo insinua, ut si discipuli seductoris illius, qui cum Duce Wortizlao apud Uznoym moratur, illic apparuerint, sine dilatione morti tradantur: alioquin civitas cum habitatoribus suis peribit. Quod cum rusticus ille summa festinatione civibus denuntiasset, illi unanimiter adunati, mandatum Dei sui peragere conabantur. Sed, ut prædiximus, divina providentia servos suos abscondit, donec sequenti die pius Otto Episcopus, cum duce superveniens, eos de latibulis produxit.

Alterius clerici periculum

80 Sed nec ipsa die adventus Episcopi, tentatio per invidiam diaboli servis Dei immissa defuit. Advesperascente namque die, quidam ex comitibus Episcopi, fanum ejusdem urbis considerare volentes, minus caute pergebant. Quod cernentes aliqui de civibus, suspicati sunt, fanum igni eos velle tradere. Et congregati seditionaliter, cum tumultu eis occurrerunt. Tunc religiosus presbyter Udalricus conversus ad socios ait: Non sine causa congregantur isti. Sciatis nos proditos esse. Quo audito socii, retrogradum iter secuti, fugæ præsidia petunt. Clericus autem, Ditricus *r* nomine, qui jam præcedens eos, portis delubri ipsius appropinquarat, nesciens quo diverteret, audacter fanum ipsum irrupit, et videns aureum clypeum parieti affixum, Gerowito, qui Deus militiæ eorum fuit, consecratum, quem contingere apud eos illicitum erat, arrepto eodem clypeo, obviam eis processit. Illi autem nimiæ simplicitatis viri, censentes Deum suum Gerowitum sibi occurrere, abierunt retrorsum et ceciderunt in terram. Ditricus autem videns amentiam eorum, projecto clypeo, aufugit, benedicens Deum, qui de manu odientium eripuit eos.

r

Fana et delubra destruuntur,

81 Apostolus itaque Pomeranorum per septem dies in eadem civitate verbum fidei disseminans, et baptismi gratiam tradens, Johannem presbyterum eis præfecit: sicque aliam urbem Cohzegowam expetiit. In qua magni decoris et miri artificii fana erant, quæ cives ejusdem loci trecentis exstruxerant talentis. Qui beato Patri pecuniam offerebant, ne ea deleret, sed pro ornatu loci, integra [conservari permitteret. At Episcopus; indignum esse] sacrilegas ædes reservare affirmabat, dicens; Post discessum suum materiam apostasiæ, causam ruinæ, infirmis exinde generari. Jocundum igitur erat sanctæ Ecclesiæ spectaculum; [nam] aurificis manu cælata, deargentata sive deaurata, jam omnibus membris ignominiose truncata, per descensum cujusdam pontis, ad Christi gloriam, ignibus cremanda trahebantur, astantibus idolorum fautoribus et magno ejulatu, ut diis suis succurreretur, ac iniqui patriæ subversores per pontem demergerentur, acclamantibus; aliis vero sanioris consilii econtra protestantibus; quia si veri dii sunt, liberent se ab imminenti periculo.

dæmoniis sub muscarum forma diffugientibus.

82 Miraculum vero ingens apparuit in ipsorum fanorum dilapidatione. Subito enim, astante populo, insolitæ magnitudinis muscæ, quæ numquam in terra illa visæ sunt, magno impetu ex delubris idolorum proruperunt, et tanta densitate omnem civitatis ambitum operiebant, ut pene lucem diei tetra caligine obducere viderentur. Sed et oculos et labia universorum nimia importunitate vexantes, non parvum horrorem aspicientibus ingerebant. Sed cum violentis manuum repercussionibus abigerentur, nihilominus tum diutius insistebant; donec fidelibus laudes Dei concrepantibus, Crucisque vexillum circumferentibus, invisum monstrum, portis apertis evolans, agmine facto, Ruthenos summa velocitate petiit. Unde cunctorum sapientum judicio definitum est, hoc portenti genus dæmonum expulsionem præsagare *s*; quorum princeps Beelzebub, id est, vir muscarum, Ruthenos, adhuc paganico errore irretitos, adiret.

ANNOTATA.

a *Palpabilis fabella, a Jaschio confutata pag.* 488.

b *Primi isti Ebbonis numeri serviunt connectendæ historiæ prioris et alterius Pomeranicæ missionis; quæ omnia a Sefrido omissa sunt. Sequens vero miraculum in* Wirico, *quem Sefridus* Witscachum *appellat, æque ac Andreas Jaschii, alio loco relatum est, ut ibi observavimus.*

c *Ita etiam in utroque Andrea; voluit dicere auctor,* exspectans.

d *Recte hic appellatur Honorius PP. qui potestatem fecerit suscipiendæ alterius missionis; uti et Lotharius, qui Henrico V successerat ab anno* 1125.

e *Usedomiam interpretatur Jaschius in indice, vulgo* Usedom.

f Magdeburg, *ut expressius loquuntur ambo Andreæ, apud quos non pauca interseruntur, quæ in nostro*

A *stro MS. prætermissa sunt, præsertim illa quæ de S. Norberto paulo invidiosius dicta videntur.*

g *De* Verovito, Gerotivo, *et* Herotivo *satis dictum est supra ad libri tertii Sefridiani cap.* 1, *lit.* e.

h *Qui in excolandis nescio quibus gerris nimius est Jaschius, rem se dignam facit, dum ad elucidationem historiæ, geographicas patriæ suæ notas adjicit, gentes et urbes describendo, quas vellem uddidisset quoque circa* silvam vastissimam *et* stagnum miræ longitudinis, *de quibus numero præcedenti.* Timinam *in indice vocat* Demmin. *De* Lutitia *fusius agit pag.* 480.

i *De ea Lotharii Regis expeditione, frustra alibi lucem quæsivi; forte facta fuerit priusquam in Regem esset electus, aut saltem paulo post, per se aut per suos, dum anno* 1126 *in Bohemiam profectus est : quo adduci poterunt verba Engelhusii tomo* 2 *de Script. Brunswic. pag.* 1098, *ubi ait, Regem Poloniæ Lothario de Pomeranis et Rugianis homagium fecisse, sub certo stipendio annuatim solvendo.*

k *Alii legunt* conventus forenses agebant, *pluraque iterum hinc et inde admiscent, quæ hic desiderantur.*

B l *Videatur hæc oratio fusius deducta apud Sefridum a num.* 124, *ubi a Sancti dotibus, canitie, virtutibus et nobilitate arguit orator; imo apud Gretserum pag.* 310, *et apud Jaschium pag.* 176, *hæc inseruntur :* Nam et ipse Romani imperii Princeps, cuncti primates, loco patris eum venerantes, consiliis ejus obaudire per omnia satagunt. *Unde Jaschius in indice posuit;* Otto Episcopus, Princeps Imperii honoratissimus. *Ast ego hic per Principem imperii Cæsarem ipsum intelligo, et hoc vere innuit vitæ istius auctor; quamquam et admitti possit, Principem fuisse imperii, qua Episcopus Bambergensis fuit.*

m *Non dicit Sefridus, aliquem cruci affixum fuisse, at Ebboni, ex Udalrici ore id referenti, plane credendum existimo.*

n *Ad hæc vide, si lubet, annotationem Jaschii pag.* 490, *timentis, opinor, ne aliquando hæretici ad Ecclesiæ matris suæ gremium redire compellantur. Ambæ S. Ottonis missiones satis ostendunt, singularia media ad Pomeranorum conversionem fuisse adhibita; quæ porro etiam a potestate laica olim usitata sint, docebit Ludovicus Thomassinus, in opere Dogmatico-historico, de mediis, omni tempore adhibitis, ad firmandam conservandamque Ecclesiæ Catholicæ unitatem, gallice edito Parisiis* 1703.

C o *Is haud dubie, ex cujus relatione S. Ottonis vitam adornavit Ebbo.*

p *Hodie* Wolgast : *cetera habes apud Sefridum a num.* 131.

q *Lege cum utroque Andrea ;* et omnia scrutantes.

r *Apud Sefridum num.* 134 Theodoricus, *quod plane synonymum est. Ibi* Chozegowa *aliter etiam inflectitur, uti et id genus alia minoris momenti, quibus chartam implere, operæ pretium non judico.*

f *Sic etiam Andreas Jaschii, aliqua inserens, quæ vere Ebbonis esse non videntur; altero Gretseri Andrea Sefridum identidem describente. Sæpe deploro, in messem sinceram, non æque sinceras manus falcem immisisse.*

CAPUT II.

Mira Mizlai in captivos misericordia ante ecclesiæ dedicationem. Boleslai cum Duce reconciliatio. Stetinensium perfidia corrigitur, ejectis sacrificulis, eorumque delubris eversis.

Pius itaque prædicator, destructis idolorum fanis, et populo sacræ regenerationis fonte innovato, novam Christo ædificare cœpit ecclesiam. Ad cujus D dedicationem cum loci ejusdem princeps, Mizlaus nomine, venisset; qui dudum [cum] aliis primoribus, ad colloquium Uznoym habitum, baptismi gratiam perceperat; his eum beatus Pontifex per interpretem allocutus est verbis : Fili carissime, quem ego in Christo per Evangelium genui, dedicatio hæc exterior, interiorem tui cordis dedicationem requirit. Tu enim es templum Dei, ubi Christus per fidem inhabitare dignatur, et si domum cordis tui sic ornare volueris, ut Deo, qui inspector ejus est, mansio illa placeat, cum gaudio spirituali hanc exteriorem peragere potero dedicationem. Qui compunctus his verbis, flebili voce respondit : Quid ergo faciam, ut Deus domum pectoris mei inhabitare dignetur? At ille; Hoc est, ait, quod moneo, ut secreta conscientiæ tuæ scruteris, et si cui aliquid per violentiam rapuisti, digne restituas. Si quos causa pecuniæ captivasti, pro honore Dei absolvas. Tum ille; Nemini, inquit, violentiam exhibui; sed captivos multos penes me habeo, graviter mihi obnoxios. Cui Vir Domini; Require, ait, si qui inter eos sint Christiani. Et cum requisisset, invenit plures ex Danorum regione Christianos. Quos statim, omni debito absolutos, beato Patri nostro E obtulit. Ad quod servus Dei gratulatus; Quæ, ait, cœpisti, perfice gratum Domino sacrificium, ut paganos *a* etiam, captivitate depressos, absolvas, quo facilius jugo fidei colla submittant. Et ille; Multorum, inquit, criminum rei sunt isti, et damna mihi non ferenda intulerunt : [sed] juxta verbum tuum, Pater amantissime, absolvantur. His auditis, Otto pius cum lacrymis gratias agens, Nunc, ait, acceptabilis erit Deo hæc dedicatio; quia hospitium cordis tui ad inhabitandum Domino dedicasti. Et hæc dicens, solemnia dedicationis exorsus est.

AUCTORE EBBONE. Novæ ecclesiæ dedicationi intentus. a Mizlao obtinet captivorum libertatem.

84 Nutu autem Dei, ex improviso cineres defuerunt, et jurantibus ministris, pridem se eos in circuitu altaris collocasse, mirum in modum, nec signum excessionis uspiam inveniri potuit. Tunc presbyter Udalricus, spiritu Dei actus, ad subterraneum quoddam habitaculum pro cineribus colligendis velocius abiit. Cujus introitu audito, captivus illic latitans, vocem cum gemitu emisit, et manum de cavea protraxit. Obstupefactus Udalricus accessit videre, quidnam hoc esset, viditque juvenem mirabiliter collo, pectore ac pedibus ferro inclusum. Et accersito interprete, hæc ab eo audivit : Serve Dei, miserere mei, et mitte manum tuam, ut educas me F de gravissimo captivitatis hujus jugo. Ego enim sum nobilissimi Danorum Principis filius, et Dux Mizlaus pro quingentis marcis *b*, a patre meo sibi dandis, hic me inclusum retinet. Quo audito, Udalricus ad Episcopum redit, et secreto eum conveniens; Non sine causa, inquit, hoc impedimentum dedicationi nostræ accidit; qui nutu Dei, ego in reclusione gravissima filium Principis Danorum inveni, dum pro cineribus colligendis abissem, et non poterit rata esse dedicatio, nisi hic cum reliquis absolvatur.

sed dum cineres quæruntur b reperitur vinctus Principis filius:

85 Cui Episcopus; Jam, ait, tanta præstitit nobis, quod non facile præsumo, eum amplius interpellare; nec puto quemquam Principum in Teutonicis partibus tam exorabilem esse, sicut hic alienigena. Secreto tamen eum convenite, et forsitan acquiescet vobis; licet grave sit negotium. Udalricus itaque, assumpto Adelberto, viri Dei interprete, de turba eduxit Mizlaum Principem, et primum pacis Christi verbo salutans, requirit, si omnes captivi ejus relaxati essent. Quo dicente, Etiam; Cur, ait, fallere conaris Christum, qui falli non potest? Cur Apostolum ejus, negando et dissimulando, contristas? Ecce impedimentum dedicationi huic tua dissimulatione

quo etiam soluto,

A tione fecisti. Siquidem cineres hesterna die repositi, nutu divino disparuerunt, et dum cooperator Domini mei Udalricus, non casu, sed Deo sic disponente, ad requirendos cineres abisset, invenit captivum tuum, quem Deo, cui omnia patent, occultare voluisti.

AUCTORE EBBONE

86 His auditis obstupefactus Princeps; Hic, ait, captivus singulariter præ omnibus aliis mihi obnoxius est. Ideoque peto, ne causa ejus manifestetur; sed magis in subterraneo habitaculo inclusus reservetur. Cui servus Dei Udalricus; Absit, inquit, ut tanta pietatis opera, quæ Deo exhibuisti, ita ut etiam Domino meo Episcopo admirationi sis et honori, hac una crudelitate pereant. Cui ille; Quid ergo fiet de quingentis argenti talentis, a patre ipsius, pro incomparabili damno mihi illato, exsolvendis? Ad quod famulus Dei: Habet, inquit, Dominus, unde tibi centuplum hæc restituat. Tunc demum Mizlaus Princeps, gravi suspirio frendens in semetipso; Deum, ait, testem invoco; quod etsi corpus meum pro nomine ejus martyrio consecrarem, non amplius quid, nec animo meo gravius, agere possem: quam quod hunc, tanto mihi debito obnoxium, quem nullo pacto relaxari decreveram, B nunc animo meo violenter reluctans, pro honore Dei omnipotentis et amore Domini mei Episcopi absolvo. Statimque, missis satellitibus suis, de ergastulo eum tenebroso produxit, et manibus suis altari superponens, holocaustum eum in odorem suavitatis obtulit Domino, et mox vincula ejus solvi mandavit, cunctis, qui aderant, præ gaudio flentibus, Deumque, pro tanta viri devotione, benedicentibus. Tandem igitur Christi Pontifex Otto officium dedicationis, lætiori quam cœperat exsecutione, adimplevit.

succedit dedicatio.

87 Eo tempore *c* Dux Polonorum Bolizlaus, olim graviter a gente Pomeranorum offensus, expeditionem illo cum manu valida indixit. Quo nuntio gens illa, noviter in fide Christi erudita, non mediocriter est perterrita. Primates et natu majores, ad Apostolum suum confugientes, ejus magnopere flagitabant auxilium. Quibus Pater piissimus: Nolite, ait, timere: vos tantum state in fide. Ego autem Ducem Polonorum adeam, eumque ab intentione bellandi, Deo auxiliante, avertam. Et confestim, ascitis viæ sociis, Udalricum, vice sua, et confirmandam neophitam plebem, Uznoym reliquit. Ipse vero ad Ducem Polonorum, ut condixerat, ire cœpit. Cujus C adventu Dux comperto, benignissime eum suscepit. quia et antea eum familiarem [habuerat.] Agnitis vero causis itineris; respondit: Non ex facili sibi constare, ut expeditionem illam, tanto tempore propositam, intermitteret; sed pro nihilo se habendum deinceps ab omni populo suo, si Pomeranorum Ducem, tam graviter sibi obnoxium, debito talione non repercuteret. Cui Episcopus: Noveris, inquit, fili carissime; quia si novam hanc Christi Ecclesiam, belli turbine conquassatam, fidei jugo abalienaveris, in tremendo examine Deo rationem positurus eris. Sed ego pro ovibus mihi creditis, mortem excipere paratus sum.

c Boleslaum Pomeranis infestum,

88 Ad hæc ille: Si, inquit, Pomeranorum Dux per semetipsum mihi occurrens, humiliatus veniam deprecari voluerit, faciam secundum verbum tuum. Mox ergo legati honorabiliter, Wortizlaum Ducem et Udalricum presbyterum accersentes, diriguntur, data eis prius firmissima pacis securitate. Qui trium dierum itinere confecto, Poloniam venerunt, et causam, pro qua venerant, tractantes, per duos dies interminatam reliquerunt. Tertio tandem, Domino opitulante, et pio Ottone mediante, reconciliati ambo Duces, pacis fœdus coram principibus, et nobilium frequentia pepigerunt. Ipse quoque Dux Pomeranorum, in testimonium pacis, magnam pecuniæ quantitatem super altare beati Adelberti Martyris, Canonicorum illic servientium usibus profuturam, obtulit, et itinere, quo venerant, cum pio Ottone Uznoym rediit. D

placat et cum Duce conciliat.

89 Erant autem trans mare barbari, crudelitate et sævitia singulares, qui Verani *d* dicebantur. Cumque vir Dei sæpius illo tendere disponeret, ab omnibus, vitam ejus desiderantibus, inhibebatur. Ægre tamen ferebat Episcopus, quod nullus ex comitibus suis hoc opus aggredi volebat. Ipse vero martyrii ardore flagrans, quadam die, secreto collectis pontificalibus exuviis colloque impositis, solus ad Veranos tendere cœpit, et navem ibi fortuito prætereuntem aspiciens, naulo dato, eam quantocius ingreditur. Quod Udalricus animadvertens, sociis confestim indicavit. Illi pernici cursu eum insequuntur, primusque Adelbertus interpres eum comprehendens, invitum ac renitentem retraxit. Qui altius ingemiscens seque deprehensum acriter dolens, paucos hujus viæ socios habuit. Qui nimium ejus fervorem considerantes, nefas censebant, eum revocare, aut incomitatum relinquere. Navem ergo ingressi, cum civitati Stetinensi appropinquassent, speculatores, eos agnoscentes, ingenti strepitu antiquum erroris magistrum supervenire acclamabant, E cui cum gladiis et fustibus occurrere, et ad injuriam deorum vindicandam, indigne tractare expediret.

d Ad Veranos pergere prohibitus,

90 Quod famulus Dei cum per interpretem agnovisset, intrepidus ac calore fidei armatus *e*, Crucis vexillum erexit, pontificalibus indumentis sese præparavit, eisque obviam ire deliberavit. Primoque ecclesiam Principis Apostolorum, quam ante portam ejusdem urbis exstruxerat, ingressus, debitum persolvebat obsequium; jamjamque præstolans barbarorum occursum, suamque in Christo consummationem. Illi vero post modicum, tumultuoso strepitu portis erumpentes, diu multumque hæsitantes, et inter se quidnam agerent conferentes, tandem nutu Dei timore perterriti, via qua venerant confusi regrediuntur. Illo igitur die et sequenti sabbato, in eadem ecclesia cum suis theoriæ vacans, horam passionis sitienter exspectabat. Dominica autem illucescente, primo mane, post completa Missarum solemnia, Otto servus Dei, Pontificali redimitus infula, Crucisque vexillo prælato, evangelizandi gratia in turba processit, Udalricum vice diaconi dalmatica indutum, et Adelbertum in loco subdiaconi, aliosque F verbi Dei cooperatores sibi assumens. Erant autem illic pyramides *f* magnæ, et in altum more paganico muratæ. Coadunato itaque populo, pius prædicator, super unam cum sociis suis ascendens pyramidem, per interpretem suum Adelbertum, cœpit errantibus viam veritatis aperire, et nisi ab hac resipiscerent apostasia, æternum comminari interitum.

Stetinum appellit, e

f ubi intrepide apostatas arguens,

91 Prædicante autem eo, ecce pontifex idolorum anhelus cucurrit, multoque sudore confertissimam irrepens turbam percussit, ac servum Dei obmutescere magni clamoris virtute imperavit. Ipse enim cum suis priori nocte, in nece Episcopi, summo Dominicæ crepusculo conspiraverat; sed Deo ordinante, somno oppressus gravissimo, hoc frustratus est proposito. Cumque secunda diei hora expergefactus, virum Dei in conventu forensi jam prædicare audisset, furibundus illuc accurrit, ac silentium indixit. Sed famulus Domini constanter, quæ cœperat, prosecutus est. Ille autem gracilem Adelberti interpretis vocem, sua clamosa atque altisona comprimens, magna fortitudine barbaris imperat, ut prædicationem Christi, hastis, quas antiqui more Quiritum Romanorum jugiter ferebant, transfodere non morentur. Qui jussis ejus obaudientes, cum dextras altius

barbarorum hastis impetitur,

A altius ad sagittandum elevassent, divinæ virtutis potentia, quasi saxa diriguerunt, ita ut nec hastas reponendi, nec os aperiendi facultas esset; sed in altum dextras immobiliter suspensas, et quasi in aere ligatas habebant.

qui omnes obriqescunt.

92 Quod cernens infaustus ille idolorum sacerdos, ira inflammatus, ignaviæ eos accusare cœpit, unique eorum hastam manu eripere, ac servum Christi conatus est transfodere. Nec mora et ipse diriguit, pudoreque actus, in fugam convertitur. Quo abeunte pius Otto, facto Crucis signo, benedictionem plebi imprecatus est, statimque vinculis resoluti, dexteras cum sagittis deponunt. Quo facto, Antistes Domini, pro evidenti miraculo Deo gratias referens, urbem confidenter ingressus est, ecclesiamque sancti Adelberti videns media ex parte destructam, amare flevit, et genu flexo, cum suis diu orationi institit. Interea barbari, cum gladiis et fustibus congregati, portam ecclesiæ ambiunt, servos Dei ad mortem expetunt; sed mox, divina quadam virtute tremefacti, in fugam convertuntur. Tunc Wiricus princeps, dudum a pio Ottone de captivitate Danorum ereptus, cum ceteris familiaribus Episcopi supervenit, omnimodis eum deposcens, ut ab B urbe secederet, priusquam perfidia sacerdotum circumventus, morti succumberet. Abnegat Præsul beatissimus, dicens: Quia ad hoc ipsum veni.

Wirici pro Sancto zelus.

Vocatos ad colloquium cives.

93 Indicitur ergo generale colloquium post quatuordecim dies, in quo certa diffinitione, sacerdotes cum plebe jugum Christi aut susciperent, aut penitus abdicarent. Statuta ergo die, Antistes Domini montem Trigelai in media civitate, ubi sedes erat Ducis, ascendit, magnamque domum, huic colloquio opportunam, intravit. Assunt principes cum sacerdotibus natuque majoribus, et facto silentio vir Domini sic ait: Conventionis nostræ dies, dudum præfixa, jam adest, et ego salutis vestræ avidus, ex ore vestro audire desidero, utrum Domino Jesu Christo, qui est lux vera, an principi tenebrarum diabolo, servire disposuistis. Respondens unus sacerdotum; Non, inquit, tanto tempore colloquium hoc differri oportuit; quia et pridem et nunc et semper deos Patrum nostrorum colere fixum est nobis: ideoque noli frustra laborare; sermo tuus non capit in nobis.

anathemate ferire minatur

94 Quibus auditis, vir Domini; Video, ait, quia sathanas excæcavit sensum vestrum, ne lumen verum C intueri possitis. Innocens ego sum a sanguine omnium vestrum: non enim subterfugi, quo minus verbum Dei opportune annuntiarem vobis. Sed quia jugum Domini mei Jesu Christi abdicastis, jam vos potestati sathanæ, quem elegistis, trado, ut cum eo perditioni æternæ mancipati, hereditatem illam possideatis, ubi vermis non moritur, et ignis non extinguitur. Statimque de loco suo consurgens, arma spiritualia arripit, stolam collo imponit, ut eos anathematis vinculo astringat. Quo viso, principes, salubri timore correpti, vestigiis ejus advolvuntur, humiliter supplicantes, ut sententiam maledictionis hujus suspendat, et semel adhuc brevissimi spatium colloquii eis indulgeat. Annuit statim Præsul piissimus, stolaque deposita, resedit. Principes ergo, relictis in domo sacerdotibus, unanimiter fidem Christi, projectis idololatriæ sordibus, receperunt; primusque Wiricus nobilissimus eorum, ad servum Dei ingressus, hanc pro omnibus dedit rationem: Ego, Pater honorande, cum primatibus, hunc locum regentibus, Deo aspirante, pari voto in hoc convenimus, ut sacrilegos istos sacerdotes, omnium malorum incentores, a finibus nostris eliminemus, teque ducem et præceptorem in viam salutis æternæ sequamur.

sed Wirici opera resipiscunt,

95 Et conversus ad eum, qui prius fuerat locutus, sacerdotem, sic ait: O miser et miserabilis, quid D mihi dii tui profuerunt, cum in arctissima compeditus custodia, visibiliter Dominum meum Ottonem a vinculis me absolvere, et desideratæ libertati reddere aspexi? Nonne melius mihi est Deo vivo, liberatori meo servire, quam lignis et lapidibus, vita sensuque carentibus? Tu ergo cum tuis perge quo volueris, et cave, ne amplius in finibus nostris compareas; quia Domino nostro Jesu Christo regnante super nos, non est tibi et simulacris tuis locus in his regionibus. Quo audito, cuncti sacerdotes idolorum sine mora surgentes, fuga lapsi sunt, ita ut nullus eorum deinceps ibi comparuerit. Antistes autem Domini, super hoc intimas Deo gratias exsolvens, confestim delubra idolorum cum suis destruere cœpit. Deinde eos, qui a fide apostataverant, benedictione sacrati fontis et manuum impositione purificans, Catholicæ matri reconciliavit, aliis vero baptismi gratiam contradidit.

AUCTORE EBBONE ejectis eorum sacrificulis,

et eversis delubris.

96 Et sicut scriptum est; Inquirentes autem Dominum, non deficient omni bono, piscatores Stetinensium, autumnali tempore, quo hæc agebantur, ad fluvium Odora progressi, insolitæ magnitudinis rhombones apprehendunt, quorum occursus in illis E partibus non nisi verno tempore esse solet. Qui cœleste super hoc intelligentes prodigium, novis prædicatoribus novam hanc capturam offerunt. Erant autem pisces illi tantæ magnitudinis, ut duo rhombones servo Dei, cum universo comitatu suo, per quatuordecim dies sufficerent, exceptis partibus, quas nobilibus et religiosis quibusque mittebat.

Prodigiosi rhombones capti.

97 Erat autem fanum quoddam, longius remotum, ad quod dejiciendum familiarissimum sibi direxerat Udalricum. Pauci vero, qui remanserant, fautores idolorum, de muro eum prospicientes, jactu lapidum et lignorum ipsum conterere moliebantur. Qui tum, Deo protegente, evasit; reversusque ad pium Ottonem, insidias eorum retexuit. Quod audiens vir Domini, semetipsum huic periculo ingerere non dubitavit. Cujus præsentiam barbari non ferentes, hac illacque dispersi fuga, latibula quæsiere.

Fanum non sine periculo destructum.

98 Destructo igitur fano, cum vir Dei reverteretur, arborem nuceam prægrandem, idolo consecratam cum fonte, qui subterfluebat, invenit; quam statim suis succidere imperavit. Accedentes vero F Stetinenses, rogabant, ne succideretur: quia pauperculus ille custos arboris, ex fructu ejus vitam alebat inopem. Se autem affirmabant jurejurando, superstitionem, quæ illic agebatur, perpetualiter delere. Quorum petitioni Vir discretæ mentis statim annuit. Dum vero mutuis hæc conferunt sermonibus, ecce barbarus ille custos arboris, ex improviso accurrit, servoque Dei post tergum clam assistens, sanctum ejus verticem francisca g *, annisu forti, appetit. Sed Dei nutu frustrato ictu, ponti, firmo tabulatu strato, cui tum forte superstabant, franciscam tam valide infixit, ut difficultate extrahendi, moram percussori faceret. Quod videns Adelbertus interpres, perniciter franciscam barbari manibus eripit et abscondit, omnesque insolito horrore circumfusi, sacrilego mortem intentant. Sed pietas Ottonis, ne quid mali patiatur obsistit.

Sanctus a rustico prope occiditur.

g * al. Fransisca.

ANNOTATA.

a *Deest hæc circumstantia apud Sefridum; ceterum orationis substantia et tota consecrationis ratio, ibi et hic, verbis magis, quam re differt.*

b *In nostro Sefridiano non exprimitur summa debiti: apud Andream Gretseri, pro marcis, quæ inferius* talenta *vocantur, ponuntur* libræ. *De reliquo, cum Udalricus in ea re primas partes egerit, omnia nitidius*

ex

A *ex ejus relatione expressisse Ebbonem, est plusquam verosimile.*

AUCTORE EBBONE.

c *Hujus pacificationis historiam aut interpolavit Andreas Jaschii, aut noster hinc inde corripuit, servata tamen rei substantia, ut in commentario monuimus. Videsis Jaschii caput* 13, *a pag.* 189 : *quod hic semel notasse sit satis.*

d *De Veranis egimus ad Sefridi num.* 147, *apud quem distinctius narrantur, quæ Ebbo, ob nimiam brevitatem, obscura reddidit, quem ex Jaschii cap.* 14 *et* 15 *supplendum puto ; et vicissim quæ ibi paulo post desiderantur, ex nostro restituenda.*

e *Vide Sefridum num.* 154 *et* 155.

f Gradus ligneos *vocat Sefridus num.* 160, *qui sequens miraculum clarius deducit : at in reliquis Stetini gestis, præferenda videtur Ebbonis relatio.*

g *Alias* fransisca, *quam melius* securim *dicit Sefridus.*

CAPUT III.

Confirmatis Stetinensibus vitatisque sacrificulorum insidiis, Julinam accedit. Plura ibidem miracula. Tentata Ruthenorum conversio. Sancti reditus, morbus, obitus et sepultura. B

S. Ottone Stetino abeunte, Igitur, confirmatis in fide et doctrina Domini Stetinensibus, cum vir Domini Uznoym redire disponeret, accedentes ad eum ecclesiæ urbis cives, suppliciter rogabant, ut discordiam, quæ inter eos et Ducem Wortizlaum erat, suo interventu dissolveret. Ad hæc ille : Faciam ut vultis, sed vos legatos vestros mecum dirigite, qui pacis munia vobis reportent, et si Dux juste aliquid habet querelæ, de objectis respondeant. Confestim legati Stetinensium pio Ottoni assignantur, qui etiam in eadem via Præsuli multo fuere præsidio.

100 Nam duo pontifices idolorum viro Dei mortis laqueos intenderunt, *structis per sacrificulos insidiis,* et milites octoginta quatuor clam præmiserant, qui eum revertentem jugularent, et caput ejus, palo infixum, sibi remitterent. Sed non est sapientia, non est fortitudo, non est consilium contra Dominum. Abeunte autem Præsule beato, major ille pontifex idolorum, convocatis amicis suis, diem festum idolis agi præcepit, dicens : Deus noster, quem antiquus ille seductor exterminare conatus est, apparuit mihi, et sine ambiguitate, C caput Ottonis amputandum mihique transmittendum intimavit. Cumque hæc in cachinno, exaltans vocem, dixisset, statim a diabolo, confractis cervicibus, caput ejus horrendo et miserabili ordine est transversum, cerebrumque loco suo exiliens, *alteri eorum dæmon cervicem frangit,* crudeli impetu parieti est appulsum. Quo viso, amici ejus conterriti, causam hujus calamitatis ab eo requirunt. At ille, diu miserabiliter increpitans, tandem erupit ; Quia, ait, servo Dei insidias tetendi, et vos a via veritatis avertere cogitavi, hæc patior. Et his dictis exspiravit, tantoque fœtore locus ille repletus est, ut nemo illic, eo moriente, præ intolerantia fœtoris posset assistere. Et ut scriptum est : Pestilente multato, sapientior erit sapiens, omnis populus, audito ejus interitu, magis ac magis in fidei perseverantia est confortatus.

101 *alter laqueo strangulatur.* Alter vero sacrilegus pontifex nec sic emendatus est, unde et ipse judicio Dei post modicum interiit. Nam dum, causa quadam ingruente, navigio mare transiret, pro corporali necessitate egressus, vicinæ silvæ latibula petiit, moxque a quibusdam comitibus suis, ipsum clam insequentibus, laqueo in spissioribus locis est suspensus; sicque dolor ejus et iniquitas in verticem ipsius descendit. Cum ergo milites illi octoginta quatuor, missi ab idolorum sacerdotibus, virum Dei transeuntem vidissent, ex D insidiis eruperunt. At dum Stetinenses, qui Episcopum comitabantur, voces civium suorum agnovissent, gradum sistunt; et, quid velint, requirunt. Qui respondentes, præsentiam eorum illic se nescisse fatentur. Illi econtra; Antistes, inquiunt, Domini discordiam inter nos et Ducem inveteratam dissolvere intendit, ideoque non patiemur eum quidquam molestiæ in hac via incurrere, sed mortem pro eo subire parati sumus.

102 Post hæc servus Domini urbem Julin, dudum a se sacramentis fidei eruditam, adiit *a*. Cumque eos doctrinis pariter et exemplis in Domino conformaret, *a Julinam adit S. Otto,* mulier quædam luminibus orbata, vestigiis ejus provolvitur, benedictionem ab eo et remedium instanter efflagitans. Cui pius Otto ; Ecce, ait, ecclesia sancti Adelberti Martyris præsto est, illuc, credens Deo et Sanctis ejus, curre, tangensque campanam, auxilium Martyris Christi implora. Solebant enim rudes adhuc in fide, cum ecclesiam orationis causa intrabant, campanæ sonum, quasi Sanctos per hoc ad subveniendum excitantes, movere. Quod cum illa, simplici intentione credens, exsecuta fuisset, *ubi cæca visum recipit;* illico lumen recepit, et exiliens cum gaudio, ad servum Dei regressa, pro sanitate E recepta gratias agebat immensas Cui Episcopus; Non mihi, inquit, sed Deo et Sanctis ejus gratias age, et in fide quam didicisti, perseverare stude.

103 Miles quidam habens filium lunaticum servo Dei eum adduxit, et munera, ut sanitati puerum *sanatur lunaticus,* restitueret, obtulit. Qui ait ad eum : Perge ad tentorium meum, ubi reliquias Sanctorum positas habeo, ibique Deo et Sanctis ejus vota pro filio tuo credulus offer, statimque salvum eum recipies. Qui fecit ut doctus erat, moxque filium incolumem viro Dei gratulabundus repræsentavit.

104 Accidit eo tempore in festo beati Laurentii Martyris, ut presbyter quidam ex comitatu Ottonis *exuruntur segetes festo S. Laurentii,* Episcopi, nomine Bokeus, præteriens, videret rusticos in agro frumenta metentes, quos modeste compescuit, dicens : Miseri, quid agitis? Hodie natalitius dies est beati Laurentii Martyris, qui totius Ecclesiæ summa veneratione celebratur, et vos insensati, hunc violare præsumitis? At illi, Non, inquiunt, omni tempore sabbatizare possumus. Expedit etiam necessaria domibus nostris aliquando providere. Presbyter autem fervens Spiritu, Scio, ait, non impune vobis violationem solennitatis cedere; sed F cœlesti igne omnia, quæ illicite messuistis, consumenda noveritis. Vix verba finierat, et ecce ignis Dei cecidit e cœlo, tactasque messes eorum usque ad favillam absumpsit. Sicque factum est, ut cives ejusdem loci eximium Martyrem Laurentium in magna deinceps veneratione haberent.

105 Item in urbe, Games dicta, rusticus quidam cum conjuge sua ad metendum exierat in assumptione sanctæ Mariæ, *assumptione B. V. punitur rusticus,* quos viri Dei assecla Bokeus redarguit dicens : Hodie assumptio est Matris Domini, non debetis huic insudare operi. Et illi ; Hesternam, inquiunt, Dominicam diem feriavimus, hodie operi manuum intendere volumus Illis autem non acquiescentibus, et obstinata mente cœpto labori insistentibus, religiosus presbyter; Quia, ait, verbis meis non creditis, sanguis vester erit super caput vestrum. Transgressionis hujus vindictam evidentibus rerum indiciis experiemini. Hæc eo dicente, rusticus ille cadens retrorsum exspiravit, partemque segetis, quam metendo apprehenderat, tam forti annisu moriens manu conclusit, ut nulla quisquam ratione vel manum aperire, vel segetem posset eripere; sed cum hac stupenda alligatione tumulo traderetur. Mulier autem, interventu Dei Genitricis, vitæ reservata, sed simili prodigio alligata, scilicet

digitis

A digitis cum segete palmo insolubiliter adhærentibus, tremens ad virum Dei Ottonem cucurrit, et reatum suum confessa, indulgentiam et sanitatem recepit.

et phreneticus sibi restituitur. 106 Miles quidam phrenesi laborans, insano clamore et horrendis membrorum motibus, cunctis onerosus erat. Socii vero et cooperatores viri Dei, importunitatem ejus non ferentes, apprehensum eum in locum, ubi servus Domini orare et missarum solemnia celebrare solebat, attrahunt. Erat enim tabulatum illic exstructum, ubi dum miles aliquamdiu decumberet, repente sanatus est, et exiliens gratias egit Deo et beato Præsuli, multisque verbo et conversatione saluti fuit. Igitur electus Dei Pontifex cum legatis Stetinensium ad Ducem Pomeraniæ venit, et ut bonus Pastor, gregi suo ubique prospiciens, pacem studuit reformare. *Stetinenses Duci conciliantur,* Dux autem piissimi Apostoli sui verba, acsi cœlitus ad eum delata, suscipiens, benigne humiliterque respondit. Tuum est, Pater amantissime, quicquid volueris, non petendo, sed præcipiendo exigere : nos enim et omnia nostra tua sunt, quia in Christo Jesu per Evangelium nos genuisti. Tu enim populum duræ cervicis ad culturam Dei flexisti, efferos mitigasti : ideoque pacis firmissimæ gaudia deinceps, te mediante, obtineant. B Statimque legati Stetinensium pedibus ducis advoluti, omnem prioris discordiæ occasionem penitus abdicaverunt, pacisque osculo a Duce percepto, debitas reconciliationis hujus gratias beato egerunt Episcopo, et sic pacem reportantes in sua læti redierunt.

107 Sed quia bonos semper insequuntur mala, et ut Isaias ait : Qui recessit a malo, prædæ patuit; *et Ruthenos tertio cædunt:* Rutheni paganicis adhuc erroribus irretiti, audita Stetinensium conversione, graviter indignati, quod sine respectu et consilio eorum, idolis renunciantes, Christianam legem recepissent, pro diis suis bellare veriti non sunt. Et congregato grandi exercitu, ripas fluminis obsident, aciem armorum apparatu instructam ordinant, et, ubi sit Deus Christianorum, vel, si invocantibus se succurrere possit, blasphemantes inquirunt. Interim Apostolo Pomeranorum ad Deum orante, Stetinenses vexillum Dominicæ Crucis præferentes, primo impetu Ruthenos in fugam propellunt. Sequenti nihilominus die velut canes reversi, iterum Christianis bellum indicunt : sed eodem modo repercussi, terga vertunt. Tertia die usque ad internecionem deleti, exclamant invictum Christianorum Deum, et timore magno et confusione C redarguuntur.

108 Antistes autem Domini, bona pro malis reddere satagens, eosdem Ruthenos, *quorum salutem frustra sitiens,* qui plebem adhuc in fide neophytam bello turbare non timuerant, Christianis legibus imbuere desiderabat. At illi, indurata fronte, sæpius ei denuntiabant, quia si fines Rutheniæ prædicandi gratia adire præsumeret, ad lacerandum bestiis exponeretur. Amator autem Christi ardentissimus, non veritus incredulæ gentis experiri feritatem, dulcem vitam pro dulcissimo Jesu fundere jam olim sitiebat. Audiens vero, Archiepiscopum Danorum, qui dominabatur super eos, edicto Domini Apostolici prædicatorem eis directum, nullo modo, sine consensu ejus et voluntate, id agendum censuit. Unde Juvanum quemdam legatum suum Danorum Pontifici direxit, qui voluntatem ejus super hoc negotio requireret. Præterea præfato Danorum Præsuli balsamum novum cum stola pretiosa transmisit. Juvanus vero tarde post sex hebdomadarum circulum reversus, responsum Archiepiscopi retulit, b videlicet se cum principibus terræ suæ, quid de his censeant, proxima synodo collaturum *b*.

a Lothario revocatus, 109 Interea gloriosissimus Rex Lotharius, ceterique principes diuturnam beati viri ægre ferentes absentiam, præcipiendo simul et petendo mandant, ut se quantocius expediret, et Babenbergensem ecclesiam desiderato suo reditu recrearet. D *AUCTORE EBBONE.* Apostolus itaque Pomeranorum, his legationibus contraire non valens, antequam responsum Archiepiscopi Danorum reciperet, ad sedem suam redire compulsus est. Visitatis ergo circumcirca fidelibus et in fide confirmatis, Christo, cui crediderant, eos commendans, [iter] cum suis aggressus est. Cumque emenso itinere, Poloniam venisset, Dux Bolezlaus, antiquus suæ familiaritatis custos, solita eum benignitate excipiens, tanta mellifluæ doctrinæ ejus intendebat aviditate, ut evolutis octo diebus, vix dilecto Patri licentiam abeundi indulgeret. Tandem longo peregrinationis hujus labore consummato, in vigilia sancti Thomæ Apostoli Otto, Deo dignus Episcopus *cum exultatione a suis suscipitur.* et Pomeranorum Apostolus, Ecclesiam suam desiderabili adventu lætificans, omni utriusque professionis et sexus plebe in unum concurrente, summa cum jocunditate et spiritali gaudio, Pater a filiis suscipitur.

110 Igitur cum jam tempus esset, ut Otto, pius dispensator et fidelis servus summi patris familias, *Ultimus Sancti morbus,* intraret in gaudium Domini sui, vehementissimo dolore, videlicet fluxu sanguinis, tactus est; ut, velut aurum in fornace probatur, sic ipse in camino E ægritudinis purgatus, introire mereretur aulam, quæ nullam recipit maculam. Ipse vero gratias agebat Deo in infirmitatibus suis, Regemque gloriæ in decore suo videre desiderans, exitum suum Deo ac beatis angelis cottidianis suspiriis attentius commendabat. Tantum vero lumen Ecclesiæ dum infirmando cœpisset obscurari, Christi pauperibus, ejus affectu et provisione enutritis, inæstimabilem mœroris fletusque caliginem obduxit. Sed pius Pater filiorum lacrymas, quantum poterat, consolando tergebat, tantaque virtute imbecillia membra spiritui servire cogebat, ut, excepto dormitionis suæ die, non lecto decumberet, sed cottidie in sede residens, interdum quoque baculo sustentante procedens, psalmis et orationibus vacaret; quodque rarum est, oleo infirmorum non jacendo, sed sedendo ungeretur.

111 Adveniente igitur festivitate sacratissima Apostolorum Petri et Pauli, cernens diem vocationis *et inter opera misericordiæ,* suæ instare, Egilwertum decanum, qui ei in episcopatu successit, evocat : cui, astantibus multis nobilium personis, omnia sua commendavit, dicens : Hodie natalitius dies est Domini mei Principis Apostolorum Petri; cui, quæso, res a Deo mihi donatas F offerte, ut ipse mihi januam regni cœlestis aperire, et cum collega suo magistro gentium Paulo, me illuc quantocius introducere dignetur. Pecuniam vero, quam ego pro comparanda huic Ecclesiæ abbatia Bretingen, congregaveram, per monasteria nostra, juxta sapientiam cœlitus vobis collatam, distribuite, eamque sublevationibus pauperum Christi copiosius expendite. De cetero locum requietionis meæ, montem videlicet Patroni mei beati Michaelis Archangeli, quasi viscera mea fovete, et profectui ejus in consolationem animæ meæ invigilate. Dilectionem vestram, cum universo ovili meo, summo Pastori, qui vos mihi assignare dignatus est, commendo; ipse vos integros mihi reconsignet in requie claritatis æternæ. Et data super eos benedictione, non sine lacrymis eis valedicens, emisit : sumptoque mysterii salutaris viatico, pervigil in orationibus excubabat, ut pulsante Domino, cum exultatione aperiret.

112 Nocte ergo qua festivitas sancti Pauli Apostoli agitur, *piissimus obitus.* Otto Apostolus Pomeranorum in supremo spiritu constitutus, et jam carne præmortuus, clericis matutinale coram eo officium personantibus, ille sursum erectis oculis ac manibus, voce

AUCTORE EBBONE.

voce qua poterat, Deo gratias respondebat. Ubi enim erat thesaurus suus, ibi erat et cor suum. Turba autem plurima religiosarum personarum, ad visitandum beatissimum Patrem de nocte consurgens, circa eum stabat exspectans, debitis psalmorum solemniis exitum ejus Domino commendans. Hora autem diei prima, Pius Otto audiens a spiritu, ut requiescat a laboribus suis, cœlo reddidit animam, beatis nimirum angelis, quibus in vita sua servivcrat, suscipientibus eam, foventibus et protegentibus eam, et in æterna tabernacula sua recipientibus eam.

Incredibilis omnium luctus,

113 Et jam fama volans prænuntia luctus, non solum vicina sed et remotiora quoque monasteria, jugiter ab eo necessariis vitæ adminiculis sustentata, inæstimabili perculit mœstitia. Nec immerito! Ostenderat enim Dominus populo suo dura, potavit eum vino compunctionis et inebriavit absinthio, cum patrem desideratissimum sustulit, cujus defensione et eleemosynarum virtute, pax Ecclesiæ tanto tempore nobiliter florebat. In quo deinceps patrono tam solidum erit pauperum Christi solatium, qui jure cum Apostolo aiebat : Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? Quis ad eum tristis venit, et non gaudens abscessit? Quis opem ejus in tribulatione sua expetiit, et non impetravit? Merito itaque transitum ejus Ecclesia flebat, de cujus vita tantopere gaudebat.

curatio funeris,

114 Venerabile corpus ejus a religiosis viris curatum, et aromatibus conditum, per singula monasteria deportatum, illicque vigiliarum excubiis ac Missarum solemniis est honoratum. Ad extremum in montem sancti Michaelis archangeli, specialis patroni sui, defertur, ibique in Ecclesia, quam ipse a fundamentis in majorem statum reædificaverat, debito cum honore excipitur. Illic vero in obsequium funeris, credi nec dici potest, quanta hominum multitudo confluxerit. Quodque sine lacrymis referre non possumus, cum sacerdotes religiosi corpus exanime choro sancti Michaelis inferrent humandum, ubi ad limen interius ventum, tantus subito ploratus omnium exortus est, ut ipsi etiam funeris bajuli, nimio fletu concussi, cum feretro subsiderent, ac pene terræ procumberent. Deinde Imbrico venerabilis Wirciburgensis Episcopus, missa celebrata, sermonem fecit ad populum, testimonium Iheremiæ beati Ottonis personæ pulchre adaptans. Olivam uberem, pulchram, fructiferam et speciosam vocavit Dominus nomen tuum. Hoc ordine sancti Viri corpus, ante altare beati Michaelis Archangeli mausoleo *c* impositum, pia fidelium devotione, ex tunc et deinceps frequentatur, et miraculorum gloria mirifice sublimatur.

et Imbriconis elogium.

Miraculosa pueri sanatio,

445 Puer *d* quidam decennis, in loco Bambergensi, dudum a parentibus studiis liberalibus traditus, gravi ægritudine pressus decumbebat, jamque per triduum mortuo simillimus, absque motu et voce remanserat. Cujus mater cum amplius unici filii cruciatum videre non posset, fide ardentissima montem sancti Michaelis ascendens, sepulcrum beati Præsulis Ottonis adiit, ibique lacrymis ubertim profusis, per merita et suffragia ejusdem sancti Patris, a Deo sanitatem filio expetiit. Nec mora, ubi domum rediit, filium, quem in supremo spiritu reliquerat, loquentem et sanum, cunctosque præ gaudio flentes invenit. Ipsa quoque in faciem procidens, in voce exultationis et confessionis gratias agebat Deo et sancto Confessori. Quod factum memorabile dum bono pastori Egilberto, ejusdem patris successori, relatum fuisset, non modico exhilaratus gaudio, felicem sancti Michaelis montem, et a Deo visitatum pronunciavit, qui tam pretiosum in suo sinu meruit collocare thesaurum.

miraque alia gesta.

116 Sunt et alia multa beatifica *e* et magnifica beati hujus Præsulis gesta, quæ ab illo comprehensa et dinumerata sunt, qui et hic bonorum operum ejus aspirator, et illic fidelis dignoscitur remunerator. Qui etiam gloriosum ejus transitum non sine causa in festivitate sancti Pauli Apostoli disposuit : sed ut cunctorum sapientium judicio diffinitum est; quia Beatus ille senectutem suam in Apostolatu remotissimarum gentium pro amore Dei, fatigare non dubitavit, etiam laboris sui præmium in ejus natalitio, qui proprie magister et doctor est gentium percipere meruit. Dignum enim erat, ut sicut doctorem gentium præ ceteris gentibus evangelizando imitari studuit, ita etiam unum et parem cum eo habeat natalem.

Explicit liber tertius.

ANNOTATA.

a *Vide Sefridum a num.* 171.

b *Hic iterum brevior est Ebbo, sed in Sefrido paulo explicatiora sunt. In sequentibus prævalet Ebbo; Andreas Gretseri utrumque miscet : nos quæ hic vel in Sefrido desunt, ad hujus vitæ calcem adjungemus.*

c *Vult dicere,* tumulatum *fuisse, ut habent ultima Sefridi verba ; quale enim mausoleum trium dierum spatio erigi potuit ; antea autem conditum fuisse nusquam traditur.*

d *Habes, ni fallor, hoc idem miraculum pluribus verbis descriptum, Andreæ Gretseri lib.* 4. *cap.* 6, *pag.* 458 *: videtur et idem esse quod denuo recurrit hic num.* 120.

e *Sequuntur nonnulla a dicto num.* 120 *: alia ex Gretsero subnectemus.*

LIBER QUARTUS

EBBONI SUPERADDITUS

CAPUT I.

De signis, quæ ad sepulturam ejus fiebant.

Laus S. Ottonis a liberalitate,

Cupientes *a* aliqua de signis et virtutibus regis virtutum, dilecti Ottonis Episcopi, dicere, prius vitam ejus libet inspicere : quia, ut luce clarius constat, non signa, sed opera ejus in Deo facta, sanctitatis ei gloriam contulerunt, licet signa frequentia sanctitatis certa sint indicia. Cum enim nihil tam commendet Christianam animam, quam misericordia, et nemo ita beatus sit, sicut qui intelligit super egenum et pauperem; quis, putas, est beatior Ottone Episcopo, de cujus conspectu numquam vacuo sinu pauper recessit; qui quod habuit, egenis distribuit; et consortem et conformem suum inopem, cui non erat adjutor, adjuvit? Nudum vestivit, se justitiæ stola induit, monasteria et peregrinorum hospitalia construxit, et sibi Sanctorum amicitias et æterna tabernacula acquisivit. Quem misericordia perfectum fecit, dum misericordem et perfectum cœlestem est imitatus patrem.

ab apostolatu,

118 Numquid autem de Apostolatu ejus tacebimus? Minime. Qui enim operatus est Petro in Asia, Paulo in Græcia, Gregorio in Anglia; operatus est et Ottoni in Pomerania, qui usque ad summam senectutem fide promptus, bello adversus idololatras suscepto, et gladio verbi Dei educto, ferocibus prædicaturus gentium miscebatur agminibus, gloriæ Christi cupidus, suæ incuriosus quietis. Nam cum tacendo posset esse tutior, eligens martyrii gloriam suscipere, loquendo vulneratus est, cæsus est, lapida-

A lapidatus est, terroribus, opprobriis, et extremis circumventus periculis, fremebant in eum pontifices idolorum, more bestiarum. Otto vero in adversis epulabatur. Ad ultimum vero, per fidei magnitudinem, non comitatu nec legionibus succinctus, nuda virtute animi, gloriosum de perfidis Christo retulit triumphum, et ejecta de civitatibus Pomeranorum imagine diaboli, signum invictæ Crucis et imaginem erexit Dei. Sermonem ergo, sequentibus signis, Deo confirmante, Sacerdos Christi omnia adversa, sibi obviantia, pro Deo et per Deum constanter sustinuit, sciens, quod non potest acquiri gloriosa victoria, nisi per laboriosa certamina.

o signis. 119 Ex his igitur, quæ breviter prælibavimus, videmus, Ottonem gloria Apostolatus et honore martyrii coronatum, signorum parum indigere testimonio. Quem in consortium Apostolorum, Martyrum et Confessorum divino non dubitamus electum judicio. Verum de signis, quæ ad sepulcrum ejus frequenter fuerint, non possumus ea, quæ vidimus, non loqui. Nam si pro otioso verbo reddimus rationem, videamus ne reddamus et pro otioso silentio. Quædam igitur ex his dicturi sumus, quæ aut ipsi vidimus, aut a probatis ut constantibus viris B audivimus, et libra veritatis examinata cognovimus. Nam si omnia scribere voluerimus, ante dies, quam sermo cessabit.

120 Initium signorum sancti Ottonis fuit in Ottone *b* puero, qui cum exhalaret animam in sinum matris suæ, illa morientem filium videre non valens, montem sancti Michaelis conscendit, et illic ad sepulcrum Confessoris Christi se in orationem jactavit, horam transitus filii in eodem loco transire volens. Cumque jam omnia circa filium funeris obsequia consummata crederet, domum redit, puerum sanum et incolumem, hinc et hinc deambulantem, reperit et cum clamore valido ad tumbam sancti Ottonis rediens, filium manu tenuit, et hæc universæ ecclesiæ innotuit.

b Puer moriens convalescit;

121 Vidimus *c* mulierem quamdam, in modum globi contractam, scabellis innixam, se ipsam portantem et quodammodo ponderantem, quæ veniens ad sepulcrum Confessoris Christi, gratiam quæsivit et invenit, et glorificans Deum et electum ejus Ottonem, coram omnibus erecta supra pedes suos sana stetit.

c contracta erigitur;

122 Cæcus quidam, civis Ratisponensis, in baculo C suo, ad festivam memoriam beati Ottonis venerat, et inter majores vigilias in facie totius Ecclesiæ, squamis ab oculis ejus cadentibus, ob gloriam sui Confessoris, Dominus diu negatum lumen ei restituit; et simile huic signum in muliere cæca, inter Missarum solemnia, sequenti die divina gratia iteravit.

cæci vident;

123 Puella quædam in similitudinem utris intumuerat, ita ut officio membrorum et pristinæ formæ decore privata, non speciem hominis, sed enormem molem carnis ferre videretur. Quæ cum nullum remedium nec requiem inveniret, beati Ottonis imploravit clementiam, et continuo a Deo reddita est sanitati, ut, nullo signo tumoris in ea apparente, ad sepulcrum sancti Ottonis, cum oblationibus et gratiarum actionibus, una cum matre se lætam exhibuerit.

puella sanatur:

124 Quidam lanifex, Rudolfus nomine, phrenesin patiebatur, et mirabili motu et terribilibus oculis dolorem cordis et corporis signabat; ut scalæ alligatus et ad sepulcrum sancti Ottonis delatus, in ipso loco sanitate pleniter adepta, dedit laudem Deo.

item phreneticus.

125 Duo homines unius nominis, non ejusdem ordinis : nam unus presbyter Heinricus, alter est diaconus; æqualem ferebant infirmitatem, duplices videlicet tertianas, mixtas acutis febribus : quorum D dum unus Missam collectis viribus, de S. Ottone diceret; alter dum ad sepulcrum oraret,* sine dilatione, ad perfectum sanati sunt.

et presbyter cum diacono.

AUCTORE EBBONE.

126 Mos est in ecclesia sancti Michaelis, ut annuo die Patris sui Ottonis, in atrio claustrali, propria manu conventus det eleemosynam : quam bonam consuetudinem reliquæ, quas sanctus Pontifex fundavit, ecclesiæ devote receperunt. Accidit ergo, ut in monasterio Bruwiungensi, quod districtione religionis nominatum habetur, magister hospitalis domus, Heinricus nomine, infirmitate, quæ gutta dicitur, deprimeretur, ita ut in festo fundatoris ejusdem cœnobii, pauperibus solitum opus misericordiæ per se non posset impendere. Mœrore ergo deficiens, quid ageret, æstuabat. Janua igitur, ad negotium flendi, interim ei opportuna suggerebatur, in qua beati Ottonis depicta similitudo videbatur. Coram qua prostratus, lacrymis dimisit habenas, non quidem his verbis, sed in hac sententia multa dicens : Amator pauperum Christi, quare non subvenis mihi? Numquid cras vel cras? Quare non modo? Quare non in hac hora finis ægritudinis meæ? Dicebat hæc, flens in multa contritione cordis sui. E Finita demum oratione, beato Ottone miserente, repentina sanatione alleviatur, repressoque imbre lacrymarum, in honore Dei et sancti Præsulis, largiorem solito dedit eleemosynam.

De Henrico eleemosynario.

ANNOTATA.

a *Ex hac additione conjecimus in Commentario, totius hujus collectionis auctorem verosimillime Ebbonem ipsum non fuisse, sed posteriorem aliquem, qui Ebbonis opus, hinc inde contractum, occasione canonizationis et elevationis S. Ottonis, circa finem seculi* XII *ediderit, ea omnia, præcipue miracula, de suo adjungens, quæ aut viderat ipse, aut ab aliis fide dignis intellexerat, ut diserte exprimit sub finem numeri* 119. *Præmittitur tribus hisce numeris breve elogium, tamquam priorum librorum compendium.*

b *Jam diximus, hoc miraculum videri superius relatum; nisi forte de diversis pueris agatur, quibus eadem fere gratia acciderit.*

c *Hujus saltem miraculi auctor testis oculatus fuit, fortasse et sequentium.*

CAPUT II.

F

De gestis ad procurandam Canonizationem.

His et aliis infinitis miraculis, dum sanctum corpus, absconsum fossa humi, claresceret, et jam nulli fidelium aptum videretur, ut Pater multarum ecclesiarum sub lapide, velut lucerna modio tegeretur, cum Dominus Otto *a* secundus, Bambergensis Episcopus duodecimus, una cum venerabili Wolframmo, Abbate sancti Michaelis in monte Bambergensi, in capella Dei Genitricis Mariæ, quæ est juxta capitulum, consedissent, ait Episcopus : Videmus quod universalis Ecclesia de sanctitate beati Ottonis non dubitat : nobis enim tacentibus, opera ejus clamant, et ideo ad canonizationem ejus peragendam, divino indigemus consilio et auxilio. Ad hæc Abbas, vir subtilis ingenii, respondit : Consilium quidem facile, sed opus difficile est. Ad hujusmodi actionem hoc modo ingrediendum est. Populus acquisitionis beati Ottonis, Pomerani videlicet, primo omnium adeundi sunt et alloquendi, ut ad Sedem Apostolicam honestas suæ gentis personas, et litteras Episcopi, Ducis et gentis dirigantur *, per quas testimonium suæ conversionis, et Apostolatus sancti Ottonis testimonium præbeant.

Agitur de procuranda canonizatione,

a

**leg. dirigant.*

A AUCTORE EBBONE. *ob quam Abb. Wolframmus,* 128 Deinde Abbatum et omnium Conventualium ecclesiarum, quas sanctus Pater construxit, litteræ adhibendæ sunt, ut omnes uno ore clament, a quo habeant, quod habent. Vita quoque ejus, plena signis et virtutibus et misericordiæ operibus, apud nos est, quæ Apostolico præsentanda est. Hæc omnia simul congreganda sunt, et in unum veletrum *b* reponenda, ut sint sancto Ottoni in testimonium, et hujus causæ firmamentum, et sic ad Dominum Papam eundum est. Adhæc Episcopus : Optimum consilium dedistis, sed quis mittendus sit, non prævidistis. Statim Abbas, totum in se vertens negotium, ex deliberato respondit : Juxta tritum proverbium; Cujus aries est, ipse cornu eum arctius tenet *c*. Ego mihi hoc onus vendico; quia beatus Otto, ut verum fatear, noster est. Nam corde et corpore semper totus nobiscum erat et est. Tunc Episcopus, bonæ voluntati Abbatis gratias agens, surrexit de loco consilii et abiit. Post hæc Abbas, accepta fratrum suorum licentia, Pomeraniam adiit, et in castro Camin, Boguzlao Duce Christianissimo sibi occurrente, et eum manu tenente, a Cunrado, primo *d* Pomeraniæ Episcopo, et omni cœtu novæ Ecclesiæ, novus hospes, cum Crucibus et vexillis, B *in Pomeraniam tendit,* in hymnis et organis suscipitur; et causam, pro qua venerat, exposuit eis, dicens : Indignum est valde et indecorum, dilectissimi, quod Apostolus tantæ Ecclesiæ, qui vivens et moriens innumeris decoratus est miraculis, tamdiu jacet in sepulcri latibulis. Notum ergo vobis facimus, quod pro canonizatione ejus laborare proposuimus, et vos nobis collaborare oportebit, in quibus S. Otto abundantius laboravit.

ubi beneficiis cumulatus, 129 Ad hoc omnes unanimiter responderunt : Hoc semper eorum fuisse desiderium, et honori sui Apostoli se libenter delaturos obsequium. Rogabant præterea, ut quando ad Sedem Apostolicam vellet accedere, non hoc eos sineret latere, ut honoratos illius gentis viæ comites haberet, et ipsi, quodcumque possent, ministerium præberent. Sed hoc fieri non potuit, quia Boguzlao optimo Duce, eodem anno vita decedente, pax terræ illius adeo turbata est, ut nemo hinc ad eos posset transire, neque inde huc transmeare. Dux itaque, habito cum majoribus suis consilio, sanctum Ottonem in Wolframmo Abbate veneratus, auctoritate sua donationem fecit, et testamento confirmavit; scilicet ut quinque centenarii ceræ *e*, in memoriam sui nominis, et monu- C mentum suæ gentis, ecclesiæ sancti Michaelis annuatim, de tabernis terræ illius, persolvantur, ut inde lucerna in templo Dei luceat, et juge lumen ad memoriam S. Ottonis concinnetur et ardeat. Abbas itaque tantis beneficiis et devotionis indiciis debitas exsolvens gratias, balsamum et pretiosa munera, digna Principibus, eis obtulit, et licentia eorum et osculo percepto, ad fratres suos reversus, novem septimanas explevit, Pomeraniam iens, et inde denuo rediens.

collectis Principum litteris, 130 Post hæc collectam fecit litterarum Episcoporum, Principum et Abbatum, et sic, opportunitate accepta, Lucium Papam adiit, qui senio confectus, se apud Veronam detinuit. A quo benigne susceptus, cum ei causam, pro qua venerat, intimasset, et litteras præsentasset, responsum accepit : Hoc principale negotium in urbe Roma, quæ universo orbi principatur, est declarandum; et nos, vita comite, dum ad Urbem venerimus, in concilio Episcoporum, quod petis, libenter agemus. Sed Lucius, antequam Romam veniret, morte præventus *f* est. Abbas itaque sciens, irretractabile esse verbum ab ore summi Pontificis semel emissum, non est ausus ultra loqui; sed Apostolica benedictione percepta, reversus est ad fratres suos. Sic omnis spes dilata, non sublata est. Otto vero Bambergensis Episcopus volens litteris exequi, quod idoneæ personæ D non poterant prosequi, Urbano Papæ, qui Lucio; et Gregorio, qui Urbano successit *g*, litteras semel et secundo misit, sed nihil profecit; Romanis vix litteras inspicere dignantibus et dicentibus ; Ad talia negotia non scedulæ, sed reverendæ sunt exhibendæ personæ. Romana curia, inoblita justitiæ, rem grandem non concedit facile, ne forte magnæ ei imputetur imperitiæ. Sic jam vice tertia periit labor et impensa. *rem sæpius aggreditur;*

131 Wolframmus vero Abbas, honoris S. Ottonis memor, laboris immemor, omnibus desperantibus, et, ut solet, vadiantibus *h*, si unquam Romæ quidquam proficeret; ipse, quamquam pedum tumore gravaretur, una cum venerabili Cunrado, Abbate de Michilwelt, universis pretiosis, quæ habebat in auro et argento, in sacculo repositis, ne forte sumptus ei deficerent in via, in Parasceve, circa horam tertiam, Romam venit, et omnibus expositis, ad Dominum Clementem Papam tertium processit *i*. A quo clementissime susceptus, interrogatus est : Ubi est refectio tua, ubi Pascha manduces? Et demonstravit ei cujusdam Cardinalis cœnaculum grande et diversorium, ut ibi cœnaret et manducaret. Abbas itaque miratus, quod in eo, qui post Deum E omne genu curvatur terrestrium, talem hospitalitatem et gratiam invenisset, lætus vadit ad hospitium sibi designatum. *tandem a Clemente III.*

132 Deinde cum accessus ad Dominum Papam ei concessus est, litteras Domini Imperatoris et Pomeranicæ gentis ei obtulit, dicens; Hoc universæ Ecclesiæ desiderium esse, ut, sua favente clementia, beatus Otto canonizetur, et de pulvere sacrum ejus corpus elevetur. Ad quod Papa : Numquid de Ottone Episcopo agitur, qui magister et prædicator Pomeranorum dicitur? Iste sanctus et vere beatus homo est : quia Deum timuit, et mandata ejus observavit. Verumtamen ubi est liber miraculorum ejus? Tum Abbas; Si de vita ejus quæritis, aperit librum, qui sub veste latebat; En, inquit, hic est, et porrexit librum. Dominus vero Apostolicus susceptum librum tradidit uni Cardinalium, cui nomen est Laborans *k*, dicens : Labora hac nocte librum istum perlegere, ut cras virtutes beati viri scias mihi summatim perstringere. Qui accipiens legit, et cera quæque notabilia notavit. Altera autem die protulit librum, et una cum Abbate accedens ad summum Pontificem, dixit ei : Quisquis vitam hujus Sancti legit, comparatione ipsius, quantum ipse in infimo jaceat, F intelligit; et inter Confessores Christi, nulli secundum credimus beatum Ottonem, cum vix habeat parem. Qui, ab ineunte pueritia, misericordiæ operibus, miraculis, virtutibus, et humilitate claruit, persecutionem pro Deo sustinuit, et Apostolus Pomeranorum nominari et esse meruit. *voti compos factus,*

133 Apostolicus itaque Deo gratias agens, et suæ felicitati deputans, quod ad ejus tempora tanti viri dilata Canonizatio, data sententia, vicem suam venerabilibus Episcopis Ottoni Eistetensi et Eberhardo Merseburgensi commisit : qui beatum Ottonem canonizarent, et Sanctum esse, juxta nomen Sanctorum Ecclesiæ, prædicarent. Abbas itaque magna præsumens, sed majora, immo omnia, pro quibus ad Sedem Apostolicam venerat, percipiens, Apostolico et Romanæ curiæ infinitas, ut dignum erat, rependens gratias, accepta omnium benedictione, cum salute et sanitate redit ad propria. Romanis ad invicem de hoc verbo conferentibus, et cum admiratione dicentibus, se non meminisse tam grave negotium unquam tam celerem et facilem sortitum effectum, præsertim cum magnæ et alti sanguinis personæ, quæ pro similibus negotiis Romam venerant, infecto negotio redierint. *deputatis ad hoc Eystetensi et Merseburgensi Episcopis.*

AN-

A

ANNOTATA.

a *Electus anno* 1177, *præfuit annis* 15, *obiit anno* 1192, *inquit Bruschius. Wolframmus autem secundus, de quo hic sermo erit, præfuit ab anno* 1172, *usque ad* 1201, *teste eodem Bruschio.*

b *Derivatum, opinor, a velo, aut involvo; ut sit involucrum, vel fasciculus velo involutus.*

c *Notum proverbium, hic non male applicatum.*

d *Intellige primum fuisse istius nominis, nam eum præcessit* Albertus, *ut vide apud Jaschium pag.* 460.

e *De ea donatione sic scribit Bruschius in Monast. pag.* 89 : Sub eodem abbate *(Wolframmo)* dedit Boguslaus Dux Stettinensis, Pomeranorum et Sclavorum, gratitudinis ergo, pro conversa ad Christum Pomerania, ad tumulum S. Ottonis, singulis annis, ex omnibus tabernis terræ Pomeranorum, singulos lapidas (certum id est pondus 26 librarum) ceræ, ut est in hoc scripto : In nomine etc. *Vide ibi diploma datum an.* 1182.

f *Obiit Lucius III PP. Veronæ, ut fert famosus versiculus, anno* 1185.

B g. *Ambo hi summi Pontifices Urbanus III, et Gregorius VIII mortui sunt anno* 1187.

h *Intellige* Wadiare *seu* guadiare, *alias* guadium constituere, *seu pignus opponere* , *quod nobis est* wedden, *Gall.* gager : *vide Cangium.*

i *Anno* 1189, *Clementis III (qui præcedenti,* 6 *Januarii electus fuerat) secundo, ut indicat ipsa bulla, in commentario prævio adducta; hic enim brevi res expedita est, toties ante proposita, et haud dubie accurate examinata.*

k *De clericis, quos* Laborantes *olim nominabant, agit Magrius in Lexico : et crediderim agnomen hic aliquod indicari, quod is, cui commissa res est, præ ceteris laboriosus esset ; certe Cardinalem aliquem S. R. E. qui ita appellatus sit, hactenus nullum reperi. Quid si accipiatur pro causæ relatore, vulgo* ponente, *Gall.* rapporteur, *ut qui omnibus ante perpensis, hic ultimum decretorium suum judicium Pontifici dederit.*

CAPUT III.

De ipsa Canonizatione et aliis Sancti miraculis.

C

Fit solennitas an. 1189,

Anno igitur Dominicæ Incarnationis MCLXXXVIIII, Indictione VI [VII] præsidente in Ecclesia Dei Domino Clemente Papa tertio, regnante Domino Friderico, Romanorum Imperatore invictissimo, anno regni ejus XXXV *a*, imperii vero XXXI ; eodem anno, quo fuit Iherosolymitana sancta expeditio; cum Heinricus *b* Rex, qui Patri successit in regnum, primam curiam suam haberet Herbipoli, in festo sancti Laurentii; et ad eamdem Curiam Otto Dux Boemiæ, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Principes et infinita multitudo convenissent; Abbas Wolframmus coram omni populo et universa multitudine, diversi generis et diversæ linguæ, procedens, litteras a Sede Apostolica elaboratas, et libellum de vita sancti Ottonis, Eistetensi et Merseburgensi Episcopis obtulit, ut vicem Domini Papæ tenerent, et beatum Ottonem canonizatum optimo tempore elevarent. Episcopi itaque susceptum librum inter authentica scripta reponentes, nomen beati Ottonis in Canone et in Letaniis, in Catalogo Confessorum Christi, qui non minus illis laboravit, recenseri sanxerunt; et ut jam non anniversarius, sed natalitius dies celebretur, ex auctoritate Apostolica, Ecclesiæ Christi, per latitudinem mundi diffusæ, præceperunt. Statimque, Rege cum universa multitudine, in laudem Dei et sancti Ottonis, acclamantibus, Dominus Moguntinus Archiepiscopus Antiphonam, Laudem dicite, cum universa ecclesia concinente, imposuit, quam Missa de sancto Pontifice secuta est, omni populo gaudente in universis, quæ gloriose fiebant de sancto Ottone Episcopo.

D

AUCTORE EBBONE.

135 Præterea Comes Ludovicus de Frankenstein dignum memoria somnum exposuit, principibus dicens : In hoc loco, in quo Dominus meus Rex sedet, vidi, in visu noctis, arcam miri et rari operis erectam, qualem nec oculus vidit, nec in cor humani artificis unquam descendit, quæ Deus præparavit sancto Ottoni, in qua ipse pontificalibus indutus, sicut mos est Episcopis sepeliri, mortuus jacebat. Putabam ego, nos omnes, qui hodie assumus, præsentes fuisse, et arcæ illius decorem considerasse. Qui subito revixit, et de resurrectione sua ingentem admirationem et lætitiam indixit.

prævio alicujus somno.

Explicatur annus Jubilei,

136 Quinquagesimus igitur annus jam venerat, ex quo [cœlum] beati Ottonis animam, terra corpus receperat. Annus iste in libro veteris Legis diversis ornatur nominibus et privilegiis. Ipse est jubileus, qui sanctificatus dicitur et propitiatio, cujus privilegia hæc sunt. Servus liber exit, vendita terra legitimum possessorem recipit. Homo peregre profectus, ad domum pristinam et familiam redit. Unde dicam jubileus a jubilo, et quid sit jubilus, extensio videlicet gaudii, sine impensione vocis, scilicet cum ita cor in gaudium extenditur, ut conceptam corde lætitiam voce nequeat depromere. De hoc, modo non est dicendum. Jubileus tamen iste, quantum personæ beati Ottonis, cujus nomen laudem resonat, littera servit, et spiritu bene sanctificatus dicitur ; quia in eo propalata est sanctificatio ejus facta est Herbipolim canonizatio ejus. Decebat enim, ut tantæ reverentiæ Pontifex, non solum vivens, sed et moriens conservaret legem excelsi ; et quamvis sanctus fuit, tamen ante quinquagesimum annum Sanctus appellari noluit, ob sanctificationem Jubilei. Qui etiam propitiatio recte dicitur. Mons enim, in quo sanctum corpus Ottonis requiescit, diebus exaltationis ejus, infinita pressus multitudine, non cessabat a laudibus ; et magnis populorum vocibus nocte ac die personabat ; et tam secretis quam publicis fumigabat orationibus : ita ut impletum videres : Tange montes et fumigabunt. Ascendit ergo fumus aromatum, quæ sunt orationes justorum, de manu et de monte sancti Michaelis Archangeli in conspectu Domini. Nam et divina clementia aures suæ pietatis, cunctis se petentibus , interveniente sancto Ottone, se magis propitiam exhibuit ; ita ut merito dies illi propitatio debeant dici.

E

F

collata cum eo canonizatione post annos 50

137 Redit ad animum, qualiter negotium canonizationis beati Ottonis sub Lucio, Urbano et Gregorio, Romanæ Sedis Pontificibus, promotum est : sed terminari non potuit : quia nondum quinquagesimus annus venerat, nec beatus homo, cujus in lege Domini voluntas fuit, ut fidelis servus et prudens, libertatem, nec ut Dominus, legitimam possessionem recipere, nec ut pater familias, ad pristinam domum et familiam, contra legem, ante jubileum redire noluit. Domus beati Ottonis, sunt monasteria et ecclesiæ, quas construxit ; possessio ejus, sunt prædia, quæ eis contulit, familia ejus, sunt pauperum et peregrinorum hospitalia, quibus, propter opus misericordiæ exequendum, vigilem operam dedit. Bene igitur in Jubileo, secundum suam prærogativam, non solum spiritualiter, verum etiam corporaliter, S. Otto ad domum et familiam pristinam legaliter redit, cum Abbates suorum cœnobiorum, dulces ejus carpentes reliquias, et mundis linteaminibus involventes, secum deportaverunt : quamvis S. Otto princi-

A principalia sui corporis membra apud eos, quos post Deum et Sanctos ejus principaliter dilexit, divina providente gratia sibi retinuit.

AUCTORE EBBONE.

138 De signis vero, in elevatione ejus factis, quid dicemus? Excedit humanum sensum numerus miraculorum ejus. Breviter dicam: Multitudo languentium, et qui vexabantur a Spiritibus immundis, veniebant ad memoriam ejus, et quorum fides exigebat, sanabantur omnes. Populus igitur, qui de diversis confluxerat regionibus, transactis magnæ festivitatis diebus, cum lætus rediret ad propria, protestatus est, dicens in Ecclesiæ audientia: Beati sumus, qui huic solemnitati interfuimus: quia nobis astantibus et videntibus, beatus Otto cæcos illuminavit, claudos curavit, infirmos sanavit, dæmones effugavit. Bene omnia fecit, et surdos fecit audire, et mutos loqui.

cum multis miraculis,

139 Igitur signa, quæ facta sunt illis diebus, tentabimus succincta distinctione disserere, rogantes, ut neminem styli humilitas audire gloriam justi tædefaciat. Multo enim melius est, vera rustice, quam falsa diserte proferre. Hi quippe qui principum victorias et bella scribunt regalia, orationes rhetoricas et verba excogitant legalia, et dum B materia rei gestæ humiliatur, eloquii venustate deargentatur: summi vero Regis opus non grandiloquam, sed veridicam exigit narrationem; quia rectum est verbum Domini et omnia opera ejus in fide.

quæ enumerantur.

140 Venerunt quinque mulieres dæmoniacæ diebus exaltationis sancti Ottonis, ad sepulcrum ejus, quæ salvatæ sunt universæ. Prima cum ad villam proximam civitati venisset, montem sancti Michaelis oppositum cernens, nunc vepribus injicitur, nunc de manibus, qui eam trahebant, se excutiens, lapidibus illiditur, aquis immergitur, et nisi demum vinculis artata fuisset, sibi vitæ exitium intulisset. Audiebantur ex uno ore quasi voces multorum dæmonum cum stridore clamantium: A monte sancti Michaelis, a sepulcro Ottonis adductus ventus urens, nos urit, numquam talem auram sensimus; ideoque in diu possesso vase [*corpore*] subsistere non possumus. His malignis spiritibus rugientibus, misera muliere sanguinem spumante, summitatibus insuper digitorum ejus quasi ferro præcisis sive præruptis, his portis dæmones eruperunt. Viri autem, qui comitabantur eam, videntes quod per beati C Ottonis merita esset liberata, ad tumbam sancti Præsulis eam perduxerunt, et hæc universæ Ecclesiæ, monstratis apertis indiciis, constanter narraverunt. Ipsa vero mulier nomina dæmonum astantibus innotuit *c* dicens: Unus dæmonum, quibus possessa eram, fuit Trigelaus, cujus fanum beatus Otto destruxit in Pomerania. Alter Legio, cujus mentio fit in Evangelio. Unus Legatio, et aliorum dixit nomina, quæ exciderunt a memoria.

Quinque mulieres,

c

141 Secunda et tertia, in die sancti Michaelis circa horam tertiam liberatæ sunt, clericis et viris, in quorum parochia discurrerant, astantibus et cum juramento affirmantibus, quod novem annis in ipsis inveterata fuerint dæmonia, quæ jam in decimo, per sancti Ottonis merita, divina ejecit potentia. Quarta, monialis femina, ab hora diei prima usque ad vesperam, gravi cum exorcistis certabat litigio, adeo ut cum omnes sudor et labor repelleret, ipsa antequam confortatur spiritu, indefessa maneret. Unus ergo ex illis, qui eam admirabatur, memorans, quod non nisi per jejunia et virtutes orationum, genera superantur dæmonum, foras egressus, et cuidam religioso sacerdoti confessus, iterum ad arreptiam regressus est. Quem illa, torvis respiciens oculis, inquit: Ante te melius noveram. Crimina enim, quæ de te notaveram, jam non ego, sed pallidus scit Silvester monachus. Sed, quid frustra D vexamini? Non egrediar, nisi Ottone expellente me. Jam itaque inclinata die dæmon exclamavit: Vicisti, Otto, vicisti. Puella vero in modum follis inflata, dæmonem efflavit.

a dæmoniis,

142 Quinta item monialis, cum jam Episcopi, Abbates et sacerdotes in prima noctis vigilia ad aperiendum sarcofagum accederent, et illa pavimento adhæreret, ait Episcopus: Ejicite arreptitiam hanc. Illa autem cum educeretur, submurmurans, quasi præsentem alloquebatur Episcopum: Tu quidem jubes me ejici, quod parvipendo. Scias autem hodie te a gente inhonorandum. Quod et factum est. Completo enim officio, cum Episcopus de monte descendisset, et ad prandium consedisset, orta est inter milites contentio; utque jamjam illis res esset pro anima, et Episcopus accurreret, litis sedandæ gratia, aspersus est sanguis vulneratorum super vestimenta ejus, et indumenta Pontificis inquinata et persona turbata. Arreptitia vero ad Vesperam, dum hymnus alternaretur, inter versiculum; Ad sacrum [Sancti] tumulum *d*, juxta ejusdem versiculi continentiam, sanitati restituitur, et cum admiratione singulorum a dæmone liberatur.

liberatæ.

d

E

143 Hæc singula miracula insertis argumentis firmavimus, ne animum legentis ulla vexet dubitatio, nec quisquam infidelis sit auditor, sicut fuit Presbyter Albertus de Suuar... ad quem locum dum sacræ fuissent reliquiæ, et super altare locaret; ille habens pollicem ad nullum usum flexibilem, devotus tentator accedens, dixit: Beate Otto, si vera sunt omnia, quæ de te audivimus (accipiens reliquias superposuit pollici) hic, inquit, experiar; Si quid potes, adjuva me. Statim fragor digiti, in articulorum compage repressi, per totam auditur ecclesiam, et quasi subula emissus sanguis exivit innoxius; et sic, qui de miraculis dubitavit, mirum suum ipse circumtulit.

Sanatur sacerdos dubitans,

144 In eodem vico divina pietas, per easdem reliquias, duobus pueris, uni sensum; alteri, cujus latus miserabiliter putredo consumpserat, sanitatem reddidit

cum duobus pueris;

145 Nemo quoque signorum, quibus Dominus Sanctum suum mirificavit, superbus detractor exi- stat, qualis fuit alter presbyter, Bernhardus de Choburk, qui veniens de villa contigua, Missa celebrata, prædictam repetebat ecclesiam. Cumque rogaretur a populo, ut se ad suscipiendas beati F Ottonis præpararet reliquias, ministro mortis persuadente, respondit; Quid, rogo, seducimini? Quid Ottonem pluris æstimatis Episcopis temporis instantis? Continuo ergo ut ex arrogantia cordis hæc locutus est, corde ipsius subitaneo mortis aculeo perforato, miser equo labitur, et in momento, in ictu oculi, vitæ subtrahitur. Pensate ergo, qualiter uni horum presbyterorum devota dubitatio fidem auxit, sanitatem contulit. Alteri temeraria discussio spatium pœnitentiæ tulit, et mortem intulit. Miraculorum ergo, quæ Dominus in Sanctis suis operatur, nemo sibi [judicium] vendicet, quia non nos eorum, sed ipsi nostri judices erunt.

sed detractor punitur.

146 Tertia dies memoratæ festivitatis, tribus ornatur miraculis. Claudus carpentarius, pendulo pede ad terram posito, gressum; homo surdus, cujus aures virulentis humoribus purgari vidimus, auditum recepit: puer duodennis, soluto linguæ vinculo, matre præ gaudio flente, inusitato sermone locutus est.

Claudus, surdus et mutus curati,

147 Phreneticus quidam, ad memoriam sancti Ottonis adductus, per noctem in conclavi servabatur. Qui vecte prohibitus, dum ad januam non posset egredi, tegulis effractis, de pinnaculo se præci-

uti et phreneticus.

A præcipitavit, et forestum, Hurtinor dictum, ferina mente petiit. Mane autem facto, proprio rugitu proditus, laqueo venantium capitur, et in montem sancti Michaelis trahitur. Sed ne infesto clamore, sacra Canonis, qui interim dicebatur, turbaret silentia, in cimiterio fratrum detinebatur. Ad quem custos ecclesiæ ferens vinum, sacris reliquiis sanctificatum, misericordia motus exivit, et frontem infirmi liniit. Qui continuo solvi se rogans; Sensus, inquiens, meus redditus est mihi, Deo et beato Ottoni, cadens in faciem, gratias egit.

Varia sanitatum genera.

148 Testimoniales nuper accepimus litteras, continentes, qualiter Deus beati Ottonis sanctitatem, potenti ejectione dæmonum, et [per] diversa genera sanitatum, in partibus Saxoniæ et Bavariæ diffamaverit. Quæ omnia, et ea quæ ad sepulcrum ejus fiunt, scribere, per otium dictantis est.

De Popone milite.

149 Notus et alti generis quidam miles Popo de Irmolteshusen, casu belli pedem perdiderat, et nescio quo infortunio accedente, nullis emplastris sanari poterat; sed locus vulneris recens patebat. Aspero tamen corrosivo præmortuas carnes, quas physici cancrenas appellant, frequenter obortas abstergebat. Ipsa quoque corrosio jam nervos et ossa B militis invaserat. Unde accidit, ut e truncato crure sanguis proflueret, [rivuli] in modum derivatus; et miles jacens exsanguis et desperatus, testamentum de bonis suis firmare disponebat heredibus. Accessit ei interim salubris cogitatio; etiam se ad beati Ottonis devovit limina, statimque in vicino fuere remedia. Nam quod medicorum manus quindecim annis sanare fuit invalida, obducta et solidata cute, membrum sanavit divina clementia. Infra septimanam quippe, ligneo pede cruri conformato, sospes ad memoriam sancti Ottonis veniens * sine baculi sustentaculo, et ambulabat in sanctuario, abscissi pedis nemini dans ullam suspicionem, voto et voce gratias referens Deo et sancto Ottoni, in eo quod contigerat illi.

* *leg.* venit.

Scriptoris conclusio,

150 His igitur virtutibus, quibus mons cœlestium virtutum sublimatur, cui imperialis manus Heinrici posuit fundamentum, Ottonis Pontificalis sanctitas dat incrementum, Angelorum custodia tenet firmamentum. His, inquam, paucis ex multis digestis, quia, ut credimus, apponet Deus, ut ad sepulcrum sancti Ottonis, ipsius intervenientibus patrociniis, complacitior sit adhuc, scriptori sequentium mira- C culorum calamum et paginam interim vacantem assigno *d*.

d

et sermo

151 Lectio Prima. Cum æternæ prædestinationis temporales effectus, dispensatrix omnium bonorum, gratia Dei, vellet elucescere, dilecti Deo et hominibus Ottonis Episcopi venerabiles reliquiæ in domo Domini, in salutem credentium sunt elevatæ *e*. Lucerna enim sub modio posita, super candelabrum Ecclesiæ divinitus erat sublimanda. Anno igitur Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo octogesimo nono, Clemens tertius, Romanæ sedis Antistes, eorum, qui hujus negotii auctores exstiterant, attestationes recepit, habitoque fratrum, qui præsentes erant, consilio, sanctissimum Confessorem Dei Ottonem, Sanctorum Catalogo annumerandum decreverunt.

e

152 II. Eo igitur canonizato, exsecutionem translationis venerabilibus Episcopis, fratribus suis, delegavit. Proinde anno [a] dissolutionis suæ tempore quinquagesimo, Apostolici exsecutores mandati suo reverenter functi sunt officio. Quocirca, crebrescentibus ad tumbam beati viri miraculis, tot et tanta divinæ miserationis beneficia populo Dei exhibita sunt, ut eos nihilominus, qui tardioris essent fidei, a cordis sui duritia potuissent emollire. Hic est ergo remissionis et indulgentiæ annus, quem olim legalibus inservientes ceremonialium institutis, Jubileum appellare consueverant, in quo et debita et servitus laxabantur. D

AUCTORE EBBONE.

in elevatione,

153 III. Verum quæ tunc illis in figura contingebant, nobis efficacia rerum arrident. Nunc enim, per interventum sanctissimi Ottonis, debita peccatorum animæque obligatoria peccati pœna dimittitur, et diaboli dominio mancipatus, a jugo miserrimæ servitutis, in libertate filiorum Dei transfertur. Igitur juxta priscæ legis ritum, terra quondam vendita, possessori restituitur, cum terrenus homo peccato venumdatus, redintegratus naturalibus, accumulatisque gratuitis, ad imaginem Dei, similitudinem conditoris sui reformatur.

jam supra

154 IIII. Ad pristinæ redit familiæ contubernium, qui ad ejus, de qua peccando exciderat, sanctæ matris Ecclesiæ revertitur consortium. Iste annus non injuste propitiatio dicitur, cum peccatricis animæ tenebras luce miserationum suarum excusserit, qui propitiatur omnibus iniquitatibus nostris, qui sanat omnes infirmitates nostras. In hoc ergo Jubileo jubilandum est nobis præcipue, ut illuc cordis nostri dirigatur intentio, unde nobis, per intercessionem tanti Patris, efficaci subvenitur auxilio.

dictorum,

155 V. Ea vero quæ de Jubileo generaliter dicta E sunt, trahi ad specialitatem possunt, ita nimirum, ut beato Viro non incongrue valeant aptari. Ut enim prætereatur silentio, quod cum ante, sub Romanæ Sedis Pontificibus, de canonizatione ejus diligenter laboratum sit, tamen usque ad complementum Jubilei translationis intercessit dilatio. Illud memoratu dignum est, quod ejus sanctissimum corpus, de terræ pulvere sublevatum, quasi ad familiam rediit, cum ad eos, quibus ante collationem beneficiorum proximus erat, corporali præsentia resedit: ubi nunc in sabbato requietionis, octavam beatæ resurrectionis exspectat.

elegans

156 VI. Itaque cum ad prædictæ solemnitatis celebritatem populus de longe confluxisset, ipse, cujus gratia prævenit et subsequitur, in electis inexplicabiles multiformis gloriæ suæ divitias dignatus est ostendere, ut miraculorum signis dilecti sui merita declararet. Igitur ne pravæ obreptionis invidia, per calumniam impiæ contradictionis, sanctitati ejus derogare præsumeret, multis se Dei virtus virtutum muneribus effudit, omnemque oblatrantium errorem hæsitationemque præveniendo amputavit. Itaque plurima multitudo languentium, F quæ adipiscendæ sanitatis gratia confluxerat, quod fideliter petiit, efficaciter impetravit.

quædam

157 VII. Ibi ergo secularis sapientiæ fastus confunditur, ubi de privatione ad habitum regressus, sub testimonio plurimorum ostenditur. Cæcis quippe visus tribuitur, surdis auditus confertur, nec quisquam inter ægros pie fideliterque supplicans, optatæ salutis voto cassatur. Præcipua tamen inter sanitatis munera dæmoniacorum liberatio fuit; nam et quinque mulieres aderant, quæ antiqui hostis oppressionem passæ, obsessorem suum terribilibus furiosorum motuum gestibus fatebantur. Ipse vero qui vasa iræ in vasa reformat gratiæ, de obsessis corporibus malignos spiritus ejecit et plenam libertatis sanitatem integramque salutem contulit.

anacephalæosis.

158 VIII. His perspicue potest agnosci, quam gloriosus expugnator victorque dæmonum fuerit, qui cum adhuc in mortali carne positus esset, ut hanc ejectionem dæmonum post mortem ejus Dei sapientia operetur, bonis operibus emeruit. Sed non parum spei et consolationis in his nobis impenditur, qui carnis adhuc assultus et dæmoniorum insidias sustinemus. His enim indubitanter didicimus, quod ejus nobis intercessio ad salutem potest proficere, quem tam insignibus gratiarum beneficiis, Dei misericordia

AUCTORE EBBONE.

A ricordia voluit mundo clarescere. Hæc vero et his similia, non solum ibi facta sunt, ubi corporali requiescit præsentia : verum etiam quocumque delatæ sunt sacratissimi corporis reliquiæ, illuc miraculorum virtus concomitata. Quosdam etiam invidiæ facibus accensos, ac beati Confessoris protervo spiritu meritis detrahentes, divina consecuta est ultio, ut indubitatæ veritatis testimonio cunctis innotesceret, eos debitæ ultionis acrimonia feriri, qui pestiferæ contradictionis veneno Sanctos Dei non timuerint persequi. Ipse enim, qui mirabilis est in Sanctis suis, vindictam retribuet in hostes eorum, qui nimirum in offensis eorum offenditur, quorum laudibus, si pie fuerint impensæ, ipse ad quem omnis laus et gratiarum actio retorquenda est, juste laudatur.

ANNOTATA.

a *Legendum*, regni ejus XXXVIII, imperii XXXV. *Mirum est, scriptores istos in notis chronologicis passim exerrare.*

b *Aberat enim Fridericus, suscepta expeditione* B *Hierosolymitana.*

c *Vult dicere,* nota fecit, indicavit.

d *Intellige,* turbæ fugantur dæmonum, *ut habeas totam* versiculi continentiam.

e *Dolendum, quod per tot secula id neglexerint religiosi ad S. Michaelis : quæ recentius patrata miracula accepimus, in commentario tradita sunt.*

f *Satis accommodæ lectiones istæ, ut* XXX *Septembris recitentur, potius quam antiquiores ex vita, aut forte recentiores aliæ minus accuratæ.*

SUPPLEMENTUM

Ad præmissas Vitas, ex Andrea, a Gretsero edito.

Quænam hic ex Andrea adjiciantur.

J*am supra non uno loco insinuavimus, binas vitas vetustissimas a nobis hic editas, non videri omnino integras, ultimam præsertim, quæ ab Ebbone verosimillime fusius descripta, a symmista aliquo in nonnullis contracta videtur, vel eo tempore, quo de canonizatione agebatur, vel paulo post solennitatem illam peractam, ut, rescissis parergis, haberent S. Ottonis clientes Actorum ejus non inelegantem seriem, qua et pietatem* C *pascerent, et forte etiam curiositati facerent satis. Nequid tamen desiderari hic pateremur, visum est ex sinceriori Andrea ea potissimum capita seligere, et per modum appendicis seu supplementi subjungere, quæ res notatu dignas complectuntur, quamquam et de eis aliqua scriptores nostri cursim attigerint. Itaque ex lib.* 1 *Andreæ excerpta sunt capita* 27, 28, 29, 30, 31 *et* 48. *De missione Pomeranica, quam lib.* 2 *et* 3 *prosequitur, satis dicunt Nostri, uti et de beato Sancti exitu, oratione funebri Imbriconis Herbipolensis, aliisque eodem spectantibus, unde librum suum quartum conflarunt ambo Andreæ. Neque desunt miracula apud Ebbonem : nihilominus ex lib.* 4 *Gretseriani desumpta etiam sunt aliqua, paulo fusius ibidem explicata. Quæ ex altero Andrea Jaschii transferri huc poterant, in commentario prævio abunde deduximus; ut neminem jure conqueri posse existimem, neglectum quidquam aut prætermissum fuisse, quod tanti momenti sit, ut hic adjungi mereretur. Habe igitur Andreæ caput* 27 *etc.*

Multa sigillatim describuntur,

2 Ut autem ad nostra veniamus, idem Deo devotus Pontifex Babebergensis monasterium S. Michaelis cum ejusdem ecclesiæ ædificiis, nec non et basilicam sanctæ Mariæ, et capellam B. Bartholomæi, cum magna domo, eidem adhærente, a fundamentis ampliori statu reædificavit. Capellam quoque super D portam, in honore S. Oswaldi Regis et Martyris, fecit. Sed et diversorium et muri ambitum cum universis officinis construxit. Idem vir beatus fontem in medio claustri fieri jussit; itemque venam aquæ vivæ, de vicino monte, in claustrum plumbeis fistulis copioso sumptu duci fecit. Pleraque eidem loco ornamenta contulit; inter quæ duas argenteas scutellas ad suscipiendas oblationes : auriphrygium quoque et casulam pretiosam; crucem quoque auro gemmisque nobiliter fabricatam, recondito in ea salutari ligno, Sanctorumque reliquiis, ipse sacravit, Crucemque Salvatoris appellari statuit, et banni sui interpositione, ne ab ipso monasterio pro aliqua unquam necessitate auferretur, indicens, beato Michaeli Archangelo eam devotissime obtulit. Hunc locum ille Deo plenus fidelissimo semper amore dilexit; hunc restauravit; hunc ditavit; hujus gloriam quæsivit; huic bona tribuit; hunc sublimavit; hunc coluit; hujus profectum semper amavit; et in ipso, coram altari ejusdem Archangeli, cujus specialis minister erat, sese sepeliri decrevit.

quæ cœnobio S. Michaelis collata sunt.

3 Eidem monasterio quoque in usum fratrum E dedit octo prædia, quingentis argenti libris comparata : quæ hic ob notitiam eorum sigillatim annotare, frivolum duximus. Præterea ecclesiam juxta Albuch, hereditario sibi jure propriam, eidem monasterio, cum duabus ecclesiis aliis donavit, ob memoriam videlicet sui parentumque suorum, inibi corpore quiescentium. Adhuc autem dilectissimum sibi locum amplificare desiderans, sub monte S. Michaelis capellam S. Ægidii, cum hospitali domo, pauperum et peregrinorum receptionibus aptam construxit. Totus enim misericordiæ visceribus affluebat; totus eleemosynæ et compassionis affectu sic ardebat; ut jure cum B. Job dicere posset; Ab initio crevit mecum miseratio, et de ventre matris meæ egressa est mecum : flebam super eum, qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi. Noverat quippe, et assidue recolebat illam B. Gregorii sententiam : qui compassionem non habet, vacuum Episcopi nomen tenet. Virtus namque sanctæ charitatis omnibus quidem fidelibus, sed maxime Christi congruit sacerdotibus, qui et specialius ad hanc exsequendam in ipso sacratissimo suæ ordinationis mysterio commonentur. Cum enim sacerdos consecratur oleo, per quod charitas intelligitur, manus ejus liniuntur, oleumque manibus ejus infunditur, ut per hoc uberiora misericordiæ et F pietatis opera sibi facienda noverit. Sed et cum veste sacrata ornatur et amicitur, ei consecrator dicit; Accipe vestem sacerdotalem, per quam charitas intelligitur; ut ea se totum, quasi tunica talari, circumdatum et splendidissime ornatum esse debere meminerit. Quam pius Otto singulari decore vestitus, usquequaque eam propagare et felicissimis declarare satagebat operibus.

De hospitali et ecclesia S. Ægidii.

4 Perambulans itaque suburbana in circuitu, aptumque locum perlustrans ad hospitale construendum, venit ad collem, sub monte Michaelis positum, qui vulgo Lugenbuhel, id est, mendacii collis, vocabantur, duabus ex causis, sive eo quod non naturali terræ situ, sed potius de fundamentis murorum civitatis illis aggesta humus in altum excreverat; sive pro eo, quod crebra inibi conventicula stultorum, mendaciis et vanitatibus plena, agebantur. Hoc ergo spiritualis hic pater in melius commutare desiderans, qui ad hoc se constitutum noverat, ut prava exstirparet, et bona quæque insereret; collem ipsum complanari, et ecclesiam illic B. Ægidii jussit ædificari. Domicilia quoque, pauperibus et peregrinis opportuna construi : ut ubi antea servitus inimici pullulabat, ibi deinceps, divino

A divino cultu et eleemosynis pauperum, lucra animarum succrescerent. Eo tempore Canonicus quidam ecclesiæ S. Jacobi, Wichodo nomine, orationis causa beatum visitans Ægidium, reliquias magnificas, id est, pollicem ejus, comparavit; quem pius Otto, ab eodem sagaciter impetratum, altario S. Ægidii cum aliis multiplicibus reliquiis inclusit, ecclesiamque solenniter dedicans, memoriam ejus per omnem locum celebriorem, quam eatenus fuisset, instituit. Hospitale autem cum eadem ecclesia primum quidem Gumponi, decano S. Jacobi, comisit; postea vero, mediante beatæ memoriæ Wolframo, decimo hujus loci abbate, sancto Michaeli cum omnibus pertinentiis suis contradidit. De quo amabili et reverendissimo hujus loci abbate, dignum est aliqua litteris mandare, qnia in ingressu ejus, Domino largam suæ benedictionis copiam infundente, locus hic jam pene in omni religione collapsus, nova et mira interioris disciplinæ, et exterioris profectus sumpsit incrementa.

Wolframus Bavarus sub S. Ottone primicerius,

5 Hic enim Wolframus ex provincia Bavarorum, nobili et religiosa ortus parentela, Babebergensi ecclesiæ, in schola Christi educandus, sub ordine canonico traditus; ubi divina præventus B gratia, in tenera ætate, sitibundo pectore hauriebat fluenta doctrinæ, ac de die in diem sapientiæ maturitate et elegantia morum proficiens, inter suos collegas pulcherrimus processit. Siquidem paternæ justitiæ fortitudo, et maternæ pietatis imago evidentius in eo apparebat juxta Apostoli dictum: Quod si radix sancta, et rami. Et hic quidem sub venerabili Ruperto, septimo Babebergensi Episcopo; postmodum autem cum annos viriles attigisset ætatis, a pio Ottone primicerius factus, auctorabili sagacitate, velut alter Joseph, curam totius administrabat episcopatus. Nihil erat in omni ecclesiasticæ dispensationis negotio, quod non ejus nutu et arbitrio disponeretur. Sed cum Deus omnipotens statum monasticæ religionis, qui sub domino Gumboldo, nono hujus loci abbate, ad nihilum redactus erat, per ministerium reverendissimi patris Wolframi reparare, et novo Hirsaugiensium ordine ad meliora provehere dignatus esset, eumdem sæpe dictum sæpiusque dicendum sapientem architectum, corporalis ægritudinis molestia perculit; sicque naufragosis mundi abreptum fluctibus, ad portum quietis advexit, castraque militiæ spiritualis intrare compulit. C

fit monachus ad S. Michaelis,

6 Nam cum periculoso colli tumore aliquamdiu laborasset, juxta beati Job sententiam; terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties; quibusdam sagacioribus de familia ejus, nocturna visione apparuit culmen domus ejus repentino lapsu corruere, domumque confractam dissipari, illisque inter se hoc mussitantibus, et mortem Domini sui præsagire affirmantibus; ipse pater amabilis hoc rumore pavefactus est, et internum judicem, hoc verbere ad meliora se vocantem, in spiritu humilitatis et animo contrito sequi deliberavit. Itaque disposita domo sua, et solerter præcavens insidias amicorum et propinquorum, a bono eum proposito revocare nitentium, clam, matutino tempore, montem S. Michaelis adscendit, ubi veterem deponens hominem cum * pompis, quibus ornatior aliis incedere solebat, exuviis, Deo se ipsum hostiam acceptabilem obtulit, et sanctæ conversationis habitum voluntaria paupertate suscepit. Cum ergo præceptis obediens Evangelicis, cruce sua flagrantissimo corde elata, Dominum secutus fuisset, sine mora verus ille medicus, qui percutit et sanat, occidit et vivificat, languores nostros tulit et ægrotationes portavit, infirmitati ejus medelam solita pietate adhibuit, ut ipse primum corpore et mente

* Pomposis

sanatis, multis postmodum, spirituali magisterio salutem operaretur animarum. D

EX ANDR. GRETSER.

unde Hirsaugiam transit; ubi ita profecit,

7 Eo tempore piissimus pater Otto in Carinthia morabatur; et cum reversus, quæ circa intimum dispensatorem suum gesta erant, audisset, plurimum in Christo exhilaratus est, licet in administratione publicorum negotiorum grandi solatio destitutus esset. Et accersito eo ad familiare colloquium, de statu suo paterna dulcedine requisivit: et si consuetudine quam invenerat, contentus esse vellet? Sed ille vir sagacis animi, distortam et pene nullam hic monasticæ religionis disciplinam in brevi deprehenderat; et, se ad perfectoria tendere, ne in vacuum curreret, respondit. Quo audito, Pastor mitissimus Otto fervori ejus admodum congratulatus, ad Hirsaugiense cœnobium, in sacro tunc spiritualis ordinis rigore celeberrimum, quantocius eum cum xeniis honorabilibus destinavit: eo quod et ipse ibi peculiariter notus esset, ob frequentes illo transmissas eleemosynas. Ubi summo cunctorum exceptus tripudio, tum pro sui reverentia; tum etiam pro amore pii Ottonis loco tantæ venerationi habitus est, ut etiam post modicum transcensis aliis officiorum gradibus, prioratus honore sublimari mereretur. Aderat jam tempus miserendi: quia prospexerat E de excelso sancto suo Dominus, ut locum hunc, Montem scilicet S. Michaelis, diu a spiritualium profectuum germine arescentem, novis supernæ gratiæ stillicidiis irroraret, per beatissimum patrem Ottonem, qui velut aurora pulcherrima, et lucifer matutinus, ad discutiendas et illuminandas priscæ conversationis caligines cœlitus effulsit.

ut ad montem S. Michaelis revocatus,

8 Nam cum se totum ad dilatandam ejus gloriam, qui eum glorificaverat, et spectabilem præ aliis coepiscopis suis fecerat, præparasset, hic præcipue, tamquam in ipso capite, religionis monasticæ normam propagare curavit, ut postmodum et aliis, quæ ædificare proposuerat, cœnobiis, larga benedictio ex hujus fontis ubertate proflueret. Ad quod opus divinum nullus sibi fidelior, nemo sibi visus est aptior hoc, de quo loquimur, servo Dei Wulframo, quem dudum in activa vita sagacissimum noverat, et nunc in contemplativa vita audierat. Itaque missa ad Hirsaugiam fida satis legatione, tam eum, quam et alios quinque fratres, religione et omni scientia eximios impetravit; licet cuncti abscessum dilecti patris Wulframi molestissimum, et pene importabilem sibi censerent. Sed nihil erat, quod non pii Ottonis reverentia et eleemosynarum F largitas apud eos obtineret. Veniente igitur eo, absens erat Episcopus: ideoque in Saxonia apud Curtes episcopales Mochelen et Schidingen residens, adventum ejus præstolabatur. Postmodum autem, cum reversus de Carinthia piissimus pater Otto, voti se compotem factum apud Hirsaugiam cognovisset, Deo gratias egit, dilectum sibi Wulframum, acsi e cœlo transmissus esset, omni paternæ benignitatis affectu suscepit: et per occultos internuncios, primo seniores, deinde omnem S. Michaelis congregationem admonuit, ut suæ utilitati per omnia consulentes, in electione Venerandi patris Wulframi unanimiter concordarent.

ibidem abbas electus et consecratus sit,

9 Cumque divina præveniente gratia, hoc, ut desiderabat, obtinuisset, uberiores ei, a quo bona cuncta procedunt, laudes exsolvit; statimque in vigilia Palmarum, assumptis majoribus et prælatis ecclesiæ, montem S. Michaelis, magna spiritualis gaudii alacritate plenus, adscendit; ubi in conventu publico dominus Gumboldus, ad pedes Episcopi procidens, ultroneam curæ Pastoralis abdicationem fecit; jam senio longinquo se fessum, et ad hanc minus idoneam protestatus imbecillitatem suam. Beatus ergo Pontifex, receptam ab eo curam pastoralem

EX ANDR. GRETSER.

A ralem, mox reverendo Patri Wulframo assignavit; ipseque Gumboldus in electione ejus primus acclamavit, et ex hoc in remotiorem cellam, deputatis sibi duobus ministris et quibuscumque necessariis, secessit. Itaque electione canonica reverenter satis unanimiter facta, pius Otto, moræ impatiens, sequenti die, id est XVIII Kal. Aprilis solenniter eum, ante consecrationem Palmarum, ordinavit; et ex eo, ad statum loci intus et exterius renovandum, mirifice totum se accinxit: Primumque abolito, communi fratrum consensu, vetusto et remisso ordine Amerbacensium, novum et religione plenum ordinem Hirsaugiensium instituit. Deinde paucitatem fratrum, Deo militantium corde tenus dolens, et crebras in conspectu Domini supplicationes pro hoc cum eleemosynarum largitate profundens, religiosos viros, et tam divina quam seculari scientia ornatos, omnimodis hic aggregare studuit. Nec prius ab hoc cœpto destitit, quam, de exiguo numero, ultra septuagenarium multiplicatos videre meruit: quod ipsius litteris declaratur, quæ in hunc se modum habent.

Epistola S. Ottonis ad abbates,

B *Otto, Dei gratia, Babebergensis ecclesiæ minister humilis, venerabili fratri Wulframo, abbati cœnobii S. Michaelis, Wigand Tharisiensi, Baldewino Bantzensi, Eggehardo Uraugiensi, Imbriconi Michelveldensi, Walchuno de Entsdorff, Eriboni de Pruvinengen, Friderico de Gengenbach, Everhardo Scuturensi, Ottoni Steinensi, Lingero de Regenstorff, Ingrammo de Arnolstein, Præposito de Clunicken, Præposito de Hosterhoven, et omnibus sub ipsis pie conversantibus, salutem et perseverantem in Dei voluntate famulatum.*

de reformatione monasteriorum,

Cum primum pastoralis curæ regimen, quamvis indigni suscepimus, monasteria Ecclesiæ nostræ subdita, qualiter in monastica religione disposita essent, diligenter attendimus. Sed omnia, disciplinæ suæ rigore nimis resoluta invenimus; quod moleste ferentes, ac dispensationi nostræ incautum existimantes, diu multumque laboravimus, fusis ad Deum precibus, ut per divinam providentiam, quæ in sui dispositione non fallitur, hoc mutaretur in melius. Tandem Deus virtutum, cujus est totum, quod est optimum, vota respiciens humilium, in omnibus monasteriis nostris religionis præstitit augmentum: quia vos gregi suo Pastores idoneos elegit, ac fratrum vestrorum numerum in sancta C *conversatione multiplicavit; quod in vicino S. Michaelis Monte ostenditur, quia dum non plus quam viginti fratres, et eosdem sub tenui disciplina, invenimus: jam, Deo gratias, plus quam septuaginta inibi cernimus, absque his, qui honeste conversantur extrinsecus. Unde nos non mediocriter lætificati, omnes vos, Prælatos ac subditos, in charitate sancta appellamus, omnium pedibus humiliati, in Deo, et propter Deum obsecrantes, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, et religionis vestræ ac spiritualis disciplinæ vigorem, alii succedentes aliis, hereditario jure in longitudinem dierum conservetis.*

quam singulariter commendat,

11 *In memoriam ergo tam salubris exhortationis, addimus decretum nostræ Episcopalis confirmationis, dirigendum, transscribendum, relegendum singulis monasteriis, monasticæ religionis spiritualem militiam, Deo placitam, hominibus acceptam, celebrem angelis, terribilem hostibus; ut jam per omnia cœnobia nostra, sub auctoritate Spiritus sancti renovavimus, instituimus, sic deinceps integram illibatamque perseverare sancimus atque decernimus; commendantes eam sub testimonio Christi et Ecclesiæ vobis electis Rectoribus ac dilectis fratribus, per vos nihilo minus commendandam omnibus vestris successoribus. De cetero in nomine Domini vobis benedicimus. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in Christi visceribus.* His mellifluis et D auctorabilibus tanti Patris verbis evidenter satis declaratur, quam intimo et flagrantissimo affectu, sanctam monasticæ professionis religionem adamaverit, quantave diligentia eam, in quibuscumque poterat locis, sed potissimum apud nos, propagare studuerit. Qua, ut desiderabat, propagata, Deo favente fratribusque tam merito quam numero multiplicatis, etiam materialem ecclesiæ fabricam, cum universis monasterii officinis, necessaria et congruenti amplitudine dilatare curavit: tamquam et ei spirituales filii sui affectuosa unanimitate proclamarent: Angustus est locus mihi coram te, fac spatium mihi, ut inhabitem.

quæque ad S. Michaelis potissimum ferbuit.

12 Et o beatus ille! qui tandem desiderii sui, quod in multiplicandis religiosis fratribus habuerat, compos effectus, juxta prophetiam Isaiæ, a Domino audire meruit; Leva in circuitu oculos tuos, et vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Vivo ego, dicit Dominus; quia omnibus his velut ornamento vestieris, et circumdabis tibi eos, sicut circumdat sponsa monile sibi pretiosum. Quomodo enim non gauderet, et gratulabundus Domino jubilaret, cum non solum ex vicinis, sed et de longin- E quis multarum regionum partibus, illustres quosque et sapientes, ad diversarum artium imbutos peritia, ad locum dilectæ requietionis suæ congregari cerneret, quos nimirum bonæ opinionis ejus fama, per totam Ecclesiæ domum diffusa, et indefessa oratio, quæ eleemosynarum largitate fulciebatur, illo attraxerat? His nempe devotissimis filiis, quasi floribus speciosis, adornatus erat. His tamquam monilibus ambiebatur, cum et hic, et in omni actu et negotio, eorum intimis præveniebatur suffragiis ac comitabatur; ac post in resurrectionis gloria, nobili eorum stipatus frequentia, regi regum accensis lampadibus occurret; ubi et filii de patris honore, et pater de filiorum salute perpetuo lætatur. Sed is per excessum dictis, ad narrationis ordinem redeuntes, causam et rationem antiqui monasterii dissolvendi, et novi deinceps majori ambitu reparandi, posterorum notitiæ pandamus.

Dissolutio veteris monasterii S. Michaelis; novi ædificatio et consecratio. °

Siquidem anno Domini MCXVII, tertio Nonas Januarii, id est, in octava S. Joannis Apostoli, pec- F catis hominum exigentibus, terræ motus factus est magnus quarta feria, luna vicesima sexta, hora vespertina, impleta prophetia, quæ dicit; Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Hoc siquidem terræ motu, ecclesiæ nostræ fabrica, quæ et ante jam longa temporis vetustate, ex parte scissa erat, ita concussa est, ut lapis magnus in frontispicio vel culmine * scumarii, subito lapsu proruens, totius monasterii ruinam minaretur, cunctosque ingenti pavore perculsos in fugam converterat; et tamen, mirum dictu, grandi hoc lapide, qui totum in circuitu opus sua conclusione firmabat, lapso, reliqua templi fabrica, licet hiatu terribili, casum jamjamque minaretur, immobilis perstitit, donec post festa Paschalia, jussu pii Ottonis destructa et solo adæquata est. Hinc jam novi templi ædificatio, quod majori se ambitu dilataret, cœpta est: ubi tanta se libertate * beatissimus Pater Otto, pro fervore accelerandi operis, profudit, ut cunctis stuporem, multis quoque invidiam tanta pecuniæ profusio pareret.

Terræ motu concussa fabrica,

* sic legit Gretserus.

* An non, liberalitate?

14 Nam cum quadam vice, eo apud castrum Botenstein posito, pecunia defecisset; et fidelissimus camerarius ejus, Erbo nomine, devotus S. Michaelis

a S. Ottone instauratur,

A lis famulus, qui postea hic in sancta claruit conversatione, perniciter ad Episcopum tendens, defectum hunc ei insinuasset; ille statim centum marcas argenti beato offerens Michaeli, eum, moræ impatiens, redire urgebat. Qui piæ voluntatis plenus thesauro, quo nil ditius Deo offertur, tanta miræ devotionis festinantia reversus est, ut eadem die memoratum pondus argenti ad altare S. Michaelis, tamquam holocaustum gratissimum, imponeret, sicque cœpto operi, tota virtute et sagacitate, instandum urgeret. Igitur perfecto jam templo, quod in modum crucis, ut cernitur, constructoris sui præcepto, ædificatum est; dedicationem ejus in arbitrio fratrum constituens, utpote cum quibus cor unum et animam habebat, mandavit, ut certam ei significarent diem, quæ tantæ solennitatis celebritas, communi omnium voto, ageretur.

et consecratur.

15 At illi multam inter se conquisitionem facientes, tandem consilio reverendi et doctissimi patris Wigandi, de quo in secundo hujus operis libro dicemus, unanimi consensu definierunt, ut in Kal. Septembris eadem celeberrima fieret dedicatio: congruenti satis et acceptissimo ordine, tam pro beati Ægidii patrocinio, cujus ea dies natalitio B illustratur, quam et pro antiqua hujus diei reverentia, quam sacræ Mosaicæ legis observantia constat, præcipua insigniri solennitate, sicut in libro Levitici legitur, loquente Domino ad Moysem: Mense septimo, prima die mensis erit vobis sabbatum memoriale clangentibus tubis, et vocabitur sanctum; omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holocaustum Domino; quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester. Et item in libro Numeri: Mensis septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis; omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est et tubarum; offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino quæ etc. de ritu sacrificiorum mystico, nunc in Ecclesia celebrandorum, ibi exsequitur. Sed et decima, et decima quinta ejusdem mensis dies sacra festivitate celebres, et nullum in eis opus servile fieri, sed solenne sacrificium Domino offerri lege præcipitur, de quibus modo dicendum non est.

Adducuntur verba Origenis de mense septimo.

16 De hujus autem sacratissimæ diei celebritate Origenes sic loquitur: *Prima die Septimi mensis Neomenia tubarum est, sicut dicitur in Psalmo; Tuba canite in initio mensis: ista est solennitas repropitia-* C *tionis: in hac sola die Pontifex induitur omnibus pontificalibus. Tunc induitur manifestatione et veritate, tunc ingreditur ad illa inaccessibilia, quo semel in anno accedi tantummodo licet, id est, in sancta Sanctorum. Semel enim in anno Pontifex populum derelinquens, ingreditur ad eum locum, ubi est propitiatorium, et super propitiatorium Cherubin, ubi et arca Testimonii et altare incensi; quo nulli introire fas est, nisi Pontifici soli. Si ergo consideremus verum Pontificem Christum, quomodo in carne quidem positus, per totum annum erat cum populo, annum illum, de quo ipse dicit: Evangelizare pauperibus misit me, et vocare annum Domini acceptum, et diem remissionis; advertimus, quomodo semel in isto anno, in die propitiationis, intrat in sancta Sanctorum, hoc est, cum impleta dispensatione penetrat cœlos, et intrat ad Patrem, ut eum humano generi propitium faciat, et exoret pro omnibus credentibus in se.*

17 *Hanc repropitiationem ejus, qua hominibus repropitiat Patrem, Joannes Apostolus commemorat dicens: Advocatum habemus apud patrem Jesum: et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Sed et Paulus similiter, de hac repropitiatione scribens, ait de Christo; Quem Deus posuit propitiatorem in sanguine ejus per fidem. Igitur dies propitiationis manet nobis usque quo occidat sol, id est, usquequo finem accipiat mundus.* D *Stamus enim nos pro foribus, operientes Pontificem nostrum, commorantes inter sancta Sanctorum, etc. id est, apud Patrem, et exorantem pro peccatis eorum, qui se exspectant.* Hæc Origenis eximii Doctoris verba sunt: qui item alio loco de hac solennitate, quæ est prima die septimi mensis, sic ait: *Sicut inter dies, septimus quique dies observatur sabbatum, et est festivitas: ita et inter menses, septimus quique mensis Sabbatum est mensium. Agitur ergo in eo festivitas, quæ dicitur Sabbata Sabbatorum, et fit in die prima mensis septimi memoria tubarum. Sed quis est, qui memoriæ tubarum festivitatem gerat, nisi qui potest scripturas propheticas et evangelicas atque apostolicas, quæ velut cœlesti quadam personant tuba, mandare memoriæ, et intra thesaurum cordis sui recondere? Qui ergo hæc facit, et in lege ejus meditatur die ac nocte, iste festivitatem gerit memoriæ tubarum. Sed et si quis potest gratias illas sancti Spiritus promereri, quibus inspirati sunt prophetæ, et psallens dicere: Canite in initio mensis Tubæ, in die insignis solennitatis ejus; et qui scit digne in psalmis jubilare ei, Deo agit solennitatem Tubarum.*

18 *Est adhæc et alia solennitas septimum illustrans* E *mensem, videlicet Scenopegia, id est tabernaculorum, Deo grata festivitas. Lætatur enim cum viderit fideles suos non habere fixum et fundatum animum super terras; sed in tabernaculis, quasi quotidie migraturos habitare; non desiderantes, quæ terrena sunt; nec umbram vitæ hujus quasi possessionem propriam et perpetuam deputantes: sed velut in transitu positos, ad veram patriam, unde egressi sunt, ad paradisi festivitatem properare, dicentes; Advenæ sumus et peregrini super terram, sicut omnes patres nostri. Cum ergo sic peregrinari se in mundo senserint, et parati sunt cito transire, et extendere se ad anteriora, ut hereditatem capiant futurorum; Deus in his lætatur, et diem festum agit super eos.* Hæc nos de opusculis tanti Doctoris, qui in ea parte, qua presbyter, neminem post Apostolos habet æqualem, hic inseruimus, ad commendandam sacratissimæ hujus festivitatis celebritatem, quæ aliarum solennitatum mater est; et convenientissime prima die septimi mensis agitur; qui et in veteri lege celeberrimus est, et in hoc novæ gratiæ tempore, natalitio tam eximii patris Ægidii, qui singularis tribulantium portus, et certum remedium est decoratur.

quæ consecrationi applicantur,

19 Hæc igitur jucundissima solennitas, tanto ar- F dentius omni devotione spirituali colenda est, quanto dulcius imaginem et umbram cœlestis illius præfert dedicationis, ubi verus Pontifex Christus, consummato templo suo, quod ab origine mundi usque ad finem seculi, de vivis atque electis construit lapidibus, desiderabilem et numquam deficientem celebrat solennitatem; ad quam suspirare, et omnibus cordis medullis anhelare cunctos Ecclesiæ filios, hæc transitoria commonet dedicatio. Sed jam ad narrationis ordinem redeamus. Igitur audita, piissimus pater Otto filiorum suorum legatione, qua in Kalendis Septembris dedicationem fieri unanimiter flagitabant, aptum quidem et rationabile hoc approbavit: sed unum erat, quod consensum ejus aliquantula contradictione retardabat, quia capellam beati Ægidii, in hospitali a se constructam et unice sibi dilectam, solita popularis concursus veneratione fraudari metuebat, nimirum cunctis in montem S. Michaelis, tantæ festivitatis gratia invitante, accurrentibus.

faciendæ Kal. Septembris.

20 Quapropter sine voluntate et petitione Udalrici, religiosi ejusdem ecclesiæ Sacerdotis, id se facturum negabat. Qui mox, urgente spirituali patre Wigando, qui hæc omnia speciali administrabat diligentia, Episcopum adiit, et prudenti ratione, dedi-

Scrupulus Sancti et subitaneus morbus,

EX ANDR. GRETSER.

A dedicationem hanc capellæ S. Ægidii in nullo officere, quin imo majorem et reverentiam et cultum parturire affirmabat : cujus assertionem Pastor piissimus approbans, demum assensit : et venerabili Wolframo abbati, fratribusque universis paterna dulcedine mandat, se desideriis eorum, et in hoc et in omnibus promptissima affectione pariturum. Appropinquante vero eadem sacratissima die, summus Arbiter, qui quos amat, corripit et castigat, hunc beatissimum patrem corporalis ægritudinis tam gravi perculit molestia, ut penitus fracta corporis virtute, decumberet, omnemque propositæ dedicationis intensionem postponeret. Quo audito, universi nimia mœroris anxietate percelluntur ; cunctos nubes et caligo tristitiæ involvit, et ut natura docet, capite vulnerato, cetera quoque membra dolore atteri, languorem pii Pastoris grex devotus suum deputabat. Unde quod solum in his erat remedium, toto ad Deum corde conversi, lacrymosis suspiriis, cum oblationibus hostiarum et eleemosynarum, salutem ei et sospitatem cœlitus imprecari non cessabant, donec prospiciens de excelso sancto suo Dominus, clamores et gemitus pauperum suorum exaudire dignatus est. Illis enim tanta B precum et votorum instantia divina aures clementiæ pulsantibus, quadam die pater amabilis, dum meridiano somno apud castrum Bodenstein quiesceret, vidit speciosum juvenem, qui revera Angelus Dei erat, lecto suo gratulabundum assistere, et magna jucunditate antiphonam; In domum Domini lætantes ibimus; psallere.

ex quo convalescit et templum dedicat.

21 Nec mora; expergefactus, sanum se et incolumem sensit, statimque, quod visio portenderet, intellexit. Et accersito capellano suo * Sefrido, visionem exposuit, eamque Wulframo abbati celeriter nuntiari et omnia futuræ dedicationi necessaria naviter præparari mandavit. Quo nuntio lætissimo, quasi responso divinitus accepto, mœror in gaudium, luctus in lætitiam versus est, cunctique debita laudum præconia, non sono tantum oris, sed et jubilo cordis in cœlum ferentes, et tantæ solennitatis jucunditatem spe flagrantissima præstolabantur. Igitur anno Domini MCXXI Indictione decima quarta, in Kal. Septemb. dedicatum est monasterium S. Michaelis archangeli in monte Babebergensi, a venerabili Ottone, ejusdem Sedis octavo Episcopo, in honorem præscripti Archangeli sanctique C Benedicti abbatis, sicut a primordio fundationis monasterii definitum est.

* *Forte* Sefrido, *qui Sancti vitam scripsit,*

Cap. 48 Andreæ, continet alia S. Ottonis in monachos S. Mich. beneficia.

22 Sed redi obsecro ad Ottonem nostrum, qui omnibus hominibus omnia factus, præcipue autem nobis monachis non solum pater, sed, ut verius dicam, mater fuit. *Tiemo.* Credo inquam, nam et tu me ad viam revocasti. Senes nostros, ut Patres venerabatur; juniores vel pueros, ut filios diligebat; inter nos quasi unus ex nobis ambulabat : immemor quandoque potentiæ et magnitudinis personæ suæ, presbyteris ad altare ministrabat, modo stolam offerens, modo cingulum porrigens præparandis. Aquam etiam manibus illorum propria fundens, calicem præbens, et ad cetera ministeria sese plerumque de inopinato ingerens, miris modis omnium in se affectus excitabat; omnes nos facie et nomine notos habere volebat, singulorum causas vel statum, defectus vel profectus nostros diligenter investigans, curaque de omnibus non modica ei fuit. Quid dicam de multimodis humanitatibus, omnibus ac singulis nobis indesinenter ab eo exhibitis? Etiam fratribus ad refectionem consedentibus, cibos optimos, suis sumptibus præparatos, manibus propriis nobis intulit ; suscipientium manus caro affectu deosculans; nonnumquam etiam, expleta ferculorum positione, conviva nobis idem ac minister assedit, nobiscum convescens, obtentu propagandæ charitatis. D

Præcipua quædam S. Ottonis miracula.
Ex Andreæ lib. 4.

Visio Lipoldi presb. de transitu S. Ottonis.

Quidam ex fratribus nostris religiosus presbyter, Lippoldus nomine, ante quinquennium, dormitionem beatissimi hujus Patris in visione tali, Domino revelante, meruit contemplari. Montem quemdam præcelsum, et omni amœnitate jocundum, contra orientem oculos dirigens, aspexit : cujus quidem speciosum cacumen ascendere non potuit, sed deorsum stans, vidit multitudinem copiosam plebis utriusque sexus et ætatis, ingentia lapidum pretiosorum onera super verticem montis, magna cum exultatione, attrahere, ac suavissimum quoddam melos, quod intelligere non potuit, dulci modulatione concinere. Tunc accedens, vacillante licet gressu, quemdam ex eis, canitie veneranda conspicuum, vocavit ; et quæ hæc esset multitudo, vel cur lapides illos in cacumen montis attraherent, inquisivit. At ille ; Nos, inquit, sumus, qui eleemosynas et beneficia plurima a pio Ottone percepimus, ideoque domum pretiosam ei in supercilio montis hujus ædificamus. Cui Lippoldus ; Et quando, ait, domus hæc consummabitur? Ille vero ; Post quinquennium, inquit, perfecta domo, cum lætitia et exultatione eum huc introducemus. Sed tu cave, ne cuiquam hæc ante quinquennii tempus expletum manifestare præsumas. Et his dictis, sublata est visio, quam tempore dormitionis beatissimi Patris nostri, ex ore ejusdem senioris Lippoldi audivimus, qui et ipse tunc gravi et longiturna decumbebat ægritudine, nobisque, cum lacrymis hæc referebat : et morbo confectus VII. Idus Augusti beato fine requievit in Domino. E

De obitu Adalberti,

24 Sed ut ad priora redeam, pius Pater noster Otto, post longam reversus peregrinationem, more suo nos visitans, utpote cum quibus cor unum et animam habebat, requisivit ; quinam ex nobis, eo absente, viam universæ carnis ingressi essent? Hoc enim semper, de qualibet profectione rediens, affectu paterno solebat inquirere. Tunc autem sanctæ recordationis Adalbertus eleemosynarius, verus Dei servus, et sibi familiarissimus, ad Christum, cui mente et corpore indefessam exhibuit servitutem, migraverat : cujus transitu vir beatus audito, totus in lacrymas resolutus, se infelicem clamitabat, quod tam beatæ animæ, ad patriam claritatis æternæ migranti, solenne funeris obsequium exhibere non meruisset : erat namque idem frater noster Adalbertus, tanto divini amoris igne succensus, ut quotidianis atque uberrimis lacrymarum fontibus gaudia cœlestis Patriæ anhelaret, corpus etiam vigiliis ac jejuniis convenienter attenuaret. Huic servo Dei pauperum cura erat delegata, quam tanta humilitatis devotione agebat, ut ad exemplum Martyrii monachi, de quo beatus Gregorius refert, propriis humeris leprosos bajularet, et tam eos, quam et alios diversis morborum generibus pressos, quos videre horrori erat, suis manibus alacriter balneis et lavacris unguentisque foveret, cujus fervori pius Otto congratulatus, omnia alendis inopum turbis, opportuna liberalitate subministrabat. F

qui S. Ottonis eleemosynas quaquaversum dispensabat.

25 Nec his contentus, etiam per semetipsum, famis tempore, pauperibus serviebat, ut, non tam oblatione munerum, quam etiam proprii corporis sudore gratum Deo eleemosynæ sacrificium celebraret. Multitudine autem innumerabili, præ famis magnitudine, ex omni regione confluente, erant quidam inter eos fortiores, qui debilioribus alimenta violenter manibus extorquentes surripiebant. Quorum clamorem ac ploratum vir beatus non sustinens, prudenter

A prudenter huic negotio occurrit, suisque imperat, ut primum convenientibus eis, quoslibet, corpore valentiores, segregatos uno omnes in cœnaculo concluderet, donec infirmis ac debilibus victum congruentem suis manibus ministraret : quos statim abire longiusque de loco secedere jubet, ne sociis de cœnaculo emissis, iterum prædæ fiant : tuncque domum ingressus, pauperibus inclusis, largam alimoniæ opem exhibuit, præcipiens ne amplius violentiam hanc fratribus suis inferre præsumerent. Hæc apud suos agebat ; extraneis autem, et trans mare positis Christi pauperibus, per fideles nuntios apparabat. Nam per charissimum fratrem nostrum Eberhardum, adhuc in Ordine Canonicorum Christo militantem, xenia sua Hierosolymam transmisit, sicut et specialiter cum religiosis quibusque, sepulchrum Domini visitantibus, agere solebat : sed et pecuniæ maximam quantitatem Hirsaugensibus, aliisque monasteriis longius remotis, per fratrem nostrum Swiggerim, famis tempore, dirigebat ; ideoque Christi bonus odor in omni loco erat.

Mutus Ottingensis loquelam recipit ;

26 Quidam mutus de Ottinga, Rhætiensi vico, Henricus (nam id nomen in baptismo sibi fuisse impositum, scripto monstrabat) dum loca diversa et memorias Sanctorum pererraret, Augustam, ubi B novum signum Dominus in re sui Sacramenti mundo declaravit, inter globos concurrentium venit, ubi, ut ad civitatem Babebergensium pergere deberet, ad sepulcrum S. Ottonis, per visionem admonitus est. Die igitur tertio, hora diei nona, cum multis aliis, qui non illum ivisse, sed quasi pervolasse tanti itineris dimensionem contestabantur, advenit. Cum vero dextro brachio ipsius Confessoris Christi, os ejus tactum est, subito sudore faciem totus perfusus, in tantum, ut etiam capillos defluere videres : primam vocem, balbutientis more, formare, et Domini ac Sancti nomen Confessoris, extensis ad cœlum manibus, invocare cœpit. Deinde aqua refocillatus (nam et lassitudine et multitudine compressus erat) cunctis adstantibus, solutionis suæ causam clare exposuit. Quibusdam etiam fratribus, a quibus aliquando apud nos integumenta acceperat, quos illic adstantes videbat, gratias egit. Quis se a divinis laudibus, quis a lacrymis contineret? Facta ergo votiva signorum compulsatione, fit communis diversi sexus innumerabilis concursus, una vox omnium, laudabilem virum concinentium, cujus meritis ab omni clade liberantur, qui ex toto corde quærunt C illum.

Cæcus Ulmensis visum.

27 De regali pago, qui Ulma nuncupatur, cæcus quidam inter manus suorum, sanitatis gratia, ad memoriam pii Confessoris adductus est ; ubi, dum non semel neque bis ; sed sæpenumero, pro sui illuminatione, precibus instaret ; de die in diem, caligine oculorum recedente, lumen, quod a Domino postulabat, fidelis adstipulatione suffragatoris, quod longa sibi ætas subtraxerat, recepit : et qui alieno ductu advenerat, proprio innisus gressu, aliorum se ductorem, ad eum, qui fecit misericordiam in illum, constanter fore promittebat.

Miranda pueri sanatio.

28 Puer quidam de villa Olocniza Wezzelinus, lethali morbo invalescente, omni membrorum officio destitutus fuit ; ita ut et visu, et usu linguæ quoque privaretur. Quem pater ipsius Lipoldus et mater * parentibus et amicis, quos idem tenebat affectus, divino invocato nomine, beato Ottoni, si per ejus sancta merita sibi incolumis redderetur, offerendum cum oblationibus, devotaverunt. Mirum dictu, ad obligationem voti, nulla cœlestis medicinæ mora fuit. Nam parvus incipiens risu cognoscere matrem, patrem aspiciens ; Quod vovistis, ait, pro me, reddite, et me ad sepulcrum S. Ottonis, qui mihi salutem obtinuit, citius perducite. Qui tam subitæ sani-

* parentes et amici.

D tati congaudentes, absque omni retractatione, puerum in humeris levantes, et ut devoverant, ad memoriam sancti Patris illæsum offerentes, omnibus, quanta sibi Dominus per suum sanctum Confessorem fecisset, fideliter exposuerunt.

EX ANDR. GRETSER.

Item alteri pueri et puellæ.

29 Unum in duobus miraculum, per omnipotentis Dei famulum, laudabile factum in puella duodenni, quæ prior, matrem comitata, ad nos usque pervenit ; et in puero, ut computabatur, septenni, qui paternis humeris allatus, sequens, e diverso venit, operæ pretium * inserendum videtur ; sed non sine scrupulo, dum quosdam Sanctis, per quos Deus nostris temporibus, quæ et in antiquis quoque operatur, detrahere confundimur, quasi et ipsi infirmiores fuerint in hac parte. Una enim voce, sub terribili majestatis divinæ contestatione et Sanctorum invocatione, mater sibi filiam, pater unicum, mortis dolore subtractum fuisse ; illa, tactis reliquiis beati Ottonis ; ille vero, pro puero censum in quinque denariis offerens, super sepulcrum, nulla spe, ut a quibusdam imponitur, oberrationis, mortuos suos de resurrectione, se, fideli suorum testimonio, confirmabant accepisse. Nos autem non derogationi, sed divinæ operationi locum dantes, divino judicio istud relinquimus. Sive enim semivivis vitam reparare, sive defunctis animas reddere, divinæ virtutis est. E

* inserere.

De homine, ferro in gutture sauciato.

30 Casu accidit, ut quidam concivem suum ferro in gutture sauciaret, ac, defluente sanguine, per totam noctem et diem semivivum relinqueret : cumque cibum vel potum, sibi infusum, per ipsum meatum vulneris ejiceret, et jam desperaretur, mater dolore filii intrinsecus tacta ; Hunc tibi, miseratori omnium benignissimo, beate, ait, Otto, oblaturum devoveo, si eum sanum et incolumem per tua sancta merita accipere meruero ; mox mirum in modum sanguinis ille rivus stetit ; vulnus constrictum, cicatrice obductum est ; puer convaluit ; viam ad Sancti sepulcrum cum matre aggressus est. Ubi vero silva, quæ terminum Thuringiæ facit, emensa est, ille laboris et doloris (nam exsanguis erat) magnitudine, terræ affusus deficere cœpit. Tunc mater, amicis illum ad propria revocare suadentibus, mœrore confecta ; Hinc non regrediar : sed quo proposui, etiam examine corpus, ait, prosequar. Ad hanc vocem, veluti invisibili quadam sublevaretur dextra, homo surrexit, et iter, quod cœperat, non sine admiratione multorum, incunctanter perfecit, veniensque coram sepulcro viri Dei, omnibus curationis illius testis sui F ipsa cicatrix fuit.

Erfurdensis multis doloribus liberatur.

31 Apud Thuringiæ castrum, tam antiquitate, quam munitione famosissimum ; cui Erphurda nomen est ; quidam ex equestri ordine pater familias, tanto coxarum dolore torquebatur, ut vim interni doloris, magnitudine vix explicare posset continui laboris ; cumque remotioris secreta cubiculi, quietis gratia, expeteret, vocem cujusdam audivit, quæ eum cum voto ad tumbam viri Dei venire admonuit. Ille, ubi vovit, cœlestis votum medicina secuta est. Nam omnis, quo vexabatur, dolor recessit ; et eos, quos prius cruciatibus suis tristes reliquerat, versa vice, de recepta sospitate secum gaudere, et ipse gaudebat. Mox itinere arrepto, ad sepulcrum sui curatoris pervenit ; ubi multos curationis suæ testes, qui jam illum, fama volante, prævenerant, invenit.

Puer contractus restituitur.

32 Puer quidam de vicina parochia Etzelkirchen, ita longa ægritudinis molestia contractus erat, ut genibus, nervorum contractione, pectusculo concretis, neque a lecto surgere, neque ad aliquod opus naturæ sine alterius auxilio se posset erigere. Hic ad memoriam beati Viri a parentibus circa festum S. Michaelis delatus, inter Missarum solennia, multis, ex more, festivitatis gratia, confluentibus, ubi tumbam tetigit, cum subito fragore membrorum, omni

EX ANDR. GRETSER.

A omni compage artuum, qua ligabatur, solutus est: ita incessum, et aliorum officia membrorum ex integro recipiens, in abbatis obsequio, in monumentum suæ curationis, in popinarum ad usque deservit officio.

Simile ferme in alio puero miraculum.

33 Neque hoc prætereundum puto, quod in eadem civitate celebre factum multorum memoria habetur. Paupercula quædam, dum media hieme, circa noctem, hospitium passim quæreret, et nullus petenti pateret introitus, juxta ecclesiam S. Martini, sub pheretro, cum infante masculo se projecit; ubi vi algoris exstincta est. Divina autem providentia, civis quidam, cujus uxor eadem nocte defuncta est, dum ad exequias pararet, pheretrum levavit, mortuam reperit, sed infantem ad ubera materna miserabiliter pendentem semivivum invenit. Ille, humanum casum miseratus, cadaver loculo imponens, cum uxore sua sepelivit, et parvulum ipsum, quasi adoptivum, pro remedio defunctæ conjugis educavit. Piæ autem voluntati divina pietas cooperata est. Nam idem puer ætate accrescens, maturitate sensus pueriles annos excessit; ut quamvis claudus, et pene omni membrorum ordine distortus, ita providus esset et circumspectus, ut Dominus domus ubi-
B cumque negotia acturus exisset, de providentia ipsius et fide maneret indubius. Dominica igitur Passionis, dum omnes, ut observantia dierum illorum exposcit, ad Missarum solennia effluxissent; focaria, quæ præparandis cibis sola domi remanserat, insultare servulo cœpit. Quid, inquit, miselle, acturus eris, si Dominus tuus excesserit; de te, quid putas, erit? Ille ex alto suspiria trahens, nescio ait; sed Deus sancti Ottonis adjuvet me. Mirum dictu; adhuc nomen Ottonis erat in ore, cum subito, toto corpore prostratus, quasi manu quadam invisibili perlibutus, naturalem formam, quam ortus negaverat, accepit; se ipsum miratus, gressum attentavit, brachia et manus extendit, et cum in nullo se impeditum sentiret, ad ecclesiam beati Martini pervolat, Domino suo se ostentat: Omnes clamorem cum laudibus, pro miraculo in se facto, ad cœlum levare excitat. Sequenti die, exhortatione ac præcepto sacerdotum, ab utroque sexu diversæ ætatis cruces levantur, mons S. Michaelis, Mons ille Deo placitus ascenditur, ubi, præcedente ipso curato, summa cum gratulatione laus et gloria Deo resultat.

Stupenda sanatio infantis,

34 Res, quam dicturus sum, apud nobilissimum
C castrum Duringiæ gloriose celebrata, fama ubique percurrente, pene ut facta, ad nos delata fuit. Mater familias ejusdem castri, tam virtute quam nobilitate famosissima, filium sororis suæ, qui matri ita ut unicus, ita et amantissimus erat, unice nutriebat; quem tota familia, uti solam spem posteritatis et heredem omnium, affectuosissime diligebat. Clypeus auratis laminis et clavis affixus parieti fuit. Parvulus autem juxta morem suæ ætatis, uni clavorum, qui sibi fulgentior videbatur, totus, alludendo manibus, evellere attentavit; quem ubi a servulo, a quo in ulnis portabatur, flendo, ut pueri omnia extorquere solent, accipit, diu in eo ludens, ori immisit. Qui ita fortiter gutturi ejus infixus est, ut nulla arte vel ingenio extrahi posset. Infantem pallescere, oculos miserabiliter torquere, manibus et pedibus palpitare, dolor videre fuit. Concurrit familia; domus tota in fletum ducitur, clamor luctuosus attollitur, parvulus jam desperatus super limen ecclesiæ solus componitur. Inter hos luctus, Marchio, qui tunc forte aderat, anhelus accurrens, omnes ad invocationem sanctissimi Ottonis fideliter exhortari cœpit. Incredibilia forte, sed Deo non impossibilia dicturus sum. Ad nomen beati Viri clavus ille cum multo sanguine de hiante ore pueri prolapsus est; et omnium una vox ante tristis, nunc in gaudium mutata, et lætitiam, Salvatoris laudabat D
clementiam. Hoc ab ipsa matrona, dum ad nos cum multa turba venisset, ita factum esse cognovimus. In hujus comitatu ille puer cum patre advenit, in quo triduani fluxus sanguinis, per invocationem S. Ottonis, ut præfatum est, constrictus fuit.

et alterius contracti.

35 In monasterio virorum Dei Lanckhemensi contractus quidam de mensa abbatis stipendia accipiebat. Iste fama beati Ottonis ubique pervolante, ad civitatem Babebergensem reptando, non sine gravi labore, magno tamen desiderio et spe sanitatis pervenit: Ubi ab honestioribus ecclesiæ illius Canonicis collectus, aliquamdiu demoratus est. Quadam autem die, cum aliis multis, quos eadem opinio sanctitatis et gratia sanitatum e diverso contraxerat, Montem beati Archangeli ascendens, ad sepulcrum viri Dei suffragia ipsius, vocibus, quibus poterat, cum lacrymis prolixius postulabat. Ubi vero ad Missarum solennia ventum est, dextera sancti Viri contracta sibi membra perliniri fiducialiter expetiit: qua tactus, mutatione dexteræ Excelsi; solo prostratus, terribili fragore, vinculis nervorum solutis, cum magno stupore et admiratione omnium erectus, super pedes suos stetit erectus.

Conclusio operis,

36 Sunt et alia multa beati Præsulis gesta, quæ E
scripto comprehendi non possunt; sed ab illo comprehensa et dinumerata sunt, qui et hic bonorum ejus operum aspirator et illic fidelis dignoscitur renumerator: qui etiam non sine causa gloriosissimum ejus transitum in festivitate S. Pauli Apostoli disposuit, sed ut cunctorum sapientum judicio definitum est; quia beatus ille senectutem suam in apostolatu remotissimarum gentium pro amore Dei fatigare non dubitavit, etiam laboris sui præmium in ejus solenni natalitio, qui proprie magister et prædicator est gentium, percipere meruit. Dignum enim erat, ut sicut Doctorem gentium specialius præ ceteris imitari studuit, ita etiam unum et parem cum eo habeat natalem. Gaudeat ergo Babebergensis ecclesia, tanti pastoris auctoritate illustrata; lætentur monachorum catervæ, singularis hujus patroni vigilantia, ad tantum religionis culmen provectæ. Exultet præcipue Mons archangeli Michaelis, tam pretiosi corporis sepultura dedicatus, et ex membris ejus, tamquam margaritis ornatus. Jubilet etiam in lætitia, cantans canticum novum Apostolo suo omnis Pomerania; quia ipsius gratiæ adscribitur, quod illorum ecclesia nova semper sobole fœcundatur. Impletum est in eo, quod electis F
Veritas repromittit, dicens: Fortitudinem gentium comedetis et in gloria eorum superbietis: et quod propter hoc, in terra sua duplicia possidebunt; lætitia sempiterna erit eis. Terra enim electorum, est proprie terra viventium, ubi beatus ille duplicia possidebit, quia non solum pro commisso sibi talento, in Babebergensi ecclesia duplicato, sed etiam pro alia, quam de gentibus Christo acquisivit sponsa, reposita est ei corona Justitiæ.

et ad Bambergenses apostrophe.

37 Nam cum Petrus Judæam, Paulus Græciam, Andreas Achaiam, Joannes Asiam, Thomas Indiam, Gregorius Angliam, ceterique Dominici gregis arietes, singuli suos æterno judici reportabunt manipulos, Otto etiam inter eos Pomeraniam gaudens adducet, et cum præposito paradisi Michaele, cui vivens specialius servire non desiit, et corpore etiam moriens adhærere maluit, in tali tabernaculo Dei jugiter habitabit. Sciens enim, quia paradisum intrare non poterit, qui præpositum ejus Michaelem placitum non habuerit, tanta se ei devotione, et corpore et animo per omnia studuit applicare, ut litteris etiam ad Apostolicum Innocentium missis, locum sepulturæ suæ in basilica S. Michaelis, auctoritate ejus firmaret; ne scilicet canonici majoris eccle-

A ecclesiæ tam pretiosum huic Monti violenter abriperent thesaurum. Ecce quod concupivit, jam videt; quod speravit, tenet; illi est junctus in cœlis, quem tota mente dilexit in terris; cum quo, assidua intercessione, alumnis suis patrocinari dignetur ut eum subsequi ad patriam claritatis æternæ valeamus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

SERMO

In translatione S. Ottonis Episcopi.

Celebranda justorum memoria,

Memoriam justi cum laudibus celebrare nos monet sermo divinus, ut devotio nostra, quæ debitum justis impendit honorem, nobis proficiat ad salutem. Ad hoc siquidem justorum memoriam frequentamus, ut dum jugiter illorum gloriam contemplamur, exemplis eorum instructi, mundum cum suis oblectationibus spernamus, et ad gaudia vitæ immortalis toto desiderio anhelemus. Vox est gratulationis, vox est exultationis et salutis, quæ resonat in B ore fidelium, laudibus prosequens sanctam venerandamque justorum memoriam. In memoria æterna erunt justi, et ab auditione mala non timebunt. Quænam uberior lætitia, quæ major jucunditas, quæ excellentior est dignitas, quam justi animam et apud Deum æternæ beatitudinis præmia possidere, et in Ecclesia Sanctorum habere laudem, et inter benedictos benedici? In illo itaque cœtu justorum clarissimo, quorum nomina beatæ prædestinationis liber in supernis adscripta retinet; quorum memoriam sanctam Ecclesia venerabiliter recolit, egregius Præsul Otto, vita et moribus præclarus, emicat, qui in diebus suis ad exornandam sponsam Christi Ecclesiam, virtutum insigne prætulit decus, verbo et exemplo lucens omnibus qui in domo Dei sunt.

adeoque et S. Ottonis, omnibus conspicui virtutibus,

39 Erat siquidem ardentissimus sanctæ religionis amator ac strenuus divini cultus propagator, Ecclesiæ sanctæ, cui auctore Deo præfuit, omnimodis magis prodesse, quam præesse studuit; non dominari in clero affectabat; sed sic se gregi suo conformare atque coaptare satagebat, ut tamquam pater filios, miro pietatis affectu omnes foveret. Nam C adeo visceribus misericordiæ affluebat, tantaque charitatis amplitudine sinum dilatabat, ut summa vigilantia omnium curam gereret, ac solicita circumspectione provideret, ne vel cibus doctrinæ spiritualis, vel alimonia corporalis indigentibus deesset. Sic sibi commissam Babebergensem regebat ecclesiam, ut præter illa, quæ specialiter ad ejus curam pertinebant, de his quoque, qui in remotis terræ partibus erant, paternam solicitudinem gereret. Volvebat siquidem animo, quo ingenio, qua industria, qua ratione ad id pertingere posset, ut de faucibus antiqui hostis erueret animas, vario gentilitatis errore delusas. Proinde desiderium animæ ejus tribuit ei Dominus; et quod eo inspirante fideliter expetiit, ejus celeri largitate perfecit. Denique Pomeranorum fines ingressus, prædicationis verbo, lavacro sanctæ regenerationis novam Christo familiam lucratus est, multaque hominum millia gremio sanctæ matris Ecclesiæ sociavit.

quæ sigillatim,

40 Gaudeat ergo bonus agricola, qui de terra illa, quam in sudore vultus sui indefessus coluit; de qua spinas et tribulos infidelitatis eradicavit; cui in tempestate persecutionis, verbi divini semina committere non cessavit, tam uberem fructum fidei metit; tam multam fidelium messem colligit; revera operibus manuum ejus benedixit Dominus; per D quem terminos possessionis suæ adeo dilatavit; illius, inquam, possessionis de patre ad filium: Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Ecce vir iste beatus, jam de corruptionis hujus vestræ ad incorruptionis gloriam translatus, fines intravit possessionis magnæ; ubi in domo summi Patris familias splendidum possidet mansionis locum. Hæc est illa domus spatiosa, hæc illa possessio amplissima, de qua scriptura loquitur ad Israel. O Israel, quam magna est domus Dei, quam ingens locus possessionis ejus. Hæc est hereditas pii patris nostri Ottonis, qui propter Christum nihil in hoc mundo possidere affectabat, veraciter namque cum Propheta dicere noverat; Dominus pars hereditatis meæ: nam partem illam hereditatis, quam in seculo habuit, ad opus pietatis ex toto convertit, ac patrimonii sui heredem Christum fecit, inde gaudens in spe cœlestium bonorum, Domino cum Psalmista canebat; Tu es qui restitues hereditatem meam mihi.

EX ANDR. GRETSER.

enumerari et laudari possunt,

41 Speciali prærogativa charitatis monachos fovebat, quos in monasteriis, quæ ipse copiosis sumptibus, diversis in locis construxit, temporalibus subsidiis sustentans, nomini Domini quotidiana præparavit obsequia. Hinc pater monachorum jure E appellatur, hinc ut fidelis et prudens dispensator ecclesiasticæ familiæ, cœlesti renumeratione dignus, super omnia bona Domini constitutus est. Tanta siquidem pius pater solicitudine necessitatibus pauperum communicabat, ut lætaretur in refectione illorum, quos suis impendiis satiabat: jucundaretur vestitu eorum, quorum nuditatem indumentis necessariis contegebat. Sentiebant humanitatem ejus ægritudines decumbentium, imbecillitates debilium, labores exulum, destitutio pupillorum, desolatarum lamenta viduarum, in quibus juvandis præcipuam solitus erat exercere benevolentiam. Hujus ergo Patris merita gloriosa dignis attollamus præconiis, cujus venerandam memoriam translationis ipsius, anniversario die sincera filiorum devotio se suscepisse gratulatur. Tempus quippe instat, quod ad laudandum virum justum opportunum fore sacra scriptura insinuat. Nam sicut ex auctoritate sacri eloquii, laudare hominem in vita sua prohibemur, sic laudare post consummationem jubemur.

præsertim recepta jam laborum corona.

42 Laudanda est militis fortitudo, sed postquam F devicto hoste triumphum obtinuerit. Laudanda est navigantis felicitas, sed cum navem ad litus perduxerit. Quamobrem memoriæ hominum dare laudem magis debemus, quam vitæ, quia, quamdiu vita nostra super terram tentationibus exercetur, dubio belli exitu, inter carnem et spiritum certamen agitur. Nec prius secure quisquam laudatur, quam post hujus carnis terminum, bonum certamen se certasse, fidemque servasse lætatur. Hinc denique et apud Deum, corona justitiæ vita decoratur, et apud homines dignis præconiis honoratur. Tunc etenim utiliter quisque meritam laudem consequitur: quando nec laudantem notat adulatio, nec laudatum tentat elatio. Nos proinde translationem dilecti patris nostri Ottonis cum laudibus celebremus, qui ut merito laudari ab omnibus debeat, laudabili vita ipse promeruit. Siquidem laus ejus ipse Christus est, qui glorificantem se servum suum glorificabat, qui in opus sacri ministerii illum adscivit, qui in ædificationem corporis sui, quod est Ecclesia, sacerdotio eum fungi, et habere laudem in nomine ipsius decrevit. Ejus nempe industria sanctæ Ecclesiæ structura, et corporalibus profecit spaciis et spiritualibus amplificata est augmentis.

43 *Atque hic finem S. Ottonis Actis, hactenus illustratis*

A *stratis, statuimus: Si cui fortasse videatur, plura ex laudatis sæpe Andreis attexi potuisse, hunc rogo, præfatos auctores cum Nostris conferat, fallor vehementer, si quidquam præterea reperturus sit memoria dignum, quod ad S. Ottonis præclare gesta, virtutes, sanctitatem aut miracula proprie pertineat, ut proinde manum a tabula subtrahere liceat. Annotationes aut explicationes subjicere, non est visum operæ pretium, cum satis clara sint omnia, et ubi quid dubii occurrit, notula ad marginem apposita defectum restituat. Quid sibi velit vocabulum* scumarii, *positum num.* 13, *et* D *sic a Gretsero repertum, fateor me non intelligere, neque vero id operosius quærendum fuit; corruptum enim aut luxatum videtur; aliunde vero ex toto contextu facile quilibet perspicit, quid auctor intenderit. Quæ a num.* 16 *ex Origene, ibi præter modum laudato, afferuntur, omitti poterant; ceterum capita illa integra reddere malui, quam reliqua subtrahendo, rerum seriem imperfectam relinquere. Cetera explicabit eruditus lector, et conatum nostrum æqui bonique consulet.*

DE BEATO JOANNE VICENTINO

ORDINIS PRÆDICATORUM

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De cultu, patria, ætate et Actis.

J. B. S.
SEC. XIII.

B *Quamquam de canonizatione nihil habeatur,*

Inter *Prætermissos die* v *Junii ita pridem scripsit Henschenius:* Joannes Vicentinus Ord. Prædicatorum, conventus Bononiensis, tantis miraculis in vita clarus fuit, ut Gregorius IX hanc gratiam sit gratulatus per litteras, quarum fragmentum refert Barbaranus Hist. Vicent. lib. 2 cap. 38. Cantipratanus lib. 2 cap. 1, num. 3, nulli antiquorum Sanctorum in hac parte inferiorem habitum dicit, et Ambrosius Taegius in MSS. fol. 31, decem mortuos suscitasse, aliaque ducenta miracula operatum scribit, quorum aliqua etiam refert Cantipratanus. Nos, licet non omnia haberi antiquitus scripta doleamus, dolemus tamen magis, quod neque Vitam quisquam antiquorum scripserit, neque de ejus morte vel sepultura aliquid prodiderit, quoad diem, annum, modum ac locum. Collegit quæ potuit Valerius Muscheta ejusdem Ordinis, et typis Patavinis Latine vulgavit anno MDXC; ubi circa annum MCCLIV ab Ezelino tyranno, inter cadavera cæsorum clausum, eorumque fœtore enectum tenet: sed Barbaranus Cappucinus, easdem omnes pluresque memorias accuratius Italice prosecutus, a cap. 19 ad 39, demonstrat, ipsum Ezelino supervixisse integro decennio [*annis aliquot*] censetque verosimilius, extinctum in sacra expeditione contra Manfredum tyrannum.

C *cum de cultu publico constet,*

2 Priorem librum solum vidit et secutus est auctor Anni sacri Ordinis Prædicatorum, qui hunc ipsi diem eligit. Ast Carcanus in quadam Sanctorum ac Beatorum Vicentinorum tabula, maluit ei assignare II Julii, et hunc sequitur Marchesius, auctor Diarii Dominicani. Si probari positive possit, quod summi Pontifices, non solum permiserunt divulgari ejus miracula, sed et titulum Beati usurpari, adorari imagines etc. uti loquitur Barbaranus, poterimus etiam nos induci, ut de eo tamquam Beato agamus II Julii, *quamvis non magis hoc die, quam* v *Junii aut quovis alio obiisse constet, quemadmodum et de B. Bartholomæo die præcedenti fateri debuimus, quidquid Carcanus et Barbaranus pro suo arbitrio multa definiant. Nihil item ex eo tempore, quo ista scripsit Henschenius, de hac summorum Pontificum expressa concessione quæsitum aut obtentum reperire est, at cum laudatus Vicentinus historicus Barbaranus, non minus de B. Joannis cultu, quam de B. Bartholomæi, itidem Vicentini et Dominicani, disertissime testetur, non video opus esse positivis aliis testimoniis, præter apertissimum illud præfati Barbarani, cap.* 38, *pag.* 96 *asserentis,* certum esse, quod sicut vivens, ita post mortem ab omnibus pro Sancto sit habitus, permissumque a summis Pontificibus, non solum ut divulgarentur miracula, verum etiam ut Beati titulo donaretur, ejusque imagines venerationi exponerentur.

E *et de imagine venerationi exposita 1646;*

3 *Atque ut demus, probari non posse expressam Pontificiam facultatem, non arbitror quemquam de Barbarani fide dubitaturum, in iis quæ ipsum vidisse oportet, quæque refert pag.* 39, *nempe celebri pompa ad publicam venerationem expositam fuisse B. Joannis imaginem in templo S. Coronæ Vicentiæ* I *Februarii* 1646, *quam elegantissimo penicillo Franciscus Maffeus expresserat, ubi genuflexus depingitur, brachiis in formam crucis ante pectus compositis, facie erecta, splendidissimis radiis in ejus oculos reflectentibus: ad sinistram appictus genius in aurem Beato loqui videtur, cruce in fronte resplendente. Ad pedes in eadem parte assistit aquila, ad dexteram columna cum pacis effigie, quæ tæda accensa, varii generis arma exurit, sub hac epigraphe:* Pacem meam do vobis, *quæ omnia præcipuos Beati actus, et vel per ipsum, vel circa ipsum gesta repræsentant. Elogium latinum adscripsit P. Basilicus Seledus, Ordinis Camaldulensis, in hæc verba:* Beatus Joannes Seledus Vicentinus, divi Dominici alumnus, virtutum omnium fulgore, ab ineunte ætate conspicuus, in componendis dissidentium animis, in convertendis hæreticis, et Catholicæ Ecclesiæ juribus [tuendis] agendi dexteritate, concionandi efficacia, doctrinæ gravitate mirabilis, rebus pace et bello gloriose gestis, vitæ sanctitate, innumeris F miraculis et visis cœlitus portentis comprobata, præcipue decem mortuis ad vitam revocatis celeberrimus. Ex scriptoribus ecclesiasticis.

locum hic habere potest, a tot scriptoribus laudatus

4 *Hæc satis manifeste ostendunt, beatum Joannem, saltem apud Vicentinos, et procul dubio Patavinos et forte Bononienses, licito cultu a fidelibus honorari, quem ab historicis, infinitis laudibus cumulatum, ibidem asserit Barbaranus; imo sub principium, tanta rerum præclare gestarum, tanta præconiorum copia se obrui fatetur, ut juxta parœmium, vel inde inops fieret. Bina citato prius loco decerpsit encomia, quæ describi merentur. Primum est Cantipratani, ex nescio quo procemio avulsum; nos infra et illud et alia quæ ad Beatum spectant, ex proprio auctoris loco referemus. Alterum desumpsit ex Ambrosio Taegio, supra citato, cujus hæc sunt verba:* Frater Joannes, cognomento Sanctus, sic enim communiter a populo vocabatur, vir utique Deo devotus, verbique Dei prædicator egregius, prædicti Patris et Ordinis filius, cœpit tunc circa Bononiam gloriosis clarere miraculis, adeo ut virtute fidei, per gratiam mediantem, decem mortuos suscitare, aliaque ducenta miracula per eum Dominus dignatus est potenter et misericorditer operari.

Addit

A *Addit et fragmentum epistolæ Gregorii IX PP. ad Beatum datæ, quod etiam subjicio :* Quapropter ad orationum vota convertimur, et adorantes super fastigium virgæ ejus, qui percutit et medetur, fideliter petimus, ut gratiam, quam magnificavit facere tecum in mirabilibus, ad laudem sui nominis et salutem fidelium animarum, augeat et consummet, quo, cum justorum vitam in humilis patientiæ servitute servaveris ; eorum morte, pretiosa in conspectu Domini, morieris. Dat. Sept. Kal. Jul. Pontificatus nostri anno septimo ; *adeoque Christi* 1233.

Antiquioris imaginis symbola explicata.

5 *Hæc ad cultus probationem sufficiunt, nisi quis eo etiam adducat antiquiorem imaginem, vitæ a Valerio Muscheta Patavii, ut dictum est, anno* MDXC *editæ præfixam, ubi eodem quo supra habitu et gestu depingitur, angelo item ad aurem sinistram quasi assusurrante. Super caput emicat stella, stellæ vero superposita crux quadrata, radiis undequaque circumfusa, de quibus videri possunt Leander Albertus aliique infra citandi, et Muschetæ Acta num.* 23. *Ad ea alludens Laurentius Leontinus, poeta celebris, hoc tetrasticon cecinit :*

Quid tibi, quidque aliis quondam, quid denique summo
Ipse Deo fueris, hæc tria signa docent.
B Stella orbi lumen, carum Dominoque fuisse
Aliger, at carnem crux domuisse tuam.

Alius vero Raphael Riva Venetus Ordinis Prædicatorum, aliter et pluribus eodem metrice quoque explicuit :

Ornant astrum frontem, crux caput, angelus aures,
Virtutis præbent maxima signa tuæ.
Surdis, defunctis, et cæcis sæpius iste
Auditum, vitam, lumina restituit.
Juste tot meritis nunc dantur præmia digna,
Mundo nam moriens, regna superna subit.
Regnat sic felix, ævum victurus in omne.
Angelicis faciat nos et adesse choris.

Quidquid aliqui certent, Vicentinus fuit ;

6 *De Beati patria certant Vicentini, Patavini, Bononienses et alii, ut de Homero olim septem Græciæ oppida ; sic mortalibus insitum, ut undequaque decus aliquod accersant. Pro Patavinis pugnavit auctor Vitæ, laudatus modo, Valerius Muscheta, in sua nuncupatoria sic loquens :* Sidus illud religionis Dominicanæ fulgentissimum, B. Joannes cognomento Vicentinus, tuba Spiritus sancti, apostolus Galliæ Cisalpinæ, malleus hæreticorum, Ecclesiæ propugnaculum, jam quadam oblivionis caligine obrutum videbatur; præclara namque ejus facinora C ceciderant a memoria civium Paduanorum, apud quos et natum, et sacris initiatum, et divinitis litteris eruditum minime ignoramus. *Idem alibi passim supponit, in Beati, tamquam popularis, laudes uberius excurrens. Contra vero Barbaranus cap.* 19, *seu Vitæ beati Joannis primo, Muschetam aggreditur, et collectis undequaque scriptorum auctoritatibus, haud obscure evincit, origine Vicentinum esse, gente seu familia* Scledum, *vulgo* Schio, *atque a patria* Vicentini *cognomentum a scriptoribus tributum ostendit, adducens verba ipsius Beati, ita de se in instrumento publico scribentis :* Ego frater Joannes de Bononia nunc, qui olim fui de Vicentia oriundus. *Atque hanc opinionem certiorem pronuntiant Michael Pius, Marchesius et tot alii a Barbarano adducti. Siqui Bononiensem eum dicere voluerint, aut aliam ipsi patriam vindicare, certent ipsi inter se, ego contentionis funem non traham; sus deque mihi fuerit, sive Patavinus, sive Vicentinus, sive demum Bononiensis nuncupatur Beatus noster : id certissimum est, Vicentini appellationem apud scriptores omnes receptissimam esse. Quod ibi* de Bononia *se dicat, id haud dubie facit in Bononiensium gratiam, a quibus, ob insignia merita, civitate donatus fuerat, at vero Vicentinum fuisse, docebit scriptor synchronus, dum hæc omnia pridem prælo parata essent, repertus.*

AUCTORE J. B. S. at ejus ætatem nemo satis recte definiverit,

7 *Ætatem beati Joannis, præsertim nativitatis aut obitus tempora frustra quæsiveris. S. Dominico synchronum fuisse, ab eoque in Ordinem adlectum, nullis productis tabulis, volunt Symmystæ scriptores : multa in Cisalpina Gallia, Bononiæ, Patavii, Vicentiæ,* D *Veronæ et alibi præstantissime gessisse seculo tertio decimo, circiter annum ejus* XXXIII *et sequentes, verbo, in pacificandis discordiis eximium fuisse, ex omnium prope consensu colligitur, quamvis de cetero vitæ initia æque dubia et incerta maneant. Sunt interim qui patris nomen se reperisse existimant, sunt qui vitæ incunabula ad annum* MCC *rotunde collocant, ut circa annum* MCCXVIII, *adhucdum adolescens, in sacram familiam ab ipso sancto Patriarcha cooptari potuerit ; sunt qui alia, ex nescio quibus suppositionibus æque confidenter deducunt. At meræ hæ conjecturæ, utut verosimiliter excogitatæ, non satis plerumque cohærent, ut fit, dum quisque genio nimium indulgens, e tenebris obscura evolvit. Ego me fateor ætatem Beati, et aptam vitæ seriem non usquequaque perspicere ; dum enim in Actis num.* 17, *jam ab anno* 1223 *magnum doctorem et magistrum audio nominari, dumque instrumentum pacificationis Bononiensis an.* 1233, *solo Beati arbitratu compositæ, apud Barbaranum cap.* 27 *attente considero, tot decretoriis terminis conceptum, difficulter in-* E *duci possum, ut credam describi illic juvenem* XXIII *annorum, hic autem virum loqui, qui annis* XXXIII *major non fuerit ; nisi in Sanctis prodigiosa omnia admittere compellamur. Sic alia plura de administratis a beato Joanne diversis Ordinis provinciis, de legationibus, in Gallia et Germania obitis, memorant recentiores, quæ, ut non est animus refellere, sic paulo majori auctoritate niti vehementer optarem, ut dubium prorsus omne tolleretur, an non virorum duorum res gestæ uni soli adscriptæ sint.*

non magis quam genus et tempus mortis.

8 *Non minus ancipites conjecturæ circa tempus, locum, aut genus mortis, de quibus cum fateantur certi prorsus nihil haberi, mirum quam libere exspatiandi occasionem arripiant, ut quo possunt conatu, proxime, si non ad veritatem, saltem ad verisimilitudinem accedant. Alii sibi imaginantur, ab Ezelino tyranno captum beatum Joannem, carceri mancipatum, ibidem aut ærumnis confectum, ut notabat supra Henschenius, aut violenta morte necatum, ut vide in Muschetæ Actis num.* 50. *Hoc alii merito refellant, qui Ezelino superstitem fuisse demonstrant : certe anno* MCCLXIV *adhuc Bononiæ concionantem inducit Leander, siquidem ubique de eodem Joanne sit sermo. Alii ad schismaticos Orientales, ad infideles alii transisse molunt, ibique potius martyrio coronatum; alia demum divinat* F *Barbaranus supra; quæ forte causa est, cur titulo Confessoris aut Martyris abstineant, quod et nos imitati sumus. Non est opus singulorum opinamenta enumerare, illud præ reliquis displicet, quod Marchesius notare non prætermisit.* Nec deest *(inquit pag.* 23*)* qui dicat, occulto forte Dei judicio eum alicubi vivum abscondi, ad instar septem dormientium, ut olim ad Ecclesiæ utilitatem reveletur. *Hæc et id genus alia, devote magis quam vere excogitata, quantam in rebus historicis fidem faciant, apud vel mediocriter peritos compertissimum existimo. Paucula specimina proponere libuit, nequis forte miretur, plura hujusmodi silentio a nobis prætérita. Satis multa scripsisse videtur, qui primus vitam, in aliqualem historiæ seriem, post tria et amplius ab obitu secula digessit, quamvis et nonnulla observatione omnino digna omiserit.*

Auctor aliqualis vitæ Muscheta et recentiores alii :

9 *Fuit is, ut pridem insinuavit Henschenius, Valerius ille Muscheta, ex cujus titulo tota Actorum idea conspicietur :* B. Joannis, cognomento Vicentini, Ord. Prædicatorum, professi cœnobii Paduani S. Augustini, doctrina, sanctitate et miraculis insignis, præclara gesta ex variis scriptoribus in unum

AUCTORE J. B. S.

A unum congesta, atque post annos CCCL in lucem revocata a R. P. F. Valerio Muscheta D. T. ejusdem Ordinis et conventus professo. Patavii MDXC. *Conatus est, sed mea quidem sententia longe pluris æstimandus, si, resectis parergis ad beatum Joannem parum spectantibus, acta et gesta paulo diligentius collegisset et accuratius digessisset. Etenim in rebus exornandis potissimam operam posuisse videtur, ut de ipso pronuntiari vere possit, multis pauca dixisse. Recentiores, et ipsi multum verbosi, pluribus omnia auxere, quæ paucis apud Leandrum Albertum et Raizzium relata erant. Michael Pius intra justos limites se continet, at Barbaranus et Marchesius latissime excurrunt. Ut mediam viam ingrederemur, Muschetæ opus, uti ceteris antiquitate præstantius, illustrandum suscipimus; ex Cantipratano, Leandro, Sigonio aliisque addituri, quæ ad majorem beati Viri gloriam conducere videbuntur. Primam Muschetæ præfationem huc subnecto :*

prioris prima præfatio, seu Beati encomium.

10 Claruit B. Joannes tempore D. Antonii Minoritæ, cujus innocentissimæ et sanctissimæ vitæ, mirifice, jubente Gregorio nono Pontifice Maximo, cum B. Jordano Forzateo exquisivit. Ingressus est Ordinem Prædicatorum Paduæ anno salutis MCCXX B vel circa. Veste sanctæ conversationis indutus fuit a D. Dominico, cujus exstitit alumnus dilectissimus, et operum imitator diligentissimus. Præfuit cœnobio FF. Prædicatorum, quod nunc S. Augustini vocatur, anno MCCXXXI, quo tempore ad cœlos migravit S. Antonius, Bononiæ multis signis effulsit an. MCCXXXIII. Verbo prædicationis insigniter valuit apud omnes urbes Venetiæ et Galliæ Cisalpinæ. Ad pacem universos revocabat populos. Ea re pacis auctor et annuntiator a cunctis vocabatur. Paduæ in Campo Martio, et Veronæ in campestribus, ad incredibilem multitudinem de pace habuit concionem, ubi Principes et Duces concertantes conciliavit et pacavit. Præclara ubique locorum innumera gessit, omni seculo memoranda. De ejus origine et sepulcro nihil certi, incuria scriptorum, vel scripta in bellorum tumultibus et urbis Paduanæ eversione perierunt, sicut et multa alia scimus. De multis, quæ vivens gessit, quædam conscripsimus, cetera nobis in promptu nequaquam fuere. Quæ autem a nobis scripta sunt, in lucem dari visum est, ne tanti viri memoria deleatur apud Paduanos, quibus nunc vel incognitus, vel parum cognitus est, quamvis a majoribus, qui ei multa C beneficia accepta referunt, maximo semper fuerit in honore habitus. Legat hæc, quæ litteris mandata sunt, posteritas, quæ etsi exigua videri debeant, quod ab homine exiguo, humili et inculto sermone conscripta sint, magna tamen, pro magnitudine rei, vel saltem pro magno meo in B. Joannem, in religionem, in urbemque Patavinam studio judicanda. Qualiacumque sint, legant concives, donec cetera maximi ponderis, quæ de eo beato viro delitescunt, ex tenebris emergantur *. Interea loci gaudeat et glorietur urbs Paduana, multorum virorum illustrium genitrix, quod hujus clarissimæ lucis exstiterit oriens, exultetque habere illum in cœlis, cum reliquis suis divis tutelaribus perpetuum intercessorem. *Hactenus prior præfatio, nunc alteram et opus ipsum intueamur.*

* *leg* emergant.

VITA

R. P. F. Valerio Muscheta Patavino, Ord. Præd., auctore.

PRÆFATIO ALTERA

Cœlestis ille Paterfamilias, Pater Domini Nostri Jesu Christi, et Deus totius consolationis, qui Ecclesiæ suæ sanctæ perpetuum refugium et virtus D existit, cum misericors et miserator sit, et miserationes ejus super omnia opera ejus, numquam destitit, pro salute humani generis, mittere vigiles et industrios operarios in vineam suam, quos cum et omnipotens sit, solusque signorum atque prodigiorum Deus; multifariam multisque modis, quatenus in eis ipsis longe mirabilis videretur, magnificare mirificareque voluit. Licet autem in cunctis, vel ætatibus, vel seculis visum, potissimum tamen effectum est diebus, quibus ille antiquus homicida, omnium malorum inventor, ille inimicus homo zizaniorum seminator, et improborum sceleribus atque iniquitatibus, et Albigensium ceterorumque hæreticorum impiis dogmatibus Ecclesiæ Catholicæ in Occidente negotium facessere, Vineam, quam Domini Dei Sabaoth dextera plantavit, quasi singularis ferus depasci atque efferus aper exterminare demolirique omnibus modis, quibus olim Orientalibus provinciis schismaticorum Græcorum, et erroribus et impietatibus nitebatur, die noctuque furiis invectus mirifice contendebat.

Præmittit auctor S. Dominici

2 Eo namque tempore divum Dominicum, Ordinis Prædicatorum eximium parentem, atque ducem, ejusque alumnos ante mundi constitutionem, ad munus Apostolicum obeundum electos, misit cle- E mentissimus ille Paterfamilias in omnem terram, qui brevi temporis intervallo regnum diaboli impugnando, hæreses explosere, veritatisque semitas monstravere, quamplurimos tandem ab iniquitate ad justitiam avocavere. Quocirca eorum uberes fructus summi Pontifices attendentes, universum Prædicatorum Ordinem multis honorum titulis cohonestaverunt, multis laudibus commendaverunt, multis etiam tum privilegiorum, tum gratiarum generibus, et auxerunt et cumulaverunt, quæ a seculo in seculum, a progenie in progenies, de eorum vitæ sanctimonia, de fide, de pietate, de doctrina, deque ceteris virtutum ornamentis testimonia dicent, annunciabuntque cunctis populis et linguis, quantos ubique labores, ærumnas, pœnas pro Ecclesia sancta Dei subierint, quam gloriose certaverint, quam feliciter de carne, mundo, et diabolo triumphaverint. Gregorius, hujus nominis IX, in diplomate, quo universis prælatis, atque proceribus Ecclesiæ Patres nostros commendat, inquit: ECCE ORDINEM DILECTORUM FILIORUM FRATRUM PRÆDICATORUM DOMINUS SUSCITAVIT, qui non, quæ sua sunt, sed quæ sunt Christi quærentes, tam contra profligandas hæreses, quam contra pestes alias mortiferas extirpandas, se dedicaverunt evangelizationi verbi Dei, in abjectione voluntariæ paupertatis. F

S. Ordinis Prædicat. encomia, a Greg. IX,

3 Alexander Quartus in litteris, quibus intimo cordis affectu mandat omnium Ecclesiarum prælatis, fratres Prædicatores in summo honore haberi, et a quibuscumque injuriis defendi, ita loquitur: Patris æterni benignitas, pro sui nominis attollenda gloria et fidelium procuranda salute, inter personas plurimas, divinis obsequiis deputatas, Viros in Ecclesia sua sancta constituit, conversationis et vitæ honestæ conspicuos, ac scientiæ titulis insignitos. Hi sunt dilecti Deo et hominibus fratres ordinum Prædicatorum, qui suum semper affectum ad amorem cœlestium dirigentes, virtutem divini nominis per orbem terræ publicant, et Christianæ Religionis ampliando cultum vigili attentione desudant. Hi sunt qui vitam et merita beatissimi Pauli contemplantes, gloriantur in sola Cruce Domini, spernendo mundi solatia pro delitiis Paradisi. Hi sunt, qui hostes animæ per scutum fidei, loricam Justitiæ, gladium spiritus, salutis galeam, et hastam perseverentiæ debellantes, obtinere satagunt, ut Catholicis universis fidei, spei, et charitatis augmenta

Alexandro Quarto,

A augmenta proveniant, ac perfidis via veritatis pateat, et hæreticæ pravitatis insania evanescat.

4 Et Clemens sextus in litteris concessionis Indulgentiarum pro D. Thomæ die natali. In ordine fratrum Prædicatorum, quasi solis radius in hac lacrymarum valle, lux eruditionis relucet, dum ipsius ordinis professorum fructuosa studia, mentes fidem orthodoxam profitentium fragiles, lumine veritatis illustrant, et spinas punctionis letiferæ, in horto succrescentes Dominico, novacula labiorum succidunt, in quibus æternæ sapientiæ gratia est diffusa. Et Martinus in privilegio, quæ bulla aurea dicitur, hæc verba præponit. Ad summi Apostolatus apicem, divina dispositione vocati, dum præclaram dilectorum filiorum Ordinis fratrum Prædicatorum professorum religionem et merita, intra nostræ mentis recognoscentes arcana, et ad commendabiles, quibus operosis eorum ministeriis erga Deum et homines indesinenter exuberant fructus, digne nostros diffundimus cogitatus, votis illis gratiosum libenter offerimus auditum. Et antea Bonifacius nonus (reliquos brevitatis ergo prætereo) Etsi B pro cunctorum Christi fidelium, super quibus curam officii summi Pontificatus, divina disponente gratia, gerere obligamur, statum salubriter dirigendo, libenter adhibeamus solicitudinis nostræ partes; illos tamen affectuosiori studio prosequimur, quorum alii a mundanis abstracti illecebris, et gravibus pœnitentiis dediti, cœlestibus inhiant, et ad illa per contemplationis pennas suavius et altius elevantur ut Aquilæ, et cum Maria parte optima perfruuntur.

Clemente VI.

Martini Bulla aurea.

Bonifacii IX,

5 Alii vero sanctæ Marthæ solicitudinem sectantes, celebrationi divinorum vacant solertius. Alii discunt et docent Dei scientiam, et plebem instruunt in eadem. Alii quoque ferventius spiritus ardore succensi, non timentes sed amantes, ad conversionem infidelium anhelant intrepidi, ut valeant ad Dominicam arcam multos afferre manipulos, et de talentis eis creditis, bonam Domino reddere rationem. Hi profecto sunt fratres ordinis Prædicatorum, in Dei Ecclesia multiplicibus splendoribus irradiantes, quorum sonus prædicationis per diversa mundi climata noscitur exivisse. Hi sunt quos Deus numero multiplicavit et meritis, etc. Hæc, divino quodam spiritu afflatus, Honorius III prædixit, quando in diplomate confirmationis nostri Ordinis, Tholosam ad D. Parentem Dominicum C misso, hæc verba bona de sancto corde suo eructavit. Nos attendentes, patres tui ordinis futuros pugiles fidei et vera mundi lumina, confirmamus Ordinem tuum etc. Qui jam ad præfati Martini tempora, usque eo creverat sanctimonia, eruditione, exemplis et meritis, ut vere dici poterat de B. Dominico; Felix vitis de cujus surculo, tantum germen redundat seculo, ex ubertate palmitum, mundi jam cinxit ambitum. Vere vitis, quæ a mari usque ad mare palmites suos extenderat, cujus vino, Spiritus sancti gratia pleno, multi memoria patrum et nostra, obliti seculi blandimenta, vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora hæreticorum, extinxerunt impetum ignis, avaritiæ atque luxuriæ, fortes in bello adversus carnem, mundum et diabolum.

Honorii III laudes

B. Dominicus vita assimilatur,

6 Inter ceteros autem eximios viros, sanctitatis et doctrinæ splendore admodum insignes, qui in exordio Ordinis missi sunt operarii ac milites ad vineam Domini excolendam, adversusque diaboli satellites præliandum, electus fuit a Domino B. Joannes, cognomento Vicentinus, de quo, etsi alii pauca de ejus præclaris gestis scripserint, et nos, tum ad tanti Patris recordationem, tum ad religionis gloriam, juxta ea, quæ ex archivio nostri conventus Patavini, et Paduanæ urbis annalibus, D et historicorum scriptis hausimus, verba minus commentitia facturi sumus. Ea vero licet pauca sint, non sine tamen maximo negotio reperta sunt. Apprime quidem arduum perdifficileque est, hoc præsertim tempore, vetustis novitatem dare, obscuris lucem, obsoletis nitorem. Tanta mihi hæc sane exequendi aliquando visa est difficultas, ut ab incœpto et diu excogitato negotio desistere voluerim; vicit attamen devotio, egit pietas, impulit charitas. Vicit flagrans desiderium cumulandi, quidquid laudis, quidquid honoris a me cumulari potest B. Joanni, uni ex primis nostri conventus Paduani fundatoribus, viro quidem insigni doctrina, eximio prædicandi munere, præclaro sanctitate, signis et miraculis longe admirabili. Deest tamen votis meis quidquid ejus postulant merita; multa illi, et laudis et honoris debentur officia. Pauca quamvis a me præstari possint, paucis tamen quam plurima voluisse, monstrabo. Et si plura et majora possem, nec ex ulla dicendi facundia, nec orationis ubertate augeretur ejus sanctitas, nec ineptia et sermonis infantia diminueretur ejus gloriæ cumulus. Mirificavit illum Dominus et exaltavit in conspectu Principum, E idcirco, et nomen et laus et gloria ejus erit in seculum seculi. Ad rei igitur propositæ transeamus exordium.

B. Joannes miles et operarius vineæ Domini.

A. VALER. MUSCHET.

B. Joannes unus ex fundatoribus conventus Patav.

ANNOTATA.

Facile omitti potuit tota hæc præfatio, non magis B. Joanni, quam quibuslibet Sanctis Prædicatoribus propria; at in gratiam illustrissimi Ordinis sacri, visum est opus integrum reddere, hoc et aliis parergis, pro sua tenuitate, nimis refertum.

CAPUT I.

De B. Joannis in Ordinem Prædicatorum ingressu, deque fundationibus ac fundatoribus cœnobiorum SS. Joan. et Pauli de Venetiis, et S. Augustini de Padua.

Dum per universam Italiam et reliquas Europæ principes regiones, exirent verba recentis viri Evangelici, D. Patriarchæ Dominici, et dum ubique locorum de eo mirabilia divulgarentur, cœpit B. Joannes cogitare cogitationes veræ pacis, et perfectam Jesu Christi sequelam; quod assequi posse F facile judicabat, si novi ducis atque præceptoris, a Deo fidelibus dati, vestigiis (mundi oblectamentis neglectis) inhæreret, animumque ad voluntariam paupertatem prorsus adjungeret. Non diu hæc sancta sanaque consilia, quæ a Domino acceperat, quonam pacto a se stabiliri possent, mente evolvit. Jam mundus in corde ejus aruerat, jam seipsum abnegare cœperat, jam mundi delitias atque divitias, post quas homines insipientes et vecordes abeunt, non secus atque stercora arbitrabatur. Dumtaxat Christum lucrifacere, solam crucem amplecti mirifice cupiebat. Ceterum quoniam non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, cum omnis nostra sufficientia a Patre luminum veniat, confugit vertitque se ad orationis suffragium. Hæc etenim videbatur sibi murus et antemurale, contra cunctos insurgentes invadentesque hostes, qui valida manu, accedentes ad servitutem Dei prosternere student, atque perpetuo tentant. Sic tandem sancta mente adhæsit, ut nullatenus a cordis sui haud infirmo minusque levi consilio, amoveri avellique poterat.

S. Dominici fama ad virtutem motus,

8 Oblitus ergo parentum ac illorum omnium, quæ sibi ad sanctæ religionis onus veljugum subeundum, impe-

A. VALER. MUSCHET.

ab eo in Ordinem admittitur Patavii,

A impedimento esse poterant, flagranti desiderio novi instituti, recentisque sanctæ regularis et arctissimæ vitæ, ad fratres Prædicatores, qui tunc temporis Paduæ commorari, et meditando in mandatis Christi, Deo sub sanctissimi patris Dominici novis institutionibus servire cœperant, citissimo potius mentis et desiderii, quam pedum cursu sese contulit, et a sanctissimo Patriarcha Dominico, tum Padua Venetias versus transeunte, ad Ordinem admissus est. Quando vero id contigerit, prorsus ignoratur. Nam B. Dominicum, Bononia profectum Venetias versus, semel et iterum Padua transisse compertum est. Prima vice ad annum Ordinis approbationis; tunc Venetiis basilicam sancti Martini, cum adjacenti habitatione, ubi nunc religiosæ feminæ de pœnitentia B. Dominici resident, ab Illustrissimo Senatu Veneto pro fratribus recepit. Altera anno MCCXXI, quando, relicto priori loco mulieribus præfatis, cessa ei fuit ecclesia sancti Danielis, postea sancti Dominici, nunc sanctissimi Rosarii sacellum sive oratorium nuncupatum, cui tandem a canonizatione D. Dominici, anno MCCXXXIV mense Junii, Priore F. Armerico, munificentia Jacobi Theupoli Ducis XLVI, atque totius Senatus Veneti liberalitate et pietate, accessit B id soli spatium, quod templum, cœmiterium, nec non cœnobium sanctorum Joannis et Pauli modo ambit.

forte anno 1218, a

9 Cum igitur B. Dominicus bis Padua Venetias versus iter fecerit, incertus est annus, quo B. Joannes Ordinem est ingressus : id tamen evenisse creditur ad annum *a* Domini MCCXVIII. Nam a Jordane Mutinensi, Episcopo Patavino septuagesimo septimo, et a præclaro urbis Patavinæ Senatu, recepti fuerunt fratres Prædicatores circa annum primum confirmationis Ordinis, quibus pro re divina facienda precibusque horariis recitandis, basilica sive oratorium, sub nomine et titulo sanctæ Mariæ vallis Viridis, cum quadam adjacente domo, concessum fuit. Annales conventus Paduani, qui modo D. Augustini cœnobium vocatur a templo, huic sanctissimo Doctori dicato, mox ab anno approbationis ordinis, litteris mandari cœpti sunt. Etenim anno Domini MCCXVII, in quodam vetustissimo codice manuscripto, ubi leguntur nomina et obitus illorum omnium, a quibus successivis temporibus, ab initio cœnobium vel aliqua eleemosyna, vel dono, vel beneficio auctum et cumulatum est, scripta est dies, quo Ubertinus C Vadus, civis Patavinus religiosissimus, de nostra Dominicana familia optime meritus, migravit ex hac luce. Id autem monumenti scriptum posteris relictum est, quo minus a memoria ipsorum unquam excidant, qui Christum in nostris patribus hospitio receperunt, et pane saturaverunt : atque tanti beneficii memores, quotannis eorum animas, ex communi totius ordinis nostri instituto, Domino orationibus et sacrificiis commendent.

dum primi Patres,

10 Ex primis autem, qui in conventu Paduano et sanctitatis et religionis et omnis probitatis singularia præbuerunt exempla, fuisse dicuntur FF. Amizo de Soloia et Guido, cujus nec cognomen, nec patria a majoribus, in monumentis nobis relicta sunt. Suppetat tamen nos scire, ambos ex primitiis religionis, et ex tyronibus et alumnis charissimis D. Dominici et B. Jordani extitisse, a quibus sanctissimis viris, Patavii Prædicatorum inchoatæ domus, capita et rectores jure facti sunt. Non enim hi viri, divino afflati spiritu, vocati a Domino ad universas hæreses explodendas, ad vineam Ecclesiæ excolendam, ad novos milites in prælio, adversus Christiani nominis acerrimos hostes, acuendos, ad sanctamque frugi hominum manum cogendam, sub Apostolicis institutis erudiendam, nisi hominibus omnium virtutum splendore micantibus, probatissimis moribus præditis, sanctimonia et eruditione D eximiis, tam arduam, tam præclaram in urbe nobilissima, omnium disciplinarum exuberantissimo emporio, recentis conventus tum instituendi, tum erigendi provinciam injunxissent, atque credidissent.

11 Qua in re et in ceteris arduis gravissimisque negotiis, quam accurati, quam industrii, quam fideles extiterint, rerum postea ab eis ipsis gestarum felix judicavit eventus. Plurimos sane, bono odore et virtutum nitore, ex tenebris atque consilio impiorum, de via peccatorum, a cathedra pestilentiæ, ad lucem, ad fidem, ad justitiam, ad veritatem, ad pietatem, ad religionem traxerunt. Extitit in seculo Frater Amizo sacri Palatii scriba, cum illis numerum fecisse dicitur, de quibus in ordinis nostri annalibus fertur, multos magnos et doctos viros, nec non curiales, adhuc vivente B. Dominico, ordinem ingressos. Is sanctitatis et miraculorum D. Dominici fuit oculatus testis. Ad annum Domini MCCXLIX præfuit cœnobio Mediolanensi. In quodam libro vetustissimo manuscripto, qui adhuc adservatur in bibliotheca cœnobii sanctorum Joannis et Pauli, id monumentum de eo Patre scriptum reperi. Anno MCCXLIX, die XIII Maji, sub Magistro ordinis F. Joanne E Theutonico, celebratum fuit Capitulum generale vigesimum nonum apud Parisius : eodem anno sub F. Gualfredo Bergom. Capitulum provinciale Lombardiæ, ubi F. Marcus, Prior Mediolanensis, absolvitur, cui successit F. Amizo de Soloia. Hic fuit sacri Palatii Notarius, et intrans ordinem, factus fuit Prior Paduanus; fuit is testis sanctitatis B. Dominici.

sanctitate et zelo præclari,

12 Hæc in eodem codice. F. autem Guido, ad dies præfati F. Amizonis, religioni se addixit; qui cum F. Martino, conventum Fratrum Prædicatorum Venetiis residentium moderante, cujus fuit unus ex fundatoribus, impetravit a Jordano, Antistite Paduano, primarium lapidem benedictum, pro recenti templo construendo, sub titulo S. Augustini Ecclesiæ Doctoris. De his Patribus in quadam tabula, hactenus in archivio sive tabulario nostri conventus Pad. adservata, ita litteris mandatum est. Jordanus Dei gratia Episcopus Paduanus, ad instantiam et postulationem F. Guidonis, Prioris Fratrum Prædicatorum Paduæ, et F. Martini Prioris Fratrum Prædicatorum, Venetiis commorantium, dedit primarium lapidem benedictum, pro construenda et ædificanda ecclesia Paduæ, ad honorem Dei et B. Augustini, anno F Domini MCCXXVI, Indictione XIV, die V Octobris. Notario Turpino q. Gnati filio. Ejus lapidis monumenti meminit etiam Bernardinus Scardeonius Canonicus ecclesiæ Pat., in iis quæ de urbe Patavina luculenter edidit classe V lib. secundo.

ibidem strenue laborarent,

cœnobiumque exstruerent.

13 Scimus ex ipsis annalibus conventus Pad. Sancti Augustini, F. Guidonem, ob insignem atque eximiam sanctitatem et religionem, multi factum, longeque cultum atque observatum a Paduanis civibus. Dum ejus ipsius cœnobii præfectus esset MCCXXVI, donata et aucta est religio nostra spatio illo soli, ubi nunc et templum et cœmeterium, et quod muris conterminis ambitur, a Joanne, Rugerio, et Gerardo Vadiis, civibus religiosissimis atque ditissimis; ad quam largitionem sive cessionem, una cum Rufino et Jacobo jurispontificii doctoribus, atque Ugucione sacræ Theologiæ Magistro et Canonico Ecclesiæ Pad., Dominoque Fino ipsius Ecclesiæ custode, vocatus fuit testis B. Jordanus Forzateus Pad., tunc temporis Prior sancti Benedicti Novelli, cujus corpus nunc Paduæ a populo, in basilica Vestalium B. Benedicti veteris, salutatur atque pie colitur. Interfuerunt etiam quidam alii, recentis nostræ religionis et conventus amantissimi et de ipsa

A ipsa optime meriti, quorum memoria a temporum longinquitate numquam apud nos minuetur, et apud Deum erit æterna *b*.

b

ANNOTATA.

a *Hæc omnia incertissima esse, in commentario prævio abunde ostendimus.*

b *En longum parergon, qualia multa habet hic scriptor, quibus supersedere potuerat, alia quærendo, quæ ad Beati vitam propius attinebant.*

CAPUT II.

Sancta B. Joannis conversatio et prædicatio Bononiæ; præfectura cœnobii Patavini; inquisitio in vitam S. Antonii, et ingens concionum ejus fructus, signis et miraculis confirmatus.

Sacro habitu indutus,

Ad dies igitur prædictorum Patrum, scilicet Guidonis, et Amizonis, B. Joannes ingressus est Ordinem, ubi mox sacra toga a D. Dominico amictus, B regulam paupertatis, et sanctissima Patrum instituta, cum accepisset cor ad legem vitæ et disciplinæ, amplexus est. Hic cœpit ad salutaria studia animum adjicere, orationibus mentem in Deum erigere, in sanctis justificationibus se exercere, corpus et jejuniis, et vigiliis castigare, Domino in timore et tremore famulari, virtutum exempla præbere, saluti animarum modis omnibus intendere. Hic factus est arbor bona, arbor fœcunda, quippe quæ secus decursus aquarum plantata. Pane hic nequaquam inanis et ociosus vescebatur, omnes labores in sancta conversione pro Christi gloria, et animarum commodo perpetuo subibat. Omnia incommoda perferebat, universaque damna ob amorem cœlestis patriæ lubenti animo sustinebat.

sanctis exercitationibus mire proficit,

15 Nihil ei grave, nihil durum, nihil amarum, ex memoria calicis passionis et necis Christi filii Dei sibi videbatur; cuncta libenter, et æquo animo, licet veteri homini longe adversa, ferebat, tamquam bonus et invictus Jesu Christi miles laborabat, et certabat cum antiquo serpente, ut tandem sibi regnum compararet æternum, et immarcessibilem acciperet coronam, legitime certantibus a Deo promissam. Gloriabatur in infirmitatibus suis, sciebat C enim condignas non esse passiones et afflictiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Abhorrebat ab aura populari, a vana et caduca hujus seculi gloria, gloriari dumtaxat exoptans in Cruce Domini nostri Jesu Christi. Et cum in mente haberet, amorem mundi et Dei in uno simul corde habitare minime posse, thesaurizabat in cœlis, ubi erat sibi cum ceteris Sanctis jugis conversatio, thesaurizabat in cœlis, quando meditationi vacabat in cella : nam quod geritur in cellis, vacare scilicet Deo, hoc est in cœlis ex D. Bernardo. Thesaurizabat in cœlo, quando dies traducebat hymnis et canticis spiritualibus cantando, et psallendo in corde suo Domino, qui de tenebris gentium, de vanitate seculi eum vocaverat in admirabile lumen suum, quando seipsum offerebat Domino, quando sacrificabat sacrificium justitiæ, immolabatque hostiam laudis, quando zelabat animarum salutem, avocando de tenebris et umbra mortis, qui ambulabant, ut cæci.

cum insigni nominis æstimatione.

16 Ceterum quis cuncta tanti Patris charitatis officia, quis virtutum ornamenta, quis pietatis et religionis testimonia, vel enarrare, vel exequi aliquando poterit? Erat lux jucundissima cunctorum oculis. Erat in religionis campo vere flos campi, gratissimum populis odorem emittens. Erat felix D oliva in domo Dei, qui postea fructus uberrimos dedit in tempore suo, fructus namque justitiæ et pacis. Erat lucis filius, cum lucis quasi filius ambulaverit per semitas mandatorum Dei. Erat sanctissimi Patris Dominici vere imitator et alumnus; cujus vestigiis ita ardenter inhæsit, ut brevi temporis curriculo totius Dominicani cœtus, nedum Paduanæ domus, sidus fulgentissimum a cunctis haberetur. Is de elegantia morum, de vitæ probitate, de singularium virtutum candore atque odore cœpit ab omnibus summo honore haberi, cœpitque ob lucernas ardentes, quas in manibus gestabat, Sanctus appellari. Equidem Sanctus, quod pius, religiosus, purus, atque impollutus erat; quod soli Deo famulabatur; quod seipsum Christo devoverat; quod nullis negotiis secularibus se implicaverat; quod separatus et segregatus erat ab hominibus, animalem vitam ducentibus; quod demum non quærebat quæ super terram, sed quæ in cœlis sunt *a*.

A. VALER. MUSCHET.

a

Post egregiam operam Bononiæ navatam,

17 Brevi temporis spatio decurso *b* ab ejus in religionem ingressu, ad dies quibus B. Albertus Magnus cum altero adolescente Germano, Paduæ studiis navandæ operæ causa manenti *, receptus est ad ordinem a B. Jordano Saxone, tum in urbe E Paduana verbum salutis annunciante, [et] Bononiam profectus est, ubi cum sana doctrina, tum sanctis exemplis Bononienses ædificaret, multosque ad bonam frugem referret, in maximo honore haberi summaque a cunctis benevolentia atque amore amplecti cœpit. In ea urbe, in gratiam omnium civium, a Magistro Ordinis et a Patribus, quibus tunc MCCXXIII in civitate Lutetia Parisiosum negotia Ordinis incumbebant, relictus fuit. Miserant enim de ea re Bononienses legatos Parisius, ægre namque ferebant, privari tanto magistro *c* et doctore, quotidie verba salutis in cordibus eorum seminante. Cum tandem Bononiæ multos ad bonam frugem revocasset, Paduam rediit; ob ejus enim regularis vitæ exempla, atque salutis animarum ardentem zelum factus fuit conventus Paduani moderator et rector.

b

* manebat

c

fit Prior conventus Patavini.

18 Illis potissimum beatis seculis, quibus hæc felix Dominicana familia, fulgore mirifico sanctitatis mundum illustrabat, ii tantum ad regiminis onera vocabantur, qui erant (ut B. Gregorius docet de vita Pastoris) cogitatione mundi, actione præcipui, discreti in silentio, utiles in verbo, singulis F compassione proximi, præ cunctis contemplatione suspensi, bene agentibus per humilitatem socii, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erecti, internorum curam in exteriorum occupatione non minuentes, exteriorum providentiam in internorum solitudine non relinquentes. Præfuit autem hujus cœnobii regimini circa initium tyrannidis Acciolini *d* de Romano, acerrimi Ecclesiæ hostis, et in viros religioni addictos, Paduæ potissimum consistentes, quod ejus tyrannidi vehementer reclamabant, immanissimi. Quanto studio rexerit, quantum diligentiæ adhibuerit, quanto consilio et prudentia in Pastorali officio extiterit, quanta charitate et comitate erga omnes fuerit, ex sancto ejus inculpatæ vitæ progressu indicandum est.

d

Mortuo S. Antonio de Padua,

19 Ejus ipsius præsidentiæ tempore, anno scilicet a partu Virginis MCCXXXIII, ad cœlos migravit D. Antonius Minorita Ulixponensis, qui eo quod Paduæ post concionandi prolixos labores, post manifesta sanctitatis signa, post demum multa miracula suo die functus sit, de Padua vulgo dicitur. Is cum multis, etiam post mortem, signis et prodigiis effulgeret, de cujus canonizatione a Republica Patavina cogitatum est. Cum igitur oratores Spoletum missi a Gregorio Nono ibi consistente, D. Antonium in album

A. VALER. MUSCHET.

A album Divorum referri efflagitarent atque contenderent, et id absque prævia meritorum et miraculorum indagatione minus efficiendum foret, inquirendæ tantæ rei provincia injuncta fuit a Pontifice, non tantum Jacobo Antistiti Paduano septuagesimo sexto, sed etiam B. Jordano, Priori monasterii sancti Benedicti Novelli, et Joanni nostro, quorum vitæ integritas, et in rebus gerendis solertia, et diligentia minus ignota erat, et summo Antistiti, et toti populo Paduano. Hujus rei mentio fit in diplomate Canonizationis sancti Antonii, quod adhuc extat in archivio fratrum Minorum Paduæ consistentium. Comprobatur id ipsum ex iis, quæ apud ipsos Fratres Minores ego legi in quodam perantiquo volumine manuscripto, ubi vita et miracula sancti Antonii exquisite litteris mandata sunt.

in ejus vitam inquirere jubetur,

ex diplomate Greg. Noni.

20 Absoluto ejus Pastoralis curæ officio, studio ardentius et accuratius evangelizandi verbum Dei cœpit intendere. Cum esset vir multa eruditione, et diu in Sacris litteris versatus, in eximium insignemque concionatorem evaserat. Electus ergo et accitus a Domino ad id Apostolici muneris, relicto Patavio, iterum ad evangelizandum pacem, prædicandamque captivis indulgentiam, ad expugnandas hæreses profectus est, anno scilicet MCCXXXII; *e* et cum verba, B quæ cœlitus in ora Sanctorum defluunt, ad Dominum, neque vana neque inania redeant, quamplurimos ab iniquitate avertit, et a laqueo venantium eripuit. Quot comessationibus et ebrietatibus indulgentes, quorum Deus venter erat, quorum spes in hac tantum vita, qui dicebant; Comedamus et bibamus, cras enim moriemur; ad sobrietatem frugalitatemque deduxit? Quot illorum, qui amplexabantur stercora, qui in impudicitiis vivebant, ejus sermonibus vehementer ignitis, castitatem atque mentis munditiam sibi comitem individuam fecerunt? Extinxit in multorum cordibus iræ atque indignationis ardentissimas prunas. Invidiam atque odii amarissimum fel, in dulcissimum amoris charitatisque mel sæpe mutavit, Ad benignitatem et mansuetudinem, ad pacem quamplurimos injuriis affectos convertit. Deposuit innumeros, erecto collo incedentes, de sede superbiæ, ad humilitatis ima.

Fructus prædicationis B. Joannis,

21 O mutationes dexteræ Dei excelsi! Quis stupra, quis sacrilegia, quis fornicationes, et cetera tum demum mala, ab eo ipso divina auxiliante virtute, de medio sublata recensebit? Quot nudi, C distributis erogatisque in cibos pauperum divitiis omnibus, tanto sudore tantoque studio et negotio coactis, sequuti sunt Christum? Mulieres, sericis atque deauratis vestibus, omnique luxurioso ornatu penitus abjecto, humili modestoque indumento indutæ procedebant. Non paucos tandem, qui cum furibus, raptoribus atque fœneratoribus currebant; vel cum adulteris, et homicidis portionem ponebant, ad bonam revocavit frugem. Adversus scelera et cunctas iniquitates clamabat, et quasi tuba exaltabat vocem suam. Tanta dicendi copia et ubertate valebat, adeo acer, adeo vehemens in prædicando erat, ut quandoque ob suam concionandi vehementiam, gravitatem atque acrimoniam, in usurarios lapides jecerit multitudo maxima.

multis miraculis comprobatus,

22 Cum aliquando in frequenti populo Bononiæ concionaretur (ut refert Albertus Leander) invectus est in usurarios *f* sacrilegos, tam acri vultu, tam rigida fronte, præcipue in Landulphum publicum; ut communi civitatis consensu, tunc itum sit ad ejus ædes, maximo cum clamore populi; quæ spoliatæ, et diruptæ fuerunt, et Landulphus extra civitatem expulsus. Ad ejus tum sanctitatem declarandam, tum ministerium comprobandum haud defuerunt signa atque prodigia: Dominus namque, qui mirificat servos suos, mirabilia multa per eum operari dignatus est. Morborum diversa genera, et præcipue signo D Crucis sanavit. Multos, omnium medicorum ope destitutos, pristinæ bonæ valetudini restituit; qui videntes sanctissimi viri, Deo tantopere grati, virtutem meritorum, sapientissimo medico, qui solo verbo animæ atque corporis viribus affectis medetur, universasque sanat infirmitates, gratias agebant: quod talem sanandi potestatem, et virtutem dederit servis suis. Atqui non tantum sanabat, qui male habebant; verum ad vitam mortuos revocabat.

etiam cruce, stella et angelo.

23 Cum preces quandoque Deo funderet (quod sæpe accidit) visum est ab iis, qui præsentes aderant, modo salutiferæ Crucis signum, modo stella clarissima in ejus fronte, vel super caput; quod profecto indicabat, ipsam Crucem jugiter, vel per meditationem, vel sensuum mortificationem ferre, et jubar Ecclesiæ splendidissimum esse. Testati sunt etiam nonnulli, ad ejus aures angelum Domini loquentem vidisse, qua re cognosci poterat, angelicas mentes per vitæ puritatem cognatas habere, et verba de ore ejus egredientia, verba esse Spiritus sancti, qui semper locutus est per os Sanctorum, et illorum potissimum, qui ad evangelizandam pacem a Deo mittuntur, cum Salvator dixerit; Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Hæc quæ diximus E Sancti viri mirabilia, quæ memoriæ prodita sunt, Bononiæ præsertim contigerunt, ut Leander Albertus Ord. Præd. in 5 libro de viris illustribus refert, qui cum Bononienses annales luculento sermone scripserit, ubi multa de B. Joanne litteris mandata sunt, religiose de suprascriptis omnibus testimonia dicere potest.

ANNOTATA.

a *His omnibus, ex mero scriptoris ingenio compositis, hoc unum vere indicari potuit, beatum Joannem religionis habitum induisse.*

b *Tirocinium intelligo, quo finito, videtur hic insinuare Muscheta, Bononiam profectum, contra quam censeat Barbaranus cap.* 20, *qui proxime sequenti, jam mira aliqua gesta Beato adscribit, uti et hic facit; præpropere, ni fallor; videsis num.* 20.

c *Jam dixi, hæc omnia præcipitari; malim cum Sigonio, inferius adducendo, adventum B. Joannis Bononiam referre ad* decennium *ab obitu S. Dominici, nempe ad annum* 1233, *quo maxime ejus sanctitatis fama ibidem cœpit clarescere.*

F d *An hæc omnia satis determinare et temporibus suis dividere potuerint Muscheta hic, et Barbaranus cap.* 23, *equidem dubito: de præfecturis seu cœnobiorum particularium, seu integrarum provinciarum, apud antiquos nil lego, prædicationes et miracula notiora sunt.*

e *Hanc epocham initii prædicationis facile admiserim.*

f *Hæc et sequentia in ipso fonte habes infra, ex Leandro et Carolo Sigonio. Bzovius a Leandro accepit anno* 1232, *num.* 2; *sed Sigonium bis descripsit, præmature ad annum* 1218 *num.* 8, *et rursus an.* 1233 *num.* 10.

CAPUT III.

A Gregorio PP. IX Patavium missus, pacem suadet. Dedicatur ibidem primum templum PP. Prædicatorum, cujus occasione, de altero agitur, a Benedicto XI consecrato, deque illius Pontificis vera origine.

Cum multis in locis, verbis, signis et exemplis perfunctus esset sancta legatione *a* Christi, jussu Gre- *a*

A gorii IX, qui ejus sanctitatem et doctrinam multi faciebat, Paduam reversus est circa finem mensis Martii anno scilicet MCCXXXIII *b*. In urbem honorifice receptus fuit ab universis civibus, qui eum maximo cum desiderio expectabant: nam maxima tum equitum, tum peditum, tum aliorum nobilium comitatus caterva, qui ei obviam fuere, ad Acedum, agri Paduani oppidum, super Carrocium *c*, quo in apparatu bellico Patavina Respublica utebatur, civitatem ingressus est. Missus tunc fuit a summo Pontifice, dum totius Venetiæ atque Galliæ Cisalpinæ omnimodam pacem expectaret, ad odia civium intestina mitiganda, domesticas simultates sedandas, bellaque civilia extinguenda. Etenim tunc temporis alii partes atque jura Ecclesiæ tuebantur, alii Imperatori Frederico adhærebant; Unde universa civitas Patavina, quin tota Gallia Cisalpina odiorum flagrabat incendiis, agitabatur, evertebaturque factionum tumultibus.

b a Gregorio IX PP. ad sedandas discordias,

c

25 Nactus Fredericus secundus, Ecclesiæ atrocissimus hostis, hanc factionum et simultatum occasionem, in Italiam copiis instructis trajicere volebat. Ea re concertantes Italiæ populos Pontifex componere curabat; quatenus inita pace sedatisque B factionibus, Imperator ab incœpto desisteret, et militum coactas acies alio diverteret. Quo circa multos eximios ac præstantes viros, et sanctitate et doctrina insignes, ad id negotii tractandi miserat per universam Galliam Cisalpinam et regionem Venetam: ex his B. Joannes, qui in tali tantaque provincia prudenter, sancte ac strenue se ubique locorum gesserat. Ad id etiam Roma venerant Jacobus et Octo, Legati Apostolici et sanctæ Ecclesiæ Cardinales, qui pro concilianda pace apud omnium, potissimum Galliæ Cisalpinæ urbium, proceres et magnates, verbis Pontificis legatione fungebautur.

cum aliis legatis Patavium missus,

26 Post paucos igitur dies B. Joannes ab urbis ingressu, in campo Martio, quod nunc Pratum a Valle nuncupatur (ut Petrus etiam Gerardus Historicus Paduanus refert, in his, quæ de tyrannide Acciolini de Romano scripsit) e concione cives ad pacem, semel atque iterum hortatus est. Quod ipsum cum nec bis, nec ter suppeteret, multoties iteratum est. Ad ejus haurienda verba confluebant innumeri, non tantum ex urbis incolis, verum de iis, qui suburbia et totum agrum Patavinum colebant; dulcior siquidem ejus sermo erat super mel C et favum, et eloquium vehementer ignitum. Ad dies triginta et amplius id sancti muneris exequutus est: non enim eum pigebat, horas et dies jugiter eximere, pro animarum commodo, operamque manibus et pedibus dare in rem ad quam missus erat. Dederat enim illi Dominus cor ad docendum testamentum et judicia sua; ideo tamquam imbres mittebat eloquia sapientiæ, et palam faciebat disciplinam doctrinæ.

sæpius de pace verba facit.

d

Basilica prima FF. Prædicatorum quando, et a quo dedicata: e

27 Tunc temporis Paduæ dedicata fuit basilica *d* prima Fratrum Prædicatorum (de qua supra) a Jacobo Paduano Antistite septuagesimo sexto *e*; et ipsi dedicationi interfuerunt cum multis coepiscopis præfati Cardinales legati Apostolici, Jacobus scilicet et Octo, a quibus Indulgentia septem annorum concessa fuit omnibus et singulis, qui in omni anniversario ipsius dedicationis die, in præfata basilica Deo et B. Virgini preces effuderint. Ejus autem indulgentiæ diploma, cum Acciolini tyrannidis tempore, cum multis aliis et tabulis et codicibus manuscriptis, ubi monumenta plurima primorum Patrum litteris mandata erant, amissum esset, restauratum fuit anno Domini MCCLXV, a Simone presbytero Cardinale, Sedis Apostolicæ legato, cujus exemplum vel descriptio ea est, quam hic subjicimus, non tantum ut fidem faciat de ipsa dedicatione, verum, D ut quæ calamitas, quis status, quæ fuerit conditio illorum temporum, in quibus sæviebant tyranni, liquido monstret, fidemque præstet de iis, quæ obiter dicta sunt de Jacobo et Octone legatis Apostolicis.

A. VALER. MUSCHET.

28 Simon, miseratione divina, tituli sancti Martini presbyter Cardinalis, Apostolicæ sedis legatus, Religiosis viris, Priori et fratribus de Ordine Prædicatorum de Padua, salutem in Domino. Opportune mortalibus religionis vestræ perfectio meruit, a suæ positionis initio, ecclesiastici favoris auxilium, et vestrum votum, ejus accepta cognitio derivata, gratum vobis nostrum ministerium indicavit. Oblata siquidem nobis vestra insinuatio continebat, quod olim bonæ memoriæ Dominis Jacobo et Octone Cardinalibus, in partibus Apostolicæ Sedis legatis, multisque Episcopis præsentibus, qui ad consecrationem ecclesiæ vestræ convenerant, quam bonæ memoriæ Dominus Jacobus, tunc Paduanus Episcopus, consecrabat, indulgentias septem annorum prædicti omnes, per ipsius consecrationis octavas, eidem vestræ Ecclesiæ, authoritate, qua poterant concessere; tractu temporis, cum Acciolinus de Romano, fidei et ecclesiæ persequutor, sævitiam E in personas ecclesiasticas exerceret, litteras super hujusmodi indulgentias vobis editas et concessas, casualiter amisistis. Propter quod humiliter postulastis, vobis et eidem ecclesiæ super his nostro suffragio provideri. Nos igitur, vestris petitionibus inclinati, ne sub casus... ad eamdem ecclesiam vestram, fidelium charitas caduca vel vana deformetur, seu ut ad eamdem, ex piæ redemptionis objectu, augeatur, mortuam prælatorum eorumdem gratiam eidem ecclesiæ suscitamus; concessionem supradictæ indulgentiæ, juxta vestram propositionem, si ei veritas suffragetur, decernimus, auctoritate qua fungimur, casu hujusmodi non obstante, tenore præsentium valituram. In cujus rei testimonium præsentes litteras fieri fecimus et nostro sigillo muniri. Dat. Arimini XV Kal. Octob. Pont. D. Clementis PP. Quarti, anno primo.

de qua re diploma.

29 Quæ igitur scripta sunt in eo ipso diplomate, quæ fuerit Acciolini tyrannis, quæ ejus in viros religiosos persecutio, liquido manifestant. Comprobant etiam, quæ dicturi sumus inferius, de multis Patribus conventus Paduani, in carceribus ejus immanissimi tyranni, fame et pædore mortuis. Hujus autem basilicæ dedicatio, petita et impetrata creditur a B. Joanne. Tunc temporis templum augustissimum D. Augustini, quod nunc cernitur, vix F inchoatum erat, fundamentis dumtaxat jactis. Hujus primarium lapidem benedictum impetraverat F. Guido, conventus moderator, anno Domini MCCXXVI, die V Octob. a Jordano Mutinensi, Episcopo Paduano septuagesimo, et id monumenti videtur in actis Turpini Notarii publici, quondam Domini Gnati filii, ut prædictum est. Quod post septuaginta et septem annos dedicatum fuit, anno scilicet Domini MCCCIII die VI Aprilis, a viro multa sanctitate et doctrina insigni F. Nicolao Bocassino Tarvisino Ord. Prædicat. tum Dei gratia, post totius Ordinis Magisterium, Episcopo Ostiensi et Velletrensi, sanctæque Sedis Apostolicæ Cardinale tituli sanctæ Sabinæ, atque Legato Apostolico in Ungariam, qui eodem anno die XXII mensis Octob. creatus fuit summus Pontifex, et Papa Benedictus undecimus nuncupatus. Hujus dedicationis memoria extat Paduæ in templo S. Augustini, in pariete sinistro sacelli D. Nicolai, juxta sepulcrum Reverendissimi D. Bartholomæi de Prazuris, Archiepiscopi Patarensis, Ord. Prædicatorum, qui obiit anno D. MCCCLXV die IX Augusti. Dedicationis autem ea est inscriptio.

Alterum PP. Prædicatorum templum,

BEATUS

A. VALER. MUSCHET.

A BEATUS PAPA BENEDICTUS UNDECIMUS, NATIONE TARVISINUS, HIC EX MAGISTERIO ORDINIS ASSUMPTUS IN CARDINALEM OSTIENSEM, TUNC HANC ECCLESIAM CUM MULTIS COEPISCOPIS CONSECRAVIT, ANNO MCCCIII.

a Benedicto XI dedicatum,

30 Antistites, qui dedicationi interfuerunt, Leonardus Patriarcha Constantinopolitanus, Ægidius Patriarcha Gradensis, Antonius Archiepiscopus Duracensis, Franciscus Arpo Tarvisinus, Episcopus Cenetensis Ord. Prædic., Joannes Antistes Caprulanus, Guilielmus Præsul Esculanus, Albertus Episcopus Vallonensis, Gratiadeus Episcopus Salviensis. Præerat eo tempore Ecclesiæ Pat. præstantissimus vir Paganus a Turre, Episcopus Octogesimus secundus, qui in præsulatu Octobono Placentino suffectus fuit, successoremque habuit Ildebrandinum Comitem Romanum; præsens et ipse adfuit, cum prædictis Episcopis, dedicationi. Hæc autem patent ex infrascripto diplomate, quod cum altero, ad perpetuam beati Pontificis memoriam, adservatur in archivio Fratrum Prædic. cœnobii S. Augustini, Paduæ residentium.

et indulgentiis ditatum: qua occasione,

B 31 Benedictus servus servorum Dei. Universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Vitæ perennis gloria, qua mira benignitas Conditoris, omnium beatam coronat aciem civium supernorum, a redemptis pretio sanguinis, fusi de pretioso corpore redemptoris, meritorum debet acquiri virtute, inter quæ illud esse pergrande dignoscitur, ut ubique, sed præcipue in Sanctorum Ecclesiis, majestas Altissimi collaudetur. Cum itaque accedentibus ad Ecclesiam dilectorum filiorum, Prioris et fratrum Ordinis Prædicatorum Paduanorum, certis anni diebus, tam per nos, tunc Episcopum Ostiensem, ex potestate super hoc nobis ab Apostolica Sede concessa, qui eam consecravimus, quam per Venerabiles fratres nostros, Leonardum Constantinopolitanum, et Ægidium Gradensem Patriarchas, Petrum Archiepiscopum Duracensem, Paganum Paduanum, Guilielmum Equilinum, Franciscum Cenetensem, Augustinum Civitatis novæ, Joannem Caprulanum, Nicolaum Vallonensem, et Gratiadeum Salviensem Episcopum, tempore consecrationis ejusdem ecclesiæ, cui interfuerunt, quædam peccatorum Indulgentiæ concessæ fuerint; Nos ad eamdem ecclesiam specialem affectionem habentes et C cupientes, quod ipsa congruis honoribus frequentetur, omnes hujusmodi indulgentiarum concessiones, a nobis et eisdem Patriarchis, Archiepiscopis, et Episcopis (ut præmtitifur) factas, ratas et gratas habentes, eas auctoritate Apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Et ut Christi fideles eo concurrant devotius ad eamdem, quo se magis ibidem spiritualia munera speraverint adipisci, ultra indulgentias prædictas, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui eamdem ecclesiam visitaverint, annuatim, in die dedicationis ipsius, unum annum et quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Nulli ergo omnium hominum liceat paginam nostræ confirmationis et concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli, Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Dat. Lateran. xv Kal. Martii. Pontificatus nostri anno primo.

de vera origine Benedicti agitur,

32 Quoniam obiter præfati sumus de B. Pontifice Benedicto undecimo, de quo nonnulli, de annalibus urbis Tarvisinæ, atque monumentis cœnobii, in quo Ordinem est ingressus, prorsus incerti, incerta et a veritate ipsa aliena scripsere; hæc infra addere nobis visum est, quatenus de vera ejus origine certiora habeantur. Non enim Italus de Hispano, quæ rumore circumferuntur, scribit, at qui Italus de Italo, quæ tum ex veris monumentis antiquorum annalium, in archiviis et grammatophylaciis, jam per trecentos annos adservatis, exquisite ac fideliter hausit, tum quæ ex successivis traditionibus Patrum conventus Tarvisini, ad hæc usque tempora pervenere, audivit. Cogor autem ea adscribere, cum ex recentioribus, qui de Sanctis ac claris viris nostri Ordinis, ab antiquis litteris et monumentis annalium mandata, nuper in lucem revocavere; alii beatum Pontificem Benedictum Venetiis ortum, ac in monasterio sanctorum Joannis et Pauli Ordinem ingressum; alii in agro Tarvisino, ex patre opilione, referunt natum. Quæ potissimum duo, quantum veritati intercedant, qui lectitarunt milliesque viderunt urbis Tarvisinæ perantiquos annales, et cœnobii sancti Nicolai monumenta, dicant testimonia. D

quem Tarvisinum fuisse, ostendit auctor,

E 33 Nos ex ipsis annalibus, a sanctissimis primis nostris Patribus omni posteritati relictis, quos summa cum voluptate legimus, certo scimus, B. Pontificem Benedictum extitisse natione Tarvisinum, Ordinemque ingressum in monasterio D. Nicolai, quod Tarvisii celeberrimum est: ex eo ipso enim omni ætate prodierunt quamplurimi viri et doctrina et sanctitate insignes, inter quos potissimum recensentur F. Guilielmus Episcopus Thortosæ, qui obiit Tarvisii anno MCCLXIII die octava Martii. F. Gualterius Episcopus primo Tarvisinus, deinde Præsul Castellanus, sepultus est anno MCCL Venetiis in templo sanctorum Joannis, et Pauli. F. Franciscus Arpo Episcopus Cenetensis, qui suo die functus est anno MCCCX. F. Articus Bandachinus Episcopus Venetopolitanus, decessit anno MCCCXXVI. F. Jacobus Novellus Episcopus Milonensis, claruit MCCCL. FF. Benedictus et Nicolaus, ambo Præsules Tarvisini, quorum memoria extat adhuc in Grammatophylaciis publicis urbis Tarvisinæ; F. Guiritius, ante summum Pontificatum socius individuus Papæ Benedicti, quem eximium concionatorem, et probitate virum longe clarum, testantur annales: migravit ad cœlos anno salutis MCCC.

cum multis aliis viris præclaris,

34 F. Falcus, nepos præfati Pontificis, qui post labores studiorum et cursum sanctæ vitæ, ex corporis ergastulo decessit MCCCX. F. Joannes Boninus conversus, vir multis virtutibus perpolitus, F sed potissimum mirifica abstinentia memorandus, cum singulos dies septem mensium, absque ulla intercessione, jejuniis duxerit, tantum pane et aqua contentus, ex quibus tres, panem ordeaceum solum comedisse, memoriæ proditum est. Is ut Deo in omni conscientiæ puritate famularetur, quotidie sacerdoti peccata detegebat. Migravit post multa virtutum exempla in conventu Tarvisino ad Superos anno MCCCXX. Demum F. Franciscus Bellunensis, Prior Provincialis Provinciæ tunc Lombardiæ inferioris, nunc sancti Dominici nuncupatæ, Tarvisii in conventu Provinciali electus anno MCCCLI. Is aliquando magister, et caput gymnasii conventus Pat. extitit; tandem eruditissimus, post multas lucubrationes a se editas, quæ diu in Bibliotheca veteri sui conventus studiosis patebant, migravit ex seculo, et cum F. Riccobono, sacræ Theologiæ Doctore non postremæ classis, Paduanoque Inquisitore humatus est.

non patre opilione, sed Notario, natum.

35 Præfatos insignes et memorandos viros et alios, a scriptoribus silentio præteritos, scimus illustrasse et cœnobium et urbem Tarvisinam, multumque splendoris toti Religioni nostræ attulisse, his tamen cunctis præstat B. Benedictus Papa undecimus,

A decimus, qui ut ad ejus originem redeam, ex proposito juxta antiquissimos annales, non ex patre opilione, ut F. Leander Albertus et posteri scriptum reliquerunt, verum ex Bocassio, Notario Imperiali natus, de honesta familia Bocassina, cui patruus, nomine Bocassinus, fuit; rector parochialis sancti Andreæ urbis Tarvisinæ. Prodiit ex utero matris beatus ipse Pontifex anno MCCXL. Extant adhuc ædes in regione S. Bartholomæi ejusdem urbis, ubi genitus et natus est, a quarum habitatoribus et conductoribus, ad hanc diem Fratres Prædicatores, ad quos Bocassii hereditas venit, pensionem exigunt annuam. Prædia ædesque cunctæ, cum reliquis bonis Bocassii et familiæ Bocassinæ videri possunt in publico tabulario Tarvisii, in quo antiquorum temporum monumenta adservantur, ex quorum serie, longe a veritate discedere, qui commentitia quædam de Papæ Benedicti origine scripserunt, nequaquam est difficile videre. Ordinem Tarvisii ingressus est anno MCCLVII, quo tempore urbs Tarvisina a tyrannide Alberici de Romano, fratris Acciolini Paduanorum carnificis, a Philippo Fontana, Archiepiscopo Ravennæ et Legato Apostolico, et ceteris confœderatis erepta B fuit.

Quando Fratres Prædicatores Tarvisii commorari cœperint.

36 Extitit autem is ejus in Ordinem ingressus, anno XXXVI a fundatione cœnobii Tarvisini; nam anno MCCXXI Fratres Prædicatores Tarvisii residere cœperunt. Vocatus fuit, F. Nicolaus. Extitit in Ordine vitæ regularis studiosissimus, in otio litterario assiduus et diligentissimus, tantopere in studiis, tum philosophiæ tum theologiæ profecit, quod brevi lector eruditissimus evasit. Scripsit super partem Psalterii partemque Apocalypsis, ediditque postillas super Job, ut ipse annuit in quodam indice manu sua scripto librorum, quibus ab eo ipso anno MCCXCVII, qui fuit annus secundus sui magisterii, donata est bibliotheca cœnobii sancti Nicolai. Semel et iterum electus est Prior Provincialis provinciæ Lombardiæ, anno scilicet MCCLXXXVI, sub magistro Ordinis F. Munione Hispano, et MCCXCIII, sub F. Stephano Bisuntino, in comitiis provincialibus Brixiæ habitis, quod muneris dum secundo obiret, in conventu generali, apud Argentinam anno MCCXCVI collecto, creatur magister Ordinis; anno vero MCCXCIX mense Decembris, a summo Pontifice Bonifacio nono * assumitur ad Cardi- C nalatus honorem, et Cardinalis Sanctæ Sabinæ nuncupatur. Ea dignitate honestatus, mittitur legatus in Ungariam. In reditu, post peractum suæ legationis officium, Paduæ templum insigne (ut præfertur) D. Augustini, cum multis coepiscopis dedicat.

* *lege* VIII

ANNOTATA.

a *De hac legatione vide citatum Bzovium anno jam dicto* 1232, *num.* 2.

b *Non cohærent; Beatum anno* 1233 *Bononiam appulisse, ibidem multa præclare gessisse, quæ habes num.* 43, *et quæ narrantur a Barbarano cap.* 26, 27 *et* 28, *atque interim mense Martio Patavium rediisse, ubi omnia illa egerit, quæ hic describuntur. De transactione celebri Bononiæ facta, hæc habet Sigonius pag.* 98 : Quibus transactis, Prætor et Episcopus F. Joannem Vicentinum alterius controversiæ, de jurisdictione in castris exercenda, arbitrum delegerunt, seque haudquaquam ab ejus sententia recessuros, mille drachmarum auri sacramento, XIII Kal. Maji, præsentibus Tancredo archidiacono, et Jacobo Balduino, summis in gymnasio jurisconsultis, compromiserunt, atque rem ex ejus sententia transegerunt. *Instrumentum bene longum exhibet Barbaranus cap.* 27.

c *De carrocio et pacificationibus Cisalpinis fusius* D *loquitur Bzovius ad annum* 1233 *num.* 10, *et pluribus locis Barbaranus. Vix credibile est, tam multa uno anno a beato Joanne fieri aut patrari potuisse.*

A. VALER. MUSCHET

d *Incipiunt rursus parerga usque ad finem capitis.*

e *Hic Episcopus* 76, *et supra num.* 9, *Episcopus* 77, *qui num.* 29, 70 *est; non cohærent. Vide Ughellum tom.* 5 *col.* 423.

CAPUT IV.

Firmata B. Joannis consiliis pace Patavina, instituitur illic solennis festivitas B. Petri Martyris. Bononiæ effoditur S. Dominici corpus in comitiis Ordinis, ibidemque miranda plura a Beato nostro patrantur.

Zelo et consiliis B. Joannis,

Post prioris basilicæ dedicationem, multos dies publicis privatisque sermonibus traxit B. Joannes, ut Paduanos moveret cives, ad depellendas ex a urbe cunctas simultates extinguendaque odiorum incendia, quibus miserabiliter flagrabant universi hominum ordines. Tum denique, quod exoptabat, divini muneris ope assequutus est: Etenim inter E omnes fere cives tunc non tantum facta, sed etiam firmata fuit pax, cujus etiam nomen, ex perpetuis Gibellinorum et Guelphorum factionibus, jam in cordibus omnium expunctum erat, et obliterata omnis memoria; ex qua re quot quantisque malis et discriminibus erepta fuerit civitas, diu simultatum occasionibus innumera incommoda atque calamitates passa, facile videri potest. Videri præterea licet, quot bona et commoda, de multa recentis pacis tranquillitate sequuta fuerint, quibus hymnis et canticis Deus laudatus.

pax Patavina firmatur.

38 Quis enim, universi ordinis homines, et mentem et voces ad cœlum erexisse, inficiabitur? Quis gratiarum actiones, quis Deo laudes, quis gaudia et exultationes recensebit? Quæ commemoratio, tantæ lætitiæ æqua? Laudabant Deum pusilli et magni in sanctis tutelaribus, Prosdocimo, Justina, Daniele, Antonio; laudabant Deum in B. Joanne, cujus meritis et precibus, cujus consiliis et hortationibus, se a multis angustiarum et tribulationum procellis et periculis emersos cognoscebant. Tanti ergo et auxilii et beneficii memoria, non deleatur in te, o civitas Paduana, civitas tot donis totque gratiis a Deo cumulata et aucta; tot divorum præ- F sidiis atque custodiis munita et vallata : memento a tali tantaque factionum ac bellorum civilium pernicie et tumultu, ubi multum sanguinis effusum est, te a beatis D. Dominici alumnis, semel et iterum vindicatam. Interroga patres tuos et indicabunt tibi, majores tuos et dicent tibi, annuntiabunt et dicent tibi, nedum ope B. Joannis, sed etiam meritis et interventione D. Petri Martyris, anno salutis MCCCXXVI a bellorum civilium strage absolutos.

b Decretum urbis Pat. pro die solenni B. Petri Martyris.

39 Fatentur enim publicæ tabulæ *b*, a factionibus, a quibus avocari humana ope minus poterant, destitisse omnes, interveniente D. Martyre Petro, ad cujus meritorum patrocinium confugerant. In cujus singularis beneficii, vel impetratæ gratiæ perpetuam memoriam, religiose, communi et unanimi suffragio, decreverunt, quotannis in feriato die ejus sanctissimi Confessoris et Martyris, supplicationes, annuente Episcopo, se facturos, Martyrem salutaturos, aras sacris muneribus cumulaturos; quod per annos centum et amplius, multa fide et religione observatum est, nec modo civitas a voto et decreto Patrum minus absoluta est; de Paduanis, B. Joanne auctore conciliatis, meminit Augustinus Florentinus monachus Camaldulensis, in posteriori parte historiæ,

A. Valer. Muschet.

A historiæ, quam de Camaldulensibus edidit, libro 4, ubi ait : Per ea tempora illustravit maxime Patavinam regionem acceptissimus Deo et hominibus sanctus Antonius de Padua Ordinis Minorum, et post illum eximius declamator F. Joannes, qui missus a Gregorio nono Papa, pacem inter dissidentes componere, ad Carceres, apud Atestinos, et Paduæ luculentissimas ad populum conciones habuit, menseque Martio MCCXXXIII in Prato Martio multas familias ad pacificandum induxit; sed ad rem ipsam redeamus :

Bononiæ in comitiis corpus S. Dominici levari curat,

40 Relicta urbe in hoc concordiæ et unionis tranquillo statu, invitatisque Populis ad publicam concionem, ab eo ipso, mense Augusti proxime futuro, habendam, in quodam loco campestrium Veron., qui Paquara dicitur, non procul ab urbe Verona, ad vicinas civitates et oppida, ex mandato summi Pontificis, cupientis ubique locorum dissidentes animos ad pacem atque concordiam flecti, iter arripuit; Quibus omnibus ubi satis consultum fuit, et orationibus et concionibus; Bononiam profectus est, ubi generalia et provincialia comitia a B. Jordane Saxone, Magistro Ordinis, et F. Stephano Hispano, Lombardiæ Priore Provinciali secundo, die XII *c* Maji habenda erant. Id Capitulum B generale (ut dicunt) XIIII fuit, quo fratres tercentum convenisse, memoriæ proditum est in quodam libro manuscripto, qui in bibliotheca sanctorum Joannis et Pauli adservatur. Dum hæc comitia haberentur, D. Parentis Dominici, nondum in album divorum ab Ecclesia relati, sacrum cadaver humi jacens, auctore B. Joanne, effossum fuit *d*, ex quo tanti odoris fragrantia prodiit, ut non sepulti cadaveris theca, sed odoramentorum omnium apotheca patuisse videretur.

et ibidem prædicat,

41 Post comitia sanctus Vir verbo et exemplo Bononienses docuit, miraculorumque signis, quanta apud Dominum ejus merita erant, liquido declaravit. Non pauca ac sancta opera, ejus hortatu, tunc a civibus facta fuere. Ad implorandam Dei misericordiam, pridie Idus *e* Maji, publica supplicatione urbem nudis pedibus, tam religiosi quam laici lustrarunt. Mulieres inaures, torques, et id genus ornamenta projicientes, vanos ac luxuriosos habitus reliquere. Expurgatæ atque in melius restauratæ sanctiones atque urbis instituta fuere. Ejus verbis et exemplis ad pœnitentiam conversi multi, Christum sequuti sunt. C Dum semel in foro verbum Dei annunciaret (non enim a quovis amplissimo templo multitudo populi, dulce ejus eloquium audire affectans, capi sane poterat) Joannes Boncanibius *f*, ditissimus ac nobilissimus, proprio genio prorsus indulgens, igne sermonis beati Viri totus accenditur, et a foro mox, quo, casu equo albo insidens venerat, ad D. Nicolai festinus perrexit, ubi de equo desiliens, torque aurea ac pretiosis vestibus rejectis, prævia supplicatione, veste sanctæ religionis amictus est.

ingenti fructu,

42 Ingressus Ordinem, paupertatem majoris faciens, quam opes, quibus affluebat in seculo, verus D. Dominici alumnus, et B. Joannis imitator esse cœpit. De ejus vitæ probitate atque integritate [cum constaret], in comitiis generalibus Bononiæ habitis anno MCCXLIV die XXII Maji, electus fuit provincialis præfectus Lombardiæ : demum ad præsulatum ecclesiæ Bononiensis evectus est : in quo, post vitæ mirificam sanctitatem, ad cœlos volavit. Refert Surius in vita B. Dominici Patris nostri, lib. 7 cap. primo, B. Joannem, quem non Vincentinum, sed Vincium appellat, Bononiæ anno Domini MCCXXXIII decem vita functos ad lucem revocasse, et multis aliis mirificis signis enituisse.

suscitatis decem mortuis.

43 Nec putet quis, B. Joannem, de quo Surius, alterum fuisse : ex antiquis enim annalibus nostri D Ordinis, et priscorum Patrum scriptis, unum tantum alumnum B. Dominici, ejus nominis scimus, anno Domini MCCXXXIII claruisse, miraculaque Boniæ patrasse, et hunc B. Joannem, quem plerique Vincentinum appellant, vel ab urbe Vincentina, vel a quadam familia Paduana, ab urbe Vicentia, Vicentina vocata : multæ enim familiæ a locis, ex quibus originem duxere, sortitæ sunt cognomina. Quod si alter extitisset, de eo, dubio procul, mentio facta esset a scriptoribus, præsertim a Jacobo Susato, Alberto Veneto, Leandro Alberto Bononiensi, Seraphino Razzio, et ceteris his antiquioribus. Nec credendum, virum decem mortuorum excitatorem magnificum, virum tot tantorumque meritorum celebritatis, tanti nominis et prodigiorum fama clarum, a Patribus, qui ejus seculi res, et accuratissime et fidelissime litteris mandarunt, prætermissum *g* silentioque præteritum, ab iis qui annales Bononiensium scripsere, in quibus de uno dumtaxat Joanne anno Domini MCCXXXIII verba fiant.

44 Ex antiquis abbreviaturis librorum manuscriptorum pene obliteratis, vel perperam ob inscitiam exscriptis, venit, quod alii B. Joannem nuncupavere Vicentinum et Vincium, quidam Vincentium : quis eorum a veritate minus abeat, ignoramus. Hoc unum scimus, de eo in annalibus Vicentinis nullam penitus extare memoriam, sicut de B. Bartholomæo, Episcopo Vicentino, et de ceteris Vicentinæ urbis Beatis monumenta inveniri *h*. A multis, præcipue a Torello Sarayna Veronensi, Petro Gerardo, et Tebaldo Coltellerio Pat. nec Vincius, nec Vicentinus vocatur, sed Sanctus, atque Ordinis Prædicatorum eximius concionator; sed de his hactenus. Ex urbe Bononia recessurus *i* B. Joannes, de pace ac concordia verba faciens, simultates atque odia sic in cordibus Bononiensium extinxit, ut in admirabilem quietis et tranquillitatis statum urbs tota redierit.

ANNOTATA.

a *Multus est Patavinus noster in describendis compositionibus Patavinorum dissidiorum, alii plura alibi gesta narrant, ad quæ mox redibit Muscheta.*

b *Hæc etiam ad beatum Joannem non spectant.*

c *Vides multa denuo innectenda anno* 1233, *in quem ferme videntur coalescere præcipui beati Jaannis labores, verum qui eos recte disponat, necdum repertus est.* F

d *De hac elevatione sacri corporis S. Dominici agit Sigonius pag.* 109, *ex quo eam descripsit Bzovius, fusius narrat Barbaranus cap.* 28.

e *Vide infra Leandri et Sigonii textus.*

f *Et de hoc infra agitur.*

g *Non est* prætermissus, *sed res ejus gestæ nec* accuratissime *nec* fidelissime litteris mandatæ *sunt; hinc Muscheta ipse itque reditque viam, sæpe res et tempora confundens.*

h *Hæc ad Barbaranum remittenda sunt.*

i *Non videtur hic recessus bene collocari.*

CAPUT V.

Veronæ ad innumeram multitudinem in campis prædicans, sublatis dissidiis, summam pacem inducit.

Veronam profectus,

Locato tandem B. Dominici sacro corpore in arca marmorea speciosissima, multisque aliis a B. Joanne Bononiæ rebus gravissimis gestis, Veronam *a* versus, ad acerbiores simultates, acriora diuturnioraque bella dirimenda, quæ potissimum versabantur inter

A inter rempublicam Veronensem, ac illustrem Comitem Riccardum a sancto Bonifacio, se contulit; ubi non multo tempore post, licet multa prima fronte votis ejus adversarentur, quod affectabat, assequutus est. Ex ore siquidem ejus effluebant verba [melle] dulciora, penetrabilioraque omni gladio ancipiti. Ferrariensium, ceterorumque fœderatorum copiæ, quæ pro Comite Riccardo arma cœperant, audito rumore pacis, continuo ex agro Veronensi abierunt. Profecto universo exercitu, ab instituta tamen provincia sanctus Vir nequaquam defecit, verum accuratiorem operam dabat, quo inita pax, magis atque magis firmaretur.

præturam recusavit,

46 Ea denique in re tantum valuit, quod non solum rei compos factus fuerit, atque omnium, præcipue Procerum, animos sibi conciliaverit, atque res eo devenerit, ut ab omnibus conclamatus fuerit urbis Prætor; sed Vir sanctus in eo munere versari renuit, tum quod abhorrebat ab omni ambitione, tum quoniam arma militiæ, quam profitebatur, non carnalia, sed spiritualia erant. In hæreticos tamen per ea tempora, adversus quos Gregorius IX summus Pontifex, per totum orbem ex Ordine Prædicatorum inquisitores vel censores constituerat,
B gladium vibrasse dicitur. Sexaginta et amplius hujusce impietatis homines, pœnas, eorum pravitati debitas, dantes, incendio multati fuere. Vehementissimum enim in hoc tam impium, tam vesanum hominum genus se præstabat.

sed concionibus suis,

47 Hæc erant Patrum nostrorum singularia studia, hi labores perpetui, hæc acria certamina, non ad auram popularem captandam, non ad divitias colligendas vigilabant, sed animarum saluti enixe studebant; hinc plurimi et gloriosi fructus. Ea re, non improbe de Religione nostra dici potest illud Prophetæ : Ego sicut oliva fructifera in domo Dei. Haud his contentus B. Joannes, quippe qui totius regionis Venetæ Galliæque Cisalpinæ urbes ab omni belli tumultu, et privatis atque domesticis simultatibus abesse peroptabat, paucis diebus post, ad Idus Augusti, vel ut scribit Thebaldus Coltellerius, die D. Augustino sacra, in campestribus, non procul ab urbe Verona, quemadmodum hoc eodem anno paulo ante Paduæ (ut Petrus Gerardus et alii referunt) indixerat concionem, [quam] de pace ad populi incredibilem multitudinem habuit. Collecta fuerunt eo in loco circiter tercentum hominum millia; præsentes aderant, non tantum proceres et
C milites urbium regionis Venetæ Galliæque Cisalpinæ, verum et Præsules, et quamplurimi alii ex iis, qui sacris initiati erant et religionibus addicti. Hæc Veronæ (ut Torellus Sarayna Veronensis juris peritus præstantissimus narrat, in illis, quæ de gestis Veronensium edidit) semel et iterum contigerunt anno MCCXXXII.

ita ad concordiam omnia composuit,

48 Idem etiam scriptum reliqueunt alii historici, referente Francisco Sansovino, libro primo de nobilium familiarum Italiæ origine, ubi de Illustrissima domo Comitum sancti Bonifacii verba facit. Beatum Joannem, collectis Gibellinis et Guelphis factionibus, in loco qui Tomba dicitur, non procul ab urbe Verona conciliasse, ad concordiamque revocasse Riccardum Illustrissimum Comitem S. Bonifacii, Ecclesiæ sub Gregorio IX (ut ejus Pontificis et Alexandri IV diplomata testantur) protectorem acerrimum, cum Acciolino de Romano, Gibellinæ factionis Principe Fredericique secundi primario Duce, a quibus ad diem reconciliationis, atrocissimum bellum, non sine maxima et sanguinis effusione et urbium et oppidorum devastatione, ad invicem gestum est. Præsentia aderant, ut memoriæ proditum est, hominum (exceptis pueris ac mulieribus) quinquies centum millia. Incredibile fere, quanto, ob ejus insignem sanctitatem, pondere et authoritate apud omnes populos Italiæ valeret, quantaque D
dicendi acrimonia et vehementia : diffusa equidem erat gratia in labiis suis, et os suum impleverat Dominus spiritu sapientiæ, de cujus testimoniis loquens in conspectu Regum et Principum, non confundebatur.

A. VALTE. MUSCHET.

ut pacis annuntiator dictus sit.

49 Narrat Thebaldus, B. Joannem Veronæ inter dissidentes Principes et urbes multa composuisse, non paucaque discrimina de medio sustulisse, quod equidem in cunctis locis nitebatur præstare, quocirca, jure et merito pacis annuntiator a multis tum appellabatur. Absoluta re, quæ sibi cum Veronensibus erat, ad ceteras civitates, in quibus itidem funesta et flagrantia bella in dies crescebant, ex voto et jussu summi Pontificis accessit. Mirificus quoque fuit in his ejus ministerii profectus, valebat namque facundia, valebat doctrina, valebat signis et prodigiis, sed magis Spiritus Dei ignoto eloquio; ob id, ut de eo Ecclesiastici verba dicam ; Memoria ejus requiretur a generatione in generationem, sapientiam ejus narrabunt gentes, et laudem ejus annuntiabit Ecclesia. Anno tandem a salutis exordiis MCCXXXV, cum novi bellorum tumultus orti essent inter rempublicam Veronensem et Riccardum E
Comitem S. Bonifacii, cum Episcopis Tarvisino et Parmensi, novis legatis Apostolicis, rursus B. Joannes, jubente Greg. IX summo Antistite, Veronam profectus est, ubi cum unioni et paci restaurandæ, per aliquos dies operam sedulam impendisset, Veronenses, depositis armis, fidem et auxilium summo Pontifici jurejurando polliciti sunt. Hæc iterum ex Torello Sarayna, libro primo de gestis Veronensium *b*. b

ANNOTATA.

a *Ea fusissime prosequitur Barbaranus a cap.* 31, *sed iis præmittit legationem alteram, de qua Muscheta non meminit, ad pacificandos Florentinos, Senenses etc. De qua ita loquitur Bzovius ad an.* 1236, *num.* 12 : Initio hujus anni Jacobus Columna Cardinalis Prænestinus, Urbem veterem, a Pontifice missus, adiit. Unde Politianum citatim profectus, Florentinis, veteris Urbevetanorum sociis, ad se petitis, diuturno bello, quod cum Pisanis ac Senensibus gesserant, finem imposuit, coadjutore F. Joanne Vicentino Prædicatore, cujus indefesso labore, ad pacis stu- F
dium potissima Hetruriæ pars conversa est. *Satis patet, Muschetam nullam servare rerum gestarum seriem. Id vere et non semel prædicat,* annuntiatorem pacis *fuisse beatum Joannem.*

b *Neque iste, neque alii satis chronologice sua disponunt, et forte disponere nequiverunt; de quibus adi Barbaranum cap.* 36 *et* 37.

CAPUT VI.

De obitu B. Joannis. De persequutione Acciolini de Romano, sub cujus tyrannide multi Fratres Prædicatores in carceribus dies suos compleverunt, fame et pædore consumpti.

Beati obitus incerto loco, modo et tempore.

Quæ postea ab eo gesta sunt, singula in promptu mihi nequaquam fuere. Non pauca, scriptorum incuria periisse, nemo inficiabitur. Multa de B. Joanne in annalibus Bononiensium memoriæ prodita refert F. Leander Albertus Bononiensis. Ceterum quis cuncta, quæ Paduæ, Bononiæ, Veronæ reliquisque urbibus et locis, præcipue Galliæ Cipalsinæ, ad Dei optimi maximi gloriam, et pro salute populorum gessit, persequi poterit? Dicat is, qui numerat multi-

A multitudinem stellarum, et eis nomina vocat. Post multos labores innumeraque certamina, ad Christum, cujus crucem jugiter in suo corpore gessit, feliciter et gloriose migravit. Ceterum ubi et quando, suo die et fato functus sit, prorsus ignoratur *a*. Creditur tamen, vel apud infideles, ad quos edocendos tunc Fratres Prædicatores confluebant, vel potius Paduæ, in carceribus obscuris et profundis cadaveribusque repletis Acciolini de Romano, tyranni immanissimi, et fidei et Ecclesiæ Catholicæ (ut Simeon Card. Legatusque Apostolicus in præscripto testatur diplomate, Arimini dato MCCLXV) persequutoris acerrimi, qui ecclesiasticos, et qui in claustris vitam degebant, cum partes summi Pontificis et jura Ecclesiæ intrepidi defenderent, crudelissime persequebatur, et eos diversis suppliciis afficiebat.

A. VALER. MUSCHET.

Acciolini immani tyrannide,

51 Ex his unus in primis extitit B. Jordanus Forzateus Patavinus, Prior tunc temporis sancti Benedicti Novelli, qui cum B. Joanne nostro, de vita et miraculis sancti Antonii de Padua, ex jussu (ut dictum est) summi Pontificis Gregorii noni, accuratissime inquisivit, antequam adscriberetur in numero et albo Sanctorum. Eum a satellitibus diaboli captum, misit Acciolinus ad oppidum S. Zenonis, quod erat in agro Tarvisino, sub ditione
B Alberici de Romano, et ibi in carcere inclusum per duos annos detinuit, a quo tandem a Frederico Imperatore eductus fuit. Hujus et aliorum, qui in manum crudelissimi tyranni inciderant, afflictio atque angustia, cum ad aures B. Arnaldi Catanei, vel secundum alios Forzatei, abbatis cœnobii sanctæ Justinæ pervenisset, a rabie Acciolini declinans, primo Atheste profectus est, deinde Ravennam, veritus, ne sibi accideret, quod B. Jordano, et compluribus aliis (ut scribit Bernardinus Scardeonius in libro secundo suæ historiæ, classe VI et alii) et illic clanculo a notis omnibus sese subtraxit, et latuit usque ad Frederici Imperatoris adventum, quem apud Montem Silicem supplex adiit, et ejus curiam per duos menses sequutus est.

Prælati?

52 Tandem, intercedente Duce Saxoniæ, et abbatiæ et honoribus pristinis restituitur. Verum cum insatiabilis et impia tyranni avaritia pati non posset tantorum reddituum jacturam, ubi primum abscessit anno MCCXLVI, B. Arnaldus captivus in carcerem trahitur et Asili, quod est oppidum Tarvisinum, acerbe vinculis affligitur, ubi patienter sustinens vincula et carcerem per octo annos,
C tandem migravit liberatus ad Dominum anno salutis
b MCCLIV *b*, quo maxima persequutio facta est, ab Ansedisio Guidoto subpræfecto Acciolini, in Fratres Prædicatores. Jacet ejus corpus in celeberrimo templo D. Justinæ in arca marmorea, et inter sanctos Martyres relatus, salutatur a populo. Cum B. Arnaldo multi prælati et cœnobiorum præsidentes, avaritiam et crudelem rabiem tyranni non ferentes, relicto Patavio, terga dederunt. Hujus rei non tantum Bernardinus Scard. sed et Petrus Gerard. et alii meminerunt. Quamplurimi tamen Ansedicii Guidoti, Acciolini subpræfecti, et vicem ejusdem absentis in omnibus gerentis, crudelem manum nequaquam evadere potuerunt. Is etenim sævitiæ et feritati animi indulgendo, et tyranni jussa exequendo, diversis cruciatibus innumeros viros, religione et pietate insignes, jura Ecclesiæ tuentes, crudeliter interemit.

equites aliique plures,

53 Inter ceteros jugulari jussit F. Alexium, Equitum Alemanorum Magistrum, virum valde insignem, et tyrannidi atque immanitati Acciolini longe infensum. Alemani Equites tunc temporis in cœnobio D. Mariæ Magdalenæ, ad Pontem Pedochiosum, consistebant, ubi nunc viget collegium Sacerdotum nominis Jesu, quem locum, permissu Pauli tertii Pont. Max., Jesuitis cessit, cum amplissimo redditu, Andreas Lipomanus Patritius Venetus, et almæ Trinitatis Venetiarum Prior. D
Jugulatus autem fuit F. Alexius ab ipso tyranno anno MCCLIII Veronæ, quo Padua ductus fuit, una cum Carnarolo ejus fratre, qui in publico foro primo capite plexus, misere dilaniatus fuit. Tunc Paduæ et Veronæ in Paduanos cives magnopere sævitum est. Multi a jugulis carnificum gladios rejicere nequierunt. De istorum numero extitit Ugo [a] sancta Justina, nobilis Paduanus, qui Veronæ, ubi necatus est, egit Prætorem anno Domini MCCLI. Ex iis etiam Albertus Vadus, nobilis et potens inter Paduanos, nepos illorum, qui prima fundamenta nostri conventus Paduani jecerunt, atque principes Patres nostros, pro ipso monasterio construendo, amplissimo spatio terræ donavere, is, quod F. Alexio familiariter utebatur, de medio sublatus est.

54 Sub idem tempus ex Prædicatoribus, Minoritis, Heremitanis, et ceteris aliorum Ordinum non pauci, in carceres obscurissimos conjecti, detenti sunt, donec spiritum Domino redderent. Id non tantum Rolandinus Grammaticus et historicus Patavinus, Acciolini coævus, sed et alii, potissimum E
vero Petrus Gerardus Patavinus, et ipse coævus tyranni, monumentis annalium mandavere. In ea miserrima et turbulentissima tempestate, licet Ansidisius, Acciolini jussa capessens, cujuscumque regulæ monachos crudelissimis pœnis affecerit; in Prædicatores tamen fratres, Paduæ per ea tempora commorantes, velut horribilis draco, venenum et virus suæ immanitatis evomuit; cum eos et ejusdem Ordinis alios, præ ceteris jura Ecclesiæ invicto animo tueri animadverteret, sciretque paucis annis ante, sententiam excommunicationis, quam Innocentius Quartus, in Concilio Lugduni habito, tulerat in Fredericum secundum Imperatorem, ubique locorum mandato Pontificis publicasse, quod patet in diplomate dato Lugduni XII Kal. Januarii anno sui Pontificatus tertio. Verba autem diplomatis, id attestantia, sunt.

sed præsertim religiosi,

55 Humiles habitu et affectu dilecti filii, fratres de Ordine Prædicatorum, se cœlestis mori patriæ sic indissolubili vinculo astrinxerunt, ut hoc solum pro delitiis habeant, quod per sanctitatis opera, grati oculis divinæ majestatis occurrant. De hujusmodi quidem vinculi virtute procedit, ut ipsi circa ea, in quibus divini gloria nominis, et honor continetur Ecclesiæ, ac robur ecclesiasticæ libertatis, ita prompto F
et indefesso ducantur spiritu, quod eis nulla formido possit obsistere: quin libere facienda subeant, quæ de Apostolicæ Sedis circumspecta prodeunt voluntate. Nos itaque gloriantes in Domino, quod ipse viris talibus suam munivit Ecclesiam, qui mori pro Christo diligunt, et pati pro justitia delectantur; fratribus eisdem, prævia deliberatione solemni, sub certa forma commisimus, ut processum contra Fredericum, quondam Imperatorem, per nos in Concilio, nuper celebrato Lugduni, sententialiter habitum, prout sententiæ tenor, quam sub bulla nostra per orbem terræ transmisimus, patenter insinuat, in locis publicent opportunis, et cetera.

et de quibus diploma Innocentii IV.,

56 Ii ergo per omnes Venetiæ Galliæque Cisalpinæ civitates atque oppida, contra Fredericum secundum, Ecclesiæ adeo infensum atque inimicum, immanitatemque Acciolini prædicabant, tyrannidi intercedebant, avaritiæ reclamabant, et ita populos contra illum mirum in modum acuebant; quocirca Ansedisius eos nullatenus ferre poterat, et acriter persequebatur. Eorum non pauci, quorum nonnullos (B. Dominico adhuc in hoc seculo agente) Ordinem ingressos, nemo ibit inficias, cum multis, qui de militia Christi, vel de pœnitentia B. Dominici dicebantur,

PP. Prædicatores,

A bantur, in carceres profundissimos, et omni luce destitutos, quæ Ziliæ appellabantur, a Zilio auctore et artifice earum, contrusi, fœtore cadaverum, potius quam dira fame, mundo penitus perierunt. Id vero accidit MCCLIV, paulo ante comitia generalia nostri Ordinis, quæ Budæ, Ungariæ metropolis, non procul a ripa Danubii, celebrata sunt pridie Kal. Maji, ubi B. Umbertus Burgundus electus fuit Magister Ordinis. Non est igitur mirum, si in ea congregatione et conventu generali, post martyrium D. Petri Martyris, Fratres tercentum plus minus obiisse, coram Patribus de more recitatum est, ut quadam epistola meminit ipse B. Umbertus. Alii vitæ maxima austeritate; alii hæreticorum persequutionibus, alii suppliciis atque cruciatibus tyrannorum, ad Christum, cui soli placere studebant, feliciter convolabant.

diris modis torquentur, 57 Horum autem beatorum Patrum nostrorum cruciatus et necem, id immane factum, hoc cunctis seculis execrandum flagitium, hoc diabolicum inventum, non sine ingenti lacrymarum profluvio commemorandum, memoriæ mandavit, cum ceteris scriptoribus, Petrus Gerardus Patavinus, coævus Acciolini et Ansidisii, in libro sexto suæ historiæ, B ubi horum tam impiorum et sceleratorum hominum crudelia facta, Italico sermone, luculenter exequitur. Miror autem, nec satis, cum hujus auctoris historia, jam pridem impressa, in multa voluminum millia dispersa sit per totam Italiam, nullam mentionem factam esse ab illis, qui annales nostri Ordinis hactenus scripserunt, nec mirari desino, cum pro fide et libertate Ecclesiæ mortem tam diram subierint, quod si eorum nomina, quæ scripta sunt (ut pie credendum est) in libro vitæ, ignorantur in terra, non est tamen silenda eorum passio, nec silentio prætereunda mors; cum pretiosa fuerit in conspectu Domini. Fuit siquidem pretiosa in conspectu Domini, cum pro filio Dei, pro veritate, pro justitia certaverint, et pro libertate Ecclesiæ vitam hanc mortalem finierint.

quorum victoriæ, 58 Prædicanda igitur merito, et jure celebranda perpetuis laudibus omnino eorum afflictio et angustia, de qua modo gaudent in cœlis, amicti stolis albis, ubi tabernacula justorum, ubi Sanctorum gloriæ, ubi fidelium requies, ubi piorum consolatio, ubi misericordium hereditas, ubi immaculatorum beatitudo, ubi veracium lætitia et exultatio, unde C aufugit dolor, tristitia et gemitus, ubi obliti sunt priores tribulationes, quas passi sunt in corpore super terram. O ter, quaterque felices animæ, o millies et iterum millies beati spiritus, qui ex hoc mari magno pervenire meruistis ad portum perpetuæ quietis; ex tribulatione ad æternam consolationem; ex labore ad remunerationem; ex angustiis carceris ad amplissimum sinum Abrahæ; ex cadaveribus ad Sanctorum animas; a fletu et lacrymis ad Angelorum choros, Archangelorumque voces; ex tenebris, ubi est Spiritus sancti Illuminatio; ab exilio, ubi Christi regnum æternum; de miseria, ubi est æterni Patris perfecta gloria atque beatus conspectus! Vestra brevis in obscuris ac diris carceribus passio, facta est perpetua in cœli empyrei indeficienti luce beatitudo; lacrymas emisistis in tenebris carceris, nunc ridetis in splendoribus Sanctorum; labores sustinuistis inter homines, nunc medii Angelorum sedetis.

et coronæ. 59 Sedent siquidem in pulchritudine pacis, in requie opulenta, apud Imperatorem suum Jesum Christum, veterani milites, duces fortissimi, de sua jam corona et felicitate securi et de nostra soliciti, non enim sicut membra carnis, sic exuerunt viscera misericordiæ, nec sic induerunt stolam gloriæ, ut nostræ sint obliti miseriæ. Non est terra oblivionis, quam nunc inhabitant, quippe non est terra, sed D cœlum. Cœlestis habitatio animas, quas admittit, non indurat, non memoria privat, non spoliat pietate, ut pro Prædicatoria familia, et tota Ecclesia non orent dormientes in somno pacis, quam dilexere in hac lacrymarum valle viventes; recordantur fratrum suorum, quibus, vitam sanctam ducentes in religione, et morientes in vinculis, reliquerunt exempla omnium virtutum. Non sunt pincernæ Pharaonis, qui nostræ angustiæ et captivitatis obliti sint. Absorpti sunt quidem in gloria, sed non sunt obliti clamorem pauperum. Dolores suos nesciunt, cum scriptum sit; Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum, et jam non erit ultra, nec clamor, nec dolor ullus; ac sciunt et vident nostros cruciatus, suspiria audiunt et gemitus, atque intuentur lacrymas. Succurrunt nobis angeli; multo magis qui ex nobis sunt, sciunt nobis compati, in quibus et ipsi, dum viverent, passi sunt.

A. VALER MUSCHET.

60 Clamemus igitur sine intermissione ad eos, et ad ceteros cœlestis aulæ milites, celebremus eorum certamina, imitemur fidem, patientiæ inhæreamus, insistamus fortitudini et longanimitati. Ab illis enim (ut inquit Leo Papa) sanctorum Martyrum in veritate festive gaudia celebrantur, qui ipsorum Martyrum exempla sequuntur; et hi ab eis suffragia non incassum expectant. E De eorum sanctorum Patrum numero, qui in obscurissimis et profundissimis carceribus, immanitate Acciolini et Ansedisii tyrannorum urbis Paduanæ, cum multis aliis, præcipue claustralibus, qui inter fœtentia cadavera diversis temporibus mortui sunt, creditur fuisse B. Joannes, quippe qui in omnibus fere Galliæ Cisalpinæ et Venetiæ civitatibus, maximeque Paduæ, ad tempus præfati Acciolini tyranni, ubi multoties e concione verbum Dei evangelizasse scimus, extitit acerrimus fidei et Ecclesiæ defensor, ut ubi in sancto Ordine Prædicatorum natus est Deo et Ecclesiæ, pro Deo et Ecclesia mortem hanc temporalem obierit, vitam beatam ducturus in cœlis. Quidquid sit, Ille nequaquam ignorat, quem nullum latet secretum, qui illuminaturus est abscondita tenebrarum, cujus modo oculis universa sunt nuda et aperta. Sat sit, ea a nobis sciri, quæ de eo annalium monumentis mandata sunt, quæ idcirco scripta sunt, ne ignoremus, quanti meriti apud Deum extiterit, quanto ubique locorum sanctitatis fulgore enituerit, quanto zelo pro salute animarum arserit, quanto F igne charitatis flagraverit, quod plenus lumine divinorum præceptorum, promptus semper et alacer ambulaverit iter rectum.

multis elogiis,

61 Hæc nostra interest scire, hæc attendere diligenter debemus, hæc nobis mente perpetuo volvenda, ut conspicientes virtutum insignia sanctorum Patrum nostrorum, quorum exempla præclarum speculum, cunctis intuentibus relicta et proposita sunt, post ipsos iter facere studeamus ad cœlum, quod profecto erit, quando charitas, quæ illos urgebat et urebat, in nobis manserit. Hæc nos evehit ad cœlum, hæc nos filios Dei efficit, Christi discipulos, et D. Patris Dominici et aliorum Sanctorum imitatores. Pauca nobis hæc, quæ supprimebantur, licet parum apposite, de B. Joanne, viro doctrina et sanctitate insigni, miraculis præclaro, pacis annunciatore, prædicatore egregio, D. Dominici alumno, Gregorii noni nuncio, Galliæ Cisalpinæ apostolo, fidei defensore, hæreticorum malleo, lima vitiorum, virtutum magistro, et de præfatis Martyribus (si Martyres pie nobis licet eos vocare) obiter conscribere visum est. Rogo legentes, æqui bonique facere id exile mei laboris munus, cum mihi neque aurum, neque argentum sit ad tabernaculum sanctæ Religionis; vel pelles caprarum, vel pilos arietum offero,

exornantur.

A ro, magna atque preciosa munera ponere nequeo. Augeat me, per intercessionem Sanctorum, munere suæ gratiæ Deus, cumulet me suis donis, ut quæ non valeo exterius, faciam interius, quatenus in cœlis cum B. Joanne laudare possim eum, qui cunctos condidit Sanctos, cui honor et gloria et imperium sit per omne ævum. Amen.

A. VALER. MUSCHET.

ANNOTATA.

a *De obitu Beati in Commentario actum est satis, de cetero totum caput ex eorum numero est, quæ parerga superius diximus.*

b *Hujus B. Arnaldi Acta illustrata sunt* x *Februarii a pag.* 501, *ubi, quæ ad immanem Ecelini persecutionem attinent, pluribus deducta invenies.*

Antiquiorum de B. Joanne Vicentino Testimonia.

Qui de Beato nostro meminerit, antiquior, quod sciam, non reperitur celebri Thoma Cantipratano, illi ætate suppari, quem obiisse ferunt circa annum 1280, *quemque Muscheta plane ignorasse videtur.* B *Stupenda sunt quæ narrat, et talia, quæ a popularibus ipsis Italis memoriæ prodi debuissent. Testes suos adducit Cantipratanus, de quibus sit penes lectorem judicium. Inter veteres etiam memorandus est Leander Albertus, cujus opus de Viris illustribus Ordinis Prædicatorum typis excusum est anno* 1517. *Nec contemnendus Carolus Sigonius libro de Episcopis Bononiensibus, ibi edito* 1586. *Ex his tribus, ut cursim dicam, recte præcipua sua accepit Abrahamus Bzovius, in Baronii continuatione ad annos* 1218, 1232 *et* 1233, *quem ne cogar describere, fontes ipsos indigitare malui, quos siquis maturius expendat, conferatque cum iis, quæ a nobis hactenus dicta et observata sunt, poterit nonnulla vitæ capita contexere, quæ certiora B. Joannis præclare gesta et miracula, aliquali historicæ fidei norma complectantur. Porro ad quæ tempora determinate revocanda sint, quæ habet Cantipratanus de Apibus lib.* 2 *cap.* 1, *a num.* 3 *editionis Colvenerii, si ultima duo miracula excipias, nemo facile divinaverit. En octo ejus articulos.*

Testimonium primum, Thomæ Cantipratani,

C

De F. Joanne Prædicatore celeberrimo Bononiæ.

Quod septem mortuos ad vitam revocaverit.

Quid autem dicam de illo beatissimo viro, fratre Joanne, Ordinis Prædicatorum in Bononia : qui tanta miraculorum gloria refulsisse probatur : ut nulli antiquorum Sanctorum in hac parte inferior esse credatur. Inter cetera enim innumerabilium miraculorum, septem, evidentissime probatum est, mortuos suscitasse. Et credo (salvo meliori judicio) quod hæc per eum in tanta gloria Omnipotens ordinavit, ut hæretica pravitas, quæ miserabiliter partibus illis invaluit, confundatur : necnon etiam vehementer opinor, ut Ordo Prædicatorum, qui nuper ibidem oriri, quasi clarus horizon inceperat, in totum mundum plenius coruscaret. Hinc est, quod de ipso beatissimo Viro pauca, sed solemniora miracula scribere cogitavi : quæ quidem testatissima veritate, per totam Lombardiam probata sunt et vulgata.

Quod ferocem equum domuerit.

3 Igitur, cum dictum venerabilem fratrem Joannem miraculorum gloria et opinio solemnis hominum extulisset, populus innumerabilis prædicationem ejus quotidie sequebatur : ita quod pedes ambulare non posset : cum unusquisque fere eum tangere, vel partem vestimentorum ejus pro benedictione capere D niteretur. Ergo cum in quadam villa, congregato innumerabili populo, prædicasset, et pedes exire nullatenus potuisset, mandavit cuidam Præposito vicino, ut ei equum, ad transeundum in villam aliam, transmitteret. Remandavit ergo ei dictus Præpositus, quod nullum equum haberet, nisi illum, qui neminem sessorem reciperet ; nisi se proprium Dominum, vel eum, qui equi curam gereret ex antiquo. Ut ergo nuntius hæc retulit sancto Fratri, renuntiat Præposito, ut equum sibi quantumcumque transmitteret insolentem. Favet igitur Præpositus, transmittit equum, fere omni belua crudeliorem. Nec mora, ut vidit Vir beatus frementem acerbius, fronti illius crucis characterem imprimit, dicens : Mitiget te Christus, princeps pacis. Mira res, stupendum miraculum. Mox spectante omni populo equus in mansuetudinem versus, flectit genua, et dorsum habilitat ascendenti. Mirante populo, ascendit Frater, et omnibus valedicens, properat ad optata, equumque remittit Præposito : sed mansuetissimum velut agnum. Præpositus vero factum interim, vulgante fama, perceperat ; equumque remittit dicto Fratri, in hæc verba demandans : Absit a me, ut ego indignus equum ascendam ulterius, in quo Deus tantum miraculum demonstravit : vos autem illo, ut vobis libet, utamini. Ex illo ergo die, E usque in longum tempus et annos plures, sanctus Frater equo usus, nec illum unquam ascendit, quin equus genua flecteret ascensuro.

Quod Bononiæ in honore habitus, calumnias depulerit.

4 Quodam tempore moram fecerat dictus Frater in proxima regione, prædicatione et miraculis villas et civitates illustrans. Ut autem civitas Bononiensis approximantem audivit, occurrit ei nobilium et magnatorum, civium et populorum innumerabilis multitudo : qui nescientes aliquid majoris honoris impendere, pannum sericum, in quatuor hastis, supra sanctum Virum, in magno laudis jubilo deportabant. Nec erat reniti facto, nec hæc facientibus inhibere, cum frequenter in talibus ratione careat obsita multitudo. Hæc vidit diabolus, et invidit, instigatque quemdam nefarium, qui hoc Gregorio Papæ velocissime nuntiaret ; addens, quod se frater Joannes pro Apostolico gereret, qui equo albo incederet, et super se pannum sericum faceret deportari. Mox Papa, citius quam decuit, verbis credens, demandat Cardinalibus et Prælatis, qui tunc aderant in vicino, ad curiam convenirent. Quibus præsentibus refert Apostolicus quæ audivit, nititurque in dictum fratrem Joannem excommunicationis F sententiam promulgare. Aderat autem tunc sanctus Mutinensis Episcopus, qui Domino Papæ coram omnibus dixit. Non decet, Pater sancte, in talem virum accelerare sententiam, nisi prius ea, quæ narrata sunt, diligentius investigata fuerint et probata. Cui Papa : Mihi satis constant, quæ dicta sunt, nec ullo modo a ferenda sententia retardabor. Quod ut vidit dictus Mutinensis Episcopus, rogat coram omnibus sibi textum Evangelicum exhiberi, positisque tribus articulis super textum, dixit : Juro in hæc sancta verba, quod propriis oculis vidi, dum frater ille Joannes, de quo sermo est, prædicaturus in populo exedram ascendisset, quod Angelus Domini de cœlo descendens, crucem auream fronti prædicantis infixit : et addo, quod hæc nulli hominum revelassem, nisi se casus iste, ad evitandam verecundiam Domini Papæ, et sanctæ curiæ Romanæ, et excusandam innocentiam sancti Viri, casus, inquam, tam necessarius obtulisset. Ad hæc igitur verba in lacrymas effusus Papa, mitigatus est, et missis nuntiis in Bononiam, relationem falsissimam comprobavit.

5 Venerabilem Reginaldum, Abbatem quondam Blesen-

A Blesensem, narrantem audivi, quod dictus frater Joannes oppidum quoddam intraverat, et occurrit ei ac sequebatur infinita hominum multitudo. Quem ut transeuntem vidit mulier, quæ in cellario stabat, et vinum trahebat e dolio, cum clepsedra * in manu oblita, in plateam cucurrit, et avidis oculis sanctum Virum non modico spatio properantem inspexit. Ut ergo ad se retraxit oculos, invenit clepsedram in manu sua, currensque ad dolium, totum vinum per cellarium effusum vidit. Consternata ergo ultra quam credi posset, quia virum suum crudelissimum exhorrebat, cucurrit post servum Dei, et apprehenso pede ejus, cum clamore valido et lacrymis narrat eventum casus, et quantum sibi ex hoc ex crudelitate viri, periculum immineret. Tum frater compatiens mulieri, benedixit illi : et præcepit, ut revertens, in Domino secura mente confidat. Mirare lector quod gestum est. Revertitur mulier ad cellarium, dolium totum repletum invenit, siccam aream cellarii, nec in sola gutta vini solo tenus humectatam. Ad evidentiam autem tanti miraculi, ipsum dolium in fronte ecclesiæ dictus Abbas, a quo hæc percepi, suspensum vidit.

Quod vinum e dolio effusum restituerit.

** id est episiomio.*

B 6 Idem qui supra Abbas venerabilis, aliud mihi retulit, quod ipse vidit. Arabat rusticus in agro, aquilam eminus vidit in cespite quiescentem. Expecta, inquit; expecta, o aquila ; Adjuro te per fratrem Joannem, et te captam, ipsi sancto Viro statim, reducto aratro, præsentabo. Nec mora, rusticus, reducto aratro ; expectantem aquilam accipit, et sancto Viro, quasi mansuetissimam præsentavit. Hanc aquilam dictus venerabilis Abbas sequentem beatum Virum, ubicumque locorum ibat, vidit, et de villa ad villam post eum per aera volitantem. Ubicumque in populo, editiori loco stans, convenientibus prædicabat; aquila juxta eum captabat locum. Et finito sermone, mox ubi populo benedixit, alas aquila cum mirabili tripudio elevabat, et frequentibus motibus aera concitabat : quasi per hoc, suo modo benediceret Creatorem.

Quod aquila eum fuerit comitata.

7 Quidam frater Ordinis Prædicatorum de Dacia, Nicolaus nomine, mihi retulit quæ narrabo. Erat frater auditor legum in Bononia, adhuc in seculo constitutus, cum hæc vidit quæ retulit. Stetit frater Joannes, et concurrenti civitatis populo prædicabat. Vidit autem et doluit; et vidit, quod sertis ex rosis totus fere circumsedebat populus coronatus. Finito ergo sermone, dixit omnibus, C pudeat membra fidelis populi rosis aut floribus sub spinato Christi capite coronari. Et addidit : Excommunico serta rosarum, non populum, sed serta, quibus ille utitur in peccatum. Destitit ergo populus, a majore usque ad minimum, portare serta : nec fuit aliquis, qui ausus fuit transgredi verba Sancti. Post nonnullos vero dies, nuptiæ celebrantur in urbe : aderat et puer junior, qui sertum ex rosis tantum portabat in manu. Quod ut vidit adolescens quidam superbus et accuratus, rapuit sertum ex manibus pueri, et contumax posuit super caput. Nec mora, flamma edax sertum invasit : et antequam illud adolescens deponere posset, omnes ejus capitis crines exussit. Conversus ergo populus in stuporem, sancti Viri verba timere didicit, et in factis ejus Dominum per omnia benedixit.

Quod serta rosacea excommunicarit.

8 Præterea, fratre Ordinis Prædicatorum narrante, cognovi; dictum Fratrem Joannem venerabilem elevationi corporis Dominici cum ceteris fratribus in Bononia interfuisse. Posito autem quodam Episcopo Cardinali, ex parte capitis in elevatione corporis sacri, dictus Frater Joannes positus est ad pedes. Et subitò facta est mirabilis et inexcogitabilis conversio; ut ipse frater ad caput, Episcopus vero ad pedes subito videretur. Repositus est D autem Episcopus ad caput, et frater ad pedes: iterumque subito conversio facta est, stupentibus universis. Quis autem dubitat, in hoc facto sancti Viri merita divino judicio placuisse, qui eum, in digniore parte corporis sacri, Episcopo prætulit collocandum ?

Quid ei acciderit in elevatione S. Dominici.

A. VALFR. MUSCHET.

9 Vulgatissimum miraculum referebatur sub anno incarnationis Domini MCCXXXI. Pica erat in domo hospitis, qui sanctum Virum recipere solebat, quæ humana verba loqui docta, sanctum Virum præcipue diligebat. Servus autem quidam in domo clam picam occidit, clamque comedit. Introgressus ergo Vir sanctus hospitium, clamavit ad picam : ubi es nunc amica mea, ubi es? Nec mora, de ventre comedentis respondit : Assum, assum. Mirantibus omnibus, vulgatum est verbum; concurrunt populi, de ventre comedentis pica diebus plurimis loquebatur.

Pica respondet ex ventre istius, qui eam voraverat.

Testimonium II, Leandri Alberti.

Leander Albertus lib. 5 de Viris illustribus fol. 184 verso, hoc B. Joanni elogium concinnavit. Joannes Vicentinus, vir sanctitate admirabili præditus, E ac verbi sacri concionator insignis, Patavii sub patre Dominico togam religionis sumpsit, in qua sacris initiatus, cognomen, tempore procedente, sanctitatis ob ejus ingentes virtutes promeruit. Sic vehemens in concionando fuit, ut cum aliquando in frequenti populo Bononiæ concionaretur, invectus est in usurarios sacrilegos, tam acri vultu, regida fronte, gestu et voce, præcipueque in Landulphum publicum, ut communi civitatis consensu tunc itum sit ad ejus ædes, maximo cum populi clamore, et spoliatæ direptæque fuerint, Landulpho extra urbem cum lapidibus ejecto. Et cum Bononia maximis agitaretur factionibus, ad concordiam revocavit. Luxuriosum mulierum ornatum cohibuit. Urbis instituta meliora fecit. Docuit occurrentes, in nomine Domini nostri Jesu Christi, se mutuo salutare. Multos ægrotos visitans, signo salutiferæ crucis pristinæ saluti restituit. Plures etiam ægrotos, humano destitutos auxilio, sanavit. Pridie Idus Maji urbem nudis pedibus, tam religiosos quam laicos, lustrare jussit : divique parentis Dominici sacrum corpus, humi collocatum, in arcam marmoream extolli fecit. Postea, cum Bononia discedere parasset, advocata populi concione, cives ad concordiam, pacem et honestatem facundissime est cohortatus. Et illi oranti, omnibus conspicientibus, crux in fronte apparuit. Apparuit etiam sidus fulgentissimum super eum, quin et aliquando crux super caput ejus visa est; et aliquando angelus ad aurem ei loquens; quæ quidem res multos ad pœnitentiam revocavit. Tandem in Galliam Cisalpinam profectus, claruit multis miraculis. Quo autem tempore diem suum obierit, compertum non habeo. Annales nostræ civitatis plura narrant de tanto Viro. *Hæc ibi.* F

S. Joannis elogium,

11 *Alio autem loco nempe lib. 1 fol. 38 verso, agens de electione Joannis Vercellensis, totius Ordinis Magistri generalis, ordine sexti, facta Parisiis anno* MCCLXIV, *aliud prodigium memorat a Beato nostro coram numerosa populi concione, ostensum. Textum ejus reddo :* Galvanus Flamma Mediolanensis, Frater Ordinis nostri, in Chronica sua unum refert, quod minine prætereundum duxi. Patribus congregatis in dicta synodo generali Parisiensi, pro præside eligendo, ut moris est, Joannes Vicentinus, vir sanctitate præditus, Bononiæ concionans populo, sic orsus est : Nunc instat Parisiis præsidentis nostri

Prædictio de electione Generalis.

A. VALER. MUSCHET.

A nostri primi electio, et coram delata schedula vacua, jussuque suo in deposito posita; cras, inquit, præsidentis delecti nomine inscriptum invenietis. Haud falsus vates fuit, porro, ut prædixerat, inventum est. *Ita Leander; ex cujus Annalibus Bononiensibus, supra citatis, puto Carolum Sigonium desumpsisse quæ sequuntur, libro historiæ suæ secundo pag.* 108, *ubi narrata morte S. Dominici, quæ cadit in* IV *Augusti* MCCXXIII, *sic prosequitur.*

Testimonium III, Caroli Sigonii.

Aliud elogium,

Decennio autem inde interjecto (*intellige ab obitu S. Dominici*) F. Joannes Vicetinus, vir pietate et concionandi laude insignis, in urbem venit, ac populum concionibus erudire ingressus, adeo homines mira doctrinæ et sanctitatis specie cepit, ut brevi universam civitatem in potestate habuerit. Itaque urbani, agrestes, artifices, militesque cum vexillis et crucibus, religionis pleni, vulgo eum sequebantur; ei uni se dabant, in ejus arbitrio se esse profitebantur; nullaque lis erat, quæ non per eum facile dirimeretur; nulla discordia, quæ non sedaretur.
B Quin etiam idem, carcere patefacto, obæratos omnes, ipso, non solum patiente, sed etiam annuente magistratu, dimisit : novas tabulas æquissimis creditorum animis intulit, egregia instituta multa in civitatem induxit, quorum memorabile illud, ut in omnibus salutationibus familiaribus, salus a Deo nuntiaretur; ut matronæ limbos aureos et serta lasciviora, et redimicula pretiosa dimitterent, ac capite velato prodirent : leges civitatis, consensu ejus correxit. Pridie Idus Maji supplicationem per urbem, solenni cum pompa agens, universam secum civitatem traxit, nudis pedibus incedentem. Post biduum, cum in concilio staret, atque ibi verba de civium concordia faceret, visus est e fronte lumen effundere, quod divinitatis argumento acceptum, multo magis auctoritatem ejus adauxit. Alio die pro concione, cum in fœneratores agere instituisset, sic vehementia atque asperitate concionis suæ populum incitavit, ut mox tumultu facto, ad ædes Landulphi cujusdam fœneratoris insignis cucurrerit, easque, malum Landulpho imprecans, disturbarit. Jam vero cum ossa Beati Dominici, humili atque obsuro in loco recondita, haudquaquam eam sedem tenerent, quæ sanctitati hominis conveniret,
C auctor fuit, ut inde eruerentur. Ea vero res gesta est in hunc modum etc. *Sed ea huc non spectant.*

et mirabilis conversio Boncampii.

13 *Nec prætermiserim adjicere ea quæ idem Sigonius pag.* 118 *ex Leandro refert de Joanne Boncampio, postea Bononiensi Archiepiscopo.* Forte, *inquit*, die quodam eum contigit ad concionem Joannis Vicetini, viri eloquentissimi ac sanctissimi accessisse, in frequenti populo in foro concionantis, equo albo vectum, vestibus pretiosis indutum, torqueque aurea ornatum, tota admirante civitate, S. Michaelis templum adiit, et togam nostræ religionis (*loquitur Leander*) induit anno MCCXXXIII.

Ex Maurisii, Sancto æqualis, historia

14 *Hæc omnia pridem collecta, descripta et prælo parata fuerant, dum aliud agens, ibi nonnulla plane authentica de B. Joanne reperi, ubi minime quærenda existimassem. Ecquis enim inter scriptores Rerum Brunswicensium, auctorem exstare sibi fingeret, qui Beati illius, Itali genere, gesta aliqua litteris consignaret? Atqui tamen tomo* 2 *editionis Leibnitianæ a pag.* 23, *illic traditur* Gerardi Maurisii historia dissidiorum Marchionis Estensis cum Ecelino Romano, *in qua pag.* 40, *sub hoc titulo*, De fratre Joanne Vicentino, viro valde religioso, *varia narrantur ab historico synchrono, et rerum ipsarum teste oculato, quæ vitæ et elogiorum scriptoribus ignota fuisse, ex toto contextu perspicies : illud imprimis, quod supra* D *in commentario cursim insinuavi, B. Joannem, non* Patavinum, *multo minus* Bononiensem; *non* ex Scledorum familia, *sed* civem Vicentinum et Manelini causidici filium *fuisse. Ne singula seorsim recensenda, aut denuo expendenda sint, totum historiæ Maurisianæ textum hic adnecto. In hunc modum scribit Maurisius :*

habentur patria et patris nomen.

15 Interim apparuit quidam F. Joannes de Ordine Prædicatorum, civis Vicentinus et Manelini causidici filius, vir valde religiosus, de quo mira, sed in scena testificata loquar. Inauditum est enim, quod a tempore nostri Domini Jesu Christi, in nomine ipsius per alicujus prædicationem tot fuissent insimul homines congregati, quod et quantos sub occasione pacis fiendæ ipse congregavit in unum, unanimiter Jesum Christum laudibus et hymnis magnificantes. Venit enim primum Paduæ, et prædicando pacem, de omni discordia, quam habebant, compromiserunt in eumdem, suo arbitrio determinandis. Venit Tervisio, fecerunt Tervisini illud idem. Sic fecerunt Feltrini et Bellunenses. Sic quoque Domini de Camino, sic et illi de Coneglano, et idem fecerunt Domini de Romano. Idem quoque Vicentini, Veronenses, Mantuani, Brixienses et Comes S. Bonifacii, et ejus E pars universa. Tantam habuit potestatem super omnes, quod in omni civitate, statutis ipsarum acceptis, suo emendavit arbitrio, addendo et detrahendo. Captivos autem, ubicumque fuerant, dimitti fecit. Et statuit certum terminum pro pace facienda et firmanda apud civitatem Veronæ, præcipiendo prædictis civitatibus et personis, quod essent tunc ibi coram eo, pro prædicatione audienda et laudum pacis intra omnes.

Describitur concursus mirabilis

16 Fuit ibi Brixia, Mantua, Verona, Vincentia, Tervisium, Feltrini et Bellunenses, et Domini de Romano, et illi de Camino : Paduani, et de aliis civitatibus, castris et villis homines et feminæ innumerati. Fuit et ibi Aquilegiensis Patriarcha cum omnibus Episcopis prædictarum civitatum. Fuit ibi Marchio Estensis, et frater Jordanus : Presbyteri quoque et clerici, milites et populares : omnes fere istarum civitatum inermes, et cum vexillis cruciatis fuerunt ibidem. Tanta fuit ibi innumerosa multitudo, quod (sicut dictum est) a tempore Jesu Christi in huc, per alicujus prædicationem tot non fuerant congregati in unum : et in reverentiam ipsius pro majori parte fuerant discalceati. Erant quoque civitates cum Carrociis suis quam F plures.

ad prædicationes de Pace.

17 Prædicavit intra illos, et (quod est mirabile) vox illius ab omnibus audiebatur mirabiliter et clarissime. Facta prædicatione, pacem pronuntiavit et laudavit intra omnes, et ordinavit tunc matrimonium intra Dominam Adelentiam, filiam Domini Alberici de Romano et Raynaldum filium Estensis. Cujus dictum ab omnibus cum magnis laudibus fuit gratissime confirmatum. Ipse autem transgressoribus anathematis pœnam et Jesu Christi indignationem, et omnem maledictionem indixit : conservantibus autem, Dei omnipotentis gratiam et suam benedictionem concessit, et sic revertuntur ad patriam, quisque ad locum suum, magnificantes Deum et eidem gratias referendo. Multi enim mortales inimici, proprio motu pacem faciendo, osculabantur ad invicem, prædicatione ipsius ad hoc inspirati; habebatur enim quasi propheta per omnes. Hujus etiam tanta fama erat, quod etiam Dominus Apostolicus reverebatur eidem. Nec mirum, quia fratres Minores publice prædicabant (sicut et egomet ipsos audivi prædicantes apud ecclesiam Majorem civitatis Vincentiæ) quod ejus precibus et orationibus decem fuerant

A fuerant mortui suscitati, et a languoribus suis infirmi per orationes illius mirabiliter curabantur.

Alia munera Vicentiæ et alibi exercens,

18 Hoc facto, venit idem frater Joannes Vincentiam, et dixit in pleno concilio, quod volebat esse Dux et Comes illius civitatis, et omnia suo arbitrio disponere, quod totum ei laudatum fuit atque concessum. Unde tunc acceptis statutis civitatis, sicut voluit, emendavit, addidit, detraxit. Et Vicentini sperantes, quod removeret et poneret ibi aliam communionem, per quam utraque pars communiter regeretur: ipse, hoc prætermisso, factis statutis et ordinamentis, ivit Veronam, ibique similiter petiit Ducatum et Potestariam illius terræ, quod factum est et concessum eidem. Fecit venire Comitem et partem ipsius in civitate: accepit obsides ab utraque parte: accepit in se castrum S. Bonifacii et castrum Illaxii *, et Hostiliam et omnes munitiones, sicut voluit. Hic persecutor fuit ibi hæreticorum, sic, quod plures comburi fecit. Pluribus diebus rexit civitatem, habendo se Ducem atque Rectorem, et tamquam Dux et Rector multa præcepta fecit et statuta. Tandem elegit Nicolaum in Potestatem Veronæ, de Venetiis civem. Cum B autem multum redargueretur, quod sic reliquerat civitatem Vincentiæ, Potestate non mutata, et vellet habere Ducatum ibi sibi concessum, Ugutio Pilii, et illi de Camino et Paduani, consilio fratris Jordani *a*, cujus consilio Paduani regebantur in totum, induxerunt Potestatem Vincentiæ et partem contrariam illis de Romano, ad contradicendum eidem fratri Joanni. Et sic fecit venire Potestas custodes cives Paduæ, et munivit civitatem fortius solito. Hoc audito, frater Joannes, minus caute et cum parva militum quantitate, venit ad civitatem Vincentiæ, cui obviavit maxima populi multitudo. Ipse autem credens habere favorem atque constantiam populi in propria persona, cœpit ire per civitatem, petendo domos, turres et munitiones sibi dari.

a Patavinis turbatur,

19 Cum autem venisset ad domos filiorum quondam Domini de Zachame, illi sibi rebelles extiterunt. Venit ad domum communis turba, quæ sequebatur ipsum, et capta Potestate, suis judicibus et familia, et expoliatis et destructis libris statutorum et forbannitorum *b* communis Vincentiæ, descenderunt de domo, Potestate et sua familia relictis expoliatis. Interim venerunt Paduani cum C Ugutione Pilii et adversa parte illorum de Romano, et in ipsum fratrem Joannem, ad palatium episcopatus, ubi erat, fecerunt insultum, et bello commisso, captus est frater Joannes, et sui omnes versi sunt in fugam. Veronenses autem audito, quod captus erat frater Joannes, existimantes, quod consilio D Comitis de S. Bonifacio et suæ partis illud factum fuisset, ceperunt omnes, qui venerant ad civitatem, de parte Comitis, qui fuerunt alicujus valentiæ; sed reverso fratre Joanne, et invento, quod culpabiles non fuerant, omnes dimissi fuerunt in continenti. Ipsi autem timore perterriti, fugiunt omnes de civitate. Ipse autem frater Joannes regit civitatem, sicut potest, sua Potestate ibi posita pro nihilo reputata. Obsides autem Monticulorum et suæ partis, hoc audito, clam et occulte reversi sunt ad civitatem.

EX MALB.

20 Instat nunc Comes, quod sibi reddat obsides suos, et castra similiter: frater autem Joannes munierat castrum Hostiliæ per Bononienses, et Castra Comitis et Illaxii per amicos suos Vicentinos. Castrum Calderii et castrum S. Bonifacii restituit Comiti, quamvis fuisset fictitie factum, quasi invitis custodibus fuisset ablatum. Item obsides eidem restituit. Castrum Illaxii restituit Veronensibus; sed castrum Hostiliæ non restituit Veronensibus, sicque dimissis Veronensibus et Vicentinis, ivit Bononiam, et sic Ugutio Pilii et Paduani, consilio fratris Jordani, et illi de Camino fregerunt pacem fratris Joannis; sicque pro nihilo reputatum est factum fratris Joannis. Hoc totum propterea creditur ac- E cessisse, quod ambitiose petiit Ducatum ab hominibus, contra dictum Salomonis, qui dixit; Non petas Ducatum ab hominibus.

Et Bononiam recedit.

ANNOTATA.

a *Pro affectu loquitur Maurisius, dum in sanctos viros Jordanum et Joannem, et hic et infra paulo videtur iniquior.* Hypocritam *vocat B. Jordanem pag.* 47; *Antonius Godius, scriptor item Vicentinus,* pseudoprophetam *dicere ausus est. Non ita de ipso sensit Muscheta superius in B. Joannis vita variis locis. At B. Jordani vindicias fusius prosequitur Illustrissimus vitæ ejus scriptor Jacobus Philippus Tomasinus, Civitatis novæ Episcopus. Ea Utini Italice edita est an.* 1650, *in qua a cap.* 16 *distincte explicantur, quæ ex Maurisio non nisi confuse intelligis. Hæc obiter de B. Jordano notata sint, ex professo discutienda ad diem* VII *Augusti, quo a popularibus Patavinis, apud sanctimoniales Benedictinas, ubi sacrum corpus miraculis coruscat, solenni veneratione festivitas ejus celebratur.*

b Liber forbannitorum *hic indicari videtur, in quo* F *exules inscripti erant, quales* Banditos *hodie appellant, quorum numerum, per eam turbatissimam tempestatem, non exiguum fuisse oportet.*

DE B. PETRO DE LUXEMBURGO

S. R. E. CARDINALI, EP. METENSI

AVENIONE IN GALLIA

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Illustrissimi B. Petri natales, prima ætas, præmaturus Parentum obitus, educatio sub proxima consanguinea, votum virginitatis an ab eo emissum, ejus fratres ac sorores.

ANNO MCCCLXXXVII.

Illustrissimi B. Petri natales,

Illustrissima Comitum Luxemburgicorum familia, generis splendore, stirpis antiquitate, et heroum, omnibus laudibus cumulatissimorum numero, quos ipsa in suis nobilissimis fastis, per tot retro secula continenter ductis, læta recognoscit, inter omnes Europæ proceres adeo caput erigit, ut vix ulli alteri sit secunda. Bohuslaus Balbinus noster Miscellaneorum parte altera lib. 7, sect. 2 de Regibus Bohemiæ, exhibet tabulam genealogicam stirpis Luxemburgicæ, B *ex qua quatuor Bohemiæ reges habuit post Rudolfum Austriacum. Stipes stirpis Luxemburgicæ, vulgo de Ligni seu Lignei nuncupatus, cujus* B. Petrus *noster fuit surculus, ejusdemque stipitis descendentes exhibentur apud Rittershusium in Genealogiis. Varios quoque eadem familia majoribus suis Imperatores annumerat; de quibus consule vitam recentiorem, postea dandam, et si plura distinctius nosse desideras incomparabilis hujusce familiæ decora, adi genealogiographos. Nam præter nostrum institutum agerem, si diutius similibus inhærerem.*

Parentes, 2 *Ex præclarissima itaque ista familia ortum duxit* B. Petrus *noster, parentes nactus Guidonem de Luxemburgo, primum Comitem Linæi et de Roussiaco, ac Castellanum Insulensem; matrem vero Mathildem de Chastillon, quæ marito suo, S. Pauli in Artesia comitatum, et Fiennæ dominium in dotem attulit; non tantum (verba do auctoris antiquæ vitæ num.* 2) ex stirpe imperiali regalique prodeuntes, *verum etiam integritate vitæ, morum probitate, ac raro inter personas seculares insignium virtutum exercitio spectatissimos, uti pluribus docet processus formatus pro canonizatione* B. Petri *cap.* 1 *a num.* 30.

C *prima ætas.* 3 *Erat beatus Adolescens noster, angelicam in mortali corpore nactus indolem, annis juvenis, animo vir; mundo præcox, at cœlo maturus; ea præditus suavitate morum, ea innocentia vitæ, eo studio virginitatis, submissionis, modestiæ, orationis, misericordiæ erga pauperes, obedientiæ, rerum spiritualium æstimatione et cura; ut non dubia jam tum futuræ sanctitatis specimina ediderit; et consummatus in brevi, explevisse dicendus sit tempora multa, placita ejus ac dilecta Deo anima ad cælestes epulas præmature evocata. Verum quam laudabiliter primæ ætatis tempora transegerit, cum pandat utraque vita ac processus; inchoatam hanc telam præcido, ibidem pertexendam.*

Ex immatura Patris ejus morte, 4 *A natali beati Adolescentis, qui incidit in* XX *Julii* 1369, *currebat annus tertius, uno dumtaxat mense cum duobus diebus inchoatus, videlicet* 1371, *ac dies* XXII *Augusti, quando immaturo funere cœlestis Pater patrem illi terrenum eripuit, interemptum in famoso prælio Beswileriano, inter duo flumina Rhenum et Mosam commisso, qua de causa, quibuscum, qua fortuna dabit Christophorus Browerus noster Annal. Trevirens. lib.* 17, *ubi diem mortuarium Domini Comitis S. Pauli, quem patrem pii nostri Juvenis dicebamus, affigit pariter anno* 1371, XI *Kal. Septembris. Do ejus verba :* Infestissimis armis concursum apud Beswilerium inter duo celeberrima flumina, Rhenum et Mosam, tantaque nobilium cæde conflixere acies, ut stratos ex horum numero septingentos, bis mille captos percrebuerit..... Occisus Guido, Comes S. Pauli, qui cum Roberto Namuræo, [et] Petro Barrensi ab Lutzelburgio stabat. Ejus filius Valeranus in manus hostium lapsus.

5 *Dicta mortis epocha solidius etiamnum probatur ex Froissarto, optimæ notæ historico, et ætate vel synchrono* *anno* 1371, *vel saltem proximo, qui volumine tertio pag.* 252, *verbis* E *inferius num.* 76 *inter insigniora Beati nostri elogia, citandis, perspicue declarat, illustrissimum Dominum Guidonem prælibatum, in prælio Juliacensi peremptum, exspirasse. Per prælium autem Juliacense hic designari Beswilerianum, a vicinitate oppidi Juliacensis etiam Juliacense appellatum, nemo geographiæ vel tantillum peritus, in dubium revocaverit. Eidem epochæ subscribit Rittershusius in Genealogiis, asserens, sæpe dictum Dominum Comitem e medio sublatum* ad Barswilder XXII Augusti MCCCLXXI. *Nullum itaque dubium superesse potest, quin occasione, tempore et loco jam assignatis beatus Adolescens Parentis sibi charissimi jacturam fecerit, annis utique natus duobus cum unico mense ac duobus diebus.*

6 *Vide jam, quam apte cohæreat cum hac epocha miraculum splendidissimum, ac virtute multiplex, ab Henrico Alby in vita beati Petri, a se edita, et postea a nobis proferenda, tanto verborum ambitu, tanta dicendi prolixitate exornatum cap.* 1 *a num.* 4; *ubi exponit accersitum a Patre fuisse* Petrum, *quem consideratis adjunctis narrationis, videtur supponere id ætatis tum fuisse, ut esset capax dandi specimen eorum, quæ sub disciplina præceptoris didicerat. Deinde subjungit eumdem* Petrum *sublevandæ pauperum mendicorum indigentiæ tenerrime affectum, edulia clanculum e cella penuaria, e culina, ex olla ænea, igni superimposita, prout fors offerebat, subduxisse ad subveniendum inopiæ illorum. Interea dum quadam vice ita casus ferret, ut carnes pio furto raptas, portaret in gremio ad pauperes, dicit idem Auctor mutatas fuisse in rosas, intaminata veste, in qua deferebat, ac patre, qui de improviso intervenerat, id inspectante, et rei novitatem admirante. Quæ omnia, uti et interrogata patris, quibus adde responsa filii gratiosa, ut ibidem referuntur, et apposita, aliasque mirabiles prodigii circumstantias lector inveniet loco citato.*

probatur non subsistere miraculum, F

7 *Verum enimvero non apparet quo pacto illa omnia potuerint contingere nisi piissimus Adolescens fuerit tum temporis annorum circiter sex aut septem, ut minus; atque adeo id ætatis convixerit suo patri, qui eum in facto deprehendit ac reprehendit. Jam vero cum mors sæpe dicti patris fuerit immaturior, quam ut cum anno sexto vel septimo* Petri *possit combinari, atque adeo cum memorato miraculo, et mirabilibus ejus adjunctis componi; non video quomodo ex ea saltem parte plane non corruat veritas; nisi nova miracula adstruas, quæ non sunt multiplicanda absque certitudine, nec admittenda absque sufficienti fundamento.*

de mutatis in rosas carnibus,

8 *Erravit*

A 8 *Erravit itaque Albius ex ignoratione epochæ chronologicæ a nobis expositæ; primò, dum loco supra allegato refert,* B. Petrum *simul cum suo præceptore accitum jussu patris Guidonis, quasi capacem jam tum, ut specimen daret, quam bene sub institutione præceptoris profecisset. Secundo dum prælibatum miraculum connectit cum adjunctis non cohærentibus ac supposito falso majoris ætatis filii ac vitæ patris, quod utrumque jam refutavimus, et clarius patebit in tantilla* Petri *ætate id fieri non potuisse, inspicienti vitam Albianam a num. 4. Tertio dum scribit beatum Confessorem a patre suo missum fuisse Parisios studiorum causa. Quarto dum refert, eumdem Guidonem e vita migrasse eo tempore, quo* Petrus *pene confecerat philosophiæ curriculum. Quinto denique dum* Petro *vix trimulo, dicit præmaturo obitu ereptam fuisse matrem, patre post illam superstite, et prolium educandarum in partem, proximam consanguineam, de qua mox, advocante.*

ab Albio narratum;

9 *En, quam multi errores ex uno puncto chronologico vel non intellecto vel male fixo. Opportune hic censuram meretur rigidus aliorum toties censor Baillet, dum scribit tomo* 2 *pag.* 111, *errantem secutus Albium vel alium nescio quem, nec scire interest;* Petri de Luxemburgo, *Lutetiam Parisiorum missi ad studia anno* B 1379, *ætatis suæ decimo, litterarum cursum interruptum fuisse ex parte per mortem patris, qui, prout evincitur ex jam dictis et deductis, ab annis octo diem vitæ supremum clauserat. Atque ut, unde paululum sumus digressi, ad prædictum miraculum revertamur, et quandoquidem jam semel illius incidit mentio, proferamus, tametsi loco non suo, quidquid eo pertinet; P. Carolus Faber S. J. sæpissime a nobis laudandus, et navata nobis opera de* B. Petro *cumulatissime meritus, litteris* VI *Octobris ad Papebrochium datis, significat veritatem ejusdem miraculi ab omnibus admitti; additque Patrem le Gros, de cujus laudibus erit dicendum plus semel, sibi affirmasse, necdum illud a se fuisse hactenus inventum in codicibus seu instrumentis, in archivio monasterii RR. PP. Cœlestinorum Avenionensium asservatis, de quibus postmodum, rebus ad Beatum nostrum pertinentibus longe locupletissimo, atque instructissimo.*

multimodis hic hallucinante;

10 *Ceterum an est credibile, miraculum tam illustre, tam singulare, tam inauditum, si vere subsistat, vel fuisse ignoratum ab auctore antiquioris vitæ, vel in processu fuisse præteritum, in quo plures res minoris momenti, quæ inoffenso splendore Beati poterant omitti, sigillatim, accurate ac graphice describuntur?* C *Quæ cum ita sint, non possum quin ingenue fatear, me formidare de veritate hujus miraculi, paratus interea statim melius de eodem existimare, ubi quis subministrare dignatus fuerit antiqua documenta, quibus ita veritatem ejus suadeat, ut persuadeat. Id opto, id desidero. At tum magna timeo vota, post adeo diuturnum ac constans de re, aliunde tam male cum chronologia cohærente, antiquitatis silentium.*

quod et aliunde videtur vacillare.

11 *Quotannis extiterit, quando interventu mortis, matrem amisit pius Adolescens, non est mihi in promptu ad amussim determinare; nec memini in antiquioribus Actis aut processibus legere me aliquid certi ac determinati. Narrat Albius (et post eum Bailletus) in vita num.* 3, *vix trimulum amisisse matrem, eaque defuncta educationem beatissimi Pueri sedulo, prudenter et accurate administrasse lectissimam laudatissimamque comitissam de Orgieres, nomine Joannam. Et sane avunculum ejus post mortem Mathildis, ipsum educasse dicit testis undecimus, omni exceptione major; annoque circiter ætatis suæ octavo non vulgaria innocuæ vitæ ac virtutum specimina edidisse, ut videsis in citato processu cap.* 2; *et de qua re nos paulo ante per prolepsin egimus num.* 3; *quæ omnia magna ex parte piissimæ Avunculæ institutioni accepta post Deum Optimum Maximum referri debent.*

Beatus matre orbatus,

12 *Ex articulo interrogatorio* 12, *quem ante oculos habeo, nimirum* quod dictus Dominus Petrus post annos suæ infantiæ completos, statim quod intelligere potuit, atque incepit loqui, ut puer missus fuit ad quamdam ejus avunculam dominam Joannam de Luxembourg, comitissam S. Pauli et Valhenberg, honestæ conversationis et vitæ, ubi primo didicit litteras a Capellanis dictæ Dominæ, quousque legere sciret competenter, *ex hoc, inquam, articulo interrogatorio, et responso testis* XI *supra laudati, ad articulum interrogatorium* 13, *qui* dixit *in processu*, se audivisse contenta in articulo fore vera ab Avuncula et pluribus aliis familiaribus dictæ Joannæ avunculæ, *videtur colligi, tamquam corollarium ad primæ ætatis tempora a Beato transacta, ubi et a quibus primas litteras didicerit; deinde sub cujus cura fuerit educatus, quæ videtur ibi assignari diversa a comitissa de Orgieres, ab Albio et Bailleto asserta; nisi Joanna de Luxembourg, comitissa S. Pauli, et Valhenberg, et comitissa de Orgieres diversa fuerint nomina uni eidemque personæ attributa, de quo nihil constat, et magis propendeo in oppositam sententiam, quod fuerint duæ personæ diversæ. Utut est; hoc saltem liquet, ad consanguineam proximam, sive matertera, sive avuncula, ut vocatur in processu, sive amita illa extiterit, educationis in tenella ætate continuationem post obitum parentum, esse referendam.* E

AUCTORE J. P. *a proxima consanguinea educatur.*

13 *Quæri insuper hic possit, an Juvenis castissimus etiamnum puer, angelicæ virginitatis florem interposita voti religione Deo consecrarit. Quæstioni ansam præbet Bailletus, qui loco supra citato rotunde edicit, affirmari id eum fecisse anno ætatis sexto, atque ad idem faciendum inductam ab ipso fuisse sororem suam Joannam, annos duodecim numerantem, de qua plura paulo post. Nulli relictus dubitandi potest esse locus, qui vitas ac processus evolverit, quin castissimus Adolescens in deliciis habuerit virtutem angelicam, totusque fuerit in declinandis cavendisque omnibus pro ejusdem virtutis tutela et conservatione, ut latius testatum faciunt testes in processu cap.* 2. *Verum ad expressam quæstionem, an Petrus aut soror ejus Joanna voverint virginitatem, nihil ibidem affirmate deponitur, sed respondet testis, se id nescire. Pie itaque credi potest dictum utriusque votum, at non certo factum affirmari, cum de eo non satis constet ex antiquis documentis.*

An voverit virginitatem?

14 *Claudamus hunc paragraphum, addendo paucula de Beati nostri fratribus ac sororibus germanis. Frater ei primogenitus fuit Valeranus de Luxemburgo, hujus nominis tertius, qui fuit comes S. Pauli et Ligniacensis post mortem patris sui, et simul Castellanus Insulensis, Dominus de Fiennes et de Bohain, nec non Connestabilis Franciæ. Proximus illi Joannes de Luxemburgo, qui fuit Dominus de Beaurevoir et Richebourg. Dein* Petrus *noster, de quo hic potissimum agimus, sæpe laudatus a nobis, sæpius laudandus. Postremum denique inter masculos locum obtinet Andreas de Luxemburgo, qui primo fuit archidiaconus Drocensis, dein sacras Cameracensis ecclesiæ infulas gestavit. Quatuor jam dictis fratribus, quorum duo primi, ut vidimus, illustrissimam stirpem dignitatibus ac titulis profanis potissimum illustrarunt, duo postremi honoribus sacris; respondebant tres sorores, Margarita, Maria, et Joanna. Hunc fratrum ac sororum ordinem, hactenus a me propositum, numerum, officia ac dignitates contexuit Illustrissimus Meurisse de Episcopis Metensibus num.* 531. *Jam vero quemadmodum favores ecclesiastici a puero gradatim ac certatim illustri nostro Confessori, omnibus naturæ ac gratiæ donis ornatissimo, accumulati fuerint, dispiciamus, eo quidem usque, ut illi ad sacras infulas Metenses et purpureum Cardinalium galerum obsecundarint; ut videbimus in paragrapho sequente.* F

ejus fratres et sorores.

A

AUCTORE J. P.

§ II. Beneficia ecclesiastica, ad quæ certatim promotus est usque ad Cardinalatum.

An beneficiis ecclesiasticis B. Petri.

Notissima pariter ac testatissima res est, B. Petrum *in summam a parvulo crevisse spem, et pro eo, ac morum ejus integritati, adeo eximiæ, cum nobilissimo generis splendore conjunctæ, congruebat, favoribus ecclesiasticis variis cumulatum, tanto majorem expectationem de se concitasse, quanto obnixius atque impensius in tenues sese profundissimæ humilitatis umbras abdere, celebritatem nominis vitare, et oblatas dignitates generoso contemptu declinare unice satagebat; haud ignarus, tum demum se fore maximum in oculis Dei, cum minimus esset in suis. Scimus tam ex antiquissima vita, quam ex processu, collatum piissimo Adolescenti fuisse canonicatum Parisiensem, ecclesiæ, ut referunt recentiores, tunc cathedralis, nunc metropolitanæ, divæ Virginis; quæ ecclesia alias inter, locum facile principem obtinet. Quo in munere, virtutibus atque exemplis omnium aliorum oculos in se animosque ipsum convertisse, liquet ex Actis ac processibus.* B *Scimus itidem ipsi collatum fuisse archidiaconatum Drocensem in ecclesia Carnotensi; quem, teste Illustrissimo Meurissio loco supra citato, ad majores promotus in Ecclesia dignitates, fratri suo Andreæ, natu minimo resignasse postea memoratur.*

annumerandus

16 *Beneficiis ecclesiasticis jam memoratis addendus canonicatus Cameracensis, et exinde archidiaconatus alter nobilissimæ urbis Bruxellensis, antiquæ ac celebratissimæ Ducum Brabantiæ sedis. Tametsi quippe altum ac constans ubique passim tam in antiquis Actis quam in recentioribus auctoribus de eo sit silentium, tamen nihil video quod cogat trepidare, ne dictum ipsi Ecclesiasticum favorem indultum asseramus. Nimis etenim clara sunt verba processus authentici, anno Domini* 1390 *ineunte formati atque inchoati, adeoque primis post* Beati *obitum temporibus, quem processum postea dabimus. In assertionis meæ fidem ac veritatem produco testem omni exceptione majorem, et appello ad Nicolaum Clacquin, loco undecimo inter testes processus collocatum, canonicum Cameracensem (sub qua diœcesi tum temporis erat subordinata Bruxellensis ecclesia) familiarem, domesticum, eleemosynarium, comitem, inspectorem oculatum, ac testem vitæ ac morum Beati Petri nostri quotidianum et continuum.*

C

canonicatus ecclesiæ Cameracensis.

17 *Is in eodem processu num. apud nos* 124, *plane rem conficit. Nam* interrogatus, quo tempore dabat eleemosynas per fenestras D. Petrus; dixit, quod quasi per unum annum ante ejus promotionem ad ecclesiam Metensem, *de qua mox;* videlicet, dum esset canonicus ecclesiæ Parisiensis, et erat archidiaconus Drocensis in ecclesia Carnotensi, *et* ARCHIDIACONUS BRUXELLENSIS IN ECCLESIA CAMERACENSI. *Quid clarius, quid luculentius? Enimvero non video, quid opponi possit tam irrefragabili testimonio, quo minus sine falsitatis formidine admitti possit ac debeat, Beatum nostrum fuisse canonicum Cameracensem; cum fuerit Bruxellensis in ecclesia Cameracensi archidiaconus; quæ dignitas tamquam basim dictum canonicatum præsupponit. Verum enimvero minora hæc et præludia solummodo videri possunt, si cum aliis ipsi collatis ecclesiasticæ dignitatis insignibus comparentur. Majora nos vocant.*

Episcopatus Metensis quando est datus,

18 *Vix itaque ætatis auroram, ut ita loquar, egressus erat, quando sine mora cœpit lux ejus splendescere, procedere, et crescere usque ad perfectam diem, et quaquaversum radios diffundere. Nam vacante post mortem Theodori Boppardi cathedra ecclesiæ Metensis, promovetur* Petrus *noster, rarissimo sane exemplo, ad hanc dignitatem anno* 1383, *circa mensem Martium, teste eodem Illustrissimo Meurissio, et creatur episcopus Metensium septuagesimus quintus, anno, ut tradit* D *antiquissima vita, ætatis decimo quinto. Quam spartam verbis et exemplis dignissime ornavit, nihil ad eam habens præmaturum præter ætatem, quam supplebat ille, qui eligit infirma mundi, ut confundat fortia. Ceterum quin gratum facturus sim lectori minime dubito, si puncta quædam ad præsens institutum accommodata, scitu digna, et ab antiquioribus vel ignorata vel neglecta, in breve compendium congeram, quæ pluribus videri possunt apud laudatum Meurissium loco citato.*

quando aditus;

19 *Anno itaque proxime sequente* 1384 *beatus Præsul noster tamquam bonus pastor gregem visere, et ecclesiæ Metensis possessionem adire statuit, Godefrido quodam Varisio summum magistratum moderante; ubi sine apparatu atque ornatu per cantorem ipso festo Pentecostes ipsum admissum fuisse, scribit idem auctor; (vide process. num.* 94); *annoque subsequente* 1385, *quando alius quidam, nomine Joannes Bertrandus magistratus principatum tenebat, urbem Metensem solenniter ingressum, comitante fratre, Comite S. Pauli, et pluribus aliis Dominis, omnium ordinum applausu receptum, publicisque ac solennibus urbis donis, in signum læti adventus, honoratum fuisse.*

E

et quam raræ humilitate;

20 *Probat præterea ex tabulis ecclesiæ (quam, ni fallor, intelligi vult Metensem) processisse modestissimum Episcopum eo usque humilitatis, ut nudis pedibus, et insidens asinæ, urbem primo intrare voluerit, secutus exemplum Christi, urbem Jerusalem ingredientis. Quid? quod nudipes quoque supplicationem obire voluerit ad S. Vincentium, omnium ordinum comitatu longe frequentissimam. Addit insuper vigilantissimum Pastorem una cum suffraganeo suo lustrasse suam diœcesim magno cum fructu; aliquot post primum ingressum diebus subortam esse controversiam quoad electionem tredecim virorum, quos juratos vocabant civitatis; creationem illam* Petro *abjudicasse cives, causantes eum dumtaxat esse administratorem diœcesis, non autem Episcopum, defectu competentis ætatis. Controversia diu tenuit; conventum frequenter, ac deliberatum inter cives; tandem anno sequenti decisum in favorum civium contra Episcopum; dimicatum acriter pro jure ejus a Comite S. Pauli, fratris germani; vastatum territorium Metense; beato Episcopo injuriam sibi factam summa moderatione animi, mansuetudine, et patientia ferente. Quæ omnia sicut et plura alia rerum adjuncta prolixius descripta reperiet lector apud eumdem Auctorem.*

F

quanta cum conservatione bonorum temporalium eccl. possessus,

21 *Ad extremum, quis non miretur masculam et inconcussam beati Adolescentis constantiam, pro conservatione bonorum temporalium ecclesiæ Metensis. Factum narro. Cum Comes S. Pauli neutiquam acquiesceret, quin pro missis militibus ad sternendam viam facilem pro dictæ ecclesiæ possessione; præterea, adepta jam a Petro possessione, quo quibusdam castris, quæ occupabantur ab amicis defuncti Episcopi, decessoris* B. Petri, *ecclesiæ Metensis, ad quam spectabant, non sine ingenti sumptu, et pecuniarum impendio recuperatis ac restitutis, competentem compensationem exigeret; adeo ut contenderet vel ex ipsis bonis ecclesiæ Metensis, si aliunde refundi sumptus non possent, sibi fieri satis; numquam eo adduci potuit beatus Episcopus; at propria bona obtulit, malens oblato toto suo patrimonio factos a fratre, in gratiam Ecclesiæ Metensis sumptus refundere, quam Christi patrimonium gravare. Plura processus toto capite* 9.

Hunc subsecutus Cardinalatus.

22 *Sicut integerrimus Adolescens noster in dies magis magisque crescebat virtute, ita crescebat gratia apud Deum et homines. Clementi sane Gebennensi adeo fuit unice carus, adeo in amoribus totus, ut non longo tempore post collatam ei Ecclesiæ Metensis episcopalem dignitatem, censuerit adscribendum eminentissimo purpuratorum Patrum ordini, et re ipsa eum crea-*

A creaverit Diaconum Cardinalem tituli S. Georgii in Velabro, seu ad Velum aureum, quantumvis invitum et fortiter reluctantem, quantum licebat per ætatem; quin et in aula sua Avenionensi ipsum secum morari voluit, haud ignarus, quantum Petrus gratiæ, quantum ornamenti angelicis suis moribus eidem esset allaturus; uti reipsa cumulatissime præstitit. Porro quantopere aulam fastidiverit, refert processus cap. 8. De miraculis, quæ ibidem contigisse memorat P. Albius in vita cap. 3, et quæ alibi in antiquis Actis desiderantur, loquemur, ubi vitas conferemus inter se. Nunc percurso a nobis summatim beatissimi Confessoris nostri vitæ curriculo, ad mortem, et ad alia, quæ mortem subsecuta sunt, in brevi prospectu repræsentanda, progrediamur, ut aliqualem lector formare sibi possit ideam eorum, quæ postea ex antiquis Actis et processibus, aliisque instrumentis ex professo proferemus.

§ III. Beati obitus, dies mortis, testamentum, sepultura, primus Avenione cultus, processus pro cultu universali, seu Canonizatione.

Dies obitus et annus male ab aliquibus fixi.

B Qui legerit antiquioris vitæ caput 6, recentioris caput 4, processus caput 11, habebit patheticam et graphicam descriptionem, quam pie, quam placide, uti vixerat, vivere desierit Angelus noster. De actu incomparabili, et ante hunc diem forte inaudito, profundissimæ humilitatis, quem morti proximus, a Meurissio, Albio, Bailleto fertur exercuisse, loquemur in paragrapho de collata cum antiquis Actis, et revocata ad trutinam Albii vita. Obiit itaque, ut supra indicavimus, die 2 mensis Julii anno 1387, natus annis 18, minus 18 diebus. Unde hallucinatur Gazetus in historia ecclesiast. Belgii, scribens obiisse annos natum circiter 23. Errat etiam Ciacconius, asserens tom. 2 col. 684, obiisse die v Julii aliosque, perperam ejus obitum die 2 Julii accidisse, affirmantes, arguens. Eodem errore lapsus est Labbeus in Chronologia. Nescio equidem quid Molanum moverit, ut designato, in suis Natalibus Sanctorum Belgii, vero tempore vitæ, anno utique circiter 18, adjecerit ad marginem cum nota asterisci, vigesimum secundum. Id quod arguit ipsum in determinanda vitæ epocha vacillasse. Certe nimis clare vitæ initium, progressus, ac finis probantur ex antiquissimis Actis, quam ut quisquam prudenter possit in hac materia dubitare.

Testamentum, et sepultura:

C 24 Morti præmisit testamentum, quod condidit xxix Junii, quatuor postremis vitæ diebus, Villanovæ, non procul ab Avenione, quo sanitatis gratia se receperat, petita prius atque obtenta a Clemente testandi facultate; præmisit, inquam, morti testamentum, lectu sane dignissimum, et spirans perfectissimum exemplar raræ, profundæque humilitatis. Ejusdem tenor habetur in historia authentica illorum, quæ post Beati obitum gesta sunt, et quæ postea dabitur. Prima, quæ post animam ac corpus Deo ac Superis commendata, tenuit eum cura, fuit designatio sepulturæ, de qua nunc ordine quædam breviter delibabimus. Locum ei designavit sub dio, in cœmeterio publico, S. Michaelis dicto, Avenione inter cadavera plebeorum et pauperum. Totus funeris apparatus fuerunt tres cerei cum duodecim torticiis. Nec digniorem sepulturæ locum designavit, si alibi extra curiam decedere contigisset. Obiter hic observa Meyerum in Annal. Fland. ad annum 1387 aberrasse a vero, dum refert illum obiisse Avenione, ibidemque esse sepultum in sacello divi Michaelis. Ceterum, corpus terræ mandatum fuit v Julii. Hinc haud dubie die v annuntiant eum nonnulli Martyrologi, qui fuit dies sepulturæ, non mortis. Nisi forte, quod potius crediderim, illum tunc memorent, quia illo die colitur Avenione.

AUCTORE I. P. miracula, et primus Avenione cultus.

25 Nec mora; nondum evoluto post Petri obitum anni circulo, spectatissima in magno numero patrata D varii generis miracula, illustre defuncto Thaumaturgi nomen, populo fidem, miseris perfugium, afflictis solatium peperere; qua in memorata historia asseruntur juridice examinata, ac vera comprobata in processu. Hinc admirabilis ac pene supra fidem effusus ad venerandum Beati sepulcrum confluxus; libata manibus pedibusque pia oscula, furtiva et violenta reliquiarum ablatio; hinc primus Avenione exortus magni Thaumaturgi cultus; hinc oblata donaria atque appensa anathemata; hinc primo erectum ibidem ipsi sacellum ligneum, impensis Mariæ Reginæ Siciliæ et Hierusalem; hinc cogitatum de erigenda ei basilica; ædificatum monasterium Cælestinorum, ex coacervatione anathematum et oblationum, eis hunc in finem concessorum, inchoatum, at Caroli VI Francorum regis liberalitate mirifice auctum: quæ omnia in dicta historia pluribus descripta lector inveniet. At quid de miraculo, quod ibidem in eo sepeliendo traditur contigisse eo tempore, quo anima defuncti ex more commendabatur, et corpus jamjam humandum erat? Quid de apertis, inquam, post mortem oculis? Quid de eo, quod addit Albius in vita, dum præter apertionem oculorum post mortem, Clementi annuisse aut signum E dedisse refert Beatum. De signo illo aut annutu non bene existimo, vereorque ut subsistat.

Aperti post mortem oculi, corpus ductile,

26 De apertis post mortem oculis quæritur in processu; sed valde timide et dubie, sane nequaquam categorice ab uno teste, juridice super hoc puncto interrogato, respondetur. Responsi verba dabit ibidem caput xi num. 175. Depositio autem testis xv et xvi num. 183 et 184, videtur dictam aperturam extra dubium ponere; tametsi nihil quidquam de ea proditum legatur in antiquissima vita, quod mirum est, rem tam insignem vel ignorari; vel si auctori fuerit cognita, prætermitti potuisse, ut maximum pene omnium miraculum fuit beati Thaumaturgi post mortem corpus, rigidum simul ac frigidum, et tamen molle, ductile et flexibile, eluso et eliso naturæ imperio, ad quatuor dies, donec sepultum est. Hæc brevissime. Vide rem in processu graphice expositam a num. 175. Nos quod cœpimus texere, filum prosequamur, ex sæpe dicta historia. Miraculis pene in immensum crescentibus quotidie, quæ Deus per Adolescentem Thaumaturgum operabatur; Clemens Gebennensis ea edoceri cupidus pro publico conferendo cultu, tres aulæ suæ Cardinales ad hoc commisit; qui anno 1389, die xvi Junii in Consistorio congregati, missum super hoc negotio audierunt celeberrimum Petrum de Alliaco, nomine Caroli VI Francorum Regis, Decani et Capituli Parisini, nec non Rectoris et Universitatis ejusdem urbis, proponentem, urgentemque sacros ac solennes piissimi Juvenis honores: rem roborantibus eorum, pro rei expeditione, urgentissimis supplicationibus, quæ ibidem integræ proferuntur. F

processus quando inchoatus,

27 Subsecutæ dein sunt litteræ Clementis, quibus committit examen vitæ, virtutum et miraculorum tribus ad hoc deputatis. Atque hic via strata fuit ad processum, de quo nunc agendum. Inchoatus ille fuit Avenione in hospitio, haud procul a cœmeterio S. Michaelis, loco sepulturæ B. Petri, anno æræ vulgaris 1390, die xviii Januarii. Non est hujus loci multis elogiis dictum processum exornare, aut fidem ejus ac sinceritatem commendare. Evolvat eum lector, et fallor plurimum, si lectionis ipsum suæ pœniteat. Addo unicum, multum auctoritatis ei conciliari per testes selectos, fide dignissimos, et juratos ad sancta Dei Evangelia dicere veritatem puram putam, favore, amore, prece, pretio, affectione, timore omnino remotis. Authenticum pro sinceritate apographi testimonium legitur inferius. Porro aliquorum, in digerendo dispescendoque dicto processu, a me actorum, rationem reddere convenit, quæ

A *quæ lectorum, ne ignorent, puto interesse. Rem divisi bifariam. Prima pars exhibet virtutes, secunda pars miracula, ut vitetur confusio, nata oriri, defectu justæ distributionis.*

AUCTORE J. P.

quomodo a nobis dispositus,

28 *Nomina testium, qui in processu sparsim exhibentur, et præmittuntur immediate suis quique depositionibus, eorumque ætatem, conditionem, patriam, aliasque characteristicas notas, sub uno veluti adspectu collocanda censui, quo sub una et continuata serie spectari possent, tribus huc potissimum de causis adductus; primo quia videtur non interrupta illa collectio testium conducere ad concinnam materiæ partitionem, et majorem perspicuitatem. Dein ne testium, identidem cum suis adjunctis characteribus recurrentium repetitio, multorum superfluorum verborum copia materiam plus æquo amplificaret, et nauseam crearet. Id quod melius patebit ex mutatione, quam feci, ordinis antiqui in novum. Exhibeo ordinem antiquum, quo processus primitus fuit collectus, et quo ad nos missus.*

ordo ejus antiquus, et novus,

29 *Præmittitur* oratio Episcopi Vivariensis coram Cardinalibus commissariis super vita et sanctimonia B. Petri de Luxemburgo. *Sequuntur articuli quasi interrogatorii numero ducenti octoginta* B *quinque continui super vita, virtutibus, meritis ac miraculis Beati. Proximum locum tenent testium ad vitam ac virtutes, depositiones. Dein ponuntur miracula; seu potius testium responsiones super miraculis. Habe nunc ordinem novum, quem ego induxi pro majore argumenti prolixioris brevitate et intelligentia. Memoratam orationem intactam reliqui, tamquam præambulum ad processum. Articulos interrogatorios vitæ plerumque contraxi, prolatis plenius responsis, in quibus omnis vis sita est potius, quam in dictis articulis. Et vero tetricum est bis de eadem re et materia audire per propositiones et responsiones; in quibus solet cum verborum prolixitate concurrere iterata locutio. Si quando hosce articulos profero, lectorem moneo, ea non ex depositionibus testium, sed ex articulis interrogatoriis desumpta esse. Depositiones testium vitæ ac virtutum aliter ordinavi, collegi, digessi, et ad varia capita revocavi, sectis et separatis vitæ ac virtutum depositionibus, ab eis, quæ datæ sunt super miraculis. Ceterum sunt nonnulla, quæ tamquam minus necessaria, vel crebrius repetita, studiose prætermisi. Alia item, ne sua nimia prolixitate fastidium crearent, contraxi. Periodi, quæ hinc inde litteris Italicis interspersæ leguntur, pro meis accipi volo.*

C *authentia.*

30 *Jam vero ad confirmandam tam processus sæpe memorati, quam apographi ejus, Avenione ad nos missi, sinceritatem, authentiam, ac fidem, subjicio testimonium authenticum R. P. Abelis le Gros, supra laudati, propria ejus manu exaratum, de vita ac virtutibus, seu tota prima processus nostri parte, in hæc verba :* Ego frater Abel le Gros, monachus Cœlestinus et bibliothecarius nostri regii conventus Avenionensis testor, hoc apographum attestationum seu depositionum octodecim testium, productorum super genere, vita, moribus, conversatione et meritis recolendæ memoriæ B. Petri de Luxemburgo, S. Georgii ad Velum aureum diaconi Cardinalis, esse ad verbum, et omnino consimile attestationibus eorumdem testium, quæ habentur in originali processu canonizationis prædicti beati Cardinalis; qui quidem processus in tabulario prædicti nostri conventus diligenter asservatur. Jacent autem hæ dictæ attestationes in dicto originali immediate post articulos seu rubricas de miraculis, quæ per eumdem beatum Cardinalem operatus est Dominus. Eas ego obiter tantum, brevitatis causa eodem loco perstrinxeram in apographo ejusdem processus, manu mea descripto a pagina 101 ad 108. Verum ad majorem Dei gloriam, servique sui fidelissimi, beati Petri de Luxemburgo gloriam et honorem, D censui has depositiones, quippe testium nobilissimorum, maximeque idoneorum et omni fide dignorum, esse ad longum et prout in originali habentur, fideliter esse scribendas. Eas autem hic esse descriptas testor. In cujus rei fidem de mandato Reverendi Patris Antonii Nicolai Malet, Prioris hujus nostri conventus Cœlestinorum de Avenione, hic apposui sigillum dicti conventus, die XIX mensis Aprilis anni MDCLXXVIII. *Appositum erat infra sigillum in hostia rubra.*

31 *Ad miracula, a magno Thaumaturgo nostro patrata, quod attinet; reddo eodem ordine, quo accepi. Præcedunt propositiones miraculorum, sequuntur depositiones. Mutati tituli et capita. Testes depositionibus interspersos, extraxi, et avulsos e textu, sub uno aspectu posui, ut monui de testibus primæ partis. Quod fuerint testes jurati, tacto sancto Dei Evangelio, verum dicere, nullo alio, quam solius veritatis intuitu, etc., et quæ habentur in clausula de testibus vitæ ac morum, huc transfer, et hisce quoque testibus applica. Vide plura in ipso processu part. 2, cap. 1. Superest ut de apographi MS. valore pauca subnectam. Non sine grati animi testificatione palam facio processus apographum nos debere Viro humanissimo R. P. Abeli le Gros, pluries jam laudato; qui ipsemet illud* E *verbatim transcripsit summa fide ex authenticis documentis, in archivio monasterii Avenionensis RR. PP. Cœlestinarum curiose asservatis; cui Deus cum Sanctis suis pro impigro labore sit propitius, et nomen exscriptoris inscribat albo eorum, quorum nomina scripta sunt in cœlis. Audiamus modo quam insigni testimonio apographum de miraculis, post Beati mortem patratis, dictus Religiosus prosequatur, digno sane, cujus hic pecaliaris in omnes annos consequentes, pro gloria beati Thaumaturgi, memoria inseratur, ad majorem et indubitatam apographi sinceritatem et fidem. Reddo verba :* Cum Deus sit mirabilis in Sanctis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, quandoquidem gloria virtutis eorum est : (ut ait Propheta) nihil præstantius, nihil dignius excogitari potest, quam in lucem proferre illorum sanctimoniam et in apertum edere miracula, quibus coruscant, ut idem Deus honorificetur ab omnibus.

Processus miraculorum.

32 Quamobrem ne juste ab omnibus argui possimus, quod lumen, quod in nobis est, reposuerimus sub modio, et non super candelabro, et ne tanti flagitii conscii videamur; libenti animo et maximo perfusus gaudio; Ego frater Abel le Gros, F monachus Cœlestinus et bibliothecarius conventus nostri regii, hoc apographum processus canonizationis B. Petri de Luxemburgo vere Sancti, vere Thaumaturgi, de verbo ad verbum transcripsi, ut si nondum placuit summis Pontificibus illum Sanctorum albo inscribere, placeat saltem reverendis Patribus Societatis Jesu Antuerpiæ civitatis, acta illius reponere in immenso illo ac operoso labore, ab ipsis ad gloriam Sanctorum elucubrato, ut fulgor tanti luminis toto resplendeat orbe terrarum.

quam authenticus,

33 Testor igitur hoc apographum, quod extraxi de originali processu, qui in archivis nostris curiose asservatur, esse verum et originali omnino consimile. In cujus fidem de mandato Patris Antonii Nicolai Malet, Prioris hujus nostri regii conventus Cœlestinorum de Avenione, hic apposui sigillum dicti conventus, die XIX mensis Decembris anno a Christo nato MDCLXXVII. Frater Abel le Gros. *Appositum erat sigillum in hostia rubra. Hactenus de processu pro canonizatione, vitæ ac morum B. Petri instituto, miraculorum excellentia et multitudine, testium numero, ac fide, et ceteris omnibus ad hanc rem, intra breve tempus terminandam, longe instructissimo; adeo ut mirum prima fronte videatur tam longo tempore cultum ejus publicum retardari potuisse, ut jam dicemus,*

et sincerus.

A *mus, quamvis urgentissime et instantissime fuerit petitus.*

§ IV. Cultus publicus instantissime petitus, at diu retardatus; tandem concessus, et in recentiores fastos relatus.

Publicus Beati cultus

Q*uam lentæ ac diuturnæ, quam variæ et multiplices intervenerint moræ, ut publicus* B. Petri *cultus, anno* 1390 *per juridicum processum intentus, ad optatum finem non pervenerit, nisi demum post multorum annorum intervallum, refert Historia sæpe dicta; quæ omnia longum foret hic singulatim recensere, et supervacaneum, cum ibidem videri possint. Eo itaque res redierat anno* 1432, *ut jam tantum non sepulta foret tam fervide inchoata, tam solicite promota, tam constanter continuata, pro sacro Beati cultu ac publico impetrando, contentio; nisi illam rursus suscitasset Deus per celeberrimum æternisque fastis dignissimum miraculum, quo puer lapsus ex edita turri et frustatim collisus et attritus, repente redintegratus convaluit per intercessionem magni Thaumaturgi nostri. Hac occasione resumptum pro tertia vice canonizationis negotium anno* 1433, *sub Eugenio IV; a Concilio Basileensi, deputati ad hoc Cardinales anno* 1435; *producta denique fuit, agitata, orata causa. Accesserunt eo litteræ Comitum Luxemburgensium anno* 1436. *Deputatus anno sequenti Procurator PP. Cœlestinorum Avenionensium, qui hanc rem intentissimis et conspirantibus studiis, opera, labore, diligentia, ad finem perducere satagebant, ad concilium Basileense, ex cujus ibidem subortis turbis, novæ exortæ sunt moræ, uti in sæpe laudata historia exponitur.*

diu retardatus, B

tandem concessus per solennem beatificationis bullam,

35 *Tandem post tot tantaque irrito conatu tentamina, post tam diuturnam exspectationem, et ardentissima vota, anno demum* 1527 *die* IX *Aprilis summus Christi in terris Vicarius, Clemens VII Medicæus, publicis Beatorum fastis dictum Thaumaturgum, adscribendum censuit, edita solenni bulla Beatificationis, sequentis tenoris:* Dilectis filiis nostris, Præposito et Canonicis Metropolitanæ Arelatensis ecclesiæ, et Priori ac fratribus domus FF. Cœlestinorum, regularis observantiæ, civitatis nostræ Avenionensis, Clemens Papa VII. Dilecti filii, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum, sicut accepimus, jam diu magnis Christi Fidelium, et potissimum civitatis nostræ Avenionensis erga B. Petrum de Luxemburgo, et Arelatensis, erga Ludovicum Alamandum, S. R. E. Cardinalem, et ecclesiæ Arelatensis archiepiscopum, quorum corpora, Ludovici in Arelatensi, et Petri in vestro monasterio, respective requiescunt, devotionis affectus ita emineat, et populi multitudo non solum civitatum prædictarum, sed aliarum partium occurrat concurratque diversarum, ut in eorum procellis, et in hujus seculi caduci turbinibus tamquam speciales protectores, fautores, intercessores, et adjutores ad Dominum habeantur atque invocentur. Nec mirum, si Dominus noster Jesus Christus, cujus pro posse, ut fide dignorum habet assertio, imitatores extiterunt, indies, ipsorum precibus, eos invocantes, miraculis, ac dolorum et angustiarum sublevationibus adjuvet, opemque ferat et auxilium.

C

anno 1527,

36 Quandoquidem Petrus teneris sub annis, et Ludovicus, ipsi, ut accepimus, vitam cælibem, castamque et inviolatam exegerint, Petrus in decimo septimo, Ludovicus vero in sexagesimo, vel circa, ætatum suarum annis, ut in eorum vitæ annalibus traditur, suo creatori suas purissimas animas reddiderint, calcatis hujus mundanæ vitæ, quamvis illustri essent orti prosapia, illecebris. Proinde claræ memoriæ Renatus Rex Siciliæ et Hierusalem hinc in illis partibus degens, cum multitudine Christi fidelium, miraculorum hujusmodi stupore, vestraque regulari observantia et vitæ exemplaris meritis motus, ecclesias, domum, et conventum vestra instauraverit, et non parva impensa construi fecerit; vosque propterea ob singulares eorumdem Petri et Ludovici virtutes, quæ innumeræ leguntur; nec non jejunia, orationes, vigilias, et quam plures Deo gratas et acceptas operationes, quas tunc viventes, gratia sibi assistente divina operabantur, ita ut in Cœlitum numerum existimentur pie, esse relati, cupiatis eorum corpora, quæ, ut præfertur, in eisdem ecclesiis vestris, et locis satis humidis et subterraneis jacent, ad alia, intra tamen ecclesias vestras, commodiora loca transferre, ipsosque Petrum de Luxemburgo et Ludovicum Alamandum, quorum imagines ubique a fidelibus, longissimis jam annis citra, depingi consueverunt, pro Beatis coli et venerari posse. D

AUCTORE J. P.

37 Nobis propterea, venerabilis fratris nostri Francisci episcopi Tusculani, S. R. E. Cardinalis de Claromonte, illarum partium nostrarum legati de latere, qui ad eosdem Petrum et Ludovicum non parvum gerit adfectum, et vestro nomine humiliter supplicatum exstitit, ut hujusmodi vestris tam piis et honestis desideriis annuere, pro nostri pastoralis officii debito, de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, qui fideles quoslibet, et præsertim sub sacræ religionis jugo, Domino famulantes, ad devotionem ac venerationem illorum, qui Beati habentur, quantum cum Deo possumus, libenter excitamus, ut imitatores illorum existere valeant, vestris hac in parte piis desideriis, utpote ex magno devotionis fervore prodeuntibus, annuentes; vobisque eorumdem Petri et Ludovici corpora et ossa ex dictis subterraneis locis, in alia commodiora loca earumdem ecclesiarum vestrarum transferre, et ibidem venerabiliter collocare, et tam vos, quam alii, utriusque sexus Christi fideles, eos pro vestra et eorum spirituali consolatione, in vestris ecclesiis, et sacellis, pro Beatis venerari, sine incursu alicujus demeriti vel idololatriæ, seu conscientiæ scrupulo, possitis et valeatis, ac ipsi possint ac valeant; auctoritate Apostolica tenore præsentium de Apostolicæ potestatis plenitudine concedimus pariter et indulgemus. Non intendimus tamen propterea eosdem Petrum et Ludovicum in catalogum Sanctorum esse relatos, donec servatis debitis solemnitatibus, in Sanctorum canonizatione servati solitis, ad illorum canonizationem deventum fuerit, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die nona Aprilis anno millesimo quingentesimo vicesimo septimo, Pontificatus nostri anno quarto. *Subsignatum erat* Jacobus Sadoletus.

quæ hic datur. E F

Exhumatio corporis,

38 *Expedita hac Avenionem beatificationis bulla, et a PP. Cœlestinis accepta et in capitulo prælecta, ad exhumationem corporis est processum. Inventus locus sepulturæ, et elogium sepulcrale, quod exhibetur apud Miræum in Fastis pag.* 367, *his verbis:*

Hoc colitur templo, tegitur simul aurea virtus
Clara Lucemburgi soboles, nitidissima merces,
Orbis et unus honos, mortali corpore cœlum
Transfertur, meritis Petrus inter numina numen.
Anno milleno sepelitur, sicque trecentis,
His septem junges, octoginta superaddens,
Et quinta Julii, pollens virtutibus altis,
Assidue a populo veneratur quolibet anno.

Post hæc repertum quoque corpus ac reverenter e terra erutum, et solenni ritu super altare est collocatum, ut pluribus intelligi datur ex eadem historia, quo lectorem remitto. De Beati reliquiis nunc obiter tantum, pluribus

AUCTORE I. P.

A *bus agemus, ubi prius breviter edocuerimus, quomodo piissimi Adolescentis cultus publicus Avenionensibus concessus, deinceps lapsu temporis fuerit continuatus et propagatus. Incrementum haud dubie non vulgare is cepit ex novo miraculo anno* 1589 *patrato mulieri falso accusatæ, de quo ibidem pluribus; uti etiam de restaurata in Beati honorem ecclesia, et ad constructionem amplioris formæ redacta; exhibitis et osculo oblatis sacris exuviis, et quibusdam particulis distributis, ex voto eorum, qui ibidem aderant.*

amplificatus cultus, festum annuum,

39 *Quemadmodum novis in dies miraculis pergebat inclarescere beatus Confessor noster, ita nova quotidie ad sacros ei certatim deferendos honores incrementa et semper ardentius in animis hominum desiderium exarsit; quod eo quidem usque accrevit, ut ad instantiam Avenionensium indultum sit, ut quotannis die* v *Julii in Avenionensi civitate celebretur festum ejus, ex stricto præcepto obligans, uti vides ex instrumento authentico, quod sequitur, idiomate Gallico primitus edito, et in latinum a me converso :* De mandato Illustrissimi ac Reverendissimi Caroli de Conty, Anconæ episcopi, Vicelegati et gubernatoris generalis legationis Avenionensis, deputati a SS. Domino nostro Papa. Cum ad instantiam et requisitionem Dominorum B Prioris et Religiosorum conventus Cœlestinorum hujus civitatis Avenionensis, interveniente Domino Advocato et Procuratore Generali Sanctitatis suæ in dicta civitate et legatione, Reverendissimus Joannes Franciscus Bordini, præfati Avenionis Archiepiscopus, ordinaverit ut festum B. Petri Luxemburgici, quod incidit in diem Mercurii proximam quinta hujus mensis, observetur et celebretur in præsenti civitate, sicut festa alia præcepta et celebrari consueta :

Avenionensibus impositum sub præcepto.

40 Ideo omnibus, cujuscumque gradus ac dignitatis fuerint, nemine prorsus excepto, injunctum ac præceptum est, ut prædictum festum coli, observari, ac celebrari curent, sicut per dictum Dominum meum Illustrissimum Archiepiscopum fuit præscriptum, claudendo officinas, et cessando ab omni opere mechanico; eodem prorsus modo, quo in aliis festis præceptis factitare tenentur, sub pœna, dicti mei Domini Illustrissimi Vicelegati arbitrio infligenda. Datum Avenione in palatio Apostolico hac die III Julii MDC. *Signatum* Carolus de Conty, *et inferius* Syffredi.

Confraternitas petita. Canonizatio, cur non obtenta.

41 *Hisce, quæ de continuatis piæ ac publicæ erga* C B. Petrum *venerationis incrementis, jam in medium produximus, non vulgare pondus adjungit erecta Avenione in ejus honorem congregatio (confraternitatem appellant) Illustrissimo Avenionensi proposita anno* 1610 *et ab eodem legitime approbata, die* XVII *Julii eodem anno. Quid? quod Illustrissimus Princeps Franciscus de Luxemburgo, multarum legationum perfunctione clarissimus, omni nervorum contentione sit annisus Romæ, ut Beatus Petrus, suus consanguineus, supremum sanctitatis cultum consequeretur, sacro non jam Beatorum solummodo, sed Sanctorum albo per publicam canonizationem inscriptus. Res agitata in consessu Eminentissimorum Cardinalium tempore Clementis VIII, cur minus e voto successerit, panditur satis probabiliter in eadem Historia, dum ibidem dicitur, qua conditione, canonizatio facile potuerit obtineri, si viris Principibus illam urgentibus placuisset ipsum referri in numerum Sanctorum sub titulo Confessoris non Pontificis, suppresso titulo Cardinalis, quam postremam dignitatem acceperat a Clemente VII Gebennensi; cujus auctoritatem potestatemque ne videretur agnoscere et approbare ille Papa, qui ipsum hoc titulo conspicuum sacris Sanctorum tabulis accensuisset, res ulterius non processit, at infecta remansit.*

42 *Subsecuta deinde Bulla, qua conceditur, ut offi-* D *cium canonicum quotannis die* v *Julii in ecclesia Cœlestinorum de Beato nostro recitari possit in perpetuum, conatum canonizationis ejus, qui minus hactenus e sententia successerat, saltem aliquousque, si non compensavit, saltem mitigavit; qua de re extat authenticum exemplar dictæ Bullæ, quod hic subjicitur :* Urbanus PP. VIII ad perpetuam rei memoriam. Domini nostri Jesu Christi, qui servos suos æternæ gloriæ præmio donat in cœlis, vices quamquam immeriti gerentes in terris, ex injuncto nobis pastoralis officii debito procurare tenemur, ut eorumdem servorum Christi debita veneratio in terris in dies magis promoveatur, et laudetur Dominus in Sanctis suis. Quamobrem fidelium quorumlibet et præsertim divini Numinis obsequiis, sub suavi religionis jugo famulantium votis, peculiarem erga eosdem Christi servos cultum respicientibus, libenter annuimus, prout conspicimus in Domino salubriter expedire.

Profertur bulla,

qua officium canonicum,

43 Sane pro parte dilectorum filiorum Consulum civitatis Avenionensis, ac Prioris et Monachorum monasterii, per Priorem claustralem regi et gubernari soliti, B. Petri de Luxemburgo, dictæ civitatis, Congregationis Cœlestinorum, Ordinis S. Benedicti, nobis nuper expositum fuit, quod ipsi pro E eo, quem erga eumdem B. Petrum de Luxemburgo, cujus sacræ reliquiæ, ut asseritur, in ecclesia dicti monasterii asservantur, gerunt devotionis affectu; ac ad augendam erga illum Christi fidelium devotionem, officium ut infra recitari posse desiderant. Quare nobis humiliter supplicari fecerunt, ut eis de opportuna ad hoc licentia providere, de benignitate Apostolica dignaremur.

de eo quotannis

44 Nos igitur piis Consulum ac Prioris et Monachorum præfatorum votis præmissis, annuere, illosque specialibus favoribus, et gratiis prosequi volentes, et eorum singulares personas a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et pœnis, a jure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatæ existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes et absolutos fore censentes, hujusmodi supplicationibus inclinati de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium sacris ritibus præpositorum consilio, Priori et Monachis dicti monasterii, nunc et pro tempore existentibus, quod de cetero perpetuis futuris tem- F poribus in Ecclesia dicti monasterii, die tantum festivitatis ejusdem B. Petri, officium de eo de communi Confessoris non Pontificis juxta rubrica Breviarii Romani recitare libere et licite valeant, licentiam et facultatem Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus et impartimur.

in perpetuum recitandum conceditur.

45 Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ac monasterii et congregationis præfatæ, et juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, et consuetudinibus, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem sub annulo Piscatoris, die XXX Maji MDCXXIX, Pontificatus nostri anno VI. M. A. Maraldus. *Quod Bulla hæc sit authentica, fidem facit, R. P. Abel le Gros, sic inquiens :* Ego frater Abel le Gros, monachus Congregationis Cœlestinorum, bibliothecarius conventus nostri Avenionensis, testor, hoc Breve Apostolicum esse scriptum juxta originale. F. Abel le Gros die XXV Septembris MDCLXXVII. *Et ad majorem rei confirmationem in plenissima forma appensum erat duplex sigillum. Coronidis loco iis, quæ de cultu Beati huc usque diximus, addendum ex Historia Ecclesiastica Belgii, scripta per Guilielmum Gazetum, erectum dedicatumque fuisse sacellum in honorem S.*

Cultus in diœcesi Tornacensi.

A *S. Drunonis ac* B. Petri de Luxemburgo, *in pago diœcesis Tornacensis, Dicto Espinoy. His de primordiis, continuatione, retardatione ac propagatione cultus, hactenus breviter expositis; venio nunc ac lustrandos exhibendosque præcipuos Martyrologos, qui honores sacros Beati, eo venerationis legitima auctoritate deductos, atque in sacras a se tabulas relatos, ad posteros propagarunt.*

Annuntiationes in Martyrologiis.

46 *Ferrarius in catalogo Generali, Molanus in Natalibus, Willot in Hagiologio Belgico et Castellanus, signant ipsum die* 2 *Julii. Miræus in Fastis eum refert* V *Julii. Saussayus elogium ejus ponit eodem die, quamvis die* 2 *observet ipsum eo die ad superos evolasse. Grevenus Beatum annuntiat die* XIII *hujus, in quo illum sequitur Canisius. Facilis porro jam est responsio quærenti, cur ab aliis Martyrologis memoretur die* 2 *hujus, ab aliis die* V. *Nimirum quia dies secunda, est dies obitus, dies autem quinta non sepulturæ tantum, sed annuo cultui consecrata Avenione, ut liquet ex dictis supra. Quæ ratio impulerit Grevenum et Canisium, ut natalem ejus signarent non secunda nec quinta, sed decima tertia hujus, non assequor. Recte quidem dicit citatus Saussayus, festum nostri confessoris differri in diem* V, *sed multum errat, dum* B *putat, id esse factum ex præscripto Clementis VII Medicæi, veri Christi Vicarii; nam hoc falsum esse, liquido constat ex Bulla beatificationis jam producta; in qua de die festivitatis nihil legitur. Crediderim hanc dilationem esse inductam, tum propter festum Visitantis Virginis, quod indicit in* 2 *Julii; tum quia aliunde erat congruum destinare diem quintum potius quam alium, ad colendum festum, quia eo die fuerat sepultus.*

§ V. Reliquiæ, et innumera prope miracula.

Distributio reliquiarum:

Quanta extiterit vel a primis post obitum diebus æstimatio sacratissimi pignoris, a beato Adolescente, in terra relicto, facile intelligitur ex frequentissimo concursu, aliisque adjunctis supra enumeratis occasione sepulturæ ejus, et ex verbis processus, ex articulo interrogatorio primo desumptis, quæ conjeci in finem § *decimi. Nec vero minus perspicuum est, crescente in dies ingenti numero miraculorum, crevisse pariter pretiosissimi depositi venerationem, confluentibus undequaque omnis conditionis, sexus, atque ætatis populis,* C *pia sanctissimis magni Thaumaturgi reliquiis reverentiæ religionisque officia exhibituris. Illustrissimus ac Reverendissimus Archiepiscopus Avenionensis birretum nocturnum dono dedit Eminentissimo Cardinali Borbonio, Beati consanguineo, anno* 1575; *de qua donatione postea pluribus, ubi agetur ex professo de iis, quæ post obitum ejus contigerunt. In sancti corporis translatione, aliquæ piarum exuviarum particulæ distributæ PP. Cœlestinis, PP. Societatis Jesu, nec non primoribus civitatis Avenionensis, qui omnes tum una aderant. Ad hæc, separatum caput a reliquo corpore jam tum ab anno beatificationis* 1527, *deinde inclusum argenteæ thecæ, in capitis formam eleganti opere elaboratæ. Illustrissimi Dux et Ducissa de Ventadour, nec non Illustrissimus Princeps Franciscus de Luxemburgo, supra laudatus, Dux Piney, incredibili obtinendarum aliquarum reliquiarum* B. Petri, *consanguinei sui, desiderio flagrantes, eas impetrarunt.*

pallium Parisiis servatur, et alia reliquiarum pars.

48 *Quæ omnia prolixius deducta leges in historia eorum, quæ post mortem B. Petri gesta sunt. Tradit Saussayus, coli beatum Confessorem Parisiis in templo PP. Cœlestinorum, ubi et sacellum, ipsius venerationi sacrum, pallio ejus, quod in scriniis religiose asservatur, insigne;* ad cujus, *inquit,* osculum plerique in dies devote confluunt, ejusque contactu infirmi D quique, maxime vero febriculosi, solatium optatum, si fide nixi accedant, sibi tanti Cœlitis, meritis præstari experiuntur. *Fertur insuper, ostendi aliqua pars reliquiarum ibidem in abbatia Vallis gratiæ, sita in suburbiis dictæ civitatis. De utroque Beati brachio, quod alio delatum dicit Boureyus, vide* § 8. *Reliquiæ an aliæ alibi sint extra civitatem Avenionensem, ignoro. Ceterum propensissima sacratissimi corporis, Avenione apud PP. Cœlestinos quiescentis, atque ibidem loci inchoata, aucta, continuata veneratio, si adeo religiose parcos ac pie tenaces reddiderit suos possessores, ut non facile sint passi, reliquias alicunde avelli, et depositum sibi commissum minui; non adeo mirandum, multo minus vitio ad illis dandum. Comprobat enim rei possessæ pretium, possessorum affectum, vigilantia sedula et accurata in concredito sibi æstimatissimo pignore conservando.*

AUCTORE J. P

Miracula pene innumera,

49 *Magnum maris immensi æquor ingredimur, dum de miraculis ope beati Confessoris perpetratis dicere incipimus. Enimvero nullius est scribendi tanta vis tantaque copia, quæ non dicam meritis laudibus exornare, sed vel enarrare ea digne sufficiat. Tanta quippe est eorum multitudo, ut ad infinitatem quamdam ascendere, tanta excellentia atque præstantia, ut perpetuam omni ætati consequenti admirabilitatis præbitura sint materiem; tanta tamque diuturna duratione ac* E *continuatione, ut assiduam in singula tempora offerant occasionem laudandi Deum, facientem mirabilia per suum Beatum, cui jure optimo propter insignem illam et raram prærogativam edendi miracula, magni Thaumaturgi nomen inditum sit; prorsus ut non audeam affirmare, an a temporibus Apostolorum, prodigiorum feracissimis, orbis terrarum parem aut viderit aut visurus sit Thaumaturgum, qui plura tam exiguo tempore, quam patravit Thaumaturgus noster, editurus sit miracula omnis generis, varietatis et notæ.*

eorum probatio,

50 *Nec velim temere id quisquam a me dictum existimet, fallor plurimum, si non ejusdem mecum futurus sit sententiæ, dum meditate evolvet ea, quæ in antiquis Actis quæ in parte secunda processus, agente de miraculis, quæ denique in insignioribus Beati elogiis inscriptionibusque de præsenti argumento tractata inveniet, de quibus agendum erit paulo post. Et vero quis inficias iverit, tantam miraculorum abundantiam, magnum, illustre et immortale piissimo nostro Adolescenti nomen peperisse, qui attenderit non numeranda illa esse per unitates, non per decades; sed per centurias gradatim ascendendum, ut, in immensum pene aucto eorum numero, exemplo vix hactenus alicubi audito, ascendi* F *paulatim ac perveniri ad chiliadas possit. Adisis locos jamjam assignatos; prout insuper Historiam eorum, quæ gesta sunt post beati Confessoris mortem. Quid sentiamus de miraculo in vita Albiana exposito, de mutatis nimirum carnibus, a* B. Petro *ad pauperes delatis, in rosas, diximus supra, a num.* 6.

ex antiquissimorum Actorum,

51 *Ad majorem miraculorum prope supra fidem, a me hactenus assertorum, confirmationem, profero fragmenta quædam e vita seu legenda antiquissima, auctore coævo conscripta, non amplius quam uno post Beati mortem anno cum pauculis mensibus, de cujus valore et pretio dicemus infra suo loco. Lectione septima residui, seu partis secundæ, officio ecclesiastico B. Petri subnexæ, lego sequentia :* Justo. . . Dei judicio digne promeretur Cardinalis ille beatissimus, *Thaumaturgus noster,* ejus attenta vita beata, et miraculis ipsius infinitis, quæ universo panduntur orbi, sanctorum Confessorum atque Virginum ascribi catalogo. *Et pauculis interjectis, non veretur cuiquam Sancto detrahere, quod suum est, nec temeritatis incurrere notam, dum in sublime attollens sermonem, audet dicere,* a mille forsitan annis Sanctum non legi fuisse, qui post modica adeo temporum curricula, tot præfulgidis claruerit miraculis glorio-

A gloriosis, quæ grandem intuentibus ingerunt stuporem animorum. Crebra quoque adeo continue ad ejus frequentantur tumulum miracula, quibus ex ipsorum clara evidentia luculentius Sanctorum adscribendus catalogo demonstratur.

AUCTORE J. P.

52 Nam hac die, qua, Christo duce, præsentem complevi legendam, die videlicet v mensis Octobris anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo octavo, mille noningenta et sexaginta quatuor Christus ad ejus preces effecerat miracula sancta, quæ mundum tamquam clara dies irradiant universum. *Nec est quod quis existimet, ea patrata esse in sola civitate Avenionensi; alio quoque pervagata ea sunt, dum Beatus ibidem lectione octava asseritur* per diversas mundi partes... præclarissimis miraculorum prodigiis, divina ipsum glorificante potentia, coruscasse. Nam cæcis, surdis et mutis, claudis, hydropicis, paralyticis, dæmoniacis et leprosis, ipsius meritis gloriosis remedia conferuntur salubria. Sed et multis mortuis per ipsum suscitatis usque ad numerum quadraginta duorum, innotescit fidelibus magnificentia virtutis Altissimi. *Præmiserat ad calcem lectionis sextæ, posse se* miracula recitare infinita, sed nunc supersedere brevitatis causa. B *Hæc de miraculis generatim, agetur de iis sigillatim in processu super iis concinnato, et locis supra assignatis. Vide paragraphum* VII *hujus commentarii, ubi præter dicta miracula, reperies alia numero ter mille, quæ scribit Albius primo biennio post exactos duos ab* Petri *obitu annos, contigisse, non annumeratis iis, quæ subsecutis temporibus facta sunt. Nos interim relicta tam immensa obysso, materiam nostram prosequamur; qui satis habemus, rudem quamdam hic lectori dedisse ideam tot rerum mirabilium, quas Beatus patrasse comprobatur. Consule etiam quæ ex Boureyo habentur* § VIII.

fragmentis.

§ VI. Antiquissima Acta MSS. inter se collata, quando et a quo edita, unde ad nos missa, officium, orationes propriæ, Hymnus.

Vitæ antiquioris auctor anonymus,

Duplex *de virtutibus ac miraculis* B. Petri de Luxemburgo *editur hic a nobis vita, plurimum inter se diversa. Alia quippe antiquior, recentior altera. Agemus hic primum de antiquiore, acturi paragrapho proxime sequenti de recentiore. Auctoris nomen ignoro. Sed quisquis ille fuerit, constat coævum fuisse* B. Petro, *et* C *gesta ipsius conscripsisse exiguo post ejus obitum tempore, videlicet uno anno cum tribus mensibus ac duobus diebus, ut patet ex verbis auctoris, in fine paragraphi præcedentis ad miraculorum confirmationem productis. Bailletus in tabula critica Sanctorum mensis Julii, affirmat monachum Cisterciensem fuisse; aitque prætendi unum eumdemque esse auctorem hunc, qui composuit tractatum, cui titulus,* Judicium veritatis in causa schismatis, *editum occasione schismatis famosi inter Urbanum VI et Clementem VII; pro qua prætensa sententia illustrissimum episcopum Augustodunensem Dony d'Attichi citat idem Bailletus in tabula critica ad diem* V *Julii. Nihil horum hactenus pro certo comperi ex documentis antiquis, quæ habemus de Beato nostro. An laudatus Episcopus quidquam alibi invenerit, quod identitatem illam suadeat, non disputo. Mirabor, ubi videro hanc, stabilitam ex antiquorum scriptorum auctoritate. Certius porro mihi constat, antiquum scriptorem vitæ seu legendæ, anonymum, adjecisse animum ad scribendum ex voto, quod emisit, et ex grati animi officio, ob acceptum a Beato beneficium. Satis clare hoc ipse indicat, ut post pauca pluribus ostendemus. Ceterum satis aperte prodidit, scripsisse se tempore famosi schismatis, et perstudiosum fuisse Clementis Gebennensis, locis variis suæ legendæ, quam concinnavit, cujus ordinem hic paucis exhibeo.*

54 *Præmittitur officium proprium beati Confessoris nostri a primis Vesperis; sequitur Matutinum, cujus prima lectio est exordium vitæ seu dictæ legendæ; quæ lectiones singulis nocturnis numero ternario inseruntur. Post novem lectiones sequitur Missa propria, capitulum nonæ, ac secundæ vesperæ; denique subnectitur residuum legendæ per alias novem continuatum lectiones. Aliud vitæ apographum habemus, quod Avenione ad nos misit P. Carolus Faber, idem qui supra, et una cum documentis aliis, ad præsens institutum pertinentibus, transcribi curavit ex diptychis V. C. Domini de Suares, nobilis Avenionensis, uti declaratur his verbis, ad calcem ejusdem MS. adjectis :* Supradicta desumpta sunt ex decimo nono volumine diptychorum totius orbis, Henrici de Suares, nobilis Avenionensis, et U. J. D., extracta primum ex authographis, extantibus in gazophylacio RR. PP. Cœlestinorum Avenion. et aliis. Ita est, Henricus de Suares, XXIX April. MDCLXXVI. *Apographum istud, quatenus vitam continet, perfectissime consonat prædictæ legendæ, exceptis minutiis aliquot admodum paucis, quæ in rei substantia nihil mutant, et nihil officiunt, quo minus tam concors et tam constanter reddita eodem tenore verborum materia, statui certo possit ex eodem manasse fonte.*

D *ordo scriptionis,*

55 *Præter duo ista apographa, servamus tertium aliud MS., quod supra memoratus R. P. Abel le Gros, sua ipse manu e codice membranaceo, inter archivia dictæ bibliothecæ curiose asservato, non admodum vetusto, utpote qui solummodo redoleat seculum* 15, *ut scribit, se inter legendum observasse, laudatus P. Faber; reverendus inquam, P. le Gros indefesso et numquam satis laudato labore, præter plurima alia instrumenta, de quibus suo loco, exscripsit vitam, duabus jam adductis verbatim passim consonam, si excipias phrases quasdam duriusculas contra Urbanum Sextum, ejusque sectatores, et digressiones in favorem Clementis VII Gebennensis, quas vel laudatus transcriptor, vel alius ante illum prudenter resecandas judicavit, veritus fortasse tam ne lectorem offenderet, quam ne rebus pluribus, ad rem non pertinentibus eum occuparet, si vitam transcripsisset prout primitus ab auctore fuit edita, nulla adhibita castigatione. Porro sinceritas MS. probatur his verbis ad calcem appositis :* Ego frater Abel le Gros, religiosus Cœlestinus et bibliothecarius conventus nostri Avenionensis testor, me de mandato reverendi patris nostri Prioris scripsisse hanc vitam B. Petri de Luxemburgo de verbo ad verbum; quam extraxi ex antiquo MS. in charta pergamena, quæ curiose servatur in bibliotheca nostra. In cujus fidem apposui sigilla domus nostræ. F Datum in conventu nostro Avenionensi die IX Aprilis anno a partu Virginis Mariæ MDCLXXVII. *Apposita erant duo sigilla in hostia alba.*

E *e tribus MSS.,*

56 *Si a duobus superioribus vitis rescindas digressiones pro Clemente contra Urbanum, et alia quædam parerga, perfecta erit inter omnia tria apographa rerum, verborum, phrasium harmonia et consonantia; aut si quæ intercedat discrepantia, nimis est exigua, quam ut mereatur observari. Quare ad unum eumdemque vitæ omnes fontem referendæ sunt; nec interest quænam ex tribus potissimum hic a nobis detur; cum noverit omnes, qui unam noverit. Placuit tamen exemplar ultimo loco prolatum proferre præ duobus reliquis, et ad prælum assumere, quia brevius, quia a dictis parergis expurgatum, quia nihil exhibens præter solam vitam. Nec vero propterea aliquid decedet ipsis B. Petri Actis; nihil sinceritati eorum, nihil auctoritati, aut fidei subtrahetur. Etenim si lector habeat quidquid ad mores, quidquid ad miracula Beati spectat, habet totum id quod habere debet ita quidem, ut desiderare nihil possit amplius, quod vel pietati subtractum suæ, vel curiositati, conqueratur.*

ex eodem fonte haustis,

57 *Atque, ut verbo dicam omnia, visum mihi est non*

A non tantum supervacaneum, sed etiam ineptum similibus parergis et perissologiis Acta nostra farcire. Etenim ut intelligas quo usque auctor abeat; præterquam quod in novem primis lectionibus, officio proprio canonice Beati Petri insertis, et quinque primis lectionibus partis residuæ ex legenda, inspergat quædam pro Clemente VII contra Urbanum VI, quod posset ei utcumque et condonari, a parte illa stanti, et bona, ut suppono, fide procedenti : coacervat prolixe per tres continuas lectiones ea, quæ potius spectant oratorem, quam hagiographum. Quod ut magis appareat, trium istarum lectionum analysim paucis exhibeamus. Deplorat in primis per exclamationem ac definitiones conglobatas, quod Petrus Cardinalis, gloria ineffabilis et vertex sacri collegii e mundo recessit, angelus terrestris et homo cœlestis, imago similitudoque Deitatis et spiritus Deiformis. Tum per apostrophen affatur Beatum : Nunc ergo, inquit, Domine, humano destitutus auxilio, quo ibo te quærere? Gloria Christianorum et laus fidelium, etc.

quodnam a nobis detur

58 *Per hunc campum liberrime vagatus, incipit invectivam seu Catilinariam contra sectatores Urbani VI, immodice indulgens affectui erga partem* B *Clementinam, et quasi succenturiatorem ejus agens potius, quam historicum hagiographum : Accipe verba :* Crede igitur, Bartholomista, Domino Clementi tamquam Romano Pontifici, Vicario Christi et Petri unico successori, sub cujus triumpho tam gloriosa refulgent miracula sancta, ex quibus, diebus in nostris, fides prosperatur orthodoxa, de quibus astra mirantur, plaudunt agmina, tuba sonat et lætis emiscent blanda modulamina. Quis vero æstimaret Cardinalem hunc beatissimum tot præfulgidis atque stupendis coruscare miraculis, si schismatico Pontifici adhæsisset, qui etiam schismaticus extitisset. Absit nimirum talis error cum extra Ecclesiam militantem nullus salvetur, et ejus obedientiam, etiam Martyr pro Christi nomine, si sit schismaticus, qui si verum Papam non habeat pro capite, utique nec Christum, cujus personam repræsentat; qui autem tam præclaris contrariaretur prodigiis, contrarius prorsus censeretur veritati. *Unde liquet hunc scriptorem plus satis loqui pro affectu.*

omissis parergis,

59 *Crescit oratio :* Quis denique ausu temerario asserere conaretur, Reverendissimos sanctæ memoriæ Patres, Petrum Pampilonensem et Angelicum Albanensem, illustres quondam Cardinales, schisma- C ticos extitisse, viros utique miræ justitiæ, atque sanctitatis, qui usque ad agonem sub Domino Clemente triumpharunt, eumdem verum in mortis articulo profitentes Apostolicum, Bartholomæum intrusum detestando, *etc. His præmissis, progreditur ad miracula, ope B. Petri patrata; verba ipsius protulimus in fine præcedentis paragraphi, sic pretiosum ex vili, aurum ex scoria, colligentes, ubi etiam habes, quo die, auctor suam hanc legendam compleverit, primum vitarum omnium fontem, e cujus aquis auctores omnes posteri suos hortos irrigarunt. Multus quoque est ille auctor in deprimenda sua tenuitate, balbutie, imbecillitate, tamquam ineptus sit qui digna tam magno Thaumaturgo loquatur ; additque se de illo loqui ex voto, dum ait, quod* opus tam grande numquam præsumpsisset aggredi, nisi voti compulsus necessitate... quoniam ad amplitudinem gratiarum quidem mellifluarum, facultas humana attingere nequit.

et invectivis,

60 Silere, *inquit*, de eo denique non valeo, propter votum, quod velut simplex emisi, ut gratiam, quam apud Deum pro me impetravit, ne voti transgressor, et ingratus apud ipsum efficiar... nam merita mea minime sufficiunt ad ipsum quovis modo collaudandum; sed quod mihi defuit, audacter propter voti obedientiam, Christi dulcifluam bonitatem, Virginisque gloriosæ auxilium, cum ejus singulari

ad rem non pertinentibus.

fiducia, ipso mihi dictante, et aridam manum meam D me eidem præbente, attentare præsumpsi. *Tandem iteratis Beati Cardinalis elogiis legendam suam absolvit dictus Auctor, ultra præfixas historico metas nimis libere prolixeque vagatus; cujus alia nonnulla fragmenta conjecimus in Annotata, ne plus justo hic longi simus; sicut et quasdam ex collatione trium prædictorum exemplarium sumptas observationes. Nec est quod quisquam sibi persuadeat, recte concludere hunc Clementis Gebennensis antagonistam, dum ex miraculis, a magno Thaumaturgo factis, nititur probare, legitimam fuisse ejusdem Clementis, Avenione sedentis electionem, illegitimam vero Urbani VI, qui gubernacula Ecclesiæ moderabatur Romæ. Quasi vero tota hujus argumenti, seu potius sophismatis vis non enervetur facillime ex eo, quod eodem tempore S. Catharina Senensis, quæ stabat ab Urbano VI, prodigia operata sit numero multa, genere eximia, præstante Domino, qui solus magna operatur, ob quæ eam tamquam insignem plane Thaumaturgam omnis posteritas intuebitur, nec ulla unquam ætas de ejus meritis ac laudibus conticescet. Retorsio itaque illa dictam objectionem miraculorum plane diluit, ut patet, siquis eam expenderit animo præjudiciis vacuo, non affectu.* E

AUCTORE J. P.

61 *Quærere hic haud abs re quis possit, an miracula, quæ in nostro apographo adjecta reperi post vitam, et post hanc ejus clausulam,* explicit vita B. Petri de Luxemburgo, *quæque continuata serie P. le Gros transcripsit, apposito testimonio, quod supra retulimus, eum dedisse pro sinceritate vitæ a se exscriptæ, et quo probat æque ista miracula esse desumpta ex archivio Cœlestinorum, quam dictam vitam; quærere hic, inquam, quis possit, an miracula sint conscripta ab auctore vitæ. Ad quæstionem respondeo negative. Ratio est quia nullum horum miraculorum legitur expressum in aliis duobus antiquissimorum Actorum exemplaribus, a me diligenter consultis, videlicet in Legenda, et in MS. Suaresiano. Id quod argumento est, aliunde illa desumpta fuisse. Unde? Ex ea processus parte, ubi agitur de miraculis, in qua omnia referuntur. Supervacaneum proin esse autumans, bis eadem miracula narrare, omittenda hic censui ea, quæ aliunde per modum appendicis advenerant. Cum aliunde certum sit omnia ex processu de miraculis esse huc transcripta. Nam nonnulla ibi corrector mutavit, quæ in eodem processu, quanto magis sunt barbara, tanto majorem sapiunt antiquitatem. Habe specimen. Vetus processus legit* villa : *Corrector posuit* urbs. *Processus habet,* se appodiando : *Corrector,* se F sustinendo. *Processus alibi habet,* Mandavit medicos : *Corrector,* accersivit medicos. *In processu legitur* bordatura pontis : *apud Correctorem est,* ripa pontis. *Ex quibus notis liquet, hunc contextum de miraculis, vitæ antiquæ adjunctum, non esse fœtum ejusdem auctoris, cujus est ipsa vita; præterea, hoc apographum non esse tam antiquum, quam sit processus, cui apographo etiam aliunde adjunctum legitur miraculum de puero, membra colliso ex lapsu, et dein sanato, anno* 1432, *de quo supra. De officio canonico proprio et Missa, mentionem cœpimus facere superius occasione legendæ, cujus lectiones ejusdem officii partem constituunt. Non est necesse, nec vero operæ pretium, totum illud officium cum Missa huc transcribere. Ne autem omnium ibidem contentorum lector sit peregrinus, excerpo paucula, quæ serviant pro specimine, ut ex ungue leonem.*

Scriptor miraculorum,

62 *Hymnus ad vesperas sub cantu,* Christe Redemptor omnium, in Natali Domini, *sic sonat :* Laudabilis prosapia, Petrus infans de Lucembourch, archilevita diœcesis ecclesiæ Carnotensis, præfulgens in ecclesia, Præsul Metensium norma, virginitate placenti, diaconus Cardinalis. Sobrius temperantia, sanctitatis atque, forma sanctimonia

Hymnus ad Vesp., oratio,

 flagranti.

A flagranti. Patronus humilitatis, specialis justitia, immobilis constantia, caritate excellenti, pollens miraculis sanctis. Apud Christum in gratia et in misericordia, oratione sodali. Juvet nos suis meritis. Amen. *Oratio ista sequitur post Magnificat :* Omnipotens sempiterne Deus, qui ab infantia levitam Cardinalem tuum sacrosanctum ab illecebris eccati, amoreque seculi servasti illæsum, concede propitius, ut quemadmodum decore multiplici ipsum illustras in terris, ita apud te sublimatus, jugiter pro nobis intercedat in cœlis. Per Dominum nostrum.

AUCTORE J. P.

63 *Collecta in Missa est eadem oratio. Secreta :* Nostrorum corda fidelium Deus miserator illustra, ut qui Cardinalis tui beatissimi triumphum recolimus in terris, salutaris auxilii nobis præstet effectum, et ejus devotis precibus et meritis adjuvemur in cœlis. Per Dominum nostrum. *Postcommunio sequentis est tenoris :* Esto Domine plebi tuæ, benignus servator et custos, qui animæ famuli tui Petri diaconi Cardinalis sancti, incrementa præbuisti multiplicia virtutum, concede propitius, ut sicut ejusdem in terris merita præclara tibi grata suscepisti, ita ad impetrandam misericordiam tuam B in cœlis, ejus semper patrociniis adjuvemur. Per Dominum nostrum. *Non abs re hic subnectam antiphonam impressam cum oratione. Superius spectatur Beati imago æri incisa, cum hac epigraphe :* Vera effigies S. Petri de Luxemburgo : festum illius celebratur v Julii.

collecta in Missa, secreta etc.

64 *Subjungitur antiphona et oratio :* Novum sidus Ecclesiæ, lucerna nostris pedibus, roga Christum pro famulis, ut nostris adsit mentibus, et in æterna requie, suis jungat agminibus. ℣. Ora pro nobis beate Petre de Luxemburgo. ℟. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, qui B. Petri de Luxemburgo, Confessoris tui meritis etintercessione, defunctis vitam, cæcis visum, claudis gressum, mutis loquelam, surdis auditum, ægris sanitatem præstare, et de quacumque tribulatione ad te clamantes eruere dignatus es ; concede propitius, ut omnes, qui implorant ejus auxilium, petitionis suæ salutarem consequantur effectum. Per Christum Dominum nostrum. Amen. *Supra dictam effigiem habebatur scriptum Gallice :* Reverendus in Deo Pater, et Dominus Bartholomæus episcopus Alexandrinus, omnibus dicentibus sequentem orationem cum antiphona, C XL *dierum* indulgentias pro singulis vicibus concessit. *Verum hæc de officio, orationibus et hymnis, per modum appendicis occasione Legendæ superioris adjecta sunt. Nunc ab antiquissimis Actis ad vitas recentiores descendamus, exploratoque primigenio fonte, dispiciamus quid de rivulis inde derivatis, dicendum supersit.*

Antiphona alia oratio.

§ VII. Vita recentior a P. Henrico Albio S. J. edita, ad trutinam revocata.

Vita circumfertur Gallico sermone impressa, inter eas, quæ omnium passim teruntur manibus, haud infima, si non præcipua, sæpius recusa, et postea hic a nobis recudenda sermone latino. Auctorem habet P. Henricum Alby Societatis nostræ sacerdotem, virum, prout de eo testatnr Bibliotheca dictæ Societatis, magni ingenii, reconditæ eruditionis, eximiæ pietatis. *Vix putassem operæ pretium in tam copiosa, tamque instructa multorum veterum documentorum copia, de edenda recentiore vita cogitare, nisi una potissimum me causa eo adegisset, quod plurima ibidem narrentur, quæ merentur castigari atque ad exactiorem trutinam revocari. Adde, quod nonnulla occurrant ibidem, quæ in antiquissimis Actis prætermissa, at in processu non obscure tradita, aliquem etiam locum inter vitas in hoc opere mereri videntur.* D

Vitæ recentioris auctor

65 *Itaque laudatus Auctor in ipso vitæ exordio imperite hallucinatur, dum scribit, Beatum nostrum in lucem prodiisse anno* 1360, *qui quidem annus in quatuor diversis impressionibus, quas habemus, idem signatur ; quique cohærere non potest cum morte, quam recte signat idem Auctor in fine ejusdem vitæ, contigisse anno* 1387, *ætatis Beati* 18 *completo, demptis* 18 *diebus. At facile indulgeo lapsum hunc esse typographicum, et pro* 1369, *qualis poni revera debuit, positum esse* 1360. *Verum vitata charybdi in scyllam incidimus, dum natalem diem ille combinat cum Pontificatu Gregorii XI, pro quo ponendus erat Urbanus V, qui præfuit ab anno* 1362 *ad* 1370 ; *cui successit dictus Gregorius, coronatus mense Januario anni* 1371. *Nullum ergo video effugium, quo evadat Albius. Idem Auctor ex ignorata epocha mortis, qua Guido Comes S. Pauli, Confessoris nostri pater, in prælio Beswileriano interemptus fuit, anno ejusdem Confessoris tertio, uno dumtaxat mense cum duobus diebus inchoato, ut narravimus supra parapraphо* 1, *pluries erravit, uti illic monstravimus, quæ nihil attinet rursum hic recoquere, cum et ibidem videri, atque huc loci transferri commode possint.* E

pluries hallucinatur

66 *Consulat itaque lector ea, quæ ibidem diximus, ne actum agendo, bis eadem supervacaneo opere repetamus. Ibidem quoque reperiet judicium nostrum de miraculo, quod tanta verborum copia ipse recenset, ab initio numeri* 4, *quod judico non subsistere, salvo meliori, ob rationes illic allegatas, paratus interea sententiam mutare, si quis meliora suggerens, eas oppositis rationibus eliserit. Numero* 9 *recte meminit detentionis* B. Petri *Caleti, uti obsidem fuisse refert, loco fratris. Etsi non memini me aliquid de hac re in antiquissima vita legere ; hoc tamen non obstante, tangitur strictim illa detentio variis locis in processu de vita et moribus ejus ; semel quidem, quod meretur hic bene notari, a fratre germano, Andrea de Luxemburgo, episcopo Cameracensi, perpetuo pene contubernali ipsius Beati, cap.* 2 *num.* 37, *ubi memoratur* per decem menses vel circa, detentus in Calesio. *Et ibidem cap.* 4 *num.* 74 *mentio fit, vel ex ipsis Beati verbis, a confessario auditis, et ibidem relatis ; et alibi in processu, quod fuerit* obses in Calesio.

in vita,

67 *Pergamus ad caput secundum. Num.* 11 *refert Auctor, Comitem Luxemburgicum,* Petri *germanum fratrem, voluisse eum admovere, et revera admovisse canonicatui ecclesiæ Parisiensis, veritum, ne alioquin amplexus fuisset monasticum institutum aut vitam solitariam. At testis primus, utriusque frater, primo obtutu depositionem ejus inspicienti, videbitur contraria asserere in processu cap.* 2 *num.* 39, *sic deponens :* cum Dominus Petrus Cardinalis esset ætatis undecim annorum, vel circa, Dominus Comes S. Pauli volebat illum ponere ad seculum ; sed ipse Dominus Petrus Cardinalis totaliter recusavit. *Vide etiam dicti processus cap.* 2 *num.* 39. *Sed tam illi non pugnant, qui non contorte conciliari possint, dicendo,* Petrum *prius a fratre inductum fuisse ad statum secularem ; dein, quando minus hoc succedebat ipsi ex sententia, ad statum ecclesiasticum, in quo maluerit ipsum videre, quam in monastico. Ibidem in vita, numero* 17 *narratur Petrus in itinere, cum antea sensisset motum angelicæ virtuti contrarium, veritus ne quid ex eo sibi noxæ adhæsisset, sæviisse flagris in corpus, remotis arbitris in sylva. Flagellationi isti accedit auctoritas ex cap.* 4 *num.* 63 *processus. An vero ea occasione contigerit, quæ ab Albio refertur, ibidem non dicitur. Nunc ad caput tertium. Narratur num.* 20, *tanto micuisse lumine radiorum, Cardinalis existens, ut Clementis oculos quasi hebetarit per aliquod tempus.* F

quam edidit;

A *tempus. Auxesis videtur oratoria. Nihil, quod sciam, de hac re dicitur in vita antiqua, nisi quod locum, in quem secedebat orandi gratia, lux circumfulserit, vide num. 24. Aliam historiæ hic ab Albio narratæ non recordor fieri mentionem. Nihilo plus invenio in antiquissimis Actis aut processibus de suavi odore, quem, bene precante sibi Clemente et amplexum dante, fertur exspirasse ibid. num. 23 satis oratorie. A numero 28 usque ad caput 4, fallor, si aliquid historica veritate possit probari, præter unicam apparitionem Crucifixi, quam etiam simplicissimis verbis exponunt antiquissima Acta num. 24, et processus.*

68 *De iterata apparitione, et de lapsu in lutum, vestibus luto non infectis, nihil ullibi lego in documentis antiquis. Quin imo nec illud quidem, quod jussu Clementis iverit Beatus Avenione ad Castrum novum prope Avenionem, ea de causa, quæ in vita Albiana affertur, et ibidem videri potest, nempe judicium suum depromeret, qua parte altare illic deberet collocari. Unde ergo huc intrusa? A numero 33 scribit idem Auctor piissimum Adolescentem morti proximum, petita a domesticis venia, cædi per singulos eorum se jussisse, dum ipse interea temporis pœnitentis animi affectibus indulgeret. Idem factum commemorat Illustrissimus Meurissius de Episcopis Metensibus pag. 535. Idem post utrumque obiter refert Bailletus. Incomparabile enimvero atque hactenus inauditum profundissimæ humilitatis exemplum! Dolendum quod illius nullum habeant apicem antiquissima Acta aut processus; quod nihil inveniatur deposuisse de tanta re D. Clacquin, testis* XI, *fide dignissimus, quem dicit Albius post exercitum actum hunc heroicum impertiisse* Petro *absolutionem. De zona, quam Albius dicit adhibitam, ad cædendum et quam ad sua usque tempora asservatam refert apud Religiosos Cœlestinos Avenionenses, nihil vel antiqua Acta, vel recentiores auctores (quos ego quidem viderim) præter Boureyum. Quod attinet ad martyrium SS. Theclæ et Agnetis, paulo ante mortem sibi prælegi jussum; videtur res commentitia, antiquo scriptori, processibus, aliisque recentioribus, (Boureyum excipe) quos consulere mihi licuit, ignota. Dicitur quidem in Processu cap. 11, addictus fuisse legendis* vitis Patrum, et, *sicut lego in articulo 79 interrogatorio,* aliorum; *sed qui hinc extundes lectionem morti præviam, de qua hic? Quid si Albio, vel auctori alteri, ex quo fortasse assertam lectionem hausit, præbuerit occasionem, articulus interrogatorius 93, in quo narratur. Quod,* dum *confessarius,* legeret orationem, *agonizante* Petro, ubi fit memoria de beata Thecla et Agnete, et legerentur earum nomina, ipse oculos aperuerit, nec ex post apparuerit in eo signum vitæ. *Ad quem respondit testis undecimus, qui aderat;* Si P. Dominus Petrus oculos aperuerit, dum legerentur illa verba, in articulo contenta, dixit se non vidisse.

quæ hic examinatur

B

C

69 *Exposita Beati morte, mox digreditur Auctor ad narrationem illorum, quæ scribit facta a Clemente; de quibus vide vitam a num. 38. Quæ tametsi probabilissime contingere potuerint, et etiam fortasse contigerint, nusquam tamen revera contigisse referuntur ab antiquis. Id, quod narratur, de apertis post mortem oculis, jam discussimus. Quod oculos apertos post mortem in Clementem fixerit Beatus, firmius credam, ubi alibi legero, quam in solo Albio. Illa, quæ persequitur de exacta nocte in orationibus a Clemente, memori eorum quæ ante mortem suam Beatus cum ipso communicarat; quæ de repositione corporis in sacello xenodochii pontis Rhodani, ac deinde in domo prope cœmeterium S. Michaelis, dilata, præ turba confluentis populi, humatione; quæ de Missa, a Cardinali coram funere celebrata in sacello S. Michaelis, non vellico; ne nimium emungam. Quid dicam de numero miraculorum, quem ponit Albius num. 42, pro quo appellat ad tabularia Cœlestinorum Avenionensium.*

sigillatim,

70 *Numero ibidem relato miraculorum bis mille quadringenta et septuaginta sex, inter quæ mortui quadraginta duo ad vitam revocati, idque duobus primis post mortem ejus annis; proxime accedit Historia gestorum post obitum* B. Petri, *collecta et digesta a R. P. Nicolao Malet, ex archiviis Monasterii Cœlestinorum Avenione, dicens patrata esse miracula* ad numerum trecentorum triginta sex supra bis mille. *Auctor antiquissimæ vitæ tantum collegit ea, quæ a quindecim post obitum Petri mensibus, nimirum usque ad diem* IV *mensis Octobris anni 1388 contigerant, ut supra diximus, quo die et anno legendam suam absolvit; adeoque non mirum est, minorem ibi numerum poni; cum tam parvo tempore miracula in immensum quasi multiplicata, non sit dubium, quin magis magisque creverint in dies; adeo quidem copiose, ut non memorare se, dicat Albius, alia sex tabularia monasterii Cœlestinorum nominati, in quibus contineri narrat,* ultra ter mille miracula post duos jam memoratos a morte Beati annos patrata, non annumeratis iis, quæ exinde sunt facta, fiuntque quotidie, numero ad infinitudinem quamdam se extendente.

D

AUCTORE J. P.

an corrigendus auctor in numero miraculorum,

71 *Enimvero tametsi immensior, pervulgatiorque est incomparabilis nostri Thaumaturgi numerus miraculorum, quam ut ei vel allatum unguem quidquam detractum velim aut imminutum; tamen mirari satis non possum laudatum P. Nicolaum Malet, diligenter haud dubie scrutatum illa tabularia, in Historia eorum, quæ post obitum beati Cardinalis contigerunt, ne verbo quidem meminisse producti ab eodem Albio prodigiorum numeri ter mille miraculorum, quæ dicit primo biennio post duos primos annos, quo priora 2476 jam dicta, patrata fuerant, contigisse, non annumeratis iis, quæ exinde facta sunt, fiuntque quotidie, usque ad quamdam infinitatem. At maneat magno Thaumaturgo sua gloria, et Albio sua in narrando fides; neutri obloqui est animus; præsertim cum omnem pene superet exspectationem ac fidem, prodigiorum multitudo, quæ beatus Adolescens vere patravit, cujus hac in re concessam a Deo Optimo Maximo prærogativam mirari possumus et suspicere, laudare certe pro meritis numquam satis possumus. At de his plus quam satis. Ex quibus liquet vitam Albianam in non paucis ad exactiorem crisim revocari, et in multis corrigi debere; de qua re operæ pretium putavimus singulatim hic agere, cum plurimum referat, vitam ubique vulgatam, ubique lectori propositam ac pluries recusam, esse ab omni errore quam correctissimam et defæcatissimam; quod hactenus nobis fuit propositum ex solo veritatis amore, non aliena vellicandi libidine, vitæ Albianæ trutinam prosecutis. Porro an melioris sit notæ vita alia, eodem fere tempore a recentiore Auctore edita, discutiemus paragrapho sequenti.*

quem auxit supra antiquissimum auctorem.

E

F

§. VIII. Vitæ recentioris, a Martino Boureyo, monacho Cœlestino editæ, analysis et crisis.

A*lia insuper vita, Gallico idiomate conscripta, publici juris facta fuit anno 1624, auctore R. P. Martino de Bourey, monacho Cœlestino Rotomagensi, quæ citatur apud Ciacconium tomo 2 col. 686, et a me perlustrata est, ut lectorem informarem de ejusdem valore ac pretio. Hunc in finem judico hic, quam fieri poterit brevissime, exhibendam ejus partium analysim, ut illis inspectis statuat æquus rerum arbiter quid de toto complexo seu corpore sit sentiendum. Nec omiserim, prius repræsentare generalem ejus ideam. In multis consonat auctor cum laudato Albio, ut constabit ex partibus statim resolvendis. Duplo tamen et amplius, illo prolixior est, multis sæpe locis infarciens suum opus per asceticas transgressiones, similitudines, hortationes; adeo quidem, ut loco non uno videatur potius agere ascetam, enco-*

Analysis præfationis

AUCTORE J. P.

A *encomiasten, aut ecclesiaten, quam scriptorem vitæ seu hagiographum. Si similia quis inserat modice, alicujus Sancti vitæ, quam delineare cupit, facit gratiose et opportune; si immodice et nimis sæpe, vix potis est ut placeat, quia facit loco non proprio; nec relinquit ascetis ascetica, historicis historica. Præfationem suam direxit idem scriptor ad R. P. Provincialem Cœlestinorum Franciæ.*

hujus auctoris.

73 *A variarum virtutum floribus, de quibus pie admodum et ascetice disserit, ad beati* Petri *panegyrim delapsus, ait, ipsius vitam fuisse editam Hispanice a quodam Francisco Diego, Ordinis Prædicatorum, Barcinone, sed brevem et succinctam, in qua affirmat se reperisse* plurima *(reddo ipsius phrasim)* mendacia; *præcipue, dum capite* 3 *ejusdem vitæ legere se dicit, Clementem VII Medicæum, Purpuratorum Patrum collegio adscitum fuisse a Cœlestino Papa V; addens, talia* mendacia *nihil prodesse Ecclesiæ Dei. Quin et aliunde ipsum perstringit, dicens sua, quibus vitam instruxit, esse inventa, exceptis miraculis, quæ scribit ipsum observasse, quando Avenione degebat; quæque satis notoria sunt. Deinde volens Boureyus historiæ a se editæ sinceritatem probare, colligisse sese asserit spicilegium ex quinque crassis voluminibus authenticis aliisque documentis, Avenione asservari consuetis in monasterio Cœlestinorum, atque impendisse se tantum temporis in conscribenda hac vita, ut non nisi post studium trium annorum, prout fatetur in fine ejusdem vitæ, omnibus suis partibus absoluta fuerit; sicut eruo ex textu, dando, n.* 95.

B

Analysis aliorum capitum,

74 *Verum quid jam vetat illas partes resolvere, et examinare. Capite primo* Petri *natales ponit sub Gregorio Papa XI, quod refutavimus in Albio, num.* 65. *Ibidem illustrissimi Domini Guidonis progeniem enumerans, recenset Valeranum, Joannem, Andream,* B. Petrum, *et Joannam Luxemburgicam, omissis aliis sororibus, de quibus actum num.* 14 *ex Meurissio; et quos eodem prorsus ordine et numero exhibet V. C. Andreas du Chesne in Genealogia Luxemburgica pag.* 111 *et* 112; *quamvis Margaretam non habeat Rittershusius, dictumque ordinem paulo aliter referat. Unde arguas errasse Boureyum, rotunde asserentem cap.* 4, *hanc Joannam* B. Petro *extitisse unicam sororem. Hisce recte attexuit virtutes Parentum Beati ex processu. Capite secundo narrat obitum matris, quando* Petrus *nondum attigerat ætatem trium annorum, Comite Guidone adhuc superstite; Petrumque educatum tradit a* Domina Joanna Luxemburgica, comitissa de

C Oargieres, sorore germana dicti Comitis. *Pro quibus consule ea, quæ nos supra, num.* 11 *et* 12. *A Capite* 4, *exposita misericordia beati Pueri erga indigos ac pauperes, delabitur ad narrationem miraculi de mutatis carnibus in rosas, cum prius eas in sua veste, nulla eidem exinde adhærente macula, ad pauperes deferre voluisset; quæ majore etiamnum ornatu commemorat, quam Albius; additque tum temporis* Petrum *fuisse novem annorum; impressisse animo misericordiam erga pauperes occasione concionis sacræ, cui una cum præceptoribus interfuerat; nec omittit interrogata Patris, ac responsa filii, in pio hoc furto deprehensi. Repete memoria, quæ supra dedimus ex Albio; ex quibus eadem opera facile deduces, quid hic sit dicendum.*

assignatis

75 *Caput* 4 *continet salutaria monita, ab ipso data sorori suæ Joannæ; et votum utriusque, vovendi castitatem in competenti ætate; quæ in hanc rem produximus contra Albium, hic producta sunto. Quod Joanna, prout auctor refert eodem cap.* 4, *fuerit soror ejus unica, modo refutavimus. Caput* 5 *tradit, beatum Adolescentem a patre Guidone missum Lutetiam Parisiorum, studiorum gratia, anno ætatis decimo. Jam solide hunc parachronismum refutavimus in Albio, vide num.* 65. *Idem Boureyus cap.* 6 *perperam refert Patris memorati obitum, quod tamquam falsum, indidem refellitur. Capite septimo, pro fratre captivo apud Anglos, obsidem* D *se stitisse* B. Petrum, *recte statuit, suffragante processu, ut dicebamus pro Albio num.* 66. *Sed fallor multum, si non ex suo cerebro commentus sit, quod Nicolaus Clucquin, quem simul cum* Petro *apud Anglos refert fuisse, extiterit doctor in theologia.*

variis hallucinationibus

76 *Quid sufficienter videtur everti ex eo, quod, cum fuerit in processu testis undecimus et plurima deponere potuerit, quoniam, ut ipsemet dicit,* vidit patrem et matrem dicti Domini Petri, et sibi servivit per septem annos ante nativitatem dicti Domini Petri... *Præterea,* cum dicto Domino Petro moratus est a tempore, quo erat ætatis octo annorum, usque ad obitum dicti Domini Petri, et erat gubernator dicti Domini Petri et rector; *satis, vel ex eo, videtur assertus ille doctoris titulus in theologia, perperam ipsi esse attributus, quia non legitur in processu. Jam vero, ubi describuntur alii ejus tituli, illum, qui erat inter præcipuos, an verosimile fit, fuisse præteritum; præsertim cum dignitates et officia semper ibi in graphica testium descriptione adjungantur, uti liquet in teste primo, qui nominatur* electus Cameracensis; *in teste secundo, qui fuit* licentiatus in decretis, ecclesiarum Catalunensis et Morinensis canonicus. *In teste quarto, qui vocatur* utriusque juris licentiatus, E *Canonicus* Parisiensis, secretarius Regis Franciæ. *Testis* 9 *dicitur* magister in theologia; *Testis* II, *de quo hic quæritur,* canonicus Cameracensis, familiaris recolendæ memoriæ Domini Petri de Luxemburgo, *etc. ut supra. Nullibi occurrit titulus doctoris in theologia; quem ideo probabilissime judico ipsi, saltem tum temporis, quo dicit eum Boureyus cum Petro versatum apud Anglos, non competere. Capite* 9 *exponit raras Beati virtutes et gratias pervolasse Londinum usque, ad Regem Angliæ: atque ab eodem illuc per litteras invitatum, se excusasse; exactis Caleti novem mensibus, rediisse Parisios ad studia; repressum vitæ rigorem a P. Pocquet, de quo statim.*

et non paucis erroribus,

77 *Capite* 9 *inducitur Valeranus, Beati frater natu major, conatus frustra ipsum avocare a studiis ad militiam et nuptias, in quo, utpote satis verosimili, nihil vellico, remittens tamen lectorem ad num.* 67. *Quod vero dicit ibidem Auctor, petiisse Petrum a fratre tempus deliberandi, et rursum interea Deo obtulisse vota, ipsi serviendi et vivendi in perpetua castitate, puto quoad secundam hanc partem, de voto castitatis edito, non satis constare, ut supra dictum plus semel. Capita* 10, 11, 12 *continent canonicatum Parisiensem, archi-* F *diaconatum Drocensem; colloquium item duplex spirituale cum R. P. Pocquet olim, uti est apud eumdem auctorem, juris utriusque Doctore in Academia Parisiensi, at tum temporis Priore Cœlestinorum Parisiis, sine dubio a Boureyo ipso compositum.*

male fundati,

78 *Capitibus autem* 13, 14, 15, 16 *proponitur communicatio ascetica illustrissimi Philippi de Mazieres, olim Cancellarii in Cypro, tum abdicatis rebus secularibus, soli Deo vacantis apud Cœlestinos Parisiis. Agit discursus ille asceticus de bono, excellentia, ac varietate solitudinis, et pertexitur a pag.* 54 *ad* 116, *tam prolixe, ut quartam circiter opusculi totius seu vitæ Beati partem complectatur, præter institutum historici. De frequenti piissimi Adolescentis cum laudato Philippo communicatione satis constat; non adeo, an habitus fuerit ibidem discursus ille, qui potius videtur esse concionatoris, e cathedra dicentis, et ab auctore ipso indubie adornatus; quam familiaris, et prolatus ex tempore. Multo minus constat, an ob sermonis prolixitatem, cujus suavitate abripiebatur, voluerit ibidem Beatus pernoctare, et reipsa pernoctarit. Caput* 17 *commemorat duplicatum fuisse fervorem Petri ex discursu jam dicto, in cujus ulteriori discussione lectorem nihil moror. Capite* 18 *traditur Beatus evectus ad episcopatum Metensem; ubi perperam, ut censeo, additur, ipsum resignasse archi-*

A *archidiaconatum Drocensem Nicolao Clacquin; quem non lego fuisse canonicum Carnotensis ecclesiæ, cui erat subordinatus archidiaconatus Drocensis, sed Cameracensem, ut supra vidimus, asserentibus Meurissio et Bailleto,* Petrum, *postquam erat ad infulas Metenses promotus, archidiaconatum Drocensem resignasse fratri suo Andreæ, quod videtur verosimilius. Quod attinet ad motum minus castum in equitatione subortum et repressum, et, si forte quid ex eo culpæ contraxisset animus castissimus, in sylva remotis arbitris castigatum flagris, de quibus ibidem Boureyus, habes, quæ ad hoc propositum dicta sunt paragrapho præcedente.*

79 *Capite* 19 *describitur constans ac rigidum examen conscientiæ, bis de die adhibitum, cura minimorum defectuum, odium implacabile peccatorum, etc. Obiter hic observatum velim, hallucinari illic auctorem, dum confessarium Beati, nomine Ægidium (a quo etiam cap.* 28 *refert, Beatum comparatum esse ad supremam luctam :) memorat fuisse* Ordinis S. Francisci, *nam contrarium evincitur ex processu, ubi habetur* testis IX Magister Ægidius de Aurelianis, magister in theologia, ORDINIS EREMITARUM S. AUGUSTINI, conventus Avenionensis... qui confessor suus fuit a tempore, quo ipse Dominus Petrus venit ad curiam Romanam, B et de primo mense, quo venit. *Observatio mea ulterius confirmatur ex supremis officiis, paulo ante mortem ab hoc eodem Ægidio confessario præstitis, de quibus in processu cap.* 11, *quem Ægidium dicit Boureyus constanter ipsi moribundo adstitisse, animos addidisse, etc. Quæ omnia in alium seu alios Beati confessarios cadere non possunt, quam in hunc Ægidium, quem nego et pernego extitisse* Ordinis S. Francisci, *et affirmo fuisse* Ordinis eremitarum S. Augustini. *Caput* 21 *ob oculos ponit, quam vixerit sancte* Petrus *noster, ubi ad sublimem cardinalatus apicem erat evectus. Ad votum quod attinet, a beato Cardinali, ut prætendit Boureyus. edito, jejunandi diebus Mercurii, Veneris, et Sabbati; dum illud affirmat, plus asserit, quantum existimo, quam alicunde ex antiquis instrumentis possit probari; non quod jejunia vellicare sit animus, sed aio, velle me instrui, quod ea ex voto sint facta; uti pariter, quod Beatus, sicut affirmat idem auctor, jejunia ecclesiastica obiret in pane et aqua. Audiat, quoniam ad processum appellavit in sua superiore præfatione, audiat, inquam, testem* XII, *Beati secretarium, qui cap.* 4 *distincte dicit oppositum, in hæc verba :* Dominus Petrus ultra jejunia præcepta, quarta feria, sexta, et Sabbato jejunabat, NON IN PANE ET AQUA, sed in quin- C que vigiliis festivitatum Virginis Mariæ, bene JEJUNABAT IN PANE ET AQUA. *Consule dictum caput; ubi plenius disces, quænam alia observarit jejunia, et quænam ex illis in pane et aqua.*

et assertis,

80 *De lumine, quo fulsisse commemorat Beatum, viso a Clemente, Cardinalibus et Prælatis illic præsentibus; de odore, quem exspirasse scribit, ad osculum, ei a Papa datum; denique de judicio erroneo Cardinalis, judicantis ex dicto odore* B. Petrum *olere unguenta, statuet lector ex iis, quæ in Albio notavimus. Transilio capita* 22 *et* 23, *profundissimam Beati humilitatem, purissimam castitatem, et arctissimam paupertatem complexa. Capitis* 24 *hæc est synopsis. Narrata apparitione Crucifixi, refert auctor, accersitum esse Beatum Villanovam jussu Clementis, ut diceret suum judicium, qua parte locandum ibidem esset altare sacelli; addens in illa excursione alteram contigisse lucidam Crucifixi apparitionem, lapsumque fuisse Beatum in terram lutosam non contaminatis vestibus; hoc insuper miraculum jussu Clementis pictum fuisse Villanovæ, in perpetuam rei tam miræ memoriam, quod hodiedum (loquitur auctor de suo tempore) superstes videri asserit.*

nec sufficienti auctoritate

81 *Huc accedit, quod, teste eodem auctore, confessarius* B. Petri *testatum fecerit post ejus mortem, pluribus istiusmodi visionibus fuisse recreatum tempore orationis. Expendat lector notas in Albio deductas super prædictis punctis. Ad confirmationem plurium hujusmodi apparitionum, e confessarii testimonio petitam, repono, ex nullo loco vitæ antiquæ aut processus, similem Confessarii depositionem elici posse. Capitis* 25 *materia est propositum deserendi Avenionem, et alio proficiscendi ad extirpandum schisma, Christianos Principes in gratiam reducendi, lucrandi animas, visendi loca Sancta; quæ satis sunt conformia authenticis depositionibus in processu, de quibus plenissime te instruet caput* 9. D

auctore J. P. nitentibus;

82 *Proxime sequitur hortatio ad domesticos habita, qua stimulat beatus Cardinalis suos ad virtutem, composita ab auctore Vitæ, ac per paginas omnino quindecim deducta toto capite* 26. *Tum alibi, tum præsertim capite* 27 *et* 28 *patet ad oculum perfectissima harmonia vitæ, a Boureyo editæ, cum ea, quam Albius composuit; præterquam quod multo longior sit Boureyus more suo, unde dubitare nemo possit, quin alter alterius exemplar, præ oculis habuerit; aut, si hoc non vis, fuerit tertium aliquod exemplar, quo uterque sit usus. Vide itaque ea, quæ observavimus in capite quarto vitæ Albianæ de actu profundissimæ humilitatis, opusculo ascetico, prælectione martyrii SS. Agnetis et Theclæ, et huc applica. De balneo, a Beato adhibito, per quod postea fugati morbi, constat ex antiquissima vita cap.* 5. *Ab animi dotibus, quibus piissimus Juvenis fuerat præditus, progreditur auctor toto capite* 29 *ad lineamenta corporis, et externam vultus, staturæ, loquelæ conformationem; addens ex traditione haberi, effigiem ejus, paulo ante mortem ad vivum expressam, videri Avenione apud Cœlestinos; communiter repræsentari solere ætate Juvenem, statura procerum, corpore macilentum, genibus flexum, cardinalitio habitu vestitum, in visione Crucifixi, in aere apparentis et luce radiantis, defixum. Neapoli apud Cœlestinos, episcopi more vestitum videri, egrediente ex ore ejus candido lilio, in symbolum castæ virginitatis; ab Hispanis eodem modo repræsentari, quo Avenione : in quibus omnibus fides sit penes auctorem.* E

in quibus magna consonantia,

83 *Capite proxime antegresso solus ambulavit Boureyus, uti pluries alias supra, sed capite* 30 *ambo simul iterum ambulant, longius tamen exspatiatur Boureyus de more. Quare quæ supra in Albio num.* 69 *dicta sunt, hic locum habent. Nota obiter, Boureyum quidem referre de apertis post mortem oculis Beati. Clemente ipsum attentius contemplante; sed obscurius et magis dubie, sane non tam clare quam Albius exprimit, defunctum in eo statu annuisse Clementi. Addit tamen iteratam oculorum aperturam paulo ante sepulturam; qua caret Albius. De frequentissimo populi concursu ad funus, raptu reliquiarum, sanatis morbidis, sat constat. Capite* 31 *exposita natura miraculi, delabitur Boureyus ad commemorandam generatim immensam miraculorum variorum multitudinem, conveniens in numero et instrumentis authenticis cum Albio. Caput* 32 *exhibet tres personas, miraculorum incredulas, prius punitas, postea sanatas; de quibus agit pars* 2 *processus cap.* 6. F

inter Boureyum et Albium.

84 *Dum dictum* 32 *caput pervolvo, incido in illustre miraculum, novum, nullibi a me lectum, anno* 1616 *patratum, cujus vel sola, ibidem apud Boureyum inventa narratio, abunde compensare possit, si quæ devoranda fuerunt tædia, in tam longa vitæ universæ ab eo editæ discussione. Palmarium est quod non tantum synchronus extiterit dictus scriptor isti miraculo, sed quod acceperit ab eo, cui contigerat, et biennio quidem post, sacrum ac solennem publicæ gratiarum actionis Missam celebrarit, ut pluribus disces ex ipsa miraculi narratione, quam e Gallico sermone Latinam facio. Ab antiquis miraculis ad recentius digressurus prædictus auctor;* Dicam, *inquit,* unum, quod contigit anno MDCXVI.

Illustre miraculum,

AUCTORE J. P.

A MDCXVI. Homo quidam, appellatus Thevenon *, publicanus Regius in telonio, pro transitu Occitaniæ et Provinciæ, qui hæreticus erat, et qui etiam nunc est vitæ plenus, mihi narravit quod, ubi cachinnis effusis exploderet populi Avenionensis devotionem, in omnibus suis necessitatibus ad Beatum nostrum recurrentis, acciderit quodam die Martis festorum Paschalium, ut qua dictis, qua factis, exercitis pluribus salibus et mimica dicacitate, adversus illos, qui vota sua reddebant nostro Beato, postridie ipsi fuerit imperatum excurrere per transitus Occitaniæ, ut rimaretur, num aliquæ merces per dictos transitus subducerentur; evenit ut dormitans in equo suo, qui erat generosus et magni pretii, ingressus sit parvam semitam, per quam numquam transierat; et ratus illic patere transitum, eam explorare voluit.

* An, Stephanus?

de converso ad frugem

85 At deceptus fuit : nam finis dictæ semitæ ducebat ad præcipitium, unde nequaquam abducere poterat suum equum, nisi simul ipse, simul equus perirent. Etenim ab una parte rupes erat prærupta, quæ illam satis arcte claudebat; ab altera erat profunditas præceps in Rhodanum; ab altera parte dictus Thevenon septuagenarius, et podagricus, B et valde obesus, qui nec poterat retrocedere, nisi se pessumdaret, nec equo quidem descendere; videns se periclitari de vita, seque adeo misere debere illam finire, absque spe alicujus auxilii, memor devotionis populi Avenionensis erga nostrum Beatum, cœpit exclamare contenta voce hominis perditi : Heu ! Domine sancte Petre de Luxemburgo, peto abs te veniam. Domine sancte Petre de Luxemburgo, opem fer in misero hoc vitæ meæ exitio. Quod si per tuam intercessionem Deo placuerit me hoc mortis periculo liberare, quod prorsus evidens conspicio; fiam Catholicus, et tibi, quoad vixero, grates agam.

Hæretico.

86 Dictus Thevenon vix finierat preces, quin ipsi videretur ab illa parte, in qua insidebat equo, rupes recedere, locumque ei dabat descendendi ex scandula, seu anabarthro; acceptisque ex equo suis impedimentis, laxato ipsi fræno; Deus, inquit, te conducat, et Dominus sanctus Petrus de Luxemburgo; ratus casurum in Rhodanum : sed equus tam dextere se reflectebat, etiam absque duce, ut misellus ille senex Hugonottus, flexo poplite ad agendas Deo gratias, diceret : Jam credo, mi Deus, te patrare miracula per Sanctorum tuorum inter- C cessionem; quibus nihil denegas ; et nequam istis Hugonottis nuntium remitto, tam in sectæ opprobrium, quam eorum, qui me seduxerunt a recto tramite, jam a triginta sex annis. Cumque reverteretur attonitus, recta Avenionem rediit. Catholicis sacris nomen dedit, ivit gratias acturus Deo et Beato nostro; ubi voto etiam sese obstrinxit recitandi quotidie parvum officium Angeli Custodis simul cum antiphona et oratione nostri Beati. Et singulis annis die Martis Paschæ celebrari jubet Missam ad altare, in quo Beati nostri corpus quiescit. Ego celebravi anno MDCXVIII; postquam dictus Thevenon mihi exposuisset ea, de quibus supra; adeo ut hodieque publice confiteatur illud, quo deridebat et blasphemabat Deum et Sanctos ejus. *Ita Boureyus, miraculi prædicti scriptor, et testis auritus, fide, ut apparet ex dictis, omnino hic dignus*

87 *Capite 33 idem Auctor ad anteriora tempora regressus, sermonem instituit de munificentissimis oblationibus, primis post Beati obitum annis ad sepulcrum ejus factis, de fonte prope corpus reperto, pluriummorborum sospitatore; de deputatione trium Cardinalium ad donariorum collectionem pro fundatione monasterii ibidem loci; de Cœlestinorum Avenionensium primordiis, ac fundatione, anno 1393; de posito primo lapide* D *templi eorum 1393; de donationibus et privilegiis, a Ludovico II, Rege Siciliæ et Hierusalem, primum concessis; ac deinde confirmatis a Renato filio, ejus successore, quem ob singularem et profusam beneficentiam, asserit vere appellari posse Cœlestinorum Avenionensium Patrem. Addit, suam quoque contulisse symbolam pro fabrica monasterii Beati fratres; unumque ex iis, cum sua sorore Joanna, de qua jam et recurrit sæpe, et sæpius postea recurret sermo, sepultum fuisse prope sepulcrum Beati in particulari ipsius ecclesia, quæ conjungitur ecclesiæ monasterii. Ita narrat dictus auctor. Quorum sufficiat lectori brevem hic dedisse ideam, a nostro instituto, ut opinor, non omnino alienam. Ceterum habemus apographa duo MSS., in in favorem monachorum Cœlestinorum Avenionensium data, non sine diserta religiosissimi cœtus apud posteros commendatione. Alterum est concessum a Sigismundo Imperatore pridie Kal. Januarii anno 1415, alterum a Renato prædicto Non. Novembris anno 1476, quo transfertur in Cœlestinos pædagium Villæ Tharasconis; quæ duo diplomata nihil attinet hic integra producere. Ad Boureyum, unde paululum discessimus, revertamur.*

88 *Capite 34 exhibetur puer, ex lapsu collisus ac sanatus, de quo supra, eaque occasione solennitas Ave-* E *nione quotannis die* V *Julii cum festo de præcepto; confluxus ingens populi, potio aquarum ex fonte seu puteo, in morborum medelam. Nec prætererim hic ex eodem Boureyo transcribere, tamquam aliquid singulare, tunc puerum quotannis in ecclesia Cœlestinorum Avenionensium enuntiare panegyrim latinam in commemorationem hujus miraculi celebratissimi, coram Principe, Consulibus, magistratu et civibus præcipuis ejusdem Avenionensis civitatis. Quin imo cultum Beati sacrum, dicit, pervagatum esse ad loca plura Hispaniæ; ac nominatim ad urbem Barcinonensem ac Perpinianensem, ad conventus RR. PP. Minimorum, ibique esse dedicata in Beati honorem sacella, operante illic Deo multa miracula per magni Sospitatoris intercessionem; quoniam brachium ipsius asservari apud eosdem refert, antea memoratis PP. Minimis concessum a P. du Bois, Cœlestino Avenionensi. Ad aliud brachium quod spectat; scribit illud esse apud Cœlestinos Pontis Sorgiæ.*

Quædam singularia de utroque beati Brachio,

89 *Capite 35 exponitur beatificatio, inventio et exhumatio corporis. Hic cursim solummodo dictum sit, tradi a Boureyo, sacratissimi depositi ossa omnia reperta fuisse, excepto unico dente: præterea exspirasse continuum odorem, pro cujus rei veritate appellat ad* F *P. Rauguet, Priorem monasterii PP. Prædicatorum reformatorum Tolosæ. Capite 36 injecta rursum mentione ingentis numeri miraculorum, tabulariis monasterii Avenionensis inscriptorum, quem copiose amplificat ex iis, quæ facta quidem sunt, at scripta non leguntur; narrat non amplius ea litteris consignari; verum illos, qui beneficia impetrant, delineari ista curare, si visum fuerit, in tabella. et in nostri Confessoris ecclesia publice exponi. Prætermittere non possum quin e Gallico Latine integra transcribam quædam miracula, quæ illo tempore, quo sæpe nominatus auctor scribebat, erant recentissima.*

integritate corporis, et miraculis.

90 Domina d'Antragues, comitatus [Avenionensis] falso proditionis accusata, et subeundæ mortis sententiæ proxima ; postquam se commendasset S. Petro de Luxemburgo, miraculose a suo accusatore insons est declarata. Magister Joannes Garnier, tribunalis Carcassonensis advocatus, in idem periculum lapsus, amittendi honorem, vitam et bona per falsas accusationes, nixus spe firma, commendat se Beato nostro, et miraculose absolutus est. Atque in gratiarum actionem venit pedes Carcassone Avenionem, acturus gratias Deo ac

Falso accusati, absolvuntur; duo cæci illuminantur:

A ac Beato nostro. Anno MDCXII, die festo sancti Petri de Luxemburgo, duo cæci ibidem visum recuperarunt, testante id universo populo, qui intererat solennitati.

puer e lapsu attritus,

91 Eodem Anno, eodemque die, magister Petrus Roviere, procurator in balliviatu Uticensi in Occitania, ubi venisset cum sua uxore et filio, ad solennitatem Beati nostri, dictus ipsius filius decennis, relicto patre, postridie dictæ solennitatis, ecclesiam Beati nostri conscendit, quæ superne in planam formam desinit; et fallente vestigio, ex alto deorsum cecidit e dicta ecclesia, omnino attritus, nullo ipsi reliquo, quam suprema spiritus exhalatione. Dominus Episcopus Uticensis, præsens in isto spectaculo, vidensque matrem implorare opem sancti Petri de Luxemburgo, ad aram fecit ante ejus hierothecam; dictusque puer miraculose sanatus fuit. Cujus rei testificationem dedit dictus Dominus Episcopus, a se signatam, videns non haberi amplius curam scribendi miracula Beati nostri.

miles mortaliter læsus,

92 Vidi oculis meis Andream Louveau, turmæ instructorem præsidiorum Avenionensium, ictu pugionis læsum superne ad cor, qui cogebat ipsum vomere sanguinem per os, nullo e vulnere prodeunte B cruore; qui dum jaceret humi sine voce, sine spe vitæ; uxor ejus adveniens cœpit eum amplecti, et clamare : Domine sancte Petre de Luxemburgo succurre marito meo. Mulier ista tantum effecit, ut maritum suum dictum induxerit ad dicendum voce submissa : Domine sancte Petre de Luxemburgo, succurre mihi. Nec mora, plaga ipsius emisit sanguinem, aperuit oculos, et miraculose sanatus fuit juxta testificationem medicorum et chirurgorum : Atque in hujusce beneficii memoriam; pro juramentis, quibus assueverat dictus Louveau, dicebat in ferventissimo bilis æstu; Deus et Dominus sanctus Petrus de Luxemburgo nos adjuvent.

uti etiam paralytica,

93 Anno MDCXVI quædam filia Borboniensis in Provincia, nomine Ludovica Blandieres, octo annorum spatio per paralysim omnium membrorum usu privata, Beato nostro se devovit, deferrique se jussit Avenionem ad ejus ecclesiam, volens ire oblatura suum cereum in oblatione, quo alieno adminiculo promota fuit. Post hanc, persistebat in oratione super primum gradum, quo itur ad altare, quasi paralytica absque motu (præterquam ad Deum adorandum tempore elevationis sanctissimi Sacramenti.) C Post benedictionem sacerdotis ad finem Missæ, surgebat filia prorsus sanata coram omni populo, qui intererat Missæ in dicta ecclesia.

alia item paralytica, et inflatum pueri caput,

94 Domicella Morelly, paralysi tacta in omnibus membris ob diuturnum morbum, postquam se devovisset Beato nostro, finita oblatione, et audita Missa; ubi ex illa fuerat egressa, miraculose se sanatam invenit, ad confusionem medicorum, in quos tam multum pecuniæ expenderat. Addam insuper unum, quod vidi. Anno MDCXVIII parvus puer, civis Avenionensis alicujus notæ, filius, quem mater in illa tenella ætate docebat invocare sanctum Petrum de Luxemburgo, e gradibus altis delapsus, adeo læsit caput, ut mirabiliter incrassatum fuerit : adeo, ut monstro res esset similis, et infans neutiquam posset loqui; id quod contigerat absente patre, qui erat rure. Matre deplorante mortem filii sui, et invocante opem sancti Petri de Luxemburgo, puer, qui horis quatuor et viginti loquelæ expers fuerat, eo quidem usque, ut dum Chirurgus ei manus admovere vellet, diceret prorsus belle puerili voce, nemini illum hoc dicere cogente : Domine Petre de Luxemburgo miserere mei.

sanitati pristinæ restituuntur.

95 Res prodigiosa, vix puer protulerat verba ista, quin medicus, chirurgus, famuli, ancillæ, aliique conspiciant detergere caput pueri, ut videmus vesicam plenam vento detergere, atque in ipso D instanti dixit : Mater, Dominus sanctus Petrus de Luxemburgo sanavit me. Patri, qui Avenionem venerat, factum narratum fuit coram patruo aut avunculo pueri, qui nihil voluerunt credere, tribuentes illud flatibus inter pellem et carnem, ex lapsu ortis. Duobus post diebus coram duobus hisce incredulis, cadebat infans eodem loco, et ex eadem altitudine, lædit caput, quod inflatur ut prius. Accurrunt pater et patruus aut avunculus : exclamat mater; Domine sancte Petre de Luxemburgo, succurre mihi. Idem dicit puer; inflatio evanescit, sicut antea, sanatur, et dicit patri suo : Mi pater, Dominus sanctus Petrus sanavit me. *Concludit auctor dictam miraculorum narrationem his verbis, ad majorem rebus a se expositis conciliandam fidem :* Mitto alia, quæ in ecclesia Beati nostri contingunt in dies, per ejus intercessionem; de quibus tacebo, veritus ne, si non sint authentica, sicut illa, quæ inscripta sunt voluminibus approbatis, de quibus supra egimus, meus labor trium annorum arguatur nimiæ temeritatis, ad quæ curiosum lectorem remittam.

AUCTORE J. P.

Vitæ Boureyanæ crisis

96 *Capite* 37 *expedit auctor primordia continuationemque juridici processus pro* B. Petri *canonizatione : pro cujus pleniore cognitione et instructione assigno lectori Historiam eorum, quæ post Beati mortem gesta sunt, cujus brevem ideam, intacto hic parergo, quod* E *legitur apud Boureyum cap.* 38 *et ultimo, qua videlicet de causa beatus* Petrus *dictus et nuncupatus sit Sanctus; quarum, inquam, brevem ideam, lectori suggeremus paragrapho proxime sequenti. Proinde aliorum judicio permittimus discerniculum de vita Boureyana, huc usque a me examinata, atque ad analysin seu anatomen revocata, eademque opera ad accurationem, ni fallor, exacta trutinam. At enim lector proprio marte facile per se jam poterit statuere ex dictis, quam sit præter institutum hagiographi profuse plena parergis asceticis, quam multis laboret erroribus, assertis non satis fundatis, et non raro etiam apertis falsitatibus, quæ, (ut ille in sua præfatione oggerebat Francisco Diego, Hispano vitæ* B. Petri de Luxemburgo *scriptori, ut videsis supra, num.* 73) nihil boni afferunt Ecclesiæ Dei; *et quibus, superaddere hic de meo aliquid liceat, apud mediocriter doctos, non honorantur Sancti, sed eorum acta plurimum contaminantur ac deformantur; prorsus, ut in rebus certissimis vix aliquando fidem inveniant ob suspicionem, ne fallere in multis consueta, fortasse etiam tum fallant, cum minime id possunt.* F *Mitto dicere de ludibriis heterodoxorum, qui in historias Sanctorum fabulosas, plenis buccis debacchari solent.*

et miraculorum.

97 *Verum ut æqui simus in utramque partem, datur etiam prædicto auctori sua laus, tum ob plurima, quæ recte digessit, tum præsertim ob collectionem recentium miraculorum; quæ omnia, excepto unico, quod agit de filio magistri Petri Rouviere, procuratoris balliviatus Uticensis, superius recensito, num.* 91; *et quod aliquantulum mutatis circumstantiis narratur breviter in historia gestorum post obitum Beati; quæ, inquam, omnia, cum hactenus nullibi legerim, accepta refero prædicto auctori, fortasse alioquin perpetuis oblivionis tenebris involvenda. Dicta hæc sunto in caritate pro veritate.*

§ IX. Historia MS. eorum, quæ post mortem Beati gesta sunt, collecta a R. P. Maleto, monacho Cœlestino monasterii Avenionensis.

Historiæ istius materia, auctor, primus fons,

P*rincipio, cujusmodi sit historia, de qua hic agitur, dispiciendum. Compilata est ex variis authenticis MSS. instrumentis, ac monumentis lectu dignis, eorum, quæ post*

AUCTORE J. P.

A *post obitum nostri Confessoris potissimum contigerunt, argumentum complexis; qualia sunt testamentum, primordia fundationis Cœlestinorum Avenionensium ac cultus B. Petri, instantissimæ Principum, tum ecclesiasticorum, tum secularium, aliorumque pro publico ejusdem cultu supplicationes ac litteræ; commissiones variæ ac deputationes pro juridicis processibus ad canonizationem; bulla Beatificationis, miracula, festum de præcepto, quotannis in honorem* B. Petri *indictum Avenione; quæ omnia collegit auctor ac digessit servata serie temporis, si pauca excipias in fine, ubi rediens ad priora, instrumenta quædam affert de primævo Beati cultu Avenione, ac fundatione PP. Cœlestinorum ibidem. Auctor dictæ historiæ est R. P. Nicolaus Malet, Ordinis Cœlestinorum religiosus, et quantum puto, Prior, qui gravi ac periculoso cum morbo conflictatus, sed ope* B. Petri de Luxemburgo, *sospes sibi suisque redditus, ex voto, quo se prius obstrinxerat, adjecit animum ad colligenda quælibet illustriora monumenta earum rerum, quæ post mortem Beati contigerant, atque ad promovendam ejus gloriam potissimum putavit conducere.*

a quo, et quando Antu. missa.

B 98 *Plurimum juvit ipsius propositum litteraria supellex monasterii Avenionensis, in archiviis ibidem solicite ac curiose asservata, et rebus, quæ ad Beatum spectant, instructissima. Historia hæc, auctore vita egresso, reposita fuit in dictis ejusdem cœnobii archiviis. Apographum huc misit P. Carolus Faber plus semel citatus, quod pervenit Antuerpiam die* VII *Aprilis* 1677, *uti liquet, ex Papebrochii ad eumdum P. Fabrum datis* IX *dicti mensis. Ceterum rem totam damus eo ordine, quo accepimus, nulla inducta mutatione; nisi quod unum aut duo instrumenta ad Commentarium prævium retracta, ibidem prætermiserimus; de quo lectorem monebimus iterum in decursu.*

sinceritas et fides.

99 *Denique ad pretium hujus collectionis historicæ et apographi fidem commendanda, pertinet testimonium authenticum, ipsius auctoris seu compilatoris manu appositum, quod ex authentico huc transcribo:* Suprascripta de B. Petro de Luxemburgo, extracta sunt a me, fratre Nicolao Malet, ex archivio nostri monasterii Cœlestinorum de Avenione, et ex MS. codice nostro, cui titulus est; processus canonizationis B. Petri de Luxemburgo, et ex alio codice, cui titulus est: Historia B. Petri de Luxemburgo a tempore ejus obitus. In cujus rei fidem manu propria me subscripsi et sigillo monasterii et Ordinis communivi, die XX Octobris anno MDCLXXV. Fr. N. Malet. *Appositum erat duplex sigillum in hostia alba. Hæc de scriptis aliorum in favorem B. Petri per tres continuos paragraphos collecta ac disputata produxi hactenus; qnibus insigniora quædam ejus elogia coronidis loco subjicienda existimavi.* C

§ X. Insigniora quædam Beati elogia.

Quam præclare senserit Froissartus,

Inter præcipuos Beati nostri præcones, principem haud immerito locum obtinet Joannes Froissartus. Nam præterquam quod historicus sit optimæ notæ, accedit præterea quod Adolescenti piissimo synchronus fuerit, describatque ea, quæ audivit de ipso dici suo tempore, quæ suis oculis vidit, et quibus interfuit. Elogium e Gallico in Latinum sermonem conversum produco e volumine tertio, pag. 252, *ubi auctor ita loquitur:* Hac tempestate fama S. Petri de Luxemburgo Cardinalis percrebuit, ejusque corpus sanctitatis odore inclaruit Avenione, quod hisce temporibus et patrabat et patraverat miracula. Sanctus iste Cardinalis filius fuerat Guidonis Comitis S. Pauli, interempti in prælio Juliacensi. Dico, sanctum hunc Cardinalem extitisse hominem, suo tempore probatissimæ, insignis, sanctæ ac piæ vitæ, utpote qui faciebat quidquid placitum erat Deo. D

de Beato,

101 Erat dulcis, gratiosus, benignus, virgo corpore, et liberalis eleemosynarius. Omnia dabat, omnia distribuebat in pauperes; nihil sibi retinebat ex proventibus Ecclesiasticis præter ea, quæ unice necessaria erant ad sustentationem sui status. Majorem diei noctisque partem dabat orationi. Vana hujus mundi ac superflua fugiebat ac vitabat; eoque rem deduxit, ut Deus ab ineunte ætate in suam familiam ipsum adsciverit, atque ipse statim a morte magna miracula patrarit. Humari sese præcepit in communi pauperum sepulcro. Nihil in omni ejus vita resplenduit præter humilitatem. Ibidem sepultus est, atque in sacellum S. Michaelis delatus. Papa et Cardinales, viso numero mirabilium sancti corporis, litteras super hac re expedierunt ad regem Franciæ, atque in primis ad fratrem ejus natu majorem Waleranum, comitem S. Pauli, et significarunt ipsi, ut proficisceretur Avenionem.

ætate par.

102 Noluit se excusare Comes et tergiversari, ne illuc tenderet, sed itineri se dedit, et pulchras argenteas lampades obtulit, quæ ante ipsius altare visuntur. Mirari quis possit magnam fiduciam, quam E circumjacentes populi ibidem habebant, et visitationes, quas instituebant eo tempore, quo fui Avenione; illuc enim, visendi ipsum gratia, reversus sum e comitatu Fuxiensi. Verum opera ejus et magnificentia crescebant in dies. Dictum mihi fuit fore, ut inscriberetur albo Sanctorum. Quid postea sic actum, ignoro. *Ita laudatus Auctor; cujus dictis vides confirmari ea, quæ superius asserebamus de morte Comitis S. Pauli, occisi in prælio Beswileriano prope Juliacum.*

Quam præclare,

103 *Molanus in Annalibus Sanctorum Belgii sic Beatum nostrum exornat:* Avenione obitus B. Petri de Lucelburgo, tituli S. Georgii ad Velum aureum diaconi Cardinalis; *et pauculis interjectis, ita pergit:* Cum B. Petrus omni sanctitate polleret, crucem suam bajulando, adeo Christi vestigia est insecutus, ut in ecstasi positus, ipsum Jesum in Cruce pendentem, corporeis oculis in aere meruerit intueri. Migravit autem per mortem ad vitæ Auctorem circa annum XVIII ætatis (vigesimus secundus *asterisco ad marginem posito frustra adjungitur, ut supra indicavimus*) anno Domini MCCCLXXXVII die 2 Julii, abstinentiis et disciplinis attritus. Quinta autem die sepultus est Avenione in cœmeterio, ut ipse voluit, S. Michaelis, ubi nunc est monasterium F Fratrum Cœlestinorum de Lucelburgo. In quo loco S. Petri meritis, intra duos obitus sui annos, nongenta et sexagenta quatuor leguntur miracula contigisse. Extat porro de eo præclarum testimonium inter Acta concilii Basileensis.

Molanus;

104 Scribit enim Philippus Burgundiæ et Brabantiæ Dux, aliarumque ditionum Belgicarum Dominus, litteras ad Basileenses Patres, ex villa sua Bruxellensi, quibus rogat Patres, ut canonizent et elevent dignæ per secula memoriæ Dominum Petrum de Lutzelburgo, Cardinalem, suum consanguineum, quem ex meritis gloriosis et tot miraculis velut inauditis, quibus quotidie coruscat, aliorum Christi confessorum collegio constat aggregari. Hoc etenim variis in conciliis, retroactis temporibus fuisse inceptum; sed quibus mediis vel modis fuerit interruptum vel imperfectum remanserit, ignorare se asserit. Fortassis autem præcipua causa fuit, quia cardinalatum a Clemente VII acceptavit. Is enim cum Cameracensis esset episcopus et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, illegitime in Pontificem electus, sedecim annis Avenione resedit contra Urbanum VI et Bonifacium IX, et a Gallis potissimum, Hispanis et Scotis Pontifex cognoscebatur. Porro hic

A hic noster Cardinalis, Lovanii in primaria Ecclesia in fenestra ad altare venerabilis Sacramenti, depingitur procumbens ante Crucifixi visionem. Quæ pictura ex superioribus a me est intellecta, et ex eo, quod ad latus habeat arma comitatus S. Pauli sub cardinalitio galero.

Miræus, et Castellanus;

105 *Breve est illud Miræi in Fastis Belgicis ac Burgundicis :* S. Petrus de Luxemburgo, cognomento Thaumaturgus, Avenionensis civitatis Patronus, colitur ibidem die v Julii. *Deinde subdit versiculos :* Hoc colitur templo, *etc. quos supra dedimus. Claudius Castellanus, breve quidem, at satis nitidum in laudes B. Petri concinnavit elogium.* Villanovæ Avenionensis, B. Petri de Luxemburgo, Canonici ad D. Virginis Parisiis; deinde episcopi Metensis, demum Cardinalis, anno ætatis suæ XVIII, celeberrimi miraculis, quæ paulo post obitum patrata sunt ad Beati sepulcrum in cœmeterio S. Michaelis Avenione, cui superædificata fuit ecclesia, postea PP. Cœlestinis concessa.

Ciacconius,

106 *Ciacconius in vitis et rebus gestis Pontificum Romanorum tom. 2, col. 683, prolixius contexuit de beato Adolescente elogium, quod, ni fallor, cultu et nitore facile compensabit tædium, si quod exinde lectori* B *obreperet, quod in repetitis ejusdem personæ elogiis usuvenire non raro assolet. Postquam igitur retulisset purpuram cardinalitiam ei fuisse collatam a pseudopontifice Clemente VII, anno reparatæ salutis 1386, sequenti elogio laudes ipsius adornat :* Petrus de Luxemburgo natus legitur die XX Julii anno nostræ salutis MCCCLXIX Linæi in diœcesi Tullensi, ex nobilissima Guidonis Lucemburgi, primi Comitis Linæi et de Roussiaco prosapia, cujus mater Mathildis de Chastillon, comitissa S. Pauli, domina de Fiennes, quæ clarissimum in Artesia comitatum Sampaulinum, aliosque quam plurimos fundos in dotem attulit. Fratres hic habuit duos, unum natu majorem Valeranum a Lucemburgo, S. Pauli et Linæi comitem, summum in Francia militiæ præfectum, vulgo comitem Stabuli; alterum natu minorem Andream dictum a Lucemburgo, Cameracensem episcopum.

vulgato

107 Tantus in Petrum Mathildis matris amor fuit, ut proprio lacte, non adventitio, ut assolent feminæ nobiles, infantem nutrierit. Vix excesserat Petrus quintum annum aut sextum, cum castitatis florem Deo promisit. Anno ætatis undecimo, cum nihil præter annulum haberet, eum detractum vendi jussit, ne pauper stipem petens, indonatus abiret. C A puero singulari acumine ingenii præditus, bonarum artium studia coluit, brevique temporis intervallo, divina potius ope, quam humano labore, scientiarum orbem confecit. Adolescentulus in nobile Parisiensium canonicorum collegium cooptatus, veterem disciplinam ecclesiasticam, ibi pene collapsam, restituit, ac sanctitatis fama universam fere complevit Europam. Deinde archidiaconatu Driensi primo, mox canonicatu Carnotensi a Clemente VII Pseudopontifice, et archiepiscopatu Metensi, demum purpura donatus, diaconis Cardinalibus titulo S. Georgii in Velabro adscriptus fuit. Solemni pompa novus episcopus Metensem civitatem, verus Christi discipulus, magistri humilitatem, ut miratus, sic imitatus, in asinæ pullo nudis pedibus ingressus est.

per hunc ultimum,

108 Qua in urbe non ita diu stetit, quin diœcesanas cum suffraganeo ecclesias adierit, imminutam restituerit disciplinam, et cultum divinum, cui semper ille affixus fuit, adauxerit. Apud homines vivens, cum Cœlitibus versabatur, ac terrenis illecebris et fortunis contemptis, æternorum cupiditate bonorum flagrabat, et ad ipsa tantum capessenda anhelabat. Forma corporis mirifice præstitit, angelicam quamdam referebat pulchritudinem, atque illius vultum, tamquam vultum Angeli, intuebantur D mortales, imo flammas amoris in Christum eo aspectu, cœlestis cujusdam speciei radio in illo emicante, in se excitari sentiebant. Levissimas animi noxas adhuc puer pœnitentiæ sacramento sæpissime eluebat; ac lacrymis, inedia, verberique et cilicio expiabat. Flagris singulis diebus corpus suum affligebat; cilicium, quo induebatur, erat asperrimum, funiculo duris contorto nodis tam arcte comprimebat membra, ut sanguis erumperet. Metensi ornatus infula, eamdem corporis macerationem retinuit et adauxit.

AUCTORE J. P.

109 Adventus Dominici tempore carnibus non vescebatur; ter singulis hebdomadibus, subtractis corpori cibis, lautissima animo parabat convivia. Jejunia, Ecclesiæ lege indicta, diligenter servabat, humilitate, charitate, benignitate, prudentia, liberalitate, aliisque virtutibus prope innumeris enituit. Puer quidquid habere poterat, carnes etiam a domestica culina clam ablatas, pauperibus donabat. Deprehensus aliquando a Patre, et quid sub pallio ferret, interrogatus; Rosas fero, respondit. Amovit pallium genitor, et carnes in rosas versas aspexit. Humilitatem unice semper dilectam in suprema lucta ex animo excidere non est passus. Jussit enim, ut, si extra Avenionis ditionem e vivis excessisset, E corpus Parisios delatum, vilissimis obtectum pannis, in pauperum cœmeterio, S. Innocentii vulgo appellato; si vero intra ejusdem urbis ditionem obitus obtigisset, in cœmeterio S. Michaelis, sub dio cum pauperum cadaveribus tumularetur. Tres solos cereos suo in funere ardere volebat; at suorum victus precibus, duodecim permisit postremis testamenti tabulis. Lapideam arcam, moderato sumptu comparatam, superstrui tumulo jussit. Assiduo orandi et meditandi studio addictus, corporis afflictiones non omittebat, quibus quasi attritus, post gravem sex mensium morbum, evolavit in cœlum, anno MCCCLXXXVII die v Julii; licet alii perperam ejus obitum die 2 Julii accidisse affirment, ætatis suæ anno XVII, ut Clemens VII Romanus Pontifex in diplomate, quo illum beatum declaravit, affirmat. Alii tamen anno ætatis suæ XXIII, seu verius XVIII ad Christum demigrasse aiunt. Vix erat humatum Petri corpus, cum ecce confluunt ad illud venerandum, frequenti numero populi, ob res, quæ obtigerant miras, et opem, quam, qui postulaverant, fuerant experti.

elegantí

vitæ elogio,

110 Quare erutum et aptius conditum, crate ferrea munitum, deinde in sacello, Mariæ Hierusalem Reginæ præcepto, sepultum; tandem in templo, a Cle- F mente VII Pseudopontifice Cœlestinis extructo, conditum est. In funere, qui poterat, ex Petri vestibus aliisve rebus, quibus corpus tegebatur, decerpere aliquid conabatur. Miracula acciderunt multa, quorum monumenta extare intellexi ex Andrea Victorello, apud Cœlestinos Avenionenses. Primis duobus ab illius morte annis nongenta sexaginta quatuor contigisse Joannes Molanus, et Gazæus apud Atrebatenses Pastor, aliique affirmarunt : atque inter illa quadraginta duorum suscitatio mortuorum habetur. Quare Philippus Burgundiæ et Brabantiæ Dux anno MCDXXXVI, litteris ex villa Bruxellis, ad Basileense concilium datis, et die IX Martii in eo lectis, inauditis miraculis celebrem Adolescentem quotidie coruscare asseruit, petiitque ut inter cœli cives conscriberetur.

et actorum post mortem.

111 *Addit, Clementem VII Romanum Pontificem concessisse, ut sacra piissimi Adolescentis lipsana honorifice transferrentur, et tamquam Beatus a Christi fidelibus invocari posset; perperam id factum asserens anno 1530, pro quo supra signavimus 1527. Post hæc, contractis in epitomen insignioribus quibusdam virtutum orna-*

AUCTORE J. P.

A *ornamentis, de quibus agit laudatus Pontifex in Bulla beatificationis, adjungit,* Avenionensem civitatem beatum Petrum hunc patronum agnoscere; colique solenni cultu die v *Julii ab eadem, tradit; virtutes ejus, appensis in templo tabulis, miraculorum monumentis ornato, oratorem aliquem in nobili consessu collaudasse; eaque in re annis præteritis Franciscum Suaresium, ingenuum adolescentem, ingenii ac præclaræ indolis specimen edidisse, panegyri, quam habuit, typis commissa; narrans inter cetera, extare Avenione apud Cœlestinos duos codices Basileensis Concilii auctoritate, de* B. Petri *admirandis conscriptos, honorificum de illius sanctitate et virtutibus judicium complexos.*

Quid de illo Saussayus;

112 *Juvat etiam audire Andream Saussayum, a laudato Ciacconio citatum in hæc verba, quæ paucis multas exhibent Beati nostri laudes* v *Julii :* Avenione tumulatio et festivitas B. Petri de Luxemburgo, cognomento Thaumaturgi, castitatis, et charitatis portenti, atque egregii in ipso juventutis flore totius sanctimoniæ exemplaris; ob cujus merita velut alter Enoch, quod Deo placuisset, raptus præmaturo ac felici excessu, præmia consummatæ virtutis percepit; cujus gloriæ odor suavissimus instar balsami B perenniter ex ipsius corpore manans, indicio est, innumeraque, quæ ad ejus tumulum in dies eduntur divinæ virtutis et potentis ejus opitulationis testimonia. Propter quæ a Francisco Cardinale Episcopo Tusculano de Claromonte, legato Apostolicæ Sedis, levatum pretiosum beati Juvenis ex sepulcro exuvium, permissu Clementis VII Papæ, Hadriani VI successoris, venerationi Fidelium expositum fuit in ascetarum Cœlestinorum ecclesia, ubi et ejusdem Pontificis auctoritate annuis sacris beata ejus memoria celebratur.

quid publicæ tabulæ,

113 *Alia Beati præconia desumi possunt ex tabella seu imagine, urbis Avenionensis Patronos repræsentante. Suum quoque inter illos locum habet* Petrus de Luxemburgo, *cum hac epigraphe Gallica :* S. Petrus de Luxemburgo, magnus thaumaturgus, Cardinalis, qui mortuos ad vitam revocavit ultra quadraginta. *Additur dies obitus et annus sepulturæ. Suum cuique tutelari patrono adjungitur elogium. Illius, quod aptatur Beato nostro, reddo partem :* Celebriora ejus miracula, numero mille nongenta sexaginta quatuor, cum quadraginta duobus mortuis ad vitam revocatis, collecta sunt authentice, annitente Carolo VI Rege Franciæ, et redacta in tres tomos, sigillo consignata atque asservata in archivio PP. Cœlestinorum, apud C quos quiescit ejus corpus. *Additur visio Christi crucifixi; miraculum in puero e turri delapso, attrito et sanato, anno* MCDXXXII, *de quo jam recurrit, et recurret sermo.*

et processus.

114 *Quanta demum sanctimoniæ celebritate claruerit Thaumaturgus noster, quanta miraculorum fama, vel duobus circiter primis ab obitu piissimo evolutis annis, quorsum aliunde quærimus, quando non obscure id colligimus ex articulo primo interrogatorio authentici processus, eujus verba inde excerpo :* In primis ponit et probare intendit, quod recolendæ memoriæ Dominus Petrus de Luxembourg, S. Georgii ad Velum aureum sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, diaconus Cardinalis, a tempore suæ pueritiæ seu juventutis usque ad extremum vitæ suæ exitum, in omni statu suo laudabilem conversationem, sanctam vitam, et virginitatem servavit; humilem ac benignum et mansuetum, ultra quod pura humanitas pateretur, cunctis se exhibuit, Deoque devotum et adeo gratum, ut cuncti, qui eum frequentabant, Christum in eo elegisse gratum habitaculum, occulta fide, cognoscerent. In suis moribus sanctis et exemplaribus disciplinis, quibus dilectus Deo et hominibus claruit, atque claret, divina gratia, hoc idem suis meritis per miraculorum ostensionem demonstrante. Unde D et Christum sibi verisimiliter apparuisse Crucifixum, quibusdam non latet.

115 Postquam translata est Deo placita vita ejus, probantur ejus merita, mortuorum suscitatione, cæcorum illuminatione, mutorum locutione, captivorum liberatione, surdorum auditu, claudorum gressu, insanorum sensu, dæmonum effugatione, febrium omnis generis expulsione, ignium extinctione, morborum ulcerumque ingenti sanatione, et casuum fortuitorum miranda opitulatione; et non solum ad ejus pretiosum tumulum, sed et variis in locis, ubi ejus effigies depingitur, signum, aut mente fideli petitur subsidium. Quorum omnium publica vox et fama est, nedum in præsenti civitate Avenionensi, sed et in locis, longe lateque diffusis, in Provincia, Francia, Sabaudia, Delphinatu, Alvernia, Lemovica, Ruthena, Vastonia, Aquitania, Burgundia, et quam plurimis aliis solemnibus et famosis locis, ex quibus specialiter, de singulis aliquid, quantum necesse fuerit, inferius latius dicetur. *Ita ibidem inchoat processum authenticum Illustrissimus episcopus Vivariensis, ad hunc per Clementem VII deputatus, exhibuitque illum et sequentes articulos Cardinalibus Commissariis. Sed finis non sit, si velim recensere omnia de beato Thaumaturgo nostro adornata elogia. Præter laudatos auctores, citat alios plures Ciacconius* E *tom. 2 col. 686, qui de illo agunt. Atque hæc quidem, quid de ipso scripserint alii; nunc examinandum, an et quid scripserit ipsemet in aliorum utilitatem.*

§ XI. Pia quædam scripta Beato attributa, et eorum analysis.

Diæta salutis, Parisiis excusa,

F*loruit Parisiis typographus, nomine Michael le Noir, qui ab anno saltem 1489 usque ad annum 1520, quo obiit, plurima typis edidit. Prodiit ex ejus typographia opusculum asceticum Gallicum cum hoc titulo :* Liber Domini S. Petri de Luxemburgo, quem misit ad quamdam suam sororem, ut eam avocaret a statu seculari, cum hoc titulo, Diæta salutis. *Et iterum :* Hic incipit liber, cui titulus, Diæta salutis, factus per Dominum Petrum de Luxemburgo, qui hortatur quamdam sororem suam ad contemptum mundi, rerumque secularium, atque ad facilius perveniendum ad regnum cœlorum cum omnibus Sanctis. *Quæritur hic, verene dictum opusculum attribuatur* B. Petro, *an falso. Opinioni affirmanti favet antiqua possessio, quæ centum circiter post mortem ejus annis hunc libellum ei adscripsit, id est exeunte circiter seculo 15, vel* F *ineunte 16, ut conficitur ex dictis; atque adeo videtur colligi exinde posse, non tum primum cœpisse hoc opusculum ei attribui, sed primum sermonem famamque publicam ea de re percrebuisse, et deinde sensim ad typos deventum.*

an a Beato composita,

117 *Sententiæ neganti, atque hoc opusculum asceticum Beato tamquam auctori abjudicanti, favet, quod nullus apex vel in antiquis Actis vel in processibus inveniatur, qui vel levissimam de libello isto mentionem faciat. Argumentum hoc, utique mere negans, non videtur sufficere ad evertendam positivam possessionem; quamobrem judico, relinquendam illam potius in suo vigore, quam sine ratione sufficiens, vel negandam vel in dubium revocandam. Vitæ Albianæ, diversis annis impressæ, hunc tractatum spiritualem subjunctum legere est, qui etiam attribuitur* B. Petro de Luxemburgo *tamquam auctori.*

et ad sororem missa.

118 *Quænam porro fuerit ista soror (sororem quippe non unam ipsum habuisse diximus supra) nullibi expressius legitur, quam in vita Albiana, in qua sic habetur num. 36 :* Sororem quoque sibi dilectam, nomine Joannam, *jam moriturus beatus Petrus* fratri Andreæ commendavit, orans ut curaret ad illam perferendum parvum tractatum viæ spiritualis, quem concinnarat

A cinnarat et sua manu exararat ipsius causa. *Nec vero alterius e sororibus gratia, scriptus convenientius congruentiusque videtur potuisse, quam sororis Joannæ; quacum de rebus piis, de contemptu mundi, de studio virginitatis, ac virtutis, in multas horas, familiares protraxisse sermones, et arctissimo piæ necessitudinis vinculo conjunctus fuisse* Petrus *perhibetur in processu, plus semel; præsertim num.* 94, *ubi dicitur* ivisse Metas, *quarum jam erat electus Episcopus,* in vigilia Pentecostes de Lyneio recessisse, et deinde rediisse ad Lyneium circa festum S. Michaelis sequentis, ubi per quatuor menses vel circa cum dicta sorore stetit. *Quæ res cursim quoque attingitur in antiquis ejus Actis, ubi multa paucis verbis auctor congerit in laudem memoratæ Joannæ, num.* 17. *Observo quidem in opusculo ascetico pluries nominato haberi nuncupationem* sororis carissimæ, *sed semper suppresso nomine. Alias et sæpius vocatur* filia carissima.

Hic ea non datur:

119 *Tractatum hunc jam e Gallico Latinum feceram, et ad prælum paraveram; sed me absterruit ab incœpto timor, ne hæc materia plus æquo excresceret; quare resecanda censui ea, quæ commode omitti possunt sine actorum aut processuum imminutione aut alteratione, et quæ proprie ad nostrum institutum haud pertinent, nisi remote et oblique.* B *Præsertim cum incertum sit an Beatus illi componendo unquam manum admoverit. Sufficiat lectori brevis synopsis. Præfatur Auctor timenda animæ judicia Dei, horribilem esse damnatorum statum. Capite primo ducitur anima ad sinceram contritionem de peccatis, vita trium dierum et leucarum peccatori proposita. Prima leuca ducit ad dolorem de peccatis; secunda restituit deperdita; tertia consistit in pace cum Deo et tranquillitate animi, orta ex perfecta contritione. Caput secundum, quod et dies secunda, dirigit animam ad sacramentalem confessionem. Sequitur sigillum ejus mirabili exemplo confirmatum; misericordia Dei, fuga hypocrisis, ac timor infamiæ; spei longioris vitæ additur opponendus timor, pœnitentiæ Sacramentali pœna futuri seculi. Diem hunc secundum absolvit hortatio ad spem veniæ per misericordiam Dei.*

sed tantum breve

120 *Die tertio Itinerarii exponitur satisfactio et tribus leucis hic quoque dies peragitur; restituendo suum cuique; scandala reparando, proximum cœlo lucrando, Dei amore inflammando, ignoscendo inimicis. Postea proceditur ad remedia contra relapsum, ex meditatione Dominicæ passionis, conspectu Crucifixi, instructione confessarii, hebdomadaria confessione, moderato jejunio, cibi frugalitate, lectione spirituali, misericordia erga* C *pauperes, custodia sensuum, et examine conscientiæ. Subsequuntur quædam puncta promovendæ orationi congrua.*

ejusdem opusculi

121 *Tum congeruntur variæ et efficaces considerationes eodem facientes, desumptæ ex statu hominis moribundi, exemplo Christi patientis, magnitudine gloriæ cœlestis, recordatione novissimorum, mundi vanitate. Dein præscribitur stabile virtutum variarum exercitium. Proxima est invocatio et imitatio Sanctorum; deteguntur fraudes mundi, diaboli ac carnis, vana spe sequaces suos lactantium; et bona ex tentatione justorum provenientia. Denique, ne longior sim, significato ab auctore scopo scriptionis, adjunctaque digressiuncula pro institutione personarum conjugatarum, tandem tractatus concluditur repetita ad varias virtutes cohortatione.*

compendium.

122 *Audisti, lector, opusculi vere ascetici synopsin; pro quo non invenias aliud fundamentum, ut dicatur compositum a* B. Petro, *præter solam possessionem.*

§ XII. Vindiciæ adversus obtrectatores.

Petrus, licite appellatus vulgo Cardinalis,

M*agna in hominibus et veluti innata est libido arrodendi aliena dicta et facta. Cum id vitii genus obtinet ubique passim apud omnes, tum in eo potissimum minus* D *sibi temperant illi, qui erga virtutem modice affecti, lyncei tamen sunt ad notandos, si qui in aliis videantur esse, defectus. Ne id porro faciant in nostro integerrimo Juvene, in quo nonnulla inveniuntur, quæ primo obtutu fortasse offendere possunt, visum est quædam hoc loco in medium proferre contra obtrectatorum obloquia. Primo, ne vitio dent, Beatum nostrum vocari a nobis Cardinalem.*

AUCTORE I. P.

adhærens parti Clementis VII Geben.

124 *Nam usus, consuetudo et antiqua possessio stant pro illa nuncupatione. Accedit Ecclesiasticorum scriptorum auctoritas, et unanimis consensio. Nec objicias ulterius, quomodo tam insignis innocentia morum et vitæ possit combinari cum adhæsione tam arcta cum Pontifice schismatico, qualis jam ubique passim agnoscitur Clemens VII. Intelligo. Verum non habebatur talis tum temporis passim, quin imo a Gallia, Hispania, Scotia pro legitimo agnoscebatur. Itaque inter alios Pseudopontificis sectatores, tam multos, tam longe dispersos, tam doctos, piosque, extitit Adolescens integerrimus, in quo ætas immatura, moralis impotentia discernendi verum Christi Vicarium a falso, bonaque fides, satis arguunt, quidquid hic egit, totum id ex inculpata ignorantia egisse. Responsionem meam solide confirmat, Annalium Ecclesiasticorum post Baronium continuator, Odoricus Raynaldus, ad annum* 1387, *sic loquens.* E

excusandus probatur ex Raynaldo,

125 Obiit eodem anno Petrus Lucemburgensis, eximia morum sanctitate conspicuus, inter pseudocardinales anno superiore adscriptus ab antipapa, quem errore humano coluit, cum verum Pontificem putaret, non aliter quam Vincentius Ferrerius diu Petrum de Luna antipapam, errore ductus, veneratus est. Hos enim et similes, qui in Ecclesiæ Catholicæ communionem per baptismatis Sacramentum admissi, ob invincibilem ignorantiam numquam schismatis flagitio se dedita opera devinxere, fuisse Catholicos, quantumvis inter schismaticos, quos tales non norant, egerint, censet S. Antoninus. *Tum citat insignem locum hujus sanctissimi urbis Florentinæ Præsulis, quo luculentissime tum suam tum nostram in hac re de Beato sententiam conficit : Parte 3 Hist. Eccl. titulo* 22, Peritissimos, *inquit S. Antoninus,* viros in sacra pagina et jure canonico habuit toto tempore illo, quo duravit schisma, utraque pars seu obedientia, ac etiam religiosissimos viros, et, quod majus est, etiam miraculis fulgentes. Nec unquam sic potuit quæstio illa decidi, quin semper remanserit apud plurimos dubia. Etsi necessarium sit credere, sicut unam esse Catholicam Ecclesiam, non plures, ita et unicum ejus Pastorem, Vicarium Christi, juxta id Joannis 10; Fiet unum ovile, et unus pastor. F

et S. Antonino,

126 Tamen si contingat plures per schisma creari seu nominari Pontifices summos uno et eodem tempore, non videtur saluti necessarium credere istum esse vel illum, sed alterum eorum, qui scilicet fuerit canonice assumptus. Quis autem fuerit canonice electus, non tenetur quis scire, sicut nec jus canonicum; sed in hoc populi sequi possunt majores suos seu prælatos. *Post quæ, aptata* B. Petro de Luxemburgo *oratione, in ejus defensionem laudatus Raynaldus subnectit sequentia :* Porro adolescens adhuc erat circiter annorum XVII Petrus Lucemburgensis, atque inter Urbani adversarios educatus. Unde is error non obfuit ejus sanctitati, præsertim cum in ea controversia Concilii œcumenici stare sententiæ paratus esset, quem etiam errorem divino lumine collustratus, in extremo vitæ actu facile damnare potuit. Nec difficile exemplum hujus rei in Paschasio Romanæ Ecclesiæ Diacono, eximiæ sanctitatis viro, visum est, qui cum Laurentium adversus Symmachum Papam esset secutus, antequam animam efflaret, resipuit, et post mortem miraculis enituit. quamvis

A quamvis ad labem purgandam acerbiores pœnas tolerarit.

AUCTORE J. P.

ob ignorantiam invincibilem.

127 *Igitur si perperam quid fecit* Petrus *in facto schismatis; bona enimvero, imo optima fide fecit; fecit, communi ductus errore, non abreptus perversa voluntate. Ceterum, si quis ea, quæ modo ad defensionem Beati in medium protulimus, sedate expenderit, non dubito, quin habiturus sit; unde obstruat ora maledicorum, quibus in studio est, beatissimum Juvenem hic vellicando, aliquid præsidii conciliare desperatissimæ suæ causæ, qua pertinaciter erigere cornua non cessant et recalcitrare adversus decreta Apostolica. Quamobrem quiescant, et desinant maledicere ora loquentium iniqua; quia venenum aspidum sub labiis eorum. Observet lector hac occasione, satis aperte nos indicasse, quid de pontificatu Clementis VII Gebennensis censeamus, quod semel hic monuisse sit satis; et toties repetitum volumus, quoties per decursum vitarum aut processus, Pontificis nomine ipsum compellabimus vel nostris vel aliorum verbis.*

128 *Sed hæc quidem hactenus; quæ præterquam, quod conductura sint ad formandam generalem ideam omnium deinceps hic tractandorum; servient insuper ad repurgandam viam ab erroribus, rebusque contro-* B *versis, quæ, tamquam totidem salebræ, remorari non raro solent lectorem hagiophilum, quo minus ipsa Acta inoffenso pede decurrere possit. Itaque jam præcipuis impedimentis sublatis per commentationes hasce prævias, restat, ut Acta ipsa subjiciamus.*

VITA

AUCTORE ANONYMO COÆVO

Ex antiquo MS. pergameno bibliothecæ PP. Cælestinorum Avenionensium, collata cum aliis MSS.

PROLOGUS

Mirabilis Deus in Petro Ap., et Luxemburgico.

Immensus cœli est conditor, perpetua mundum ratione gubernans; cujus providentia in dispositione non fallitur; quin imo secundum ordinatissimam temporum distributionem, solus novit congruentem suis temporibus humano generi exhibere medicinam. Cujus ineffabilis majestas primitus Ecclesiæ suæ exordio, multa per beatum Petrum Apostolum ope- C rabatur miracula, ut fides Christi novella per eum confirmaretur orthodoxa *a*. Nunc autem peculiari quadam ordinatione, fructuosum germen prædestinavit, deificum videlicet, nobilem, et devotissimum puerulum, Petrum de Luxemburgo; vere beatum, in orbem terrarum cœlitus transmissum, ut salutiferæ nuntius foret veritatis: qui tandem similia veluti primus Petrus, quasi operaretur miracula; ut fides nostri Salvatoris Jesu Christi *b* dulcissimi, luce clarior pateret in terris, et ejusdem fidei veritas per ipsum Dominum elucidaretur e cœlis.

CAPUT I.

Petri patria, natales, morum innocentia, studia litterarum Parisiis, canonicatus Parisiensis, et archidiaconatus Drocensis.

Parentes.

Luce ergo de cœlo progrediente cœlica, nutu divino in Ligneio *c* oppido ducatus Barrensis, ac Tullensis diœcesis in Lotharingiæ finibus, ex illustribus nobilibusque parentibus, patre Domino Guidone de Luxemburgo, comite sancti Pauli *d* in Picardia *e*, ac de Ligneio *f* prælibato: et matre Ma- D thilde, domina de Castilione, ex stirpe Imperiali regalique prodeuntibus *g*, tamquam de redolentibus liliis, rosisque vernantibus, miræ sanctitatis natus est infantulus: cui in sacri Baptismatis lavacro, Christo Domino dictante, utpote cœlestibus præmiis magnificaturo, nomen extitit impositum Petrus:

Morum

3 Ut quemadmodum primus Petrus, a Christo electus, petra firma universalis Ecclesiæ, solidum fuit primarium fundamentum, ita a Christo electus extitit secundus Petrus, sicut validum ipsius Ecclesiæ stabilimentum, utpote futura Ecclesiæ columna Cardinalis sacrosanctus. Qui denique puerulus adhuc traditus fuit sacris litteris imbuendus; quem amici sui carnales, seu propinqui, parentibus *h* orbatum moreque nobilium diligenti studio educatum, divino manciparunt servitio: qui clericus effectus; in sortem Domini inter flores illos cœlicos plantationis æternæ pullulatione mirifica redolens, extitit præelectus: quem Christus ideo voluit ad Ecclesiam præsentari, ut totus mundus ejus exemplo posset gloriosius illustrari *i*.

innocentia,

4 Puer itaque famosus et celeber, cui quamquam mundi fallax brevitas placentia suggereret, de* puellarum lusibus, musicorumque et aliarum delitiarum generibus, licet facie formosus esset valde, E decorusque aspectu ac omnium oculis gratiosus *k*; cum iis nequaquam coucupiscentiæ frena laxavit: sed cœlibem semper vitam agens, ad voluptatem præparatam non motus, vel ad lasciviam puerilem, sed stabilis semper manens, soli Deo placere studuit. Quam etiam corporis pulchritudinem dictam, Deum creasse dubium non est; ut qui formosus erat corpore, ejus humili intuitu considerato, formosior judicaretur et mente. Ex cujus humili et devota conversatione, virtutibus decorata, satis agnoscebatur, quod ipsius fuissent munda et recta opera *l*.

* *Al.* in.

desiderium perfectionis, studia Parisiis,

5 Pueriilibus autem annis spreta ipsius mundi ariditate, in flore adolescentiæ suæ, ad frugem melioris vitæ transire disposuit, ad summos perfectæ sapientiæ apices anhelans; ut per ipsam sapientiam, quam suavis esset Dominus, prægustaret. Verum quia frequentia amicorum carnalium, eum non sinebat ad conscientiæ pacem, et ad sapientiam pervenire peroptatam; locum proprium, et amicos suos a se abdicavit: et perveniens ad annos intelligibiles, ut de scripturis tam divinæ sapientiæ, quam sacrorum canonum aliquid exhaurire posset, ad famosam universitatem Parisiensem atque præclaram se trans- F ferri de domo paterna in Picardia, ubi nutriebatur, procuravit. In qua quidem laudabiliter ibidem studendo et interrogando profecit, ne per juris ignorantiam tam divini quam humani, a rectitudinis tramite deviare cogeretur: ut quæ sunt morum bonorum ac honestatis in eadem hauriens et intellectu comprehendens, iis contraria sciret perfecte a se abdicare.

virtutes,

6 Ejus quoque intellectum adeo divina illustrabat gratia, quod quæcumque audiebat, in armariolo sui pectoris memoriter recondebat, et tamquam testa recens (cœlestibus) imbuebatur documentis, in cordis sui horreo vitæ semina reponens; quibus suo exurgentibus *m* tempore animas recrearet. Virorum itaque magnæ sanctitatis ac perfectionis conversationem, atque vitam puerulus sapientissimus imitabatur; perversorum assidue execrans consortia, tales secum semper tenendo, quorum vitam verebatur et verba: sicut ipse morum honestate compositus, ita compositam utique tenens familiam *n*. Et quia sacri eloquii auditus augmentationem parit sanctitatis, sermones diebus Dominicis et festivis, cum ferventi diligentia, et devotione sedula continue audiebat. Quorum effectum in ergastulo conscientiæ suæ me moriæ

A moriæ commendabat, satagens ut quod auditu percipiebat, opere compleret et effectu.

7 Adolescens igitur euangelicus *o* munditiæ sinceritate plenus et scientiæ serenitate, de die in diem magis augebatur et crescebat sapientia, incrementaque sortiebatur tam vitæ quam morum assidua virtutum. Tanta nempe incœpit clarere verborum luculentia : et tanta exuberare gratiarum eloquentia, quod liquido poterat apparere lingua eucharis *p* in eo abundare. Cumque puer inclitus Parisiensis esset canonicus, Deo ac Virgini gloriosæ omnibus diebus vitæ, famulatum spopondit. Unde adeo honestum, et undique laudatum omnibus se patefaciebat, quod omnibus aliis concanonicis, ceterisque Parisiis degentibus, ex miri odoris fragrantia, quæ ex ipso procedebat, speculum erat bonæ vitæ et per sanctimoniæ ac veritatis exemplum, omnes igne Spiritus sancti perlustratus inflammabat. Denique sæpissime in ecclesia Parisiensi præfata contingebat, quod cum alii concanonici sui, crucem vel cereos deberent in processionibus deferre, rubore superbiæ quantoque suffusi portare dedignabantur ; puer autem Deo plenus, maximo profusus gaudio, licet non esset in ordine * suo, cereos vel sanctæ Crucis vexillum humiliter deserebat. Christi humilis obsequio famulando, in multitudine gradiens virium suarum tamquam vexillarius et signifer Salvatoris, bajulus atque minister in omnibus membris suis, a vertice usque ad plantam pedis, suo semper erat devote famulans Creatori.

o canonicatus Parisiensis, p Bono Christi odore, humilitate, * *Al.* turno. B

8 Ab omnibus quoque miro diligebatur affectu : quia sermone erat nitidus, et aspectu angelicus, adinstar columbæ, sine felle malitiæ, dulcissimus *q*. Dominus autem Papa, famam hujus pueri audiens, ita celebrem ; archidiaconatum Drocensem *r* in venerabili ecclesia Carnotensi, motu proprio contulit, eidem levia imponens onera, ut ad majora tandem proveheretur. In quo quidem statu archidiaconali, ad florum similitudinem, honesta fulgens conversatione, bona utique redolebat opinione, et suavis omnibus et præcipue subditis suis, quando ad eum Parisiis affluebant, ubi degebat, semper extitit et benignus, et licet infantia in eo computaretur in annis, senectus tamen mentis erat immensa, ætate modicus, sed animo canus, pulcher facie : sed pulcrior fide.

ac morum suavitate conspicuus. q r Archidiaconatus Drocensis.

ANNOTATA.

C

a *Sublata est hinc periodus antiquæ legendæ :* Verum prævidens Virtus indeficiens diebus in nostris sanctam matrem Ecclesiam, Christi sponsam sacrosanctam per (falsos) debere prophetas fluctibus tribulationum inundari ; illi autem sæviori inundanti diluvio volens arcam coaptare compaginibus tabularum ; *et deinde pergit cum MS. nostro* peculiari quadam ordinatione fructuosum germen prædestinavit, etc. *Dictæ legendæ lectioni consonat MS. Suaresianum, de quo in comm. prævio.*

b *Non dissimulanter prodit Auctor studium suum erga Clementem VII, per verba sequentia, quæ lego in antiqua Legenda, et hic partim avulsa sunt, partim mutata :* Ut fides Vicarii Jesu Christi, plerisque incognita, sanctissimi Domini PP. Clementis VII, universo præsidentis orbi, luce clarior patefieret in terris, et rei veritas per eum elucidaretur in cœlis. *Consonat denuo MS. Suaresianum, ubi tamen omissa vox* præsidentis. *In legenda hic ponitur;* Tu autem, *et terminatur prima lectio.*

c *Vulgo* Ligny, *ad fluviolum Orneam; distat Barroducis in ortum duabus leucis, Tullum versus sex; a fano S. Michaelis quinque, versus meridiem.*

d *Jam monuimus in commentario prævio, Mathildem de Chastillon marito suo in dotem attulisse comitatum sancti Pauli ac Fiennæ dominium.* D

A. ANON. COÆVO.

e *Imo vero in Artesia, cujus præcipua oppida, Atrebatum, Audomaropolis, Bethunia, Aria, Bapalma; minoris notæ, Hesdinium, Rentæium,* Fanum S. Pauli, *Perna, Lilersium, Bassæa, et Lendium.*

f *Prius Lignæi Dynasta, dein a Joanne Rege Galliæ creatus Comes.*

g *Nobilissimæ Luxemburgensium familiæ decora breviter perstrinximus in initio commentarii prævii.*

h *Annum mortuarium Patris determinavimus in commentario prævio num.* 4 ; *ibidem etiam a num.* 11 *quædam referuntur de obitu matris, et* Petri *post eam educatione sub proxima consanguinea. Addi potest ibidem dictis ex Historia domus Luxemburgicæ, scriptæ per Andream du Chesne, Beati matrem, Guidoni, patri ejus, superstitem vixisse; quamdiu, ignoro.*

i *Hic ponitur in legenda :* Tu autem Domine ; *et finitur Lectio secunda.*

k *Hæc uberius in legenda, cui fere verbatim consonat Suaresianum MS. :* Licet formosus esset valde, et incredibili pulchritudine omnium (oculis) gratiosus ; in quo Deus propterea creaverat speciositatem, ut qui speciosus erat corpore, speciosus autem esset et mente, nequaquam his concupiscentiæ fræna, *etc.* E

l *Istæ parcius in legenda et MS. Suresiano :* Soli Deo placere studuit ; ex cujus studiis satis agnoscebatur Puer, quia munda fuerunt et recta opera ejus.

m *Antiqua legenda et MS. Suaresianum,* esurientes, *legunt.*

n *Hic in legenda :* Tu autem, *et finis lectionis tertiæ.*

o *Legenda simplicius habet :* Puer igitur Evangelicus.

p *A Græco* εὖ, belle, feliciter, *et* χάρις, gratia, *quasi dicas* belle gratiosa.

q *Hic finis quartæ lectionis in legenda.*

r *Urbs Galliæ Celticæ, vulgo* Dreux, *vicina dimicatione inter Gallos, anno* 1562 *memorabilis.*

CAPUT II.

Creatur Metensium episcopus. Quam sedulo id muneris expleverit, ac demisse se gesserit.

F

Unde fervens fidei amor cultorque præcipuus, sibi in animo suo fidem a juventute impresserat, sic se totum in illius mancipaverat obsequium : quod quæque ipsius verba et opera, virtutem fidei redolebant. Quem ad propagandum salutis humanæ auxilium, Christus per terrarum orbem fidei latorem* ordinaverat : cumque omni sanctitate et mansuetudine polleret, et in litterarum scientia Parisiis magis proficeret, hujus fama excrebrescente, Domino Papæ una cum suo sacro collegio Cardinalium cœlitus fuit inspiratum : ut ad venerabilem, atque laudabilem Ecclesiam Metensem in Lotharingia, tum temporis vacantem *a*, digne felix Adolescens promoveretur. Quem itaque Dominus Papa cernens bonæ indolis, et industrium, qui licet nimis juvenis ætate pro episcopatu esset, utpote in quinto decimo constitutus ætatis suæ anno, cor tamen gerens senile, ipsum nutu divino ecclesiæ memoratæ præfecit, et ita ad hujusmodi honoris insignia, non pretio, neque ambitione, sed ejus probata vita, et Dei judicio fuit promotus.

Creatus Metensium episcopus, * *Al.* satorem *a*

10 Quem Adolescentem Dominus quæsivit juxta cor suum, cui Metensium contulit præsulatum, ducatumque ecclesiæ atque sceptrum. Quibus per sanctam conversationem, tamquam salutis animarum sibi commis-

Gnariter id muneris

A commissarum fervidus æmulator *b*, divinæ salutis pabulum ministravit: et in Dei amorem per singularem solertiam in semetipso servans sanctimoniam, eos inflammavit. Congrue etenim Christus ducatum sibi præbuit Metensium, quia ipsum scivit, tramite melioris vitæ ipsos præire, sicut decebat eum pastorem moribus et vita, inter oves clarescere *c*.

A. ANON COÆVO. *b* *c*

adimplet,

11 Ne vero per otii desidiam hostilibus insidiis pateret ingressus, in justificationibus Domini assidue exercebatur, et ad actus salutiferos, multo magis quam prius excitabatur, ut, eo circa licita et Deo devota totaliter occupato, locum in eo illicita non haberent, et a spiritualibus nequitiis tutus esset. Nocturna quidem silentia, humanæ quieti deputata, post dormitionem brevem, decurrebat in studiis vitarum et sermonum sanctorum patrum. Et somnii tempus vigiliis occupabat cum sapore præmissa studendo; quia de divinis et salute animæ suæ, in eis tractabatur. Diebus autem commodis intendebat sedulus animarum saluti: in quo dono speciali gratiæ noscitur claruisse.

verbis et exemplis,

12 Et omne tempus, in quo de Deo non cogitabat, se perdidisse existimabat. Quique morum maturitate compositus, alios profusis virtutum aromatibus ad sanctimoniam attrahebat, more pii patris suum devote adimplens officium, peccantes atrociter corripiebat, non libidine ulciscendi, sed peccatorum vulneribus salutarem procurabat adhibere medicinam; et sicut Metensibus præerat dignitate; ita ipsis præeminebat sanctitate: quod eximiis utique semper provocans exemplis, cum eis humiliter conversabatur. Ipsis denique ostendens infima humilitatis; non autem sublimia episcopalis suæ majestatis, squamas superbiæ penitus deserendo. B

d *animi modestia,*

13 Unde verus profitebatur humilis *d*: qui in culmine constitutus humilitatis, cognitionem meruit obtinere veritatis. Dominationum vero neque principatuum socius esse cupiebat; sed ex numero potius humilium puerorum, inter sublimes, tamquam sui ipsius contemptor mellifluus, minime peroptans extolli. Quapropter in animo omnes mundanas potestates, quasi aranearum fila reputans, universa, quæ amamus, nobis ex aspectu decora atque præfulgida, spernebat. In divitiis autem et floribus majorum, atque suorum nobilitate, ac corporis pulchritudine, honoribus quoque, qui sibi ab omnibus deferebantur, seipsum non extollebat: sed carnem suam propriam despiciens, velut cinerem, et in terram reversuram atque mortalem; eos denique circumspiciens, qui ante eum similibus fulgebant, quanto majoris honoris celsitudine clarebat; tanto seipsum magis humiliabat *e*.

suique contemptu, C *e*

ANNOTATA.

a *De eo actum in comm. prævio, a num.* 18.

b *Lego in MS. Suaresiano:* Quibus divinæ delectationis per sanctam conversationem, tamquam salutis animarum sibi commissarum fœcundus excultor. *Pro quibus ultimis duobus verbis Legenda habet:* fervidus æmulator, *ut est in MS., quod damus.*

c *Hic finis lectionis quintæ.*

d *Quod additur in Legenda;* Quasi humi acclivis, id est, imis inhærens, *videtur esse phrasis primigenia auctoris, a nostro MS. deinde resecta.*

e *Hic finis sextæ lectionis in Legenda.*

D

CAPUT III.

Cardinalium cœtui aggregatur. In aulam Avenionensem accersitus, novis in dies virtutum accessionibus coruscat.

Porro quia Christus humilis, humiles consuevit exaltare, et illis insignia dignitatum potiora conferre, quos digniores agnoscit, et ingentior commendat excellentia meritorum: Dominus Papa voluntatem suam Christi conformavit voluntati, cujus in terris vicarius est veridicus. Et hujus Seraphici prudentiæ, probitatis, ac humilitatis non ignarus: eumdem consortio sacri collegii dominorum Cardinalium de consilio Fratum, collata sibi cœlitus gratia, aggregavit. Quem sacri Georgii ad Velum aureum Diaconum, et vulgariter de Luxembourg, ut nomen consonum esset rei, nuncupavit. Qui lucem Burgo, id est huic mundo universo, stellis præstitit clariorem; in cujus vero electione sinceritas viguit devotionis, et non amicorum suffragio provectus, sed Dei judicio creditur esse promotus.

Cardinalium ordini

15 Verum quia non potuit lucerna accensa sub modio latere; propterea Deus ipsum ad cardinalatum, id est, in altum voluit exaltari, ut ab omnibus Christi fidelibus facilius valeret videri. Quem utique disposuit apostolico cœtui aggregare inter cardines terræ, super quos posuit orbem, et ipsum tamquam mundi lucernam super candelabrum collocari inter Cardinales, qui sunt velut astra in ecclesia Dei refulgentia: ut universos, qui in domo sunt Ecclesiæ, suorum posset exemplorum radiis perlustrare. In terris igitur a Deo et ejus vicario digne promeruit in altum provehi, qui virtuosa pariter et cœlestia attentius nitebatur meditari. Quis autem ipsum in tantum dignitatis culmen erexit, nisi Deus *a*? E *adscribitur,* *a*

16 Adolescens igitur Spiritu sancto illustratus, cum Deo et amicis suis deliberatione præhabita, se minus idoneum humiliter vociferans, genibus flexis pileum rubeum acceptavit cardinalatus. Unde gaudeat collegium sacrosanctum Dominorum Cardinalium in Deum, immensum suum videns ovile augmentari, et ovem fœcundam inter caulas suas reponi, Ecclesiamque Dei benedictam, novæ prolis fœtu, novi Cardinalis Petri meritis ampliari. Profecto vitæ ipsius sanctitas, eumdem fecit dignum electione cardinalatus. Cum autem Dominus Papa eidem mandasset, ut ad curiam pergeret: tamquam verus filius, obedientiæ mandatum non procrastinavit: sed aures paravit auditui, linguam voci, manus operi et pedes itineri. Et se intra se totum recollegit, ad curiam properans, ut mandatum perageret imperantis, ad Christi Vicarium, et ejus sanctam matrem Ecclesiam se cupiens approximare; ne extra arcam in tempore præsentis diluvii aquarum multarum, scilicet Ecclesiæ tribulationum, miles profugus inveniretur. *In aulam Avenionensem* F

17 De terra propria prosiliens longinqua, et de cognatione sua, venit in terram quam Christi Vicarius sibi monstravit, visitata prius devotissima sorore sua, domicella Joanna *b* de Luxemburgo, virgine sibi charissima: quæ colomba erat infellica, innocens et immaculata, totaque pulchra et decora virtutibus et bonis exemplis. Quæ quidem fratri suo Cardinali beatissimo, quem tenerrime diligebat, virga fuit directionis, et manna dulcedinis. Qui ad invicem fruentes sanctis colloquiis, præclarisque spiritualibus consolationibus; alter alterum ad virginitatem perpetuo servandam illibatam, devotissime adhortabantur; ad dilectionem Dei super omnia, et charitatem, innocentiam, humilitatem, et alias ceteras præ-

accersitus, vale dicto sorori, *b*

A præfulgidas virtutes. Quorum sane præsagium rei eventus postmodum fidem fecit. Nam idem beatus Cardinalis usque ad ejus obitum virginitatem servavit; et soror ejus, omni laude digna *c*, et in habitu seculari ipsam servavit inviolatam, ut fide dignorum testimonio comprobatur. Et ita a mundi illecebris virgo, a Christo electus, exivit illæsus; sicut a corruptione carnis extiterat alienus *d*.

c

d

illuc perrexit.

18 Cumque curiam ingrederetur Romanam, et ejus adventum præstolarentur universi, omnes qui vultus ipsius angelici venustatem, morumque honestatem, puritatem atque innocentiam, et ipsius præfulgidam intuebantur humilitatem; voce dulcisona obnixius ab eo precabantur benedici. Quique ad pedes Vicarii Christi osculandos se humiliter prosternens, ab eodem mirifice receptus, in curia permansit, ex devoto devotior semper effectus. In eadem propterea maximum stupore dignum debet reputari spectaculum, quod adeo juvenis et venustus, a vitiis abstinuerit luxuriæ, ac perplexæ viæ errorem ita fugerit; quem mundi hujus prospera et honores non diverterunt; et cum in honore fuisset, non est comparatus jumentis insipientibus, sed potius Angelis concupivit adæquari; quia vitam angelicam duxit in terris potius, quam humanam; qui in medio nebulæ, quasi stella matutina, in ecclesia noscitur claruisse. B

Fulget novis virtutibus.

19 Quis ergo huic Cardinali gloriosissimo valeat adæquari? Qui non tantummodo patriam et amicos, sed ipsum quoque mundum animi virtute dereliquit, et hæc omnia Christum suscipiendo despexit. Ejus magna erat domus, et ingens locus possessionis ejus; omnia nihilominus, sed et seipsum affectuose propter Christum dereliquit. Feralis avaritia et illecebrosa pecunia nusquam ipsum contaminaverunt: sed, ipsa radicitus expulsa, charitatem plantavit, ad beneficia quoque petenda minime existens avidus, nec lucris illectus: sed Christi paupertate insignitus; in ejus thesauro post mortem unicus (quem ut creditur ignoravit) inventus est francus. In se autem ramum non habuit cujusquam operis, quin ex radice ipsius processerit charitatis, et charitatis gustu adeo perfecte extitit inebriatus, ut ad omnem laborem hilaresceret, et laborans non lassesceret.

ANNOTATA.

C a *Huc usque lectio septima in Legenda.*

b *Alias* Eulogia, *teste Rittershusio in Genealogiis. Actum de ea plus semel in Commentario prævio; quibus adde ex eodem Rittershusio in Geneal., eam obiisse anno* 1431.

c *Additur in Legenda,* adhuc superstes.

d *Hic octava lectionis finis.*

CAPUT IV.

B. Petri humilitas, jejunia, aliæ macerationes corporis, vigiliæ, studium orationis, amor erga Crucifixum, ejusque apparitio, donum lacrymarum.

Mira B. Petri modestia,

Sanctitatem nempe suam etiam propinquioribus suis familiaribus adeo subtiliter occultabat, contra spiritum cenodoxiæ viriliter dimicans, ut salvo semper honestatis rigore, sub decentia virtutum et apparatu utensilium, moribus Dominorum juxta posse concordaret singulorum. Et ob hoc verissimiliter creditur, Christum in ipsius vita, ad ejus preces multa patrasse miracula sancta, nobis ignota. Nec cappa propter superbiam sæpe induebatur rubea, cum qua in ecclesiis communiter depingitur, ut præfertur suam occultaret sanctimoniam *a*; quia ignitus caritatis flamma, et dilectionis Dei, velut rubus divini amoris ardebat desiderio *b*. D

A. ANON. COÆVO.

a

b

jejunia, macerationes corporis aliæ,

21 Cardinalis iste beatissimus miræ fuit sanctitatis, divinis inspirationibus illustratus, typum gerens pœnitentium, in jejuniis quoque panis et aquæ, carnem suam tenerrimam timens in germinibus vitiorum pullulare, sanctarum meditatione virtutum, et sobrietatis amore castigabat, et eam in servitutem prorsus redigebat. Tanta etenim austeritatis rigiditate corpus suum proprio spiritui subjiciebat, ut vix plerumque super pedes [posset, nutantibus gressibus] sustentari *c*. Ejus quoque benedicta anima in modico erat mole carnis oppressa: propterea supernis adeo existebat elevata, ut in cœlis tota ejus conversatio videretur. Sæpe quidem cordam ciliceam nodatamque contra carnis insidias, et mentis lasciviam tamdiu ad carnem ligatam deferebat: quod * sanguis quandoque emaneret. Post felicem autem ejus obitum, et triumphum, chorda reperta fuit sub nattis *d* studii sui, pretioso ejus sanguine cruentata; magisque decorabatur chorda vinctus, quam diademate coronatus, licet chorda quam gestabat, sævos sibi inferret corporis dolores.

c

* *Al.* quousque.

d

E

non vulgaris, cum valetudinis

22 Grande aliquid et admiratione dignum de tali Adolescente denuo extitit, videlicet quod cum virgarum verberibus, flagellis quoque durissimis, quibus una saltem hora in præfato studio suo solus reclusus, ne ab aliquo videretur, corpus suum celeberrimum flagellabat, aliisque macerationibus innumeris, longe splendidior erat diademate purpuraque fulgentibus; qui collum jugo pœnitentiæ a juventute adeo submiserat, quod usque ad agonem feliciter continuavit. Animam propterea portavit in vase fictili, id est in corpore debili: nam licet magnus esset corpore, pallidus tamen propter abstinentias, quas faciebat, semper fuit in facie. Et inde sæpissime infirmatus stomacho, crebris torquebatur angustiis, parcus nihilominus in lecto, parcus in cibo, et parcus in somno.

et virium jactura.

23 Timens itaque Dominus Papa, ne in infantiæ teneritudine, delicatum corpus ipsius pernimium debilitaretur, crebro ipsum monebat, ut a tantæ abstinentiæ asperitate se retraheret: et qui humiliter respondebat: Pater sancte, nulla bona facio, quod gemebundus refero. Sed utinam dignus essem. Et intra cordis sui viscera tristabatur, quod talia eidem Domino Papæ de seipso referebantur. Fulgens denique conscientiæ integritate, munus Deo assidue obtulit acceptabile: etenim ter in hebdomada in acerbissimis jejuniorum afflictionibus communiter jejunabat, diebu scilicet Mercurii, et Veneris, propter Dominicam passionem; et Sabbati propter gloriosæ Virginis commemorationem. In jejuniis quoque ab Ecclesia ordinatis numquam deficiens: in adventu Domini quandoque jejunabat, quandoque carnes minime degustabat. F

Vigiliæ frequentes,

e

amor in Crucifixum, ejusque visio,

f

24 Etenim in diversis aliis suis corporis sui domationibus, multiplicibusque vigiliis et devotis orationibus *e*, assiduus et fervens erat. Unde tantam in ipsius oratione apud Crucifixum, et Crucis insignia, amore ferventissimo habuit devotionem, quod Jesum Christum in Cruce pendentem meruit in vita oculis propriis videre, ut fide digni (etenim Cardinalis) *f* testimonio comprobatur. Hujus autem a juventute semper extiterat consuetudo, quod omnes Cruces, quas itinerans reperiebat, devotissime adorabat. Crucifixi imaginem semper in suo corde bajulans: prostratus ante Crucem, omni die cum maximo dilectionis ardore, quasi pendentem Dominum suum cerneret, adorabat. Orare nempe cupiebat in locis abditis, et in oratorio singulari, quod Christus varia claritate circumfulsit.

Porro

A. ANON. COÆVO.

A Porro in orationis studio semper pernoctabat, et quando somno gravabatur, humi se prostrabat * vel super nattas cameræ suæ; et sæpissime de mane ibidem per cubicularios suos reperiebatur dormiens : ubi vexari potius poterat quam foveri *g*.

* prosternebat.

orationis assiduitas,

25 In orationis quoque devotione adeo fuit sedulus; quod de pabulo hora refectionis, naturæ convenienti, vix recordabatur; et antequam ad mensam pergeret, centum Pater noster, et centum Ave Maria, ore proprio proferebat; et cum in mensa existeret, fingens pulmentum sumere, vix de divinis fari continere valebat, gratias agens Deo, oculos semper suos elevando beatos. Psalmodiam vero, et orationes familiares tanto affectu genibus flexis, manibusque junctis, crebra emittendo suspiria, et sæpius capite discoorperto; in tempore hiemali, sæpius surgens media nocte, una cum horis canonicis Virginis gloriosæ et defunctorum officiis Domino continue devotissime offerebat, ut hujusmodi dulcedine frequenter raptus a corporali vacaret edulio, et si pro aliquorum colloquio, quibus servata caritate, negare non poterat ea, quæ orando facere consueverat vel dicere, statutis horis B suis quandoque non impleret :. differre quidem poterat, non autem obmittere, sed in noctis silentio, omnia cum summa restituebat devotione.

et donum lacrymarum.

26 Unde tamquam Christi fidelis athleta, fluentes crebro lachrymas in secreto suo, vel quandoque publice, erumpebat, quotiescumque sanctæ matris Ecclesiæ, sponsæ Christi dulcissimæ, tribulationem et ærumnam recordabatur præ nimia amoris dulcedine; in cujus autem defensione pro posse non fuit debilis agonista * : nam ut forinsecus sæpe ostendebat; libenti animo martyrium pro fide Jesu Christi sustinere voluisset, et in mente propalaverat destinare gressus suos, et seipsum informare in facto schismatis *h* cum adjutorio doctorum; et pro pace reformanda inter ipsos illustrissimos Reges Franciæ et Angliæ, quam devoto corde sectabatur, de bello *i*, quod tamdiu inter ipsos duraverat, mœrore urens maximo. Tandem detestabili schismate, quod erat in Ecclesia, cessante, et pace inter prælibatos Reges reformata, proposuerat sanctissimus vir Petrus *k* Domini Jesu Christi sacratissimum in Jerusalem sepulcrum, et beatorum Apostolorum visitare limina. Quanto igitur affectu quantove desiderio pro Christo et pace matris Ecclesiæ conservanda, C martyrium sufferre concupierit, persecutoris gladius non abstulerit, palmam tamen martyrii non amisit *l*.

* *Al.* antagonista.

ANNOTATA.

a *Legenda et MS. Suaresianum habent :* Sed ut suam, ut præfertur, occultaret sanctimoniam; *unde MS. nostrum hic defectuosum corrigas.*

b *Hic finis lectionis nonæ in legenda antiqua, sequitur ejusdem residuum in novem alias lectiones distributum; e quo multa parerga hic resecta, ut insinuavimus in comm. prævio.*

c *Uncis inclusa supplevi e MS. Suaresiano, consonat Legenda, nisi quod pro* nutantibus : *videatur habere vitiose* micantibus.

d *Id est* storeis, *de quo adi Cangium.*

e *Hic finitur in Legenda lectio prima, omissis vocibus* assiduus et fervens erat; *quæ etiam desiderantur in Suaresiano MS.*

f *Legenda et MS. Suaresianum :* Ut fide dignorum etiam Cardinalis, *etc.*

h *Hæc paulo uberius reddit Legenda :* Et sæpissime de mane, ibidem per cubicularios reperiebatur dormiens, totus expergefactus. O qualis stratus humanæ prorsus contrarius quieti, qui super eo D dormiens vexari poterat potius quam foveri. *MS. nostro consonat Suaresianum.*

h *Multa hic rescissa; in Legenda sic legitur :* Nam ut forinsecus sæpe ostendebat, libenti animo martyrium pro hac fide Papæ Clementis VII, veri Vicarii Jesu Christi voluisset sustinuisse, et in mente propalaverat ad Regem Angliæ pro informatione fidei indubitatæ præfati Vicarii Christi, si vixisset, destinare lumine fidei gressus suos, et etiam pro pace inter reges Franciæ et Angliæ illustrissimos posse tenus inhianda [ineunda.] *Consentit Suaresianum. Denuo Legendarius hic loquitur pro affectu erga Clementem. Excusatum Petrum vide in comm. prævio contra ejus obtrectatores.*

i *Legenda et MS. Suaresianum habent* guerra, *qua barbarie utriusque major sinceritas probatur, et conformitas primigenio textui. Bellum hoc innovatum sub Carolo VI Rege Galliæ et Richardo II, Rege Angliæ anno* 1388.

k Sanctissimus vir Petrus, *quod tamen etiam legitur in MS. Suaresiano, videtur adjudicandum primævo textui, et cum non legam in antiquissima Legenda, aliunde esse adjectum.*

l Quanto igitur *etc. faciunt textum mutilum, quem* E *suppleo ex Legenda et MS. Suaresiano :* Quanto igitur studio martyr desiderio inclytus, necem martyrum est secutus? cujus si animam gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrii non amisit.

CAPUT V.

Præcipua alia, quibus B. Petrus excelluit, virtutum ornamenta.

A peccato mortali servatur,

Quis ergo dubitet talem, adeo spectabilem adolescentulum, sanctum esse, qui peccatum non fecit, saltem mortale, nec inventus est dolus in ore ejus? Quoniam alicujus mortalis criminis numquam sensit contagium, sicut confessorum suorum fideli testimonio fuit comprobatum. Et quia peccata [venialia caritatem obnubilant, ipse assidue eorumdem acerrimæ habens amaritudinem contritionis, non procrastinavit ipsa confiteri. Sed et quotiescumque copiam non poterat habere sacerdotis, in quadam schedula defectus suos scribebat; et opportunitate accepta, illos, humillime genibus flexis, suo confessori quantumcumque pauperrimo sacerdoti confitebatur sedenti, et si confessor suus quandoque re- F nueret sedere, cum humilitate eidem dicebat; Judicis est sedere, et mei peccatoris eximii est coram te judice animæ meæ, vices Dei agente, genua flectere; et cum sæpe de nocte recordaretur, Creatorem suum in aliquo offendisse, de lecto suo surgens festinanter, secrete ad cameram Confessoris sui candelam deferens, ut eum evigilaret, accedebat; cum ad capellam suam ubi confitebatur remearet, idem Confessor suus candelam præfatam volebat portare, quod Dominus humilis minime patiebatur, rationibus obstantibus prælibatis *a*.

culpas leviores declinat,

et expiat.

28 Omni itaque die de perpetrata culpa veniam apud Deum lamentabiliter precabatur, bis vel ter in septimana regulariter peccata sua cum cordis amaritudine et sæpe cum lacrymarum fonte devotissime confitendo. [Communiter autem in magnis festivitatibus [et plerumque diebus Dominicis, juges erumpens lacrymarum fontes, cum devotione maxima vivificum Domini recipiebat Sacramentum. Qui scintillam dulcedinis ipsius prægustans, omnem aliam dulcedinem fastidivit. Quoddam etenim, et admiratione dignum in eo judicabatur, [quoniam in medio mundi strepitu existens tamquam sancti in

A in eremo, ita ipse *b*] quiete conversatus est, non quidem pastus locustis et melle silvestri; sed multo victu viliori contentus. Mundana quippe parvi pendens, delitioso minime concupiscens pabulo saginari, benedictam animam suam replens splendoribus gloriosis a Deo inspiratis, sidereas jugiter peroptabat mansiones, quia securam hic civitatem non habuit permanentem.

b

29 Ideo thesaurum suum collocavit in præceptis Altissimi. Quique adeo viscera pietatis induit, quod omnia, quæ commode habere potuit, pauperibus erogaret. Unde semel contigit, quod deficientibus pecuniis, pauperibus erogandis juxta votum, annulum proprium, quem in beatis manibus suis gestabat, in cambiis Avenionensibus secretissime venumdari procuravit. Ex quo decem florenos habuit, quos infra paucos dies pauperibus distribuit: non enim manus sua extenta fuit ad accipiendum, sed potius ad largiendum. Nam justa posse omnibus venientibus læto animo et hilari vultu spiritualem temporalemque alimoniam erogabat: et in tantum quod sæpius indigentibus, per vicos *c* transeuntibus, pecunias occulte ne ab aliquibus videretur ipsemet per fenestram ad horam projiciebat. Decem vero
B pauperibus in nomine Christi et Virginis gloriosæ, omni die alimenta ministrabat: et libenti animo plures habuisset, si hoc ei, qui sui juris non erat, permissum fuisset. Plerisque tamen aliis pauperibus verecundis, et mulieribus in puerperio existentibus, ac filiabus maritandis, atque pauperibus hospitalium, plures continue elargiebatur juxta posse pecunias, et quandocumque ad eum accedebant, libenti animo supplicationes justitiæ pariter et gratiæ, Domino Papæ pro eisdem porrigebat, quas et summopere expediri procurabat.

Misericordia erga pauperes,

c

30 Rationi denique fuit consentaneum, quod talis flos juventutis purpureus, ad cardinalatus sublimaretur fastigium, qui quatuor virtutes comprobatur habuisse cardinales. Eum itaque prudentia constantem reddidit in intelligendis, temperantia in utendis, justitia in reddendis, et fortitudo in aggrediendis. Unde etenim tanta dignoscitur virtute solidatum extitisse constantiæ, tantoque firmitatis munere cœlitus decoratum, ut per eum infidelium schismaticorum impietas propulsa tabesceret; et tantæ prorsus constantiæ fuit, quod facilius possent saxa molliri, et ferrum in plumbi mollitiem converti, quam ab ejus sanctimonia mens ipsius quovis modo
C potuisset revocari. Verba autem de quocumque inhonesta abominabatur: odio quippe singulari habebat detractores; nusquam arbitrans, lucere solem in conscientia sua: sed de ipso sinistrius, quam de quocumque alio semper existimabat: nec servus Dei verba loquebatur scurrilia; quin potius linguam suam permisisset amputari, quam fuisset scienter in aliquo sermone mentitus; peroptans aures hominum potius remanere sitibundas ad ejus eloquium, quam suis affatibus saturari.

virtutes Cardinales,

odium detractionis,

31 O igitur quam felix Juvenis et excelsus, qui sacris inhærendo colloquiis, nullo unquam potuit interpolari contagio; nam monstruosam rem procul dubio asserebat, linguam magniloquam, sermonem multum et fructum nullum; multificus semper existens et pauciloquus, et ita lingua ejus beata non novit, nisi de divinis sermonem texere: cujus sermo unicus erat; Est, est: non, non. Miro itaque discretionis pondere, verba sua librabat. In doctrinæ etenim poculis affluens, tanto justitiæ libramine singulis sua reddebat; quod loquens magnis sive parvis, æque cunctos veritatis jaculis feriebat, cujus verba erant discretionis sale condita; et illis, qui ad eum confluebant, adeo humiliter et juste respondebat: quod omnes spiritualiter consolati ab eo recedebant. Cum omni quoque virtute, mansue- D tudine præpotens, quotidie celsior et ardentior assurgebat, et intentatis sibi periculis, nova semper alacritate pugnabat *d*.

parcitas verborum,

A. ANON COÆVO d

32 Jacula quoque tentationum, quoad vixit, patienter tolerans, pericula hujus vitæ minime formidavit: nec irrisores erubuit; cujus autem vita claruit, non solum eruditione et copiosa vitæ sanctitate; sed etiam potentia adversus hostes suos occultos admiranda strenuitate, supernorum contemplator, omnium insidias calcans adversariorum. Quantæ autem strenuitatis, et in martyrio pro Christo aviditatis, compassionis, pietatis, atque dulcedinis, et quantæ munditiæ atque puritatis in vita præsenti intrinsecus resplenduit, hoc illi soli cognoverunt, qui ejus notitiam habuerunt singularem. Nam sicut aliquis devotus toto affectu defiet mala propria, sic ipse flebat aliena. Dolores itaque loco computabat præmiorum; et quæ nobis causa sunt tristitiæ; hæc illi maximam pariebant lætitiam. Propterea sæpissime coram sibi fidelibus (reservata tamen Christi dispositione benigna) affirmabat, quod non vellet sibi omnia ad vitam debere succedere prospera; E quamdiu ipse vitam ageret in humanis, authoritatem allegans decreti, quam in corde suo bajulabat; scilicet, dum cor tribulatione premitur, culpa ad memoriam reducitur. Nam ex fluvio paradisi potaverat, cujus gutta major est oceano. Ex quo concludebatur, quod sitis hujus mundi extincta in eo erat omnimoda.

Patientia ac fortitudo,

33 Quis vero animam ejus non appellet auream aut magis adamantinam? Quoniam in terra gradiens, sic se gerebat in cunctis, quasi Angelorum societate perfrueretur; et velut incorporeus, labores corporeos periculaque contempsit; et quasi jam cœlum possidens animo, cuncta prorsus terrena despexit, et cum ipsis incorporeis virtutibus degens, jugi mentis intentione vigilavit: cujus tota die meditatio in lege Domini versabatur. Prope autem mortem veniens, cupiens et toto desiderio anhelans, cœli januas absque impedimenti obstaculo introire, et in æternæ salutis semitis minime impediri, Salvatoris clementiam primo cœpit efficacius deprecari, eidem suam animam humiliter et devotissime recommendans, et Virgini gloriosæ, quam assidue habens præ oculis, in summa semper habuerat veneratione. Cujus quotiescumque videbat imaginem, uno Ave Maria salutabat. Quamobrem munusculum eidem omni die hora nona ducentorum F Ave Maria manibus junctis, genibus quoque flexis, limpidissima emittendo suspiria, devotissime offerebat; et in ejus propterea ingressu, progressu et egressu, efficacissimam habuit adjutricem.

Mundi contemptus, pietas erga Mariam,

34 Tandem salvificam Domini recipere meruit hostiam præfulgidam, qui se hostiam intrinsecam, in ara crucis pœnitentiæ, per dies singulos immolaverat, in corde et corpore ipsius mortificationem circumferens. Et quanto amplius in infirmitate satis prolixa gravabatur: tanto magis patienter tolerabat, et plures ex se patientiæ fluvios erumpendo manabat. Humiliter et devote proferebat, quod Christus Salvator noster multo graviores pro eo sustinuerat dolores. Delectationes autem mundi corporeas minime exquisivit, sed etiam in infirmitate præfata, ex qua ad Christum convolavit, existens, delectabilia, quæ pro necessitate corporis ex consilio medicorum sibi ministrabantur, procul respuebat. Contigit tamen quod eorum persuasu, quemdam balneum renitens, et invitus intravit *e*. Non tamen ad balnei confugiens delectamenta, sed propter necessitatem ejus piissimi corporis singularissimam, cujus quidem aqua balnei, Spiritu sancto hoc procurante, multis est respersa in medelam, et de

Pœnitentia.

Commodorum fuga.

e

A. ANON. COÆVO.

A de aqua una cum tina *f*, ad ejus honorem in ecclesia beatæ Mariæ Villanovæ prope pontem Avenionensem salubriter conservatur. Cardinalis autem idem beatus, virtute animi imbecillitatem corporis superans, licet infirmitate corporis detentus, de cubili suo sæpius surgebat, Missam suam [devotissime *g*] auditurus; cum quo sæpe * affuit Princeps lucis, Angelorum multitudine vallatus *h*.

* *Al.* semper.

ANNOTATA.

a *Hic finis secundæ lectionis.*

b *Uncis inclusa, absunt a Legenda; quæ tamen satis conformia sunt MS. Suaresiano.*

c *In Legenda et in MS. Suaresiano est,* per Carrerias; *magis quidem barbarum, sed magis antiquum.*

d *Hic finis tertiæ Lectionis.*

e *Ita hic vitiose, pro quo substitue ex Legenda et MS. Suaresiano:* Quamquam renitens et invitus balneum intravit.

f Tina *seu* Tyna, vas grande ligneum tam lavationibus, quam condendis vinis paratum, *de quo vide* B *Cangium.*

g *Habet Legenda hoc adverbium.*

h *Hic finis quartæ lectionis.*

CAPUT VI.

Pia Beati mors, corporis fragrantia, sepultura.

Morti proximus,

Felix, inquam, Cardinalis devotissimus, ex hoc mundo ad Deum * transiturus, dissolvi cupiens et esse cum Christo, authoritate apostolica absolutionem plenariam a pœna et culpa in mortis articulo meruit obtinere *a*: cumque inter corpus ejus et animam amor esset naturalis, et dulcis in Domino, et mirabilis harmonia; vix corpus ab anima poterat separari. Quo pendente verba melliflua et dulcia passionis Christi assidue eructabat, eisdem fungens sensu et discretione; quibus umquam in vita sua claruerat; et inter cetera prope agonem, fratri suo Domino Andreæ *b* de Lucemburgo, ejus propitiationem affectans, dulcissima proferebat documenta salutis, ipsum devote exhortans, ut Deum, sanctam C Matrem ejus, sanctam ecclesiam, atque pauperes Christi sincero amore diligeret: et ut ipsius animam, et eorum sororem, adhuc viventem, præfatam et devotissimam, haberet recommendatas.

* *Al.* Patrem.

Andream fratrem commonet,

36 Et quia medicus ipsum agnoscebat in extremis laborare; eidem dixit: Domine mi, recordemini Dei, ac gloriosæ Virginis. Cui adolescens humiliter respondit: Frater mi carissime, utique de ipsis tota devotione mentis recordor; quoniam in ipsis omnimodam spem meam posui, veluti teneor. Quibus dictis, et data sibi primitus sacra unctione extrema, Christum invocando, cujus nomen sibi tam dulce in vita extiterat, et illud crebro nominaverat, clara voce insonuit: Domine Jesu Christe, in manus tuas commendo spiritum meum. Et ita cum his verbis peregrinationis hujus mundi laudabiliter pertransiens naufragium, in vertice montium ascendens, coronis laureatus candore vernantibus, cum hymnis dulcisonis, prope decimum octavum *c* peragens ætatis suæ annum, mense Julii die secunda in crepusculo anno Domini millesimo trecentesimo octogesimo septimo, ejus anima beata per Angelos in D paradisum est delata. Et sanctus Petrus Apostolus claviger æternus filiolo suo Petro Cardinali devotissimo, poli januam aperuit et in cœlo, in loco Beatorum cum Christo, ejus animam benedictam collocavit.

Oleo sacro inunctus, sancte moritur.

Corpus fragrans, pauperrime sepultum,

37 Licet autem ejus corpus sanctissimum per tres dies super terram permansisset, et æstivi ardoris calor urgeret vehementius, attamen in sacro ejus corpore odor non fuit alicujus defuncti cadaveris: sed ex illo fragrabat quasi odor aromatum. Post cujus odorem catervatim pueri innocentes per vicos gradientes currebant universi. Cum divinis itaque laudibus ejus gloriosum corpus, margaritis cœlestibus insignitum, ratione infusionis charismatum diversarum virtutum, sacræ dedicatum fuit sepulturæ; ut non defunctorum exequiæ, sed Angelorum excubiæ viderentur. Mox autem mensis Julii die quinta, qua cum pauperibus juxta ejus ordinationem in Avenione Ecclesiasticæ traditus fuit sepulturæ, sarcophagum non pretiosum, neque lapideum, sed in humo inter Christi pauperes cum panno, non aureo vel serico, sed humillimo burelli *d* cum cruce rubra, elegerat sepeliri.

Miraculis claret.

38 Eadem die miraculis cœpit coruscare gloriosis: ut quicumque infirmi terram, sub qua jacebat, contingerent; optatam continuo recipiebant sanitatem: qui terram præ turba contingere non poterant, E ex devotione coram omnibus sani efficiebantur, [et qui hæc viderunt, testimonium perhibent veritati, sicut etiam in apocalypsi dicitur] *e* et quia Joannes *f* testimonium perhibet veritati: et scio quia verum est testimonium ejus.

ANNOTATA.

a *Hæc multo aliter in Legend. Uncis inclusa, magis, ut opinor, præ studio auctoris erga Clementem VII sunt posita, quam ex vero:* Auctoritate Domini Papæ Clementis, eumdem verum profitens Apostolicum, auctoritate Apostolica et potestate, qua cunctis præeminet mortalibus, absolutionem plenariam a pœna et culpa in mortis articulo meruit obtinere. [Bartholomæum in Sede Apostolica intrusum, qui se Urbanum sextum ausu temerario nominare non pavescit, detestando,] *Prioribus satis concordat MS. Suaresianum. Avulsa tamen ibidem duriora illa, quæ hic uncis sunt inclusa.*

b *De Andrea, aliisque germanis Beati fratribus meminimus in comm. prævio, cap.* 1.

c *Completus erat, demptis diebus* 18, *ut notatum in comm. præv. cap.* 1.

d *Est panni spissioris ac vilioris species, de qua* F *Cangius.*

e *Uncis inclusa non videntur expressa fuisse in primigenio exemplari; nam desiderantur in Legenda et in MS. Suaresiano.*

f *Addit Legenda et MS. Suaresianum,* vidit hæc, testimonium perhibet *etc. Atque hic finitur quinta Legendæ lectio. Subsequentes alias quatuor lectiones cur prætermittamus, excerptis, inde, atque in commentarium prævium relatis nonnullis fragmentis, ulteriorem ætatis scriptoris, numeri atque excellentiæ miraculorum notitiam suggerentibus, ibidem edocuimus, quæ nihil opus est hic denuo repetere; cum ibidem satis superque dicta sint.*

VITA

A

VITA ALTERA

AUCTORE HENRICO ALBIO S. J.

Gallice conscripta, hic latine reddita.

CAPUT I.

B. Petri Natales, misericordia erga pauperes, studia inchoata et interrupta.

Domus Luxemburg. illustrior B. Petro, quam proavorum sanguine. Beatus Petrus de Luxemburgo originem traxit ex clarissima et antiquissima Principum Luxemburgicorum familia, quæ Reges dedit plures Hungariæ et Bohemiæ, Reginam Galliæ unam *a*, Imperatores quatuor Occidenti; e qua itidem natales hausit Rex noster modernus Ludovicus, cognomento Justus per matrimonium Francisci Vendomii tritavi sui, cum Maria Luxemburgica *b*; quæ demum stirps (ea rerum humanarum est vicissitudo) non secus ac truncus, qui jam erat valde annosus, posteaquam diu ac feliciter ramis suis universam obumbraverat Europam, in linea mascula defecit anno MDCVI; verum in feminis principibus illustrissimis numero sex, B tamquam in nobilibus totidem magnæ arboris istius surculis, mansit superstes; eo longe gloriosior, quod Beatum nostrum mundo dederit, suisque e ramis coronam sanctitati nexuerit, quam quod in diversis orbis partibus locupletaverit moderatoribus regalem dignitatem.

Ejus nativitas ac parentes. 2 Itaque ex illustri hoc et memorabili genere B. Petrus editus est in lucem Ligniaci, in provincia Barrensi, oppido diœcesis Tullensis, die XX Julii, S. Margaritæ sacra, anno MCCCLX *c*, Gregorio XI *d* ecclesiæ, Carolo IV Luxemburgico imperii, et Carolo V, (qui cognominatus fuit sapiens) Galliæ regimen administrantibus. Pater illi fuit Guido de Luxemburgo, S. Pauli de Picardia, prædictique Ligniaci comes; Mater vero Mathildis Castillionæa, e Comitibus Campaniæ oriunda.

Matre erepta præmature, 3 Bona hæc mater curas eo omnes converterat, ut ab ineunte ætate filium ad virtutem informaret, adeo ut omni prorsus lacte, præterquam suo, interdictum vellet, verita ne una cum alieno lacte pravas affectiones imbiberet. Sed illam, excolendo juvenili C huic flosculo amores suos impendentem, visum fuit arcanæ Dei providentiæ ex hac vita evocare, parvique Petri pueritiam dulci isto sustentaculo privare. Vix id temporis tertium ætatis annum attigerat *e*, quando pater ejus chara sibi conjuge viduatus, et quinæ *f* prolis onere gravatum se videns, comitissam de Orgieres *g* sororem suam, curarum in partem *consanguineæ educandus committitur.* vocare constituit. Parvum itaque Petrum, ut qui is esset, qui præ aliis filiis suis majorem de se exspectationem concitaret, fore ut olim evaderet decus ac splendor familiæ, illi in manus tradit, tenorem vitæ ejus omnem, institutionemque obnixe commendans. Suavem hanc provinciam Comitissa tam admisit volens ac lubens, quam numeris suis omnibus implevit.

Rara Petri in pauperes misericordia, 4 Postquam Pater ejus post tempus aliquod eum cum suo præceptore ad se accivisset, optatissimo pueritiæ tam probe institutæ fructu haud diu caruit; id quod prodigium comprobavit, quod in domo ejus contigit, ad posteritatis memoriam insigne *h*. Beatus Petrus noster simul cum materno lacte suxerat misericordiam erga pauperes. Nihil ei erat in deliciis æque, ac panem distribuere mendicis, qui castri portas obsidebant. Cibis e sublata mensa superfluis innocua et sancta ejus fraus insidiabatur in culina, in penuaria cella, et quovis loco, ubi D subducere aliquid se posse existimabat, quod in illos divideret; usque adeo ut longiorem mendicis injici moram non ferens, ex olla ænea, igni imposita, carnes eximeret, ad prandium domesticorum destinatas. *A. HENR. ALBIO.*

miraculo non uno, 5 Dominus Comes die quadam hunc defectum observavit; et alia vice videns in mensa sua desiderari perdicem, et reliquias capitis apri; e ministris, apud quos deponebat querelas, inaudiit in causa esse Domini filii sui charitatem erga pauperes; dumque ei dicerent domestici, exigendam a se rationem earum rerum, quas auferebat, ipsum reposuisse; Patrem suum hoc probe nosse. Sermo iste Dominum Comitem in admirationem rapuit, et attonitum in hæc verba erumpere coegit: En eleemosynarium mirabilem! qui ex ore patris buccellam eripit, ut det pauperibus. Porro observari ipsum deinceps, seque certiorem reddi jubet; in facto namque istiusmodi illum cupiebat deprendere. Paucis post diebus juvenis noster eleemosynarius non prætermittebat solito suo more lustrare portam; cumque frequentem pauperum invenisset turbam, mox ille se gradu suspenso ad culinam, certus rapere quidquid fors et opportunitas manibus suis obtulisset. Quærebat atque indagabat undequaque: cumque nihil occurrisset melius, meliorem carnium partem, quæ erat in olla, fuscina extraxit, et nihil cunctatus, condidit in sinu vestis, quæ erat ex panno argenteo, E filis aureis intertexto. Rei redditus certior Dominus Comes, accurrit, eique ad portam factus obviam, sciscitatur ecquidnam sub replicata sua toga portaret. Sanctus puer, captum se videns, totus ingenuo perfusus pudore, parabat effugium. At paululum meditatus secum, id patri respondit, quod haud dubie inspiravit ipsi Deus: Rosas, inquit ille, ad pauperes defero. Cui Pater: Itane vero! mendaculusne igitur es? Et quod caput est, me hoc bene scire dictitas, idque domesticis meis asseveras?

comprobata asseritur. 6 Sanctus vero puer, jacto in cœlum amabili innocuoque oculorum obtutu, prorsus sedate reposuit: Ego vero, inquit, dixi, patrem meum illud bene scire, intelligens hoc de alio patre, quem habeo præter te, qui est communis Pater noster, qui est in cœlis. Perculit intime Dominum Comitem hæc oratio; quem cum cupido incessisset inspiciendi quidnam filius suo sinu conderet, explicans togam ejus (o prodigium mirabile!) carnes invenit mutatas esse in pulchras rosas, quamquam esset hiems F togamque ne minima quidem sui parte maculatam. Parum abfuit quin ad conspectum tam inopinati miraculi stupore defixus hæserit; rosas capit, et osculatur; tacitusque a filio suo digressus, defert ad cubile, thesauri imposterum loco futuras. Verum post paulo, repertæ amplius non sunt. Exinde neutiquam dubitavit, quin Deus hunc puerum vellet promovere ad magnam sanctitatem, suæque in Ecclesiæ cœlo, tamquam venustum solem, aliquando collocare.

Parisios mittitur ad studia, 7 B. Petri vita, jam inde a decimo ætatis anno omnibus honestatis virtutumque lineamentis absolutissiman referebat imaginem; prorsus ut nihil in ea esset, quod non omnium ad se raperet oculos et admirationem. Id causæ fuit quod Dominus pater *i* ejus decreverit illum mittere Parisios, magnum videlicet artium ac scientiarum theatrum, uti liberalibus disciplinis ingenium suum perpoliret, quæ potissimum conducerent ad illustrandum virtutis et indolis excellentis splendorem. Ibidem ergo instituendus traditur duobus viris magnæ eruditionis ac probitatis, quorum adminiculo non vulgares in humanioribus litteris retulit progressus. Hinc ad studia philosophica gradum fecit, quæ ingenium ei egregie

A egregie acuerunt, judiciumque maturaverunt, ut animum deinde adjungeret ad jus Canonicum.

A. ANNO.

quæ ob fratris captivitatem intermittit,

8 Jamque studiorum pene decurso feliciter spatio, ad metam proxime pervenerat; quando duplex, eaque magna, et studiis et quieti ejus intervenit calamitas, quæ fuisset sufficiens ad sanctos ejus animos dejiciendos, nisi virtus ejus, contrariis librata ponderibus, æquilibrii vim adversis hisce casibus præstitisset, eosque tolerabiles reddidisset. Nam primum Pater ipsius, quem et amabat et colebat impense, mortem obiit *k*, ita relinquens eum orphanum sub cura et tutela sui fratris natu maximi, nomine Valerani, qui tamquam primogenitus, et domus Luxemburgicæ et S. Pauli Comitis nomen gessit. Calamitas altera proxime subsecuta, fuit, quod idem ille frater, variis bellis implicitus, quæ tum temporis Gallos inter et Anglos potissimum fervebant, ab hostibus Anglis captus fuerit, periclitaturus capite, si gravis lytri, quod pro liberatione ejus exigebatur, sumptus suppeditare haud potuisset.

cujus loco obsidem se sistit Caleti,

9 Sed adversus ille casus B. Petri virtuti materiem et splendorem præbuit, qui intimis visceribus persentiens periculum, cui expositus erat frater sibi dilectissimus, Caletum profectus (nam illic loci B dictus frater detinebatur) se pro eo obsidem obtulit, ut captivitate laxatus, pecuniæ summam quam petebant, facilius corraderet. Jamque novem *l* effluxerant menses, priusquam pecuniæ, summa præsto esset; qua temporis intercapedine B. Petrus omnium alienigenarum istorum animos sibi devinxit raris virtutum suarum illecebris, et modestia in primis singulari, qua adinstar sacri et abstrusi adamantis, cordium illorum ferreorum benevolentiam ad se attrahebat; prorsus ut ea, quæ captivis adhiberi assolet, severitate ipsum non detinerent, sed liberum ei, quocumque luberet, egressum indulgerent; freti virtute ipsius, satis sibi perspecta.

omnibus carus propter virtutes.

ANNOTATA.

a *Bonnam Luxemburgicam intellige, Caroli Sapientis matrem.*

b *Scribit Imhovius in Genealogiis Gallicis, Franciscum de Bourbon, comitem de Vendome, natum anno* 1470, *mortuum* III *Octobris* 1495, *maritum extitisse Mariæ Luxemburgicæ, Petri Comitis Sanpaulini filiæ primogenitæ, et heredis præcipuæ; quam reliquerat* C *viduam Jacobus de Sabaudia Comes de Romont anno* 1487; *egressam e vita Kal. Aprilis* 1546.

c *Facile indulsimus mendum hic esse typographicum, quod in varias editiones irrepsit, ut dicebamus in commentario prævio.*

d *Lapsum auctoris notavimus in comm. præv.*

e *De hac nota temporis obiter quædam perstricta in comm. præv.*

f *Septem Guidonis proles numeravimus in comm. prævio num.* 14.

g *Prævie nonnulla huc commentati sumus.*

h *Varios parachronismos, hic admissos, pandet comm. præv.: ob quos, uti etiam ob defectum notitiæ ex antiquis actis, non videtur sequens miraculum subsistere. Vide rationes nostras ibidem pluribus deductas.*

i *Ille jam dudum obierat, ut docet comm. præv.*

k *Manifestus hic parachronismus. Vide supra litteram* h.

l *De* Petro, *Caleti pro fratre obside, nihil lego in antiqua Vita, sed loco non uno ejusdem mentio fit in processu. Consule comm. præv.*

D

CAPUT II.

Redintegratio studiorum, vitæ austeritas, canonicatus Parisiensis, archidiaconatus Drocensis, humilitas, episcopatus Metensis.

Dein Parisios redux,

Allato demum lytro, B. Petrus egressus Caleto est, Lutetiam Parisiorum ut repeteret, et, quæ intermiserat, studia absolveret, lætitia incredibili gestiens, quod hæc tædia omnia evasisset, quæ subrepserant toto isto tempore, quo occupationes suas interruperat. Ut primum rediit, sacros una cum studiis fervores renovavit; imo vero auxit, addito magnarum ac rigidarum afflictationum incremento, quibus tenerum suum corpus maceraret, et in servitutem redigeret, rigori flagellorum, ciliciorum, jejuniorum, omniumque id genus austeritatum subjiciens, quibus vexare suum corpus sancta quadam crudelitate Sancti consueverunt; quibus in exercitationibus juvenis hic tiro in schola amoris divini, sanctæ mediocritatis limites non modice excessisset, nisi meliorem ei mentem dedisset, et prudenti agendi modo, et sanis consiliis, magnus servus Dei, nomine Philippus de Mazieres *a*.

a

immodice in se rigidus, inhibetur;

11 Is in regno Cypri cancellarii munere perfunctus, et strepitum curasque pertæsus, quæ comitantur eos, qui principum sectantur aulas, vitæque solitariæ institutum amplexus, privatam ac religiosam sub habitu seculari vitam agebat in cœnobio Patrum Cœlestinorum Parisiis. Sanctus itaque vir iste, in scientia Sanctorum apprime versatus, collatis cum B. Petro consiliis, immodicæ austeritati ponebat modum, quo primi caritatis divinæ ardores illum urgebant, et brevi tempore altissimis spiritualis vitæ principiis eum imbuebat. Quamobrem Comes de Luxemburgo, germanus ejus frater, veritus ne aut monasterii, aut solitudinis cujusdam sectaretur institutum, nihil habuit potius, quam ut beneficiis eum ecclesiasticis admoveret; e quibus ubi vacasset canonicatus in ecclesia cathedrali beatæ Virginis Parisiis, ei sine mora de eodem prospexit. Beatus vero Petrus obsecutus est perquam lubens, magno se affectum honore reputans, tametsi beneficium videbatur exiguum, habita ratione splendoris, quem natalium nobilitas in mundo ei pepererat, et bonorum, quæ in hereditate, domus illi reservabat. Et sane honorem sibi oblatum, æstimabat unice, quod divino F destinatus esset servitio, quod propinquum ad altaria accessum haberet, et quod talis esset vitæ suæ ratio, ut voluntatis, Deo devotissimæ, decreta exequi posset.

canonicus B. Virginis Parisiis factus excellit humilitate.

12 Id quod actione quadam notatu digna comprobavit, non sine cleri universi admiratione. Nam cum ille, qui ex officio debebat circumferre Crucem in supplicatione publica, gestare illam recusasset, superbia quadam occulta victus; B. Petrus generoso, deprimendi sese coram Deo et hominibus desiderio æstuans, singulari cum lætitiæ testificatione redemptionis nostræ signum accepit, et, quoad duravit supplicatio, circumtulit, præ se ferens compositionem corporis angelicam, demissis oculis, vultum casta irradiante flamma, quæ oculos et admirationem rapiebat eorum omnium, qui generis claritatem, et ordinem dignitatis, meritis ejus debitum, non ignorabant. Et jam pulchra virtutum ejus fama universam Galliam ad usque Avenionem pervaserat, quo Papa schismaticus, Clementis VII nomine dictus, receperat sese; cum interea temporis Urbanus VI legitimus Ecclesiæ Pontifex Romæ commoraretur. Sed ea erat rerum perturbatio, ut pars major Christianorum principum, magnusque personarum, sanctimonia vitæ

A vitæ et doctrina præstantium numerus, tum temporis Clementis sese partibus adjungerent.

Fit archidiaconus Drocensis. 13 Hic igitur Papa, postquam intellexisset, B. Petrum tam præclaris ornatum esse moribus, tantaque sanctitatis dare argumenta, ut palam faceret, quam ex animo ei bene vellet, dum interea expectabat opportunitatem, qua dignitatem ampliorem illi conferret, motu proprio ad archidiaconatum Drocensem in Normannia eum promovit. Quem tandem admisit, ejusque adire possessionem instituit, post tergiversationes plurimas, et iteratum, quod a Papa acceperat, mandatum. *Tentatur a diabolo,* Tum temporis sensit intimis se visceribus incensum magno absolutissimæ perfectionis desiderio, quo incredibilis amoris vis eum rapiebat. Hæc ubi diris omnibus devovendus et virtutis sanctitatisque inimicus persensit, serpentis more in amœna cordis ejus tempe se insinuavit, palpavit, titillavit, vellicavit, et suo sulphureo halitu accendit, ad hæc innumeris vanis desideriis exagitavit, voluptatum illecebris commovit, perturbavitque formidine et tumultu. Quid plura? Execrandis suis technis eo rem deduxit, ut e pulchræ istius animæ paradiso parvum purgatorium effecerit.

B 14 Nihilominus fortis ac vegeta renitentis animi lucta, quam in Beati nostri voluntate stygius hostis inveniebat, in causa fuit, cur aggressionis illum suæ prope pœniteret. *sed irrito conatu.* Etenim quo tentationes istas superaret, et appetitiones sensuum, obedientes efficeret rationi, tam severas de corpore suo pœnas sumpsit, et sancta accensus ira, tam multis modis illud maceravit per diuturnas flagellationes, jejunia assidua, vigilias, cilicia, ut pacis ac quietis tandem compos evaderet, et e cruciatuum istorum sulphure educeret aurum longe bellissimum, et meritorum numero ac copia locupletissimum.

Creatur episcopus Metensis, frustra obnixus. 15 Inter hæc Clemens Papa, unice cupidus suis eum partibus adjungendi, et lampadem sub humilitatis modio latentem, ponendi super candelabrum, omnem explorabat occasionem, ut ad dignitatem quamdam episcopalem ipsum eveheret. Dumque ita casus ferret, ut episcopatus Metensis vacaret, non obstitit modica ipsius ætas, quæ solummodo erat quindecim vel sexdecim annorum, quin illius regimen Petro conferret. Beatum itaque nostrum metus invasit, judicantem se nimis debilem ad grave adeo ferendum onus, sub quo non homines dumtaxat, qui ad altissimum perfectionis culmen ascenderunt, sed vel ipsæ cœlorum virtutes contremiscerent. Atque aliunde præ animi modestia studebat defugere dignitates illas ac prælaturas, easque tam rejicere generose, quam ambitiosi illas quærunt, et perdite prosequuntur. Nihilo tamen minus, cum Regis Galliæ mandato coactum se videret, id officii admisit, Metasque discessit, ut possessioni initium poneret, et aliquam partem muneris impleret.

b *Quam præclare id muneris administrarit.* 16 Metas ingressus, et omnium votis exceptus *b*, quo sublimem hanc dignitatem dignius accuratiusque administraret, sine mora ad Apostolicam prorsus perfectionem votis omnibus aspiravit, eo se erigens contento sacri fervoris volatu. Nam collectis presbyteris aliquot, qui et cultu pietatis et annorum numero aliis potissimum in diœcesi anteibant, magna solicitudine eam una cum suo suffraganeo visere ac lustrare cœpit, pietatis ubique spargens semina, et vitiorum radices stirpitus exterminans. Agebat obnixe, ut nihil ecclesiarum ornatui, nihil divino cultui deesset. Catalogum contexebat eorum, quos gravior paupertas premebat; quibus tertiam episcopalium redituum partem volebat impendi; tertia parte alia aliis pauperibus, et tertia residua ad sustentationem familiæ suæ, reservatis. Atque hanc annuorum redituum partitionem ad amussim volebat observari; imperans, ut ne unus quidem obolus D hinc detraheretur, qui in consanguineorum suorum commodum cederet. *A. HENR. ALBIO.*

17 Quadam die, dum diœcesim perlustraret, accidit ut motionem aliquam carnis sentiret *c*, ortam ex agitatione equi; quam statim repressit incensissimis divini amoris jaculis, aliisque sanctis cogitationibus, quibus tamquam freno, rebellis libidinis ora repressit. *c Severe reprimit motum impudicum,* Nihilo minus tamen dubitabat, an nihil inde sibi adhæreret noxæ. Interea temporis dum viam usque promovet, sylvæ appropinquat; id quod occasionem præbuit, comitatu suo præcedere jusso, eam intrandi, tamque severe corpus suum flagris excepit, ut, asinus suus, S. Francisci verbis uti liceat, fessus verberibus languidusque permanserit. Exin modesto gressu suos consecutus, et sciscitatus, num eos dudum fuisset moratus, responderunt; non mansisse eum in sylva otiosum : id quod non mediocrem ipsi ruborem incussit.

18 Minimos defectus rigide castigabat, in quos lapsum se nonnumquam animadvertebat magis ex fragilitate, quam ex affectu. *odit minimos defectus,* Nam ad peccata mortifera quod attinet, illum quoad vixit, Deus ab iis præservavit; *a lætiferis præservatus* quemadmodum fidem fecerunt, quotquot post ejus mortem auditi sunt testes morum, E vitæque ab ipso institutæ. Quando confiteri de peccatis decreverat, exactissimum defectuum suorum instituebat examen, iisque largo fletu expiatis, non prætermittebat in corpus suum flagris animadvertere; quamquam plerumque cilicium gestaret, quod miserum ejus corpusculum excarnificabat, una cum rudi cingulo nodoso, e setis *d* equinis contexto, quo d tam arcte sese constringebat, ut carnes interdum penetraret, et copiosus exinde sanguis efflueret. Exiguo tempore, quo in episcopatu suo versatus est Beatus noster, modo plane singulari cœlestem benevolentiam, reverentiam et admirationem subditorum, gloriam sanctitatis ac celebritatem ubique sibi conciliavit.

ANNOTATA.

a *Al.* Mazzerius, Mazerius, *aut* de Manseriis, *vir æstimatissimus, socius itinerum ac laborum et scriptor vitæ S. Petri Thomasii; ut legitur in comm. præv. ejusdem Sancti, die* XXIX *Januarii; ubi videsis plura.*

b *De primo Beati in urbem Metensem ingressu meminimus in comm. præv.*

c *Paucis de hac re agit comm. præv.* F

d *In processu vocatur* chordula cannabis aspera et nodosa; *de qua ibidem pluribus. Quod proxime præcedit de cilicio, non videtur satis concordare cum depositione testis* 1; *qui interrogatus,* si Dominus Petrus portabat cilicium? Dixit se nescire; licet bene audierit quod in Avenione per cubicularios suos voluit facere emi; qui quidem cubicularii noluerunt emere, *ut dicitur in processu cap.* 4.

CAPUT III.

Cardinalatus, asperitas vitæ, suaveolens odor corporis, misericordia erga pauperes, amor erga Crucifixum, ejusque apparitio duplex.

Clemens Papa, animo gestiens ob delectum adeo dignum personæ, minime fucatis sed solidis virtutibus cumulatissimæ; *Creatur Cardinalis.* et cupidus suam aulam condecorandi ejus præsentia, Petrum accersit Avenionem. Et postquam declarasset non aliam accersitus sui esse causam, quam ut præsentia ejus gauderet, et purpuratorum Patrum collegio aggregaret, modestia quanta potuit maxima Petrus ei supplicavit, ne

A ne ad tantum sese honorem eveheret, quem tam non posset sperare sine meritis, quam possidere sine rubore. Nihilominus Papa nullo tergiversationi ejus relicto loco, sine mora, postridie inter Missarum solennia, Diaconum Cardinalem creavit, sub titulo S. Georgii ad Velum aureum, coram Cardinalibus omnibus, Dominis ac Primoribus aulæ suæ. Itaque factus Cardinalis, coactum se videns ad sequendam aulam, ac proin metuens, ne pluribus expositus foret periculis, severam vivendi normam sensibus suis præscripsit, eosque contra fortissima juxta ac blandissima vanitatis et voluptatis caducæ irritamenta probe armavit.

A. HENR. ALBIO.

Asperitatem victus moderaturus Clemens,

20 Nam præter jejunia Ecclesiæ communia, quæ observabat in pane et aqua, dies Mercurii in honorem oblationis, qua Filius Dei in horto olivarum inimicis se suis tradidit; dies quoque Veneris in memoriam sanctæ passionis et mortis ejus; dies vero Sabbati in honorem Virginis Mariæ, jejuniis decurrebat, eoque fere dirigebat sacrarum meditationum suarum materiem. In reliquo victu frugalitatem incredibilem adhibebat, veritus, uti aiebat, ne cibi potusque calor in tanta naturæ corruptela parvulum quemdam serpentem voluptatis procreas-
B set, qui mentem arroderet. Rogatus porro Pontifex, ut suo imperio magnis adeo asperitatibus modum poneret, quibus corpusculum extenuabat B. Petrus, et præcipitabat ad mortem : facturum ille hoc spopondit. Itaque ea de causa accersitus, simul atque pedem intulit in cubiculum Pontificis, dulci circumfusus lumine totum corpus apparuit. Rem tam ipse Pontifex, quam relicti Prælati præsentes observarunt.

Petrum, Cœlesti luce radiantem, monet a

21 Tunc Pontifex dimisso, quocum agebat, Cardinale Cameracensi, Beatum nostrum manu prehendit, et seorsim sevocans, ex luminis *a* circumfulgentis radiis quasi hebetata aliquantisper acie hæsit. Verum ubi ingens illa claritas, quæ prope eum sensibus alienaverat, evanuisset, sic eum affatus est : Verum quidem est, Fili mi, suppeditari amplam Deo benedicendi materiem, quando bene moratæ vitæ exempla frequentia sunt in ecclesiasticis viris, iisque potissimum, qui ad dignitates ac prælaturas delecti sunt; quorum factis populus mores potius conformat suos, quam verbis. Est itaque unde animo gestiam ob delectum tuæ personæ, eam candelabro Ecclesiæ imponens, ut virtutes tuæ luceant filiis omnibus, qui in domo ejus sunt. Nihilo
C tamen secus, quemadmodum gaudium mihi cumulatissimum affert, virtutes coram intueri tuas, quas antehac non nisi fama acceperam; sic perægre molesteque ferrem, si tuus fervor quidquam noceret tuæ sanitati, multo mihi carissimæ.

rigorem vitæ ut temperet.

22 Quamobrem obsecro te, ut corpori plusculum indulgeas, quod, ita cogente necessitate, functionibus animæ debet subservire, et mitiges aliquantulum magnas austeritates, quæ vires ejus debilitarunt jam nunc, et vigorem exhauserunt. In qua re timendum est, ne non omnem apud Deum noxam effugias, qui postquam providentia sua muneribus, quæ possides, te applicuit; id simul imposuit officii, ut non tam vivas tibi, quam ut populo suo, et ecclesiæ servias. Percussit admodum hæc oratio bonum Cardinalem, et gravi rubore affecit, eo quod videbat se suaque hoc pacto detecta; usque adeo ut vix paucula hæc verba tremebundus proferret: Sancte Pater, nihil quidquam boni in hoc mundo facio, neque satis ad hoc sum comparatus. Id quod non mediocri dedecori mihi duco.

Suaveolens corporis odor, b

23 His dictis, in genua concidit, rogaturus ut sua Sanctitas sibi bene precaretur. Amplexu dato Pontifex, fragrantem *b* exin e corpore ejus spirari odorem sensit. Secum vero reputans exhalari e vestibus, aut necessitate nescio qua adductum circumferre odores; rem expiscari statuit ex aliquo domesticorum, qui et diutius imprimis et familiarius ipsi servierat. A quo audivit ab annis duodecim, quibus ei servierat, numquam unguenta adhibuisse; quin imo interdixisse domesticis suis omnibus eorum usu, addens unguenta subservire ad tegendum peccatorum fœtorem. Fuit Cardinalis quidam, qui de Beato nostro sermonem conferens cum Papa, aiebat; multum mirari se ejus vivendi modum; ast obstupescere quod unguentis uteretur. Nec mora, sua Sanctitas ipsum correxit, dixitque illum decipi : nec unguenta olere ipsum exquisita, sed bonum sanctimoniæ et bonorum operum suorum odorem. Rem totam rescire etiam voluit Cardinalis ex domesticorum ejus relatu. D

misericordia in pauperes, c

24 Verum quidem est, omnes virtutes mirabili modo in vita, gestis, ac moribus beati Cardinalis nostri, enituisse, non secus atque in opalo *c*, ut est in proverbio, ignis colorque omnium lapidum relucent. At oculis omnium resplenduit cum primis, benefica ejus in pauperes voluntas. Nec voto dumtaxat, quo se obstrinxerat, tertiam proventuum suorum partem largiendi egenis, faciebat satis, sed præterea, ubi rei familiaris necessitati, sobrioque admodum victui prospectum erat, superfluum clam E
in eos dividi jussit. Modicos, eorum causa, pro suo vestitu impendebat sumptus, unico solo contentus, quem gestabat donec esset tritus. Accidit non raro, ut nulli superessent nummi pro re domestica, quia pauperibus erogabat omnia. Qui a nummis ipsi erat, ægre ferens die quadam, propterea quod mendici pecuniis familiam emungerent, magnis animis cœpit in officio prudentiæ humanæ esse et instare, familiarem rem in primis ut cordi haberet; plusculum semper debere superesse, quo occurenti necessitati prospiciatur. Atque illud quidem Petrus patienter tulit, dixitque nullibi locorum fructuosius pecuniam recondi, quam in gazophylacio parsimoniæ cœlestis.

profuse liberalis,

25 Quando egrediebatur domo, pauperibus omnibus, qui portam obsidebant, eleemosynam distribui jubebat; cumque intellexisset duriuscule nonnullos, et sine solatio repelli, sua ipse manu largitionem facere voluit, quod miram voluptatem ei afferebat. Accidit subinde, ut aucupatus occasionem temporis quo occupabantur famuli, aliamque vili quadam veste personam mentitus, ex altissimis domus fenestris pecuniam pauperibus projiceret, veritus ne cui hoc innotuisset. Pauperes aliqui illum, per urbem F
digressum, eleemosynam rogabant propter amorem Dei. Istuc verbi pupugit tenerum illum animum, non aliter quam emissio ignis, quærebatque mox quod illis daret; at cum nihil inveniret se penes, dixit uni e suis pedissequis, ut eleemosynam impertiret his pauperibus; qui hunc agendi morem non approbans, admodum stomachabundus respondit : Nihil est, mi Domine, unde prandium tibi apparemus.

cum summo sui neglectu;

26 Verum sanctus Cardinalis animo placido ac sedato, annulum detraxit e digito, et uni e famulis in mandatis dedit, ut venditum iret, argentumque pro eo ad se deferret; animo quippe fixum immotumque sedebat, nullos a se pauperes vacuos dimittere. Tum alius quidam famulus duos ei dabat asses, quos distribuebat ipsemet, paratus sanguinem dare, si hunc petiissent. Adeo erat in eleemosynis profuse liberalis, ut viginti dumtaxat asses *d* post mortem residui invenirentur, sicut testimoniis domesticorum fuit comprobatum, simul cum veste, quam gestabat, jam admodum detrita. Ad hæc votorum summa erat, e vita migrare more pauperum juxta Servatoris sui exemplum, inter brachia dilectæ sibi paupertatis. Certissimum est, suas quasque solidas animæ virtutes hausisse Beatum nostrum derivasseque

d

A seque ab exemplo Servatoris nostri. Nam cum probe esset gnarus omnem prorsus inanem esset virtutem, quæ non ex hac parte insigniretur, nulliusque ad gloriam esse valoris, nisi quatenus unitur merito sanguinis Filii Dei; identidem volvebat animo Servatorem suum cruci affixum. Unicus hic erat amoris scopus, ac frequens, de qua cupidissime tractabat, colloquendi materies.

duplici Crucifixi apparitione recreatur.

27 Quadam die postquam prolixa meditatione in vulnera Servatoris penitissime se abdidisset, egressusque ex hospitio suo esset, in ecclesia S. Petri Avenione incruento sacrificio interfuturus, sicut animum gerebat vivis etiamnum incensissimi amoris illecebris delibutum, et per plateas incedebat, suspirans ad cœlum, gemituque liberius spatium suavibus flammis patefaciens; ecce tibi, magnum lumen, et in medio Jesum Crucifixum contemplatur; adeo ut totus ab usu sensuum alienus, visuque corporis et animæ in amata cordis sui contemplatione defixus, media prope hora vocis expers perstiterit; donec in altissimo hoc excessu mentis, quasi deficiens, in proximam domum deferri debuit, quæ fuit, ut memoriæ proditum est, xenodochium S. Antonii.

Aliud prodigium.

28 Alia quadam vice, cum eum ursisset Pontifex B ut ad usque Castrum novum Papæ (id erat nomen loco inditum) excurreret animi gratia, ubi Pontifex ædificium extruebat, dicens velle se e Petro intelligere, quanam ex parte convenientius erigi posset altare sacelli; eo se contulit B. Petrus, ut voluntati Papæ morem gereret. Cumque circum castellum ambularet, totusque tormentis Servatoris sui meditandis abriperetur, eadem Jesu Crucifixi visio ei se obtulit; quæ res in genua ipsum concidere coegit eodem loco, qui lutosus plane erat, ibidemque plus quarta horæ parte incredibili erga suum dilectum amoris magnitudine in ecstasi permansit, quo tempore illi qui e comitatu erant, eum viderunt clarissima radiorum corona fulgentem. Atque hoc imprimis non mediocrem admirationis ansam præbuit, quod postquam e loco isto prorsus lutulento surrexisset, nulla luti macula *e* vestimentis ejus adhæserit. e

ANNOTATA.

a *De radiis illis nihil alibi memini me legere præter id, quod posui in comm. prævio* § 6.

b *Fragrantia illa, ejusque adjuncta, alibi nusquam* C *mihi comperta, ut monui in comm. præv.*

c *Gemma est, quæ nascitur in sola India, colore quidem candida; verum, est in ea, Plinio teste lib.* 37 *cap.* 6, carbunculi tenuior ignis, et amethysti fulgens purpura, est smaragdi virens, et cuncta pariter incredibili mixtura lucentia.

d *Refertur in vita antiqua residuus fuisse post mortem Beati unus francus.*

e *Habes sententiam nostram de hoc eventu in comm. præv.* § 6.

CAPUT IV.

Tabe corripitur, ad mortem se comparat, testamentum condit, S. Oleo inungitur, a famulis cœdi se imperat, SS. Theclæ et Agnetis martyrio sibi prælegi jusso, pie exspirat.

Desperata Petri valetudo,

Annum agebat duodevigesimum, mensisque ab electione ad purpureum ordinem currebat decimus, quando lenta febri correptus fuit Petrus, summaque virium defectione; quæ, si medicis credimus, originem traxit e magna abstinentia, vigiliis, aliisque macerationibus corporis, quibus jam tum ab octavo ætatis anno assueverat. Medicos quatuor primæ notæ consuluit de sua valetudine; qui judicarunt necessariam esse aeris mutationem, et habitationem ad tempus Villanovæ trans Rhodanum. Et vero perjucundum hoc illi accidit, quia inanem aulæ pompam, et immodica urbanitatis officia odiose fastidiebat. Sed parum profuit mutatio cœli, tempore migrationis jam ad finem perducto. Mensibus quinque ibidem languere perrexit, exedente illum febre, ejusque sensim sine sensu interitum machinante. Intra quod tempus balneo usus fuit de medicorum præscripto; cujus aqua, postquam ea lotus esset, plurimis ægris sanitatem restituit. Festa luce S. Joannis Baptistæ, naturæ deficientis indicia sensit; atque exinde cœpit desperare de recuperanda valetudine; ab omni tamen fuit abjectione animi remotissimus, quæ vel minimam constantiæ pietatique ejus labeculam afferret. D

pia ad mortem præparatio,

30 Officium persolvere canonicum diebus singulis haud prætermittebat; quod si interdum tabificæ febris ardores retardarent volubilitatem linguæ, quo minus pronuntiare verba posset, prælegi sibi imperabat; dum interea temporis, nullum ore verbum proferens, innumeros emittebat singultus, totidemque amantis animæ affectus, quos duo continui lacrymarum torrentes sequebantur. Extremis morbi E sui diebus singulis, sacro Viatico refectus fuit, hoc modo sempiternas paradisi delicias prægustans, ad quas incitatissima aviditate anhelabat. Bis interdiu reconciliabat sese, nimirum mane ac vespere; largo lacrymarum fletu humectans illud, quod supererat vitæ, ut minimos animæ nævos elueret. Denique prope abesse sentiens supremam horam, jamque ejus in cœlo definitos esse terminos, otii aliquantulum indulgere sibi placuit, cogitandi de amicis, famulis, humatione corporis, reliquo tempore, cogitationibus divinis animæque migrationi destinato.

testamentum, extrema unctio.

31 Itaque testamentum condidit, in quo inter alia constituit, ut, si extra curiam Pontificis, extremum morte diem conficeret, corpus suum Parisios transportaretur, in cœmeterio Innocentium inter pauperes sepeliendum: sin, juxta Avenionem e vita cederet, sepeliri volebat in cœmeterio S. Michaelis (vulgi sermo, pauperum cœmeterium appellat) ubi memoriæ ipsius dicata nunc ecclesia est. Quin etiam volebat suum corpus unico velari panno vili (burellum vocant *a*) rubea Cruce insignito, neque plures a accendi in sua humatione, quam tres candelas in honorem SS. Trinitatis, ad caput duas, unam ad pedes; idque negotii tribus Cardinalibus dedit, ut ultimam suam voluntatem executioni mandarent. Hac F re peracta, et famulis suis, quanto poterat munere donatis, extremæ unctionis Sacramentum expetiit, quod intimo cum sensu pietatis accepit, ut ad supremam sese mortis luctam communiret, quam videbatur lacessere sua constantia, non sine admiratione eorum, qui advenerant, ut illum ad hanc compararent.

Ad cœlum anhelat,

32 Post hæc, quemadmodum conspicitur parvulus pullus obnixe omnia agere ad testam perrumpendam, ut in lucem prodeat, et gaudeat aperto aere; sic videbatur sancta hæc anima suspiriis maturare egressum e corpore, omnique conatu attollere se in sublime, nixa alis amoris sui versus cœlum. Hei mihi, inquiebat, quis me moratur! Quam tetrica mihi videntur miseræ hujus vitæ momenta, quam longa, quam intolerabilia! O utinam! O utinam! O quando? Ah! num brevi votorum compos fiam? Quandonam tandem miseræ hujus captivitatis vinculis exsolvar? Interea incidit ipsi cogitatio, aliquo se erga domesticos suos officio teneri; id causæ fuit quod, dimissis omnibus personis externis, portisque domus omnibus occludi jussis, domesticos una omnes in cubile convocarit, quos rogabat singillatim, an acquiescerent parva compensatione, quam illis fecerat;

A *A. Henr. Albio.* cerat; cumque cumulatissime sibi factum esse satis, gratanter omnes significarent; alium iis esse Dominum dixit, qui servitium sibi præstitum propter ejus amorem, immortalitatis præmio compensaret.

33 Ceterum orabat omnes, ut priusquam efflaret animam, annuerent uni, quam erat propositurus, petitioni; quæ et factu erat facilis, et duobus capitibus continebatur. *et petita a domesticis venia,* Primo aiebat, obtestari se omnes, ut, sicut affectu singulari ipsum amaverant in Deo et propter Deum, ita diligerent inter se sincere, et alter alterius necessitati subvenirent. Secundum declarare prius noluit, quam certam verbis dedissent fidem, fore ut proposito non frustraretur. Postquam respondissent pari omnes alacritate et affectu, se fideliter obtemperaturos ejus mandatis; Tum suaviter et voce et manibus sublatis ad cœlum, aliquanto tempore taciturnus hæsit; deinde hoc eos sermone alloquitur: Fratres mei dilecti, cor gero intimo affectum mœrore, ob gravem defectum, quem commisi contra vos omnes, quibus sæpenumero persuasam volui humilitatem, cum ea carerem ipsemet; quandoquidem ego et vos, ex eodem formati luto, eodem redempti pretio, ad eamdem gloriam destinati, pro eo quod vos fratres meos agnoscerem, servos B meos habuerim, lædens caritatem, quam debebam vobis, et humilitatem, quæ jubebat me potius servire vobis ad imitationem Servatoris mei, qui exemplum mihi reliquerat.

34 Ad hæc, non dubito quin meus agendi modus *cædi se jubet,* inordinatus offendiculo sæpius vobis fuerit, et fortasse ansam præbuerit offendendi bonitatem Dei mei. Quamobrem unice desidero jamjam vobis satisfacere, supplicans junctis manibus, ut veniam mihi detis. Conversusque ad Dominum Clacquin, præceptoris sui munere functum Parisiis; Leva, inquit, tegetem hanc, mi Domine, et cape zonam, quam ibidem invenies; et unus post alium cædite me, et servum vestrum verberate, dum ego interim hæc peccata mea Deo confitebor, ea ut mihi condonet. Sermo hic stuporem ipsis incussit maximum. Dominus Clacquin opponere sese voluit, sed loquendi locum illi non dedit, dicens: Vestram mihi addixistis fidem, et obsecro vos, et obtestor iterum. Quid? hanccine mihi recusabitis misericordiam, et indulgentia crudeli mihi parcetis! Non ita, cædite modo, non nisi corpus mortuum cædetis. Quæ res ad capiendam zonam eum impulit, quæ in conventu Cœlesti- C norum Avenionensium odieque asservatur; eaque conduplicata, suis quisque vicibus cœperunt ipsum *b* cædere *b*, genis fletu madentibus, dum interea temporis recitabat ipse Confiteor. Et Dominus Clacquin, petitam absolutionem impertiit.

35 Post quam elata voce dixit: O mi Deus, gratias ago de tanta dulcedine, qua me afficis, quando *dato osculo pacis,* me cum fratribus meis reconcilias, quos hactenus secus cognovi ac debui. Omnes item orabat, sibi ut darent osculum pacis; quod præstiterunt nemine excepto. Actio ista et prodigium humilitatis, qua cetera vitæ suæ miracula concludere, tamquam signaculo aureo, Beatus voluit, tantopere perculit domesticorum animos, ut lacrymis diffluere viderentur in cubili ipsius. Rogabat eum Dominus Clacquin ut omnibus, qui aderant, bene precari vellet. Quod etiam fecit, precatusque omnibus est caritatem, pacem, et sancta cœli charismata. Nec mora, conscientiæ ipsius arbiter accessit; a quo petiit, ne se desereret imposterum; nam prope aderat hora ejus. Et sane non multum interfluxit temporis, cum profundo veterno correptus fuit, qui somnum ei continuum suadedat, eratque ad extrema illum perducturus.

36 Postquam idem conscientiæ moderator ei dixisset, quod non deberet amplius dormire, sed vigilare potius, et præparare se in occursum Sponsi D cœlestis; tum Beatus iste tamquam a profundo somno excitatus: Eamus, inquit, num tempus est? *fratrem hortatus ad virtutem, mittit sorori opusculum asceticum;* Reposuit confessarius, brevi fore. Ah, inquit, bone Jesu quando erit? Quando mihi ostendes pulchritudinem vultus tui? O vitæ meæ lux, quandonam te contemplabor? Vultumque vertens, Andream fratrem suum, qui dein fuit episcopus Cameracensis, adesse sensit, quem hortatus est ad virtutem ac probitatem appositis verbis, quæ altas in ejus animo egere radices, castosque sanctitatis igniculos excitarunt, in quam per reliquum vitæ decursum incubuit gnaviter, fratrem se germanum B. Petri comprobans moribus ac virtute, qualis erat natalibus et sanguine. Sororem quoque sibi dilectam, nomine Joannam, commendabat, obsecrans ut curaret ad illam perferendum parvum tractatum viæ spiritualis *c*, quem concinnarat et sua ipse manu exararat ejus causa. *c* Et supremum fratri amplexum dedit; qui uti et circumstantes omnes lacrymis ubertim indulserunt. Confestim intime se colligens Petrus, reliquam vitæ particulam flammis divini amoris absumendam tradere cœpit; accessum mortis antevertens ardentissimis amoris divini jaculis, quæ contentis viribus beatum hunc spiritum e corpore extrahebant. Auditus est suaviter ac pie suspirare, et edere desideria E flagrantissima magno numero, quantumvis tacita voce, conjungendi se quam primum ac sine mora, Deo suo, repetitis identidem hisce verbis: O utinam! O utinam! sitio. Tandem cum nulla amplius videretur edere respirationis signa, confessarius hortabatur, ut assiduam Jesu sui et Mariæ Virginis memoriam recoleret.

37 Id quod hæc ei verba expressit, ab omnibus audita. Fierine possit, ut nunc tam boni Domini, et *prælecto SS. Theclæ et Agnetis Martyrio, moritur.* tam bonæ Matris oblivio me capiat? Dein martyrium S. Theclæ et S. Agnetis prælegi *d* sibi jussit; cumque jam ad finem esset perventum, *d* sublatis in cœlum oculis, Christi Cruci affixi effigiem tenens, dixit: In manus tuas Domine, commendo Spiritum meum; quæ verba exceperunt dulces quidam et deliciis affluentes gemitus; exin oculos clausit, et pulchra ejus anima mundum deserens, ad beata immortalitatis atria evolavit, et facies corporis serena, ridens, fulgensque mirum in modum permansit. Beatus ejus transitus accidit die secunda Julii primo diluculo anni MCCCLXXXVII, ætatis XVIII expleti, si dies octodecim excipias.

ANNOTATA. F

a *De burello dictum in antiquæ Vitæ annotatis.*

b *Mirum, si profundissimæ humilitatis exemplum veritate nitatur, non recenseri in antiquis Actis aut processibus. Adi comm. præv.*

c *Plura ad propositum in § singulari commentarii prævii de scriptis, Beato attributis.*

d *De hac lectione, vide quid in comm. præv. dicatur.*

CAPUT V.

Concursus ad corpus, miracula innumera.

Pontifex, audita ejus morte, cohibere se non potuit quin fleret, et diceret; Beata ista anima cœlestem iram placabit, pacemque interventu suo Ecclesiæ restituet; oportet illam sequi. *Cadaver odoriferum et speciosum,* Neque gravatus est transire Rhodanum, et Beati corpus, sacratam pulchræ illius animæ thecam, visere; de qua tam mirabilia vulgabat fama. Vidit, et lustrali latice aspersit; cumque suavem et pretiosum, super unguenta omnia, exhalare odorem sentiret, et spectaret venustatem,

A statem, et imaginem felicitatis in vultu isto expressam, Deum in Sanctis suis mirabilem esse protestatus est, mortem eorum elevantem ad præmium gloriæ; id causæ esse, quod mors non sit habenda in malis, sed optanda. Sed ecce tibi mirabilem casum, qui evenit. Papa obtutum figebat in corpore, attonitus gloria et felicitate defuncti; incipiebat is sensim sine sensu aperire oculos *a*, et Pontifici, uti videbatur, innuere. Pontifex, qui ex isto aspectu intimis visceribus commoveri se sensit, magnoque timore concuti, noluit illo die Rhodani transitum resumere, sed ad Carthusianos Villanovæ se recepit, ubi solidam noctem in orationibus posuit, ut Deo placeret impendentem Ecclesiæ tempestatem avertere, memor eorum, quæ paulo ante mortem communicaverat secum Beatus noster.

Avenionem translatum, sanat morbos,

39 Die postero venerabile hoc corpus Avenionem transferri mandavit, quo per defuncti testamentum erat destinatum, et præcipua quadam omnium civium religione exspectatum. Tantus fuit confluxus, ut non nisi post biduum, ad locum condictum pervenire potuerit. Fuit in civitatis ingressu repositum in sacello xenodochii pontis Rhodani, ad cujus pedes B prostraturi se, venerunt pauperes omnes, qui ibidem affecta erant valetudine, nullusque non sanitatem recepit. Quæ res adeo vulgi pietatem accendit, ut quando statutum fuit procedere ad cœmeterium S. Michaelis, quod pauperum cœmeterium est, tam frequens hominum multitudo affluxerit ad corpus, infirmorum imprimis vario morborum genere laborantium, qui sacri corporis contactu patentissimum valetudinis beneficium sunt consecuti, adeo ut humatio in aliud differri tempus debuerit, corpusque deponi in domo, quæ a cœmeterio S. Michaelis haud longe aberat, custodia probe munitum, hoc proposito, ut plebem prævenirent, et prima luce illud sepelirent, veriti ne turbas concitaret, cujus rei non obscura videbatur edere præludia. Sed non fuit promptum antevertere fervorem vulgi; tota nocte vehebantur ægri ad cœmeterium, prorsus ut postridie adhiberi vis debuerit, qua locum facerent turbæ, et transitus pateret corpori usque ad sacellum S. Michaelis, ubi ad aram fecit aliquis Cardinalis. Procedente luce, frequentius confluxit vulgus undique.

concursus, turbæ, raptio reliquiarum

40 Mercator quidam dives, qui laborabat podagra, petefacto aditu complurium servorum opera, uti ad corpus pertingeret, atque ad primum conta- C ctum prorsus a sua ægritudine liberatus, sancto populum istum omnem tumultu replevit, qui illico sacelli parietes tantum non subruisset, ut et videre et tangere commode hoc corpus potuisset. Pontifex gnarus horum omnium, summo peditatus sui præfecto in mandatis dedit, tot armatos eo mitteret milites, quot removendæ plebi essent satis, donec sacrum corpus tumulo esset conditum. Officio funebri persoluto, famulos, qui reportabant vilem pannum seu burellum, quo sacrum corpus fuerat coopertum, et pulvinaria, spoliavit populus, et hæc in mille frusta discerpsit. Loculus ligneus, in quo delatus fuerat Beatus, in partes fuit disruptus, sua cuique ut cederet. Sanctis Beati Cardinalis reliquiis populi conspectui subductis, terræque mandatis, immoderatus ille fervor remissurus sese aliquantulum putabatur; sed Deus, cui cara sunt humilium suorum servorum ossa et cineres, ridetque superba mausolea, quæ jaspide et porphyrio includunt corpora, quorum animæ in imo stygiæ paludis barathro sepultæ sunt; voluit illustrare sepulcrum, quod suus servus præ humilitate inter pauperes elegerat. Nec vero intensi calores, nec fames, nec sitis, nec tempus nocturnum, nec arma, nec minæ, nec verbera populo recessum suadere potuerunt. Morbidi bene multi, qui prope sepulcrum ejus accubabant sub dio, incolumes rediere. D

A. HENR. ALBIO. et terræ sepulcralis,

41 Agricolam, qui religione impulsus ceperat tantum terræ, quæ contegebat corpus, quantum pugno continere posset, confestim plebs omnis (uti in similibus casibus usuvenire solet) secuta est. Collatis quisque certatim studiis se onerat, eoque se præcipitat, ut aliquam in præda partem habeat, adeo ut brevi tempore sacrum corpus fuerit discoopertum. Dux, qui stationem habebat in cœmeterio una cum militibus quinquaginta, ut tumultum impediret, plebis impetum reprimere non valens, metuensque ne denique sacrum corpus dividerent, curriculo ad consanguineos demortui cucurrit, suppetias petiturus. Proin minister unus aulæ, auditorem dicunt, tendere illuc debuit, dum interposita ejus auctoritate denuo coopertum fuit corpus, et crates ferrea sepulcro obvoluta. Ast illud auxit sacram venerationem populi, cujus concursus non ex urbe tantum, sed ex omnibus quoque circumjectis locis æstimari satis pro merito non potest; ad hæc infinitus miraculorum, et sanationum prodigiosarum numerus, atque omnis generis morborum, consecutus fuit.

innumera miracula.

42 Cujus rei fidem faciunt magnæ tabulæ, quæ asservantur in thesauro Cœlestinorum Avenionensium, tribus grandibus distributæ tomis, authentice E consignatæ, et apostolica auctoritate collectæ pro Canonizatione Beati nostri. In quibus, inita supputatione, bis mille quadringenta et septuaginta sex miracula reperiuntur; atque inter alia, mortui duo et quadraginta ad vitam revocati; idque primis duobus post mortem ipsius annis, nimirum MCCCLXXXVIII et MCCCLXXXIX, nulla facta mentione aliarum sex tabularum, quæ continent ultra ter mille miracula *b*, post duos jam memoratos annos patrata, non annumeratis iis, quæ exinde sunt facta, fiuntque quotidie; quorum numerus ad infinitatem quamdam sese extendit. Ingens populi Avenionensis erga B. Petri reliquias veneratio refrixerat lapsu temporis ac decreverat. Sed ecce miraculum prorsus singulare, et primario inter reliqua omnia, quæ leguntur in vitis Sanctorum, reponendum loco, patratum anno MCCCCXXXII, magnam ei denuo accessionem adjunxit, et in causa fuit, quod annuo cultu festa ejus dies cœperit celebrari.

Lapsu temporis intepescens

43 Juvenis quidam, annorum decem aut duodecim, una cum sociis suis altissimam palatii Avenionensis turrim conscenderat, Trouillas nomine (quæ supra rupem edita, centum cubitorum altitudinem F superat) ut illic volucrum nidum deprædaretur. Is, uti pertingere ad nidum voluit, fallente vestigio, et non reperto sustentaculo, deorsum decidit, impingens in magnum canalem, e muro prominentem; qui pleno jactu illum in rupem transtulit, ubi membra sibi omnia perfregit, contrivitque. Ad miserabile hoc spectaculum, ingens populi multitudo confluxit. Infortunatus pueri pater, rei totius factus certior, in genua confestim concidere; manibusque ac voce ad cœlum sublatis, commiseratione plenus, lacrymisque perfusus, exclamare: Domine mi, sancte Petre de Luxemburgo, opem mihi fer. Deinde in pedes se dedit, mirabilique fiducia erectus, quam sibi a Beato abs se invocato pollicebatur, saccum capit (recte enim præsagiebat miseram filii sui conditionem, attento casu e loco tam sublimi) tum recta se ad dictum locum, quo dum pervenit, prolem suam internoscere neutiquam potuisset, nisi vestium color indicio fuisset. Porro vix ulla ex ejus membris cohærebant erantve integra; quin imo capitis cerebrum parvis quasi coagulis dispersum rupi adhærebat. Nihilominus satis animi habuit, ut dispersos corporis artus colligeret, omniaque effracti capitis frusta congereret in saccum, quamvis efficere hoc non potuerit

A potuerit sine multis lacrymis, et miserandis singultibus. Postea flebile hoc onus humeris imponens, quod ponderabat gravius, quam si totam hanc excelsam turrim portasset, e qua lapsus fuerat filius, ad ecclesiam Beati contendit, innumera populi stipatus multitudine. Eam quippe commovebant lamentabiles clamores, quibus Sancti opem invocabat.

A. HENR. ALBIO.

44 Jamque ægre admodum ad tumulum pervenerat; cum sarcinam suam super eum extendit, sacco involutam; conversoque ad populum vultu, junctis manibus, nudo capite, genisque fletu perfusis, per dulce caritatis nomen, Christianis omnibus commune, obtestabatur omnes, ut pro sua quisque parte obnixe ageret causam filii apud Deum. Interea accesserunt Cœlestini religiosi omnes, certiores redditi eorum, quæ fiebant, cantantes antiphonam in honorem Sancti concinnatam, et orationibus vacarunt, donec speratus patrocinii successus esset impetratus. Cum summa omnes in exspectatione essent, ecce nescio quis inopinatus exauditur sonus, qui duravit quarta amplius horæ parte, attentionemque simul ac spem populi concitavit.

Beati cultus, restauratur,

45 Quibus capacior erat rerum spiritualium B animus, persuasum habebant angelos audiri, conformationi membrorum pueri redintegrandæ laborantes. Utcumque res se habuerit, ad finem streperi illius soni, videre erat puerum in sacco moveri, gestire pedibus, brachiisque, et caput extra efferre, elataque voce clamare : Stephane, Stephane, nequeo volucrem capere; autumans in turri sese versari etiamnum, et socium compellare, nomine Stephanum. Sed tanta se circumfusum populi frequentia conspiciens, tum, ipse attonitus hæsit, tum pater in primis, et populus universus, qui simul lætitia, simul admiratione abreptus, exclamavit: Miraculum, miraculum! Nulla mora, pater filium inter brachia accepit, et quo optime sibi prospicere, ne, id quod metuebat, aliquam populi oppressionem pateretur, in magno altari omnium oculis eum conspiciendum exposuit. Neque eo acquievit populus, sed inspicere voluit, num aliquod fracturæ indicium in corpore superesset, in capite potissimum, quod contritum penitus fuerat; adeo ut necesse fuerit illum nudatis artubus spectabilem præbere, neque ullum fracturæ contusionisve vestigium apparuerit.

et confirmatur,

46 Prodigium sane vix unquam visum vel auditum, quod populum hunc omnem movit ad agendas C Deo grates, qui mirabilis est in Sanctis suis. Hinc fuit, quod tota civitas Avenionensis in congregatione generali ratum fixumque voluerit, ut in perpetuam miraculi memoriam, et in honorem B. Petri de Luxemburgo, festa ejus lux anniversario cultu celebraretur die quinta Julii, clausis officinis. Quod retro secutis temporibus inviolabili tenore observatur, erectis per omnes civitatis plateas ignibus festivis, aliisque exhibitis publicæ lætitiæ non obscuris argumentis.

indicto quotannis solenni festo.

ANNOTATA.

a *De apertis post mortem oculis in comm. prævio; ubi annulum oculorum Clementi datum, diximus videri sublestæ fidei.*

b *Vide quæ diximus in comm. prævio.*

AD PROCESSUM D

De Vita et Miraculis B. Petri de Luxemburgo, duobus annis cum dimidio a Beati obitu formatum ;

PRÆAMBULUM I

Nomina, patria, ætas, conditio Testium; examinum loca et tempora.

J*uridicum hunc processum de vita et miraculis* Beati Petri de Luxemburgo *producturus, non habeo necesse multa præfari. Quidquid ad congruam lectoris instructionem, plenioremque cum rerum depositarum, tum deponentium rudem cognitionem atque intelligentiam pertinere possit, puto me affatim; ni mea me fallit opinio, pertractasse enucleasseque in commentario prævio. Ordinem, divisionem, tractationemque ibidem insinuata decretum est persequi. Quanam vero adductus causa id agam, illic paucis dedi; quæ supervacaneum hic sit repetere. Addi velim ibidem dictis unum monitum, per litteram* d, *in decursu processus designari participium,* dictus ; *per* dd, dicti ; *per litteram vero majusculam* D, Dominus ; *per litteram autem* C, Cardinalis; *quæ tria identidem ibidem recurrunt.* E

Processus hujusce pretium,

2 *Ea quæ ibidem allegavi ad confirmandum valorem ac pretium æstimatissimi et locupletissimi hujusce monumenti, interest et lectoris et rei legendæ identidem meminisse, inter omnia alia tanto in numero ad nos transmissa, hoc præ omnibus, meo quidem judicio, palmam tenere, neque aliud esse posse ad faciendam historicam fidem efficacius, quam illud, quod publica auctoritate juridice inchoatum, continuatum, absolutum, roboratur exquisitissimo tot testium, tam super Beati vita et moribus, quam super miraculis, omni exceptione majorum, atque ad sancta Dei Evangelia juratorum, solo proferendæ veritatis intuitu; amore particulari, gratia ac favore seclusis; ut pluribus reipsa patebit ex conditione, ætate, ceterisque adjunctis testium, locorum ac temporum, quæ hic subnecto. Prodeat igitur.*

constat ex commentario prævio.

3 Testis I Reverendus in Christo Pater Dominus Andreas de Luxemburgo, electus Cameracensis episcopus. *Examinatus fuit* Avenione, in hospitio juxta cœmeterium S. Michaelis, in quo inhabitant custodes oblationum, ad sepulcrum Domini Petri F Cardinalis apportatarum. Anno a nativitate Domini MCCCLXXXX, die XVIII Januarii, Indictione XIII, anno Clementis duodecimo. Fuit in examine per quinque dies de mane.

4 Testis II Dominus Guido de Maseriis, in Tarnusio, diœcesis Morinensis, licentiatus in decretis, ecclesiarum Cathalunensis et Morinensis Canonicus, annorum XLIV, B. Petri familiaris continuus, commensalis et cubicularius, tam Parisiis, in Lotharingia et Picardia, quam Avenione. Item continuus commensalis a duobus annis vel circa, antequam electus esset Metensis. Examinatus die Martis, quæ fuit XXV mensis Januarii supradicti anni. Iste testis de mane fuit quatuor diebus in examine.

5 Testis III Nobilis vir Dominus Joannes miles, Dominus dicti loci *, Ambianensis diœcesis, ætatis XXXVI annorum vel circa. *Fuit examinatus* in palatio Apostolico, videlicet in camera paramenti Domini nostri Papæ, die Veneris, quæ fuit XXVII Januarii.

* locus non exprimitur

6 Testis IV Dominus Hugo Blancheti in utroque jure licentiatus, Canonicus Parisiensis, secretarius regis Franciæ, de civitate Parisiensis oriundus, ætatis XXXVIII annorum vel circa, quasi per biennium fuit cum [B. Petro] conversatus, præsertim in

A in ecclesia Parisiensi. *Fuit examinatus* eadem die Veneris XXVII Januarii, in camera paramenti supradicti.

7 Testis V Joannes de Fustim, alias Sauter, domicellus, Tornacensis diœcesis, cambellanus hospitii Domini Petri de Navarra, ætatis XLV annorum vel circa. *Examinatus fuit* eadem die Veneris, et in Camera paramenti antedicti.

8 Testis VI Nobilis vir Dominus Carolus de Angest, Ambianensis diœcesis, senescallus Bellicadri *, prope Avenionem, Arelatensis diœcesis, ætatis XXXVII annorum, vel circa. *Examinatus iisdem die et loco, quibus testis proxime prægressus.*

* Beaucaire

9 Testis VII Magnificus et potens princeps ac Dominus D. Ludovicus Dux de Borbonio, ætatis LV annorum vel circa. B. Petri *consanguineus. Examinatus fuit* die Sabbati, quæ fuit XXIX supradicti mensis Januarii, in palatio Apostolico.

10 Testis VIII Magnificus et potens vir Dominus Inguerramus, Deminus de Couciaco, comes Suessionis, ætatis L annorum vel circa. *Examinatus fuit eadem die, quo testis proxime antegressus.*

11 Testis IX Magister Ægidius de Aurelianis, magister in Theologia, Ordinis Eremitarum S. Augustini, conventus Avenionensis, ætatis annorum B XXXXVII, vel circa... *qui* confessor suus fuit a tempore, quo ipse Dominus Petrus venit ad curiam Romanam, et de primo mense quo venit. *Examinatus fuit* die Jovis, quæ fuit tertia sequentis mensis Februarii de mane, per quatuor dies.

12 Testis X Ægidius Dorel presbyter, rector parochialis ecclesiæ de monte Corneto, Laudunensis diœcesis, oriundus de Mevicuria, Noviomensis diœcesis, ætatis XXX annorum vel circa, familiaris et cappellanus recolendæ memoriæ Domini Petri de Luxemburgo Cardinalis. Qui D. Petro Cardinali per duos annos et octo menses Parisiis, in Lotharingia et hic in curia *Avenione* servivit. *Examinatus fuit* die Sabbati XII Februarii prædicti.

13 Testis XI Dominus Nicolaus Clacquin, canonicus Cameracensis, familiaris recolendæ memoriæ D. Petri de Luxemburgo, eleemosynarius D. Mathildis comitissæ, et dicti D. Petri Card. spatio VII annorum vel circa. *Examinatus fuit* die Jovis, quæ fuit XXIV supradicti mensis Februarii... Fuit in examine de mane, per quinque dies.

14 Testis XII Petrus Dallovargue, canonicus præbendatus ecclesiæ S. Petri Insulensis, Tornacensis C diœcesis, ætatis XL annorum vel circa, et olim secretarius recolendæ memoriæ D. Petri de Luxembourg. *Examinatus fuit* die Sabbati, V Martii, ejusdem anni.

15 Testis XIII Magister Joannes de Marchia, decretorum doctor et in legibus licentiatus, pœnitentiarius ecclesiæ Parisiensis, et Canonicus Remensis, olim inclytæ memoriæ D. Petri de Luxembourg Cardinalis auditor et socius continuus commensalis, ætatis LX annorum vel circa... Fuit in examine per V dies de mane.

16 Testis XIIII Magister Pe... de Tegula pœnitentiarius Domini nostri Papæ, Ordinis Fratrum Minorum conventus Avenionis, ætatis annorum LXX vel circa, confessor recolendæ memoriæ D. Petri de Luxemburgo. *Examinatus* die XXVI mensis Maji, quæ fuit Jovis.

17 Testis XV Dominus Ludovicus de Andusia, miles, Dominus de Vouta, ætatis L annorum vel circa. *Examinatus fuit* die Jovis, quæ fuit XXVIII sequentis mensis Junii.

18 Testis XVI Dominus Tarbardus, præceptor Gebennensis, Ordinis S. Joannis Hierosolymitani miles, ætatis XXXIII annorum vel circa. *Examinatus fuit* dicta die superius proxime intitulata.

19 Testis XVII Frater P. de Montenici, Prior D domus Carthusiensis Astensis, presbyter, ætatis L annorum vel circa. *Examinatus fuit* die Sabbati, quæ fuit secunda mensis Julii, anno, indictione, pontificatu, quibus supra.

EX MSS. AVENION.

20 Testis XVIII Magister Blasius de Fortino, physicus, ætatis XLVIII annorum vel circa. *Examinatus fuit* die Lunæ, quæ fuit IV dicti mensis Julii.

21 *Quoniam paucis ea expedivi, quæ ad testes, eorum conditionem, dignitatem, ætatemque spectant; meminerit lector, illos deinceps a me non citatum iri nisi per solos numeros, eorum cuilibet superius præfixos; quo indicio facile suapte sponte lector in notitiam venire poterit, quis, qualisve sit, qui in processu ad interrogata respondeat. Nunc ad ipsum processum paulo propius progrediamur.*

PRÆAMBULUM II

Initium Processus, Avenione instituti die XVIII *Januarii. anno a partu Virginis* DCCCXC.

Præmittitur oratio Episcopi Vivariensis.

Posito fundamento idoneo ad faciendam fidem per E *testes productos, cui tamquam basi superædificanda est deinceps tota hujus processus quanta quanta est machina, non existimavi, a proposito fore alienum, si non negligerem orationem eidem præmissam, quæ locum habeat ingressus seu liminis, per quod sensim sine sensu ad ipsa processus penetralia ulterius accedatur. Itaque Guilielmus Illustrissimus episcopus Vivariensis, hujus negotii procurator et solicitator, sequentem ad Eminentissimos DD. Cardinales commissarios, ad hoc congregatos, orationem habuit.*

Orator probare intendit,

23 Ad fidem et effectum, ut vos Reverendissimi Patres, Domini, Petrus Episcopus Sabinensis, Amelius Cardinalis sancti Eusebii presbyter, et Guilielmus sancti Angeli diaconus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales commissarii, super informatione facienda, de vita, conversatione et miraculis, ceterisque circumstantiis vitæ, conversationis et miraculorum, quibus divina clementia recolendæ sanctæque, et claræ memoriæ Dominum Petrum de Luxembourg, sancti Georgii ad Velum aureum Diaconum Cardinalem, clarificavit, et clarificare non cessat, per sanctissimum in Christo patrem, patrem et Dominum nostrum, Dominum Clementem, divina providentia Papam septimum modernum, specialiter F deputati, de vita, conversatione, et miraculis infradicendis et scribendis, sitis plenius informati.

quod B. Petrus,

24 Ut, dante Domino, veridicam relationem de infradicendis facere possitis, et valeatis, ad gloriam, benedictionem, et honorem omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Dominique nostri Jesu Christi, ejusque gloriosissimæ Matris Mariæ semper Virginis, totiusque curiæ cœlestis, ac sanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ, et totius fidei exaltationem, ipsiusque unionem, et devotionis incrementum; et ad petendum, et prosequendum, et obtinendum canonizationem recolendæ, claræ, et sanctæ memoriæ, dicti Domini Petri.

probatis probandis,

25 Ut ipse Dominus Petrus Sanctorum catalogo ascribatur, et per universas orbis ecclesias sicut Sanctus veneretur, et solemnisetur, et ad omnes alios fines, ad quos infra concludetur, et in talibus est fieri consuetum, etiam prout pro parte, illustrissimi Principis Domini Caroli, Francorum Regis, et venerabilium, et discretorum virorum Decani et Capituli ecclesiæ Parisiensis, et etiam Rectoris et universitatis magistrorum et scholarium almæ universitatis Parisiis studentium, et plurium aliorum Christi fidelium,

ad variorum preces,

A fidelium, eis in hac parte adhærentium, extitit supplicatum, procedatur et perveniatur :

EX MSS. AVENION.

Cælitum numero adscribendus.

26 Guilielmus miseratione divina episcopus Vivariensis, procurator, sollicitator et prosecutor, ad supradicta et infra scripta per DD. nostrum Papam specialiter deputatus, dat, facit, et exhibet positiones et articulos infrascriptos et contenta et descripta in eis narrative, dat dispositive, conjunctim et divisim, et de quolibet, quod offert se quantum qualitas negotii requirit et postulat, legitime probaturum et non aliter nec ultra.

PROCESSUS

PARS PRIMA

Quæ est de vita, moribus, de virtutibus B. Petri de Luxemburgo.

CAPUT I.

B

Illustrissimi Beati Parentes, genere et virtutibus conspicui.

Præfatiuncula,

T*ametsi tritum vetustate proverbium; genus et proavos, et quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra putet; juverit tamen Beatum nostrum, tamquam elegantissimum flosculum, in radice sua contemplari attentius, eaque, quæ ad ejus parentes spectantia in processu inveniuntur, hic etiam non præterire. Prægreditur depositiones testium sequens preambulum, quod sit veluti fundamentum seu basis, super quibus omnium infra secuturarum depositionum vis superstructa, majorem fidem, tam solidis credibilitatis innixa præsidiis, inveniat. Sic igitur sonat.*

processui prævia.

In nomine Domini. Amen. Sequuntur attestationes seu depositiones testium productorum super genere, vita, moribus, conversatione et meritis recolendæ memoriæ, Domini Petri de Luxemburgo, S. Georgii ad Velum aureum diaconi Cardinalis. Qui quidem testes jurati dicere veritatem, recepti sunt per Reverendos in Christo Patres DD. Joannem Dei gratia Glandatensem *, Geraldum Aptensem, et Raymundum Lectorensem Episcopos, super hoc deputatos per Reverendissimos in Christo Patres, DD. Petrum Episcopum Sabinensem, Amelium tituli S. Eusebii presbyterum, et Guilielmum S. Angeli diaconum, S. R. E. Cardinales commissarios, super hoc a Sede Apostolica deputatos, prout de præmissis in processu, super hoc habito, plene * constat, et per eosdem deputatos diligenter examinati anno a Nativitate Domini MCCCLXXXX, indictione XIII, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, Domini Clementis, divina providentia Papæ septimi anno XII, diebus mensibus et locis infrascriptis, deposuerunt, ut inferius continetur.

* Glandevensem.

C

* *Al.* Pleniter

ad roborandam fidem testium.

28 Et primo, die Martis, quæ fuit XVIII mensis Januarii anni prælibati, coram DD. Episcopis antedictis, ad hoc per supradictos Commissarios specialiter deputatis, Avenione in hospitio juxta cœmeterium S. Michaelis, in quo inhabitant custodes oblationum ad sepulcrum d. Domini Petri Cardinalis asportatarum, hora prima sedentibus, constitutis, personaliter venerabilis Vir magister Anisius Gomberti, in utroque jure licentiatus, procurator substitutus, prout de suo mandato in actis causæ hujusmodi constat, qui produxit in testem reverendum in Christo Patrem, D. Andream de Luxemburgo, electum Cameracensem Episcopum, ibidem præsentem; quem petiit per præfatos DD. Episcopos ad jurandum recipi et admitti; et etiam super articulis infra consignatis ac designatis examinari et interrogari: D qui quidem Dominus Andreas electus Cameracensis, ad rogatum dictorum DD. Episcoporum deputatorum, et in eorum manibus ad sancta Dei Evangelia juravit dicere et deponere puram et notam veritatem, quam sciret, super contentis in dictis articulis, et de his, de quibus interrogatus fuerit; favore, amore, prece, pretio, affectione, timore omnino remotis. *Deinde inter parenthesim additur :* Hoc est initium omnium deinceps depositionum, quod satis est semel monuisse; *et deinceps lectorem meminisse oportebit per decursum. Primo itaque præcedant articuli interrogatorii; hos subsequantur testium super illis depositiones; qui modus procedendi semper in posterum observabitur.*

Articulus II *(primum quippe dedimus jam inde in comm. præv. num.* 114 *et* 115*) sic habet :* Item probare intendit, *laudatus deputatus Episcopus*, quod d. Dominus Petrus ex legitimo fuit natus matrimonio, ab excelsaque prosapia, parentibus videlicet D. Guidone de Luxembourg, Comite de Lineyo et S. Pauli, et Mathilde de Castilione, Comitissa S. Pauli, de Romanis Imperatoribus et Franciæ Regibus, in popinquis consanguinitatis gradibus, attingentibus, et E sic de Regali et Imperiali progenie, noscitur habuisse ortum, et procreatum fuisse : et pro Catholicis fuerunt et erant tenti, habiti et reputati palam, publice et notorie,

Articuli interrogatorii,

III. Item quod... veri Christiani fuerint, fideles, Catholici, vitæ probatissimæ; quodque d. Dominus Guido, miles strenuus, providus; *milites* sic coercebat, quod pro viribus non permittebat aliquid capi nec in victualibus, quin totum solveret et si contingebat aliquem sui exercitus recedere sine satisfactione sufficienti, ipse de suo proprio, et in persona propria, et plane satisfaciebat, et talis fuit... reputatus palam, publice et notorie usque ad tempus horam mortis suæ.

IV. Item quod idem D. Guido valde erat devotus, pius et misericors *erga pauperes;* jejunabatque sine intermissione feria VI et Sabbato. Feria IV carnes, et VI, pisces numquam edebat; et sic pro tali communiter habitus... fuit a tempore suæ adolescentiæ usque ad vitæ exitum.

V. Item quod in annis puerilibus antequam matrimonium contraheret, adeo se maturum reddidit, mundi lascivias et vitia adeo abhorruit *ab ineunte ætate,* quod in virginali statu, quod usque ad tempus, quo matrimonium contraxit, dicitur et reputatur permansisse. F

29 VI. Item quod postquam fuerit in Anglia obses pro Rege Franciæ fidem et castitatem conjugalem servavit; et alibi ubique idem fecit, numquam audito contrario.

iisdem propositi.

VII. Item quod d. Domina Mathildis maximæ compassionis fuit erga pauperes et infirmos; ita ut numquam aut raro repertum est, pauperem a domo sua, vel ejus præsentia, sine eleemosyna recessisse : imo diligenter perquiri faciebat infirmos et pauperes. Ter in septimana videlicet Dominica, tertia et quinta feria, publicam et communem faciebat eleemosynam.

VIII. Item quod d. Domina *sub hiemem* faciebat emi pannos et sotulares, et fieri tunicas, et ipsas cum sotularibus, pauperibus indigentibus erogari, quos ad hoc diligenter perquiri faciebat; *et tam abundanter* dabat, quod omnes indigentes habebant.

IX. Item quod mulieribus jacentibus in puerperio et aliis impotentibus, de propriis etiam melioribus cibis, et aliis specialibus juxta suam discretionem communiter transmittebat.

X. Item

A x. Item quod *filios et filias* in fide, spe et Dei dilectione, morumque honestate... instruens, et instrui faciens solicite, præsertim in confessionibus faciendis, et Missis et sermonibus audiendis.

xi. Valde devota erat erga Ecclesiam et Dominos Ecclesiasticos, et sermones libentissime audiebat, et horas beatissimæ Virginis Mariæ, cum aliis sibi solitis orationibus, sine intermissione quotidie dicebat, et dicere communiter solita fuit devote, ut exterius apparebat. *Hactenus articuli interrogatorii, agentes de parentibus Beati. Ad quos sequentes testes ita deposuerunt.*

Testimonia de nobilitate ac virtutibus,

30 Testi i *(cujus, sicut etiam aliorum sequentium, descriptionem vide in catalogo testium supra producto, in præambulo* i, *num.* 3*)* super secundo articulo *interrogatorio*, dixit se audivisse dici contenta *ejus* fore vera. Interrogatus a quibus audivit? Dixit quod a quodam Nicolao Clacquin, qui fuit famulus d. D. Guidonis, comitis S. Pauli, et a pluribus aliis. Addens d. testis, quod D. Guido, dum vivebat, horas canonicas ut presbyter dicebat, et singulis diebus, duas vel tres Missas audiebat; ter in septimana jejunabat; et hoc dici audivit, ut dixit, a Nicolao Clacquin, et pluribus aliis. Super iv articulo dixit B et deposuit ut supra in tertio præcedenti articulo.

Testis ii super secundo articulo dixit contenta *ejus* fore vera; causam addens, quod pluries patrem et matrem d. Domini Petri, et in diversis locis vidit; nam in regno Franciæ, et aliis diversis partibus est publica vox et fama de contentis in d. articulo.

Super iii articulo dixit se audivisse contenta ejus fore vera. Interrogatus a quibus, et in quo loco? Dixit a quodam Nicolao Clacquin, qui fuit famulus d. D. Comitis. Addit etiam ipse loquens, quod audivit a supradicto D. Nicolao Clacquin, et a pluribus aliis, quod d. D. Guido horas canonicas ut presbyter dicebat, et singulis diebus duas vel tres Missas audiebat, et ter in septimana jejunabat.

Super v articulo dixit se audivisse contenta *ejus* fore vera.

Super vi articulo dixit, se bene scire, quod d. D. Guido fuit in Anglia pro Rege Franciæ; sed de aliis in d. articulo contentis dixit se nihil aliud scire, nisi de auditu dici.

Super vii, viii, et ix dixit, se nihil scire nisi de auditu dici a Nicolao Clacquin, eleemosynario suo; qui eleemosynarius dicebat contenta in d. articulo fore vera.

Super x et xi articulis dixit, se audivisse contenta in dd. articulis fore vera; et talem esse vocem et famam in regno Franciæ, et præsertim in partibus Picardiæ.

Patris et matris,

31 Textis iii dixit, quod d. Dominus Petrus erat de genere Regis Franciæ et Imperatoris: nam ipse loquens dixit, quod matrem d. Domini Petri cognoscebat; quæ erat oriunda de hospitio de Borbonio, et de Castillione, et erat consanguinea germana in tertio gradu Domini ducis Borbonii et Reginæ Franciæ, matris Regis moderni.

Textis v dixit, quod novit Dominum Guidonem, Comitem S. Pauli, patrem d. D. Petri, et in actibus bellicis cum eodem fuit; scilicet de probitate, prudentia et discretione ac bonitate non videtur sibi, quod unquam viderit militem sibi similem, nec scit ad præsens hominem viventem, quem ita vellet assimilare, secundum quod faceret d. D. Guidonem, quondam Comitem S. Pauli. Dixit insuper d. loquens, quod pluries vidit matrem supradicti D. Petri, quæ probissima mulier et devota reputabatur; nec unquam vidit, nec dici audivit de ea contrarium; et audivit pluries in partibus Franciæ dici, quod germana erat Reginæ defunctæ, matris Regis moderni; et de hoc laborat fama in partibus D Franciæ.

EX MSS. AVENION.

Testis vi dixit quod ipse Dominus Petrus erat de genere regali.

Testis vii Interrogatus primo, si habuit notitiam patris et matris Domini Petri Cardinalis de Luxemb. Qui respondit, quod novit patrem d. D. Petri, et fuerunt simul in Anglia morati per quatuor annos, vel circa, tunc hostagii *a* pro Rege Joanne, et ejus redemptione. Dixit, quod erat miles strenuus, devotissimus homo, bonæ conversationis et laudabilis vitæ, et dixit, quod quamdiu cognovit eum tam in Anglia, quam alibi, audiebat Missas suas et orationes dicebat, imo acsi fuisset unus Carthusiensis, et non videtur sibi, quod viderit militem se armantem, devotiorem, secundum quod fuit d. Comes tempore vitæ suæ. De alieno nihil volebat: imo solvi faciebat, ubi scienter sciebat se debere, vel reperiebat conquerentes de se vel de suis gentibus.

a

De notitia matris, dixit quod fuit avia sua, videlicet mater matris d. loquentis, quæ fuit consanguinea germana matris d. Domini Petri. Etiam tantum attingebat Reginæ Franciæ, matri Regis moderni, quæ quidem mater d. D. Petri reputabatur sancta, et proba, et bonæ vitæ; nec unquam vidit, audivit, E nec scivit contrarium.

B. Petri

32 Testis viii dixit, quod cum d. D. Guidone moram traxit in Anglia per quatuor annos vel circa, ubi erant hostagii pro rege Joanne, qui quidem D. Guido erat homo devotissimus et laudabilis conversationis et vitæ; et Horas suas canonicas dicebat; et credit quod numquam vidit militem se armantem, devotiorem ipso: de alieno nihil volebat: imo solvi faciebat, ubi se debere scienter sciebat vel conquerentes de eo vel ejus famulis reperiebat; et de hoc erat fama publica in partibus Franciæ et aliis, ubi d. Dominus Guido conversabatur. Quoad notitiam matris D. Petri Cardinalis; dixit quod oriunda fuit de hospitio Borbonii et de Castilione, nobilissima mulier; erat sanctæ et honestissimæ vitæ et laudabilis conversationis: magna erat eleemosynoria et famam habebat optimam ab omnibus de partibus Picardiæ et alibi, ubi de ea habebatur notitia.

Testis xi super secundo articulo dixit, contenta *ejus* fore vera, causam reddens, quia vidit patrem et matrem d. Domini Petri, et sibi servivit per vii annos ante nativitatem dicti D. Petri: qui quidem D. Petrus natus fuit die festi S. Margueritæ, in mense Julii, in loco eo Ligneio, Tullensis diœcesis. Interrogatus quo anno? Dixit quod d. Dominus Petrus, F quando decessit, habebat decem octo annos, minus xviii diebus. De millesimo non recordatur; sed bene recordatur quod scriptum fuit in missali Ecclesiæ collegiatæ de Ligneio supradicto Tullensis diœcesis. Interrogatus, quomodo scit, quod fuerit de progenie Regali et Imperiali? Dixit quod audivit a patre et matre d. Domini Petri et a matre Regis Franciæ moderni, et a matre Domini ducis Borbonii Parisiis. Interrogatus, si fuit in baptismo d. Domini Petri præsens? Dixit quod sic: videlicet in ecclesia collegiata de Ligneyo et fuit patrinus d. Domini Petri Card., quidam Dominus miles diœcesis Tullensis; et matrina Domina loci de Luppeyo, castro dictæ diœcesis.

Super iii articulo dixit se scire de contentis in d. articulo, quod parentes d. Domini Petri, dum viverent, erant veri et boni Christiani, fideles, Catholici et vitæ probatissimæ. Interrogatus quomodo scit? Dixit quod vidit dd. parentes, audientes Missas et dicentes officia divina, orationes, eleemosynas et jejunia facientes; et ipse loquens in hospitio dd. parentum faciebat officium eleemosynarii.

Super iv articulo dixit se scire, quia d. D. Guido Comes

A Comes erat valde devotus, pius et misericors, frequens eleemosynarum largitor, Missas devotissime audiens, pauperibus compatiens; jejunabatque feria VI et Sabbato; feria IV carnes, et VI, pisces non manducabat. Interrogatus quomodo scit? Dixit quod quamdiu cum d. Dominus Guidone stetit, nec contrarium vidit, nec dici audivit.

EX MSS. AVENION.

33 Super V et VI articulis... dixit se tantum scire quod audivit a Joanne de Mur, qui per totum tempus suum servitor et cubicularius d. D. Guidonis fuit, quod antequam d. D. Comes matrimonium contraheret, numquam cognoverat mulierem, nec ex post per totum tempus suum, nisi Dominam Comitissam uxorem suam: nam d. Dominus Joannes a pueritia sua usque ad obitum d. D. Comitis serviebat, et servivit d. D. Comiti.

a variis testibus,

Super VII articulo dixit contenta *ejusdem* fore vera; causam reddens, quia fuit eleemosynarius supradictæ D. Mathildis Comitissæ et matris d. D. Petri Card., spatio VII annorum vel circa; quo tempore durante vidit ut articulo continetur.

Super VIII dixit quod d. D. Comitissa emi faciebat pannos grossos, de quibus fierit faciebat vestes usque ad numerum XXX vel circa; et illas distribui B faciebat pauperibus utriusque sexus, prout sibi videbatur, indigentibus, quos diligenter perquiri faciebat: nam etiam annis singulis dari faciebat pauperibus indigentibus centum paria sotularium *b*, et XXX vel XL paria caligarum, quandoque minus. Interrogatus, quomodo scit, et quis distribuebat istos pannos, sotulares et caligas? Dixit quod ipsamet Comitissa, et quandoque ipse loquens, qui eleemosynarius d. Dominæ erat, et de hujusmodi tunicis, caligis et sotularibus, d. D. Comitissa secundum ordinationem curatorum patriæ *faciebat*. Ita vidit d. loquens quamdiu in hospitio dd. Comitis et Comitissæ moram traxit.

Super IX articulo dixit, se scire contenta *ejus* fore vera: causam reddens, qui ita vidit et præsens fuit, et ipse aliquando distribuebat cibaria de mandato d. Comitissæ.

Super X dixit contenta *ejus* fore vera: causam reddens: quia ita vidit et audivit d. Dominam Comitissam instruentem, et instrui facientem filios et filias.

Super XI dixit quod vidit d. D. Comitissam frequenter dicentem Horas B. Mariæ Virginis, et alia bona facere vidit, prout in articulo continetur.

C 34 Testis XIII super tertio articulo dixit, quod semel audivit Parisiis a Domino Decano Parisiensi, vocato D. Joanne Divitis, alloquente d. D. Petro Cardinali in novitate sui Cardinalatus, in præsentia plurium canonicorum Parisiensium, et nonnullorum aliorum tam nobilium quam aliorum, qui ad domum d. D. Cardinalis venerant, pro exhibendo sibi reverentiam, nomine ecclesiæ Parisiensis. Qui quidem D. Decamus inter alia, quæ dixit, faciendo haranguam *c* nomine ecclesiæ Parisiensis prædictæ, recitavit, quod ipse D. Decanus fuerat cum d. D. Guidone Comite patre d. D. Petri Card., in articulo nominato, in Anglia, et tunc mores cognovit d. D. Guidonis Comitis S. Pauli, affirmans quod taliter se gerebat, prout firmiter credebat, dictus Dominus, quod pro re aliqua mundi numquam commisisset scienter peccatum mortale. Dicens illa D. Decanus ad finem, ut D. Petrus C. sequeretur vestigia sui patris. Insuper dixit d. loquens, quod semel audivit in villa de Lineyo, quod sæpe d. Dominus Comes, pater d. D. Petri Cardinalis, equitans per campos, et videns Dominum Comitem S. Pauli, filium suum, equitantem per blada *d*, cum uno baculo, quem ferebat in manu, per caput percussit.

super hac re interrogatis, data.

ANNOTATA. D

a Hostagius, ostagius, *et* hostiagius, *est* obses; *a Gallico* hostage.

b Sotulares, *vel* subtulares *sunt* calcei, *ita dicti, quia* quasi sub talo proprie, *teste Papia.*

c *Gallice.* harangue, *id est,* oratio prosphonetica.

d *A Gallico* blé, *sic autem appellatur quodvis frumentum, etsi differat a tritico.*

CAPUT II.

Beati educatio, canonicatus Parisiensis, Virginitas.

Præmitto *articulos interrogatorios de more. Articulus* XII. Item quod d. Dominus Petrus post annos suæ infantiæ completos, statim quod intelligere potuit, atque incepit loqui; missus fuit ad quamdam ejus avunculam D. Joannam de Luxembourg, Comitissam S. Pauli et Valhenberg, honestæ conversationis et vitæ, ubi primo didicit litteras a capellanis d. Dominæ, quousque legere sciret competenter. E

Articuli interrogatorii de educatione,

XIII. Item quod ibidem laudabiliter instructus fuit usque ad annum suæ ætatis VIII, quo tempore semper fuit simplex, humilis, devotus, quietus et magistris suis obediens atque gratus et benevolus. Vix in dictæ suæ infantiæ et pueritiæ annis aliquid reprehensibile inveniri potuit, aut repertum fuit.

XIV. Item quod paulo post, transactis octo annis, per parentes missus fuit Parisios, traditis sibi pro regimine D. Hugone Cauderonier, et Nicolao Clacquin; qui postea aliis occupati negotiis, Michaelem Alanth, pro instructore sibi tradiderunt. Inter scholares repertus est omnibus humilior, et magistris suis obediens, exemplaris, *diligens. Quando* dd. alii scholares gratia recreationis irent ad ludendum, ipse solus in camera sua orationibus vacabat, vel ad sermones divinos, aut Missas, seu divina officia ibat, et ad recreantes ire nolebat, nisi per suos magistros compulsus esset.

XV. Item, quod Papa ejus audiens virtutes *præter ætatem*, cupiens in sancta Dei Ecclesia ponere talem columnam, eidem motu proprio contulit canonicatum ecclesiæ Parisiensis.

canonicatu Parisiensi,

36 XVI. Item, quod d. canonicatum non cupiditatis animo sed devotione, et [ut] totum se Deo manciparet, acceptavit. F

XVII. Item, quod in eadem ecclesia, ætatem moribus transiens, adeo mature et honeste conversatus est, ut, *etc. Reliqua habes cap.* 3, *ab initio.*

XXIX Item probare intendit quod d. Dominus Petrus quamdam sororem suam germanam habebat, nomine Joannam adhuc viventem, quæ soli Deo vivere cupiens, mundum licet sub habitu seculari contempsit, eidem Domino votum virginitatis emisit, et virginitatem semper servavit, nec unquam nubere voluit, licet a pluribus viris illustribus et parentibus fuerit instigata.

XXX. Item quod quadam die, dum d. Dominus Petrus esset apud Lineyum cum d. sorore sua, quam præ ceteris diligebat, proptes ipsius devotionem et virtutes, et ipsa etiam soror eumdem ardentius præ ceteris suis fratribus ab infantia dilexerat, propter ejusdem virtutes, inter cetera salutis colloquia, *inter se clam habita,* ipsa soror bonum virginitatis aperire *B. Petro* cœpit, et prærogativas *ejusdem;* quibus allectus, voto virginitatis, quod prius animo conceperat, exteriori promisso sponte se adstrinxit, et votum virginitatis emisit, quod inviolabiliter observavit.

et studio virginitatis.

XXXI

A xxxi Item quod eodem D. Petro, ibidem cum sua sorore præfata existenti fere per duos menses, *utrimque* de divinis, et animarum salute, sæpius erat sermo, tam de die quam de nocte, ut ab invicem vix separari possent, seu separati fuerunt.

xlv Item quod idem D. Petrus plenius probatis et consideratis moribus curiæ, pericula semper præ oculis habens, cœpit sibi ipsi quam plurimum esse austerus, *etc. Super his præmissis articulis sic deposuerunt testes sequentes.*

Testimonium germani fratris B. Petri,

37 Testis i. Super primo articulo, *producto in commentario prævio, num.* 18, dixit, quod a tempore, quo præfatus D. Petrus Cardinalis erat ætatis octo annorum vel circa, ipse testis loquens, usque ad diem sui obitus moram traxit cum eo, et quasi continue, quousque fuit ad cardinalatum promotus, secum jacuit et dormivit, excepto quod ipse D. Petrus per x menses vel circa detentus fuit in Calesio, qui quidem D. Petrus in omni statu suo laudabilem conversationem habuit; virginitatem servavit, humilem, benignum et mansuetum cunctis se exhibuit, et alias, prout in articulo continetur. Et de hoc est publica vox et fama personis in Picardia, in Lotharingia et alibi, ubi de eodem D. Petro habebatur B notitia. Interrogatus si unquam vidit ipsum D. Petrum Card. cum aliquibus mulieribus inhoneste loquentem? Dixit quod non.

de ejus puerilia sancte transacta;

38 Interrogatus quomodo tenebat sanctam vitam? Dixit quod semper fuit bonæ vitæ et laudabilis conversationis; Deum timebat, Horas canonicas devote recitabat, Missas audiebat, et ecclesias visitabat. Interrogatus, quomodo præmissa scit? Dixit quod ita vidit quamdiu cum eo fuit Parisiis et alibi, ubi cum eo fuit; et de hoc est publica vox et fama inter illos, qui cum d. Domino Card. conversati fuerunt.

canonicatu,

Super xv articulo, aliis articulis omissis de consensu producentis, dixit, verum esse quod Dominus noster Papa dd. canonicatum et præbendam præfato D. Petro Card., motu proprio contulit: causam reddens, quia litteras vidit: qua intentione sibi contulit, ignorat.

horrore seculi,

39 Super xvi articulo dixit, quod nullus potest bene scire intentionem suam, nisi ipse; tamen dixit quod bene est præsumptio ut in articulo continetur; quia cum ipse D. Petrus esset ætatis xi annorum vel circa, D. Comes S. Pauli volebat illum ponere ad seculum; sed ipse D. Petrus Card. totaliter recusavit, et voluit remanere ad Ecclesiam. *Ita* audivit C dici a d. Dom. Petro Card. Parisiis. Nulli erant præsentes quia in lecto sibi dixit pluries. Etiam audivit ipse loquens d. D. Petrum dicentem, quod volebat esse ecclesiasticus, et illud est notorium et publicum. De loco? Dixit quod Parisiis.

pietatis amore,

Super xix articulo dixit contenta *ejus* fore vera: causam reddens, quod ipse loquens cum d. D. Petro ad d. ecclesiam ibat frequenter, et cum eo remanebat: et de hoc est vox et fama inter canonicos d. ecclesiæ Parisiensis; qui d. D. Cardinalem viderunt. Interrogatus, si d. D. Card. concinebat omnes Horas canonicas? Dixit, quod diebus, quibus non ibat ad scholas, Horas canonicas frequentabat, salvo quod ad matutinas, nisi in festo Nativitatis Domini. De aliis festis solennibus non recordatur, si ad matutinas surgebat d. Dom. Petrus singulis diebus libenter surrexisset ad matutinas, nisi fuissent magistri sui, quos timebat · et hoc dici audivit pluries a magistris suis in civitate Parisiensi.

colloquiis spiritualibus

Super xxx articulo dixit, ipsum articulum veritatem continere: salvo quod nescit, si virginitatem vovit: sed bene scit quod virginitatem servavit: et pluries præsens fuit quando d. soror, d. D. Petrum ad virginitatem inducebat. Interrogatus, quomodo præmissa scit? Dixit quod pluries a d. Dom. Petro dici audivit; et interdum præsens fuit in Lineyo. D

ex mss. avenion. cum sorore sua,

Super xxxi articulo dixit, ipsum art. veritatem continere, addens quod nedum per duos menses, sed bene per medium annum d. Petrus Cardinalis et soror sua invicem fuerunt in Lineyo, ipseque D. Petrus, d. sororem suam circa matutinas et alias Horas canonicas instruebat, cum ipsa nesciret ordinare; et communiter præfatus D. Petrus surgens circa mediam noctem cum d. sorore sua ibat, et ibidem, dicendo Horas suas et orationes, per duas horas et ultra, invicem remanebant

morum maturitate.

Super xliv et xlv Dixit, quod continuo crescebat in devotione et bonis moribus; et d. Dom. Petrus, quando videbat, testem loquentem ridere, ipsum reprehendebat et corrigebat; quandoque alapas sibi dando et dum d. D. Petrus lætitiam habuerat, postmodum dolebat, ut ipsi testi dicebat. Interrogatus quando hoc faciebat? Dixit, quod, quando venit ad Avenionem. Interrogatus, si d. D. Petrus ad aliquos ludos ludebat? Dixit, quod aliquando, quando extranei ad eum veniebant causa spatii ad scacas *a* ludebat. Taxillos et ludum eorum multo odio habebat. Interrogatus, si aliquando correabat *b* vel tripudiabat? Dixit, quod dum erat Parisiis scholaris, requisitus per Dominos et Dominas; interdum correa- E bat; sed postquam electus fuit Metensis et promotus ad Cardinalatum, non correavit nec cantavit cantilenas.

Aliorum testium depositiones,

40 Testis ii super primo articulo dixit, contenta *ejus* fore vera: quia D. Petrus Cardinalis a tempore suæ pueritiæ usque ad extremum vitæ obitum, in omni statu suo laudabilem habuit conversationem, sanctam vitam et virginitatem servavit: nam ipse testis dixit quod numquam de eodem D. Petro vidit, nec dici audivit sinistrum. Et est publica vox et fama, tam Parisiis, quam alibi, ubi moratus est idem Dom. Petrus. Interrogatus, quomodo scit? Dixit quod pro eo quod a tempore, quo d. D. Petrus Card. erat ætatis viii annorum vel circa, d. loquens fuit cum eo conversatus, et primo Parisiis, et per vi annos continuos vel circa d. testis ante obitum præfati Dom. Petri fuit familiaris continuus, commensalis, et cubicularius tam Parisiis, in Lotharingia, et Picardia, quam hic Avenione.

de amore solitudinis,

Super xv articulo, dixit quod vidit D. Petrum et illos in articulo nominatos, sibi pro magistris suis datos, frequenter vidit Parisiis quod, dum alii scholares ibant spatiatum, ipse Dom. Petrus solus remanebat in camera sua, dicendo horas B. Mariæ et septem psalmos, et alias orationes *pias* antequam F esset canonicus Parisiensis. *In confirmationem* dixit, quod Parisiis juxta hospitium d. Dom. Petri Card. morabatur, et omni die conversabatur cum ipso.

Super xv articulo *deposuit ut testis præcedens.*

canonicatu Parisiensi,

41 Super xvi articulo, dixit quod *canonicatum* animo libenti acceptavit. Si causa devotionis, dixit se ignorare.

Super xix articulo, dixit quod quando officium divinum in ecclesia Parisiensi dicebatur, quamvis canonici d. ecclesiæ ambularent per ecclesiam communiter, præfatus D. Petrus remanebat in choro, prout in articulo continetur; et ita dixit ipse loquens pluries vidisse.

virginitate,

Super xxix dixit contenta *ejus* fore vera: excepto quod nescit, si d. soror sua Joanna vovit virginitatem.

Super xxx dixit se tantum scire, quod in villa de Lineyo sæpe et sæpissime vidit d. Dom. Petrum sancte cum sorore sua in camera una loquentem, dicendo horas suas et orationes. Si d. Dominus Petrus votum emisit virginitatis; dixit se nescire. Interrogatus si d. D. Petrus virginitatem servavit? Dixit quod numquam contrarium dici audivit, dicens quod

A quod inter famulos hospitii d. D. Petri erat fama publica quod d. D. Petrus virginitatem servavit inviolabiliter. *Suffragatus etiam est articulo* 31, ita vidit et præsens fuit in loco de Lineyo.

EX MSS. AVENION.

Super XLV articulo, dixit quod d. Dom. Petrus, postquam venit ad curiam, in devotionibus et orationibus magis solito insistebat, nec erat in se ipso jucundus : dicens etiam ipse loquens, quod audivit præfatum D. Petrum verba, in art. contenta *(ibidem brevitatis ergo prætermissa)* dicentem : videlicet quod Deum bene flevisse legitur, sed risisse numquam ; et ista dicebat, dum aliquos excessive ridentes videbat, ad reprehendendum illos.

maturitate

Testis III dixit quod primo habuit notitiam supradicti D. Petri post ejus promotionem ad ecclesiam Metensem, *eumque* a civitate Parisiensi usque ad Lineium associavit et semper, quamdiu cum eo fuit, ipse D. Petrus Card. fuit humilis, dulcis, bonæ vitæ et honestæ conversationis; et famam optimam habebat ab omnibus cum eo conversantibus nec unquam de eo audivit loqui sinistrum ; imo omne bonum de eo dici audivit Parisiis, et alibi.

42 Testis V dixit quod primo habuit notitiam *D. Petri* tempore quo erat X annorum vel circa, et B semper fuit humilis, devotus, benignus, honestus bonæ vitæ et honestæ conversationis.

ac suavitate morum,

Testis VI dixit quod novit D. Petrum Card. ab VIII annis citra, et fuit conversatus cum ipso, quousque fuit electus Metensis ; et semper, quamdiu fuit cum eo conversatus, ipse D. Petrus Card. fuit humilis, dulcis, pius, *etc. Sicut testis* III.

Testis VII dixit quod notitiam *B. Petri* habuit, quando venit ad studium Parisiis, et poterat esse ætatis VII vel VIII annorum, et ex tunc fuit ita modestus, humilis, dulcis, pius, quod ab omnibus, ab eo notitiam habentibus, diligebatur; et plures tam Domini quam alii mirabantur quomodo tales mores poterat habere tam juvenis puer, et ipsemet loquens mirabatur. Interrogatus quomodo scit præmissa? Dixit quod d. Dominus Petrus sæpissime ad ipsum loquentem veniebat : et sic vidit ipse loquens, quod sæpe d. Dominus Petrus, quamdiu Parisiis fuit, in bonis moribus continuarit; et ita audivit, quod in Avenione et alibi, ubi fuit, semper in bonis moribus continuavit usque ad ejus obitum.

43 Testis VIII dixit, *novisse se B. Petrum* a juventute ipsius... Dixit *præterea* quod D. Petrus erat humilis, dulcis; nec unquam vidit Avenione juvenem C tantæ virtutis, et honestatis, ac conscientiæ, imo ipse loquens mirabatur, quomodo in ætate tam tenera et juvenili ipse hoc posset facere.

demissione animi,

44 Testis IX super XLV dixit contenta *ejus* fore vera : nam ipse loquens semel vidit aliquos Dominos præsentes, cum quibus D. Petrus erat etiam, invitus in mente, quamvis extra monstraret bonam apparentiam, et ostenderet se lætum; et postquam ipsi recessissent, dolebat mirabiliter et flebat, et ab eodem D. Petro audivit, quod aliqui instigabant ipsum ad diversas lascivias, sed acquiescere noluit. Et propterea rogabat Deum, quod daret sibi accidens, quod tales societates sectari non posset; et modicum post venit sibi infirmitas in tibia, per quam excusabatur ire per villam et equitare; et sibi duravit illa infirmitas usque ad obitum ejus, quasi per unum annum, ut sibi videtur, in tibia dextra, et erat magna apertura et magnum vulnus. Interrogatus si propter orationes suas venit sibi illud malum? Dixit de credulitate, quod sic. Quia præfatus D. Petrus in aliquo non erat inordinatus, et ante erat sanus; quia etiam ab illa infirmitate non potuit curari. Pluries eidem testi loquenti dixit, quod sibi placebat istud malum sustinere ad finem, quod esset exemptus eundi in societatibus aliquorum.

castitate,

Testis X super XLV articulo, dixit quod audivit a Michaele Alant, cubiculario d. D. Petri, quod ipse diversas faciebat pœnitentias ad secretum. *De quibus ex professo cap.* 4. D

45. Testis XI super XII articulo, dixit quod mortua d. Domina Mathilda, Comitissa S. Pauli, præfatus D. Petrus Card. fuit missus ad avunculam suam, ut in articulo continetur : causam reddens, quia præsens fuit, cum missus fuit.

educatione sub cura avunculæ

Super XIV articulo, dixit quod D. Petrus in ætate supradicta constitutus, erat valde humilis, pacificus, obediens, timidus, et devotus : et quando magistri sui volebant quod iret ad spatiandum, ibat : aliter non ibat. *Confirmans præmissa,* dixit, quod erat unus de nominatis in articulo. Interrogatus *de Beati humilitate,* dixit, quod deferebat sociis etiam minoribus ipso, exhibendo eis honorem et reverentiam; nec jurgium cum aliquo habebat, nec mala verba neque inhonesta.

Super XV articulo, dixit quod audivit Parisiis, quod D. Joannes de Luxemburg erat Neapoli, et Domino nostro Papæ recommendavit D. Petrum fratrem suum, et ex post vacavit præbenda Parisiensis; et d. Dom. Papa d. Domino Petro contulit præbendam motu proprio, ut cavetur in litteris, quas vidit d. loquens : aliam causam nescit. E

Canonicatus a quo ipsi collatus et quando.

Super XVI articulo dixit quod nescit qua intentione acceptavit præbendam, sed dum venerunt sibi nova hæc, bene fuit lætus, et libenter acceptavit eam; quia semper desideravit esse ad Ecclesiam; nam semper statum ecclesiasticum affectavit.

Super XVII interrogatus, quanto tempore fuit canonicus ecclesiæ Parisiensis idem D. Petrus? Dixit, quod per quinque annos, cum dimidio; sed non fecit residentiam nisi per quatuor annos cum dimidio; quia absens fuit in Calesio pro D. Comite S. Pauli, fratre suo, per annum unum vel circa. Interrogatus, si alii admirabantur propter mores et devotionem ejusdem D. Petri? Dixit quod sic : attenta juvenili ætate. Erat in nono suæ ætatis anno, quando præbendam Parisiensem habuit.

46 Super XXX articulo, dixit se tantum scire, *videlicet* quod firmissime credit, quod d. D. Petrus toto tempore vitæ suæ fuit virgo : si tamen votum virginitatis emisit, dixit se nescire. Interrogatus quare credit? Dixit quod cum *ipso* moratus est a tempore, quo erat ætatis VIII annorum usque ad obitum *ejus*, et erat gubernator *ejus* et rector. Sed numquam vidit ipsum inhoneste conversantem neque F loquentem cum aliqua muliere : imo, neque placebat sibi audire loqui de mulieribus, specialiter de actu carnali; nec aliquis familiaris d. D. Petri erat ausus coram eodem de ista materia loqui. Interrogatus si fuit virgo mente. Dixit quod credit, propter ea, quæ supra deposuit; et nullum indicium de eo vidit; etiam talis ab eo reputabatur ab omnibus cum eodem conversantibus.

Iteratum testimonium de ejus virginitate,

47 Super XXXI articulo, dixit quod cum d. D. Petrus erat in Lineyo, tempore suæ promotionis ad Cardinalatum, vidit pluries ipsum et d. Dominam Joannam ad invicem conversantem, ut in art. continetur. Si semper loquebantur de divinis? Dixit quod credit quod magis loquebantur, quam de quacumque alia materia. Interrogatus *rationem*, dixit quod sæpissime tenebant libros de vitis Sanctorum et orationes, et alios libros devotionis. Dixit quod vidit pluries dd. libros in manibus eorumdem, et ipsos audivit sæpe et sæpius dd. libros legentes tam de die, quam de nocte. Dixit quod *aderant* Joannes de Marchia, Hugo le Chaudronier, et plures alii de famulis d. Dom. Petri. Dixit *insuper* quod vix poterant ab invicem separari, et quod sæpissime dicebatur eis : Dimittatis illos libros et illa verba; et veniatis

sedula pietate,

A veniatis cubitum, quia tarde est; vel veniatis ad mensam, quia paratum est. Et ista verba dicebant sibi sui cubicularii, et alii famuli circumstantes.

et modestia.

Super XLV articulo, dixit quod præfatus D. Petrus, consideratis curiæ Romanæ moribus, plus solito cœpit abstinentias facere in jejuniis et orationibus, et magis quam complexio corporis sui requireret, imo vidit *idem testis* quod propter abstinentias, quas faciebat, *&c. de quibus ex professo, cap. 4.* Nam si aliquando lætitiam aut consolationem coactus recepisset, ad se rediens dolebat in mente, prout apparere poterat prospicientibus; dicebatque quod satis et satis non loquuntur, nisi de truffis *c*, dicendo etiam verba; Quod Deum flevisse, legitur, sed risisse numquam.

47 Testis XII super XXXI articulo dixit se scire contenta *ejus* fore vera : quia ita vidit in villa de Lineyo, Tullensis diœcesis.

B. Petrus omnibus gratus,

Testis XIII super XIV articulo dixit quod tempore illo, ipse loquens nondum cum d. D. Petro morabatur; licet tunc temporis moraretur, ubi fama laborabat de d. D. Petro; videlicet quod erat humilis, devotus, et ab omnibus dilectus, et maxime in universitate Parisiensi, et nedum ipse diligebatur ab illis, qui ipsum cognoscebant; verum et ab illis, qui B de eo loqui audiebant; prout ipse loquens pluries audivit dici Parisiis.

Super XV dixit, quod Papa sibi contulit præbendam Parisiensem; qua intentione, se refert ad d. Dominum nostrum Papam.

Super XVI et XVII dixit contenta *eorum* fore vera. Interrogatus quomodo præmissa scit? Respondit quod tunc temporis erat magnus Vicarius in ecclesia Parisiensi, *ubi, sicut* et in aliis locis, fama semper erat de d. D. Cardinale; videlicet de bonis moribus, et laudabili conversatione et humilitate suis.

48 Super XXIX articulo dixit quod soror sua Joanna reputabatur bona mulier, et devota; et bene audivit *quod* pluries fuit requisita a magnis Dominis, ut contraheret matrimonium; sed numquam contrahere voluit; sed ipsa totaliter se disposuit ordinationi d. D. Cardinalis. Hoc dici audivit a d. D. Card. Nam d. D. Card. de d. sorore et ejus devotione libenter loquebatur; cui sorori sæpissime manu sua propria scribebat. Si d. Domina Joanna votum virginitatis emisit, dixit se ignorare.

et omnino castus.

C Super XXX et [XXXI] articulis dixit quod dum D. Petrus et d. soror ejus erant ad invicem in Lineyo, stabant sæpissime in una camera, et credit quod propter bona colloquia. De aliis, in dd. articulis contentis, dixit se tantum scire; quod *nullibi* recordatur audivisse d. D. Card. proferentem verba inhonesta; et quod pluries audivit dd. Dominos principes et milites dicentes verba inhonesta eo coram; sed faciebat *gestum,* inclinando caput, et ut videbatur, multum sibi displicebat. Dixit *præterea* quod præsens fuit pluries; quando fiebat mentio de mulieribus, ipse D. Cardinalis multum verecundabatur et tacebat. Firmissime credit quod d. Dom. Card. numquam cognovit carnaliter aliquam mulierem. *De* voto Virginitatis, dixit se ignorare.

ANNOTATA.

a *Id est* Ludo scaccorum, *sic dicto a voce Arabica vel Persica* scach, *quæ* regem *sonat; eo quod præcipua ejus persona sit* rex. *Sunt, qui a Germanico* scach, *id est* latro, *derivent, ut sit ludus* lantrunculorum. *De hac voce diffuse disserit Cangius. Culte et* D *erudite de hoc ludo scripsit Marcus Hieronymus Vida, poeta laureatus.*

EX MSS. AVENION.

b *An* choreabat, *a* chorea?

c Truffa, trufa, et trupha, *est* fraus, nequitia, dolus. *Exempla dabit Cangius.*

CAPUT III.

Solida et sincera B. Petri humilitas.

Articuli interrogatoris,

A*rticulus interrogatorius* XVII *habet ea, quæ sequuntur :* Item quod in ecclesia *Parisiensi* a die suæ receptionis, ætatem moribus transiens; mature et honeste conversatus est, et semper in sedibus bassis et inferioribus cum pueris et innocentibus sedere voluit, et sedit; licet invitatus fuerit et rationibus inductus, ut ad superiores sedes ascenderet.

XVIII. Item quod officia juniorum et innocentium libentissime faciebat : nam quotiescumque in d. ecclesia processio fiebat, continuo ad deferendam Crucem vel urceolum, seu vas aquæ benedictæ se offerebat, quamvis adeo esset juvenis et debilis, ut timeretur quod ipsam Crucem deferre non posset, et quod caderet de manibus suis, cum sit magni E ponderis et quantitatis. Tamen illam Crucem propter devotionem, quam ad Christum habuit, cum magna devotione pluries portavit : unde quandoque ipsum juvare oportebat, eo quod ipsam alteri dimittere nollet; licet prædicta facere alii inferioris generis communiter refugerent; imo *idcirco* juvenes canonici se consueverunt absentare : super quo etiam a Majoribus ecclesiæ reprehensi fuerunt, quod ipsi inferioris status et generis, facere recusabant, quod ille tam nobilis D. Petrus, et in ætate tam tenera, causa devotionis tam ardenter amplectebatur. *Audiamus quid super præmissis articulis depositum fuerit a testibus.*

ac depositiones testium,

50 Testis I super XVII articulo dixit contenta *ejus* fore vera; *quod* ita vidit pluries; salvo quod nescit, si invitatus fuerit quod sederet in altis sedibus : nam consuetum est in illa ecclesia, quod Canonici, qui non sunt infra * sacros, sedent in sedibus bassis. Dum ipse loquens ibat ad d. ecclesiam cum d. D. Petro Card. ipse loquens sedebat in altis sedibus, et d. D. Petrus in bassis. Et istud est verum et notorium, atque publica vox in ecclesia Parisiensi.

* intra

F Super XVIII articulo dixit contenta ejusdem fore vera, quia illa vidit : et de hoc in ecclesia Parisiensi est publica vox et fama. Interrogatus quomodo scit, quod d. Dom. Petrus C. ex devotione Crucem portabat? Dixit quod pluries ab ipso audivit dici, et pluries fuit præsens, dum canonici d. ecclesiæ D. Petrum reprehendebant in portando Crucem, dubitantes quod de manibius caderet. Plurics portabat *Crucem, quando ad* officium suum non spectabat; sed devotione motus illa faciebat : addens etiam ipse loquens, quod, dum fiebat processio de ecclesia Parisiensi ad ecclesiam S. Genovefæ Parisiis, ipse d. Petrus semper ibat nudis pedibus. Interrogatus, si ex statu vel consuetudine d. ecclesiæ pedibus nudis ibat? Dixit se ignorare; tamen pluries canonicos d. ecclesiæ vidit euntes pedibus nudis in processione cum d. D. Petro Card. Parisiis. Plures viderunt. Et de hoc est vox et fama in civitate Parisiensi.

51 Testis II super XVII articulo dixit, quod vidit D. Petrum in ecclesia Parisiensi sedentem in sedibus bassis : si fuerit invitatus de sedendo in altis sedibus, *ignorat.* Bene scit tamen quod ritus erat ecclesiæ Parisiensis, quod nisi canonici hujus eccle-

A siæ sint infra sacros, non sedent in altis sedibus.

Ex MSS Avenion. Super XVIII articulo dixit contenta *ejus* fore vera : quia pluries vidit prout in d. articulo continetur. Interrogatus per quod tempus continuavit? Dixit quod quamdiu fuit canonicus Parisiensis.

52 Testis IV dixit quod, dum d. D. Petrus erat canonicus Parisiensis, primo d. loquens habuit notitiam suam, et quasi per biennium fuit cum eo conversatus, præsertim in ecclesia Parisiensi, ubi d. D. Petrus honestissime cum aliis canonicis conversabatur in officiis divinis et aliis. Nam ipse loquens pluries vidit d. D. Petrum in bassis sedibus cum pueris sedentem, et non verecundabatur *ibidem* sedere; licet aliqui verecundarentur, qui erant minoris gradus et generis. Dixit insuper, quod frequenter in festis solennibus vidit d. D. Petrum, tunc canonicum Parisiensem, Crucem ecclesiæ deferentem; licet ad eum non spectasset; sed ubi alii canonici recusabant, ipse portare volebat, et eam, licet sit magni ponderis, portabat, non obstante ejus juvenili ætate; de quo et aliis suis moribus multi mirabantur.

53 Testis IX articulo XXXII *adstipulatus, de quo cap.* 5, *ac deinde* interrogatus, quæ fuit causa movens, quare d. loquens esset d. D. Petri confessor? B

super Beati humilitate. Dixit quod quidam D. Nicolaus, tunc Prior Carthusiensis de Divione, Lingonensis diœcesis : et dum d. Petrus voluit d. testem loquentem in confessorem recipere, genibus flexis præsente præfato D. Nicolao, coram d. loquente genibus flexis se posuit, rogando ipsum quod esset confessor suus, et curam animæ suæ reciperet; quia dicebat se esse juvenem, inscium, ignorantem et indigentem, et ideo indigebat habere unum hominem sufficientem ad eum instruendum, et qui sibi veritatem dicat de suæ animæ salute.

54 Testis XI super XVI articulo dixit, contenta *ejus* fore vera. Dixit *insuper* quod vidit; *addens* quod canonici d. ecclesiæ, qui sunt infra sacros, sedent in sedibus bassis. Canonici vero, qui sunt in sacris, sedent in sedibus altis. Nihilominus tamen datur aliquibus junioribus, in sacris non existentibus, licentia per capitulum, quod possint sedere in sedibus altis, et almutias *a* portare, præsertim cum sunt de magno genere. D. Petrus fuit requisitus per aliquos de canonicis, quod gratiam peteret *a capitulo* sedendi in sedibus altis; quam petere recusavit.

C Super XVIII articulo dixit, contenta *ejus* fore vera : quia pluries vidit. *Addidit* quod causa devotionis hoc faciebat; cum ad hoc non teneretur; quin imo bene potuisset evitare, sicut plures alii minoris status. Interrogatus, quis juvabat eum Crucem portare; dixit quod quidam Robertus tunc chorearius ecclesiæ Parisiensis suprad., nunc Capellanus regius.

Testis XII super XVIII articulo dixit, quod vidit pluries præfatum Dom., tunc Canonicum Parisiensem, spontanea voluntate portantem Crucem, dum canonici d. ecclesiæ processionem faciebant.

Plura profundissimam Beati, et constantem, ad usque extremum spiritum, humilitatem spirantia, videsis cap. 11, *ubi agitur de ejus testamento ac sepultura. Repete etiam memoria, quæ diximus de ejus educatione, cap.* 2.

ANNOTATA.

a Almucium, almucia, *et* aumucia, *est* amiculum *seu* amictus, *quo canonici caput humerosque olim tegebant, teste Cangio.*

D

CAPUT IV.

Vitæ austeritas, et maceratio corporis.

P*ræmitto articulos interrogatorios de more, qui sequentis sunt tenoris; et solito plures existunt. Articulus interrogatorius* XXXV. Item quod idem Dom. Petrus, dum ad lectum suum se declinaret, postquam recesserant sui servitores aut cubicularii, communiter et quasi semper super nattas de paleis, in camera existentes, se deponebat : ubi pluries dormiens repertus est : et cum quandoque argueretur de indiscretione, cum humilitate et quadam verecundia respondebat, se non diu ibi stetisse, et quod casualiter obdormisset in eisdem. *Articuli interrogatorii,*

XLVI. Item quod idem D. Petrus XII ætatis suæ anno consueverat chordula cannabis aspera et nodosa, super nudam carnem continue uti; et eam adeo stringebat, ut, pelle læsa, chordula sanguinolenta efficeretur : licet hoc adeo secretum esse volebat, quod, dum ejus confessor venturus erat ad ipsum, ad aliquem locum secretum d. chordulam deponebat, et dum sibi diceret d. confessor : Vere ista misera chordula vos occidet; cum humilitate E et verecundia respondebat, ipsam non habeo : Et dum fortius arguebat, dicendo sibi : Quid dicitis? Caveatis : Quid dicitis? Bene scio, quod utimini chorda. Tunc respondebat, licet cum verecundia : Verum est quod quandoque usus sum Parisiis; sed quia mendacia mirabiliter abhorrebat, non negavit se uti.

56 XLVII. Item quod idem D. Petrus non solum de die d. chordam habebat; imo cum ipsa etiam dormiebat de nocte, et sic sæpius dormiens cum d. chorda a suis cubiculariis repertus est. Qui hoc audientes, et super hoc veritatem scire cupientes; *aliter* chordam videre non poterant : quia hoc et eisdem et aliis volebat esse occultum : quod postea tamen propter hoc perceperunt dd. cubicularii; eo quod pediculi cum abundantia maxima a superioribus partibus sui corporis usque ad caligas continue descendebant, adeo quod ipsæ caligæ et aliæ vestes, camissæ propinquæ, vix aut numquam purgari poterant; quia ex immunditia d. chordæ et putredine continua generabantur. *super afflictationibus corporis,*

57. XLVIII. Item quod d. D. Petrus certa sibi præparavit flagella et virgas, quibus (prius camera bene clausa cum propriis vectibus, quos propter hoc F in ostio cameræ ex hoc proposito fecerat apponi, ut nullus habens claves, illis horis eamdam intrare valeret) suis vestibus exutus se dd. flagellis et virgis acriter verberabat : adeo ut sanguis per ejus corpus abundanter flueret; et ipsum facere sæpe viderunt ejus cubicularii per foramina seræ seu fissuras ostii, eo quod ictus ab extra, dum talia faciebat, nonnumquam audiebant; licet antea assuetus esset ipsos ad varia mittere loca, et in aliis occupare negotiis, ne a quoquam videri vel audiri valeret, et ut liberius et secretius faceret, quod volebat.

XLIX. Item quod d. D. Petrus, non solum hoc faciebat in domo propria, imo etiam et in itinere. Unde et quadam vice repertus fuit per suos hoc faciens in quadam villa Meldensis diœcesis, quæ vocatur Lisi, redeundo de Lotharingia Parisios.

L. Item quod, dum dubitaretur a suis ne ex talibus austeritatibus vitam suam abbreviaret, hortabantur eum a talibus verberibus et flagellis desistere; sed et suum confessorem, qui pro tempore erat, admonebant, ut conaretur dd. austeritates ab illo auferre; quod et tentavit facere. Quod nec fieri potuit; quamvis Scripturas sacras ad hoc faciendum sibi

A sibi allegaret. Quæ libenter et humiliter audiebat, nec tamen propter hoc desistebat.

58. LIII. Item quod jejuniis et abstinentiis se plurimum affligebat et macerabat : nam et ultra jejunia communia et præcepti, sine intermissione solitus erat jejunare quarta feria, sexta et Sabbato; et vigilias quinque festivitatum B. Mariæ Virginis in pane et aqua; et in vigiliis B. Mariæ Magdalenæ et S. Nicolai, B. Catharinæ, S. Thomæ Cantuariensis, et aliorum plurimorum Sanctorum, et per totum adventum etiam indeficienter jejunabat. Unde quadam die in Adventu Domini, dum comederet in præsentia Domini nostri Papæ [dum] ad mandatum ipsius obedientiæ, necessitate compulsus, carnes comedisset, valde doluit, et postea in aliis jujuniis compensationem fecit ultra condignum, propter jejunii fractionem seu carnis comestionem; licet de mandato hoc fecerit.

et jejuniis.

59. LIV. Item quod d. Dom. Petrus ultra præmissa, certa jejunia et plura faciebat imperceptibiliter, et quanto secretius potuit; sic quod non percipiebantur nisi ab illis, qui singulariter mores suos cognoscebant. Qui cum crederetur comedere, signum faciens comedendi, sæpe nihil comedebat B nisi panem, et quæ jejunium cibaria requirebat. Sæpe a quibusdam etiam magnis Prælatis de curia, diebus, quibus abstinere volebat a carnibus, quibus alii utebantur, compellebatur comedere; quibus, dum se eis uti simularet, caute de ore suo extrahebat.

60. LXXV. Item quod superveniente ejus infirmitate circa Adventum Domini; in quo corpus suum satis afflixerat pœnitentia, jejunio, orationibus, vigiliis et verberibus plus solito, coactus fuit consilio medicorum, et Domini nostri Papæ mandato, latius solito licitis cibariis uti, quamvis invitus; tamen a prædictis *vigiliis*, *jejuniis* et orationibus non abstinuit, quousque vix potuit rebus necessariis uti, invalescente ejus infirmitate. *Ad quos articulos deponunt testes, prout sequitur.*

61. Testis I super XLV et XLVII articulis dixit quod a d. Dom. Petro dici audivit quod chordulam portabat, volens d. loquentem ad portamdam d. chordulam inducere. d. Testis chordulam non vidit usque post obitum d. D. Petri C. Dici audivit, quod chordulam portaret, semel dumtaxat, videlicet Avenione. Nullus erat præsens. Tamen C d. loquens dixit quod dum d. Petrus se appodiabat, d. chordula gravabatur, prout ipsi testi dicebat, et credit ipse testis, quod chordulam portare incipit a tempore, quo promotus fuit ad Cardinalatum; quia quamdiu secum jacuit, percipere non potuit, quod chordulam portaret.

Depositione testis primi de altera chordula;

62. Super XLVIII articulo, dixit se audivisse dici a quodam Stephano cubiculario d. D. Petri, contenta in d. art. fore vera; in Avenione dixit se audivisse dici. *Pæterea* dixit quod tempore vitæ d. D. Petri vidit virgas, et chordulam post obitum : nam vivente D. Petro contigit semel, quod Nicolaus Clacquin intravit studium d. D. Petri; ubi ipse D. Petrus erat, et in d. studio invenit virgas, et petiit a d. Dom. Petro, quid faciebat de illis virgis : qui dixit quod canes a studio suo fugabat, et ex post, dd. virgas in arca sua posuit; ubi fuerunt repertæ post obitum d. D. Petri C.; et chordula fuit per loquentem, et Stephanum de Houdravilla, cubicularium d. D. Petri, subtus nattas cameræ in qua jacebat d. D. Petrus, reperta. Si d. D. Petrus portabat cilicium, dixit se nescire; licet bene audierit, quod in Avenione per cubicularios suos voluit facere emi : qui quidem cubicularii noluerunt emere. Alia de contentis in d. articulo, dixit se nescire, salvo quod præmissa dici audivit a Michaele quondam cubiculario d. D. Petri in Avenione. D

item de virgis,

EX MSS. AVENION.

63. Super art. XLIX dixit se audivisse contenta *ejusdem* fore vera, a Stephano de Houbravilla, cubiculario d. D. Petri, qui in villa de Liseio, in articulo nominato, cum præfato D. Petro Cart. erat in regressu de Lotharingia Parisiis, et qui Stephanus vidit præfatum D. Petrum se de virgis verberantem. Interrogatus, ubi præmissa dici audivit? Dixit quod Parisiis. De hoc erat inter familiares d. D. Petri publica vox et fama; quæ d. Stephanus divulgavit.

etiam in itinere a Beato adhibitis.

64. Super L articulo dixit quod præsens fuit sæpe, dum Nicolaus Clacquin dicebat D. Cardinali, quod tenendo vitam, quam ducebat, dies suos abbreviabat, nec diu vivere poterat. Interrogatus, in quibus locis præmissa dici audivit, et quibus præsentibus? Dixit quod Parisiis, et hic in curia. Parisiis audivit quod magister Gerardus de Vervino, qui Parisiis erat confessor d. D. Petri, fuit inductus per famulos d. D. Petri, ut in confessionibus et secretis induceret d. Petrum, ne tales abstinentias faceret, et ab inceptis desisteret, et dum ipse confessor præmissa diceret eidem D. Petro, ipse fuit contra d. confessorem suum commotus, dicendo quod extra confessionem poterat sibi ista dicere, et non retrahere ab illis, quæ tangebant salutem suæ animæ : et tunc confessor dixit, quod sequeretur devotionem suam. Interrogatus quomodo præmissa scit? Dixit quod ita audivit dici a d. D. Petro, et etiam a d. Gerardo de Vervino, Parisiis, post regressum de Lotharingia; et divisim sibi loquenti dixerunt. E

Ejus austeritatibus frustra obnituntur alii.

65. Super LIII articulo dixit, se tantum scire de contentis in d. articulo, quod, dum d. D. Petrus erat Parisiis studens sine prælatione, solum jejunabat jejunia per Ecclesiam præcepta; hoc excepto, quod in quadragesima quater in septimana jejunabat, videlicet feriis secunda, quarta, sexta, et Sabbato cujuslibet septimanæ. Die Mercurii vero quandoque jejunabat, dum Parisiis erat et morabatur; et quamdiu fuit in curia, semper jejunavit ter in septimana; et ulterius semper in quinque vigiliis B. Mariæ jejunabat in pane et aqua. In vigilia S. Laurentii etiam in pane et aqua. In aliis vigiliis Sanctorum et Sanctarum frequenter jejunabat; videlicet in festis B. Nicolai, B. Mariæ Magdalenæ, B. Martini, et S. Catharinæ, et etiam Adventum Domini. Ita vidit *testis*, quia continuo cum d. Dom. Petro prandebat. F

Frequentia ac rigida jejunia ejus

66. Super LIV dixit, se tantum scire quod cum d. D. Petrus esset Parisiis, volens incipere jejunare diebus Mercurii, quandoque diebus Mercurii veniebat ad mensam hora cœnæ cum aliis et fingebat se comedere, licet non comedebat, imo interdum cibaria de ore expellebat. Addit etiam ipse loquens, quod de primo anno, quod d. D. Petrus venit ad curiam, et prima Dominica de Adventu Domini, D. Episcopus Ludovensis, auditor cameræ Apostolicæ, non invitatus, venit ad comedendum cum præfato Domino Petro. Itaque fuerunt coram eo asportatæ carnes; et cum idem D. Petrus esset per auditorem supradictum instigatus de comedendo carnes, ipse fingens comedere, ac volens jejunium servare et a carnibus abstinere, de ore carnes caute expellebat, nec comedit. Interrogatus quomodo scit? Dixit quod in mensa erat et percepit quod dissimulabat comedere carnes, et tamen non comedebat. Etiam plures alii perceperunt, præsertim scutiferi existentes coram eo.

exponuntur,

67. Super articulo LXXV dixit, se tantum scire, quod Dominus noster Papa præfato D. Petro mandavit etiam sub pœna excommunicationis, quod comede-

coacti illa mitigare jussu Clementis PP.

EX MSS. AVENION.

A comederet carnes et alia cibaria juxta ordinationem medicorum, et chordulam deponeret, et quod non faceret abstinentias, secundum quod consueverat. Ipse loquens præsens erat quando D. Episcopus Ludovensis, auditor cameræ Apostolicæ, præfato D. Petro præmissa dixit, et inhibuit de mandato supra dicto. Quæ audiens d. Dominus Petrus, licet molestus esset, volens mandatis prænominati Domini nostri Papæ obedire, carnes comedit, etiam præsente d. loquente; et addit ipse loquens, quod audivit a præfato Domino Episcopo Ludovensi, quod, quando ad eum venit, invenit d. D. Petrum accinctum d. chorda, quam amovere promisit sæpe dicto Episcopo. Et hoc fuit in Avenione, videlicet, in principio infirmitatis, de qua mortuus est.

Depositio testis secundi de vigiliis,

68 Testis II super XXXV articulo dixit se tantum scire, quod postquam d. D. Petrus fuit reversus de Lineio Parisios, semper, quamdiu vidit, cum camisia linea et cum femoralibus lectum intrabat, et licet prædicto modo lectum intraret, aliquando reperit ipsum in lecto tunica brevi, super camisia vestitum et dormientem, viginti vicibus vel circa. Interrogatus qua de causa tunicam illam induebat? Dixit quod credit, quod causa pœnitentiæ faciebat. B Interrogatus, si in vestibus suis habebat pediculos. Dixit quod sic: tamen pauci erant in tunica, sed in caligis suis plures habebat. Semel Parisiis ipse loquens invenit d. D. Petrum super nattas de paleis dormientem, circa horam mediæ noctis et in tempore hiemali. Erat indutus de una tunica longa forrata de grisiis *a*. Interrogatus si erat calceatus? Dixit quod credit quod sic, *affirmans, quod* erat Cardinalis tunc temporis, *et quod* de sero posuerat se in lecto.

usu dictæ chordulæ,

69 Super articulo XLVI respondit, quod audivit a Stephano Alant, cubiculario d. D. Petri et socio ipsius loquentis, quod d. D. Petrus chordulam deferebat, et quod pluries illam viderat; d. vero loquens numquam vidit ipsum eam deferentem: tamen firmissime credit quod ante ejus infirmitatem per medium annum vel circa chordulam portavit.

Super XLVII dixit quod bene scit quod d. D. Petrus pediculis abundabat plus solito in caligis, propter quod præsumebat quod chordam portabat, vel aliquid aliud juxta corpus, ex quibus generabantur dd. pediculi plus solito.

verberationibus,

70 Super XLVIII et XLIX: Bene scit quod d. D. Petrus in studio suo poni fecit vectes ferreos a parte C interiore studii sui, cum quibus interdum se infra studium claudebat. *Idem testis* audivit a Stephano socio suo d. D. Petri cubiculario, quod semel per foramina seræ, seu fissuram ostii d. studii sui, vidit d. D. Petrum C., se verberantem in Avenione, et etiam dixit se vidisse in loco Lisi, in articulo nominato.

Super L dixit, quod sæpe audivit, magistrum Joannem de Marchia auditorem, Hugonem Chaudronier et Nicolaum Clacquin, famulos d. D. Petri C., eumdem reprehendentes de contentis in d. articulo; ipse autem D. Petrus tacebat. Ipsemet loquens, pluries d. D. Petrum increpuit. Ista sibi dicta fuerunt per supradictos famulos suos Avenione in domo suæ habitationis. Famuli supradicti D. Episcopum Ludovensem rogaverunt, ut d. D. Petrum C. reprehenderet, quod a talibus austeritatibus et flagellis abstineret.

Jejuniis in pane et aqua,

Super LIII dixit, quod qualibet septimana D. C. ter jejunabat ultra jejunia, per Ecclesiam statuta, et in vigiliis festorum B. Mariæ in pane et in aqua jejunabat. Scit *præterea* quod Adventum Domini jejunabat, et semel audivit ipse loquens, quod D. Petrus C. in præsentia Domini nostri Papæ et tempore Adventus Domini, carnes comedit, de *ejusdem* Papæ mandato: in crastinum vero a carnibus D abstinuit, ut, prius, et multum doluit de transgressione.

** lege Nicolao. simulata comestione.*

Super LIV dixit, se audivisse, contenta *ejusdem* fore vera, a Matthæo Cordonarii et Guilielmo* Clacquin, primo Parisiis, in Lotharingia, et hic in curia: addens etiam d. loquens, quod in Lineio dici audivit, quod soror d. D. Petri C., eumdem docuit modum simulandi præmisso modo.

71 Testis VIII dixit, quod postquam d. D. Petrus fuit electus ad ecclesiam Metensem, incepit facere tot et tantas abstinentias, et tot audire Missas et orationes dicere; *at ne extra oleas vagemur; de orationibus postea suo loco*.

Depositiones testis noni, de vigiliis,

Testis IX super XXXV articulo dixit, se audivisse a Guidone, alias Hutin, et Michaele, cubiculariis præfati D. Petri C., quod invenerunt eum super nattas jacentem, et ipsi loquenti dicebant, ut *ipsum* reprehenderet. A tempore, quod fuit confessor suus, plusquam centies dd. cubicularii tam super hoc, quam super aliis austeritatibus d. D. Petri fuerunt ad invicem et divisim conquesti. Cubicularii supradicti, vel alteri ipsorum, eidem testi dixerunt, quod semel invenerant d. D. Petrum super nattas orantem cum candela in una manu et libro in alia, flexis E genibus et capite nudo; licet eadem nocte, ut consueverat, se posuisset in lecto.

usu chordulæ,

72 Super XLVI articulo dixit, quod quasi per triduum ante obitum D. Petrus chordulam portavit, et usus fuit tam in Parisiis quam hic Avenione, prout ipse eidem testi loquenti revelavit. Addens *insuper*, quod d. D. Card. sibi etiam revelavit, quod, dum pro ipso mittebat, illam chordulam deponebat, ad finem quod d. loquens illam non videret; quia pluries reprehendit ipsum. Die sui obitus præmissa revelavit præfato loquenti. In extrema unctione d. D. Petri, et etiam post obitum ejusdem, vidit cicatrices et signa, in illa parte corporis, in qua ponitur cingulum, seu zona, et plus ad latera erat læsus, quam in ventre et dorso; *addiditque* quod in unctione et etiam post obitum, plures viderunt et videre potuerunt.

virgis,

Super XLVIII dixit, quod cum D. Petrus esset in infirmitate, etiam se revelavit de virgis. Michael et Stephanus eidem loquenti dixerunt, quod ipsum viderant se verberantem per rimas et ferraturam ostii cameræ. Credit, quod dd. cubicularii sibi dixerunt, quod de corrigiis erant ipsæ dd. virgæ.

frustra obsistente confessario.

Super L, dixit quod ipse loquens erat confessor F suus, et pluries assignavit ipsi D. Petro auctoritates, ut a prædictis austeritatibus abstineret; quia eum sciebat nimis ad hoc voluntarium, dubitans de excessu et indiscretione in eisdem, cum esset corpore juvenis et debilis: ipse autem verba et auctoritates supradictas libenter audiebat, tamen a prædictis non desistebat.

Quoties B. Petrus jejunaret,

73 Super LIII articulo dixit, quod ex quo cognovit d. D. Petrum, ipse jejunabat quarta et sexta feriis, una cum Sabbato, et etiam vigiliis ex præcepto. Cum semel ipsi diceret, quare tantum jejunaret, volens ipsum retrahere a tantis abstinentiis; respondit, quod B. Joannes Bapt., dum eo junior erat, jejunabat; dicens: Ego sum majoris ætatis, et magnus et fortis, quare non possum jejunare? Præfatus D. Petrus in quinque vigiliis B. Mariæ in pane et aqua jejunabat, et in vigiliis Beati Nicolai, Mariæ Magdalenæ, S. Catharinæ et S. Thomæ Cantuariensis; de quo, obses in Calesio, tot et tanta bona audivit, quod ex tunc habuit ipsum in magna reverentia et devotione. *Præterea*, quod Adventum Domini jejunabat. *Idem testis* sæpissime fuit in mensa cum eo, et ab eo dici audivit, quod illis diebus jejunabat.

74 Super

A 74 Super LIV articulo dixit, se *intellexisse* a familiaribus d. D. Card., quod d. D. Petrus multoties fingebat comedere, et non comedebat.

75 Super LXXV articulo dixit, quod d. D. Petrus in Adventu carnes non comedisset, nisi fuisset ex præcepto D. N. Papæ, et medicorum consilio; quorum consilio remissius solito, propter infirmitatem, in jejuniis et orationibus se habebat.

et an in pane et aqua?

76 Testis X super LIII dixit, quod præfatus D. Petrus quarta et sexta feriis ac Sabbato jejunabat, et in vigiliis B. Mariæ; sed non recordatur, si in pane et aqua. *Item* vigilia S. Catharinæ jejunabat. Ita vidit *loquens testis*, per duos annos.

Super LXXV articulo dixit, quod de contentis *ejusdem*, erat fama publica inter familiares d. D. Petri C.

Quid, deposuerit testis undecimus; de chordula,

77 Testis XI super XXXV articulo dixit, quod audivit a cubiculariis d. D. Petri, quod a tempore suæ promotionis ad cardinalatum, numquam nudus intrare voluit lectum; *et* quod aliquando repertus fuit super nattas de paleis nocte.

Super XLVI et XLVII articulis dixit, quod postquam d. D. Petrus fuit ad cardinalatum promotus, cum esset ætatis XV annorum, incepit uti d. chordula. B *Audivit* a magistro Hutino, a Michaele et Stephano, cubiculariis d. D. Petri C., qui dicebant, pluries d. chordam vidisse de nocte. *Item* audivit *ab iisdem* quod vix aut numquam d. D. Petrum a pediculis purgare poterant, qui cum maxima abundantia a superioribus partibus sui corporis usque ad caligas descendebant; licet dd. cubicularii multum laborarent, dicentes; quod ex putredine chordæ, quam juxta carnem nudam portabat, generabantur.

virgis; * Bouleau betula.

78 Super XLVIII articulo dixit, quod semel vidit in quodam coffro secreto, quasdam virgas de arbore quadam, vulgariter vocata boulo*.

79 Super L articulo: Ipsemet loquens sæpe reprehendit d. D. Petrum ad partem et etiam publice, in præsentia aliorum d. D. Petri familiarium. Similiter *ipsum* reprehendebant magister Joannes de Marchia auditor, Hugo Chaudronier camerarius, et magister Hutinus, cubicularius; et cum eis non proficeret, quia nolebat desistere, fecerunt sibi dici per Dominos Cardinalem de Salutiis, Episcopum Lodovensem, cameræ Apostolicæ auditorem; magistrum Ægidium d. Dom. Petri confessorem, qui etiam DD. Cardinalis, Episcopus, et confessor ad supplicationem et requestam supradicti loquentis et C aliorum, proxime nominatorum familiarium d. Dom. Petri, D. N. Papæ dixerunt et exposuerunt supplicando, d. D. Petro Card. mandaret, ut a talibus austeritatibus abstineret.

Item distincte de jejuniis in pane et aqua.

80 Super LIII dixit quod jejunabat jejunia per Ecclesiam præcepta; et quarta feria, sexta, et Sabbato, et vigilias festivitatum Virginis Mariæ in pane et aqua et in cibariis communibus in vigiliis B. Mariæ Magdalenæ, S. Catharinæ et S. Nicolai, totum *insuper* jejunabat Adventum. Interrogatus, per quot annos jejunavit Adventum? Dixit quod per duos. Cœpit jejunia facere a tempore suæ promotionis ad cardinalatum. *Antea observavit quidem* aliqua, sed non ita ordinate.

81 Super LIV dixit, *quod factus Cardinalis,* incepit jejunare IV et VI feria et Sabbato, aliquando veniebat ad cœnam, sedens cum aliis, nihilque comedebat.

Super LXXV dixit, quanto infirmitas d. D. Petri crescebat, magis talia, etsi non in toto, saltem in parte paulatim dimittere cogebatur.

Refert testis 12 victoriam Beati de gula,

Testis XII super XLV, dixit, quod præfatus D. Card., cum valde diligeret ova, in animo suo proposuit ova non comedere per unum annum, sicut nec comedit, dicendo quod gula sua, seu os suum, non esset magistra sui. *Testis verba illa ipsum dicentem* D audivit, *addens* quod tunc temporis coram d. D. Petro ad mensam serviebat.

EX MSS. ARENION.

82 Super L articulo dixit ipse loquens, quod pluries d. D. Petro dixit, ut a talibus austeritatibus abstineret; *quod* aliter dies suos abbreviaret.

et jejunia in pane et aqua.

83 Super LIII articulo dixit, quod præfatus D. Petrus ultra jejunia præcepta, IV feria, VI et Sabbato jejunabat, non in pane et aqua; sed in quinque Vigiliis festivitatum Virginis Mariæ, bene jejunabat in pane et aqua: et in Adventu Domini etiam jejunabat; *sicut etiam* in pluribus vigiliis. *Testis* serviebat in mensa, et præsens erat et videbat. Incepit illa jejunia facere, statim post promotionem suam ad ecclesiam Metensem, et usque ad infirmitatem *mortalem* continuavit.

Super LIV articulo dixit, quod frequenter vidit, quod d. Dom. Petrus ibat ad cœnam et coram eo cibaria portabantur, et simulabat comedere, et tamen nihil comedebat. Vidit hoc Parisiis et Avenione.

Super LXXV dixit, quod jejunia continuavit, donec et quo usque fuit oppressus per infirmitatem *suam mortalem.*

Testis 13, afflictiones corporis,

84 Testis XIII super XLV articulo dixit, quod nedum austerus fuit sibi in curia; imo et ante E Parisiis, et alibi austerus sibi erat pluribus et diversis afflictionibus, in jejuniis et vigiliis, et verberatione carnis suæ et infinitis aliis. Dixit etiam d. loquens, *quod multoties loquebatur* d. D. Cardinali, ipsum exhortando, et sibi dicendo, quod nimis se affligebat, et quod male faciebat, et non cum discretione sic se affligebat, prout ostendebat sibi, quod licitum est bene domare carnem suam, et se affligere, juxta istud; Curam carnis ne feceritis: dum tamen homo non se nimis affligat; cujus tamen contrarium ipse faciebat. Ipse vero d. Cardinalis respondebat; quod nihil faciebat, quin facere posset; et dicebat, quod illud, quod cor hominis vult, et corpus posset, et quod Deus juvat quemlibet, qui habet bonam voluntatem; subjungens et allegans d. D. Card. quomodo plures Sancti jejunabant, et in eremo stabant, et herbas et similia comedebant, et quod ita homines facere possent, et quod ipse videre non poterat, quomodo ad hoc responderi posset.

dissuasit; at non inhibuit.

85 Et dum d. loquens sibi dicebat, quod dicti Sancti vel fuerant inspirati, vel tunc temporis homines erant fortioris complexionis, quam nunc F sunt, dicebat d. D. Cardinalis, quod Deus ipsos juvaret propter bonum propositum ipsorum. Dixit ulterius d. loquens, quod dum talia et similia d. D. Cardinali dicebat, ipse D. Cardinalis respondebat dicebatque: Vos male facitis; vos deberitis mihi dicere contrarium, et tenemini. Ipse vero loquens replicabat: Domine plures amici vestri mihi dicunt, quod ista vobis debeo ostendere, et dicere, et imponunt mihi multa. Nescio, quid facere. Vos male contestamini et alii etiam, d. D. Cardinalis dicebat: Non curetis, faciatis semper prout vobis videbitur faciendum secundum conscientiam vestram, et non curetis de verbis hominum; allegabat enim pluries ipse D. Card. illam auctoritatem, videlicet; Si hominibus placerem, Christi servus non essem; et non nocerent alicui verba aliena, quem propria non maculat conscientia. Infinita similia proponebat.

An gestarit

86 Super XLVI et XLVII articulis dixit, quod ipse nesciebat, d. D. portare chordam; donec unus de suis cubiculariis dixit sibi; qui cubicularius venit ad ipsum loquentem, dicendo sibi: Quid faciemus? Dominus sic et sic portat chordam, et jacet cum ea: ponatis remedium, alias non poterit diu vivere: sed pro Deo caveatis, quod nesciat, quod ego dixerim vobis; quia perpetuo me haberet ingratum: ipse vero

EX MSS. AVENION.

A vero loquens cogitavit modum, per quem honeste posset cum d. D. Petro C. de ista materia loqui, et per aliquot dies post, venit ad d. D. Petrum C., dicendo : Domine mi, vos portatis chordam, caveatis vobis. Profecto vos non poteritis diu vivere; si hoc continuetis : quia vos estis juvenis, et chorda corrodet carnem vestram, et macerabit taliter, quod non poterit poni remedium. Ipse vero D. C. per quamdam admirationem dixit; Creditis vos quod ego portem chordam? Quare portarem ego eam?

chordulam

87 Numquam enim negavit expresse, nec consensit etiam. Quomodo scitis vos? dixit Dominus Petrus Cardinalis. Respondebat ipse loquens : Domine dico vobis pro certo, quod somniavi, quod chordam portabatis, et quod erant in ea certi nodi, qui intrabant in carnem vestram circa ventrem. Dictus D. Cardinalis, hoc audiens, multum miratus fuit, et dixit bis. Est verum quod sic somniaveritis? Respondebat d. loquens, quod sic : cui numquam dicere voluit, quod portaret, licet ipse loquens multum illum infestaret. Dixit ulterius d. loquens, quod quasi per tres dies post, ipse Dominus vocavit dictum loquentem, cui dixit : Magister Joannes, per animam meam, a quatuor diebus citra vos somniastis
B unum somnium, ita verum, et ita proprie in forma, sicut si oculis propriis vidissetis. Ipse vero loquens, cogitans, quod erat de chorda, fingens se nihil scire, infestabat d. D. Cardinalem, quod sibi diceret, quid hoc esset. Dictus vero D. Cardinalis dixit sibi quod pro certo non faceret, nec aliud potuit ab eo habere, et dum dicebat ipse loquens, quod erat de chorda; ipse respondebat per aliqua verba extranea, non negando, nec affirmando. Addit ipse Testis loquens, quod per aliquos dies post, ipse Dom. Card. vocavit d. testem loquentem, dicendo sibi : Habeo ventrem aliqualiter durum, et inflatum, ponatis manum vestram, et sentiatis : ipse vero loquens statim cogitavit, quod ipse D. Cardinalis amoverat chordam, manum apposuit, et circumcirca ventrem tetigit, et chordam non invenit. Credit d. loquens, quod d. D. Card. chordam amoverat, ut ipse loquens crederet, quod chordam non portaret. Dixit ultra hoc d. loquens, quod verum est, quod ponitur in articulo de pediculis : quia ipse loquens vidit et quandoque dicebat ipsi D. Cardinali : Domine faciatis amoveri per vestros cubicularios, et multoties dum d. loquens d. D. Cardinali legebat, et juxta eum sedebat, ipse D. Card. sæpissime manum ponebat
C per subtus tunicam suam circa ventrem suum, semper se movens, et hoc faciebat, ut credit ipse loquens, dicta chorda et pediculi etiam. Quandoque etiam dum ipse Dominus sedebat in mensa, et surgebat, unum vultum faciebat, ac si malum aliquod vel infirmitatem haberet vel sentiret, et credit d. loquens, quod hoc esset et faceret chorda.

Ægerrime fert monitiones,

88 Ulterius addit d. loquens, quod dum ipse loquebatur Domino de istis afflictionibus et aliis, et quomodo alii loquebantur, etc. Ipse D. Card. fuit multum turbatus, et dixit : O bene video quid est, non habeo aliquem pro me, omnes sunt contra me; Deus velit me juvare! Bene video quod homines volunt me facere dimittere bonam viam et sequi malam. Certe certe, dixit ipse D. Card., ego tantum faciam, quod totus mundus loquetur de me, et dicebat d. D. Cardinalis prædicta verba in Gallico, isto videlicet : Je vois bien qu'on me veut faire venir de bonne voye à la malvaise : certes certes si je m'y mets, je feray tant que tout le monde parlera de moy.

de deponendis austeritatibus.

89 Dixit ulterius d. loquens quod prædicta verba in Gallico recte in forma, nihil addito vel remoto, ut credit firmiter, protulit ipse D. Card.; et hoc dicebat ipsi soli loquenti, quæ audiens d. testis loquens, turbatus fuit pro illa hora, quando vidit d. D
Dominum suum sic loquentem. Cui dixit; Domine mi, nullus est qui velit quod faciatis malum, sed bonum; sed dicitur, quod nimis carnem vestram affligitis, et quod diu vivere non poteritis. Plura alia dicta fuerunt, de quibus non recordatur ipse loquens; qui addit quod aliquando ipsemet loquens in vita ipsius D. Cardinalis dicebat aliquibus, quod mirabatur de isto juvene, quia communiter prædicatur juvenibus, ut bonum faciant, sed non est sic in isto; imo oportet sibi prædicare, quod non tot sic faciat, sicut facit.

Virga et chordula, post Beati obitum inventa.

90 Super XLVIII articulo, dixit quod credit contenta *ejus* fore vera propter aliquas et plures conjecturas, quas ipse vidit in vita d. Dom. Petri. *Nam* in studio suo habebat certas virgas juxta locum, in quo genibus flexis orabat : et ipse loquens petiit a d. Dom. Petro C., quid faciebat ipse de illis virgis? Qui respondit quod canis suus veniebat sæpe juxta ipsum, et quod propter ipsum dd. virgas habebat. Dixit ulterius d. loquens, quod istas virgam et chordam prædictas reperit post mortem d. D. Petri C. subtus nattas, quæ erant dicto in studio. Dixit etiam d. testis loquens, quod ipse D. Card. fecit apponi vectem in atrio studii sui, ad finem, ne dictus E
loquens intraret certa hora, qua orare volebat (ut ipse loquens credit firmiter) et se affligere, et erat hora illa, qua se affligebat verberibus. Unde semel ipse loquens per quoddam foramen cameræ suæ audivit ipsum D. Petrum C. se, ut sibi videtur, dicto in studio percutientem, et cito post ipse loquens percussit ad ostium, ut d. D. Petrus aperiret, et tunc ipse loquens vidit d. D. Petrum C., qui se festinanter induebat; quia erat in camisia sola, et hoc vidit, qui loquitur, per foramen. Dixit etiam d. loquens, quod fuit magna controversia inter d. D. Card. et ipsum loquentem de dicto vecte, quare illum ponebat, et quod ipse faceret coram ipso loquente, quæque vellet. Et d. D. Card. sibi dixit, Non curetis vos : bene scitis quod non est aliquis, qui habeat ita bonum amicum, quin aliquando velit solus aliqua facere, quæ non vellet sciri a quoquam, quantumlibet privato.

Contemptus corporis, jejunia,

91 Super L articulo dixit, quod se refert ad depositionem suam, quam fecit in XLIX art. Verum est enim, quod sibi prædicabatur, qualiter vitam suam abbreviabat propter nimias austeritates, quas faciebat, prout d. loquens d. D. Card. dicebat : qui quidem D. Card. d. loquenti dicebat : Curatis vos de ista misera carne? Dicendo hæc verba in Gallico : F
fy! Curés vous de cette charoigne? et loquebatur D. Card. de sua carne propria, et pluries ipse D. Card. dixit aliqua verba, per quæ despiciebat et contemnebat suam carnem.

Super LIII dixit, quod ipse D. Card. pluries jejunavit in IV feria, VI, et Sabbato, ultra jejunia de præcepto; non tamen in pane et aqua, ut credit.

Super LIV dixit quod pluries ultra jejunia consueta et ab Ecclesia instituta, ipse jejunabat, et aliquando fingebat se in mensa comedere, et non comedebat.

Super LXXI articulo dixit, *quod* vidit, quod d. Dom. Card. adhuc jejunabat; et tamen multum infirmus erat; qui continuare semper volebat; sed tamen cum difficultate jejunia dimisit, quia plus portare non potuit.

victus frugalitas,

92 Testis XVII super LIV articulo dixit, quod Dom. Cardinalis modicum comedebat, et in tantum lymphabat vinum, quod vix saporem vini retinebat.

chordula.

Testis XVIII super XLVI divit, quod propter officium suum tetigit, et tangere et videre voluit d. D. Petrum Card. ad carnem nudam, et licet ipse D. Card. aliquoties sine dilatione exhiberet se, interdum tamen petebat dilationem, dicendo : Vadatis modicum spatia-

A spatiatum, et postea videbitis. Ex quo præsumit ipse loquens, quod illis vicibus, pro quibus petebat dilationem, chordulam portabat, et dum eum videbat, habebat foveam in brachiis, et in medio corporis; et dictæ foveæ erant nigræ propter sanguinem mortuum et coagulatum; et dum ipse loquens peteret a D. Card. quid erat; respondebat quod non debebat de omnibus petere; ita quod noluit sibi dicere, licet cubicularii dicerent d. loquenti, quod dictæ foveæ provenirent ex nodis chordæ, quam d. D. Card. portabat. Dixit etiam quod post mortem vidit illam dictam chordam, de qua erat fama, quod ipsam portasset.

ANNOTATA.

a *Est Gallicismus, quo significatur* vestis duplicata, ex assuto cinericei coloris; *a verbo Gallico* fourrer, *et adjectivo* gris.

CAPUT V.

Quam eximius fuerit in B. Petro spiritus orationis.

B

Articuli interrogatorii huc spectantes præter XXXI, *quem dedi jam nunc cap.* 2, *et hic volo haberi pro inserto, sic sonant, prout sequitur.*

XXXII. Item quod idem D. Petrus eodem tempore, factus est maximus orationis exquisitor: unde sibi collegit orationes varias, ut de Trinitate, de Christo, de beata Virgine, de S. Michaele, et aliis Angelis; de Apostolis, et aliis peculiaribus Sanctis. Ex quibus non modicum sibi fecit confici librum; quas orationes omni die devotissime solitus dicere consuevit, in oratorio suo.

XXXIII. Item quod post Horas canonicas diutius oraret, quam illæ se extenderent: ita ut raro comederet hora aliis DD. sui status consueta; et semper antequam intraret lectum, aliquas orationes peculiares et multum prolixas dicebat; ita quod exspectando, ejus cubicularii attædiati nimia vigilia, ultra quam tolerare possent, gravati obdormierunt.

XXXIV. Item quod communiter genibus flexis oravit, et capite nudo, etiam tempore hiemali, in oratorio suo aut in camera, et sæpe in oratione C noctes ducebat insomnes.

Preces nocturnæ,

Testis I super XXXI articulo dixit, quod D. Petrus sororem suam circa matutinas et alias Horas canonicas instruebat, cum ipsa nesciret ordinare; et communiter præfatus D. Petrus, surgens circa mediam noctem cum D. sorore sua ibat, et ibidem dicendo Horas suas et orationes, per duas horas et ultra invicem remanebant. Interrogatus quomodo scit? Dixit quod pluries vidit, et d. Dominus Petrus dictum loquentem excitavit, et simul cum iis ad dicendas Horas et orationes ivit, et ipse loquens somno deditus propter juventutem, surgere recusabat, et semel d. Dominus Petrus projecit sal inter linteamina d. testis loquentis, ad finem ut tædio satis haberet surgere.

94 Interrogatus, quo tempore erat? Dixit, quod tempore Paschali, cum jam d. D. Petrus erat electus ad ecclesiam Metensem, qui d. D. Petrus electus, eundo Metas in vigilia Pentecostes de Lineio recessit, et deinde rediit ad Lineium circa festum S. Michaelis sequentis, ubi per quatuor menses vel circa, cum d. sorore stetit primo anno suæ electionis, ut temporibus supradictis, et ista vidit prædictus ipse loquens, et plures alii de eorum famulis.

95 Super XXXII articulo dixit, quod vidit librum D et tenuit; et illum librum Reverendissimo Patri D. Cardinali Salutiarum ipse loquens, post obitum præfati Domini Petri, dedit.

EX MSS. AVENION.

precum varietas ac frequentia,

Super XXXIII articulo, dixit contenta *ejus* fore vera; causam addens: quod ita vidit. Interrogatus, quanto plus stabat singulis diebus in dicendo orationes, quam in dicendo Horas canonicas; dixit, quod duplo vel circa, plus statim in dicendo orationes, quam in dicendo Horas canonicas. Interrogatus, si audivit cubicularios conquerentes de vigilando; dixit quod sic pluries; addens, quod interdum famuli sui dicebant sibi, quod ducendo vitam, quam ducebat, corpus suum totaliter destruebat. Unde d. D. Petrus interdum ipsi loquenti dicebat; Miror de istis familiaribus, quare ista verba mihi dicunt, ex quibus apparet, quod plus diligunt corpus, quam animam; et tamen magis diligere debent animam quam corpus: et interdum ista præfatis suis familiaribus dicebat, volens ipsos ad devotionem inducere. Semel magister Joannes de Marchia erat præsens, quando præmissa testi loquenti dicebat. De loco dixit; quod Parisiis, et hic in curia.

reverentia,

96 Super XXXIV articulo, dixit quod postquam E fuit electus Metensis, usque ad ejus obitum dicebat Horas et orationes, ut in art. continetur. Interrogatus quomodo scit? Dixit quod ita vidit pluries, et officium cum ipso dixit, et ita erat fama publica in hospitio. Nam ipse loquens dixit, quod dum D. Petrus genibus flexis officium dicebat una cum ipso loquente, et aliquis ad portam capellæ pulsabat, a genuflexione surgebat, in illo statu videri nolens; quia quanto plus poterat, devotiones suas secreto faciebat. Horas canonicas dicebat illis horis, quibus in ecclesiis dicuntur, nisi esset extra hospitium suum. A suis cubiculariis dici audivit, quod in media nocte continuo surgebat, et canonicales Horas genibus flexis et capite discooperto dicebat, præsertim quamdiu fuit in curia Romana; et de hoc fuit et est inter famulos suos publica vox et fama.

Horæ Canonicæ statis temporibus,

97 Interrogatus, dum erat Parisiis et in Lotharingia, qualiter Horas suas dicebat? Dixit quod Metis in Vico et in Lineio dixit Horas genibus flexis, et capite discooperto; et etiam Parisiis, postquam fuit electus Metensis; sed antea, cum erat canonicus Parisiensis, dicebat horas more solito cum quodam Nicolao Magistro hospitii sui. Dum orabat et Horas suas canonicas dicebat, erat valde con- F tritus.

Horæ B. Virginis.

Testis II super XXXI, dixit contenta ejus fore vera, quia ita vidit, et præsens fuit in loco de Lineio.

98 *Transfero huc aliqua ex ejusdem testis depositione ad articulum* 14. Frequenter vidit Parisiis, dum alii scholares ibant spatiatum, ipse D. Petrus solus remanebat in camera sua, dicendo Horas B. Mariæ et septem Psalmos, et alias orationes, facientes ad devotionem, antequam esset canonicus Parisiensis. d. *testis* Parisiis juxta hospitium d. Dom. Petri Card. morabatur, et omni die conversabatur cum ipso.

Super XXXII articulo dixit, contenta ejus fore vera, quia ita vidit, et librum orationum ipse loquens de d. D. Cardinalis mandato Parisiis scribi fecit, saltem partem illius. In eodem libro erant psalterium S. Hieronymi, suffragia Apostolorum, et aliquæ Missæ votivæ, et etiam aliqua alia: dicens, quod post obitum d. D. Petri Card. de Luxemburgo, D. Card. Salutiarum d. librum habuit et, ut credit, liber constitit in scribendo octo francos. De anno? Dixit quod scriptus fuit primo anno promotionis ad cardinalatum.

Super

EX MSS. AVENION.

Preces ante cubitum,

A Super XXXIII articulo dixit, quod præfatus D. Petrus singulis diebus plures orationes dicebat, in quibus dicendis longiori spatio morabatur, quam in dicendo Horas canonicas. Interrogatus, si præd. D. Petrus, antequam intraret lectum, dicebat orationes peculiares, et prolixas? Dixit quod sic, et ita prolixe dicebat, quod cubicularii gravabantur; reddens causam, quia cubicularius erat ipse loquens, et pluries d. D. Petro fuit conquestus de nimia vigilatione.

99 Interrogatus, quid respondebat d. Dominus Petrus, dum ipse loquens et alii cubicularii conquerebantur? Dixit, quod interdum tacebat, et interdum eis dicebat: Vadatis cubitum, si vultis, et si vultis, exspectetis; ista vultu gratioso proferendo. Interrogatus per quot horas vigilabat post cœnam singulis diebus. Dixit quod interdum per duas horas, interdum per tres, et quandoque usque ad matutinas; et tunc pulsato pro matutinis, matutinas dicebat et lectum intrabat.

lectio librorum spiritualium,

100 Interrogatus, qua hora singulis diebus surgebat? Dixit quod communiter in tuba matutina tam in æstate, quam in hieme. Verum est quod in hieme B aliqualiter plus tardabat. Interrogatus, in quo loco modum præmissum observabat? Dixit, quod hic in curia; quia Parisiis non surgebat ita mane. Interrogatus, per quot horas dormiebat de nocte? Dixit quod quandoque per quatuor, quandoque per tres, et ad plus, per quinque. Numquam de die dormiebat, quod ipse loquens videret, vel sciret. Numquam erat otiosus, quia ut plurimum orabat, vitas Sanctorum et alios libros, facientes ad devotionem legebat, et aliquando studebat, modicum tamen; et ita quamdiu fuit in Avenione observabat.

Super XXXIV articulo dixit, se scire quod quamdiu d. D. Petrus Horas canonicas dicebat, et etiam, quamdiu orabat, semper erat genibus flexis, et capite discooperto tam in hieme, quam in æstate. Parisiis *id* incepit, reversus de Lineio, ubi cum Joanna sorore sua fuerat locutus, et continuavit usque ad ejus obitum, saltem usque ad ejus infirmitatem, de qua decessit. *Recitabat Horas* communiter horis, quibus dicebantur in ecclesiis; videlicet dum pulsabatur pro matutinis, dicebat matutinas, et sic de singulis Horis, nisi esset extra domum; quia dum erat in domo suæ habitationis, licet aliis negotiis esset occupatus, tamen propter hoc, ordinem præcedentem non omittebat.

C Testis VIII dixit, quod *d. D. Petrus* sæpissime se absentabat ab aliis sociis et magistris suis, ut secreto iret ad dicendas Horas et orationes suas.

libellus precum.

101 Testis IX super XXXII articulo, credit in articulo contenta fore vera: quia confessor suus fuit a tempore, quo ipse Petrus venit ad curiam Romanam; et de primo mense, quo venit, vidit librum, de quo in art. fit mentio, et petiit præfato Dom. Petro, ubi illum librum receperat, qui eidem loquenti respondit, quod Parisiis illum librum scribi fecerat.

Super XXXIII articulo dixit, contenta *ejus* fore vera, in illa parte ubi dicit, quod præfatus D. Cardinalis diutius orabat, quam ascenderent Horæ canonicæ; causam reddens: quia ita vidit sæpissime, et semper genibus flexis, et capite discooperto orabat, et Horas canonicas recitabat.

Erat Petrus in oratione assiduus,

102 *Insuper* audivit a d. D. Petro, quod dum erat Parisiis, ipse de nocte prolixe orabat, cum devotione magna et fervore; in quibus orationibus et lacrymis tantam complacentiam recipiebat, quod interdum non habebat dormiendi appetitum, et præmissa ipsi loquenti dicebat, conquerendo de se ipso, et dicendo. Helas! cum eram Parisiis, videbatur mihi quod essem in paradiso, quia habebam tempus orandi, et modo mihi videtur, quod ego sum in inferno, quia ad voluntatem non possum vacare orationibus, secundum quod Parisiis faciebam. Audivit etiam ab ipso D. Petro, quod hic in curia, in vigilia quadam Assumptionis Virginis Mariæ, de tota nocte non dormivit, intentus orationibus. D

pernox et indefessus,

Et a d. D. Petro scivit ipse loquens, quod de mane sequenti duo cubicularii, præfati D. Petri, videlicet Stephanus et Michael, ipsi loquenti dixerunt, quod illam noctem duxerat insomnem, ad finem, ut eumdem d. reprehenderet; qui quidem loquens, cum super hoc d. Dominum reprehenderet, non negavit, imo dixit, quod dormire non potuerat, orationibus intentus, dicendo etiam, quod noctes non erant longæ.

precibus addictior, quam studiis.

103 Testis X *occasione articuli* 50, *super quo fuit interrogatus, deposuit quædam huc spectantia, videlicet* quod pluries fuit præsens hic in Avenione, dum magister Ægidius confessor, et nonnulli alii de familia d. D. Petrum inducebant, ut jura canonica studeret, et non tantum vacaret in orationibus et devotionibus. Ipse autem D. Petrus bene eos audiebat, sed quidquid eis promitteret, magis vacare volebat circa orationes, et etiam vacabat quam circa jura. Nam communiter studebat in vitis PP. et aliis libris facientibus ad devotionem. E

104 Testis XI super XXXII articulo dixit, contenta, *ejus* fore vera, quia ipse vidit librum et tenuit. Et post d. D. Petri C. obitum, D. Amedeus Card. Salutiarum habuit; quas quidem orationes præfatus D. Petrus C. recolligere faciebat per magistrum Petrum Dolovargue secretarium suum, et per magistrum Hutinum cubicularium.

De libello precum,

105 Super XXXIII articulo dixit, quod d. D. Petrus C. per magnum spatium, post Horas canonicas orabat, et tantum vel plus tempus post Horas canonicas expendebat, quam Horæ canonicæ se extendebant. Multum vigilabat; nam ipse, qui loquitur dixit quod pluries cubicularii sibi fuerint conquesti de tanta vigilia.

Super XXXIV articulo dixit, quod postquam fuit ad cardinalatum promotus, dum oravit, genibus flexis et capite discooperto oravit, et Horas canonicas dixit, etiam tempore hiemali. Ita vidit *testis*, nec recordatur de contrario.

ac precatiunculis in libellum redactis,

106 Testis XII super XXXII art. dixit, quod ipse loquens vidit, quod Petrus diversas habebat orationes, in schedulis papyreis scriptas, et etiam pargamenis; et dum d. D. Petrus ad oratorium suum, vel ubicumque iret ad orandum, dictas schedulas F secum in uno sacculo parvo portabat; et cum videret quod illud esset tædiosum, dixit sibi ipsi loquenti, quod fieri faceret unum librum, in quo orationes prædictæ scriberentur; quem quidem librum ipse loquens scribi fecit, ita quod scriptor dedit operam in scribendo a festo Sanctorum omnium usque ad festum Paschæ inde sequens, quia scriptor non poterat schedulas habere ad votum suum. Dixit insuper d. loquens, quod semel fuit in Avenione, præfato D. Petro Parisiis existente, et commorante, ad cardinalatus apicem etiam promoto, ubi perquisivit duas orationes, quas d. Dom. Petro portavit Parisiis, et dedit, de quibus multum fuit gavisus. Similiter in ecclesia de Lineio ipse loquens perquisivit unam orationem, quam d. D. Cardinali Petro tradidit. Et illas tres orationes fecit in libro suo orationum scribi. Nam qui de d. D. Petro C. volebat habere bonum festum, dabat sibi aliquam orationem, qui in orationibus multum delectabatur, et maximam habebat complacentiam. Magno spatio quotidie vacabat in dicendo orationes et legendo d. librum. Adeo quod familiares sui attædiabantur, quia vix volebat ad mensam venire. *Quod B. Petrus, persolutis Horis canonicis, longo etiamnum tempore oraret;*

A *oraret; quod genibus flexis et capite discooperto Horis canonicis ac precibus insisteret, suffragio suo hic etiam testis comprobat, prout præcedentes.*

107 *Deponit præterea occasione articuli* 44 *et* 45 *quod* inter alias vices semel audivit a d. Dom. Petro cum ipse loquens et alii familiares sui dixerunt sibi : Domine vos, estis juvenis, et pro certo debetis circa studium vacare, et alia agibilia : nam si habeatis scientiam, propter scientiam et nobilitatem poteritis Ecclesiam relevare in multis, et propter quod credimus, quod fuistis factus Cardinalis. Quia aliter vos possetis facere istos gestus, si essetis frater Prædicator, vel frater Minor ; quia si istas devotiones volebatis facere, debuissetis intrasse religionem, et non istum statum cardinalatus recipere. Quibus per d. Dom. Petrum Card. auditis, suis familiaribus respondit : Vos estis minus sapientes : credatis pro certo, quod nos in curia Romana existentes, non facimus quod debemus : quia pro expedito habeatis, quod propter scientiam, nobilitatem, potentiam, et arma, Ecclesia sancta Dei non reparabitur, sed per devotionem, orationes et alia bona opera Ecclesia Dei reparari debet, et reparabitur ; et taliter facere debemus, ut Deus misereatur nobis. B Et hoc dixit in Avenione, videlicet in prandio in camera d. D. Petri C.

Frustra monetur de nimia oratione.

108 Testis XIII super XXXII articulo dixit, contenta *ejus* fore vera ; hoc dumtaxat excepto, quod non credit quod d. C. Card. omnes orationes, de quibus in articulo fit mentio, diceret quotidie ; licet plures et diversas, qualibet die diceret. Ita vidit, et interdum præsens fuit. Vidit etiam librum, quem d. D. fieri procuravit, et ab ipso loquente et pluribus aliis, plures orationes habuit ; potest d. liber continere unum psalterium, vel quasi. Plures etiam alios rotulos et libros devotionum habebat, quos assidue dicebat, et ita devote, quod prout videbatur d. loquenti, ipsi loquens numquam vidit, neque audivit dici aliquem ita continuo contritum et devotum ; neque ita devote orantem, secundum quod d. Dom. Petrus Card., et pluries d. loquens mirabatur de hoc ipso, quod ipse D. Cardinalis ita erat quasi omni hora die continuo devotus, et quod semper cum contritione sic orabat, prout ipse, qui loquitur videbat, qui cum d. Dom. Petro quasi tam continue, tam de die quam de nocte erat. Et ipse Dom. Cardinalis cum d. loquente de talibus et pluribus similibus inter se loquebantur ; et interdum dicebat ipse C Dom. Card. gemendo, quod nesciebat, si aliquis posset salvari, dicendo ista verba ; Nescio, magister Joannes, si aliquis poterit salvari, propter ea, quæ in sacris Scripturis legebat. *Deposuit item,* quod pluries et sæpissime Cardinalis Deum præ oculis haberet, et quod ipsum facie ad faciem videret, propter mirabilem modum orandi, quem ipse Dom. Petrus Card. habebat, ut ipsi loquenti videbatur.

De libello precum et orationibus,

109 Unde aliquoties ipse Dom. Card., dum secrete orare volebat, et d. loquens recedere a d. loco vellet ; dicebat d. Dominus Cardinalis d. loquenti : bene placet mihi, quod non recedatis, sed non respiciatis me ; et d. loquens nihilominus ad videndum d. modum orandi, ipsum Dominum Cardinalem sic devote orantem respiciebat ; ita tamen, quod ipse Dominus Cardinalis non percipiebat. Et hoc faciebat d. Dom. Card. ne modum suum orandi ipse loquens videret. Qui D. Cardinalis genibus flexis orabat, manibus junctis, caput levabat in cœlum, et aliquid dicebat, et post statim inclinabat ipsum, etiam aliquid dicendo coram imagine coexistente, et sic continuo faciebat.

oratione secreta,

110 Super XXXIII articulo dixit, contenta *ejus* fore vera ; causam reddens, quia Horas canonicas cum d. Petro dicebat ; et ulterius dicebat Horas de Cruce et de S. Spiritu, et Vigilias mortuorum. Interrogatus si majus tempus occupabat in dicendo orationes, D quam in dicendo Horas canonicas? Dixit quod sic. Dixit etiam, quod pluries, dum ipse D. Card. volebat intrare lectum, ipse loquens legebat sibi librum devotionis et pluries d. loquens attædiabatur. Cubicularii erant ita fatigati in vigilando, quod non poterant se abstinere dormitione, et ut dicebant d. loquenti ipsi cubicularii, ipse Dom. Card. communiter non intrabat lectum usque ad mediam noctem.

fervore in orando, et vigiliis,

EX MSS. AVENION.

111 Addit etiam d. loquens, quod adeo et in tantum d. D. Cardinalis erat fervens, et intentus in devotionibus, et in Scripturis sacris legendis, quod semel contigit, quod d. D. Card. in Decreto suo studeret, et d. loquens, ab eo recedens, ipsum rogaret, quod continue studeret, idem D. Card. post recessum d. loquentis, recepit unum librum devotionis, quem supra d. Decretum tenebat, et dum vidit ipsum loquentem ad se revertentem, dictum librum abscondit, prout ipse loquens percepit et vidit ; et hoc d. D. Cardinali dixit ; dicendo sibi quod ipsum deceperat.

Super XXXIV articulo, dixit contenta *ejus* fore vera : salvo quod noctes non ducebat insomnes. Ita vidit : quia secum Horas dicebat sedendo juxta eum E et quandoque d. D. Cardinalis ipsum loquentem inducebat, ut Horas diceret genibus flexis et capite discooperto.

Dixit etiam quod Missas audiebat singulis diebus : audiebat genibus flexis et capite discooperto, etiam tempore hiemali. Unde semel contigit in hieme, quod, dum dictus Petrus Card. in infirmitate sua Missam audiret capite discooperto, medici supervenerunt, et statim, dum audivit medicos venientes, ipse se cooperuit, et tamen inhibuerant sibi dicti medici, ne dimitteret caput suum discoopertum; et hoc in illo instanti recitavit d. loquens dictis medicis. d. Dom. Card. duas communiter singulis diebus audiebat, et audire volebat ad minus Missas, unam cum nota, et aliam sine nota, et interdum tres vel quatuor. Dixit, quod pluries et sæpissime et frequentius prædicta vidit et præsens fuit, et aliquando ipse loquens, quando d. D. Card. tot audiverat Missas et oraverat juxta devotionem suam, sibi dicebat : Audivistis bene Missas ad voluntatem vestram, et alias orationes dixistis? Respondebat d. D. Card. quod sic, cum vultu hilari, gaudens valde quando poterat orare ad libitum suum.

auditione Missæ, orationibus secretis,

112 Dixit etiam d. loquens, quod quotidie ipse F D. Card. aliquo in loco secreto circa horam nonam, et quasi per spatium unius horæ ipse genibus flexis aliquas orationes peculiares dicebat, et aliquando dictus loquens, præsens dicto in loco erat : dicebat tamen sibi d. Dom. Card. prout superius dixit, quod ipsum non respiceret, et sibi in cœlum oculos elevabat et valde devote sic orabat coram imagine Crucifixi et B. V. Mariæ. Interrogatus, quales orationes dicebat? Dixit, se alia modo nescire nisi quod semel ipse loquens petiit a d. Dom. Card. quid ipse illa hora diceret? Qui respondit sibi ; Ego dicam vobis hæc et alia, si vos promittitis mihi, quod ita facietis : sed ipse loquens, sic se per votum obligare, aut ligare noluit. Cui d. Dom. Card. dixit ; non est magnus labor. Et dixit D. Cardinalis, dicatis genibus flexis usque ad certum numerum tot Ave Maria, salutando B. Virginem, et videbitis, quod spatium ponetis, et quantus labor erit. Quod fecit d. loquens, per quod ipse loquens cognovit, quod ipse illa hora quotidie salutabat B. V. Mariam ; et dicebat d. Dom. Petrus Cardinalis dicto loquenti, quod pro illa non aperiret Regi Franciæ ostium, si veniret, donec ipse complevisset, nec loqueretur nec responderet, donec orationem suam

A suam finivisset. Et istud circa horam nonam faciebat ita secreto, sicut poterat.

EX MSS. AVENION.

113 *Deponit insuper (occasione articuli interrogatorii 35, super quo fuit interrogatus, producto a nobis cap. 4, ab ipso initio)* Quod d. Dom. Card. jura canonica legebat, et in ipsis non tantum studebat d. Dom. Cardinalis, nec insistebat sicut in aliis orationibus, et libris sacræ Scripturæ dicens ulterius, quod ipse Dom. Cardinalis volebat, quod ipse loquens, legendo legeret passus, ubi loquitur de salute animæ, et de negotiis ecclesiasticis. Et libentius audiebat collationes, in quibus disputabatur, et fiebat mentio de quæstionibus et dubiis, tangentibus salutem animæ, quam de alia quacumque materia.

Adeo amabat orationem.

114 *Occasione art. 44, nimirum quod ad cardinalatum promotus, cœperit impensius in salutem animæ incumbere;* dixit etiam d. loquens, quod ipse Dom. Card., licet magnas afflictiones in curia Romana pateretur, et plura bona faceret, dixit sibi talia verba : Utinam numquam intrassem curiam ! causam reddens, quia non poterat ita orare, et devotiones suas complere, sicut Parisis faciebat, propter impedimenta, quæ sunt et continuo occurrunt d. in B curia, quæ non occurrunt, nec sibi occurrebant, dum erat Parisiis. Super LIV dixit, quod d. Dom. Card. in principio mensæ dicebat aliquas orationes, et manus suas sub mensa ponebat, et numerabat per digitos suos ea, quæ dicebat, ut credit.

115 *Quomodo incapax recitandi Horas canonicas præ infirmitate, per alios jusserit recitari; Item quam demissa corporis compositione, et mentis attentione interfuerit Missæ sacrificio, dabimus cap. 11, ubi de letali ejus morbo agemus; unde liquet studium orationis, constanter et continenter ad tumulum usque ipsi adhæsisse.*

Alia aliorum,

116 Testis XIV dixit se tantum scire, quod Petrus Card erat magnus orator. Ipse loquens visitabat eum frequenter et cum eo comedebat, et tarde prandebat, præsertim in quadragesima et in adventu Domini. Quia tunc ipse Dom. Card. jejunabat tarde pro eo maxime, quia dum ipse loquens erat in hospitio d. Domini Card., quando familiares comedebant, ipse Dom. Card. erat in capella, in qua orabat, et habebat unum librum orationum diversarum, quas legebat, et legendo prolixe orabat, et in istis fuit præsens, et vidit.

super eodem argumento,

C 117 Testis XVII *super 44 articulo (de quo supra, num. 114)* dixit, quod semel in collatione post prandium d. D. Card. dixit ipsi loquenti, quod valde dubitabat de salute animæ suæ, pro eo quod acceptaverat dignitatem cardinalatus, propter cujus oneris solicitudinem et curam, servitio et contemplationi divinæ vacare non poterat; dicens, quod male fecerat frater suus, qui implicaverat eum in istis solicitudinibus, adjiciens, quod nisi esset honor Ecclesiæ et Domini nostri Papæ, dignitates dimitteret, et vitam solitariam eligeret, ut sic soli contemplationi et orationi vacaret, relictis quibuscumque aliis solicitudinibus. Interrogatus de tempore ? Dixit quod anno primo sui cardinalatus.

testimonia.

Testis XVIII interrogatus super XXXIV articulo dixit, quod quamdiu ipse loquens d. D. Cardinalem visitavit, reperit ipsum valde frequenter genibus flexis ante unam majestatem vel imaginem, orantem capite discooperto devotissime; et licet ipsi loquenti, propter d. Dom. Petri debilitatem, displiceret, eo quod tantum orabat, numquam tamen potuit ipsum retrahere, licet debilis esset.

Plura referentur ad præsens argumentum spectantia de constantissimo tenore orandi, vel sub extremum vitæ tempus, ob desperatissimam valetudinem nequaquam intermisso; ubi de fatali ejus morbo, cap. 11.

Bonam esse orationem, cum jejunio et eleemosyna, D *exemplo nos docuit suo Beatus hic Adolescens, dum triplicem hanc virtutem indissolubilis vinculi cognatione arcte solideque conjunxit. De oratione et jejunio actum hactenus; de eleemosyna agendum superest.*

CAPUT VI.

Eximia B. Petri erga pauperes misericordia.

P*ræmonstratoris hic denuo munere fungantur articuli interrogatorii, qui sequentis sunt tenoris. Articulus* XX. Item quod idem D. Petrus, distributiones *canonicas* ecclesiæ *Parisiensis* pauperibus communiter erogabat et erogavit; et cum *desuper* rogaretur a suis rectoribus, humillime respondebat: Quid vultis ? Satis habemus et habebimus omnes de gratia Dei, de quo vivere poterimus et eleemosynas facere.

XXI. Item quod D. Petrus, agnoscens quod familiares sibi insidiarentur in introitu chori d. ecclesiæ, ne dd. distributiones erogaret, *aliunde* exibat, ut dd. distributiones *clam* erogaret.

XXII. Item quod D. Petrus Parisiis in domo sua E cœpit explorare, quomodo pauperibus, *clam* familiaribus, posset eleemosynas erogare : et de fenestra quadam secretiori, dum transibant pauperes, per cancellos ipsius fenestræ consuevit pecunias projicere. Quem tamen videre non valebant, nec viderunt, nisi solum manum *projicientis.* Et ita fuit et est communis opinio ac verum, palam, publice et notorie.

XXIII. Item quod D. Petrus Parisiis solitus erat *præterea*, diebus Veneris, infirmis, in hospitalibus jacentibus, ingentem specialem eleemosynam mittere.

XXIV. Item quod D. Petrus, aliquando deficiente sibi pecunia, a suis familiaribus pecunias mutuo recepit, et illas pauperibus erogavit, ita quod numquam aut raro *indonatos* recedere permittebat.

XXV. Item quod D. Petrus pluries de suo proprio secrete, ne a suis magistris reprehenderetur, certas pecunias etiam a suis recipiebat, et eas pauperibus hora consueta erogabat per d. fenestram, seu *clam.* Unde et inter suos familiares erat quæstio, quis ejusmodi pecunias recepisset, quibus, ne inter F se turbarentur, jocose dicebat : Quid habetis, aut quid turbamini ? Nihil perdidistis, totum reperi : et eos pacificavit taliter, quod omnes essent contenti.

Eleemosynæ frequentes,

119 Testis I super XX articulo dixit, quod sæpissime vidit præfatum D. Petrum pauperibus pecunias erogantem, dum d. D. Petrus C. et ipse loquens, Parisiis morabantur, tradendo in ecclesia, et ut secretius poterat, faciebat. Inter ipsum D. Petrum et testem loquentem erat pactum, quod ipse loquens mediam partem distributionum d. Domini Petri debebat habere. Nihilominus aliquando partem suam et partem d. loquenti pauperibus erogabat, et eam post d. loquenti restituebat. Interrogatus ad quam summam poterant ascendere illæ distributiones singulis diebus ? Dixit quod interdum ad sex albos, interdum quatuor, et aliquando plus, aliquando minus.

tam ex distributionibus, quam ex mutuo,

120 Interrogatus, si sufficienter secundum eorum statum, per parentes suos administrabatur eis, de quo possent vivere ? Respondit quod eis stricte providebatur et taliter, quod quandoque eis erat necesse mutuo recipere. Interrogatus, a quo recipiebant ? Dixit, quod a magistro Joanne Morel. Interro-

A terrogatus, cum sint magni nobiles, quare non providebatur eis secundum eorum statum? Dixit quod Comes S. Pauli modernus, dictorum Petri et testis loquentis frater, erat captus in Anglia, et erat necessarium, quod reditus sui converterentur ad redemptionem d. Domini Comitis; quæ redemptio ascendebat ad centum mille francos. Interrogatus, in quo suæ ætatis anno erat prælibatus recolendæ memoriæ, dum præmissa faciebat? Dixit, quod in undecimo ætatis anno vel circa erat, quando Dominus noster Papa canonicatum et præbendam Parisiis sibi contulit, et circa duodecimum annum istas eleemosynas faciebat, et usque ad diem obitus libenter pauperibus eleemosynas erogabat, et erogari faciebat per familiares suos.

Super XXII articulo dixit et suo juramento testificando deposuit, quod pluries præsens fuit dum Michael familiaris d. Dom. Petri reprehendit ipsum D. Petrum, eo quod eleemosynas in tanta quantitate pauperibus erogabat; et quandoque ipse D. Petrus ipsi testi pecunias ad erogandum pauperibus dabat. Et cum d. D. Petrus a magistris suis reprehendebatur, quid fiebat de pecuniis suis, ipse summe eosdem magistros timens, dicebat, illas pecunias de manica sua cecidisse.

B Super XXII, pluries vidit; et quandoque d. Dom. Petrus pecunias per fenestram pauperibus erogabat et interdum præfatus Dom. Petrus Card. ipsi testi loquenti pecunias dabat, ut pauperibus per fenestram erogaret, et præsertim cum diceret Horas vel orationes suas. Communiter pauperes et leprosi hora collationis post prandium ad fenestram veniebant. *Dum ipse* veniebat de studio vel de ecclesia, et etiam omnibus horis, dum pauperes vel leprosi ad eum veniebant, vel eos videbat, si pecunias habebat, vel habere poterat, semper illis erogabat.

De ejus eleemosynis

121 In decimo tertio anno vel circa incepit per fenestras eleemosynas pauperibus erogare, dum fuit Parisiis, et continuavit usque ad ejus obitum, ubicumque fuerit, dum pauperes vel leprosos videbat, et pecunias habere poterat, et de hoc in civitate Parisiensi et alibi, ubi de eodem Domino Card. habetur notitia, et fuit publica vox et fama, et præsertim in civitate Parisiensi. Dixit, quod dum Parisiis erat, unum album duobus erogabat, et quandoque unum cuilibet, secundum quantitatem pecuniarum suarum, et numerum pauperum quærentium C eleemosynas. Interrogatus, *singulis diebus* si dabat? Dixit quod sic, dum pauperes veniebant, addens etiam quod cæcos in eleemosynis multum habebat recommendatos.

fama publica:

Super XXIII articulo dixit, quod dum pauperes mane ad officium veniebant, illis eleemosynas faciebat, et dum non veniebant; ad hospitium aliquorum vel ad hospitale pecunias quandoque, et interdum cibaria mittebat: et hoc vidit Parisiis non semel, sed pluries, tam ad domum distribuere, quam extra domum portare. De anno, mense, die, loco, tempore, et præsentibus non recordatur, salvo quod illa faciebat, dum canonicus Parisiensis erat.

missa cibaria;

Super XXIV articulo dixit testis, quod pluries vidit d. D. Petrum C. mutuas recipientem pecunias pro pauperibus erogandas, et præsertim ab ipso loquente, a magistro Joanne de Marchia, vel a Michaele, quondam cubiculario suo. Istud est notorium inter illos, qui cum d. D. Card. conversabantur. Interrogatus, si frequenter mutuo recipiebat? Dixit quod dum pecunias non habebat, et pauperes videbat. Interrogatus de numero pauperum, quibus singulis diebus eleemosynas faciebat. Dixit, quod interdum quatuor, quinque, sex, secundum quod

pecunia mutuo accepta pro eleemos.

abundabat in pecuniis. Præsens erat, *loquens testis*, D et illa vidit.

EX MSS. AVENION.

Testis II super XX articulo dixit, quod in ecclesia Parisiensi singulis diebus datur cuilibet Canonico, in processione existenti, unus albus, et d. D. Petrus illum album pauperibus erogabat. Quoad distributiones, dixit quod singulis diebus non dantur distributiones, sed dum sibi solvebantur suæ distributiones, illas interdum omnes, et quandoque partem earum, pauperibus erogabat, interdum in exitu ecclesiæ per carrerias, et in domo sua, secundum quod pauperes inveniebat, et devotionem dandi habebat, et dum pecunias habebat. Dixit etiam, quod quandoque pecunias dabat alteri ad erogandum pauperibus; et ita dixit pluries vidisse.

Distributiones canonicæ in pauperes erogatæ,

122 Super XXII articulo dixit, contenta *ejus* fore vera: causam reddens, quia ita vidit pluries, et quandoque ipse loquens de mandato d. Domini Petri per fenestram pecuniam pauperibus erogabat. Interrogatus de tempore? Dixit quod tempore, quo erat canonicus et studens Parisiis. Interrogatus quantam quantitatem pecuniarum singulis diebus pauperibus erogabat. Dixit quod quandoque unum album et quandoque duos, vel tres, et quandoque plus, secundum quod abundabat in pecuniis, et quandoque ad erogandum pauperibus a famulis suis mutuo pecunias recipiebat. E

largitiones per fenestram.

Interrogatus de quantitate et valore eleemosynarum? Dixit quod quandoque unum francum, quandoque unum cum dimidio; interdum viginti solidos Parisienses; et istas eleemosynas portare faciebat *ad infirmos, in nosocomio jacentes*, per eleemosynarium suum, et communiter semel in septimana videlicet diebus Veneris, et ipse loquens interdum de mandato d. Domini Petri, eleemosynario, pro portando pecunias dabat, quia tunc d. loquens erat cubicularius d. Domini Petri, et semper fuit ab illo tempore citra usque ad ejus obitum.

Aliæ ad nosocomia transmissæ.

Super XXIV articulo dixit, quod quando pecunias habebat, aut mutuo habere poterat, vix aut numquam aliquis ab eo sine eleemosyna recedebat. Interrogatus, si abundabat in pecuniis? Dixit quod quamdiu fuit canonicus Parisiensis, nullam administrationem habebat, nisi de pecuniis distributionum suarum; et ideo in pecuniis non poterat multum abundare. Interrogatus si omnes distributiones suas dabat pauperibus. Dixit de credulitate quod sic; tamen nescit affirmative, si omnes erogabat. F

An distributiones canonicas

123 Testis XI super XX et XXI articulis, dixit se tantum scire, quod Dominus Petrus distributiones sæpe, quas more canonicorum d. ecclesiæ Parisiensis ibidem recipiebat, pauperibus erogabat, ipso loquente et aliis suis magistris scientibus, et ut asseruit ipse loquens, gaudentibus; tamen ut secretius poterat, erogabat. Interrogatus si omnes distributiones dabat pauperibus? Dixit, quod quandoque omnes; interdum vero secundum quod pauperes et petentes veniebant. Interrogatus, de summa distributionum? Dixit, quod quandoque quatuor albos, quandoque quinque, et interdum plus et interdum minus, et aliquando habebat XII et plus; sed ecclesiam non frequentabat, nisi diebus festivis. Aliis autem diebus vacabat ad studium.

omnes, pauperibus erogaret.

Supur XXII articulo dixit, contenta *ejus* fore vera: causam reddens, quia vidit d. D. Petrum de fenestra cameræ ipsius loquentis, quæ erat propinqua alteri fenestræ, per quam d. D. Petrus pecunias projiciebat secreto pauperibus erogando, et per fenestram projicientem, tamen ipse loquens d. D. Petrum in operibus bonis perturbare nolebat. Tantum recordatur *testis* de duabus vicibus, quia ad hæc non advertebat. Interrogatus de summa pecuniæ, projectæ per fenestram? Dixit se ignorare. Bene scit, quod erant

De pecuniis per fenestram projectis,

A erant albi regales; quia illos videbat cadentes. *Aderant pauperes* interdum decem, interdum plus, et interdum minus. Interrogatus si omnibus ibidem venientibus dabat. Dixit quod sic, saltem illis duabus vicibus, quas vidit, postulantibus dedit.

EX MSS. AVENION.

ac multitudine pauperum.

124 Interrogatus si singulis diebus dabat? Dicit, quod dum pecunias habebat et pauperes veniebant. Interrogatus quo tempore dabat dictas eleemosynas per fenestram d. D. Petrus? Dixit quod quasi per unum annum ante ejus promotionem ad ecclesiam Metensem, videlicet dum esset Canonicus ecclesiæ Parisiensis, et erat Archidiaconus Drocensis, in ecclesia Carnotensi, et Archidiaconus Bruxellensis in ecclesia Cameracensi; qui quidem archidiaconatus anno quolibet valere poterant in portatis, cccc francos, vel circa. Interrogatus unde d. D. Petrus habebat pecunias, quas pauperibus per fenestram erogabat? Dixit quod de distributionibus ecclesiæ Parisiensis; nam interdum partem distributionum reservabat, quam per fenestram pauperibus erogabat. Dum de illis archidiaconatibus portabantur eidem D. Petro summæ pecuniarum, receptor earumdem pecuniarum dabat eidem D. Petro duos vel tres francos, de quibus faceret ad libitum, et illos B in piis operibus, ut credit d. loquens, expendebat. Interrogatus quantum valere poterant singulis annis distributiones ecclesiæ Parisiensis? Dixit d. loquens quod secundum arbitrium suum, d. D. Petro valere poterant singulis annis, quamdiu fuit canonicus Parisiensis, xii vel xiv francos. Et dum solvebantur distributiones majores, quæ solvuntur bis vel ter in anno, ille, qui recipiebat, d. D. Petro dabat pecunias ad valorem unius franci vel circa, ad faciendam libitum voluntatis.

Quoties daret, quo tempore ex distributionibus.

Super xxiii articulo dixit, quod postquam d. D. Petrus fuit promotus ad ecclesiam Metensem, residendo Parisiis, fecit ut in d. art. continetur. Audivit ita ab eleemosynario dici, et sæpe vidit portantes dictas eleemosynas diebus Venerinis, et etiam in computis expensarum domus d. D. Petri reperiebatur scriptum.

125 Super xxiv articulo dixit, quod pluries audivit a Dom. Henrico, eleemosynario, Stephano et Michaele cubiculariis d. Dom. Petri Cardinalis, quod D. Petrus sibi tenebatur in pecuniis, per eum mutuo receptis, quas pauperibus erogaverat; nam numquam erat absque eo quod alicui non teneretur C pro tali opere; licet interdum dictis mutuantibus solveret ad duplum. Ideo bene reperiebat mutuantes pro erogando pauperibus. Interrogatus de tempore? Dixit quod, postquam fuit ad ecclesiam Metensem electus. Dum pauperes videbat petentes, indubitanter, si pecunias habebat, aut secreto mutuo habere poterat, eis eleemosynas faciebat.

De pecuniis mutuo acceptis, pro eleemosynis.

126 Super xxv dixit, quod in Avenione fuerunt d. D. Petro, de redditibus suæ Metensis, portatæ certæ summæ pecuniarum, usque ad summam dccc francorum, vel circa; et cum dicti franci fuerunt per Dom. Hugonem le Chaudronier, camerarium, et ipsum loquentem, et nonnullos alios numerati pluries, et in cofro *a* positi, cujus clavem d. D. Petrus portare volebat et portabat; post aliquot dies dicti camerarius et loquens, volentes recipere pecuniam prædictam, ad committendum ad usus hospitii, ipsas pecunias non invenientes, cœperunt inter se contendere, quis prædictam pecuniam habuisset; tunc prædictus D. Petrus, qui clavem cofri habebat, vocavit d. camerariuum suum, secrete sibi dicendo, non perturbemini, quia bene scio quid de dictis pecuniis est factum. *Eas* d. D. Petrus ut firmissime credit ipse loquens, pauperibus erogaverat, et erogari fecerat in Avenione, et credit de anno ante ejus obitum; de mense et die non recordatur.

Reditus ecclesiæ Metensis *a* *an pauperibus distributi?*

127 Testis xii super xxiv articulo dixit, quod præfatus Dominus Petrus sæpe manu levavit pecunias ab ipso loquente pro pauperibus erogando, quia numquam vel raro sibi recedere permittebat, si pecunias habebat, aut habere poterat. Interdum ab inferioribus famulis, pro pauperibus erogando, exposcebat, et ita vidit d. loquens Parisiis et in Avenione. Interrogatus de tempore, quo præmissas eleemosynas facere incepit? Dixit ipse loquens, quod cum d. Dom. Petro venit statim post promotionem suam ad ecclesiam Metensem; et ab illo tempore citra, usque ad d. D. Petri obitum: et licet d. D. Cardinalis ante promotionem suam ad Ecclesiam Metensem, ipse loquens cum eodem D. Petro non moraretur, tamen dixit, quod frequenter visitabat eum; addens d. loquens, quod d. D. Petrus in Lotharingia existens, et etiam in itinere constitutus, eundo et redeundo post promotionem suam ad ecclesiam Metensem, ipse loquens fuit eleemosynarius secretus ejusdem D. Petri; quamvis haberet unum generalem eleemosynarium. Interrogatus de quantitate pecuniarum pauperibus erogatarum singulis diebus? Dixit, quod cuilibet dabat unum album, et interdum duos; secundum quod abundabat in pecuniis. D

De pecuniis mutuo acceptis, vel ab ipsis famulis.

128 Testis xiii super xx dixit, quod pluries audivit a d. D. Petro C., tempore, quo cum eo residebat, quod propter eleemosynas, quæ fiunt, homo non efficitur pauperior, quia Deus providebit illis, qui faciunt eleemosynas, et cum d. D. Petro dicebatur, quod pauper erat et similia; respondebat, quod satis Deus suo statui provideret; dicens ipse loquens quod præfatus D. Petrus multoties ipsi loquenti dixit, quod non vellet, quod sua negotia ad suum libitum venirent, propter pericula, quæ inde sequi possent. E

Alterius testis

Super xxii dixit, quod per tempus, per quod ipse stetit cum d. D. Petro, semper vidit eumdem D. Petrum valde misericordem et pium, pluries eleemosynas facientem, manu propria, quando poterat pauperibus pecunias largiri; et quando non poterat per per se alium dari faciebat.

129 In tantum, quod semel ipse d. D. Petrus ipsi loquenti dedit unam regulam generalem, videlicet quod nomine ipsius D. Petri idem loquens toties, quoties sibi videretur expediens, eleemosynas faceret, et sibi, quæcumque expenderet in eleemosynis, computaret. Et dum ipse loquens d. Domino Petro diceret, quod forte non bene recordaretur de F his, quæ daret, et quod posset plus vel minus computare, quam posuisset; respondebat d. D. Petrus, quomodocumque esset, ipse volebat, quod in dubio plus computaret, et taliter, quod in tradita non deficeret. Insuper dixit d. loquens, quod d. D. Petrus ita libenter eleemosynas faciebat, quod semel, dum non haberet pecunias, fecit per unum de servitoribus suis vendi unum annulum *b* auri, quem in digito portabat, secretius quam potuit; prout d. loquens dixit, a d. servitore audivisse; multum enim compatiebatur pauperibus clericis, specialiter magistratis in scientiis et non beneficiatis, quibus, ut dicebat ipse loquens, libentissime providisset, si potuisset.

super hisce testimonium et de vendito annulo. *b*

ANNOTATA.

a *Id est,* arca, *a Gallico* coffre.

b *Idem narratur in vita antiqua cap.* 5, *num.* 29. *Unde hausit Albius votum, quod in materia misericordiæ editum a Beato adstruit in vita cap.* 3 *num.* 24.

CAPUT

A

CAPUT VII.

Nitor conscientiæ, quotidiana defectuum annotatio, crebra eorumdem confessio.

Articuli interrogatorii,

Præluceant *more consueto articuli interrogatorii depositionibus. Articulus interrogatorius* LI *sic memorat :* Item quod idem D. Petrus adeo sollicitus de sua conscientia, ut omni die secreto facto examine de sibi contingentibus, in scriptis redigeret peccata sua, etiam quæcumque minima, ne quomodolibet inconfessa transirent.

LII. Item quod idem D. Petrus confitebatur sæpe et semper genibus flexis, et raro vel numquam absque lacrymis multis, quamvis levissima et pene nulla essent ejus delicta, et sine quibus vita præsens non transitur etiam a Sanctis et viris perfectis.

ac depositiones.

131 Testis I super LI dixit, se tantum scire, quod quamdiu fuit Parisiis, ipse D. Petrus in modica schedula singulis diebus, peccata in die commissa, scribebat, et dum ibat ad partes Lotharingiæ, in itinere omisit scribere prout consueverat; quodque, cum fuit B in loco de Lineio, dixit ipsi loquenti, quod valde tristabatur, eo quod omiserat scribere peccata sua, dubitans illa tradidisse oblivioni, et hortabatur d. loquentem, ut reduceret peccata ad memoriam, si aliqua fecisse vidisset; et ipse loquens dixit, quod non credebat ipsum peccasse. Tunc d. Dom. Petrus dicebat ipsi loquenti; Nonne potavi inter prandium et cœnam? Qui testis respondit, quod sic; sed non videbatur tibi, quod sic potare, esset peccatum, et tunc præfatus D. Petrus incepit solus in una camera scribere peccata sua per ipsum in via commissa, ubi fuit in scribendo per duas horas vel circa. *Non* vidit schedulam, quia secretius, quam poterat, scribebat, et schedulas custodiebat. Quamdiu Parisiis fuit, et hic in curia, semel in septimana confitebatur, ad minus, et quandoque bis vel ter in septimana, et interdum singulis diebus, prout devotio movebat ipsum. Pluries vidit præfatum D. Petrum coram confessore suo tam Parisiis, quam hic in curia, et de hoc fuit et erat fama publica inter familiares d. D. Petri.

Visæ schedulæ,

132 Testis II super LI articulo dixit, quod credit contenta *ejus* fore vera. Quia pluries vidit ipsum scribentem. Sæpe in præsentia cubiculariorum suo- C rum scribebat; sed dicti cubicularii non erant ausi respicere, quid scriberet; et interdum flexis genibus ante ignem scribebat, et aliquando in capella sua, vel in studio, et dixit, quod in quadam arca illas schedulas ponebat, quæ quidem arca de post obitum d. D. Petri fuit reperta, quasi plena illis schedulis; qui quidem d. loquens dictas schedulas posuit in igne in loco Villænovæ. Interrogatus, quando incepit scribere? Dixit, quod postquam fuit promotus ad cardinalatum. De loco? Dixit, quod Parisiis, in Lotharingia, et hic in Avenione.

crebra confessio,

Super LII articulo; Bene scit, quod sæpissime confitebatur; et vere scit etiam, quod semel vidit d. D. Petrum se confitentem pedibus nudis.

visæ a confessario schedulæ,

Testis IX super LI respondit, quod pluries vidit schedulas, dum d. D. Petrus confitebatur ipsi loquenti, ipseque loquens d. D. Petrum admonuit, ne amplius scriberet; imo si dubitaret de oblivione, confiteretur sæpius, et cuicumque capellano occurrenti; et inde secutum est. quod sæpe surgebat de nocte variis horis, et confitebatur uni de capellanis suis, modo uni, modo alteri. Interrogatus, de nominibus capellanorum? Dixit, quod Domini Ægidius Dorel, et Odoardus, qui tunc cum d. Petro morabantur. Interrogatus, quo tempore ipse loquens admonuit supradictum D. Petrum, quod amplius D non scriberet peccata sua, sed sæpius confiteretur? Dixit, quod paulo postquam ipse loquens fuit confessor suus. d. Sripturam credit, quod continuavit a tempore, quo fuit canonicus Parisiensis, usque ad tempus, quo elegit dictum loquentem in confessorem. Interrogatus, quare credit. Dixit, quod d. D. Petrus ipsi loquenti dixit, quod ita erat usus Parisiis et alibi.

EX MSS. AVENION.

Occasione alterius articuli interrogatus *d. testis* dixit, quod numquam vidit ipsum confitentem, nec audivit de confessione, quin defleret. *Contigit hoc* a tempore, quo fuit confessor suus. De loco? Dixit, in Avenione. De præsentibus? Dixit, quod nullus: quia talia faciendo claudebat studium suum, ne aliquis intraret.

lacrymæ,

Super LII articulo dixit, quod d. Dom. Petrus confitebatur sæpe ipsi loquenti, videlicet ad minus ter in hebdomada, et aliquando pluries, semper genibus flexis; nec recordatur, quod umquam confessus fuerit sine magnis lacrymis, imo cum lacrymis et magnis singultibus flebat; in tantum, quod quandoque per spatium unius miserere mei Deus, non valebat loqui; et aliquando erat tanta copia lacrymarum, quod videbatur ante d. D. Petrum aquam E fuisse infusam. Interrogatus, quare ita flebat? Dixit, quod flebat ex maxima cordis contritione; nam faciebat conscientiam de minimis peccatis; nec recordatur ipse loquens, quod umquam ipse D. Petrus fuerit confessus sibi peccatum, quod ipse loquens judicaret esse mortale.

confessio quam frequens, quot lacrymis respersa.

133 Testis X super LI articulo dixit, quod sub noctis silentio pluries confessus est d. D. Petrum; quodque ipse loquens, dum audiebat d. D. Petrum de confessione, de nocte plus quam quinquies percepit, quod d. D. tenebat schedulam et candelam, et in d. schedula legebat, prout magis occulte poterat. In qua quidem schedula, ut credit ipse loquens, legebat peccata sua. Verum est, quod tenebat schedulam sub caputio aliqualiter occultatam. Interrogatus, quali hora confitebatur de nocte? Dixit, quod interdum ante mediam noctem, interdum hora mediæ noctis, et interdum post mediam noctem. Interrogatus, si D. præfatus Petrus C., dum volebat confiteri de nocte, mittebat prædicto d. loquenti?

Confessio nocturna,

Dixit, quod dum surgebat de lecto post mediam F noctem, vel ante, vel qualicumque hora surgeret de lecto, et volebat confiteri, veniebat ad cameram ipsius loquentis, et interdum ad cameram D. Odoardi presbyteri, et ad ostium alterius cameræ pulsabat; nam interdum ipse, qui loquitur, audiens d. D. Petrum Cardinalem, pulsantem ad ostium cameræ suæ de nocte, fingebat dormire, et tunc ibat ad cameram Domini Odoardi. Similiter interdum d. Dominus Odoardus fingebat, quod dormiret, vel quod non esset in camera sua, quia, ut eis videbatur, pro nihilo surgere faciebat. Interrogatus, si de mane sequenti, dum surgere nolebant, illos blasphemabat? Dixit, quod non, sed illo mane mittebat pro confessore suo, vel uni illorum confitebatur. Interrogatus si sæpe confitebatur de nocte? Dixit, quod interdum ter vel quater in septimana, quandoque plus, quandoque minus.

apud quos et quam sæpe.

Super LII articulo dixit, quod præfatus D. Petrus aliquando de nocte confitebatur genibus flexis, et interdum pedes inclinatus super altare, et credit ipse loquens, quod ipse D. Petrus Card. ideo stabat pedes super altare inclinatus, ut occultaret schedulam sub caputio, ne ipse loquens, audiendo confessionem dicti D. Petri, schedulam videret. Si lacrymas emittebat dicendo confessionem? Dixit, se nescire, sed bene loquebatur voce dolorosa et quasi lacrymosa

Levissima confitetur

EX MSS. AVENION.

A lacrymosa : Quoad peccata d. D. Petri, dixit ipse loquens, quod levissima erant, saltem illa, quæ ipsi loquenti dicebat in confessione.

peccata,

134 Testis XI super L articulo dixit, quod idem D. Petrus peccata sua (ignorat si omnia) in scriptis redigebat; et quadam vice loquens ipse in studio suo secreto, invenit unam schedulam scriptam manu sua, continentem inter cetera, quædam peccata satis levia, et quæ ipse loquens non reputabat peccata.

Testis XII super LI articulo dixit, quod credit contenta in d. articulo fore vera; causam reddens, quia fama laborabat, et erat in hospitio d. D. Petri C., inter familiares ejusdem de contentis in articulo. Etiam dixit, se audivisse contenta in d. articulo fore vera a Domino Cardinali de Salutiis, cujus ad præsens d. loquens familiaris existit.

etiam noctu scripta;

135 Testis XIII super LI articulo dixit, contenta ejus fore vera, salvo quod nescit an omni die peccata sua scriberet. Pluries de nocte videbat d. D. Petrum C. sua peccata scribentem, et dicebat d. loquens d. Domino C. : Vos scribitis peccata vestra. Dixit etiam d. testis loquens, quod ipse D. Card. sæpe petebat sibi, quid in die ipse fecerat, ubi fuerat, cum quibus locutus erat, ad advisandum melius sua peccata. Quod etiam d. D. Cameracensi, fratri suo faciebat, et ab eo sic petebat. Addit d. loquens quod aliquando ipse loquens, in sua bursa schedulas ipsius D. Card. in quibus peccata sua scripserat, custodiebat. Sibi tamen dicebat, non respiciatis intra; ipse vero loquens dicebat, quod non respiceret, dicendo sibi quod erant peccata sua, et ista erant in itinere, quando ipsi equitabantur. Interrogatus quomodo scit? Dixit, quod pluries vidit plures schedulas, in quibus dicta sua peccata erant scripta. Sed non videbat nisi principium schedulæ, in qua sic scribebat : Primo die Lunæ peccavi, item die Martis peccavi, et sic consequenter. Et de ista materia pluries inter d. D. Card. et d. loquentem erant colloquia.

quæ etiam sibi indicari rogat. B

Super LII articulo dixit, quod sæpe et sæpissime, et semper confitebatur genibus flexis; et hoc dici audivit ex capellanis d. D. Petri C., quod pluries de nocte confitebatur.

Confitebatur scripto, genibus flexis

136 Testis XIV super LI articulo dixit, se tantum scire, quod ipse D. Cardinalis, quando sibi confitebatur, semper habebat schedulam, in qua redigebat C peccata sua, quantumcumque minima, sed non vidit eum scribentem. Bene tamen dixit, quod in confessione sua non potuit perpendere gravitatem peccatorum suorum. Interrogatus, quomodo scit quod scriberet peccata sua? Dixit, quod confitendo legebat schedulas, et addit etiam ipse loquens, quod semel petiit a d. D. Cardinale, cur scribebat peccata sua, qui sibi respondit, quod, ut melius de suis defectibus recordaretur.

Super LII articulo dixit, quod verum est, quod semper genibus flexis confitebatur sibi, et cum magna cordis contritione; sed, si cum lacrymis, non advertit; sed bene cum magna mœstitia et contritione confitebatur.

CAPUT VIII.

Colloquia ascetica, desiderium adeundi loca sacra, fastidium aulæ.

Articuli interrogatorii,

P*ræmitto rursum articulos interrogatorios super contentis in titulo hujus capitis, qui sic sonant. Articulus* XXVI : Item quod idem D. Petrus notitias proborum virorum cœpit solicite exquirere, et eis adhærere : prout froquentius potuit, a magistro Francisco de S. Michaele, vel a magistro Gerardo de D Vervino, pœnitentiario Parisiensi, in theologia magistris, super statu et salute animæ suæ devota habebat colloquia.

XXVII. Item quod ecclesias Parisiis solicite visitabat, maxime Carthusiensium et Cœlestinorum monasteria, et cum magnis devotis *illorum monasteriorum,* speciales et secretas notitias habebat; et præ ceteris D. Philippo de Mazeriis, qui inter ceteros devotos Parisienses devotissimus reputabatur; et qui multas divitias pro Dei amore contempsit, singularius adhærebat, ut *ab illis* instructus ad arctioris vitæ fructum perveniret.

XXVIII. Item quod de præmissis omnibus et singulis fuit, et est publica vox et fama in civitate Parisiensi, et alibi.

super hac materia.

XLIII. Item quod, postquam ad curiam pervenit, videns ejusdem implicationes; negotiorumque diversitates, et pericula ob *illas* quam plurima esse, considerans, cœpit formidare, ne a pace conscientiæ et interioris devotionis fervore declinaret.

XLIV. Quapropter cœpit animæ suæ saluti consulere.

XLV. Item quod, plenius consideratis moribus d. curiæ, et præmissa pericula, semper præ oculis E habens, cœpit sibi ipsi quam plurimum esse austerus.

LXIV. Item quod abunde intendebat, meare ad S. Mariam Aniciensem, ad S. Benedictum supra Ligerim, ad S. Maturinum, ad S. Mariam de Carnuto.

LXVIII. Item quod proponebat visitare caput B. Joannis Bapt. Ambianis; locum B. Mariæ de Bolonia supra mare; demum transfretare ad Angliam, et ad S. Thomam Cantuariensem.

LXXI. Item quod disponebat transfretare de Anglia versus Coloniam, et sancta loca ibidem visitare; et maxime undecim mille virginum locum et monasterium.

Inter alios, Parisiis,

138 Testis I super XXVI articulo dixit, quod d. D. Petrus sæpissime conversabatur cum præfatis magistris Francisco et Gerardo, in articulo nominatis, videlicet cum d. magistro Francisco causa informandi, et cum magistro Gerardo, causa confitendi : nam d. magister Gerardus, erat confessor suus; et illam notitiam cum ipsis recepit, ex eo, quod inter omnes Theologos Parisiis sufficientes reputabantur magistri. Interrogatus, a quo tempore circa, et per quod tempus fuit conversatus cum supradictis magistris? Dixit, quamdiu fuit Parisiis, a tempore quo electus fuit ecclesiæ Metensis. Inter- F rogatus, si audivit d. D. Petrum et præfatos magistros ad invicem loquentes? Dixit, quod sic, pluries de divinis et bonis documentis: addens etiam ipse loquens, quod prælibatus magister Franciscus plura documenta sibi dixit. Et de hoc est fama publica Parisiis.

Beatus consuevit cum Philippo de Mazeriis,

Super XXVII articulo dixit, quod antequam d. D. Petrus Cardinalis esset electus ecclesiæ Metensis, interdum ecclesiam Carthusiensium Parisiis, causa spatii visitabat; et postquam electus fuit et reversus de Lotharingia Parisios, quando ibat ad Regem ad S. Paulum, tunc ecclesiam Cœlestinorum, causa devotionis visitabat, Missas audiendo, et alia divina officia, et conversabatur cum quodam Domino Philippo, qui infra septa monasterii Cœlestinorum moram transibat, et in dicta capella d. D. Philippi, præfatus D. Petrus vitas Sanctorum et alios libros, facientes ad devotionem, una cum Domino Philippo legebat, et in legendo delectabatur, affectans sequi vitam Sanctorum; et hoc pluries ipse loquens vidit, dicens insuper quod d. D. Petrus et d. loquentem ad devotionem inclinaret, et sæpe illos libros legi faciebat, et interdum nonnullos libros ad domum apportari faciebat, et illos copiari.

Interro-

A Interrogatus cujus famæ erat d. Dominus Philippus? Dixit, quod magnus nobilis erat, et dives, sed mundi divitias et honores dimisit, et tenebat vitam Cœlestinorum, et inter ceteros devotos Parisiis devotissimus reputabatur. Interrogatus, si sæpe cum ipso conversabatur Dominus Petrus? Dixit, quod post regressum suum de Lotharingia, Parisiis, insimul dicti DD. Petrus Cardinalis et Philippus miles conversabantur bis vel ter in septimana, et de hoc est fama publica in civitate Parisiensi.

...pissimo viro agere.

Fastidium aulæ.

Occasione articuli LXXVIII, *dixit* d. loquens, quod præfatus Dom. Petrus frequenter ipsi dixit, quod libenter iret ad eremum pro pœnitentia facienda, inducendo ipsum loquentem, quod secum iret solus, dicens eidem loquenti, quod nihil habere volebat, nisi breviarium suum et orationes suas, et omnes libros suos vendere, et emere grossum pannum pro vestimentis faciendis, et semel cepit secrete claves cujusdam portæ, quæ est juxta viridarium hospitii, in quo morabatur in Avenione, per quam secreto exire volebat, cum d. loquente pro eundo ad eremum; sed quidam Magister Ægidius confessor d. D. Petri, eumdem retraxit: dicendo eidem, quod. B si excedebat, schismatici gauderent et dicerent, ipsum recessisse, existimantem D. N. Papam Clementem, non esse verum Papam: et d. loquens debebat, ire cum ipso, nec volebat, quod aliquis sciret etiam de familia.

Versatur cum viris piis,

139 Testis II super XXVI dixit, contenta *ejus* fore vera; causam reddens, quod ita vidit et pluries præsens fuit, ubi d. Dom. Petrus Card. et magister Franciscus de S. Michaele erant ad invicem, et interdum magister Gerardus de Vervino, pœnitentiarius Parisiensis, qui loquebantur de salute animæ et de devotionibus. Nam dicti magistri Franciscus et Gerardus, solemnes clerici reputabantur, et devoti viri. Interrogatus, per quod tempus fuit cum dictis magistris ipse Dom. conversatus? Dixit, quod a tempore suæ promotionis ad ecclesiam Metensem.

ecclesias visit,

Super XXVII dixit, quod sæpissime d. D. Petrus ecclesias Carthusiensium et Cœlestinorum visitabat. Interdum causa recreationis, et quandoque causa devotionis. *Testis deponens* familiaris erat d. Domini Petri, et eumdem d. Petrum una cum aliis suis familiaribus associabat. De tempore dixit, quod dum C erat Cardinalis, et Parisiis moram trahebat. *Dictus testis* vidit et audivit quod d. D. Philippum de Mazeriis et nonnullos alios Cœlestinos et Carthusienses interrogabat de modo vivendi ipsorum, et de statu religionis eorum.

consulit Philippum de Mazeriis.

Tædium curiæ.

140 Super XLIV articulo dixit, quod sæpe audivit d. D. Petrum conquerentem de involutionibus curiæ Romanæ, et regimine ejusdem; dicens præfatus Dominus C., quod melius fuisset pro eo, si numquam Card. fuisset; quia multa, ut dicebat, videbat, quæ sibi displicebant.

Super XLIV dixit, quod d. D. Petrus, ut ipsi loquenti dicebat, desiderabat ire Carnutum; sed propter infirmitatem non potuit ire; sed misit Alanum, unum de famulis suis, tempore suæ infirmitatis.

Testis IX super XLIV articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera. Qui sæpissime ipsum D. Petrum de salute animæ suæ affligere se vidit et dolere: et interdum cum magna difficultate pacificare: quia pluries vidit ipsum flere.

Versatur cum viris probis,

141 Testis XI super XXVI articulo dixit, quod vidit pluries dictos magistros Franciscum de S. Michaele, et Gerardum de Vervino, conversantes cum d. D. Petro, in mensa et extra, postquam d. D. Petrus fuit promotus ad ecclesiam Metensem, dicti D magistri, Franciscus et Gerardus, cum d. D. Petro perseveraverunt, quamdiu Parisiis fuit.

EX MSS. AVENION.

visit ecclesias,

Super XXVII articulo dixit, quod postquam Petrus fuit electus Metensis, sæpe et sæpius visitavit ecclesias Carthusiensium et Cœlestinorum, cum essent de eadem terra, vel circa. Dixit etiam d. loquens, quod pluries vidit d. D. Petrum, ecclesiam Cœlestinorum et habitationem eorum visitantem, et specialiter visitabat Dominum Philippum de Mazeriis, in articulo nominatum. Dum d. D. Petrus ibat ad dictas ecclesias Carthusiensium et Cœlestinorum, ipse loquens d. D. Petrum associabat. Interrogatus, si sciat quod d. D. Petrus loqueretur cum d. D. Philippo verba devotionis? Dixit quod credit, quod sic, ex eo, quod dd. D. Petrus, et D. Philippus, in articulo nominati, dum ad invicem erant, capellam D. Philippi intrabant, et ibi morabantur, loquendo per magnum spatium temporis. Ipse tamen loquens non audiebat verba illorum; et etiam, quod ipse D. Petrus in mensa et alibi recitabat aliqua verba, quæ, ut dicebat, audiverat a d. D. Philippo; nam ipse D. Philippus inter omnes devotos Parisienses, devotissimus reputabatur, et ideo d. D. Petrus C. a tempore suæ promotionis ad ecclesiam Metensem, E quamdiu Parisiis fuit, cum dicto D. Philippo conversatus fuit.

ac Philippum de Mazeriis.

142 Super XXVIII articulo dixit, vocem et famam esse super his, quæ deposuit.

Al·a aliorum

143 Testis XII super XXVI dixit, se credere contenta in d. articulo fore vera; quia vidit d. D. Petrum frequenter cum nominatis in articulo, qui nominati in articulo, probi et boni viri reputabantur, et pluries ipse loquens dixit, quod vidit d. D. Petrum d. magistro Gerardo de Vervino, in articulo nominato, confitentem. Interrogatus quo loco? Dixit quod Parisiis, videlicet post promotionem suam ad ecclesiam Metensem.

Super XXVII articulo dixit, quod pluries vidit d. D. Petrum, ecclesias Carthusiensium et Cœlestinorum visitantem, dicto loquente, ut asseruit, præsente, et eumdem D. Petrum associante. Interdum d. D. Petrus C. ibat ad Regem, in S. Paulo existentem, et cum aliquando non esset locus conveniens intrandi ad Regem, præfatus D. Petrus divertebat ad hospitium supradicti D. Philippi de Mazeriis, et ibidem magnum colloquium inter se habebant; de quibus loquebantur, ignorat d. loquens. F Præfatus D. Petrus C. libenter cum personis devotis conversabatur, et colloquia habebat magis quam cum aliis, et d. D. Philippus inter omnes devotos Parisienses devotissimus reputabatur.

circa præsentem

144 Testis XIII super XXVI respondit, contenta *ejusdem* fore vera. Interrogatus, quomodo scit? Dixit, quod cum d. D. Petro morabatur, et in diversis collationibus, et aliis diversis horis vidit et audivit dictos, in articulo nominatos, una cum præfato D. Petro colloquentes. Nam d. D. Gerardus de Vervino, in articulo nominatus, erat confessor d. D. Petri specialis, et sæpe veniebat ad hospitium d. D. Petri, singulis diebus Dominicis et festivis solemnibus, quibus diebus D. Petrus frequenter corpus Christi sumebat. Etiam in collationibus d. D. Petri C. sæpissime erat præfatus D. Gerardus, et interdum de quæstionibus respondebat, prout faciebat magister Franciscus de S. Michaele, in articulo nominatus, et plures alii DD. Dixit ulterius d. testis, quod, eo quod vidit d. D. Petrum C. habere *colloquia* cum dd. magistris, in articulo nominatis, cum quibus loquebatur de divinis Scripturis, supplicavit eisdem, ut ad partem inducerent d. D. Cardinalem ad studendum jura canonica, quæ prelati tenentur scire pro regimine Ecclesiæ. Ad quæ respondit d. loquenti sæpe d. magister Franciscus de S. Mi-

EX MSS. AVENION.

A S. Michaele, in articulo nominatus : Dimitte eum, dimitte eum in suis devotionibus, videns d. D. Petrum C. fore sic inclinatum ad sacras Scripturas, in quibus omnino insistere volebat, et cor suum totum posuerat. Dicebat etiam pluries d. D. Petrus, quod sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.

materiam

145 Super XXVII articulo dixit, se scire quod Carthusienses visitabat et Cœlestinos, et cum devotis conversabatur, et specialiter cum D. Philippo de Maseriis, in art. mominato. Interrogatus, quomodo scit? Dixit quod præsens erat. Dixit ulterius d. loquens, quod de tempore per quod stetit cum d. Domino Cardinali, vidit quod ipse D. indifferenter videbat libenter omnes religiosos quoscumque ad se venientes, qui valde frequenter ipsum visitabant, et cum ipsis potissime clericis, et in pagina sacra magistris colloquia habebat, et a pluribus libros et sermones accommodabat, in quibus studium suum ponebat.

testimonia.

146 Super XLIV articulo dixit, continere veritatem ; causam reddens, quia per experientiam vidit : quia antequam ipse D. Card. promoveretur ad episcopatum Metensem, ipse loquens cum d. D. Card. B residebat, cui jura canonica legebat, ac etiam civilia, de mandato speciali D. N. Papæ : vidit etiam d. loquens; quod, licet d. D. Card. ante d. promotionem se, ut dictum est, regeret, et humilem se haberet, magis tamen, et cum maxima devotione post d. promotionem incepit de salute animæ suæ cogitare, cum prudentibus viris, bonæ conscientiæ, collationes habere, et libros sacræ Scripturæ evolvere, et se plus solito, Deo dare et abstinentias facere.

CAPUT IX.

Cura domesticorum, zelus animarum.

Articuli interrogatorii

P*rævii de more sint articuli interrogatorii, Articulus* LV. Item quod idem D. Petrus multum satagebat, ut domestici sui et familiares, essent probi et honesti, ac eos hortabatur ad catholicos mores, et ad sæpe confitendum, et ad fugiendum vitia, et sequendam Ecclesiam, prædicationes et similia.

LVI. Item quod d. D. Petrus solitus erat exempla Sanctorum recensere servitoribus suis, et quæ C legerat vel audierat de vitis Patrum, et eos ad vitam sanctam, et opera bona inducere.

de cura domesticorum,

LVII. Item quod dum idem D. Petrus, quemdam ex suis scutiferis, qui vocabatur Maictus, hortaretur ad confessionem (qui post multa respondit, se nescire, quid sacerdoti diceret, et se non habere quid ei daret) pius Dominus, audiens illud, adjecit circa primum : Si numquam confitearis, numquam scies confiteri ; et si assuescas , statim bene scies, quid dicendum. Juxta secundum, mandavit sibi dari unum francum auri, pacto mediante, quod confiteretur eadem septimana. Et ex tunc, ut moris est, et præcepti, pluries confessus est.

LVIII. Item quod certis temporibus præcipiebat dari pecuniam inferioribus servitoribus domus suæ, et juvenibus pro confessione facienda, et ad hoc idem eos admonebat, ipsosque confiteri faciebat.

zelo animarum,

LIX. Item quod ex magno charitatis fervore, lapsum Christianorum, et maxime status ecclesiastici, plurimum deflebat, et ad recuperationem aspirabat. *Idcirco* proponebat secreto, sub specie peregrinandi, quædam loca visitare, et omni pompa, a suo statu et suorum, rejecta, pedester itinerare, et exemplum se præbere cunctis ad humilitatem, et status Ecclesiæ reparationem.

LXI. Item quod proposuerat, secum assumptis in sacra Pagina, et Decretorum doctoribus, facere D prædicari verbum Dei in locis aptis, per quos transiret *in* ejusmodi peregrinatione, et cunctis audire volentibus, mandata legis, et articulos fidei, Sacramenta Ecclesiæ, et misericordiæ opera; et in omni conclusione sermonis veritatem aperire super facto schismatis, ac Ecclesiæ statum orationi fidelium ubique recommendare.

LXII. Item quod disponebat, ut disputarent et allegarent, si opus esset, dd. DD. Doctores, pro informatione ignorantium et reformatione male informatorum, super schismatis facto.

LXV. Item quod intendebat principaliter cum D. Rege *Franciæ* conferre de periculo conscientiæ suæ et animæ, super gravaminibus populo suo illatis.

LXVI. *Decretam a B. Petro dicti Regis instructionem proponit.*

LXVII. *Cui instructioni cum objicerentur difficultates,* d. D. Petrus, confidens de Domino Deo, omnino sperabat perficere intentum ; allegans illud Evangelii : Omnia possibilia sunt credenti.

frustra objectis Beato difficultatibus.

LXIX. Item quod d. D. Card. intendebat visitare Regem Angliæ, et ipsum informare super facto schismatis, adjutorio doctorum supra E dictorum, pacem tractare inter ipsum et Regem Franciæ.

LXX. Item quod, ignorante Rege Franciæ d. transitum ad Angliam, intendebat facere, et prædicta tractare, nec salvo conductu a Rege Angliæ habito, nec petito, ut salva conscientia posset se asserere, non missum ab homine, nec a consilio, sed a Deo.

LXXI. Item quod disponebat, ad Regem Romanorum, suum consobrinum, accedere, et ipsum informare de facto schismatis, quem non dubitabat posse reducere ad sanctæ Ecclesiæ unitatem, et ad obedientiam D. N. Papæ, confidens de omnipotentis Dei et Virginis gloriosæ adjutorio et misericordia.

LXXII. Item quod redeundo, ceteros Principes Alamaniæ potentiores et majores intendebat visitare, modo, quo supra; et illis peractis ad curiam reverti, triennio suæ peregrinationis completo.

LXXIII. Item, cum eidem objiciebatur, quod prædicta exequi non posset, propter *sex rationes;* solum Deum præ oculis habens, et communem utilitatem, respondebat; se non timere hominum pericula, nec judicia detrahentium, et multo minus incidere in F paupertatem; paratus sicut dare pro Deo, ita etiam accipere; ac si expediret, etiam eleemosynas petere; quod et adimplere exposcebat.

Domesticos hortatur ad virtutem

148 Testis I super LV articulo dixit, contenta *ejus* fore vera; causam reddens, quod pluries præsens fuit, cum d. D. Petrus inducebat familiares suos, ad mores bonos et catholicos, et ad sæpe confitendum, et ecclesias frequentandum, tam Parisiis quam hic in Avenione : et de hoc erat fama publica inter familiares suos.

Super LVI articulo dixit, contenta *ejus* fore vera : quia ita vidit et audivit, tam Parisiis, quam hic in curia.

ac frequentem confessionem.

Super LVII dixit, quod præsens erat Parisiis, quando præfatus D. Petrus mandavit dari Maicto unum francum, ad finem, quod confiteretur, et hoc fuit in prandio, et hospitio Domini Episcopi Bellovacensis, in quo præfatus Dominus Parisiis morabatur, et fuit post regressum de Lotharingia.

Pii cum famulis sermones,

149 Testis II super LV et LVI dixit, quod pluries audivit d. D. Petrum Card. hortantem famulos suos, specialiter quemdam Matthæum, scutiferum suum, quia juvenis erat, et sæpe de talibus cohortabatur d. Matthæum, dum erat in mensa. Quando D. Petrus

A D. Petrus aliqua bona verba devotionis studuerat, illa verba d. loquenti et aliis suis cubiculariis referebat, ipsos ad bonos mores instruendo, hic in Avenione.

Super LVII articulo dixit, quod præfatus D. Petrus mandavit per testem loquentem dari Maicto, in articulo nominato, unum francum.

Incitamenta ad confessionem, Super LVIII dixit, quod postquam d. D. Petrus Card. fuit ad cardinalatum promotus, semper in septimana ita faciebat dari quibusdam juvenibus servitoribus suis certas pecuniarum summas, ut irent ad confitendum, videlicet alicui tres solidos, alicui duos grossos, et sic de singulis, et ipsemet loquens dictas pecunias de d. D. Cardinalis mandato tradebat.

mira de domesticis cura, Super LIX articulo dixit, se tantum scire, quod pluries hic in curia audivit d. D. Card., dicentem ipsi loquenti, quod libenter iret Jerusalem, ut visitaret Sepulcrum Dominicum.

Testis IX super LV et LVI articulis dixit, quod numquam vidit nec audivit Dominum, qui tantum satageret salutem suorum familiarium, secundum quod ipse D. Petrus Card. : nam in mensa et extra ipsos inducebat, ut in articulo continetur; B addens d. loquens, quod numquam fuit in mensa alicujus Domini, ubi tantum famuli abstinerent ab inhonestis et malis colloquiis, secundum quod in mensa d. D. Petri.

zelus animarum, Super LVII art. dixit d. loquens, contenta *ejusdem* fore vera, quia d. loquens erat in mensa d. D. Petri, videlicet in Avenione.

Super LIX, *et sequentibus, usque ad* LXXIII *inclusive*, dixit, se audivisse contenta in dd. articulis fore vera a prædicto D. Petro, qui tractabat materiam illam cum ipso loquente; qui quidem loquens auditis motivis, bonis rationibus, et bono proposito ipsius D. Petri, condescendit, adeo quod fuit adstrictus ipsi D. Petro, juramento, ut in complendo contenta in art. ipsum associaret. Et nihilominus d. loquens erat per d. D. Petrum adstrictus ad perquirenda gesta præclarorum Regum Franciæ, quibus ipse D. Petrus intendebat Regem, ad suum intentum inclinare.

Interrogatus, si proponebat habere plures Doctores? dixit, quod proponebat tres Doctores de quolibet, videlicet tres magistros in theologia, et tres Doctores in Decretis. In theologia intendebat habere magistros Franciscum de S. Michaele, C Petrum de Alliaco, magistros in theologia seculares, et ipsum loquentem, qui, ut dictum est, juraverat. Interrogatus de nominibus Doctorum Decretorum; dixit quod magister Joannes de Marchia debebat esse unus, auditor d. D. Petri.

Interrogatus qua de causa d. D. Petrus move- *a* batur ad prædicta viagia *a* facienda, et alia contenta in art.? Dixit, quod causa finalis erat, ut in art. continetur; et quod etiam reputabat se indignum et insufficientem ad cardinalatum, et nulli servire in curia. Continue fuit in illo proposito, sed veniente infirmitate et sequente morte, non potuit contenta in art. adimplere. Addens d. loquens, quod D. Cardinalis proposuerat esse in Paschate cum Rege Franciæ, nisi infirmitas ei obstitisset, quæ infirmitas eum arripuit paulo post festum Nativitatis Domini. Incepit dd. tractatus facere bene unum annum ante obitum.

cura domesticorum. Testis X super LV dixit, quod audivit a nonnullis familiaribus d. D. Petri C., adhuc d. D. Petro vivente, quod multum inducebat ipsos familiares, ad catholicos mores, ut ad sæpe confitendum.

Hortatur famulos, 150 Testis XI super LV et LVI articulis *deposuit, quod* pluries præsens fuit et audivit d. D. Petrum, inducentem suos familiares ad catholicos mores, et alia bona opera facienda. Loquendo Domino An- D dreæ, fratri suo, et aliis familiaribus, ibidem astantibus, in collationibus, vel in mensa, dicebat generaliter, quod debebant singulis diebus audire Missam, et sæpe confiteri, et in Quadragesima dicebat, quod jejunare debebant, et sæpissime confiteri ac abstinentias facere. *EX MSS. AVENION ad audiendam missam etc.*

Super LVII articulo dixit, quod quadam vice in Quadragesima prædictus D. Petrus, Parisiis existens, dari fecit nominato in articulo, pecunias aliquas, ut confiteretur. *et confessionem*

151 Super LVIII articulo dixit, quod in Quadragesima qualibet, a tempore promotionis d. D. Petri ad ecclesiam Metensem, ipse Dominus Petrus per Magistrum Hutinum, cubicularium suum, dari faciebat inferioribus servitoribus domus suæ, pecuniam pro confessione facienda et ita reponebatur in computis d. magistri Hutini; annis singulis, a tempore supradicto. Interrogatus, si erant plures famuli, quibus mandabat d. D. Petrus dari pecunias pro confessione facienda? Dixit, quod poterant esse duodecim vel circa. Interrogatus quos vocat inferiores famulos? Dixit quod famuli coquinæ et equorum. Interrogatus de quantitate pecuniæ data? Dixit, quod duos vel tres albos pro quolibet. E *oblata pecunia.*

Testis XII super LV articulo dixit, contenta *ejus* fore vera, nedum aliis familiaribus, sed etiam ipsi loquenti.

Super LVII dixit contenta *ejus* fore vera : Ita vidit, et audivit. *Addidit hæc contigisse* Parisiis et Avenione, et publice in mensa et alibi.

Super LVII articulo dixit, quod audivit D. Petrum verba in articulo contenta Maicto, in art. nominato, dicentem. Ex post audivit a d. Maicto, quod illa de causa dimidium habuerat franci, videlicet ut confiteretur.

Super LVIII articulo dixit, quod adhuc vivente d. D. Petro C., audivit a DD. Hugone le Chaudronier, Nicolao Clacquin, et magistro Hutino, famulis ejusdem D. Petri contenta in d. art. fore vera.

Super LIX dixit, quod audivit contenta in d. art. fore vera, a magistro Ægidio, confessore d. D. Petri C.

152 Testis XIII super LV articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera. Vidit et audivit pluries ipsum D. Card. aliis prædicantem, ac eos informantem; qui semper gaudebat, quando mentio fiebat de sacra Scriptura et contentis in ipsa. Interrogatus F ubi, et in præsentia quorum, hæc faciebat. Dixit, quod Parisiis et Avenione, in præsentia suorum familiarium, in mensa et in aliis horis. Cum extraneis etiam loquebatur ipse D. Card. de materia tali, ut supra deposuit.

Super LVII articulo dixit, quod bene recordatur, quod ipse D. Card. exhortabatur d. servitorem suum, ad confitendum, et ut sibi videtur, ipse Dominus C. promisit pecuniam dari servitori suo, et credit ipse loquens, quod d. servitor habuit pecunias. Dixit ipse loquens, quod in mensa d. D. Petri C. ipse erat, quando d. servitori suo prædicta dicebat, et similia etiam aliis prædicabat. *Alia super eodem*

153 Super LVIII articulo dixit, quod verum est, quod ipse D. Card. suos servitores ad confitendum et ad bonum faciendum admonebat; et eos, qui male loquebantur, reprehendebat, mendacia abhorrebat, neminem diffamabat, detractores odio habebat. Præsens fuit pluries quando d. D. Card., prædicta dicebat, et faciebat.

Super LIX articulo dixit, se scire, quod idem D. Petrus C. pluries loquebatur d. loquenti de mundi statu, et miseria ipsius, et magnis periculis animarum, et schismate, de quo multum dolebat; et dicebat

EX MSS. AVENION.

A dicebat ipse D. Cardinalis, quod Papa, Cardinales et Prælati deberent sæpe processiones nudis pedibus facere, et aliis laicis bonum exemplum per bonas prædicationes et vitæ sanctitatem ostendere; et quod ita faciendo, Deus provideret statui Ecclesiæ. Ipse D. Card. loquebatur d. loquenti de peregrinationibus, et quod ipse visitaret libenter limina Apostolorum Petri et Pauli, et locum Sepulcri D. Jesu Christi. Dicebat ipsi loquenti, ipsum inducendo, si vellet secum ire in longinquas partes, et stare in eremo, prout Sancti fecerunt. Cui respondebat d. loquens : Domine vos estis nimis magnus, statim mundus cognosceret vos; et diceret; Iste juvenis, ita longus, videtur esse de aliquo notabili loco; et sic statim scirentur nova, et sic non possetis facere, quo velletis, et vos non possetis tolerare frigora, et multa alia. Respondebat d. D. Card. quin imo, et quod non cognosceretur, et quod bene suum propositum adimplere posset. Dixit ulterius d. loquens, quod tunc ipse D. Card. sibi dixit, quod omnia beneficia, quæ possidebat, amitteret, excepto dumtaxat capello rubeo, cui numquam renuntiaret, exemplo B. Hieronymi, cujus vitam, et aliorum Sanctorum, libenter secutus esset, et tenuisset, si potuisset.

B Super LXI dixit, quod ipse D. Petrus C. multum affectabat habere secum doctores in theologia, qui sibi legerent de ea. Ipse D. Card. affectabat scire prædicare, et postmodum ire pro defensione fidei catholicæ. Hoc a d. D. Card. audivit, et alia infinita. Dum ipse *loquens* diceret d. D. Cardinali : Domine vos vultis prædicare, et similia facere; quomodo poteritis hoc facere? Respondebat D. Card. prædictus : imo bene, cum Dei adjutorio; et allegabat illam auctoritatem : Dum steteritis ante Reges et Præsides, nolite cogitare etc. Dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.

Super LXV et LXVI dixit, quod secrete ipse D. Card. dixit ipsi loquenti unum secretum negotium, sive consilium, quod ipse D. Card. et Rex Franciæ proposuerant; sed proprie non recordatur, quod fuit istud : tamen recordatur, quod illud negotium, sive consilium tendebat ad bonum finem : ipsi enim proposuerant inter se multa bona facere. Ipse loquens præsens fuit, quando D. Card. primo reverentiam exhibuit Regi, postquam fuerat assumptus ad apicem cardinalatus, coram quo fecit unam haranguam in præsentia plurium Dominorum nobi-C lium : et inter cetera, multum affectuose ipse sibi recommendavit statum Ecclesiæ, ostendendo sibi quomodo Ecclesia Dei alias et pluries fuerat per suos prædecessores relevata, et verus Papa, per ipsos repositus sua in Sede; inducens ipsum Regem, quod et nunc istis temporibus ita facere vellet, et quod sic faciendo Deus ipsum juvaret, ut nihil sibi nocere posset.

argumento

Testis XVII super LV articulo dixit, quod, dum erat in mensa, audivit ipse loquens d. D. Cardinalem, alloquentem duos juvenes sibi servientes, Vultis esse Carthusienses? Respondebant, quod non. Tunc d. D. Cardinalis eis dicebat; Ergo sitis boni, et abstineatis vos a vitiis, talia bona verba, et similia eis dicendo; adjiciens quod semel ipse D. Card. [id dixerat] in infirmitate constitutus, de qua infra biduum, ut videtur, obiit. Ipse vero loquens et d. Dominus Card., loquentes de hac misera vita, dicentes ad invicem, quod dum tamen homo esset in statu gratiæ, non debebat timere mortem : quod ipse D. Cardinalis valde approbabat. Quod audiens unus de familiaribus d. D. Card. dixit : Ego numquam vellem mori. Cui respondit d. D. Card : Tu male dicis, volens perdere aliam vitam pro ista.

Super LVIII articulo dixit, quod audivit, dum ipse loquens erat in mensa, ipse D. Card. suis familiaribus et servitoribus verba bona et salutaria dicebat, et eos, quantum poterat, ad bona opera inducebat. D

testimonia.

154 Testis XVIII super LV art. dixit, quod verum est, quod ipse audivit frequenter ipsum D. Card., familiares suos ad bonum provocantem et inducentem, et maxime fratrem suum, extra mensam in Avenione et in Villanova.

Super LVI dixit, quod ipse loquens audivit a D. Card., pluries dicente : Audiamus vitam talis Sancti, et talis Sancti; et scire, quam vitam tenuerant : dicens hoc ipse Dominus Card. ad inducendum audientes.

ANNOTATA.

a *A Gallico* voiage, *id est* iter.

CAPUT X.

Patrimonium suum Beatus obstrictum cupit Fratri, potius quam gravare bona ecclesiæ Metensis. E

Articuli interrogatorii

C*ogo in compendium aliquot articulos interrogatorios huc spectantes. Articulus interrogatorius* XXXVI sic refert : Item quod d. Dominus Noster Papa, audiens conversationem vitæ ejus, attendens etiam ecclesiam Metensem, et ipsius villas et castra per schismaticos detineri occupata, *sperans* in Domino, per ipsum tam Dei auxilio, quam amicorum suorum potentia, d. ecclesiam, ipsius villas, et castra, ab ipsorum schismaticorum manibus posse brevi tempore liberari, ipsiusque populum ad cognitionem veritatis, et Ecclesiæ obedientiam, et unitatem reducere, non obstante ejus juvenili ætate, ecclesiæ Metensi providit de eodem, circa ejus ætatem XV annorum.

XXXVII. Item quod non multo post, ut præfatus clerus et populus magis eum revereretur, ut etiam inimicorum et schismaticorum corda terrerentur, præfatus Dominus noster eumdem in Diaconum Cardinalem assumpsit; eidem propter causam supra dictam, ipsam eeclesiam Metensem in commendam dimittendo.

super factis,

XXXVIII. Item quod præfatis promotionibus consentiens, ad d. ecclesiæ Metensis liberationem, schismatisque exstirpationem, ardenter cœpit aspirare. Unde cum D. Comite S. Pauli, fratre suo et aliis ejus pluribus amicis, cum magnis sumptibus, periculis, et expensis, d. ecclesiam, villas et castra a manibus schismaticorum et inimicorum Ecclesiæ, brevi tempore, quantum potuit liberavit. F

XXXIX. Item quod in ejusdem Fratris et aliorum amicorum suorum exercitu personaliter existens, nedum impediebat mala fieri, sed d. Fratrem suum, et alios, ut inimicos devictos cum omni misericordia et pietate tractaret, et patriam inimicorum a gravaminibus per gentes armorum inferri solitis, relevaret, rogavit, et humiliter exhortabatur, sibi dicens, quod inimicis devictis misericordia jam debebatur.

huc spectantibus

XL. Item quod, licet ipse et Frater suus aliique amici sui maxima graviaque sustinuissent expensarum onera, nulla super hoc eidem fratri suo vel aliis amicis facta recompensatione, sicut nec tunc de bonis ipsius ecclesiæ fieri poterat sine maximo detrimento, ne ipsa ecclesia et patria per exercitum Fratris et amicorum suorum ulterius gravaretur, ipsos remisit ad propria, ipsisque onera et impensas de suo

A suo proprio solvere voluit, ne d. Metensis ecclesia ab hoc gravaretur.

XLI. Item quia graviter tulit d. D. Comes condigne sibi non fuisse satisfactum, et propter hoc aliqua simulatione inter ipsos exorta, idem D. Petrus ut ecclesiam liberaret, et d. fratrem pacificaret, suum patrimonium ei dare voluit, ac omnino obligare; super quo inter eos diversi tractatus habiti sunt.

XLII. Item quod de mandato D. N. Papæ ad curiam Romanam pervenit, et licet ætate juvenis esset, ut puta XVI annorum vel circiter, adeo gravem moribus et maturum se reddebat, ut omnes super actibus suis plurimum mirarentur. *Super his protulerunt loquentes testes infrascriptas depositiones.*

156 Testis I super XXXVII articulo dixit, quod *Papa*, tempore in d. articulo contento, de præfato D. Petro ecclesiæ Metensi providit; qua ratione, ignorat. *eorumque depositione;*

Super XXXVIII articulo dixit, quod D. N. Papa d. D. Petrum in Cardinalem Diaconum assumpsit, ecclesiam Metensem dimittendo in commendam, qua occasione, nescit.

Super XXXIX articulo dixit, in articulo contenta B fore vera : causam reddens, quod ipse loquens in recuperatione nonnullorum castrorum fuit præsens, et fuerunt per d. Dominum Petrum, cum auxilio Domini Comitis S. Pauli, fortalitia de Vico, de Mediovico, de Marsallo, de Nomeneio, de Baccari, de Spinallo et de Albuscat, a manibus schismaticorum recuperata; et in recuperando plures homines armorum, usque ad numerum mille et D lancearum vel circa habuit, et ipsos homines expensis suis per medium annum vel circa tenuit. Interrogatus quo tempore? Dixit quod tempore æstivo fuerunt dd. castra recuperata, et primo anno, quo d. D. Petrus fuit ad d. ecclesiam Metensem elatus.

157 Super XL articulo dixit, contenta in d. articulo fore vera; reddens rationem, quia præsens erat, et ita vidit et audivit. Interrogatus, si vidit aliquem vel aliquos captivos, quibus præfatus Dominus Petrus misereretur? Dixit quod sic; nam sæpe ad visitandum et confortandum incarceratos, ac etiam ad confitendum eos mittebat ad carceres et alia loca, ubi detenti erant, magistrum Joannem de Marchia, magistrum suum, et Dominum Henricum de Ponte, eleemosynarium suum, presbyteros; et hoc vidit in loco de Vico. De nominibus incarceratorum non C recordatur; et ultra dixit, quod d. Dominus Petrus mitigabat Dominum Comitem S. Pauli, ne incarceratis et captivis ultra modum damna inferret, sed eosdem amabiliter tractaret. Interrogatus, quomodo scit? Dixit, quod ita vidit et audivit pluries in loco de Vico, de primo anno electionis d. D. Petri ad ecclesiam Metensem. *de Beati misericordia in captivos;*

Super XLI et XLII articulis dixit, quod audivit inter dd. Dominos Petrum et Comitem diversos tractatus de obligatione et donatione patrimonii, et præsens fuit tam Parisiis, quam in Lotharingia : nam audivit quod præfatus D. Card. voluit D. Comiti S. Pauli, fratri suo, dare totum suum patrimonium, et ultra octo mille francos ad finem, ut Ecclesiam Metensem liberaret. Interrogatus, a quibus dici audivit? Dixit, quod a Nicolao Clacquin, qui in hujusmodi tractatibus erat; etiam fama erat inter familiares d. D. Petri, *de oblato proprio*

Super XLIII articulo dixit, quod ad curiam venit et quotidie in devotionibus crescebat, et credit, quod de mandato D. N. Papæ venit.

158 Testis II super XXXVI articulo deposuit, contenta *ejus* fore vera, causam reddens, quia vidit Parisiis et hic in Avenione. *Patrimonio*

Super XXXVII articulo dixit, quod D. N. Papa modernus de persona d. D. Petri providit ecclesiæ D Metensi, et credit, ut in articulo continetur.

EX MSS. AVENION.

Super XXXVIII dixit, quod D. N. Papa eumdem D. Petrum in Diaconum Cardinalem assumpsit, nescit tamen qua occasione.

Super XXXIX articulo dixit, contenta *ejus* fore vera : causam suæ scientiæ reddens, quia in societate d. D. Petri Cardinalis, et Domini Comitis S. Pauli, ipse loquens erat, quando castra fuerunt recuperata; videlicet castra de Vico, de Nomeneyo, de Baccareto, de Mediovico et de Marsallo, et ipse una cum supradictis Dominis Petro Card. et Comite, intravit in ipsis castris, et fuerunt dd. castra cum magnis sumptibus et expensis recuperata; quia in hujusmodi recuperatione fuerunt bene mille et quingentæ lanceæ. *pro sumptibus bellicis,*

Super XL articulo dixit, se tantum scire, videlicet quod ipse miserebatur multum captivis, nec volebat quod traderentur morti; quantum in eo erat, et quantum poterat, exhortabatur d. Comitem fratrem suum ad misericordiam faciendam illis captivis; et ita vidit d. loquens et audivit, et præsens fuit quando E d. D. Petrus Card. fratrem suum Comitem rogabat pro captivis.

Super XLI dixit, se tantum scire, quod pro liberatione ecclesiæ Metensis, tractavit cum fratre suo Dom. Comite S. Pauli præfatus D. Petrus; taliter, quod gentes armorum recesserunt a castellis ecclesiæ Metensis, et pro hoc voluit d. D. Cardinalis d. D. Comiti, ejus fratri, dare patrimonium suum, in diminutionem stipendiorum gentium armorum. Interrogatus, quantum poterat valere patrimonium suum singulis annis? Dixit quod poterat valere mille ducentas libras Parisienses vel circa.

159 Interrogatus, si fuit præsens in tractatu habito inter eosdem fratres? Dixit, quod pro parte Domini Comitis erant tractatores duo milites, quorum unus vocatur le Baudrain de la Hense; de nomine secundi non recordatur; et pro parte D. Petri Card. erant tractatores DD. Joannes de Marchia, auditor ipsius Domini Petri, D. Hugo le Chaudronier camerarius, Nicolaus Clacquin, et ipse loquens; et ad tantum devenerunt tractatores hinc inde, quod de triginta millibus, quos petebat d. Comes S. Pauli, memoratus D. Petrus Cardinalis voluit sibi dari viginti mille, quos noluit supradictus Comes; et tamen recesserunt tractatu non completo et hoc fuit in Lineio. Postmodum vero dicti Domini, Petrus Card. et Comes S. Pauli, Parisiis super hoc habue- F runt tractatum, et semper idem D. Petrus Card. Domino Comiti fratri suo offerebat suum patrimonium.

Super XLII articulo dixit d. loquens, se referre ad deposita in XLI articulo immediate præcedenti.

Super XLIII dixit, contenta *ejus* fore vera : causam reddens, quod cum D. Petro Cardinali præsens fuit ab illo tempore citra, et usque ad ejus obitum.

160 Testis VI dixit, quod fuit discordia inter D. Card. et Dominum Comitem S. Pauli, fratrem suum, ex eo, quod præfatus D. Comes petebat certam summam pecuniarum pro certis hominibus armorum, quos cum d. D. Cardinale, ad recipiendum possessionem d. ecclesiæ Metensis, duxerat, et diutius tenuerat suis propriis sumptibus et expensis, pro recuperandis castris et villis d. episcopatus Metensis, occupatis per gentes prædecessoris ipsius D. Episcopi, et ratione expensarum et stipendiorum prædictorum, quam summam communiter existimabat ipse D. Comes ad summam viginti quatuor vel viginti quinque millium francorum. Quod audiens præfatus D. Petrus C. respondit, quod nullo modo terras ecclesiæ Metensis obligaret. Ex quo fuit discordia *et possessione*

IX MSS. AVENION.

A cordia maxima inter eosdem, et fuerunt aliqua verba injuriosa, ubi D. Card. respondit, quod ipse mallet alienare patrimonium suum, quam obligare patrimonium ecclesiæ suæ prædictæ. Interrogatus, quomodo præmissa scit? Dixit, quod ipse fuit unus ex tractatoribus concordiæ, inter ipsos D. Card. et D. Comitem; et ulterius dixit, se non plene recordari de pluri, salvo quod totum residuum remansit inter manus Domini de Couciaco discutiendum; quid factum fuerit expost, nescit; sed de hoc se refert ad præfatum D. de Couciaco.

Ecclesiæ Metensis.

161 Testis VIII, super negotiis ecclesiæ Metensis, et recuperatione castrorum ejusdem, fuit interrogatus. qui dixit, quod post promotionem d. D. Cardinalis ad d. ecclesiam, ipse D. Petrus, una cum Domino comite S. Pauli, fratre suo, et nonnullis armorum hominibus, iverunt ad recipiendam ecclesiæ Metensis possessionem; et possessione hujusmodi adepta, invenerunt nonnulla castra et villas ad d. ecclesiam pertinentes, per parentes et familiares Episcopi defuncti, prædecessoris sui, occupatas; quæ quidem castra, et villas, ipse D. Petrus cum adjutorio d. fratris sui, manu armata recuperavit; et quia homines armorum in hujusmodi recu- B peratione, ad requisitionem Comitis supradicti venerant, ipse D. Comes S. Pauli ab eodem D. Petro Card. de expensis et stipendiis gentium armorum petiit sibi satisfieri; et tandem volebat d. D. Comes magnam pecuniæ summam habere, et ultra viginti millia francorum; pro quibus volebat, quod d. D. Petrus, sibi castra et villas ecclesiæ Metensis obligaret, usque ad satisfactionem expensarum et stipendiorum supradictorum.

Exponitur factum

162 Quod audiens præfatus D. Petrus C., sibi respondit, quod nullo modo sibi terras ecclesiæ obligaret; ex quo fuit discordia maxima inter eosdem D. Petrum C., et Comitem; et in tantum, quod d. loquens dubitaret, ne Comes insurgeret contra d. D. Petrum C., etiam vi armorum. Et tunc ipse D. Petrus rogavit Dominum loquentem, ut traderet sibi unum de suis militibus pro conservatione castrorum, pertinentium ad ecclesiam Metensem, quod fecit d. loquens; qui quidem miles in nonnullorum Dominorum præsentia juravit, quod in castris et fortalitiis ecclesiæ Metensis, non permitteret intrare, nisi D. Joannem de Luxemburgo, fratrem ipsorum Domini Petri et Comitis, et D. de Couciaco.

de refundendis sumptibus,

C Tandem vero supradictus loquens, videns istam dissensionem inter fratres prædictos, d. D. Petro exposuit, quod ipse erat junior fratre suo Comite, et ab ipso habebat, quidquid tenebat. Sciebat etiam, quod d. Comes, in recuperatione castrorum ecclesiæ Metensis, maximas pecunias exposuerat pro ipso, in hujusmodi recuperatione castrorum, et paratus erat sibi satisfacere, sed nullo modo sibi vel alicui alteri terras et castra ecclesiæ obligaret, etiamsi deberet pro hoc mori; sed paratus erat, quod frater suus d. Dominus Comes reciperet patrimonium suum, quod valere poterat singulis annis DCCC libras Turonenses, et ultra, ut dicebat; et de residuo paratum se offerebat ad terminos sibi assignatos solvere.

in bello factis, a fratre B. Petri.

163 Et hoc ipse loquens supradicto D. Comiti retulit; quod d. D. facere renuit, et recusavit: quibus sic actis, præfatus Dominus loquens, de voluntate, et ad rogamina d. D. Petri Card. recepit in suis manibus regimen temporalitatis et custodiam castrorum ecclesiæ Metensis in suis manibus, et tum ipse loquens incepit tractare concordiam inter dd. fratres; qui tractatus duraverunt tam Parisiis et in Lotharingia, quam hic Avenione, usque ad obitum d. D. Petri C. Tamen audivit, quod D. Petrus in testamento suo ordinavit, quod supradictus D. Comes haberet certam quantitatem pecuniarum, de qua se D refert ad testamentum. Alia dixit se nescire.

Exponitur quotennis fuerit Ep. Metensis,

Testis X super XXXVII articulo dixit, quod D. N. Papa providit d. D. Petro de ecclesia Metensi, et credit, quod tum d. D. Petrus erat ætatis XV annorum vel circa.

et Cardinalis.

Super XXXVIII articulo dixit, quod d. D. Petrus assumptus fuit ad cardinalatum, et fuit sibi ecclesia Metensis dimissa in commendam. Qua de causa, ignorat.

Super XXXIX articulo dixit, se nihil scire nisi de auditu dici a familiaribus d. D. Petri Card., a quibus audivit dici, contenta in d. articulo fore vera ; et, ut dicit, hoc erat vox et fama in hospitio d. D. Petri C.

Super XL et XLI articulis dixit, se nihil scire, nisi de auditu dici a familiaribus d. D. Petri C.

Tentata concordia de suprad. sumptibus bellicis.

Super XLII dixit, se audivisse, contenta ejus fore vera, a magistro Joanne de Marchia, auditore, Hugone le Chaudronier, camerario, Nicolao Clacquin, et a pluribus aliis de familia d. D. Petri; ipseque loquens dixit, quod Parisiis super ista materia, in articulo contenta, plura memorialia scripsit, et apparet ipsi loquenti, quod in illis scripturis habebatur mentio specialis, de contentis, in dd. articulis. Interrogatus, si habebat illas scripturas? Dixit, quod E non. Interrogatus, ad cujus instantiam scripsit illa memorialia. Dixit quod ad instantiam supradictorum, auditoris, camerarii et Nicolai Clacquin. Fuit Parisiis, dum tractabatur de concordia inter d. D. Cardinalem, et D. Comitem S. Pauli, post recuperationem castrorum ecclesiæ Metensis per d. D. Comitem, ut dicitur factum : etiam tunc temporis fama erat inter familiares d. D. Petri, de contentis in d. articulo.

Super XLIII articulo *deposuit*, quod cum d. D. Petro Card. venit ad curiam Romanam, et poterat esse ætatis in art. contentæ. Vidit d. D. Petrum, bene conversantem, et multi super actibus suis plurimum mirabantur.

Super XLIV articulo dixit, quod audivit a d. D. Petro quod sibi multum displicebat, quod episcopatum suum regere non poterat, nec populum suum manutenere.

Iteratum testimonium qua ætate factus sit Ep.,

164 Testis XI super XXXVII articulo dixit, quod d. D. Petrus fuit *electus* ad ecclesiam Metensem in decimo quarto suæ ætatis anno, et per D. N. Papam de eadem *ei* provisum, qua intentione ignorat; bene dixit d. loquens, quod tunc temporis castra ecclesiæ F Metensis supradictæ, erant per schismaticos occupata, et per amicos defuncti Episcopi.

et Cardinalis.

Super XXXVIII articulo dixit d. loquens, quod per D. N. Papam fuit d. D. Petrus in Card. Diaconum assumptus, ecclesiam Metensem in commendam dimittendo, qua occasione ignorat.

Recuperata castra ecclesiæ Metensis;

Super XXXIX articulo dixit, quod castra ecclesiæ Metensis fuerunt cum potentia D. Comitis S. Pauli, et bona diligentia d. D. Petri Cardinalis (qui præsens fuit in actibus bellicis et recuperationibus castrorum et villarum) liberata et recuperata cum magnis sumptibus, periculis et expensis ; si vero d. D. Petrus promotionibus supradictis consensit, causa in articulo contenta, dixit, se nescire. Interrogatus, quomodo scit, quod dicta castra fuerunt recuperata? Dixit, quod præsens fuit in exercitu, associando d. D. Petrum. Interrogatus de tempore? Dixit quod primo anno promotionis d. D. Petri ad cardinalatum.

quam misericors B. Petrus erga captivos.

Super XL dixit, quod quando aliqui rebelles homines fuerunt per d. Dominum Comitem, et gentes suas capti ; sæpe dictus Dominus rogabat d. D. Comitem fratrem suum, ut misericors esset eis.

Super XLII dixit, quod postquam fuit recuperatio castrorum

A castrorum facta, D. Comes S. Pauli, voluit habere satisfactionem de laboribus et stipendiis armatorum, voluitque pro istis recipere duo castra ad d. ecclesiam Metensem spectantia, et super hoc fuit idem D. Comes d. D. Petro locutus, qui quidem d. D. Petrus consentire noluit, timens ne dicta castra libere possent a manibus d. D. Comitis recuperari : et quia idem D. Petrus pecunias non habebat, unde solveret d. D. Comiti, obtulit sibi patrimonium suum. Interrogatus, si d. patrimonium recepit in solutum? Dixit quod non. Interrogatus, de valore d. patrimonii : dixit quod singulis annis valere poterat MCC francos.

Super XLIII dixit, contenta in d. articulo fore vera, causam reddens dicti sui, quod vidit litteras D. N. Papæ d. D. Petro destinatas, et eas legit; nam cum fuit Avenione, erat valde devotus et maturus in moribus, et omnes, præsertim cum eo conversantes, mirabantur.

Promotus ad cardinalatum, habuit eccl. Met. in commendam.

165 Testis XII super XXXIX dixit, quod d. D. Cardinalis promotus fuit ad ecclesiam Metensem, et deinde ad cardinalatum, dimissa sibi ecclesia Metensi in commendam. Bene scit, quod D. Petrus cum magnis sumptibus, periculis et expensis, castra B ecclesiæ Metensis recuperavit, causam reddens, quia ipse loquens præsens fuit in recuperatione aliquorum castrorum cum d. D. Petro.

De expensis bellicis,

Super XLI et XLII articulis dixit, se tantum scire, videlicet, quod pro solutione stipendiorum gentium armorum, qui cum D. Comite S. Pauli ad recuperationem castrorum ecclesiæ Metensis [venerant], inter dd. Dominos Petrum Card., et Comitem S. Pauli fuit altercatio; nam præfatus D. Comes petebat pro hujusmodi stipendiis quadraginta mille francos; postmodum ad viginti sex mille venit d. Comes, deinde ad decem et octo; pro quibus volebat d. D. Comes, quod præfatus D. Card. sibi pro summa decem et octo mille francorum, ecclesiam Metensem obligaret; videlicet aliqua castra, ad d. ecclesiam spectantia. Cui quidem D. Comiti d. D. Petrus C. respondit, quod numquam ecclesiam obligaret, sed pro solutione hujusmodi stipendiorum, obtulit sibi patrimonium suum, et ultra dictum patrimonium voluit sibi dare certas pecuniarum summas, solvendas certis terminis sibi assignandis, quod facere recusavit d. Comes, et super hoc fuerunt diversi tractatus inter præfatos DD. Cardinalem et Comitem.

interceptis castris,

C Testis XIII super XXXIX articulo dixit, se tantum scire de contentis in d. articulo, scilicet quod d. Dominus Petrus accessit ad partes cum fratre suo Domino comite S. Pauli et pluribus hominibus armorum et recuperavit villas et castra de Vico, de Marsallo, de Medio vico, de Nomeneio, quæ erant in manibus intrusi....., et comitis de Salinis. Interrogatus quomodo scit? Dixit, quod in omnibus supradictis præsens fuit, cum dd. fratribus, recipiendo possessionem dd. villarum et castrorum.

inhibita ecclesiæ effractione a Petro.

Super XL articulo dixit, quod pluries vidit d. Dominum Petrum impedire mala, et quantum poterat, dicto et facto impediebat; causam reddens, quia ipse loquens præsens erat, et in pluribus locis, quæ longum esset narrare, et inter cetera accidit quod dum ipse D. Card., et D. Comes, frater suus, irent Metas pro possessione episcopatus Metensis adipiscenda, ipsi steterunt in quadam villa, prope Metis, in qua applicuerunt de nocte, et non poterat reperiri ignis, excepto quod in ecclesia ipsius villæ erat lampas ibi ardens, et ostia ecclesiæ erant clausa, ita quod nullus poterat intrare, nisi frangerentur ostia, vel fenestræ vitreæ ; unde aliqui hoc videntes, volebant statim portam ecclesiæ frangere ; quod statim inhibuit d. D. Card. nec tunc intraverunt, et tunc oportuit quod mitterent pro igne bene longe a villa, D ita quod erat quasi media nox, quando reversus fuit ille, qui asportavit ignem, et sic dd. fratres cum tota comitiva steterunt usque ad d. horam sine igne, nec candela. Interrogatus, quomodo scit? Dixit, quod præsens erat, quando Dominus sic inhibebat.

EX MSS. AVENION.

Tentata omnia

166 Super XLI et XLII articulis dixit ea, quæ sequuntur : postquam enim d. Dominus Cardinalis, et Dominus Comes ejus frater, cum maxima multitudine gentium armorum recuperaverant episcopatum Metensem, in quo fuerunt cum magnis expensis et oneribus, et in campis extra fortalitia stabant, ubi fiebant tractatus, tam in schismaticis, quam cum Burgensibus d. episcopatus. Dictus Dominus Comes existens cum d. Domino Card. in castro de Vico, quod est principale castrum, et clavis totius episcopatus, voluit scire quanta in summa d. D. Cardinalis prædictus posset sibi teneri occasione prædictorum, et litteras obligatorias habere. Pro quibus expediendis d. D. Comes congregavit notabiliores milites, quos secum habebat; qui cum consilio d. D. Card. tractabant, et litteras de quadraginta quatuor millibus francis habere volebant, et post plures tractatus, pro tunc nulla potuit haberi concordia, quod videns D. Comes, voluit quod aliquis E mitteretur ad capitulum Metense, pro habendo suo consensu de aliqua summa, de qua ipsi cum D. Card. litteras sigillarent.

pro solutione sumptuum militarium,

167 Et pro hac causa missus fuit ad capitulum d. loquens, qui in capitulo renuntiavit ea, quæ sibi injuncta erant; et finaliter Domini de capitulo, numquam litteras de summa dictorum quadraginta quatuor millium, concedere voluerunt; et propter hoc remanserunt negotia absque aliqua concordia. Dixit ulterius d. loquens, quod etiam postmodum in Lineio fuerunt pluries congregati illi de consilio dd. Dominorum Card. et Comitis; sed breviter, numquam potuit fieri nec haberi una conclusio, in qua partes remanerent concordes.

pro se factorum, a fratre suo,

Quibus sic actis, D. Card. reversus fuit Parisios, ubi plura et magna consilia et cum magnis Dominis tam cum D. Card. Laudunensi, quam aliis de consilio Regis, et pluribus aliis habuit, et pluries fuit C. Cardinalis erga Regem, et ad Duces Biturigum et Burgundiæ, pro habendo bono tractatu, cum fratre suo, cum quo per medium cujusdam amitæ, Dominæ Joannæ Comitissæ de Faulrenberg tractaverat, mediante suo patrimonio, sibi jure naturæ debito, quod F fuit æstimatum pro tunc inter decem et duodecim millia francorum auri : videns enim d. D. Cardinalis, quod ecclesia Metensis posset pati detrimentum in futurum, nisi ipse apponeret remedium, exprese voluit et consensit, quod d. patrimonium suum poneret pro ecclesia; non obstante quod multi sibi consulerent contrarium, allegantes et dicentes, quod erat factum ecclesiæ, et quod propter hoc non debebat heredes suos exheredare, quibus tamen non obstantibus nullus fuit finalis tractatus.

ne gravaretur ecclesia Metensis.

CAPUT XI.

Crucifixi apparitio, supremus morbus, testamentum, virtutes morti præviæ, et nonnulla alia ejus adjuncta.

Testium depositiones de apparitione Crucifixi,

I*ngressum aperiant ad præsens argumentum articuli interrogatorii, huc spectante :* LXXIV. Item quod d. D. Petrus, verisimiliter credendum est, quod a Deo multas, et magnas visitationes habuit, et consolationes, licet hoc hominibus esset ignotum. Unde quadam die contigit, dum esset in Castronovo, cum D. N.

EX MSS. AVENION.

A D. N. Papa, et ardentius prolixiusque solito, in oratione stetisset, apparuit sibi in forma visibili Dominus noster Jesus Christus, in illo statu, in quo erat, dum pendebat in Cruce; et hoc cuidam de DD. Cardinalibus, sibi valde familiari, in illo instanti revelavit, prius ab ipso exigens juramentum, ut hoc secretum haberetur. Quod et idem D. Cardinalis post ejus mortem, prout decebat, revelavit.

mutatione aeris,

LXXVI. Item quod d. D. Petrus propter infirmitatem, de consilio medicorum, propter meliorem aerem habendum, translatus fuit de Avenione ad Villamnovam ultra pontes, ubi passim debilitatus est usque ad ejus obitum.

patientia in morbo,

LXXVIII. Item quod in sua infirmitate adeo fuit patiens, quod numquam conquestus est, nec molestus [fuit] suis servitoribus; et dum ab eo peteretur, quomodo sibi esset; continuo hilari facie respondebat; Bene, Dei gratia; et adeo jucunde, quod videretur non pati. Imo d. infirmitatem, et alias corporis passiones cum magna cordis exultatione sustinebat, et plura et majora supplicia pro Christo pati ardenter desiderabat. Solitus erat dicere, quod felix esset, qui martyrium pro Christo sustineret; dicens ulterius, quod non reputaret sibi grave, cum ipsum semel B mori oporteret, martyrium pro Christo sustinere; et hoc optabat sæpissime, ut per martyrium, vitam istam temporalem finiret.

pietate constanti,

LXXIX. Item quod ab illo tempore usque ad Ascensionem Domini languebat, et illa die et expost cum suis familiaribus comedit satis lætus, quamvis esset debilis ultra modum, ac sic usque ad festum S. Joannis Bapt., quo tunc ex toto decubuit, et non valens surgere, transivit tempus cum magna devotione et patientia, in orationibus insistendo, et vitas Patrum, et aliorum sibi legendo, et coram eo legi faciendo, Missas devotissime audiendo; medicis tunc desperantibus de ipsius vita, et maxime medico Italico, qui ante speraverat, imo promiserat ipsum curare.

usu balnei,

LXXX. Item quod circa festum B. Joannis cœpit uti balneo, de consilio medicorum, nec valebat ulterius surgere, sed vehebatur de loco ad locum, et celebrabatur sibi Missa intra cameram. Quoniam, quamdiu potuit se movere, semper ad oratorium hora Missæ et orationis accessit, et ibidem orationes suas solitas cum maxima cordis exultatione dicebat.

obtentis indulgentiis,

LXXXI. Item quod infirmitate ingravescente, sup- C plicavit Domino nostro, ut sibi indulgentiam plenæ remissionis concederet; sicque ejus confessor etiam circa mortis articulum posset eum absolvere, plena potestate sibi concessa. Quod D. N. Papa concessit, ut totiens, quotiens vellet, illa gratia uti posset; sed et condere testamentum, eligere executores, quos vellet; quod et fecit.

electione vilissimæ sepulturæ,

LXXXII. Item quod de testamento suo disponens, humilibus semper consentiens, illud insigne humilitatis de sua sepultura ordinavit, ut si in limitibus Romanæ curiæ decederet, in medio sepultorum pauperum in cœmeterio S. Michaelis, et extra capellas tumularetur; si vero extra curiam in itinere, eo quod consilio medicorum ordinatum fuerat ipsum ferri Parisiis, aeris *et sanitatis* gratia; illo casu, quo moreretur ultra Lugdunum, suam elegit sepulturam in cœmeterio Innocentium Parisiis, in medio pauperum ibidem sepultorum.

et exequiarum;

LXXXIII. Item quod ordinavit, ut in die sepulturæ ejus et exequiarum, tantum pro luminari essent tres cerei, in honorem Trinitatis, quilibet septem librarum: quorum duo ponerentur ad caput, et unus ad pedes. Sed et cum difficultate fuit inclinatus ab his, qui sibi aderant, ut dd. tribus cereis apponerentur faculæ XII.

LXXXIV. Item quod ordinavit, ut relictis sericis et aureis pannis, de grosso panno burelli grisei, cum D Cruce rubra, cooperiretur ipsius feretrum, super quo et corpus ejus positum deferretur ad tumulum.

LXXXV. Item quod in die festi Apostolorum Petri et Pauli confessus fuit, et Missam devotissime audivit; et primo d. gratia indulgentiæ plenæ remissionis usus fuit, et absolutionem habuit a suo Confessore, et incontinenti petiit sibi dari Sacramentum Eucharistiæ, in lecto jacens, quod mira devotione, et cum maxima lacrymarum abundantia suscepit; ita ut omnes adstantes provocaret ad fletum.

sacro viatico,

LXXXVI. Item quod ab illa die, usque ad diem obitus, omni die confessus est, et quandoque bis in die, nec audebat ejus confessor ipsum elongare; rogatus per eum, ut semper præsens adesset.

quotidiana confessione,

LXXXVII. Item quod illis diebus supplicari fecit D. N. Papæ, quod recommendatos haberet suos familiares et servitores, et juxta eorum merita eis provideret de beneficiis, per eum resignatis, quod et factum est.

LXXXVIII. Item quod die 2 Julii d. anni, petiit sacram Unctionem, quam et suscepit devotissime, ad omnia ministeria respondendo ipsemet, et membra sua exhibendo, ac si esset sanus; quamvis potius videretur esse mortuus, quam vivus, et ibidem coram omnibus se petiit absolvi auctoritate D. N. prædicta, E et fuit iterum absolutus.

extrema Unctione;

LXXXIX. Item quod idem D. Petrus, eadem die tribus vicibus fuit confessus, semel ante sacram Unctionem, et bina vice post.

XC. Item quod eadem die paulo ante mortem, dum confitebatur, transferri se fecit de lecto, ubi jacebat, ad unum cubile proximum, ubi complevit confessionem inceptam; a quo, dum reportari vellet ad lectum supradictum, dixit Stephano, cubiculario suo, qui formidabat ipsum amplecti, ne ipsum læderet; Quid times? fac de me, sicut de uno mortuo; et sic portavit eum ad lectum solus inter brachia, præsente Confessore.

desiderio mortis,

XCI. Item quod post horam Vesperarum ejusdem diei, cœpit gravari a somno; ita ut diceret Confessori, quod modicum recederet. *Qui* dixit, quod non erat bonum, ipsum dormire, ut melius de nocte posset quiescere. Qui replicans dixit ei, quod modicum pateretur, ut clauderet oculos, et statim post cœnam vellet sibi loqui. Quod advertens d. Confessor, existimansque ipse horam esse propinquam, ut erat, dixit sibi; Non cogitetis ulterius cœnare in hoc mundo, quia hodie cœnam facietis cum Deo, F quod tam diu optastis. Ad quod verbum excitatus est ab illa somnolentia, et eidem Confessori ter regratiatus est, junctis manibus, cum magna hilaritate, et gaudiosis lacrymis dicendo: O utinam Domine! O utinam Domine!

monitis fratri datis,

XCII. Item quod eadem hora fecit adesse fratrem suum Andream de Luxemburgo, admonens eum, ut Deum timeret, et peccata fugeret etc. et in fine verborum sibi recommendavit sororem suam Joannam, et servitores suos, et singulariter Michaelem Alant, ejus cubicularium, et Nicolaum Clacquin; ubi et assistentes omnes provocavit ad fletum, ac fleverunt omnes.

morte placidissima.

XCIII. Item quod iis dictis, dum d. Andreas, frater suus, iret cum protonotario de Crepicordio ad cœnam circa solis occasum, eo quod tarde venisset d. protonotarius, existentibus in camera camerario suo, Confessore, et medico Italico, d. medicus prædictos camerarium et Confessorem inter cortinas vocavit, ut aspicerent ipsum D. Petrum, quem viderunt quasi orantem, oculis apertis et labiis paululum moventibus. Unde ipsis dubitantibus, ne agonizaret, sicut faciebat, sibi posuerunt in manu candelam benedictam accensam, ipso Confessore recom-

A recommendante ipsius animam, more ecclesiastico et dum legeret orationem, ubi fit memoria de B. Thecla et Agnete, et legerentur earum nomina, ipse oculos aperuit, nec expost apparuit in eo signum vitale; sed quamvis attenti essent *circumstantes*, ad considerandum animæ exitum, judicare nequiverunt magno spatio, an esset mortuus vel vivus. *Super his deposuerunt testes ea, quæ sequuntur.*

Variæ depositiones

169 Testis I super LXXIX articulo, et suo medio juramento deposuit, contenta *ejusdem* fore vera; causam reddens, quod ita vidit, et etiam plures alii sui familiares.

Super LXXX articulo dixit, contenta *ejus* fore vera; causam reddens, quia D. Episcopus Constantiensis in Normannia, de mandato D. N. Papæ portavit præfato D. Petro plenam demissionem omnium peccatorum, et etiam licentiam testandi, prout in art. continetur; et hoc vidit ipse loquens, et præsens fuit.

Super LXXXVIII articulo dixit, quod in sacra Unctione non fuit, quia noluerunt familiares, quod præsens esset; sed bene audivit ab aliquibus præsentibus, quod devotissime recepit.

B Super XCI articulo dixit, se bene audivisse, quando præfatus D. Confessori suo fuit regratiatus ex eo, quod nuntiaverat sibi horam mortis.

germani fratris

Super XCII articulo dixit, verum esse, quod d. D. Petrus fecit venire in præsentia sua d. testem loquentem, fratrem suum, præsente etiam D. Episcopo Constantiensi, et ipsi loquenti dixit: Andrea frater, tu fuisti nutritus de bonis ecclesiæ Metensis: ideo rogo te, ut potius eligas vitam ecclesiasticam, quam secularem, et tunc D. Petrus eidem testi dedit annulum, et D. Constantiensi unum alium. Dixit etiam ipse loquens, quod sororem suam Joannem et familiares suos, illa die de mane sibi recommendaverat; ad quam exhortationem ipse loquens vitam ecclesiasticam elegit, quam, ut dixit, eligere non intendebat.

Testis II super LXXVIII articulo dixit, quod valde fuit patiens in sua infirmitate. Dixit etiam, quod, dum peteretur ab eo, quomodo sibi esset? Respondebat; Bene, Dei gratia.

B. Petri

Super LXXIX articulo dixit, quod, dum idem D. Petrus infirmabatur in Villanova, continue surgebat, et in capellam ibat pro Missa audienda, et quando surgere non poterat, in camera sua Missam coram eo celebrari faciebat, semper tam in audiendo C Missam, quam aliter devotissime insistendo.

Super LXXX articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera: causam reddens, quia ita vidit, et præsens fuit.

Super LXXXI articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera: causam dicti sui reddens, quod D. Episcopus Constantiensis in Normannia protonotarius de Crepicordio, præfato D. Petro Cardinali jacenti in lecto, de mandato D. N. Papæ portavit remissionem peccatorum suorum, et testandi licentiam.

Super LXXXII, LXXXIII, et LXXXIV articulo; refert se ad testamentum.

Super LXXXV articulo dixit, contenta *ejus* fore vera: quia ita vidit, et præsens fuit, et, ut dixit, flevit.

Super LXXXVII dixit, contenta *ejusdem* fore vera; causam reddens, quia rotulam vidit, et ipsemet loquens habuit, virtute gratiæ illius, canonicatum et præbendam Cathalaunensem.

Super LXXXVIII articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera: quia præsens erat, et ita vidit.

Super XCI articulo dixit, quod audivit a magistro Ægidio, d. D. Petri confessore, verba in articulo contenta dici.

Super XCII articulo dixit, quod præsens erat, quando d. D. Cardinalis d. Andreæ, fratri suo, D recommendavit familiares suos, et specialiter nominatos in articulo.

EX MSS. AVENION.

Super XCIII articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera, quia præsens erat, et ita vidit.

Testis IX super LXXIV articulo dixit, quod post obitum d. D. Petri audivit a D. Card. Salutiarum *et aliorum* dici, contenta *ejusdem* fore vera.

Super LXXVII articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera, causam reddens, quia præsens erat, et d. Dominum associabat· et accidit semel quod d. D., pro orando ad ecclesiam de mane ante hospitium reverendissimi Patris, D. Cardinalis Salutiarum, cecidit in terram lubricando propter corporis debilitatem. Dixit etiam quod non obstante, quod officium Carthusiensium esset valde prolixum, nihilominus tamen, audito officio, ipse D. Petrus ibidem per magnam pausam orabat; adeo quod familiares d. D. Petri attædiabantur, quamvis non essent ausi sibi dicere; sed d. loquentem admonebant, ut sibi diceret.

Super LXXVIII articulo dixit d. loquens, in d. articulo fore vera; causam reddens, quia ita vidit, et a d. D. Cardinali verba, in articulo contenta, dici audivit: videlicet, quod felix esset, qui martyrium E pro Christo sustineret: dicens etiam, quod non reputaret sibi grave, cum ipsum semel mori oporteret, martyrium pro Christo sustinere.

Super LXXIX articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera; causam reddens, quod ita vidit, et præsens fuit, et cum d. D. Cardinali pransus fuit die festo Ascensionis Domini; et post continuo fuit cum d. D. Card., usque ad ejus obitum, et legebat, et Missas dicebat coram eodem D. Petro Cardinali. Interrogatus, qualem morbum patiebatur D. Petrus? Respondit, quod erat phthisicus, et juxta relationes medicorum, in ultima specie et incurabili; nam spuebat sanguinem, et pulmonem per os, et habebat pustulas in faucibus, et arteriis, et gutture; in tantum, quod cibaria vix poterat deglutire, et similiter potum, et sic perseveravit usque ad ejus obitum. Interrogatus, si d. D. Petrus rogabat Deum, quod ab illa infirmitate liberaretur? Dixit, quod non audivit; sed ipse D. Cardinalis eidem loquenti pluries dixit, quod rogaret Deum, ut daret sibi bonam patientiam, et faceret de ipso voluntatem suam.

Super LXXX articulo dixit, contenta *ejus* fore vera: causam reddens; quia vidit præfatum D. F Petrum in balneo, et alibi, ut in articulo continetur.

super articulis,

Super LXXXI articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera, causam reddens, quia D. Episcopus Constantiensis in Normannia, qui tunc erat protonotarius de Crepicordio, nominatus fuit mediator, et ipse loquens fuit executor mandati D. N. Papæ, et ipsum septies illa auctoritate Papali absolvit, et semel publice, videlicet in extrema unctione prædicti D. Petri, in nonnullorum præsentia, fide dignorum.

Super LXXXII dixit, contenta *ejusdem* fore vera: causam reddens, quod d. testis est in testamento, et se refert ad testamentum d. D. Petri. Interrogatus, quare elegit sepulturam in cœmeterio illo S. Michaelis? Dixit, quod audivit a d. D. Petro, quod semel fuerat Parisiis infirmus, et elegerat sepulturam suam in cœmeterio Innocentium Parisiis, in quo pauperes sepeliuntur; et sic adinstar illius elegit sepulturam in cœmeterio illo S. Michaelis, in quo sepultus est; et dixit d. loquens, quod causa humilitatis et devotionis ista ordinavit.

Super LXXXIII articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera, et de hoc refert ad testamentum, in quo præsens

EX MSS. AVENION.

A præsens fuit. Interrogatus, quare tam parum habere voluit luminarium? Dixit quod causa humilitatis. Nam in ordinatione hujusmodi præfatus D. Cardinalis publice dixit, quod melius volebat, quod solverentur creditores sui, quam ponere *sumptus* in fastu sepulturæ; vel aliter pauperibus darentur.

Super LXXXIV articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera: et ita cavetur in testamento, prout in articulo ponitur; sed D. N. Papa voluit, quod ponerentur panni aurei desuper panno burelli grosso.

Super LXXXV articulo dixit, d. articulum veritatem continere, causam reddens, quia vidit et præsens fuit, quando d. Hugo Chaudronnier, camerarius d. D. Petri, administravit eidem D. Petro Eucharistiam. Qui quidem D. Hugo, et plures alii de circumstantibus, flebant, et ipsemet loquens flebat. *interrogatoriis,*

Super LXXXVI dixit, contenta *ejus* fore vera, causam reddens, quia præsens fuit, et d. D. Petrum audivit de confessione.

Super LXXXVII articulo dixit, contenta *ejus* fore vera; causam dicti sui reddens, quod præsens fuit, quando ista dicebat D. Lodevensi Episcopo, et D. Constantiensi supradictis. B

Super LXXXVIII articulo dixit, ipsum articulum continere veritatem, causam reddens, quod præsens fuit, et Sacramentum unctionis ministravit supradicto Domino Petro, de mandato Domini nostri Papæ, quod Sacramentum devotissime suscepit, et alia fecit, sicut in articulo continetur.

Super LXXXIX articulo dixit, contenta *ejus* fore vera: causam reddens, quia præsens fuit, et d. Dominum audivit de confessione. *proxime*

Super XC articulo dixit, contenta *ejus* fore vera: causam reddens, quia præsens erat in mutatione, et audivit d. D. Petrum verba, in articulo contenta, Stephano cubiculario suo dicentem. Interrogatus, si in mutatione erant aliqui præsentes? Dixit, quod ipse loquens erat præsens una cum cubiculariis *ejusdem* D. Petri, qui quidem DD. cubicularii ad unam partem cameræ erant, dum d. D. Petrus se confitebatur.

Super XCI articulo dixit, et suo medio juramento deposuit, contenta in d. articulo fore vera, causam reddens, quia confessor erat d. D. Petri, et sibi loquenti fuit facta per d. D. Petrum regratiatio in articulo contenta. Interrogatus d. loquens, de modo regratiandi? Dixit, quod quando ipse loquens primo d. D. Petro dixit, quod illa die cœnaret cum Christo, ipse D. Petrus respexit ipsum loquentem, oculos fortiter aperiendo: et tunc ipse qui loquitur, eidem D. Petro dixit; Sciatis pro certo, quod nos ita credimus, et opinio medicorum est, quod hodie cœnam facietis cum Deo, quod tantum desiderastis, mihique injunxistis pluries, quod vos avisarem, si possem, de hora mortis, et tunc supradictus D. Petrus junctis manibus, in lingua Gallicana dixit: Grand merci, grand merci, grand merci! et aliquo intervallo medio subjunxit idem Dominus Petrus illa verba in articulo contenta. O utinam Domine! O utinam Domine! C

170 Interrogatus de præsentibus? Dixit quod nullus erat præsens, quia ipse loquens, solus erat cum eodem D. Petro. Interrogatus, qua hora? Dixit hora contenta in articulo, et ita, quod d. D. Petrus non vixit post, per duas horas. *prægressis.*

Super XCII articulo dixit d. loquens, quod postquam fuerunt acta et dicta, contenta in art. XCI præcedenti immediate, ipse loquens et plures alii de familia d. Domini Petri iverunt ad cœnandum, et facta brevi cœna, supervenit Dom. Ep. Constantiensis, tunc protonotarius de Crepicordio, de mandato D. N. Papæ (ut dicebat;) et tunc ipse D. Protonotarius et Dominus Andreas electus Cameracensis, una cum pluribus aliis, iverunt ad præsentiam præfati Domini Petri Card. et ibidem allocutus est Dominum Andream d. electum Cameracensem fratrem suum, modo et forma in articulis contenta. Interrogatus de præsentibus? Dixit, quod D. Protonotarius, ipse loquens, Hugo le Chaudronnier, et cubicularii d. Domini. D

Super XCIII articulo dixit, contenta *ejus* fore vera: causam reddens, quia præsens erat: nam inter ipsum loquentem, et medicum Italicum fuit altercatio verbalis, quod ipse loquens dicebat, quod d. D. Petrus non erat mortuus, medico contrarium dicente: ita quod, aliquis de servitoribus portavit plumas ante nasum ejusdem D. Petri, ad tentandum, si anhelitum emittebat, quorum aliqui dicebant, quod movebantur; aliqui vero, quod non: et idem de pulsu et pedibus, qui quidem pedes similiter calidi erant, et in illa altercatione fuerunt bene per dimidiam horam, eo quod nullum perceperunt præcessisse signum mortis, ut in articulo continetur: ex quibus ipse loquens potius cogitabat d. D. Petrum fuisse raptum, quam mortuum.

171 Testis X super LXXVI dixit, se scire, contenta in d. articulo fore vera; causam reddens, quia fuit in mutatione. E

Super LXXVII articulo dixit, quod plures vidit d. D. Petrum in ecclesia Carthusiensi dicentem devote officia et divina (ipso loquente præsente, et in itinere eundo ad ecclesiam associante) licet ipse D. Petrus multum esset debilis, audientem. *Jam infirmus, frequentat ecclesiam Cartusianorum,*

Super LXXVIII articulo dixit, quod d. D. Petrus interrogatus in sua infirmitate, quomodo sibi esset? Respondebat; Bene, gratia Dei.

Super LXXIX articulo dixit, quod illa die d. D. Petrus in Tinello cum suis familiaribus comedit satis lætus, et ex post non valens surgere, transivit tempus suum, cum magna devotione et patientia, in orationibus existendo et vitas Patrum legendo, et coram eo legi faciendo, missas devotissime audiendo; causam reddens ipse loquens, quia præsens fuit, et quandoque illo tempore Missas coram d. Domino Petro celebravit.

Super LXXX articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera: quia ita vidit.

Super LXXXII et LXXXIII et LXXXIV respondit se referre ad testamentum suprad. D. Cardinalis.

Testis XI Super LXXVI articulo dixit, quod d. D. Petrus translatus fuit de Avenione ad Villamnovam ultra pontes, de consilio medicorum. F

Super LXXVII dixit, quod D. Petrus in sua infirmitate, pluries visitabat Carthusienses et eorum ecclesiam, ipso loquente præsente et d. D. Petrum associante; et in die Veneris sancta D. Petrus in ecclesia Carthusiensium audivit officium totum, licet multum debilis esset, et cum magna difficultate ambulabat: imo duo de familiaribus suis ipsum juvabant. Si præfatus D. Petrus erat mente suspensus, ignorat d. loquens, sed bene vidit, quod devotissime officium audiebat, et etiam orabat, et semper genibus flexis, capiteque nudo. *ibique officiis divinis assistit.*

Super LXXVIII articulo dixit, quod præd. D. Petrus in sua infirmitate fuit valde patiens, et audivit a medicis, qui d. D. visitabant, quod numquam infirmum videbant, talem patientiam in infirmitate habere sicut d. D. Petrus habebat, nec ita patienter sustinentem.

Super LXXIX et LXXX dixit, contenta *eorum* fore vera: causam reddens: quia ita vidit, audivit, et præsens fuit continue cum d. D. Petro Cardinali, in infirmitate constituto. *Petit a Papa indulgentias pro articulo mortis:*

Super LXXXI articulo dixit, quod audivit a D. Proto-

A Protonotario, nunc Episcopo Constantiensi in Normannia, quadam die ante obitum d. D. Petri, quod d. D. Petrus mittebat eum ad D. N. Papam Clementem pro indulgentia plenæ remissionis obtinendæ. Deinde d. D. Protonotarius rediens, eidem loquenti dixit, quod suprad. D. N. Papa, d. D. Petro C. concesserat, toties quoties vellet, illa gratia uti posset, et condere testamentum etc.

Super LXXX articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera : quia nominatus est d. loquens in testamento executor, ut asseruit.

Super LXXXVIII dixit, quod audivit a familiaribus d. D. Petri, contenta *ejusdem* fore vera ; videlicet quod devotissime sacram Unctionem receperit, membra sua exhibendo.

Super XC et XCI articulis dixit, se audivisse contenta *eorum* fore vera.

Super XCII articulo dixit d. loquens, contenta *ejus* fore vera : quia ita vidit, audivit, et præsens fuit.

Mors ejus ut somnus obdormiscentis. Super XCIII dixit, quod vidit d. D. Petrum C. tenentem candelam accensam benedictam in manu sua : et erat questio inter eos, videlicet medicum Italicum, confessorem et alios existentes, an esset B vivus vel mortuus d. D. Petrus, et ponebant sibi plumas ante nasum, quia solum videbatur obdormisse.

Testis XII super LXXVII dixit, quod frequenter vidit d.D. Petrum ad Carthusianos euntem. Ibidem Missas devotissime audiebat.

Super LXXVIII articulo dixit, quod numquam aliquem vidit infirmum, magis patientem, quam fuit d. D. Petrus : nam propter infirmitatem, melancholiam non habebat, imo quasi de infirmitate non curabat.

Super LXXIX articulo dixit, quod verum est, quod D. Cardinalis die festo Ascensionis Domini in Tinello comedit. Quoad orationes ; quasi totum tempus suum in orationibus exponebat. Quasi semper librum, quem ipse loquens pro d. D. Cardinali Parisiis fieri fecerat, in manibus suis tenebat, et in eodem legebat, licet illis diebus esset valde infirmus.

Super LXXX articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera ; causam reddens, quia præsens erat, et ita vidit.

172 Testis XIII super LXXVI articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera ; quia ipse loquens fuit C præsens, quando medici concluserunt et ordinaverunt, quod ipse Dominus iret ad Villamnovam propter aeris temperiem.

Patientia in infirmitate Super LXXVIII articulo dixit, quod ipsemet loquens pluries in infirmitate d. D. Petri Cardinalis, ab ipso petiit, an ipse aliquod malum sentiret : qui respondebat, quod non. Et dixit d. loquens, quod de mane in diemet, quo ipse Dominus fuit mortuus, ipse loquens, et unus de cubiculariis d. Domini transtulerant d. Dominum, totum nudum, super brachià ipsorum de suo magno lecto, ad unum parvum lectum, pro faciendo magnum ; et dum d. Dominus C. fuit ibi positus, et ipse loquens ipsum cooperiret, petiit ab ipso D. Cardinali, an ipse bene staret, et aliquod malum sentiret ? Qui sibi respondebat, quod non. Interrogatus, quomodo *ac desiderium martyrii.* scit, quod libenter ipse D. Cardinalis martyrium pro Christo subiisset ? Dixit, quod hoc scit, quia ita sibi dixit D. Petrus Card., et quod, dum ipse loquens diceret d. D. Cardinali, quod si videret ensem vel gladium supra caput suum, quod tunc ipse timeret, et forte prædicta non diceret. Dicebat d. D. Cardinalis, quod imo revera hoc bene sustineret. Et magno corde ista dicebat, loquendo de Martyribus, quomodo passi fuerant, et de similibus : mirabiliter enim ipse Dominus erat firmus in fide, D et confidebat in Domino.

EX MSS. AVENION. Aliæ depositiones Super LXXIX dixit, quod ipse D. Cardinalis multa tempora stetit tam Avenione, quam in Villanova infirmus, in qua infirmitate maximam patientiam habuit ; in qua Horas suas, quantum potuit, devote dixit ; et quando non potuit bono modo, tunc coram se faciebat dici. Item et aliquando fuit, quod Horas non dixit, nec coram eo dicebantur, quia loqui multum tunc temporis coram ipso, sibi nocebat : sed postmodum ipse D. Cardinalis ordinabat aliquos, qui Horas ad partem pro eo dicerent. Præsens fuit quando d. Dominus Card. sic ordinavit ; et ipsemet loquens Horas plurium dierum pro ipso Domino Cardinali, cum quodam alio Capellano dixit : d. Dominus Card. semper timebat ne sic Horæ pro ipso dicerentur ; cui Domino dicebat d. loquens : Domine, non dubitetis. Et cum ipse loquens diceret d. D. Cardinali, quod Horæ pro ipso erant dictæ, tunc ipse multum gaudebat. Missas sua in infirmitate devote audiebat, et genibus flexis, et aliquando *de patientia ac sedula pietate,* oportebat quod medicus veniret et Domino diceret, qui erat post Missam genibus flexis ; Domine, surgatis vos, destruitis vos. Qui patienter surgebat, et ea, quæ sibi dicebantur, humiliter faciebat : E Addit d. loquens, quod adeo et in tantum in vita sua, tam in infirmitate quam in sanitate, Missas ita devote audiebat, quod, quando elevabatur hostia consecrata, ipse Dominus videbatur quasi flere, et unum modum hominibus extraneum ostendebat, propter certa signa, quæ faciebat. Unde accidit semel, quod ipse qui loquitur, petiit a d. D. Cardinali, quare taliter et talia signa faceret ? Qui respondit quod prædicta faciendo, cum majore devotione corpus Christi videbat ; et quod sic faciendo, in aliis orationibus suis erat magis devotus, et tum majore devotione eas dicebat.

173 Super LXXXII articulo dixit, quod ipse D. Cardinalis in suo testamento ordinavit, quod si con- *vili sepultura,* tingeret ipsum mori in curia, quod tunc inhumaretur in cœmeterio S. Michaelis. Si vero contingeret extra curiam mori, quod portaretur Parisios, et sepeliretur in cœmeterio Innocentium cum pauperibus. Interrogatus quomodo scit ? Dixit, quod præsens fuit quando d. D. Cardinalis præmissa ordinavit, et sic fieri voluit, non obstantibus quibuscumque. Dixit d. loquenti, quod, si moreretur in curia, faceret se sepeliri in cœmeterio prædicto S. Michaelis : et assignabat tunc ipse D. Cardinalis rationem ; qui communiter et quasi semper a pluribus oratur F pro illis, qui sunt in d. cœmeterio : et similiter et plures orationes pro talibus dicuntur, quam pro illis, qui in locis particularibus sepeliuntur.

Super LXXXIV articulo dixit, quod præsens fuit, quando d. D. Cardinalis ordinavit, quod haberet tres cereos in honorem SS. Trinitatis, et non curabat de magno luminari, neque de aliis solennitatibus, quæ in talibus fieri solent, ut firmiter credit d. loquens per ea, quæ d. D. Card. videbat : et de hoc, et de aliis in d. art. contentis, se refert ad testamentum.

Super LXXXV articulo dixit, se fuisse præsentem, quando d. D. Cardinalis ordinavit, quod haberet *sine apparatu;* super se unum grossum pannum ; in quo desuper esset una Crux, et ita fuit factum, quia habuit d. pannum, ut petebat. Interrogatus si fuerit ipse D. Card. inductus ad eligendum d. sepulturam, et solum tres cereos, et dumtaxat pannum burelli supra se, cum una Cruce ! Dixit, quod credit firmissime, quod nullo modo fuerit ad prædicta facienda inductus per aliquem ; sed quod solum ipse ex pura devotione prædicta ordinavit : et hoc propter conjecturas plures, et circumstantias, quas vidit d. loquens,

A loquens, quando ipse Dominus prædicta ordinavit.

EX MSS. AVENION. *placidissima morte,* Super XCIII articulo dixit, quod ipse loquens præsens erat, quando d. Dominus Card. moriebatur, et quod candela benedicta fuit in manu D. Cardinalis pósita : quam candelam, ipse, qui loquitur, tenebat, juvando d. Dominum, qui pro illa hora agonizabat. Quando d. D. Cardinalis moriebatur, videbatur, quod vellet dormire, quia nullo modo se movebat, excepto hoc, quod oculos aperiebat, et aliqualiter os suum apertum erat. d. loquens non percepit tunc, quod ipse D. Cardinalis emisit singultus mortis alios, nisi quod vidit, quod ab ore d. Domini audivit exire valde dulciter, et cum valde modico sono, modicum ventum, et tribus vicibus per ordinem, d. ventus sic exivit, et tria dulcia et modica suspiria sic emisit. Pro illa hora litaniæ dicebantur, et per aliquod spatium temporis ab adstantibus dubitabatur, an d. Petrus esset mortuus, vel ne, in tantum quod ipse D. Cardinalis, postquam prædictis tribus vicibus ventus sic modicus ab ore suo exivit, oculos suos apertos habuit, et oportuit, quod ab uno ex astantibus clauderentur, ne sic semper remansissent, et quod forte postmodum claudi non

B potuissent. Ipse loquens, pro illa hora non percepit *cum quibusdam adjunctis,* dolores, motus, sudores, lacrymas, et similia, de quibus fit mentio in d. art. Dixit etiam d loquens quod modicum ante mortem ipsius Domini, ipse loquebatur d. Domino, et Dominus dixit hoc verbum, sitio, in latino; et tunc ipse loquens recepit unum vitrum, in quo erat vinum, et præsentavit. d. D. Cardinali, dicendo : Domine, ecce vitrum. Dominus *eodem spectantibus.* tunc dixit valde pie et dulciter; Non video. Qui tamen vitrum recepit, et modicum de vino recepit; et credit ipse loquens, quod descendere ad stomachum non potuit. Medicus, de quo in articulo fit mentio, dixit d. loquenti, quod quando ipse medicus vidit Domino appropinquantem horam mortis, dixit sibi ista verba : Domine mi, recorderis de Domino Jesu Christo, Salvatore nostro, et de B. Virgine Maria. d. vero D. Cardinalis respondit : Ego totam spem meam pono in ipsis, et tunc d. Dominus C. dixit; Vertatis me modicum.

Testis XVII super LXXVII articulo dixit, quod D. Petrus Carthusienses frequenter visitabat, ut vidit ipse loquens, et in die Veneris sancta fuit per totum officium, prout ipse loquens audivit postea a fratribus ipsius conventus.

C Super LXXVII. articulo dixit, quod dum ipse loquens ipsum D. Petrum in sua infirmitate visitaret, et interrogaret ipsum D. Petrum, quomodo sibi esset? Respondebat : Bene, Dei gratia.

Testis XVIII super LXXVIII articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera : quia vidit et audivit.

Super LXXIX articulo dixit, quod d. D. Petrus Card., legebat vitas Patrum, et multum delectabatur in eis. Unde ipse loquens ipsum D. Cardinalem a tanta lectura retrahebat. Dixit tamen ipsi loquens, quod ipsum non promisit curare; sed bene promisit diligentiam facere.

CAPUT XII.

De iis, quæ Beati mortem subsecuta sunt.

Articuli super flexibilitate cadaveris, Articuli *interrogatorii rursum hic præmittuntur.* XCIV *sic habet :* Item in crastinum die III d. mensis Julii, post Missas celebratas coram corpore in Villanova, adhuc dubitatum est, an esset mortuus, propter claritatem faciei ejus, quæ potius videbatur viventis, quam mortui, et propter membrorum mollitiem et ductibilitatem, quæ rigida non erant, sed omnino velut hominis dormientis.

XCV. Item quod eodem die de sero, portato corpore ad Avenionem, ordinatum fuit, ut more solito D ejus facies liniretur picturis, quod fieri contradixit *mutatione faciei,* confessarius. Unde post hoc missus fuit magister de Petra fixa, cum expresso mandato ab auditore Cameræ, ut hoc idem fieret, allegans consuetudinem, calorum intentionem, et futuræ sepulturæ prolongationem, et verosimillimam faciei mutationem, et alia quam plurima. Quibus non obstantibus, contradicente confessore, non fuit factum. Nec illa pulchra et angelica facies, in aliquo fuit immutata.

XCVI. Item quod quarta die d. mensis Julii, ordinato funere, et celebratis more solito vigiliis, concurrere cœpit populus ad aulam, ubi erat corpus *concursu* ejus funeraliter depositum; nec volebant inde recedere, nisi coacti.

XCVII. Item quod ibidem venientes, osculabantur pedes et manus ejusdem Domini defuncti, in feretro jacentis, qui poterant, et qui non poterant propter pressuram et gentium multitudinem, saltem pannos *ac veneratione populi* vel feretrum tangebant; et parvos infantes portabant mulieres, quos tangere faciebant saltem aliquod ejus : Pater noster, et jocalia, quæ deferre solent mulieres, portabant ad caput ejus, manus et pedes, quæ postea deosculabantur, ut fieri consuevit post tactum reliquiarum, et sic usque ad me- E diam noctem vix poterant claudi januæ illius domus, sed et postquam fuerant clausæ cum difficultate; plurimi ad ipsas portas tota nocte vigilaverunt extra, tamquam excubias facientes, et solum exspectantes matutinum ingressum, propter magnam devotionem, quam populus inspiratus, ultra morem solitum in talibus habuit, et ostendit.

XCVIII. Item quod facto mane sexta feria, quæ fuit quinta dies d. mensis Julii, iterum tantus po- *diu continuatis* puli concursus affuit, ut cum difficultate magna posset disponi ordo funeralis circa feretrum : nam omnes illo mane ab opere cessaverunt, ac si festum esset aliquod solenne, ad ipsam sepulturam unanimiter convenientes, ac si invitati essent, vel quasi jam inspirati de ipsius sanctitate : super quo, quam plures inter se confidentes, hoc ipsum affirmaverunt, dicentes communiter : Vere iste homo plurima miracula faciet.

XCIX. Item quod eadem die, dum ferebatur ad *præsertim in exequiis* ecclesiam pro officio funerali ex more celebrando, et dum abinde facto officio, ferebatur ad tumulum pro sepultura, vix poterant transire ipsum deferentes, præ pressura et concursu volentium ipsum con- F tingere, vel saltem feretrum; sed et ad fenestras domorum, et super tecta, quantum capi poterant, erant aspicientes : quorum plurimi dicebant faciem ejus splendere, quæ utique pulcherrima erat et decora, et potius dormientis viri videbatur, quam mortui.

C. Item quod, dum exequiæ ex more celebra- *et sepultura* bantur in ecclesia S. Antonii, quidam mercator Avenionensis, dictus Guilielmus de Sabrano, accessit ad d. ecclesiam S. Antonii cum difficultate, causa impetrandæ gratiam infirmitatis guttæ, quam passus fuerat in pede sinistro duobus annis vel circa, nec juvamine medicorum potuerat sanari : sed oratione facta, et voto similiter, si potestatem habebat cum Deo, ut fama publica proclamabat, sibi sanitatem impetraret; tactoque feretro cum devotione et spe, quibus potuit, statim se sensit omnino curatum.

CI. Item quod, deposito corpore juxta locum sepulturæ, dum commendaretur ipsius anima ex more, et corpus levaretur ex feretro, ut sepeliretur in terra, testimonio plurium virorum magnorum, tam militum quam laicorum, qui propius aderant, oculos aperuit et reclausit.

CII.

A

Ex MSS. Avenion. ac deinceps:

CII. Item quod, completa sepultura, reversis Dominis ex more, quilibet ad domum suam, ultra modum populi concursus augmentari cœpit ad ipsius sepulturam, ubi miracula illico apparuerunt. Unde existentibus in mensa pro prandio fratre et familiaribus suis, cum præfatis nonnullis in domo suæ libratæ, festinantes venerunt Joannes Tronchini et Mondonus, capitaneus curiæ, vix valentes loqui et exprimere quod nuntiabant; et tandem cum impetu dicere cœperunt sedentibus in mensa: Surgite Domini, surgite Domini; quoniam Dominus vester auferetur, nisi vos surgatis, et remedium apponatis. Sed gaudebitis gaudio magno, quia miracula ibidem facta invenietis, quæ vidimus. Ac sic omnes surgere cœperunt, cum tamen vix, vel modicum quidquam gustassent. Tandem determinatum, ut auditor Cameræ et confessor Domini, ceteris remanentibus, illuc accederent, quod et factum est. Cumque ad locum sepulturæ appropinquassent, vix potuerunt præ pressura et populi multitudine ad sepulturam accedere; et tandem cum difficultate non modica, ad locum intrantes ipsius sepulturæ, invenerunt pannum burelli, qui desuper remanserat, omnino laceratum, et cervicalia seu cocinos, quæ fuerant ad caput ejus, minutatim disrupta, quolibet rapiente, quod poterat habere: sed et feretrum fregerunt per frusta, et unus alteri dabat, alter alteri tollebat: sed et paleas, quæ in feretro fuerant, inter se partiebantur. Insuper et terram, super ejus sepulcrum existentem, in sacculis, aut in caputio, vel in sinu deportabant, ita ut fovea esset, ubi terra prius eminebat. Unde oportuit ibidem constituere custodes fortes, et robustos, et fortissimis lignis sepulturam cooperire, quousque crates ferrea ibidem apponeretur; quod cunctis manifestum est, atque notorium.

B

item de frequentia miraculorum.

CIII. Item quod ob frequentiam miraculorum, quæ fiebant ibidem, et famam populorum ex gratiis ibidem receptis, die crastina sepulturæ, quæ fuit VI Julii; fuerunt ordinati ad colligendum miracula atque colligenda cum præfato ipsius Domini confessore, duo notarii curiæ, auditores Cameræ, videlicet magistri Joannes Regis, et Pontius de Ponte, qui in crastinum, quæ fuit VII Julii, scribere cœperunt, ut in registra patet,

CIV. Item procurator, præfatis nominibus, quibus supra, producit, ut hic inseritur, propositionibus et articulis, omnia et singula miracula in libris et registris, per dictos notarios, seu eorum alterum, supradictis miraculis conscribendis et conscriptis deputatos, contenta et descripta, prout in ipsis libris et registris, ad quos et quæ se refert, plenius continetur.

C

CV. Item quod super præmissis omnibus et singulis, a tempore obitus recolendæ memoriæ d. D. Petri laboravit et laborat, ac fuit et est publica vox et fama. Conclusio. Quare petit procurator et solicitator et prosecutor præfatus, nominibus quibus supra, post reverendissimarum Paternitatum vestrarum relationes, fide dignas et fideles, dante Domino super præmissis d. D. N. Papæ faciendas, et eis mediantibus, per d. D. N. Papam pronuntiari, decerni, et declarari præfatum recolendæ memoriæ D. Petrum de Luxembourg, canonizandum fore et canonizari, et in Sanctorum catalogum adscribendum fore et adscribi, et per universos Christi fideles, et ab omnibus Christi fidelibus, ut Sanctum fore venerandum, et venerari debere, et colendum fore et coli debere hic et ubique terrarum ipsius festum, die per D. N. Papam assignanda, singulis annis in perpetuum solennizandum fore et solennizari debere, et alia in præmissis et circa præmissa conjunctim et divisim fieri, statui, et ordinari, prout in talibus est fieri consuetum.

D

Ex MSS. Avenion.

Item protestatur, quod in præmissis possit addere, ipsaque declarare, et, si sit opus, magis specificare, et alia de novo dare, ut moris est.

Responsa testium

175 Testis I super XCIV articulo dixit, ipsum articulum veritatem continere: causam reddens; quod ita vidit, et d. D. Petrum palpavit.

Super XCV articulo dixit, se nihil scire: quia dum corpus fuit asportatum in Avenionem, ipse loquens remansit in Villanova.

Super XCVI et XCVII articulis respondit, verum esse prout in articulis continetur, pro tempore, quo fuit juxta funus. Interrogatus, per quod tempus? Dixit, quod a tempore quo fuerunt inceptæ vigiliæ, usque ad secundam vel tertiam horam noctis.

Super CI articulo dixit, quod ipse loquens, existens juxta sepulcrum, vidit, quod tres homines ipsum D. Petrum levaverunt de feretro, et dum voluerunt eum ponere in fossa, unus illorum tenebat d. D. Petrum per spatulas, caputque inclinabatur versus terram, et in illa inclinatione capitis, fere cecidit mitra de capite; et tunc ipse loquens vidit mediam partem, vel circa, albedinis unius oculorum d. D. Petri. Si fuerit incidenter, vel ipse D. Petrus oculos aperuerit, vel antea oculus apertus esset, vel si ex declinatione colli aperuerit, ignorat. Interrogatus de præsentibus? Dixit, quod D. Comes Gevennis erat præsens, et plures alii. Interrogatus, si aliqui de circumstantibus viderunt d. oculum apertum; vel si aliquis vel aliqui incontinenti dixerunt, ego vidi oculum? dixit, se nescire; nec de hoc tunc audivit aliquem loquentem.

E

super præmissis Articulis.

176 Testis II super XCVIII articulo dixit, quod præfatus D. Petrus, die III d. mensis Julii, post Missas celebratas, modicum mutavit colorem faciei, et erat mollis, prout in articulo continetur, et erant membra ductibilia. *Idem testis* tetigit brachia, et plicavit, quæ erant ductibilia ad modum hominis dormientis. De dubitatione, an esset mortuus, vel vivus, nihil scit.

Super CII articulo dixit, quod Joannes Retronchinus et Mondonus capitaneus accesserunt ad domum d. Domini Petri, et dixerunt verba in articulo contenta; quibus auditis D. Auditor Cameræ et nonnulli alii surrexerunt de mensa, et iverunt ad d. D. Cardinalis sepulcrum. Quid ibidem fecerunt, ignorat; quia in hospitio remansit; sed tunc in d. hospitio erat fama de contentis in d. articulo.

F

Flexibilitas corporis exanimi,

177 Testis IX super XCIV articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera. Interrogatus quomodo scit? Dixit quod membra palpavit, et illa plicavit, præsertim brachia et manus ejusdem D. Petri; quæ quidem membra erant mollia et ductibilia ad modum hominis dormientis. Interrogatus, si membra erant calida? Dixit, quod non; imo erant frigida. *Aderant* cubicularii, et multi alii; unde ipse loquens miratus de mollitie et ductibilitate membrorum d. D. Petri, interrogavit magistrum Joannem de Tornumira, D. N. Clementis Papæ medicum; quomodo hoc poterat fieri, quod membra essent ita mollia et ductibilia? Qui magister Joannes respondit, quod mirandum erat, quod ex quo sanguis erat congelatus, nervi erant frigidi, membra debebant esse rigida, secundum morem et cursum naturæ. Dixit insuper d. loquens, quod ista mollities duravit usque ad diem sepulturæ, quæ fuit quarta die ipsius obitus. Interrogatus, si omni die istorum quatuor dierum tetigit et plicavit membra? Dixit, quod sic; et præsertim palpavit pluries brachia et digitos. Interrogatus, quare hoc faciebat? Dixit, quod necesse erat propter mutationes et propter apparatum: dicens, quod diversis vicibus palpavit et plicavit voluntarie, admirans et tentans membra, si in eodem statu remanerent;

EX MSS. AVENION.

A nerent : quæ semper, ut hominis dormientis, erant mollia et ductibilia.

178 Super XCV articulo deposuit, ut in art. continetur : causam reddens, quia ipsemet loquens contradixit, qui confessor erat d. D. Petri C., nec fuit picturis facies ejus colorata.

Super XCVI articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera : et de hoc est publica vox et fama, tam in civitate Avenionensi, quam in Villanova diœcesis Avenionensis.

Super XCVII articulo deposuit, ut in art. continetur : causam reddens, quia ita vidit et præsens fuit.

Super XCVIII articulo dixit, quod numquam vidit in finem, tantum concursum.

Super XCIX articulo dixit, se tantum scire, quod tanta erat pressura, quod ipse loquens non potuit intrare cœmeterium, in quo fuit sepultum, licet faceret diligentiam maximam de intrando.

Super C articulo dixit, se audivisse contenta *ejusdem* fore vera a Guilielmo de Sabrano, in art. nominato, in nonnullorum præsentia.

Super CI articulo dixit, quod præsens non fuit : quia propter multitudinem gentium non potuit intrare cœmeterium ; neque locum sepulturæ : sed B bene audivit contenta in d. articulo fore vera ; et a pluribus recitari, nempe a D. de Vota milite, et a quibusdem aliis, et, ut sibi videtur, a camerario D. Cardinalis Vivariensis.

Super CII articulo deposuit, contenta *ejusdem* fore vera : causam reddens, quod ipse, qui loquitur; ivit ad locum sepulturæ cum D. Auditore Cameræ, prout in art. continetur.

Super CIII articulo dixit, contenta *ejusdem* fore vera : causam reddens, quia ipse cum dd. notariis per aliquod tempus fuit ordinatus ad colligendum miracula : et de hoc est vox et fama.

179 Testis XIII super XCIV articulo dixit loquens, se nihil aliud scire, nisi quod multi mirabantur, quomodo ipse Dominus habebat digitos ita molles, quod plicabantur, sicut si ipse Dominus dormiisset ; prout ipsemet loquens digitos dictos plicavit, quia non erant rigidi, sed plicabiles. Dixit ulterius d. loquens, quod sibi videbatur, quod quanto plus et diutius ipse Dominus super terram remansit mortuus ; quod vultus ipsius Domini Cardinalis efficiebatur pulchrior.

Super XCVI et XCVII articulis dixit, se tantum scire C de contentis in dd. articulis, quod verum est, quod die illa, de qua fit mentio in articulis ; adeo et in tantum ad domum d. Domini Card. in Tinello, in quo corpus erat positum, currere cœpit tanta multitudo gentium, et ita continue, quod fuit facta quæstio inter aliquos de servitoribus d. Domini Card. si esset bonum, quod clauderentur portæ domus, vel si dimitterentur apertæ ; et fuit conclusum, quod tunc dimitterentur apertæ usque bene tarde ; quod et factum fuit, et continuo veniebat populus ; ita quod videbatur, quod in ipso loco essent magnæ indulgentiæ.

mirabilis populi concursus,

180 Dixit etiam ulterius d. loquens, quod his pendentibus, venit unus ad ipsum loquentem dicendo sibi, venias, et videas quid gentes intus venientes faciant circa Magistrum suum, videturque quod sit unus Sanctus ; nam isti, qui veniunt, tangunt ipsum, et ponunt pueros parvos supra ipsum ; tangentes vultum d. Domini Cardinalis, manus suas, et pedes ; ita quod videtur, quod sunt ibi reliquiæ. Quibus auditis, statim d. loquens venit ad ostium aulæ suæ Tenelli, et respexit modum gentium affluentium, et vidit, ut dictum est ; de quo multum mirabatur, et per aliquod spatium temporis ibi stetit, ad videndum, si illum continuarentur, et reperit quod sic. Credit d. loquens, quod propter devotionem hoc faciebant.

tactus funeris,

181 Super XCVIII articulo dixit, se tantum scire, D quod tanta multitudo gentium in die, de qua fit mentio in articulo, affluit et venit in domo d. Domini Petri, quod oportuit claudere portam principalem domus, et cum difficultate poterant dici Missæ, quæ ibidem dicebantur ; et videtur ipsi loquenti, prout potest recordari, quod juxta feretrum d. Domini Card. erant aliquæ personæ, quæ tunc genibus flexis orabant.

hominum eo confluentium multitudo,

182 Super XCIX articulo dixit, se tantum scire, quod præsens erat ipse, qui loquitur, quando corpus d. Domini ferebatur ad sepulturam : et dixit, quod in portando erat maxima pressura gentium ; et nedum erant in via, imo et in fenestris domorum.

Super CII dixit, se bene scire quod verum est, quod completa sepultura d. D. Cardinalis, familiares sui reversi sunt ad domum d. Domini, et dum ipsi prandebant insimul, venerunt aliqui, qui dixerunt ea, quæ fiebant in sepulcro d. D. Cardinalis, et quomodo miracula ibi fiebant, et tunc ibi erat tantus populus, quod oportuit mittere ibi clientes, ad custodiendum d. sepulcrum. *Idem testis* præsens erat in mensa, quando prædicta fuerunt nuntiata. Interrogatus, cujus ætatis erat d. D. Cardinalis, die sui obitus? Dixit prout audivit dici, quod erat in decimo E octavo anno ætatis suæ, et quod ipse erat prope finem dicti, exceptis dumtaxat XVIII diebus, dixit etiam, quod audivit dici in villa de Lyneio, in qua fuit natus, [quod] reperiretur in uno libro ecclesiæ collegiatæ dictæ villæ, quando et qua hora fuit natus.

ætas B. Petri.

183 Testis XV deponens super CI art. dixit, se tantum scire, quod dum d. Dominus Cardinalis in feretro juxta locum sepulturæ existeret, ac de feretro deponere vellent ad sepeliendum, tunc mitra, quam Dominus Card. ferebat in capite, cecidit ante oculos, et tunc unus existens ibi, levavit sibi mitram, ut facies totaliter videretur. Et tunc d. loquens vidit oculos Domini Card. apertos ; non transversatos, sicut habere solent communiter mortui ; imo directe habebat apertos; ita quod videbatur ipsi loquenti omnino, quod ipsum aspiceret, et credit ipse loquens, quod fuit primus, qui ad hoc advertit : nam dixit assistentibus, ecce advertatis, quomodo tenet oculos apertos. Quod advertentes ipsi assistentes, aliqui dixerunt ; etiam mihi videtur, quod ipse respiciat me. Non tamen recordatur ipse loquens, quibus hoc verbum dixerit.

An B. Petrus

Interrogatus, si vidit Dominum Card. ante aper- F tionem oculorum, oculos clausos tenentem ? Dixit, quod vidit ante ipsum, et habebat oculos clausos. Interrogatus, si in elevatione mitræ fuerunt oculi aperti ? Dixit, quod nescit. Interrogatus, si diu tenuit oculos apertos? Dixit quod ignorat; quia tanta erat pressura gentium, quod non poterat advertere. Interrogatus, quinam erant ibi præsentes, qui hoc viderunt, et quibus ipse dixit, [respondit,] quod Dom. Hugo de Salutiis, Dominus Talbardus præceptor Gebennensis, et Dom. Joannes de Chambriliaco, milites.

post mortem

184 Testis XVI super CI articulo dixit, quod fuit unus de portantibus corpus d. Domini Card. ad sepulcrum, et dum portabatur, habebat oculos clausos; et postmodum, dum ponebatur in fovea, vidit ipsum oculos habentem apertos, et videbatur ipsi loquenti, quod esset vivus. De præsentibus? Quod, Dominus comes Gebennensis, Dominus Hugo de Salutiis, Dominus de Vouta, Dominus de Chambrillac milites, Dominus Episcopus Lodevensis, et plures alii. Interrogatus, si in elevatione mitræ fuerunt oculi aperti ? Dixit quod nescit; tamen mitra solum cecidit super unum oculum, nescit ad quam partem.

oculos aperuerit.

185 *Atque hæc sunt, quæ de vita, moribus ac virtutibus*

A *tibus beati* Petri *in processu MS. Avenionensi, partim a Guilielmo, Episcopo Vivariensi, ad hoc negotium deputato procuratore, et solicitatore, proposita, partim a testibus deposita, typis committenda, atque cum posteris communicanda existimavi; quibus absolvo partem processus ejusdem primam, et subnecto alteram.*

PROCESSUS

PARS SECUNDA

Quæ est de miraculis B. Petri de Luxemburgo.

CAPUT I.

Nomina Testium, patria, ætas, conditio, depositionum tempora.

Præfatiuncula Auspicaturus *partem processus alteram, quæ est de miraculis* B. Petri de Luxemburgo, *nihil opus habeo multa præfari. Ea, de quibus lector fuerat præmonendus aut instruendus, conjeci in commentarium prævium.* B *Igitur exhibeo caput primum, quod est præambulum ad secuturas propositiones, et continet collectionem testium, hic simul conjunctorum, qui in apographo erant dispersi, uti factum a me fuit in parte prima processus.*

187 Primo, die Veneris, quæ fuit XXI mensis Januarii anni prælibati [MCCCXC], coram Dominis Episcopis, ad hoc per supradictos Dominos Commissarios specialiter deputatis, Avenione in hospitio juxta cœmeterium S. Michaelis, in quo inhabitant custodes oblationum, ad sepulchrum dicti Domini Cardinalis oblatarum, hora prima sedentibus constitutis Prælatis, venerabilis Vir, magister Anisius Gomberti, in utroque jure licentiatus, procurator substitutus, prout de suo mandato in actis causæ hujusmodi constat; qui produxit in testem, Arnaudum de Planzolis, Dominum de Soberatio, domicellum, Magalonensis diœcesis, ibidem præsentem, quem petiit per præfatos Dominos Episcopos ad jurandum recipi et admitti, et etiam super articulo infra consignato et designato, examinari et interrogari. Qui quidem nobilis Arnaudus in manibus dictorum dominorum Episcoporum deputatorum juravit ad sancta Dei Evangelia, per ipsum corporaliter sponte tacta, dicere, deponere, et testificari puram, C meram, ac plenam veritatem, quam sciret, de et super articulis contentis in dicto articulo et de iis, de quibus interrogatus fuit, favore, amore, prece, pretio, affectione, timore, omnino remotis. *Tum subjungitur inter parenthesim;* Atque hoc est exordium omnium depositionum, quod satis est semel monuisse. *(processui prævia.)*

Nomina testium, Testis I Arnaudus de Planzolis, Dominus de Soberatio, domicellus, Magalonensis diœcesis. *Deposuit* die, anno, quibus supra.

Testis II Joannes Columbi de Roca, laicus et mercator, Gebennensis diœcesis, ætatis XXXVI annorum vel circa. *Deposuit* die Martis, qui fuit XXV dicti mensis Januarii.

Testis III Nobilis vir Balduinus le Vert, loci de Durato, Atrebatensis diœcesis, ætatis XX annorum vel circa. *Deposuit* die Veneris, quæ fuit XXVIII dicti mensis Januarii.

Testis IV Arnaudus de Campobernardi domicellus. *Deposuit* eadem die.

Testis V Venerabilis Vir Dominus Maraconus de Viagou, miles, Dominus de Rappetout, Lugdunensis diœcesis, ætatis XXXIII annorum, vel circa. *Deposuit* die XXIX dicti mensis Januarii, quæ fuit Sabbatum.

Testis VI Joanna de Centumcellis, Gebennensis D diœcesis, uxor Henrici de Philibourg, ætatis XX annorum, vel circa. *Deposuit* die jovis, quæ fuit III mensis Februarii. *(EX MSS. AVENION.)*

Testis VII Henricus, dictus de Philibourg, de Rubea villa, laicus, Constantiensis diœcesis in Alemannia, ætatis L annorum, vel circiter. *Deposuit* eadem die.

Testis VIII Joannes de Namayo, alias dictus de Fontenay, clericus, Viennensis diœcesis, sartor et nunc habitator de Montelimardi * Viennensis diœcesis, ætatis XX annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis, X dicti mensis Februarii. *(* Montelimar.)*

Testis IX Andreas dictus Albenar de Duratio, Duratensis diœcesis, ætatis XXV annorum, vel circa *Deposuit* die Jovis, quæ fuit X dicti mensis Februarii.

Testis X Antonius de Alba, in Apprutio, diœcesis Aquitanensis, ætatis XXV annorum, vel circa, familiaris et servitor prædicti Domini de Albenar. *Deposuit* eadem die. *(qui deposuerunt,)*

Testis XI Frater Joannes Heliæ, præceptor domus de Aguilla, ordinis S. Antonii, Aquensis diœcesis, presbyter, ætatis LXXV annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis, quæ fuit XV dicti mensis Februarii.

E Testis XII Guilielmetta uxor Ivonis Trevelini, sartoris, civis Avenionensis; ætatis XL annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis XVII mensis Februarii prædicti.

Testis XIII Poncetus, filius Ivonis Trevelini, sartoris, civis Avenionensis, ætatis XXV annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis XIV Joannes Martini presbyter, rector parochialis ecclesiæ S Genesii Avenionensis, ætatis LVI annorum vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis XV Domina Bernarda de Mediolano, diœcesis Tarantasiensis, relicta Domini Antelmi de Mediolano, præcedentis diœcesis, ætatis XL annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis XVI Margarita uxor Bueffelani de Erma, diœcesis Tarantasiensis, ætatis XXX annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis XVII dicti mensis Februarii.

Testis XVII Joannes Jacobi, laicus et laborator de Castro novo de Iseria, diœcesis Valentiensis, ætatis XXVIII annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis, quæ fuit XXII mensis Februarii.

Testis XVIII Hugonnus Fabri de Castelleto de Tredum, clericus, Gebennensis diœcesis, ætatis XX F annorum, vel circa, habitator Gebennensis, cum patre suo Rolleto Fabri, mercatore, commorante in vico de Ripparia. *Deposuit* die XXIV dicti mensis Februarii, quæ fuit Sabbati.

Testis Religiosus vir, frater Richardus, canonicus S. Ruffi, ordinis S. Augustini, ætatis XIII annorum [*forte* XXXIII] ut credit. *Deposuit* die Martis, quæ fuit VIII dies mensis Martii. *(eorumque conditio,)*

Testis XX Joannes de Vivier, de Vallibus in Sabaudia, laicus nauta, Lausanensis diœcesis, habitator Avenionis prope portale Aqueriæ, ætatis XXXV annorum, vel circa. *Deposuit* X mensis Martii prædicti.

Testis XXI Andreas Lombardi de Romanis, Viennensis diœcesis, habitator Villænovæ juxta Avenionem in carreria ante hospitale Villænovæ, ætatis XXXV annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die supra proxime intitulata.

Testis XXII Guilielmus de Fores de Mombreson, Lugdunensis diœcesis, laicus nauta, habitator Avenionis prope portale Aqueriæ, ætatis XXX annorum vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis XXIII Stephanus Colini, argentarius, habitator Avenionis prope portale Mataronis, ætatis XXXV

A xxxv annorum, vel circa, Aniciensis. *Deposuit* die Sabbati, quæ fuit xII dies mensis Martii prædicti.

EX MSS. AVENION. Testis xxiv Petrus de Praga, filius Marquelini de Praga, ætatis L annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis xxv Franciscus, dictus Lemosini, hostallerius hostalleriæ Leonis rubei, in carreria Carreriæ, habitator Avenionis a xxx annis, ætatis L annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis, quæ fuit xvII dicti mensis Martii.

atas,

Testis xxvI Magister Henricus de Magontia, barbitonsor, habitator Avenionis, ætatis xxx annorum, vel circa. *Deposuit* die xxiv dicti mensis Martii.

Testis xxvII Berengaria, uxor Andreæ Renaudi, habitatricis Avenionensis prope portale Imberti, exercentis officium mercerii, ætatis xxvI annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis xxv mensis Martii supradicti.

Testis xxvIII Andeas Renaudi, mercerius habitator Avenionensis, prope portale Imberti, ætatis xLv annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis xxIx Hugueta de Cavallione, habitatrix Avenionensis, uxor Gerardi de Montego Sabbatii B juxta furnum terræ, ætatis LvI annorum, vel circa, bainta sive obstetrix. *Deposuit* die Jovis, quæ fuit xvII dicti mensis Martii.

Testis xxx Bartholomæus Turpi de Montepessulano, monetarius, ætatis Lx annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis, quæ fuit xv dicti mensis Martii.

Testis xxxI Catharina de Molendino, relicta Petri de Molendino, commorans Avenione, in carreria S. Michaelis, ætatis xL annorum, vel circa. *Deposuit* die jovis, que fuit xvII dicti mensis Martii.

Testis xxxII Catharina, relicta Anthonii Capiti, de carreria de principali Avenionis, ætatis xLvI annorum, vel circa, commorans ante capellam S. Michaelis. *Deposuit* eadem die.

Testis xxxIII Catharina *in processu ponitur eadem, quæ proxime præcessit.*

Testis xxxIv Perrinus Aymerici, mercerius, Senonensis diœcesis, habitor Avenionis, in carreria de Porqueriis, ætatis xLvIII annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis, quæ fuit xxII dicti mensis Martii.

patria;

Testis xxxv Ysnarda, uxor Joannis Galliani, laboratoris, de carreria Porqueriorum Avenionis, ætatis L annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

C Testis xxxvI Joannes Galliani, laborator, habitator Avenionis, in carreria Porqueriorum, ætatis L annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis xxxvII Resplanda, uxor Perrini Aymerici, ætatis xxxv annorum, vel circa, eadem die.

Testis xxxvIII Bernardus Alberti Lemovicensis, habitator Avenionensis, in parochia S. Symphoriani et prope S. Symphorianum, ætatis xL annorum, vel circa, eadem die.

Testis xxxIx Magister Pontius de Ponte, curiæ cameræ Apostolicæ notarius, ætatis xxx annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis, quæ fuit xxiv dicti mensis Martii.

Testis xL honesta mulier, Jacoba de Lugduno, uxor Rogerii de Parisiis, laboratoris, habitatrix Avenionis ætatis xL annorum, vel circa. *Deposuerat apud notarium curiæ cameræ Apostolicæ prævie ad processum, anno* MCCCLXXXVIII.

Testis xLI providus vir, Dominus Helias Andoyni, presbyter Ingolismensis diœcesis, servitor capellæ, nomine omnium Sanctorum instructæ et fundatæ et ædificatæ in cœmeterio S. Michaelis Avenionis per Dominum Radulphum de Ailliaco; ætatis xL annorum, vel circa. *Deposuit* anno quo supra, die xvI mensis Septembris.

ac depositionis tempus.

Testis xLII Rogerius de Lucembourg, filius Henrici de Lucembourg, oriundus de Parisiis, habitator D Avenionis, laborator, ætatis xL annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die Jovis.

Testis xLIII Bertrandus Calneti, mensurator salis commorans in præsenti civitate in parochia S. Mariæ Magdalenæ, ætatis xL annorum, vel circa, eadem die.

Testis xLIV Sylvester Cambii de Florentia, habitator Avenionis. *Deposuit* die Martis, quæ fuit xIV mensis Aprilis.

Testis xLv Magister Joannes de Tornavina de Puzolis, Albiensis diœcesis, magister in medicina, et Domini nostri medicus, ætatis Lx annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis xLvI Dominus Galbertus Robini presbyter, canonicus de Vizano, diœcesis Caturcensis, ætatis xLv annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis xv mensis Aprilis.

Testis xLvII Joannes de Albenatio,, clericus conjugatus, diœcesis Carpentoractis, in Villanovo Avenionensis diœcesis commorans, ætatis cv annorum, vel circa, eadem die.

Testis xLvIII Jacoba uxor Jacomini Remelerii, habitatrix Avenionis, ætatis L annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis, quod fuit xIx mensis Aprilis prædicti. E

Testis xLIx Beatrix Astique, uxor Anthonii Ruffi, habitatoris Avenionis, Rectoris hospitalis sanctæ Trinitatis, prope portale Episcopi, ætatis xL annorum, vel circa, eadem die.

Testis L Anthoneta uxor Petri Aon, macellarii, habitatoris Avenionis, ætatis xxv annorum, vel circa. *Deposuit* die Sabbati, quæ fuit ultima dicti mensis Aprilis, ejusdem anni.

Testis LI Eadem die, dicta Anthoneta.

Testis LII Joannes Borrerii de Bello loco, Lemovicensis diœcesis, ætatis xL annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die Sabbati.

Testis LIII Henricus dictus Lauretel de Anisornella, Cathalaunensis diœcesis, textor telarum, habitator Avenionensis, ætatis xxxIv annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis v mensis Maji.

Testis LIv Moneta Fromentura, uxor Bernardi Albertini, tabernarii, habitatoris Avenionis, commorantis prope S. Symphorianum, ætatis xLIv annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis Lv Hieronymus Zenobii clericus, ætatis xL annorum, vel circa, faber et commorans prope S. Desiderium. *Deposuit* eadem die. F

Testis LvI Antonius Thome de Thonasio, habitator Avenionensis, candelerius, ætatis xL annorum, vel circa. *Deposuit* die Sabbati, quæ fuit dies xxI dicti mensis Maji.

Testis LvII Nicolosa uxor Hieronymi Zenobii, fabri, habitatoris Avenionis, ætatis xvIII annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis xxiv dicti mensis Maji.

Testis LvIII Domina Xandra de Florentia, habitatrix Avenionis, mater prædictæ Nicolosæ, ætatis xL annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis LIx Petrus de Penevagre, loci de Brinazat, diœcesis Lemovicensis, ætatis annorum Lx, vel circa. *Deposuit* die Jovis, quæ fuit xxvI mensis Maji.

Testis Lx Dominus Petrus de Pulto presbyter, Lemovicensis diœcesis, ætatis xxvI annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis LxI Aelipdis, uxor Dominici Gallet, macellarii commorantis in carreria juxta Prædicatores Avenionis, ætatis xxxv annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis ultima mensis Maji.

Testis LxII Joanneta de Castilione Gebennensis diœcesis, uxor Raulini, hostellarii tabernarii, commorantis

A morantis Avenione, prope libratam D. Cardinalis Ambianensis, ætatis XXXV annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

LXIII Joannes Perrini, habitator Avenionis ante ecclesiam Prædicatorum, corraterius equorum, ætatis XLVIII annorum, vel circa. *Deposuit* die Sabbati, quæ fuit XI mensis Junii ejusdem anni.

Testis LXIV Guiotus Drogmini, clericus uxoratus, mercator et habitator Avenionis, ætatis XXX annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis XVI dicti mensis Junii.

Testis LXV Joannes de Sullet, furnerius, habitator Avenionis, a XXX annis citra, ætatis XL annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis XXIII dicti mensis Junii.

Testis LXVI Raynera, uxor Raychardi Rota cava, de Barbentana, ætatis XL annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis ultima dicti mensis Junii, ejusdem anni.

Testis LXVII Joannes Bernerii de Gipper, Diensis diœcesis, ætatis XXX annorum, vel circa. *Deposuit* die Sabbati, quæ fuit IX mensis Julii ejusdem anni.

Testis LXVIII Maria, relicta Bertrandi Rota cava de Barbentana, ætatis LX annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.
B

Testis LXIX Jacobus Abille de Barbentana, clericus, laborator Avenionis, ætatis XXX annorum, vel circa. *Deposuit* die Martis, quæ fuit XII dicti mensis Julii.

Testis LXX Monetus Mons, habitator Barbentanæ, ætatis XXX annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

Testis LXXI Bertranda uxor Joannis de Sullero, furnerii, habitatoris Avenionis, in vico Infirmeriarum commorantis, ætatis XXIV annorum, vel circa. *Deposuit* die Jovis, quæ fuit XIV mensis Julii jam dicti.

Testis LXXII Isabella uxor Juliani de Darnego, Bisuntinensis diœcesis, barberii, habitatoris Avenionis, ætatis XXVI annorum, vel circa. *Deposuit* eadem die.

CAPUT II.

Mortui resuscitati, alii a morte præservati.

C Item quod anno Domini MCCCLXXXVII, die Veneris, quarta Octobris; accidit, quod magistro Henrico Philibourger Constantiensis diœcesis, et ejus uxore, habitatoribus Avenionis; una cum quodam eorum filio, ætatis quatuordecim mensium, ad hanc villam Avenionensem venientibus; in itinere videlicet in loco pedagii *a* stellæ, ubi illa die fuerunt hospitati, quædam infirmitas arripuit dictum infantem, nomine Michaelem; ita quod, ex illa infirmitate incontinenti spiritum emisit; apparueruntque in eo omnia signa mortis; nam frigidus erat et rigidus, oculos clausos habens, et nullum penitus emittens anhelitum: et sic stetit per spatium unius horæ. Quem videns mater ejus, multo dolore commota, recordata de miraculis dicti sancti Cardinalis, una cum dicto patre dicti pueri, dicto sancto Cardinali vovit dictum infantem; et promisérunt ejus visitare sepulcrum: promisitque d. mater, si puer ejus suscitaretur, non comedere carnes, neque vinum bibere, donec dicti Domini Cardinalis sepulcrum visitasset; quo voto emisso, post modicum intervallum incepit dictus filius vocare matrem suam, sanus et incolumis, ac si nullam penitus sensisset infirmitatem. Dicti vero conjuges postmodum promissa compleverunt.

Infans mortuus ad vitam revocatur:

a

CVII. Item quod eodem anno, Antonius Thomé, commorans in præsenti civitate, in burgo D. Petri de Seguireto, legum doctoris, prope ecclesiam Prædicatorum, dormiens post prandium in lecto; voces puerorum clamantium, submersus est ille puer, quæ ipsum excitaverunt, audivit: qui dubitans, ne aliquis esset ex suis pueris, repente descendit, et accedens ad aquam Durantiæ, quæ prope est, vidit quemdam puerum in dicta aqua Durantiæ, versus fundum caput habentem, manusque et brachia extensa adinstar submersi; quod videns, insiluit in flumen, et dictum puerum inde levavit, rigidum et frigidum, ac omnino submersum: quem et recognovit esse Petrum, filium Moneti Cari macellarii, commorantis in carreria Callate Avenionis, habentem quasi ætatem quatuor annorum; quem super humeros suos versus domum ipsius Moneti bajulans, recordatus de miraculis dicti Domini Cardinalis, compatiendo eidem puero, ipsum sibi devovit, supplicans in corde suo, vitam sibi impetrari meritis et precibus ejusdem. Quo facto, dum esset juxta domum Guineti Farandi, dictus puer respirare cœpit, qui, ut præfertur, nullum emittebat anhelitum, fueratque tantum in aqua prædicta, quæ descendebat a loco, unde ceciderat, per distantiam tractus balistæ, vel quasi usque ad locum, ubi extractus est; ac sic veniens ad domum patris dicti pueri, iterum noverca ipsius votum pro eo emisit; post quæ vota dictus puer revixit, quem ad sepulcrum d. D. Cardinalis deportaverunt, dicentes veraciter, quod mortuus fuerat, et quomodo gratiam vitæ receperat meritis et gratia dicti Cardinalis.

D

EX MSS. AVENION.

item puer aquis mersus,

rigidus ac frigidus,

E

CVIII. Item quod anno supra dicto, de mense Decembris, accidit, ut quædam filia Joannis de Bisuncio, polasserii, habitatoris Avenionis, Joaneta nomine, ætatis quatuor annorum vel circa, quasi in media nocte subito infirmata, et calida facta supra modum, potata modica aqua, subito expiravit; et rigida facta valde, nullum signum vitæ in ea reperiebatur. Itaque ab omnibus astantibus vere mortua judicabatur. Quod videns dicta mater, de dicto Domino Cardinali et ejus miraculis recordata, votum emisit, quod si dicto Domino Cardinali placeret, erga Deum tantam impetrare gratiam; quod dicta filia vitam recuperaret; cum certo voto ceræ sepulcrum ejus visitaret; quo voto emisso, dicta filia statim et quasi sine intervallo, loquelam et vitam recuperans, incepit sudare, quo sudore peracto, sana fuit, prout et adhuc est.

puella e potu frigido mortua,

F

CIX. Item quod de anno Domini MCCCLXXXVIII Allamanda, uxor Firmandi Ruffi, laboratoris, commorantis prope portale Hemberti, adveniente tempore pariendi, peperit unam filiam, omnino mortuam, præsente quadam vicina sua, nomine Berengaria, uxore Andreæ Raynaudi, mercerii, commorantis prope dictum portale: quæ ad requestam dictæ matris, dictam filiam levare promiserat de fontibus sacris. Quæ quidem Berengaria, videns tam miserabilem casum, præ nimio dolore compatiens et matri et filiæ supra dictis, genibus flexis ipsam filiam devoti beatæ Mariæ Virgini, et d. D. Cardinali, promittens ipsius D. Cardinalis visitare sepulcrum, si tantum vitam præstare dictæ filiæ dignaretur, ut baptismum recipere posset. Emisso vero dicto voto, dicta filia statim respiravit; ac vitam plenissime recuperavit; et inde baptizata, vivit adhuc precibus et meritis beatæ Mariæ Virginis, et d. D. Cardinalis.

puella a morte ad baptismum revocata,

CX. Item quod eodem anno quædam filia, nomine Henrieta, filia quondam Joannis de Louan, existens sub regimine Guilielmi Patroni, mercatoris dicti loci, ætatis duodecim annorum, vel circa,

filia molendini rotis illapsa,

EX MSS. AVENION.

A circa, a casu cecidit in bedali *b* molendini Domini dicti loci de Louan, Bisuntinensis diœcesis, et præ violentia aquæ transducta fuit usque ad rotam ipsius molendini, molendino molente. Itaque posita subtus rotam, rotam et molendinum cessare fecit a molendo. Molendinarii vero unum calatum, sive lignum piscatorum, quod impediret illud molendinum æstimantes, magnas barras *c* fusteas acceperunt; et subtus illam rotam, contra dictam filiam fortiter magnis ictibus impulerunt; et videntes quod nihil proficiebant, januam canalis ad molendum aperuerunt, ut, qua per aliam partem recedente, quid molendinum impediret, liberius videre valerent. Dicto vero molendino aqua evacuato, descenderunt versus dictam rotam, ubi dictam filiam submersam, et in membris omnino confractam reperientes, ad domum dicti Guilielmi avunculi mortuam deportaverunt. Quod audiens dictus Joannes, maximo contristatus dolore, magnis planctibus, amarisque singultibus ingemiscebat, flebiles voces emittens. Vicini vero tanto dolori compatientes, eidem ipsum reconfortando dixerunt: O Joannes! factum est de ista; sed non sic doleas; sed ora Deum, et invoca sanctum Cardinalem, de quo tanta perhibentur B miracula; ut tua neptis ad vitam restituatur. Quo audito solus cameram intravit, et ibidem genibus flexis, cum lachrymarum effusione non modica, dictam filiam devovit d. Cardinali; promittens ipsius visitare sepulcrum, cum certo voto ceræ, si d. filiæ vitam impetrare dignaretur. Quo voto emisso, maximam cum d. Domino Cardinali fiduciam habens; ad dictam filiam reversus, viventem reperit ipsam, et ut vivens anhelitum emittentem: quæ in crastinum reperta, mirabiliter extitit a Deo curata, quia in ea nulla confracturæ signa potuerunt reperiri.

fustibus contusa,

ac submersa,

CXI. Item quod eodem anno Rixendis, filia Bartholomæi, laboratoris loci de Insula, diœcesis Cavallicensis, ætatis unius anni cum dimidio, a casu cecidit in Sorgia *d*, et ibidem stetit per tantum temporis spatium, quod aqua per longum ipsam adduxit, quantum arcus trahere posset. Quam cum mater D. filiæ perquirens, ad ripam dicti fluminis accessisset; reperit omnino submersam, frigidam et rigidam, et in qua, nulla signa vitæ apparebant; in ipsa namque nec pulsus percipi poterat, nec anhelitus; oculos habebat in capite versos, et erat in capite letaliter vulnerata. Unde d. mater tristis C et dolens in animo, recordata de miraculis d. D. Cardinalis, ipsam d. D. Cardinali devovit; promittens cum certo voto ceræ, ipsius visitare sepulcrum, si vitam d. filiæ restaurari a Deo impetrare dignaretur; quo voto emisso, d. filia statim respiravit, et anhelitum emittens, exinde fuit sanitati plenissime restituta.

alia puella submersa;

CXII. Item quod anno prædicto magister Andreas Turvi, notarius loci de Albia, Gebennensis diœcesis, et Isabella uxor ejus, habuerunt unum filium masculum, cui nomen imposuerunt Petrus ob reverentiam dicti D. Cardinalis: quem, in quantum devote potuerunt, eidem recommendaverunt. Accidit autem miserabilis casus; quod, dicta matre adhuc in puerperio existente, dictus filius in quodam lecto casualiter repertus fuit suffocatus, propter quod gaudiorum exultatio, in lamentationem doloris subito conversa; dicto D. Cardinali ipsum recommendaverent, gestantes magnam fiduciam, dictum infantem dicto D. Cardinali devoverunt, promittentes devote ejus, cum certo voto ceræ, visitare sepulcrum, si a Deo obtineret puerum resuscitari prædictum. Emisso vero voto prædicto; dictus puer in præsentia eorum assistens, subito revixit, et plenissime vitam recuperavit: nam quod est donum singulare, et mirabili nota dignissimum: D una die plus proficit corporalibus incrementis, quam alii ejusdem ætatis infantes faciant in duobus, meritis et precibus dicti D. Cardinalis.

puer in primo ortu suffocatus,

CXIII. Item quod anno proxime dicto, dum quidam Guilielmus Trossa, laborator civitatis Auraicensis, de extra reverteretur ad eamdem civitatem Auraicensem; non inveniens, ubi valeret hospitari; causa dormitionis intravit quamdam domum, ab hominibus inhabitatam; in qua illa nocte, quadam infirmitate a casu sibi eveniente, diem suum clausit extremum; et ibi postmodum in crastinum suffocatus repertus, tamquam mortuus ad domum propinquam fuit deportatus; ubi per totam illam diem stetit vere mortuus; quod videns uxor ejus, de tali casu in corde ferens dolores gravissimos, ad adjutorium d. D. Cardinalis recurrens, ipsum virum suum devotissime vovit, eidem promittens, si Deus viri ejus vitam recuperaret, ipsius dicti Cardinalis cum certo voto ceræ visitare sepulcrum: quo facto voto, subito dictus vir respiravit, et intra duos dies sanitati plenissime fuit restitutus; quod a D. Cardinali factum recognoscens, ejus visitavit sepulcrum.

operarius subito malo exstinctus,

CXIV. Item quod anno proxime dicto Guilielmeta, uxor Roberti conreatoris * coriorum, in præsenti E civitate commorantis, prægnans, adveniente termino pariendi, peperit unam filiam mortuam, in qua nulla signa vitæ agnosci poterant: quæ, ut præmittitur, mortua stetit per spatium unius horæ: quod ut vidit dictus Robertus, multum turbatus in animo, confidens de Dei misericordia: protulit ista verba: O Deus! habebo ego liberum, qui baptismum non habebit? Et genibus flexis, tunc recordatus de miraculis, quæ Deus in dicto D. Cardinali operabatur, dictam filiam dicto D. Cardinali devovit, promittens ipsius D. Cardinalis visitare sepulcrum, et eidem certum votum ceræ offerre, si dictam filiam precibus ipsius suscitare valeret, quo emisso, subito et sine ullo intervallo cœpit inspirare; demum ad ecclesiam deportata, extitit baptizata, nunc vivit precibus et meritis dicti D. Cardinalis.

* concinnatoris.

puella in utero matris mortua,

CXV. Item quod anno prædicto, quidam puer nomine Alzarius, filius Joannetæ Capella, commorantis prope fontem ecclesiæ fratrum Prædicatorum præsentis civitatis; febribus et aliis multis infirmatibus valde gravatus, hora quasi Completorii expiravit; et mortuus ab illa hora, nec anhelizans, nec aspirans, neque pulsum habens, stetit usque ad horam subsequentinm matutinarum. Eadem autem F hora matutina, devovit ipsum dicto D. Cardinali, et statim voto emisso dictus filius inspiravit, et sic meritis et precibus ipsius vivit adhuc incolumis et sanus.

puer gravissimis morbis extinctus,

CXVI. Item quod eodem anno de mense Junii, accidit in loco de Barbentana diœcesis Avenionis; quod quidam adolescens, ætatis octodecim annorum, vel circa, Bertrandus nomine, filius Petri Lotherii dicti loci de Barbentana, ducente quamdam quadrigam herbis oneratam, et transeunte juxta aquam Durantiæ, prope bedale molendini, dicti loci, equus, qui dictam quadrigam ducebat, ipsum Bertrandum projecit intra aquam bedalis prædicti, prædicta quadriga postmodum super ipsum Bertrandum subversa; ita quod subtus dictam quadrigam, dictus Bertrandus stetit in profundum aquæ, per spatium unius horæ et ultra; quod percipicientes nonnulli, ibidem prope blada metentes in campis, illuc cucurrerunt. Ubi solum repererunt capucium dicti Bertrandi, natans super aquam. Ille vero Bertrandus, in profundum aquarum existens, nullatenus apparebat. Ex quorum clamoribus, multitudine hominum et mulierum ibidem congregata, quidam ex ipsis se spoliaverunt, et dictum Bertrandum de dicta aqua, mortuum

auriga sub curru onusto,

in aquis subverso, oppressus,

A mortuum et rigidum, atque in membris totaliter confractum, extraxerunt. Hoc vero videntes plures bonæ mulieres, et quædam puellæ, super dictum adolescentem magna pietate commotæ, genibus flexis cum magna devotione, et lachrymarum refusione, una voce dictum Dominum Cardinalem invocaverunt, ipsum devote deprecando, quod vitam dicto Bertrando restituere dignaretur, quibusdam votis per aliqua assistentes mulieres ad dictum Cardinalem emissis; post quarum vota dictus Bertrandus incontinenti revixit, et exinde dicta de contractura paulatim convalescens, restitutus est ad plenam sanitatem.

mulier subito mortua,

CXVII. Item de anno proxime dicto, de mense Julii, hora serotina, quædam mulier, Joanneta nomine, uxor Michaelis Camoleti, ex quodam accidenti subito infirmata, emisit spiritum, et in ipsa tamquam, sicut et revera erat, mortua : nam signa mortui apparebant, quia in omni parte corporis erat frigida : nec in ea percipi pulsus poterat, aut anhelitus, et in tali statu stetit per spatium unius horæ, et ultra. Videns hoc autem dictus maritus, nesciens a quo peteret auxilium, nisi a Deo, multum turbatus in animo, confidens tamen de Dei misericordia; B et magna pietate reputans se indignum ab ipso exaudiri, nisi per sanctorum orationes; promisit et vovit Domino Cardinali, ejusdem visitare sepulcrum, si impetrare valeret a Deo dictam suam uxorem resuscitari : quo voto emisso, subito dicta mulier incepit respirare : et respirando signo crucis se muniens, incepit dicere : O sanctum corpus, tantam gratiam mihi fecisti! Itaque gratias reddebat dicto D. Cardinali, tamquam curata per ipsum; quamvis dictum votum pro ipsa factum penitus ignoraret.

partus vitæ expers.

CXVIII. Item quod Agnes, uxor Jacobi Cadei, de Anicio, quadam die Veneris, hora tertiarum, peperit unam filiam mortuam in utero : quam cum sepelire facere vellent astantes ibidem, prohibuit mater ipsa, usque quo maritus ejus, qui tunc absens erat, applicuisset. Quo pendente intervallo, Catharina, uxor Guilielmi Guïoneti, mercatoris de Anicio, ipsius Agnetis multum cara, in crastinum hora tertiarum accessit ad ipsam, et compatiens doloribus et lachrymis ipsius Agnetis; recordata de dicto D. Cardinali, visitata prius dicta filia, quæ posita erat in quodam armariolo; quam decoloratam videbat, frigidam tetigerat, vovit dicto D. Cardinali, quod pedibus nudis incederet ad ejus sepulcrum; si vitam C dictæ filiæ impetrare dignaretur, quoad usque solum baptismum recepisset. Quo emisso voto, multum confidens in ipso D. Cardinali, ad dictum armariolum est reversa; ubi reperit dictam filiam viventem, faciem pulcherrime coloratam habentem, quam cum gaudio suscepit : et illa prius exhibita matri, ipsam fecit baptizari; quæ postea vixit usque ad horam galli cantus, noctis subsequentis; qua hora spiritum solutum a tenebris reddidit Deo gratum, meritis et precibus d. D. Cardinalis.

A morte præservati sequentes : mulier morti proxima,

CXIX. Item quod anno sæpe dicto de mense Julii, Maria uxor Jaquemini Sautmeni de Leodio, habitatoris præsentis civitatis : adeo graviter infirma, quod de lecto se movere non poterat, semper debilitando jacuit per octo dies et ultra. Adveniente autem quodam die, cœpit agonizare, et ad mortem properare; ita quod ab astandibus de vita penitus desperabatur, maritus autem multum de ejus futura morte condolens, ipsam d. D. Cardinali devovit : quo voto emisso, subito a prædicta infirmitate et mortis periculo fuit omnino liberata.

EX MSS. AVENION. febri ac pluribus aliis morbis confectus,

CXX. Item quod anno Domini MCCCLXXXVIII, de mense Aprilis, Bonifacius filius Stephani Colini argentarii, in præsenti civitate commorantis, passus febres, et quam plures alias infirmitates gravissimas : deteriorando ad tale punctum perductus extitit, quod sine potu et sine comestione, quamvis antea multa maceratus et debilitatus esset, stetit per tres dies naturales, oculos habens in capite versos, fœtens jam sicut terra : ita quod ab astantibus omnibus impossibile judicabatur, ipsum posse periculum evadere mortis, nisi miraculose. Quem sic videns pater ejus, paterno affectu compatiens, tota cordis affectione devovit d. D. Cardinali, promittens cum certo voto ejus visitare sepulcrum; si dictus ejus filius sanitatem recuperaret, quo voto facto, dictus filius subito per os unum magnum vermem emittens, exinde paulatim plenissime restitutus est sanitati. Pater vero, quod promiserat, adimplevit.

fluxu ventris ac vomitu laborans,

CXXI. Item quod anno Domini MCCCLXXXVII de mense Augusti, Petro de Serris, filio Petri de Serris, servientis armorum D. N. Papæ, evenit quædem infirmitas, qua urgente et fluxum ventris et vomitum intermisse patiebatur : quæ sibi duravit per duos dies naturales : qui per medicos visitatus, judicatus fuit secundum naturam, impossibile esse ipsum evitare mortem : quem mater deplorans, deficiente naturali juvamine, ad d. D. Cardinalem votum emisit, humiliter et devote ipsum deprecando, pro dicti filii sui liberatione; promittens cum certo voto ipsius visitare sepulcrum. Quo facto, dictus fluxus et vomitus subito cessaverunt, et dictus puer omnino remansit curatus, per merita d. D. Cardinalis.

febricitans,

CXXII. Item quod anno MCCCLXXXVII, de mense Novembris, Gerardus Tibiaci, clericus diœcesis Lemovicensis, ætatis viginti octo annorum, continuam febrem passus et alios multos dolores intrinsecos, per spatium quindecim dierum, omnino mori credens, testamentum fecerat, et alia negotia sua, tamquam valde morti propinquus; qui recordatus de d. D. Cardinali, se devovit eidem, promittens ipsius visitare sepulcrum, si tantam gratiam sibi facere dignaretur, quod ab infirmitatibus prædictis liberaretur. Quo voto emisso statim cessavit febricitare, omnesque alii dolores recesserunt et exinde perfectissime curatus est meritis et precibus ipsius d. D. Cardinalis.

puer in Rhodanum tractus,

CXXIII. Item quod anno MCCCLXXXVII, de mense Decembris, Domino Joanne Martini, rectore parochialis ecclesiæ S. Genesii, præsentis civitatis, una cum quodam puero, nomine Richardo, filio Dominæ F Joannetæ Sabbateriæ, ætatis duodecim annorum, existentibus supra pontem Rhodani Avenionensis, dum ipsi juxta bordaturam e pontis aspicerent quoddam navigium, quod quidam homines stantes supra pontem superius cum chorda trahebant, et dicta chorda dictum Richardum aliquatenus appropinquasset, dicta chorda subito dissiluit a manibus trahentium, et dictum Richardum circumdans per medium, elevavit in altum ultra pontis altitudinem, bene per sex cannas et ultra; ita quod dicto navigio trahentium destituto juvamine, et propter hoc in littus accedente, dicta chorda, secuta navigium, dictum Richardum in medium Rhodani projecit; quod videns dictus Dominus Joannes, magno timore correptus, beatæ Mariæ, et dicto D. Cardinali dictum Richardum devovit, promittens ipsius D. Cardinalis visitare sepulcrum, si dictum puerum a submersione liberare dignaretur. Quo voto emisso, subito dictus Richardus, qui in profundis aquarum existens, nullatenus apparebat, elevatus fuit super aquam, et ibidem stans per magnum temporis spatium nullo modo demergebatur in aqua, quamvis ullo modo natare nesciret, imo ibi stetit, quousque nautæ ab ipso remoti ad ipsum accesserunt, et ipsum sic stantem super undas in navigio suo recolle-

 gerunt,

EX MSS. AVENION.

A gerunt, et sic remansit illæsus meritis et precibus dicti D. Cardinalis.

mercator Rhodano illapsus,

CXXIV. Item quod de anno Domini MCCCLXXXVIII, de mense Augusti, dum quidam Bertrandus Calneti, mercator salis in præsenti civitate Avenionis, per quamdam scalam ascenderet in quoddam navigium oneratum sale : pede lapso cecidit in Rhodanum, et ad ima perveniens ductus fuit per longum aquæ, spatio unius tractus balistæ, ita quod, dum ipse sic staret inter undas, modo in fundum mergebatur, modo levabatur in altum, et in tantum, quod de recuperatione ipsius omnino spes auferebatur astantibus. Recordatus autem de d. D. Cardinali, incepit in corde suo dicere : O corpus sanctum ! adjuva me, et statim barram quamdam, quam astantes sibi projecerunt, ut inde valeret exire, invenit inter crura; super quam elevatus, quasi equitando super ipsam, exinde per dictos astantes extractus, extitit ab aqua sanus et hilaris, et sic exivit meritis et precibus d. D. Cardinalis.

gravissima febri conflictans

CXXV. Item quod anno MCCCLXXXVIII, Petrus, filius Bernardi Alberti, mercatoris Avenionis, ætatis quatuordecim annorum vel circa, infirmus febre gravissima, et nonnullis aliis intrinsecis infirmitatibus B paulatim debilitatus, ad tantam fuit ductus debilitatem, quod per duos dies loquelam amisit. Itaque ipso sic in extremis laborante, sui transitus horam astantes solum expectabant : nam et presbyteros fecerant jam venire parentes ipsius ad legendum psalteria et passiones, sicut solitum est sic laborantibus in extremis. Dictus vero pater, instinctu divino commonitus, intra mentem de d. D. Cardinali recordatus, quo ibat, nemini revelato, diverso tramite ad d. D. Cardinalis accessit sepulcrum, et ibidem genibus flexis cum magna cordis devotione, non sine magno fletu, dictum ejus filium precibus d. D. Cardinalis commendavit, promittens eidem, si dignaretur dictum ejus filium a morte præservare, quod cum certo voto ceræ ipsius sepulcrum visitaret iterato; et sic, oratione, ut præmittitur, facta, ad domum accessit et incontinenti dictum puerum visitavit : puer autem statim et incontinenti, ex revelatione divina (ut pie creditur) sibi facta, dixit ista verba : O Pater ! unde venitis vos? venitis de corpore sancto statim, quia ego sum perfecte curatus, meritis ipsius Sancti; et ita a mortis liberatus periculo paulatim convalescens, pristinæ re-C stitutus est sanitati.

miles ad usque mortem fessus

CXXVI. Item quod nobilis vir, Dominus Gillebertus, Dominus de Labrengaren, miles; cambellanus Domini Ducis Burgundiæ, præ gravedine laboris, quem passus fuerat in quodam hastiludio, per Regem Franciæ Parisiis indicto, infirmatus, ad tantam devenit debilitatem, quod corporalibus viribus destitutus, per tres dies penitus loquelam amisit; ita quod et medici, qui eum visitaverant, ipsum judicaverunt nullatenus convalescere posse : nec supererat aliqua spes, quod mortem evadere deberet. In extremis namque jam laborabat, quando quidam familiaris d. D. Ducis sibi dixit in aure, quod dicto D. Cardinali se devoveret, quod et fecit : nam incontinenti venit in mente sua, quod ipse cum certo voto ipsius sepulcrum visitaret, et quod numquam armis bellicis armaretur, quo usque dictum visitasset sepulcrum, si a Deo sibi sanitatem impetrare dignaretur. Quo voto emisso, transportatus fuit in aliam cameram; ubi positus in lecto, statim obdormivit, et dormiendo vidit Deum sedentem super quoddam scamnum, et beatam Virginem ad cornu ejusdem scamni : nec non d. D. Cardinalem, indutum superpellicio, facie valde decorum, digitos longos et multum subtiles habentem : Qui Dominus Cardinalis tenendo unam manum super caput ipsius, D et aliam subtus mentum, ipsum Deo præsentabat, illa verba proferendo. Domine Deus, non moriatur iste adhuc. Cum quo beata Virgo a suo loco descendens coram Deo manibus junctis, cum dicto Domino Cardinali humiliter se inclinabat : quibus omnipotens illico respondit : Placet mihi quod adhuc non moriatur. Post quam quidem visionem excitatus a somno incepit insufflare. Quod cum audisset quidam, ad ejus custodiam deputatus, petiit ab ipso, si vellet aliquid ; et quomodo sibi erat; cui tunc dixit, quod bene sibi erat. Unde dictus famulus, multum admiratus, quod loquelam recuperasset, sibi dixit : Domine vos loquimini; cui respondens dictus miles; Tu dicis verum, hoc fecit sanctus Cardinalis, et narravit ei speciem* facti. De quo exultans præ gaudio multum, magnis baronibus confestim illud narravit, qui ipsum militem indilate visitaverunt, de tanta gratia Deo, beatæ Mariæ, et dicto D. Cardinali gratias exsolventes. Dictus vero miles postea reconvaluit, et, quod voverat, adimplevit.

sospitantur

* *al.* seriem.

ANNOTATA.

E

a Pedagium *est tributum, quod solvitur a transeuntibus. Hic videtur sumi pro diversorio, fortasse* Pedagium *dicto, quia ibidem solvebatur tributum.*

b *Idem est, quod* bedum, *id est, palorum series ad continendam aquam, ut validius ea rotam torqueat, supra molendinum affigi consueta.*

c Barra *est* fustis, vectis, repagulum, *Gallis* barre.

d *Fluvius hic paulo supra Avenionem in Rhodanum cadit.*

e *A Gallico* bord, *id est* ora.

CAPUT III.

Muti, cœci, surdi, febricitantes sanati.

Cæcus et mutus 11 dierum,

Item quod, cum Joannes Thomas laborator, ætatis triginta annorum vel circa, præ nimia infirmitate, per undecim dies naturales visum amisisset et loquelam, essetque in extremis, et crederet in corde suo firmiter, tunc finire dies suos : recordatus de dicto D. Cardinali, se eidem vovit in mente sua, humiliter orans eum, quod a prædictis infirmitatibus ipsum liberare dignaretur, et quam primum posset incedere, ipsius sepulcrum visitaret. Quo F voto emisso confestim respirans loquelam recuperavit, et exinde convalescens, curatus est infra modicum tempus.

trium annorum,

CXXVIII. Item quod Jacobus Guigonis, diœcesis Cistaricensis, per spatium trium annorum, factus mutus, emisso mentaliter voto ad d. D. Cardinalem, de suum visitando sepulcrum; postmodum, cum ad hanc civitatem Avenionensem accessisset, ipsam intrando, subito recuperavit loquelam.

alius 3 hebdomadarum

CXXIX. Item quod Pontius Dondulcis, loci de Durberia, Valentinensis diœcesis, loquelam casualiter amisit; et cum hoc, discretione perdita, nullum cognoscebat, qui sic stetit per spatium trium septimanarum. Constantia vero uxor ipsius Pontii, de ipsius infirmitate multum dolens, pro ipso, ad dictum Dominum Cardinalem votum emisit, promittens ipsius visitare sepulcrum, si cum Deo gratiam obtineret, et pristinæ sanitati dictus ejus vir restitueretur : quo voto sic emisso, confestim loquelam et corporis sanitatem plenarie recuperavit.

infans quadriennis,

CXXX. Item quod pro Assando Heliæ, filio Joannis Heliæ, patroni galearum, civitatis Massiliensis, ætatis quatuor annorum, cum dimidio vel circa, qui a nativitate mutus extiterat, per dictum patrem ipsius

A ipsius fuit votum emissum : quod si dictus D. Cardinalis dignaretur erga Deum tantam gratiam impetrare, quod dictus ejus filius loqueretur, quam primum posset, cum certo voto ipsius visitaret sepulcrum, et statim dictus infans incepit loqui, et loquutus fuit, ita perfecte, sicut alii possunt ejusdem ætatis. Quamobrem dictus pater tam mirabilem gratiam ponderans et attendens, cum certo voto ceræ sepulcrum dicti D. Cardinalis visitavit.

mutus a nativitate,

CXXXI. Item quod Jacobus, filius Joannis Laurentii, circa ætatem trium annorum, perdidit omnino loquelam, ita quod fuit per spatium duorum annorum, quod nullatenus intelligebat; et credebatur, quod perpetuo esset mutus, sed mater ejus, pro dicto filio certum votum emisit, ad d. D. Cardinalem, et incontinenti, dum vidit matrem, alta voce et formatis verbis, petiit ab ea sibi panem dari, et sic loquelam recuperavit meritis et precibus d. D. Cardinalis.

mutus infans loquelæ restituti.

CXXXII. Item quod anno Domini MCCCLXXXVII, de mense Julii, Jacoba, relicta Jacobi Rollandi de Aurayca, invenit quamdam infirmitatem, qua mediante amborum oculorum visum totaliter amisit, de quo dolens quidam frater ipsius mulieris, de præsenti B civitate ad Auraycam reversus, eamdem admonuit, quod d. D. Cardinali, qui tanta faciebat miracula, se devoveret, et secum deportans de ligno letteriæ d. D. Cardinalis, in quo jacere solitus erat, dum vitam duceret in humanis, tradidit eidem : quæ monitis fratris obtemperans, vovit dicti D. Cardinalis visitare sepulcrum, et, accepto ligno supradicto, oculos delinivit, quo facto, incontinenti visum perfectissime recuperavit : postmodum elapso modico temporis intervallo, ut prius amborum oculorum lumen amisit, ex quo multum perturbata, incepit excogitare quod poterat esse : et recordata, male gratiam, quam d. D. Cardinalis sibi præbuerat, agnovisse ; quod nec adimpleverat votum, per ipsam emissum, statim per dictum ejus fratrem una cum pluribus de Aurayca, ad sepulcrum d. D. Cardinalis se fecit adduci ; ubi sua visitatione peracta, ad hostellariam reversa, dum pranderet cum aliis et esset in mensa, incepit videre, cognoscere et distinguere res et gentes, et antequam surgeret de mensa, perfectissime visum recuperavit precibus et meritis de D. Cardinalis.

Mulier recuperatum visum, amittit, ac denuo recuperat.

CXXXIII. Item quod anno MCCCLXXXVII, de mense C Junii, cum Soberana, relicta Joannis Tieyras draperii *a*, de quodam puteo traheret aquam, casu fortuito de chorda d. putei percussa fuit in oculo sinistro. Itaque ex illo ictu, d. oculi lumen amisit, et sic stetit per annum et ultra, de dicto oculo nihil videns, quamvis consilio medicorum multa adhibuerit medicamenta. Ipsa autem noviter audiens famam miraculorum dicti D. Cardinalis, se d. D. Cardinali devovit : sepulcrumque ejus cum certo voto ceræ visitavit; quo visitato, subito sanata, et a dicto sepulcro curata recessit meritis et precibus ipsius sancti Cardinalis.

a

Alius ex casu cocles,

CXXXIV. Item quod anno MCCCLXXXVII, de mense Julii, Guilielmus Stolerii *, alias Deysercat, Carpentoractensis diœcesis laborator, ætatis quinquaginta annorum, et ultra, a casu lumen amborum oculorum amisit, et totaliter cæcus stetit, per decem menses et ultra, auditis autem miraculis, quæ Deus per dictum D. Cardinalem operabatur, ad dicti D. Cardinalis sepulcrum se fecit adduci, ubi devote per eum oratione perfecta, perfectissime et sine intervallo visum recepit.

cæcus per 10 menses,
* al. Scolerii.

CXXXV. Item quod anno MCCCLXXXVII, de mense Augusti, Richardus de Synerchis, habitator de Bouilla, Aptensis diœcesis, ætatis octuaginta annorum vel circa; jam quindecim anni fuerant elapsi, quibus omnino lumen amborum perdiderat oculo- D rum, audita relatione miraculorum, quæ Dominus Cardinalis assidue operabatur, de ipsius Domini Cardinalis confidens meritis; vovit et promisit ipsius visitare sepulcrum, si visum a Domino restitui sibi dignaretur impetrare, quo voto emisso, statim incontinenti visum recuperavit et incepit videre et discernere res quascumque, et postmodum de tanta gratia gratias agens dicto D. Cardinali, ipsius visitavit sepulcrum.

alter per 15 annos,

EX MSS. AVENION.

CXXXVI. Item quod anno MCCCLXXXVII, de mense Augusti, Lancelinus Blache de Curthedon, Avenionensis diœcesis, habuerat per spatium trium annorum et ultra in oculo unam telam, lumen oculi impedientem omnino. Accidit autem quod quidam ab hac civitate recedens et de terra sepulturæ ipsius D. Cardinalis secum deportans, de illa terra tradidit dicto Lancelino, qui dictus Lancelinus, auditis prius miraculis dicti D. Cardinalis, confidens de ipsius meritis et precibus, de dicta terra posuit in oculo super dictam telam, promittens ipsius Domini Cardinalis visitare sepulcrum, si de dicta tela, et infirmitate valeret liberari, et tunc a dicta tela fuit subito curatus et visum perfectissime recuperavit meritis et precibus dicti d. Cardinalis.

alius, cui tela obductus oculus adhibita terra sepulcrali,

CXXXVII. Item quod anno Domini MCCCLXXXVIII E Moneta, uxor Joannis de Balina, loci de Auripla, Valentinensis diœcesis, ætatis viginti quinque annorum, vel quasi, circa festum Nativitatis Domini amisit omnino lumen oculi sinistri; adeo quod nihil penitus videre poterat de eodem, et sic stetit per tres menses de illo oculo nihil videns. Quadam autem die Martis, reductis ad mentem miraculis et vita, quæ de dicto D. Cardinali recitabatur, vovit eidem Domino Cardinali, ipsius cum certo voto ceræ visitare sepulcrum; si a Deo oculi prædicti lumen restitui sibi impetraret, et infra diem Dominicam immediate sequentem ipsius oculi visus sibi redderetur; postmodum vero, infra dictam diem Dominicam, dicti oculi visum perfectissime recuperavit precibus et meritis ipsius Sancti.

mulier oculo sinistro cæca,

CXXXVIII. Item quod Honoratus, filius Guilielmi Tavaroni loci, de Vallo, Aquensis diœcesis, casualiter cum cuspide cujusdam cultelli oculum sibi totaliter perforavit, et pupillam ipsius oculi per mediam totaliter sibi scidit; ex quo totaliter factus erat cæcus : quod impossibile erat secundum naturam lumen, eidem restaurari, de quo dolens dictus pa- F ter; humiliter cum magna devotione orationem suam emisit ad d. D. Cardinalem, ut intercedere dignaretur ad Dominum; quodque lumen oculi dicto filio restituere dignaretur, et subito oratione perfecta, dictus filius omnino curatus extitit; adeo quod nec cicatrix in eo percipi poterat, meritis et precibus dicti Domini Cardinalis; et oculo prædicto plenarie videt, sicut fecerat ante.

alius cæcus pupilla perforata, curantur.

CXXXIX. Item quod anno MCCCLXXXVII et de mense Septembris, Beatrix uxor Antonii Ruffi, tabernarii, commorantis in carreria *b* Calate Avenionis, ætatis quadraginta annorum vel circa; nunc sunt sex anni lapsi, *ex quo* auris et oculi sinistrorum auditum penitus amisit et visum; ita quod stetit per dictos sex annos, dicta aure non audiens, et oculo prædicto non videns. Noviter autem, videlicet per modicum tempus antequam d. D. Cardinalis migrasset ad Dominum; quidam morbus (sancti Antonii morbus vulgariter nuncupatus) nec non quidam carbunculus, et quædam pessima scabies, per diversas sui corporis partes recenter exorta, ipsam mirabiliter afflixerunt, adeo quod sibi videbatur, quod qualibet die mori deberet : quo quidem tempore dicta Beatrice sic infirma; d. D. Cardinalis migravit ad Christum. Post cujus transitum audivit

Mulier oculo et aure b sinistris orbata, et scabie laborans, aqua balnei B. Petri convalescit.

EX MSS. AVENION.

A vit miracula recitari, quæ Deus per ipsum D. Cardinalem operabatur; et quomodo jam plures, quadam aqua balnei in qua fuerat balneatus, a diversis morbis curabantur; et tunc habito de aqua supra dicta; de ipsa super carbunculum posuit atque locum lavit, ubi dicta scabies et morbus sancti Antonii erant affixi; quibus lotis per modicum temporis spatium; dictis morbis evulsis, sana remansit, et surgens a lecto sepulcrum dicti D. Cardinalis visitavit: et de dicta aqua in aure et oculo supradictis posuit, et post modum infra sex dies auditum et visum perfecte recuperavit precibus dicti Domini Cardinalis.

Surdastra, CXL. Item quod anno supra dicto, de mense Augusti, Aloysia, uxor Guilielmi Bartholomæi de Carpentoracte, passa fuit in aure sinistra, per spatium quinque annorum, ita quod de illa aure audiebat cum maxima difficultate, et licet plures, et diversas, et quas potuit, adhibuerit medicinas, tamen nihil sibi profecerunt. Audiens autem famam d. D. Cardinalis, cum magna devotione promisit ejus visitare sepulcrum; si auditus illius auris sibi restitueretur. Quo voto emisso, sensit ex aure exire quemdam ventum, sive ventositatem, post cujus ventositatis B emissionem, subito perfecte auris prædictæ recuperavit auditum.

surdus a puero, CXLI. Item quod Petrus filius Aymari de Mota, de Petragoris laborator; ætatis quatuordecim annorum, surdus a pueritia, adeo quod nisi clamaretur multum alte, vix exaudiebat; emisso voto per quemdam avunculum ipsius, quod d. D. Cardinalis visitaret sepulcrum, auditum plenarie subito recuperavit.

surdus a septennio, CXLII. Item quod Petrus Martini, macellarius civitatis Biterrensis, qui per septem annos adeo stetit surdus, quod nihil omnino audire valebat, quadam vice de d. D. Cardinali recordatus et de miraculis ipsius, quæ per signa fuerant sibi indicata, humiliter se ei devovit, et promisit ipsius cum certo voto visitare sepulcrum; et veniendo, non comedere neque gustare, nisi zingibrum vel sucaram; neque bibere vinum, si a Deo auditum sibi restitui impetraret: et confestim exurgens, animo dictum iter perficiendi, statim quod per portam domus exivit, indilate recuperavit auditum: ipse vero continuans gressus suos, sepulcrum, sicut promiserat, visitavit.

surdus per biennium, CXLIII. Item quod adolescens, nomine Michael, filiaster Peyrachonii, loci de Saureto, ætatis decem C et octo annorum, per duos annos præteritos surdus extitit, in tantum, quod nihil audiebat; emisso autem voto per dictum Peyrachonium, quod cum certo voto ceræ d. D. Cardinalis visitaret sepulcrum; si a Deo obtineret, quod dictus Michael auditum recuperaret, tertia die post dictum votum, recuperavit perfecte auditum.

surda et cæca, CXLIV. Item quod Beatrix, relicta Joannis Reydoni, habitatrix montis Pessulani, quæ per sex menses ambarum aurium auditum, et lumen penitus amiserat oculorum, in somnis admonita, dicto D. Cardinali se vovere, evigilata, ipsius sepulcrum cum certo voto ceræ visitare promisit; si gratiam obtineret a Deo, quod auditus et visus sibi restituerentur. Quo voto emisso subito visum perfecte recuperavit et auditum.

surdus per biennium, CXLV. Item quod Joannes Aymonis, filius Petri Aymonis, Narbonensis diœcesis, qui per duorum annorum spatium et ultra surdus extiterat, adeo quod nullatenus audire valebat, voto facto per dictum, et ejus patrem; et visitato sepulcro per ipsum filium, dum recederet a dicto sepulcro, subito perfecte recuperavit auditum, meritis et precibus d. D. Cardinalis.

surdus a puero, CXLVI. Item quod Joannes Textoris, laborator loci de Marna, diœcesis Gebennensis, ætatis triginta annorum vel circa; tempore puerilitatis incurrit D ambarum aurium surditatem, ita quod audire nequibat; nisi clamaretur valde alte; sed eidem indicatis miraculis dicti D. Cardinalis, eidem humiliter se devovit, et per tres dies sepulcrum ejus visitavit, et in tertia die curatum se reperit, et ita clare audientem sicut et alii. *sanantur.*

CXLVII. Item quod anno MCCCLXXXVII de mense Julii, Catharina filia Domini Richardi de Vinea, legum doctoris, infirma fuit febre continua, et durante dicta febre, eidem supervenit quædam inflatura in genu dextro, qua mediante juvare se non poterat. Imo præ magnitudine doloris, intermisse clamabat. Quam videns mater tantos dolores patientem, et in periculo mortis existentem, ipsam d. D. Cardinali recommendavit, promittens cum dicta filia, ipsius visitare sepulcrum; quo voto facto, incontinenti dicta filia a dicta febre fuit omnino liberata, et dicta inflatura valde meliorata: ac postmodum infra paucos dies fuit restituta sanitati. *Febris continua, tuber in genu,*

CXLVIII. Item quod anno proxime dicto, tam gravissima febris continua, arripuit Joannetum, filium Guioti Drogmini, mercatoris Avenionis; quod ab omnibus ipsum videntibus et maxime a medicis, qui dictum puerum visitaverant, judicabatur mortem E evadere non posse; dictus vero pater, auditis miraculis d. D. Cardinalis, promisit cum certo voto ipsius visitare sepulcrum, si dictus puer sanitati restitueretur. Quo facto, dictus puer postmodum restitutus est sanitati, meritis et precibus d. D. Cardinalis. *puer febri continua laborans,*

CXLIX. Item quod anno Domini MCCCLXXXVIII, de mense Decembris, Maria filia Thamerani, ætatis unius anni, patiens continuam febrem, mortem evadere non credebatur, sed de hora in horam exitus vitæ expectabatur, cujus mater recordata de miraculis d. D. Cardinalis, votum pro filia ad d. D. Cardinalem emisit, promittens ipsius visitare sepulcrum, si dicta filia sua, a morte præservaretur, et dicta infirmitate liberaretur. Quo voto emisso, incontinenti dicta filia ab omni infirmitate liberata, sanitati fuit plenissime restituta. *alia item infans,*

CL. Item quod Romana, uxor Raymundi Boranni de Cadarossa, diœcesis Avenionis: quæ per spatium sex annorum continuorum passa fuit febres quartanas; et inflaturam in tibiis, emisso voto per eam d. D. Cardinalis visitando sepulcro, amisit dictas febres et ab inflatura fuit omnino curata. *febris quartana sexennis,*

F CLI. Item quod similiter Margareta, uxor Berengarii barberii, dudum magistri Papæ cursoris, ab infirmitate febris quartanæ, quam passa fuerat per spatium unius anni, et ultra: facto voto, quod d. D. Cardinalis visitaret sepulcrum, ab ipsa febre fuit omnino liberata. *quartana unius anni*

CLII. Item quod Alasatia, uxor Raymundi Branchardi, laboratoris de sancto Remigio, Avenionensis diœcesis, per novem menses et ultra, extitit detenta febre quartana, quæ ipsam ad tantam deduxit infirmitatem, quod de ejus vita penitus desperabatur. Dictus autem Raymundus ad d. D. Cardinalem recurrens, vovit eidem, quod ipsius cum certo voto visitaret sepulcrum, si a prædictis infirmitatibus dignaretur eam liberare. Post quod quidem votum in crastinum fuit omnino liberata. *per novem menses.*

CLIII. Item quod Petrus, filius Pontii Murtini, loci de sancto Andrea, Avenionensis diœcesis, ætatis sexdecim annorum vel circa, passus febrem quartanam, per annum et ultra, d. D. Cardinali se devovit, promittens ipsius cum certo voto visitare sepulcrum, si a prædicta febre liberaretur, quo facto, et postea, dicta febre non sensit se gravatum. *per annum continuatæ, sanantur.*

ANNO-

A

ANNOTATA.

a *Intelligo per drapperium*, drapporum, *id est* pannorum *mercatorem*, *Gallice* drappier.

b Carreria *est* via, *sed illa proprie, per quam* carrus *potest transire.*

CAPUT IV.

Contractio, impotentia manuum et brachiorum, rabies et dementia, fractura, sanata.

Item quod Joannes de Villeris, habitator præsentis civitatis, qui ex eo, quod a quodam solario multum alto ceciderat ad terram, factus fuerat ita curvus, quod erigere se non poterat : et sic steterat per spatium quinque annorum. Audiens famam miraculorum d. D. Cardinalis, eidem se devovit, promittens ipsius visitare sepulcrum. Quo voto emisso, dum incederet ad sepulcrum, visum fuit ei, quod aliquis eum fricaret in membris, et tandem venit ad sepulcrum d. D. Cardinalis, ubi oratione sua facta, incontinenti sanus surrexit et rectus, sicut unquam fuerat, et exinde reversus est in domum suam. *Curvus ex alto lapsu,* B

CLV. Item quod Guilielmus Richardus, laborator in præsenti civitate commorans, per sex septimanas factus adeo impotens, quod sine staffis *a* non poterat ambulare; cum octo dies dictum visitasset sepulcrum, et nihil exinde fuisset melioratus ; die nona, hora Vesperarum visitato sepulcro, subito sensit se liberatum et ibidem staffis dimissis, reversus est ad domum suam sanus et hilaris. *impotens incedere,* a

CLVI. Item quod frater Joannes Heliæ, præceptor præceptoriæ de Agullia, ordinis sancti Antonii, Aquensis diœcesis, factus quasi impotens de toto corpore per spatium sex mensium et ultra; adeo quod cum baculo vix ne poterat celebrare Missam cum maxima pœna. In elevatione corporis Christi, recordatus de dicto Domino Cardinali, votum emisit ad ipsum, quod si dignaretur eidem impetrare sanitatem, cum certo voto ceræ ipsius visitaret sepulcrum, et baculum suum ad perpetuam rei memoriam dimitteret ibidem. Quo facto voto, et Missa celebrata, sensit se melioratum, et dictum baculum, sine quo incedere non poterat, liberius solito recipiens ; infra tres dies restitutus fuit sanitati ; ipse autem tantam gratiam sibi factam recognoscens, ad sepulcrum d. D. Cardinalis, prout voverat, itinere cœpto ; dum in civitate Valentiæ descenderet in hostellaria quadam, adeo fuit infirmus quod ab equo quasi mortuus ad lectum fuit deportatus. Videns autem se taliter infirmum, de morte dubitans, dictum D. Cardinalem invocavit dicendo : O benedicte Cardinalis, noli me derelinquere. Quibus verbis prolatis subito sensit se curatum ; et consurgens in quadam barcha *b* per Rhodanum, ad hanc civitatem Avenionensem accessit, et dictum sepulcrum visitavit; quo visitato, ad domum religiosorum sancti Antonii reversus, subito, ut prius, impotens fuit factus. Unde multis admirantibus, incepit in semetipso exquirere, si dicti voti aliquid restaret adimplendum ; et recordatus de dicto baculo, cum quo se appodiabat *c*, quem oblitus fuerat afferre, illum statim misit quæsitum in barcha, in qua venerat, et ipsum ad dictum sepulcrum transmisit : quo baculo ibidem dimisso et oblato, incontinenti pristinæ restitutus est sanitati, nec postea infirmum se sensit. *alius toto pene corpore impotens,* C *invocans Petrum;* b c

CLVII. Item quod Maria, relicta *d* quondam Bertrandi Plandoni, habitatoris loci de sancto Remigio, Avenionensis diœcesis : quæ per duos annos et ultra fuerat impotens, adeo quod de loco ad locum se movere nequibat, nisi se trahendo per terram ; in quadam quadriga ad dicti D. Cardinalis sepulcrum adducta, visitato sepulcro, super pedes erigere se incepit, et exinde infra paucos dies omnino sanata, ad locum suum, unde venerat, pedester est reversa. d *impotens per biennium* D *EX MSS. AVENION.*

CLVIII. Item quod Petrus Bedocii de Nemauso, patiens quamdam infirmitatem, qua mediante, per annum et ultra brachiis et cruribus, et aliis membris usque ad plantam pedis factus extitit impotens et curvus, visitato sepulcro et novena perfecta, omnino curatus recessit. *laborans atrophia et curvitate,*

CLIX. Item quod Jacobus de Gaudiaco Uticensis diœcesis, Dominus dicti loci, qui per spatium XXIV septimanarum, fuerat totaliter impotens de persona ; adeo quod de aliquo membrorum suorum se juvare nequibat, votum emisit ad d. D. Cardinalem, promittens ipsius visitare sepulcrum, si sanitatem corporis a Deo sibi obtineret, quo voto emisso, subito sensit a dicta infirmitate se penitus liberatum. *alius impotens,*

CLX. Item quod Raymunda Guifaude, uxor magistri Antonii Thomassini, in præsenti civitate commorans; de medietate corporis dextra, impotens effecta, licet post multa medicamenta, nullatenus fuit meliorata. Visitando sepulcrum et stando super ipsum, subito sensit se curatam, et ad domum sine cujusquam adjutorio est reversa. *mulier hemiplectica,* E

CLXI. Item quod Alayceta Manafayseira, uxor quondam Pontii de Lense, Vivariensis diœcesis, quæ per spatium duodecim annorum, sine staffis nullatenus poterat incedere, voto per ipsam ad d. D. Cardinalem emisso ; et peracta novena, relictis ibidem staffis, omnino curata recessit. *alia per 12 annos fulcris usa,*

CLXII. Item quod dum corpus d. D. Cardinalis ad sepulturam duceretur, transiit ante domum cujusdam bonæ mulieris, nomine Jacobæ : quæ a quatuor annis, a casu passa fuerat in brachio sinistro quamdam infirmitatem, ex qua per dictum tempus remanserat impotens manu sinistra, adeo quod de ipsa nullatenus se juvare valebat : nam ejusdem manus tres digitos ultimos curvos habebat, et continue clausos, ita quod eosdem non poterat aperire, quædam voluntas, sive devotio ipsius ascendit in animum, de visitando sepulcrum dicti D. Cardinalis, quod et fecit : nam statim ipsius corpore tradito sepulturæ, ad sepulcrum accessit, et desuper ibidem stans amarissime flendo oravit eumdem, quatenus ipsam dicta infirmitate liberaret. Statim vero, oratione facta, visum fuit et, quod cum uno martello *e* super cubitum dicti brachii fuisset percussa, et postmodum incontinenti se sensit liberatam penitus atque sanam, aperuit namque eadem hora digitos, et se juvit, et juvat, prout fecerat unquam. *epileptica manus quadriennis,* F e

CLXIII. Item quod Catharina uxor magistri Dalmatii Dulcis, ætatis quinquaginta annorum vel circa, præ gravedine quorumdam gravissimorum dolorum, quos patiebatur in brachio dextro, impotens ipso brachio, stetit per decem octo annos et ultra ; voto autem per ipsam ad d. D. Cardinalem emisso, quod ipsius visitaret sepulcrum, subito sensit se curatam, et effugatis doloribus de dicto brachio, optime se juvat de eodem, meritis et precibus ipsius Domini Cardinalis. *alia brachio dextero, per 18 annos torpens,*

CLXIV. Item quod Henrieta, relicta quondam magistri Pontii Barbe, notarii Avenionis, sexaginta annorum vel circa, passa fuit in brachio et manu dextris, quamdam infirmitatem, qua mediante, valde dictum brachium inflatum habebat, ac de eo nec de manu poterat se juvare. Unde sic stans per tres menses, de dicti brachii sanitate naturaliter recuperanda desperans, ad dictum D. Cardinalem votum emisit, promittens ipsius visitare sepulcrum, si sibi sanitatem *habens manum et brachium inflata,*

A EX MSS. AVENION. sanitatem dictorum brachii, atque manus impetrare dignaretur; quo voto emisso, inflatura subito recessit, et confestim, prout nunc est, reperit penitus se curatam.

alius præ lapsu CLXV. Item quod Joannes de Sullet, furnarius, ætatis triginta sex annorum vel circa; eundo per villam Avenionensem, cecidit ad terram. Ex quo casu taliter brachium sinistrum sibi destruxit, quod quamvis fuerit inter manus medicorum per spatium quinque mensium, nullatenus potuit meliorari. Voto autem per ipsum ad d. D. Cardinalem emisso, quod *misere brachio affectus,* si restitueretur sanitati, ipsius Domini Cardinalis visitaret sepulcrum, incontinenti et sine intervallo se reperit curatum et omnino sanatum.

alius ex gladii punctione CLXVI. Item quod Dominus Pontius Romani, ex punctura cujusdam ensis, factus impotens duobus digitis ultimis manus sinistræ, adeoque ad invicem conjuncti et clausi fuerant continuo per decem annos et ultra, voto per eum ad dictum D. Cardinalem emisso, quod, si ad pristinum statum dicti digiti redigerentur, ipsius] visitaret sepulcrum: incontinenti dictos digitos separavit ab invicem, et *gestans digitos clausos,* manum libere aperuit, ac si in ipsis nullam unquam passus fuisset infirmitatem.

B *fracta tibia, mortua, immobilis,* CLXVII. Item quod Petrus filius Petri de Verroctio, Avenione commorans, ætatis decem et octo annorum, vel circa, de nocte descendens quoddam granarium, ad terram cecidit, et tibiam dextram totaliter sibi fregit, ex quo casu dicta tibia disjuncta fuit, et mortua, nec aliqualiter eam sentiebat; nec medici, quamvis plura præbuerint medicamenta, ipsum meliorare valuerunt. Mater vero, spem gerens in dicto D. Cardinali, promisit ipsius visitare sepulcrum, si cum Deo gratiam obtineret, quod dictus ejus filius, dictæ tibiæ pristinam recuperaret sanitatem. Quo voto sic facto, dictus filius incepit convalescere, et paulatim melioratus, nunc meritis dicti D. Cardinalis dictam tibiam habet omnino sanatam.

pes tortus, CLXVIII. Item quod Guilielma, uxor magistri Petri textoris, commorans prope portale Matharonum, a pueritia sua habens pedem tortuosum valde, de quo non poterat invenire remedium: visitavit sepulcrum dicti D. Cardinalis; et ibidem devote suam fecit orationem, et incontinenti fuit omnino sanata, et tortuosus pes effectus est rectus.

C *amens,* CLXIX. Item quod Christophorus Rogerii, clericus, notarius publicus, mente captus et omnino extra sensum positus stetit per medium annum, et ultra; voto autem per quemdam Bernardum Meynerium, priorem prioratus de Avenione, pro dicto Christophoro ad dictum D. Cardinalem emisso, quod ipsius visitaret sepulcrum cum certo voto ceræ, si dictus Christophorus sensum et memoriam recuperaret; statim sensum recuperavit et memoriam.

rabidus quoque CLXX. Item quod Antonius Tronoto, Avenione commorans, graviter infirmatus, post certas potationes et medicinas, quas sibi ordinaverat magister Abraham Judæus, totaliter sensum amisit; et velut demens et rabidus, terribiles mugitus sive voces emittebat. Oportebatque, quod quatuor homines ipsum per vim detinerent; nam et sibi videbatur, quod multitudo dæmonum ipsum rapere vellet: propter quod intermisse clamabat; Projiciatis in puteos dæmones istos: et adeo rabidus erat quod ante aquam benedictam spuebat, quando super ipsum aspergebatur, et in tali statu stetit per plures dies.

ac furiosus, Quadam vero die cum ipse modicum obdormisset, in somnis apparuit eidem dictus D. Cardinalis, una cum duabus stellis, quæ dictum Dominum Cardinalem antecedebant, quem ut aspexit, prout sibi videbatur, reclamavit. Tunc dictus D. Cardinalis dixit eidem: Non metuas istos dæmones, quia nullatenus D tibi nocebunt: sed quamdiu dictum D. Cardinalem aspiciebat, prout sibi videbatur, nullum sentiebat dolorem. Ipso autem evigilato, sensum perfecte recuperavit, et dæmonum, quos antea videbat, amisit aspectum; et recordatus, quod per magnum tempus abstinuerat a confitendo, cum magna contritione confessus est, et postmodum infra modicum tempus restitutus est pristinæ sanitati.

CLXXI. Item quod Marieta filia Guilielmi Folpuyra, *lymphata,* diœcesis Uticensis, quæ qualibet nocte quoddam accidens patiebatur, et passa fuit per tres annos continuos, mediante quo, qualibet vice sensum amittebat, et velut rabida terribiliter vociferabatur, nec minis patris, aut parentum suorum tacere volebat. Per dictum patrem voto emisso, quod cum dicta filia dicti D. Cardinalis visitaret sepulcrum, si a Deo impetraret, quod dicta ejus filia a dicta infirmitate curaretur, postea dicta infirmitate vexata non extitit amplius nec oppressa, sed perfectæ restituta sanitati.

CLXXII. Item quod Emessendis, filia Stephani Mirati, ætatis undecim annorum, vel circa, quadam *dæmoniaca,* die fuit facta subito dæmoniaca; nam adeo torquebatur a dæmonibus, quod vestes suas discerpens et se ipsam, terribiliter et inhumana voce clamitans, E quasi mugire videbatur: unde sic stans per spatium sex horarum, miserabiliter fuit vexata. Quam videns pater ejus, multo dolore commotus, recordatus de dicto Domino Cardinali, dictam filiam devovit eidem, promittens cum dicta filia, et certo voto ipsius visitare sepulcrum, si sibi placeret impetrare, quod dicta ejus filia a prædicta liberaretur infirmitate; quo voto emisso, per quemdam presbyterum fecit sibi legi super ipsam, quamdam orationem, compositam ad honorem dicti D. Cardinalis; quæ cum legeretur, statim dicta filia os aperiens, bis tanto impetu emisit anhelitum, quod videbatur spiritum emittere velle, ex cujus insufflatione, quidam fumus niger et valde fœtens ab astantibus visus est exire de ipsius ore, qui cameram tanto fœtore replevit; quod astantes oportuit foras exire, dicta vero filia post emissionem dicti fumi fuit a prædictis omnino liberata.

CLXXIII. Item quod, dum Raymundus Carnuillan, diœcesis Uticensis, ætatis triginta annorum, vel *mentis impos, vexatus a dæmone,* circa, scinderet arbores quasdam, subito sensum penitus amisit, et adeo demens effectus fuit, quod nullus audebat eum appropinquare, videbatque dæ- F mones in aere, ex quorum visione adeo vexabatur, quod ad modum hominis rabidi se gerebat. In quo statu stetit per spatium trium septimanarum et ultra. Quadam vero die cum ad mentem sibi occurrit fama dicti D. Cardinalis, ita quod in ipsius recordatione aliqualiter fuit consolatus, et paulo minus solito vexatus; eidem se devovit, promittens ipsius cum certo voto visitare sepulcrum, si a dictis vexationibus liberaretur. Quo voto emisso, statim dictum D. Cardinalem ibidem præsentem aspexit, qui dictum Raymundum dulciter fuit consolatus, ex cujus visione perfecte curatus; prædictorum dæmonum amisit visionem; postea vero quod voverat, adimplevit.

CLXXIV. Item quod Nicolaus Bartholomæi de Montepessulano, ætatis quadraginta annorum, vel circa, *horrenda hernia,* versus inferiores partes adeo ruptus fuit atque fractus, quod tela ventris omnino disrupta, intestina et humores descendebant ad bursam, ex quibus genitoria taliter habebat inflata, quod grossitudinem capitis hominis excedebant, et sic stetit per spatium octo annorum et ultra; et quamvis per plures et diversos medicos fuerit visitatus, nihil sibi tamen proficere potuerunt, imo eum tamquam incurabilem dimi-

A dimiserunt. Quadam vero die, ipso existente in nundinis Pedenasii, iterato se posuit inter manus medicorum, qui sibi dixerunt, quod sine scissura curari non poterat; imo oportebat, quod ipse ligatus per tres dies, de uno loco nullatenus moveretur; propter quæ multum timens, quod ipse tantum non posset sufferre dolorem, et quod ipse deficeret in pœnis, nocte sequenti existens in lecto, de dicto D. Cardinali memoratus, cum magna lachrymarum effusione ipsum humiliter deprecatus fuit, quod si vere amicus Dei esset, ipsum a dicta infirmitate liberare dignaretur, eidem promittendo ejus cum certo voto ceræ visitare sepulcrum; quo voto et oratione completis, confestim obdormivit, et postmodum expergefactus, perfecte se reperit curatum; ac si numquam læsus aut infirmus extitisset.

uti et alius eodem malo laborans;

CLXXV. Item quod Joannes Juliani, commorans in Avenione, circa partes inferiores omnino crepatus; adeo quod ex humoribus affluentibus ad inferiora, virgam et genitoria mirabiliter habebat inflata, impotensque de medietate personæ; quadam die hora tarda, cum præ magnis doloribus quiescere non valeret, recordatus de dicto D. Cardinali, incepit ipsum invocare, sic dicendo: O santissime Cardinalis, qui B tot facis miracula, si cum Deo et sancta Trinitate potestatem habes, velis rogare Deum, quod me ab istis infirmitatibus liberare dignetur. Quo facto, post incepit quiescere; ita quod in crastinum reperit se quasi curatum, et infra duos dies postea, ab impotentia et fractura prædicta omnino sanatus extitit, et perfecte curatus precibus et meritis ipsius D. Cardinalis.

alius,

CLXXVI. Item quod Rostagnus, filius Radulphi, cognomento Radulphi, ætatis octo annorum vel circa, ruptum habens a nativitate dextrum genitale, ita quod valde erat inflatum et quotidie deteriorabatur; admonitus per dictum ejus patrem, quod dicto Domino Cardinali se devoveret: vovit dicti D. Cardinalis visitare sepulcrum, si a prædicta liberaretur infirmitate; et incontinenti curatus extitit, sicut est de præsenti, ac omnino sanatus.

et alius,

CLXXXII. Item quod Magister Petrus Vitalis, ruptus in parte corporis sui dextra, ita quod humores versus genitale dextrum descendentes, ipsum incurabilem reddiderunt: ad dictum D. Cardinalem votum emisit, quod, si curaretur, ejus visitaret sepulcrum: et subito fuit perfectissime curatus.

laborantes ruptura,

CLXXVIII. Item quod Berengaria, uxor Jacobi fabri, C habens filium nomine Rostagnum, ætatis XVI annorum, qui erat ruptus in ambobus genitalibus, adeo quod ipsos inflatos ultra modum habebat; ad dictum Dominum Cardinalem votum emisit, quod si cum Deo impetraret dictum ejus filium a dicta ruptura liberari, quam primum posset, ejus visitaret sepulcrum, quo voto emisso incontinenti dictus ejus filius a dicta ruptura fuit omnino sanatus.

sanitati restituti.

CLXXIX. Item quod Guilielmus Bruna, diœcesis Vivariensis, ætatis quadraginta annorum, in dextro fractus genitali per spatium decem et octo annorum et ultra; voto per ipsum emisso, quod ipsius visitaret sepulcrum, si a prædicta fractura liberaretur, incontinenti perfectissime se reperit sanatum.

ANNOTATA.

a *Id est* baculis. *Germanice* Stab, baculus, scipio.

b *Id est* Navigio, *Gallice* barque.

c Podium *est res quælibet, cui innitimur. Hinc facile colligitur, quid sit* appodiare.

d Relicta *vel* derelicta, *est* vidua.

e *Id est* malleo, *Gallice* marteau.

CAPUT V. D

EX MSS. AVENION.

Lepræ, fistula, guttæ, fluxus sanguinis, periculum partus, curata.

Lepra in naribus biennalis,

Item quod Arnaudus Sapientis, diœcesis Avenionis, patiens morbum lepræ in naribus, qui sibi duravit spatio duorum annorum et ultra, quamvis plures sibi adhibuerit medicinas, nullatenus potuit meliorari. Dum vero primitus audivit miracula recitari; quæ per dictum D. Cardinalem operabantur, votum ad ipsum emisit, promittens cum certo voto ipsius visitare sepulcrum, si gratiam a Deo obtineret, quod a dicta liberaretur infirmitate. Quo voto emisso, statim se sensitælioratum, et infra paucas hores omnino curatum.

fistula decem annorum,

CLXXXI. Item quod Guilielma Froshane, uxor Guilielmi Lossani, loci de Baverto, diœcesis Cistariensis, per spatim decem annorum et ultra habuit unam fistulam inter eschinas, continue immunditias et fæces valde fœtentes emittentem: quæ votum emisit ad dictum D. Cardinalem, promittens ipsius visitare sepulcrum, si a Deo tantam obtineret gratiam; quod ipsa a dicta fistula curaretur: E facto voto, infra modicum tempus omnino fuit liberata, prout adhuc incolumis est et sanata.

occulta gangræna,

CLXXXII. Item quod Margareta filia magistri Joannis Tornumira, medici Domini Nostri Papæ in villa Montispessulani commorans, ætatis decem et octo annorum vel circa, existens prægnans, sensit quod quidam morbus, tumor, sive nodus grossu et durus ad modum unius avellanæ, subtus carnem generatus in mamilla, jam sursum elevabatur. Ita quod, cum tangebatur, magnum sibi inferebat dolorem, et quadam vice dicto patri suo, tunc existenti in dicta villa Montispessulani, dictam infirmitatem monstravit: quam videns dictus pater, statim cognovit, quod erat morbus cancri, subtus carnem cooperti, qui tandem tractu temporis crepari debebat, ex ipsiusmet morbi corrosione, et in quo nullum remedium debebat apponi: quoniam talis est naturæ, quod dictus morbus infra spatium unius anni, adeo corrodit et consumit carnem et interiora, quod impossibile est secundum naturam, aliquem vel aliquam, quantumcumque sit bene complexionatus, vivere per duos annos, quacumque circumfultus medicina. Propter quod valde F tristis effectus et turbatus, nesciens quid ageret, nisi divinum implorare auxilium; confidens de meritis ipsius D. Cardinalis, de linteaminibus, in quibus ipse Dominus Cardinalis jacebat tempore vitæ suæ, et unum modicum floqui filum dictæ chordæ, qua cingebatur, dictæ filiæ transmist, quam monuit, quod de prædictis dictum morbum fricaret, quod et fecit. Ex qua fricatione dicta filia meritis et precibus dicti D. Cardinalis fuit omnino sanata, quamvis secundum naturam impossibile fuerit, fuisse sanatam.

fistula in pede

CLXXXIII. Item quod Laura, relicta quondam Petri Triache de Bellicadro, Arelatensis diœcesis, ætatis sexaginta annorum vel circa, quæ passa fuerat fistulam quamdam in tibia juxta cavillam pedis, licet qnam plures adhibuisset medicinas, nullatenus curari poterat; sed posita de terra sepulturæ dicti Domini Cardinalis, sine alia re, super dicta fistula; cum fiducia recuperandi sanitatem, subito reperit se curatam meritis et virtute dicti D. Cardinalis.

et in femore;

CLXXXIV. Item quod Catharina, filia Petri Guigonis, alias Moreti, Diensis diœcesis, ætatis novem annorum vel circa, passa fuit in coxa sive femore dextro

EX MSS. AVENION.

A dextro unam fistulam, cujus profunditas usque versus mediam partem extendebatur; in tantum, quod in foramine ipsius, quotiens purgabatur, una magna candela ceræ, pellebatur : quæ duravit sibi per spatium quinque annorum et ultra; et quæ appositis sibi quam plurimis medicamentis, nullo modo valuit meliorari. Cum autem primitus de d. Cardinali, et ejus miraculis famam audivit, promisit et vovit eidem, ipsius cum certo voto visitare sepulcrum, si a prædicta fistula liberari valeret. Quo voto emisso, statim incepit meliorari, et infra modicum tempus postmodum fuit perfecte curata precibus et gratia dicti Domini Cardinalis.

Item in ambabus tibiis,

CLXXXV. Item quod ex quadam infirmitate præcedenti, duæ fuerunt fistulæ generatæ in ambabus tibiis Joannis Ysnardi Turnerii, commorantis Avenione : nam super qualibet cavilla pedis unum foramen habebat, per quod fæces valde immundæ et fœtentes emittebantur, et quæ sic eidem per annum duraverant et ultra, nec aliquatenus potuit sanari, quamvis, quæ potuerit, adhibuerit medicamenta; ipse autem audiens miracula recitari, quæ Deus per dictum D. Cardinalem operabatur, dicto D. Cardinali vovit, quod ipsius visitaret sepulcrum, B si cum Deo obtineret, quod a dicta fistularum infirmitate curaretur, quo voto emisso infra paucos dies fuit sanitati restitutus.

gutta frigida in tibia,

CLXXXVI. Item quod Stephanus de Viva, commorans Avenione, per tres annos, guttam frigidam in tibia Dextra, et maxime juxta cavillam pedis passus fuit, et non valens medicamentis liberari, dicto D. Cardinali promisit, quod ipsius visitaret sepulcrum, si liberationem illius guttæ a Deo sibi impetraret, et incontinenti sensit se melioratum. Ipse autem postea negligens effectus adimplendi votum, quod voverat, dicta gutta fuit terribiliter oppressus : propter quod cum certo voto statim sepulturam visitavit; qua visitata, statim dolor cessavit et penitus se reperit sanatum.

gutta corpus corrodens.

CLXXXXVII. Item quod Joanneta, relicta Joannis Riperti, commorans Avenione, per trienuium fuit tam gravissima gutta detenta, quod ipsa gutta corpus ejus et membra quasi totaliter corrodebat, et ad nihilum reducebat, nec auxilio medicorum poterat liberari, imo nec meliorari. Ipsa autem audiens miracula, quæ Deus per dictum D. Cardinalem operabatur, seipsam eidem devovit, promittens ipsius visitare sepulcrum cum certo voto ceræ. Quo C voto facto, subito fuit sanata.

diuturna et quotidiana,

CLXXXVIII. Item quod Petrus de Plano, commorans in Villanova, diœcesis Avenionensis, qui per multum tempus guta vexatus extiterat, et quotidie graviter vexabatur, voto per ipsum emisso de dicti D. Cardinalis visitando sepulcrum, si infra certum terminum curaretur, infra præfixum terminum perfecte se reperit curatum.

triennalis fugatæ.

CLXXXIX. Item quod Helis, relicta quondam Stephani Garnerii, in Avenione commorans, quæ per triennium oppressa fuerat gutta, quam in tibia sinistra patiebatur, adeo quod quasi nullatenus poterat ambulare, videns continuationem miraculorum dicti Domini Cardinalis, dicto D. Cardinali vovit et promisit ad ejus sepulcrum offerre unam tibiam ceræ, si a dicta gutta eam liberare dignaretur, et statim ipsa die se reperit perfecte curatam.

Fluxus sanguinis per octiduum,

CXC. Item quod Joannes Fornam, barbitonsor loci de Bellicadro diœcesis Arelatensis; qui per octo dies incessanter per nasum sanguinem emisit, et qui quamvis in arte chirurgiæ peritus esset, tamen nec per se, nec per alium, remedium adhibere sciebat, dicti D. promisit visitare sepulcrum, et in via abstinere a comestione, si prædictum sanguinis fluxum cessare faceret. Quo voto facto, spatio solum intermedio, quod aliquis posset dicere unum Pater D noster, dictus sanguinis fluxus cessavit omnino.

per sex hebdomadas,

CXCI. Item quod Petrus, filius Stephani Michaelis, ætatis XV annorum vel circa, de Alesto Nemausensis diœcesis, passus fuit continue fluxum sanguinis per nares, per spatium septem septimanarum et ultra, et quamvis per plures tam medicos, quam alios, fuit tentatum facere cessare dictum sanguinis fluxum : tamen non potuit dictus filius liberari, quousque mater ejus ipsum dicto D. Cardinali devovit, et promisit ipsius eum certo voto ceræ visitare sepulcrum, si a prædicto fluxu dictus filius liberaretur ; quo tunc facto, subito ulterius cessavit fluere sanguis.

per quatuor menses,

CXCII. Item quod Joanneta, uxor Guilielmi Basterii; speciatoris de loco Montisademari, ætatis triginta annorum vel circa, quæ non poterat sanari a fluxu sanguinis, quem passa fuit continue per quatuor menses, emisso voto, quod dicti Domini Cardinalis visitaret cum certo voto ceræ sepulcrum, subito curata extito ; nec post passa fuit ultra consuetum.

per annum et ultra,

CXCIII. Item quod Catharina, uxor Petri Vermolis mercatoris loci de Montepessulano, passa fuit con- E tinue, per spatium anni et ultra fluxum sanguinis, nec aliqualiter curari valebat; sed emisso voto, quod dicti D. Cardinalis visitaret cum certo voto sepulcrum, si a dicta infirmitate valeret liberari; incontinenti extitit omnino curata, neque inordinate passa fuit ex post.

per annum et ultra,

CXCIV. Item quod Erraylla uxor magistri de Monegier notarii loci de Argenteria Vivariensis diœcesis, non valens ope medicorum, a fluxu sanguinis sive malo matricis, quem passa fuerat spatio unius anni et ultra, liberari, ad auxilium dicti D. Cardinalis recurrens, vovit eidem, quod ipsius cum certo voto visitaret sepulcrum, si a prædicta infirmitate dignaretur eam liberare, et post votum hujusmodi semel dumtaxat infirmata, ulterius ipsa infirmitate non se sensit gravatam.

per quatuor dies,

CXCV. Item quod Bartholomæa, filia Catharinæ de Vassiniaco, per quatuor dierum spatium, sanguinem per nasum emisit incessanter : propter quod de morte dictæ filiæ multum dubitabatur, et potissime mater ipsius, quæ dictam filiam dicto D. Cardinali devovit, promittens cum certo voto ipsius visitare sepulcrum. Quo facto voto, dicta filia omnino atque subito sanguinem cessavit emittere.

laborans partu per dies 15,

CXCVI. Item quod Joanneta, filia quondam Pontii F Rodilhi, loci pontis Sorgiæ, Avenionensis diœcesis, quæ per spatium quindecim dierum et ultra laboraverat in partu; nec tamen parere poterat, imo tam de morte ipsius, quam pueri permaxime desperabatur; voto per eam ad dictum D. Cardinalem emisso, quod ipsius visitaret sepulcrum, si cum puero periculum mortis evadere posset; statim peperit unum pulchrum filium, qui baptismum recepit, et sic a mortis periculo fuerunt mater et filius liberati.

per dies binos,

CXCVII. Item quod similiter Joanneta, uxor Gaufridi de Bautio, per spatium duorum dierum laboravit in partu, et penitus mater et infans mori credebantur; sed emisso voto ad dictum D. Cardinalem, confestim fuit omnino liberata precibus et meritis dicti D. Cardinalis.

per dies ternos,

CXCVIII. Item quod cum Beatrix, uxor Bernardi de Camiro diœcesis Vasionensis, per tres dies in partu laborans, parere non valeret, et omnino crederet mori, recordata de dicto D. Cardinali, ipsum devotissime invocavit, et promisit devotissime ipsius visitare sepulcrum, et statim peperit unum filium, qui postmodum extitit baptizatus, et hoc precibus et meritis ipsius D. Cardinalis.

CXCIX

A CXCIX. Item quod Joanneta, uxor Matthæi Bargesii, ex labore, quem passa fuerat in parturiendo, ad tantam fuit deducta debilitatem, quod defecit in laboribus, et ab omnibus astantibus una cum fructu, nondum nato, mortua fuit judicata; nec erat spes, quod convalescere, nec parere posset. Cum mater ejus, sperans fortiter de adjutorio dicti D. Cardinalis, premisit ipsius visitare sepulcrum, si dicta Joanneta partum emitteret, qui baptismum recipere posset. Quo facto, mater inspiravit, et quasi sine pœna masculum peperit, qui baptizatus adhuc vivit gratia Dei et dicti D. Cardinalis.

puerpera simul cum fœtu,

CC. Item quod Matthæa filia Matthæi Sarralherii prægnans, adveniente tempore pariendi, in ipso partu continue laboravit a festo omnium Sanctorum usque ad diem decimum septimum mensis Decembris, et nullo modo valebat emittere partum; imo ipsa, sicut et astantes, sine dubio mori credebant. Quando recordata de dicto D. Cardinali et ejus miraculis, una cum matre sua orationem emisit ad dictum D. Cardinalem, voventes ipsius visitare sepulcrum, si infans ad lucem proveniens, baptizari valeret, et ipsa a mortis periculo liberari; et statim post, dicta Matthæa peperit unam filiam, quæ B baptismate recepto, vivens ad sepulcrum dicti D. Cardinalis fuit deportata.

alia diu parere nescia,

CCI. Item quod, dum nobilis Arnaudus de Planzolis, Dominus loci de Soberatio Magalonensis diœcesis, qui voto præcedenti dicti D. Cardinalis visitato sepulcro, sanatus fuerat de brachio, de quo per triennium impotens extiterat, ad domum suam reversus extitisset; et imaginem dicti D. Cardinalis ad domum attulisset; Guilielma, uxor sua, quæ tunc prægnans erat juxta terminum pariendi, sibi dixit, quod numquam se senserat ita gravidam, sicut tunc se sentiebat, et quod multum dubitabat, quia in partu moreretur. Cui per dictum virum dato consilio, quod ipsi ambo voverent; quod ob reverentiam d. D. Cardinalis, qui ipsum a sua infirmitate curaverat, infanti nascituro imponeretur nomen Petri, et ipsum intrare facerent religionem; et illud postmodum devovissent, adveniente tempore pariendi, dicta Guilielma peperit unum filium, et cum minori dolore, quam unquam fecisset; cui secundum votum, nomen Petrus impositum est: postea vero dum ipsa mater intueretur dictum filium; recordata de imagine dicti Domini Cardinalis depicta, statim dixit: Certe iste filius assimilatur imagini Domini C Cardinalis, quoniam inter os et labia habebat quamdam concavaturam. Quod et advertens dictus pater et astantes, in eadem opinione fuerunt, nam non solum vultu, sed secundum ejus quantitatem in facie et in membris consimilem habet formam.

alia in partu, sospitatæ,

CCII. Item quod Domina Ducissa Borbonii, prægnans, dum advenisset tempus pariendi, et consueti partus dolores ipsam mirabiliter affligentes per spatium quindecim dierum, et ultra, adeo eamdem detinuissent oppressam, quod de morte plus sperabatur, quam de vita; ipsa etiam dubitans, ne ipsa cum fructu suo periret, recordata de d. D. Cardinali, statim vocari fecit suum capellanum, et sibi dixit, quod pro ipsa statim iret Missam celebratum, et quod in ipsa Missa, ipsam ad dictum Dominum Cardinalem devoveret; quod et fecit. Dicta vero Domina interim imaginem d. D. Cardinalis super ventrem suum fecit apponi. Cum itaque dictus capellanus dictam Missam quasi finivisset, dicta Domina Ducissa repente doloribus effugatis, sine dolore peperit unam pulcherrimam filiam. Itaque mater et filia a periculo mortis fuerunt liberatæ meritis et precibus dicti Domini Cardinalis.

partus dolores mitigati.

D

CAPUT VI.

Liberati captivi, a prædonibus spoliati, naufragi morbo caduco laborantes, bona recuperata, detractores puniti.

Item quod Michael Chamandi, tabernarius loci de Lauduno, diœcesis Avenionis, mediantibus quibusdam falsis informationibus, in villa sancti Andreæ Avenionis diœcesis, carceri mancipatus extitit, ac positus in ferreis compedibus; ipse autem se sentiens de sibi impositis inculpabilem; dicto D. Cardinali se recommendavit, ipsum humiliter deprecando, quatenus ipsum a dictis carceribus liberaret. Quo facto compedes ferrei statim et incontinenti se aperuerunt, nec in pedibus suis stare potuerunt; imo ab ipsius pedibus libere per se ciderunt. Quod videntes officiarii regii, multo timore territi, confestim ipsum relaxaverunt, postea vero d. D. Cardinalis visitavit sepulcrum.

Captivi

CCIV. Item quod quidam Guilielmus loci de Abolena, diœcesis Auraicensis, captus per quemdam E famulum cujusdam capitanei, vocati Mandonet; et ductus ad dictum locum, et ibidem positus in compedibus et manicis ferreis, versis manibus retro dorsum, et ad quosdam postes per vestes magnis clavis extitit affixus; quem qualibet die dictus famulus inhumaniter verberabat, ut de sua redemptione finantias * faceret cum eodem. Quadam die cum ipse Guilielmus, dictum D. Cardinalem invocaret, et ejus auxilium imploraret, dicto famulo sibi dicenti, quod neque Deus, neque beata Virgo, nec omnes Sancti Paradisi, nec ipse Cardinalis, quem invocabat, tantam potestatem habebant, quod ipsum liberare possent a manibus ejus: dictusque Guilielmus dicta verbera patienter sustinendo replicaret; Quinimo: nocte sequenti, cum dictus famulus ipsum dimisisset (ut præmittitur) vinculatum, ipseque Guilielmus semper dictum D. Cardinalem invocaret; subito vinculis solutis, et compedibus supradictis; extra locum ipsum, in quo stabat, transportatus extitit bene longe, absque hoc, quod videre posset, per quem sic deferebatur, et sic dictus Guilielmus manus inimicorum evasit meritis et precibus dicti D. Cardinalis.

et vincti,

* præstationem pecuniariam.

CCV. Item quod gentes Domini Raymundi de Turrenia ceperunt Joannem Gaigonis, laboratorem, ac F ipsum in compedibus et vinculis ferreis per manus et pedes strictissime posuerunt; quem quotidie interficere volebant. Ipse autem de morte multum dubitans, confidens tamen de dicto D. Cardinali, ad ipsum votum emisit, quod si evadere posset manus inimicorum suorum, cum certo voto sepulcrum ejus visitaret. Quo voto emisso statim vincula se dissolverunt, et liberatus ab ipsis, statim recte ivit ad muros dicti loci, quamvis iter ignoraret, et ad terram saltavit super sabulonem *a*, et sic evasit illæsus.

ope beati Petri

CCVI. Item quod Joanneta, filia Joannis Barram, propter adulterium commissum, currere villam debere judicata, et in carceribus, in compedibus et manicis ferreis vinculata; invocato Domino Cardinali, et ad ipsum emisso voto, quod si tantam gratiam sibi impetrare dignaretur, quod a prædicta infamia præservaretur, certum votum mitteret ad sepulcrum ejus. Compedes et vincula per seipsos se aperuerunt: et tandem post paulutum precibus amicorum a dicta infamia fuit omnino liberata.

liberantur.

CCVII. Item quod Rostagnus Ayrandi de Rolhana, Aquensis diœcesis, ætatis triginta annorum vel circa,

EX MSS. AVENION.

A latronibus captus,

A circa, dum transitum faceret ante Bastitam Jordanorum, diœcesis Aquensis, a quibusdam latronibus captus extitit, et ligatus, qui ipsum occidere volebant: et qui in præsentia sua occidebant presbyterum quemdam: timens ne morti similiter traderetur, in corde se dicto D. Cardinali devovit, promittens pedibus nudis, ipsius visitare sepulcrum, si de manibus ipsorum evadere posset. Quo voto facto, subito tunc dicti latrones ipsum ligaverunt, et ligatum duxerunt ad castrum de Mayranicis; ubi retrahere se consueverant. Quibus de nocte ad dictum castrum applicatis, januas aperuerunt: sed dum crederent intrare, nullatenus potuerunt: imo dum ulterius pedem figere crederent, nullatenus ultra extendere poterant illum; et sic per totam noctem stantes, multum stupefacti, voto per Dominum Rostagnum eisdem explicato, ipsum permiserunt abire, et omnia ablata restituerunt eidem; quo demisso, libere intraverunt dictum Castellum.

a Saracenis capiendi, liberantur.

CCVIII. Item quod Jacobus de Maylhora, de Massilia, quadam die dum in mare navigaret; et de loco de Canras diœcesis Grassensis, tenderet Massiliam in quodam parvo ligno, una cum quinque B hominibus pro servitio dicti ligni, et quibusdam fratribus Minoribus, exeuntibus ibidem, transirentque per mare, subito viderunt duas galeas *b* Saracenorum ad ipsos, qua poterant accedere navigatione velociori; propter quod valde territi, cum nullum haberent penitus ventum, quo mediante evadere possent manus eorum, ad Deum et Sanctos dirigentes vota sua, pariter dicto D. Cardinali se devoverunt, promittentes cum certo voto ipsius visitare sepulcrum, si ventum eis concedere dignaretur, et manus evaderent inimicorum. Quo voto emisso, ecce ventus validus, qui Boreas appellatur, qui subito surgens, navem eorum sive lignum a dictis Saracenis elongavit, in tantum, quod ipsi vix propter distantiam dictos fidei inimicos poterant intueri, et sic ipsis a manibus inimicorum ereptis, continuato flatu per ducenta milliaria sunt transfretati.

Naufragi,

CCIX. Item quod Joannes Gauterii, loci de insula Martici, diœcesis Arelatensis in quodam ligno cum nonnullis de civitate Neapolitana ad Avenionem accedentibus, dum coram civitate Veteri transitum facerent, subito insurrexit valida tempestas, cujus timore cum dicti ligni patronus retrocedere tentavisset, ventis flantibus tempestivis, ad terram impetu C tam forti sunt adducti, quod ex ictus violenti repercussione, in mare reversi, ab aquis fuerunt omnino cooperti: unde de vita quasi desperantes, humano carentes subsidio, gloriosum cum magna devotione requirunt Cardinalem; promittentes omnes ipsius visitare sepulcrum. Et tunc subito maris sedato tumultu; navis sive lignum, mirum in modum retractum est in mari, ac si viginti galearum juvamine retractum extitisset: et sic evaserunt illæsi meritis et precibus dicti D. Cardinalis.

fracta,

CCX. Item quod Jacobus Borreti, loci de Berra, diœcesis Arelatensis, quadam die dum in quodam ligno cum certis mercantiis *c* Januam tendens, in ipso mari Januensi, jam applicuisset, fortuna terribilis in tantum oppressit eosdem, quod præ ventorum rabie jam quoddam ex timonibus *d* ligni confractis, subintrantibus undis, nihil aliud expectarent, quam ut inter undas sepulti, finaliter submergerentur. Cum ad mentem dicti D. Cardinalis reducta memoria, votum vovit quod ipsius visitaret sepulcrum. Quo facto voto confestim cessavit tempestas, et adeo mare sedatum est, quod nec accensa candela a vento tunc currenti fuisset extincta, et sic a periculo mortis ereptus, quod voverat, adimplevit.

CCXI. Item quod nobili viro, Nicolao de Atria, de civitate Neapolitana, per mare una cum certis Ambaxiatoribus *e* missis ad Dominam Reginam Siciliæ, D transfretante, cum prope fossam Romanam applicuissent, insurrexerunt venti horribiles, ex quorum flatu intumescentibus undis, intrare fossam coacti fuerunt, et tanto impetu fuerunt adducti, quod quater ad terram fortissime percusserunt. Unde omni spe et adjutorio denudati, nisi dicti D. Cardinalis, ipsum invocaverunt, et promiserunt ipsius visitare sepulcrum; et confestim post mare placatum est, et dicta galliotha *f* retracta, et sic periculum evaserunt, et postmodum promissa compleverunt.

e ac repercussa navis,

f

laborans morbo caduco,

CCXII. Item quod Bauda Bermunda, relicta Petri Bermundi, commorans Avenione; per spatium unius anni morbum passa caducum (morbus sancti Joannis vulgariter nuncupatur) et alias quam plures patiens infirmitates, adeo quod sine baculo non poterat ire, voto per eam ad dictum D. Cardinalem emisso, quod ipsius visitaret sepulcrum, si a prædictis infirmitatibus liberaretur, incontinenti tam a dicto morbo caduco, quam ab aliis infirmitatibus fuit liberata.

alia per octennium,

CCXIII. Item quod Bertranda, uxor Raymundi Juliani, per spatium octo annorum et ultra, fuit infirma morbo caduco, et arripiebat eamdem aliquando de E tribus in tribus diebus, et aliquando de quatuor in quatuor: et tam graviter ipsam detinebat, quod qualibet vice stabat quasi mente capta. Maritus ipsius mulieris super tanto dolore compatiens, de dicto Domino Cardinali multum confidens, pro dicta muliere votum emisit, quod si dictus D. Cardinalis a Deo impetrare dignaretur ipsam a dictis infirmitatibus liberari, ipsius Domini Cardinalis visitaret sepulcrum. Quo voto, ut præmittitur, emisso, dicta Bertranda a dicta infirmitate subito extitit liberata, ipsaque et ejus maritus una cum pluribus aliis jejuno stomacho ad dicti D. Cardinalis sepulcrum accesserunt, postea vero dictum morbum nullatenus fuit passa.

alius per biennium,

CCXIV. Item quod quidam puer, filius Pontii Mayfredi, laboratoris commorantis in Carpentoracte, ætatis sexdecim annorum vel circa, per spatium duorum annorum morbum passus caducum, qui de octo in octo diebus ipsum arripere consueverat, post votum emissum a dicto suo patre, de dicti D. Cardinalis visitando sepulcrum, si dictus ejus filius a dicto morbo liberaretur, omnino fuit a dicto morbo liberatus; nec postea ipsum arripuit morbus supra dictus; ipse autem pater et filius postmodum sepulcrum visitarunt. F

alia per quadriennium,

CCXV. Item quod Raymunda, uxor Petri Bossada, Courraterii civitatis Carcassonensis; per spatium quatuor annorum passa fuit morbum caducum, qui ipsam arripiebat de mense in mensem, aliquoties bis in mense, quam et ita graviter opprimebat, quod qualibet vice per quatuor horas velut mortua jacebat in terra, et postea per tres vel quatuor dies tremere non cessabat, pro qua per ipsius maritum voto ad dictum D. Cardinalem emisso, quod ipsius visitaret cum certo voto sepulcrum, si ipsa a dicta infirmitate liberaretur, ipsa omnino sanata, amplius a dicta infirmitate non sensit se arreptam: maritus autem ipsius et ipsa, postea votum impleverunt.

item per annum unum,

CCXVI. Item quod Joannes Gay, filius Sifredi de Podio, mercator civitatis Carpentoractis, ætatis tredecim annorum, qui per annum, morbum caducum passus fuerat, quo mediante cadebat in terram bis in mense, et ibidem stabat ut mortuus, per magnum temporis spatium, voto per matrem dicti D. Joannis, ad dictum Dom. Cardinalem emisso, quod ejus visitaret sepulcrum, si tantam a Deo gratiam impetraret, quod dictus ejus filius a dicto morbo liberaretur; postea dicto morbo non sensit se gravatum nec infirmum.

A

per annos 30,

CCXVII. Item quod Anglicus Boissoni, loci de Salellis, diœcesis Mimatensis, ætatis quinquaginta annorum vel circa, qui per spatium triginta annorum et ultra, qualibet die de mane arreptus extitit quodam morbo, qui caducus appellatur, præ cujus dolore, quotiescumque ipsum detinebat, cadebat in terram, et sic prostratus quasi in transitu vitæ stabat per duas horas et ultra; qui quam primum audivit miracula dicti D. Cardinalis recitari, se devovit eidem, promittens pedibus nudis ipsius visitare sepulcrum, si a prædicto morbo liberaretur, et post dictum votum emissum, dicto morbo non fuit infirmatus; sed ab illo perfecte curatus extitit.

alia eodem malo immaniter vexata,

CCXVIII. Item quod Guilielma, uxor Joannis de Verduno, civitatis Biterrensis, quam morbus caducus arripere consueverat, de octo in octo diebus, et aliquando de mense in mensem: et quia ex eo inhumaniter vexabatur; auditis miraculis dicti D. Cardinalis, se devovit eidem, promittens pedibus nudis cum certo voto ipsius visitare sepulcrum, si a morbo curaretur prædicto: quo voto emisso, et post, dictum morbum nullatenus fuit passa; et postmodum, quod promiserat, adimplevit.

B

alius per annos 3 sospitantur,

CCXIX. Item quod Joannes Mos, clericus de Monterlino, diœcesis Carcassonensis, qui per tres annos continuos passus fuerat morbum caducum, nec remedium aliquale poterat reperire, votum emisit ad dictum D. Cardinalem, quod ipsius visitaret sepulcrum, et ei certum votum offerret, et ex post, dicto morbo non se sensit vexatum.

Recuperantur pateræ duæ, g

CCXX. Item quod Vitalis de Liesteria, tabernarius, in præsenti civitate commorans, perdiderat duas taceas *g* argenteas; quæ furtive sibi fuerant sublatæ, et quas nullatenus recuperare valebat. Recordatus autem de d. D. Cardinali, promisit cum certo voto ipsius visitare sepulcrum; si dictas taceas reperire valeret, in crastinum vero dictæ taceæ per quamdam mulierem fuerunt sibi restitutæ.

floreni 35 subducti, h

CCXXI. Item quod Jaconneta de Gratianopoli, commorans Avenione, fuit deprædata de triginta quinque florenis auri, quos in quadam cassia *h* reposuerat; de quo multum dolens, cum esset major pars suæ substantiæ sive bonorum suorum; recordata de dicto D. Cardinali, ad ipsum votum emisit, quod si sibi tantam gratiam facere dignaretur, quod dictas suas pecunias recuperaret, cum certo voto ejus sepulcrum visitaret, quo voto emisso, paulo post ad ipsam accessit quidam, qui dictas pecunias fuerat deprædatus, et ipsam, antequam recederet, omnino dimisit contentam.

C

amissa pecuniæ summa,

CCXXII. Item quod eum Petrus Soltoni, loci de Salvaterra, Avenionensis diœcesis, quamdam pecuniæ summam amisisset, nec eam aliquatenus valeret recuperare, imo nec de ipsis pecuniis audire nova; Joanna uxor ejus multum tristis ex dicta perditione, in dicto D. Cardinali magnam gerens fiduciam, vovit eidem certum votum mittere ad ejus sepulcrum, si tantam gratiam eis concedere dignaretur, quod dictam pecuniam restitueret eisdem: ipsa vero die fuit eis revelatum, qui pecunias prædictas habebant, et ipsas postmodum recuperaverunt.

mulus surreptus

CCXXIII. Item quod, dum gentes armorum incedentes per Linguam Occitanam, transitum facerent per locum de Castilione, Uticensis diœcesis; quidam ex ipsis quamdam mulam Raymundi Borgarelli subripuerunt, et secum usque Parissios postea duxerunt eamdem. Quadam vero nocte, ipso Rymundo existente in lecto, ad ejus mentem dicti Domini Cardinalis fama reducta, conclusit in animo, quod dicti D. Cardinalis pro dictæ mulæ recuperatione visitaret sepulcrum; quod et fecit, standoque super ejus sepulcrum, quantum potuit devotius, deprecatus fuit eumdem, quod voluntatem dignaretur immittere in cor illius, qui dictam mulam habebat, de sibi restituendo ipsam mulam; et quod iterato cum certo voto ipsius visitaret sepulcrum. Quo facto voto, prout ex temporis intervallo verisimiliter præsumi potest, pro eo, quod infra mensem a tempore voti et visitatione prædicta, dicta mula fuit sibi restituta, in illum, qui dictam mulam detinebat, inventa fuit talis infusa voluntas, quod de Parisiis sibi specialiter transmisit eamdem, quoniam specialem nuntium transmisit ille, qui dictam mulam habebat, ad dictam mulam adducendam, et restituendam dicto Raymundo. D

EX MSS. AVENION.

Mulier culpans Beati cultum, punita et sanata; i

CCXXIV. Item quod Helis, uxor Petri de sancto Eustachio, commorans prope ecclesiam beatæ Mariæ de Sperantia *i*, ætatis triginta annorum vel circa; videns multas gentes ad sepulcrum dicti D. Cardinalis diversa vota ceræ portantes; omnino mater mota et invidiæ malo succensa; dixit, quod mirabile erat, quod gentes magistrum pro discipulo dimittebant, nam sibi videbatur quod dimittebant nostram Dominam de Sperantia visitare pro sepulcro dicti D. Cardinalis. Nocte vero passa fuit in capite gravissimos dolores, et in crastinum reperit, quod habebat nasum valde tortuosum: propter quod mandavit medicos, et, quæ potuit, quæsivit remedia; E sed nullum potuit invenire juvamen: usquequo recordata de perfida mente sua, dictum D. Cardinalem requisivit cum magna devotione, quod malum, quod contra ipsum cogitaverat, indulgere vellet eidem, et ipsam a prædictis infirmitatibus liberare. Post quam orationem factam, sensit se subito multum alleviatam, et exinde visitato sepulcro, restituta est plenissimæ sanitati, nullis tamen applicatis medicamentis.

incredulus

CCXXV. Item quod uxor Joannis Stephani de Castro Raynaudo, Avenionensis diœcesis, die, qua dictus D. Cardinalis traditus fuerat ecclesiasticæ sepulturæ, reversa de civitate præsenti ad dictum locum, narravit dicto Joanni ejus viro, quomodo Deus in dicto Domino Cardinali operabatur miraculose; cui dictus ejus maritus respondit deridendo, et reputando nugas, quæ per dictam ejus uxorem narrabantur; Tace, tace. Sta suavis. Et ulterius tardus in credulitate, cum quidam de dicto loco, vocatus Petrus Cremanni, qui de præsenti civitate reversus ad dictum locum, iterato eidem Joanni eadem mirabilia recitasset, et ulterius in speciali, quomodo in præsentia ipsius quædam mulier, quam vere noverat, impotens uno brachio, visitato sepulcro dicti D. Cardinalis, recesserat omnino curata, F et ad potentiam ipsius brachii restituta, in sua duritie cordis durius persistens, credere non valuit, et quasi non curans de prædictis, ivit ad lectum.

punitus ac liberatus,

Dum vero in crastinum more solito surgere crederet a lecto, reperit se adeo in membris debilem et confractum, quod stare nec juvare se poterat, nisi cum maxima difficultate, et cum hoc intrinsece maximos patiebatur dolores, et sic semper deteriorando processit usque ad diem Sabbati immediate sequentis, qua die dubitans se morti fore propinquum, de sua incredulitate recordatus, pœnitentia ductus, ad dictum Dominum Cardinalem votum emisit, promittens quod ipsius visitaret sepulcrum, si a dictis infirmitatibus dignaretur eum liberare, et statim a doloribus alleviatus, visitato sepulcro, restitutus fuit pristinæ sanitati.

incredula, plagis affecta,

CCXXVI. Item quod cuidam, nomine Joannæ, relictæ quondam Petri de Perusio in civitate præsenti commorantis, quæ patiebatur scabiem in tibiis, a qua nullatenus curari valebat, imo de una ad aliam sæpius transferebatur, admonita quod ipsa dicto D. Cardinali se devoveret, noluit, non credens quod miraculose Deus in eo operaretur, imo in corde suo contra

EX MSS. AVENION. A contra dictum Dominum Cardinalem murmurabat et eidem detrahebat. Ipsa autem sic in corde suo de dicto D. Cardinali mala præcogitante, in ambabus tibiis ortæ fuerunt multæ plagæ, sive vulnera, quæ maximum dolorem eidem inferebant, propter quæ dubitans multum de dicta infirmitate, quæ sic in malum excreverat, recordata de mala cogitatione, quam contra dictum D. Cardinalem in mente sua conceperat : magna contritione ducta, indulgentiam petiit a dicto D. Cardinali, et ejus visitavit sepulcrum ; quod visitando, cum posuisset super dicta vulnera de terra sepulcri, infra paucos dies fuit omnino liberata, nullis aliis applicatis medicamentis.

sacerdos ficte reverens, CCXXVII. Item quod, dum quidam Guilielmus Gaucelini, presbyter diœcesis Forojuliensis, ætatis quadraginta annorum vel circa, modicum post sepulturam dicti D. Cardinalis, videns tantam multitudinem populi confluere ad dictum sepulcrum, quorum alii de terra ipsius sepulcri oculos et vultum deliniebant, alii craticulam stantem desuper osculabantur, non credens quod per eum Deus operaretur miraculose, imo tenens firmiter quod esset quædam fictio, adinventa ad populum alliciendum, maxime propter schismatis factum ; quadam vice, dum sepulcrum visitaret, fictitie in sua cordis malitia semper existens, craticulam ferream fuit osculatus, et postmodum ad locum, ubi hospitatus fuerat, recessit. B

punitus ac sanatus. Statim vero quod in loco habitationis suæ applicuit, tantus calor arripuit ipsum in labiis, atque tantus dolor, quod quiescere nec in uno lecto stare valebat, et sic stetit per duos dies naturales. Tertia vero die, recordatus quod fictitie et malo animo dictam craticulam fuerat osculatus, pœnitentia ductus, dictum sepulcrum cum qua potuit devotione visitavit, et de terra dicta labia sua fricavit, quo facto statim incepit convalescere, et continuando novenam, infra tres dies omnino sanatus extitit meritis et precibus dicti D. Cardinalis.

ANNOTATA.

a *Id est,* sabulum, *vel* arena.

b Galea *est genus navis velocissimæ. Vox ista consonat voci nostræ Belgicæ,* galleye, *triremem significanti.*

c *Id est* mercimoniis.

d *A Gallico* timon, *quod designat manubrium gubernaculi navis.*

C e Ambasciatores *vel* ambaxiatores, *sunt* legati, *Italice* ambasciatori.

f *Est* galliota (*Gallice* galliotte) *navigium velox, haud magnum, exercendis cursibus accommodatum.*

g Tasse *Gallis est* patera, crater : *hinc* tacea.

h Cascia *denotat* arcam, capsam, *a Gallico* caisse.

i *Sacellum est Avenione, prodigiis inclytum.*

CAPUT VII.

Quid præstiterit B. Petrus laborantibus impotentia tibiarum, dolore capitis, gravella, fluxu et dolore ventris.

Grave vulnus tibiæ, Item quod Ysnardus Audefredi, laborator de Auraica, ætatis triginta octo annorum vel circa : scindendo quædam nemora, cum quadam securi se percussit supra tibiam, adeo quod. unum magnum vulnus sibi infixit, super quo quævis, quæ potuit, medicamenta fecit apponi ; nullo modo tamen curari potuit, imo nec meliorari : sed voto per ipsum ad dictum D. Cardinalem emisso, de suum visitando sepulcrum ; subito se sensit multo alleviatum, et infra paucos dies post sine medicamentis omnino fuit sanatus. D

tibia lapsu fracta, CCXXIX. Item quod Margareta, uxor Stephani Verderii, habitatoris de Castilione, Arelatensis diœcesis, ab alto cadens in terram ; dextram tibiam circa cavillam pedis sibi fregit, adeo quod ossibus cavillæ delocatis, ipsa tibia impotens totaliter remansit, nec potuit curari juvamine medicorum, licet diligentiam, quam potuerunt, adhibuerint meliorem. Ipsa autem de dicto D. Cardinali, fama miraculorum sibi notificata, votum emisit quod ipsius visitaret sepulcrum cum certo voto ; quo facto, post modicos dies omnino sanata, dicti D. Cardinalis sepulcrum cum voto visitavit.

tibia inflata, CCXXX. Item quod Jacoba, uxor Jacomini Romigii, habitatoris præsentis civitatis, ex quadam punctura unius spinæ, qua puncta fuerat in pede sinistro, in ipsa tibia insurrexit inflatura taliter excelsa; quod ipsam tibiam corpore grossiorem habebat; ex qua duæ fuerunt in dicta tibia fistulæ generatæ, quæ continue immunditias fœtidas emittentes, tam gravissimos sibi inferebant dolores, quod vitæ præponebat necis electionem. Unde quid agere deberet ignorans, de dicto Domino Cardinali recordata, promisit ipsius visitare sepulcrum ; si infra certum terminum sanaratur, infra quem fuit postmodum omnino sanata, postea, quod promiserat, adimplevit. E

tibia altera inflata, CCXXXI. Item quod Pontius Joannes de Oppeda, civitatis Carpentoractis, qui ex quadam infirmitate, tibiam habebat adeo inflatam, quod videbatur, pellem aperire se velle, nec curari valebat; itinere cœpto ad hanc civitatem pro visitando sepulcrum dicti D. Cardinalis, incepit convalescere, et demum, in crastinum visitato sepulcro, penitus reperit se curatum, et ad locum suum sanus est reversus.

dolores capitis per biennium, CCXXXII. Item quod Thibaudus Durandi de Tarascone, passus fuit in capite gravissimos dolores per spatium duorum annorum, nec juvamine medicorum potuit recuperare sanitatem, licet medici adhibuerint diligentiam, quam potuerunt ; sed emisso voto, quod dicti D. Cardinalis visitaret sepulcrum subito cessaverunt prædicti dolores, nec ex post dolorem sensit in capite, sed perfectissime curatus existit. F

alii cruciatus per annos 12, CCXXXIII. Item quod Berengaria, uxor Joannis Chaissii de ponte Sorgiæ Avenionensis diœcesis, triginta quinque annorum vel circa ; in capite, corde, et in tibia gravissimos fuit passa dolores, per spatium duodecim annorum et ultra ; et quamvis inter manus plurimum et diversorum medicorum extiterit, qui ipsam curare credebant ; nihilominus non fuit meliorata. Auditis autem miraculis, quæ Deus per dictum D. Cardinalem operabatur, eidem se devovit, promittens ipsius visitare sepulcrum, si a prædictis infirmatibus valeret liberari. Quo voto facto, effugatis doloribus tam a capite, quam a corde et tibia, subito perfecte sanata remansit. f

dolores capitis. CCXXXIV. Item quod Magister Petrus Villareti, notarius de Carpentoracte, ætatis triginta annorum vel circa ; passus fuit in capite continuo per spatium septem annorum et ultra, dolores immensos, nec valuit opere medicorum meliorari, quamvis quæ potuit, fecerit apponi medicamenta. Audita vero fama de miraculis dicti D. Cardinalis, eidem se devovit ; promittens ipsius cum certo voto visitare sepulcrum. Post quod votum emisssum, subito se reperit a prædictis doloribus liberatum. Postmodum vero adimplere, quod voverat, negligens, et incuriosus effectus ; quadam die a dictis doloribus arreptus extitit adeo graviter, quod etiam ultra modum consuetum ipsum affligentes, semper invalescebant : quapropter recordatus de voto per ipsum emisso, devoto corde veniam petiit, et iterum de

dictum

A dictum visitando sepulcrum votum emisit, et statim post ipsam emissionem subito curatus extitit, et exinde dictum sepulcrum visitavit.

ccxxxv. Item quod Boneta, uxor Jacobi Barthi, de sancto Spiritu *a* Uticensis diœcesis, qui præ gravedine quorumdam dolorum quos passsa fuit in capite per spatium unius anni et ultra, quotiescumque dictus dolor illam arripiebat, sibi videbatur quod terra volveretur, et moveretur : propter quod quandoque cadebat in terram, quasi semiviva ; visitato sepulcro, distos expost passa fuit minime dolores.

De eodem. ccxxxvi. Item quod quidam, vocatus Petit Guarin, in præsenti civitate commorans, post emissionem voti, quod si dictus Dominus Cardinalis tantam gratiam eidem impetrare dignaretur, quod ipse liberaretur a quibusdam gravissimis doloribus, quos passus fuerat in capite, spatio decem annorum et ultra; cum certo voto ceræ, ipsius visitaret sepulcrum, incontinenti fuit a dictis doloribus liberatus, nec postea sensit se gravatum.

De eodem. ccxxxvii. Item quod Stephanus Benedicti, quem quidam dolores arripere consueverant in capite pluries in anno, et qui sibi durabant communiter per spatium octo dierum et ultra, quadam die dictis B oppressus doloribus, credidit omnino præ gravedine doloris spiritum emittere vitæ; quando per quemdam suum vicinum admonitus, quod dicto D. Cardinali se devoveret; promittens ipsius visitare sepulcrum, si a prædictis doloribus dignaretur eum liberare, quo facto voto subito, et incontinenti dicti dolores recesserunt, tamquam fumus exsufflati, et ab ipsis perfecte curatus extitit meritis et precibus dicti D. Cardinalis.

Gravella. ccxxxviii. Item quod Ægidia, uxor Jacobi de Podio, Comdomini loci de Duroforti Nemausensis diœcesis, infirmata gravissime quadam infirmitate, quæ vocatur Agagnes, ultra modum inflata, nec non patiens gravellam, quæ ipsam impediebat urinam emittere, visitata fuit per plures et excellentes medicos; qui finaliter dixerunt, quod erat morbus incurabilis, qui jam erat in tertio gradu ipsius infirmitatis, et quod certissime moreretur, quam primum foliis arbores denudarentur. Quapropter ipsam, tamquam incurabilem dimiserunt, et postmodum deteriorando processit usque ad mensem Septembris, in quo secundum medicorum judicium C debebat vita ejus terminari. Ipsa autem attendens eodem mense, mortis terminum esse propinquum, audita fama dicti D. Cardinalis, eidem devotissime se vovit, promittens ipsius visitare sepulcrum, si a morte præservari, et a dictis infirmitatibus curari valeret : quo facto voto, a dicta gravella sensit se liberatam : de qua multum gaudens in animo, ad sepulcrum dicti Domini Cardinalis accessit; ubi stans desuper coram imagine dicti D. Cardinalis, devotius, quam poterat, exorans, a dicta infirmitate, quæ dicitur Agagnes, fuit penitus liberata, et sic ad locum suum sanissima recessit.

detentio urinæ, ccxxxix. Item quod Firminus Martini, drapperius commorans in civitate Uticensi, ætatis viginti annorum vel circa : per spatium trium annorum et ultra, passus fuit quamdam infirmitatem, mediante qua, cum maxima pœna urinam emittens, quoties dicta infirmitas ipsum arripiebat, primus quasi lutum, postmodum urinam, et postmodum sanguinem extra mittebat, in tanto dolore, quod velut insensatus et rabidus exclamabat: et licet, quas potuerit, adhibuerit medicinas, non valuit meliorari; sed voto emisso ad dictum D. Cardinalem, quod ipsius cum certo voto visitaret sepulcrum, et ad illud incederet pedibus nudis, subito fuit curatus, nec infirmatus extitit depost; imo de præsenti urinam emittit absque pœna.

D EX MSS. AVENION. *item gravella,* ccxl. Item quod Joannes Vicentii laborator, in præsenti civitate commorans ; passus gravellam per spatium trium annorum et ultra, quæ ipsum impediebat urinam emittere, quamvis per plures medicos fuerit visitatus, et plures receperit medicinas, non potuit meliorari ; sed post votum emissum, quod prius dicti D. Cardinalis visitaret sepulcrum cum certo voto, si a prædicta infirmitate liberaretur, visitato sepulcro, infra terminum a dicta infirmitate fuit omnino liberatus.

fluxus ventris per 8 dies, ccxli. Item quod Rixendis, uxor Ricani Boneti loci de Ruppe Maura diœcesis Avenionensis, passa fuit per spatium octo dierum et ultra, fluxum ventris et cum hoc tantos dolores intrinsecos in ventre, quod continuo videbatur, quod parturire deberet. Quæ nesciens quid agere deberet, recordata de dicto D. Cardinali, se devovit eidem, promittens suum visitare sepulcrum cum certo voto ceræ, si a Deo gratiam obtineret, quod a dictis infirmitatibus liberaretur ; et statim sine intervallo recesserunt dolores, et a dicto fluxu fuit omnino liberata.

sanguinis per annos 5, ccxlii. Item quod Guilielmus Garini de Villa Aqueria, Uticensis diœcesis, ætatis septuaginta annorum vel circa, qui per quinque annos conti- E nuos, passus fuit fluxum sanguinis ; ex quo in tantam deductus erat debilitatem, quod juvare se nesciebat, imo præ nimia amissione humorum, quasi sine humiditate remanserat, nec juvamine medicorum valuerat meliorari. Emisso voto ad dictum D. Cardinalem, quod ipsius visitaret sepulcrum cum certo voto ceræ, si a prædicta infirmitate valeret liberari, itinereque cœpto, subito se sensit curatum, et multo solito fortior, continuato gressu, prout voverat, visitavit sepulcrum.

ventris per annos 6, ccxliii. Item quod Jaussanda, uxor Antonii Jaussandi de Cavallione, passa fuit per sex annos continuos et ultra, fluxum ventris immensum, qui sibi eveniebat de octo in octo diebus, et qui ipsam multis doloribus opprimebat, sed voto ad dictum D. Cardinalem emisso, quod ipsius visitaret sepulcrum, ab ipso fluxu præservata extitit et omnino liberata.

alius diversis temporibus. ccxliv. Item quod Lucia, uxor Ludovici Gaudebergi, commorans in civitate Vivariensi, a fluxu ventris, quem per certa temporum intervalla per triennium passa fuerat, et qui sibi gravissimos inferebat dolores, per emissionem voti, quod dicti F D. Cardinalis visitaret sepulcrum cum certo voto, omnino fuit curata, et ulterius dictum fluxum ventris non fuit passa.

ANNOTATA.

a *Urbs est super Rhodanum sita.*

CAPUT VIII.

Extincta incendia, morbi multi ac diversi propulsati.

Incendia. Item quod in castro Vallis Reginæ, Parisiensis diœcesis, causaliter igne succenso, et exortis subito vehementibus flammis, quamdam dicti castri cameram penitus exarsit; qui tandem in tantum excrevit, quod dictum castrum, nec non omnes res in eo existentes, comburi sine remedio verisimiliter credebatur. Nobilis vero Domina, uxor Domini Cancellarii Franciæ, quæ tunc cum sua familia in dicto castro degebat; multo timore exterrita; confidens tamen de dicto Domino Cardinali, votum emisit ad ipsum, quod si dignaretur dicti ignis extinctionem

A nem impetrare a Domino; certum votum ceræ, ponderis quinquaginta librarum, in forma unius castri, mitteret ad ejus sepulcrum. Quo voto emisso, subito extinctis flammis, ignis non solum ulterius excrescere cessavit, sed tanquam coopertus aqua, ac si cataractæ cœli super eo fuissent apertæ, per se omnino extinctus est : propter quod Deo et dicto D. Cardinali gratias agens, dictum votum transmisit ad ejus sepulcrum.

EX MSS. AVENION.

CCXLVI. Item quod in hostellaria ad signum leonis, in magna fustaria præsentis civitatis Avenionensis, de nocte ignis casualiter accensus fuit, qui adeo terribiliter excrevit, quod tota domo succensa, similiter quinque equi in ea succensi fuerunt; et præ magnitudine flammarum nullus succurrere valebat : nam propter ventum validum, qui tunc currebat, et dictum ignem flando excrescere faciebat, non erat spes, quod a finali combustione dicta domus, nec existentes in ea valerent præservari. Domina vero Richardona de Carmiliano, spectatrix, habitatrix præsentis civitatis, cujus erat ipsa domus, multo dolore commota; recordata de dicto Domino Cardinali, ipsum cum magna devotione per ista verba requisivit : O gloriose Petre B Cardinalis de Luxembourg; si cum Deo potestatem habes, velis ipsum rogare, quatenus me non exheredet, et a finali combustione præservet domum meam. Et statim iis dictis, cessavit ventus et extinctus est ignis, ac si eodem instanti tota aqua Rhodani uno impetu desuper projecta extitisset.

patrocinante B. Petro,

CCXLVII. Item quod in loco sancti Andeoli, burgi Valentinensis diœcesis, in domo Domini Guilielmi de Bariaco militis, quasi circa galli cantum, igne fuit accensa domus ejus, ex cujus excrescentibus flammis in altum, verisimiliter credebatur, quod tota domus ejus, nec non circumjunctæ perire deberent. Unde multum stupefactus ipse miles, ad dictum Dominum Cardinalem recurrens, ipsum invocavit et humiliter oravit eumdem, quod si vere amicus Dei esset, prout ferebatur, quod dignaretur impetrare a Domino, quod dictus ignis sine detrimento vicinorum suorum extingueretur : et cum certo voto ceræ, quam primum posset, ipsius visitaret sepulcrum. Quo facto, incontinenti dictus ignis ultra procedere cessavit, et demum ipso instanti totaliter extinctus est precibus et meritis C dicti D. Cardinalis.

miraculose

CCXLVIII. Item quod in villa seu civitate Gebennensi ignis se arripuit in quadam domo, qui postmodum in tantam crevit immensitatem, quod ex vorantibus flammis, in altum elevatis, jam dictæ flammæ quasi cœlum tangere videbantur : nam et dictæ flammæ, adeo erant hinc inde dispersæ, ac extensæ, quod quasi sine intervallo duodecim domus combustæ fuerunt. Propter quod habitatores ipsius civitatis, omni carentes auxilio, nihil aliud expectabant, quam ut dicta civitas finaliter combureretur. Videns autem hoc Dominus Joannes Vianesii, canonicus Lausanensis, ibidem existens, qui in medio dictarum domorum comburentium habebat unam domum in supra dicta civitate, multo dolore compatiens, devote dictum D. Cardinalem invocavit, promittendo ipsius visitare sepulcrum, si ipsius ignis extinctionem impetrare dignaretur. Quo facto voto, subito decrevit ignis et omnino extinctus est, atque domus sua penitus illæsa permansit.

extincta,

CCXLIX. Item quod quadam die præ tempestate maxima, in villa de Rie, Lucionensis diœcesis, quædam domus Joannis de Cadreya sartoris (in qua tres ejus filii, quorum unus erat major septem annorum, alter duorum annorum, et alter nuper natus in cunabulis, existebant) corruit, et dictos pueros cooperiens, ipsos subtus inclusit; et adeo, D quod desuper erant ultra decem quaretatæ *a* lapidum, fustium, et similium. Propter quod pater ipsorum præ dolore factus est quasi exanimis, et firmiter credens, prout et omnes astantes firmiter credebant, dictos pueros esse, suffocatos, de dicto Domino Cardinali et ejus adjutorio tamen multum confidens, dicto D. Cardinali devovit eosdem, et, quantum erat in ipso, certum aliud votum emisit ad ipsum pro dictorum puerorum liberatione. Quo facto voto, astantes inceperunt omnia discooperire, ad saltem eorum corpora perquirendum; et fodientes multum profunde, primitus majorem repererunt; qui cœpit exclamare; Amore Dei, non faciatis mihi malum. Unde multum gavisi, viriliter ad perquisitionem aliorum ulterius pertendentes, consimiliter alios repererunt, inter lapides et fustes sepultos, et ultra imaginationem hominis conservatos illæsos. Nam bressolum ante dictum in minutis peciis *b* invenerunt confractum, et infantem in medio, lapidibus et pulvere coopertum, miraculose a confractura et morte præservatum; quia posito, quod aliquod obstaculum, quod ipsos ab ictibus præservasset, fuisset adinventum; tamen impossibile erat, nisi miraculose, quin in tanto temporis spatio, ex aeris carentia fuissent suffocati, nisi miraculose a Deo E fuissent conservati.

Tres pueri sub ruina domus sepulti conservantur.

a

b

CCL. Item quod Bernardus Martini, quem arripere consueverat qualibet die quædam infirmitas in ventre, Large passio vulgo nuncupata; adeo gravissima, quod ipse velut insensatus, ut mulier parturiens, clamabat incessanter; et qui sic steterat per viginti annos et ultra : qui nec per medicos, quamvis ab ipsis plures receperit medicinas, in quibus majorem partem consumpsit suorum bonorum, sanari potuit nec alleviari. Emisso voto ad dictum D. Cardinalem, quod cum certo voto ipsius visitaret sepulcrum; si tantam gratiam sibi faceret, quod a prædicta liberaretur infirmitate, incontinenti curatus extitit et exinde dictam infirmitatem nullatenus fuit passus.

Liberatio ab infirmitate ventris,

CCLI. Item Joanneta Pradona, uxor Joannis de Cordeto, nutrix Petri de Sarris, servientis armorum Domini nostri Papæ; a casu incurrit quamdam infirmitatem in gutture adeo gravem, quod sibi videbatur, quod strangularetur, sed potato de aqua balnei dicti Domini Cardinalis, de qua supra facta est mentio; et emisso voto quod ipsius visitaret sepulcrum, fuit F a prædicta infirmitate liberata.

gutturis,

CCLII. Item quod Domina Diana, relicta Francisci Bandini, ætatis sexaginta annorum vel circa, non valens medicorum juvamine liberari a quadam tussi, adeo gravissima, quod propellentis tussis impulsu quidam budellus *c* dislocatus, circa latus se traxit : ex quo tanti dolores insurrexerunt, quod qualibet die mortem solum expectabat : quam [infirmitatem] passa fuit per duos annos continuos, et dicti D. Cardinalis vovit visitare sepulcrum, et de terra sepulcri dictum latus fricavit, et incontinenti, iis actis, a dictis doloribus liberata, ab inde prædictis doloribus non fuit oppressa.

tussis,

c

CCLIII. Item quod quidam puer, nomine Joannes, filius quondam nobilis viri Bernardi de Rupefixa, Agathensis diœcesis præ multitudine vermium, quos habebat in ventre, ad talem punctum deductus fuit, quod oculos habebat in capite versos, et in eo omnia signa mortis apparebant, et judicabatur ab astantibus, ipsum minime posse evadere periculum mortis. Cum mater ipsius, per quosdam admonita, quod dicto Domino Cardinali dictum filium devoveret, statim pro dicto filio ad dictum D. Cardinalem votum emisit, et confestim, voto facto, dictus ejus filius, recuperata loquela, petiit ad comedendum. Itaque subito

vermium,

A subito reconvalescens, postea magnam quantitatem vermium scissorum et truncatorum per posteriorem partem emisit, et in crastinum sanus surrexit, sicut fuerat, precibus et meritis dicti D. Cardinalis.

febrium, aliorumque morborum,

CCLIV. Item quod Henricus filius Petri de Pressino, civis Viennensis, febribus et aliis diversis infirmitatibus oppressus, appropinquans mortem, tamquam incurabilis derelictus erat a medicis, et apostema jam emiserat per os, tamquam propinquissimus morti; quando ad admonitionem cujusdam Episcopi, Ordinis fratrum Prædicatorum, per dictam civitatem transitum facientis, qui dicto puero de terra sepulcri d. Domini Cardinalis fecit bibere mixta cum vino, et pater ipsius tota cordis affectione vovit, quod ipsius D. Cardinalis visitaret sepulcrum, si dictus ejus filius a morte præservaretur. Quo facto voto, incontinenti d. puer recuperavit loquelam, et infra paucos dies restitutus fuit plenissimæ sanitati.

labiorum inflatorum;

CCLV. Item quod, dum Pontius Joannis, Peyssonerius, in præsenti civitate commorans, infirmitate quadam, quam patiebatur in qualibet parte corporis (ex qua etiam labia habebat valde inflata; et adeo, quod sumere non potuit cibum, per spatium octo dierum) in lecto jaceret oppressus; humiliter et B devote d. D. Cardinalis adjutorium invocavit, promittens, quod si a dicta infirmitate liberaretur, nudus, excepta camisia cum femoralibus suis, cum certo voto, ipsius visitaret sepulcrum, et iis dictis modicum obdormivit, et dormiendo vidit in somnis d. D. Cardinalem, qui ipsum, ut sequitur, est allocutus. Ponti, tu me invocasti, ut cureris ab infirmitate tua: si tu promittis mihi, quod ea, quæ tibi dicam revelabis populo Avenionis, ego pro te intercedam apud Dominum, ut te liberet. Cui, cum promisisset, prout sibi videbatur, quod suum adimpleret mandatum, idem D. Cardinalis sibi dixit: Dicas populo Avenionis, quod ex oblatis ad sepulcrum meum, super ipsum sepulcrum, unum construatur campanile, in quo ponatur una grossa campana bene clara, quæ pulsetur in elevatione corporis Christi; et quotiens tempestas, tonitrua, fulgura, et coruscationes advenire percipientur, pro conservatione fructuum terræ. Cui cum, ut prius, hoc facere promisisset, subito evigilatus, omnino et perfectissime reperit se sanatum, et virtutibus corporalibus restitutus, in crastinum visitavit, cum certo voto ceræ, sepulcrum.

C

pertinacis ac diuturni mali,

CCLVI. Item quod Maria, uxor Colini Hugueti, commorans apud Lugdunum, servientis armorum Domini Francorum Regis, detenta fuit quadam infirmitate, per spatium decem annorum et ultra; quæ ipsam arripiebat de quindecim in quindecim diebus, et erat talis naturæ, quod prius infrigidatis pedibus, quidam dolor ascendens, usque ad os perveniebat, præ cujus violentia, vomito sanguine ultra plenitudinem unius scutellæ, ingravescebat infirmitas; et ascendens ad cerebrum, adeo vexabat eamdem, quod ipsam frigidam, pallidam et quasi mortuam relinquebat; et quamvis ad quam plures et diversos Sanctos, et oratoria, pro liberatione sua, emiserit multa vota: tamen nondum venerat hora. Cum auditis miraculis, quæ de d. D. Cardinali recitabantur, ipsi devotissime se devovit, promittens ipsius cum certo voto visitare sepulcrum, si gratiam a Deo impetraret, quod a prædictis doloribus liberaretur. Quo tunc voto emisso, fuit omnino curata, nec ex post passa fuit dictam infirmitatem; imo perfecte sanata consistit meritis et precibus d. D. Cardinalis.

d ictu fulguris,

CCLVII. Item quod Robinus Præpositi, panneterius *d* Domini Ducis Borbonii, ætatis quinquaginta annorum vel circa, quadam die in loco de Monte Brissorio, Lugdunensis diœcesis, dum sederet super quoddam scamnum; subito fulgur de cœlo descendens in eodem loco super ipsum cecidit; ita quod ipsum D multum aspere volvere fecit: ex quo quasi percussus de medietate corporis sinistra, totaliter impotens remansit; et sic per tres dies jacuit in lecto, cum hoc patiens dolores gravissimos. Tertia vero die cum ingravescentibus doloribus, finire crederet dies suos, recordatus de dicto D. Cardinali, tota cordis affectione eidem se devovit, promittens cum certo voto ipsius visitare sepulcrum; si gratiam obtineret a Deo, quod a prædictis liberaretur: quo voto facto, subito brachium et tibia prædictæ partis sinistræ virtutes suas recuperantes, repente se erigentes in ipsa erectione altum dederunt sonitum; post quæ sudare cœpit, et sudore peracto, reperit se quasi curatum; postea vero itinere cœpto, dum cum bordono *e* suo accederet se appodiando; antequam leucam permeasset, omnino se curatum reperit; et subito vigorosus effectus, cum magno gaudio, quod promiserat, adimplevit.

EX MSS. AVENION.

e

impotentiæ generandi,

CCLVIII Item quod Andræas de Lescusot, commorans in Anicio, acceperat quamdam uxorem juvenem sub specie principaliter prolis habendæ. Itaque cum peracta nuptiarum festivitate, more conjugali petiissent ambo thorum, et quod præconceperat vir, ad effectum deducere conaretur, nullatenus valuit. E De quo miratus ultra modum; cum experientia docente, alias potentem se cognovisset, incepit exquirere, unde sibi contigerat illud impedimentum; et invenire non valens, tentare sæpissime cœpit, et in tantum etiam, quod virginitatis claustris apertis per annum cum dimidio, nihilominus imperfectum actum reliquit. Unde multum dolens et turbatus in animo, recordatus de dicto D. Cardinali (cujus meritis alias ab infirmitate guttæ curatus extiterat) ad ipsum iterato, devoto corde recurrit; vovens ei, quod si dignaretur erga Deum impetrare, quod optabat, accederet ad ejus sepulcrum, et in cera, uxoris atque suam offerret imaginem. Post quod quidem votum infra tres dies, quod petierat, impetravit meritis et precibus d. D. Cardinalis.

inflationis tibiarum,

CCLIX. Item quod Joanneta, relicta Joannis Agayras; habitatrix præsentis civitatis, ex quadam infirmitate, qua detinebatur, in tibiis, ipsas habebat inflatas ultra modum, et rubeas tamquam ignis; imo quam plurimi asserebant, illud esse morbum sancti Antonii; sed emisso voto ad. D. Cardinalem, quod illius visitaret cum certo voto sepulcrum, si sanari valeret, tam inflatura, quam rubedo prædicta subito recesserunt, et sine dolore perfecte sanata remansit. F

periculi parturientis et partus,

CCLX. Item quod Guilielmus Chaux de Cresto, Vasionensis diœcesis, cujus uxor in puerperio laborabat, multum dubitans, quod puer nasciturus sine baptismo moreretur, ex eo quod decem pueri, quos uxor ejus pepererat ei, sine baptismo decesserant. Audita fama dicti D. Cardinalis, vovit ipsi, quod si gratiam impetrare dignaretur, adeo quod nasciturus infans baptisma recipere posset, cum certo voto ipsius visitaret sepulcrum. Post quod quidem votum dicta uxor peperit unum filium, qui baptizatus fuit, et vivit adhuc meritis et precibus d. D. Cardinalis.

apostematis,

CCLXI. Item quod Moneta, uxor Jordani de Bosio, servientis Regis, commorans in Villanova, vehementer infirma, et laqueis mortis præoccupata, apostema per os emiserat, quod est signum propinquæ mortis, candelaque benedicta sibi tenebatur in manu; prout consuevit fieri existentibus in agone. Cum in mente sua recordata de d. D. Cardinali, in eadem mente eidem se devovit; et promisit, quod quam primum incedere posset, ipsius visitaret sepulcrum; et ibidem suum sudarium offerret. Et incontinenti, facto voto, respiravit, et ipsa die taliter reconvaluit, quod surrexit de lecto et ambulavit per domum

A domum; et tamen fuerat deducta usque ad ultimum punctum debilitatis.

EX MSS. AVENION.

doloris renium,

CCLXII. Item quod Nichosa, uxor Hieronymi Zenobii, de Florentia, Avenione commorans, patiens quosdam dolores gravissimos in renibus, qui adeo opprimebant eamdem, quod quasi impotens effecta, de loco ad locum non poterat se movere; sub spe reconvalescendi emisit votum ad d. D. Cardinalem, quod ipsius cum certo voto visitaret sepulcrum, et confestim reconvalescens surrexit a lecto, perrexitque per domum, et in crastinum corporalibus recuperatis virtutibus, sicut promiserat; visitavit sepulcrum.

sterilitatis,

CCLXIII. Item quod eadem Nichosa, agnoscens tantam gratiam sibi factam, de ulteriori adjutorio ipsius D. Cardinalis confisa : iterato promisit certum votum ad ejus sepulcrum offerre, si tantam gratiam a Deo valeret impetrare, quod ipsa, quæ fuerat sterilis per totum tempus suum, concipere et partum posset habere. Post quod quidem votum infra prædictum tempus, sensit se imprægnatam; et partum habuit meritis et precibus d. D. Cardinalis.

Gangrænæ,

CCLXIV. Item quod Raymundus Martini, loci de Bulhone, Avenionensis diœcesis laborator, B quemdam puerum suum, nomine Pauletum, ætatis quatuordecim mensium (qui cancrum patiebatur in ore, adeo quod per spatium octo dierum cum magna difficultate cibis sumptis parcissimis, ad mortis devenerat articulum) dicto D. Cardinali devovit, promittens cum certo voto ceræ ejus visitare sepulcrum : et confestim incepit meliorari. Itaque infra duos dies fuit restitutus plenissimæ sanitati.

impotentiæ gressus.

CCLXV. Item quod Joannes de Albenacio de Carpentoracte, qui patiebatur et passus fuit per duos annos quamdam infirmitatem, qua curari non potuit, licet per plures bonos et solennes medicos, qui totum posse suum fecerant, de eum curando, fuerit visitatus ; imo erat adeo impotens, quod vix etiam cum sustentatione baculi poterat incedere modicum. Post mortem dicti D. Cardinalis, audita fama ipsius et vita sancta, quam duxerat, et quomodo vigiliis et jejuniis semper insistens utebatur cilicio et chorda, super nudam carnem immediate posita, et quomodo pompas abominans, in vita easdem devitando causa humilitatis, inter pauperes suam elegerat sepulturam, existens in Villanova in die sepulturæ suæ, iter arripuit causa suum visitandi sepulcrum, cum baculo suo cum maxima pœna venit ad suum sepulcrum, ibidemque stando genibus flexis, oravit ut C sequitur : O dignitas virginalis, te humiliter rogo, quod si es in paradiso, roges Deum, quod me liberet ab ista infirmitate, qua tentus sum; et ego tibi promitto, quod annuatim in die tui obitus faciam celebrari unam Missam ; et demum super dictum sepulcrum dixit septies septem psalmos pœnitentiales, et una cum baculo reversus est ad domum. Altera vero die cum magna pœna reversus ad dictum sepulcrum, oravit, eumdem sermonem dicens. Dum vero sic oraret, quidam penitus ignotus sibi, abstulit baculum suum, et posuit illum longe ab ipso, nec ipsum sibi restituere voluit; et sic cum magna pœna ivit ipsum quæsitum ; et iterato reversus est ad sepulcrum : ubi ipso, ut præmittitur, orante, iterato baculus suus eidem amotus est; propter quod, cum vellet ipsum ire quæsitum, et surrexisset, reperit se taliter curatum, quod baculo non indigebat : et sic sine baculo reversus est ad Novamvillam sanus et hilaris, meritis et precibus dicti D. Cardinalis.

ANNOTATA.

a *Per* quaretatam lapidum *puto intelligenda rudera lapidum quadrata, desumpta derivatione a Gallico* quarre, quadratus.

b *Id est* frustis, *a Gallico* piece. D

c Botellus, *botulus, Tertulliano* intestinum, *interaneum, ut ait Cangius. Italis* budello. Budellus *hic sumitur in eadem notione.*

d Paneterius *est* pistor. *Ita etiam nominabantur officiales domestici, qui mensæ panem, mappas ac manutergia subministrabant. Et hac ultima notione videtur hic accipienda ista vox.*

e *Gallice* bourdon, *id est oblongo baculo, qualem peregrinantes non raro adhibere solent.*

CAPUT IX.

Prædictorum Conclusio ex miraculorum fide, Principum votis et donariis, et fama publica.

Miracula a notario conscripta,

Item quod ad recipiendum, audiendum, et in scriptis fideliter redigendum omnia et singula jam dicta miracula, et quæcumque alia, fuit dispositus et ordinatus ex parte Domini nostri Papæ, et ejus speciali mandato, discretus vir magister Joannes Regis, Apostolica et Imperiali authoritate, curiæque Cameræ Apostolicæ notarius, et magister Pontius de Ponte, notarius, ejusdem curiæ Cameræ, E et ita fuit et est verum publice et notorie.

in registrum relata,

CCLXVII. Item quod idem magister Joannes miracula, de quibus superius, et prout est articulatum, recepit et registravit, et quam plures testes super ipsis examinavit. Et ita fuit et est verum.

fidem plenam debent facere,

CCLXVIII. Item quod tam ejus relatio, quam registrum, sive scriptura; facit, facere consuevit, et facere debet plenam fidem, tam in judicio, quam extra. Et ita fuit et est verum, palam publice et notorie.

CCLIX. Item quod quodlibet prædictorum miraculorum fuit factum ac concessum in vera orthodoxa et Catholica fide, ex parte causæ et effectus; et ad ipsius fidei corroborationem et augmentum. Et ita fuit et est verum, publicum, notorium et manifestum:

tamquam divinitus patrata,

CCLXX. Item quod quodlibet præmissorum miraculorum factum extitit a Deo, et a Deo provenit; prout ex ipsorum recitatione apparere potest cuilibet intuenti tam in modo, forma, causa; quam effectu. Et ita fuit et est verum palam publice et notorie. F

interveniente B. Petro,

CCLXXI. Item quod quodlibet dictorum miraculorum factum fuit et impetratum per preces et merita d. D. Cardinalis, prout in recitatione articulorum apparet liquidius, maxime in illis, in quibus ista verba apponuntur; si potestatem habes cum Deo et sancta Trinitate, vel similia. Et ita fuit et est verum.

in vera caritate.

CCLXXII. Item quod quodlibet miraculorum dictorum, fuit factum et impetratum in vera et sincera caritate, tam in parte illorum, in quorum personis fuerunt facta miracula, quam ex parte d. D. Cardinalis. Et ita fuit et verum est et notorium.

Manifesta sunt,

CCLXXIII. Item quod quodlibet dictorum miraculorum est adeo notabile, evidens, et manifestum, quod ex quolibet ipsorum potest et debet rationabiliter et de jure concludi, dictum Dominum Cardinalem esse verum amicum Dei, et ideo tamquam ab omni peccato præservatum, in cœlestibus cum Domino gloriari. Et ita fuit et est verum; et ita tenetur palam publice et notorie.

multa ac diversa,

CCLXXIV. Item quod in multitudine et diversitate miraculorum adeo coruscavit, quod sufficit de jure, sufficereque debet, et sufficere consuevit de more, usu, et consuetudine, et observantia per sacrosanctam Romanam Ecclesiam, approbatis ad canonizationem

A tionem et elevationem alicujus Sancti. Et ita fuit et est verum.

sufficientia ad canonizationem.

CCLXXV Item quod per tantum tempus dicta miracula continuavit, quod similiter sufficit, et de jure sufficere debet, et consuevit de consuetudine Ecclesiæ Romanæ præmissa, ad aliquem Sanctum canonizandum et Sanctorum catalogo ascribendum. Et ita fuit et est verum notorie et manifestum.

Accedit opinio vulgi,

CCLXXVI. Item quod omnes Christi fideles, quotquot sunt, et cujuscumque sint præeminentiæ status, aut conditionis, credunt esse verum amicum Dei, et tanquam sanctum canonizari debere. Et ita est verum, publicum, notorium, et manifestum.

canonizationem postulant Rex Galliæ,

CCLXXVII. Item quod in speciali Christianissimus Rex Francorum (cujus non est memoria, imo nec fuit, Dominum permisisse ipsum aut domum suam aliquando in errorem labi) per procuratorem suum specialiter ad hoc constitutum, de præmissis omnibus et singulis informatus, dictam instantissime requisivit canonizationem.

Capitulum

CCLXXVIII. Item quod Decanus, et Capitulum ecclesiæ Parisiensis, ad memoriam reducentes, quæ prius in dicto Domino Cardinali fide didicerant oculata, dictam canonizationem similiter duxerunt B expostulandam, et eamdem instantissime postulaverunt.

et Academia Parisiensis.

CCLXXIX. Item quod in generali consistorio Domini Nostri Papæ, trina vice, et quarta ex abundanti, nominibus, quibus supra, prout præmittitur; nec non nomine Universitatis studii Parisiensis, et omnium Christi fidelium fuit petita canonizatio supradicta. Et quamvis ex omnibus mundi partibus, quibus colitur orthodoxa fides, multi præsentes adessent, quibus licitum erat contradicere, nullatenus tamen est auditum, quod aliquis dissenserit; sed omnes pariter instinctu divino commoniti, consenserunt.

CCLXXX. Item quod præmissa omnia, et singula, sunt vera, notoria, publica, evidentia, manifesta, et adeo famata, quod non possunt aliqua tergiversatione celari.

Canonizatio expendenda probatur,

CCLXXXI. Item quod hujusmodi causa est mere spiritualis atque piissima, et in qua constitutos jurium rigores observare non debetis, sed omni dilatione repulsa; quam brevius et utilius fieri poterit, in ea summarie et de plano, absque figura et strepitu judicii, sola comperta veritate, procedere debetis, in sinceræ et Catholicæ fidei simplicitate. C

ex variis variorum votis ac donariis, a

CCLXXXII. Item quod Illustrissimus Rex Francorum, unum votum cereum ad imaginem et similitudinem suam; nec non Rex Arragonum unum cereum; Regina Siciliæ ornamenta ecclesiastica, et alia jocalia *a* pretiosa; Dux Britanniæ unam tibiam de argento deauratam cum duobus pannis, auro contextis, Ducissa Bituriæ duos pannos similiter auro contextos; Comes. . . . imaginem argenteam sive repræsentationem cujusdam filii sui; Comes sancti Pauli certas lampades argentas; Comes Valentiniensis duas magnas torchias magnæ quantitatis; Dominus de Couciaco unam crucem argenteam deauratam; Domina de Couciaco ejus uxor quædam ornamenta ecclesiastica, auro contexta; armis eorumdem diversimode, depictis; aliique quam plures, Principes, Barones, et nobiles milites, Burgenses, et quasi infiniti populares omnis utriusque Sexus quasi innumerabilium repræsentationum imagines, pro beneficiis et singularibus donis, quæ confessi fuerunt, prout et adhuc fatentur, a dicto Domino Cardinali miraculose recepisse ad tumulum ipsius Domini Cardinalis, cum quanta potuerunt devotione cordis obtulerunt; adeo et in tantum, quod oblationes, ad ejus prædictum tumulum oblatæ, ascendunt et ascendere possunt usque ad valorem quinque millium florenorum. Et ita fuit et est verum, D manifestum et notorium,

EX MSS. AVENION.

publica eorum notitia,

CCLXXXIII. Item quod miracula, de quibus superius est articulatum, et alia quam plurima facta fuerunt, videntibus, scientibus et ignorare non valentibus, sanctissimo in Christo Patre et Domino nostro, Domino Clemente Papa prædicto, Dominis sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, de quorum numero vos, Reverendissimi Patres, et Domini Commissarii supra dicti existentes, prædictorum miraculorum ignorantiam prætendere non potestis: imo tanquam legitime informati de præmissis omnibus et singulis, tam ex relatu Reverendorum Patrum, Episcoporum, Abbatum, Prælatorum, aliorumque virorum ecclesiasticorum: nec non Principum, Baronum, et aliorum virorum proborum et nobilium, una cum fama publica proclamante; quam per ea quæ fide didicistis oculata; aliis probationibus non exactis, tamquam de eis, quæ Domino nostro Papæ, vobis, et aliis degentibus in curia quibuscumque, notoria consistunt; potestis et debetis concludere et referre Domino nostro Papæ prædicto, dictum D. Cardinalem fore canonizandum. E

et fama.

Procuratoris ad causam canonizationis

CCLXXXIV. Prædicta autem, ut superius, præmissum est, dat et producit idem Guilielmus, miseratione divina Episcopus Vivariensis, procurator prædictus in omnibus, quibus supra, omni eo vitæ modo et forma, quibus melius et utilius potest et debet, salvo ibi jure addendi, minuendi, corrigendi, declarandi, interpretandi, et reformandi in præmissis et quolibet præmissorum, ac alios de novo dandi, non astringens se ad probandum omnia et singula supradicta; sed ea de prædictis et etiam alia, quæ sunt, et esse possunt necessaria et utilia ad probandum canonizationem Sancti supradicti, dicens et protestans, quod, si aliqua dixisset vel proposuisset in prædictis vel aliquo præmissorum, quæ sibi essent invicem contraria, vel præsenti negotio impertinentia, vel quoquomodo inutilia, ad obtinendum canonizationem sancti Petri de Luxembourg, Cardinalis præfati, illud et illa, tamquam de errore dictum, et dicta, propositum et proposita; ex nunc revocat, et vult pro non dicto et non proposito, et pro non propositis, et non dictis haberi; cum sit ipsius procuratoris firma intentio, proponere et probare vitæ sanctitatem, et conversationes atque miracula sancti Petri Cardinalis sæpe fati, et nihil credat vel sciat de dicto sancto Cardinali nisi puram sanctitatem, et perfectionis opera et miracula, F quæ idem sanctus, Domino concedente, peregit. Protestans etiam idem Procurator, nominibus, quibus supra, se velle inducere plures articulos coram vobis, Dominis commissariis, seu coram duobus vestrum super vita et conversatione sancti Petri Cardinalis memorati, prout si et quando ad utilitatem præsentis negotii sibi videbitur expedire.

conclusio.

CCLXXXV. Quare petit Procurator, sollicitator, et prosecutor præfatus, nominibus quibus supra, post reverendissimarum paternitatum vestrarum relationes fide dignas et fideles, dante Domino, super præmissas dicto Domino nostro Papæ faciendas; et eis mediantibus, per dictum Dominum nostrum Papam pronuntiari, et declarari, et decerni præfatum recolendæ memoriæ Dominum Petrum de Luxembourg, canonizandum fore et canonizari; et in sanctorum catalogo ascribendum fore et ascribi; et per universos Christi fideles, et ab omnibus Christi fidelibus ut sanctum fore et coli debere, hic et ubique terrarum ipsius festum, die per Dominum nostrum Papam assignanda, singulis annis in perpetuum solennizandum fore et solennizari debere; et alia in præmissis

A missis conjunctim et divisim fieri, statui et ordinari prout in talibus est fieri consuetum.

EX MSS. AVENION.

ANNOTATA.

a Jocalia, *monilia, gemmæ, et cætera id genus, pretiosa, Gallice* joyaux.

CAPUT X.

Depositiones testium super nonnullis prægressis articulis; aliisque miraculis B. Petri.

Testium depositiones super articulo 201,

Testis I (*cujus, sicut etiam aliorum proxime secuturorum notas characteristicas consignavimus supra, parte 2, cap. 1*) Testis, *inquam*, I, super CCI articulo, qui incipit: Item quod nobilis Arnaudus de Planzolis, etc. respondit, et testatus est, expositum in d. articulo, esse verum.

curata hernia,

189 Testis II interrogatus, ad quid huc venit; dixit, quod venit ad locum istum, tamquam peregrinus, ad visitandum sepulcrum d. D. Petri Card., et ad reddendum ei votum, prout promiserat: dixit B enim, quod ipse patiebatur juxta inguinem taliter, quod intestina descendebant ad bursam, adeo quod, dum laborabat vel ibat, bursa efficiebatur valde grossa; et dum jacebat, advertebatur, quod bursa non erat inflata; et sic per spatium trium annorum, illam infirmitatem descendendo vel ascendendo habuit, taliter, quod medici ipsum volebant scindere: et postmodum, audiens miracula d. D. Petri, ivit ad ecclesiam parochialem S. Andreæ de loci, et ibidem emisit votum per ista verba: Ego recommendo me Deo, B. Mariæ Virgini, S. Andreæ, et S. Cardinali: quod si liberent me ab ista infirmitate, visitare sepulcrum suum, offerendo unum torticium ponderis unius libræ ceræ, et quamdiu fuero in via, pro visitando d. sepulcrum, non comedam nisi semel in die. Quo voto emisso, sensit se curatum; nec ex post sensit dolorem, salvo, quod bina vice modicum sensit præcedentes dolores, et nunc est omnino curatus. Interrogatus, quando emisit votum? Dixit, qnod est annus. Interrogatus, quare tantum omisit venire? Dixit quod occupatus aliis negotiis. Interrogatus ad intercessionem B. Andreæ, vel D. Petri Card.? Dixit quod precibus d. D. Card. C credit se esse sanatum.

liberatione a submersione; a b

190. Testis III dixit, quod die Mercurii proxime lapsa, contigit, quod transibat aquam de Gardona *a*, armatus una tunica ferrea, et ipse una cum equo cecidit ad fundum aquæ; ubi stetit per aliquod tempus, tenendo equum suum per bridam *b*, et se movere non poterat, et vovit, se [iturum] ad d. D. Card. Et emisso voto, visum fuit sibi, quod unus suscepit ipsum, multum leniter per corpus, et duxit ipsum, extra aquam.

confirmata alterius testis oculati testimonio,

191 Testis IV *Super proxime præcedente miraculo* dixit, quod ipse vidit et præsens erat, qnando d. nobilis Balduinus, testis supra nominatus, cecidit in d aqua de Gardona, armatus una tunica ferrea, et quod ipse, una cum equo suo cecidit ad fundum d. aquæ, ubi stetit per aliquod tempus, tenendo equum per bridam, et tunc se movere non poterat, etc. quæ exposuit d. Balduinus in depositione supradicta.

sanato oculo;

192 Testis V dixit, quod est annus vel circa quod contigit, quod uxor sua Margareta, habens puerum masculum, ætatis unius anni, qui a casu habuit maculam in oculo dextro, quam maculam portavit quasi per decem dies vel circa, nec potuit ipse loquens reperire remedium a medicis et specialiter a magistro Giraldo de Cumba, de Lugduno, medico et Chirurgico; qui quidem medicus, viso D puero, truffando *c* dixit: Permittatis ipsum vivere usque ad novem annos, et tunc ipsum curabo; quia nimis est tener; et per hoc intellexerumt parentes, quod erat morbus incurabilis, licet quæsiverint remedia, ex exhibuerint puerum medicis; tamen d. mater d. filium suum coram imagine, depicta in honorem d. D. Petri in capella domus suæ, subito portavit filium suum ad lectum, ubi aliquantulum dormivit: et dum evigilavit, puer totaliter fuit curatus, ita quod videbat et adhuc videt de oculo illo debili, secundum quod de alio: nec apparuit ex tunc illa macula.

c

super contentis in articulo 106,

193 Testis VI super CVI dixit, miraculum expositum in d. articulo, esse verum, cum omnibus circumstantiis; ibidem expressis.

194 Testis VII super CVI dd. articulorum articulo, et contentis in eo, dumtaxat dixit, et concordat cum depositione per Joannam supradictam, uxorem suam.

siccitate membrorum,

195 Testis VIII dixit, quod ipse patiebatur anno præterito circa medium Quadragesimæ, in tantum, quod non poterat ponere supra caput suum caputium, nec se induere, nec panem scindere, nec aliqua opera facere, nec poterat uti de officio suo E sartoriæ; et quod ipse diminuebatur per omnia membra corporis sui, quasi dissiccando; et de consilio medicorum ivit ad balnea S. Laurentii de Balneis Vivariensis diœcesis, et ad stuffas *d*, nec potuit curari. Tandem rediens ad hospitium proprium, fuit in cura medicorum, usque ad festum Pentecostes; et cum videret, quod propter hoc, nullo modo curaretur, emisit votum ad Deum, et d. sanctum Cardinalem, dicendo, quod visitaret sepulcrum d. D. Cardinalis, si sanitatem recuperaret; et dixit, quod post votum emissum per paucos dies, incepit convalescere, et demum ad plenum convaluit infra spatium duorum mensium, taliter, quod potuit panem suum lucrari. Antea vero dixerant sibi medici, quod nullo modo per artem medicorum poterat curari. Interrogatus fuit iste testis, si credit, quod ad preces d. D. Cardinalis sit curatus? Dixit, quod sic. Interrogatus, si sit plene curatus, secundum quod erat ante infirmitatem? Dixit, quod sic. Interrogatus, quare tantum tardavit venire ad explendum votum, cum sit curatus a magno tempore circa? Dixit, qucd non habebat, unde veniret, imo in tantum lucratus fuit. F

d

incurabili plaga.

196 Testis IX super inferius descriptis dixit, quod in Quadragesima proxime præterita, et circa medium Quadragesimæ, ipse loquens erat in conflictu, ante castrum sancti Hermetis supra Neapolim; ipse loquens fuit vulneratus in capite per unum balisterium, exeuntem infra dictum castrum; et cum tenebat balistam de torno, vel de lena, exposuit unum veratonum per caput ipsius loquentis, ita fortem, quod transivit galeam sive bacinetum ferri, et intravit in capite a parte retro, in tantum, quod veniebat usque ad oculum dextrum ante; et recepto ictu equitavit per spatium unius milliaris; et tunc credidit cadere de equo; sed fuit sustentatus per socios suos et ductus ad domum. Dum esset in via veniendo Neapolim ad hospitium suum; quidam socius suus Gallicus dixit ipsi loquenti, quod devoveret se sancto Cardinali, qui faciebat miracula in Avenione. Quo audito, ipse loquens emisit votum. Interrogatus de verbis voti? Dixit quod si ipse loquens evaderet de illa infirmitate, quod visitaret ejus sepulcrum, et efferret equum et unum hominem armatum de cera ad formam, secundum quod ipse loquens tunc erat. Quo facto, ipse loquens venit ad hospitium suum, et venerunt quatuor medici, videlicet magistri, Joannot, Laurentius, Segrinus

A grinus et Paulus, chirurgici Neapoli; et illi medici eodem sero amoverunt veratonum de capite suo; deinde infra quadraginta septem dies dictus loquens fuit curatus: qnamvis antea per dictos medicos judicata fuerit dicta infirmitas incurabilis, et ipsum infra paucos dies moriturum, et voluit dictis medicis dare ducentos ducatos, ut eum reciperent sub periculo eorum; quod facere recusarunt; imo dicebant Domino Ludovico de Mantegaudio, Mareschallo Domini nostri Papæ, quod propter preces dicti Domini Cardinalis fuerit curatus; Dixit quod sic; et ideo venit ad istam civitatem pro complendo votum suum. Interrogatus de præsentibus? Dixit, quod hoc scit Mareschallus Domini nostri Papæ, Comes castri, et quidam capitaneus, vocatus Pinsart et ceteri hommes armorum de societate Domini Mareschalli prædicti.

Confirmatio miraculi præcedentis

197. Testis x interrogatus super iis, super quibus fuerat interrogatus testis præcedens, dixit se tantum scire, videlicet, quod in Quadragesima proxime præterita, ultra medium Quadragesimæ, cum dictus magister suus, una cum aliis armatus, missi ad currendum contra castrum sancti Hermetis supra Neapolim, illa die circa horam tardam, ipse loquens vidit dictum magistrum venientem, equestrem cum aliis jnvantibus ipsum, portantem veratonum in capite suo, de quo fuerat percussus, per aliquem de castro, ut dicebat, et per alios dicebatur: et postmodum venerunt quatuor medici, quos nominat magister suus supra in sua depositione, et illamet nocte amoverunt sibi veratonum de capite, teste præsente, et fregerunt sibi pellem in modum crucis, et posuerunt emplastrum de albedine ovorum, et fuit in lecto sive camera bene per quadraginta dies ét ultra, et medici visitabant ipsum singulis diebus una vice in die ponendo medicinas. Interrogatus si dicti medici judicabant dictum magistrum suum habere infirmitatem incurabilem? Dixit quod audivit a sociis dicti magistri sui, quod sic; sed quando emisit votum, non erat præsens.

Impotentia membrorum curata.

198. Testis XI super CLVI articulo dd. articulorum, et contentis in eo; qui sic incipit: Item quod frater Joannes Heliæ, præceptor domus de Agullia, ordinis sancti Antonii, Aquensis diœcesis, factus quasi impotens de toto corpore, etc. Dixit et affirmavit, contenta in ipso articulo fore vera, salvo, quod, ubi dicitur, quod infra triduum fuit C restitutus sanitati. Dixit, quod imo statim voto emisso, sensit se ab illa impotentia, et debilitate liberatum, ita quod cum pedibus, et sine baculo, et juvamine alicujus descendit viginti gradus capellæ hospitalis sancti Antonii; quod tamen ascendere vel descendere non poterat sine adjutorio unius hominis et baculi. *Eodem spectant duæ sequentes depositiones.*

Iterata,

199. Testis XII examinata non super articulis, in hujusmodi causa datis et productis, sed super miraculo, facto fratri Joanni Heliæ, ordinis sancti Antonii, Aquensis diœcesis. Et primo intorrogata et diligenter examinata, si cognoscit dictum fratrem Joannem Heliæ, ordinis sancti Antonii: dixit, qnod sunt sex vel septem anni, quod primo habuit notitiam suam, et fecit confirmari unam filiam suam nomine Joannam. Interrogata, si scit, quod dictus frater Joannes afferret baculum sive crossam e? Dixit, quod quando dictus frater de sancto Antonio, venit ad hospitandum ad hospitium ipsius loquentis et dimiserat crossam in barcha sive navi, in qua venerat ita quod illo seromet misit quæsitum dictam crossam, et in crastinum de mane dictus frater Joannes portavit ad sepulcrum dicti Domini Cardinalis. Interrogata, si scit, quod dictus frater habuit infirmitatem in civitate Avenionensi? Dixit, D quod bene ést annus cum dimidio elapsus, quod ipse patiebatur magnam infirmitatem in tibia sua dextra, quam habebat valde grossam et rubicundam, adeo ut, dixit, quod non poterat surgere de lecto, nec potera pati nec sustinere, quod rauba esset super dictam tibiam, et ipsa loquens dixit dicto fratri Joanni quod emitteret votum ad dictum D. Cardinalem, ut curaretur. Ipse vero frater Joannes respondit; per fidem vestram emittatis vosmet votum pro me. Quod et ipsa loquens fecit: dicens; Ego rogo Deum et beatam Virginem, ac sanctum Cardinalem, quod si curet vos ab ista infirmitate, ego faciam novenam, et portabo unam tibiam ceræ, ponderis unius quarteronis f, sed postea dictus frater Joannes portavit unam tibiam ponderis unius libræ. Interrogata si dictus frater fuit curatus. Dixit quod sic; quod postquam ipsa loquens incepit facere novenam, triduo lapso, dictus frater Joannes incepit convalescere; quod dicta tibia non fuit ita grossa nec rubicunda sicut antea erat. Item Interrogata si adhibebatur aliqua medicina; dixit quod non. Interrogata si durante novena, dictus frater Joannes surgebat de lecto? Dixit quod sic, E ambulando per domum, et eundo ad ecclesiam sancti Antonii; et in capite novenæ omnino dictus frater Joannes fuit curatus.

EX MSS. AVENION.

super eodem miraculo testimonia.

200 Testis XIII super eodem articulo CLVI, et contentis in eo, dixit se tantum scire, videlicet, quod ipse loquens moratus fuit cum dicto fratre Joanne, in loco sancti Antonii Viennensis diœcesis, per tres annos vel circa, et vidit eum infirmum de tibiis et toto corpore taliter, quod non poterat ire sine crossa et juvamine ipsius loquentis, et cujusdam vocati Fernandi, per duos menses et ultra: et accidit quadam die dum Missam celebraverat ad altare hospitalis sancti Antonii, ipse frater Joannes sine baculo et juvamine descendit gradarium ipsius hospitalis, et ipse loquens portavit baculum ad domum. Interrogatus, si erat multum altum gradarium? Dixit, quod videtur sibi, quod erant viginti gradus et ultra. Interrogatus quomodo scit, quod propter preces dicti Domini Cardinalis fuerit curatus; dixit quod ita audivit dici a dicto fratre Joanne, qui recitavit fratribus, quod sanctus Cardinalis fecerat sibi gratiam, quod erat de infirmitate, quam pro tunc patiebatur, curatus.

Depositiones de infante a submersione liberato,

201 Testis XIV interrogatus super CXXIII dd. articulorum articulo, et contentis in eo; qui sic incipit: Item quod eodem anno de mense Decembris accidit, quod Domino Joanne Martini, rectore parrochialis sancti Genesii, præsentis civitatis, etc. Dixit se tantum scire de contentis in d. articulo, videlicet, quod verum est, quod in vigilia sanctæ Luciæ proxime lapsa, fuerunt duo anni elapsi quod ipse loquens una cum Richardo, in articulo nominato, venerunt ad spatiandum supra pontem: et dum essent supra pontem prope capellam sancti Nicolai, chorda cujusdam navigii, elevavit in altum bene per duodecim palmas dictum Richardum, ipsumque projecit in aquam Rhodani, et ipse loquens valde fuit turbatus; et respexit in aqua, credens dictum puerum esse submersum, et tunc vidit puerum elevatum et apparentem super aquam, et tunc ipse loquens emisit votum ad sanctum Cardinalem, quod si liberaret eum a submersione, daret sibi decem libras ceræ. Et post pausam venit navigium, quod portabat lapides, cujus chorda ipsum levaverat, et in aquam projecerat, et unus homo, qui in dicto navigio erat, monstravit puero unum baculum, sive gaf, et extraxit eum ad navigium. Interrogatus si puer potaverat de aqua? Respondit quod puer dixit quod non. Interrogatus, quanto tempore dictus puer fuit

EX MSS. AVENION.

A fuit in aqua : Dixit quod psalmus Miserere mei bis fuisset dictus, ut sibi videtur. Interrogatus si dictus puer erat indutus de brevibus vestibus vel longis? Dixit quod de mediocribus usque ad mediam tibiam. Interrogatus si sciebat natare? Dixit quod non, quod ipse sciat, sed videbat, quod puer manus movebat et palpitabat super aquam.

hydrope,

202 Testis xv interrogata non super articulis, in hujusmodi causa datis, et productis, sed super miraculo, inferius per ipsum exposito et declarato, dixit, quod anno proxime elapso, videlicet die Jovis ante festum Pentecostes, cum ipsa loquens esset infirma, et fuisset per duos annos et ultra de infirmitate, hydropisi nominata, ut medici dicebant : in tantum, quod valde esset grossa et inflata, in corpore, tibiis, et brachiis; et videns, quod non poterat curari per medicos, emisit votum ad sanctum Cardinalem dicens : Quod si Deus et sanctus Cardinalis præstarent sibi sanitatem de illa infirmitate, ipsa veniret ad suum sepulcrum, cum imagine xvi librarum ceræ, et numquam ascenderet equum, donec dictum viagium *g* arriperet : quo voto emisso, stetit sic usque ad diem Sabbati, qua die fuit confessa et communicata, et, sumpto prandio, arripuit ipsam B sudor, qui duravit sibi per triduum, infra quod fuit curata de inflatura, licet esset debilis. Interrogata si post votum emissum adhibuit medicinas? Dixit quod non. Interrogata si antea habuerat medicos : dixit, quod sic, plures : videlicet medicos Domini Comitis, et Comitissæ Sabaudiæ, et plures alios, qui dimiserant eam pro derelicta et reputabant infirmitatem illam incurabilem. Dixit etiam dicta Domina, quod modo venit ad civitatem Avenionensem, ad solvendum et complendum votum suum; eo quod fuit curata per preces ipsius Domini Petri Cardinalis.

cum tumore ventris,

203 Testis xvi Interrogata non super articulis in hujusmodi causa datis et productis; sed super miraculo, facto Dominæ Bernardæ de Mediolano, dicti Tarantasiensis diœcesis, et primo interrogata si cognoscit dictam Dominam Bernardam? Dixit, quod sic, et morata fuit cum ea per unum annum, et fuit cum ipsa per sex septimanas, vel circa, antequam esset curata : et vidit medicos visitantes eam : tamen ipsa Domina dicebat, quod nihil proficiebant et ipsam dimiserant pro derelicta. Deinde dixit, quod fuit curata post emissum votum ad dictum Dominum Petrum Cardinalem, et ita dicta Domina dicebat.

ac morbo caduco fugatis.

C 204 Testis xvii non super articulis, in hujusmodi negotio datis et productis, sed super dictis et miraculis, inferius per ipsum expressis et declaratis, Dixit quod ipse loquens passus fuit infirmitatem in toto corpore suo, bene per duos annos cum dimidio tam fortem, quod non poterat ambulare sine duabus crossis : cum quibus eo modo, quo poterat, ibat ad quærendum eleemosynas, in civitate Valentia, et aliis locis vicinis. Item etiam dixit, quod fuit passus unam infirmitatem, quæ vocatur morbus caducus : et ut curaretur de dictis infirmitatibus venit peregrinus ad oratorium beatæ Mariæ de Sperantia Avenionis; deinde rediit ad partes suas minime curatus, et postea audivit dici in dicto loco de Valentia, quod sanctus Cardinalis faciebat plura miracula Avenione, et tunc dictus loquens hæc audiens emisit votum, ad dictum sanctum Cardinalem, et procuravit venire ad ejus sepulcrum. Interrogatus, per quæ verba emisit votum? Dixit : Domine sancte Cardinalis! supplico vobis, quod ego possim curari a meis infirmitatibus, et possim laborare, et facere opera mea, et lucrari panem meum; quod ego visitabo peregrinus sepulcrum tuum; et portabo sex libras ceræ, videlicet tres pro qualibet infirmitate. Deinde post biduum, dictus loquens intravit navigium Joannis de Jonas de Valentia, portando crossas suas; et venit Avenionem D ad sepulcrum Cardinalis prædicti; et ibi fecit novenam suam : et infirmitas caduca tenuit ipsum potius solito, ut dicit : factaque dicta novena, ipse loquens, rediens ad Valentiam, ed ad terram suam, et cum fuit ad pontem Sorgiæ, ubi cubavit illa nocte, et in crastinum, sumpto prandio, transivit pontem, et transacto ponte sensit se aliqualiter alleviatum a dicta infirmitate, taliter, quod ire potuit cum una crossa, cum qua modicum se sustentabat : aliam vero crossam portabat subtus brachium. Et cum fuit in Auraica, venit ad hospitale, et dixit hospitalerio, quod curatus erat precibus dicti sancti Cardinalis : et curatus fuit paulatim, ita quod statim post Pascha, potuit lucrari panem suum, ducendo aratrum cum bobus. Interrogatus, si habuit medicos? Dixit quod non. Interrogatus, quando arripuit eum morbus caducus? Dixit, quod dum erat puer; et postmodum bene cessavit per novem annos, quod non habuit. Postea iterato rediit sibi, ut dictum est.

Captivo

205 Testis xviii interrogatus, non super articulis, in hujusmodi causa superius datis et productis, sed super dictis et miraculis per ipsum inferius expressis; dixit, quod anno proxime præterito in Quadragesima; et circa medium ipsius Quadragesimæ, ipse loquens E ibat de Avenione ad partes Gebennenses, una cum Domino Guilielmo Bruneli, presbytero de Trusillis, Gebennensis diœcesis, et Petro Mareleti, ejusdem luci Sabbaterio, et tribus aliis hominibus : de quorum nominibus non recordatur, qui tendebant ad locum de Montemeliano, cum animalibus et mercantiis suis, et cum fuit in itinere publico prope villam sancti Ferreoli, Valentiniensis diœcesis, invenit in via septem homines pedestres armatos, qui ipsum captivaverunt, et captum duxerunt in castrum sancti Ferreoli. Interrogatus, si ipse erat armatus? Dixit quod non. Interrogatus, si alii fuerunt capti? Dixit, quod sic, omnes, sed ille presbyter dixit, quod erat de gentibus Domini nostri Papæ, et quilibet de aliis, allegavit rationes suas : et omnes dimiserunt, excepto ipso loquente, dicentes, ipsum loquentem esse de gentibus Domini Raymundi de Turenia : quamvis ipse loquens diceret, quod erat de gentibus Gerardi Darto, capitanei Venaissini : in quo quidem castro tenuerunt ipsum incarceratum, in turri per septem septimanas, et in compedibus ferreis, et per quindecim dies tenuerunt ipsum in compedibus ligneis una cum ferris.

capite periclitante,

Et dixit, quod una dierum accidit, quod custos F carcerum dixit ipsi loquenti, quod die crastina suspenderetur per collum. Et tunc ipse loquens, credens et timens de morte, petiit sibi ministrari presbyterum ad confitendum, et paulo post fuit sibi presbyter adductus, cui fuit confessus, et postquam fuit reversus presbyter, dictus loquens incepit flere amare; et flendo amare, obdormivit, super bancam *h* appodiatus, et sedendo. Ita quod dormiendo venit sibi in visione, quod se devoveret ad sanctum Petrum Cardinalem, et paulo post evigilatus, ipse emisit votum ad sanctum Cardinalem, dicendo verba sequentia : Ego me recommendo Deo, beatæ Mariæ, sanctæ Catharinæ, et beato Petro de Luxembourg, qui me velint juvare; ita quod possim evadere manus istarum malarum gentium. Quod si faciant; ego promitto visitare sepulcrum dicti sancti Petri, et portare et offerre loricam ferream ponderis viginti librarum et abstinere a comestione carnium toto tempore vitæ meæ, et numquam caputium portare, singulis diebus Veneris jejunare, et totam Quadragesimam solo pane et aqua sine aliis cibariis uti.

liberato,

Et post paululum obdormivit iterato, et quasi per spatium unius horæ, ut sibi videtur. Et deinde evigilatus, ferros, quibus erat inferratus, a suis pedibus

A pedibus cecidisse invenit, absque eo quod nihil sensisset. Quo cognito, dictus loquens, gavisus, reddidit Deo gratias, et sancto Cardinali, et ivit circumeundo turrim, quærendo portam, quam invenit totaliter apertam. Interrogatus, qua hora erat? Dixit quod parum ante mediam noctem, et tum ipse loquens ascendit super quemdam murum clausuræ castri, et cum fuit supra murum, ipse saltavit super rupem et nivem, quæ tunc erat ibi abundanter; et de rupe, quærendo passus hinc inde, per abrupta descendit ad pedem dictæ rupis, in quo loco est via publica, et exinde dictus loquens ambulavit per totam noctem, nesciens quo iret, sed in crastinum invenit se esse in loco de monasterio de Claromonte prope civitatem Gratianopolitanam ad quinque leucas. Deinde ivit Gratianopolim, ita quod in illa media nocte, prout sibi fuit dictum, bene ambulavit per spatium decem vel duodecim leucarum, et projecit caputium suum in aqua, volens incipere votum, et sic evasit manus illorum gratia Dei et beati Petri Cardinalis. Deinde ivit peregrinus ad sanctum Antonium, ad beatam Mariam Aniciensem, nunc vero venit Avenionem, persolvendo et implendo votum suum et offerendo dictam loricam seu tunicam B ferream, quam tunc promisit, et obtulit. Interrogatus, quare promisit loricam? Dixit, quod ipse cogitavit, quod non posset portare ferros, et ideo promisit portare ferrum tanti ponderis, secundum quod erant ferri, videre suo, et prædictam promissionem fecit, reductus ad memoriam, quando sensit se liberatum a dictis ferris.

206 Testis XIX interrogatus super articulo CXXIII, et contentis in eo, qui sic incipit: Item quod eodem anno de mense Decembris; accidit, quod Dominus Joannes Martini rector Parochialis ecclesiæ sancti Genesii præsentis civitatis, etc. Dixit, se recordari quod Dominus Joannes Martini, rector Parochialis ecclesiæ sancti Genesii Avenionensis, requisivit dictum loquentem; si vellet secum ire ad spatiandum supra pontem. Qui respondit, quod sic: Unde ambo insimul iverunt ad spatiandum supra pontem Rhodani; et dum fuerunt supra pontem, et ipse loquens respiceret de bordatura pontis, aquam, quædam chorda, qua trahebatur unum navigium, casu fortuito cepit dictum loquentem; qui in altum supra pontem tractus, cecidit in aquam Rhodani, et eodem casu usque ad fundum aquæ fuit: ita quod capite dixit se C attigisse fundum, et postea sublevatus super aquam, manibus palpitabat, quousque quoddam navigium ad ipsum loquentem veniens, et tunc homines ejusdem navigii ipsum loquentem cum quodam hamo sive croco de aqua extraxerunt, ut sibi videtur: quem loquentem nautæ interrogaverunt, si malum sibi fecerat, nec aquam biberat; respondit quod non: sed dixit, se flevisse, quia perdiderat capucium suum. Interrogatus quanto tempore stetit in aqua? Dixit, quod ut sibi videtur, per mediam horam. Interrogatus si sciebat natare? Dixit quod non: licet in fontibus, in quo lavantur panni, aliquando tentaverit natare. Interrogatus, si ipsemet devovit se alicui Sancto? Respondit quod non: sed habuit in mente sanctum Cardinalem.

vitata submersione,

207 Testis XX examinatus super articulo CXXIII, et contentis in eo; dixit, quod bene sunt duo anni, ut sibi videtur, quod ipse loquens, et quidam alii ducebant unum navigium per aquam Rhodani, et ipse loquens erat intra navem, et vidit, quod unus puer cecidit de ponte in aquam, et ipse loquens venit cum navigio prope locum, ubi erat dictus puer, et cum uno baculo ferrato traxit dictum puerum ad navem. Interrogatus, qualiter puer stabat? Dixit, quod revolvebatur ad revolutionem aquæ, quia aqua facit in illo loco revolutiones. Interrogatus quantum distabat ipse loquens a puero? Dixit, quod per spatium duarum arcatarum pontis. Interrogatus si aqua erat profunda in illo loco, ubi puer cecidit? Dixit quod sic et ita profunda, secundum quod in aliquo loco Rhodani. Interrogatus si credit quod propter miraculum alicujus Sancti, dictus puer fuit liberatus? Dixit, quod sic; quia erat in loco periculoso, et credit quod nullus natator etiam nudus posset evadere. Interrogatus de nomine pueri? Dixit, quod nescit, sed quidam capellanus venit, qui dictum puerum portavit. Interrogatus cujus ætatis erat dictus puer? Dixit quod XII annorum vel circa, ut sibi videbatur. D

puero,

EX MSS. AVENION.

208 Testis XXI super eodem CXXIII articulo et contentis in eo dixit, quod quondam semel ipse cum quibusdam aliis trahebat chordam cujusdam navigii in Rhodano exeuntis, onerati lapidibus: ipse vero erat supra pontem, et unus puer, cujus nomen ignorat, ætatis duodecim annorum, ut sibi videtur, posuit se ad bordaturam pontis; et de bordatura pontis dictus puer aquam respiciebat; et quamvis ipse loquens diceret dicto puero et aliis circumstantibus, quod recederent ab inde: interim venit chorda, subito arripiens puerum, et in aquam projecit revolvendo; deinde dictus puer apparuit super aquam; et stabat ibi in una revolutione aquæ: et paulo post E venit navigium, et unus homo qui erat in navigium, cum uno croco *i* ferreo recepit eum et posuit in navigio. Interrogatus si fuit factum votum? Dixit, quod audivit dici, quod quidam capellanus, qui ducebat dictum puerum, emiserat votum ad Deum et sanctum Cardinalem pro salvatione dicti pueri. Interrogatus si credit, quod dictus puer propter preces sancti Cardinalis fuerit ab illo periculo liberatus. Dixit, quod sic: quia credit quod de mille non evaderet unus.

a submersione

i

209 Testis XXII interrogatus super jam sæpius prædicto articulo CXXIII et contentis in eo, dixit, quod bene sunt duo anni (de mense nec de die non recordatur) ipse loquens in ponte Avenionensi existens, dabat caput chordæ duobus hominibus existentibus in quodam navigio, lapidibus onerato, et vidit unum puerum existentem juxta bordaturam pontis, respicientem in aqua; et subito supervenit funis sive chorda et projecit dictum puerum in aqua, qui quidem puer intravit et statim apparuit super aquam, et tunc unus capellanus, existens supra pontem, genibus flexis, oravit ad Corpus sanctum, vovens eum Corpori sancto, pro salvatione dicti pueri, et F tunc, emisso voto, dictus puer elevatus est supra aquam, et paulo post venit navigium, et unus existens in navigio, levavit ipsum de aqua, et posuit eum in navigio cum uno croco ferreo. Interrogatus si natabat dictus puer? Dixit quod palpitabat cum manibus supra aquam. Interrogatus si credit quod naturaliter, vel miraculose dictus puer evasit? Dixit quod credit quod miraculose: quia credit, attenta profunditate et distantia, et revolutione aquæ, quod nullus homo posset evadere quocumque modo. Interrogatus ad quem locum ivit puer dictus? Dixit quod nescit; nisi quod tunc unus capellanus eum portavit ad civitatem Avenionensem.

liberato.

210 Testis XXIII interrogatus super CXX dd. articulorum articulo, qui sic incipit: Item quod anno Domini MCCCLXXXVIII, de mense Aprilis, Bonifacius filius Stephani Colini argenterius etc.; Dixit, quod de mense Aprilis, proxime venientis, erunt duo anni, sed de die non recordatur, quod Bonifacius filius suus in articulo nominatus, passus fuit gravissimam infirmitatem et stetit per tres dies naturales, non comedens neque bibens: excepto quod ponebatur sibi cum pluma aqua zucarata in ore; quia tunc cochleari non poterat recipere. Ita quod ipse loquens emisit votum, et descendit de camera sua, et promisit

Item de alio puero,

A misit sancto Petro Cardinali adducere dictum puerum cum una imagine, et cum uno tortitio quatuor librarum ceræ : et licet consueverat jejunare diebus Sabbati, tamen tunc voto se astrinxit, et vovit se jejunare perpetuis temporibus, quamdiu viveret, si præstaret dicto puero sanitatem. Deinde dixit quod, voto emisso, ascendit superius ; et puer petiit sibi dari potum. Ipse vero loquens dedit sibi cum pluma de aqua prædicta, et post modicum intervallum venit ad os pueri unus vermis, quem puer cum manu et juvamine suorum parentum de ore suo extraxit, licet dictus puer fore per xv dies ante, manibus nec pedibus juvare se posset.

EX MSS. AVENION.

Interrogatus cujus longitudinis erat dictus vermis ? Dixit, quod longitudinis unius palmi, et grossitudinis unius candelæ ceræ, valore unius patacii, et erat vermis niger et pilosus, et die sequenti sexdecim vermes minores, et alterius coloris, et tertia die post votum ipse loquens et mater duxerunt ad sepulcrum dicti Domini Cardinalis dictum puerum : ita quod puer eundo et redeundo pedibus suis ambulavit : nec voluit pati, quod pater ejus portaret eum : sed ipse puer portavit imaginem de loco speciariæ usque ad sepulcrum dicti D. Cardinalis. Interrogatus si habebat oculos versos ? Dixit quod sic, et fœtebat sicut terra humida ; et rigidus in membris erat, et reputabant eum mortuum. Interrogatus quanto tempore fuit rigidus et frigidus ? Dixit, quod non ; imo ipse loquens posuit pluribus vicibus candelam accensam ad os pueri ; ita quod nihil movebatur. Interrogatus si puer tenebat os clausum ? Dixit quod sic. Interrogatus si antequam pater poneret candelam accensam ad os dicti pueri, ipse loquens emisisset votum ? Dixit quod sic ; et mater pueri fortiter; dicendo, modo video puerum mortuum et fortiter interim clamavit genibus flexis, dicendo ; Sancte Cardinalis, modo video, quod nullam habes potestatem : tamen requiro te, quod si habes potestatem cum Deo, in hac hora præserves et restituas mihi filium, puerum meum. Ad quod incontinenti puer incepit se movere, et dixit matri, detis mihi ad potandum, quod et fecit.

a gravissima infirmitate sanato.

B

211 Testis xxiv interrogatus, non super articulis, in hujumodi causa datis, sed super dictis et miraculis per ipsum inferius expressis et declaratis. Et primo dixit, quod circa festum sancti Jacobi, anni proxime præteriti, dictus Petrus loquens, existens in carreria, inter ecclesias Carmelitarum et Augustiniensium Avenionis, et ante hostellariam Leonis rubei, quidam Allemandus, nationis Saxo, blasphemabat Dominum nostrum Papam Clementem VII, et totam curiam. Unde cum propter istas diffamationes duceretur ad curiam captus, et quidam Joannes, dictus Lerim, Domini nostri Papæ cursor, percussisset blasphemantem cum alapa super collum a parte dextra : tunc ille percussus, vertens se cum quodam cultello, quem portabat subtus mantellum, percussit dictum loquentem circa mamillam sinistram, inter plicaturam brachii et mamillam ; taliter quod gladius intravit per longitudinem indicis manus : quo vulnere illato, dictus Petrus cecidit in carreria, in qua fuit percussus, quia posuit pedem in quadam fovea carreriæ, et tunc ille blasphemator dictum loquentem vulneravit in mamilla dextra, et tertio repercutere cum eodem gladio voluit, nisi ipse Petrus loquens tenuisset manum, tamen ille blasphemator per assistentes perturbabatur, et impediebatur, nec tamen propter hoc desistebat, et tunc servientes curiæ Mareschalli duxerunt utrumque ad curiam.

Vulneratus

C

Et ipse Petrus loquens, in itinere rogavit sanctum Petrum Cardinalem, quod præservaret eum, et ne permitteret eum illa turpi morte mori. Quo facto, dicta vulnera fuerunt inspecta per curiales curiæ Mareschalli, et ipse loquens fuit remissus, et ivit ad barbitonsorem, scilicet ad magistrum Henricum, qui moratur prope Augustinos. Qui quidem magister Henricus fecit probam suam, et deinde posuit caligam, quæ erat longitudinis prædictæ, et grossitudinis parvi digiti manus vel quasi ; quo facto, ipse Petrus loquens ivit ad hospitium, et habebat continue in devotionem sanctum Cardinalem, ipsum rogando, ut supra : et posuit se super lectum, et erat quasi hora Vesperarum, et intravit lectum nudus, et stetit in lecto usque ad mediam noctem vel circa, absque dormitione, deinde obdormivit usque ad diem, et evigilatus se reperit sanatum de dicto vulnere lateris, et caligam juxta se sanguinolentam ; et mane ivit ad præfatum barbitonsorem, qui aptavit sibi vulnus maxillæ : volentique aptare vulnus lateris dixit, quod non indigebat, quia curatus erat : et barberius, videns vulnus curatum, signavit se, admirans de tam subita cura. Interrogatus si credit quod propter preces dicti D. Cardinalis fuit curatus ? Dixit quod sic. Interrogatus si visitavit sepulcrum dicti D. Cardinalis ? Dixit quo sic, dicens etiam, quod divulgavit istud miraculum in Bohemia, et ubicumque fuit.

D

E

212 Testis xxv interrogatus super miraculo, facto ad invocationem d. D. Petri Cardinalis Petro de Praga, dixit, quod in æstate proxime præterita, unus homo de Praga, qui moratur cum Decano Pragensi, habuit dissensionem cum quodam Allemano, qui dicebat injurias, et blasphemias de Domino nostro Papa. Et dum ille de Praga reprehenderet ipsum blasphemantem, et misisset quæsitum, ut dicebat, servientes, pro ducendo ipsum ad carceres, post aliquod spatium vidit dictum hominem de Praga vulneratum de duobus vulneribus. Videlicet de uno in facie, et de alio in latere sinistro, et vidit gladium, cum quo dicebantur esse facta dicta vulnera, totum sanguinolentum; et audivit dici a dicto vulnerato, quod dictus blasphemator vulneravit ipsum : tamen si fuit, vel quando fuit curatus, dixit se nescire. Sed audivit dici a dicto Domino Decano Pragensi, magistro vulnerati, quod sanctus Cardinalis fecerat dicto vulnerato magnum miraculum. Interrogatus de tempore, quo dixit sibi dictus Decanus ? Dixit, quod a festo Nativitatis Domini citra.

duabus plagis,

213 Testis xxvi super facto sive miraculo curationis Petri de Praga, servitoris Decani Pragensis, dixit, quod dictus Petrus vulneratus in maxilla, et in pectore : sed quidam famulus suus die vulnerum illatorum, paravit ipsa vulnera ; et in crastinum dictus loquens paravit vulnus in maxilla illatum, et cum aliud vellet parare vulnus, respondit læsus, quod reputabat se curatum ; et ostendit sibi locum vulneris, et dictus barberius vidit, quod totum erat clausum, et non remansit nisi modica cicatrix, quod videns, nihil apposuit.

F *sanatur.*

214 Testis xxvii interrogata super cix dd. articulorum articulo, et contentis in eo, qui sic incipit : Item quod anno Domini MCCCLXXXVIII Allamanda, uxor Firmandi Ruffi, laboratoris, etc. Dixit contenta in articulo prædicto fore vera : quia vidit, et præsens erat. Interrogata quomodo scit, quod ille puer esset mortuus ? Dixit, quod dictum puerum tenuit, qui erat frigidus et niger, et nullum spiritum habebat, qui cognosci posset. Interrogata per quod spatium vidit dictum puerum ita frigidum, nigrum, et mortuum ? dixit, quod bene per unam horam cum dimidia. Interrogata, si ipsa emisit votum ? Dixit, quod sic, genibus flexis. Interrogata quomodo cognovit qud puer viveret post votum emissum ? Dixit quod voto emisso, quasi incontinenti, quod non fuisset

Puer mortuus

A set dictum Pater noster, cum ipsi tenerent puerum in balneo, cognoverunt quod pulsus pueri movebatur, ipseque puer per se movit tibias, et statim portaverunt dictum puerum ad ecclesiam pro baptizando, et in janua ecclesiæ aperuit os, et de ore pueri exivit apostema : postmodum quando puer baptizabatur, incepit flere, et vixit ex post per tres menses vel circa. Interrogata, cum puer esset niger, si una cum spiritu recuperavit colorem et mutavit? Dixit quod sic, et recuperavit debitum colorem, secundum quod habent alii pueri nascentes vivi.

215 Testis XXVIII interrogatus super eodem prædicto CIX articulo, et contentis in eo, qui sic incipit : Item quod anno Domini MCCCLXXXVIII Allemanda uxor etc. Dixit contenta in d. articulo forè vera, quia præsens erat cum uxore sua Berengaria, et Hugueta obstetrice. Qui quidem testis confirmavit omnia, quæ deposita sunt in præcedenti depositione.

ope B. Petri

216 Testis XXIX examinata super eodem CIX articulo, et contentis in eo, dixit, contenta in d. articulo fore vera. Interrogata, quomodo scit? Dixit quod ipsa erat obstetrix, et recepit puerum de B ventre matris suæ, et fecit istud officium bene per triginta annos, et incontinenti tradidit ipsum puerum Berengariæ, in articulo nominatæ : quæ videns puerum sic stantem, qui non movebat se, dicta Berengaria posuit eum in aqua calida, et sufflabat in ore pueri cum speciebus et vino calido, ut facerent ipsum respirare, si posset, et nihil valebat. Interrogata cujus coloris erat puer? Dixit quod albus valde et mollis. Interrogata si tenebat oculos clausos? Dixit quod sic. Interrogata quanto tempore stetit in illo statu? Dixit quod per unam horam et ultra. Interrogata si post votum emissum tardavit puer aspirare? Dixit quod illæ mulieres steterunt bene per unam horam clamando et invocando continue prædictum sanctum Cardinalem, ut resuscitaret dictum puerum; et deinde ipsa loquens puerum recepit : quo recepto ipse puer vires in corde suo habebat, et paulatim movere pedes et manus incepit, et habebat colorem debitum, et duritiem, quia antea mollis erat. Interrogata si in hoc puero apparebat aliquod signum vitale? Dixit, quod non. Interrogata si credit quod propter preces dicti Domini Petri Cardinalis fuit restitutus? Dixit quod sic. Interrogata de præsentibus? Dixit, quod Berengaria et maritus suus. De nominibus aliorum non C recordatur.

ad vitam revocatus.

ANNOTATA.

a *Gallice* le Gardon, *Latine* Vardo *et* Vardus, *fluvius Galliæ in Occitania inferiori.*

b Brida, *a Gallica* bride, frenum, habena.

c *Puta dixisse* dolose *vel* jocose. *Vide ea, quæ dicta sunt in annotatis ad processus part.* I *caput* 2, *litt.* c.

d *Hac voce significantur balnea calida*, *Gallice* estuves.

e *Gall.* crosse; *est baculus extremorum altero recurvus.*

f Quarteron *Gallice designat quartam partem libræ.*

g *Diximus de hac voce in annotatis ad cap.* 9 *part.* I *processus.*

h Banc *Gall.* scamnum.

i *A Gallico* croc, uncus,

D

CAPUT XI.

EX MSS. AVENION.

Reliquæ Testium depositiones super miraculis B. Petri.

Testis XXX interrogatus, non super articulis, in hujusmodi causa datis, sed super dictis, et miraculis per ipsum inferius expressis et declaratis. Et primo dixit, quod ipse patiebatur maximam infirmitatem, quam passus fuit bene per septem menses; taliter, quop intestina rugiebant multum, et unum ex ipsis descendebat circa genitalia, et dum erat superius intestinum, redibat ad locum proprium cum manu ipsius loquentis; et emiserat votum pluries ad S. Mariam de Tabulis, et ad sanctum Firminum, et numquam potuit curari. Tamen luna septima Martii proxime præterita, cum ipse loquens valde affligeretur de dicta infirmitate, fuit recordatus de sancto Petro Cardinali, et cum maxima devotione et emissione lachrymarum, devovit se ad prædictum sanctum Petrum Cardinalem, promittens ei, quod esset E peregrinus suus, et daret sibi ventrem ceræ de uno quartayrono libræ; et erat quasi hora tertiarum, et post emissionem dicti voti, post duas horas ipse loquens sensit se a dicta infirmitate curatum, quam expost non habuit neque sensit, et ideo venit hic Avenionem peregrinus ad solvendum votum suum. Interrogatus, in quo loco erat, quando emisit votum? Dixit, quod exiverat illa die de Nemauso, et ibat versus Domesanum, et non poterat bene ambulare, impeditus dicta infirmitate. Ideoque emisit votum ibi in via jacens, cum non posset ire. Interrogatus quid fecit post votum? Dixit quod dolor incepit declinare, et continuavit viam suam, taliter quod post spatium duarum horarum ipse fuit curatus, ut supra dictum est. Interrogatus, si habuit remedia medicorum? Dixit quod non; nec volebat alicui suam infirmitatem revelare. Interrogatus, si revelavit uxori suæ? Dixit quod non. Interrogatus, si credit quod propter preces dicti Domini Cardinalis fuerit curatus ab ista infirmitate? Dixit quod sic.

Hernia

218 Testis XXXI super CLVII dictorum articulorum articulo, et contentis in eo, qui sic incipit. Item quod, dum corpus dicti Domini Cardinalis ad sepulcrum deferretur, per ante domum cujusdam bonæ F mulieris nomine Jacobæ etc. Quo quidem articulo eidem perlecto, et in vulgari explicato, et per ipsam ut asseruit intellecto, dixit, quod cognovit dictam Jacobam, in articulo nominatam, ipsaque monstravit eidem loquenti manum, congratulando et gaudendo quod erat curata; et referebat omnibus gratiam sibi factam per sanctum Petrum Cardinalem, et dicebat dicta Jacoba, quod visum fuit, quod percussa fuisset super cubitum, unde antea dicta Jacoba habebat digitos curvos et clausos. Interrogata, quanto tempore habuit dictam infirmitatem? Dixit se nescire, tamen bene vidit per tres menses ante hujusmodi curationem, quod infirmitatem istam habebat, et dixit hoc esse publicum, quia omnibus monstrabat manum. Interrogata si vidit dictam Jacobam post curam? Dixit quod sic, et vixit per medium annum post.

manus epileptica,

219 Testis XXXII interrogata super CLXII articulo, de quo proxime superius locutum est, dixit, se cognovisse unam mulierem nominatam Jacobam, quæ vendebat fructus in porta hospitii ipsius loquentis, quæ quidem Jacoba patiebatur infirmitatem in manu, ut in d. CLXII articulo continetur, et vidit die sepulturæ sancti Cardinalis, dictam mulierem redeuntem ad ipsam loquentem, et dicentem, se fuisse

sanitati restituta.

EX MSS. AVENION.

A fuisse curatam, ut in d. articulo continetur: et vidit illam extendentem tres digitos illos, et totam manum, sicut sanam. Interrogata, quanto tempore passa fuit dicta Jacoba dictam infirmitatem? Dixit quod dicta Jacoba dixerat ipsi loquenti, quod bene fuerat passa per quatuor annos, tamen non vidit ipsam nisi per duos menses vendentem fructus ante domum suam. Interrogata si vivit adhuc dicta Jacoba? Dixit quod non, sed mortua est, annus est elapsus.

Epilepsia sanata,

220 Testis XXXIII interrogata, non super articulo, sed super miraculo inferius expresso. Et primo dixit, et medio juramento, testificando deposuit, quod de mense Maji proxime futuri, erunt duo anni, quod talis infirmitas arripuit eam, et ad tantum devenit, quod fuit per triginta sex dies, quod non potuit movere pedes, nec se pascere, et totaliter quod medici ipsam dimiserant, tamquam pro mortua, et perdiderat omnino memoriam, in tantum, quod non recordabatur de aliqua re, nec de capellis, nec de cœmeterio sancti Michaelis, quamvis moram traheret ante dictas capellas, et cœmeterium. Tandem venit ad eam quidam compater suus, nominatus Bartholomæus Spinelli; qui dixit dictæ loquenti: B Commater, quare non recommendatis vos isti glorioso S. Cardinali, qui facit tot miracula? Et ipsa dixit: Ubi est iste Cardinalis? Ego nescio, quid est. Et contigit, quod una dierum receperunt eam, et portaverunt ad fenestram domus suæ; et tunc arborem ulmum, stantem ante domum suam vidit, et fuit aliqualiter recordata. Et tum emisit votum ad dictum sanctum Cardinalem, quod si per preces suas posset recuperare sanitatem, ipsa faceret novenam supra sepulcrum suum, et offerret duo brachia et duas tibias ceræ. Quo voto emisso, incontinenti incepit se signare signo crucis, et incepit movere omnia membra sua, et paulatim recuperavit vires membrorum et fecit novenam et solvit votum, et fuit debilis, sed paulatim recuperavit sanitatem. Interrogata de præsentibus in voto et præmissa scientibus? Dixit quod Catharina, uxor prædicti Bartholomæi Spinelli, et Silvester Cambini, servitor ipsius loquentis, et Marieta, filia Joannis Gammaire, tunc ancilla ipsius loquentis.

curata alia

221 Testis XXXIV interrogatus super CLXII articulo, et contentis in eo, qui sic incipit: Item quod, dum corpus d. D. Cardinalis, etc. Qui quidem testis audito et intellecto d. articulo, confirmavit esse C vera contenta in illo: etenim cognoscebat d. Jacobam, et morabantur ita prope, quod non erant nisi duo hospitalia intermedia.

ac plurium

222 Testis XXXV interrogata super articulo prædicto CLXII, et contentis in eo, dixit, contenta per intercessionem S. Petri Cardinalis, esse vera.

223 Testis XXXVI idem confirmavit de Jacobæ subita curatione, post votum factum dicto S. Petro Cardinali, dum corpus ejus sanctum deferretur ad sepulcrum.

testimonio asserta.

224 Testis XXXVII interrogata super eodem jam sæpius d. articulo CLXII, dixit et deposuit, contenta in d. articulo esse vera, utpote quæ vidit ipsa loquens dictam Jacobam impotentem de brachio, et subito curatam post votum a se emissum dicto sancto Petro Cardinali.

Debilis ac loquelæ expers convalescit.

225 Testis XXXVIII interrogatus super CXXV articulo, et contentis in eo, qui incipit: Item quod eodem anno filius Bernardi Alberti, mercatoris Avenionis, ætatis XIV annorum vel circa, etc. Dixit contenta in ipso articulo fore vera: Interrogatus quomodo scit? Dixit, quod erant ibi capellani dicentes officium, et mulieres tenentes candelam accensam.

226 Testis XXXIX interrogatus super CLXII dictorum articulorum articulo, et contentis in eo. Et D primo interrogatus, si habuerit notitiam Jacobæ, in articulo nominatæ? Dixit, quod tempore quo dictus Dominus Petrus Cardinalis fuit sepultus, tertia die post sepulturam, ipse loquens fuit deputatus, cum magistro Joanne Regis, ad scribendum miracula, quæ contingebant, et contingeret reportari per gentes utriusque sexus, ita quod contigit, quod dicta Jacoba examinata per ipsum loquentem, et deposuit, prout continetur in una schedula, per ipsum loquentem suscepta; in qua quidem schedula continetur depositio dictæ Jacobæ, tunc viventis; et etiam continetur depositio Domini Heliæ Auduyni, presbyteri diœcesis Engolismensis, et servitoris capellæ novæ omnium Sanctorum, fundatæ in cœmeterio prope sepulturam dicti D. Petri Cardinalis de Luxembourg: cujus quidem schedulæ tenor sequitur, et est talis. Sequitur informatio facta per me Pontium de Ponte, clericum Laudensem, publicum Apostolica et Imperiali auctoritate, curiæque Cameræ Apostolicæ Domini nostri Papæ notarium, ex præcepto et commissione, ac nimia affectione, quam scire affectabat, et affectat Reverendus in Christo Pater et Dominus, Dominus Clemens, Lodovensis Episcopus, et curiæ Cameræ Apostolicæ subscriptæ generalis E Auditor, de et super quibusdam miraculis, factis, tam in persona Jacobæ de Lugduno, uxoris Rogerii de Parisiis laboratoris, habitatoris Avenionensis; quam ceterarum aliarum personarum, per sanctæ memoriæ Dominum Petrum, sancti Georgii, ad Velum aureum Diaconum Cardinalem, de Luxembourg vulgariter nominatum, et primo sequitur depositio ipsius Jacobæ.

Manus male affecta, per intercessionem B. Petri

227 In Nomine Domini. Amen. Anno a nativitate Domini MCCCLXXXVIII, Indictione X, die VII mensis Julii: pontificatus sanctissimi in Christo Patris, et Domini nostri Domini Clementis, divina providentia Papæ septimi, anno nono, honesta mulier Jacoba de Lugduno, uxor Rogerii de Parisiis, laboratoris, habitatrix Avenionis, ætatis XL annorum vel circa: dixit et suo medio juramento, corporaliter ad sancta Dei Evangelia præstito, per eam deposuit, quod de mense Augusti, proxime venturi, erunt quatuor anni, quædam infirmitas a casu venit eidem loquenti in brachio sinistro, quod descendit a cubito usque ad manum; adeo quod de ipsa manu sinistra remansit impotens, et tres digitos ultimos dictæ manus continue clausos tenebat, nec ipsos aliqualiter aperire poterat; imo erat quasi arida, et F quamvis multa fecisset fieri medicinas, et multas fecerit promissiones ad diversos Sanctos, tamen curari non poterat, nec potuit usque ad diem Veneris præteritam, qua præfatus Dominus Cardinalis fuit sepultus; qui dum portabatur ad sepulcrum, ipsa loquens tunc vendebat poma et alios fructus, lucrando vitam suam, ut melius poterat, et dum fuit sepultus, a casu venit eidem in devotionem, et in imaginationem, ut iret supra sepulcrum dicti Domini Cardinalis, quod et fecit, relictis fructibus et pomis prædictis. Et genibus flexis supra dictam sepulturam se posuit, et flendo ipsum Dominum Cardinalem rogavit, ut, si potestatem aliquam haberet erga Dominum nostrum, gratiam impetraret sibi, ut liberaretur a dicta infirmitate, et sanitatem sibi restitueret brachii et manus suæ prædictæ. Qua oratione et deprecatione per ipsam, ut præmittitur, facta, continue stando super sepulturam prædictam, visum fuit eidem loquenti, ut cum martello per aliquem percuteretur in cubito brachii, ubi patiebatur; et statim digitos aperuit, et de eis ac manu se juvit, et juvat, et sensit se omnino sanatam et liberatam, prout faciebat ante dictam infirmitatem: quam vix antea dictam manum ad caput ponere poterat

A poterat, nunc autem est sanata, precibus tamen, ut certissime credit, ac intercessionibus dicti Domini Cardinalis.

curata.

228 Testis XLI pro informatione miraculi, in personam d. Jacobæ facti, receptus ac juratus, et diligenter examinatus per me d. Notarium; et primo interrogatus, si cognoscit d. Jacobam? Dixit quod sic. Interrogatus, a quanto tempore citra cognovit ipsam? Dixit, quod a duobus annis citra, quibus ipse servivit dictæ capellæ, quam vidit multotiens venientem ad dictam capellam devote, et facientem aliquotiens dicere Missas, tam per ipsum testem loquentem, quam per ceteros alios presbyteros. Interrogatus, si a tempore, quo habuit notitiam ipsius Jacobæ citra, cognovit seu se advisavit, aut aliter scit, quod pateretur in aliquo membrorum suorum? Dixit quod cognovit et vidit ipsam patientem in quodam brachio suo, de quo, nec de manu, se juvare non poterat, et tenebat tres digitos clausos, ipsius manus, ac tenebat ipsam et portabat ad pectus, et erat quasi aridam. Interrogatus, si scit, quod nunc sit curata? Dixit quod sic, prout ab ipsa dici audivit, et ex eo, quod ipse loquens fuit præsens, quando ipsa Jacoba venit ad sepulcrum dicti B Domini Cardinalis, rogando ipsum; quod si potestatem aliquam haberet apud Dominum nostrum, faceret eidem gratiam, ut sanaretur de d. brachio, et ipso præsente, de dicto sepulcro sanata surrexit, et expost vidit ipsam Jacobam juvantem se de dicta manu ac brachio, prout et de alia manu et brachio; et propter ea habuit miraculum eidem factum per Dominum dictum Petrum Cardinalem. Interrogatus, si aliqui erant præsentes quando venit supra dictum sepulcrum? Dixit, quod sic: quinque vel sex; ut videtur sibi, de quorum nominibus non recordatur, et fuit post sepulturam factam, et in principio miraculorum, ac illa die, qua fuit sepultus. Alia dixit se nescire. Ita est, Pontius de Ponte.

De eodem miraculo.

229 Testis XLII interrogatus super CLXII dd. articulorum articulo, et contentis in eo, qui sic incipit. Item quod, dum corpus, etc. Interrogatus, dixit se tantum scire de contentis in dicto articulo, videlicet, quod dicta Jacoba fuit uxor sua per viginti duos annos. Interrogatus, si dicta Jacoba patiebatur aliquam infirmitatem? Dixit, quod patiebatur in manu sinistra, et erat quasi arida una cum brachio, et die sepulturæ dicti Domini Petri de Luxembourg Cardinalis, dicta Jacoba fuit curata de dicta infir- C mitate. Unde ipse loquens, non reperiens dictam Jacobam in domo sua, credidit, quod fuisset ad colligendum pruna, vel alios fructus ad hortum, sed ipsa iverat ad sepulcrum dicti Domini Cardinalis, prout ipsa Jacoba post ejus adventum dicto loquenti retulit. Interrogatus, si dicta Jacoba recuperavit plenam sanitatem? Dixit quod de dicta manu fuit curata taliter, quod poterat facere negotia sua; tamen brachium et manus non erant ita fortes, sicut reliquæ manus et brachium: nec brachium erat ita corpulentum, sicut aliud. Interrogatus quamdiu vixit dicta Jacoba post dictam curationem? Dixit, quod per viginti menses, vel circa.

Depositiones de mercatore in Rhodanum lapso,

230 Testis XLIII interrogatus super CXXIV dd. articulorum articulo, et contentis in eo, qui incipit: Item quod anno Domini MCCCLXXXVIII, de mense Augusti. dum quidam Bertrandus Calneti, mercator salis commorans in præsenti civitate, etc. Dixit contenta in d. articulo fore vera, hoc salvo, quod non fuit ductus per aquam per tractum balistæ, sed remansit ibi in fundo aquæ subtus navigium et circa, nec resurgebat de aqua, sed infra remanebat, et hoc salvo, quod baculum seu perticam non equitavit, sed per manus recepit. Interrogatus, quanto tempore stetit in aqua? Dixit se nescire; sed audivit ab astantibus, quod fuit per unam horam. Interrogatus, si ipse loquens sciebat natare? Dixit, quod non plus quam lapis. Interrogatus, si potavit de aqua? Dixit quod sic, sed non fecit sibi malum. Imo statim venit ad sepulcrum dicti Domini Petri Cardinalis de Luxembourg, sed bene per octo dies sentiebat fœtorem aquæ Rhodani. Interrogatus, si erat nudus? Dixit quod non: imo erat vestitus et calceatus caligis et sotularibus. Interrogatus si credit, quod per preces dicti Domini Cardinalis fuerit liberatus? Credit, quod sic.

D EX MSS. AVENION.

impotentia,

231 Testis XLIV examinatus, non super articulis, sed super dictis et miraculis, per ipsum inferius expressis. Et primo dixit et deposuit, quod Domina Cupeta fuit infirma bene quadraginta diebus; ita quod erat totaliter impotens, præterquam de lingua et comestione. Finaliter ista Domina ad memoriam habens Deum, Virginem Mariam, et sanctum Cardinalem de Luxembourg, vovit quod si sibi daret sanitatem, faceret novenam in capella sua, et nihilominus portaret duas tibias de cera, et faceret ibi qualibet die celebrari unam Missam: et emisso voto sensit se aliqualiter melioratam, ita quod manum ad os licet lente adduxit comedendo griotam *a*; et postea ipse loquens, cum quibusdam aliis adduxerunt eam juxta fenestram, in qua flevit valde orando, quia inde videbat capellam sepulcri dicti Domini Cardinalis, et sequenti die cum juvamine descendit inferius, et tertia die postea venit ad capellam pedibus suis, cum juvamine ipsius loquentis, et aliorum ipsam sustinentium per brachia: et ibi, completa novena, fuit totaliter curata. Ita quod fuit ad ecclesiam Carmelitarum pedibus nudis, ad sanctum Maurum, ubi est unum altare ad reverentiam sancti Mauri. Interrogatus, quomodo scit? Dixit, quod stetit cum ea per viginti annos, et erat pro tunc. Interrogatus si habuit medicos? Dixit, quod sic, duos videlicet, magistros Jacob et Abraham Judæos, qui eam totaliter dimiserant pro mortua. Interrogatus de tempore? Dixit quod sunt duo anni vel circa, de mense et die non recordatur. Interrogatus, si credit quod per preces dicti Domini Cardinalis fuerit curata? Dixit quod sic.

a E

Cancer in ubere,

232 Testis XLV interrogatus super CLXXXII articulo dd. articulorum, qui sic incipit: Item quod Margareta, filia magistri Joannis de Tournumira, medici Domini nostri Papæ, in villa Montispessulani commorans, etc. Dixit se tantum scire de contentis in d. articulo, videlicet quod de anno Domini MCCCLXXXVII, et in principio mensis Septembris proxime lapsi, ipse, qui loquitur, medicus Domini nostri Papæ, stans in servitio suo, voluit visitare domum suam in Montepessulano: et cum ibidem fuit, invenit Margaretam filiam suam, uxorem Petri Saisse, XVIII annorum, gravatam in mamilla sinistra: cum tumore duro et dolore; ipsamque interrogavit, qualiter sibi evenit? Quæ sibi dixit et respondit præsente matre sua, quod sibi supervenit una nodulitas ad modum unius avellanæ: dura in tactu, et cum dolore, cum tangebatur, finaliter illa nodulitas et duritia fuit augmentata in magna parte mamillæ. Ipse autem vidit ipsam prægnantem, sibique dixit, non dubites, quod est ratione fœtus: mater vero sua sibi respondit: quomodo est hoc, quod non sit idem in alia mamilla. Ipse autem qui loquitur, palliabat eis, quantum poterat, et videns ipse loquens ipsam passionem esse cancrosam, et esse cancrum absconditum, qui est morbus mortalis, ut plurimum: imo veniens ad aperturam et crepituram in mamilla, moriuntur infra annum, vel infra annum cum dimidio, ex corrosione carnis, nam mamilla tota corroditur paulatim; nec vidit aliquam viventem per annum cum dimidio, vel duos annos

F

EX MSS. AVENION.

A annos ad plus, similem patientem infirmitatem : nam licet corrosio illa remittatur cum unguentis approximatis per medicum, non vidit aliquam pertransire per duos annos, quin moreretur : nam illa corrosio fortis, est vehementissime fœtida in processu : et quamquam aliquæ mulieres sint fortes, communiter non transeunt secundum annum. Nam infra illud tempus mamilla quasi corrosa est. Vocatur autem a quibusdam illa infirmitas, noli me tangere : quia dum plus apponitur, deterioratur, nisi sit unguentum præelectum ab excellentissimo medico.

non humanis mediis,

233 Ipse autem hoc videns, turbatus est usque ad viscera : Dixit matri dictæ filiæ suæ, et sibi, nihil faciatis, nisi quod evitetis aliquas res, utpote carnes salsas, caseum, substantiam leguminum, fructus duræ substantiæ, castaneas, pira; et habeatis in devotione istum gloriosissimum Cardinalem, Dominum Petrum de Luxembourg, et permittatis, ipsius imaginem, in ecclesia beatæ Mariæ de Tabulis existentem, dictam filiam visitare cum oblationibus vestris; et habeatis ipsum in devotionem bis in die de sero et mane, genibus flexis nudis ipsum invocando, et ipsius juvamen. Dicta vero filia sua; sibi B dixit, quod sibi mitterent aliquid de rauba *b* dicti Domini Cardinalis, cum qua tangeret mamillam suam prædictam. Ipse autem lachrymando recepit congedium *c* ab eis, et venit ad curiam, ad servitium Domini nostri Papæ. Consequenter venit in æstivum, cum hic applicuit ad sepulcrum dicti Domini Cardinalis, ad impendendum reverentiam eidem Domino Cardinali; lachrymandoque fecit sibi querelam suam; requirendo eum, quod vellet ostendere potestatem et virtutem, quam habet cum sancta divinitate. Postmodum vero per aliquos dies, ivit ad Dominum, tunc electum, nunc vero episcopum Constantiensem, requirendo eum, quod daret sibi modicum de rauba dicti Domini Cardinalis : qui sibi respondit, quod non habebat, nisi solum de linteaminibus, in quibus fuit mortuus, et aperuit coffrum suum, sibique modicum frustum de uno linteamine dedit, et sibi ostendit unam chordam nodatam, sanguinolentam, cum quibusdam nodis, et visa ipsa, ipse, qui loquitur, rogavit ipsum, quod modicum de ipsa chorda sibi daret, qui sibi respondit, quod non erat ausus, nisi ex præcepto Papæ : verumtamen sibi dedit de gratia speciali, de filo floqui ipsius C chordæ, ad formam unius acus.

sed applicatione reliquiarum

Beati,

234 Ipse autem, cum quanta potuit humilitate, illud recepit, et involvit in sindone, et præmissis sic stantibus, ad sui notitiam pervenit, quod crepata erat dicta mamilla, et incepit dolere : quoniam tunc veniebat tempus corrosionis, ut est de natura ipsius cancri. Hoc audiens, mandavit uxori suæ, dictum pannum cum dicto filo simul, in dicta sindone ligatos, præcipiendo dictæ suæ uxori, quod sero et mane fricaret mamillam prædictam cum illo panno, specialiter duritiam illam cancrosam, et interponeret infra foramen illius crepaturæ illud filum. Adveniente autem festo omnium Sanctorum, fuit ipsi loquenti notificatum, quod dicta ejus filia male stabat, quoniam abortaverat. Ipse autem turbatus, petita a Domino nostro [venia], et audita Missa, in die omnium Sanctorum, recessit de præsente civitate, et illa die equitavit per undecim leucas, non obstantibus brevibus diebus. In crastinum vero circa quartam horam ad domum suam applicuit, et invenit dictam Margaretam filiam suam valde debilem et non stetit in debilitate sua, sed potius voluit videre illam mamillam cancrosam; et invenit, quod illa durities excolabatur in sanie laudabili, non fœtida, quod est contra naturam cancri : et invenit, quod illa mamilla ab illo foramine non corrodebatur, quod est etiam contra naturam cancri, quibus visis et consideratis, hoc reputat a Deo esse factum, et a dicto glorioso D. Cardinali, quod in tam modico tempore illa durities cancrosa fuit excolata in sanie laudabili, non fœtida, et sine corrosione in apertura, hoc non reputat a natura factum : sed a Deo, intercedente glorioso Domino Cardinali, et dixit in foro conscientiæ suæ, quod quadraginta annis practicavit, et non vidit aliquam, similem morbum patientem, curari. D

sospitata.

235. Imo non obstantibus remediis applicatis, moriebatur infra annum, vel anno cum dimidio, vel infra duos annos ad longius, cum expulsione saniei fœtidissimæ, et corrosione ipsius mamillæ; nam infra dictum tempus mamilla est corrosa, comesta, ex qua comestione, et ejus fœtore intolerabili moriuntur. Quapropter quod, quia ibidem non fuit corrosio carnis, quæ est de natura cancri ulcerati, et fuit curata infra quinque septimanas, applicando aliqua remedia simplicia, et vitando jam supra dicta cibaria, reputat donum speciale Dei, et a Deo sanctum esse, intercedente dicto Domino Cardinali.

Probatur ea apostema,

236 Interrogatus quomodo scit, quod esset morbus cancrosus, seu apostema, dictum cancer? Dixit E quod ex modo adventus judicat ipsum apostema esse cancrum absconditum, ex duobus : primo ex duritie modica ad modum unius avellanæ perveniens; secundo quod non dolebat, nisi cum tangebatur in loco. Et istæ sunt duæ conditiones sibi propriæ, quæ non sunt in aliis apostematibus flemmaticis sanguineis, et cholericis : sed proprie insunt apostemati melancholico, generato de materia melancholica adusta : quod apostema, cancer absconditus apud medicos dicitur, talis cancer absconditus non est mortalis, nec moriuntur, nisi dum venit ad aperturam ulcerosam : propter quod dixit Hypocrates : Melius est et tutius non curare cancrum absconditum, quam curare; sufficiat sibi bonitas regiminis : ratio Hypocratis fuit, quod curando tale apostema cancrosum cum unguentis resolutivis, festinat ipsum ad aperturam, et inde facta apertura, quæ corrosiva de natura materiæ adustæ, festinat ipsum ad mortem.

fuisse cancrosum,

237 Nam cancer, postquam est ulceratus, infirmitas est incurabilis omnino, præsertim in mamilla, et in omni loco, in quo non potest evelli radicitus cum rasorio *d* : nam in loco, in quo potest evelli radicitus cum rasorio; tunc est curabilis. Verum F Rasis recitat in suo continente, quod suo tempore tentaverit curare cancrum ulceratum in mamilla, et fuit consilium, quod mamilla ex toto eradicaretur cum rasorio; et mulier præ dolore fuit in periculo mortis : sed quia in brevi tempore erat moritura; voluerunt tentare illam curam de consensu amicorum, et quia aliqua capita cancri subintrabant aliam mamillam, et non fuerunt radicata cum rasorio, remansit dictus cancer in alia mamilla, post paululum veniens ad corrosionem, et inde mortua est infra annum. Interrogatus si credit dictam filiam suam esse curatam precibus dicti Domini Cardinalis? Respondit, quod sic; ex eo quod, ut dixit, morbus erat incurabilis in mamilla.

particula a Beati linea mitigatum.

238 Interrogatus quid faciebat de filo? Dixit quod bis in die mater et filia imponebant in apertura cancri; dicens, quod dicta Margareta dicebat ipsi loquenti patri suo, quod, dum ponebat filum, inveniebat magnam delitiam. Interrogatus quanto tempore stetit cum cancro aperto, antequam esset totaliter curata? Dixit quod quinque septimanis fuit ex toto curata; nulla alia apponendo medicamenta, nisi solum pannum lineum supra dictum

desuper

desuper mamillam, et filum infra aperturam, ponendo. Interrogatus si votum emisit? Dixit quod sic, per ista verba, vel similia : Gloriose Cardinalis, si posse habes cum Deo, cura filiam meam : cum magna contritione, et lachrymis ista verba proferendo; promittens portare unum par mamillarum de cera ad ejus sepulcrum. Interrogatus quare istam devotionem habebat? Respondit quod tam ex eis, quæ post vitam suam dicebantur miracula ad preces ejus esse facta, habebat magnam devotionem, quam etiam ex modo vivendi ipsius; quia quamquam pateretur morbum iracundum et irascibilem, quia phthisin ipse patientissime sustinebat, non motus ad iram nec ad tristitiam, imo communiter subridebat in afflictionibus suis. Interrogatus quomodo scit? Dixit, quia visitavit eum frequenter in infirmitate sua, de qua decessit, etiam videndo chordulam, quam dicebatur portasse nodatam et sanguinolentam in vita. Interrogatus si erant aliqui præsentes in emissione voti? Dixit quod non.

Scabies sanata;

239 Testis XLVI interrogatus, non super articulis, in hujusmoni causa datis, sed super miraculo, inferius per ipsum declarato. Et primo dixit, quod nobilis Ayglina de Natguier, Domina de Cardiliaco, et de Monte bruno, fuit infirma in tibiis et pedibus, infirmitate scabiei una cum foraminibus, spatio viginti mensium vel circa; ita quod non poterat curari artificio medicorum, licet fuerit adhibita omnimoda cura. Finaliter socer suus, scilicet Dominus Marquesius de Cardiliaco, videns quod non poterat curari, interrogavit dictam nobilem Ayglinam, socrum suam. si habebat devotionem ad sanctum Cardinalem? Quæ respondit, quod sic : Ergo voveatis vos dicto Domino Cardinali, quod et fecit : dicens, quod si posset curari ipsius precibus et meritis, mitteret ad sepulcrum dicti Domini Cardinalis unum familiarem suum cum tribus cereis, ponderis decem librarum, et facto voto, incepit paulatim curari; ita quod infra quindecim dies vel tres septimanas, absque eo quod apponerentur aliqua medicamenta, omnino fuit curata. Interrogatus quomodo scit? Dixit, quod vidit, et morabatur in domo ipsius nobilis Ayglinæ, et venit ad complendum votum. Interrogatus si propter preces dicti Domini Cardinalis fuit modo præmisso curata? Dixit, quod credit, quod sic.

uti etiam impotentia gressus,

240 Testis XLVII interrogatus super articulo CCLXV, et contentis in eo; qui sic incipit : Item quod Joannes de Albenatio de Carpentoracte, qui patiebatur, et passus fuit per duos annos quamdam infirmitatem, qua curari non poterat, etc. Dixit contenta in d. articulo fore vera, salvo quod manum dextram porrigebat ad os; ita quod appodiando, pedibus ambulabat aliqualiter, licet graviter. Interrogatus, si credit, quod precibus dicti Domini Cardinalis fuerit curatus. Dixit quod sic. Interrogatus quo tempore fuit curatus? Dixit quod ipsa die sepulturæ dicti D. Cardinalis.

tibia inflata,

241 Testis XLVIII interrogata super articulo CCXXX, et contentis in eo, qui sic incipit; Item quod Jacoba uxor Jacomini Remelerii, etc. Dixit contenta in d. articulo, esse vera, cum omnibus circumstantiis in eo expressis.

oculo, aure,

242 Testis XLIX interrogata super articulo CXXXIX et contentis in eo, qui sic incipit. Item quod anno Domini MCCCLXXXVII et de mense Septembris, Beatrix, uxor Antonii Ruffi, etc. Dixit et confirmavit quæ ibidem continentur. Hoc excepto, quod quando dixit in fine articuli, quod plenarie recepit auditum et visum infra sex dies, dixit quinimo incontinenti, imposita aqua, et facta quadam lotione de aqua balnei præfati Domini Petri Cardinalis, recuperavit auditum et visum perfecte, et taliter, quod audiebat et videbat ita bene, secundum quod ante infirmitatem faciebat. Interrogata de præsentibus, quando posuit aquam super oculum, aurem et pedem? Dixit quod Antoneta de duobus fratribus : uxor Stephani Guvoti, macellarii : et Aliseta Estigua, uxor Silvestri de Rupe forti, laboratoris : quæ quidem Antoneta aquam ipsi loquenti administravit.

EX MSS. AVENION.

et scabie laborans.

243 Testis L interrogata super jam superius dicto CXXXIX articulo, qui sic incipit : Item quod anno Domini MCCCLXXXVII, et de mense Septembri, Beatrix, etc. Dixit se tantum scire de contentis in d. articulo, quod quidam puer portans in quodam vase de aqua, in qua balneatus erat dictus Dominus Cardinalis : quale vas esset non recordatur; et dictus puer per ipsam loquentem rogatus cum instantia, dedit sibi de dicta aqua in palma, cujus partem bibit, et aliam partem, requisita ab ipsa Beatrice in oculo et aure projecit, et etiam in pede, ubi dicebatur esse carbunculus : qua aqua projecta, dixit dicta Beatrix quod ipsa erat curata.

Puer submersus ad vitam revocatus,

244 Testis *eadem*, interrogata super CVII dictorum articulorum articulo, et contentis in eo, qui sic incipit : Item quod eodem anno Anthonius Thomé, commorans in præsenti civitate, in burgo Domini Petri de Seguireto, legum Doctoris, etc. Dixit se tantum scire de contentis in d. articulo, videlicet quod extraxit puerum, una cum quibusdam aliis, de aqua Sorgiæ mortuum; ut sibi videbatur : quod sic videns, ipsum devovit sancto Petro de Luxembourg Cardinali, dicendo : O corpus sanctum, facias nobis tantam gratiam, quod restituas nobis istum puerum vivum, quia pater suus dabit tibi unum puerum cereum ponderis dicti pueri, quo voto emisso, statim puer incepit plangere, et aspirare, et dolere. Interrogata, quomodo scit, quod esset mortuus? Dixit, quod erat pallidus, et non loquebatur. Interrogata si emittebat anhelitum? Dixit, quod non tentavit. Interrogata si puer erat rigidus? Dixit etiam, quod non tentavit. Interrogata, si erat frigidus? Dixit quod sic. Interrogata, quomodo scit? Dixit, quod tetigit in membris, sed non in corpore. Interrogata, quantum stetit in aqua? Dixit se nescire, credit tamen quod aqua portavit d. puerum per spatium duodecim cannarum vel circa. Interrogata, cujus ætatis erat d. puer? Dixit quod poterat esse ætatis quatuor annorum. Interrogata, si adhuc d. puer vivat? Dixit, quod non; sed postquam fuit extractus de aqua, de qua supra agitur, per annum, vel circa vixit. Interrogata, si emisit aquam per os? Dixit, quod sic. Interrogata de præsentibus? Dixit, quod una, quæ vocatur Janneta, uxor Chelon, macellarii, et plures aliæ mulieres, de quarum nominibus non recordatur. Interrogata, cujus erat filius? Dixit, quod Boneti Cari, macellarii.

Dysenteria

245 Testis LII interrogatus, non super articulis in hujusmodi causa datis, sed super dictis et miraculis, per ipsum inferius expressis. Et primo dixit, quod. in festo sancti Michaelis fuerunt circa duo anni, quod in villa de Bello loco, Lemovicensis diœcesis, currebat quædam infirmitas, quæ dicitur dysenteria, seu fluxus ventris, de qua infirmitate mortuæ fuerunt in illo loco CC personæ, et multi plurimi, et postquam infirmitas intrabat hospitium, vix aliquis puer evadere poterat. Accidit, quod filia dicti loquentis, ætatis tunc undecim annorum vel circa, dicta infirmitate fuit gravata, adeo quod solum, ut videbatur ipsi loquenti, pellem et ossa habebat, et erat ita pallida et mutata propter infirmitatem, quod vicini eam non cognoscebant, nec comedebat neque bibebat, nisi vi, cum cochleari aperiretur sibi os, ac de acolaticio poneretur, nec fuit

EX MSS. AVENION.

A fuit locuta de una die naturali, et plus; et fuit dimissa per omnes de domo, ut mortua; præterquam per ipsum loquentem. Videntes autem ipse loquens et ejus uxor statum filiæ eorumdem, communi consensu fuerunt confessi cuidam presbytero, et confessione facta, voverunt eam Domino Cardinali, dicentes : O benaurat *e* Cardinalis! Supplicamus tibi, quod tu cum Deo et Virgine gloriosa, impetres gratiam; quod si expedit vitæ hujus puellæ animæ suæ et nostris, det sibi vitam et sanitatem, alias fiat voluntas Dei : promittentes infra certum terminum ejus sepulcrum visitare; cum certa quantitate ceræ, et dum prædictum votum emiserunt in ecclesia, ubi audiebant Missam, ubi erat effigies dicti Domini Petri de Luxembourg Cardinalis, venit servitrix hospitii, dicens ipsi loquenti, et ejus uxori, quod filia infirma eos petebat, et ipse loquens statim accessit ad filiam, et interrogavit eam, quid volebat : Respondit, quod bibere cum vipis, et dictus loquens dedit sibi duas vipas quantitatis cujuslibet trium digitorum; et aperuit os per se ipsam; dum dictas vipas comedebat : licet ante per sex dies non aperuisset os, et tunc infra tres dies incepit per se ambulare, et infra B alios sex dies postea extra domum ambulavit, et comedebat omnia, quæ sibi ministrabantur.

e

246 Item incontenti interrogatus d. Joannes Correrii, super alio miraculo inferius descripto? Dixit, quod Irlanda de Bolloforti, uxor sua, per biennium cum dimidio et ultra, passa fuit infirmitatem fluxus sanguinis, de duobus in duobus diebus; ita quod deventa est propter continuationem dictæ infirmitatis, et temporis prolixitatem, phthisica in sua specie secundum judicium medicorum et licet dictus loquens, ejus maritus, adhibuerit omnem curam in ipsa sananda, ipsam videlicet ducendo apud civitatem Lemovicensem, ubi sunt medici, per quos ipsam fecit visitari, et etiam de Aureliaco fecit venire medicum, ibidem commorantem, ad domum ipsius loquentis, et dicti medici adhibuerunt omnem medicinam, quam sciverunt et potuerunt; tamen propter aliqua medicamenta in aliquo non sanabatur; et videns dictus loquens, quod remedia sibi non proficiebant, dixit uxori suæ : Videatis uxor, nos fecimus quidquid potuimus, ut curaremini, et non invenimus remedium, habeatis bonam patientiam, quia aliud non potest fieri : postque recordatus de miraculo, in personam Joannæ filiæ C suæ facto, per Dominum Cardinalem de Luxembourg, disposuerunt ipse loquens et ejus uxor, se ponere in statu gratiæ, et fuerunt ambo confessi, et post confessionem quilibet ivit ad audiendam Missam, et voverunt unanimiter, quod, si Deus precibus suis, et dicti Domini Petri Cardinalis daret ei sanitatem, visitaret sepulcrum ejus, et offerret certam quantitatem ceræ; quo voto emisso, statim fuit curata.

fluxus sanguinis,

247 Item plus, eadem die interrogatus d. Joannes Borrerii super alio miraculo, inferius descripto, dixit; videlicet, quod die dominica XXIII mensis Januarii, ultimo præteriti, dum ipse loquens et uxor sua esset in ecclesia, audiendo missam suam parochialem; venit ancilla sua ad ipsum loquentem, et sibi dixit, quod Petrus, filius suus, ætatis quinque annorum et ultra, subito perdiderat loquelam. Quod audiens dictus loquens, accessit ad domum suam; et reperit filium suum in illo statu, a quo non potuit habere verbum; et habebat faciem rubicundam, et faciebat cum digito signum ad os. Quod videns, dictus loquens, ponebat aquam Sambutii, in ore dicti pueri, filii sui, nec propter hoc recuperabat loquelam : quod videntes parentes ejus, dictum puerum nudum posuerunt; et tunc dictus loquens accessit ad ecclesiam, et ante effigiem dicti Domini D Cardinalis de Luxembourg, cum uno monacho devoto et honesto; et ambo rogaverunt Deum et beatam Virginem, ac sanctum Cardinalem prædictum, ut vellent dictum puerum restituere sanitati, et recuperare loquelam, promittentes cum dicto puero visitare sepulcrum dicti Domini Cardinalis cum certa quantitate ceræ : et adhuc ipse et monachus existentes in ecclesia, audierunt nova, quod filius suus recuperaverat loquelam : et ipse loquens accessit ad domum suam, qui dictum puerum interrogavit, [qui valeret] et puer respondit, quod [sibi apparuit] una pulcra res, videlicet unus pulcher puer, qui cum manibus tetigerat faciem ejus, et pluries illa verba repetiit. Interrogatus per quod spatium fuit in illa extasi? Dixit, quod per tres horas vel circa. Interrogatus, si adhuc vivit d. puer? Dixit quod sic. Interrogatus, si credit, quod propter preces d. Domini Cardinalis fuerit curatus? Dixit, quod sic.

puer mutus,

248 Testis LIII interrogatus super articulo CCLXV, qui sic incipit : Item quod Joannes de Albenatio de Carpentoracte, qui patiebatur, et passus fuit per duos annos quamdam infirmitatem, etc. Dixit, se tantum scire de contentis in d. articulo, videlicet quod, cum ipse visitasset in die obitus sepulcrum Domini Cardinalis de Luxembourg; et in crastinum, E quod fuit die Sabbati, summo mane, dum visitaret dictum sepulcrum, reperisset ibidem ceram et imagines, accessit ad Villamnovam, ad domum Joannis de Albenatio, pro quo texebat telas in domo ejusdem Joannis, et dum dictus loquens fuit in domo ipsius Joannis, incepit sibi narrare, quomodo dictus Dominus Cardinalis faciebat miracula; pro eo, quod jam ibi portabantur imagines; dicens, quod si ipse iret, curaretur. Ipse autem Joannes, hoc audiens, cum crossa accessit ad sepulcrum prædictum, et eadem die rediit ad domum suam in Villanova, sine crossa, rectus acsi nullum malum habuisset, et tunc dictus loquens, videns quod dictus Joannes erat curatus, ut sibi videbatur : dixit eidem Joanni : Ego bene dixi vobis, quod si iretis curaremini. Interrogatus, si ex tunc passus fuit illam infirmitatem? Dixit, quod non vidit, quod pateretur; licet postmodum pluries viderit ipsum in hospitio suo, et extra. Interrogatus de anno, mense et die? Dixit quod in crastinum sepulturæ dicti Domini Cardinalis.

infirmus per biennium,

249 Testis LIV interrogata super articulo CXXV dd. articulorum, et contentis in eo, qui sic incipit : Item quod eodem anno Petrus, filius Bernardi Alberti, mercatoris, etc. Dixit se tantum scire, quod F Petrus, filius dictæ loquentis, et Bernardi, in articulo nominati, fuit infirmus bene novem vel decem diebus; et quadam die, ipsa loquens fecit venire ad domum suam, quemdam presbyterum sancti Symphoriani, vocatum Dominum Guilielmum, et dum fuit in domo ipsius loquentis, dixit sibi ipsa loquens : Ecce iste puer habet bene quatuordecim annos, vel circa, audiatis eum de confessione. Et tunc ipse presbyter, appropinquans ad eum, audivit eum de confessione : qua audita, dixit ipsi loquenti, quod de ipso non oportebat facere computum. Quod audiens vir ipsius loquentis et pater dicti pueri, accessit ad sepulcrum dicti Domini Cardinalis, et ad domum postea rediens, reperit ipsam loquentem, cui dixit : Est expeditus *f*, id est mortuus? Quæ respondit : Ego in eo non cognosco mortem neque vitam : et tunc pater et mater ascenderunt ambo, ad locum, ubi erat puer : et tunc pater interrogavit puerum, quid faciebat? Respondit puer : O Domine, vos venitis de Corpore sancto. Et respondens pater; Quomodo scis tu? Ego bene scio, quia curatus sum. Interrogatus, si puer amisit loquelam? Dixit quod omni die fuit locutus, hoc excepto, quod post confessionem,

alius infirmus

f

A fessionem, usque ad adventum patris, non dedit verbum. Interrogatus si totaliter fuit curatus? Dixit quod non; sed paulatim, remanens debilis, fuit curatus.

dolens ex renibus,

250 Testis LV interrogatus super CCLXII articulo, et contentis in eo, qui sic incipit : Item quod Nichosa, uxor Zenobii, etc. Dixit, ut in articulo continetur, fore vera.

infans morti proximus,

251 Eadem die, supradictus Hieronymus, interrogatus super miraculo inferius declarato : et primo interrogatus, dixit, quod anno Domini MCCCLXXXIX, et die quinta Martii, ultimo præteriti, uxor sua peperit unum filium dicta die quinta Martii ante dicti, et fuit baptizatus, et in crastinum de mane, socrus sua vocavit ipsum loquentem, ut veniret, si volebat videre filium suum vivum; qui veniens et videns filium suum in cunabulis, vidit eum fere nigrum; et cum esset in cunabulis et pannis involutus, ipse loquens fecit eum dissolvi; et cum esset dissolutus, ipse puer extendit pedes et manus, et fecit hiatus. Quod videns ipse loquens, credidit ipsum esse mortuum, et recommendavit animam Deo et beatæ Mariæ Virgini. Uxor vero alta voce recommendavit eum Domino Cardinali de Luxembourg; et tunc puer B incepit vomere, et post vomitum incepit flere et paulatim colorem recuperare.

alius item submersus,

252 Testis LVI interrogatus super articulo CVII, qui incipit : Item quod eodem anno, Anthonius Thomé, commorans in præsenti civitate in burgo Domini Petri de Seguireto, etc. Dixit contenta in d. articulo fore vera, hoc excepto, quod, ubi dicitur aqua Durantiæ, dixit quod fuit in aqua Sorgiæ; et hoc etiam salvo, quod, ubi dicitur, quia vidit puerum versus fundum aquæ, non erat in fundo aquæ, sed erat super aquam profectus. Interrogatus, si in sua conscientia credebat, dictum puerum esse mortuum? Dixit quod sic. Interrogatus, si credit quod propter preces dicti D. Cardinalis, fuerit dictus puer ad vitam restitutus? Dixit quod sic. Interrrogatus quo tempore fuit? Dixit quod in æstate. De mense Julii vel Augusti erunt duo anni.

laborans ex tibiis, sospitati.
* *a.* Nichosa

253 Testis LVII interrogata super articulo CCLXII, qui incipit : Item quod Nicolosa*, uxor Hieronymi Zenobii, de Florentia, Avenione commorans, patiens quosdam dolores, etc. Dixit, se tantum scire, quod non habuerit malum in renibus. Sed verum est quod patiebatur in tibiis : ita quod vix se poterat sustinere : tamen ibat per domum cum maxima difficul C tate, et videns, se sic gravatam, emisit votum, quod si precibus Domini Cardinalis de Luxembourg curaretur, ejus sepulcrum visitaret, et offerret sibi duas tibias ceræ, et facto voto eadem die fuit curata. Interrogata quæ infirmitas erat, dixit quod nescit, quia non apparebat infirmitas exterius, sed interius erat dolor pungitivus. Interrogata, si statim fuit curata, emisso voto? Dixit, quod non, sed eadem die sensit se curatam.

Depulsa sterilitas,

254 Item et super articulo CCLXIII, qui incipit : Item quod eadem Nicolosa, agnoscens tantam gratiam sibi factam, etc. interrogata, et diligenter examinata, dixit, ut in articulo continetur, verum esse. Interrogata, si sciebat, quod concepisset? Dixit, quod non; quia si scivisset, quod concepisset, non fecisset votum, quod fecit. Interrogata, quo tempore emisit votum? Dixit, quod videtur sibi, quod tertia die post obitum d. Domini Cardinalis. Interrogata, quo tempore postea peperit filium? Dixit, quod de mense Martii, circa medium ejusdem mensis Martii.

infans a morte servatus.

255 Dixit insuper dicta Nicolosa, quod anno Domini MCCCLXXXIX, et die quinta Martii, ultimo præteriti, ipsa peperit filium dicta die quinta Martii ante dicti, et fuit baptizatus, et in crastinum de mane, mater ipsius loquentis, vocavit Hieronymum, maritum loquentis, ut veniret, si volebat, videre D dictum filium suum vivum : qui veniens et videns filium suum in cunabulis; vidit eum fere nigrum : et cum esset in cunabulis, et pannis involutus; ipse maritus fecit eum dissolvi; et cum esset dissolutus, ipse puer extendit pedes et manus, et fecit hiatus : quod videns, dictus Hieronymus, maritus, credidit ipsum mortuum esse. Et tunc dictus Hieronymus recommendavit animam Deo et beatæ Mariæ Virgini. Ipsa vero loquens alta voce recommendavit dictum puerum Domino Cardinali de Luxembourg, et tunc puer incepit vomere; et post vomitum incepit flere et paulatim colorem recuperare.

EX MSS. AVENION.

Aliud de tibiis curatis,

256 Testis LVIII interrogata super articulo CCLXII, et contentis in eo, qui sic incipit : Item quod Nicolosa, uxor Hieronymi Zenobii de Florentia, etc. Dixit se tantum scire, videlicet, quod dicta Nicolosa, filia sua, in articulo nominata, non habuit malum in renibus; sed verum est quod patiebatur in tibiis. Ita quod vix poterat se sustinere; tamen ibat per domum cum maxima difficultate, et videns se dicta filia sua sic gravatam, votum emisit ad sanctum Petrum Cardinalem de Luxembourg : dicendo, quod si precibus dicti Domini Cardinalis curaretur; ejus sepulcrum visitaret; et offerret duas tibias ceræ, et E facto voto, eadem die fuit curata. Interrogata si statim fuit curata, voto emisso? Dixit quod non, sed eadem die sensit se curatam.

ac de infante a morte servato testimonium.

257 Dixit insuper Domina Xandra, quod anno Domini MCCCLXXXIX et die quinta mensis Martii ultimo præteriti; dicta Nicolosa, filia sua, peperit filium dicta die quinta Martii ante dicti, et fuit baptizatus, et in crastinum de mane, ipsa loquens vocavit Hieronymum, generum suum, et maritum filiæ suæ prædictæ; ut veniret, si volebat videre filium suum vivum. Qui veniens, et videns filium suum in cunabulis, vidit eum fere nigrum : et cum esset in cunabulis, et pannis involutus, ipse maritus fecit eum dissolvi, et cum esset dissolutus, ipse puer extendit pedes et manus, et fecit hiatus : quod videns dictus gener suus, recommendavit animam Deo et beatæ Virgini Mariæ. Filia vero dictæ loquentis, et uxor dicti Hieronymi, alta voce recommendavit dictum puerum dicto Domino Cardinali de Luxembourg, et tunc puer incepit vomere; et post vomitum incepit flere, et paulatim colorem recuperare.

Depositiones de dolore renium,

258 Testis LVIIII interrogatus, non super articulis in hujusmodi causa datis, sed super miraculo in- F ferius descripto. Et primo interrogatus, dixit, quod Hugueta, uxor sua, ætatis quinquaginta annorum, vel circa; fuit infirma tribus annis cum dimidio in renibus, in tantum, quod vix poterat ambulare. Ambulabat tamen cum difficultate, manibus se appodiando, curva incedendo cum baculo vel adjutorio. Unde ipsa, audiens famam dicti Domini Petri de Luxemburgo, vovit se sibi, promittens sex libras ceræ, si ejus precibus curaretur. Quo voto emisso, infra tres horas, ut ipsa dicto loquenti marito suo retulit, fuit curata; ita quod ex tunc dictam infirmitatem non fuit passa; sed ambulavit et ambulat erecta et sine baculo et adjutorio, et fuit restituta sanitati, ac si numquam infirmitatem sensisset. Interrogatus, si audivit medicos, vel adhibuit medicinas, unguenta vel balnea? Dixit, quod nihil penitus adhibuit, nec adhiberi fecit medicamenta, quod sciat.

sublato;

259 Testis LIX super miraculo inferius descripto. Dixit, quod in loco de Brinazato, Lemovicensis diœcesis, erat publica vox et fama, quod Huguetta, uxor Petri de Pénenayre, fuerat infirma; adeo quod non poterat surgere de lecto sine adjutorio, et expost audivit a dicta Hugueta, et a vicinis, quod erat curata precibus dicti Domini Cardinalis de Luxembourg

A xembourg. Interrogatus, quid est fama? Dixit, quod illud, quod communiter a pluribus dicitur, et alia dixit se nescire.

EX MSS. AVENION.

repetita

260 Testis LXI interrogata super CVII dd. articulorum articulo et contentis in eo, qui sic incipit: Item quod eodem anno Anthonius Thomé commorans in præsenti civitate; in burgo Domini Petri de Seguireto, legum doctoris, etc. Dixit contentum in dicto articulo fore verum; utpote quæ vidit dictum puerum in aqua Sorgiæ existentem; et erat præsens quando dictus Antonius Thomé illum extraxit mortuum de aqua Sorgiæ. Insuper confirmavit omnes circumstantias istius miraculi, sicut jam sunt scriptæ in præcedentibus depositionibus.

de puero submerso,

261 Testis LXII interrogata super CVII dd. articulorum articulo et contentis in eo (de quo jam pluries locutum est) confirmavit, quæ exponuntur in d. articulo, dicens esse vera; et ejus depositio similis est præcedentibus de d. articulo.

atque ad vitam revocato, testimonia.

262 Testis LXIII interrogatus super CVII dd. articulorum articulo, et contentis in eo, qui sic incipit: Item quod eodem anno Antonius Thomé, etc. Dixit, contentum in d. articulo esse verum cum omnibus circumstantiis ibidem expositis: utpote qui primus B vidit puerum submersum in aqua Sorgiæ; et Antonium Thomé saltantem in aquam, unde levavit dictum puerum, quem judicavit esse mortuum: quia non movebat pedes neque manus: et habebat dictus puer faciem albam et pallidam.

Item de febri,

263 Testis LXIIII interrogatus super CXLVIII articulo, qui sic incipit: Item quod anno proxime dicto tam gravissima febris continua arripuit Joannetum etc. Dixit, contenta in d. articulo fore vera. Interrogatus quomodo scit? Dixit, quod erat filius ejus, et præsens erat, et vidit, et audivit in articulo contenta. Interrogatus, quanto tempore ante votum fuit infirmus? Dixit, quod per quinque vel sex dies. Interrogatus, si emisso voto statim fuit curatus? Dixit, quod incepit dicere Babay, et postea paulatim incepit loqui, debiliter tamen, et hoc fuit circa secundam horam noctis, et postea de mane, ipse puer a caloribus fuit dimissus: unde ex hoc ipse loquens judicavit, dictum puerum esse curatum precibus dicti Domini Cardinalis. Interrogatus, si ante votum puer loquebatur? Dixit, quod non, imo per sex vel septem horas ante voti emissionem non fuit locutus nec se movebat.

brachii debilitate,

264 Testis LXIV interrogatus super CLXV articulo, C et contentis in eo, qui sic incipit: Item quod Joannes de Sullet, furnerius, etc. Dixit, se tantum scire, quod verum est, quod ipse cecidit in terram, et quod septem vel octo dies post, sensit brachium suum dextrum valde debilitatum; ita quod, licet aliqualiter brachium moveret, non tamen ad caput, nec retro dorsum, nec ad os ponere, nec etiam ad induendum se juvare poterat; et licet per medicos, per spatium quinque mensium vel circa, fecerit adhiberi medicinas, quæ constiterunt sibi bene decem florenos, non tamen, nec opera medicorum neque medicinarum, a debilitatione brachii potuit curari. Quod videns, vovit ut in articulo continetur. Quo voto emisso infra triduum sensit brachium totaliter curatum, acsi numquam habuisset malum. Interrogatus, si umquam habuerat brachium debilitatum, et si postmodum habuit brachium, ut prius habebat, debilitatum. Dixit quod non.

submerso vitæ reddito;

265 Testis LXVI examinata super CXVI articulo, et contentis in eo, qui sic incipit, Item quod eodem anno de mense Julii accidit in loco de Barbentana, Avenionensis diœcesis: dixit quod, ipsa loquente existente in campo suo cum messoribus, vidit Bertrandum in articulo nominatum, ducentem quadrigam (quæ dicitur Tombarel) oneratam herbis; et quod dictus Bertrandus per locum periculosum dictam quadrigam ducebat, ut finis demonstravit; D messores, qui cum dicta loquente erant, clamaverunt alta voce ipsi Bertrando, ut caveret sibi, quia locus ubi transibat, non erat locus ad ducendum quadrigas opportunus. Hoc tamen non obstante, ipse Bertrandus duxit quadrigam suam, quo voluit, et in bedali, de quo in articulo ponitur, cecidit; quod videns ipsa loquens, monuit messores, qui cum illa erant, ut irent ad juvandum dictum Bertrandum ad levandam quadrigam: qui responderunt, si indigeat juvamine nostro, bene clamabit. Et ipsa loquens, quod circa quadrigam non apparebat ipse Bertrandus, ipsa adhuc requisivit ipsos messores, quod irent, quod facere recusarunt. Ipsa vero loquens hoc videns, suspicans quod malum evenisset ipsi Bertrando, quia nullo modo eum videbat, ipsa loquens in propria persona accessit ad quadrigam.

et pluribus

266 Et dum ibi fuit, reperit quadrigam subversam in bedali; reperit etiam caputium dicti Bertrandi super aquam: et tunc ipsa suspicans, quod Bertrandus esset subtus quadrigam, clamavit alta voce messoribus, ut venirent omnino, quod et fecerunt; et dum ibi fuerunt una cum ipsa loquente, E exoneraverunt ipsam quadrigam; qua exonerata, illam extraxerunt de loco in quo ceciderat, et tunc dictus Bertrandus apparuit inter tibias illorum, qui dictam quadrigam levaverunt: quem Bertrandum extraxerunt de aqua, et ad littus aquæ posuerunt, omnes unanimiter dicentes, ipsum esse submersum et mortuum, et tunc ipsa loquens, dixit: non est mortuus; et posito, quod sit mortuus, confido in Deo, beata Maria Virgine et Domino Petro de Luxembourg, quod sibi vita restituetur. Et tunc genibus flexis, ipsa loquens ipsum Bertrandum dicto Domino Cardinali, devotissime deprecando, de quo summe confidebat, devovit: quia si precibus dicti Domini Cardinalis vita sibi restitueretur, imaginem ceræ ipsi Domino Cardinali offerret, et idem vovit bis, antequam dictus Bertrandus fuisset extractus de aqua. Et duæ puellæ, ibidem etiam existentes deprecabantur ipsum Dominum Cardinalem, ut vita dicto Bertrando restitueretur. Erant autem dictæ puellæ ætatis octo aut decem annorum. Quo voto emisso, per ipsam loquentem, dum ipse Bertrandus per assistentes quodammodo teneretur suspensus, pedes in altum tenendo, quædam Francisca, uxor F Rostagni Magner, tenebat caput ipsius Bertrandi, et manum unam super stomachum ipsius Bertrandi, et tunc sensit, quod spiritum habebat, et sic paulatim super qnadrigam positus incepit clamare af, et se plangere, sicque in crastinum pedibus propriis sepulcrum dicti Domini Cardinalis visitavit.

rei adjunctis.

267 Interrogata, si credebat, ipsum Bertrandum esse mortuum? Dixit quod sic, eo quod non movebat pedes, nec manus, nec caput. Interrogata, si erat ridigus et frigidus? Dixit, quod sic, causam reddens, quia tetigit eum in manibus et pedibus, et infra corpus; et etiam tenebat manus aliqualiter clausas, nec poterant extendi digiti manus. Interrogata, quomodo scit? quia ante os ponebat manum frequenter, et sic ponendo non percepit, quod emitteret anhelitum; et aliter non probavit. Interrogata, si emisit aquam per os? Dixit quod non, sed post votum bene emisit aliquantulum de sanguine per os. Interrogata, si tenebat os apertum? Dixit quod sic, tamen habebat labia grossa et nigra, et oculos eversos ad modum morientis.

Fur suspendio liberatus;

268 Testis LXVII interrogatus, non super articulis, sed super miraculo, inferius descripto. Et primo interrogatus, dixit, quod ipse rapuit unum par boum Bertrandi Cur de Monroye, Diensis diœcesis, eo

A eo quod ille Bertrandus Cur receptabat inimicos Domini loquentis, videlicet Domini sui temporalis, scilicet Episcopi Diensis : et dum dictos boves ad civitatem Diensem adduxisset, ipse fuit captus per curiam temporalem dictæ civitatis Diensis, et statim confessus fuit, quod boves prædictos rapuerat : ad cujus confessionem, ut dixit, judices tulerunt sententiam, ut suspenderetur; et ipse audiens, quod esset ad suspendium condemnatus : vovit se Domino Cardinali de Luxembourg, quod eum a tali morte vellet præservare, et post votum, eumdem duxerunt ad patibulum, et dum fuit in pede patibuli et recitasset dictum votum, carnifex ascendit scalam per duos vel tres gradus, ut eum in patibulo ligaret, et sic ascendendo, scala fuit fracta in duabus vel tribus partibus; et nihilominus equi curialium ad invicem tunc inceperunt magnam riottam *g*, et fugerunt hinc inde; et sicut credit, et firmam spem habet, prætextu miraculi, a morte fuit liberatus, et post aliquos dies, remissus ad aliam curiam [non] fuit civiliter condemnatus; et sic mortem totaliter evasit. Interrogatus, de tempore, dixit, quod post Pascha fere per quindecim dies de anno præsenti, videlicet de anno MCCCLXXXX. Interrogatus, B quale votum emisit? Dixit, quod promisit visitare sepulcrum dicti Domini Petri cardinalis cum uno floreno, et cum chorda in collo.

puer submersus, 269 Testis LXVIII interrogata super articulo CXVI, et contentis in eo, qui sic incipit : Item quod eodem anno de mense Junii accidit in loco de Barbentana, Avenionensis diœcesis, quod quidam adolescens, etc. dixit contentum in dicto articulo esse verum; utpote quæ præsens erat cum sorore sua Raynaria, quando dictus Bertrandus fuit extractus de aqua mortuus et rigidus, et confractus in membris suis, et ipsa loquens, cum sorore sua Rayneria, et cum duabus filiabus, ibidem existentibus, emiserunt votum ad dictum Dominum Petrum Cardinalem pro salute dicti Bertrandi, et post aliquam pausam, emisso voto, dictus puer incepit respirare, ronflando *h* ad modum hominis morientis : et postea pater et mater, venientes duxerunt super quadrigam. Insuper dicta loquens confirmavit omnes circumstantias istius miraculi : sicut sunt depositæ superius in depositione Rayneriæ, sororis suæ.

270 Testis LXIX interrogatus, super CXVI dd. articulorum C articulo, et contentis in eo, qui sic incipit. *vitæ restitutus plurium testimoniis* Item quod eodem anno, de mense Junii, accidit in loco de Barbentana, Avenionensis diœcesis, etc. dixit contentum in d. articulo esse verum, cum omnibus circumstantiis, quæ fuerunt depositæ a præcedentibus testibus, qui fuerunt interrogati super eodem articulo. Interrogatus, si erat præsens? Dixit quod sic, et vidit dictum Bertrandum, submersum et mortuum; quia tetigit eum in capite et tibiis; et erat frigidus et rigidus, et nullum signum vitæ apparebat in eo.

271 Testis LXX super eodem CXVI articulo, et *stabilitur.* contentis in eo, dixit, contentum in eo esse verum, et confirmavit omnino præcedentia testimonia. Utpote qui vidit, et præsens erat, quando dictus Bertrandus cecidit cum quadriga in bedali; et extractus inde fuit submersus, et mortuus. Ejus depositio omnino similis est ceteris; et ita sunt convenientia testimonia.

272 Testis LXXI interrogata super CLXV dd. articulorum articulo et contentis in eo, qui sic incipit : Item quod Joannes de Sullet, furnerius, ætatis triginta sex annorum, vel circa : eundo per villam Avenionensem, cecidit ad terram, etc. Dixit verum esse, ut in articulo continetur; hoc salvo, quod nescit, si incontinenti voto emisso, idem Joannes fuit curatus; sed bene dicit, quod statim voto emisso, accessit ad sepulcrum dicti Domini Cardi- D nalis de Luxembourg; transeundo per speciariam *i*, *EX MSS. AVENION.* ubi emit unum brachium ceræ, pro complendo votum suum, et dum rediit ad domum, dixit ipsi loquenti : Pro certo, iste Sanctus fecit mihi gratiam : nam ego possum ponere et removere caputium meum de capite meo cum brachio læso, quod non potueram de toto tempore, in articulo contento : reddens causam, quod dictum Joannem virum suum induebat, sicut unum infantem; et vidit eum infirmum. Interrogata, si totaliter fuit curatus? Dixit, quod non; imo remansit debilis, per tres vel quatuor dies, sed ex tunc fuit potens in brachio, adeo quod non dimisit negotia sua exercere, et adhuc exercet. Interrogata de anno, dicit quod statim post sepulturam dicti Domini Cardinalis, quando audivit, quod ipse Dominus Cardinalis faciebat miracula : de mense et die non recordatur.

273 Testis LXXII interrogata, super eodem jam proxime dicto CLXV articulo, et contentis in eo, *De eodem* dixit se tantum scire in d. articulo, quod ipsa vidit Joannem, de quo in dicto articulo fit mentio, qui non poterat se juvare de brachio, videlicet in pastando *k*, et in furnando, et postea vidit ipsa loquens, quod ipse Joannes pastabat, et infurnabat, E asserens ipsa loquens, quod ipsa audivit a dicto Joanne, quod erat curatus de brachio, quia se voverat dicto Domino Cardinali de Luxembourg. Interrogata de anno et mense et die, quibus ista vidit et audivit? Dixit se non recordari.

ANNOTATA.

a *Fortasse vox hæc coincidit cum voce* gruellum, polenta, *Gallice* gru, gruau.

b Rauba *vel* raupa *sunt* exuviæ, spolium, *vel* furtum *cujusvis supellectilis, Germanis* raub, *Belgice* roof. *Hic accipitur pro sacris lipsanis, et quid ni determinate pro ipso Beati vestimento, Gallice* robe? *ut videtur suaderi ex contextu.*

c Rasoir *Gallis*, novacula.

d *Videtur esse idem quod* bienheurex, *id est* beatus.

e *Phrasis hæc redolet Italicam*, e spedito, *id est*, actum est de illo.

f Riotte *significat Gallice* altercationem parvam; *et metaphorice hic* riotta, *videtur indicare* discordiam, *inter equos curiales exortam.*

g Ronfler *Gallis est* ronchos edere, stertere. F

h Species *(a Gallico* espices) *sunt* aromata, *vel* res quævis aromaticæ. Speciarius, *qui id genus* species *vendit.* Speciaria, res aromataria, *vel* aromatum mercatura, *Gallice* espiceries. *Verum hic per* speciariam *intellige officinam, in qua, præter aromata, etiam cerea anathemata prostabant.*

i Pasta *(Gallis* paste) *est* massa, crudus panis. *Hinc per* pastare *intellige massam panis conficere vel pinsere, seu artem pistoriam exercere; ut colligitur etiam ex voce sequenti.*

k *Id est*, in furnum immittere, *Gallice* enfourner. *Hinc colligas, quid sit vox* furnerius, *posita num.* 272, *nimirum* pistor.

CAPUT XII.

Processus de miraculis apographum juridice confectum, ac Martino V. PP. oblatum.

Hic finiunt prædictæ interrogationes, et depositiones testium super miraculis factis, precibus recolendæ memoriæ sancti Petri de Luxemburgo Cardinalis; et hic pariter finit processus canonizationis ejusdem *Processus præsens a tribus notariis subscriptus:*

A ejusdem beati Petri de Luxemburgo Cardinalis, factus per Reverendissimos Cardinales, supra nominatos; qui quidem processus originalis, subscriptus est per tres notarios dictorum trium Cardinalium commissariorum, nempe per Valterium Richerii de Ficocunia, Reverendissimi in Christo Patris et Domini Petri Episcopi Sabiniensis S. R. E. Cardinalis notarium; per Petrum Galhardum, Reverendissimi in Christo Patris, et Domini D. Amelii, tituli sancti Eusebii sacro sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis notarium, et per Jacobum de Astrabaio, Reverendissimi in Christo Patris Guilielmi, Cardinalis sancti Angeli notarium.

EX MSS. AVENION.

desumptum juridice apographum,

275 Porro notandum est, quod anno MCCCCXVII, Guido de Boscagio Avenionensis Episcopus, ad requisitionem Reverendi patris Andreæ de Borvilla, Cœlestinorum Avenionensium procuratoris, viso et lecto processu, facto pro canonizatione præfati Petri de Luxemburgo; Joannem Antherium, Franciscum Bertrandi, Joannem de Comis, et Andream de Villaribus, libelliones commisit pro apographo, ex dicto processu extrahendo; quod prædictus Reverendus pater procurator, jussu ejusdem Episcopi, et de consensu monasterii præfati, Constantiam detulit; B illudque magna cum reverentia et humillima supplicatione, cum litteris consulum civitatis Avenionis Martino Quinto, summo Pontifici, præsentavit, ut Petrum de Luxemburgo Sanctorum numero vellet adscribere. Et est istud apographum, quod ego frater Abel le Gros, monachus conventus Cœlestinorum Avenionensium, manu propria, et de verbo ad verbum transcripsi; et ne quis prædicta, quamquam authentica, in dubium revocet; æquum duxi, hic apponere commissionem prædicti Domini Episcopi Avenionensis, et attestationes libellionum commissorum, cum illorum signis. Sequitur ergo.

Martino V offerendum

276 Commissio Domini Guidonis, Episcopi Avenionis. Guido, miseratione divina, Episcopus Avenionensis dilectis nobis in Christo discretis viris, magistris Joanni Anterio, Francisco Bertrandi, Joanni de Comis, et Andreæ de Villaribus, notariis publicis et habitatoribus Avenionis, salutem in Domino et diligentiam in commissis. Instante dilecto nobis in eodem Christo, religioso viro, fratre Andrea de Borvilla, monacho, et procuratore monasterii fratrum Cœlestinorum de Luxemburgo Avenionis, asserente, se, seu dilectos in eodem Christo C venerabiles et religiosos, Priorem et conventum dicti monasterii, penes se habere processum originalem, factum per certos Dominos Cardinales et Episcopos, commissos ad id, et per felicis recordationis Dominum Clementem Papam VII deputatos super canonizatione sanctæ memoriæ Domini Petri de Luxemburgo, sancti Georgii ad Velum aureum S. R. E. Diaconi Cardinalis, miraculis coruscantis; et infra septa dicti monasterii tumulati, ac per tres dictorum Dominorum Cardinalium notarios, scribas, et secretarios subscriptum et signatum in ejusmodi tabellionatione; prout etiam processum ipsum papireum, artificialiter ligatum, sicut jam narratur, subscriptum et signatum seu tabellionatum, omni vitio et suspicione carentem, ut prima facie videbatur, nobis realiter exhibuit idem procurator, et hoc de consensu dictorum Religiosorum expedire, mittere ad sanctam Sedem Apostolicam et Romanam Curiam, et ad Dominum nostrum Pa am seu certos Dominos Cardinales, commissos super iis et per eumdem Dominum nostrum Papam deputatos, apud quos de dicti Sancti canonizatione nunc agitur; copias certas dudum factas ejusdem processus, prius cum dicto originali processu per aliquos notarios collationatas, subscriptas et signatas, cum propter viarum pericula, originalem pro- D cessum mitti non expediat eisdem.

277 Nos de vestra probitate, discretione et diligentia confidentes, vobis et duobus vestrum in solidum commitimus, et mandamus, quatenus de copiis ipsis cum dicto libro dicti processus originalis collationem faciatis invicem diligenter; et copias ipsas, vestris aut vestrum duorum subscriptionibus hujusmodi collationis testificatoribus et signis tabellionalibus munitas, procuratori dictorum Religiosorum detis, satisfacto vobis de vestro salario moderate. Datum Avenione sub testimonio sigilli nostræ Cameræ rotundi, die XXIII Januarii, anno Domini MCDXVII. *Sic signatus*, Guido Episcopus Avenionis.

ex commissione Ep. Avenionensis.

278 Et ego Joannes de Comis, clericus Claromontensis diœcesis, civis et habitator Avenionis; publicus authoritate Imperiali notarius; commissarius ad hæc, una cum aliis notariis in commissione, nobis per Reverendum in Christo Patrem et Dominum Guidonem, Avenionensem Episcopum facta, deputatis, ut de ejusmodi commissione constat, litteris patentibus ipsius Domini Episcopi, ejusque sigillo rotundo ceræ rubæ sigillatis, a nobis notariis prædictis cum reverentia, qua decet, receptis, qua- E rum tenor proxime est insertus. Qui virtute hujus commissionis, et ad requisitionem religiosi viri fratris Andreæ de Borvilla, in ipsis litteris nominati, feci collationem diligentem et fidelem de præsenti copia, libro transcripto, seu exemplari, ex originali libro sive processu extracto, continente in universum folia quotata trecenta septuaginta, scripta trecenta triginta sex; non scripta vero triginta quatuor, præsenti folio cum scriptis computato. Feci quidem collationem hujusmodi cum eodem originali processu, omni vitio et suspicione carentem, ut prima facie apparebat, subscripto et signato signis publicis ac tabellionato per dictos magistros Valterium Richerii de Ficocunia; Petrum Galhardi, et Jacobum de Estrebayo notarios publicos, et scribas dictorum Dominorum Cardinalium, in eorum subscriptionibus nominatorum.

Authentica notariorum

279 Quarum quidem collationem feci una cum magistro Andrea de Villaribus, notario publico insinuato, legente eumdem librum, seu processum originalem; me ipsum auscultante super præsentis copiæ transcripto seu libro, corrigendo corrigenda, F addendo addenda, tollendo tollenda, et alias eam uniformem verbis faciendo; et quia præsentem librum seu transcriptum cum dicto libro seu processu originali concordare inveni, ideo hic propria manu mea me subscripsi, et signum meum authenticum hic ante posui consuetum, una cum signo et subscriptione supradicta, et infrascriptis magistri Andreæ de Villaribus, die XXXI et ultima mensis Januarii, anno a Nativitate Domini MCDXVIII, Indictione undecima, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini Martini, divina providentia Papæ V anno primo.

testimonia

280 Et Ego Andreas de Villaribus, oriundus de Ambianensi civitate in Picardia, publicus imperiali ubique, et regia in patria regni Franciæ, quæ jure scripto regitur, authoritatibus notarius, pro nunc habitator Avenionis, commissarius memoratus, una cum dicto magistro Joanne de Comis, notario et commissario suprascripto, modo et forma in suscriptione dicti magistri Joannis de Comis notarii, hanc immediate præcedentis, deputatis, descriptis virtute ejusdem commissionis, ad requisitionem supra scripti religiosi fratris Andreæ de Borvilla, feci collationem fidelem et diligentem de præfata copia, libro seu transcripto, modo præscripto, scilicet

de fideli exemplaris authentici

A licet me legente librum seu processum originalem, et dicto magistro Joanne de Comis, notario et commissario inscripto, auscultante, et ut in sua subscriptione præscriptum est, corrigente. Et ideo hic me manu mea propria suscripsi, et signum meum dictis authoritatibus solitum apposui, requisitus in testimonium omnium præmissorum. Anno, die, Indictione et Pontificatu proxime dictis. *Et subnotatum erat.* De Villaribus.

cum transcriptis collatione,

281 In testimonium vero quod discreti viri magistri Valterus Richerii de Ficocunia, Petrus Galhardi, et Jacobus de Astrabayo, notarii publici, in processu originali, de quo mentio perhibetur descripti, ac Dominorum Cardinalium commissariorum, in eodem processu nominatorum secretarii et scribæ, tempore eorum subscriptionum, et signationum erant, et diu ante fuerant; et magistri Joannes de Comis, et Andreas de Villaribus, in præsenti libro seu copia, et superius proxime descripti, et alii in commissione per Nos, Avenionensem Episcopum inferius nominatum, eis facta, et supra proxime inscripta nominati: etiam tempore subscriptionum et signationum suarum, et diu ante fuerunt, et erant ac sunt notarii publici, authoritatibus in eorum B subscriptionibus descriptis et ad præfatos magistros Valterum Richerii; Petrum Galhardi, et Jacobum de Astrabayo; temporibus supra dictis fuit habitus, et habebatur. Et hodie dictis magistris Joanni de Comis et Andreæ de Villaribus, tamquam ad notarios publicos probos, ac boni nominis ac bonæ famæ, publice et notorie habetur recursus, instrumentisque et aliis scripturis publicis, per eos receptis, subscriptis et signatis, adhibita fuit, et adhibebatur, ac hodie adhibetur singulis ad singula relatis plena fides, et quod præsens liber seu copia manibus propriis præfatorum magistrorum Joannis de Comis, et Andreæ de Villaribus, notariorum publicorum, ut præmittitur, subscripta, et eorum signis consuetis signata existit; quodque ipsi vice et authoritate nostra ejusmodi collationem, subscriptiones et signationes fecerunt; et quod commissio nostra prædicta, eis facta, et litteræ ejus tales essent in verbis, sigillo, et signatione, atque tales, prout superius inscriptæ sunt.

ac concordia.

282 Nos Guido, miseratione divina, Avenionensis Episcopus, de iis legitime informati, ad instantiam et requisitionem fratris Andreæ de Borvilla, Procuratoris prælibati, bullam plumbeam authenticam C curiæ nostræ episcopalis Avenionis, filis cirici a viridis more solito impendentibus, communitam, præsenti libro seu copiæ duximus apponendam, ad majorem roboris firmitatem præmissorum. Datum et actum Avenione in domo habitationis nostræ, die prima mensis Februarii, anno a Nativitate Domini MCCCCXVIII, indictione XI, pontificatus sanctissimi in Christo Patris, et Domini nostri, Domini Martini, divina providentia Papæ V, anno primo; in præsentia venerabilium virorum Dominorum Hugonis de Spina, litterarum apostolicarum scriptoris, et Falconis de Barbentana, Pricris de Gravisione, nostræ Avenionensis diœcesis. Sic signatus de mandato dicti Domini Episcopi, de Maflesio. *Insertus habebatur:* G. Episcopus Avenionensis. *Infra expressum erat sigillum, ab una facie repræsentans Episcopum, habitu episcopali vestitum, cum hac inscriptione, dicti sigilli peripheriam obeunte:* Buila Episcopi Avenionensis. *Ab altera parte exhibet mitram, inscriptione in orbem circumducta, ejusdem tenoris, cujus erat præcedens.*

ANNOTATA.

a *Id est* cera, *Gallice* cire.

D

EX MSS. AVENION.

HISTORIA

Eorum, quæ post obitum B. Petri de Luxemburgo contigerunt, e MS. Codice PP. Cœlestinorum monasterii Avenionensis, a P. Nicolao Malet, ejusdem monasterii religioso, collecta.

PRÆFATIUNCULA

Scopus auctoris.

Cum Beatus Petrus a Luxemburgo, in cœmeterio pauperum S. Michaelis apud Avenionem humatus, sanctitate ac miraculis clarissimus, initium monasterio Cœlestinorum Avenionensium dederit, jubente Clemente Papa VII, ejusque successore Petro de Luna a, Benedicto XIII nuncupato, exequente; priusquam ultra progrediar de eo scribere, statui non equidem ad longum ejus ab infantia vitam, quæ bis typis b mandata est, hic inserere, sed breviter eorum, quæ a tempore, quo ab oculis evanuit humanis, ut in cœlis nasceretur, acciderunt, historiam enarrare.

2 Petrus a Luxemburgo, Imperatoria Regiaque E stirpe oriundus, anno reparatæ salutis MCCCLXXXVII, die penultima mensis Junii, Pontificatus Clementis Papæ VII anno IX, ultimo voluntatis suæ eloquio, corpus suum ecclesiasticæ sepulturæ humilius reliquit, cavitque in cœmeterio pauperum S. Michaelis, extra sacella in loco publico, pauperum modo, terræ mandari; illud tamen cum aliis dicti sui Testamenti statutis, correctioni ac voluntati dicti summi Pontificis, et Cardinalium Executorum summa cum humilitate relinquens; quæ, ut magis eniteat, hic in primis, et ante omnia ejusdem Testamenti tenorem duximus inserendum.

CAPUT I.

Testamentum B. Petri, miracula, fundatio monasterii Cœlestinorum Avenione, canonizatio a multis petita.

Tenor

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Tenore præsentis publici instrumenti noscat in Filio Virginis gloriosæ, F viventium præsens ætas, et futurorum posteritas secutura non ignoret, sed ad perpetuam firmam et validam memoriam futuris et perpetuis permaneat, quod anno a Nativitate ejusdem Domini millesimo trecentesimo octuagesimo septimo, Indictione decima, mensis vero Junii die penultima, Pontificatus SS in Christo Patris et Domini Clementis, divina providentia Papæ septimi anno nono, in mei notarii publici infra subscripti testiumque inferius nominatorum, ac expresse et specialiter ad hoc vocatorum et rogatorum, præsentia constitutus personaliter Reverendissimus in Christo Pater et Dominus D. Petrus miseratione divina tituli S. Georgii ad Velum aureum S. R. E. Diaconus Cardinalis, de Luxemburgo vulgariter nuncupatus, mente, memoria, atque consideratione constans et sanus, licet corpore et membris tenuis et debilis, prout prima facie apparebat, melioribus via, modo, et forma, quibus de jure, consuetudine et æquitate canonica dici potest et exprimi, suum condidit, fecit et ordinavit testamentum et ultimam voluntatem, in modum, qui sequitur, et in formam: Ego Petrus, miseratione divina S. Georgii ad Velum aureum, S. R. E. Diaconus Cardinalis, licet indignus, de Luxemburgo vulgariter nuncupatus, et misericordia Jesu Christi

Salva-

EX MSS. AVENION.

A Salvatoris et Redemptoris mei, mente sanus atque memoria, licet corpore et membris debilis et æger, attendens et considerans, quod nihil est in carne positum, quod viam ultimi judicii valeat evitare, et quod humanæ naturæ debilis conditio tot et tantis subjaceat periculis et ærumnis, quodque nihil est certius morte, nec incertius ejus hora, qua sapientis anima semper dubia existere debet et tremens.

4 Volens igitur meis mortalibus periculis obviare; et sequi laudabilem et approbatam testandi consuetudinem, utendo gratia per SS. in Christo Patrem et Dominum nostrum, D. Clementem, divina providentia Papam VII. testandi, gratiose mihi facta, et aliis melioribus viis, modo, et forma, quibus de jure, consuetudine et æquitate canonica dici potest et exprimi, de bonis, mihi a Deo collatis, meum condo et ordino per modum inferius descriptum, testamentum ultimum, perpetuum, firmum et solemne, ac nostram ultimam firmam et validam voluntatem, revocans ex nunc et penitus annihilans, et ex certa mea scientia quodcumque testamentum seu testamenta, codicillum seu codicillos, aut aliam quamcumque ordinationem de bonis meis, si quod, vel B quæ, seu quem vel quos, aut quam, me præteritis temporibus fecisse aut ordinasse contigerit, ac volens expresse et protestans ex nunc, quod in omnibus et singulis supra et infra scriptis, fiant emendationes, correctiones, et mutationes in melius, arbitrio, correctione, emendatione, et omnimoda ordinatione prædicti SS. Patris nostri Papæ Clementis VII, et DD. meorum Cardinalium, executorum infra scriptorum, ad hoc ultimum testamentum meum, voluntatem et ordinationem ultimam, volo perpetuis temporibus firmam habere et perpetuam roboris firmitatem.

testamenti,

5 In primis igitur, Christi nomine cum devotione, qua possum, invocato, animam meam peccatricem, et spiritum cum humilitate, qua possum, et quanto devotius valeo et scio, commendo Jesu Christo, Salvatori et Redemptori meo, qui pro nobis peccatoribus non veruit gravia sanctæ Crucis ac dira subire tormenta, ac gloriosæ Virgini Mariæ, Matri ejus dulcissimæ, auxiliatrici et advocatæ peccatorum, beato Michaeli Archangelo, omnibusque Sanctis Dei, ejusque toti sanctissimo collegio civium supernorum, corpusque meum putridum ecclesiasticæ sepulturæ humiliter relinquo, et devote recommendo, dum ab C eodem et a carnis nexibus anima fuerit liberata, videlicet in cœmeterio sancti Michaelis Avenione in loco publico extra cappellas cum aliis publicis cadaveribus, ubi sepulturam meam eligo, si contigerit in partibus istis animam meam a corpore separari. Item placet mihi, quod secundum ordinationem, discretionem, et arbitrium dd. DD. Executorum fiat super corpus meum quædam arca lapidea cum sumptibus moderatis, et quod in capella omnium Sanctorum, quam fundavit defunctus Magister Rodulfus Dailly, sit repræsentatio, capelli mei, et quædam parva tabella marmorea, qua titulus meus conscribatur, secundum discretionem et ordinationem prædictorum. Item volo et ordino, quod in die sepulturæ meæ sint tantum pro luminari meo tres cerei, quilibet ponderis septem librarum ceræ, quorum duo in capite corporis, sive repræsentationis, et tertius ad pedes ponantur cum duodecim torticiis in circuitu corporis, quarum quælibet sit ponderis octo librarum ceræ tantummodo.

a B. Petro

Item si contingat me decedere alibi extra curiam, eligo sepulturam meam in cœmeterio sancti Innocentii Parisiis, modo et forma prædisposita, et die sepulturæ meæ, ut præfertur, celebrari. Item ad ulteriora procedens, Deo prævio creatore meo, volo et ordino expresse, quod primitus et ante omnia fore D facta mea, si quæ sint, ac debita quæcumque, etiam cum semiplena probatione probata, de quibus arbitrabuntur dicti Executores mei, ad plenum de bonis meis mihi a Deo collatis, restituantur et solvantur. Item deinde lego et ordino Andreæ de Luxemburgo, dilecto germano meo, meliorem cameram meam de meis, scilicet de mobilibus cum pleno fornimento *c*, cum libris meis omnibus, et majori equo corporis mei et solemniori. Item lego et ordino Domicellæ Joannæ de Luxemburgo, germanæ meæ, meliorem et honorabiliorem gobeletum *d* totius vassellæ meæ *e*. Item volo et ordino, quod omnibus et singulis familiaribus et servitoribus meis, mecum de præsenti commorantibus, quoad præsens, fiat satisfactio plenaria, juxta facultates meas de omnibus et singulis eorum stpendiis, more Romanæ curiæ, et aliis quomodocumque debitis, arbitrio et ordinatione prædictorum Dominorum Executorum meorum.

c

d

e

6 Item volo et ordino, quod, si ex informatione per dd. DD. Executores meos recipienda, appareat me aliquibus vel alicui ex ipsis servitoribus et familiaribus meis, ex bono et honesto in amplius teneri, hoc fiat eis ad plenum, arbitrio et ordinatione prædictorum. Item lego et ordino Roberto de Torrionis scutifero meo principali, ultra stipendia ejus, deductis deducendis, si quæ sint, triginta florenos auri. Item Joanni de la Loge, magistro aulæ meæ, pari forma triginta florenos auri. Item Petro Brisille, coquo meo, quindecim florenos. Item (primitus tamen satisfacto de prædictis, et non alias, si facultates meæ pati possunt) ecclesiæ Metensi, cui præfui centum florenos de camera, semel tantum solvendos, pro anniversario meo in dicta ecclesia celebrando. Item lego et ordino, modo et forma prædictis, ecclesiæ Parisiensi pacem meam argenteam meliorem cum decem florenis de camera. Item lego et ordino modo et forma prædictis cuilibet ordini Mendicantium in civitate Avenionis, decem florenos de camera. Item constituo et ordino in omni jure et naturali successione, mihi competenti, tam in bonis mobilibus, quam immobilibus, et aliis quibuscumque ex hereditate paterna, materna, avitina, seu aliis parentibus, meis quibuscumque, et qualitercumque ad me de jure naturali pertinentibus, heredes meos dilectos fratres meos Joannem et Andream de Luxemburgo et Joannam de Luxemburgo, sororem meam, cuilibet cum æquali portione.

conditi,

E

F

7 In ceteris vero bonis mobilibus meis, si quæ restant, facta condigna satisfactione de præmissis, instituo et ordino heredes meos, pauperes Christi, in Romana curia pro tempore existentes. Executores vero et commissarios meos, et mei præsentis firmi, et ultimi et perpetui testamenti et irrevocabilis voluntatis facio, constituo et ordino Reverendissimos Patres in Christo, Dominos meos, Petrum tituli sancti Marci, dictum Ebredunensem, Joannem tituli sanctorum quatuor Coronatorum, dictum de Novocastro, Joannem sanctæ Anastasiæ, dictum Vivariensem, presbyteros; et Amedeum sanctæ Mariæ Novæ, dictum de Saluciis, Diaconum, S. R. E. Cardinales; Guilielmum de Crepicordio S. R. E. Protonotarium, et Clementem Episcopum Lodoviensem, ac Hugonem le Chaudronnier, camerarium meum, Simonem de Burien, procuratorem Regis Franciæ in curia Romana, et Nicolaum Clacquin, Thesaurarium meum. Quibus Dominis Cardinalibus, et eorum cuilibet, nec non duobus ex ceteris, quorum alter protonotarius seu Episcopus, do, concedo et ordino ex nunc plenam, et absolutam potestatem in omnibus et singulis supra scriptis prosequendis, procedendis, et complendis, ut veri Executores, et quibuslibet eorum, ut præfertur, usque ad complementum

qualis fuerit.

A mentum et veram perfectionem omnium et singulorum præmissorum. Vos testes, hic præsentes, inferius nominatos, in testimonium veritatis quorumcumque præmissorum, cum qua possum instantia et affectione, invocando, et te notarium publicum præsentem et infrascriptum requiro instanter, instantius, instantissime, ut super omnibus præmissis (omnia in forma meliori, qua poteris, redigens) conficias publicum instrumentum, seu publica instrumenta. Acta fuerunt hæc in Villanova Avenionis diœcesis in domo habitationis dicti Reverendissimi Patris testatoris, anno, Indictione, die, mense, et pontificatu, quibus supra, præsentibus venerabililibus et circumspectis viris magistris, Joanne de Marchia Doctore; Guidone Danes, alias Hustin, licentiato in decretis; Dominis Ægidio Dorel, Joanne Chauber, presbyteris; Michaele Alant, clerico cubiculario dicti Domini testatoris, Colardo de Thoys, alias Tarin et Achilleto Maquerel domicellis, Tullensis, Morinensis, Noviomonsis, Cameracensis, Atrebatensis, et Ambianensis diœcesis, testibus, ad præmissa vocatis specialiter et rogatis. Et quia ego Petrus Dallovargue, clericus Morinensis, publicus Apostolica et Imperiali authoritatibus notarius, ac ejusdem Reverendissimi Patris in Christo, Domini testatoris sanctæ memoriæ, dum viveret, secretarius, licet indignus, et familiaris continuus, prædictis omnibus et singulis suprascriptis, dum, sicut præscribuntur, ordinarentur, et fierent, una cum prænominatis testibus præsens et personaliter interfui, idcirco huic præsenti testamento, per alium fideliter scripto, signum meum solitum apposui, requisitus, ut supra, specialiter et rogatus. *Hactenus testamentum. Dein pergit Auctor.*

Miracula,

8 Mortuo igitur beato Petro de Luxemburgo, et eo inhumato, ut ordinaverat, die v mensis Julii anni suprascripti MCCCLXXXVII, facta fuit postea quædam arca lapidea in sacello omnium Sanctorum, et quædam tabula marmorea, in qua titulus ejus erat. Verum res miranda in eo sepeliendo contigisse traditur, cum enim deposito corpore juxta sepulturæ locum, panno griseo, cruce insignito, involuto, ejusdem anima ex more commendaretur, vellentque corpus terræ mandare, oculos suos (multorum testimonio) aperuit *f*, et mox, completa sepultura, clausit. Nec non omnipotens Deus magna et diversa miracula ejus precibus et intercessione patravit. Ita ut nondum anni evoluto circulo, XIII mortuos suscitarit, VIII a mortis periculo liberarit, V loquelam, VII visum; VIII auditum, claudis IV gressum restituerit; a febre continua tres, a quartana IV sanaverit, ac XV contractos, motuque privatos, sanitati pristinæ reddiderit, V rabidos et mente captos, mentis compotes fecerit; a ruptura sex, a lepra unum, a fistula quinque, a podagra quatuor, a fluxu sanguinis quinque, a puerperio septem, a morbo caduco octo, a capitis dolore sex, a calculo tres, a vermium dolore quatuor, ab incendio itidem quatuor loca liberaverit, (mirum dictu) tres, ejus sepulcrum visitando irridentes, morbis subito affectos ad pœnitentiam reduxerit, resque deperditas ejusdem precibus quatuor recuperaverint. Quæ omnia supradicta miracula jussu Clementis VII anno MCCCXC Reverendissimis in Christo Patribus Cardinalibus, Petro Sabinensi, Aurelio et Guilielmo sancti Angeli commissariis, de veritate inquirentibus, vera comprobantur, in processu canonizationis præfati Petri a Luxemburgo.

fundatio Cœlestinorum Avenione.

9 Quare præfatus Clemens Papa VII, sanctitate prædicti Petri a Luxemburgo, miraculis et virtutibus coruscantis, permotus, de illustriori basilica in ejus honorem cogitans, omnia ad illius memoriam consecrata ac consecranda, prope ejus tumulum oblata, sibi reservavit, et prædictis Cardinalibus reservata commisit, qui ex Clementis Papæ sententia Patribus Cœlestinis provinciæ Gallicanæ ea omnia, pro monasterio ibidem construendo, unanimiter contulerunt; qui quidem Cœlestini, eorum libentissime votis annuentes, pro beati Petri memoria celebranda, unum sui ordinis monasterium ædificarunt, Caroli VI Francorum Regis liberalitatibus mirifice auctum, ut infra dicemus.

EX MSS. AVENION.

10 Miraculis in dies crescentibus et multiplicantibus, usque adeo, ut intra biennium a B. Petri obitu, ad numerum trecentorum triginta sex, supra bis mille ascenderint; volens dictus Pontifex de eisdem edoceri, ut inde Sanctorum numero prædictum Petrum adscriberet, commisit Eminentissimos S. R. E. Cardinales, Petrum Episcopum Sabinensem, Aurelium sancti Eusebii, et Guilielmum S. Angeli, pro rei veritate investiganda, qui anno MCCCLXXXIX et XVI die mensis Junii, in consistorio Apostolico congregati apud Avenionem, Petrum de Alliaco, in sacra Theologia magistrum, nomine Caroli VI, Francorum Regis Christianissimi, et ad requisitionem venerabilium et circumspectorum virorum Dominorum Decani et Capituli ecclesiæ Parisiensis, nec non Rectoris et Universitatis ejusdem, deputatum, E libentissime audierunt, negotium prædictæ canonizationis proponentem, illudque eorum, quorum supra, nomine validissime urgentem. Quare prædicti Domini Cardinales commissarii tabellionibus et scribis (sumpto prius ab eis de veritate scribenda solito juramento) præceperunt singula B. Petri gesta et patrata miracula scriptis fideliter consignare, et eorum obtutui consignata præsentare. *Sequitur supplicatio Caroli VI, Regis Francorum, ad Clementem VII, pro canonizatione B. Petri de Luxemburgo.*

Supplicat Carolus VI Rex Franciæ

11 Carolus Dei gratia Francorum Rex, dilecto et fideli eleemosynario nostro, magistro Petro de Alliaco, sacræ Paginæ professori, salutem cum cordis jubilo. Temporibus his modernis indesinenti relatu percepimus, qualiter omnis ætas omnisque sexus properat inauditi fervoris excessu, mirum, novum, cœlitus mundo missum, videlicet corpusculum, quinimo corpusculi tumulum nostri consanguinei prædilecti, Petri quondam Luxemburgensis, olim sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, personaliter visitare, eidemque ceras et imagines et alia munera offerre; ipsius patrocinium in cunctis necessitatibus implorando, ac de impensis beneficiis et receptis, devote gratias referendo; qui F Petrus teneris abhinc annis petram Christum pro viribus studuit imitari, prout fide dignorum testimonio multiplici fuimus informati. Hic est enim flos ortus inter lilia, exterius candore niveo renitescens per carnis angelicam puritatem, et interius rubore aureo incalescens per divini amoris ardentissimam caritatem; cujus odor salvificus, ut speramus, draconem illum veneficum effugabit, qui nunc usque vigente schismate, quamcumque christicolas vocare non destitit a quatuor angulis orbis terræ, stupendorum miraculorum prodigiis irrefragabili veritatis testificatione firmatis ad....... post Christum, cujus etiam precibus nostra regnique nostri negotia speramus de bono in melius prosperari.

pro canonizatione.

12 Eapropter eo viscerosius affectantes canonizationem ac corporis levationem ipsius Consanguinei nostri prædicti in ecclesia militante, quo devotius credimus gloriosum in ecclesia triumphante; vobis, de quorum scientia, probitate et zelo fiduciam gerimus pleniorem, scriptione præsenti committimus et mandamus, quatenus visis præsentibus, omni morosa dilatione postposita, ad Sedem apostolicam sacrosanctam vos studeatis conferre, et ibidem nostro omnium nomine, nomine sanguinis liliorum, sanctissimo

EX MSS. AVENION.

A tissimo patri nostro Clementi VII summo Pontifici, sacroque collegio fratrum suorum Cardinalium, consistorialiter assistente, cum ceteris volentibus interesse, dicti consanguinei nostri Petri canonizationem, corporis quoque sui levationem, velut Sancti, per eum, de fratrum suorum prædictorum Cardinalium consilio accelerari, per cunctaque mundi climata publicari, prout juris et moris est ecclesiæ Romanæ fieri, supplicetis, nosque, quantocius poteritis, commode certificare curetis de responso totius, Sanctitatis ipsius. Datum Parisiis die xx Maji, anno Domini MCCCLXXXIX, et regni nostri IX. Per Regem, Blanchetii, *sic signatus in originali. Sequitur supplicatio ecclesiæ Parisiensis pro canonizationis dictæ impetratione ad Clementem VII destinata.*

A capitulo Parisiensi;

13 Sanctissimo in Christo Patri ac Domino nostro, D. Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, devoti et humiles filii vestri et assidui oratores, Decanus et Capitulum ecclesiæ vestræ Parisiensis, cum omni obedientia, subjectione et reverentia, seipsos ad devotissima pedum oscula beatorum. Beatissime Pater: Inter cetera beneficia, quibus nos divina miseratio suis incessanter astringit obsequiis, magnum gaudium nobis accrescet, si vestram B Parisiensem ecclesiam, nostris temporibus nova Sanctorum merita, illorum præsertim qui una nobiscum fuerunt in d. ecclesia canonici præbendati; novis miraculis illustrarent, quibus honor amplificaretur ecclesiæ ac regni devotio felici proficeret incremento. Cum igitur celebris memoriæ Petrus de Luxemburgo, quondam sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Diaconus Cardinalis (cujus dudum in adolescentia constituti, et ecclesiæ præfatæ Canonici præbendati, tunc viventis aspectu pariter et affectu fuimus multipliciter recreati) præsentis miserias incolatus prudenter evaserit, vitæ munditia, morum honestate et conversatione laudabili plurimum insignitus. Etenim in flore suæ gratissimæ juventutis existens, et de prosapia tam insigni, dum residentiam faceret in dicta ecclesia personalem, seipsum nobis ac cunctis intuentibus, tam opere quam sermone exhibuit gratiosum.

eadem petitur.

14 Etiam vidimus, et sanis conscientiis attestamur, quod ipse causa humilitatis in bassis sedibus chori una cum pueris sedere, Crucemque communiter deferre voluit cum omni devotione et reverentia obsequendo, et officia puerorum benigniter exer- C cendo. Verum ad nostrum relatibus fide dignis pervenit auditum, quod ad tumulum ipsius Cardinalis miraculis et prodigiis ac exemplis, sicut fama publicat, gloriosi, currit de variis climatibus orbis languentium multitudo, ex qua plures universarum ægritudinum se gaudent et publicant inibi beneficium accepisse. Quapropter pro nobis et ecclesiis, nobis subditis, Beatitudini vestræ humiliter et devote supplicamus, quatenus pro divina misericordia et præmissorum consideratione velitis ad ejus canonizationem procedere, si, ac prout, negotii hujus conditio id exposcet, ut ex vestro certificetur judicio, quo sit honore, vita functus prosequendus, qui vivens nomen tam celebre meruit obtinere. Pater Beatissime almam personam vestram conservare dignetur Altissimus feliciter et longæve pro felici regimine Ecclesiæ suæ sanctæ. Actum Parisiis in nostro capitulo, propter hoc specialiter deputato, anno Domini MCCCLXXXIX, die XXII mensis Maji. Sybouffardi, *sic signatus in originali.*

ANNOTATA.

a *Antipapa, subrogatus Clementi VII Gebennensi* MCCCXCIV, *obiit* MCDXXIV, *exactis in schismate* XXX *annis.*

b *De duplici vitæ beati Petri auctore, dictum in commentario prævio.* D

c Fornimento *Italice significat* apparatum *seu* supellectilem.

d *A Gallico* gobelet, poculum.

e Vaisselle *Gallis sunt* vasa, supellex.

f *Rem hanc discussimus in commentario prævio.*

CAPUT II.

Aliæ aliorum pro dicta canonizatione supplicationes, ejusdemque retardationes.

Academiæ Parisiensis libellus supplex,

Antegressis instrumentis authenticis subjungitur ab horum documentorum Collectore, supplicatio Rectoris et Universitatis Parisiensis pro d. canonizatione ad Clementem VII, per D. de Alliaco præsentata, quæ complectitur verba sequentia: Sanctissimo in Christo Patri ac Domino nostro, D. Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici. Devoti filii vestri et assidui oratores, Rector et Universitas magistrorum et scholarium, Parisiis studentium, cum omni obedientia, subjectione et reverentia se ipsos ad devotissima pedum oscula beatorum. Ad Religionem E ejusque augmentationem si quidquam attinet, illud nec alienum a nobis esse credimus, nec in eo procurando ac promovendo desides esse volumus, sive negligentes; nam cum professio nostra, nostrumque studium sint, veritatem in omnibus exaltare, fidei attamen religionisque veritas, quo fructuosior et sanctior, eo nobis carior semper fuit, et, ita dixerimus, cordi proximior. Istud vero quamobrem præmissum est, explicemus. Illustrissimus itaque ac serenissimus Francorum Rex Christianissimus, vestræ Sanctitatis filius, cujus non singulari quadam et felici adoptione sumus filii, ad præsens eleemosynarium suum, magistrum Petrum de Alliaco, eximium sacræ theologiæ professorem, probatissimæ fidei, probitatis ac sapientiæ virum, ad Beatitudinis vestræ præsentiam destinavit, hac de causa, ut super canonizatione mirifici illustrissimique ac præclarissimi Adolescentis, Domini Petri de Luxemburgo, celebris memoriæ Cardinalis, coram sanctissimo vestræ Celsitudinis tribunali, coram insuper sacerrimo Reverendissimorum Patrum DD. Cardinalium collegio, sua ex parte quædam certa proponeret, ex parte etiam aliorum nobilium generosissimæ F stirpis suæ: et eos, ut arbitramur, ad id agendum movit communis fama, quæ super moribus, et vita præfati Domini Cardinalis, superque miraculis, per eum apud vos, ut dicitur, actis, assidue percrebrescit, movit forsan sedandi schismatis spes, divini quoque cultus augmentandi vehemens affectio; nec non multa alia, latius per dictum Dominum Eleemosynarium, ut credimus, explicanda.

pro eadem canonizatione.

16 Nos vero neque in hoc, neque in quibuslibet aliis, præsertim religionem saluberrimam concernentibus, a Christianissimo Patre nostro, Francorum Rege, sejungere nos volentes, modo S. V. præsentes litteras transmittendas duximus, per quas insinuamus, nos prænominati Viri Dei Petri, cum apud nos esset, honestissimam aspexisse vitam, præfulgidis morum titulis insignitam, quam laudasset ipse etiam livor: et quæ multum prima facie nos inducit, ut famæ de eo habitæ assentiamus, ac pie credamus, eum beatitudinis esse participem in cœlis, cujus ita probitas effulsit in terris. Quocirca B. V. humillime supplicamus, ut ad inquisitionem et examinationem eorum, quæ acta dicuntur, matura celeritate canonice peragendam, intendere dignetur, et vacare B. V.; et exinde ad canonizationem procedere,

cedere, si et qualiter negotii conditio postulabit; honorem enim nostrum in hujusmodi quondam alumni nostri honorificatione cognoscimus, et in publico Ecclesiæ commodo (quod, nisi pia spe fallimur, ex hoc facto provenit) nostrum commodum situatum esse cognoscimus, nec indignum putavimus, cum de religione agitur, interposuisse vices nostras Beatissime Pater, personam vestram sanam et incolumem conservet [Deus] Ecclesiæ suæ sanctæ. Datum anno Domini MCCCLXXXIX, in nostra congregatione generali apud sanctum Mathurinum, die XIX mensis Maji, super hoc specialiter congregata. *Proxime ab Collectore subditur commissionis Bulla Clementis VII, tribus Cardinalibus, pro dicta canonizatione, prout hic sequitur.*

Expeditur a Clem. VII 17 Clemens Episcopus, servus servorum Dei. Petro Sabinensi, et dilectis filiis Amelio tituli S. Eusebii presbytero, S. Guilielmo sancti Angeli Diacono, Cardinalibus, salutem et Apostolicam benedictionem. Pater misericordiarum, conditor humani generis et Redemptor, ad salutem hominis pia semper miseratione prospiciens, de solitæ pietatis beneficiis, ministris suis in stadio hujusce vitæ sic largiflue nonnumquam gratiæ suæ dona diffundit, B sicque ipsos in benedictionibus dulcedinis prævenit, quod ipsi mundialibus abdicatis illecebris, piis et virtuosis operibus intendentes, non solum post devictum triumphatumque mundum, immarcessibile bravium in patria accipiunt, sed etiam ante et post felicem eorum obitum, miraculorum coruscatione clarescunt; unde nimium exultans mater Ecclesia, ut debite honorentur in terris, partes suæ sollicitudinis, prout expedit, interponit. Ex iis namque fidelibus augetur devotio et rectitudo Christianæ fidei comprobatur.

Bulla 18 Hodie siquidem pro parte carissimi in Christo filii nostri Caroli, Regis Francorum illustris, ac dilectorum filiorum Decani et Capituli Ecclesiæ Parisiensis, nec non Rectoris Universitatis magistrorum et scholarium, Parisiis studentium, coram nobis et vobis, Frater Episcope, etc. Fili Diacone Cardinalis ac aliis fratribus nostris, in consistorio fuit propositum, quod recolendæ memoriæ Petrus de Luxemburgo, S. Georgii ad Velum aureum Diaconus Cardinalis, petram Christum studuit imitari, exterius candore niveo renitescens per carnis angelicam puritatem, et interius rubore aureo incalescens, per divini amoris ardentissimam caritatem, C quodque ad ejus tumulum variis detenti languoribus, receperunt hactenus, et quotidie recipiunt sanitatem, ac alias ipsum divina clementia multis et magnis miraculis clarificare non cessat. Quare pro parte dictorum Regis, Decani, et Capituli ac Rectoris universitatis, nobis extitit supplicatum, ipsique per quorum patentes litteras supplicaverunt humiliter, ut ad canonizationem dicti Petri procedere dignaremur. Verum, licet nos etiam eumdem Petrum, dum ipse cardinalatus honore præditus, nobiscum in Romana curia resideret, multiplicium virtutum titulis mutua conversatione noverimus insignitum, ac quam plura de prædictis miraculis ad aures nostras, cum dictus Petrus in civitate Avenionensi, in qua cum dicta curia residemus, tumulatus existat, sint tam fama publica referente, quam speciali plurium fide dignorum relatione deducta, hujusmodique miracula a tempore obitus B. Petri, qui a duobus annis citra, debitum naturæ persolvit, tam in civitate prædicta, quam in diversis aliis mundi partibus continuata dicantur, et ex præmissis nec immerito spiritualibus gaudiis exultemus, ac jam pluries in consistoriis publicis pro parte quamplurium ecclesiasticorum, nobilium et aliarum personarum super hoc fuerimus requisiti, nec deceat illum in terris sine veneratione relinqui, D quem sancta conversatio et miracula sanctum clamant. *EX MSS. AVENION.*

in hunc finem. 19 Considerantes tamen, quod sancta Romana Ecclesia, præsertim in tanto fidei negotio, ubi videlicet de re tam ardua quæritur, cum magna consuevit maturitate procedere, circumspectióni vestræ, de qua in aliis et aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus et committimus, quatenus vos vel duo vestrum de vita et conversatione dicti Petri ac hujusmodi miraculis ceterisque circumstantiis, hujusmodi negotium concernentibus inquiratis diligentius veritatem, et quæ super præmissis inveneritis, fideliter in scriptis redigi faciatis, et nobis referre curetis, ut per inquisitionem hujusmodi sufficienter instructi, in ipso negotio, quod Deo gratum fuerit, ejus nobis assistente clementia, juxta nostri officii debitum exequi valeamus. Ceterum, si personaliter circa examinationem testium, quos in eodem negotio produci continget, vacare commode non possitis, volumus, quod ad examinationem hujusmodi, etiam extra eamdem curiam faciendam, venerabilibus fratribus nostris, Joanni Glandacensi, et Giraldo Aptensi Episcopis, ac locorum diœcesanis, committere valeatis. E Datum Avenione XVI Kalend. Julii, pontificatus nostri anno XI. Gilbertus, *sic signatus. Bullam hanc subsecuta fuit altera, his verbis expressa :*

20 Clemens Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Guilielmo, Electo Vivariensi, salutem *Bulla* et apostolicam benedictionem. Nuper pro parte carissimi in Christo filii nostri, Caroli Regis Francorum illustris, et dilectorum filiorum Decani et Capituli ecclesiæ Parisiensis, nec non Rectoris et Universitatis Parisiensis magistrorum et scholarium, in ea studentium, proposito, in consistorio coram nobis, quod recolendæ memoriæ Petrus de Luxemburgo, S. Georgii ad Velum aureum Diaconi Cardinalis, a teneris annis petram Christum studuerat imitari, exterius candore niveo renitescens per carnis angelicam puritatem, et interius rubore aureo incalescens per divini amoris ardentissimam caritatem; quodque ad ejus tumulum variis detenti languoribus receperant, et recipiebant sanitatem, et alias divina Clementia multis et magnis miraculis clarificare non cessabat, ac humiliter supplicato, ut ad canonizationem dicti Petri procedere dignaremur. Nos venerabili fratri Petro Episcopo Sabinensi et dilectis filiis nostris Amelio, tituli sancti Eusebii F presbytero, et Guilielmo, sancti Angeli Diacono Cardinalibus, nostris litteris dedimus in mandatis, ut ipsi, aut duo ipsorum, de vita et conversatione dicti Petri ac hujusmodi miraculis, ceterisque circumstantiis, hujusmodi negotium concernentibus, inquirerent diligentius veritatem, et quæ super præmissis invenirent, fideliter in scriptis redigi facerent, et nobis referre curarent, et si personaliter circa testium examinationem, quos in eodem negotio produci contingeret, vacare commode non possent, volumus, quod examinationem hujusmodi etiam extra Romanam curiam faciendam, Venerabilibus fratribus nostris Joanni Glandacensi, et Gyraldo Aptensi Episcopis, ac locorum diœcesanis committere valerent, prout in dictis litteris plenius continetur.

21 Cupientes igitur, quod hujusmodi informationis negotium per solicitatorem et prosecutorem *secunda.* discretum et fidelem, cum omni maturitate et discretione ducatur, ac de providentia et fidelitate [tua] plurimum in Domino confidentes, te ad prosequendum illud, nec non ad faciendum, gerendum et exercendum omnia et singula, quæ circa prosecutionem hujusmodi necessaria fuerint, seu quomodolibet

EX MSS AVENION.

A quolibet opportuna, etiamsi sint talia, quæ mandatum exigant speciale, tenore præsentium deputamus; concedentes tibi alium seu alios ad hæc omnia et singula loco tui, quoties tibi expedire videbitur, deputandi, plenariam potestatem, ac eisdem Episcopis et Cardinalibus districtius inhibentes, ne quemvis alium, quam te, vel illum vel illos, quem vel quos ad hoc loco tui deputaveris, ad prosecutionem hujusmodi quoquo modo admittant. Quocirca discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus onus prosecutionis hujusmodi grate suscipiens, sic in eo te solicitum, fidelem et prudentem exhibeas, quod exinde possis merito commendari. Datum Avenione II Non. Septembris, pontificatus nostri anno XII. Thierricus, *sic signatus. Pergamus nunc cum Collectore, proferente orationem Episcopi Vivariensis coram dd. Cardinalibus, super sanctimonia B. Petri de Luxemburgo.*

Oratio Episcopi Vivariensis.

22 Coram igitur prædictis Eminentissimis DD. Cardinalibus commissis, ad id congregatis, dictus Reverendissimus D. Guilielmus, Episcopus Vivariensis, hujusce negotii procurator et sollicitator, imprimis probare intendit, et probavit, Petrum a Luxemburgo, olim diaconum Cardinalem, ab incu- B nabulis ad extremam usque vitæ suæ periodum, virginitatis et caritatis erga pauperes cultorem eximium extitisse, omnique virtutum genere præditum, et hoc magna cum facilitate, cum fuerit vultu venerabilis, blandus aspectu, ore placidus, serenus animo, patientia fortis, magnanimitate conspicuus, pacis et virtutis Ecclesiæ ita amans, ut, nisi morte præventus fuisset, pro ea procuranda Imperatorem adiisset; largus erga hostes, labentia fastidiens, cœlestium ardens desiderio, temporalibus æterna comparans, temporalia pro æternis vilipendens atque contemnens, et ut interius divinæ legis præcepta cognosceret, naturali ingenii acumine tantum in litteris profecit, ut legendi aviditate pastum quæreret animæ suæ, et instar apium suavitatis æternæ nectar hauriret. Quamvis autem omnia vitiorum carnalium fomenta protereret, et omni ex parte præclara conversatione fulgeret, nihilominus vires corporis, abstinentiæ assiduitate frangebat, carnis vitia antequam nata essent, persequens et coercens, ita ut ab ipsis infantiæ rudimentis, sublimi semper humilitate crescens, ad mortem usque, proprietatem nominis sui gratia sanctitatis sibi vendicaret, quæ sanctitas satis probata a præfato C Guilielmo, majorem confirmationem obtinuit et obtinet miraculis, quibus urbs Avenionensis præclaris illius meritis, perpetuis temporibus munita remanet, virtute corporis, in monasterio Cœlestinorum dictæ Urbis conditi et asservati; coruscantis multis beneficiis, quæ illic omnibus præstantur. Nam mortui ad vitam revocantur, cæci vident, surdi audiunt, claudi ambulant; leprosi mundantur, et cetera alia beneficia ad ejus tumulum conferuntur, ut in prædicta informatione plenius continetur.

Mors Urbani VI,

23 Verum Urbano VI viam universæ carnis ea tempestate ingresso, et Bonifacio IX in ejus locum suffecto, Clemens VII, pro unione Ecclesiæ et schismatis dissipatione rursus cogitavit, et Carolus Francorum Rex prædictæ canonizationis præcipuus instigator ac promotor, animum alio divertit pro inferendo scilicet bello contra Mauros, qui Hispanias fere omnes occupantes, Asiæ, Africæ, longe lateque dominantes, Europam transgressi, et mari insultantes, Narbonensis provinciæ oram maritimam tanta cum audacia ausi sunt prætervolare, ut parum abfuerit, quin ora hominum, in littore spectantium, remis asperserint. Et quod pejus contigit, postmodum Amurathes, ingenti collecto exercitu, etiam ex Christianis ipsi tributariis, Lazaro bellum indixit;

bellum Maurorum,

D qui quidem tanto hosti, viribus impar, oratores ad omnes Christiani orbis principes, auxilia postulantes contra Amurathem delegavit, quo mortuo, Baiazet, ejus imperii et tyrannidis successor, et adversus Christianos sæviens, indicto bello adversus Rhodios, expeditionem paravit pro Smyrna, ut supra dictum est, obsidenda. Quare Rhodii ad Clementem VII Avenionem direxerunt, qui canonizationem præfati Petri a Luxemburgo in aliud tempus hanc ob rem differens, animum ad auxilia Christianis contra Turcas ferenda, omnino applicuit, nec non Carolo VI, Francorum Rege, præcipuo promotore, tunc temporis, anno scilicet MCCCXCIV, delirio capto, eodemque anno Clemente VII morte prævento, negotium illud ad optatum finem pervenire nequivit.

mors Clementis VII

pervicacia Petri de Luna,

24 Successor vero Clementis Papæ VII, Petrus de Luna, Hispanus, nuncupatus in sua obedientia Benedictus XIII, proter conditionem, quam ante electionem suam adimplere promiserat ac subsignaverat, de abdicando scilicet Papatu tempore opportuno, et qui postea interpellatus a Carolo Francorum Rege per tres Duces, Philippum Burgundum, Ludovicum Aurelianensem, et Joannem Bituricensem, ad illud obtinendum missos, et Avenionem ea de causa anno MCCCXCV feliciter appulsos, contra E omnium mentes fortiter recusavit implere et stare promissis, dicens non se deserturum Dei viventis Ecclesiam, Petrique navem, quam in tantis fluctibus susceperat gubernandam. Quocirca prædicti Domini Duces, ipso insalutato, Avenione discesserunt, angulari nihilominus lapillo Cœlestinorum monasterii fundamentis imposito; quæ omnia denuo dictum negotium impediere. Eo ipso anno MCCCXCV, Joannes de Luxemburgo, Comes Cupersani, ultima voluntate statuit, corpus suum sepeliri prope bustum B. P. de Luxemburgo, fratris sui, et pro sacello in ejus honorem construendo, ibique Missis perpetuo celebrandis, mille uncias auri legavit: quæ quidem summa anno MCDIV, ad VI mille libras fuit æstimata, nec tamen soluta nisi anno MCDXIV, diversis solutionibus ex sententia magistrorum libellorum supplicum. Quare non fuit tam cito prædictum sacellum inchoatum. *Subdit Collector sequentes conatus pro negotio canonizationis promovendo.*

negotium hoc retardant.

Promovent Avenionenses,

25 Anno vero MCDXVII Guido de Boscagio, Avenionensis Episcopus, ad requisitionem Reverendissimi Patris Andreæ de Borvilla, Cœlestinorum Avenionensium Procuratoris, viso et lecto processu, facto pro canonizatione præfati B. P. de Luxem- F burgo, Joannem Antherium, Franciscum Bertrandi, Joannem de Comis, et Andream de Villaribus, libelliones commisit pro apographo, ex dicto processu extrahendo, quod prædictus Reverendus Pater Procurator, jussu ejusdem Episcopi, et de consensu monasterii præfati, Constantiam detulit, illudque magna cun reverentia et humillima supplicatione cum litteris consulum civitatis Avenionensis, Martino V, summo Pontifici præsentavit, ut Petrum de Luxemburgo Sanctorum numero vellet adscribere. Quod item Avenionenses consules, per litteras suas humillime supplicabant, et ab eodem summo Pontifice Cardinalem Cenomanensem et Antonium de Castro, tunc prope ipsum agentes, aliis litteris sibi oratores associaverant. Verum omnium oratorum præcipuus extitit pro secunda vice Francorum Rex Christianissimus Carolus VI, qui cum intellexisset Martinum V delegasse quosdam ex sacro Cardinalium collegio ad dicti negotii inquisitionem, toto cordis affectu pro ipso accelerando rogavit; ut melius ipsius supplicatione hic inserta constabit.

et Carolus VI rex Franciæ.

26 Beatissime Pater, attentius circa ea, nostra versatur regia sollicitudo, quæ ad Dei Religionem

et

A et sanctæ Sedis Apostolicæ decus et exaltationem diriguntur. Cum itaque, prout accepimus, carissimi et speciales amici Hispaniæ, Venetiarum, et Cameracensis Cardinales ad processus et agenda respectu canonizationis gloriosi corporis sancti Petri de Luxemburgo, quondam sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, ac Regia prole geniti, juxta certarum litterarum tenorem a præfata Sede Apostolica delegati et commissi, ad quorum exquisitionem prænominati Cardinales, distantia locorum, in quibus resident, itinerumque prolixitate, et aliis obstantibus, vix convenire valentes, hactenus in ea re minime processerunt, nec est verisimile per eosdem negotium nostrum prædictis ex causis infra breve tempus perfici posse, prout optamus; Vestram Sanctitatem sincero cordis affectu deprecamur, quatenus antedictorum delegatorum loco carissimos et fideles nostros Saluciarum, Vivariensem, et Cameracensem Cardinales, ac Avenionensem Episcopum (qui super præmissis facilius ad invicem convenire poterunt, et rem celerius pertractare) seu tres aut duos ex his subrogare, et totum negotium in statu, in quo est, eisdem de novo committere terminandum velit et dignetur Sanctitas vestra memorata, quam prospere conservare dignetur Altissimus ad felix regimen Ecclesiæ suæ sanctæ. Sriptum Parisiis anno MCDXVIII.

B

CAPUT III.

Litteræ Universitatis Parisiensis, commissiones Martini PP. V; Episcopi Avenionensis, Cardinalis Cameracensis, et aliorum supplicationes pro eadem canonizatione.

Litteræ

Quam ferventia fuerint ad promovendam Beati nostri canonizationnem studia, quam lapsu temporis non diminuti, nedum prætermissi conatus, planum fit ex instrumentis sequentibus : ac primo quidem ex litteris Rectoris atque Academiæ Parisiensis, hæc super re ad Martinum V, cuidam Cardinali directis. Reverendissime Pater : Nos pia ac religiosa consideratione inducti, sanctissimo Domino nostro Papæ scribimus litteras, istum tenorem continentes. Non decet, Beatissime Pater, lucernam sub modio tegi, quam Dominus vult super candelabrum collocari, ut omnibus, qui in domo Dei sunt, luceat, in cujus C lumine suos dirigant gressus : unde ob hoc, divina dispensatione, Sanctorum cum Deo feliciter regnantium, qui bonorum nostrorum nullatenus egent, gloria mortalibus innotescit, et divinitus ostensis datur miraculis clarescere, ut in hac mortali vita peregrinantium semitam ad se convertant, eisdem continuis suffragentur auxiliis, et tandem ad eam, qua fruuntur, æternam pacem provehant. Unde, Reverendissime Pater, sanctissimi patres et catholica Ecclesia illos ab olim decrevit digno venerari cultu, quos dignatio divina evidentibus indiciis, cœlestibus honoribus cumulatos patefecit. Ex multis autem annis nobilis quondam genere, ex illustri Imperatorum atque Regum prosapia, celebris habita est, sed ex vita sancti Petri de Luxemburgo, quondam Cardinalis, amplius celebrari cœpta est, quæ nisi claris ac evidentibus miraculis primum initiata ac demum usque ad hos dies longe lateque dilatata foret, signis sequentibus, primis æquiparatis, ex vulgari levitate ortum habuisse, suspicari poterat.

Rectoris et Universitatis;

28 Nunc vero beatissime Pater, tot numero et tam claris dedit ipsum, ut fertur, Altissimus clarescere miraculis, ut ipsius per universum divulgatum sit nomen, nec angustari adeo valet, nec tegi silentio, ut minus quaquaversum erumpat, et ob D hoc Franciæ Dominus noster, Illustrissimus etiam Princeps, Dux Burgundiæ, pia ac devota in Deum excitati devotione, humiles Sanctitati vestræ porrigunt supplicationes, quatenus ad ipsius, ad quam ipsum sua gloriosa opera vocant, sublimationem vestræ pastoralis solicitudinis aliquam vicem velitis impertiri; quæ quidem, Beatissime Pater, V. S. facilitatem tanto benignius speramus pariter et cum omni humilitate supplicamus exaudire, quanto rem sanctiorem, Deo placentiorem, Ecclesiæ militanti favorabiliorem credimus, quæ ut sancte, canonice, et juxta ecclesiasticas ordinationes fiant, placeat V. S. ad hoc salubre inchoandum, condendum et fine debito implendum opus, tres aut quatuor ex Reverendissimis Cardinalibus, citra montes nunc agentibus, quos scientiores, sanctiores, et doctiores duxerit V. S., committere, et si placet Reverendissimos Dominos Vivariensem, de Salutiis, et Cameracensem Cardinales, et Episcopum Avenionensem, in cujus non solum diœcesi, sed Cathedrali civitate omnia Dei opera ad manifestationem prædicti sancti Cardinalis facta prædicantur, ut sub vestræ felicis administrationis cursu Ecclesia militans, unum in cœlo gaudeat se novum habere patronum, cujus meritis et orationibus divina majestas inclinata vestram Beatitudinem æterna post hanc vitam donet beatitudine. Scriptum, etc.

EX MSS. AVENION.

E

29. Et quia R. P. hic de re agitur, Deo grata, in quo Sancti sui gloriantur, Ecclesiæ militanti in spiritualem pariter et temporalem successum proventura, vestram religiosam, honestam ac piam occupationem exigente, V. R. P., illo quo possumus affectu, supplicamus, quatemus vestrum subsidium huic operi, ad finem optatum producendo, impendere dignemini, pro quo et aliis V. R. P. meritis præmium a Deo tandem assequimini perpetuum. Scriptum Parisiis in nostra congregatione generali apud sanctum Mathurinum, solemniter celebrata die XVIII mensis Decembris. Vestri humiles oratores, Rector et universitas studii Parisiensis, *sic signati. Prosequitur Collector.* Martinus igitur V, summus Pontifex, supplicationibus præfatis libentissime annuens, tres ad id negotium Cardinales commisit, Petrum nempe Episcopum Sabinensem, Joannem tituli S. Sixti, et Petrum sancti Chrysogoni, S. R. E. presbyteros Cardinales, quorum medius Joannes rem faciendam suscepit. *Qualem vero Bullam ediderit Martinus V in favorem sæpe dictæ canonizationis paucis accipe :* F

Parisiensis.

30 Martinus Episcopus, servus servorum Dei, Venerabili fratri Petro Episcopo Sabinensi, et dilectis filiis, Joanni tituli S. Sixti, ac Petro tituli S. Chrysogoni, presbyteris Cardinalibus, salutem et Apostolicam Benedictionem. Pater misericordiarum, conditor humani generis et Redemptor, ad salutem hominum pia semper miseratione prospiciens, de solitæ pietatis beneficiis, ministris suis, in studio hujus vitæ currentibus, sic largiflue nonnumquam gratiæ suæ dona diffundit, sicque ipsos in benedictionibus dulcedinis prævenit, quod ipsi mundialibus abdicatis illecebris, piis et virtuosis operibus intendentes, non solum post devictum triumphatumque mundum, immarcessibile bravium in patria accipiunt, sed etiam ante et post felicem eorum obitum miraculorum coruscatione clarescunt.

Bulla commissionis,

31 Unde nimium exultans mater Ecclesia, ut debite honorentur in terris, partem suæ solicitudinis, prout expedit, interponit; ex his namque fidelibus augetur devotio et rectitudo Christianæ fidei comprobatur. Nuper siquidem pro parte carissimi in Christo filii nostri Caroli, Regis Francorum illustris, coram nobis et vobis, fratres Episcopi et filii, presbyteri

A byteri Cardinales, et aliis fratribus nostris, in consistorio fuerit propositum, quod recolendæ memoriæ Petrus de Luxemburgo, in obedientia quondam Clementis VII, in sua obedientia nuncupati, sancti Georgii ad Velum aureum Diaconus Cardinalis, a teneris annis petram Christum studuit imitari, exterius candore niveo renitescens per carnis angelicam puritatem, et interno rubore aureo incalescens per divini amoris ardentissimam caritatem; quodque ad ejus tumulum variis detenti languoribus receperunt hactenus, et continuo recipiunt sanitatem, ac alias ipsum divina clementia multis et magnis miraculis clarificare non cessat.

EX MSS. AVENION.

32 Quare idem Rex per ejus Ambasciatores nobis supplicavit humiliter, ut ad canonizationem dicti Petri procedere dignaremur. Verum cum non deceat illum in terris sine veneratione relinqui, quem sancta conversatio et miracula Sanctum clamant; considerantes tamen, quod sancta Romana Ecclesia propositum in tanto fidei negotio, ubi videlicet de re tam ardua quæritur, cum magna consuevit maturitate procedere, circumspectioni vestræ, de qua in iis et aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta committimus, quatenus vos vel duo vestrum de vita et conversatione dicti Petri, ac hujufmodi miraculis ceterisque circumstantiis hujusmodi negotium spectantibus, inquiratis, auctoritate nostra veritatem, vosque diligentius informetis, et quæ per inquisitionem et informationem hujusmodi inveneritis, fideliter nobis referre curetis, ut per hoc sufficienter instructi, in ipso negotio, quod Deo gratum fuerit, ejus nobis assistente clementia, juxta nostri officii debitum, exequi valeamus. Ceterum, si personaliter circa examinationem testium, quos in eodem negotio produci continget, vacare commode non possitis, volumus, quod examinationem hujusmodi, in Romana curia et extra eamdem, faciendam, locorum Diœcesanorum [Ordinariis] aut eorum officialibus seu in spiritualibus Vicariis, vel aliis personis idoneis committere valeatis; super quo vobis concedimus potestatem. Datum Constantiæ, VIII Idus Maji, pontificatus nostri anno primo. P. de Callio, *sic signatus. Sequebantur hic litteræ Episcopi Avenionensis, quibus committitur scribis et tabellionibus excribendus processus canonizationis; quas produximus num.* 276 ; *adeoque iis omissis, progredimur ad commissionem Cardinalis Cameracensis pro examinatione testium.*

Martini V,

B

C

ac Cardinalis Cameracensis,

33 Petrus, miseratione divina tituli sancti Chrysogoni, S. R. E. presbyter Cardinalis, Cameracensis vulgariter nuncupatus, Reverendis in Christo Patribus Dominis Avenionensi, Parisiensi et Gebennensi Episcopis, eorumque et cujuslibet ipsorum Vicariis et Officialibus, et eorum loca tenentibus; nec non venerabilibus, viris Decano sancti Petri, et Præposito sancti Desiderii Avenionensium ecclesiarum collegiatarum, et eorum cuilibet, salutem. Noveritis, quod nuper sanctissimus in Christo Pater et Dominus D. Martinus, divina providentia Papa V, quasdam commissorias Apostolicas litteras, ejus vera bulla plumbea, cum chordula canabis impendenti, bullatas, Reverendissimis in Christo Patribus et Dominis, DD. Petro Episcopo Sabinensi et Joanni tituli sancti Sixti, presbytero, S. R. E. Cardinalibus atque nobis direxit, quarum tenor, sequitur et est talis.

34 Martinus Episcopus, servus servorum Dei. Venerabili fratri, Petro Episcopo Sabinensi et dilectis filiis Joanni tituli sancti Sixti ac Petro tituli sancti Chrysogoni presbyteris Cardinalibus salutem et Apostolicam benedictionem. Pater misericordiarum *etc., ut supra, num.* 30. Verum cum nos, Petrus Cameracensis Cardinalis præfatus et dicti nostri collegæ, necnon Reverendissimus in Christo Pater D et Dominus, D. Petrus, miseratione divina sanctæ Mariæ in Dominica, S. R. E. Diaconus Cardinalis Venetiarum, Junior vulgariter nuncupatus, loco præfati Domini Joannis tituli sancti Sixti Cardinalis, in remotis a Romana curia agentis, vivæ vocis oraculo per DD. nostrum Papam subrogatus, circa testium in dicto negotio producendorum examinationem vacare commode non possumus, pluribus aliis arduis negotiis præpediti : Vobis universis et singulis supradictis, quibus nostræ præsentes litteræ diriguntur, et vestrum cuilibet, in solidum circa hujusmodi testium extra Romanam curiam producendorum et examinandorum examinationem, de voluntate et consensu dictorum nostrorum collegarum, et subrogatis, juxta potestatem in dictis litteris Apostolicis, eis et nobis attributam, eorum et vices nostras committimus in hac parte, donec eas ad se duxerint, et nos duxerimus revocandas. Protestantes, quod si eos aut nos, commissione nostra hujusmodi quomodolibet uti contingeret, non intenderemus propterea commissionem nostram hujusmodi in aliquo revocare, nisi de revocatione ipsa specialem mentionem faceremus et expressissimam.

E

pro examinatione testium.

35 In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium, præsentes litteras, seu præsens publicum instrumentum, instante et requirente religioso viro, fratre Andrea de Borvilla, monacho et procuratore, ac nomine procuratorio Religiosorum virorum Prioris et Conventus monasterii fratrum Cœlestinorum de Luxemburgo Avenione, infra quorum septa corpus prædicti Domini Petri de Luxemburgo existit venerabiliter tumulatum, de iis unum et plura sibi dicto nomine instrumenta fieri petente per notarios infra scriptos; et eorum utrumque, etiam divisim fieri concessimus, et nostri sigilli fecimus appensione muniri. Datum et actum Avenione, in domo habitationis nostræ, die VI mensis Octobris, anno a Nativitate Domini MCDXVIII, Indictione undecima, cum eodem anno sumpta, Pontificatus prædicti Domini nostri Papæ anno primo, præsentibus Venerabili et circumspecto, atque discretis viris, Domino Joanne Hugoneti, in legibus licentiato, et Petro Milonis, clerico, ambobus de Metis, et testibus ad præmissa vocatis specialiter, et rogatis.

36 Et ego Arnulphus Logerii, presbyter canonicus F sancti Gaugerici Cameracensis, authoritatibus Apostolica et Imperiali notarius publicus, prædictæ commissioni, concessioni et declarationi, protestationi, omnibusque aliis et singulis supradictis et scriptis, dum sic per præfatum Reverendissimum Patrem, Dominum Cardinalem Cameracensem concederentur, committerentur et protestarentur, una cum magistro Francisco Bessonis, notario publico infrascripto et prænominatis testibus, præsens fui, eaque sic fieri vidi et audivi. Ideo huic præsenti commissioni de mandato D. Reverendissimi Patris, Domini Cardinalis me subscripsi, et signum meum in talibus fieri consuetum apposui in fidem et testimonium omnium et singulorem præmissorum requisitus et rogatus. Et ego Franciscus Bessonis, Viennensis diœcesis, habitator Avenionensis et clericus, publicus Apostolica et Imperiali authoritatibus notarius, qui de præmissis una cum prænominato magistro Arnulpho Logerii, eisdem authoritatibus notario, notam sumpsi, de qua præsentes litteras, seu præsens publicum instrumentum per alium fidelem, aliis occupatus negotiis extrahi, scribi, et grossari feci, et in hanc formam publicam redigi, hic scilicet, me manu propria subscribendo et signum meum solitum apponendo, in testimonium præmissorum

A sorum requisitus et rogatus. *Nunc argumentum libelli supplicis ad Martinum V PP. pro acceleratione sæpe dictæ canonizationis directi, subjicio.*

Supplicatio ad Martinum V.

37 Beatissime Pater, cum alias S. V. commisit Reverendis in Christo Patribus et Dominis, DD. Cardinalibus Cameracensi, Hispaniæ seu Oxomensi, Ragusino et Venetiarum Juveni, causam seu causas processus et examinis canonizationis Domini Petri de Luxemburgo, quondam Cardinalis, et impossibile vel saltem valde difficile et sumptuosum esset, dictos Dominos in unum congregari pro dicto processu complendo per patres prædictos, S. V. devote et humiliter supplicatur, quatenus, attenta materia, multum in populo catholico divulgata, ac operibus miraculosis quam multiplicibus, tam in vita quam morte, et post mortem publice factis, et quæ continuo fiunt, quorum veritas oculate perfectius et veracius super locum, quam alibi, examinari et fieri poterit, S. V. in civitate nostra Avenionensi RR. in Christo Patribus et Dominis D. Cardinalibus Ostiensi et Cameracensi, in prædicta civitate nunc commorantibus, eisdem adjuncto R. P. Domino Episcopo Avenionensi, dicti loci Ordinario, causam et causas prædictas committere misericorditer dignemini et B velitis, et ipsi Deum pro S. V. orabunt.

38 Carolus deinde VII, filius Caroli VI, Francorum Regis, Delphinatus Princeps, supplicationem summo Pontifici Martino V directam, iisdem verbis; quibus illa patris sui, conceptam misit eodem anno MCDXVIII. Quod et similiter fecit Burgundiarum Dux, Joannes, ex Belluaco, die IV Januarii MCDXIX, suamque supplicationem Joanni Roberto, Lingoniensi archidiacono, sibi a secretis, tunc Romæ agenti, aliis suis litteris commendatam habere voluit. *Quæ sic sonant :*

Supplicatio ducis Burgundionum;

39 Amice carissime, serenissimus Princeps, Dominus meus, Francorum Rex, per latorem præsentium punctualiter scribit sanctissimo Domino nostro Papæ, in modum qui sequitur. Beatissime Pater, attentius circa ea, nostra versatur Regia solicitudo, quæ ad Dei religionem et sanctæ Sedis Apostolicæ decus et exaltationem diriguntur. Cum itaque, *etc. ut supra num.* 26. Et quia negotium hujusmodi tam salubre, ad plenum cupimus totis animi viribus perduci effectum, Reverendissimam Paternitatem vestram, de qua fiduciam gerimus specialem, ardentissimo cordis affectu... nostrorum intuitu precamur, C pro præmisso subrogationis negotio vices vestras adeo interponere velitis, ut quam cito negotium ipsum expendiri valeat, et perfici; quæque grata nobis significamus, [ut precibus] ea posceremus, impleturus movit Deus, qui R. P. V. conservare dignetur cum felicibus ad vota successibus. Scriptum Belluaci die IV mensis Januarii. Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ, Artesiæ, et Burgundiæ, Joannes, *sic signatus. Et Paulo inferius.* N. Nyolle.

litteræ quibus significat,

40 Petrus miseratione divina sanctæ Mariæ in Domnica, S. R. E. Diaconus Cardinalis Venetiarum Junior vulgariter nuncupatus, universis et singulis præsentes litteras, seu præsens publicum instrumentum inspecturis, salutem in Domino, et præsentibus fidem indubiam adhibere. Noveritis, quod pridem sanctissimus in Christo Pater et Dominus noster, Dominus Martinus, divina providentia Papa V, ad supplicationem et instantiam serenissimi Principis et Domini Domini Caroli Regis Francorum illustris, per ejus ambasciatores solemnes sibi factas, Reverendissimis in Christo Patribus et Dominis, Dominis Petro Episcopo Sabinensi de Hispania, et Joanni tituli sancti Sixti Ragusini, ac Petro tituli sancti Chrysogoni Cameracensis, vulgariter nuncupatis, eadem miseratione presbyteris Cardinalibus, super negotio canonizationis recolendæ memoriæ Reverendissimi Patris, D. Petri de Luxemburgo, in obedientia quondam Clementis VII, sic in eadem obedientia nominati S. Georgii ad Velum aureum Diaconi Cardinalis, per suas litteras Apostolicas commisit et mandavit, prout et quemadmodum in eisdem litteris plenius continetur. Quarum tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis. Martinus Episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Petro, Episcopo Sabinensi et dilectis filiis Joanni tituli S. Sixti, et Petro tituli sancti Chrysogoni presbyteris Cardinalibus salutem et Apostolicam benedictionem. Pater misericordiarum, etc., *quæ habes num.* 30.

D *EX MSS. AVENION.*

Cardinalis Venetiarum,

41 Postmodum vero idem D. Joannes Ragusinus, unus commissariorum præfatorum, in Hungariæ et Bohemiæ regnis Apostolicæ Sedis legatus, de dicti Domini nostri Papæ mandato et licentia se a Romana curia absentavit. Quapropter idem Dominus noster Papa nos Petrum Diaconum Cardinalem Venetiarum, Juniorem nominatum, prædictum, loco ejusdem Domini Joannis Cardinalis absentis, hodie vivæ vocis oraculo subrogavit et deputavit, ac dictis Dominis, Petro Episcopo et Petro presbytero, Cardinalibus et commissariis adjunxit in hac parte, cum potestate plenaria, in hujusmodi negotio una cum E eisdem vel ipsorum altero procedendi, inquirendi, informandi et referendi, ac aliter faciendi in omnibus et per omnia juxta et secundum dictarum litterarum vim, formam et tenorem.

commissam sibi causam

42 De quibus quidem subrogatione, deputatione et adjunctione, vivæ vocis oraculo factis, ut præmittitur, notariis publicis, scribisque nostris infrascriptis, relationem more Romanæ Curiæ fecimus fidelem, in quorum omnium et singulorum fidem et testimonium præmissorum præsentes nostras litteras seu præsens publicum instrumentum per supplicationem religiosi viri fratris Andreæ de Borvilla presbyteri, monachi expresse professi et asserti procuratoris monasterii fratrum Cœlestinorum de Luxemburgo Avenione, in quo corpus prædicti quondam Reverendissimi Domini Petri de Luxemburgo Cardinalis existit, ut dicitur, venerabiliter inhumatum, exinde fieri et per notarios scribasque nostros prædictos infrascriptos et quemlibet ipsorum subscribi et publicari, sigillique nostri fecimus appensione muniri.

canonizationis.

43 Datum Gebennæ in domo residentiæ nostræ, sub anno a nativitate Domini MCDXVIII, Indictione F XI, die vero Veneris. XIX mensis Augusti, Pontificatus præfati SS. Domini nostri, Domini Martini Papæ V anno primo, præsentibus ibidem venerabilibus et religiosis ac circumspectis viris Domino Petro de Versaliis, in sacra pagina magistro, fratre Antonio Deraglii, Priore monasterii Bellarum vallium, Lugdunensis diœcesis, Domino Simone de Sala, licentiato in Decretis, illustris Principis Domini Ducis Sabaudiæ procuratore, Domino Joanne Ponceti, sacri collegii Romanorum Dominorum S. R. E. Cardinalium clerico, nec non Domino Dominico de Ponte presbytero et Theodorico de Usselis magistro in artibus, clerico Tullensis et Maguntinensis diœcesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter et rogatis. *Proximæ sunt in hac collectione Maleti. litteræ Cardinalis de Ursinis, in Francia Legati, ad Martinum V, et aliæ insuper ad Concilium Constantiense, ad maturandum negotium ejusdem beatificationis, datæ. Priores sic habent.*

Cardinalis de Ursinis ad Martinum V,

44 Sanctissime Pater et Domine noster, humili et subjectiva recommendatione præmissa, Christianissimus Princeps et Dominus meus Rex, habens factum canonizationis cordi, ut per litteram suam, cujus est copia interclusa, videre poterit S. V., me cordialiter requisivit, ut suis concordans affectibus, de

A de eodem facto vellem obnixius supplicare. Quare, Beatissime Pater, S. V. supplico, precibus quibus possum, ut secundum litteræ Regiæ continentiam, dictam materiam placeat expedire, opus nempe pium est, de hoc tantus et talis Rex supplicat, et mihi vestro minimo servitori singularem gratiam facietis. S. V. conservet Altissimus juxta vota. Datum in civitate Belluacensi, die IV Januarii, anno MCDXIX. S. V. humillimus servitor, Episcopus Alban. Cardinalis de Ursinis, Apostolicæ Sedis Legatus. *Posteriores autem litteræ ad Concilium Basileense, ita sunt exaratæ.*

EX MSS. AVENION.

45 Reverendissimi in Christo Patres, et Domini mei : post recommendationem, scribo SS. Domino nostro forma, præsentibus interclusa. Quare eisdem Reverendissimis Paternitatibus supplico, ut cum eodem instare velitis circa expeditionem tam celerem, quam efficacem, paratus vestris Reverendissimis Paternitatibus, in omnibus obedire mandatis. Datum in civitate Belluacensi, die IV mensis Januarii anno MCDXIX. Vestrarum Reverendarum Paternitatum servitor, Episcopus Albanensis, Cardinalis de Ursinis, Apostolicæ Sedis Legatus. *Ipsi quoque Consules Avenionenses suum erga solennes Beati honores* B *studium comprobarunt litteris ad Martinum V datis, in hæc verba :*

et Concilium Constantiense;

46 Beatissime Pater, et Domine, Domine Clementissime : post desideratissima pedum sacratissimorum oscula, humillimam commendationem, quam sub felici et optime augurato summo Apostolatu S. V. nobis jam pridem persuasimus, temporis plenitudinem advenisse, quo Reliquiæ divi Petri de Luxemburgo ex cinere, in quo diu quieverunt, suscitarentur ; scripsimus frequentius S. V. pro ipsius divi Petri sublimatione, et in præscitorum ab ipso optimo Deo, ab æterno Electorum catalogo, relatione ; et quo rem ipsam facilius assequeremur, operam devotissimæ creaturæ vestræ, Petri divina miseratione Cardinalis de Luxemburgo, qui ab ipsius divi Petri sanguine traxit originem, imploramus, cujus benignitas apud Sanctitatem Vestram ipsius Sancti, et nostram justissimam causam agere non est dedignata.

Consulum Avenionensium,

47 Et licet, Beatissime Pater et Domine, post tam præclari et illustrissimi Domini intercessiones, S. V. [factas,] etiam quantumcumque vehementes supplicationes in nullo prodesse videantur : scribimus tamen iterum pro præmissis ad ipsam Sancti- C tatem Vestram has nostras litteras, eamque humillime ac devotissime supplicamus, ut pro divini cultus incremento et hujus vestræ fidelissimæ civitatis, religiosissimæque domus fratrum Cœlestinorum, penes quos pignus sacratissimorum cinerum ipsius divi Petri conditur, consolatione, dignetur sua elementi pietate tam diu exoptatam et tam frequentibus desideriis petitam ipsius Sancti canonizationem benigne annuere. Erit enim fidei orthodoxæ decus nominis S. V. æterna memoria, et lætitia hujus vestræ fidelissimæ civitatis, quæ nisi jugi interventu ejusdem divi Petri, et præsentissima Creatoris misericordia servata fuisset, jam pridem in pulverem versa corruisset. Excitant enim nostros ad hæc animos, quod cineres et ipsius Sancti Reliquiæ jam tot annis delituerunt, ac crebra et aperta miracula, quæ per eum continue operatur Altissimus, qui Sanctitatem vestram diutissime felicem servet et faciat. Ex Avenione. *Aliæ eorumdem litteræ ad Cardinalem Cameracensem.*

ad Martinum] V,

48 Reverendissime Pater et Domine, Domine illustrissime humillimas commendationes. Nulla licet a nobis unquam vestræ Reverendissimæ Dominationi exhibita sint obsequia, non veremur tamen illam totiens nostris fatigare litteris. Qua in re, si culpa digni sumus, hoc effecit nostra ad divum Pe- D trum Luxemburgensem singularis devotio et suæ canonizationis immensa cupido, quam quidem canonizationem (unde immortales gratias habemus E. V. R. D., quæ ex ipsius divi Petri præclaro sanguine originem traxit) efficacissime apud S. D. N. prosequi dignata est, et recte quidem, cum propter fidei catholicæ amplitudinem, tum propter ipsius Sancti in florenti ætate et maximi honoris fastigio, admirabilem et incredibilem vitæ sanctimoniam, tum ob celebrem et inæstimabilem Patrum Cœlestinorum hujus apostolicæ civitatis, penes quos pignora vestri sanguinis humili loco delitescunt, devotionem et vitæ observantiam, supplicamus humillime E. V. R. D. pro sua magnanimitate in hac re pergat, nec etiam fatigari desistat, donec hujusmodi canonizationem annuerit Beatitudo S. D. N., ad quem, sub exemplo præsentibus incluso, etiam in præsentiarum scribimus, et quem, jubente Deo, canonizationem ipsius non ultra differre credimus. Quæ si his temporibus et interveniente E. V. R. D. fiat, ipsa ab omnibus felicissima judicabitur, et ipsius Sancti interventu facilis ad sedes æthereas patebit aditus ipsi V. R. D., cui nos et rem nostram devotissime commendamus, et quam Altissimus felicem diutissime conservet, ac E optatis adaugeat honorum incrementis. Ex Avenione.

et ad Cardinalem Cameracensem.

49 Quoad vero supplicationem pro præfata canonizatione, a Carolo VII, filio Caroli VI, Francorum Regis, tunc Delphinatus Principe ; de qua superius locuti sumus, sic ejus tenorem duximus adscribendum. *Exemplar ipsum, Gallico idiomate expressum, Latine sic reddo :* Sanctissime Pater, submisse me Sanctitati vestræ, et quanta possum contentione, commendo : quæ scire dignabitur, carissimam mihi ac dilectam cognatam, Domicellam de Luxemburgo, germanam sororem carissimi mei cognati, vita functi, piæ memoriæ Cardinalis de Luxemburgo, cui propitius sit Deus, mihi significasse, quod, postquam coram S. V., et in frequenti senatu, dum Constantiæ etiamnum degeret, exhibita publice Sibi fuisset quædam propositio, de gestis præclaris ac miraculis, quæ vulgo asseruntur patrata sæpenumero, obsecundante Domini nostri favore, per patrocinium, orationes, et interventum prædicti Cognati mei, vita functi ; atque ea de causa oblatus S. V. fuisset supplex aliquis libellus, ut procedi posset ad factum canonizationis ejus, visumque prædictæ vestræ F Sanctitati fuerit, id negotii committere tribus Cardinalibus, qui tum temporis apud S. V. erant, nimirum Cardinalibus Cameracensi, Hispano, ac Veneto ; quibus dedit Bullam ac facultatem, ut quæstionem instituant, tali negotio accommodatam.

Delphini Viennensis,

50 Id causæ fuit, quod prædicta Cognata mea (quæ ex toto pietatis affectu desiderat hoc negotium expediri, adeo ut tempore vitæ suæ ad factum canonizationis ejus procedatur, quod perquam studiosissime prosequi decrevit) gnara, non ita pridem negotium tractari in urbe Avenionensi, eo hanc ob causam Parisiis ipsa discesserit, sperans fore ut S. V. in ipso loco, aut satis prope, uti et ipsos Cardinales supra nominatos inveniret ; sed ubi ad locum pervenit, profectam jam diu S. V. comperit ultra Montes, dictosque Cardinales, memorato negotio abs Te præfectos, etiam abesse, et multo tempore alterum ab altero separatos. Venetus quippe comitem S. V. se junxerat ; Hispanus in patriam discesserat ; Cameracensis habitat Avenione. Et quandoquidem res foret magni moliminis illos simul congregare, negotium permansisse infectum, mansurumque porro imperfectum verosimiliter ab hoc tempore in longum tempus ; quin imo alium absque alio illic nihil rerum agere posse ; nisi a dicta Sanctitate vestra

Consanguinei

A vestra aliunde prospiceretur, quemadmodum prælicta mea Cognata scripsit mihi et significavit, summo studio a me contendens, uti hac super re ad S. V. litteras darem.

B. Petri. 51 Quapropter, Sanctissime Pater, ego, qui ob causas supra memoratas, et præsertim ob exaltationem et honorem matris nostræ S. Ecclesiæ, desidero vicissim ex magno cordis affectu, ut res illa brevi transigatur, attenta non vulgari celebritate, toto quaquaversum regno didita, sanctæ probæque vitæ cognati mei vita defuncti, expensis item origine, quam ducit a sanguine Domini *a* et meo, nec non libello supplici et intercessione prædictæ cognatæ meæ, quæ pro hac re tam impense laboravit; supplico quam possum studiosissime ac contendo, ut negotium, quod supradictis Cardinalibus commiserat S. V. pro ejusdem expeditione, et mei gratia, rursus ab integro committere placeat tribus Cardinalibus, qui et jam præsentes adsunt, et aderunt imposterum, nimirum Cardinalibus Vivariensi, Saluciarum, et Cameracensi, nec non Episcopo Avenionensi. Quod si ita casus ferret, ut convocari simul omnes haud possent; tantum potestatis habeant duo, ut illi causæ vacent, quantum quatuor. Atque hac super B re S. V. concedere benigne bullas suas ne gravetur, in casu requisitas, sine ulla mora; cum mihi videatur petitio rationi admodum consona: et rem, longe gratissimam mihi præstiterit. Sanctissime Pater, oro Filium Dei benedictum, ut in sanctam suam tutelam B. V. recipiat, sospitemque et longam vitam largiatur. Scriptum Romorentino die IX Novembris. Humilis, et S. V. devotus famulus, Delphinus Viennensis agri. *Signatum* Carolus, *et inferius* Picart M. C.

Aliæ ejusdem litteræ. 52 *Litteras quoque dictus Princeps scripsit ad Joannem Turronium, suum in Curia Romana oratorem, quas e Gallico rursum Latinas facio:* Care et perdilecte. Litteras damus ad sanctissimum Dominum nostrum Pontificem maximum, tenoris sequentis: Sanctissime Pater; submisse Sanctitati vestræ, et quanta possum contentione, me commendo, quæ scire dignabitur, carissimam mihi ac dilectam cognatam, Domicellam de Luxemburgo, germanam sororem carissimi cognati mei bonæ memoriæ, Petri de Luxemburgo etc. prout scriptum est supra, usque ad finem epistolæ. Volumus, et tibi, quanto possumus, affectu aliisque mandamus, ut, quoniam C dictas litteras destinamus prædicto Sanctissimo Domino nostro, et sacri Collegii Cardinalibus, quibus pariter scribimus, illud negotium, quod cordi admodum habemus, ita promoveas apud ipsos et matures, ut impigra tua sedulitate, sortiri queat plenum suum effectum, qualem desideramus: et summa nos affeceris voluptate. Care et perdilecte, Dominus noster te sospitet. Datum Romorentino hac die IX Novembris. *Supra est scriptum.* Ex parte Delphini Viennensis agri, Ducis Bituricensis Torinnensis, et Comitis Pictaviensis, *et infra signatum* Carolus, *et inferius* Picart M. C. *Utrique epistolæ appositum erat sigillum in cera rubra cum insignibus concellatis Franciæ et Delphinatus. Tum pergit Collector.* Verum, ut superius diximus R. P. Andreas de Borvilla, PP. Cœlestinorum Procurator, jussu Reverendissimi Episcopi Avenionensis, extracto processu præfatæ canonizationis, Constantiam petiit, ad Martinum V deputatus, pro dicto negotio accelerando, nomine d. monasterii Cœlestinorum Avenione. Ejusdem commissionis litteras hic duximus inserendas. *De quibus cap. sequenti.*

D

ANNOTATA.

EX MSS. AVENION.

a *In apographo Gallico erat,* Monsieur; *quo solet designari frater Regis Galliæ.*

CAPUT IV.

Deputatio Cœlestinorum Avenionensium, annisus Caroli VI, canonizatio cur retardata, acta Concilii Basileensis in ejusdem favorem.

Deputatio Cœlestinorum Avenionensium Cœlestini Avenionenses, *pro sua, qua in opere canonizationis sæpe dictæ promovendo, cupiditate flagrabant, deputarunt Procuratorem ad Martinum V, his litteris instructum.* Universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, humilis Prior et Conventus monasterii fratrum Cœlestinorum de Luxemburgo Avenione, Ordinis S. Benedicti secundum instituta B. Petri Confessoris, Cœlestini Papæ V viventes, ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentes, salutem in eo, qui est omnium vera salus ac devotarum orationum suffragia, nec non præsentibus indubitatam fidem adhibere. E Notum vobis facimus tenore præsentium, quod nos misimus, et mittimus apud sanctam Sedem Apostolicam, carissimum fratrem nostrum in Christo, fratrem Andream de Borvilla, presbyterum monachum expresse professum ordinis nostri atque procuratorem seu syndicum dicti monasterii, latorem præsentium, una cum processibus, libris et scripturis, habitis desuper, et pro canonizatione facienda sanctæ memoriæ Petri de Luxemburgo S. Georgii ad Velum aureum S. R. E. Diaconi Cardinalis (cujus corpus extitit infra septa dicti nostri monasterii venerabiliter tumulatum. In quo quidem loco, et etiam in multis aliis mundi partibus, ejus piis precibus et meritis, ut pie creditur, Altissimus continue multa et crebra operatur miracula) ad prosequendum canonizationem eamdem, et plura alia negotia, nos et dictum monasterium concernentia et tangentia, de quibus idem frater Andreas est plene informatus; in quo etiam, tamquam ab experto, confidimus.

54 Quapropter humiliter et devote, quantum in Domino possumus, vos Christi fideles, rogamus, *ad Martinum V* vobis etiam humiliter supplicamus, quatenus amore F Dei, et intuitu pietatis ac religionis contemplatione que ipsius B. Petri Cardinalis dignissimi, eumdem fratrem Andream, portitorem præsentium una cum ejus famulis, servitoribus et comitatu, specialiter habeatis recommissum, ipsumque dirigatis fideliter in omnibus agendis, et sibi præbeatis auxilium, consilium et favorem, tam eundo ad dictam Romanam Curiam, ac ibi stando, ipsamque insequendo, quam etiam redeundo: sibique vero catholico, et nullius excommunicationis sententiæ nexibus irretito seu innodato, sed in fidelium communione existenti, Sacramenta ecclesiastica, si et prout, et quantum opus fuerit, caritative ac devote salubriter ministretis, toties quoties fueritis requisiti, seu aliquis vestrum fuerit requisitus, prout ad vestrum singulos pertinebit atque spectabit; ipsaque sacramenta dicto fratri Andreæ vobis ministrandi, sibique a vestrum quolibet recipiendi, prout opus fuerit licentiam specialem atque tenore præsentium facultatem concedimus; nobis enim reputabimus impensum fore, quidquid sibi impensum fuerit, tam spiritualiter, quam etiam corporaliter, sive factum. Et præter divinæ retributionis præmium, quod exinde habebitis vos, loco et tempore opportunis, si, et cum requisiti fuerimus, vel opus fuerit, pro beneficiis,

A ficiis, eidem fratri Andreæ latori, sic impendendis et impensis, pro tempore similia vel majora, auxiliante Domino, vobis impendemus. Datum Avenione in præfato monasterio Avenionensi, in capitulo dicti Conventus, propter hæc et alia celebrato : sub etiam testimonio sigillorum nostrorum Prioris et Conventus prædictorum, die XI mensis Februarii anno a Nativitate Domini MCDXVIII, Indictione XI, Pontificatus SS. in Christo Patris et Domini nostri, Domini Martini, divina providentia Papæ V, anno primo. *Subjungit Maletus.*

EX MSS. AVENION.

Annisus Caroli VI.

55 Sed Carolus VI, erga cognatum suum, munus non adhuc plene suum præstitisse ratus, magistro Joanni Trotto, in sacro Romanorum senatu res suas procuranti, ut huic negotio solerter invigilaret, in mandatis dedit per litteras suas, Pontis-serræ datas anno MCDXVIII, die XXVIII Decemb. Martinus V, summus Pontifex, prædictis supplicationibus motus, cum, ut superius diximus, tres ad id negotium Cardinales præfatos nominasset, et commisisset, res tamen, veluti clavo appensa, permansit, ob cessationem Concilii Constantiensis, et discessum summi Pontificis, licet iterum Rex Franciæ oratori suo, apud ipsum Pontificem agenti, rem commisisset, ut B superius scripsimus, quia Papa animum divertit ad Galliæ regni seditiones componendas inter Delphinum et Ducem Burgundiæ Joannem, quibus ita studuit per oratores suos Cardinales, ad id Parisios missos, ut pax inter utrumque sancita fuerit, licet rem infectam scribat Monstreletus.

Cur dilata canonizatio.

56 Verum, ob horrendam stragem, quam Burgundiones Parisiis eodem anno fecerunt cum tanta rabie ac furore, ut vivos, ex fenestris præcipitatos, ceteri gladiis et lanceis exciperent; exanguia cadavera Comestabilis, Cancellarii, Episcopi Silvanectensis, aliorumque nobilium, uncis impacta, per urbem trahentes, corrigias ex eorum pelle divulsas componerent, omniumque cadavera plaustris et carris extra urbem delata expositaque feris, in profluentem deinde ejicerent, ut pisces saginarentur. Rex vero miserabilis, equo impositus circumductus fuit per urbem, et Delphinus e lecto nudus Melodunum se recipere est coactus ; pax superius sancita, interrupta fuit. Unde contigit, ut Delphinus Burgundionum Ducem, Joannem, morte occumbere fecerit anno MCDXIX, sub spe novæ pacis ineundæ, ut fusius in historia Ludovici, Ducis Aurelianensis, scribemus. Philippus deinde Burgundiæ Dux, necis C paternæ memor Regem ac Reginam Franciæ, una cum regno, Anglis tradidit; et sic factum est, ut Carolus VI, Rex Franciæ, Delphinus, et Dux Burgundiæ, canonizationis B. Petri de Luxemburgo præcipui zelatores, animum ad bella divertentes, sicut et Martinus Papa, rem ad finem perfectum minime perduxerint. Sacellum nihilominibus in honorem B. Petri de Luxemburgo sumptibus Joannis Galeaci, Ducis olim Mediolanensis, et Domini Montis gaudii militis et baronis imperii, ædificatum fuit anno MCDXXI.

Occasione insignis miraculi

57 Canonizatio B. Petri, quam bellorum turbines interruperant, dum plurima interim ejus miracula, quæ quotidie patrabantur, omnium animos in admirationem convertunt, de novo requisita, summum Pontificem et Reges veluti a sommo excitavit; et Deus, volens Sanctum suum illustrioribus miraculis celebrari, miraculum maximum et inauditum fieri permisit, anno MCCCCXXXII. *Quod vide descriptum in vita Albiana num.* 43 ; *atque adeo pluribus ex Maleto ; hic parcimus transcribere; inchoatum historiæ collectionis filum cum ipso prosequi volentes.*

58 Quare pro tertia vice, anno scilicet MCDXXXIII, Indictione XIII, die vero XVII mensis Julii, Pontificatus SS. in Christo Patris ac Domini nostri, Domini Eugenii, divina providentia Papæ IV, anno IV, D Concilium Basileense inchoatum ab anno MCDXXXI, B. Petri canonizationem faciendam suscepit coram Reverendissimis DD. Rothomagensi, Bononiensi ac Placentino, S. R. E. Cardinalibus, Alexandrino et Antiocheno Patriarchis ; Aurelianensi, Ratisponensi, Nivernensi Episcopis ; Vercelliacensi et Cisterciensi Abbatibus, ceterisque Dominis et magistris, sacrum Basileense Concilium facientibus ac repræsentantibus, in eorum congregatione præsidente Reverendissimo in Christo Patre, D. Juliano Cesarino, tituli sancti Angeli Diacono Cardinali, in Germania Sedis Apostolicæ legato, in publici libellionis testiumque infrascriptorum, ad hoc specialiter vocatorum et congregatorum præsentia, nam post nonnullos plures actus, in dicta generali congregatione agitatos, prodiit in medium Reverendus in Christo Pater Dominus Joannes Abbas Cisterciensis, sacræ theologiæ Professor, factaque per eum notabili collatione super eo themate, mirabilis Deus in Sanctis suis, etc. in favorem recolendæ memoriæ B. Petri a Luxemburgo, olim S. R. E. Cardinalis, requisivit, quatenus sacrum Concilium committere dignaretur aliquibus ex Dominis, Dominis Cardinalibus, aliisque sacri Concilii prælatis, qui de ipsius E Concilii authoritate, processus alios, authoritate Constantiensis Concilii factos, super prædicta canonizatione videant et examinent, ad referendum. Qua quidem requisitione per d. D. Abbatem facta, habitaque matura deliberatione super ea per Reverendissimos DD. sacri Concilii Patres ac Præsides, placuit sacro Concilio, quod hæc petitio latius digerenda, sacris remitteretur deputationibus, prout per D. Eminentissimum Concilii Cardinalem Præsidem, ex ejus authoritate fuit remissa.

negotium canonizationis resumptum,

deputati Cardinales.

59 Ideoque die Jovis, penultima mensis Julii ejusdem anni MCCCCXXXIII, facta pro deputandis, ad dd. processus examinandos congregatione, placuit dari deputatos pro omnibus agendis Concilii deputatione. Quamobrem fuerunt deputati Eminentissimus D. Cardinalis tituli S. Eustachii, et Patriarcha Alexandrinus, qui una cum deputandis per alias deputationes, hujusmodi processus viderent, examinarent, et in congregatione generali referrent. Eadem die, in sacra deputatione deputati fuerunt, Eminentissimus D. Cardinalis legatus, Eminentissimus etiam Placentinus Cardinalis, D. Patriarcha Antiochenus, Alexandrinus itidem Patriarcha, Bononiensis Episcopus ac Ratisponensis et Aurelianensis Episcopi. F

Concilii Basileensis

60 Die Veneris, ultima Julii anni MCDXXXIII, in generali congregatione, ubi supra, more solito et coram præfatis Dominis, sacrum Basileense Concilium facientibus, et repræsentantibus, post nonnullos plures actus, in eadem congregatione generali agitatos, lecta sunt concordata dominorum duodecim, inter quæ scriptum infra hujus tenoris : Concordant omnes deputationes, quod de qualibet deputatione dentur deputati, qui processus alios super canonizatione B. Petri de Luxemburgo factos, per nonnulos authoritate sacri Concilii Constantiensis, videant et examinent et referant. Et pro deputatione partis fuerunt deputati Reverendissimi DD. Alfonsus S. R. E. tituli S. Eustachii, Diaconus Cardinalis, et Vitalis, Patriarcha Alexandrinus. Pro deputatione fidei, Reverendissimi DD. Antonius, Ostiensis Cardinalis Bononiensis, et Joannes tituli S. Petri ad Vincula Cardinalis. Pro deputatione de communibus, Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Julianus, tituli sancti Angeli, Diaconus Cardinalis, in Germania, S. Sedis Apostolicæ legatus, et Pater D. Joannes Episcopus Nivernensis. Pro deputatione de Reformatorio, Reverendissimus

in

A in Christo Pater, D. Branda, Episcopus Portuensis, S. R. E. Cardinalis Placentinus vulgariter nuncupatus, et Reverendissimus in Christo Pater, D. Joannes Patriarcha Antiochenus. Pro deputatione vero de fide, ultra prædictos adjunxit Reverendos Patres DD. Joannem et Conradum Aurelianensem et Ratisponensem Episcopos. Ita concordarunt Domini duodecim, die Jovis, penultima Julii, anni prædicti; quibus quidem concordatis, sicut præfertur, et lectis, Reverendissimus Dominus Legatus, præsidens in eadem congregatione, nomine et authoritate sacri Concilii more solito, juxta concordata Dominorum duodecim et deliberationes sacrarum deputationum, concludendum duxit pariter et conclusit, prout sequitur.

61 Sacrosancta Generalis Synodus Basileensis, in spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, Juliano sancti Angeli Diacono Apostolicæ Sedis Legato, Antonio Ostiensi, Brandæ Portuensi Episcopis, Joanni sancti Petri ad vincula presbytero, Alphonso sancti Eustachii Diacono, S. R. E. Cardinalibus: et Vitali Alexandrino, Joanni Antiocheno Patriarchis, nec non venerabilibus Joanni Aurelianensi, Joanni Nivernensi, et Conrado Ratisponensi Episcopis, Basileæ constitutis, salutem et omnipotentis Dei Benedictionem. Ut corda fidelium in sui amorem Rex cœlestis accendat, et incredulos convertat ad fidem, Sanctos suos miraculis magnificavit gloriosis; devotiores enim fideles ipsi redduntur Altissimo, dum vident electos ipsius, post exitum hujus vitæ felicem, virtutibus constare; ac reliqui eum sequi desiderant, cum se sequentibus æterna præmia largiatur. Sane dignas Domino gratias censemus referendas, quod sicut recepimus felicis memoriæ Petrum de Luxemburgo, generis nobilitate præclarum, olim ejusdem Ecclesiæ Cardinalem, cum pie vixisset in hoc seculo, universaliter docendo verbis et exemplis, tandem præsentis vitæ cursu feliciter consummato, multis miraculis Omnipotens, in Sanctis suis mirabilis, decoravit.

litteræ

62 Super quibus et veritate et circumstantiis eorumdem, felicis recordationis Clemens Papa VII, in sua obedientia nuncupatus, per nonnullos commissarios, ad hoc specialiter deputatos, exactissime desuper habitis processibus, informationem fieri demandavit, qui, ipsius Clementis superveniente obitu, C ad debitum non ducebantur effectum, et ad hoc commissio generalis in concilio Constantiensi subsecuta est. Unde cum non deceat eum apud homines sine veneratione relinqui, quem merita et miracula Sanctum ostendunt, nobis fuit humiliter supplicatum, ut ipsum adscribere Sanctorum catalogo (ut sic condignis laudibus extollatur in terris, quem Altissimus, ut creditur, jam sublimavit in cœlis) curaremus. Quia vero nobis non constat sufficienter de præmissis, discretionibus vestris, de quibus plenariam in Domino fiduciam gerimus, per hæc scripta committimus et mandamus, quatenus processibus de mandato ipsius Clementis Papæ, etc. et in Concilio Constantiensi, ut præfertur, ante dicto et aliter qualitercumque desuper habitis, aliisque documentis ad materiam facientibus, per vos, seu duos aut tres ex vobis, diligenter recollectis examinatisque et continuatis alias de vita ipsius B. Petri, veritate signorum, operibus videlicet et miraculis, etiam per interrogatoria legitima, et ceteris opportunis circumstantiis, solicite inquirentes, collatione inter vos habita, quæ inveneritis, nobis fideliter, si sacrum concilium adhuc tenere, sedere, durare contingat, alioquin Sedi Apostolicæ, plenarie referre studeatis. Datum Basileæ anno MCDXXXIII, XI Kalendas Augusti. *Hactenus litteræ Concilii Basileensis.*

in favorem canonizationis,

63 Anno vero MCDXXXV, die X mensis Junii, in D generali Concilio præfato, ex duodecim deputatorum sententia Præsidens loco Domini Cardinalis sancti Eustachii, mortui in facto prædictæ canonizationis, suffecit Cardinalem Arelatensem, quo excepto, omnes alii totum illud negotium commiserant Illustrissimo Cardinali, a Fuxo, Avenionensi legato, et tunc temporis Insulæ sive Islæ, in comitatu Venaissino commoranti, propter pestem, quæ Avenionensem civitatem depopulabatur, ipsique sacrum Concilium, ut, statim atque litteras commissionis accepisset, diligentius in hoc incumberet, mandavit, sicut ex sequentibus patet.

EX MSS. AVENION.

64 Anno Domini MCDXXXV, die Veneris, XII Augusti in præfata congregatione, ut supra, præsidente Domino Reverendissimo Legato, et coram Reverendissimis Patribus et DD. Arelat. et de Columna, S. R. E. Cardinalibus; Antiocheno et Aquileæ Patriarchis; Lugdunensi et Bituricensi Archiepiscopis; Nivern. et Macon. Episcopis et aliis Dominis Magistris, sacrum Basileense Concilium facientibus et repræsentantibus, congregatis, surrexit in medium Reverendus Pater, D. Joannes Abbas Cisterciensis, Cabilonensis Diœcesis, assistentibus sibi venerabilibus et circumspectis viris, E D. Petro de Tullia, legum doctore, Archidiacono Lodovensi; et fratre Bartholomæo Rubei Cœlestino, professione Avenionensi, et proposuit exponendo generaliter, quod dudum sacrum Concilium ad instantiam et humilem supplicationem ipsius Domini Abbatis, certos dederat deputatos, ad se informandum, de vita et sanctitate bonæ memoriæ Petri de Luxemburgo, olim S. R. E. Cardinalis ad referendum, eumdem canonizandi et Sanctorum catalogo adscribendi causa, sed propter defectum processuum, non potuerant ipsi Domini deputati ad hoc vacare. Quamobrem sacrum concilium Reverendissimo in Christo Patri et Domino D. Petro, Episcopo Albanensi, S. R. E. Cardinali, de Fuxo vulgariter nuncupato, scripsit et mandavit, ut ceteræ informationes et jura in civitate Avenionensi existentes et existentia, ad canonizationem dicti Petri de Luxemburgo facientes et facientia, opere suo recolligerentur, et recollecta sacrosanctæ Synodo prædictæ fideliter transmitterentur. Qui quidem Reverendissimus Cardinalis de Fuxo, volens, ut asserebat, mandatis ipsius sacri Concilii, uti tenebatur, obtemperare, diligenter fecit perquiri et investigari informationes et jura, ad hujusmodi canonizatio- F nem facientes et facientia; quæque reperire potuit, eidem sacrosancto Concilio per d. fratrem Bartholomæum Rubei fideliter transmisit, quas et quæ in ipsa sacra congregatione generali exhibuit pariter et produxit idem frater Bartholomæus. *Et sic habent :*

oratio coram Concilio,

65 Sacrosanctæ generali synodo Basileensi, in Spiritu sancto legitime congregatæ universalem Ecclesiam repræsentanti, ejusdem devotus filius Petrus, divina miseratione Episcopus Albanensis, S. R. E. Cardinalis, de Fuxo nuncupatus, in civitate Avenionensi, et comitatu Venaissino pro D. N. Papa Vicarius et Apostolicæ Sedis legatus, devotam reverentiam cum promptitudine ejus exequendi mandata. Pridem videlicet, quinta die mensis præsentis Julii, pro parte syndici Cœlestinorum civitatis Avenionensis in civitate Carpentoractensi fuerunt vestrarum Reverendissimarum Paternitatum et dominationum ex parte vestra mihi præsentatæ litteræ, per quas mihi mandabatur, ut nonnullæ informationes et jura in dicta civitate Avenionensi existentia, ad causam canonizationis bonæ memoriæ D. Petri de Luxemburgo, olim S. R. E. Cardinalis facientes et facientia, quibus eædem Reveren-

litteræ

A Reverendissimæ Paternitates, et Dominationes indigebant, opere meo recolligerentur, et recollecta eisdem Reverendissimis Paternitatibus et Dominationibus vestris transmitterentur, quibus quidem litteris per me cum ea, qua decuit reverentia, receptis : quia pro tunc vigebat et adhuc viget (pro dolor!) pestis in civitate Avenionensi, a qua tunc absens eram, prout sum, in propria persona intendere nequivi, sed egregio decretorum doctori, Domino Andreæ Sanctii Canonico et sacristæ Lombariensi, familiari meo, scientia, fide, probitate et legalitate in magnis et arduis experientiis comprobato, vices nostras in hac parte committendas duximus : qui quidem Andreas informationes et jura prædicta recollegit et recepit, eaque mihi clausa et sigillata misit, ac in negotio processit, ut in suis mihi directis litteris continetur.

EX MSS. AVENION.[1]

66 Litteris igitur ipsius Domini Andreæ una cum processibus, informationibus, et juribus præd. per me receptis, matura deliberatione recognitis, tandem in ea duobus voluminibus magnis et duobus quaternionibus, purpurea tela coopertis, ac desuper sigillo meo authentico clausis et sigillatis, per venerabilem Religiosum, Bartholomæum Rubei, ordinis Cœlestinorum, una cum præsentibus transmittenda duxi et transmitto, recepto prius ab eodem juramento ad sancta quatuor Evangelia Dei, præstitoque, de iis fideliter portandis vestrisque Reverendissimis Paternitatibus et Dominationibus exhibenda; paratus semper in iis et aliis, quæ vestræ Reverendæ Paternitates mihi committenda duxerint, totis affectibus obtemperare. Datum insulæ Venaissini, Cavallicensis Diœcesis die XXI Julii, anno incarnationis Dominicæ MCDXXXV, Pontificatus SS. in Christo Patris et Domini nostri, Domini Eugenii; divina providentia Papæ IV, anno quinto. *Deinceps prosequitur Maletus.*

eodem datæ.

CAPUT V.

Sedula variorum opera apud Concilium Basileense pro eadem canonizatione; exstructum Beato sacellum, bulla Beatificationis.

Præfatus igitur frater Bartholomæus Rubei Concilio prædicto exhibuit informationes, attestationes testium et cuncta alia jura, in prædictis duobus voluminibus et quaternis contenta et ligata, et sigillis clausa, ut supra retulimus, in quibus concilium prædictum vidit processum super hoc negotio peractum jussu Clementis VII, qui morte præventus et aliis de causis, supra relatis, non potuerat perficere, licet summopere voluerit, ut suorum ultimorum verborum prolatione satis compertum habetur. Item litteras Martini V commissionis, factæ tribus Cardinalibus, datæ apud Constantiam VIII Idus Maji, pontificatus ejusdem anno primo. Item commissionem per Petrum, tituli S. Chrysogoni Cardinalem, vulgo nuncupatum Cameracensem, factam Dominis, Avenionensi, Parisiensi et Gebennensi Episcopis et nonnullis aliis, in eadem commissione descriptis, datam Avenione MCDXVII, VI Idus Octobris, pontificatus ejusdem anno primo. Item cognitionem factam per Guidonem Episcopum Avenionensem quatuor libellionibus, pro exemplari extrahendo et processu originali canonizationis B. P. a Luxemburgo, Clementis VII jussu peracto, datam Avenione die XXIII Januarii MCDXVII. Item commissionem, factam a D. Præfacto Cardinali de Fuxo, Andreæ Sanctii de recipiendis juribus, informationibus ac documentis, negotium hujus canonizationis concernentibus, datam Carpentoracte die V Julii anno MCDXXXV, pontificatus Eugenii IV anno V; idem relationem, factam per Dominum Andream Sanctii super commissione sibi facta, datam Avenione in palatio Apostolico mense Julii anno, quo supra. Præterea omnes informationes, virtute commissionum prædictarum, legitime omnibus solemnitatibus observatis, peractas, quibus omnibus lectis, Gerardum Roussellly, alterum ex libellionibus prædicti Concilii Basileensis, Reverendus Pater Abbas Cisterciensis cum omni humilitate, reverentia et devotione supplicavit ac diligentius institit, quatenus ipsi Domini, in eadem generali congregatione ordinati, dignarentur ad hujusmodi canonizationem S. Petri de Luxemburgo procedere, Dominos alios in hac causa deputatos committendo, quatenus processus, informationes et jura hujusmodi diligentius examinarent et postea referrent in congregatione generali.

C *Bartholomæi Rubei*

D

68 Similiter Reverendissimus in Christo Pater et D. Archiepiscopus Lugdunensis, facta aliqua brevi oratione de meritis et sanctitate ipsius sancti Petri de Luxemburgo et miraculis, quæ Omnipotens ad intercessionem ipsius Sancti operatus est et operatur, nomine suo et aliorum oratorum serenissimorum DD. Regum et Principum, in eadem sacra congregatione generali existentium, supplicavit et requisivit. Similem etiam requisitionem et supplicationem, nomine suo et aliorum Oratorum almæ Universitatis Parisiensis, fecit venerabilis et circumspectus vir magister Dionysius Fabrenois, magister in theologia almæ Universitatis Parisiensis. Quibus quidem processibus, per Reverendissimum Cardinalem Legatum et Præsidentem receptis, ipse Reverendus Dominus, facta aliqua commendatione de meritis ipsius Sancti, exhortatus est, ut cras sacræ super hac materia deputationes velint deliberare, et rem cum magna gravitate et diligentia examinare ut eam in congregatione generali referrent. Tandem his peractis, præfatus Pater Bartholomæus Rubei, petentibus venerabilibus viris, D. Audemauro de Rossilione, et Hugone Berardi, prædicti concilii promotoribus, juravit in manibus præfati Cardinalis Præsidentis, se informationes, jura et monumenta hujusmodi fideliter et legaliter ac diligenter asportasse, juxta commissionem desuper sibi factam : de quibus omnibus factum fuit præsens instrumentum anno et die, quibus supra. Libelliones subscripti vocabantur, Thomas Chesneletii et Gerardus Rossely.

Concilium Basileense informat.

E

F

69 Anno MCDXXXV, die XIV Augusti, Cardinalis Legatus, præsidens nomine concilii, juxta facultatem sibi attributam, de novo deputavit pro prædicto processu examinando, et testibus super hac reproducendis, investigandis, Reverendissimos Patres, Dominum Prosperum de Columna Cardinalem, tres Episcopos, Abbatem Eboracensem et unum Præpositum. Pro fide vero Cardinalem tituli sanctæ Cæciliæ, Archiepiscopum Mediolanensem, Aurelianensem et Aquensem Episcopos. Pro testibus, Archiepiscopum Lugdunensem, Bituricensem et Nivernensem, cum hac clausula, quod quatuor aut quinque aliis sufficerent. Die XXVI Augusti in alia congregatione statutum fuit, quod Commissarii in facto canonizationis prædictæ, litteras compulsorias decernerent, pro extrahendis a libellionibus, nonnullis miraculorum informationibus, aliisque juribus, ad hanc materiam spectantibus.

Deputatio Cardinalium.

70 Anno MCDXXXVI, die XXX Martii, magister Nicolaus Amici duas litteras strenuorum et illustrium virorum Joannis de Luxemburgo, Comitis de Linaio, et de Guisia, etc., et Ludovici S. Pauli, Comitis Cupersani et Domini Danguyen ac Castellani

Litteræ Comitum de Luxemburgo,

A lani Insulæ, pro canonizatione prædicta procuranda nomine procuratoris, qui pro hac re facienda, a prædictis Comitibus, nec noc a Cardinali tituli sanctorum Quatuor Coronatorum, vulgo de Luxemburgo nuncupato, sexentos salucios *a* auri acceperat, prædictis Reverendissimis Dominis DD. Commissariis humiliter præsentavit. Eadem die fuerunt exhibitæ consulum Avenionensium litteræ, idem suppliciter requirentium, atque unum breve vitæ B. Petri de Luxemburgo compendium atque testimonium exactioris observantiæ et disciplinæ Cœlestinorum Avenionensium, referentium.

a

71 Inseruntur hoc loco litteræ, concessæ a Patribus Cœlestinis Avenionensibus, duobus, ex eorum conventu missis et deputatis fratribus, ad procurandum d. negotium canonizationis idiomate Gallico, quo inveniuntur descriptæ, *quas Latino sermone interpretor.* Nos Prior et Conventus monasterii Cœlestinorum gloriosi Corporis sancti Avenionensis, Domini S. Petri de Luxemburgo, Ordinis S. Benedicti, viventes secundum statuta S. Petri Cœlestini confessoris, omnibus præsentes visuris vel audituris, salutem in Domino nostro Jesu Christo. Notum facimus omnibus, nos ob bonum, utilitatem, et necessitatem dictæ ecclesiæ nostræ, et specialiter B etiam propter prosecutionem et canonizationem præfati gloriosi Sancti Corporis (cujus gloriosi Sancti Corpus in dicti monasterii nostri claustro humatum est, et cujus meritis Dominus noster in diversis mundi partibus constanter operatur quam plurima, pulchra, et notatu digna miracula) et etiam propter ædificationem ejusdem gloriosi Sancti, mittere ex obedientia caros nostros ac dilectos fratres, Petrum de Beaumont presbyterum, et Henricum le Boiteux oblatum, utrumque monasterii nostri prædicti professum, ad potentissimum nostrum Dominum, Dominum Comitem S. Pauli, et alio, ubi opus erit, ad prosequenda supradicta negotia.

ac Prioris

72 Omnes, ad quos pertinebit, demisse et enixe rogamus, ut propter honorem et reverentiam Domini nostri Jesu Christi, gloriosæ cœlorum Reginæ, et gloriosi sancti Corporis prælibati, permittant ac patiantur dictos fratres Petrum et Henricum ire, habitare, divertere, reverti pacate, nulla ipsis data aut facta disturbatione, vel impedimento in corpore, in equis, aut bonis, quocumque modo; sed consilium, opem, et auxilium præbeant in iis, in quibus C egebunt. Quod si fecerint, tenebimur et obligabimur Dominum nostrum pro ipsis orare. In cujus rei fidem litteras præsentes, Prioris monasterii nostri præfati, gloriosi Corporis sancti jam dicti sigillo munivimus, die XV Aprilis, anno reparatæ salutis MCDXXXIII. *Præfatis litteris apponitur sigillum in cera viridi, quod repræsentat ecclesiam sancti Religiosi, genibus flexis.*

Cœlestinorum Avenionensium;

73 Anno MCDXXXVII, die 2 Julii, venerabilis Pater Castani, Cœlestinus Avenionensis, prædictum Concilium Basileense petiit, ad negotium canonizationis B. Petri de Luxemburgo procurandum, ubi reperit, virtute commissionum prædictarum, in conspectu Concilii probasse sanctitatem et miracula ejusdem Sancti. Verum propter turbas, et eo ipso anno MCDXXXVII, pridie Kal. Augusti, *in Concilio exortas (quas nihil attinet ex Maleto pluribus hic describere) negotium canonizationis, optatum hactenus finem non habuit.*

sed nihil fit ob turbas,

74 Quare licet commissiones, informationes et relationes in prædicto Concilio approbatæ et confirmatæ, fuerint satis superque sufficientes, ut B. Petrus de Luxemborgo Sanctorum numero adscriberetur : tamen quia Patres dicti Concilii Basileensis, sub specie reformandæ reipublicæ Christi D (ut dicit Franciscus Longus a Coriolano in Summa Conciliorum) plura R. E. privilegia maxime necessaria antiquare voluerunt, ejusdemque caput suis legibus subdere volentes (quod tamen a nemine nisi in causa hæreseos judicatur, et quando ignoratur, quis sit verus Pontifex) eumdem Eugenium a Pontificatu absolutum declararunt, Legato Apostolicæ Sedis revocato, qui quidem Legatus huic canonizationis negotio semper præfuerat, tota res clavo veluti appensa remansit, multis ex deputatis prædicto negotio abeuntibus, et a Concilio discedentibus, Galliaque tota tunc temporis incumbente, pro Anglis a finibus suis expellendis. *Inseritur hic a Maleto instrumentum notariale, quo dictus Petrus Castani, die* VIII *Junii anno* MCDXLII, *aliis negotiis occupatus, substituit legitima forma alios procuratores, suo loco solutionem* DC *salutiorum a aureorum pro executione canonizationis transacturos; quod nimis longum foret hic verbatim recensere, et minime necessarium.*

in Concilio Basileensi exortas.

EX MSS. AVENION.

a

75 Sub iisdem temporibus, Maria Siciliæ Regina, vidua Ludovici secundi; extrui curavit sacellum ligneum, in honorem B. Petri de Luxemburgo, quod quidem successione temporis cum non valeret capere oblationes et populi multitudinem, ejusdem Sancti intercessionem flagitantis, ob miraculorum E ejus maximum usque adeo numerum, quod infra duos ab ejus obitu annos, mille nongenta octo fuerint numerata; aliud amplius quadris lapidibus fuit constructum anno MCDLXXIII, cujus altare majus in festo sancti Andreæ ejusdem anni fuit a Domino Joanne Cordis, Bituricensi Archiepiscopo et Aquitaniæ Primate, in honorem Beatorum Andreæ Apostoli, Petri Cœlestini Papæ, B. Catharinæ virginis et martyris, ac Sanctorum omnium consecratum, qui omnibus Christi fidelibus, altare prædictum visitantibus, et de suis pro ejus altaris honore contribuentibus, XL dies de injunctis pœnitentiis relaxavit. Pro quo quidem sacello construendo Joannes de Luxemburgo, ut supra diximus, Cupersani comes, ejusdemque Sancti germanus, sex millia francorum legaverat, jusseratque se sepeliri prope ejus sepulchrum, eique moriens, quinquaginta tribus annis post B. Petri obitum, obtulerat rosam, dædalo ex auro sustentatam : quam dicto Comiti Clemens Papa VII, tamquam nobilissimo Viro, in Dominica Lætare ritu solemni dederat. Multæ deinde oblationes ejus sepulcro factæ. Carolus F nempe VI, hujus cœnobii fundator, imaginem ceream, ipsum repræsentantem, B. P. de Luxemburgo obtulit.

Mariæ Siciliæ reginæ

76 Rex vero Aragoniæ cereum elegantissimum ponderis XI librarum; Ludovicus secundus, Siciliæ Rex auream Crucem, et alia dona; Maria Regina Siciliæ ornamenta cerulei coloris, auro distincta; Dux Britanniæ tibiam argenteam deauratam cum duobus pannis ex auro purissimo; Ducissa Biturigum pannos aureos duos; Dux ejus maritus beatæ Virginis argenteam imaginem et candelabra duo, ejus insignibus ornata; Joannes Galeatius Mediolani, Comes Virtutum dictus, statuam argenteam, filium suum sanitati restitutum repræsentantem; Ludovicus Aurelianensis Dux, imaginem aliam; Valeranus a Luxemburgo, sancti Pauli Comes quatuor argenteas lampades; Comes Valentinus duos maximi ponderis cereos; Comes Caussiaci crucem argenteam et aureum calicem; ejus uxor ornamenta auro contexta; Joannes, Comes de Fuxo, calicem aureum et alterum argenteum, nec non caput feminæ argenteum; Joanna a Luxemburgo, sanctæ Catharinæ imaginem ex auro, et coronam auream, multis lapillis gemmisque ornatam obtulere.

jussu conditi sacelli oblationes.

77 Constat

Ex MSS. Avenion. *Beatificatio B. Petri.*

A 77 Constat præterea, corpus B. P. de Luxemburgo multis annis in terra jacuisse, ab anno scilicet MCCCLXXXVII ad annum MDXXVII, quo anno, supplicatione facta Clementi VII Medicæo, ut corpus præfati Sancti, continuis clarum miraculis, e terra levari juberet, ut honorificentius coleretur; annuit dictus Pontifex supplicationi prædictæ, factæ per Franciscum, Episcopum Tusculanum, S. R. E. Cardinalem, ipsumque Beatorum numero adscripsit, ut ex sequentibus patebit : scilicet XC a processu prædicto, elapsis, et CXL ab ejus obitu, annis. *Authenticum Beatificationis diploma, quod hic subjungebatur a Maleto, productum legitur in commentario prævio, a num.* 35.

ANNOTATA.

a *Vulgo* salus *et* salut, *nummus aureus, in Francia ab Henrico V, Rege Angliæ cusus, sicque dictus, quia repræsentabat mysterium Annuntiationis Deiparæ seu salutationis angelicæ.*

CAPUT VI.

B

Exhumatio corporis, translatio, Reliquiæ, recentiora miracula, instauratum templum, confraternitas, festum.

Corporis

Quibus litteris Apostolicis, a Patribus Cœlestinis Avenionensibus, in capitulo congregatis, lectis et intellectis, omnes iidem Patres cum Venerabili fratre Patre Francisco Larben, eorum monasterii Priore, humiliter supplicarunt Reverendissimum D. Cardinalem a Claramonte, Avenionensem Legatum a latere, ut illi placeret, aliquos Ecclesiasticos viros deputare, qui B. Petri lipsanorum exhumationi interessent, quare præfatus D. Legatus Vicegerentem et Franciscum Meruli, doctores, huic negotio cum quatuor aut quinque, ab eis eligendis, commisit, litteris suis datis apud pontem Sorgiæ die XX Julii anno MDXXVII. Qui omnes cum prædicto Priore, nec non D. Bartholomæo Castellani, Archidiacono ecclesiæ metropolitanæ Avenionensis; Laurentio de Salla, decano ecclesiæ collegiatæ B. Mariæ Villæ novæ, prope Avenionem; D. Joanne de Fabia, Præcentore ecclesiæ collegiatæ sancti
C Desiderii; et Dominis consulibus civitatis Avenionensis; testamentum B. Petri a Luxemburgo, ad locum ejus sepulturæ inveniendum, imprimis et ante omnia legere voluerunt. Postmodum vero R. P. Antonius Panneton, Provincialis Francogallorum Cœlestinorum, pro loci sepulturæ beati Corporis majori certitudine, voluit ex commissariorum sententia, titulum ejusdem invenire juxta testamenti B. Petri de Luxemburgo tenorem, quo investigato, in quadam tabula, a parte sinistra repertus fuit titulus, hæc verba præferens : *nimirum quatuor primos versus parvi istius elogii metrici;* Hoc colitur templo, etc. *in comm. præv. num.* 37 *dati.*

Inventio,

79 Deinde, informatione peracta, intellexerunt Corpus B. Petri de Luxemburgo terræ mandatum fuisse, in eo ipso loco, in quo limen sacelli nunc constructi conspicitur, et supra d. locum cratem ferream stetisse, et cum arundinibus ipsam superiorem terram peregrini contingebant, easque pie postmodum deosculabantur. Vigesima tandem die tertia mensis Julii ejusdem anni, Provincialis præfatus cum Priore, religiosis et commissariis, effossa terra, sacrum Corpus meruerunt reperire in modum pauperum compositum, ut suis testamentariis tabulis cautum fuerat; quæ acta Georgius Savorey, et Matthæus Dalmatii libelliones in acta D
publica retulerunt. Die XXIV ejusdem mensis Venerabilis Pater Prior Cœlestinorum Avenionensium, judex commissarius Apostolicus in hac parte deputatus; Antonius de Castro Vicegerens, et Franciscus Meruli Doctor, commissarii, per Legatum deputati, cum aliis de novo delegatis, in sepulcrum descendentes, solennitatibus juris servatis, sigillatim ipsius sacri Corporis membra, ab humo eruta, et argenteis in vasis reposita, super ipsius sacelli altari honorificentius excipienda, in ferculo ligneo, affabre constructo, sex ferme palmorum longitudinis, collocaverunt, solemnique ritu Provincialis una cum Priore et Religiosis deputatis, præsentibus, hoc sacrum ferculum ad exiguum sacellum sanctæ Crucis transtulit, in eo asservandum usque ad D. Legati adventum.

80 Die secunda mensis Augusti, Francisco a Claramonte Cardinali Legato jubente ac præsidente, coram Reverendis in Christo Patribus Dominis, *cultus ac translatio,*
Joanne Nicolai, electo Episcopo Aptensi, Vicelegato Avenionensi; Antonio de Tenda, Episcopo et Comite Belluacensi; Ludovico de Gaudiosa, Episcopo sancti Flori; Ludovico Albe, Abbate sancti Andreæ prope Avenionem; atque nobilibus viris Dominis; Joanne de Paniciis Viguerio; Juliano de E
Peruciis; Domino de Laureis; Joanne Guerrini, et Joanne Malvesini, consulibus Avenionensibus, et pluribus aliis nobilibus et honorabilibus viris præsentis civitatis Avenionensi, in sacello B. Petri a Luxemburgo prædicto, solemniori ritu factum est Sacrum, dicto Provinciali celebrante, Priore Gentilinensi et Subpriore Avenionensi, in officio Diaconatus et subdiaconatus ministrantibus, ante celebrationem Sacri facta processione, sacrique pignoris translatione a sacello sanctæ Crucis ad altare majus, ejus nomini consecratum, debita modulatione, et prædicto Legato, Te Deum Laudamus cum aliis Episcopis, præcinente.

81 Præfatus deinde Dominus Legatus sacrorum ossium ferculum aperiri jussit, ac religiosis antiphonam; Novum sidus Ecclesiæ, (*de qua in comm. prævio, num.* 64) cantantibus, ossa sacra e theca lignea extrahendo sigillatim, ea populo colenda exhibuit; et dempto capite, eadem in arca plumbea, asseribus cypressinis cooperta, super altari reponi jussit : quæ quidem gesta per libellionem Matthæum Dalmatii in publicum instrumentum redacta, jussu ejusdem Reverendissimi D. Legati in archiviis Patrum Cœlestinorum conspiciuntur. Quia vero B. F *Reliquiæ,*
Petri a Luxembergo sacra lipsana in ferculo, capsulæ ipsius involuto, clausa jacebant, Reverendissimus D. Georgius ab Armaniaco, tituli S. Nicolai, S. R. E. Presbyter Cardinalis, Archiepiscopus Avenionensis, ejusdem legationis Legatus collega, Cardinalis a Borbonio, comitate ac liberalitate insignis, noluit sacrum ferculum aperire, B. Petri Reliquias ratus satius ab omnibus coli eo in templo, quam ab aliquo particulari; ideoque contentus birreto ejusdem Sancti nocturno, lana contexto violacei coloris : ex consensu Patrum Cœlestinorum, capitulariter congregatorum; eumdem birretum ad Carolum Borbonium Legatum collegam misit : qui quidem birretus, publice quotannis ostendebatur, et in ærario cum tunica, pileo rubeo, et crepidis ejusdem Sancti, studiose asservabatur. Obiit autem idem Reverendissimus Cardinalis ab Armaniaco Avenione anno Domini MDLXXXV. *Sequuntur litteræ Cardinalis de Armaniaco pro concessione birreti nocturni B. Petri de Luxemburgo.*

82 Georgius miseratione divina, tituli sancti Nicolai in Carcere Tulliano, S. R. E. Presbyter Cardinalis de Armaignaco, Archiepiscopus Avenionensis, universis *Birretum nocturnum Beati,*

A universis et singulis fidelibus, præsentes litteras inspecturis, visuris et lecturis, salutem in Domino. Noveritis, quod cum Illustrissimus et Reverendissimus D. Carolus Cardinalis de Borbonio, Avenionensis Legatus, sincera devotione in Deum, beatam Virginem Mariam, ejus Genitricem, B. Petrum de Luxemburgo (a cujus familia ortus dignoscitur) ceterosque Sanctos affectus, devotum conventum et ecclesiam Cœlestinorum præsentis civitatis Avenionensis, in qua corpus ejusdem B. Petri, frequentibus miraculis fulgens, repositum existit, devote visitaverit, nobis declaravit sibi de Reliquiis et pignoribus ejusdem D. Petri de Luxemburgo impartiri, summopere desiderare. Nos Cardinalis Archiepiscopus præfatus, eadem pietate et religione moti, piis votis et desideriis ejusdem Illustrissimi et Reverendissimi Domini Cardinalis et Legati faventes, Reverendum et devotos Religiosos Anselmum de Castello Provincialem; fratrem Joannem du Courroy, Priorem; ceterosque Religiosos dicti conventus, capitulariter congregatos requisivimus, quatenus eidem Illustrissimo et Reverendissimo Legato de Reliquiis ejusdem divi Petri concederent.

B 83 Qui in his eidem Illustrissimo et Reverendissimo humiliter inclinati, Birretum nocturnum, lana contextum violacei coloris, ejusdem divi Petri, qui inter Reliquias in ærario ejusdem ecclesiæ et conventus devote custodiebatur, populoque semel in anno in tanti Viri memoriam et reverentiam, publice ostendebatur, præsentibus Reverendissimis Domino Antonio de Seneterre, Aniciensi Episcopo, Jacobo de Jagot, Lascuriensi Episcopo, Reverendo D. Guilielmo de Patris, Abbate commendatario monasterii beatæ Mariæ de Crassa, et pluribus aliis, ibidem astantibus, realiter tradiderunt, et quia præmissa, sicut conscripta sunt, in præsentia nostra et supra nominatorum gesta fuerunt, reque exacte examinata hujusmodi birretum esse eumdemmet, quo idem divus Petrus de Luxemburgo, tempore ejus vitæ utebatur, nobis sufficienter apparuit, ut a quibusdam Christi fidelibus indubitata fides adhibeatur; in perpetuam rei memoriam præsentes litteras attestatorias per secretarium nostri Arciepiscopatus Avenionensis seu ejus substitutum infrascriptum, fieri et signari mandavimus, manuque et sigillo nostris munivimus. Datum Avenione in palatio Apostolico, die XXI mensis Julii, anno Domini MDLXXIX. G. Cardinalis, Avenionensis Archiepiscopus manu propria, *sic signatus*.

Cardinali de Borbonio concessum.

C *Et paulo inferius*, Albi, notarius prosecretarius. *Cum sigillo ejusdem Illustrissimi Domini Cardinalis ab Armaniaco.*

84 Anno MDLXXXIX inter quam plurima, per B. Petri a Luxemburgo intercessionem facta, unum extitit, novitate mirandum Nobilis quædam matrona, Elizabetha a S. Sixto, Domina de Interaquis, falso cujusdam criminis accusata, et ob id in carcerem conjecta, per quemdam patrem Cœlestinum B. Petro a Luxemburgo commendata, accusator ipsius, Deo sic volente, alteri carceri mancipatus, ita sese agitabat atque tam horribiles clamores edebat, ut carceratorum custodi, cito illuc properanti et sciscitanti, quid haberet, dixerit, se mirum in modum vexari, eo quod insontem illam mulierem accusasset. Quæ libertati ea de causa mandato judicis restituta, in tanti miraculi memoriam visitato B. Petri sacello, imaginem cum dicto miraculo depictam, beneficii memor appendi parieti voluit.

Miraculum mulieris falso accusatæ,

85 Anno MDXCVII Dominus Franciscus Bordinus, Episcopus Cavallicensis et Prolegatus Avenionensis; hujus et aliorum miraculorum continua serie permotus, die III mensis Novembris, pro sacrarum Reliquiarum majori cultu, altaria sine dote erecta, in prædicto Cœlestinorum templo, destrui, Sanctorumque

ecclesia B. Petri,

D Reliquias in theca argentea, consulibus aliisque plurimis civitatis viris primatibus ac magistratibus præsentibus, repositas, solemni ritu, die ejusdem mensis XX in majori altari venerari mandavit, ut ecclesia in honorem B. Petri a Luxemburgo reparata, in ampliori forma construeretur.

EX MSS. AVENION.

86 Sequenti anno MDXCVIII, die IX Januarii, idem Reverendissimus Dominus Prolegatus præsentibus RR. Dominis, DD. Francisco de Petris, ecclesiæ Avenionensis Canonico, et sede vacante Archiepiscopi Avenionensis Vicario, Juliano Massiliano, piaculorum Præfecto, et ejusdem ecclesiæ Canonico, Claudio Lovancii, collegiatæ Ecclesiæ S. Agricolæ Decano, Francisco Jourdano, ecclesiæ S. Desiderii Canonico, familiari nostro, et patre Joanne a Bosco, monacho Cœlestino, altare a se ipso constructum in templo præfato B. Petri a Luxemburgo, in honorem Beatissimæ Virginis et SS. Ruffi et Agricolæ, et B. Petro a Luxemburgo consecrare cupiens, in mandatis dedit iisdem prænominatis, Reliquias Sanctorum eorumdem a capitulis ecclesiarum, ubi corpora asservantur, perquirere, et obtentas ad se afferre, dando facultatem dictis capitulis, thecas Sanctorum aperiendi pro hac vice tantummodo. Quare die XIV Januarii ejusdem anni, Cœlestini Avenionenses prædictis commissariis permiserunt a ferculo B. Petri a Luxemburgo aliquas ipsius Reliquias ad hunc finem extrahi, sicut et aliæ ecclesiæ prædictæ fecerunt. E

instaurata;

87 Postmodum idem Reverendissimus D. Prolegatus ad sacellum prædictum accessit, episcopalibus ornamentis indutus, sex fratribus oblatis ejusdem monasterii præ manibus cereos gestantibus et præeuntibus, quos solenni ritu sequebantur duo juniores monachi, dalmaticis induti, suavissimo thuris odore cunctos perfundentes; sequebatur postea monachus, alba cum pluviali indutus, Crucem bajulans; deinde omnes monachi bini, et composite incedentes, non sacerdotes cotta *a* induti; sacerdotes vero albis et stolis amicti, inter quos quatuor ex eis, nudis pedibus compositoque gradu ambulabant. Demum venerabiles Patres Joannes l'Escuyer, Prior monasterii Avenionensis, et Joannes Gayanus, Prior Gentilinensium, qui omnes facta Reverendissima D. Prolegato reverentia, Antiphonam, O Decor etc. propriam dicto Sancto, cantaverunt, qua finita dictus Reverendissimus et Illustrissimus Prolegatus orationem alta voce pronunciavit propriam d. Sancto scilicet; Omnipotens Deus etc. apertaque theca, ipse Dominus Prolegatus humerale tegmen B. Petri a Luxemburgo e sepulchro extraxit, atque explicato quodam velo serico rubei coloris, ossa ejusdem Sancti integra illibataque omnibus ostendit; quorum unum, quod tibiarum erat, accepit, idemque astantibus osculandum præbuit et civitatis Primoribus petentibus quædam ossicula eis Pater Joannes a Bosco, prout occurrebant, distribuit. F

Reliquiæ solenniter translatæ, *a*

88 Primum Patri Joanni l'Escuyer, pro suo monasterio. Patri Gayano, pro monasterio Gentilinensi, Patri Nicolao Tancardo, pro monasterio Ambianensi; Patri Nicolao de Vallibus, pro monasterio Castrensi; deinde Domino de Suares, Præposito Ecclesiæ Avenionensis, Reverendo Patri de Suares et aliis Societatis Jesu Patribus, qui huic translationi aderant, Consulibusque Avenionensibus, et demum Libellioni, Domino Joanni Albi, secretario Archiepiscopi Avenionensis, aliisque. Postmodum idem Pater Joannes a Bosco quædam sacra ossa, a præfato Prolegato accepta in disco argenteo, præcedente lumine, pedibusque nudis, intra repositorium sacrarum Reliquiarum detulit, et clavibus obfirmavit; concioneque elegantissima in honorem B. Petri a Luxemburgo per Patrem Jesuitam facta ad populum, qui cum incredibili

ac distributæ;

EX MSS. AVENION.

A credibili concursu aderat, divino numine tantam solennitatem miraculis celebrante, translationem sancti Corporis benedictione Apostolica et indulgentiis concessis, complevit. Eo ipso tempore inter plurima facta miracula per intercessionem B. Petri a Luxemburgo, unum notatu dignum mihi scribendum occurrit.

puer mortuus resuscitatus,

89 Anno MDXCVIII, dii XXIV Maji, cum in magnum vitæ discrimen, post innumeros partus cruciatus Anna Boussacia, uxor Rostagni Blanc, puerum in lucem edere non valeret, Joannes Valerianus chirurgus prolem extraxit mortuam : quare Parochus S. Desiderii noluit eam terræ mandare, de qua re multum dolentes ejus parentes, puerum ad B. Petri sepulcrum detulerunt, ubi precibus humiliter pro puero defuncto ad Sanctum effusis, per duarum horarum spatium, puer colore immutato, labia movit, oculos aperuit, gemitum emisit, et sanguinem ex umbilico fudit, ita ut sacro baptismatis lavacro regeneratus, per tres horas vixerit, qui mortuus natus jacuerat.

festum B. Petri celebratum,

90 Quamobrem B. Petrum a Luxemburgo, majoribus in dies miraculis coruscantem, ab omnibus mundi partibus populi concurrebant veneraturi, ejusque diem festum celebrare cupientes, tam extranei
B quam civitatis incolæ, precati sunt suppliciter illustrissimum tunc temporis Prolegatum, Carolum de Conty, Episcopum Avenionensem, ut diem festum celebrari mandaret : quorum votis libentissime annuens, suo diplomate, sub data diei III Julii, anni MDC ordinavit, quod in posterum et in perpetuum dies festus per totam civitatem Avenionensem ageretur, scilicet quintus dies mensis Julii, et eo die ab opere manuali cessarent. *Diploma de Gallico Latine conversum in comm. prævio dedimus, num.* 39.

puer suscitatus,

91 Anno MDCVI inter alia plurima, per intercessionem B. Petri a Luxemburgo patrata miracula, puer quidam, annum agens secundum, a globo circa tempora ita percussus, ut ab omnibus mortuus reputatus jaceret, voto facto, B. Petri precibus commendatus, mox vivus apparuit.

Reliquiæ honoratæ,

Anno MDCIX, XV die mensis Aprilis, caput B. Petri a Luxemburgo separatum a corpore ab anno MDXXVII, ut supra diximus, in theca argentea seu capite argenteo includitur ; quod quidem opus argenteum affabre confectum expensis PP. Cœlestinorum Avenionensium, superque basi argentea impositum, adhuc ostenditur mirabili opere cælatum, ejusque miracula propria repræsentans,
C cui operi multum de suo contulerunt inter alios Reverendi Patres Antonius Cappeau et Laurentius Bouche, e gremio spirituali Cœlestinæ familiæ oriundi.

erecta confraternitas

92 Anno MDCX ob continuam miraculorum, precibus B. Petri a Luxemburgo patratorum seriem, Primoribus ejusdem civitatis enixe postulantibus et requirentibus, facta fuit a Patribus Cœlestinis ad Archiepiscopum Avenionensem supplicatio pro confraternitate, in honorem hujus Sancti erigenda, cujus supplicationis tenor sequitur : Illustrissime ac Reverendissime Archiepiscope : Paternitati vestræ pro parte humilium et devotorum oratorum Reverendi Patris Prioris, Religiosorum, et conventus Cœlestinorum hujus civitatis Avenionensis, juxta conclusionem capitulariter factam, humiliter exponitur, qualiter dicti oratores fuerint sæpissime requisiti et interpellati a pluribus habitatoribus utriusque sexus, devotione motis erga beatum Petrum a Luxemburgo (cujus corpus jacet in ecclesia dicti conventus, festumque ejus illic colitur die V mensis Julii, habeturque in summa veneratione, propter quamplurima miracula, quæ fiunt in favorem ac beneficium implorantium ejusdem auxilium et intercessionem apud Dominum nostrum Jesum Christum) de erigendo confraternitatem illorum, qui ad- D scribi voluerint inter confratres, et participes fieri suffragiorum et indulgentiarum, dictæ confraternitati et ecclesiæ concedendarum.

in honorem B. Petri.

93 Quibus requisitionibus, utpote piis, et ad laudem et gloriam Dei, et Sanctorum ejus tendentibus, annuentes dicti oratores, recurrunt ad Illustrissimam et Reverendissimam Paternitatem vestram, humiliter supplicando, quatenus dignetur et velit dictæ confraternitatis erectionem concedere et approbare, in hunc, qui sequitur, modum : quod scilicet dictæ confraternitatis in perpetuum Rector erit Prior dicti monasterii, vel qui monasterio præerit; qui Prior habeat plenam et liberam administrationem dictæ confraternitatis, et eorum, quæ per modum eleemosynæ dictæ confraternitati erogabuntur per dictos confratres, aut alios devotione motos erga præfatum B. Petrum de Luxemburgo, idque pro luminaribus, reparatione dictæ ecclesiæ et aliis necessariis, pro cultu divino faciendo et augendo in d. ecclesia, omniaqua alia universa et singula facere, statuere, gerere, et administrare, possit et valeat, quæ dictæ confraternitati necessaria et utilia esse videbuntur, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, etiam de necessitate in specie vel in indi- E dividuo exprimendis, pro expressis habitis, cum absolutione a censuris. Et præfati oratores Deum O. M. exorabunt pro felici statu Illustrissimæ et Reverendissimæ Paternitatis vestræ. *Propositæ petitioni sic annuit Illustrissimus Avenionensis.* Servata forma constitutionum Summorum Pontificum et Concilii Tridentini, erigimus et concedimus, ut petitur. F. Stephanus Archiepiscopus Avenionensis. Datum Avenione, die XI mensis Januarii anno Incarnationis Dominicæ MDCX, Pontificatus SS. in Christo Patris, Domini nostri, Domini Pauli, divina providentia Papæ V, anno sexto, Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Fratre Stephano Dulcis Avenionensi Archiepiscopo feliciter in Domino existente. De Ponte secretarius Dat. *sic signatus. Subnectit Maletus sequentia duo miracula :*

Juvenis mortuus resuscitatus,

93 Anno MDCXII, die XVII mensis Julii, Joannes Roviere, annos novem natus, filius cujusdam procuratoris Uticensis civitatis, hora octava matutino tempore cum d. civitatis ecclesiæ metropolitanæ pinnaculum ascendisset, ex eo inopinato lapsu corruens, mortuus domum defertur, ubi a parentibus B. Petro de Luxemburgo, precibus commendatus, Episcopo Uticensi, D. Joanne Vigne pro eo Deum F orante, puer illico revixit ; et in memoriam tanti beneficii, sequenti anno MDCXIII, ejus parentes ad sepulcrum B. Petri cum puero accedentes, gratias Deo publice retulerunt cum aliis multis, qui gratiarum referendarum gratia illuc e dicta civitate advenerant.

contritus pollex sanatus ;

94 Eodem anno MDCXIII, XVII die mensis Junii Joannes de Roure, legum auditor Avenione, propter lanceæ ictum non modicum, ossa pollicis conquassata et ita contrita habuit, ut præter maximum dolorem, quem sentiebat, nullo modo eum movere potuisset; quare ad asylum B. Petri a Luxemburgo recurrens, suo d. pollice caput ipsius Sancti, argento, ut diximus, insertum tetigit, spe sanitatem recuperandi eo contactu : quod cum fecisset, statim levem quemdam ossium fragorem inter tangendum sensit, statimque sanitate recuperata, rem, sicut se habebat, coram testibus deposuit, atque instrumento publico obfirmari voluit, sicut et præcedentia miracula, multaque alia miranda, quorum ipsemet testis oculatus fui, imo expertus, quæ silentio modo prætereo : quia, favente Deo, temporis progressu ea in lucem edere lingua vulgari et manifestare prætendimus.

95 Quia

petitæ a principibus reliquiæ.

A 95 Quia vero B. Petri miracula, ubique terrarum fulgentia, omnes Christianos ad tanti Sancti venerationem alliciebant, principes inter alios viri, ejusque Sancti consanguinei ad petendas quasdam ejus corporis Reliquias inducti, Avenionem accesserunt. Dux et Ducissa de Ventadour, ab eo genus trahentes Marium Philonardum, tunc temporis Avenionensem Archiepiscopum rogaverunt, ut præciperet Patribus Cœlestinis extrahere aliquas particulas dictarum Reliquiarum. Quod secundum dicti Domini Archiepiscopi mandatum, coram omnibus ejusdem monasterii Religiosis a R. P. Priore factum est anno MDCXXXII, et die 2 Martii, absolvendo dictos Patres ab omni censura pro hac vice tantum.

Cur Beatus non canonizatus.

96 Nec solum Dux et Ducissa de Ventadour, ut supra diximus, Avenionem religionis erga B. Petrum consanguineum zelo inducti et ejus reliquias petituri accesserunt, quas consecuti sunt; sed etiam illustris Princeps Franciscus de Luxemburgo, Dux Piney, multis perfunctis legationibus insignis, jam ab anno MDLXXXIX illud idem requisierat, dum eo ipso anno ab Henrico IV in Italiam nuntius extraordinarius missus, per hanc civitatem transiret, B quod et consecutus fuit. Is ipse vir Princeps, dum Romæ ageret sui Regis negotia, non oblitus sui sanguinis, ejusdem B. Petri de Luxemburgo canonizationem totis viribus prosecutus est, oblatis ad id ex parte Regis Franciæ, et Principum regni, centum mille nummis, ut Sanctorum numero solenniori ritu B. Petrus a Luxemburgo consanguineus adscriberetur. Res vero agitata in consistorio de tempore Clementis VIII Pontificis, suum effectum habere non valuit, eo quod objectum fuit, dictum B. Petrum de Luxemburgo ab Clemente VII Gebennensi Cardinalem creatum fuisse, ipsumque Pontificem in catalogo summorum Pontificum non collocari, sed si dempto Cardinalatus titulo pro confessore canonizari cuperent viri Principes, qui illud in votis habebant, posse illorum petitionibus suffragari. Quod cum ab illis probatum non fuisset, res veluti clavo appensa, indecisa remansit, nec impedivit quominus ex tunc, prout ex nunc, in ore omnium pro Sancto habeatur, et veneratione perpetua nominetur.

Officio canonico annue honoratur

97 Urbanus vero VIII summus Pontifex addidit, et jussit festum duplex celebrari, annuens super hoc votis et supplicationibus Consul. Civitatis Ave- C nionensis. *Ejus diploma, quod hic sequebatur, conjecimus in commentarium præv. num.* 42. Cujus diplomatis facta promulgatione, tota civitas in gaudium profusa, novis ejus festum honoribus conata est celebrare, et ex nunc tamquam patronum veneratur, colit, et agnoscit. Quolibet enim die v Julii singulis annis per totam civitatem ab omni opere manuali cessatur, ab omnibus circum vicinis provinciis populi confluunt, solenne festum celebraturi, templum nobilioribus tabellis deauratis cum tapetibus et perissomatis ornatur: ejus miracula depicta, et votivæ tabellæ visuntur in circuitu templi, orator unus matutinis horis coram Illustrissimo Prolegato, Consulibusque civitatis adstantibus elegantissimam panegyrim in honorem B. Petri de Luxemburgo latine pronuntiat; vespertinis vero horis alter concionator, concionem super meritis B. Petri de Luxemburgo, coram populo, idiomate Gallico habet, Missa solemniori ritu celebratur cum maximo totius civitatis, vicinorumque concursu; quo tempore solennes processiones tam a Patribus Cœlestinis per circuitum monasterii, quam D per civitatem a confraternitate Pœnitentium alborum visuntur; sub vesperam benedictio cum musica datur, caput argenteum, in quo includitur B. Petri Caput sub baldaquino processionaliter defertur, præeunte musica, Religiosisque omnibus hymnum proprium confessoris cantantibus. Adveniente nocte ignes in ejus honorem artificiales, et per totam civitatem ante cujusque domum, foci et luminaria acceduntur, cum tanto gaudio et omnium habitantiam lætitia, ut diceres, nullum aliud per totum annum celebrius festum celebrari posse. Quod in effectu non sine causa geritur, cum Deus mirabilis in Sanctis suis, per hunc præcipue Sanctum, ejusque intercessionem, quotidie tot et tanta patret miracula, ut dicatur, nullum ab Apostolorum temporibus ex Sanctorum numero, plura et celebriora fecisse. Et jure merito eum pro Patrono civitas Avenionensis elegit, nec tantum Avenione, sed etiam per totum orbem tanti Sancti erga Deum merita valent et intercessio, ut quotidie votivæ tabellæ ad ejus sepulcrum deferantur.

EX MSS. AVENION. Primordia Cœlestinorum Avenionensium,

98 *Huc digressus Maletus, priora vestigia relegens, nonnulla, ad primum Beati cultum, et Cœlestinorum Avenionensium originem pertinentia, præpostere commemorat; quorum brevem prospectum, grandiorem* E *hujusce materiæ molem non ferens, exhibeo. Scribit igitur, designatis a Clemente VII, Cardinalibus commissariis, ut oblationibus, in honorem Beati factis, præessent, accitos deinde fuisse Cœlestinos conventus Gentiliaci prope Avenionem, ab anno* 1352 *ibidem religiosæ vitæ exempla egregie spectabiles, monasterio Avenionensi originem daturos: quibus dictus Clemens anno* 1393, *die* XXVII *Februarii meditatus fuerit monasterium condere. Atque ab hoc puncto nominatus Auctor ponit epocham Cœlestinorum Avenione, tametsi nondum tunc eis monasterium fuerit exstructum.*

tria ab initio

99 *Tradit insuper tria ab initio erecta fuisse sacella in cœmeterio Avenionensi, S. Michaelis dicto; horum primum conditum in honorem S. Michaelis, anno* 1347, *die* XVII *Augusti per Episcopum Avenionensem, Joannem de Jourdano, cum institutione Missæ quotidianæ; prædictum sacellum præ vetustate destructum, ejusque onera et officia translata esse ad sacellum omnium Sanctorum. De quo narrat sequentia.*

in cœmeterio S. Michaelis sacella.

100 *Nimirum, fundatum illud fuisse per Rodulphum ab Alliaco, sive Dailly, cubicularium Cardinalis Gebennensis, qui postea fuit Clemens VII; ibidemque sepultum corpus B. Petri. Non itaque in sacello* F *S. Michaelis, ut dixi in comm. prævio num.* 24 *contra Meyerum. Addit laudatus Maletus, ob miraculorum frequentiam, ibidem loci erectam fuisse capellam ligneam expensis Mariæ, Reginæ Siciliæ et Hierusalem, anno Clementis VII undecimo; adhibitos Corpori beato custodes et rerum oblatarum curatores et administratores, Guilielmum electum Vivariensem Episcopum, et Ægidium de Aurelianis, Ordinis Eremitarum S. Augustini; producto diplomate Clementis VII, anno pontificatus* XI, *tertio Non. Septembris, hunc in finem Avenione edito.*

Sed vitæ, virtutum ac miraculorum tractatio B. Petri de Luxemburgo, *justo longius nos provexit. Nunc tempus, post immensum prope confectum spatium, colligendi vela, et institutum cursum abrumpendi. Quare hic tandem sit finis.*

ANNOTATA.

a *Vox Italica, significans* superpelliceum.

TERTIA

TERTIA DIES JULII

SANCTI QUI QUINTO NONAS JULII COLUNTUR

S. Chrestus Episcopus, Syracusis in Sicilia.

S. Hyacinthus, Martyr Romæ vel Cæsareæ in Cappadocia, cum alio Hyacintho.

S. Theodotus,
S. Theodota,
S. Diomedes,
S. Eulampius,
S. Asclepiodotus,
S. Golinduchus.
} Martyres.

S. Dathus Episcopus, Ravennæ in Italia.

S. Tryphon,
S. Menelaus,
S. Cyrion,
S. Eulogius,
S. Porphores,
S. Apricus,
S. Chustus,
S. Julianus,
S. Eradius,
S. Tryphon,
S. Orestes,
S. Cyrillus,
S. Emerion,
S. Cyrion,
S. Julius,
} Martyres Alexandriæ.

S. Severus,
S. Helion,
S. Trategus,
S. Montanus,
S. Atranus,
S. Eusucius,
S. Germanus,
S. Parthenus,
S. Paulus,
} Martyres Tarsi.

S. Euphemia,
S. Acacius,
S. Ammonius,
} Martyres Constantinopoli.

S. Thomas,
S. Triphon,
S. Menelaus,
S. Cerealis,
S. Heraclius,
S. Eulogius,
S. Eulogius alter
S. Cionia,
S. Julianus,
S. Demetrius,
S. Horestes,
S. Heliodorus,
S. Strategus,
S. Amedinus,
S. Jocundus,
S. Martyrius,
S. Ammus,
S. Sustratus,
S. Timotheus,
S. Cionius,
} Martyres Constantinopoli.

S. Cyrianus.

S. Eulogius Constantinopoli.

S. Irenæus Diaconus
S. Mustiola et socii.
} MM. Clusii in Etruria.

S. Marcus,
S. Mocianus,
} Martyres.

S. Anatolius, Episcopus,
S. Eusebius, Episcopus,
} Laodiceæ in Syria.

S. Heliodorus, Episcopus Altinensis, Torcelli prope Venetias.

S. Anatolius, Patriarcha Constantinopolitanus.

S. Germanus, Episcopus in Mannia, maris Hibernici insula.

S. Guthagonus Confessor, Oostkercæ apud Brugas in Flandria.

S. Raymundus, Confessor, Tolosæ in Gallia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

S. Patrocli translatio *notatur hoc die in libris vetustis ritualibus ecclesiæ Susatensis. De eo actum est in additis ad* XXI Januarii. Boisilus *in Anglia monachus, non recte hoc die notatur in Kalendario Benedictino S. Michaelis et S. Salvatoris Antuerpiæ; spectat enim ad* XXIV Januarii.

S. Guilielmi eremitæ et confessoris depositio, *apud Saussayum hoc die recolitur.* Hic quintus Aquitaniæ Dux *etc. Vide Guilielmos, seu sanctos seu venerabiles, ab Henschenio accuratissime distinctos* X Fabruarii

S. Gorgonii *alicujus translatio notatur in Kalendario Sanctorum, quorum Acta exhibentur Seculi 4 Benedictini parte 1, ibique a pag. 591 refertur tota ea historia, quæ etiam exstat in Actis nostris* XI *Martii. Fatetur Mabillonius, non satis certum esse, de quo S. Gorgonio in ea narratione agatur. Verum hujus loci non est ea disquirere, postquam res illa Actis inserta est ad dictam diem* XI Martii

S. Anselmi confessoris et Archiepiscopi Cantuariensis translatio *ponitur hoc die in Anglico Wilsoni Martyrologio, citatis ad marginem* Wione, Galesinio, Maurolyco. *Dormitavit Wilsonus; citati auctores de S. Anselmo scribunt* V *Julii. Vide commentarium ad Sancti gesta num.* 5, XXI Aprilis

Ultanus *memoratur apud Sirinum : nos alium S. Ultanum non novimus præter eum, de quo in Actis nostris* I Maji

S. Theo-

S. Theobaldi *eremitæ corpus hac die Vicentiæ depositum est, uti habetur in vita superius exhibita* xxx Junii

Lanfrancus Cantuariensis Archiepiscopus *in pluribus Martyrologiis hoc die ponitur, ab aliis dies obitus controvertitur, ut dictum est in Prætermissis* xxiv *Martii. Vide, quo de eo actum est, diem* xxviii Maji

Kenuinus abbas in Hibernia *refertur hoc die in altero Ferrarii Sanctorum generali Catalogo, citantis Martyrologium Petri Canisii*, qui neque tempus signet. *Ego in binis nostris editionibus anni* MDLXXIII *et an.* MDXCIX *nec Sancti istius nomen hoc die reperi, uti nec apud alios. Erravit Ferrarius, bis eumdem Sanctum annuntians* III *Junii et* III *Julii. Non hoc, sed illo die, collitur* Kewinus *seu* Keivinus, *alias* Coemginus, abbas Glindelacensis, *a Canisio tali die recte signatus, quando et de ipso actum est* III Junii

B. Silvester Camaldulensis anno MCCCXLVIII Cœlitibus jungitur, *inquit Antonius de Balinghem in Kalendario Mariano, ad hunc diem. Interim ejus Acta pridem illustrata sunt ad diem* IX Junii

S. Brittam *refert hoc die Castellanus, sanctæ alterius* Mauræ *sociam, in pago Turonensi. Verum de utraque actum est* XV Junii

Isfridum *Raceburgensem Episcopum suggerit hic Castellanus, ut apud Præmonstratenses* III *Julii cultum. Non ita legit in Actis, ubi Kalendæ Julii designantur. Melius cum Henschenio servasset diem a Chrysostomo Vander Sterre et Petro de Waghenare expressum, quo de ipso in opere nostro actum est* XV Junii.

Wibrandis et Mechtundis *reperiuntur in Molano, Wione et Menardo, absque* Kunegunde, *alibi Wibrandis sola, sed de hac et duabus aliis actum est* XVI Junii

De Leone Papa, *quem hoc die annuntiat Usuardus, suo loco disputavimus. Plures ejus codices auctiores expressius signant* S. Leonis Papæ II, *unde et in alios recentiores Martyrologos transiit. Verum de eo actum est cum Romano et aliis* XXVIII Junii

Basilidis martyris, qui cum esset carnifex B. Potamianæ, conversus, etiam martyr effectus est sub Severo Imperatore. *Verba sunt Felicii ex Italico Latine reddita. Admittimus, quæ brevi eo elogio continentur; sed videnda insignis Eusebii narratio in Actis, die quo cum ceteris gloriosissimis Martyribus de Sancto hoc Basilide agitur* XXVIII Junii

S. Rumoldus Episcopus martyr *insertus est nonnullis Kalendariis non magni momenti. De ipso abunde egimus* I Julii

S. Lingdani, *seu* Lindani, *seu* Lidani abbatis *obitus dies promiscue a variis collocatur hoc vel præcedenti die. Acta illustrata sunt* II Julii

SS. Processus et Martinianus, *qui ad diem præcedentem pertinent, in Martyrologio juxta ritum sacri Ordinis Prædicatorum, differuntur ad hunc diem; suspicor ob festum Visitationis B. M. V. quod ibi notatur* totum duplex, *ipsi vero proprium fortasse habeant hoc die de iis Sanctis officium. Utut est, vide* II Julii

Berthæ viduæ, matris Caroli magni, *scribit hoc die Grevenus, melius ut* nobilis matrona *et* piissima abbatissa *celebratur in Usuardo Aquicinctino et Auctariis Molani* IV Julii

S. Lauriani Bituricensis martyris cujus caput Hispalim deportatum est, *meminit hoc die Galesinius, nos cum Usuardo de eo agemus* IV Julii

Depositio stolæ B. M. V. *est apud Molanum; apud alios vestium seu fasciarum sepulcralium.*

Teclæ, Erasmæ, Eliæ, Aquilæ et Agnetis *puellarum Calaritanarum, quæ* in Domino mortuæ sint in anno Domini CCCXXXV, die III Julii, *ex Squirro meminit Papebrochius tomo* VII *Maji pag.* 786, *de earum aut martyrio aut sanctitate aut cultu nihil magnopere decernens: nobis hactenus non sufficienter probatur, dignas esse quæ inter Sanctos locum habeant.*

Serena martyr Tarsi *ex aliquo Castellani scrupulo hoc die in Supplemento Martyrologii ejus Universalis adjuncta est. Verum alia* Serena *agnoscenda non est, præter Sanctum illum, quem in classe Tarsensium Martyrum, melius appellavimus* Severum.

Eulogius, Acacius, Demetrius et Euphemia *martyres Constantinopolitani, in Usuardi auctariis aliisque, a sociis separati, videantur in classe sua, ex Hieronymianis infra explicata.*

Tryphon, Severinus, Julianus, Euphemia *cum sociis* XII *referuntur a Galesinio, et ex eo in Ferrarii Catalogo; utrobique male confusi. Vide infra distinctas ex Hieronymianis istorum Martyrum et sociorum classes.*

Alexandriæ S. Musani presbyteri et confessoris, qui multa elegantia libellum scripsit adversus quosdam fratres, qui declinaverunt ad hæresim, quæ dicitur Encratitarum. Floruit temporibus S. Sotheris Papæ, et Marco Antonino secundo, circa anno Domini CLXV. *Ita Ghinius ultimo loco. Quæ ut vera sint, laudeturque Musanus a S. Hieronymo et Eusebio; necdum sequitur cœlestes honores ei unquam delatos, neque nos, sola Ghinii auctoritate, eos ipsi adscribimus. Si aliunde de cultu doceamur, poterit quolibet alio die æque atque hoc collocari.*

Liberii seu Lithberii Episcopi, hac etiam die, recolitur memoria, *inquit Ferrarius in Catalogo supradicto, citans denuo Martyrologium Canissii. Iterum male: unus ibi notus* Liberius XVII *Maji et* XXIII *Septembris. Alium habes in Actis Episcopum Ravennensem* XXIX *Aprilis; alium Anconæ* XXVII *Maji. De hodierno Ferrarii nulla alibi, quod sciam, memoria. Si Lietbertum Cameracensem indicare voluit, jam eum posuerat eo die, quo in Actis refertur,* XXIII *Junii. Non magis capio, quid sibi velint additiones MSS. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum, dum ita legunt:* Constantinopoli, sancti Lichtberti martyris.

Ghillo *seu* Gillo *ut Sanctus refertur in Menologio Scotico Dempsteri, tamquam famulus seu socius S. Guthagoni: at certum est, ejus corpus nec elevatum, nec venerationi expositum fuisse, ut vide in iis, quæ de S. Guthagono hoc die dicuntur.*

Gidulfus, *ut alius S. Guthagoni socius, etiam Sanctus, adjicitur a nostro Stephano Vito, de quo apud alios nihil reperi: vide ejus verba in commentario de S. Guthagono.*

Macram, *S. Guthagoni sororem facit Dempsterus, verum quæ hujus fides sit, alibi satis dictum est.*

Tatwinum *canit Menardus in Martyrologio Sanctorum Ordinis S. Benedicti, ad hunc diem, Sanctum alibi ignotum*: In cœnobio Croylandensi in Anglia, sancti Tatwini eremitæ. *Sic porro in observationibus:* Fuit Tatwinus eremita Croylandensis insulæ, portitor sancti Guthlaci in eamdem insulam, ejusdemque discipulus, ut auctor est Ingulphus in historia Croylandensi. *Exstat ea historia inter rerum Anglicarum scriptores editionis Francofurtensis anni* 1601, *a pag.* 850. *Meminit vero* Tatwini *prædictus auctor pag.* 858, *hac, quam de sancta Etheldritha inserit, parenthesi:* Tumulata namque fuerat ad caput sancti viri Tatwini, quondam sancti patris Guthlaci in dictam insulam ductoris et naucleri. *Quid præterea gesserit, nec ibi nec apud alios reperi; neque verba illa* sancti viri *satis innuunt, Tatwinum pro Sancto habitum fuisse*

fuisse. Mabilio inter Benedictinos eum non computat, utpote in Prætermissos rejectum : hoc tamen die, ab ipso, Bucelino et Castellano consignatur, Menardum secutis. Cultum unquam fuisse aut modo coli, non constat ; si id alicunde probetur, non deerit alibi locus. Celebrior est Tatwinus *Cantuariensis Episcopus, de quo ad* XXX *Julii agendum erit.*

SS. Marcum, Mucianum *et* Paulum *Græcis hoc die surripere conatur Tamayus in Martyrologio Hispanico, ut vide infra proprio loco. Tum Sanctum protrudit omnibus antiquis ignotum, nempe.*

Tolobæum, *de quo ita scribit :* In monte Libaniensi apud Astures, S. Tolobæi Episcopi Braccarensis; qui auditis S. Turibii miraculis, ad ipsum montem degentis, et monasterium ædificantis, relicto episcopatu, Libanium accessit, et accepta S. P. Benedicti cuculla, gloriosum de se præbens virtutum odorem, ad Superos evolavit. *Audi textus probationem :* Ejus obitus diem consignat Julianus archipresb. Toletanus in Chron. an. 593, num. 310, fol. 68, his verbis : Moritur S. Tolobæus, alias Tobæus, in eremo Libaniensi III die Julii, qui prius fuerat Episcopus Braccarensis. Cognito transitus die, nunc ejus memoriam ex oblivionis tenebris extrahere opus erit, ut tanti Præsulis res gestas totus quoque cognoscat orbis. *Ex tanto hiatu, quid sequatur, vide :* De eo S. M. Maximus, primo in Chron. an. 612 apud Rodericum Caro fol. 217, et apud Bivar. num. 12 et 13, § 17 et 18, fol. 726, dixerat : Per hæc tempora in monte Libanensi Asturum, celebris habetur memoria S. Tolobæi, Episcopi Braccarensis in Hispania. *Testes alii recentiores sunt Yepes, Sandoval et Acunha, infidos duces pro sua credulitate secuti, varia alia comminiscentes, quibus subjicere audet Tamayus :* Acta huc usque nullus scripsit, illa ex nostris dabimus. *Et dat sane, suos illos non indiligenter describens, qui socios* Tolobæo *addidere* Synobim, Eusebium, Eusostomum *et* Jofasum, *Sanctos omnes. Vellem ego, similia admitti possent; verum ex fide pseudo-Chronicorum, Juliani et Maximi nefas est, donec antiquioribus monumentis et Sancti ipsius sociorumque seculo* VI *existentia, et verus eorum hodie cultus demonstretur. Non agnovit tales Sanctos pro suo Ordine, nequidem inter prætermissos Mabillonius, neque credidit S. Benedicti Regulam tam cito per Hispaniam et Lusitaniam propagatam. Vide ipsum in præf. tomi* I *§* VI, *et tomo eodem pag.* 187, *ubi de S. Turibio.*

Thomæ Oborski *Episcopi Laodicensis vitam scripsit et ad Papebrochium misit noster Stanislaus Kuklinski, existimans, virorum omnium illustrium, vel saltem, ut ipse loquitur, quorum sanctitas modum communem excessisset, gesta a nobis colligi. Obiit prædictus Thomas* III *Julii* 1644, *ætatis suæ* 74. *Exspectabimus, quid de ejus virtutibus et miraculis declaraturus sit horum arbiter Romanus Pontifex.*

Soror Eleonora de Rosario, Dei famula, *Ordinis S. Dominici, refertur a Marchesio in sacro Diario.*

Thomam *cœnobii Bonifontis* in Taresca, *Galliæ Belgicæ provincia, diœcesis Remensis, Priorem, titulo* Beati *ornant Henriquez, Chalemotus, et ex his Bucelinus cum digno elogio: Manrique* Sanctum *alicubi appellat; alibi,* inter viros sanctitate celebres, quos protulit Cistercium, a Joanne abbate, et missali antiquo *connumerari asserit.* Haud tamen certum, *inquit,* qua ætate floruerit, sed neque quibus actis. *Neque nobis certum; aut olim, aut modo populi venerationi expositum; qua de re magis solicitos esse oporteret scriptores istos, ut tutius eorum Beatis locum hic dare possemus. Non existimo, hunc esse obitus diem, licet etiam ponatur in Kalendario Divione impresso. Si cultus probetur, facile alio quovis die referri poterit.*

Monachos XXXV Hemmerodenses, *habet præterea Henriquez, a Bucelino descriptus, quorum* gloria omnibus innotuerit, admirandis *obitum* præcedentibus et subsequentibus visionibus *etc. Idem hic rursus postulo ; doceamur de cultu ecclesiastico, ipsis unquam legitime exhibito.*

Tirechanus, *ut S. Ultani discipulus, deinde Episcopus, ac scriptor vitæ S. Patricii, titulo* Sancti *passim honoratur a Colgano in Triade Thaumaturga, referente fragmenta, quæ ex Tirechani MSS. desumpsit Usserius, ut vide pag.* 196 *et* 218. *Fragmenta ista omnia apud Usserium lego, atque etiam alibi apud eumdem* Tirechani *nomen relatum. Neque negavero, floruisse circa annum* 650, *saltem seculo* VII; *at necdum satis intelligo, cur* Sanctum *appellet Colganus, addatque,* vide plura de eodem ad diem III Julii, quo colitur. *Quæro in quibus fastis, a quo tempore, a quibus et quo loco cultus fuerit aut hodie colatur? Interim donec alia certi cultus et stabilitæ festivitatis argumenta producantur, hæc indicasse sufficiat : ut enim iterum repetam, non video, sanctitatem magis probari, ex eo dumtaxat, quod quid S. Patricii vitam scripserit, quam quod discipulus ejus fuerit. Porro eam solam sanctitatis rationem nos non admittere, jam sæpius declaravi.*

Felicem *alicubi reperire me memini, nomine tenus, at tantus Felicium numerus est, ut absque ulteriori notitia nihil discerni possit.*

Solemnitas amabilis Tartinnæ, *alias* Dartinnæ *locum habet in Collectaneis sacris Hibernicis laudati alias Sirini ; quam Gormanus* Tartinnam immaculatam et speciosam *appellat,* de Killaird in Hi-garchon. *In Kal. Casseliano est* S. Tinnea virgo. Et Colmanus, qui et Guarius in Killl-aird in Hua-archan, *pro quo legi vult Sirinus, ut de Tartinna,* Hi-garchon. *Neque de cultu satis constat, neque de gestis quidquam traditur.*

Killenus abbas Hiensis *tertio loco ponitur apud eumdem Sirinum. Non est hic* S. Kellenus *seu* Mochellocus, *de quo actum* XXVI *Martii p.* 623. *Gorman. scribit,* Kellenus cognomento Droichtheach, virgo, miles egregius. *M. Dung.* Abbas Hiæ S. Columbæ Kille, obiit DCCXLVII. *Stirpem et genealogiam explicat Sirinus, mallem ego certiora exhiberet cultus ejus argumenta, quæ etiam desiderantur pro*

Breenada virgine victoriosa *et* Tirechano, *qui* Ultani discipulus, Episcopus, scripsit libros duos de rebus gestis S. Patricii, *ut supra. Ætatem quærit Sirinus, refertque prodigium ex nescio qua S. Fechini vita, quod in Actis nostris ad* XX *Januarii pag.* 693 *non reperitur, forte quod incredibile visum fuerit, ut* Tirechanus dexteræ Dei virtute evectus, Roma Casseliam transferretur. *Septimo loco refertur.*

Marianus Gormanus (Hibernice Moelmuire o Gorman) abbas monasterii de Cnoc-na-scaghan prope Lugmaghiam seu Luthiam. *Is a Waræo vocatur* Murrius o Gorman, *diciturque* vixisse anno MCLXXI et edidisse supplementum Martyrologii Æneæ. Hoc est, *inquit Sirinus,* Festilogii S. Ængussii, quod tamen Gormanus non proprie supplevit, sed methodum Ængussii imitatus, metro vernaculo comprehendit, per omnes anni dies, aliquot præcipuos Sanctos peregrinos et domesticos, et quidem multo plures quam Ængussius in festilogio. *Utinam satis constaret, festilogos istos Hibernos, Maguir, Kalendarium Casseliense, et Martyrologium Oungallense, non alios collegisse, quam qui vero ecclesiastico cultu honorarentur. Ne quem in hac re offendamus, videatur Bollandi præfatio ante tomum* I *Februarii cap.* 3.

Joannes

Joannes Bassolus *ex Ordine D. Francisci, Scoti discipulus, inscriptus est Menologio Scotico Camerarii, sed is nec ab Arturo memoratur, qui plures alios beati titulo hoc die ornat, quod cultu ecclesiastico donatos necdum novimus, sunt autem sequentes.*
Ægidius Reggiensis, *Tuderti in Umbria.*
Estuniga, signis gloriosus, *Barcinone.*
Hieronymus a Stronconio, *Ansani in Aprutio.*
Maria Fernandez Coronel, *Guadalfagiaræ in Castella.*
Joanna a Navarra, *Longicampi in territ. Paris.*
Angelica, virtute illustrissima, *Mantuæ.*
Referuntur eædem in Gynæceo, quibus illic adjungitur : In India Orientali, beatæ Claræ virginis Dominicanæ, filiæ Calaminæ regis, quæ summis virtutibus viam sibi paravit ad cœlum. *Hanc Pio, Arturo, Antonio de Balinghem aliisque suggessit Seraphinus Razzius, qui inter Sanctorum sui Ordinis Vitas pag.* 353 *historiam compilavit, non minus incredibilem quam portentosam, sine vade, sine teste : in qua notæ omnes tum chronologicæ tum geographicæ desiderantur. Ex plurimis prodigiis unum speciminis gratia accipe, quo res tota concluditur :* In partibus Indiæ, *inquit Razzius*, in tanta veneratione est S. Clara, ut in uno solo regno, ex sexaginta regnis Christianis, reperiantur ccc monasteria sororum Ordinis Prædicatorum, quibus sanctæ istius Claræ nomen inditum est. *Monumentis aliis opus est, ut talia probentur. Apud Marchesium aliosque scriptores, nota non est Clara illa, plusquam mirabilis, a Rlanconio, Razzii interprete Gallico, prudenter omissa.*
S. Theobaldi Episcopi Viennæ, *legit Ferrarius, notans* Eoaldum *alibi nominari, uti revera nominandus videtur, positus in Usuardi auctariis* VI *et* VII *Julii, sed hoc postremo die ex Adone illustrandus, adeoque* VII Julii.
S. Sidronius martyr in pago Senonico *collocatur hoc die in Usuardino Luxoviensi.* Corpus *ejus* Roma Messinas translatum, *memorant Belgæ cum Molano, eumque hoc die in celebri eo parthenone diœcesis Iprensis festive recoli testantur. Dubites an duo statuendi sint Sidronii. Ceterum cum in Usuardo atque etiam in hodierno Romano* Sidronius martyr *habeatur* XI *Julii, eo rem totam accuratius discutiendam transferimus* XI Julii.
S. Gregorius Thaumaturgus *a Romano parvo, Adone, Usuardo, tota hujus progenie aliisque hoc die positus reperitur, de quo proinde loquendum fuit in observationibus ad Usuardum. Hic cum Romanum sequamur, rejiciendus est in* XVII Novembris.
S. Athenodorus Episcopus, *frater sancti Gregorii Thaumaturgi, forte occasione fratris relatus est hoc die in Usuardo Bruxellensi. Nos de eo cum Romano agemus.* XVIII Octobris
S. Girardus monachus, in monasterio S. Albini, quinto Nonas Julii, multis virtutibus et miraculis insignis habetur. *Verba sunt chronicæ Andegavensis apud Labbeum tom.* I. *Biblioth. MS. pag.*278, *an annum* 1153. *Verum colitur* IV Novembris.
S. Thomæ Apostoli ex duodecim, *legunt hoc die Kalendaria Coptica et Chaldaica, quæ hic magnopere curanda non existimamus. Notus est dies, quo apud nos colitur S. Thomas.* XXI Decembris.
Translatio *(non* passio, *ut codd. aliqui)* S. Thomæ Apostoli, *signata est in Hieronymianis aliisque classicis Martyrologiis passim omnibus. Festive olim Brugis celebratam, reperi in perantiquo ejus ecclesiæ Breviario anni* 1520 : *forte et alibi recepta, quod quærere supersedeo; nam differenda sunt omnia ad* XXI Decembris
S. Marinus puer *martyr Romanus*, primarius senatoris cujusdam filius, *refertur hoc die in pervetusto Breviario Sleswicensi, excuso Parisiis* MDXII, *sub ritu officii* IX *lect. cui vitæ compendium aliquod, seu potius longiorum Actorum principium inseritur, primo ipso intuitu prudentem lectorem offendens. Sumptum id est ex prædictis Actis vulgatis a Mombritio tomo* 2 *fol.* 155; *unde certum videtur, Marinum ibi accipi, pro eo, quem* XXVI *Decembris signavit Usuardus, appellans* virum clarissimum, *tametsi in Actis ipsis* puer *diserte vocetur. Est igitur res tota ad eum diem differenda. Videri interim potest nostra ibi ad Usuardum observatio, pluribus illustranda, dum Acta ipsa diligentius examinabuntur.* XXVI Decembris.

DE SANCTO CHRESTO EPISCOPO

C F

SYRACUSIS IN SICILIA

J. B. S.

Ex Octavio Cajetano.

SEC. I.

Prima hujus Sancti notitia.

Philippus Ferrarius in secundo suo Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, sic hoc die legit penultimo loco :* Syracusis in Sicilia, S. Chresti Episcopi, *allegans in notationibus* Tabulas eccl. Syracusanæ *et* Martyrologium Siculum : *aitque*, vixisse sub Vespasiano et in pace quievisse. *Hausit hæc Ferrarius, qui catalogum istum vulgavit* MDCXXV, *ex Martyrologio Siculo nostri Octavii Cajetani edito* MDCXVII, *in quo hæc habentur :* Syracusis, S. Chresti Episcopi et confessoris Imp. Vespasiano : *citatis ad marginem* codd. MSS. et Tab. Syr. *Quod vero mireris, opera mutua utuntur scriptores illi, nam Cajetanus in magno suo de vitis Sanctorum Siculorum opere, post ejus mortem edito an.* 1657, *ipsum Ferrarium adducit his verbis :* Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum sub die III Julii, meminit S. Chresti Episcopi, additque in pace quevisse *etc. ut mox videbis. Alios fuisse Syracusanos antistites,* Chrestos *nomine, asserit Cajetanus, ast in Scobari Catalogo, apud nos manuscripto, solus nostri germanus et successor refertur. Hoc certum est, nihil de* sancti Ghresti *gestis usquam repertum; cultum vero apud Syracusanos pridem obtinuisse, ex fide Cajetani credimus, damusque quæ ipse de Sancto commentatus est tomo* I *pag.* 19 *in hunc modum.*

2 Sanctus Chrestus Syracusanæ ecclesiæ Episcopus, B. Marciani, primi Syracusarum Episcopi, discipulus fuit. Ut ille pro fide extinctus, in ejus locum ipse successit. Mortem obiit vitæ consentaneam, et sub sacra mensa positus est, ut Syracusanorum pontificum fasti *(intellige Scobari catalogum)* docent; cetera ignoramus. Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum sub die III Julii meminit S. Chresti Episcopi, additque in pace quievisse. Sed quamvis de ejus martyrio nihil certi afferri possit, conjecturam afferam fusi pro Christo sanguinis.

Martyres sub altaribus

A nis. Sub sacra mensa reconditum Chresti corpus diximus, et quidem altare ibi intelligi, nemo ambiget, opinor; altaria vero fuisse Martyrum sepulcra, Joannes Apostolus in Apocalypsi demonstrat, et antiqua nascentis Ecclesiæ consuetudo. Atque huc respiciens Cyprianus, de laude martyrii, ait : Vos intra se sacrum illud altare, vos intra se magna illa venerandi nominis sedes, veluti sinu quodam gremii complectentis includit.

ab omni ævo sepeliri soliti.

3 Augustinus vero luculentius rem explicat de Martyribus loquens. Videte, ait, quem iidem locum apud homines mereantur, qui apud Deum sub altari meruerunt. Dicit enim Scriptura sacra, vidi sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei. Quid reverentius, quid honorabilius dici potest, quam sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur? Et mox : Recte sub altari justorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. Convenienter igitur, et quasi pro quodam consortio, ibi Martyribus sepultura decreta est, ubi mors Domini quotidie celebratur, sicut ipse ait; Quotiescumque hæc feceritis, mortem meam annuntiabitis, donec veniam : scilicet, ut qui propter mortem ejus mortui fuerunt, sub Sacramenti ejus B mysterio requiescant. Non immerito, inquam, consortio quodam illic occisis tumulus constituitur, ubi D occisionis Dominicæ membra ponuntur, ut quos cum Christo unius causa devinxerat, unius etiam loci religio copularet.

4 Fuerunt etiam in Syracusana ecclesia alii antistites, Chresti nomine insigniti, quod nolim erroris occasionem præbere. Floruit quidem unus sub Constantino, ad quem is Imperator epistolam scripsit, ut cum aliis duobus Siculis Episcopis, quos ipse delegisset, Arelatem ad concilium pergeret, ut refert Baronius anno Christi cccxiv. Sed is longo temporis interjectu distat a S. Chresto, de quo nos loquimur. Propior illi est alter Chrestus, qui ejus fuisse frater, ipsique in Syracusano episcopatu successisse dicitur a Cassiano, Siculo, opinor, historico, quem refert S obar in Catalogo Syracusanorum antistitum. Quod autem frater fratri successerit, haud mirum videri debet, cum etiam Paulus germano fratri Stephano in Romano pontificatu substitutus fuerit, ex Anastasio Bibliothecario; aliaque suppetant in historiis exempla. Syracusis III Julii colitur Chrestus, sed rerum vicissitudines et injuriæ temporum viri sanctissimi cum venerationem tum memoriam obscurarunt. O! fatum patriæ, jacere in tenebris, quem civem? Quem virum! E

Alii Epp. Syrac. nomine Chresti.

DE S. HYACINTHO CUBICULARIO

MARTYRE

ET DE ALIO SYNONYMO

J. P.

Sylloge Historica.

CIRCA INITIUM SECULI II.

Cultus ex Synaxariis et elogiis

Annua sancti Martyris nostri memoria, frequentissime repetita recurrit in monumentis Græcis. Nam inscripta legitur in Menæis Græcis excusis, nec non in supplemento nostro MS. ad Menæa Græca prædicta, quod partim componitur e MS. Synaxario P. Sirmondi pergameneo, partim e MS. Chiffletanio chartaceo. Deinde mentionem ejusdem facit Menologium, Basilii Porphyrogeniti jussu C *collectum, addito utrobique brevi elogio, quod hic exhibeo : Supplementum sic habet hac die :*

2 Ἄθλησις τοῦ ἁγίου μάρθυρος Ὑακίνθου, τοῦ κουβικουλαρίου. Passio sancti Martyris Hyacinthi cubicularii. *Sequuntur duo versiculi :*

Ἐμὴ τροφὴ θέλημα ποιεῖν Κυρίου,
Τροφὴ δέ φησιν Ὑακύνθος ἐῤῥέτω.
Meus est cibus, facere voluntatem Dei,
Dicit Hyacinthus : alius a me sit procul.

Proximum locum occupat elogium. Οὗτος ἦν ἀπὸ Καισαρείας τῆς πόλεως τῶν Καππαδόκων χώρας καὶ ἐπαρχίας. Κουβικουλάριος δὲ ὢν, καὶ τῇ τραπέζῃ Τραιανοῦ ὑπερετῶν ἐν Ῥώμῃ, διαβάλλεται τῷ βάσιλει ὡς τὸ τοῦ Χριστοῦ ἐπικαλούμενος ὄνομα; καὶ ἀναγκασθεὶς μιαροφαγῆσαι παρὰ τοῦ βασιλέως, οὐχ, εἵλετο τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ μᾶλλον Χριστὸν ὡμολόγησε. Τύπτεται οὖν κατὰ παντὸς τοῦ σώματος, βληθεὶς ἐν φυλακῇ, καὶ τῶν παρακειμένων εἰδωλοθύτων ἀπογεύσασθαι μὴ βουληθεὶς, ἀλλὰ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἄσιτος γεγονὼς, εἰσαγωγῆς ἄρτων καθαρῶν ἐπαγορευθείσης παρὰ τοῦ βασιλέως τοῖς δεσμοφύλαξι, τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ παρέθετο. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ ἁγιωτάτου αὐτοῦ μαρτυρείῳ, τῷ ὄντι ἐν τοῖς Τρωαδησίου ἐμβόλοις.

3 Ortus erat ille Cæsarea, civitate, quæ in regione ac provincia Cappadocum est. Cum autem a cubiculis et ab epulis esset Trajano Romæ, accusatur apud Imperatorem, quod Christi nomen invocasset; coactusque ab Imperatore immundos cibos comedere, noluit hoc facere, sed potius Christum confessus est. Toto itaque corpore cæsus, postquam injectus fuisset in carcerem, et noluisset gustare quidquam de oblato cibo, idolis immolato, sed post quadraginta dies sine cibo exactos, cum imperator F mundos cibos afferri jussisset ab custodibus carceris, spiritum Deo reddidit. Festum ejus celebratur in martyrio seu oratorio ipsius sanctissimi Martyris, quod est in Troadesio.

stabilitus.

4 *Atque hæc quidem e dicto Supplemento; quibus subnecto ea, quæ lego in Menologio Basiliano, eodem die præfati mensis.* Hyacinthus, Christi Martyr, erat ex civitate Cæsareæ Cappadociæ; et cum cubicularius esset, et mensæ Trajani, impii imperatoris, præfectus Romæ, Christum colebat. Accusatus itaque ab idololatris et comprehensus, adigebatur ad sacrificandum idolis, et ad comedendos immundos cibos. Hic vero, quia ad illud induci non poterat, et Christum multo apertius confitebatur, dicens, ipsum esse solum Deum et universorum Dominum, ideo graviter cæsus, in carcerem missus est. Imperatore autem imperante custodi carceris, ut ne mundos panes ei afferret, sed alimentum ex cibo idolis immolato, cum ipse per plurimos dies ea non gustasset, sed jejunus permansisset, spiritum Deo reddidit.

Alia ejus elogia

5 *Menologium Sirleti Acta Martyris nostri brevi compendio consignat, sic loquens :* Sancti Martyris Hyacinthi Cubicularii. Hic ex Cæsarea, prima Cappadocum civitate, imperatoris Trajani mensæ minis-

ex Menolog. Basiliano et Sirleti,

A ministrabat : accusatus vero quod esset Christianus, toto corpore verberatus, in carcerem injectus est, ubi post dies aliquot, jejunus permanens, Deo spiritum reddidit. *Index in Typicum S. Sabæ Martyris* Hyacinthi *mentionem facit hac eadem die Julii*; *qua etiam die gloriosum ejus triumphum ecclesiasticis tabulis accensuit Martyrologium Romanum cum hoc elogio :* Cæsareæ in Cappadocia, S. Hyacinthi cubicularii Trajani imperatoris, qui accusatus, quod Christianus esset, plagis varie afflictus, et in carcerem trusus, ibi consumptus fame expiravit. *Notitia Athletæ nostri consignata legatur, apud Maximum, Cytherorum episcopum, una cum parvo elogio, quod huc parco transcribere; cum prædicta affatim sufficiant. Quin imo ipsum Menologium Slavo-Russicum sacris Sanctorum fastis accenset nostrum Pugilem hac eadem die. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis tractat de nostro Martyre ad annum* 108, *aitque putare se eodem ipsum tempore mortalem vitam cum immortali*

annuntiatio ex Martyrologio Romano, tempus Martyrii.

commutasse, et martyrii adeptum lauream. Dicta hactenus de Hyacintho Cubiculario *coronet versiculus duplex, e Menæis impressis huc translatus.* D

Ἐξ ἀρετῆς μὲν Ὑάκινθος, ὡς λίθος
Λαμπρὸς, πλέον δὲ ἐκ ῥοῆς τῶν αἱμάτων.
Pretiosi adinstar lapidis Hyacinthus nitet
Virtute, melius sanguine at fuso micat.

6 *Præter Martyrem nostrum* Hycinthum, *officio* Cubicularium, *synonymi cujusdam* Hyacinthi *Martyris natalis refertur in Menæis excusis, eadem hac die* III, *et quidem priore loco; legitur præterea ejus annuntiatio in Horologio Græco, ac Menologii Græci epitome; ubi designari* Hyacinthum *Martyrem ab* Hyacintho Cubiculario *distinctum, videtur conjici utcumque posse ex omissione istius jam memorati nominis appellativi, in altero horum* Hyacinthorum *desiderati. Denique Molanus in Auctariis ponit quoque hac die memoriam S.* Martyris Hyacinthi *sine addito.*

De alio Hyacintho M. synonymo.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

B THEODOTO ET THEODOTA, DIOMEDE, EULAMPIO, ASCLEPIODOTO, ET GOLINDUCHO MM. E

Ex Menologio Basiliano Cryptæ Ferratæ in Latio.

J. P.

CIRCA INITIUM. SEC. II.

De Sanctis hisce Martyribus nullum reperio apud Martyrologos Latinos vestigium. Menæa Græca impressa illos commemorant hac die. In Menologio Basiliano extat breve sacri eorum agonis compendium, in hæc verba : Atque hi sancti Martyres propter Christi confessionem ab impio Trajano comprehensi, cum cogerentur veritatem abnegare et idolis immolare; nec eo adduci possent, diversis tormentis cruciati, in eumdem illum carcerem conjiciuntur, in quo sanctus martyr Hyacinthus inclusus fuerat. Qui dum ab illo instituti, et in fide Christi apprime roborati essent, a custodibus idololatris ad imperatorem Trajanum delati sunt. Post mortem S. Hyacinthi e carcere educti, coram ipso steterunt; rursumque coacti pollutos cibos comedere, ipsum increpuerunt, et idolorum errorem execrati sunt. Tum postquam e lignis suspensi fuis-
C sent, et rasi, lampadibus usti sunt. E lignis demissi, vivendi finem gladio fecerunt, tradentes Deo animas suas. *Iidem sancti Martyres recurrunt in Menologio Sirleti, associato eis paucorum aliorum numero, videlicet* Diomede, Eulampio, Asclepiodoto, et Golinducho. *Nomen* Cholinduch *etiam habetur die* XI *hujus.*

Elogium ex Menologio Basiliano

2 *Porro ex tempore, quo martyrii lauream adeptus fuit Hyacinthus, de quo supra, statue, quo tempore Martyres nostri martyrio coronati sint. Memoria quoque eorum legitur in supplemento nostro MS., partim constante Synaxario Sirmundi ac MS. Chiffletii. Sed pro* Ἀσκληπιοδότου *scribitur* Ἀσκληπιάδου. *Referuntur præterea tres ex illis in Menæo Chiffletiano; et omnes etiam apud Maximum, Episcopum Cytherorum, excepto* Theodoto. *Dictum Supplementum accinit* Theodoto *ac* Theodotæ *duos sequentes versiculos :*

tempus Martyrii.

Τμηθεῖσι Θεοδότῳ καὶ Θεοδότῃ
Θεὸς θεῶν δίδωσιν ἄξια στέφη.
Capite minutis Theodoto atque Theodotæ,
Deus deorum contulit meritum decus.

Nec vero Cholinduchi *ibidem in versibus præterita memoria est :*

Ὑπὲρ Θεοῦ τείναντος, ὡς δέῤῥιν, πόλον
Κτείνῃ, Χολινδοὺχ, τὸν τένοντα τῷ ξίφῳ.
Propter Deum, qui extendit ut pelem, pollum, F
Gladio, Cholinduch, colla percussus cadis.

Videtur poeta affectasse leporem ex affinitate pronuntiationis vocum, sensu discrepantium, τείναντος, κτείνῃ, *ac* τένοντα. *Hoc certius constat, allusisse illum ad Psal.* 303. *vers.* 2. ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέῤῥιν. Extendens cœlum, sicut pellem.

DE S. DATHO EPISCOPO

RAVENNÆ IN ITALIA

J. B. S.

COMMENTARIUS.

CIRCA AN. CLXXXV.

In nullis antiquis fastis seu Martyrologiis reperitur hic Sanctus, præterquam in Florentinis Usuardi codicibus, Medicæo, Strozziano et altero excuso 1486, *a nobis inter auctaria Usuardina relatis, hoc modo :* Apud Ravennam, sancti Dati vel Dathi Archiepiscopi et confessoris. *Acceptum opinor ex memoriis seu tabulis Ravennatibus, unde etiam, vel ex citatis Martyrologiis, vel forte ex Rubei historia,* 1603 *excusa, Romano moderno primum insertus legitur in editione Plantiniana anni* 1608, *his verbis :* Ravennæ, sancti Dathi Episcopi et confessoris. *Notat Baronius* tabulas ecclesiæ Ravennatis. *Tum :* Pluribus Agnellus et Hieronymus Rubeus hist. Raven. lib. I. Claruisse eum tradunt temporibus Commodi Imperatoris. *Easdem tabulas seu monumenta Ferrarius alicubi* lectiones antiquas ecclesiæ

Notus est ex monumentis Ravennatibus,

A clesiæ Ravennatis *appellat, quales non agnovit Papebrochius, agens de S. Agapito, Ravennate Episcopo, ad* XVI *Martii tomo 2, pag. 426, qui ipsas ibidem descripsit, in usum ecclesiasticum necdum inductas. Videat lector, quæ ibi fusius traduntur de undecim primis ecclesiæ Ravennatis Episcopis, signo apparentis columbæ electis, ibidemque opere antiquo tessellato expressis, aliisque eodem spectantibus, quæ hic frustra repeterentur. Videri potest observatio Eruditiss. Bacchini ad vitam S. Severi, in editione libri Pontificalis Agnelli, tomo* I *a pag.* 173.

maxime ex Rubei Historia,

2 *Ceterum quæcumque sint et Baronii tabulæ ecclesiæ Ravennatis, et lectiones antiquæ Ferrarii, et Ughelli chronologia, non alium auctorem habere videntur, præter solum Rubeum, apud quem lib.* I, *pag.* 37, *sic lego :* Huic Probo, Dathus ab Spiritu sancto per columbam Ravennatibus præficitur, cujus faciem divino splendore, supra quam dici potest, illuxisse ferunt. Novem annis cum administravisset ecclesiam, obiit v Non. Quintiles. Sepulturæ locus datus in D. Probi, pontificatu Eleutherii, qui Sotherem fuerat insecutus, dum Commodus Antoninus fœde conspurcaret imperii dignitatem. *Narrat ibidem Rubeus, factam a Petro Archiepiscopo et Dathi et* B *aliorum antiquorum Episcoporum translationem, ex* S. Probi Classensis, *haud procul a mari, ad ædem Ursianam, de qua videndus etiam Papebrochius loco citato, chronologiam sequens a Rubeana longe diversam, nec minus ab Ughelliana, qui ambo Agapitos multiplicant, adeo ut Ughellus brevi spatio temporis tres synonymos enumeret, Marcellinum pro suo ferme arbitrio collocans, neque sic tamen seriem satis recte ordinans, de qua re erit alibi agendi locus : nos hic tantisper et octavum ordine* sanctum Dathum, *et ejus ætatem ab anno* 175 *ad* 185, *ex Rubei mente definitam relinquimus, quamvis, ut observat Bacchinus, et ipse et Fabrus sua asserant, nullo teste, nullaque ratione exhibitione.*

3 *En modo quæ ex lectionibus Ravennatibus descripsit* D *laudatus Papebrochius :* in *Julii Dathi Archiepiscopi et confessoris, ex vetustissimis MSS. codicibus.* Dathus, a S. Apollinare septimus, ecclesiæ Ravennati a columba electus præfuit, Probi successor, cujus faciem divino splendore, supra quam dici potest, illuxisse ferunt. Novem annis administravit suam ecclesiam ; obiit in pace, pontificatu Eleutherii et Commodo Imperatore, cujus tempore nulla Christianis persecutio data. Quamobrem magna facta est multorum accurrentium ad fidem suscipiendam accessio, ac eorum præsertim, qui nobilitate simul, cum animi ingenuitate præstarent. Sepultus est Dathus in templo S. Probi, atque inde multis post annis a Petro Archiepiscopo ad sacram ædem Ursianam translatus. *Hactenus lectio, a Ferrario in Catalogum Sanctorum Italiæ translata, contracta ab Ughello, qui* v Non. Junii, *pro* v. Non. Quint. *male substituit. Ante ipsos in verbis nonnihil luserat Ghinius, sic scribens :* Ravennæ, S. Dathi Episcopi et confessoris, qui signo columbæ electus, tamquam a Deo datus, simplicitatem columbæ et serpentis prudentiam sectatus, optime populum sibi commissum rexit et tutatus est. *Atque hæc tota est, quæ de S. Datho habetur, notitia, neque magnopere quidam addit Agnellus, a laudato Bacchino editus, tomo* I *pag.* 157, *dum* E *hæc pauca refert :* Dathus VIII. Hic namque vir religiosus et nimis pius vigilansque fuit nocturnis orationibus, atque præcipuus animarum adquisitor, hominum ac gentis crebro prædicator, et velut speculum, clarius vultus super cunctos emicuit ; nam quando is ad gratiam supernam vocatus est, sancta ipsius anima a corpore cessit. Et ut asserunt quidam, in ecclesia B. Probi sepultus est. Sedit autem annos. . . . mens. . . . dies. . . .

et lectionibus non valde antiquis.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

TRYPHONE, MENELAO, CYRIONE, EULOGIO, PORPHOREO, APRICO, CHUSTO, JULIANO, ERADIO, ITEM TRYPHONE, ORESTE.

ADDI POSSUNT

C

CYRILLUS, EMERION, ALTER CYRION ET JULIUS.

F

J. B. S.

Notitia ex Martyrologio Hieronymiano.

Numerus horum Martyrum

T*res Martyrum turmas hodie exhibent apographa Hieronymiana apud Florentinium, Alexandrinam unam, Transentem alteram, tertiam Constantinopolitanam, hic ex ordine recensendas. Primam recte in antiquissimo Epternacensi distinctam, atque ex eo a Bollando in præfatione acceptam, dixi in observationibus ad Usuardum, qui Triphoni solos* X *socios anonymos verosimilius junxit, licet in codicibus nonnullis, in nostra editione videndis, signentur* XII, *ut ibi satis explicatum est. Itaque in titulo nonnisi Martyres* XI *nominatim pro hac classe expressimus, ex laudato codice Epternacensi; quatuor alios, quasi per appendicem adjiciendo,* Cyrillum *et* Emerionem *ex Lucensi et duobus Corbeiensibus ;* alterum Cyrionem *ex Corbeiensi Acherii;* Julium *ex Corbeiensi Florentinii: quamquam non diffitear, facile concipi posse, diversas nominum formationes seu potius scriptorum reduplicationes, numerum auxisse; adeo ut Cyrillus confundi posset cum Cyrione ; alter Cyrion cum altero Tryphone, Julius cum Juliano, superstite solo Emerione, duodenarium compositum. Verumtatem in rebus tam obscuris, nihil prætermittendum censuimus.*

2 *Convenit hic nobiscum Florentinius in statuto priori numero, convenit et cum Bollando, quem apographi Epternacensis textum, in principio nonnihil turbatum, apposite restituisse fatetur. Atque ita totius istius classis numerum ad sensum Hieronymiani Martyrologii, verosimilius dispositum existimamus, nisi servandus sit socius duodecimus, quot plane signantur in contractiori Hieronymiano Reg. Sueciæ seu Senonensi tomo* VII *Junii a nobis inter alia edito.* Alexandriæ SS. Martyrum Triphonis, Menelai et aliorum X. *Ceterum ex aliis istis itidem contractis, nihil ad rem illustrandam educi potest, cum Augustanum et Labbeanum classes et decerpta Martyrum nomina confundant, Rhinoviense autem et Richenoviense solum quatuor meminerint,* Trifonis, Menelai, Cyrilli, Aprici. *Habet et Barberinianum quatuor, sed pro* Aprici,

ex veteribus codd. probabilius statuitur,

A Aprici, *substituit* Juliani; *turpius MS. S. Maximini Trevirensis scripsit* Jubani. *In aliis nihil pro hac classe notatu dignum.*

contra recentiores, qui classes confuderunt.

3 *Recentiores Usuardinos codices secutus est Baronius, dum in Romano Triphoni adscripsit socios duodecim cum Maurolyco aliisque, quos frustra sit hic sigillatim recensere. Petrus de Natalibus lib.* II, *num.* 188 *rem mire amplificat, dum ita legit :* Triphon et alii ducenti Martyres Alexandriæ passi sunt v Non. Julii. *Alia est phrasis Galesinii, sed nihilo melior :* Alexandriæ in Ægypto; beatorum martyrum Thryphonis, Severini, Juliani, Euphemiæ virginis et aliorum duodecim : qui in ea ipsa persecutione *(Aureliani)* non tormentorum vi, neque tortorum barbara immanitate, a Christi conjunctione divulsi, veræ divinæque pietatis testes coronantur. *Rerum nominumque confusio.* Severinus, *seu potius* Severus, *ad proximam classem,* Euphemia *ad tertiam pertinet. Elogium pro affectu, quod omnibus Martyribus aptari possit : persecutio autem Aureliani, pro mero Galesinii arbitrio adjecta est. Ferrario satis fuit, Sanctorum istorum nomina Catalogo suo inserere, quod in Romano ea sic expressa non invenerit. Si ad fontem accessisset, frustra rivulos, ex recentiorum Martyrologorum placitis multiplicasset.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS TARSENSIBUS

SEVERO, HELIONE, TRATEGO, MONTANO, ATRANO, EUSUCIO, GERMANO, PARTHENO, PAULO.

Notitia ex eodem Martyrologio Hieronymiano.

J. B. S.

B

III JULII

In *Martyrum determinato noveno numero concordant codices omnes Hieronymiani majores; discrepantia in eo sita, quod Lucensis pro* Severi, *scribat* Serene; *pro* Trategi, Strategi; *quem alii in* Stracei *commutant. Sic loco* Atrani, *a Lucensi ponitur* Atriani, *ab utroque Corbeiensi,* Adriani; *demum* Esici *habet Lucensis, quod et alii servare videntur mutilo nomine* . . . sici : *nos vetustissimum hic quoque secuti sumus, in quo tamen id librarii sphalma est, quod Tarsum in Cappadocia collocet, quod non recte corrigit MS. Reg. Sueciæ, seu Senonense, sic incipiens :* In Tarso Ciliciæ Cappadociæ. *In ceteris genuinum est, sola nomina* E *contrahens;* Natalis sanctorum Helionis, Montani, Germani, cum aliis VI. *In reliquis Hieronymianis minoribus nulla sufficiens distinctio, ut ex iis solidi quidquam eruatur. Neque in aliis, sive antiquis classicis, sive recentioribus Martyrologis, ulla satis expressa horum Martyrum memoria, ut proinde solis Hieronymianis debeantur, in quibus tam diserte referuntur, ut de eorum positione, seu loco martyrii, numero et palma, a nemine possit dubitari. Nunc ad tertiam cohortem, sua difficultate non carentem, accedimus.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS CONSTANTINOPOLITANIS XXIV

EUPHEMIA, ACACIO, AMMONIO, THOMA, TRIPHONE, MENELAO, CEREALE, HERACLIO, EULOGIO, ITEM EULOGIO, CIONIA, JULIANO, DEMETRIO, HORESTE, HELIODORO, STRATEGO, AMEDINO, JOCUNDO, MARTYRIO, AMMO, SUSTRATO, THIMOTHEO, CIONIO, CYRIANO.

J. B. S.

Vera eorum notitia ex Hieronymiano, et ab aliis distinctio.

C

Quæ certiora sunt

Est *hæc postrema Martyrologii Hieronymiani classis, non eodem plane numero in omnibus apographis apud Florentinium expressa; nam Lucense ipsum, ex quo textum suum proponit, non nisi viginti tria nomina signat, tametsi* Eulogium *geminet; ut non satis intelligam, quo pacto tam rotunde ausit asserere,* Viginti quatuor Bizantini, cum Euphemia antesignana, Martyres numerantur in codicibus nostris. *Item :* Deficit ergo in illo *(Corbeiensi)* alter Eulogius, librarii oscitantia, quæ ex adductorum fide convincitur. *Ego sexies calculum ineundo, plures quam viginti tres extundere non potui; geminatum vere* Eulogium *solus Lucensis codex exhibet : neque alia ratione in titulo posui* XXIV, *quam Eulogii nomen repetendo, ut sic textus varios conciliem cum laudato jam bis codice Reginæ Sueciæ, alias Senonensi S. Columbæ, ubi expresse legitur :* Constantinopolim, natalis Sanctorum Eufemiæ, Accacii et aliorum XXII. *Laterculos majores non describo, quod solo modo nomina efformandi differant, ut apud Florentinium videre est, cujus codex ex* Martyri *et* Ammi *male conflavit* Martiniani, *cum quo ferme convenit Blumianus. Est et ea differentia, quod Sanctus ultimus in Epternacensi pro* Cyriano, *vocetur* Ciriacus. *Atque hæc* F *sunt, quæ de Sanctis hisce Martyribus certa habentur ex vetustissimis nostris Martyrologiis; nullo usquam apparente vestigio, ex quo aut eorum ætatem, aut martyrii genus conjicere aut investigare liceat.*

præferuntur recentioribus,

Alia contractiora Hieronymiana nullam lucem adferunt, quandoquidem, ut supra vidimus, de solis ferme Alexandrinis agant, aut textus codicum majorum perperam confundant. Ex Classicis nihilo plus subsidii reperias, neque ex Usuardinis recentioribus, cum et codices illi totam classem corruperint, sola quatuor nomina decerpendo. Sic Antuerp. max., Ultraject. Leyden. et Lovan. habent : Item Constantinopoli, sancti Eulogii, Eufemiæ, Acacii, Demetrii. *Et modo nonnihil inverso Florentini cod.* Apud civitatem Constantinopolim, sanctorum martyrum Eulogii, Achazii, Euphemiæ et Demetrii. *Edit. Lubeco-Col. nomen* Eulogii *vertit in* Euolii. *Grevenus, restituta vera scriptione, sic suam annuntiationem flectit :* Accacii, Demetrii, Eufemiæ, cum Eulogio coronatorum, *quem ultimum in textu ipso Usuardino Constantinopoli collocatum viderat. Horum omnium annuntiatio ex codice simili Barberiniano, aut Bedæ auctario, ex Hieronymianis istiusmodi descripto, profluxit, ubi reperto textu,* Constantinopoli, Eufemiæ, Acacii, Demetrii, *non dubitarint,*

A *bitarint, quin hi tres cum Eulogio suo Usuardino conjungendi essent; in quo eos secuti sunt recentiores cum Maurolyco. Hos etiam præcesserat Equilinus præsul lib.* II *num.* 189 : Eulogius et Euphemia, Achaicus et Demetrius martyres Constantinopoli eodem die (v Non. Julii) obtinuerunt triumphum.

a Galesinio nimium illustratis. *Ulterius processit Galesinius, ad solos duos totam classem restringens, aususque determinare martyrii circumstantias, quas apud antiquos non invenerat, plerumque solitus transversim incedere, et nescio quod MS. sibi quodammodo proprium, afferre, ut majores nostri ante me frequenter notarunt; ut mirum sit ejus placita a Baronio tam facile admissa. Demus Galesinii verba :* Constantinopoli, sanctorum Eulogii, Demetrii martyrum. Ii Valente Imperatore, Arianæ impietatis propugnatore, summis corporis cruciatibus et nece, præclarum fidei Catholicæ testimonium dederunt. *In notationibus autem scribit :* Ex Annal. eccl. Constantinopol. et cod. MS. *Fallit, ut jam dixi, Galesinianus ille codex MS. Qui sint autem annales isti eccl. Constantinopol., uni Galesinio cogniti, fateor me divinare non posse. Ut verbo dicam; nihil mihi hactenus occurrit, ex quo vel remote colligere potuerim, aut totam Hieronymianorum Martyrum cohortem, aut quatuor in Usuardinis relatos, aut duos illos Galesinianos,* B *magis ad tempora Valentis, quam ad cujuscumque alterius Imperatoris spectare.*

D *Neque video qua ratione salvari possit Baronii annuntiatio :* Constantinopoli, sanctorum Eulogii et sociorum martyrum. *Ad quæ notat :* Agunt de his etiam hac die Græci in Menologio. Passi sunt sub Valente Imperatore, ob fidem Catholicam, quam strenue professi sunt. *Non solet Annalista eminentissimus aliud menologium signare præter Sirletianum, a Canisio vulgatum, ut ex aliis hujus diei notationibus clarissime patet; atqui nec in ipso, nec in Menæis ullus hoc die memoratur Eulogius. Dum vero designat tempora Valentis, Galesinium sequi videtur, et nisi vehementer fallar, ad gloriosos illos octoginta Martyres alludere, quos ex prædicto menologio rectissime signavit* v *Septembris, antesignanis* Urbano, Theodoro et Menedemo, qui a Valente Imperatore pro fide catholica in navigio impositi, jussi sunt in mare comburi. *De his egit in Actis Papebrochius, alios fastos Græcos secutus* XVIII *Maji, ex Socrate, Sozomeno et aliis. Laudantur non semel a sancto Gregorio Nazianzeno, dum* marinas presbyterorum exustiones *Arianis exprobrat, at de sancto Eulogio, aut aliis sociis supra expressis, præsertim sexus feminei, altissimum ubique silentium. Sequens Sanctus, an ex hac turma acceptus, incertum est.* (*Hinc sua accepit Baronius.*)

E

DE SANCTO EULOGIO

CONSTANTINOPOLITANO

J. B. S.

Notitia ex Romano parvo.

III JULII.

Ad Usuardum, vel ejus potius proavos, redit altera, superioris quodammodo appendix, quæstio, quis Eulogius ille censeri debeat, quem Usuardus ultimo loco ita celebravit : Item Constantinopoli, sancti Eulogii? *Jam pridem observavi, primum ab auctore Romani parvi nominatum fuisse* Eulogium, *indeque per Adonem in Usuardum transiisse, nulla adscripta characteristica aut temporis, aut dignitatis, aut martyrii; ut prorsus verosimile non sit, ex media Hieronymiana classe desumptum, quod Romano parvo insolitum est; multo minus pontificem* C *fuisse, qualem nobis depinxit Wandelbertus, citato ibi versiculo :* Pontifices quintas Anatolius Eulogiusque. *Qui socii ab Usuardinis ei adjuncti sint, nuperrime ostendi; solum vero et unicum ab Usuardi parentibus celebratum, ex eorum textibus evidens est. Quæris iterum quis sit? Hariolari non lubet : Sanctum esse, Constantinopoli depositum, ab octavo seculo cultum, demonstrat Romanum nostrum parvum seu Rosweydianum: præstat de cetero ignorantiam fateri, quam vanis conjecturis multa confundere.*

F

DE SS. IRENÆO DIACONO, MUSTIOLA MATRONA, ALIISQUE *MARTYRIBUS*

CLUSII IN ETRURIA

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Actis, ætate, memoria in fastis et cultu.

A. CCLXXV

Acta sinceris proxima, *Horum Martyrum Acta merito laudavit Papebrochius ad* XXIII *Junii, priorem eorum partem, quæ ad S. Felicem presbyterum spectat, paucis ibidem illustrans. Ut præsidialia, sincera et selecta non agnovit Ruinartius, qui in sua collectione ipsorum non meminit. Nec Tillemontius aut critici alii ea, tamquam authentica aut nævis carentia, admittunt : laudant nihilominus, ut gravi et modesto stylo scripta, nullis incredibilibus circumstantiis vestita; antiqua et satis proba, sic ut aliqualem fidem promereantur. Imo magnam, dum in ipsis, igne, ut ita dicam, examinatis, nihil ferme repertum est, quod magnopere reprehenderetur. Fateri tamen cogimur, primigenia non esse, seu ab oculato teste scripta, ut saltem ostendit epilogus hac phrasi conceptus :* Ubi florent orationes ejus usque in hodiernum diem *etc. unde facile colligas, scriptorem de pridem gestis agere, quorum notitiam ab aliis acceperit, nisi forte antiquiora Acta tali conclusione quis auxerit aliisque interpolaverit.*

2 *Id non semel contigisse, Ecclesia sub Christianis Imperatoribus pace fruente, compertum habemus, seculo fortasse* V *aut* VI, *quamvis de cetero pridem miratus sim, Bedæ, Flori et Adonis, qui tot aliorum Martyrum* (*videntur a censura eximi posse.*)

A *rum Acta collegerunt, diligentiam effugisse, ut ad Usuardum non obscure observavi. De Martyrum nostrorum ætate disputat Papebrochius, putatque non sub Aureliano, sed sub Valeriano et Galieno passos. At non satis advertit, opinor, S. Mustiolam diserte vocari* consobrinam Claudii Imperatoris, *qui cum Valeriano et Galieno posterior sit, digerendus esset anachronismus minime necessarius. Nec tantopere urget difficultas alia, a* præfectoria dignitate, *cujus occasione alia ibidem erudite disquirit : non enim dicitur Turcius fuisse Urbis præfectus, sed tamquam* Vicario datam *ei tantisper eam* dignitatem, *ut in Etruria Christianos affligeret. In Vicarii titulo scrupulum alium reperit Tillemontius tomo* 4, *pag.* 682, *verum quam facile excusari potest innocua prolepsis.*

Sancti ab Usuardo primum signati.

3 *Ceterum inter classicos Martyrologos, prædicti S. Felicis et hodiernorum duorum, primus meminit laudatus Usuardus, quem tota sua progenies secuta est, exceptis duobus insignibus codicibus, quorum causa mentem meam satis clare ad Usuardum aperui. At sive vere Usuardini sint præfati Sancti, sive aliunde Usuardo accesserint, ejus prope phrasi in moderno Romano annuntiantur :* Clusii in Etruria, sanctorum martyrum Irenæi diaconi et Mustiolæ matronæ, qui sub Aure-
B liano Imperatore diversis atrocibusque suppliciis cruciati, coronam martyrii meruerunt. *Nescio unde auctori additionum MSS. Cartus. Bruxellensis ad Grevenum, innotuerit,* Mustiolam virginem, alio nomine Dulcissimam *dici, an quod a musto nomen traxerit? Notandus maxime Galesinii, ex matrona virginem formantis, textus;* Clusii in Hetruria, sanctorum martyrum Irenei diaconi et Mustiolæ virginis. Hæc Christianæ pietatis inflammata studio, quoniam, qui pro Christo in vinculis essent, eis cibum subministraret, virgis plumbeis, Aureliano Imperatore, acriter tamdiu cæsa est, quoad animam Deo reddidit : ille, quia Felicis presbyteri martyris corpus sepelisset, ungulis ferreis excarnificatus, tum facibus ustulatus, ardenti fidei confessione migravit ad Christum. *Reliquos recentiores Martyrologos nil opus est referre; aut enim Usuardum describunt, aut rem involvunt potius quam explicent.*

Matrona fuit Mustiola, non virgo.

4 *Hos inter numerandus venit Ferrarius, monumenta ecclesiæ Clusinæ et nescio quæ alia MSS. appellans, ex quibus aliud vitæ compendium, Acta alia substituit, iis quæ apud Surium legerat; in annotatione sua observans, quod* Martyrologium Romanum Mustiolam matronam
C faciat, non virginem, secutum Usuardum, *quidni Acta ipsa antiquissima tum MSS., tum a laudato Surio vulgata.* Sed MSS. aliquot, *inquit,* eam virginem habent : qualem ecclesia Clusina, Senensis, et alibi ubi colitur, illam venerantur. *Jam dixi, contrariis illis recentiorum scriptis sacras historias involvi potius quam illustrari. Longe vetustiora esse Acta illa, quæ Usuardo præluxerunt, quæque Baronius in hodierno Romano et in Annalibus ad annum* CCLXXV *secutus est, persuasissimum habeo, a quibus proinde me non dimovebunt Galesinius, Ferrarius, aut quicumque alii, nisi monumenta producant, his nostris, quæ a tot seculis recepta sunt, evidenter sinceriora.* Matronam *itaque, non* virginem *fuisse censemus,* sanctam *nostram* Mustiolam, *cujus et* S. Felicis *presbyteri ac* S. Irenæi *Acta integra mox subjiciemus.*

Dantur Acta ex MS. Ultraject.

5 *Habemus ipsa manuscripta, eruta a Rosweydo ex codice S. Salvatoris Ultrajecti, atque ex alio Trevirensi, illustris cœnobii S. Maximini, quæ inter se modice differunt. Unde ea nactus sit Surius, non satis distincte explicat : ceterum hunc titulum a se editis præfixit :* Martyrium Felicis presbyteri, Irenæi diaconi, Mustiolæ nobilissimæ matronæ et aliorum, ut habetur in egregiis MSS. libris, sed in gratiam lectoris F. Laurentius Surius mutavit stylum. *Quam parum nobis probetur ea Surii libertas, satis alibi explicatum est; ego ea inter selegi MS. Ultrajectinum, illudque cum* D
Sanmaximiano et Surii editione contuli, notatis discrepantiis, quæ momenti saltem alicujus visæ sunt. In omnibus apparet ea styli simplicitas et in rebus narrandis candida gravitas, ut, si pauci nævi abessent, ad præsidialia proxime accederent. Vidit ipsa etiam Equilinus antistes Petrus, eaque non male contraxit; at præstat ea, uti pollicitus sum, integra et incorrupta repræsentare, ubi primum indicavero, quæ ad S. Mustiolæ gloriam, manu scripta hic reperi.

AUCTORE J. B.

Cultus S. Mustiolæ Pisauri, ob victoriam relatam.

6 *Post lectiones de vita S. Michelinæ, Bollando missas et* XIX *Junii impressas, Italice legebatur, Pandolfum aliquem Malatestam, Pisauriensem dynastam, anno* MCCCXXIV, *Urbinates aggressum, ab ipsis, non sine clade, repulsum fuisse : istos autem, victoria usos, paucis post diebus, clandestina impressione, per portam marinam ad forum usque Pisauriense penetrasse. Tum vero cives, incredibili ardore accensos, infestum hostem repulisse, urbe ejecisse, plurimis eorum interfectis, quibus puteum impleverint, inde appellatum, puteum Urbinatium Spoliatorum* (del sacco.) *Voluit postmodum civitas, tanto periculo liberata, eum diem perpetuo esse solennem, cum celebratione festi* S. Mustiolæ, *quo die tantam victoriam consecuta fuerat, a quo ibidem honoratur os humeri sanctæ Martyris in templo S. Cassiani.* E
Hujus rei authenticam memoriam exhibent statuta Pisaurensia Latina lib. 1, *Rubr.* 3, de festo sanctæ Mustiæ *(ita ibi appellari existimo)* quolibet anno celebrando. *Sic habet textus :* Item statutum est, quod festum S. Mustiæ celebrari solenniter debeat et custodiri, pœna et banno cuilibet contrafacienti. Provisum in statuto de die Dominica. Et quod potestas dicto die teneatur ire ad festum honorandum, cum omnibus officialibus et consilio generali, cum uno pallio et uno cereo : et dictæ oblationes debent expendi et converti in concio ecclesiæ prædictæ, per electos super oblationibus majoris ecclesiæ Pisauri. *Itali* pallia *vocant pannos in præmium vel donum.* Concio *pro ornatu intellige.*

De veteri Clusio.

7 *De urbe Clusina nihil hic diximus; videatur Ughellus tomo* 3 *coll.* 665 *et* 666, *ejus antiquitatem, priscas opes et potentiam prædicans; quibus floruisse dicitur usque ad annum* 458 *a condita urbe Roma, cum qua de confiniis conferendoque imperio aliquamdiu decertaverit : verum postea variis vicissitudinibus agitata, hodie, insigni variantis fortunæ exemplo, ex opulentissima, ac olim totius illius provinciæ regina, inter angustos et pene desolatos muros, ad duo incolarum millia reducta sit. Vide ibi plura: huc facit potissimum,* F
quod S. Irenæus *in cathedrali ecclesia requiescat,* S. Mustiolam *vero non procul a civitate, in templo ejus nomini dicato, in marmorea arca collocatam fideles venerentur. Meminit ibidem Ughellus, adjacentis ejusdem* S. Mustiolæ *templo celebris Canonicorum regularium præpositura, quæ forte etiam abbatia fuerit, de qua idem Ughellus meminit tomo* 2 *col.* 952, *nunc in Franciscanorum de observantia cœnobium mutata, ubi effossa sint multa veterum Christianorum sepulcra. Tum vero col.* 673, *Arialdi Episcopi temporibus, seculo octavo, memorat, templum illud* S. Mustiolæ *positum a Gregorio et Aresibuto Clusinis civibus.* Tempus, *inquit,* piumque facinus exhibent vetustissimi versus, ibidem in marmorea tabula adscripti, quos ad me Joannes Baptista Piccolomineus, claræ memoriæ Clusinus Episcopus, amicus noster transmisit. Carmina sunt :

Utriusque Sancti veneratio.

Nobilis vasta nites rediviva an fabrica templi.
Egregia progenies ornarunt culmina pulchre,
Fulgidus vita pius Gregorius aptus ubique,
Hoc opus patrarunt Luitprandi tempore Regis.
Tramite sat recto Ariadi pollet in alto;
Mustiola præeat, tu post gaudia illis
Celsus ubique suis concedat prospera votis,
Mox dabitur placide, si nil dubitarit aberrans,
Martyr,

A AUCTORE J. B. S. *Elogia metrica valde rudia.*

Martyr, Arisebuti sis memor alma miselli.

8 Legimus præterea, *inquit ibi laudatus Ughellus,* ad marmoreum tumulum ejusdem Sanctæ, eo in templo collocatum, hæc acrosticha carmina :

C ✝ Christe fave votis Gregorio, et aucte conde docis,
L Quod Mustiolæ obtulerunt Martyre Christi,
V Hoc Tec. Menciburii sublata vetustas,
S Quæ meliore cultu, noviliore redit.
I Cedit novitati diruti antiquitas ligni,
O Pulchrius ecce micat nitentes marmoreis decus.
D O Mustiolæ merita veneranda quæ fedis,
I Roseis virgineis crocis amore paratus,
C Novilior prosapia, qui et de Claudii prolem,
I Cujus aulæ mœnia a fundamentis dicavit
T Gregorius armipotens, et robustissimus do :

Monet demum Ughellus, se de S. Mustiola legisse Acta, longe diversa ab iis quæ passim circumferuntur, in vetustissimo membranaceo codice abbatiæ S. Salvatoris montis Amiati. Magis ea placerent quam inconditi versiculi, verum cum alia nobis, præter vulgata, desint, ea nunc exhibenda sunt.

B

PASSIO

Ex MSS. collatis cum editione Surii.

S. Felix Christianos confortans,

Temporibus Aureliani *a* Augusti sæva persecutio orta est Christianis, cumque intellexisset, quod civitas Tuscana *b* Christiana religione floreret, tanta cupiditas invasit Aurelianum Augustum, ut quemdam Vicarium nomine Turcium *c*, præfeetoria data dignitate, ad discussionem Christianorum dirigeret. Veniens autem Turcius in civitatem quamdam, nomine Faliscum *d*, cœpit inquirere Christianos. Interea dum inquisitio facta fuisset in eadem civitate, contigit in illa regione repertum esse Christianum, nomine Felicem, qui audiens supervenisse persecutorem, cœpit congregare Christianos et confortare eos, dicens : Parentes et fratres et filii, non vos conturbet ista caligo, quia modica est, perpetuæ vero tenebræ cavendæ sunt. State et viriliter pugnate, quia melior est dies una in atriis Domini, super millia auri et argenti. Audiens Turcius præfectus famam beati Felicis, tenuit eum et custodiæ mancipavit.

C *a Turcio capitur et martyrio afficitur.*

2 Surgens itaque altera die, jussit sibi in civitate Falisca tribunal parari et presbyterum Felicem sibi præsentari; quem ita interrogat, dicens : Quod tibi nomen est? Respondit; Felix vocor. Dixit itaque Turcius : Qua militia uteris? Felix presbyter respondit; Quamvis peccator, tamen presbyter Christi. Turcius dixit : Quare conventicula facis per diversa loca et seducis populum, ut non credant diis et immolent secundum dispositionem antiquam et Principum *e* jussionem? Felix presbyter respondit : Et quæ est vita nostra, nisi ut Dominum nostrum Jesum Christum prædicemus et eruamus populum ab immunditia idolorum, ut fruatur unusquisque [vita] æterna? Dicit ei Turcius? Quæ est vita æterna? Felix presbyter respondit : Ut timeatur et colatur Deus pater, et Jesus Christus et Spiritus sanctus. Tunc iratus Turcius, jussit os ejus lapide contundi, dicens : Ipsum conterite, qui seducit populum. Et cum diu cæderetur, emisit spiritum: cujus corpus præcepit jactari in plateam, quod collegit quidam Diaconus et sepelivit juxta muros civitatis *f* sub die nono Kalendarum Juliarum.

Tum Irenæus, Clusinum perductus,

3 Audiens Turcius hoc factum, quia sepelisset Hyrenæus diaconus corpus Felicis presbyteri, misit et tenuit Hyrenæum diaconem, et ambulavit exinde in Eusinam *g* civitatem Tusciæ, et vinctum catenis ferreis ante rhedam suam nudis pedibus perduxit. D Et veniens in Eusinam civitatem, sedit in ea multis diebus ; Hyrenæum vero diaconem reclusit in carcerem, et cœpit inquisitionem facere de Christianis. Audiens hæc Mustiola matrona Christianissima, quia in carcere erant clausi multi Christiani, veniebat nocte et dabat pecuniam custodibus carcerum, et intrans consolabatur eos, et lavabat pedes eorum et ungebat, qui de vinculis vulnerabantur, et omnibus noctu victualia ministrabat et tegumentum. Tunc venit quidam, Torquatus nomine, ad Turcium et dedit ei suggestionem, dicens; Matrona nobilissima, Claudii consobrina, nomine Mustiola, non cessat a carceris custodia die noctuque reos suasionibus confortare.

ubi Mustiola vinctorum consolatrix

4 Iratus est Turcius vehementer, et quia audierat eam de gente esse Claudii Imperatoris, misit et tenuit eam, jussitque sibi præsentari. Quam cum vidisset, mirari cœpit de pulchritudine ejus, veniensque in domum Mustiolæ, cœpit de generositate ejus interrogare : Tunc sancta Mustiola, fervens in Spiritu sancto, respondit ad eum : Nostra nobilitas non est ex plenitudinis claritate, sed humilitate sanctorum Christianorum. Dicit ei Turcius : Et quare exemplis parentum tuorum non respondes? Sancta E Mustiola respondit et dixit : Quia illi ignorantes perierunt, diabolo suadente, et me humilem dignatus est Dominus noster Jesus Christus ad cœlestia regna vocare, et non tantum me, sed omnes qui sperant in eum.

præsidi generose respondet,

5 Dixit ei Turcius : Utere consilio meo, et noli perdere natales tuos nobilissimos. Dicit ei Mustiola : Si scires donum Domini nostri Jesu Christi, non perderes lumen æternum. Dicit ei Turcius : Quid est lumen æternum? Sancta Mustiola respondit : Spiritus et virtus. Turcius dixit : Quæ est amentia vitæ, ut ad vinctos frequenter intrares, eorumque amicitiis fruaris affectu? Respondit S. Mustiola et dixit : Propter amorem Domini nostri Jesu Christi, pro cujus amore et illi sustentant carceris vincula. Turcius dixit : Depone istam amentiam et audi me, et præcepta Principum noli negligere aut deridere. Sancta respondit : Quæ sunt principum tuorum præcepta? Cui dixit Turcius : Præcepta hæc sunt, ut sacrifices et vivas, et fruaris divitiis tuis. Sancta respondit et dixit : Blasphemasti insipienter.

F *tandem cum Irenæo etiam coronata.*

6 Hoc audiens Turcius, jussit omnium Sanctorum, qui in carcere erant, capita amputari, et B. Hyrenæum diaconum in eculeo suspendi. Cui, sub voce præconia, ita dicebat : Sacrifica diis. Hyrenæus dixit : Ut video, alienaris et amens factus es, ut dicas quæ non conveniunt. Turcius furore repletus, jussit unguibus radi latera ejus et flammis apponi. Hyrenæus clamabat, dicens : Gratias ago tibi Domine Jesu Christe, quia merui introire ante faciem tuam; et hæc dicens emisit spiritum in conspectu Mustiolæ, quæ videns sancta Mustiola, dixit ad Turcium : Miser, quid trucidas sanguinem innocentum? Illi quidem pergunt ad gloriam, tu in igne æterno habebis mansionem. Hæc audiens Turcius, per inscriptionem *h* damnavit, et in conspectu suo fecit beatam Mustiolam plumbatarum ictibus deficere : quæ cum gravissime cæderetur, tradidit Deo dignum spiritum sub die quinto Nonas Julias, cujus corpus collegit servus Dei, nomine Marcus, et sepelivit juxta muros civitatis Eusinæ, ubi florent orationes ejus usque in hodiernam diem, et *i* miracula, per Christum Dominum nostrum.

ANNOTATA.

a *Sic constanter legunt codices omnes, tum Suriani tum nostri. De Papebrochii opinione dixi in commentario.*

b *Surius*

A b *Surius*, Tusciæ; *recte, opinor, sed ita in MSS. Item Surius et MS. S. Maximini interjiciunt*, quæ post ethnicismum illustris fuit, *sed in Ultrajectino, quod sequimur; ista absunt.*

c *In Surio et apud Ferrarium est* Turgius; *nos cum MSS. nostris.*

d *Hodie* civita Castellana, *de qua vide Papebrochium. Sita est urbs ad Clusinam paludem, non procul a lacu Trasimeno, Romanorum clade celebri.*

e *Non appellat hic Principes, simul imperantes, sed* antiquas dispositiones *seu decreta Cæsarum in Christianos.*

f *Adde hic*, Sutrinæ, *ut habent MSS. alia : vel* Sutrii, *ut legit Surius.* D

g *Melius in MS. S. Maximini*, Clausinam, *uti etiam reperit Surius, qui* Clusium *substituit; hodie* Chiusi, *civitas episcopalis in agro Senensi. Vide Geographos.*

h *Intellige*, scripto damnavit, *ut legit Surius.*

i *Ultima hæc verba*, et miracula per Christum Dominum nostrum, *in Ultrajectino nostro adjecta sunt.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

MARCO ET MOCIANO

PUERO ANONYMO ET QUODAM PAULO.

J. P.

Cultus ex Menologiis.

B

DIE III JULII

Perquam obscure et confuse sacris beatorum Martyrum tabulis inserti leguntur Marcus *et* Mocianus, *nullibi expressis eorum natalibus, patria, loco palæstræ, annoque martyrii. Menologium Basilianum sic memorat.*

Marcus et Mocianus, Christi Martyres, a Maximo præside comprehensi, propterea quod confiterentur Christum, abnegare religionem Christianam, et idolorum superstitioni se submittere adigebantur. Dum autem cruciarentur, puer parvulus, qui aræ sacrificantium adstabat, Præsidem reprehendit, quod injuste ageret. Sed victus, et flagellis cæsus, una cum Paulo quodam Christiano, qui aderat, et Sanctos animabat, in carcere conclusus est. Lata in Sanctos sententia capitis, ligati ad mortem ducebantur, orantes Deum, et gratias agentes, quod digni habiti essent martyrium pro ipso pati. Uxores autem eorum cum filiis flentes sequebantur, usque ad locum martyrii. Quo ubi pervenissent, capite truncati sunt, venerandis eorum uxoribus capita excipientibus. *Tractat etiam de iisdem Martyribus Supplementum ad Menæa Græca, typis edita, partim e Sirmondi, partim e Chiffletii apographis desumptum,* C *sed nihil habet singulare, præter hosce versiculos :*

Ὀδὸν Μάρκος τῇ τομῇ τὸν αὐχένα,
Ὀδὸν χαράττων Μωκιανῷ πάθους.
Collum mucroni præbuit Marcus; viam
Sic Mociano passionis denotans.

Sanctorum pariter nostrorum Martyrum memoria inserta habetur in iis, quæ excerpta servamus e bibl. Ambrosiana cum hoc parvo elogio : Hi, cum idolis immolare noluissent, coram maximo præside examinandi adstant; et post plurimos cruciatus, gladio caput amputantur, præsentibus uxoribus suis et liberis, ac lamentantibus; quos hortabantur Sancti, ut aquiescerent, et grates Deo agerent. *Nec præteriit Pugiles nostros Menæum Chiffletii. Invenitur quoque eorumdem memoria in Menæis MSS. Bibliothecæ Ambrosianæ, atque in codice Taurinensi, sed æque frigide ac jejune.*

Quædam sigillatim de puero anonymo.

2 *Menologium Sirleti a Canisio editum, paucula quædam continet de Puero anonymo, sanctos Martyres in tormentis roborante :* Eodem die sanctorum Martyrum Marci et Muciani, qui cum a Maximo præside admonerentur, ut idolis immolarent, a parvo quodam puero, ad aram stante, non permittebantur : quem puerum comprehensum gentiles ferula centum quinquaginta verberibus ceciderunt, jubente Præside. Cui Puerulus? Numquid, inquit, judex et litteras doces? *De Paulo non minus meminit, quam supra citatum menologium Basilianum.* Similiter et Paulus quidam, cum Martyres corroborans Christum confiteretur, in carcerem conjectus est. E

3 *Ne quis vero existimet, apud Græcos dumtaxat Martyrum nostrorum agitari memoriam, in ipsis quoque sacris Latinorum tabulis suum habent locum. Martyrologium Romanum hisce eos recenset verbis :* Eodem die Santorum Martyrum Marci et Muciani, qui pro Christo, gladio cæsi sunt : quos cum puer parvulus, ne immolarent idolis, alta voce moneret, verberibus jussus est cædi : cumque vehementer Christum confiteretur, una cum quodam Paulo, Martyres exhortante, necatus est. *Joannes Tamayus Salazar Tomo 4 eosdem Martyres Martyrologio Hispanico inseruit, et* conveniunt, *inquit*, Martyrologia Castellanum P. Vasq., Lusitanum P. Lupi, Hispanicum MSS. P. Higuera, et Italum Constantii Felicis, cum aliis recentioribus, apud quos altum silentium de loco palæstræ. *Rectius profectio et sibi et veritati consuluisset prædictus Tamayus, si omni retro antiquitate, de loco palæstræ tacente, ipse itidem de eadem tacuisset, non assignaturus ei civitatem Capparensem in Lusitania, quam solide probare non posset.* F *Nam quo pacto suum hoc assertum probat? Oraculum, si superis placet, nobis obtrudit :* Illum *(locum palæstræ)* consignat Flavius dexter noster in Chronico. *Ad hæc, citat ejus commentatorem Bivarium, nec non Rodericum. Mirum est supersedere potuisse provocando ad auctoritatem Marci Maximi, Luitprandi, Juliani, et aliorum ejusdem farinæ hominum; quibus id unice propositum fuisse videtur, ut plurima paradoxa, ne dicam historica monstra, ac apertas falsitates, in orbem litterarum inveherent, quæ idcirco ad aniles nænias relegantur meritissimo jure ab eruditis.*

4 *Quæ autem majorem lectori de præfato agonis loco fidem faciat, producit epigramma* decastichon, quod in antiquo, *inquit*, MS. carminum codice apud me recensetur. *Sed quo auctore, quo seculo lucem vidit isthoc epigramma? Ut dicam id, quod sentio, auctoritas ejus nimium vaga est et indeterminata, quam ut probabile quidquam suadere in hac materia, nedum certi aliquid possit, præsertim ubi tam antiquitas Græca quam Latina omnis, quoad ego quidem comperi, verbum hac de re nullum facit. Videat nunc eruditus lector, quam ruinoso fundamento insternat sequentem conclusionem, hoc verborum tenore contentam, sæpe dictus Tamayus :* Cognito

A Cognito per Dominum meum, Didacum de Arce Reynoso, tunc episcopum Placentinum, post, supremum fidei censorem; palæstræ locum, illumque in suæ diœcesis terminis, constitutum existere; [ipse] nostros sanctos Martyres, uti sui episcopatus cives, et agonistas naturales, imposterum declaravit; eorumque memoriam sub ritu officii duplicis, de communi plurimorum Martyrum, secundum regulas Breviarii Romani per totam diœcesim cultu anniversario celebrari præcepit, ut ex litteris circularibus, coram me expeditis, liquet. D *Cujus suasu didicerit præceperitque talia Episcopus, nisi ipsius præcipue Tamayi, qui tamquam Secretarius Decreto subscripsit, ac verosimiliter ipsum composuit? Habes Decretum apud nos* XXVIII *Aprilis pag.* 327, *cum animadversionibus in fine; quæ vide.*

DE SANCTO ANATOLIO EPISCOPO

EJUSQUE DECESSORE S. EUSEBIO

LAODICEÆ IN SYRIA

COMMENTARIUS HISTORICUS

J. B. S.

De cultu, conjunctione cum Eusebio, gestis scriptis et ætate.

SEC. III

In fastis notus est Anatolius;

B *Inter antiquissimos Ecclesiæ Patres, et procul dubio inter seculi tertii gloriosos fidei confessores numerandus est* S. Anatolius, *Ægyptius et Alexandrinus origine, vir eo tempore doctissimus, a Theotecno Cæsariensi Episcopus primum ordinatus, deinde Laodicensis ecclesiæ curam suscipere coactus, Eusebio et S. Hieronymo laudatissimus, ut statim patebit. Ex illo acceptus est ab auctore Martyrologii Romani parvi, a Rosweydo editi, hinc ab Adone; demum ab Usuardo sic annuntiatus :* Laodicia Siriæ, sancti Anatholii episcopi, qui non solum religiosis viris, sed et philosophis admiranda scripta dereliquit : *quæ ipsissima est Romani hodierni phrasis. Nec Wandelberto ignotus fuisse videtur, nisi alium Anatolium cecinerit; ab aliis vero Martyrologis recentioribus certatim signatur, ut de ejus memoria in sacris fastis recepta dubitari omnino nequeat. Cur autem ab aliquot Italis Martyrologis recentioribus Maurolyco, Felicio, Galesinio, Ferrario positus sit* X *Martii, nil opus est multis disquirere, ab antiquis fontibus non recedimus.*

non tam expresse Eusebius,

2 *Mirantur eruditi, cur in Martyrologii locum non habeat* Eusebius; *Anatolii amicus, in eadem Laodicensi cathedra decessor, eique apud Eusebium historicum, eodem libro et capite ita conjunctus, ut vix ab* C *auctore Romani parvi prætermitti potuerit, dum ex ipso illo loco famosum Theodotum sumpsit, de quo vide Usuardum nostrum ad diem* II *Novembris. Mirum profecto, neglectum esse tam insignem fidei confessorem, Dyonisii Alexandrini testimonio celebratum, cultumque a Græcis* IV *Octobris, ex quorum Menologio, cum solo* Diaconi *titulo, in Romanum a Baronio insertus est cum aliis, de quibus apud Eusebium edit. Valesii lib.* 7 *cap.* II, *ubi præcipue de eo sub finem ita loquitur Dionysius :* Eusebius, inquam, quem Deus jam inde ab initio roboravit impulitque, ut confessoribus in custodia positis ministeria strenue exhiberet, utque consummatorum ac beatorum Martyrum cadavera, non sine capitis sui periculo sepeliret. *Observata non sunt postrema Eusebii historici verba hæc :* Sciendum porro est, Eusebium quidem, quem Dionysius Diaconum appellat, brevi postea Laodiceæ in Syria Episcopum esse constitutum.

in hist. eccl. laudatus.

3 *Poterat igitur absque ullo scrupulo laudatus Romani parvi compilator binos illos ejusdem urbis Episcopos una conjungere, etiam eodem die, quem pro mero arbitrio eligit, neque enim de alterutrius anno aut obitus die statui quidquam certo potest: eratque id adeo magis pronum, cum alter alteri citato libro, etiam apud Rufinum cap.* 28, *connectatur, ostendaturque singularis aliqua inter utrumque necessitudo, de qua superius meminimus. Nobis certe dubium non fuit, quin et Eusebio sancti titulus deberetur, quique adeo cum S. Anatolio locum hic suum habere posset. Audi modo loquentem Eusebium edit. Valesii cap.* 32 *:* E Apud Laodiceam vero post Socratem Episcopus fuit Eusebius, domo Alexandrinus. Causam ex patria migrandi ei præbuit negotium Pauli Samosatensis. Cujus gratia cum in Syriam venisset, ab iis, qui cœlestium rerum amore illic flagrabant detentus, domum redire prohibitus est. Qui quidem nostra memoria, amabilis quidam religionis thesaurus fuit, quemadmodum ex verbis etiam Dionysii, superius allatis, facile cognosci potest. *Hæc de sancto Eusebio seorsim, cujus gesta alia cum Anatolianis deinceps commiscentur. Jam de hoc ita narrare pergit Eusebius historicus.*

Anatolii insignis doctrina,

4 Huic deinde substitutus est Anatolius, bonus, quod aiunt, boni viri successor : ipse quoque domo Alexandrinus. Hic tum in liberalibus disciplinis, tum in philosophia principem inter doctissimos nostri temporis viros locum sine controversia tenuit : quippe qui ad summum apicem arithmeticæ, geometriæ, atque astronomiæ; adhæc ad dialecticæ, physicæ ac rethoricæ supremum fastigium pervenisset. Qua de causa rogatus fuisse dicitur ab Alexandrinis, ut Aristotelicæ successionis scholam ibidem institueret. F *Ad hæc observavit Valesius, sanctum hunc Anatolium nostrum, eumdem verosimiliter esse, de quo meminit Eunapius in vita Jamblichi, ubi dicit, Jamblichum auditorem initio fuisse Anatolii, qui tunc temporis in philosophia secundum a Porphyrio locum obtinebat, easquæ rebus et temporibus omnino convenire demonstrat laudatus Valesius. Verum non maxima hæc* S. Anatolii *laus : alia prosequitur, quamvis cursim, Eusebius, quæ ejus sanctitatem et gloriam magis commendant.*

et res præclare gestæ

5 Plurimæ quoque res ab eo præclare gestæ Alexandriæ in obsidione Bruchii referuntur, quippe qui inter civitatis proceres præcipuam honoris prærogativam omnium consensu adeptus est. *Bruchii obsidionem et destructionem retulit Eusebius in chronico ad annum secundum Claudii, in quo a Scaligero reprehensus est, contendente ex Ammiano Marcellino, temporibus Aureliani id accidisse. Verum Eusebii sententiam tuetur Valesius.* Etenim, *inquit,* dum Bruchium obsideretur a Romanis, Eusebium virum sanctissimum et Anatolium adhuc Alexandriæ fuisse testatur Eusebius, nec nisi post solutam Bruchii obsidionem in Syriam migravisse. Atqui Eusebius in Syriam profectus est ad Synodum Antiochenam, quam anno 2 Claudii coactam fuisse supra demonstravimus. Et dum Antiochia rediret a Laodicenis

A Laodicenis detentus et Episcopus ejus loci factus est anno I Imperatoris Aureliani, ut opinari licet, itaque recte Eusebius in Chronico ad annum 2 Aureliani scribit : Eusebius Laodicenus insignis habetur. *Negandam esse assumptam propositionem, infra ostendemus, deserendumque Eusebii Chronicon, ut historia ejus salvetur. Nunc ad S. Anatolii elogium revertamur.*

in obsidione Alexandrina,

6 Sed unum dumtaxat facinus exempli gratia commemorabo. Cum frumentum, ut aiunt, obsessis deficeret, adeo ut impetum hostium facilius quam famem tolerarent ; Anatolius, qui cum obsessis erat, hujusmodi quiddam provide excogitavit. Altera pars civitatis cum exercitu Romano societate conjuncta erat, ac proinde minime obsessa. In hac versabatur Eusebius (nondum enim ad partes Syriæ migraverat) cujus celebre nomen et insignis gloria ad aures etiam Romani Ducis pervenerat. Hunc Anatolius, misso clam nuntio, certiorem facit de numero eorum qui fame in obsidione interirent. Quo comperto, Eusebius a Romano Duce, maximi beneficii loco postulavit, ut iis qui transfugere ab hostibus vellent, incolumitatem concederet. Id cum impetrasset, statim Anatolio indicavit. Ille promissione ducis libenter accepta, Alexandrinum convocat senatum. At B primum quidem suadere cœpit omnibus, ut cum Romano in gratiam redirent. Sed cum illos hujusmodi verbis exasperatos videret ; at hoc certe, inquit, nequaquam vos arbitror repudiaturos, si vobis suasero, ut supervacuam atque inutilem turbam, anus scilicet et infantes ac senes, extra portam abire, quo volent, sinatis. Quid enim istos jamjamque morituros retinemus nobiscum ? Cur eos, qui debilitate penitus ac mutilato sunt corpore, fame insuper conficimus ? Cum viros dumtaxat ac juvenes alere oporteat et necessarium frumentum, iis qui ad urbis custodiam idonei sunt dispensare.

Eusechio etiam adjuvante.

7 Hujusmodi rationibus cum senatum in sententiam suam pertraxisset, ipse primus exsurgens censet, omnem imbellem multitudinem tam virilis quam muliebris sexus ex urbe emittendam esse, quippe cum iis, si diutius remanerent, et nullatenus reipublicæ utiles morarentur, nulla spes salutis superesset, fame utique perituris. Hanc sententiam cum omnes qui in senatu erant, comprobassent, universos fere obsessos Anatolius servavit. Primum enim operam dedit, ut nostræ religionis viri ; deinde ut alii etiam cujustibet ætatis ; nec ii dumtaxat, quibus senatus licentiam dederat, verum etiam alii C plures, hujusmodi obtentu, latenter aufugerent, muliebri veste induti, noctuque extra civitatis portas ejus opera educti, et ad Romanorum castra transgressi. Ibi Eusebius cunctos excipiens, diuturna obsidione maceratos, quasi quidam pater ac medicus omni cura ac providentia recreavit. Hujusmodi duos pastores, continua serie sibi succedentes, Laodicensis ecclesia divino nutu sortita est, cum uterque eorum post supradicti belli tempora, ex Alexandrina urbe in Syriam migravisset. *Aut ego vehementer fallor, aut errant ii, qui postrema hæc differunt ad Concilium Antiechonum secundum, seu ad annum* CCLXIX, *cum temporum et tota Eusebianæ historiæ ratio exigat, ut prædicti belli finem et utriusque Sancti migrationem collocemus anno* CCLXIV, *ut infra rursus dicendum erit.*

Alia Anatolii elogia ;

8 *Satis plana sunt quæ de memorabili Sanctorum facto hactenus narravit Eusebius, non item quæ de Paschate ab Anatolio disputata, hic collegit :* Ceterum Anatolius non admodum multos composuit libros ; verum ex iis, qui ad nos pervenerunt, elegantiam simul et multiplicem eruditionem abunde licet cognoscere ; præcipue vero ex iis, in quibus suam de Pascha sententiam confirmat *etc. de quibus videndus Bucherius ad Victorii Canonem a pag.* 433 *ad* 466 *Julii T. I.*

D *fuse et erudite hæc omnia explanans, quæ ad institutam nostrum hoc loco minime pertinent. Habes et illic brevius S. Anatolii elogium ex Chronico ad annum secundum Probi, Christi* CCLXXVII : Anatolius Laodicenus Episcopus, philosophorum disciplinis eruditus, plurimo sermone celebratur. *Item S. Hieronymi de Script. Eccl. cap.* 73 : Anatolius Alexandrinus, Laodiceæ Syriæ Episcopus, sub Probo et Caro Imperatoribus floruit. Miræ doctrinæ vir fuit, in arithmetica, geometria, astronomia, grammatica, rhetorica, dialectica. Cujus ingenii magnitudinem, de volumine quod super Pascha composuit, et decem libris de arithmeticæ institutionibus, intelligere possumus. *Eodem recidunt elogia alia ibidem exhibita pag.* 438. *Quæ autem toto episcopatus tempore a Sanctis nostris præclare gesta sunt, neque distincte enarravit Eusebius, neque aliunde conjicere licet, ut generaliori elogio ea omnia complecti necesse sit.*

AUCTORE I. B. S.

qui quo tempore Eusebio in episcopatu successerit,

9 *Superest difficilis Eusebianæ historiæ locus pag.* 288, *quem Valesius insolutum reliquit.* Huic (*Anatolio*) Theotecnus, Cæsareæ Palestinæ Episcopus, primus manus imposuit, eumque Episcopum ordinavit, successorem illum ecclesiæ suæ despondens. Ambo certe aliquantisper eamdem ecclesiam simul gubernarunt. Postea vero cum eum Synodus, ad- E versus Paulum congregata, Antiocham evocasset, per urbem Laodiceam iter faciens, a fratribus illius loci, mortuo tunc Eusebio, detentus est. *De duobus unius simul sedis episcopis non disputo, vide de ea re Valesium in annotationibus pag.* 160 : *at quo pacto intelligi poterit, Eusebium Alexandrinum, ut ex historia supra diximus*, e patria migrasse negotii Pauli Samosatensis gratia, *in reditu vero a Synodo*, detentum, domum redire prohibitum, *et ibidem Episcopum ordinatum, dum interim, hoc loco, idem ipsum de S. Anatolio et eodem prorsus modo prædicatur ? Anne igitur uterque eodem tempore Laodiceæ Episcopus fuerit ? An Eusebius paucis dumtaxat diebus sedem tenuerit, eique Anatolius mox successerit ? At refragatur chronicon, in quo ad annum secundum Aureliani* Eusebius Laodicenus *adhuc* insignis habetur.

non recte ab aliis explicatum,

10 *Nodum hunc scidit potius, quam dissolvit Baronius ad annum Christi* CCLXXXIV, *num.* 13 *sic scribens :* Quod vero ait (*historia*), Eusebium et Anatolium eadem occasione Pauli Samosateni confutandi erroris abreptos esse ad ecclesiæ Laodicensis regimen, utrumque factum diversis temporibus adscribendum est ; nimirum ut dicamus, ejectionem Eusebii con- F tigisse tempore prioris Concilii congregati, Anatolii vero, cum posterior conventus Episcoporum habitus est. *Nodum, inquam, scidit hic Baronius ; nam si recte scripsit Chronicon* insignem habitum *fuisse* Eusebium *anno secundo Aureliani, qui est Christianæ epochæ* CCLXXI, *jam toto biennio supervixit S. Eusebius Concilio Antiocheno secundo, proindeque non potuit ei succedere S. Anatolius dum* posterior *ille* conventus Episcoporum habitus est. *Rursus, si cum Valesio supra, Bruchii obsidio et destructio, atque adeo utriusque Sancti in Syriam migratio referatur ad annum secundum Claudii, Christi* CCLXIX, *non magis dici poterit S. Anatolium S. Eusebio substitutum, dum a Concilio Antiocheno rediit, cum ea ratione vel ipsa Eusebii ordinatio post Concilium Antiochenum secundum rejicienda sit ; unde manet vis tota difficultatis in salvanda ipsorum successione in eodem episcopatu, eadem occasione tam diserte in historia Eusebiana expressa.*

verosimillime statuitur.

11 *Rei satis apte solvendæ viam verosimillime aperuit Tillemontius, dum accurate expensa Eusebii historia, contra Valesii, magisque adeo contra Scaligeri sententiam, Alexandrinorum tumultuum finem et Bruchii eversionem collocat anno* CCLXIV, *quo ex Ægypto viri illi Sancti Eusebius et Anatolius in Syriam migraverint, ille ad primum Concilium Antiochenum, eo anno habitum*

AUCTORE J. B. S.

A *habitum, ex quo redux, defuncto Socrati Laodiceæ substitutus sit; alter Cæsaream, ubi a Theotecno Episcopus creatus, apud eumdem coadjutoris munere, ut modo loquimur,* aliquantisper *functus sit. Manserint porro in suo quisque officio usque ad Concilium Antiochenum secundum, anno* CCLXIX *congregatum, cujus tempore S. Eusebius e vivis excesserit, eique sanctus noster Anatolius succedere sit coactus, forte ex ipsius Eusebii, qui quinquennio circiter sedem tenuerat, ante obitum designatione. Huic Eusebiani nodi explanationi adversatur solum Chronicon, non semel supra citatum, sed in* D *quo errorem admittere oportet, cum argumenta solida evincant, S. Eusebium Concilio Antiocheno secundo superstitem esse non potuisse, ne sibi apertissime contradicat historia, Chronico præferenda. Porro, quamdiu Laodiceæ sederit S. Anatolius, tacente Eusebio, nemo facile definiat; probabilis est Baronii conjectura, vixisse* usque ad tempus proxime inchoandæ persecutionis Diocletiani.

DE S. HELIODORO EPISC. ALTINENSI

ET CONFESSORE

TORCELLI PROPE VENETIAS

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

Sedes episcopalis; memoria in Martyrologiis; laus vera apud S. Hieronymum; Acta MSS. non magnæ fidei.

C E

SEC. IV

Veteris Altini situs

Non *ita periit prisci Altini, ab Hunnis sub Attila eversi memoria, ut non rudera saltem aliqua et turris supersint, quæ Altini nomen retineant. Apud antiquos geographos civitas fuit non ignobilis, olim episcopalis sub Patriarcha Aquileiensi, intra paludes prope Silis fluvii ostium sita, de qua etiam meminit Papebrochius ad* XXVII *Aprilis in vita S. Liberalis. Ipsam memorat Antoninus, itinere ab Aquileia Bononiam, quo fertur per* Concordiam, Altinum, Patavium. *De ea item Plinius lib.* 2, *cap.* 18 : Decima regio Italiæ Adriatico mari adposita, cujus Venetia : fluvius Silis ex montibus Tarvisanis, oppidum Altinum. *Strabo lib.* 5, *pag.* 148 *apud Cellarium :* Ἔστι τὸ Ἄλτινον ἐν ἕλει, in palude situm Altinum est παραπλησίον, perinde ut Ravenna. *Etiam Ptolomæus et Zozimus lib.* 5, *cap.* 37 Ἄλτινον. *Martialis lib.* 4 *Epigramm.* 25 Æmula Baianis Altini littora villis. *Oppidani, inquit idem,* Altinates. *Inscriptio Gruteri pag.* 409, *num.* 8 COLLEG. FABR. ALTINATIUM. *Flumen hodieque Sile vocatur, sed oppido in episcopali dignitate pridem successit* Torcel- C lum *seu* Turricellum, *urbs parva admodum, veteri Altino finitima, sed incolis infrequens; de qua pluribus Ughellus tom.* 5 *a col.* 1429, *ubi asserit, urbis Venetæ partibus annumerari, ejusque regionem sextam cum vicinis insulis constituere, tametsi quinto ab ea milliario distet.*

ejusque brevis descriptio.

2 *Paulo ampliorem descriptionem subjiciet laudatus Ughellus, a Papebrochio olim datam, sed quæ hic denuo producenda sit.* Altinates post suæ civitatis excidium, qui e paludibus circa Venetias tutantes insulas occuparunt, Torcellum ædificarunt, illamque civitatem Torcellum, quasi Turricellum a sexta parte excisæ civitatis appellarunt. Ea nunc ob aeris gravitatem nullo fere habitatore colitur, nec quidquam fere ædificiorum vicinis ostentat. Episcopatus institutus est ante annos fere mille, anno enim Domini DCXXXV cum Rotharis rex Longobardorum octo Romanorum millia ad Scultennam cecidisset, plerique Venetiæ populi, ejus metu ad æstuaria se receperunt. Itaque Paulus episcopus Altinatis sedem suam episcopalem transtulit, Severino Romano Pontifice probante. Cathedralis basilica titulo Deiparæ Virginis assumptæ, antiqua, ampla et magnifica structura condita est, marmoreis columnis, tesselato pavimento, et emblemate ac vermiculato opere conspicua et sacris reliquiis ornata; scilicet S. Tuscæ virginis et martyris; coronatæ simul cum Malicia ejusdem nutrice, quarum corpora Ravenna, ubi palmam martyrii acceperant, Torcellum jam inde fuere translata. *Hactenus Ughellus. Verum pro* Malicia, *lege* Maura, *et de utraque Sancta vide in Actis* XIII *Februarii.*

Istius loci episcopus Heliodoru

3 *Hic observas, episcopatus institutionem revocari ab Ughello ad annum* DCXXXV, *nisi potius intelligatur translatio sedis episcopalis per id tempus a Paulo facta, cum Longobardorum metu* Venetiæ populi ad æstuaria se reciperent. *Quæro, unde sedem transtulerit Paulus? An Altino? Ast illud ducentis ferme ante annis* (CCCCLII) *a furente Attila subversum fuerat. Alibi igitur latuisse oportet Altinenses Episcopos, si qui inter excidium urbis et præfati Pauli tempora tali titulo gavisi fuerint. Certe nullum reperit Ughellus, Paulum in serie primum collocans, nec mihi promptum, ejus disquisitionibus quidquam superaddere, multo minus Altinenses Præsules, qui ante Attilæ tempora sedem tenuerint, suggerere, excepto solo S. Heliodoro, quem ejus ecclesiæ antistitem fuisse, irrefragabili argumento evincitur ex concilio Aquileiensi anno* CCCLXXXI *celebrato, ubi ipse in Collectione Labbei tomo* 2 *col.* 990 *ita loquitur :* Heliodorus episcopus dixit : qui perfidiam Arii omniumque hæreticorum, quorum consors est Palladius; hujus insipiens cor, qui veritatem non est confessus, cum ceteris consacerdotibus meis condemno. *Hæc pro sancti Heliodori episcopatu evidentissima sunt. Qui Theonestum episcopum et martyrem Altinensibus annumerant, nescio quibus monumentis nitantur. Alia tradit Ferrarius, ad* XXX *Octobris examinanda.* F

in recentioribus fastis laudatur.

4 *Observat porro Binius col.* 997, *sanctum nostrum Heliodorum,* Græcarum litterarum facultate plurimum imbutum, Hieronymi epistolis quibusdam valde commendari;... et adhuc anniversaria commemoratione in Ecclesia vivere III Julii. *Vivit utique, quamvis apud classicos Martyrologos notus non sit, nec in ullis codicibus Usuardinis reperiatur Greveno antiquioribus. Hic eum primus, quod sciam, ita signavit.* Heliodori episcopi Altinensis et confessoris, ad quem exstant B. Hieronymi quædam epistolæ. *Fallor, ni ex Equilino antistite, solito suo fonte, ea desumpserit Grevenus, ex hoc vero Molanus, cujus phrasis brevior :* Item beati Heliodori episcopi Altinensis. *Satis eleganter Galesinius :* Altini, sancti Heliodori episcopi, divinæ sapientiæ, eloquentiæ admirandæ, et magnæ sanctitatis laude illustris. *Breviter, Felicius;*

A *cius; at Ferrarius totum ferme elogium ex Petri catalogo descripsit. Plures Martyrologos adducere supervacaneum est, neque a jam citatis dissentiunt, quibus et Baronius in Romano subscripsit:* Altini, sancti Heliodori episcopi, doctrina et sanctitate insignis. *Neque video, cur dubitarit Castellanus, utrum Heliodorus ibi laudatus, diversus non sit ab illo, pro quo eum accepit Baronius, cum ab omnibus idem ubique prædicetur, nempe* S. Heliodorus, *sancto Hieronymo familiaris, ejus in Palæstina aliquando comes, ac demum Episcopus Altinensis.*

Acta et encomia male digesta sunt.

5 *Jam dictum Petri Natalis encomium procul dubio vidit quoque Maurolycus, atque inde ceteris superaddere ausus est,* ordinatum *fuisse sanctum Heliodorum* a Chromatio episcopo Aquileiensi; *insigni parachronismo, quandoquidem ex citato concilio certum sit, S. Chromatium adduc presbyterum fuisse anno* CCCLXXXI, *dum S. Heliodorus inter episcopos locum teneret. Plura hujusmodi male contexuit laudatus Equilinus antistes; ut, quod* in juvenili ætate ad sacerdotii dignitatem promotus sit. *Tum : Quod* reversus sanctus Episcopus Altinum, ecclesiam suam disposuerit... inde Hierosolymam perrexerit, et optatum diu Hieronymum, quem sæpius in scriptis viderat, corporali lumine visitave- B rit; *præter id genus alia, quæ lutosum fontem commonstrant, ex quo profluxerumt : Acta intelligo verbosa et tetrica, multis post obitum seculis, nescio a quo adornata quæ ex codice sacræ Eremi Camaldulensis folio* 100 *olim transcripsit Papebrochius, paulo post inferius exhibenda. Gratius interim lectori fore existimo, ea legere, quæ ex S. Hieronymi operibus brevi epitome certa collegimus, e quibus de tota illa historia judicium ferri poterit.*

Certiora habentur ex vita S. Hieronymi,

6 S. Heliodorum *e Dalmatia oriundum et S. Hieronymi popularem fuisse, satis colligitur; nec a tempore nativitatis multum aberrabit, qui eam fixerit inter annos* CCCXXX *et* CCCXL, *ut S. Hieronymo ferme æqualis sit; num per Orientem cum sancto illo Doctore peregrinatus erat et in patriam redierat, dum hic primam ad eum epistolam direxit, anno circiter* CCCLXVI, *ut recte nobis sentire videtur Martianæus, ne si ad annum* CCCLXXIV *differatur, dicere cogamur, S. Hieronymum* adolescentem *se et* pene puerum *vocasse, qui natus* CCCXLII, *annum tum sextum et trigesinum superasset. Sed de ea epistola mox pluribus. Utut est, e patria in Italiam secessisse* S. Heliodorum, *ad bonas artes perdiscendas, post Aquileiam rediisse, ibique cum laudato sancto Doctore amicitiam contraxisse, docet tota rerum* C *series, ex variis locis eruenda. Socium se sancto Hieronymo jungens, cum Innocentio et Evagrio in Thraciam, Pontum, Bythiniam, Galatiam, Cappadociam, Ciliciam atque Syriam profectus est. Antiochiæ aliquantum consedit, ibique verosimilius Apollinarem, necdum pro hæretico agnitum, audivit. Hinc in Chalcidis solitudinem se recipiente Hieronymo, eo postea accessit Sanctus noster, quibus* Evagrius Antiochenus *cuncta necessaria ministrabat, inquit Baronius ad annum* CCCLXXII *num.* 44. Sed rebus in hunc modum probe dispositis, illud funestum imprimis accidit, ut dulcissimo comite Innocentio morte extincto privaretur, Heliodorusque cito recesserit, spe tamen redeundi. *Quod laudatos jam S. Heliodorum, Innocentium et Evagrium itineris in Orientem individuos socios habuerit S. Hieronymus, non omnino certum existimat Tillemontius.*

et ex variis

7 *At vero indubitatum est,* S. Heliodorum *jam tum monachum fuisse, iis ligatum vinculis, ut retro ad seculum respicere ei integrum non esset, cujus rei testis est S. Hieronymus tota illa elegantissima, in laudem solitariæ vitæ epistola, ad ipsum data, qua non obscure ostendit, angi se, ne parentum vel sororis viduæ (matris Nepotiani) blanditiis, a sanctissimo instituto avellatur. Instat porro hinc inde acrius, ut ex paucis ejusdem epistolæ locis apertissime intelliges.* Filius hominis, D *inquit,* non habet ubi caput reclinet, et tu amplas porticus et ingentia tectorum spatia metiris. *Unde patet in re lauta et bene parta fuisse S. Heliodori parentes, adhucdum superstites. Pergit Hieronymus :* Hereditatem exspectans seculi, coheres Christi esse non poteris. Interpretare vocabulum monachi, hoc est nomen tuum. Quid facis in turba, qui solus es? *Neque hic sistit.* Tu autem perfectum te fore pollicitus es; nam cum derelicta militia, te castrasti propter regna cœlorum, quid aliud quam perfectam secutus es vitam?... Igitur ut concludam; si perfectus es, cur bona paterna desideras? *Præceptorum hujusmodi plena est laudata epistola, ex cujus supputatione, illam summam colligit Hieronymus;* monachum perfectum in patria sua esse non posse: perfectum autem esse nolle, delinquere est.

AUCTORE J. B. S.

ejus epistolis.

8 *Et hanc et alias epistolas describere oporteat, si singula prosequi velim : ad* S. Heliodori *gestorum compendium pertinet, quod statim principio indicat Hieronymus :* Quanto amore et studio contenderim, ut pariter in eremo moraremur, conscium mutuæ caritatis pectus agnoscit. Quibus lamentis, quo dolore, quo gemitu te abeuntem prosecutus sim, istæ quoque litteræ testes sunt, quas lacrymis cernis inter- E litas. Verum tu, quasi parvulus delicatus, contemptum rogantis per blandimenta fovisti. *Non minus clare conqueritur ep.* 3, *cap.* 6, *ubi de Nepotiano agens, amice expostulat;* alius forsitan scriberet, quod ob salutem illius Orientem eremumque dimiseris, et me carissimum sodalem tuum redeundi spe lactaveris. *Hæc indicant, S. Heliodorum ad suos revertentem, reditum ad S. Hieronymum promisisse; sic tamen ut alio avocatus, fidem liberare non potuerit, manente interim constanti et perpetua inter utrumque necessitudine. Quid deinde per plures annos egerit* S. Heliodorus, *non satis constat. Curam nepotis habuisse, ad sacerdotium, deinde ad episcopatum promotum, docet iterum sanctus Hieronymus, insigni alia epistola, ordine secunda, ad ipsum Nepotianum, qua vivendi normam, a clericis et monachis servandam, præscribit :* Scio quidem, ab avunculo tuo beato Heliodoro, qui nunc pontifex Christi est, te et dedicisse quæ sancta sunt, et quotidie discere, normamque vitæ exemplum habere virtutum. *Numquam vero in Orientem rediisse S. Heliodorum, abunde probat S. Hieronymi silentium, ut, siquis ejus nominis apud S. Doctorem reperiatur, recte observet Tillemontius tomo* 12, *pag.* 621, *diversum fuisse a nostro,* fratrem *seu* monachum, *forte* F *Rufini internuntium.*

Libri S. Hieronymi, ipsi et Chromatio dicati.

9 *Hanc ad Nepotianum epistolam scriptam censet Martianæus anno* CCCXCIV, *cum pridem infulas Altinenses consecutus fuisset sanctus Heliodorus, quem supra demonstravimus anno* CCCLXXXI, *episcopum concilio Aquileiensi interfuisse. Epitaphium autem Nepotiani, seu prædictam epistolam, apud Marianum Victorium tertiam, datam existimat anno* CCCXCVI, *vel ut Tillemontius, an.* CCCXCVII. *De ceteris* S. Heliodori *in episcopatu sigillatim gestis, ex sancti Hieronymi litteris deduci nil potest, præter ea, quæ ad Nepotianum scripta sunt. Ceterum constat, sanctos Heliodorum et Chromatium a S. Hieronymo petiisse varios S. Scripturæ libros, ab ipso latine versos, de quibus seorsim loqui, operæ pretium non est. In nova Martianæi editione col.* 1157, *præfatio in librum Tobiæ, inscribitur* Chromatio et Heliodoro episcopis, *incipitque :* Mirari non desino exactionis vestræ instantiam; exigitis enim, ut librum Chaldæo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham. *Lib.* 2 *adversus Rufinum cap.* 8, *testatur se* Salomonis *etiam* libros... ex Hebraico transtulisse et dedicasse sanctis episcopis Chromatio et Heliodoro. *Adde commentarios in Oseam, Amos, Zachariam et Malachiam ex ep.* 115, *de quibus*

AUCTORE J. B. S.

bus vide Tillemontium tomo 12 pag. 136; quamvis et aliis inscripti reperiantur, quæ nostrum non est hic pluribus discutere.

Dantur acta, quamvis male digesta.

10 *Satis sit, hæc in Sancti nostri solidam laudem delibasse, quamvis talia omnino non sint, ut inde vitæ aut gestorum ordo intelligi queat: quemadmodum nec eo facerent epistolæ illæ, quæ sub Chromatii et Heliodori nomine ad sanctum Hieronymum, cum hujus ad eos responsoria, Martyrologiis olim præfigi solebant, a Baronio falsi pridem convictæ, sed Actis jam subjungendis insertæ, quas Florentinius aliique frustra tueri conati sunt. Minus etiam mihi integrum est, præfata Acta propugnare, quæ, ut supra dicere cœperam, verbosa et tetrica sunt, multis falsis, multis improbabilibus referta, quæ in Equilinum et Ferrarium a recentioribus rejecta sunt, utpote qui historiam illam qualemcumque non viderant, hactenus, quod sciam, ineditam. Negligi potuisse, haud equidem diffiteor, verum recepto nobis more, tales etiam Vitas edimus, quas non probamus; hic vero ea sola ratio impellere potuit, quod scaturiginem exhibere voluerimus, ex qua in Equilinum et Ferrarium omnia promanarunt. Quisquis autem historiam illam compilaverit, nec mortis genus, nec ejus tempus, assignare ausus est. Reliqua in annotatis elucidabimus.*

VITA

Ex MS. cod. Sacræ Eremi Camaldulensis fol. 100.

PROLOGUS

Contra insidias dæmonis certantes SS. PP.

Tempore illo, ex quo ex diversis provinciis sancti Patres, gentium multitudines in veræ fidei unitatem atque catholicæ ecclesiæ credulitatem divino nutu congregarent: ab eo tempore quoque malignus spiritus lupino ore caulas fidelium, insidians circuit, mortem animarum studiose quærens et sine cessatione quotidie, non solum corpora sed et animas dilaniat. Quia vero per sanctorum monita Patrum ex utriusque populis, Judæis scilicet et gentilibus, collecta fore cognoscitur religio Christiana, nunc quasi unum ovile sancta Christi per totum orbem gratulatur Ecclesia, quam lupus rapax, quanto majorem fore cognoscit, tanto amplius rapido morsu eam devorare satagit, etiam per humanam creaturam, sua arte deceptam. Quapropter [sancti] ac religiosi viri, in fide Christi perseverantes, et pro tanti laboris certamine, floreo rubore et niveo candore vernantes, in tantum contra ejusdem lupi callida exstiterunt * argumenta, donec per diversa tormentorum genera ad palmam martyrii pervenerunt; plures namque proprias voluntates abnegantes, easque interiori examinatione discutientes, et ab his, quæ contraria sunt, spirituali temperantia sobrieque sese custodientes, perrupto passionis muro, violenter ad cœlorum regna conscenderunt.

* *lege certaverunt.*

et tormenta et mundum vicerunt;

2 Quandoquidem, divino docente eloquio, duo esse tormentorum genera nullus fidelium ambigit: unum namque est persecutorum, qui Martyrum membra diversis furendo dilaniant cruciatibus, feris avibusque discerpenda projiciunt, eaque vel in undis solvi, vel per flammarum incendia, in cinerem faciunt redigi: alterum quippe tormentorum genus est, quo gens humana a diversis hujus mundi illecebris per propriam trahitur voluntatem. Motus quidem animi regere et perturbationes illius modeste placare, iræ atque superbiæ impetus in semet refrenare, contra vitia sua quotidie litigare, a sermone inani et opere detestabili, tamquam in cibis noxiis, haud ignara abstinere se non desistit. Talia quoque agere, gratiæ divinæ dignationis est, qua plerique Sanctorum illustrati, futuræ remunerationis præmium, quasi per quamdam schematis speciem, oculis interioris provident hominis. Necesse ergo est, tantorum Patrum vitam pandere et ad notitiam fidelium seu infidelium deducere atque vulgare, ut fideles de virtute in virtutem perfectius crescant, et hi qui perversi sunt, talibus exemplis eruditi, ad unum ad solum Deum, sine aliqua intermissione, valeant pervenire.

3 Nunc igitur, fratres, hujus lectionis verba, intentis auribus, cordis saltem, audire curate, et de multis parva quæ loquimur, prout possibile est, vestris viribus solicite noscere curate, quatenus ea, in horreo vestræ mentis collecta, pro magnis divitiis possidentes, gloriosum Deum in suis Sanctis una voce laudetis. Qua de re, ut ex paucis multa noscantur, maluimus sancti ac beatissimi Heliodori Præsulis ex parte vitam texere, et qualiter in rebus humanis conversatio est, gratanter intimare.

inter quos S. Heliodorus.

ANNOTATIO.

Nihil est in toto hoc, satis longo exordio, quod non sexcentis Sanctis aptari possit, si solum S. Heliodori nomen excipias.

CAPUT I.

Primi S. Heliodori labores in conversione Altinensium. Confert cum S. Chromatio. Ordinatur episcopus et ad S. Hieronymum in Palæstinam proficiscitur.

Hic multis virtutibus ornatus

Tempore namque Theodosii Imperatoris a quo multi Italiæ provinciæ populi Arianorum perfidia detinebantur, sanctus ac venerabilis vir Heliodorus apud Altinatem urbem vitam ducebat. Erat enim vir iste magnæ abstinentiæ, probabilis vitæ, fide Catholicus, in operibus rectus, in judicio justus, cujus [inter] virtutes adeo prudentia excellebat, ut per multa terrarum spatia huic similis non poterat inveniri, qui inter cetera divini verbi mirificus exstitit prædicator, in tantum, quod Altinatem, nobilissimam simul et opulentissimam urbem, quæ quondam fuerat variis erroribus alligata, per sacrosanctum regenerationis lavacrum, ad veritatis revocaret viam. Hæc namque civitas olim ex auro et argento mire decorata, magnis viribus pollebat, atque inter ceteras Venetiæ civitates nobilissima dicebatur; quin Augusti solium nusquam pretiosius habebatur. Quid plura b? urbs plena quondam opibus, repente fuit deleta, ut vera refert historia: cumque Attila ad debellandam Italiam quantocyus properaret, prius Aquilegiam pervenit, eamque cepit ac igne consumpsit: deinde multa castella seu civitates vehementer apprehendit ac dissipavit et incendit, inter quas etiam civitates hanc opulentissimam urbem deprædatus est et solo tenus delevit, ibique multa auri et argenti talenta, quæ recondita fuerant, invenit, ac interfectis plurimis, ab ea exiens, alio commeavit.

Altinum urbem olim nobilem

5 Igitur postquam de nobilissimæ urbis eversione breviter est dictum, oportet nunc ut, postposito historiæ ordine, ad sancti viri redeamus gesta. Præfatus namque vir Dei cum juvenili ætate floreret, ad sacerdotis dignitatem magis corde quam corpore pervenit, despectisque omnibus terrenorum curis; sanctæ conversationis habitum corde tenus gerebat.

gerebat. Hujus ego omnia gesta non didici, sed pauca *c* quæ narro. Hic itaque cum sacerdotio fungeretur in eadem urbe, quam præfatus sum, pro caritate civium assidue manebat, et sanctis exhortationibus universum populum Domino solerter acquirebat. Eo namque tempore magna in civibus agitabatur confusio, ita ut immolarent diis et ad orandum fana construerent, et idolis intente deservirent. Tunc Vir iste sanctus, videns universum *d* populum, diis penitus sacrificantem, illorum errore coactus, sese cum lacrymis in orationem dedit: qui ab oratione consurgens, confestim vidit Angelum nimis candidum, dicentem sibi : Heliodore vir Dei, forti animo esto, quia exaudita est oratio tua et populum hunc, serpentina suasione fraudatum, scias per te fore redemptum.

ab idolis ad Christum adduxisse dicitur,

6 Quo agnito, vir Dei nimio terrore perterritus est : sed post paupulum in se reversus et angelicis verbis confisus, ad populum intrepidus pervenit; cumque ibi omnes congregarentur, B. Heliodorus populorum catervam strenue admonebat, et incipiens, eis totam seriem veteris Testamenti sive novi ingerere [satagebat :] confortabat eos, ut relicto errore simulacrorum, ad verum Deum converterentur, et quemadmodum venisset inter homines Deus, docebat eos, dicens : Quoniam hæc vita casibus subjacens est et fugitiva; ut cum [minime] putatur, tamquam labefacta diffugiat. Ideo lux nobis de cœlo descendit, missa a Patre ingenito, et descendit in virginis alvum, quæ concepit de Spiritu sancto, et protulit Deum et hominem. Ipse enim alteram vitam ostendit, quæ initium absque fine habet numquam, ibi dolor vel gemitus numquam, ibi sinistrum [nihil,] sed semper gaudium et lætitia sine fine regnat, ubi etiam Angelorum chori canunt, dicentes; Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ubi Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum et omnium electorum numerus, gaudet per infinita secula seculorum.

fana evertisse et ecclesias ædificasse.

7 Hæc autem simulacra sunt vana, surda et muta, nihilque verum in se habentia; ipse enim diabolus suadet vobis his idolis deservire, ut animæ vestræ in ejus potestatem deveniant : nam vere hæc figmenta aurea et argentea, quæ conflata sunt, ad arbitrium hominis sunt fabrefacta, deinde eum, qui vos creavit, ignoratis, in cujus nomine omnia sunt creata. Hæc et his similia dicente beato Viro, crediderunt universi cives illa die et baptizati sunt. Credentibus autem illis præcepit B. Heliodorus, omnia simulacra omniaque templa, quæ in civitate constructa erant, penitus delere et igne comburere. Hæc namque ut dicta, illico fuerunt expleta. Tunc vero sanctissimus Vir jussit in civitate multas fabricare ecclesias, inter quas etiam in honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ ecclesiam mire construxit.

Cum S. Chromatio libros petiit a S. Hieronymo.

8 His autem peractis, perrexit ad B. Chromatium, illustrem virum, Aquilegiæ episcopum, et cuncta quæ gesserat ei ordine narravit. Tunc videns Chromatius, B. Heliodorum tanta sanctitate et sapientia virtuteque plenum, toto affectu eum diligebat et honorabat. Quotidie autem inter se disputabant, qualiter in sanctis Dei ecclesiis divina officia celebrari debuissent. Eodem vero tempore transmiserunt ad B. Hieronymum, ut Tobiæ librum *e* Chaldeo sermone conscriptum, in latinum stylum transferret. Quod audiens venerabilis Hieronymus, utriusque linguæ peritissimus, prædictum librum Latinis sermonibus exposuit et eumdem suo canone prænotavit ac sanctis viris remandavit. Similiter etiam commentarios in Osee, Amoz, Zachariam, Malachiam, quos poposcerant ab eo, ut describerent transmisit, sicut et tria Salomonica volumina Emaioth, quod Hebræi Parabolas; Coheleth, quod græce Ecclesiastes dicitur ; Syracyrim, quod in nostram vertitur linguam, Canticum canticorum, Latino eis sermone descripsit.

EX MSS.

Ad quem profectum ait scriptor dum jam episcopus esset.

9 Sanctus namque Heliodorus Præsul *f* effectus, reversus est Altinum et sedula prædicatione populum admonebat atque sacerdotes sive levitas, seu ceteros, secundum ecclesiasticos gradus, in ecclesiis assidue ordinabat. Vir autem Deo plenus non longo post tempore, inito consilio, causa orationis, Hierosolymam perrexit *g* ibique sedulo Christum rogavit, pro se et pro cunctis sanctæ Ecclesiæ filiis. Cujus adventum B. Hieronymus ut audivit, gratanter excepit, illumque venerandis affatus dictis ; Deo grates refero, qui te meis obtulit obtutibus. Sanctus vero Heliodorus apud eum commoratus est, donec ibidem mansit.

ANNOTATA.

a *Hæc ut vera admitto, si S. Heliodorus episcopus esse supponatur, id quod auctor non videtur supponere : cetera, quæ toto capite dicuntur, ferme pro ejus ingenio composita sunt.*

b *Pluribus sane opus non est; satis laborabit, qui dicta probare voluerit. Non adeo dubia est eversio civitatis per Attilam.*

c *Neque pauca ista ex satis puro fonte hausit. Non erat tam juvenis S. Heliodorus quando sacerdotium suscepit, utpote qui cum sancto Hieronymo in Palæstinam profectus fuerat; unde redux apud parentes in Dalmatia diu hæserat, deinde verosimiliter et Aquileiæ: neque certo scitur Altini unquam fuisse, priusquam ordinatus esset ejus urbis Episcopus, unde de reliquis facile est judicare.*

d *Non est verosimile,* universum populum *Altinensem eo tempore* diis penitus sacrificasse ; *melius dixisset Ariana labe infectum, ut principio insinuaverat.*

e *Hæc ferme sola sunt quæ in tota hac vita recte et fideliter referuntur, ut ex commentario prævio colligere est.*

f *Hic supponit auctor, imo satis aperte indicat, S. Heliodorum a S. Chromatio ordinatum Episcopum; at in præfato commentario ostendimus, figmentum id esse; erat enim Episcopus S. Heliodorus in concilio Aquileiensi an. 381, cui S. Chromatius ut presbyter interfuit, vivente tum adhuc Valeriano concilii istius præside.*

g *Æque commentitia est Hierosolymitana hæc peregrinatio, a sancto Heliodoro Episcopo suscepta : viderat is S. Hieronymum eique comes fuerat adhuc junior et monachus, ut superius satis dictum est. Mira scriptoris imperitia, tum etiam errantis, dum vera memorat.*

CAPUT II.

Obtinet brachium S. Jacobi. Litteræ de Martyrologio ad S. Hieronymum, et hujus responsio. Secessus ad S. Marcellianum et obitus.

Hic Epp. Galliæ corpus S. Jacobi, noster brachium obtinuisse dicuntur.

In tempore autem illo pervenerunt Episcopi de Galliæ confinibus ad Theodosium Imperatorem et petierunt ab eo corpus beatissimi Jacobi Apostoli Zebedæi *a*, fratris Joannis, quod in Judæa collocatum erat, dicentes : Noster fuit prædicator, nobis concede corpus, piissime Imperator. Hoc audito Venerabilis Augustus misit Hierosolymam et jussit reddi corpus B. Jacobi Gallis civibus. Cum autem redditum esset corpus, B. Heliodorus nequaquam hujus rei inscius , venit ad Galligenas et blandis sermo-

A sermonibus eos alloquebatur, ut de ejus sacrosancto corpore sibi concessissent. At illi ejus sermonibus placati, dederunt ei brachium dexterum, et ad propria cum magna lætitia repedaverunt. Sanctus Dei Heliodorus, expleta Hierosolymitica devotione, et accepta licentia a S. Hieronymo, regressus est in patriam et gratuita pietate eam beavit : nam B. Jacobi reliquias secum devexit, quas et honorabiliter condidit in oratorio S. Andreæ Apostoli, quapropter ingens gaudium exortum est civibus.

EX MSS.

11 Per idem tempus præfatus Augustus jussit congregari omnes Italiæ provinciæ Episcopos et ibidem statuerunt concilium *b*: inter quos aderant Chromatius et Heliodorus clarissimi viri. Cumque in eodem concilio a ceteris Episcopis, matutinis et vespertinis horis, Martyrum festa celebrarentur, præfati Pontifices Chromatius et Heliodorus cœperunt percunctari eos de ipsis natalitiis Martyrum, quo ordine celebrarentur. Qua ex re magna contentio orta fuit inter eos, ut pro eadem contentione Chromatius et Heliodorus miserint legatos suos Hiorosolymam, cum epistola ad Hieronymum presbyterum ita descripta.

Post nescio quod concilium, b

B 12 Domino sancto Fratri Hieronymo Presbytero Chromatius et Heliodorus Episcopi in Domino salutem dirigimus. Cum religiosissimus Augustus Theodosius Mediolanensium urbem fuisset ingressus, universosque Italiæ Episcopos invitasset, ob causam aliquantorum Episcoporum, qui ex Ariana fæce suas animas inquinaverant : contigit, et nostram parvitatem ad idem venisse concilium, in quo cum ea, quæ dicenda fuerant, dicta essent et definienda finita, cœpit Christianissimus Princeps S. Osorium *, Cordubensis ecclesiæ proferre Antistitem, quod omni die non jejunans matutinis, sive jejunans verpertinis, explicans Missas eorum Martyrum, quorum natalitia essent, plurimorum nomina memoraretur. Factum est, ut omnes pariter ad tuam statueremus scribere Caritatem ; ut famosissimum Ferialem, de archivo S. Eusebii Cæsariensis Palæstinæ Sacerdotis, inquirens, Martyrum ad nos dirigas festa, ut possit hoc officium, per tuam sanctam industriam, melius perfectiusque Dei Martyribus exhiberi.

cum S. Chromatio natales Martyrum postulat;

* *Alii legunt* Gregorium.

13 Tunc videns S. Hieronymus hanc epistolam, direxit suam Pontificibus tali modo : Chromatio et Heliodoro SS. Episcopis Hieronymus. Constat C Deo et Domino nostro, omni die Martyrum suorum triumphos excipere, quorum passiones a S. Eusebio Casariensi Episcopo scriptas reperimus. Nam Contanstinus Augustus cum Cæsaream fuisset ingressus, et diceret memorato Antistiti, ut peteret aliqua beneficia Cæsariensi ecclesiæ profutura, legitur respondisse Eusebium, opibus suis ditatam Ecclesiam, nulla petendi necessitate compelli : sibi tamen desiderium immobile exstitisse, ut quidquid in Republica a Romanis judicibus gestum sit erga Sanctos Dei in universo orbe, sollicita perscrutatione, monumenta publica discutiendo, perquireret, qui martyres, a quo judice, in qua provincia vel civitate, qua die, qua passione perseverantiæ suæ obtinuerunt palmas. De ipsis archivis sublata, ipsi Eusebio regius Princeps jussit dirigere, unde factum est, ut idoneus relator existens, et ecclesiaticam historiam recenseret, et omnium pene Martyrum provinciarum omnium Romanorum [trophæa] diligens historiographus declararet, quatemus omni die sacrificium Deo offerentes, nomina eorum meminissent, qui ea die ipsa, qua efferuntur sacrificia, victores diaboli exstitissent, et Martyres suis triumphis pollentes atque ovantes, ad Regem suum pervenissent Christum.

quibus longa epistola

14 Hac de causa singulorum mensium singulorumque dierum festa conscripsimus, perennem memoriam nostræ parvitatis nomen habiturum credentes, cum diebus omnibus per tot [annorum] spatia Sanctorum fuerint nomina festive celebrata : et quia per singulos dies, diversarum provinciarum diversarumque urbium, plusquam octingentorum et nongentorum millia Martyrum nomina sunt nominata, ut nullus dies sit, qui non intra quingentorum Martyrum numerum reperiri possit adscriptus, excepto Kalendarum januariarum die : considerans, inter innumerabiles turbas lectoris animum intra unum mensem posse lassescere, ne id eveniat, succincte et breviter eorum, qui sunt in amplissima festivitate, in suis locis tantum præ omnibus memoratus sum, ut amputato fastidio, unus de omnibus sufficiat libellus adscriptus. Sane in prima parte libelli omnium Apostolorum festa conscripsimus, ut dies varii non videantur dividere, quos una dignitas in cœlesti gloria fecit esse sublimes. D

respondet S. Hieronymus.

15 Hæc alia plura, S. Ecclesiæ necessaria, direxit Hieronymus Chromatio et Heliodoro *c* Clarissimis : sed quia longius est narrare singula, oportet nos S. Heliodori vitam breviter definire, ne videamur audientibus fastidium generasse. Cum E autem esset S. Heliodorus plenus dierum, convocavit suum clerum, et populum admonuit, et civitatis ruinam futuram prædixit. Ad ultimum egregius Dei vir dixit populis, quatenus [eligerent] alium virum, qui vicis suæ ordine episcopatum teneret, eo quod ipse pastoralem curam præ senectute ferre nequiret. Illi autem illico contristati, rationi quam dixerat, totis viribus intercedebant, et alterum præsulem, eo vivente, habere penitus recusabant : sed in tantum confortavit animos eorum, donec eligerent venerabilem virum nomine Ambrosium, qui et ipse Deo placere studuit moribus et factis. His autem peractis, B. Heliodorus, accepta licentia ab universis civibus, eremum petiit ; sed non longo post tempore, admonitus fuit a Domino, ut novellis gentibus, quibus præfuerat, causa prædicationis vicinus exstitisset, atque cum B. viro Marcelliano unum haberet habitaculum.

Abdicatio episcopatus, c

16 Hoc audiens S. Præsul, pervenit ad beatum virum Marcellianum, qui habitabat in insula posita in mari, quæ non longe erat a prædicta civitate, a cujus nomine etiam nunc vocatur Marcelliana. Quem videns Marcellianus, magno cum F honore suscepit eum et vehementer deprecabatur, ut in eodem loco pariter vitam finirent. Tunc B. Heliodorus cum magna caritate, qua sanctus Vir eum rogaverat, se ibidem mansurum promisit. In eodem loco S. Pontifex ecclesiam dedicavit, in qua non diebus neque noctibus a vigiliis et orationibus cessabat : eodem vero anno S. Marcellianus die v mensis Junii migravit ad Dominum : sanctus autem Heliodorus collocavit corpus S. Viri in eadem ecclesia, cum ingenti honore. Cum autem appropinquaret tempus, quo S. Vir de morte [esset] transiturus ad vitam, convocavit sacerdotes, dixitque eis suæ mortis imminere diem. Adveniente autem die obitus, suis omnibus, qui ibi aderant, salutis verbum prædicabat, atque facta confessione, sancta illius anima corpore soluta fuit : ad cujus funus pervenit prædictus Ambrosius, cum clero et infinita multitudine populorum, volens tollere corpus ejus, sed hoc facere nequiens, sepelivit illud in prædicta ecclesia juxta cœmeterium S. Marcelliani, III die mensis Julii. In quo loco multa per eum Dominus miracula fecerat, qui vivit et regnat cum Deo Patre, in unitate Spiritus sancti, per æterna secula seculorum. Amen.

ad S. Marcellianum se recipit et moritur.

ANNO-

A

ANNOTATA.

a *Et hæc mera fabella est, de Episcopis Gallicanis, corpus S. Jacobi a Theodosio impetrantibus.*

b *Et hoc concilium et famosas litteras pridem convulsit Baronius, Præf. ad Martyrologium Romanum cap 7. Hic pejus descriptæ sunt quam alibi, sed nihil corrigendum putavimus, nisi quod constructionis ratio exegit.*

c *Quam fidem mereantur, quæ his duobus numeris continentur, facile dispiciet eruditus lector. Hinc Marcellianum suum eruerunt Petrus et Ferrarius, quem hic collocat 5 Julii.*

CAPUT III.

Sedis episcopalis et sacri corporis cum aliis translatio.

Transactis autem aliquot annorum curriculis, post eversionem prædictæ civitatis ab Attila, ut diximus, factam, Albuinus rex, cum magna multitudine
B Longobardorum, pervenit ad dissipandam Italiam.
Paulus ep. Altin. per Longobardos fugere compulsus, Primum namque Venetiam, quæ prima Italiæ provincia est, sine obstaculo cepit; siquidem tota Italia, crescente Longobardorum rabie, invasa est. Cum hæc agerentur, Paulus Clarissimus apud Altinum regimen ecclesiæ tenebat; videns autem ipse illorum furorem circumquaque in deterius crescere, et recordatus minæ, quam S. Heliodorus illic venturam prædixit, ablatis corporibus SS. Theonisti, Tabræ, et Tablaræ sive Liberalis, cum eximio brachio S. Jacobi Apostoli, seu ceteris pignoribus Sanctorum, exinde noctu exiit, et cum quibus potuit, in maritimas spatiosæ Venetiæ insulas, quæ non longe sunt ab eodem loco, pervenit. His autem temporibus Heraclius apud Constantinopolim Romanum regebat imperium, post cujus obitum Heraclius ejus filius, cum matre Martina regimina suscepit, quo vita discedente, Constantinus germanus ejus Heraclii imperium obtinuit. Quia [autem] piissimi Augusti, et ex parte, suorum natorum mentionem fecimus, oportet ut ad primam seriem redeamus.

18 Cum autem habitare optaverat Præsul in prædictis insulis, vixit mense non amplius uno.
C Habitatores autem, qui Altini remanserant, partim
cum sacris SS. corporibus Torcellum migravit. in alteram partem profecti sunt, partim ad easdem insulas pervenerunt, et cuncti, inito consilio, fecerunt ibidem episcopium, quod novum Altinum vocaverunt : sed postea vulgi, mutato nomine, D
dixerunt Torcellum; et elegerunt virum nomine Maurum, quem sibi constituerunt Pontificem. Hic namque Præsul diversas ecclesias construxit et per singulas insulas plebes constituit. Quo mortuo, successit Julianus, quia nimirum fuerat procurator et prædicator. Eo autem defuncto, Deusdedit sibi Pontificem [elegerunt] virtutibus plenum, quem vere possumus dicere, Dei dono fuisse datum; hic namque S. Dei Genitricis Mariæ ecclesiam, eadem similitudine, qua fuerat, condidit, ibique sanctorum corpora dignissime collocavit, ac S. Jacobi Apostoli brachium in ejus crypta vel capsa cum honore condidit. EX MSS.

19 Post plures denique annos corpus beati Marcelliani furtim sublatum fuit, et quia propriam Deus plebem noluit tanto privare patrono, eadem nocte admonitus fuit Præsul a Domino, qui eodem tempore ibidem præerat, ut corpus S. Heliodori de eodem loco tolleret, quia exinde alii eum rapere conabantur. Mane autem facto, idem Præsul convocavit clerum et populum et narravit eis cuncta quæ nocte viderat. Tunc universi cum venerabilli Pontifice pervenerunt ad prædictam ecclesiam S. Marcelliani, *Ejus successores : et S. Heliodori translatio.*
E in qua S. Vir requiescebat : tulerunt corpus ejus et cum ingenti gaudio deduxerunt, ac in sanctæ Dei Matris ecclesia juxta altare ejusdem S. Dei Genitricis Mariæ de Torcello decentissime collocaverunt; ubi florent orationes ejus ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Deo Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat per immortalia seculorum secula. Amen.

ANNOTATIO.

Neque hæc satis exacta sunt. Videatur potius Ughellus in commentario laudatus, qui secundum Episcopum vocat Mauritium. *Apud ipsum autem ita loquitur Dandulus in* Deusdedit *Episcopo* 4, *circa annum* 697. Majores natu, *inquit*, cum devota plebe diœcesis Torcellanæ, præsidente Deusdedit Episcopo, qui Juliano successerat, ecclesiam cathedralem S. Mariæ de novo construxerunt : corpora sanctorum Heliodori Altinatis Episcopi, Liberalis confessoris, Trabæ, Trabatæ et Theonisti martyrum, cum brachio S. Jacobi Apostoli in ea reponentes. *De S. Liberale actum est* 27 *Aprilis. Trabam et Trabatam necdum* F
novi. Tabra *et* Tabrata *apud Ferrarium ex Petro ponuntur* 22 *Novembris, ad quem eorum Acta expendenda remittimus. Theonestus colitur* 30 *Octobris a Ferrario cum Tabra et Tabrata.*

DE S. ANATOLIO EPISC. ET CONF.

CONSTANTINOPOLI

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Cultus sacer, elogia, miracula, tempus vitæ ac mortis, vita hic a nobis edita.

ANNO CDLVIII.

S Anatolius, *patria Alexandrinus, primum presbyteri atque Apocrisiarii seu Responsalis munere perfunctus, illustrem exinde Patriarchæ Constantinopolitani dignitatem consecutus, summo* *S. Anatolii cultus et elogia,* *semper apud Græcos in honore, nec minore in veneratione fuit; uti planum fiet ex sacris ipsorum monumentis, quibus annuam ejus memoriam insertam voluere,* *ex Menæis impressis,* *perpetuæ posterorum memoriæ consecratam. A Menæis Græcorum excusis ducatur exordium. Ibidem hac die* III *annuntiatur in hæc verba :* Sancti Patris nostri Anatolii Patriarchæ Constantinopolitani. Hic, cum presbyter et apocrisiarius esset, ordinatur episcopus CPolitanus, imperante Theodosio Juniore. Nam cum Dioscorus hæreticus speraret fore, ut in perverso dogmate sibi suffragaretur, Episcopum CPolitanum elegit. Verum nihil inde profecit hæreticus. Etenim beatus iste Anatolius, primus illum in synodo Chalcedonensi damnavit, et nomen S. Flaviani, diptychis inseruit, qui a Dioscoro et latrocinantium Concilio, ab ipso coacto, dejectus e solio erat; litterisque

AUCTORE J. P.

terisque encyclicis seu generalibus ad episcopos missis, qui in variis provinciis præerant ecclesiis, Dioscorum, sectæque ejus adhærentes hæresiarchas damnavit : cumque ovile suum sancte pavisset in orthodoxa fide, ac rexisset, ab hæreticis impie sublatus est, Gennadio sanctissimo relicto successore.

et Menologio Basiliano.

2 *Ita Menæa excusa; ubi vides e postremis dicti elogii verbis, Anatolium a Græcis non ut sanctum dumtaxat coli Episcopum et Patriarcham, sed etiam mortem ejus hæreticis imputari, qua de re paulo post. Menæis fere consonat Menologium Basilianum, in quo habentur sequentia :* Memoria sancti Patris nostri Anatolii, Patriarchæ CPolitani. *Dein hujusmodi elogio honoratur :* Sanctus Pater noster Anatolius, civitate Alexandrina oriundus, presbyter erat sanctissimæ Dei Ecclesiæ, Theodosio Juniore regni gubernacula moderante. Ob virtutem vero suam et notitiam, apocrisiarius CPolim a Dioscoro hæretico delegatus est, in spem adducto fore, ut suffragatorem illum haberet perversi sui dogmatis. Synodo Chalcedonensi IV interfuit, et una cum quingentis ac triginta sanctis Patribus, Dioscorum anathemate percussit. Nomen S. Flaviani, a Dioscoro e medio sublati in synodo Ephesina, latrociniis infami, injustaque morte ab hæreticis mulctati, diptychis inseruit, et omnes hæreticos anathematis sententia perstrinxit. Denique Patriarcha CPolitanus creatus, postquam gregem recte gubernasset, ad Deum emigravit.

Cultus idem e variis Græcorum tabulis,

3 *Annua quoque sancti Patriarchæ nostri memoria in pluribus aliis Græcorum tabulis inscripta invenitur, videlicet in Typico S. Sabæ, Horologio Græco, Menæo Chifletiano, nec non in Maximo, Cytherorum episcopo, et ultimo quidem hoc loco cum elogio. Quid? Quod ad exteras quoque ac remotas Ruthenorum Slavorumque nationes Præsulis nostri fama, sanctitas ac veneratio publica, longe lateque pervagata sit? Etenim in Synaxario Ruthenorum a P. Georgio David, Societatis nostræ missionario; qui anno 1678 Moscuæ residebat, in latinam linguam converso, ac postea ad nos misso, die* III *Julii sic legitur :* Item [festum vel commemoratio] ossium S. Anatolii Patriarchæ CPolitani. *At in Menologio Slavo-Russico, nobiscum communicato per nobilem ac generosum Virum D. Baronem de Sparwenfelt (de cujus in nos meritis plura ad præsentem materiem spectantia invenies in vita Papebrochiana tomo 6 Junii pag. 17) in Menologio, inquam, Slavo-Russico, eadem quidem die* III *memoratur noster Sanctus, at terminis plusculum diversis :* S. P. N. Anatholii Patriarchæ CPolitani, anno CDLIII sub Marciano. *Facundus, gente Afer, Hermianensis in Africa episcopus, jam tum a seculo sexto (floruit enim anno 540) Antistitem nostrum* sancti *titulo plus semel honoravit, ut videre est in libro 5, quem scripsit pro defensione trium capitulorum Concilii Chalcedonensis, cap. 3; ubi defendit Anatolium contra dicacitatem Nestorianorum. Alia ad publicam sancti Confessoris nostri venerationem, nec non ad sacrarum exuviarum ejus cultum spectantia, tu lege lector ad finem vitæ, paulo post huic commentario prævio subjungendæ; e quibus non parva de exhibitis ei honoribus sacris ac publicis fiet confirmationis accessio.*

et Molani auctariis.

4 *Apud Molanum inter auctaria, hoc quoque die refertur. Corrigendus aliorum toties corrector Bailletus, asserens in vita* S. Anatolii *episcopi Laodiceæ in Syria, male Laodicenum Anatolium a Molano confundi cum Anatolio Patriarcha CPolitano; cum tamen relatus auctor expressis terminis alterum ab altero* Anatolium *abunde discriminandum censuerit, relinquendo Anatolium episcopum Laodicenum in textu Usuardino; et alium, nomine synonymum, at dignitate ac loco diversum, Patriarcham videlicet CPolitanum inserendo auctariis, textui prædicto adjectis. Nec habere potest præfatus Bailletus ex diversitate editionum quidquam, quo suum hic errorem excuset. Nam fateor equidem distinctionem jam dictam utriusque Anatolii Laodiceni ac CPolitani recenseri in posterioribus Molani editionibus; verum cum idem Auctor in prima editione unum unicum habeat Anatolium Laodicenum, duos ibidem inter se confundere non potuit. Clara sunt ejus verba :* In Laodicia Syriæ, S. Anatolii episcopi, qui non solum religiosis viris, sed et philosophis admiranda dereliquit.

Miracula, ætas vitæ ac mortis.

5 *Sanctum Antistitem nostrum tam vivum quam mortuum miraculis claruisse, tradit apographum vitæ, proxime a nobis producendum, capite 2, a num. 12. Parco ea hic pluribus commemorare, cum ibidem videri possint. Vestigium de his nullum alibi, quoad videre mihi quidem licuit, potui deprehendere. Nunc de tempore vitæ ac mortis Præsulis nostri quid sit statuendum, videamus. Vitæ ipsum usuram haurire cœpisse sub finem seculi 4, aut initium 5, facile conficitur ex eo, quod a magno Cyrillo Patriarcha Alexandrino ad humanitatem informatus fuerit, eo operæ pretio, ut tum magistri adeo præclari præceptionibus, tum proprii ingenii perspicacitate, æqualibus facile omnibus antecellere ipsum contingeret; de qua re vide cap. 1. Eminentissimus Historiæ Ecclesiasticæ Auctor Baronius tradit eum e vita excessisse anno 458; quem sequitur Tillemontius, nec non Majores nostri Tom. 4 Junii, pag. 18; quem et ibidem asserunt cathedram Constantinopolitanam occupasse ab anno 449. Exegisse eum annos 8 cum totidem mensibus in episcopatu auctor est Nicephorus in Chronographia compendiaria. Annos tot cum totidem mensibus Baronius etiam ei attribuit, ad annum 458. Quibuscum facile Zonaram concilies, qui Annal. lib. 14, dumtaxat octo illi annos tribuit; intelligendo completos; uti etiam Theophanem, qui concedit ei annos 9, puta incompletos.*

An S. Anatolius ab hæreticis occisus.

6 *Interea, dum de anno mortis ejus verba facimus, tangenda nobis venit quæstio, quo genere mortis obierit Sanctus noster. Habemus e Menæorum Græcorum elogio, supra citato num. 1,* Anatolium *ab hæreticis occisum fuisse. Qua de causa id factum sit, ibidem non dicitur. Porro vel id contigit; vel saltem non contigit in odium fidei; cum apud Græcos tum alibi nusquam, tum nec in ipsa quidem annuntiatione, memorato mox elogio præfixa, Martyris nomine nuncupetur. Adde, quod nec in Menologio Basiliano supra allato, nec in apographo nostro, nec alibi uspiam sive apud Græcos, sive apud Latinos, inveniatur tale genus mortis. Quando dicitur tom. 4 Junii pag. 18 quod, tametsi* Anatolius *rectam suam fide Leoni Papæ et Martiano imperatori modis omnibus conatus fuerit probare, cavere tamen non potuerit; quo minus crederetur favere hæreticis : quando, inquam, ita ibidem dicitur, ac dein additur* hanc notam eluisse, ab ipsismet *hæreticis* sublatus de medio, *satis insinuatur ibidem fons, e quo hausta sit hæc opinio, per hæc verba :* Sicut ad III Julii de eo Menæa referunt.

Notanda circa nostrum apographum,

7 *Jam vero, de nostro apographo ita statue. Nullius auctoris nomen præfert. Ex instructissima regis Franciæ bibliotheca illud accepit, atque exscripsit Papebrochius noster, eo tempore, si recte conjicio, quo una cum P. Henschenio post collectam in Germania atque Italia copiosissimam messem pro Sanctorum Actis, Parisiis degebat, in Belgium reversurus. Ceterum hoc titulo apographum nostrum insignitur.* Βίος καὶ πολίτεια τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀνατολίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Vita et conversatio sancti Patris nostri Anatolii, archiepiscopi CPolitani.

et Auctoris stylum.

8 *Quisquis vitæ Anatolianæ fuerit auctor, eos exhibet styli characteres, qui indicio sint, eum non omnino abhorruisse ab Attica priscorum scriptorum elegantia; eliminata, quæ apud auctores medii ævi frequens esse solet, vocum barbariæ; ac remorari non raro lectores consuevit, cetera linguæ Græcæ non imperitos.*

§ II.

A

§ II. Inquisitio Critica, in qua præcipuæ adversus S. Anatolium accusationes expenduntur.

Materia accusationum contra Anatolium,

D*urius enimvero Baronius de gestis* Anatolii *videtur fuisse locutus variis locis, quam ut*, *nulla tentata mitigationis opera, tacite a me prætereantur. Dabit itaque mihi hanc veniam, ut inquiram, num vitæ ratio fuerit hujusmodi in* Anatolio, *ut meruerit notari tam nigro calculo, quali tam sapientissimus Annalista notavit. Ac primo placet materiam dispertiri in certa quædam capita, quo res tota evadat distinctior et explicatior; et deinde singula accusationum puncta, seposito partium studio, matura judicii trutina expendere.*

ad certa capita revocatur.

10 *Omnis, quæ in sanctum Præsulem nostrum conflari potest accusatio, ad sex potissimum capita videtur revocanda. Primum est, quod annitente ac promovente infami hæretico Dioscoro, ad CPolitanas infulas evectus sit. Secundum, quod contra Synodi Nicænæ statuta, arrogare voluerit sedi CPolitanæ primatum supra ecclesias Antiochenam et Alexandrinam. Tertium, quod decreto de condenda nova fidei formula sese opponens,* B *minus sincere se gesserit. Quartum, quod interpellatione, pluribus infra exponenda, asseruerit, Dioscorum non fuisse damnatum a Concilio Ephesino propter fidem Catholicam. Quintum, quod Aetium seu Ætium, optime meritum de orthodoxa fide, moverit archidiaconatu, anteposito ipsi Andrea, longe indignissimo. Sextum denique, quod nimium sese hæreticis exhibuerit conniventem et indulgentem, si non faventem. Earum, si placet, accusationum capita, quantum singula valeant, solo detegendæ veritatis intuitu, enucleate expendamus, ac, quoad ejus fieri poterit, diluamus.*

Expenditur accusatio prima

11 *Exordior a duobus primis. Fueritne Anatolius apocrisiarius seu a responsis Dioscoro, prout refert Zonaras lib.* 13 *num.* 23, *et Liberatus cap.* 12 *Causæ Eutychianorum, insertæ tomo* 5 *Conciliorum Labbei, columna* 759 *litt.* a; *an potius, uti habet Nicephorus in Chronographia compendiaria prædicta*, presbyter et responsalis ecclesiæ Alexandrinæ, *non tanti interest penitius indagare. Majoris referre merito censet Pagius in Critica Historico-Chronologica tom.* 2 *pag.* 360, quod post conciliabulum Ephesinum, pulso et necato sancto antistite Flaviano, consecratus sit ab episcopis ejusdem cum Dioscoro factionis. Ex qua cum hæreticis familiaritate, pronum erat de ejus C fide judicare, eam scilicet aliam non esse, quam quæ esset Dioscori et ordinatorum. *Mox idem auctor suspicionem istam non temerariam aut male fundatam, mitigat, dicens :* Attamen si res æqua lance ponderetur, ex eo cum hæreticis commercio, nihil aliud concludi debet, nisi suspectum fuisse de novitate.

de promotione S. Anatolii per Dioscorum,

12 *Rem profundius introspiciamus cum Baronio. Refert is ad annum* 450, *datas esse a Leone PP. litteras ad Theodosium imperatorem,* non recepturum se Anatolii communionem, neque electionem probaturum, nisi prius constaret de ejus fide Catholica; qua.. explorata probeque cognita tum ex S. Cyrilli de Incarnatione Verbi scriptis voluminibus, tum ex epistola a se scripta ad Flavianum, examinata, cognita, probata, publicaque subscriptione munita, et clero ac populo declarata; tunc fore ut bono pacis, in Apostolicæ Sedis communionem recipiatur, et sedere sinatur. *En contractum in compendio primum accusationis caput. Favor infamis Dioscori, consecratio facta per episcopos, Dioscorianæ pervicaciæ sectatores, non poterant non suspectam reddere fidem consecrati novi antistitis* Anatolii, *tam parum in fide solidis fundamentis subnixi ac promoti. Hinc probatam voluit merito jure, fidei ejus sinceritatem S. Leo; probavit illam* Anatolius, *missa ad Leonem PP. professione; suspicionem amovit; tamque Leoni affatim fecit satis, ut ille* gratulatorias atque pacificas eidem Anatolio litteras reddiderit hoc anno Idibus Aprilis, *uti auctor est vel ipse Cardinalis Baronius ad annum Christi* 451 *et habemus ex ep. Leonis* 60, *alias* 40. D

AUCTORE L. P.

et mitigatur ex epistola S. Leonis PP.

13 *Harum fragmentum, quoad proposito nostro sit satis, subjicio.* Gaudemus in Domino, et in dono gratiæ ipsius gloriamur, qui sicut dilectionis tuæ litteris, et fratrum nostrorum, quos CPolim miseramus, relatione cognovimus, sequacem te Evangelicæ eruditionis ostendit; ut per Sacerdotis probabilem fidem merito præsumamus, quod tota ecclesia eidem credita, nec rugam cujusquam sit erroris habitura, nec maculam, dicente Apostolo : Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo... in qua societatem tuæ dilectionis amplectimur, et gestorum, quæ sumpsimus, seriem necessariis, sicut oportuit, munitam subscriptionibus approbamus. *Tum paucis interjectis, subjungit sanctus Papa se* de CPolitanæ ecclesiæ pace gaudere. *Factum itaque sibi fuisse satis, non obscure significavit in hac* Anatolii *causa, gratulationem cum gaudio conjunctam cordate prodidit; Præsulis nostri fidem, prius non immerito suspectam, litteris probavit et approbavit, uti liquet e citatæ epistolæ fragmento; quid est, quod cujusquam animum dubium facere possit, an mitius sit* E *sentiendum de ejus in Patriarchalem Cathedram, adminiculantibus licet ac patrocinantibus hæreticis, promotione?*

defendente illum Pagio,

14 *Enimvero non abs re videtur declarasse Pagius in Critica citata, quid de præsenti controversia sentiret, dum Tom.* 2 *pag.* 360, *loquitur in hæc verba : Anatolium,* dumtaxat ea de causa, *jam satis exposita,* asseveranter pronuntiare hæreticum, et Eutychianistam fuisse, severioris est arbitri. Neque in tota Eutychianorum causa invenitur aliqua Anatolii interlocutio, scriptura ulla, qua in hæresim suffragatus sit; in eo dumtaxat reus, quod hæreticorum amicus esset, et amplo beneficio ab iisdem donatus. *Pergit Pagius, et ad locos quosdam, in speciem duriusculos, e sancti Leonis epistolis depromptos, respondet his verbis :* Hæc sola ratio fuit, cur Leo Magnus interdum in epistolis suis 39, et 44 juxta veterem ordinem, aut 69, et 73 juxta novum, perhibeat damnati olim dogmatis redivivum assertorem fuisse. Ipsemet Leo duobus in locis indicat, undenam hauserit, F quod de Anatolio alibi dixit, hæresim docuisse. Primus est ex epistola ad eumdem Anatolium 80, et juxta veterem ordinem 53, *in qua sic eum dictus auctor inducit loquentem :* Decessore tuo beatæ memoriæ Flaviano, propter defensionem Catholicæ veritatis ejecto, non immerito credebatur, quod ordinatores tui contra sanctorum Canonum constituta viderentur sui similem consecrasse; sed adfuit misericordia Dei, in hoc te dirigens atque confirmans, ut malis principiis bene uteris, et non te judicio hominum, sed Dei provectum benignitate monstrares.

vel ex ipsis Leonis verbis

bene postea sentientis

15 *Ita laudatus auctor vel ex ipsis Leonis Magni verbis vindicat* Anatolium *ab hæreseos labe. Ita Leo ipse durioris digestionis terminos, in* Anatolium *conjectos, mitigare postea voluit, tam ad posterorum instructionem, quam ad defensionem* Anatolii. *Quid? Quod alio loco non minus aperte exponere voluerit idem sanctus Pontifex, quid de orthodoxia* Anatolii *sentiret, dum in epistola ad Marcianum Augustum* 84, *veteri ordine, ita pronuntiat :* Anatolii episcopi ordinationem, sicut scientia Dei testis est, suspectam, quod fatendum est, mihi fecerant consecrationis ejus auctores, nec dissimilem ab eligentibus arbitrabar electum; secutumque est, ut, dum commu-

 73 nione

AUCTORE J. P.

A nione Apostolicæ sedis existeret alienus, diu dandis ad eum epistolis pacis me abstinerem; sed cum illi pietatis vestræ testimonium suffragetur, *etc.*

de orthodoxia Anatolii.

16 *Hisce igitur præmissis ex ipsiusmet Leonis epistolis in vindicationem ac purgationem* Anatolii, *tandem ita concludit dictus Pagius.* Inde manifestum est, a Leone non alia de causa dictum fuisse Anatolium assertorem novi dogmatis, nisi quia manuum impositionem consecutus fuerat a schismaticis. *Tum refert probabilem hanc conjecturam, initio inchoatam, dein processu temporis omnino dilutam fuisse neque alium deinceps inventum fuisse* Anatolium, *quam Catholicum et orthodoxum, uti pluribus ostendit in eadem Critica Chronologica ad annum* 351 *a num.* 37, *et nos pluribus deducemus ex iis, quæ dicentur per decursum. Adde, quod non mediocriter conducant ad confirmandam Præsulis nostri apologiam, sequentia puncta, brevitatis ergo in epitomen coacta, quæ pluribus videri possunt apud Tillemontium tom.* 15, *in vita S. Leonis PP.*

Eadem probatur aliunde,

17 *Inveniet ibidem lector, quod Nestorium et Eutychetem anathemate perstrinxerit; quod hortatus sit Episcopos omnes litteris encyclicis, ut idem facerent; quod S. Flaviani nomen diptychis inseruerit; quod* B *Dioscorum ipsum, qui pene, uti patet ex antecedentibus, videri possit unicus in hac materia offensionis lapis et petra scandali, ter a Concilio citatum, sed contumacem, sed rebellem; et non comparentem, condemnarit; denique quod Synodum convocarit Constantinopoli, ab episcopis omnibus, abbatibus, presbyteris, diaconis ibidem degentibus frequentatam, in qua famosis litteris S. Leonis PP. ad Flavianum antea datis, et deinde ibidem per manum Abundii, primi legati ejusdem Leonis, patriarchæ* Anatolio *oblatis, subscripserit; anathema dixerit Nestorio et Eutycheti, eorumque dogmatibus et sectatoribus; tota rei serie a legatis, oculatis utique testibus, per litteras ad laudatum Romanum pontificem delata. Quid plura? Ne justo sim prolixior, consulat lector tomum citatum Tillemontii, ubi tam hæc, quam alia eodem spectantia reperiet.*

et ex epistola Anatolii ad Leonem,

18 *Juvat hisce attexere epistolæ Anatolii ad Leonem Magnum scriptæ fragmentum, quod inter ecclesiæ Græcæ monumenta vulgavit e MS. Reg.* 940, *ac latinum fecit Joannes Bapt. Cotelerius Tom.* 1 *pag.* 66. Etenim piissimus et Christi amans noster imperator Theodosius, qui cuncta in secundis post res ad Deum pertinentes ponit, cum sanctissima CPolitana C ecclesia pastore orbata esset, deberetque accipere, qui eam posset regere, plurimam hujusce rei curam suscepit; ac primo quidem demandavit religiosissimo illius urbis clero, ut ad gubernationem aptiores decernerent, cum probatione sibi electionem omnium præcipui reservans. Deinde in his exorta immoderata dissentione, cunctisque hinc erga multos in varia dissidia scissis; jubet Imperator conquiri clericos in regia urbe etiam ex aliis civitatibus, ob quædam, ita ut fit, negotia degentes; quo inter illos præstantior, absque ullo affectu in episcopalem dignitatem promoveretur. Quod cum factum fuisset, postea placuit iis, qui in cuncta potestatem obtinent, permitti clero electionem Primatis. Et ecce suffragia in me, omnium minimum, venerunt non propter justitiam meam, sed ut Christus Jesus in me ostenderet omnem patientiam suam juxta Apostolum. Unde id operis incubuit sanctæ synodo Episcoporum Constantinopoli versantium, ut ad me ordinandum sine mora procederent.

de modo promotionis suæ.

19 *Habet hic lector* Anatolium, *testem quidem in propria causa, sinceram tamen de modo suæ electionis proferentem confessionem. Atque hæc de primo accusationum capite: e quibus satis, ut opinor, conficitur* S. Anatolium *novitatis, aut hæreseos fuisse suspectum, non reum.*

Secundum accusationis caput,

20 *Venio nunc ad secundum caput accusationum,* D *quo perstringitur ipsius ambitio, affectantis primatum CPolitanæ suæ ecclesiæ supra Alexandrinam et Antiochenam. Et vero* Anatolium, *primatum illum sibi arrogasse certius constat, quam ut in dubium revocari; nedum negari queat. Illius prærogativam sitam fuisse in eo, breviter narrat Pagius, tom.* 2. *pag.* 334, *ut ecclesia CPolitana* primo post sedem Romanam honore frueretur, jusque ac potestatem haberet in Thraciæ, Ponti et Asiæ diœceses, earumque Metropolitas, et barbarorum insuper episcopos ordinaret, *contra quam prima Synodus Nicæna sanxerat. Idcirco sæpe sæpius acriter in eum Leo invectus fuit, tamquam in tumidum, elatum, ac superbum, neque prætermisit super hac causa litteris convenire Marcianum Imperatorem, ac Pulcheriam Augustam. Accipe fragmenta aliquot.*

de ambitu primatus

21 *Epistola* 79, *alias* 55, *ad Pulcheriam Aug.* Frater, *inquit*, et coepiscopus meus Anatolius... de immodicis appetendis supra mensuram sui honoris accensus est; *cui ibid. nomen dat* intemperantis cupiditatis, *addit*, superbum nimis esse, et immoderatum ultra proprios terminos tendere et antiquitate calcata, alienum jus velle præripere,... tot Metropolitanorum impugnare primatus.... bellum novæ perturbationis inferre... *Vult insuper, ut* E agnoscat *Anatolius*, cui successerit Viro, et repulso omni spiritu elationis, Flaviani modestiam, Flaviani humilitatem.. imitetur.. Fratrem *suum* Anatolium *rogat*... salubriter... contineri. *In epistola* 80, *alias* 53, *ad ipsum* Anatolium, *omnem movet lapidem sanctus Pontifex, ut eum ab ambitu primatus absterreat.* Doleo... in hoc dilectionem tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Nicænorum canonum constitutiones conareris infringere... In totius Ecclesiæ perturbationem superba hæc tendit elatio.. Absit.. a conscientia mea, ut tam prava cupiditas meis studiis adjuvetur... Noli, frater, altum sapere, sed time, et Christianorum principum piissimas aures impiis petitionibus inquietare desiste... Nihil Alexandrinæ sedi, ejus, quam per S. Marcum Evangelistam... meruit, pereat dignitatis... Antiochena quoque ecclesia, in qua primum prædicante beato Apostolo Petro, Christianum nomen exortum est, in paternæ constitutionis ordine perseveret... Hæc tibi scribens, Frater, in Domino hortor ac moneo, ut deposito ambitionis desiderio, spiritu potius ferveas charitatis, *etc.*

ecclesiæ CPolitanæ supra Alexandrinam et Antioch.

F

mitigatur

22 *Hæc sufficiant pro specimine. Tota pene epistola* 78, *alias* 54, *Leonis ad Marcianum Aug., versatur in proponendis sequentibus punctis; nimirum multa ex* Anatolii *ambitu mala exurgere; Constantinopolitanam sedem, quæ regia est, non Apostolica, aliarum depressione attolli non posse; Anatolii cupiditatem a Marciano comprimendam; ex prioribus Anatolium animos sumpsisse. Verum ista elatio, si non omnino excusabilis, saltem minus culpabilis evadet, ex eo, quod crederet sine dubio, sibi ad hunc primatum jus aliquod competere, aut aliquam præscriptionem suffragari? Videtur enim simile quid innuere ipse Leo PP. in epistola* 80 *alias* 53, *ita scribens ad* Anatolium: Persuasioni enim tuæ in nullo penitus suffragatur quorumdam Episcoporum ante sexaginta, ut jactas, annos facta conscriptio, numquamque a prædecessoribus tuis ad Apostolicæ Sedis transmissa notitiam.

ac minuitur,

23 *Utut est, meliora doctus Præsul noster a Leone, meliora sapuit; acquievit ejus consiliis, morem gessit voluntati, submisit se, fastum posuit, pacem iniit, ac sese purgavit. Ut rem paucis absolvam, veniam ei dedit Leo missa ad ipsum epistola* 106 *alias* 71, *paternis monitionibus referta, ex qua delibo sequentia in rem nostram:* Gratum mihi, Frater charissime est,

A est, quod dilectio tua id profitetur sibi displicere; quod tunc etiam placere non debuit. Sufficit in gratiæ communis regressum professio dilectionis tuæ, attestatio Principis Christiani, *Marciani Aug.* Nec videtur tarda correctio; cui tam venerabilis assertor accessit. Abjiciatur penitus inconcessi juris, qui dissensionem fecerat, appetitus; sufficiant limites, quos sanctorum Patrum providentissima decreta posuerunt.

re pacifice composita,

24 *Conciliantis videlicet partes agebat Leonem inter et* Anatolium *Marcianus, Imperator vere pius ac pacificus; cui idem S. Leo ita rescripsit, epistola* 107: Cum per omnia me Clementiæ vestræ parere delectet, fratris mei Anatolii charitatem toto corde suscipio. *Quid clarius? quid ad testificandam utrimque concordiam significantius? Nihil itaque hic moror neotericum auctorem Gallum, erroribus notissimum, qui in notis et observationibus ad opera S. Leonis Magni pag.* 91 *censet,* Anatolium, *suam numquam ambitionem deposuisse, verbis in speciem adornatis ad submissionem scripsisse Leoni, at re ipsa destitisse numquam a primatus appetitione. et prosecutione juris, debiti, ut contenderat, Præsuli CPolitano. Judicium suum idem auctor probaturus;* Vix enim, *inquit,* pauca sub fiB nem, *scriptæ ad dictum Romanum Pontificem epistolæ,* de Canone Chalcedonensi XXVIII commemorat *Anatolius,* circa quem hoc solum a Leone pro certo vult haberi, nullam in se culpam esse, seque semper ab alienis appetendis longissime abfuisse.

ac fastu deposito,

25 *Conjecturæ ejus ibidem non tanti apud me sunt, ut vacet eas sigillatim hic recensere, cum non ignorem eas operi, Romana censura confixo, adjectas esse, atque adeo suspectam redolere officinam. Quid? Potuitne ita loqui, potuitne in visceribus charitatis paternæ amplecti* Anatolium *memoratus Pontifex, tam firmus, tam inconcussus, tam in proposito immutabilis, si plenissime sibi non fuisset factum satis; si CPolitanus Præsul ab ambitu non destitisset, ad quod tam contento ac toties repetito nisu ipsum urserat? Mitius sensit Tillemontius tom.* 15 *pag.* 730 *in favorem* Anatolii, *qui ibidem videri potest. Mitius sensit Pagius in Critica Baroniana, multusque est in defendendo* Anatolio *contra Baronium, qui censet Canonem de dicto primatu, opera Antistitis nostri fuisse fabricatum. Mitius denique sensit, teste Pagio,* plenissime *Anatolii* famam vendicans; Andreas Chevillerus, dissertatione in synodum Chalcedonensem de formulis fidei subscriC bendis cap. 2, num. 8 et seqq.

quem et mitigant alii

26 *Quare videretur mihi duriuscule de* Anatolio *pronuntiasse Baronius ad annum Christi* 451, *ita statuens:* Plane apparuit secundum illud Evangelii: Qui male agit, odit lucem; dum Anatolio, CPolitano Episcopo, rem omnem dolo malo agenti, subripereque clam conanti jura Alexandrinæ et Antiochenæ ecclesiarum, sibique furtim vendicari curanti, assentientes orientales episcopi, rem plane tam digno consessu indignissimam perpetrarunt. Tantam infamiæ notam inussit sacrosancto conventui unus Anatolius, ex schola Dioscori prodiens, sed eum deserens, ut CPolis esse posset Episcopus. Hic igitur totius fraudis inventor; et dolosæ machinæ architectus, cum jam expertus esset Apostolicæ Sedis legatos, petitioni suæ ipsius adversantes, eam occasionem aucupatus, est, ut illis absentibus, clandestine atque dolose tractaret, eliceretque a reliquis, quod cuperet, nemine contradicente. Decretum enim ab eo conscriptum, et in synodo recitatum est, quo ecclesia CPolitana primum post Romanam locum obtineret.

contra Baronium,

27 *Dein producit prædictus Auctor canonem famosum* 28, *Actioni* 15 *Concilii Chalcedonensis subjunctum, ab Editoribus Romanis non inventum,* in codd. Græcis MSS., quos habuerunt hujus concilii, nec etiam in Latinis, neque in collectionibus Dio-

et editores Rom. Concil. Chalcedon.

D nysii et Isidori, *ut dicitur tom.* 4 *Conciliorum in observatione, columnæ* 766 *et* 767 *subnexa; ubi dicti editores causam videri sibi asserunt omissi canonis* 28 *præfati, cum* 29 *et* 30, quia Anatolii, CPolitani episcopi circumventione ac fraude, cum Sedis Apostolicæ legati e Synodo egressi essent, Patribus concilii propositi, atque ab eis subscripti fuerant. *At dum a Baronio atque ab editoribus Romanis Conciliorum statuitur canonis recensiti auctor vel promotor* Anatolius, *merito fortasse, ægre ferre quis possit, utroque id quidem loco asseri, at neutro probari; nec inepte forsan quis quæsierit, unde id demum solide probari queat. Quærenti mihi studiose, nullum alibi hujus assertionis vestigium occurrit. Aetius archidiaconus, ut narrat Tillemontius tom.* 15 *pag.* 757, *ex tom.* 4 *Conciliorum, col.* 715, *et* 795 *cum fervore sustinuit in Concilio Chalcedonensi jura ac prætentiones ecclesiæ CPolitanæ. Fuit idem ille, qui petiit a concilio canonem, qui ibidem cusus fuit in favorem istius ecclesiæ; quem et postea defendit contra legatos. Nihil simile lego de* Anatolio. *Non nego tamen canonem dictum de privilegiis, ab ipso una cum pluribus episcopis fuisse subscriptum, ut patet ex tomo jamjam citato col.* 797. *Nemo tamen hactenus dicta, eo a me dicta existimet, quod velim* Anatolium *nostrum ab* E *omni ambitionis nævo exemptum: suæ sanctis quoque viris sunt labeculæ; etenim cum homines sint, humani nihil ab eis alienum putemus. Animosior fuerit Anatolius, quam per est, in ambiendo primatu ecclesiæ CPolitanæ super Alexandrinam et Antiochenam, ex eo præsertim, quod putaverit, se agere pro suo jure, uti supra insinuabam. Quod si hoc minus placet; cum satis eum fecisse Leoni viderimus, uti e superiore ejus epistola liquet; non video quid scrupuli debeat superesse.*

AUCTORE J. P.

§ III. Accusatio tertia et quarta adversus S. Anatolium diluitur.

Tertia accusatio

S*tatus quæstionis, seu accusationis tertiæ in eo versatur, quod act.* 6 *Concilii Chalcedonensis, secundum Baronium: quinta vero secundum ordinem modernum Conciliorum, controversia ferbuit inter Patres de tenore conscribendæ definitionis dogmaticæ. Dein ubi jam formula erat exarata; eam nonnulli episcopi contendebant esse mancam et mutilam, suffragantibus Sedis Apostolicæ legatis, ac contendentibus novæ fidei formulæ confectionem substituendam, eique inserenda verba epistolæ Leonis ad S. Flavianum, tamquam pressius hæresim* F *jugulatura. Opposuit se synodi pars major, imo* omnes reverendissimi episcopi præter Romanos, et aliquos orientales, *ideo dictæ mutationi refragati, quia timebant ne sub prætextu novæ formulæ, vigor antiquæ etjam conditæ, per dubias fortasse aut saltem minus nervosas expressiones vocesve debilitaretur, dolo suas hic forsan partes acturo. Idque non obscure indicant eorum acclamationes:* Fides fraudem ne patiatur... Contra fidem fraus non fiat... Tolle fraudem a definitione. *Scissa itaque bifariam synodo, interponit se Marcianus Aug. novamque definitionem et ampliorem, nec non desiderio legatorum Apostolicorum respondentem, urget ac perurget; quæ in synodo lecta, concordi omnium suffragio suscepta est. Prolixius hæc videri possunt apud Baron. ad annum* 451, *a num.* 104, *et Pagium, ex quo jam dicta summatim contraxi, tom.* 2 *pag.* 327.

de rejecta nova fidei formula.

29 *Baronius, omnem hujus contentionis causam imputat nostro Patriarchæ; quasi vero ille formæ debilioris auctor extiterit, novæque adversarius, fortius ac vivacius Eutychetis et Dioscori errores iugulantis,* Decipulæ, *ut dicti auctoris verbis utar,* qua simpliciores decipi possent, architectus... Dioscori sui non oblitus. *Pagius vindicem agit* S. Anatolii *tomo* 2 *Criticæ Historico-Chronologicæ a pag.* 327, *non segniter*

AUCTORE J. P.

A *gniter defendens ejus causam. Nimis longum foret sigillatim omnia transcribere; sufficiant sequentia:* Non videtur, *inquit ibid. pag.* 328, *postquam accusationem hanc expendisset, rem tandem volens concludere, ac suum super ea expromere judicium;* non videtur, *inquit,* qui putasset Anatolius ambigua formula resarciri posse Eutychianam hæresim, quæ jam solemniter proscripta fuerat votis singulorum, dum actione præcedenti omnes quasi juraverant in epistolam Leonis, cui ipsemet Anatolius, et synodus universa subscripserat.

An hoc sit Anatolio

30 *Non sufficientem igitur neque satis fundatam veri speciem videtur habere,* Anatolium *in repudianda novæ formulæ confectione, non sincere, at subdole se gessisse, qui non clam, sed palam; non privatim, aut in tenebris, sed publice atque in patenti concilii luce, juratum se nefarii Eutychetis hostem fuerat professus. Quis enim credat illum actione* 5 *voluisse imponere Concilio Chalcedonensi,* Dioscori sui non oblitum, *et sive debili, sive fallaci definitione voluisse favere hæresi Dioscori, contra quem actione* 3 *ejusdem concilii fortiter et aperte anathematis fulmen vibraverat, ita pronuntians:* Anatolius, archiepiscopus CPolis novæ Romæ, definiens pariter cum synodo, in damnatione Dioscori B subscripsi, *et primo quidem loco post legatos Apostolicæ Sedis Paschasinum, Lucentium Epp. ac Bonifacium presbyterum. Ceterum dum actionis materiem evolvo, nihil occurrit, quod vel umbram prætensæ accusationis, nedum solidam probabilitatem possit fundare. Modestissime ibidem se gessisse, pauca locutus, numquam oblocutus* Anatolius, *legitur, numquam condendæ novæ fidei formulæ reluctatus. Responsum ejus, ibid. positum, in speciem damnabile,* propter fidem non est damnatus Dioscorus; sed quia excommunicationem fecit archiepiscopo Leoni; et tertio vocatus est et non venit, et ideo damnatus est, *infra particulari responso mitigabimus.*

tamquam auctori imputandum.

31 *Accedunt eo, quæ in defensionem* Anatolii *congessit laudatus Pagius loco citato pag.* 327, *num.* 33 *ex Andrea Chevillero, Dissertatione in synodum Chalcedonensem de formulis fidei subscribendis cap.* 2 *num.* 14 *et seqq.* Si quis sibi persuadeat formulam illam, de qua contentio orta est, integram fuisse, et sufficientem, qua tandem ratione evincetur decipulam fuisse, quasi ab Anatolio furtive suppositam? Si notariis concilii placuisset eam gestis inserere, melius dignosceretur, an in ea aliqua fraus lateret, occultata hæresis, vel mollior in hæreticos censeri C deberet. Certe sinceram et orthodoxam fuisse, ac confecisse hæresim Eutychianam reclamavit major pars episcoporum, qui a Spiritu sancto dictatam et apertam dixerunt. *Res fiet clarior ex propriis ipsorum verbis.* Reverendissimi episcopi clamaverunt. Heri definitio omnibus placuit. Spiritus sanctus definitionem dictavit. Definitio orthodoxa est. Definitio modo subscribatur: Qui non subscribit, hæreticus est. Nihil deest definitioni. Definitio habet omnia.

quidni mutationi novæ formulæ,

32 *Demus ergo* Anatolium *novæ formulæ confectioni obstitisse; tantumne admisit piaculi, quod voluerit retinere definitionem, quæ pridie omnibus placuerat, quam veluti a Spiritu sancto dictatam, vere orthodoxam, et numeris omnibus absolutum, frequentissima synodi multitudo retinendum censuerat? Et vero, teste Baronio, tom.* 6 *pag.* 151, *prior definitio erat* Catholica, nec errorem continebat. *Definitionem priorem, quod palmarium omnique exceptione majus censeri debet, retinendam esse duxit acerrimus veritatis Catholicæ vindex, ac juratissimus Eutychetis et Dioscori hostis, fulgensque Synodi jubar, Eusebius episcopus Dorilæi, civitatis provinciæ Phrygiæ Salutariæ, dum actione* v *dictæ synodi Chalcedonensis dixit:* Alia definitio non fit. *Si insons Eusebius, cur reus* Anatolius? *Nempe quia subdole egit, quia* architectus compertus est *de non mutanda definitione, si Baronio* D *credimus. Qui id probat? Ex interlocutione Anatolii, de qua mox. Magni ergo ad diluendum præsens accusationum caput hoc interest subvertere fundamentum, utpote quod sit, quantum ex sequentibus conficiam, male materiatum ac ruinosum. Plura congessit Pagius, quæ non vacat producere. Si cui dicta non sufficiunt, adeat ipsum tomo citato, pag.* 328, *num.* 37.

potuerit obsistere sine noxa?

33 *Nunc ad antedictam* Anatolii *interpellationem, et simul ad quartum caput accusationum progrediamur. Narro factum. Contendentibus inter se episcopis, novane conficienda esset fidei formula, an non; subjecerunt judices, ut contra Dioscorum fortius agerent, et formulæ sæpius nominatæ confectionem efficacius urgerent:* Dioscorus dicebat, propter hoc se damnasse Flavianum, quia duas naturas esse aiebat. Definitio autem, *prior videlicet, et quam veluti debiliorem contendebant non pauci e Patribus congregatis cum nova commutandam,* definitio, *inquam, prior* ex duabus habet naturis. *Judicibus hoc proponentibus* Anatolius respondit: Propter fidem non est damnatus Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit Leoni, et tertio vocatus est, et non venit, et ideo damnatus est. *Quam* Anatolii *responsionem, teste Pagio tom.* 2 E *Criticæ pag.* 327, gravissime reprehendit Baronius, quasi eam temere sententiam effutierit dolo malo, et propensior in dogma Dioscori. *Idque liquet abunde ex duriusculis verbis, supra productis, quibus* Anatolium *pertrinsgit.*

et diluitur

34 *Sed videamus, tantumne hic sit piaculi, quantum prima fronte apparet. Quid fecit, quid commeruit, quid peccavit Antistes noster? Reponit Baronius loco supra assignato, quod* Hac sexta sessione coram adeo numeroso Patrum conventu, eorum præsentiam minime veritus, adeo temere eam effutire sententiam non sit veritus, nimirum, Dioscorum non propter fidem damnatum esse, sed propter excommunicationem in Romanum Pontificem temere promulgatam. *En causa, en crimen! Inficiatusne est* Anatolius *hæreticum fuisse Dioscorum? Minime gentium? Quid ergo? Eum non ob hæresim damnatum dixit, hæreticum non negavit. Pernimium enim interest inter duas hasce propositiones.* Anatolius negavit damnatum fuisse Dioscorum propter hæresim; *et hanc:* Anatolius negavit Dioscorum fuisse hæreticum. *Hæc ultima propositio censuris dignissima, non item prima, sano, quo debet, sensu intellecta, nimirum proximam, formalem, primariam, et primo moventem damnationis Dioscorianæ* F *causam non extitisse hæresim, sed aliud quidpiam; propositione interim præscindente, ut loquuntur philosophi, hæreticusne esset Dioscorus, an non, tametsi a parte rei talis vere esset, et quidem pertinacissimus.*

contra Baronium

35 *Et vero ut innocuam* Anatolii *responsionem, de qua supra, probet Pagius præfatus, mittit lectorem ad actionem tertiam Concilii Chalcedonensis, in qua sententia pronuntiata fuit a Sedis Apostolicæ legatis adversus Dioscorum; quodnam ob crimen?* Quod, *inquit Pagius tom. citato pag.* 328, Eutychen, a proprio episcopo regulariter damnatum, suscepisset in communionem ante judicium generalis Synodi; prohibuisset apud Ephesum legi epistolam Leonis, in quem etiam ausus est, quod præ ceteris piaculum erat longe gravius, formulam scribere anathematis. Denique quæ est ratio fere unica in singulorum episcoporum suffragiis, quod canonice, terque vocatus per deputatos episcopos, minime obtemperare voluisset. Quare peccatum, quo Dioscorus indignationem meruit synodi, aliud non fuit, quam peccatum in disciplinam ecclesiasticam, non vero peccatum hæreseos, cujus etsi reus jam deprehensus fuisset ex relectis actis pseudo-synodi Ephesinæ; attamen propterea damnari non debebat, nisi prius pertinax convic-

A convictus, maxime secundum regulam clementiæ, quam observabat synodus, quæ non solum episcopis, plus quam trecentis, qui violentia adducti, subscripserant latrocinio Ephesino; sed et ipsismet facinoris auctoribus, et qui principatum conventiculi obtinuerant, Juvenali Hierosolymitano, Thalassio Cæsareæ Cappadociæ, Eusebio Ancyræ, Eustathio Beryti indulgentiam impertierat, postquam Leonis epistolæ subscripserunt.

ex verbis synodi,

36 Unde cum quæreret Paschasinus, *legatus Apostolicus;* « quo igitur dignus est ita contemnens, « vestra sanctitas ore proprio faciat manifestum » Respondit synodus « Indignatione, quæ contra ino- « bedientes a sanctis regulis constituta est » ut legitur act. 3 Concil. Calced. *Ita ille. Audin' synodi Patres dicentes Dioscorum* dignum indignatione, quæ contra inobedientes *(non dicit contra hæreticos)* a sanctis regulis constituta est? *Cum itaque Dioscorus fuerit condemnatus tum ob pertinaciam in non sistendo se post ternam citationem canonicam; tum quia Sedi Apostolicæ oblatravit, ac nefario ausu Leonem excommunicavit; sequitur Anatolii responsionem superius relatam, nulli affinem noxæ haberi debere, quæ proprias, proximas ac genuinas Dioscorianæ exauctorationis causas* B *tacite assignare voluit, dum negavit ipsum propter hæresim damnatum fuisse.*

et auctoritate aliorum.

37 *Epimetri loco adjungo paucula ex laudato Pagio ibid. pag.* 329, *quæ Leontius, libro de Sectis actione* 6 *disputans adversus Eutychianos, quos hæsitantes vocat, de interlocutione Anatolii pronuntiavit :* Respondemus, *inquit*, si veritatem quis consideraverit, non propter fidem abdicatum esse Dioscorum, nec illam fuisse depositionis ejus causam; sed quoniam reapse tertio vocatus, venire recusavit. Si tamen venisset, etiam propter fidem fuisset abdicatus. Nihilominus ad ista respiciens Anatolius dixit, non propter fidem esse depositum Dioscorum. *Mitto Facundum, Afrum, Hermianensem episcopum, seculo, ut ante diximus, sexto florentem, Anatolianæ interlocutionis vindicem contra Nestorianos, hanc probrose invidioseque vellicantes, sicut pluribus apud nominatum Pagium videri potest. Cum igitur famosam* Anatolii *interlocutionem excusent Antiqui scriptores, Leontius e Græcis, Facundus e Latinis; Nicolaus autem primus, ep.* 8 *ad Michaelem Imperatorem, non tantum illam excuset, sed etiam laudet apud Pagium tom.* 2 *pag.* 329; *cum excusent eam idem* C *Pagius ac Chevillerus; cum nusquam ostendi possit, vel apicem in ea carpsisse synodum, aut ejus legatos; quid est, quod nos tantopere in illam invehamur.*

§ IV. Duæ reliquæ adversus S. Anatolium accusationes expenduntur.

Proponitur accusatio quinta,

Accusatio *adversus* Anatolium, *quinto loco a nobis discutienda, in eo versatur, quod dignitate archidiaconatus moverit Ætium vel Aetium (utroque enim modo scribitur in epistolis S. Leonis) probe orthodoxum, Leoni Pontifici in primis charum, et quem idem Leo ep* 84 *al.* 57 *vocat* virum Catholicæ fidei et Nestorianis atque Eutychianis hæreticis constanter adversum; *substituto in ejus locum, quodam Andrea, quem idem Leo epistola* 86 *al.* 56 *vocat* nequissimum hæreticum; *ep.* 84 *al.* 57 Eutychianistam; *ep.* 85 *al.* 58, *quæ est Anatolii, dicitur* ab ecclesia separatus, *(pro quo Tillemontius tom. cit. pag.* 928 *legendum censet verosimiliter* ab ecclesiasticis separatus) *cum S. Flaviani adversariis, donec pontifex suum declaret quoad illos placitum. Epist.* 86 *al.* 56 *scribitur* ob hæreticorum societatem fuisse abjectus. *Et vero tametsi Andreas, prout asserit Tillemontius tom.* 15 *pag.* 759, *citans epistolas Leonis, veniam petierit suæ cum Eutychianis communicationis, S. Leonis epistolæ subscripserit, ac Catholicum se* D *comprobarit; nihilo tamen minus, non immerito idem sanctus Pontifex conqueritur de ejus promotione epist.* 85 *al.* 58, *ut qui talis existeret,* qui etiamsi magna satisfactione potuisset indulgentiam promereri, nequaquam debuit his, qui in fide manserant, præferri. *Enimvero tam ipsum, quam ejus asseclas subscripsisse epistolæ Leonis, et fuisse visos* satisfecisse præteritis, *non obscure datur intelligi ex epistola* Anatolii, *ad Leonem scripta, quæ in nova editione operum S. Leonis subjungitur epistolæ ejus* 105. *Itaque non potuit hujusmodi personæ promotio, et alterius, de qua supra, amotio, non esse S. Leoni peracerba, et* Anatolio *præsuli admodum odiosa; et sane gravissimas querelas, ex intimis animi sensibus depromptas, justique mœroris testes, epistolis suis inspersas idem sanctus Christi Vicarius reliquit, quas hic producere nihil cogit.*

AUCTORE J. P.

38 *Promotionem hanc, Leoni luctuosam, et* Anatolio *probrosam, lenire possunt sequentia. Primo, causa, qua adductus fuit* Anatolius *ad movendum officio Aetium, potuit esse voluntas illum deprimendi; cum de aliquibus punctis esset accusatus, ut narrat Tillemontius tom. cit. pag.* 756, *sed postea, re mature examinata, ab omni culpa inventus ac declaratus immunis. Secundo, promotionis hujus culpam extenuat fidei professio Andreæ. qua visa sunt, ut jam dicebam, tam ipse, quam asseclæ* E *ejus* satisfecisse præteritis, *exhibita pœnitentis animi declaratione,* excusationibus plurimis et suscriptionibus propriis, *sicut* Anatolius *in memorata sua epistola significavit Leoni,* quas epistolæ ejus subdiderant. *At sive non sufficienter se purgaverit dictus Andreas, sive se non satis ab Eutychianorum communione secreverit, de quo nihil juvat prodere per conjecturas; sive, quod videtur probabiliter colligi ex citatione epistolæ superioris, tametsi suam orthodoxiam jam probasset per publica indicia, ne tamen ultra Leoni daretur ansa conquerendi de favore collato in eum, qui ex hæresi emerserat, præ alio, qui constanti semper tenore fidem orthodoxam fuerat professus, voluit* Anatolius *morem gerere voluntati Leonis, ejusque sese arbitrio attemperare. Quamobrem anno sequenti Andream deposuit ab archidiaconatu, omnique tam ipsum quam alios, Eutychianis erroribus imbutos, ac S. Flaviano contrarios, publicæ administrationis exercitio privavit, sicuti habemus ex supra citata epistola,* eo usque, quamdiu quod vobis *(Leonem alloquitur)* placitum super istis, fuerit ordinatum.

ac diluitur,

39 *Præterea Aetium, peregre degentem,* Anatolius *ad se revocavit, negotiis ecclesiasticis expediendis rursum adhibuit a quarum administratione fuerat exclusus per privationem archidiaconatus, ab epistolis eum sibi fecit; prolixam denique erga eum exhibuit propensæ voluntatis testificationem. In cujus rei confirmationem consule ep. Leonis* 106, *al.* 71. *Atque hoc pacto totum illud negotium est transactum, redintegrata utrimque Leonem inter et* Anatolium *pace, concordia, commercio litterarum. Quin etiam S. Leo indulsit, ut Andreas, de quo est sermo, sacerdotio initiaretur. Addo verba S. Leonis ex epistola proxime citata, quibus* Anatolium *alloquens, animum testatus paternum, supradicta omnia, in favorem* Anatolii *producta, confirmat :*

re juxta placitum S. Leonis composita, F

40 Quod, *inquit*, in CPolitana ecclesia, quædam in officiis clericorum correcta significas, ut et Aetium presbyterum in gratiam tuam affectionemque revocaveris, et Andream ab archidiaconi actione submoveris, nobis placuisse rescribo : quia existimationem tuam, ut optabam, plurimum erigit atque commendat. Et merito post correctionem in oblivionem perducitur, quod reprehensioni obnoxium videbatur, cum hæreticorum provectione, et discipulorum sanctæ memoriæ Flaviani injuria gravareris, quæ nunc simul ab omni offensione, cum tui, ut volui, laude cessarunt; quia in ordinem suum, quæ fuerant turbata, redierunt. Andream sane, qui rationabiliter archi-

ut constat ex Leonis epistola.

AUCTORE J. P.

A archidiaconi est privatus officio, et Eufratam, qui sanctæ memoriæ Flaviani, ut comperi, improbus extitit accusator, si professionibus plenissime scriptis, non minus Eutychianum, quam Nestorianum execrabile dogma condemnant, quoniam venia est præstanda correctis, PRESBYTEROS CONSECRABIS. *Ita laudatur Præsul noster a laudatissimo Papa, palam testante, abunde sibi in difficultatibus, ex Aetii depositione, et Andreæ promotione subortis, factum esse satis per* Anatolium, *cujus Pontificis testificatio omnium instar aliarum esse nobis debet, ad plenam in præsenti argumento* Anatolii *purgationem, qua præsens accusatio, si non omnino dilui, saltem ut minus non mediocriter mitigari possit.*

Accusatio 6, de nimia cum hæreticis connivVentia

41 *Tandem ad postremam accusationum partem pervenimus, in qua, ut principio dicebam, Antistes noster arguitur nimiæ erga hæreticos lenitatis et conniventiæ. Enimvero inficiari nemo possit, quin S. Leo, sacrosanctæ fidei conservandæ, propagandæ ac dilatandæ studiosissimus, non raro increpet ejus negligentiam, moras castiget, lentitudinem excitet, requirens impensius in eo studium, majoremque conatum ad rem Catholicæ fidei promovendam. Et sane, si Tillemontio credimus* B *Tom. 15 pag. 815, videtur potius suavitati quam fortitudini dedisse locum, et magis serviisse tempori ac scenæ, quam vigori et constantiæ pastorali. Verum meminisse oportet, quam turbulenta fuerit illorum temporum ratio, quam periculosus religionis Catholicæ status.*

expenditur.

42 *Variis hæreticorum fraudibus ac machinis omnia longe lateque quaquaversum fervebant. Crescebat in dies ac invalescebat illorum multitudo, auctoritas, potentia. Adde præteritorum malorum recordationem, præsentium horrorem, futurorum metum, impotentiam, bonam fidem, suspicionem majoris mali excitandi, spem eliciendi majoris boni, et cetera id genus, quæ in hisce et similibus rerum, personarum ac temporum adjunctis agere solent suas partes, redduntque non raro lenitatem ac conniventiam superiorum, minus ream et culpabilem. Non ita tamen manus inermes habuit* Anatolius, *quin Calepodium, et alium sacerdotem, nomine Gerontium, Eutychianæ hæresis veneno infectos, fideique decretis refractarios, exauctoraverit, tamquam hæreticos, de quibus Tillemontius tom. 15 pag. 637. Quomodo ista cohærent cum tanta, quæ objicitur, erga hæreticos facilitate et conniventia? Sed hæc quidem hactenus, quæ ad sex capita accusationum a me proposita, respondenda duxi. Neque tamen hæc eo dicta sunto, quod ab omni prorsus labe* Anatolium *exemptum ac defensum velim (qua de re malo judicium suspendere, ac ejus decisionem* C *Deo relinquere, quam temere aliquid definire) sed ut lectori appareat, quid pro, quid contra disputari in utramque partem possit.*

43 *Novi quod Baronius, postquam ad annum 458 obitum ejus recensuisset, tandem sic concludat :* Qualis D [Anatolius] fuerit, Dei judicio relinquitur judicandus. Illud constat, non per portam ingressum, sed aliunde in ovile ovium ascendisse, cum ab interfectore sanctissimi Flaviani Dioscoro, fuerit episcopus successor indignissimus ordinatus. Scimus pariter eumdem sæpe sæpius diversis ex causis redargutum fuisse a S. Leone, Romano Pontifice, maculatumque potissimum tolerantia hæreticorum, quos adscitos inter clericos, opus fuit jussione ejusdem S. Leonis expelli; ut non sit mirum si tanto fulti præsidio iidem hæretici invaluerint in oriente. Ceterum ipsum videri voluisse Catholicum, ex scriptis ipsius satis liquido constat. Verum, ut qui magnam cum Dioscoro olim iniisset familiaritatem, cui et sedem illam acceptam ferebat, haud adversus hæreticos, ut par erat, ardore Catholicæ fidei insurrexit.

Judicium Card. Baronii de Anatolio,

et nostrum ex principiis Baronii,

44 *At quid ni, salva Baronii pace, huc applicari possit id, quod ipse alia occasione sapienter pronuntiavit, ad annum Christi 400, loquens de iis, quæ scripta sunt in causa Catholicorum et Origenistarum, a quibus ultimis stabat Joannes Chrysostomus, sanctitate vitæ atque eruditionis laude spectatissimus.* Cum sæpe contingat, *ait*, sapientissimos quosque falli, eosdem tamen a sapientia et insita probitate non excidere; E cum nimirum ad ea, quæ agunt, recto sinceroque mentis feruntur intuitu... Cum igitur de sanctissimorum virorum Epiphanii, Hieronymi (ut de Theophilo dicere prætermittamus) atque Joannis Chrysostomi optima mente dubitare, religio sit; Quæcumque ab eis acta sunt, in meliorem partem accipias necesse est.

concluditur in favorem Anatolii.

45 *Non ignoro equidem inter Sanctos jam nominatos, et inter Sanctum, cujus hic patrocinium suscipimus, disparem esse causæ ac meritorum rationem : quid tamen vetat, quo minus cum aliqua proportione fas mihi sit ea, de quibus sanctum Præsulem nostrum accusari vidimus, quanta possumus maxima benignitate interpretemur? Quæ benignior interpretatio fulcitur ex Historia vitæ, e qua in Sancti nostri commendationem nonnulla delibo; qualia sunt; quod infestus fuerit Eutycheti; quod apud Imperatorem Marcianum institerit atque auctor fuerit de convocatione Concilii Chalcedonensis; quod ibidem hæreticum Eutychetis et Dioscori dogma represserit, ac verum propagarit; quod plura miracula patraverit, quorum auctor vitæ prædictæ, tantum specimen exhibet; quod spiritu prophetico fuerit præditus, dum vaticinatus est se sanatum iri a Daniele Stylita; quod denique sacræ ipsius reliquiæ venerationi publicæ fuerint expositæ, quasi perenni beneficiorum ac* F *curationum fonte jugiter scaturientes ac manantes. Quæ suis quæque locis narrata inveniet lector in vita, quæ jam sequitur.*

VITA

AUCTORE ANONYMO

Ex MSS. bibliothecæ Regis Franciæ, signato num. 1387.

CAPUT I.

S. Anatolii natales, acta in Synodo Ephesina, patriarchatus CPolitanus, acta contra Eutychianos in concilio Chalcedonensi.

a De vita, ab Anatolio *a* instituta, quæ fulsit instar solis, et exhaustis pro pietate præliis, habiturus sermonem, precor illum ipsum, ut mens mea Deo

Ἀνατολίου τὴν ἡλίου δίκην λάμψασαν πολιτείαν καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας διεξιέναι βουλόμενος, αὐτὸν ἐκεῖνον εὔχομαι τὸν θεόληπτον νοῦν συνεφάψασθαί μου τοῦ

A τοῦ σκόπου, ὡς ὀλίγα τῶν προσόντων αὐτῷ καλῶν παραδοῦναι γραφῇ, ἐπεὶ μὴ πάντα διαλαβεῖν δυνατὸν, μὴ δὲ τῷ λίαν δυνατῷ καὶ φωνὴν καὶ διάνοιαν. Θᾶττον γὰρ ἄν τις ψάμμον θαλασσῶν, καὶ ἀστέρων χῶρον, ἢ τῶν τούτου θαυμάτων καὶ ἀγόνων τὸ πλῆθος ἐξαριθμήσαιτο. Οὗτος τοίνυν ὁ λαμπρὸς ὄντως καὶ πατρὸς τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου, πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πόλιν οὐ μόνον τοῖς ἔξωθεν ἀγαθοῖς βριθοῦσαν, ἀλλὰ πάσης ἀρετῆς καὶ παιδείας ὑπάρχουσαν ἐργαστήριον· Γεννήτορας δὲ τῶν γένει καὶ τρόποις ἐπισήμωντε καὶ λαμπρῶν, οἳ καὶ εὐσεβείᾳ κεκόσμηντο, καὶ κατ᾽ εἰκόνα, ὡς οἷόντε, διέσωζον ἀπαράτρωτον. Οὗτοι τὸν ἄνδρα προενεγκόντες εἰς φύσιν, τῷ τῆς Ἀλεξάνδρου τὸν θρόνον ἰθύνοντι, ἐκ πρώτης ἡλικίας, φέροντες ἐγχειρίζουσι.

2 Κύριλλος δὲ ἦν οὗτος, ὁ καὶ τῆς σοφίας πολλῆς, καὶ τῶν ἀρετῶν ἀπαράμιλλος· παρ᾽ οὗ καὶ βίον καὶ λόγον καλῶς ἐκπαιδεύεται, ἐν ἁπαλῇ καὶ νεαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ πρεσβυτικὴν ἐνδεικνύμενος σύνεσιν. Οὐ γὰρ παιδειαῖς ἢ τοῖς ἄλλοις προσέκειτο, ἃ νεότης φιλεῖ, ἀλλὰ μόνοις ἐκείνοις, οἷς καὶ βίος κοσμεῖται, καὶ λόγος ἐγγίνεται, καὶ ἦθος ῥυθμίζεται. Διὸ καὶ τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως τὰ κάλλιστα ἐκλεξάμενος ἐκμανθάνειν ἐπείγετο, ἀφ᾽ οὗ καὶ διδασκάλοις καὶ ἥλιξιν ἐστέργετότε καὶ ἐθαυ-

B μάζετο, τοῖς μὲν ἁμιλλώμενος, τοῖς δὲ καὶ ὑπερβαλλόμενος κατὰ πᾶν εἶδος παιδείας. Ἔφυγε δὲ καὶ τὴν ὁμιλίαν τῶν κακοήθων, ὡς φθείρουσαν ἤθη χρηστὰ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· τῶν ἀγαθῶν δὲ καὶ τὴν συναυλίαν εὐθύμως ἠσπάζετο. Προσέικειτο δὲ καὶ τοῖς θείοις λογίοις, εἴ τις ἕτερος· ὅθεν καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους, τὰς παλαιάς, φημι, καὶ νέας συντόμως ἐμμελετήσας, ἐν οὐ πολλοῖς τοῖς χρόνοις πολλὴν σοφίαν, ὡς εἰκὸς, συνελέξατο.

3 Ὑπὸ δὴ τοιούτοις ἤθεσι τραφεὶς, καὶ τὸν νοῦν τοῖς βελτίστοις ἐνεθισθεὶς, τῷ θείῳ κλήρῳ παρά του θείου Κυρίλλου ἐγκαταλέγεται, ὡς ἂν τὰς θείας βίβλους τῷ λαῷ ὑπαναγινώσκοι, καὶ συνετίζοι τὰς ἀκοάς. Οὐ πολὺς ὁ χρόνος, καὶ τῆς τῶν διακόνων ἀξιοῦται πρὸς αὐτοῦ τάξεως. Ἔδει γὰρ μικρὸν ὕστερον τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον πιστεύεσθαι μέλλοντα, ἐντὸς εἶναι τοῦ βήματος. Ἐγχειρίζεται δὲ παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τὰς εἰς βασιλέας πρεσβείας κοινάστε καὶ ἰδίας, ὅθεν καὶ βασιλεῦσι γίνεται γνώριμος, καὶ διαβόητος ἅπασιν, οὐ διὰ τὸ ὑπερβάλλον μόνον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τῆς διανοίας ὀξύτατον, ἅμα καὶ ἀσφαλέστατον. Ἐπεὶ δὲ κατ᾽ ἐκείνου καιροῦ σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ συνεκροτήθη, ἐν ᾗ Νεστόριος ὁ θεομισὴς, οὐ τῆς ἁρπαγῆς μόνον τοῦ κατὰ τὴν βασιλίδα

C θρόνου, ᾧ τυραννικῶς εἰσεπήδησεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἀσεβείας ἀπαιτεῖτο δίκας. Ἅτε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς ὑποστάσεις δύο καὶ πρόσωπα διαιρῶν, καὶ τὴν ἄχραντον αὐτοῦ Μητέρα, ἣ Θεοτόκος ἐστὶν ὄντως καὶ ὀνομάζεται, Θεοτόκον ὁ δειλαῖος καλεῖν μὴ βουλόμενος.

4 Ἐντεῦθεν καὶ Κυρίλλου τοῦ θείου πλεῖστα κατ᾽ αὐτὸν διαγωνισαμένου, καὶ τοῦτον καθελόντος, ἅμα παντὶ τῷ τῆς συνόδου πληρώματι, καὶ τῆς ἱεροσύνης ἀπογυμνώσαντος, τότε δὲ, τότε οὐκ ἔλαττον καὶ ὁ ἀξιάγιστος οὗτος διήθλησεν Ἀνατόλιος, οὔπω μὲν τεταγμένος ἐν ἐπισκόποις, πλέον δὲ τῶν ἐπισκόπων σπουδάσας καὶ παῤῥησιασάμενος, ἀγχίνους τε γὰρ ὢν, καὶ τὰ θεῖα σοφὸς, καὶ θείῳ ἐφθέγγετο πνεύματι. Οὕτω γοῦν τοῦ δυσσεβοῦς Νεστορίου δίκας τῶν ἀσεβημάτων εἰσπραχθέντος, καὶ Φλαβιανοῦ, τοῦ λαμπροῦ τῆς ἀληθείας κήρυκος, δεξαμένου τὸν θρόνον τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, αὖθις τε τὸν οἰκεῖον κόσμον τῆς ἐκκλησίας ἐπιλαβούσης, καὶ νυμφικῶς ὥσπερ ἐστολισμένης, καὶ τὸν πλακέντα τῆς δόξης στέφανον ἀντὶ τοῦ στεφάνου τῆς ὕβρεως ἐστεφανωμένης. Οὐκ ἤνεγκε ταύτην ὁρᾶν εὖ ἔχουσαν ὁ τοῖς καλοῖς ἀεὶ βασκαίνων ὁ διάβολος· ἀλλ᾽ αὖθις τοῖς οἰκείοις ἐκέχρητο μηχανήμασι, τὸν ἀτυχέστατον Εὐτυχῆ κατ᾽ αὐτὴν ἐπεγείρας, ἐναντιώτατον μὲν τῷ προλαβόντι, ὁμοτιμότατον καὶ τὴν ἀσέβειαν δογματίζοντα. Ἐκείνου γὰρ τοῦ Χριστοῦ καὶ

afflata, scopum suum contingat, et paucas e virtutibus, quibus excelluit, litteris consignem; nam omnia complecti, nemo est qui possit, tametsi voce et ingenio multum polleat. Prius enim arenas maris, et astrorum seriem numeraverit aliquis, quam miraculorum ejus ac certaminum multitudinem. Ille itaque vere splendidus, ac patris, solis justitiæ, filius, patriam habuit Alexandriam, urbem non externis dumtaxat affluentem bonis, sed etiam omnis virtutis atque eruditionis officinam; parentes autem genere ac moribus insignes atque illustres, et pietate præstantes, quam ad aliorum, quantum poterant, exemplum servabant illæsam. Hi Virum a se genitum solii Alexandrini Præsuli obtulerunt a teneris, atque commiserunt. D

Ex vss S. Anatolii patria, et educatio,

2 Erat is Cyrillus *b*, scientia ac virtutum copia nulli secundus; a quo Anatolius accurate instruitur de modo ac ratione instituendæ vitæ, præ se ferens in tenera et juvenili ætate senilem prudentiam. Neque enim ludis, aliisve, qui teneri solet juventus, oblectabatur; verum hisce dumtaxat rebus, quibus et ornatur vita, et perficitur ratio, et mores conformantur. Ideo selecta quælibet ex artibus liberalibus maturabat ediscere, qua re et magistros et æquales in amorem et admirationem rapiebat; illis quidem certans, hos vero etiam superans in omni genere disciplinarum. Et vero male moratorum consuetudinem fugiebat, ut quæ corrumpat bonos mores, juxta id quod scriptum est *c*. Bonorum autem societatem cupide quærebat. Porro divinis quoque eloquiis operam dabat, si quis alius. Hinc in libris sacris, tam antiquis quam novis, compendiose meditateque versatus, haud multo tempore, ut par est, multum sapientiæ collegit. E

b prudentia, discendi studium.

c

3 Hujusmodi moribus educatus, mentemque optimis imbutus rebus, a divino Cyrillo cooptatur in divinum clerum, populo prælecturus *d* libros sacros, et auribus eorum assuefacturus. Non diu post sacro diaconorum ordine ab eodem initiatur. Oportebat enim, ut ille, qui paulo post solio pontificali erat admovendus, intra sacrarium *e* degeret. Legationum privatarum pariter ac publicarum ad Imperatores ab Archipræsule ei provincia traditur. Hinc Imperatoribus innotuit, et apud omnes claruit, non solum propter excellentiam virtutis, sed etiam ob summum acumen ingenii, nulli erroris periculo obnoxii. Etenim per id tempus synodus Ephesi *f* coacta est, in qua Deo invisus Nestorius, non tantum solii rapti in regia urbe *g*, quod tyrannice invaserat, sed etiam alterius impietatis pœnas dedit; quando Dominum nostrum Jesum Christum in duas divisit hypostases ac personas, et intactam ejus Matrem, quæ Deipara vere est, ac vocatur, infelix noluit Deiparam nuncupare. F

Præclare se gessit in synodo Ephesina d

e

f

g

4 Ibidem, quando Cyrillus, vir divinus, obnixe illum impugnasset et expugnasset, cœtuque omni suffragante, exuisset pontificatu; tum sane, tum Anatolius ille, admiratione dignissimus, non segniter certavit; qui quamvis nondum esset episcoporum ordini adlectus, intenta tamen sedulitate, et libertate sermonis, præstantius rem gessit, quam episcopi. Nam ingeniosus erat, et divinis eloquiis eruditus, divinoque spiritu loquebatur. Sic itaque persoluta ab impio Nestorio impietatis pœna, et Flaviano *h*, conspicuo veritatis præcone, in regia urbe, cathedræ gubernacula capessente, pristinum denuo ornamentum resumpsit ecclesia, et quasi vestita nymphali stola, pro corona improbitatis, redimita fuit corona gloriæ. At vero non sustinuit videre illam, recte habentem, semper bonorum invidus diabolus; sed iterum machinationes suas adhibuit, commovens contra illam infelicissimum Eutychen *i*, qui spargebat dogma, a priore diversissimum

contra Nestorium

h

i

A simum, at impietate prorsus consentaneum. Sicut enim ille dividebat Christi Dei nostri hypostasin, quæ unica est, sic duas hic confundebat et componebat naturas.

EX MSS.

5 Hanc igitur Flavianus perniciem conspicatus, regio edicto synodum *k* adversus Eutychen convocavit, eumque simul a Deiferis patribus depositione mulctatum, ecclesia exegit, et tamquam putridum quoddam membrum ab ea abscidit. Qui tali notatus infamia, et anathemate percussus, debuisset posthæc latere, et remotam sibi terram deligere; verum magis insolescebat; convenitque quemdam, nomine Chrysaphium *l*, qui valebat plurimum apud Imperatorem, et qui sibi erat amicus, et ejusdem dogmatis particeps; cui exauctorationis seriem perperam exposuit, ac oblique detorsit; non secus ac si manifesta injuria affectus esset, non ex vero recensens factum. Ad hæc, ivit ad Imperatorem *m* (Theodosius junior ille erat) obnixe contendens, Flavianum contra jus et fas depositionis suæ sententiam pronuntiasse.

k *Concilium Cpolitanum, contra Eutychetem.*

l

m

6 Similia faciebat apud eos, qui de ecclesia erant. Nec vero Dioscorum, cui, divino Cyrillo ad Superos translato, sedes Alexandrina perperam erat commissa, perturbare omisit, ut Flavianus a sententia desisteret; opus esse [asserens] ipsomet Dioscoro judice eorum, quæ jam recte decisa erant. Qui Dioscorus, ubi jussu Imperatoris Ephesum venisset, et latrocinium *n* potius, quam synodum episcoporum convocasset, sanctum quidem Flavianum sacrilege condemnavit, Eutychen vero ejusdem secum luis ac profanationis socium absolvit.

Ejus subdolæ artes,

n

7 Dum autem sententiæ reclamaret Flavianus, diceretque non esse latam legitime, eo quod necdum consensissent, et simul suffragati essent, qui Roma venerant *o*, nec alii, qui incorrupte judicabant; asini instar Dioscorus iste calce insiliens in pectus *p*, eo Virum justum redegit, ut tribus post diebus migrarit ad Dominum. Eutyche autem, quasi litteris synodicis munito, atque ad Imperatorem misso, mox ipse etiam Megalopolim *q* venit. Deinde animo reputans facinus, quod ausus fuerat contra Flavianum, veritusque ne ille, qui sedis regimen caperet, in crudelem ac violentam mortem ejus inquireret, indeque ipse periclitaretur, consilium in una cum Chrysaphio et Eutychete, inter se congruentibus, utrique, ut putabat, conducibile.

in pseudosynodo ibidem.

o

p

q

C 8 Sperabat enim fore, ut, si Anatolius, cujus vitam præsens exponit oratio, Constantinopoleos administrationem suscepisset, denuo admisisset Eutychen in ecclesiam, et dissimulasset ea, quæ patrata fuerant contra Flavianum, in gratiam illorum, quorum favore ad episcopalem dignitatem esset evectus. Sed is, qui comprehendit sapientes in astutia eorum, Servum suum magnificans, in excelso solio episcopatus locavit, non eorum cooperatione, sed sua propria providentia; quin etiam sacrilegos istos et nefarios per Virum hunc divinum et brevi tempore et bene manifestavit. Sed enim, ut patebit ex sequentibus, non festinavit Vir sanctus solium conscendere; et tam ab Imperatore, viro facile mutabili, quam ab adversariis molestiam patiebatur, ut admitteret Eutychen. Quos cum Vir sapiens repelleret, diu habuit ipsum Imperatorem graviter obnitentem.

Dioscori et assectarum fraudes

in promovendo Anatolio,

9 Jam vero ecclesiam tumultu ac seditione perturbandam prospiciens, si illum prorsus non susciperet; quid agit? Eum quidem pollicetur sese admissurum (quæ res utilis admodum ac consulta videbatur) sed precibus contra illum armatur. Itaque simul atque infelicissimus iste Eutyches introivit (o rem mirabilem!) vehementi febre, vel potius orationis igne correptus, miseram suam animam efflavit, ad

subita Eutychetis morte punitæ.

Θεοῦ ἡμῶν τὴν μίαν διαροῦντος ὑπόστασιν, οὗτος τὰς δύο φύσεις συνέχεε καὶ ἀνεκίνει τὴν σύνθεσιν. D

5 Ταύτην οὖν τὴν λιμὴν ὁ κλεινὸς ὁρῶν Φλαβιανὸς, σύνοδον κατὰ Εὐτυχοῦς βασιλικῷ προστάγματι συγκροτεῖ, καὶ τοῦτον σὺν ἅμα θεωφόροις πατράσι καθαιρέσει περιβαλὼν, τῆς ἐκκλησίας ἀπήλασε, καὶ ὡς σεσηπός τι μέλος αὐτῆς ἐξέτεμεν. Ὃς τοιαύτῃ αἰσχύνῃ περιληφθεὶς, καὶ τῷ ἀναθέματι κατυποβληθεὶς, δέον ἐπὶ τούτοις ἐγκαλύπτεσθαι καὶ διαστῆναι αὐτῷ τὴν γῆν εὔχεσθαι. Ὁ δὲ μᾶλλον καὶ ἐσεμνύνετο, καί τινι τῶν μεγάλα παρὰ βασιλεῖ δυναμένων, Χρυσαφίῳ τοὔνομα (φίλος δὲ οὗτος αὐτῷ καὶ τῷ δόγματι κοινωνὸς) προσελθὼν ἅτε, ἠδικημένος διασαφεῖ τὰ τῆς καθαιρέσεως, παρεξηγούμενόστε καὶ πλαγιάζων, οὐ μὲν τὸ πραχθὲν πρὸς ἀλήθειαν διηγούμενος· πρὸς βασιλέατε εἰσιὼν καὶ διατεινόμενος (Θεοδόσιος ὁ Νέος οὗτος ἦν) ἀδικῶς Φλαβιανὸν καταψηφίσασθαι αὐτοῦ τὴν καταίρεσιν.

6 Τὰ ἴσα δὲ καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἐποίει, καὶ οὐ διέλιπε Διόσκορον ἐνοχλῶν, ὃς τῆς ἀλεξανδρείας τὸν θρόνον οὐ καλῶς ἐγκεχείριστο μετὰ τὴν τοῦ θεσπεσίου Κυρίλλου πρὸς Θεὸν ἐκδήμησιν, μετάπεμπτον γενέσθαι Φλαβιανὸν, αὐτόντε Διόσκορον κριτὴν καθεδεῖσθαι τῶν ἤδη κριθέντων καλῶς. Ὃς καὶ βασιλικῇ κελεύσει ἐν Ἐφέσῳ γενόμενος, καὶ σύνεδον ληστρικὴν μᾶλλον ἢ ἐπισκοπικὴν, συγκροτήσας, τὸν ἱερὸν μὲν Φλαβιανὸν ἀνιέρως κατέκρινεν, ἐδικαίου δὲ Εὐτυχῆ τὸν ὁμοίως αὐτῷ βλεβηρὸν καὶ ἀνίερον. E

7 Φλαβιανοῦ δὲ τὴν κρίσιν παραιτουμένου· καὶ μὴ κατὰ νόμον περαίνεσθαι λέγοντος, τῷ μήτε τοὺς ἀπὸ Ῥώμης συνελθόντας, ἄρτι συμφρονεῖτε, καὶ συμψηφίζεσται, μεθ᾿ ἑτέρους τῶν κρινόντων ὀρθῶς, λὰξ κατὰ τὸν στέρνον ὄγε ὀνώδης ἐκεῖνος Διόσκορος ἐναλλόμενος, οὕτω τὸν δίκαιον, διέθεικεν ὡς μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκδημῆσαι πρὸς Κύριον· Τὸν Εὐτυχῆ δὲ γράμμασιν ὡσανεὶ συνοδικοῖς ὀχυρώσας, καὶ πρὸς βασιλέα ἐκπέμψας, εὐθὺς καὶ αὐτὸς καταλαμβάνει τὴν Μεγαλόπολιν· εἶτα τὸ εἰς Φλαβιανὸν αὐτῷ τολμηθὲν ὁ ἀνόσιος λογιζόμενος, καὶ δείσας μήπως ὁ τὸν ἐκείνου θρόνον διαδεξάμενος, ἐκζητήσῃ τὸν αὐτοῦ χαλεπόντε καὶ βιαῖον θάνατον, κἀντεῦθεν κινδυνεύσῃ, βουλὴν βουλεύεται σὺν ἅμα Χρυσαφίῳ καὶ Εὐτυχεῖ τοῖς ὁμόφροσι, συμφέρουσαν ἑκατέροις, ὡς ᾤετο.

8 Ἤλπιζε γὰρ ὡς, εἰ Ἀνατόλιος, οὗ τὸν βίον ὁ νῦν ἀναγγέλλει λόγος, τῆς Κωνσταντίνου λάβῃ τοὺς οἴακας, καὶ τὸν Εὐτυχῆ τῇ ἐκκλησίᾳ παραδέξεται, καὶ τὰ εἰς Φλαβιανὸν πραχθέντα παρόψεται, ἅτε τῇ αὐτὸν συνεργείᾳ τῆς προεδρίας ἀξιωθείς. Ἀλλ᾿ ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν πανουργίᾳ αὐτῶν, τὸν μὲν οἰκεῖον θεράποντα μεγαλύνων εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον ἔθετο, οὐ τῇ ἐκείνων συνεργείᾳ ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ προμηθείᾳ· τοὺς δὲ βεβήλους ἐκείνους καὶ ἐναγεῖς διὰ τοῦ θείου τούτου μᾶλλον ἀνδρὸς καὶ σφόδρα συντόμως καὶ καλῶς ἐσημήνατο, καὶ ὅπως ὁ λόγος δηλώσει, οὐκ ἔφθη τοῦ θρόνου ἐπιβῆναι ὁ Ἅγιος, καὶ πρὸ τοῦ βασιλέως, εὐθὺς εὐριπίστου ὄντος ἀνθρώπου, καὶ τῶν τῆς ἐναντίας μοίρας διωχλεῖτο, τὸν Εὐτυχῆ προσδέξασθαι. Ὁ δὲ σοφὸς τούτους ἀποκρουόμενος, ἀντεῖχεν ἐπὶ πολὺ καὶ τὸν βασιλέα σφοδρῶς ἐπικείμενον. F

9 Καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐν ταραχῷ καὶ στάσει ἔσεσθαι ὑφορώμενος, εἰ τοῦτον ὅλως μὴ δέξοιτο, τί ποιεῖ; Ὡς λίαν σοφὸν, καὶ εὐσύνετον, ὑπισχνεῖται μὲν τοῦτον δέξασθαι, εὐχῇ δὲ κατ᾿ αὐτῷ καθοπλίζεται. Ἅμα γοῦν τῷ τῆς εἰσόδου τυχεῖν ὁ ἀτυχέστατος Εὐτυχὴς ἐκεῖνος (ὢ τοῦ θαύματος) λαύρῳ πυρετῷ συσχεθεὶς, μᾶλλον δὲ τῷ πυρὶ τῆς εὐχῆς, τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἀπαῤῥῆξε, τῇ ἐκεῖθεν κολάσει παραπεμφθείς. Τοῦτο τῆς ἀποστολικῆς

εὔχης

A εὐχῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ πάνυ εἰς φιλοτιμίαν οὐ δεύτερον, ἢ τὸν τῆς μανίας ἐπώνυμον κατέλυσεν Ἄρειον ἐν τόποις ἀξίοις τῆς ὑβριστικῆς καὶ βλασφήμου γλώττης.

10 Οὐ πολὺ τὸ μέσον, καὶ Μαρκιανὸς ὁ πολὺς τὴν εὐσέβειαν τὴν βασιλείαν θεόθεν πιστεύεται μετὰ τὴν τοῦ Θεοδοσίου τελευτήν, καὶ πάλιν τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐταράττετο, ἅ τε τινων τὰ Εὐτυχοῦς φρονούντων. Ἅπερ ὁ Μέγας οὗτος ὁρῶν, φροντίσιν ἐβάλλετο καὶ ἀθυμίαις ἐκόπτετο, καὶ τῷ βασιλεῖ προσελθών, ἐδεῖτο τὴν κλύδωνα καταστορέσαι τῆς ἐκκλησίας, πρὶν ὅλως ὑπερσχεῖν. Ἔσται δὲ τοῦτο, φησίν, οὐ καλῶς, εἰ μὴ σύνοδος συγκροτηθείη, τὸ μὲν γνήσιον τῆς ἀληθείας δόγμα κρατύνουσα, τὸ δὲ νόθον ἄρτι δευτέρως φυόμενον, ἐκρίζουσα καὶ ἀφανίζουσα. Ἀλλὰ μηδὲ τὸν εἰς Φλαβιανὸν ἐναγέστατον φόνον ἀφεῖναι λαθεῖν. Πείθεται τοῖς λόγοις ὁ βασιλεύς. Αἱ γὰρ τοῦ Ἀρχιερέως φωναί, θεοῦ φωναὶ ὄντως ἐδόκουν αὐτῷ, ἅτε καὶ θείῳ πνεύματι ἀπηχούμεναι· καὶ αὐτίκα κελεύει πάντας τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἁγίους καὶ θεοφόρους πατέρας εἰς Χαλκηδόνα τὴν ἐν Βιθυνίᾳ συνελθεῖν.

11 Οἱ καὶ ὥσπερ ὑπὸ θείας σάλπιγγος πρὸς τὸν ὑπὲρ
B τοῦ θεοῦ πόλεμον ἐγειρόμενοι προθυμότατοι συνηθροίζαντο εἰς τριάκοντα καὶ ἑξακοσίους ἀριθμούμενοι. Συμπαρῆν δὲ τούτοις καὶ ὁ βασιλεύς, λαμπροτέραν καὶ προθυμοτέραν τὴν σύνοδον τῇ παρουσίᾳ ποιῶν. Οὗτος ὁ ἱερώτατος σύλλογος τὸν ἀλαζόνα Διόσκορον, ὧντε εἰς τὸν μέγαν Φλαβιανὸν ἐπλημμέλησε, καὶ ὧν εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξύβρισε, τὴν συγχυτικὴν αἵρεσιν τοῦ δυσσεβοῦς καταπεπωκὼς Εὐτυχοῦς, εὐθύνας ἐδικαίωσε δοῦναι, καὶ πάσης ἱεροσύνης ἀπογυμνώσας, τῷ ἀνατέματι καθυπέβαλε σὺν ἅμα τῷ διδασκάλῳ Εὐτυχεῖ, καὶ τοῖς φοιτηταῖς καὶ διαδόχοις τῶν καταπτύστων αὐτοῦ καὶ μιαρῶν δογμάτων. Ταύτης τῆς συνόδου οὐ μόνον αἴτιος καθίσταται Ἀνατόλιος, ἀλλὰ καὶ προαγωνιστής· τὸ μὲν νόθον δόγμα καὶ κίβδηλον πολλαῖς ἀποδείξεσι διελέγξας, τὸ δὲ ἀληθινὸν καὶ γνήσιον βεβαιώσας, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐφαπλώσας.

æterna detrusus supplicia. Quod factum non debet cedere Apostolicis Alexandri *r* precibus, quæ Arium, congruo dementiæ nomine *s* appellatum, e medio sustulerunt in locis, injuriosa ac blasphema lingua dignis. D *ex Mss.* *r* *s*

10 Non multo interjecto tempore Marcianus, pietate conspicuus, divinitus præficitur imperio post mortem Theodosii *t*; et iterum res ecclesiæ sunt turbatæ, aliquibus sapientibus ea, quæ Eutychetis erant. Quæ magnus vir ille Anatolius ubi vidit, confectus curis, et animi dolore agitatus, adivit Imperatorem, rogans, ut salus Ecclesiæ in tuto poneretur, priusquam funditus periret. Neque hoc, ait, commode fiet, nisi convocetur synodus, quæ genuinum quidem dogma veritatis stabiliat, spurium vero, jam secunda vice exortum, eradicet atque aboleat. Nec vero esse permittendum, ut execranda Flaviani cædes oblivioni detur. Paret dictis Imperator (nam voces Præsulis, Dei voces esse videbantur, nimirum quæ divino spiritu resonarent) jubetque sine mora sanctos Patres ac divino spiritu plenos ex toto universo Chalcedonem, quæ est in Bithynia, convenire.

Synodi Chalc. annitente Anatolio congregatæ.

11 Illi non aliter quam divina tuba ad prælia exciti, cum summa alacritate, numero sexcenti et triginta convenerunt. Adfuit simul Imperator, ut præsentia sua splendorem synodo majorem et animos daret. Sanctissimus autem iste cœtus pœnas juste dare compulit Dioscorum insolescentem, et eorum, quæ contra Flavianum deliquerat, et eorum, quæ contra ipsam divinitatem evomuerat ex imbibita Eutychetis impii hæresi, quæ confusionem [naturarum in Christo] inducebat, omnique sacri ordinis exutum dignitate, anathemati subjecit, simul cum Eutyche magistro ac discipulis, et iis, qui detestanda et nefaria dogmata ipsius admitterent. Synodi hujus non auctor tantum, sed etiam defensor fuit Anatolius, tam spurium atque adulterinum dogma convincens multis argumentis, quam verum et genuinum confirmans, et adusque orbis fines extendens. E

sententia contra Dioscorum et Eutychetem.

ANNOTATA.

a *Est* ἀνατολή, solis ortus, oriens. *Hinc* Ἀνατόλιος, *qua si* Orientalem, *aut ad* solem orientem natum *dicas.*

b *Sacrarum infularum exordium, diem et annum mortis, nec non breve S. Cyrilli elogium dabit histor. Chro-*
C *nol. Patriarcharum Alexandrinorum cap.* 3 *in fine. Prolixius habes ad diem* XXVIII *Januarii.*

c φθειροῦσιν ἤθη χρίσθ' ὁμιλίαι κακαί. Corrumpunt mores bonos colloquia prava, I *Cor.* 15 *v.* 33.

d *Primus is est apud Græcos sacrorum ordinum aditus. De ordine, officio, conditione, et ætate lectoris apud Græcos, multa congessit Habertus in* ἀρχιερατικῷ, *ad* 4 *part. Liturg. observat* I.

e *Diaconus ordinandus ab aliis diaconis in sacrarium inducebatur. Plura vide apud Habertum citatum ad partis* 9 *Liturgiæ ordinum observat.* I.

f *Anno æræ vulgaris* 431.

g *Constantinopolis est* ἀντονομαστικῶς, *cujus Nestorius Episcopum egit, et Sisinnio successit* 428.

h *Proxime Nestorio successit* Maximianus *: dein* Proclus. *Tum* Flavianus. *Denique* Anatolius.

i Annis circiter post *Ephesinum Concilium* decem, Eutyches quidam Archimandrita Constantinopoli exortus, qui diceret totum Christum esse naturam unicam. *Ut est apud S. Anastasium Synaitam.*

k *Sermo est de concilio Constantinopolitano, anno* 448,

l *Eunuchus fuit cognomento Tajumas, auctore Theophane.*

m *Anno Christi* CCCCXLIX, *ut est apud Pagium in Critica historico-Chronol.*

n *Pseudo-synodus hæc vulgo* λῃστρική *id. est* prædatoria *vel* latrocinans, *teste Nicephoro, a Græcis dicta fuit. Evagrius l.* I *histor. eccl. cap.* 10 *describit vesanum Ephesi conciliabulum* τὸ παράλογον ἐν Ἐφέσῳ συνέδριον; in qua, *ut loquitur Baronius ad annum* CCCCXLIX nihil nisi per vim et metum tentatum et exortum. In qua loco sacrorum librorum gladii, atque fustes : in qua suffragiorum libertas fuit vincta catenis, *et plura ejusmodi, quæ graphice conventiculum hoc depingunt.*

o Ad omnem vero causam pie ac fideliter exequendam fratres nostros, Julium Episcopum, et Renatum presbyterum tituli S. Clementis, sed et filium meum Hilarum diaconem vice nostra direximus, quibus Dulcitium notarium nostrum, cujus fides nobis est probata, sociavimus, *inquit Leo in Epistola* XXIV *ad Flavianum. Renatus tamen mortis interventu a pseudosynodo exclusus fuit.*

p *Zonaras lib.* 13 *num.* 23 *refert,* Dioscorum, exilientem instar indomiti asini, calcibus sancti *Flaviani* pectus impetiisse. *Sunt qui Flaviani cædis auctorem statuant Dioscorum ; sunt qui illius et Chrysaphii ministros, alii*

 Barsu-

A *Barsumam Archimandritam. Vide diem* XVIII *Februarii, quo lux ejus festa in Latinis pariter ac Græcis fastis recurrit, ubi varia in Flaviani laudem collecta præconia, aliaque, ad præsentem historiam spectantia, digesta ab Henschenio reperies; uti et a Baronio in notationibus ad Martyrologium Rom. dicto die, et in annalibus ecclesiasticis ad annum* 449. D

EX MSS.

q *Urbs Arcadiæ præcipua, in meditullio Peloponesi, episcopalis sub Archiepiscopo Corinthi, dein* Christianopolis *dicta, una cum nomine splendorem amisit. Sed puto per* Megalopolim *hic* CPolim *designari* ἀντομαστικῶς.

r *Episcopus Constantinopolitanus fuit, Ariomastix, cujus orantis verba excepit Macarius, orationis socius, et sunt hujusmodi* : Si Arius crastina die in synaxin introducetur; nunc dimittas, quæso, servum tuum, Domine, et non pium cum impio perdas; sin autem ecclesiæ tuæ parces (scio autem quod parces) respice in verba Eusebii, neque des in exitium et vituperium, sortem tuam, et tolle Arium, ne eo recepto in ecclesiam, videatur simul cum eo hæresis recipi, neve deinde impietas pro pietate habeatur. *Hæc Baronius ad annum* 336.

s *Græcum* Ἄρειος, *est genitivus casus nominis* Ἄρης, Mars. *Quasi dicas Arium etymologice* Martis instar furibundum, *et cui Homericum illud æque congrue atque ipsi Marti aptari queat* :

Ἄρες, Ἄρες βροτολοιγὲ, μιαίφονε!
Mars, Mars homicida, truculente!

t *Anno Christi* 450.

CAPUT II.

S. Anatolius perstringit Dioscorum. Miraculum pro auctoritate synodi Chalcedonensis et fidei orthodoxæ veritate. Aliud miraculum.

B

Dioscori insolentia ab Anatolio depressa,

Dein vero iterum infamis Dioscorus una cum asseclis, inustam sibi exauctorationis sententiam non ferentes, urbem circumcursabant, et synodi decreta calumniabantur, spargentes illam stabilire nefarium dogma Nestorii; ac dulce amarum, ut est in proverbio, lucem tenebras faciebant. Quæ simul atque Anatolius, ecclesiæ luminare, accepit; omnem populum, tam illum, qui ab orthodoxa parte, quam qui a contraria stabat, congregatum, sic affatur : Patres fratresque (illos enim qui mecum sentiunt compellat oratio) nostis sane quam illustrem Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, secundum misericordiam suam magnam, nobis, verbum suum recte dispensantibus, victoriam dederit; quomodo eos, qui contra nos, et magis contra ipsum et unigenitum ejus Filium et Verbum debacchantur, acuentes linguam quasi gladium, non modo ostenderit male sentire et loqui, sed etiam tamquam infectum quoddam ac putridum membrum ab ecclesiæ corpore amputaverit.

E

Ἐπεὶ δὲ καὶ αὖθις ὁ Διόσκορος ὁ δυσώνυμος μετὰ τῶν ὁμοφρόνων, τὴν ἐπὶ τῇ καθαιρέσει μὴ ἐνεγκόντες αἰσχύνην, ἀνὰ τὴν πόλιν ἐφοίτων, καὶ τὰ τῆς συνόδου διέβαλλον, τὸ Νεστορίου μιαρὸν δόγμα κρατύνειν αὐτὴν φάσκοντες, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ τὸ φῶς, σκότος ἐποίουν· ὡς δῆλα ταῦτα τῷ τῆς ἐκκλησίας λαμπτῆρι Ἀνατολίῳ γεγόνασι, τὸν λαὸν πάντα συναγαγὼν, ὅσοιτε τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ ὅσοι τοῦ ἐναντίου, φησὶ πρὸς αὐτοὺς· πατέρες καὶ ἀδελφοὶ (πρὸς γὰρ τοὺς ὁμοδόξους ὁ λόγος) ἴστε δὴ καὶ ὑμεῖς, ὅπως ὁ Θεὸς ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, ἡμῖν μὲν νίκην τοῖς ὀρθοτομοῦσι τὸν λόγον αὐτοῦ, λαμπρὰν ἐδωρήσατο, ὅπως δὲ καὶ τοὺς καθ' ἡμῶν, μᾶλλων δὲ κατ' ἐκείνου, καὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, καὶ Λόγου λυττήσαντας, καὶ τὴν γλῶτταν ὡς μάχαιραν ἐφοπλίσαντας, οὐ μόνον κακῶς φρονεῖν, καὶ λέγειν, ἀπεδειξεν· ἀλλὰ καὶ ὥσπερ τι νοσερὸν καὶ σεσηπὸς μέλος τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἐξέκοψε σώματος.

13 Debemus itaque propterea simul gaudere et C gratias agere, quia nos respexit e sancto habitaculo suo, et linguam nostram et gloriam dilatavit. Verumenimvero nonnulli etiamnum, hæreseos istius, quæ Christum impugnat, sectatores, victoriam nostram subsannant [murmurantes] intra dentes, et criminantur hanc sanctam synodum stabilire Nestoriana dogmata. Ipsorum dolus ac versutia detegenda sunt; et non viventibus tantum, ac Sanctis jam vita functis, sed iis etiam, qui martyrium jam pro Christo subierunt, committendum est judicium. Sic enim veritas fiat omnibus irrefragabilis. Scribatur ergo nostrum hoc de fide dogma, et eorum, qui contra falso comminiscuntur, atque utrumque reponatur in loculo magnæ inter Martyres Euphemiæ *a*, idque patebit Deo præplacere, quod Martyr potissimum nobis significaverit. Et vero significabit, rei non ignara, quis vel cujus dogma prævaleat. Deinde hoc significato, omnis omnino inter nos tolli mox poterit controversia ac finiri.

patratum pro defensione

a

13 Ἐπὶ μὲν οὖν τούτοις καὶ χαίρειν ὁμοῦ καὶ εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν, ὅτι ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἐξ ἁγίου αὐτοῦ κατοικητηρίου, καὶ τὴν γλῶτταν ἡμῶν, καὶ τὴν δόξαν F ἐπλάτυνεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔτι τινὲς τῆς Χριστομάχου ταύτης αἱρέσεως τὴν ἡμετέραν νίκην ὑπ' ὀδόντα διαχλευάζουσι, καὶ τὰ Νεστορίου μᾶλλον κρατύνειν ταύτην τὴν ἱερὰν σύνοδον διαβάλλουσιν. Ἐκκαλυπτέον καὶ τοῦτον αὐτῶν τὸν δόλον, καὶ τὴν ἐπίνοιαν, καὶ μὴ τοῖς ζῶσιν καὶ ἀπελθοῦσιν ὁσίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἤδη τελειωθεῖσιν ὑπὲρ Χριστοῦ μάρτυσιν ἐπιτρεπτέον τὴν κρίσιν. Οὕτω γὰρ ἂν ἀναντίῤῥητος πᾶσι γένοιτο ἡ ἀλήθεια. Γραφήτω τοίνον τότε ἡμέτερον δόγμα, καὶ τῶν ταῦτα λογοποιούντων καὶ ἄμφω τῆς θήκης ἐντὸς τῆς πολλῆς ἐν μάρτυσιν Εὐφημίας ἀποτιθήτω, καὶ δῆλον ὡς ὃ τῷ θεῷ εὐάρεστον ἐκεῖνο δὴ καὶ ἡ μάρτυς ἡμῖν γνωριεῖ. Γνωριεῖ δὲ ἅτε γινώσκουσα τοῦτον, ὅσος ἢ ὅσον ἐστὶν ἐφικτόν. Πρὸς δὲ γινωσκομένη, καὶ πάντα παντῶς δυναμένη παρ' αὐτοῦ λαμβάνειν, καὶ ἐπιτελεῖν τὰ δόξαντα.

synodi Chalcedonensis,

14 Viro magno hæc elocuto, subjecit cœtus divino instinctu ista esse prolata. Sic itaque visum utrique parti. Nec mora, suum quisque dogma duobus libellis inscribunt, loculumque aperientes, sacro illos Martyris corpori superimponunt. Dein lapide imposito, clavibus ac sigillis partis utriusque munito, una cum Imperatore ac Præsule templo exiverunt. Post hæc psalmodiis, et genuflexionibus per totam noctem

14 Ταῦτα τοῦ Μεγάλου εἰπόντος, τὸ πλῆθος ἀνθυπέφερεν ἐπὶ πνοίᾳ θείᾳ ταῦτα εἰρῆσθαι. Δόξαν οὖν οὕτω καὶ τοῖς μέρεσιν ἀμφοτέροις. Γράφουσιν εὐθὺς τὸ οἰκεῖον δόγμα δυσὶ τόμοις ἑκάτεροι, καὶ τὴν λάρνακα διανοίξαντες, τιθέασιν αὐτοὺς ἐπάνω τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τῆς Μαρτυρος. Εἶτα τὸν λίθον ἐπιθέντες, καὶ τοῦτον κλεισὶ καὶ σφραγίσιν ἑκατέρων τῶν μερῶν κατασφαλισάμενοι, σύν τε τῷ βασιλεῖ καὶ ἀρχιερεῖ ἐξῆλθον τοῦ ἱεροῦ. Μετὰ

ταῦτα

A ταῦτα παννύχοις ψαλμῳδίαιστε καὶ γονυκλισίαις τὸν Θεὸν ἅμα καὶ τὴν Μάρτυρα παρεκάλουν, ὥστε ἀπότινος ἀριδήλου θεοσημείας τὴν μὲν ἀλήθειαν ἐγκριθῆναι καὶ διαλάμψαι, τὸ δὲ ψεῦδος ἐλεγχθὲν ἐκ μέσου γενέσθαι. Μεθ' ἡμέρας καὶ τρεῖς, οἵτε τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ οἱ ἀντίδοξοι, σὺν ἅμα τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀρχιερεῖ, πρὸς τὴν Μάρτυρα ἦλθον, καὶ ταύτην σὺν οἰμωγαῖς, καὶ δάκρυσι, καὶ δεήσεσι τὴν θήκην ἀνοίξαντες (τῆς πολλῆς σου περὶ ἡμῶν κηδεμονίας, ὦ Δέσποτα) εὗρον τὸν μὲν τόμον δυσσεβῶν πρὸ τοῖς ποσὶν αὐτῆς κείμενον, ὡς ἀπωσμένον, καὶ παρεωραμένον, τῶν δὲ ὀρθοδόξων καὶ εὐσεβῶν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἀσφαλῶς κρατούμενον ὡς ἀτεχνῶς φίλον αὐτῇ καὶ ἐγκεκριμένον.

15 Τὸ μὲν οὖν θαῦμα τοιοῦτο καὶ οἷον οὔτε ὀφθαλμὸς πώποτε εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἂν νοῦς ἐπινόησεν. Ἐμὲ θαμβεῖ μὲν καὶ τοῦτο (πῶς γὰρ οὔ) σῶμα νεκρὸν, καὶ πολλοῖς ἔτεσι τῷ λίθῳ κρυπτόμενον, μὴ μόνον πρὸς ὅπερ ἐθέλοι ζὸν, καὶ κινούμενον, ἀλλὰ καὶ ὀρθοτομοῦν τὴν ἀλήθειαν. Θαμβεῖ δὲ ἡ τοῦ πατρὸς πρόῤῥησις, καὶ πρόορασις· καὶ τὸ τούτων πλέον, ἡ πίστις τε καὶ ἡ χάρις, ἡ μὲν πιστεύοντος, ὡς ὅπερ ἂν αἰτήσοιτο καὶ γινήσεται· ἡ δὲ καὶ ὑπὲρ ὅπερ ᾔτησε παρασχεθεῖσα. Τοῦτο γὰρ δίδωσιν ἐννοεῖν τὸ μὴ μόνον τὸν νόθον τόμον ἀπώσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀληθῆ προσλαβέσθαι, καὶ ὡσεὶ ἀγλώττῃ τῇ B χειρὶ κηρύττειν, ὅτι καὶ αὐτὴ ταῦτα δοξάζει, καὶ ὑπὲρ τοῦτο τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἔθετο.

16 Ὥστε καὶ διαπορῶ τίνα πλέον ἐπὶ τῷ γεγονότι θαυμάσαιμι, τὴν τοιαῦτα τερατουργήσασαν, ἢ τὸν τούτων οὐ μηνυτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ αἴτιον. Ἡ μὲν γὰρ τὸ πάντων ὑπέρτερον τοῦτο τεράστιον δέδρακεν, ὁ δὲ αὐτοῦ αἴτιος, καὶ προάγγελος γέγονεν. Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν προείρηκεν, ἡ δὲ τὴν πρόῤῥησιν ἐπεσφράγισε· χρέων ἑκατέρους ἐπίσης θαυμάζεσθαι ἐφ' ὁμοίῳ τῷ θαύματι. Καὶ ἦν ἰδεῖν τοὺς μὲν πρῶτον ὑβριστὰς καὶ θρασεῖς κάτω κύπτοντας, καὶ ἐγκαλυπτομένους· τοὺς δὲ τῆς ἐκκλησίας τροφίμους σκιρτῶντας, καὶ χορεύοντας ἐπινίκια, καὶ τῷ λαμπρῷ Κήρυκι τῆς ἀληθείας εὐχαριστοῦντας, ἐφ' οἷς τῶν ἐχθρῶν κεκρατήκασι. Βούλεται δέ τι καὶ ἕτερον τοῦ ῥηθέντος, οὐκ ἔλαττον διεξελθεῖν ὁ λόγος.

17 Λοιμὸς ἐνέσκηψε τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων χαλεπός· ἐποίει δὲ τοῦτον χαλεπώτερον καὶ ἡ τοῦ συνήθους ὑετοῦ παντελὴς ἀνοχὴ, τῶν σωμάτων συνδιατεθέντων τῇ δυσκρασίᾳ τοῦ περιέχοντος. Ὁ οὖν Ἀρχιερεὺς ὁρῶν τὸ δεινὸν πάντας διαφθεῖρον, ἀνὰ τὴν πόλιν διῄει σὺν τῷ κλήρῳ παντὶ καὶ αὐτῷ βασιλεῖ, λιτανίαις καὶ δεήσεσι τὸν Θεὸν δυσωπῶν, C ὥστε ἀπαλλάξαι τοῦ συνέχοντος κινδύνου τὴν πόλιν. Καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ τείχους ἀνῄει, ὡς πάλαι Μωυσῆς ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ ὄρους, καὶ τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν διάρας, ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ ἐκτενέστερον, ὡς ἂν φιλανθρώπως ὑετὸν παράσχῃ τῇ αὐχμώδει γῇ καὶ ξηρᾷ, καὶ τῆς λοιμώδους νόσου καὶ μάστυγος ἀπαλλάξῃ τοὺς κάμνοντας. Ὁ δὲ βραδὺς εἰς κόλασιν, καὶ ταχὺς εἰς ἀντίληψιν Κύριος, ἔτι τοῦ Ἁγίου τὰς χεῖρας ἐκτεταμμένας ἔχοντος, καὶ ἑαυτὸν τοῖς δάκρυσι βρέχοντος, τοσοῦτον ὑετὸν τοῦ οὐρανοῦ κατήνεγκεν, ὡς ἅπαν τὸ ὑποπίπτον σχεδὸν κατακλύζειν· τῷ σφοδρῷ τῆς καταφορᾶς, καὶ ῥαγδαίῳ ἅμα δὲ τῇ ῥύμῃ τοῦ ὕδατος καὶ ἡ νόσος ἐφυγαδεύετο, καὶ τὸ πλῆθος ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, τῷ αὐτοῦ εὐχαριστοῦντες θεράποντι. Καὶ ταῦτα μὲν ὥσπερ ἐνδείγματα τῶν μυρίων ἐκείνου θαυμάτων. Λεγέστω δέ τι καὶ διὰ κρίσεως.

D Deum simul et Martyrem invocarunt, ut veritas discerneretur et illustraretur aliquo ostento divino perquam manifesto, falsitas vero convicta e medio eliminaretur. Post triduum *b* tum hi, qui recte sentiebant, tum illi qui perperam, simul cum Imperatore ac Præsule ad Martyrem *c* venerunt, et cum ejulatibus, lacrymis, et precibus loculum ejus aperientes (magnam sane, o Domine, curam de nobis tuam!) invenerunt libellum impiorum jacere ante pedes Martyris quasi projectum ac despectum; libellum vero orthodoxorum et piorum dextera Martyris manus in tuto tenebat, tamquam illum, qui revera ipsi esset charus et selectus *d*.

EX MSS. — *b* — *c* — *d*

15 Tantum vero miraculum ac tale, nec oculus unquam vidit, nec auris audivit, nec animus concepit. Me profecto cur non percellat quod demortuum corpus, et multis jam annis sub lapide tumulatum, non vivat tantum, et moveat se, quo vult, sed etiam discernat verum a falso. Percellit enimvero Anatolii prædictio et prævisio, ac, quod est hisce amplius, fides et gratia. Illa quidem credidit impetraturum se, quidquid peteret; hæc autem superaddidit plus quam petierat. Id quod datur intelligi, non ex spurii tantum libelli abjectione, sed etiam ex susceptione libelli veri, et præconio elinguis manus; E videlicet quod ipsa quoque Euphemia hæc [dogmata] honoraret, et ideo corpus et animam dedisset.

ac Catholici dogmatis miraculum.

16 Adeo ut dubitem, quidnam in isto eventu potius demirer; an illam, quæ ista miracula patravit; an hunc ipsum potius, qui non modo nuntiator eorum extitit, sed causa. Nam illa quidem hoc prodigium effecit, omnibus altius extollendum; hic vero rei caput et prænuntius fuit. Quoniam itaque hic prædixit, illa autem prædictionem confirmavit, ambos ex æquo æquali in miraculo admiremur necesse est. Porro videre erat eos, qui convitiatores primo ac temerarii fuerant, solo obtutum defigere, et in latibula se abdere; contra vero ecclesiæ alumnos saltare, et choreas triumphales ducere, et illustris veritatis Præconi grates agere de victoria ab inimicis relata. Sed aliud quid, a dictis diversum, non minoris tamen notæ, expedire gestit oratio.

S. Anatolii et S. Euphemiæ laus.

17 Dira Constantinopolim invasit lues *e*, eaque fiebat horribilior ex eo, quod omnis prorsus consueta pluvia deficiebat, corporibus ex aeris intemperie tabescentibus. Præsul itaque, videns luem omnes corrumpere, urbem circumit, omni clero et ipso Imperatore comitantibus, Deo supplicans litaniis et orationibus, ut civitatem a præsenti periculo liberaret. F Quin etiam muros ascendit, et sicut olim Moyses ille in monte, manibus in cœlum sublatis, Deum oravit enixissime, ut squalenti et arescenti terræ pluviam propitius emitteret, afflictosque a pestifera lue ac flagello liberaret. Sed Dominus, qui tardus est ad puniendum et velox ad ignoscendum, Sancto extensas etiamnum habente manus, et lacrymis ubertim se rigante, talem pluviam cœlo emisit, ut subjecta pene omnia inundarentur. Et vehementi eruptione, atque impetu aquarum morbus fuit fugatus; et turba glorificavit Deum, famulo ejus gratias agentes. Atque hæc quidem tamquam specimina innumerabilium ejus miraculorum. Aliud item sigillatim dicatur.

e — *Aliud Anatolii miraculum.*

ANNOTATA.

a *Nicephorus lib.* 15 *cap.* 5 *tradit*, popularem et alumnam urbis Chalcedonensis fuisse, *quæ* sub impio Diocletiano, pro detestandi cujusdam præsidis tribunali consistens, Christum Deum esse et Dei filium clara voce prædicavit. *Addit dictus auctor ibidem, dire* probatam et bestiis objectam ursæque morsu enectam... coronam recepisse; et divinum corpus ejus integrum atque incorruptum asservatum, apud ecclesiam Chalcedonensem, marmoreo tumulo repositum esse, prodigiis *clarum. Plura de illo templo dabit idem Nicephorus lib.* 15 *cap.* 3. *Colitur sancta Martyr* XVI *Septembris, apud Latinos, quo die de illa pluribus.*

A *EX MSS.* D

b *Nicephorus dicit contigisse die postero; Zonaras tertio.*

c *Constantinus episcopus apud Surium die* XI *Julii, quo die ibidem agitur de inventione reliquiarum sanctæ Euphemiæ, paulo aliter narrat hoc miraculum. Nicephorus recenset illud lib.* 15 *cap.* 5, *sed nullibi fit expressa mentio de Anatolio. Habet etiam illud Baronius ad annum* 451. *Zonaras lib.* 3 *cap.* 15 *adstipulatur auctori hujus vitæ, quam damus, et ab Anatolio experimentum sumptum, dein miraculo confirmatum scribit finita synodo; cui suffragatur Glycas Annal. parte* 4; *nec refragatur laudatus Baronius loco citato, apud quem plura.*

d *Teste Zonara lib.* 13 *num.* 25, *dexteram* extendisse fertur ad imperatorem et Patriarcham, ac libellum eis porrexisse.

e *Agit de illa re Baronius ad annum* 445 *et* 446 *et Pagius in Critica ad annos* 445 *et* 446; *qui hoc, non illo anno, pestem sæviisse CPoli contra Baronium contendit.*

CAPUT III.

S. Anatolius defendit famam S. Danielis Stylitæ, a quo, uti prædixerat, sanatur. Virtutes ejus, obitus, publica reliquiarum veneratio.

a Daniel Stylita tendit CPolim, b

Sub idem tempus, magnus ille Daniel *a* Stylita, vita pariter ac sermone sublimis et cœlestis, veniebat ad templum Principis militiæ cœlestis Michaelis in Anaplo *b*. Nec mora, innumerabilis hominum multitudo ad eum confluebat, angelicam vitæ institutionem admirantes, et fluenta doctrinæ haurientes; per unum æque ac aliud proficientes, Deumque laudantes. Non tulit hoc invidia; nam quosdam e clero in ipsum concitavit, qui publice et privatim convitiis ipsum proscinderent, et innumeras injurias in eum emoverent. Imo etiam ipsum hunc venerandum patrem Anatolium convenientes, clamoribus insectati sunt Danielem, nihil non agentes, ut talem virum, præter alia probra, erroneæ quoque doctrinæ accusarent. Nisi enim, inquiebant, iste draco hinc abigatur, ocius male pressum venenum exspuet, multosque inficiet lue ac perdet.

ubi defenditur ab Anatolio,

19 Quibus divinus ille vir Anatolius, divino motus spiritu: Ego sane, ait, nec facile credo calumniis, neque hunc virum, esse talem puto. Etenim si talis, qualem vos dicitis, fuerit deprehensus, statim ex hoc loco expelletur. At vero illum sine prævia delictorum notitia, indicta causa condemnare, injustum utique et impium omnibus videbitur. His auditis, a Præsule discesserunt, at non destiterunt a malitia; sed mox accedentes aliquos ex iis, qui versabantur in aula, criminati sunt Sanctum, et calumnia notarunt, allegantes eadem ista, quæ dixerant apud Præsulem. Non diu post, magnus ille Anatolius (subitis quippe casibus sæpe probantur Sancti) morbo immedicabili ac difficili correptus fuit. Cum itaque complures, ut par est, ipsum visuri confluerent; venerunt isti etiam sycophantæ, tum ob exemplum aliorum, tum ob consuetudinem ipsam, hoc negligere erubescentes.

per illum sanato

20 Verbis ultro citroque habitis, ut in his congressibus contingit, de virtute aut vitio, iterum Daniel proscinditur, aliis miranda quædam proferentibus, et sermonem vitamque ejus admirantibus; aliis contra præjudicio præventis, et illudentibus. Sed divinus Pater noster, divino motus spiritu, placide sic ipsis respondit: Mihi credite, Fratres, et justus est homo, et Deo non contrarius. Hæc autem ipsi eveniunt, ut mihi ipsi compertum est, non quod talia videre meruit, sed ut os occludat calumniatoribus suis. Notum itaque sit vobis, si hunc solummodo advocavero ac videro, fore ut a morbo liberer; et qui nunc vitæ pene expers et mortuus existimor, sanus ac vegetus sim, sicut fui ante.

a letali morbo. c

21 Sic effatus, et vestigio Sanctum advocat, et mox morbus tamquam ex imperio fugatur. Præsul vero rursum convaluit *c*, et exsurgens grabbato firmius incessit, quam antea. Hoc facto, illi, qui aderant, obstupuerunt inopinato miraculo. Syco-

Κατ' ἐκείνου καιροῦ Δανιὴλ ὁ Μέγας, ὁ ἐν τῷ στύλῳ, ὁ καὶ τὸν βίον ὁμοῦ καὶ τὸν λόγον ὑψηλὸς καὶ οὐράνιος, ἄρτι μὲν τῷ τοῦ ἀρχιστρατηγοῦ ναῷ, τῷ κατὰ τὸν Ἀνάπλουν ἐφοίτα· καὶ αὐτίκα μυρίοι προσεφοίτων αὐτῷ, τήντε ἰσάγγελον πολιτείαν θαυμάζοντες, καὶ τὰ ῥεύματα τῆς διδασκαλίας ἀντλοῦντες, καὶ δι' ἀμφοτέρων ὠφελείας μετέχοντες, καὶ τὸν Θεὸν δοξάζοντες· ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἔμελλεν ταῦτα οἴσειν ὁ φθόνος· τινὰς γὰρ αὐτῷ τῶν τοῦ κλήρου ἐπήγειρεν, οἳ λάθρατε καὶ φανερῶς τοῦτον διέσυρον, καὶ μυρίας ὕβρεις ἐπαντλοῦντες αὐτῷ. Ναὶ δὴ καὶ αὐτῷ τούτῳ τῷ σεβασμίῳ προσελθόντες Πατέρι κατεβόων τοῦ τηλικούτου πρὸς ταῖς ἄλλαις κωμῳδίαις, καὶ περὶ τὸ δόγμα ἐσφάλθαι διατεινόμενοι· εἰ μὴ γὰρ οὗτος, φησιν, ὁ δράκων ἐκεῖθεν ἀπελαθείη, θᾶττον ἀποπτύσει τὸν ἐγκεκρυμμένον ἰὸν καὶ πολλοὺς ἐμπλήσει τῆς λύμης, καὶ ἀπολέσει. E

19 Πρὸς οὓς ὁ θεοφόρος οὗτος ἀνὴρ θείῳ κινούμενος πνεύματι. Ἀλλ' ἐγώ, φησιν οὔτε ῥαδίως πιστεύω διαβολαῖς, οὔτε τὸν ἄνδρα τοιοῦτον νομίζω. εἰ δέ γε, καί, ὡς ὑμεῖς φατε, τοιοῦτος φωραθῇ τῷ χρόνῳ, τότε καὶ τοῦ τόπου ἀπελαθήσεται· τὸ δὲ προδιαγνώστως τῶν ἐγκλημάτων ἐρήμην καταψηφίζεσθαι, ἄδικον ὄντως καὶ ἀνόσιον ἅπασι νομισθήσεται. Ἤκουσαν ταῦτα, καὶ τοῦ μὲν Προέδρου διέστησαν· τῆς κακίας δὲ οὐκ ἀπέστησαν· ἀλλ' εὐθὺς προσελθόντες τῶν ἐν βασιλείοις τισὶ διατριβόντων, διεβαλόν τε τὸν Ὅσιον καὶ ἐσυκοφάντουν, αὐτὰ ταῦτα, ἃ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχιερέως λέγοντες. Χρόνος οὐ συχνός· καὶ ὁ Μέγας οὑτοσί Ἀνατόλιος (ἐξετάζονται γὰρ τοῖς ἀβουλήτοις πολλάκις οἱ Ἅγιοι) νόσῳ συνεσχέθη δυσαπαλλάκτῳ καὶ χαλεπῇ. Πολλῶν οὖν, ὡς εἰκὸς εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ φοιτώντων, ἦλθον κακεῖνοι οἱ συκοφάνται, τούστε λοιποὺς, καὶ αὐτὴν αἰδούμενοι τὴν συνήθειαν. F

20 Οἷα δὲ συμβαίνει ἐν τοῖς τοιούτοις, λόγων κινουμένων περὶ ἀρετῆς ἢ κακίας· ἐπισκυλεῖται πάλιν καὶ Δανιὴλ, τῶν μὲν θαυμαστά τινα λεγόντων, καὶ ὑπερεκπληττομένων τὸν λόγον ὁμοῦ καὶ τὸν βίον· τῶν δὲ τουναντίον προειλημμένων τῷ πάθει, καὶ κωμῳδούντων αὐτόν. Ὁ δὲ θεόληπτος ἡμῶν πατὴρ, θείῳ κινούμενος πνεύματι, πρᾴως οὕτως αὐτοῖς ἀντιφθέγγεται· πιστεύσατέ μοι ἀδελφοί, καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἀθεεῖ, τὰ ἐνταῦθα κατέλαβεν, ὥσπερ αὐτῷ μοι ἐγνώρισται, οὐχ ὡς ἀξίῳ τὰ τοιαῦτα ὁρᾷν, ἀλλ' ὥστε ἐπιστομίζειν τοὺς αὐτὸν διαβάλλοντας. Γνωσθείη δ' ἂν καὶ ὑμῖν, εἰ τοῦτον μετακαλέσαιμι (πέπεισμαι γὰρ) ὡς εἰ μόνον φανείη, τῆς νόσου ἀπαλλαγήσομαι, καὶ ὁ νῦν σχεδὸν ἄπνους καὶ νεκρὸς νομιζόμενος, εὐσθενὴς ἢ πρώην φανήσομαι.

21 Οὕτως εἰπὼν, εὐθὺς μετακαλεῖται τὸν Ὅσιον, καὶ αὐτίκα ἡ μὲν νόσος ὥσπερ ἐξ ἐπιτάγματος ἐφυγαδεύετο, ὁ δὲ Πρόεδρος ἀνερώννυτο, καὶ τοῦ σκίμποδος ἐξαναστὰς, εὐτενεστέρως ἐβάδιζεν ἢ τὸ πρότερον. Τούτου γεγονότος, ἐξεπλήττοντο μὲν οἱ παρόντες τῷ παραδόξῳ τοῦ θαύματος.

A αὔματος. Καὶ οἱ συκοφάνται δὲ μεταβαλλόντες συγγνώμην ᾐτοῦντο. Καὶ ὧν πρὶν διεκερτόμουν, ὑπερηυφήμουν ἀντίῤῥοπα. Ἐξέπληττε δὲ αὐτοὺς καὶ ἡ προαγόρευσις τοῦ Μεγάλου, ὃς σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τῷ διορατικῷ χαρίσματι ἐλαμπρύνετο. Καὶ τὸ πάντων μεῖζον, ὅτι καὶ προφητείας ἠξιωμένος, καὶ σημείων παραδόξων αὐτουργὸς ὤν, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξεν·

22 Ὅμως οὕτω τὸ ταπεινὸν ἠγάπα καὶ μέτριον, ὡς καὶ αὐτοῖς τοῖς ὑπὸ χεῖρα, ἔστιν ὅτε ὑπηρετεῖν, μιμούμενος δηλαδὴ κἀν τοῦτο τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον. Τῷ ταπεινῷ δὲ προσῆν καὶ τὸ τοῦ ἤθους ἁπλοϊκὸν, καὶ τὸ τούτων παραδοξότερον, ὅτι τὸν τρόπον ἁπλοῦς ὤν, ποικιλὸς ἦν καὶ πολυειδὴς τὴν κυβέρνησιν. Τῷ ἁπλοϊκῷ δὲ τὸ πρᾷον συνέζευκτο· τῷ πρᾴῳ δὲ τὸ ἐπιεικὲς, τῷ ἐπιεικεῖ δὲ τὸ συμπαθὲς, ἐκείνῳ δὲ τὸ φιλάδελφον, τούτῳ δὲ τὸ φιλόπτωχον, καὶ ἅπαξ ἁπλῶς, ἐν τοῦ ἑνὸς ἤρτητο ἡ χρυσῆ σειρὰ, καὶ ὄντως ἄλυτος ἅμα καὶ τοῖς πολλοῖς ἄπλοκος. Τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ ἀνδρὸς πολιτεία· καὶ τὰ πλείῳ παρεῖται, διὰ τὸ τὸν λόγον φεύγειν τὸν κόρον.

23 Ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωπος ὤν, ἔμελλε καὶ αυτὸς τῷ κοινῷ νόμῳ λειτουργῆσαι τῆς φύσεως. Ἐπισκήψας καὶ κλήρῳ καὶ λαῷ τὰ συνοίσοντα, καὶ ὅσα εἰκὸς τὸν τοιοῦτον περὶ τῶν ἐκεῖθεν φιλοσοφήσας, πολλὰ τῆς ἀρετῆς καταλιπὼν
B ὑπομνήματα, ἐν βαθείᾳ τῇ πολιᾷ, καὶ πλήρης ἡμερῶν, τῶν κατὰ Θεὸν, καταλύει τὸν βίον, καὶ πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἐκδημεῖ, ἣν καὶ πρὸ τοῦ τέλους ἠσπάσατο. Καὶ νῦν ὁ μὲν ἐστιν ἐν οὐρανῷ, κἀκεῖ τοῦ ποιμνίου, οἶμαι, ὑπερευχόμενος. Τὸ δέγε ἱερὸν ἐκείνου καὶ τίμιον λείψανον μετὰ πολλῆς τῆς ὑμνῳδίας καὶ λαμπροφορίας προκομίζεταί τε, καὶ προπομπεύεται, καὶ σεπτῶς τῇ σορῷ παραδίδοται· ὅπερ ἡ βασίλισσα τῶν πόλεων, ὥσπερ τι κειμήλιον κατέχει πολυτιμότατον, πᾶσαν ἰάσεις βλύσον, καὶ πᾶσαν νόσον ἰώμενον. Ἔδει γὰρ τὴν πασῶν κρατοῦσαν τῶν πόλεων καὶ τὸν ἐξόχως ταῖς ἀρεταῖς ἁπάντων κρατήσαντα, ὥσπερ τίνα πολυτάλαντον θησαυρὸν φυλάττειν ἐν ἑαυτῇ, καὶ ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον φαιδρύνεσθαί τε καὶ ἐλλαμπρύνεσθαι ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς ὡραΐζεται σεμνύνεσθαι καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι.

24 Ἀλλ' ὦ καὶ ἀρχιερέων καὶ ἀσκητῶν κανὼντε καὶ καύχημα, ὦ βασιλέων πλαστὰ, καὶ τοῦ καλοῦ νομοθετὰ, καὶ ποιμὴν ποιμένων, καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ τῶν πάντων ὁμοῦ πάτερ, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως πρόμαχε, καὶ δογμάτων εὐσεβῶν κρηπὶς, καὶ ἑδραίωμα, βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ νῦν παρεστάμενος καὶ τῆς αὐτοῦ λαμπρότητος ἐμφορούμενος, ἐποπτεύῃς ἐκεῖθεν τὸ πιστό-
C τατόν σου ποίμνιον, ἱλασμὸν ἡμῖν νέμων ἁμαρτιῶν, καὶ συγχώρησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

phantæ autem pœnitentia ducti, veniam petebant, et ea, quæ prius vellicaverant, mutata inclinatione approbabant. Nam Viri magni prædictio illos percellebat, qui præter alias dotes, gratia coruscabat scrutandi arcana; idque omnium maxime, quod esset ornatus prophetia, et signa mirabilia patraret, ut constat ex dictis. D *EX MSS.*

22 Porro humilitatem et modestiam diligebat, adeo ut subditis suis ministraret, magistri nempe sui hac in re vestigia premens. Humilitati aderat morum simplicitas. Atque illud hisce admirabilius est, quod ille, qui simplex erat moribus, sagax tamen esset et perspicax ad gubernandum. Simplicitati adjungebatur mansuetudo; mansuetudini discretio; discretioni misericordia; misericordiæ dilectio fraterna, dilectioni fraternæ amor pauperum. Quid plura? In unius animo nodus pendebat aureus, sane indissolubilis simul, et tamen valde simplex. Atque hæc est Viri institutio vitæ. Plura prætermitto, ne dictio excedat modum. *S. Anatolii virtutes,*

23 Quando autem, tamquam homo, communi legi naturæ soluturus jam erat debitum, clero et populo iis negotiis commendatis enixe, quæ in rem erant, et quæcumque decebat talem Virum, de vita futura pertractare, multis virtutum relictis monumentis, in extrema senecta, plenusque dierum apud Deum, e vivis abiit, atque ad beatam vitam migravit, quam etiam, priusquam ei finem imponeret, salutavit. Et nunc ille in cœlo versatur, et ibi, ut puto, pro grege orat. Sacrum ac venerandum ejus corpus multo cum cantu et splendore effertur, ac pompa solenni comitatum, tumulo honorifice conditur. Quod tamquam pretiosissimum quoddam depositum possidet urbium Regina *d*, quod omnigenis sanationibus scaturit, et quoslibet morbos sanat. Oportebat enim, ut hæc civitas, quæ omnes alias superat, Virum hunc, qui virtutibus longe omnes superavit, tamquam pretiosissimum thesaurum asservaret penes se, et per ipsum illustrius splendesceret ac claresceret, magis quam aliis rebus, quibus splendescere et clarescere consuevit. *epilogus,* E *mors, sepultura reliquiæ beneficiis claræ,* *d*

24 Verum o Præsulum pariter et ascetarum regula et gloria! o imperatorum formator, honestatis legislator, pastor pastorum, clerique et populi et omnium simul Pater, orthodoxæ fidei propugnator, piorum dogmatum basis ac fundamentum, qui magno nunc adstas Regi, atque ab ipsius fulgore inebriaris; inde fidelissimum tuum gregem aspice, propitiationem et veniam peccatorum nobis tribui orans, in Christo Jesu Domino nostro; cui gloria in secula seculorum. Amen. *e* *apostrophe ad Sanctum.* F

ANNOTATA.

a *Opportunus huc facit locus apud Surium die* XI *Decembris, ubi dicitur Daniel noster hortatu Symeonis Stylitæ in somno apparentis* frequentissimam et civitatum reginam adire civitatem, ut hæc esset multis via ad salutem...... qui omnibus valere jussis, egressus, propere contendebat Constantinopolim; et cum in ostium Ponti esset ingressus, eum excipit TEMPLUM MICHAELIS MILITIÆ PRINCIPIS, quod illic pulchre est positum.

b Anaplus, *locus est Constantinopoli, in quo templum, quod distinguitur ab aliis templis S. Michaelis CPoli existentibus. Plura Cangius libro* 2 *Constantinopoleos Christianæ, a pag.* 186.

c *Rem gestam narrat Surius ad diem* XI *Decembris in vita S. Danielis Stylitæ.*

d *Designatur CPolis* ἀντονομαστικῶς. *Eodem modo vocari apud Surium ex Metaphraste, diximus supra in annotatis. Apud Zonaram lib.* 13 *num.* 23 *appellatur* nova Roma, *uti etiam in Chalcedonensi actione prima, et secunda.*

e *Vitam hanc nullibi hactenus vidi Græce editam, nedum Latine versam. Utrumque hic a me factum.*

DE S. GERMANO EPISCOPO

IN MANNIA SIVE MONA, MARIS HIBERNICI INSULA

J. B. S.

Notitia ex vita S. Patricii.

SEC. V

A S. Patricio statutus Manniæ episcopus,

Familiare est Hibernis hagiologis numero Sanctorum suorum adscribere S. Patricii discipulos aut socios plerosque, eo solo ferme titulo, quod magno isti Hiberniæ apostolo adhæserint. Ego me fateor ei rationi non acquiescere, ut non semel indicavi; nisi aliunde de discipulorum aut sociorum sanctitate et stabilito cultu constiterit. Sic aliquando dubitavi, utrum Germano, insulæ Manniæ primo Episcopo, locus in hoc opere deberetur, tametsi apud Jocelinum, editionis Colgani num. 92, S. Patricii discipulus, imo vir sanctus et sapiens nominetur. Verum cum alia accedant de ejus cultu testimonia, hinc excludendus non B fuit. Audiatur primum Jocelini textus loco citato : Videns S. Patricius in Hibernia messem quidem multam, operarios autem paucos, transfretavit in Britanniam, acquisiturus sibi coadjutores in agrum Dominicum et cooperatores...... Renavigans in Hiberniam, ad insulas maris convertendas divertit : e quibus Euboniam, id est Manniam, tunc quidem Britanniæ subjectam, salutari prædicatione ac signorum exhibitione ad Christum convertit...... Quemdam discipulorum S. Patricii, virum sanctum et sapientem, Germanum nominatum, in Episcopum promotum, illius gentis ecclesiæ novellæ regentem præposuit, et in quodam promontorio (quod adhuc Insula Patricii vocatur, eo quod ipse ibidem aliquantulum demorabatur) episcopalem sedem posuit.

cultum pridem habuit,

2 Hunc Jocelini locum adducit Bollandus I Februarii, in commentario de S. Brigida, pag. 104, num. 27, recte probans, quod Manniam insulam primus religione Christiana imbuerit S. Patricius. Notat deinde, Usserium in indice Chronologico, initia episcopatus S. Germani collocare ad annum 447. Tum pergens : Habet nunc, inquit, sedem episcopus Manniæ, qui Sodorensis appellatur, in exigua insula; et Cambdenus pag. 839 scribit, juxta Russin, sive Castle- C towne oppidum, in australi insulæ ora. Isthic tamen sederit sanctus Germanus, an in occidentali latere, e regione Strangfordii portus, haud satis definio. Hic certe in Manniæ tabula apud Spedum, Kirck-Jarman, sive ecclesia Germani, visitur; prope Pyle castellum, undique mari cinctum, nec inde procul ad promontorium Kirck-Patrick (ecclesia Patricii) quem fortasse locum Jocelinus indicat. Germani obitum consignat Usserius ad annum 474 ; coli III Julii ait Colganus. Sanctis adscriptum constat ex eodem Jocelino, num. 152 ita scribente : Erant (in Mannia insula) duo Episcopi sancti, Connidrius et Romulus vocati, quos ipse Patricius consecraverat, et illuc destinaverat, ad populum insulæ illius regendum et erudiendum in fide Christi, post obitum S. Germani, primi ejusdem insulæ Episcopi. Addo ad loci notitiam ea quæ subjicit Usserius de Britannic. eccl. primordiis pag. 643 : Posterioribus tamen temporibus, Mannia ab Anglis occupata, ex uno Sodorenses Episcopi facti sunt duo ; unius hic, alterius reliquarum insularum nomine in Jona, sive S. Columbæ insula, sede collocata. E

dicata ejus nomini ecclesia.

3 Ad Sancti cultum attinet, quod idem Usserius habet pag. 644 : Obiit Simon Sodorensis Episcopus pridie Kal. Martii, apud ecclesiam S. Michaelis archangeli, sepultusque est in Insula S. Patricii, in ecclesia S. Germani, quam ipse ædificare cœperat. Unde confirmatur, quod supra dictum est de ecclesia S. Germano dedicata, fortasse non una. A Martyrologiis antiquioribus nihil habetur, quod ei satis certo adscribi queat : meminit ipsius Castellanus, sub nomine Jarmans ; ast alibi nihil occurit, nisi aptetur utcumque vaga Greveni annuntiatio ad IX Julii : In Hibernia, S. Germani confessoris. Verum certiora desiderantur, quæ S. Germano Mannensi determinate applicanda sint. Sic Nota Colgani 103 ad prædictum Jocelini textum, talis est, ut non facile admitti posse videatur, quidquid Usserius pag. 842 in eam rem citet officia Canonic. Lateran. edita Venetiis an. 1586. Etenim hodiernus Germanus, non Romæ a Cœlestino Papa, sed a sancto Patricio ipso haud obscure ad episcopatum promotus est. En Colgani verba : Videtur hic Germanus esse, quem officium Canonicorum regularium, verbis infra in appendice 2 producendis, refert fuisse canonicum Lateranensem, et simul cum F S. Patricio fuisse Romæ ordinatum a Cœlestino Papa. Vide dicenda de eo ad III Julii. Utinam ad nos pervenissent, quæ de S. Germano ad Julii se dicturum pollicetur; ego nihil præterea habeo aut de Sancti gestis aut de virtutibus et miraculis, quod tradere possim, neque hoc die magis, quam quovis alio consignandum scivissem, nisi id indicasset prædictus Colganus : recte an secus, operæ pretium non existimo, pluribus hoc loco disquirere.

DE

DE S. GUTHAGONO CONFESSORE

OOSTKERCÆ APUD BRUGAS IN FLANDRIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

J. B. S.

De sancti notitia, ætate, sepultura, gente, elevatione, translatione et reliquiis.

FORTE SEC. VIII

Ex notitiis a D. de Corte acceptis,

Præcipuam *de* sancto Guthagono, *alias* Guthagone, *notitiam acceptam referimus, Joannis Molani, in colligendis popularium Sanctorum nostrorum gestis, numquam satis laudandæ diligentiæ. Is in Indiculo et Natalibus omnia ferme retulit, quæ de Sancto, non nisi nomine cognito, cum aliqua verisimilitudine commemorari possunt, unde sua desumpsere Canonicus Joannes Cognatus (Cousin) auctor historiæ Tornacensis, tomo 3, pag.* 272, *Gazæus pag.* 394, *aliique passim. Quæ a Martyrologiis, seu novis Sanctorum collectionibus petuntur, rem non magnopere illustrant : Angli, Scoti et Hiberni eam magis* B *involvunt. Cum ex talibus monumentis dubia multa occurrerent, Brugas recurrendum putavi ad amicum R. adm. et consultissimum Dominum Ludovicum de Wale, eccl. Cathedralis ad S. Donatiani canonicum et Illustrissimi Brugensis Episcopi secretarium ; qui usus opera nobilissimi juxta ac doctissimi viri Oostkercani toparchæ, Ludovici Curtii, illa gente oriundi, quæ eruditos plures orbi litterario peperit; ea mihi officiose suggessit, quæ non incongrue in hoc nostro opere locum habere posse existimavi, suppletura vices Actorum, quæ aut numquam conscripta sunt, aut cum innumeris aliis id genus documentis olim perierunt.*

describitur Oostkerca.

2 *Ut a loco ipso incipiam, ubi* S. Guthagonus *colitur, quem* Burgum *vocat Molanus (opinor, a prisca incolarum frequentia) ita eum describit laudatus Curtius :* Pagus Oostkercanus situs est in agro Franconatensi inter Brugas et Slusam, distans ab utraque usbe sesquimilliari : fuitque olim percelebris, nempe ubi quinque mille communicantes numerabantur, duoque pastores et tres sacellani erant. Nec mirum, suberat enim huic ecclesiæ parochiali (dum Brugensium res florebant) oppidulum dictum Munikrede (a vicinis monachis) cujus modo nec umbra quidem superest. Prædicti vero monachi, nescio quo casu C vel quo tempore, hinc discesserunt, habitantque jam in fano S. Quintini in Viromanduis, sed etiamnum decimas in patronatum hujus et plurium circumjacentium ecclesiarum possident. Pagus etiam hic est ex antiquissimis (et credo, præfatum Sanctum ideo hic sepultum, quod Knocke tum temporis non haberet ecclesiam) sed non adeo populosus ut solebat, cum jam non quadringenti communicantes invenire possint. *Hactenus loci toparcha, addens* tres pagos istius nominis *se* novisse, nempe apud Burgas, apud Furnas, et in Brabantia apud Tubise. *Frustra sit alios adducere, suffecit ea synonymia, ut Ferrarius in errorem induceretur, dum Oostkercam Brugensem, apud Furnas diœcesis Iprensis collocavit.*

Videtur Sanctus floruisse sec. 8, non sub Diocletiano.

3 *Ætatem, qua* S. Guthagonus *vixerit, in tam obscura traditione, non est qui facile reperiat, neque enim ulla de Sancto memoria scripto tradita, quæ seculo* XII *antiquior sit, ad nos pervenit. Eam suscitavit Gerardus Tornacensis Episcopus, sacrum corpus elevando anno* 1159, *ut ex Molani Natalibus infra patebit. Somniant scriptores Scoti, qui* S. Guthagonum, ob fidem in Flandria exulem *scribunt,* sub Diocletiano. *Ita manuscriptus apud nos catalogus Sanctorum Scotiæ :* S. Guthagonus confessor, regio sanguine Scotorum ortus, alicubi in Belgio claret anno 299. *Et paulo distinctius, in collectione Sanctorum Scotiæ, itidem MS. ex breviario Aberdonensi excuso anno* 1509, *alibi a nobis citato, in qua hæc leguntur :* S. Guthagoni, regis Scotorum filii, Confessoris, pro Catholica fide exulis in Flandria sub Diocletiano, an. 299, Julii 3. *Melius censet prænobilis Curtius, vixisse Sanctum seculo* VIII, *eodem illo videlicet, quo plures alii ex insulis Britannicis in Belgium nostrum commigrarunt, ibidemque eximiis suis virtutibus et miraculis clari, cælitum honores promeriti sunt.*

Quid verior ferat traditio.

4. *Constans traditio ad Gerardi Tornacensis tempora perseverans, id ferebat potissimum,* S. Guthagonum confessorem, regem Scotiæ, peregrinum pro E Christo in pace quievisse, *postquam* circa littora maris in vicinio de Knocken aliquamdiu sancte *esset* conversatus ; a clericis *autem* et laicis Oostkercæ cum devotione sepultum, in occidentali parte cœmeterii. *Quæ præterea a nonnullis adjecta sunt, aut ex proprio sensu, aut ex nescio qua convenientia processerunt. Sic Ferrarius, posita hac annuntiatione,* Oostkerchæ, in Flandria, sancti Guthagoni regis, *in prima notatione falso asserit, Oostkercam illam,* vix milliario Furnis *distare, quod supra refutavimus. In* 2, *non invenire se talem Scotiæ regem. In tertia, forte Hibernum esse. In quarta demum,* ex Romana perigratione apud *Knocken consedisse. Fateor equidem, satis receptum fuisse per id tempus, ut Angli, Scoti, et Hiberni Romam peregrinarentur, verum id mihi de* S. Guthagono *non suadebit Ferrarii auctoritas, nisi aliunde fulciatur. Minus etiam fero Dempsteri libertatem, in menologio suo Scotico ad* I *Octobris ista fingentis :* Oostkerkæ, Guthagoni regis filii, qui in Lotharingia ante peregrinationem Romanam susceptam, cum S. Macra sorore substiterat; sed Roma reversus, ea pro fide martyrio affecta, in Belgium contendit, et conversatus est apud Brugas in Knocke F *etc. Sic additiones MSS. Cartusiæ Bruxell. ad Grevenum, aiunt,* quosdam *qui* evertere ausi *erant* eorum (*Guthagoni et Gillonis*) sacellum, dysenteria periisse, *quæ alia auctoritate vellem comprobari posse.*

Festivitas non a die obitus, sed elevationis sumpta.

5 *Indubitatum quidem videtur, frequentiam miraculorum ad* sancti Guthagoni *tumulum, sacro cultui ac deinde elevationi, a Gerardo Episcopo factæ, occasionem præbuisse, verum a nemine, quod sciam, prædicta miracula, sive ante, sive post elevationem patrata sigillatim memoriæ prodita sunt. Sancti festivitas, non a die obitus, quem ignoratum observo, sed a præfata elevatione profluxisse videtur, quamvis eam non exprimant Martyrologia, nequidem Molanus ipse, in auctariis ad Usuardum, sic in prima editione legens :* Prope Brugas in Oostkerck, Gutagoni confessoris. *Paulo fusius in posterioribus :* In Oostkercka burgo Flandriæ, sancti Guthagoni confessoris, regis Scotiæ, qui ibi peregrinus pro Christo, in pace quiescit. *Ex prima accepit Canisius. Willo ex laudato Molani Indiculo sua descripsit. Camerarius plures recitat, cum solo Molano contentus esse posset. Dictum supra Dempsteri menologium Scoticum, pro suo arbitrio, diem translationis anno* 1444, I *Octobris factæ, prætulit, quo die Sanctum quoque coli affirmant Molani Natales, contra quam diserte testetur Curtius his verbis :* Prima

vero

AUCTORE J. B. S.

A vero Octobris nulla prorsus præfati Sancti fit mentio, nec unquam de Gillone. *Hinc tamen ne inferas, priscis temporibus etiam* I *Octobris aliquam Sancti commemorationem habitam non fuisse.*

Dissidia Scotorum et Hibernorum pro Sanctis sibi vindicandis,

6 *Quid de Gillone tradant tabulæ Oostkercanæ ex Molano brevi intelliges, ut nullo modo curanda sint, quæ tam confidenter de eo scribunt Scoti et Hiberni. Subjicio hic, quæ reperi in historia ecclesiastica gentis Hibernorum seu veterum Scotorum nostri Stephani Viti, quæ in museo nostro MS. exstat, ubi sub titulo Sanctorum Hibernorum,* qui Belgio fuerunt in salutem et honorem, *sic habet :* Guthagonus rex Scotorum Hiberniæ, accensus ardore vitæ æternæ, contempto regno, adjunctis sibi duobus sanctis sociis Gillone et Gildulfo, elegit exulem esse et eremitam ac peregrinum, quem multo tempore egerat in territorio (*vult dicere* diœcesi) Tornacensi, ubi sanctissime quievit clarus miraculis. Inde sacra illius pignora translata Oostkercan prope Brugas, ubi multa populorum veneratione et frequentia coluntur. Festum beati regis eremitæ agitur 3 Julii. *Non satis recte hic sua disposuit Vitus; neque de socio Gildulfo, magis quam de sorore Macra meminerunt tabulæ nostræ;* B *neque istum, prorsus ignotum, neque Gillonem unquam cultu sacro venerati sunt Ooskercani, apud quos Scotus semper audiit, non Hibernus,* S. Guthagonus. *Prudenter ab utraque gente præscidit Castellanus, in Martyrologio Universali sic loquens :* In Cnokem, pago maritimo Flandriæ, S. Guthagoni confessoris, cujus corpus in cœmeterio Oostkercano, ejusdem diœcesis, sepultum, elevatum est a Gerardo Episcopo Tornacensi, et in templo (*intellige* sacello) sub ejus nomine ibidem ædificato, collocatum.

qua ratione componi possint.

7 *Nihilominus pro Hibernis certat Wilsonus in Martyrologio Anglico anni* 1640, *ubi Molanum ferme describens, contra apertam hujus sententiam, Sanctum nostrum Scotis eripit. Ceterum ne, hic rursus componenda sint toties recurrentia Scotorum et Hibernorum, pro Sanctis suis mire conflictantium, litigia, repetat curiosus lector, quæ de S. Rumoldi episcopi et martyris; Mechliniensium apostoli, gente et patria, dicta sunt ad* I *Julii, a pag.* 151 *nempe* Scotum *apud Flandrobelgas idem, etiam hodie, plerumque sonare, quod peregrinum, insolitum, barbarum, sic ut ab omni prope ævo Scotos appellaverimus, gentes extraneas et a moribus nostris diversas, quas aliunde non noscebamus; quemadmodum olim apud Romanos barbari dicebantur, quicumque Itali aut Græci non essent. Ut proinde* C *Sanctum aliquem natione Scotum pronuntiare, idem intelligi possit, acsi vocetur alienigena et Belgis plane ignotus. Sic et Scoticum quid dicimus, quod a nostra agendi ratione abhorret; hominem exoticum, Scotum; vestem ineptam, Scoticam; et id genus alia : ut prorsus non verear opinari, Scoti appellationem in Legendariis aut Chronicis nostris, seculo* XI *non antiquioribus, extraneum hominem indigitare, quo titulo, non magis ad Scotos Hibernos, quam ad Scotos Albienses, aut ad Anglos transferri illum oporteat. Verum id obiter et ex mera conjectura dictum sit, occasione* S. Guthagoni, *de cujus origine et dignitate disceptare omnino non lubet. Rem nostram prosequamur.*

Meyerus solum agit de visitatione anni 1444.

8 *Primam* S. Guthagoni *elevationem describit Molanus ex lectionibus, quas Oostkercanas quodammodo fuisse significat, a D. Matthia Laurentiano pœnitentiario Brugensi acceptis. Citantur pro dicta elevatione a Cognato, Miræo et Sandero annales Flandriæ Jacobi Meyeri, notantque postremi duos annos* 1062, 1065, *et* 1440; *sed perperam. Cujus id errore factum fuerit, non disquiro; certe frustra eos annos aliosque evolvit Curtius, frustra evolvi ego, ut vel syllabam, quæ ad* sanctum Guthagonum *spectet, inveniremus. Primo loco, seu anno* 1062 *apud Meyerum, agitur de nescio quo anonymo, apud Aldenburgum fame extincto, in* D *cujus obitu æra campana sponte et quasi miraculose sonuerint, quæ ad sanctum hodiernum referri prorsus nequeunt. Nihilo magis ad Sanctum pertinent citati anni* 1065 *et* 1440. *Proprius locus, quo Meyerus de* S. Guthagono, *meminit, est sub finem anni* 1444, *ubi sic habet :* Apud Oostkercam in agro Brugensi, translatio corporis divi Gutagoni, per Nicolaum Episcopum Sareptanum, Ordinis Franciscani, suffraganeum Joannis Episcopi Tornacensis, cum maximum ibi altare consecraret, precibus Magistrorum fabricæ Guilielmi, Malin, Joannis Houcelin, Laurentii Beyrs, Petri Valke, Nicolai van Dudzele, et Judoci Perdieu Decani christianitatis Brugensis, una cum Joanne de Braband et Georgio Ballinc presbyteris et pastoribus illius loci. *Cetera proxime ex Molano audiemus.*

Quid de reliquiis modo supersit,

9 *Quod vero idem Molanus ait*, reliquias jam conspici in muro ecclesiæ per ferreos cancellos, minus fortassis decenter, *verum id esse potuit, dum ad eum scriberet Laurentianus; at furens paulo post iconoclastarum Calvinistarum rabies, non magis ab istis, quam a ceteris per Belgium Sanctorum lipsanis, venerationi expositis, sacrilegas manus abstinuit :* nihil *enim hodie, inquit Curtius*, de reliquiis superest, E nisi dens, cujus testimonialium litterarum sequentem copiam feci : Carolus Philippus de Rodoan Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Brugensis, etc. Præsentium tenore attestamur, nos in visitatione lipsanothecæ ecclesiæ collegiatæ S. Salvatoris Brugensis, reperisse in eadem dentem cum inscriptione antiqua sequenti, DENS S. GUTHAGONIS. Et quandoquidem dicti Sancti quondam in ecclesia [Oostkercana] asservata pignora, stante iconoclastarum rabie, perierunt, dictum dentem ad præfatam ecclesiam Oostkercanam transferendum duximus et transtulimus, et vasculo argenteo, ad hoc fabricato, inclusimus, cum alio sacro osse ibidem invento, anno Domini millesimo sexcentesimo decimo tertio, mensis Septembris die decima quinta. Signatum Carolus Philippus Episcopus, et sigillo ejus munitum.

et quomodo hodie colatur Sanctus.

10 *Plura alia quæsiveram, ad hodiernarum sancti Guthagoni reliquiarum venerationem, ad præcipuam ejus annuam festivitatem, ritum et officium spectantia : item an Oostkercanæ ecclesiæ patronus esset, an nova beneficia ipsius intercessione obtinerentur? Quibus in hunc modum respondit nobilissimus toparcha Curtius :* Prædictus dens etiamnum in ecclesia Oostkercana F servatur, et quotannis III Julii populi venerationi exponitur, coliturque tantummodo ista die sanctus Guthago in ecclesia, ita ut nequidem sit obligatio audiendi sacrum, sed olim fuit : nec proprium officium est, sed legitur prædicta die de communi confessoris non pontificis. Patronus præcipuus prædictæ ecclesiæ est sanctus Quintinus martyr, cujus festum colitur, uti Dominica; sancti vero Blasius et Guthago etiam tamquam patroni invocantur, coliturque, ut dixi, eorum festum in ecclesia. De miraculis vero sancti Guthagonis nihil amplius narratur. *Atque hæc sunt, quæ de sancto Guthagono Oostkercano, adhibita quantavis diligentia, erui hactenus potuere; neque spes est, fore ut alia reperiantur. Superest igitur ut ex Natalibus Molano-Louwianis citatum jam non semel elogium subnectamus, quod Actorum vices supplere possit.*

De sancto Guthagono confessore.

Ex Lectionibus in Oostkercka, quas accepi a Domino Matthia Laurentiano, pœnitentiario Brugensi.

In Oostkercka, burgo Flandriæ, sancti Guthagoni confessoris, regis Scotiæ, qui ibi peregrinus pro Christo

A Christo in pace quievit. Hic, sicut tuæ posteritati antiquitas reliquit, creditur, dum viveret, regalis fuisse dignitatis; sed considerans omnia esse vanitatem, quæ sub cœlo sunt, in Flandriam pervenit: ubi circa littora maris, in vicinio de Knocken, aliquamdiu sancte est conversatus, et a clericis ac laicis Oostkerckæ cum devotione sepultus, in occidentali parte cœmeterii. Sed Domino per eum crebra miracula faciente, corpus juxta ecclesiam est majori veneratione *a* reconditum, et capella super eum constructa, ubi nunc est ecclesiæ campanile. Ghillo autem, qui eidem Sancto adhuc viventi familiarius adhæserat, ab eo jam defuncto avelli non potuit; qui etiam creditur post mortem claruisse miraculis. Nam tempore Gregorii, curati dictæ ecclesiæ, qui postea in Ordine Prædicatorum fratrum sancte vixit, manum aridam, ab eo misericordiam imploranti, restituit: unde dictus Gregorius metrice scripsit.

Mortuus in Knocke, sepelitur Oostkercæ,

a

Contracto Ghillo scit opem conferre pugillo.

Sed ipsius corpore in terra manente, beati Guthagoni corpus, Domino per eum multa miracula faciente, de humiliori loco, in capsam, meritis ejus decentem, transtulit Gerardus Tornacensis Episcopus, anno millesimo centesimo quinquagesimo nono,

elevatus an. 1159.

B

quinto Nonas Julii, assistentibus sibi venerabilibus D abbatibus de Dunis *b* Oudenburgo et Eeckhout, Eamdem capsam reverenter et devote aperuit ac visitavit Nicolaus, Episcopi Tornacensis suffraganeus, die primo Octobris anno millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto, invenitque in ea testimoniales litteras dicti Gerardi Episcopi, pontificali ipsius sigillo munitas, quæ adhuc inibi cerni possunt *c*. Festum Oostkerkæ celebratur die tertio Julii et primo Octobris. Reliquiæ vero jam conspiciuntur in muro ecclesiæ per ferreos cancellos, minus fortassis decenter.

AUCTORE J. B. S.

b

c

ANNOTATA.

a *Quæ sit ista major veneratio, non satis intelligitur, nisi idem velit, quod paulo inferius dicitur de elevatione per Gerardum facta; alioquin indicaret, capellam fuisse constructam, sacro corpore adhuc sub terra latente.*

b *Erat tunc abbas Dunensis B. Idesbaldus, de quo vide Acta ad* XVIII *Aprilis pag.* 585, *num.* 4; *Aldenburgensibus præerat Marsilius, apud Sammarthanos. Eeckhoutani nomen repertum non est.*

c *Periit hoc instrumentum cum ipsa antiqua lipsanotheca, ab iconomachis capta et destructa, ut supra dictum est.* E

DE S. RAYMUNDO CONFESSORE

TOLOSÆ IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

§ I. De S. Raymundi cultu, sec. XVII instaurato,

SECUL. XI

Conspectus olosæ,

Tolosam, ut priscam et magnificam, a Catello fuse descriptam, laudarunt olim scriptores veteres, quos inter Martialis Palladium *identidem nuncupat.* Turrita *item dicta fuit et* quintuplex, *ornata capitolio, unde fortasse octo hodiedum Capitolatus, seu totidem regiones, in quas urbs dividitur, synonymis præfectis subditæ. Galliæ Narbonensi a Catello tribuitur, non Aquitanicæ, antiquorum Volcarum Tectosagum caput. Urbs potens est, perampla et populo frequentissima, Occitaniæ provinciæ, seu ut modo loquimur Languedocii primaria, sita ad Garumnam fluvium, qui ponte pulcherrimo ibi jungitur. Subfuit aliquando Archiepiscopo Narbonensi, deinde Bituricensi, a Joanne PP. XXII ad metropolim primum evecta. Quantum passa fuerit, occasione motuum per Albigenses excitatorum, vulgo notum existimo. Perstat hodie celeberrima civitas, suprema Parlamenti Curia, nobili Academia aliisque prærogativis, non minus insignibus, illustris, crescetque porro fortunis et opulentia, si incile a Rege Ludovico XIV inceptum, quo liber navibus e mari Mediterraneo accessus Tolosam pateat, optatum exitum sortiatur, libera eo pacto ad Oceanum per Garumnam navigatione, sic ut utriusque maris dives emporium futura sit. Brevem eam notitiam præmittimus, acturi de Sancto, ab ea urbe cognomentum sortito,* Raymundo Tolosano.

C

2 *Inter primos Galliarum apostolos merito computatur S. Saturninus, cui Tolosates excolendi obtigere, apud quos ipse glorioso martyrio coronatus, usque hodie ut urbis protector et tutelaris patronus, singulari veneratione recolitur, templo in ejus honorem, vel in suburbio, vel juxta Tolosam exstructo, ubi fundatum Canonicorum collegium, quod a Sancto denominatur, corrupta gallice appellatione,* saint Sernin. *Istius Capituli, olim non semel mutati, utpote quod primum constiterit ex canonicis, sub Præpositi præfectura regulariter viventibus, deinde per breve tempus monachis, tum canonicis regularibus S. Augustini, quibus ab anno* 1118, *teste Catello, Abbas præfuit, demum anno* 1526 *seculares regularibus successerint; ejus, inquam, capituli membrum fuisse perhibetur, is, quo de agimus,* S. Raymundus (*Castellano* Ragmundus) *alteri sancto, ecclesiæ S. Saturnini Priori, tum Barbastrensi et Rotensi Episcopo, popularis, synonymus et ferme æqualis. De altero illo* S. Raymundo *actum* XXI *Junii; hic noster apud eam S. Saturnini ecclesiam adolescens* cantoris *(chorauli opinor) officio functus; post junctus matrimonio, tandem, mortua conjuge, inter Canonicos cooptatus, ut erat charitatis operibus impense deditus, in eleemosynarium, seu forte œconomum electus dicitur, quo in munere, suis ipse sumptibus collapsam seu destructam sancti Saturnini ecclesiam egregie restauraverit, aliis insignis in pauperes misericordiæ operibus, et xenodochii, seu collegii ad clericos alendos fundatione, Tolosæ celebratissimus.* F

ubi in S. Saturnini ecclesia canonicus,

3 *His potissimum enarrandis insistit, is qui hujus* S. Raymundi *aliqualem Legendam in novem breves lectiones, hactenus manuscriptas distribuit, ut infra pluribus. Istorum operum specimina statim occurrunt lectione* 2: Raymundus utique Sanctus totus, inæstimabili charitatis ardore succensus, quidquid de prædiorum reditibus, quæ sibi acquisierat, assequebatur, in opere pietatis, desiderans, per manus pauperum in cœlestes thesauros transmittere procuravit. Per singulos siquidem annos, hiemali appropinquante tempore, de rei suæ reditu emebat indumenta quæ poterat, et singula singulis distribuens, opera misericordiæ, ne favoralis aura dissolveret, humanis subtrahens obtutibus, horis competentibus latenter exercere satagebat. *Talia recurrunt sub ipsum*

totus in opera charitatis exarsit S. Raymundus.

AUCTORE J. B. S

A *ipsum lectionis* 3 *principium:* Singulis quoque annis, in introitu Quadragesimalis observantiæ et in festis solennioribus, centum et eo amplius pauperibus cibaria præparans, affluenter ministrabat; nec ideo tamen, quasi iis contentus, a quotidiana eleemosynarum administratione animum revocabat. *Hujusmodi encomiis plena sunt, quæ in prædictis lectionibus subsequuntur, ut totus in id genus charitatis opera Sanctus noster, a prima sua ad Deum conversione, exarsisse videatur.*

Hic olim extra Tolosam vix notus,

4 *Mirari hic subit, tam singularis et tam inexhaustæ charitatis exempla, ita sub modio multis seculis latuisse, ut tanti viri sanctitas extra Tolosæ pomœria radios non extenderit; nec ibi quidem sic agnita et admissa, quin obtrectatores invenerit, quos præcipue refellit lectionum præfatarum concinnator, non minus* S. Raymundi *vindicias, quam vitæ sericm, eamque satis siccam et perfunctoriam describens. Sane vix credibile multis videbitur, Sancti istius memoriam, in nullis ecclesiasticis fastis usquam celebratam, in tot Usuardinis auctariis nusquam collocatam, quin nec notam Constantino Ghinio, sanctorum Canonicorum omnium tam liberali, tam sedulo collectori; ut primum per Saussayi appendicem Majoribus nostris innotescere debuerit: unde suspicor,* B *Bollandum ad Tolosates nostros recurrisse, ut ampliorem inde notitiam acciperet, quam anno* 1643 *suggessit Clar. Possinus noster, tum adhuc junior. submissis, quas modo indicavi lectionibus MSS. nec multum exactis, nec accurate transumptis, forte quod amanuensis veterem characterem non satis discreverit, nec latini sermonis satis peritus, solœcismos a rectis constructionibus distinguere noverit.*

occasione depulsæ a popularibus pestis an. 1652,

5 *In earum lectionum titulo* Raymundus *diserte* beatissimus *nuncupatur; in textu passim* Sanctus *imo* totus Sanctus, *et ut illustrium miraculorum patrator depingitur, quibus operosius probandis tres ultimæ lectiones impenduntur. Auctor vitæ gallicæ, anno* 1656 *excusæ, Joannes Baptista Jalras, e S. Francisci familia, in ipso operis sui exordio* Thaumaturgum S. Raymundum *appellare non dubitavit. Porro ex ea gallica Legenda, aliaque latina, quam anno proxime præcedenti ediderat vir non indoctus, nec Latii sermonis imperitus, qui sub litteris, B. M. latere voluit, quique ad opusculi sui calcem plurima testimonia congerit, ut debitum* B. Raymundo *eximiæ sanctitatis titulum evidentius demonstret, quæ, commentarii hujus* § 4, *descripta invenies: ex hisce, inquam, legendis,* C *celebriorem* S. Raymundi *cultum orbi catholico innotuisse crediderim, ea potissimum de causa, quod anno* 1652 *dira lue afflicta urbs Tolosana, solennissimo voto de* S. Raymundi *reliquiis, majori in honore habendis, sumptuosoque argenteo loculo reponendis, concepto, præsentissimum sensisset ejus auxilium, quemadmodum expressis verbis testatur scriptor Anonymus, quem sic appellare pergam, licet serius intellexerim, fuisse* D. Medon, *regium in seneschallatu Tolosano consiliarium. Quisquis vero fuerit, sic præfationem suam exorsus est.*

sanctitatis famam latius sparsit:

6 Vitam eximiam D. Raimundi, cujus cineres, ob depulsam ab urbe sævientem pestilentiam, nunc ex voto publico Tolosates consecrant; ego privati voti reus, non tam meis viribus, quam ipsiusmet auxilio confisus, scribere aggredior. Labor meus, quamvis tenuissimus, non potest non esse legitimæ plenus gloriæ, quia non potest non esse Superis valde acceptus. Nam si tanto gratum est Deo, sensus omnis expertia ossa illa illustrium animarum, in maxima esse apud homines dignitate; quanto gratius erit illarum facta, virtutem ubique pietatemque spirantia, scriptis nostris posteritati commendari? Quod cum ita se habere, in animum semper induxerim, speravi confidentius, me ex tanta calamitate posse eripere, si provinciam istam devota mente exequerer. *Habes publicum totius urbis Tolosanæ,* D *habes privatum votum, habes non obscura neglecti prius cultus indicia, quæ apertius indicat vitæ gallicæ auctor Jalrasius pag.* 113, *populares suos Tolosates incusans, quod antiqui benefactoris obliti, ejus reliquias antea revereri neglexissent, Sancti memoria oblivione quodammodo sepulta, quæ novi illius prodigii occasione illustrius effulsit, sic ut multiplicatæ exinde sint Sancti festivitates: nam præter hodiernam celebritatem, ab immemorabili receptam, notavit R. P. Prevost (quem Præpositum vocare licebit, Congr. S. Genovefæ canonicus, Dominum aliquem Daydé, in nescio qua historia ecclesiæ S. Saturnini, Tolosæ edita an.* 1661, *alicubi observasse, etiam* VII *Januarii peculiari cultu* S. Raymundum *honorari, ob solennem eo die an.* 1657 *sacri corporis translationem ad sacellum sui collegii: tum* XXX *ejusdem mensis, ob votum an.* 1653, *ipso die a Tolosatibus conceptum: demum* XII *Novembris, ob depositionem reliquiarum in thecam vel thecas argenteas, ut habes infra num.* 40.

insertus Proprio canonic. Regularium VIII Julii;

7 *Cultum illum egregie restitutum seu instauratum agnovere, opinor, Canonici regulares congregationis Windesemensis, qui* S. Raymundum *in Ordine suo recensentes; ex eo, ni fallor, tempore duplici eum officio, inter Propria sua honorare cœperunt, tribus lectionibus* E *non ineleganter Sancto aptatis, quæ quidem ex nostris jam citatis decerptæ sunt, sed a vero natali die in eo deflectunt, quod* VIII *Julii ipsum recolant, cum in lectionibus nostris disertissime dicatur mortem obiisse* V Nonas, *seu hac tertia Julii die. A Congregatione Gallicana sua mutuati fuerint Windesemenses, illa vero Legendam gallicam consuluerit, in qua Jaltrasius pag.* 93 *asserit;* S. Raymundum *spiritum creatori reddidisse* VIII *Julii* 1059. *Quo primum tempore a Canonicis regularibus Gallicæ congregationis receptum fuerit Sancti nostri officium, necdum mihi exploratum est; suspicor tamen, totam assumpti istius cultus, tum in Francia, tum in Belgio occasionem processisse ex jam memorato Tolosano miraculo: idque nuperrime confirmavit laudatus alibi Præpositus; dum litteris suis testatus est, non ante* 1662 *officium istud a sua Congregatione adoptatum.*

in quo obitus ejus etiam male signatur 1159.

8 *Ceterum in eo etiam abundant lectiones Windesemenses, quod ubi Legendæ vetustioris auctor nullum vitæ tempus determinat, istæ rotunde enuntient,* anno salutis millesimo centesimo quinquagesimo nono ad cœlestem beatitudinem evocatum *S. Raymundum, quæ unde accepta sint, aut accipi potuerint, necdum* F *satis intelligo; nisi forte ex aliqua Legenda particulari vel officio Canonicorum regularium S. Saturnini, quod allegat jam dictus Præpositus, vir eruditus, et in Sanctorum suorum Canonicorum Vitis apprime versatus, litteris ad me datis* XXVI *Augusti* 1718 *testatus, Sanctum, quo de agimus, sub iisdem ferme lectionibus, quas Windesemenses appellavi, et officio item duplici, coli in ecclesia collegiata, jam seculari, S. Saturnini Tolosæ, non* VIII, *sed vero obitus die* III *Julii, quem recte in appendice Martyrologii sui Gallicani servavit Saussayus; nec satis percipio, cur ab eo recesserit Castellanus in Universali,* S. Raymundum *transferens ad* IV *Julii, nullo duce, nullo præcursore: in eo etiam aberrans, quod cum citatis officiis, mortem Sancti consignet anno* 1159.

§ II. De S. Raymundi ætate.

Colligenda ut cumque Sancti ætas,

Pro *obitus, seu natali in cœlis die, certius argumentum haberi omnino non potest, quam ex citata Legenda nostra, disertissime signante* V Non. Julii, *ut jam diximus. Major et ferme insolubilis controversia est circa Sancti ætatem, aut tempus determinatum quo vixerit; nam annos nativitatis, obitus, vel totius vitæ decursus*

A *decursus definire, est, meo quidem judicio, prorsus impossibile. In tota nostra Legenda unus, isque subobscurus, character occurrit, unde id demum colligitur, vixisse* S. Raymundum *eo tempore, quo S. Saturnini ecclesia, ante destructa, a fundamentis restaurata est. En verba ex lectione* 4 : Quid dicam de egregio ecclesiæ S. Saturnini opere, cui per multa annorum tempora præfuit, et præter capitis membrum, quod jam completum fuerat, corpus a fundamentis incipiens, ante obitus sui diem, divina opitulante misericordia, parietes in circuitu ad fenestrarum completionem usque perduxit. *Alius, quantumvis tenuis, lucis radius affulgeret, ex strato binis pontibus* Hircio *flumine, si apud Catellum, aut alium quempiam Tolosatem historicum, talium pontium ætas deprehendi posset.*

ex restauratione templi S. Saturnini,

10 *Inhærendum itaque soli templi S. Saturnini restaurationi, cujus tempora si satis feliciter definire possimus, id saltem certo habebitur, per id tempus, omni dubio procul, vixisse Sanctum nostrum. Qua in re probatissimus nobis auctor erit laudatus Catellus, de Comitibus Tolosanis a pag.* 176 ; *ubi postquam egit de destructione primi templi S. Saturnini, subdit, Rogerium Episcopum controversas olim* oblationes omnes, B causa ædificandæ novæ ecclesiæ recollegisse, *quæ verba adfert ex Bulla Urbani II, data* XII *Kal. Augusti* 1097. *Porro Rogerii ætatem connectit cum Rege Franciæ Henrico I et Pontio Comite Tolosano. Atque hunc calculum non male adoptavit scriptor vitæ Anonymus, sub initium, ubi ita loquitur :* Quo autem anno ejus ortum constituam, plane nescio, cum nullo mihi monumento constet : sed idem ævum agitasse, quod Henricus primus Galliarum Rex, Pontius Comes Tolosanus et Rogerius Episcopus vero simillimum est : sicuti antea rerum nostrarum peritissimo Catello visum ; a cujus auctoritate ut recedam, nullæ me rationes impellunt. *Ubi accurate observes velim, non dicere Anonymum, eo tempore notum esse* S. Raymundum *sed* idem ævum agitasse, *quod tres illi, ad quorum ætatem utcumque eruendam existimamus, utpote qui cum ipsis vixerit. An eodem cum ipsis tempore mortuus sit, infra conjectabimus.*

viventibus R. Henrico, Pontio comite et Rogerio Tolos. Ep.

11 *Ut igitur verosimillimam epocham figamus, cum Rex Henricus primus debitum naturæ solverit* V *Augusti an.* 1060, *postquam solus regnasset annis* XXIX *et diebus* XV, *dubium esse non potest quin ante annum illum* ævum agitaverit *S. Raymundus. Rogerium autem Episcopum et Pontium Comitem anno* 1060 C *adhuc superstites fuisse, ex documentis ostendisse dicitur Bernardus Guidonis apud Catellum de Comitibus pag.* 119, *sic tamen ut Pontius ante annum* 1071 *fato functus sit, quod etiam de Rogerio existimandum, quem Sammarthani aiunt, anno ipso* 1060 *diem extremum obiisse. Utut est, id probabilissime admittendum censemus, vixisse et floruisse Sanctum nostrum eodem ævo, eodem tempore, quo Rex Henricus, Pontius et Rogerius, non jam puerum aut adolescentem, sed virum adultæ ætatis et ad S. Saturnini Canonicum. Inde tamen inferre non ausim, eodem etiam cum illis tempore obiisse, quod collegisse videtur auctor vitæ gallicæ, dum verbis supra relatis ait, spiritum creatori reddidisse* VIII *Julii anni* 1059, *quasi vero cum jam dictis Principibus ita ævum agitarit, ut eosdem obitu præcesserit.*

Non potuit Sanctus pertingere ad seculum XII,

12 *Hæc ut proxime ad veritatem cum Catello disputata sint, quis modo Œdipus nobis edisseret, quo anno vivere cœperit* S. Raymundus, *quo desierit. Hic meris conjecturis utendum, palpandumque, ut quis cum aliqua saltem veri specie cursum vitæ Sancti aliquousque determinet, in quo longe facilius est, aliorum opiniones convellere, quam propriam satis firmiter stabilire. Interim ex iis, quæ jam discussa sunt, id certo sequitur, non potuisse* S. Raymundum *ad annum usque* 1159 *ætatem producere, utpote qui cum Episcopo Rogerio, Rege Henrico et Comite Pontio idem prorsus* D *ævum agitans, censeri omnino debeat, ipsis multo junior non fuisse, saltem annum quinquagesimum superasse, dum illi fato fungerentur, ut si ad annum seculi* XII *unde sexagesimum pertigerit, sesqui seculo major fuisse dicendus sit, quod nemo sobrius, absque indubitatis testimoniis ausit asserere : unde evidenter patet, erroris chronologici arguendos regulares istos Canonicos, tum Gallos, tum Belgas, tum alios, quibus talem epocham, nullo fundamento nixam, Proprio suo inserere lubuit, ac per consequens Castellanum, eosque omnes, qui prædictam opinionem amplexi sunt.*

AUCTORE J. B. S.

uti ad hominem contra Tolosates evincitur ;

13 *Ne hic multis minutiis lectores implicem, dicam quod sentio. Ipsa Tolosatium opinatio, quod Acta* S. Raymundi *a S. Anselmo, tum adhuc Beccensi monacho, digesta fuerint; satis ostendit, non posse ipsos Sancti sui ætatem ad seculum* XII *extendere, cum S. Anselmus monachus esse desierit an.* 1093, *eo anno* VI *Martii electus Cantuariensis Episcopus. Si igitur vitam scripsit, adhuc monachus existens, scripsit certissime ante annum* 1093, *adeoque ante istum annum jam obierat* S. Raymundus. *Utor argumento ad hominem, quamquam minime persuasum habeam, S. Anselmum in lectionibus illis describendis exercuisse stylum, qui nihil minus quam ipso dignus est;* E *præterquam quod earum compilator satis insinuet, non tam præsentia aut recentia se scribere, sed ea, quæ duobus forte seculis, si non amplius, ætate sua antiquiora sint, dum tam solicite rogat, ut iis,* quæ prosequitur, nemo fidem accommodare dubitet, *in rei probationem et fidei suæ integritatem nihil aliud adducens, præter* fidelium relationem, *seu perseverantem traditionem et miracula, diu etiam ante patrata. Ut nihil dicam de informi opere, in quo vix ullus historiæ character appareat.*

et ex consecratione templi S. Saturnini an. 1096.

14 *Nunc alia, eaque solidissima ratione ab ingressu seculi* XII *Sanctum nostrum facile prohibebimus. Demonstrat Catellus, de Comitibus Tolosanis pag.* 177, *Urbanum PP. II, assistentibus septemdecim Episcopis seu Archiepiscopis, anno* 1096, IX Kal. Junii... consecrasse ecclesiam S. Saturnini Martyris, Tolosæ Episcopi. *Nemo, opinor, in animum induxerit, summum Pontificem consecrasse ecclesiam, necdum perfectam, saltem solis muris constantem et tecto carentem. Atqui ex sæpius citata Legenda jam nunc ostendimus, Beatum nostrum prædictam ecclesiam* ante obitus sui diem, divina opitulante misericordia, *non nisi* ad fenestrarum completionem usque perduxisse; F *hinc mihi indubitatum videtur,* S. Raymundum *pridem e vivis excessisse, antequam templum eo perductum esset, ut consecrari posset, adeoque annis aliquot ante* 1096. *Sicut modo tam felici esse contingeret, ut nobis enuntiaret, quot annis opus fuerit, ut* fenestrarum completioni *reliqua templi moles superimponeretur, pateret proximus aditus ad arcanum, quod quærimus, nempe ut tempus quo Sanctus noster obiit non inverosimiliter deprehenderetur.*

Verosimile est non superasse an. 1074.

15 *Demus hic rursus aliquid probabili conjecturæ. Rogerius Episcopus anno* 1060 *fatis cedens,* oblationes omnes, causa ædificandæ novæ ecclesiæ, recollegerat; *non additur, neque eo loci dici debuit, ipsum operi manum admovisse, at dubium non videtur, quin opus inchoaverit, et* capitis membrum compleverit, *quod aiunt lectiones nostræ, prius factum fuisse, quam Sanctus noster* corpus a fundamentis inciperet. *Hæc nobis haud obscure indicant,* S. Raymundi *opus post annum* 1060 *inchoatum fuisse, quod omnino licet supponere; tum vero, cum* per multa annorum tempora, *alii scribunt annis tredecim, ei operi Sanctus* præfuerit, *credibile est, anno circiter* 1073 *vel* 1074, ad fenestrarum completionem perductum *fuisse; atque hinc ea demum elicietur conclusio, isto circiter tempore* S. Raymundum *beatam animam Deo reddidisse.*

Nec

AUCTORE J. B. S.

A *Nec mireris porro, totos viginti et amplius annos necessarios fuisse, ut moli ædificii, eo perductæ, coronis imponeretur, cessante nimirum* S. Raymundi *largitate, unde ad colligendas eleemosynas, Tolosano Comite nequidquam adjuvante, tanto temporis intervallo laborandum fuerit; in quo non video quid merito opponi possit, cum Catellus, citato superius loco, non vereatur dubitare, an tum plene perfecta fuerit, dum ab Urbano consecraretur, nempe quod turris fortasse et opera alia imperfecta tunc fuerint, quibus complendis opportune accesserit Comitis liberalis donatio, quæ ibi paucis describitur.*

Templum ædificavit dum esset canonicus,

16 *Fallor vehementer, si Raymundiana qualiscumque epocha, utut etiamnum confusa, ex adductis monumentis, ad quæ sola restringimur, verosimilius erui queat. Et vero mecum plane sentiunt scriptores Tolosani, dum toties memorant totis sexcentis annis sepultum fuisse sacrum corpus, priusquam, ob dictum supra miraculum, solennius elevaretur. Nec me ullatenus turbat scrupulus, e Legendario nostro, nullum fere rerum ordinem servante, ab aliquo objiciendus, ex eo quod post verba nuperrime citata, sic loquatur, acsi post operis istius ecclesiæ S. Saturnini completionem,* beatissimorum Patrum imitator effectus, in eadem ecclesia Regi suo tandem B sub regulari habitu militasset. *Quasi diceret, id quod ex ipso rotundissime adstruunt recentiores omnes, Sanctum bonis tunc omnibus se abdicasse, nempe religiosum habitum apud Augustinianos regulares canonicos suscepturus. Audi Anonymum num.* 8 : Dum omnibus fortunis sic se exuit; quidquid erat in se terrenarum curarum, quamquam minimum, cum cœlestibus statuit oppido commutare. Quod ut facilius perficeret, in album Augustinianorum regularium S. Saturnini... inscribi voluit. *Scrupulus is, inquam, est, forte ex suppositione, quod eo tempore iidem ipsi religiosi, seu regulares canonici templo isto tunc potiti sint, qui dum scriptor sua colligebat, eidem præerant, quod ex Catello facile subvertitur. Satis hic sit, evicisse, Legendarium nostrum, vel summæ inconsequentiæ reum esse, vel* S. Raymundum *operi suo usque* ad diem obitus *intendisse, eique planissime immortuum.*

et operi isti immortuus est,

17 *Scrupulum longiori refutatione dignum non censeo, quippe qui existimem* S. Raymundum *canonicum fuisse, imo et regularem, quod nomina continuata bis significant; sed ex eo numero, qui licet vitam aliquam communem in claustro seu monasterio servarent, ad nullam tamen bonorum abdicationem obligarentur, sic* C *ut eo etiam, quo canonicus fuit, tempore, ædificio ecclesiæ de proventibus suis promovendo, invigilare potuerit; quod satis probant dicta jam verba;* a fundamento incipiens; ante obitus sui diem... parietes in circuitu, ad fenestrarum completionem usque perduxit : *utique tunc ipse, non seculo adhuc immersus, sed canonicus existens ad sancti Saturnini. Id rursus aperte insinuat lectionum auctor num.* 6 ; S. Raimundum, nullum parentibus testamentum fecisse, *sed* Christo seu pauperibus ; *quod ineptissime diceretur de canonico regulari, voto paupertatis obstricto. Quod autem innuebam, ex Catello facile ostendi posse, nullos, dum* S. Raymundus *viveret, Tolosæ canonicos regulares, seu ut hodie intelliguntur, ex ordine S. Augustini religiosos repertos fuisse, patebit ex* § *sequenti.*

§ III. De insignioribus Sancti operibus et vitæ statu.

Præcipua Sancti nostri opera

Inter *ceteras singulares* S. Raymundi *virtutes, eam potissimum elucere jam diximus, quæ prima, maxima et virtutum virtus dici debet, Charitas in Deum, et quæ cum ea indivulse connectitur, in proximum misericordia. Hanc præcipue excolendam suscepisse videtur* D *Sanctus, eam certe, ut ex brevi specimine jam ostensum est, præ reliquis extollit Legendæ nostræ exornator Anonymus, cujus verba, suo loco danda, ne hic repetam, ex Saussayi elogio, satis eleganti, ea desumo, quæ ex eo capite Sanctum magis illustrant.* Plenus, *inquit,* visceribus charitatis, misericordiæ opera tam sedulo et copiose, quam latenter et verecunde exercuit totusque erga inopes et ægros, ac quosvis afflictos piis affectibus effusus, ipsos Judæos, etiamsi fidei hostes, a solatiis charitatis suæ non exclusit. Xenodochium suis ex facultatibus ædificavit, quod tredecim pauperibus clericis attribuit. Casus etiam nonnullorum commiseratus, qui diabolo agente, in gurgite fluvii Hereii, dum transirent, suffocabantur, duos pontes super alveum illius fluminis suo ex penu construxit. Sed ejus non his exhausta est impendiis charitas.

17 *Non pigebit, opinor, aliam præterea elogii partem intelligere, a laudato Saussayo, pari eloquentiæ flumine deductam :* Etenim sancti Saturnini, cujus cultor erat studiosissimus, basilicam, vetustate collapsam, a fundamentis instaurari curavit, cujus structuræ annis tredecim omni instantia præfuit, atque fere ejus molem usque ad fastigium perduxit. Tum vehementiori succensus igne, satis non E esse ratus, sua Deo offerre, seipsum penitus Christo vivum sacrificium consecravit, atque in ipsa sancti Saturnini ecclesia, suscepto sanctæ religionis habitu, sub sancti Augustini instituto, vitam iniit, tantum a carne abstractam, quantum Deo unitam, et angelicorum spirituum virtutibus conformem. Cujus admiratione nonnulli excitati, et exempli ejusdem gratia incitati, fugitiva mundi deserentes, ad similis religiosi propositi tranquillitatem confugerunt. Sic præeunte et enitente Raymundo, canonica disciplina ibidem, quæ emarcuerat, refloruit. Cujus fides, religio, castimonia, mansuetudo, benignitas, charitas et misericordia, illo in cœtu, singulari splendore enituit. *Hactenus Saussayus, non minori verborum ambitu postremum* S. Raymundi *morbum, obitum et sepulturam describens.*

elogio suo extollit Saussayus.

20 *Audisti pontes ad* Hereium, Hircium *vel* Ircium *flumen seu torrentem. Eorum notitiam paulo clariorem apud Catellum, Anonymum latinum et Jalrasium frustra quæsivi : Catellus et Jalrasius vix pontes appellant; Anonymus in annotationibus suis varias quidem lectiones suggerit pag.* 50 *et* 51, *Legendam nostram primum describens, tum ex vita altera MS. chartaceo, hæc subjiciens :* Audiens autem, Ericium flumen imbrium multitudine alveum F late diffundere ; misertus viatoribus, quia multi navigando, submersa navicula, misere aquis præfocabantur, propria pecunia, duos pontes opere lateritio construxit. *Citantur deinde Saussayi verba jam a nobis relata. Verum hæc omnia diversas nobis expressiones exhibent, rem ipsam, situm, epocham, hodiernum statum, quæ omnia explicata vellemus, æque ambigua relinquunt, neque per litteras meas non unas lucis quidquam Tolosa obtinere licuit. Quæ ad varios fluminis nomen scribendi modos attinent, fluminisque ipsius ortum et fluxum, invenies in annotatis Legendæ infra subjunctis.*

De exstructis pontibus, nihil distinctum traditur :

21 *De S. Saturnini templo nihil dicendum superest; ejus structuram, structuræ tempus et reliqua eo spectantia paragrapho præcedenti abunde explicata existimo. Illustrius et palmare quodammodo opus, unde Beato nostro et major gloria et perennis fama, hodieque perseverans, accessit, Xenodochium est, seu potius collegium ad alendos pauperes clericos conditum, de quo et jam aliqua cursim diximus, et Saussayum loquentem audivimus, subinde in ipsa legenda denuo enarranda, lect.* 3. *Ad hæc anonymus in annotationibus suis id more suo præstat, ut ex vita sua altera MS. char-*

Xenodochium seu collegium XIII pauperum,

A *chartacea textum paulo diversum referat his verbis :* Considerans autem, pauperes non minus tecto quam cibo indigere, hospitium juxta ipsam sancti Saturnini basilicam ædificavit ; quod lectis, linteis ac reliqua necessaria supellectile munivit, collatis reditibus, qui tredecim pauperibus alendis, sufficerent. *Præstitisset omnino fundationis instrumenta producere, ejusdem augmentum ostendere, collegii institutum explicare, aliaque ad notitiam facientia, quam nudas canere phrasium variationes. Illa itaque ex Catello de Occitania lib.* 2 *pag.* 225, *paulo accuratius describi merentur. En ejus verba, ex Gallico latine reddita.*

pluribus describit Catellus.

22 Collegium S. Raymundi, tum in vetustis chartis, tum in ipsa S. Raymundi vita, quæ ibidem exstat, venit nomine Xenodochii : atque idcirco collatio locorum ejusdem collegii, spectabat antiquitus ad eleemosynarium abbatiæ S. Saturnini. Verum, unito postmodum eo eleemosynariatu capitulo dictæ ecclesiæ, jus ad ea loca nominandi habent modo canonici, saltem is qui hebdomadarius est. S. Raymundi collegium dicitur, quia sanctus ille ad S. Saturnini canonicus, ejusdem fundator extitit, qui ipsum exstruere cœpit, et non B perfecit : iis autem, quæ struxerat, igne absumptis, alio subinde loco reædificatum est ab Illustrissimo Santandræano Carcassonensi Episcopo, cujus insignia in eodem collegio etiamnum exstant. Narrat Sancti vita, institutum primitus id collegium ad sustentationem tredecim pauperum clericorum ; fert autem traditio, Episcopum Carcassonensem reædificatorem, tria loca adjunxisse, cujus rei tamen nulla in collegio exstant documenta. Hoc constat, Magistrum Joannem Bonhomme presbyterum curatum... cum observaret in ea fundatione nullum sacerdotem comprehendi, condito in eam rem testamento XVII Aprilis MDXVIII, fundationi addidisse alumnos binos sacerdotes, qui in sacello ejusdem collegii missam quotidianam alternatim celebrare tenerentur, quo pacto alumnorum numerus ad octodecim, qui hodiedum perstat, feliciter accrevit.

Canonicus fuit ad S. Saturnini,

23 *Atque hæc hactenus de insignibus monumentis, a* S. Raymundo *Tolosæ conditis, quorum perseverans memoria, quousque colligere licet, ipsum ab oblivione verosimillime vindicavit. Superest modo controversia de conditione seu professione, dicamus de statu vitæ, quem Sanctus postremum tenuerit et in quo vivendi finem* C *fecerit. In pueritia et adolescentia* beato Saturnino delegatum *fuisse atque in ejus ecclesia* cantoris officio functum, *testis est Legenda, nec id in dubium revocare operæ pretium est. Clarum item, quod subinde* lubricum timens ætatis, uxorem sibi legitimo copularit conjugio. *Deinde vero* non multis intervenientibus annis, *conjuge* mortem obeunte *continentiæ virtutem amplexus sit. Hæc ut indubitata supponimus, quamvis nulla vel levissima supersint indicia, unde quis ætatem ejus definiat, dum matrimonii legem subivit ; nec tempus quo in eo vixit, nec subsecuti cælibatus diuturnitatem, quam certe ad tot annos, quot necessarii fuere ad exstructionem pontium, ad fundationem jam dicti collegii, ad alia, quæ ei perpetua fuere, misericordiæ opera, ac demum ad totos tredecim alios ædificationis templi sancti Saturnini extendere ausi non sumus, cum nobis probabilissimum sit, imo tantum non certum videatur, Sanctum ultimo isti operi immortuum.*

vitam communem et regularem professus ;

24 *Tota controversiæ hujus difficultas reducitur ad ultima verba lectionis* 4 ; in eadem ecclesia Regi suo tandem, sub regulari habitu militavit. *Quæ verba Anonymus, pro insigni sua libertate, ita, apud nos num.* 8, *interpretari ausus est :* Quod ut facilius perficeret, in album Augustinianorum regularium S. Saturnini... inscribi voluit ; *cum interim in tot suis annotationibus, nec ex vita sua MS. collegii, quæ* D *ipsissima nostra est, nec ex vita altera MS. chartacea, vel unicum verbum proferat, quod Augustinianos, vel S. Augustini regulam eminus indigitet aut olfaciat. Verba prioris legendæ jam dedimus, en textum alterius, vulgo chartaceæ :* Tandem in ejusdem basilicæ monasterio, suscepto religionis habitu, Deo militavit, simul et exemplo sui, plerosque nobilium ad idem exercitium traxit. *Hæc postrema paulo clarius et nitidius explicantur, sub lectionis nostræ quintæ principium, in hunc modum :* Unde nimirum contigit, ut quidam, exempli sui gratia incitati, ad ejusdem propositi tranquillitatem confugerent, et fugitiva mundi respuentes, ad æternæ culmen hereditatis, viribus totis anhelarent. Sic denique factum est, ut spurcitia omnis de ecclesia canonica Fratrum Boni propositi, Deo tota mente servientium, ibidem stabiliretur.

AUCTORE J. B. S.

sed antequam regula S. Augustini ibi nota esset.

25 *Hic ego* regularem *et* religiosum habitum *intelligo ; audio* Fratres Boni propositi in canonica Deo tota mente servientes ; *quibus fortasse auctor, quem Canonicum vere regularem, seu S. Augustini regulam profitentem fuisse existimo ; quibus, inquam, plura fortasse voluit dicere, quam fuerit ausus exprimere. At frustra me torqueo, ut inde eruam veri* E *nominis religiosos, seu canonicos regulam S. Augustini professos, quos hodie vix eruditus quisquam ante seculum* XII *possit agnoscere, ut plane ineptiisse dicendus sit Anonymus, dum numero nostro* 3 *rotunde asseruit,* S. Raymundum *humanioribus litteris* in Augustinianorum regularium D. Saturnini gymnasio *imbutum. Nimis quam pervulgatum est, religiosorum proprie dictorum nomen falso tribui congregationibus, per id tempus satis frequentibus, seu eas canonicorum dixeris, in monasteriis ecclesiæ conjunctis, vitam communem, sub abbate vel præposito observantium ; seu laicorum, sub regulari aliquo habitu, idem perfectioris vitæ genus sectantium ; seu quocumque demum nomine pia ista sodalitia appellaveris : nam ut mentem meam diserte aperiam, certum existimo, tempore* S. Raymundi *canonicos, qualitercumque regulares, S. Saturnini verosimilius regulam S. Augustini, proprie dictam, penitus ignorasse. Ut in re nota versamur, in qua pridem accurate distincti sunt propriores illi canonici regulares, ad normam fere concilii Aquisgranensis viventes, ab aliis, tribus omnino seculis, posterioribus, ita superfluum judico, odiosam quæstionem, jam toties agitatam, pluribus discutere.*

Admissis duabus canonic. Regularum classibus,

26 *Ultro et lubens admitto, quæ mecum ea de re* F *litteris suis* XXVI *Augusti et* XVII *Octobris proxime datis, disputavit laudatus supra R. P. Præpositus ad S. Genovefæ canonicus, cujus verba ex postremis latina facere non gravabor. Ita me alloquitur :* Concludis *inquit,* lecto Catello, S. Raymundum nostrum non esse, auctorque es mihi, eumdem scriptorem consulam, idem loco assignato perspecturus. Facta admitto et principia quibus inniteris, at conclusionem inde tantillum diversam elicio. Paradoxon videbitur. Sine, obsecro, rem explicem. Æquivocationis ratio, quantum licet colligere, inde oritur, quod Canonici regulares hodierni S. Augustini regula et instituto gloriantes, diversi censeantur ab iis, qui ipsos præcesserunt, sub simplici appellatione Canonicorum regularium, seu Canonicorum vitam communem in monasterio ducentium, qua in suppositione versari videtur tua difficultas. At enim pace tua dictum sit ; non est ea hypothesis nobis norma, ad quam expendendum sit, utrum Sanctus aliquis nostris recte annumeretur. Id nobis sat est, rationabiliter dubitari non posse, quin Sanctus iste, de quo quæritur, Canonicus fuerit, vitæ communis et regularis observator ; quamvis nolim inferas, ea præcise causa vere enuntiari, talem fuisse Canonicum regu -

AUCTORE J. B. S.

regularem Ordinis S. Augustini. Cavebo equidem, ne titulus iste Sanctis nostris omnibus promiscue tribuatur, sed iis dumtaxat, qui tali nomine insigniti fuerunt dum viverent, quique seculo XI posteriores sint: aliis, qui ea tempora præcessere, solum competit appellatio Canonicorum regularium, aut potius canonicorum, vitam communem ducentium. *Ita Præpositus.*

facile oriuntur controversiæ.

27 *Subscribo, inquam, viri eruditi et cordati sanissimæ sententiæ; neque vero hodiernis Canonicis regularibus obluctabor, tametsi antiqua omnia Canonicorum in commune viventium capitula Ordini suo vindicent, atque ea inter ipsum S. Saturnini; de quo B. Gregorius VII, circa annum* 1081, *scribens ad legatum suum Cardinalem Richardum, S. Victoris Massiliæ abbatem, lib.* 9 *ep.* 29, *sic memorat :* Canonia S. Saturnini, sita juxta Tolosam urbem, quamquam noviter, decenter tamen canonicam vitam instituit, atque ex tunc regulariter vixisse dignoscitur. *An juxta regulam S. Augustini? Id nemo ausit adstruere de* S. Raymundo, *cui adhuc liberum erat de bonis suis testamento disponere, ut patet ex paragrapho præcedenti, et ex Legenda ipsa, suo loco danda. Fatebor equidem*, S. Raymundum *magnopere conferre potuisse, ad regularem disciplinam in istud monasterium inducendam, at regulam S. Augustini vere professum, ex deducta superius chronologia, haudquaquam admitti posse, evidentissimum arbitror. Id unum tribuam Catelli auctoritati, quod scribit, citato supra libro de Occitania, pag.* 264, *sub Guilielmo Comite Tolosano, qui monachos inducere tentaverat, non anno* 1183, *quem ibi perperam signat, sed* 1083, *ut melius alibi, restitutos ecclesiæ S. Saturnini canonicos,* qui, *deinde,* facti sunt canonici regulares Ordinis S. Augustini, *nempe annis aliquot postquam ad meritorum suorum coronam evolasset* S. Raymundus, *qui nullo ordine sacro, quod saltem liqueat, initiatus, in statu laicali eleemosynarii munus, ut servus fidelis et prudens, ibidem verosimillime administraverat.*

§ IV. De antiquis S. Raymundi Actis, deque recentioribus Vitis et miraculis.

S. Anselmo non recte adscribitur legenda MS.,

J*am non semel appellanda fuit vetus Sancti nostri Legenda, seu lectiones novem manuscriptæ, quas a Possino ad Bollandum missas diximus anno* 1643. *Titulum præferunt,* Incipit vita beatissimi Raymundi Confessoris, *forte olim, aut apud Raymundiani collegii alumnos, aut apud Canonicos S. Saturnini in officio ecclesiastico usitatæ. Pagellas quinque implent, charactere nec satis nitido, nec satis accurato scriptæ : quod quidem condonari posset, nisi constructiones recurrerent, sæpe obscuræ, nonnumquam hiantes, aliquando etiam solœcismis fœdatæ, ut, licet minime barbaræ dici possint, longe tamen absint a stylo S. Anselmi, cui eas adscribere non dubitat Saussayus, loco Martyrologii sui superius citato; ubi præmisso longo elogio, cujus partem descripsimus, hæc sub finem pronuntiat :* Quæ omnia aliaque multa vera miraque ejus præconia S. Anselmus, dum esset Beccensis monachus, profectus Tolosam, ex authentica rerum recens gestarum relatione perdidicit, luculentaque discussione, qua et aliorum tractatus hujus Beatorum tutelarium vitas exaravit, complexus est. *Quid hic velit Saussayus, equidem prorsus non capio; qui S. Anselmi opera accuratius recensuerunt, unicum illi, qui ad Sanctorum vitas accedat, tractatum attribuunt,* De passione SS. Guigneri sive Fingaris, Pialæ et sociorum, *qui, utut Anselmi alicujus nomen præferat, a Majoribus nostris* XXIII *Martii, istius nominis sancto Cantuariensi Episcopo plane adjudicatur. De aliis autem Sanctis Tolosatibus scripsisse S. Anselmum, nemo est qui prodiderit hactenus.*

quæ potius ab aliquo canonico regulari,

29 *Tametsi vero gratis daretur, de Sanctis istis, quin et de* S. Raymundo *nostro, aliquid olim scripsisse S. Anselmum, id sane non vidit Saussayus, cujus inflata oratio ex lectionibus nostris tota ferme ad apicem desumpta est, in quibus facile observare potuit, earum scriptorem seu collectorem, non adeo propinquum fuisse* S. Raymundo, *dum in exordio ita loquitur :* Unde iis, quæ prosequimur, nemo fidem accommodare dubitet, tum quia veritatem fidelium relatione comperimus, tum quia, omni ambiguitate postposita, plura operando cognovimus, ex quibus, si forte aliquid injuria exigente, abolevit oblivio, adhuc Deo præstante, similia vel majora ibidem fiunt usu frequentissimo. *Audis hiulcam periodum, in qua pro,* veritatem, *legebatur* veritas; *ut in annotatis iterum observabitur. De cetero, vel ex eo solo textu, probe intelligis, legendarium istum, multis post Sancti obitum lustris, non seriem historicam, multo minus chronologicam vitæ et rerum a* S. Raymundo *gestarum, præsenti memoria texere, sed apologiam meditari adversus eos, qui de Beati nostri sanctitate dubitabant, et signis ejus ac miraculis detrahere non verebantur. Nihil porro hic legis, nihil in tota legenda invenies, quod S. Anselmum magnopere redoleat.*

scripta fuerit circa seculum XIII.

30 *En proximum aliud elegantiæ specimen* : Raymundus itaque, non tam parentum generositate, quam virtutum nobilitate laudandus, Tolosæ minimis, quibus aliquando humana solet plicari fragilitas. Hic enim in annis puerilibus *etc. Dicere voluit, opinor, Sanctum Tolosæ natum, iis occupatum non fuisse, quibus obnoxia solet esse humana fragilitas. Mitto plura in genus alia, amanuensium fortasse vitio luxata, quæ in editione nostra utcumque supplere conabimur ; utrum vero in tota illa rerum non satis ordinata compagine quidquam occurrat S. Anselmo dignum, tuum erit judicium. Malim ego existimare, ut supra insinuavi, fœtum esse alicujus Canonici regularis ad S. Saturnini, qui hominum, non satis pie de* S. Raymundo *sentientium, obtrectationes non ferens, uno fortasse, imo binis post Sancti mortem seculis,* ex fidelium relatione *seu populari traditione, ea gesta et miracula collegerit ; vindiciis illis suis obturaturus ora malevolorum loquentium iniqua. Si satis apposite res et tempora combino, non verebor suspicari, Albigensium tempora respicere, aut certe homines, ab istorum impietate non multum alienos, qui de Sanctis eorumque miraculis et cultu perverse senserint.*

Alias legendas excusas submisit R. P. Præpositus,

31 *Cum præter lectiones istas, satis jejunas, vix quidquam apud Catellum aut alibi reperirem, quo* S. Raymundi *vita paulo distinctius et accuratius illustrari posset, Tolosam, ut dixi, non semel recurrendum fuit ad obtinendas suppetias. Interim opportune succurrit laudatus supra R. P. Præpositus, ad S. Genovefæ Parisiis Canonicus, submissis vitis illis, ex quibus* S. Raymundi *ætatem, quousque potuit, eruere conatus sum, quasque compositas et excusas ostendi, occasione celeberrimi miraculi quo Tolosates suos ab immani pestilentia liberaverat Sanctus anno* 1652 *et* 1653. *Id Anonymus latinus aperte profitetur, dum se ex voto scribere asserit in opusculi sui titulo ad hunc modum :* Vita divi Raimundi, nunc primum a B. M. ex voto concinnata, ad fidem Actorum, quæ in Tabulariis D. Saturnini et collegii D. Raimundi asservantur. *Crederes virum hunc, quisquis fuit, nova et mira quædam instrumenta reperisse, quibus opus ingens et magni moliminis aggressus sit. Interea autem, dum totum evolveris, plus quidem verborum et sententiarum, at rei vix quidquam, solidi certe nihil reperies, quod in prædictis nostris lectionibus non contineatur, iis solum exceptis, quæ ad illustre beneficium Tolosatibus concessum, et recenti tum adhuc memoria celebre

A *celebre pertinent. Id ut clare perspicias, vitam illam totam sincere et integre Legendæ nostræ subjiciemus.*

alteram latinam ab Anonymo B. M. ex voto scriptam,

32 *In fronte opusculi error irrepsit, dum pro anno* MDCLVI, *typographus posuit* MDCLXVI, *quod satis patet ex brevi epistola dedicatoria ad Illustrissimum Dominum Petrum de Marca, tum sedis Tolosanæ Archiepiscopum, ubi auctor diem et annum vere exprimit,* pridie Kalend. Julii MDCLVI. *Eam dedicatoriam prætereundam censuimus, cujus unum dumtaxat alterumve specimen hic adducere satis erit. Ita Præsulem compellat :* Quemadmodum nos hic in nostris miseriis, Sanctorum juvat ambire patrocinium, ita etiam Sanctos, pace illorum dixerim, non absimili multum modo, meliori licet conditione, suæ præsidium dignitatis, quam adhuc in terris obtinent, apud mortales quærere non dedecet. *Tum paulo infra :* Gestiunt quasi præ gaudio divi ipsa Raimundi ossa, marmoreo adhuc inclusa tumulo, venire in manus tuas, sperantque per Te imposterum majorem suam fore religionem. *Cetera huc non faciunt. At præfationem intactam dabimus, quod ea lucubratiunculæ occasionem et alia notatu digna contineat. Porro capita decem, in quæ ipse legendam suam divisit, nos in totidem numeros distribuimus, marginalibus additionibus, more nostro* B *explicatos. Subtexuit auctor varias annotationes, quarum illas decerpemus potissimum ; quæ ad rerum illustrationem nonnulli usui esse possint. Prima continet testimonia de* S. Raymundi *(mavult ipse* Raimundi *scribere) sanctitate, quæ negligenda non putavi. Sic habet a pag.* 38.

in qua Sancti titulus vindicatur ;

33 Divi aut Sancti appellatione (utraque enim iis convenit, qui in Beatorum album relati sunt ; quidquid dixerit Joannes Filisacus, de idololatria politica cap. 1) Raimundum decoratum fuisse, patet ex vetustissimo codice manuscripto sancti Saturnini, quem missale vocant ; in cujus Kalendario III die Julii fit mentio sancti Raimundi confessoris. Ex Chartulario MS. sancti Saturnini, in quo sunt a pag. 153 ad pag. 163, donationes XXIX, factæ hospitali sive collegio sancti Raimundi, ab anno MCXXII ad annum MCLXIV. Ex statutis antiquis Capituli sancti Saturnini, in quibus a fol. 8 ad fol. 86, Raimundus decies memoratur Sanctus. Ex MS. codice collegii S. Raimundi, in quo habetur ejus vita et orationes, singulis annis, die Julii III in ejus cultum peculiarem dicendæ. Ex vita altera denique MS. D. Raimundi. His aut certe simillimis argumentis freti, C Catellus noster in Hist. Comitum Tolos. pag. 177 et in Actis Occitaniæ lib. 2 ; Saussayus quoque in Martyrologio Gallicano, tomo 2 in Supplemento pag. 1140 Sanctorum Catalogo Raimundum adscripsere. Ceterum unde habuerit Saussayus, S. Anselmum, tunc Beckensem monachum, vitæ divi Raimundi posteritati mandandæ causa, Tolosam venisse, etsi non dubitem quin id sibi perspectissimum fuerit, scire pervelim.

sed novi nihil suggeritur.

34 *Scrupulosa sane in Saussayum religio, quasi is operi suo nihil inserverit, quod sibi non esset perspectissimum : alia prorsus hodie est de Saussayo opere sententia ; quid ego de magnifica illa assertione censeam, satis explicui. Quæ autem jam rursus ostentavit Anonymus noster monumenta, chartas esse non magni momenti, inde colligendum dixi, quod toto suo opere vix quidquam supra lectiones MSS. attulerit. Sic in aliis suis annotatis per totas viginti paginas, continuo magna verba insonat,* vita MS. collegii S. Raymundi ; altera vita MS. chartacea, vetustissima Acta, *et hujusmodi alia, quæ ad id demum reducuntur, ut aliis quandoque verbis idem prorsus enuntient : nimirum ab imperitis librariis sæpius descriptæ fuerint, et nonnihil hinc inde, ut ea tulerunt secula, ab aliquibus immutatæ præfatæ lectiones, et variis locis asservatæ, varias appellationes fuerint promeritæ. Id vero cursim observo, miracula, quæ tribus nostris postremis lectionibus enarrantur, sejuncta ab ipso et sub finem notarum a pag.* 58 *adjecta; ubi ait,* titulum indicare, collecta fuisse a Venerabili Beda presbytero, *quod Chronologiam non pati recte advertit,* cum Beda D. Raimundum CCC annis præcesserit. *Opinor, id collegisse scriptorem, ex eo, quod indicetur homilia Ven. Bedæ, qua prærerita, series miraculorum subjungitur. Si alia reperit, certum tamen est, non minus inepte Bedæ nomen hic, quam alibi S. Anselmi irrepsisse. Quæ postremis pagellis assuta sunt, de significato* regularis *et* canonici, *parerga dixeris rei nostræ plane extranea.* D

AUCTORE J. B. S.

Multo verbosior est panegyris gallica.

35 *Vitam alteram* S. Raymundi *gallice sub idem tempus, nempe anno* 1656, *editam diximus a R. P. Joanne Baptista Jalras, e sacra S. Francisci familia, quam recte appellaveris orationem panegyricam et moralem, per dies aliquot pro concione dicendam, utpote ad paginas* 123 *extensam, ex qua quod ad vitæ Sancti historiam attinet, præter ea quæ in lectionibus habentur, nihil extuderis, nisi pia cogitata, non quidem omnino inverisimilia, sed quæ satis certum est, ipsum in antiquis monumentis nusquam reperisse. Quæ sub finem adjecit recentiora miracula, ea nos, post binas vitas nostras ad calcem subnectemus. Ut de reliquo opere isto, ex aliquo specimine judicium feras ; mactat se concionator per totas novem paginas, ut, licet divitem fuisse fateatur* S. Raymundum ; *omnem tamen nobilitatis et titulorum umbram ab eo procul amoliatur, in quo nulla mihi cum ipso controversia, non magis quam in reliquis suis episodiis ; quæ ipsi ultro et largiter concedo ; certus nihil admittere, nisi quod in antiquioribus legendis stabilitum invenero. Cum vero, ut jam supra dixi, omnia demum revocanda sint ad sæpe nominatas novem lectiones, eas hic apographo nostro, utcumque restituto, subjiciam, ubi notitias, Tolosa acceptas, tantillum expendero.* E

§ V. Notitiæ Tolosa acceptæ.

Scriptum Canonici Maynardi Tolosa acceptum,

Jam dixi, misisse me pridem Tolosam dubia non pauca, circa varia ad cultum præsertim, reliquias, officium ecclesiasticum, Acta, ætatem et professionem S. Raymundi *nostri spectantia, ad quæ necessarias explicationes enixissime postulaveram. Primum meum commentariolum periisse, rescriptum est : ad secundum ea demum secuta solutio, quæ neglectis totius vitæ et Actorum circumstantiis, ea unice confirmat, quæ ex legenda nostra, Latino Anonymo et P. Joanne Baptista Jalras superius stabiliveram. Placuit nihilominus Reverendi adm. D. Josephi Maynardi, ad sancti Saturnini Canonici conatus, aliqua saltem explicantis, quæ ab aliis prætérita sunt, nempe post vitarum ab ipsis scriptarum editionem peracta. Visum proinde est totam ejus tractatiunculam hic integre reddere, additis nonnullis observationibus, quæ ad rem enodandam aliquousque conferant, sub finem potissimum, ubi Maynardus opiniones de ætate Sancti non male refellit, sic tamen ut suam non satis recte probet, intricatissimum negotium indecisum relinquens. Hinc conjeci, et conjiciet mecum cordatus quisque ampliorem Tolosa explanationem frustra exspectari, quidquid antiquas tabulas, ex archivorum suorum latebris se extracturum minitetur laudatus Maynardus. En totum responsum, cui hunc titulum præmittit :* S. Raymundus Tolosas, ecclesiæ S. Saturnini Tolosæ canonicus. F

Sanctum Tolosatibus asserit.

37 Primum constat ex antiqua et continua traditione, antiquis indubitatisque monumentis firmata, quemdam Raymundum, patronum collegii, a suo nomine in urbe Tolosana nuncupati, haberi Sanctum a Tolosatibus, a sexcentis ferme annis. Etenim non solum in actis antiquis, quæ asservantur in archivis ecclesiæ S. Saturnini Tolosanæ, fit frequens mentio cujusdam hospitalis S. Raymundi, juxta monasterium ejusdem ecclesiæ, ut videre est in bulla Alexandri

AUCTORE J. B. S.

A xandri III anni MCLXIX, ad canonicos regulares, in prædicto monasterio degentes, necnon in quodam instrumento recensionis bonorum ejusdem monasterii, factæ an. MCCXLVI, in quo hæc leguntur: In hospitali sancti Raymundi sunt triginta sex linteamina: in ecclesia S. Raymundi sunt quinque indumenta sacerdotis completa: ex quo intelligitur, jam tum quemdam Raymundum apud Tolosates religiosam habuisse venerationem; verum etiam patet ex statutis collegii supradicti anno MCCCCXXX conscriptis, tunc, sicut jam, agi diem festum B. Raymundi, quem patronum collegii appellant. Notare est, nuncupationem hospitalis S. Raymundi, antea semper et solum adhibitam, sensim abiisse in nuncupationem collegii S. Raymundi, mea quidem sententia, ex quo domus quædam addicta fuit juxta prædictum hospitale, pauperibus scholaribus, qui antea in hospitali versabantur. Porro ipsimet lapides, in quibus nomen S. Raymundi characteribus Gothicis scriptum elucet, illum ab antiquis temporibus Sanctum fuisse habitum, aperte testantur. Ex his ergo ad minus evincitur, juremerito Tolosates venerari, cultu religioso et publico, illum Raymundum, quem sui majores a sexcentis fere annis Sanctum habuere eodemque cultu prosecuti [sunt.] B

ad quem nempe pestilentia pressi recurrerunt,

38 Quod autem iste sanctus Raymundus, in actis supradictis laudatus, pertineat ad Tolosates, quodque ejus reliquiæ penes illos sint; pro hac re tam constans tamque manifesta militat traditio, tam diuturna pacifica possessio, ut quin hæc ita se habeant, vix ullus sit ambigendi locus. Nam præterquam quod tumulus quidam lapideus, in quo primum, ut asseritur, corpus B. Raymundi fuit conditum, in sacra ædicula a plurimis seculis religiose sepositus, ab ævo in ævum digito, ut ita dicam, monstrabatur, magnamque habebat venerationem adeo persuasum, fuit Tolosatibus, tamque animo insitum, in eo asservari B. Raymundi reliquias, ut anno MDCLII, pestilentia Tolosam quotidie magis magisque depopulante, Tolosani proceres, auctore Joanne Berserio, supremi senatus principe, viro summæ quidem religionis, sed summæ insuper eruditionis, nullatenus dubitarint, ut sibi suisque popularibus magnum apud Deum patrocinium accerserent in tanta calamitate, quin se voto astringerent, de elevandis B. Raymundi reliquiis et in nobiliori loco reponendis: cui voto plauserunt universi, non solum ex laicis verum etiam ex ecclesiasticis, tum secularibus, tum regularibus, imo primoribus et prælatis; imprimis Illustrissimus Dominus de Montchal, Archiepiscopus Tolosanus, Ecclesiæ canonum peritissimus; quod profecto cavisset, ni constans et perspecta illi fuisset sacrarum reliquiarum veritas. C

et exauditi votum persolverunt;

39 Quam vero quamve Deo grata fuisset ista religio, faustus probavit eventus; nam absque mora, et sane non absque miraculo, quievit morbus brevique cessavit. Cujus voti tam salutiferi solvendi causa, tribus circiter annis interjectis, Octoviri Capitolini ceterique præcipui urbis optimates accesserunt ad prædictum Archiepiscopum Tolosanum, et ad abbatem S. Saturnini, rogantes suppliciter, ut sacrum S. Raymundi sepulcrum aperiretur; quorum precibus gratanter auditis, solenni ritu apertum fuit sepulcrum quintodecimo Kalendas Octobris anno MDCLVI, universo clero ecclesiæ sancti Saturnini eam ob causam convocato. qui cruce præeunte, ad capellam S. Raymundi solenniter processit, comitantibus tum supremi senatus, tum aliis ex civitate primoribus, magnaque populi frequentia. Hinc extractæ sacræ reliquiæ, coram omnibus adstantibus, præsertim primoribus ex utroque ordine, in basilicam S. Saturnini, religiosa cum pompa fuerunt absportatæ ibique repositæ donec omnia ad solennitatem elevationis parata essent. Tandem pridie Idus Novembris anni supradicti, cum omni pompa, magnoque cum apparatu celebrata est sacrarum reliquiarum elevationis solennitas, per octo continuos dies, in præfata basilica. Hujusce rei gratia, magnum erectum fuit tabulatum, ad quod ex utraque parte erat ascensus, ibique super mensam pretiose ornatam, sacræ fuerunt repositæ reliquiæ, accensis undequaque cereis, tum ut venerationi omnium paterent, tum ut pio confluentium studio fieret satis. D

elevatis reliquiis et in thecam argenteam repositis,

40 Etenim totius diœceseos parochiæ, non cæca religione ductæ, sed ipsa jussione superiorum, die sibi constituta, religiose processerunt per turmas et vices, ad basilicam S. Saturnini, ut sacras reliquias B. Raymundi venerantes, Deo referrent gratias, pro beneficio salubritatis impetratæ ejus intercessione. Prima die ejus celebritatis Illust. Episcopus Lombariensis rem sacram solenni ritu peregit, atque intra solennia e suggestu eloquentissimam de S. Raymundo habuit orationem, qua peracta, vestibus pontificalibus indutus, tabulatum supradictum conscendit, universo clero comitante, et sacris ministris adstantibus. Tum primum sacras reliquias veneratus, universæ frequentiæ exhibuit venerandas, E dein sigillatim eas in thecis argenteis, mira arte elaboratis, et civium Tolosanorum voto affixis, composuit. Octava die, pro claudenda hac tanta festivitate, indicta fuit processio generalis, cui adfuerunt senatores supremæ curiæ, rubris induti vestibus, pro majori reverentia ac rei gravitate, in qua processione quadraginta quinque capsæ vel thecæ sacrarum reliquiarum, quæ a plurimis retro seculis asservantur in basilica S. Saturnini, fuerunt triumphaliter delata, imprimis thecæ B. Raymundi, quæ per vices a canonicis deferebantur, sub umbella pretiosissima, ab Octoviris Capitolinis delata, totius urbis lætitia et applausu, vocibus et tubis vicissim personantibus. Hancque solennitatem et pompam Illustr. Convenarum Episcopus oratione panegyrica peregregie absolvit, atque abhinc quotannis, eadem recurrente die, hujusce elevationis memoria celebratur. Hæc omnia habentur ex actis authenticis, quæ hac de re fuere conscripta, quæque in tabulario ecclesiæ S. Saturnini asservantur.

insigni triumpho et solennitate an. 1656.

41 Quæ cum ita sint, numquid ex his manifeste evincitur, et quemdam Raymundum, alterum ab aliis Sanctis ejusdem nominis qui tardius vixere, jure haberi Sanctum a Tolosatibus, imo illum ejusque reliquias ad ipsos pertinere? Quorsum, quæso, Tolosates, adeo gravi calamitate perculsi, in tanta F sacrarum reliquiarum copia, quibus certo gaudent, ad dubias confugissent? Quis non videat, minime illis fuisse dubium, quin istæ, de quibus sermo, essent sacræ; nec alterius, quam istius B. Raymundi, quem ut sanctum suumque concivem, jam dudum colebant; et quid mirum, si de suo Sancto concive, non nisi fausta, uti evenit, sibi spondebant? Nec te moveat, si forsan hac de re nullæ antiquæ exstent tabulæ; tumulus enim ille lapideus, de quo supra dixi, divo Raymundo Tolosati semper adscriptus et religiose sepositus in sacello, sub ejus invocatione dicato, a quingentis amplius annis, rem per seipsum manifeste testabatur, ut nullus oblivioni vel subreptioni superesset locus. Verum, ut jure suspicari lubet, non omnino reipsa desunt tabulæ, ex quibus erui possit, prædictum B. Raymundum fuisse Tolosatem, seu Canonicum ecclesiæ S. Saturnini Tolosanæ, quas, Deo juvante, ex archivorum nostrorum latebris aliquando extrahemus; hæc tamen, quæ jam attuli, satis superque sufficiunt, pro asserendo Tolosatibus sancto suo Raymundo.

42 *Manea*

A *Dolemus quod plura transmissa non sint.* 42 *Maneat sane* assertus Tolosatibus suus sanctus Raymundus, *uti hactenus satis operose asserere conati sumus, eaque hinc inde non oscitanter discutere, quæ sanctitatem aliquousque illustrarent. Id desiderari patitur Canonicus Maynardus, quod exigebam potissimum;* tabulas *nempe illas*, quas, Deo juvante, ex archivorum *suorum* latebris aliquando extrahet. *Cur id modo non præstitit? Cur archiva non excussit, ut id genus tabulas ad nos transmitteret, cum eas maxime quærerent postulata mea, Tolosam non semel destinata? Non potuit sane opportunior ei nasci occasio, non potuit ratio urgentior afferri, monumenta sua omnia diligentissime et accuratissime colligendi, quam quod per litteras meas intellexerit, instrumenta quæcumque, ad* S. Raymundum suum *spectantia avide exspectari, ad ea inserenda operi nostro de Actis Sanctorum, quæ si serius prodeant, locum ibi suum habitura non sint. At enim, plura istic pollicetur Maynardus, quam facturus unquam sit; archivorum suorum latebras ad lucernam exploret et rimetur, non alias verosimiliter tabulas nobis inde educet, præter eas quas pridem evolverunt Catellus, Possinus, Latinus Anonymus et Jalrasius, hoc est puram putam Legendam nostram, Saussayi elogio non pessime contractam.* B *Rem gratissimam nobis præstitisset Maynardus, si quemadmodum pro cultu, patria et elevatione reliquiarum præclare desudavit, sic ad cetera dubia studiose dissolvenda operam contulisset. Ex illis unum paucis attingit, de quo rite et exacte solvendo parum videtur solicitus. Ita pergit :*

De Sancti ætate disputat Maynardus, 43 Qua vero ætate vixerit S. Raymundus Tolosas, neque Catelus, neque Chatelinus *(ita ipse scribit)* pace illorum dixerim, satis assecuti sunt. Non sane Catelus, cum dixit Canonicos regulares, non fuisse introductos in ecclesiam S. Saturnini ante annum MCLXXXIII. Siquidem constat, tum ex bulla confirmationis status regularis, in ecclesia S. Saturnini constituti, a Gregorio VII edita, tum ex lib. 9 ejusdem Gregorii epist. 29, tum ex aliis Actis permultis, quæ præ manibus habemus, insignem Canoniam S. Saturnini, sitam juxta Tolosam, Canonicam vitam instituisse anno circiter MLXXIX. Non longe minus aberrare videtur Chatelinus, cum obitum S. Raymundi in annum MCLIX assignat; quippe qui nuncupatur Sanctus in bulla Alexandri III anno MCLXIX, decem circiter annis ab ejus obitu, in hypothesi Chatelini, quod tam brevi in- C tervallo minime congruit. Præterea basilica S. Saturnini, in cujus restaurationem, B. Raymundum opes suas contulisse fert traditio, restaurata fuit ante annum MXCVII. Hinc sat perspicue colligitur, nostrum B. Raymundum floruisse labente seculo undecimo, tum cum maxime vigeret recens instaurata in ecclesia S. Saturnini regularis observantia.

sed paulo clariora desiderantur. 44 *Seculum undecimum et nos pridem deprehendimus; distinctiorem ætatis Sancti epocham quærebamus, quam non puto* ex *archivorum latebris facile eruendam. Catelli lapsum in anno 1183, non male advertit Maynardus, at corrigere eum potuit ex Catello ipso, de Comitibus lib. 2 pag. 176, ubi etiam loquens de monachis, a Guilielmo Comite in ecclesiam S. Saturnini intrusis, recte notat annum 1083, quem Guilielmi tempora certissime postulant, quod paucis attigimus num. 27. Maynardo facile etiam assentimur, in eo quod ex Gregorio VII asserit,* insignem Canoniam S. Saturnini, sitam juxta Tolosam, vitam canonicam instituisse *tempore B. Gregorii VII, quamvis id non tam evidenter definiant multiplicata illa instrumenta, ad solam Gregorii epistolam revocanda. At si Maynardus, per* canonicam vitam *intelligit regulæ S. Augustini observantiam, eo tempore introductam, non videmus, ex B. Gregorii verbis id ullatenus elici posse, putamusque cum Catello, id primum factum fuisse annis aliquot post 1083. Castellanum cum aliis* S. Raymundi *obitum male ad annum* D AUCTORE I. B. S. *1159 retulisse, supra abunde probatum censemus. Porro S. Saturnini ecclesia certo restaurata fuit ante an. 1097, imo multo citius, utpote quæ consecrata fuerit anno 1096, ut expresse et bene notavit Catellus, et habes num. 14, ubi apposita indictio* IV *rem omnino conficit. En modo scriptiunculæ conclusionem.* Hæc omnia ego Josephus Maynard, Canonicus S. Saturnini Tolosanensis, post inquisitam diligenter veritatem, scripsi. Tolosæ die IV Januarii MDCCXIX. *Jam ipsas S. Raymundi vitas et miracula subnectamus.*

VITA

In lectiones novem distributa, ex MS. Tolosano.

Omnium quidem gesta Sanctorum, quos vel immensa terrarum spatia, vel longæva nobis obscuros reddidit antiquitas, Christianæ devotionis merito recolenda suscepit religio; sed eorum potissimum exemplis, quorum nostra corroboratur infirmitas, et quorum inimici *a* reliquiis, meritis etiam protegimur : in rebus etenim humanis authoritas solet exhiberi facilius iis, quæ oculis conspeximus, quam iis, quæ vel legendo, vel audiendo tantum didicimus; unde iis, quæ persequimur, nemo fidem accommodare dubitet, tum quia veritatem *b* fidelium relatione comperimus, tum quia omni ambiguitate postposita, plura operando cognovimus, ex quibus si forte aliquid, incuria exigente, abolevit oblivio, adhuc, Deo præstante, similia vel majora ibidem fiunt usu frequentissimo. Nunc igitur ad rei seriem deflectentes, articulum, quis, vel unde fuerit ipse, de quo loqui proposuimus, explicare incipiamus. Raymundus itaque, non tam parentum generositate, quam virtutum nobilitate laudandus, Tholosæ [natus, liber fuit] minimis, quibus aliquando humana solet plicari fragilitas. Hic enim in annis puerilibus, litterarum studiis eleganter eruditus, non ut ea solet ætas inhærere [ineptiæ,] vel lasciviæ puerilis blandimenta sectatus, postquam ad juvenile robur pervenit, misericordia beati Saturnini, cui a parentibus delegatus fuerat, cantoris officio fungebatur : verum ipse lubricum timens ætatis, legem aliam in membris suis considerando, repugnantem legi mentis suæ, bonum fore credidit, ne ad deteriora prorumperet, uxorem sibi legitimo copularet conjugio. Unde factum est, ut infirmitatis annos pertimescens, conjugem legitime duceret, et quoad ipsa vixerit, conjugalis thori matrimonio irreprehensibiliter deserviret. Tu autem Domine, *etc.*

Lect. I. *Natus Tolosæ cantor primum, deinde conjugatus,* a E b F

2 Non multis quidem annis intervenientibus, ea mortem obeunte, continentiæ virtutem amplectens, concupiscentiæ carnalis luxum calcare proposuit, quod deliberavit, et fecit. Nam deinceps nulli unquam mulierum adhæsit, sic denique carnis suæ voluptate *c* devicta, quanto liberius, tanto frequentius et ferventius, sanctitatis [propositum] arripiens, unum quod est majus inter cetera, mandatum charitatis sibi assumere studuit : quod ultra, quam videatur esse credibile, nisi iis, qui viderunt, ad finem usque devotus explevit. Quis ejus immensitatem charitatis ad plenum laudare sufficiat, cujus tam vastæ solitudinis iter arripiens, scriptorum ingenium non contimescat? Ex ejus igitur charitatis præconio, me de multis pauca perstringere, temeritati nullus adscribat; et devotionis meæ scripta, licet alicujus nota reprehensionis signanda esse videantur, ferino *d* more dilaniet : malo enim tantæ

Lect. II. *mortua uxore, totum se dat operibus misericordiæ.* c d

EX MSS.

A tantæ rei negotio imbecillitatis meæ vires succumbere, quam ea, quæ multis credo profutura, inopia scriptorum, seu negligentia, illibata remanere. Raymundus utique sanctus totus, inæstimabili charitatis ardore succensus, quidquid de prædiorum reditibus, quæ sibi juste acquisiverat, assequebatur, in opere pietatis, desiderans, per manus pauperum in cœlestes thesauros transmittere procuravit. Per singulos siquidem annos, hiemali appropinquante tempore, de rei suæ reditu emebat indumenta, quæ poterat, et singula singulis distribuens, opera misericordiæ, ne favoralis aura dissolveret, humanis subtrahens obtutibus, horis competentibus, latenter exercere satagebat.

Lect. III. *Xenodochium pauperibus clericis fundat.*

3 Singulis quoque annis, in introitu Quadragesimalis observantiæ, et in festis solennioribus, centum et eo amplius pauperibus cibaria præparans, affluenter ministrabat, nec ideo tamen, quasi iis contentus, a quotidiana eleemosynarum administratione animum revocabat. Quis enim misericordia indigens, opem, quam conferre posset, ab eo expetiit, et frustratus abiit? Quis ab eo auxilium expetens, sanctisque acquiescens monitis, inconsultus rediit? B Ipse vero, quibus alicujus rei necessitate compulsus *e*, officinas pauperum perlustrans frequentissime circuibat, sed eorum maxime, quos olim locupletes [noverat] vel quos corporis ægritudo, vel alicujus infortunii necessitudo, familiaris rei usu privaverat; quibus furtiva manu larga impendens beneficia, nullum nisi Deum, quem nullum potest latere secretum, operis sui testem admittebat: metuens ne structuram domus suæ, cujus supra firmam petram fundamenta jaciebat, popularis auræ flatus everteret. Judæis etiam, quos necdum pia mater Ecclesia, per sacræ fidei lavacrum, Christo pepererat, charitatis manum porrigere non negligebat, sed afflictis valde compatiens, divinum in eis conditoris figmentum, acerrimo paupertatis cruciatu torqueri condolebat. Super iis autem, vir valde venerandus, tecto plusquam victu pauperes indigere conspiciens, Xenodochium eis ædificare studuit, quod inceptum, sed nondum ad finem usque completum, lectis, pannis, utensilibus pro posse muniens, de prædiorum suorum reditibus, quotidianos sumptus tredecim pauperibus alendis ibi ministrari statuit. Cujus itaque domus, quam vivus inceperat, defunctus etiam nunc insignia retinet; nam sicut vivus de rebus propriis pauperibus ibi ministrare consueverat, ita etiam de collationibus *f* multorum, usibus pauperum, defunctus, ministrare non cessat, unde nimi- C rum ejus, quam semper erga pauperes habuerat, larga potest comprobari benignitas: nam sicut in vita miserationis officium pollicitus exhibuit, ita etiam post mortis obsequia nunc largitatem impendere non desistit.

Lect. IV. *Pontes ad Hircium exstruit ac dein templum S. Saturnini.*

4 Post denique Xenodochii ædificium, non multo transmisso tempore, vir sanctus audiens, Hircium *g* flumen gurgitis sui alveum, qualibet imbrium infusione, longe lateque diffundere, et viatoribus impedimenta multa frequentius inferre, etiam navigando transmeantes, navi submersa, miserabiliter vita privasse; valde condoluit, et ut vitæ reservaret, quos diabolus suffocare conabatur, transitum fluvii periculosum judicans, de pecunia, quam propriis pauperum usibus collegerat, quid agendum esset, prudentiores quosque consuluit. Illi vero rei periculosæ necessitatem diligenter intuentes, et terræ fertilitatem, quæ tunc pauperibus necessaria ministrabat, pariter conferentes, ut in fabrica pontium pecuniam collectam expenderet, melius esse dixerunt: et sicut consuluerant, postmodum non multis intervenientibus annis completum esse conspexerunt. Duos namque pontes super Hircii fluminis alveum, de supradicta pecunia, ex lapideo opere composuit, et tamen interim ab iis, quibus usus fuerat, eleemosynarum largitionibus manum non retraxit. Cum igitur his atque aliis hujusmodi, vir prudens laudandus extitit; quid tandem dicam de egregio ecclesiæ sancti Saturnini opere, cui per multa annorum tempora *h* præfuit, et præter capitis membrum, quod jam completum fuerat, corpus a fundamentis incipiens, ante obitus sui diem, divina opitulante misericordia, parietes in circuitu ad fenestrarum completionem usque perduxit. Ipse quidem Dominus Raymundus, ut de eo vera fatear, operationis sanctæ studiis incessanter inerat, et die noctuque Domini sui præcepta meditando revolvens, divinæ charitatis ardore succensus æstuabat; verum ubique vir sanctus, ut charitatis perfectionem suppleret, quod deerat Evangelicum illud, quod Dominus ait; qui vult venire post me, abneget semetipsum, secum retractando frequenter, beatissimorum Patrum imitator effectus, in eadem Ecclesia Regi suo tandem sub regulari habitu militavit *i*.

Lect. V. *Tum perfectius vitæ institutum amplexus;*

5 Unde nimirum contigit, ut quidam, exempli sui gratia incitati, ad ejusdem propositi tranquilli- E tatem confugerent, et fugitiva mundi respuentes, ad æternæ culmen hereditatis, viribus totis anhelarent: sic denique factum est ut spurcitia omnis de Ecclesia prohiberetur, et canonica fratrum Boni propositi, Deo tota mente servientium, ibidem stabiliretur. Quis enim igitur unquam ad plenum exequi poterit præconia, quorum quidem præcipua Deo tantum manifesta fiunt, hominibus vero sunt abscondita. O virum omni laude dignum, omni repletum misericordia, ad ejus exequendum præconium eloquii nostri non suppetit facundia! Quis ejus virtutum dona scriptis valeat commendare, cum nostris maxime temporibus *k* mansuetudinis ac benignitatis titulo, neminem ei possimus æquiparare? His itaque, et hujusmodi virtutum cultibus adornato, Deus singulorum remunerator omnipotens, militi suo volens donativum erogare, diutina eum ægritudine laborare permisit, ut quidquid sordium in temulento corporis ergastulo spiritus contraxerat, velut in camino æstuantis incendii, laboriosa ægritudinis molestia excoquendo exureret. Interim vero, dum obitus sui diem, propinquasse cognosceret, se in inferioribus inferiorem esse reputans, ut cum fratribus sepeliretur, temerarium valde judicavit; sicque ut ubi sepulturæ suæ locum præviderat, sepeliri mereretur, modis omnibus F efflagitavit. Præviderat enim sepulturæ locum juxta domum collegialem, quam clericis pauperibus effecerat, ibique vas lapideum divina providente gratia, sibi componi præceperat.

Lect. VI. *sancte, uti vixerat, moritur, inter pauperes suos sepultus.*

6 Hoc autem totum evidentibus indiciis, per divinæ dispensationem bonitatis factum fuisse comperimus, ut miserationis officium, quod vivus impenderat, defunctus etiam copiosius porrigeret Christi pauperibus. Raymundus igitur sanctus, infirmitatis et senii gravitate confectus, sed de præmii sui remuneratione certissimus, ad cœlestis curiæ consortium totis visceribus anhelabat, et quanto, membris fatiscentibus, ad exitum vitæ propinquabat, tanto instantius se Domino commendare curabat; frequentius enim suos fratres, ut in vita, et in morte etiam, ad se diligenter accersebat, et eis cum lacrymis et gemitibus delicta sua confitendo diluens, velut in promptu positus, corporis et sanguinis Domini se participatione muniebat. Quibus sæpius et rite peractis, ad extrema veniens, quinta Nonas Julii spiritum cœlo reddidit; nullum parentibus testamentum faciens, quia pars hereditatis Christi esse concupiebat, ipsum scilicet heredem sibi instituit

A tuit. Deinde vero, exequiis honorifice expletis a fratribus, interveniente Prioris *l* licentia, ubi jam pridem rogaverat, sepultus est, pauper ipse cum pauperibus; ubi quidem post ejus gloriosi sepulturam corporis, larga infirmitatibus præstantur beneficia; auditus surdis, cæcis visus, claudis gressus, debilibus pristina reparatur sanitas, ex obsessis etiam fugantur dæmonia; Quam siquidem miraculorum efficaciam ut divinæ virtutis Auctor dilecti sui meritis concederet, necessarium fuerit; quatenus quorumdam ora perfidorum, probitati ejus detrectantium, signis evidentibus obstrueret *m*.

l

m

Lect. VII *In visione tertio apparens, cæcum et claudum sanat,*

7 Lectio sancti Evangelii secundum Lucam. In illo tempore dixit Jesus discipulis suis; Nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit, neque sub modio, et reliqua. Homilia venerabilis Bedæ presbyteri. De se ipso Dominus hæc loquitur, et ostendens, et si supra dixerit, nullam significationem, neque in signum Jonæ dandam, nequaquam tamen lucis suæ claritatem fidelibus occultandam. Verum Deus singulorum pensans merita, famulum suum diu non pertulit laudis promeritæ frustrari titulo, et eos, qui prius bonitati ejus derogaverant, perire voluit, infidelitatis suæ scrupulo: imo quid egerit, B vel quantus in sorte Sanctorum extiterit, vel innumera virtutum insignia dignatus est ostendere. Unde factum est, ut in eodem territorio *n* cuidam, in ecclesia beatæ Susannæ vigilias celebranti, Raymundus sanctus appareret, et quis ipse esset indicans, præcepit, ut quanta per eum, non multo temporis intercedente spatio, facere dignaretur Dominus, Tolosam nunciaturus pergeret. Quod autem homo simplex et rudis, verborum novitate turbatus, cum exequi renueret, in subsequenti nocte eidem viro apparuit, et eum de negligentia corripiens, quæ audierat, ut adhuc exequeretur, admonuit. Iterum autem homo phantasticum aliquid esse recogitans, cum monitis incertus non acquiesceret, vir sanctus adfuit, et semel eum percutiens in facie, nisi celerius jussa perficeret, acriora quam pertulerat, cœpit promittere. Surgens tandem timidus, ac lividus, et oculorum penitus privatus lumine, exequi mandata proposuit, et Tolosam, quam Sanctus adire præceperat, festinus ingredi non distulit. Cum autem ad locum prædictum pervenisset, sepulcrum beati Viri expetiit. Oratione completa, quid viderit, vel quid acciderit, signis verbo fidem exhibentibus, cunctis qui aderant, exposuit: illi vero, nisi quibus sanior C mens inerat, deliramentis adscribentes, quæ audierant, habuere pro nihilo; ipse tamen oculi, quo privatus fuerat, recepto statim lumine, a publicandi quæ missus fuerat, non destitit officio. Interim autem, dum in cœpto persisteret, quidam affuit, puerum deferens in brachiis, quem natura eundi officio privaverat; quem ipse, qui hæc antea prædixerat, in manibus suscipiens, ante sepulcrum Viri detulit, et egressum pueri edocuit. Adhuc tamen beati Viri sanctitatem quibusdam venenata corrodere lingua non desistentibus, Deus totius auctor veritatis, eorum redarguit perfidiam, apertis miraculorum assertionibus.

n

Lect. VIII. *item medio corpore debilem,*

8 Postea namque, non multo temporis intervallo mediante, adolescens litteratus quidam, a medio corpore in inferiori parte debilitatus, qui quotidiani victus alimoniam [quærens] in collegiali domo, sine spe recuperandæ sanitatis, diu jacuerat; in anniversarii nocte cum candela, quam minutatim de fragmentis collegerat, ante sepulcrum sancti Viri, manibus repens advenit. Dum autem ibi devotus et supplex Deum sanctumque Raymundum precibus, quibus poterat, efflagitaret, subito perfudit eum calor vehementissimus, cœlitus desuper adveniens, ita ut opinaretur se moriturum, nisi calor ille insolitus citius recederet. Unde factum est, ut dum nervi D cum stridore tenderentur, auxilium vocibus magnis peteret: sed miserationis hujus, quod acclamabat, beneficium ei nemo præsumpsit porrigere, ut divina virtus, quod inceperat, perficeret. Divini itaque medicaminis arte, debilitate submota, firmatus, tantæ benignitatis largitori gratias ibidem, pro ut scivit, reddidit, et inde ecclesiæ beati Saturnini limina, nullius indigens adminiculo, festinus expetiit, et sic domum reversus incolumis, per annos satis plurimos, adversus oblatrantes sancti Viri meritis, testimonium perhibuit.

ex mss.

Lect IX. *et dæmoniacum,*

9 Quid item de quodam clerico, eorum, qui hujus rei præsentes fuere miraculo, relatione didicerim, inter alia reticere non debeo. Clericus quidam, dum jam pueriles annos transcenderet, cujusdam magistri sui amore devinctus, ejusdem præceptoris sui manu, in omni præcedente sceleris negotio, in muliere quadam, atque ejus filio crudele tyrannidis scelus exercens, ambolus jugulatis, homicidi crimen incurrit, et innocentiæ puritatem, quam illuc usque servaverat, nefandorum criminum maculis aspersit. Unde factum est, ut postmodum ad sacerdotalis officii culmen aspirans, indiscusse gradus acciperet, et in ordine presbyterali eo aliquamdiu E impudenter permanente. Deus omnium vindex scelerum, quantæ temeritatis reus esset, tandem latere non voluit. Hic enim die quadam, dum ex more sacrificii officium solenne celebraret, correptus a dæmonio, medii corporis vi sublata, in terram prostratus occubuit, et sic circumstantium sublatus manibus, per triduum sine verbo, sine voce perstitit. Amicis et propinquis, quidnam agerent, quærentibus, multos incursus et terrores se perpessum esse, innotuit, et nisi Raymundo cuidam traditus esset ad servandum, penitus defecisse, confiteri non erubuit. Unde illi, qui aderant, solicite perpendentes, quidnam esset, quod dixerat; ad memoriam reducunt Raymundi sancti virtutes, quarum opinio per proximos regionis fines divulgari jam cœperat. Verum ibidem Deo oblatis votis et muneribus, ut eum saluti dignaretur restituere; id fieri frustra conspicientes, ad beati Viri sepulcrum statuerunt, quibuscumque possent modis deducere. Ubi tandem cum reluctantem perduxissent, malignitatis artifex multo acrius infremuit, videns se diutius non posse resistere, divinæque virtutis non ferens potentiam, vas ad honorem Dei conditum, quod sibi vindicaverat, multis, qui quasi ad spectaculum convenerant, cernentibus, compulsus est F dimittere. Homo siquidem pristinæ restitutus sanitati; Deo, sanctoque Raymundo gratias reddidit, et ad propria remeans, deinceps immunis ab illa tentatione permansit *o*.

ANNOTATA.

a *Ab ipso principio insinuat auctor, se apologiam texere adversus eos, qui non solum de S. Raymundo, sed forte de Sanctis omnibus non recte sentirent, ut ferme colligas, ad tempora Albigensium scriptionem pertinere.*

b *Jam alibi dixi, quod in apographo nostro legeretur* veritas, *quemadmodum in fine hujus numeri pro* infirmitatis, *habebatur* infirmitas. *Minutias alias correxi, nonnullas uncis inclusi ad perficiendas constructiones.*

c *Male in apographo erat* volunta. *Sensus non* voluntatem *indicat, sed* voluptatem.

d *Dicta rursus in malevolos, et Sanctorum, saltem S. Raymundi meritis obtrectantes.*

e *Non est syntaxis, nisi reformetur constructio hoc vel simili modo:* Ipse vero eorum, quos alicujus rei necessitas

A necessitas compellebat, pauperum officinas perlustrans. *Hæc cum verbo uno aut altero restitui non possent, malui correctionem huc rejicere.*

EX MSS.

f *Vult dicere, prædiis et latifundiis ita a S. Raymundo dotatum xenodochium seu collegium, ut etiam post Sancti obitum, pauperes clerici ali potuerint. Vide quæ de hac re supra ex Catello retulimus.*

g *Varie hoc nomen in annotationibus suis exprimit Anonymus latine editus,* Ircius *nimirum* Hertius, Ericius, Ercius *et* Hereius. *Nobis inquit,* vulgo Lers. Alius *autem* est, *eodem teste,* ab eo, qui poetæ Fortunato Ægircius; alius item ab illo, quem Berthasius poeta noster cecinit. Ergo Ircius hic, de quo nunc, sub mansum Sainctes Pueles, in agro Lauracio oritur; hinc Tolosana humectans prata, a Garumna prope Granatam, Aquitaniæ urbem, demum recipitur.

h *Saussayus in elogio et Jalrasius in vita Gallica pag.* 44 multa *illa* annorum tempora *restringunt ad* annos tredecim, *quod supra non inviti admisimus, undecumque illi acceperint.*

i *Quam militiam sacram adorsus sit Raymundus, diximus in Commentario* § 2.

B k *Satis insinuat, tempora sua, a temporibus S. Raymundi multum remota esse; ut non male superius observaverim, Albigensium ætatem verosimillime indicari, puta seculum* XIII.

l Prioris *nomen diserte exprimit harum lectionum auctor, et sic etiam legitur in vita S. Raymundi Barbastrensis et Rotensis Episcopi, tomo* V *Junii pag.* 120: a B. Saturnini Tolosanæ ecclesiæ canonico cœtu, unanimiter in Priorem eligitur. *Exstat apud Catellum de Comit. Tolos. pag.* 178 *fragmentum epistolæ Cardinalis Bosonis ad Amelium Tolosanum Episcopum, qui sedit ab anno* 1098 *ad* 1134, *ubi cavet,* nequis in ecclesia S. Saturnini potestatem aliquam vindicare præsumat, præter Dominum Papam; cum Cardinalibus suis atque Legatis, et PRIOREM ejusdem ecclesiæ, cum canonicis suis. *Idem vero Catellus in hist. Occitaniæ pag.* 858 *in fragmento concilii, sub Calixto II Papa habiti circa annum* 1119, Raymundum *aliquem vocat* S. Saturnini Abbatem. *In lectionibus suis variant congregationes canonicorum Regularium, aliis, S. Raymundum Barbastrensem* Priorem, *aliis* Abbatem *nuncupantibus, quod mirum pro eodem fere tempore, nam variis temporibus diversas appellationes habuisse capituli istius superiores, diximus sub principium nostri commentarii.*

C m *Hinc rursus manifeste patet, vindicias hic potius S. Raymundi, quam gesta aut vitæ seriem describi. Vide sequentes lectiones* 7 *et* 8 *sub finem.*

n *Non potest τό* eodem territorio, *referri, nisi ad urbem Tolosanam.*

o *Addebatur in fine, Breviarii more;* Ad laudes et per Horas: Domine quinque talenta *etc. unde suadetur, quod supra dicebam; in officio ecclesiastico olim recitatas fuisse; sed notas illas hic prætermittendas putavimus.*

VITA ALTERA

Ex Editione Anonymi Tolosani.

Auctoris præfatio votum explicat et urbis Tolosanæ religionem.

Vitam eximiam divi Raimundi, cujus cineres, ob depulsam ab urbe sævientem pestilentiam, nunc ex voto publico Tolosates consecrant; ego privati voti reus, non tam meis viribus, quam ipsiusmet auxilio confisus, scribere aggredior. Labor meus, quamvis tenuissimus, non potest non esse legitimæ plenus gloriæ, quia non potest non esse superis valde acceptus. Nam si tanto gratum est Deo, sensus omnis expertia ossa illa illustrium animarum, in maxima D esse apud homines dignitate, quanto gratius erit, illarum facta, virtutem ubique, pietatemque spirantia, scriptis nostris posteritati commendari? Quod cum ita se habere in animum semper induxerim, speravi confidentius, me ex tanta calamitate posse eripere, si provinciam istam devota mente exequerer. Revera equidem comperi, frustra humanam prudentiam, curam, atque industriam, in urgentissimis malis adhiberi; sed in Deo opt. max. omnem spem unice reponendam esse salutis. Talis certe fuit ab omni ævo urbis nostræ mens hæc, innumeris præjudicata exemplis: ac proinde norunt cuncti, qui majorum nostrorum res non ignorant, stetisse illam peculiari Numinis providentia. Non tot hostium potentissimum sustinuisset impetum, aut hæreticorum ferocissimas fregisset phalanges, quibus diripi ac vastari penitus debuerat, nisi occulta Cœlitum manu defensa fuisset. Et scimus, levi aquæ aspergine innumeros fugatos hostes, atque immanes illorum conatus irritos factos. Unde nil mirum, si sancta jam diu ab omnibus appellari meruerit, quæ tot et tantis miraculis sancita est. Hac prærogativa inclyta, urbium nulli cedit, pietate omnes anteit, religione certe religiosissimas vincit. Non enim alium, quam E verum et unicum Romanæ Ecclesiæ cultum sua intra mœnia patitur, et leges habet, quibus non solum Judæos, quos vel Roma ipsa non respuit, sed et miseros Calvinistas, longe a se expellat, caveatque, ne quis illorum umquam suos intra cives recipiatur; neve templa, spatio IV Lapidum, in vicinia extruantur. Egregiæ profecto leges, Tolosanæ pietatis fidissima argumenta! Prætereo reverentiam, qua sacra illa Sanctorum corpora in sinu suo medullitus fovet: quandoquidem et illa ipsa ossa, silente me, hanc non tantum, sed et singularem ejus magnificentiam loquuntur. Cujus specimen, cum nuper magnum in divo Eadmundo, tum certe nunc in divo Raimundo maximum editura est. Sed hæc de patria mea, deque causis, quæ me ad præsens institutum impulere, de multis pauca, sint satis. Restat demum, ut fidem obligatam liberem, teque jam, sanctissime Raimunde, debitis laudibus pro modulo ingenii mei exornem.

S. Raymundi ortus,

2 Duo sunt, quibus natales hominum solent commendari; avorum nobilitas, et patriæ splendor, quæ etsi nihil, aut parum ad virtutem conferre quidam existimarunt; hoc saltem habent non contemnendæ commoditatis, quod cuncta domi forisque honesta F suggerunt, minorique negotio bonos mores reddunt, alioqui non sine magnis laboribus instituendos. His bonis abundavit divus Raimundus; clarissimis enim parentibus, et in urbe florentissima Tolosa editus, natura usus est liberalissima: sic illorum domesticæ, istius vero publicæ virtutis exemplis commodum fuit informatus. Quo autem anno ejus ortum constituam, plane nescio; cum nullo mihi monumento constet: sed idem ævum agitasse, quod Henricus primus Galliarum Rex, Pontius comes Tolosanus, et Rogerius Episcopus, vero simillimum est, sicuti antea rerum nostrarum peritissimo Catello visum: a cujus auctoritate ut recedam, nullæ me rationes impellunt. Cetera cuncta, magno meo cum gaudio, supersunt integra. Accidit enim interdum multorum illustrium virorum teneram ætatem, posteræque virtutis præludia, æterna premi oblivione; quod tamen non sine secreta quadam Dei providentia factum, ut moneamur scilicet, ab interitu tantum, vitam æstimandam esse: quando ab hoc termino prælapsorum annorum totus honor pendet et dignitas. Vita hominis instar diei est, quem non ab oriente sole, cœlum terramque mille quasi coloribus pingente, ex omni parte formosum dixeris; sed a continuato

A tinuato splendore, ac eadem demum grata cum majestate cadente. Ita nec felix germen, nascenti virentique herba luxurians, aut lætæ segetes et bonæ spei, divites semper magnæque copiæ messes reddunt; verum maturi fructus, et ab injuriis tempestatum tuti: adeo verum est, faustissima initia, non semper certa esse boni exitus prænuntia. Fuere illa quidem in divo Raimundo; in quo nihil spectes, quod ab ortu ad interitum usque non eluceat. Primis namque, mediis item, ultima fuere constanter simillima, et almos dies nox clausit luculenta.

prima institutio in bonis artibus et moribus.

3 Juventutem non deliciis solvit, cui magno plerumque, ac demum immedicabili malo indulgent parentes. Non teneræ matris in amplexibus, aut molli sinu, quibus levis ætas, tamquam ad scopulum, sæpe sæpius frangitur, delituit. Cito enim, pietatis desiderio æstuans, nihil habuit prius, quam ab hisce illecebris sese avellere. Mirum erat hac ætatis imbecillitate puerum, senilem erga res sacras reverentiam præstare; quotidie vota Deo nuncupare, ac constantissimo animo preces fundere: tam insolenti exemplo, nemo non interim accendebatur. Solent quidem acrius, quæ præter morem, et ex inspe-rato, quam quæ exspectantur, et de more fiunt,
B segnes hominum animos percellere. Interea litterarum studio (quod quantum puritate pietateque mentis alitur, dici vix potest,) vehementer incumbebat. Jamque grammaticæ prima studia emensus erat; cum a parentibus, justis ejus desideriis faventibus, ut in Augustinianorum regularium divi Saturnini gymnasium, ubi tunc bonis disciplinis Tolosana juventus imbui solebat, sese reciperet, impetravit. Ea scilicet erat illis temporibus litteratorum raritas, tantus liberalium artium neglectus, atque odium pene; ut a quo bonis institutis informari juvenes possent, nulli, vel in maximis urbibus nisi monachi reperirentur. Immanis et horrenda barbaries sancta omnia profanarat: veneranda illa antiquitatis monumenta impie violarat: mala denique cuncta secum adduxerat: et quod siccis oculis nemo, nisi durus contempletur; dulces etiam musas nostras, sine quibus inficeta et squalida vita est, nihilque habet jocunditatis aut solatii, in exilium quasi amandaverat. Periissent funditus, periisset etiam spes ipsa, illas unquam revocandi; nisi monachi sua intra claustra, perfugium horridum, exangues, ac pene exanimes excepissent. Hos ergo divus Raimundus doctrinæ suæ habuit magistros, quorum etiam reli-
C giosis monitis ad pietatis amorem, quamvis per se satis incitaretur, usque adeo stimulatus est; ut cantoris muneri, quod vocant, ipse se summa cum animi voluptate addixerit. Atque ita, qui puritatem Angelorum assequutus erat, eorum etiam præcipuum munus obire voluit.

Matrimonio conjungitur.

4 Ætate provectus, quid de se statueret, cœpit attentius cogitare: volvere animo, quod vitæ genus suæ indoli magis esset accommodatum: qui status, quæ conditio saluti proprior: lustrare partes omnes, commoda incommodaque miseriarum humanarum haud ignarus; qui quo se verteret, tutum nihil a maximis periculis, omniaque malis permixta, atque anxietatis plena esse apprime intelligebat. Quid agat misellus, et cui se applicet, nescit. Namque dum in dubio est animus paulo momento huc vel illuc impellitur. Tandem æstuosæ vitæ freta pertimescens, ad nuptias, pudicitiæ fidam stationem, animum appulit, sibique honestissimam virginem conjugio junxit. Nomen ejus frustra a me desideres: unum tamen præterire non decet; in hoc festo nuptiarum die, non profanum auditum hymenæum: non cupidinis illuxisse faces, quæ sævos adeo ignes sæpissime excitant: non denique impudicis auspiciis, sed annuentibus superis, favente cœlo, atque amore casto spirante, initum esse conjugium. Annos aliquot D
stetit sine liberis, sed quod mirere magis, sine rixa aut ulla controversia.

Ex edit. anonym.

Liber conjuge, virtutibus elucet, præsertim caritate in pauperes.

5 Extincta conjuge, non muliebri lamento opplevit domum divus Raimundus, etsi illam tenerrime amaret; etenim haud veras decet amicitias, defunctos ignavo questu prosequi; verum eorum meminisse, quibus ipsos adjuves. Quare continuo apud Deum preces fundebat; ut si delicti adhuc aliquid amatæ uxori expurgandum superesset, in se supplex reciperet, ac suis meritis resarciret. Eo amore inita conjugia, nil mirum si ultra etiam fata perseverent; cum aliter vix modico tempore tolerabilia sint. Amabo, quid æquius, quam charos parentes, tenerosque amicos, quibuscum familiariter vitæ omnes amœnitates perceperis, defunctos et tum longe proficiscentes, ea charitate complecti? Quid crudelius, quam horrendos et intolerabiles cruciatus, quos patiuntur, lenire tuis precibus cum possis, eorum ne quidem meminisse? Dum vivunt, toti sumus in illis demerendis; nunc extinctorum nulla nos cura tangit, sæpeque nostros olim amores, tanta est negligentia; absentes nunc odisse quasi videmur! De secundis nuptiis cogitavit numquam; ægre siquidem ferens repetita connubia. Nemo sano istud prætexat, E
quod se uri dicat; quando nimii ignes, maceratione, modo velis, compesci facile possunt. Scilicet ea est miseræ carnis conditio, cui si indulgeas, recalcitret; si vero adverseris, rationi subito modestior obtemperet. Itaque tam in castigando corpore, quam in excolendo animo parem semper adhibuit diligentiam, quia ad optatum finem tam cito pervenit; ut esset toti urbi miraculo. Ex cunctis virtutibus, quas cum ipso coaluisse dixisses, erga pauperes charitatem mirandum in modum, modis omnibus coluit, qua flagrans, sui nonnumquam curam deserebat, ut eorum commodis vigilantissimus prospiceret. Cum abundaret magnis divitiis, iis, non ut est ferme omnium mos, ad voluptates fruebatur; sed Christi præceptis solide inhærens, egenis sedulam ferebat opem. Non usuris rem domesticam, sine lege augebat; nempe eo tum animi tum pecuniæ vim omnem converterat, ut sibi thesaurizaret in cœlis thesauros numquam perituros. Divina, non humana lucrifaciendi ars hæc, a qua non modicæ, sed ingentes usuræ emergunt! Sane fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.

Flumine pontibus juncto et aliis modis proximo succurrit:

6 Per hæc tempora frequens erat iter Tolosam F
peregrinantibus Religionis ergo, ea parte, qua Ertius fluviolus decurrit. Cumque audivisset, illo exundanti, non paucos misere bis terve absorptos aquis; geminum pontem testaceo opere confici, proprio sumptu curavit. Ita piorum hominum saluti, ac simul pietati liberalissime favit. Ab hujusmodi vero notis, tesseris, inscriptionibus, quibus mentita hominum liberalitas, posteritati se fore commendatissimam putat, consulto abstinuit; ut cum omnes, tum præcipue cives suos, hac insania laborantes, doceret, solidam recte factorum memoriam in Deo tantum vivere, non in hominibus, umbra levioribus; penes quos pereunt omnia, ac nihil nisi inane est. Accedente Quadragesima, quam appellant, seligebat sibi quotannis centum, aut plus eo mendicos, quos de suo alebat, ac divinis institutionibus informabat. Ab eo velim discant multi veram in pauperes charitatem. Plerique enim, alioqui non mali, erogandæ stipis præclare se doctos putant, si in miserorum reficiendo corpore multum laborent; ceterum animarum parum solliciti; quod tamen in re maximum. Quare hos merito sapienter pios appellem, qui in xenodochiis ali pauperes instituerunt: namque sic pietati non minus, quam largitionibus consulitur.

7 Hac mente impulsus divus Raimundus, ædem juxta

A juxta divi Saturnini templum condidit, quam deinde, divo Joanni nuncupatam, omni supellectile, ac honestis reditibus, in gratiam XIII pauperum scholasticorum, tonsura inauguratorum, instruxit, quos in ea continuo educari voluit. Ædes deinde hæc, mortuo divo Raimundo, multis piorum donationibus amplificata, nomen Hospitii sive Hospitalis sancti Raimundi ad nostra usque tempora sortita est. Post hæc, divi Saturnini templi majorem partem, quæ ante annos aliquot incendio perierat, instaurandam suscepit. Opus ad fenestras usque, ejus ære ac opera perductum est. Magnum profecto magnæ exemplum munificentiæ! Merito igitur, Tolosates, sacra divi Raimundi ossa veneramini, ejusque memoriam in animis vestris infixam retinetis; quando nihil habuit ille in vita antiquius, quam ut suo exemplo vos ad pietatis studium provocaret. Agit adhuc vos e cœlo, vestræque saluti ab arce, quasi fidelissimus excubitor invigilat, nec patitur cives suos extremis nunc malis affligi. Hoc experimini, hoc sentitis.

EX EDIT. ANONYM.

Xenodochium fundat et S. Saturnini templum exstruit

8 Dum omnibus fortunis sic se exuit, quidquid erat in se terrenarum curarum, quamquam minimum, cum cœlestibus statuit oppido commutare. B Quod ut facilius perficeret, in album Augustinianorum regularium sancti Saturnini, qui jam, mutato instituto, pleno dignitatis nomine Canonici nuncupantur, inscribi voluit. In ea solitudine obscurus omnino vivere statuerat, quo liberius altiusque æterna gaudia cogitaret. Diu tamen latere non potuit, eximiæ virtutis ejus splendore cito secessum illum illustrante: quem deinde multi sibi quietis portum elegere. Felices illos, qui sacras curas profanis anteponunt; nam quæ securitas, in tanta rerum mundanarum varietate, ac veluti unda! Majori certe cum periculo mundo irretiti, per hunc præruptum peregrinamur orbem, quam monachi: veri, inquam, monachi, qui tam ex animo, quam ex ore et absque omni fuco, mundo vale ultimum dixere, Deo unice servientes: de quibus non perperam dixeris; illos in portu navigare; dum nos per innumeros vitæ casus ac discrimina, mare altum, naufragiisque famosum, experimur. Amentes homines, qui nucibus magis, quam cœli thesauris capimur.

Religiosus fuisse hic dicitur,

9 Annos aliquot in monasterio religiosissimus transegerat, cum sacrarum largitionum præfectus, vulgo eleemosynarius eligitur. Gratulari illi omnes meritum munus, sperare pauperes sibi cuncta hinc C fausta, ob singularem ejus liberalitatem. Nec immerito; quippe cito illorum spem abunde cumulateque implevit. Scholasticos imprimis suos, quos in xenodochio collegerat, re et consilio impense semper juvit. Plures pietate insignes viros, ad suas ipsis possessiones transmittendas, exemplo olim quidem movit, non certe lenociniis sermonis vehementius commovit. Quod inter optimos, pessimum genus hominum solet; qui dulciariis veluti quibusdam moribundos inescant, ut eos bonis suis emungant: et tamen, proh scelus, continentiæ Evangelicæ æmuli haberi volunt; revera corvi rapacitatem, columbæ simplicitate tegentes! Aliter comparat se divus Raimundus, nec enim hic Divorum mos unquam fuit.

et monasterii eleemosynarius.

10 Postquam satis diu virtute sua sibi viam ad æternam salutem munivisset, moriturum se brevi, divinitus accepit. Quapropter acri morbo correptus, in eadem humilitate ad ultimum usque anhelitum perseverans, præfectum, quem monasterii Priorem vocant, rogavit enixissime, ut sineret se de suo corpore statuere; inque xenodochio, suos inter pauperes scholasticos, sepeliri; quo etiam mortuus non cessaret, illos sepulcri religione hortari. Præclare omnino: Sanctorum enim frigidis coram ipsis cineribus, frigidi animi incalescunt! Precibus sæpius ac sæpius fusis, vix denique Prior flecti potuit: D ægre siquidem patiebatur, se tanto orbari thesauro. At vicit obstinationem humilis pertinacia. Et quid divo Raimundo negare potuisset, qui ejus meritis et gratia, se Deo brevi commendatissimum fore, exspectabat? Accedente fato, sepulturæ locum, tantopere expetitum, in xenodochio elegit. Mox ubi adstantium monachorum precibus, quos summus dolor mœrorque conficiebat, sese extremo commendasset, sanctissimum Deo opt. max. efflavit spiritum. Ejus corpus, dulces exuvias, tanta jactura prostrati monachi, afflicti desolatique cives, in suum locum reposuere. Virtutum omnium genere in vita clarus, multis miraculis post obitum clarissimus extitit: quæ ab uno ultimo discenda omnia, et merito existimanda sunt: quamquam illa mox ex antiquissimis membranis suo loco subnectam.

In Xenodochio a se fundato sepeliri postulat.

11 Annus CIƆIƆCLII, pestilentia infamis est, quam aeris malignitas, solisque defectus in urbem Tolosam immiserat. Horrendum visu, tantillum initio ignis, extemplo ingens crevisse in incendium! Hoc pacto civitas frequentissima florentissimaque, vili non solum plebecula, sed etiam eximiis viris, quibus decorabatur illa, paucorum mensium spatio viduata est. In hac calamitate infanda quidem, cum Octoviri cuncta remedia, curas, vigilantiam, cetera- E raque humana auxilia nihil viderent proficere, ad superos, melius consulti confugere. Sero tamen, namque haud tot egregios viros nunc forsan lugeremus exstinctos; si prius numinum clementiam precibus suis movissent. Divo igitur Raimundo voto sese obstringunt, sacra ejus ossa nullis antehac ornamentis insignita, argentea in arca reposituros, solennemque ipsi diem dicturos, siquidem ejus ope confidentius sperarunt, urbem nostram salvam fore. Nec mora; eorum votis Deus annuens, statim atrox desæviit pestilentia, rediit aeris serenitas salubritasque, ac salus civibus: quæ quin miraculo facta sint, nemo nisi impius, et osor numinum negabit. Ceterum imprimis ipsum experimur, cum aliis morbis, tum febri laborantibus opitulari.

Tolosa, an. 1652 peste liberata.

Hactenus Anonymus, de cujus stylo et verbosarum sententiarum gravitate dictum est in commentario § 3. *Notationes hic adjicere, supervacaneum visum est, cum pluribus solummodo verbis eadem ipsa fusius narret, quæ supra in Lectionibus magis contracta sunt, exceptis dumtaxat tribus ultimis, miracula complectentibus, quæ ipse in alium locum transtulit, ut citato loco etiam dictum est. Quod autem gymnasium Canonicorum* Regularium Augustinianorum *num.* 3 *Tolosæ nobis occinat,* F *in quo Sanctus noster bonas litteras didicerit, sub principium seculi* XI, *id quam a vero alienum sit, ostendimus in prædicto commentario* § 2. *Reliquum modo est, ut hic ad calcem miracula recentiora, a Jalrasio tradita repræsentemus.*

MANIPULUS

Recentiorum miraculorum, *ab anno* MDCLII *ad* MDCLVI.

Ex vita a J. B. Jalrasio gallice edita.

M*onet auctor sub operis sui finem pag.* 127, *pauca tantummodo miracula se delibasse ex multo pluribus, quorum elenchus videri possit apud alumnos collegii* S. Raymundi *Tolosæ. Non ausim viro fidem negare, at certe mirandum prorsus est, talem saltem miraculorum catalogum huc non pervenisse, postquam repetitis precibus, ad me Tolosa transmitti postulavi, quidquid ad* S. Raymundum *spectaret. Nitor itaque sola Jalrasis auctoritate, apud quem paucula ista miracula describuntur*

Pauca miracula de pluribus,

A *buntur a pag.* 123. *Haudquaquam dubito, quin suscitata in* S. Raymundum *fiducia fuerit occasione celebrioris istius miraculi, quo exitiali lue exempta est, dicto jam anno* 1652, *tota civitas Tolosana. Non indicat scriptor determinatum tempus, quo singula miracula facta sint, verum cum præfata vita Gallica, ab ipso edita sit anno* 1656, *satis clare datur intelligi, descripto a nobis tempore omnia contigisse. Sequor ordinem, ab ipso Jalrasio dispositum, et verba ejus ex gallicis latina facio.*

quæ ad varias sanationes reducuntur.

1 D. de Bertrand, in suprema curia Tolosana consiliarius clericus, gravi morbo correptus, quo ope medicorium se liberari non posse, facile prospiciebat, ad B. Raymundum confugit; cujus patrocinio obtenta, quam humanis subsidiis non poterat, integra corporis salute, ad Sancti tumulum votum persolvit, ibique sacris operatus est.

2 D. de Puget, ejusdem curiæ et ipse consiliarius, ad eumdem tumulum accessit, Missæ sacrificio, per sacellanum suum domesticum ibidem celebrando, interfuturus, ut gratias ageret, de recuperata per Sancti intercessionem valetudine.

3 Tertium præfatæ curiæ membrum, D. de Mazuyer, parem gratitudinem in S. Raymundi sacello B demonstravit, ob simile beneficium uxori suæ et liberis præstitum.

4 De d. Galion, Franciæ thesaurarius eodem supplex advenit, gratiasque retulit, ob impetratam Sancti nostri interventu sanitatem.

5 D. de Subran, Senescallatus, seu secundariæ curiæ consiliarius, Rivis (*Rieux*) eam ipsam S. Raymundi auxiliatricem opem sensit, quam experta fuerat Tolosa : etenim, grassente ibidem lue, sub Sancti patrocinio, medios inter pestiferos, cum tota familia incolumis perstitit, ac postmodum pro accepto beneficio gratias acturus, ad tumulum perrexit.

6 D. Despoux, Vicarius generalis Ordinis S. Bernardi in districtu curiæ Tolosanæ, et Prior Bolbonnensis, in supradicto sacello Missam eucharisticam celebravit, in grati animi tesseram, quod S. Raymundi auxilio, ægritudinem depulisset. D

A. JALRAS.

7 D. Baro de Saintarailhes, a pestilentia liberatus, fugataque febri quartana, invocati S. Raymundi propitiam manum sensit, idque etiam in prædicto sacello palam testari non erubuit.

8 RR. PP. de monte Carmelo, RR. PP. Trinitarii et RR. PP. Cappucini, S. Raymundi auxilium, communitatibus suis Tolosanis impensum, grati prædicant, agnoscentes, suorum plurimos variis morbis liberos evasisse, epota aqua, in quam S. Raymundi reliquiæ intinctæ fuerant.

9 Virgo sanctimonialis, ex Ordine Visitationis B. M. V., simili et ipsa remedio, diutinum morbum, quocum fuerat conflictata, feliciter propulsavit.

10 D. Rector seu Pastor in Gargas, quemadmodum patentes erant et promiscuæ sanitatem gratiæ parœcianis suis impertitæ, ita communem et generalem esse voluit acceptorum beneficiorum testificationem, atque adeo solenni instituta supplicatione, suos omnes deduxit ad sacellum Sancti, sui ab epidemia præservatoris. E Pastor hic pro grege, quem Dei manus tetigerat, solicitus, audiens Tolosanum miraculum, urbis istius votum imitatus est, unde et ejus parœcia, eumdem mox favorem consecuta est; nam peste afflati, continuo sani; ii, quos necdum invaserat, omni malo immunes perstitere.

Hæc pauca de multis ex laudato Jalrasio, quibus quod addamus, nil superest; unde et S. Raymundi et totius hujus diei, imo totius tomi primi, Actis, quæ ultra perduci non potuere, finem imponimus.

FINIS

SYNAXA-

SYNAXARIUM

Ex Menologio, jussu Basilii Imperatoris collecto, cujus sex postremi menses servantur manuscripti in monasterio Basilianorum Crytæ-Ferratæ in Latio.

ΜΗΝΙ ΙΟΥΛΙΩι Α'. ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ ΚΟΣΜΑ ΚΑΙ ΔΑΜΙΑΝΟΥ.

DIE I Cosmæ et Damiani MM.

Κοσμᾶς καὶ Δαμιανὸς, οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, ὑπῆρχον μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρίνου. Ἰατροὶ δὲ ὄντες τὴν τέχνην, περιήρχοντο πάντα τόπον, πᾶσι τοῖς ἀσθενοῦσι παρέχοντες τὰς ἰάσεις. Μισθὸν τῆς ἰατρείας αἰτοῦντες τοὺς θεραπευομένους τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ὑποληφθέντες οὖν παρὰ τῶν πεπλανημένων εἰδωλολατρῶν, ὡς διὰ μαγικῆς τέχνης τὰς θεραπείας ποιοῦντες, κατεμηνύθησαν τῷ βασιλεῖ. Καὶ κρατηθέντες ἠνάγκαζον τὸ ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ μὴ πεισθέντες, πρὸς βασάνους ἠντρεπίζοντο. Ἀλλὰ δυνάμει Χριστοῦ τὸν βασιλέα Καρῖνον τῆς πλάνης ἀπήλλαξαν. Ἐκτραχηλισθέντα γὰρ αὐτὸν ἰασάμενοι, οὐ μόνον αὐτὸν παρεσκεύασαν πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκείους αὐτοῦ πάντας. Ἐκ τούτου οὖν ἐν τιμῇ διάγοντες, ἐφθονήθησαν παρὰ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν. Καὶ εἰς ὄρος ἀναχθέντες παρ' αὐτοῦ δῆθεν ἐπὶ συλλογῇ βοτανῶν, ἐλιθοβολήθησαν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΕΤΡΟΥ.

Petri

Πέτρος ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς βασιλείας Εἰρήνης τῆς εὐσεβεστάτης, υἱὸς Κωνσταντίνου Πατρικίου, ὑφ' οὗ καὶ πᾶσαν γραφὴν ἐδιδάχθη ἑλληνικὴν καὶ χριστιανικήν· εἶτα συζευχθεὶς γυναικὶ γέγονε πατρίκιος. Καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ προεχειρίσθη δομέστικος τῶν σχολῶν παρὰ Νικηφόρου βασιλέως, τοῦ πατρὸς Σταυρακίου. Καὶ συνεκστρατεύσας τῷ βασιλεῖ κατὰ Βουλγάρων, μετὰ τὴν σφαγὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν φυγὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σταυρακίου, ἐκρατήθη μετὰ ἑτέρων πεντήκοντα, καὶ δι' εὐχῆς λυτρωθεὶς τῶν δεσμῶν ὑπὸ ἐπιφανείας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τὸν κόσμον καταλιπὼν, ἐγένετο μόναχος. Καὶ συνήσκει ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλυμπίου τῷ ἁγίῳ Ἰωαννικίῳ. Μετὰ δὲ κοίμησιν ἐκείνου τὴν βασιλεύουσαν καταλαβὼν, καὶ προσκαθεσθεὶς τῷ παρ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντι ναῷ ἐν τοῖς Εὐάνδρου, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιδειξάμενος, καὶ πολλὰ θαύματα ποιήσας, ἐτελειώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Β'. Η ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΤΙΜΙΑΣ ΕΣΘΗΤΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

II Depositio vestis B. V. M.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Λεόντιος τοῦ Μεγάλου, ἀδελφοὶ δύο πατρίκιοι Γάλβιος καὶ Κάνδιδος, πόθον ἔσθον τοῦ ἀπελθεῖν καὶ προσκυνῆσαι τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίους τόπους. Τὴν ἔφεσιν οὖν αὐτῶν πληρώσαντες, ἀπῆλθον εἰς Παλαιστίνην. Καὶ ἀπληκεύσαντες εἰς οἶκον Ἑβραίας γυναικὸς γραὸς, εὗρον ἐκεῖ πλήθη ἀσθενῶν κατακειμένων. Καὶ ἐρωτήσαντες, ἔμαθον ὅτι ἐκεῖ ἐναπόκειται ἡ τῆς Θεοτόκου τιμία ἐσθής, καὶ αἰτησάμενοι εἰσῆλθον προσκυνῆσαι αὐτὴν, καὶ διὰ νυκτὸς λαβόντες λεληθότως τὰ μέτρα τῆς θήκης, ἀπῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ κατασκευάσαντες ὁμοίαν θήκην, πάλιν ὑπέστρεψαν· καὶ θέντες ἐκεῖ, ἀνελάβοντο τὴν πρωτότυπον, καὶ ἤγαγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀποθέμενοι ἐν τῷ προαστείῳ αὐτῶν, Βλαχέρναι λεγομένῳ, δοξάσαντες ἅμα τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ λαῷ τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ τοιούτῳ θησαυρίσματι.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΥΑΚΙΝΤΟΥ.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ὑάκιντος ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς χώρας Φρυγίας, ἐν ᾗ καὶ τὴν εὐσέβειαν ἐπαιδεύθη· Ἀπελθὼν δὲ εἰς Κύμην τὴν πόλιν ἰᾶτο τοὺς νοσοῦντας ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ γνωσθεὶς παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἐκρατήθη, καὶ παρεδόθη τῷ τῆς χώρας Ἡγεμόνι, καὶ ἀναγκασθεὶς θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθεὶς, ἐβασανίσθη, καὶ εὐξάμενος τῷ Θεῷ παρέδωκε τὸν Ἡγεμόνα πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ θαυματουργήσας ἐθεράπευσεν αὐτὸν πιστεύσαντα εἰς Χριστὸν, καὶ ἀπελύθη· εἶτα κρατηθεὶς παρὰ τῶν Κυμαίων ἐτιμωρήθη, καὶ πάλιν εὐξάμενος καὶ σείσας τὴν πόλιν, καὶ τὰ εἴδωλα συντρίψας, πολλοὺς ἔπεισε πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ μετὰ ταῦτα κρατηθεὶς παρὰ Κλεάρχου τοῦ ἄρχοντος, καὶ τὰ σκέλη συντριβεὶς, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν, καὶ τῆς φυλακῆς ἀπολυθεὶς, καὶ περιερχόμενος πᾶσαν χώραν, καὶ τοὺς νοσοῦντας ἰώμενος, νοσήσας καὶ αὐτὸς, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Hyacinthi M.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΟΥΒΕΝΑΛΙΟΥ.

Ἰουβενάλιος ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, τρίτος πατριάρχης Ἱεροσολύμων γενόμενος μετὰ Κύριλλον τὸν ἁγιώτατον. Παρὴν δὲ καὶ τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ τῶν διακοσίων ἁγίων Πατέρων,, διαλάμψας ἐν λόγοις καὶ δόγμασι μετὰ Κυρίλλου τοῦ ἀοιδήμου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας· ἔφθασε δὲ καὶ μέχρι τῆς ἐν Χαλκηδόνι τετάρτης συνόδου, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ τοῦ κτίσαντος τὸν ἐν Βλαχέρναις ναόν. Ὑφ' οὗ ἐρωτηθεὶς, ποῦ ἐτέθη τὸ τῆς Θεομήτορος ἄχραντον σῶμα, ὅπως ἀποστείλας ἀναλάβηται, καὶ ἀπόθηται αὐτὸ ἐν τῷ τοιούτῳ ναῷ, ἔφη ἀπὸ γραφῆς μὲν μὴ εἰδέναι, ἐξ ἀρχαίου δὲ λόγου διδαχθῆναι, ὅτι ἀνελήφθη, καταλειφθέντων ἐν τῷ τάφῳ, μόνων τῶν ἐταφίων. Τότε ὁ μὲν Βασιλεὺς ἀποστείλας, ἀνελάβετο αὐτὰ, καὶ ἀπέθετο ἐν Βλαχέρναις. Ὁ δὲ ἅγιος Ἰουβενάλιος ὑποστρέψας εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν, ἐν εἰρήνῃ ἐκοιμήθη. Juvenalii Patr. Hier.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Γ'. ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΙ ΜΩΚΙΑΝΟΥ.

Μάρκος καὶ Μωκιανὸς, οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, κρατηθέντες διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν παρὰ Μαξίμου τοῦ ἐπάρχου, ἀρνήσασθαι μὲν τὸν χριστιανισμὸν, ὑποκύψαι δὲ τῇ πλάνῃ τῶν εἰδώλων κατηναγκάζοντο. Βασανιζομένων οὖν τούτων, παιδίον μικρὸν παρεστὸς τῷ βωμῷ τῶν θυσιῶν, ἤλεγξε τὸν ἔπαρχον ἀδικοῦντα καὶ κρατηθὲν καὶ μαστιχθὲν, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν μετὰ Παύλου τινὸς χριστιανοῦ παρόντος, καὶ τοὺς ἁγίους θαρσοποιοῦντος. Δεξάμενοι δὲ οἱ Ἅγιοι τὴν διὰ τοῦ ξίφους ἀπόφασιν, ἤγοντο δέσμιοι τὴν ἐπὶ θάνατον, προσευχόμενοι τῷ θεῷ καὶ εὐχαριστοῦντες· ὅτι κατηξιώθησαν τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίας ἀξιωθῆναι. Ἠκολούθουν δὲ αἱ γυναῖκες αὐτῶν μετὰ τῶν τέκνων κλαίουσαι, ἕως τοῦ τόπου τῆς ἑαυτῶν σφαγῆς· ἔνθα καὶ φθάσαντες, ἀπεκεφαλίσθησαν, τὰς κεφαλὰς δεξαμένων τῶν τιμίων αὐτῶν γυναικῶν. III Marci et Mociani MM.

ΚΑΙ

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Anatolii, Patr. Cpolit.

Ἀνατόλιος ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν, ἦν μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας πρεσβύτερος τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἐκὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ· διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ τὴν γνῶσιν, ἀποκρισιάριος ἀποσταλεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ Διοσκόρου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τοῦ αἱρετικοῦ, ἐλπίζαντος αὐτὸν ὁμόφρονα ἕξειν τῆς οἰκείας κακοδοξίας παρεγένετο ἐν τῇ ἐν Χαλκηδόνι τετάρτῃ συνόδῳ, καὶ σὺν τοῖς ἁγίοις ἑξακοσίοις τριάκοντα πατράσιν ἀναθεματίσας τὸν Διόσκορον· τὸ τοῦ ἁγίου Φλαβιανοῦ ὄνομα ὑπὸ Διοσκόρου καθαιρεθέντος ἐν τῇ Ἐφέσῳ λῃστρικῇ συνόδῳ, καὶ ἄδικον θάνατον παρὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπομείναντος, τοῖς δὲ πτύχοις ἐνέταξε, καὶ τοὺς αἱρετικοὺς πάντας ἀνεθεμάτισεν· εἶτα πατριάρχης προχειρισθεὶς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καλῶς τὸ ποίμνιον ἰθύνας, πρὸς τὸν Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΥΑΚΙΝΘΟΥ.

Hyacinthi M.

Ὑάκινθος ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς πόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας. Κουβικουλάριος δὲ ὑπάρχων, καὶ ὑπὲρ τῶν τῆς τραπέζης δουλείᾳ Τραϊανοῦ, τοῦ παρανόμου βασιλέως ἐν Ῥώμῃ, ἔσεβε τὸν Χριστόν. Διαβληθεὶς οὖν ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ κρατηθείς, ἠναγκάσθη θῦσαι τοῖς εἰδώλοις καὶ μιαροφαγῆσαι. Ὁ δὲ πρὸς τὸ μὴ πεισθῆναι τοῦτο ποιῆσαι, καὶ τὸν Χριστὸν μᾶλλον ὡμολόγει τρανότερον, Θεὸν αὐτὸν εἶναι λέγων μόνον, καὶ κύριον τοῦ παντός· ὅθεν τυφθεὶς σφοδρῶς, παρεδόθη τῇ φυλακῇ. Τοῦ δὲ βασιλέως προστάξαντος τῷ δεσμοφύλακι, καθαροὺς μὲν ἄρτους μὴ προσαγαγεῖν αὐτῷ, ἐκ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων μόνων βρώματα παραθῆναι, αὐτὸς ἐπὶ πλείσταις ἡμέραις τούτων μὴ γευσάμενος, ἀλλ' ἄσιτος διαμείνας, τὸ πνεῦμα τὸ Θεῷ παρέθετο.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΘΕΟΔΟΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΔΟΤΗΣ.

Theodoti ac Theodotæ MM.

Καὶ οὗτοι οἱ ἅγιοι Μάρτυρες διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν κρατηθέντες παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς Τραϊανοῦ, καὶ καταναγκασθέντες ἀρνήσασθαι μὲν τὴν ἀλήθειαν, θῦσαι δὲ τοῖς εἰδώλοις· καὶ μὴ πεισθέντες, διαφόρως τιμωρηθέντες, ἀπεκλείσθησαν εἰς ἐκείνην τὴν φυλακήν, εἰς ἣν ὑπῆρχεν ἀποκλεισμένος ὁ ἅγιος μάρτυς Ὑακίνθος. Καὶ διδασκόμενοι ὑπ' ἐκείνου, καὶ ἐπὶ πλεῖον εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν στηριζόμενοι, κατεμηνύθησαν ὑπὸ τῶν φυλακῶν, εἰδωλολατρῶν ὄντων τῷ βασιλεῖ Τραϊανῷ· καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἁγίου Ὑακίνθου ἐκβληθέντες τῆς φυλακῆς, παρέστησαν αὐτῷ καὶ πάλιν βιασθέντες μιαροφαγῆσαι ἤλεγξαν αὐτόν, καὶ τὴν πλάνην διέπτυσαν τῶν εἰδώλων. Τότε κρεμασθέντες ἐπὶ ξύλον ἐξέστησαν, καὶ λαμπᾶσι κατεκάησαν, καὶ τῶν ξύλων καταβεβασθέντες τὸ διὰ ξίφους τέλος ἐδέξαντο, τὰς ψυχὰς αὐτῶν τῷ Θεῷ παραδόντες.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Δ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΡΗΝΗΣ.

IV Theodori Ep.

Θεόδωρος ὁ ἱερομάρτυς ἦν μὲν ἐπὶ βασιλείας Διοκλητιανοῦ ἐκ πόλεως Κυρήνης· τὴν δὲ καλλιγραφικὴν καλῶς ἐκμαθὼν τέχνην, καὶ βίβλους πολλὰς κατασκευάζων, παρεῖχε τοῖς Χριστιανοῖς εἰς τὸ δοξολογεῖν τὸν Θεόν· Διαβληθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ ἰδίου υἱοῦ τῆς πόλεως ἄρχοντι, ἐκρατήθη μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν χριστιανῶν· μεθ' ὧν ἦν καὶ ἡ ἁγία Λουκία· καὶ ἐπιζητηθεὶς τὰς βίβλους, ἃς ἔγραψε, καὶ μὴ παρασχών, ἐτύφθη σφοδρῶς, καὶ τῷ βωμῷ προσελθεῖν, καὶ λιβανωτὸν ἐπιβαλεῖν βιαζόμενος, αὐτὸς δραμὼν καὶ λακτίσας αὐτόν, ἀνέτρεψε. Τότε κρεμασθεὶς ἐπὶ ξύλον καθηλώθη, καὶ τὴν γλῶτταν ἐξετμήθη, καὶ τοῦ ξύλου καταβιβασθείς, εἰς φυλακὴν ἀπεκλείσθη, καὶ ἰδόντες αὐτὸν θεραπευθέντα, πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν Κύριον ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες· οἵτινες καὶ σὺν αὐτῷ ἐτελειώθησαν.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Ε'.
ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΜΑΡΤΑΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΥΜΕΩΝΟΣ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΘΑΥΜΑΣΤΩι ΟΡΕΙ.

V Marthæ

Ἡ Ὁσία Μάρθα μητὴρ μὲν ὑπῆρχε τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Συμεῶνος τοῦ ἐν τῷ θαυμαστῷ ὄρει, πᾶσαν ἀρετὴν διὰ τῆς ἄκρας ἀσκήσεως κατορθώσασα· πίστιν δὲ πολλὴν ἔχουσα πρὸς τὴν Θεομήτορα Παρθένον, ἀεὶ προσήδρευεν ἐν τῷ ταύτης ναῷ. Ἀιτουμένη αὐτὴν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου παντὸς σωτηρίας. Ὅθεν καὶ πρὸ τῆς τοῦ σώματος ἐκδημήσεος τὰ ἀποκείμενα αὐτῇ αἰώνια ἀγαθὰ ἐδιδάχθη τε καὶ ἐμυήθη. Καὶ τότε μετὰ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἀπελθοῦσα ὕστερον τοῖς προσεδρεύουσιν αὐτῆς τῷ ἁγίῳ λειψάνῳ ἐπιφανεῖσαι, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα διηγησαμένη, πᾶσαν χαρὰν ἐποίησεν ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ἃ ὀφθαλμὸς αἰσθητὸς οὐκ εἶδεν, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Οὕτω δοξάζει Κύριος τοὺς δοξάζοντας αὐτόντε καὶ τὴν ἀσπόρως, καὶ ἀφθόρως τεκοῦσαν αὐτὸν δέσποιναν ἡμῶν Θεοτόκον.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΓΝΗΣ.

Agnetis

Ἡ τοῦ μάρτυς Ἁγνή, τὸν τρόπον τῷ ὀνόματι κατάλληλον ἔχουσα, πολλὰς τῶν ἀκολάστων γυναικῶν διὰ νουθεσίας καὶ παραινέσεως τῶν πονηρῶν ἔπειθεν ἀπέχεσθα πράξεων, καὶ πιστεύειν εἰς Χριστόν· διὰ ταῦτα κρατηθεῖσα παρὰ τοῦ τῆς χώρας ἄρχοντος, ἐβασανίσθη σφοδρῶς· καὶ μὴ πεισθεῖσαι θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, εἰς πορνεῖον ἐπέμφθη ἐπὶ τὸ μιανθῆναι παρὰ τῶν ἀκολάστων. Ἀλλὰ τῷ Χριστῷ θαῤῥήσασα, ᾧ καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἁγνείαν διετήρει, ἄσπιλος καὶ καθαρὰ διεφυλάχθη ὑπὸ θείου ἀγγέλου σκεπομένη, τοῦ μὴ ἐῶντός τινα προσεγγίσαι αὐτῇ· ἐξ ὧν εἷς τολμήσας προσελθεῖν, παραυτίκα ἐνεκρώθη· ὡς δὲ τοῦτο ἤκουσεν ὁ Ἄρχων, προσεκαλεῖτο αὐτήν, καὶ ᾐτήσατο ἀναστῆσαι τὸν νεκρόν, καὶ τῆς Ἁγίας εὐξαμένης, εὐθέως ἠγέρθη ὁ τεθνηκώς, καὶ νομίσας ὁ ἄρχων ὅτι διὰ γοητείας ἤγαγεν αὐτόν, πυρὶ παρέδωκεν αὐτήν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΥΠΡΙΛΛΗΣ.

Cyprillæ

Κυπρίλλα ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς πόλεως Κυρήνης ἐπὶ τῆς βασιλείας Διοκλητιανοῦ. Ἐκ προγόνων δὲ οὖσα χριστιανή συνῴκησεν ἀνδρὶ ἐπὶ δυσὶν ἔτεσιν, καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τελευτήσαντος, ἔμεινεν ἐν χηρίᾳ ἔτη εἴκοσι ὀκτώ. Ὅτε δὲ ἐκρατήθη Θεόδωρος ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Κυρήνης, καὶ ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν κατὰ συγκυρίαν αλγήσασα τὴν κεφαλήν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτόν, χάριν ἰάσεως, καὶ θεραπευθεῖσα διηκόνει αὐτῷ σὺν Λουκίᾳ καὶ Ἀρόᾳ ταῖς ὁσίαις γυναιξίν. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τελείωσιν, παραστᾶσα τῷ ἡγεμόνι καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσασα, πρότερον ἐτύφθη. εἶτα ἄνθρακας ἐπὶ τῆς παλάμης δεξαμένη, ἐβιάζετο ὑπὸ τῶν δημίων κρατούντων, τὴν αὐτῆς χεῖρα, λιβανωτὸν προσενεγκεῖν τοῖς θεοῖς. Ἡ δὲ ἐβόα· οὐκ ἔστι τοῦτο ἑκούσιος θυσία· ἐγὼ γὰρ τῷ Χριστῷ μου θύω. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου, καὶ ξεωμένη παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΣΤ'. ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΙΣΟΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ.

VI. Sisois

Ο Μακάριος Σισόης ἐκ βρέφους τὸν Θεὸν ἀγαπήσας, καὶ τούτου σταυρὸν ἐπ' ὤμων ἄρας, ἠκολούθησεν αὐτῷ· καὶ τὰς παρατάξεις τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν τροπωσάμενος, χαίρων ἐχώρησεν πρὸς τὰ ἐπίπονα τῆς ἀσκήσεως σκάμματα· ταπεινοφροσύνης δὲ εἰς ἄκραν γενόμενος, ἐδέξατο καὶ χαρίσματα θαυματουργίας· καὶ γὰρ καὶ νεκροὺς ἀνέστησε, καὶ δαίμονας ἐξ ἀνθρώπων ἀπήλασε, καὶ νοσοῦντας ἐθεράπευσε, καὶ ἄλλα πολλὰ θαύματα ἐποίησεν· ἦν δὲ καὶ τὴν ἐντυχίαν πρωσηνὴς, καὶ μετριόφρων, καὶ ἡδὺς ἐν τοῖς ἀποφθέγμασιν· ἐξ ὧν πολλὰ συνεγράφησε εἰς τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν· οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τῶν παιόντων ἀδελφῶν διὰ παραδειγμάτων ἐπιτηδείων, πρὸς μετάνοιαν ἐπιστρέφων διώρθου. Εἶχε δὲ καὶ τοῦτο, τὸ μηδέποτε κατακρίνειν ἄνθρωπον. Οὕτω δὲ βιώσας ἀγγελικῶς, πρὸς Θεὸν, ὃν ἐπόθησεν, ἐξεδήμησεν, ἀπολαβὼν τὴν ἡτοιμασμένην αὐτῷ αἰώνιον βασιλείαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΛΟΥΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΗι.

Luciæ et Socc. MM.

Η τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Λουκία ἡ παρθένος, ἑτέρα ἐστὶ παρὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ Λουκίαν τὴν παρθένον· ἦν γὰρ αὕτη ἐκ τῆς χώρας Καμπανίας· καὶ κρατηθεῖσα παρὰ τοῦ τῆς τοιαύτης χώρας Ἄρχοντας, ἐτιμωρήθη, καὶ θαυματουργήσασα, ἔπεισεν αὐτὸν πιστεῦσαι Χριστῷ· καὶ οὐ μόνον ἀπελύθη παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οἶκον καὶ δούλας λαβοῦσα, ἡσύχαζεν, εὐχομένη τῷ Θεῷ ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετὰ δὲ παρέλευσιν ἐτῶν εἴκοσι, ἀμφότεροι ἐπιθυμήσαντες τοῦ μαρτυρῆσαι ὑπὲρ Χριστοῦ, κατέλιπον ἅπαντα, καὶ ἀναλαβόμενοι τοὺς οἰκείους ὑπηρέτας, ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας, καὶ παρέδωκαν ἑκουσίως ἑαυτοὺς, καὶ ἐρωτηθέντες, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσαντες, ἐτιμωρήθησαν διαφόρως· ὡς δὲ ἐπιπολὺ ἐνέμενον τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει, τὴν διὰ ξίφους ἀπόφασιν δεξάμενοι, ἀπεκεφαλίσθησαν ἅμα τῇ λοιπῇ συνοδίᾳ αὐτῶν, καὶ οὕτω τελειωθέντες, ἐστεφανώθησαν ἐν Χριστῷ

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΣΤΕΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΥΡΡΑΧΕΙΟΥ.

Astei Ep. M.

Αστεῖος ὁ ἱερομάρτυς ἦν μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Τραϊανοῦ. Κρατηθεὶς δὲ παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρεδόθη Ἀγρικολάῳ τῷ ἡγεμόνι· καὶ προτραπεὶς ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθεὶς παρεπέμφθη φυλακῇ· πρὸ τοῦ κρατηθῆναι δὲ, ἐθεάσατο τοιοῦτον ὄναρ. Ἑαυτὸν ἔβλεπεν ἐπὶ πέτραν ἑστῶτα, κεχρισμένον πίσσῃ καὶ ἐλαίῳ· καὶ ἔξυπνος γενόμενος, εἶπε τοῖς ἑαυτοῦ κληρικοῖς. Ἀδελφοὶ, δεῖ με παθεῖν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Λοιπὸν ὑμεῖς ἀπελθέτω ἕκαστος ὑμῶν, ὅπου δύναται διασωθῆναι. Ταῦτα εἰπὼν, ἐκρατήθη, ὡς εἴρηται, καὶ παραστὰς τῷ Ἀγρικολάῳ, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν, καὶ τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, ἐτύφθη σφέραις μολυβδίναις. Εἶτα ἀληφεὶς μέλιτι, ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου ἐν ὥρᾳ καύματος, ὅπως ὑπὸ σφηκῶν καὶ μυιῶν καταβρωθεὶς ἀποθάνει· καὶ τούτου γινομένου, εὐχαρίστως φέρων τὴν τιμωρίαν, παρέδωκε τῷ Χριστῷ τὴν ψυχήν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΦΩΚΑ, ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΘΑΥΜΑΤΟΣ.

Phocæ M. miraculum.

Εξηγήσατο Λέων ὁ ἐπονομαζόμενος Ποντιανὸς, ὅτι Σισίνιος ἐκεῖνος, ᾧ ἐπίκλην ὁ στιβαρὸς, πλέων ἐν τῷ βασιλικῷ στόλῳ, ἐκρατήθη παρὰ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ δεθεὶς ἀλύσεσι δυσὶν, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακήν. Εἰς τοιαύτην δὲ ἀνάγκην περισχεθεὶς, ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ ἱερομάρτυρα Φωκᾶν· Ἅγιε ἱερομάρτυς Φωκᾶ, λέγων, ἐλέησόν με, καὶ λύτρωσαί με τῆς κατεχούσης με ἀνάγκης τῶν δεσμῶν. Ὑπνώσας οὖν, εἶδε τὸν Ἅγιον ἐπιστάντα αὐτῷ ἐν σχήματι πρεσβυτέρου, καὶ εἰπόντα αὐτῷ. Ἐγέρθητι, καὶ ἀναχώρησον. Καὶ ἔξυπνος γενόμενος, εὗρε τὰς ἀλύσεις συντετριμμένας, καὶ ἑαυτὸν λελυμένον καὶ τὴν φυλακὴν ἀνεῳγμένην· καὶ φυγὼν διεσώθη ἕως τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ ἦν ἐπιτελῶν ἀεὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ μετ' εὐχαριστίας πολλῆς· καὶ τὸν Θεὸν δοξάζων, τὸν τοιαῦτα χαρίσματα παρέχοντα τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΙΣΑΥΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Ισαυρος ὁ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ διάκονος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἐγένοντο μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Νουμεριανοῦ, ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος ἀναχωρήσαντες, ἀπῆλθον ἐν Ἀπολλωνιάδι τῇ πόλει· καὶ δι' ἀποκαλύψεως ἀγγέλου Θεοῦ, εἰσῆλθον ἐν σπηλαίῳ, ἐν ᾧ κατῴκουν Φίλιξ καὶ Περεγρῖνος καὶ Ἑρμείας, χριστιανοὶ ὄντες καὶ αὐτοί· οἵ τινες ἰδόντες τὸν ἅγιον Ἴσαυρον, οὕτως ἐχάρησαν, ὡς καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς δοῦναι πτωχοῖς, καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, καὶ διδάσκεσθαι ὑπ αὐτοῦ· οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτῶν πειραθέντες μεταγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδια, καὶ μὴ δυνηθέντες, διέβαλον τῷ τῆς πόλεως ἄρχοντι. Ὁ δὲ κρατήσας αὐτοὺς, ἀπεκεφάλισεν. Ἴσαυρος δὲ, ὁ τοῦ Χριστοῦ διάκονος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἀπεστάλησαν δέσμιοι πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ τιμωρηθῆναι, καὶ βληθέντες ἐν πυρὶ καὶ ἀβλαβεῖς ἐξελθόντες, ἔπεισαν πολλοὺς πιστεῦσαι Χριστῷ, καὶ διὰ τοῦτο παροργίσαντες τὸν ἄρχοντα, ἀπεκεφαλίσθησαν. Isauri et Socc. MM.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Ζ'. ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΕΡΕΓΡΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες Περεγρῖνος, Λουκιανὸς, Πομπήϊος, Ἡσύχιος, Παπίας, Σατορνῖλος, καὶ Γερμανὸς, ὑπῆρχον ἐκ τῆς χώρας Ἰταλίας, ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Τραϊανοῦ· διὰ τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸν ἐμβάντες εἰς πλοῖον, κατήντησαν εἰς τὸ Δυῤῥάχιον· καὶ ἰδόντες τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Ἀστεῖον κεχρισμένον μέλιτι, καὶ κρεμάμενον ἐπὶ ξύλου, καὶ ὑπὸ σφηκῶν καὶ μυιῶν κατακεντούμενον διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ἐμακάρισαν αὐτόν· καὶ γνωσθέντες, ἐκρατήθησαν παρὰ τῶν ταξεωτῶν, καὶ ἐρωτηθέντες, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσαντες, παρεδόθησαν Ἀγρικολάῳ τῷ ἡγεμόνι, καὶ παρ' ἐκείνου ἐμβληθέντες εἰς πλοῖον δέσμιοι, καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἀδρίας πελάγει ῥιφθέντες, τὸ μακάριον τέλος ἐδέξαντο· ὧν τὰ λείψανα ἐκβαλοῦσα ἡ θάλασσα ἔκρυψεν ἐν τῇ ἄμμῳ· καὶ μετὰ ταῦτα ἐμφανισθέντα τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας, κατετέθησαν ἐντίμως. VII. Peregrini et Socc. MM.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΙΣΟΥ ΘΩΜΑ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΜΑΛΕΩι ΟΡΕΙ.

Ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Θωμᾶς, ὅτε μὲν ἦν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγένετο περιφανὴς καὶ περίβλεπτος πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ· ἀλλὰ καὶ κατὰ βαρβάρων πολλὰ τρόπαια ἔστησεν· ὅτε δὲ κατέλιπε τὸν κόσμον διὰ τὸν εἰς Χριστὸν πόθον, καὶ τὸ τοῦ βίου πικρὸν κλυδόνιον, καὶ ἐγένετο μοναχὸς, οὕτως ἐγένετο περιφανέστερος, ὡς φαίνεσθαι ἐν νυκτὶ ὥσπερ στύλος πυρὸς τῇ ἐπισκέψει τοῦ μεγάλου προφήτου Ἡλίου, οὗ καὶ τὸν τύπον ἐζήλωσεν· ἡσυχάζων ἀεὶ, καὶ τῷ Θεῷ ἀπερισπάστως προσευχόμενος ἐν ὄρει τῷ καλουμένῳ Μαλεῷ, ὅθεν καὶ χαρίσματα ἰαμάτων λαβὼν, δαίμονας ἀπήλασε· καὶ πηγὴν ὕδατος διὰ προσευχῆς αὐτοῦ βλῦσαι πεποίηκε· καὶ τυφλοῖς τὸ βλέπειν, καὶ χωλοῖς τὴν εὐδρομίαν εὐχαρίσατο, καὶ ἕτερα θαύματα Thomæ.

ματα πολλὰ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ποιήσας, καὶ θαυμαστὸς τοῖς πᾶσι γενόμενος, καὶ τὸν Θεὸν, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατὸν, θεραπεύσας, πρὸς αὐτὸν χαίρων, καὶ ἀγαλλόμενος ἐξεδήμησεν·

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Η'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ.

VIII Procopii M. Προκόπιος ὁ μεγαλομάρτυς ἐγεννήθη μὲν ἐν τῇ πόλει Αἰλίας, ἐκ πατρὸς χριστιανοῦ, καὶ μητρὸς ἑλληνίδος, ἐπὶ τῆς βασιλείας Διοκλητιανοῦ. Ἀνατραφεὶς δὲ παρὰ τῆς μητρὸς μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, προσήχθη Διοκλητιανῷ ἐπὶ τὸ τιμηθῆναι· καὶ προχειρισθεὶς δοὺξ Ἀλεξανδρείας, ἀπεστάλη οὐ μόνον πολεμίοις ἐχθρὸς, ἀλλὰ καὶ χριστιανοῖς· ἀπερχομένῳ δὲ πρὸς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ, λέγουσα. Νεανία παῦσαι τοῦ πολεμεῖν τοὺς δούλους μου, ἵνα μὴ ἀποθάνεις· ὑπεδείχθη δὲ αὐτῷ καὶ σχῆμα σταυροῦ, καὶ ἀπελθὼν εἰς Σκυθόπολιν, καὶ χρυσοχόον προσκαλεσάμενος, ἐποίησε τύπον σταυροῦ κατὰ τὸ ὑποδειχθὲν αὐτῷ σχῆμα, καὶ ἐφόρει αὐτόν. Στήσας δὲ τρόπαια κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ὑποστρέψας, κατεμηνύθη τῷ βασιλεῖ παρὰ τῆς μητρὸς, ὡς χριστιανὸς, καὶ τιμωρηθεὶς διαφόρως, καὶ θαυματουργήσας, οὐ μόνον ἑτέρους πολλοὺς ἔπεισε πιστεῦσαι Χριστῷ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μητέρα καί τινας γυναῖκας· μεθ' ὧν ἀποκεφαλισθεὶς, πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Θ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΥ.

IX Cyrilli M. Κύριλλος ὁ ἱερομάρτυς τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, καὶ ταῖς θείαις ἀρεταῖς συναυξηθεὶς ἀρχιερεὺς κατέθη τῆς ἐν Κρήτῃ ἐκκλησίας. Καὶ καλῶς τὸ ποίμνιον ἰθύνας, καὶ τὸν λαὸν Κυρίου πληθύνας διὰ διδασκαλίας καὶ παραινέσεως· διωγμοῦ κινηθέντος, ἐκρατήθη παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, καὶ δεθεὶς, παρεδόθη τῷ ἄρχοντι· καὶ ἐμβληθεὶς εἰς πῦρ, ἐξ αὐτοῦ ἀβλαβὴς ἐξελθὼν, τῶν δεσμῶν, οἷς ἐδέδετο, καέντων· καὶ τῶν ξύλων, οἷς ἡ φλὸξ ἐτρέφετο, εἰς κόνιν λεπτυνθέντων, ἀπελύθη παρὰ τοῦ ἄρχοντος, θαυμάσαντος τὸ γεγονός. Καὶ τοῖς τοῦ βασιλέως προστάγμασιν, ὡς ἀδίκοις οὖσιν ἐπιμεμψάμενος, καὶ τότε μὲν οὕτως. Ὕστερον δὲ ἰδὼν ὁ ἄρχων πολλοὺς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀσπαζομένους, φοβηθεὶς τὸν τοῦ βασιλέως θυμὸν, κρατήσας τὸν Ἅγιον, καὶ ἄκων ἀπεκεφάλισε, προξενήσας αὐτῷ ζωὴν ἀθάνατον, καὶ ἀΐδιον μακαριότητα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΤΕΡΜΟΥΘΙΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Patermutii et Socc. MM. Πατερμούθιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς τυραννίδος Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον ἐρήμῳ ἡσυχάζοντες. Ἀπερχομένῳ δὲ τῷ παραβάτῃ πρὸς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, κατεμηνύθησαν παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, καὶ κρατηθέντες, ἤχθησαν ἐνώπιον αὐτοῦ· ἦν δὲ ὁ μὲν Πατερμούθιος ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε, ὁ δὲ Κόπρης ἐτῶν τεσσαράκοντα πέντε, καὶ διαχωρισθέντες, ἠναγκάζοντο ἀρνήσασθαι τὸν Χριστόν. Πεισθεὶς οὖν ὁ Κόπρης ταῖς θωπείαις τοῦ παραβάτου, ἠρνήσατο· καὶ μαθὼν τοῦτο ὁ Πατερμούθιος, κλαίων παρεκάλει τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ. Εἰσαχθεὶς οὖν καὶ αὐτὸς, καὶ ἰδὼν τὸν Κόπρην, ἱμάτια λαμπρὰ περιβεβλημένον, ἐδάκρυσε· καὶ γνοὺς ὁ Κόπρης ὅτι δι' αὐτὸν ἔκλαυσεν· ἀνακράξας, ἔφη. Οὐκ ἔτι εἰμὶ Ἰουλιανίτης, ἀλλὰ Χριστοῦ δοῦλος. Ἐκκοπεὶς οὖν τὴν γλῶσσαν, ἐβλήθη εἰς πῦρ μετὰ τοῦ Πατερμουθίου· καὶ ἰδὼν αὐτοὺς Ἀλέξανδρός τις, μηδὲν ἀδικηθέντας, καὶ πιστεύσας τῷ Χριστῷ, σὺν αὐτοῖς χαίρων ἀπεκεφαλίσθη.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Ι'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΕ' ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΙ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΩΝ.

Οἱ τεσσαράκοντα πέντε τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς βασιλείας Λικιννίου, καὶ τῆς ἡγεμονίας Λυσίου· ὧν ἐξῆρχον Λεόντιος, Μαυρίκιος, Δανιὴλ, καὶ Ἀντώνιος· κρατηθέντες οὖν, παρέστησαν τῷ δουκὶ Λυσίᾳ ἐν Νικοπόλει τῆς Ἀρμενίας· καὶ τὸν μὲν Χριστὸν ὁμολογήσαντες, τὰ δὲ εἴδωλα διαπτύσαντες, τυφθέντες καὶ λίθοις συντριβέντες τάτε στόματα καὶ τὰ πρόσωπα, ἀπεκλείσθησαν εἰς φυλακὴν, ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις ἄσιτοι διαμένοντες· καὶ ἰδόντες τὴν αὐτῶν καρτερίαν οἱ τηροῦντες αὐτοὺς στρατιῶται, ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ· εἶτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθέντες, καὶ τὰ σκέλη πελέκεσιν ἀποκοπέντες, οἱ μὲν ἤδη τεθνηκότες, οἱ δὲ ἔτι ἐμπνέοντες, εἰς κάμινον πυρὸς ἐμβληθέντες, ἐτελειώθησαν, ἀπολαβόντες τὴν ἡτοιμασμένην αὐτοῖς πρὸ καταβολῆς κόσμου παρὰ Χριστοῦ ἀθάνατον βασιλείαν. X Martyres XLV.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΒΙΑΝΟΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΛΟΥΑΝΟΥ.

Βιάνωρ ὁ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, ἦν μὲν ἐκ τῆς χώρας Πισσιδίας, διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, κρατηθεὶς ὑπὸ Σεβηριανοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἰσαυρίας, καὶ ἀναγκασθεὶς ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ μὴ πεισθεὶς, ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου καὶ ἐξέσθη πικρῶς μετὰ σιδηρῶν ὀνύχων, καὶ σφαίραις πυρωθείσαις σιδηραῖς τὰς μασχάλας, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐξεῤῥιζώθη κατεκάη, καὶ τὰ ὦτα ἀφῃρέθη. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν τοιαῦτα ὑπομένοντα στρατιώτης τις, Σιλουανὸς λεγόμενος, ἐπίστευσε τῷ Χριστῷ, καὶ παραυτίκα καὶ αὐτὸς τὴν γλῶσσαν ἐκκοπεὶς, ἀπεκεφαλίσθη. Ὁ δὲ πολύαθλος Βιάνωρ τρυπηθεὶς τοὺς ἀστραγάλους, καὶ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἐξορυχθεὶς, καὶ τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς ἐκδαρεὶς, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν, καὶ τῇ ἐπαύριον μικρὸν ἔτι ἐμπνέων, ἐκβληθεὶς τῆς φυλακῆς, καὶ βασταζόμενος ὑπὸ τῶν δημίων, ἀπεκεφαλίσθη. Bianoris et Sylvani MM.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἀπολλώνιος ἦν μὲν ἐκ τῆς χώρας Λυδίας, πόλεως Σάρδεων· περιήρχετο δὲ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, διδάσκων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπιστρέφων ἐπὶ τὸν Κύριον. Καταμηνυθεὶς οὖν παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν τῷ τῆς πόλεως Ἰκονίου ἄρχοντι, κατεσχέθη, καὶ δέσμιος ἀχθεὶς, παρέστη ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐρωτηθεὶς, δοῦλον Χριστοῦ ἑαυτὸν ὡμολόγησεν· ὅθεν ἀναγκασθεὶς εἰς τὴν τύχην τοῦ βασιλέως ὀμῶσαι, ἔφη μὴ εἶναι θεμητὸν εἰς βασιλέα ὀμνύειν θνητὸν, καὶ μάλιστα τὸν μὴ ἐπιγινώσκοντα τὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου Θεόν· ταῦτα εἰπὼν, τῇ προστάξει τοῦ ἄρχοντος, ἐτύφθη σφοδρῶς· καὶ κρεμασθεὶς ἐπὶ ξύλου, καὶ σιδηροῖς ἥλοις καθηλωθεὶς, τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ παρέθετο· καὶ οὕτω τὸν τοῦ μαρτυρίου δρόμον τελέσας, ἀπέλαβε τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Apollonii M.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΑ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ.

Μαρκιανὸς ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ἰκονίου· νέος δὲ ὢν ἐδιδάχθη τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ βαπτισθεὶς ἐκήρυσσε μὲν τὴν ἀλήθειαν· ἤλεγχε δὲ τὴν τῶν εἰδώλων ἀπάτην καὶ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τοὺς εἰδωλολάτρας ἐπεστόμιζε. Κρατηθεὶς οὖν ὑπ' αὐτῶν, παρεδόθη τῷ ἄρχοντι, καὶ εἰς ἐξέτασιν ἀχθεὶς, ἠναγκάζετο XI Marciani M.

ποτε

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

ποτε μὲν ὑποσχέσεσι φθαρτοῖς καὶ προσκαίρου τιμῆς, ποτε δὲ ἀπειλαῖς ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, θῦσαι δὲ τοῖς εἰδώλοις. Μὴ πεισθεὶς δὲ τοῖς τοῦ ἄρχοντος λόγοις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνώπιον δήμου τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, τυφθεὶς ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν, καὶ μετὰ τοῦτο τῆς φυλακῆς δέσμιος ἐξελθὼν, καὶ τῷ ἄρχοντι παραστὰς, καὶ τῶν αὐτῆς ὁμολογίας ἐχόμενος, ἐξέθη τὸ πρόσωπον σιδήροις καὶ τὰ νεῦρα διεκόπη, καὶ μαχαίρᾳ τὴν γλῶσσαν ἐξεκόπη, καὶ ἐπὶ ἐσχάρας πεπυρακτωμένης ἐτέθη· καὶ τέλος ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς, τὸν τοῦ μαρτυρίου δρόμον ἐπλήρωσεν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΙΝΔΑΙΟΥ.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Κινδαῖος, ἦν μὲν πρεσβύτερος
Cindæi M. τῆς ἐν Σίδῃ τῇ πόλει ἐκκλησίας, ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Διοκλητιανοῦ· καταμηνυθεὶς Στρατονίκῳ τῷ ἡγεμόνι, ὅτι τὸν Χριστὸν σέβεται, ἐκρατήθη, καὶ ὑποδεθεὶς ὑποδήματα σιδηρᾶ μετὰ ἥλων ὀξέων, ἠναγκάσθη τρέχειν κατὰ τὴν ὁδὸν, τὴν φέρουσαν πρὸς τὴν λεγομένην ἱερὰν πύλην, τυπτόμενος ὑπὸ τῶν δημίων. Ἐπεὶ δὲ πρόσταγμα εἶχον οἱ δήμιοι παῦσαι αὐτὸν, ὑπήντησαν δέ τινι πένητι, φόρτιον βαστάζοντι ξύλων, μέλλοντι αὐτὰ πωλῆσαι καὶ τραφῆναι· καὶ ἐβούλοντο ἁρμάσαι δωρεὰν, καὶ καῦσαι τὸν Ἅγιον· αὐτὸς ἐκβαλὼν τὸ τίμημα, δέδωκε τῷ πένητι· καὶ θεὶς τὰ ξύλα ἐπὶ τῶν ἰδίων ὤμων, κατέλαβε τὸν τόπον τῆς τελειώσεως· καὶ ἀναφθείσης καμίνου, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ καὶ τότε μὲν ἐξελθὼν ἀβλαβὴς, παρεσκεύασε τὸν ἱερέα τῶν εἰδώλων σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ πιστεῦσαι Χριστῷ. Ὕστερον δὲ εὐξάμενος, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ ἐτάφη ἐντίμως.

ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΘΑΥΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΕΥΦΗΜΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΥΦΗΜΙΑΣ.

Miraculum S. Euphemiæ M.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου Μικροῦ Εὐτυχής τις μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος γέγονεν αἱρέσεως ἀρχηγὸς, λέγων ἐπὶ Χριστοῦ ἓν θέλημα, καὶ μίαν ἐνέργειαν· καθαιρεθεὶς οὖν διὰ τοῦτο ὑπὸ Φλαβιανοῦ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχου, ὅμως οὐκ ἐπαύετο τοῦ ταράσσειν τὴν ἐκκλησίαν· κρατήσας δὲ τῆς βασιλείας ὁ ἐν ἁγίοις Μαρκιανὸς, συνεκαλέσατο σύνοδον ἑξακοσίων τριάκοντα πατέρων, καὶ γενομένης ζητήσεως μετὰ τῶν αἱρετικῶν, ἤρεσε πᾶσιν ἐκτεθῆναι δύο τόμους, ἕνα τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ἕνα τῶν αἱρετικῶν, καὶ ἀνοιγῆναι τὴν λάρνακα τῆς Μάρτυρος, καὶ τεθῆναι τοὺς τόμους ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῆς, καὶ τὸν ἐκθησόμενον παρ' ἐκείνης κρατοῦναι. Καὶ τούτου γεγομένου, μετὰ οὐ πολλὰς τὰς ἡμέρας ἀνοίξαντες τὴν λάρνακα, εὗρον τὸν μὲν τῶν αἱρετικῶν τόμον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς κείμενον· τὸν δὲ τῶν ὀρθοδόξων, ἐν τῇ χειρὶ κατεχόμενον· καὶ οὕτω μὲν ᾐσχύνθησαν οἱ αἱρετικοὶ, εὐφράνθησαν δὲ οἱ ὀρθόδοξοι.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΒ'. ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΠΡΟΚΛΟΥ ΚΑΙ ΙΛΑΡΙΟΥ.

Πρόκλος καὶ Ἱλάριος οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες ὑπῆρ-
XII Procli et Hilarii MM χον μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Τραϊανοῦ ἐκ τῆς πόλεως Ἀγκύρας, χριστιανοὶ καὶ ὄντες, ἐκρύπτον τὸν Χριστὸν, καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπέστρεφον πρὸς αὐτόν. Πρῶτος οὖν, κρατηθεὶς παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ὁ Πρόκλος, παρέστη ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἐξετασθεὶς, καὶ τὸν Χριστὸν ἐπὶ πλεῖον ὁμολογῶν, ἐξεδόθη Μαξιμίνῳ τῷ ἡγεμόνι· καὶ κρεμασθεὶς ἐξέσθη σιδήροις, καὶ λαμπάσι πυρὸς, τὴν γαστέρα καὶ τὰς πλευρὰς κατεκάη, καὶ μετὰ ταῦτα δεξάμενος ἀπόφασιν τοῦ κατατοξευθῆναι, ἤγετο γυμνὸς ἐπὶ τὸν τόπον τῆς τελειώσεως, καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν, συναντήσας Ἱλαρίῳ τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ, καὶ ἀσπασάμενος αὐτὸν, ἐγένετο αἴτιος τοῦ κρατηθῆναι αὐτὸν, καὶ αὐτὸς μὲν κρεμασθεὶς ἐπὶ ξύλου, καὶ συγίταις κατατοξευθεὶς, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Ὁ δὲ Ἱλάριος, τυφθεὶς καὶ ξεσθεὶς, καὶ ἐπὶ μίλια γυμνὸς κατασυρεὶς, τελευταῖον ξίφει τὴν κεφαλὴν ἐτμήθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΟΛΙΝΔΟΥΧ.

Ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Γολινδοὺχ, ὑπῆρχε μὲν ἐκ Περσίδος ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαυρικίου· συνῴκει δὲ ἀνδρὶ Golinduch M.
ἀρχιμάγῳ, καὶ ὁρᾷ ἄγγελον Θεοῦ καθ' ὕπνους, δεικνύοντα αὐτῇ τόπον φωτεινὸν, ἔνθα οἱ δίκαιοι ἐχόρευον, καὶ ἕτερον σκοτεινὸν, ἐν ᾧ οἱ εἰδωλολάτραι ἐτιμωροῦντο· καὶ δοκιμάσασα εἰσελθεῖν εἰς τὸν φωτεινὸν τόπον, ἐκωλύθη, εἰπόντος τοῦ ἀγγέλου· ὅτι ἐὰν μὴ γένῃ χριστιανὴ, οὐκ εἰσέρχῃ. Ἔξυπνος δὲ γενομένη παραυτὰ ἐβαπτίσθη, καὶ γνωσθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, καὶ τοῦ βασιλέως, ἀπεκλείσθη εἰς τὴν τῆς λήθης φυλακὴν, καὶ πάλιν εἰς λάκκον, ἔνθα ἦν δράκων, καὶ μετὰ χρόνους πολλοὺς ἐκβληθεῖσα, ἐτιμωρήθη διαφόρως, καὶ βουλλωθεῖσα τὸν τράχηλον, ἤγετο ἀποκεφαλισθῆναι. Ἐκβαλὼν δὲ τὴν βούλλαν σώαν ὁ ἄγγελος, ἔδωκε τῷ δημίῳ, καὶ λυπουμένην τὴν Ἁγίαν διὰ τὸ μὴ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ πλήξας μετὰ σπαθίου κατὰ τοῦ τραχήλου, ῥεῦσαι μὲν αἷμα πεποίηκε, οὐκ ἀπεκεφάλισεν δέ. Μετὰ ταῦτα ζήσασα, καὶ πολλοὺς ὠφελήσασα, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΓ'. ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΕΡΑΠΙΩΝΟΣ·

Σεραπίων ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Σευήρου, ἀνὴρ θεοσεβὴς, καὶ τὸν τρόπον ἀγαθός. XIII
Κρατηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν διὰ τὴν εἰς Χριστὸν Serapionis M.
ὁμολογίαν, παρεδόθη Ἀκύλᾳ, τῷ τῆς χώρας ἐκείνης ἄρχοντι· καὶ παραστὰς ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐρωτηθεὶς ποίας θρησκείας τυγχάνει, ὡμολόγησε παῤῥησίᾳ τὸν χριστόν. Τυφθεὶς οὖν διὰ τοῦτο σφοδρῶς· καὶ σιδήροις ὀξέσι τὸ σῶμα ξεσθεὶς ὅλον, παρεπέμφθη φυλακῇ, λιμῷ καὶ δίψει πιεζόμενος, μετὰ δὲ πολλῶν ἡμερῶν παραδρομὴν, τῆς φυλακῆς ἑλκυσθεὶς, παρέστη δεδεμένος τῷ ἄρχοντι· καὶ μηδεμίαν πληγὴν ἢ τραύματος οὐτελὴν φέρων ἐπὶ τοῦ σώματος, διὰ τὸ θεραπευθῆναι παραυτίκα ὑπὸ Χριστοῦ, εἰς ἔκπληξιν ἤγαγεν ἅπαντας, καὶ πολλοὺς παρεσκεύασε πιστεῦσαι Χριστῷ· καὶ φοβηθεὶς ὁ ἄρχων, ἵνα μὴ πλείονας προσαγαγῇ Χριστῷ, πυρὶ παρέδωκεν αὐτὸν, καὶ οὕτω τὸν τῆς αθανασίας διαθλήσας ἀγῶνα, ἐτελειώθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΥΡΟΠΗΣ.

Ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Μυρώπη, ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Δεκίου, ἐκ τῆς νήσου Χίου· περιήρχετο δὲ Myropei M.
τὴν Ἐφεσίων πόλιν, τὰ ἐκ τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Μαρτύρων καὶ Ἀποστόλων προχεώμενα μύρα συνάγουσα, καὶ ἰωμένη τοὺς ἀσθενοῦντας. Ὅθεν καὶ φερωνύμως ἐκλήθη Μυρώπη. Καταλαβοῦσα δὲ τὴν νῆσον Χίων, καὶ εὑροῦσα τὸν ἅγιον Ἰσίδωρον, διὰ Χριστὸν μαρτυρήσαντα, καὶ τελειωθέντα, ἀνείλετο τὸ λείψανον αὐτοῦ, καὶ ἔκρυψε παρ' ἑαυτῇ, καὶ πολλῶν κρατουμένων διὰ τὴν τοῦ λειψάνου ἀφαίρεσιν, καὶ τιμωρουμένων ἐφανέρωσεν ἑαυτὴν, λέγουσα λαβεῖν καὶ κρύψαι τὸ λείψανον. Κρατηθεῖσα οὖν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Νουμεριανοῦ, τοῦ καὶ τὸν ἅγιον Ἰσίδωρον βασανίσαντος, ἐτύφθη σφοδρῶς, καὶ ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν, καὶ δι' ὀπτασίας τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τῶν ἀποκειμένων αὐτῇ ἀγαθῶν τὴν ἐπαγγελίαν λαβοῦσα, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέδωκεν.

ΜΗΝΙ

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΔ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΙΟΥΣΤΟΥ.

XIV Justi M. Ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἰοῦστος ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ῥώμης· ἐστρατεύετο δὲ ἐν τῷ τάγματι τῶν Νουμερῶν, ὑποστρέφων δέ ποτε ἀπὸ τοῦ πολέμου, ὁρᾷ σταυρὸν κρυσταλλοειδῆ· καὶ ἐκ τοῦ σταυροῦ ἀκούει φωνὴν ἐξελθοῦσαν καὶ εἰποῦσαν αὐτῷ, καταλιπεῖν τὰ εἴδωλα καὶ πιστεῦσαι Χριστῷ. Καταλαβὼν οὖν τὴν Ῥώμην, καὶ διασκορπίσας τὸν πλοῦτον αὐτοῦ τοῖς πτωχοῖς, ἡσύχαζε κατ' αὐτόν, τῇ εἰς Χριστὸν ἐπαγαλλόμενος πίστει. Γνωσθεὶς δὲ παρὰ τοῦ τριβούνου, ἐκρατήθη παρ' αὐτοῦ καὶ μὴ πεισθεὶς ἀρνήσασθαι τὸν Χριστόν, δεθεὶς ἁλύσεσι, παρεπέμφθη Μαγνεντίῳ τῷ ἡγεμόνι· καὶ ἐμμένων ἐπὶ πλέον τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, ἐτύφθη λώροις ὠμοῖς, καὶ πεπυρακτωμένην περικεφαλαίαν περιετέθη τῇ κεφαλῇ· εἶτα ἐπὶ ἐσχάρας ἠνθρακωμένης ἡπλώθη γυμνός· καὶ τέλος ἐν καμίνῳ πυρὸς μεγάλου βληθείς, τὸ ἑαυτοῦ πνεῦμα παρέδωκε τῷ Θεῷ.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΟΝΗΣΙΜΟΥ.

Onesimi. Ὀνήσιμος ὁ ὅσιος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς πόλεως Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ τῆς βασιλείας Διοκλητιανοῦ, υἱὸς γονέων εὐσεβῶν, βαπτισθέντων, ὡς ὁ λόγος, ὑπὸ θείου ἀγγέλου· καὶ εὐαγγελισθέντων καὶ τὴν σύλληψιν τοῦ υἱοῦ αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομα διδαχθέντων. Μετὰ δὲ γεννηθῆναι καὶ ἀνατραφῆναι ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου, ἀπελθὼν εἰς ἓν τῶν κατὰ τὴν Ἔφεσον μοναστηρίων, ἐν ᾧ διέτριβον ὀκτακόσιοι ἀσκηταί, ἐγένετο μοναχός, καὶ ἦν ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην Θρηνοῦντες δὲ τὴν αὐτοῦ στέρησιν οἱ γονεῖς, ἐτυφλώθησαν· καὶ διωγμοῦ κινηθέντος κατὰ τῶν χριστιανῶν, καὶ τῶν ἀσκητῶν πάντων φυγόντων, παρεγένετο καὶ αὐτὸς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ὡς ξένος, καὶ τοὺς μὲν γονεῖς ἐποίησεν δι' εὐχῆς ἀναβλέψαι· ἑαυτὸν δὲ οὐκ ἀπεκάλυψεν αὐτοῖς· ἀλλὰ γράψας ἐν χάρτῃ τὰ κατ' αὐτόν, καὶ θεὶς ἐν μιᾷ τῶν θυρίδων, ἀπῆλθεν εἰς Μαγνησίαν, ἔνθα πολλὰ θαύματα ποιήσας, πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΙΩΣΗΦ.

Joseph. Ἰωσὴφ ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοφίλου τοῦ εἰκονομάχου, υἱὸς μὲν Φωτινοῦ καὶ Θεοκτίστης, ἀδελφὸς δὲ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου, ὃς διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτοῦ πολιτείαν, ψήφῳ κοινῇ, ἐπίσκοπος χειροτονεῖται Θεσσαλονίκης· ἔνθα χρόνου ἅλις διατρίψας, καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν διδάξας, πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ὑπέστρεψεν πόλιν κελεύσει βασιλικῇ· καὶ παραστάντες αὐτός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τῷ εἰκονομάχῳ βασιλεῖ, ἠναγκάζοντο ἀρνήσασθαι τὴν προσκύνησιν τῶν σεπτῶν εἰκόνων, καὶ μὴ πεισθέντες, ὁ μὲν ἐν τῇ τῆς Ἀπολλωνιάδος ἐξωρίσθη λίμνῃ ὁ Θεόδωρος, ὁ δὲ φυλακαῖς διαφόροις προσομιλήσας ὁ Ἰωσήφ, καὶ τῇ λοιπῇ κακοπαθείᾳ ἐγκαρτερήσας, καὶ πάλιν διά τινος τῶν δυσσεβῶν ἀποσταλέντος παρὰ τοῦ βασιλέως ἀναγκασθεὶς ὑπογράψαι τῷ τόμῳ τῆς αἱρέσεως, καὶ μὴ ἀνασχόμενος, κατακλεισθεὶς εἰς σκοτεινοτέραν φυλακήν, ἐτελειώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΕ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΥΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΤΤΗΣ.

Ἰουλίττα ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ὑπῆρχεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐκ τῆς πόλεως Ἰκονίου· διὰ δὲ τὸν ἐπικρατοῦντα διωγμὸν ἐν Ἰκονίῳ, ἀναλαβομένη τὸν υἱὸν αὐτῆς Κύρικον τριετῆ ὄντα, ἀπῆλθεν εἰς Σελεύκειαν· καὶ εὑροῦσα καὶ ἐκεῖ τὸν αὐτὸν διωγμόν, παρεγένετο εἰς Ταρσόν, ἔνθα καὶ Ἀλέξανδρος ὁ ἡγεμών, ὠμὸς καὶ θηριώδης ἄνθρωπος, ἐβασάνιζε τοὺς Ἁγίους· καὶ κρατηθεῖσα, καὶ τοῦ παιδὸς ἀποχωρισθεῖσα, ἐτιμωρεῖτο· τὸ δὲ παιδίον λαβὼν ἐπὶ τῶν γονάτων ὁ ἡγεμών, ἐκολάκευε· τὸ δὲ οὐκ ἐπεστρέφετο πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ δι' ὅλου ἔβλεπεν ἀτενῶς πρὸς τὴν μητέρα, καὶ ψελλιζούσῃ τῇ φωνῇ, τὸ μὲν τοῦ Χριστοῦ ἀνεκαλεῖτο ὄνομα, πρὸς δὲ τὴν μητέρα ἔσπευδεν ἀπελθεῖν· καὶ χολώσας ὁ ἀνηλεὴς θήρ, ἐλάκτισεν αὐτόν, ῥίψας ὑπὸ τῶν βαθμίδων, καὶ συντριβείσης τῇ πέτρᾳ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἀφῆκε τὴν ψυχήν, καὶ δοξάσασα τὸν Θεὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, μετὰ πολλὰς τὰς βασάνους, ἀπεκεφαλίσθη καὶ αὐτή. EX MS CRYPTÆ FERRATÆ. XV Cyrici et Julittæ

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΒΟΥΔΙΜΟΥ.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἀβούδιμος ὑπῆρχεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ βασιλέως ἐκ τῆς νήσου Τενέδου. Κρατηθεὶς δὲ καὶ πολλὰ καταναγκασθεὶς ἀρνήσασθαι τὸν Χριστόν, οὐκ ἐπείσθη· ἀλλὰ μᾶλλον ὡμολόγησε παῤῥησίᾳ τὴν θεότητα αὐτοῦ· ὅθεν πάλων πηχθέντων, εἰς μάστιγας ἐξετάθη, καὶ τύπτεται ὑπὸ ἐννέα στρατιωτῶν. Βιασαμένων δὲ αὐτὸν τῶν δημίων μιαρῶν ὑπογεύσασθαι θυσιῶν, οὐκ ἠνέσχετο. Διὸ ξέουσιν αὐτὸν χερσὶ σιδηραῖς, καὶ μετὰ πολλὰς ἑτέρας βασάνους μὴ πεισθέντα, ἀπεκεφάλισαν, καὶ ἰδοὺ μέσης ἡμέρας ἐφάνη ὁ Μάρτυς τῷ Διοκλητιανῷ μετὰ ἀγγέλων κατεχόντων ῥομφαίας, καὶ φόβῳ οὐρανίῳ ἐξέπληξεν αὐτόν. Καί φησιν· ἴδε, Ἀβούδιμος ὁ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ὃν σὺ μὲν νομίζεις τεθνᾶσαι· ὁ δὲ Θεὸς τῇ αὐτοῦ βοηθείᾳ δείκνυσί σοι, ὅτι ἰσχύει κατὰ τῶν συνεργῶν σου τῶν δαιμόνων, καὶ κατὰ σοῦ. Οἱ δὲ ἄνομος, ᾧ ἀνοχῆς Θεοῦ ἄνθρωπον ὤφειλε μεταβαλέσθαι, καὶ πιστεῦσαι Χριστῷ, μᾶλλον μανείς, τὸ σῶμα τοῦ Μάρτυρος πυρὶ παρέδωκεν. Abudimi M.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΚΟΥ.

Ἀντίοχος ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἦν ἀπὸ Σεβαστείας, ἰατρὸς τὴν τέχνην Περιερχόμενος δὲ τὰς πόλεις πάσας, καὶ ἰατρεύων τοὺς ἐν ἀσθενείαις ἐκρατήθη ὑπὸ Ἀδριανοῦ ἡγεμόνος, καὶ πολλὰς βασάνους ὑπομείνας πρότερον, ὕστερον εἰς λέβητα ἐμβληθείς, καὶ μὴ φλεχθείς, ἄγεται θηριομαχῆσαι, ᾧ τινι προσέχαιρον τὰ θηρία, καὶ κυνούμενα πρὸς τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, κατεφίλουν αὐτόν. Μιὰ δὲ πάρδαλις ἀνθρωπίνῃ φωνῇ ἤλεγξε τὸν Ἡγεμόνα. Εἶτα ηὔξατο ὁ Ἅγιος, καὶ διελύθησαν εἰς ψάμμον πάντα τὰ εἴδωλα. Καὶ κατὰ ταῦτα ἀπετμήθη τὴν κεφαλήν, καὶ ἔῤῥευσεν ἐκ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ σὺν αἵματι γάλα. Κυριακὸς δὲ ὁ τὸν Ἅγιον ὑποκεφαλίσας, ἰδὼν τὸ θαῦμα, καὶ παῤῥησιασάμενος ἑαυτὸν χριστιανὸν ἀνωμολόγησε, καὶ ἀνάθεμα εἰπὼν τοῖς εἰδώλοις Ἀδριανοῦ, ἐτμήθη καὶ αὐτὸς τὴν κεφαλήν, καὶ προσετέθη τῷ ἁγίῳ Ἀντιόχῳ, καὶ οὕπω τελειωθέντες, ἀπέλαβον παρὰ τοῦ οὐρανίου καὶ μεγάλου βασιλέως τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Antiochi et Cyriaci MM.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΥΛΟΥ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Οὗτοι ὑπῆρχον Αἰγύπτιοι τὸ γένος, κρατηθέντες δέ, καὶ εἰς τὴν πόλιν Διοκαισάρειαν ἀχθέντες, παρέστησαν τῷ ἄρχοντι, καὶ ἐρωτηθέντες, καὶ ὁμολογήσαντες τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεόν, τοὺς ἀριστεροὺς πόδας κατεκάησαν, καὶ τοὺς δεξιοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξωρύχθησαν, καὶ ξίφεσι καὶ πυρὶ ἐτελειώθησαν. Καὶ μετ' αὐτῶν ἕτεροι πολλοὶ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ὁμολογήσαντες τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἡ μὲν ἁγία Θεὴ ἐπὶ ξύλου τανυσθεῖσα ἐξέσθη, ἡ δὲ ἀδελφὴ Pauli et Socc. MM.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ἀδελφὴ αὐτῆς Οὐαλεντίνα, τῷ δικαστῇ ἐπιθεμένη κατέστρεψε τὸν βωμὸν τῷ ποδὶ, καὶ ἐξέσθη καὶ αὐτὴ ἀφειδῶς. Παῦλος δὲ, ὁ ἅγιος μάρτυς, τὴν διὰ τοῦ ξίφους ἀπόφασιν λαβὼν, καὶ στὰς, προσευξάμενος ὑπὲρ χριστιανῶν, ὑπὲρ Ἰουδαίων, ὑπὲρ Σαμαριτῶν, ὑπὲρ Ἑλλήνων, καὶ ὑπὲρ ἑτέρων ἐθνῶν, ὅπως εἰς γνῶσιν Θεοῦ ἔλθωσιν, καὶ παυθῇ ὁ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς, εἰς οἶκτον καὶ δάκρυα πάντας ἐκίνησε, καὶ μετὰ ταῦτα ἐτμήθη τὴν κεφαλήν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙϚ΄.
Η ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΧΑΛΚΗΔΟΝΙ ΑΓΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΩΝ ΕΞΑΚΟΣΙΩΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΠΑΤΕΡΩΝ.

XVI Patrum DCXXX Synodi Chalc.

Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ δυσσεβοῦς Ἀρείου, τὴν ὑπὸ τῶν τριακοσίων ἁγίων Πατέρων ἐν Νικαίᾳ γεγενημένην, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου Εὐτυχὴς ὁ αἱρετικὸς, ἐβούλετο ἀνανεῶσαι τὴν ἐκείνου αἵρεσιν, λέγων ἐπὶ Χριστοῦ μίαν φύσιν γενέσθαι μετὰ τὴν ἕνωσιν. Ἀλλὰ τῆς βασιλείας κρατήσας ὁ ἐν ἁγίοις Μαρκιανὸς, μετὰ τελευτὴν Θεοδοσίου υἱοῦ Ἀρκαδίου, συνήγαγεν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἱερὰν ἑξακοσίων τριάκοντα θεοφόρων Πατέρων, καὶ καθεῖλεν οὐ μόνον Εὐτυχῆ, μᾶλλον δὲ δυστυχῆ καὶ ἄθλιον, καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρνανισμὸν παντελῶς ἠφάνισε, κρατύνας τὸ ἅγιον σύμβολον τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ ἐπιβεβαιώσας, καὶ ἀναθεματίσας ἅπαντας τοὺς αἱρετικοὺς, συνεργησάσης εἰς τοῦτο καὶ τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, καὶ τὸν ὅρον τῆς ὀρθοδοξίας, καθάπερ ζῶσα, παρασχοῦσα τοῖς ὀρθοδόξοις.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΟΝΗΣΙΦΟΡΟΥ ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ.

Oncsiphori et Porphyrii MM.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ὀνησιφόρος ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ἰκονίου, συγγενὴς ὢν τῆς βασιλίσσης Τρυφαίνης. Κατῴκει δὲ ἐν τῇ πόλει Ἰκονίου, ἔνθα καὶ δεξάμενος τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον, ἐδιδάχθη ὑπ' ἐκείνου τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ βαπτισθεὶς πανοικὶ, ἐκήρυττε τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τούτου διωχθεὶς, ἐν τοῦ Ἰκονίου ἀπελθὼν κατῴκησεν εἰς τὸ Πάριον. Εὔπορος δὲ ὢν, πολλὴν τῶν πτωχῶν ἐποιεῖτο πρόνοιαν, ἀλλὰ καὶ τῷ Παύλῳ πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπερχομένῳ, πολλὰ χρήματα εἰς διακονίαν τῶν ἀδελφῶν δέδωκε, καὶ πρὸς Ῥώμην ἀπαγομένῳ δεσμίῳ ἠκολούθησε. Καὶ προτραπεὶς ὑπ' ἐκείνου πάλιν κατέλαβε τὸ Πάριον. Καὶ κρατηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἅμα τῷ δούλῳ αὐτοῦ Πορφυρίῳ, ἐβασανίσθη. Εἶτα ἀγρίοις ἵπποις προσδεθεὶς, καὶ συρεὶς μίλια δεκατέσσαρα, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Συγκακοπαθήσας δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Πορφύριος ἐν πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγωνίσμασιν, ἐτελειώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΖ΄.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΘΗΝΟΓΕΝΟΥΣ.

XVII Athenogenis M.

Ἀθηνογένης ὁ ἱερομάρτυς Χριστοῦ ἦν μὲν ἐκ τῆς Σεβαστείας ἐπὶ Διοκλητιανοῦ βασιλέως, κρατηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος μετὰ τῶν δέκα μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πολλὰς βασάνους σὺν αὐτοῖς ὑπομείνας διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπην, τελευταῖον τὴν διὰ τοῦ ξίφους ἐδέξατο τελευτήν. Λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ ὅτι πρὸ τοῦ κρατηθῆναι, ἀπελθὼν εἰς τὸ μοναστήριον, τοὺς μαθητὰς οὐχ' εὗρεν, προκατεσχέθησαν γάρ. Τὴν δὲ ὑπαντήσασαν αὐτῷ ἔλαφον, ἣν ἀνέθρεψεν ἐν τῇ μονῇ, εὐλόγησεν καὶ ἐπηύξατο μὴ κυριευθῆναι ὑπὸ τῶν κυνηγετῶν, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον χρόνον ἄγειν ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ αὐτήν τε καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς μελλούσας τίκτεσθαι μόσχον ἕνα. Ὃ καὶ γέγονεν· Ὁρᾶται γὰρ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσερχομένη ἡ ἔλαφος, καὶ τὸν μόσχον αὐτῆς ἀνατίθησι τῷ Ἁγίῳ, καὶ πάλιν ἐξέρχεται. Ὃν θύοντες οἱ συλλελεγμένοι, εὐωχοῦνται εἰς δόξαν τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ τιμήν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΗΣ.

Ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Μαρίνα ὑπῆρχεν ἐκ τῆς πόλεως Ἀντιοχείας τῆς Πισσιδίας, θυγάτηρ Αἰδεσίμου ἱερέως τῶν εἰδώλων· Χριστιανὴ δὲ οὖσα, ἐκρατήθη, καὶ προσαχθεῖσα Ὀλιμβρίῳ τῷ ἐπάρχῳ, καὶ πολλὰ βασανισθεῖσα, τὸν μὲν Χριστὸν οὐκ ἠρνήσατο, τῶν δὲ εἰδώλων τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὴν ματαιότητα διεχλεύασεν. Ἀπεκλείσθη οὖν ἐν φυλακῇ, καὶ ἐφάνη αὐτῇ δράκων παμμεγέθης, ἔχων ὄφεις περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ. Καὶ συρίζων πέριξ τῆς Ἁγίας, ἠπείλει καταπονεῖν αὐτὴν, καὶ κατασφραγισαμένη καὶ ποιήσασα τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, ἐνέκρωσεν αὐτόν· εἶτα ἐρρίφη εἰς λάκκον ὕδατος, καὶ φανεῖσα περιστερὰ εὐλόγησε τὸ ὕδωρ, καὶ ἐβάπτισεν αὐτὴν, καὶ τῆς λίμνης ἐξελθοῦσα, καὶ πάλιν τῷ ἐπάρχῳ παραστᾶσα, καὶ τὸν Χριστὸν παῤῥησίᾳ ὁμολογήσασα, ἔλαβε τὴν διὰ ξίφους ἀπόφασιν, καὶ καταλαβοῦσα τὸν τόπον τῆς τελειώσεως, καὶ ἐπὶ πολὺ προσευξαμένη, ἀπεκεφαλίσθη. Marinæ M.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΗ΄.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Αἰμιλιανὸς ὑπῆρχεν ἐκ πόλεως Δοροστόλου Μυσίας τῆς Θράκης ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου. Δοῦλος μὲν τυγχάνων ἕλληνός τινος, χριστιανὸς δὲ ὑπάρχων, καὶ λαβὼν καιρὸν, ἐκράτησε σφύραν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων, καὶ συνέτριψε πάντα τὰ ἀγάλματα, καὶ τὰς θυσίας διεσκόρπισεν· οἱ δὲ εἰδωλολάτραι ἀγνοοῦντες τὸν τοῦτο ποιήσαντα, ἐκράτησαν γήπονόν τινα, καὶ ἤρξαντο τύπτειν αὐτὸν, καὶ σύρειν πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Τότε ὁ Ἅγιος ἰδὼν, παρέδωκεν ἑαυτὸν, λέγων· Ἐγώ εἰμι, ὁ τοῦτο πεποιηκώς. Ἀχθεὶς οὖν πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ἤλεγξε τὴν ἄνοιαν αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ ματαίοις πεποιθότα εἰδώλοις. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὀργὴν κινήσας αὐτὸν, ἐτύφθη σφοδρῶς μετὰ ῥαβδίων, καὶ ἔτι ἐμμένων τῇ εἰς Χριστὸν ὁμολογίᾳ, παρεδόθη πυρὶ, καὶ μέσον αὐτοῦ τὸν Θεὸν εὐλογῶν καὶ δοξάζων, ἀφῆκε τὴν ἁγίαν ψυχήν. XVIII Æmiliani M.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΥΑΚΙΝΘΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΑΜΑΣΤΡΙΔΙ.

Ὑάκινθος ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἦν γονέων εὐσεβῶν, υἱὸς Θεοκλήτου καὶ Νεονίλλης, ἐπὶ Ἡρακλείου ἐπισκόπου Ἀμάστριδος. Ὅστις ὄνομα ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἐδέξατο, καὶ τριετὴς γενόμενος, τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει παιδίον ἀνέστησεν τεθνειός. Συναυξανομένης δὲ τῇ ἡλικίᾳ τῆς ἀρετῆς ἐπεὶ πρὸς πολιὰν ἔφθασε, πολλὰς μεταξὺ θαυματουργίας πεποιηκὼς, ὁρῶν τοὺς εἰδωλολάτρας δένδρα θρησκεύοντας, τοῦτο δὲ ἦν πτελαία διάκουφος, καὶ ἅτε τετριμένη, ἐξέτεμε αὐτό. Κατασχεθεὶς οὖν, ἤχθη πρὸς τὸν ἄρχοντα, καὶ πρὸς τοὺς τῆς πόλεως Ἀμάστριδος ὑπερέχοντας, καὶ τυφθεὶς σφοδρῶς, ἐξεῤῥιζώθη τοὺς ὀδόντας, καὶ δεθεὶς σχοινίοις, ἐσύρετο ἔξω τῆς πόλεως, καὶ καλάμοις ὀξέσι κατεκεντεῖτο· εἶτα βληθεὶς ἐν τῇ φυλακῇ, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο. Τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ κατετέθη ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, βρύον ἀεννάως ἰάματα. Hyacinthi M.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ.

Ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Θεοδοσία ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θυγάτηρ γονέων εὐσεβῶν. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ τῆς μητρὸς, ἅπασαν τῆς Theodosiæ M.

κατα-

καταλειφθεῖσαν αὐτῇ περιουσίαν δοῦσα πτωχοῖς, εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον, καὶ ἐγένετο μοναχή. Κρατήσας δὲ τῆς βασιλείας Λέων, ὁ εἰκονομάχος, καὶ τὸν ἁγιώτατο πατριάρχην Γερμανὸν τοῦ θρόνου ἀπελάσας, καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀπελείφων, ἐβούλετο καὶ τὸν ἐν τῇ χαλκῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν χαρακτῆρα κατασθρέψαι, καὶ μαθοῦσα τοῦτο ἡ ἁγία Θεοδοσία μετὰ καὶ ἑτέρων γυναικῶν, καὶ ζῆλον θεῖον ἀναλαβοῦσα, τὸν ἀναβάντα εἰς τὴν σκάλαν σπαθάριον ἐπὶ τὸ καταλῦσαι τὴν ἁγίαν εἰκόνα ῥίψασα, συνέτριψε, καὶ ἀνελθοῦσα εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ἤλεγξεν τὸν αἱρετικὸν Ἀναστάσιον· τότε αἱ μὲν ἄλλαι γυναῖκες ἀπεκεφαλίσθησαν, ἡ δὲ Θεωδοσία συρομένη σχοινίῳ, ἀπεσφάγη μετὰ κέρατος ἐν τοῖς τοῦ βοὸς ἐμβόλοις.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΘ′.
ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΔΙΟΥ.

XIX Dii. Δίος ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν ἦν ἀγωνιζόμενος ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας. Εἰς ἄκραν δὲ ἄσκησιν ἐλθὼν, παρεγένετο δι᾽ ἀποκαλύψεως καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ καταλαβὼν τὸν τόπον, ἔνθα νῦν τὸ αὐτοῦ μοναστήριον ἵδρυται, δαιμόνων ὄντα τότε κατοικητήριον, καὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα ἐξελάσας, προσηύχετο τῷ Θεῷ· διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ γνωρισθεὶς, πολλοὺς τῶν πειρασμῶν ἐλυτροῦτο, καὶ τῷ Θεῷ προσῆγε, καὶ ναὸν ἔκτισε μέγιστον, καὶ θαύματα ἐποίησε πολλά. Καὶ γὰρ τὴν ῥάβδον αὐτοῦ πήξας, ξηρὰν οὖσαν, ἀναβλαστῆσαι παρεσκεύασεν, ἥτις μέχρι τοῦ νῦν ὁρᾶται, καὶ ὕδωρ ἀναβλῦσαι πεποίηκεν, καὶ νεκρὸν ἀνέστησεν. Ἀσθενήσας δὲ καὶ ἀπαγορευθεὶς ὡσεὶ νεκρὸς κείμενος, καὶ τῶν Πατριαρχῶν ἀπελθόντων πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, Ἀττικοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξάνδρου Ἀντιοχείας ἐξέφνης ἀνανήψας, εἶπεν. Ὅτι ἐχάριστέ μοι ὁ Θεὸς ἔτη ιε′. Ἀναστὰς οὖν, καὶ ταῦτα ἐκπληρώσας, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΜΑΚΡΙΝΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Macrinæ. Ἡ ὁσία Μακρίνα, κάλλει σώματος, καὶ τρόποις κοσμουμένη χρηστοῖς, συνεζεύθη μὲν ἀνδρί. Συναφείας δὲ μήπω γενομένης, ἐπεὶ ὁ ταύτην ἁρμοσάμενος, ἐν ἀποδημίαις ἐτελεύτησεν. Αὐτὴ πάσης ἐπιμιξίας κοσμικῆς χωρίσασα ἑαυτὴν, συνῆν τῇ μητρὶ ταῖς θείαις γραφαῖς σχολάζουσα, καὶ ἐν τέξει δευτέρας μητρὸς, τοὺς μετ᾽ αὐτὴν γεννηθέντας ἐκτρέφουσα ἀδελφούς. Δέκα γὰρ ὄντων τῶν ἁπάντων παίδων αὕτη ἦν πρώτη. Ὁσίως δὲ καὶ ἐν ἀσκήσει βιώσασα, πολλοῖς εἰς ὠφέλειαν ἐγένετο· διδάσκαλος γὰρ ἦν οὐ μόνον λόγων, ἀλλὰ καὶ ἔργων· ὁ γὰρ ποιήσας καὶ διδάξας, φησὶν τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Πρὸς δὲ τὸ τελευτᾶν γενομένη, συνεφιλοσόφησε τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς Γρηγορίῳ, τῷ Νύσης ἀπελθόντι εἰς ἐπισκεψιν αὐτῆς, περί τε ψυχῆς, καὶ ἄλλων τινῶν γραφικῶν ζητημάτων· καὶ οὕτω πχοσευξαμένη, πρὸς Θεὸν, ὃν ἐθεράπευσεν, ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Κ′.
Η ΠΥΡΦΟΡΟΣ ΑΝΑΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΥΣ ΗΛΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Ascensio Eliæ Proph. Ἡλίας ὁ προφήτης ἦν μὲν ἐκ τῆς χώρας Θέσβυς ἐκ γῆς Ἀράβων, ἐκ φυλῆς Ἀαρών. Κατῴκει δὲ ἐν Γαλαάδ. Καὶ ὅτε ἔτεκεν αὐτὸν ἡ μητὴρ αὐτοῦ, εἶδεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὀπτασίαν, ὅτι ἄνδρες λευκοφανεῖς αὐτὸν προσηγόρευον, καὶ πυρὶ ἐσπαργάνουν, καὶ φλόγα πυρὸς ἐδίδουν αὐτῷ φαγεῖν· καὶ ἐλθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀνήγγειλε τοῖς ἱερεῦσι, καὶ εἶπε αὐτῷ ὁ χρηματισμός. Μὴ δειλιάσῃς, ἄνθρωπε, ἔσται γὰρ ἡ οἴκησις τοῦ παιδίου φῶς καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀπόφασις, καὶ κρινεῖ τὸν Ἰσραὴλ ἐν ῥομφαίᾳ καὶ πυρί. Οὗτος οὖν προεφήτευσεν ἔτη εἴκοσι πέντε, προλαβὼν τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἔτη ὀκτακόσια δέκα ἕξ, πῦρ ἐξ οὐρανοῦ κατήνεγκεν, καὶ τὸν ὑετὸν ἐπέσχεν ἐπὶ ἔτη τρία, δὲ μῆνας ἕξ. Καὶ πεντήκοντα δυσσοὺς κατέκαυσε· καὶ ἐν τῷ Χωρὴβ ὄρει τὸν Θεὸν εἶδε· καὶ τὸν Ἰορδάνην ἔσχησεν τῇ μηλωτῇ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἐν ἅρματι πυρὸς ἀναλειφθεὶς, ζῇ μέχρι τῆς σήμερον.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΑ′.
ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΣΑΛΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ.

Οὗτοι πόλεως Ἐδέσης ὁρμώμενοι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου ἐγνωρίζοντο. Ἀπελθόντες δὲ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ τὸ ζωοποιὸν ξύλον προσκυνήσαντες, οὐκ ἔτι πρὸς τὰ οἰκεῖα ὑπέστρεψαν· ἀλλὰ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Γερασίμου καταλαβόντες, γεγόνασι μοναχοί, καὶ τοῦ μοναστηρίου ἐξελθόντες, τὴν ἔρημον κατέλαβον, πᾶσαν ἄσκησιν, καὶ σκληραγωγίαν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτεσιν διανοίσαντες· ἔπειτα ὁ μὲν Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ κατελείφθη. Ὁ δὲ Συμεὼν ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν. Καὶ ὑποκριθεὶς μωρίαν, πολλὰ θαύματα ἐν τῇ προσποιήσει ταύτῃ εἰργάσατο. Θανὼν δὲ καὶ φερόμενος τοῦ ταφῆναι ὑπὸ δύο πενηχρῶν ἀνθρώπων, Ἑβραῖός τις ἤκουσε ψαλμῳδίας πλείστης ἀγγελικῆς, καὶ προκύψας τοῦ οἰκήματος, ὁρᾷ δύο μόνους τοὺς τὸ λείψανον αὐτοῦ βαστάζοντας, καὶ συνεὶς ὅτι μὴ ἔχων ἀνθρώπους ψάλλοντας, ἔσχες ἀγγέλους ὑμνοῦντας. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ὅσιος Ἰωάννης. XXI Simeonis Soli et Joannis.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΙΕΖΕΚΙΗΛ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Ἰεζεκιὴλ ὁ ἔνδοξος καὶ μέγας προφήτης, ἦν μὲν υἱὸς ἑνὸς τῶν ἱερέων ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ Λευί. Προεφήτευσε δὲ ἔτη εἴκοσι, προλαβὼν τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔτη τετρακόσια ἑβδομήκοντα ἑπτὴ, καὶ ἐπὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας καιρῶν ἀπελθὼν ἐν γῇ Χαλδαίων, ἔδωκεν τέρας μέγα, ὅθεν οἱ ὄφεις, τὰ βρέφη αὐτῶν καὶ τὰ κτήνη ἀνήλισκον. Διὸ καὶ ἐξ αὐτῶν ἀνηρέθη διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν· ἀντέκειντο γὰρ αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν, ὁ ἡγούμενος τοῦ λαοῦ ὡς ἐλεγχόμενος ὑπ᾽ αὐτοῦ· καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ ἀπὸ τῶν συγγενῶν ἐντίμως, ἀναδραμὼν πρὸς Θεὸν, δι᾽ ὃν τοὺς πολλοὺς ὑπέστη πειρασμοὺς ὑπὸ τῶν παρανόμων, καὶ ὑπολαβὼν τὰ ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἁγίοις. Ezechielis Proph.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΒ′.
ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΣ.

Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἐκ τῶν Μαγδάλων ἦν τῶν ὁρίων Συρίας. Ὀχλουμένη δὲ ὑπὸ δαιμονίων ἑπτὰ, ἐθεραπεύθη ὑπὸ Χριστοῦ καὶ διὰ τὴν τοιαύτην εὐεργεσίαν ἀκολουθήσασα αὐτῷ, γέγονε μαθήτρια αὐτοῦ, καὶ ἦν διακονοῦσα αὐτῷ μέχρι τοῦ πάθους αὐτοῦ, καὶ πρώτη τὴν ἀνάστασιν ἅμα τῇ ἄλλῃ Μαρίᾳ μύρα κομίζουσα κατεῖδεν, ἡνίκα ὀψὲ σαββάτων εἶδον ἄγγελον, πρωΐας δὲ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, καὶ πάλιν αὐτὸν πρὸς Κύριον, ὃν καὶ κηπουρὸν λογιζομένη, ἤκουσε παρ᾽ αὐτοῦ μή μου ἅπτου. Μετὰ οὖν τὴν θείαν τοῦ Χριστοῦ ἀνάληψιν, ἀπελθοῦσα εἰς Ἔφεσον πρὸς τὸν θεῖον Ἰωάννην τὸν Ἀπόστολον, καὶ Εὐαγγελιστὴν, ἐκεῖ ὁσίως κεκοίμηται, καὶ ἐτέθη πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου, ἐν ᾧ οἱ ἅγιοι καὶ μακάριοι ἑπτὰ κεκοίμηνται παῖδες. Ὕστερον δὲ ἐπὶ Λεόντος τοῦ σοφωτάτου βασιλέως τὸ ταύτης ἅγιον κομιθὲν λείψανον, ἐν τῇ ὑπ᾽ αὐτοῦ συσταθείσῃ μονῇ τοῦ ἁγίου Λαζάρου κατετέθη. XXII Mariæ Magdalenæ.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΓ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΦΩΚΑ.

Φωκᾶς ὁ ἱερομάρτυς ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Τραϊανοῦ,
XXIII Phocæ M. ἐν ἀμέμπτῳ πολιτείᾳ καὶ παντοίαις ἀρεταῖς διαλάμπων. Κρατηθεὶς οὖν, προσηνέχθη Ἀφρικανῷ τῷ ἐπάρχῳ, καὶ ἐρωτηθεὶς ὡμολόγησε τὸν Χριστόν. Ἀντιστὰς δὲ αὐτῷ καὶ ὁ ἔπαρχος ἐν λόγοις, καὶ πειραθεὶς βλασφημῆσαι μὲν τὸν Χριστὸν, αὐτὸν δὲ τιμωρήσασθαι· σεισμοῦ γενομένου, ἐξαίφνης πεσὼν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατιωτῶν, ἄπνους ἔκειτο. Ἀλλὰ προσευξάμενος ὁ Ἅγιος, ἤγειρε καὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς στρατιώτας, καὶ πάλιν κρατηθεὶς, ἀπεστάλη δέσμιος πρὸς Τραϊανὸν, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ κηρύξας τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ οἰκονομίαν πᾶσαν διεξελθὼν, κρεμασθεὶς, ἐξέσθη, καὶ ἐπὶ πλέον ἐμμένων τῇ εἰς Χριστὸν ὁμολογίᾳ, εἰς ἄσβεστον ἐνεβλήθη· καὶ ἐξ αὐτῆς ὑγιὴς ἐξελθὼν, εἰς λουτρὸν σφοδρῶς ἐκπυρωθὲν, καὶ ὑπερκαὲν εἰσήχθη, ἐν ᾧ τὸν Θεὸν δοξολογῶν, καθάπερ ἐν τῇ δροσεβάλῳ καμίνῳ οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες, παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΡΟΦΙΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Τρόφιμος καὶ Θεόφιλος οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες μετὰ τῆς ἱερᾶς συνοδίας αὐτῶν, ὑπῆρχον μὲν ἐπὶ τῆς κατὰ
Trophimi et Socc. MM. συγχώρησιν Θεοῦ βασιλείας Διοκλητιανοῦ τοῦ παρανομωτάτου καὶ τυραννικωτάτου, τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντες, καὶ τοὺς προσερχομένους αὐτοῖς ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ διδάσκοντες, καὶ βαπτίζοντες. Διαγνωσθέντες δὲ καὶ κρατηθέντες, παρέστησαν ἐνώπιον ἐκείνου δέσμιοι, καὶ ἀναγκασθέντες ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, θῦσαι δὲ τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθέντες, ἐτύφθησαν σφοδρῶς, καὶ κρεμασθέντες ἐπὶ ξύλων, ἐξέσθησαν· εἶτα ἐλιθοβολήθησαν, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν ξύλων καταβιβασθέντες, εἰς κάμινον μεγάλην ἐνεβλήθησαν. Ἀλλὰ καὶ τῆς καμίνου τῇ τοῦ Θεοῦ ῥυσθέντες χάριτι, καὶ ἀβλαβεῖς ἐξελθόντες, ὡς μὴ δὲ τριχὸς ἀψαμένου αὐτῶν τοῦ πυρὸς, ἐξέπληξαν τὸν τύραννον, καὶ τέλος κλίναντες τοὺς αὐχένας, τὰς ἱερὰς αὐτῶν κεφαλὰς ἀπετμήθησαν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΔ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΧΡΙΣΤΙΝΗΣ.

Ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Χριστίνα ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς
XXIV Christinæ πόλεως Τύρου, στρατηλάτην δὲ παρόντα ἔχουσα, εἰς πύργον ὑψηλὸν ἀνήχθη παρ' ἐκείνου, πρὸς τὸ μὴ θεᾶσθαι ὑπό τινος, ἀναβιβάσαντος εἰς τὸν πύργον καὶ τοὺς ἑαυτοῦ θεοὺς, καὶ προστάξαντος αὐτῇ θύειν καὶ προσκυνεῖν αὐτοῖς. Ἀλλ' ἐκείνη κατανοήσασα τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, οὐδαμῶς προσεῖχεν αὐτοῖς. Τοῦ δὲ οὐρανοῦ τὸ κάλλος διὰ θυρίδος βλέπουσα, καὶ ἐκ τῶν ποιημάτων τὸν δημιουργὸν κατανοήσασα, συνέτριψε τὰ εἴδωλα, καὶ ἔρριψε κάτω. Καὶ διαγνωσθεῖσα καὶ τοῦ πύργου καταβιβασθεῖσα, πάσαις τιμωρίαις καθυπεβλήθη παρὰ τοῦ οἰκείου πατρός. Ἀποκλεισθεῖσα δὲ καὶ εἰς φυλακὴν, ἐτρέφετο ὑπὸ ἀγγέλου· καὶ ῥιφεῖσα ἐν θαλάσσῃ, ἐδέξατο τὸ ὕδωρ εἰς βάπτισμα, καὶ τῆς θαλάσσης ἐξελθοῦσα, ἀπεκλείσθη πάλιν εἰς φυλακὴν καὶ μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτῆς, εἰς ἐξέτασιν ἀχθεῖσα Δίονι τῷ ἄρχοντι, ἐτύφθη σφοδρῶς, καὶ θαυματουργήσασα, πολλοὺς ἐποίησε πιστεῦσαι Χριστῷ, καὶ τοὺς μαστοὺς ἐκκοπεῖσα, καὶ μετὰ καρδίας πληγεῖσα τοῖς κονταρίοις, ἐτελειώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΕ'.
ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

Ἄννα ἡ σεβασμία μήτηρ τῆς ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν XXV Annæ
Θεοτόκου, καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας, ἦν μὲν ἐκ φυλῆς Λευῒ, ἀπὸ Βηθλεὲμ δὲ τῆς Ἰουδαίας, θυγάτηρ Ματθὰν τοῦ ἱερέως· Ὅστις Ματθὰν ὑπῆρχεν ἱερατεύων ἐπὶ τῆς βασιλείας Κλεοπάτρας, πρὸ τῆς βασιλείας Ἡρώδου υἱοῦ Ἀντιπάτρου. Ἔσχε δὲ θυγατέρας τρεῖς, Μαρίαν, Σόβην, καὶ Ἄνναν· ἔγημε δὲ ἡ πρώτη θυγάτηρ ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἔτεκε Σαλώμην, τὴν Μαρίαν. Ἡ δὲ δευτέρα καὶ αὐτὴ ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἔτεκεν Ἐλισάβετ τὴν μητέρα τοῦ Προδρόμου. Ἡ δὲ Ἄννα εἰς τὴν γῆν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἔτεκεν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον· ὡς εἶναι τὴν Σαλώμην, καὶ τὴν Ἐλισάβετ, καὶ τὴν Θεοτόκον, θυγατέρας ἀδελφῶν τριῶν θηλειῶν. Ἡ δὲ Ἄννα, ὡς εἴπομεν, γεννήσασα, τὸ μέγα ὄφελος, τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, τὴν ἄχραντον καὶ ὑπεράμωμον Θεοτόκον, καὶ ἀνατρεψαμένη, καὶ ἀπαγαγοῦσα ἐν τῷ ναῷ Κυρίου, καὶ ἀναθεῖσα αὐτὴν τῷ Θεῷ, πρὸς αὐτὸν χαίρουσα ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΕΥΠΡΑΞΙΑΣ

Ἡ ὁσία Εὐπραξία ἦν μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου, οὗ καὶ συγγενὴς ἐτύγχανεν· θυγάτηρ, δὲ Ἀντιγόνου τοῦ Eupraxiæ.
συγκλητικοῦ. Οὗ τελευτήσαντος αὐτὴ παρὰ τῆς μητρὸς Εὐπραξίας ἀνετέθη τῷ βασιλεῖ, ὡς συγγενεῖ καὶ ἐπιτρόπῳ αὐτῆς φροντίζεσθαι ὑπ' αὐτοῦ· καὶ μνηστευθεῖσα συγκλητικῷ τινι, ἐπείπερ ἐκεῖνος πρὸ τῆς συναφείας, ἐτελεύτησε, τὰ ὑπάρχοντα αὐτῇ δοῦσα πτωχοῖς, μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς κατέλαβε τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πόλιν Θηβῶν, καὶ εἰσελθοῦσα εἰς μοναστήριον, ἐν ᾧ ὑπῆρχον ἑκατὸν μονάζουσαι, ἀπεκείρατο, καὶ αὐτὴ μὲν προσήδρευεν τῷ μοναστηρίῳ, τὴν ἰσάγγελον βιοῦσα ζωήν. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς περιελθοῦσα τὰ κατὰ ἀνατολὴν κτήματα αὐτῆς, καὶ τὰ μὲν πωλήσασα, καὶ δοῦσα πτωχοῖς, τὰ δὲ ἐκκλησίαις ἀναθεῖσα, ὑπέστρεψεν εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ ὀλίγον ἐπιβιώσασα ἐκοιμήθη· καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Εὐπραξία μεγάλης ἀρετῆς ἐλθοῦσα, καὶ θαύματα ποιήσασα, ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ.

Ἡ ὁσία Ὀλυμπιὰς ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀρκαδίου, καὶ Ὀνωρίου τῶν υἱῶν Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου Olympiadis.
θυγάτηρ μὲν Ἀκουνδίου τοῦ κόμητος, ἐγγόνη καὶ Ἀβλαβίου τοῦ ἐπάρχου· νύμφη δὲ μόνου χρηματίσασα, γυνὴ δὲ οὐδενός. Τοῦ γὰρ λαβόντος αὐτὴν, πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος, παρθένος ἅμα καὶ χήρα διέμεινε. Διατελέσασα δὲ πάντα τὸν βίον αὐτῆς ἐν νηστείαις καὶ προσευχαῖς, ταῖς τῶν δεομένων εὐποιίαις, καὶ πᾶσαν, ἣν εἶχε, περιουσίαν κενώσασα εἰς θεραπείαν τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀρχιερέων, καὶ τὸν μακάριον Ἰωάννην, τὸν Χρυσόστομον διαφερόντως τιμήσασα, καὶ ἐν ταῖς ἀσθενείαις θεραπεύσασα, ἐπειδήπερ ἐκεῖνος ἄδικον ἐξωρίαν παρὰ τῆς βασιλίσσης Εὐδοξίας ὑπέστη, ἐπὶ τέλει καὶ αὐτὴ τῷ τῆς ὁμολογίας κατεκοσμήθη στεφάνῳ ἐξωρισθεῖσα γὰρ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πολλοὺς πειρασμοὺς ὑπέμεινεν· ἀλλὰ μέχρι τέλους εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ, τὸ πνεῦμα παρέθετο.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚϚ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΡΜΟΛΑΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Ἑρμόλαος ὁ ἱερομάρτυς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, Ἕρμιππος,
καὶ Ἑρμοκράτης ἐκ τοῦ κλήρου τῆς ἐν Νικομηδείας ἐκ- XXVI Hermolai et
κλησίας ὑπῆρχον πρεσβύτεροι περιλειφθέντες ἐκ τῶν Socc. MM.
καυθέν-

καυθέντων δισμυρίων Ἁγίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ Μαξιμιανοῦ τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ κρυπτόμενοι ἔν τινι δωματίῳ. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἅγιος Παντελεήμων κρατηθεὶς, καὶ εἰς ἐξέτασιν ἀχθεὶς Μαξιμιανῷ τῷ δυσσεβεῖ, ἠναγκάσθη περὶ Ἑρμολάου εἰπεῖν, ποῦ κρύπτεται. Καὶ μὴ εἰδὼς ψεύδεσθαι, ὡμολόγησε τὸν τόπον, ἐκρατήθησαν καὶ αὐτοὶ Ἑρμόλαος, Ἕρμιππος, καὶ Ἑρμοκράτης, καὶ δέσμιοι παραστάντες τῷ τυράννῳ, ὡμολόγησαν παῤῥησίᾳ τὸν Χριστόν. Καὶ τὰ εἴδωλα διεχλεύασαν καὶ διέσυραν, καὶ τοὺς εἰς αὐτὰ πιστεύοντας ἀθλίους ἀπεκάλεσαν· Ὅθεν διαφόρως τιμωρηθέντες, ἀπεκεφαλίσθησαν, καὶ οὕτω τελειωθέντες, ἀπέλαβον βασιλείαν τὴν ἀκατάλυτον καὶ ζωὴν αἴδιον.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΑΓΚΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Οὗτοι ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς βασιλείας Μάρκου Ἀντωνίνου,
Sancti et Socc. MM. ἐκ Ῥαβέννης τῆς πόλεως, χώρας Γαλλίας. Διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν κρατηθέντες παρὰ τοῦ τῆς χώρας ἡγεμόνος, πρῶτον μὲν ἐβασανίσθησαν σφοδρῶς, τὸν Χριστὸν ἀρνήσασθαι καταναγκαζόμενοι. Καὶ τοῦτο μὴ ποιήσαντες, παρεδόθησαν φυλακῇ. Ἔπειτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθέντες, πάλιν ἐτιμωρήθησαν. Ὁ μὲν γὰρ χαλκᾶ πέταλα πεπυρωμένα κατὰ τῶν πλευρῶν ἐδέξατο. Ὁ δὲ θηρίοις ἐξεδόθη. Ὁ δὲ εἰς σιδηροῦν θρόνον πεπυρωμένον ἐκαθέσθη. Καὶ γυνή τις, τυφθεῖσα ἀπὸ πρωΐας ἕως ἑσπέρας, καὶ ἐπὶ ξύλου κρεμασθεῖσα, καὶ θηρίοις ἐνδοθεῖσα, καὶ ἵπποις προσδεθεῖσα, καὶ ἐπὶ πολὺ συρομένη, παρέδωκε τὸ πνεῦμα· οἱ δὲ λοιποὶ, ἐν τῇ φυλακῇ βληθέντες, σχοινίοις ἀπεπνίγησαν, καὶ βορὰ τοῖς κυσὶν ἐῤῥίφησαν· καὶ ἄψαυστα τὰ λείψανα αὐτῶν διαμείναντα, τῷ ποταμῷ Ῥοδανῷ ἐναπεῤῥίφησαν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΖ'. ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΗΣ ΠΑΝΤΑΛΕΗΜΟΝΟΣ.

Παντελεήμων ὁ τοῦ Χριστοῦ μέγιστος μάρτυς, ἦν μὲν
XXVII Pantaleemonis M. ἐκ τῆς πόλεως Νικομηδείας, υἱὸς δὲ Εὐστοργίου ἕλληνος, καὶ Εὐβούλης, χριστιανῆς· ἰατρὸς τὴν τέχνην, διδαχθεὶς ταύτην μὲν παρὰ Εὐφροσύνου, δόξαν μεγίστην ἔχοντος ἐν τοῖς ἰατροῖς, τὴν δὲ τοῦ Χριστοῦ πίστιν παρὰ Ἑρμολάου τοῦ πρεσβυτέρου, ἀφ' οὗ καὶ ἐβαπτίσθη, δι' ἣν καὶ παῖδα ὑπὸ δι' ἐχίδνης πληγέντα, καὶ θανατωθέντα ἀνέστησε, καὶ τυφλὸν ἀναβλέψαι ἐποίησε, καὶ ἄλλα πολλὰ διενήργησε θαύματα· Διαγνωσθεὶς δὲ τῷ βασιλεῖ Μαξιμιανῷ, καὶ κρατηθεὶς, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἐβασανίσθη διαφόρως, καὶ τελευταῖον τὴν διὰ τοῦ ξίφους ἀπόφασιν λαβὼν, δεθεὶς ἁλύσεσι, καὶ καταλαβὼν τὸν τόπον τῆς τελειώσεως, προσεδέθη δένδρῳ ἐλαίας, καὶ ἀποτμηθεὶς τὴν κεφαλὴν, ἔῤῥευσεν αἷμα καὶ γάλα, ὅπερ μέχρι τῆς σήμερον φαινόμενον, παρέχει τοῖς προσερχομένοις πᾶσι πιστοῖς ἰάματα.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΘΟΥΣΗΣ.

Ἡ ὁσία Ἄνθουσα ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κων-
Anthusæ. σταντίνου τοῦ Καβαλλίνου. Καταλιποῦσα δὲ τὸν κόσμον, καὶ τὸν Χριστὸν ποθήσασα, ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις διέτριβεν, καὶ εὑροῦσα μόναχόν τινα πρεσβύτερον ἅγιον ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Μαντινέου προσκαθεζόμενον, ἐκεῖνον ἐμιμήσατο εἰς ἄσκησιν, καὶ εἰς τοσοῦτο προσῆλθεν ἀρετῆς, ὡς καὶ εἰς φοῦρνον ἐκκαέντα σφοδρῶς εἰσελθεῖν, καὶ μὴ καῆναι. Μετὰ δὲ τελευτὴν Σισιννίου τοῦ ἁγιωτάτου πρεσβυτέρου, διαγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Καβαλλίνου, ὅτι τὰς ἁγίας εἰκόνας τιμᾷ, καὶ σέβει, ἠναγκάσθη παρὰ τῶν ἀποσταλέντων, ἀρνήσασθαι τὴν τούτων προσκύνησιν, καὶ μὴ πεισθεῖσα, ἐτύφθη σφοδρῶς. Ἐπεὶ δὲ μὴ δυναμένη τεκεῖν, τῇ τοῦ βασιλέως ἐμήνυσε γυναικὶ παιδία δύο γεννῆσαι, τὸ μὲν ἄρσεν, τὸ δὲ θῆλυ. Τούτου γενομένου, ἀπελύθη τῆς βασάνου, καὶ οὕτω παρεσκεύασε τὴν βασίλισσαν διατεθῆναι πρὸς αὐτὴν, ὡς καὶ εἰς μητρὸς τάξιν ἔχειν, καὶ οὕτως ἐκοιμήθη. EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΗ'. ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΑΓΚΥΡΑΣ.

Εὐστάθιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, στρατιώτης μὲν ἦν,
χριστιανὸς δὲ, καὶ προσαχθεὶς Κορνηλίῳ τῷ ἡγεμόνι XXVIII Eustathii M.
Ἀγκύρας, καὶ ἐρωτηθεὶς, παῤῥησίᾳ ὡμολόγησε τὸν Χριστὸν, ὅθεν ἐτύφθη σφοδρῶς, καὶ τοὺς ἀστραγάλους τρυπηθεὶς, καὶ σχοινίοις περιλειφθεὶς, σύρεται ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀγκύρας, ἕως τοῦ Σαγγάρου ποταμοῦ, ἀκολουθοῦντος καὶ ὁρῶντος τοῦ ἡγεμόνος. Ἐκεῖσε δὲ ἐν γλωσσοκόμῳ βληθεὶς ἐῤῥίφη ἐν τῷ ποταμῷ. Κατ' εὐδοκιαν δὲ τοῦ Θεοῦ ἐπιστὰς θεῖος ἄγγελος, ἐξήγαγε τὸ γλωσσόκομον ἐπὶ τὴν ξηράν, καὶ εὑρέθη ἐν αὐτῷ ὁ Ἅγιος ἀβλαβὴς, ψάλλων. Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου, καὶ τὰ ἑξῆς. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ ἡγεμὼν, καὶ αἰσχυνθεὶς, σπασάμενος μάχαιραν ἀνεῖλεν ἑαυτόν. Ὁ δὲ ἅγιος Μάρτυς εὐξάμενος, καὶ μεταλαβὼν τῆς θείας δωρεᾶς, διὰ τῆς ἐκπεμφθείσης αὐτῷ οὐρανόθεν περιστερᾶς, ταῖς χερσὶ τοῦ ἐπιφανέντος ἀγγέλου τὸ πνεῦμα παρέθετο, καὶ κατετέθη τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει Ἀγκύρᾳ.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΚΑΚΙΟΥ.

Ἀκάκιος ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Acacii M.
Λικιννίου, ᾧ καὶ παραστὰς, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, καὶ κρεμασθεὶς ἐξέσθη, εἶτα παρεδόθη Τερεντίῳ τῷ ἐπάρχῳ, ὑφ' οὗ εἰς τύγανον πεπυρωμένον ἐνεβλήθη, πίσσης καὶ ἐλαίου καὶ στέατος πεπληρωμένον, καὶ μηδὲν ἀδικηθεὶς, εἰς Ἀπάμειαν καὶ Ἀπολλωνιάδα τῷ ἡγεμόνι ἀπερχομένῳ, ἀκολουθεῖν ἠναγκάσθη, ἔνθα ἐν τῷ ναῷ εἰσαχθεὶς τῶν εἰδώλων, προσευχῶν πάντα συνέτριψε τὰ ξόανα· μετὰ ταῦτα τῷ τριβούνῳ παραδοθεὶς, καὶ τυφθεὶς σφοδρῶς, ἐθηριομάχησεν· Εἶτα εἰς φοῦρνον ἐμβληθεὶς, ἀβλαβὴς διέμεινεν. Δόξας δὲ ὁ τριβοῦνος ψυχρὸν εἶναι τὸν φοῦρνον, καὶ προσεγγίσας ἰδεῖν, αὐτὸς μὲν κατακαεὶς κονιορτὸν ἐγένετο. Ὁ δὲ Ἀκάκιος παρεδόθη Ποσιδωνίῳ τῷ ἄρχοντι· καὶ περιτεθεὶς βαρέα σίδηρα, ἤχθη εἰς Μίλητον, καὶ πάλιν συντρίψας τὰ εἴδωλα, ἐτμήθη τὴν κεφαλὴν, τῆς τομῆς ῥευσάσης αἷμα καὶ γάλα.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΘ'. ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ.

Καλλίνικος, ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς
χώρας Κιλικίας· χριστιανὸς δὲ ὢν, καὶ διδάσκων τὸν XXIX Callinici M.
λόγον τοῦ Χριστοῦ, παρῄνει μὲν ἀπέχεσθαι τῶν ματαίων, τὸν δὲ ποιητὴν τοῦ παντὸς ἐπιγινώσκειν Χριστόν· ὅθεν κρατηθεὶς, ἤχθη πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ παρ' αὐτοῦ παντοίαις βασάνοις ὑποβληθεὶς, ὑποδήματα σιδηρᾶ μεθ' ἥλων ὀξέων ὑπεδέθη καὶ ἠναγκάσθη τρέχειν ἔμπροσθεν τῶν ἵππων μέχρι τῆς πόλεως Γάγγρας, ἀπεχούσης σταδίους ἑξήκοντα, καὶ πεζεύσας ἑξήκοντα, στάδια, καὶ ἰδὼν τοὺς ἀπάγοντας αὐτὸν στρατιώτας τῷ δίψει λειποψυχοῦντας, προσευξάμενος, ἐξήγαγεν ὕδωρ ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπότισεν αὐτούς· καὶ φθάσας τὴν πόλιν Γάγγραν, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, καὶ καταναγκασθεὶς ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ μὴ πεισθεὶς, πυρὶ ἐτελειώθη καὶ κατετέθη τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον χερσὶ χριστιανῶν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς τελειώσεως.

| EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Λ'.
ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ.

XXX Joannis Οὗτος ἦν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου στρατευόμενος, ἀποσταλεὶς οὖν μετὰ καὶ ἑτέρων στρατιωτῶν εἰς τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸν, ἦν μὲν τοῖς ὁρῶσι διώκτης· συνεμάχει δὲ τρύφα τοῖς χριστιανοῖς, τοῖς μὲν πρὸ τοῦ κρατηθῆναι μηνύων φυγεῖν· τοῖς δὲ μετὰ τὴν κατάσχεσιν λάθρα ἐπινοῶν τὴν ἀπόδρασιν· οὐ μόνον δὲ τὸ συμπαθὲς πρὸς τούτοις ἐπεδείκνυτο, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐνδεέσιν ἐχορήγει τὰ ἐπιτήδια καὶ προσευχαῖς καὶ νηστείαις, καὶ τῶν ἀσθενῶν ἐπισκέψεσι, καὶ ταῖς τῶν θλιβομένων παραμυθίαις τὸν βίον αὐτοῦ ἐπεκόσμει, καὶ πρὸς τὸ σεμνὸν μετερύθμισε. Οὕτω δὲ βιώσας, ἐν Κυρίῳ ἀνεπαύσατο, καὶ κατετέθη ἐν τόπῳ, ἔνθα καὶ οἱ ξένοι ἐτίθεντο. Ἐγνώσθη δὲ ὕστερον γυναικί τινι δι' ἀποκαλύψεως, ὃς αὐτῇ ἐπιστὰς, τήν τε ἐν τῷ βίῳ πρᾶξιν αὐτοῦ, καὶ ὃ ἐπεκέκλητο ὄνομα διεσάφησε· θαυματουργῶν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ἐπέχει καὶ τοὺς δρασμοὺς τῶν δούλων.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΛΑ'.
ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΙΟΥΛΙΤΤΗΣ.

XXXI Julittæ M. Ἰουλίττα, ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἦν μὲν ἐκ πόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας. Δίκην δὲ ἔχουσα πρός τινα πλεονεκτικὸν ἄνδρα καὶ βίαιον, ὃς γῆς ταύτης τὸ πλεῖον ἀποτεμὼν, καὶ ἀγροὺς, καὶ ζῶα, καὶ κώμας καὶ οἰκέτας, καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ βίου κατασκευὴν πρὸς ἑαυτὸν μετέστησε, καταφρονήσας τοῦ δικαίου, καὶ τοῦ Θεοῦ συκοφάνταις καὶ ψευδομάρτυσι, καὶ δωροδοκίαις τῶν δικαζόντων ἐπερειδόμενος. Παραστᾶσαι τῷ δικάζοντι, καὶ ἀρξαμένη ἀναδιδάσκειν τὴν τοῦ ἀνδρὸς τυραννίδα, διεβλήθη παρ' αὐτοῦ, ὡς εἴη χριστιανὴ, καὶ πρὸς μηδὲν ἰδοῦσα τῶν παρόντων, ἀλλὰ πάντων καταφρονήσασα. ἐῤῥέτω, εἶπεν, ὁ βίος, καὶ ἡ τούτου δόξα ἐγὼ γὰρ τὸν τῶν ἁπάντων δημιουργὸν, καὶ ποιητὴν οὐκ ἀρνήσομαι. Παραυτὰ οὖν ὁ ἄδικος κριτὴς πυρὶ ταύτην παρέδωκεν· ἡ δὲ κάμινος περισχοῦσα τῆς Ἁγίας τὸ σῶμα, ὥσπερ τις θάλαμος φωτεινὸς, τὴν μὲν ψυχὴν ἐπὶ τὴν οὐράνιον χωρίαν ἔπεμψεν· τὸ δὲ τίμιον αὐτῆς σῶμα ἀκέραιον διεσώσατο τοῖς προσήκουσι καὶ πᾶσι τοῖς πιστοῖς.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΥΔΟΚΙΜΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΥ.

Οὗτος ὁ Μακάριος ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοφίλου τοῦ μισοχρίστου, οὗ οἱ γεννήτορες σὺν τῇ τοῦ βίου περιφανείᾳ, πατρίκιοι γὰρ ἦσαν, ὀρθόδοξοι ἐγνωρίζοντο, Καππάδοκαι τὸ γένος· διὸ καλῶς ὁ Εὐδίκιμος ἀναγόμενος ὑπ' αὐτῶν τὰ εἰς ἀρετὴν, κανδιδάτος ὑπὸ Θεοφίλου ἐτιμήθη, καὶ στρατοπαιδαρχεῖν ἐτάχθη. Πρῶτον μὲν κατὰ τὴν Καππαδοκῶν χώραν, ἔπειτα κατὰ τὸ Χαρσιανόν· ζυγός τις δίκαιος ὢν καὶ κανὼν, καὶ ἰσότητα πᾶσαν φυλάττων, ἐλεημοσύναστε πλείστας ἐκτελῶν καθ' ἑκάστην, καὶ τὰς ἐκκλησίας καλλιεργῶν· χήρας καὶ ὀρφανοὺς ἐκδικῶν, καὶ ἁπλῶς πάσης ἀρετῆς ἰδέαν μετερχόμενος· κατὰ Θεὸν οὖν πολιτευσάμενος, νόσῳ σωματικῇ κατασχεθεὶς, τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τῷ Θεῷ παρέτεθο. Οἱ δὲ προσήκοντες, τὴν αὐτοῦ κέλευσιν ἀποπληροῦντες, μετὰ τῶν ἐνθυμάτων καὶ ὑποδημάτων ἔθαψαν, θαύμασι πολλοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοξασθέντα. Eudocimi junioris

INDEX HISTORICUS

IN TOMUM I JULII

Numeri cum asterisco * designant Tractatum Præliminarem.

A

Aventini

Calo

D

Diocle-

H

Hormi-

Philip-

Swin-

T

U

V

W

Z

INDEX TOPOGRAPHICUS

A

B

C

Horta

V

INDEX ONOMASTICUS

Regra-

INDEX ONOMASTICUS

GRÆCO-BARBARUS

στενο-

INDEX MORALIS

A

B

C

D

Liberatus

R

S

Puer

FINIS.

MONTE ALBANO EXCUDEBAT VICTOR BERTUOT, DD. EPISCOPI TYPOGRAPHUS. MDCCCLXVIII.

